ספר אשכל הכפר

לתולדות הקראים וספרותם (ב)

BM
175
K3H3
1836a

Hadassi, Judah ben Elijah
ha-Abel
Eshkol ha-kofer

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

ספר

אשכל הכפר

להרב רבנו יהודה הדסי בן כה"ר אליהו הדסי יעמ"ש חובר משנת ארבעת אלפים ותשע מאות ותשע שנים לבריאה: כמובא באלפא ביתא ל"ג מזה הספר: ולתאריך רומי משנת אלף ומאה וארבעים ושמונה שנים: עם מורה מקום הנקרא נחל אשכל להר"ר כלב בכה"ר אליהו אפנדופולו יעמ"ש:

נדפס בגוזלוו

בדפוס כ"ר מרדכי טירישקן הסוחר בכ"ר יצחק הזקן כפלי ז"ל בשנת חמשת אלפים וחמש מאות תשעים ושש שנים לבריאה:

והסימן **כי שומע אל אביונים** ה' פ"ק

1836

תחת ממשלת אדוננו האדון הרחמן הקיסר הגדול **ניקולאיי פוולאוויץ** הראשון איטפראטור המושל על כל ארצות רוססייא ושאר הגלילות המשועבדות תחת יד ממשלתו ירום הודו ותנשא מלכותו מעלה מעלה אכי"ר:

LIBRARY
FEB 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO
BM
175
K3H3
1836a

BIBLIOTHECA MERZBACHERIANA
MONACENSIS,

זה ספר מורה מקום לספר אשכל הכפר המכונה ספר הפלס שחברו הרב רבנו יהודה האבל זצ"ל בכה"ר אליהו הדסי י"ע"מ"ש על סדר האלפא ביתא מחבורי החכם המעלה ר' כלב אפנדופולו ב"ר יהודה הזקן י"ע"מ"ש הנקרא נהל אשכל :

כאשר

ירדתי לגני החכמה : לארוה כפרי מגדי התורה התמימה : באתי בכרמי עין גדי : אל הר המור ואשא עיני לנגדי : פתח שער גנת הלבונה : נבח עיני בשמי התבונה : דשאי אדמה וגפן ותאנה : וחבצלת השרון ושושנה : פנג ומנית ונפת צופים : וחלבנה ושחלת וננפים : לא יחבר בו כל : ושם נחל אשכל : ובו נטע עירק : ריחו הרים מפרק : **אשכל הכפר** : אותות כדים מספר : ואת הניכו ירק ; ושן הורק : בגיא חזיון : הרק חנית ושריון : וערך מלחמת התורה : כחמה ברה : בעמק הברכה : מערכה לקראת מערכה : עם המוסיפים והגורעים : בתורת שעשועים : הנהנה בקוליה וברקים ורעמים וזיקים : הכתובה ע"י אב וראש הנביאים : במעשים נוראים ונפלאים : בגלוי לעיני כל ישראל : ולא כסתר ע"י אלצפן ומישאל : והזכיר דבריהם : ורוב אמריהם : אשר לא יכילום לבית המשכילים : שהיו עצירים ונעולים : בנקרות צורי היעלים : וילבש בגדי נקם ושנאה : ויעט כמעיל קנאה ; קנאת ה' צבאות : לגלות נחבאות : וגלה מצפוניהם : ושפת הגדותיהם : וערה מליהם : והודיע שיחתם : וניב שפתותם : אשר היו מפוזרים ומפורדים : ממועד מועדים ; בין ספרי חכמיהם : ותכורי גדוליהם : מחופשים כממונים בעמקי ספרי הגאונים : נטבעים בהם כאבן הזוחלת ; בלב ימים וצוללת : וחשף מימיהם מגבא : דק ועבה : ויורה חציו על כל זולל וכובא : ויבריחם חדר בחדר להחבא : וילהטם מסביב ויגער בהם : כארי נוהם : כעל גמולות כעל ישלם : לאויביו גמול ישלם : על כל קשה הזות : ברוב זריזות : וילבש צדקה כשריון : וכובע ישועה בראשו בהר עליון : ויהגור חרבו על ירכו : ויפן כה וכה : משער לשער : וכגורי אריות נער : ויעבור בדרך התורה הכתובה : והודיע נתיבותיה המשמח' נפש דאבה : ובאר כל חקה ומצוה : ותורה ומשפט בדרך רחבה : כפי היוצא מפשטי הכתובים : ולא פנה אל רהבים : ואל שטי כזבים : לא נשא פני שרים : במחנה העברים : וכל זה על דרך שיר ותרז : ומאמר נגרז : והרב ז"ל המחבר : אשר ספר **אשכל הכפר** חבר : הוא החכם הר"ר **יהודה** האבל : ו'ב החובל : בכה"ר **אליהו** הדסי זצ"ל איש אלהים ונשיא : המכונה ספר הפלס : פלס ומאזני משפט לה' וכל מעגל מפלס : חברו על סדר האלפא ביתות : בשרשרות העבותות : והשריש שרש ספרו : על שרשי התורה ועקרו : הם המה עשרת הדברות : אמרות ה' אמרות טהורות : ובהן הכליל כל חקה ותורה : ומשפט ומצוה ישרה : עשה ולא תעשה : תחת כנפיהם תחסה : ולכן יקשה על המעיין בו למצוא דבר חפצו : ולבוא עד קצו : בכל מצוה וחקה : דת ודין חשוקה : וילאה מלבקש דרושו : ולדרוש מבוקשו : מדי חדש בחדשו : וישאר ריק מנדרשו : ווו סבה להעדר הידיעה : ואבדת תוחלת הישועה :

לכן נערתי חצני : אני כלב אפנדופולי איש דל ועני : בן אליהו בן יהודה הזקן : להקל המלאכה מעט ולהקן : להורות בכל דבור ודבור : לפני עם הארץ והצבור ובכל אל"פא בי"תא מאלפא ביתות : מה שכלל הרב ז"ל מהלכות התורה ואמתותות : ובכל מצוה קטנה או גדולה : אשים לשם ולתהלה : בכל עם הארץ ומשכיל : נבון וחכם מרבה להכיל : עדי ישיש כגבור : ובתוך הבאים לשבור : לרוץ אורח כל איש מעיין ותוקר : לחזות בנועם ה' ובדבריו לבקר : ולהודיע לכל איש דרוש ומכוון שהזכיר הרב ז"ל בכל אל"פא בי"תא : בין מדבר מצוה בין מזולתה : ממחלוקת החולקים : וקולות וברקים : ודברי המחוקקים : ודברים עתיקים : ואת בריתו אשר הקים : אשר מדבש היא מתוקה : קרובה לנו ולא רחוקה : ועל כפר חקה : ואז המוצא נפשו רוחה : ורוחו מנוחה : במצוא דבר חפצו אשר לבו ופיו פצה פצה : בלי יגיע ועמל ומורח : ומנחה ירח : וכל הפצו כציץ פרוח תפרח : ויגמול פריו ויגדלנו , בעודו בכפו יבלענו : וימלא כרסו ממעדניו : דבר דבור על אפניו :

ועתה אתחיל בזכרון הענינים : בעזרה אשר עצה ירבה לאין אונים : וקודם כל דבר נקדים הקדמה אחת כוללת : ואח"כ נבוא אל המכוון :

הקדמה כוונת הספר הזה הנקרא אשכ"ל הכ"פר היא לבאר עניני המצות החקים והמשפטים והתורות הכתובות בספר התורה הכתובה בסיני ע"י אב וראש הנביאים משה רבנו ע"ה כפי מה שיגזור השכל האנושי אחרי הפשט הנכון היוצא מן התורה שבכתב מבלי נטות ימין ושמאל אחרי דברים חיצוניים : ודברי מי שאמר שה' דבר ולא דבר ה' : ויחלוק על כל העכו"מז : ובפרט עם אחינו הרבנים : כי סעפים שנא האלהים שסרו מן הדרך מהר בעת לעשות לה' ויפרו הורהו ויחפאו דברים עליו אשר לא כן : והביא דבריהם המהותלי' ושבר בהם מלתעותיהם : וקיים הרשום בכתב אמת : כי האמת עד לעצמו והיא עוזרת ואינה נעזרת : עליו יקיים האלהים מאמר נביאו ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב : גם באר כלל הספקות אשר יפלו באלהות ובמה שנמשך אחריו מקצת הפסוקים שבאו בכתוב : גם באר ענינים רבים מהחכמות גדולי המעלה והתועלת יצאו כלם מחכמת התורה והתלמודה כי היא שרש ומעיין כלל החכמות : וכמו במוהו מורה ית' : וממה שצריך לדעת שאתה תמצא בספר הזה כמה דינים וענינים אחרים הזכירם הרב ז"ל יותר מפעם אחת : והמביאו אל זה המשך הדבור והמחלוק' עם רוחב לשונו ז"ל עם הכנס אותם הענינים תחת שתי הדברות או יותר מעשרה הדברות שהן שרש ספרו ועמידו שעליהן בנהו : ובהן חלק כלל המצוה עם כלל שאר העניני' האלהיים וזולתם שהזכיר בספרו : ואלו העשרה דברים הם כיו"ד סוגים עליונים כוללים כל ענין שבינו ית' ובין ישראל עמו שבו הזהרו : ולכן הכרחנו גם אנחנו להזכיר כל ענין וענין באלפ"א בית"א שהוזכר שם : אם שנהו הרב נשנה אותו גם אנחנו : ואם שלשו נשלשהו ולא נחוש מן ההכפלה אחרי שהמחבר ז"ל עשה ככה : וממה שצריך לדעת עוד שקודם שנזכיר להורות הדרושים ושאר הענינים שהזכיר הרב ז"ל בכל אחת וא' מהאלפא ביתא : נזכיר תחלה כל מה שעתיד להזכיר הרב ז"ל על דרך כלל בכל דבור ודבור מעשרה הדברים שבהם כלל כל ענין ועליהם יסד ספרו על דרך כלל : עד עם היות ענין זה מועיל לשני ענינים :

האחד להורות ולהודיע למעיין שכל המצות והחקים והמשפטים והתורות ושאר הספורים שבאו בתור' כלם נכללים תחת עשרת הדברים שנכתבו בשני הלוחות : ולכן המצא אומרים החכמים ז"ל שאין דבר כתוב בתורה אלא מה שהיה כתוב בלוחות כי כל דברי התורה נכללים

ההיהם

ר תהידם כמו שיוכללו האישים תחת מיניהם : והמינים ר תחת סוגיהם אע״פ שדעה הר״ר אהרן הראשון ז״ל בהפך דעת כל שאר החכמים ע״ה :

והשני שכל דרוש ודרוש ומבוקש נדרש יותר לדורשו ונמצא בנקלה למבקשו בידעו הדרוש ההוא מאי זה מין הוא ומאי זה סוג הוא : ויקל עליו ידיעתו : כי ידע ויבין בלבו ויחשוב בשכלו באיזה דבור יכנס בדרוש ההוא ויחפש מקומו באל״פא בית״א של הדבור ההוא : וקודם מזה בראשי הפרקים אשר אכתוב תוך כל דבור ודבור וימצא מבוקשו בנקלה כי אני עתיד אי״ה לחקות בכל דבור ודבור בראשי הפרקים מורים הדרוש ההוא : במשל באלפ״א בית״ות שהזכיר הרב ז״ל מדבור פלוני ענין קדוש החדש או ענין שבת : או ענין המועדים : או ענין השחיטה : או העריות : או דיני ממונות : ודיני נזיקים : וזולתם : אכתוב מקודם ראש הפרק ההוא קודם הכנס הרב ז״ל לדבר בענין ההוא וארשמנו להיותו נודע לכל ונראה לעין : עד היותו מורה דרך למעיין למצוא מבוקשו על היותר נקל במה שאפשר : אע״פ שתמצא בהרבה מקומות שיכנסו מראשי הפרקים הקודם תוך המאחר : כי לא יכולנו להקל יותר מזה : ובאור כל אל״פא בית״א יעמידך כזה : ואחרי שהקדמנו זו ההקדמה נבוא אל המכוון הראשון מבאורי הענינים :

אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים :

כונת הרב ז״ל בדבור הזה שהוא הראשון בכלל היא לבאר בו כל דבר שהוא מיוחס לו י״ת כמו האריו וכפוריו וכיוצא בם שהם מטבעו י״ת : ולבאר כל דבר וכל ענין שהוא זר בטבעו : ויזכיר דברים שבהם יש לו י״ת יחס עם שאר פעלותיו ר״ל הנבראים כלם : ויזכיר הדברים הנהלים המיוחסים בין העובד והנעבד : ויחלוק על כל מי שיחס לו י״ת דבר זה ודבר על י״ת סרה ותועה : והיישיר כל מאמר ודבור או ענין שבאו בדברי הנבואה שמהם נראה בו י״ת דבר וענין זר בטבעו : ובאר עקרי הדת והאמונה : ומעשה הטבע : והמרכ״בה : זהו הכלל העולה ממה שיזכיר הרב ז״ל בדבור אנכי ה׳ אלהיך : שהוא הדבור הראשון : שהוא שרש כל ענין : ויסוד כל בנין : וזה הדבור כולל צ״ה אל״פא בית״א : והנה באור הדרושים על דרך פרט הוא כמו שאבאר :

אמר כלב ההעתק הנמצא אתנו באלה הגלילות היה הסר מתחלה הספר עד אות יו״ד מאל״פא בי״תא ההשע עשרה כי נתעפשו עלי הספר ודלתיו ונפסדו לגמרי : והוא קדש לה׳ ולכן נמצא ולא נעדר לגמרי : אמנם מקצית קצת העלים המעופשים שהרב ז״ל באר בי״ת אלפ״א ביתו״ת והצי שהן מתחלה הספר עד אות יו״ד מאלפ״א בי״תא הי״ט אחר הצעה בפרו ז״ל כפי מנהג כל מחבר : באר והזכיר דברים הרבה ממה שהם מיוחסים בין העובד והנעבד הוא י״ת כגון תנאי התפלה שהם העמידה וההשת״חויה ברי״כה כרי״עה קיד״ה נפי״לה נשי״את ידים . : פרי״שת כפים השואת רגל״ים נשי״את עינים הרמת ״קול דתפ״לה : הש״בח קרי״אה צע״קה וגם תפלה ״בלחש : ובאר ענין התפלה שהוא שב״ת הוד״אה ו״וי בק״שה רח״נה : ועמהם קרי״אה צע״קה : ובאר חיוב התפלה וכמה הם התפלות ביום : ובאר עתי בקר וערב : ובאר מקום התפלה והקבלת המתפלל במקדש : ומי הוא חייב בתפלה : ותקון המתפלל : ובאי זה לשון ראוי להתפלל : ועניני אחרים נמשכים אחריהם :

ובאר הברכות שהאדם חייב בהם לברך אותו י״ת בכל יום ובכל עת ובכל רגע בשכבו ובקומו : בבואו ובצאתו בעמדו ובלכתו : וכבר ידעה שכל זה כבר בארו באור שלם החכם מרנא ורבנא אהרן הראשון בעל המבחר ז״ל בהקדמתו בסדר תפלות כלל השנה : וכבר בארנו אנחנו כל הברכות שיתחיב האדם בהם באור שלם באגרת פתשגן כתב הדת : ולכן אין ראוי להמנע מהכפר הזה בעד הבור ו זה :

והנה אם אלהים יזכני להגיע בידי ספר שלם מתחלתו כפי מה שספר לי אחי התלמיד בן אבי ואמי יהודה בלי יצ״ו שנמצא בגלילות כזריא שדיה שמה בשנה שעברה היא שנת רנ״ו לפרט האלף הששי שראהו שלם אבאר אז ביחוד : ובפרט מה שבאר הרב ז״ל בכל אלפ״א בית״א מי״ח אלפ״א בית״ות כמנהגנו בשאר ספרו זה הנכבד אם אלהים ימלא ימי עבדו ורצונו ושאלתו :

ולכן נתחיל עתה בבאור הענינים הפרטיים מאלפ״א בית״א הי״ט הנמצאת אתנו מאות יו״ד ממנה : ינוח על משכבו שלום הזקן הישיש הנכבד רבי׳ החכם ר׳ שבתי ב״ר אליהו מפרוטו שהעתיק הספר הזה הנכבד מהספר הנמצא אתנו באלו הגלילות שהיה מעופש בלוי ומיושן : ועליו ודלתיו נדבקו ועפשו : וטרח טורח גדול בהעתקתו : ולולי שהעתיקו הוא ז״ל היה נשאר הספר בלתי מועתק והיה נפסד לגמרי והיה כבה נר ישראל ואורו נחשך : זכרה לו אלהי לטובה : ונשוב למכוון :

באלפ״א בית״א הי״ט הזכיר תפלת הפסח : וכלל ימי המועדים ע״ד כלל : באלפ״א בית״א ה״כ הזכיר תפלת ערב יום הכפורים : בכ״א הזכיר תפלת בקר יום הכפורים : בכ״ב הזכיר תשלום התפלה הקודמת : ומחייב להוציא ספר תורה בכל יום מועד וחג כדי לקרוא מענין היום ההוא : והזכיר סדר תפלת הארבע צומות : וימי הפורים וכל התלוי בהם : והודיע שכל מה שבאר עד עתה ואשר יבאר כלם נכללים בדבור הראשון שהוא אנכי ה׳ אלהיך : באלפ״א בית״א הכ״ג והוא תחלת מה שהעתיק הישיש כ״ר שבתי ב״ר אליהו ז״ל מההעתק הישן על היותה בראש הספר וההחלת הענין : הנה בה הציע הרב ז״ל הצעתו במה שהוא עתיד להזכיר וכאלו היא ההחלת כפרו : וכי מה שהזכיר מתחלת כפרו עד עתה מהתפלה והברכות ומה שיזכיר מאחר כן מיחוד י״ת נכללות במצות אנכי ה׳ אלהיך : וזה בעבור היות כלל המצות נכללות תוך עשרת הדברות קשה מאד בעיני המשכיל : כמו שבאר זה הענין החכם רבנו אהרן הראשון ז״ל : וכן המצא בזה המאמר בכל דבור ודבור : ובאר שאין ראוי לאדם לירא מפני בני אדם כי אם ממנו י״ת לבד : כי כוונתו לחלוק עם אחינו הרבנים ולערוך אתם מלחמה מלחמת התורה הכתובה ע״י משה רבנו ע״ה :

באלפא ביתא הכ״ד יבאר שמונה דברי׳ שראוי לכל מחבר להקדימו בכפרו : והם : רשומו : ושמו : וכנויו : ומטרתו : ותועלתו : וגבולו : וכשרונו : והלוק אופני מנתו : ובאר שמשה רבנו ע״ה עשה כן בתורתו ית׳ : והזכיר אלה השמונה דברים : **ב**אלפא ביתא הכ״ה יבאר שראוי לאדם לדעת ולהבין בלבו את בוראו ית׳ : ולדעת שלוחו ע״ה ומשלחתו היא התורה : ולהשכיל ולידע כונתו ית׳ ולא להשע אחר דעת אחרים נטו מדרך הישרה אע״פ שהם רבים : והביא ראיה מנח הצדיק עם דור המבול : ומאברהם עם דור הפלגה וכיוצא בהם ראיות מהכתובים : וכל זה מצד אמרם ב״ה בעד חכמיהם כל מה שיאמרו לך עשה אפילו על ימין שמאל ועל שמאל ימין : וכי אין הוא ית׳ חושק לאדם מצד רבויו כ״א מצד יושר שכלו ותבונתו האמתית הנכונה כמאמרו ית׳ לא מרבכם חשק ה׳ בכם כי א״ה : ולעולם צדיקי הארץ וחסידיה יחידים הם בהקש שאר בני האדם : וכ״ז בעבור אמרם לנו אחינו הרבנים שאנו מעט הכמות בהקשם ואיך יתכן להמצא האמת אתנו : ולא ידעו כי אנהנו רבי האיכות מהם : וידוע שהיושר והצדק התבונה והשכל והחכמה האמונה והחסידות הם מאמר האיכות : ובאר שהתורה אחת ואין לה שניה וכי ידיעת התורה ושמירתה היא בלב :

מעשה הטבע והארי העלה בו ית׳ וגמוליו באלפא ביתא הכ״ו יבאר מוצא האדם והויתו : ושידיעת האדם את בוראו הוא כשידע את נפשו כמאמר הישר ומבשרי אחזה אלוה : וכמאמר החכם דע נפשך ותדע בוראך : ובאר קצת מתאריו ית׳ ואשוריו והם ד׳ מה שהזכיר הנה : הא׳ שהוא בורא ויוצר הכל : הב׳ שהוא ראשון לכל : הג׳ שהוא אחד יחיד ואין לו שנוי : הד׳ שהוא חכם יודע ומשכיל : ובאר פסוק אהיה אשר אהיה : ושם היה והוה ויהיה : והנה תמצא באור עוד מעניני זה הפרק

בפרק

בפרק ל"ז : בכ"ז יבאר בה שבחכמה ברא הוא ית' ארץ ושמים עם כל אשר בם : והזכיר חמשה אשורים אחרים לו ית' והם : הא' והוא החמישי על הסדר : הוא שהוא ית' גבור ולא בגבורה יפול על כל דבר אפשרי : הו' שהוא חי ולא בחיים : הז' נמצא ולא במציאות : הח' ראשון לכל ראשון ואחרון לכל אחרון : הט' שאינו גוף ואין לו דומה בכל נמצא : ובאר שכל הרגשה או האר כל שיכונה בו יה' אינו בכלים גשמיים : כגון השמיעה לו אינה באזן : ולא הדבור בלשון וכיוצא בם : וגם יבאר בם זה בפ' ל"ה : בכ"ח יבאר בה השלום כונתו : שהיא אין לו ית' אברי' כלים : וכי כל הרגשה או תאר כליי שנכנה לו ית' אינו בכלי : כמו שהענין כן לבשר ודם המורכב מהד' יסודות : ובאר שאין טבעו ית' דומה לטבע שום נברא : גם יבאר זה בפ' צ"ד : והזכיר אשור א' שהוא אשור יו"ד לו ית' והוא שהוא ית' צדיק וישר בכל מעש אין בו עול : וכי עשיתו הרע אינו בכונה ממנו : והזכיר גם אשור אחד : והוא שהוא ית' רוצה : וכי הספורים העשרה שהזכיר בג' דפרקים כלם הם ספורים נפשיים לו ית' ר"ל ספורים עצמיים מתחייבים לו ית' מעצמו : והאריך בהם בפרק זה ובאר עניגם היטב :

בכ"ט יבאר בה שאין הבורא ית' נראה לעין ויתיר ספקות שבאו בכתוב בפ' ויראו את אלהי ישראל וכיוצא בו : גם יבאר זה בפרק מ"ט : וכי אין ביכולת האדם לראותו ית' בשום דבר : ובאר שפעלות ה' ומעשיו וייסוריו הנופלים בעוה"ז הם בצדק ובמישור : ואין שום עול והמס מאתו ית' : והביא עשרה דברים שמהם יובן הענין וקראם בשם עשרה אשורים : הא' ענין אבימלך : הב' ענין אבשלום ששכב עם פלגשי אביו : הג' ענין אדם וחוה עם הנחש : הד' ענין קין שאמר אי הבל אחיך והששה האחרים הזכירם בפרק הבא : בל' הזכיר השלום העשרה דברים והם הששה הנשארים : הא' והוא החמישי על הסדר ענין למה התענו ה' מדרכיך וגו' : הו' למה דרך רשעים צלחה כרוצח וגנב וכיוצא בם : הז' למה ישלם רעה כפלים מאתו ית' לאיש צדיק כדוד הע"ה : ולקצתם ישלם טובה שבעתים כאברהם אבינו ע"ה בהמולו בשר ערלתו : הח' למה יברא ית' קצת בני אדם עורים ופסחים וכיוצא בם מהמומים ולא יבראם תמימים : וכן למה יתן לקצתם דלות ועוני וזולתם : כמיתה בטפים והיובש באילנות : וארבה וברד בשדות ובכרמים : וכיוצא בהם : הט' למה ישלים הוא ית' בעוה"ז לעושה טוב או רע א' : ועל עונות וטובות מרובות ישלם בעוה"ב כמשה רבנו ע"ה שלא קדש אותו ית' בסלע : ולא בזה בן ירבעם שעשה צדקה לעם ה' והניחם להוג בביתו ית' ושלם לכל איש בעוה"ז : העשירי יבארהו בפרק הבא : בל"א באר השלום הענין הח' והט' שהזכיר בפ' הקודם והביא בענין העשירי והוא: איך מי שישוב מדרכו הרעה ואפילו שהיה שטוף בהטאים כל ימיו יכפר לו יהב' ויהיה בן העוה"ב כמאמר החכמי' אין צדיקים גמורין עומדים במקום שבעלי תשובה עומדים ; והביא ראיה ממנשה הרשע ודוד המלך ע"ה : ובאר הפך זה שאם היה צדיק מנעוריו ושב מדרכו הטובה ועשה עול ועון ועבירה מות יומת לא יהיה : וכן הרואה לעושה העול והעברה ואינו מוכיחו ומזהירו : או שותק מפני אהבה וחנף האנשים : או מצד שהיותו חיי שעה נהלים בידו ומעלים עיניו בו : או בגלל משפחת אנשי זדון : הנה גם הוא נחשב כמוהו עושה רע והביא ראיה מן דוד ואהאב :וכן מי שלא נזהר במצות ית' ולא ידע מי עשהו נחשב כעושהו : ראיה מאנשי עגלה ערופה ובעל השוטה: ובאר הרב ז"ל הנה עשרה דברים קראם אשורים שבהם יתחייב כל בעל התשובה הם הנקראים תנאי התשוב' השלשה מדם הם בפרק זה : והז' בפ' הבא : הא' שינחם כמה שעשה מדרעות לדעתו שהם רעים : השני שיודה ויתודה על הטאיו : הג' שיעזוב דרע ההוא וישנאהו : בלב' הזכיר הז' דברים הנשארים שמתחייב בדם כל בעל התשובה : הא' מדם והוא הד' על הסדר הוא שיענה את נפשו בצום ולהתחנן ולהתפלל בשק ואפר עם כל הנאי ההפלה לפני בוראו ית' : הה' ההכנעה שיבוש ויכלם כמה שעשה ויאמר לו חטאתי סלח לי מחול לי האשור הו' היה הסר מן ההעתק לגמרי והנה הוא לדעתי שיקבל השב ההוא עליו שלא יעשה כחטא ההוא פעם אחרת : האשור הז' שלא ישוב לעשות חטא כמוהו כי לא יאמין בחייו : השמיני להיות בעל תשובה בכל עת כי אין מעשה אחר המות : הט' לידע ולעשות התשובה על מנת שהיא הפיל הגמול הרע כאשר היתה נכונה : העשירי לעשות התשובה מפני שהיא חובה כדין כל מצות התורה מצות עשה ; יבסיף הפ"ק הא' ענין בעל התשובה : בל"ג באר שהיו"ד אשורי בעל התשובה נכללים בחמשה : שעקר כל שנים מהם שרש א' ובאר ענין הגמול והענש : ואיך תהיה משקולת העונות והצדקו' : וכי הוא ז"ל הזכיר מעט מן הענינים : והחכמים ע"ה הזכירו הענין באריכות בספריהם שכנם בשמם : ובאר בפרק זה היו"ד עקרי האמונה : שהם יסוד הדת ושרשו : הא' שהוא ית' בר"א כל נמצא : הב' שהוא ית' קדמו"ן ואין לו שני : הג' שכל זה המציאו"ת נברא : הד' כי הוא ית' שלח מרע"ה לנביא עם שאר הנביאים שמצאנו בספרי הקדש : הה' להודו"ת בתורת משה ע"ה כי היא אמתית : הו' לדע"ה המאמין לשון תורתנו ופירושה ר"ל המקרא והפירוש : הז' להאמי"ן במקדש שהוא ארמון מלך רב : הח' להאמי"ן בתחיית המתים באמת ולהודות שהוא ית' יחיה המתים בביאת המשיח : הט' שיש די"ן וחשבון לכל אדם סורר ומורד והוא ית' שופט כלם ; היו"ד שהוא ית' נות"ן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו שכר טוב לצדיקים וענש לרשעים : והנה אלה השנים עקרים הט' והי' הזכירם בפרק הבא : ובאר בפרק זה נבואת יחזקאל ע"ה לעצמות היבשות : בל"ד השלים העקרים : ובאר הגמולים הטובים שנתן ושנותן לצדיקים : והם עשרה במספר : וכן הענשים של הרשעים והזכיר היותו ז"ל מאבלי ציון : ובקש מחילה סליח' וכפרה מאתו ית' בהבורו זה : והזכיר היום והשבוע והחדש והשנה מהבריאה : ולחרבן הבית : ולמניין השטרות : ולמחזור של י"ט שבו התחיל לחבר ספרו זה : ובאי זו מלכות חברו והציע הצעה למה שירצה לזכור בספרו ופתח בפרק הבא בפסוק אנכי ה' אלהיך שהוא הדבור הראשון : וכי הוא ז"ל ירצה בחדוש העולם וכחותיו ית' ועניניו כמו שהשמעם : אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מעשה בראשית

ופלאי הנמצאות וכחות השי"ת ומדותיו ועניניו מכבודו ושמותיו והעתקותיו שכונו לו ית' :

באלפ"א בית"א הל"ה והל"ו באר מעשה בראשית : הוא הנקרא בפי חכמים ז"ל מעשה הטבע : גם יבאר הוית כל העולם בפתיחות דבור לא יהיה לך : ובאר כחות השי"ת וגבורותיו וזולתם כמו שיזכיר בפרקים הבאים : ובכ"ז להודיענו כי הוא ית' לבדו אין עוד כמו שהעיד באמרו ית' אנכי ה' אלהיך : ולכן פתח הרב ז"ל בפסוק זה : גם יבאר מעשה בראשית בפרק ס"ב : בל"ז באר בראיות קצת מאשוריו ית' : ובאר שהוא אל אמונה ואין בו שום עול והתיר ספקות נופלות בענין זה : בל"ח באר שאין לו ית' כלים חושיים אע"פ שהוא ית' מכונה בפעולות הכלים ההם : וכי הוא מקום עולמו : ואין העולם מקומו : ושאין בכח האדם לשער אותו ית' ולדעת אמתתו : ובאר בקצרה שהשמש סימן לשנים : והירח לחדשים : וכי הפעולות הבאות מאתו ית' בעוה"ז הוא ע"י המאורות והכוכבים : גם יבאר זה בפרק ס"ג : בל"ט באר שנוי הכוכבים בתנועה ובזמן ובשעור : וחליף המלאכים והשנויים האלו האלהיים המתחדשים בעוה"ז ובריאת הד' יסודות וכיוצא באלה : ב"מ באר יסוד המים והרוח והליכת הנהרים אליהם : ופלאי הים : והחיות שבו : וארבע רוחות האויר הנושבות ומיניהם הי"ב : ופעולת כל רוח מהן שפועלה בעוה"ז : וכי רוח א' היא בעולם ונחלקת לכמה פנים בגזרתו ית' : במ"א באר יסוד כדור הארץ : ומקומותיה מהדריה וגבעותיה ומקומות המחצבים : ומקום גן עדן : ושנוי צמחי האדמה בכלל בטעמם וריחם ובמראם ובזולתם מן המקרים : וכי

מהם

מהם מחליא ומהם מרפא : ומהם ממית ומהם מחיה :
במ"ב באר קצת מבעלי היים ושנויים וטבעם : ומנהגם ופלואיהם : במ"ג באר השלום הדרוש הקודם
מהב"ח ופלואיהם כתולעת השני והדבורי' וזולתם : וכי יש מן הב"ח שמאירי' בלילה כנרות : וכי יש מן שרצי העוף שהוייהם מהאילן ושם גדולם : במ"ד השלים הדרוש והזכיר שנויי החיות ומקריה' המחוייבי' להם :
וכי יש שרץ כמין חהול שמולדו באש ושם טבעו והויתו : ומדמו מושחים הדברים : ויש להם ריח טוב מאד : ואם יושלך עורו באש אינו נשרף : וכי יש בעל חי אחר כדמות עוף ואינו שולט בו האש כי שם ביתו : ומי שנמשח מדמו אין האש שולט בו : והזכיר חיות ועופות אחרות הן נפלאות מאד בגופן ובעניניהן והזכיר פלא מעשה התוכיים :
במ"ה השלים פלאי מעשה התוכיים : והזכיר ענין עוף פפג"ש הנקרא בערבי דורייא ; ובאר תאר חיות השדה הטהורות השבע וטבען : והמור הבא מן האיל ❊
וכי יש זיעה של חיה אחת שריחו נודף כמור טהור : וכי יש עכברי שדה וחיות אחרות שעושים מזיעות אציליהן מור נודף כמור ואהלות : וכי כך עושים מן הנחשים : וכי בשר הזמ"ר כמור ואהלות בפי אוכלו : במ"ו באר שהזמר כשיתפש יבכה ומתחנן להופשו לשלחו והוא מדבר כמו בלשונו : והזכיר החיה שרועה אלף הרים ביום א' ומנהגה ומדותיה : והזכיר הב"ח הטהורים והטמאים וחיותם והזכיר בריאת האדם ופירש פ' ויאמר אלהים נ"א וגו' : במז' השלים פירוש הפ' שהזכיר : וערך מלחמה עם האומרי' שאין הקב"ה עושה דבר אלא א"כ נמלך בפמליאה של מעלה גם יזכיר זה בפ' נ"ו : והזכיר דיעות החכמי' ע"ה מתי נבראו הכבוד וכסאו והמלאכים : ובאר מלה בצלמנו כדמותנו : גם תמצא ביאורו בפ' נ"ז :
והתיר כלל הספקות הקורות לה : וטען על ב"ה בהרבה דברים במה שאמרו שטרם ברוא אלהים אדם נתיעץ עם החכמה , ושעשרה דברים נבראו קודם מן העולם ; ושאמרו אל תקרי אמון אלא אומן : אל תקרי בראשית אלא ברא שי"ת : וכן כל מה שאמרו אל תקרי כך אלא כך : כלם הזכירם בפרק זה ופירשם כפי דעתם : ופירש פ' ה' קנני ראשית דרכו : והנה היה חסר מן ההעתק אות תי"ו מן אלפ"א בית"א זאת : ומן אלפ"א בית"א הבאה : ובהם באר פ' ה' קנני : במ"ח באר פסוק ואהיה אצלו אמון : ופירש מאמר המזמור יש אם למקרא :
ויש אם למסורת : ושהוא ית' אינו נראה : וכי הנראה הוא כבוד נברא מכבודות האל ית' : והזכיר אמרם ה' קטן :
וכי שם ה' ואהיה הוא שם לו לבדו ית' אינו משותף עם זולתו ; והתיר ספקות נופלות על זה מהפסוקים שנקרא הכבוד בשם ה' : והזכיר שם שדי שהוא לו לבדו ית' אינו נקרא בו זולתו : וכי היורד והעולה ויושב ועומד ויוצא והולך ונכנס ורוכב וכיוצא בהם שנהכנה הוא ית' בהם הנה הוא מלאך לא הוא ית' : ובאר מעמד הר סיני וירידתו עליו ית' ; במ"ט השלים ענינו הקודם : וכי ית' השמיע קולו בדבר שאינו חי : ובאר מראה הסנה : גם יבאר זה בפרק פ"ט : וטען על האומר כי קול ה' נברא : ובאר פ' ויראו את אלהי ישראל וכיוצא בו כמו פ' הראני נא א"ך : שהם הפך כי לא יראני האדם וחי : וכבר באר זה ג"כ בפרק כ"ט ; ב"נ פירש פסוק ויעבור ה' על פניו ויקרא עם כלל הענין והמעמר ההוא : וכי השוכן באהל ובמקדש היה מלאך : ופירש פסוק לא כן ע"מ וגו' : פה אל פה א"ב וגו' : גם יפרשם בפ' ע"ה מדרגת המלאכים ומהותם : ומדרגות הנבואה :
ופירוש מלה קדושה בכל דבר : בנ"א הזכיר מדרגות המלאכים ואי זה מהם נראו לקצת נביאים ואיזה מהם נראו לקצתם : ומי הנשלח מהם לבני האדם :
והזכיר בפ' זה מדרגות שלש : בנ"ב השלים ענין המדרגה השלישית : ופירש פ' ק' ק' ק' ה' צבאות ובפ' ע"א יבאר נבואת ישעיה ע"ה , ופירוש קדושי' החיו ובאר שהמלאכים כלם נבראו מששת ימי בראשית , וטען על האומר שבעה שליחותם נבראי' ואח"כ מיד נאכפי' ונפסדים , ובאר שהמלאכי' נחלקים לב' חלקים מצד אחר , מהם נראים לעין ונשמעת קולם לאזן , ומהם נעלמי' , וכי המלאכי' גופיה בלתי נפסדי' וחיים לעולם ,
בנ"ג ישלים השובה מאמר האומר שהמלאכים נבראים בעת שליחותם ולאחר נפסדים , ויבאר גדל חסדי ה' שחנן לישראל הנבואה , וכי החלום חלק ממנה , ויבאר מדרגו' הנבואה ומעלותיה , וכי הן שש מדרגות לדעתו ז"ל מדרגה ראשונה פה"אל פה,ומדרגה שנית רוח"הקדש , מדרגה ג' כבוד"נראה , מדרגה ד' מר"אה , מדרגה ה' ראיית" מלאך י מדרגה ו' חלו"ם והיא המדרגה האחרונ' היותר פחותה , וסימנן פר"ך ממ"ח , והנה בפ' זה באר הארבע מדרגות ,
בנד' באר הב' מדרגות הנבואה : וסימני המדרגות :
ופירוש מלת קדושה שנמצאת נופלה עליו ית' ועל המלאכים ועל האדם ועל הבעלי חיים : ועל המקומות ועל הזמנים : ועל הצמחים : ועל האבנים היקרות : ועל כל מתכות ועל הבגדים : ובאר שהקדושה לו ית' הוא בעצמו ולזולתו ממנו ית' : ובפרק זה הזכיר קדושת המלאכים : והמקומות : והזמנים : כמו מקומות המקדש וזמני המועדים : והלק מדרגות קדושתם : מי הוא הראשון בקדושה : ומי הוא אחרון ממנו : ובאר שקדושת המקומות על ח' מדרגות ; וקדוש הזמנים ה' מדרגות : בנ"ה הזכיר קדושת המחצבים כגון מה שנתנדבו לבית ה' מזהב וכסף ואבן יקרה וזולהם : וקדושת הבגדים כגון בגדי כהונה וקדושת הצמחים כגון העמר ושתי הלחם וראשית דגן וכיוצא בהם : וקדושת הב"ח כגון הקדש והחרם והבכור ונדר ונדבה וכיוצא בם : שבכל אלה נתפשט עליהם שם קדושה : וחלוק מדרגות כל מין מהם והודיע שהוא עדוף בקדושה מאישי כל מין מהם : ובאר שקדושת הצמחים ג' מדרגות וקדושת הב"ח והאדם כל אחד עשר מדרגות : מאמר בעלי הקבלה במה ששתפו עם אותו ית' בבריאה ובמעשה המרכבה וענין הנחש עם חוה ואדם :
באלפ"א בי"תא הנ"ו הזכיר מאמר שאמרו בעלי הקבלה בעל אוב המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלת :
והזכיר שאלת המלך טינופרופוס לר' עקיבא בעד יום השבת ; ואמרם שפלוני ברא אדם : ופלוני בראו עגל בן בקר ואכלוהו : ושפלוני העני בפה ונתמלא הבקעה זהובים והכין מהם שלש סעודות של שבת : ועוד התפלל ובלעתם הבקעה ; וזה בפרק הבא : וכל זה להורות שכחשו וכפרו בדבור אנכי ה' אלהיך : בנ"ז השלים ענין הזהובים :
ובאר אמרם אין הקב"ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמילייאה של מעלה : ובאר פסוק נעשה אדם בצלמנו וגו' ומאמר בצלם אלהים : והזכיר ד' פני המרכבה ; ובאר ענין אדם וחוה והנחש ומה שבא עמהם בכתוב :
בנ"ח השלים ענין הנחש ודבורו : וענין כי ביום אכלך ממנו וגו' ; וכי הבורא נתן לאדם חכמה ובינה :
ובאר שנוי אישי האדם וחלופיהם שנוי הדברים הטבעיים ומנהגם ומיני הכשוף ושואל אוב וידעוני וכיוצא בהם :
והדבור בגלגלים וכוכביהם וענינים אחרים אלהיים וגדר הט"ו דברי' ומעשים שנהיו : באלפ"א ביתא הנ"ט השלים זכר שנוי אישי האדם בכל תאר ומקרה : וכי ית' הוא זן ומפרנס לכל : ובאר ענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו :
והזכיר החיה הנקראה קינוק פלוש : ב"ס השלים ענין קינוקפלוש ואיך הוא צודה את בני אדם : והזכיר מעשה שנהיה בשני אנשים מעשרה השבטים שתפשו' קינושפלוש :
גם הזכיר עניני מין החיה הנקראת פישתיקוש הם הנקראים בלשון עבר גמדים שנלחמים עמהם העופות פעם א' בשנה והזכיר מעשה שנהיה על זה הענין שהגלה איש אחד מקוסטנדינא עיר מושבנו אל ארצם : גם הזכיר ענין השדים והליליה ; והזכר חבר ושואל אוב וידעני ודורש אל המתים : בס"א באר הבריאות המשונות מגבורי האדם : ובמעיינות המשונות : והזכיר המים שהם לתרופה לכל חולי ומחלה וכי הם משלשלים לבני מעיים : והמלך שבמקום ההוא שם מס על הארץ בעבור תרופתם : והזכיר מהירות הבכרה קלה שהיא מין מהגמלים : ואיך שולחת נפח בנאד מפיה מרוב כעסה ומריק לאדם ומת לעתו : ומאמר

חכמי

חכמי עוגם שאמרו ג׳ דברים נטהרים מעין כל : והזכיר נהר שבחיון וישראל הנמצאים שם : והזכיר הנהר החי הנקרא ככף הי ובלשון יון אידירידוש המשבר ומהדק הזהב בקמח : וכי הנהר ההוא מחנק האדם הלובש בגדי זהב מריח הזהיבות, והזכיר הד׳ נהרות, בס״ב הזכיר חלוף המים במבעם ובריחם ובמשקלם ובכל מקריהם, כחום וקור וזולתם, וכבת שנוייהם, והזכיר מימי טבריא, והזכיר המטר והשלג והברד והכפור וכיוצא בם מאותות השמים, ופירש פסוק בראשית ברא, ודיעות החכמים בו, ופירש מעשה בראשית, בס״ג באר מאמר שבע ארצות ושבעה רקיעים, ושבע מעיינות, ושבע תהומות ברא הקב״ה ובאר מהותם ושמותם, ובאר הי״ב מזלות, ושבעה כוכבי לכה, וראש התלי וזנבו, ושאר הכוכבים. וצורות השמי׳, וכי הם אמצעיים בינו ית׳ ובין הנבראים, וכי טבע המזלות ואיכותם כטבע הד׳ יסודות, וכי הכוכבים מהן קבועים, והזכיר אמרם הרוצה לדעת מזלו ומזל אשתו אם טוב ואם רע ואם בינוני, בס״ד טען על כל מה שהזכיר בפרק הקודם, ובאר תנועת השמש, וד׳ תקופות השנה, ותנועת הלבנה בקצור, ובדבור זכור את יום השבת יזכיר הענין באריכות בסדרן ענין קדוש החדש, והזכיר אמרם כי הרקיע כלובן ביצה, והעולם כמוח ביצה, ונתן גדר למעלות, אפ״ס, נע״דר, גמ״צא, קדמ״ון, הר״ש, גו״ף אפ״ע מהו״בר נפ״רד נ״ת מהנו״עע הו״ה הא״ר שאינו מאומה גבול נפשו שהם ט״ו דברים במספר, והודיע מהותם וכוונתם, בס״ה השלים גדר קצת מהדברים שהזכיר בפרק שעבר, בס״ו הזכיר ובאר שאין לו ית׳ שום מקרה ולא תאר גופיי או נפשיי ולא מבליהם, ושלל ממנו ית׳ כל כיוצא בהם, ואמר שאם נזכרו בדברי הנביאים כיוצא בם דברה תורה בלשון בני אדם והביא ראיות על זה, בס״ז ובס״ח ובכ״ט ו״ע ובע״א באלה החמש אלפ״א בית״א פירש כל תאר וכל ענין. שנמצא בדברי הנביאים שדברו לו ית׳ מכל הכרון, ובע״א פירש נבואת ישעיהו ע״ה שראה שרפים עומדים ממעל לו, בע״ב ובע״ג ובע״ד השלישיות פירש הענינים והזכיר ענש החוקר במופלא ממנו המדבר על ה׳ תועה, וגמול האיש המשליל ממנו ית׳ כל תאר שישיגהו ממנו חסרון ית׳ מכל הכרון, בע״ה השלים ענינים ופירש פסוק פה אל פה, ופסוק לא כן עבדי משה וגו׳ ופסוקים אחרים כיוצא בהם, בע״ו השלים הענינים הקודמים, וכי יש ירידה וקימה לו ית׳ פעם לעזר ופעם לנקמה, בע״ז הזכיר ענינים. והתארים שנאמרו לדברים שאין מטבעם לקבל התארים ההן ופירש אותם, והנה פירש פסוק וקשרתם לאות על ידך ולטוטפות וגו׳.

הגדות ודברי בעלי ה״ק וטענותיהם ופעל הגוף והנפש בהפרד ובחבור, בע״ח הזכיר

עוד דברים נאמרו לו ית׳, ותארוהו בתארים מצד נקמה או עזר וכיוצא בהם. והזכיר קצת הגדות של בה״ק באמרם שצור עולמים פעם כבחור ופעם כזקן, ובגדיו מבוכסים, ומאמר ר׳ ישמעאל שאמר ראיתי אכתיראל יה ה׳ צבאות וגו׳, ומדרשות אחרות וזולתם, וכי חנוך הוא מטטרון, בע״ט השלים מאמרם למטטרון ומדרשו והלמידיו, והזכיר מאמר לקיחת נפש רבא ב״ר נחמני, ומעשה רבי אליעזר עם חביריו. ומאמר נצחוני בני, וענין אמרם אגדות נפלו מן השמים, ב״פ הזכיר אמרם קול מבריז ואומר, ובת קול יצאת ומאמר אם יעמדו אברהם ושרה לפניך, ואמרם ארבעה נכנסו לפרדס, ומאמר הינוקות לומדים, ואמרם הינוקות שמטטרון גלה שעור קומתו י״ת לר׳ ישמעאל ולר׳ עקיבא, ומאמר שמלאכים שרים ממונים בכל אבר ואבר של הקב״ה וכדומה לזה,

בפ״א הזכיר מאמר שעור מהלך ארך הארץ, ושעור גובה שמים וארץ, ועובי הרקיעים, ושיעור הלולם,

והזכיר שם המפורש ופירושו, ומאמר שמטטרון מסר לר׳ ישמעאל מדת ההוטים של הקב״ה, וכי מטטרון קושר תפילין בכל בקר בראש הקב״ה ומתפלל, והזכיר נכח תפלתו וצורת התפילין שלו, והזכיר צורת התפילין וכתיבתן וכתיבת המזוזה לדעהם, וכי הקב״ה מתעטף בטליה לבן צח עוסקים בתלמוד עם נפשות החכמים, ובלילה מתעטף בטליה אדום ועוסק בדברי הנביאים, וכי הקב״ה מלמד תינוקות שמתו בעולם הזה, וכי הוא ית׳ בוכה שלש דמעות, וסופד וחוגר שק וכיוצא בהם, וכי ידו אסורה ואינו יכול להושיע את ישראל, וכי מלאכיו בוכים בצרתו ית׳, אלהים יצילנו משגיאה ומכבלות קניני, בפב׳ הזכיר אמרם כי שני המלאכים מסר אלהים לכל אדם, והגדת שני המאורות שהלבנה קטרגה לחמה, וכור קרבן שעיר ראש חדש, וכי הקב״ה מכה בכל יום להמה, וכי על שלשה אנשים בוכה הקב״ה בכל יום, ומאמר שחיי האדם ומזונו תלויים במזלות, וכי התאבל הקב״ה על משה ומתושלח, והזכיר מאמרים אחרים שאמרו שהקב״ה הראה לפלוני כך וכך, כאמרם הראה לאברהם מילתו, הראה למשה כסף מטבע הראה לו הלבנה בחדושה וכיוצא בהם, והזכיר מאמרם אי הצופה למחר אנו מבקשים וגו׳ שמאמר בעד הלבנה החדשה, והזכיר מאמרם אמרוהו לאברהם במילתו, ומיתת בכורי מצרים, וכי המים שמתחת לרקיע בכו,

בפג׳ הזכיר שמי ים סוף נתגאו וקרין בעיניו הקב״ה להם, וכי המים הקיאו את המצרים ליבשה, ומאמר שהים והיבשה עמדו להתדיין לפני הקב״ה והמשפט והדין להם ששפט, ומאמרם בעברם ישראל בים, ומאמר פסוק כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ופירש פסוק ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, ופירש פסוקי׳ אחרים שהם אבמכהות לדבריה׳, והזכיר מאמרם שאמרו באסיפת משה רבינו ע״ה ופטירתו, גם יזכיר בסוף דבור לא תענה ברעך עד שקר, והזכיר אמרם בעת שרצה לברוא העולם עמדו לפני הקב״ה הכ״ב אותיות האלפ״א בית״א, בפ״ד הזכיר מה שפירש ר׳ עקיבא בכ״ב אותיות, ואמרם שאדם נברא בשתי פרצופין, וכי שתי רשויות יש בעולם, ומאמרם ויעקב איש חלק והמלאכי׳ שראה בסלם ומספר׳, וסדר מיתת ר׳ יהושע ושהוא חי עד עתה כאליהו ע״ה וכי רבי יהושע צחק למלאך האלהים, בפה׳ הודיע שב״ה הזכירו בכפריה׳ כמין אלו המאמרי׳ וההגדות שהזכיר הוא ז״ל עד עתה וכלם הם כדברי המחרפי׳ והמגדפי׳ אותו ית״ שבאו כדברי הנבואה כמאמר פרעה וסנחריב וזולת׳, וטען על אמרם שפירוש ותוך יש למאמר החכמה, ואין הדברי׳ כמשמע׳ כמו שהענין כן לקצת מדברי הנבואה, ובטל התורה שבעל פה שבדו מלבם : ותורה ששנים אנשים הם בעולם לעולם לא זולתם : והם אליהו והמשיח: בפ״ו טען לקצת הגדות שהזכיר למעלה : כגון שלא יקרה לו ית׳ שום מקרה : ובטול מאמרם בשעיר הטאה ראש חדש ומאמר יצאת בת קול ולמדו ית׳ עם נפשות החכמים : והנה הזכיר פעל כל כלים גופיי ונפשיי : ובטלו : וכי אין תועלה לגוף : ולנפש לבד :

הבאים מכח הדמיון ומדברים טבעיים כחלום ומיני הכשפים והלילית אוב וידעוני וכיוצא בהם וכבת מציאותם ואמתתם וכפורים שבאו בנבואה באלו הענינים ושמותיו ית״ע המעבריים וקצת נבואות מאשר הן ע״ד אמת ועל דרך משל באל״פא בי״הא הפ״ז השלים באור שאין הגוף או הנפש מועיל או מזיק לעצמו אלא פעלתם בחברת שניהם : וכי אחר המות אין דעת והלול והוראה והשבח : ולא ימצאו אלו אלא בחברת שניהם : ובאר החלומות הצודקי׳ והכוזבים : ומחשבת השדים וזולתם : והלילית הוא יילו ביוני : בפח׳ הודיע כבת אמות הכשפים : וכי אמיתם אינה מעצמם אלא מצד ענינים אחרים טבעיים : וכי הוא ית׳ עשה כן להבחין בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו : והזכיר ענין בריאת השדים ושמם והשטן וענין שאול עם בעלת אוב ועליית שמואל ע״ה ולא הכירו : בפט׳ באר בעור הסנה שראה אב הנביאים : ומאמר שמואל והשובתו לשאול : והזכיר שאלה אחת בכל הענינים והשובתו עליה : ולמה נקרא ית״ בשמות אריה וכפיר ושמש ומגן וכיוצא בהם : וכי כל הענינים שהזכיר ורוביהם הם על דרך מעבר לא על דרך האמת : בצ׳ השלים הענינים שהם על דרך מעבר שכלם הם משלי הנבואה וחדותיה : והנה הזכיר ענין הנבואה שנמשל הוא ית׳ עם ישראל עמו כבעל עם אשתו בעת הלקוחין ובעת הגרושין :

וכי ספר שיר השירים נאמר כלו על דרך זו :
בצא׳ הודיע שכל מה שנזכר בספורי הנבואה על ענין זה
אין אחד מהם נמצא לי׳ ית׳ ולא זולתו : והזכיר
המאמר ובאורו שאמרו שהקב״ה בוכה למואב ודומע עיניו :
וכי פסוק התבוננו וקראו למקוננות וגו׳ נאמר לו ית׳
וטען על אומר כך ובטל דבריו : וכי כל נבואה שתבוא
בכתוב כמו זה המין אינה לו ית׳ כי אם בעד זולתו אם
ישראל או שאר המשפחות : בצב׳ השלים דרושי הקודם
על כי אלו הנבואות ודומיה׳ נאמרו על ישראל ולזולתי מן
המשפחות : ובאר פסוק ענה בדרך כחי קצר ימי : ובאר
מאמר משה רבינו ע״ה ימי שנותינו בהם שבעי׳ שנה וגו׳ :
בצג׳ השלים פירוש משה רע״ה לכל מזמור תפלה למשה :
ונתן טעם שממנו אנו חיבים להתפלל מזמור זה
והדומה לו בהפלתנו ערב ובקר : בצד׳ הודיע שכל מה
שהזכיר עד עתה היה להודיע יחודו ית׳ וגבורתו וצדקתו
ותכלית שלימותו מה שבכח האדם להשיג ויותר :
ובאר מעמד הר סיני ואיך הנבואה לבני אדם : והביא
משל ממלך בשר ודם : וכי כל מה שהזכיר עד
עתה כלו נכלל בדבור אנכי ה׳ אלהיך על דרך האמת :
והשלים הענין על כי ית׳ אין לו דמיון וערך בשום יצור ונברא :
והזכיר ד׳ הודאות שהם ה׳ אלהינו אל אחד אמת : ותורתו
ומקדשו ונביאיו אמת : בצה׳ השלים כל ענין הנכנס תחת
פסוק אנכי ה׳ והשלים מכוונו : והחל לדבר פסוק השני
שהוא הדבור השני : ואות ה״א מאלפ״א בית״א זו היא
תחלת הדבור הבא :

לא יהיה לך אלהים אחרי׳ על פני : לא תעשה לך פסל
וכל תמונה וגו׳ : לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי
ה׳ וגו׳ :

כונת הרב ז״ל להזכיר בדבור זה בכלל כלל מיני הדתות
שיש בעולם : והזכיר מנהג׳ וכל התלוי בהם :
ויזכור דברי׳ רבים שהזכירו בה״ שהם מיני׳ מיני עכו״מז :
ומי שדבר סרה ותועה על ה׳ יזכיר בדבור זה :
ויפרש נבואת דניאל ע״ה וכל זה הזכירו בל״ד אלפ״א
ביהות שבדבור זה בכל אחד הענין המיוחד והפרטי אחד
אחר אחד כפי מה שנזכיר :

כי הוא הפועל והמחיה בחלק הצ״ה הודיע שכל זה המציאות
הגשמי והרוחני נברא ונתהוה
מדבורו ית׳ והוא המעמידם והמקימם : וקיומם עמו ואין
קיומו ית׳ עמם : ואין אלוה אחר זולתו : וכמו שברא
העולם מאפס כן בידו להחיות המתי׳ ולברוא כל דבר
שירצה : וכי הוא ית׳ הוא הפועל הטוב והרע : וחלק על
דעת האומרת ששני פועלים הם אחד פועל הטוב
ואחד פועל הרע : וחלק עם שבע דיעות : האחת אומרת
שיש לו ית׳ חבר ושותף : ודעת אומרת שברואיו יכולי׳
כמיהו : והאומרת נהיעץ עם החכמה כשברא את העול׳ :
וכי ברא ית׳ עולמות והחריבן : והיא דעת כ״ה : ודעת
האומרת כי האור הוא הפועל הטוב והחשך הוא הפועל
הרע : והיא דעת בני אלמנ״יאה והאומר כי האור והחשך
קדמוני׳ והם חביריו ית׳ והיא דעת בני אלמעכיים :
באור הדתות ודיעותיהן : באל״פא בי״תא הצ״ו והיא
הראשונה בדבור זה הזכיר דעת האומר כי הגלגלי׳
וצבא׳ הם הפועלי׳ בעולם הזה : והיא דעת הפילוסופי׳ :
ודעת האומרים שאין בעול׳ עקר ושרש אלא כל העניני׳
הם כמו חלום וחזון לילה : והיא דת אל כוכ״רים
ואל כופ״סאיה ואלס״מניה : ודעת האומר כי הנבואה שקר
אלבהמי אבל הוא מודה באחדותו ית׳ והיא אל בהימי :
ודעת האומרת כי הגמול והענש לצדיק ולרשע יהיה בזה
העול׳ בעצמו ואינם מודי׳ בעול׳ הבא : וזה על
ידי גלגול הנפשות מגוף אל גוף אחר : והיא דעת אל
עבדאי ואל מגבריים :
ודעת האומרת כי האלהים עזב את הארץ ואינו הושב
במעשה בני אדם וכל העולם כחציר גגות ועשב
הארץ , וכי הנשמות מתגלגלות מגוף אל גוף , וזהו ענשן
עד שנכנסות בגופי הצמחים והזרעים ופירותיהן
שהן למאכל החי וזהו כליהן וכפרת עונותיהן וזו דעת
אלהשי״שאי , ודעת האומרת כי השמים וצבאם חיים וזו

היא דת אנשי חרן אלצב״יין , ודעת האומר כי
הם שוים בכח והפעלה עמו ית׳ והם קצת מאנשי
חרן , ודעת האומר כי הנבואה אמתית , אך למשה ע״ה
וליהושע משרתו ע״ה לבד לא זולתם , והם מקיימים
כל דברי תורה עד היום לעשות עולות , ומי הנדה , וזולתם
כמו שהזכיר הרב ז״ל ומודים גם לספר יהושע ולא לזולתו
מהנביאים וספריהם ; בצ״ז השלים דת השומרונים
וחלופם . ומנהג דתם , והזכיר דת המשיכה דמות
לבורא ית׳ בעת ראשי חדשיהם והיא עת מלאת אגן הירח ,
והיא דת אלגדיא , ודעת המטהרת עם עלי פרי הדלעת
הוא פרי קיקיון , והיא דת אלקריעי״א , הם
הנקראים דלועים על שם אמונתם , ודעת אבועי״סי
שאמר שהוא המשיח שהזכיר הכתוב , וכי דעתו
נמשכה אחרי קצת מדעת הצדוקים ואחינו הרבנים , והיא
דעת עובדיא האצפה״ני , ודעת יודגן שאמר גם היא
שהוא המשיח , ודעת אצמעי״אל אלעכב״רי שהחליף
מהכתוב כמו שעשו השומרוניים , ודעת ליטבי
שמאמין בצורה שיראה האיש ההוא בעת שיקין
משנתו של בקר והזכיר דת זי״בי שמאמינים בג׳ אילנים
הם נטועים בארץ זיביאה , והם אילוני ממרא , וכי הם
שורפים מתיהם עם תכשיטיהם וכלי עדיים כשימיתו , והזכיר
דעת אלצרו״קיא הם הצדוקים , והנה כבר ספר לי דודי
כר׳ יוסף קצת מאלו הדתות שראה בעיניו המאמינים בהם
בשנת הר״נה בזמן שהלך לכהורה שם באיתם הגלילות
בארצות לוט , בצ״ח השלים דת הצדוקי׳ תפח רוחם
ונשמתם : ופיהם יכבר של האומרים שהקראים הם הצדוקים
והביתוסים , ור׳ יהודא הלוי ור׳ אברהם הלוי בעל ספר
לוית חן וזולתם הכמים מודים האמת יוכיחו כיגינו ,
ואויבינו פלילים , ולא עלינו תלונותיהם כי אם על ה׳ ונחנו
מה , שפטנו בצדקך ה׳ אלהי , ונשוב למכון , והזכיר
ענייני דת הצדוקים ודת מגמיריא , והזכיר דת הביתוסים
ונקראו כן על שם ראשיהם הם צדוק וביתוס שהיו בבית
שני הם היו תלמידי אנטיגנוס איש סוכה , והזכיר דת
אבועמרן הוא משה אלזפר״ני ודעת אצמעי״אל ואלעכ״ברי
שכלם מזרע ישראל , ויצאו לדת מחולפת מן העקר ,
ומאמר האומ׳ שהחזיר הוא מין דג , והיה נקרב למזבח ,
והזכיר דת משוי העכברי ועניניו ומי שנמשך לדעתו והודיע
שכל מה שהזכיר עד עתה כלו המצאתו בספרי החכמי׳ וכי
הוא נכלל תחת דבור לא יהיה לך אלהים אחרים ,
אלפ״א בית״א צט׳ וק׳ נתבטל לגמרי
בק״א הזכיר דעת אנשי מזרח , שהיא אמתית , והזכיר
שמות הבעלים וסברתם שמות הבעלים ועניניהם ,
בק״ב השלים שמות הבעלים וסבתם , בק״ג השלים שמות
העבודות לכוכבי׳ ומזלות , וכי הלקות שאומרים התוכנים
הוא אחד מהם , והזכיר דת אומת הצבא והזכיר ימי החדש
שאמרו ב״ה שאין בהם מקיזין דם , ואינם עושים בהם
מלאכה , ופירש מלת קוסם ומעונן ומנחש ומכשף וחובר
חבר , ושואל או״ב וידעוני ודורש אל המתים , ומעביר
באש , וכי רוב ישראל נטו אחר ההבלים האלה והם אחינו
הרבני׳ , בקה׳ טען על האומר שהכל תלוי במזל , וכי
אחינו בה׳ דורשים אל המתים והזכיר מנהגם בזה , וכי
הם עברו גם בשאר התועבות , והזכיר מאמר בת קול
יצאה , והזכיר הענינים ההוריי׳ שיצאו מהם ב״ה והשליכו׳
אחרי גוום ובטלו׳ , בחדוש האביב בראיית הירח והלכת
השני׳ באביב והמועדי׳ וכיוצא בהם : שכל אלו נכנסי׳ תחת
סוג עכומ״ז : וכי הם וזולתי מה שכוונה התורה : בק״ה בק״ו
בק״ז בק״ח : וק״ט וק״י וקי״א וקי״ב וקי״ג וקי״ד וקט״ו
וקי״ז הזכיר על דרך שיר וחרוז למען ירוץ קורא בו כל
מה שהזכיר עד עתה מדברי ב״ה וכל ענין שהוא סרה
ותועה לו ית׳ : גם יזכיר כל זה עם מה שיזכיר עד אלפ״א
ביה״א קכ״ה בסוף דבור לא תענה ברעך עד שקר על
דרך שיר וחרוז : הבריאות בקי״ז ובקי״ח וקי״ט ובק״כ
הביא כל מה שבדו ב״ה מלבם והחטיאו כל איש
ישראל נביא וגדול שהזכירו בדברי הנביאים על דרך שיר
וחרוז : בקכא׳ : וקכב׳ : וקכג׳ : הזכיר עניינים אחרים
שדברו ב״ה על דרך שיר וחרז גלות ישראל ונבואת דניאל
והתאריכי׳

והתאריכים ובשורה טובה : בקכד׳ הזכיר גלות ישראל ונבואה דניאל ע״ה שראה הד׳ מלכיות על דרך שיר בקכה׳ השלים פירוש נבואת דניאל ע״ה וכל ענייניו : ופירש פסוק שבועים שבעים : והודיע שנים שעמדה כל אחת מהד׳ מלכיות : והודיע שעבוד מצרים וכל ההלוי בו : משנות האבות והירידה למצרים וזולתם : בקכו׳ השלים ענין שנות השעבוד : ופירש פסוק ומושב בני ישראל וגו׳ : ואגב גררא הזכיר המקומות שאות ו״ו משמש בהם והזכיר שנות כדר העולם עד אדם הראשון : בקכז׳ השלים כדר עולם ובאר התאריכים בבנין הבית והרבנו : וזולתם , והודיע שנת מכתבו לפי תאריך העולם: והאריך השטרות , והאריך המחזור , ותאריך חרבן בית ראשון ושני : בקכח׳ פירש כל נבואה דניאל וקיום דבר נבואתו בכל זמן וזמן : בקכט׳ השלים פירוש הנבואה הנזכרה : והודיע כי בעת היות ישראל בארצם והמקדש בקדושתו כקדמתם יתקיימו עשר בשורות : ומנה אותם על הסדר וקיים אותם בראיה מן הכתוב :

לא רשא את שם ה׳ אלהיך לשוא כי לא ינקה ה׳ את אשר ישא את שמו לשוא :

כונת הרב בכלל בדבור הזה היא לבאר ולהודיע הענינים שהם נכנסים תחת נשיאת שם ה׳ ויזכור ענינים רבים אמרום ב״ה בהם ועברו בדבור לא תשא את שם ה׳ אלהיך : והזכיר הענינים שהעושה אחד מהם נכלל תחת נושא שם ה׳ : והזכיר דין השבועה : וכטוי השפה : והנדרים : ודין הפקדון : ודין המלוה והלווה על דרך קצרה : וכי המודה בזולת התורה הנכתבת הוא נושא שם ה׳ : והזכיר עדי אמתת התורה : ועדי אמתת הגלות : והתשובה ודין האהבה והכבוד שבינינו ובין הגרים : ובין העובד והנעבד , בהנהגת הרב עם התלמיד : והקטון עם הגדול וכיוצא בו : ובאר בני העולם הבא : ובני גיא בן הנום : והודיע מדרגות בני האדם לשבח ולגנות וכל זה הזכיר בי״ד אלפ״א בית״א : וארבע אותיות מן אלפ״א בית״א ט״ו שהן בדבור זה בכל אחת הענין המיוחד הפרטי לה אחד אחר אחד כמו שהשמעם : אם יעזור האל יתעלה : הועלות ועקרים מהדת באלפ״א בית״א הק״ל והיא הראשונה בדבור לא תשא: הזכיר מותר האדם מן הבהמה : ובחירת ישראל : ונתינת התורה והגאולה הראשונה : וכי האדם מתחייב להקור בעין שכלו מה שטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא : ושלא ישמע אל דברי ספרי עכומ״ז אלא לדברי התורה שבכתב לבד : וכי עשרה עדים הם המודים על אמתת התורה: והזכיר השלשה מהם בפרק זה : בקלא׳ הזכיר עדי התורה הששה הנשארים והזכיר ענינים רבים ונכבדים ראויה ידיעתם לכל איש בעל דת ואמונה : בקלב׳ השלים העד הט׳ והי׳ מעדי אמות התורה והודיע שמה שהעידה התורה מהגלות היא אמתית והביא ראיות על זה מספור נבואת אב המון ע״ה ומנבוא׳ דניאל ע״ה בד׳ מלכיות : ופירש נבואת זכריה ע״ה שתי נשי׳ יצאות וגו׳ על דעת ב״ה : והזכיר מה שהעידה התורה בבשורות שתהיינה באחרית הימים : וכי כל מי שאינו מאמין בתורה שבכתב לבד ואינו מודה מה שהזכיר הרב ז״ל ואשר יזכיר הנה הוא עובר במצות לא תשא את שם ה׳ אלהיך וגו׳ : הנהגת העובד והנעבד ומדרגות בני אדם ואהבת הגרים :
בקלג׳ ובסוף הקודמת הזכיר כלל מצוה התורה בקצור והודיע שכל העולם נתחייבו לשמירת התורה מן פסוק ה׳ מסיני בא וזרח משעיר וגו׳ ופירש פסוק זה : וחייב ז״ל אהבת וכבוד הגרים עלינו ואיכות אהבתם וכבודם : והביא ראיה לדבריו מיתרו ורות המואביה ועבד מלך הכושי ובני יונדב בן רכב וכיוצא כהם : ורחב הזונה וזולתה: וכי האנשי׳ הם נחלקי׳ לארבע מדרגות : בקלד׳ הזכיר הד׳ מדרגות בני האדם : המדרגה הא׳ היא הגר שבא תחת השכינה כרות המואביה וזולתה : והשניה היא שיהיה איש חכם והולך אחר דיעות התורה ורודף אחריה לקיימה בכל מאודו הג׳ היא שיהיה איש בליעל מי שלא לקח מוסר וחדל להדבק באנשי הצדק: הד׳ היא שיהיה איש רשע מי שחטא והחטיא כירבעם בן נבט: ובאר מי יהיה בן גן עדן ומי יהיה בן גיהנם: והזכיר עשרה דברי׳ שהם מעלות לחכם שהזכיר ובהם יודע תארו : והזכיר גם כן עשרה דברי׳ שבה׳ נתחייבו התלמידי׳ : ועל כלם הביא ראיה מהכתוב : בקלה׳ השלים עניני הרב עם התלמיד ובאר ענייני האב עם בנו : והגדול עם הקטון : והבחור עם הזקן : והאנשים עם יראי האלהי׳: והפך כל זה ר״ל הנהגת זה עם זה וזה עם זה : וכי הוא ית׳ נהג את ישראל בעשרה דברי׳ כאב לבנו : והרב לתלמידו והם עשר מדרגות האנשי׳ שבהם הנהיג את ישראל: והם נביאי׳ כהני׳ לוים : נזירים נשיאי׳ חכמים : שופטי׳ שוטרי׳ מלכים גבורי׳: שהם היו השרים :

דין השבועה והנדר והבטוי והפקדון : וההלואה והשותפות והדברי׳ נכנסים תחת ענין עכומ״ז : ואסור והתר קצת עניני׳ בגלות : וכמה תהיה מעלת הכהני׳ וגדולה׳ בגלות : בקלו׳ השלי׳ ענין מדרגות האנשי׳ : וכי בזולת׳ ג״כ הנהיג והנהיל את ישראל עמו והנחיל׳ להם שכלל׳ עשר טובות : והזכיר כלל השבועות שהן נכנסות תחת נשיאת שם ה׳ : וכי תחתיו נכנס כל נדר ובטוי שפה: ובאר דין שבועת בטוי לו ולזולתו : ופירש שבועה בטוי יהושע ויפתח : ובדבור לא תגנוב יבאר ענין השבועה היטב : גם בדבור לא תחמוד : בקלז׳ השלי׳ דין שבועה בטוי וכל היוצא מפי האד׳ : והזכיר הרב׳ דברי׳ שהם ממין עכומ״ז ונכנסי׳ תחת פסוק לא תשא את שם ה׳ אלהיך : וחיב לעשות בתי כנסיות בגלות וכיוצא בם : ואסר קצת עניני׳ בגלות כגון להקטיר קטורת ולהעלות נרות לשם ה׳ וכיוצא בם : והזכיר חטא נדב ואביהוא וקרח ועוזיהו המלך : בקלח׳ אסר הנר בבית הכנסת בימים המקודשי׳ : והודיע כמה תהיה גדולת הכהני׳ ומעלת׳ בזמן הגלות : וכי אסור להשאיל או להעתיק שם ענין אחד שהסכימ׳ התורה בו לקרא ענין אחר בשם ההוא בקרוא השבת יום טוב : והפסח עצרת וכיוצא בהם : וכי המחליף שמות התורה מענינם לענינים אחרי׳ הוא הנכנס תחת נושא שם ה׳ : והשלי׳ ענין שבועת שוא וכיוצא בו : והזכיר נבואת זכריה שאמר ואשא עיני וארא והנה מגלה עפה. ויאמר אלי זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ וגו׳ : בקלט׳ הזכיר דין הרבני׳ בהתרת השבועה : והביא מעשה א׳ שנהיה שנדר ר׳ שמעון בן רבי והתשוב׳ עליה׳ : בקמ׳ באר דין הנדר והשבוע׳ והבטוי לפי דעת החכמי׳ ע״ה לו ולאשתו ולבתו : והזכיר ענין אחינו הרבני׳ שאומרי׳ כל נדרי׳ ואסרי׳ בליל יום הכפורי׳ : וחלולם בזה : והמרד שהם עושי׳ : ובאר דבור שבועת ה׳ תב״ט : והפרש בין הקונה מיד עמיתו ובין המפקיד פקדון : בקמא׳ השלי׳ ענין המפקיד : וענין המתחיב כמון : ומה ההפרש ביניהם : ובאר דעת ב״ה בהם ודין המלו׳ והלוה והטענות עליהם : ודין שומר הפקדון : בקמב׳ השלים ענין שומר הפקדון לפי דעת ב״ה ולפי דעת החכמי׳ ע״ה והזכיר דין החברי׳ והשותפים : וכי ב״ה עמו הפרש בשבוע׳ בין שבועת תלמיד חכם ובין שבועת שאר העם : והזכיר דעת החכמי׳ ע״ה בזה , בקמג׳ הזכיר דעת החכמי׳ בדין השבועה ליתומי׳ שהם יורשי׳ , והמלו׳ או הלוה והשוב׳ עליה׳ , וכי היו עוברי׳ והורסי׳ התנאי שכותבין בשטרי הבעל ואשתו , ודין הפרת נדרי המאורש׳ לדעה׳ ולדעת החכמי׳ ע״ה , בד׳ אותיות מאלפ״א בית״א קמ״ד שהן השרק הזכיר כל הנכנס תחת נושא שם ה׳ , והשלים דבור לא תשא : ובשאר הא״ב החל בזכרון מה שיכנס תחת דבור זכור את יום השבת שהחלתו אות צדי מאלפ״א בית״א קמ״ד : זכור את יום השבת לקדשו : ששת ימים תעבוד וגו׳ :

כונת הרב ז״ל בדבור הזה היא להזכיר ולבאר הימים המקודשי׳ בכלל : כשבת וראש חדש : ופסח : והג המצות : והג השבועות : ויום התרועה : ויום הכפורי׳ : ושבעת ימי סכה : ושמיני עצרת : וימי הפורי׳ : ויבאר המעשים בכלל שהם אסורי׳ או מותרים : בימי׳ המקודשים ויחלוק עם אחינו הרבני׳ בדברי׳ רבים שהתירום בימי׳ המקודשי׳ : וכי עשו עניני׳ רבים שלא הסכימה התורה בהם

הרב יפסו דברי אלהים חיים והורו הפך כונת ית׳ :ויזכור המדות שבהן התורה נדרשת ושאר ספרי הקדש לפי דעת ב״ה : ולפי דעת בעלי מקרא החכמי׳ ז״ל וגלגל הדבר והזכיר הנקוד והטעמים : ושאר עניני׳ נכנסי׳ תחת ספרי הדקדוק והמסורה שבהם תועלת גדולה , שעל אותן המדות העמיד כלל התורה וספרי הכתובי׳ : ובהן יתבארו מאמרי הנבואה ויפורשו על אמתת׳ ויודעו פירושי האותיו׳ והתיבות והכונות באור נכון ואמתי ולכן יצטרך האד׳ בידיעתן כי היא הכרחית ובה תועלת גדולה: ולכן הזכירן הרב ז״ל והרבה במשליהן ועניינן : והודיע דרכן ונתיבהן : ופירש בהן כמה עניני׳ ופסוקי׳ מהכתוב: ויבאר בדבור הזה דין החדש והשנה והאביב ומילת בשרי׳ ולבבות : ודין הקדשי׳ כגון העמר והבכורי׳ והמנחות והתרומות וזולתן : ודין מנות הכהני׳ והתרומותיה׳ והתנופות והקרבנות בכלל וזולה׳ : ושאר עניני המקדש וכליו ומשרתיו הם הכהני׳ מפסלותם וקדושת׳ : ובגדי השרת וכיוצא בו מכל מה שנכנס ההה תורה כהני׳ והמקדש כלם המצאם בדבור זה :

ובאר דין ענין השחיטה ומה שנכנס תחתיו : כדין מהות השוחט : והאבר : והדם : והחלב : והטרפה :

ואותו ואת בנו : וגיד הנשה : וסימני הב״ח : ואסור השרץ : וכיוצא בו :

ויבאר דין הכלאים : ודין הציצית : והמזוזה : והתפילין :

ודין הארבע אמות יוצא בהם : משאר צומות שיצומו בני אדם , ויבאר ימי הפורי׳ , והמגלה : והשמיטה , והיובל , והנה [illegible] הזה ק״ה פרקי׳ , וזה לך באור העניני׳ בהם ע״ד פרט פרט א״י ה׳ :

ענין השבת באלפ״א בית״א הקמ״ד שאות צד״י מנינה הוא תחלת דבור זה הזכיר המלאכות האסורות , והמותרות בשבת על דרך כלל , ופירוש פסוק שבו איש תחתיו , ואיזו היא הליכה היא אסורה בשבת ואיזו היא מותרה , ואסור משא כבד או קל : בקמה׳ הזכיר איזה דבור שפתי׳ ומחשבת הלב הם אסורי׳ ואיזה מהם מותרי׳ , ואיזו קשירה , והתרה , וטעינה , והעתקת כלים אסורה , ואיזו היא מהן מותרת , ופירש פסוק זכור את יום השבת , וכי המלאכות שני מינים , אם נשלמות בחבור המתחיל , או בלי חבור המתחיל , וכי מהן אבות והן ל״ט , ומהן תולדות לאין סוף , ופירש פסוק לא תבערו אש , וכיוצא בהם , ואסר הפעלות המלאכותיות והתיר הטבעיות והרבה במשליהן : בקמו׳ אסר בו לצאת עם תכשיטי הנשים או בכלי המלחמה במקום המחולל בשבת , וכי חייב האדם להתפלל וללמוד ולאכול ולשתות בשבת : האבות עם בניהם : וכי האבות מלאכות ותולדותיהן אסורות בשבת כאחד אין הפרש ביניהן : ואסר המלאכות המתחלות קודם השבת ונעשות בשבת כהדלקת האש וכיוצא בה: וכי המצוה לאחר לענין עשיית מלאכה הוא כעושה הפועל ההוא ממש: ואסר הדבור והישיבה במקום המחולל , ואסר השמיעה לדברי סחורה וכיוצא בם בשבת , והודיע דין שכירות הבתים וכיוצא בו , ודין השיתפות והחברה בשבת ,

בקמז׳ השלים דין השכירות והחברה והזכיר דברים שהם אסורים להעשות בשבת ברשות הרבים : ופירש פסוק אם תשיב משבת רגליך : ואסר התשמיש בשבת וכיוצא בו : והודיע דין הולכי הים: ודין המים הנמצאים במקום המחולל: ודין באר המים שהוא במקום המושבת : ודין המטות הדברים וקרירותם בשבת : בקמח׳ הודיע דין עניני המאכל והמשתה מהתוכם וטלטולם וכיוצא בו : ודין הרחיצה והכבוס והרפואה והיזק ופגע שיקרה לאדם בנפילת התקרה עליו או טבע בים וכיוצא בו : ודין המלחמה והלסטים : וכי יהרג האדם ואל יעבור במצות רבות : בקמט׳ באר דין רכיבת הספינה והסוס בשבת: והעליה באילנות ללקוט הפרי : ודין הפרי או התבואה וכיוצא בם שנאסף ביום קדש בידי הגוים: ודין המלאכה שנעשית בידם : ודין כל מין הנאה שמגיע לנו בשבת : כנשך ושכירות בתים וכיוצא בו : והזכיר מיני מלאכת הרבה : ואסר כל מיני נגון בכלים : והזכיר המעשי׳ האסורים והמותרי׳ בשבת : והזכיר דין העושה עבדו או בנו או בהמתו מלאכה ביום השבת : בקנ׳ פירש פסוק וקראת לשבת עונג : ואסר התענית בשבת והתיר קצתם : התענית בארבע צומות : וכי מוסיפים מחול על קדש והיא הנקרא מגרש השבת : ובזה הפרק השלים העניינים שהזכיר בפרק קמ״ח מטלטול המאכלי׳ וההיכם וכיוצא בם: ובאר דין היכשר לכבות האש בשבת אם לא: והזכיר טעם זכור ושמור : שאמרו בשבת : בקנא׳ הזכיר מאמר אחינו בני בירב שקדושת יום השבת ביין וטען עליהם :והזכיר מאמר׳ שאמרו בפסוק ביני ובין בני ישראל וגו׳ שבסוד הודיע השם ית׳ השבת לישראל וחלק עמהם ובטל מאמרם: בקנב׳ השלים כלל הענין הקודם : וכי כל המצות בפרהסיא נתנו מאתו ית׳ ולא בסתר דבר עמדם: והזכיר דעת ב״ה במוציא מרשות אל רשות והרבה במשליה׳ : והזכיר דינם בעוש׳ חצי מלאכה שפטרוהו מן הענש והרבה במשליהן : וטען עליהם בכל מאמר ומאמר: ובאר דין הריגת הכנים והפרעושי׳ וכיוצא בם בשבת : מחלוקת עם בעלי הקבלה ונר שבת : בקנג׳ חלק עם הרבנים באמר׳ בית שמאי ובית הלל : והזכיר קצת מחלוקת שביניהן : ופירש פסוק מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם : ופסוק וטבלת׳ בדם אשר בסף וגו׳ :

בקנד׳ הודיע שיש דברי׳ כתובים בפירוש׳ והם נלמדים מדקדוק׳ ומסורתם וטעמ׳ ונקודם וראשית׳ וסופם:

וזה סבה להכנס הרב ז״ל לדבר בדקדוק הלשון : וטעמיו ונקודו ומסורתו ובמדותיו כמו שיזכיר כלל: ואמר ז״ל שאין ראוי לקבל דבר או שום ענין שאינו מתורת ה׳ התמימה : ונאמר בענין אחד או פירוש שהלכה כפלוני אם לא שיהיה לו ראיה מהכתוב : וכל זה בעבור מאמר אחינו הרבנים זה אומר בכה וזה אומר בכה והלכה כפלוני והזכיר מאמרם שאמרו במה מדליקין ובמה אין מדליקין : וטען על מאמרם : וכל זה בעד הדלקת נר של שבת: והבערת האש קודם השבת להמצא בוערת בשבת :

מדות שהתורה בהן נדרשת : באלפ״א בית״א קנ״ה השלים נר של שבת והאש

ושאלה הרבנים לחכמינו ע״ה בנר שבת : והטענה עליהם והזכיר מאמר החכמים שאמרו בי״ג מדות התורה נדרשת: והזכיר הי״ג מדות ומאמר ר׳ אליעזר שאמר בל״ב מדות התורה נדרשת כלומר שהתורה מתבארת ומפורשה בלב׳ דרכים , והזכיר הלב׳ מדות : והביא משל על כל אחת ואחת מהכתובים : והכלילן בשש האלפ״א ביתו״ת הבאות אחרי זו : בקנו׳ השלים משל של המדה הראשונה : והזכיר גם משלי ג׳ מדות אחרות : והד׳ מדות שהזכיר משליהן ואלו הן : הנודע מרבוי : הנודע ממעוט: מרבוי אחר רבוי , ממעוט אחר מעוט : בקנז׳ הזכיר משלי שש מדות , והן קל וחמר סתום : גזרה שוה : בנין אב דרך קצרה: מדבר שהוא שנוי : בקנח׳ השלים משל המדה העשירית , והזכיר משלי חמש מדות אלו : סדור שנחלק : שבא ללמד ונמצא למד: כלל שאחריו מעשה והוא פרטו : דבר גדול שנתלה בקטן , הכתוב השלישי המכריע לשני כתובים סותרים זה לזה: בקנט׳ השלים משל מדת הטו׳ : והזכיר משל למדות ארבע : והן דבר מיוחד במקומו : דבר שמתפרש מזולת מקומו : הנאמר במקום אחר והוא בכלל שחברו כמוהו , מדבר שהוא כזה הוא הדין לחברו : בקס׳ השלים משל למדה י״ט , והזכיר משל למדות שש : והן הדבר שאין לו ענין ולא לחברו : הדבר שהוקש לשתי מדות : והוא נתן בכח היפה שבשתיהן : שחברו מוכיח עליו שמוכיח על חברו : דבר שהיה בכלל ויצא ממנו ללמד על עצמו : בקסא׳ השלים משל מדה כ״ה : והביא משל למדות שבע : שכללן עם המדות שהזכיר במשליהן בשבע אלפ״א בית״ות הקודמות: ואלו הן הז׳ מדות שהזכיר הנה : דבר שהיה בכלל ויצא ממנו ללמד לחברו: המשל ההגדה :הגימטריאה : תמור אותיות : נוטריאקון : מוקדם שהוא מאוחר :

בקסב׳ זכר טענה ישמעאל במדות שאמר שהן יג׳ לבד ולא לב׳ : והביא פירושם והמשיל משליהם כפי דעת ר׳ ישמעאל שאמר שבי״ג מדות התורה נדרשת : והביא דעת ר׳ הלל הזקן

הזכן שדרש בו׳ מדות : בקכג׳ הזכיר מכפר המדות שדכתוב נדרש בהן לפי דעת החכמים ע״ה : וכי הן פ׳ מדות : ומדות מלכי הנקוד והתיבות ששים : ושם סימן עשים המה מלכות ושמנים פלגשים ועלמות אין מכפר : שהן תנאי הנקוד והכר ויהר : ופעל ושם ומעשה וזולתם ענינים מהדקדוק והמכרה : ובזאת האלפ״א בית״א הזכיר הנקודים : ומי מדם מלכים : ומי עבדים ומי משרתים : והזכיר כלל הטעמים בשמותם ופירושם : ומי מהם מלכים : ומי מהם עבדים ומי משרתים ומי טעמים לבד : נגלת זה ענינים רבים מהדקדוק והמכרה על דרך כלל : ואמרו ז״ל שמחויבים אלו לדהזיק את כבל הירושה שאין לה הוכפת ומגרעת מהתורה שבכתב :

וכי הלוחות מנוקדות ומוטעמות היו : וכן ראוי להיות כל ספרי ההורה : וכל ספר שאינו מנוקד ומוטעם הנה הוא חסר : וכי אות הו״ו משמש לשני פנים : ומזו האלפ״א בית״א עד אלפ״א בית״א קע״ו שהן יג׳ אלפי״ן ביתו״ת יזכיר כלל המדות והנקודים וכל עניני הדקדוק והמכרה מטעמים וזולתם כדי לדבר האדם צחות ולהבין בדרכי התור׳ : בקכד׳ גדר הדבור והקול : והבדיל בין הדבור והמחשבה ונתגלגל הדבר והזכיר שאלות טבעיות והשיב׳ עליהן נמשכו כלן אחרי ידיעת הדבור והקול כגון מהו רוח הטבעי׳ ואיזה הם העורקים : ואנה מקום מושב הרוח החיוני ומיוצא באלה השאלות דברים אחרים רבים מועילים תועלת גדולה לכל איש פילוסוף ר״ל אוהב דהכמ׳ האלהית : והודיע מנין האותיות ומוצאיהן שהן שבעה : ופרוש ענין הנקודי׳ ותועלתם : ועד הנה הזכיר ג׳ מדות המלכים : והם חמשת מלכי הנקוד והם : או בהו״לם או בקמ״ץ אי בציר״י אי בחיר״ק או בשורק בקכה׳ השלים טעם הנקודים ופירושם ע״ד שאלה והשוב׳ שכללם חמש מדות ממדות המלכים הששים : בקכו׳ הזכיר יח׳ מדות מהששים מלכות ומשליהן : והם אותיות השמוש : אותיות השרש : הנוכפות המשך הנעלמים : המתחלפים המתהפכים הנחים העקרים או״ת מ״ם השמוש לזכר ולנקבה : אותיות הרבוי והיחיד : הזרים האלפ״ין הנכתבין בהברת הפה : האותיות שאינן נכתבות ונקראות בפה : האותיות השרוקות : הו״ו שהוא כאלף שרוקה : התכרי׳ היתרים הנודעים : והביא ז״ל סימן להם שכלן י״ח מדות וה׳ בפרק הקודם הרי הן כג׳ מדות : בקכז׳ הזכיר הלז׳ מדות הנשארות השלום הששים מלכים : והן אותיות הרמיזה : אותיות הגרון הנקמצין : אותיות הגרון הנפתחין : החלשים, הכמוכים, המוכרתים, הנפרדים, הנצמדים : החזקים מבג״ד כפ״ת הרפים מהם : הדג״ש המובלעים : הזכרים, היחיד : אותיות הנקבות : הגבוהים : הנשברים : מלעיל ומלרע : תיבות שלמות נפסק פתוחות על אותיות הגרון : והשואין עליהם : הב׳ תיבות כאחת : הפעלים השניים : והשלישיים, והרביעיים : שב הכלל שם הפרט, פעל עומר, ויוצא, אשר הוא משני בנינים בעוברים : פעל עתיד באותיות בינוניים : מקור אשר הוא מן הקל והדגוש הנכפלים : שכללם לז׳ מדות : וכג׳ הקודמות : הרי הן ס׳ מדות מהמלכים : וכל אלו הן שרש חק וידיעתן גדולה ומועילה בכתוב : בקכח׳ התחיל לבאר השמנים מדות הנקראים פילגשים והן שרש חוק ועמוד גדול לפירושי הפסוקים : ובאר באלפ״א בית״א זו ט׳ מדות והביא משליהן מהכתובים : וכי החכמים ע״ה נדרשי במדות התורה : ובאר דעת כל אחד מהם : והט׳ מדות שהביא באלפ״א בית״א זו הן אלו : פשט גלוי לדרך או לאכור או ספק בין שניהם בשוה : שאנו לומדים מן הכדורים : הסדור בענין מוקדם ומואחר : הדבר הלמד מעניינו : הלמד מסופו : המתפרש ממקום אחר : הנודע מהקש המפורש : הנודע מהקש הכתום : בקכט׳ השלים משל מדה מ׳ : והזכיר בזה מדות יא׳ ומשליהם : והם גזרה שוה : גזרה שוה כתומה : והיא הנקראת הפוך בפי בעלי המקרא : ומה מצינו כפי ב״ה : עדה כתובה הנמירה מן השם : קל והמר מפורש ק״ו סתום מכלל ופרט כפרט וכלל : מכלל ופרט וכלל : כלל הצריך לפרט והחפך : דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו : שכללן עם הקודמות עשרים מדות מן פ׳ מדות הנקראות פילגשים : בקע׳ השלים מדת משלי העשרים :

והזכיר יג׳ מדות אחרות ומשליהן : והן דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר חדש : מכלל פרט : מפרט פרט מכלל כלל : כלל ועודף ויהר מן הפרט שמיצאו מוצא והוא כלל שיהלמד הכלל מקצרו : דבר שהיה בכלל ויצא ללמד על עצמו ודע שמדת הל׳ היתה הסדה מהעתק ונראה לדעתי שהוא הכר הכתוב לענין אחד ועוד ישוב אליו : ומדת הלא׳ היא המותר שיצא מכלל האמור : הלב׳ ההוצאה והיא הנקראת בלשון אחר נלמוד מן הקום ביעור או מן הביעור קיום : הלג׳ הדבר שהוא מכליל ומסגיל ; בקעא׳ הזכיר טו׳ מדות ומשליהן מהכתובים והן מוסגל ממוסגל : בנין אב ומכתב אחד : בנין אב ושני כתובים : בנין אב וג׳ כתובים : בנין אב וד׳ כתובים : בנין אב ועשר הדברים : דבר של שתי מדות : ויפרש ליוהר טוב הנאמר במקום א׳ ונוהג בכל : הכתוב בזה ונאמר גם בזה, מושך עצמו ואחרים : כתוב שלישי מכריע בין שני כתובים סותרים הנלמד מרמיז, הנלמד מהכרעת דעת, או מהכרעת שכל, או מהכרעת מראה, שכללן עם המדות הקודמות מח׳ מדות : בקעב׳ הזכיר י״ט מדות ומשליהן מהכתובים, : והן שנלמוד מדרך קצרה תוכפת טובה, מקוצר נלמוד ב׳ תיבות : מקוצר נלמוד אות א׳ בתיבה : הפוך התיבות ממקומן אל מקום אחר : נלמוד הקל מן החמור : הלמוד ממשל אמתי או מעבריי : הלמו״ד ממשל הקדמוני, הלמוד מהגדת הכתוב : הלמו״ד מתיבות דבת ושמין : הלמו״ד מרומז הענין לדומהו : הלמו״ד מפסיק הנאמר זוג זוג והוא כשאלה ותשובה : הלמו״ד מפסוקי׳ נקדמים : הלמו״ד מלשון זכר שבא כנקבה והרפך : האותיות התלויות והמנוקדו׳ למעלה : האותיות הנכתבות לשני פנים שאומרי׳ יש אם למקרא ויש אם למסרת : המלות הנכתבות לעבר ועקרן לעתיד : הלשון המקוצר והמקוטע, והאותיות הגדולות והקטנות : והקרי והכתיב והגמטריאות לרבו׳ וסמיכה מלית המיעוט כאך ורק : שכללן עם הקודמות ששים ושבע מדות : בקעג׳ הזכיר י״ג מדה ומשליהן מהכתובי׳ והן : נלמוד ממלת כל לרבוי ולמעוט, נלמוד ממלת כי בלהי וולתי ומיוצא בם : נלמו״ד ממלת כה ככה ומיוצא בם : נלמוד ממלת ויאמר מדבר מעלה למטה וממטה למעלה : עניין הגדה והספור : שאלה ובקשה : עשה ולא תעשה : ההזכרה והתפלאה : הבקשה מעבר לארון וכולי ומיוצא בו ההסגלה התאות הפלאה והתמיהה שכללן עם המדות שנזכרו פ׳ מדות : הן הנקראות פילגשים : ובמשליהן הזכיר ענינים גדולים : ופירש כמה פסוקים שהם עקרים בכתוב וידיעתם הכרחית מאד : ומועילים תועלת גדול בכלל פירושי הפסוקים והתיבות והאותיות שבאו בתורה ובנביאים : ובזו האלפ״א ביה״א הזכיר משקלי השמות : וכי הם לה׳ משקלים ומנה אותם על סדר שמנים מדות ממדות הכרעת הדעת שהיא מדה מ״ו ממדות פ׳ עד סופן שהיא מדת פ׳ והיא השלום מה שבאר מהמדות מעניני הדקדוק והמסרת וכלל הכל בקצרה : והנה הודיע ג״כ ששלמות התורה והמסורה היא הנקוד והטעמים והודיע ז״ל שהנקוד מודיע פירוש המלות וכן הטעמים : ודגש ורפה ונקודה ימין ושמאל וזולתן כלן הם מודיעים הפירוש : והביא משלים מהכתובים והרבה בעניניהם : וכי יש מן המלות שהן שוים בקריאה ובענין מתחלפים : ויש תיבות שנכתבין כאחת ונקראות כשתים ויש בהפך : והתיבות הנקודות למעלה והתיבות הנכתבות ואינן נקראות בקריאה : והספרי הפ״א : או העי״ן או הלמ״ד : וכי אות בי״ת משמש לעשרה פנים ובהם נחלקת : ואות ו״ו הנקראת ביו״ד והתפך : והכתוב בי״ה ונקראת כ״ף והתפך, והכתובי׳ בי״ה ונקראי׳ מ״ם, והמ״ם הנכתב ואינו נקרא והתפך, והכתובים דל״ת ונקראים רי״ש והתפך : והתי״ו הנכתב ואינו נקרא והתפך : והנכתבי׳ בחי״ת ונקראים בה״א : והשלים כל עניני הדקדוק : בקעד׳ הזכיר שמשכילנו ע״ה הזכירו לבד י״ד מדות וכללו כלן ברם : ושמו סימן הכמות בנתה ביתה הצבה עמודיה שבעה : ובאר אותן והזכיר משליהן ובזה הפרק הביא השלש מדות : והן קל וחמר : גזרה שוה : הקש, ובאר התיבות שבדן התיה הגזרה שוה ; ומיני ההקש והביא ויאמר ב״ה שאמרו משרבו תלמידי בית שמאי : ובית הלל

ובו דמחלוקות בישראל : והזכיר דעת רב סעדיא דפיתומי
במדות התורה : ומה שהשיבו לו משכילי ישראל ע"ה :
בקעה' השלים דברי דפיתומי והזכיר הי"א מדות הנשארות
שהזכירו החכמים ע"ה : והרבה במשליהן : והן
כלל ופרט וכלל : כלל ופרט : בנין אב : פרט וכלל : דבר
שהיה בכלל ויצא מכנו ללמד על הכלל כלו : ההעתקה
דמשלשל' : סדר הכתובים מוקדם ומואחר, שפסק בענין
אחד ועיד שב אליו : מדבר ארוך וקצר : לשון מקוצר :
שכללן יג' מדות עם הג' הקודמות : והזכיר שאלה על כי
איך נוכל ללמוד מאלו המדות דברי' שאינם כתובים בתורה
בגלוי : ונתן התשובה מן הדעה ומן המשמע : וכי שלמה
ע"ה רמז באלו המדות הי"ד בספרו במשלי במלות אלו :
חכמה, מוסר, בינה, חידה, השכל, צדק משפט מישרים :
ערמה, דעה, מזמה, לקח משל מליצה שהן יד' מלות :
ובאר שכל דבר וענין שבא בכתוב כלו הוא נודע מן אלו
הי"ד מדות ומן המדע והמשמע : ופירש פסוק כי יפלא
ממך : ופסוק על פי התורה חלק משבת וההדלקה וחלק
מטמאת האדם והבעלי חיים ואשורי התפלה : באלפ"א
בית"א קעו' טען על ב"ה בלא תבערו אש על כדת
דבר שהיה ויצא וגו' והזכיר ג"כ דעת החכמים ע"ה :
בקעז' אסר האבות מלאכות ותולדותיהן : והזכיר כלל
דמלאכות בפרטות : ודקדק בהן : בקעח' השלים
אסיר המלאכות הנולדות : ואסור האש והאפייה והבשול :
וכל דבר הנתלה אסורו באש וכי בית יפת הלוי מאד הקל
בענין השבת : ואסר הישיבה בבית דמדליקין : וכי
העישה עבירה והרואה ומחריש הם כאחד בענש : ושומר
המצות והמוכיח ומזהיר בהן כאחד בגמול הטוב : וטען על
קצת מאמרי ב"ה שאמרו בהדלקת האש בשבת : בקעט'
הזכיר מאמרים אחרים לב"ה שבהם התירו ענינים בשבת
והתשובה עליהם ודעת החכמים ע"ה בהם : ואסר התשמיש
בשבת : בקפ' השלים אסור התשמיש ופירש פסוק ויקדש
אותו : והזכיר מאמר ב"ה לבעל קרי וטמא יום :
והתפלה וההשתחויה לטמא : בקפא' השלים טענות מאמר
ב"ה בהשתחויה : והזכיר הנה אשורי המתפלל ותנועותיו
בהשתחויה ופרישת כפים וכריעה וקידה : ומשפט לבושו
ושבתו וקומו וכיוצא בם כפי דעת משכילינו וכ"ה : ואגב
גררא הזכיר דין קצת מהטמאים : ואסור הנאדות הנעשים
מן עורות הנבלות : ודעת ב"ה בהן : בקפב' השלים דין
הטמאה ופירש פסוק ועגת שעורים תאכלנה וגו', ופסק שכל
היוצא מן הטהור טהור : וכל היוצא מן הטמא טמא : וטען
על מקצת דברי ב"ה שמתירים בשבת במכר וקנין בשתיקה
וכיוצא בו : בקפג' הזכיר דין העירוב לדעת ב"ה : וכמה
ואיך עשייתו גם יבארנו בפרק רמ"ב : ופדק זה חסר מן
אות מ"ם : עד אל"ף : ונראה שבהסרון זה באר הרב ז"ל
קצת דברים אחרים שהתירו' ב"ה בשבת והיו אסורים :
ונכנס בענין המחזור של י"ט שנים שתקנו ישראל : ענין
החדש והשנה והאביב עם כלל החלוקה שבינינו לבין ב"ה
וגבול היום ועהי ערב ובקר : באלפ"א בית"א קפד' השלים
ענין סדר המחזור : והזכיר הקופיתיהם והחל לחלוק עמהם
בענין קדוש החדש ותחלת השנה : והדחיות שתקנו בימים
המחודשים מועדינו וענין עדי החדש לדעתם : ומי תקן
הדחיות : בקפה' טען על דחיית לב"דו פסח מדבריהם
מדברי המשנה : ומדברי הכתוב הנאמן : בקפו' פירש
פסוק והיו לאותות ולמועדים וגו' : ובאר החדשים המלאים
והחסרים : והשנים הפשוטות והמעוברות וסימניהם :
בקפז' באר שקדוש החדש בראיית הירח : וכל התלוי בו
מענין הישן וימי הסהירה מניצוץ השמש או העננים : ודין
הספק, והחדש הנוסף הנקרא עבור מן הכתוב : והשלים ענין
השנים : וכי ימי הפורים יעשו באדר שני בשנה המעוברת :
בקפח' השלים ענין עבור השנה : ופירש ונציב אחד
בארץ על הדש העבור והודיע דין האביב בזמנו
ובצורתו : ואיך נתנהג עתה בגלות זה בתחלת השנים :
ובאר סדר החדשים המלאים והחסרים : ופירש מאמר
החמשים ומאת יום שנזכר בנח הצדיק : ושבר מאמר ב"ה
שאמרו שבין שנת החמה לשנת הלבנה יהיו עשרה ימים כ"א
שעה ר"ד חלקים מאלף פ' בשעה מדברי יחזקאל הנביא

ע"ה שהורו הם : והסימן, כ"א ר"ד : בקפט' הודיע
שהעבור תלוי באביב : והודיע מהות האביב : וזמנו :
וצורתו : ושעורו : וגבולו : ודין וזמן אכילתו ולמה נקרא
חדש ניסן בשם חדש האביב : וכי אם לא נשמור האביב יסובו
ימי מועדינו בכל ימי השנה ויהיו פעם בחרף ופעם בקיץ :
בקצ' הזכיר הדברי' שבהם מעברים השנה לפי דעת ב"ה
והלך עם מי שאמר שאביב שם כלי ופירש פסוק עשה
ירח למועדים וגו' כפי דעת ב"ה : בקצא' השלים פירוש
עשה ירח למועדי' וגו' והזכיר מאמר ב"ה שאמרו על שלשה
דברים נתקשה משה רבנו ע"ה ואחד מהם קדוש החדש :
ופירש פסוק והיו לאותות ולמועדים לפי דעת החכמי' ע"ה
וכי אות הדבר וראייתו ראוי להיות נגלה ידוע לכל : וכן
הענין בקדוש הירח : והרבה במשלים בבאור זה :
בקצב' השלי' ענין על כי עדות הירח צריכה להיות נודעת
לכל : ופי' פסוק תקעו בחדש שופר וגו' : כי חק
לישראל וגו' : וכי מצות קדוש החודש בראיית הירח
היא מצוה קדומה וכן מודים גם בעלי יריבנו : והביא
מאמריהם בקיום זה ובעדי החדש : בקצג' הזכיר מאמר
רבן גמליאל שאמר לרבי יהושע ז"ל גוזר אני עליך וגו'
כדי לקיים קדוש החדש בלי ראייה, ונתקבצו כל חכמי
ישראל לדעת מה זה ועל מה זה נבטל הראייה ונקיים
דת החדשה היא החשבון, וכפר כל הספור ההוא
והמעשה שנהיה אז : בקצד' השלים ענין
רבן גמליאל והמעשה שנהיה בזמנו בעד הקדוש ע"פ
החשבון : והטענה על ב"ה בזה הפרץ והמרד שעשו ;
וכי עברו הם בהשע תועבות : בקצה' השלים טענתו על
ב"ה : והודיע גבול ימי הבריאה וגבול ימי הקרבנות :
ועתי הערב לדעת החכמי' ע"ה ובאר זמן שחיטת הפסח
לדעת ב"ה ולדעתנו : ופירש מאמר כבא השמש : בקצו'
השלים פירוש כבוא השמש ובאר דעת החכמי' במלת בקר : וכי
הימים בראשית' וסופם הם לפי כל מקום ומקום כפי זריחת
השמש ועריבתו באופק ההוא : והזכיר דין הירח : בקצז'
בטל את מה שעושין ב"ה שני ימים ראש חדש : ובטל
ראיה' שהביאו מדברי דוד ע"ה מחר חדש ופירש כל המעש'
ההוא : וכי כל מה שהזכיר ואשר יזכיר כלו נכלל תחת
מאמר זכור את יום ובאר שהחדש ל' ימים בראיה מן
הכתוב בענין השלו : ועלית משה ע"ה בהר : ואגב גררא
הודיע שג' ארבעי' עשה משה בהר : וסוף ירידתו היתה
ביום הכפורי' עצמו שמחל השם ית' להם : ולכן הכפור
בכל שנה בו ביום : וכי יכול להיות ד' מלאי' וד' חסרים
זה אחר זה : הפך דעת ב"ה שעושים א' מלא וא' חסר :
בקצח' באר והודיע מאמר נח ע"ה שיתכן להיות ה' חדשי'
מלאי' זה אחר זה או ד' כפי דעת החכמי' ע"ה
והודיע מחשבון נבואת יחזקאל ע"ה שהשנה ההיא היתה
מעוברת י"ג חדשים : בקצט' הודיע שהשנה המעוברת
ההיא היו ה' חדשי' חסרים ועוד א' מלא וה'
חדשי' חסרים וא' מלא : והתיר ספק שאפשר ליפול בחשבון
יחזקאל להיות השנה פשוטה : והשלים בטול המעשה
שעושי' א' מלא וא' חסר : והדחיות שתקנו ושני ימים
ראש חדש :
מילה וסדר פסח ומצות באלפ"א בית"א ר' הזכיר מעשה
יחזקיהו המלך
ע"ה במעשה הפסח ופירש אותו לדעת משכילינו ע"ה ובטל
דעת ב"ה בו : והביא מאמר האומר שהפסח והמילה שוים
בדחייה' וטען עליו : וכי הפסח אינו נדחה מחדש השני :
ברא' השלים הטענה הקודמת והרבה במשלי' ודמיונים :
והביא דעות החכמי' ע"ה באיחור מילת ערלת אנשי
המדבר : ופסק פסק בדחיית הפסח ובדבור לא תנאף
באלפ"א בית"א רצ"ט והלאה יבאר דין המילה על האמת
בבאורו דין היולדת : ברב' הודיע ענין הפסח וזמן
שחיטתו ומקום אכילתו : ומי הוא האוכל : וזמן אכילתו :
ואיכות בשולו : ומאיזה מין יהיה הפסח : וההפרש שבין
פסח מצרים לבין פסח דורות : ובאר ענין המצות : ובאלפ"א
בית"א רי"ט ר"ז רכא' יזכיר כמה שאלות ותשובות וענינ'
נצרכי' בענין הפסח וחג המצות : תורת כהנים מענין
המנחה

המנחות : ודעמר ודבכורי׳ : ומנות הכהנים ומהנוהיה׳ :
וההרומות ופסלות דכהני׳ וקדושתם ובעלי מומים באדם
ובבהמה : והקרבנות והלופם וגם יבאר שאלות והשובות
מענין הפסח והג המצות ודין הצום בחולי המועד וענין
המין ומהמצת ומעשה אכל במועד ועניני המצוה : באלפ״א
ביה״א ר״ג הזכיר ענין המנהה החדשה והעמר : וכי י״ג
הבדלים יש בין מנחת בכורים ובין העמר : ובארם באור
יפה : ובאר האביב ושתי הלחם : ברד׳ השלים ענין
הקודם והודיע הדפרש שבין בכור פטר רחם : ובין בכור
עדר : וכי הבדליה׳ ששה : ברה׳ השלים עניני בכור פטר
רחם : ובכור עדר : והזכיר מנות הכהנים והתרומות והודיע
כל אחד מהם : וכי המנות לב׳ : בר״ו הזכיר הדין בגלות
במה שזכר מעניני הכהנים : והזכיר הכ״ד מתנות כהנה :
ודעת ב״ה בהן : והודיע ז״ל לכמה ענינים נופל שם כהן ,
והזכיר הענינים שהם פוסלים הכהנים והם שלשים פסלות ,
והנה הזכיר הא׳ מהן והיא טמאת המת : ופירש לנפש לא
יטמא בעמיו וכיוצא בו : ברז׳ וברח׳ וברט׳ ובריׄ׳ הודיע
דין הכהנים במלכות ובגלות באור יפה , בין מענין קדושת׳
בין בענין חלולם , בין ממומיהם ופירש המומים . והנשי׳
שנאסרו לכהנים פירוש יפה : ובסוף פרק ר״י הזכיר גם
מומי הבהמות : והם כד׳ מומים במספר ופירש אותם :
בריא׳ השלים הכ״ד מומי הבהמות , והודיע כמה מיני
הקרבנות : ועל כמה חלקים נחלקים : ובכמה דברים
ישתתפו הקרבנות ובכמה פנים יתחלפו : בריב׳ השלים
שתוף הקרבנות והזכיר חלופם : וחלק הקרבנות לחלקים
רבים : ובארם באור יפה : ובה׳ פרקי׳ הבאים יזכיר
בפרטות הששה מיני קרבנות הנזכרים בפסוק זאת התורה
לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואי׳ ולזבח השלמים :
כל א׳ בפרקו כמו שנבאר : בריג׳ השלי׳ חלופי הקרבנות :
ובאר קרבן העולה ותנאיה : ובאר ענין המנחה והלקיה :
בריד׳ השלים עניני המנחה ושתופה וחלופה משאר
הקר[illegible] ובאר קרבן הטאת והלקיה ופירש היטב :
ברטו׳ [illegible] החטאת משאר הקרבנות : וכי הם
שבעה [illegible] שתופה עמהם : וכי הם י״ב שתופים :
בריו׳ השלים שתופי החטאת עם זולתו מהקרבנות והודיע
המלואים והלופו ושתופו מהשאר : בריז׳ הזכיר
השלמי׳ והלופיהן ושתופן משאר הקרבנות : ויזכיר כמה
שאלות והשובות לעניני הקרבנות בכלל והן מתורת כהני׳ :
בריה׳ וריט׳ ורכ׳ הזכיר והשלים כלל השאלות והתשובות
שהן מתורת כהני׳ : ובהן שאלות מהקרבנות והפסח וחג
המצות וחול המועדי׳ : ועניי נפש ר״ל הצום בהם : ועוד
יבאר זה בפרק רמ״ד ובסוף רמ״ז : ברכא׳ ענין המין
והמצה לדעת ב״ה ולדעת החכמי׳ ע״ה ואיכות התר מעשה
אכל בכל הימים המקודש׳ : ואיכות עשית המצות באפיה
והלישה : ונכנס בענין חג השבועות : ברכב׳
רביא טענות הרבנים בחג השבועות על שהוא מחרת יום
טב : והתשובות עליהן וקים בראיות על היותו מחרת
שבת בראשית : ברכג׳ השלים ראיות משכילנו ע״ה
ומענותיה׳ בקיום דעתם ולבטל דעת בני בירב : ברכד׳
השלים הראיות והטענות : והזכיר עדפנות היום הזה
וקדושתו משאר המועדי׳ במעשה אכל : מועדי הדש תשרי
והם יום הרועה ועשרת ימי רחמים : ויום הכפורים וז׳ ימי
ככה : עם שמיני עצרת ועם כל המחלוקות שבינינו ובין
בני בירב : וגם יזכיר פירוש המצוה : ואוכל על הדם :
ברכה׳ הזכיר ענין מועד יום תרועה : וענין עשרת ימי
רחמים : והם הימים שמראש חדש תשרי עד יום
הכפורי׳ : והזכיר דברי ב״ה ביום תרועה : וטענת׳ עליהם :
ובאר ענין יום הכפורי׳ : והביא מאמר ב״ה שאמרו בעקידת
יצחק ע״ה : והזכיר דברים שדברו ב״ה בסכה : והודיע
מעם אלו המצות : והזכיר עניני לולב אתרוג :
והנה בסוף דבור זה שהוא זכור : יזכיר עניני׳ רבים
מענין יום הכפורים : גם משאר המועדים :
וכבר ידעה שבפרק ל״א ול״ב הזכיר הנאי התשוב׳
והם מה שיתחיב בהם כל בעל השובה : ברכו׳
השלים ענין התשובה : ופירוש פסוק ולקחת׳ לכם ביום
הראשון וחברו שנזכר בעזרא : והוא צאו ההר וגו׳ :

ובעבור ענין זה הזכיר אגב גררא שלשה דברי׳ שבאו
כתומי׳ בכתוב ונתבאר פירוש׳ במקום אחר מדברי הנביאי׳ :
הא׳ ענין מעשה הככה שאמר ולקחת׳ לכם : והשני וכתבתם
על מזוזות : והג׳ לא תאכלו על הדם : והאריך בענין
זה : ופירש מאמר הנה העם חוטאי׳ לה׳ לאכול על הדם :
והודיע מי הנקרא אוכל על הדם : ומזה נכנס בענין
השחיטה : כדר השחיטה מאסור אכילת הבשר והתרו ודין
עכומ״ז : ברכז׳ השלים מאמר הדם : ובאר דין שחיטת
הולין וקדשי׳ במזבח ובבמות : והריסת׳ ואסור עכומ״ז :
ופירש פסוק ולא תעלה במעלות וגו׳ . ברכח׳ השלים
פירוש אשר לא תגלה , והזכיר דין אכילת הבשר בגלות ,
והביא ראיות המתירי׳ אותו והאוסרים והזכיר ו׳ תועבות
שהזכיר יחזקאל ע״ה לישראל : ברכט״ ורל׳ השלים מענור
האוסרים והמתירים ופירש כלל הפסוקים שבאו בענין זה
האסורים מחלב וגיד הנשה ובצים ודגים ולחם וקלי וכרמל :
ברלא״ השלים דין אכילת הבשר לטמא ולטהור והחל בענין
אסור החלבים ופירש הפסוקי׳ שבאו בדין החלבים ,
ברלב ורלג׳ השלים דין החלבים והזכיר
דעת הרבנים באליה והכליות ויותרת הכבד , והטענה
עליהם , ובאר דין גיד הנשה , ועוד יבארהו היטב באלפ״א
ביה״א רל״ט , ופסק פסק באסור השחיטה בגלות , ובאר
דין הביצים והדגים , ואגב גררא הזכיר דין להם וקלי
וכרמל , סימני הטהורים והטרפה ומי הוא השוחט והשקץ
והנבלה והשרץ ודין טמאה וטהרה בקצרה , ברלד׳ השלים
דין אסור השחיטה והקלי , ובאר סימני הבעלי היים
הטהורים , והלק עם בה׳ בסימני האסור וההתר , והזכיר
מאמרם בטרפות ומנינם , ברלה׳ באר על ידי מי תהיה
השחיטה והאסיפה , ודין הנבלה והשקץ והשרץ ודין טמאה
וטהרה , ברלו׳ השלים דין טמאה וטהר׳ בקצור , וכי
יזכיר דינם באריכות בדבור לא תנאף , והשלים והזכיר
השלום דין השחיטה בגלות לפי דעת החכמים ע״ה בקצרה ,
ובאר מי הוא השוחט , ברלז׳ השלים דין אסור השחיטה
לדעתו , וכי ית׳ הרף לישראל על אכלם בשר , ומזה אסר
אכילתו בגלות : דין ההרה והעובר עם כלל המחלוקי׳
אשר בינינו ובין ב״ה , ברלח׳ השלים אסור הבשר
בגלות , והזכיר דין ההרה והעובר שבמעיה , והוא הנקרא
שליל בלשונם : ברלט׳ השלים דין הקבוט והעובר , והזכיר
דברי ב״ה והטענ׳ עליהם , והזכיר דין גיד הנשה באריכות
וכי האוכל השליל עובר בשמנה מצות , דין אותו ואת
בנו וכיוצא בו , ברמ״ הזכיר דין שחיטת אותו ואת בנו ,
ודין אכילת בשר בחלב אמו , ודין ז׳ ימים יהיה תחת אמו ,
דין כלאים וציצית ומזוזה ותפילין , ברמא׳ הזכיר דין כל
דבר שנאסר מעשהו , ובאר דין אסור הכלאים ,
שהם כלאי זריעה , כלאי בהמ׳ הנקרא רביעת הבהמ׳ ,
וכלאי בגדים הנקרא שעטנז , ובאר דין הציצית ופתיל
התכלת , ברמב׳ השלים דין הציצית והתכלת , והביא
מאמר ב״ה בו והזכיר דעתם , ודעתם במזוז׳ ותפילין שהם
עושים והטענ׳ עליהם , והזכיר מאמרם בנבלה , ובעירוב
שעושי׳ בשבת ברשות הרבים , דין הצומות והמגלה ,
ברמג׳ השלים דין המזוזה כפי דעת החכמים ע״ה ואגב
גררא דברי ב״ה בצומות ונתגלגל הדבר ובאר דין
הד׳ צומות , וזולתם מהצומות שצמים מי שירצה , ופירש
הפסוקים שבאו בד׳ צומות , וישלים ענין הצומות היטב
בפרק רמ״ו , ברמד׳ השלים דין הצומות ודין הצום בימים
המקודשי׳ , ברמה״ באר ענין אחשורוש וצום אסתר ,
ברמו׳ השלים דין הצומות , ובאר צום בה׳ שצמים בחדש
תשרי קודם יום כפור , והוא הנקרא כפי הנשים אחות של
יום כפור , והשלים צום אסתר : וצומות בית שני הוא הבית
שבנה עזרא ע״ה , ברמז׳ הזכיר דין ימי הפורים , וכי בזמן
הנביאים נהיה ענין מרדכי ע״ה והם קבעו וכתבו המגל׳
ולכן נתחייבו בו , והזכיר שאלות ותשובות שהזכירו בספרי
החכמים ע״ה במגלה אסתר שכלן דרך ארץ ומנהגים
ומדות טובות , והשיב על מי שאוסר הצום ביום קדש ,
שמחה ויובל ואבלות ועניני המועדים , ברמח׳ השלים ענין
הצום : ופירש פסוק אל תתאבלו ואל תבכו כי
קדוש

קדוש היום לה׳ וגו׳ , והייב האבלות בגלוה על שבר ציון וירושלים וכאר דרכי צום יום הכפורים: וענין ההפלה בו: ולמה נקרא יום ההרועה בשם ראש השנה: וכי שני ראשי שנים שלנו : ובאר דין השמטה והיובל : וההפרש והשהוף : שבין שבה ה׳ לבין שבהוהינו : ר״ל המועדים ומה הפרש יש בין כלל המועדים אחד לחברו ודבר על דרך קצרה בכלל המועדים וראשי חדשים : ויטי הפורים : ויום הטבת: והשלים דבור זכור את יום השבת :

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך וגו׳ :

כונת הרב ז״ל בכלל בדבור הזה שהוא החמישי היא לבאר בכלל הנהגת האב עם הבן : והבן עם האב והאם בהייהם ובמותם בין בגופם בין בממונם : ובכלל הנהגת האדם עם זולתו גדול או קטון ממנו בין בשנים בין בעשר או בחכמ׳ והיחס:ולכן הכליל בדבור זה הנהגת האדם עם החכמים וזולתם : יחד עשיר ואביון אנשים ונשים וטף :וכלל בו דין הירושה לקרובים ולרחוקים כי הוא משהופי האב והבן ומתיהכת בהם : ובאר בכלל ופרט דין ירושת הארץ והממון : והכליל בו דין האבלות כי הוא מכבוד היולדים אחרי מותם : האבלות עם כל ענינו באור יפה : וכל זה הכלילו בי״ו אלפ״א ביתו״ת שבדבור זה וכאר הענינים א׳ א׳ הנה הוא כמו שאתאר ב״ה : הנהגת הכבוד לזולתו : באלפ״א ביה״א רמ״ט שהוא תחלת דבור חמישי זה שהוא כבד את אביך , הזכיר שהוא יה׳ נוהן לאיש כדרכיו בעולם הזה ובעולם הבא : ופי מצוה זאת מצוה כבד יתרה ומעול׳ : והזכיר דין הפסוקים שנאמרו לאב ולבן : וכי יה׳ עם ישראל כאב עם בנו : והזכיר בן סורר ומור׳ ובאר ענינו לדעה ב״ה והזכיר איך ההירו ב״ה בת אנוכת האב לבנו :

ברן הזכיר עוד מאמר ב״ה שאמרו במגרש איש את אשיהו וזניה: והזכיר ענין ואכר׳ אכר בבית אביה וגו׳ וחבריו : והביא ענין אביו ואמו קלל וגו׳ :

ברנא׳ הזכיר כלל הענינים שבהם נהחיב הבן לאביו : ואיך יהנהג האב עם ילדיו שנשהמדו: ואיך יהנהג האדם עם מלמדיו ורבוהיו ; ועם שאר יראי השם והעם : ומלך ושופט : ושר ונשיא ועשיר יחד עני ואביון : והחל דין הירושה והזכיר דין פי שנים בפרק זה :

דיני ירושות ויהומים : ברנב׳ השלים דין הירושות ודין היתומים: והנהגהם מבנים ובנות ובדבור לא החמוד המצא הרבה ענינים מדין הירוש׳ הזכירם הרב ז״ל שמה: ברנג׳ הזכיר דין איכות הנהגת קרובי המת וזולתם עם יתומיו: וצוואת המת ליורשיו ולזולתם מירושה שיורשים: או מהנה שיתן להם : ברנד׳ באר מה שנהחיבו היורשים לכביד אביהם מחובותיו וכיוצא בו : והזכיר דברי ב״ה בזה : ובאר דין היורשים הקרובים והרחוקים :

ברנה׳ ורנו׳ השלים דין הירוש׳ לקרוב ולרחוק היטב :

ברנז׳ ורנח׳ הזכיר ענין הירושה והזכיר דעית החכמים ע״ה בירושות : ברנט׳ הזכיר שאלוה מטה בני יוסף : והזכיר החמש שאלות ששאל משה רע״ה לו יה׳: והן שאלות המקלל ; והטמאים בפסח , ומקושש עצים : וירושת בנות צלפחד ודברי מטה בני יוסף ע״ה שהיא דין נשיאת שהי אחיות לשני אחים : והזכיר דברי ב״ה שאמרו שהבעל יורש את אשתו : ברס׳ השלים ענין בנות צלפחד ולא הכוב נחלה וגו׳ : ובאר דין המשפחה : וכי שהי משפחות יש לאדם אחד משפחת האב ואחד משפחת האם: והשלים דין שהי המשפחות בירושת הארץ והממון :

דין האבלות וקימה והדר זקנים וכבוד הורים ובלל המצוה שגמולם ארך ימים :

ברסא׳ ורסב׳ השלים ענין כבוד אב ואם וזולתם : ובאר ענין מפני שיבה הקום והדרה פני זקן וגו׳: ובאר ענין המצית שגמולם אריכות ומים כגון כי יקרא קן צפור לפניך : אבן שלימה וכיוצא בו : והזכיר שאלה על ימי האדם הקצובים לו מאתו יה׳ : והחל בענין דין האבלוה וענינו : ברסג׳ באר גדר האבלות : ועל כמה דברים יהיה; ובאר מלות נאמרו באבלות כגון בכי מספד ועקרן והקינה והיללה וכיוצא בהן : ברסד׳ השלים עניני האבלות במיתת הרחוקים והקרובים : בחכמים ומלכים ונביאים ומלמדי׳ וכיוצא בהם : גם באר אבלות ענינים אחרים : כגון אבלות בעד הצרוה שבאו לבר מינן : או אבידת ממון : וכגון הרבן ציון וירושלים , וכיוצא בהם , וכי יג׳ ספורים באו בכתוב והם מהולפים : ועל במוהם כשיקרו אנתנו מחויבים להתאבל לקונן ולבכות או על כיוצא בם : אלהים יסיר דמעה מעכ״פ וע״י מכ״ הארץ : ופירש פסוק נבואת יחזקאל אל הבא בית מרזח ואל הלך לספוד ואל תנוד וגו׳ . כלל דברי האבלוה : ובאר ענין לחם ופום תנחומין ודבריהם : ברסה׳ השלים נבואת יחזקאל באבלות : ופירש פסוק תנו שכר לאובד ויין למרי נפש , ופסוק הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וגו׳: ושאל שאלה על מיתת אשה יחזקאל ע״ה למופת : ובאר הנאי אבלי המת וזולתו , ושאל היכשר לצוות לנו הוא יה׳ על החובות שלא נעשם : והשיב השובה : והודיע אם האבלות הוא חוב עלינו או רשות , והזכיר דעות החכמים בזה , ובאר דרכי האבלות ומנה אוהן , והודיע שיעור זמן האבלות , ובאר על כמה דברים יהחיב האבל בעשייתם קודם הקבורה , ובכמה נהחייב אחר קבורה המת , והודיע על איזה מת ההחייב האבלות עד שהשלים דיני האבלות ועניניה ביאור טוב :

לא תרצח :

כונת הרב ז״ל בדבור הזה שהוא הששי היא להכליל כל עניני נזיקין שבהן מיהה , ואגב גררא גם נזק של שדה , וזולתו ויבאר מיני הרציח׳ ומה שנכנס התהיה כגון העוש׳ דבר שממנו גורם מיהה לעצמו או לזולתי או לאבידה ממונו או ממון זולהו , ופירש פסוק לא הלך רכיל בעמיך וכיוצא בו , ויזכיר כלל מיני המיתה לדעת ב״ה ולדעת חכמינו ע״ה , וכמה דברים כוללת שם רציח׳ , ויזכיר ענין חוב אסיר ועובר . ויזכיר ענין דין שור נגח ופיתח בור ולא השים דמים בביהך , ונגפו אשה הרה וכיוצא בם , ויזכיר ערי המקלט , ומה שנמשך אחרי עניניהם מפרנסה וכלכול הרוצחים , ומה שנהחייבו ממצות שלשה חגים ואיך היו נוהגים קודם הבדלה הערי מקלט , ומשפט הדיינים והעדים , וכפר נפש ומומים , בשוגג ובמזיד , ודין הנס בכלל ברציח׳ ובנוחה וישיב׳ בערי מקלט , ובאר ענין חנף הארץ וטמאת׳ , ודין עגלה ערופה , וכל זה הכלילו בעשר אלפ״א ביהו״ת וזה לך באור הענינים , א׳ אחר א׳ בפרקים אלו :

דין הרציחה באלפ״א ביה״א רס״ו שהוא תחלה דבור זה הו׳ יזכיר איך הוא יה׳ יודע כל נכהר והזכיר כל מיני המית׳ , ומאמר ב״ה שיש מיתה בידי שמים , ויש מיתה בידי בית דין , והזכיר דבריהם למי חייבו כרה והם בב׳ , והנסקלין והם יה׳ , והנהרגים והם ב׳ והנחנקים והם ט׳ , והנשרפים והם ט׳ גם כן , והמומתים והם י״א , וזכר הטענה עליהם , והזכיר דעת החכמי׳ ז״ל וכי ב״ה הייבו מיתה למי שלא הייבהו ההורה , ברסו׳ השלים טענת בני מקרא לבעלי הקבלה , והזכיר מיני המיהות לדעת החכמי׳ ז״ל , והביא למשל בטענות האנשים שנהחיבו מיתה לבאר דרושו , ברסח׳ השלים משליו באישי תאר׳ , ובעלי היים שנהחייבו מיהה , והזכיר השמות שנכללו החת מלת רציה׳ , וכי באר׳ בלבד נאמרה מלת רציחה וכלל שחיטת הבהמות ומיהתם לשלשה חלקים , חוב אסיר ועובר , ובאר הבאי׳ החה כל חלק מהם וכי הריגת האד׳ ג׳ חלקים הו״ב מות״ר ואב״ור , ברסט׳ השלים משל ג׳ חלקי הריגת האדם , וכי אינם נכנסים תחת מאמר לא הרצח . והודיע החיובים במצוה זו , ועד כמה אופני׳ החלק הרציחה , ובאר פסוקי׳ רבים שבאו בענין הרציחה , ברע׳ השלים ענין הרציחה , ובאר דין שור נגח , ופוחח בור ועשיית מעקה ונגפו אשה הרה , וכי יזיד איש על רעהו להרגו והזכיר עניני׳ אחרי׳ בגון השיהה סם המות או להפיל ההרה הולד , ומי שהוא רכיל ומגרי׳ רע׳ לעצמו או לזולתו וכיוצא בם שכלם נכנסים תחת מאמר לא רוצח , ערי מקלט והנסים בם , ודינם אחרי׳ פרטיים , ברעא׳ השלי׳ פסוקים וכי יזיד איש , ואם בשנא׳ ואם בפתע פתאום , וחבריה׳ ושאר כלל החבולות הרציח׳ , ובאר ענין ערי מקלט , ואיך היו עושים הרוצחי׳ קודם הבדלת הערי׳ , ברעב׳ הזכיר זכר המקומות שהיו קובעים

קובעים וכורתי׳ הרוצחי׳ קודם הבדלת ערי המקלט, והזכיר מעש׳ יואב שהלך במזבח ופירש אותו, והזכיר דיני׳ פרטים בענין זה כמקלל אביו ואמו, ואלהים, וגונב נפש, וגנב המחתרת, ובאר דין ענין הנערה המאורשה, ברעג׳ השלים דין ענין המאירש׳ והגנב׳ וכיוצא בו, ובאר משלחת קביעור, והפקדון, ובאר דין אנשי ערי מקלט כג׳ חגים, ודין האש׳ שנסה בערי המקלט עם בעלה והפך זה, ברעד׳ באר איכות פרנסת וכלכול אנשי ערי מקלט, שנסו שמה, ודין ישראל וגרי צדק ושער כרציח׳ והנים׳ והישיב׳ בערי המקלט, ובאר ענין העדים ומשפט הדיינים: ברעה׳ באר דין כפר נפש והמומי׳ במזיד והשוגג: ובאר ענין חנף הארץ: ובאר דין עגלה ערופה: ועל אי זה הענין תהיה הארץ טמא׳ והזכיר כלל הדברי׳ שבהם יהיו מיני הרציח׳ והמיתה שבאו בכתוב: ועל מיני מכה בקצור: והפריש בין מזיד לשוגג: והשלים ענין לא הרצח ונתן טעם במאמר עד מות הכהן הגדול: **לא תנאף:**

כוונת הרב ז״ל בדבור הז׳ הזה היא לבאר בכלל: כל מיני גיאוף וזנות ויזכיר אותם:

ולכן הכליל בדבור זה כל ענין שכיבה והכליל העריות ודין השפחה: והשבויה: ואשת איש: וכיוצא בן: דין היבם: והכנים בדבור זה כל סדר טמאה וטהרה: בין מטמאת הרוממיים: בין מצרעת בתים ובגדים: בין מטמאת החיים האלמים מנבלות וזולתם, וטמאת מאכל ומשקה: ודין טמאת החיים המדברים מטמאת צרעת ונדה וזבה וזב ויולדת וטמאת מת ובעל קרי והמילה בשמיני ופירש הערל ופירש כלל פסוקי׳ שבאו בכתוב בעניני׳ אלו עם כלל המחלוקות שבינינו ובין אחינו הרבנים כמנהגו ז״ל בכל ספרו זה: וכל זה הכלילו בס״ב אלפ״א ביתו״ת שבדבור זה: והנה לך באור הענינים הפרטיים א׳ אחר א׳ בכל אלפ״א בית״א מהן כמנהגנו: חלק מסדר נשים: ענין נאוף וזנות באלפ״א בית״א רעו׳ שהיא תחלת דבור ז׳ יזכיר כל מיני הנאוף והזנות על דרך כלל: ברעז׳ יבאר בו טעם הרחקת הזנות ויזכיר מאמר כ״ה מי שיתגבר עליו יצרו ילבש שחורים וגו׳ והתשובה עליהן: וכי הם נתנו הסהה לפריצים: ופירש פסוק ואיש אשר ישכב את אשה שכבת זרע וגו׳ לדעת כ״ה וההשובה עליהן: והזכיר על כמה חלקים יחלק הגיאוף ומיניו ובאר אותם: ברעח׳ הזכיר הזנות וחלקיו ופירשם: ופירש פסוק כי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה וגו׳ ובאר דין אנוסה ואלמנה וגרושה בזנות: ודין קדש וקדשה ומיניהם המותרים והאסורים: ודין ההרות והבנים הבאים מהן: והחל בדין השפחה הנחרפת והגיורת והפרשן: דין השפחה והשבויה: ברעט׳ השלים דין השפחות והבדלן ופירש פסוק וכי ימכור איש את בתו לאמה וחבריו: וטעם מלת בקרה תהיה: והנחרפה, ודין השוכב עמה קודם הפדיון ואחריו, והזכיר כלל הנאי זווג השפחות של ישראל: ברפ׳ הזכיר הנאי׳ זווג השפחות שנתנו לעבדי׳: ומאמר כ״ה במלת בקרת תהיה, והתשוב׳ עליהם, ובאר קרבן הנואף והנואפת, והזכיר דין השבויה ותנאיה ופירש כל מאמרי הכתוב שהזכיר לה, ברפא׳ השלים עניני השבויה, והשתוף וההבדל שיש בין בת חורין ובין השבויה ובין הפלגשין ובאר כל הכתובי׳ שבאו בענין השבויה, ודין גרוש העבד את השפחה: ופירש פסוק וילדיה׳: דין טמאה וטהרה מהחיים הבלתי מדברי׳ והנגיעה עד השלום דין השפחות, ברפב׳ השלים דין העבד והודיע דין השפחות עם בני חורין, ובת חורין עם העבדים, ודין יציאת העבד והשפחה ביובל, ואנב גררא הזכיר הטמא׳, ונמצא מקום לו ז״ל ונכנס בטמא׳ וטהרה, ובאר בפרק טמאת החיים הבלתי מדברים, ופירש פסוק כל הנוגע בנבלתם, ובאר מיני הנגיעה, ודין נגיעת כל טמא, ופירש פסוק הן ישא איש את בשר קדש ונגע בכנפו וגו׳, והזכיר דברי ב״ה בזה, טמאת נגיעה ברפג׳ השלים דין הנגיעה שהיא בדברי׳ אמצעיים לדעת ב״ה ולדעה דהכמי׳, ע״ח ופירש מאמר ונגע בכנפו אל הלחם והנזיד וגו׳ וכי שני אלו כוללים כל מיני מאכל, טמאת כלים ונאכלים ושרץ ונבלה ודם וחלב ואפר הפרה, ברפד׳ השלים דין הנגיע׳ ופי׳ פסוק וכלי חרש אשר יפול וגו׳ והזכיר הפסוקים שבאו׳ בטמאת הכלים והנאכלים מורעים וזולתם, ברפה׳ השלי׳ דין הכלי׳ והנאכלי׳, ופי׳ פסוקיהם, ומשפט תנור וכירים יוהין וריגידם, וכיוצא בהם בטמאת׳ וטהרת׳, ברפו׳ השלי׳ דין הכלי׳ והנאכלי׳, ודין השרץ והנבלה, ופי׳ הפסוקי׳ שנאמרו בהם: ופי׳ פסוק כי יותן מים על זרע, ברפז׳ השלים כל עניני הזרעי׳ והנבלות, וכי הדם אסור לאכילה ואינו מטמא בנגיעה וכי החלב מותר אע״פ שהוא דם, ברפח׳ השלים דין הנבלה וחלבה והזכיר ענין מי הנדה, וכי טמאת זב וזבה ונדה ויולדת וחביריהן לא נפלו בגלות אע״פ שאין לנו עתה מי נדה, טמאת המת ברפט׳ השלים ענין אפר הפר׳ וטעמה, והזכיר דברי כ״ה ודעת החכמים ע״ה בפסוק אדם כי ימות באהל, ברצ׳ השלים טמאת האהל והבית מן המת והזכיר כמה טענות ותשובותיהן לטמאת המת באהילה ובנגיעה, ברצא׳ פירש פסוק וכל אשר יגע על פני השד׳ וגו׳, ובאר מיני המת ומיני טמאותיו, וכי אבר הנכרת מן החי אינו מטמא: ובאר מלת בקבר וחבריו, ברצב׳ השלים ענין טמאת המת, ופירש פסוק אדם כי ימות באהל וגו׳ וחבריו על פי קצת החכמי׳ ע״ה: דין צרעת וזיבות ובעל קרי ונדה ודין המים והרחיצה: ברצג׳ השלים פי׳ הפסוקים: והשלים ענין טמאת המת ונכנס בעניני צרעת וטמאתה והזכיר כל מיני הצרעת אשר באדם: ברצד׳ הזכיר צרעת הבגד וחבריו ודין הזב ובעל קרי וטהרתם: ודין המים אם הם מקבלים טמאה אם לא: ברצה׳ באר זמן הרחיצת בטמאים: ודין הזבה ועניני׳ ממשכב ומשב וזולתם: ודין הנוגעים בה וטהרתם: ברצו׳ הזכיר דין נוגע הזב ע״י אמצעי: והזכיר דברי כ״ה בנדה ובזבה ובימיהם וזמנם והטענה עליהם: ודין הנדה, ברצז׳ הזכיר מיני הדמים: ומי מהם טהור ומי מהם טמא והשלים עניני הנדה והזכה ונכנס בדם הלידה: דין היולדת והילד והמילה והערלה מבשר ופרי ואל תקרי כך אלא כך ודין הנגיעה: ופירש מלת קדושה ודין נבלה ודין הלחיות והנזיר, ברצח׳ הזכיר דין היולדת לזכר או לנקבה: ופירש פסוק אשה כי תזריע וגו׳: עם הפסוקים שבאו אחריו: ברצט׳ באר פסוק וביום השמיני ימול בשר ערלתו: ובאר דין המילה וזמנו, והכלי הנעשית בו: ומי יהיה המל ואיכו׳ דין המילה בימים המקודשים: בש׳ השלים מחלוקת החכמים שיש ביניהם בהתר ואסור המילה ביום קדש וראיות כל כת מהם וטענותיהם: בשא׳ השלים המחלוקת במילה: והזכיר ענין יהושע ע״ה שאמר אותם מל יהושע, והזכיר דברי ב״ה בו ופי׳ פסוק ושוב מול את בני ישראל שנית: ופסק כאסור עשיית המילה ביום קדש, ובאר איכות הכלי ר״ל הצור: ובאר עת יום המילה: וכי סכנת נפש דוחה כל המצות, ובאיזה מקום תפול המילה והסכמתה: בשב׳ השלים פי׳ פסוק שוב מול את בני ישראל שנית: ופי׳ מלת מילה ומול והשלים ענין האבר שהוסכם שם המילה בו והיא ערלת האבר החופה את העטרה: ובאר טעם ענין ערלה: בשג׳ השלים פירוש מלת ערלה: ובאר דין הפרי בערל: ופירש פסוק וערלתם ערלתו את פריו וגו׳ ושאר הפסוקים שבאו בענינו: ובאר דין הולד המת אם יתחיב מילה או לא ודברי כ״ה בזה: ובאר איך יהיה ענין המילה בביאת המשיח בתחית המתים: והודיע הארי המל: בשד׳ השלים מי הוא המל ותאריו: והשלים ענין היולדה: ופירש הפסוקים שבאו בענין טמאהה כגון ושלשים יום וגו׳ וכיוצא מחביריו: בשה׳ השלים ענין הפסוקים וכי כ״ה הפכו דברי התורה באמרם אל תקרי כך אלא כך: והזכיר מאמריהם: ובאר טעם קרבן היולדת: ודעת ב״ה בו: בשו׳ הזכיר דין נגיעת הטמאי׳ בעניני הקדשים: ופירש פסוק בכל קדש לא תגע וגו׳ ופסוק וישלחו מן המחנה וגו׳: בשז׳ השלים דין נגיעת הקדש ועל כמה דברים יתפשט מלת קדושה ופירש מלה קדושה: ובאר פסוק קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות ופסוק בקרובי אקדש: והזכיר הבדל ימי הטמאה של הזכר והנקבה: בשח׳ השלים הבדל ימי הטמאה:

ובאר דין מי שהפילה בשר בלי צורה או ראהה דם : והזכיר הויה הולד ובריאתו : והפרש שבין ילד בן אדם : ובין ילד בהמה ובין הביצה : ודין נבלת העוף והדגים : בשט׳ באר דין טמאת הלחיות מן הלחות היוצא מן הטמא כגון הרוק והזיעה והשתן וכיוצא בם : ודין טמאת נגיעתם וטהרת הדברים : וטמאת המילדה והיולדת ודין הדם שראה׳ קודם הלידה וקרבנה : וכפרת׳ בזמן המלכות ובזמן הגלות ואגב גררא הזכיר דין הנזיר כהזכירו דברי ב״ה על אמרו מאשר חטא על הנפש : בשי׳ השלים טענתו לדברי ב״ה לנזיר והזכיר דברי׳ אחרי׳ שאמרו ושהתירו בזבה ונדה ובעל קרי וזולתם בז׳ נקיים שהוסיפו וזולתן והטענה עליהם , בשיא׳ השלי׳ דברים והעניני׳ שהתירו ועשו שלא כהורה והשלים ענין טמאה הנדה הזבה והיולדת , והזכיר פסוק אל תטמאו בכל אלה וגו׳ אלפ״א ביה״א שיב׳ נתבטל לגמרי בכל מקום שימצא : בשיג׳ באר על כי הרבני׳ התירו עריות והרבו פסולות , והוא נכנס לדבר בעריות ובנשים ובאר חלקי המציאות ומדרגותיו וכי הם חמשה חלקים , דיני עריות וחלק מנשים מקרושין וגרושין ויבום והשוטה , ודין עמון ומואב , וכיוצא בם כצרור וזולתו , בשיד׳ הודיע שאין כל אשה מותרת לכל איש וכי קדושי האשה יתקימו במהר בכתב ובעדי׳ ובשבוע׳ , ובאר שעור המהר , וכי חקי התורה ומשפטיה מורישי׳ לנו הי׳ שני עולמות הזה והבא , בעבור שמצות אלו מאשר לא השיג הדעת בהן , ופירש פסוק איש איש אל כל ש״ב שהוא תחלת העריות ופירש מלותיו ובאר כמה מיני השאר , בשיו׳ השלים ענין השאר ואסר שארי השאר והדבק : ופירש מלת מולדת בית או מולדת חוץ והשלים כלל העריות ע״ד כלל , בשיז׳ פירש פסוק ערות בת אשת אביך לא תגלה וטען ׳ על ב״ה בזה ופירש שארה הנה זמה היא וכי נעשה גזירה שוה בעריות , בשיח׳ החל בבאור העריות על דרך פרט והחל לבאר הי״א פסוקים שנזכרו בעריות ע״ד פרט : והחל מהחלתם מן הפסוק הכולל את כלם והוא ראש איש איש אל כל שאר ופירושו , ובאר עניני׳ כוללים בעריות , בשיט׳ השלים העניני׳ הכוללי׳ , ופירוש הששה פסוקי העריות , בשכ׳ פירש הארבעה פסוקי׳ האחרי׳ , ובאר החמשה דרכי׳ שעליהם יסד העריות והם כתב : הפוך : עלה : הקש : שם : בשכא׳ החל ובאר פרטי העריות והגופות האסורות והאסור עד למעלה ועד למטה , והזכיר חמשה עקרי׳ בעריות , והזכיר דין דבקי השארים עד למטה ולמעלה : ופירש פסוק הי״א והזכיר כמה דינים יהיה אח ואחות ופירש פסוק ואשה אל אחותה לא תקח לצרור : דין היבום בשכב׳ השלים ענין פסוק ואשה אל אחותה : ואם אשת האח היא אסורה לעולם כדעתנו : או פעם אסורה ופעם מותרת כדעת ב״ה והזכיר דעתם בזה : ופירש פסוק כי ישבו אחים וענין היבום : בשכג׳ השלים ענין היבום והזכיר פסוק אשר יקח את אשת אחיו נדה היא : והזכיר ענין בעז ורות : ופסוק והיה הבכור אשר תלד וגו׳ והזכיר האמית כעשני ומואבי באשית ודעת ב״ה : ופירש ענין נעמי ודבריה : בשכד׳ השלים הענין והודיע דינו בגלוה : והחל בפסוק ערוה אשה ובתה ודעת ב״ה בו ופירש שאר הפסוקי׳ שבאו אחרי הי״א פסוקי העריות שהן תשלומי העריות : והן ואשה אל אחותה : ואל אשה בנדת טמאתה : ואל אשת עמיתך : ומזרעך לא תתן : את זכר לא תשכב : ובכל בהמה לא תתן וגו׳ : ופירש דמיה׳ בם : וכי מיתות ב״ד ארבע שריפה : סקילה הרג : חנק : בשכה׳ ובשכו׳ פירש פסוק אל תטמאו בכל אלה והורתם את בני ישראל : והזכיר העריות שהתירו הרבני׳ ותשובותיה׳ והזכיר העריות בפרטיהן : ופירש לא יגלה כנף אביו : בשכז׳ השלים העריות האסורות שהתירו הרבני׳ והתשובות עליהם והזכיר השניות לעריות לדעתם : בשכח׳ השלים טענה השניות לעריות : ומאמר ב״ה בינוי׳ ובאשת איש שונית : ופירש פסוק איש כי תשטה אשתו : ובאר האסורי׳ לבוא בקהל וענין כממזר ומואב : בשכט׳ השלים באור מאמר כי תשטה אשתו : עם כלל הענין שבא בכתוב עליה : בשל׳ הזכיר מאמר ב״ה בבת כהן : ומלעיג עליה׳ באמר׳ ההלכה בפלוני : בשלא׳ לעג בם באמר׳ בת קול יוצאת : והזכיר מאמרם ט״ו נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום : והזכיר אותן הנשים בשמן : והתשוב׳ עליהן : והזכיר מאמרי׳ אחרי׳ כגון שדרשו במאמר על פי שני׳ עדים : ויעבירו קול במחנה : ואמר שהם פירשו לצרור לא צרור : והטענ׳ עליה׳ ושאמרו אל תקרי כך אלא כך : וכי יש אם לכתוב ואם למסורת : בשלב׳ השלים ענין אל תקרי כך וזולתו : ומלעיג עליה׳ על שהפכו דברי אלהים חיים , ובאר על איזה צד פוטרות הט״ו נשים צרותיהן לדעת ב״ה , בשלג׳ הזכיר העריות שהתירו ב״ה והתשוב׳ עליהן , וכי התירו אנוכת האב ומפותתו לבנו , בשלד׳ השלים דעת ב״ה בעריות האסורות שהתירו והזכיר ענין הקדושין והכתובות והגיטין לדעת ב״ה , בשלה׳ הזכיר דין הבת עם אביה ובעלה בקדושיה , ובמיאון הבת לפי דעת בעלי מקרא ולדעת ב״ה , בשלו׳ השלים דין הגירושין . והזכיר מאמר ב״ה ומדרש׳ במאמר כמהר הבתולות שהם כ״ה זוזי כסף והתשובה עליה׳ : ומאמר׳ בשאר כסות ועונה , בשלז׳ הזכיר דעת ב״ה וחכמינו ע״ה בשאר כסות ועונה והטענ׳ על ב״ה ,

והנה חבר ההעתק מאלפ״א בית״א זו שבע אותיות כסיפה , גם חסרה האלפ״א בית״א של״ח ואות יו״ד וה״א משם המחבר ז״ל שהוא יהודה , והנה עד סוף הדבור הזה שהוא עד אלפ״א ביה״א שלט׳ תחלת דבור לא תגנוב מוציא שמו בראשי פרקים עם מלות אהרות , והם יהודה בן אליהו הדסי האבל על הכרת כבור אלהיך ושממות אדמתו , נפשו בטוב הלין וזרעו יירש ארץ , ובתוך דברי הוצאת אותיות אלו השלים ענין העריות ובארן על דעת ר׳ ישועה הרב ז״ל , ועוד החל להזכיר כלל העריות , ובארן בקצור מופלג למען ירוץ קורא בם : **לא תגנוב**

כונת הרב ז״ל בדבור זה השמיני היא לבאר ולהזכיר כלל העניגים הנכנסים תחת ענין הגניב׳ , ומצות רבות נכנסות בדבור זה כגון האונא׳ : וכל עשק וחמס וגזל וגנב׳ שהוא תשלומי כפל וארבע וחמש׳ וכיוצא בם ודין השאלת איש אל רעהו כלים או בהמ׳ , וכל עניני פקדון וענין נשך והרבית ממאכל וכסף וזולתם , וכל עניני סחור׳ כלם נכללים בדבור זה : גם השגת הגבול : והביאה בכרם ובקמת רעך : והשכירות ומתנות עניים והלוים : ודין השבועה ומיניה : ודין השכיר : והחרש והעור והרכילות : והאהבה והשנאה : והתוכחה והנקמה והנטירה : והכעם והגאוה : ואיך יתנהג האדם עם זולתו משאר בני אדם מישראל ושאר אומות עני ודל יחד עשיר ואביון יתום ואלמנה וזולתם מקטון ועד גדול : כלם נכנסי׳ בדבור זה : וכל זה הכליל ביו׳ אלפ״א ביתו״ת : ובאור העניגים הפרטיים בהן הנה הוא כמו שנזכיר :

דין הגנבה ואונאה ופעלת שכיר והשאלת דבר מחבירו ופקדון ונשך ועבוט וביאת כרם וקמה ושכחה ופיאה ומתנות העניים : באלפ״א בית״א שלט׳ והיא התחלת הדבור השמיני הזכיר השבעה דבורים הקודמים והזכיר קצת דברים נכנסים תחת דבור זה : ופירש קצת פסוקי׳ שנכנסים בדבור זה : והזכיר דעת ב״ה בפסוק אם במחתרת ימצא הגנב ופסוקים : וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו׳ : ולא הלין פעלה שכיר וגו׳ : וכי ישאל איש מעם רעהו : בשמ׳ השלים פירוש פסוק בעליו אין עמו לפי דעת בה״ : והטענה עליהן : ופירש פסוק נפש כי תחטא ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד לדעת בה׳ ולדעת החכמים ז״ל : בשמא׳ הזכיר ענין ב״ה בערמה שמערימי׳ בכתובותיהם : ועוברים במצות לא תשיך את אחיך . אל תונו איש את אחיו : ודעת החכמים ע״ה . והזכיר מיני הגנבה ופניה וכי הם חמשה פנים : והזכיר דין וחמישיתו יוסף עליו והזכיר קצת עניניםׂ נכנסים תחת לא תגנוב : בשמב׳ הודיע אמתת הגנב׳ ומהותה : ועל כמה ענינים נאמרת והזכיר דין השבירות והנסך : והזכיר פסוק

אם

אם כסף תלוה את עמי : וכי ימוך אחיך : אם תבול ההבול שלמת רעך : והודיע מה שנהיבו לתת לעניים : בשמג׳ השלים עבוט העני ואביון ודינו : ופי׳ פסוק אלהים לא הקלל: ופסוק מלאתך ודמעך: כי תבוא בכרם : כי הבוא בקמת רעך : והזכיר מה שנחיב כל אחד מישראל להניח ולהפריד לעניים ולאביונים : מן רצפחים והאילנים וזולתם : והם הנקראים מתנות עניים : בשמד׳ השלים מתנות עניים וזולתם : בשמה׳ השלים הענין ופירש ושכחת עומר: וכרמך לא תעולל :

וכי כל מה שבאר מעניני העני ואביון כלם נכללים בדבור זה : והזכיר ענינים נכנסים תחת הגנבה : ודברים אחרים נראים כגנבה ואינם :

דין השבועה והמכחש והשומר והעושק וגזל ושביר וחרש ועור ועול ורכילות ואהב׳ ושנאה ותוכחה :

ודין הנקימה והנטירה וכעס וגאוה ומגלה סוד . :

בשמו׳ הזכיר פסוק ולא השבעו בשמי לשקר ופי׳ דין השבועה בקצור : והזכיר ענינים נכנסים תחת הגנבה והעובר בם כנושא שם ה׳ : ובאר דין המכחש : ועל כמה פנים תהיה שבועת שקר : ודין השומר : ומיני השבועה האמתית : שהיא עליו חובה , והפרת השבועה: בשמז׳ באר דין השבועה לעשות דבר מן הנדיבות ושבועה שאינה מן הנדיבות ושהשבועה על ד׳ חלקים לדעת קצת חכמינו :

בשמח׳ באר דין הנשבע לדבר רע או טוב או קשה ואם קל והפרתו : ובאר דין העושק והגזל וההפרש שביניהם : בשמט׳ פירש לא תעשוק שכיר עני : ובאר דין השכיר : והזכיר כמה ענינים נכנסים תחת החרשות : בשנ׳ הזכיר דין ולפני עור לא תתן מכשול : והזכיר כלל הענינים הנכנסים תחת ענין עורון : ובאר פסוק לא תעשו עול במשפט והזכיר מדות השופטים : ובאר דין הרכילות וענינו : ופירוש פסוק לא תלך רכיל וגו׳ :

בשנא׳ הודיע שכל מה שהזכיר עד עתה נכללים בפסוק ואהבת לרעך כמוך : ופי׳ מלת אויב ושונא וצורר : והודיע ענינ׳ : ובאר מי הוא הראוי לשנאה או לאהבה: ובאר פ׳ הוכח תוכיח ובאר מי הוא הראוי בתוכחה ומי אינו ראוי ופי׳ ענין הנקמה : בשנב׳ השלים דין פסוק לא תקום ולא תטור : והודיע על מי ראוי לנקום ולנטור : ופי׳ ענין הנקימה והנטירה : והזכיר הפסוקים המחולפים שבאו בענין זה: בשנג׳ פירש הילוף הפסוקים: שבאו בענין לא תקום : ובאר דין הכעס והגאוה והמגלה סוד וכיוצא בם :

הנהגת האדם עם זולתו כהנהגתו עם עבד עברי ולא התכום ודין גר יתום ואלמנ׳ עני ואביון

כשל וחלש ועצב ומשפט ירא אלהים: ואמיץ הלב והעניקה והגמול : ואותות וסימני ביאת הגואל המשיח ע״ה : בשנד׳ פירש פסוק כי תקנה עבד עברי וגו׳ : ומשפט העבד העברי ופי׳ פסוק לא תחסום שור בדישו : ובאר דין גר יתום ואלמנה עני ואביון כשל וחלש וכיוצא בם : ובאר מדות האיש הירא את ה׳ : בשנה׳ השלים מדות ומעשה פעלות האיש הירא את ה׳ : ופי׳ פסוק לא תאמץ את לבבך : ובאר דין הנהגת האדם עם העני ואביון וזולתם: והשלים דין את כסף ל״ת וגו׳: ובאר דין הענקת העניים : וגמול טוב המעניק: והזכיר אותות הגאול׳ בבוא המשיח ע״ה מהרה יבוא בימינו ויגאלנו אמן :ופי׳ דברי נבואת דניאל ע״ה בענין זה :

לא תענה ברעך עד שקר :

כונת דרב ז״ל בדבור התשיעי הזה בכלל היא לבאר כלל ענין עדות השקר והאמתי : ולכן יכנים בענין זה דין העדות והעדים : וכמה מינים הם : ואיך יהנהגו השופטים עם העדים בשיעורו: ויזכיר כל מה שדברו ב״ה על איתו ית״ע ובמלאכיו ונביאיו והוזיו וחסידיו וליריאיו: כי כלם נכנסים הרה עדות שקר , ויזכיר דבריהם כמה שהוסיפו על התורה שבכתב ומה שגרעו ממנה : ומה שהתירו ואסרו שלא כתור׳ שבכתב: כי כל אלה נכנסים תחת לא תענה ברעך עד שקר , ובאר איזו עדות הקרא שקר: והנה כל זה הכלילו בתשע אלפ״א ביתו״ת , ובהר אחד :

והנה המצא כלל ההלוקות שהיו בינו ובין ב״ה כלן הזכירן בדבור זה מכל מה שהזכיר מתהלת כפרו זה עד עתה :

וזה לך באור הענינים הפרטיים א׳ אחר א׳ :

דין העדות והמודה בפיו , באלפ״א ביה״א שנו׳ הזכיר ענין עדות והעד ועל כמה דינים יחלק כל א׳ מהם , ופי׳ פסוק והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו , ופסוק על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים , בשנו׳ באר דין המודה בפיו , והמעיד על רעהו , ופי׳ ועשיתם לו כאשר זמם לעשות , ובאר פסוק לא תענה ברעך עד שקר , ועד חמס וזולתם :

מה שהעידו ב״ה שקר לנביאי ה׳ ולמאמריו הנכתבים בתור׳ , בשנח׳ השלים מיני העדים , וכי אחינו הרבנים בני ישראל הפאו דברים על נביאי ה׳ ולו יה״ע והעידו עדות שקר עליהם ובאלפ״א ביה״א זו הזכיר מאמרם שאמרו והעידו על אדם הראשון יציר כפיו ית׳ ונח הצדיק , ואברהם אבינו ע״ה ויצחק ורבק׳ ויעקב ויוסף ומשה רבינו ע״ה , בשנט׳ השלים העדיות השקריות שהעידו בעד משה רבינו ע״ה , והזכיר הטרפות שהורו ב״ה שלא נכתבו , בשס׳ השלים מאמר ב״ה שאומרים הלכה למשה מסיני והטענה עליהם , והזכיר מאמרם בלא תבשל גדי בחלב אמו , ופירש אותו בפנים אחרים בפירוש אחר שהוא על צד השתוף : והביא ראיות מן לא תאכלו כל נבלה : ומן מראשית בכורי וגו׳ והזכיר עדות ב״ה בטרפה ובסימני המהורים והעבד: בשסא׳ יזכיר מה שהתירו ב״ה מהטמאי׳: ואמרם אחד מששים טוהר : וראייתם והטענה עליהם : ומאמרם בעדות ומי הוא הראוי בעדות מאיש ואשה קרוב ורחוק לדע׳ ב״מ ולדעת ב״ה בהם : והזכיר העדות שקר שהעידו על פנחס הכהן ומה שדברו על כזבי בת צור : בשסב׳ השלים עניני כזבי : ומה שדברו שקר על דוד המלך : ומה שהוסיפו בנה הצדיק ואברהם א׳ע״ה ויצחק בנו בציד עשו בנו וליעקב אבינו : ולעשרה השבטים : ובאהרן הכהן בענין העגל : בשסג׳ הזכיר מה שהעידו שקר על אהרן קדוש ה׳ : ומשה רבינו ע״ה ויהושע משרתו : ופנחס הכהן זה אליהו : ושמשון הנזיר ויעל אשת הבר : ולחנה הנביאה : ודוד המלך ושלמה ידידו: וירמיהו הנביא וביתו: וענין בר כירא כנם ויחזקאל ע״ה : בשסד׳ הזכיר מה שהעידו שקר על מרדכי ואסתר : ומה שאמרו למשה ולאהרן במאמר ומשה ואהרן עשו את כל המופתים : ובמאמר החדש הזה לכם וגו׳ : ובמאמר את המאור הגדול וגו׳ ואת המאור הקטן וגו׳ : והזכיר מאמר ר׳חייא ללבנה החדשה: והוסיף עוד מה שאמרו בעד משה ע״ה : ולבלעם הרשע ומה שיעץ לבלק : ומה שהתירו ברציחה וזנות ומאמרים שדברו למלאכי השם בשיעור ובתואר: ומה שאמרו בעד תורה שבעל פה שבדו מלבם :

אמר כלב אפנדופולו בן אליהו יצ״ו הקראי בן יהודה הזקן יעמ״ש: אחר כוף אלפ״א בית״א שס״ר הוציא הרב המחבר ז״ל בתהלה חרוזותיו שמו וכנויו עם כלל שאר אלו המלות המנוקדות :

יהודה הקראי בן אליהו הדסי הקטן סורר ומורה עובר ומועל והוטא ופושע מנעורי ימי הבלי ועד היום הזה אלהי צורי סלח פשעי ועוני והעלני ממצולה , הצילני מיד האשה היושבת בתוך האיפה : וזכרני אדני ברצון עמך פקדני בישועתך : לראות בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך : חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו : אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו : ואני ובית אבי חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי : ואתה צדיק על כל הבא עלינו במעשינו הרעים כי אמת עשית ואנחנו הרשענו ויאמר יי סלחתי כדברך : גואלנו ה׳ צבאות שמו קדוש ישראל : ואתה קדוש יושב תהלות ישראל :

והנה דע שהרב ז״ל עשה ענין זה על דרך שיר וזמרה למען ירוץ קורא בו : כמו שעשה כן בדבור השני : ובאר בחרוז זה על דרך קצרה מה שגרעו והוסיפו ב״ה בתורה שבכתב וכל עדות שקר שהעידו על אותו ית׳ ועל מלאכיו ונביאיו ויראיו : וכל מה שהתירו ואסרו

ואסרו שלא כתורתו ית׳ עם ראיותיהם שהביאו הם לקיים מאמריהם : והטענות עליהם בבטולם , וגם הזכיר ענינים רבים מן דיני התורה כפי דעתו ז״ל : ובזה השלים דבור זה התשיעי שהוא לא תענה וגו׳ : אמרתי לחלק כלל השם והפילתו ז״ל לששה חלקים עם ווידויו עד שנבאר הענינים הפרטים שדבר הרב ז״ל בהם למען ירוץ הקורא בדרך אשכל הכפר :

החלק האחד שבו תיבות יהודה הקראי בן אליהו הדסי הקטן סורר ומורה , הזכיר מאמר ב״ה בדחיות והדועת שופר : וקדוש החדש ושנות העבור ממחזור י״ט והפסח וטמאת השרצים , וטמאות אבלים ומשקים , וטמאת מת ונדה וזבה ויולדת :

החלק השני שבו מלות עובר ומועל וחוטא ופושע מנעורי ימי הבלי ועד היום הזה : הזכיר סימני הבעלי חיים הטהורים . והשליל , והרוצה לעשות רצונו בזנות ילבש שחורים , והעירוב בשבת והדלקת האש והנר והחמין בשבת , והנרר ותשמיש של מטה בימי׳ המקדשים , ודין השמחה וששון והשחיטה בגלות ודין אכילת החלבים , וגיד הנשה בעופות , והתרת השבועות וכל איסר בערב יום הכפורים והשלש סעודות בשבת , שהתירו המכר והקנין ביום קדש ,

החלק השלישי שבו מלות אלהי צורי סלח פשעי ועוני והעלני ממצולה והצילני מיד האש׳ היושבת בתוך האיפה הזכיר שהחול׳ דוחה את השבת , ודין רכיבת הספינ׳ והסוס בשבת , ודין אותו ואת בנו , וגדי בחלב אמו , ואסור והתר מאכלות , והפרת הנדרים וההענקה , והשבירות והעבדות , ועבודתויה׳ , ואהבת הריע והתרת קצת עריות לדעת ב״ה , ואסירם לדעת החכמים ע״ה , והט״ו נשים שפוטרות צרותיהן , ועכומ״ז המשיח לפי תומו , שנית בעל׳ של האש׳ פלנית ,

החלק הרביעי שבו מלות זכרני אדני ברצון עמך פקדני בישועתך לראות בטובת בחיריך לשמוח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך , הזכיר מה שהתירו ב״ה האנוסה לבעל׳ , והתרת טמאת מת ומצורע והתרת דטמאה מהב״ח והנבלות והחלב היוצא מהם : והתרת אחד מששים מהטמא : ודין ז׳ ימים נקיים בנדה וזבה ויולדת ומה שהתירו מהם : ומחמצת והתרת כל טמא לכל אשה קרה שהתאותה בו : ודין מי שאין לו לאכל ביום קדש מה יעשה : ועשייהם יום כפור יום אחר מה שלא עשו כן בשאר ימי המועדים : ומכר וקנין ביום קדש : ותשמיש המטה בשבת ; ואשה איש : ויציאות השבת ועושה חצי מלאכה : וההוצאה מרשות לרשות : ודין העירוב : וכי מברכין הכרבות לפנים ושלא לפנים בעד משטרון והורו שתי אלוהות :

החלק החמישי שבו מלות חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו : אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו : ואני ובית אבי חטאתי : הזכיר ראיה עירובין ועל שמברכין בנר שבת וחנכה ולולב ואתרוג : ותקיעת השופר : ותפילין ומזוזה וחליצה וציצה לדעתם : ועל דרך האמת האוכל על הדם : ואיך הם שמחים בגלות בשתיית יין ואכילת בשר : וכי האבלות והעניי מחויבים בגלות ; והזכיר הד׳ העניות : והעניית חלום ביום קדש והית׳ טרפות שהורו ב״ה : והתרת דם וחלב השליל ואסור בשר עוף עם חלב : וכיוצא בו מבשר וחלב :

החלק הששי שני מלות חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי : ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו : ויאמר אדני סלחתי כדברך : גואלנו אדני צבאות שמו קדוש ישראל : ואתה קדוש יושב תהלות ישראל : הזכיר תשלום דין אכילת בשר וחלב : והתר השרצים והשענו : ומה שאמרו על תקרי כך אלא כך : ואמרם כי הם רבים במספר וראשונים בזמן : וענין הגירושין והגט : והביא ענין שאמרו בפטירת משה רע״ה וגבורתו בשבירת הלוחות : ובאר האריך בענין ההוא : ואמרם שהקב״ה עתיד לעשות מחול לצדיקים : והם דבור זה בתמימות ראויות כפי המבין : ינוח על משכבו הרב ז״ל אשר הורה לנו דרך התורה הישרה לטוב

לנו כ״ה ל״ב הזה : ורודיענו המעלות רגלי הסכלים ההם אשר דפכו דברי אלהים חיים יתעלו תשבחותיו אשר לו ז״ל חרב שלופה בידו בה יחריב אויבי תורתו ית׳ תורת ה׳ תמימה משיבת נפש למקומה ברמה : עד היותה מתעלסה באהבים : עם מלאכי אלהים אשר אליו ית׳ קרובים : תם דבור ט׳ :

לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך :

כונת הרב ז״ל בדבור זה העשירי היא לבאר הענינים הנכנסים תחת מלת חמדה : ויזכיר כמה שאלות והשובות בעשרת הדברים כי זה סופם והשלים עניני הירושה : והרבה ענינים שיהסם בכלל מספר נשים שהן בין איש ואשתו מפרנסה וגירוש והנהגה וזולתם : ובאר דיני הערכות והפקידות והעדות : ודין היתומים : במקח וממכר ומירושה וצואה המת ומתנותיו : והנהגת היתומים אחד עם חברו : ועניני מכר וקנין : והמחזיק דבר בידו : ודין ההלואה : ודין הטוען והנטען : ובאר דין המומים והנזיקין : והתנאים והשותפים והחברים : והשואל והשומר והשכיר ודין המשכון : ואיכות השטרות והכתבים : ודין הקרקעות והשכנים : וכל עניני השופטים והיריבים והעדים : והענשים והנשבע והנהגת האדם עם בניו והם עמו : ודין הנשך ועניני סחורה : וכל עניני הדינים והמשפטים כי כל אלו נכנסים בדבור זה : ובסוף יזכיר קצת מפלאי הש״י שעשה מששת ימי בראשית : וגם יזכיר הפלאים הם הנקראים סימני המשיח : אשר יעשה הש״י לעתיד לבא בזמן ביאת המשיח מהרה יבא בימינו אמן : ויחתום ספרו : וכל זה הזכירו בט״ו אלפ״א בית״ות , והנה לך באור כל אלו הענינים בפרטות בהן כמנהגנו , חלק מחדוש והתשובה ודיני ירושות ונשים וערב ופקיד ויתומים וטוען ונטען ועדי׳ ופקדון : באלפ״א בית״א שס״ה שהוא תחלת דבור זה הציע הצעה למה שירצה לבאר בדבור זה : והודיע כי הוא ית׳ פועל בכל יום ומהדש תמיד מעשה בראשית : ובידו ית׳ השפל להגביה והגבוה להשפיל : וכי מקבל לשבי פשע , ופי׳ פ׳ ולא תתורו א״ל וגו׳ , והזכיר דברים הם כמאמר אם יפגשך מנוול זה משכהו לבית המדרש עד היות הסוס טפל לרוכב והזכיר פ׳ כאשר ייסר איש א״ב וגו׳ ויענך וירעיבך , ופי׳ פסיק זה לא תחמוד ובאר העניני׳ הנכנסי׳ תחתיו ע״ד כלל , ונתן טעם בסדר כתיבתו למה הקדים חמדת הבית ואח״כ האשה ואח״כ השאר על הסדר : ונתן טעם בהכתב עשרת הדברים ונקודתם : ודין מכר וקנין עם הרעים ורוע התאוה והחמד , ובאר למה היה דבור לא תחמוד סוף ואחרית עשרת הדברים ,

והתחיל לחלוק עם הרבנים שדברו דברים והורו דינים בם ועברו בדבור לא תחמוד : ופרצו גדר רע והיא אמרם עכומ״ז שמשיח לפי תמו שפלוני מת הנה אשתו מותרת לכל : והתשיב׳ עליהן : ולמה נתנה התורה במדבר ולא ביישוב אנשים :

ושאל שאלות לענין מעמד הר סיני ונתינת התורה : והשיב להן תשובה : והן עשרת שאלות במספר גדולי המעלה רבי התועלת :

ונכנס בענין הירושו׳ ודיניהם : ובאר פסוק והיה ביום הנחילו את בניו וגו׳ ובאר דין הירושה עם הקרובים והרחוקים ועם אשתו : והזכיר דין הגירוש והגט : ודין שמועה מית הבעל : ודין אשה מאורשה נתעברה : ודין הילד הבא מן העריות ודומיהן : ודין המוציא שם רע לאשתו : והרוצה לגרש את אשתו : ודין מהר הבתולות : ודין ירושת האשה עם בעלה וקרוביה : וכי הזווג צריך להיות ברצון בלי כרח ושהאשה היא ברצון אביה : וקיום התנאים : ודין הרוצה לישא אשה שנית באיזה ענין יכול לישאנה : ודין שאר כסות ועונה : ודין אשה גרושה או אלמנה שרצתה להנשא לאחר : ודין גרוש המאורשה : ודין האשה המאורשה : או הבעולה שנטמאו : ודין הנהגת האיש עם אשתו שנאסרה עליו באונס או בשגגה בפרנסתה

וכיוצא

וביוצא בו : בשכו׳ באר בה דין פרנכה האיש את גרושתו בין שקבלה גטה או לא קבלהו : ודין האונס והאנוכה: ודין מוציא שם רע : ודין האשה שזנתה בזדון : ובאר בכמה דברים האשה נקנית : ובכמה דברים נפטרת: ודין בגד דבתולים : ודין ענין הנאוף : ובמה ואיך יהיה הגירוש : ודין השבויה : והשפחה העברית : ודין הבא על אשת איש בזדון או בשגגה: כענין בת שבע עם דוד המלך ע״ה : ודין האשה הנארשה לשני אנשים : ודין האיש עם אשתו ויורשיו כשמת ולא עשה צוואה ולא הפקיד פקידים במקומו : ובאר המקדש אשה בלי עדים ; ודין הנשים שנשבו : ודין הילדים שנולדו מן העריות וביוצא בהם ובאר דין מומי האיש שבהם יתגרש מאשתו בעל כרחו : ודין אשה שומרת יבם : ודין מעשי ידי האשה עם אביה ועם בעלה : בשסו׳ הזכיר הנשיאה לאיש ולאשה שאינם פרים ורבים והם עקרים : ודין מי שנארשה אחר שנתבשרה שמת בעלה הקודם ועדין הוא הי : ודין ארוש שארות האשה לבעלה ודין גרושיהן : והודיע שבכל מקום שנתקבצו מצות עשה ולא תעשה : לעולם לא תעשה דוחה את עשה : ובאר דין יבום וחליצה : ודין האשה שאומרת שמת בעלה או גרשה ואין עדים ; ודין המגרש את אשתו בגט או בדבור לבד :

והזכיר הנה דין הערב והפקיד : ובאר דין הנהגת הבעל עם נדני אשתו שהביאה מבית אביה או מירושה ומתנה שנפלו לה : ובאר דין כלכולה ופרנכתה : ואיך תהיה האשה מתנהגת עם בעלה ובאר הכותב נכסיו לפלוני: ודין המלוה עם יורשי הלוה : וענין היתומים הקטנים והגדולים בירושתם: ובאר דין הטוען והנטען כדרך הלואה או פקידות ווולתם : ובאר דין העדים ואיכותם ומהותם : דין הפקדון והיתומים והטוען מהם : ומכר וקנין והשותפים : והיוב השבועה : ודין המחזיק ר״ל והיה עמך עד דרוש אחיך : ודין ההלוא׳ והתנאי וצוואת המת והנזיקים : והמתנה : והטוען והמכחש והנטען : ודין הפועל ושכיר יום ; ומי שנשתעבד : והמותח : ודין הריוח והמפקיד : והשטרות וצוואת שכיב מרע : ודין החשבון : ודיני הקרקעות משוכר ומשכיר והנשבע לשקר : והראוי בעדות והפכולים והגנב והנמכר ושומר ישראל ונשאל ושואל בשכר ומאח אבדת אח : והעדים והקירת השופטים: ודין המומים ועניני הדין , והמלקות והמטמון והמארש על ידי פקיד : ודיני השכנים ; והנשבע על כעס : והמכת האיש לבניו ולזולתם: ודין נשך והפשרה וזולתם מדינים ומשפטים והנדוי : בשכח׳ השלים דין הפקדון : והמוכר כמון דבירו וכיוצא בו ביד אחרים : ודין הלוק ירושת היתומים קטנים וגדולים ; ודין הטוען הוב מאביהם שמת או מקרוביו היותר רחוקים : ודין מי שמת והניח בנים ובנות ונכסים ואיך תהיה הנהגת האחי׳ עם אחיותהם : או הרחוקי׳ מהן עמהן ודין מכר וקנין עם מי שלא הגיע לכוונה שהוא בר שכל : ובאר דין השותפי׳ וההברים : ודין המחייב להברו שבועה ובאר דין הנהגת האלמנה עם היתומי׳ ונכסיהם : ודין התביעה שהקרה בינה לבינם או לבין קרובי בעלה : ודין האיפוטרופוס עמה בכל הביעה : ובאר דין המחזיק קרקע שדה או כרם וכיוצא בהם: והיות ובהמות וכיוצא בם וכלים וכפרי׳ וכיוצא בהם ובקשום הבעלים : ודין המלוה והלוה בפרעון , וקיום התנאי ודין צוואת המת , במשאו ובמתנו ובמתנתו ושחרור עבדו : וגרושת אשתו וכיוצא בו , ודין השטרות מהובות וזולת׳ שנמצאו בידו , ודין הטוען עם מי שנתחייב בשבועה ומת עם יתומיו , ודין מי שהניח חובות יותר מנכסיו איך יפרעו הבעלים חובם :

ובאר דין הנזיקים בארבע אבות נזיקין , והמחמים וגיזול ותשלומי הובות וענשים , ובאר דין הכותב נכסיו לאהרים בחליו ואחרי כן נתרפא ממנו , ודין המתנה : ודין הנטען והמכחש והטוען , ודין הפועל , ודין שכיר יום: ודין המשעבד עצמו לאחר בזמן ידוע , ודין המתנה : בשסב׳ העלים דין המתנ׳ והמתנה בתנאי , ודין מה שיתן המלוה ללוה במתנה , ודין המלו׳ עם הלוה שמת , ודין המפקיד קרקעות ומטלטלים ביד חבירו והלך ועשה קודם שילך לדרכו איפוטרופוס , ופי׳ פסוק כי תשה ברעך משאת מאומה וגו׳ ודין ריוח השותפים שאחר הולך בדרך ואחד נח במקומו . ודין מה שהשביחו הבנים בעוד אביהם חי או אחר מותו ממונו , ודין איכות השטר שיהי׳ בין טוען ונטען ששם שניהם ושם אביהם אחד , ובאר דין ציאת שכיב מרע בנככיו מתנה וחוב לקרוב ולרחוק ,

ובאר דין המשכון , ובאר דין המשכיר את ביתו עם השוכר , ודין עדות ההלואה , ודין העדים ואיכותם בעדות , ודין מכר וקנין ואיכותם וקיומם ובטולם מקרקעות ומטלטלים וזולתן , ובאיזה מהדברי׳ הקנייה קיימת , ובאר דין שנים שאוחזי׳ בדבר אחד וכל אחד אומר שלי הוא , איזהו שחייב בשבועה או נשבע ונודע שנשבע לשקר , ובאר הנהגת הדר בעליה ובתחתית הבית מתקונו והריסתו , בשע׳ באר איכות שטרי הקרקעות , ובאר דין הבעל חוב של האב שיצא אחר שחלקו היתומים ירושתם , ודין הטוען דבר והנטען אומר לא היו דברים מעולם לא פרעתי לך , ודין הלוה שמאמין למלוה , והראוי בעדות ובאר דין הבהמה שהזיקה אדם או בהמה או כלים או קרקעות ונכסים וזולתם , ודין פותח בור , והגונב נפש אדם או בהמה , או מטלטלי׳ , ודין הגנב והגניבה ומי שהרגו ומי הוא הנמכר בבית דין , ודין השומר חנם ושומר שכר : והשואל והנשאל : והמוסר ליד חבירו דבר למכור ולקנות כי אם בחנם או בשכר : והמשכיר בהמה לחברו : והמוכר לאומן ולהרש דבר : והרוא׳ אבידת אחיו והעלים עינו : ודין העדים ששמעו שני היריבים יחד ואנה יעידו: וכי יש דברים שראוי אדם להעיד בהם אע״פ שלא זמנוהו לעדות : ודין העד שלא העיד לעת צרך ובא להעיד מאחרי כן : ותקירת השופטים , וכי האדם מעיד לעצמו : והזכיר מי הם הפסולים בעדות ואיכות מכתב השטרות ושכר הכופר : וחדוש השטר כקדמותו שנבלה ונפסד ונתישן ונמחק : ודין השטר שנפסד או נגזל : ובאר דין המומים כמוציא עינו או שנו וזולתם ופצע והבורה וכיוצא בהן : בשעא׳ השלים דיני המומים: ובאר דין המפקיד דבר להבירו והוא אומר שקניתיו ממנו: ושתשלומי הגנבה אינם היתומים חייבי׳ בהם : לבד אם נתחיב אביהם בם : ובאר חיוב הקבורה לקרוב ולרחוק : והודיע כמות זמן פעלת השכיר ושאר הפועלים : ואם עשה השכיר שום זמון לבעל איך יהיה הענין : ודין המוכר דבר סחורה לזולתו למכרו בכך והוא מכרו בכך :

ובאר, דין הפרעון מן הלוה למלוה ודומיהן ודין המשכון שבו ריוח כגון שדה וכרם שבכל שנה נותנים ריוח תבואת השנה : ודין הכותב נכסיו למתנה ואין לו יורש : ובאר איכות הבעלי דינים עם השופטי׳ במשפטיהם ודיניהם : ודין מחיר הדברים ומכר וקנין : ואיפה ואבן וכיוצא בם : והעוש׳ תנאי עם אשתו בעד יתומיה: ומאיזה ממון משל הבת זוכה בו אביה: ואיך דין האשה הנמצאת מעוברת ואין בעלה מודה בה : ובאר משפט הדיינים ומקום ישיבתם : ושוטריהם ועמידת בעלי הריב לפניהם . ואם ימאנו בעלי הריב לבוא בדין מה יהיה משפטם אם לא שבו מדרכם הרעה או שבו ממנה : ובאר דין המלקות : ודין מציאות משמון שמצאו השכיר או העובר חנם : ודין הולכי דרכים שהכתיר וטמן חפץ וממון חבירו בלי רשותו ונפסד : ובאר דין העוש׳ את יולדיו פקידים לארש לו אשה בכך וכך : והם החליפו דבריו וכן ההפך :

ובאר דין המוכר מקרקעות מי הוא הראוי וראשון בקניתו וכמות שיווים: איך השכני׳ מתקון בהיה׳ ובנינ׳ בגובה ובפתוח הלונות ופתחים : ונטיעת אילני׳ וכריתתם וכיוצא בו : ודין ההברי׳ של שדה וכרם: בריוח ובזמון : ודין הנשבע בכעסו לגרש את אשתו: בשעב׳ השלים דין הנשבע לגרש את אשתו: או הנשבע לבטל תודה : והנשבע לענין עבירה: והנשבע לארש אשה פלנית : ודין החובק ונושק שארות ארושתו : ואגב גררא הזכיר דין מי שהתנה עמו בבריה לתת לו כך וכך מנכסיו בזמן פלוני ועבר זמן התנאי במזיד או בשוגג : והזכיר איך תהיה דרך דיני המומי׳ והנפשות בגלות · ובאר דין הנהגה והלוקח

הלוקח ריות מן שותפי שהוא מי שאינו שומר הימים המקודשי׳ :
ודין הנותן בהמתו למי שהיא ולא אמונתו ויגע בשבת
והרעיה בידו : ובאר אסיר נהינת הקרקעות או הכלים
בידי הנ״ל כדי לתקנם סמוך ליום הקדש : ובאר דין מי
שהציל דבר בלי רצון ושכר בעליו מי הוא הזוכה בו : ודין
הרוצה להסתחר וקודם סחורתו הסתחר זולתו בה : ובאר
דין מי שעשה סיבה לקצת בניו : ולקצתם לא עשה כי אין לאל
ידו וכיוצא בהם : כשנג׳ השלים באור דין ההסבה שבין
אב לבניו ואחים : וכי יש רשות לאב להטיב לאחד מבניו
יותר : ובידו להקדיש דבר ולתת מתנה : ובאר דין התובע
מאחד מאחים חוב אביהם או עשק וגזל או מאחד משני
חברים אחר שהפרידו ביניה׳ בין שהיה התובע אמתי או
שקרן : ובאר דין הלוקח אשה ואחרי כן נודע שהוא אסיר
ערוה לו : ובאר דין הנשך והנכנס תחתיו : ודין מכר
הסחורה : ודין הנותן למשכון מכליו או אחד מבניו : ודין
הלווה שאינו רוצה לשלם חובו : ואיך ינהג האדם עם
עני ודל : והזכיר ובאר מדות השופטי׳ ותנאיהם ודין הפשרה :
ואיכות עמידת היריבי׳ לפני הדייני׳ ואיכות העדי׳ ומנינ׳ :
ומי החיב מלקות ומי חיב מיתה : ומי חיב תשלום כפר או
ענש : ובאר דין כל מזיד : ומי הראוי יסור ותוכחה
ונדוי : ובכאן חתם המשפטי׳ והדיני׳ : ונחתם דבור לא
תחמוד : הפלאי׳ שנעשו מקוד׳ ומעתה בא הרב ז״ל להודע
ולבאר קצת פלאי ה׳ ומעשיו הנוראי׳ שעשה מששת ימי
בראשית : ויזכיר הפלאות אשר עתיד ית׳ לעשות בזמן
הגואל מהרה יגאלנו בימינו : כי בזה נדע גדלו ונכיר ונבין
כי אין אלוה בלעדו וישלים ספרו זה הנכבד כעין מה שהחל
בו בדבור אנכי ה׳ אלהיך : והוא ז״ל יזכיר מהפלאית שכבר
נעשו מאז ארבעי׳ פלאות : הא׳ יצירת השמים והארץ
ונפלאותיה׳ : והב׳ תנועת השמים התמידית לעד. והזכיר
רוד אלה הפלאי׳ עניני׳ גדולי׳ יקרים : כשער׳ הזכיר י״ד
פלאית : האחד והוא הג׳ ממנין הארבעי׳ הוא שלמעלה מים
מן הארץ על ידי העבים : פלא הד׳ היא עשיית השלג והברד
והכפור וכיוצא בם מן המים הה׳ : עשיית המי׳ ברד מעוגל :
הו׳ חזק קפאון ברד בקיין : הז׳ בטל היוציא דבר מתוק
מהדברים : הח׳ מראה הקשת בענן כנגד השמש לעולם :
הט׳ הברקי׳ : הי׳ קול הרעם : הי״א ביאת הרעם וברק
וגשם בבת אחת : הי״ב הרעש : הי״ג עמידת הארץ וכל
אשר בה על בלימה : הי״ד מעמד הארץ על המים ואינה
נטבעת ותמים בתוכה : הט״ו שלא נראה חסרון במים :
הי״ו׳ איך קצת עיירות נתכסו מהמי׳ ואיים שהם עומדי׳ בתוך
הים ואינם מתכסי׳ : בשער׳ הזכיר ט׳ פלאות מהארבעי׳
הא׳ מהם והוא פלא יו׳ מהמספר והוא שאין יצור דומה לזולתו
בכל עניניו : הי״ח הוא אחר שרוח א׳ לכל איך לא יהיו
דומים העניני׳ עם כלל המיני׳ : או כלל אישי מין א׳ : ודבר
בענין הנפש והרוח והנשמה, הי״ט איך היו שנות הדורות
הראשוני׳ רבים ושנותינו עתה קצרים, הכ׳ איך היו
הראשוני׳ נפילי׳ ועתה קצרי קומה, הכ״א איך היו מקד׳
נביאים ועתה אפסו ותמו פסו : הכ״ב איך עמידת הילד
במעי אמו מרוב החום והצוקה בלי הנפשו מריח רע וביאוש
אשר שם : הכ״ג איך לא ישמע קולו ולא יבכה במעי
אמו : הכ״ד איך אם יולד בחדש הז׳ יחיה תמים ובשמיני יהיה
דבר : הכ״ה איך נכרתים מעי הילד ממעי אמו ואינם כואבי׳ :
בשער׳ הזכיר ט״ו מהמ״ם פלאים הא׳ מהם והוא הכ״ו
מהמספר הוא איך יכול הילד לצאת מרחם אמו : הכ״ז איך
יתחדש החלב בשדי אמו אחרי צאת הילד בעולם :
הכ״ח איך הבהמות והחיות דביתיות אינן יודעים עת יהיה וכל
העתים כאשר להם בתמימם וחיות השדה שומרים עת הזמן :
הכ״ט הרולעים היוצא מים המשי : הל׳ פלא הדבורים
שמאכלם יהיה הדבש : הל״א הבנת הנמלים לחמם בקיץ :
הל״ב קירי העכביש וארינתה : הל״ג העופות שמדברים
כלשון בני אדם : הל״ד העין הצועק ואומר ואק ואק :
הל״ה העין העוש׳ כמין חרובין ובהם אבק ומתהוים ממנו
שרצי העופות : הל״ו העין הצועק ואומר אוי אוי בעת
שנותשו האדם מן הארץ : הל״ז הפרי שהוא כדמות רמונים
ובהם מתהוים עופות מב״ת : הל״ח העצים שצועקים כמו
הקול ששומעים : הל״ט הכשוף והלחישה שמוציאים הנחשים
מחוריהם : המ׳ זיבק שאחורי גיפו רין לבאר ששם מקומו
אחר שיהרג : אלה הם הארבעי׳ פלאים מפלאי השם ית׳
שנעשו מאז שהזכיר הרב ז״ל הנפלאות שעתיד ית׳ לחדש
בביאת המשיח והם הנקראים סימני ביאת הגואל ע״ה
והוית העולם : בשער׳ הודיע שהנפלאות שספר הם מעט
קט מן נפלאותיו ית׳ וכי יוסף בן גוריון הזכיר בספרו
נפלאות הרבה והרוצ׳ לדעתם יעיין בספרו :
ובאר הנה איך היתה הויית העול׳ מאין ומאפס הגמור
והזכיר הארבע יסודות וכי הם נתהוו מאפס כרצונו
ית׳ : וטען על האומר שמיש העול׳ נברא : ושאל שאלה
אם האפרוח נמצא תחלה או הביצה : ויתחיל להזכיר קצת
נפלאות שעתיד הוא ית׳ לעשות ולחדש בזמן ימות המשיח ע״ה
והנה כללם נ״ד וסימנם ד״ן ידין, כי ידין ה׳ עמו
ועל עבדיו יתנחם וגו׳, ואחר אלה
הפלאים הוציא הרב ז״ל שמו על דרך נוטריקון וכו
השלים עניני הגאולה ובארה באר יפה, והזכיר קצת
נבואות אשר באו בעניינה, והשלים ספרו זה הנכבד
בדברי סליחה וכפרה לו לעצמו ז״ל ולעמו ישראל, ובאר
כל זה בשתי אלו אלפ״א בית״א שלישית ובסופה הוציא
שמו ז״ל בראש כל מלה ותיבה, בה השלים ספרו במלחמ׳
שבינינו ובין אחינו הרבנים, ואם ימנו השלשה אלפ״א
ביתו״ת אלה על סדר מניין האלפ״א בית״א ההיינה כלל
אלפ״א ביתו״ת הספר הזה שלש מאות ושמינים ושתים
אלפי״ן ביתו״ה, אלהים ישיב הפושעים לדרכו, וישלח
לנו משיחו להורות לעמו הדרך הישר׳ שהיא האמת והיינו
אז לעם אחד והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא
יהיה ה׳ אחד ושמו אחד,
ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן,

אמר כלב אפנדפולו בן אליהו בן יהודה חוקן
תנצ״בה ובכאן נשלם חבורנו זה הנקרא נחל
אשכל : שהוא מורה דרך חניית כל מצוה יתורה וחקה
ומשפט פלילה : וענין חכמה ודבר בינה : ומדרש והגדה
וספור ומשל וראיה וטענה ודקדוק ומסירה ונקוד וטעמים :
וטעמי התורה ועקרי הדת והאמונה : ופלאיו יתעלה וסימני
משיחו ע״ה טהרה יביאהו בימינו אמן : מספר אשכל
הכפר המכונה ספר הפלס שחבר מרנא ורבנא הרב הגדול
ז״ל רבי יהודה האבל בהר׳ אליהו הדסי זצ״ל כפי
מה שעזרנו האל יתעלה אשר בידו היכולה להגיע האדם
אל רצונו אשר חשב : ובל שכן הוא לכבוד שמו יתעלה :
הוא ברחמיו יחון עלינו ויחוס על כל עמו ישראל, להצילנו
מרעה המתהלכת ברחובותינו המשוטטת בארמנותינו הבאה
בחלונינו וישלח ברכה במעשה ידינו : להטריפנו לחם חקינו
וישלים צרכי גופנו לרדוף אחרי שלוות נפשנו :
שלימות אשר לי רוב טובתו אמן : וישלח משיחנו מהרה
בימינו : כמאמר ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם
מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר
ה׳ צבאות :
ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן

והיתה השלמתי ביום שלישי ארבע לחדש אדר שנת
נז״ר הקדש לפרט האלף הששי פה בכפר קרמיא
שבנגד קושטנדינא רבתא שהוא איפק ביונדיאו שבנגד
קרקידונש : יהי שמו יתעלה מבורך לעולם ועד : ולנצח
נצחים סלה : אמן ואמן :

אנכי

ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך : ה׳ אלהי צבאות מי כמוך
דכין יה ואמונהך סביבותיך : ה׳ אין כמוך ואין אלהים
זולתך ככל אשר : צדיק אתה ה׳ וישר משפטיך : אשא
דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק : ואני תמיד איחל והוספתי
על כל תהלתך : אודה ה׳ בכל לבי אספרה כל נפלאותיך :
אודה ה׳ כצדקו ואזמרה :

אבירך לנורא עלילה : אהודנו בשיר ותהלה :
אליך נשאתי את עיני היושבי בשמיך :

בדברו נעשו שמים וארץ : בחכמתו יצר אדם עלי ארץ :
בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ רופאך :
גבית פנים יצר לו פה ולשון עינים ואפים : גם כרה לו
אזנים : ומשוש ידים ורגלים : גדול אדוננו ורב כח ולתבונתו
אין מספרך : **ד**עה וחכמה ותושיה הבינו : דברו ומצותו
ומשפטו הבינו : דעו כי ה׳ הוא האלהים הוא עשנו עושך :
הלא להבין פלאותיו : היית לו שבר בפעלותיו : היוצר
יחד לכם המבין את כל מעשיך : **ו**לא להבל וריק ותהו
בראו : ולאכול ולשתות ולמכסה עתיק תמיד עשאו : ואני
ידעתי גואלי חי ואחרון על עפר יקום גופך במשפטיך :
זאת אשיב אל לבי : זוכרי לכן יתר לבי בקרבי , וכור תזכור
ותשוח עלי נפשי התחת נפשך : **ח**זה גם חזיתי עדה צולעה :
המוכה נזוקה נדה ונעה : חמסי ושארי על בבל תאמר
יושבת ציון ודמי אל יושבי כשדים תאמר ירושלם עירך :
טבעה ביון מצולה : טרופת לב ואמלה : טהור עינים
מראות רע והבט אל עמל לא תוכל למה תביט בוגדים
תחריש בבלע רשע צדיקך : **י**רידות לשונם המובחרת :
יחידה אחת היא לאמה : יקרה מפנינים וכל חפצים לא ישוו
בה לפניך : **כ**בודה ונדברת לאד׳ מאז : קרואה לנח
ושם עד אשר כלל לשונם בלשונו לועז : כלל הכל נותרה
בהפלגתו לעבר ולזרעו אב המון אביך : **ל**איש תם וזרעו
קהלת יעקב מורשה מאורש׳ : להשמעות אזנים בהר סיני
ירוש׳ מאושה : לא בסתר דברתי במקו׳ ארץ חשך
במכתריך : **מ**פי נורא מדוברה : מפי משה נאמנו ונביאו
מוזכר׳ : מאז השמעתיך והגדתי ואתם עדי : היש אלוה
מבלעדי : ואין צור בל ידעתי בעולמך : **נ**דברת נרתקה
בכסף : נצבה לפי קרת מדור להור בלי אוסף : נערותיה
הקרא על גפי מרומי עירך : **ש**חו בה מלאכיו ונביאיו
כמכו בה עד גלות ירושלם ביד שונאיו : סוד ה׳ ליראיו
ובריתו להודיעך : **ע**מדו בה חגי זכריה ומלאכי : עדת
האנים הטובות מערכי׳ : עד רועי האליל עוזבי הצאן ועד
יום הבא יום נסיכי , כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
לקרוא כלם בשם ה׳ אלהיך : **פ**חות יהוד׳ סגניו וכהניו ,
פרצו גדר אחור נסוגו מדרכיו , פשוע וכחש וגנוב ורצוח
ונאוף פרצו גדוליך : **צ**והו כל עושה רע טוב בעיני ה׳ ,
צרהו אז איה אלהי המשפט אדני , צופיו עורי׳ כלם עוד
לא ידעו דעת אלהיך : **ק**צוו:ם עמדו חכמי העמיקו , קמו
להיכיף תורה ומכל לשונות בה הדביקו , קרא כתיב כהניה
חמכו ותורתי ו הללו קדשי בין קדש לחול לא הבדילו אליך :
רצויה התמימ׳ ולשונה שפה ברור׳ , רצו לבטל עטר
דשהיה ישב כדירה , רועידם התעום הרים שיבבים מיהר
אל בעה הלבי שבחו רבצך : **ש**ליטיהם ינשאו להעמיר
הזון , שבא משיח והיר׳ חרשה כהזין , שתים נשים יוצאות
ורוח בכנפיהן , ולהנה כנפים ככנפי החסיד׳ והשאנה אין
האיפה בין הארץ ובין שמיך : **ת**קנו מהם תורה שנית
ודת לעמיך , תצודדנה נפשות נשאות לעמי ונפשות לכנה
ההיינה כנפשך :

אמצו חזקו על היות הארץ קרן גדולה : אכלו פצח׳
עצמיה כורה וגולה : אשר אכלו שאר עמי ועורם
מעליהם הפשיטו את עצמותיהם פצחו רועיך : "בשורו שרי
משחקים : בזכרו ברית אבות ורעות בוקקים : בקקים
ומוריהם שחתו בוקקיך : "גלה תמימי דרך מתאני׳ הטובות :
גנוזים מסותרים נאנחים נאנקים מדאבות : גמר אמר
עבור בתוך ירושלם והתוית תיו על מצחות האנשי׳ הנאנחי׳
ונאנקיך : "דבקו יחד במלכות קרן זעירה : דרשו צירם
למלאת פי בירא : דבר הרשום אז נדברו יראי ה׳ איש
אל רעהו ויקשב ה׳ וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי
ה׳ ולהושבי שם אלהיך : "המו מרשיעי ברית לפניהם :
הנם נסוגים במלחמת תורתו ואין לאל ידיהם : הם הקראי׳
ומרשיעי ברית יחניף בחלקלקותך : "ויגשי אלה למול אלה
לקרבות : ונכשלו מרשיעיך ביד משכיליך לפני עמים
בשוקים וברחובות : ומשכילי עם יבינו לרבים ועם יודעי
אלהים יחזיקו ויעשו כתורתך : "זכרו צורם ושכר גואלם :
זממו לעלות בעיר הקדש לבכות ולהתודות במעלם : זכרו
והתודו את עונם ואת עון אבותיך : "חזקו התינו אמצו
יעלו בעיר אלהיהם : הגרו אזורים איש חרבו על ירכו
מפחד לילותיהם : חשו לקיים על חומותיך ירושלם ה״ש כל
היום ולילותיך : "טוב עולם זה הניחו וחמדתם : טפם
ונשיהם ומשפחתם : לבכות ולכפור על חטאת עדתם : מעמם
לקיים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו
כבוד אלהיך : "יופי וכושר מעשיהם יוכיח בצדקתם :
יום יום מתענים ושק ואפר כסותם : ישיחו בי יושבי שער
ונגינות שותי שכרך : "כפופי קומה מתהלכים : כלתה
נפשם להצרות ה׳ דואגים נאנחים ובוכים : כי אמת יהגה
חכם כלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת אלהיך :
"לחם חמודות לא אכלתי : ובשר ויין לא שתיתי : לא
בא אל פי וסיך לא סכתי בעולמך : "מתאבלי׳ ומתודים
בהשאתנו בתפלתם : מקול אנחתם נחרו עצמותם :
מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמך : "נגינות ושחוק אין
בפימו : נצח דברי אל בשפתותימו : נפשם כמם התעטף
בישועתך : "שנאו בתי מדות : שדה ושדות : שמחו
למכרם ולקנות מקום מועט מארץ הצבי בה להתודות : ששו
לקיים כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו תמימך :
"ערב ובקר וצהרים : עומדים וזמנין תלתא ביומא כורעים
על ברכים לעבודה לקיים ואל תתנו דמי לו ע״ד יכונן וי״א
תהלה בארצך : "פניהם בעפר ממעכים ולחייהם : פוחרי׳
מאלהיהם : וחצות לילה קמים ומהללים לאלהיהם : פנה
אל תפלת הערער ולא בזה את תפלה חסידיך : "צדקת
צורם וחסדיו מבררים : צדק תוכחתו ומיתה ויום הדין
מזכירים : צועקים צדיק אתה ה׳ וישר משפטיך : "קינות
כפולות מוסיפים : קץ גלותם ושבר עמם העטופים : קומי
רני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה׳
אלהיך : "רוחשים לשכנו הדרשו ודרשו את ה׳ : רצים
לקיים והיה כל אשר יקרא בשם ה׳ : רוממו ה׳ אלהינו
והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה׳ אלהיך : "שלש אשמורות
בלילה משוררים : שחר ובקר וערב יצהרים מזכירים :
שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך : "תמידם הם שבע
מזמרים : תובעים אודך בכל לבי עד אשרי העם שככה
לו אומרים : תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך ואברכה
שמך בעולמך :

ישן אומרים שבע ביום הללתיך : ייחד אמונתו לשין
רבוי באמונתך : ישרותו כי שבע יפל צדיק וקם
בעולמך , "הלל והודות לה׳ מרבים : הישח וכריעה על
ברכים כורעים ויושבים , העקביים כפולות יחפים בלי נעל
נרחצים מהוותיהם וממי רגליך , "ויושבים בקרסוליים
ופורשים כפים אל אל בשמי׳ , ופיתחן בראשון בואו
נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה׳ אלהיך , "רובבי׳ ישת
שניה נבואה למשכנותיו נשתחוה להדום רגליו , דורשים
נקדמה פניו בתודה וגו׳ לנאה ונאוה , רוברים ישת שלישי
ואני ברוב חסדך אבוא ביתך , "הפסוק ישת רביעי רוממו
ה׳ אלהינו והשתחוו להדום רגליו , והחמישי רוממו ה׳
אלהינו והשתחוו להר קדשו לטליו הששי

כל דארין ישתחוו לך ויזמרו לך יזמרו שמך בעולמך :
השביעי כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך וגו׳ ,
הרי שבעה אלה פסוקיך : "הישחות השתחויות שבע משתחוים
לאלהיך , בכל תפלת יומיך ולילך : "קומתם כופפים פניהם
בעפר ארץ קרורים משיעכים באפיהם באבק ארץ ,
קוראים וצועקים בנשיאת עיניהם ופרישת כפיהם , ורנון
שפתיהם לפני אלהיך , "טיב תפלה ערב ובקר וצהרים ,
מיענים מנעים זמירות שאמר ערב ובקר וצהרים , טעינהו
ערב מאיש חמידות וכוין פתיחן ליה בעליהיה נגד ירושלם ,
וזמנין הלהא ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא
קדם אלהיה וגו׳ תפלתם להשלים ולפיכך דורשים , גם הם
מבקשים רחמים מאלהיך : "נואקים וצועקי׳ מארין רהוקה :
נאם הרשום ובקשתם משם את ה׳ אלהיך ומצאת בחוק׳ ,
נאמר לשבנו הררשו וגו׳ . והיה כל אשר לא ידרוש לה׳
יומת בדינך , "בתורה נזכרה והיא מחייבת , בכתובי׳
ברמיזות ונכתבת : בנביאי׳ נדברת וניצבת : בקשו את
ה׳ כל ענוי ארץ וגו׳ : כל תפלה והתנה שהזכרה ואשר
נזכיר נכללות במצוה אנכי ה׳ אלהיך : "נאמרת ומתיצבת
בפי המשוררים : נזכרת עם התמיד במזמורים ושירים :
נעים זמירות ומתתיה בן מיכה בן זבדי בן אסף ראשים
לתפלהך : "אכן ובקבוקיה משנה להודות לה׳ : אך
הכהנים של משמרות בית ה׳ : את כליהם בכלי שירי ה׳ :
אשר עשה דוד המלך ע"ה להלל לאלהיך : "לעמוד לשרת
שבט הלוי בשם ה׳ : לברך את אלהינו כי בו בהר ה׳ :
לעמוד ולשרת בקרבנות והתמידין ומוספין וכלל עולותיך :
"יחזקיהו כשהעלה עולה אמ׳ ובעת החל העולה וגו׳ : יחד
וכל הקהל משתחוים וגו׳ מזה אנו לומדים שכללנו מחוייבי׳
בתפלתך : "הלא זה התקון כלו מימות משה ואהרן ובניהם
הימן וידותון ואסף הנביאים וכלל אחיהם : הוא הוא גם
שאמר ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם : לפנים ה׳
עמו לעיניך : "המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם :
הוא שעשה משה ואהרן מראש מפי ה׳ במשמרותם : הוא
שעשה דוד ושמואל נביאיך : "נעשה גם הוא ביד שלמה
ויתר המלכים הצדיקים : נתקיים גם בימי עזרא ונחמיה
ותאנים : נאם ויקם על מעלה הלויים ישוע ובני יקדמיאל
שבניה וגו׳ ויצעקו בקול גדול אל ה׳ אלהיך : "ויצעק משה
אל ה׳ וגו׳ : ויאנחו בני ישראל מ"ה ויצעקו אל ה׳
וגו׳ ואמר קולי אל ה׳ ואזעקה שמע קול התחנוני בשועי
אליך : "דבר ה׳ אלהי ישועתי יום צעקתי וגו׳ : דורש
צעקתי אליך ה׳ אמרתי וגו׳ גם כי אזעק ואשוע סתם תפ׳
דרשתי את ה׳ וענני ומכל מגורותי הצילני ה׳ אלהיך :
"עוד קולי אל ה׳ אזעק וגו׳ עד אנה ה׳ שועתי ולא תשמע
אזעק וגו׳ כלו עיני לישועתך ולאמרת צדקך : "הכתוב
ולא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם : הנה מכל אלה
למדנו לעיניכם , להיות התפלה בזעקה להשמיע קולנו לפני
ה׳ אלהיך : "דרשו ה׳ ועזו בקשו וגו׳ : דרשו ה׳ בהמצאו
וגו׳ : ושועתי לפניו ת"ב : דרשו את ה׳ כל ענוי ארצך :
"כדור ועקר התפלה זו היא כאשר הזכרתי : שיח זעקה
וקול להרים לפני צור תותלתי כשהרמזתי סמיכתו הוא
כנואם הנגאם : שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו לפניך :
"יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי תפלה וגו׳ ה׳ שמע
תפלתי האזינה וגו׳ ושמך לעולם נודה סלה : ה׳ קראתיך
חושה לי האזינה קולי בקראי לך : "צועק בהתעטף עלי
נפשי את ה׳ זכרתי ותא"ת וגו׳ : צעקו וה׳ שמע וגו׳ :
האזינה אלהים תפלתי וגו׳ : צדיק אתה ה׳ וישר משפטיך :
"עוד אומר שמע ה׳ תחנתי ה׳ תפלתי וגו׳ : עוד שמעה
אלהים רנתי ה׳ תפלתי וגו׳ ענני ה׳ כי טוב חסדך , ה׳
שמעה תפלתי ושועתי א"ת וגו׳ : יחד תביא לפניך תפלת
הטה אזנך לרנתי וגו׳ : יודוך ה׳ כל מעשיך וגו׳ : הקשיבה
לקול שועי מלכי ואלהי כי אליך : "רציוו מכל אלה וכמו
אלה הפסוקי׳ : רשומים וחרותים לענין התפלה הקוקים :
רמזי ותנאי התפלה שלשים ויותר הנאים כדברי משכילי
גלותך : "וראשיתם עניני פסוקי תפלה : ופסוקי עניני
התנה ותפלה : ופסוקי ברכה וקריאה ודרישה : וצעקה
ושועה ואזכרה והקשבה כמו הקשיבה ה׳ קראתיך :
"נחמה כמו ישוב אפך ותנחמני : ושמחה וגילה : נעם

ששון ובטחה וחיסה וחמלה : וחנינה חנייה ונחינה : נעם
כמו ה׳ נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך :
"בצרה לא בזה ולא שקץ ענות עני וגו׳ ענני ה׳ : בכך
שמיעה והצלה כמו בצדקתך הצילני , וחלצה כאמור חלצני
ה׳ וגו׳ שובה ה׳ חלצה נפשי הושיעני למען חסדך : "וזכרון
ישועה ועזרה ורחמים , זכר תקוה וחכוי , כשאמר נפשנו
חכתה לה׳ , ושמירה מידי רשעים , זכר התוחלת כמו ואני
תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך , "הנה עין ה׳ אל
יראיו אל ה"ל , הסתרה כמו הסתר פניך מחטאי וגו׳ אתה
סתר לי וגו׳ , אל תסתר פניך וגו׳ , כי לעולם חסדו , הודייה
כמו אלי אתה ואודך וגו׳ הודה וקול זמרה , יודוך
ה׳ כל מעשיך , "תען לשון מענהו , גם חסדי ה׳ כמו שאמר
הושיעני בחסדך השמיעני ב"ח , ובמלת רפואה ופדות
וחיים מאלהיך , "והודייה כגון הורני ה׳ דרכך , ווידוי
עונות גלותים בחיים ככתוב והתודו א"ע ואת עון אבותם
ב"א מעלו אליך , "לכן כל הנאי אלה ופסוקיהם
על פי כל א׳ וא׳ הכתובים , לנביאים וכתובים ,
וכתורה חצובים : לומדים ומודיעים כי התפלה
בצעקה ישועה ועדה ראויה לפני אלהיך :
"על פי כל הנביאים והמשוררי׳ , עובדי ה׳ כהנים ולויים
בצעק׳ היו מתפללים בשירים , עלי הכהן הכלים וגער
לחנה על מנהג תפלתך , "תוכחת גדול׳ הוכיחה על שחלפה
מנהג הנביאים , תקון הראשוני׳ וכהנים ולוים , התה זה
ויחשבה עלי לשכורה , וגער בה עד מתי תשתכרין הסירי
את יינך מעליך , "וחנה לא היתה דרכה להשמיע ולגלות
שאלת׳ והתנתה , ומה היא לאזני שומעים אותה , ואולי
מפני בשתה וענוותנותה עשתה זאת כי היא אשה הגונה
לפני אלהיך , "לכן ועלי שומר את פיה וקולה לא ישמע
כמנהג , לזאת עוד נאמר טעם אחר כי שבח ייחוד אלהים
שבחה במנהג , לפני אלהיך , "אבל החנה בקשת שאלתה
דברה בלחש ובלט לפני אלהיך , אך בדמע ובכיה
ובמרירות נפש לפני צורך , אולי יתן שאלתה בוראך , אכן
עקר הדבר נאמר עוד כי אז לא היה עת וזמן תפלת חובה
ולכן וקולה לא ישמע בהתחננה לפני עושך , "אכן כהור׳
וכמנהג עשתה כי כל תפלה בזעק׳ , אך כל התחנה בלאט
ובלחש לפני מקשיב נאקה , או למען ידבר ויודיע כל איש
כודו לפני בוראך , "יהודה חטאתו אשמו ופשעו ועונו
יודיע לפניו יה׳ נגעו ומכאובו ועלבונו , ירא ה׳ מרירות
נפשו בהאנקו בצרתו וירחמהו צורך , "שבחה גם זאת
כמנהגו וההתחננה כמנהג , שפכה רוחה מאוד לפני אלהיה ,
ואיחרה בהתנת ותפלתה מרוב עלבונה יותר ממנהג שעשת׳
ובישה עלי כהניך , "חרפה עד מתי תשתכרין שבסברו
שחנה טעמה ואכלה בצהרים והיא שכורה ועל כן נזפה
כדברו , תזו אנשים מזה ונטלו הרסה בתפלתך , "רמז
מן וקולה לא ישמע ולא הבישו אל אלף אלפים , רמוים
ופסוקים נראים שיענו שהיו צועקים הנביאי׳ ואלופים :
רבים עדים נאמני׳ ונודעים השביתו לעיניך : "פה עד
אחד בלי הודעה עדות גלוייה פרוע ופרום מסופק ופגום :
אך בלי עת וזמן התפלה הקימו וחזקו והגבירו על כלם עדי
פלילה : פירוש ודרך זו היתכן כזו דרך אלהיך : "תקון
א׳ הראשוני׳ חלפו ובטלו : תוכן ומנהג הנביאי ומשוררים
הפילו : וככל היורשים לא כמו : תמור אלו קבעו שמנה
עשרה ההיכות כבני ענך : "אשו לא נדברו בפי הראשונים :
אף לא נאמרו בפי הנביאי׳ ובפי המשוררים : אכן גם
בתפלתם לובשי׳ נעליהם משוקצי׳ ונגואלים : מדם חזיר
ושקץ וצואה וגופם מטונף מחוזראיהם בלי רחיצה ויושבי׳
בכסלותיהם כאוכלי׳ בשולחניהם : הידמו מעשי והוצאי
אלה כתנאי תפלת נביאי ה׳ : מה להבן את הבר נאם ה׳
אלהיך : "דרך האבות אדם ונח ואיוב ואברה׳ ובניהם
דור לדור בימיה׳ ובאחריהם : דורשים ומהללי׳ היו
בקדושה ובטהרה כפי חכמת׳ ומדעם ליחם אלהיך : "משבחי׳
לאלהים בין יחידי׳ ובין רבים : משמונה עשרה חתימות
הדשי׳ מקרוב באו ונתנו לרבים : מנחה ומעריב ויזכר
ונחמהא לא שערום אבותיך : "ועשרה בקדושה לא היו
מקדשי׳ היחידים : ואם ככה איך נעזוב דרך הנביאים
היחידי׳ והמיחדים : ונתפיש דרך בודים : היעזוב מציר
שדי

שדי שלג לבנון הר אלהיך : "במקהלות ברכו אלהי' אמנם : במקהלי' אברך ה' אמת לרבים נגאם כאלה רבות הנגאם : ביהיר כמי אברך את ה' וגו' : אודך ה' אלהי וגו' אברכה את ה' וגו' : ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולמך : "זכר פסוק ברב עם הדרת מלך : זכרון באורו לא להלול והדור מלך מלכי' ברום ותחת מולך : זוהר ועקרו על מלך בשר ודם כי למטה אומר ובאפס לאום מחתת רוזניך : "והנחכם מכל האדם לא השגיח והציין בחכמתו : וכוונתו ודעתו : לפרש ולהודיע הענין זו כזו : וענין זה מודיע ארך רב תבונה לפניך : "יען כי אין פתרון זה הפסוק כפירוש' : יודיע עוד ענין זו וקצר רוח מרים אולת להכלי' פני פתאי'ולבייש': יוסיף עוד ואומר חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאתך : "ענין ברכות והלול של ראשוני' מחברת דעהם היו : עוטרים ומתפארי' לאלהיהם כפי זמנם אשר היו : עוצם ברכוה' בנח הצדיק שאמר ברוך ה' אלהי שם אביך: "מודיע עוד כי מלכי צדק אמר לאב המון וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך : משרת עבד אברה' הוא אליעזר : אמר ברוך ה' אלהי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו כלל פסוקיך : מגידים ועדים על ברכוה חסידיך :

(בזה הפרק העבר הוציא הרב שמו וכנויו בראשי הבתים כזה יהוד"ה הקט"ן ב"ן אלי"הו הנו"דע הר"כי צעי"ד ונב"זה הולע"ת ול"א אי"ש חרפ"ת אד"ם ובז"וי ע"ם)

(א) **את** עיצי בהם והישר וירא אלהים: אמר ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך לעולמי' : אכן גם ריעיו המיהדי' לאלהינו ומגדילים ומפארי' שם יוצרך : "בעמו אלה רבים בברכות נעים זמירות כפר תהלות , בברכות כל נביא והוזה ודור לדור במקהלות : כגי קרח וכלל משוררי אלהינו עד דניאל ועזרא כהן ה' כאלה וכאלה בכל תפלות : ברכה שיר והתנה ופרישה וכריעה ויחוד שהזכרנו ושנזכיר נכללות : במצות אנכי ה' אלהיך : "גם נהיו כל אלה המצות של משמע גלויים כי נכתבו ביד הנביאים ככל המשמע : אמר אב הנביאים אמר וחקק ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך: "דבר זה אינו מגיד לבד על האוכל יברך על השלחן לעתים מזומני' כשהוא רוצה וגופו שואל : דינו כי אם על כל דבר ודבר שברא בעולמך האל : ותראה והנה אם מראיה או אם מאכילה וטעם דעתך תחיבך לברך ולשבח לה' שבראו ונתנו בידך לעיניך ובפיך : "האם משתיה ההנה או מראייה וריח וטעם ואכילה : הקרה לפניך אם מריה האגר אם טוב ואם חלופו וירויהך או יודיעך או יזיקך ורב עלילה : והוא הוב עליך על כל דבר ודבר לשבח ולברך ליוצרך : "וקניז מלין על כל אלה אמר למעלה בפרק זה ואכלת ושבעה וברכת וגו' : ומגיד ואומר כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה הדבר ההווה במלת טובה : טובה באוירה וארץ רחבה בישיבה : ובכל ענייניה לפניך: "זכר ארץ נחלי מים שהם טובי' בשהיה': זכרון עינות והתהומות שדים רבוי מים מעמקיה' בהם דגים ומלא טוב באכילה' : זולהם יוצאי' בשופע ובבקעה ובהרי' מרמיז כשירא' האדם או יהנה מהם חיב לברך ליוצרם עושך : "חטה ושעורה הם העקרי': היגים ופונים ונכללי' בם הבואות זרעי' וזרעוני': הבר עוד בם וגפן הוא העקר על כל משקיות ובו נכלל כל משקה וכל שכר שיעשה בחכמתך: "טען ואמר עוד והאנה ורמון : ובהם נכללי' כל פירות מתוקי' והמוצי' : טעם שאמר ארץ זית שמן ודבש נכללים בם כל פרי של שמן מרים ועפוצי' : טיב שאמר ודבש מכליל הוא כל ממתקיך: "יכף עוד ואמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה להם : יודיע לא בחסר כלום כי אם בשובע כל להם : יבאר כי הכל להם נקראו ככתו' נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו אלהיך: "כי המסכן העני להמו בצמצום בלי נוה מן מאכל זו' לחם אחר : כתוב עוד לא תחסר כל בה להכליל בו כל דבר הנהנה ממנו בן אדם ממאכל ומשקה שבוהר : כמיה ומלבוש כל דבר לא תחסר בארצך: "למד עוד ואמר ארץ אשר אבניה ברזל : ומהרריה החצוב נחשת בהם גבול נ... מהכית הנעשי' באש ככסף וכזהב וברזל וזכוכית וכהם ובדיל ועופרה : לשם שבו ואחלמה כל אבני יקריך : "מזכיר אחרי בן ואכלת ושבעת מכליל הנזכרי' למע"ה שהם ליהנות גוף באכילה ושובע לרוות גופך ונפשך: "נועם ואכלה כמו ואכלת את שלל אויבך: נאמר אם תאבו ושמעת' טוב הארץ תאכלו לעולמך : נקיות מליצתה לשון הנאה לצרכך : "סמוך לו וברכת את ה' אלהיך : סלול באורו שאמר ואכלתם אכול ושבוע והללת' את שם ה' אלהיך : סעדנו ואמצנו והזקנו לברך לאלהינו על המזון של נפשך: "על הארץ הטובה אמר להכליל כל טובות ארצך: עוד אומר אשר נתן לך בין בארצך בין להוצה ארצך : על כי לולי לא הטאנו לו ית' היינו בה לעולמך : "פה נעים זמירות אמר ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו : פירוש זו למדנו כל מי שיהנה מבריאות אלהינו יברך לקדושתו: פן יתחיב לפני אלהיך בין קודם בין באחריתך: "צרפהו עוד הגיד שקוד' הנאהו האדם: צריך לברך לאלהיו ואחרי כן יהנה מהנאת יוצר האדם : צווי הגדתי כי הוא יברך את הזבח ואחרי כן יאכלו הקרואי' לפניך : "קורא עוד יודוך ה' כל מעשיך : קושט אמתתו יודוך ה' כל מעשיך : כגון ברכו ה' כל מעשיו שם אלהיך: קובין הכל ואמר בכל מקומות ממשלתו של צורך : "רבה ואמר כל הנשמה תהלל יה : רצונו להכליל בראוי שהוא חייב לרב עלילה : רמז על כל דבר ודבר ואפילו על כוס וכוס של יין ומים ושכר וכל משקה צריך לברך לאלהיך : "שמע איש חמודות רמז לדבר ואמר ועל מארי שמיא התרוממת ולאלהא די נשמתך בידיה וכל אורחתיך ליה לא הדרת שקל ראש וסוף של דבר שיחיב לברך לאלהים בראש ובתכלית של הגאהך : "תמיד לברך וכן על תורתו ככתוב ויעמוד עזרא הסופר לעיני כל העם וגו' ויברך עזרא את ה' וגו' : תנו כבוד לה' וגו' וכן בסוף לחתום בברכה ככתוב ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : ברוך אתה ה' וגו' : המורו ברוך ה' לעולם אמן ואמן באמונתך :

(ב) **תביעתו** אף בשלחן יקדים האיש ברכת הלחם מן היין : תפן בירורו על מה שקוד' בפסוק ככתוב ארץ חטה ושעורה וגפן הוא היין : התאנה ורמון ברכת הפרי אחר היין בחכמתך : "שהחכם בחכמתו לברך ועם הארץ כפי כחו: שלא חיבנו האל ית' לברך הכל כאחד כי אם כזו היו הברכות סגלה לאלהיך , "רשום בדברי' אחדי' בהורתו , רפידת' וכדור' היה כענין ארמי אובד אבי וגו' וכענין המוסף ופסוקיה עמה , וברכת כהני' בהורתו , רצויי' ומסודרי' היות התמיד כפי עמך לקטניך ולגדוליך , קביעת' אחר שלא קבע והקק סדורם בהורתו: קרבנו ולמדנו שכל אחד ואחד יברך לצורו כפי בינתו , קדוש החכמי' ראה כי זה לזה משנה בברכתו , במקומות של ספר תהלותיך , "צורר וחותם במקומות ברוך ה' לעולם : צבר במקומות ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מהעולם ועד העולם , צועק במקומות אחרות ברוך אתה ה' אלהי ישראל וגו' ברוך אתה ה' למדני חקיך , "פתח איוב ע"ה יהי שם ה' מבורך: פצה פיו נעים זמירות יהי שם ה' מבורך , פי הנחכם מכל האדם הוסיף וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל ארצך , "על זאת למדנו שכל אחד ואחד כפי כחו יברך , על כל דבר ודבר ברוך שהכל ברא לכבודו , או שהכל נהיה במאמדו ובדברו יברך : ענין מליצת ראייתו ככתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו לעיניך : "כדר כל אחד ואחד כטבעו ברכתו : סעודת הלחם ברוך מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא להם מן הארץ המוציא לחם מן הארץ בחכמתו : סעדני ואושעה ואשעה בחקיך : "נשיאת היין ברוך בורא פרי הגפן ככתוב : ויין ישמח לבב אנוש: נגדו על הירקות והפירות בורא פרי האדמה וגו' שנאמר בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך הקדוש: נבחו אומר בורא פרי עץ וזרע לזרעך: "מיני קטניות וזרעים לברך ברוך בורא פרי האדמה : מאמרו טאמו' ויאכל כל פרי אדמה' וזרעוני' לברך ברוך בורא מיני תבואות האדמה כי מעגהו ואספת את תבואתה : ואמר כן העשה לכרמך לזיתיך : "למדנו טוב מהורתך לרחוץ אדם ידיו ורגליו בעת אכילה והפלה: לפי שעוסקים תמיד במלאכות של טנוף וגעולה : לדבר הרשום ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם לעבודת ה' לתפ ת : "כלל גופו לא ירחץ כי אם ידיו ורגליו: כי אם הוקרה וטונפו רגליו פתע פתאום ביום שבת

מדבר יטהרם מטנופיו שיהיה טהור בעיניו ומציאתי לא רח״ז
מקום מנופיך: ״יען כי תפלתינו היא עבודת אלהינו : יהד
המיר עבודת קרבנות כהנינו : יודיע כן ונשלמה פרים
שפתינו: וכתוב אהללה שם אלהים בשיר ואגדלנו בתודה
״טעמי עוד ותיטב לה׳ משור פר מקרין ומפריס וגו׳ :
טענו עוד הכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב:
בקטרת מנחה בקרים ואמרין טוב דברו קחו עמכם דברי׳
ושובו אל ה׳ אלהיך : ״חפין רחיצת ידים באכילה : הקוג
כן ויאמר פה אלישע אשר יצק מים על ידי אליהו לאכיל׳
ולהפלה: חזו נשים פרושין בפירושם ואמרו מן וידיו לא שטף
במים על זה לפניך : ״זכר ירמה זה על נטילת ידים מן
ההורה : זו אינה ראיה על זה בפירוש׳ כי הוא על כלל
גוף הזב מדעת התורה : זמן ונתן האדם להפלה : וסמוך
לו האכילה דין לו רחיצת ידים באכילתך : ״ואם עסק עוד
במלאכות מטנפים: ובבואו באכילתו צריך להתרחק מטנופים:
ואחרי כן יברך לחמו ויינו וכל מאכלו שזמן לו אלהיך :
״הלחם קודם לכל דבר שמודין בית שמאי והלל וביתו מקדי׳
היין לברך על כל מאכלות שלחני : המברך יברך ברוך
המוציא לחם מן הארץ למאכליך : ״דינו כן ביין בורא
פרי הגפן או העץ או פרי הגפן והכרם דרך עץ וגפן
קיימים קרובים במלה ככתוב ויטע כרם : דברו ובגפן
שלשה שריגים ככתוב בתורתך : ״גם אמר ועץ הגפן לא
נשא פריו גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו וגו׳ שם גפני
לשמה ותאנתי לקצפה : הם עצי הגפן עם שריגיו ופריו
גמהו ובגפן שלשה שריגי׳ והיא כפורחת עלתה נצה הבשילו
אשכלותיה ענביך : ״בירור מלת כרם מכליל ארץ עצי גפן
והגפן : בכרמי עין גדי: כרם היה לנבות היזרעאלי אחיך:
״אבן הכרם מכליל גם השדות: אבל הגפן הם עצי הענבי׳
עם שריגים ואשכלותיה : אף עץ מכליל כל עץ פרי עושה
פרי למינו אשר זרעו בו על ארצך :

(ג) **אלה** ובאלה יש מצות בתורתנו לבד רמזים :
אמנם להודיענו כפי חכמת האדם לשבת
ישבת ויברך לגוזר ים סוף לגזרים : אומן ודומה בקדוש
האשה וגירושה בחכמתך : ״בקבוין עדים נאמנים בארישה
בברית בעדי תורתך : במהר בכתב ובביאה במצותיך :
בעדים ויאסוף לבן את כל אנשי ביתו והמקום ויעש משתה
וגו׳ : מלא שבוע זאת וגו׳ : ויעש שם שמשון משתה כי
כן יעשו הבחירים כמנהגך : ״גם אמר ויאמרו כל העם
אשר בשער והזקנים עדים : גמירתם וקריבתם אף בכל
דבר שנאמר ואעידה לי עדים נאמני׳ וגו׳ : גלה עוד ואמר
עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל
אשר למחלון וכליון אחיך : ״דומהו על פי שנים עדים או
שלשה עדים וגו׳ : אתם עדי נאם ה׳ : דרך הארושה
ככתו׳ וארשתיך לי לעולם וגו׳ וארשתיך לי באמונה וידעת
את ה׳ : דינו של בריה ככתו׳ ואשבע לך ואבוא בברית
אותך ותהיי לי : ואומר והיא חברתך ואשת בריתך :
״המהר כתיב הרבו עלי מאד מהר ומתן וגו׳: הוא שבתורה
כפי ישקול כמהר הבתולות . אין חפץ למלך במהר כי אם
במאה ערלות פלשתים מתן , היד״ע כי כן מהר לנערות
עמך ישראל כפי נשיאיהן וגדולהן ומשפחתן ועשרן
ודלותן וקטנותן בחכמתך : ״ובשטר כתוב ויקח ספר
הברית ויקרא באזני העם וגו׳ וכתיב ואכתוב בספר ואחתום
ואעד עדים ואשקול את הכסף במאזני׳ לעיני דעם , ואקח
את ספר המקנה וגו׳ , כלל פסוקי ענינך , ״זכר עוד
בגירוש האשה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה וגו׳ , זר
מודיע כי ביאתה בספר הברית להנתן בידה , זכרונו בספר
גירוש שליחותה הנתן בידה ונפטרת לאחיך , ״חפץ הביאה
בכתוב ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודי׳ , חבור
עוד ואפרוש את כנפי עליך ואכסה ערותך לעת דודי׳ ,
הביק והביר איש ואשתו כמנהג עולמך : ״טוב ענין חיזק
לזה מפי ה׳ על ישראל , טעמי מודיע כל ענייני ארוש
דאשה וקדושיה ומהרה וביאתה וכל ענייני כלולה בסיתה
ומעינתה מאל , טרם ביאתה ואחרי כי יועדו יחד כמנהגך ,
״יודיע עוד כי יקח איש אשה ובא אליה , יגיע עוד ואקרב
אליה וגו׳ , ואקרב אל הנביאה וגו׳ . ירמיז עוד ואח״כ
הביא אליה יבעלהה , כי יקח איש אשה ובא אליה בדין

בדרכיך , ״כולל בתוך אלה אף הברכה ככתיב אחותינו את
היי לאלפי רבבה , כאמור וישכם לבן בבקר וינשק לבניו
ולבנותיו ויברך אתהם וגו׳ , כמנהג דור ודור הולך ובא ,
כתוב עוד יתן ה׳ את האשה הבאה אל ביתך , ״למד עוד
ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה וגו׳ , לברר
לנו מכל אלה רמזים לחוק של דעת הירושה סבל היורשי׳ מן
המשמע להגידה לסוד תורת אלהיך , ״מקויימת ומחוזקת
עלינו ככל הירושה שיש לה רמזים מן התורה , מבררת
ומודעת במצוה אף אינה כוהרת והורסת התורה , מורשה
היא נצבת לעולם כמורשה קהלת יעקב אביך , ״נצוח אין
לירושה מן המשמע ולא דבה בה , נכתבת אף הורסת מה
שבמשמע אינה היא ארושה מה׳ בכל הכתו׳ מפסוק נביא
מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה׳ אלהיך : ״סתר והרס
ובטל זה הפסוק תורות חיצונים : סודות ומנהגי׳ וחקים
שאינם נרמזי׳ בדברי חוזים נאמני׳: סוד ה׳ ליראיו ובריתו
להודיע׳ לעמך : ״על אחת כמה וכמה אף אם הם המנהגי׳
סותרים תורת אלהינו : עומדת באויר בלי קנצי תורת
נביאנו: עלינו להרחיק׳ ממנו ככתו׳ הרחק מעליה דרכך :
״פרצה זו היא כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים:
פתאום כשור אל טבח יבוא וגו׳ ותורת אלהינו אומרת כי
מוצאי מצא חיים : פלס מעגל רגלך וגו׳ כי בי ירבו ימיך :
״צועק ואומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך: צוה עוד
לשמור ולעשות ככל דברי התורה הזאת לעיניך : צוואת
הושע בן נון ככתו׳ בספר הזה ליראה את ה׳ אלהיך:
״קרא עוד אומר חתימת כל הנביאים : קרנות דברי
החיצוני׳ לשבר ולגדע אשר אינם כתובי׳ ונרמזים בתורת
ה׳ : אף כוהרים פקודי ה׳ ישרים : קול אומר זכרו תורת
משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל עמך :
״רצויה וראויה וכשרה הקבל׳ דרושה שהיא רמוזה בתורה:
רשומה בדברים שהזכרנו כדומיה׳ בברכות ותפלות וקדושי
אשה בשרה: ראויה חקי הארישה הם חמשה העקרי׳ לפניך:
״שהם המהר והעדי׳ והברית : וספר הברית: והשבועה :
שבתוכם הווים קדוש הארושה וברכת האירוש ובית משתה
לשבעה : שמוש ביאה בוועוד וחפה כתורתך : ״תנאי
ישראל עם אלהיו מודיעי׳ כל אלה : תמכו אשורם אל ה׳
ויצעקו אל ה׳ ולפניו ואז הוכשרו באלה : הבעם ורצם
האלהי׳ ככתוב וישמע אלהי׳ את נאקתם ויזכור אלהים את
בריתו עם אבותיך :

(ד) **תרופה** העלה למכאובים ככתו׳ וירא אלהים
את בני ישראל וידע אלהי׳ : החנהם
קבל ככתו׳ ואראך והנה עתך עת דודים תקון עת דודים
הוא שהגיע הנערה בסימני ביאתך : ״שדים נכונו ושערך
צמח אף אלה גם לזכרים : שלישי אמ׳ משכילי הכהן נ״ע
מעת שיהיה לראות חלומות מכוונים שמאז הוא בן בינה
ובר מצוה כי לא על חנם מראה לו אלהיך : ״ראיה לדבר
שנאמ׳ בסעיפים מחזיונות לילה וגו׳ : רמז אז יגלה אזן
אנשים וכתו׳ כחלו׳ חזון לילה : רבה עוד כי ברוב
חלומות והבלים ודברי׳ הרבה ירא את אלהיך : ״קול ציעק
שהאל הקשיב אז וידע אלהים : קדוש הראה למשה מלאכו
בכנה לשלחו לבשר ולקדש לישראלי׳ : קריאית שליחותו
כשדכן לפני עמך : ״צעק לו ועתה לכה ואשלחך אל פרעה
והוצא את עמי : צדייתו היא כשדכנות לקדש איש אשה
בדבר מרומי : צווח ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים
נביאך : ״פירושו הוא שאמר יחזקאל ואפרוש כנפי עליך
פשרונו כדומהו ופרשה כנפיך על אמתך וגו׳ ולא יגלה כנף
אביו בעריותך : פהרון ואכסה ערותך ברעתך : ״על
כי מעת שיצא הקול כי איש פלוני לקח לאשה פלנית
הנערה: ערותה אז מתכסה מפי כל המנבלים אותה כשהיא
נערה : עדופה מקדוש איש ופרועה לכלל אחיך: ״סיבבה
ונתקדשה באיש שאז כאלם כל פה ולב מרע: סדור מגר של
ישראל הוא שאמר ונתתי את חן העם בעיני מצרים ולא
להרע: סמוך והיה כי תלכון לא תלכו ריקם מארץ מגוריך:
״נואם ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה : נגדו שאמר
יחזקאל ואלבישך רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך
משי כל ענינה נאם ה׳ אלהים עליך : ״מור ע גם שבועה

שהיא

שהיא הנאי שני שנאמר אני ה׳ .זו היא השבועה שאמר
ואשבע לך : מורה גם שבעה התנאים בברית מגידים :
והוצאתי : והצלתי : וגאלתי : ולקחתי : והייתי : והבאתי :
ונתתי איתה לכם מורשה אני ה׳ אלהיך : "לשלשה התנאים
עשה וקיים אותם במצרי׳ והם והוצאתי והצלתי וגאלתי :
לשנים קיים להם בהר סיני ולקחתי והייתי : לשנים
האהרוני׳ קיים בארץ והם והבאתי ונתתי שיתן להם את
הארץ כבית מעונה לאשתך : "כאיש לאשתו ישבע לה שלא
יכפור בה וכאשר ידור לה : כזאת עוד כורתים ברית
שבהם שהיא הנאי שלישי שלא יפרו תנאיהם לא היא לו ולא
הוא לה : כאשר כרת האל יתעלה עם ישראל עמך :
"יכריז ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרת׳ את בריתי וגו׳ :
יענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה בברית סלעי
ומצודתי : יהד קבלו אז וידבר אלהים את כל הדברים
האלה וגו׳ : אנכי ה׳ אלהיך : "טען אלה דברי הברית
וגו׳ ויכתוב משה את דברי ה׳ וגו׳ : טענתו ויקח ספר
הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה
וגו׳ : טוב טעמו ויקח משה את הדם ויזרוק על עמך :
"חרוץ ואמר הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכם על כל
הדברים האלה : חפץ בירורו והוא נכון ואמת על כל אלה :
אין קדושת האשה כן ראוי אם היא בוגרת לשמיע תפציך :
"זקוק התנאים תקבל והאמר כל אשר דבר אישי אשמע ,
זמן בגרותה אין יקבל אביה ואמה או המושלים בה כל
אחד ואחד יקבל וישמע : זומנו והוכנו בזה אז תקדש
לאשתך : "ואז יתקיים ואבוא בברית אותך נאם ה׳ ותהיי
לי : ויכתבו כפר הברית כלל תנאיהם שהוא תנאי רביעי :
ויקראוהו לפני העדה ויחתמוהו העדים נאמנים כתורתך :
"הוא הכתוב ויכתוב משה את דברי ה׳ : התנאים הכתובים
שנאמר ויקח כפר הברית ויקרא באזני העם את דברי ה׳ :
הן בזאת יקראו התנאים באזני עדי עדתך : "דבר העדים
שהוא תנאי ה׳ מה׳ התנאים : דרך שני לחות הברית לוחות
העדות שנאמר ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני
לוחות העדות למען אשר יעידו על התנאים : דבר ישראל
ובדבר האלהים מארשך : "גם שאמר ואעידה כם את
השמים ואת הארץ : גמירתם בין רבים בין מעוטים
כשרים יהיו בלי שמין : גזרתם כגזרת עדי תורתנו
כבתי׳ ע״פ שנים עדים או על פי שלשה עדים נאמניך :
"במיעוט ואם ברבוי בעדי ישראל לכם ועליהם : בבריתם
עדים הם עשרה עליהם : בורא עולם קודם שנאמר ואנכי
היודע ועד נאם ה׳ אלהיך , אף שאמר וקרבתי אליכם
למשפט והייתי עד ממהר וגו׳ אבן גם המלאכים עד שני
שאמר ויעד מלאך ביהושע וגו׳ יען להזהר , אופן עד
שלישי ורביעי הם שמיך וארצך ,

(ה) **אמר** העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ,
אל אלהים ה׳ דבר ויקרא ארץ ,
יקרא אל השמים מעל ואל הארץ : אספו לי חסידי כורתי
בריתי וגו׳ ויגידו שמים צדקו לפניך "בשני לוחות הברית הם
עדי ישראל עד חמישי וששי , בזה נקראו לוחות העדות
להעיד הפשי , בחטא בעצמה התורה כלה עד שביעי
שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון
ברית ה׳ אלהיכם והיה שם בך לעד ולעמך , "גם שירת
האזינו עד שמיני שנאמר למען תהיה לי השירה הזאת לעד,
גם עוד כתוב וענתה השירה הזאת לפניו לעד , גם עד
השיעי הם הם לעצמם בני ישראל עמך , "דבר אתם עדי
נאם ה׳ ועבדי אשר בחרתי , דבר יהושע נביאך עדים
אתם בכם כי אתם בחרתם לכם את ה׳ וגו׳ כאשר אני
בחרתי , דרישת עד העשירי לפניך , "הוא שאמר ויאמר
יהושע אל כל העם הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה
וגו׳ , הן עוד אמר כי היא שמעה את כל אמרי ה׳ אשר
דבר עמנו והיתה בכם לעדה וגו׳ : הוריע על מה פן
הכתשון באלהיך , "וכל אלה יעידו על ישראל ליום הבא :
וכן גם אנהנו נעיד עדים בהנאינו שנאמר ע״פ שנים עדי׳
או ע״פ שלשה עדים וגו׳ לכל דבר וענין ההווה והבא ,
וכתוב עוד עדים אתם היום לפני ה׳ אלהיך , "זה יגמור כל
מ״ש והנאי הארישה או האשה ראויה לביא׳ , זכרונו
כתוב אחרי כל אלה ותהיי לי נאם ה׳ לאשה בביאה ,

זכרון כל אלה התנאים אם לא יגמור אסורה לו אשתי
כתירתך , "המר אסיר האשה מתנאי אחד ההוה בין איש
לאשתו , המורה ואסורה היא מאז לכל אדם לבעילתו : הפץ
בעז מודיע זה שאמר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפוץ
לגאלך וגו׳ חי ה׳ שכבי עד בקרך , "טוב השיב לבעז לא
אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי וגו׳ , טעם דבור בעז
נתקיים עליו כתוב עדים אתם היום כי קניתי , טענת
הבורו תנאי אחד נתקיי׳ בו ולקחה והיא השבועה שאמ׳
חי ה׳ שכבי עד הבקר במאודך , "יופי מלת מליצת ארושה ,
יפעתו לשון אסורה יאסור הוא בלשון משמשה , ידמה כמו
שמלה שלמה , נאקה אנקה , אלגומים אלמוגים ודומיהם
בתורתך : "כן היו עושים כל ישראל כאלה התנאים :
כי אז ימצאו תנאי גדול ומכובד מזה בכל אלה התנאים
כזאת מצאנו גם בבעז הצדיק שהזכיר ברית קנין ועדות
לפניך : "לקנין צריך כסף וברית ושבועה וכתב ועדות :
למען כי כל אלה לא יעמדו כי אם בעדות : לכן אמר
כסף ישקול כמהר הבתולות כתורתך • "מודיע עוד כי אין
חפץ למלך במהר כי אם במאה ערלות פלשתים : מרמיז
גם בברית ואבוא בברית אותך כתנאי האלהים : מגיד
עוד והיא חברתך ואשת בריתך : "נאמר עוד בעדים
ע״פ שנים עדים וגו׳ נזכר ואכרה לי בחמשה עשר כסף
והמר שעורים ולתך שעורים : נרמז עוד וארשתיך לי
לעולמך : "כפר עוד כי יכתבו שטר התנאים : סדורו בכתוב
ויכתוב משה את דברי ה׳ הם התנאים : כפר הברית הוא
שאמר ויקח ספר הברית ויקרא באזני
עמך : "עניני אירושי אשה כן יהיו בכתב : עוד מן
שאמר וכתב לה כפר כריתות ונתן בידה כתב : עקרו כן
ינתן כפר הברית לידי האשה מידך : "פשר מליצתו כאשר
נתנו לוחות הברית לישראל עמך : פתרונו הכתו׳ שאמר
ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות
הברית להנתן ביד קהלך : פירושו כתוב בתורתך :
"צביונו שאמר ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה
לכהנים : צורנו בהוכיתנו אי זה כפר כריתות אמכם אשר
שלחתיה להיות לאחרים : צועק עוד ואתן את כפר
כריתותיה אליה בער מלכות עשרת שבטיך : "קום לא תקום
מלכותם עוד שנאמ׳ נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל :
קנין פסוקים אלה ילמדנו כי אפילו אם תזנה ותנאף תחת
אישה אשת בר ישראל : קדושיה קדושים ולא תתגרש
ממנו כי אם בכפר כריתותך : "רע הרעו ישראל וזנו
מתחת אלהיהם : רמז באחרית נתתי את כפר כריתותיה
בידיה לגרשם מארציהם : רחש עוד איזה ספר כריתות
אמכם אשר שלחתיה מלכות יהודה שבטך : "שמע קדושי
האשה בפרוטה ובשוה פרוטה מאין לנו מתורתנו : שמע
ומשמיע זה יגיד לנו יתן עדיו ויצדק עלינו : שמע ואמר
ויצאה חנם אין כסף : כאשר פירשו מפרשיך : "תוכן
זה הפסוק אינו רוצה להפין אירוש בפרוטה ובשוה פרוטה :
תלייתו הלא על ממון מכירתה וקנייתה שלא יקח כלום כי
תצא בלי כסף פרוטה , תומך שקדוש האשה בכסף לפניך :

(ו) **תמיכתו** וראייתו מן קח יקח : וכי יקח איש אשה
מגזרה שוה של מפרשיך : "שווי זה אינו נכון כי
אין ענינים כזאת שתנאי ה׳ לבין ישראל מודיעים הנכון
לא יותר מזאת : שיותר מזו אם נהגו הדורות לקדש
בדבור ברית לבד כבעז צדיקך , "רוצין ובטל נתינת הכסף
ואין כסף נחשב : ראיית הפת וכילה חתנים היא ממעשה
המשכן ששכן בו הכבוד וישב : רשם אפריון עשה לו
המלך שלמה מעצי הלבנון הדרך : "קבעו מנהג זו לנו
לעשות הפה גם אנחנו , קנין שבעת ימי המשתה כשבעת
ימי המלואים לנו : קביעתו עוד כשבעת ימי היצירה
וכשבעת ימי האבל בעולמך : "צרוף שבע ברכות הוא
מעשה כה תברכו את בני ישראל , צוה יברכך ה׳ וישמרך ,
יאר ה׳ פניו וגו׳ , ישא ה׳ פניו אליך וגו׳ , ושמו את שמי
על בני ישראל , צירה כדבר כאשר עשה אלהינו כן
אנחנו נעשה בעולמך , "פיה׳ אלהינו ברכנו על ידי כהנינו :
פיה כן נברך גם אנחנו ביד חכם ומבין וירא אלהים בחפה
לכלותינו והתנינו : פרשת אם בחקתי מודיעה שבעה
פסוקים

נסוקים כנגד שבע ברכותיך : "על כי שבע פסוקי ברכות הזכיר מן ונהתי גשמיכם עד והתהלכתי בתוככם , ואשבור מוטות עולכם.עוד כנגד ז׳ ההגאים שההנה עמנו במצרים לעיניך , "סברתם הא׳ והוצאתי : והב׳ והצלתי , והג׳ וגאלתי : והד׳ כדור ולקחתי וה׳ והייתי , והו׳ והבאתי , כוח השביעי ונתתי אותה לכם מורשה אני ה׳ אלהיך : "נעם המהר של אשה הוא המהר של ישראל נתינת כל דבר שנתן האלהים לישראל עמו מרכוש מצרים ורכוש מלכיהם ועד ירושת ארץ ישראל , רק המהר אין לו שיעור כמהר אלהים אל ישראל עמך , "מתורת אלהינו עוד קדושה בפרשת ואלה המשפטי׳ , מגיד אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול כמהר הבתולות ככבוד יולדיהן גדולים וקטני׳ מפרשה פרשת כי תצא למלחמה על אויביך : ילמד כך כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא אורשה : לאבי הנערה יתן חמישי׳ כסף שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה , למען כי ענה לא יוכל שלחה כל ימיו לעולמך , "כי שני הפסוקי׳ האלה על שתי נשים הם מפותה ואנוסה בבתולות , כתו׳ במפותה כסף ישקול כמהר הבתולות , כי לא להתה לו אם לא בגילתה , כן המפתה אם לא ירצה לא יוכרח לפניך , "יחד על האנוסה כתו׳ ונתן לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה בעל כרחו , יען כי הוא אונס ואע"פ שאינה בגילתו בכל טוב כתו : יקחנת כי אנסה וענה ואין להניחה לעולמך : "טיב האנוסה אם אינה רוצה לא יכריחוה ולא למפותה . מפשות לב האונס היא גרמתו ויוכרח בעל ברחו ויקחנה אבל לא האנוסה ולא המפותה : טוף מפותה מוכרת לה לבד בתורתך , "חמורה האנוסה ממפותה שיש לאנוסה חמשים כסף , חפין המהר בלי קצב והיא כפי רעותיה בתוסף ובכוסף : חמדתן אם הגונות ואם ממאסות ואם יפות בדעתך : "זו היא העקר או כמנהג שיעשו אנשי המקום:זכר הענש חמשים כסף האומר ינקם נקם ואת יש אומרים כי המהר חמשים כספך : "ואשר אמר ונתן לאבי הנערה חמישים כסף : וראי זה הוא הענש ולא זה הוא המהר חמשים כסף : וכן אמר במפותה כסף ישקול כמהר הבתולות בתורתך : "הלא לא נתן קצב וכל שכן על אחת כמה וכמה זאת שהוכרחה : האיש שהבריחה יובן כמהר הבתולות ולה כסף ענש דכרחתה : האם לו היה מצב למהר מתורת אלהיך : "דוד לא היה אומר למשמעים לו להתחתן במלך : דרך זו הנקלה בעיניכם להתחתן במלך : דבר השיבו לו אין חפין למלך במהר כי אם במאה ערלות פלשתים עממיך : גם זה הורה לנו כי מהר בת מלך גדול ורב מן משנהו : גם מהר בת משנה גדול משלישי ומהר בת כהן גדול מנשיאהו : גם מהר בת נשיא גדול מעם ארצך : "ביחוס ובכבוד ובהאר וביופי ובכל מדרגות אלהיך : בזאת גם מדרגות המהר בחכמת לבבך : בירור שאם היה המהר כזו בחכמתך : "אין חמשים כסף נחשבים לדוד למאומה : אבל הוקשה עליו המהר ואמר הנקלה בעיניכם זאת להתחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה בלי מאומה : אז השיבו לו אחיך :

(ז) **אין** חפין למלך במהר כי אם במאה ערלות פלשתים : אך על זה היה מפחד ולא על דברים אחרים אומר זה הדבר כי המהר חמשים כסף יאמר מן התורה הוא החמשים מהר בתולותיך : "בלבד לא פחות מזה אבל אם רצון האדם להרבות מהר : בזאת אינו מהר מוקדם או מהר מואחר , בזה יכשר מפני שמחתו וכבוד אשתו להרבות מהר במנהגך : "גלוי זה למדנו מענינים אלה שהיו עשירים והשרים והמלכים : גומרים רב מהר ועל זה אמר דוד ואנכי איש רש ונקלה לפני מלכים : גם שאמר סתם בפרשת ואלה המשפטים במפותה לפניך : "דבר כסף ישקול כמהר הבתולות : דרישה זו עוד שנת במשנה תורה באניסת דבתולות : דן ושפט ואמר ונתן לאבי הנערה חמשים כסף סתם ולא פירש לחכמתך : "הבתם שאמ׳ במפותה כמהר הבתולות : הנה יאמר כי הוא חמשים כסף בקצבות : האם לא היה על דרך מהר כי אם ענש היה אומר וענשו אותו מאה כסף : "וק"א לק׳ בכסף

ענש : כי בראשונה נתן למהר חמשים כסף : ועוד ענשו אותו מאה כסף הכסף הק׳ הוא חמהר כפלים בחכמתך : "זה בעבור כי הוציא שם רע על בתולת ישראל : זכרון חמשים כסף הם חמשי׳ שקלים כסף בשקל ישראל : זקוק השקל עשריםגרה בדבר נביאיך : "חשף וגלהו הכתוב שהוא עשרים גרה : חמר כל סתום שיאמר בתורה : ככתוב שלשים ענין (נ"א בכתוב לענין) כסף או זהב ברורה : חשבון זה חמשים כסף או מאה שקלים בחכמת לבבך : "טענתי עוד עשרה זהב משקלם : טוב חשבונו הוא עשרה שקלים משקלם : טעמו עוד כן שאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וכל ענייניך : "ישרותו חמש מאות שקלים : יחד חמשים ומאתים שקלים : יגיד הנה עוד כסף ישקול נו"ן שקלים ישקול לפניך : "כבוד העודף שהיה מן המפותה הוא ענש : כי אם היתה המפותה נכבדה לא היתה נתנת לבועל וגם היה נותן ענש : ככתו׳ אם מאן ימאן אביה לתתה לו לפניך : "למדני כסף ישקול והאונס אם היה נכבד מן האנוסה : לחרפתו ובעל כרחו היה לוקחה אפילו אם היתה מאוסה למאמר האלהים ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו לעולמך : "מוהרה לאביה ולאמה שנאמר ונתן לאבי הנערה נ׳ כסף : מכריז עוד בדוד שנאמר אשר ארשתי לי ב"ק ערלות פלשתים תמר מהר הכסף : מהר בתולות ישראל ערכך : נאמר עוד במוציא שם רע וענשו אותו מאה כסף : נאמר ולמה ק׳ כסף בעבור כי הוא מפיו להוציאה בלא כסף : נגלה כי מהר הבתולות נ׳ כסף שקליך : "סדרו וחייבו כגנב ישלם שנים : סדור חמשי׳ כסף מהר הבתולות לשלם כפלים : סמיכתו וענשו אותו ק׳ כסף ונתנו לאבי הנערה לפניך : "עוד אם היא בוגרת שהם שלה ולא לאביה כי גם ענש המהה לה : עבור אם נאמנו דבריו בערות דבר שהוציא לה : עלת זה הדבר שאמ׳ ונתנו לאבי הנערה זה על דרך שמירה ממך : "פן יבואו עוד מאה כסף לידי בעלה : פירש במיציא שם רע ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה : פן תצא מביתו בערות דבר ולו תהיה לאשה כשאר נשים או במום או בכלום בשת ושמץ עולמך : "צרורה ונזופה לבית יושבת כך כשאר נשי גיליה : צדק הוא אז כתורת ה׳ שיכתבו כתובה חדשה להיות ראיה עליה : צורך עניין הוצאת שם רע שהוציא על אשתו פלונתא לעיניך : "קלונו יהיה לו לא יוכל שלחה כל ימיו : קבעו כן הריבונין כי המהר נ׳ כסף ואם ירבה האדם הרשות בידיו : קצבו ואמרו פחות מהנ׳ אין מהר תורתך : "רחשו עוד ואמרו שהמהר של מקודשת בתורה לה מוהרה ולא לאביה : רגשו מהר האנוסה לא לה כי אם לאביה : רושם דבר זה בלא ראית תורתך : "שהעלה מה היא כי מהר המקודשת לה מוהרה ולא לאביה : שפטו מהר האנוסה לאביה : שכן מעשה דוד ע"ה עם שאול מוכיח לפניך : "התת המהר נתן לשאול ק׳ ערלות פלשתים : תוספה ולא יתן כלום לאשתו על ק׳ ערלות פלשתים : תמורה לא נתן שאול לבתו כלום כאשר כתוב בעיניך :

(ח) **תורה** אינה מזכרת כי המהר לאשה : תגיד כי המהר לאב ולא לבתו האשה : תמצית הדבר נאמר לא הזכיר בשאול ואמנם עשה כתורתך : (אות שי"ן לא נמצא) "רע שם המוציא לאשתו : רומש כי מצאתי בה ערות דבר ככתו׳ בתורתו : ראה או מצא בה ערות דבר נסתר מעיני אנשיך ונשיך : "קושי כלום מכה או ריח רע יוצא מפיה : קריבת ריח בשרה וגופה רע או ריח רע יוצא מאזניה : קצת מן אבריה חסר או יתר או חולי או שמץ דופי מהרפוה בני אנשיך : "צרו לו יולדיה ולא הגיד תלואי צדקת המכה והדופי יש בלבו ואינו יכול לסבלו וישנאה לנפשו : צועק אין נפשי בה כשנאת אמנון לתמר בת דוד ע"ה מלכך : "פיה מברזות ואמר כי יקח איש אשה ובעלה פירש כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה וגו׳ : פשר ערות דבר הוא לשון רע כמו שאמר כי ערוה הארץ באתם לראות הוא דופי ארצך : "עוד אומר וערות מלכא לא אריך לנא למחזא וגו׳ לראות את ערות הארץ וגו׳ : ענין דופי ושמץ ומלשינות ושם רע של

ארץ

ארין : עקר ע״וה דבר כן הוא ואם מצא בה כאלה הוא
ערות דברך : ״ספר כריהוה יכתוב ויתן לה וישלהנת מביתו
יכדור כהיבה כפר כריהוה וכפר הבריה וכפרי כל תנאי
בבריהו : כלסול התקונם לא יכשר שיכתבו בלשון אחרת
כלשונך : ״ניהוג עכו״מז עושים הריבונין בכפר
כריתוהם : נואמים במקצהם כלשון לעז אך בכהבי
שטריהם וכתיבתם : נו״נין ארוכין וו״ן ארוכין ואוהיות
קטנות וגדולות אשר לא בארה הורת אלהיך : ״מכפר
שורות כמה יהיו אשר לא דברה תורה אלהיך : מהוק
אוהיוה או יהרון או הכור כלן פסולין במכהב ובלשון לעז
גזרו לפניך : מזה למדנו כי אין כזו דרך הורתך : ״לפי
שלשוננו לשון שדבר אלהינו בהר סיני : לפני כל ישראל
עמו ועל ידי נביאיו כתיבת לשון נביאי : לכן יכתבו כזאת
שטרינו וספרינו ככתוב ואל היהודים ככתבם וכלשונם בימי
אסהר ומרדכי חסידך : ״כתוב עוד ויקרא בקול גדול
יהודית , כן כתוב עוד באזני העם יהודית : כזאת לעתיד
נכריז ואומ׳ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא
כלם בשם ה׳ : כאשר כותבים בפירושם בלשון צח בני
דמקרא משכילי עמך : ״יחד גם כל הברכות שהזכרנו
למעלה בלשון קדש אלהינו : יכשר וראוי שיכתבו ויאמרו
ולא בלשון זולתינו : יושר ברכה כוס השלחן וכוס האבל
וברכת כוס חתניך : ״טעמם לברך ביין נהגו הכל ובתחלה
יברך היין : טעמו שבהוב בו והאמר להם הגפן ההדלתי
את הירושי המשמח אלהים ואנשים והוא היין : טיב שהייתו
הוא היא ראש השמחה בשלחנך , ״הבורו הוא הוא על
ראש שמחתו , חין ערכו ובכורו כי הוא היה מן המנוככים
במזבחים , חפצו בדם הנזרק במזבח מעולות וזבחים המורם
זה היין מדם בריתך : ״זכר שמיהו יברך ויאמר ברוך
אתה ה׳ אלהינו מלך העולם הנותן לנו ששון ושמחה וכורא
פרי הגפן : זכרון שבע ברכות אחרי כן : יזכיר עם כוס
היין שהוא מן פרי הגפן : זמירות היו לי חקיך : ״והנאי
שבע ברכות כתנאי ישראל מה׳ אלהיך : ונמשלה יציאת
ישראל ממצרים כנער הנולד ממעי אמו לעיני רואיו : ובלי
זכירת שם ישראל היו כאפוסים בני אנשיך : ״היו האדם
הראשון שהיה אפום טרם בראתו אלהיך : הוציאם ממצרים
ועלה שמם בכל עולמך : העל כן מברך על חתן וכלה
בראשונה ברוך אתה ה׳ יוצר האדם בברכתך : ״דרך
ברכה שנית היא והצלתי : דובר צדק שהצילם מצרות מצרים
העבדותי : דרכם כדרך הנער שהוא בבטן אמו בצרות
ובדוחק בהכמתך : ״גם בכל מקראות הבאות על אמו הוא
בדהק : גוח יגיחו צורו מבטן אמו ומוציאו באור עולמו
אזי מצרות נדחק : גבולו על כן בשנייה נברך ברוך אתה
ה׳ יוצר האדם בעולמך : ״ברכה השלישית הוא וגאלתי :
בפדותם וגאלם מידיהם והצילם מכבלותי : בדרך שיגאל
האל הילד משערי בטן וגאלו מכל צרותיך : ״אמצו ומגבירו
ולוקה טעם השרש שיינק ממנו במעי אמו : אחרי כן נותנו
בפיו לטעום שדי אמו : אז עוד מגבירו שילך ברגליו ולדבר
בפיו ומכבדו ומלמדו תורתך :

(ט) **אף** מדריכו בנהיבותיו ובנתיבות חכמות עולמו :
אזי מכבדו בכבוד ובעשר ובכל עריכת שלחן
בריאתו : אלה עושה כל בחכמתו להודיע לבני האדם גבורתו
בעולמך : ״בכל אלה חייב להללו ולשבחו כי הכל לכבודו ;
בזאת נברך בברכה השלישית ברוך אלהינו שהכל ברא
לכבודו : בשלשתם כתוב ולכבודי בראתיו יצרתיו אף
עשיתיו בארצך : ״גלוי ברכה הרביעית ולקחתי אתכם לי
לעם וגו׳ : גזרתו כגזרת שאמר כי יקח איש אשה ובעלה
וגו׳ : כי בהרם לעם : גדלם בהר סיני והביאם והכניסם
בבריתו אלהיך : ״דבקו בו ונקראו על שמו : דין האשה
כן היא נלקחת בארישה לאיש בה׳ התנאים ונקראת על
שמו : דרכם במהר : ובעדים : ובבריה : ובספר הבריה
הוא השטר ובשבועה ואז ההיה לו כמנהגך : ״העל כן
בברכה הה׳ יברכו משכילי המצדיקים : הם אומרי׳ ברוך
אלהינו המקדש בנות ישראל על ידי חקים : הקרושים
הנקדש ונערץ בסוד קדושיך : ״וברכה החמישית היא שאמ׳
והייתי לכם לאלהים : והוא שאמ׳ אחר חקי הארישה והתיי
לי נאם ה׳ אלהים : וכך יהיה האיש עם אשתו בעת הדביקה

כמנהג עולמך : ״זכרונו שאמר ודבק באשתו והיו
לבשר אחד : זיו עקרו על כן יברכו ברוך אתה ה׳ המשמח
החתן עם הכלה יחד : זמינו ככתו׳ כי יבעל בחור בתולה
יבעלוך בניך לעומך : ״חפין ברכה הו׳ הוא שאמר והבאתי
הבורו הוא שהביאני בארין הקדושה בבריתי : חזקתי כן
האיש מביא אשתו בביתו לפניך : ״טעמו בצלו ובכתרו
לתת לה שארה כסותה ועונתה : טרף חקה ומלבושה ומעונתה
בית מלונתה : טיב ענין זה על כן בברכה הו׳ מברכים
משכילי עמך : ״יברכו כן ברוך הנותן שכר פרי הבטן :
יען שחייב אלהינו באיש לתת לאשתו שאר כסות ועונה
ובשכר זה עוד נותן לו פרי הבטן : ילדים טובים כרצון
אלהינו ית״ש לעולמך : ״כן ברכה השביעית שאמר ונתתי
אותה לכם מורשה : כשהתנה עמהם להרבות זרעם
ולהוריש לבניהם ירושה : כזאת האיש ראוי לו בעת קחתו
אשה : לו כמנהגך : ״לקיים תנאיו עמה במה שהתנה
בבריתך : לזאת בברכת הז׳ יברכו ברוך אתה ה׳ המקיים
בריתו ודברו הטוב עם ישראל עמו וצאן מרעיתו : לענין
הכתו׳ ברוך ה׳ אשר נתן מנוחה לעמו ישראל בכל אשר
דבר לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב בארצך : ״מברכי׳
המור זה ברכה ברוך אתה ה׳ המזהיר איש באשתו כשאר
כסות ועונה : מהרבן הבית נתחייבנו לבכות בקינה : מחיוב
המשוררים להרבן על שמחת חתן וכלה שמחתך : ״נואמים
ממזמור על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו וגו׳ : נהי
וקינה אם אשכחך ירושלים וגו׳ מכל אברי גופנו נאמ׳ עוד
אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי
בשמחת חתניך וכלותיך : ״סבלנו מסבל היורשים שקבלו
הנביאים והזקנים : סור חפץ ה׳ לקונן מעט בשמחה כלות
וחתנים : סדר אל הנאין למען שמך אל תנבל כסא
כבודך : ״על זאת קבלנו עול לברך ולאמר ברוך אתה ה׳
המשמח ציון בבניה : ענינו ככתו׳ שמחו את ירושלם וגילו
בה כל אוהביה : על כן שישו ארה משוש כל המתאבלים
עליה בגלותך : ״פטר כל אלה ההנאים הזכרנו ובארנו :
פעמי כל יראי אלהים וכל מבין ידרכו בם שהם מדרכי
הורתנו : פהרונו שכאלה תנאי איש ואשתו כדת בעלי
מקרא אבלי ציון קדוש אלהיך : וכל אלה ודומיהם נכללות
במצות אנכי ה׳ אלהיך : ״צדקת הנאיהם וחקי קדושיהם :
צירופם אף ביין נהגו לברך חתן וכלה שבע ברכותיהם ,
צווי הק ירושה מיין לברך שלש ברכות לכלותך וחתניך :
״קריאת כתיבת ספר הבריה בזאת כתובים : קודם מזכירים
ביום פלוני כשבת בכן יום לירח פלוני בכן וכן שנים
לבריאת עולמים : קושם ולהרבן הבית כך וכך שנים מניין
שאנחנו מונים בו פה בגלותך : ״רדומים רוויים מצרות עדה
הצולעה : בני מקרא נאנחים ונאנקים רחוקים מארצנו
שוכני מקום פלוני הודמי מטה אני פלוני בן פלוני בן
ישראלים ראש נשיא ישראל או כהן או לוי אי הלופיהן מן
גרך : ״שלח שלוהים נאמנים לפלניתא בת פלוני או
ליולדיה : שוקל כן וכן מהר במהר הבתולות לאמר הנו
לי את הילדה הזאת לאשה : ושמו יולדים שארה כסותה
ועונתה עלי כהורת אלהיך : ״תשוקתה עלי ואליה השוקתי
ותשמע האשה הנערה הבתולה : הוכן דברי פלוני להיות
חברתו ואשת בריתו בקדושה ובטהרה : המצית המכתב
מזכירי׳ גם כתובתה כמה היא בשטריך :

(י) **הבלית** וכך הכל עם שלוחיה כך וכך כסף
שקלים : חומת הכל מעידים שקבל
החתן הכתובה לפנינו בלי הסרונים : תפשם בידו להביאם
ברשותו לשמרם ככל אשר לו וכה אמר לא אשלח ידי בם
בלא רשות אשתו לפניך : ״שארה כסותה ועונתה וכלל
הסרונה עלי : שמור מועדי ה׳ וכל מצותיו קבלנו עלינו
לשמרם כענין והאביב הנמצא בארין ישראל , שבועת
ה׳ עלינו בברית הר סיני ובחקי הר הורב בברית עמך :
״רושם חמר כפר בריה כתובה זו יהא עלינו כחמר תנאי
בין ישראל לאלהיו : רגע ועת ויום זה מיום זה עד לעולם
ליריאיו : רומזים עוד למה שנהיה בפנינו כתבנו וחתמנו
ונתננו לבלתך : ״קושט זו היות בידיה לראייה ולזכות
בכל בית דין ישראל שיצא : קיום אף בספר כריתות האשה

כך מזכירין היום וזמן החדש ההוא היוצא : קין שנה ההיא
העומדים בו של בריאת עולמך : "צרוף מנין בית אלהינו:
וצווהו מדה אני פלוני בן פלוני את פלניתא בת פלוני
לקחתיה לאשה כמנהג עולמנו : צמדה ודבוק דבקתיה
ובעלתיה : ולא מצאה חן בעיני מאלהיך : "פירשתי והפרדתי
עצמי ממנה כי מצאתי בה ערות דבר , פעם זה עתה כתבתי
ספר כריתות ואתן את ספר כריתותיה בידיה על זה הדבר:
פניתי מהיום ממנה לעיניך : "עזבתיה וגרשתיה ושלחתיה
ממני ומרשותי וממשלתי : עזובה ומגורשת היא ומשולחת לכל
איש נילתי : עד אני עלי חפצי כי אני ברצוני שלחתיה
לפני אלהיך : "סמיכתה אינה עמי מהיום אינה אשתי ואנכי
לא אישה : סתריה וכל השוקתה אינה ברשותי ולא אני
משל בה : מיפה מעתה תהיה מותרת לכל איש שהחפוין לבני
ערתך : "נגדה איש לא ימחא בידה מהיום הזה ומעלה:
נאם הנגאם כי יקח איש אשה ובעלה וג׳ : נאמ׳ והיה
אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה
ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו לעיניך : "מורה עוד
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר לכל שואל : מקויים
ומבורר זה כריתות עליה ממני כדת משה וישראל : מעידים
וחותמים העדים בסוף שטרי ברית אל : מקצת קיומם בררתי
לפניך ורובם כתוב בספר משכילי והנה קריאת כתביהם
ומנהגם יגידו באזניך : "לתנאי ובריתות האל קיימנו כמותם
קיימנו עלינו בראיות תורתנו , לעת שימרוד המורד יבוטלו
גם השטרות והעדים עד שישוב המורד בדברי תורתנו :
ליום שחטאו ישראל בברית אלהיך : "כשעשו העגל
ובטלו הברית ומרדו וחטאו לאלהים : כתת ושבר משה
ע"ה לוחות הראשונות שהם ספרי עדות ברית אלהים :
כששבו עוד אל ה׳ עוד חרש להם ברית חדשה עושך :
"יסף עוד לוחות ב׳ שניות שהם כעדים על ישראל , יושר
עשרת הדברים שהם ספור תנאי ספר ברית האל , יאמר
עוד הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות
בכל ארצך : "טוען עוד ויאמר ה׳ אל משה כתב לך את
הדברים האלה וגו׳ , טעמי עוד כי על פי הדברים האלה:
כרתי אתך ברית ואת ישראל עמי אלה ; טיב ענינו עוד
וכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת דבריך :
"חבור ללמדנו כי הלוחות עם עשרת הדברים הם דברי
הברית והעדים , חפין ענינו כענין איש ואשתו שקבלו
שניהם תנאיהם לפני העדים : חמר בריתם יתקיים לפניך,
"זה אמר כן בתורה והיה שם בך לעד , זאת השירה וענתה
השירה הזאת לפניו לעד : זכרון ז׳ הדברים : והוצאתי:
והצלתי , וגאלתי , ולקחתי , והייתי , והבאתי , ונתתי ,
ואמר אני ה׳ : זאת הם דברי הברית השביעה שעשה
להם במצרים לעיניך : "וכן בריה ושבועה שבין איש
לאשתו כתורתך : והמפר בשבועה ובבריתו של אשתו
הוא חייב כחיוב ישראל עמך , ויקרא בוגד שנאמ׳ בבגדו
בה וכתוב ובאשת נעוריך אל יבגיד והיא חברתך ואשת
בריתך : "הוכללו כל אלה שהזכרתי במצוה אני ה׳ אלהיך
וכאלה ודומיהם , הנכללים בברכות ותפלות של משכילנו
אבלי ציון ינוחו על משכבותיהם , הם התאנים הטובות
המתפללים תפלות הראשוני׳ עם תנאיהם , ככתו׳ על זאת
יתפלל כל חסיד אליך , "דין ברכת המילה מדין ברכות
אלה , דרכי של ילוד אשה הנזכר ביום ח׳ להולדו שימול
במצות עמיקתא מגלה , דתי באבר היתר להזהר מן
נקבתך : "נמתו בחרב צור וחד ככתוב ותקח צפורה צור
וכתוב במשרת משה עבד ה׳ , גלהו עשת לך חרבות צורים
ושוב מול שנית לעם ה׳ : גלוי כללו של דבר כן שהוא בין
במספרים בין בתער ודומיהם : ובין מאכלת ככתו׳ ויקח
את המאכלת לשחוט את בנו זרע אב המון אביך : "בצוותו
ושוב מול את בני ישראל שנית : במצוה זמן שנית של
אברהם וכן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לחדש הברית:
בירורו וגלויו של דבר נבאר דקדוקו בענינו למטה בבאור
מצוה אלהיך , "אך ברכות הנמול אודיע הנה בסמיכות
ברכות אבל ואירוש איש עם אשתו , אומן ברכתך לברך
לאלהים אשר בראהו בדבורו ובחכמתו : אף כחלב התיכו
וכגבינה הקפיאו ברחם אמו וגידים ובשר ועור הלבישו
והגיחו מבטן לראות אור עולמך :

(יא) אבן חיים וחסד עשה עמו למסור לו שלחן ערוך
את עולמו : אמנם יגם אמנה ופקודתו
שמרה רוחו לכן ראוי לו לברך לו על חסדו וטיבהו כל
הנמצא ורואה גודל פעלת זמנו ויומו : אל מעש הנפלא
ונורא ההויה וצורה הנכבדה ופנים החושים ההויים ובאים
באדמתך : "ברחיצה ובקדוש יקדשו לנער בגופו
ובמלבושו : בבית מושב הוועד יביאהו יולדו או מבני
משפחתו ונשי ברית קרושו : בראותו חכמי ובני קהלו יברכו
לצורו תהלת ברכתו יתחיל אברכה את ה׳ בכל עת כלל
פסיקיך : "גודל נגון הפסוק חצי הפ׳ השליח וחציו עם קהלו
בה׳ תתהלל נפשי , גדלו לה׳ אתי וחציו העם ונרוממה
שמו יחדיו כל הענין הלול אל קדושו : גם יזכירו יצירת
האדם לא נכחד עצמי ממך אשר עשתי בסתר רקמתי וגו׳
גלמי ראו עיניך : "דרכו עוד ופקודתך שמרה רוחי : אספרה
שמך לאחי וגו׳ ;ר כי לאלהים מגיני ארץ מאד נעלה : דל
שפתימו ישנו בנגונו יהללו עוד לנורא עלילה : דת ייחורו
וגדלו אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך : "הענין ושמרתם
ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים : הוא
כי מי גוי גדול וגו׳ ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים
צדיקים , המזמור הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים
נאוה תהלה וגו׳ ומזמור ה׳ אדוננו מה אדיר שמך בכל
ארצך : "ושיר המעלות אשרי איש ירא את ה׳ : וישבו
בעלי הברית אשר זומנו מאת יולדי הנער בבית ה׳ : ואז
יעמוד המל הבקי החכם בין בחור בין זקן בין ילד
מבכן וחכם ובין אשה חכמה והגונה במקו׳ שאין שם איש
כצפורה אמנו אשת משה ע"ה כללם היודעים בידיעתו יחוד
אלהינו ובמעש אופן מצות אלהינו , והכלי בידו ויתחיל
הודו לה׳ כי טוב : ויענו העם הצי פסוקי ענינך : "זכור
יזכור ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצותיו וצונו להמול ביום הח׳ ככתו׳ בתורת משה איש
האלהים : זכרונו אז יזכירו העדה וביום הח׳ ימול בשר
ערלתו יהלל אחד מן המבינים זאת הללו הודו לה׳ כי
טוב וגו׳ ירבו שמחות בישראל, ירבו נחמות בישראל , ירבו
מילות , ירבו ישועות בישראל עמך : "חין ערך כלל מזמור
הודו לה׳ קראו בשמו יזכירו ככתו׳ בדברי הימים : חפצו
עוד ויעמידה ליעקב לחק וגו׳ עד שיתקן המל מילה ערלת
הנער בגלוי טהרת העטרה ויבשמהו בבשמים , חתולים
יתהלהו וירחין ויברך ואז יברך לאלהיך : "טיף הודו לה׳ כי
טוב וגו׳ ארבע הודיות לאלהיך : ברוך אתה ה׳ אלהי
ישראל : טיב ברכתו ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל אבינו : לך
ה׳ הגדולה והגבורה : ויאמר הנה אנכי כורת ברית נגד כל
עמך ישראל : טעמו גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך
וגו׳ שובו לבצרון אסירי התקוה בגלותך : "יגיד ואעבור
עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו׳ ונאמר אשר כרת את
אברהם וגו׳ ברוך אתה ה׳ כורת הברית לעמך : יזכור והנער
הנמול ביום הח׳ להולדו יהי שמו פלוני בן פלוני רפאות
תהא לשרו ושקוי לעצמותיו : ה׳ ישמרהו ויחיהו על ארץ
דר בארץ גרותך : "כללו הודו לה׳ כי טוב ירבו שמחות
כללם בישראל : כהיום הזה בירושלם , פלוני הקטן יגדל
בתורה יהי הילד לאביו ולאמו יהא אח לשבעה ואב לשמונה
מאל , כשזכינו למילתו כן נזכה לשמחת למוד תורתו וחפתו
אמן מאלהיך : "לזאת אזי יובילו הנער לאמו ויתחיל
המבין לענין להזכיר ציוי צורו , למוד מצות אב המון
פסוק ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור :
זאת בריתי , ואת בריתי אקים את יצחק וגו׳ כל פסוקי
ברית יוצרו : לכן גם ענין וה׳ פקד את שרה אמך :
"מאמר והקח צפורה צור : אלה דברי הברית אשר צוה
ה׳ , מודיע השליח החכם חרבן שממות מקדש ה׳ : מזכיר
בקינה אל תנאץ למען שמך , הבט לברית וגו׳ אל ישוב
דך נכלם ; קומה אלהים וגו׳ אל תשכח קול צורריך וגו׳
אם אשכחך ירושלם וגו׳ על ראש שמחתי כשמחת מועדיך
וחפתך ומילתך : "נואם ינאמו עוד בישיבה בשורות ונחמות
אלהיך : נחמת ענין רני עקרה לא ילדה וגו׳ הרחיבי מקום
אהלך ויריעות משכנותיך וגו׳ כי ימין ושמאל תפרוצי וגו׳
לעהיר בארצך : געם אל תראי כי לא תבושי , כי בועליך
עושך

עוישך וג׳ כי כאשה עזובה ועציבת רוח וגו׳ : ברגע
קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך מגלותך : ״סמיכתו
בשצף קצף הכהרותי פני רגע ממך , כודו כי מי נח זאת לי
וגו׳ כי ההרים ימושו וגו׳ כה אמר ה׳ עושך : סלולו כי אצק
מים על צמא וגו׳ וצמחו בבין הציר זה יאמ׳ יה׳ אני וגו׳
לכן כה אמ׳ ה׳ שבתי לירושלם ברחמים לעולמך : ״עוד
קרא לאמר כה אמ׳ ה׳ צבאות עוד הפוצינה ערי מטוב :
ענין כה אמר ה׳ שבתי אל ציון וגו׳ כה אמר צבאו׳
עוד ישבו זקנים וזקנות וגו׳ משובע ימים ומכל טוב : עד
עור אבנך ונבנת בתולת ישראל עמך . ״פסוק עוד תטעי כרמים
בהרי שומרון וג׳ כי יש יום קראו נוצרים וגו׳ : כי אלהי׳ יושיע
ציון , פנה יפנה עוד השליח ויתחיל הברכות ויאמר ה׳ אלהי
ישראל ברחמיו הרבים ובחסדיו הגדולים ובטוביו הנעימים
וגו׳ יקנא להלול שמו ומקדשו ועירו עיר ציון : פאר הורתו :
ונאצות עמי בגלותך ; ״ציקת כהנתו : ונשיאת מלכות
משיחו : צעקת נהכת משיחו ככתוב ויתן עז למלכו וירם
קרן משיחו , צרקה ישרות מנוחת ראש גלות ישראל ענן
דנשיא ראש הגולה נ״ע יזכיר בברכתו ושאר משכילנו
משכילי עדתך : ״קהל קדוש הנמצאים אז יברכם : קריאת
דברכות כלל יאמ׳ ה׳ אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם וגו׳
גדולים וקטנים והקטון יהיה לאלף וגו׳ בונה ירושלים ה׳ ,
בורא ניב שפתים שלום וגו׳ המשל ופחד עמו , ה׳ עז
לעמו יתן וגו׳ כזאת הקנו משכילי נ״ע לברך ברכת מלתך :
״ראש דברו אמת ואמת ה׳ לעולם כי הוא ממית ומחיה
מוריד שאול ויעל : ראשית צדקתו ובסוף מצדיקים ומברכים
לייהודו שהוא מושל בתחה ובמעל : רוגז מיתת המה אשר
לוקח רוחו ונהיה אפס ונעדר כשהיה ה׳ נתן וה׳ לקח יהי
שם ה׳ מבורך בעולמך : ״שם כשאולה מימי אדם ועד עתה
קטון וגדול שם הוא ועבד וגו׳ דור הולך ודור בא , שמו
וקדושתו חי לעולמים ככתו׳ כי אשא אל שמים ידי ואמרתי
חי אנכי לעולם : חי ה׳ וברוך צורי וגו׳ כזה וכבא ,
יהי שם ה׳ מבורך , ממזרח שמש עד מבואו , כן מברכים לו
כי הוא חי לעולמך : ״תומת פעלתו כי הוא אמר ויהי הוא
צוה ויעמוד , תיכן מעשהו בישרות להודיע לבני האדם
גבורותו וגו׳ בכל מדות למוד תמיכת אשוריו בארבע׳
אשירים לו נאים וראוים על כן מברכים לאלהיך :

(יב) **תוכחתו** ויסוריו נאה בצדק ליצוריו להפחיד׳
תמיד אולי ינחלו חיי עולמים : התמים
פעלו וכל דרכיו משפט לזאת משבחי׳ ומצדיקי׳ דינו על
דמית והאבל בעל המת הולך אחרי המטה כי כן כתוב
בדוד ע״ה במיתת אבנר והמלך דוד הולך אחרי המטה
מטת המתים : החלה אז מתחיל השליח יהי שם ה׳
מבורך וגו׳ ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך בקינה מקונן
הצור התמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול
צדיק וישר הוא אלהיך : ״שבחו עוד עונים העם הצור תמים :
שלוהם עוד אומר צדיק ה׳ וישר משפטיך : צדיק ה׳ בכל
דרכיו וחסיד בכל מעשיו : הצור התמים : שביל ומסלול
צדקתו מזכירים בכלל הפסוקים : צדיק ה׳ אלהינו על כל
מעשיו : וגו׳ וצדקתך אלהים עד מרום וגו׳
צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה בארצך : ״רשיון
צדקתך לא כסיתי בתוך לבי כי ישר ה׳ צורי ולא עילתה בו :
רוב העם יענו בכל פסוק ופסוק הצור התמים פעלו : להצדיק
דינו של ה׳ משם נגונו אז ישנה ויחליף ויאמר וה׳ אלהים
אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם וגו׳ : לפני זעמו מי
יעמוד ומי יקום וגו׳ כי ה׳ אלהיכם הוא אלהי
האלהים ואדוני האדונים ארונך : ״קול מרימים ועתה יהי
פחד ה׳ עליכם שמרו ועשו וגו׳ : קוראים בנגון אבלות ראו
עתה כי אני אני הוא וגו׳ ה׳ ממית ומחיה מוריד שאול
ויעל ה׳ העלית מן שאול נפשי כנפשכם : קשובית אזני העם
בכל פסוק ופסוק עונים ראו עתה כי אני אני הוא יאמר
אלהיך : ״צועקים כי לא שאול תודך מות יהללך וגו׳ חי חי
הוא יודך כמוני וגו׳ : צורחים על זקן גם היום מרי שיחי
ידי כבדה ; יהצני סביב ואלך וגו׳ : כי טוב קויתי ויבוא
רע כאלהיך : צוחים כי פחד פחדתי ויאתיני ; לא שלותי ולא
שקטתי וגו׳ : שלו הייתי ויפרפני במכות צורך : ״פותחים
יסובו עלי רביו וגו׳ יפרצני פרץ על פני פרץ וגו׳ : פוצחים

על אשה כה אמר ה׳ צבאות התבוננו וקראו למקוננות
והבואינה וגו׳ : ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי ותרדנה עינינו :
פיצים פה כי שמענה נשים דבר ה׳ וגו׳ : כי עלה מות
בחלונינו בא בארמנותינו וגו׳ ואת חמת ה׳ מלאתי בגלותך :
״על נער מקוננים אוי נא לי כי יסף ה׳ יגון על מכאובי
וגו׳ כי אם יגדלו את בניהם ושכלתי׳ מאדם וגו׳ עוד יאמר
אפרים כעוף יתעופף כבודם וגו׳ הכה אפרי׳ שרשם יבש
פריהם : עורכים עוד בלי נגון אשר בידו נפש כל חי ורוח
כל בשר איש בארמתך : ״סומכים עוד אשר בידו נפש וגו׳
אשר בידו מחקרי ארץ וגו׳ ברוחו שמים שפרה וגו׳ : סודרי׳
אשר לא נשא פני שרים וגו׳ יגוע כל בשר יחד וגו׳ וישב
העפר על הארץ וגו׳ שותחים מי לא ידע בכל אלה וגו׳ ומה
יצדק אנוש וגו׳ ומה יזכה ילוד אשה לפני אלהיך : ״נואמים
עמו חכמה וגבורה וגו׳ חכם לבב ואמיץ כח , נגדו המעתיק
הרים ולא ידעו : המרגיז ארץ ממקומה : נהי ינהו מי גבר יחיה
ולא יראה מות וגבר ימות ויחלש וגו׳ אם ימות גבר היחיה
בלי רצון וחפץ וגזירה עת תחיית המתים מתי אלהיך ככתוב
עד בא חליפתי היא תחיית מתיך : מקוננים׳ עוד אדם ילוד
אשה קצר ימים ושבע רוגז : אנוש כחציר ימיו וגו׳ : מיללים
עוד כציץ יצא וימל וגו׳ : כי רוח עברה בו ואיננו . ה׳ מה
אדם והדעהו וגו : אדם להבל דמה ימיו וגו׳ משיח ן כאשר דבר
מלך שלטון בעולמך : ״לוהגים והוא באחד ומי ישיבנו וגו׳ :
ונפשו אוהה ויעש הן יהרוס ולא יבנה לשמו מיחדים ואומ׳
הן יחטוף מי ישיבנו אל תבהל מפניו תלך וגו׳ וכל דאירי
ארעא וגו׳ ולא איתי די ימחא בידה : לענין אחר כי ידעתי
מות תשיבני לעולמך : ״כה מצדיקים ידעתי ה׳ כי צדק
משפטיך ואני ידעתי גואלי חי ואחרון על עפר יקום : כי
שנות מספר יאתיו וגו׳ כי תמול אנחנו ולא נדע כעאר כל
חי , כי גרים אנחנו לפניך וגו׳ אם אקוה שאול ביתי לשחת
קראתי אבי אתה כאבותיך : יקוננו עוד ואיה אפא תקותי
וגו׳ אמנם ידעתי כי כן וגו׳ ישימו אז המטה עם המת בארץ
ויצדיקו דין אלהינו ויאמרו כן : יהללו בנגון דיין אמת שופט
צדק ואמת ברוך דיין האמת כי כל משפטיו צדק בעולמך :
״טוענים עוד דיין אמת וגו׳ וה׳ אלהים אמת הוא אלהים
חיים וגו׳ לפני זעמו מי יעמוד וגו׳ בכל פסוק ופסוק עונים
דיין אמת וגו׳ טעמם עוד כי הנה ה׳ באש יבוא וגו׳ :
טיב יום דין מזכירים יבוא אלהינו ואל יחרש וגו׳ ומי מכלכל
את יום בואו ומי העומד בהראותו במשפטיך : ״חבור יתברו
כי עיניו על כל דרכי איש וגו׳ כי נכח עיני ה׳ : חופשים
לכן אנשי לבב שמעו לי וגו׳ כי פעל אדם ישלם לו
וגו׳ : חפצם עוד ומה תעשו ליום פקודה
ולשואה וגו׳ ומה אעשה כי יקום אלהיך : ״זוכרים ומזכירים
על כן מפניו אבהל אתבונן ואפחד וגו׳ מלך יושב על כסא
דין וגו׳ : זכירתו עוד כי מי יאמר זכיתי לבי : ומה יצדק
אנוש עם אל ומה יזכה וגו׳ : הן עד ירח ולא יאהיל וגו׳
אף כי אנוש רמה ואיך יוכל בדין : זקוקו הן בעבדיו לא
יאמין בארצך : ״ומה יצדק אנוש וגו׳ : ואומר הן בקדושיו
לא יאמין : אף כי נתעב ונאלח וגו׳ אנה אלך מרוחך וגו׳
אם אסק שמים וגו׳ ומזכירי׳ עוד אשא כנפי שחר וגו׳ גם
שם ידך תנחני ותאחזני ימינך : ״הומה ואומר סמר
מפחדך בשרי וגו׳ : הענין אין חשך ואין צלמות : ואל
תבוא במשפט את עבדך : העם עונים ומה אעשה וגו׳ : ואז
נושאים את המטה ואומר והוא רחום יכפר עון ולא ישחית
לעמך : ״רוברים בכל פסוק ופסוק והוא רחום יכפר עון
וגו׳ : דובבים ויזכור כי בשר המה וגו׳ חנון ורחום ה׳ ארך
אפים וגו׳ לא לנצח יריב ולא לעולם יטור בעון : דורשי׳
לא כחטאינו עשה לנו וגו׳ כי כגבוה שמים על ארצך :
״גומרים כרחוק מזרח ממערב , כרחם אב על בנים : גם כי
הוא ידע יצרנו רחמיך רבים ה׳ כמשפטיך חייני : ואתה
ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים : ואתה אלוה סליחות : כי
ידעתי כי אתה אל רחום וחנון ארך אפים : גם אתה ה׳
לא תכלא רחמיך : ״בוטים זכור רחמיך וגו׳ ויחן ה׳ אותם
וירחמם וגו׳ ואתה ה׳ אבינו אתה וגו׳ : כזאת מזכירים
וייצר ה׳ אלהים את האדם עפר מן האדמה , בזעת אפך
תאכל לחם : הכל הולך אל מקום אחד וגו׳ וישוב העפר על
הארץ

הארץ : ומשימי׳ המת בקבר לעינינו : בכן אומר קטון
וגדול שם הוא וגו׳ דור הולך ודור בא לעולמך : ״אז יאמרו
כי מקרה בני אדם וגו׳ הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק
ולרשע וגו׳ אל תבהל על פיך ולבך וגו׳ : שבתי וראה תחת
השמש וגו׳ כי גם לא ידע האדם את עתו וגו׳ ואז יושם :
אבן כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך : סוף דבר הכל
נשמע את האלהים ירא וגו׳ : כי את כל מעשה האלהים יביא
במשפטיך : אף אוי משים העטיפה בעל המת בשפתו ככתוב
להפך ביחזקאל נביא ה׳ אמר בן אדם הנני לוקח ממך
את מחמד עיניך במגפה לא תספוד ולא תבכה ולא תבוא
דמעתך :

(יג) אמר האנק דום מתים אבל לא תעשה פארך
חבוש עליך ונעלך השים ברגלך ולא תעטה

על שפם ולחם אנשים לא תאכל בביתך : אז יעמיד בעל
המת האבל בתוך העם יחף ברגליו : ויתחיל השליח הברכה
והשבח : וה׳ אלהים אמת הוא אלהים חיים : לפני זעמו
מי יעמוד וגו׳ : אין אדם שליט ברוח וגו׳ כי אם שנים הרבה
יחיה באדמתך : ״בכן יזכיר שמח בחור בילדותך : והסר
כעס מלבך והעבר רעה מבשרך : בזאת וזכור את בוראך
בימי בחורותיך עד אשר לא תחשך השמש והאור וגו׳ אור
עולמך : ביום שיזועו שומרי הבית והתעותו אנשי החיל וגו׳
וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה וגו׳ : גם מגבוה
ייראו וגו׳ עד אשר לא ירתק חבל הכסף וגו׳ וישוב
העפר על הארץ כשהיה טרם הבראך : ״גם אז השליח יתחנן
ואמר אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלם ברחמים :
גדור ובנה מקדשך והיכלך והעמידם שם בחצרות בית קדשך
ואז נודה לך ונאמר לפניך רם על רמים : גדלך ובשורותיך
ונחמותיך ואמרת ביום ההוא אודך ה׳ מי אנפת כי ישוב
אפך ותנחמני בגלותך : ״דבר ידבר עוד חרב גדלתי והטוב
הנחמני : ברוב כרעפי בקרבי וגו׳ נחמו נחמו עמי וגו׳ :
דברו על לב ירושלם לקרא שנת רצון לה׳ וגו׳ : לשום
לאבלי ציון וגו׳ כאיש אשר אמו תנחמנו וגו׳ : דינו עוד
יאמר בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלהים דמעה מעל כל
פניך : ״הפכוק יהיו מתיך נבלתי יקומון : יהיינו מומים :
הענין ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על
בני עמך : ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו׳ והמשכילים
יזהירו כזהר הרקיע וגו׳ לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך
שמים : המה יאבדו ואתה תעמוד לעולמך : ״ואתה הוא
ושנותיך לא יתמו : בני עבדיך ישכונו וגו׳ וחסד ה׳ מעולם
ועד עולם על יראיו וגו׳ : ה׳ בשמים הכין כסאו : ברכו
ה׳ מלאכיו גבורי וגו׳ ברכו ה׳ כל צבאיו וגו׳ ברכו ה׳ כל
מעשיו : ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם : ואומר בונה ירושלם
ה׳ נדחי ישראל יכנס : בורא ניב שפתים שלום : המשל ופחד
עמו וגו׳ ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום : ברוך
ה׳ לעולם אמן ואמן לנצח נצחיך : ״זוממים והולכים בבית
בעל המת ומברכים שם כוס הנחומים : זיו שתיית הנחומים
של היין נותנים למי שיתאבל על המת בתנחומים : זכרון
ברכתו יברך החכם ויאמר ברוך אשר ברא עץ הגפן ומיינו
משמח לבב בני האדם ככתו׳ ויין ישמח לבב אנוש להצהיל
פנים משמניך : ״היין ברכהו אלהינו ואלהי אבותינו שוב
אל ירושלם ברחמים ובנה מקדשך והיכלך , הפצי כאשר
כהבנו הנה למעלה לפניך : חבורי כל הענין עד ברכי
נפשי את ה׳ הללויה ה׳ עוז לעמו יתן וגו׳ , ברוך מנחם
לב העגומים ואבלים , דבר על לב עמך דברים נחומים
כתב שורותיך : ״טוף ברכת השחיטה נסמיך עם אלה
הברכות : טיב דרכו ודיני ודיעית הדעת כתעיבתו מלהעשיה
והאדם הראשון לא צוה לשחוט ולאכול כל רוח חיה ועופוה :
טעמו ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב ארצך :
״יודיע עוד ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם
יהיה לאכלה , יגיד עוד את כל ירק עשב לאכלה : וקרבן
קין והבל לא נשחטו כדודעת תורתנו כי אינם כתובים
ויבן אדם מזבח לה׳ ולא וירח ה׳ את ריח הניחוח בזמן
נח : כי אם הביאום במקום קדוש קרוב לגן עדן :
ויניחום שם : וקרבן הבל אשר האל שעה אותו אש אכלה :
יהרונו לא אכלה לכן הבינו שנאמר ואל קין ואל מנחתו
לא שעה עד זכן נח ע״ה בצאתו מן התיבה ויבן נח
מזבח לה׳ ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור
יגלה עוד וירח ה׳ את ריח הניחוח בקרבן נח אביך :
״כשקובל עולהו אז יהירו לאכלה : ככתו׳ כל רמש אשר
הוא חי לכם יהיה לאכלה ואמ׳ כל הנזכר הנה למעלה :
כגון כל נדר וכל שבועת אסר שאינו מכליל הכל הכתוב
לענות נפש : ודומהו שאמר כל הבא אל האהל ואינו מכליל
הבהמות וכל דבר שאינו מקבל טמאה : כן כל החי אינו
מכליל רמש וכל חיה ועוף טמא כי אם הטהור הנזכר
בקרבן נח למעלה ואסר לנו דם השחיטה לעיניך : ״למדו
אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו : להודיע לנו כי שחוט
היה אוכל ולא מת נבלה וטרפה אבל דם האדם אינו בר
שחיטה דמו שיאכלו : לכן הזהיר ואמר לא יהרג וישפך
דמו על ארצך : ״מורה ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש
וג׳ שופך דם האדם וגו׳ : מצוות האלה היו נזהרות עד בא
אב הנביאים בתוך עם ה׳ לחדשו ולצוותם ולמסרם בידם :
מצות הרחיצה ומצות השחיטה בקרבנות ועולות מזבחך :
״נאם וצוה להתכפר השוחט בשפיכת דם יצרו : נועמו
בשפיכתו אל יסוד המזבח וזריקתו או במקום צנוע ארץ
המובחרת בנתינה מנות משפט הכהנים הזרוע והלחיים
והקיבה : ודם עוף במקום צנוע בכסוי עפרו : נועמו ככתו׳
בפרשת אחרי מות כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו
לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש
יכפר במצות אלהיך : ״סוד עניינו כתוב ואיש איש מבני
ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף
אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר : סופו כי נפש כל
בשר דמו בנפשו היא ואומר לבני ישראל דם כל בשר לא
תאכלו מרמש ודגים ועוף : סלולו כי נפש כל בשר דמו
היא כל אוכליו יכרת מעולמך : ״עוצם באירו ואיש איש
להכליל קטון וגדול וגר ואשה : עקרו אך שיהיו בני דעת
לדעת מצוה ואופן המצוה מה היא ועל איזה דבר הזהיר וצוה
לעמו להתאוששה : על כן במקום שאין איש תקיים האשה
מצות אלהיך : ״פשר חוקתו הוא בכלל מצות אלהינו
האמין לאשה : פתרונו בעדותה בטהרותיה ובטמאותיה
ובשמירת מצות ה׳ : ואיך לא הכנס כם במצוה זו לקיימה
בקיום המילה לשמשה : פירושו ותקח צפורה צור ותכרות
את ערלת בנה וגו׳ לקיים את מצות ה׳ ומעשה ידיה קבל
האלהים ונכתב בספר הורתך : ״צירופו ואם מלך זקן וכסיל
טוב ממנו ילד קטון מסכן וחכם ואשה לקיים המצוה :
צדקתו הוא שאמר מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם
שידעו לקיים ולעשות כח המצוה ; צווי עקרו מבני ישראל
מכליל גם לאשה במצות אלהיך ; ״קשירתו כי גם היא בת
ישראל מבני ישראל כדומה במצוה ציצת : קול צווי דבר
אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת : קדושת
מצותו גם האשה בקיום כל המצוה ככתו׳ וראיתם אותו
וזכרתם את כל מצות ה׳ ועשיתם אותם כצווי צורך :
״רמיזתו ככתו׳ הקהל את העם האנשי׳ והנשים והטף וגרך
אשר בשעריך : רפידתו למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
את ה׳ אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת
תורתך : רושם זולה זולתם מלת הראייה יראה כל זכורך :
ודם נדות ויולדות במצותיך : ״שער מליצת אשר יצוד ציד
חיה או עוף וגו׳ כשאר מצות כי יקרא קן צפור לפניך :
שיכרו בין של דרך בין של יישוב דינו אחד כהכבחך : שביל
מליצת אשר יאכל אם הוא טהור שיאכל אזי ישחט וישפך
דמו ויתכסה בעפרך : ״תומך חזקתו אם אינו טהור שיאכל
לא ישחט ולא יתכסה דמו : העה השוחט ולא כסה יבוא
אחר ויקיים המצוה ויאכל : נהנבלה שחיטתו כי כשלא
כרת הוושט והגרון ודרכי הדם כראוי לא יאכל ולא יתכסה
דמו : הומת רוב הנשחטים נתנבל א׳ מהם לא יאכל אבל
הכל יאכלו ויתכסה דמם מפני רוב כשרות שחיטתך :

(יד) תעל שכבת הטל על מלון משבילי יסודי
עולם נ״ע כן אמרו תפה השוחט ולא

כסה לא יאכל : תופש עקר מלה שאמר בעפר מכליל עפר
ואפר ככתו׳ מעפר שריפת החטאת יתכסה מהם ודומיהם
הנקראי׳ עפר ויאכל : תנאין רבונין רועיך פירשו במקום
צר אין עפר ישחוט איש על בגדו ויגללנו ויכסה מקום הדם
ממקצתו

ממקצתו על קצתו ויאכל שהיטתו : ובשנמצא עפר ירהצנו
לשם ויכסהו בעפרך : "שמור זה אינו נכון כי לא התמם
השוחט הומה ענין שהישתו : שכר פעלת ההרת שחיטתו
היא בכסוי דמו בעפ" אדמתו ואז תהיה אכילתו : שמירת
כדור זה כסדור זריקת דם שחיטת מזבחו והקטרת הלבו
ומצות משפט כהניך יותר מזה עניניך : "רגישת מבהמת
אדמתך לכן אמר אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר:
רגשת מליצה ושפך את דמו היא השחיטה בשפיכת דמו
בכלי הנודע להיות חריף והד וצר : רשמא דנא להיות
המאכלת הדה וצרה כצור הרבות בידך ככתו' ויקח את
המאכלה לשחוט את כנו בעקידת אביך : "קושיתו להיות
בלי מום ופגימה שלא יהיה השנים כמסרק אופיו נגב בלא
מירוק טיב מביא צער לעוף או לבהמה קצר ולא ארוך
יהיה המאכלת אלא כמלא צואר העוף החיה והבהמה :
קשירתו להיות כמלוא צואר ויותר להוליכו ולהביאו בשחטו
במהרה בידיך : "צבייתו למען לא תהיה המאכלת קטנה
ובמשיכתה תכנס קצותה בין בשר ועצם ועור: צדייתה שמא
תעשה חורים ונקבים בשחיטה ותביא עלב ועצב לעוף
ולחיה ולשור : צרה וצוקה זו אסור והוא משום ורחמיו על
כל מעשי של אלהיך: "פאר השוחט להיות בקי והכם נורע
ויורע מצות אלהינו על עקרה : פליל התבונה נודע למצוה
כי בצדק צוה ולא בעול ככתו' אל אמונה ואין עיל צדיק
וישר הוא כי הוא המושל ויוצר כל צורה : פיו להמית
ולהחיות יצוריו שהוא שליט במעשי ידיו כשאתה שליט
במעשה ידיך ככתו' באשר דבר מלך שלמון ומי יאמר לו
מה תעשה בעולמך : "עור ראוי לשוחט להיות גבור והזק
וזריז ומהיר במעשהו: עשית מלאכתו בניצוח בניחות מחוזק
נכח ומיהור שלא יאחר וישהה מחלישותו כשצוהו: עד שלא
יהיה צער לבהמה או שמא לא יכרות הוושט והגרון
ודוורידים דרכי הדם כראוי לפניך : "כעור וחזק שמא
תהיה החיה הזקה ותבעט באיהור חלישות השוחט סימניו
יעקרו ממקומם או טבעת הגדולה ירדה למטה משחיטתו הוא
כהנוק ונבלה או עשה נקבים והורים השוחט: סיכן וסדר
שחיטתו כמין מסרק או כרת ממקצתם ומקצתם לא כרת :
או כרת והתיז את ראש העוף בפעם אחת וחנוק הוא
אסור ופסול בחכמת דעתך : "ניהוג וסבל היורשים לא
עשה כהוגן והביא צער לבהמה : נועם שחיטתו פגום כי
מקום הצואר הוא מקום השחיטה וכל הצואר כשר לשחיטה:
נואם ומלק את ראשו והקטיר המזבח ונמצא דמו על קיר
מזבחך : "מורה כי המליקה היא שחיטת העוף כי בו כתוב
ונמצה דמו מלמד אם לא ישחט איך ימצה דמו : מגיד
ומודיע עוד ומלק את ראשו ממול ערפו וגו' וכתוב והזה
מדם החטאת על קיר המזבח : והנשאר מן הדם ימצה וגו'
ללמד כי אחר השחיטה מצוי הדם : וכתו' ולא יבדיל לא
יבדיל ראש מגופו להתיזו ולהערים להודיע כי היא שחיטה
ראויה וכשרה בכבל יורשיך : "למד עיד ואמר ממול ערפו כי
הוא מקום שחיטה מקום הגרון והוושט וקבוין דרכי הדם
לאהוריו הוא העורף ככת' כי פנו אלי ערף ולא פנים :
וערפו שם את העגלה וגו' : היא כריתה עצם העורף
הנדבק בראש : לומד ומורה כי משם יכרת הראש והגוף
לבד לפניך : "כריתת עצם זה הוא הערף ומלו הוא הגרון
ולמעלה מול זה טבעת הגדולה של גרון :מן טבעות הקטנים
של גרון ודרכי הדם וכל אלה היא פאת הפנים : ככתוב
כי פנו אלי ערף ולא פנים ככה מזכרת התורה מלת שחיטה
וזביחה בבהמה ומליקה לעוף : והיא היא השחיטה
בחכמתך : "יורה כי המלות זו לזו משתמשות ושוות כגון
נהין והרם וסהר ופרין : שאמ' וקצותה את כפה : והוא
וכרת כן דרך התורה ומיעוטם יורו על רובם בזו השורה :
יתחלפו וישתנו אלה ודומיהן זו מזו בפסוקי המקרא: יתקרבו
זו לזו בטעמם ולמודם ומליצתם וביאורם בתורתך : "טענו
בזה רועיך למצוא מקום השחיטה מרמז התורה ולא מצאו
טעמם מן מלת ושחט פרשו וכרתו המלה לשתים ואמרו
ממקום ששח חטהו : טעמו ממקום שכופף ראשו שחוח
וכריתהו : טענם עוד ממלת וזבחת ממקום שזב חטהו מענהו
שיזוב דמיו ממקום ההוא כרתהו בזביחתך : "הפין מליצתם
אינו כשר כי אם כרבריהם ממקום ששח נשחטהו חנו:הוא
מאחיריו והוא בעריפה וטרפה הוא : חבורו ואם ממקום
שזב נשחטהו מכל דרכי הדם ואפילו מן רגליו יזוב דמו
בחכמת דעתך : "זכרון עקרו לכן היא כאשר בארנו
מבאור משכילי נ"ע מעט מהרבה כי חפצנו בזה הענין
להסמיך ברכה אל ברכה והלולם : זכר טהרה עקר באור
ממול ערפו ולא יבדיל ראשו ממנו בירושת היורשים וסבלם:
זכמו בשחיטה ופירשו שהייה דרסה חלדה הגרמה ועקור
אלו הלכות שחיטתם כפי שבארנו הנה באור משכילי נ"ע
משכילי ומצדיקי גלותך : "ושהייה שאמרנו הוא איהור
ושהה השוחט בשחיטת בהמה: דרסה שנהיה כריתה בצואר
הבהמה בכח הטבח מפעם אחת פסלות בשחיטה : וכן או
נהיה בה חלדה הור ונקב : הגרמה ששחט ולא שייר קנה
אחד מהטבעת גדולה כשעור אצבע פסולה היא השחיטה :
ועקור שהשחיטה בעטה הבהמה ונעקרו מסימניה היא
פסולה בחכמתך: "השוחט ראוי כשהוא שוחט לברך ולשבח
למצוה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצותיו והזהיר לנו לשחוט בהמה חיה ועוף : הצור תמים
פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עולה כי הוא
השליט במעשי ידיו כן בבהמה חיה ועוף : הוא עוד יברך
בכסוי דם חיה ועוף ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר
קדשנו במציתיו וצונו לכסות דם השחיטה בעפר ככתוב
ושפך את דמו וכסהו בעפר כאשר הורו בידורו משכילינו
נ"ע בשאר מצות תורתך: "דברי משכילי תעל שכבת הטל
על מלונם נחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת
צופים ; דורשים צורם תמיד לגלותם דברי הצופים: דרכי
הורתו וחזון נביאיו ככתו' גל עיני ואביטה נפלאות
מתורתך : וכל אלה שהזכרנו נכללים במצות אנכי ה'
אלהיך : "גמירים עוד תפלתם לדבר יום ביומו: גלוי ענין
כל יום ויום עם תמידו ומוספו וענין יצירת יומו : גמירת
פסוק הנחכם מכל האדם והורו הנביאים לפני עדתך :
"בצוויו שאמר ויעמד כמשפט דוד אביו את הכהנים ואת
הלוים לדבר יום ביום וגו' בפסוק זה מברר כל יום ביום :
בירר וכאר שהעמיד מחלקות הכהנים על עבודתם והלוים
במשמרותם בבית אלהיך : אלה הן הקרבנות ותמידין
ומוספין : אף משמרות הלוים על מעמדם ומשמרותם לשירים
ומזמורים בכלי נבלים וכנורים ; או מקריבין אלה ואלה
לדבר יום ביום ומהללים ומשבחים לאלהיך :

(טו) **אבן** גם אנחנו צעירי הצאן כמותם חיבים
לדרוש את ה' בכל יום , או מן הראשונים
הנביאים והרדים ותמימי נורא ואיום ; אין להוסיף ואין
לגרוע מאמרם כאשר בידי משכילי גלותך : בתפלת ערב
כורעים על כרעים בדרך נגד ירושלם משתחוים ארצה עלי
אפים , בדבר הנחכם מכל האדם ע"ה ושבים שוביהם אל
ארץ האויב רחוקה או קרובה ככתו' והשיבו אל לבם בארץ
אשר נשבו שם בגלותך : "גשו יגשו בארץ אויביהם וישובו
אליך : ככתו' והתפללו דרך ארצם וגו' , ואתה תשמע מן
השמים וגו' גם עוד כופפי' גביהם ואומר נבואה למשכנותיו ,
מקריסים נקדמה פניו שם אלהיך : "דוכבים גדולת ראשית
עבודת ה' שהוא ייחודו והלהו : דבר הרשום עבדו את
ה' ביראה : ובקומם מכפיפתם אומר לדוד בשנותו את
טעמו וגו' : דורשים מזמור אברכה את ה' בכל עת וגו' :
דרשתי את ה' וענני כל מזמורך: "הם קמים אחר המזמור
ועומדים ואומרים ביראה וברעדה : הנה שלוחם עומר
ומהיל שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו בתודה : האל
הנאמן שומר הברית והחסד הוא יודע כל העלומות לכך:
"ופסוק כי שומע אל אביונים ה' וגו' : וכי לא בזה ולא
שקץ ענות עני וגו' בקראי ענני אלהי צדקי וגו' שמע ה'
וחנני וגו' ומהיל אז ייחוד אלהיך : "זכרון שמע ישראל
ה' אלהינו ה' אחד : זכירת שם אלהי אבותיכם אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי
לעולם וזה זכרי לדור דוריך : "חצי הפסוק שלוחם אומר:
חציו העם אומר : וגו' : חפין הפסוק ה' שמך לעולם וגו'
ה' בחכמה יסד ארץ וגו' ה' בהשמים חסדך : "טיב האשית
כל פסוק ופסוק המזכיר ה' ה' ה' מיחדים למרומם: טיב
כח מעשיו שאמר כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם: טוב

להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון : להגיד בבקר חסדך
ואמונתך , יוכירו תשת חשך ויהי לילה וגו׳ : יפארו מונה
מספר לכוכבים וגו׳ לך יום אף לך לילה וגו׳ :יתנו ויודו אתה
הצבת כל גבולות ארצך : "כי גדול אתה וגו׳ בטרם הרים
ילדו וגו׳ : כתרו ותפארתו מכתירים אתה הוא ה׳ לבדך
וגו׳ יעידו ואתה מחיה את כלם וצבא השמים משתחוים
אליך : "לצורם מודים אלי אתה ואודך וגו׳ , הודו לה׳
כי טוב וגו׳ יהי חסדך ה׳ עלינו וגו׳ לעולם ה׳ דברך נצב
בשמים לדור ודור אמונתך : מקדימים הקדמה אחרת לאל
אלים , מן כה אמר ה׳ קדוש ישראל ויוצרו האותיות וגו׳
בראשית ברא אלהים , מיום ראשון ועד יום ששי ענין כל
יום ויום כבתו׳ בתורתך , מודים ידעתי כי כל תוכל וגו׳ אל
מחכה :מזמור לתודה וגו׳ ראש דברך אמת וידבר ה׳ אל
משה , מזמורים על ענין התמיד וצו את בני ישראל ואמרת
אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו׳ מזמור תהלה לדוד
ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך : "נגדו בכל יום ויום
אחר קרבן התמיד בערב מזמור להלל יה : נואמים מן
תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך וגו׳ עד הללי נפשי וגו׳
הללויה , נוצחים עד כל הנשמה תהלל יה הללויה : עד ערב
יום ששי לאלהיך , נכחו בכל בקר ובקר ממזמור ה׳ מלך
גאות לבש :אל נקמות :נוגנים עד ה׳ מלך תגל הארץ כלל
אלה המזמורים : נואמים ביום ששי ה׳ אדוננו מה אדיר
שמך בכל הארץ כל מזמורך :"שוחחים וודוי התמיד כ ו ,
וענין אני קראתיך וגו׳ סודרים ה׳ קראתיך חושה לי וגו׳
תכון תפלתי קטרת לפניך , סומכים במזמור הבו לה׳ בני
אלים הבו לה׳ כבוד ועוז לאלהיך : "עוד מוסיפים ארוממך
ה׳ כי דליתני וגו׳ תפלה למשה וגו׳ ענין הבט משמים
וראה , אתה אל מתנשא , עריץ מעריצים ומקדישים ענין
קדושה אין קדוש כה׳ כי אין בלתך : "פוצים פה בארבע
הודיות , לך ה׳ הגדולה , פותחים ודוי ועתה מה נאמר
אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך להתנפלה , פוצחים
תמיד בכל ערב וערב וכן בבקר ודוי להתודות ולהודות
לאלהיך , פניהם פורשים על הארץ ואומר נבואה למשכנותיו
מהלל ומברך מזמור לדוד ברכי נפשי את ה׳ :ומזמור
ה׳ אלהי גדלת מאד וגו׳ קומו ברכו את ה׳ אלהיכם : אל
אל בשמים פרשתי ידי אליך : "צועקים בייחוד האלהים
ואומר שמע ישראל וגו׳ ופסוקים ה׳ ה׳ וענין הבריאה:
צורחים ומהללים במזמור הודו לה׳ ומזמור לתודה , צו את
בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו׳
השמרו להקריב לאלהיך : "קרבן התמיד ומזמורי ערב ובקר
מזכירים :קדורים נופלים על הרצפה מתודים בבכי תמרורים
קול ברמה נשמע נהי בכי תמרוריך : "רציפי פנים משועני
לחיים : רנה ונהי מקוננים וזוכרים ומזכירים הרבן פעמים:
רבת צררוני מנעורי גם לא יכלו לי שונאיך : "שופכי לב
ומצדיקים עליהם דין אלהים :שמע ואתה צדיק על כל הבא
עלינו משמיעים בפיהם :שוב מחרון אפך והנחם על הרעה
לעמך : תמיד יושבים על קרסוליים אחרי זאת , תובעים
במזמור למנצח על הנחילות : תפלה לדוד הטה ה׳ אזנך :

(יו) **תחת** ככפופים אם עונינו ענו בנו מתודים :
התנה מזמור חנני אלהים כחסדך הושיעה
את עמך שואלים הצדק בדברך תוכה בשפטך : "שבת
מפארים ומשבחי׳ מי אל כמוך נושא עון וגו׳ זכור לעבדיך
שוחחים ואף גם זאת בהיותם וגו׳ זכור עדתך הושיעה את
עמך וגו׳ שפך חמתך על הגוים אשר אשר לא ידעוך :
"רום ידיהם נושאי׳ עומדי׳ ונפשם חוסה : רוגשים שמח
נפש עבדך וגו׳ לדוד אליך ה׳ נפשי אשא : רננו צדיקי׳
בה׳ כל המזמור ושירת ויושע ה׳ שירת משה נביאך :
"קובלים בתוספת מזמורי׳ וציעקי׳ : קוראי׳ בתפלה לעני
כי יעטף וגו׳ ומזמור על יונת אלם רחוקי׳ על כי הם
מקדשים רחוקי׳: קוה קויתי אל ה׳ ויט אלי וישמע שועתי
אלהיך : "צרות גלותם אשר סדרו הנביאי׳ במזמורי׳
צועקי׳ במר ומקונני׳ ומזכירי׳ בתמרורי׳ : צפו מים על
ראשי אמרתי נגזרתי בגלותך : "פורשים ידיה׳ עוד בתפלה
למשה איש האלהי׳ : פסוק הבט משמי׳ וראה מזבולי׳ :
פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך : "ערכים קדושת
אין קדוש כה׳ : עוטרים כי מי בשחק יערוך לה׳ : עוררי׳
שרפים עומדי׳ ממעל לו וגו׳ קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות
מלא כל הארץ כבוד קדושת אלהיך : סומכים בם שמע
ישראל ה׳ אלהינו וגו׳ וארבע הודיותיו וגו׳ ונביאיו אמת
ומצותיו וחקתיו : סודרי׳ וה׳ אלהים אמת הוא אלהי׳ חיים
ומלך עולם מקצפו תרעש ארצך : "נוצחים כה אמר ה׳ רנו
ליעקב שמחה וגו׳ : נעם לך ה׳ הגדולה לך ה׳ הממלכה
וגו׳ נושאי׳ עינים ואתה אלהינו מודי׳ אנחנו לך ו ו׳ ואנחנו
נברך יה מעתה ועד עולמך , "מתחננים יהי לבי תמים בחקיך
משתטחי׳ יהי ה׳ אלהינו עמנו וירא כל העם ויפלו על
פניהם לפניך : מהודי׳ ועתה ה׳ אלהינו אשר הוצאת את
עמך מארץ מצרים והעש לך שם כהיום הזה חטאנו רשענו :
ה׳ ככל צדקותיך ישוב נא אפך והמתך מעירך
ירושלם הר קדשך וגו׳ כל ענייניך: "לחייהם מעפרי׳ בעפר
ארץ כנופלי׳ כה מהללי׳ : לפני צורו כל איש מגלה מכאובו
ועונו ועלבונו וממנו שואלים : להחיות רוח שפלי׳ ולהחיות
לב נדכאיך : "כורעים על ברכיה׳ מתחנני׳ ואומרי׳ בכה
שואלים אל ישוב דך נכלם : כל הנשמה תהלל יה וגו׳
קומה אלהי׳ ריבה ריבך אל תשכח קול צורריך וגו׳ : אלה
ברכב ואלה בסוסי׳ וגו׳ : כריעה המה כרעו ונפלו וגו׳ :
הראנו ה׳ חסדך : יראה אל עבדיך פעליך : ה׳ הושיעה
וגו׳ בונה ירושלם ה׳ וגו׳ : בורא ניב שפתים וגו׳ המשל
ופחד עמו וגו׳ ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלו׳
ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן : ואז יושבי׳ ושואלי׳ שלו׳ איש
אחיו מעמו : ה׳ עמכם חזקו ואמצו : ועוני׳ יברכך ה׳
ברכנו אתכם בשם ה׳ : יענך ה׳ ביום צרה ישגבך שם
אלהיך : "טופפים ענך בערב שבת לאלהיך : טוב מזמור
למנצח על הגיתית לבני קרח מזמור מה ידידות משכנותיך
וגו׳ :טוב אתה ומטיב למדני חקיך : "חשים כיראה וחילה
לשבת זכר שבת :חבור פסוקי יחוד מיחדי׳ ומזמור שיר ליום
השבת : או זכור את יום השבת : חקיקת ויכלו השמים
והארץ וכל צבא שמיך : "זכרון ושמרו בני ישראל את
השבת וגו׳ זכר ביני ובין בני ישראל: ויקהל משה וגו׳ לא
תבערו אש בכל מושבותיכ׳ ביום השבת זמירות היולי חקיך
בבית מגורי בארץ גלותך :ופסוק את שבתותי תשמרו וגו׳
איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו וגו׳ : וענין
מגיד דבריו ליעקב וגו׳. לא עשה כן לכל גוי וגו׳ טוב להודות
לה׳ וגו׳ להגיד בבקר וגו׳ ברוך ה׳ לעולמך : "הוגים טוב
להודות לה׳ :ענו לה׳ בתודה :הללו מהללי׳ זבח לאלהים
תודה וגו׳ זובח תודה לשמיע בקול תודה : הגיון מזמור
לתודה : הריעו לה׳ כל הארץ : עבדו את ה׳ אלהיך :
"דובבים ומחברי׳ קודם התמיד :ומזמור יושב בסתר עליון :
דורשי׳ אחריו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה׳
ולזמר לשמך עליון : דרכי הודוי ועתה מה נאמר אלהינו
וגו׳ אם אשכחך ירושלם וגו׳ שוב מחרון אפך : "גם כלל
התפלה אני קראתיך כי תענני אל : תכון תפלתי קטרת
לפניך כאשר כתבנו :גם הודיות ארבע ה׳ אלהינו אל
אחד אמת ותורתו התמימה אמת : ומקדשו בית התפלה
אמת ושבתותיו אמת : ומצותיו עד סוף תפלתך : בחצות
לילה קמים ומהללי׳ אף בשחר בפסוק לכו ונשובה אל ה׳
וגו׳ יהיינו מיומים :ונדעה נרדפה לדעת את ה׳ כשחר נכון
וגו׳ כענין אלהים אלי אתה אשחרך צמאה לך נפשי כמה
לך בשרי בגלותך : אומרים כאיל הערוג על אפיקי מים וגו׳
אומר נכספה וגם כלתה נפשי וגו׳ : אז מסמכין תמיד
צית בקר ידעת וגו׳ , עורה כבודי עורה הנבל וכנור
אעירה שחר לפניך :

(יז) **אז** מחבר למנצח על אילת השחר וגו׳ אלי אלי
למה עזבתני כל המזמור , אף מזמור לדוד
בהיותו במדבר יהודה , אלהים אלי אתה אשחרך צמאה
לך נפשי כל המזמור , אומר עד סופו והמלך ישמח באלהי׳
יתהלל כל הנשבע בו כי יסכר פי דוברי שקר , הושיענו ה׳
אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך : בתחלה
מברכים ברוך ה׳ אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו
וגו׳ ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן : בלחש מתחננים כל איש
נגעו ומכאובו לפני האלהים : ושואלים כל איש שלום אחיו
באהבת

באהבת אלהיך : "גשים בבקר ומהחיל שליחם הפלת הבקר
ואומר בנגון ה' שפתי פתח ופי יגיד תהלתך : גואלינוה' צבאות
שמו קדוש ישראל : ואתה קדוש יושב וגו' לך דומיה תהלה
וגו' שומע תפלה וגו' ימלא פי תהלתך , תבענה שפתי
תהלה כי תלמדני חקיך : גמול על עבדך אחיה ואשמרה
תורתך : "דורשים עוד תען לשוני אמרתך , ולשוני תהגה
צדקך : דרשתי את ה' וענני ומכל מגורותי וג' ואני בקול
תודה אזבחה לך וגו' ואני אליך ה' שועתי ואני אשיר עזך
וגו' דור לדור ישבח מעשיך . ואני בה' אצפה וגו' ואני
תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך : "הרוצה מוסיף ומאריך
פסוקים רבים : הקדמת שבח הייחוד והרוצה מקצר ומחסיר
לענינים מרובים : והוא מחסיר ומסמיך ואומר תהלת ה'
ידבר פי וגו' יהי שם ה' מבורך וגו' ממזרח שמש עד
מבואו וגו' ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך
כי אם ברכתני י לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את
שםקדשו של אלהיך : "ומסמיך שני המזמורים ה' אלהי גדלת
מאד : ואומ' השליח ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה
נפלאות : ואז מתחיל השליח בקול נעים קומו ברכו את ה'
ויברכו שם כבודך , שאו ידיכם קדש וברכו , ברכו עמים
אלהינו, במקהלות ברכו אלהים , ואומר בה' יצדקו ויתהללו
יראי ה' הללוהו : שומע תפלה עדיך : כי שומע אל אביונים
ה' : כל עניינו ביהוד אלהיך : "זוכרים ומזכירים יחוד אלהינו
דגדול כל פסוק המתחיל ה' ה' ה' מוסיפים בתפלת יום השבת
בערין, זכרון עוד הבריאה מודיעים חסדך ה' מלאה הארץ :
זמירתו כהסדך הייני : לעולם ה' דברך נצב בשמים : לדור
אמונתך זמירות היו לי חקיך . : "הבר יחברו למשפטך עמדו
היום וגו' : חפין ענין לפנים הארץ יסדת בדבר ה' שמים
נעשו , ברוך ה' יום יום יעמס לנו , חי חי הוא יודך כמוני
היום אב לבנים יודיע אל אמתך : "טוענים כי הוא אמר
ויהי הוא צוה ויעמיד : טענתו עוד ויעמידם לעד לעולם
חק נתן ולא יעבור כי אם לעולם יעמור : מובו אומר עוד
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם זכור את יום השבת לקדשו
מהפצך : "יזכירו ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את
השבת , ויקהל משה , יזהירו לא תבערו אש בכל מושבותיכ'
ביום השבת , וידבר ה' אל משה , יאמרו כל הענין ודוי
גדול מוסיפים ביום קדשך : "כוללים סמכוני באשישות :
שמאלו תחת לראשי וגו' השבעתי אתכם בנות ירושלם כהו'
עוד הקדמה אחרת וסביבות בית האלהים במקדש בית
אלהיכם : כלל המזמור למנצח אל הנחילות מזמור לדוד
אמרי האזינה ה' בינה הגיגי וגו' כי אליך : "לתכלית אומר
ברן יחד ככבי בקר וגו' להקדמת המזמור ואני תפלתי לך
ה' עת רצון וגו' הטה ה' אזנך ענני כי עני וגו' כל
המזמור מעריבי' : לסוף ודוי עונות אלהי בושתי ונכלמתי
להרים אלהי פני אליך, מסיימים וידוי גדול זה ומזכרים בו
הודאה לה' מזמור הללויה הודו לה' כי טוב וגו' מי ימלל
גבורות ה' : מקרימים אחרי מזמור זה ואומר אליה ימי' רבים
השבי לי , מי אל כמוך וגו' בצר לך ומצאוך : "נופלים
ומהודים עוד ודוי עונותיהם : נועמו את חטאי אני מזכיר
היום : גדול עוני מנשוא , כי ידעתי רבים פשעי כלל
ודוייהם , ניאמים עוד בתהנה למה התענו ה' מדרכיך :
"סמר מפחדך בשרי וגו' אנה אלך מרוחך , סוררי' כי אתה
ה' טוב וסלחוגו' אני אמרתי ה' חנני רפאה נפשי ומזמור
חנני אלהים כחסדך , סדור כל המזמור ואומר הושיעה את
עמך וברך את נחלתך : " עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו
הקדמה במזמור , עוד אומ' למען אספרה כל תהלתך :
אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך , עם מזמור הללו
את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בבית ה' בחצרות בית
אלהיך : "פוצים הקדמה עוד נפשי איויתיך בלילה, פוצחים
שמח נפש עבדך וגו' עם מזמור אלהי בך בטחתי אל אבושה
למללה , פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו צרות גלותך :
"צוברים עוד הקדמה הן על כפים חקותיך חומותיך נגדי
תמיד : צדים על חומותיך ירושלם הפקדתי שומרים תמיד
וגו' , צומדים מן מזמור אשרי תמימי דרך ההולכי' בתורת
אלהיך , "קובצים בו המזמור שיר המעלות אל ה' בצרתה
לי וגו' , קוראים עמו שיר למעלות אשא עיני אל ההרים
וגו' ומזמור שנחתי באומרים לי וגו' , קיבלים וקול מרימים

הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך :
"רוממים לדוד ה' אורי וישעי , רוגשים מזמור לדוד אליך
ה' אקרא צורי אל תחרש ממני וגו' : רוננים הקדמה עלי
הלבנון וצעקי ובבשן תני קולך כל עניניך :
"שיר מהברים למנצח על ידותון לאסף וגו' קולי אל
אלהים ואזעקה : שמע כל המזמור הקדמה על שירה ויושע
ה' ביום ההוא בצעקה : שבחו ויזכור ימי עולם משה עמו
ואומר לכו חזו מפעלות אלהים עם שירת ויושע עד סוף
שירתך : "תכלית השירה אומר כי בא סוס פרעה וגו' ותקח
מרים : תוכן שמעו מלכים האזינו רוזנים וגו' עורי עורי
לבשי עז וגו' : הלא את היא המחצבת רהב וגו' הלא את
היא המחרבת ים וגו' : תומכי' ישראל נושע בה' תשועת
עולמיך :

(יח) **תרננה** שפתותיהם ואומרים עוד כי שמחתני
ה' בפעליך : תבונתו לכו נרננה לה'
רננו צדיקי' בה' כל מזמוריך : תמיד מתלי' יהי חסדך
ה' עלינו כאשר יחלנו אליך : "שוקדים ומתחילי' ענין שבת
אל : שמע ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים ויאמר
ה' אל משה לאמר ואתה דבר אל בני ישראל : ששת ימים
תעש' מלאכ' וביום השביעי שבת לה' אלהיך : "רום קול מרימי'
וביום השבת שני כבשי' בני שנה תמימים : דורשי' עולת
שבת בשבתו וגו' ולכל העלות עולות לה' לשבתות ולחדשי'
וגו' : ראו כי ה' נתן לכם את השבת וגו' : אם תשיב
משבת רגלך : "קול משוררי' אשירה לה' בחיי וגו' קוראים
עוד ואומרים טוב להודות לה' : קושרי' בו כל מזמורך :
"צועקים ווידוי גדול על בטול שמחת קרבן שבת ה' : צמחים
ובעת החל העולה החל שיר ה' : צדקת אלהינו מצדיקי'
ואומרים אין לנו היום כהן מקריב קרבנותינו ומגיש עולה
בעד שבתותינו וכי עזבנו מצותיך : "פנידם על הרצפה
ומהודי' ואומרי' ידענו ה' רשענו וגו' : פותחי' לולי ה'
צבאות הותיר לנו שריד כמעט : פיצחים בסופו ועתה אלהינו
האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד אל י"ל
א"כ ה"א"מ ללו ול" ולכל עמך : "עוד אומר הקדמה
אלהינו הקם לנו את הדרך הטוב וגו' אני ארעה צאני
ואני ארביצ' נאם ה' אלהי' : עורכי' רעה עמך בשבטך
צאן נחלתך וגו' ירעו בשן וגלעד וגו' כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות : דודי לי ואני לו הרועה בשושנים :
עומרי' בו אני לדודי ודודי לי : אנה הלך דודך היפה
בנשים , דודי ירד לגנו , למנצח אל שושני' עדות לאסף מזמור :
רועה ישראל האזינה וגו' כל המזמור עד ה' אלהים צבאות
השיבנו והאר פניך : "כודרים עוד הושיענו ה' אלהינו וקבצנו
מן הגוים להודות לשם קדשך : סומכים בו הקדמה אבותיכ'
איה הם וגו' ואיה כל נפלאותיך : ספרו בגוים את כבודו :
ולמען תספר באזני בנך וגו' ומזמור אלהים באזנינו שמענו
אבותינו ספרו וגו' ומזמור רצית ה' ארצך : "נואמים עוד
ויאמר שמעו נא דברי וגו' ולא קם נביא עוד בישראל
כמשה וגו' נועם מזמור תפלה למשה וגו' : נגדו הקדמה
עוד חסדי ה' אזכיר וגו' ויאמר אך עמי המה : כן נהגת
עמך לעשות לך : "מקוה ישראל מושיעו : ותאמר ציון
עזבני ה' ומקדימים עד אנה ה' תשכחני נצח וגו' אשירה
לה' וגו' מזמרים עוד מזמור בך ה' חסיתי אל אבושה
לעולם כל מזמורך : למזמור זה הוא ענין הקדמה הקדושה
לאמר : להסמיכו על שמעו דבר ה' גוים והגידו באיים
ממרחק ואמרו וכל הענין לגמור : לכן כה אמר ה' אשר פדה
את אברהם כלל קדושתך : "כי אשא אל שמים ידי וגו'
ומראה כבוד ה' : כי רם ה' ושפל יראה : מי כה' אלהינו . כי
מי בשחק יערוך לה' ק"ק"ק ה' צבאות : כה אמר ה'
שבתי לירושלם ברחמים וגו' ברוך כבוד ה' ממקומו
לעולמך : ה' ה' אל רחום וחנון וגו' : ה' אין כמוך ואין
אלהים : ה' אלהי גדלת מאד : אתה הראית לדעת וגו' : על
כן גדלת ה' אלהים , יודוך ה' כל מעשיך וגו' לך ה'
הגדולה עד ומהללים לשם תפארתך , "ייחודו שמע ישראל
ה' אלהינו ה' אחד , אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש
ונורא שמו לעולם ועד אחדותך , "טוב כל תפלתם משלימי' ,
טוף ביאת כבודו ושכלול עירו וביאת משיחו מתחננים מן

רם על רמים, טהרת טמאהם בזריקה מים טהורים וסליחת עונם שואלים מאלהיך: "חברים אז יושבים חומדים לאהבת ה׳ ושואלים בשלֺ׳ איש לאחיו, חזקו ואמצו וגו׳ ה׳ עמכם מברכים חזון הנביא מקדימים : ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרבתי כלל הקדמה ולומדים נבואות כרצונם ואחר כן אומר הקדמת הפרשה ה׳ בציון גדול ורם הוא וגו׳, ברוך ה׳ אלהי ישראל וגו׳ תורה צוה לנו משה מורשה וגו׳ וזאת התורה: ויכלו השמים: וביום השבת שני כבשים וגו׳ אלה החקים ופרשת של יומך, "זכירות חזון הנביא בענין הפרשה דורשים : זכר פרשת של יום ומזמורו עמו דורש הדורש החכם ומפרשם באזני העם החרדים ומבקשים זקיקותו ומליצתו תמיד בכל שבת ושבת ומועד וצומות של בית המקדש וביה האבל בעל המת ולענין שמחת חתן וכלה ומילה דורשים עניני חזיונים ומזמורים בענין פרשת יומך: "ומשכילי עם יבינו לרבים ולמוכיחים ינעם בהוכיחם המשכילים ומצדיקים ומזהירים ומקדישים עם ה׳ במצותיו : ורבים משיבים מעון : ואז העם מפארים לדרשן ואומרים בנגון מי כהחכם ומי יודע פשר דבר וגו׳ מי חכם וישמר אלה וגו׳ מי חכם ויבן אלה וגו׳ ברוך ה׳ לעולמך : "הנם בצהרי׳ מתפללים : הוגים ואומרים מגיד דבריו ליעקב: לא עשה כן וגו׳ הם מנגנים בונה ירושלם ה׳ נדחי ישראל יכנס : שם אצמיח קרן לדוד וגו׳ אויביו אלביש בושה וגו׳ בית ישראל ברכו את ה׳ אלהיך: "דבר ידברו אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת מצאן עדת האלהים : דובבים ומחברי׳ אשרי העם שככה לו וגו׳ תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך וגו׳ : הבט משמים וראה : דרך קדושה מקדישי׳ לאלהיך: "גם ד׳ הודיות ומזמור האזינה אלהים תפלתי : גמירתו ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי פדה בשלום נפשי : גמת כל המזמור יאמרו או מזמור שמעה אלהים רנתי ודומיהן: ואחרי כן יאמר כי כה אמר ה׳ רנו ליעקב שמחה וגו׳ ברכת ה׳ עליכם וגו׳ ה׳ זכרנו יברך הקטנים עם גדוליך : "ברוכים אתם לה׳ וגו׳ ואנחנו נברך יה וגו׳ חזקו ויאמץ לבבכם וגו׳ בונה ירושלם ה׳ : בורא ניב שפתים : המשל ופחד עמו : ה׳ עוז לעמו יתן בישועתכם: ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן ולנצח נצחיך : "אף אם יגיע ראש חדש בערב : אכן מתפללים במנהגם תפלת ערב : אזי כשיגיעו במזמור תפלה למשה אומר בנגון נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי בעולמך :

(יט) **אומץ** הענין הזה אומר פתח דבריך יאיר וגו׳ ספר אותות בדים וקוסמים וגו׳ אומץ הפסוק אימר משיב חכמים: כי התרפים וגו׳ : אופן עניינו עוד אומר על הרועים חרה אפי ועל העתודים אפקוד הם רועי גלותך : "בועים עוד ואומרי ויאמר אלהים יהי מאורות : עשה ירח למועדים : בענין זה אומר כירח יכון עולם : כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים : בנגון טוב כל ענין זה מנגנים כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמיד: ויעמידם לעד לעולם : אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה׳ אלהי : "גומרים אשירה לה׳: למנצח על הגתית לאסף : הרנינו לאלהים עוזנו: גמתו הריעו לאלהי יעקב כל המזמור : גם מזמור ה׳ אדוננו מה אדיר שמך: כי אראה שמיך כל מזמרך : "דרך מזמור הללויה הללו את ה׳ מן השמים : דרישתו עם מזמור שירו לה׳ שיר חדש תהלתו בקהל חסידים : דינו עוד הללויה הללו אל בקדשו ומשלימים כל ענין תפלתך : "הלא המה עוד בבקר מתפללי׳ כמנהגם ומהללי׳ : השירה שרת ויושע ומזמור רננו צדיקים מהללים : הוגים ה׳ בציון גדול ורם הוא על כל העמים בארצך : "וכשישלים שבח הקדמה יאמר ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳ כלל הקרבן ומזמור הרנינו לאלהים עוזנו כמו בערב כן בבקר : ואז יאמר ודוי ובעת החל העולה החל שיר ה׳ : ועתה מה נאמר אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך : "זוכרים ומזכירי׳ עונותיהם ואומרי ידענו ה׳ רשענו: חדשיב׳ ומועדיכם: זכירת ובפרישב׳ כפכם אעלי׳ עיני מכם: זכרון לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה להגדיל שקל ולעות מאזני פרשתך : "חבורו הסר מעלי

המון שירך : ואחלל שרי קדש ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים : דוי נו שבת משוש הפים וגו׳ חזקו ויהי לאבל כנורי: שבת משוש לבנו נהפך לאבל, אם אשכחך ירושלם: השיבנו ה׳ אליך ונשובה : וכלהה לעונינו : ברוך ה׳ לעולמך : "טיב מזמור אלהים באו גוים בנהלהך: הקדמה בו אומר ידו פרש צר על כל מחמדיה : לא האמיני מלכי ארץ : טעמו מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך : או הקדמה בו אומר זנח ישראל טוב: והזנח משלום נפשי : אלהים זנחתנו : טיבו משכיל לאסף למה אלהים זנחת לנצח יעשן אפך בצאן כלל המזמורים: ומזמור תפלה למשה איש האלהים : והלל הגדול הושיעה את עמך : "ייחדו ויאמרו אשרי רבחר והקרב ישכון : יתחננו נשבעה בטוב ביתך וגו׳ : נוראות בצדק תעננו וגו׳ וייראו יושבי קצוות מאותותיך: יהללו עוד מכין הרים בכחו: משביח שאון ימיך : "כן מזכירים בנגון ונחל ה׳ את יהודה חלקו: כי בחר ה׳ בציון אוה למושב לו, כוללים זאת מנוחתי עדי עד, אחת שאלתי מאת ה׳ אלהיך : "לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו : מהיכלך על ירושלם, לפניהם מוסיפים אם רוצים מה טיבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, ואם רוצה ואומר נבואה למשכנותיו נגד ירושלם, לענינו מזמרים עד אמצא מקום לה׳ משכנות לאביר יעקב אביך : "מזמרים עוד אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו׳, מחברים למנצח על הגתית לבני קרח מזמור, מה ידידות משכנותיך ה׳ צבאות נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה׳ אלהים, משלים כל המזמור עד ה׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך : ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן באמונתך : נותנים שבח ויחוד עם מזמור הבו לה׳ בני אלים וגו׳ נצות והלל מזמור הללויה הללו את שם ה׳ שעומדים וגו׳ : נגדו הללויה אודה ה׳ בכל לבב בסוד ישרים ועדתך, "סומכים אחרי אלה המזמורים ענין יום החג הגינו : סדורו ה׳ בציון גדול ורם הוא על כל העמים, וידבר ה׳ וגו׳ הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו וגו׳, סודרים אם ירצו וגומרים המר הנסתרות יאמ׳ שגיאות מי יבין מנסתרו׳ נקני : וזה בספק ענין האביב והירח, ואז מחבר ואומ׳ בנגון פסוק אלה מועדי ה׳ מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם כתורתך "ענין הפסח אומרים בחדש הראשון : וכלל פסוקי ענינו וענין הטל, ענין השבועות אומר, וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים וגו׳, וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ וגו׳ כל ענינו, עוד אם יום תרועה הוא מקדים ענין יום שבת אם יגיע : ואחרי זאת ענין יום ראש חדש: ואחרי כן ענין יום המועד וענין הגשם מפני שבל תדיר תדיר קודם לענינך : "פוצחים ענין חדש שביעי וידבר ה׳ אל משה לאמר בחדש השביעי וגו׳, פאר מפארים ענין יום הכפורים אך בעשור לחדש וגו׳ : פימו מהלל ברוב ענינים ופסוקים ומזמורים מדברי נביאיך : "צמים ומתענים בלבוש שק בקדושה ובטהרה ביום העשור ביום ובלילה בהתחנונים מערב עד ערב, צועקים בערב ככות ענינו וידבר ה׳ וגו׳ חג הסכות תעשה לך וג׳ בסכות תשבו שבעת ימים וגו׳, צורחים ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וגו׳ שבעת ימים תחג וגו׳ צוית צדק עדותיך : "קוראים הענין כלל הפסוקים של יום ומזמורו : נודע ביהודה אלהים וגו׳ קריאת מזמירים ונבואות ודוי גדול ומזמורו והקדמות מקדימים קושט כלל התפלה משלימי׳ בענין יומך : רחישת׳ כן בבקר מתפלל בענין היום: רגשת הפסוקי׳ והתמיד ומוסף הקרבן ודוי גדול ומזמור יום קדושתך, שוחרים ואומרי׳ חזיונות ונבואות כפי ענין היום, שערי קינות כפולות עם מזמיר על נהרות בבל וגו׳ כפי שער היום : שוקלים ומחברים הפסוקי׳ זה עם זה וענין הגשם ודוי כענין יום הגיך : "תמוך יתמכו קריאת נבואות וחזיונות ופרשת כדור יומו, הוכן ברכת העם מברכי׳ ה׳ אלהי ישראל ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים והנעימי׳ שהריק לנו כלל ברכת מתי האבות הראשוני׳ הצדיקי׳ ומשכילי הגלו׳ עם החיים חרדי עמך : תקנו משכילנו ע״ה אבלי ציון זאת החת ברכת כהניך :

(כ) **תמור** שמחת החג דברי נביאי׳ אימרי׳ ובשבחין ובנגון, ראיתו כאשר אמר והשבתי כל

מטשה

משושה חגת הדשה ושבתה וכל מועדה כלל השמחות הבא לפניך אנקת אסיריך : "שמירת יום כפור מערב עד ערב שומרי׳: עביהרו בלבוש שק ועני נפש וקדוש וטהרה מכל טמאה כבעוד יום אומרים, שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם בתשעה להדש בערב מערב עד ערב השבתו שבתך : "רנן ותפלת הערב מוסיפים ומהללים, רהישת נגון הענין מתחיל שלוהם ואומר אשרי נשוי פשע כסוי חטא׳ ממלליב: רוממות אל בגרונם מרימים לאלהיך: "קריאת פסוק אשרי אדם לא יחשוב ה׳ לו עון וגו׳, אשרי יושבי ביתך וגו׳, כי שרים כם אשרי אדם עז לו בך וגו׳ אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, קוראים עוד אשרי העם יודעי תרועה וגו׳ אשרי העם שככה לו וגו׳ רוב פסוקך: "צדקתי מהללים תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך וגו׳, צועקים עד כל הנשמה תהלל יה וגו׳ יודוך ה׳ כל מעשיך, בית ישראל ברכו את ה׳, צדיהם לשבח לך ה׳ הגדולה וגו׳ ומהללים לשם תפארתך : "פיהם משבח ואומרים אכפרה שמך לאחי וגו׳ יהללוהו שמים וגו׳ הללו את ה׳ וגו׳, פוצחים כי אלהים יושיע ציון וגו׳ עזרנו ומגננו הוא וגו׳ : יהי חסדך ה׳ עלינו וגו׳, פדה אלהים את ישראל וגו׳ הושיעה את עמך וברך את נחלתך, "עוד יושבים ואומרי׳ ה׳ אהבתי מעון ביתך וגו׳ עם ונחל ה׳ את יהודה חלקו וגו׳, מהיכלך על ירושלי׳ וגו׳, מה טובו אהליך יעקב וגו׳ עם מזמור מה ידידות משכנותיך, "סודרים לשכנו תדרשו וגו׳ קומו ברכו וגו׳, סומכים ומוסיפי׳ עליו יהוד ה׳ גדול מאד כל פסוק שתהלתי ה׳ ה׳ ה׳, סדר השתחויה בואו נשתחוה ונכרעה וגו׳ כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך : "נגן ינגנו המזמור הודו לה׳ כי טוב וגו׳ וענין יהי חסדך ה׳ עלינו וגו׳, נועם סדר הבריאה של יום ומזמורו ברוך ה׳ יום יום וגו׳, נוצחים וודוי גדול אף מזמור ה׳ קראתיך, "מזמרים כי תעבור במים אתך אני וגו׳ משמיעים קול שאון מעיר קול מהיכל וגו׳ ה׳ איש מלחמה, ה׳ עזוז וגבור, ה׳ כגבור יצא וגו׳ גדלו לה׳ אתי וגו׳ מזמור לדוד הבו לה׳ בני אלים כל המזמור ואומר הושיעה את עמך : "להתום התימת ה׳ תשפות שלום, לענין בורא ניב שפתים וגו׳ בשלום יחדו, וישב עמי בנוה שלום וגו׳, להודות הללויה אודה ה׳ בכל לבב בסוד ישרים ועדה כל מזמורך, כל ענין של יום ואומר ה׳ בציון גדול ורם הוא וגו׳ ברוך ה׳ וגו׳, כה אמר ה׳ גואלך קדוש ישראל, לו הקשבת למצותי, כה אמר ה׳ מה מצאו אבותיכם כי עול כי רחקו מעלי וגו׳ כל ענין נביאתך, "יסמכו עמי אשירה נא לידידי וגו׳, יחד כל הנבואה, שמעה עמי ואדברה וגו׳, ולא שמע עמי לקולי וגו׳ ואשלחהו בשרירות לבך : "טועמים בנגון הנכהרות לה׳ אלהינו וגו׳ : טענתו וידבר וגו׳ אך בעשור להדש השביעי הזה וגו׳ כל הענין דכתוב בתורת ה׳: טעמו עוד אלה מועדי ה׳ מקראי קדש להקריב אשה לה׳ אלהיך : חפין בענין ובעשור להדש השביעי וגו׳ ויצונו ה׳ לעשות: חביר מהברים אשירה לה׳ בחיי וגו׳, הנין המזמור לך דמיה תהלה אלהים בציון : וודוי גדול לפני אלהיך : "זוכרים אלה אזכרה ואשפכה וגו׳ : וברוב עונינו ועונות אבותינו אין לנו היום : זה כמה שנים וכמה דורות, זרויים בכנפות הארצות ואין לנו היום כהן מקריב קרבנותינו ומקטיר קטרת בעדנו לכפר אשמותינו: זכור דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד וגו׳ מקוננים כל עניני הקינות בגלותך : "והקדמה למה ה׳ תעמוד ברחוק וגו׳ למה פניך הסתיר וגו׳ למה ה׳ תזנח נפשי וגו׳ ואתה זנחת ותמאס וגו׳ ותזנח משלום נפשי וגו׳ וכל הענין משכיל לאסף למה אלהים זנחת לנצח וגו׳ וענין הקדמה כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וגו׳ כל ענינך : "הקדמה על מזמור תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ וגו׳ : הוגים גם וודוי אלהי בושתי ונכלמתי וגו׳ ומזמור מי ימלל גבורות ה׳ : הושיענו ה׳ אלהינו וקבצנו וגו׳ הושיעה את עמך : "דוברים ואומר אליה ימים רבים השבי לי וגו׳ : דרך וודוי את חטאי אני מזכיר היום וגו׳ גדול עוני וגו׳: דין כל הוודוי אנה אלך מרוחך וגו׳ מזמור הנני אלהים כחסדך: "גמירת ודוים ומזמורים רבים וחזיונות, גשו כשיגשו במזמור תפלה למשה יאמרו סליחות והנגונים רבות גדולו׳ מזמורי׳

ופסוקי נבואות ודברי חזיך : בראש מהלים לה׳ : ועתה חלו נא פני אל ויחננו מידכם היתה זאת הישו: פנים מכם אמר ה׳, כפיהם עונים העם חליתי פניך בכל לב וגו׳ : ואומר השליח ויחל משה את פני ה׳ אלהיו ויאמר למה ה׳ יחרה אפך וגו׳: כופים עוד למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך : "אופן משה ואהרן בכהניו וגו׳ בעמוד ענן ידבר אליהם וגו׳ : ה׳ אלהינו אתה עניתם וגו׳, איסף וציבר העניינים ואומר מאמר הראני נא את כבודך :

(כא) **אמרת** ה׳ צרופה ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך, אוצר וירד ה׳ בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה׳ ויעבור ה׳ על פניו ויקרא, אומר שלוחך בנגון גדול לפניך : אך העם עיני׳ אחריו ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים וגו׳ וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו, ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך : "בענין זה מחברים ועתה יגדל נא כח ה׳ וגו׳ : בחבור זה אומר עוד ה׳ ארך אפים ירב חסד נישא עון ופשע והטאה וגו׳: סלח נא לעון העם הזה וגו׳ ויאמר ה׳ סלחתי כדברך : בזה הענין מסמיכים לה׳ אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו ולא שמענו אל עבדיך וגו׳ וכל וודויך : "גומרים הענין ואומרי׳ ברוך ה׳ וגו׳ ושמעת אל תחנוני עבדך וגו׳ : גם ושמעת מן השמי׳ מכון שבתך וגו׳ וסלחת לעמך וגו׳: גילו כל ענינו להיות עיניך פתוחות ואזניך קשובות לתפלת עבדיך: "רובבים כי אתה הבדלת׳ לך לנחלה וגו׳ ואומר יסרני ה׳ אך במשפט : דרכי סורר ויפשתני יסור יסרני יה וגו׳ ויסרו למשפט וגו׳ מוסר ה׳ וגו׳ : דרישתו ויסרתיך למשפט וגו׳ וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מיסרך: "היוסר גוים הלא יוכיח וגו׳: בתוכחות על עון יסרת איש וגו׳: "הרוצה להאריך בהקדמה יאריך: ואם ירצה יקצר ויחיש : הוא יאמר ה׳ אל באפך תוכיחני ובחמתך תיסרני: מזמור לדוד להזכיר ה׳ אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני : כי חציך נחתו בי וגו׳ הבאישו נמקו חבורותי וגו׳ כל מזמורך : "ומזכיר ענין הריגת הנביאים באיזבל וענין אליהו וענין קרא בגרון אל תחשוך וגו׳ : הלא זה צום אבחרהו וגו׳ : ועוד יאמרו ועתה חלו נא פני אל ויחננו וגו׳ חליתי פניך בכל לב הנני כאמרתך : "זכירת ויחל משה וגו׳ : ויעבור ה׳ על פניו ויקרא וגו׳ : ופסוקי הנביאי׳ ומזמורי׳ : זכרון סליחות ותחנות עוד יאמר ויאמר הראני נא את כבודך וגו׳ וירד ה׳ בענן וגו׳: ויעבור ה׳ על פניו ויקרא ה׳ ה׳ וגו׳ נוצר חסד לאלפים וגו׳ זכור ה׳ חרפת עבדיך : "חפין אשר חרפו אויביך ה׳ וגו׳ : זכור ה׳ מה היה לנו וגו׳ : חטאנו עם אבותינו וגו׳ זעף ה׳ אשא וגו׳ רבת ה׳ ריבי נפשי וגו׳ הקשיבה ה׳ אלי ושמע לקולי. ריבה ריבי וגאלני : חבלי רשעים עודני וגו׳ לדוד מזמור ריבה ה׳ את יריבי להם את לוחמי כל מזמורך : "טענתם להשלים כלל התפלות : טעם ענין היום ומזמוריו ושלוש קדושה וענין לך ה׳ הגדולה וגו׳ : מרחם ועניינם לעמוד בתפלתם ולצעוק אל ה׳ בכל לב בצום ובשק ובאפר ובבכי ובמספד לפני אלהיך : "יושר דרכם כן בשחר ובבקר להלל לה׳ ה׳ שפתי תפתח וגו׳ וכל ההקדמה עם המזמורי׳ ברכי נפשי את ה׳ וגו׳ : יודיע דרכיו למשה וגו׳ ומזמור ה׳ אלהי גדלת מאד וגו׳ דרשו ה׳ ועזו וגו׳ ויברכו שם כבודך : "כלל היחוד הפסוק המתחיל ה׳ ה׳ ה׳: כולל ומסמיך השליח זה עם זה שבח איש החמודות: ענא דניאל ואמר להוא שמיה די אלהא וגו׳ : וענין אתה הוא ה׳ וגו׳ כל פסוקי ענין השתחויה בואו נשתחוה ונכרעה וגו׳ : וענין ד׳ הודיות לפני אלהיך : "לך אמר לבי בקשו פני וגו׳ עומדי׳ ואומרים לענין דרשו ה׳ בהמצאו וגו׳ אמרו לאלהי׳ מה נורא מעשיך : רוממו ה׳ אלהינו וגו׳ קדוש ק׳ ק׳ ה׳ צבאות משלשים : לנגן בנדבה אזבחה לך אודה שמך ה׳ כי טוב וגו׳ כל מזמורך : "מקיימים עוד הסדך ה׳ מלאה הארץ וגו׳ כסדרי׳ סדר הבריאה ותמיד ומזמורו וודויו : פנידם מגיעים בעפר ארץ: מזמרים בקומם מזמור למנצח אל הנחילות כל מזמורך : "נפשי לה׳

משומרים לבקר וגו׳ : משא דומא אלי קורא משעיר וגו׳
תפלה לדוד הטה ה׳ וגו׳ : נעם שירו לה׳ שיר חדש וגו׳ :
שירו לה׳ וגו׳ : נגדו המזמיר מזמור לדוד הבו לה׳ בני
אלים הבו לה׳ כבוד לאלהיך : ״סמכים כי כה אמר רם
ונשא וגו׳ עם מזמיר תפלה לעני וגו׳ : סמכתו עם אלהי
בושתי ונכלמתי וגו׳ : ודוי את חטאי אני מזכיר היום וגו׳ :
כפרו בגוים כבודו ומזמור שעומדי׳ כביה ה׳ אלהיך : ״ענין
הקדמה מי בכם יאזין זאת וגו׳ מי נתן למשסה יעקב וגו׳ :
עד וימאס ה׳ בכל זרע ישראל : עד להן מן די הרגיזו אבהתנא
וגו׳ עם מזמור על נהרות בבל שם ישבנו זרע יעקב על
ו ומתוך ירושלם וגו׳ הקדמה לשירה ויושע ה׳ ביום ההוא
את זרע ישראל עמך : ״פוצחים עמו אשרי תמימי דרך עם
ויזכור ימי עולם : וגו׳ פרק שירה ויושע ה׳ ביום ההוא וגו׳ :
ותען להם מרים וגו׳ ויסע משה את ישראל וגו׳ להנהילם :
פצהו רפנו יחדיו וגו׳ רפאני ה׳ וגו׳ כי אני ה׳ רופאך :
״צועקים הקדמה שמחו בה׳ וגו׳ וצדיקים ישמחו יעלצו לפני
אלהים עם מזמור רננו צדיקים בה׳ וגו׳ : צדקת ענין היום
ה׳ בציון גדול וגו׳ וידבר ה׳ אל משה אחרי מית וגו׳ כל
פרקך : ״קריאת ועשית מזבח מקטר קטרת וגו׳ : קוראים
והקטיר עליו אהרן וגו׳ : ובהעלות אהרן את הנרות לא
העלו עליו קטרת וגו׳ קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳
אלהיך : ״רנן מרננים מזמור שיר לך דמיה תהלה וגו׳
ודוי ועתה מה נאמר אלהינו וגו׳ רוממים וברוב עונינו
ועונות אבותינו אין לנו היום כהן מקריב קרבנותינו וגו׳ :
רנה ונהי יקוננו כלל וודויך : ״שוב למען עבדיך וגו׳ וענין
צאן אובדות היו עמי וגו׳ : שמע משמיעי׳ וענין קח לך
כלי רועי אוילי וגו׳ : שמה לשמה וגו׳ עד ועבדי דוד מלך
לעמך : ״תובעים הגידה לי שאהבה נפשי וגו׳ תוכן אשירה
נא לידידי וגו׳ גפן בוקק ישראל : התחנה מתחננים מזמור
רועה ישראל האזינה וגו׳ וענין שלוש קדושתך :

(כב) **תודה** מהודים מזמור אודה ה׳ בכל לבב
וגו׳ וענין היום ה׳ בציון גדול וגו׳ :
תוכן לשון נביאך כה אמר ה׳ גואלך קדוש ישראל וגו׳ :
עמי זכר נא וגו׳ אשירה נא לידידי וגו׳ כי חסדך גדול עלי
וגו׳ הבא לפניך התנהי : ״שמיעה ענין היום אך בעשור לחדש
ה״ז הזה וגו׳ והקרבתם עולה לה׳ וגו׳ שעיר עזים א׳ לחטאת
לה׳ וגו׳ : כל הקרבן ודוייך : ״רבת ה׳ ריבי נפשי וגו׳
זנח ישראל טוב וגו׳ והזנה משלום נפשי וגו׳ רוחשי׳ משכיל
לאסף למה אלהי׳ זנחת לנצח ומזמור הודינו לך אלהי׳ וגו׳
כל המזמור ליוצר נפשי : רפאני ה׳ וארפא וגו׳ : ה׳ אל
באפך תוכיחני וגו׳ חנני ה׳ כי אמלל אני בגלותך :
״קובלים כסא כבוד מרום מראשון מקום וגו׳ : קוראים
ויקרא אברהם את שם המקום ההוא וגו׳ ויאמר דוד
וגו׳ : ויחל שלמה לבנות וגו׳ ויכן שלמה את הבית בית
מקדשך : ״צפה את הבית ויצף את הבית וגו׳ : צדיתו
עד בנה בניתי בית זבול לך : ועתה בחרתי והקדשתי את
הבית וגו׳ : צעקו וה׳ שמע בתפלת הסידיך : ״פיהם מקונן
בקינה ואומרי׳ עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי : פוצים
אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם
ישחרונני : פוצים וכבוד אלהי ישראל וגו׳ וירם כבוד ה׳
לפני יחזקאל נביאך : ״על החצר החיצונה ויצא כבוד ה׳
וגו׳ : עורכים ויעל כבוד ה׳ וגו׳ ויאמר ה׳ אם יעמוד משה
וגו׳ על כן נתתי׳ להם לנדה בגלותך : ״סוללים קינות
כבודי מעלי הפשיט : וענין עזיהו שאו עיניכם וראו ביה
ה׳ מכבודו הופשט ונשאר ערום ומקדשו נשמם וחרב ותטמא
מקדושתו : כפרו והילילו כהניו ולוייו משרתי אלהיך :
״נגינת סליחות עוד יאמרו ויעבור ה׳ וגו׳ ה׳ ה׳ אל רחום
וגו׳ : נועם מזמורים בתפלת ערב מזמרי׳ ומשבחי׳ ומהללי׳
לאל רחים : נחלתנו נהפכה לזרים וגו׳ : מחטאת נביאיה
וגו׳ השופכי׳ בקרבה דם צדיקך :
מודים עוד נפלה עטרת ראשינו כל
ענינו : מהללים עוד ענין כי תוליד בנים ובני בנים : ועתה
חלו נא פני אל ויחננו וגו׳ : משה ואהרן בכהניו ושמואל
בקוראי שמו של אלהיך : ״לנהי מקוננים עוד מה כחי כי
איחל וגו׳ זכר נא כי כחמר עשיתני וגו׳ : למוצאר ה׳ אל
באפך תוכיחני וגו׳ ועתה חלו נא פני אל ויחננו וגו׳ חליתי
פניך בכל לב וגו׳ לקדושו משלשים קדושה : לכן כה אמר
ה׳ אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש
יעקב וגו׳ כל ענין קדושתך : ״כל תפלתם משלימי׳ ותפלת
הצהרי׳ מתחילי׳ אברכה את ה׳ בכל עת וגו׳ : כלילת ייחוד
גדול מיחדי׳ ואומר עוד ויקם על מעלה הלוים ישוע ובני
וקדמיאל וגם הן לא קצרה יד ה׳ מהושיע : כוללי׳ התהלה
והפלה לעני כי יעטוף וגו׳ ותפלה לחבקוק הנביא ה׳ שמעתי
שמעך יראתי ה׳ פעלך : ״יושר ענינים ומזמורי׳ מהללים
ומשוררים : יפעה פרשת היום וההפטרה וסליחות עם
מזמורים ; ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד
בעולמך : ״טעמם לדרוש החכם שבהם הפרשה והנבואה
ומזמור בענין היום : טוב ספר התורה מוציאים וקוראים
ענין היום כן עושים בכל מועד וחג ה׳ לקדוש היום : טוב
אתה ומטיב למדני חקיך : ״חרוד יחרדו בתפלת הערב
להלל : חפין ענינים בענין תפלתם ומזמור אברכה את ה׳
והיחוד והתמיד ומזמורו ווידויו למלל : חזון דרך סליחות
ומזמורי׳ ותחנוה ענני ה׳ ענני וגו׳ : כשענית לאברהם וגו׳
ליצחק על גבי המזבח עננו : ויזכיר כלל צדיקך , ״זוכר
ומזכיר ברוגז רחם תזכור כל הענין ומזמור תפלה למשה
וגו׳ וקדושה , זכירת כלל התפלה , וכן בימי האבל ד׳
הצומות וצומות נדבה לקדושה ולמללה , זכר כל היחוד
וכל התפלה עד שמח נפש עבדך , ״ואז מקוננים אוי לי
על שברי נחלה מכתי יגו׳ אהלי שודד וכל מיתרי נתקו
וגו׳ כי נבערו הרועים וגו׳ שה פזורה ישראל וגו׳ חמסי
ושארי על בבל תאמר יושבת ציון וגו׳ : ויאמרו אכלני
הממני נבוכד נאצר מלך בבל וגו׳ כל ענייני קינותיך : ״הצור
תמים פעלו וגו׳ ה׳ צדיק בקרבה וגו׳ כי על אפי ועל חמתי
היתה לי העיר הזאת וגו׳ על כל רעת בני ישראל וגו׳ המה
מלכיהם שריה׳ כהניהם ונביאיה׳ וגו׳ כל איש ישראל וגו׳
הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים האדני אין בציון :
שמו שמים על זאת ושערו חרבו מאד נאם ה׳ אלהיך :
״דורשים עוד משא גיא חזיון מה לך איפא כי עלית כלך
לגגות : תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה וגו׳ :
דוברי׳ כל קציניך נדדו יחד וגו׳ על כן אמרתי שעו מני
אמרר בבכי וגו׳ בת עמי חגרי שק וגו׳ כי יום מהומה
ומבוסה ומבוכה וגו׳ : דינם עוד לקונן ברוב פסוקים
וחזיונות חוזיך ענין יומך : ״גם סליחות ומזמורי׳ בתשעה
בתמוז בחדש הד׳ : גמירתו אף בשבעה בחמשי : גומרי׳
בעשרים בארבעה בשביעי : גם בעשירי בעשרה בו
מקוננים רובי קינות וחזיונות וסליחות מדברי התחונים
ופסוקי נביאיך : ״בחכמה ושכל דורשי׳ ענין כל יום ויום
וקוראי׳ עניני כל יום ויום : ביום פורי׳ מהללים בתפלת כל
יום עד תפלה לשה וגו׳ ומתחיל בנגון אברכה את ה׳ וגו׳
חציו השליה וחציו העם : באלהים הללנו כל היום וגו׳ :
בירור כל הענין : רבות עשית אתה ה׳ אלהי וגו׳ עם עצי
עצה וגו׳ ואומר הענין כי המן בן המדתא האגגי
וגו׳ עד ומאמר אסתר קיים את דברי הפורי׳ האלה וגו׳ :
ומזמור שגיון לדוד וגו׳ ומגלת אסתר : יכן בבקר כזה
ושירה ויושע ושליש הודויים והלל , ומגלה אסתר בנגון
וברכתו : ומזמורי׳ והלולים לאלהיך :
״אזי משלימים תפלותיה׳ ביראה וברעדה ורוב
שמחה ושירה : אף מרבים מתנות לאביוני׳ ולאלמנות
ויתומים כהורה : אלה דברי מעשה משכילי ג״ע המשכילי׳
בעלי מקרא אוהבי ה׳ תלמידי האנים הטובות יודעי התורה
איום ונורא : אנשי אמת נאנחים ונאנקי׳ אשרי תמימי
דרך ההולכי׳ בתורה ה׳ : כלל אשר זכרנו בעניני׳
ואשר נזכיר נכללי׳ במצות אנכי ה׳ אלהיך :

(כג) **גליבם** אישים אקרא וקולי אל בני אדם
אחבירה : כי אזן מלין תבחן
וגו׳ משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב להתבררה :
אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם : כי ה׳ יתן
חכמה מפיו דעת ותבונה למבקשי אלהיך : ״בינו נא כל
יראי אלהים שבזאת מעשה המשכילי׳ ובריתם : לכן המה
הלא

הלא יגידו ויוכיחו צדקה מליהם : בצדק כל אמרי פיהם :
אין בהם נפתל ועקש וכל אלה ההפלות והברכות שהזכרנו
ויחוד אלהינו שנזכיר נכללות במצות אנכי ה׳ אלהיך : "גם
עוד המה בטמאה וטהרה נשמרים : גדול וקדוש ימות
המקודשים יום אחד בכל מועדי ה׳ כתורת צור מקדישים :
והנאי תפלות הנביאי׳ כאשר רמזנו מתפללים : גם אלה
להכמים הכר פנים במשפט לא טוב לפני אלהיך : "דרכיה
דרכי נועם ושלו׳ : דרישת וקדוש מועדי׳ בעד נאמן עדות
הירח בימות החדשי׳ מקדישים ימות המקודשי׳ בתשלום :
וקדוש שנותיה׳ במציאה עדות האביב מבקשי׳ ושומרים
לעילום : דרשו טוב ולא רע למען תחיון ויהי כן ה׳ עמכם
לעולמך : "הן אלה מודיעים כי הם הראשוני׳ : כי מעשיה׳
מעשי דברי תורת ה׳ בראשונים : הלא תדעו הלא תשמעו :
הלא הוגד מראש לכם מאלהיך : "ואזן מלין תבחן וחיך
יטעם לו : ולכם המשפט כי פח הייתם כל איש לגורלו :
שובו נא אל תהי עולה ושובו עוד צדקי בה בעיניך : "זכרו
מרחוק את ה׳ וירושלם : כמשכילים אלה ענן נשיא ראש
הגולה נשיא ישראל וריעיו נ"ע תלמידי גנאי ברוך תלמידו
של עזרא כהן ה׳ וחאנים הטובות יושבי ירושלם : זכרו
זאת והראוששו והשיבו פושעים עדת עמך : "חדלו לכם
מן האדם ואהבתו : כי אח לא פדה יפדה איש במותו
ובדין חטאתו : חי אני נאם ה׳ אם בן ואם בת יצילו
בדינך : "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו : טוב ויחיל ודומם
עד יקום מצורריו : טוב לשבת על פנת גג מאשת מדינים
ובית חברך : "יען כי לא יועילוך קבוציך : את כלם ישא
רוח יקח הבל עדת מנאציך : ישרו בערבה מסלה לאלהיך :
"כי שוחה עמוקה נבריה ובאר צרה : הרחק מעליה דרכך
והתעוררה : כי אם יש אחרית ולא תכרה תקותך :
"למוכיחים ולמתוכחי׳ ינעם ותבא ברכת טוב ה׳ : שמעו
דבר ה׳ החרדי׳ אל דברו וגו׳ למען שמי יכבד ה׳ :
אומר כל איש ואיש מרועיך מנאצי ה׳ ואומר הנביא ברוח
הנבואה ונראה בשמחתכ׳ אתם חרדי ה׳ : והם יבושו
מהעיך ושונאיך : "מהעיך מנאציך שונאיך מגדיך ילבשו
בשת וכלמה המגדילי׳ עליך : מבשר לך אל תיראו חרפת
אנוש ומגדופותם אל תחתו בעולמך : "נועם עולם זה אל
התאו בנפשך : ואל תחמוד יפיה בלבבך ואל תקחך
בעפעפיה : נהם ככפיר אימת מלך למרשיעיך : וכטל על
עשב רצונו ליראי אלהיך ומצדיקיך : "כלה יתרומם שמו
ויתעלה הושבהותיו אין מידו מציל במשפטיו ונקמותיו :
כמר מפחדך בשרי ויראתי ממשפטיך : "על כן מפניו אבהל
אתבונן ואפחד ממנו : כי תמול אנחנו ולא נדע ומחר
איננו : עתה אקום יאמר ה׳ עתה ארומם עתה אנשא יאמ׳
אלהיך : "פניתי אני צעיר לימים תולעת ולא איש : לדרוש
ולחקור כפי מעט קט מזער מצער סרעפי לבבי ואמנם יד
איש : פליאה דעה ממני וגו׳ כי בער אנכי מאיש לפני יראי
אלהיך : "צדקת יהודו והורתו לכפר ולהגיד לא ממדעי
לבבי כי אם מדעת אלופי משכילי נ"ע אני מגיד : צעיר
אנכי ונבזה בפקודיך קורא אני אל אלוה להדריכני במצותיו
ויחזקני לא אשא פני איש כמעט ישאני עושני : קול ה׳
לעיר יקרא ותושיה יראה שמך : "רוכב ערבות אל תשגני
במענה לשוני זכור כי עפר אנחנו ומחמר קורצתי גם אני :
רוח אל עשתני ונשמת שדי החייני ביצוריך : "שגג וטעות
אם ימצא באמרותי : לא הוא מלמוד מלמדי ומשכילי כי אם
בקוצר דעתי ודוחק צרותי : שגיאות מי יבין מנסתרות נקני
למען שמך : "תרתי בסעיפי לבבי עתי שורות אלה לחרות
לגלות אזן אחי כי הלפנו הך עברנו הורות : תוכחת מגולה
טובה מאהבה מסתרת מעיניך :

(כד) תמור שי ואשבר יקחו נבונים מלי : ותמימים
ישאו הוכחתי וריבות שפתי : תן לחכם
ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסף לקח הורתך : "שבתי
וראה אני דהוקק זה לשם ה׳ , וקראתי שמו **אשכל
הכפר** וכנויו ספר הפלס פלס ומאזני משפט
לה׳ , שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם
באחריתך : "רשומו ושמו וכנויו : ומטרתו , והועלתו :
גבולו : וכשרונו : וחלוק אופני מנתו , רפאות תהי לשרך
ושקוי לעצמותיך , "קריאה אלה שמנה החלקים ראויים בכל

כפר וספר היות מן החוקקי׳ , קחו מוסרי ואל כסף ודעת
מחרוץ נבחר בעיניך : "צדייתם ראוי שידע האדם רשומו
של כפר , הוא מסלול וטהרת וטענה הספר : צרופה אמרתך
מאד : צדקתך צדק לעולם ואמת תורתך : "פתרון ושמו
של כפר , הוא שיקראהו החוקקו שם להודיע לכל חוקתו
ומי החוקק הספר , זית רענן יפה פרי תאר קרא ה׳ שמך :
ופי ה׳ אימר וקורא לך שם חדש א"פ ה׳ יקבנו , על ירושלם
עורך : "עוד כנויו הוא יחוסו והודעתו , שיאמין בו בבירור
ולא יאמין בספרי מכתבים עמל כתיבתו :
עט שקר סופריך : "פלול מטרתו היא שמירת הספר
ומקחו , לירוא מאלהים קדושים ומכחו , סלסלה ותרוממך
תחבקנה ותכבדך : "צועק והועלתו הוא בשמרו האיש דברי
הספר ההוא , יועילו לו בזה וליום הבא בדינהו : נזהר
בהם בשמרם עקב רב באחריתך : "מענה גבולו וכנו
להיות מתורת אלהים חיים , ונבואות וחזיונות מעין היים ,
מצות ה׳ ברה מאירת עיניך : "למוד כשרונו הוא להיות
הספר כשר , בשכל ובינה ודעה וכשרון לפני כל אדם
מישר , להודיעך קושט דברי אמת להיות בה׳ מבטחך :
"כת חלופי אופני מנתו הוא על כמה חלקים ומצות יחלק
הספר ההוא : כל אמרת אלוה צרופה מגן הוא : כי
נעים כי תשמרם בבטנך : "זאת מליצת שמות שמנה
החלקים , זיים ולבונם מדרך תורת אלהים קדושים , זכרון
ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי
נושאי ארון ברית ה׳ אלהיך : "וכתוב ושמתם אותו מצד
ארון ברית ה׳ אלהיכם והיה שם בך לעד , וכתוב בעבר
הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת
לאמר לישראל מן יודע ועד , ואלה הפסוקי׳ מידיעי׳ שם
המצוה ההוא הוא האלהים , ושם התורה , ומי כתבה :
ולמי מסרה , ובאי זה מקום שמה להיות לעד , וחוקת
ושמירת הספר שנאמ׳ באר את התורה הזאת הכשרה
המקודשה המאוששה המהורה הישנה מתודות זולתך :
הוגד לנו עוד ויהי בארבעי׳ שנה בעשתי עשר חדש באחד
לחדש דבר משה אל בני ישראל וגו׳ , הודיע באי זה זמן
בשנת יציאה׳ ממצרי׳, ובאי זה חדש : ובאי זה יום של חדש :
ובאיזה מקום ביארה : שנאמר בעבר הירדן בארץ מואב
וגו׳ : פתר וביאר מסלולה והועלתה , וגבולה , ומטרתה :
וכשרונה , וחלוק אופני מנתה : ככתוב אלה החקים
והמשפטים וההורות וגו׳ אשר צוה ה׳ לישראל עמך , "דבר
עוד ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים ותתן להם
משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצות טובים מאירות
עינים , ומועילות ומשיבות נפש בשמרם כלל חקי אופניה
הישרים דבר דבור על אופניך , זכרו תורת משה נביאך :
"גם עוד כתוב ואת שבת קדשך הודעת להם וגו׳
וכמה הורות יש בם אופני מצות מנות מצוויך :
בטמאה וטהרה וקרבנות המתכפרים וכתיב בהם זאת
התורה וגו׳ לכפר להם , גדולתם רבה מאד והועלתם : כי
גם מאלה ידרוש הדורש ויחקור ויבין יוצרו מעקריהם : כי
אין דומה לו ואין כערכו ה׳ צבאות זכרו גואלינו ה׳ צבאו׳
שמו קדוש ישראל עמך : "בין יבין לשולח ולשלח
ולמשלחת : ואל מי שולה וארמון השולח וכמה אופני
המשלחת ואת כל ונכחת : באי זה זמן ובאי זה חדש ובאי
זה יום של דרכך ושנתך : "אך יאחז המשכיל דרכו :
וישכיל ויישיר עמקו ורהבו וארכו , ארחי ודבעי זרית וכל
דרכי לפניך :

(כה) אז ימצא חפץ צורו , יראתו ועבודתו ומצותו
אשר הייבו יוצרו , אולי יש תקוה
באחריתך : בראש יבין בוראו השולחו בעולמו : כי הוא
בורא הכל חי וקים קדמון מצוי יכול והכם ה׳ שמו : ברוך
כבוד ה׳ ממקומו כבוד מלאכיך : "גם ידע שלוהו ונאמנו
ומשלחתו היא הורתך , כי לא לריק צוה ונזהר כי אם
להרבות לו שכרו בעבודתו גם עבדך נזהר בהם בשמרם
עקב רב מאלהיך : "דין יהודו וצדקת עדיתו , ישכיל
בדעתו ולא להשען בדעת אחרים כי כל איש ישולם לו
כמחשבתו ופעלו , דע את אלהי אביך ועבדהו בלב
שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה׳ , וכל יצר

מחשבות מבין עושך : "הן רבים לא יחכמו וזקנים אמת
ומשפט לא יקימו אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי הבינמו
דלא אב אחד לכלנו הלא אל אחד בראנו וגו׳ : אחד היה
אברהם ויירש את ארצך : "ועם שונים אל תתערב לנטות
אחרי רבים : כי מדור המבול ועד פה נטו מדרך ה׳ ברבים
וכאשר נזהרנו לא תהיה ולא תענה אח״י רבים לרעותיך :
"זדים אנשי דור המבול רבים היו ונח וביתו נמלט מבניהם
והיו , זממו ואשר יזמו לעשות דור בני קדם ובלל את
שפתם ולשם ולזרעו נשארה לשון קדשך : "חטאים אנשי
סדום יעשירה רבים בעדהם , ולוט וביתו נצול מאדמתם :
המלאך גם לאב המין בישרותו ואמר לך לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך : "נפשות לב המרגלים משלותי
ארץ : ויהושע וכלב נבחרו מכלם ככתוב ויהושע בן נון
וכלב בן יפנה המה יראו את הארץ : טוב ראייתו יען
אשר מלא אחרי ה׳ אלהיך : "ישרות משה ואהרן וצדקת׳
כברתם ונמצאו להושיה כפלים : והכשרו לכהנה ולעבודה
ולשרות ולנבואה מכלל שבט לוי כצהרים , ולוי מכל שבטי
ישורון לשיר בכנורות ובמצלתים , ויהושע משרת משה
הכשר מכל שבט אפרים : ודוד ע״ה מכל אחיו ומכל שבט
יהודה ושבט יהודה משבט אפרים , יהי שמו לעולם וגו׳
זרעו לעולם יהיה וכסאו כימי שמיך : "כסלות עשרת השבטי׳
רבה מאד ורבים היו , ויחידים יהודה ובנימין הלכו בתורת
ה׳ שנים רבות ויהיו , כן נאנחים ונאנקים נביאים ותאנים
השובות בגלותך : "למאדם הראשון ועד היום הזה שטים
הרבים מדרך ה׳ : ויחידים ותמימים ידעו דרך ה׳ :
וכן לעתיד ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה
והבאתי אתכם אל ציון עיר ה׳ , כן לעם אחד
חשק ה׳ : לנאם הנגאם לא מרבכם חשק ה׳ בכם מכל
זולתך : מגדל עז שם ה׳ בו ירוץ צדיק ונשגב פני ה׳
בעושי רע וגו׳ לכן יאתה לנו ללכת בדרכי ה׳ ולהתרחק
מעצת רע , מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב
באחריתך : "נאמנה עדות ה׳ וטהורה : אחת היא לאמה
וליולדתה ברה , ראוה בנות ויאשרוה וגו׳ נחמדים מזהב
ומפז רב ומתוקי׳ מדבש ונפת צופים להבך : "סלה עומדת
לעד : זכרו תורת משה עבדי וגו׳ וחוטאי חומס נפשו וכל
משנאי אהבו מות לעד : סמוך לו כי מוצאי מצא חיים חיי
עולמך : "על זאת יתעשר לנו להדבק אל ה׳ אלהינו :
ולשמור מצותיו בכל לבבנו , וליחד שם ה׳ אלהינו , ולהגיד
יהודו לבאים אחרינו , עקב אולי יש תקוה באחריתנו , על
כן אהבתי מצותיך : "פליאה דעת ממני וגו׳ כי בער אנכי
מאיש וגו׳ הנה נא פתחתי פי במצותיך אל תשגני , פניך
האר בעבדך ולמדני את חקיך : "צעיר אנכי ונבזה וגו׳
אני עני וגו׳ ואנכי תולעת ולא איש וגו׳ : צעיר אנכי לימים
וגו׳ צר ומצוק מצאוני וגו׳ , צמתתני קנאתי כי שכחו צרי
דבריך : "קולי אל בני אדם ואליכם אישים אקרא , שמעו
נא תוכחתי וגו׳ שמעו חכמים מלי וגו׳ כי שם ה׳ אקרא :
קול ה׳ לעיר יקרא ותושיה יראה שמך : "ראשית דרכי אל
לדעת יחוד אלהינו בחכמת לבבינו ולא בראיית עינינו :
רשום הנגאם וידעת היום והשבות אל לבבך : שידיעת
הלב לדעת יחודו : הביאנו לירוא מלפניו וליחדו , ונעשה
הטוב ולא נעשה הרע עקב לא יבוא עלינו אידו : שכן
כתוב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם
לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר לעולמך :
תורת ה׳ היא מאמר ומעשה : ולא יכשר לדעתה ולשמרה
כי אם אחר ידיעת הלב ואז תשמור ותעשה , תבין בדעתך
כי אם לא תדע לאדון איך תעבדהו בכל לבבך :

(כו) תמימות תורתו היא עבודתו , ותפלת ישרים רצונו ותאותו , ואם לא תבין לפני
מי תעמוד בתפלת עבודתו איך תדע לך שתעבדהו ביראתו :
וכתי׳ עבדו את ה׳ ביראה וגילו ברעדה לפני אלהיך :
"שחסדיו רבים עליך כבראו אותך גוף להועילך : וחיים
וחסד במזון ובמלבוש הבינך : ודעת וחכמה וכבוד הננך ,
שת כל תחת רגליך : ותחסרך מעט מאלהים וכבוד והדר
תעטרך : "ראשית חסדו זו היא עליך : וכל טובתך זו כל
עליך לעולמך ככתי׳ טובתי בל עליך : כי תבין בדעתך
מטפה הביאך ואיך עשך עושך : רשום הנגאם הלא כחלב
התיכני וכגבינה הקפיאך : "קץ השלמת חסדיו אליך :
הזהירך וציוך ויסרך במוסר כאב לבנו לרחמך : יען חסדו
ואהבתו עליך להנחילך חיי עולם הבא עוד לנפשך , קרא
כתיב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא כנפשך : "צרור׳
נפשך תהי בצרור החיים , עם כל הכתו׳ בירושלם לחיים ,
בעבדך לאלהיך בכל קרביים : צדקך ילך לפניך ביומים :
ככתו׳ יחיינו מיומים וגו׳ , אז יבקע כשחר אורך , "פרי מעשה
הטוב זה הוא , יען זאת יאתה לנו לעשות רצונהו :
ולדבקה בו ולדעת יחודו ופעלהו , ולהגיד פליאתו
ומעשהו : פלס מעגל רגליך ויהיו חיים לנפשך :
"עמוק אם תעמיק בלבבך : כי איך תחזה אלוה מד תך :
שיר גופך וגוף חבריך : ותחזה כח אלהיך : "עוצי רתם
אמר ומבשרי אחזה אלוה כן בחכמתך : "סדור מקראות
גופך הבן : איך הייה ואיך נולדת כבן : ויונק וטף ועולל
בלי להבן : ונתגדלת בלחם כבהמה להבן : סמיכות
מקראותיך טובות ורעות בלי רצונך : "נודע לך כי לא בראת
לעצמך : ועוד אינך יכול לברוא זולתך : דמות גופך עם
היי נפשך : ותקון חסרונותיך ועוותיך : נטה דעתך בזה
כי לך בורא עושך : "מזה תדע והשכל : כי הלא הכתיבה
ובנין וכל מעש שכל : יצטרכו אל עושה ומשתכל : ולצור
תמים דעים נפלו ממנו מעשים מכל אבקת רוכל : מורים
שהם חדשים ממחדש והוא אלהיך : "למען כי כל חדש
לו ראשית ותכלה וכל מקרה וכסלות ותהלה : ויתרון דעת
ושפלה : ואפיסה ונפילה : לכל תכלה ראיתי קץ רחבה
מאד מצותך : "כי הכל עבדיו : ועמדו הכל למשפטיו :
כי אמת ה׳ לעולם ודבריו : ואינו דומה לברואיו : כי כל
גוף מוצרך לצורך טוב ורע בעולמך : "יוצר הכל אינו
מיצרך לצורך : ועל כן הוא אל אמונה ואין עול בכל
ערך : צדיק וישר הוא ותם דרך : ולפניו תכרע כל ברך :
ידעתי כל עוף הרים וגו׳ : אם ארעב לא אומר לך וגו׳ :
האוכל בשר אבירים : "טעמו וחכמתו יודעת : כי הכזב
והחמס רע לכל איש דעת : והוא צוהו מלעשותו ואיך הוא
יעשהו בחכמה נודעת : והמיכשל נכשל בם בלי דעת :
וצור תמים דעים אינו נצרך כצורך אף יודע בדעה : טוב
ה׳ לכל וגו׳ : צדיק ה׳ בכל דרכיו וחסיד בכל עולמך :
"חולי ומיתה ומקרה וכל מום : שמשים על ברואיו חנון
ורחום : מלידתם בלי חיוב כל מאום : לא למען כי מעשהו
רע ובעל מום : חפצו בהכמתו כי כאשר ייסר איש את
בנו ה׳ אלהיך מיסרך : "זר ורע הבאת המכה : אם לא
ירפא למוכה : ושבתו יתן לשמח לב נדכה : כן תמים
דעים ירפא כל מוכה : ושכר ירבה לכל חוסה ומחכה : זרח
בחשך אור לישרים וגו׳ אז תפקחנה עיני עורים וגו׳ : אז
ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם בישועתך : "וזה הוא
אשור ראשון מאשורי אלהיך ויחודו : ראשית עבודת יראתו
וכבודו : ואשור השני לך לדעת כי הוא ראשון ואין
מבלעדו : לא כראשוני׳ וקדמונים הברואי׳ להעידו : וכתו׳
לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה בעולמך : "היה והוה
ויהיה : זה שמי לעולם הויה : אהיה אשר אהיה ועוד
יהיה זהו פירוש אהיה אשר אהיה : היה טרם עולמו :
והוה אחר בריאת עולמו : ויהיה לעתיד והויה : הגיד אני
ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים בשמיך וארצך :
"דרכו אין חדש ממחדש : כי דין החדש יש לו מחדש :
ומחדש מאחר מחדש : ואין ראשית וקץ למחדשי׳ מחדש
ממחדש כתולדות הארץ מאל מחדש : דעו כי ה׳ הוא אלהים
הוא עשנו עושך : "גם אשור שלישי להבין : כי הוא
אחד ואין לו שני יועץ ומבין : כי כל שנים מחליף איש
עצת חברו אשר הבין : ובכר כל ברואיו יורע בדרך אחד
מתיצבין : גם מיום אני הוא וגו׳ אפעל ומי ישיבנה וכתו׳
ואין אלהים עמדי : אני אמית ואחיה וגו׳ בעולמך :
"באשור ה׳ להשכיל כי הוא חכם לבב יודע ומשכיל : ושם
פה לאדם ועין לראיה ואזן לשמוע ודעת משכיל : הלא הוא
איך יראה וישמע ויבין כמשכיל : ולעבדיו יותר מפושעיו לא
יורה וישכיל : ולמורדיו יהולל ויכפיל וינכיל : בינו בוערים
בעם וכסילי׳ מתי ישכילו לפניך : "אף הכמת החכם ממעשיו
נודע כי הוא חכם אע״פ שאינו נראה באותו עת לעין כל
ראה

רואה וחכם : כסופר ובונה וכל אמן וכל מעש נחכם : אכן מתקון מה מעשיהם נודעים חכמיך :

(כז) אבן

בורא כל : מזה נודע בכל : שמעשיו ובריאותיו בחכמה ובתקון לכל : צור שמים וצבא ותולדות כל : אגמי׳ וימים ונהרות ורומשי כל : ה׳ בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה נגד עיניך : ״בהפין אשור ה׳ להתברר : כי הוא גבור יכול על כל מתגבר : כי כל גבור מחברו עליו יתגבר : ומעשי האל פלאים ונוראי׳ ממעשי כל גבור להתגבר : כי הוא נכור על כל גבור מהנשא ומהגבר : בורא קצות הארץ לא ייעף לא ייגע וגו׳ נוטה שמים ויוכד ארצך : ״גבורתו ממעשיו :ראית : בבריאה הרים וגבעות וארץ הנבראת : ואלונים וארזים וכל תולדות הנמצאת : ימים ונהרות ומעיינות ואגמים וחול אשר שם על שפתם הנגבלה; תנינים הגדולי׳ ובהמות וחיות ועופות וזיז שדי ולויתן. וכל רמש הנרפשת : גלים ושאון ימים: גבול שם בל יעבורון בל ישובון לכסות ארצך : ״דברו ומאמרו בראם: נפשו אותה ויעש והמציאם : כמותם ובצמחי הארץ ובשמים משונים זה מזה בברואם : בדברו נעשו וברוח פיו כל צבאם : משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאומים להכבישם : דבר וייראו יושבי קצוות מאותותיך : ״האשור הו׳ שיודע כי הוא חי לעולם נודע: אין ראשית וקץ בחייו נגדע: מן עולמו לעולם אינו נעדר ונגרע : כבתוב די הוא אלהא חייא וקיים לעלמין ומלכותיה דילא תתחבל וגו׳ וכתו׳ הסולח לכל עוניכי הרופא לכל החלואי נפשך : ״ומעשיו הנופלים ממנו תמיד: כילידת תולדות הארץ והיים ומתים להתמיד : ועוני ועשר וחולי ומכה להצמיד : רעש וברד ושלג וברק ומטר וקור וחום להעמיד : ואמדתי חי אנכי לעולם ראו עתה כי אני אני הוא וגו׳ מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל יאמר אלהיך : ״זוהר הקשת בעננו : מראהו בכל עת לכל רואה בעינו : ולכל רואה בלבו מחכמת קונו : מספור המספר לכל שומע באזנו : כי כל פקיים שבועהו בזכרו חסדו והנו : ואם אינו חי לעולמים איך זוכר ומראהו תמיד ומקיימו ברית דינו: ככתוב וראיתיה. לזכור ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה בכל הארץ ובינו , זאת אות הברית אשר הקימותי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ בעיניך : ״חי בזמן הלא מי שהוא חכם. וגבור ומצואי : הוא חי שנופל ממנו המיד מעש מצואי : הויה נראה נודע ועשוי לכל דור ודור ולכל זמן ולכל עין בשר ודם וראוי , מציל ופודה מוחין ורופא ולכל עצם שקוי : חי ה׳ וברוך צורי וירום אלהי ישעי : חי חי הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אל אמתך : ״טעם אשור הז׳ כי הוא נמצא לעולם בחכמת מדעי : כי הוא לא יפול ויאסף ויאפס כנגרעי : ולא הוא נעדר לזמני ורגעי : כי בכל עת מצמיח ומיבש מוליד ומעציר זרעי ונטעי: טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו ואמת ה׳ לעולם : אם אני המוליד ועצרתי יאמר אלהיך : ״יען לו היה נעדר: לא היה הטוב וחלופו ממנו נופל ונסדר : אף כל אפום מקדם הוא באחרית נעדר : וראשון מקדמי קדם לא נקדר: לא נחלש ולא גוע ושמין עליו לא נדבר : ה׳ עזוז וגבור וגו׳ חכם לבב ואמיץ כח וגו׳ נותן ליעף כח וגו׳ ה׳ כגבור יצא וגו׳ אני ראשון ואני אחרון עם אחרוניך: ״כי הוא יכול מענהו יהיה : היה והויה ויהיה: יפלו ממנו מעשים ולכן הוא נמצא והויה : ואחר שנופל ממנו המיד מעש ועשוי ההויה : ידוע כי הוא נמצא ממית ומחיה: ככתו׳ וה׳ לעולם ישב כונן למשפט כסאו : וה׳ אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש ארצך : ״לאשור שמיני כי הוא ראשון מכל ראשוני: ואחרון מכל אחרוני : והוא עושה כל יוצרי וקוני, כי כל ראשון ואחרוני : אפום היה והמציאו בוראני , והוא חדוש ממהדש כמוני :לכן יאפס ויעדר בדומני , לכך מפעלות אלהי׳ וגו׳ , לכו חזו מפעלות ה׳ אשר שם שמות בארצך : ״מצטרך החרש אל מחדש ׳: ומחדש אל מחדש : ואם כן אין קץ לחדש ממהדש מתחדש : עד אין חקר למעלה ולמטה יתחדש : מאין כמוך ה׳ גדול אתה וגדול שמך בגבורה : כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וגו׳ : ונגולו ככפר השמים וגו׳ כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו מאלהיך : ״נועם ראשית אלהינו : ראשון הוא בלי ראשית לעולמנו : ובלי אחרית באחריתנו : כי הוא היה והויה ויהיה בתכליתנו : נאום מי הקדימני ואשלם וגו׳ ואת אחרונים אני הוא לעולמך : ״סרור אשור הט׳ כי אינו גוף דומה בעומקי ארכי ורחבי ארחי ורבעי : ולו היתה בדמותי ומדעי : ההרשים יהיו הזנים בו כגופי וגוף רעי : סומך ה׳ לכל הנופלים וזוקף לכל כפופיך : ״עוד דע כי כל גוף חדש הוא כגופך : וכל חדש לא יוכל לבראת גוף כבשרך: בארבעה ערוכים ורוחך ודעתך : עושה כל יאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי בעולמך : ״פירושו כאשר לא נוכל אנחנו לברוא גופים כגופינו , בעור ובשר וגידים ועצם ודמנו : ורוח ונפישה בהרגשתינו : כי ה׳ אומר מי שם פה לאדם או מי ישום אלם : או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה׳ אלהיך: ״צרכי גוף אין לו : לכן שיחות אין לגדולתו : כי חכמתו וראייתו ושמיעתו אינם בכלים לו : בחכמתו רואה ושומע ומשמיע קולו : מחכמתו ושכלו : והוא חפצו עזרתו ומאמרו ובינת הלולו , צופהו הגיד מן השמים השמיעך את קולו ליסרך : ״קולו אם ברואי היה מה׳ אלהיך : איך היה מכריז ואומר אנכי ה׳ אלהיך , כי לא יתכן אם קולו ברואי לומר אני בורא ויכריז אנכי ה׳ אלהיך : לכן קולו אינו ברואי כי הוא חכמתו וממנו הוא בהכמת דעתך : כי הנעשה מקולו וגזרתו הוא ברואי ככתו׳ בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבא מרומך : וכתו׳ על כלל עולמו אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי : וכתו׳ קורא אני אליהם יעמדו יחדיו לפניך: ״רם הוא על כל רמים: השמיע קולו על הר סיני ממרומים : וקולו הגרים המעש והמצוה והתורה ונהיה הבריה ברואי , מצואי לנמצאים : ככתו׳ מן השמים השמיעך את קולו : וכן השמיע קולו במחנה אדם והגרים מעש ברואי :וגדול ונפלא שהיו מקולו נרדפים ככתו׳ ואדוני השמיע אל מחנה ארם וגו׳ : וקולו לא היה בכלים של דבור כמוך כי גבורתו וטבע קדושתו ממעשיו נודע לחכמים : כי לא ידענו טבע גדולתו וקדושתו למלל ולהתמים , רשום הננאם אל שגיא ולא נדע וג׳ החקר אלות המצא וגו׳ : אם עד תכלית שדי המצא בחכמתך : ״שמע קולו אותיות כרוהות במלולו: הנשמעות ונכרהות ונדברות מגדלו: אות אחר אות הוא הוא קולו: מהיכר בחבור התיבות בלי כריתת ופסיקת אסיפה ואסיפה כקול בני אדם ושבילו : ככתו׳ קול גדול ולא יסף : טמעו שמיע ברוגז קולו והגא מפיו יצא : קול ה׳ לעיר יקרא : וכתו׳ השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש לפני קהלך : ״תומת הקול לא כל דבור קול : ולא כל קול דבור בקול, כי יש דבור בלב ולא בקריאת גרון בקול : ככתו׳ דברתי אני עם לבי : ויאמר עשו בלבו : ויאמר המן בלבו : דומה בקול , תוכן ראייתו עוד ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה׳ אלהיך :

(כח) הגרת

שאגה אריה : וצפצוף עופות ההויה : והגיון היונים וקול התורים : ונהרת כוסים אשר יהיה : וגעיית השיר ונהם כפירים שיהיה : וקול רעם במימי מטרות עזו ורעש ושאון ימים ודומיהן הנהיה , אינם דבור אותיות כרוהות כמצביה : תחת כל השמים ישרהו ואורו על כנפות ארצך : ״שיחות ואסיפה שהיא פסיקה אין לדברו ולא כריתה כי אין בכלים כבני אדם דבורו : לכן דברתי כי אין כל דבור במאמרו ודברו : כי אין טבעו כטבע כל יצירו: שדי לא מצאנוהו שגיא שגיא כח ומשפט ורב צדקה לא יענה בעיניך: ״רוגזו ואפו וחמתו : שמחתו וגילתו וחדוותו לא בכלים טביעתו : צדקתו וישרותו חכמתו ובינתו היא אפו וגדולתו : רחום וחנון ה׳ וגו׳ לא לנצח יריב ולא לעולם יטור : הינטור לעולם אם ישמור לנצח לעולמיך : ״קושט טביעתו אינו כטבע ברוא בריאתו: העיני בשר לו ראייתו , הכימי אנוש ימיו כהיותו : אם שנותיו הרוצים כימי גבר באסיפתו : קדוש ונורא שמו : אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך : ״צדקת אשור ה״י : כי הוא צדיק בכל דרכיו ודבריו בדלותי ועשרי : בשפלותי ופארי : בחיותי ובתליפות

אורי : צדיק אתה ה׳ וישר משפטיך : צהר טהר וזיו כבודו
והודו : כי אינו מצרך בצורך כבודו : וע״כ הוא צדיק
במאודו : ואינו עושה רע והמם יחודו : צועק ואומר מי
פקד עליו דרכו ומי יאמר פעלת עולה לאלהיך : ״פארו על
כי כל מוצרך : הוא מעוה כי הוא נצרך : בצורך לבוש
ומאכל ולזאת נכפף ונברך : אבל אלהינו ית׳ שמו שלפניו
יכרע כל נברך : פיו אומר האוכל בשר אבירים וגו׳ : כי
לי כל חיתו שדך : ״פשר עשית הרע שמא עושהו יודעו
ולמען צרכו ודלותו עושה רע : או יודעו ויען זדון לבו
הוא מרע : או לא יודעו שהוא רע : ולכן עושה החמם
ודרע : פלא יועץ אל גבור כל דבר מלפניו אינו נסתר
ונגרע : ואינו חפץ בעשית הרע : ככתו׳ כי צדיק ה׳
צדקות אהב ישר יחזו פנימו בעולמך : ״עוד אשור אחר
לידיעת שלימותו על כי נפשו אותה ויעש.היא חכמתו ורצונו
בכל מעש, ועשר אשוריו שכפרנו לנפשו הם כל אחד ואחד
יועש : טעמו אין אשוריו לו מאחר עושה המעש, עצה או
תושיה ודעת מאחר עליו הועש : ככתו׳ את מי נועץ ויבינהו
וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך תבונות לאלהיך :
״כלול מענה הנפש וטבע הבשר על כל ברואי : החיות
והיכולה שלו לנפשו לו ברואי ، מענהו לו
מצואי והיא זולתו מענהו מאחר מחדש וממציא מצואי : סוף
וראשית אין לו אלא הוא נמצא התיד והוא ה׳ אלהיך :
״נועמו כי היכולת והחיות והחכמה והמציאה : אפוסות היו
טרם היותן בגוף ונפש הברואה : ועוד תאפסנה הן
מטבען מגוף ורוח המצואה : לנגדו ע״כ היא מזולתו
מציאה : נגדה ונכחה בטעמה כן דרך כלל ברואיך : נצוח
וטבע כח האלהים יוצר הכל : אינו כן לאשוריו בכל : כי
לא היו אפוסים לו ולא יאפסו כטבע הכל : כי לא היו לו
ממחדש בכל : נוצר הכל : על כי הוא חכם לנפשו יכול
לנפשו מצואי לנפשו וחי לנפשו : וכזה בכלל אשורי אלהיך :
״מענה ומליצה אשורי האלהים ביחודו הם עשרה אשר
נכפר בהודו : הראשון זה הוא מעשרה במאודו : שאין לו
ראשית ולא אחרית באחודו : שכל מי שיש לו ראשית גם
יש לו אחרית כנגדו : וכל שאין לו ראשית גם אין
אחרית בסוף חלדו : מושל בגבורתו אלהינו ית׳ שמו
אין לו מכל אלה בשכל בינתך : ״לאשור שני לאלהינו ית׳
שמו : והוא שאין לו גבול מגבולימו : ולא כל מקום יכילהו
במשכנמו : שכל מי שהכנות יסובבוהו צריך מקום לנוחמו :
וכל מי שצריך מקום הוא גוף : והגוף הוא נודע למעלה
כאשר ביארנו ביאורמו : כי יש לו אורך ורוחב ועומק
בגבולמו : והוא יהיה מרקים לכן אלהינו ית׳ שמו
שאינו מגבל בבריאות עולמך : ״כוון ותקון אשור שלישי
לאלהינו ית״ע שמו והוא אין : מענהו זה הוא המצוא
לנפשו אין : למען כי לא יצטרך במציאותו אל ממציא
להמציאו כי הוא תמיד נמצא בלי ממציא וע״כ אמר הכתו׳
אהיה שלחני אליכם ואין בו גאה וגאון : אבל כל הנמצאים
הוא ממציא והוא יתעלה שמו בעל אין : יחנן חנון פסות
וגנון : כל העולם מרעיד בקול שאון : והיא גבורת
אלהיך : ״יושר אשור שלישי שהוא האלהים
ית״ש אינו נודע מה הוא האלהים : אבל
כך אנחנו אומרים כי אינו מכלל המינים : הנראים בעולם
הברואים : לא ממיני בעלי חיים ולא ממיני הנקפאים :
יהודי וישרותו הוא נודע ממעשיו בארבעה אשוריו ובכללם
שהארנו לעושך : ״טיב אשור רביעי זה הוא
שאלהינו ית׳ שמו אינו מדבר כילידתנו כמו
הגופים שהם מארבעה טבעים כטביעתנו : כדעת
מקצת בעלי השכל : ומקצתם אומרים מהדקים הנמצאי׳
בעולמנו : והאומרי׳ כי מן הדקים יש להם קושיות
בהכמתנו : למען כי גבול הדק זה הוא שלא יחלק לנו :
והדבר שלא יחלק אין לו פאה בבינותינו : ולמי שאין לו
פאה איך יתחבר בדק כמוהו בשכלנו : טעם שני כי הדק אין
לו כח לא רטיבות ולא קרירות ולא חממיה ולא יבשות
כבריאות ארצך : ״הומר קושייתם אחר כשנאספו אלה
הדברים מן הדק ונהיה הגוף מהדקי׳ מדבריהם היה ראוי
גם הגוף להיות ערום מאלה הארבעה שאמרנו על הדק :
וכשאינו ערום מאלה הבננו כי הגופי׳ הם מארבעה טבעים
כאשר אמרנו : אבל הקב״ה אינו מארבע טבעים : חי
אנכי לעולם יאמר יוצרך : ״זכרון אשור חמישי והוא
אלהינו ית׳ שמו שאין לו דמות ותמונה ואין לו ערך :
למען כי אלה הגופים הם נראים ונערכי׳ בערך : אבל
אלהינו ית״ש אינו כזה כערכך : ״וכן מליצת אשור ששי :
והוא אלהינו ית״ש הללו : הנקרא יודע בלשון עבר כמלולו :
וכבר גם בני אדם נקראי׳ יודעים כמכן המלאכי׳ בריאות
גדלו : ואם כן ההפרדה בינו ית׳ לבין המלאכים ובין
בני אדם במהללו : זו היא ההפרדה ביניהם כי אף על פי
שנקראי׳ יודעים כל אחד ואחד בשכלו ישאל בעבורם מה
אמתת היודע מליצת שבילו : ותשובתו לו כי הוא בעל
דעת בשכלו, אבל הקב״ה לא יאמר עליו כי הוא בעל דעת
כמוך : ״הועלהו למען כי אם נאמר כי הוא בעל דעת :
הדעת היא זולתו : ולא יתכן היותו כשעה או ברגע אחד
בלא דעת בחכמתו : לכן הקב״ה לא יאמר עליו כי בעל
דעת בתבונתו : למען כי אם נאמר עליו כי הוא בעל
דעת הדעת הוא זולתו כדעת אדם מזולתו : ועל זה
קראוהו בעלי השכל יודע לנפשו בבינתו : יען שזה הדבר
נראה ונודע כי הוא אחד וחכמתו אחדה בהודו ובהדרתו :
הן נראה לנו כי אין על אלהינו ית״ש כזה בדעתו ומליצתו
יודע לנפשו ולא כחכמת ידיעתך : ״דעה מליצת אשור
שביעי אחד ולא יחלק והוא אלהינו ית״ש אם
הוא אחד איך יחלק : ואם יחלק איך הוא אחד : בייחוש
אין לו חלק שלישי וזהו כגון החי כי החי יחלק לשני
חלקים ، האחד בעל דעת ושאינו בעל דעת : וחלק שלישי
לא יכיל ביניהם להדבק בשלש בחכמתך : ״גם מליצת אשור
שמיני לאלהינו ית״ש הוא שאין לו צורה : גמירהו ומליצתו
ותוקפו הוא האלהים יען שאין לו צורה ולא דמות ולא
תבנית כהבניהך ، ביאור מליצת אשור תשיעי לאלהינו
ית״ש שהוא למעלה על כל הדברים והאלהים ית״ש הוא
עשיר יענה שלא יצטרך בצרך כבני האדם ושאר בעלי חיים
שהם חדשי׳ ועל כן הם מצטרכים כי הואיל והוא
האלהים ית״ש קדמון מכל הקדמונים לא יצטרך בכל צורך ،
בזאת קראו אותו בעלי השכל עשיר לא כעשיריך ומלכך ،
״אמתת דבור עשירי הקרוא אלהינו ית״ש שאמרנו זהו
כי הוא ברא הכל והם מצטרכים מאליו חיות ושאר ומעונה
וכסות ועמידה וקיום ، גם הנקפאים בקיומם והחיים
ממלאכים ובני אדם מאשה ואיש ، וכן חיות ובהמות ורמש
ועוף ושרצי הארץ והנינים ודגים אשר בים ואגמים ונהרים
להשריץ ולהרחיש ، ולא הוא ית״ש מצטרך מהם ולכן הוא
עשיר על הכל : כי הוא אדון הכל ، והוא הצריכם והביאם
בעולם והכל שלו הם להטיב בם ולהבאיש : ככתו׳ אנכי
עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני ידי נטו שמים וכל
צבאם צויתי : אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא
אני אליהם יעמדו יחדיו, אף עוד כתי׳ כי לי כל חיתו יער :
וכתוב לה׳ הארץ ומלאה הבל וכל יושבי ארצך ועולמך :

(כט) אבן לא יראה הוא לעין : כי הנראה לעין
הוא מה שיכיל במקום או כפאה יש
ואין ועל זה נראה שיעורו בעין ، אבל יוצר הכל
אין לו שיעור ולכן לא יראה לעין :
נסתר מכל עין : אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל
מושיעך : באור ומשמע ויראו את אלהי ישראל ותחת
רגליו וגו׳ כזה ישמע : וכן ראיתי את ה׳ הוא דבור מעבר
בשמע, והוא על כבודו והודו ואורו ומלאכו ישמע : בצדו
כל ענין וענין מתפרש ונשמע : כהכריעו הכרעה שלישי
כם ובהעירו בכתו׳ כי לא יראני האדם וחי ממלאכיו יאמר
אלהיך : ״גמת המאמרות אשר המה מונעות דמות ליודע
נסתרות הם על משמעם נדברות ، ומאמרות שדמות עליו
מזכירות : גלוים אינם על משמעם לפי שבצדם כהושע
והכרעתם מתורה עושך : ככתו׳ ותמונת ה׳ יביט ، אף ידי
יסדה ארץ וגו׳ : ומה שדומה להם מכחיש כם מאמ׳ ואל
מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו : למי תדמיוני ותשוו
וגו׳ ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדושך : ״דבר כחושו
עוד מתכמת הדעה ، אשר הוא כעמוד ברזל ובאר נובעת :

האמה

האמת והצדק והיושר אשר עליו מופעת , והתמימות הנשמעת
מכחישה כי איננו גוף ולך לדעת : דובר צדק מגיד מישרים
הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל עמך : "הן כל גוף
מוצרך : וכל מוצרך יעשה עול כי הוא נצרך : וכל גוף לא
יכול לבראה רחה ורום נערך : כי אם כן היינו יכולים
גם אנחנו לברוא ולצייר ביצורך : הלא ירעת אם לא
שמעת אלהי עולם ה' בורא קצוה הארץ לא ייעף ולא ייגע
וגו' כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד עולמך : "ודברים
הנראים לעין אינם צריכים ראיה מאירת עינים : וצור תמים
דעים מלב נודע ולא מן העין : ולכן יעמדו עליו ראיות
הכמת לבבך ותורתך : ככתו' דעו כי ה' הוא אלהים הוא
עשנו עושך : "זכר הנראים לעין הם הטפלים והשפלים :
הם אפוכים ונעדרים ונופלים נפרדים ונקבצים ונעתקים
וכלים : זאת מנהגם כי חונים עליהם פקראות עולמך ככתו'
לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך : "חי העולם אם היה
אפום ונעדר לעולם : היו החדשים חונים עליו כלם : אף
היה נראה לעין העולם : חי ה' וברוך צורי : אכן אתה
אל מסתתר אלהי ישראל מושיע עמך : "טעמו לכן אין מכל
אלה : כי הוא ראשון ואחרון מאלה : בורא ועושה
כל אלה , היה והויה ויהיה אדון כל אלה : טוב ה' לכל
ורחמיו על כל מעשיו : למשפטך עמדו היום כי הכל עבדיך :
"יען זאת כל בעל דעת : לא יוכל לדמותו בדמות נודעת :
כי כל דבר אשר לא ראית ואין דעתך יודעת , איך יתקיים
לך בעת טבע אלהיך לדעת , הן קדם אהלוך ואיננו ואחור
ולא אבין לו כדעה : ואמר עוד שמאל בעשותו ולא אחז
יעטוף ימין ולא אראה : לה' הארץ ומלאה תבל ויושבי
בה בעולמך : "כל ברואים אינם דומים לו : איך תדמהו
בדמיון אחר לו , שאינך יודע מסלולו : ככתו' כי מי בשחק
יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים בדמיון עלולו , כי מי
אלוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי אלהינו , אתה הוא ה'
לבדך : "למעשיו הנופלים ולהכדיו הפלולים וכלולים : מי
כמהו יעשה ויצוה לעוברים ועוילים : למען נסותם היש
בקרבנו בדרכים ושבילים : אתה האל עושה פלא הודעת
בעמים עוזך : "כפעלותיו ופלאותיו מכוללים ומהוללים : בצדק
ובמישור נכללים : אודיע קצותם בעשר מעגלים , ומהם
ידע כח כללם לקטני' ולגדולים : מה נמלצו לחכי אמרתך :
מה אהבתי תורתך : "נועם דרך אשור האחד : הלא צדיק
בכל כאחד , ולמה מקצת בני אדם מעורר ומעון נכחד :
ומקצתם מניח להטא יחד , נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי :
כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארצך : "סרורם זה כמו
שחשך לאבימלך מחטא בשרה , וכן לפרעה וינגע ה' את
פרעה נגעים וגו' על דבר שרה לאסרה , ורומיהם להזהירה :
השיבתם יען שאברהם אבינו ע"ה ודומהו לא היו בני מרד
ומרה : סומך ה' לכל הנופלים וגו' עיני ה' אל צדיקים
וגו' כל עצמותי האמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו
ועני ואביון מגוזליך : "על כי צדיק אלהיך ולהעציבכם בחמס
לא היה כשר בהכמת צורך : אך אבימלך לא עשהו
מבחירה נפשו כמורדיך , כי אם בתם לבב הורה ענינו
לפני אלהים גואלך , ככתו' כי בתם לבבי ובנקיון כפי
עשיתי זאת : וכתו' גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית
זאת ואחשוך גם אנכי אותך מחטא לי על כן
לנגוע אליה לא נתתיך : "פירוש אשור שני לעושך : לאבשלום
הניח ושכב את נשי אביו דוד מלכך , וכן ברומיו לפניך :
לא כי הוא עול וחמס מאלהיך , כי הוא אל אמונה ואין עול
צדיק וישר הוא בעולמך : פלאות עדותיך , פניך האר
בעבדך ולמדני את הקיך : "צדיק הוא בכל דרכיו , ויען
שהיה דוד ע"ה בזה חייב לפני אלהיו , ורצה צורו להלעיבו
הניח את אבשלום לעשות את מאוייו , צדייתו גם הוא
מבחירת לבו עשאו ולכן הניחו בתאותיו : צועק ואומר
הכתוב אם הדרשנו ימצא לך ואם תזניחנו יזניחך לעד
לעולמך : "קושט אשיר שלישי , לאדם ולחוה ודומיהם איך
הניחם בזה הקושי : לא כי היה עול לקדושי , כי אם בצדק
להגישי , כי מוזהרים היו מן מקדישי , ככתו' מכל עץ הגן
אכול תאכל אמ' קדושי : ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל
ממנו כי ביום אכלך ממנו מעקשי , קרוב אתה ה' ואמת
כל מצותיך , "רם נכם עם נחש , לראות היעמדו בתורתו
בלי כחש , אך הנחש היה בר היוב בערמתו כאין זרין וחש :
רחש כשמעו האזהרה מרוב קנאתו וערמנותו ויגש : אצל
חוה כדי להחטיא ליולדיך , ככתו' והנחש היה ערום מכל
חית ארצך : "שפט גם לקין והניחו למחשבתו , על כן היה
מוזהר מחכמת דעתו , כי עבר על מצות הדעת בתאותו :
שדי על כן הניחו לראות היעמיד ביושר דעת צדקתו :
ולאחר כן שפטו האלהים כדעתו ובהתראתו , ככתו' הלא
אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ לפניך :
"תוכן אשור ד' : אשר הקשה לב פרעה ורוממיו להושיעי :
לא היה עול מנותן מדעי : כי אם בצדק להריעי : תחת
כי נטו ישראל לגלולי מצרים ככתו' ואומר אליהם איש
שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרי' אל תטמאו וכתו' וימרו
בי ולא אבו לשמוע אלי את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת
גלולי מצרים לא עזבו וגו' ואעש למען שמי לבלתי החל
לעיני הגוים אשר המה בתוכם וגו' ואוציאם מארץ מצרים
ואביאם אל המדבר ואתן להם את חקותי ואת משפטי
הודעתי להם לערחך :

(ל) תליאת

קשיונם יען כי נועצו לבלע את ישראל
חנם , והרעו להם בשעבודם יותר
מרצון קונם , הואנתם זאת על כן הקשה ערפם לאבדם
מעולמם : ככתו' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואח"כ
יצאו ברכוש גדול כתנאו כן עשה וקיים אלהיך : "שמע יסירו
שמעו מאז ולמען ליסרם מסרם לשפטים אז : וא ה"כ גדלם
כלי פחז , ונשאם וכבדם בחכמתו כאשר חז : ולאויביהם
רעדה ורתת וחיל אחז , ככתו' שמעו עמים ירגזון חיל אחז
יושבי פלשת עממך : "רחישה אשור ה' , למה תתענו ה'
מדרכיך בלי אליך להגישי , תקשית לבנו מיראתך בלי
להנפישי : מלעשות רצונך אלהי קדושי : ראש דברך
אמת ולעולם כל משפט צדקך : "קדוש ונורא שמו :
לא כי הוא עושה עול להדמימו , כי אם צדק בנואמו
כי הם מוזהרי' ברשומו : ומזהרי' ועומדים מחכמת הדעת
ומתורה אלהימו , קרא כתיב העידותי בכם היום את השמים
ואת הארץ וגו' : קדם ידעתי מעדותיך כי לעולם יסדתם
בעולמך : "צרופו על כן הוא מניחם : בקשיונ' וטעות'
וכסלות רוחם : לראות הישובו בתורתו בכל לבם ובכל
כחם : ואז ישוב גם היא מחרון אפו להרויחם : לגדל' ולנשאם
כימי עולם כביאה משיחם : כי הוא צדיק במשפטו
לעולם לא יזניח' : ככתוב צדיק אתה ה' וישר משפטיך :
"פריעת מוכר' היות תמיד בלבם : על כן הוא מניח'
כלבב' : וביסורי' מוכיח' להשיב' : מנעימ' בזה ובאחרית
להטיב' : ואם לא יבינו וישובו מחיובם : ויטמינו בהיקם
עונם בחבם : בתאות' ובמאוי' בחמדת ובחשק נפשם
בחובבם : ככתוב לטמון בחבי עוני אזי פוקד עליה' הטאם
כרובם : פוקד עון אבות על בנים בזה עולמך להולכי'
בדרך אבותיך , "עוצם אשור שש הרוצח ונואף וגונב ודומיה'
כל א"ש קושי : למה נצלחי' במעשיה' להענישי : לא כי
הוא עול והמס מאל קדושי : על כן גדלה ה' אלהים כי אין
כמוך : "ככת דעת מעשיה' : מבהירת לבם על ידיה'
ומניח' צורם בתאוותיה' : לראות היחדלו ממועצותיה' :
כיגי' השבת כל רשעי ארץ לכן ארבתי עדותיך : "נסיון
מארה וחולי : ועוני ומיתה להשפילי : נקמה היא ותוכחה
מאלי : כפי מעש אלילי : או יסור ונסיון מרעה להחדילי :
או אהבה להרבות שכרי ולהגדילי , נואם הנואם כי את
אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה במעשך , "מדה
כח אשור שביעי : על רעה אחת שעברתי ממדעי , ישולם לי
כפלי' מאל רועי , מענהו כדוד ע"ה ודומיו שעשה רעה אחת
וישול' לו כפלי' מאבשלו' בנו כהוראת ענין חזון כפר
נביאיך , "לא כי הוא חמס ועול מאלי , כי למען להעציב
יוהר לב דוד ע"ה משבילי , יען גם יפחד ויירא . כל איש
מנקמה גואלי , לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע
ושדי מעול במשפטיך , "כן יוהר מזה הרבות שכר המוכה
בזה , כי שולם לו די חיובו כזה להתבזה , ובבא יגדל
וטוב הצפון יחזה : ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו
בדין אלהיך . וכתוב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיה' אמלא
מה רב טובך אשר צפנה ליראיך , ככה אלהינו בחכמתו

ציה

צוה לאב המת וזרעו לכרות ערלתו , לא כי הוא חמס ועול
כבינתו , צוה לכרותו ששכרו יגדיל אלהיך , כשיעשה כך
רצון קונך "יריעת אשור חי: העור והפסח וכל איש מום י נני ,
והרש ואלם ואויל ויתום דל ועני , לא כי הם חמס ועול
מצור קוני , ידעתי ה' כי צדק משפטיך ואמינה עניתני
בעולמך , "מעמו וחכמתו מחייבתו בעולמו לעשותו לייסר
יצוריו להשכיל כל איש בפעולתו ,להנהיגו ולהדריכו בחפצו
ובדרכי הורתו , גם על כל מכה במכות האלה ודומיה' הגדל
מוכהו , טוב אתה ומטיב למדני חקיך , אשרי אנוש יוכיחנו
אלוה ומוסר שדי אל תמאס , אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ,
להשקיט לו מימי רע , אלה לחיי עולם ואלה להרפות לדראון
עולמך : "חי עולמים , שלטון כל מעשי ידיו להחמי' , או
להשכיל ולהרמי' , או להטיב להעשיר ולהגדיל ולהרים
במרומי' , ואם יעמדו ויתאפקו המוכי' בנסיון אל תמים ,
ישולם להם כפלי' טובות על המומים , על יסורם והתאפקות'
ביסורי' , ועל שמירת תורות ומצות אלוה רם על רמים ,
והמיטבי' מאל בעושר וכל טוב בזה העולם שאננים, אם
יתחזקו וקיימו מצות וחקי צור תמים , יהיה להם שכר אחר
כי קיימי תורת אלהי' , ואם לאו יהיה להם נקמות כפלי'
נשלמי' , על כי היה להם כח והוזק לשמור מצות ומשפטי' ,
ושני כי לא שמרו אזהרת האלהים והיוב דעת' סבל היורשי' ,
חמאי' הרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב מאלהיך , "זכרון
מיתת טפים כן , ומיתת חיות ובהמות כמו כן : בלי עון
ימותון כן , והבאת ברד וחולי ויבשית האילני' ועשבי'
להכן , ושדפון וירקון וארבה וברד בארץ בכרמי' ובשדות
מבח זה שוכן , בלי עונם יעשה להם מוצרם בתוכן , ליסור
עולמו ולגלות און היושב בו ושכן , ועוד מטיב' ומהדש'
במטרות עזו והיות רוחו המרחפת בעולמו להתכן , ועל מיתת
בעלי חיים הסר אלהי' יחיים ויקימ' אמונה זאבן , ושכר עלבונ'
ירבה ובגן עדן יושיב' ואותם ישכן , זקוק מומם ירפא ,
ככתוב אז ידלג כאיל פסח וגו' , אז הפקחנה עיני עורים
וגו' , וכתוב כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך , נאם
ה' אלהיך "וקיום אשור השיעי , למה משלם האל לעושה
טוב אחד בעולם הזה להרגיעי : ועושה רע אחד משלם
בזה לו להרשיעי , ועל עונות וטובות מרובי' בזה ובבא
משלם לעולמך : "הלא צדק כל אלה מאל עושה פלא , ולא
עול במשפטו באלה: יען כי עולם זה ליסור ולהשלום באלה ,
ועולם הבא לגמול ושלום כאלה , חעבר הרפתי אשר
יגורתי כי טובים משפטיך , "דינו להנעים , ואינו נושא פנים
לטובי' ולרעי' כאב הנביאי' ואיש הסידו ששלמם תמים דעים ,
דקדוקו יען כי לא האמנתם בי להקדישני וגו' ושכרם רב
בבא עולמך , "גם לאביה בן ירבעם , שעשה צדקה אחת
לעם , כי לא היה יפציר לישראל מלחוג בבית ה' ולמנעם :
גמירה הכתוב וילכו העם , לפני האחד עד דן מקומך ,
"בזה שולם לו לאביה , שכרו ככתוב ויספדו לו כל ישראל
וקברו אותו וגו' , שלא לאחרים מירבעם בהם כן היה , וכן
ליהוא בן נמשי כזאת יהיה , ככתיב יען אשר הטיבות
לעשות הישר בעיני ה' וגו' , בני רבעים ישבו לך על כסא
ישראל עמך , "אכן שכר קרן מעצוהיהם , ילין בבא
עליהם , שנאמר להת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליהם , אוי
לרשע רע כי גמול ידיו יעשה להם , אמרו צדיק כי טוב כי
יאכלו פרי מעלליהם , וכתוב אלה לחיי עולם ואלה להרפות
לדראון עולם לדירות עין ויעצב ועלב נפש מרשיעך ,

(לא) אף הבאת הארץ מה' ברד וארבה שהזכרנו
למעלה בעניני וחולי ומכה ושדפון וירקון
כלם מה' ליסר עולמו להשיבם אל הפין אלהי , אכן כן
כתוב ויסרו למשפט אלהיו יורנו : כי כאשר ייסר איש את
בנו ה' אלהיך מיסרך : "בתנאי התורה אם בחקותי
תלכו להתאזרה : ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ וגו'
טל ומטר להמטירה : בחלופו אמ' כן והיו שמיך אשר על
ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל ברעותיך : גם
זאת ידענו מאלה ודומיהם בדעתנו : כי גם העולם הזה ביה
נטול לפרקים עלינו : לעולם הבא למרובין חובות בנו,
גמול על עבדך אחיה ואשמרה דבריך : "דרכו פוקד עון
אבות על בנים : ומשלם עון אבות אל חיק בניהם ובני
בנים : בזה העולם להוליכו דרך אבותם השאננים , כתוב
גם לחלופם כטובה למטיבים : בני רבעים ישבו לך על
כסא ישראל בטובים . דינם בזה העולם ודומיהם לעיניך :
"הן העולם הבא : בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא
בעון הבן בבא , הנפש החוטאת היא תמות ביום הבא :
צדקת הצדיק עליו תהיה באשר שמר מצות אל ולנפשו
ערב עריבה : ורשעת הרשע עליו תהיה כאשר בחר לנפשו
וחטאתו וזכיתו בעולם זה רבה : הוא הדין כאשר עשה
כן יעשה לו משפט וצדק לאלהיך . "חכמת אשור העשירי:
איך החוטא כל ימיו סוררי , ישוב מדרכו הרעה וימצא פרות
מאה צורי : לא יזכרו לו פשעיו לפני קוני ויוצרי : ואמרו
בית ישראל לא יתכן דרך ה' הדרכי לא יתכן בית ישראל
בעיניך : "זה אינו חמס ועול מה' , צדק וישרות . וכשרות
מאלהי , כי במקצת ימיו בזמן מיתתו אם ישוב ויעבור
לשדי , ובעבודה ההיא ימות בניחום והודאה ועזב יתרחם
כמשכילי , זכור לא יזכרו לו עונותיו ביום פקודי , ככתו'
ובאמרי לרשע מות תמות ושב מחטאתו ועשה משפט וצדקה
כל חטאתיו אשר עשה לא תזכרנה לו משפט וצדקה עשה
חיה יחיה לפני אלהיך : "חיה יחיה בגן עדן ובגיהנם לא
ימות , כי נחם והודה בחטאיו ולא ימות אף עזב דרכו הרע
ובכה ודאג ואנח על פשעו אז ירוח' ולא ימות , חי אני נאם
ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו
וחיה: שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל
ביום דינך : "טעמו ומורה ועזוב ירוחם : הלא בשובו
מדרכיו וחיה כי נחם : ביום הפקודה יכופר ויסולח וירוחם :
כי עשה משפט וצדקה וכל חטאתיו הניחם , אזי יקבלהו
וירצהו האלהים כי הוא הרוצה בתשובת השבים בכל כחם:
טוב אתה ומטיב למדני חקיך , אך טוב אלהים לישראל
עמך : "ישרותו אשר עשה במיתתו , תצילנו ביום פקודתו :
במנשה אשר שב אל ה' בכל גבורתו , ככתו' יען כי נכנע
מנשה אל ה' ויעתר לו וישמע תחנתו , וישיבהו למלכותו ,
לירושלם עירך : "כבה לדוד ע"ה סלח לו , בחטאתו אשר
חטא ומעלו : ככתו' מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע
בעיניו את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת להיות
לך לאשה וגו' : וההודה לפני האלהים במהללו , ככתו' ויאמר
דוד אל נתן הנביא חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם
ה' העביר את חטאתך לא תמות ביום משפטיך : "לזאת
אף צדיק בצדקתו , אשר שב מישרותו , ועשה עול בזמן
מיתתו , ברשע מנעורותו , לא תזכרנה כל צדקותיו אשר
עשה לפני אלהיך : "מפני אשר נחם : מדרכו הטוב וכפר
בצדקת אורחותיו והניחם , ויחוד אלהיו ועבודתו כחש
ונחם , מות יומת במעלו אשר מעל לאלהיך , "מענהו כל
צדקותיו אשר עשה : לא תזכרנה במעלו אשר עשה , יען
כי במותו כפר ומעל ורע עשה , מרד וסרה ותועבה עשה :
והרפה על קרובו נשא : ומת עליהם בעולו בו ימות ויאשם
במשפט שופטיך : "נגדו מי שרואה בעושה העון : ואינו
מוכיח ומזהיר בעון , או שותק מפני אהבת הנופת אנשי ראוון ,
או מפני חיותו היי שעה מכסה עון , ומעלים עיניו בו בגלל
שאר משפחת אנשי זדון , ואחרי שנעשתה התועבה קבל
ונתחבר לאנשי לצון , נחשב גם הוא כעושה עון : ככתו'
באחאב הרצחת וגם ירשת וגו' וכתו' בדוד ע"ה את אוריה
החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת להיות לך לאשה ואיתו
הרגה בחרב בני עמון : והוא לא הרגו בידו , אכן אמר
התחברך עם אחאב וגו' וכתו' ודמו מיד הצופה אדרוש
במשפטיך , נואמו כרומהו : מי שלא נזהר במצות עושהו:
ולא ידעו במעשהו : נתחייב כיודעהו , כאנשי עגלה ערופה
שנתחייבו אנשי עירה להתודות בהלל אשר לא נודע מי
הכהו : ובאיש הסוטה שנתחיב שלא להתחבר במשכבהו
עם אשתו בין נטמאה בין לא נטמאה מבלעדהו , עד
השקוהה מי המרים בפריעת ראשה ובאלה וקללה וכל זה
יסור להם מאל קדושהו , נודע זה וגלוי בהכמת שומעהו :
ורומה כיסור אב לבנו בלי חטא אשר מיסרו ומפחידהו ,
בגלל שלא יחטא ויפיל בחטא ויאשם לפני קונהו , כן ה'
אלהיך מיסרך . "סלה יתרומם שמו ויתר' תשבחותיו בעולמו:
כי לא ישא פנים לעמו , לא לעובדיו ולא לשונאיו להכירמו :
ככתו'

כתו׳ אשר לא נשא פני שרי׳ ולא נכר שוע לפני דל וגו׳
לרחמו , וכתו׳ כי אין עם ה׳ אלהינו עולה ומשוא פנים
ומקח שוחד : סמר מפחדך בשרי ויראתי ממשפטיך : ״על
זאת יפתח לנו אלהינו שערי התשובה : לשוב כל האדם
ולהשיבה , והם אשורי שערים עשרה בתשובה:
ומליצתם זו היא קודם ראוי לאדם שינחם ברעתו ורשע
לעזבה , ענינו זו היא מי יודע ישוב ונחם האלהים ושב
מחרון אפו ולא נאבד : מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו
ברכה וגו׳ כי אחרי שובי נחמתי וגו׳ : יעזב רשע דרכו
ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וירחמך : ״פלילותו ומעקרו
זו היא לרבינו , שאם יתנחם איש לא יתנחם מפני פחד
צור קוני : יען כי לא יביא לו כאב ליום דיני : אלא יתנחם
לדעתו שמעשיו רעים ומבוערים בעיני ובאזני : פשוע וגנוב
ונאוף . ורצוח פרצו ודמים בדמים נגעו לעיניך : ״צדקת
אשור שער שני : צוארו יכניע ורום לבבו בכל עוני ויודה
על חטאיו אשר עשה בעצב ואוני : שפתיו ולבו יהיו כאחד
לפני עושני : ולפני כל מבין וכל עין רואני : צוואתו
והתודו את עונם ואת עון אבותם
וכתיב . והתודו את חטאתם
אשר עשו לפני אלהיך : ״קרא כתיב או אז יכנע לבבם
הערל ולשוב , ככתוב יען כי נכנע אחאב מלפני וגו׳ וכתוב
ויכנעו עמי וגו׳ בלב עלוב : כי עוני אגיד אדאג מחטאתי
בלב נבוב , וכל חטא מאז מיד יהיה עצור ועזוב , קדשו
צום קראו עצרה לפני אלהיך , ״רע רע עשיתי יודה ויאמר
חטאתי וישר העויתי , חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי ,
לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי , ראה עניי ועמלי ושא
לכל חטאתי , חנני אלהים כחסדך , שער ג׳ , ״ישליך מידיו כל
רע וחמס ועול ורשע וכל קושי : ולא ישוב לעשותם עוד
לפני אל קדושי , יען כי היו מעשיו רעים ומבוערים : ולא
מפני פחד כאב מקדישי : שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער
משפטיך : ״המור השבת הגזלה : ידאג ויתאבל ויקדר כל
ימיו לפני נורא עלילה : כי לא יוכל חטאו להשיב לפני אשר
לו הגדולה , כעשק חמס וכיחוש וגזלה : הודה ישיב לאשר לו
הממשלה , ככתו׳ חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי
אודה עלי פשעי לה׳ אלהיך :

(לב) **תשובתו** להיות נכונה ושלימה : גם
להשיב העשק וחמס אשר בידו
לשלמה , ככתו׳ והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק
אשר עשק והעלימה : וכתו׳ גזלה ישיב אז טוב לו
לדרהמה . הקרב רנתי לפניך תבוא תחנתי לפניך . ״שקול
שער אשור ד׳ : תמור אשמתו והרכנו כמשמעי , יבכה
ויתענה בצום שק ואפר ותפלה ותחנה ירבה לפני אל רועי :
כיתו׳ קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ מושיעי : שובו עדי
בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד עזבה ישראל עד ה׳
אלהיך : ״רנתו ושועתו , ומשאת כפיו וארשת שפתיו
וכריעת ברכיו וכפיפת קומתו : המור לקטרת ומנחת ערב
ועולתו : רשוב הננאם ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי ,
וכתו׳ ונשלמה פרים שפתינו : תכון תפלתי קטרת לפניך :
השיון לבו ורוחו להתישו : הלכוף כאגמון ראשו : ושק ואפר
יציע להכפישו . פתח הרצובות רשע התר אגודות מוטה ורצון
להפשו , קרא אוכר הלזה הקרא צום ויום רצון לאלהיך :
״צדר אשור שער ה׳ , שיבוש ויכלם תמיד ויהפר תמיד ממרים
ראשי , ככתו׳ אלהי בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך
בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי נשכבה בבשתנו
ותכסנו כלמתנו מעון רפשי , צופהו אומר אלהי בשתי
ונכלמתי להרים אלהי פני אליך : ״פיו מבשר לנכלמים
מעונותיהם : ככתו׳ ואם נכלמו מכל אשר עשו בית ישראל
אסלח להם : כאדם המתבייש מחברו או מאדונו בפניהם :
פניו מכסה יען ששלם לו טובה והוא שלם לו רעה לפני
בוראך : ״ענינו ועקרו כן אם יכלם ויבוש ויאמר לו חטאתי
סלח לי מחול לי במה שעויתי , אזי ירחמנו באדמתי :
ככתו׳ ומודה ועוזב ירוחם מנקמתי , כן הסלח לכל עוניכי
הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי . עושה צדקות ה׳
ומשפטים לכל עשוקיך : ״כלול דרכו יפלל : והפר ורחמים
עם ריעיו יגדל ויפלל , וכל נכאה ודחוק ועלול וחלול ודלול
משתולל , ימלט ויציל ינחם וינהל , ותורת הכר ומצות אל
כל ימיו לפלל : אזי ירוחם מגואל , סלח נא לעון העם הזה
כגודל חסדך , ״נאום כי לא לנצח יריב וגו׳ לא כחטאנו עשה
לנו וגו׳ כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף : דרכיו
ראיתי וארפאהו כי קרב והקריב , ואשלם נחומים לו ולאבליו
כי בעבודתי משכים ומעריב : ומקוה שכרו בבא ככתו׳
כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו בלי דין וריב : נר לרגלי
דבריך ואור לנתיבתי : פניך האר בעבדך ולמדני את
חקיך : ״מכלול שער אשור שביעי : שיירא ויפחד תמיד
ממושיעי : ולא יאמין בחייו שפתאו׳ ינשני נושי מרשיעי , כי
אין מידו מציל מלהרשיעי , וכן שלא להיטיבי ולהושיעי
מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל מעולמך יאמר עושך :
״לזאת לא ישוב לעשות כזאת , סמר מפחדך בשרי להזות ,
אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו בזאת , עונותיו ילכדונו
את הרשע להתכזות , לכן כתו׳ אמרו לצדיק כי טוב כי
פרי מעלליהם יאכלו משכיליך : ״בכה יחשוב תמיד , כי ה׳
דורש ממנו מעשה רע אם יצמיד , ותמיד יהא מחפש והוקר
דרכיו עול להשמיד , ככתו׳ שויתי ה׳ לנגדי תמיד כי מימיני
בל אמוט לפניך , ״ידיעת שער אשור שמיני , שיחשוב
האדם כי אין מעשה אחר המות להצילני , ולא חכמה
ודעת להועילני , ככתו׳ כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה
לנהלני , יהי לבי תמים בחקיך , ״טעמו לכן ראוי בזה
עולמך , בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך וכתו׳
והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך , עד אשר לא תחשך
השמש והאור והירח וכוכביך י טוב לי תורת פיך מאלפי
זהב וכסף : טוב אתה ומטיב למדני חקיך : ״חפץ אשור
שער ט׳ : שידע האיש כי התשובה הנכונה תהדוף רשעי
ככתו׳ חי אני נאם ה׳ אלהי׳ אם אחפוץ במות הרשע כי
אם בשובו מדרכיו וחיה להרגיעי , חסדך ה׳ מלאה הארץ
וגו׳ כחסדך חייני ואשמרה עדות פיך : ״זאת ידע וישיב
גם אל לבו , כי לו נתקבצו כל טובות העולם הזה בקרבו ,
בטוב אחד של עולם הבא לא ישוו בו , כי אלה נעדרים
והוא לא יעדר לעולם ועד ממכבו , זכר דבר לעבדך וגו׳
זאת נחמתי בעניי וגו׳ זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל
לאלהיך , ״וכתו׳ מה יתרון לאדם בכל עמלו : ומאומה לא
ישא מעמלו : ולא יועיל הון ביום עברה
וצדקה מצות תצילו : צדקת הצדיק היא תצילנו ביום
נפלו : וכתוב אלה לחיי עולם וגו׳ : מה רב טובך
אשר צפנת ליראיך : ״הדרת שער אשור עשירי שידע האיש
כי כמו שאין ריוח לאשר אין קרן לסוחרי : כן אין שכר
על נדיבות בלי מצות עקרי : הלא המה בצומות ועניים
בלי מצות תורת אלהיך : ״דין עקרו החפץ לה׳ בעולות
וזבחים : הנה שמוע מזבח טוב וניחוחים : להקשיב תורת
ה׳ מהקטרת חלב אלים ועולות מחים : לא על זבחיך
אוכיחך במוכיחים דרך חפצו זבח לאלהים תודה ושלם
לעליון נדריך : ״גם להיות מאושר מאשר ועושה : ולבו
ופיו כרעהו נמיים בכל מעשה : ויוכיח על האמת ואז ישכיל
ויעשה : גמול על עבדך אחיה ואשמרה דבריך : ״בתורת
אל ילך תמיד : ככתו׳ באשורו אחזה רגלי דרכו שמרתי
ולא אט מלהתמיד : תורת אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו
חקיו מלקיים ולהעמיד : בלבי צפנתי אמרתך וגו׳ : ברוך
אתה ה׳ למדני חקיך : ״אשרי איש ירא את ה׳ : אשרי
תמימי דרך ההולכים בתורת ה׳ : אשרי נוצרי עדות ה׳ :
אשרי שומרי משפט עושי צדקה בכל עת לפני ה׳ : אשרי
האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד
ובמושב לצים לא ישב : כי אם בתורת ה׳ חפצו ובתורתו
יהגה יומם ולילה : אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו
ה׳ אלהיך :

(לג) **אכן** אתה אל מטהר אלהי ישראל מושיע :
אתה צוית פקודיך לשמור מאד ואז יושיע ,
ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ומרשיע : בין עובד
אלהים לאשר לא עבדו בחפצו להגיע : בין מורה שקר
למורה תורת אמת ומצותיו להודיע : משכיל ומזהיר ומצדיק
עם ה׳ והוכחת להביע : והיה כעץ שתול על פלגי מים
וגו׳ : לא כן הרשעי׳ כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח לזורות
ולהשקיע : והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו׳ : אז לא

אביש בהביטי אל כל מצותיך : אחלי יכונו דרכי וגו׳ : אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך : ״בדרך אשורי הטוב ושבילי הרע : שהם חמשה כפולים ועשרה מיוחדים להיטיב ולהרע : עדון על הטוב וכאב על הרע : במאזנים לעלות המה מהבל יחד : והוותי במאזנים ישאו יחד בעיניך : ״גמת הקבוע הוא חוב , במצות החקיקות הוא החוב :ונדבות החרוהות הוא כחוב , ויתר נדיבות כמעשה הכד איש לאהיו כלב רהוב : גמול על עבדך אחיה ואשמרה תורתך : ״דין הרע גמולו כאב גדול , ושכר הטוב גמולו טוב גדול : וע״כ נפחד וניראו מאל גדול : ונעשה הטוב בכל נפש וכח גדול : דבקה לעפר נפשי חייני כדבריך : ״דוא זה דין הצדק :שהוא צדיק ועושה צדק , אשור שלישי ורביעי במעשיו יעשה לו בצדק : בין טוב והלופו במדה ובמשקל ובמשורה צדק : הדריכני בנהיב מצותיך : ״ואשור חמשי וששי , מי שיהיו לו מאה מצות והמשים חטאי׳ הפשי , ישקלו חמשים בחמשי׳ להנפישי: והמשי׳ הנשארים יכניסוהו בשיעור חלקי גן עדניך: ושווין חלופם כן ק׳ פשעים על חמשי׳ מעשים טובים להגישי : ישקלו חמשים בחמשי׳ לפני קרושי , דין שוויון בשיעור חלקי הפחה להורישי , ככתו׳ ישקלני במאזני צדק וידע אלוה תומי : ויבואוני חסדיך ה׳ וגו׳ , ואענה חורפי דבר כי בטחתי בדבריך : ״וזכרון אשור ז׳ וח׳ מי שהשוו אלה באלה בדייני : וישאר כטף ועולל בדיני , יעשה לו חסד מצור קוני , ישאל כשואל בפתחי׳ מעבדיו ויטעום מעדני : זאת נחמתי בעניי שוויו עוד כטף ועוללי : כדומהו יעשה להם בהסר אלי : ועקר אשור ט׳ וי׳ : כי האיש מעת ידעו לבוראו בין קטון בין גדול יתחייב במצות מצווני : לעבוד לצורו מנעוריו ועד מותו כאשר צורי הזהירני: זכרו זבר טוב דקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה׳ אלהיך : ״היותו בכל חלקי גן עדניך : כן איש חלופו בעשיית רע היותו בכל חלקי הפחה נקמתך : וכפי מעשיהם כבודם ומלבושם ישתנה בעיניך : ככתו׳ כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו : כבוד חכמים ינחלו וגו׳ לשום לאבילי ציון להת לרם פאר תחת אפר : וכתו׳ וקיקלון על כבודך: על כן חרהתי והקקתי מעט מהרבה בדעתך : הנם כתובי׳ בספר נעימות אלמוהטוי כפר הכמי הדעת בעיניך , ובכפר מאירה עינים: ובכפר מחכימת פתי : ובספר גבולי׳ של משכילי נ״ע שהשכילו יחוד אלהיך וספר פרוק לנפש וספר מרפא לעצם וכפר הדהות : וספר ויקרא הגדול אוצר נהמד ודומידם כפרי משכילי גלותך : חכמית בחוץ תרונה ברהובות תהן קולה באזניך : ״מעמם וכהם בחכמהם ורוב ספרי מלמדינו : העל שכבת הטל על מלונם וינוהו על משכבוהם בנביאי אלהינו : אשר יגעו למצוא יחוד צורנו : טוב מכפרם והכמהם מי יוכל לספר במלוננו : רחבה מצותך מאד עלינו , טוב אתה ומטיב למדני חקיך , ״יען זאת הייבתי לכל מבין :לדקדק ולחקור ולהבין , ולמצוא יחוד אלהינו ישכיל ויבין , למען חטאתיו עושהו כשלג ילבין , ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכי קונך : ״כח אשור עשרה הדברים יביא בדעתו : תחלה וראש אשור בינת יחוד יוצרו והכמתו : כי הוא בוראו מחייהו וממיתו : כלו עיני לאמרתך לאמר מתי תנחמני בישועתך : ״לדבר אשור שני כי הוא קדמון ואחד ואין לו שני : יכול ויודע מציאי וחי לנפשו להכמני : ואין לו דומה כדומני, למי תדמיוני ואשוה יאמר קדושך : ״מענה אשור שלישי כי כל העולם ברואים : כאשר נבאר למטה כל כתום בעיני ובאזני הנמצאי׳ : למען יבינו ויראו הרואים : מי לא ידע בכל אלה וגו׳ : מה רבו מעשיך ה׳ וגו׳: מה גדלו מעשיך ה׳ מאד עמקו מחשבותיך : ״נצח אשור ד׳ בהזקתו : להבין ברור ביראת תורתו : כי יש לו שליח במצותו : משה בן עמרם ע״ה וכל נביאי משלהתו : נאם לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא בכל משלחת שלוחיך : ״סדור אשור ה׳ לדעה בדעתו : כי משלחתו היא תורתו : היא אמת תל דבריה אמה במצותו : סוד ה׳ ליראיו ובריתו : כמיכתו זכרו תורה משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל עמך : ״עניין אשור ששי זו היא : להשכיל לשונה מה היא ובניינה ופתרונה ומסלולה איך היא : וקריאתה והגיונה ונגונה ונקודה כשהיא : ומליצת נקורה לעבר ולעתיד ומצדר ושם וצווי ופעל קל ופעל כבר על מה היא : ופעל עומד ומוכרת וסמוך ועשוי ומיפעל ונפעל ודומיהן מה היא ואיך היא : אז יבין לשון אלהינו כאשר היא : עדות ה׳ נאמנה מחכימת פתי : כי אז אהפוך אל עמי׳ שפה ברורה לקרא כלם בשם ה׳ אלהיך : ״פשר אשור דבור הז׳ להתאמת , להבין כי ארמון המלך אמת : כי הוא מקדש מלך רב אמת , מקום משכן כבודו ושבינתו לעד מקויימת : פירוש פסוקו זו היא זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה לעולמך : פלם אשור דבר ה׳ בחכמתו: להשיב אל לבו וידיעהו : לדעת בתחיית המתים באמתתו: כי הוא אמת בכל דברי תורתו כי ה׳ דבר לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר ה׳ אלהים הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל : וכתו׳ יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך : ״צווייהו לנביאו יחזקאל כהן ה׳ ע״ה על רוח הנבא על מתי העצמות וגו׳: הנבא על הרוח וגו׳ : אמת הוא על מתי גלות שתהיה בהם הרוח : ולא כדברי אנשי הרוח : צופניה צפן רוח ושמן ימינו יקרא : מענהו צופן ושומר אשה רעה וכתה רעה רוח טמן ושמר וצפן ואין ממנה לו ריוח כי אם עלבון ומרירות וענש והזק : כי היא שלטת ומאבדת את רכושו: ובאהריתו לא ישאר לו אפילו לוג שמן ואם ישאר לו בימינו יהפשהו ויקרא בשוק שימכרנו: אולי בדמיו יגרשנה מביהו וינצל מידיה : ככתו׳ טוב לפני האלהים ימלט ממנה והוטא ילכד בה : כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים בגן עדניך : ״קוראים אנשי הרוח כי משל הוא כעד החיים : אודות גלותים החיים הנמשלים למתים לעלות בארץ החיים : ולא המתים שיחיו בחיים : קראם ראית טעותם כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה בעולמך : ״רובי המשלים גש ליש : ולא יש לאין : ככרם ושדה וגפן וזית ותמר והדם וארז ודומיהם הנראים לעין : הם הנמשלים בישראל ליש לאין : כי אם המשלים והנמשלים לעין חזון : רבה צבאך וצאה אזור נא כגבר חלציך : ״שמות וגופות המשלים יש :והנמשלים יש ליש : עתה אם התחיית המתים אין לא יש : מענהו לא תהיה בעולם כדבריהם לא יש : השועה ישראל בחיים לא יש ביש:לא תהיה וזו היא כפרנות בדברי נביאיו כי תהיה תשועתו כיש: וישראל החיים יש והתשועה יש:ויהיה יש עם יש כן המתים יש החיים בעולם עצמותיהם יש והחייתם יש מה׳ כאשר יש יכלת לגואל לגאול כן למחיה המתים להחיות ויש ליש מענהו יש עם יש : הויה עם הויה ויש : שמעו והאזינו ואל תגבהו : בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו: בדברי אלהיך : ״השועת ה׳ לישראל יש ותהיה: עם עדת ישראל החיים בה תהיה : והחיית המתים אמת ה׳ והיה : המחיה ית״ש יש והמתים יש והחייתם תהיה : מות לא תמות חיה תחיה : אלה לחיי עולם וצדיק באמונתו יחיה: ואלה לחרפות לדראון עולם כל איש ואיש יהיה : תבקשם ולא תמצאם כל אנשי מצותך :

(לד) תזרם

ורוח השאם בחזקתם : וסערה תפיץ אותם : יהיו כאפס וכתוהו אנשי מלחמתך במלחמותם :תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה: כהבערתם ואתה תגל בה׳ בקדוש ישראל אלהיך : ״שמע אשור השיעי מעשרה: הוא להבין כי יש שדין וגבורה: דין וחשבון לכל מורד ועושה סרה , שוד ושדון חמס ועול במשורה : שיר משוררו קורא בשירה : יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו :אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, ויגידו שמים צדקו כי אלהים שופט הוא סלה ל יולמך: ״רוהב אשור עשירי להבין כי יש שכר טוב לכל צדיק יבין : לעובדיו ויראיו יהודו יבין : וגמול רע למורדיו כי לא השכיל והבין :רשום הננאם להת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו בדינך, ״קרינה כבוד צדיקיו הם עשרה אשורים , הכה הראשון כי קרן עור פני משה מכל הארים : וייראו מגשת אליו עמך הנבחרי׳ : כי מכבוד זיו האלהים השכין בפני משה אדיר האדירים

האדירי׳ : קרא כתיב והנה קרן עור פני משה נביאך:
״צהר אשור השני הרשום ביהושע כהני: ונתתי לך מהלכי׳
בין העומדי׳ האלה לפני צור קוני: הם מלאכי ה׳ עושני:
צירוף כת אשור ג׳ והמשכילי׳ יזהירו כזהר רקיעך: ״פאת
כת אשור רביעית והמשית: שבהם מבשר ומצדיקי הרבים
ככוכבי׳ להשית: מהם הגדולי׳ ומהם הקטני׳ לאורם ישית:
במעשיה׳ ירשו לאחרית מראשית : כי ה׳ אומר ואתה לך
לקין ותנוח והעמוד לגורלך לקין הימין: אמר לגורלך למדנו
כי כפי מעשי האנשי׳ יש גם גורלות ונחלות רבות בגן עדנך
ובהלופיך : ״עדך כת אשור ששית לדעת : בגדלו אז יבקע
כשחר אירך וגו׳ אור זרוע לצדיק גובעה: זרח בחשך אור
לישרים נודעת : אשור כת שביעית שופעה : ענייננו ככתו׳
ולישרי לב שמחה גן עדניך : ״סדר כת אשור שמינית
להשכיל : לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר וגו׳
לכל משכיל: סוד כת אשור ט׳ להכיל : הכתוב שמן ששון
תחת אבל וגו׳ להיות ריחם נודף ושמחת עולמך : ״נועם
כת אשור עשירית שיבין : הרשום מעטה תהלה תחת רוח
כהה להלבין : להיות להם עטרת כבוד והדר וזיו תארם
כשלג ילבין : תחת קדרות והשכות ואז תבין : נעימות
גן עדן יותר מעשרה אשורים ירויון מדשן ביתך ונחל
עדניך : נאום הנה עבדי יאכלו : ואתם הרשעים תרעבו
והתחוללו : הנה עבדי ישתו וירונו ויהללו : ואתם תצמאו
ומשבר רוח תילילו : ואחרי כן יסולקו עבדי בגן עדן
לחיי עולמך ככתו׳ אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון
עולמך : ״מדת כהות למרגיזי אל : הם עשרה ויותר כנגד
כהות ישרי אל : הוא הכתו׳ בהם ויאכלו מפרי דרכם
מקצף אל : וממועצותיהם ישבעו מנקמת אל : וכתו׳ נכונו
ללצים שפטים ומהלומות למרגיזי אל : וכתו׳ עצמותיו מלאו
עלומיו וגו׳ כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נפח וגו׳
וכתו׳ יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו : מורה עוד
הזון אל : ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות
מנת כוסם של מנאצי אלהיך : משפטים עוד אל ירא
בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה: מלך יושב על כסא דין
מזרה בעיניו כל רע בלי להתנשאה: וכתו׳ כי תולעתם לא
תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל עין רואה : וכתו׳
רוש פתנים יינק תהרגהו לשון אפעה אשר אין לו רפואה:
ככתו׳ זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל
נורא : מי יאמר זכיתי לבי לטהרתי מחטאה : מודיע ומה
יצדק אנוש עם אל ומה יזכה ילוד אשה ביום דינך ומשפטך:
״לכן מכל אלה הכהות והגורלות ודומיהן של מרגיזי צורי:
אשר סמר מפחדו בשרי , וממשפטיו יראתי בדין יוצרי ,
מנקמות המשונות במעשי חיי הבלי להמרירי : ומי מכלכל
את יום בואו ומי העומד בהראותו לרקדק מעשי לשלם לי
שכרי , כי הוא כאש מצרף בעורי ובבשרי: וכבורית מכבסים
טנופי לטהרי : לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפך :
״כי מי בכם יאזין זאת: שובו נא אל תהי עולה על זאת ,
ושובו עוד צדקי בה כראיות תורת אלהינו הנרמזות :
ושובו נא לתוכחתי זאת : לתורה נורא עלילה לחזות :
לקנציה ודקדוקיה ברמיזות: כבכי מרעה לבך ירושלם למען
הושעי : עד מתי תלין בקרבך מחשבות אונך וכחושך :
״יען זאת מנעתי נפשי מענג וכל טוב : ועניתי בצום נפשי
ללכת אחרי לקח טוב, ובחרתי להדבק עם אלהים טוב :
והזנח משלום נפשי נשיתי כל טוב , אולי יש תקוה ואחרית
טוב : יגעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני מיחל לאלהיך :
״טעמתי יעצתי ונהתי אל לבי להוות ולהתוות ולהשוות ולרוות
בניבי : נפשוה צמאות בהורת מטיבי : ולחקוק ולחרות
כפי מדעי בכתבי : ואמנם יד אנוש על פי אשר תשיג
נודרת להודיעמו לקטני ורבי: ולפניהם אשא דעי ומחשבי :
טוב אתה ומטיב למדני חקיך : ״חכיתי לה׳ וקויתי לו :
ומהזנן אני צעיר ונבזה לפניו יתעלה ברב גדלו , להדריכני
בנתיב מסלולו: ואם אשגה בארשת שפתי במלולו , חנון
יחנן לעבדו במעלו , ויסלח וימחול לזדונותיו ושגגותיו
בגודל חסדו ופעלו , חנני אלהים כחסדך וגו׳ לך לבדך
חטאתי וגו׳ למען תצדק בדברך תזכה בשפטך : ״זכר
דבר לעבדך על אשר יחלתני : טוב טעם ודעת למדני
וחקיך הבינני וחכמני: והאר פניך בעבדך במחשך אישוני ,
והאירה עיני פן אישן באשמני : ואשא כפי אל מצותיך
אשר אהבתי וגו׳ ואדברה בעדותיך , זכרני ה׳ ברצון
עמך פקדני בישועתך , ״וחזקני ואמצני על אלה לחרות
מעט קט מזער מצער שירות אלה , לבאר ולהזק ידי עם ה׳
אלהי ביחודך ונפלאותיך, ובצדקת תורתך כי אתה עמוקות
מגלה , ואענה חורפי דבר כי בטחתי בדבריך , ״הנני אני
הצעיר קטון התלמידים , אחרון באחרית ימי גלות ידידים
פזורים זרויים נדחים נדודים ,אני סר ופושע מנעורי בזדים,
נאנח ונאנק בשבר יוסף מלמוד אלופי ומשכילי החרדים ,
הנה נא פתחתי פי וגו׳ , כתר לי זער ואחוך , ״דבר
אדברה בראשונה , ליחוד צורי ואלי להתנגה , אחרי
שאלי והקרי למשכילי בדעת ובינה , כנאם הנגאם
מפי אשה חכמה והגינה , דבר ידכרו בראשונה
לאמר שאול ישאלו באבל וכן התמו מביניך :
״גם בהשכילי והביני אומין דברי מריבי : אשלים ואתמים
הוכחתי מקצת ניבי : והשומע ישמע והמבין יבין קול ריבי:
ישמע חכם ויוסיף לקח ואמרים ישיב למריבי: גם נבלע את
נחלת ה׳ יחד נעמדה בהוכחת ה׳ ככתוב הוכח הוכית
א״ע : ״בשנת ארבעת אלפים ותשע מאות ותשע ליצירה:
ולחרבן בית ה׳ בית ראשון אלף וחמש מאות ושבעים
ואחת לגלות המרה : ולחרבן בית שני אלף ופ״א בזו
השנה של גלותינו הצעורה , ולשטרות של רבונין בשנת
שמטות ויובלים אלף ארבע מאות וששים בזו השנה
הנמהרה , שנת מחזור רנ״ט שהם מאתים והמשים והשעה
מחזורים מעת שנתקן תקון זה מהם מחדש , לשה פזורה:
כי כל מחזור שלהם י״ט שנה : ועברו להם היום רנ״ט
מחזורים , ושנה זו שנה שביעית של מחזור בו לגולה
וסורה : בשנה זו בחדש האיתנים בא׳ לחדש יום ראשון
לשבוע בה׳ וכ׳ יום יום ד׳ לשבוע מנין אנו מונים פה בארץ
יון לספרה : באתי לבאר ספר זה מצות אלהים לעדה
צולעה בחמה ברה , וכ״ז החשבון והמנין יותר בו עשרים
שנה למנין וחשבון משכילנו בה״מ כפי חשבון שנות התור׳
משיבת נפש ועינים מאירה , ותקון מנין זה : ימנה מפסוק
בעשרים וחמש שנה לגלותנו וגו׳ : כאשר בארו
משכילי נ״ע בספריהם לעדה השחורה וקדורה : בהרתי
הכתופף בבית אלהי מדור באהלי רשעך :

אחל להקוק ולמלל יהודו , מקצת גבורתו כחו ומאורו:
ודעת עוצם אחודו , כי אין בלתו ואין מבלעדו:
ואין דומה לו בכבודו : ונעלם מעין כל חי והולדו : אל
שגיא ולא נדע להמדידו , אנכי ה׳ אלהיך דבר בהר סיני
אשור יהודו להגידו , ונכללים בו מה שהזכרנו ומה
שנזכיר בענין כורו , כסה שמים הודו , ותהלתו מלאה
הארץ באמרו :

אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך

(לה) **אליך** ה׳ אקרא , חכם לבב ואמיץ נורא ,
קדמון מצואי וחי לעולם לבדך :
״בטרם הרים יולדו , ואדני ארץ עמדו , ושמים נמפחו :
אתה אל ואין זולתך : ״גדולתך מי ימלל , וגבורותיך מי
יהלל , הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל ליושבי ארצך :
״דור לדור ישבחיך , יהללוך ויפארוך , הכונה בשמים
מעלותיך , ואגודתו באדמתך , ״הקורא למי הים , הול שם
גבול לים , ה׳ אלהי צבאות שמך וזכרך , ״ונוטה צפון על
תהו , ותולה ארץ על בהו , יסד ארץ על מכוניה , כל
המוט לעולמך : ״זה הים גדול ורחב ידים , שם רמש
וההומות מים , אשר לו הים והוא עשהו: יבשת יצרו ידיך:
״הק נתן ולא יעברנהו , פה תבוא בגאון גלהו : משבית
שאון ימים שאון גליהם באמרך , ״טרף נתן לכל בשר :
אלהי הרוחות לכל בשר , אשר בידו נפש כל חי ורוח כל
בשר איש מעשי ידיך : ״יחד הכל ממית ומחיה , ולא נודע
מקומו איה , הן יחתוף ומי ישיבנו , ומי יאמר לו מה תעשה
אליך , ״כי הוא יכאיב ויחבש , וכל יצור תחת ידו נכבש:
כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמי׳ ובארצך , ״לפני זעמו מי
יעמוד

יעמוד , ומשפטיו מי יוכל למור : צדקתך כהררי אל
התום רבה משפטיך : "מי יספר שחקים . ורגבים מדובקים:
עושה ארץ בכחו ונטית שמים בתבונתך ,נבלי שמי׳ ונטפי
מים , מי ישכיב וימרדם בהפניים , הנותן מטר על פני
הארץ ושולח מים בהוצותיך : "סהר ירח וכוכבים : ברוחו
זורחים מאירים : שוקעים ונכבים : האומר להרם ולא יזרח
ויהתום בעד כוכבים : "עושה עש כסיל וכימה : להפליא
מעשיו בחכמה : עושה גדולות עד אין הקר ונפלאות עד
אין מספר בארצך : "פלאותיו וגבורותיו : מי יארש
בשפתותיו : גדול ה׳ ומהלל מאד אין חקר לגדולתך :
"צופה עתידות : רואה תולדות : מגלה עמוקות מני חשך
ויוציא צלמות לאירך : "קורא הדורות : יודע נסתרות : מגיד
מראשית אחרית : ומקדם אשר לא נעשו לפניך : "רועשת
כל הארץ מקצפו : ימים וכל רומש מאפו : רוגע הים
ויהמו גליו ה׳ צבאות שמך : "שמו מהלל בעליונים : כמפואר
בתחתונים : ואתה מחיה את כלם וצבא השמים משתחוים
אליך : "תקיף עליון נורא : נאזר בגבורה : ה׳ עזוז וגבור
ה׳ גבור מלחמה באויביך :

(לו) **תוכן** מעשה ידו : הוא אמת ליחדו : אכן
אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיעך :

"שבח מלכותו בכל : הוא מתנשא לראש כל : בורא קצות
הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתך : "ראייתו
בצורת הגלגל נודעת : ובחוג הליכתו מודעה : היושב על
חוג הארץ ויושביה כחגבים הנוטה כדוק שמיך : "קושט
הכיתו ; בהליכת מאורי זריחתו : המוציא במספר צבאם
לכל בשם יקרא אלהיך : "צדקת יחודו : כי אין שנוי
במעשה ידו : לעושה נפלאות לבדו : אתה הוא לבדך :
"פהיהת גירוע אורים : מאורם ומגבולם מתקדרים : עד
כי הוא מלא דבר יצרם יוצר אור ובורא חשך בארמתך :
"עשיותי חפצו בעולמו : נודע כי אין מחליף בנואמו :
אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה בארצך : "כלול עמידת
שמים וארץ, בלי כליון והרץ : נודע כי דברו לעד עומד
בלי קרץ : לעולם ה׳ דברך נצב בשמים : לדור ודור
אמונתך : "נוגה הקשת בענן המוהמר : וכל ההוים בעולם
זה אחר זה נצמד ; נודע כי הוא חי : חי ה׳ וברוך צורי :
כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולמך : "מקראות
והולדות המתחדשות כי הוא מצואי מודיעות : אני ראשון
אף אני אחרון ומבלעדי אין אלהים לפניך : מזה לך
לדעת בחכמתך : בהביטך בבריאת ראשך והתהך וידעת
היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא אלהיך : "לכבודו
ממעשה ידיו נודע : וגבורתו מיום הודע : השמים מספרים
כבוד אל וגו׳ יום ליום יביע אומר בגבורתך : "ככה ישרות
קץ השך לאור , וקיין להרף והים לקור : מודיעים כי
למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך,כן מפי גשמיו וברקיו:
אש וברק יחדיו : מודיעים כי דמשל ופחד עמו עושה שלום
במרומיך : "ישרות הוזק גוף העבים : וע״פ מים סובלים:
אם כן למה פרשה מים נוזלים : לולי יכלת צורר מים
בעביו ולא נבקע ענן תחתם : "מיב זכר שלג וברד
באיצרות : איך לא הורקו זה כמה עתות מאוצרות , הלא
מכלה אל שגיא ולא נדע מספר שניו ולא חקר בחקירתך :
"חזקת כובד הארץ שהיא רקועה על המים : והתהת המים
רוח מכלה ארץ ומים : איך לא נשקעה ונצללה והעולם
על התהו : שלולי כח האלהים דכוכל עולמך : "זקוק מים
העליונים : אשר הבדיל הרקיע למים התחתונים : הרקיע
כאהל על כל כביבותיהם והוג שמים תמיד מתגלגל ואיך
לא יורקו וישפכו בתחתונים : לולי יכלת בורא כל הנושא
עולמו בכחו בחכמתך : "והלוך המאורות מדרום אל צפון
ממינות : מכוכבים שניהם מתחלפות : ושניהם עוד
בהלוכם זו מזו משונות : איך נזרחים במזרח ונשקעי׳
במערב תמיד הם פונות: הלא לולי יכלה צור כל המנהיגם
בכל פנות : ככתו׳ כה אמר ה׳ נותן שמש לאור יומם
חקות ירח וכוכבים לאור לילך : "הולך אל דרום וסובב אל
צפון : זמן התרף בדרום וזמן הקיץ
בצפון : ממערב שואפים בתחתית הארץ או בשפתי הרקיע
ועוד הוזרים במזרח ככתוב וזרח השמש ובא
השמש ואל מקומו שואף במערב זורח הוא שם במזרחך :

וכתוב מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר
מחמתו לעיניך : "דרך הירח משונה מהשמש : שמה
שהולך ושב השמש בששה חדשים הולך וסובב הירח
בחדש אחד מהשמש : וזה הוא נראה לעין לכל ונורא
ופלא הוא איך זו מזו משונה וכן הכוכבים זה מזה משונים :
והלא במקום א׳ נתונים ככתו׳ ויתן אותם אלהים ברקיע
השמים : הלא כל אלה מיכלת היוצר מתיצבין כאשר
נבאר למשה באזניך : "גם דרך הנחלים אל הים הולכים:
והים אינו מלא להיות מימיו מתוספים וחוין לגבולם
נשפכים : וזה מנפלאות המים דעים : ממקום התהומות
שנובעים משם ויוצאים לאויר העולם: שם עוד שבים ללכת
במעיינותיהם בגלגלים ככתו׳ אל מקום שהנחלים הולכים
שם הם שבים ללכת : לכן כל הנחלים הולכים אל הים :
והים איננו מלא וכתוב בדעתו התהומות נבקעו וגו׳ המשלח
מעיינים בנחלים וגו׳ בין הרים יהלכון לרוות צמאיך :
"בהמות זיז שדי ולויתן : חרב מסע שריה ואגמון לא
יתיהן : הן אלה קצות דרכיו מה שמץ דבר נשמע לאלהיך:
"אל נערץ בסוד קדושים רבה : ובפי חסידים וישרים
תהלתו מרובה: ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים
בעולמך :

(לז) **אין** כמוך אלהים ואין בערכך ומחשבותיך : ואין
כמעשיך עושה ונפלאותיך : כי גדול אתה

ועושה נפלאות אתה הוא אלהים לבדך : "בריאת הרים
גבעות וצורים: גבורתו מודיעים לכל יצורים,רבות עשית אתה
ה׳ אלהי נו״מ אלינו אין ערוך אליך: "גאיות ושוחות ומערות
ועמקים: אגמים ומעינים ונהרות ואפיקים: כל אלה מודיעים
גבורתו ככתוב מכין הרים בכחו נאזר בגבורתך : "דמות
צורות כל הבריאות: אלה מאלה משונות נמצאות : מודיעות
כי הוא חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם בשלומך :
"המון מים בנשיאי׳: מעלה מקצות הארץ ברוח וברקים:
לקול תתו המון מ״ב ויעלה נשיאים מקצה ארצך : "ורעם
גבורותיו: מי יתבונן במחשבותיו : בעשותו למטר חק
ודרך לחזיז קולות : ירעם אל בקולו נפלאות עושה גדולות
ולא נדע: כי לשלג יאמר הוה ארץ וגשם מטר וגשם מטרות
עזו של אלהיך : "זכרון אשוריו פפרנו : חי מצואי חכם
יכול לנפשו בארנו,ה׳ אלהי צבאות מ״כ חסין יה ואמונתך
סביבותיך , "חכמתו גבורתו וקדמיתו . בלי קדמות ובלי סוף
אחריתו , מודיעים כי אינו גוף טבע קדושתו , מאין כמוך ה׳
ג״א וגדול שמך בגבורתך , "טיב כל גוף הברוא מן יבנה ,
וכל מקרה ואפע עליו יחנה , הנה לא ינום ולא יישן שומר
ישראל עדתך , "יצור לא יוכל לצייר ציור , וחדש לא יחדש
ההרגשות החמש זולת הצור , הצור תמים פעלו כ״ב ד״מ
משפטי עולמך . "כן כל דמות חי לא יוכל לבראת הי דמות ,
זולתי מי שאינו דומה בכל דמות , למי תדמיוני ואשוה יאמר
קדושך , "לכן הוא אחד ולא ככל א׳ , כי כל חדש יקרא
אחד , עמו רגבים וחלקים יחד , ככתוב בצקת עפר למוצק
ורגבים ידובקו בדבוקיך , "מושל על כל , לא ידמה לכל ,
כי כל חי ברוא עור ובשר וגידים ועצמות מסוך מכל, ככתוב
עור ובשר הלבישני ובו״ג תסוככני , חיים וחסד עשית
עמדי ופ״שר בעולמך , "נאור אחד בחלק שני , מיוחד בלי
חבר ויועץ שני , ראו עתה כ״אא״ה ואין אלהים עמדי ולא
עמך , "כפור זה מודיע כי הוא צדיק בלי עוית , כי כל
הנצרך מעוות עוות , לי הכסף ולי הזהב אמר אלהיך ,
"עוות אם הראה במעשיו . אל תתמה בחכמת משפטיו ,
אל אמונה וא״ע וגו׳ להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא
בעמידת גדלך , "פקודת מיתת טפים ובעלי מומים , וגבנים
למען יסר עולמו ויגדיל שכר הזוכים , אני אמית ואחיה מחצתי
ואני ארפאך , "צדיה כל ארחותיו ודרכיו , בחסד ואמת
משפטיו לכל יצוריו , צדיק ה׳ בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו
לרחמך , "קדוש ונורא רואה ואינו נראה , כי כל נראה יש
לו גבול עמק גבה עובי ורוחב יראה , ואל מי תדמיון אל
ומה דמות תערכו לו כערכך : "רואה ושומע כלי אזן ועין ,
כי כל שיש לו אלה לא יוכל לצייר יצור חי עם אזן
ועין , הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר ע״ה יביט, המלמד
א״ד כדעתך , "שומע ורואה הברוא בפאה אחת ובאחרת
לא

לא שאינו בהמציא, לכן אין כאל ישורון ר"ט בעזרך, "ההיו ודומיו הפותרים.לא ידע כוודאי מה יעשה במסתרי'. זולת שאינו ברואי הוא אדיר האדירים, ככתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' אלהיך,

(לח) תקון שמיעהו וראייתו : לא באזן ועין כי אם מידיעתו ובינתו וחכמתו : די הכמתא וגבורתא דיליה היא לאלהיך : "שהעין והאזן החמש הרגשות : ברואים הם מבורא נפשות : ככתו' אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי וגו' וכתו' מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ת' אלהיך : "רגשות אם יש לצור ובכלים רואה : אם כן טרם בראות לו לא היה רואה : לכן הכין בחכמתו הוא רואה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך : "קדמותו לא ממחדש אחר כי אם כן נצטרךמהדש ממחדש ומחדש ממהדש אחר : ואין לדבר סוף : וכתוב לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה : מי הקדימני ואשלם וגו' ה' אין כמוך ואין אלהים זולתך :"צבא מטה וצבא מעלה : לא יראוהו ממעשיו נגלה : ככתו' כי לא יראני האדם וחי : עין לא ראתה אלהים זולתך : "פלאות תמים דעים : אשר עשה ויעשה ברוב מדעים : בשמים ובארץ בימי' וכל ההומותיך :"עומק ורוחב ואורך וגובה ותהו ובהו של שמים וארץ להבין מעש פלאהו :מי יוכל לשער ולהבינהו: טרם בראת עולמו הגד אם ידעת בינה, מי יספר שחקי' בחכמה וגו', מי מדד בשעלו מים וגו', מי עלה שמים וירד מברואיך :"סלה יהרומם שמו והודו, אם הוא גוף כדברי המשערים כבודו : עליהם כתו' הוי ההוקקים הקקי און וגו' להתקיים וקדוש ישראל התוו, אוי להם כי נדדו ממני שור להם כי פשעו בי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים: ויחפאו דברים לא כן על ה' אלהיך : "נאור וקדוש שפו אם כדבריהם אנה היה שוכן טרם בראת לו מקומו, כי כל גוף צריך מקומו : אזר נא כגבר חליציך אשאלך והודיעני חכמתך : "מזאת ורב מזאת חבין על זאת : כי מלא כל הארץ כבודו ושמים ושמי השמים לא יכלכלו כבודו כזאת:והוא מעון של עולמו ולא עולמו מעון לו, כי טרם ברוא עולמו אם גוף הוא אנה היה מעונו:לכן אינו גוף : כי הוא מעון לעולמו, ככתו' ה' מעון אתה היית לנו בדור ודור : בטרם הרים יולדו וגו' וכתוב מעונה אלהי קדם ומתחת זרועות עולם נושא וסובל הכל בחכמתו עושך : "לכן תרע עוד ממעשי גבורתו אם אינך יכול : לשער צבא השמים והארץ מה הם ואיך הם להבין גדולתו, איך השער ליוצרם בגודל חכמתו וקדושתו : אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך : "ככה כשורך כגבהי שמים וארץ : לא תוכל לשער מדתם בחרין : מי עלה שמים וירד בארצך : "יצירת עובי רקיע ומדתו, מי יספר שחקים בחכמתו : מה שמו ומה שם בנו כי ת"ע, מי אסף רוח בחפניו, מי צרר מים בשמלה מי הקים כל אפסי ארצך : "טוהר וזוהר שמי ספרה: מאין עליו מכל יצירה כעין הקרח הנורא, הלא מכלת יוצר אור ובורא חשך בארצך "חמת ולבנה וכוכבים זה מזה משונים באורים ובנתיבים, הלא מרוב אונים ואמיץ כח איש מהם לא נעדר לפני אלהיך : "זורחים ממזרח ובמערב שוקעים : מיום ליום מקומם מחליפים ויודעים, הולכים אל דרום וסובבים אל צפון סבבים סובבים שואפים במערב וזורחים במזרח בכל ימי שנותיך : "ולבנה ממהרת בט"ו ימי החדש בהלוכה : בג' ימי החדש בהלוכה : הולכת ושבה עד תום ימי החדש ככה מהלכה, בארבע תקופות שמש בכל שנתך : "היא לפני חמה מקרבת: מט"ו ימי החדש חוזרת עד תום החדש ובו נקרבת : נחכרת נדעכת שני ימים מכל עין נסתרת, אם חדשה חסר הוא כ"ט ימים ול' קדושו, ואם חדשה מלא הוא ל' יום ולא' קדושו מתקדשת במערב היא לכל עין נראית, ואם לא יראה מפני ענן לבושו אין יותר מל' יום בחדש נשארת, ככתוב עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו במערבך :דרושה בלב ובעין חמודה:לקדש בה מועדי ה' ולהקריב קרבן חדשה ומועדה: כתורה הקדושה הטהורה ונחמדה ככתוב כידה יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה:וראוי לנו לדקדק בה בכל ימות חדשה לדעת חקותיה לשמור כראוי מועדה : כי שמא בחדושה, יהיה ענן לבושה: ומדוק ישנותה נבין בה כי בכ"ו יום או בכ"ז אם יעלה במזרח דק טרם יאיר הבקר עוד יעלה למחר בכ"ז ואם יעלה עם אור הבקר לא יעלה למחר כי אור הבקר מרעיכו: וזו סימנה נראית לכל עין : ואם כזאת נהיה עושים שני ימים כתירה: וביום ל' או בלא' כשיפול חדשת או קדושה: ואין לנו חשש לראותה כימי ספירה נח ע"ה כשנבאר לפניך: "גם בלילות היא וכוכביה : מרוות וממתיקות פירותיה ואביה : ככתו' ההקשר מעדנות כימה וגו' וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחך : "בימים ודרכים לאותוה : כנרות ולפידים מאירות כאיתות, ככתו' כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם הקות ירח וכוכבים לאור לילה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמך : "אף חמה לאור יומם ועד לטמאים ולבשל אביב ופירות ולתקופה זמנים : כי ד' תקופות לה בשנה בכל שלש חדשים, תקופה אחת נראית לעינים בכל זמנים, כי בניסן זורחת בתוך המזרת ובאה במערב במקום שבראה אדוני האדונים, מששת ימי בראשית ועד אלת השנים : ומניסן הולכת ניסן אייר סיון בקיץ ונעשה תקופה בפאת צפוני : ועוד חוזרת בשלש חדשים תמוז אב ואלול: ובמקו' המזרח שהיתה זורחת בניסן שם זורחת בתשרי ונעשה עוד תקופה שנית בכל הזמנים ומשם עוד הולכת תשרי מרחשון וכסליו בפאה נגב בהרף ונעשה בו תקופה שלישית: ועוד חוזרת בשלש חדשים טבת שבט אדר ונעשית עוד התקופה רביעית בתחלת ניסן, הרי ארבע תקופות לשמש בכל שנה ושנה לעינים גלויים, וכתו' ותקופתו על קצותם ואין נכתר מחמתו, ונציב אהד אשר בארץ לעתים מזומנים, כאשר נבאר למטה לפניך,

(לט) אבן לכל כוכבי לילה ומזרות, וכסיל וכימה ועיש מאירות, מתקנים גם הם ומבשלים הפירות, והם איתות להולכי ימים ומדברות, ההוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם בצויך, "במסילותיהם ובדרכיהם משינים, מהם בקיץ ומהם בתוף ממונים:נמצאים בחצי הרקיע בערב ובמערב שיקעים, ומהם זורחים ממזרח ובתוך הרקיע נשקעי', ומהם בשליש ורביעית הרקיע ובו נכבים, כשחר העולה ודומהו לבקרים ומהם ממזרה עד מערב נמשבי' והולכי', ומהם ממקומות' אינם זזים, יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו יהי שם ה' מבורך מעתה, ממזרח שמש עד מבואו וגו' מונה מספר לככבים לכלם שמות יקרא כפי נביאיך : "גם באורם זה מזה משונים ונחמדים לעין כל רואים, מהם נדבקי' ומה' נקבצים ומהם מיפרדים, מהם גדולים מהם בינונים, ומהם קטנים, ברוחו שמים שפרה חוללה ידו נחש בריח בעולמך, "דרכם במערב נשקעי' מהם בפאת צפון, ומהם בפאה דרום, הולכים ובאים ונכבים, מהם בתוך הרקיע ובמקצתו וברובו שיקעים, מי ימלל גבורות ה' לשמיע כ"ת, הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארצך : "המאירות וכוכבים כאש ברק ותשטל ומתלקחת אש : התשלח ברקי' וילכו ויאמרו לך הננו אתנו אליך : "וקרח הנורא ברד ושלג ורסיסים ונטפי שחקיו וגשמיו: עם מלאכיו ומשרתיו וגבורי כח עושי דברו וגדודיו : שהם אש וברק ורוח ולפידי אש במרימיו : איך יעמדו יחדיו : המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו : יוצר אור ובירא חשך עושה שלום ובירא רע אני ה' עושה כל אלה בעולמך : "זמר ורון ושיר ותהלה : אשר מהללים מלאכיו לנורא עלילה : מי יספר וימלל ויהלל בתהלה : ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דבריך : "חסינים וגבורים לארבע כחות הם נשואים : מהם מאש ומהם מרוח נבראים : עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לורט בעיניך : "טיב מהתם ושעורם ומספרם, מי ישער גם גבורתם ותארם : היש מספר לגדודיו ועל מי לא יקום אורהו של צבא שמך : "יצירת שרפים וחיות וכרובים : וכלל הנאמרים בדברי נביאים : מי יגיד שמותם ומעשהם הנופלי' מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת באדמתך: "כובד מים הנעלה, בהבדיל רקיע סים תמים ועלה : מי

ישערם במדותם ובשעורם ושאונם העולה : מי מדד
בשעלו מים ושמים בזרת תכן וגו׳ הלא אלהיך : "למעלה
בו לא ידענו : בריאה אחרת כי התורה לא הזכירתנו :
וממשכילי נ"ע מבארים שמים עליונים : מספור בראשית :
בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ לבאר לנו :
הללו את ה׳ מן השמים הללוהו במרומים , הללוהו שמי
השמים והמים אשר מעל השמים , יהללו את שם ה׳
אלהיך : "ממשלהו וכבודו : בשמים ובארץ הודו , ככתוב
נכון כסאך מאז מעולם אתה : וכתיב אתה הוא ה׳ לבדך :
"נאם ויאמר אלהים יהי : הנועץ למלאכיו ויברא ויהי :
להכמיתי אמר ולנפשו נועץ ויאמר יהי לכל דבר ויהי : את
מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפטיך : "סער רוח
והמרחפה בעולמו מי ישער מדתו וגבורתו ושיעורו והילימו :
הלא משבראו ותקנו הוא יודע כהו ורומו , מי תכן את
רוח ה׳ ואיש עצתו יודיענו , ולאיש סודו ונבואתו יודע
הפצ׳ וכידו להודיעו לבני האדם להללו ולרוממו : וכתו׳
לעשות לרוח משקל וגו׳ משקלו יודע אלהיך : "עולמו בלי
בריאה היה : בלי רוח ומים וארץ נהיה : נוטה צפון על
תהו תולה ארץ על בלימה בחכמתך : "פלא יועץ ברא
השך ותהום : וארץ למעלה בו ורוח מטה ומעלה
בתהום : קורא אני אליהם יעמדו יחדו לפניך : "צרר
רוח באוצרותיו י ונושאת כל בכח אל ואמרותיו : מוצא
רוח מאוצרותיו : לעיני כל באי עולמך : "בראם ותקנם
באמירתו : ארבעה טבעים רוח מים ועפר ואש בחכמתו
והעולמה יוציא איר לעיניך : "רוחו הכינם והבונתו :
מלא דבר יצרם בתושיתו : נוטה שמים לבדי רוקע הארץ
מאתי אני ה׳ עושה כל בריאותיך : "שאון מים בהקבצו :
אל מקום אחד מהוז הפצו : נותן באוצרות תהומות מימי
מקויך : "ההומית מתהתית הארץ : מים מתוקים מעלים
על גג הארץ : ישקו כ"ח שדי ועוה שמך :

(מ) תמיד

לעולם נמשכים : לא נחסרים ולא
מתוספים בהלוכים : אל מקום שהנחלים
דולכים אל הים שם הם שבים ללכת בהתומותיך :
"שפוכים ויורדים מהרים וממעיינותיהם : אל הים נגרים ואל
מעיינותיהם : לכן והים איננו מלא לעיני כל באי אדמתך ,
"רצים בזוחלי ארץ בתוך הים במים מלוחים , לא מתדבקים
ולא מתחברים אלה עם אלה , ולא נמתקים ולא נמלחים ,
להיא שמיה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא לעולמך ,
"קצות הים ופאותיה , מי ישער עמקה רחבה וארכה
במדותיה , זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר
במספרך , "צלקה יחודי ויכלתו , חכמתו ומציאותו וקדמותו ,
להודיעו לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו לנצח
נצחיך , "פלואי שרצי הים ורמשי הים ותניניו , חיות קטנות
זו מזו משונות בדמיונותיו , יש דגים כדמות בני אדם ,
ובהמות וחיות ושרצים ובעופות המעופפות על ארצותיו
ידללוהו שמים וארץ ימים וכל רומש בם כי אין כאלהיך
"עולים גלי הים ומשברים כהרים לכסות , ארץ לעיני כל
שוררים , גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ
מקום ישובך , "כך ברלתים ים , חול שם גבול לים , ויאמר
עד פה תבוא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך , "נבכי ים
וחקר תהומות , מי יוכל להתבונן העלומות , הבאת עד נבכי
ים ובחקר תהום התהלכת במולדך , "מרות אל יתרוממו
גליו , ומרוחו עוד אניות הצעדנה והושענה בנפלאותיו ,
יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים , המה ראו
מעשי ה׳ אלהיך , "לרוחו ידע מי יודע משקלה וגבורותיה ,
מי יספר בריאתה באוצרותיה , מן החדר תבוא סופה
וממזרים קרה בעולמך , "כחה רב מאד בעולמו במעשיה ,
ארבע רוחות הן לעשות צנים עשר במפעלותיה , אש
וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו של יוצרך , "יש
רוח גשם מחוללת , ורוח שלג וקרח כפור כאפר מפוזרת ,
רוח צפון תחולל גשם וגו׳ מנשמת אל יתן קרח לעולמך ,
"מיב רוח קדים בעולמו , מלבשת ומחרבת אדמתו
וצאצאיו , כתוב ויולך ה׳ את הים ברוח קדים עזה כל
הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו מימיך , "חריב התריב
רוח אחרת , ההרים והסלעים משברת , כבתיב רוח גדולה
וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לעיניך , "ועם רוח אחרה

לזמעים , מסחת ומסחפת עפר הארץ הורסת בתים ונוהשת
אילנים ככתו׳ והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע
בארבע פנות הבית ויפול על הנערים באיוב חסידך ,
"ורוח אחרת משברת אניות ימים , ומצלחת ומדרכת להולכי
ימים : ככתוב כרוח קדים תשבר אניות תרשיש : ויאמר
ויעמד רוח סערה וגו׳ יקם סערה לדממה ויחשו גליהם ויודו
לאלהיך : "הן רוח אחרת מנשבת באדמה : מחיה דכל
וצמחי האדמה : ככתו׳ ורוח אלהים מרחפת על פני המים
באדמתך : "דליות ודליות וכיבד מים ועפר הרומים : רוח
אחרת נושאת ומסובבת וכובלת בתחתונים ככתו׳ ויוצא
רוח מאוצרותיו בארצך : "גם רוח אחרת במים העליונים :
מסיבבת ודופקת בהם לכל יפלו בהרומי׳ , בכח רם על
רמים : ככתו׳ סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב
הרוח בשמיך : "ברוחו עוד יש מנשבת ליושבי תבל :
וממנה חולי : ומית והכל נובל : ככתו׳ הנה ברוחו הקשה
ביום קדים לעולמך : "אכן רוח אחרת מגדלת : ממסכת
שלג וקרח ומים מזלת : ככתו׳ ישלח דברו וימסם ישב רוחו
יזלו מים : וממשכילי נ"ע מבארים : כי רוח אחת היא
בעולם ונחלק היא לאופנים רבים כפי מעשי גזרת אלהיך :

(מא) ארץ

הרים ובקעות : רגבים אשר ידובקו
ועפרות אדמות : מי ישערם במדתם
ובמשקלם במאזנים לעלות : ככתו׳ וכל בשליש עפר הארץ
ושקל בפלס הרים וגבעות במאזניך : "בארכה ורחבה
ועמקה : מי יבין מדתה וחקה : הלא יודעה הוא יוצרה
ובוראה ומחזיקה : ככתו׳ איפה הייה ביסדי ארץ : הגד
אם ידעת בינה : מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה
קו בבנייניך : "גם מקומותיה הרריה ובקעותיה : זאת מזאת
משונות בבנייניה : כהרי גיא מלח : המלח הנחצב מהם
כאבנים : והרי זהב וכסף ונחשת מעפריה : והרים הגבוהים
ליעלים סלעים מחסה לשפניך : "דשא עשב וכל בשם וכל
ירק עשב ופרי בישופה : וארץ פרי למלחה לא ישב אדם
בה : ככתוב ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו
אש : "הן ארצות אגמים ומעיינות : וארץ ממנה נחצבים
מיני צביעות : וארץ ציה וצמאון ומדבר הרים יבקעות :
למטר השמים תשתה מים מאין מעיינות בארצך : "וארץ
ספירים וכל אבני יקרות : הרשישים ושוהמים וכסף ועפרות
זהבים וכתמים : ככתוב מקום ספיר אבניה ועפרות
זהב לו בידיך : "זכוכית בדיל ועופרת : בדלח וברזל
מעפר יוקח ואבן יצוק נחשת : ככתו׳ ארץ אשר אבניה
ברזל ומהרריה תחצוב נחשתך : "חמדת גן עדן עיז פרי
וריח טוב ומעדנות : מקום מזרח מעין ארבע נהרות וכל
אילנות , ככתו׳ ויטע ה׳ אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את
האדם יולדך : "טהרו כבדו וקדשו בכבודו : מכל מקומות
הארץ הדום הודו : ככתו׳ ויגרש את האדם וישכן מקדם
לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור
את דרך עיז חייך : "יחרו וזמנו והבינו לעבדיו וחסידיו :
להיות להם משוש נוה לאיש כפי מעלליו : ככתו׳ להנחיל
אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא כנפשך : "כן ארצו הקדושה ,
נבחרה מכל יישוב בקדושה : ככתו׳ זאת מנוחתי עדי עד
פה אשב כי אויתיה : לעולמך : "למקצה מקומו׳ ארצו
דרדרים וקוצים : סירים הרולים אטדים וכרפלים והוהים
והמשינים ונהלולים ונעצוצים : ככתו׳ וקוץ ודרדר תצמיח
לך : תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס
והיה לה׳ לשם עולם בעת ישועתך : "משונים זה מזה
בבריאתם : בגבהם ובשפלותם : ובחזקתם ובדמותם :
ככתו׳ רבות עשית אתה ה׳ אלהיך נפלאותך ומחשבותיך
אלינו אין ערוך אליך : "נות אילנים אהלים ארזים
והדסים : ברוש תדהר והאשור בכאים ואלמוגים : ודומיהם
כאלה מי ישערם במספר׳ ובדמות׳ זה מזה משונים : ככתוב
כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה׳ כארזים עלי
מים : וכתוב ישבעו עצי ה׳ ארזי לבנון אשר נטע אלהיך :
"סמוהם פריה׳ דמעיהם ועליה׳ , זה מזה משונה בדמיתם
ובריח׳ ובטעמם ובמראיה׳ : מעט מהרבה שיהיו לעתיד
בנחל היוצא מפתח ביה מקדש אלהינו יה"ש מתחת מפתן
הביה

הביח קדימה מזה ומזה אילני׳ פריהם לאוכליה׳ : ככתו׳ ועל הנהל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתום פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן ה׳ ה׳ י׳ ו׳ פ׳ ל׳ו׳ להרופה למוכיך : זולת ישראל עמך למיהדיך שכתו׳ כם ואל יאמר שכן חליתי וזה טרם ביאת משיחך וכבוד אלהיך : ״עצי גפן ושדה ורמון המר ותפוח זית והאנה וכל עצי אכילה: מהם במקומות ומהם אין לאכלה: ככתו׳ ארץ חטה ושעורה וגפן והאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש למאכליך : ״פריהן והן זה מזה מחולף למראה : בריח ובטע׳ לכל היך נטעם ולעין נראה: ככהו׳ וכל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם יהיה לאכלה למאכל עולמך: ״ציירם ועשא׳ צור עולמים : מהם מתוקי׳ ומהם חמוצים : ומהם מרי׳ ועפוצי׳ : יהי כבוד ה׳ לעול׳ ישמח ה׳ במעשיו אשר יצרם יוצרך : ״קצותם-בשמי׳ קדה וקנמון : וקנה בשם כפרי׳ עם נרדי׳ עם כל עצי לבנון : מור ואהלות עם כל ראשי בשמיך : ״ריחם וטעמם זה מזה מחולף : לריח ולמאכל ולהיות נפש ולתרופה משו־ף : ככתו׳ מה רכו מעשיך ה׳ כלם בהכמה עשית מלאה הארץ קניניך : ״שאר צמחי האדמה דשאי׳ ועשבי׳ : זרעים ירקות וסמי׳ וזרעוני׳ : מי ישערם במספרי׳ : להודיע לבני האד׳ גבורותיו וגו׳ עיני כל אליך ישברו וגו׳ : פותח את ידיך ומשביע לכל חי ברצונך : ״תארם וטעמ׳ וריחם זה מזה משונה: מהם ממיתי׳ ומהם מחיי׳ כרצון ארץ ושמי׳ קונה : עמו חכמה וגבורה לו עצה והבונה : ה׳ ממית ומחיה : אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפאך :

(מב) תוכן בריאת מעשי אלהיך : כל אלה ודומיה׳ מודיעי׳ חכמת יהוד בוראך , והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש בעבורך , ״שרצי המי׳ ורמשי נפש חיות המי׳ אשר שרצו למיניה׳ כלל המים : ככתוב ויאמר אלהי׳ ישרצו המי׳ שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע שמיך , ״ראייהם-ודמות׳ משונה זה מזה , מהם בסנפיר וקשקשת ומה׳ בסנפיר , ומה׳ לא זה ולא זה : מי ימלל גבורות ה׳ ישמיע כל תהלת אלהיך : ״קצת מהם למאכל לטע׳ ולתרופה : ומהם ממיתי׳ ומהם לנזק ולבני אדם ראייה׳ פליאה ועדופה : גדולי׳ מעשי ה׳ דרושי׳ לכל חפציה׳ בפי יראיך : ״צורות תניני׳ וחיות קטנות וגדולות : מי יוכל מספר׳ להעלות : ככתוב זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר וגו׳ לויתן זה יצרת לשחק בו לשמוח לויהן בתהומותיך : צדיית דמות עופית : אשר שרצו במים ובכנף מעופפית : אשר הם מתגדלים ושחים במים : ואשר מתגדלים באויר ועפר ארץ עפות כנף רננים נעלסה עם אברה חסידה ונוצה בעיניך : ״פלאי רקום אברותיהם : ושנוי ילידתם ודרכם מי יספר לשומעיה׳ : כעורב אשר ישב על ביציו : ודוגר בצלו בם ויבקעו ויצאו לבנים : וכשיראם משיני׳ מניח׳ ויברח לו בעולמך : ״פוחח את ידו ומשביע לכל חי רצון : מביא אז את העשי׳ ויתושי׳ קבוצי׳ קבוצי׳ : ומפיל׳ בפיה׳ כשהם יישבי׳ בפיות פתוחי׳ עד שיגדלו ויבואו בדמות׳ ויתחברו עם יולדיה׳ ויחיו בארצך : ״עיט צבוע ברקמה ויופי וצבעי׳ : ועיט שחור ולבן : ועיט לא שחור ולא לבן וקולו נעים : מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו יתעו לבלי מאכלך : ״סים תור ועגור והסידה: ידעו את עת בואנה ומועדה : ככתוב גם חסידה בשמי׳ ידעה מועדיה ותור וסים ועגור ידעו את עת בואנה: ועמי לא ידעו את משפט אלהיך : ״נשר ופרס וניץ ודומיה׳ המגביהים לעוף באברותיה׳ וכנפיהם : המבינתך יאבר ניץ יפרוש כנפיו לתימן : אם על פיך יגביה נשר בטמיך : ״מצרות כלעים יהלוננו: משם יחפרו אכל ומרחוק יהבוננו: ואפרוחיו יעלעו דם באשר חללים שם הוא לעיניך: ״למראיה׳ ודמותם ובמעשיהם מחולפות : כבת היענה אשר בה ארבע רגלים כגמל : וגם אבר וכנפות : עמוד והתבונן נפלאות אל אשר עשה בעולמך : ״כנפיה ככנפי עופות: וגופה וראשה ודדיה כבהמות: וביציה כביצי העופות : כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם בצווי אלהיך : ״יולדות מהן כשרצי׳ : ומן השרצים כעופות ביצים: ואת בת היענה ואת דהחמס ואת השחף ואת הניץ ואת הנשמה ואת הקאה וגו׳ גוהעי׳ ונראים בעיניך : ״טיב גדולתם וקטנות׳ : וקטנות קטנותם : וגדל ידולהם : מי יספר בם ובמספרם ודמית׳ : כנשר יטוש עלי אכל : וכי גם צפור מצאה בית ודרור קן לה כצפור לנוד כדרור לעוף : וכיונים אל ארובותיהם בעולמך : ״חיות ובהמית ושרצי הארץ , נחשים צפעוני׳ , ושרפי׳ ופתני׳ ועקרבי׳ ודומיהן רומשי הארץ , ככתיב ותוצא הארץ נפש ח״ל בהמה ורמש וחיתו ארצך , ״וזחלי עפר קטנים וגדולים , מהם שורפי׳ כאש ומהם ממיתי׳ , ומהם נישכי׳ ומכים ולא ממיתי׳ , כי אם לתרופה מועילי׳, ככתיב וינשכו את העם וימת ע״ר מישראל עמך, ״ומראיה׳ מחלפי׳ ברמות׳ ובעור׳ ובכח׳ , מהם כוהב ומהם מרוקמים, ומהם שהורות ולבנים ומהם עור מלבוש׳ ומהם עצם כסות׳ , החלד והעכבר והצב למינהו נודע לפניך , ״הנם בקיץ מתגברי׳ , ובצבאים בארץ משוטטים , ובחרף מתחבאים במחלות עפר ומטי׳ , ועורם מעליה׳ מפשיטי׳ לעיניך , ״דקות׳ וקטנות׳ וחלישות׳ , כיתושי׳ ושרצי פירות ותולעי׳ ונמלי׳ וארבה וחגב ודומיה׳ודבורי׳ בחכמת׳ ככתוב לך אל נמלה עצל וראה דרכיה וחכם . ומלך אין לארבה ויצא חוצץ כלו וכתו׳ ורוח הקדי׳ נשא את הארבה , וכתו׳ ויכס את עין הארץ ותחשך הארץ מאורך , ״גם הנמלים עם לא עז , גבורה וכח ואייל לה׳ אין, ויופי מעש ותקון מלאבה בחכמה להם כל רואם בעין , ככתו׳ אשר אין לה קצין שוטר ומושל , וכתו׳ ארבעה הם קטני ארץ והמה חכמים מחכמי׳ : הנמלי׳ עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם שפני׳ עם לא עצו׳ וגו׳ מלך אין לארבה וגו׳ , שממית בידי׳ התפש והיא בהיכלי מלכך , ״בקיץ איגרת הנמלה לחמה במחלותיה , מכינה צוברת זרעי׳ והיתכת׳ לשני׳ שלא יצמחו בעפריה , ככתו׳ תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה כמאבלך : ״אך תולעת השני ותולעת עצי יער בחרף כלים ונאספים , ומזרעם בקיץ עוד נשרצי׳ ונרמשים והיי׳ ומתערערי׳ כערער כתוב והיה כערער בערבה ולא יראה כי בוא טוב וגומר ערער התערער לפניך :

(מג) אורגים בתים מכח יוצרם : ומכסים גופם ועיר בשרם , יען להיות עמם בחרף ולא יהיו להם לבגד ולא יתכסו במעשיהם בכל שנותיך : ״בתוך אריגתם מתחלפים בדמית ובכנפים ומתגדלים ובוקעים ויוצאי׳ ונשרצים וכלים ונאספים שנה אחר שנה לעולמך : ״גם בתיהם יהיו לבגד בחכמת אנשיך : כפשתים ומוך הנארגים לעור בשרך , ככתוב ואת תולעת השני ואת השש במלבושך : ״דבר תולעת עצי יער , בתיהם מניהים בעצי היער , ואינם מועילים לאריגה כתולעת השני והם נסתתרים בארץ כשאר זוחלי עפר מפני קרת החרף כבתו׳ לפני קרתו מי יעמוד בכחך : ״רן אריגת קורי עכביש לפתר לה ולשמחה : לצודד שרצי עופית לאבלה ולהסתר בו ולרווחה , וכתוב וקורי עכביש יארוגו , קוריהם לא יהיו לבגד כמלבושך וכסותך : ואריגת כל אלה נעלם הוא ממה הויה , הלא מכח וגזרת אהיה אשר אהיה ודווה : אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר אישך : ״זרזיר מרנים כדבורים שרצי עופית הם ומיניהם , מהם ליורת דבש ומהם לא מהם ולא מהמתם , כזבובים וצרעה , ככתו׳ והיה ביום ההוא ישרוק ה׳ לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה וגו׳ כאשר תעשנה הם הדבורי׳ , וכתוב וגם את הצרעה ישלח ה׳ אלהיך : ״חכמים וקבוצ׳ צור להיות מלקטי׳ : מדשאי׳ ועצי יער כל מתוק ושלי׳ ורסיסי׳ , וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו בקהלך , כי טל אירות טלך : ״טבע׳ לאסוף נצני עשבי׳ . ואילני׳ ובוני׳ בתי׳ מה׳ ומשעמי׳ גם כל דמע מתוק וכל ציץ מר כתות משימי׳ בתוכו יען שלא יבאשו הטלי׳ וכל מתוק אשר בו הדונג הם הבתי׳ , כדמס דונג מפני אש כן יאבדו רשעי׳ מפני אלהיך , ״יושר דרכ׳ ומהירות יתקין מלאכת׳ , הלא מכח וחכמת יוצר רוחות׳ , יען להגיד אד׳ מעשהו באזני עולמך , ״כלכול ולתרופה דבש׳ לה׳ ולכל חי , להיך מתיק ולרוות כל לב מר נפש עייף וצמא ונפש כל חי , ככתו׳ ביהונתן וישלח את קצה המטה אשר בידו ויטבול אותה ביערת הדבש וישב ידו אל פיו ותאורנה עיניו : וכתוב

ארץ

ארץ זבת חלב ודבש : חמאה ודבש יאכל וכתו׳ כי מגוית האריה רדה הרבש שמשון נזירך : ״לנפשם מזון לכל ימי קור וחרף : נשרצים לשם עוד בבתים ההם עד בוא הנצנים והעלים ופרי מתיק ימי מזון ושרף : ככתו׳ הנצנים נראו בארץ : וכתו׳ פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים בארמתך, ״מיני ארבה סלעם וחרגול וחגב למיניה׳ ,לקוחסיל גזם וכל מנתרי (נ״א מנתרי) הארץ ודומיהם : קראם חילי הגדולה ה׳ אלהיך, ״נצחם וגבורתם רבה וגדולה ליסור עולמו : ואף יהושים ופרעושים וכנים וצפרדעים ותולעים ושרצים המעופפיה מאירות כאש בלילות ותילעי בטן ותולעי נצנים ופריימו כל אלה יסור האדם ודוגמא לבני האדם מעולם זה לבית דינמי , ככתו׳ היוסר גוים הלא יוכיח ביום עברתך : ״כדר יצירה יהושים , יש אילנות בגלילותינו , נצמחים ועושים קרנית כדמות הרובין נבובים , ובתוכם נשרצים היהושים ומתגדלים ונבקעים ויוצאים כעוף יעופף על ארצך : ״פאר טעם מאכלם אין כטעמם : ככל עופות וחיות ודגי הים ונהרות עמם ; טעמם גדול ורך ומתוק ושמן כטעם לשד השמן מאבליך : ״צדקת צור תמים וכחו וגבורתו וחכמתו בשנוי בריאותיו , מי ישער וימלל ויספר בשפתותיו : חכמת עולם זה ההווים בארץ עלומים רובם בעיני יצירותיו, ככתוב ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה חכמת עולם זה , וזולת חכמת תורת ה׳ , שכתו׳ בה כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך : ״קצת מנפלאיהיו ספרנו להודיע גבורות אלהינו , ואם תראה בדברי יוסף בן גוריון דבר מופלא אל תתמה בחלוף ופלואי בריאות יוצרנו , כי כאלה וכאלה יש בעולמך : ״רבי ימים ושנים וישישים וזקנים וכבירי ימים משיגים מקצת שנים מאלף : מצאו וראו מהם לדעת ולהודיע מאלף : אלכסנדרוס מקדון בקש למציא ולא מצא אחד מני אלף : וכתבם בספרו יוסף בן גוריון זקנך : שבהי וראה תחת השמש , כי אין כל חדש תחת . השמש : בעיניך חדש ולא בעיני קדמיני׳ ואנשי כל זקניך וישישיך : תוקף חית הארץ מי יספר מדחם קטנותם וגבורתם ועצם גבורתם הכפירים שואגים לטרף וגו׳ וכתו׳ שאגת אריה וקול שחל , אריה שאג מי לא יירא דוב אורב הוא לי ארי במסתרים : יכרסמנה חזיר מיער , זאב ערבות ישדדם נמר שוקד על עריהם , וכתו׳ ליש גבור בבהמה לא ישוב מפני כל בריאותך :

(מד) תארם

ודמותם וצבע רקמתם , כנמר הברברותיו : וכלבי שדות דובים וזאבים ודומיהם , ושועלים ומיניהם במעונותיה׳ גם הנין חלצו שד הניקו גוריהן בעיניך : ״שפנים עם לא עצום : ארנבה לבנה ואדומה , כלם משיני׳ זה מזה בתאר ובמנהג ובעיר רקמה , הכפירי׳ שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם במאבליך : ״ראם עם קרנותיו ופרא וערוד ודומיהם שבראם יוצר עולמו . וליסרם ביום אפו בם לשלחם למרוד מי שלח פרא חפשי ומוסרות ערוד מי פתח , ישחק להמון קריה וגו׳ : התקשר רים בהלם עבותו אם ישדד עמקים אחריך : ״קשיון חזיר יער וזיז שדך : כפירי׳ פראי׳ וכל חית ארצך : יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירעננה , לעדת גלותך : ״ציד וטרף לכל בני לביא וחית שדה : הלא מנותן להם לכל בשר בבית ובשדה : התציד ללביא טרף וחית כפירי׳ תמלא נפשם , ״פתהו ותללו של כבשן הנשרף ימי׳ רבי׳ : אבני זכוכית ועשבי׳ : נשרפי׳ בו כמקומית ההם באשר נתברר לנו : ברבי׳ ומרוב שריפת׳ מזמן לזמן ימי׳ מרובי׳ • נשרין בו שרין כדמות התול הצורף לעכברך , ״עולה הוא השרין ויולד מן הכבשן ויוצא ונתפש ביד בני אדם : שיתשי׳ אותו כבני האדם ומרמו מושחים כל דבר וריח נור לא עדת בהון לעולמך : ״שער של עורו ממני טיים בני אדם ועושי׳ בגד ואם יתלכלך מטנוף ומגיאול כלום משליכי׳ אותו באש ונטהר אותו הבגד היא החיה הנקרא סלמנדרון כתיב בספרי רופאיך : ״נגדו כמותו עוף נצד בארצות בבל : ואש לא שולט בו : וכל הנמשח מדמו אש לא מחבל : וכל הנעשה מעורו לא שורף שביב אש : ומטהרו מלכלוכי באש כטהרת כלי מתכותיך : נורא וגדול עוף גריפשוש מעופות ? ויש לו ארבע רגלי׳ וזנב ושרים כאריה : וראש ופה כעופות : ואין מי יעמוד נגדו ולו כנפים ונוצה כעופות מעופף באויר רקיעך : ״מיני סיות היוצאי׳ מן הים : שנהבים וקופי׳ ותבים ומיניה׳ חיות הים : מי ישער׳ כחיות יבשה ככה חיות רמשי ימך : ״לובשי קשקשי׳ יש מן חיות הים כגון קוקודרילום לובש קשקשי׳ ומיניו כדגי הים : וארבע רגלי׳ ושדים יש לו כחיות שדך : ״כל אדם יירא ממנו חץ וחרב וצנה וחנית בכפל רסנו : לא יבוא יכן קשת לא יבריחנו : כמו לויתן הנין הים הנזכר בדברי נביאיך : ״יחד עמי עגל הים : כדמות עגל יבשה ההופך אניות הים : ושדי׳ כחיה לה ואיכל בני אדם לחבל עניי׳ מארצך : ״טיב שנהבי׳ אין להם ברכיים ברגליה׳ : וכשיצאו מן הים חיים ביבשה ונרעים במרעיה׳ : בחכמה נתפשי׳ ביד בני אנשיך : ״חותכים ושרי׳ במגרה סביב סביב לאילנות ההם : ובאים שנהבי׳ יעפים להשען לנוח מכובד גופם עליה׳ : נשברי׳ ונופלי׳ האילנות וגם הם נופלי׳ בארצך : ״זעופי׳ עייפים שוכבי׳ עלי ארץ : ובאי׳ בני אדם ובחוח נוהבי׳ אפם בארץ : כי אינם יכולי׳ לקום מן הארץ יע״כ תופשי׳ אותם בחכמת׳ : ואז משימי׳ חוח ואגמון באפו ונושאי׳ אותו בעפר ומושכי׳ אותו כחית ארצך : ״ועל גבו רוכבי׳ בני אדם ונלחמי׳ במלחמת אויביה׳ : ובאפו ניהב בנייני׳ וחומות עריה׳ : כמגדל וכחומה הולך לפני לוחמיך : ״הקופים הנקראי׳ ביוני ארקוביזיאני ממיני חיות הים הם בארבע רגלי׳ : וראשו ופיו כדמות האד׳ עם שערותיו וזקנו ולחיי׳ : ומה ידבר האד׳ בפיו ובלשונו ויצוהו שומר הוא צויו : ומה טיעשה הוא עושה כליוג ומשחק לפני אנשיך : ״דרך ומנהג זה יש לעוף אחד בארצנו : וצדי׳ אותו בני האד׳ : וישימום באפריון לגדלנו : וכל לשון שישמע מן העוברי׳ ומשיחי׳ יאמר גם הוא בלי צחות פלועג בעיניך : ״גם הוכיים הנקראי׳ פייאפיריש מיני חיות הים הם כדמות חות אדמה : והולכי׳ בארבע רגלים : ופעמי׳ בזוקף ורום קומה ויושב כמושב האד׳ ובעת מאכלו בידיו מטהר כל אבל והותכו ואוכלו כמוך : ״בתחלה מלקט האכל כאשר הוא ובולעו עד שימלא מוראהו : מכו׳ שברא לו צורו להשעיר די שבעתו : ואחרי כן מקיאו כמעלת גרה ומוציאו מפיו טהור בעיניך : ״אגוזי׳ ולוזים וערמוני׳ ופולי׳ וכל קלוף עם קליפותיה׳ ככה בולעם : ואחרי זאת מוציאי׳ מפיו ומטהר׳ מקליפותיה׳ ויושב ואוכל איתי׳ בישיבה ובנחת כאד׳ במאבליך :

(מה) אנה

מפילים ואיך מוציאי׳ מנוקים בלי לחלוחית : אינו נודע כגרה בהמה אינו דומה אשר הגר בלחלוחית : כי אינה מוציא׳ היא חוצה כזאה : נפלאי׳ מעשי אלהיך : ״בכעסו אם יכעס או נ טמאהו : כאדם רוכב על סוס נושא רמח וצנה הולך במלחמתו : כל רואיו יצודו עמו ולא ישוב ממיאונו כי אם בלשון רכה אם החנן לו אז ישוב מכעסו לעשות רצונך : ״גם עוף אחר ששמו פפגש קטון וזנבו נפרד לשני׳ ופיו כנין הנקרא ירקין קצור גבנון וקטין : צדין אותו בארץ מזרח שמשך : ״דמותו כרפס נאה ולבו קשה : ומשימי׳ באפריון ברזל כי הוא משבר כלי עין בעת שיקשה : וכל לשון שישמע ככה הוא עונך : ״הוא כאיש מקשיב לקולך : אם בלשון קדש ההחיל תהלת דבריך : או בכל לשון מהחיל הוא כך בנגון אמריך עד סוף מלוליך : ״ושבע חיות חיצונות איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר מאל למאכל נתונות : איל וצבי בדמות אחד דומות בעיניך : ״זיו יופי תאר איל וגודל גופו : גדול בגוף וקרני׳ מקרני צבי ויעלי סלע ככתוב אילת אהבי׳ ויעלת חן : וכתוב הידעת עת לדת יעלי סלע חולל איילות תשמור : כי הם קשי׳ עד לרתנה כל אחר ואחר בגופו : ותלד חצי בנה ויתלה מרח׳ אמו ורועה הוא מאחריה עשב עד שיתחזק בכופו : ומרוב חבליה עוד מלידתו פעם שנית וכשיצאו רגליו של אחורנית אז יברח מאמו שלא ההרגנו מעצבונה התהרפו : ככתוב הכרענה ילדיהן תפלחנה חבליהן תשלחנה יצאו ולא שבו למו ע״כ הזכיר בהן ילידה פעמי׳ ככתוב הידעת עת לדת יעלי סלע : וכתו׳ הכפיר ירחי׳ תמלאנה

וידעת

וידעת עת לדהגה בעולמך : "חיות ורועות מיני' האלה בשדה : ומרוב בשם הרי' ובקעות : וסמי נחשי' רמשי שדה : עורגות על אפיקי מים להתקרר בצמאונ' כנפשך : "טעם מים לטעו' אינם יכולי' : שלא ימותו מסם אשר בבטנ' : וצמאונ' מכלי' עד שיתקררו במימיך : "יאסף ויתקבץ הסם ויורד בשררו ויתנפח מעט מעט ויצא כביצה הוין בשרו בעורו : ואחרי זאת ישתה וישבור צמאונו כצמאונך : "כשהיא הולכת ונרעת בשדה מתגרד אותו הנפוח ונכרת מן המקו' ההוא ונופל בשדות : הוא המור איפ"לין של איל ומוצאי' אותו בני אנשיך : לתרופות מועיל ולריח ולמור מובהר טוב : ולא כל איילי' מנהג' כך לעשות מיר טוב : כי אם מין אחד משבעה מיני' איל בינוני לא גדול בעיניך : "מין הנחשי' הנאכלי' להם ידוע להם מדעת נוהן לחם : ולא כל נחשי' נאכלי' להם : כי אם ממקומות ידועות וידועי' מחכמת אלהיך : "נגדו כמותו מין חיה קטנה : כפלי' מן החולה נאה בתארה וברמותה משונה : וצדי' אותה בני אדם ומאכילי' אותה כל שמן וכל מבושם לפניך : "כרה וזעפה מחמימות כל שמן ובושם : ומזיעה זיעה מאצילי ירידה כמר ובשם ומלקטי' הזיעה תהיא בני אנשיך : על כלי זכוכית. משימי' הזיעה ההיא וריחה נודף כמור טהור שני למור הגדול היא : ומזה מתעשר האיש ההוא המגדל להיה הזאת כסוחריך : "פרש וצואת העכברים עכברי שדות : אוכלי עשבי בשם שדות : מרית במור קל מן המור המוב בריעות : וכן יש עכברי' בבתי' עצדה אותן ההיה שהיא החתולה : שריאה יומם ולילה בעיניה המשונות : ויש כמוהה חיות אחרות ערואות ויש שאינן רואות : ויש שעושי' מזיעות אציליהן מור גודף כמור אילות : וכן יש נחשי' ידועים עושי' כמור כריח אפך : "צור תמים דעי' סלה יתרומם שמו : ויתעלו תשבחותיו ויתרוממו פארותיו ויתנשאו תהלותיו ה' שמו בורא כל ומשביע לכל חי רצון כנפשך : "קרנות יהמור רמות לרום כאיל : היא החיה הגדולה כפלים ממריא ואיל : שמה זוברוש וחברבורות בעורו כנמר כחברבורותיו מעט בעיניך : "ראיית אקו ודישון משבעה מיני חיות המה : אבל לא ראינו ולא שמענו מה המה : כי הם במקימות רחוקות : ותאו היא חיה הגדולה ממריא לעיניך : (אות שי"ן חסר) "תאר זמר חיה קטנה היא. שמה זורפי עורה צבוע בכל מיני צביעות חברבורות בכל יופי : ובשרו באכילתו כמור ואהלות כפיך :

(מו) תפוש כשתתפש ברשת : בוכה ומתחננת ומדמעת לפני תופשיה לשלחה מן הרשת : מדברת בלשונו בלשון ששומע את תופשו אך לא כלשון צח כלשונך : "שבע חיות חיצוניות מיני' אלה נאכלי' לעם ה' כשהם באכילת עופות ודגים בלי הפרדת חלבי מזבח ה' : ושאר חיות חיצוניות מי יספר' וימצא גבורות ה' : כי לי כל חיתו יער וזיז שדי עמדי ולא עמך כישוכך : "ראיית בהמות אשר היא ראשית דרכי אל : כי בול הרים ישאו לו וגו' : וחציר כבקר יאכל הכן : הן יעשוק נהר כפיו ולא יחפוז יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו כבטהו בגבורות גופו מגבורת אלהיך : (אות קו"ף חסר) "צללו מצאלים יותר וכחו במתניו ואונו בשרירי בטנו כח זכרותו בשררו וגבורתו בחלציו : יחפוץ ויתאוה לשכב עם נקבתו יעמיד זכרותו כמו ארזיך : "פחדי ירכיו עם גידיו בשריגי' חזקים ובמטיל ברזל ובאפיקי נחושה עצמיו וגרמיו : העושו האל ית' הוא יגש הרבו אליו ויכול לו ולא אדם כמיך : "ערבי נחל וממיו יסכהו מחמימות כובד גופו : בהמות בהררי אלף ירעה מגודל גופו : במאכלו ויגיח ירדן אל פיהו בשתייתו וישמחו עמו כל חית ארצך : כי הוא התמי' ואינו טורף כחיות פראי אדמתך : "כמוך ובדור הוא מסדר בריאתו מששת ימי בראשית דרכי אל ראשית דרכו שאמר הוא ראשית דרכי אל : ושאמר ה' קנני ראשית דרכו כליצת שניה' הם ימי בראשית אשר עשה זה בהמות עמך עם אדם הראשון אביך : "נגדו כמוהו בגבורתו נקבתו זכר ונקבה ברא' והוכללו בברכתו שאמר ויברך אותם אלהי' לאמר פרו ורבו ומלאו את ארצך : "מריא ושור שה כשבי' ושה עזים בהמות ישוב ונגד' חיצוניות הותרו באוהות גלויי' ולא רזים : ורב התבואות בכח שור לעיני' : "לגודל גוף ושומן גדול מריא משור : ואילים ועתודי' ושה כבשים ושה עזים לכל מי אשר יביט וישור : שבעתי עולות אלי' וחלב מריאי' : ודם פרים וכבשי' ועתודי' לא חפצתי אמר אלהיך : "כי מריא ממין שור ככתוב ויזבח שור ומריא : שבעתי עולות אילים וחלב מריאי' : ושלם מריאכ' לא אביט : ועגל וכפיר ומריא יחדו : ולבן הלך לגזוז את צאנו : הנה חמיך עולה תמנתה לגוז צאנו : וצמר צאן : ככתו' הלא הצאן ירעו הרועי' את החלב האכלו ואת הצמר הלבשו : ושער עזים כבתי' שערך כעדר העזים : אלה אותות הנראי' בהכרת הבהמות להפריד' במיניהם לעיניך : "יחד בהמות טמאות סוס ופרד גמל וחמור : לעבודת בני אדם איש כפי עבודתו לגמור : ולעבודת גבורת מתי מלחמה כאלה ודומיה' אשר יצרם יוצרך : "טוב ה' לכל יהי שם ה' מבורך : אשר עשה עולמו ותקנו כשלחן ערוך כן ערך : ואחרי כן קרא לקראו אדם הראשון ולזרעו לעולמך : "חכמתו חייבתו לעשות כזאת : כי הוא חכם לבב ועיניו בראשו על מה ילד יום לחזות : והעריך לו כל חפצו ברוב רחמיו ביצוריו : עקב שלא יהיה פתחון פה לכל באי אחריתך : "זכרון כל אלה אשר ספרנו ואשר נספר : לא ספרנום להבל כי אם להודיע גבורות אל להמונו לספר : כי ברא הכל זה מזה משונה וזה מזה מחולף בציור ובדמות כל עולמך : "ובתאר ובזיו ובמלבוש ובאורך ורחב וקומה ובטעם ובמעש ובמשוש ובהילוך ובעמידה ובישיבה ובתרדמה ובקימה ובקיום ובילידה ובחיים ובמוה ובאפע ובקפאון ובהרגשה ובשמיעה וברחישה ובהעלמה ובאטימה ובדבור ובלשון ובצחות שפה באזניך : "היוצר יחד הכל עשאם בימים ששה אשר יש להם רוח זולת האדם : רוחם ובשרם מעפר וממי' יצאו לההדשה : ואחרי כן בהשלו' ימים החמשה : בתחלת יום ששי להגישה : יצר את האד' עפר מן יבשה : בשרו וגופו בר' הטבעים : עפר ומים ואש ורוח ההווים מן הארץ יחד להתקוששה : ורוחו ונשמתו נתונה מן האלהים טהורה וקדושה : ככתוב ויצר ה' אלהים את האד' עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה מנשמת אלהיך : "דבר ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו למי אמר ויאמר באורו ויאמר מנפשו לנפשו ולהכמתו נעשה לנו ולא אמר לא להבר ולא ליועץ ולא לברואי אחד מן המלאכים לקחת עצה כמונו : את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך תבונת יודיע לאלהיך : "גם על כמו זה ראיה מפורשת על זה שאמר : ויאמר ה' אל לבו לא אוסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם : כן מה שאמר ויאמר אלהים נעשה אדם : הוא ויאמר בחכמתו באורו בזה ואמר נעשה לשון רבוי כלשון מלכות ושררות כפי גדולתו יגיד בדבור זה : שמעו כי נגידים אדבר מכרזת כמין זה לשון תורתך : "בדרך זו תורתנו מבארת : אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מבררה : ודומיהם שאמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם : ושאמר את מי אשלח ומי ילך לנו אומרת : ושאמר דנא חלמא ופשריה נאמר קדם מלכא אמר איש המודך : "אלופי נ"ע יותר מזה הרבו בבאורם : אמרו נעשה לשון עשוי כבהוב ואשר נעשה ליום אחד : ישועות כל נעשה ארץ מבארים : ובמשקלו נגש והוא נענה : ונעוה לב יהיה לבוז מחברים : אדם בצלמנו כדמותנו שיהא בשכל ובכבוד שלם : וירדו בדגת הים : כי לא גזר ויאמר להיות אלא אדם הראשון מושל על כלם : ומהם אומרים זה דבר משה רבנו עליו השלום נביאך :

(מז) אומץ דבר זה ספור הסופר משה אדוננו : ככפיר באורי ששת ימי בריאותינו : אמר נעשה בויעוד זכר ונקבה בצלמנו כדמותנו : כשאנחנו עתה לפני אלהינו : ולא לבראת האלהים בכל עת אדם עפר מן האדמה כמו שברא לאד' הראשון אבינו , כי אם נעשה מעתה אנחנו בויעוד זכר ונקבה בצלמנו כדמותנו : וזה דבר רך ואינו קרוב לעיני מבינך : "בלשון מלכות אך מדבר הענין בתחלה , ואחרי זאת בלשון יחיד מפרש בסוף ותכלה , ככתוב ויברא אלהי' את האדם

בצלמו וגו׳ כאשר גם הפסוקי׳ שהזכרתי למעלה מדיעי׳
ומבררי׳ באזניך : ״גלוי גדול מגלי׳ פעם בלשון יחיד
ופע׳ בלשון רבי׳ , יען שלא יהא פתחון למדברי׳ הועה
ומרבי׳ , אבן זו היא שלשון מלכות ונגידי׳ יאמר אלהיך:
״דוברי שמיו הפרושי׳ אמרו אין הקב״ה עושה דבר אלא
אם כן נמלך בפמליאה של מעלה כך תורו שנאמר בגזרת
עירין פתגמא ובמימר קדישין שאלתא עד דברה ינדעון
חייא וגו׳ בעולמך : ״הלא שכחו בזה דברי ישעיהו הנביא
ע״ה : המבריז ואימר את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח
משפט וילמדהו דעת וגו׳ :
ולא עוד ולבריאת הכבוד ופלל המלאכי׳
את מי נועץ ויבאר׳ ארבע כחות בחכמה. ודעת , הלא
הרחיקו בזה דבר החוזה שאמר אין חכמה ואין עצה ואין
תבונה נגד ה׳ שיפעת : אף שאמר ומה
שמיו דבר נשמע בו על אלהיך : ״זכר ואמר בצלמנו
כדמותנו , כלומר בצל׳ ודמות החשיקה נכבד העומד אצלנו
ולפנינו , בכסא הכבוד פני אדם ופני אריה פני שור ופני
נשר והכבוד עליה׳ , ברוא שבראתי קוד׳ כל בריה להללנו:
וכפי דעת משכילנו נ״ע ביו׳ שני , והכהן מצלית משכילי
נ״ע אמ׳ ביו׳ ד׳ עם כלל צבא רקיענו , וראייתו שאמר
נכון כפאך מאז וגו׳ , ואין מאז אלא יום ד׳ כמו שאמר
ה׳ קנני ראשית דרכו הוא יום ששי , קוד׳ מפעליו הוא
חמישי , מאז היא יום ד׳ של יצירת עולמנו , ויפת הלוי
אביעלי נ״ע אמר ביום שני נברא הכבוד וכסאו , וכלל
דכבודות הפחותיה ממנו שראו נביאנו עם התקון של
מלאכינו שכתו׳ במזמור ה׳ אלהי גדלת מאד: וכתו׳ עושה
מלאכיו רוחות וגו׳ , ובנימין האיגרי משכילי נ״ע אמר כי
קוד׳ כל בריה ברא אלהים הכבוד וכסאו , וכלל הכבודות
והמלאכי׳ בעולמ׳ , וכן חכמי הדעת והכמי היוני׳ במלכותנו
אומרי׳ כי כאמור בראשית ברא אלהי׳ את השמי׳ ואת
הארץ , באירו את כבודו וכתותיו עם השמי׳ העליוני׳ :
ואחר כן ואת הארץ וכתותיה כל יצורינו כשבאר בתורתו
כל אחד ואחד ביומו בששת ימי בראשית : ודעתי נוטה
אל דברי משכילי נ״ע בנימין בזה שאמר שהמלאכי׳ נבראו
עם השמי׳ העליוני׳ ביום ראשון ככתו׳ בראשית ברא אל-ה
את השמי׳ , ובא נעים זמירות ובארו ואמר ה׳ בשמי׳
הכין כסאו וזו הכבוד עם כסאו ומלכותו של שם ית׳ בכל
משלה בכל בריאותיו . והסמיך אחריו ואמר ברכו ה׳
מלאכיו וגו׳ ואחריו אמר ברכו ה׳ כל צבאיו וגו׳ והוא יום
ד׳ : ואחריו אמ׳ ברכו ה׳ כל מעשיו וגו׳ והוא יום ששי
הכלית כל בריאותיו כאדמתנו ושאמר הללו את ה׳ מן
השמי׳ , הללוהו במרומי׳ , הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל
צבאיו , לבררנו כי הכבוד עם כסאו והמלאכי׳ נבראו עם
השמי׳ העליונים , ביום ראשון של יצירות אלהיך : ״חזצו
הוא הכבוד הברואי וכן כלל המלאכי׳ וברא אדם
צורה אחת מארבע חיות שהם בכסא הכבוד . פני אד׳ ,
פני אריה , פני שור : פני נשר , וככה נראי׳ המלאכי׳ בצורת
האד׳ , בכל מראה הרואי׳ והנביאי׳ , ונודע שאמר בצלמנו
כדמיהנו , כי זו הצורה הוא מפני יקרותה וכבודה כי מי
אשר יעשה בחכמתו דבר מכובד וחדש שלא הקדימו אחר
עושה לעשות כזה בעיני הרואי׳ להיות בכל עולמך , טהורה
ונכבדה צורה והקרא על שמו , ויבוא עוד לחדש ולשנן
כמוהה בזמן שני באותו צלמו : יאמר אעשה עוד צלם
ודמות בצלמנו כרמותנו שיברך שמו בעולמך : ״יחד יהי
שמי מבורך לעד ככה דבר בהלמתו :ועל כן הוצרך לומ׳
בצלמנו כדמיהנו , וכן שאמ׳ כי בצלם אלהי׳ עשה את
האדם כבינתו : אינו מלת בצלם יאמר , שהוא צלם
אלהיך : ״כי אם זו הצלם שעשה בכסא הכבוד כבוד
אלהיך : והצלם זולת האלהי׳ והסמיכו אליו כי נכבד לפני
עושך : לא מפני זהו צלם יוצרך , כי הנה למותו בהסכמתו
אמר ורוח אלהים מרחפת על פני מימיך : ״לסמיכות נוכל
לומ׳ כי הרוח היא האלהי׳ , הלא הרוח זולת האלהי׳ כי
הוא ברואי : ככתו׳ כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו׳
כן זה שאמר בצל׳ אלהי׳ , אינו האלהי׳ וכן דומיה׳ רבי׳
נזכרי׳ בתורה נביאיך : ״מעניהם ומאמריה׳ שאמר אש
האלהי׳ , לא נוכל לומ׳ ולברר כי האש הוא האלהי׳ ו

אע״פ שכתו׳ כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא : אלא לפי
שנקמותיו כאש אוכלת לרשעים , ועוד כתו׳ ועל הארץ
הראך את אשו הגדולה להודיענו כי האש זולת האלהי׳ ,
ככתו׳ כי הנה ה׳ באש יבוא וגו׳ וכתו׳ התשלח ברקי׳ וילכו
ויאמרו לך הננו עשינו צויתך : ״נגדו שאמ׳ בבית אלהי׳
נהלך ברגש : והבית זולת האלהי׳ : וכתו׳ אם יהרג
במקדש ה׳ וגו׳ מקדש אלהי׳ מכתב אלהי׳ בקרב אלהי׳:
במראות אלהי׳ , בעיר אלהי׳ , בעדת אלהי׳ , בהיכל ה׳
בארון ה׳ : בתורת ה׳ , מחנה אלהי׳ , עבד אלהי׳ איש
האלהי׳ , ירא אלהי׳ וענן ה׳ , וגואלך אלהי׳ , ודומיה׳
רבי׳ בתורתך : ״סמיכת כל אלה וכאלה אינם כי הם
האלהי׳ : כי אם הם ודומיה׳ זולת האלהי׳ : כן בצלם
אלהי׳ , הצל׳ הוא זולת האלהי׳ , אף כתו׳ ואל מי תדמיון
אל ומה ומה דמות הערכו לאלהיך : עוד כתו׳ ונשמרתם
לנפשותיכ׳ כי לא ראית׳ כל תמונה , וכתו׳ ואל מי תדמיון
אל יאמר אלהיכ׳ , מאין כמוך ה׳ גדול אתה וגדול שמך
בגבורה בכח ותחתונה : אף ואל מי תדמיון ומה דמות
תערכו לו : ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדושך : ״פעמי׳
ושלש הזכיר כי האלהי׳ ברא שמי׳ וארץ וימים , בריאות
השלש החזקות העומדות לעולמי׳ או נאמר כנגד צורות
ודמותות של שלש בריאות שיש בהם אין מכלם דומה לו
לא כמלאכי׳ ולא כבני אד׳ ובהמות ועופות ולא שרצי
הימי׳ , או נאמר יען שהיה קודם העול׳ והויה בזה העול׳
ויהיה לעתיד , לכן הזכירו שלש פעמי׳ , ואם אות׳ ראיות
לנו איך נאמ׳ בצלמנו כדמותנו של אלהיך : ״צרחו עוד
רועיך פרושיך כי טרם בראת האל אדם. , נתיעץ עם
החכמה והוא הכתו׳ בהכינו שמי׳ שם אני וגו׳ , ואמרה
החכמה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועי׳ יום יום : אלפים
שנה כאמור יום יום ככתו׳ כי אלף שני׳ בעיניך כיום. אתמול
וגו׳ : ועם זה אמרו עשרה דברי׳ נבראו קודם העול׳ :
תורה , ותשובה , גן עדן , וגיא בן הינו׳ , פי הבאר :
ופי האתון ושמו של משיח , ואילו של אברה׳ שנשחט
תחת יצחק בנו ע״ה , ואבן השתיה , ופי הארץ , ומטה
אהרן : ואלה כלם שקר , כי אמר משה עליו השלום
בראשית ברא אל-די׳ את השמי׳ ואת הארץ , ולא אמר
כי קוד׳ הבריאה כך וכך היה , ולא עוד כי קוד׳ הבריאה
איך היה זמן אלפים שנתיעץ האלהי׳ עם החכמה , והזמן
יש לו ימים ולילות ושבועות וחדשים ושני׳ כשנבאר למטה
באזניך , ״קבעו ואמרו במלת אמון אל תקרי אמון אלא
אומן כלומ׳ אומנו ואלופו של השם ית׳ וככה פירשו רוב
מלות בתורה ושבוש׳ ובטול׳ מעקרן במליצו׳ פירושי רצונ׳:
והם הם התורה שבעל פה , ואמרו יש אם למקרא ואם
למסורת , לאמר באמר׳ אל תקרי בראשית אלא ברא
שית , שית שש בשש אותיות ברא את העולם , והם אותיו׳
כי ביה יהוה צור עולמי׳ , צייר ויצר את העולמי׳ : והם
ית׳ עולמי׳ שברא קודם עול׳ זה ולא הכשרו לפניו ושב
והרסם : והאריכו בספר רבה ד״ר ישמעאל , ובהלכות יצירה
בפירושיהם , ועוד אמרו אל תקרי אלה מועדי ה׳ מקראי
קדש אשר הקראו אותם אלא אתם , יען שהוא חסר ו״ו:
ולא הביטו שאמר למטה במועדם , אלא אמרו קדוש
המועדות על פי בית דין והנשיא הכתוב מדבר: והשביתו
עדות הירח בחשבון הקוסמי׳ כתקונ׳ , כשנבאר למטה
בעניינה : ועוד אמרו אל תקרי על פי התורה אלא על פה : אל
תקרי לא תענה על ריב אלא על רב יען שהוא חסר יו״ד :
וכמה חסרי׳ יש כאלה במקרא , ואמרו אל הקרי הליכות עולם
לו אלא הלכות עולם , אל תקרי ציצית אלא ציצת אל
תקרי פרי עץ הדר אלא הדר באילנו : אל תקרי כי בושש
משה אלא בשש שעות חטאו ישראל במעשה העגל בתאות׳
ועוד אמרו ויסעו מרעמסס ויחנו בסכות : ממנין אותיות
רעמסס נסעו והם ארבע מאות ושלשי׳ שנה שעשו בשעבוד
מצרים , ויחנו בסכות במניין אותיות של סכות והם ארבע
מאות ושמני׳ שנה עד שנבנה הבית בית מקדשך : ״רגשו
עוד ואמרו אל הקרי הרות על הלוחות אלא חירות , אל תקרי
שני רשעים שברת אלא שרבבת והם שני עוג מלך הבשן
שנשא את ההר בראשו להחניק ולהרוג את מחנה ישראל:

רבב וגדל האלהי׳ את שניו וינקב ראשו ועברו שניו העליוני׳ בצוארו ובשבמו ולא יכול להוציאו מן ראשו כי נהגדלו שניו בפיו , יסכר פי דוברי שקר תאלמנה שפתי שקר וגו׳ וינקם מהם האל , וכאלה הרבו לפרש בתורת ה׳ אל תקרי לעולם אלא לעלם , ומיעוט אלה יורו עם רובם , כי שכר תקנו בתורת הגואל . שאמרו כזה יש אם למקרא ואם למסורת היוכל שיש אם למקרא ויש אם למסורה בכתובי׳ ועל חזיונות כל חוזה ולא על שאינ׳ כתובי׳ כשאמרו הם אל תקרי כך יכך כאשר כתבו נביאי׳ אלא כן וכן והכתובי׳ מיד הנביאי׳ מפי האל , כמו עפולי׳ מחורי׳: בכל צרת׳ לא צר לו , אשר לו יערה והפדה לו , וכאלה הרבה כאשר נזכיר למטה המקראות שהוסיפו עליה׳ , וכתו׳ לא תוסיפו על הדבר וגו׳ והם הרסו מצות אל , כמו שדרשו אמון אומן ואם כדבריה׳ כי החכמה אמנותו ויועצו , איה הכתו׳ שאמר את מי נועץ ויבינהו וגו׳: ויתכן כי הבורא עם הברואי׳ להתאומן ולהתיעץ כדבריה׳ שפירשו בענין ה׳ קנני ראשית דרכו , ואמרו כי האלהי׳ לקח עצה וחכמה ודעת , וזה הלילה לחונן הדעת הוא האל : כי כדבריה׳ שפירשו שהחכמה ברואה איך הבורא נתיעץ עם הברואי פשואל , ועוד טרם בריאתה את מי נועץ בבריאתה: ואם שניה׳ יועצי׳ ויכולי׳ החכמה והאל , הלא לעתי׳ השני׳ ההברי׳ מחליף האחר חפץ חברו ואנו נאמין כי בחפץ אחד העול׳ עומד בכתו׳ כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמ׳ ובארצך: "שאם כדבריה׳ שאלפי׳ שנה החכמ׳ ברואה והיא ההור׳ הלא היא חדש כבריאות ואיך לקח. עצה מן יצירו וענין ה׳ קנני ראשית דרכו וגו׳ אינו מודיע קוד׳ אלפי׳ שנה כי אם בראשית דרכו , וראשית דרכו הוא יום ששי שבתו" כי הוא ראשית דרכי אל על בהמות שברא בששת ימי בראשית , ולמה נעקש הישרה בלי קנין , והזמן והשני׳ מבריאת העול׳ התחילו ואיך היה קוד׳ הבריאות זמן היהכן בזו בדעת לבררו , וכל ברואי צריך מקו׳ זולת אלהינו , ויחודו וחכמתו ית״ש לעולמו כל זה מבואר לך מחכמת אלהיך , "הוכן מליצת פסוק ה׳ קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז זו היא , מאז שקנה האלהי׳ אותי אני יחודו וחכמתו וגבורת מעשיו מודעת בעול׳ בראשית דרכו והוא יום ששי שנברא בו אדם ונבראו בהמות וחיות בו: אז נודע כח שמו וחכמתו מה היא לבני האד׳ וכת המלאכים, ודור אחר- דורו קנני , עקרו גלה אמנתו וחכמתו בעולם מאז :

(מח) (זה הפרק לא נמצא בשלימות עד אות שי״ן)

הל הים גבולו וחקו: ככתוב עד פה תבוא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך : "שבחו ונשאו והמשיל בו משל כשאר משליו בחכמה ואמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו׳ : הטעם כילד שהוא אהוב וחשוק אצל אביו וחביב בעיניו ורואהו ומשתעשע ומתענג בו מכל יוצאי חלציו וסרי משמעתו ומשחק ושמח עמו באהבה תמימה: מענהו בטרם כל היצירות הייתי אני יחודו וגבורתו וחכמתו אצל האלהים תמיד והדירו ומשתעשע יום יום בכת המלאכי׳ מיום ראשון לבריאה עד יום ששי שנברא האד׳ מאדמה: ואז נגליתי אני יחודו וחכמתו לאדם ולזרעו עד סוף כל הדורות ממעשיו ונפלאותיו וגבורותיו שעשה האלהי׳ ברום ואדמה ומאז הייתי משתעשע ומשחקת בהבל ארצו ושעשועי את בני אדם ימים ימימה :עמי משבחי׳ ומהללי׳ בני האדם לשם ית׳ האל הנכבד והנורא על הפלאות שעשה בעולמו וידעו ויבינו כחו וחכמתו מאז כל באי עולמו החרדי׳ אל דברו ומאמיני׳ ביחודו שהם מחבקי׳ ומכבדי׳ אותי תמיד ושמחי׳ עמי כמו שאמר פקודי ה׳ ישרים משמחי לב , ככתוב משחקת בהבל ארצו ושעשועי את בני אדם : ואמר תנחומיך ישעשעו נפשי : ומלת אמון לשון התמדה : כמו שאמר יאמן נא ה׳ : מים לא נאמנו: חסדי דוד הנאמני׳: מימיו נאמני׳ : דבר אחר כמו באמנה אתו במשקל אסון אדום זדון קלון שאון ודומיה׳ רבו בקומשקולת התורה התמימה ושעשועי מלשון ושעשע יונק על חורפתן : אם ילד שעשועי׳ : וכאלה במשל והם לשון שמחה ואהבה והמדות כי החכמה נגידים מדברת בכתוב שמעו כי נגידי׳ אדבר : ולכן אמר ה׳ קנני ראשית דרכו וגו׳ בהכינו שמי׳ שם אני וגו׳ בטרם הרים הטבעו וגו׳: ואהיה אצלו אמון ולא אמר אומן להיות מן אמונה אומן : לכן אמר ואהיה אצלו אמון וגו׳ ושעשועי את בני אדם בדור דורי׳ שנותיך: רבוי מליצת דוק ענין זה על כל מלה ומלה : בקש בספר משלי באור משכילי העל שכבת הטל על מלונ׳ ותמצא׳ מבוארי׳: כי מהם נתעשרנו ולא רציתי לבאר׳ הנה בדקדוק כי מה שהיה צריך הענין הזכרתי בבאורם : ורועיך שפירשו ואמרו אל תקרי אמון אלא אומן הפכו המלה מעקרה ועליהם אמר הכתוב והפכת׳ דברי אלהי׳ חיים וגו׳ ופירוש׳ זה לעג וחרפה וכפרנות כאזני המאמיני׳ וחרדי׳ ונזהרי׳ : ועל שסמכו יש אם למקרא ואם למסרת: והוסיפו הם כמה וכמה לא טוב ונכון עשו לפני האלהי׳: אמנם יש אם למקרא מענהו עקר הכתיבה במקו א .הכתיבי׳ בפנים בכל ספר וספר :ואם למסורה מענהו ועקר למסורת הכתובי׳ חוצה בכל ספר וספר בשני אופנים מסורי׳ ביד הנביאי׳ וכתובי׳ וחקוקי׳ : יען שהם בשני פנים ומליצות נחקרי׳ : ואין לנו כח ורשות להוסיף עליהם או לגרוע מהם ככתוב לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו : וכתוב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו וגו׳ : ואולם נבארם כשנבאר למטה המלות הכתובות כשני פנים במדות תורת ה׳ אלהיך: "קושט יחודו. וחכמתו וגבורתו ושמו הקדוש יתעלו תשבחותיו טרם ברואת עולמו היה והוית ויהיה בנפלאותיו : ככתוב ה׳ מעון אתה היית לנו וגו׳ בטרם הרים יולדו וגו׳: וכתוב מעונה אלהי קדם וגו׳: מי הקדימני ואשלם וגו׳ וכתוב לפני לא נוצר אל וגו׳: לכן אינו ברואי קדושתו ויחודו לא ידענו טבע קדושתו : ולכן אינו נראה לעין :כי כל ברואי נראה לעין כמלאכי׳ ושאר יצירותיו : אבל אלהינו ית״ש איננו נראה לעין ולא שוכן במקום : כי טרם המקום אן היה שוכן ולא תמצא לכן אינו ברואי ולא נראה לעין לא למלאכיך ולא לנביאיך ולא לעיניך : כי הנראה והשוכן הוא מכתות כבוד אלהיך : "צורה אין לו ולא גוף : כי כל גוף צריך שכינה : ולא כלו של הקב״ה יראה לעין ולא קצתו ולא בדמות כל יצור ולא מקום יכילו לצמצם שכינתו בשכינה: כמו שאמרו רועיך: בלי חכמה ובינה : כי אשר יכיל במקום הוא ברואי והוא מן הכבודות שנראו בסנה ובסיני: וששכן במשכן ובמקדש ואשר ראה משה ע״ה וישראל ואצילי בני ישראל , ואשר ראה אליהו ז״ל וישעיה ויחזקאל ודניאל ע״ה כמו שאמר למשה וראית את אחורי וגו׳ , אבל האלהים ית״ש אינו נראה לעין ככתוב כי לא יראני האדם וחי ממלאכיך , "פתח האהל אינו נראה , ולא בהר יורד ולא בכסא יושב , כי זה הנראה בפתח האהל ובכל מקום ואשר בכסא יושב , ובהר יורד ורוכב על כרוב ובאופני מרכבות ורוכב על עב קל הוא כבוד אחד ברוא מן כבודות אלהיך , "על שאר המלאכים כל אחד ואחד נכבד מחברו בכבוד שראה משה ע״ה ואשר ירד בסיני , ושראה גדעון והוא מלאך ברוא יכילנו מקום ודומיה׳ כהראותו כמיכאל השר הגדול וכתתו העומד על בני עמך , "סמיך לו אף גבריאל שמראיתו נורא ופלא לעיני איש חמודך , ומאלה למדנו כי יש כתות למלאכי׳ מהם גדולי׳ ומהם קטני׳ בחכמתך , סלסלה ותרוממך , אז תבין יראת ה׳ עושך , "נועם זה הכבוד כדמות אדם זיוו מאש ומרוח כבוד תארו וכן שראה ישעיהו ואליהו ויחזקאל ודניאל וכל אלה הכבורות והכת המעולה הוא כמשנה המלך וגבורו מלאך מכובד לפניך "משה אדוננו ע״ה ראה אחוריו כי לא יוכל לראות פניו ככתוב לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי ממלאכיו לכן הוא ברוא שלוחו של בוראך , "למען לשמור ולנהג ולנהל לישראל עמו להשמיע בכל קצוות ארצו כי כבודו שוכן בתוך אמו׳ , עקב לתתם עליוני׳ על ארצתו ויפחדו כל באי עולמו , ככתוב הנה אנכי שולח מלאך לפניך , "כל אלה מודיעי׳ לנו כי הוא ברואי ולכן שוכן בשכינה , ויורד ועולה ויושב בישיבה , ואיך נוכל לקראו ולכנותו ה׳ הקטון בשם אל אמונה ונאמר כשאמרו רועיך , כי נקרא שמו בשם רבו כפירושיך , "יהד לאמר כי חתום בתוך גופו כשוררו יהוה

כשפירשו

כשפירשו בכוף כי שמי בקרבו .האמיר בית יעקב הקצר רוח
ה׳ כי מלת שם ה׳ לא יקרא כברואי , ולא המצאהו באחר
זולה אלהינו ית״ש וזה השם באירו יגיד אמתתו בההמרתו
לעולמך , ״מרם עילמו היה ואחר בריאת עולמו , ועוד עתיד
היות בעולמו כלומר היה והויה ויהיה לעולמו כמו אהיה
אשר אהיה , אהיה שלחני אליכם , וכתוב זה שמי לעולם
וזה זכרי לדור דורותיך , ״חיי המלאך חדשים מחדש , והוא
ברואי מבורא ומחדש , וזה כבוד ה׳ מלאך מכובד הוא
כמשנה לו ממלאכי אלהי׳ המחדש: ואיך נקראהו ה׳ הקטן
כפירושי רועיך : ״זו אמרהו לקראתו מלאך ה׳:מלאך
אלהים: ואע״פ שקראודו הנביאי׳ ה׳ באורו בצרו להבין
המבקשי׳ : ככתוב וה׳ הולך לפניהם יומם : ואחריו ויסע
מלאך האלהי׳ ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריה׳ וגו׳
וכתוב עוד כי היום ה׳ נראה אליכ׳ : וכתוב וירא אליכם
כבוד ה׳ אלהיך : ״וכתוב עוד וירא כבוד ה׳ אל כל
העם : וכתוב עוד כי עין בעין נראה אתה ה׳:וכבוד
ה׳ נראה באהל מועד אל כל בני ישראל : וכתוב עוד
הנה אנכי שולח מלאך לפניך : ולמשה כתוב ועשית כל
אשר אדבר להוריענו כי המצוה והמדבר הוא האלהים
והשוכן בין ישראל הוא המלאך : המצווה מה׳ לשמור
לישראל : ורבים ראיות כאלה בתורתך : ״הלא מודיעי׳
כל אלה ודומיה׳ כי הוא כבוד ה׳ מלאך האלהי׳ ולא
קוראים אותו ה׳ הקטן במדרשותיך : ולא בשם שדי: כי
שדי הוא בורא קדמון והמלאך חדש שליח אלהי׳ ואיך יקרא
שדי בפיך : ״דרכו ודינו לרדת ולעלות ולשכב ולשבת
ככהו׳ : זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה : אבל
אלהינו ית״ש לא ירד ולא יעלה ולא ישב ולא יעמוד ולא
ירכב ולא ישכב כאשר בארתי למעלה בעיניך : ״גם מזה
הבן בדעתך כי כתוב וישמעו את קול ה׳ אלהי׳ מתהלך בגן
לרוח היום : וכתוב ויתחבא האדם ואשתו מפני ה׳ אלהי׳
בתוך עץ הגן : ועוד אומר ויקרא ה׳ אלהים אל האד׳
ויאמר לו איכה : יען להורות על הדבר כי האלהי׳ ית״ש
היה יודע אן הוא : ככתוב אם יסתר איש במסתרי׳ ואני
לא אראנו נאם ה׳ : וכתוב ידע מה בחשוכא ונהורא
עמיה שרא : אפס דברה תורה כלשון בני אדם כזה ובכל
דומהו להבינגו בלשוננו לשונך : ״בהכמתו האדם הבין
כי קולו ירד והלך בגן : כאשר באר והורה האד׳ למטה:
ואמר ככתוב ויאמר את קולך שמעתי בגן ואירא וגו׳ :וזה
מגיד כי לא בעצמו ית׳ האלהי׳ ירד בגן כ״א קולו השמיע
באזני אדם הראשון : וכן כל ענין דומה בזה שמזכיר
וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל: ארדה נא ואראה:
ויעל ה׳:ויצא ה׳ : וילך ה׳ : ויבוא ה׳ ודומיה׳ יחפצו
הוספה מלאך ה׳ : שליח ה׳ כבוד ה׳:כמו שבאר במקצת
מקומות של תורתנו : ובארנו זה למעלה באור רחב אך
הנה מקצת הרמזנו באזניך : ״אף עוד כתוב וירד ה׳ על
הר סיני : והמשורר הגיד כי ירד הכבוד עם כת המלאכי׳
שנאמר רכב אלהים רבותי׳ אלפי שנאן ה׳ בם סיני :
ואמרו ה׳ בם סיני הוא כבוד ה׳ שירד בהר סיני : כי
בארו . משה ע״ה במשנה התורה ואמר מן השמי׳ השמיעך
את קולו ליסרך : ועל הארץ הראך את אשו הגדולה
ודבריו שמעת מתוך האש : כי כבודו מלאכו היה יושב
בהר סיני : והאלהים ית׳ השמיע קולו מן השמי׳ ודבר
עשרה הדברי׳ וקולו היה בא אל תוך האש שהוא מלאכו
ככתוב מפני אשר ירד עליו ה׳ באש והיה נראה שקולו
יוצא מן הכבוד באזני כל ישראל ככתוב ודבריו שמעת
מתוך האש הוא כבודו שירד בהר סיני וממלמדי נ״ע אמרו
שני כבודות ירדו : הכבוד האחד ירד בעב הענן : ככתוב
הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו׳ והכבוד השני בא
באש : ככתוב והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה׳
באש ביום מתן תורתך :

(מט) אבן היא לא דבר לא עם משה ולא עם
ישראל : ללמדך כי לא הוא ה׳
האלהים ית״ש כי אם קול ה׳ היה המדבר מן השמי׳ באזני
ישראל : שנאמר אתם ראיתם כי מן השמי׳ דברתי עמכם
באזניך : ״ברורו עוד אומר מן השמי׳ השמיעך את קולו
ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת
מתוך האש לפניך : ולו ירד ה׳ לא היה משמיע קולו מן
השמים לעמך : ״גדל הגשה וקריבת ירידת הכבוד עם
ארבעה מסכיו : אש : חשך : ענן : וערפל : אף עם
המלאכי׳ לא היה כי אם למען כבוד קול ה׳ המדבר מן
השמים בתוך אש ענן חשך וערפל אף לשכון בתוך ישראל
ולא לדבר אחר : ורמז לדבר זה כמלך בשר ודם ששולח
גזרתו אל עבדיו ביד נעריו או משנהו: והגזרה נקראת בפי
הקורא ושומעים כל עבדיו או משנהו או נער א׳ מנעריו
רואה פני המלך עומד ושותק : ואחר שיקבלו עבדיו גזירתו
או מושל בם ושוכו בתוכם כך נהג ונהל האלהי׳ עם
ישראל עמך: ״דרכו אחרי כן מודיע למטה כשהשלי׳ דבורו
או צוהו ענין ואלה המשפטים כתוב הנה אנכי שולח
מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו׳ : וכתוב בו למטה השמר
מפניו ושמע בקולו אל תמר בו וגו׳ כלל פסוקיך : ״הן
עוד אומר כי אם שמוע השמע בקולו ועשית כל אשר אדבר
ולא אומר כל אשר ידבר וכלל הענין להודיעך: כי המדבר
אחר זולת השוכן מלאך אלהיך : כתוב למטה הענין כי
ילך מלאכי לפניך : ״ואלהינו יתעלו תשבחותיו לא המציא
אז קולו בחי : כי לא היה אז בהר סיני ממציאו בחי: היה
המדבר הוא החי : והיה מזכירו הכתוב כשהיה לפעמים
ממציאו למשה או לאהרן והוא היה מצוהו לישראל ומודיעו
הכתוב כזו לפניך : ״זו הדרך אם היה ממציאו אל המלאך
בהר סיני לצוות הוא לישראל היה הכתוב מבארו כזה :
ויאמר ה׳ אל המלאך וידבר המלאך אל ישראל ולא היה
אומר מן השמים השמיעך את קולו : וכתוב אתם ראיתם
כי מן השמים דברתי עמכם: לכך השמיע קולו בדבר שאינו
חי כי אם נשמע אליו באזניך : ״חפצו כאשר המציאו
והשמיעו בסנה שנאמר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה :
וכתוב למעלה בו וירא מלאך ה׳ אליו בלבת אש מתוך
הסנה : וכתוב וירא ה׳ כי סר לראות ויקרא אליו אלהים:
הקורא והמדבר היה אלהיך : ״טעמו עוד ויאמר אנכי
אלהי אביך וגו׳ והמלאך אינו אלהי אביך : ועוד כתוב
ויאמר ה׳ ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים : וכתוב
וארד להצילו מיד מצרים : וירידת המלאך וקול ה׳
היה מדבר באזניך למען להציל לעמך : ״יום דבור הר
סיני כן היה השמיע קולו באש : ככתוב ודבריו שמעת
מתוך האש : הבננו מכל אלה כי אע״פ שהכבוד היה
נראה בסנה ובהר ובכל מקום לא היה הוא המדבר כי
אם קול אלהיך : ״כבודו הוא מלאכיו ירד ונראה לכבוד
אדונו ומלכו כמלך אשר לפניו הולכים שריו וגבוריו
לכבודו: וכן במחנה אלהים קול אלהים מתהלך ונשמע בתוכו
והם לכבודו: אבל אלהינו ית״ש אין לו מכל אלה כדעתך:
״לא ירד בהר ולא בסנה ולא באהל ולא מחנהו יסובבהו
ולא מקום יכילהו : ולא השנים והעתות יזקינוהו ולא
העתים יחלישיהו : אין דומה לו ואין כערכו ה׳ אין כמוך
ואין אלהים זולתך : ״מענה ועקר הקול הוא מה׳ : פי ה׳
וצוויו הוא קולו המדבר ולא בכלים שמיעתו מה׳: כי אין
אנו יודעים טבעו כי הוא בחכמתו רואה ושומע ומשמיע
קול באזניך : ״נצחו וגבורתו הוא קולו : וקולו מטבע
קדושתו הוא : שאין אנו יודעים טבע קדושתו מה הוא:
שהיה אומר אנכי ה׳ אלהיך י ומי שאמ׳ כי קולו ברואי לא
אמר כלום הוא , כי הברואי איך היה מכריז אנכי ה׳
אלהיך : ״סברתו כבר בארתי למעלה כי מחסר
משכילי נ״ע אשר הורוני , ולא ממדעי ומרעפי לבבי: וכבר
ידענו זה מחכמת הדעת המחכמני : אך מסכל היורשים מן
משמע תורתך : ״עוד אומר הכתוב כי משה ואהרן נדב
ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ראו את האלהי׳ , ויראו
את אלהי ישראל וכן כהו׳ ויחזו אל האלהי׳ : והלא כל
אלה יקצים היו לא ישנים ולא נרדמי׳ לעיניך : ״פי ה׳
עוד אומר כי לא יראני האדם וחי ואיך ראו זה : הלא לא
ראו כי אם מלאך אלהי׳ : אף לא הגדול שבמלאכי׳
המכובד והשוכן בהר סיני , כי הנה משה ע״ה נביאך :
״צעק אח״כ לפני האלהי׳ הראני נא את כבודך: והושב לו
כי לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האד׳ וחי
לעולמך , ועוד אמר לו וראית את אחורי ופני לא יראו
לעיניך

לעניך: "קושט אלה הפסוקי' מודיעי' כי הכבוד אשר ראו הזקני' היה אחר פחות מזה, וזה הכבוד הוא אחר גדול מזה: ולו היה אחר מה צרך למשה ע"ה אב הנביאי' לשאול זה מאלהיך: "רחש לא נוכל להרחיש ולדבר כי באשר בקש משה ע"ה לראות ה' בעצמו ית"ש מהרכבה אופני': האחר כי הוא ירד ועמד ואם ירד לארץ בשמי' לא היה כי אם נחסר ממרומי' גלוי זה בחכמתך: ומפסוק שאמ' אלך אשובה אל מקומי להודיעך כי נחסר ממקומו ועוד ישוב בו ויחסר ממקומו השני כי היא ברואי, אבל מכל אלה דע כי אין אלהיך "שמע השני כי משה ראה אחוריו והלא משה יקץ היה בחכמתו ותבונתו וראה מקצתו ומקצתו לא ראה: והגוף האחד לא יחלק לשנים לפניו: ולכן אין הנראה לו הקב"ה כי אינו גוף בבינתך: "תומת עקרו היה מלאך מכובד מאחר: ומכבוד שירד בהר סיני כי בזה אמר ואיש לא יעלה עמך וגו' גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא, מה שלא אמר בעת ההיא להכחר: והשלישי אמר וירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה', ולא אמר בשמו. והודיע כי הנראה אחר והמדבר בשם ה' אלהיך:

(נ) תובע הנראה וקורא בשם למי שאינו נראה, ככתו' וקראתי בשם ה' לפניך:

והרביעי יאמר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה': ומענהו ויעבור כבוד ה' על פני משה ויקרא הכבוד לפני משה נביאך, "שמע (המ"ם בצירי) אי משה בעד ה' השאלני דרכיו כן וכן ככתו' ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים וגו', והחמישי עוד יודיעני כי כתו' ונקה לא ינקה ולא אמ' אנקה עליך: "ראיה הששי כתו' אם נא מצאתי חן בעיניך ה' זה ישוב אל הבורא ית' ילך נא ה' בקרבנו זה כבוד ה': והשביעי לו היה ה' בעצמו אשר היה מכריז דרכיו לפני משה נביאך: "קדושו הוא ששכן במקדש למח שם אמר לו כי לא יראני האדם וחי זה הוא המלאך המכובד שהוא חי לעולם קל וחמר שאר המלאכי', וכל בעלי חיים אינם דומי' להם אלא הם כחשש, ואמ' וראית את אחורי והנה אמ' ותמונת ה' יביט ולא אמ' הביט להיות על פעם אחת נדרש באזני מבינך. "צדקת בירורו ותמונת כבוד ה' יביט בכל עת, שלא היה נביא אחר יכול לראותו לא לפעמים רבי' ולא לאחר עת, ידענו מכל זה כי גם אשר שכן באהל מועד ובמקדש היה מלאך אלהיך: "פה הנחכ' מכל האר' מהמיה על החפץ ככתו' כי האמנ' ישב אלהי' על הארץ הנה השמי' ושמי השמי' לא יכלכלוך, אף כי הבית הזה אשר בניתי כי אם להקטיר לשמך: "ענין זה מודיענו כי השוכן באהל מועד ובמקדש הוא מלאך ה' היה: בי הוא יכיל במקו': אך יציאתו מן הבית מגיד כי מלאך ה' היה, ככתו' וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו על מפתן הבית במקדשך, "סמוך ויצא כבוד ה' מעל מפתן הבית ויעמוד על הכרובים, וכתו' ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר אשר מקדם לעיר: במראות אלהי' בעיני יחזקאל נביאך: "נעלה על ההר ועמד אולי יראו ישראל וישובו ולא שבו אז אמ' אלך אשובה אל מקומי: וזה יגיד כי עד עתה היה במקדש והיה חסר ממקומי, ועתה אם ישוב במקומו כי לא שבו אז יחסר במקדשך: "מאמר ומעש זו לא יתכן על הבורא כל: כי אינו גוף יכיל במקום, כי טרם המקו' אז היה שוכן בורא כל. ואם תאמר ממין כבודו מראה לנביאיך: "לפי ובמדת שיכולי' לראות, מראה להם ממין מלאכיו, ונחלקי' המלאכי' בכל מראה ומראה להראות, ויתכן הדבר אבל אם ממין אלהינו לא יחלק לחלקי' בחכמתך: "כבודו וטבעו יתכן להתחלק לחלקי': להיות עוד מקצתו צורה שלימה ותראה לנביאים, ומקצתו לא יראה מפני מניעתו ויהיה כדבר מנוע מאחר בדעתך: "ידמה כירח איתו הר המנוע מפני ענן כסותו וזה שלא ברצונו, והנביאי' שלוחיו לא ספרו בזו כי אם גוף שלם מכף רגלו ועד קדקדו ואם כן אין זה ממין בורא עולמך: "טעמו כי אם מלאכיו זה גדול מזה וזה פחות מזה: ואשר פירשו כי הקב"ה מצמצם שכינתו ומקטינו כזה: לשכון בבית משכנך ומקדשך: "הוזהו ומראהו לנביאיו ויכילנו בכסא ובכל מקום כמראה אשר צל האר' הגדול נראה כי קטן "עין הרואה בכל מקום, יאמר להם הפה המדבר אזנו אינו שומע אמריו בחקירתך: "זה כאשר דמו כו אינו צמצום כי צל הוא, ואם צל רואים הנביאים איך רואים מקצתו, הלא הצל כל הגוף יגוש היא כאשר מעידים ורואים נביאך: "וכי ימצא נביא לאמר שראה יד לבדו או רגל לבדו או מכל אברי הגוף שראהו לבד הלא כלל הגוף רואה הנביא יחד, לכן אלו הנראים והנחלקי' לנביאים הם ממין גופי מלאכיך: "הן עוד אם ה' מראה עצמו הצל לנביאיו כדבריהם, משה ע"ה לא היה רואה הכבוד במראה כצל, כי אם ותמונת ה' יביט בפירושיהם רואה הכבוד יקץ בלי הידתך: "דמות הכבוד במשכן בעשר ארך: ועשר רוחב ועשר קומה: היוכלו לומר כי צל היה רואה והלא כתוב לא כן עבדי משה וגו' בכל ביתי בין בחוץ בין בפנימה: נאמן הוא בנביאיך: "גם פה אל פה אדבר בו: כלומ' קולי הוא המדבר אליו ולא ביד אחר שליח מלאך כשאר נביאים לכל א' אני המדבר בו: אף רואה הכבוד ככתו' ומראה ולא בחידות כשאר נביאיך: "בדבר זה ידענו כי הכבוד שהיה רואה משה היה נכבד וברואי שוכן במקום: אף שאר הנביאים היו רואים כבודות פחותים ממין מלאכיו שוכנים והולכי' ובאים במקום כהזכרת תורתך: "אבל אלהינו יתעלו השבחותיו ויתנשאו פארותיו אין לו מכל אלה ואיך יוכלו לומ' כי צל היה רואה משה: ועוד כי משה ואהרן נדב ואביהוא וע' זקנים כל אלה ראו כבוד אלהיך:

(נא) אבן לא צל כאשר הורו כי אם בגלוי בעת ההיא: ככתו' ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו' והוא כבוד אלהי ישראל נראה לכלם בעת ההיא: והזכיר רגליו כי היה נראה כל גוף מלאך אלהיך: "בזאת איך יכלו לאמ' כי מקצת גופו היה מראה או מצמצם שכינתו בישיבה ושכינה ולמראה, הלא בטלו כל אלה: כי כל אלה לברואים ולא לבורא עולמך: "גם עוד כתו' ה' בשמים הכין כסאו: ובאמיר הכין מגיד שהכסא ברואי: וטרם הכינו כסאו לא כבוד היה שוכן בו ולא צבאיו ולא משרתיו להללו ולנשאו: ואחר בריאתו עליות שמיך: "דירות ומעלות מלאכיך, אזי ברא כל אחד ואחד במעלתו: ככתו' ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו וגו' בעולמך: "המלאכי' כבריאתם יתחלקו לשני חלקי': מהם נבראי' רוחות ומהם אש, וזו מדרגה עליונה מן הראשוני', ועוד יתחלקו לשני חלקי' לשמם בפיך, "ונקראי' מהם כבוד ה' ומהם אינם נקראים כבוד, ועוד יתחלקו לארבעה חלקי' ומעלות אשר יקראו כבוד: מצאנו אותם בכתו' על שני פנים וכרתם תורתך; "וכרונם האחד אשר השכינו בין בני ישראל במקדש, והוא שזכר איתו יחזקאל ע"ה כי ראה על נהר כבר ובבקעה ובמקדש ובצורת הבית, אף ישעיהו ע"ה שאמר ראיתי את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו' כלל ענינך, "חוזק השני הוא אשר ראה משה אדוננו ע"ה אחוריו ולא ראה פניו והיא אשר בקש יהראני נא את כבודך, כי הוא גדול עומד בפניו, והוא גדול יותר ומכובד במעלה מאשר ראו שבעים הזקני' ושכן בין ישראל עמך, "טעם ענין אליהו זכור לטוב שאמ' והנה ה' עובר וגו' ורוח גדולה וחזק וגו' וכל הענין הרוכב יש בו מן החלוק' שיתכן להיות היא הכבוד שראה אחוריו אך משה נביאך, "יעבור לפני אליהו ולא ראהו ולא מפנים ולא מאחור, ככתו' וילט פניו באדרתו וינלום ולא הביט לא לפני' ולא לאחור: ויתכן כי זהו זולת ברעהך, "כלם נקראי' מלאכי' כי נשלחי' לכבוד חפצו, אף מהם צבאיו ומה' משרתיו עושי רצונו, ובאמיר במראה אליהו, לא ברוח ה' ולא ברעש ה', וגו' כלל עניניך, "למדנו כי הוא מלאך ה' וחסר היה באלה המקומות, והוא ודומהו הנשלחים על מי שיחפוץ האל להיות בעזרתו להצילו מהצרות, וזו המדרגה קוראי' כבוד ה' אלהיך, "מדרגה שאינם קוראי' כבוד הפחות מהם, הם הנאמרי' עליהם ברכו ה' מלאכיו, ומהם מי ששלח ה' ית"ש לכבוד על מי שירצה לעזרתו בצדיקך, "נואם הנגאם ויפגעו בו

כלאכי אלהים , ואמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך , ואומר חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם , ומהם נשלחי׳ על כל חפץ ורצון אלהיך , "סברת האר צורתם אין בהם ופחד הרבה שיודעו כי הם כלאכי ה׳ , ולא יודעו כי אם בעשיית אותות ה׳ , כמו המלאך השלוח ונאבק עם יעקב , והנראה אל גדעון ואשת מנוח ודומיהן לבני אנשיך : "על אלה המלאכים מדרגה ומעלה שנית : הם המלאכים אשר ישלחם ה׳ ית״ש לעזרת עמו ישראל ולשחת אויביהם ולהמית : כמו אשר עבר בתוך מצרים ומת כל בכור מעבידיך : "פני המלאך שראה יהושע ע״ה ויאמר לו כי אני שר צבא ה׳ וגו׳ ואשר שמע דוד ע״ה קול הליכתו בראשי הבכאים : וכן מלאך ה׳ אשר שולח בימי דוד ע״ה להשחית את גבול ארצך : צוה מה׳ וכן עשה ככתוב וישלח המלאך את ידו ירושלם והמלאך אשר יצא והרג את מחנה סנחריב ככתוב ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור מאה ושמונים אלף איש וגו׳ למען צדקת יחזקיהו מלכך : "קרוב זה בדעת משכילי נ״ע כי הוא מיכאל שר צבא ישראל : וגבריאל הוא פלמוני : והמלאך שהוא לבוש בדים אשר ראה באחרית דניאל ע״ה לאלה ודומיהם אמר בהם גבורי כח עושי דבר אלהיך : "רוממות מדרגה ומעלה השלישית הם הנקראים צבאיו דפהותים מן כת הראשונה ושנית : ואינם נשלחים אל בני אדם ולא נראים אליהם כי אם תמיד עם כבוד אלהיך : "שהם צבאות המלאכים העליונים שהם כביכות כבודו והכבוד בתוכם כמו מלך בגדוד וגדודו סביב לו לכבודו : והם על שני חלקים יחלקו בחכמתך : "הכונתם אשר הם צבאיו אם ילך הכבוד ילכו עמו : ועליהם אמר המשורר ע״ה רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה׳ בם סיני בקדש כזו מודיעך :

(נב) תמורתם הם המשרתים והיא מדרגה ומע״ה הרביעית : והם העומדי׳ לפני הכבוד ולא יכורו מלפניו כנערי המלך העומדים לפניו : והמלאכי׳ והגבורי׳ נשלחי׳ מפניו לכל חפץ ורצון מלכך : "שרפי׳ נקראים ככתוב שרפי׳ עומדי׳ ממעל לו שש כנפים שש כנפי׳ לאחד וגו׳ וכלם נקראי׳ קדושי׳ ככתוב ובא ה׳ אלהי כל קדושים עמך מלמדך : "רשום אף אמונתך בקהל קדושים : ואשמעה אחד קדוש וגו׳ ונקראו קדושי׳ לשני דברים : האחד כי טהרת׳ ויכות׳ לא ירית בם שיהית מלעשות רצון אלהיך : "קדושתם תמיד לעשית רצון קונם : יה״ש שהוא אלוה כל הברואי׳ אלהי כל בשר ואדונם : מהם לעזרה ומהם לנקמה ותשלום כראוי בצדק דינם : ככתוב עושי דברו : עושי רצונו של אלהיך : "צדקת קדושה השנית כי לא יצא מהם טנוף וצואה כאשר יצא מבני אדם ולא ריר ולא זיעה ולא רטיבות כל טמאה ולא רוע ולא כל דבר לבלוך כלכלוכיך : "פאר וקדושת הבורא יה״ש מופרד ורחוק בקדושה מכל אלה : לא על דרך ההככמה : אבל הוא בנפשו יה״ש בכל אלה : קדוש במענה בדעהך : "על כי הוא נבהר ממנו בספורי החדשים אשר נבראו כהבור מראה על כי הם חדשי׳ : וגם כי היא לא יעשה הרע ולא יגזור בעשייתו לעיניך : "סלול הכמהו לא ירצה בו כי אינו ישר כבינתו : כי אם מעשיו כלם טובים וישרים ומהכמי׳ בהושייתו : ולכן גור במעשה היפה הוא חפצו לעשותו עולמך : "נואמו הצור תמים פעלו וגו׳ ועל כזאת נקרא קדוש : וכמוהו קראוהו המלאכים קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות : וכן קדושה ישראל שיהיו מופרדי׳ ורחוקי׳ מן העבו״ז להיות עם קדוש : ככתיב קדושי׳ היו כי קדוש אני ה׳ אלהיך : "מעט כת המלאכי׳ מששת ימי בראשית נבראי׳ : והיים מאז ועד עולמי׳ : והאומרי׳ כי בעת שליחות׳ נבראי׳ ולאלתר עוד נבהדי׳ ונאספי׳ הגיעים : ולא הבימו לדברי נביאך : "לפי שמצאנו שיזכור הכתוב המלאכי׳ לשני חלקים : החלק האחד שיראום בני אדם בגלוי לעינים : כאשר ראתה הגר שפחת שרה בגלוי למלאכך : "כן יעקב אבינו ע״ה ומשה ע״ה וגדעון ומנוח ודוד ע״ה וכן דניאל ע״ה וב״עם הקוסם ונבוכד נאצר בתוך הכבשן ואבימלך בחלום הלילה על מקצה משכילי הרדי אלהיך : "ופעת חלק השני שאינם נראים לבני אדם בעיניהם : כי אם ישמעו בני אדם קולם באזניהם : כהגר ששמעה פעם שנית מפי המלאך : וכן שמע אברהם ע״ה אביך : "טוב ענינו כן שמואל ע״ה נביאך ודניאל ע״ה איש חמודך : ואחר שמצאנו כאלה בכתובים לא יתכן להרחיק כל אלה מאזניך גם מחכמת הדעת נודע במדעך : חפצו כי לא יתכן להבין וירגיש ברגישות ולשמוע שמע כי אם גוף : והוא גוף המלאך השומע מקול ה׳ ית״ש ועוד משלית שליחותו לגוף שהם גופות בני אדם כמוך : "זאת לכן הבננו כי המלאך גוף עומד בנפשו אשר בראו הבורא ית״ש להיות חי לעולמים ממחדשו : כאשר הזכירם בבריאת ברואיו במוגריך : "ובאר עוטה אור כשלמה וגו׳ המקרה במים עליותיו וגו׳ עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט למראה עינים לעשות רצון קונך : "הלא נודע כי הם חיים לעולמים : ולא הם לבד לדבור ושליחות בעתם ועוד נאספים : כי אם להועלות רבות נבראו כי משבחים ומפארים ומהללים תמיד לאלהיך : "דברו שאמר ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים : וכתוב הללו את ה׳ מן השמים וגו׳ : הללוהו כל מלאכיו וגו׳ ודומיהם בחכמתך : "גם מטיבים ומריעים בבני אדם בצווי בוראם : אף נשלחים בחלום ומגלים אזן אנשים להוכיחם ולהשיבם אל המוטב מגזרת עושם : ככתוב אז יגלה אזן אנשיך : "בתורתנו עוד מצאנו בגלוי כי המלאכים חיים לעולם : הלא הכבוד ששכן מימי משה ע״ה ועד ימי יויכין המלך תשע מאות שנה במספרם והיה בחיים בתוך בני ישראל עמך : "אף הוא זאת אשר ראהו דניאל זקן שנאמר חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב וגו׳ הלא באמור ועתיק יומין מגיד כי הוא זקן ברואי עתיק וישיש וזקן מימים לפניך :

(נג) אכן מודיע כי מרוב הימים נהיה ישיש וזקן : אף להיות הוא לעתיד באחרית יומין ככתוב זאת מנוחתי עדי עד וגו׳ לכן יזקין ויהיה ישיש וזקן : ולו היה היוצר זה לא היה אומר ועתיק יומין יתיב בחכמתך : "בורא כל הוא קודם כל הימים והזמני׳ : ומי שהוא קודם מדבר לא יזקינהו ויכליתהו בריאתו : לכן הברואי יזקינוהו ויכליהוהו הזמנים : הן אל שגיא ולא נדע מספר שניו ולא חקר במספרך : "גם לא אמר ועתיק מימי׳ יתיב : להיות הימים מעתיקי׳ ומזקינים ומכליתי׳ אותו : כ״א אמר ועתיק יומין יתיב כי הוא חי לעולמי׳ והמלאכים בראם בורא׳ להיות היים לעולמך : "דניאל ע״ה איש חמודות אמר בעד גבריאל : והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה : ובין העתים האלה עברה שנה והיה גבריאל : ואם לעת שליחותם נבראים ולאלתר נאספים לנצח נצחיך : "הלא זה היה חי עד שנה : ולא תוכל לומר כי זה היה גבריאל אחר : כי אמר אשר ראיתי בתחלה : התחלת השנה : ועוד זה המלאך הגדול דבר לדניאל איש חמודך : "ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם שהיה נלחם עם שר פרס : ועוד אמר כי אני עתיד להלחם עם הכשדים : ולעתיד עוד ילחמו ממנו עם אויביכם להשפילם בסוף גלותך : "זכר עוד כשאמר ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך וגו׳ הלא גם מזה נודע וגלוי לנו כי הם חיים ונשארים עד לעולמך : אף הכבוד שיצא מתוך ישראל עמך : "חי הוא לעולם כי עוד כתוב בעדו והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וגו׳ והארץ האירה מכבודו : וכתוב עוד וכבוד אלהי ישראל בא אל הבית וגו׳ במקדשך : "טש כנשר יטוש עוד : ויבא ויאמר זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה : הלא מכל אלה נאמר כי המלאכים היים עולם ועד מדברי נביאך : יהי שם אלהינו מבורך מעתה ועד עולם שרחמיו רבים על ישראל עמו : כי אע״פ שהוציא הכבוד מתוך ישראל עמו : השאיר להם הנבואה עד זמן מלאכי נביאך : "בגודל רחמיו ועד עתה בגלותנו : השאי׳ הכמה הורהו לנו מדור לדור ומגלה גם אזן עמו ועולמו בסעיפים מחזיונות לילה וגו׳ באזנינו : וכתוב אז יגלה אזן אנשים וגו׳ להשיבם בתורתך : "לבל ישהיתו דרכם ומעליהם בריאיתיו : כי החלום המתוקן כנבואה הוא מאת ה׳ ככתיב יעמוד ולא אכיר מראהו המוגה לנגד עיני וגו׳ כפי מחשבות אדם ומעשיו מוכיחו אלהיך

אלהיך : "מודיעו עוד מלאכו בחלום עבר ועתיד : בקירוב זמן ורחוק בחלום פרעה ונבוכד נאצר מה שהיה להעשות בעתיד וכן חלום יעקב ויוסף ודניאל ע"ה ודומיהם באזניך : נודעים לעיני ודעת כל ההרדים כי החלומות זולת אלהינו : לא יוכל איש לחברו יראה לו חלום לעבר ועתיד בין לטובים בין לרעים בין למורדים אכן אחר שהם מה' אלהינו כנבואה מאלהיך : "סועדים ומוביחים לבות האנשים להשיבם מרע אל טוב ככתוב כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה את האלהים ירא : ושוב מרע אל טוב לקבל שכר טוב כאמרו אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו צדיקיך : "עליונה ונכבדה גם מדרגת הנבואה זאת לישראל : וחסד גדול מה' כי מזמן אדם חננו זאת האל : בעולמו ועד זמן מלאכי וכשחטאנו האפיכו מבינינו שדי : כי לולי אם כפי עונותינו : כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו : כי מדרגות הנבואה רבות היו בישראל : והחלום אחת מהן לפניך : "פה אל פה מדרגה הראשונה מששה והיא עליונה על הכל : מעלת משה ארוננו ע"ה לבדו מהכל : שהיה רואה לכבוד יקין ומדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו : ככתוב לא כן עבדי משה וגו' פה אל פה אדבר בו וגו' והמונת ה' יביט וגו' : הוא מלאכו כבודו של אלהיך : "צדקת רוח הקדש מעלה שנית : אף היא היתה למשה ארוננו ע"ה שרבר ברוח הקדש שירת האזינו וזאת הברכה ומזמור תפלה למשה עם י"א מזמרים בישראל השית להיות לדורותיך : "קריאת שירות דוד ע"ה ובני אסף והימן וידותון וכלל המשוררים : בספר תהלים ברוח הקדש נאמרים : אף שיר השירים של שלמה וקהלת וספר משלים : וזו מדרגה שנית רוח הקדש בישראל עמך : "רשיון מעלה השלישית כבוד : היא מדרגה פחותה מב' הראשונות ומעלה מהאחרונות והיא הכבוד היא מעלת שמואל הנביא ע"ה אשר היה שומע הדבור יקין ואינו רואה כבוד אלהיך : שנאמר ויבוא ה' : ויתיצב ה' ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר אדני כי שומע עבדך : זו מעלה שלישית בדעתך : והמעלה הרביעית היא מראה המראה שראו נביאיך : "הוכן המראה שראו ישעיהו ויחזקאל ע"ה ודמותם אשר היו יראו במראה הכבוד וישמעו לדבור ממנו ואולם הוא בחזון וכמראה כי היה יסובב אותם כבוד וענן והיתה דעתם יוצאת מעסקי עולם זה : ומתעסקת במראה של אלהיך :

(נד) **תוקף** מדרגה ומעלה החמישית היא מלאך : והיא מעלת אדרן ודניאל ע"ה אשר ראה למלאך : ממעל למימי היאור של חדקל והיה נורא כפחיד מאד זיו המלאך : לעיני איש חמודך : "שמע דבריו ורארו נבהל : וחזקו ה' לדניאל ונתן לו כח עד שישמע העניני' ההם מתחלת' ועד סופם למען לבשר' לישראל בנהל : ואז כתבם להיות נחמה לעמך : רצון מדרגת ומעלת הששית היא חלום : והיא מעלת יעקב אבינו ע"ה בתחלת דבריו שאמר ויחלו' והנה סלם מצב ארצה וגו' : ויוסף ע"ה אשר חלם חלו' : ככתוב ויחלו' יוסף חלום וגו' : כאשר כתוב בתורתך : "קושט חלום דניאל ע"ה : ושראה חלום נבוכד נאצר ופתרונו : אף חזיון רברבי ודומיהם סימן כלל המדרגות פר"ך ממ"ח תקונו : פה אל פה : רוח הקדש : כבוד : מראה : מלאך : חלום : באור' בחכמתך : "צחיהות כלל המעלות האלה זולת החלו' : לקדושי אל והרדיו ויראיו מנחיל' להם אל עילום : ככתוב לקדושי' אשר בארין המה ואדירי כל חפצי בם יאמר אלהיך : "פירוש מלת קדושי' : שהם נרחקי' ופרודים מן טמאת ומרד הרשעי' : ונופלת מלת קדושה על הבורא ית"ש ועל המלאכי' ועל בני אדם ועל המקומות ועל עתי ומנך : "על בעלי חיים זולת בני אדם ועל הצמחי' ועל אבנים יקרות : ועל כלי מתכות ובגדי' כאשר נבארם למטה בבאורי' כל א' וא' מלמור משבילי תש"ה על מלונם לעולמך : "כפור סך כל המכופר בקדושה זולת בוראינו : כי הוא מכופר שהקדושה לנפשו : אבל אחרים המכופרי' בקדושה הקדושה בם מה' אלהינו מצוויו ומגזירתו כי הלך בדרכי אלהיך : "נעם מעשיו וישרותו על מינו : הוא קדוש או הוא יקר מן כלל שיצא מטנו מן הדברי' שהזכרנו ונקרא קדוש : המלאכי' נקראו קדושים בקדושה וגדו"ה אחד על אחד במיניה' ועל בני אנשיך : "מקימות האמורות בם קרושה : הם על מעלות שבע : תחלתם גן עדן : וארין ישראל היא בחירה וקרושה : מכלל הארצות שברא אלהינו בעולמך : "לפי שממנה יביאו עמר ושתי הלחם : והשני הר הקדש נכבד ממנה כי בו יאכלו הקרבנות בלהם : שנאמר להם אשה ריח ניחוח : וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך : "כתוב עוד בו לפני ה' אלהיך תאכלנו : והשלישית המקדש יקר ממנו : כי שם לא יקרב כל טמא לכל דבר לטמאנו : ולא ימצא בו טנוף מבעלי חיים לטנפו ולטמאנו כאזהרת אלהינו ית"ש ביד נביאיך : "יושר מעלת הרביעית חצר החיצון יקר וקדוש יותר ממנו כי בו ישחט הפסח והשלמי' ושם יבשלו אותם : ושם נאכל הפסח כאזהרתינו מלפני ה' אלהיך : "טיב מעלת החמישית חצר הפנימי יקר ממנו כי בו ישחטו קדשי קדשי' ושם יבשלום : ומעלת הששית חצר המזבח יקר ממנו כי שם יאכלו קדשי קרשיך : "חטאות ואשמות אשר לא הובאו דמם אל הקדש פנימה ודומיה' : אף שם היו בגדי הכהנים אשר ישרתו בם בקדש מענהו אשר ילבשום ויקריבו הקרבנות והם עליה' ולא יגש שם מחולל כתורתך : "זכרון מעלת השביעית ההיכל כי הוא קדוש יותר ממנו כי לא יבוא שם אלא כהן משוח לדברים מוסגלים לפני אלהינו : ומעלת השמינית הדביר יותר ממנו כי לא יבוא שם זולת כהן גדול אחת בשנתך : "ומבואר זה הענין בפרשת אחרי מות : ואלה כלם מדרגות הקדש במקומות : וכל אחד מהם מדרגתו יתרה ועדופה מזולתו ושתי מקומות יהיו בחפין הטמאה גלויות לעיניך : "המקום האחד יהיה בו הצרוע חוין זולתו מן הטמאים : זולת המצורע אשר הם בבתי'הם מבית החומה בהפרד והשנית למטמאי' : ואלה הם מעלות המקימות בחכמתך : "דבור מדרגות הזמנים אבאר עתה בקצור והם חמשה : פחות מהם ראשי הדשי' והולי ימי חג המצות והם חמשה : וששה ימי חג הסכות אם לא יהיה בניה' יום שבתך : "גדולת קדוש מעלה הראשונה מהם שני ימי מקרא קדש חג המצות ראשון ושביעי : ויום חג השבועות ומעלה מהם יום התרועה ויום ראשון של חג הסכות : ויום שמיני עצרת במספרך : "בקרושה יותר מעולה מהם השבתות ויום כפור : ואלה הארבעה בא עליהם תורה על התמדתם : ופחות מכלם ימי הפורים על שם הפור : והצומות הארבעה שקבלו ישראל בגלותך : "אכן שמתי אותם מופרדות : כי הם לאנשי גלות להובה עליהם : ואזכיר האבנים היקרי' אשר הוציא העם מן ממוניהם : מן הזהב והכסף שהיה לעמך :

(נה) **אבני** יקר ונחשת וברזל והעצי' לאשר היו מצטרכים לבית ה' : והבגדים לשרת בבית ה' ובגדי השרד על מעלותם בבית ה' : כיר כהניו באורם גדול ואין לנו זמן לבארם באזניך : באור הצמחים והם אשר חייב ה' ית"ש על האמה עמר ושתי הלחם וראשית דגן ותירוש ויצהר : וראשית בכורי אדמתם : וראשית עריסות : ושלש מעשרות : וקדש הלולים : וזרע כלאים : עם שאר מנהות על חלוף מיני חלקיהם לפניך : "גמתם אלה שהזכרנו יתחלקו לשלשה חלקים : מהם קדשי קדשים : ויאכלו בחצר המזבח : ומהם קדשים יאכלו במקדש. ומהם קדש עוד יאכל בכל ארין ישראל ארצך : "דין בעלי חיים שהם זולת בני האדם אבאר בבאורם , הפחות מהם הוא אשר יקדישהו האדם על הכהן והוא יתחלק על שני חלקים , מקצתו חרם ומקצתו קדש , וחרם וקדש קדשים עליך , "היקר מעולה ממנו בכור עדר , ולמעלה לבכור זה בכור פטר רחם , ונדר ונדבה ושלמי מצוה , ולמעלה על אלה תודה בכרר . ולמעלה מן התודה הפסח , ולמעלה מן הפסח מלואיך , "ולמעלה למלואים אשם וכל חטאת אשר לא יובא מדמה אל אהל מועד , ולמעלה מאלה כלל העולות , ולמעלה מאלה כלל החטאות אשר יכנס מדמם אל אהל מועד , ואלה כלם עשר מעלותיך , "זכר מעלות בני אדם אזכירם בחסד אלהינו , ואבאר' מלמוד משבילי חכמי פליליה והושיה , תעל שבבת הטל על מלונם ועשהם יהא

חלקמו

חלקנו, דעו כי כל האמה ישראל עמך, "הררים ויראים אנשים ונשים טמאים וטהורים, קטנים וגדולים, אם יעשו מצות אלהינו יקראו קדושים, כאשר מבואר בפרשת קדושי' באזניך, "טהרהם ועדפנוהם מהם עדופים על מקצתם כאשר הועדף הבל ושת מקין, ונח ע"ה מדור המבול במעשיו, אף בניו זה מזה וכבדם האלהים כפי מעשיהם ולבם בברכותיהם, וכן העדיף ללוט מכל עם כחום ועמירה הטאיך, "ישרות שם על כלל אחיו, ובני שם מקצתם על מקצתם כי הועדף אברהם אבינו ע"ה, וזרעו מכלל בני עבר ועדתם, ויצחק מכלל אחיו בני אברהם אביך, "כן יעקב על עשו אחיו והועדפו מקצת השבטים על מקצתם, כי הועדף ראובן לבד בהקדמה שנאמר יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר, והועדף יוסף ע"ה על אחיו בבכורת ראובן אחיו שנאמר ואני הנה נתתי לך שכם אחת על אחיך, "ליוסף כתוב עוד כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף, ללוי בכהונה ככתוב וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך: וגו' יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל: וליהודה במלכות: שנאמר יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף אויביך וגו': ואומר לא יסור שבט מיהודה וגו' וכתוב ויבחר בשבט יהודה מכל שבטיך: "מכלל השבט לדוד ע"ה: ומזרע דוד לשלמה ע"ה ככתוב לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך: ידין עמך בצדק וגו' וכתוב כרמי שלי לפני האלף לך שלמה וגו' לעתיד לבוא לבן שלמה שהוא משיח צדקך: "נשיאים וזקני' ושופטים ושוטרים: הועדפו בכל שבט ושבט לישראל עמו למי אשר בחר ה' כפי מעשיו אף שרים וגבורי': כשמשון וגבורי דוד מלכך: "כדור כל אלה נקראו קדושי': עם כלל עושי רצון האלהי': וגרי הצדק כישראל הנכבדי': אף הקדוש יותר מהם בכור פטר רחם ראשון לילודי': ויותר ממנו בקדושה קדש הרם לה' אלהיך: עוד יותר מזה בקדושה שבט לוי: ויותר מהם בני קהת ובעל מום ומחולל: ויותר מאלה הכהני' שהם בלי מום ולא מחולל: ומכלל בני לוי שבט אהרן כהניך: "פאר יותר מהם כהן משיח זולת כהן גדול: ולמעלה על זה ועל הכל בכל שבט כהן גדול ואחריה' נביא ונזיר שהם קדש לאלהיך: והפרדתי אלה מהם כי אינם ממין שנקדם: וכלם עשר מעלות בהכמת לבבך: "צור פועל התמי' יצרם וברא' בעולמו: וכבדם ונשא' כל אחד ואחד כמעלתו ממרומו: כי הוא בורא כל: ככתוב אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי וגו': אנכי ה' עושה כל נוטה שמי' לבדי רוקע מאתי ארצך: "קראם בדברו יעמדו הכל ככתוב קורא אני עליה' יעמדו יחדו: ואומר בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו וגו' אשר לו הים והיא עשהו ויבשת ידיו יצרו: מי הקדימני ואשל' תחת כל השמי' לי הוא יאמר ה' אלהיך: "רקמם וצייר' בציור וצורה: כל א' וא' משונה בעין וזיו והאר ואורה: כי הוא יוצר כל בגבורה ראשון ואחרון ביצירה: ככתוב לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה לעתיד בעולמך: "שליט הוא בכל מעשיו כי הכל עבדיו: אין כערכו ואין דומה לו במפעליו: ואין עושה כנפלאותיו ככתוב אין כמוך באלהי' ה' ואין כמעשיך יודוך ה' כל מעשיך: "תמהותי כמה תקיפין: ואתוהי כמה רברבין וכל דארי ארעא כלא חשיבין: וחכמי סנהדרין בני בירב במסכת סנהדרין: בפרק ארבע מיתות בית דין אמרו כן לפניך:

(נו) תנו רבנן בעל איב המעלה בזכורו: ואחד הנשאל בגלגלת: מה בין למעלה בזכורו לנשאל בגלגולת: ומעלה בזכורו אינו עולה כדרכו בעיניך: "שמעו עוד ואינו נשאל בשבת: נשאל בגלגולת עולה כדרכו: ועולה בשבת: להיכא סליק הא קמי מנה אילא אימא עולה כדרכו ועונה בשבת לפניך: "רהשו עוד בו זו השאלה שאל טינופרופוס המלך את ר' עקיבא ואמר לו מה יום מימים כלומ' מה יום שבת זה מימי חול לכבוד ולשביתה וישיבה לכל בני עדתך, "קול ענהו ר' עקיבא ואמר לו מאי גבר בגוברין, אמר ליה דמרי צבי, כלומ' על מה אתה הגבר מכובד מכל הגברי', אמר לו המלך הקב"ה רצה ועשאני מלך בגברין, אמר לו ר' עקיבה שבת נמי דמרי צבי מכלל יומך, "צווה בו המלך טינופרופוס ואמר ליה קאמינא לך ומאי יימר דהאידנא שבתא אמר ליה ר' עקיבה כבטיון יוכיח, בעל אוב יוכיח, קברו של אביו יוכיח, שאינו מעלה עשן בשבתא מכלל ימי חולך, פין ואמר ליה בזיתו בישתו וקלקלתו רזנו דורש אל המתים, דורש אל המתים בדתנייא דורש אל המתים בתאותו זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית קברותיך, "עצמו הולך ולן לבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טמאה, כשהיה ר' עקיבה מגיע למקרא זה היה בוכה ואומר ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טמאה בעולמך, "סופו שורה עליו רוח טמאה, המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה מטמאה: על אחת כמה וכמה שלא תשרה עליו רוח טהרהך: "נס בלבו אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם וגו' עונותיכם הטו אלה וגו' אמר בערנו נביא אלהיך: "מגיה אמר רבא אי בעי צדיקי בראי עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכ' לבין אלהיכ' וגו' כנימא רבא ברא גברא שדריה לקמיה דר' זירא חד מן רועיך: "לוי הויה קא משתעי בהדי לא הווה קא מהדר ליה: אמר ליהי חד דמין חד דמין חברייה את הדר לעפריך אמר ליה רב חנינא ורב הושעיא חכמיך: "בל מעלי שבתא הוו יהבין רב חנינא ורב הושעיא והוו עסקי בהלכות יצירה מברי להוא עגלא תולהא ואכלו ליה רב הנינה ורב הושעיא פרושיך: "יפעת פירושו זה הוא אמר רבא אי בעי צדיקי בראי עלמא: מענהו אם היו רוצים הצדיקי' היו בוראי' כבורא עילמהו אבל העונות מעכבי' לנו שנאמ' כי אם עונותיכ' היו מבדילי' ביניכ' לבין אלהיך: "מענו עוד רבא ברא גברא שדריה לקמיה דר' זירא: מענהו רבא היה צדיק וקדוש וברא אדם ושלחו לפני רבי זירא: הוה קא משתעי בהרי לא הווא קא מהדר ליה כמוך: "חפצו היה ר' זירא שואל לאותו האד' אשר ברא רבא ושלחו לפניו ולא היה משיב לו תשובה בשאלהו בענינו, אמר ליה הד דמין חבריה את הדר לעפריך: "זה פתרונו כלומ' חד דמין החוברי' חבר בראך שוב שבב לעפרך מות והקבר ותהיה עפר כבני אנשיך: סברא אהרינא חד מין חבריה בראך ושוב לעפריך: "ורב חנינא ורב הושעיא הוו יהבי כל מעלי שבתא מענהו יושבי' בכל ימי ערבי שבהוה כלומ' מיום ששי והיו עוסקין בהלכות של עניני היצירה טרם ערבי שבתא מרקדקין בהלכותיך: "הם הזמני' מברי להוא עגלא תולהא ואבלו ליה כלומ' בכל ימי הששי קרוב לערבי שבתות היו בוראי' ועושי' בידיה' עגל כבן שלש שני' בדמותיה ואכלו בשרו בתאווה' כנפשך: "דרשו סברא אהרינא עגלא תולהא: הוא עגל רך וטוב מתוק בטע' אבילתו בטע' עגל שהוא שלישי לרחם אמו היא עגלא תולתא כפירושין: "גדול ומתוק טעמו מכלל ילדי הרחם באכילה: ועוד אמרו תאוחז את העינים פטור: אבל אסיר ומותר לכתחלה כרב הנינא ורב הושעיא חכמיך: "בימו עוד דרב חנינא ורב הושעיא כל מעלי יומא דשבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ששת ימי בראשית מברי להוא עגלא תולתא ואכלו, בשריה: וכל זה כתוב במסכת סנהדרין מסכתך: אך ר' שמעון בן יוחאי אין לו שלש סעודות מן עניותו בשבת: אמרה לו אשתו הכל מכינים ג' סעודות בשבת ולמ' אין: נעצב ר' שמעון כשמעו ויצא בבקעה ובכה והתפלל ונהמלא הבקעה מטבע זהובך:

(נז) אז לקחם ר' שמעון והלך וקנה מאכלות והביא' לאשתו להכין שלש סעודות: כשראת' אשתו אמרה לו מה אלה: הגיד לה הדבר איך היה, כששמה מאנה להקנם שלש סעודות, אז אמרה לו קחם והוליכם למקו' שלקחת' שלא החסר עתה לעתיד בגורלך מחבריך: "בשמעו ר' שמעון מיד לקח' והוליכ' באותו המקו' והתפלל עוד ובלעת' הבקעה, ונעשה אות על אות בזכות הצדיק כבראשונה בלי גריעה: כזאת חקקו והורו לעם אלהיך: "גם עוד הקקו כן ואמרו אין הקב"ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליאה של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ובמימ' קדישין שאלתא וגו': ושבחו דבר הנביא שאמ'

את מי

מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וגו׳ כאשר בארתי למעלה בשפר שו הגמי הליכוהיך : ״דבור באורם זה הודעתי לכל מבין : כי הלילה לאל מרשע ושדי מעול ומדרך זו : כי זולה האלהים אין בורא שני ולא נתיעץ עם אחר כי הוא הכם לנפשו ומבין : והוא יצר את האדם : ויפח באפיו נשמת חיים ויהי אדם כמוך : ״הודעת באור שאמר בצלמנו כדמותנו , הוא שיש בכסא כבוד אלהי׳ ארבע חיות וארבעה פנים לאחר: פני אדם , פני אריה , פני נשר , ופני שור : במראות נביאיך : ״וטבעם מאש ומרוח עם כלל שרפי׳ וכרובים שהם במרומיך , וכדמות החיות האלה נבראו כל באי עולמך : ומארבעה טבעי׳ נבראו הכל מאש ומרוח ועפר ומימיך : ״זכרון בצלמנו כדמותנו בצלם ודמות המובחר שיש עמנו : וכן שאמ׳ בצלם אלהי׳ , בקרב אלהי׳ , במראות אלהי׳ , בבית אלהי׳ , בעיר אלהי׳ בארץ ה׳ , מכתב אלהי׳ , ורוח אלהי׳ : ואש אלהים : מטה האלהי׳ : וארון האלהי׳ , מקדש ה׳ , היכל ה׳ : עבד ה׳ , בספר מלחמות ה׳ : בתורת ה׳ , הר האלהי׳ : ברוך ה׳ , ודומיה׳ שהם כלם ברואי׳ מבורא זולת בורא הכל והוא אלהיך : ״חפין מליצתו כי לא אמר בצלמי כדמותי שישוב אל ה׳ כי אם בצלמנו כדמותנו שהוא בכסא כבור ה׳ וחכמי הדעת פירשו בצל׳ אלהי׳ בפחד זיו מורא ממשלת מלאכי ה׳ , ובקומה זקופה יהיה האד׳ לפני כל בריאותיך : ״טעמו זהו שאמר ומוראכ׳ ותהכם יהיה על כל חית הארץ ואמר זכר ונקבה בראם זהו כלל, ושב ופרט איך עשה את הנקבה ממנו בארץ : בהתיישנו בהרדמה כתלל : וההך עצם אחת צלע מצלעות אביך , ״יפה וישר וסגר הבריתה ההיא ורפאה בדבורו ומאמרו אלהיך , ואותה העצם קיימה ובנאה לחברתו ולעזרתו ויביאה אל האד׳ כבלה בוראך , עקב זו נלקחה מצלעותיו ולא ממקום אחר מגוף אביך : אז ויאמר האד׳ זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשתך : ״כי בפעם הראשונה לי ברא עפר מן הארץ והפע׳ הזאת משונה מן הראשונה של יצרתי כי זאת מעצמי נהקיימה , ואז הניח׳ האלהי׳ בגן עדן לעבד׳ ולשמרה ולאכול פריה וטובה כנוטר כרמך : ״לזאת יקרא שמה אשה , כי מאיש לקחה בזאת הפע׳ : על כן יעזוב איש יולדיו ודבק באשה , והיו לבשר גוף אחד , והיו ערומים בלי מלבוש בילידהך : ״מתבוששי׳ לא היו כי הדר אלהי׳ היה עליה׳ : וחכמה גדולה הבינו והנהילו וקרא לכל בהמה ועוף ורמש שמותיהם , וכל זה מבינת ודעת אלהיך : ״נביאך יחזקאל כהן ה׳ ע״ה קראו : אתה הות׳ הבנית מלא חכמה וכליל יופי בראו , בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך : ״ספיר נופך וברקת זהב מלאכת הפיך ונקביך ביום הבראך כוננו לגן עדן אלהיך: למשכנו ולהפתו בלווי מראות מלאכיך : ״על מלך צור המשילו נביאך : האתה כאדם הראשון שהיה יפה תאר ובריא וישר כחותם תבנית לכל עולמך : ומלא חכמה הראשון וכליל יופי במראהו כבני אלהיך : ״פלואי חכמתו אשר בנה לכל יצור שמו: מודיע רוב חכמתו ובינתו לכל צאצאיתו ונתפתה ונטה בדברי עזרתו והוגרש מטיבות גן עדן אלהיך : ״צווי אלהיו עבר מכל עין הגן אכל האכל : ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו׳ והנחש היה ערו׳ ושמע בצוותו לאביך והשיא לאמך : ״קול צפצופו היתה מבינה הות אמך , ובשהקשיבה יופי חכמת סדור דבריו נהפתתה והיא נתנה לאביך: ויאבלו ונפקחו עיניה׳ בערמהך: ״רוח חכמת עולם זה נתוספה להם בחכמת׳ , וידעו כי עירומי׳ הם מהדרתם , ויתפרו עלי תאנה מאילן ויעשו להם חגורות בירכם כמלבושך : ״שדי היורע ועד שלח כבודו וקילו מתהלך בגן : והרגישו אלה מנהג והלוך כבודו בכל יום ויום בגן : ונסתרו מפחדם , כיודעי׳ אשר מרדו ועברו בצווי אלהיך : ״תמים דעים צעק לו איכה , הרמיזו החטאת ונסתרה ענדו נבהלהי מפחדך ואירא כי עירום אנכי ואחבא מנקמה וממכה : ויאמר מי הגיד אליך :

(נח) תרופה

לא מצא הוא ולא היא במעניהם: כי הוא צדיק בכל דרכיו ולא נשא פנים להם: וארדם לראשון כחטאו ולהם כחצי אם באזניך:

״שנה בדרכיהם לנחש ארור על גחונך הלך ועפר האכל: וזה מודיע כי זקוף היה הולך כזנבו וברגלו ואוכל כל מאכל אשר יאכל ושנהו כשניהם כראות עיניך : ״רם יורע העתירות מגלה עמוקות , הודיע גם היום הבא כזה ישאר ונחש עפר לחמו להמקות : ואם שנהו אל גם בקולו היתה מזכירתהו הורתך : ״קולו כזה היום צפצופו וחיה הבינהתי: ולא כדברי האימרי׳ כי פתח פיו צורך כפי האתון : כי זה תורתך הזכירתהו וזה סתום הוא לפניך : ״צדקת מעש האתון כשר וישר בחכמת אלהיך: כי להגדיל פלאיו לנוכחה למען הציל נפשה מחרב בלעם פתח פיה צורך : ומעש הנחש כלו להטוא ולהחטיא ליולדיך : ״פרי מעש הנחש חטא ולא יכשר להגרישו עישך כי הוא צדיק בכל דרכיו אל אמונה ואין עול במשפטך : כי אם כן שהגרמת הנחש מה׳ היה למה ארור והוא פתח פיו וחדש וברא לו קול כלשונך: לכן אמרנו כי צפצופו היתה יורעת אמך: ״על זאת אל תתמה כי יש אנשי׳ היום אשר יודעי׳ צפצופי נחשים: וצדיק אלהינו ית״ש מנסה לצדיקיו ונסם והניח׳ לראות היעמדו בצוויו אם לא יהיו קשים :כשנסה לאיוב לאברהם אביך : ״סרו ושטו מצוויו ולא נשא פנים בעבור בחירתם ראשית יצירת ידיו , כי אם שלם כמעשהו כי אין עם ה׳ עולה ומשוא פנים ומקח שחד לאלהיך: ״נבין מזה אם על מעל אחד כמה נקמות באו להם ולזרעם :על רוב חטאתינו אנחנו מה נעשה כי יקום אל לפקוד עולנו כפשעם : הן צדיק בארץ ישלם אף כי רשע וחוטא כמוני כמוך נקימת ואיבת הנחש ואנחות ועצבון הריות , וארירות ארמה בתבואה וקוץ ודרדר וזיעת אף ומיתה לא יסורו מלהיות : עד יום הבא כבשורות אלהיך ביד נביאיך : ״משכילי וחכמי הדעת שאלו לאמר הלא הקב״ה ראשון ואחרון בלי ראשית ואחרית וכל אשר ברא שהם תולדות ארץ יש להם ראשית ואחרית זולת ארבעה העקרי׳ ושוכני מרומיך: ״מיתה וסוף היה ראוי גם לאד׳ ולזרעו כתולדות הארץ , אם כן מה חיבו בעברו בעין הדעת שאמר לו האלהי׳ כי ביום אכלך ממנו מות תמות בארץ , התשובה מיתה זו היא מיתת חיוב גרישתו מגן עדן אלהיך : ״לרומהו וכמוהו היה יחיה ולא ימית , יחי ראובן ואל ימות , אכן כאד׳ תמותון : ויאשם בבעל וימות , וכאלה רבות בתורות אך חיוב אביך ולנו היא הנזכר בזיעת אפך תאכל להם וכלל הענין וגרישת גן עדן הכתו׳ בהורתך : ״ככה לכלל הענין הזה ולכל מצית אלהינו : שאלות ותשובות וראיות כמסמרות נטועי׳ בספרי משכילנו נ״ע הבקשם ותמצאם אז תבין ה׳ אלהיך : ״כללם לא יכולתי לבארם : אך מעט מזער כפרתי לעניני זה לכל מבין לבררם , כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה להדריך , ״יהב חכמתא להכימין ומנדעא לידעי בינה : ונותן לשבוי בינה : הנחיל לאד׳ בריאה שלישית חכמה ומוכר ובינה : השכל ערמה במעשך : ״טוב טעם ודעת ומזמה צדק ומשפט ומישרי׳ , ויראת ה׳ ראשית בכל לבב ישרי׳ : להבין משל ומליצה דברי חכמי׳ והידות׳ באזניך: ״חסרהו מעט מאלהי׳ וכבוד והדר עטרהו , המשילהו במעשה ידיו כל שת התת ממשלתהו , ואם בכל אלה יעמוד ויקיי׳ הורתו בחייו כאלה וכאלה : חלק יעקב מה׳ אלהיך להנהילך : ״זבדו בזה זבד טוב , אם ישמע ויאמין שני העולמי׳ יירש הצפון הטוב , ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו לעמך , ״ולא על עמו לבד כי אם רחמיו על כל מעשיו וחסדיו לשבים לפניו : חסדו הגדול זהו כי הוא בראו והביאו בעולמו בדעת והשכל בחייו : והעריכו בעריכת שלהנו כל ימי חייך , ״הרגשות חמש נהן לו וחיים וחסד ודעת וכח וגבורה נהן לו , הלא כחלב התיכני וגו׳ עור ובשר תלבישני ועצמות וגו׳ חיים וחסד עשית עמדי ושמרה רוחי פקודתך : ״דמות וצורה מעולה חננו , ובקומה זקופה העמידו והדריכו ובבינה ודעת והשכל הבינו , בוא וראה גבורת אל כי צורה אחת ציר האלהי׳ ית״ש לכל באי עולמך : ״גמה פניה׳ זה מזה משונה : בלובן ובצחות ואדמימות ושחרות ויושר וכושר ובאורך ורוחב וקוצר ועובי ודקות ובת ואיל וחלישות זה מזה מבינה , וקול ערב ונעי׳ באזניך : ״בקול חזק וכבד, ורפה

מתוק והוזק וגבורה כנזיר אלהים וכגבורי דוד ע"ה וכענקי' ורפאים ונפילים, ומהיר וזריז והריף בדעה והמים ואט וטוב והלש ורפה וקל ברגליו ואין במעגלי', וניב שפתיו במתק ובשפלות ובעזות מצח בפני בני אנשיך: "ארך אפים וקצר רוח גבה לב ורום עינים ונכה רוח חכם לבב ומבין ובעל הישיה והתבולה וערמנות וגם רוח ופתי וכסיל ובער ואויל ומשוגע ומכה מארירת אלהיך:

(נט) **אדור** בשער כבעל שער ואיש שעיר ואיש חלק: ושער לבן וטהור וצהוב ואדום ושחור וגדול כגדילים ופתילים וארוך כחין ובלי אדרת שער וברוב רום וגודל שער ודק בשער: ובעל זקן ודל זקן: גבעל שיבה והדר זקן כל אלו מאלהיך: "בלי זקן כרים חמה ורוב גודל זקן לנואי ויופי: ופנים מהודרים מפחיד בני אדם זיו תאר ביופי: כפני אריה פניו: ופנים חשיבים בלי צחות דקים ורקיקים בלי יופי: בלא חשיבין לעיני בני אנשיך: "גדול חמה ובלי חמה: בעל דברים ולא איש דברים אין ומהיר בדבריו ואט במלה ובערמה: ומתוקן בניב שפתיו ומעוות: ובמעשיו מתוקן ומעוות ומחוסר מפרכות אלהיך: "דק ודל ובריא ושמן אין וקל ברגליו כצבאים למהר: והולך לאט והולך ביושר ומעוות בהליכה בנע ונד ולא יוכל למהר: ומהיר במשוש ידיו בכל מעשה ומלאכת ידיך: בחמש הרגשית אזנים ועינים ואפים הוש טעמים ומשוש ידיך ורגליך: "הן יש לאדם שעיניו ביונים יושבות על מלאת ואורם גדול: ויש שעיניו כשורים ומריאים גדולים ואורם מעט ולא גדול: ויש מזה ומזה משונים: שהורים ולבנים: ועור לבנים כשלג ואין ביום אורם כי אם בלילותיך: ויש שעיניו קטנים ואורם טוב: ויש אשר ילפות בעיניו כילפה ואורם אינו כשר וטוב: ויש אשר אפיו מהוכנים וישרים בנפיהתם ומלאים בעיניך: זקוף אפיו כחרט אנוש: ויש עב ויש ארוך כארך פני אנוש: ואזניו גדולים ואזניו קטנים ובשמיעת הקול רחבים: ויש גדולים ורחבים כצלצלי' ובשמיעת הקול צרים בלי לדרוש ויש בעל שפתים גסים וכעורים: ויש ששפתיהיו כחוט השני וכשושניך: "הכום בפיו ולהייו: ויש להייו כערוגת הבשם ובעל פה ובבד פה: וכבד לשון ולשונו בניבו כבושם ושניו מעווהים ומתוקנים כעדר רהליך. "טוטפה מצחו ועפעפיו עגולים ורחבים וקטנים מכוונים: וגבות עיניו נאים וישרים ומתוקנים: וראשו עגול ככתם ויש משונה בכל אלה לפניך: "ישרות ידיו ואצבעותיו בקנים: ויש קצרים ועבים ושוקיו כעמודי שש ורגליו כצבאים דקים מתוקנים: ויש שרגליו עבים וכבדים כרגלי גמל בעיניך: "כל אלה וכאלה רבית ומקראות רבות: המתילדות המציאם בורא הכל בצירה אחת: וראה והבן על מה אידות היתה כזאת בעיני רואיך: "למען יתברך וישתבח ויתהלל ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה וישגב שם אלהינו המהולל: כי גדולים מעשה ה' ונפלאותיו: וכל אלה לא הזכרנום כ"א להגיד פליאוה יהודו וגבורהו המהולל: וכל אלה נכללים במצות אנכי ה' אלהיך וראה והבן בדעתך: "מחנה מלך אלפי אלפים: ושור בעיניך על עירך ורחובותיה ובשוקים ובשכונות וכפרים ומדינות גדולים וקטנים נערים וטפים כל העם הנמצא בה לא ידמה זה לזה בזיו והאר ובמראה כמראך ודמותך וקומתך: "נבין מזה כי אין כמוהו בכל הארץ: כי הוא בורא ועושה כל זה מזה מחולף ומשונה בדמות ובציור ובתאר ובמעש בארץ: ועוד מי כמוהו נוהן להם לכל בשר שוכני ארץ: הלא כל אלה גדולת פלאותיו: וגבורותיו להודיע לבני האדם פעולותיו בארץ: בוא וראה הלא האב הבשריי אם רוב בנים לו ילאה בפרנסתם ובלבולם: אינו יכול להנהילם ולכלכלם בכל חפין: ואל שגיא כח מפרנס לכל בשר מעוף ורמש אשר בים ובני אדם וחיות ובהמות אשר בארין: בכתוב כלם אליך ישברון לא"ב: וכתוב נוהן להם ל"ב: כי היא היוצר והאב לכל כאב לבנים בכל ארין: וכתוב ואתה ה' אבינו א"א החמר וא"י וכלנו מעשה ידיך: "כלה יתכבד ויתגדל ויתקדש שמו המיוהר: האחד בעולמו ולא בכל אחד: אשר הפליא דיעות בני אדם יחד: זאת מזאת משונה בזיו תארם בעיניך: "עטרם והלקם וחננם הלקים ומתנות טובים: חכמה וגבורה ועושר לרעים ולטובים:

ויראת ה' מבחירת לב הטובים ומטיבים: אל יתהלל חכם בחכמתו והגבור בגבורתו והעשיר בעשרו כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל ו"א אמר ה' אלהיך: "פלאי צדקת חריצת משפטיו: אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים: ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים בעולם זה בחיוב משפטיו: וכ"ז למען כי יש עולם אחר לשלם גמולך: "צדיק אלהינו בכל מעשיו ומשפטיו: ולא יעזוב לעובדיו: כי לא יזנח לעולם ה' כ"א הוגה ורחם כרוב חסדיו: כי את כל מעשה האלהים יביא במשפטיך: "קרוש ונורא עוד הפליא מעשיו בחכמה: קצת בני אדם משונים ומחולפים מבני אדמה: ככושים ולובים וערביים השחורים בעלי שפה ואזן ובשר וגוף והאר לא כגילך: "רואים פנים ואחור בפרצוף אחד: פניהם חציו דמות אדם עם הפה: וחציו דמות כלב מחובר יחד: מדבר בלשון אדם ונובח ככלבי צאנך: "שתי עינים בפניהם ובאהוריהם עין אחת: חצי גופיהם אדם וחצי ככלב נובח בכעסו בלי נחת: וכף רגליהם כספוגין של ים ואינם יכולים לדרוך במימיך: "הוכן קומתם בקומת אדם: רצים לדרכם כצבאים למהר בכל מאודם: ונושאים ונותנים עם סוחרי חובלי הים כפלפלים ובשמים ופירות היוצאים ממקומם ולא ממקומך:

(ס) **תופשים** וצדים את בני אדם אם ימצאוהו יחיד במקומם: מפילים אותו בבור ומאכילים אותו כל מתיק שישמן מכל אדם: ומשקין אותו עשב ומשתגע כמשגע שאינו יודע בין טוב והלופו בעיניך: "שופכים בפיו פרי ודבש עד השמן: בבור שחת שמפילים אותו להסגר ולהטמן: וכשישמן שוחטים ואוכלים אותו כמאכל נחמד בעיניך: "רואים טרם ישחטוהו ובודקים אותו בברות מקצת אצבעו הקטנה: ואם שמן הוא מעבירים מתהתונו עד פיו יהד הקועה מתוקנה: וצולים ואוכלים אותו צלוי באש כמאכל צלוי בפיך: "קלוי וצלוי באש אוכלים אותו ואם לאו מנהחים בשרו כבשר מנוהח ומולחים אותו: ואם יראוהו שבשרו רז ומך ודל מאכילים אותו עוד עד שישמן ממתהקיך: "צרה זו פגעה לשני הברים סוחרים: מאנשי ארין עשרת השבטים שהוגלה הוא וחברו בארין כוש והוילה: בספר הדני מגיד לשומעים: אשר נמלט הוא מירם שמו אלדד משבט דן הלמיד הכמים: וחברו נאכל להם כמאכלים: והם אנשים מארין מלכותנו ישראלים ולא נכרים: ותפשו' והשליכו' בבור והאחד אכל ונשמן כהזירי': ונאכל כלהם ובשר לשונאיך: "פנה צור ברוב רחמיו להציל השני: והפילו בחולי ולא טעם ממאכלותיה' וממשקיה' בתוך הבור שהושלכו שם שניה' והלעיטו לאותו העני: ונוצל זה מעט מעט בחסד אלהיך: "עיף וצמא ורעב היה בתוך הבור: וכשהרגיש כי בעל הבית יצא מבית בלילה אחד נתחזק הוא ועלה מן הבור: ומצא חרב בביתו וכלם היו ישני' בתרדמת אלהיך: "סדורי' על משכבות' שחטם והרגם ונוצל הוא עד הנהר ונאספו אליו להרגו כל גבוריה': ונכנס הוא בתוך הנהר: והם לא יכלו במימי הנהר לדרוך יען שרגליה' כספוגין הנרטבי' וסובלים מימיך: "נטבע הוא בנהר ויצא במקו' רחוק: ומצא אילן שותה במימי הנהר והוא מאילני וארזי הלבנון מאהלי' אשר נטע ה' ורכב עליו ובא עד גבול מצרים: וספר זה המעשה לקרוב ולרחוק ומאילן זה נתרווה ונתעשר ממכירתו ושב עוד הוא בארין מולדתו מגיד התויה עליו לכל באי עולמך: מין פיתיקון בני אמתיים וטופח שוכנים במקומ' בארצותיה' במלכיה' קרוב לאגם גדול באחו וביצה וכל טוב כשם מרוקח: המקו' ההוא מבושם ומבוסם בכל טוב בשם ומגדיך: "להרריהם ומערותיה' וגבעותיה' שוכנים עופות גדולות מיני נין ופרס נשר ועזניה בעלי אבר ונוצה וכנף וגובה וגבורה מגדלות: ופעם אחת בשנה אלה העופות מתקבצים יום אחד ולוחמי' עם אלה הגמדי' מלחמה גדולה עדי ערב במלחמתך: "כלי קרב חרב וחנית מסע ושריה מעריכי': ושריון וכובע לובשים אלה אנשי פיתיקוש כאנשי מלחמה גבורי היל מחנה גדוד עורכי': וטרם בוא זה יום מלחמת' כל רכוש בתיהם וצאנ' ובקרם טפם ונשיה' מטמינים כמטמוני ארצך: "יום אחד נודע משנה

אל

אֶל שנה : ומזומן להם מיודע בינה : יושבי׳ אלה האנשים
מובני׳ מעלות השהר מהכים המלחמה להרוקוננה : וכאור
בקר יורדים אלה העיפות עליה׳ ומככים את עין ארצך :
"טשים מעופפי׳ עליהם ועורכי׳ מלחמה אלה מול נגד אלה
עמדם : דעופות בצפורני רגליהם ובכנפיה׳ ובפיהם : ואלה
בהרבות ובחצים ובמקל יד וברמח ומגן וכל כלי קרביך :
"הופפים בראשיה׳ בפיהם וברגליה׳ : מעורים עיניה׳
ונוקבים קרקריה׳ ובשר גופיהם : הורגי׳ אלה מאלה :
ואלה מאלה עדי ערב ביאה שמשך : "זרויים פזורי׳ והולכים
ונחים מאז : אלה כמשכנותיה׳ ואלה במערותיה׳ עד בוא
עוד יום לשנה המזומן מאז : וחלליה׳ מושלכי׳ בשפת
האגם כחללי הרבך : ואיש אחד גבוה ורום קומה וגבור
מבני קושטנדינא : הגלתו ספינתו בגבול ארצם : ויצא
והפש נהיב ונמלט ונכנס במקומ׳ ובבתיה׳ נח ותנה :
תמה כראותו אותם משוני׳ מהארך : "הם בראות׳ אותו
שמחו כמוצא שלל רב : לאמר מחר יום מלחמתנו וזה
יצילנו מכף העופות אויבינו בעלי מלחמתינו : לפנות בקר
הוכנו בכלי קרב : ונסעו כל רכוש׳ וטפם במטמוני ארצך :
"דבר זה שאל להם על מה אלה לכם : ספרו לו ועל
נקלה שמו : ואמר להם אל תפחדו כי אני עמכם : ויהי
בבקר וירא והנה הגדוד יורד והמה האיש ונבהל ועמד
בכח ואמר להם כי אני ככם : והפיל מהם רבים עופות
עד שגברו עליו והפילו בארצך : "גשו אלה מול אלה
במלחמה עדי ערב : ונפלו חללים רבים מן העופות : ומאלה
בשפת האגם עדי ערב והאיש הזה נמלט משם והיה מספר
לכל יושבי תבל ארצך : "ברוך אלהינו אשר הפליא יצוריו
מיצוריו : כגון השדים הנראי׳ לפי עת לפני בני אדם :
מחמת ההלישות ואחיזת עין וקסמיות : והקטרת קטרת
הועבה וזרה מתשע תועבות בני אדם : ומראה אותם
האלהי׳ דמותות ומראות : יען להפחיד למאמינים בם
ונדבקי׳ בהם ולבעבור ליסר עולמו לראית היעמדו בתורתו
אם לא בלי לשרדם : וכן הלילית שאוכל בשר האדם
ושותה דמו מחמת התחבולות מעשה שמנים ומשיחות : שיש
להן ונמשחות ומעופפות כעופות לעיני בני האדם : וכל זה
וכאלה חוברי חבר והוברי שמים ואוב וידעוני ודורש אל
המתי׳ מניחם האלהי׳ ברצונם : ובדעתם לעשות תאותם
אשר בחרו לנפש׳ : ומכשפי׳ ומריעים לבני
האדם : ולכן אסרם אלהינו ית׳ לעמו בלי לעשותם או
לדרוך בם : גם גזר בהם ואמר מכשפה לא תחיה : וכתוב
וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפי׳ ובמנאפים
ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר וגו׳ : מה המנאפים
והנשבע לשקר ועושק שכר שכיר מריעים אלה לאחיהם
במעשיה׳ : כך המכשף ודומהו מריעים בתחבולות מעשיה׳
לכלל אחיך : "אכן ידעני מאלה כי נפלאי׳ מעשי ה׳ : וזו
החכמה חכמה נעלמה הועלמה מעיני בני האדם ככתוב
ונעלמה מעיני כל חי וגו׳ ולעתים מראה האלהים מזו
החכמה כדי ליסר עולמו לראות היעמדו בהורת אלהיך :

(סא) **אף** הפליא עוד יצוריו בגבורה כענקים
ונפילים ונמרוד גבור ציד לפני ה׳
ושמשון נזיר ה׳ ודוד ע״ה וגבורי כלל מחנהו מחנה ה׳ :
וכן גבורי האמות משונים זה מזה בגבורה וברמית מה׳
אלהיך : "בריאות האלהי׳ משונות זו מזו ביצירתם : אף
אגמים מעיינות ובורות מקוות מים ונהרי׳ ואפיקים בהילוכ׳
ומשיכתם : וטעם שותיית׳ במתיקות וקרירות מימי שתייתך :
גודל עמקם ורבוי מימיה׳ ומעוטם נחלי׳ מנחלים : מהם
להרופות גופות בשתיית׳ ומהם להזק כרצון אל אלים :
במעיין ובאר אפ״מש אשר בראו האלהי׳ בארין מזרח זריחת
שמשך : "דמותו כמים הטהורי׳ הזכים ולבני׳ הנשהים
לכל חי בחיותם : נובעת ויוצאת היא האפטש מעט כקפיאת
השמן ונמשכת במעיינה כמים הנובעי׳ ונוזלים מאדמתה׳ :
ומריח נכרת ונודעה לכל באי עולמך : "המקום ההוא
במזרח קצה הארץ כמסופר לנו מן יעקב גרגירין שהלך
לשם : ונהארת בקושטנדינא עיר מלכות גלותנו
עם חבריו מכפר בשראה שם : ואמר כי שם המקו׳ ההוא
בלקי״ גשאור בלשון עממך : "והמלך של מדינות ההם

שמו שולטן סנייר בזה המקו׳ הוא המעיין : ובראו האלהי׳
מששת ימי בראשית ועד עתה ככל יצור ובנין : וממנו
לוקחי׳ כל בני האדם אשר בכל ארמתך : "זו תרופתה
שבשתייתה שישתו ממנה חולי בני האדם מועלת לכל חולי :
אם היא זכה וטהורה בלי נבל וחבור כלום טמאה משמנים
מעשה ידי בני האד׳ מרפאה לכל חולי תולייך : "חזוק
ועוצר הבטן והשתן מתרת ולכלל הנפלגי׳ מרפאה : ומכבכת
ומטהרת בני המעי׳ ומחזקת גופי בני האדם להתנשאה :
וכל עצב ועלב ויגיעת העצמות מרחקת מאנשיך : "טעמה
כשמן והיא חמה כאש מחממת כל קרירות הגוף במשיחתה
אם היא ממעינה טהורה כי כשיקחוה משם מגאלים
ומטמאי׳ אותה וע״כ אינה מועלת כשהיא טהורה בכל
עניניך : "יחד כלל השנים מיום שברא האלהי׳ במעיינה
כך היא : אך בזמן הקיץ בימי תמוז ואב היא חזקה כי
נקפאה מעט מהגרמת חמימות השמש מאד חמה היא :
והיא מועלת יותר משל חרף ברפואתך : "כי אילו היתה
טהורה כאלו הארצות על כל חולי היתה מועלת ברצון
האלהי׳ : אף הנה מטמאי׳ אותה עם שמנים אחרי׳ וע״כ
היא מעט מועלת וריחה מעט בנחיריי׳ כי ביוקר הוא במקו׳
ההוא בעיניך : "לבעבור כי המלך ההוא שם מס עליה
ומעשר וענשי׳ יען הועלתה : הרבה והעצומה אשר יצרה
וקבעה האלהי׳ : יתעלו השבחותיו לעולם בפי חסידיך :
"מי ישער ויחקור וידרוש בריאות ויצירות האלהי׳ : ויצפצף
וימלל כחם וגבורת׳ וטעמם וריח׳ ותועלתם בדקדוקי׳ : כי
עין האדם אינה משגת לראות כלל יצירות אלהיך : "נראי׳
היצורים והנבראי׳ מה׳ : והאד׳ בקוצר ימי והיי הבלו אינו
יכול להשיג בם ולראות׳ או לדעת מניינם כמה הם באזני :
ויותר הנסתרי׳ מעין אדם מי יחוה ויגיד אותם באזניך :
"סלה יגדל נא כח ה׳ אשר הפליא מעשיו להודיע גבורתו
לזרע אמוני : כלובים וכושים וערביי׳ משונים שוכני
מדברות רוכבי גמלים בכרות קלות משרכות דרכיהן
מדרכיך : "עורם עומדות הבכרות רוכבי׳ אנשים עליה׳
נקשרים בחבלי׳ כמסומרים במסמרי׳ בהם : ודרך שבועיים
רצות ביומים כיומך : "פוצה פיה מכעסה הבכרה ההיא :
או הגמל ההוא ומוציא נפת כנאד מפיו ותריק לאדם ומת
בעת ההיא : ומאין יוצא ואיה הולך הנפת ההוא לא נודע
מקומו איה לאדם כמוך : פוני׳ הכמי עומי תמהי׳ על זה :
וכן אומרי׳ שלש הנה נסתרו מעין כל רואה והוזה : על
מה זה נפח הגמל וכנפי הפרדה שהן בכסליה ורגלי הנחש
מסותרים הם מעיניך : "צוקת קשיותם בבעכם במרוצת׳
ירוצו כציף יתעופף על ארצך : אם מסותרי׳ הם נודעי׳
מאומד דעתך : ולעיני׳ קציתם נראי׳ בעיני מבקשיך :
צדקת אנשי׳ מכל שבטי ישורון מסותרי׳ מעבר לנהר
כבטיון המה הגנוזים השוכני׳ באהלים אשר יצאו מאהליה׳
חברים חברי׳ : טרם גלות ירושלם עירך : "קושט ראייתם
בדברי הימי׳ נזכר ובספר אלדד הדני נ״ע היוצא מבינם :
זכרונם מגיד ונכתב לישרי׳ ישרותם וצדקות׳ בתורת אל
בלי משנה וגמרות והשבון לבנה בחדשים כתקון רועיך :
"רוכבי גמלים הולכי מדברות : עוברי׳ נהרות משונות
מנהרות : כנהר שבטיון מגלגל אבנים ומים : כל ימי
השבוע לא יעבור בו אדם ועומד ביום שבתך : "שם
הנהר ההי הנקרא אידרגירוש משינה מנהרים משבר הזהב
בקמח וכראות אדם מלובש בגדי כרושינימיש או מן עורו׳
זהב שימנ״דש רודפו להנקו מרית זהבים : ולכך כזאת נתפש
בחכמה כיד בני אנשיך בעשות׳ גבים גבים בארין ובא
אדם המלובש מוזהבי׳ בשפת הנהר ומימיו נשפכים
ורודפי׳ אחריו כנחש והוא בורח והם נופלי׳ בגבים
ובבורות ההם ואינם יכולי׳ לעלות משם ומוצאי׳ אותם בני
אדם ומקבצי׳ אות׳ בכלים ומביאי׳ בכל עולמך : "תוכן
ארבע נהרות הסובבי׳ בעול׳ מנהר היוצא מגן עדן :
ככתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן משם יפרד והיה
לארבעה ראשים : שם האחד פישון וסובב את ארין
החוילה אשר שם הזהב , ככתו׳ ואת אופיר ואת חוילה :
כי מאופיר היה שלמה ע״ה מביא הזהב ומחוילה , ואבנים
יקרות לשם שנאמ׳ וזהב הארין ההיא טוב שם הבדולח
וגו׳

וגו׳ : ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב בכל ארץ כוש: והנהר השלישי חדקל הוא בארץ אשור : והנהר חד׳ הוא פרת בארץ מזרח : ואלה הנהרות כל אחד ואחד הולך בים הגדול הוא בעול׳ : ברוך עושה נפלאות גדולות בעולמך :

(סב) **תִּקּוּן** בריאת המים נהרי׳ ואגמים וכל מקוה מים : מהם חמים : ומה׳ קרים, ויש קרים קרים , ויש חמים חמי׳ ברחיצת גוייתם כגון תל״מא ומהם מרים ומלוחי׳:ומהם מתוקי׳ כדבש לחיך ולגרונים : רופת כחם מי ישער : מהם זכים ומהם רפושי׳ : ומהם לרפואה ולחיי׳ : ומהם להזק לחולי ומכה ומה׳ קלים במשקל׳ וכבדי׳ במאזני׳ מי יבין על כל אלה : הלא כל אלה מכח יוצר כל אלה וכאלה : יהי שמי מבורך לנצח נצחיך : ״שחרו ובקשו חכמי הדעה למצוא:על קרים וחמי׳ נלאו ממצוא : מהם אמרו מהקרבת השמש בם ומהרחקתו מהם בהלוכו בקיץ ובחרף ע״כ קרים וחמי׳ מימיך : ״רובם אמרו גופות בני אדם חמי׳ בקיץ וע״כ המי׳ נראי׳ קרי׳ ובחרף גופיהיה׳ קרי׳ מאויר וע״כ נראי׳ המים חמי׳: ולא זה וזה יעמדו ויתיצבו בחכמתך : ״קצת החכמי׳ אמרו כעומק ומגובה המעיינות : העולות מתהומות ומגובה ההומות ברגבי וחלוקי אבני׳ המודבקי׳ באות׳ מקומות של מעיינות בחול וכעפר המוש׳ בם ע״כ הם קרי׳ המעיינות : ואשר מקומ׳ מקום עפר וטיט רגביה״ : ומהם בגפרית ואש שורפת בארץ מלחה ומקו׳ טבריא ע״כ הם חמי׳ בגרונות ובגופות : וכל אלה מכח היוצר אשר יצר׳ בחפצו : מהם להזק ומה׳ לרפואה ליצוריו : ברוך אלהינו כי הוא אמר ויהי ככתוב והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אוהה ויעש עולמך : ״צורנו יוצרנו יצר התהו ובהו מלא רוח : ורוח דתלה התהומות מים וארץ רקע עליה׳ וצאצאיה ומנשב ומרחף עליה׳ הרוח:ומתהומות עולים המי׳ על גג בארצך : ״פונים בהרי׳ ובגיאיות ובעמקי׳ בשפלה ובהר : תהו׳ כלבוש כסיתו על הרי׳ יעמדו מים כל מימי נהר:יעלו הרים ירדו בקעות ישובון עוד אל מקו׳ זה יסדת להם בתהומותיך: ״עוד כם אוצרות שלג ואוצרות ברד : אשר נחשכו לעת צר ליום קרב ומלחמה : ביום ההוא יהיה אור יקרות וקפאון אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו של צר להנקמה : כמאמר אלהינו שאמר הבאת אל אוצרות שלג ואוצרות ברד הראה בעיניך : ״סביב מתהפך העב במסרות עזו : להמטיר עלי ארץ ודרך לחזיז קולות ושבינת אור והשך: יפיץ קדי׳ עלי ארץ בכח עזו : ככתוב איזה הדרך ישכון אור והשך איזה מקומו הידעת מימיך : ״נבכי ים וחקר התהומות ושערי מות וצלמות הנגלו לך : וקרח וכפור כאפר וכפתי׳ יפזר בעולמו בכח יצריו בעיניך : תשבת רוח וכח אל יתן קרח בעולמך : כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד כל בריאותיך : כל אלה שהזכרתי ודומיה׳ הנסתרי׳ מחכמת התורה ונעלמי׳ מעיני בני אדם : על זאת החכמה אמר החכ׳ ונעלמה מעיני כל חי ומעוף שמיך : ״משקה הרי׳ מעליותיו להצמיח חציר לבהמה: ולהוציא לחם ויין מן הארץ לכלכל יצוריו : ככתוב ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד : יהי שם ה׳ מבורך בארצך ושמיך : ״לכלם נותן אכל׳ בעת׳ : ואחרי זאת מסתיר פניו ויגועון וישובון לעפר אדמת׳ : עד יום הבא ישלח רוחו לכלם ויבראון שישולמו בעלבון מתתם : ושהיהות׳ ועמלב בחיות׳ : וגם בני אדם כמעשיה׳ וכשית ניב שפתם ומחשבות׳ כמות׳ כמוך : ״כשלמה עטה אורו בעולמו להאיר , ונוטה שמי׳ כיריעה כקבה עלי ארצו ובמאוריו מאיר:הנוטה כדוק שמי׳ וישתח׳ כאהל לשבתך : ״יהי רקיע בתוך המי׳ גזר אלהינו : ויקרא אלהי׳ לרקיע שמי׳ : הללוהו שמי השמי׳ : והמי׳ אשר מעל לרקיע אלהינו : הכהן המלמד הגדול מצליח אבולפרי נ״ע משכילי מצריקי באר בחכמתו שמי׳ אחד ברא אלהי׳ בעולמך : ״מעמי שאמר פסוק בראשית ברא אלהי׳ את השמי׳ הוא כלל : ושב ופרט בכללות ופרטית תורת אלהי׳ שאמר זכר ונקבה בראם : ושב ופרט ויקח אחת מצלעותיו : ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה כלל : ויפגע במקו׳ וילן שם כי בא השמש ופרט כל ענינו רבות כאלה בתורת אלהי׳ כאשר אבאר למשה במדות התורה בבאורי׳ן : אך הנה הרמותי מעט מכלל ופרטי תורתך : ״חקק ובאר לך יפת המלמד הגדול אבועלי משכילי אלופי נ״ע בספרו : כי שמי׳ עליונים ברא האלהי׳ ורקיע שני במאמרו : בראשית ברא אלהי׳ את השמי׳ עקר זו פירושו למאמרו : ככתוב השמי׳ מספרי׳ כבוד אל וגו׳ : השמי׳ ושמי השמי׳ לא יכלכלוך : השמי׳ שמי׳ לה׳ : האזינו השמי׳ : שמעו שמים לחכמתו כי שני שמי׳ עשה אלהיך : ״וכרון אחרית אנשי בית שני אחרי מות נביאי אל , ותאני׳ הטובות בבית שני ר׳ יהודה הנשיא התנא ובית שמאי ובית הלל , וחכמה׳ רבי׳ באחרית מזמן זו כל אחד ואחד מפרשים בדעתו בתורתך , ״וכזו בית שמאי אומר שמי׳ אחד , ובית הלל שנים . בית שמאי אומר ארץ נבראת תחלה ביום ראשון וא״כ שמי׳ כאדם בונה בית ואח״כ עליה בו כעלייותך , ״הלל וביתו אומרים שמים נברא תחלה ואחר כן הארץ , כאדם שעושה כסא תחלה לגדולה , ואח״כ שרפרף לרגליו להכלה , לדרוך בו כארץ , וחכמי׳ אומרי׳ זה וזה יחד נבראו שנאמר קורא אני אליה׳ יעמדו יחדו בעולמך , ״דרש ר׳ ישמעאל וחבריו שבעה רקיעי׳ כדעת פלוסופי עזמי הזוברי שמי׳ ההווי׳ בכוכבי׳ ומודיעי׳ תולדות לבנה לחדשי׳ ובספר מעשה בראשית ספרו תמצא׳ מפורשי׳ אליך , ״גש ר׳ ישמעאל זה לפרש עם חבריו וכה פירש בחכמתו אל הקרי בראשית כאשר כתבו משה ע״ה במצות אל וחכמתו , אלא ברא שית והן שש אותיות בדברי נביאיך , ״ביאורן כן כי בי״ה יהו״ה צור עולמי׳ , באלה שש אותיות ובער׳ ברא צור שני עולמי׳ , שנאמר כי בי״ה יה״וה צור עולמי׳ , וחתמן בטבעתו אהיה אשר אהיה לכך נאמר בראשית בו נבראו שמיך וארצך , ״ארצות שבעה ברא אלהי׳ וכנגדן ברא שבעה רקיעי׳ , ושבעה מעיינות , ושבע תהומות בארקי׳ , לפי שמצאו נזכרי׳ עליהן בתורתך ,

(סג) **אֵלֶּה** שמותם ברור באזנך: שמים : רקיע: שחקים: מעון : מכון : זבול : ערבות: וכנגדם יסד בארקים : ארץ : אדמה : חרבה: יבשה: ארקא: תבל: חלד : וכסאו הכין בשמי ערבות: ומכבודו עוד השכין גם בארצך : ״בכמותן וכנגדן ז׳ כוכבים : גדולים : ושנים אחרים קטנים מהם כמשרתים לגדולים : להמית ולהחיות לרושש ולהעשיר להגביר ולהחליש ככוכב לידתך : ״גם שמות כנו בהם : והם שבתי צדק מאדים כוכב חמה נוגה ולבנה : הרי שבעה שמותם : ויונים וישמעאלים קראו להם שמות בלשונם ולא כלשונך: ״דברו וקראו לכוכב שבתי קרונוש וזחל : ולכוכב צדק דיאוש מושתרי : נוגה הוא אפרודיטיש וזהרה מאדים הוא אריש מאריך : כוכב הוא ארמיש עוטריד :איליאוש שליני שמשי כמר חמה ולבנך : ״הם שבעה כוכבים וקראום פלניטש ושנים עשר מזלות : והם , טלה שור תאומים:סרטן אריה בתולה , מאזנים עקרב קשת , גדי דלי דגים:הם כוכביך , ״וככה פירשו כי כוכבי שבת בשמים העליוני וצדק ברביעי , ומאדים בשחקים , וחמה במעון , ונגה במכון , וכוכב בזבול , ולבנה בערבות ברקיע שביעי , הוא וילון נכנס ערבית יוצא שחרית ומחדש בכל יום מעשה בראשית , בדעתך , ״זכרון גדולתם וקטנותם פירשו האהל העליון שהוא שמים עליוני , גדול מן השני התחתוני , ושני משלישי התחתוני מרביעי , ורביעי מחמישי והמישי מששי וששי גדול משביעי , ושביעי קטן מכלם בחכמה לבבך , ״חלול זה מזה וזה מזה הרקיע מרקיע , וע״כ נראים הכוכבים האלה לעיני כל רואים, כי שפתי רקיע השביעי קצורים מן הששי ושפתי ששי מחמישי עד למעלה כן דכל , כוכב שבתי ברקיע העליון נראה קטן מכלם מפני גבהו ורומו כי הוא למעלה מששה הרקיעים , וכן הכוכב הב׳ מהג׳ גדול . והג׳ גדול מהד׳ , וד׳ מה׳ , וחמישי מששי , וו׳ מז׳ , והכוכב השביעי גדול בעיניך , כי זה קרוב מזה במראית עיניך , ״טעם שנים עשר מזלות חקוקים ברקיע הד׳ זה , עם שאר הכוכבים והתלי התנין הגדול הוא נחש בריח משוך מגולגל ברקיע זה , שנאמר חוללה ידו נחש בריח , ועל סביבותיו של תלי זו התנין י״ב מזלות מראשו ועד

ונבו

זנבו וכין תבין פריעך ، "יושב התלי עליהם כמלך בגדודו ، וראש התלי כדמות ראש דגים ، דמות גופו כדמות נחש מדוד ונדוד ، ובזנבו יושב הטלה שור שני כדורים בצדדיו כל מזלות שנים עשר מזלות עד ראשו יושב בו מזל דגים ، והם טלה שור האומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קגד"ר. י"ב מזלות שנאמר התוציא מזרות בעתו וגו׳ ، וכל אלה נוהגי׳ מכח היוצר ית"ש בעולמך ، "כח התלי מגלגל הכל בארבע פיאות העולם ، והעגלה היא העש מגלגלת עמו הכל בעולם : ממזרח למערב ، מצפון לדרום וההפך בצווי כח אלהיך : "לכללם מושבת העגלה והתלי עם כימה וכסיל : כימה היא פליאדה והם כוכבי׳ רבי׳ : וכסיל היא אודיאדא : הם ז׳ כוכבי הכסיל בעיני כל רואי כבביך : "מקצת אומרי׳ הכסיל היא העגלה : אישפרניאה ועש הולך אחרי הכימה מבקש בניה ממנה ענאמי׳ ועיש על בניה תנחם בלילה ، וכל הכוכבי׳ ביום ובלילה ، ומכח השמש אינם נראי׳ בעיניך : "גועם שפתי דאהלי׳ : קרבי׳ ומקצת׳ נוגעים על מימי אוקינוס והעולם מגולגל כאהלי׳ ، ומהם אומרי׳ מרובע הוא בארבע רוחות פיאותיו לעיניך : "סדר ופירש ומשל ר׳ שבתי הרופא דונולוש בספרו ، ואמר כי שבעה הרקיעי׳ כשבעה אהלים אי" פגריא זה על גב זה לבררו ، ונרות אש בתוכ׳ ושל בפני׳ קטין נראה משני וכן כלם בעיניך : "עמירתם חזקתם וכחם פירשם בספרו ، רב שמואל החכ׳ בברייתא ט"ו וכן ר׳ ישמעאל במעשה בראשית בספרו ، ור׳ שבתי דונולוס הרופא פירשם וציירם גם הוא בספרו ובקש והוציאם מבוארי׳ בדעתך : "פירוש ודמות שנים עשר מזלות צייר כפי דמותן : טלה כדמות טלה חלב ، ושור כדמות שור : ורב תבואות בכח שור : האומים דמותן כדמות בני אדם והנה תאומים בבטנה : וכברובים ויהיו תואמים מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשך : "צייר סרטן דמות עוף בארבע רגלים : אריה כדמות אריה ، בתולה כדמות נערה בתולה ביופי אפים : עקרב כדמות עקרב : ראשו כראש האדם ופנים ובשתי עקצים באחוריו ברגליך : "קשת כדמות קשת מלחמה : גדי כדמות גדי עזים : דלי כדמות דלי מים : ודגי׳ כדמות דגי׳ ، ודגים יושב תחלה בראש התלי : וכלם כבבם להפך עד הטלה היושב בזנבו לפאת נגב דוהך : "רחשו עוד מי מהם במי׳ : ומי מהם באש : ומי מהם מקובל וממוכך זה עם זה באש: ומי מהם בעפר כלם מפורשי׳ כאשר פירשו בספריהם רועך : "רגשו עוד הרוצה לדעת מזלו ומזל אשתו : יחשוב שמו ושם אמו ، הוא ושם אשתו יקח ושם אמה וישליך החשבון י"ב י"ב כנגד מזלותיך : ואם ישאר אחד הוא במזל טלה: ואם ישארו שני׳ מן המנין יבוא מזלו במזל שור : ואם בג׳ במזל תאמי׳ וכן לכלם : ואז יראה ויבין מזלו ומזלה אם טובי׳ ומקובלי׳ וממוסכי׳ הם להיות עשירי׳ או חזקי׳ או מבורכי׳ או בינוני׳ ، או עניי׳ ודלי׳ בעולמך، "שפטו עוד ודרשו כי זו התירה הסמכה ממה שאמ׳ את הכוכבי׳ אל הקרי ואת הכוכבי׳ כי אם ואת חמשה כוכבי׳ : וחמה ולבנה הם שבעה כוכבי׳ במספרך : "תמרו גם ממה שאמ׳ בראשית ברא אלהי׳ את השמי׳ ואת הארץ הנה שבעה תיבות בפסוק זה כנגד שבעה כוכבי׳ בחרץ : ופסוק ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול וגו׳ הם שני׳ עשר תיבות כנגד מזלותיך :

(כד) **תוכן** ראיות הללו הלישרו בעיניך : או בעיני כל יראי אלהיך ، שבעה רקיעי׳ וארצו׳ שמניכו על שמיתם יתוקנו לפניך ، אם כן יש מיוחדי׳ ושמית רבות להם בהורתך : "שדי בעולמו יחיד ושמות רבית לכבודו יתברך שמו ، ותורתו התמימה שמות רבות לה : וכן עירו ומקדשו וישראל עמו : והפתה גיא בן הינום וכן מטה חטר שבט מקל : שלחן מזבח אריאל ודומיהם : ומיעוטם יורו על רבם בהכמתך : "רגישהם אשר נמו כי שבעה ושנים עשר כוכבי׳ הכוכבי׳ הם מעלים ומורידי׳ לכל צאצאי ארקי׳ : א"כ הבל הבלי׳ תורת אלהי׳ : אף יהיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו׳ : וכן ואם לא תשמעו לי וגו׳ : לריק עליך : אוי למורדי׳ ולמלמדי׳ כאלה והמקבלי׳ ושומרי׳ ארח עולם זו בעולמך :

"קריאת ובאור מלמדינו חש"ה ע"מ בקריאת התו"ה ، ארץ אחד ושמי׳ אחד : ומקצת׳ בארו שני שמי׳ לבררה : וראיות רבות להם והמצא׳ בספריה׳ והבין דוק טעם׳ ועומק סבר׳، ולכן לא רצינו להזכיר׳ ולבאר׳ הנה : כי מספריה׳ נהעשרנו ובקש והפש אמתת תורת אלהיך ، "צבא שמי׳ וצבא כוכבי׳، מי יספר שחקי׳ : לבד שהוזכרו שמות׳ וגדולה׳ בדברי נביאי׳ מדקדקי׳ ، ועל רוב הלהג מהם כתו׳ ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני כדברי רועיך : "פשר הרקיע כאהל לשבת הוא בארץ : ושפתי הרקיע כאהל קרבים עדי ארץ : ובלילה תופשי׳ שמש וירח שפתי הרקיע וסובבי׳ והולכי׳ ממערב עד מזרחך : "עד מערב ממזרח כח היוצר מגלגלן : ירוין כגבור לרוץ ארח לעשות רצון וצווי יוצרו בלי לבטלן : והלוכן ממזרח למזרח וממערב למערב בחלונות רקיעך : "כדור הלוך השמש בצפון בקיץ : מניסן אייר וסיון : עד קצות מזרח הצפוני : הולך בקיץ תמוז אב ואלול : חוזר עוד בתוך : תשרי מרחשון וכסליו : הולך בנגב עד קצה מזרח דרומך : "נגרם טבת שבט ואדר חוזר בתוך ، אלו ארבע התקופות הנעשו׳ בכל שנה בסבות השמש בלי חושך : והירח בחדש אחר הולך ושב במה שהולך השמש בשלשה חדשי׳ בלי הפך ، כנראה בעיני הכל ובעיניך : "מקצת׳ בארו כי הרקיע כלובן הביצה והעולם כמוח הביצה : מכח היוצר מתגלגל תמיד שלמטה למעלה ושל מעלה למטה בחכמתך ، "לבעבור זה מחמם הלוך השמש המים בימי החרף בתהומות כי הלוכו רב בלילה מיום : כי הלוכו בדרום קצור בימי׳ ובקיץ רב מאד ביום כי הלוכו בגובה קובת רקיעך : "כן בקיץ המים קרי׳ כי הלוכו ביו׳ ארוך ، ובלילה קצור כאשר אמרו מקצת חכמי׳ : וזה אינו קרוב כי יש קרי׳ קרים וחמי׳ חמים בגופי׳ בעת אחת ולכן אין מהגרמת השמש קרים וחמי׳ ، כי אם ביכולת ורצון האלהי׳ והכוכבי׳ מהם קבועי׳ ומה׳ אינם קבועי׳ כאשר בארנו למעלה לתמימי׳ : וברוך היודע ועד בכל אלה פלאותך : "יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עול׳ : ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם אלהי עולם : אשר ברא עולמו מהם חיים לעול׳ : ומהם מתים ומה׳ נקפאי׳ ועומדי׳ לעולמך : "טיב דברי׳ האפוסי׳ : נעדרי׳ ונמצאי׳ ، קדמוני׳ וחדשי׳ ، גופי׳ ואפעי׳ ، וחתיכות מחוברי׳ ונפרדי׳ : שוכני׳ ומתנענעי׳ והווי׳ בעולמך : "חכמת באור כל אלה אבאר כפי מעוט מזער דעתי מלומד מלמדי חכמי הדעת ، אשר בארו בספריה׳ תנאי אלה ובהנה רבות ביחוד אלהינו ית׳ השבחותיו בפי כל חסידיך ، "זכרון דברי׳ האפוסי׳ דבר הנאמ׳ בספריה׳ זה באורו ، גבולו׳ ואמתתו שאלתו והשובתו עקרו ובירורו כל דבר שיש בעול׳ מן בעלי חיי׳ ושאינם חיי׳ לפניך ، "ואם גוף ואם אפע ، ואם חתיכה ، ואם הכלל הדברי׳ הנבראי׳ ושאינ׳ נבראי׳ ، מענהו שעתידי׳ להבראית כלם נקראי׳ דבר מדרך כלל בפי כל בעלי חיי׳ הנבראי׳ בעלי לשון כלשונך ، "הנה זו׳ תשובת דבר מה הוא ، ועוד שאלת הנעדר זו היא אמתתו והשובתו ، הלא כל דבר שהוא באפס ، הוא יקרא נעדר וזו מענהו כפיך ، "דבר שלא נהיה ולא נמצא בעול׳ עדיין הוא יקרא נעדר אפים כי לא היה מעול׳ להראות לעין ، בעולמך ، "גם שאלת הנמצא מה אמתת הנמצא ، תשובה הוא הדבר שיצא מן האפס ונהיה ונמצא ، אחרי כן הוא יקרא נמצא ، בארצך ، "בקדמון שאלה، מה אמתת הקדמון ، תשובה הדבר שאין תחלה למציאותו ، ולא ראשית לקדמיתו הוא יקרא קדמון בעולמך ، "אף עוד שאלה בחדש ، מה אמתת החדש، תשובה، הדב׳ שיש לו ראשית והחלה למציאותו ולחדושו ، הוא יקרא חדש לפניך ،

(סה) **אמתת** הגוף הוא הגשם מהו הגוף ، תשובה כל דבר שיש לו אורך ורוחב ועומק ועובי הוא יקרא גוף כלשונך "גם שאלת מה אמתת האפע ، כל דבר שהוא חל ונקרה והונה בגוף ולא יעמוד בנפשו הוא יקרא אפע ، כגון העינות והטעמי׳ הנדבקי׳ בגופי׳ אפע בדעתך ، "דבר מענה אפע : הוא מקרה החונ׳ בגוף ועוד יאפם מלפניך "והם הקולות והרעמים החוגים בגופי׳

בגופי׳ והבן בבינתך , והם השחרות והלבנות ושאר
העינות והוא הארום והכרפס הנראי׳ בעיניך , ״חקם
ובמשפטן וכמותן בגוף המעמי׳ בחיך מתוקי׳ מרים וחמוצי׳
ועפיצי׳ : הנטעמי׳ ונורעי׳ בחיך אנשיך : ״טעם שאלה
מה אמתת החתיכה : תשובה : הדבר שלא יחלק ויחתך
לשנים הוא יקרא חתיכה או חלק : והוא הדבר הדק
דק לעיניך , ״יכולה אינה העין לראותו , כגון דקות אבק
עפר וקמח הנטחן ונשהנה מברייתו , שלא יכרת לפניך ,
״כגון שלא יתהך ויחלק ויכרת אותה החתיכה מפני דקותה
כלל בעיניך : ״למחובר שאלה : מה אמתת המחובר :
תשובה, כל שני דקים ויותר המתחברי׳ יחד אחד עם אחד
ולא יכיל בינידם דק אחר הוא יקרא מחובר בחכמת דעתך,
״מעניהם כגון הרגבי׳ שנדבקו א׳ בא׳ ונהיו גוף א׳ :
ולא יכיל בינידם רגב אחר א׳ : המחובר בעיניך :
״נועם זה ומענהו כגון החתיכות אשר נתחברו ונהיו גוף :
כמו שנהחברו ד׳ העקרי׳ בגוף : מן האש ומן המים ומן
העפר ומן הרוח בגופך : ״סדור המופרד : שאלה מה
אמתת המופרד : תשובה הדק שנהיה ונמצא , ועדיין לא
לא נהחבר עם אחר כמוהו נמצא , הוא יקרא מופרד בלשון
קדשך : ״עקב כי יכיל ביניהם דק אחר יקרא מופרד כגון
הרוח שהוא בעיניך : ״פירוש הרוח שהוא מופרד כי אינו
מונע להולכי׳ : וכגון המי׳ שאינו מונע מליטבע דבר
למבע מהנטבעי׳ : הם הנקראי׳ מופרדי׳ בלשונך :
פתרון השוכן : שאלה מה אמתת הנח השוכן : ״תשוב׳
הדק שנמצא במקו׳ : ועשה שעה באותו מקום : ויותר
ולא נעתק מאותו מקו׳ אל מקו׳ אחר הוא יקרא שוכן נח
בלשונך : ״צדקת האושר והפאר שאינו מאומה , הוא
אשר יביא על הלובש אשרו כמו בנין החוג ללא מאומה:
ובנין המשולש ובנין המרובע והמחומש כי כל זה אשור
לגוף כמוך : צרוף זה אין זה האשיר מאומה : וכמו אל:
ויודע : והי , ומציאי : כי כל זה אשיר למקבל לזה האושר
שאינו מאומה : ועל זה יבוא. ברעה המאושר כזה האושר
ולא יקח האושר מזולת המאושר כדעת לבדו לפניך :
״קריאה שאלת המתנענע : השובה הדק שנמצא ונעתק
בשעה השנית למציאותו הוא יקרא מתנענע בלשונך :
״ראיות שאלת אמתת ההויה : השובה הדק בעת היותו
נוצר יקרא הויה : ומה שעתיד להיות ויהיה : והם נקראי׳
הוים בלשונך: ״שאלה מה אמתת הגבול , תשובה הדק
המוגבל באמתתו מהגרמת דבר אחר הוא יקרא גבול :
המוגבל בעיניך : ״תוכו שאלת לנפשו : שאלה מה אמתת
לנפשו : ״השיבה בדברי׳ שהם עומדי׳ מעצמם ואינם
צריכי׳ דבר אחר להעמידם הוא יקרא לנפשו בלשון קדשך:

(כו) **תשובת** מעניה׳ זו היא כגון הנפש והבגד
והניירי׳ ודומיה׳ אשר מעצמם
הם עומדי׳ היא יקרא לנפשו : שמנפשם עומדי׳ : ולא
מדבר אחר מתחברי׳ לפניך : ״שהתי לפי שכלי וביררתי
ובארתי תנאי חמשה עשר הכתובי׳ בספרי חכמי הדעת
משבילי עדהי , וכפי מזער מצער קט דעתי גליתי אזניך :
״רובם וכמית׳ הכמות מפוארות , בקש ותמצאם בספריהם
כדורות מבוארות , אודות ייחוד אלהינו ית״ש אין כאל
ישרון רוכב שמים בעזרך : ״קט מעט מזער מצער הזכרתי
עם בריאת עולם , כי מי יוכל לבארם ולספר כלל יצירות
עולם במסתריה : ובמטמוניה מעיניך : ״ציר תמים דעים
היא היודע ועד , וידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא
ולכל יצוריו סיעד , אך אני הדל דגיתי מעט מנפלאותיו
להגדיל יחוד אלהיך : ״פליאית יחוד אלהינו כי אין בלתו
ואין כערכו ואין דומה לו , ואין תמונה לו , ומה דמות
תערכו לו , הן אל שגיא ולא נדע , וידעת היום והשבות
אל לבבך : ״ערך אין לו ולא שיעור לא מדה ולא תכונה ,
לא אורך ולא רוחב לא עומק ולא עובי לא גוף ולא תבנית
ולא קומה , לא ראש ולא שער לא אזן ולא עין ולא
עפעפים ולא גבוה עינים , העיני בשר לך , הכימי אנוש
ימיך , ״שפה אין לו ולא פה ולא אפים ולא מצח ולא פני׳ לא
שן ולא לשון , לא חיך ולא גרון , ולא חזה ולא ידי׳ ימין
ושמאל לא זרוע ולא רגלי׳ לא ברכי׳ ולא שוקי׳ ולא אצבעו׳
לא כפות ולא צפרני׳ מכלל האברי׳ , ה׳ אין כמוך ואין
אלהי׳ זולתך , ״נפש ונשמה אין לו , לא לב ולא רוח לא
מעיי׳ ולא קרב לא שכם ולא גוייה לא פני׳ ולא אחור לא
צואר ולא עורף ולא בנות השיר ולא לחיי׳ , לא זקן ולא
מלבוש לא מעיל ולא כתנת ולא כל לבוש כמלבושיך ,
״מדת נערות אין לו , לא בחרות ולא זקנות , לא זכרות
ולא נקבות , לא ישיבה ולא עמידה , ולא קימה ולא יציאה
לא ביאה , לא ירידה ולא עלייה , לא עצב ולא לעג , לא
שחוק ולא ניהום ולא איבה . לא איש אל ויכזב ובן אדם
ויתנחם כמוך , ״לא קנאה ולא קצף , לא זעף ולא שקט ,
לא עייפות ולא חלישות לא עמלות לא מעד ולא חולי ולא
מקרה , לא פרישת ידי׳ ולא קפיצה . לא אף ולא שינה ולא
הרדמה , הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל עמך , ״כעס
אין לו ולא דאגה , לא יגון ולא עלבון , לא שכיבה ולא
יקיצה , לא הליכה ולא מרוצה , לא המיית מעיים , וחמרמרות
מעיים ולא שאון , לא תחלה ולא ראשית לא קץ ולא
תכלית , אני ראשון ואני אחרון יאמ׳ אלהיך , ״יצירות
האברי׳ ומקראותיה׳ האלה שהזכרנו , אע״פ שנזכרי׳ מפי
הנביאי׳ בדבריה׳ בחזיונותיה׳ ובמראותיה׳ כדי להקריב
למודו אלינו דבר אלהיך , ״טיב דעתנו וטעמנו לקרב אליו ,
ולישר עקב זו דבר אלהינו בבריאתנו וביצירתנו , כי אם
דבר כלשון דמות בריאה אחרת מבלעדי בריאותך ,
״חוץ וזולת בריאתנו לא היינו מביני׳ ומכירים מה
ידבר ויצוה לנו , והמבין יבין כי אין מכל אלה לה׳
אלהינו , כי יש דברים ופסוקי׳ אחרים על כל אלה מבריעים
קרובי׳ בדעתך . ״זה מכריע על זה וזה מודיע על זה ,
הנסהר מהגלוי , המשל והחידה מהמליצה , זה למד מזה ,
כי לכל׳ יש מליצה ודעת לנבון נקל סלסלה ותרוממך ,
״ורב מואת שים דעתך ועיניך לחזות , כי על דברי׳ חיים
ונקפאי׳ מזכרת התורה אברי׳ ונחחי׳ ומעשי׳ , ואברי׳ אין
להם כאשר עינינו חוזות , וכדי להקריב רצונו אלינו דבר
אלהיך , ״הלא מאלה תבין כי כן הנזכרי׳ לה׳ אלהינו ,
אין לו מכל אלה , כי יותר על זה מזה יש פסוקי׳ עליהם
מכריעי׳ כתובי׳ בדברי נביאינו , למי הדמיוני ותשוו
והמשילוני ונדמה יאמר קדושך , ״דבר עניינ׳ וזכרונ׳ אזכיר
מלמוד משכילי נ״ע ומבאור יהודה בן קוריש הש״ה ע״מ
הנה נאמר בחסידה השחק לסוס ולרוכבו , בסוס נאמר
ישחק לפחד ולא יחת , בלויתן מזכיר וישחק לרעש כידון ,
בערוד כתיב ישחק להמון קריה בפניך , ״גם בחית השדה
נאמר וכל חית השדה ישחקו שם , ומיעוט׳ אלה יורו לך
על רבם , ומליצה׳ מפני שהם בוטחים בגבורת׳ שלא ילכדו
ויכשלו , לכך נאמר להם שחוק ואין עקר שחוק להם
בבינתך , ״בלשון מות וחיים ביד לשון : ואין יד ללשון :
ולשונ׳ חרב חדה , חץ שחוט לשונ׳ , שננו לשונם כמו
נחש , קשרם על לוח לבך תמיד ענדם על גרגרותיך , ״אף
בנקפאי׳ , ההרי׳ והגבעות יפצחו לפניכ׳ רנה , וכל עצי
השדה ימחאו כף : נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו :
ההרי׳ הרקדו כאילים גבעות כבני צאן : כי אבן מקיר
תזעק וכפים מעץ יעננה : ומעוטן יורו על רובן בחכמתך:

(סז) **אבן** גם כה׳ אלהינו נאמרי׳ כאלה : כי ה׳
אלהיך אש אוכלה : והיה בית יעקב אש
ובית יוסף להבה : ובית עשו לקש : אותי עזבו מקור מים
חיים : וממי יהודה יצאו הסידיך : ״במלך אשור כתוב
את מי הנהר העצומי׳ והרבי׳ : וחלף ביהודה שטף ועבר:
ברכיה שביבין דינור : נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי:
צדק לבשתי וילבשני : וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה
בראשו של אלהיך : ״גור אריה יהודה : נפתלי אילה
שלוחה : יהי דן נחש עלי דרך : יששכר חמור גרם :
ואנכי כשחל לאפרי׳ : וככפיר לבית יהודה : אפגשם כדוב
שכול ואקרע סגור לבם ואוכל׳ שם כלביא חית השדה
תבקע׳ : מאמר אלהיך : ״דוב אורב הוא לי: כאשר יהגה
האריה והכפיר על טרפו : וכו׳ כן ירד ה׳ צבאות : ה׳
מציון ישאג : שאוג ישאג על נוהו : שאגה לו כלביא ישאג
ככפירי׳ לבני ישראל עמך : ״היד הגדולה אשר עשה ה׳
במצרי׳

במצרי׳ : אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים : ושמתי
בים ידו ובנהרות ימינו : היתה יד פרעה : הוא יקראני
אבי אתה : אף אני בכור אתנהו עליון על כל מלכי ארץ :
"ומעוטן אלה יורו על רובם לדעה הנכון כי לכל דרכי
הנבואות יישר : ולכל הזיון פשר : ולכל משל וחידה
כושר : ולכל דמיון ומראה חקר ופתרון : להלומותיך :
"זכרונם כפרנו ובאור׳ נזכיר : ונעמיד זה כנגד זה : וזה
כנגד זה להכריע ולהכיר : מחזיון החוזים ומראותיה׳ :
ודברתי על הנביאי׳ ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים
אדמה : דמיונות אליך : "חקר וחפין אלה הנזכרי׳ בצורנו
ית׳ : ובהיים ובנקפאי׳ על דרך אמה ועל דרך מעבר
לשני פנים : שהם על דרך אמת : שיש להם האברי׳
ונראים בעיניך : "טעמם שהם ע"ד מעבר הדברי׳
הנזכרי׳ : בשאין להם ואינם נראי׳ לעין ונזכרי׳ לדרך
מעבר : כגון מות וחיים ביד לשון : ואין ללשון יד כמוך :
"יחד הרים ירננו וכל עצי השדה ימחאו כף : והשת עלי
כפכה : נהרות ימחאו כף : אף ידי יסדה ארץ וימיני
טפחה שמים : כי אראה שמיך מעשה אצבעותך : "כתובה
תשובתו בצדו קורא אני אליה׳ יעמדו יחדיו : בדבר ה׳
שמי׳ נעשו וברוח פיו כל צבאם : כי הוא אמר ויהי הוא
צוה ויעמוד עולמך : "לכך וירא ישראל את היד הגדולה :
אצבע אלהי׳ היא : פירושו ושלחתי את ידי והכיתי את
מצרים : ונאמר היד הגדולה אשר עשה ה׳ לעיניך :
"מענהו המכה הגדולה אשר הכה ה׳ במצרי׳ : ולא אמר
אשר הראה או אשר שלח וגלה : כי כן אמר ונתתי את ידי
במצרי׳ : וכן כתוב בהורתך : "נאמנו ושלוחו אמר
לעמו התיצבו וראו את ישועת ה׳ : ויושע ה׳ ביום ההוא :
וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים :
וייראו העם את ה׳ : כי מי בשחק
יערוך לה׳ ידמה לה׳ כבני אליך : "סדור יד ואצבע ורגל
וכלל אברים הנזכרי׳ : בשאין להם צורה והיות ובצורנו
יתעלו השבחותיו בפי ישרים : על דרך מעבר בתורתך "על
דרך אמת הנזכרי׳ ויש להם כגון שלח ידך ואחוז בזנבו :
וישלח ידו ויחזק בו : ודומיה׳ לדרך אמת להם ולדרך
מעבר כגון אמרו על יד הנחל : על יד היאור : לשתי
ידותיו : והנה מציב לו יד להציבו : כן כלל דרכי המקרא
דברי נביאיך : "פעמים תמצא ידים לנקמה ולמהנה
ולישועה , כגון הנה יד ה׳ הויה במקנך : ושלחתי את ידי :
ואט את ידי עליך , על אף אויבי תשלח ידיך , ודומיהם
למכה רעה , ולישועה הן לא קצרה יד ה׳ מהושיע ולב"א
משמוע קולך , "צור תמים דעים אמר הקציר קצרה ידי
מפדות , פותח את ידיך , תפתח ידך ישבעון טוב , שלח
ידך ממרום פצני והצילני זה לעדות , ודומיהם בתורתך ,
"קיום ועקר היד יש עוד לנבואה היתה עלי יד ה׳ , ויד ה׳
היתה אלי בערב ודומיהם , ויד לחפץ ולעצה היד יואב
אתך , כיד המלך , ויד מקום : ויד תהיה לך מחוץ למחנה .
ודומיה׳ בדברי הוזיך , "רובם גם לכח ולעזרה מצאה ידי , יש לאל
ידי ואת כל אלה ידי עשתה . אני ידי נ"ש . אף ידי יסדה ארץ ,
ומעשה ידיך שמים , כתובי׳ באצבע אלהיך , "שמעוטם אלה
יורו על רובם , וכן ימין תמצא לישועה ולגבורה , כי יעמוד
לימין אביון , השיב אחור ימינו לגבורה , חשך ומנע והשיב
לאחור גבורת ועזרת עמו וימיני טפחה שמיך , "השב ידך
וימינך , וימינך תסעדני , ימין ה׳ רוממה , ימינך ה׳ נאדרי
בכח , הרימות ימין צריו , כח וגבורה שוטני , כן ימינך
וזרועך ואור פניך ,

(כח) תכונתו
יש ימין עבד ה׳ , הושיעה ימינך ועינני , נאם ה׳ לאדוני שב לימיני

להיות עבדי עבד ה׳ ככתוב הן עבדי אתמך בו בחירי
רצתה נפשי , ויש ימין תורה ודת , כמו שאמר אשר פיהם
דבר שוא וימינם ימין שקר בדברי נביאיך , "שביל ומסלול
זרוע הנזכר בשם קדשו , כך באורו לישועה ולגבורה כגון
ואל זרועי ייחלון , חשף ה׳ את זרוע קדשו , נשבע ה׳
בימינו ובזרוע עזו אם אתן את דגנך עוד מאכל לאויביך ,
"ראיית באור זרוע המצאדו עוד לנקמה , במסות באותות
ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה , וזרועך
הנטויה הם נקמת אלהיך , "קריאת והשמיע ה׳ את הוד קולו
ונחת זרועו יראה והבריחם , וכף למכה ולגבורה כפך מעלי
הרחק , והשת עלי כפך ודומיהם מעוטם יורו על רובך .
"צדקה באור רגל הנזכר כמוכן לגבורה ולנקמה , לרבא
תהה רגליו , ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים ,
הרימה פעמיך למשואות נצח שהיתה אדמה שממה , מענהו
הרימה נקמותיך ממשואות ארצך , "פשר שני יש לכבוד ,
במקו׳ אשר ירד האש על ההר שנאמ׳ ותחת רגליו כמעשה
לבנת הספיר מפני הכבוד כבוד והדר אלהך : "על כי
האבני׳ שירד עליהן האש ישרפו כצרוף האש ונבררו ונלבנו
כספיר הלבן מן האש , וכן והארז הדום רגלי
הוא מאמר שאמר מלא כל הארץ כבוד אלהיך ,
פמיך לו כמיהו בן אדם את מקום כסאי ואת מקום כפות
רגלי וגו׳ : וטמאו את שם קדשי הוא ביתו בית קדש
מקדשך : "נקרא כסאו לענין משפט אלהיך : ונקרא כפות
רגליו לענין הכבוד כבוד אלהיך : ממה שאמר וכבוד ה׳
מלא את המשכן : וכן והם תוכו לרגליך : "מפני ששוכן
עליהם הכבוד וכן באהל : ולפי העלות הענן מעל האהל
יסעו בני ישראל והוא ענן הכבוד ודומיהם : ומעוטם יורו
על דברי תורתך : "לפנים הנאמרי׳ לשוכן עד : יש לרחמים
ויש לנקמה : לרחמים ישא ה׳ פניו אליך : האירה פניך
על עבדך לרחמה : אני בצדק אחזה פניך : "כן ה׳ באור
פניך יהלכון : ואור פניך כי רציתם ודומיה׳ ויש לנקמה
ואני אתן את פני באיש ההוא : פני ה׳ חלקם : פני ה׳
בעושה רע : ודומיה׳ בעולמך : "יש לכבוד פנים בפנים
דבר ה׳ עמכם : ונשפטתי אתכ׳ שם פנים אל פנים : ופני
לא יראו : ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים כי כן כתוב
ונשמרה׳ מאד לנפשותיכ׳ כי לא ראית׳ כל תמונה ביום
דבר ה׳ אלהיך : "טעם עינים כמו כן יש לרחמי׳ עיני ה׳
אלהיך בה : והיו עיני ולבי שם כל הימים : עיני ה׳ אל
צדיקים : תהי נא אזניך קשובות ועיניך פתוחות אל תפלת
עמך : חברו יש לגלוי נסתר : מענהו שהכל גלויים
לפניו וידועי׳ לו ית׳ מגלוי ומכותר : ככתוב אשר עיניך
פקוחות על כל דרכי בני אדם אנשך : "זכרו כמיתו כי
נכח עיני ה׳ דרכי איש : עיני ה׳ המה משוטטות בכל הארץ :
ועיניו משוטטי׳ להת לאיש כדרכיו : הוא גלא עמיקתא
ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא שרא עם אלהיך : "וכן
פה שפה ולשון לאהבה ולרחמי׳ ולנקמה : פה אל פה אדבר
בו : אשר פי ה׳ יקבנו : כי פי ה׳ דבר לרחמה : כי פי
הוא צוה ורוחו היא קבצן : ומיעוט׳ יורו על רובך : "הנו
כמותו שפתיו מלאו זעם : ולשונו כאש צרבת , ודומיה׳ לדבור
גזרת המשפט ולנקמה נצבת , וכל אלה נזכרי׳ לדברי׳ שאין
להם כל אלה המעשי׳ לעיניך : דרכם וירא ישראל את מצרים
מת על שפת הים : שפה יהיה לפיו סביב : שפתו כמעשה
שפת כוס פרח שושן : שפת היריעה : שפת
היאור : שפת הים : ויעש את הים מוצק נחשת עשר באמה
משפתו על שפתו עגול סביב כבוסך : "גם והחרי׳ ה׳ את
לשון ים מצרים : לשון זהב : לכן כאכול קש לשון אש :
פני הדביר : פני הבית , פני המים : פני הארץ : פני הים :
קפאו תהומות בלב ימיך : "בלבב ימים : האזינו השמי׳ :
ותשמע הארץ : שמעו שמי׳ והאזיני ארץ : הוחל ארץ :
מלפני אדון חולי ארץ : בטרם הרים יולדו ותחולל ארצך :
"אשר לארבע רגליו : שן סלע ומצודה : פי הבאר : ותפתח
הארץ את פיה : עין הארץ : ערוה הארץ : ויהי כחול
זרעך : וצאצאי מעיך כמעותיו : רמון מעיך : בטן הארץ :
טבור הארץ : ודומיהם לעיניך :

(כט) ארניה
הטבעו : ושרשי הים כסה : ואשים בריח ודלתים : עמודי שמים ירופפו :

ומתחת זרועות עולם : ודלתי שמים פתח : ומיעוטם יורו על
רבם בחכמתך : "בזאת כלל הנאמרי׳ ביוצר הכל כמו אלה
על דרך מעבר ולא על דרך אמת : כי כל אלה ברואי׳
והוא עושה כל : למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך : "גם
אף הנאמר ישימו קטורה באפך : מאמר שאמר וירח ה׳ את
ריח הניחוח : ריח ניחוח אשה לה׳ : וברוח אפך נערמו
מים : לענין רצון ונקמה וכעס לדרך נעבר באז"ך : "רין
הנשמה

הנשמה ורוח הנאמר׳ לה׳ כמו כן נשמת ה׳ כנחל גפריה
מנשמת אלוה יאבדו ומרוח אפו יכלו , כן מנשמת אל
יהן קרח , וכן וברוח אפך , "הנם כשם שהנשמה והרוח
הלויים באף , שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים , כן הרוח
והנשמה האמירות בעושה הכל לרצון ולנקמה אף , והם על
דרך מעבר בהכמהך , "וכן הנפש והלב כמו שנאמר בבני
אדם לרצין וקנאה , כן ליוצר כל לרצון ונקמת קנאה ,
לדרך מעבר כגון כי לבו שמח , שמח נפש עבדך : "וכרונו
עוד לדעת נקמת קנאה : כגון אשר השבו רעות כלב : אל
ההנני כנפש צרי : ורעה בלבבם , רוע לב כן לבורא כל ,
ככתוב כאשר בלבבי ובנפשי יעשה איש כמוך , "הפצי
ורצוני באורו , וכן ולא עלהה על לבי , אין נפשי אל העם
הזה , והיו עיני ולבי שם כל הימים חפצי ורצוני , כאמור כי
לך יקרא הפצי בה לעירך , "טעם ולא עלתה על לבי ,
ולא רציתי ברצוני , אין נפשי אל העם הזה , אין חפצי
בהם , ככתוב אין לי חפץ בכם אמר ה׳ צבאות ומנחה לא
ארצה מידכם אמר ה׳ אלהיך , "יחד שאמר ותקצר נפשי
בהם , נמעט חפצי ורצוני לענות אותם יותר , ולא תגעל
נפשי אתכם , ולא ימעט חפצי ורצוני בכם , וכן והקצר
נפשו מעמל ישראל עמך , "ככה באורו נמעט חפצו ורצונו
בראותו עוני ועמל ישראלים, שנעבדו ונהענו כפרך ,תחת יד
ה: מינים כאמור אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה על
עמך , "לכך אזנים הנאמרי׳ לאלהים ה׳ , לרחמים
ולנקמה , כגון ואזניו אל שועהם , כי שומע אל אביונים
ה׳ , המה אלהי אזניך ושמע פקח עיניך , "מאמר כמוהו
האזינה אלהי׳ תפלתי : ושועתי לפניו תבוא באזניו : אלהי׳
שמע הפלהי, להוכחה ולנקמה כגון יען ההרגזך אלי ושאננך
עלה באזני בהמאתיך : "נגדו באזני ה׳ צבאות. אם לא
בהים רבים לשמה יהיו : ונגלה באזני ה׳ צבאות ודומיהם :
וכן הראש הנאמר בה׳ צבאות : וגו ומעיים ודומיה׳ :
ביצירה גופך : "סדורם כגון אמרו כי השלכת אחרי גוך
כל הנאי : מענהו שלא שלם לו כחטאיו וכמוהו והשליך
במצולות ים כל חטאתם : כמו שאמר מחיתי כעב פשעיך
וכענן חטאתיך לא שהחטאי׳ נשלכי׳ כאבן במצולותיך :
"פהרון ואותי השלכת אחרי גוך : לא כי היוצר ית"ש מושלך
אחרי גוו של אדם אלא הוא מבורר אליך : כעין שאמר
והשלך דברי אחריך : "צדקת הראש ומעיים הנאמרי׳ לענין
כבוד ורחמי׳ : ראשו כתם פז : המון מעיך ורחמיך : על
כן המו מעי לו רחם ארחמנו : הם רחמי׳ : לפי שבואבי׳
עליו כך נאמר ברב עלילה כי הוא לא כואב ולא מתעצב
כמוך : (אות הקו"ף הכר) "רגשה הדבור שנאמר עליו
ויתעצב אל לבו : והמה מרו ועצבו את רוח קדשו : יעציבוהו
בישימון : מגידים עצבון לבו : הם כבוד אלהיך : "שדי
ברוב חכמתו כדי להפחיד את בני האדם בדברי׳ האלה
דברם לנפשו שהם יודעי׳ בני אדם : וכן יקניאוהו יכעיסוהו
ויקציפו לאלהיך : "ההלה לפי שהעבד יודע שאם יקציף
לאדוניו : מביא על עצמו רעה : ואם ישמחו מביא על
נפשו טובה משמחת אדוניו : לכך נאמרו כאלה לצורך :

שבו מדרכ׳ הרע אל דברו , אבל לשבים לא לנצח יריב
ולא יטור לעולמך , "פיו דבר לא אטור לעול׳ , הינטור
לעול׳ י כי בשוב׳ לפניו מורדיו משמחי׳ כבודו לעולם ,
ושב מנקמהו וינחם ה׳ על הרעה אשר דבר לעשות לעמך ,
"עבור מקיימים אמרהו , כאשר העבד משמח לב אדוניו
בקיימו גזרהו , גם הוא משמחהו בגמולות טובות לכן
נאמ׳ כי ישוב ה׳ לשוש לטוב כאשר שש על אבותיך , שש
אנכי על אמרתך , וששתי בעמי , וכלל הענין , יען כי
יקיימו דברו ככתו׳ שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו
כזב וכלל הענין : ועמך כלם צדיקי׳ לעול׳ ירשו ארצך :
"נאם יושב בשמים ישחק ה׳ ילעג למו , ה׳ ישחק לו ודומיה׳ ,
מגיד כי הוא כמות יכול להאביד ולהשמיד כל אויביו
ועוזריה׳ , ככתוב והיו כלא היו בישועתך , "מחיך שבני
אדם היכולי׳ ללוחמיה׳ , משחקי׳ ומלעיגי׳ בפניה׳ , ככתוב
בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון : כך נאמ׳ לאל נערץ
בסוד קדושיך : "לא יוכל ה׳ עוד לשאת , נלאיתי הנחם :
נלאיתי נשוא , המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את
אלהי לנשוא : בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין
חקר לתבונת אלהיך : "כל אלה וכאלה הנאמרים בשוכן
עד בספר שיר השירי׳ : בלשון איש ובעל ובועל ודוד ומארש
ובחור ובעל כנף בבאורים אין כאלה לצור גואלך , "יען
כשם הנאמרי׳ לקהלת יעקב בלשון אשה , ואין לה לא
נקבות ולא בעילה ולא שכיבה ולא כל עניני אשה : כך
אין לצור תמים פעלו כי אם למשל וחידה בהכמתך : "טעם
המשלי׳ והחלומות ומראות וחידות וחזיונות : לענין כל
צרך בבאור מענה הנבואות ופהרונות , ככתו׳ בשנת מות
המלך עזיהו , לענין הצרעת שזרחה במצחו בתוך מקדשך :
"חזון ומראה וארא את ה׳ יושב על כסא רם ונשא ושוליו
מלאים את ההיכל : מליצתו נדמה לו כאיש יושב בכסא
משפט בהיכל , היכל ה׳ אלהיך : "זכרון הכסא רם ונשא :
משפט גדול ורם יעשה בעולמו ופארו יתנשא : ושוליו
מלאי׳ את ההיכל שולי הכסא מלא היכלך : "והיא נקמת
דין המשפט מלא עמו כיון להשבירו השוכני׳ ועומדי׳
בהיכלו ובמקדשו ועירו ככ׳ הנני ממלא את כל יושבי
ירושלם שכרון במשפטיך "הנה לך כסאות רבות זכורות
לענין המשפט כמוהו כי , עשית משפטי ודיני ישבת לכסא
דינהו : נכון כסאך מאז מעולם הוא שופטך : "דין מליצתו
כמותו ושצרו כסאי בעילם , היוריד מלוא עולם כבודו כסאו
בארץ וישב בעילם , כי אם משפט נקמתו ישלח לאויביך :
"גם וישב שלמה על כסא ה׳ : הטעם לשפוט במשפט צדק
בתורת ה׳ ונקראת ירושלם כסא ה׳ : כי לעתיד יהיה משפט
צדק בה ככתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלם
עירך : "כמואב כתוב והוכן בחסד כסא משפט : נקמת
משפט באויביו תהיה׳ בעת חסד וישיעה עמו במשפט :.
ורבים כאלה בדברי נביאיך : "אף זה הענין כמותם :.
אמר כרסיה שביבין די נור גלגלוהי נור דלק הם המשפטי׳.
היוצאי׳ לכל איש כפי מעל גאותם : ככתו׳ והיו עמי׳
משרפו׳ סיד קוצי׳ כסותי׳ באש יצתו לפני משיחך :

(ע) תבונה

יקניאוהו בזרים : ויקנא ה׳ לארצו :
אל קנא הוא : קנאתי לציון קנאה
גדולה : הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליה׳ : יקניאוהו
בזרים בתועבות יכעיסוהו : למה התענו ה׳ מדרכך וגו׳
והסיתני בו לבלעו : פתיתני ה׳ ואפת ודומיה׳ כדברי
הוזיך : "שכן נאמר ובחורב הקצפתם את ה׳ ויתאנף ה׳
בכם : אשר אני קצפתי מעט : הסתר ואקציף : קצף ה׳
על אבותיכ׳ קצף : וקצף גדול אני קוצף , כי קצף לה׳ על כל
הגוים, ויהי קצף ה׳ על יהודה וירושלם, וכן וינחם ה׳ : נחמתי
כי עשיתי׳ בארצך , "רם אמר כי נחמתי כי המלכתי את
שאול למלך , ודומיהם כלשון בני אדם דבר , כי
פסוקי׳ אחרים מבריעי׳ לאלה והבריחם , וגם נצח ישראל
לא ישקר ולא ינחם כמוך : "קריאתו כמוהו לא איש אל
ויכזב ובן אדם ויתנחם , : נוחם יסתר מעיני ׃ :
כי לא אדם הוא להנח׳ : פתרונו בישרים ושבי׳ אינו שב
מדרכו אלהיך : "צדקתו בפושעי׳ שב ונחם מאמרו : וכן
ואל קנא ונוק׳ ה׳ נוקם ה׳ לצריו ונוטר הוא לאויביו שלא

(עא) אבן

כזו נדר די נור נגיד ונפק מן קדמוהי
היא גזרת המשפטי׳ היוצאת בעולמו כאש
שורף מן קדמיהי , אלף אלפין ישמשונה ורבוא רבבן
קדמוהי יקומון לפני שופטך : "ברמית האנשי׳ העומדים
ונצבי׳ לפני השופט לשליחות המשפטים ודינים לכבוד הוד
והדר השופט : דינא יתיב וספרין פתיחו לפני דיינך :
"גודל חכמתו כזקן חכם שופט שישב בכסאו לשפוט :
והביאו לפניו ספרי זכויות וחובין כל איש ואיש לשפוט :
ככתו׳ כי תשפוט עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה
בעולמך : "דעת כי כרסון רמיו כי משפטי רם וגדול בעולמו ,
ועתיק יומין יתיב כי המשפט והנקמה תהיה בעולמו :
בעתיקוה השני׳ באחריה קין יומיך : "הנאמ׳ לבושיה
כתלג חור ושער ראשיה כעמר נקא : ככתו׳ ה׳ צדיק
בכרבה לא יעשה עולה בעולמך : "וכן משפטיו ודיניו
יהיו צדיקים וטהורים , צחים כשחקי׳ ולבני׳ נקיי׳ כשלג
וכצמר ברורי׳ , ככתו׳ ישפוט תבל בצדק וגו׳ צדיק אתה
ה׳ וישר

ה׳ וישר משפטיך , "זכרון שרפי׳ דנאמרי׳ בענין זה
הזכרנו יחד : כבהו׳ שרפים עומדי׳ ממעל לו :
שש כנפים לאחד : הם המלאכי׳ שברייה׳ מן האש
שורפי׳ כשרפי׳ : ושראה יחזקאל ע״ה הם חיות בארבע
כנפי׳ לאחד , אבל אלה בשש כנפים : בשתי׳ יכסה פניו ,
המלאך הזה שהוא כשרפי׳ שלא יביט ויראה לכבוד :
ובשתים יכסה רגליו מפני פחד וצניעות הכבוד יהיה נרעד
ונפהד , ובשתי׳ יעופף לעשות במהרה רצון הכבוד , מפני
מלאכי׳ אלה וכלל ענינך : "חידתו כאנשי׳ שלוחי׳ הנצבי׳
לכבוד השופט ושליחותו : ממעל לו להיכל וי״א לכסא ,
בעמד׳ הנצבי׳ לפניו סביבותיו , ראשיה׳ ממעל לראש
הכסא מגיעים לכבוד אלהיך : "מעם שש כנפי׳ שש כנפי׳
לאחד , מפני מהירות׳ לעשות רצון שולחם כעופות בעלי
נוצה ואבר חזק ממהרי׳ כל אחד ואחד ובאש שורפי׳ בגזרת
נקמת אלהיך . "יושר ענינו כזכר יושר נהר די נור נגיד
ונפק מלפניו , ובאורו בכוף ענינו ודינא יתיב ושלטניה
יהעדון להשמדה מלכותא מלפניו ומנגד משיחך : "כאש
השרפי׳ הנראי׳ הוא מאמרו , כי באש ה׳ נשפט , והאש
היא הנקמה והצרות הגדולות היוצאות בעולמו מן המשפט:
בכתוב ונכשלו בחרב ובלהבה להבת עמך , "למען
יקדישוהו וקרא זה אל זה ואמר ק׳ק׳ק׳ ה׳ צבאות :
להודיע כי הוא קדוש טרם בראת עולמו, וקדוש עתה בימי׳
האלה בכלל הצבאי׳ ואתם טמאתם ביתו בית מקדשך ,
"מענה קדוש שלישי לעתיד לבוא כי ישפוט עולמו בצדק
ובקדושה לקין יום בוא , מלא כל הארץ כבודו , כבוד הוא
שבח והלול עמו המפארי׳ ומיחדי׳ לשמו בכל הארץ שהם
מוגלים בכל ארץ גלותך , "נקדש ונערץ הוא ויען כי
טמאת׳ כבודו , יקימהו מן המקו׳ הזה ויפזרהו וימלאהו בכל
הארץ כבודו , ככתו׳ ואולם חי אני וימלא כבוד ה׳ את כל
ארצך , "ספים בהניע׳ככתו׳ וינועו אמות הספי׳ מקול הקורא
וגו׳ אמות הספי׳ הם ראשי העם המצלצלי׳ מקול פחד ודין
נקמת הוכחת הבורא להנקם מעמך , "ענין ויאמר הך הכפתור
וירעשו הספי׳ , הוצא הנקמה והכה הכפתור , והוא אזני
ראשי העם , והאמות הם ראשי העם , והכפתור הוא
אזן כל א׳ וא׳ מהעם ושארית העם הם הספי׳ , ינועו
ויפהדו מנקמת אלהיך , "פהרון והבית ימלא עשן , הוא
חרון עשן אף ה׳ במלאת לעמו כעשן המהמלא ונחשך
מעשן ככתו׳ עד מתי עשנת בתפלת עמך : "צעקת הנביא
אוי לי כי נדמיתי : זה וודויו על עונות עמו אמר נטמאתי
ונדמיתי כמאמ׳ נדמו עמי מבלי הדעת : ונדמו נאות שלומך :
"קרא ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחיים :
ויגע על פי הוריעו הלא ידעת מה זה הגד לעמי פשעם
בשפתים , הנה נגע זה על שפתיך : "רעה וצרה הנגע
כגחלת אש שורפת לעמך : וסר עונך וחטאתך תכופר הוא
עון עמך ביסרו אלהיך : כרצפת מלקחיי׳ אבחרנו ואקבצנו
ואשימהו בכור אשך : "שבכור עוני אצרפהו אביאהו
במצודה , כי ישים מועקת צרה במתניו ויביאה במצודת
מלכיות ובאש ובמים בשעבודם לצודדה : ולרוויה
יוציאהו בכוס ישועות ששון מעייניך : "הוכן גם נבואת
עמוס ראיתי את ה׳ נצב על המזבח : היתכן כי נצב ועמד
במזבח : כי פעולתו וחטאתו כאיש זובח , כי אם יביא
טובח וזיבח במזבחך :

(**עב**) **תמיד** להרוג ולטבוח טבח : ויאמר הך
הכפתור הוצא הנקמה והך בראשי
העם : וירעשו הספים שארית העם : מן הרג וזבח : הבא
בארצך : "שמקטון ועד גדול רשע בצעם : ותכלית׳ וקצם
והשלמת עונם : בראש כלם תהיה כי בא קצם אמת
בצעם : ויבצעו וכעד השלת יפלו עמך : "רוצח בחרב
חדה פתוחה מרוטה . אחריהם יהרוג ובצעם בראש כלם
והשלמתם למורטה, לכן הראהו ה׳ כי הוא נצב על מזבחך:
"קריאת חוזו הוי אריאל אריאל והוא המזבח : קרית
הנה דוד ספו שנה על שנה כלל זבחיכם של חגים כי
ינקופו ויעבורו מזבח וזבח : והציקותי לאריאל הוא מזבחך:
"צורת כגבור וחלף ביהודה ושטף ועבר : כענין הכינו
לבניו מטבח בעון אבותם אויב גבר : וכן בנבואת עמוס
נביאך : "פצה בחזיונו לענין שפטים ונקמה הנה ה׳ נצב
על חומת אנך : היא חומה במשקולת בקו ישרה ונעימה
ובידו אנך היא אבן הקו בכף אלהיך : "עומד ככונה משקל

במשקולת קו המדה : הוא דבדיל אנך : המכה בפנות
דבנין לשקיל ולישר לגבים וכל עוות ומכשולי׳ בכל צדה:
כמאמר וראו את האבן הבדיל ביד זרובבל פהתך :
"סודר סדרי האבנים , כי במשקל בונים הבוני׳ ואז
מקובלי׳ : כאבן שלמה וצדק משקולת לשוקלים : ויאמר
הנני שם אנך , משקל משפט אמת מכה בקרב עמך :
"נועם באור חומת אנך מה ענינו למראה חזיונו שיוצר
הכל נצב בו , כי אם להבדיל בינו וביניהם להיות כמובדלי׳
ממעונו ומכבוד אלהיך : "מרמהו ענין מחבת ברזל
הנהונה בקיר ברזל : בין יחזקאל ובין קהלתך : להבדילה
ממנו כי כלו חנף חומס וגוזל : ובידו אנך לשקול עונך :
ולשפוט משפטיך : "לדבר הנאמ׳ ושמתי משפט לקו וצדקה
למשקלת , הוא חוט הבוני׳ להגביל בניינם לא להימין
ולא להשמאיל נופלת : כך במשפטיו אל אמונה ואין עול
צדיק וישר הוא אלהיך : "כן מאמ׳ ונטיתי על ירושלם את
קו שומרון : לסבוב ולהקיף בנקמת משפטו לירושלם
כשומרון ואת משקולת בית אחאב מלכך . "יקח נקמתו
כאשר לקח מבית אחאב ומשומרון : ונאמר חשב ה׳
להשחית חומת בת ציון נטה קו באף וחרון הוא חוט
משפט אלהיך : "טעם לא השיב ידו מבלע ויאבל חיל
וחומה : לא השיב גזירתו ונקמתו מלחבל ומלבלע מבצרי
בנין מחילות עפר שוחי עומק סביבות חומה : ושוכניהן
יהד אמללו מנקמת נוקמיך : "חוט משפט: ונטה עליה קו
תהו ואבני בהו ישימה להתהו חרבה בלי בנין וישוב
כסדום : ובהו צאצאי ארצך : "זפת בוערה ארצה ועפרה
לגפרית ובאור ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת מפורש
למשכילי שארית : ממאמר ויעה ברד מחסה עמך : "וסחר
מים ישטופו : כיעים הגורפי׳ ומושכים הגחלי׳ : כן הברד
יגרוף מהסה הכזב שבוטחי׳ בו ויחד יסיפו בנקמת משפטיך:
"המים השוטפי׳ וברד וסתר המי׳ הם צבאות הלוחמי׳ :
ככתוב ולכן הנה ה׳ מעלה עליה׳ את המים את מי הנהר
העצומי׳ והרבים את מלך אשור אויבך : "דברו וחלף
ביהודה ושטף ועבר : וכן נבואת יחזקאל ומראה מראות
אלהי׳ מראות רבות וכלם לעתיד ועבר : נפתרי׳ במשל
ובמליצה בחידהך : "גם מראות דניאל בעתיק יומין וגו׳
כזקן לבוש בגדי׳ לבנים מגיד שתהיה הנבואה בקין ימין :
ככתוב וגם עד זקנה ושיבה אלהי׳ אל העזבני בגלותך :
"בישועת מצרים שהיתה ראשונה נקרא בשם בחרות
ונערות ככתוב כי נער ישראל ואוהבהו וגו׳ : וזאת האחרונה
בשם זקנות ועד זקנה אני הוא יאמר אלהיך : "אמנם כשם
שהזקנות הזאת משל לשומעי׳ : כך ועתיק יומין ושער
ראשיה כעמר נקא משל למביני׳ ויודעים : למבקשי אמתת
יחוד עושך :

(**עג**) **אבן** כשם שבאמירה נאמר ולרוח משפט ליושב
על המשפט : בראיה כמו כן אמר דינא
יתיב וספרין פתיחו במשפט : לפי שבאחרית יומין ישפוט
עולמך : "באשר הוא כתוב כי שם אשב לשפוט את כל
הגוים וגו׳ : ומשפטו באש ככתוב כי באש ה׳ נשפט :
כי הנה ה׳ באש יבוא וכסופה וגו׳ אש וגפרית אמטיר עליו
ועל אגפיך : "גם שאמר כגוג ונשפטתי אתו
בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש
וגפרית וגו׳ הוא שאמר בתורה כי אש קדחה באפי וגו׳ : כי
אשא אל שמים ידי וגו׳ אם שנותי ברק חרבי ותאחז
במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם יאמר אלהיך :
"דין מלחמת הצפוני שאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכ׳
וגו׳ ומלחמת עשר משפחות שנית : הנזכרי׳ במזמור אלהי׳
אל דמי לך גבל ועמון ועמלק פלשת עם יושבי צור גם אשור
נלוה עמם וגו׳ : ומלחמת גוג מגוג מלחמה שלישית : הם
העומדים על ישראל לכרות ולזמור באחרית יומיך : "הוא
הכתוב אעלה על ארץ פרזות אבוא השוקטי׳ וגו׳ : ואם
נקמת ה׳ תבער בהם ככתוב כאש תבער יער וגו׳ כן תרדפם
בסערך : וגו׳ מלא פניהם קלון וגו׳ כי באש ה׳ נשפט
במשפטיך : "והוא שהראה לדניאל ע״ה כרסיה שביבין
דינור וגו׳ כלו למשפט הנקמה שישפוך על ארבע חיותא
רברבתא : והקרן הקטנה היא האחרונה
המדברת גדולות לאלהיך : "זה הנאמר נהר דינור
וגו׳ אלף אלפין ישמשונה וגו׳ מגיד על קבוץ ישראל לאלפי׳

יז ולרכבות

ולרבבות קדמוהי יקומון לעבידהו עבודת משפטו ישמשוניה
וגו׳ ככתוב והיו לי לעם ואנכי אהיה להם לאלהיך :"חפין
וכפרין פתיהו הוא הנאמר כל דכתוב לחיי בירושלם :
אלה לחיי עולם ואלה להרפות לדראון עולם בקין יומים :
וישראל משולי׳ באש בכתביך : "טעמו זה הוא והיה בית
יעקב אש ובית יוסף ולהבה לכן הראהו נהר דינור נגד
ונפק מן קדמוהי שהם דולקי׳ בכלי גוג באש להבה
שבע שנים ככתוב ובערו והשיקו בחנית ובמקל יד וברמח
ואש שבע שנותיך : "יהר מליצתו מה שנאמר בפי הנביאי׳
בלא משל : הוא שנאמר על פיהם במשל : הוא שנראה
להם למשל לעיניך : "ככלות אחרית גוג השוב המלוכה
למלך המשיח : שכתוב אח״יו בקרן הקטנה : חזה הוית
עד די קטילה חיותא והובד גשמיה ויהיבת ליקידת אשך :
"ליקידת אש ביד ישראל ככתוב והיה בית יעקב אש וגו׳ :
ושאר היותא העדיו שלטניהון וארכא בחיין יהיבת להון
וגו׳ שכתוב והיו מלכים אומניך ושרותיה׳ מניקותיך אפים
אריז ישתחוו לך וגו׳ מבשר לך אלהיך : "מאמר ענינו
נאמר חזה הוית וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתא הוה
ועד עתיק יומיא מטא וקדמוהי הקריבוהי : ועליו נאמר
וליה יהיב שולטן ויקר מלכותך : "נראה זה לדניאל כבן
אדם בא כעב הענן : והגישוהו לפני הדיין היושב על
המשפט ונהן לו ממשלה להיות שאנן : הוא המשיח מלכך :
"כמיך לבך אל תירא כלב היראים והרדי אל בכל אלה :
כי לפל מראות ודמיונות וחזיונות וחידות ומשלים ונבואות
כאלה וכאלה : יש בדברי חוזיך : "עליהם פתרונות :
ובאורי׳ ופשרונות : וחקירות ודרושות ומשרונות וישרונות
לישרים : ככתוב כי ישרים דרכי ה׳ וצדיקי׳ ילכו בם
לאורך : "פלואם וחידה׳ בראות הצדיקים כמי אלה :
יעריכו אלה נגד אלה : ויבינו כי צור עולמי׳ נבדל מכל
אלה : ואל מי הדמיוני ואשוה יאמר קדושך : "צדיקים
בראותם הנאמרי׳ : ה׳ מלך גאות לבש : וילבש צדקה כשריון
וגו׳ ודומיהם הנזכרי׳ : מבינים מפסוקי׳ אחרים : כי אין
כזאה לאלהיך : "קריאתם על דרך מעבר ; כי הוא ית׳
אינו בעל גאות ולא גוייה מלובשת : ולא ראש נחבש
בכובע ולא יד ממששת , ולא לשון מדברת דבר , ולא רגל
ברגליך , "רוח ונשמה מנופשת אין לו , ולא כף מגששת ,
ולא מעיו עשה שן ובכלל האברי׳ אין לו , וצדיקים ילכו בם
לאורה , ופושעי׳ יכשלו בם במחשבך , "שדי לא ידמה לכל
דמיונות ולא יגבילוהו המקומות ולא יעריכוהו התמונות ,
ולא יקיפוהו הזמני׳ והעתות , ולא יזקינוהו ויבליהוהו ,
השנים והעדנות התלתו מלאה ארצך , "תבנית ודמית אין
לו , תכליה ולא ימצא איש ורב גדלו החקר אלוה המצא וגו׳ ,
היושב על חוג הארץ וגו׳ וימתחם כאהל לשבת , לא כשבת
אנוש ישיבת עיטך ,

(עד) תמונתו כי ימצא פעם עומד ופעם יושב ,
ופעם על המזבח , ופעם על חומת
אנך , ופעם על ההר ועל הצור יושב , ועל האהל אהל
משכנך : "שפעם בענן ופעם במצרי׳ : ופעם בעיל׳
ובשאר המקומות ויתמשל ביצוריו לכל אופני׳ חלילה לאל
מרשע ושדי מעול : חלילה ליראי ה׳ ולחושבי שם אלהיך :
"רהש ירחשו לפנותם כזאת : לדבר עליו כזבים או להורות
לעמו כזאה : לפנות אל רהבי׳ ושטי כזב דוברי עזוה :
כשאמ׳ ירמיהו נביאך : "קרא והוכיח לכל מנאיז : וארר
וקלל קללת נמרצת לאשר התוו להדושת שמו והזיד ניאין :
ודזהיר שלא להורות׳ לעמך : "צדקה קריאת משא ה׳ :
וכי ישאלך העם הזה או הנביא או כהן גדול וגו׳ והנביא
והכהן והעם אשר יאמר משא ה׳ ופקדתי על האיש ההוא
כל פסיקי עניניך : "פירושו לפי שאין לך רשות לשאול
ולהורות יותר : ממה שציך אלהיך לעשותו לא במופלא ופלא
ותר : ככתיב כה תאמרו איש אל רעהו מה ענך ה׳ כלל
פסיקך : "עוד כתיב ומשא ה׳ לא תזכרו עוד כי המשא
יהיה לאיש דברו וגו׳ חוין מדבר איש נביאו : אין יותר
לאיש רשות להורותך : "כמיכה המשא לאיש דברו הוא
נביאו : מדבה המשל על ידו בדברו להושע נביאו ע״ה
ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאי׳ אדמה : הדמיונות והמראו׳
והמשלי׳ לנביאך ; "נביאיך הם היודעי׳ החזיונות ורמזי

הענינות : כאשר יחזקא׳ דבר חזיונו וכארו בפתרונות :
ואמר הנשר הגדול גדול הכנפי׳ כלל ענין נבואתך :
"מאמר פתרונו באיר׳ הנה מלך בבל בא ירושלם עד תום
חזיונך : מבורר לך עקרו מענינו דברי אלהי׳ חיים : ואם
שמא העלה על דעתך : "למען כי אותו המשא שהראה
והדמה צירך : כך הוא בעצמו כדמותך להיות כמוך : הנך
הופך אותו מבורא לברואי וחונים עליו כל מקראותיך :
"כמוך כמוהו ומי כמוהו מורה מאין כמוך ה׳ : וגדול וגו׳
ויותר והפכת׳ את דברי אלהי׳ חיים אלהי עולם ה׳ : וכתיב
הפככם אם כחמר היוצר יחשב כי יאמר מעשה לעושהו לא
עשני ויצר אמ׳ ליוצרו לא הבין אלהיך : "יען כן כה
תאמר אל הנביא מה ענך ה׳ וגו׳ : ואם משא ה׳ תאמרו :
לכן הנני ונשיתי אתכם אמר ה׳ וגו׳ : ונתתי עליכ׳ הרפות
עולם וגו׳ בעולמך : "טעמו אין לך רשות לדבר על עושך
מכל אלה : ולא להורות חוין דברי אלהיך כי ה׳ אלהיך
אל קנא ונוקם כמעשיך : ובניב שפתיך ברברך כאלה :
ככתוב כי אין מלה בלשוני הן ה׳ ידעת כלה להגיד לך
שיחך : "חרפת עולם יהיה כל המשער ליוצרו : ומורה לעמו
זולת דברי נביאו צווי צירו : ככתיב ונתתי עליכ׳ חרפת
עולם וגו׳ אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולמך :
"זאת וכזאת האומר ומורה ומזהיר ומודה ומקבל ושותק
ולומר ומלמד ומתחבר ועוזר ושומע ומחריש ואינו מוכיח
לכל סורר ומורה : באמת אינו מודה בצדקת תורתך :
"ותהולך בגדולות ובנפלאות ממנו בעבור להתגבר ולהשתרר
בגאותו וגאינו : ולא לו יאתה גדולתו וכבודו ויהרותו כי
מית יפתיענו : ורמה ותולעה תכסנו : ואין ורין הוא בזה
העול׳ מפני שלום חיי הבלו לשמוח ולאכול בעודנו ולמכסה
עתיק ולשעשע ולעדן נפשו וגופו בכל שלוה ויניחנו :
ואינו חושש בקדוש שם ה׳ וביחודו : ובקדוש וקיום אמתת
וצדקת תורתו וקדיש מקדשו לקדשנו : מה יעשה כי יקום אל
וכי יפקוד מה ישיבנו : ביום פקודתך : "הוי המרבה
לא לו : הוי המעמיקי׳ מה׳ לסתיר עצה וגו׳ : הוי האומרי׳
לרע טוב ולטוב רע וגו׳ היעוצה : והיה במחשך מעשיה׳
ויאמרו מי רואנו ומי יודענו בזאת הפריצה : ומתחברי׳
ונדבקי׳ אם אנשי רשע ומדברים הועה ונאצה : כתיב יען
התחברך עם אחאב וגו׳ : היחברך כסא הוות וגו׳ : אם
ראית גנב ותרץ עמו וגו׳ : שריך סוררים וחברי גנבי׳
וגו׳ בני אל תלך בדרך אתם במרוצה : מה יעשה ליום
תוכחה ובהלה ומערצה : מלך יושב על כסא דין מורה
בעיניו כל רע להרפות עולמך : "דמותי וחמידו : ימס כעש
בעולם הזה ופלח חין כבדו : וילבש קללה כמדו : ורשתו
אשר טמן הלכדו ; בבא ובזה : והאומר אין תמונה לה׳
ואין לו דמות וערך ושיעור ליחודו : ואין כאל ישורון
רוכב שמים בעזרך : "גדלו וכבודו יגדל כשם הגדולי׳
המיחדים אשר בארץ יחודו : וכי יפול לא יוטל כי ה׳ סומך
ידו : ויוצהר ויזוהר כזוהר כוכבי הרקיע כתואר הודו :
ובין העומדים מהלכים ינתנו לו לחיי עולמך : "בזאת לפיכך
חייבים אנחנו אחינו : שלא נהיה כסוס כפרד אין הבין
במתג ורסן ע״ל ב״ק לדבר מה שאין ראוי לנו : ולדבר
שמיז למי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך : "אף על פי
שיש לנו דמיונות שנדבר בקדוש ונורא : יש לנו באורם
ופתרונם ופירושם במקום אחר בראיה ברורה בדרישת
חקירתך :

(עה) אבן במתג ורסן שבולמים את הלחיים מלפתות
פה , כן ראיית צדקת חכמת התורה
באולת פתי לפתום פה כי נהלו פהאים אולת ושפתי חכמים
יזרו דעת אלהיך : "בכן אם תעלה על דעתך לאמר הנה
פה אל פה אדבר בו וגו׳ ודבר ה׳ אל משה פנים אל
פנים וגו׳ אל תתמה ואל תשבח נבואת ניבו ; ואל מי
הדמיון אל ומה דמות הערכו לאלוה מעוזך : "גם משה
אדיננו ע״ה הרי כן אמר לישראל פנים בפנים דבר ה׳
עמכם בהר : ובסוף הוא אומר כי לא ראיתם כל תמונה
ביום דבר ה׳ עמכם בהר ; וגו׳ וכתיב ותמונה אינכם רואי׳
וזולתי קול מאלהיך : "דברו שאמר ודבר ה׳ אל משה
פנים אל פנים ; פה אל פה אדבר בו ; אם כן מה אני

מקי׳

מקיי׳ ממשמע שאמר לאהרן ומרים אתה למד : עכ"פ שאמר ה׳ במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו : יאמר עושך : "הוא בחלום ובמראה ובחידות אני מנבא אתכם : אבל במשה אחיכם לא כן ככתוב לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא מכם : לא ישן ולא רדום לא בתנומית עלי משכב במשכבך : "ולא בחלום ולא בחידות אלא יקין נאמן קיים ברעתו : ששומע הדבור ומבין ולא בחזיון חידות מכוון בבינתו : בכל שעה שהוא בא אל אהל מיעדך : "זך שומע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת מבין שני הכרובים : לכך נאמר פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות מראה הכרובים : היה רואה כמראך, "חפין ומראה ולא בחידות, נאמר עוד על דעתו המיושבת עליו כמו ולבי ראה הרבה חכמה ודעת : וכגון וירא יעקב כי יש שבר במצרים : ראו עתה כי אני אני הוא ודומיהם : וכן נאמר עליו ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעך : "טעמו למי שביקיצה ודעת נכונה היה שומע: וכן פנים בפנים דבר ה׳ עמכם: יען שהיו יקצים ומכוונים בהשכל ידוע ולא ישנים בהרדמתך : "יחד כל מוצאי דעת מבקשי האמת מגידים כל אלה : ואף כי משה ע"ה פירש ובאר והזהיר באלה : ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה׳ אליך : "כן ותמונה אינכם רואים זולתי קול : ואומר כי לא יראני האדם וחי : מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארין הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעה מתוך אשך : "לכך מי חכם ויבן את זאת וגו׳ : מי חכם וישמר אלה וגו׳ : מי כהחכם ומי יודע פשר דבר וגו׳ : כי הנה במשה ע"ה נאמר ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים וגו׳ : ולא בישראל עמך : "מענהו גם בישראל פנים בפנים דבר ה׳ עמכם : ויותר גם באומות העולם הקדמוני׳ : ככתוב ונשפטתי עמם שם פנים אל פנים : כאשר נשפטתי את אבותיכם וגו׳, כשם שזה משל ומליצה כלשון בני אנשיך, "נגדו ודומהו כן זה משל ומליצה כלשון בני אדם, ואם יאמר איש אמנם כי לא ראיתם כל תמינה אבל יש לו המינה כאדם שנאמר ותמונת ה׳ יביט נביאך, "סדורו מפורש לנו בצדו שאין לו תמונה ככתוב פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל וגו׳ תבנית כל רמש באדמה וגו׳ ופן תשא עיניך השמימה וגו׳ לפי שאין דומה מכל יצוריו לצורך, "על כי הוא דובר צדק מגיד מראשית אחריה, קונה שמים וארין חי וקיים לעולמים מקיים שבועה ובריה, למי תדמיוני ואשוה יאמר קרושך, "פשר ותמונת ה׳ יביט, כמותו אמר דוד ע"ה אני בצדק אחזה פניך וגו׳ כשם שאינו חוזה פנים ע"ד אמת כן תמונה ה׳ אינו מביט, ככתוב כי לא יראני האדם וחי במלאכיך, "צדקת פנים ופה ותמונה קרובים בלשון אחד, ונקראים לענין הכבוד הנראה על משכן ה׳ בענן ה׳, ואש ה׳, ושעיית קול ה׳ יחד הם כבוד אלהיך, "קרואים עמוד ענן ועמוד אש : בתחלה ה׳, ובסוף מלאך ה׳, שנאמר ה׳ הולך לפניהם יומם וגו׳, ובסוף באר ויסע מלאך ה׳ האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריך, "רובי כתובי התורה כזאת, כי היום ה׳ נראה אליכם, וירא כבוד ה׳, וכן ויראו את אלהי ישראל וגו׳, ראו מקום האש שנראה על ההר לזאת, ככתוב ומראה כבוד ה׳ כאש אוכלה בראש ההר לעיני בני ישראל עמך, "שדי לבעבור כבדם גגלה כבודו בהר סיני במראה אש ועשן וענן כבד וקולות וברקים ולפידים וקולו השמיע בצווי מכריו ואומר אנכי ה׳ אלהיך, ככתוב כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניך, "תבין ברעתך, כי האש שנראתה בראש ההר אינו בעצמו האלהים הוא האש, שכך כתוב ומראה כבוד ה׳ כאש אוכלה בראש ההר. וכתוב ועל הארין הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך אשך,

(עו) תחתיו כמותו כתוב מפני אשר ירד עליו ה׳ באש וגו׳, הנה למדנו כי יוצר הכל אינו אש, וכן וירד ה׳ בענן לא הוא ענן ולא אש, וכן פעם הוא אומר וירדתי ודברתי עמך, "שפתרונו בצדו מפורש, וכבוד ה׳ נראה באהל מועד, ללמדך שהאש והענן נקראים בהראותם בהר ובאהל מועד, פעם ירידת ה׳ ופעם ירידת כבוד ה׳ אלהיך, "ראייה אש וענן יש פעמים גם לענין נקמה ואף לעזר ולרחמים, ככתוב ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי וגו׳ הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו׳ וכתוב וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני אנשיך, "קומו לרחמים ולעזרה זהו אנכי ארד עמך מצרימה וגו׳, וירדתי ודברתי עמך שם מעל הכפרת, וכן קימה לרחמים ולעזר אף לנקמה נקמת צור עושך, "צחייתו לרחמים ועזר, קומה ה׳ לנוחך, קומה ה׳ ויפוצו אויביך לנקמה, וקמתי על בית ירבעם בחרב ואין לו עוזר, וכן לשון מעמד יש לנקמה ולרחמים עליך, "פשרונו כי יעמוד לימין אביון. הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב, לנקמה ולחררת עליון, ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, וכן משיש יש לנקמה ולרחמים עליך, "ענינו וגלתי בירושלם וששתי בעמי, כי ישוב ה׳ לשוש עליך לטיב, ולנקמה והשמרה לעם חרמי, כן ישיש ה׳ עליכם להאביד אתכם ולהשמיד, כן ישיש ה׳ עליך להטיבך, "שמחה כמו כן על כן על בחוריו לא ישמח ה׳, ולטובה ולרחמים אמר ישמח ה׳ במעשיו על כל אלה וכאלה הנאמרים לה׳, המשילם ביודעי דעת אלהיך.

"נואמים והאומרי׳ אין קדוש כה׳ ונורא שמו מאד, אינו יורד ממקו׳ למקום ולא עומד ולא יושב ולא נראה למאד : ולא נגלה בגלויי עיניך : "מקומות לא יכילוהו, וגבולית לא יכלכלוהו : המעונות לא יגבילוהו, התאוה לא יקיפהו : המקראות לא יפגעוהו : אין כמוך באלהי׳ ה׳ ואין כמעשיך : "לזאת החכם הנחכם מכל אדם אמר בחכמתו : והבית אשר אני בונה גדול והפלא כי גדול אלהינו מכל האלהי׳ להתבונתו, ומי יעצור כח לפני אלהיך : "כי מי יעצור כח לבנות לו בית : הנה השמי׳ ושמי השמי׳ לא יכלכלוהו ומי אני אשר אבנה לו בית, כי אם להקטיר לפני צורך : "יושר ענין זו למשל באמור לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו : מה הימין מחזקת לבעליה לחפציו יותר משמאלו : כן מליצת נבואת ה׳ למחפשי יראת עושך : "טפשות וקושי השמאל, מה שהיא ממאנת לסעור ולהחזיק בעליו לכל חפציו מן הימין לשמאל : כן מליצת נבואה ה׳ נמנעת ונחשבת מעליו מי לא יסלסל תורתך, "חפש ענינו למה זה מחיר ביד כסיל : לקנות חכמה ולב אין : כי אויל עמי אותי לא ידעו וגו׳ עם סכל וכסיל : לא הבין בדרכי גואלך : "זכר שפירשנו מקצת המפעלות, בשוכן עד וקדוש שמו על שם המעשים ומפעלות : שיש כבני אנשיך : "והם כגון להראות ולהתיצב על החומה : ולרדת על ההר ובאהל ובענן ולעמוד על הצור ובהר הזיתים ובהר סיני משמימה : לעיני קהלך : "הולך ושב ויושב וקם כל ענייני אלה ודומיהם לכל ענייני פתרוניהם ופירוש׳ וחידותיהם ומליצותיה׳ כן אנחנו מפרשים מקצת האברים הנאמרים לאלהיך : "דמיונות הגוף והאברים הנאמרי׳ בקדוש ונורא שמו : כי אין לו מכלם ואין לו דומה והוא ברא עולמו : וכלם ע"ד מעבר לאלהיך : "גם מיצורים אחרים שנזכרים עליהם דמיונות וצורות : והם משלים כמליצה נפתרות : כמו שנאמר באדם וראשו לעב יגיע בשמיך : "בכן מגיד עליו שאם הגדל גדולתו למעלה יפול באדמה : ונאמר ועוצם עיניו : ועוצה עיניו : לא הוא מגיד עצון העין להסתימה : כי אם למי שאינו חפץ לראות רע בארצך : "אוטם אזנו משמוע דמים אינו מגיד להאטימה : אלא שאינו מקבל שמע שקר ודברי תועבה על דם נקי בלי לרחמה : וכמוהו אוטם אזנו מזעקת דל גם תפלתו תועבה לפני שומע תפלתך :

(עז) אוטם שפתיו נבון : מגיד שאינו מרחם דל ונבון : שאינו מרבה דברי׳ כי דעת נקל לנבון : וכן על החוטם נאמ׳ ותהלתי אחטום לך לבלתי הכריתך : "בירורו שתהלתי שאתה משבחני ומהללני : תקובל והתרצה לפני כריח ניחוח לפני טמך ולא אכריתך : שאהה עמי והמיני, ויש מפרשי׳ ותהלתי וכבודי אריח לך כבראשינה בגלותך : "גם בשם שמריח האדם ריח טוב ותנוח נפשו, כן התרצה לפני אלהיך : תהלתו כריח ניחוח עולה

עולת נפשך : וכן בפה נאמ׳ אשמרה לפי מחכום בעוד
רשע לנגדך : ״דינו אינו מגיד להכום פיו כמהסים השור
כי אם לשתיקה : וכן על הלשון נאמ׳ מות וחיים ביד לשון
ואין ללשון יד ״חמוס ולעשקה : ולהכות ולפצוע לאחיך :
״הוא הדבר כשם שהיד יכולה ، לפתוח ולקפוץ להדוף
ולקרב להציל ולמסור לקבוץ ולהשליך להמית ולהחיות :
בכל עליונה ומעולה : כן הלשון לכל דבריה יכולה ، לעשו׳
כמעשה היד בחכמת דעתך : ״ולשונם חרב חדה : חין
שחיט לשונם ،שננו לשונם : וכן על השניים ואשברה מהלעו׳
עול ומשיניו אשליך טרף בצווי קונם ، קונה שמים וארצך :
״זה מגיד שיציל את הגזלה והעשק מיד עושק : וכן על
הגרון והלב נאמ׳ קשרם על גרגרותיך : כתבם על לוח
לבך כתומר והושק : ולא הוא לקשור דברי חכמה על עור
גרונך : ״הפצו שלא יש לוח ללב שיכהוב עליו התורה :
ואמ׳ קשרם על לבך תמיד להגות אותם בגרון ולשיר אותם
בשירה וזמרה ، ולירוא מאלהיך : ״טעמו ככתו׳ והגית בו
יומם ולילה למעו תשמור לעשות ، לשמרם בקרב הלב וביד
לעשות : וכן וכתבהם על מזוזות ביתך ובשעריך : ״יחד
וקשרהם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך : לא לכתוב
במזוזות ובשערי׳ כלל מצותיך : ולא לקשרם לאות וסימן
בידיך : ״כן לא הכהבם במצחך : כי לא יכילו המצוות
בין עיניך : אלא זה באורם : ידידיה הנהכם מכל האדם
פירשם תמות בחוץ תרונה וגו׳ בבירורם ، בפתחי שערי׳
אמריה תאמ׳ הורהך באזני עוברי דרכיך : ״לקשרם על
לוח לבך : לכהבם על לבך : באורם ללמדם היטב להיות
נודעי׳ וגלויים נגד עיניך ובדעתך : כי כל פלואי המצות
נודעי׳ לך מן זקני שעריך : ״משלים וסתומי׳ שדברה
הורהך :כגון ענין זה וענין לא תאכלו על הדם ، וענין פרי
עץ הדר ודומיה׳ כאשר נבאר למטה באו נביאיך ופירשום
וגלום לעדהך ، אם הבקשנה ככסף וכמטמוני׳ ההפשנה :
אז הבין יראת ה׳ הבמת אלהיך : ״נגדם וכמוהם שנאמר
כלו כליותי בחיקי :ולא שכלו ונכרתו ונחתכו וגפלו בחיקי:
כי אם מגיד ממחשבות ודאגות ויגונות גועו וכלו מצרות
גלוהך :״כפו תמו בבהלות, לפי שהמחשבות תלויות בכליות:
שנאמ׳ אף לילות יפרוני כליותי בוחן כליות ، קרוב אהה
בפיהם ורחוק מכליותיהם ה׳ אלהיך : ״על הזרוע כן נאמר:
את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי : וחזקתי את זרועות
מלך בבל ، מגיד על שהשפיל זה וזה הגביר וגבר בצווי
ובחפץ צירך : ״פירוש היד כן נאמ׳ כי ימוך אחיך ומטה
ידו עמך מגיד על חלישות דלים ואביוני׳ של עמך : וכן
על הברכי׳، וברכי׳ כורעית תאמין מגיד על הנהשלי׳ מכת
ככחך : ״צורך וענין הרגל כמו כן : וכל העם אשר
ברגלך : לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדי׳ ודומיה׳
כמו כן : להלישות ולכת כן דרך הורהך : ״קום ועקר
כל אלה : ורבי׳ כאלה אמורי׳ על בני אדם מכף רגל ועד
ראש ואינ׳ דבוקי׳ בם ، קל וחמר לעושה פלא : וכן לענין
מלבוש כמלבושך : ״ראיתו שאמ׳ באיוב צדק לבשתי
וילבשני ، והצדק אינו בגד ללבוש : וכן המשפט אינו
מעיל : ולא מצנפת ולא אזור לחבוש ، ולא לענין הוד
וכבוד כגופך : ״שדי קל וחמר להיות עליו לדרך אמה כ״א
לדרך מעבר ، וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו
כגבור גבר ، הלא להם לרעת משפט אלהיך : ״המים
דעי׳ הוא צדיק הצדקה טלבוש הודו: והוא המושיע וישיעה
כבודו ، ולא כגבור בשרין וככבע ישועה בראשו להגן בעדו:
במכות לוחמו בהצו ופידו : כ״א נשא המשל עליו כגבור
מלחמ ך :

(**עת) התמורו** כיוצא בו אמר : ה׳ כגבור יצא
כאיש מלחמות יעיר קנאה וגו׳:פתח
ה׳ את אוצרו ויוצא כלי זעמו לנקמה וקנאה : להנקם
מאויביך להושיע לאוהביך : ״שלהבת אש לכך נאמ׳ והיה
בית יעקב אש ובית יוסף להבה וגו׳ : ואין בני אדם
באמת קש ואש להבה ، אלא שמאבדים . שונאיהם כאכול
קש אשך : ״רשפי אש שורפי׳ ומכלי׳ כל דבר לעיני בני
אנשיך : לכך נשא המשל על אלהינו יה׳ באש: שהוא יכול
לכלות ולאבד כל עולמך : לכך נראה כבודו באש להפחיד
וליבר עמך : ״קראו בשם אש שנאמ׳ כי ה׳ אלהיך אש
אוכלה : ויצא רשף לרגליו : אש לפניו תאכל ، ואינו אש
אוכלה כ״א לענין נקמה באויביך וישועה להסידיך : ״צרתו
ונקמהו באויביו כאש : כשאמ׳ באויבי דוד ע״ה עלה עשן
באפו ואש מפיו האכל גחלים בערו ממנו באש ، ועליון
יתן קולו ברד וגחלי אש הם נקמות אלהיך : ״פרא וכפיר
נקרא לענין נקמה : ככתו׳ כי אנכי כשהל לאפרים וככפיר
לבית יהודה ואינו מגיד כי כן הוא שוכן רומה : כ״א ישלח
עלידם חיות רעות ככתו׳ חית השדה הבקעם לשונאי צורך:
״על כי גם בני אדם נקראי׳ חיות כפי גבורתם ומעשיה׳ :
שנאמ׳ שריה בקרבה אריות שואגים שופטיה זאבי ערב
במעלליה׳ : צופיו עורים לא ידעו כלם כלבים אלמים כער
רועי עמך: ״שרי שבטי ישרון נקראו לכך גור אריה יהודה
יששכר חמור גרם ، בנימין זאב יטרף ، יהי דן נחש עלי
דרך ; נפתלי אילה שלוחה ודומיה׳ בדברי חוזיך : ״נורע
כל זה במשל : כן הוא לאלהינו יה״ש שבכל לא נמשל :
וכפי שמרמה ומאמר כפי נביאיך בחידות קרובות ובמשל :
יאמירוהו גם עמו במבטא שפה בשפתיך : ״מאמר הנאמ׳
ריבה ה׳ את יריבי ، ואת יריבך אנכי אריב וגו׳ וכתו׳
ואנכי בראתי משחיה לחבל : וכן אומר והרק חנית וסגור
לקראת רודפי ובסוף אמ׳אמור לנפשי אני ישועתך : ״לכן
נודע שזה המשל בעוזרי דוד לחזקם אלהיך במגינם וצנת׳
וחנית׳ להכניע רודפיך ، ולהושיע לעמך ، וכן לענין גבורה
והלצה מיד לוחמיו נקרא אריה וכפיר ביד הוזיך : ״ככתו׳
כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו،כן ירד ה׳ צבאות וגו׳،
וכן לענין גנון והצלה מיד לוחמיו נקרא בשם צפור בעופפו :
שנאמ׳ כצפרים עפות כן יגן ה׳ צבאות על ירושלם גנון
והציל לעמך ، יגיד כמותו כנשר יעיר קנו וגו׳ באברתו
יסך לך וגו׳ להגידה : אשר באת להסות תחת
כנפיו בכבוד אלהיך ، ואם אנחנו שומעים המשל
והחידה : ועוזבים המליצה ופתרון הורה הלא
נוסיף חרון אף ה׳ להתגודדה ، מן קצף אלהיך . :
״מפשות לב לאמר כאחינו שצור עולמים פעם כבחור ופעם
כזקן ובגדיו מכובסים שנאמר לבושיה כהלג חור ושער
ראשיה כעמר נקא، ונאמר דודי צח ואדום וגו׳ מדוע אדום
ללבושך : ״חזה ר׳ ישמעאל באמרו ראיתי אכתריאל :
ה׳ צבאות : ונענע לי ראש כמניד ואמר לי ישמעאל בני
ברכני כבנים המתברכי׳ מאבות، וזה במסכת יומא :ולעתיד
ירקד לפני עמו כמשחק בגן עדן במאכל ובכום שלחנו
בברכת המאכלות :ויאמר להם הרי אני כיוצא ובא עמכם:
ככתוב אכלו רעים שתו ושכרו דודים : וזה במסכת זבחים
בהלכותיך : זולגות עיניו בכל משמר ומשמר בשלש משמרות
שתי דמעות : ככתוב ודמוע הדמע עיני וגו׳ הרי שתי
דמעות ; וזה שנו אותו בתלמוד זרעים שלש משמרות הוה
הלילה ובכל משמר ומשמר הוה בכי שתי דמעות וגו׳:ובטל
מעל ראשו וקווצותיו נמרטו׳ ונרססות טל כי גלה עמו :וזה
במסכת חגיגה בתלמידך :״ואומר אוי לי שהחרבתי את ביתי
והגליתי את בני וגו׳ : על כן ראשי נמלא על רסיסי לילה׳
קווצותיו : וימינו לאחוריו השיב וכאבל מהאבל על עמו
באורך גלותו :ואלה כתובים במסכת חגיגה ובבבא בתרא
הלמודך :״הוא משחק על לויהן כמשחק עם הצדיקי׳ שנאמר
לויהן זה יצרת ל״ב: התשחק בו כצפור וגו׳ וזה במסכת
זבחים : וכפד ותגר שק ועשה קרחה ובכה: שנאמר ויקרא
ה׳ אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור
שק וגם זה במסכת הגיגה בדברי רועיך : ״דברו כזאת
וכזאת ומי יוכל לכפר : עון הנביא כעון הדורש וגו׳ :
האומר ומורה ולומד ומהלמד ומספר : ור׳ יוסי הגלילי ור׳
אליעזר ור׳ עקיבא שלשת רועיך : ״גנו לדבר חכמהם כי
יד נראתה בחמש אצבעות במצרים שנאמר וירא ישראל את
היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים : כמה לקו באצבע
עשר מכות אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות : ועל הים
לקו חמשים מכות אויבך : ״במנין האצבעות ערכו ומדו :
ועל אצבע אלהים סמכו והעידו : ור׳ אליעזר אמר מאתים ،
ור׳ עקיבא מאתים וחמשים מכות כזאת סדרו והגידו ، וזה
בפרקי ר׳ אליעזר והכמיך ، ״אמרו עוד ועתה הניחה לי וגו׳
מלמד שהחזיק משה בכנף בגדו של יוצר הכל אלהים ה׳ ،
ותנוך הוא מטטרון נער נאמן לאלהיך ،

(עט) **אמנם** גם כסאו ככסאו ושמו כשמו , ה׳ הקטן כשם רבו שמו , שנאמר כי שמי בקרבו , והוא מקטיר ומקריב לפניו במזבח של מעלה רוחות של צדיקים , וזה במסכת בראשית רבא דברי רועיך , "בישיבתו סביביו יושבים בעלי תלמוד חכמיך , ומלאכים עומדים לפניו כמשרתיך , וגרים שמעתתא מפומיהו דכולהי רבנן מן החכמי׳ שמתו רוחות׳ ביד האלהי׳ כשמך , ומפיהם גרים התלמוד אלהיך , וזה במסכת עכומ"ז הלמודך ; "גם פלגי החכמים בשמים בענין ואם בהרה לבנה וגו׳ , שדי אומר טמא , והחכמי׳ בעלי ריביו אומרי׳ טהור לנצחו ברוב חכמה ובינה , ולא היו מקבלים ממנו הרוחות ונפשות מריבי אלהיך : "דבר צוה למלאכו אחד מהנצבים לפניו לרדת ולקחת נפש רבא בר נחמני להורות ולהוכיח בינו ובין מריביו כי היה חכם גדול בקי באהילות תורתך : "המלאך מהר לעשות צוויו ולא היה יכול לקחת נשמתו של רבא ב"ר נחמני שהיה לומד הלמודו ברוב מאוויו: חזר אל מי ששלחו אמר לו איני יכול לעשות צוויך: "וגער לו להערי׳ בערמה : לך עמוד לו כאורב והסער ברוח האילנות שסביביו בחכמה: ויביט לראות וישתוק מתלמודו וכשישתוק מהלמודו קח רוחו והביאה אלינו : וכן עשה מלאך אלהיך: "וזעקת נפש החכם כי הרגישה בדבר כעלותה השמימה : אומרת טהור טהור מכזב לאלהי׳ בדעת ומזמה ועוזר לחביריו ומחייב לאלהיה׳ אלהיך : "חייך גחיך הוא ואומר נצחוני בני ונתעלסה יחד: וכן נצחוהו בכמה הלכות כמה פעמי׳ נפשות רבות על כל אחד ואחד : וכן במעשה ר׳ אליעזר עם חביריו הוו קא מפלגי בחוליה של תנור של עכינאי שנתן בשיט מעוגליי דברי רועיך : "טעמם היה באסור והתר : ר׳ אליעזר אומר טמא וחכמים אומרים טהור מוכיח זה לזה : אמר ר׳ אליעזר אם הלכה כמותי אמת המים תוכיח ושבו המים לאחור ולא קבלו ממנו החכמי׳ כזה : עוד אמר ר׳ אליעזר אם הלכה כמותי אילן חרוב יוכיח ונעתק האילן ממקומו ועמד במקום אחר ולא קבלו גם מן האות השני זה : ועוד אמר כותלי בית המדרש יוכיחו : נטו לנפול בארצך : "יחד עוד לא קבלו ממנו: וכשראה ר׳ יהושע לכותלי בית המדרש שנטו לנפול גער בהם ואמר להם החכמי׳ מחדדין זה עם זה ומה לכם עמנו : לא נפלו מפני כבודו של ר׳ יהושע שגער בהם לעיניך : "כפופים נשארו מפני כבודו של ר׳ אליעזר: ועוד לא קבלו ממנו : אמר עוד ר׳ אליעזר אם הלכה כמותי בת קול יוכיח : יצאת בת קול ואמרה מה לכם ולר׳ אליעזר בני והלכה כמותו בהלכותיך : "לא קבלו עוד לבת קול : כי אז עמד ר׳ יהושע לרגליו להדוף לקול ה׳ ואמר לא בשמי׳ היא לאמר וגו׳ כלומר אין יודעי הורה בשמים ואין אנחנו מקבלין לבת קול : אז כששמע הבורא אמר נצחוני בני רועיך: "מאהבת שדי לכבוד נשמת רבא בר נחמני: לא עזב נופתו לכלבים: כי אם השליך משמי׳ אגרת לישיבת נהרדעא כתי׳ ביה כן רבא ב"ר נחמני נתבקש לישיבת מעלה של אלהיך : "נעלה לשמים להורות ולהוכיח : וקמו כל איש חרד וישוטטו באפיקי׳ ואגמים ובגאיות ובין כל אילן ושיח : עד שהביטו וראו בני עיט מעופפות באויר והלכו לשם ומצאו נבלתו וישבו שם לכבוד החכם רועך : "ספדו על גופו שבעת ימים : ובקשו להפרד ממנו נפלה עוד אגרת שנית כתוב בה כל מי שיפרד מהנה יהא בשמתא הוסיפו עוד וישבו שם שבעת ימים : נפלה עוד אגרת שלישית משמי מרומיך: "עוד כתוב בה עלו לשלום ולכו לב׳ וכן עשו : בקש שדי לעלותו ברוח סערה השמימה להגיד לרבים וחם יבקשו ויחפשו : ורוח סערה הסוערת בעולמך: "פתע פתאום נשארו לאיש ערבי וגמלו : מעבר נהר פפא לכבדו האחד הפילו : ושאל לנמצאי׳ מה זאת הגידו לו : אודות רבא בר נחמני להחריב עולמך : "צעקו בקול אהה ה׳ אלהים אתה בראת רבא בר נחמני: ואתה לקחתו למה החריב עולמך : וברוחך זו נשאתני ותשליכני: מיד שקטה הרוח ומקצפו שב אלהיך : "קבעו וכתבו זה בפרק הגמר השכר את הפועלי׳ : תוך התלמוד חזקוהו ברוב מלולי׳: בי כן אמרו כל הגדה שעבר עליה התלמוד סומכין עליה כדברי נביאיך: "רשמו וכל הגדה שלא עבר עליה התלמוד אין סומכין עליה : וכל מעשי עניינים הללו כתובים במסכת בבא בתרא והבן עליה : ושים דעתך : "שפטו עוד זמנא הדא פגע ר׳ ישמעאל לאליהו ז"ל שאל לו מה איכה עביד קודשא בהיך הוא בזמנא דאמר רבי יהושע לא בשמים היא : אמר לו חייך גחיך הקב"ה ואמר נצחוני בני רוחות חכמיך : "תעה לדרכו ר׳ אבא בר חנא בטורא דחורב : ושמע קול מכריז ואומר מי מפר לי שבועתי מי מפר לי שבועתי עבור עמו לגאול ולקרב: בא החכם והגיד לחביריו חכמי רועיך :

(פ) **תמהון** ובהלה אחזתם כשמעם : וינאמו לו אי שמים ווי לנו מה עשית כשמעך למה לא ענית לו. מופר לך מופר לך ואז לעם ה׳ היית מושיעם : ענה להם נסתפקתי בשוגגיך: "שמא על שבועת מי כבול שואל שהופר לו וע"כ לא עניתיו שאפיר לו לקים לא יחל דברו אבל אחרין מוחלין לו : וגם אלה בבבא בתרא בהלכותיך : "רבי פלוני אומר פעם אחת נכנסתי בהרבה אחת ושמעתי קול יונה מנהמת בקשתי למצוא ולא מצאתיה יצאת בת קול בנחת מכרזת באזני בהורבתך : "קשוב נא לא יוני נינהא אנא הוא דנהימנא נהימנא על היכלי צוחנא על מוקדשי בכינא על בני דאבדו מפתורי , וזה במסכת ברכות ובסוף הסליחות שמתפללי׳ בתעניותיה׳ ואומרים בבכיה הלא אמרית ליך כנשתא דישראל אי מנשיינא ליך אנשייה לימיני לא עילנא ליך דהיכלי דאית בשמיא אי בעית דתידעי אתי ושמעי בערן דתשמעי קל יונא די מנהמא לא יוני נינהא אנא הוא דנהימנא כל הענין כלשון רועיך : "צרחו עוד במסכת בבא בתרא ואתה עלה אל ה׳ מבעי ליה אלא זה מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב כי שמי בקרבו מלמד ששמו כשם רבו : ואמר אל תמר בו כלומר אל תמירני בו כך פירשו מפרשיך : "צוחו עוד ואמרו בשעה שאמר הקב"ה לנביאו ירמיהו לאמר לישראל אביך האמורי ואמך חתית אמרה לו רוח פסקונית אי רבונו של עולם אם יעמדו אברהם ושרה לפניך בדין אתה מכלי׳ אותם בזה שאמרת וחרפת לבניהם באמרך להם אביך האמורי ואמך חתית : ריבך ריב את רעך : וסוד אחר אל תגל בצווי נביאיך : "פצו עוד באמרם ארבעה עלו לפרדס : מענהו בשמים ר׳ ישמעאל ורבי עקיבא ואלישע ובן עוזא ; ר׳ ישמעאל : ור׳ עקיבא שניהם עלו לשלום וירדו לשלום בארצך : "פמיליאה של מעלה כשעלה בן עוזא וראה מיד נשתגע : אלישע כשעלה וראה למטטרון יושב וכותב זכויות והיובין של בני אדם במחשבתו פשע : שאמר בלבו הס ושלום שמא שתי רשויות בעולמך : "על כי הא למדנו והחיות רצוא ושוב וגו׳ כשהרגישו המלאכים כי כך הרהר לחשוב מיד תפשו למטטרון מצווי ה׳ ומחוהי שיתין פולסין דנורא : מענהו הכוהו ששים רצועות מן אשך : "שחו נאמו לו המלאכים כשראית אדם עולה למרום לא היה ראוי לך שתשב , אז כעם מטטרון וגזרו ומחק כל זכויות של אלישע לפני האלהי׳ בלי להחשב : ויצתה בת קול אומרת שובו בנים שובבים חוץ מאלישע פושעך : "נאם אלישע בדעתו כשמעו מעתה אין לי תקוה מיד ירד בארץ וכפר בה׳ מצאו ר׳ מאיר תלמידו אמר לו ווי רבי מחלל אתה שבתות ה׳ : ספר לו ההויה : אז אמר לו בוא רבי ונשאל מאותות אלהיך : "ממדרשות נשמע מה ידברו : הלכו ושמעו ממדרש אחד הוגה ולרשע אמר אלהי׳ וגו׳ כזאת יברו : והיה נער אחד כבד פה קורא ואומר ולאלישע אמר אלהים מה לך לספר חקי אלהיך : "למדרש שני הלכו ושמעו הינוקות לומדים אין שלום אמר אלהי לרשעים : ונער כבד פה אומר לאלישעים : אמר לו אי רבי מאיר הלא אמרתי לך מעתה אין לי חלק מאלהיך : "כפר באלהים והלך לו : בא ר׳ מאיר לאמר הלכה משמו ולא היו החכמי׳ מקבלים ממנו משום דגרים שמעתתא מאלישע אחר לכן פסלו לו : אמר לו ר׳ פלוני והא רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק ומאז קבלו ממנו חבריך: "יחד ר׳ ישמעאל כהן גדול ור׳ עקיבא חבירו כשעלו למרום ראו ליוצר הכל: יושב על כסאו קרבו שניהם לפניו באו המלאכי׳ לדחפם ולהפילם ממרום בארצך: "טוב ומטיב

נער כם יאמר להם הניחו לזקן זה ר׳ ישמעאל שהוא כשר לפני לשרתני מכם וגם לזקן זה לי רזי לי ואגלהו למטטרון משרתי נער אלהיך : "חפצו לגלותו הוא לזקן זה ר׳ ישמעאל והוא יגלהו לבני ואז בא מטטרון וגלהו ה׳ טעור קומתו והוא גלהו לזקן ר׳ ישמעאל ור׳ ישמעאל גלהו לר׳ עקיבא חכמיך : "זעק ר׳ ישמעאל ואמר כשבאתי והרציתי את הדברים האלה לפני ר׳ עקיבא אמר לי כל היודע שיעור זה של יוצרנו שבחו של הקב"ה באהבר שהוא גדול בעולמך : "ושהוא מכוסה מכל הבריות מובטח לו שהוא בן העולם הבא : ומוב לו בעולם הזה ובעולם הבא : ומאריך ימים בעולם זה בעולמך : "הגיד עוד אמר ר׳ ישמעאל ואני ועקיבא ערבים בזה שכל מי שיודע שעור זה של יוצרנו שבחו של הקב"ה שהוא מכוסה מכל הבריות בעולם זה לפני אנשיך : "דרוש וזכור מבושר ומובטח שהוא בן העולם הבא : ובלבד שישנהו במשנה בכל יום ויום לגרכו בחבה : קומתו מלא כרשו של אש ה"יוג שמה לעיניך, "גודל קווצותיו בקומתו רוב"ג שמו ועינו אחת שהיא נוטה ורואה בה מסוף העולם ועד סופו אמציה שמו : כך שיעור כל אבר ואבר באורך וברוחב ובשמות אשר שמו לאלהיך : "בספר מעשה בראשית דר׳ ישמעאל תמצאהו מבורר כל השיעור : וכל מעשה זה במסכת ברכות ובקש כשואל : והחקור ותבין דברי חכמיך כי מי יוכל לקבצם ולכתבם : אם רקיע שטר יהיה והים דיו והאילנים קולמוסים : וכל המבינים סופרים ילאו לכתב׳ ולמנותם אשר חרפו את ה׳ הגואל : וחרפו קדושת שמו ומלאכיו ונביאיו ועקבות משיחך : "אכן מקצתם ספרנו ונספר אחת מני אלף : להרמיז ולגלות בדויות החרדי׳ לדעת אמונת דתם : ועוד כי בררו שמלאכי׳ שרים ממונים בשמותם בכל אבר ואבר של הקב"ה : ומלאכים עוד ממונים בשמותם : מהם במזרח ומהם במערב בצפון ובדרום בפיאותם : ובים ובתהומות ובכל רקיע ורקיע משבעה רקיעך :

(פא) אף גם אורך הארץ שיערו ואמרו מהלך חמש מאות ושתים שנה : וכן רחבה : וכן לשבע ארצות : וגובה שמים מארץ מהלך חמש מאות שנה ושתים שנים : וסמכו במנין שנות אברהם ויצחק ויעקב שכללם הק"ב שנים : ככתוב אשר נשבע ה׳ לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ : מלמד ששנות אבותיכ׳ כמהלך ימי שנות השמים עד ארץ כשנות חיי הבלך : בעביו של רקיע כן וחללו של רקיע מרקיע עד רקיע כן : הלליהן ועבייהן כן : וכן לשבעה רקיעך : וארבעה עלו בפרדס , בשעה אחת לשמי רקיע כן נאמו רועיך : "גם שם הנער מטטרון כשם רבו שנאמ׳ כי שמי בקרבו : שם הקב"ה ע"ב אותיות ושם הנער ע"ה אותיות ושם ה׳ בלבו : שנאמ׳ כי שמי בקרבו וכשהוא יורד יורד בו׳ אותיות שלא תמרד מן עולמך : "דרשו ואמרו כן סדר מלכו של עולם : אין לך רשות לדבר ככתו׳ בספר בר סירא , במופלא ממך אל הדרוש במכוסה ממך אל תחקור : במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות לעולם , בראשית ברא"שית בגמטריא חו נפק מן יו"ד א"ת מן הא׳ מן ע׳ ומן ל׳ שב"אלכם וי׳ שבא"הם בט"ע זהו שם המפורש , כ"ו ז"ו במ"ו כס"ז כ"ו ז"ו שבו נבראו שני עולמות ובזה יהיו המתים לעול׳ , וזה במעשה בראשית דברי הכמיך , הוא ר׳ עקיבה אמר מעיד אני עלי שמים וארץ שאני יודע דרכי שמים בדרכי נהרדעא ור׳ ישמעאל אמר נהירנא שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא וזה במסכת העניות דברי רועיך , ור׳ נהן הלמידו של ר׳ ישמעאל אף הוא העיד כי מדת החוטם של הקב"ה מסר מטטרון לר׳ ישמעאל , ארכו כאורך אצבעו גם אלה במסכת ברכותיך , "זעקו עוד כי מטטרון בכל בקר ובקר קושר תפילין בראש הקב"ה ומתפלל בחדריו , אשר בכל מתפללי׳ הכל לפני הבורא שנ׳ ושמחתים בבית תפלתי נאמ׳ אלהיך , "חכמו בבית תפלתם לא נאמ׳ אלא בבית תפלתי , ומאי מתפלל יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ואתנהג עם בני במדת רחמי , ועם ביתי , וכל עניניך : "שטפה תפילין שלו כצורת ש"ן וקושר באחורי ראשו וזהו שהראה למשה ע"ה שנ׳ וראית את אחורי ופני לא יראו זה כבוד ראשו : גם אלה במסכת ברכותיך :

"יחד גם ענין התפילין מן עור השליל תפורים בגידי השור וכדמות ש"ן קשירתו ובתי התפילין מרובעות רצועית שחורות מן שור ושבזרוע ימין משוטות לעיניך : "כן המזוזות מן עור צבי מרובע כתוב בו שמע ישראל ', ואהבת את ה׳ אלהיך : כל הפרק : והיה אם שמוע בפרק שני : וענין הציצית כלל הפרק כתובי׳ במסכת זבחיך : "למדו עוד כי בטליה לבן צח מתעטף הקב"ה ביום ומתעסק בלמוד עם נפשות החכמי׳ ובלילה מתעטף בטלית אדום ועוסק בדברי הנביאי׳ שנ׳ דודי צח ואדום וגו׳ ואמרו אם צח למה אדום : מלמד שביום מתעטף בטלית צח ועוסק בתלמוד ובלילה מתעטף באדום ועוסק בדברי נביאיך : "מררו עוד ופשעו וכה אמרו כי הקב"ה הוא מלמד התינוקות שמתו בעולם הזה קטנים : שנ׳ את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים : ורוחות האחרות שאינן הוגות תלמוד שורפן באש ומקטירן מטטרון ומיכאל השר הגדול לפניו ואלה כתובי׳ במסכת עכום"ז בהלכותיך : "נאמו עוד כי יש לה׳ מקום שמו במסתרי׳ ולשם בוכה הקב"ה בכל יום שלש דמעות מפני גאוותן של ישראלים : שנ׳ ואם לא תשמעוה במסתרי׳ תבכה נפשי מפני גוה וגו׳ גאות עדת עמך : "ספר ושק חגר ועשה קרחה ובכה וקומתו כפופה : וימינו לאחור ובצע אמרתו הוא חשן מעילו פור"פירן שלו העדופה : כי כך פירשו בצע אמרתו אין אמירה אלא חשן שבצע ובקע חשן פורפירן שלו ואין בה הרופה : וגם זרועו חשופה : בקיין ובחרף חרופה : שדופה ושדופה : נקופה ומוקפה : סחופה שזופה : שנאמר חשף ה׳ את זרוע קדשו : וכתוב עשה ה׳ אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם וגו׳ וזה כתו׳ במסכת חגיגה הלמודך : "עששה מכעס עינו וצועק ונאנח , שנ׳ עששה מכעס עיני וגו׳ מי יתן ראשי מים ועיני מקור וגו׳ ובעצלות ישראל במצותיו יתחלט הבורא ית׳ מכח שנ׳ בעצלתי׳ ימך המקרה וזה הוא שאמר המקרה במים עליותיו עליות שמיך : "פנסיו הדעיך מלאור בעיניו : מענהו נרוהיו ולפידיו טפנ"ריטו כבה מלאור לפניו : וישב באבל מתאבל בשלחנו בחשך אודות עמו ובניו : שנ׳ שמש וירח קדרו וכוכבי׳ אספו נגהם מעיניך : "צוה וכפה כרסון שלו , מענהו הפך מטתו וכסאו מלמעלה למטה : כאבל שהופך מטתו , שנ׳ עד די כרסון רמיו ואין רמיו אלא השלכה והפיכה מלשון רמה בים ויחד הלך מעצבונו וברח מדירתו וכאורח ללון נטה : ובחוץ נמטר ונשלג שנ׳ שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילך : "קשור ואסור במחשבי׳ שנ׳ מלך אסור ברהטים , וידו אסורה וקשורה ואינו יכול לשלחה להושיע לעמו כאשר פייטו ר׳ אליעזר קליר והיה הרמה אשר ברהט אסורה בתפלת יום כפוריך : "רואים אותו מלאכיו ובוכים בצרתו גם הם עמו , שנאמ׳ הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון עמו : ובכל צרת עמו גם הוא משתתף שנ׳ בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם לעדת עמך : "שבר כל ענינים אלה כתובי׳ במסכת חגיגה : ובתפלה׳ ערב ובקר מנהמי׳ לאלהיה׳ בישיבה וביציגה בנפש ערתה , תושבחתא נחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן , ה׳ אלהיך : "תפלת׳ והתנת׳ אחר שיתחננו משתחוי׳ קודם בפניה׳ , ושני בצד שמאלם ושלישי בימינם , ורביעי באחוריה׳ , לפי שפרשו זה במסכת ברכותיך :

(פב) תען לשונ׳ כי שני מלאכי׳ מסר האלהי׳ לכל אדם : של שמאל מושכו לרעה ושל ימין לטובה והשטן מקטרג לאחרי האדם : על כן גזרו לכך חכמיך : "שני המאורות הגדולי׳ את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה כן כתו׳ בתורת אלהי׳ , והם התכימו ופירשו לאמר קראם בתחלה גדולי׳ , ואחר כך שנה דבר אלהיך , "ראייתו שהלכה הלבנה וקטרגה לחמה ומעט האל אורה , ובזה חטא אלהיך וצוה למשה ע"ה להקריב קרבן על שטו , ואמר שעיר זה יהא עלי כפרה שמעטתי את הלבנה מאורה שנ׳ ושעיר עזים א׳ לחטאת לה׳ בראש חדשך : "קבעוהו כתבוהו במסכת חגיגה אף זה , וכה אמרו עוד כי בכל בקר ובקר

מכה הקב"ה את השמש ומהאדם לעין כל חוזר בכתו' בבקר
בבקר משפטו יהן לאור לא נעדר ולא יודע עול בושת כזה
פירושך : "צדקת השוכהו בצדו ולא יודע עול בושת הוא
מי שפירש בפסוק זה הפירוש , עליו נא' ולא יודע של
בושת וזה כתו' במסכת פסיקתא באיכה רבתי מפורשת זה
הפירוש : ועוד אמ' על שלשה אנשי' הקב"ה בוכה יומם
ולילך , "פרנס המתגאה בתוך הצבור בהנ' : ועל אדם
שמזלו ללמוד ויש לו ואינו לומד : ועל אדם שמזלו שלא
ללמוד ואין לו ולומד , וכל זה מאמרם כי נפלו במזל רע
וטוב ואינו יכול להחליפ' ולטנות' קונם , להוציא' ממזלו'
ילידת' שנפלו בכוכביך : "עוד חיי ומזוני ובני במזלא הליא
מלתא לא בזכותא הליא מלתא , וזו במסכת קדושין
חרותא , ואלה מפורשים בברייתא דר' שמואל חכמיך :
"שתו עוד במשה ע"ה נתאבל הקב"ה עליו שלשי' יום בעת
קברו אותו שנ' ויקבור אותו בגיא וגו' ואחרי כן צוה
יהושע משרתו : הכינו לכם צדה לדרכך : "נאמי כן עוד
על מהושלח נתאבל שבעת ימי' , שנ' ויהי לשבעת הימים
וגו' ואלה בבראשית רבא כתובי': ופירשו עוד על אבהו
חכם מתיבתא של כמי' חכם מתיבות קהלותיך : מינא חד
שאל לר' אבהו , אמר לו אלהיכ' כהן הוא , שא' ויקחו
לי תרומה וגו' וכשקבר למשה היכן נטבל הוא , אם האמ'
במי' , כתו' מי מדד בשעלו מים וגו' ואינ' מכלכלי' לאלהיך :
"לו ענה ר' אבהו בנורא נטבל דכתי' כי הנה ה' באש
יבוא וגו' ומדאורייתא כתו' כל דבר אשר יבוא באש העבירו
באש וטהר , וזה במסכת עבו"ז מסכתך , "כתבו וחרתו
שנ' במגלת אסתר ומרדכי , בלילה ההוא נדדה שנת המלך,
אמ' ר' תנחומא נדדה שנת מלכו של עולם בצרותיו , וזה
במסכת מגלה כתיב פירושך : "יום צוותו לאברהם אבינו
ע"ה להמול לו כל זכר , אמרו לא הבין אברה' באי זו
ערלה , והראה הקב"ה למילתו לאברהם עברו להמול לו
כזאת כל זכר , שנ' זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכ'
וגו' , מלמד שהראה מילתו לאברה' עבדו אב המון
עמך , "טעמם ופירוש' בכל מלת וזאת זה הראה הקב"ה
באצבעו לאותו המצווה כגון שאמ' זה יתנו כל העובר על
הפקודי' , מלמד הראה הקב"ה למשה כסף מטבע מתחת
כסאו לתת כל אחד ואחד מן הנפקדי', וכן כתי' במכילתא
דפיתא החדש הזה לכם וגו' מלמד הראהו הלבנה באצבעו
ואמ' לו כזה ראה וקדש לראשי החדשי' . וזה מעשה
המנורה , הראה למשה מנורה : וכן זאת החיה : וזה לכם
הטמא : הראה לו חיות ושרצי' ודגי' , וזאת התרומה א
וזאת התור' ודומיה' כאלה המלו' פירו' כזאת כפרשי' פירושך :
"חכמו עוד ואמרו מעשה שהיה רב חייא הגדול שעלה
החדש ערב ראשונה : והלכו הבהי כיון שלו לאורו הגדול
מהלך שלשת ימיך : יופי ויקר אורו בראותו ר' חייא נטל
צרורות אבן ועפר והיה זורק בה ומעפרה ואומר לה אי
חצופה למהר אנו מבקשים אותך בהשבוננו ועכשיו עלית
לראייה : מיד נבלעה במקומה לעתיך : "וקן היה אברהם
בעת בואו לכרות ערלתו : וידיו היו נרעדים מרוב חלישותו :
ולא היה יכול לכרות ערלתו : כשראהו הקב"ה רחם עליו
מרד משמך : "ותפש ידו והחזיקו וכרתו שניהם ערלת
בריתו : שנ' וכרות עמו הברית : עמו נאמר ולא וכרות לו
מלמד שכרתו שניהם מילתו : וביום ג' למילתו בקרו
האלהים כבקור חוליך : "הקב"ה חשב ובא לבקרו באו
מלאכי השרת לפניו : אמרו לו אין אנו מניחין לך לרדת
ולהתגאל במעשי ידיך בדם טנופיו : אמר להם לא : דם
זה חשוב לפני בקרבן עולותיך : "דבר השיבם לא : אני
בעצמי אבקר חולה שלי היום : וירד ובקרו שנ' וירא אליו
ה' ב"מ והוא יושב פתח האהל כ"ה : וכל אלה במסכתות
בבריתות ובבראשית רבא ובספר רב תנחומא הכמך : "גם
בעת שהוכו בכורי מצרים פירשו בעצמו ירד הקב"ה והכם :
שנ' ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כ"ב וגו'
וכן כתוב באגדת פסחים שמהללים ומשבחים לאלהיך :
"בערב החג אומרים ועברתי ב"מ בלילה הזה : אני ולא
המלאך : והכיתי כל בכור בארץ מצרים אני ולא השליח :
מאדם ועד בהמה : אני ולא השרף : ובכל אלהי מצרים

אעשה שפטים אני ה' : אני הוא ולא אחר בירידת מכות
אויביך : "אף אמר במעשה בראשית שמימי בראשית
עומדים על מימי אוקיאנוס : ואוקיאנוס עומד על מימי בוכים
כמעין קטן : ולמה נקראו מימי בוכים כי כשחצה הקב"ה
את המים למעלה ולמטה התחילו שלמטה להחציף פניהם
ולבכות למה לא זכינו להתקרב לבוראנו גם אנו כאחרים
העיזו פניהם ובקעו התהומות ובקשו לעלות למרומים עד
שגער הקב"ה וכבשן תחת רגליו ככתוב כה אמר ה' הנותן
בים דרך ובמי' עזים נתיבה והתחילו להתעצב ונחמן
האלהים ואמר להם הואיל ועל כבודי עשיתי המים העליונים
לא ידברו שירה לפני עד שיטלו מכם רשות שנ' מקולות מים
רבים אדירים משברי ים : ואח"כ אמר אדיר במרום ה'
ונאמנו עדותיך :

(פג) **אבן** גם בעת עבור ישראל את הים בחרבה:
נתגאו הימים שבימינ' ושמאלם לעלות
לרום ערבה: קרץ בעיניו הקב"ה להם מה לכם כסו לפרעה
ואז ככום שנאמר התהומות יכסיומו ירדו במצולות : אחרי
כן אמר להם הקאו את המצריים בחרבה: לראותם ישראל
אמר הים לפניו אינך עושה עמי כתורתך הקדושה והטובה:
מתנה דיהבת לי תקחהו ותחזור מדבריך : "בשר לו בזהאל
נא תתעצב יותר מאלה אתן מאויביו לך : ואם לא תאמין
לי הא נחל קישון יהא ערב ביני לבינך : שלא אשוב מתנאי
זה שאני מתנה עמך : ולא אכזב אליך : "גם ככה נהיה
ככתוב נחל קישון גרפם נחל קדומי' נחל קישון וגו' ע"כ
כתוב וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים כלם פגרים
מתים : ואמרו עוד כשהפילם הים הוצה לארצך : "דברה
הארץ לפני הקב"ה אינך עושה עמי כצדקתך : אלה שלא
הרגתים אני למה השליכם עלי קמה הארץ והשליכתם בים
והים עוד בארצך : לא זאת היתה מקבלת ולא זה דבר
אלהיך : הקב"ה כשראה כזה מה עשה: נשבע בשמו לארץ
ואמר לה קבלי ארצי שעה קלה למען יראו עמי מעשה אות
זה : אמרה הארץ אלה שלא הרגתים אני התן לי פגרים
באושי הלליך : "והעשה עמי שלא כתורה וכדין בארץ: אז הכה
הקב"ה בימינו ובלעה אותם שנאמר נטית ימינך תבלעמו
ארץ : וכל אלה תמצאם במדרש ובספר עירובין ובפסוקיא
שמזמרים בחגים פיוטי ופירושי רועיך : "זאת עוד נאמר :
בעברם ישראל את הים ביבשה שבו המים וכסו את ערוהם :
ונבלעו במים ויצעקו ותאמר : הבט לברית כי מלאו מחשכי
ארץ נאות חמס ואז נוצלו משאון ימיך : "הרו עוד בעת
שגזר פרעה כל הבן הילוד וגו' : ראו הנשים והיו יוצאות
בשדה ויולדות כל ילד הילוד : ומניחות אותם בשדות :
והולכות לבתיהן מפחד אויביך : "טונפן ומרחיצן ומולחן
והותלן מלאך אחד : אשר גזר בו האלהים והיה בא בכל
עת ונותן אז בידם תרי אבנין מן חדא הווא מיין דבשא
ומן חדא הווא מיין שמנה ויונקים מהם
הילודים יחד : ואז מעט מעט הוו מתרברבין
ומתגדלין ובאים רבבות רבבות שהיו יוצאים מן השדות שנאמר
רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי וגו' יאמר
אלהיך : "יום ראותם המצריי' עדרים עדרים מתהלכים
בשדות: היו רודפי' אחריה' להרגם ונטבעי' בעפר השדות:
ומביאים המצריים עגלות וחורשים עליהם שנאמר על גבי
חרשו חורשים האריכו למעניתם אויביך : "כמוסי' מכוסי'
בעפרם ונצלים מיד חורשיהם: ומתגדלי' ובאים מחנות מחנות
בבתי אבותיהם : וכשראו את הקב"ה הכירוהו כבנים
לאבותיך : "לידידן ואצבעותיהן היו מראין אותו ואומרי'
דין הוא אבונן דהווא רחצונן ומיין לנא חלבא מן כפא
ודבשא מעגרא ואנחנא מתרברבין ומתגדלין שנאמר ויניקהו
דבש מסלע ושמן מחלמיש צור: וכתיב זה אלי ואנוהו אלהי
אבי וארוממך : "מעט פירוש כל אלה כתובי' בדברי הימים
של משה רבינו ע"ה ובפסיקא סלהם שמזמרי' ביום חגיהם
להריחנו : ובפטירתו של משה ע"ה , אמרו בא המלאך
ליטול נשמתו ומצאו כותב תורתנו: אמר לו הן לי נשמתך
כי לזה שלחני שולחך : "נאם לו משה לך ממני מי אתה
ואז שלח ידו ועור עין ימינו בעט סופר אמשיך : ועוד גער
בו ונטבע בארצך : כשראה המלאך גבורת משה כביאך :

התתחנן

התחנן לפניו כאיש מתחנן ברוב התחנות מאחיך : "שית
והתנה הרבה לו ונצל מידו : חזר אל מי ששלחו ספר לו
הקורות אותו מידו , אז נתוכח הקב"ה עם משה תוכחה
גדולה ואמר לו לא טוב אתה מאדם הראשון שלא חטאת
כמוהו : ענהו משה אני טוב מאדם ומן נח ומן שלשה
האבות שכלם חטאו לפניך ואני לא חטאתי : ענהו הקב"ה
אף אתה חטאת בהריגת המצרי . אמר לו משה אי ארון
שמים אתה הרגת אלף אלפי' מצריי' ולא החשוב לעצמך
אל אלי החשוב נפש אחת : אז כעס משה ונסתר משה , ועוד
שלח הקב"ה את המלאך ובקשהו ולא מצאהו בכל ארצך ,
"עד שנלאה המלאך , והלך אצל הים ושאל הראיה את משה
בן עמרם , ענהו הים לא ראיתיו עד הנה , הלך אל הר
סיני וכן ענהו גם מיום קבלו התורה עלי לא ראיתיו עד
הנה , וכן במדבר וכן באהל מועד , וענה למלאך מיום הוליכו
את ישראל במדבר וכן מיום שהכן את משכן ה' לא ראיתיו עד
הנה , עד כי ירד הקב"ה בעצמו ומצאו וחבקו ונשקו ובכה
על פרידתו אשר פנה . . שנאמר וידבר ה' אל משה בעצם
היום הזה לאמר , עלה אל הר העברים הזה וגו' ומות בהר
ונאספת אל עמך גם אתה כאשר מת אהרן אחיך , "פניו
וכל משרתיו מלוין עליו וקברו הוא בעצמו , שנאמר ויקבור
אותו בגיא וגו' , וכל אלה וכאלה המצאם מבוררים בספרימו
בפטירת משה שפירשו חכמיך , שמתפללים בחג הסכות
מועדיך , ועוד בכפר ר' הנחומא מפורשים באזניך , "צעק
ר' עקיבא ואמר עוד אלו עשרים ושתים אותיות שבהן
נתנה תורה לשבטי ישורון וחקוקין הן האותיות בעט
שלהבת על כהר נורא של ראש אלהיך , "קרבו לפניו בעת
שהתחיל אלהים לבראת עולמו אלו הכ"ב אותיות אומרת
כל אחת ואחת בי תברא עולמך : וכן כלל האותיות
השיב האלהי' להן תשובות נכוחות כפי דברי אותיותיך :
"ראשונה נכנס אות הת"ו אמר לו כי תברא עולמך : שבי
תנהן תורה לישראל עמך : שנ' תורה צוה לנו משה וגו'
ענהו הקב"ה לא : שעתיד אתה שתנהן על מצחות
האנשים הנאנחי' והנאנקים ועל הרשעי' ת"ו של דם אלה
שינצלו ואלה שימותו רשעי עמך : ככתוב והתוית ת"ו על
מצחות האנשים וגו' יצא בפחי נפש מלפני אלהיך : אחר
כן נכנס ש"ן וכן כלם ויצאו בפחי נפש מלפני אלהיך :
"שסוף הכל קבל לאות בי"ת ואמר לו ברוך הבא בשם ה'
מכלם : ובו ברא את העולם ונתנו כתר לראש התורה שנ'
בראשית ברא אלהים וגו' : וכשראה זה אות אל"ף שתק
ועמד בצד אחד נבלם : קראהו הקב"ה אל"ף אל"ף על מה
אתה שותק מכללם : ענה לו אני יחיד באחד ואין לי פה
לאמר לפניך : "תוכן כל האותיות הללו נחשבין במנין
מרובה הי"ו ארבע מאות וש"ן ושלש מאות וכן כלם ולא מצאו
מרגוע במענם המרובה : ואני במניין אחד ומאין אמצא
תרופה לפניך :

(פד) **תרופה** לך אל תירא : שאתה תהיה בראש
כלם כמלך בגדוד שלא יירא : אני
אחד ותורתי אחת ואתה אחד בראש כל אותיותך : "שער
פירוש כלל האותיות האלה : ועל מה מהן זקופין וכפופין
ופתוחין וכתומין מהן קטנים ומהם גדולי' אלה מאלה ,
בפירוש אותיות של ר' עקיבא הכמך : "ראש בפירושו
בא"ת ב"ש א' זה אדם הראשון הי"ו זו התחלת ברייתו של
עולם שהעול' ברא במאמרו ובכפו יצר לאדם הראשון אב
יולדיך : "קדוש יצרו בשתי יצרין ליצר טוב ויצר רע שנ'
וייצר ה' אלהים וגו' בשתי יודי"ן כתוב ובשתי פרצופין
אחד כנגד פרצוף פניו ואחד כנגד פרצוף אחוריו : שניהן
מאירין וזוהרין שנ' אחור וקדם צרתני יוצרך : "צוהו
פירוש וקדם מה הוא שבתחלה ברא את האדם קומתו מן
הארץ ועד רקיע ממזרח ועד מערב וכשראוהו מלאכי השרת
כי כך גופהו ומראהו נזדעזעו ונרעדו ונרתעו מלפני אביך :
"פצו פה ועלו כלם לפני הקב"ה ואמרו שתי רשויות
וראשיות יש בעולם : אחד בשמים ואחד בארץ : מה עשה
הקב"ה באותה שעה הניח ידו בו ומיעטו והעמידו לאלף
אמה שנ' והשת עלי כפך : "עוד אמר ר' עקיבא באח"ס
בט"ע גז"פ רכ"ין הל"ק אל תקרי הלק אלא חלק וזה יעקב
שנקרא איש חלק : שחקק דיוקנו ודמותו של יעקב על כסא

הכבוד של אלהיך : "סדור קדושה בשעה שמקדישי' בניו
של יעקב מלמטה : מוריד הקב"ה פיו מלמעלה למטה
ומנשק פיו לפיו של דמות של יעקב אשר חקוק בכסא
הכבוד שהמיד עין האלהים אליו מביטה ונוטה : שנ' כי
יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתך : "נאם ר' אליעזר בן
קלר בפיוטו שמזמרין ומתפללין בראש השנה שאמר אופר מאז
קרובתו : וכן כתוב בתלמוד וממנו למד : ואמר בן מלך
זיוום שנה אלו המלאכי' שגלו סוד של הקב"ה בזמן אברהם
ע"ה ולוט כי משחיתי' אנחנו את המקום הזה וגו' בהצלת
לוט ובנותיו מתוך הפיכת אלהיך : נדחו מה' אלו המלאכי'
ממחיצתם זמן מאה ושלשים ושמנה שנה עד זמן יעקב
שישן וראה את הסלם בחלום שנ' : והנה מלאכי אלהים
עולים ויורדים בו : ובו בפרק היה יעקב בן שבעים ושבע
שנה : ומאלה המלאכים נולדו ונהיו הנפילים והגבורים
אשר היו בארצך : "מנה וחשוב בדעתך כי אז היה אברהם
בן תשעים ותשע שנה : וכן מאה היה כשהוליד את
יצחק : ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם : ויעקב היה
אז בן ע"ז שנה כללם קל"ח שנה לכן נדחו כזו מספרך :
מללו רחשו ודרשו עוד כי ר' יהושע בן לוי חי עדינה
כאליהו : כי בא מלאך סמאל ואמר לו הן לי נשמתך
שלחני בוראהו : גער בו מי אתה לך ממני איני מת כבני
עלמא יגיעי כח באדמתך : "לפחדו המלאך פנה לברות
מפניו ושב אל שולחו ואמר לו אלהי עולם איני יכול למחות
בידיו ולעמוד בפניו : ואינו מקבל צווי גזרתך : "ככה
נאם לו יקח נשמתו והביאה לפני : אמר לו אל תוסף דבר
אליו ושב המלאך המלא אליו בבהלה מהתנן לר' יהושע
בן לוי אל תשב פני [illegible] גזרה מפי גוזר ואומר והיה
עולמך : כשמעו ככה ר' יהושע מפי המלאך נועץ בחכמתו
ואמר למלאך שאלה קטנה לי ממך לעשותה ואל תשב פני
ריקם לך ההתנן ממני לשולחך : "יען כי מעתה אני מת
בגזירת גוזר ועושה : טרם תקח נשמתי תוליכני ואראה לגן
עדן בטרם אמות ואשמח בזה המעשה : ואחרי זאת הרשות
ביד שולחך : "טוב ומטיב לכל כרוב רחמיו קבל תחלתו :
ואמר למלאך לך עשה את שאלתו : הלך המלאך ולקחו
והלכו שניהם : ועמדו בפתח גן עדן אלהיך : "חפץ
להביט ולראות כל טובה ולא היה יכול : אמר למלאך תן
לי הרבך ואשען עליו וארים רגלי ואתנשא ואראה הכל :
נתן לו מלאך חרבו ונשען בו וקפץ ונפל בתוך גן עדניך :
"זאת שבועה נשבע לו בחי העולם מעתה איני יוצא
מהנה : כראות המלאך כזה וכשמעו ככה שב לשולחו בעצב
ואנינה : לאמר ילוד אשה רמני וכזבני וכה עשה לעבדך :
"ויוצר כל כשמעו אמר למלאכו לך בקש ושאל לכל
יודעיו ואנשי מקומו אם מימיו חלל שבועתו נוכל להפר לו
ממהלכו : ואם לאו : לא נוכל להפר לו ואיך יצא וימות
כבני אנשיך : "הלך המלאך ושאל לכל באי העולם : ולא
נמצא איש מעיד עליו כי חלל שבועתו מעולם : שב לשולחו
ואמר בקשתי ולא מצאתי עליו פשע בעולמך : "דבר זה
כשמעו נאם למלאכו אם כן מעתה הא לו ויהיה חי לעולם
כחנוך ואליהו לך קח מידו חרבך ואמר לו מעתה צדקת
ממני במעשיך : "גנוז אתה בחיי העולם מעתה תן לי חרבי
ואלך לי : אמר לו ר' יהושע איני נותן לך חרבך אם
תשבע בחי העולם לי : שלא תשלוף חרבך זאת להרוג
מעדתי ועמי עם אלהיך : "ברוה לך אז אשיבהו בידך :
ואם לאו לא אתנה לך : נשבע לו המלאך בחי העול' שלא
יריע לעולם מזרע ישראל ואז נתן לו חרבו והלך : ור'
יהושע נשאר בגן עדן חי בחיי העול' עם חיי עולמך :
"אכן כאלה וכאלה נואמי' בספריה' : בכל פרק ופרק
גמרותיה' : ובכל מסכתא ומסכתא בפירושיהם : ובין
הלכה והלכה בהגדותיהם , מלים לא יועילו להם : ומי יוכל
לכתוב ולספר לפני כל יראי אלהיך :

(פה) **אך** מעט מזער ספרתי אחת מני אלף באזני
כל חרדי ה' , להבין בין אביך הראשון
שכתו' בו אביך הראשון חטא וגו' : ובין בנים למודי ה' :
שכתו' בם וכל בניך למודי ה' וגו' והשיב לב אבות על
בנים

בנים ולב בנים לאחרוני׳ אבותיך : ״בגלל שכל
אלה ורב מאלה צריכים כפר בפני עצמם : אף להרבות
מלים לענות דברי׳ לא כן על ה׳ אין ראוי לנו לחקקם :
אבל מפני שמצאנו בדברי נביאיך : ״גלוים דברי המחרפי׳
כגון שאמ׳ פרעה מי ה׳ אשר אשמע בקולו : אשר חרפוך
ה׳ : ומאן הוא אלה די ישזבנכון מן ידי : וכתו׳ ואל
יבטח אתכם חזקיהו אל ה׳ לאמר הצל יצילנו ה׳ וגו׳ :
וכתו׳ עוד בסנחריב זה כי יציל ה׳ ירושלם מידי : וכתו׳
עוד על פרעה כה אמר ה׳ אלהי׳ הנני אליך פרעה מלך
מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי
ואני עשיתיני : ועוד כתוב אשר חרף אלהים חי : וכתו׳
ונוקב שם ה׳ וגו׳ ומקלל שם ה׳ וגו׳ וכתוב כל היום שמי
מנואץ ורומה׳ רבי׳ בתורת ה׳ , ונכתבים מידי הנביאי׳:
ונקראי׳ בתוך ישראל עם ה׳ , יען לדעת צדקת הצדיקים
ורשעת הרשעי׳ לחרפם ולגדפם ואולי להשיבם אל תורת
ה׳ , לכן מעט קט מהם הראנו לפני יראי אלהיך : ״דבר
אם יביעו ויאמרו : כי כמו שדברו הנביאים לשם ולהם יש
מליצה כן דברי החכמי׳ יש להם פירוש מה יבררו:תשובת׳
בצדם מדברי נביאיך , ״המראות והחזיונות והחלומות ודברי
כחומי׳ של נביאי׳ יש ליש , ולא יש לאין , מענהו יש
המראות והחזיונות ויש עמם בצדם פירוש מליצותיה׳ כתובי׳
אבל דברי חכמיך , יש לאין , יש דברי׳ לא כן ובצדם
אין פירושם גלוי לעיניך : ״וחפצם אם היה לכך היו
מפרשי׳ בכל אגדתם פירוש תשובת׳ ולא עשו כן : ולא
עוד אלא הסתומי׳ צריכי׳ הודעה וגלוי אבל דבריהם גלוי׳
מה השובת׳ על כן לאזני כל שומעיך : ״ואת אם היתה
בלבבם היו מבררי׳ בהוא המקו׳ : למען להגיד יחוד
אלהינו לעמו וכל עלום יגלוהו בכל מקום , אך בעבור
להתקיי׳ בם וקדוש ישראל התוו , וכתי׳ ויחפאו בני ישראל
דברי׳ אשר לא כן על ה׳ אלהיהם : דברו באלה
ובאלה לאלהיך : ״חמור מזאת ורב מזה והזק : היכשר כי
המלמד לאדם דעת ילמוד מאדם דעת : ואשר מי כמוהו
מורה : אדם לו יורה :והנותן לעמו תורה: היישר שאינו
יודע תורה ודעת . וחכם לבב ואמיץ כח ואשר חכמתא
וגבורתא דיליה היא יחכי והו אחרים חכמה לדעה:חלאל
יסכן גבר כי יסכן עלימו משכיל לעיניך : ״טוב ה׳ לכל
אשר יהב חכמתא לחכימין : צריך חכמה וגבורה מאנשי
חפצ׳ ונצרכין , ואשר מהדרא מלכין ומהקם מלכין :
יתהלל במלכותו ואינו יכיל להמליך מלכין : נותן ליעף כח
ולאין אוני׳ עצמה ירבה לפניך : ״יחד לעולם דברו נצב
ולא נפל דבר אחד מכל דברו : היפלו דבריו ארצה:והמפר
אותות בדים והמשיב חכמי׳ אחור ודעת׳ יסכל במאמרו :
היגרו דבריו עדי ארצה מקורצי׳ מחמר כמוך:״כבירכח לב
מלא כל הארץ כבודו : השמי׳ ושמי השמי׳ לא יכלכלוהו:
איך יכילהו מקו׳ במסתרי׳ לבכות בלי יוכל להושיע קהלהו:
ובתאי הגבול החווהו , היקבע אדם אלהי׳ הלא אתם
קובעי׳ לאלהיך : ״כמו כן מי אשר ירע מה בחשוכא :
והוא גלא עמיקתא ומסתרתא . אינו יודע מה ילד יום :ומה
יעשה במסתרי עמיקתא , והמגיד לאדם מה שיחו הלא יבין
מה יענו וישיבו אנשך : ״לכן בורא קצות הארץ ועושה
כל : הלא ידע את אשר עשה ומה בתוכם ובלב יצוריו כי
בל יכול . הפככם אם כחמר היוצר יחשב כי יאמר מעשה
לעושהו לא עשני ויצר אמ׳ ליוצרו לא הבין במעשי ידיך :
״מי אשר הוא יודע ועד לא ידע איך יפול דבר ,ומה שיעידו
וידברו עליו שגג דבר, ואשר עמו עז ותשיה לו שוגג ומשגה
ישגה ככל הבלי פיך : ״מגיד תעלומות חכמה , שם מורשה
לקהלת יעקב תורה תמימה : הליאתה לו לשוב מדברו
לצוות תורה שבעל פה להיות זהורם וסותר דברי תורהוהקדוש׳
האל יעות משפטואם שדי יעית וצדק בעולמך : ״נאמנה
הישרה , בלשון אחת אמורה , ובאופן אחד מדוברה :
ומיד נאמן אחד מסורה . ותורתך תורה שבעל פה משבעים
לשונות מקובצה מרותקה מקבלה מושרשה : ופני׳ רבים
מרבים בה ואומרי׳ לא ראי זה כראי זה והלמוד לומר
כדי להעמיד הלכות וגזרות כשורה : ועוד נואמים
זה אומ׳ בכה וזה אומר בכה, מחליף זה דברי זה להתיר׳:
ומיד תובלי׳ גוזרי׳ ותורצי׳ רבי׳ היא מסורה : ואיך תחלתה
וסופה לא ידעו שה פזורה:במצות ה׳ ברה: לא כאלה חלק
יעקב ותורתי , חלילה לאל מרשע ושדי מעול לפני חסידיך:
״נהינה תורה שבעל פה לא במקום ידוע נהונה ונדברה :
ולא בזמן נודע זכורה , ולא ביום גלוי כתובה ואמורה :
ומי מנביאי ה׳ כתבה ולמי מציה ושמורה , ולא עוד כפי
בית שמאי תורה זו צוה האלהי׳ הנכבד והנורא , או כבית
הלל או כחכמי׳ בעלי משנה וגמרה , הכזה דרך ה׳ ותורתו
הישרה: הלאל הדברו עולה ולו הדברו רמיה והלא נורא
הוא מאד בגבורה , אשר מוליך יועצי׳ שולל ושופטי׳ יהולל
מהכמתם לבערה , כהל אנוש יהותל ויהוולל בנחת
ובגערה , ואשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש אצירה
ויודע מחשבו׳ אדם וכל הנפשות לי הנה יאמר אלהיך :
״כוף בשובן אל האלהי׳ היוכלו לריב עמו הוי רב את
יוצרו הרש את חרשי אדמה וגו׳ הרוב עם שדי יסור מוכיח
אלוה יעננה , אם יחפוץ לריב עמי לא יעננו אחת מני
אלפיך : ״עוד המרגיז ארץ ממקומה והנותן נשמה לעם
עליה:והאומר לחרם ולא יזרח ובכחו רגע הים היגברו לפניו
לריב עמו הארץ וצאצאיה מי הקשה אליו וישלם בעולמך,פי
ה׳ דובר צדק מגיד משרים ויודע קץ הפלאות ,נורא תהלות
עושה פלא ואות , היפלאו ממנו דברי׳ ככתוב היפלא מה׳
דברי נפלאות ונוראות , פלאות עדותיך נפלאי׳ מעשה
אלהיך , ״פעל ועשה קורא הדורות מראש, חנן חיי העולם
לשני בחיריו , לפינחס הוא אליהו לפנים מראש , ככתוב
ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה׳ עמו : בדברי
הימים כתו׳ ובספר שופטים דברי ה׳ ונביאיו : וצמח בן
דוד משיחו כמותו ככתו׳ חיים שאל ממך נתתה לו אורך
ימי׳ עולם ועד : ולעתיד ככתו׳ בבשורותיו הנה אנכי
שולח לכם את אליה הנביא וגו׳ והשכילו מקצת החכמי׳ בו
ונאמו כי הוא אליהו בן ירוחם משבט בני ימיני ככתו׳
בדברי הימי׳ דברי חוזיו : והוסיפו אנשי׳ מהם שלישי והוא
חנוך בן ירד ככתו׳ ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי
לקח אותו אלהי׳ אלהיו : וזו הלקיחה היא מיתה שאמ׳
קח נא את נפשי ממני ודומיו כי אין הזכרתו לעתיד לבוא
עם אליהו ז״ל בחייו , ועוד פמפטו חידו מאד רועיך ואמרו
כי רביעי עמהם ר׳ יהושע בן לוי חסידך : שלקח אותו
אלהים מכל אנשי דורך : והוא חי עמהם חיי עולם בגן
עדן אלהיך : ״צפצפו והורו כזו לבאי העולם למען למצוא
חן בעיניהם : כי הוא הוא הא״ולוגוש שלהם: ואם כדבריה׳
אן הזכרתו כהזכרת נביאו ומשיחו בתורתו וכדברי נביאיו
בזהם יתנו עדיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת דבריהם :
וצור התמים דעי׳ לא השאיר בחיים כי אם לאליהו ולמשיחו
עקב להעיד ולהוכיח ולהשיב לב כל איש בדורותיהם :
ולכך הוזכרו הם ולא יותר מהם : ככתו׳ והשיב לב אבות
על בני׳ ולב בנים על אבותיה׳ : וכתו׳ עוד במשיחו
והוכיח במישור לענוי ארץ וגו׳ ושמא גם חנוך בדורותיו
כמאמריהם : אבל ר׳ יהושע בן לוי אן הזכרתו תן עריך
והצדק בהוראתך : ״צדיק וישר האל הגדול הגבור והנורא
אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד , ואין לפניו עולה ומשוא
פנים ומקח שחד : צריך דברי שחד ותשורה ומנחה יחד:
לי הכסף ולי הזהב אמר ה׳ : לה׳ הארץ ומלאה וגו׳
וצופה עתידות ורואה תולדות כאחד : איך לו הבין
למלאכיו כי יגלו סודו ולמען שגלו סודו כל אחד ואחד :
ממעוניו נדחה ונכחד : ונפלו ממעונו ונתחברו עם בני
אדם ומהם נולדו הנפילי׳ והגבורי׳ בארץ בעלי תאר
וקומה ומורא ופחד , היתכן כזו לאלהין אשר מדריהון עם
בשרא לא איתוהי לעולמך : ״קדוש ונורא ונוטה שמים
לבדו והשמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם: איך יעלו
שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם : עם קדישי עליונין
אשלוהט בשר האר׳ , מי עלה שמי׳ וירד בארצך : ״רחום
וחנון ה׳ זוכר הברית ומקי׳ שבועת בריתו , ומחזיק שבועת
רבים בהורתו , איך אחרי׳ יפרו לו שבועתו לא יחל דברו
ככל היוצא מפיו יעשה : צוה בהירהך: ״שדי הוקק מכתב
חרות:הלוחות אשר קנם קדם מפעליו מאז , מסירות לאד׳
עד משה והלא לא ידע קונם מה יענו לו עד אז , ולא עוד
אם דעת ומענה לשון בהם איה איפה פיהם עזה כמאז :

היאמר המר ליוצרו וגו׳ הישאג אריה ביער וטרף אין לו
וגו׳ התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה וגו׳ , אם
יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו וגו׳ : הירוצון בסלע
סוסים אם יחרוש בבקרי׳ כי הפכתם לרוש משפט וגו׳ :
היתפאר הגרזן על החוצב בו אם יתגדל המשור על מניפו :
היגאה גמא בלא בצה וגו׳ בהכמת דעתך : ״המים טהור
עיני׳ מראות רע מציל עני מחזק ממנו וגו׳ ופודה נפשות :
מצוה בתורתו איש אשר יתן מזרעו למלך מות יומת , וכתו׳
מזרעך לא תתן להעביר למולך וגו׳ וזובחים את בניהם
ובנותיהם באש נשרפית , ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם
לשדים : אם המצוה הוא צוה שלא לעשותו מאנשי עולמו
איך היום נשרפות ונקטרות ונאכפות וכלות לפניו נפשות
חסידי מתיך :

(פן) **תקיף** מושל בגבורתו עולם יוצר הארץ ועושה:
נוטה שמים לבדו ודורך על במותי ים :

הי לעולם קדמון מצואי ואחרון יודע אחרית מראשיתה :
בורא כל וצאצאיהם עד דיים : הליקרו לו ממקראות
ברואיך : ״שמתחדשים והוגים בגופים החדשי׳ : א״כ הוא
כאפום נעדר ונגוע ואיה הנאמר הי אנכי לעולם : הנה לא
ינום ולא יישן שומר ישראל מעולם : לא ייעף ולא ייגע אין
חקר לתבונה אלהיך : ״רם ה׳ ושפל יראה וגבוה ממרחק
יידע : ועשתונות אדם ומחשבותיו הוא יבין וידע : איך
אדם יגנוב רוב חכמתו וידיכהו ויחהל בו ויעשה בלא ידע :
וה׳ יודע מחשבות אדם כי המה הבל בחייך : ״קושב כל
תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם : לתת לאיש ואיש
רפאות נגעו ומכאובו כשהוא אדון לכל בשר ודם : והוא
על מי יתפלל ולמי יתחנן ויבקש שאלתו לרחם עליו אדון
אחר זולתו אשר קדם : ומה היא התפלה והתחנה אשר
יקרא על נגעו וצרתו אשר נלכד בה ונפל ונרדם : טוב ה׳
לכל ורחמיו על כל מעשיו : סומך ה׳ לכל הנופלים וגו׳ :
עיני כל אליך ישברו וגו׳ : קרוב ה׳ לכל קוראיו : כי לי
תכרע כל ברך וגו׳ משזב ומציל ועבד אתין ותמהין בשמיא
ובארעא : כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם ולכל
עמך ישראל : ואתה תשמע מן השמים מכון שבתך וסלחת
וגו׳ וכתוב שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו : להיות עיניך
פתוחות וגו׳ בכל קראם אליך : ״צור תמים פעלו צדיק וישר
הוא : איך שנה מעשיו מגדולות לקטנות : וחטא על הלבנה
כי מעטה וצוה לשלוחו להקריב שעיר עזים בעדו שיתקהו :
מי יכפר ויסלח לו , או כי הוא צדיק איך חטא ולמי יתפלל
ויקריב לפניו להנקה מעוניו : והלא כתוב כי אתה ה׳ טוב
וסלח וגו׳ : אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא אלהיך :
צורר מים בעביו אשר השמיע קולו משמים ורעשו שמים
וארץ : שנאמר ה׳ בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ
רעשה וגו׳ ותגעש ותרעש הארץ וגו׳ : אלוה מתימן יבוא
וקדוש מהר פארן סלה · כסה שמים הודו ותהלתו מלאה
ארצך : ״צוה והקדים לישראל ולא יכלו לעמוד מקולו :
שנאמר דבר אתה עמנו ונשמעה וגו׳ , איך לאנשים שלא
זכו לאש יורדה מן השמים בבית שני ולא קולו להם
להשמיעה , ולא נבואת חזון , ולא מראה , ולא אורים ולא
תומים ולא כבוד אלהיך , ״פתח דברו וקולו השמיעם ולא
מתו בעת ההיא , כי בבת קול היו משתמשין בכל דבריהם
באמרותיהם , וכבר בת קול נמנע מזמן משה ושמואל
מהעת ההיא , ואם אמת הדבר כהגדותיהם למה בית שמאי
אין משגיחין בבת קול דבור אלהיהם , אלא זה דרכם קל
גברא בבתא וקל ארתא במדברא זו הניחוש והקסם בבת
קול ודבור אלים בהכמה הכמיך , ״פלא יועץ אל גבור אבי
עד שר וגו׳ אשר מפיו דעת ותבונה , היכשר להיות יוצר
עם נפשות חכמיך חכמה ובינה , או הוא כמלמד יושב למעלה
מיכר ומחכים נפשות של תינוקות שמתו תורה נאמנה ,
אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם על החיים פתוב ,
לא על המתים , נכון תורה ה׳ והגיונה , הן אלה קצות
דרכיו ומה שמץ דבר נשמע בו אלהיך , ״עוד רב מזאה
נפשות המתות אחר שהצאנה מכלי הדעת הבינו עוד
כשהיינה בארמות , ואם כן גם טרם הבראות בגופיהן
יודעות ההויה בעולמות , ויגידו לנו יתנו עדיהם ויצדקו לפני
כל , יודעי דק ודקות , **ועוד כתוב יכבדו בניו ולא ידע**
ויצערו ולא יבין למו , **והמתים אינם יודעים מאומה בחכמתך** ,
״סוד רמז זו כי הנפשות יודעות ולומדות תורה עם הבורא
שהכימוהו , דנהיה כדבר הזה או הנשמע כמוהו , **ולא**
עוד כי מי הוא מן הנפשות באה והגידה לנו ההוים מנפלאות
אל ומעשהו : ולא עוד : איך הנפשות יודעות מעשי אלהיך :
״נפש ורוח בלא גוף איך ידע או יודה לקונה שמים וארץ :
כי הדעת והבינה והגבורה ברייה שלישית לרוח ולגוף מאל
נערץ בערץ : כי הנה ילד קטון ורוחו בקרבו לא ידע ולא
יבין לבוראך : ״מקטון ועד גדול זקן וישיש ברוח ובגוף
שוים כמוך : ובדעת לב ובינה דקה ורחבה ועצה ומזמה
ותחבולה והריפות אינם שוים כדעתך : כי ה׳ יתן חכמה
מפיו דעת ותבונה זה מזה מאנשיך : ״למען כי הדעת לא
מן הרוח היא : כי גם המשוגעים וחסרי לב אף הבהמות
והחיות ברוח וגוף כמונו : ואין להם דעת כאשר עלינו
היא : ואשר יש להם זו מזו משונה בעיניך : ״כלי הדעת
שלהם אם תאמר כי הם משחתים ועל כן : הנה בריאי
הגוף ואין להם דעת ואשר להם מהולף זו מזו בתוכן : אף
הראה מוכים ומושחתים ודעת להם כמוך : ״ילד מסכן
וחכם הראה ומלך זקן וכסיל : הלא מכל אלה תבין כי
אין הדעת מן גדול ותרבות הנפש והגוף כי אם מתן
שלישי מעושה כימה וכסיל אף מה׳ מענה לשונך : ״טעם
ודעת נתן האלהים לכל אברי האדם : לרגלים הלוך :
ולידים משוש : לשפתים בטוי : ללשון מענה ודבור כלם
כגולה לאדם : ומהם כגולה לבהמות ולחיות בארצך : ״חיך
יטעם לו לאכול : ולאף כריח ריח : לעין ראייה : לאזן
שמיעה : ללב וכליות מחשבה : לערוה תאות השכיבה :
ולרות חמידה שהומדת ומתאוה בכל הפציך : וזכרון
החלקים האלה יש בהם חלופים המורם לרגלים מעידה
ומניעה : לידים קפיצה : לשפתים צלילה : לפה חכימה :
כן לכל אברים : ללשון אלימה ובשפתיך : ״ולחיך ולגרת
נחרות : וללב ולכליות מיהה וכלייה : ולאף באישה :
ולעין העלמה ועצימה : ולערוה שביהה מתאוה : ולאזן
אטימה : ולרוח ולנפש געילה והעיבה : והיא המסכת
ומחיה לכל אבריך : הוא רוח חי ככתוב : ויפח באפיו
נשמת חיים : ופתי בהרוגים האלה ויהיו בחיים רבים כילדים
וזקנים ובהמות וחיות ועופות ורמשים ותנינים וכלל המתגדלי׳
ומתנענעים ודומיהם ואין להם דעת כמוך : ״דרך הרגשתם
ודעתם המעוטה ממעשי אבריהם להם מראית עינם
ושמיעת אזנם : וריח אפם ומאכל פיהם : ומשוש ידים
ורגלים : מאלה נרגשים לטובה ולרעה : והכח והגבורה
ברייה שלישית להם לפניך : ״גם המתגדלים תולדות
הארץ שאינם מתנענעי׳ והמתנענעים רטיבתם היא
היותם ובשייבשו ויגועו היא נבלותם ומיתתם : ואין דעת
בכל רטיבתם : כן הרוח והנפש אין בה דעת בלי כלי
אבריך ומתן אלהיך : ״בה חיות מתן אלהים שמחיית
ומרטבת ומחממת לכלל האברי׳ הנקפאים וירגישו בטובתם
וברעתם : כאש שמחממת וזורכת וממסכת לכל שמנים
ונקפאים בהכמה דעתך : ״אכן רוח בלא גוף וגוף בלי רוח
לא ידו לבוראם : ככתוב לא המתים יהללו יה ולא כל
יורדי דומה : כי לא שאול תודך מות יהללך וגו׳ וכתוב
ושם ינוחו יגיעי כח : וכתוב ולא שמעו קול נוגש ממקראות
עולמך :

(פן) **אף** הודות והלל והירוף ובזיון וחטא ושגג
ומעשה צדק ודעת וחשבון ברוח וגוף

יחד יתקיימו : כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה באבדון
ובשאול אשר אתה הולך שמה בקברך : ״בהכמת הדעת
אף כן יעמוד כי רוח בלא גוף וגוף בלא רוח : יועילו ולא
יזיקו לא לעצמם ולא לאחרים ולא יודו ויהללו למוצא רוח :
ככתוב חי חי הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אל
אמתך : ״גם ויבך יחזקיהו בכי גדול על כי הבין לאחר
מותו אין חשבון : ודעת והלול והודאה עד כי ישוב רוח
בגוף עוד ליום הגדול : ואמר אי חי לעולמי׳ חי הוא יודך
כמוני בבשר ורוח היום : וכן אב לבנים יודיע כשהם חיים
אמתך : ״דרך זו בזו כן נקמת החטא ושכר הצדק : אין
בגוף לבד ולרוח לבד כי כאשר במעש מחוברים כן בגמול

רע וצדק : ככתיב אלה להיי עולם ואלה להרפית וגו׳ וכתוב
ואתה לך לקין והנות והעמיד לגורלך לקין הימין וגו׳ :
וכתוב מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד
אמתך : "הרוח והנפש כך נכתי׳ אשירה לה׳ בחיי :
אזמרה לאלהי בעודי בחיי הבל עולמי : ובעוד אני
שלם ברוח וגוף יחד אזמרה לאלהי בכל מאודי : ולא
דנפש והגוף כשיתפרדו יודו לקונך : "ואנחנו נברך יה
החיים ברוח וגוף יחד מעתה ועד עולם : ככתוב דור לדור
ישבח מעשיך : במתים חפשי כמו חללים שוכבי קבר אשר
לא זכרתם עוד והמה מידך נגזרו מנקמתך ומגמול שכר
מוכחך : "זכרונו ולא ישברו יורדי בור אל אמתך :
היספר בקבר חסדך וגו׳ : היודע בחשך פלאך וגו׳ : כי
אין במות זכרך בשאול מי יודה לך : על כן אמר חי חי
הוא יודך : "חי ברוח ובגוף הוא יודה : אבל לא הרוח
ההולך לבד יודה : ולא דגוף לבד יודה : ושאמ׳ כל הנשמה
תהלל יה : הנשמה שהיא בבשר ובגוף כמוך : "טוב טעם
והלול וזמרה : בתקע שופר ונבל וכנור בתוף ומחול במינים
ועגב בצלצלי שמע ותרועה וגהית וכל כלי שירה : כלים
האלה ותנאי התפלה בכריעה ובריכה ופרישה צריכים כלי
גוף להודות לאלהיך : "ידים ורגלים ופה ולשון וכלל
אברים : כי כן כתוב ה׳ שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך :
ולשוני תהגה צדקך : הבענה שפתי תהלה : מכרוע
על ברכיו וכפיו פרושות השמימה וכלל תנאי תפלת
אלהיך : "כמו הכלים האלה בלא רוח אינם יכולים לעשות
כל מאומה : או להודות לאלהיך : כי הרוח בלא כלים אלה
אינה יכולה לעשות כלום מה : מכל מעשיך או להודות
ליוצרך : ככתוב תהלת ה׳ ידבר פי ויברך כל בשר שם
קדשו צורך : "לכן אשר אמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו
עליו תאבל : במשפט יום דינו יחד שתיהן כפי מעלליהן
מנקמות יכאב ותאבל : או הוא שארו ואותו כנפשו יכאב
בקברו אף לעתיד ככתוב ויצאו וראו בפגרי האנשים
הפושעים לאלהיך : "מי יתן בשאול תצפינני תסתירני עד
שוב אפך תשית לי חק ותזכרני היא זכירת חיי העולם :
ככתוב זכרני ה׳ ברצון עמך וגו׳ : אם ימות גבר היחיה
בקברך טרם תבוא תחיית מתיך : "נאום כל ימי צבאי
איחל עד בוא חליפתי חליפת נפשי ובשרי עד בלתי שמים
לא יקיצו המתים ואני בחליפתי : מענהו בבלתי שמים וארצך
יקיצו משנתך ככתוב ונגולו כספר השמים וגו׳ כי הנני בורא
שמים וארצך : "כגולת כל אלה מודעת : כי רוח בלא גוף
וגוף בלי רוח לא ידעו מאומה ולא יהללו אל בדעת : ככתוב
שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו : כל בשר ברוח וגוף
יחד יבואו ויהללו לאלהיך : "על כן אמר הנביא חי חי
הוא יודך כמוני היום : ואם תעלה ברוחך והאמר הנה
המתים נראים במראה ובחלום ולכן רוחותם ונשמתם היות
בדעה ומדברות עם בני עולמך : "פי ה׳ מדמה דמיונות לכל
חלום ומראה : ואינם עקר כי אם ברעיון אדם ומחשבותיו : וכפי
דתו ותורתו מנביאיו ומזכיו וקדושיו אנשי׳ ונשים הוזה ושהיה
ואשר עתיד להיות כך רואה ככתוב בשעפי׳ מחזיונות לילה
בנפול תרדמה על אנשים : וכתוב עוד בחלום חזיון לילה
בנפול תרדמה על אנשים : וכתוב אז יגלה אזן אנשים
ובמוסר׳ יחתום להם עושך : צורות ודמיות והכניתות מן
החיים ומן הנקפאי׳ רואה : ומשיגי׳ מבורייהם ומעשיה׳
הליכשר כי הם באי׳ אליו בלילה ממקומות רחוקות ואותם
רואה : כן המתים והנפשות הנראי׳ בחלומותיה׳ אינם הם
בעצמם בעיניך בתכמת דעתך : "קשין זה אם בדעתך
שים לבך והכמתך : אתה ישן והברך יושב יקין לפניך אם
בחלומך לבך : ורוחך הלך במרחקי ארצך : נפש ורוח
אחיך בגופו עומד ויושב בצדך איך הראהו עושה כמעשיך
בחלומך : ולא עוד הנביאי׳ וקדושי׳ של ישראל רוחות׳
חיים ובאים ונראי׳ לעמם בחלו׳ : והנה כתוב והיתה נפש
אדוני צרורה בצרור החיים : ונפש אויביך יקלענה בתוך כף
הקלע בלי מנוחה ושמחה בעולמך : "רם על רמים יודע
רזים מדמה דמיונות ליצוריו ומשמיע שמועות כשעשה במחנה
ארם ככתיב וה׳ השמיע את מחנה ארם קול רכב וגו׳ וכל
אלה להפחיד עולמו וליסר ולהוכיח לטובה ולרעה ככתוב כי
ברוב חלומות והבלי׳ ודברי׳ הרבה את האלהי׳ ירא לשטור

מצותיו : כן מראות השדים וכל צירות הנראי׳ בחזיונך
ובמראך : "שדי מראה אותם כמחשבה ודעה בני אדם לפי
העת : לא כי הם ברואי׳ עקרי׳ להטיב ולהרע כי אם מראה
אותם האלהי׳ למאמיניה׳ ומניח לבני האד׳ ברצונ׳ וברעיון
לבב׳ ומיסר׳ בכל עת : וביום פקודתו יפקד׳ : ככתוב
וביום פקדי ופקדתי עליה׳ חטאה׳ במשפטך : "תבנית אלה
לכל היא לכל כרי מדרך ה׳ : למעביר בנו ובתו באש
ולבעלי אוב ולקוסמ׳ ולידעוני׳ ומעוננ׳ ולמנחשי׳ ולמכשפי׳
וחוברי חבר ואוחזי עיני׳ : ודורשי מתי׳ כל תשע תועבות
שם ה׳ : והליליה מכלה עינים ומדיבה נפש ילדיך :

(פח) הרופית

בשמים ועצים ומשיחת שמני׳ יש
ביד׳ ונמשחי׳ ומשוחי׳ נגברי׳
ומגברי׳ נהלפי׳ מבריית׳ ומהליפי׳ ומחזיקי׳ ומדאיבי׳ נפשות
בני אנשיך : "שגם בלטיה׳ ועם אלה מחזקי׳ בהרטימי מצרי׳
ואשפי׳ המדמי׳ דמיונות לעיני בני אדם ואוה׳ מהבילי׳ :
ובמשקיות ומשיחות ולהישות עושי׳ לבני האד׳ המורי׳ נושאי׳
משאותיך : "רוב איילות מעשיה׳ דומה כמעשה כם המוה וסמי
המשקיות וכמי הרפואות שמחזיקי׳ ומחיים גופית בני אדם
וכל הנפשות : כן הלילית במעשיה ומשיחותיה מתחלפת
ומתחלפת לעיני אנשיך : "קדוש ונורא יהי שמך מבורך אשר
מראה כל אלה ונראים ונעשים בעיני הכל כל אלה , אך
ברא בחכמתו חלופים ושנויים לאלה : ומתישים כחם
ונהפשים בידים ברצון אלהיך : "צדיק אלהינו בכל מעשיו
אשר עשה : כי למען להבחין לעובדיו וליסר למורדיו כל
אלה טוב ורע עשה : טובים הם לעובדיו ורע לעוברי דברי
אלהיך : "פן יאמרו ידינו רמה וגומר כל פעל ה׳ למענהו
וגם רשע ליום רעה : הלא איד לעול וגו׳ כל אלה מבהירת
לכם עושים ומניהם בוראם עד יום רעה : ככתיב ואין מידי
מציל יאמר אלהיך : "עיני הכל רואות כל אלה למען כי
הם לפי עת ברואים : וכל ברואי נראה בין מבשר ודם
בין מאש ומרוח כמלאכים וצבא מרומים : ונזכרת בריאתם
בתורת אלהים חיים ובדברי נביאיך : "כדור ענין השדים
ודומיהם אן נזכרת בריאתם כבריאת הארץ וצאצאיה :
או ביצירות שמים וצבאיו והבקש ולא המצא יצירתם :
אבל הם נראים כמחשבת ובהירת לבות אנשיך : "נועם
שמותם כדעת בני אדם קראתם תורתך : כי הם משטינים
ומשודדים למבקשיהם ומאמיניהם ועובדיהם בעיניך : יזבחו
לשדים לא אלוה להיטיב ולהרע כאלהיך : "מקדמת דנא לא
בוראים ולא ברואים : אלהים לא ידעום הראשונים אבל חדשי׳
מהרבות אנשים חטאים : ולא שערו ולא פחדו מהם אבותיך :
"לכן מצאנו אף הרעומת ודברי לשון הרע של בני האד׳
נקרא שטן שנ׳ באיוב נ״ע ויבא גם השטן בתוכם : וכן
העון נקרא שטן שנ׳ ויהושע היה לבוש בגדי׳ צואי׳ וגו׳ :
והשטן עומד על ימינו לשטנו מטובת אלהיך : "ככה הבורא
מלאך אלהינו יתעלו תשבחותיו נקרא שטן : שנ׳ ויעמוד
מלאך ה׳ בדרך לשטן לו . אם אחרים יש אן הזכרתם
בדברי נביאיך אם גדול ואם קטן : תורת ה׳ תמימה
משיבת נפשך , "יחד מליצת דכל זו היא מראה אותם
הבורא כפי שעה : לבחון ליראיו וליסר לפושעיו כשאול
שכר מדרך ותעה : והדמתו דמותו וכזבתו בעלת אוב כי
אלהים ראיתי עולי׳ מן הארץ ובתחבולה עושה ומשמיע
קול מצפצף בעפרך : "מען וענה לה שאול מה תארו והאמר
איש זקן והוא עוטה מעיל : וידע שאול כי שמואל הוא :
ויאמר שמואל למה הרגזתני להעלות אותי וגו׳ וכלל הענין
כאשר הוא כתוב בדברי נביאיך , "הכמה בעלת אוב
וכזבה לשאול בכל : כי היתה יודעה איהו : וגם היתה
יודעה מלפנים נבואה שמואל נ״ע שאמר לו קרע ה׳ את
ממלכתך מידך ויתנה לרעך וגו׳ וכפי הנבוא׳ וענין הכל ,
הבינה והגידה וסדרה הדברי׳ כפי איש או אשה אחרת
והוא היה מצפצף מבור ההוא מארצך : "זו דרך כל בעלי
אוב שנ׳ והיה כאוב מארץ קולך וגו׳ שמכניסים
אדם כהתהית : הארץ ומודיעי׳ לו חפץ השואל והוא
מצפצף ואומר לך כל חפציך , וכן עשתה זו בעלת אוב
בתחבולה : וכפי שאמרה לשאול את מי אעלה לך ויאמר

את שמואל העלי לי וגו׳ אמרה גם היא לו בעלילה. אלהי׳ ראיתי עולים וגו׳ והאמר איש זקן והוא עוטה מעיל מודעת כלבוש נביאיך ; "הגידה לו כלל חפין הנבואה : וגם אמר ומחר אתה ובניך עמי וגו׳ כאשר הגידה לאדם המצפצף כן אמר וזה מכח הנבואה , כי ידעה כי יפול חוזק שאול ויתחזק דוד מלכך : "דברה הורה כל אלה ע״ד מעבר: וכמחשבת ודעת שאיל ולא ע״ד אמת כי כן מצאנו ע״ד מעבר : כדברי׳ רבים אמרה הורחך : "גם כדעת וכמחשבת הרואי׳ והשומעי׳ והשואלי׳: כגון שאמר ביריחו והאנשי׳ רדפו אחריהם דרך הירדן וגו׳ וכבר המרגלי׳ מתחבאי׳ היו כבית רחב בפשתי עציך : "בכן לדעת ומחשבת הרודפי׳ דבר הכתוב רדפו מהר אחריהם לא ע״ד אמת : וכן שאמר במשה חרטומי מצרי׳ ויהיו לתניני׳ ולא היו תניני׳ באמת : כי אוחזי עינים היו והזדמנו לרואי׳ כמו כן בעיניך : "אכן כמו כן שאמר ביצחק ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות , כי אם מן גדיי העזים מלובשים בעורות : והלך הכתוב אחרי דעת אביך :

(פט) **אך** שאמר בסנה והנה הסנה בוער באש : ולא היה בוער באש : כי כל נבער אוכל

אלא הלך הכתוב אחרי דעת משה ע״ה ואמר בוער באש: כי כן אמר אח״כ מדוע לא יבער הסנה בעיניך : "בוער באש שאמר הוא ע״ד מעבר מדוע לא יבער הסנה הוא ע״ד אמת: וכאלה רבי׳ בהורחך ומיעוטם יורו על רובם וסדרתי׳ להיות למענה לכל יראי אלהיך: "גם כן שהזכירה ההורה בבעלת אוב כלם ע״ד מעבר : כדעת שאול השיאל ולא ע״ד אמת סבר : וכן שאמר ויתן גם את ישראל עמך ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי כדרך כל ארצך : "דברו ע״ד מעבר וכדרך כל הארץ , או נאמר כי מהנבואה הבינה כי קרע ה׳ את הממלכה מבית שאול ונתנה לבית דוד ולכן לא ישאר מזרע שאול להחזיק ממלכתו בישראל : או כי מלת מחר יפול על קרוב ורחוק כמו שאמר למחר יהיה האות הזה בארץ : והוא ע״ד קרוב באמת לפניך : "הן הוא זה ע״ד רחוק ומעבר כמו שאמר מחר יאמרו בניכ׳ לבנינו לאמר וגו׳ כאלה רבי׳ בתורת ה׳ יש לדרך מעבר כאשר דקדקו משכילנו נ״ע כי בעלת אוב כעורה ומאוסה ומורדת בה׳ לא יכשר להאמין כי הקימה לשמואל ע״ה שהיה נביא ה׳ אלא האלהי׳ ית׳ הקים לנביא למען להפחיד בבעלת אוב בחלוף מעשיה וכשראה מעשיה בחלוף מנהגה מיד צעקה ואמרה אלהי׳ ראיתי עולים מן הארץ וגו׳ למה רמיתני וגו׳ ולמען להודיע האלהי׳ לשאול כי היו׳ בא עתי וסוף מלכות מלכך : "וישאלה לנו בכל אלה מחכמי הדעה לאמר , הלא אלהי׳ יתעלו השבחותיו צדיק הוא בכל מעשיו ואין נותן יד לפושעי׳ האית׳ לגמור ככתו׳ צדיק אתה ה׳ כי אריב אליך : "זו תשובת׳ אמנם אלהינו ית״ש צדיק הוא בכל מעשיו אשר עשה : כי עשה עולמו כשלחן ערוך והביא האדם והשליטו בכל אשר עשה , ככתו׳ המשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו בעולמך : "הפצי לעשות בם כתאוותו : שלא יהא לו פתחון פה ליום דין ה׳ וע״כ מניחו האלהים בשרירותו : כמו שהניח לנחש והוה ואדם כהאוותם לעיניך : "מפשות לב קין באותה המחשבה הניחו האלהים: וכן לפרעה וליועציו ובכל דור ודור כל מורד ומורר וסר מאזהרה ודעת אלהים : מניחם לראות היעמדו בדרך ודעת אלהיך : "יען כי יש לו עולם אחר ויכול לתת לאיש כדרכיו ולכן מאריך להם ומניחם על כן מלא לב בני האדם לעשות רע כי לא יבינו מחשבותיו : אף תשובה שנית נאמר באזניך : "כי את אשר דבר הכתוב ע״ד מעבר ולא ע״ד אמת : כי אם כמחשבת שואלי למורדי אלהיך : אף כי הם מדמים להם דמיונות לא באמת ולא בצדקה לפניך : "לכן אמרנו אף הדמיונות הנדמים ונראים בעולם : אף החלומות ע״ד מעבר הם ליסר העולם ולא ע״ד אמת : ככתוב כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה את האלהים ירא בכל ימיך: "מדה וחלק שני להוכחה העולם מנורא עלילה לגלות אזנם לטובה : ככתוב בסעיפים מחזיונות לילה : אז יגלה אזן אנשים וגו׳ : ברוך מגלה עמוקות מני חשך ויוצא לאור צלמות לפניך : "נורא וגדול אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת : יהי שמו מבורך מעתה׳ ועד עולם אשר איננו חפץ במיתת המת : ככתוב חי אני נאום ה׳ אם אחפוץ במות המת נאם ה׳ אלהיך : "ס דור וענין זו אם אבוא לבארם צריכי׳ ספר בפני עצמם אך מעט הזכרתי לגלות אזן החרדי׳ ממה שהורונו משכילי ינוחו ע״מ ואשיב לענייני ברכים הנאמרי׳ לבוראך : "על כי נקרא אריה וכפיר ודומיהם ע״ד מעבר : ככתוב כי כה אמר ה׳ אלי כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו וגו׳ : כן ירד ה׳ צבאות וגו׳ וזה לענין גבורה לדרך מעבר דברו נביאך : "פודה ומציל בגבורתו בכל עת את יריאיו ומשפיל ומנצח לכל גבור ומורד כאריה המושל וככפיר בחיות ובכל רמש ועוף : ופעמים נמשל האל בעוף מפני שהוא מסתיר את עמו מכל וגונן כעוף: על כן נמשל באריה וככפיר ובעוף: ככתוב כצפרים עפות כן יגן ה׳ צבאות על ירושלם וגו׳ וכתוב באברתו יסך לך ותחת כנפיו התסה וגו׳ : וכתוב אשר באת לחסות תחת כנפיו של אלהיך: "צור עולם נקרא כפיר וליש ושחל ואריה וצפור ועוף בעל כנפיים : צורי סלעי ומצודתי וקרן ישעי משגבי ומנוסי ושמש ומגן מקור מים חיים : כלם למשל ומליצה לפניך : "קדוש ונורא מכריז ואומר ואל מי תדמיוני והשוו ותמשילוני ונדמה : חלילה לנו מלדמותו בכל אלה ומשבוח ומעזוב אמרתו כי אין לו דומה : ואל מי הדמיון אל ומה דמות תערכו ליוצרך : "רמז ועניין אלה הנאמרי׳ לאלהינו להם מליצה ופירוש : כשם שבמצדות וצורים וסלעי׳ נסים אליהם בני אדם ביו׳ צרה ורעה ונמלטי׳ מפח יקוש : ככה נמלט כל הנס בסתר אלהיך : "שמש ומגן נקרא כשם שהשמש מאיר בעול׳ : ככתוב והיה לך ה׳ לאור עולם׃ ומה המגן בו יתהר האיש במלחמה בצאתו לקראת לוחמיך : "תשועת ה׳ טוב ממגן לקראת חרב וחנית וחצים ואבני קלע לכל חוסי בו : כי מכהתרים ומהגוננים בשמו ובטובו : שנ׳ מגני וקרן ישעי וגו׳ מגני ובו חסיתי וגו׳ : כי לה׳ מגננו ולקדוש ישראל מלכך :

(צ) **תחתיו** שנ׳ ואתה ה׳ מגן בעדי וגו׳ וירם קרן משיחו : הרוממנה קרנות צדיק : הוא

ע״ד מעבר ואינו לדרך אמת: כמו שאמר בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יהדו אפסי ארצך : "שהשור כשם שהוא מנגח ומכה ככה הוא יתגבר לצריו וימיתם: כמו כן שאמר קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל וגו׳ : שיאבד לצריו ויכריתם : שנ׳ תדק ותסף כל אלין מלכותא והיא תקום לעולמך : "רם שוכן עד הוא המושיע לכל נסים אליו יותר מיושבי מצדות : ככתוב הדלו גבורי בבל להלחם ישבו במצדות : וכן אמר ושים בסלע קנך : "קרן הבהמה הנגח בו את הברחה כן בישועת האל ית׳ ננגח לצרינו : שנ׳ בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו : ואין לכל אלה קרן ממש כבהמה ולא פרסות ולא קרנים ברזל ונחשת כנחשתך : "צלילות אלה למשל וחידה : כשור פר מקרין ומפרים שרשן בם את הגרנות ככה ידושו ישראל לכל צוררי יהודה : ככתוב והדיקות עמים רבים וגו׳ וכיוצא בו לקהלת ישורון עמך : "פשר זו שאמר הנה שמתיך למורג הרוץ חרש בעל פפיות תדוש הרים ותדוק וגו׳ : ולא שיהיו ישראל חרוץ ולא מורג לפי שהם עצים וברזל : אלא ינצח ויכהה ישראל לצורריו וידוש אותם וידק : וכן שאמר והיו שמך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתך ברזל בעונותיך : "עוד אינו מגיד זה כי יהיו השמים נחשה והארץ ברזל : אלא שלא להמטיר ושלא להצמיח להיות חזקים כנחשת וברזל: וכלל הדמיונות האלה אינם נדבקים באמת בעקר בחכמה דעתך : "סדור ועקר הדמיונות הנאמרות על שדי : קל וחמר שידבקו לכבוד תפארתו לא כן כרת וכדי : וכן שנקרא האל ית׳ לאומתו כשם איש לאשתו ובעל לבעולתו כמו שאמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין וגו׳ כשם שהאיש עומד בצרכי אשתו לטובה ולרעה כתורתך : כן האל ית׳ עומד בכל צרכי ישראל עמך : "נשיאת המשל הזה : זהו שאמר והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר וגו׳

גו׳ , לכן אשיב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו וגו׳ : והחלת המשל הזה , מיציאת מצרים גאולה עדתך : ״מענין שאמר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים וגו׳ וכתוב וארחצך במים וגו׳ וכתיב ואלבישך רקמה : ואתן נזם על אפך וגו׳ וכתוב ותעדי זהב וכסף וגו׳ : זה כלל הענין מגיד עלבות מצרים גאולה והצלת ופדות קהלתך : ״למסך פרש ענן עליהם ככתוב פרש ענן למסך וגו׳ זהו שאמר ואפרוש כנפי עליך ואכסה ערותך בכבודי : ואבוא בברית אותך בהר סיני שנ׳ ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו׳ ותהיי לי הוא שאמר והייתם לי סגלה מכל עממיך : ״ככה שאמר וארחצך במים וגו׳ זה הוא שאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם : ואסוכך בשמן זהו שאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור וקדה חמש מאות וגו׳ כל משחתם וכלל הפרשה עד הכנסם לארץ הקדושה ירושתך : ״יחד נכנסו ובזזו רכוש רב וממון הרבה וקנין : הוא שאמר ותעדי זהב וכסף וגו׳ כלל הענין : ואחרי כן וישמן ישורון ויבעט וגו׳ : הוא שאמר ויצא לך שם בגוים ביפיך : ״טפשות לכם הבטח׳ ברעתם : ככתוב והבטחי ביפיך ותזני על שמך ותרבי את תזנותיך זו היא אבדתם : עבודת אלהים אחרי׳ אליליך : ״חפצו שאמר יקניאוהו בזרים וגו׳ וכתוב ותקחי את בניך ואת בנותיך וגו׳ זהו שאמר ויזבחו את בניהם ואת בנותיה׳ לשדים ולענין הגלות שהגלם אלהיך : ״זו היא המשל העלה עליהם כאיש שגרש את אשתו שנא׳ וארא כי על כל אודות אשר נאפה משובה ישראל שלחתיה וגו׳ : וכתוב הן ישלח איש אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הלא חנוף תחנף ארצך : ״ואומר גם מאת זה הצאי וידיך על ראשך וגו׳ ולענין ההוכחה אמ׳ אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו ולקחתי כספך : הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכ׳ שלחה אמך : ״הלא לכם ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי וגו׳ : ואת בניה לא ארחם וגו׳ : ולענין הר ציון נחמות רבות בשרתי ככתוב וארשתיך לי לעולמך : ״דברתי וארשתיך לי בצדק ובמשפט וגו׳ וארשתיך לי באמונה וגו׳ : כי בועליך עושיך אלהי המשפט : וכתו׳ ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך : ״גם אמר ואמרתי ללא עמי עמי אתה וגו׳ עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל וגו׳ וכתוב מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו׳ : מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה וגו׳ היא עדת ישראל הנפוצה ונדחה בכל הארצות כשמעה ביאת גואל וגלוי אליהו ז״ל במדבר היא עולה עליו להשיבה בהורת אלהיך : ״בלשון נקבה וזכר איש ואשה אמור כלל ספר שיר השירים : על הקב״ה ועל כנסת ישראל : ומכל אלה הנאמרי׳ ונזכרים אין לישראל ולא לאדיר האדירים : קדוש ישראל מושיעך : ״אבן לא איש אל , ולא בעל ולא בועל : ולא דוד ולא פארש : ולא בעל כנף : ולא כפיר : ולא אריה : ולא סלע ומצודה ולא מנוס ולא שמש , ולא מגן ולא צנה ולא קרן : ולא מכלל הנאמרי׳ על אלהיך :

(צא) **אף** לא עופר האילים ולא צבי ולא מכלל היעורים : הלילה וחלילה לנו מלדמיתו מכל אלה הברואים חיים ונקפאים הנזכרים ושאינם נזכרים ומלשכות אמרהו שנ׳ ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו לאלהיך : ״בזאת מי מחכמיה׳ אשר פירשו פסוק הנאמ׳ כה אמר ה׳ צבאות התבוננו וקראו למקוננות והבואנה וגו׳ והמהרנה ותשאנה עלינו נהי וגו׳ : על אלהינו יה׳ תשבחותיו דרשו : וכן שאמר ודמוע תדמע עיני פירשו : על עין אלהים שאמרו כי זה מאמ׳ האלהים על אודות עצמו וכבודו של אלהיך : ״גם כדבריהם כן שפרשו שהוא יונה ומתעצב ובוכה ודומע דמעות על שבר מואב שהרי כך נאמר כה אמר ה׳ תרדנה עיני דמעה על צרת מואב עממיך , ״דבר והשבתי למואב נאם ה׳ מעלה עולה ומקטיר לאלהיו וגו׳ וכן כתוב על כן לבי למואב כחלילים יהמה וגו׳ , ע״כ מעי למואב ככנור יהמו וגו׳ , אם פסוק ודמוע תדמע עיני נאמר על ה׳ : גם זה הפסוק על כן לבי למואב רשום עליו , הלא זה כפרנות על ה׳ כי בעד מואב הרשע בוכה והומה אלהיך , ״הנה עוד נאמר לבי למואב יזעק וגו׳ , על כן אבכה בבכי יעזר וגו׳ גם כדבריהם הוא מתחלחל ויאחזוהו צירים כצירי יולדה ויזעק על נפילת בכל עממיך : ״ותבעתהו פלצות שכך הוא אומר עלי עילם צורי מדי כל אנחהה השבתי על כן מלאו מתני חלחלה צירים אחזוני כצירי יולדה נעויתי משמוע נבהלתי מראות יאמר נביאך , ״זאת עוד אומר תעה לבבי פלצות בעתתני וגו׳ הלא ידעו כל יודעי שכל ולוקחי דעת ומזמה ומביני יחוד קוני קונה שמים וארצך , ״חרדי אל וכל יראי אלהים שההזיונות והמראות והנבואות , מחחלקות ומפורשו׳ לפנים מרובית , ואם יבוא הנביא להגיד המעשה שהוא תוכחת לאלהיך , ״טעמה או להלה או לגנאי או לקינה או למספר בפי הנביא אמורה , כלה על עצמו ונפשו הנביא יליל ויספור מה שעתיד להעשות עליהם ולהאמר בפידם ולא אמור ורשום על אלהיך : ״יה צור עולמים מצוה לנביא הנבא עליהם באותה הנבואה : ומה שהם ראויים להיות להם ולהאמר בפיהם בקינות הנבואה : אימר כפיו ובלשונו נביאך : ״באמרו הנביא פשוטו בפיו : מליצתו ופירושו חוזרת עליהם ונתכת בהם ולפיכך אמר בפיו התבוננו וקראו למקוננות וגו׳ ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי על עמך : ״לכך הם הם ישראל הראוים לאמר על עצמם תרדנה עיני דמעה וגו׳ מעי מעי אוחילה וגו׳ : כי כה אמר ה׳ הרדנה עיני דמעה וגו׳ ומנין שכל הבכיה הזאת חוזרת על לשון מקונניך : ״מפסוק שאמר כי קול כחולה שמעתי וגו׳ ומה היא אומרת קול בת ציון תתיפח תפרש כפיה אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגי׳ על עם עדתי וכיוצא בו אמר נביאך : ״נאום קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים : וגו׳ שב ואמר על לשונם אוי נא לי כי פנה היום כי ינטו צללי ערבים : וכמוהו אמר כי שמענה נשים דבר ה׳ אלהיך , ״סדור פסוקו אומר ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה : ומה כתוב אחריו כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו וגו׳ וכיוצא בו אמר בקינה : שבר על שבר נקרא כי שדדה כל ארצך : ״על לשונם שב ואמר פתאום שדדו אהלי רגע יריעותי : ופי ה׳ עוד הוא אומר כה אמר ה׳ הנה עם בא מארץ הצפון וגו׳ בנחלתי ארץ נחלת אחוזתך : ״פותחים חרב וחצים שנאמר קשת וכידון יחזיקו וגו׳ : הרי זה אומר בתחלתו כה אמר ה׳ ובסופו אומר שמענו את שמעו ורפו ידינו וגו׳ הלא הנבואה זו נאמרת על מקונניך : ״צדקת הנבואה וכחה החזירה המקונן על לשון מקונניה : הראויים לה לקונן בעצמם ועל עדתם אודות צרותיה : הלא נבין מזה כי אינו אמיר על אלהיך : ״קרא המספד ואמר מה שהם עתידים שיאמרו בימי המצור : אל תצאו השדה ובדרך אל תלכו כי חרב לאויב וגו׳ אמר להם במצור : אל תצאו השדה לחמול איש עליך : ״ראוי ואשר יכשר וינוה שיאמר בפיהם : הנבואה משמיעהו על פי נביאך להאמר באזניהם : שהיא להם ועליהם : שבאה רונה אומר בת עמי חגרי שק והתפלשי בעפרך : ״שכתוב שהחלת זאת הנבואה נאמרת מפי ה׳ ואי אפשר להיות סופה לה׳ : אבל הראוי לומר כי פתאום יבוא השודד עלינו הוא מסב על עמך : ״תמורו כן התחלת הנבואה כה אמר ה׳ צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבאנה וגו׳ : וסופה חוזרת על ישראל ואומרת ותרדנה עינינו דמעה וגו׳ וכמו כן קינת אני הגבר ראה עני בשבט עברתו של אלהיך :

(צב) **תכונתה** על פי ונפש נביאך : וכחה ומשמעה חוזרת על עדת ישראל המוגלה בגלותך : שנשא עליה הקינה הזאת במשל להאמר בפי כל אבליך : ״שמשל זה ידמה למה הדבר דומה : לאדם שנלקח בשבי ונוהגין אותו בשבט ובמקל ובזקים בדרך חשך וצלמות כסומא : ובכל שעה שיכשל בדרכך : ״רומה עליו חצים ואבנים ויהפך בסביביו : בכל עת במקלות ובשבטים עד שיבלה ויכלה בשרו ויתרוצצו עצמותיו מרבוי השפטים והפצעים על אויביך : ״קרב כשיקרבוהו בבית מלכותם : משימים אותו בבית הסהר בית הכלא עם יושבי חשך ויסגרוהו במסגרות׳ : ובכלי ברזל יאסרוהו בנחשתך : ״צדדיו וסביביו ובראשו וברגליו בונים בניינים : ומקיפים וסובבים עליו שלא ינוח ולא יראה אורים : ואם יצעק לא יענה באזני שובביך : ״פשר המשל הזה היא ענין אני הגבר ראה עני וגו׳ : אותי נהג ויולך וגו׳ אך בי ישוב יהפוך ידו וגו׳ כלה בשרי ועורי וגו׳ : וכשהגיעוהו בארץ גלותו בנו עליו והקיפוהו בענין למעלה בראשך : ״עליו בנו

בנין גביה על ראשו : וראש הבנין השמימה והקיפוהו וסבבוהו בבנינים להיות תלאה עליו ויגיעה שלא יוכל לנוח מרגליו ועד ראשו , כקבר שאין לו פתח כפתח ביתך : "סלה הושיבוהו במחשכי' כתוב במחשכים הושיבני כמתי עולם שתני בבור תחתיות במחשכים במצולות: הרחקת מיודעי ממני שתני תועבות למו למוצאיך : "נאמרים כל אלה על בני גולה : הכלואים כקצוי ארין ואין להם דרך ולא נתיב לצאת משבי גולה : ככתוב גדר בעדי ולא אצא וגו' גדר דרכי בגזית וגו' כל ענייניך : "מאד צועקים ואינם נענים : שנ' גם כי אזעק ואשוע וגו' : כן כלל הקינה הזאת עד תומה נאמרה על המוגלים : שנ' נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת למען שמך : "לכך בעונותינו נתקיימה בנו נבואת ישעיהו ע"ה ונעשינו כתועים ושבורי' כאמור עלינו התמהמהו ותמהו וגו' כלל ענין נבואתך : "כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם : וגו' הלא כל אלה הענינים מודיעי' כי הם אמורים על ערת קהלכם : ולא על קדוש ישראל מושיעך : "יחד הם נאמרו על כל לשון דור ודור על בני גולה : ומי שאמר אשא כפי ונהי וגו' : הרדנה עיני דמעה וגו' על כן אמרתי שעו מני אמרר בבכי וגו' על יוצר הכל לא אמר כראוי כתורתך : "טעמם עוד השיבו נבואה זו שאמר ענה בדרך כחי קצר ימי על דוד מלך ישראל פירשו זו שהוא דוד שלא הלך אלא כך וכך מהלכות לפניך : "חלה בהן ואמר עליהן ענה בדרך כחי וגו' : ולא הכירו שזה הדבור אמרו על כנסת ישראל להבטיחי : כי בעת קבוצם לבית מקדשך : "זכור יזכרו צרותיהם : ויספרו לכל הגלוים עליהם : כי ככר הרי הוא מפורש בענינו אודותיהם : ככתוב למעלה בו בעיניך : "ואתה ה' לעולם תשב : אתה תקום תרחם ציון וגו' כי רצו עבדיך יאת עפרה וגו' ויראו גוים את שם ה' בעת הרצון : בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ה' אלהיך : "היא קהלת יעקב אז תאמר ענה בדרך כחי וגו' : כלומר לא הגענו לישועה זו ולבית מקדש מנוחי : אלא אחר ענוי גדול בגלותך : "דרך רחוקה מגלות עד הלום עם קוצר נפשי וימי : לפי שנתעכבתי באורך גלותי גלות עדתך : "גם אחריו אומרים אומר אלי אל תעלני בחצי ימי וגו' : להודיע בעין הנבואה שהמלכות הבאה אחרי גלותי אינה עליה כרותה וספוייה בחצי ימיה בישועתך: "בדור דורים תהיה עומדת מלכותך לעלמין : ככתוב וביומיהון די מלכיא אינון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין וגו' וכן בתפלה למשה איש האלהים אמר כי כלינו באפך : "אירע למשה ע"ה כלום כליון ובהלה ולכן אמר כזו עניניך : שתה עונותינו לנגדך וגו' כי כל ימינו פנו בעברתך וגו' ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנתך :

(צג) **אמנם** הלא שנות משה ע"ה מאה ועשרים שנה : ואיך אמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות פ' שנה : אלא ללמד שהיה מתנבא על דורות גלותך : "במה שהיה ראוי להם להתפלל באורך גלותם בעבור צרותינו : שנאמר מי יודע עז אפך וגו' : מענהו מי יודע ישיב זנחם באורך גלותו בכח ועז אפך : אי אלהים כי גדול האף והחמה אשר דבר עלינו אלהיך : "גם כן אמר ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול : וכן וכיראתך ופהדך ומוראך אשר היא על הארין : שנאמר כי ה' עליון נורא מלך גדול וגו' וכתוב מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך : "דרך ותוכן עברתך וחמתך אשר נתכה עלינו בגלותנו כן היא כיראתך : ועל כן אנחנו מתחננים מלפניך אי אלהים למנות ימינו ולספור ולחשב ימי גלות עמך שהתן קצב ומדה כשעבוד מצרים וגלות בבל כשראך : "הודע וגלה והראה כן לנו בגלות זו המרה והארוכה כשגלית למשה בן עמרם במצרים : והאנים השיבות ודניאל בגלות בבל כן הודע וגלה עתה לאלדו ומשיח ויוכיחו וישיבו ברביצה צהרים : ואז נביא לבב חכמה בתורתך : "ונביא ונקריב בנפשינו : לבב חכמה בהכמת וצדקת תורתנו : ככתיב ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם ויהיו ביראת אלהינו : וכתוב ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארצך : "זוכר הברית שובה ה' עד מתי והנחם על עבדיך : הלא כל אלה מודיעים שמשה ע"ה לא אמרם לעצמו כי אם על בני גלותך : וכתוב שבענו בבקר חסדך : "חושה ושבענו בישועתך : שהיא כאור הבקר הסדך וטובתך שבענו : ואז נרננה יחד ונשמחה כל ימי גאולתך בשנותינו ושמחנו כימות עניתנו כימי ענויינו וכשנות ראינו רעותיך : "טוב ומטיב לכל יראה אל עבדיך פעליך : שתגאלם מגלותם והאבד לאויביהם והדרך על בניהם היא הדר זיו תאר פניהם וקומתם בלי דופי ומום בגופותם : עוד השיבהו להם ולבניהם בעולמך : "יתקיים עוד כבתחלה שאמר ולהתך עליון על כל הגויים וגו' : כן ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים וגו' וכן ויהי נעם ה' אלהינו עלינו הם נעימות ושבות ארצך : ככתוב ואכלתם אכול ושבוע וגו' וכן נעם היכלו ככתוב לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו : ומעשה ידינו כוננה עלינו היא ירושלם עירך : "לכן כל מלאכת ופעלת ועבודת ומעש ידינו כוננה וברך עלינו : ומעשה ידינו כוננהו הוא בנין בית מקדשנו : וביא' כבודו ושיר וזמרה כבראשיתך : "מכל אלה אירע למשה ע"ה הלא בעבור גלותים אמרם : וכן לדוד ע"ה כלום אירע שאמר עניתי בצום נפשי : כי סבבוני כלבים : יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל אויביך : "נאום כי שמעתי דבת רבים וגו' מקול מחרף ומגדף וגו' ואני כחרש לא אשמע וגו' עד אנה ה' תשכחני נצח וגו' זכר זאת אויב חרף ה' וגו' אלהים באו גויים בנחלתך : "סבבוני פרים רבים וגו' אזכרה נגינתי בלילה: כי קנאת ביתך אכלתני וגו' ואתנה לבושי שק וגו' יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה וגו' עלי סמכה חמתך : "עיני דאבה מני עוני וגו' : ישיחו בי יושבי שער וגו' הוכה כעשב וייבש לבי וגו' דמיתי לקאת מדבר וגו' עני אני וגוע מנוער וגו' : כי אפר כלחם אכלתי וגו' מפני זעמך וקצפך : "פצו עלי פיהם אריה טורף וגו' ויתנו בברותי רוש וגו' כלום אירע לדוד המלך ע"ה מכל הדברים האלה או לאסף הראש או לאיתן או להימן או לידותון או לשאר משורריך : "צעקות ותחנות מאלו על לשון הדורות האחרונים נבאו משורריך : ועל כן אנו חייבים להתפלל בהם תמיד לילות וימים בשפלותך : כגון תפלה למשה וגו' תפלה לדוד וגו' תפלה לחבקוק וגו' ותהפלל חנה וגו' תפלה לעני כי יעטוף בגלותו , על זאת יתפלל כל חסיד אליך : "קל וחמר נשוב ונאמר אם אלה המשוררי' שהם בשר ודם : מה שאמ' אין מתום בבשרי וגו' עששה מכעס עיני וגו' נבאו בפיהם ולא לנפש' ובעדם אלא עדי מוגליך : "ראינו והכרנו והבננו מזה כל שכן שאמ' תרדנה עיני דמעה וגו' מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה וגו' שתשוב הנבואה על שוכן עד וקדוש שמו ה' אלהיך : "שאין ראוי לנו לדבר בזאת כי אם כמו שפירשנו במאמר על כן אבכה בבכי יעזר וגו' ועל בבל אמ' על כן מלאו מתני חלחלה וגו' שנשיבהו על אלהינו לא יתכן חלילה לאלהיך : "תעה לבבי פלצות בעתתני וגו' וכל הענין , לא ראוי לנו לאמ' כי הנביא בוכה על בבל ועל מואב ועל אלעלה וחשבון וקריתים ועל רכושם ועל קנין ולא צור עולמים עושך :

(צד) **התוכן** כל אלה הנביאי' אומרי' בפיה' : והנבואה חוזרת על בעליהם : לקונן ולבכות בשבים ובצרותיהם : ואיך נהיה כעורים שלא ידענו נבואת צורך : "שיתקיי' עלינו מקרא שכתוב , ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום וגו' קרא זה ואמר לא ידעתי ספר : כך כל הקורא פשטי הכתוב ואינו מביט בצדד פירוש פסוקי פשוטיך : "רואה ואינו רואה כסומא באפלתך : כי כלל הנבואה כתומה ותהומות לפניו ואינו יודע לקרואתם ולפרשת כתורתך , כי אלהינו קדוש רחוק מכל אלה ככתו' בורא קצות הארין לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונת אלהיך : "קצת מהנבואות והחזיונות והמראות ותכמת הדעת ספרתי ובארתי ומהנפלאות הבריאות הנעשות וההווים בעולם בששת ימי הבריאה עקב להגיד ולהגדיל יחוד אלהינו כתבתי אלה וסדרתי , להשמיע יחוד אלהים

כעס

מעט מהרבה לכלל עמך : "צדקת צירנו וכחו וגבורותיו
להודיע להרדיו , כפי מזער כרעפי לבבי מעט קט ממה
שהורוני משכילי ואלופי דורשי אל מבקשי פניו וידידיו :
תמיד בגלותך : "צדיק אלהינו בכל דרכיו אין כערכו ואין
דומה לו , ומי יספר פלאותיו , ומי יגיד בריאותיו : ומי
ימלל גבורותיו , ומי יחוה מעשיו , ומי ישמיע נוראותיו :
ומי יסדר גדולותיו , ומי יצפצף פעלותיו ואותותיו :
הקדמוני' והחדשי' והעתידי' להיות מגדלו , כי אל דעות
ה' ולו נתכנו עלילות מעלילותך : "פעל כל האל למענהו
לפאר ולהגדיל ולהגביר יחודו בהר סיני באמרו אנכי ה'
אלהיך : פי ה' הוא קולו היה המדבר : ככתו' מ השמי' השמיעך
את קולו ליסרך וגו' : אבל הכבודות
שעלה בהר סיני ומלאך שעלה בסנה מפני כבוד קול ה'
ירדו לעיניך : שלא לדבר הם העשר דברותיך : כ"א קול
ה' הוא היה המדבר עשרת הדברי' חפץ צור עושך : "עם
הראשוני' היה מדבר אלהינו בנחת ומרגוע בחלום ובמלאך :
אף עם האחרוני' בפה אל פה עם משה ע"ה ועם אחרים
ברות הקדש בחזיון ומראה לנביאינו , אבל בהר סיני פני'
בפני' דבר עשר דברותיך, ככתו' פני' בפני' דבר ה' אל
כל קהלכם בהר מתוך אשך "סדור עשר אמרותיו להפחיד
לעמו , בקול מבריז מצוויו ואומ' נאם ה' אלהי' אנכי ה'
אלהיך וגו' כי לא יכשר להכריז הכבוד הברואי כי אנכי
בורא , לאמר אנכי ה' אלהיך : אבל הקול היה אומ'
אנכי ה' אלהיך : מכריז ומפחיד באימה לעולמו ברעש
וברעדה מאלהיך : "נדרו שמים וארץ ברגש וברעישה
ובגעישה בקולות ובברקים : בשופרות ובלפידים בעמוד אש
ובעננים בארבעה מסכים : חשך ענן וערפל ואש ירדו
הכבודות לכבוד קול ה' לכבדו : כי הוא הקול היה המדבר
עשרת הדברות באזני כל העם השומעי' ככתו' וכל העם
רואי' את הקולות ואת הלפידי' וגו' , וכתו' ה' בצאתך
משעיר בצעדך משדה אדום א"ר גם שמים נטפו גם עבים
נטפו מימיך : "נאום ה' מסיני בא וזרח משעיר למו : הופיע
מהר פארן ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו : וכתו'
אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה כסה שמים הודו :
וכל זה לבעבור נסות אתכם בא האלהי' ולהיות יראתו
בפניך : "משל למה הדבר דומה : למלך שעם עבדיו
ויודעיו ובני ביתו משיח ומדבר עמהם ואינו הומה : והם
באים תמיד להשתחוותו בלא כלי זין ומגן והרבותיך :
מלאכי ושלוחי איים : ממלכי תרשיש וציים : אם יבואו לפניו
ואשכר יקריבו אז מראה להם כל כלי מלחמתו וקשת וחצים
ושלישיו וגבוריו וגדודיו ופרשיו ורכוש איצרות מלכיך :
"להראות למו אימתו : וגדולתו וגבורתו : שלא ימרדו על
צוויו ומלכותו : ככה דבר אלהינו לעמו : להיות יראתו על
פניהם לבלתי יחטאו ככתוב מן השמים השמיעך את קולו
ליסרך : ועל הארץ הראך את אשו הגדולה : ודבריו
השמיעך : "כלל מה שהזכרתי ובארתי בראשונה ענין
התפלה ראשית עבודת אלהינו : וענין בריאת ארץ ושמי' :
וענין יחוד אלהינו : ומקצת רמזי חכמה הדעה וההווים
בעולמנו : נכללי' עם האמת והאמונה והיושר והצדק
בפסוק אנכי ה' אלהיך : כלולים ונסגלי' ונעלים ביחוד
צורנו הם וחבריהם : האמת והאמונה הוא בוראנו יתעלו
תשבחותיו : ככתוב ואמת ה' לעולם : וה' אלהים אמת :
ותורתו ונביאיו ומקדשו ועיר אשר כבודו שוכן ביניה' :
וכלל מצותיו וחקיו וספוריו ודבריו הנאמרים בפי כל נביאיו
הוכחותיה' ונחמותיהם הם ארבע הודיות של יוצרך : "יודו
לו וישבחוהו כי הוא אל אמת ככתו' וה' אלהים אמת :
הוא אלהים חיים ומלך עולם וגו' וכתו' אל אמונה ואין
עול וגו' וכתו' ואמת ה' לעולם הללויה , וכתוב משפטי ה"
אמת צדקו יחדיו לפניך : "טעמו עוד כתוב תורת אמת
היתה בפיהו : וכתו' לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן
הוא וכתו' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וכתו'
בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו : וכן לעתיד
אמת הוא יהיה : ככתו' זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי
אויתיה : וכתוב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית
תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית
תפלה יקרא לכל עממיך : "חסד ויושר והכשרון והרחמים
והצדק לאלהינו ית' השבחותיו : אף לעשות עם אחיו
בכל משא ומתן וניב שפתיו : ככתו' חסד ורחמים עשו איש
את אחיו וכתו' צדק צדק הרדוף : ולא תונו איש את
עמיתו ויראת מאלהיך : וכתו" וכי ימוך אחיך ומטה ידו
עמך והחזקת בו וגו' וכתו' פתוח הפתח את ידך לאחיך
לענייך : וכתו' הענק תעניק לו נתון תתן לו , וכתי' חזקו
ידים רפות וגו' , וכתו' אשרי משכיל אל דל , וכתו וחי
אחיך עמך : וכתוב פזר נתן לאביוני' צדקתו עומדת לעד
לעולמך : "זכרון השלום והחיי' והטוב ודעת אל המיוחד
אלהינו ית"ש : ולקים איש לאחיו ככתו' אמת ומשפט
שלום שפטו בשעריכם , וכתו' ואהבת לרעך כמוך : וכן
ציה יתנשא שמו : ועשית הטוב והישר בעיני ה' אלהיך :
"ודעת אל המיוחד , שנבין ממעשיו ונפלאותיו וגבורותיו שהם
הווים בעולמו בדרך אחד : שהוא אחד ולא ככל אחד : אך
מבשרנו נחזה אלוה שהוא אחר , ואינו דומה בטבע
הבשרי יחד , בלי רגב וחתיכה וחלק שני בכל אחד : כי
האפעים והמקראות המתחדשים בטבע הבשרי אינ' חונים
עליו ולכן אינו נעדר ונכחר : ואינו דומה בכל אחד :
אב מן החיי' ואם מן הנקפאי' להתאחד : ואין לו דמיון
ולא ערך ולא דמות ושעור : ולא חבר שני ולא יועץ
כחבריך להתיעץ ולהעזר בעת מקרה ופחד : ככתוב את מי
נועץ ויבינהו וילמדהו באורח משפט וגו' וכתו' לפני לא
נוצר אל ואחרי לא יהיה , וכתו' מי הקדימני ואשלם :
וכתו ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי וגו'
וכתו' אתה הוא ה' לבדך : "הנערץ בסוד קדושים אינו
נמדד במדה : ואינו דומה בהמות ואין לו ערך ואין לו
תמונה ולא תבנית ולא קצב , ולא מדה ולא רוחב ולא
ראשית ולא אחרית : כי לראשיתו אין ראשית : ולא
לאחריתו אחרית : ואינו נצרך בצרך כבני אדם , וכלל
בריאת אלהיך : "דמות אין לו ואין דומה לו : אברים
אין לו : ולא קומה ולא גוף ולא רוח ונפש : ואין חונים
עליו מן כלל החדשים והמקראות הקורות בגופי' הברואים
מנקפא ובעל נפש : ככתו' אין כמוך באלהי' וגו' , אין
כאל ישורון רוכב שמים בעזרך : "גם יועץ אין לו ולא
עוזר ולא מחזיק ולא תומך : ככתו' את מי נועץ ויבינהו :
וכתו' ומושיע אין בלתי : וכתו' לעושה נפלאות גדולות
לבדו וגו' וכתו' אנכי עשיתי ארץ ואדם ע"ב א"י נטו שמים
וגו' : וכתו' אנכי אנכי ה' ואין מבלעדי מושיע : וכתו' היש
אלוה מבלעדי וגו' ולא מושיע ולא מגביר ולא מעודד ולא
סומך , והוא חי לנפשו יכול לנפשו מצואי לנפשו חכם לנפשו :
ככתו' כי אשא אל ש' י' ו' ח' א' לעולם חי חי הוא יודך
כמוני היום אב לבנים יודיע וגו' : וכתו' חי ה' וברוך צורי :
וכתו' ה' עזוז וגבור ה' כגבור יצא וגו' וכתו' אני הוא
אני ראשון אף אני אחרון וכתו' ראו עתה כ' א' א' הוא :
וכתו' חכם לבב ואמיץ כח : וכתו' די חכמתא וגבורתא
די ליה היא וכתו' נוטה שמים לבדי וגו' אתה הוא ה' לבדך :
"ביראה וברעדה בגילה ובשמחה לעבדו ולאהבה אותו
בכל מאודנו ונפשנו ולדבקה בו וללכת בדרכיו לשרתו
ולהללו ולשבחו ולפארו ולגדלו ולרוממו ולנשאו ולהדרו
ולקדשו ולברכו בכל ניב ושיחה ככתו' עבדו את ה' ביראה
וגילו ברעדה לפני אלהיך : "אף לירוא מפניו וממקדשו :
ולשמור שבתותיו ומועדיו , ככתו' את ה' אלהיך תירא
ואותו תעבוד וגו' את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו ,
להקריב לפניו קרבנותיך עולותיך וזבחיך :

(צ״ה) **אשמיך** וחטאתיך שלמיך ונדריך ונדבותיך :
ותרומת ידיך , וזבחי פסחיך
ומעשרותיך . וראשיותיך ופדיון בכורך ושום תשים מלך
עליך , "באהבת רעים ושנאה רעים ותוכחת מוכיחים
למתוכחי' ככתו' ואהבת לרעך כמוך אני ה' , כי אשר אתה
שונא לא תעשה לאחיך , וכן כתו' ובתקוממיך אתקוטט :
תכלית שנאה שנאתים וכתו' הוכח תוכיח את עמיתך ולא
תהיו כלכם המצוה שוכחים, אף להתודות על עונות אבותינו
ושלנו , וזכור ואל תשכח רומה' חלויי' ולקוחי' , בפסוק
אנכי

אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדי׳
מעשי עבודתך : ״גואלנו ה׳ צבאות שמו קדוש ישראל :
לו יאיהו כל אלה שהזכרנו ביחודו , וכל הלול
ושבח וקדוש וגדול וברכה ופאר ונשואי ועלוי ורום והדר
והוד ואייל ושיר וזמרה ורגן והודה כהילה לסלדו : כל
הסידיו ויראיו וקדושיו יהללוהו שמים וארץ ימים וכל
רומש בם מעשי אלהיך : ״דובר מישרים מגיד מראשית
אחרית : לו הנסתרות והנגלות: ולנו הנגלות לשמוע דברי
נביאיו וחוזיו ושלוחיו ומלאכיו שמחזיקים לולאה הקדמוניה
ברכה הישנה מצות ה׳ברה: משיבת נפש מחכימת פתי מאירת
עינים משמחת לב תורה תמימה עדות נאמנה וישרה יראה
טהורה עומדת לעד : ככתוב זכרו תורת משה עבדי אשר
צויתי א׳ ב׳ עב״י הקים ומשפטים : שכתוב בעבורה :
כי מוצאי מצא חיים וגו׳ , עץ חיים היא למחזיקים בה :
בהוראתה לעבוד למצוה אותה ולחלות את פניו : אף הוא
ית׳ לקיים הברית : שכרת עם אבותינו ואשר יכרות ככתוב
זאת הברית אשר אכרות את בני ישראל וגו׳ : לא כברית
אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ
מצרים וגו׳:קיים צור ישראל בריתו למענו וימהר ויחיש גאולתו
ויגאל ויפדה לעדתו : ויסלח לעבדו לי אני הצעיר ויזכרני
ויפקדני ברצון עמו בישועתו : ככתוב זכר עדתך קנית
קדם וגו׳ : וכתוב זכרני ה׳ ברצון עמך פקדני בישועתך
לראות בטובת בחיריך לשמות בשמחת גויך וגו׳ אתה האל
עושה פלא וגומר : וכתוב אתה נורא אתה וגו׳ משמים
השמעת דין ואמרת אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים מבית עבדים : גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך :

לא יהיה לך אלהים אחרים וגו׳ : לא תעשה לך וגו׳ : לא תשתחוה להם וגו׳ : כי אנכי ה׳ אלהיך :

המלמד אדם דעת הוא ה׳ אלהינו בכל הארץ
משפטיו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו
וצאן ידו היום אם בקולו נשמע ונעשה ונשמור הורותיו
ומצותיו ותקותיו : בריתו אשר כרת עמנו בחורב לפני
קהלך : ״ויוצר הכל בהכמתו מי כמוהו מורה כהבונתו:כי
הוא ברא עולמו מלא דבר באמרתו : ככתוב בדבר ה׳
שמים נעשו וגו׳ וכתוב בצקת עפר למיצק ורגבים ידבקו
בדברך: ״זכרון מענהו שאמר בצקת עפר למיצק וגו׳ הטעם
בעת שברא יוצר הכל עולמו יצק עפר למיצק ביציקת התו
ובהו טרם בראתם לעולמך : ״התיכות התיכות היו הרגבים
הדקי׳ האלה : ומאפע ואפס היו : מענה לא היו : ואחר
שבראם בדברו ובמאמרו נדבקו והיו : וידבקו רגב ברגב
כמו רגבי נחל ונהיו גוף גדול ונהייתה ארצך : ורקעה
האלהי׳ על המים והמים על הרוח והרוח נושא עולמו בכח
היוצר שגזר ונהיו : ככתוב לרוקע הארץ על המים :וכתיב
הללו את ה׳ מן הארץ הנינים וכל התהומות : אש וברד
שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו : שהיא החת הארץ
וכובלת הכל : אף מנשבת בעולם ככתוב מוצא ריח
מאוצרותיו וכתוב הבאת אל אוצרות שלג וגו׳ : וכתיב על
מה אדניה הטבעו : המים והרוח הם אדני הארץ אשר
קבעם האלהים והיו:כמו שמודיע המשורר מה שלמעלה
בשמי׳ בבריאותיו : כן הודיע מה שלמטה : ככתוב הללו
את ה׳ מן : השמים הללוהו
במרומי׳ : הללוהו שמי השמים והמי׳ אשר מעל השמים לא
יוהר : כן מהתת אמר הללו את ה׳ מן הארץ הנינים וכל
תהומות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו של
אלהיך : ״טרם יגזור האלהים ית׳ תשבחותיו ותהלותיו יהי
רקיע בתוך המים לא היה וכן היתה ארצך : כי בדברו
ובמאמרו נהיו רקועים רקיעים ונדבקו זה עם זה ונהיה גוף
גדול לעיניך : ככתוב יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין
מים למים למימי של מעלה שהם ברקיעך : ומימי תחת
בארצך והתנשא הארץ ונקוו מימיה אשר היתה מכוסה בהן
במקום אחד לפניך : ככתוב יקוו המים מתחת השמים אל
מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן במאמר בוראך: ״ימים
גדולים ואגמי׳ ונהרות ומעינות ומקוות ובורות כן היו.נדבקו
טפה עם טפה ונהיו גופים גדולים מים רבים אשר לא היו :
וטרם בריאתם בדברו אפס היו: מענהו לא היו לעולמך :
״ככה האדם והבהמות והחיות ועופות ושרצי ורמשי ארץ
ומים : וכל הולדות הארץ אילנים ועשבים וצמחי הארץ
ורמשי ותניני מים : לא היו טרם יצרם היוצר ית״ש הנוטה
כדוק שמים : ואח״כ בדברו הטציאם ונהיו בארצך :
״לעולמים המציאם ונדבקו רגב ברגב ועצם כעצם ואבר
באבר ונהח בנהח וגיד בגיד ובשר עם בשר וקליפתם ועורם
למעלה: ונהיו גופים גדולים וקטנים , קטנים כקטני אדמה:
וגדולים כגון ארץ ושמים ובהמות וחיות לגדולה:וכן בעופות
ושרצים ודגים ותנינים ואילנים ועשבים ובשמי׳ ורקוחים אשר
באדמתך : ״מדה והוכן זו כן יעשה האל למתי
עולמו : לעתיד ככתוב ותקרבו עצמות עצם אל עצמו:וכתו׳
וראיתי והנה עליהם גידי׳ ובשר עלה ויקרם עליהם עור
מלמעלה : ורוח אין בהם במתיך : ״נאום עוד והנבאתי
כאשר ציותי ותבוא בהם הרוח ויחיו : וכן כתו׳ ביוצר הכל
בעד עולמו : בדבר ה׳ שנ׳ וגו׳ : וכתו׳ אתה עשית את
השמים ושמי השמי׳ וגו׳ : וכתוב על כלל הבריאות שברא
האלהים ומתי׳ וכלי׳ ונאספי׳ כי יהיו , ככתו׳ תשלח רוחך
יבראון וה״פא : וכתו׳ יהי כבוד ה׳ לעולם וגו׳ : וכתו׳
ואתה מחיה את כלם וגו׳ : כי הם קיימי׳ לעולם צבאי
מרומיך : ״סלה ית׳ תשבחותיו ותהלותיו כי הוא בורא כל :
ואין בערכו ואין דומה לו והוא כל יכול : ככתו׳ ידעתי כי
כל תוכל , והוא מתנשא בכל : עושה שמים וארץ את
הים ואת כל אשר בם השומר אמת לעולמך : ״עומדי׳
ושימרים ארח עולם אשר דרכו מתי און : מהם נואמי׳
ואומרי׳ כי יש שני וחבר ליוצר הכל : ואין כדבריהם כאשר
בארנו למעלה בפסוק אנכי ה׳ אלהיך : וכתיב ראו עתה
כי אא״ה וא״ע יאמר אלהיך : ״פימו דברו בגאות מהם
שברואיו בוראים ויכולים כמהו : כמלאכיו וצבא כוכבי
מרומהו : ומהם קבעו שעצהו ויכלתו השיב ליצוריו כרומהו
ומהם אמרו נתיעץ עם החכמה אם טוב לברוא עולמהו :
וברא י״ח עולמות והרסם ושב וברא עולם זה כרצונהו :
ואין כמאמרם כאשר הקקנו למעלה ברמזי חכמת הדעת :
וכתוב את מי נו״ב משפט וגו׳ וכתוב מאין כמוך ה׳ וגו׳ :
וכתוב אין כמוך באלהים ה׳ ואין כמעשיך : ״פקודי ה׳ ישרים
משמחי לב היא תורתו נצחית וכתוב יראת ה׳טהורה ע״ל:
גם עבדך נזהר בהם וגו׳ וכן כתוב בה לעתיד
זכרו תורת משה עבדי וגו׳ : ונזכיר הדתות
מעט מהרבה לפניך : ״ציהו ופערו פה לבלי חק בני
אלמנ״יאה באמרם כי האור הוא הבורא והוא חכם ועושה
הטוב :וכן החשך הוא בורא והוא חצוף ורע ועושה כל רע
ומום:וביעור ומיאום בעולם כטבעת (הט״ת בחירק) עקרם:
ואין כדבריהם , כי חוח עלה ביד שכור בבאורם : כי כן כתוב
יוצר אור וב״ח עושה שיב״ר אני ה׳ עושה כל אלה בעולמך:
צעקו יחד גם בני אלדצניים באמר׳ כי האור והחשך קדמוני׳
ובבריאה אל חברי׳ ושותפי׳ מביני׳ ובונים , ואין כמאמר׳
והעית׳ המתפי׳ ומתאוננ׳ : צופהו נבא ואמר ראו עתה
כ״א א״ה וא״ע וגו׳:וכתוב אנכי ע״א וארם ע״ב וגו׳:וכתוב
אף ידי יסדה ארץ וגו׳ : וכתוב ה׳ ממית ומחיה וגו׳ :
וכתיב אני אמית ואחיה וגו׳ : ואין מידי מציל ביום דינך:
״קרבו רודפי זמה בני דת אלמגוסיים : באמר׳ כי השטן
הוא המלאך הנופל מן השמי׳ :קשיונו הוא ברא כל דבר
רע ומבוער ההוים ונעשיםבעול׳ זה בהבלי חיים : ואין
כדבריהם : כי כתוב יוצר אור ובורא חשך ע״ש ובורא
רע וגו׳: שנהיו בגזרתי בארצך: ״רמשים נחשי׳ ועקרבי׳:
אפעה ושרף מעופף וצפעונים ופתנים , אריות נמרים וזאבים
ודובים שועלים וכלבים וקופים ותוכים ושנהבים
ודומיהם חיות רעה ושרצים רבים : ואין כדברי בסלותם
המרובים : כי כן כתו׳ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא
אלה:אני ה׳ עושה כל אלה , וכתוב תחת כל השמים לו
הוא יאמ׳ אלהיך ״שלטנותו וממשלתו לבד לשוכני ארץ :
מוחץ ורופא מענה ומוריש ומעשיר וכל באי עולם מטיב

בארץ

בארץ : והמריע הוא השטן הנופל משמי׳ בארץ : ואינו כמאמרם : כי האלהי׳ ית׳ תשבחותיו ותהלותיו ויתברך שמו הוא המטיב והמריע בארץ: ככתו׳ ה׳ מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם : וכתו׳ פני ה׳ בעושי רע להכרית מארץ זכרם : וכתו׳ טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו צורך : ״תשובתם כפניה׳ עוד ויאמר חמר ליוצרו וגו׳ : וכתו׳ הוי רב את יוצרו וגו׳ כי האלהי׳ ברא מלאך ומרד בו והפילו משמי מרומו ולקח רשותו וכחו בלי רצון קונו וישתורר בארצו לפעור והברואי יכשר לברוא גופי׳ ברוחם ובשרם כיוצרו : והלא כתו׳ כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי : וכתו׳ כי לי כל הארץ וגו׳ וכת׳ לה׳ הארץ ומלואה וגו׳ וכתו׳ הן כל הנפשות לי הנה , וכתו׳ עושה שמים וארצך :

(נ״ו) תמ״ו אשורם בני דת פילוסופייא עמם: באמרם שבעה כוכבים הם ושנים עשר משרתים עמם : הם תומכים ומחזיקים הארץ ותולדותיה תמיד המקראות ההווים רעים וטובים להמטיר ולהשליג להבריד להבריק ולנשב רוחות לקרר פני הארץ ולהחמם לטובה ולרעה בעולמך: ״שוקדים הם בלידת אדם ובכל חי להחזיק ולהחליש וליפות בהאר ויופי ולהשחיר ולכבוד ולהבזות לדהיות ולהמית להעשיר ולענות כל חי : וכדעה זו נטו ודלכו גם אחינו הדיבונין רועיך : ואמרו במזלא תליא מילתא לכל חי: ולא השגיחו והציפו שאמר ה׳ ממית ומחיה וגו׳ ה׳ מוריש ומעשיר וגו׳ שמשפיל אף מרומם עושך : ״רומו מעט בני דת אל״בכורים ואל״כופסנאיה ואל״כמניא אמרו יחד : אין בעולם הזה הדברים הנראים והנעשים וההווים עקרים כאחד : וראיית ועשיית כל עולם זה כמו חלום הנעדר והנכחד: אין כללם בעיניך : ״קשונו וטובתו אכילה ושתיה : וצמאון ורעבון והיות ומיתה : אינו עקר ובאמית כל דבר הנהיה והנעשה להתאמתה : כי אם הבל ורוח כחלום הזיון לילה בלי דישון ורווי להטיב ולהשביעה ולהבעיתה : קול נהגו עוד בני דת אל״ברהימי באמרם אל אחד מיוחד ואין דומה לו בכל בריה קצובה והרותה: אבל שקר נביאיו והוזיו לא דבר האלהים עם בשר ודם : כי איך ידבר אלהים אשר הוא נורא ופלא בעולמו אשר ידו עשתה : ואין כדבריהם הנזופים אשר הם מכחישים רורת ה׳ הנאמנה וההרותה כי היא המימה באמונתה : ככתוב ראש דברך אמת וגו׳ הורת אמת היתה בפיהו : עדות ה׳ נאמנה : יראת ה׳ טהורה עומדת לעד : וכתוב לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא : וכתוב ודברתי על הנביאים ואנכי ה׳ ה׳ ו׳ ה׳ אדמה : וזו הדרך משעת ימי בראשית לאלהינו ית׳ ועד זמן חגי זכריה ומלאכי ע״ה כדי להשיב את יצוריו כרצונו : וכן עתה בחלום ככתוב בשעיפים מחזיונות לילה וגו׳ אז יגלה אזן אנשים וגו׳ להנחילם חיי גן עדניך : ״צוחו עוד בני דת אל״עבראי ואל״מגבריים יחד , ואמרו כי הגמול והתשלום לטובים ולרעים כפי מעשיהם בעולם הזה הווה בכל כאחד : לא כי יש עולם אחר ויקימם האל ויחיים לשלם להם כמעלליהם בלי כחד : אלא כשימות החי והצא רוחו והויה ונעדר ונכחד צואת האל לאותה הרוח והנשמה היוצאת מן המת מגוף עובדי ומשכילי וישרי אלהיך : ״פיו מצוה עוד ונכנסת הרוח ההיא בגוף אחר חדש : כשיבראהו האלהים ועושהו מלך או שר מרואי פני המלך או עשיר גדול כמעללו שעשה עם גוף הקדמון ההוא לפני האלהים ומתחדש עוד כחדש פה בעולם הזה רואה ומשתעשע כל שעשועי עולמך : ״עול והימים ופושע אם הוא האדם : כשימות יצא רוחו ומוליכה צורה ומכניסה בגוף נאחר ועושהו עני ומדולדל ברעב ובצמא ובערום ובחסר כל יהיה הוא האדם : או נכנסת רוחו בגוף בהמה ומענים אותה בני אדם: בכל מכה ופצע ועמיסת משאות והכיון כל בלי נחת ומרגוע ובכל בזיון כפי רשעתו כמספר נע ונד ונשפל ונרדם : בדבר זה העמיקו כרה ושתתו על צור עושך : ״סוף וחקר והכלה אף תחלה אין בדבר הזה: אם מגוף אל גוף נעתקת ונרחקת ומשולשלת הרוח כזה: אם כן אין לדבר כוף הגוף שנתענה או אשר נשתעשע ברשע לא יתרוח ולא יצטער וזה חמס מאל צדיק הכל משיטט טבים ויחזה: שני חברים עשו טוב ורע והאחד ישולם משולם גמולך : ״נעתקה מגוף אל גוף כדבריהם: נשיב עוד להם בשגעונותיהם: א״כ נאספה ידיעתה בהעתקתה מגוף אל גוף כשבוניהם : ואינה זוכרת הטאתה וצדקתה רעתה וטובתה בהשלומה וגמולה אם טוב וחלופו א״כ מה יועילו אמריהם : ולא עוד אם כזאת נפש ורוח אחת לכלל הצדיקים: ונפש ורוח אחת יצורה ובריאה מה׳ לכלל הרשעים כמעשיהם: והלא כתוב והיתה נפש אדוני צ״ב החיים ונפש אויביך יקלענה וגו׳ וכתוב אשר בידו נפש כל חי וגו׳ וכתוב ונשמות אני עשיתי: וכתוב כל הנשמה תהלל יה וגו׳ וכתוב נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה בעולמך : ״מי יודע רוח האדם העולה היא למעלה : וגו׳ וכתיב והרוח תשוב אל האלהים וגו׳ אשר נתנה מלמעלה : מלאכו עוד בשר לאיש חמודו ע״ה ואתה לך לקץ ותנוח ו׳ ל׳ הימין בתחיית מתיך : ״ליום הבא עוד כתוב ושבתם וראית׳ בין צדיק לרשע וגו׳ וכתוב יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר צדיק ורשע : וכתוב בם אלה לחיי עולם ואלה לחרפות וגו׳ וא״כ בטלו ושבתו והושהתו דבריהם אשר הם שקר וכזב ורשע : לפני הורת אלהינו ולפני כל יראיו הסידי ומשכילי עמו : ככתוב והמשכילי׳ יזהירו כזהר הרקיע וגו׳ וכתיב רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו עם כלל מחטיאיך ומרשיעיך: ״כורתים דבריהם עוד בני דת אל״חשישאי אשר קמה עתה בימינו ותורה חרשה ממציאים באמרם כי כל העולם הזה חשש וחציר נחשב לעין כל רואים : אין האלהים חושב וחושש במעשי בני אנשיך : ״יש אלהים בעולם אמנם אחד ומיוחד : אבל אין לו חשש ואין לו פקודה ולא השבון לחשוב ולפקוד בכל מעשי אדם הכל כחציר יחד : כאלה וכאלה אינו מחשב אלהיך: ״טעמם ודעתם כזו : כי נהג העולם בדרך זו : בהתחבר שני גופים מולידים גוף שלישי ורוח כזו מזו אל זו : טורף גוף זו מזו וזו מזו: עד סוף כל עולמך: ״חשבונם והשלומם הנה מגוף אל גוף : יושבת ויודעת הרוח באחד גוף שלישי ורביעי וחמישי עד שתכלה והתמעט הרוח ההיא עד סוף הגופים מגוף אל גוף : אם הרוח ההיא רעה וכופרת בעקר יהודו של אלהיך : ״זו דינה מגוף אל גוף מעט מעט תכלה והספה : עד אשר תתמעט הרוח ההיא ואחר כן נכנסת בזרעים ופירות ובחציר ובעשב הארץ ותטהר ותזקק ותחפה: מזה הנדנוד והנענוע ההויה בה זדונותיה ועונותיה יוסלחו כסליחת פשעיך מסולחך : ״והזרעים והחציר ההוא והעשב והפירות נאכלים לכל בהמות וחיות ועופות ובני אדם: והם מתילדת עוד אל גופים טהורה וזכה כזך וחף אדם : אבל רק זה לנו אשם מה׳ ליחד אלהינו ואהבת חסד עם אחים ועם כל בני אדם : ואמנם על זו נאמר ורשום יהיו כחציר גגות שקדמת שלף ויבש: כי אלהים בעול׳ מהשנא עדניא וזמניא וגו׳ להת לאיש וגו׳ וכתוב עונותיו ילכדונו את הרשע : וכתוב להנחיל אוהבי יש וכתוב לי נקם ושלם : וכתוב ומה אעשה כי יקו׳ אל וגו׳ וכתוב כי אלהים שופט הוא סלה : כאלה וכאלה הרותים בתורת אלהיך : ״הזדים אנשי הרן אל״צביין זו דתם: אומרים כי גלגל השמי׳ חי הוא וכן חמה ולבנה וכוכבי׳ חיים בשרותם: ומהם נואמים כי הם האלהי׳ ביכלת אלוה שוים בכחם וגבורת׳ : ומעמידים ומקימים ומחברים עם צור ישראל אלהים ועושים רבים כאמרת׳ : וכתוב נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי : וכתוב אני ה׳ ואין עוד : וכתוב לעושה נפלאות גדולות לבדו : וכתוב אתה הוא ה׳ לבדך: ״דת השומרוני׳ זו היא לא יורו בנביאי ה׳ זולת משה ויהושע ע״ה ונוחם עדן וזכותם ותפלתם הגן על כלל ישראל עמך : ״גם לא יתערב עמם בשמחת׳ ובאבלותם כהן שלהם : כי אם כמסונר וקדוש יחיד ובדד יושב ובלי אשה בניה׳ : ועושה עצמו כי אין לו חשש ועסק בעדוני ושעשועי ועסקי עולמך: ״בטענתם ומנהגם ודתם גם לא יורו בבית המקדש: מפי אלהינו מפואר ומקודש: ואינם מתפללים נגדו כי אם כתפלת׳ מתפללים ומשתחוים נגד שילה אשר שכן בה הארון וממנה נקדש : ולא לעולמות הוקדש הוא כמקדש ככתוב זאת מנוחתי עדי עד וגו׳ וגם מקריבים קרבנות כדין תורת משה עד היום הזה בלי מקדש : והכהן שלהם הוא המקריב

ואינו נושא אשה ואינו מתטמא בכל טמאה ונרחצים מקרי
ומטמאה ומי שיגע בהם בגדיה׳ פישטים מעליהם בעיניך :
"אכן על זו מנהגם כן כפר לנו דוד בן מרו"אן אל "דקי
הנודע באל"מקמץ כתב בספריו להגיד באזנינו : כי הוא
נהחכם בכתבי האומית ובספרי רפואות בחכמה עולמך :

(צז) **את** הודיע בספריו כי השומרונים ירחצו מטמאה
קלה : אם יגע אחד באחד מי שאינו
מדתם : ומקדשי׳ הדשיהם בעבור ואומרי׳ כי הוא עבור
ירבעם בן נבט מלך ישראל מלכך : "ברחיצה וטהרת
בגדיהם אם יטמאו : יביאו כלי וישימו אותו הבגד הטמא
בתוכו וסגרו ראש הכלי ובמים יכניסוהו ובזולת רחיצת
מימך : "גאול וטמאה הבגד ההוא כדעתם כלי רחיצה כי
נטהר ככתוב במים יובא וטהר והם שתי כתות : האחת
קרואין בוש"אן והשניה דוסת"אן : האחה מורה בתחית
המתים : כאשר מפי הנביאים נזכר כתוב תשלח רוחך יבראון
וגו׳ וכתוב יחיו מתיך, "דת שנית אינה מורה בתחית המתי׳ : וגם
החליפו בקריאת התורה דברים : פסוק וכל העם רואים את
הקולות ואת הלפידים : וכתבו שומעי׳ את הקולות :
ואומרים כי הקולות אינן נראות בעיניך : "הפסוק המתחיל
ויאמר קין אל הבל אחיו הוסיפו בו קום נצא השדה : וכן
פסוק ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה : כתבו
אכלו את המן במדבר ובשדה ארבעים שנה : כך הוסיפו
בדברי הירתך : "ענין ספור יעקב כתו׳ כל נפש בניו
ובנותיו שלשים ושלש : אמרו שלשים וששה היו וטעה
הסופר : וקדוש חדשיהם לדרוש את הירח עת הפרדו
מהשמש הרכך : "זו נואמים כי היא ילידתו והוא עת ראש
החדש : ובעת ההיא ראויה התפלה והקרבן של חדש :
ולו היה טרם בא ההרסה בשעה ההיא לפניך : "חברו
כנגדו מהירים ביום השבת כל מה שתקנו המחליפים
שיאכלוהו ממאכליהם וממשקה ששתוהו : אף הפרי אשר
יברה בשבה וכרומה לזה ההדוהו : ויש להם דברים רעים
והלופים שלא כתורת ה׳ קדשוהו : ואין כהעות׳ ומנהגם :
כי כל מנהג שהורס וסותר ומחליף ראיות ודברי תורתנו
הקדושה הישרה הישנה המאוששה והנאמנה אסיר לדרוך
בה : ככתו׳ כל דורך בה לא ידע שלום : וכתו׳ כל באיה לא
ישובין ולא ישיגו ארחות חיים חיי עולמך : "טענת ספור
דה אל"גדייה והם אנשי המערות : לוקחים ראשי החדשי׳
באגן הירח במלאת אגנו לאורות : ומשימים דמות לבורא
ואומרים פירושים מתהלות מבוערות אשר לא כתורתך :
"יחד כת דת אל"קרעיה הם הדלועין שמשתמשים בכלי
קיקיונים למען טהרה : ובטמאה וטהרה שוים לשומרונים
ושומרים נגיעה טמאת המת יען להטהרה : כזו דרכיה׳
מעט מדברי תורה אלהיך : "כבוד קדושת השבת וימי
המועדי׳ שומרי׳ ביחד : ועליהם כתיב סעפי׳ שנאתי וגו׳ :
וכתו׳ וארח עול׳ השמיר אשר דרכו מתי און לעולמך : כת
פשר דה אבו"עיכי והיא עובדיה האספאני : אמר כי
אשר טענו הנביאי׳ בעד המשיח אני הוא המשיח והאל
הבינני : והמציא וסדר כתובי׳ וסדורי׳ מדעתו בלי רוח
נבואה אלהיך : "לין ובער היה מדעת ה׳ : ואסר שיגרש
איש את אשתו אפי׳ אם מצא בה ערות דבר כאשר
אמרו הצדוקי׳ אשר לא כדבר ה׳ : וגם חייב ז׳ תפלות בכל
יום ויום לפני ה׳ : כמאמר שבע ב"ה : "מוללות בשר
ויין אסר ממאמר הנאמר על בני יונדב בן רכב הרכבי׳,
אף חייבו אלה העיסוני׳ שמנה עשרה התימית של רבני׳
וקריה שמע עם שלשה פרקי׳ בכל יום כהגדה רועך : מעט
דברי בני כי"רב מחזיקי׳ הם כנבואה : אף הם עושים
המועדי׳ כדבריהם בשנות החמה גבר יהיר ולא ינוהו דבר
אלהיך : "נגדם דה יור"גאן הוא הרועה רועה גמליך :
נועץ עצת רשע והורה כי הוא המשיח וטען בנבואה
ובמאמיניו אומרים כי הוא חי ולא מת ועתיד לבוא להורית
הוראה ולהציל מנקמת עהידך : "כדור דה זו אל יורגני׳
אוסרי׳ הבשר והיין : ועושי׳ צומות ותפלות רבות ואומרי׳
כי השבתו׳ והמועדו׳ נפלו הם כאין : בזו זמנך : "ענין
דת איכמעיל אל"עכברי היה בימי מעה"צם באללם המלך :
ובטל גם הוא הכתב והקריאה : ואסר איסמעיל אל עכברי

כי הם שקר ומי שצוה הוא חייב לאלהיך : "פירש בן כי
כתיב בכתיבה דברי׳ אינם כאשור : כמו ויאמר קין אל
הבל אחיו ראוי היה שיאמר באשור שיאמר קין אל הבל
אחיו קום ונצא השדה בפסוקך : פסוק וכל העם רואי׳
את הקולות, היה ראוי להכתב שומעי׳ את הקולות : וכלל
הפסוקים שהחליפו שומרוני׳ הלכו גם הם בפתרונות לא
כתורתך : "צרוף זכר דת ליט"בי שאינ׳ מאמיני׳ בבורא
כל, ולא בנביאים כי אם כשיקין איש משנתו בבקר ויראה
צורה ודמות כל באותו הדמות מאמין כל היום ההוא לפניך :
ציור צורת אדם או בהמה או עוף או רמש או חיה או דג
או שמש וירח וכוכבי׳ : או כל דמיתו בו מאמיני׳ יען כי
בנחוש זה להם בטוב וברע לילות וימי׳ : כזו דרך נחוש
דתם לעיניך : "קשור דתם אינם שומרי׳ בתורה כלום : ואם
ימית אדם לחבירו אינו לוקה ענש כפר כלום : כי אם דתם
זו לקחת אותו ההורג לעבד ואפי׳ אם הוא מלך ושר לעולמך :
"רשיונם ודרכ׳ כי אתם לוקחי׳ כפר במיתת אדם או בכל
מומיהם ועונשיהם : כ"א כן אומרי׳ נפש ת"נ במשפטיהם :
ואינ׳ מאמיני׳ בעוה"ב ובתחיה אלא זה העול׳ בית
נמולך : "שוכנת זו הדת ורחוקה היא לפני׳ בארץ כוש
כאשר סופר לי מן הבא משם : וכן ספור דה אנשי זיבי
שמאמיני׳ בשלש אילני׳ בארץ זיביאה, שאומרי׳ אלו האילני׳
נטועי׳ מה׳ מששת ימי בראשית וכן אילוני ממרא שנראו
אל אברהם ולשם משתחוי׳ ועובדי׳ : וכל עשרים משימי׳ לשם
וכשימות נפש מהם שורפי׳ אותו עם הכשיטיו באש לשם :
לפני אלה האילני׳ ולוקחי׳ אפרו של מת ההוא ומשימי׳ בכלי
כסף וזהב או חרש חדש וטומני׳ אותו הכלי בשרשי
האילני׳ ההם : יען שיקום בתחיית המתי׳ ואומרי׳ כ"א נניח
למת בקבר יהליע ויבאש : וטוב מעשינו זה מן מעשה
אנשי העול׳ : וכן ספור דת אל"צדוקיא אשר היא קרובה
בתורה ה׳ ומעט מכחישי׳ בכחושם מתורה אלהיך : "תוכן
טבילו כי אסר הגרוש הנז׳ בכתוב על אשה בגרישתה :
אף שמי החדשי׳ כלם שלמי׳ משלשי׳ שלשים יום בכל
חדשי שנתה : ואומרי׳ במעשה נח בתורתך :

(צח) **תורת** חג הפסח יוציאו מן יום השבת :
ויעשוהו זולת יום השבת : וכן חג
הסכות כמאמר ביום השמיני שלח את העם : ולא היה או
יום שבת : כענין הכתוב בספרך : "שפר טענהו במקו׳
אחר כתוב וביום עשרי׳ ושלשה : כי השמיני הוא שנים
ועשרים ואם תוציא יום שבת משנה : היה הח׳ יום שלשה
ועשרי׳ במספרך : "רשום כל אלה הגיד דוד בן מרואן אל
מקמץ במקצת ספרו בעד צדוקי׳ כי הם יתנו דמות לבורא
במה שספר הכתוב עליו : וספר גם בעד אל"מגאריה
בחלוף זה לאלהיך : "קשורם כי לא הם מוסיפי׳ בדמיון :
כי אם בספור התורה אשר כפרה כפשוטו מפרשי׳ ומברדי׳
בנורא ועליון : ועוד אומרי׳ כי הם ספורי׳ למקצת המלאכי׳
ומהם הוא המלאך אשר ברא את העול׳ כמאמר בנימן
אל"האונדי וכלל המלאכי׳ הנראי׳ בעיניך : "צדקת צדוקי׳
זו היא : אבל ביתוסין אמרו כי מועד חג השבועות : לא
יהיה אלא יום ראשון כדביר בעלי מקרא גזרו : וצדוק
וביתוס היו בבית שני מקדשך : צדיית דת אבועמרן שמו
משה אל"זפראעני הנודע אבועמרן אל"תפליסי הנעתק
ממקומו אל מדינה תפליסי ואסמעיל ואלעכברי חבירו
מחליפי תורתך : "פירוד נפרד ונהחלף מן העדה בדברי׳
אחדי׳ : כגון שלקח ראש החדש בכסוי הירח וסמך בפסוקי׳
המבדים : שאמר שאו זמרה והנו תוף וגו׳ תקעו בחדש
שופר בכסה ליום חגנו : כי חק לישראל הוא וגו׳ ופירש
פירושי׳ אבודים : ברוח קדים : אך התיר הבשר עם
החלב באשר הוא הנוף בזו גלותך : פירש ואסר בת האח
ובת האחות וכדומה לזה כדברי בעלי המקרא אבלי ציון
אף אסר האליה והעובר והמעובר : וחג השבועות חייב
ביום ראשון כחררי עליון : אבלי מקדש ה׳ וירושל׳ עירך :
"עמד זה אבועמרן בימי המלך ארמלי ועיד מלך ארמלי זה
בעדו כי אבועמרן עמד בבית המקדש ותשבע כי תרויד
הוא אל"רק ממיני דגיניא ודיק יהדו ואמר כי היה נקרב
במזבח

במזבח אלהיך : "כפור דת משוי בעל"בקי ממדינת בעל
בקי היה נפרד גם הוא בו : כי הוא התיר החלבים
מזבחי חולין להאכל בלי להקריבו : וזו הדת לקח אותה
מאנשי ההרים מחליפי הורתך : "נאם גם הוא כי חג
שבועות ביום ראשון לעולם : אלא אינו יודע אי זה
יום ראשון : וזו הדת גם היא לאנשים מבצרה
ולקרוא בדעתו והורהו לעדהך : נועיז עוד כי הפסח יתחייב
שיהיה לעולם ביום חמישי : בעד שיפול יום הבכורים ביום
שבת משום שאמר הכתוב שבת שבתון והוא יום שביעי
מששי יום שבתך : "מאמר זכר שתי שביתות : כאחת מהן
השבת : והשנית יום הכפור : וגם היה בספק על ידיעת
ראשי החדשים ולא ידע בבירור באי זה יעמוד כהורתך :
מורה עוד ואומר לחברו כי עיון הזהובים בימי קדש מותר
בהמכה ורצון הלב : ובשבת לא יחייב שיקריבו קרבנות
כל עקר סליחת וכפרה עון הנפש והלב : כקרבנות החוטא
כפי הורת אלהיך : "לפסוק הנאמר עולת שבת בשבתו :
פירש ואמר מענהו קודם השבת היה נקרב ליום שבתו : אף
השתחוייה התפלה יחייב במערב ואחוריו במזרחך : "כזו
דיגו ודתו כל מי שהיה במערב ובמצרים : ישים אחוריו
נגד המקדש בתפלת ערב ובקר וצהרים :
וכן עושים עד היום הזה :
לזאת יחרד כל לב איש ויתר ממקומו : ויעזוב דרכו הרע
וישוב לצורו טרם יסע ממקומו : ככתוב בטרם לא יבוא עליכם
יום אף כוראך : "ישיב כלבבו גם לשמור תורתו התמימה :
אחה היא לאמה : כי עץ חיים היא למחזיקים בה : וכתוב
כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' אלהיך : "טעמתי ודברתי
מעט מהרבה לגלות ולהודיע ולהשמיע אזנים : והמבין
יבין והחרד יחרד לשמוע ולשמור כי יש לתושיה כפלים :
דעה הכמה לנפשך : אם מצאתה ויש אחרית ולא תכרת
תקותך : "הפין כל אלה שהזכרתי הנם כתובים בספרי
מלמדי משכילי : מבוארים בשאלותם ותשובותם לעיני מביני :
הלא הם יורוך ויגידו אליך : "זכרונם בספר נעימות אל
מוחטוי ובספר מאירת עינים : ובספר מחכימת פתי : ובספר
הדהות : ובספר אוצר הנחמד לפניך : "ובספר הכמת
גבולים וספר מתוק לנפש : וכפר מרפא לעצם : וכלל ספרי
משכילי תנוה נפשם בגופש : חכמות בחוץ תרונה ברחובות
תתן קולה לשומעי הורת צודך : "הלא תבין והדע והשכיל
ממוצא דברי : להשיב אמרים כדרבונות לפני מחפה
ובודה דברי : ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרותיך :
"דרשתי וחקרתי והגדתי מדברי משכילי מעט מהרבה : כי
מי יוכל לספר דתות העולם שבל עת מתרבה : דרשו טוב
ואל רע למען החיו עם אלה : לחיי עולמך : "גליתי ברויית
אזן הרדי אל חיי : להבין ולדעת נתיבות עולם אשר
דרכו מהי און תטו מדרכי ה' : ולא ידעו משפט אלהי יעקב :
כי סרו מהורת ה' : וכל אלה הדתית
והמנהגים נכללים במצות לא יהיה לך אלהים אחרים
על פני בעולמך : "באי אחריהם בחרו בדרכם אורח עולם
אורחיה עקלקלות ועל הורת אלהים לא חששו וחשו
והתקוששו : ועשו ונואשו ויתאוששו : ונבאשו ולא משו
מנקלות ויהאלצו ויתלוצצו : ויקוצו ולא אצו ירוצו ולא חפצו
וירצו : לדבר נכוחה ביחוד אלהיך : "אכן חכמי לב בני
קדם : טרם מחוקק ספון חזו לנורא עלילה מעונה אלהי קדם :
וינאמו הן אל שגיא ולא נדע מספר שניו לא כשנותיך :
(א"ב צ"ט יקו"ף נהבטלו בכל מקום שמצאו)

(קא) אף דרשו וחקרו והודיעו לחרדיו ונאמניו :
החקר אלוה תמצא וגו' : העיני בשר לך
וגו' : הכימי אנוש ימיך וגו' : כי עיניו על כל דרכי איש
וגו' : חכם לבב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם בשלום
לעולמך : "בבני אלים להערך : או ידמה לתולדות בדמות
ושווי וערך : אין לא שיעור רחב ואורך : ואל מי תדמיון
אל וגו' למי תדמיוני והשוו והמשילוני ונדמה : ואל מי
הדמיוני ואשוה יאמר קדושך : "גדול ונורא הוא מאד :
העתים והשנים לא יכליוהו ויחלישוהו למעוד : ואת דכא
שפל רוח לסעוד : בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין
חקר להבונת אלהיך : "דברו נצב לעולם היא תורתו
התמימה הישרה מחכימת פתי ופתחון פה לכל נאלם : ומגדת

ומודעת כל נעלם : פקודי ה' ישרים משמחי לבך : "הלא
מחוקק אחד חקקה : ולא מיד רבים קביצה ואסופה וצבורה
והקוקה : לכן כל כרים ושטים מחקה : נחשבים כעוברים
במצות לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואנכי ה' אלהיך :
"ודברו אשר צוה לא יהיה לך אלהים אחרים מכליל כל
צורה : לא פסל ולא סמל ולא תמונה ולא כוכב מכוכבים
לציירה : ולא שמש ולא ירח שם ברקיעך : "זכרון ואבן
משכית ואלילים וגלולים : ושקוץ מואב ותועבה ובשת
ובעלים : ועצבים והבלים ושקר ועץ אבן דומם ומפלצת
אשריך : הפירת פרות ועטלפים ועגלים ושעירים : וכמוש
ודגון ובל ונבו מרודך נרגל ואשימא ונבחן ואלמים :
ואדרמלך וענמלך שמות אליליך , "טיב מסכה זהב וכסף
ובדיל ועופרת וברזל וכלל הנכהבים : אף נקראו שדים
ומתים ופגרים ותמוז ונדה והתו ואין ואפע ודומיהם נכללים
בפסוק לא יהיה לך : "יהד נקראו ע"ר מעבר כדעת עובדיהם :
ובלשון עם ועם נקראים שמותיהם , וכפי צורותיהם
ומעשיהם , אף נאמרו ככה כפי נביאיך , "כן זכרון שמותם
הנופלים עליהם , נקראו אלהים על דרך עובר ולא ע"ר
אמת להם , שנאמר ונתון את אלהיהם באש כי לא אלהים
המה , בהכמת דעתך ועיניך , "לכיוצא בו נקראו אל : שנאמר
הצילני כי אלי אתה , כדעת הקוראים והמאמינים להם כי
גם הם כאל , ויוכלו להושע באל , וכבר נאמר להם הם
קנאוני בלא אל כעסוני בהבליך , "מסכה ופסל נקראו כי
הם נהבים בהתוך כסף , או זה עקרו כי יסכו אותם בשמעם
או כי יסוך אותם הסוכך בדברי הפכות למען הביא תאוה
כלב האדם וחמדה והשוקה בו יוכף , לעבדו בכל לב כלל
מדיהיך ונדוחיך , מה זה ועל מה זה נקראו פסילים , כי הם
נפסלים מעין ואבן שנאמר ויפסלו בוני שלמה וגו' , פסל לך
שני לחות אבנים וגו' אף נקראו סמל הוא כתמונת אדם ,
כשמלה מכללה צורות כל מלבוש הלובשים אותה צורות בני
האדם ודמיוהות בו נכללים , כן סמל מכליל כל דמות
וצורות אליליך , "נקראו צלמים משום כי הם הבניתות ,
כתבנית בקיר בלבד ואין להם מעשה אחר לעשות ונקראו
תמונה ותבנית כי יש בהם דמותות והבניתות : ממה
שברא אלהיך : נהכנו ונקראו שמם כוכב שעושי' כדמות
כוכבים ושמש וירח ומשתחוי' להם : שכת' כן ופן תשא
עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים
כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם וגו' וכן
שאמ' אבן משכית לא תתנו בארצכ' להשתחוות עליה :
ומשכית היא לשון מכיסה שמיהכי' האומנים הצורפי' אבנים
יקרים ואבני כתמי' ואבני זכוכית וכותשי' אותם בקמח
בטחינתו ומערבי' בהם זהב וכסף ובדיל ועופרת ונחשת
וכל הנתכים ועושי' כלים להם ומוציאי' עינים
והם מיוקרי' מאד והם הנקראי' אבן משכית
שממככין ומתיכין אותם באש לעיניך : "סברה אחרת
נאמר כי מכסי' עליה בבגדי' נאים ומלבישי' אותה ביופי
וכבוד וע"כ נקראת אבן משכית : או כי מנסכי' לה
נסכי' ביין עסים ורקוחי' או כי מסיכי' אותה במר דרור
ואהלי' וקדה ושמן זית : כי הוא בתבנית זכר ונקבה
כמוך : עוד נקראו אלילי' וגלולים : כי המבקש מהם בקשה
היא בקשת אליל בלי תועלה : וראתם ועבודת' לעובדיה'
אינם מועילי' : ככתוב הבל ואין בם מועיל כאלהיך :
"פשרון גלולים : יען כי הם כגללי' : כגללי צאת האד'
וכדומן שנמם והולך ואין ממנו תועלה ככה גם הם לעובדיה'
אינם מועילי' : כי יש להם סרחון ובאיש ונקמה מאלהיך :
פירוש שני כי הם דומים כאבני' שמגללי' אותם בני האד' :
אף נקרא שקוץ ותועבה כי הם מטמאי' כשקוץ לעובד' :
או ירחקו וישקצו אות' מאלהיך : "צורת תועבה לכך היא
כי עובדיה נתעבי' לפני אלהיך : אף נקראו בשת ובעלי'
ועצבים והבלים שבשת וחרפה לעובדיהם מאלהיך : לעתיד
לבוא ולא שכר טוב כשכרך : צרכם בעת שיש לו
אף בזה העולם לא יועילו למו : כי הם שבים בושים
ונכלמים מאלימו : וכן בעלים ירבעל ירבשת כי כמו
השוקת הבעל לאשתו ותאותו בה כן תאותם לגלוליך :
"קושרי' וסוברי' בלב' כי שאר' וכסות' מהם כאשה מן
בעלה:

בעלה ולכן השיקום גדולה בהם , אף עושי׳ זכרי׳ ונקבית
ומתפתי׳ בהם בהאית ערוה׳ עליה׳ : שנ׳ ויעשהו
כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בביתך : "רעה ועצב
מגרימי׳ לעובדיה׳ בזה ובבא : כי להוצאת׳ בזה העיל׳
אין בהם הועלה אף נקמה להם ועצב בבא : ולכן נקראו
עצבים שנ׳ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם
מועיל לעובדי אליליך : "שכך נקראו גם הבלי׳ , כי הם
כמקראוה העולם שהם הבל הבלי׳ : או כי מעשיה׳ הבל
או כי ישחקו לאבק ויזורו לרוח ויהיו כהבלי׳ : ואין הועלה
לעובדיהם שנ׳ הבל ואין בם מועיל לך : "הפלצה ואשירה
ואבן דומם ושקר ועץ נקראו כמו שאמ׳ הפלצתך השיא
אותך : מפלצת האשרה : משום כי תלויי׳ באויר בהתבולות
עושיהם ויש להם פלצות ורעדה ורתת בעיני רואיהם כך
יראו : ולעיני הכל כך נראו׳ כי הם נרעדי׳ ומתנענעים
ברתת ופלצות בפני כל רואיך :

(קב) תוכן

מליצת לשון זה ומענהו כמו שאמרו משכילינו נ"ע נקראו מפלצת : משום
כי הם כדברים המשובשי׳ אשר ישחקו בהם הנערים
מכל פה ולשון מתלוצצת : כי יתלוצצו בהם וישחקו כלצות
ונאוין המתנאצת : וכן אשרה משום כי הם מייפים ומאשרים
ומתקנים אותה ביושר בלי עוות מן עצי אילניך : "שהיפרים
באילן ההיא צורה ביושר ומתגדל האילן בצורה ההיא
ומשתחוים לו : או כי צלם יקימו ההת האילן ויעבדוהו :
ומאמיניו יעשו ומציירוו ומקיימו מאשרים לעובדי׳ אותו
ואשרה קוראים לו , אף אבן דומם נקרא משום שהוא
נקפא בנקפאי עולמך : "רשומם נקראו שקר ועץ כי עבודתם
שקר שנ׳ אך שקר נחלו אבותינו וגו׳ : ואלהים ית׳
השבחיהו והלוחיו הוא אמת : ככתו׳ וה׳ אלהים אמת :
וגו׳ , וכתו׳ ואמת ה׳ לעולם : וכתו׳ דעו כי ה׳ הוא אלהי׳
הוא עשנו : אף נקראו עץ שנ׳ אומרי׳ לעץ אבי אתה ולאבן
את ילדתנו : שאם יציירו ויתקנו עליו אלף דמותו לא יכחלק
ממנו אשר עץ בריאת אליהך : "קריאת שמו מנהי
ובהי מענהו ממנו הוא כי אשר יטעני עובדיהם כי
האלהות יחול בהם : עוד טענהם שקר אשר בתום ויעקר
טבע העץ עוד בהם : וכתו׳ אומרי׳ לעץ אבי אתה ולאבן
את ילדתנו ולא אלהיך : צורות הפירה פרות ועטלפים
כי הם הופרי׳ הפירות והאילנות ומציירים בהם ציורים
מהגדלי׳ ובעיניה׳ ערופי׳ : ולעטלפי׳ כי יעשו כצורות
עופית ושרצי׳ יפים : בשמית דעת׳ נכבפי׳ , ומשתחוי׳
ועובדי׳ אותם כאלהיך , ציורי׳ מן עיפות הנאות והיפות ,
כהוכים אשר הם עובדי׳ צורות עופות ושדים : על אמרם
כי הוא רוח אלהי׳ והם אלהי׳ יעשו ריעוה ויפה , ועגלי׳
ושעירי׳ נקראו בפי נביאיך : "פהרון דמות כדמות עגל
בן בקר ושעיר עזים : ועובדי׳ אותם מדעהם כי הם נאים
והזקי׳ כאלהי׳ וכן כמיש ודגון וכל נבו מרודך בשמות
הכנויי׳ אשר מכנים איתם בלשונם אנשי עממיך : "פשרונם
אין בהם תבנית ודמות מיכגל : והם דג"די מג"די
אבמגל אל קא"ב למקצה הצלמים שאין בהם צורות מוסגל
וכן נרגל : ואשימא ונבחן , יהרתק , ואדרמלך : וענמלך :
אליליך : "על כי הם בתמונה מיוגלה בשמות המכוני׳
בבגויים כלשון אמה ואמה : ונקראו צלמים כי יש להם
עינים ואזני׳ ואפי׳ והם אלמים בלי דבור ותכמה ; ככתו׳
פה להם ולא ידברו עיני׳ להם ולא יראו וגו׳ מכסף זהב
וברזל ובדיל ועופרת ונחשת ועציך ואבניך : "כגלת׳ עוד
כי נקרא מתי׳ ופגרי׳ ונדה ותמוז ורפאי׳ : משום שהם
כמתי׳ לא יועילו לעובדיה׳ , ככתיב ויאכלו זבחי מתים :
מתי׳ בל יחיו רפאי׳ בל יקומו ויועילוך : "נדה נקראו
משום כי הם מרחיקי׳ לעובדיה׳ מה׳ : ומטמאי׳ אותה׳ כנדה
שנ׳ דוציאו את הנדה מן הקדש , וכן רפאי׳ כי לרעת׳ הם
רופאי׳ מרפאי׳ הלאוה׳ ועצבונה׳ והם כמתי׳ בלי רוח ה׳ :
וכן נקראו תמוז שנעשה הצלם בחדש תמוז הדשך ונאמר
אנחנו טעם שני כי נקראו תמוז כי הם ממוי׳ דמעה מעיני
הצלם, ברוב התבילותה׳ ואישרי׳ כהנים וכומריה׳ לעובדיה׳
ראו כי מתעצב ובוכה הצלם , יען שאינב׳ עובדי׳ אותו
כראוי לכן אמר מבכות את התמוז והן נשי עמך : "מענה
הוהו , ואין : ואפע , ושדי׳ , לבול , והרש , כבור , וגאון , נקרא

תהו שהם ריקם שאין בהם תועלה , וכן אין ואפע משום
שאין להם כהום ולא מעש כח ואין : כלא חיות בארמות
נכח פניך : מעש כי נקראו שדי׳ כרעת עובדיה׳ ששודדי׳
ומזיקי׳ למי שאינו עובדם ומטיבי׳ למקטריה׳ ומכבדיה׳ : וכן
לבול כי הם רקבון עץ שאין בו ריבוח : כי הם כאבק ועפר
שמפזרו רוח אלהיך : "לכן גם חרש , נקראו שאחר שבירתו
אין בו ממשות : וכן כבור נקראו משו׳ שמכבדי׳ אותה׳ עובדיה׳
בלי נפישות , שסוברי׳ כי יש להם ממשות . מודעי׳ כמו
יודעיך : "כן נקראו רוב ועצימות כי לפני עובדיה׳ גדולי׳
ורבי כח להציל עובדיה׳ מצרות וכן כי יעצימו ויגבירו
למאמיניה׳ בעצימות או כי עובדיה׳ מגבירי׳ ומעצימי׳ בכבוד
אליליך : כמוה זה גם נקראו גאון : משום שסוברי׳
מפניה׳ כי יש בהם כח ואון . בגאון יעקב יתברך שמו של
אלהינו וכבר נאמר אל תיראו מהם כי לא ירעו וגו׳ :
וכתו׳ ה׳ אלהי צבאות מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך :
יעצתי וחפשתי ומצאתי אני העני עוד כי נקראו הפסילי׳
בשמות רבות כגון צירים , שנ׳ הלכו בכלימה חרשי
צירים . למענה עוד כי לא ישאר לעובדיהם בזה ובבא ,
כי אם צירי׳ וחבלי׳ כצירי יולדתך : "מעמ׳ עוד נקראו
הרפי׳ ואטי׳ ומצבה וכווני׳ וחמני׳ ובמות ובעל ועשתרות :
ובעל צפון ודומיהם , תרפי׳ כדעת עובדיה׳ כי יש מהם
הרופה ורפואה לשואליהם לעוניך : "חפין אטים כי יש
לעובדיה׳ נהול ואטות ולאוט וריוח בזה ובבא , כמו
ויהלך אט, אתנהלה לאטי , וגם נקראו מצבה כי עובדיהם
מציבי׳ ומעמידי׳ אותם כחי לפניך : "זכר כווני׳ נקראו׳ כי
מכווני׳ ומתקני׳ אות׳ ציורי׳ ציורי׳ , ביופי וקשוט וקשוש
כקשטם אות׳ ובהתקושט׳ איתם בכל יופי ומר דרורים :
ככתו׳ לעשות כונים למלאכת שמיך : "וחמני׳ נקראו כי
הם כדמות חמה ברוב צהירות וצהיבות כחמה : . כדעתם
שהחמה מאירה ומחממת ומועלת את העולם בחמה , יבושו
כל עובדי פסל המתהללי׳ באליליך : "הם עוד נקראו במות
שהם כבמתי ארץ ובקימות גבוהות :
וכן נקראו בעל עשתרות : שלהם צורות ודמותם בעשתרות
צאנך : שכל החיות מציירות עם גדרותיהן בבית בעל
עשתרות : של עממי ארצך : "דבר בעל צפון נקראו
משום שבוני׳ ומתקני׳ אותו כצופה : במקום ישר וגבוה
להיטיב ולהרע : אל תיראו מהם כי לא ירעו היטב אין
אותם כאיש צופה : עקר כל אלה של אמה ואמה בלשונה
קוראה פסליך : "גם על זה שהזכרנו שנכללי׳ בפסוק לא
יהיה לך אלהי׳ אחרי׳ על פני , נכללי׳ כל מעונני׳ וקוסמי׳
ומנחשי׳ ומכשפי׳ וחוברי חברי׳ ושואלי אוב וידעוני׳ ודורשי
מתיך : "באש העברת בנים ועול ורשע ושקר וכזב ותוך
ומרמה : שלא לעשות איש לאחיו ומהודע והעוה והתועבת
ה׳ אשר שנא באדמה , מכלל אנשיך : "אף העוב דטמאות
כטומאת זבים וזבות ונדות ויולדות , ונגע צרעת וטמאת מת
ושמנה שרצים וכלל הנבלות ובעל קרי וכל הטמאות
ודומיהן בעיניך :

(קג) אפוד

שלא מצווי ה׳ והרפי׳ ואלילי׳ ואטי׳ וכלל הפסילי׳ שהזכרנו : וחרטמי׳
ואשפים ואוחזי עיני׳ וכשפני׳ ובעלי אוב וידעני׳ ודורשי׳ אל
המתי׳ וקוסמי קסמי׳ ועונני׳ ומנחשי׳ וכל עושי רע זולת
הורת אלהינו נכללי׳ בפסוק לא יהיה לך : "בתורת אלהינו
יש מצות דומה לזאת המצוה שאמר לא יהיה לך אלהי׳
אחרי׳ על פני תלויים בה כגון שאמ׳ ופן תשא עיניך
השמימה וראית את השמש וגו׳ ואומ׳ כי הגויי׳ אשר אתה
יורש אות׳ אל מעונני׳ ואל קוסמי׳ ישמעו ואתה לא כן נתן
לך ה׳ אלהיך : "גם אמ׳ לא ימצא בך מעביר ב׳ ו׳ ב׳
קוסם קסמי׳ וגו׳ : וביד ירמיהו הנביא ע"ה אמ׳ אל דרך
הגויי׳ אל תלמדו ומאותות השמי׳ אל תחתו , כי יחתו
הגוי׳ מהמה , והוא בזמן שהסתר הלבנה במחצית חדשך :
"דרך החמה אף היא שתלקה מששי׳ ואחת שנה לששי׳
ואחת שנה והחשך אורה , אף הכוכבי׳ משתני׳ מבריאת׳
לעתי׳ ושני׳ מלהאירה , כי לא יהלו אורם ויראו ויחתו
ויפחדו דיירי ארצך : "היא זה דרכם כסל למו , כל מה שהם
עושי׳ ואומרי׳ במזל טוב ובמזל רע בחייהם , אלה הנקראי׳
צאבאיים

צאבאיי׳ הם העובדי׳ לשבעה כוכבי׳ מכוכביך : ״וכן היו
אבותינו ונשיה׳ מקטרי׳ להם , ככתו׳ ואת המשתחוי׳ לכל
צבא השמי׳ וגו׳ , ואמ׳ והנשי׳ לשוה בצק לעשות כוונים
למלאכ׳ השמי׳ וגו׳ ועליה׳ אמר נביאך : ״זכר ואמר יוציאו את
עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ושמו׳ לשמש ולירח
ולכל צבא השמי׳ אשר אהבו׳ וגו׳ יען שהיו מורדי אלהים
בתורת דבריו : והם דור ירמיהו הוזך : ״חייבי׳ אנו וראוי
לנו לבכות ולבכיה לקונן ולהתאבל על כל זאת : ולהתודות
על עונות אבותינו ועונותינו בגלותנו כהרבות החמודי׳
דניאל ועזרא והבריה׳ בכל זאת : לפני נושא עון ופשע
לשבי׳ בתורתך : ״מעמק וחכמה׳ הנבונה שהיו מתודי׳
ואומרי׳, ה׳ לנו בשת הפני׳ למלכינו לשרינו ולאבותינו וגו׳:
וכתוב אלהי בשתי ונכלמתי ל׳ א׳ פ׳ אליך : וכתוב כי
פשעינו אתנו ועונותינו ידענו׳ : ירענו ה׳ רשענו וגו׳ : כי
רבו פשעינו נגדך : ״יחד הם ואבותינו הזידו ויקשו את
ערפם ולא שמעו אל מצותך וגו׳ : ואומר את מלכנו שרינו
כהנינו ואבותינו לא עשו תורתך וגו׳ : ולא די לנו שאין
אנחנו מתאבלי׳ על זאת בגלותך : ״כפופים קודרי׳ בצום
ושק ואפר נאנחי׳ על זאת : אלא נשוב נעשה זאת להורות
ולדבר כזאת : ולהאמין בכל זאת : ובכל זאת לא שב
אפו ועוד ידו נטויה לעמך : כאמר׳ וכהורוה׳ אהינו הריבונין
רועיך : אלו ימים שאין מקיזין בהם דם : יום רביעי שחל
להיות כ״ד להדש בכל חדשי׳ מומיך : והוסיף עד היום
שנותיך : ״לכך גם ביום רביעי שאינו חוזר להדש : הוא
שקוראין לו ארבא דלא הדר : ועוד אין מקיזין דם באחד
להדש ועשרה להדש ושלישי להרשך : ״מקיזין דם ולא
יוצאין לפרהסיה : ולא מגלחין לכפר ראש ולא פורשי׳ גם
ויורדין בים ולא נושאין אשה בקדשה ובטהרה : והוא באחד
יום ובשלשה ובעשרה להדש ובימנ׳ אג״י כסימנך : מסתכלי׳
באלה הימי׳ : בימות החדשים המנחשי׳ : הלא הנביא
הוכיח׳ וביישם : ככתוב נלאית ברוב עצתיך יעמדו נא
ויושיעוך : הוברי שמים החוזי׳ בכוכבים מודיעי׳ לחדשים
מאשר יבואו עליך : לענין נבואת ישעיהו נביאך : ״נאום
דבר ה׳ כי הגוי׳ האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים׳
ואל קוסמי׳ ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלהיך : ואומר
עוד לא הנחשו ולא תעוננו : וכתוב לא ימצא בך מ׳ כ׳
ובתו באש וגו׳ : וחובר חבר ושואל א׳ ו׳ א׳ המתים
כל השע תועבותיך : ״נועמים ומליצת׳ קוסם קסמי׳ : הוא
שמפיל ורעי׳ ביד או במכתב : ואומר על האבידות כי
ימצאו : או על חבורתי׳ והולכי׳ בדרך כי ישובו או ילכו
להם ותועה מדבריה׳ : או רואי׳ כף יד האדם ואומרי׳
כמה ימי חייהו ומה יעשה לו לזמני׳ מענין שהוא יורע עתי׳
ושעות והשבונות נסתרות : מה יעשה כחם לרגעי׳ : ומנחש
הוא שהוא שומע קול דברי בני אדם שלא בחפץ אם הין
ואם לאו ומאמין בו והוא קל גברא במתא וקל אתתא
במדברא ומקשיב קול הנדבר וסמך בו כדבר נביאי׳ : אף
לימים מימי השבוע וראש חדש אינו נותן לאר׳ דבר מביתו
או מכיסו מרוע נפשים כמרשיעך : ״כפור המכשף הוא
שאוסר ומתיר בלחישות גופי בני האדם לענות׳ בעינוי ובחולי
ואומר כי אני אשיבנו לאחור ועוד אתירהו מכבלי׳ : וחובר
חבר : הוא אוחז עין שמראה דברי׳ תעתועי׳ והבלים :
לעיני בני אדם כחרטומי׳ ואשפים בלטיה׳ ובלחישות
מכוערי׳ : ושואל אוב : השואל כעושה נחשב בכל אלה
לפני אלהינו ית״ש ודינו כדינו ביום דין הגדול לראשוני׳ :
והוא המכתיר אדם תחת הארץ ומודיעו דבר השואל או
יודע הדבר ההוא מימי׳ קדמוני׳ טרם השואלי׳ : ומשם
מצפצף ומגיד דבר השואלי׳ : ככתוב והיה כאוב מארץ
קולך ומעפר אמרתך הצפצף צפצופי׳ : וידעוני : הוא יודע
עדני׳ ומודיע עתים וחוזי׳ בכוכבי׳ מה יעשה בעול׳ לנבראי׳
ויצורים הנולדי׳ : ודורש אל המתי׳ : הוא שמקטיר
בקברות ולן בהם שיבוא בו רוח טמאה לדעת מה יהיה
בארץ : ככתוב היושבים בקברים ובנצורים ילינו וגו׳ וכל אלו
דהשע התועבות אכרם ממנו האלהי׳ ית׳ וכל הדורש ושואל
ומבקש נחשב כעושה : ככתוב אם ראית גנב והרין עמו ועם
מנאפי׳ חלקך : ״עוד אומרי׳ עושי׳ התועבות האלה בנהוש
סימן טוב המזל הזה וזה סימן רע : וזו העת קשה : וזו העת
יפה : וזה יום רע : וזה יום טוב : וזה יד ורגל טוב ורע :

ואדם זה טוב : כי הוא טהור וזה טהור והוא רע : כל אלה
מבררי׳ על הרע : הלא זה המעשה הוא הנחש והקסם
המשתמשי׳ באותיות המזלות לעתות טובות ורעות ולימים
ולחדשי׳ ומפילי׳ גורלות והכלים לדעת ההויה בין טוב
לרע : וכלם שקר וכזב : ואע״פ אם יקרו ויעלו בקיום
מניהם האלהי׳ ית׳ ההלותיו והשבחותיו לראות היעמדו
בצווי תורתו שאסר׳ לעמו וקדש׳ למען
הרחיק׳ מכל טמאה וכעור ומאוס ורע : שלא ישלוט בהם
לעתיד נקמת רע : ככתיב אוי לרשע רע וגו׳ : ועד עתה
ישראל צאן רועיך : עושי׳ כל אלה וכאלה מהוראת נקלות
ותעתועי הכמיך : ״פנו רוב ישראל בדברים האלה לשקדה :
בהזהר׳ מפי רועיהם באלה הזמני׳ והעתים והימי׳ והולכים
ומתנהגי׳ ונזהרים ומתלמדי׳ במצות אנשים מלומדה, וסוברי׳
כי הם כתורת ה׳ עושי׳ הוראת הרועים הרעי׳ להתמידה :
כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב בכל נפש
ומאודך : ״פתע פתאום ישבר כל התובע דרך נכריה ,
כאשר אמר הנחכם מכל אדם שמו ידידיה , הולך
אחריה פתאום : כשור אל טבח יבוא וגו׳ וכצפור
בצדייה : כתוב עד יפלח חין כבדו כמהר צפור אל פח
ולא ידע כי בנפשו הוא לעיני תמימי אלהיך, ״צועק הנביא
ואומר על הרועי׳ הרעים המתעי׳ לעם אלהינו ית״ש ה׳
במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו וגו׳ ואומר מלכם הדכאו
עמי ופני עניים תטחנו וגו׳ ואומר על הרועי׳ הרה אפי
ועל העתודי׳ אפקוד בדינך , ״צאן אובדות התעו והכרם
בערו ופרצו גדרו והיה למרמס , יען זה הנביא אמר הוי
רועי האליל עוזבי הצאן הרב על זרועו וגו׳ ועוד כל לבב
אנוש ימס בשמעו דברי רועיך , ״קבעו והקקו והורו זה
לפזורי׳ ונדודים : וכה אמרו ביום ג׳ בשבת ובששי
בשבת : אין מקיזין דם משו׳ דמאדים קאם בזווי כוכב
מאדים : מענהו כוכב מאדי׳ עומד בזווית רביעית כוכביך :
״רגשו והזרו ודברו עוד ביום ששי של ערב שבת להחמיר
ולהקל עד שהקלו בה ואמרו היה ראוי להחמיר ביום ששי
בשבת : שלא להקיז דם כל עמך : ״שכוכב מאדי׳ שולט
בהם בשניה׳ ממשלה שוייה : אלא שכיון שדרשו בהי
רבים : שומר פתאי׳ ה׳ כדבר הנוטה שמי עליה : שאמר
נעים זמירות אלהי ישראל עדתך : ״תוכן לשונ׳ יביאו פסוק
מנבואת ה׳ : יעידוהו ויפרשוהו על אשר לא דבר ה׳ : ועל כמוה׳
נאם ה׳ אשר לא דברתי ולא עלתה על לבי יאמר אלהיך :

(קד) **תוכחת** התורה והנביאי׳ ועשיית מצות האלהי׳
אם כן הבל הבלי׳ : לעמת דברים
ופירושי׳ אלה שאם המזל הוא המגרי׳ טובות והבלי׳ : בכל
אנשי עולמך : ״שיקר המזל על פי תולדת האד׳ לעוצם
המזל העולה מקצה השמי׳ על קצה ארץ מולדתו כפי יום
לידת האד׳ : להאריך ולקצר ימי חייו בארצך : ״ראש
וחוזק המזל הוא המעשיר ומוריש : המטיב והמריע המאריך
והמקצר והמסעיד והמנהיש והמנחיל והמוריש : א״כ איה
תורת האלהי׳ דמצווה למצווים שאמר אם בחקותי תלכו
ואת מצותי תשמרו וגו׳ : ואם בחקותי תמאסו וגו׳ בענין
בריתך : ״קריאה והיה עקב תשמעון וגו׳ : ואהבך וברכך
והרבך וגו׳ : ברוך אתה בעיר וגו׳ ואם לא תשמעו וגו׳ :
ואם תלכו עמי בקרי וגו׳ ובאו עליך כל הקללות האלה
ורדפוך והשיגוך וגו׳ : כאשר אנחנו היום
בגלותך : ״צוו עוד רועיך לדרוש ולקסום קסמי׳ : ולהיות
דורשי׳ אל המתים : ומאמיני׳ בכל אלה ועושי׳ כך עד
היום הזה שמקטירי׳ קטרת ושמנים שופכי׳ בקברות מתי׳ :
כל אלה כאלה וכאלה נכללי׳ במצות לא יהיה לך אלהים
אחרי׳ : אך במדינת וסביבות ירושל׳ עירך : ״צעירים
וגדולים וזקני׳ וזקנות בחורים ובתולות מתקבצי׳ ובאים אל
קבר ר׳ יוסי הגלילי : ואל קבר כל חכם אשר בכל מדינות :
ועל כלם בתי כנסיות בנויות לעיניך : ״פונים בקברותיה׳
מדליקי׳ נרות ועששיות ראשית שמנים : ובשמי׳ מרוקחים
וקטורת מקטירים ומתודי׳ מהם ומתחנני׳ על כל חליי ומדוי
עמך : פרי בטן והריון העקרות מתחננות מהם : ונוטלות
משאריה שמנים של נרות ומסיכות ומושחות במניהם
ואומרות כך במשמונך אי ר׳ פלוני הבטינני הבטינני חן לי
הריון למען [illegible]קיך וקדושתך : ״עוד עוהרים ומבקשי׳ מהם
על כל חולי רפואה ומזור : ועל כמוה׳ אמר והוא לא יוכל

לרפוא לכם ולא יגהה מכם מזור יאמר אלהיך : "ששים ונושי׳ בהבל כי בהבל בא ובחשך שמו יכוסה :ועל העושים ומאמיני׳ אלה ישעיהו הנביא ע״ה נבא עליה׳ כמנסה: וכי יאמרו אליכ׳ דרשו אל האובות ואל הידעוני׳ המצפצפים והמהגי׳ באזניך : "נאם להם אמרו לאומרי׳ לכם זה הדבר הלא עם אל אלהיו ידרוש : מענהו הלא כל עם שהיא עם חכם ונבון אל אלהיו ידרוש : ואינו דורש בעד החיים אל המתי׳ מפגרי חבריך או שונאיך : נבא עליהם עוד כי נטשת עמך ביה יעקב כי מלאו מקדם וגו׳ : מענהו זנחת ונטשת אי ה׳ את בית יעקב אשר מלאו אחריך מהלה ומקד׳ אחרי ה׳,ולמה נהיו עוננים כפלשתים בתשע הועבות ברעות מנהגותיך :"מעוננים הם בכלל נחוש וענן (העי״ן בכולל)שמריעי׳ עתות וזמנים ושעות:טובות ורעות: אף שמשתמשין בבת קול: הוא הקול הנשמע פתאו׳ לאזני הקושב . ישיפטין בין טוב ורע באיתו בת קול , כסימן ואות ומופתיך , "מופת ואות זה לפניה׳ הוא הקול , קל גברא במתא וקל אתתא במדברא : הוא המשל הנאמר בפנים בבית תדבר ומבחוין השמע מן הולכי דרכיה׳ דרכך , "לפיכך אמרו כל האיש במדינה הוא בוהן להתעונן בו , לפי שאין דרך המדינות לשמוע אלא קול הנשים בו , ולכך אם שמעת קול איש פתאים הוא במופתך : "כסימן אמת סבת קול , וקול אשה במדבר הוא ראוי להתעונן בו , לפי שאין דרך הנשים להמצא והלוך במדברות להשמיע קולן בו , כי אם האנשי׳ ההולכים באורחותיך , בכה ולכך אם שמעת קול אשה במדבר הוא כסימן אמת , הלא כל זה נחוש וענן שאסרה תורת אמת , ואמרה לא תנחשו ולא תעוננו כזולתך , "יתר אם יאמרו כי בת קול זהו יוצא מלפני ה׳, כבת קול הר סיני , אין להם רוח הקדש ונבואה וכבור יותר מה׳ , אם כן למה לא קבלו ר׳ יהושע באמרו לא בשמי׳ היא לאמר אליך : "טענת ביה שמאי על מה היא למה אין משגיחין בבת קול : הלא מה׳ הוא כדבריה׳ והיך יוכל עבד אדוני זה לדבר עם אדוני זה להרי׳ קול , ולא איתי די ימחא בידיה ויאמ׳ ליה מה עבדת לאלהיך : "חוקו ועקרו הוא הוא שאמרנו , קל גברא במתא וקל אתתא במדברא זהו שינחשו ויעוננו , כי מיום שנגדעו מקלי הנעם ונפסקה הנבואה מעמך מחטאת רועינו הרעי׳ רועיך : "זמן חגי זכריה ומלאכי אלה וחאני׳ רטובות הם הם מקלי הנעם וקם אחרי אלה מקל ההובלי׳ מחבל ברמי׳ בלי להזהירם ולהעדיר׳ ושורק לנטע׳ כרצון אלהיך : "והתירו לעם ה׳ את תשע התועבות ומומי הקרבנות כאשר הזכירם נביא ה׳ ! : באמרו וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה׳ צבאות אלהי ישראל מלכך : "הכשילו רבי׳ בתורה וסרו מן הדרך ושחתו ברית הלוי והגישו למזבח ה׳ לחם מגואל , בכתו׳ מגישי׳ על מזבחי להם מגואל וגו׳ ואומ׳ ואתם סרתם מן הדרך ה׳ ר׳ ב׳ ש׳ ברית הלוי אמ׳ ה׳ אלהי ישורון עדתך : "דין קדשי׳ בזו וחללו שבתות ה׳ ומקדשו טמאו וכל טמאה התירו : בכתוב כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני ואשר יקריבו שם טמא הוא אשר מצוה הפרה הפירו : ואיש פני רעהו נושאי׳ ומתורת ה׳ ומשפטיו פניהם הסתירו : שלא להודיע האמת והשקר בחרו , ושבתותיו חללו והסירו : וקדשיו ומקדשיו טמאו ואחור נזורו : ככתו׳ קדשי בזית ואת שבתותי חללה : ואומר עוד זאת עשו לי טמאו את מקדשי ביום ההוא בית ה׳ עושך : "גזר בם האלהי׳ דינו כפעל׳ וכרוע מעלליה׳ בגזרה : ככתו׳ וגם אני נתתי אתכ׳ נבזי׳ ושפלי׳ לכל העם כפי אשר אינכם שומרי׳ את דרכי ונושאי׳ פנים בתורה : כאלה ודומיה׳ הרבו למעול מעל בה׳ אנשי ביה שני רועיך חכמי ורועי עמך : "בפירושי׳ הדהו עדי׳ נאמני׳: עד הנאמן להדשי׳ ועד לאביב לשני׳ בחשבון הקוסמי׳ ומעונני׳ , כרבן גמליאל וחביריו אשר פנה ונטה בחשבון החושבי׳ עדנין ורגעין ושעות הוברי שמי׳ , והולדת לבנה מעין מכוסה באי זה עת היא ורגע מדובקה , עם השמש ועוד באי זה עת סרה ומתפרדה בריחוקי׳ וכזה עוד הוא ומהזיקי זאת הדרך מקדשי׳ פעמ׳ ביומו : ופעמי׳ מקדימי׳ במולדה , ופעמי׳ מאחרין אשר לא דבר ה׳ קובעין וזרין , ופירש רבן גמליאל אשר הקראו אותם , אתם

פתי׳ בנשיא הכתו׳ מדבר ובביה דינך : "אכן הלא עד עתה זו דרכ׳ ומהלכ׳ , וכה קביעות ומנהג דתם , וצאן אובדות מדרך הישרה התעו , אף כי שערו ליוצר הכל יוצרנו ית׳ תשבחותיו ותהלותיו וברכותיו ויחודו לא יכינו ולא ידעו , ומלאכיו ונביאיו וחסידיו רפו וכבודו הקלו ושמצה השמיעו וקדושת שבתותיו ומועדיו השביתו ופרעו : ועריות האסורות בטלו וסייג לדבריהם קבעו : וטמאה וטהרה הפילו ולקדוש ישראל לא שעו , ולא זכרו אל תגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו , ולא זכרו דרך הגוי׳ אל תלמדו ׳ כי הגוי׳ האלה אשר אתם יורשי׳ אותם אל מעונני׳ ואל קוסמי׳ ישמעו , ולא זכרו אלה מועדי ה׳ מקראי קדש אשר תקראו אות׳ במועד׳ , וכתו׳ אלה הם מועדי , אם הם במועד׳ הם מועדי , ואם לאו הם מועדי ירבעם אשר הוא וריעיו צאן ה׳ התעו והרעו , ולא זכרו אל תשקצו את נפשותיכ׳ וגו׳ ולא הטמאו בהם וגו׳ , וכתו׳ כי בכל אלה נטמאו הגוי׳ וגו׳ , וכתו׳ ואבדיל אתכם מן העמי׳ להיות לי , ועל כל אלה יתר לבי בקרבי , על אשר הרשיעו והפשיעו : ולקדוש ישראל התוו , וכתבו נקלותיה׳ וחקקו׳ להורות לעם ה׳ שפה ולשון אשר לא שמעו ולא ידעו , לכן אתקקם בשיר חרוז : למען ירוץ קורא בו , כשירי זמריך :

(קה) **אנא** אל, קשוב והואל , התחנוני עבדך :

"בקראי לך : קומה לך : ויפוצו אייביך :

"גם נתנאל , וישמעאל : מתוך משעוריך :

"דבי עקיבא: ראש מתיבה: עד ליודעי דמותך :

"הן נשיא אל : גמליאל : אשר הדחה פזוריך :

"ורב אשי : המשה : אשר השיא עמך :

"זב אטרא : ורבינא : הם חרצו חקיך :

"חפצו זה : למאום זה : וזה לבחור קליך :

"טבעו סייג : ונקבע סייג : פללם שערו שמך :

"יציר פעליו : אראליו : מר יבכיון בעמך :

"כי נדדו : אין מפרו : שנשבע בגוייך :

"להגלותם : לזרותם : בכל כנפות ארצך :

"מיטטרון : שר כשרון : יה קטון בדינך :

"נער נאמן : לאל נאמן : וכסאו רב ככסאך :

"ספרא רבא: בלי דבה : קושר שי״ן בראשך :

"עת ערבית : ובשחרית : תפלתך יהי רצונך :

"פומיהו : דרב ויהו : גרים שמעתתך :

"צח ביום : בלילה אחום : במקרא וסדריך :

"קטרתך : מקטירך : מיטטרון לפניך :

"רוחותם : ונשמתם : הוגי מקראיך :

"שופטיך : מנצחיך : בבהרת דבריך :

"תשובתך : הורתך : נצחוני בניך :

(קו) **תחת** דברך זה: עולמך זה: רצית לחרב ברוחך:

"שאל ערבי , מה זו רבי: השיבו לו ממנאציך :

"רבא בר נחמן : ותימן :ונטבע לישיבת מרומך :

"קם וגם ערבי, למה הרהיבי, בשמעך שבהה מקצפך:

"צעק עקיבה: עולה ערבה : בפטפוטיו עבור היבותיך :

"פיהם פתחו , לפניו צוחו , לאמר בי הברא עולמך :

"על כל אחד , ולכל אחד , השיבות לו השובתך :

"כימן בי״ה בא ,בפחד לקרבה, כחד היבות יוצאות ממך :

"גזופי׳ זעופי׳ , יעפי׳ עטופי׳ , ואין להם מנח׳ מכבודך :

"מטרם בוא , ברוך ה׳ ביא ; צעקה בי מכסאך :

"לשמך אות בי״ת , הכתב ב׳ , בראשית החלת תורתך :

"כחזות אלף , עולף בעלף ,כי נשארתי חד בתיבותיך :

"יה ענהו , אף נחמהו , אני אחד וראש בעולמך :

"טעמך בכה , ודינך ככה ,גם את ראש והד באותיותך :

"חפאי מיםות , י״ח עולמות : בראשית בראה לפניך :

"זעמת בם , ונחמת בם , ושבת והרסתם בכעסך :

"ובעבור מה: "כלל׳ שממה: כי המה , לא ישרו בעיניך :

"הן עוד שבת , ובראת , עולמך זה כרצונך :

"דפו חרפו , בזו גדפו , קרושת שם כבוד מלכותך :

"גם גבורתך , וגדולתך , כגבר אין איל חשבונך :

"במתושלח , בעלמא נשלח , ההאבלת לו כאבליך :

"אז ובסוף האבל , שבעה אבל , הגשמת מי מבולך :

(קו) **אידות** שפלות, ימי האבלו״ אחדות כזאת במעשך:
״כזמן מתיחה ובטפיחה, שמי שפרה: רקיע זבולך :
״גלו כזאת, מאד בעליזות, לאמ׳ שבע׳ שמי רקיעך :
״דבר חק מעש, תמיד יזעש, לכל הד וחד מרקיעך :
״הן בשחק, כן רב ישחק, בריחיים חק לצדיקך :
״וליוב עתיד, בשלחן עתיד : תערוך כל חית ארצך :
״זמון מזמן, לכל איש מאמן : הכל כירק בשלחנך :
״הטאי׳ עם, המרשיעי׳, הייבי הפחה בשפטך :
״טיב יין כמיכה, היא כוס ברכה, בשמעם מפי מברכך :
״ידו יענו, בקול רם יתנו, אמן אמן בברכתך :
״כלם יעלו בה ינצלו, מבור שחת שאון מצולתך :
״למקדש מקודש, אשר בחטא הודש, ולגלות קהלותיך :
״משך מרט : קרח טרט, קווצותיו ושער ראשך :
״נתעצב ונכגר, ובשק חגר : ושתי דמעו׳ בכל יום מימך :
״כפר נפח, קדקד שפח, וימין לאחור מאויבך :
״עמד ונצב, כאנוש מוצב, במטר וטל רסיסי לילך :
״פנכי אור, הם מאורי אור, הדעך מלאור בעינך :
״צרר ותלה, בפתחו העלה : שק כאיש הפר בשעריך :
״קדרות מרומי׳ : שהרות הדומים : שם שק כסות שמך :
״רמה משה, למלעיל למטה : כדי כרסון רמזו בך חשבוך :
״שנה שפתו, בעטיפתו, כמתאבל לבניו השרוך :
״תהת אשודו, אבקת עפרו, יחף הלך במהלכותיך ,

(קח) **ת**פירות כתנתו, היא אמרתו, בצע בזע פורפידך :
״שפל נחשב, רומם ישב, כאבל במתו הושיבוך :
רך וגם חלש, אשר מאד נחלש, כזקן וישיש כך המשלוך :
״קים נדרו, אין מתירו, ואין מחול לך מאמרך :
״צף ציפהו, הוא נביאהו, בן עמרם פירשו לפניך :
״פירהו ואמרו לא : יחל דבר לו : אבל אהרין מחלין אליך :
״עמד וקבר, לא בניב ודבר, לאיש ענו זה נאמנך :
״ספר במוהו, ימי טמאתו, ואחר נטבל באש מטהרך .
״נדרה שנהו, בעת צרהו : בימי אנגי ואיש ימינך :
״מקצת ערלהו, היא מילתו, הראה לאב המון אהוביך :
״לכל אובדיו, ולנדחיו, איך יקבצם מקצות ארצך :
״כלם שמעו, אז ישמעו, קול שופר בעת יום תקיעך :
״ימר באמה, אלף אמה, שופר גדול באמתך :
״מפח זרתו, עם אמתו, ממזרח ועד שקיעתך :
״חי ובני, איש ומזוני, במזל תליאי מלחך :
״זכות עשיה, לא מלתא תליא, א״כ הבל הבלי׳ הנאיך :
״ועוד על שלשה : עיני עששה, המיד הבכה על אנשיך :
״הן כי נולדו, אף כי נצדו, במזל רע מככביך :
״ראוג ידאג, ככפיר ישאג, כי אין כח להציל יראיך :
״גם בצוותו, אז מילהו, לאברהם אוהבו עבדך :
״באו בבריתו, לכרות ערלתו, ודיו נרעדים לפניך :
״אז בראותו, הם בזקנותו, שלח ידו, וכרות עמך :

(קט) אף כך ברדהו, לבקר ראותו, ביום ג״ בו במילתך :
״באו לפניו : כל מלאכיו : נמו אין לנו לעזבך :
״גם בגיאלים, ובגיעולים : להתגאל בדם אנוש כבודך :
״דבר השיבם, לא אעזבם, אני בעצמי אבקר חוליך :
״הן במעשהו, ר׳ אבהו, כמת טרוף רוחו במשרתך :
״והתה מצאו, בהלמוד קראו, ושפיפון אצלו ממחיך :
״זעק בקול בו, כגדול ודכו, איני מניחך כרוחך :
״חרוד נהרד, אף נרעד, מלאכך משדת לפניך :
״מען ונאק, במר צעק, אל גוזר שפיפון מבטל לך :
״יום אז בהכות, כל הבכורות, ולאלהיהם בשפטך :
״כהצות זה ליל, מאד מחולל, בעצמו עבר כתוך אויביך :
״לא כרוב שרף, בשש שש כנף, ולא גם שליח משלוחיך :
״מימי הים, עם לבוש עדיים, בעברם בחרבה בצוויך :
״נמו ונשאו, עין וראו, יד הגדולה עם אצבעותיך :
״סימן אצבע, ובכל אצבע, עשר מכות לקו שונאיך :
״עלו רומה, מים כחומה, ותהגאו לעלות בשמך :
״פיהם פתחו, נגדך צוחו, מה זכו ממי רקיעך :
״צעדו נדדו, זדו מרדו, ליושב בכסא משפטך :
״קרין בעינו, עין ימינו, ושבו מים לכסות רודפך :
״רחשה כן, אמרת כן, לימיך להקיא חרץ בלועך :
״שתו ימך, אף כן תהומך, לא טיב העשה עם יצוריך :
״השורתך, ומנהתך, שחננהנו, הקח אליך :

(קי) **תחת** אלה, גם כאלה, נמת עתיד אני להתך :
״שיח מלולי, פלא האמין לי, הן נחל קישון ערב בינך :
״רמה ימך, טבועים בארצך, לראוה׳ מהים גאוליך :
״קמה ארצך, לאמר למלך, איני מקבלה את הרוגיך :
״צעקה נגדך, כה משפטך, אינך עושה בי כדינך :
״פנהה אדמה, תקיאם לימה, שניהם אין מקבלי׳ בעיניך :
״עד בי נאמת, וכן נשבעת, קבלי ארצי עת זו עליך :
״כגלתו בא, עבור בחרבה, ועמדו לבלעם מי ימיך :
״נדרו וקמו, עד אשר המו, וכסו ברית ערות ערתך :
״מאד רב צוחו, במרה צרחו, פה אחד קהלך לפניך :
״לברית נטבע : הבט והתבע, כי מלאו חמס נאותך :
״כשבראת, והגבהת, שמי רום מארץ הדומך :
״יבררו יזדו, כפה יעידו, מארקא ועד רקיע גבולך :
״טיב מדותיו, בארבע קצותיו, מהלך תק״ב שנותיך :
חללו ועביו, ארכו ורחבו, כך וכך לכל שבעה מעוניך :
״זו זריחתו, ועד שקיעתו, כן מהלך בארבע קצותיך :
״ואז ארבעה, עלו בשעה, בפרדס מקצת חכמיך ,
״הן דרכיו, ומהלכיו, חד יודע כדרכי נהרדעך ,
״דבר באהבה, הוא רב עקיבא, מעיד אוי לי זבול וארצך ,
״גן עדן הוא, האל יערנהו, למי יורע שעור גופך ,
״בטוח בזאת הוא, לעולמהו, לעולם הבא כמשרתך ,
״אכתריאל כנך, ישמעאל בנך, שם משבעים וחד שמותיך ,

(קיא) **אמר** עד כה, נכנסתי בכה, פעם אחת במקדשך ,
״בו הבטתי, אז ראיתי, אכתריאל יה צבאות שמך ,
״גש כמניד ראש, ונענע לי ראש, גם ברכני ברכתך ,
״דמוע עינו, והבכה נפשו, מפני גוה במסתרך ,
״הן במאורים, שניהם מאירים, גם שוים בראם עושך ,
״והלכה לבנה, וקטרגה לחמה, מדוע מלכים שוים עשותך ,
״זעמת בו, מעטת בו, מלאור כחמה בארצך ,
״חטא בזה, תפאו מזה, דברי׳ לא כן על ה׳ אלהיך ,
״טיף תורהו, בעת צוויתו, לשלוחו נס כל חוטאך ,
״יקריב במזבחו, יכפר חובו, ולשמי הקרב בכל ראש חדשך ,
״כפרתי, וסליחתי, בשעיר חטאת קרבנך ,
״ל (הל׳ חסר נמצא בספר)
״מר מאד בכה, לי נאמר ככה, משל קדמוני בפי אנשיך ,
״נוער בא חמור, חנוני לאמר, שתי קרניים כחיותיך ,
״פקלוהו בבוא, והתכו זנבו, כבעל מום נשאר במומך ,
״עם כללה זאת, נמה לה כזאת, לבי תנחמני בככביך ,
״פליל חכמים, האחרונים, הוגי תלמוד מטריבך ,
״צוחו צרחו, בכל לב שמחו, כד הוו מטי כזו פסוקך ,
״צעקת נביא, להגיד חובי, כי אם עונותיך הטיך ,
״קרא ביניכם, לבין אלהיכם, היו מבדילים בערך ,
״שיכללו אדם, בבשר ודם, וגיד ועצם ורוח אף כמוך ,
״תקנוהו כאיש, שלהוהו לאיש, לר׳ זירא הכם מתיבהך ,

(קיב) הפשו שאלו, מיאת׳ למי לו, ואי מז׳ ואין עוג׳ בפיך
״שחרו חקרו, אז הכירו, גם זה יציר הברי חבריך ,
״רב כו וגער, זיל הוב לעפר, ארצך גוזר אני עליך ,
״קמו בשחרית, חכמי אחריה, נמו מה יהרון בזה יצירך ,
״צפו בחכמה, בראו בהמה, עגל בן בקר שלש שנתך ,
״פשטוהו ביד, שחטוהו מיד, אכלו בשרו כמעדניך ,
״על מיתתו, ופטירתו, נמו לאיש ענו שלוחך ,
״שת לו שליח אל, הן לי רוח אל, שלחני יוצר נשמתך ,
״נאצו לך לך, איני נותן לך, נטמתי כבני אנשיך ,
״מאד גער בו, אף עין ימינו, עור בחרט כתב סופרך ,
״לקול גערתו, נטבע בפחדתו, שלוחו בתהומה ארצך ,
״כראות יכלו : דהתחנן לו, ונצל מידו משרתך ,
״יסף שלוחו, שב ונם לשולחו, איני יכול לעשות דבריך ,
״טעם כנעם, למלאכו נם, לך אמור לנביא עם אלהיך ,
״חשוב בדעתך, ברוב בינתך, לא טוב אתה מאבותיך ,
״זעק בקול רם, הוא בן עמרם, בשמעו באמרו למלאכך ,
וגם

״וגם גלוי לך, טוב אני למולך, מאבותי כי הם הושיעך,
״השבת לו: כפי מלולו, אף את באיש דמצרי כהרגך,
״דבר באף אחת, לי החייב בה, בהרגי אחד משינאיך,
״גם הלא אתה: בכורות הרגת, אלף אלפים במכותיך,
״בזעם ובעם, פנה אף גם, ונסתר ולא מצאו שלוחך,
״אז לשלוחך, נמת לך לך, מצא לעבדי אשר שלחתיך.

(קיג) **אול** בקש למצאו, באהלו ולא מצאו, לא במשכן
וכבל מחנה עדת עמך :
״בים מאד בקשו, חקרו אף דרשו, שאלו איה בן עמרם
בוקעך :
״גש ים וענה לו, מיום עבור קהלו, והוא כי לא ראיתיו
עד כה בבקשך :
״דרך להר סיני, פה שלית דבר ה׳: גם לו אז לא ראיתיו עד
כה שאלך :
״הלך במדבר, הנה הנזבר, גם לו מיום הלוך עם אלהיך
״וששט הוא בכל, ונסתר מעין כל, ושב לשולחו ולא
מצאתיו בצוויך :
״זבר צור קונו, אהבת נאמנו, ירד קראו משה מאד אהבתיך
״השקתיך נביאי, תשבתיך שלוחי, צא לפני אל תוגה אני
עזרתיך :
״טוב טעמך: ונועמך, בשמעו קול ממך : יצא בשמחה
ובחדוה לפניך :
״יד ימינך הכתו, ושמאלך חבקתו, והנשקו כרעהו אהוב נפשך
״כבידך הלבשתו, ובידך קברתו, ומלאכי רום מלווין לו עמך
״לדברך השיב, נחמהו בטוב, אל תירא עבדי יש להנחיל׳
״מעה: וכיפהו, ימי אבל בכיתו, שלשי׳ יום האבל׳ בעבדך
״נמה אחרי כך, למשרת עבדך, הכינו לכם צידה לדרכך
״כפרו: עוד הורו, לכבודך שערו, כל אבר ואבר כנתתי
אנשיך :
״ענול ראש ושערו, שלש מאות שעורו: ושלש אלפים
בפרסאותיך :
״פרסאות אלן, מדהן כאלן: ושמנה מילין, במדת אמתך:
״פרסה ופרסה, כל אחת פרסה, וכל מיל ארבעת אלפי׳ בידך
״צורת אמתך, כל אמה באמתך, ארבע זרתות בזרת
אמת ידיך :
״קומת די זרתו, שעור מדתו, מקצה מזרח ועד קן שקיעתך
ראיתם כתימה, פסוקא חתומה, ושמים בזרת תכן בידיך
״שיערו עיד מצחו, ארכו אף רחבו: י״ב אלפים רבוא
בפרסותיך :
״הום שהרית עיניך, שמאלך וימינך, שהים רבוא
ואלפים וחמש פרסיך :

(קיד) **תיקת** מניינו, של לובן עינו, שתי רבבות
ואלפים באמתך :
״שעיר די לשינו, עם גודל זקנו, מקצה עול׳ ועד סוף בריאתך
״רוחב שבמו, מימינו עד שמאלו, יו׳ אלפים רבוא בפרסיך
״קצב זרועתיו, מדת שתי ידיו, יב׳ אלפים רבבו׳ במספרך
״צרוף המדות : של שתי הכפות, שבעה אלפי רבבות
בהשבונך :
״פירוש המדות, של כלל אצבעו׳: מהן יתרות וחכות׳ בחשבונך
עובי עבותיהן, וגודל גדוליהן, אלפיים רבבות בפרסאותך
״כפירה האהרית, קטנות והבדוה: עשרה אלפי׳ מדהן לפניך
״נוהג מראיהו: האר מה גוייתו, כעין תרשיש מבריק זיו
דמות מראך :
״משכמו עד צדו, שלש אלפי רובו, ה׳ אלפים בפרסאותך:
״לירכי רגליים, מן קצה צדדיים: כד׳ אלף רבביתך :
״כריעה ארכבו׳, ועד קצה הירכית. יב׳ אלף רבו׳ ואחד אלפך
יצירת ברכיים, עד קרסליים: ט׳ אלפים רבוא וחמש אלפיך
״טב אירך רגלו, עד קין קרסלו, אלף רבו ב׳ וחמש אלפיך
״הריצה פרסותיו, עם כלל אצבעותיו, ממזרח ועד מערבך
״וכרון ראייתו, וקנין אמירתו, השמי׳ כסאי והארץ הדומך
ומר רב נהן, שר גן הביתן, תלמיד דר׳ ישמעאל משערך
״האמן דבר רבו, ואמן לכל בא בו, אף הוא גם הלקו
ונחקק בספרך :
״דבר כנואמו, מדה הותמו, מסר מטטרון לישמעאל בנך
״גבה מדתו, ואורך ישרותו, כארך אצבעות גדולוה ידיך

״כשפתותיו שערן, ה׳ מאות אירכן, והששי׳ אלף בפרסאותיך
אוי להלמיד ולומר, למירה ולמלמד, אשר חפאו דברים
לא כן לפניך :

(קטו) **אף** עוד אמרו, והורו וברור, בעת בראת אדם
מעש לידיך :
״בשני פרצופין, שתי פיאות צופין, ורום קומתו מרום ועד
רקיעיך :
״גשו לפניך, בראותו משרתיך, כמשו מנך, אליעצרנו זולתך
״דעתם מאד לקרר, ובבודם לפאר, שתה יד בו מעטתו
באלף אמתך :
״הרשום רודם, אהור וקדם, צרתני ותשת עלי כפך :
״ועוד זממו הכמו, השכילו נמו, טרם ברוא אלהים הי:
אם יצוריך :
״זמם וברא, כמה נשי עזרה, ואחת מהן לא הכשרה לפניך
״חילפן ושלחן, מדרכך לקחן, ולאדם לא מצא עזר כנגדך
״טיב אחת עצם, לקח ויעצם, בנאה אשה לצלע אביך :
״יום הביאה לו נאם, הן לזאת הפעם, עצם מעצמי מכלל
בריאתך :
״כן בימי בריאה, נמו כלא יראה, שבע ארצו׳ בראת עולמך
למעלה במעונה, בארו בכונה, כנגדן שבע רקיעים במרומך
״מטה כן נטה, יוצר אפהטה, ז׳ תהומות בתחתית אדמתך
״נטען אף יסדן, הכינן אל כנגדן, שבע מעיינות לרום
במעונך :
״כדרו וספרו עוד, הקקוהו לסעוד, אף ירושלם בנויה ומזבחך
״עליו מיכאל, בכהן מקטיר לאל, רוב הרוחו׳ כקטרת לפניך
״פורה נפשותו, לבית רבן וכנן, יונקיהם לומדי תורה מפיך
״צף נביאו את מי, יורה דעה למי, יבין שמועה גמולי
ועתיקי משדיך :
״קול עוד משקר, בכל בקר ובקר, מכה אל לחמה
והתאדם לעיניך :
״ראייתם התקר, בבקר בבקר, משפטו יהן לאור מאורך
״שעליהם קרא זה, מכריז ואומר זה, ולא יורע עול בשת
כחפואיך :
״תנור של עכינאי, שום כטיט מעוגלי, ר׳ אליעזר מטמא
ומטהרין חכמיך :

(קיו) **תמת** אותיותיו, וכימני ראיותיו, אילן הרוב
ואמת מים וכותליך :
״שעל כלם לא: קבלו מלולו, יצתה בת קול ולא קבלו ממך:
״רם ראות גם לבב: ולאליעזר רעבם : עם בני ההלכה בכל
הלכותיך :
״קם ר׳ יהושע, להביריו מושיע, לא בשמי׳ היא תורתך :
״צחקת על זאת : נמת בעליזוה, נצחוני בני הודית בפיך:
״צרחו על ר׳ יהושע, מלאך אל הגיע : לקחת רוחו ורמתו
כערמתך :
״פייכו להראוהו, גן עדן במותו, לקח חרבו וקפץ בתוך
גן עדניך :
״פין בהי העול׳, לא אצא לעולם, ונשאר עם החיי׳ לעולמך:
״עיד כי נשבע לילא יהרוג קדל: בהרבי זו אז נתנ׳ למלאכך
״שהו נמו נא: אבא בר הנא, שמע קול יוני ננהי להריך :
״נורמה מי לי: ומי מפר לי, שבועתי שנשבעתי לעמך :
״גם אולי שבועה: מבול נאים בדע׳: פחד להפר לך שבועתך
״מיד גם לאחיו, ווי צעקי עליו: למה לא נמת מופר לך נדרך
״מיום שנטשת, מקדש שממה: אמרו והקקו עוד על יהודך:
״לילה אף ביום, זרוע שמאל איום: חשופה הוין זרוע קדשו
בקור והומך :
״כמוס בבית אבור : כנאם מלך אבור : ברהטים מאמ׳
ידיד אל מלכך :
״יום כפורם זה, מתפללי׳ בקול זה : והיד הרמה אבורה
ברהטיך :
״טע׳ זה פיש: ר׳ אליעזר הרט: ועוד נמו בהעצל עמך בפיך:
״הולה וחלש אה: מפסוק נהרת, בעצלתיים ימך המקרך :
״זהו המקרה: במים שורה, עליותיו ומעלותיו בשמך :
״ורב עקיב׳ הקק: אל הקרי חלק: אלא חלק, שהוא יעקב אביך
״ודיוקנו בכסא אל : ובמקדשי עם אל, מוריד פיו אל :
ונושק לפה אביך :

ואלה

"ואלה וכאלה, כראו עוד למ"א: אין חקר אשר דיפי ליהודך
"הא על יצוריך: הם מלאכיך: ההוום אף חרפום בקרושהך:
"דיפי אף כזו : נביאי' הזון חזו: נאמניך חוזיך עבדיך :
"גדפו אף חרפו: טמאו אף טנפו, לבן עפר יצירך מעש ידיך:
"בלבו בהודו, גמי עוד בידו, מושך בערל': היה נגד עיניך
"אמרו באיבה: אז לבך הובה, למינות נטית לכפור ביוצרך:
(קיז) **אַף** רוהו' באות, עליו מתייחמות נבעלות: ובועלו' והרות כיולדך :
"בהמומן עמה, בהרוהן מנה, נהיו השדין ומזיקיך :
"גם עוד נמו בנת, הם רבעו בשטות, בראות ערותו בנס פכיקיך :
"דברו על בנו שם, נשיא דור ואיש השם, קוסם היה בשבעה כוכביך :
"דיפו להם וישר, לעבד אל הכשר : בשפתיו לא חטא ובלבו ליוצרך :
"הן באב המון גוי', אהובך מגוי', נמו בקי היה בכוכביך
"ויוצא אותו, ההוצה ברתו, צא הוצה מאצטגנינותך :
"ואבר' אין מוליד, ואברהם יוליד, שרה לא תוליד, שבה בילדותיך :
"ודו באיש נעקד, בציד עשו ושקד, אוכל טרפות היו אוהב לשינאך :
"הרפו לאיש תם, גנב ברכת', בבכורה ובפיגול מקלותיך:
"ממאו לשבטי', נמו כם אוכלי': היו אבר מן החי לפניך,
"ירם כן נשאו, מאד בזה חטאו, על בן פורת נזיר אחיו אהובך :
"בהשוב היא לשכב : עלה במשכב: ויבוא הביתה עשות מלאכתך :
"לעיניו ולפניו, כבוא לאשת אדוניו, נדמה דיוקנו דיעקב כהירך :
"כפחדו נעכב, נפל ממשכב, ונעיז ידיו בקרקע עפר ארצך,
"כחמימות טבעו, נתפזר זרעו, מבין צפרני ידיו מידי אביר אביך :
"נאום פשט החוזה: ויפוזו זה: זרועי ידיו מידי אביר יולדך :
"נמו באיש אלהים, מעשהו הגרים: חטא העגל אשר עשה כהנך :
"שום חשם בים, ארון יוסף תוך ים, בנס מצרי' להתברך ברגלך,
"עת עבור איש אלהים, עם עדת האלהים: בקש לוקחו בשבועת נזירך :
"פלל זו בהכמתו: איבכ' להעלותו: כי לא יוכל להציף ארונך:
"פיו צוהו ויצק: ארבע טסים חק, כארבע חיות אשר בכסא כבודך :
"צורת הוכן כל, מקשה זהב כל, השליך פני נשר ולא צף ארונך :
"צלול הצליל עור, פני אריה לצעוד, ועוד לא צף ולא עלה ארון נזירך :
"קח כמי'רבי', פני אד'קרבי', לגעת אז צפצפה שם לארונך,
"ראיהו כי צף לעיל, לקחו דגואל, איש האלהי' לקיי' שבועתך:
"שאריה מטסי': פני שור דמות עגלים, נתנו לאשה אחת איש אלהיך :
"תבוע לא הכעו, מעסקיו שבחו, ובעה גם אהרן פרקו נזמיך :
(קיח) **תפשתו** בירה: התחננה בעדה: אי ארוני זו נוהר כבית אמתך :
"שאלה מנין דין לך, הוות מאחוך, גם אהרן בדעתיה דין חשיבא לצורך :
"רהש הלא אחי: עשאו להרויהי. א"כ ברמות זה עש' אלהיך:
"קבעו והרטו, בצורה זה קשטו, אז ויאמרו לו אלה אלהיך:
"צוהו וחקקו זה, חטא משה בזה : נקום אל חרוף שמך ונקמת עדתך :
"צרהו פצו פה, עוד במלא פה, זהא משה ונשכחו ממנו כמה הלכותיך,
"פין באמרו משה, והדבר אשר יקשה, טכם תקריבון אלי ושמעתיך :
"פכוק ויקרב, משה הקרב: את משפטן לפני אלהיך :
"ערוך ואורך גו"ן: דמשפטן ידינון: כי זהא וודה משה נביאך

"שחו על קדושך, אמרו לאיש חסידך, בזדונו החטיא לעגל כ ילמך :
"נמי בעדו עוד, זהא אהרן עוד, הרק אך במשה דבר אלהיך :
"נאצו למשרת, משה אשר שרת, ולא מש מאהל אהל כבודך :
"מרד ועבר אז, שלש עבירות לו, במלחמת יריחו חרם לאלהיך :
"מאד תורה בטל: אף שבת הלל, וקרבן תמיד לא הקריב במועדך :
"לזאת מלאך שדי, אני שר צבא ה' : אמ' לו עתה: באתי להוכיחך :
"כן דבו וריפו, נמו ויחפו, קרושת נזיר אלהי' מושיע עמך
"יען נזירותו : טמא כתאוותו, בבנות ובני פלשתי' עממיך
טעמם לא ראי זה : פסוק כראי זה : מה להבן את הבר בחכמתך :
"חברו פסוקים : זה מזה רחוקי', ויהי טוחן בבית אבורי' של גוייך :
"זה פסיק אחר : תטחן לאחר, אשתי ועליה יכרעון אנשיך
"ונמו אין טחינה: אלא זנות זונה: ובעילה כנס תטחן פסוקיך
"הזידו ביעל: מבורכת מאל, שבעל בה סיסרא שבע פעמיך
"דבר נאים עליה: זו בין רגליה, כרע נפל שכב בפסוקיך,
"גם כרע נפל, שכב גם נפל, הרי שבע בעילו' בעלה שינאך
"בזו עוד לבעז: המסלא כפז, ושבועתו לא פז, שבלילך,
"אמרו באותו ליל, בעל לרות וחלל, כמה וכמה בעילו' בפסוקיך :
(קיט) **אמור** ותגד, לחמותה להגד : את אשר עשה עמה האיש בלילך :
"ביזו בלי יראה, בחנה הנביאה, באמרה אם ראה: תראה בעני אמתך :
"גאה גאהה אז, וחצפה פנים בעז, אם ראה ותתן לי כן בהסדך :
"דין הוא כדבכך : ואם לא תראה לך: מה אעשה לך : א' ארני נגדך :
הלא זאת אסתהרה: מן בעלי כנסתרה, ואז יקנא וישקט מי שוטיך :
"ולא תעשה פלכתר, תורתך לבתר, ואז תתן לי כן שלא ברצונך :
"זדו על שמואל, רואה ונביא אל : נמי זהא כאמרו כן לפניך :
"חשב את שור מי לקחתי, ואת מי רצותי ומיד מי מעמך:
"טיב כבור נעים זמירות, בקלונות להמרות: נמי בקש לכפור ביהודך :
"יען מצרהו: השב בדעתו: לעבוד אל אחר בראש הרריך:
"כנס פסיק הבא : ויהי דוד בא : עד הראש צלמא ראשית פכיקיך :
"כמו כן על ידידיה, נמו במשיה יה, זכרים ונקבות עשה כרוביך:
"לדביר מקדשו, העמידו לקדשו, זה כנגד זה, כבועלין הם בעיניך :
"מן קינות עדוהה, כי ראו ערותה, היא הערוה שראו אויביך :
"טרדו על אליהו, השב לעם אל לאבדהו, בהזכיר קנא קנאתי ועברו בריתך :
"צעלו בירמיהו: נביא אל ועמהו, במרחץ הרהר והפיל כזרעך :
"נמי כי באה, בתו מטמאה: להתרחץ וישבה במקום ההוא במרחצך:
"נמשך הזרע, ברחמה נזרע, ונתעברה בתו כזרע נביאך:
"כפו חדשי הכן, והולידה אז בן, קראוהו בר סירא זקני עמך :
"על שם ירמיהו, במניין אותיותיהו, כן מניין אותיות בר סירא בנך :
"פערו פה על יחזקאל, כהן ונביא אל, ונשו עצם גלגלת ראש נערך :

"פתחי הקנו כבוס, שוהה בו במשוש, מים במשורה ויין
במשקך :
"צוהו לו אל העצמות האל, במראות הנביא"ויחיו מתיך,
"צר הוקם הכוס, ההיא ברוב לכעוס, והכה שהי ספרות
בלחי נביאך :
"קפץ והלך לו, וקרב ודבק לו, עצם אל עצמו וחי עם
מתיך :
"רחשו באיש ימיני, מבנימני, צם בלבוש שק ואפר
לאיר עמך :
"שפשו בת דודו, לקחה לבת בידו, לא לבת אלא לבית
באשה בשרך :
"הוז עוד על הדפה לשם ה' הוסה, ולצרת עדתה מהחלחלה
לצירך :

(קב) **תופת** ודופילה, נמו משפטה, שוכבת בחיק
אחשורוש שונאך :

"שבה וטובלת, בחיק מרדכי שוכבת, זו דינה ומשפטה
לפניך :
"רמז הנאמר: פסוק הנגמר, ואת מאמר מרדכי אסתר
עושה בדרכך :
'קראית ומלל כל, היוכל איש יכול: לכתוב ולספר דברי
רועיך :
"צדיקים המימים, ומלאכי מרומים, על מי לא עברה רעתם
לפניך :
"צופים ונביאים, כהנים ומשוחים, דיפו ולא זכרו מאמר
אלהיך :
"פיו כך בהוכיחו, אל תגעו במשיחו, ולנביאי אל הרעו
בשמעך :
"פנתה לבתי: וקנא קנאתי, בגלותי בדלותי לשם קדשך :
"על מלאכיך, אף על נביאיך, וחרדתי להגיד לפני יראיך :
"כדרתי קצתם בשיר חרוז הדוהם אחת מני אלף מתפואיך :
"נפעמתי ראותי, הורה תמימתי, נסוגה שפלה מאוסה ביד
רועיך :
"נצבים יום וליל: להגות ולמלל, גבורות והלכות מלשון
זולתך :
מחשבתם ודעתם, למען השתררותם, על עדה צולעה צאן
מרעיתך :
"מנהגם הן הן, ואשר לא יתן, על פיהם יקדשו עליו
מלחמתך :
"לכן מי לא יקבל: ודבריה' לחבל: הן למות ולשרשי ולאבותיך
"כבוד לשון הקדש, מעם הקדש, ותורה התמימה מחכימ'
פתאיך :
"כבודם המירו, בקלון הגבירו, והשביהו והשליכו בתהומך :
"יען לראות עם: ה' ולבלעם, בעצית אנשי' מלמדה לפניך :
"טף הוראתם, הנה בני איש תם: שיהיו שוגגים ואל יהיו
כמזידיך :
"השכו להדהיק': בליל להרהיק', מנחלת' מגבול עיר קדשך :
"זיו הודם חשכו, ועינם החשיכו: מלכת באור ה' כהירתך :
"ולכן ישועתנו, רחקה ממנו, בדור טהור בעיניו והוא
בצואתך,
"הדורי הנוני, ורעי שמעוני, אל הבקשו גדולו' בשפלות
גלותך,
"דרשו ראי ועמדו, על דרכם שאלו, לנתיבות עולם אי
זה דרכך,
"גלוי נודע וטוב: מאלהי' אדטוב ילכו בו למציא מרגוע לפניך
ברהבי' אל תפנו: ושטי כזב פנו, מהם ושיבו מסאפי' כהירתך
אזרו חיל ואמצו, מאיש אל תערצו, ושמו ושובו בתשיבתך.

(קבא) **אבן** כי כשרות, התשובה וישרות, היות תלויה
ברוב עם ולא ליחידיך :

"ברור אז לנו, להושע אנחנו, ואם אמת בידך בתשובת
רצין מאלהיך :
"גלות איך ארכה, הלא כי אין בידך: אמת ולא חסד בדברי
רועיך :
"דרכם צו לצו, קו לקו מצו, זעיר שם דבר אל על עדרי
חבריך,
"התם מזהירים, כל ההוגה טורים: מקרא לא יקבל שבר
מא הך :

"וכל בתלמוד שוגה, כל שונה והוגה, מעלא ביה יקבל
שבר טוב לפניך,
"זו שמין ורמז, די לשומעו להחז, ואשר נמי חכם עדיף
מנביאך :
"חמרמרו לזאת מעי, עצור בעצמותי, כאש עלי הועבת רועי
צאנך :
"טעמם ומנהגם, עוד זו היא לעגם, הגד אל בערם ביד
נביאך :
"יד ה' היתה, על זכריה נראתה, ויאמר אלי שא נא עיניך
"כתוב מה היוצאת, איפה היוצאה, ויאמר זאת עינם בכל
ארצך :
"בכר עופרת, הנה היא נשאת, ואשה יושבת בתוך איפתך
"לזאת ויאמרו זאת: הרשעה הזאת, וישלך אותה אל הוך
איפתך,
מהר להשליך, את האבן וישלך, העופרת אל פיה של
אשתך,
מענה האומרי' אלה הדברי' שלשתן איפ' ואשה ואבן ככרך,
"נהוג האיפ', בכל מדה חשופה, שמודדין בה כל דבר
אנשיך,
"נראתה לו להפך, ממנהג מהפך, שמודדין בתוכה אשה
רשעתך :
"סוד פירוש איפה, היא ביה דין אסיפה, אשר מנו בתי
דינים לעמך :
"עוד בתוך האיפה, אשה החצופה, הרשעה יושבת היא דתך
"פשר היא החקה, והדת החקוקה, והמציה מצות אנשים
מלמדך :
"פתרה הרשעה, כי היא דת פרועה, מלשונות שרועה
ויתערבו בזולתך :
"צוויים וחקים, להפך היא דבוקי', חוץ מתורת משה נביא
אלהיך :
"צורת כתב תיבות: ממשה חצובות: מעקרם מהפכי' בפירושך.
"קריאתם להפך, ולשונם להפך, כשהיא להפך בתוך איפת
כמידדיך :
"ראה עופרת, ככר מושלכת, אל פיה הא שברם כפי רועיך
שלוקחים תמיד, זו בזו להצמיד: מעניי צאן ולא ירעו רועיך
"תהי רוב העדה, שוקקת בה מדה, נספה למו ואשר לא
יתן כפיך :

(קכב) **תמיד** זו מקוים, יום וליל מתאוים, אולי בצדקת
הרועי' ועהדיך :

"שדמם שותים ועורם מפשיטי', בשרם אוכלי' והצמר לבושיך
"רפא לא ירפאו, אף לא יבריאו, להולה ולנשברת כדרכך
"קשה בורחת, גולה ונדחת, צולעה ונהלאה לא השיבוך
"צעור בנה להצעיר, לנהל כלי להעמיד, צולעה ונהלאה
על גדרותך :
"צופות צאן אובדות, במדברות גדודות, ואתנה צאני
יאמיר אלהיך :
"פתאום יפדו, וחרבנם ייסדו, והנה מעוף צוקה ואפילה
כנודחך :
"פורשת כפה, אף נושאת עינה, לא אל אלהיה כי אם
עוד לרועיך :
"על עדה זו: יעם ה' זו, אומר עמי נוגשיו מעולל כרמך,
"סורר ונשים משלו בו, להחריבו, עמי מאשריך מתעי' לך
בדרכך,
"נשים מאירות הן, הנשים הן הן, שהראה אל אמת
לזכריה נביאך.
"נאום בענייני, ואשא עיני, וארא והנה שתים נשיך :
"מעופפות יוצאות, בכנפיהן ממלאות, רוח בעופפן ובכנפיהן'
כחסידך :
"מראה צפיר טמאה, יען כי כל טמאה, אוכלים והתירו
גם כפי עניך :
"לאחר יראה, ראשון המראה', איפה ואשה ואבן ככריך
"לפעם זו ראה, אף זו המראה, כל ענין הרשום כפי חזונך
"כתיב ואומר, כשואלו בזו גמר, אל המלאך הדובר חזיונך
"כן קורא לפני, ויאמר אלי. לבנות לה בית בארץ שנערך
"יען והוכן שם, והוניחה לשם, חכמתן באורך ז' גלותך

"מעם שתי נשים , והן בשתי כנפיים , הן שתי ישיבות שקמו לעמך :
"הדא בארץ שנער , ושנית בבית יער , יצאו ממקומן לארין גלותך :
"זו אחר נביאים : התקינו דברי׳ : משנה ותלמוד ואגדות לפניך
"וגזרות מכוכות , ותוספות פרוקות , וברייתות אסופות מלשון זולתך :
"הוכנו ונחו , אף לא זונחו , עדינה כי לא שב אפו ממך
"דרכו הם לצאת , ובעת בו לצאת , לקחו את האיפה מיד אשתך :
"גם העופרת , בפיה כוגרת , היא הדת ושבר תלמודם בפיך
"בקרוא שמם נשים , שדעת׳ כנשים , הנה בדבר ה׳ מאסו ובזה חכמתך :
"אמר קח לך כלי : כלי רועה אוילי : כל ענייני ועור קראם נשיך :

(קכג) **אף** לזאת שאוכלי׳ , בלא לשבעה בנשי׳ : וכתוב ולא ידעו שבעה והמה רועיך :

"בם חוזים גלו , ואשר אכלו , שאר עמי ועורם הפשיטו מעליך :
"גם קראם נשי׳ , למען כי הם יכולים , לפתות לבבות מטוב לרעהך :
"דרכם בגאונם , להגביר ללשונם , לארר ולקלל מי אדוני אלהיך :
"האשה ושעה : היא חק להביעה , הלקת שפתותן היא מצות אנשיך :
"וגם רוח בכנפיהן . היא ממשלתיהן , שנשאו ראשם ושלטו בעמך :
"זכר כנפים , לכל אחת שתיים , כי עפו כעופו׳ ממצרי׳ לשנערך
"הריצה כנפיהן , ככנפי החסידה הן : להודיע שעופו׳ טמאות הן לעיניך :
"יחד הנה והנה , אז ותשאנה , את האיפה בין שמי׳ וארצך
"כבה ביאורם , שנשאו אמרם : וכבדו דבריהם עד רום שמיך :
"כאדם הכם עדיף , מנביא להטיף , ועדופי׳ דבריה׳ מדברי נביאיך :
"להורותם המפר , אף כל העובר , בדברי חכמים חייב מיתה בדינך :
"מיתת בסקילה , הרג או שרפה , וחנק באבילת שעורין הבקעך :
"מפר והעובר , מורה אף סורר , בדברי תורה חייב מלקותך .
"נמו העוסק , בהורה פוסק , מדה שאינה מדה בלי שכרך
"נוטל רב שכרה , הדוגה בגמר׳ , במשנה ותלמוד ובריתותיך
"כלולה ומעולה , מדהה גדולה , שאין יתירה הימנה לפניך
"עוד גם , זאת עינם , עין ישורון בדינם ומאמר בכל ארין גלותך :
"פונים יום וליל : בתלמודם למלל , והם לוקחים שכרם כאבן בכרך :
"פוההי׳ אף כוגרים , במשותי׳ באורי׳ , ומרבים שכרם כשכר כהניך :
"צופים בשכרם , לקחת במאמרם , תמור בני אהרן שכר עבודת אלהיך :
"צעדו בעיר שנער , בכל רחובות ושער , יען להחזק בעיני מושליך :
"קצות בעם ה׳ , ולמשול בנאמני , לאכול לשבעה ולמכסה עתיקך :
"רויים אף דשנים , אוכלי׳ בשר שמני׳ : כרים מצאן ויין במזרקיך :
"שאינם בטוחי׳ , וראש שמנים משוחים : ולא נחלו שבר יוסף עדתך :
"הפוצנה הצאן , במדברות וחיצון , מבלי רועה ומרעה לצאנך :

(קכד) **תמיד** הזיר יער , וזיז שדה מיער , השחיתו הצאן וכרם אלהיך :

"שתנו נפלנו , כלנו אבדנו , ואין דורש ואין מבקש לעיניך
"ראו נא והתבוננו : אחינו עמיתינו , כי לא די לנו רעת שוטניך :
"קושי ועול נסיכי׳ , והרפוה המהרפי׳ , כי אם גזרת רועיך בגלותך :
"צוקה ופוקה , בוקה ומבולקה , שמציקים ובולקים לאביוניך
"צוררים ומקללים , מנדים אף שוללים : לכר מרע ואז נעדרת אמתך :
"פנינו לראות , כי מיום בא נשאות , לקום עלינו אלה רועיך
"פדות לא מצאנו , כי אם זונחנו , וארכה גלותינו מיד רועיך
"עוד יותר גברה , גלות המרה , וחזקו ואמצו יותר מראשיתך
"כבונו רעות , כי אין לב ודעות , ולא אמת וצדק כפי רועיך : :
"נואם אף ישרות : אם היה בכל כשרות : היינו נושעים כימי נביאיך :
"נחמיא ועזרא : מתאני נורא : יחזקאל ודניאל הגי זכריא מלאכך :
"מזכות הפלתם : וישרות צדקתם : לא ארכה מלכות פרם וכשראך :
"מלכות הכשדים : עמדה שבעים שנים : כרשום אז לף רוח ויעבור לפניך :
"לפרסי , ומדי , זכר צור לפקדי , ועמדה מלכותם ש׳ ט׳ים שנותך :
"כמעט קט הסרה , מששים שנה : שתי אלה מארבע מלכיותך
"כשדים משולים : כאריה יערים : כנאום קדמיתא כאריה נגדך :
"יחד כן נהטב , בראשיה די דהב טב : ופרם ומדי כדוב ובכסף :
"טיב מלכות ג׳ : כדוב ארבות ישית : וסוסים אדומי׳ ראשון מרכבתך :
"חיותא דחילא , מלכות רביעאה , ובכוסי׳ שתירי׳ שנית מרכבתך :
"זו מלכות ג׳ , אף מלכו רביעית : ארכה בזיין יהיבת להון כחנך :
"וגם אמנה כילו : שתי ישיבות אלו : יהיו כשרים וראויים לאלהיך :
"היתה צדקתם : מקצת רחם . אף גאון מלכותם כימי חוזיך :
"דעו נא וראו : על זאת ראש נשאו בחטאות אשר הפשיעו רועיך :
"גלותנו ארכה , וצרתנו נמשכה : ממלכה לממלכה בגוייך :
"בלי רועה מנהל , בלי מלח והובל , נשארנו עד ישקיף וירא אלהיך :
"אבן שקלתי , שיר זה חרזתי , עד פה הגדתי : פמפוטי רועיך :

(קכה) **אף** אודיע לפני כל הררי אל : שבאחרית נבואה דניאל : שאמר ה׳ שמעה ה׳ סלחה ה׳ הקשיבה ועא״ת ל״א כש״נ ע״ע ויעל עמך : "בא אליו האיש גבריאל : מיעף ביעף יצווה מאל : והודיע וכן אמר לו אי דניאל : בהחלת תחנוניך יצא דבר ואני באתי להגיד כי איש ח״א וגו׳ : וכתוב שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך : "גלהו כי ה׳ ענה לך בתפלתך : ולא האריך התשובה בשאלתך : ולו היו גם רועינו עתה ישרים בדרכי וצוויי נביאיך : ואמת בידם באמונת תורתך : היינו נושעים כמותם גם אנחנו בגלותך : "דבר נביאנו : הנה הוא מוכיחנו : ומגלה שמצנו בקמנו : שאמר כעדנו : לו עמי ש״ל ישראל בי״ה וגו׳ וכתוב לוא הקשבת לו״כ שלומך : "הלא כל ענין הוכחתנו זו : מודיע כי כל השנים האלה גלות זו : לא קבל אלהינו תפלתנו ולא שמע אלינו על זו : לרחמנו ולגאלנו מגלות זו : יען כי אין אמת כימי האבות שהם ראשוניך : וכתוב זכרו תורו. מ״ע וגו׳ : הנה אנכי שולח לכם אא״ה וגו׳ : וכתוב והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי : למה מפני כי האבות הם תופשים דת רשע זולת תורת ה׳ מודיעני אתי : ואחרונים הבנים יקומו וינהגו דת אבותם הראשונים שהם עוזבי תורתי : ככתוב אביך הראשון חטא ומ״פ בי : על דור ירבעם ראשוניך ועל אנשי בית שני מליציך ורועי גלותך : "וזכרונם לרעה נזכרה מפי עליון : ככתיב ומרשיעי ברית יחניף בחלקות וגו׳ : קראם מרשיעים : אבל זכרון המתאבלי׳ אבלי ציון : שעליהם אמר איש חמודות בקין

קצין

רציין : ומשכילי עם יבינו לרבים וגו׳ : והמשכילים יזהירו
כ״ה וגו׳ וכתיב ואתה דניאל ס״ה וגו׳ עד ישוטטו רבים
ותרבה דעת אלהיך : ״הי עילמים כשרם : לשים לאבלי
ציון לתת להם פאר תחת אפר וגו׳ : שישי אתה משיש
כ״העליה בציון : ואם נשיב רובינו בדרך אלה אבליך :
״משישית וגאית לבנו נעוב : אזי נישע ונענה כדור איש
חמידות לא עיוב עזוב : כי כשנתאבל שלשת שבועית
ימיך : ״ימי חדש ראשון ימיים שני לחישי שלשה ועשרים יום
בראשון : כבתיב וביום עשרים וד׳ ל״ח הא׳ וגו׳ : הראה
לו מראה אלהים אחר המראה הראשון : ואחרי ודויו
שהתודה לפני אלהיך : ״כמראה ברק פניו ודבריו בקול
המון , ויאמר אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר
נתת את לבך להתענות לפני אלהיך וגו׳ , ואומר ובאתי
להבינך את אשר יקרה לעמך באחרית הזעם וגו׳ , והיך יוכל
עבד אדוני זה לדבר עם אדוני זה ואני מעתה לא יעמוד
בי כח וגו׳ , ויאמר הידעת למה באתי אליך וגו׳ וכתיב אבל
אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי על
אלה כ״א מיכאל שרכם שר עמך. ״לקודם אבלותו זה אמר לו
גבריאל אי איש חמודות הבן בדעתך , שבועים שבעים
נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלה הפשע ולהתם חטאת
ולכפר עון ולהביא צדק עולמים ולחתום חזון ונביא ולמשוח
קדש קדשים , ותדע ותשכיל מן מוצא דבר להשיב ולבנות
ירושלם עד משיח נגיד שבועים שבעה ושבועים ששים תשוב
ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים , ואחרי השבועים ששים
ושנים יכרת המשיח ואין לו וגו׳ , והגביר ברית לרבים
שבוע וחצי ישבית זבח ומנחה וגו׳ מעמך , ודע ששבועים
שבעים המה ששים שבעים אלה לפניך , ״מספרם ארבע
מאות ותשעים שנה.נבארם בדקדוק איך שתי פעמים שבעים
מאה וארבעים שנה,ועוד שתי פעמים ע׳ שנותיך,מאה ומ״ם
שנה , הרי מאתים ושמונים שנה , ועוד שתי פעמים שבעים
מאה וארבעים שנה.כללם ד׳ מאות ועשרים שנותיך , ״נגדם
גם פעם אחת שבעים משבע פעמים: ועשרים שנשארו לך
דרי השעים , כלל הכל ארבע מאות וצ׳ שנותיך , נכון
מספר השבונם מזמן לזמן, הוא מתחלת חרבן בית ראשון ,
עד אחריה חרבן בית שני נכון ומזומן לפני דעת חכמתך ,
״כיר דקדוקם אם תבקש לדעת , ענין האמור של אחרית
ששבועים שבעים אלה תמצאם בדעת בארבע מלכיותיך ,
״עברו במלכות כשדים שבעים שנה , ובמלכות פרס ומדי
חמישים שנה , ומאה ושבעים שנה למלכות יון מושלך ,
״פרטם ר״צ שנה ולמלכות אדום ר׳ שנה , עד שנחרב בית
שני בימי רועיך , פשרונם ארבע מאות ותשעים שנה לארבע
ממלכות , והם השבועים שבעים שנהכו על עדת צולעה
ברותיה והתוכות , כאשר נגזרו ארבע מאיה ושלשים שנה ,
לאברהם אביך , ״צרופם מיציאת אור כשדים ומיציאת
הרן , שאמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך ,
עד יציאת זרעו ממצרים פדיון עדיך , בשנגאלו מיד מעבידיך ,
וכללם מזמן ומשנות החיים תמצאם גלויים בעיניך , ״קיום
דקדוק חשבונם נבאר והם מן שבעים שנה לחיי אברהם ועד
זה יום חמשה עשר , שהוא מחרת הפסח
והמשה עשר בניסן הוא שיצאו בני ישראל
לחירות ופדות ארבע מאות ושלשים שנה , ביום הפסח :
בכתו׳ ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצ׳
היום הזה יצאו כל צבאות ה׳ מארץ מצרי׳ מעבידיך :
״רושם מליצתו ובאורו כי קח מאת שנה ושלשים שנה של
יעקב אבינו ע״ה כשירד במצרי׳ כבתו׳ ויאמר יעקב אל
פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה וגו׳ , ויצחק בן
ששים שנה כשהוליד את יעקב אבינו כבתו׳ ויצחק בן ששי׳
שנה בלדת אותם : מאה ושלשים של יעקב וששי׳ של יצחק
הרי מאה ותשעים שנה במניניך : ״שבילו עוד קח מן שני
אברהם אשר הם מאה שנה בהולידו את יצחק , כבתו׳
ואברה׳ בן מאת שנה בהולד לו את יצחק , שלשים שנה
ותברם עם מאה ותשעים , הרי מאתי׳ ועשרים שנה : כי
מיום שיצא מאור כשדי׳ היה בן שבעי׳ וכשיצא מחרן בן
שבעים וחמש שנה ואברהם בן חמש ושבעי׳ שנה בצאתו
מחרן עירך : ״המתם ר״כ שנה , ומאתי׳ ועשר שנים עשו

ישראל במצרים , מעת שירד יעקב ובניו במצרים , הרי ת״ל
שנה , שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים
שלשים שנה וארבע מאיה שנה , וארבע מאות שנה שאמ׳
ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ו׳ ו״א ארבע
מאיה שנה , הם נספרי׳ מזרעו של אברהם והוא יצחק
שנאמ׳ כי ביצחק יקרא לך זרע , הוא שאמר כי גר יהיה
זרעך :

(קיו) תוכן מכפרם ששי׳ של יצחק , ומאת ושלשים
שנה של יעקב הרי מאה ותשעים :

ומאתי׳ ועשר שנה עשו במצרי׳ מניין רדו שנה : הרי ארבע
מאות כבאורי׳ שאמ׳ כי גר יהיה זרעך בלל״ו וא ארבע
מאות שנה לגרותם במקומות אחרות ושעבור׳ במצרי׳
ביד מעבידי׳ : וכל שעבוד׳ לא היה כי אם שבעי׳
ואחת שנה בפחות בדוק מספרך : ״שכל זמן שהיה יוסף
ע״ה חי לא היו עבדי׳ , כי אם גרי׳ נחשבו ולא עבדי׳ :
כי בן שלשי׳ שנה מלך : ושבע שני׳ של שבע ושנתי׳ של
רעב הרי לט׳ שני׳ : ככתו׳ ויוסף בן שלשי׳ שנה בעמדו
לפני פרעה מלך מצרים וכתו׳ ותכלינה שבע שני השבע
אשר היו בארץ מצרי׳ , והחילנה שבע שני הרעב לבוא
וגו׳ : וכתו׳ כי זה שנתי׳ הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שני׳
וגו׳ עתה הוצא ל״ט מן ק״י שני׳ של יוסף נשארו לך
ע״א שני׳ בחשבונך שהיו משועבדי׳ ופחיה משעבוד׳ כי לא
היה לאלתר כשמת יוסף אביך : ״רחמם האלהי׳ ית׳
תשבחותיו על זה והסיר מן שעבוד׳ שאמ׳ ועבדו׳ וענו אותם
ארבע מאות שנה : וזה באורו כי גר יהיה זרעך ב׳ ל׳ ל׳
ו׳ ו׳ א׳ ארבע מאות שנה , אך ועבדום וענו אות׳ במקצת׳
של ארבע מאות שנה : וכן שאמ׳ ומושב בני ישראל א׳
ישבו במצרי׳ שלשי׳ שנה וארבע מאות שנה : זו באורו כמוהו
היא ו״ו באור : ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרי׳
ובארצות כנען שלשי׳ שנה וארבע מאו׳ שנה , ואלה ווי״ן
של באור עמהם , כמו שאמ׳ וצוה הכהן ופנו את הבית , ולא
י טמא כל אשר בבית , ובאורו
שלא יטמא כל אשר בבית כטמאת מתך : ״קריאת
עוד שאמ׳ וארא אל אברהם , מענהו אני ה׳ אשר נראיתי
לאברהם וליצחק וליעקב וגו׳ : וכן שאמ׳ ה׳ אל בקצפך
תוכיחני ובחמתך , והוא ואל בחמתך , וכן שאמר ויצקת
לו ארבע טבעות זהב וגו׳ באורו למטה ושתי טבעות על
צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית , וכן שאמר ומכה
אביו ואמו : או אמו , וכן ומעיך וכתות ונתוק וכרות , ווי״ן
שביאורם או , וכן שאמ׳ ויתד תהיה לך על אזניך ובאורו
וחפרת בה ושבתה ו׳ א׳ צאתך , ודומיהן בתורת עדת
יעקב , וזו ו״ו באור משתים עשרה ווי״ן המפורשי׳ בתורה :
ו״ו ביאור , ו״ו עקר , ו״ו טפל , ו״ו סמך , ו״ו עבר , ו״ו
עתיד , ו״ו מופסק , ו״ו מפעל , ו״ו פעול , ו״ו מנענע וחנוי :
ו״ו חבור , ו״ו מוצב , כללם י״ב בחכמתך , ״צדקת באור׳
נבאר , ו״ו באור בארנו , ו״ו עקר זה הוא כגון הו״ו
הנמצא בתחלת הגלות , ווי העמודים , וכשמות ושתי
המלכה , ושני : ויזתא : ופסי . ודומיהן בתורתנו , ו״ו טפלה
כגון למעינו מים , וישנו את טעמו : בנו בעור , חיתו שדי
וישתחו ארצה , והוא מלשון שתי ונעבורה , ודומיה׳ בדברי
נביאינו , ו״ו סמך כגון וזאת הברכה , סמיך היא אל
השירה , וברכת יעקב אבינו , וכן ואלה שמות בני ישראל
לדסמיכו אל מה שלמעלה , ואלה המשפטי׳ לדסמיכו עם
שלמעלה ולא תעלה במעלות על מזבחי וגו׳ ורבי׳ כאלה
בתורתנו ומעוטם יורו על רבם לפניך : ״פשר ו״ו עבר כגון
ויהי ויעש וירא ויקן ויפן ויעל וירד ויאמר וידבר ודומיהן :
ו״ו עתיד כגון והיה ועשה ונתן ולקח ויצא והלך ודומיהן :
בכל פעולות המלות יובאו ולא יוסרו בצרפם ההיבות לעבר
ולעתיד בהן : ו״ו מופסק ומיכרת , כגון שמעון לוי
ויהודה , דן ונפתלי גד ואשר , כי ערום אנכי ואחבא :
כאשר דברתם ולבו , שהוא מכרית ומפסיק : סוף פסוק ואתנח
והפין מתפיו להפסיק אתהן , ורבי׳ כאלה דומיהן , ו״ו מפעל
שם גוף ושם אפע , כגון בתולה ארוכה , אמונה קבורה
תנומה ודומיהן , בדברי לשון קדשך : ״ענין באיר ו״ו
פעל כגון עצורה עזובה עשיה לברק מעוטה , ועצובת רוח

מאיס׳ משוב׳ ודומיהן, לשון פועל ועשוי מן שממפעל בפעלותיהן, ו״י מניענע והנוי שהוא בתוך המלות ויוצא ובא מהן : כגון גאיה אפיקי מגני: גאה וגאון, כי אויל עמי, אשר נואלו ויכותר אותם כתוך, ישכנתי בתוך בני ישראל ורבי׳ בתורה כדומיהן, ומעוטן יורו על רביהן : ו״ו הבור כגון ויצא יעקב מבאר שבע להברו עם ענין וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם, ואתה מרבבות קדש מחבר עם ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו וגו׳ י למען תורתך, כפורו עיר כמו שאמר והיה האיש ההוא הם וישר להברו עם איש היה בארץ עוץ איוב שמו, ודומיהן במכתבך, ו״ו מיצב ולא כר שהוא תוך המלות ולעול׳ יוצא בהתפעלו במפעליך כגון אוה למושב לו, נפשי אויתיך בלילה, וגוע מנער, ולו גוענו בגוע אחינו, הלא אם שוה פניה : שויתי ה׳ ורבי׳ כאלה בהעודהך : ומעוטם כפרנו ויורו על רבם בבינתך : כך ו״ו באור שהזכרנו בענין ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנת מלידת יצחק עד יציאת ישראל ממצרי׳ מעבידיך : ובן בו״ו באור ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרי׳ באור ובשאר הארצות שלשי׳ שנה וארבע מאות שנה, ודומיהן ווי״ן רבים כתובי׳ בתורה. נבארם ברוהב למטה במדות התורה היות לך למאירת עיניך : ״נגדה נא מול ענין זו פתר משכילי נ״ע דניאל בן משה נ״ע כי מן היום אשר דבר ה׳ לאברהם והוא שאמ׳, והנה דבר ה׳ אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך וגו׳, וכתו׳ ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשה וגו׳, וכרת ברית עם אברהם שנ׳ ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר, ולמטה כתו׳ ואברם בן פ׳ שנה ושש שני׳ בלדת הגר וגו׳ שנה זו עבר בהריון של ישמעאל וכענוי לה, שאמר ושרי אשת אברם לא ילדה לו וגו׳, נשארו לאברה׳ שמני׳ וחמש שנה, והוא מעת שכרת האלהי׳ ברית עם אברהם : ובן מאת שנה נולד לו יצחק בנו, עתה קח שמני׳ וחמש שנה מן מאת שנה נשארו לך ט״ו שנה משני אברהם : אלה חמש עשרה ש״ה הוכפת שנת המה על הלבנה אלה ל׳ שנה יתר מארבע מאות שנה שעבודך, ״מדעתי כן אני חושב אמר דניאל בן משה נ״ע כי אולי נגזר עליהם יתרון שלשים שנה למען כי חטאו במצרים, בכתו׳ ואומ׳ אליהם איש שקוצי עיניו השליכו וגו׳, וימרו בי ולא אבו שמוע אלי וגו׳ ואעש למען שמי ואוציאם מצרי׳ : ורבים יאמרו כי כן ילידת יצחק נכפר עליהם המספר הזה, ומאתי׳ ועשר שני׳ עשו מירידת יעקב במצרי׳ : ואני לא אדע כי לא מצאנו כתו׳ מה היה החשבון לפניך י ״לזאת עוד אמ׳ ממשכילי נ״ע כי מה שאמר כי גר יהיה זרעך בארץ הוא מירידה מצרי׳, ושאמ׳ ועבדום וענו אותם ת׳ שנה הם שני׳ מקוטעי׳ והם מאתי׳ ועשר שעשו במצרי׳, מחצי שנה וימי׳ מעטי׳ אשר יפלו מעשר שנה בכל שנה ושנה, של ת׳ שנה קראם וחשב׳ הכתוב כשני׳ מלאי׳ שעשו במצרים : מרוב חמלתו האלהי׳ עליה׳ ככתו׳ אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו : כי אל רחום ה׳ אלהיך : ״כל אלה הבאורים אינם קרובים בדעתנו, כי אם הבאור שבארנו למעלה, כי מה שאמר ועבדום וענו אותם ת׳ שנה, התחלתם בגרות ליצחק וליעקב אבינו : וסופם על עבודה וענוי עד השלום ארבע מאות שנה לזרעם ברור לנו : וכמותם אשר אמ׳ האלהים ועבדו הגוי׳ האלה את מלך בבל שבעים שנה בשנותינו : וכן שאמ׳ ונשכחת צור שבעים שנה וגו׳ : וכן שאמ׳ ונשאו את זנותיכ׳ ארבעים שנה וגו׳ : והחלת השני׳ האלה במיעוט וכופן ברוב הכתוב : ״יען כי לא עבדו כל הגוי׳ את מלך בבל כי אם מעט׳ שנה אחר שנה מתוספים : ובכוף שבעים שנה נהקיי׳ עבודת כל מלכותו בכל נאכפי׳ : כן ונשכחה צור שבעים שנה מעט מעט כתחלת שנותיה ובכוף שנותיה השכח לגמרי כי השמם והחרב והשכח מכל פה מדברי׳ ומהפים : כן ונשאו את זנותיכם מ׳ שנה ישאו זנותם ומעטי׳ מעטים יתמו בהחלת שנות המ׳ ובכופם יתמו כלם והתקיי׳ הגזרה למהרפי׳, כן שאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה התחלתם מעטי׳ בגרות שאמ׳ כי גר יהיה זרעך וגו׳ ובכופם בשעבוד וענוי לזרע אבותיך : ״טעמם כאלה רבות בתורה ומעוטם שבארנו יורו על רבם בבינתך : כי כפי הגודע לנו שעבודם לא היה כי אם שבעי׳ ואחת שנה כיכד שעביד׳ כאשר בארנו לפניך : והם משמנים שנה של משה רע״ה ככתוב ומשה בן שמני׳ שנה בדברו אל פרעה מלך מצרים : וכתוב ויהי בימי׳ ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלות׳ על אחיך ממעבידיך : ״הפין מספר זו נאמר מעט : שמנים שנה של משה : ושבעי׳ ואחת שנה שנשארו ליוסף משניו ק״י שנה מירידת יעקב במצרי׳ הרי קנ״א שנה : ושים גם נט״ שנים משני עמרם שהיו קל״ז שנים שים שבנט״ שנה משניו הוליד את משה הרי מנין רד״ו שעשו במצרי׳ : ועוד שהיה יוסף בן לט׳ שנים כשירד יעקב במצרי׳ : קח משני יעקב קל״ה״ לט׳ של יוסף שעשה טרם ירידתו במצרי׳ : נמצא יעקב שהוליד את יוסף בן צ״א שנה : וקח עשרים שנה עוד מצ״ שניו שעשה בלבן שנ׳ זה לי עשרים שנה בביתך : ״זקוק מספרו כי נמצא יעקב בן ע״א שנה : בעת שיצא מבית אביו וראה את החלום והנה סלם מצב ארצה ובעת שגלל האבן מעל פי הבאר ובא אל בית לבן בן ע״א שנה היה ושבע שנים על עבודה בלאה ושנה אחת של הריונה וילידתה הרי היה בן עט׳ שנה : כשהוליד את ראיבן במספר לתקנה : נמצא שיעקב אבינו ע״ה שאיחר בלקיחת אשה לח״ שנים מעשו אחיו שנ׳ ויהי עשו בן מ׳ שנה ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי : ״ויצחק היה ששים שנה בהולדם : שנ׳ ויצחק בן ס׳ שנה בלדת אותם : ושנות ימי חייו כללם קפ״ שנה : הוצא מהם ששים ונשארו ק״כ שנה בתבונתם : נמצא שיצחק היה חי עד ההלת שנת מלכות יוסף : כי בן קל״ שנים ירד יעקב במצרי׳ עשרה שנים על שני יצחק אביו יהרון במליצתם : והם שבעה שנים של שבע : ושנתים של רעב טרם ירידה׳ הרי ש׳ שנים : ושנת אחת למלכות יוסף במצרים ובכל מדינה : הנה נורע כי יצחק הי היה בעת שנמכר יוסף עד ההלת שנת מלכותו שנת השובע בתחלתם : ולכן אמרו משכילי נ״ע כי מה שאמר ויבך אותו אביו הוא על יצחק אבי אביך : ״הנה עוד כשהיה יצחק בן ע״ה שנים מת אברהם כי אברה׳ בן מאה שנה הולידו וכלל ימיו היו קעה״ שנים : ונמצא שאברה׳ ע״ה שראה ליעקב ועשו : והניח׳ מחמש עשרה שנה לשלום : הלא נתבררנו המספר פ׳ שנים של משה ע״ה וע״א ליוסף ונ״ט לעמרם הרי מניין רד״ו כימנו רדו ושברו לנו משם ונחיה וגו׳ : שעשו במצרי׳ בחלום וקל״ יעקב וס׳ של יצחק הרי בכללם על מאתים ועשר שנים של מצרים ה׳ שנה שאמר כי גר יהיה זרעך וגו׳ וקח מן ק׳ שנה של אברהם ל׳ שנה והוא מעת שיצא מאור כשדים הנה מה שאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ל׳ שנה וארבע מאות שנותיך : ״דישתם ודקדוקם הנה נשארו לאברהם משנותיו שבעי׳ שנה כי בן ק׳ שנה הוליד את יצחק : ותרח אביו הוליד את אברהם בן ע׳ שנה : ונהור הוליד את תרח בן כ״ט שנה : ושרוג הוליד את נחור בן ל׳ שנה : הרי ר׳ שנה ופחות שנה : ורעו הוליד את שרוג בן לב׳ שנה : ופלג הוליד בן ל׳ שנה את רעו ועבר הוליד את פלג לד׳ שנה : ומאתים שלמעלה הנה ש׳ שנה פחות משמונה שנים ברוק סזירתך : ״גלוי ימי שלח היה בן ל׳ שנה כשהוליד את עבר : וארפכשד בן לה׳ שנה כשהוליד את שלח : ושם בן נח ק׳ שנה כשהוליד את ארפכשד הרי קס״ה שנה : ונח בן חמש מאות שנה בהולידו את שם הרי שש מאית ששים וחמש שנים : ושלש מאות פחות מה׳ שנים של מעלה הנה כללם תשע מאות וששי׳ שנה כרעתך : ״בזאת אם הוסיף בהם גם ל׳ שנה : שלקחנו משני אברה׳ למעלה יעלו תשעים שנה : כללם תשע מאות וצ׳ שנה : כימנם צ״ז המטה פרח הזדון מזמן אברה׳ עד זמן נח שהוליד את שם אבינו : והם עשרה דורות שעברו במספר לעולמך : ״אכן עוד גלוי לנו כי נמצא למך בן קפ״ב שנים : בהולידו את נח ע״ה ומתושלח בן קפ״ז שנים בהולידו את למך : חנה כללם שלש מאות וס״ט שנים ברור במספר תורתך :

(קכז) את חנוך בהולידו את מתושלח בן חמש וששים שנה : הרי קל״ד שנים : וירד בן קס״ב שנים

כה

שנים בהולידו את חנוך הנה רצ"ו שנים כפי חשבון שכל
בינהך : "בן ס"ה שנה היה מהללאל בהולידו את ירד .
וקינן בהולידו את מהללאל בן שבעים שנה : כללם שבע
מאות ושלשים ואחת שנה בחשבונים : ואנוש בהולידו את
קינן בן צ' שנים : ושת בהולידו את אנוש בן מאה
וחמש שנים לפניך : "גם אדם הראשון בהולידו את שת בן
קל' שנים : הנה מספרם שב"ו שנה : ושבע מאות של
מעלה : הנה כללם אלף וחמשי' ושבע שנים מנח עד אדם
דראשון אביך : ותהפוך איתו כן מאדם ועד נח עשרה
דורות שעברו במספר אלף וחמשים ושבע שנה : סימנם
ה׳ וגר אב"נה לי בית מדות מסורת יהיה בירוך : "דרך מספר
כלל הכל עם ארבע מאות שנה של מצרים : משנברא העולם
ועד שיצאו ישראל ממצרים אלפים וארבע מאות וארבעים
ושבע ליציאת ישראל ממצרי' ומיציאת מצרים ועד שנבנה
הבית ארבע מאות ושמנים שנה במספרך : "הוא הכתוב ויהי
בשמנים וארבע מאית שנה לצאת ישראל מארץ מצרים בשנה
הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל
ויבן הבית לכללם משנברא העול' ועד בנין הבית
אלפים שנים ותשע מאות ועשרי' ושבע שנים לבנין בית
מקדש ה' : סימנם ע"ד אמ"צא מק"ום לה' : זולת ה' של ה'
יתברך שם אלהי ישראל עמך : "וברור לנו כי משנה
הרביעית למלך שלמה ע"ה שבאותה שנה החל לבנות את
בית המקדש ועשה שבע שנים בבנינו : מתחלת בנינו
ועד חרבנו תכ"ט שנה : כהגדת דברי נביאיך : "וזהו
מספר באורו לתקנה : שלמה מלך מאותה השנה לז' שנה :
רחבעם בנו יז' שנה : אביה בנו ג' שנה : ואסה מא' שנה :
ויהושפט כה" : יהורם ח' : ועתליהו ו' : יואש מ' שנה :
אמציהו כט" : עזיהו נב" : יותם יו" ואחז מלך יו" שנים :
חזקיהו בנו כט" שנה : מנשה בנו נה" שנה : אמון ב'
שנה : יאשיהו לא" : יהויקים יא" : צדקיהו יא' שנים :
בהשבין כפר מלכיך : "חפצו נודע לנו שמתחלת בנינו עד
חרבנו תכ"ט שנים סימנו בז"את יבו"א אהרן וגו' וזולת
שבע שנים של בניינו עמד ארבע מאות ועשרים ושתי' שנה
סימנו עזבתי את בי"תי וגו' וריבונין רועיך אמרו עמד מנין
בזאת לבד כמכפרך : "טיב עקרו נודע לנו שבשנת שלשת
אלפים ושלש מאות וחמשים ושש שנה לבריאת העול'
נחרב המקדש בית אלהינו :
יבנה במהרה בימינו : וחרבן בית מקדשנו היה נ"א
שנה בהשבונך : "יושר דקדוקו איך הלא כל ימי מלכות
בבל ע' שנה בגלותנו : ונבוכד נאצר היה התחלת המלכות :
ובשנה הרביעיה ליהויקים מלכנו מלך נבוכד נאצר ככתוב
הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה היא השנה
הראשונית לנבוכד נאצר מלך בבל כשדאך : "כלל
חשבונו עתה קח בידך ח' שנים ליהויקי' ובשנת עשתי
עשר לצדקיהו נחרב הבית : עתה נודע שאם הוציא תשע
עשרה שנה מכלל השבעי' ישארו חמשים ואחת שנה שהיה
הרב הבית : סימנו אנא שא נ"א וגו' הוא שאמר דניאל
ע"ה עד משיח נגיד שבועים שבעה וגו' : והן תשע וארבעי'
שנה בשנות חייך : "לכורש שנה אחת ושנה א'
לארתחשסתא דרי נא" שנה , ובהם נתקיים מעוף השמים
ועד בהמה נדדו הלכו , ואז הכריז כרש מי בכם מכל עמו
יהי ה' אלהיו עמו וגו' , ומאז נמנו שאמר שבועים שבעים
נחתך על עמך ועל עיר קדשך , "מכפר השבונם כשביארנו
ה"צ שנה : וסימנם מנ"ת שועלים יהיו : ושבועי' ששים
ושנים מן שבועי' שבעים : הם ארבע מאות ושלשי'
וארבע שנים : שעמד בנין בית שני בבנייני' : סימנם ואם
דל"ת היא נצור עליה וגו' ונחסרו מן שבועי' שבעי' שבוע
אחד : והוא שאמר והגביר ברית לרבי' שבוע אחד וגו'
והוא ז' שנים בשנותיך : "נחסרו מן הצ' שנים שדם מעת
אל עת נמני' מחדש אב מעשרה בו : ככתוב ביחזקאל ע"ה
בעשרי' וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור
לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר בעצם
היום הזה היתה עלי יד ה' וגו' וכתוב במראות אלהי'
הביאני אל ארץ ישראל ויניחני על הר גבוה ועליו כמבנה
עיר מנגב זהו בניין בית המקדש עתיד ועירך : "כיף הכל לנו
היום מחרבן בית ראשון אלף ותשע מאות ושבעי' ואחת שנה :

ולחרבן בית שני אלף ושמני' ואחת שנה בזו השנה :
ולשטרות של ריבונין רועיך : בשנות שמטי' ויובלות אלף
ארבע מאות וששי' בזו השנה : שנת מחזור רנט" מעת
שנתקן התקון זה מחדש מזמן רבן גמליאל וריעיו רועיך :
"ענין מחזור' יש בו שנים יט" ועברו להם היום רנט"
מחזורי' : ושנה זו שביעית של מחזורי' שתקנו לפזורים :
לא מפי ה' מורים וגוזרי' : וליצירה שנת ארבעת אלפי'
ותשע מאות ותשע במספרי' סימנו זכר זאת אויב חרף ה'
ועם נבל נאצו שמך : חצי של נאצו ר"ל נ"א נכנס במניינו של
סימן : והחצי המניין אינו נכנס עם צ"ו ועם מלת שמך :
עד ישקיף וירא ה' משמיך : "פשר עניין זו במספר חקרנו :
כי שעבוד מצרי' היה לנו קבע כמה שנים נגזרה עלינו
כאשר ביארנו : וכן שעבוד גלות בבל קבע כשנגזרה בנו :
כאשר חקרנו כשהודיעו לנו נביאנו : ושעבוד גלות זה לא
נודע לנו בגזרה כי סתומים וחתומי' הדברי' לעת קץ עד
כי נשוב אל ה' אלהינו בצדקת תורת משה נביא אלהיך :
"צדקת דין צוקת שבועי' שבעים : אך כן נגזרה על עמך
ועל עיר קדשך ואמר לכלה הפשע ולהתם חטאת ולכפר עון
עמך : להביא צדק עולמי' על עמך : "קיומו שאמר שבועי'
שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך וגו' הם שמטים ע'
מספרם תצ' שנה : כאשר בארנו למעלה בחכמתך : סימנם
תצ' שנים בידך : ונחתך ונכרת הענין והדבור להעשות על עמך
ועל עיר קדשך : ואמר לכלה הפשע ולהת' חטאת ולכפר עון
ולהביא צדק עולמים ולחתום חזון ונביא ולמשוח קדש קדשים
בגזרת אלהיך : אלה ששה דברים מהם משובחים ומהם
מכוערים בעיניך : "ראשיתם והתחלתם לכלה הפשע היא
היא עבודת אלהים אחרים ותועבות גדולות שנאמר ויפשעו
בני ישראל על ה' אלהי אבותיהם וגו' וכתוב פשוע וכחש
בה' וגו' חטאנו רשענו ופשענו וסור ממצותיך וגו' וכתוב
נושא עון ופשע וחטאה וגו' היא עבודת אליליך : "שרירות
טעם אחר לכלה הפשע : הוא שלא היתה ביניהם פלוגה
ומחלוקת ופשע : לפשוע במלכותם כבזמן ראשוניך : תחת
כי היו פושעים במלכות בית דוד : שנאמר ויפשעו ישראל
בבית דוד עד היום הזה : ובו אמר וחבר והצמיד : ולהתם
חטאת הוא חלול המקדש וקדשיך :

(קכח) תמורו דבר אחר היא עבודה עגלי זהב
ועבודת אלהים אחרים : שהחטיאם
ירבעם בהגלותם ביד נכרים וזרים ואמר לכפר עון בכהניך :
"שכהן גדול מכפר על שאר העונות כהריגה ועשק וגניבה
וגזל וחמידה בבתי' ובשדות ובנינות : לכן אמר לכלה הפשע
ולהתם חטאת עמך : ראשונים אלה נתקיימו במלכות בבל :
ובמלכית פרס בימי כורש המלך רב החובל : אשר הכריז בכל
תבל : ואמר מי בכם מכל עמו יהי ה' עמו ויעל נתקיים
אז זו שאמר ולכפר עון שהוא כהן גדול מכפר עון וחטא
סיבל : טעם אחר ולכפר עון הוא הקב"ה אשר כפר וסלח
את עון ישראל בימי כורש המלך וגאלם וקבצם עוד בארצך :
"קריאות עוד השלשה האחרים : נתקיימו כשנבנה הבית
ולמטה והם ולהביא צדק עולמים ולחתום חזון ונביא ולמשוח
קדש קדשים : ואמר ולהביא צדק עולמים הוא קרבן תמיד
בקר וערבך : צירופו עוד טעם ודבר אחר : הוא כהן
משנה וכהנים הדיוטים : ולחתום חזון ונביא הוא שנתתמו
ונכתמו כל הנבואות מזמן חגי זכריה ומלאכי לקיים מה
שאמר ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר : עד לעהיר לא
נקבל נבואה מאדם : כי שקר יתנבא לא דברו ה' האלהים :
כשהודיע והזהיר לנו ואמר זכרו תורת משה עבדי א"צ"א
בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים : וכתוב בצרו הנה
אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' להודיענו כי מי שיקום
זולת אליהו ויאמר אני נביא : לא ה' שלחו שקר מדבר ומתנבא
עד כי יבוא אליהו ז"ל וישיב לב אבות על בנים וגו' כתורת
משה ע"ה נביאך : צדקת ולמשוח קדש קדשים הוא הכהן
הגדול שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים מכלל
עם ה' הנבדלים מכל העמים : טעם אחר הוא משיחת המקדש
וכליו הנמשחים בשמן המשחה שהיא משחת קדש במקדש
וקדשיו וכלים הקדושי' בצווי נאמניך : "פרצו ונתקיימו
אלה מעת שנבנה הבית כל ימי הנביאים : חגי זכריה
ומלאכי

ומלאכי ועזרא ונחמיא ודניאל וחנניה מישאל ועזריא וכלל
האנים : ולמטה עו' אחרית בית שני ככתוב ולהתום חזון
ונביא כי נתתמה ונכתתמה מאז כשמתו הנביאי' בבית שני
להודיעני : ואז קמו רועיך : "עריפת רוח הקדש נמנעה
מזמן שלמה ע"ה : והנבואה מזמן מלאכי ע"ה : כי בידו
נכתבו ונחתמו דברי כל נביא וחוזה ע"ה : כלל עשרים
וארבעה ספריך : "כדורים וכתובי' במסירת' ומעמ'
ונקודת' : והכרות ויתרות והיבות כפולות בקריאה' : ואותיות
קטנות וגדולות בכתיבת' : ואין ראוי לשנותם איש בעולמך :
"נועם קריאתם לא לשנות מעקר' : ולא להוסיף ספר אחר
יותר על ספריהם או להחסירם : כי הם התמו ואמרו זכרו
הורת משה עבדי ראש נביאיך וחוזיך : ניב ומלת ולחתום
חזון ונביא הביאו ואמרו כין ולהביא צדק עולמים : ובין
למשוח קדשים הברו יען כן לפניך : "מאמר ודבור ונגינת
ושיר הנבואה היו ביניהם : בין עת הקרבנות ובין משיחת
קדש הקדשים בזמניהם : ותדע ותשכיל מן מוצא דבר דבר
אלהיך : מענהו הוא שאמר לירמיהו ע"ה כי לפי מלאת לבבל
שבעים שנה אפקוד אתכם : ואמר עד משיח נגיד הוא כהן
גדול בבית מקדשי מקדש מעוזכם : בית ה' אלהיך :
"לטעם אחר עד משיח נגיד : משיח הוא כהן גדול : נגיד
הוא זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה הגדול : ואמר
ושבועים שבעה הם מ"ט שנותיך : "כי שבעה שבע פעמי'
הם מ"ט שנה : והוא מעת שנחרב המקדש והגלה ישראל
עד שנבנה בית שני עברו תשע וארבעים שנה : ואבארהו
לפניך : כי לא הגלו כלל ישראל מארצם : אלא עד שנת עשרים
ושלש למלכות נבוכד נאצר והם הנקראים יושבי החרבות
בארצם : ואז נתקיים מה שאמר מעוף השמים ועד בהמה
נדדו הלכו מארצך : "יען כי עליהם אמר בשנת שלש ועשרים
לנבוכד נאצר הגלה נבוזראדן רב טבחים יהודים נפש
שבע מאות וגו' וכתוב ויגל יהודה מעל אדמתו : ואם
הוציא שלש ועשרים שנה לנבוכד נאצר : מכלל שבעים
שנה של בבל כשראך : "מ"ב השארתם מ"ז שנה במספר
ובחשבון מדוקדק בדעתך : ושנה אחת לדריוש : ושנה אחת
לכרש כללם תשעה וארבעים שנה כשנות שמטה בתורתך : לכן
אמר ושבועים שבעה היא גלות כשראיך : השבון ושבועים
ששים ושנים תשוב ונבנתה רחוב ובצוק העתים : הוא
מבנין בית שני עד טיטוס הורגו של מלך אדום אספסיינוס :
ואמרו ערו ערו עד היסוד בה ארמונות ובתים : ובית
מקדשך : "זכרון מספר ושבועים ששים ושנים תל"ד שנים :
איך שתי פעמים ששים הם מאה ועשרים בחשבונך : "ועוד
שתי פעמים ששים מאה ועשרים : הרי ר"מ : ועוד שתי פעמים
ששים מאה ועשרים : וששים שנשארו בידיך : מן ארבע
מאות ועשרים שנותיך : "הרי ת"ך שנה : ויד' שנים של
שתי שבועות שנשארו מן ששים ושתים שנה : כללם ארבע
מאות ושלשים וארבע שנה : עמד בית שני מקדשך הל"ד
כימנך ואם דל"ת היא נצור עליה לוח ארזיך : "דרך חשבון
ושבועים ששים ושתים אלה , נלקחו ממספר שבועים שבעים
נחתך על עמך וגו' שאמר למעלה מאלה : ותרצה לעמוד
במספרם בחשבונך : "גם החבר עמם והמלאם השמונה
השבועות שנשארו לפניך השבעה השבתו' הם שאמר ושבועים
שבעה וגו' והם תשע מאות וארבעים שנותיך : אך שבעה
שבועות שבעה פעמים כללם ארבעים ותשע שנותיך :
"ברור חשבון שלהם מ"ט שנים אלו : ושלשים וארבע
שנשארו לך למעלה משבועים ששים ושתים אלו : מכפרם
שלש ושמונים שנה במספרך : "אף שבוע אחד שאמר למטה
והגביר ברית לרבים שבוע אחד שהוא שבע שנים : ושלש
מעלש ושמנים שנה : הרי תשעים שנה : כללם הכל יחד
ארבע מאות וצ' שנה במספר חשבונך :

(קכט) אבן

הוא הוא המספר שאמ' למעלה שבועי'
שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך
וגו' ומאלה הם שאמר ושבועים ששים וב' להכלילה : אמר
תשוב ונבנתה רחוב והרוץ ובצוק העתים עתך , "בזאת
הודיע כי תשוב עוד ירושלם בבניינה , בשבועי' ששים
ושנים שנים ונבנתה רחובה דם רחובות מקומות המשפט
בדינה : וחרוץ היא חריצה וכריתת דינך : "גם אמר
ובצוק העתי' , היא מנחת כהן גדול שהיתה נקרבת בשני
עתים ככתו' מחציתה בבקר ומחציתה בערב כגזרת המים
דעים : מענהו ונבנתה רחוב הארץ ויהיה הדין הרוץ בה :
ועת יציקת מנחת כהן בעתים , שלא התקיי' או כה עוד
באלה הימי' והסימני' , ד"א ובצוק העתים תבנה הרחוב
והדין התרין בצוקת ותלאת צרות העתים ההם כי יצרו אוה'
האומות בבניני' : ככתו' ובמלכות אחשורוש בתח'ת
מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וגו' ווכר הנה בהפרד
מנחת כהניך : "דהו למען כי בכל עת שמנחת כהן היתה
נקרבת במזבח , כיום משחם במשחה קדש היה בתקנו
המזבח , וגם הבית קיים וישראל היו יושבי' וקיימי' בארץ
קדשך : "הנה עוד אמר ואחרי השבועים ששים ושנים
אלה : של בניינה יכרת משיח הוא כהן גדול שנקרם
זכרו למעלה : כך אמר עד משיח נגיד כשאמר פסוקך :
"ואמר ואין לו , ומענהו יכרת משיח ימות כהן גדול ולא
יהיה לו בן שיעמוד במקומו , וגם לא ימצא לו שם כהן
משנה לעמוד ולעבוד עבודתו , ד"א זה יהיה בארך זמן
הגלות כי לא יהיה כ"ג ולא כהן משנה ממנו להקריב
ולכפר לישראל מחטאתימו , ככתו' וימים רבים לישראל
לא"א וללא כהן מורה תורת אלהיך : "וכר עוד ואמר
והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא , מענהו והעיר והקדש
היא ירושלם והמקדש ישחית ויחבל ויכרית ויהרום העם
והמחנה והחיל הבא : של נגיד שר של מלך הנצבא :
והוא טיטוס הורגו של מלך אדום מושלך : "חרין והודיע
עוד ואמר וקצו בשטף : קצו וסופו מה שישאר מישראל
מהריגתו ואבדתו ישטפהו ויגלהו מארצו ברוב שטף ויביאהו
לארץ אויביך : "טעם וספור הודיע מה שעבר במקדש
ובירושלם ובישראל , ואמר ועד קין מלחמה נחרצת שוממות :
הוא קין מלחמת גוג ומגוג שיבוא באחרית על ישראל
אחר מלחמת מלך הצפוני ומלחמת עשר משפחות , ככתוב
אהלי אדום וישמעאלי' מואב והגרי' גבל ועמון ועמלק
פ"ע יושבי צור , גם אשור נלוה עמם היו זרוע ל"ל וגו' אז
קין המלחמות האלה , היא מלחמת גוג ומגוג באחרית עד
זמן זו תשאר הארץ נחרצת שוממות , חרוצה וכרותה ושמודה
מישראל עמך ומכלל טובות וכבוד אלהיך , "יסף עוד ואמ'
והגביר ברית לרבים שבוע אחד , זה השבוע הנשאר מן
השבועי' שבעים נחתך על עמך וגו' , מענהו כי זה האויב
כרת ברית יחד עם ישראל עמך , "כרת שבועה עם ישראל
עד שבוע אחד , והוא שבע שנים שלא יזיקם ושלא יגלם
מארצם , אם יעמדו גם הם בארצ' , כשני' קדמוני' וכשהבינו
ישראל עדהך , כי לבסוף יגלו מארצם לגמרי ביד אויב : אז
היו נעתקים מירושלם מעט מעט , וכשראה כזה האויב :
אז בחצי השבוע הזה הנאמר לפניך : "לבריתו שכרת
עם ישראל הפר ובא עם מחנהו ולכד את ירושלם
בחרב ובחנית ובמלחמה במצאו עלה ותואנה
זו , ונלחם עם ישראל והגלם ושרף מקדשם ובטל
קרבנותיהם והפר ברית שלומו שהתנה עמהם בעד
מעש זו : ככתוב וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה וגו'
שהשבית זבחיהם ומנחותיה' והמיריהם ועולותיה' ממקדשך
"מענה אחר יש אומרי' כי זה היה בזמן השמוני' : שהרגו
לאויביהם והיו עמם שרים נכבדי' ופחות ואחשדרפני' :
ועל כן חרה אף המלך כששמע זה המעשה והמרד
שמרדו בו והפר גם הוא בריתו שכרת עם עמך : מאד הצר
לישראל אז : והגלם בספינות בלי שיט והעמיד אפיסטימוס
צלם בהיכל ה' : והקריב חזיר במזבח ה' אז : על כן
אמר וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה כמאז : ואמר ועד
כנף שקוצים משומם עירך ומקדשך : "ניעמו וטעמו ועל ידי
וכנפי עובדי שקוצים יהיה המקום משומם : והם מחנה מלך
אשור שהם שקוצי' וטמאים ועובדי' דפסילים שהם שקוצי'
ההיה משומם עמך ומקדשך ועירך וכלל ארצך : נאום עוד
ועד כלה ונהרצה התך על שומם : היא כלה ונחרצה
והשמדה ואבדה והכרה שיעשה ה' לעתיד והיה על
מקומם וגבורה' וכחם שונים : ככתוב כי אעשה כלה בכל
הגוים אשר הפיצותיך שמה אך אותך לא אעשה כלה
ויכרתיך למשפט וגו' ואמר התך על שומם : התך חמת ה' על
אויבי ישראל ויעשה בהם כלה ונחרצ' עד שישתוממו ויאבדו
הכל

הכל : ד"א ההת שעשו לארצו והקימו שומם : וישמתי
כשאט נפש כשממית עמך : "סלה לעד יהיה זה החרון
והכליון : וזה לא יהיה כי אם בעוד הימים ארץ ישראל
שומם : יקנא ה' לארצו ועירו ציון : טעם שני דברתי
בדעת עליון : ונאמר עוד טעם אחר עד משומם : עד מקום
שומם העושה נקמת ה' והתך חמת ה' כם כי הם עשאוהו
שומם : וכפי שעשיהו כך יעשה להם כי יקח נקמתו מהם
דאלהי' : ד"א עד שומם : על גוג ומגוג שהוא שומם את
נחלת ארץ אלהיך : "עד שתשוב הארץ כבניינה כבראשונה :
וישראל כקדמתו ומקדשו כבתחלה וכבוד כימי עולם
כמבראשונה : ואז יתקיימו עליה ועל ישראל יושביה עשר
בשורותיך : "פירושם האחת הראשונה כי תמלא הארץ דעת
ה' : ככתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' וכתוב כי כלם
ידעו אותי למקטנ' ועד גדולם נאם ה' וגו' : והשנית
שיקבצם האלהי' מכלל ארבע כנפות ארצית ה' ככתוב
ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים : וכתוב נאם
ה' אלהי' מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו
יאמר ה' : והשלישית שיבנה עירם וארצם ככתוב בונה
ירושלם ה' וגו' וכתוב עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל עמך,
פשר בשורה הרביעית היא שאמר כי הגוי והממלכה אשר
לא יעבדוך יאבדו : והחמישי היא שתשוב רוח הקדש והנבואה
כבראשונה שיתנבאו ככתוב והיה אחרי כן אשפוך את
רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכ' זקניכם חלומות
יחלומון בחוריכם חזיונות יראו : והששית היא התחיית מתיך :
"ציפרו אמר מפי ה' לכן הנבא ואמרת אליה' כה אמר ה'
אלהי' הנה אנכי פותח את קברותיכ' עמי והעליתי אתכם
מקברותיכ' עמי והבאתי אתכם על אדמת ישראל :
וידעת' כי אני ה' בפתחי את קברותיכ' וגו' וכתוב ונתתי
רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וגו' אי עמי
ישראל : וזה יודיע כי ינוחו על אדמת' בכל שעשוע מאכל
וכל טוב משתה ועדון : ככתוב עוד ינובון בשיבה דשנים
ורעננים יהיו : וכתוב הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה
עבדי ישתו ואתם תצמאו וגו' לכן אמר והנחתי אתכם וגו'
הוא על כלל הצדיקי' : והשביעית
השבת כבוד ה' במקדשך : צרף והודיע עוד הוא שאמר
והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וגו' ואומר בן
אדם את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכן
שם בתוך בני ישראל לעולם, וכתוב זאת מנוחתי עדי עד פה
אשב כי אויתיה לעול' : וכתוב כה אמר ה' שבתי אל ציון
ושכנתי בתוך ירושל' ונקראה ירושלם עיר האמת והר ה'
צבאות הר הקדש כראשיתך, "קריאת בשורה השמינית היא,
שלא יחלו ישראל עוד בחולי ובדאבון לב וכל רעבון :
ככתוב ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון :
והתשיעית היא שיאריכו שנים מאד ככתוב כי כימי העץ
ימי עמי ומעשי ידיהם יבלו בחירי עמך : "רחש בבשורה
העשירית שהיא יותר עדופה מכל אלה : כי אחר שנמות
ונשכב בקבר נקום ונחיה ימים בגן עדן בטובות ובנעימו'
וכבוד וגדולה ההיה לנו ולא נמות עוד כמתים האלה :
ככתוב אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם :
וכתוב בלע המות לנצח ומחה ה' אלהי' דמעה מכ"פ וחרפת
עמו יסיר מכ"ה כי ה' דבר עושה פלא : אבל רשעי ישראל
ישמו בגג הארץ לעין כל רואה חרפה' הגלה : בגיא המון גוג
ככתוב ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים אשר על פני
ירושל' מקדם ונבקע הר הזתי' מחציו מזרחה וימה גיא
גדולה מאד ומש חצי ההר צפונה וחציו נגבה : וכתוב
ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל ונסתם כאשר
נסתם וגו' וכתוב בו ובא ה' אלהי כל קדושים עמך :
למען יראים ויהרפום כל רואה להיות להרפות ולדראון
אלה ככתוב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו
וגו' וכתוב ויצאו וראו בפגרי האנשי' הפושעים בי כי
תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון וגו' וכתוב
אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם : "שומרי
תורת ה' החרדים אל דברו במצות אלהיך : והם יחיו וישישו
וישמחו במיטב בגן עדניך : בנהרי נחלי דבש וחמאה :
ככתוב נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים וגו' וכתיב מה רב טובך
אשר צפנת ליראיך וגו' וכתוב וצדיקי' ישמחו יעלצו לפני

אלהים וגו' וכתוב והמשכילי' יזהירו כזהר הרקיע וגו' וכתוב
ואתה לך לקץ והנוח ותעמד לגורלך וגו' שומע תפלה עדיך
כל בשר יבואו : ושומע אל אביונים ה' וזוכר ברית אברה'
יצחק וישראל עבדיך : זכור ה' ליראיך ולעבדך יהודה
הצעיר והעני עם חסידיך ביום ישועתך : ופקדני מקברי
להעלני באדמתך ברצון עמך בגאלת עדתך : "החן זו
האזן וקיים לנו הרשים : זכרני ה' ברצון עמך פקדני
בישועתך : לראות בטובת בחיריך לשמוח בשמחת גוייך
להתהלל עם נחלתך : חרשים לבקרים רבה אמונתך :
יאמן ה' :

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא :

(קל) **תולה** ארץ על בלימה : ונוטה כרוק שמים
לרוממה : מלא דבר בראם , ולעולם
להקימה : ולא למעונו הקימם כי כבודו אז היה שוכן
טרם בראת לו תחת ורומה , ה' מעון אתה הי"ל בדור
ודור : בטרם הי"ל והחולל ארצך : "שהיה הוא שיהיה בלי
שנוי ובלי מחליף יחליפנו , עד זה כי יוצר אחד בראם והוא
באחד ומי ישיבנו : ומי יאמר לו מה העשה והפעל בידיך :
"רם על רמים צייר יצוריו בצורה נכבדה וחננם הבינה
וחכמה : והפריד ביניהם לבין בהמה , בדעה לב דרישה
והקירה ומחשבה ומזמה : כדי למאס ברע ולבחור כל טוב'
בנפש שלמה : ככתוב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים
החכמנו בחכמתך : "קדוש ונורא שמו נורא תהלות עושה
פלא : הפליא עצה הגדיל תושיה הפלא ופלא : והנחילה
מורשה לקהלת יעקב אביך : "צור תמים רעים אדיר אדירי' :
המגביהי לשבת המשפילי לראות בטובת ישרים , הופיע
מהר פארן ואתה מ"ק לבחירי' : כסה שמי' הודו ותהלתו
מלאה ארצך : "צדקת תורתו התמימה הבריז והגיד והוריע
לעמו , וחזקם בראיות גדולות שלא להסתפק בה ויאשמו
לנטות באורח עולמי : ככתו' הארח עולם תשמור אשר
דרכו מתי און לפניך : "פרוד הפרידם מעבו"ז וממעשיה'
ונימוסיה' ותקותיה' והורותיה' שלא להתחבר כם ולהתרצות :
ככתו' הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב להמנות :
ככתו' ומי כעמך ישראל גוי א' בארץ בעולמך , פראם
מעבדות והזהירם וקדשם בתורתו , והבינ' והחכימ' וחזק'
באדמתו , שלא להשען בבינת' או אל חכמת שוכני
אדמתו : וזולת תורת אלהיך : "על כי שלא יהיו לא הם
ולא כל שוכני אדמה כסוס כפרד אין הבין , שהם נמשכי'
אלף מהמה אחרי' יורד קטן במתג ורסן למדבר התו להאבד
בלי הבין : ככתו' אל תהיו כסוס כפרד אין הבין : במתג
ורסן ע"ל ב"ק אליך : "סור אם נסיר ונשען גם אנחנו
בדברי הבל , מה בינינו לבין בהמה בכל מיני' ואופני' :
הלא באבילה ושתייה והרית ועמל ויגיעה ושכיבת הרדמה
והאוות ושכבת זרע ולידת בנים , וחיים ומיתה וחולי ובריאו'
כמוך ככהמתך : "נודע הוא כדבר הננאם ומותר האד' מן
הבהמה אין וגו' , ולהבל דמה כבהמה לאין : לולי יראת
ה' לעבוד ליצורו בנפש שלמה כגבור בכלי זין : בגלל היות
לו שכר יותר מבהמתך : נאים עוד ואדם ביקר ולא
יבין : מענהו ואדם שהוא בצלם יקר ודעה וחכמה
ולב יקר שחננו צור מבין ולא יבין : כחכמת בוראו שנהנו
להבין : הוא נמשל ונדמה כבהמתך : "מזה למדנו כי
לנו לדרוש ולחקור ולהבין בדעת : ולא נהיה כבהמה הועה
ומהעתעה : ככתוב עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות
עולם אי זה הדרך הטוב ולכו בו ומצאו מרגוע לנפשכם
ואי זה הוא הטוב לדעה · הוא הנקרא טוב שנאמר כי
לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו כל ימיכם והתיצבו
בה ביחד נטעה : כי טוב היא וטוב שברה נודעת : ככתוב
אמרו צדיק כי טוב וגו' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך :
מודיע עוד נעים זמירות לידידיה בנו : דע את אלהי אביך
ועבדהו

ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה׳
וכל יצר מחשבות מבין אם הדרשנו ימצא לך ואם העזבנו
יזניחך לעד : הזהירו ואמר לו אל השען עלי העשה מעשי
כסומא בארובה וכעור באישונו : כי אם דע והבן בדעתך
ובחכמתך בדקדוק יהוד אלהיך ובמצותיו ודרוש וחקור בין
טוב לרע בדעת לדבינו : וגם אל השען בדעת אחרים הוץ
מהורהו : כי לא יועילוך מהעיך מנקמת ה׳ ודינו : כי הוא
כל לבבות וכל יצר מחשבות אדם יבין וכפי דעת הארנה
כך ידיננו ביום דינו : ואח לא פדה יפדה איש ולא יתן
לאלהים כפרו : ועל כן לנו לדעת יחודו בדעתנו : ולדעת
מצותיו בבינתנו : לשמרם ובם עקב רב ככתוב גם עבדך
נזהר בהם בשמרם עקב רב להנחילנו בגן עדנו : ולא
להשען בדעת אחרים כי אם בתורת צור קונו : ככתוב שתה
מים מבורך ונוזלים מתוך בארך : "לכן יאתה לנו לשוב אל
תורת ה׳ התמימה : הנודעת מימי קדם קדומה : ישנה ישישה
מקודשה ומאוששה : בנבואה וחכמה : שהמצוה אותה והיא
המחכימה : נקראו מקור מים חיים רוחות ונפשות לחכימא :
ככתוב כי עזבו מקור מים חיים את ה׳ : וכתוב כי שתים
רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים להצוב להם
בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים מימיך : "כתוב
בתורה שתה מים מבורך ונוזלי׳ מתוך בארך : וכתוב כי
מוצאי מצא חיים וגו׳ כי עץ חיים היא למחזיקי׳ בה וגו׳
וכתוב תורת ה׳ תמימה משיבת נפש עדות ה׳ נאמנה : וגו׳
וכתוב מצות ה׳ ברה מאירת עינים : יראת ה׳ טהורה עומדת
לעד וגו׳ הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקי׳ מדבש ונפת
צופים וגו׳ לשמרה בזה ובבא נהוגה : ככתוב זכרו תורת
משה עבדי אשר צ׳ א׳ ב׳ ע׳ כ׳ ישראל עמך : כל המודים
בה ובשולחה ושלוחה ושומריה יירשו טוב לעולמים : ככתוב
ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה׳ אלהינו
ל׳ ל׳ כ׳ ה׳ לכ"ה : וכתוב להיותנו כהיום הזה מענהו
להיותנו כבא בשאנו כהיום הזה היום לעיניך :
"יקרה היא מפנינים וגו׳ וכתוב כי טוב סחרה מסחר כסף
ומחרוץ תבואתה : וכתוב מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה׳ :
וכתוב עץ חיים היא למחזיקי׳ בה וגו׳ וכתוב אשרי האיש א׳
ל׳ ה׳ ב׳ רשעים וגו׳ וכתוב כי אם בתורת ה׳ חפצו וגו׳
וכתוב והיה כעץ שתול על פלגי מימיך : "טהורה חקוקה
הרותה ודרושה וחקורה מפי נורא נהוגה בעדים נאמנים
לגוי אחד לשם ולתפארה : וכתוב ומי גוי גדול אשר ל׳
ח׳ ו׳ צ׳ כ׳ ה׳ הזאת אשר אנכי נותן לפניך : "חזקת עדיה
הם עשרה במספרה : אשור עד הראשון כי היא קדמונה
ישנה וישרה : ככתוב ה׳ קנני ראשית דרכו וגו׳ וכתוב
פקודי ה׳ ישרים בצדקת וישרות דרכיה באורה : ככתוב
כי נר מצוה ותורה אור וגו׳ וכתוב נר לרגלי דבריך ואור
לנתיבתי : פתח דבריך יאיר מבין פתאיך : "זכרון יהוד
האלהים מודעת וגבורתו מגדת מה שעשה בששת ימי
בראשית : כל אחד ואחד באיזה יום וזמן מה שלא להודיע
בזה בבינת אנשיך : "ואשור עד שני כי בה הודעת כלוי
בריאותיו ביום ששי יען לקדש יום שביעי לצוני ולקדשני :
והיא קדומה ומקודשת מאז ובה עוד צוה על ידי ענו שלוחו
להנחילני : ככתוב זכור את יום השבת לקדשו וגו׳ מאז
ועד עתה ולעולמך : "היא הנזכרת כיד כל נביא באחרית :
ככתוב ואת שבתותי קדשו וגו׳ ואם לא תשמעו אלי לקדש
את יום השבת וגו׳ כי בינו לבין עמו אות ובריה : ככתוב
ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם
ברית עולם כל ימיך : "רינה ודרכה ושמירתה עוד לעתיד
נזכרת : ככתוב ואת תורותי ואת חקותי בכל מועדי ישמורו
ואת שבתותי יקדשו : ביום השבת יפתח וביום החדש
יפתח : אף כל ימות המקודשי׳ הכתובי׳ בה כאשר עדת
ישראל שומרת : לעתיד כך יתקיימו ככתוב ובחגי׳ ובמועדי׳
תהיה המנחה וגו׳ וכתוב והשתחוו עם הארץ פתח השער
ההוא בשבתות ובחדשי׳ : וכתוב ועל הנשיא יהיה העולה
והמנחה והנסך בחגי׳ ובחדשים ובשבתות ובכל מועדי בית
ישראל עמך : "גם אשור עד ג׳ כי היא מודעת משפחות
הראשוני׳ : משפחת כל אחד ואחד מאי זה באו ובאיזה
ירדו לאחרוני׳ : ומה נעשה בהם מה שלא קדמו להגיד
בזה הורה מבינך : "בשמעך באזניך ותבין בדעתך : מעש
טבול ארצך : אבדת כל בני אנשיך : והצלת נח אביך
בתיבה הנראית סהרי ארצא לעיניך : ויום אשר נפלגה

עולמך בלשונותיך ע׳ זולת לשון קדש אלהיך : והיא
נשארה לעבר ולזרעו ערתך : "אף בחירת אב המון אביך
וזרעו וזרע זרעו בברית אלהיך : וקברותיה׳ בחברון שהם
במערת המכפלה הנראי׳ עד עתה בעיניך וכאשר הם נראי׳
כן מגדת הורתך :

(קלא) אבן אשור עד ד׳ : ירידת ישראל במצרים
ושעבודם ונקמת מעבידיהם להרגיעי :
וישועת והצלת עמו ברכוש רב להושיעי : ואותות מצרים
ושפטי אלהיהם ובקיעת הים הנשמעים כל אלה כפי שונאיך
ומכחישיך : "בנין רעמסס אשר בנו אבותיך : ועד היום
הזה נראה קצרו לעיניך : ובסדום ועמורה שהם תל עולם
נגדך : וכ"ד אלפים בשטים קברות אבותיך : "גמת מימי
הירדן אשר נכרתו ושתים עשרה אבנים התחם שמו בירדן :
להיות עדות ואות לגאוליך : "דין צדקת אשור עד חמישי
נתינת תורתך בקולות וברקים וירידת הכבוד הם ארבעת
מכביו אש חשך ענן וערפל : להמישי ולהורהו ויראהו
להגישי : ככתוב ה׳ בצאתך משעיר בצעדך מ׳ א׳ א׳ ר׳
ג׳ ש׳ נטפו גם עבים נטפו מימיך : "הליכת ישראל ארבעי׳
שנה במדבר : ומן ושלו ומים מצור השביעם כאשר כפי
נוגשיך נדבר : ועשית העגל וצמידת בעל פעור שהם
לשמצה בקמינו מפי מחרפיך : "ומלחמת יהושע והערים
אשר לכד הנקראים בשמות : כשמות אשר קרא אותם
אבותיך הרשומות : לא בפיך לבדך כי גם בפי כל באי
עולמך : "זכר כל אלה האותות : ורבים מאלה אותות :
הנעשות כתובות בספר עדותיך : מודיעים על אמונת
הורתך : אשר הנהילך צורך כי היא ולא אחרת מכל תורות
ממונך : "הפין צדקת אשור עד ששי : כי מחוקק אחד
חקקה וציה לעמו והוא משה בן עמרם נאמן ביתו מראשה
ועד סופה להחכישי : דרך אחד ולשון אחת מכל לשונות
זולתך : טעמיה ונקודיה ודקדוקיה מכל הורות משונים :
שליח אחד ולשון אחת ולא צבורה :
וקבוצה ואסופה ומתקנה מיד רבים מתוקנים : ולא נאמרת
מכל לשונות כהלכותיך ואגדותיך : "ישרותה ולשונה ודרכה
בו המכו כל נביאי ה׳ אחרי מות שלוחה : ובו חזקו ואמצו
הריסותה ובדקה בנו ורפאו עד גלות ירושלם וכל מגרשה
ורחובה וכל עריה ומדינותיה ואיי הים ומחוזה : וזמן חגי
זכריה ומלאכי מחזיקי תורת משה נביאך : "כח חזקת
אשור עד שביעי : כי לא נצטויתה הורתנו כיתר המכתבים
שנכתבו בסתר ובעצה ובמרמה להשמיעי : ככתוב לא בסתר
דברתי במקום ארץ חשך במכתריך : כי אם בגלוי וביד
רמה : לעיני רבבות אלפי אלפים : כי שש מאות אלף
הגברים לבד מטף ונשים : ופחות מעשרים שנה עומדים
שמה : לראות אותות ולפידים : ולשמוע קול אלהים משמיך :
"למעלה בזו כי לא מצאנו ספר בעולם מספרים שנעשו כם
כאלה ובלשון עברית נאמרת ובטמאה וטהרה חקוקה וצדקת
דינים : זולת תורת אלהיך : "מהודים בה כל אמה ולשון
בשולח ושלוח ומשלחת : וכל כתב שלא יורו בה כל אמה
וכל אלה אין בה נוכחת : אין ראוי לנו להביט אל דבריה
ולדרוך בנתיבותיה ככתוב הרחק מעליה דרכך : "נועם צדקות
אשור עד ח׳ : כי אין בכל הורות שמזכירות חרפות אויביהם
להגידני ולא שלוחיהן יכתבו שמציהם על עצמם להיות
אזכרתם לרעה בעולמך : נאמנה דטהורה : יען שנכתבה
בישרה : ונאמן אחד כתבה וחקקה מפי נורא : ככתוב
כתוב לך את הדברים האלה וגו׳ הוא כתב בידו שמצו
לכל באי עולמך לספרה : כי מי יכתוב בידו שמצו זולת
נביאיך : "סדר ענין יען כי לא האמנתם בי להקדישני
לעיני בני ישראל : והוא שאמר המן הסלע הזה נוציא לכם
מים ושגה ונתחייב כזדוני בגזרת האל : ככתוב הן צדיק
בארץ ישולם אף כי רשע וחוטאיך : "עוד כתב בידו שמץ
אהרן אחיו בהורתו : ככתוב ובאהרן התאנף ה׳ מאד
להשמידו וגו׳ : אף על אוהביו כתב בידו חרפתם כמצותו :
ענין נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה לפני אלהיך :
"פירש ובאר על ראובן ראש ואב לשבטי ישורון
חרפתו : והוא חלול יצועי אביו ולקיחת בכורתו
ממנו מלכותו וכהנתו : ככתוב יתר שאת ויתר עז : וכתוב
ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף אף דבת עשרת
השבטי׳ במכירת יוסף וענין ויבא יוסף את דבתם רעה אל

 אביך

אביך: "פשר ענין עד אנה ינאצוני העם הזה וגו׳: ועד מתי לעדה הרעה וגו׳, וכתו׳ ממרים הייתם עם ה׳ וגו׳ וענין קורח ועדתו הרעה, ואף ענייני דוד ושלמה המלכ׳ הישרים ע״ה וכל מלכיך: "צוו מה׳ אף נביאיך האחרוני׳ והודיע בכפריה׳ כל אחד ואחד מעש שמציהם, ואף על יהר המלכי׳, כמה וכמה עברו עונותיה׳, ולא נשאי להם פנים נביאיך: צדיקי׳ ונביאי׳ וכהני׳ ומלכי׳ ועם רב כוכבי׳: ולא יכלו לשנות ולהחליף ולמחוק דבר אחד מן המקרא הרפת אחים ואהובי׳, למחות ולהסיר מבין תורתך: "הושט כל אלה מודיע אמתת תורתנו, כי היא תורת ה׳ ולא אחרת ואחת היא לאמה ברה היא ליולדתה לנו, ובה מהודי׳ כל אמה עממינו, ככתיב ראיה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשי׳ ויהללוה לעולמך: "ראייה צדקה אשיר עם השיעי מסירת ונתינת תורתנו מיד הנביא על יד זקני ישראל רבים כחול כמשמעי: נשיאי׳ וכהני׳ ולויי׳ וישראלי׳ וגרי׳ וכל יודעי מדעי, עדי׳ רבי׳ ונאמני׳ בעיניך: "שמירתה והנחתה בצד ארון ברית ה׳ וגו׳, והודיע לנו מי הנותן ומי הם המקבלים ובאי זה מקום הושמה תגריך, "תוכן זמנה ומקומה מודעת, באי זה מקום נקנה בהר סיני ובאי זו שנה ובאי זה חדש ובאי זה יום נודעת, ככתו׳ בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרי׳ ב״ה באו מדבר סיני, וכתוב היו נכוני׳ לשלשת ימי׳ אל תגשו אל אשה: והוא יום שלישי לחדש שלישי נקבעת, ככתוב כי ביום השלישי ירד ה׳ לעיני כל עמך:

(קלב) תקון חרותה, באי זה לוח נחרתה: ככתוב והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, וכתו׳ פסל לך שני לוחות אבני׳ כראשוני׳: וכתבתי על הלוחות את הדברי׳, אשר היו על הלוחות הראשוני׳ אשר שברת בידיך, "שמע עוד ויפסול משה שני לוחות אבני׳ כראשוני׳, ויכתוב משה את הדברי׳ וגו׳ ועוד בבאורה כתו׳ אלה הדברי׳ אשר דבר משה אל כל ישראל וגו׳ וכתו׳ ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד להדשך, "רצה בבאורה לחזקני והודיע באי זה מקום ובאי זו שנה וחדש ויום לזמני, ככתו׳ בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר לדורותיך: "קריאת צדקת אשור עד עשירי, כי מי מן התורות מגידות העהידות טרם היות להישירם או שלוחה מגיד קדומי׳ אשר לא ידעו ראשוני׳ ואחרית אחרוני׳ להגיד ולמלל באזני כל לבשרי זולה מכתבנו לעיניך: "צועק ואומר מי הגיד מראש ונדעה ומלפני׳ ונאמ׳ צדיק: ומי הגיד מראשית אחרית ואומר אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי וגו׳ ואומר מגיד מראשית אחרית וגו׳ כזאת וכזאת מגדת תורתך: צדיית ראשונות ואחרונות עוברות ועתידות עד סוף כל הדורות: מגדת ומודעת תורת ה׳ אף בכל המקרא כזו להורות, הלא מארבע מאות שנה הגיד לאברה׳ אביך שעבור עדתך וכלל הצרות, ככתו׳ ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ ל׳ ל׳ ו׳ ו׳ א׳ ארבע מאות שנותיך: "פדיונם וגאולה׳ ונקמת אויביה׳ הודיעו, ככתו׳ וגם את הגוי אשר יעבודו ד׳ א׳ ו׳ כ׳ י׳ ברכוש גדול, וכן על ישמעאל זרעו, מאלפי שנה שמעו, ככתו׳ ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו במאד מאד שנים עשר נשיאי׳ יוליד וגו׳ במלוכה להגיע לעיניך, "פרא אדם כי מזרעו שוכני מדבר באהלים, ככתו׳ והוא פרא אדם וגו׳ ידו בכל וגו׳ וכתו׳ ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם: והנה אימה חשכה גדולה וגו׳ היא גלותינו המרה וגם לדניאל איש חמודות בקץ ישועות חמדה גאולתך וגאולת כל הגולים, הראה לו בשאלתו ארבע מלכיותיך: "עמם ומהם פרא אדם אחד מארבעה: והן ארבע חיון רברבן סלקן מן ימא שניין דא מן דא: קדמיתא כאריה וגפין די נשר ליה וגו׳ וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב וגו׳, והשלישי הוא שאמ׳: וארו אחרי כנמר: ולה גפין ארבע וארבע ראשין לחיותא ושלטן יהיב לה והרביעי הוא שאמ׳ באתר דנא חזה הוית בחזוי ליליא וארו חיוא רביעייתא דחילא ואמתני ותקיפא יתירא ושניין די פרזל ליה רברבן אכלה ומדקה ושארא ברגלא רפסא והיא משנייא מן כל חיותא די קדמא וקרניין עשר לה: וכתו׳ משתכל הוית בקרנייא ואלו קרן אחרי זעירא סלקת ביניהון ותלת מן קרנייא קדמייתא אתעקרא מן קדמה ואלו עיינין כעייני אנשא בקרנא דא ופום ממלל רברבן: זהו מלכות אחד מארבעה: והיום אנו רואים למען נאמין בכל היורשים היא המשמע תורתך: "סלה מתקיימי׳ כאשר תורתנו הודיעה, כן זאת לנו הגיעה: אף היא הצלם שהראה האלהי׳ לנבוכד נצאר כפי דתי ומנהגו הכעותו ותועה: שאמ׳ הוא צלמא ראשיה די דהב טב חדוהי ודרעוהי די כסף מעוהי וירכתיה די נחש: שקוהי די פרזל רגלוהי מנהון די פרזל ומנהון די חסף. הם ארבע מלכיות שראה איש חמודות בידיעה, ואחר זאת כתוב חזה הוית עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי היא מלכות משיחנו להגיעה: וכל אלה הורתנו מודיעה, אף היא שאמר ביד שלוחנו ע״ה מלפני׳ במעשה העגל בעד גלותנו זו, ואולם חי אני וימלא כבוד ה׳ את כל ארצך, "נועמו וטעמו הוא ישראל שיודעים יחוד כבוד ה׳ ותורתו מגידי׳ אותו בכל הארץ: ונתמלא בכל הארץ בדבר ה׳ ואמרתו שנ׳ וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוי׳ ולזורותם בארצות גלותך: "נגרו שאמ׳ ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו וגו׳ בבית שני נתקיימו אלה ונכללו בענייני זמנך: "מן ימי גלות זו קמו רועים מחליפי מצות ה׳, הם הם שנקראו פריצי׳ שפרצו תורת ה׳ וגדרה וכל בניינה ונמשלו בנשים כמו שאמ׳ ונשים משלו בו וגו׳ הן הן שראה זכריה ע״ה בחזיוני, שתים נשים יוצאות וגו׳ ואשה אחת יושבת בתוך האיפה וככר עופרת אל פיה וגו׳: זו דתם וחק תורתם שבעל פה שתקנו להמוני, כאשר בארתי למעלה בענייני: עד בוא משכילי גלות תנסתרי׳ ביניהם חרדי דבר קדשך: "למורי ה׳ משכילי עם אז קמו בדבר חדש ככתו׳ בענין זו זו למטה ומשכילי עם יבינו לרבים וגו׳ הם משכילי אבלי ציון בעלי מקרא נ״ע יבינו לרבי׳ בלמודם ומוסרם השוב ומשמעם: וכתו׳ עוד ונלוו עליהם רבים בחלקלקות: כי ילוו עמהם רבים מעם ה׳ אשר נטו מדברי הרועי׳ הרועי׳ בחלקלקית, בחלקת שפתותיה׳ וקלות מדעם: כי לא היו מקבלי׳ להלוות ולהתחבר מבראשינה בדרכי חמרי ואסורי תורת ה׳ בהוראת המשכילי׳ לכל עדתך: "כי כל זמן ימי הרועים לא הוזכר שם משכילי׳: למען כי היו כלם הרועי׳ ההם מחליפי מצות אלהיך: "יען זאת יודעי ה׳ המתחזקי׳ עם המשכילים יחזקו ויאמצו בתורתו, ככתו׳ בענין זו ועם יודעי אלהיו יחזיקו ועשו כי נתן ה׳ להם לב לדעת וראיית עיניך: "טעמי אלה ועל כמו אלה עתידות ועוברות: מתקיימו׳ עלינו בגלותנו מדור לדור עוברות: הלא כן יתקיים דברו ובשר לאברהם אע״ה בבשורות: ואת בריתי אקים את יצחק וגו׳ כי יקיימו והקימו האלהי׳ על זרעו בישועתך כשקיים עליו הצרות, כי לא יפול מדבר ה׳ ארצה: יתעלו השבחותיו ותהלותיו בעולמך, "חפצו הוא שאמר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור וגו׳ ועוד אמר ואף גם זאת בהיות׳ בארץ אויביהם לא מאסתי׳ ולא געלתים לכלותם להפר את בריתי אתם וגו׳ וכתוב עוד אם ימושו החקים האלה מלפני נאמ ה׳ גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימי׳ ימי עולמך: "זאת ורב מזאת במקרא מבוארי׳ ונודעי׳ ומקצתם זכרתי עם עשרה אשורי עדי תורתנו המעידי׳ ומודיעי׳ חזקת אמונת אמתת תורת אלהי׳ שהיא אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה בלי התולי׳ והעתועי׳: וכל מי שאינו מאמין בה ובכל אלה שהזכרנו ובחקותיה ובמצוותיה שנזכיר נבלל ונחשב בעובר במצות לא תשא את שם ה׳ אלהיך: "ועל כן בה׳ יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל, המאמיני׳ ועובדי׳ ומקימי׳ מצוות תורת האל: ודברי בשורותיו ותוכחותיו והגדותיו וכל דבריו כאשר הואל: כי כאשר מגדת ומודעת תורתנו ודברי נביאינו כן ראינו בעינינו ושמענו באזנינו וכן נראה ביאת הגואל: ככתוב מלך ביופיו תחזינה עיניך: "הלא כל אלה מודיעי׳ עדות אמתת תורתנו: ולנו לשמוע דבריה ולשמרה כאשר כתוב במשמעני מאהינו, בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם כך אמר האלהים לאב הנביאים ע״ה

שלית

שלית הורתך : "דבר זה קשה באזני כל השימעי׳ , כי
אין איש או עם בכל העולם אשר ישמעון מאיש אחד עול
כובד מצוה כאלה ומקבלים ושועי׳ , אף גוי אחד נפרד
ונבדל מכל העכומ"ז להיות בדד בעולמך : במצוות המים
דעים : ככתוב ואבדיל אתכם מן העמי׳ להיות
לי יאמר אלהיך : "גם מטמאות ושקוצי
מאכליה ברודים ואפילו גר הוא ורעב מפת לחם מעשה
ידי דעכו"מז נעים ונדים : ואף כי מכל נפש חיה טמאה
מן טרורה ועוף טמא ודג טמא מטהור להבדילך :
"במצית נגיעת מפולת שרצי׳ בכלים להפריש׳ ולהקדישם :
ובמצות נדה ויולדת וזבה וזב ומצורע וטמא מת מלגעת
במאכלותיה׳ ובמשקיה׳ ואל מחוץ לעיר להמישם :
שלא לטמאת הטהורי׳ : וכלים טהורי׳ ומאכלות ומשקי׳ :
מכללם יפריד׳ ולהפרישם : ואפילו אם הוא מלך על העם
ומושל ממושליך • "אל מחוץ לעיר יוציאוהו כארבעה
המצורעי׳ פתח השער להבדיל׳ ובמגדל עזיהו המלך מחוץ
לאהלהו ועד היום הזה נראה מגדלו חוצה מגבולך :

(קלג) אבן כל אלה מתורת אלהיך : ככתוב וישלחו
מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא
לנפש בדבר צירך , אף מן טמא מת וכל מטמאי׳ נגעלים
חוצה לעיר ארצך : "במצות שבת ומועדי׳ לשבות בדבר
אלהיך ונביאיך ככתוב בתורתך : וענין עולות וקרבנות
ומוספים וחטאות ואשמות ומנחות ותמידים וזבחים ומלואיך :
אף דיני נפשות ודיני ממונות : ודיני נזיקים ותשלומי כפל
ארבעה וחמשה ודיני מומיך : ופצעיך וחבורותיך : ואבר
ונתח החה הנתח ככתוב עין תחת עין : שן תחת שן יד
תחת יד רגל תחת רגל וגו׳ כלל מבותיך : "גם הפרדת
והרחקת העריות מרבוק בשר מבשר ופדיון בכורים : וקדושת
לוים וכהנים ונזירים והרחקת ישראלים וזרים : מבית קדש
קדשים וכל כלי משוררים : מלקרב ומלגעת בכשרים :
ומקריבי קרבנות ישרים : ובגדי כהנה לשירות עבודת ה׳
במזמורים ושירים : וענין שוטה וטהרת וקדושת נזירים :
אף טמאה וטהרת אפר פרחך : "דיני אלה וכאלה רבים
ברורת ה׳ : והלא תבין ברעתך ותודה כי ישראל תמיד
היו פורקי עול תורת ה׳ : במצרים ובמדבר ובארץ נחלת
ה׳ : ועד היום הזה לא ישאו רבים כובד עול מצות
אלהיך : "הלא כמוכן גם עמי אהבו כן קלות במצוות
בעמוסים בלי לסבול עול תורת אלהים הליעמוד זה בחכמה
כיהם שמעו לאיש אחד וקבלו עול הורתך : "וברור לך
לולי כל העם רואים את הקולות ואת הלפידי׳ ואת כל
האותות ההם בהר סיני : וחשך ואש וערפל ועננים׳ : ככתוב
מן השמים השמיעך א"ק ליסרך ועל ה׳ ה׳ א׳ א׳ הגדולה
ודבריו שמעת מתוך אשך : "זכר כל אלה העדי׳ שהזכרנו
ונשמעו ונהיו כל אלה נגד כל ישראל לחזקנו לא היו מאמיני׳
לנביאו והורהו כל עדהך אתנו : לכן כתוב בעבור ישמע
העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולמך : "חזות וראות
עינים אשר ראו עין בעין כל אלה והיו אלפי אלפים : על
כן קבלו כל אלה המצוות והורות הכתובי׳ ונדברי׳ מנביאים
ואלופים : אף אב המון אבינו ע"ה בראוהו וידעו אותות
ברית ה׳ האמין בדברי צורך : "טעמו שאמר והאמין בה׳
ויחשבה לו צדקה : ובחרו האלהי׳ ולזרעו אחריו מכל
משפחהו ואמהו להצדיקה : יען צדקיתו ודבקותו לאלהיו כגר
אשר בא לחסות תחת כנפי אלהיך : "יען זאת אע"פ שלא
עמדו כל גויי הארצות בהר סיני לשמוע תורת ה׳ : בה
חוייבו לשמור ככתוב ויאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו
הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו :
מענדו היא הורהו שנמשלה באש : ככתוב הלא כה דברי
כאש נאם ה׳ וגו׳ וכתוב ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר
עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת וגו׳ ובכח ימין קדושהו
היא גבורהו היתה עמו חכמת הורהו : וזרח כבודו מארץ
שעיר מלכות עשו : וגם הופיע כבוד אחר מהר פארן
מלכות ארץ ישמעאל וקולו מרבבות קדש של מלאכיו : מן
השמים השמיעך את קולו וגו׳ : יען יראו וידעו וישמעו
כל באי העולם ויחושו ויחששו ויעושו ויאספו לקבל הורהו
והם לא חששו : ועל זה חוייבו לשמור ולקבל כישראל

זרע יעקב באור החיים לאור : וכאברהם אבינו ע"ה שקבל
עול מלכות ה׳ וכל זרעו אחריו לעיניך : "ככה כמותם כל
באי העול׳ תחת כנפי ה׳ לחסות בה חוייבו לעשותה
ולשמרה : ככתיב תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם
ולגר הגר אתכם וגו׳ לקיימה ולנצרה : עקב באהבת ה׳
ובחשקתו לכל באי׳ לחסות תחת כנפיו של אלהיך : "כאשר
אהב לאב המון גוים שרש וגזע ישראל וקראהו עבדי
ואוהבי : ככתוב ביצחק והרביתי את זרעך בעבור אברהם
עבדי : וכתוב זרע אברה׳ אוהבי אף לכל באי העולם הבאים
אחריו מגויי הארצות : כן יאהב ה׳ כהם לכל גרי צדק
הבאים תחת כנפיו בעול תורתך : "ליחדו ולפארו ולשיר
הורתו ככתיב עושה משפט גר יתום ו׳ ו׳ ג׳ ל׳ ל׳ ל׳
ושמלה : אף כנו כן צוה כתורתו : ואהבתם את הגר כי
גרים ה׳ ב׳ מצרים מעבידיך : "מדע אהבהו מה היא
להאבילו ולהשקותו : ולהלבישו ולהנהילו ולכבדו ולהדרו
ולנחמו בדברי תנחומים ולהדריכו ביושר כדרכי האלהים
והורתו : ככתוב וגר לא תונה ולא תלחצנו כללם עניניך :
מזו למדנו שראוי לנו לנהל ולכבד למדבקי ה׳ ואוהביו
ויראיו ככתוב ואת יראי ה׳ יכבד : כאשר הוא מכבד ואוהב
למכבדיו ואוהביו ויראיו וחרדיו : ככתוב כי מכבדי אכבד
ובוזי יקלו בזה ובכא יתבזו ויקלו לעולמך : "נכחו כי כאשר
כבד האלהים האזרחים זרע אברהם : כן כבד וגדל
לגרים באי תחת כבודו כאברה׳ : כיתרו חותן משה ורות
המואביה ועבד מלך הכושי ורחב הזונה ובניה ומשפחתה
אשר באו תחת כנפי כוראם : יראי וחרדי אלהיך : נכבדות
ויקרות וגדולות וצנועות משפחות יצאו מיתרו ע"ה : ככתוב
במקרא בספר שופטים ובני קיני חותן משה עלו מעיר
התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך
וישב את העם : וכתוב עוד ומשפחות סופרים יושבי יעבץ
תרעתים שמעתים שוכתי׳ המה הקנים הבאים מחמת אבי
בית רכב : ולא עוד כי גם מיתרו זה ע"ה ממנו יצאו בני
יונדב בן רכב חסידיך : "סמכו ושמעו וקבלו מצות אביהם
כאשר צום : וכרת האלהים עמהם ברית שלא יכרת איש
ממשפחתם ובאזרחיים השוים : כנעים זמירות ע"ה ואיש
אשר קנא לאלהיך הוא פינחס כהנך : "עמהם הושוו וזכו
אלה עם אלה שתי המשפחות הגדולות בכריתת הברית
כאשר כרת עם נעים זמירות ועם פינחס ז"ל ברית להיות
מלכות׳ וכהנתם לעולמך : פי ה׳ אומר כי כה אמר ה׳ לא
יכרת לדוד איש יושב על כסא ישראל וגו׳ וכתוב ולכהנים
הלוים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה ועושה
זבח כל הימים בתוך ישראל לפני אלהיך : פתח עוד ואמר
על בני יונדב כן : לכן כה אמר ה׳ אלהי ישראל לא יכרת
איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים וכמו כן : כן
יצאה מן רות מלכות בית דוד משיחך : "צדקת עבד מלך
הכושי המלטתו מכל רעה : ככתוב ואל ירמיהו היה דבר
ה׳ בהיותו עצור בחצר המטרה וגו׳ הלוך ואמרת לעבד
מלך הכושי לאמר כה אמר ה׳ צבאות אלהי ישראל הנני
מביא דברי אל העיר הזאת לרעה ולא לטובה והיו לפניך
ביום ההוא : והצלתיך ביום ההוא נאם ה׳ ולא תנתן ביד
האנשים אשר אתה יגור מפניהם : כי מלט אמלטך ובחרב
לא תפול והיתה לך נפשך לשלל כי בטחת בי נאם ה׳ מענהו
כי ימלט וינוח ויתכבד יותר מצדקיהו המלך
להשתעשעה : המליטו והצילו וכבדו האלהים אע"פ שלא
היה זרע ישראל ואזרח יותר מזרע דוד שהוא צדקיהו המלך
ועמי האזרחים מכל צרה הנוגעה : וכן לעתיד בשרם
וכבדם האלהים כאזרחיים מעמך : צדיקים וכשרים ונשיאים
ומלכים מעמו : כי השוית גם אלה כעמו : במקרא כתוב
ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה׳ לאמר הבדל יבדילני ה׳
מעל עמו וגו׳ : וכתיב עוד כה אמר ה׳ לסריסים אשר
ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בבריתי
יאמר אלהיך : "קרא אומר בענין זה לבשרם בניחומי׳
ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות וגו׳
וכתוב עוד ובני הנכר הנלוים על ה׳ לשרתו וגו׳ וכתוב
והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם
וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל
העמים

העמים : לעתיד לבוא כן יהיה ויתקיים בארצך מאלהיך : ירם על רמים אם כן כבדם ואם כן אהבם : וכן ערב כדי מחבירם : אנו על אחת כמה וכמה ש״א נעמיד בכל צרכם וכביה בשרם : לקיים דברי הורתנו שאמרה ואהבתם את הגר כי גרים הייהם בארץ מצרים מעבידיך : ״שזה הגר הוא תם וישר ובישרותו האמין בה׳ ובטח בו וראוי לני לכבדו : כאיש הישר שאינו יודע העקר ונדבק משמיעה עם אנשי הצדק ובעלי האמונה לפני ה׳ ליחדו : וראה ועשה במעשה הצדיקי׳ וניצל ונושע מנקמת אלהיך : התמים היה עם ה׳ אלהיו · כיתרו ורות אשר הזכרנו וחירם מלך צור ודומיהן : וזה האיש הישר אחד הוא מהאנשי׳ התלמידי׳ המתהלכי׳ בארבעה פנים החפצי׳ ללמוד תורה מאלופיהן גליהד לאלהיך :

(קלד) **התתין** האיש השני מהארבעה שהוא ראשון בהכמה מן הישר : שהוא הכם אשר נתן לו האלהי׳ דעה : ושכל ובינה ומוסר : והאיר עיניו במקרא ובהבונה לדעת הצדק והאמונה בהורתך : ״שאלות והשובות של מצות התורות : ודקדוקיה ומסורות : וכל הקות האזהרות : כלם נכוחי׳ נגוהים כשמש לפניו : וקיימם ושמר׳ האיש ההוא ולא סר מהם ימין ושמאל ולא העה ולא התעה לאחרים מימיו : לא חטא ולא החטיא לפני בוראך : ״רשיון איש השלישי שהוא בן בליעל : איש שלא נהן לו האלהים לא דעה ולא בינה ולא שכל ומאנשי הצדק לא למד ולא הועל : ולא נדבק עם אנשי הצדק ואמונה יראי עושך : ״קשיון רוחו וגבות דעתו גרמהו להעמיק ולהשחית בדרישת הבל וחקירה : ועבר בכל מוסר וחדל לעשות הצדק והתורה : וחטא והחטיא כיושבי עיר הנדחה וכנבל ואחיתופל ודומיה׳ לפניך : ״צרוף איש הרביעי שהוא רשע , איש שנתן לו האלהי׳ לב לדעת ולהבין והוא לא רצה בצדק להאמין ולהושע , והעה אחרי אנשי הרשע והמסיך : ״צעד והלך אחרי התועים והמתעי׳ ונדבק עמהם , והטא והחטיא רבי׳ וכל אלה עשה למען שעשוע ועדון נפשו ובשרו להיות בחיי הבלו והעלי׳ עיניו מן היושר והטיב והנכון ומקל במצוות ובדקדוקי חמרי הורת האלהי׳ להאהב לאנשיו ולהתכבד עמהם בעיניה׳ , וכל רואיו בחכמה וערמימיו שבל מעשיו ודבריו על נקלה נמשבי׳ אחריו : בקשיות מצחו ולבו כפרעה והמן ודומיה׳ , זה האיש וכל המחברי׳ ומהדבקי׳ עמו שהם פוכחי׳ על שתי הסעיפי׳ כבדני ודור איזבל נחשבי׳ לפני א.היה׳ , וחייבים הם ועוזריה׳ , ולעתיד לא ימצאו פדות והצלה מה׳ כי אם יחדיו יכופי נאם ה׳ כי חטא והחטיא רבי׳ כירבעם בן נבט ודורו וכאיזבל ושרותיה יחשבו לפני עושיהם . עם כלל הרשעי׳ והמרשיעי׳ : ככתו׳ גערת זדים ארורי׳ השוגי׳ ממצותיך : וכתו׳ סעפי׳ שנאתי והורתך אהבתי וכתוב מחטיאי אדם בדבר ולמוכיח בשער יקושון וגו׳ וכת׳ בם כי אפס עריץ וכלה לץ ונכרתו כל שוקדי און זולת הורת אלהיך : ״פדיון והצלה ימצא האיש החכם בהכמתו , העומד ועושה ולומד ומלמד : ומזהיר ומוכיח ומצדיק עם ה׳ בהורת האלהי׳ ואינו מבועף בשני סעפי׳ למען אהבת בני האדם ועדון חיי הבלו עם שתי כזבי׳ כי אם הוא גווע ומת בהזקת הזמי׳ הורת אלהי׳ קדושי , ושומר ומזהיר ומאשר ומדריך רבי׳ בדרך אחד דרך הורת אדוני האדוני׳ , ומשכיל ומצדיק עם ה׳ . בדקדוק חמרות הקים ומשפטי׳ , היא יזכה עם משכילי עמו בזהרים , ככתו׳ והמשכילי׳ יזהירו כזהר ה׳ ו׳ ה׳ כ׳ לעולמך : ״כשרון מעש מעלותיו ומדרגותיו הם מירים להכמתו , ונואי ונעם כשר תימהו , ועליו ודומיו כתי׳ דרשו׳ עד אגיע לא אביר תומתי ממני ובאיוב בישרותו , והם ומעשיו יצילהו מדין האלהים ונקמתי׳ . ומעלותיו הם עשר יורו בכושר הבינתי , לפני אלדים ואנשיך : ״עוצם מעלה הראשונה שלו שיהיה הכם ונבון וענו ושפל רוח : ולא יהיה מתגלע ומתאונן : בשוא ועול ותמס ותועה ומתעה במעשהו ומלוהו : ומעלה השניה זאת היא באזניך : ״כלילה של מעלה השנית שלא יהיה עצל ובפרן וכעסן בלמודו ולא כסיל שינה באילהו : ומעלה השלישית שיהיה ער ומעיר הישנים ומעורר הלבבו׳ מעצלות ומקשיה בענוה ושפלות במתק אמרתו : כדבש מתוק להכך : ״נעים במלולו ודברן בצחות שפתותיו ולשונו לא ינום ולא יישן : ומעלה הרביעית שיקרא מצות התורה תמיד להיות לשון.צח בלשנו ובחכו ובדבורו מסדר בסדר אמריו ודבריו ולא יעזוב למוד הורתך : ״נציח מעלה החמישית שיהיה מליץ ומשרא קטרין בהורות ופתרונות באזני שומעים להשית , ומעלה הששית שיהיה לשונו שנון כחרב חדה לפניך : ״מספרת ומגדת דבר דבור על אפניו , במשקל במדה ובמשורה יהיו כל דבריו ומעניו ; באזני כל שומעי ורוצי ללמוד תורתך : מעלה שביעית : שיהיה מכן ומעוהד יודע בכל מחלוקות המתחברות והנפרדות מפשר לכל דארי ארעית : ומעלה השמינית זאת היא בדעתך : ״להיות מקיש בהנגלות מה שאמריהם מהנסתרות : ומעלה הט׳ להיות שואל כענין ומשיב כהלכה בהורות , ולא יקשה לבו ויתגאה ויעיז פניו וימנע למודו מן באי עולם ככתו׳ מונע בר יקבוהו לאום וגו׳ וכתו׳ אל תמנע טוב מבעליו בעולמך : ״כתם מעלה העשירית שיהיה בקי בכל הורות : במצות וחקים ומשפטי׳ ודקדוקי שאלות והשובות להורותם ולהטעימם ולשמרם אין ורין יהיה המיד לעיניך : כאלה מעלות החכם שהם עשר מעלות כנגד עשר הדברות , וראוי כל אלה להיות לכל מלמד ומזהיר ומורה תורות : ואז הוא מאושר ומאשר לכל רוצי ללמוד הורת אלהיך : ״יחד התלמידי׳ שהזכרתי למעלה החפצי׳ ללמוד תורה : כן ראוי להיות להם עשרה דברי׳ כמנהג וכשורה : האחד כשיראו מלמדיהם הולכי׳ דרך ארצך : ״טרם יקרב המלמד אליו ירוץ לפניו ויקדי׳ פניו ויהדרו ויכבדו ויקוד וישתחוה לפניו : והשני אם קרוב מושבו את מקום הפצו לעיניך : ״חייב הוא ללכת לפניו עמו מפני כבודו עד מקום רצונו ולהקדים לו ישיבתו כעבד לפני אדונו , וכן לפני יולדו כיוסף החסיד אשר הקדים פני אביו בביאתו ובמושבו : וכבן שפיז לפני מלמדו נביאך : ״זבר דרך השלישית כשישב במושבו מלמדו לא יזלזל מושבו בפניו , ואף יעמוד לפניו כידי׳ אגודות וקשורות לכבדו עד אשר יגזור בו לשבת לפניו ואז יקבל דבריו כמשרת משה קדושך : ״והרביעי כשיפתח פיו לדבר דברי הורה או דברי עלמא , ישתוק ויחדל : ויאלם מפניו עד שישלים דברו בפני בני עלמא , כיוסף אשר קבל ושתק עד אשר התי השלים דבריו יעקב אביו : וכאליהוא אשר קבל ושתק וחכה בדבריו גדוליו ואחר כן דבר דבריו ודומיהם בחכמתך : ״החמישי מגזרת מלמדו , לשאול ולדבר לפניו של מלמדו : אף התי דבריו בנחת ; ובמוסר לא בזעקה וכעס ידבר לפני מלמדו ויולדו כיוסף ע״ה שאמ׳ לפני אביו בנחת ובמוסר לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו : וכאלעזר בן אהרן שקבל דברי משה ע״ה אחר שהשלים דבריו שאמ׳ למחנה ישראל בנקמת מדין ואתם חנו מחוץ למחנה ז׳ ימים כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וגו׳ וכל בגד וכל כלי עור . וגו׳ : ואחר דבריו דבר הוא ככתו׳ ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת ההורה אשר צוה ה׳ את משה , קבל דבריו ואמרם משם משה מלמדו : ועוד אך את הזהב וגו׳ כל דבר אשר יבוא באש וגו׳ כזו המנהג כשר וראוי לעשות למבינך ; : ״דרך הששי אם רצון מלמדו לטעום : יקדי׳ לו מים לרחוץ ידיו והקרי׳ לו כל צרכיו פנים ואחור ולא יקדים ממנו המאכל לפניו : אחר שיצעק לו ויכעס עליו ויזעום . כי זו אינו כבוד לו אלא כבודו להעשות רצונו בלי לזעום , כאיש אשר יצק מים על ידי אליהו נביאך : ״גם דרך השביעי להיות לו אם יקום ללכת לדרכו , ילווהו עד מקום הפצו , ואם בידו כלום יקחהו וישאהו לפניו מפני כבודו כיואב נושא כלי מלכו . ודומהו בחכמתך , ״בדרך שמיני אם ימצאהו שיעמל בדבר : יעזרהו בעמלו , מפני הדרתו וחלוק כבודו במיעט דבר : והמיד יהיה דבק עמו בכל דבר , וכשיבוא להפרד ממנו יתחנן לו וישתחוה וילך לדרכו כדרכך : ״אך דרך ט׳ להיות לו בשראה למלמדו : כי העני או החלי בעני וחלי או נהחלש מזכנותו ומכאב יעמיד לו כבנו כנגדו . ואם ידו משגה יחזיקו ויאכילו ויטעימו וישקהו וילבישו ויכסהו וירווהו ויעודדו , כיוסף ע״ה שיגע בעסקי אביו והחיה לו ולכל ביתו במחיה ולכלכל נפש ביתו בהודעה הורתך :

(קלה) אבן

(קלה) **אבן** גם דרך עשירי להדרו , כל תורה והכמה שילמוד ממלמדו ומורו :
ישמיעו לרבי׳ אחרי׳ משם אומרו , כיהושע וכלל הנביאי׳
ע״ה שאמרו בכפריה׳ כאשר צוה ה׳ את משה נביאך :
״בדרך וכדרך זו ראויים תלמידי׳ לנהוג לפני מלמדיהם :
אף דבני׳ לפני יולדיהם , גם לפני זקניה׳ והרדי אלהיהם:
ככתו׳ כבד את אביך ואת אמך וגו׳ וכתו׳ והדרת פני זקן
ויראת מאלהיך: ״גם להיות שואלי׳ חפצם בענוות ובשפלו׳
ובמורא ולא בעזות מצח ובגודל לבב בתאוה ובוז ובאיבה
כי אם במיכר כמנהג וכשורה , כלפני מלמדיך : ״דברי
מלמדיה׳ ויולדיה׳ וזקניה׳ שם כמוכר וכתורה : יקבלו בכל
לב ולא לפניה׳ להתנכרה : ולא יעשי עצמ׳ כיודעי׳ ומביני׳
בדבר שאלת׳ לבררה , ואז יאושרו בפי משכיליך ומלמדיך
ומצדיקיך : ״הן כל אלה ודומיה׳ חייבי׳ התלמידי׳ לנהוג
למלמדיהם והבני׳ ליולדיה׳: והקטני׳ לגדוליהם: והבחורי׳
לזקניה׳ וההדרי׳ ליראי אלהיה׳ . ככתו׳ ואת יראי ה׳ יכבד
וגו׳ כי המלמד אב נקרא ככתו׳ שמע בני מיכר אביך וגו׳
וכתו׳ אביך הראשון חטא . וכתו׳ שמע לאביך זה ילדך
ואל תבוז כי זקנה אמך: ״ואזי חייבי׳ גם המלמדי׳ והיולדי׳
שידריכום בדרך אורה: ולהאכיל׳ ושאלתם ותשובת׳ בכדור
דברי׳ כהוגן וכשורה : במתיקות דבריה׳ כנופת מתוק
להכך : ״זרה ומעווהה אם היא שאלתם , יסדרוה בפיהם
בתקון ומישור שאלת׳ והשובת׳ , ויורום וילמדו׳ כל הפין
האוות׳ , במוכר ה׳ ודרך ארץ וחכמה תורהך : ״חמול
יחמלו עליהם וירחמו׳ , ואם ידם משגת להאכיל׳ ולהשקות׳
ולהעניק׳ כאב לבני׳ יטעימו׳ :ככתוב כרח׳ אב על בני׳
רחם ה׳ עליראיך : ״טעמו יען הגדל והאדר וההדר תורת
האלהי׳ בעולמו , ואז יושפע כזאת וכאחרת שבר המלמדי׳
והיולדי׳ עם בני׳ והלמידיה׳ מאלהימו נגד חסידיך : ״יחד
המדריכי׳ והנדרכי׳ , המוכיחי׳ והמוכחי׳ , ישמחו כטוב ה׳
ובגאון עוז במשכנות מבטחי׳ , ככתו׳ ולמוכיחי׳ ינעם
ועליה׳ הבוא ברכת טוב מאלהיך : ״ככה חייבו המזהירי׳
והמוזהרי׳ האבות והבני׳ :והבני׳ עם האבות להשיב לב
אבות על בנים : ולב בני׳ על אבות׳ בהורת פקדוני׳ :
והזכרתי׳ בהסד משכילי נ״ע להיות כנר המנורה לעיניך :
כל דרכיך אז יאושרו נגדך והורת הסד בלשונך : והמצא
חן ושכל טוב בעיני אלהי׳ ואנשיך : ויהיו חיי׳ לנפשך :
וחן לגרגרותיך . בהתהלכך הנחה אותך בשכבך תשמור עליך
והקיצות היא תשיחך : ״לכך מעלה ישראל לבני ישראל
בטבע הבשריי מה׳ אלהיך : זולה כבודות האהרות של
צורך: למיכרם ולכבודם ולהדרת׳ וליסור׳ שהם עשר מעלות
הנודעות כדעהך : כאשר כתוב בהורהך: ״מעלה הראשונה
יען להדריכ׳ בהורתו צורך : ״נתן להם נביאי׳ שלוחי
כבודו כמשה בן עמרם אב וראש נביאיך : וכלל
השלוחים עד חגי זכריה ומלאכי חוזיך : מחזיקי
בדקי הורהך : אשר פרצו בנין תורת ענו נאמנך : ויסוגו
אחור בשביל ומסלול מוכרך ומצוהיך : ויתערבו בגוים
וילמדו מעשי הועבותיך : ״נזר מעלה השנית כהנים הוא
אהרן הכהן כהן ה׳ איש חסידך :וזרעו כריה כהנת עולמים:
לובשי אורים ותומים אף אפוד נושאי׳: יען ישרתו בביתו
לכפר חטאת ואשמת עמך : נדרים ונדבות וזבחי צדק
יקריבו במקדשך ביד כהניו : עקב ירבה שכרם להנחיל׳
שני עולמי׳ לפניו: אף ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך:
״כדר מעלה השלישי׳ לויים : לשורר ולהלל ולפאר בבית
מקדשו ולשחיטת זבחים ופסחי׳ ראויים : ככתוב והלויים
על שחיטת הפסחי׳ לכל לא טהור בעיניך : ״עליו מעלה
הרביעית נזירי׳ שהם קדושים ומדריכי׳ לעם ה׳ בקדושתו
ותמיד מזהירי׳ : וכבוד גדול ושכר לעמו במעשיה׳
הטובים מנהילי׳ ככתוב בהורהך : ״פאר מעלה החמישית
נשיאים : העומדי׳ כל אחד ואחד לשבטו בכל עסקים
והנאי׳ :וכל צרכי ענים מתקני׳ : וראשוני׳ להנוכת מזבחך
משאר עמך : פשר מעלה הששית חכמי׳ : חכמי תורה
והכונה בכל מלאכה כחכמי׳ וידועים לשבטי׳ ובצלאל
ואהליאב בכל מלאכת משכן אהלך : ״צריך חכמי
יודעי בינה לעתים : בדקדוקי מלחמות ה׳ ועמו הלוחם
במלחמתו עם אויביו בארם נהרים : וכתוב ומבני יששכר
יודעי בינה לעתים : לדעת מה יעשה ישראל במלחמותיך:
צוהר מעלה השביעית שופטים : שישפטו את העם בכל
עת שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות לשבטי׳
וגדעון ויפתח וברק בן אבינועם׳ ודבורה ואהוד ושמשון נזיר
אלהים ושמואל ע״ה ודומיה׳ כלל שופטיך : ״קיומם לעמוד
בכל משפטי תורת ה׳ ודקדוקיה : להורות לעמו ולהטיל
שלום בין מריבים בדרכיה: ככתוב ושפטתם צדק בין איש
ובין אחיו ובין גרו וזהו השלום שאמר אמת ומשפט שלום
שפטו בשעריכ׳: וכתוב בקש שלום ורדפהו כתורה ואופניה:
אף בדוחק צרוה עמך: ״רוממות מעלה השמינית שוטרי׳:
להיות שלוחים לכבוד השופטי׳ וכל ריב חוקרים : להעיר
ולאמת לפני שופטיך : שישפט הצדק בין איש ובין אחיו
ובין גרו : להנצל העשוק מיד עושק ורצוין משפט יגה
אורו: ככתוב שופטים ושוטרי׳ התן לך בכל שעריך: ״תפארת
מעלה התשיעית מלכים : כשאול ודוד ושלמה ע״ה ושאר
הצדיקי׳ המלכים שיצאו ויבואו לפניהם לעמוד ולהלחם לפני
אויביך :

(קלו) **תקון** מלחמתם במגן וצנה : וקשת וחרב וחנית : וקבוץ וקשוט לעזור לעם
ה׳ ולהאסף בהטי מיניה: להדוף את כל אויביך מפניך :
״שמע מעלה העשירית : שרים וגבורים : כתחכמוני ראש
השלישי׳ ואבנר בן נר ויואב בן צרויה שרי הצבאי׳
וגדודים וגבורים : וכל גבורי דוד ע״ה ודוד הוא בראש
כלם גבור מלחמתך : ככתוב הכה שאול באלפיו ודוד
ברבבותיו ככתוב אשר לבו כלב האריה המס ימס כי יודע
כל ישראל כי גבור אביך : ״רצים ואצים בגבורתם עורכי
מלחמות ה׳ : לכבוד עמו ולהצלתו מיד אויביו
כנאם דבר ה׳ : ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה
לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך ע״ק לה׳ אלהיך
״קושט כל אלה הנחילם האלהים לעמו : זולת כבודו וארון
ה׳ ומלחמותיו ואש היורדת במזבחו ורוח הקדש ושירות
והשבחות וקדושת בית מקדשו והיכלו ומזבח הקטורת: וכלי
שירימו : ומי הנדה ומי שוטה המקדש והמטהר אמותימו :
וכפרת עונות בקרבנות זבחימו : ותורה ואזהרה
הזהירמו : יען הרבות שכרם בזה ובבא עולמו : ומן ושלו
האכילמו : וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור ומים
מצור השקמו : ומכל אויבים הציל למו : ופרש ענן למסך
ואש להאיר לילה עלימו : וברכוש רב ועשר גדול הכניסם
בארצמו : וגבולות עמים למספר שבטי ישראל הנחילמו :
וכל טובותיה ומעדניה של נחלתו השביעמו : כללם עשרים
טובות ויותר במספרמו : ואם עמדו בסוד ה׳ ובהורתו
כאלה וכאלה יירשמו : ובנהרי נחלי דבש וחמאה ירוומו :
ככתוב ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקמו: וכתוב מה
רב טובך אשר צפנת ליראיך : ״צוה האלהים באהבתו
לעמו : והכריז בהר סיני והוכיח כמוכיחים בפניהם: ליראה
מפניו שלא להזכיר בפיה׳ : שמו לשקר וערמה ומרמה
והחבולה ברוב מועצותיה׳ : וקושי ונכל והוך ומזמת
מחשבותיה׳ : ונם לא תשא את שם ה׳ אלהיך : צועדים
רוב בני אדם כתחבולותיה׳ ורוע מזמותיהם ומזכירי׳ שמו
ית׳ במרמה להנאה נפשותיה׳ : יען ישביעו בטניהם :
ויניחו יתרם לעולליה׳: ונשבעי׳ בשם ה׳: ובחיה׳ , ובתורת
ה׳ ובמקדש ה׳ ובנביאי ה׳ ובשבועת ה׳ ובברית ישראל
עם ה׳ ובנשיאיו וכהניו ובמשיח ה׳ ובשם ישראל עם ה׳ :
וביולדי אבותיה׳ ובגלות ופזור נדחיהם : ובקדוש שבתותיך
ומועדיך ובברית המילה ובראה ובשבועה ובחרם ובאלה
וארירת תורהך : ״פירוש עקר כל אלה ואלה הנקראי׳ שם
ה׳: והנסמכי׳ אל שם ה׳ כלם אסורי׳ להזכיר במרמה לפני
ה׳ : כגון שאמר כי שמי בקרבו : וכתוב כי שם ה׳
נקרא עליך ויראו ממך : וכתוב כי שמך נקרא על עירך ועל
עמך : פרושים וסמוכי׳ כלם כשם ה׳ : כגון נביא ה׳
נשיא ה׳ כהן ה׳ משיח ה׳ ישועת ה׳ גאולת ה׳ ברית ה׳
הורת ה׳ שבת ה׳ מועדי ה׳ שבועת ה׳ הרם ה׳ אלות ברית
ה׳ גלות ה׳ כלם ודומיה׳ דינם כנושא שם ה׳ .בן כבוד אבות
ויראי ה׳ בכבוד שם ה׳: ככתוב כבד את אביך ואת אמך:
וכתוב כבד את ה׳ מהוניך : וכתוב כי לא ינקה ה׳ את

אשר ישא את שמו לשוא בכל עניניך : "על כי נבורת שם
ה׳ ועזרתו וכבודו ובריתו עליהם : והמזכיר כל אלה עשרה
השמות בכפל שזכרנו ודומיהם לרעה ולדופי שאין להם:
ונושא ומזכיר לשקר שמיהיה׳ : אינו נושא לו גואלו :
ככתוב גואלם חזק ה׳ צבאות שמו ריב יריב את ריבם וגו׳:
וכתוב פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה: תשב באחיך
הדבר בכן אמך תתן דופי : אלה עשית והחרשתי דמית
היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך : "סמוכי׳ והלוים
בדבור זה לא השא את שם ה׳ : כל שבועת שוא וחרם
וארירה ואסר וחלול שם ה׳ והתרת אסור התורה ואסרת
המותר וזכירת שקר בדבורך : "נבלות פה ושמץ וחרוף
וגדוף ודופי ושוא בערמה : וכזב וחמס ואוסר אסר על
נפשו שלא יחל דברו במרמה : ובנדור נדר כתורתך :
נשבע בבטוי שפתים ונעלם ממנו בטויו : ונדר ולא יאחר
לשלמו : ונודר ואינו משלמו : ומוצא שפתים לשמרו בבטויו:
ולעשות ולקיים כרצון אלהיך : "מכל רע הנצור רגליך
וידיך ואזניך ועיניך: ומכל מרמה שפתיך: בניך וכל צאצאיך
וכרי משמעתך : תזהר בהם פן יתלמדו לבטא בשקר בכל
אלה שהזכרנו לעיניך : או כי לבטא כם בשוא וכזב או
בחנם בלי הועלה בשווי הדבר להזכיר שמות האלהים או
הסמוכי׳ בשמו כחרבן מקדשו וחלול הורת ה׳ ונביאו
ודומיהן שבארנו לפניך : מאסר ושבועה שישבעו בניך
ובנותיך : וכל כרי משמעתך : אל תפר בפיך: לבד שבועת
האלה ונדר שהיא לענו׳ נפש מנפשות סרי משמעתך שהן
ברשותך : כאשתך וכבתך הבתולה והאלמנה שהן
בממשלתך : ביום אשר השמע ולא למחרתך : "לעולם אין
לך רשות בבנך ואחיך ובנותיך המאורשות : או שהן
בבית אנשיהן כנוסות : או אלמנות והן ברשותן כבושות:
אף אם הנדר והשבועה על נדרי נכסים וממון קרקעות
ומטלטלים וענין דבור שמחה ואבלות אין עליהם לך שלטנות
לא ליחיד ולא לרבים להפר ולחשות : בנותיך ונשיך :
"כתיב במקרא לענוה נפש סגלה : ולא לכלל חפצי נדרי
שבועת נפש כנפשך למלה: ואם נשבעו הן או אתה בבטוי
פיך : כבשר וכל מין מאכל וענג כהם: ולא פירשת ובררת
בשם נודע איזה בשר כבריהם וברירותם : כלל בשר
דגים ועוף וחיה ובהמה ועד ארבה אסורים עליך: "יתר כן
על כל מאכל ועדון וכל דבר לבטא אסורים לך : ואם
בררת שם נודע לנדרך שאריתם מותרים אליך : "טרם
רום ימי זמן בטוי שביעת נדרך : אם שכחת ונעלם ממך
זמן שבועתך: ושקרת על נדרך: שוב עוד לראש ימי אסריך:
"השוב בדעתך להקים יום אחר יום : עד תום מספר ימי
שבועת ירך יום ביום : ככתוב בנזיר והימים הראשונים
יפלו כי טמא נזרו : יען כי חלל ימי נזרו יפול כל נזירות
יום: אכן כן יתקיים דין ימי נדרות כימי נזירות שיפלו אם
הללת בטויך והשיב לקים במבראשונה ימי אסירת ושבועת
נדרך , "זה על זה לדמות ועל כל אסרי נפשך , וכן אם
נשבעה שלא להתחבר אם אחד מכל אחיך וריעיך , סתם
בדבריך , "ולא בררת באיזה חברות אסור עליך , אפילו
על ככר להם להיות בינו ובינך , ואם על יין וחלב וגבינה
ושמן ודבש וכל משקה וכל פרי אדמתך , "הדבר אשר
בלבבך השוב בדעתך , ואחרי כן הוצא אותו סגלה בשמו
בפיך , פן העבור על אחד מענפיו וצאצאיו שנאסרו עליך ,
"דבר בטויך היוצא מפיך , ואפילו שלא כמחשבת לבבך ,
קחהו בהזקה ועקר על עצמך ובידך , פן התחייב עליו
בפיך , ולא כמחשבותיך , "גם כל שבועות שנשבעת בפיך
אשר לא נתכוונת בדעתך , קיימים עליך ועל כל נפשות
רשיתך , והזהיר גם לכלל אחיך וריעיך , "בטוי שבועת
יהושע בן נון ע"ה משרה משה עבד ה׳ העל שבבת השל
על בלונו וכלל הזקנים עמו על הגבעונים , ובטוי יפתח
הגלעדי על כל היוצא מדלתי ביתו , מקוימים , לא כמחשבתם
נהקים להם בבטוי כי אם בטיים שפרוהיה׳ קיימים ,
יהושע והזקני׳ לא חשבו אם הם קרובי׳ , וכן יפתח לא על
בתו חשב ולא על כל אדם ; ובבטוי׳ נגזר עליה׳ כתורת
אלהי׳ קדושי׳ , כן נגזר עליך כבטויך , ככתו׳ ככל היוצא
מפיו יעשה כדבר אלהיך : "אלהיך צוה כן ואמר נפש כי
תשבע לבטא בשפתים וגו׳ והוא על שבועה שלא נתכוונת
בחכמתך , ככתוב ויבטא בשפתיו בכל אופנים , והוא לא
מזיד בעיניך ,

(קלז) אכן בבטויים נתקיימו עליהם : ככתוב ככל
היוצא מפיו יעשה : על כן ראוי טרם
תדור או תשבע חשוב בכליותיך ועשה. למען להשוות כאחר
לבבך עם פיך : "בכן פן תתחייב על דבר שלא כמחשבותיך:
כי לבטא בשפתים אם להרע לענות נפשך ואם להטיב
לנפשך : אין לך להמיר אמרותיך : "גם לא תאחר נדרך
מלשלמו בעתו : כי טוב לא תדור משתדור ולא השלם
בעתו ; כאשר נדרת בשפתיך או כמחשבותיך : "דבר
בטוי כלל שפתיך : קיים ועשה : אם להרע לענות נפשך
לעצמך ואם להטיב לאחרים ולנפשך ככה תעשה : ככתוב
נשבע להרע ולא ימיר במזמור ה׳ מי יגור באהלך ומי ישכון
בהר קדשך : "העובר על כל אלה ודומיהם הוא כנושא
לשוא שם ה׳ וכעובד עבודת כוכבים ומזלות כי מוציא עצמו
מתחת כבוד ה׳ : והמתיר האסורים ואוסר המותרים שלא
כתורת ה׳ צור עושך : "ובודה דבר מלבו שלא כמצות ה׳:
כ"א במצות אנשים מלומדה לא מפי ה׳ וכל הרודף
ומתחבר ומתדבק עמו והוא כמוהו בנקמת ה׳ :
אף כל המנחש נחש טוב או רע וחובר חבר ושואל א׳ ז׳
ו׳ א׳ ה׳ כל מתי ה׳ : ומעביר בנו ובתו ב׳ ק׳ ומעונן
ומכשף כל תשע תועבות שהם תועבת ה׳ : וכל השואל או
מצוה או מרמיז לאחר ושואל וכל מדבק ומתטמא עמם בכל
דבריך : "זכר כל תשע תועבות : העושה והרואה ומחריש
ומתחבר ומתדבק עם עושה רע באלה וכדומיהן כתועבות:
והאומר זולת אלהינו מלאך ברא את העולם מצור אלהיך:
"הושבים ומורים כי ביד אחר נתן האלהים רשותו וכחו :
להמית ולהחיות לרושש ולהעשיר ולגדל ולהקטין להרבות
ולהמעיט להשליג ולהבריד להחליש ולהגביר להחליא ולהבריא
להבציר ולהמטיר כרוחו : ולקיים כל מקראות ומעשי וצרכי
ענייני עולמך : "טוב ניב לחש המלחשים בכל מכה : ומעושין
לשועת עין ומכת שעירים בכל מכה והאומר עתידות או
דבר אחד מן הנפתרים שלא כתורת אלהיך . "יתר גם
הוברי שמים ומאמין ועומד ומחזיק בהם וחושבי חשבון שמש
וירח ועומד ואומר כדבריהם: זולת הנראה לעין ומהגברת
הלב והרעת יראה מהגלוי : בשעורים כלם כשונים הם : כי
יעשו לה׳ חברים ואסורים הכל עליך : שהם זולת תורת ה׳
וסותרים אותה ואין לך להדבק עם שונים ועם ההולכים
אחריהם : ככתוב ירא את ה׳ בני ומלך ועם שונים אל
התערב : וכתוב אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה׳
כל היום ולילך : "כי עלינו להודיע בנגלות ולא בנסתרות:
ככתוב הנסתרות לה׳ אלהינו ו׳ ל׳ ו׳ ע׳ עולם לכל הדורות:
לעשות את כל דברי התורה הזאת חוץ דברי נביאי ה׳
הישרים כתורתך : "לכן אמר אחרי פסוק לא ימצא בך
מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים וגו׳ : נביא מקרבך
מאחיך כמוני י׳ ל׳ ה׳ א׳ אליו תשמעון : ולא מן נכרים
כלל עממיך : "מן הדבר הזה אסורים : לקבל כל דברים
אשר מן העין סהורים : זולת דברי נביאי ה׳ הנבחרים:
וכל הנשען ברעה רועי גלות לבלתי היות מחפש תורת אלהיך:
"מרעהו להבין בין טוב לרע בין תורת ה׳ למצות אנשים
מלמדה : כל אלה כנושאים שם ה׳ לשוא ופרועים כעובדי
עגל מעבודת ה׳ ותורה ותעודה : ככתוב כי פרוע הוא
כאלהיך : "נאמר באין חזון יפרע עם ושומר תורה אשרהו:
הודיענו כי שאינם שומעים ושומרים מכתב חזון נביאי ה׳
פרועים מאמרתו : אבל שומרי תורת ה׳ יתאשרו בזה
ובבא לעולמך : "נודע לנו שבכל מקום שיש בו תורת ה׳
וקהלות ישורון ישרי אל : ואפילו בגלות שם יהיה במקדש
מפני כבוד תורת אלהי ישראל : שנאמר ואהי להם למקדש
מעט בכל הארצות אשר באו שם בגלותך : "סלה חייבים
ישראל להגביל להם בגלות : בתי וועד ובתי מושבות
להפלה ולקריאה תורה ברוב כח ואיילות : לאהבה אותם
ולירוא מהם ולנהוג בהם כבוד כחיובם מן תורתך : "על
פי תורת ה׳ כתובים ספרי נביאים בכתיבתם : וראוי להדר
וליקר אותם בקדושה ובטהרה לכבדם : אבל להקטיר קטרת
בם או להעריך נרות ועששות ולפידים בזה הזמן ותאסר
אלה

אלה לשם אלהיך : "פרוד הפרידם ותרבר אלה לשם ה׳:
למען הקבל שכר מה׳ : אינו ראוי עשות כן ולחשוב כזאת
לה׳ : יען כי כל אלה וכמוהם למקדש ה׳היו ראויים ולא כזה
הזמן לבית וועד ובמושבכך : פרוש עלהו יען כי המקום זר :
והעבודה היא זרה והמקריב נכרי וזר : והשמן מטונף ומטימא
מכל שרץ וערבוב כל טמאה ומעש ידי אכזר : ובלא צווי
ה׳ מונזר : איך יכוכל לאלהים וירצה לפני בגבורה נאזר :
אף כן כל המקריב מנחות ועולות וחלב ודם אשי ה׳ ומתנות
כהונה ללא הפרת בירור כהונה שכר וחלף עבודם נחשב
כמו זר, כדה משוי מחליפי תורתך חייבי מות הם העושים
כזו כמקריבי קטרת זרה לפני אלהיך : "צדקת מעש שגג
נדב ואביהוא הכהני׳ : הלא משוחים היו וקדושי׳ וישרים
והגונים : ובמחתות קדש וקטרת קדש ובבית משכן ה׳ קדש
אלהיך : צדייהם והואנת׳ לא היה : כי אם למען אש זרה
דבר אחד שלא קדש היה : נשרפו ומתו ונחשבו כנבערי׳
ונבזים לפני אלהי עושך : "קרח לבלע ועזיהו הצרע כי היו
מן דכהנים ירים : לבד ולא דבר אחר מן זרים ואף כי
קטרד זרה : ושמן זר : והמקום זר : והמקריב זר :
וכל דבר דקרבהם זר : כללם מן זרים : הלא
היא כעכומ"ז בידיך : "ראיית כלל כל דבר זה לא ירצה
לפני ה׳ היום ככל קדשים : כקטרת ונרות ועששיות ולפידות
ומנחות ועולות וכלל הקטרות : והרומות ומעשרות וחלות
ובכורים לכהני׳ וכלל קדשיך : "שכר הכהני׳ היה מאלה
הקדשי׳ חלף עבודת׳ וגם בכהנת׳ והיום אין עבודה ואין
שכר עד אשר ירצה ה׳ לעמו וישיב כבודו למרו׳ הרים
וישראל באדמת׳ : ואז ירצה אלהיך : "תנחומו ובשורתו
ככה מעשר ואומר הכתוב כי בהר קדשי בהר מרום ישראל
נאם ה׳ אלהים שם יעבדוני כל בית ישראל כלו בארץ שם
ארצם ושם אדרוש את תרומותיכ׳ ואת ראשית משאיתיכם
בכל קדשיכ׳ : וכתוב בריח ניחוח ארצה אתכם בהוציאי
אתכ׳ מן העמי׳ וקבצתי אתכ׳ מן הארצות ונקדשתי בכם
לעיני הגוים וגו׳ : כל ענין הרשום וכתוב להודיע כי היום
לא ירצה ה׳ אלהיך בכל קדשיך אלה מעשיך :

(קלה) **תמור** אלה אם להעריך נרות בבית מושב
וועד : לכבוד בני האדם לראות
בימי השמחה בימי הפורים ולא לימות המקודשים ראוי לעד :
אבל לעשוה׳ לשם ה׳ ולביתו לא : כי נכרי׳ וזרים הם בגלות
עדי עד : עד ירצה ה׳ לעמך • "שם ארצם כתוב כי היום
לא ירצה כל אלה הדברי׳ : וחלת הכהני׳ אינה ראויה
להנהן בהם כי היא ודומיה שכרם שכר חלף עבודת׳
מעבודה אלהי׳ האדירי׳ : אף כי אינם ביחוסי׳ נודעי׳
נכרי׳ אבל אם למען הורעה והכרה וכבוד בהם ראוי בם
אם הם ביחום׳ נכרי׳ : יברורי׳ מאבות אבותיך : "ראוי
בהם כי היא עתה איננה מתבואת הארץ : ולמען ההכרה
דרשות לנוהגי׳ : בהכרת׳ ובכבוד ראשוני׳ בקריאת התורה
והתימת המכתב שהם ראשוני׳ וקדמוני׳ : אבל לא לקדושה
כי קדושת׳ נאספה מהם בחטאה׳ ובעונו׳ אבות׳ ואבותינו
הראשוני׳ והטאי׳ עד ישקיף וירא ה׳ משמיך : "קדוש
מקדש ה׳ או קדש ה׳ זולת מקדשו וקדשיו : מה שלא
קראו דכתוב אסור לך כגון ימי שבתותיו לקראת ימים טובי׳
שלא קראה תורתך : "צרוף של ימי הפסח לקרוא אותם
שבתות : או עצרת ועצרת לקרוא פסח : או עצרה בשם
זכרון תרועה : או יום כפור בשם עצרת : או בשם זכרון
תרועתך : "צדקת זכרון ימי חג הסכות לקרוא בשם עצרת :
או יום עצרת בשם סכות : או לקרוא שם איש אלהים :
או עבד ה׳ לקרוא לאחד בברור ועקר מן אנשיך : "פשר
שם נביא ה׳ : או קדוש ה׳ : או חסיד ה׳ : או מן
הקדושי׳ : מטה ה׳ או ארון ה׳ : או תורת ה׳ ודומיה׳
זולת׳ מה שלא קראהו תורת ה׳ : ככה לא הקרא מקדש :
זולת מקדש ה׳ אסור לך מה׳ : אשר לא הקדישו אלהיך :
פרוש ראייהו זו היא : דע והבן בדעתך מה היא : כי
בקדוש משה ואהרן ודוד ושלמה לא נרצי׳ ונקדשו הבתים
לפיכך בקדושה הריא : עד שהקדיש׳ בקידוש מקדשך
גואלך : "עליו כתוב ואומר וקדשתי את אהל מועד וגו׳ :
עוד אומר ועתה בחרתי והקדשתי את הבית הזה להיות ש מ׳

שם עד עולם ועד : וכן בימי גאולתך : "סמך ענייננו שאמר
זאת תורת הבית על ראש ההר כל גבולו סביב סביב
קדש קדשים : הנה זאת תורת הבית : וכתוב קדש מן
הארץ היא לכהני׳ וגו׳ הוא שיקדישו אלהיך לעתיד במרו׳
הרים בארץ וכן הבית : בית מקדש האלהי׳ מקדשך : "נאום
כנגד וקדשתי את המקום הזה וגו׳ ולא אחרי׳ מעמך לכן
כי כל העושה כאלה שהזכרנו והשומר : ושומע ומחריש כזה
שם שלא כתורתך : "נכון וברור הוא : כי הוא כנושא שם
ה׳ לשוא : שאמור לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא וגו׳ :
והעניש ואמר כי לא ינקה ה׳ את אשר ישא את שמו
לשוא משמות אלהיך : "מעשהו ודמותו שאמר ולא השבעו
בשמי לשקר וגו׳ : והזהיר והפחיד בצדו ואמר וחללת את
שם אלהיך : כי דזכרת שמו לשקר : ואחרי כן אמר אני
ה׳ אלהיך : "מליצתו אני ה׳ הדורש ומשלם גמולות לאויבי :
כי לא ינצלו מידי כל שונאי ומורדי : ככתוב ואין מידי
מציל בקץ ימיך : "לכן הזהיר ואמר עוד ושבועת שקר אל
תאהבו , והזהיר והתעיב בצדו יען כזאת יתעבו ואמר כי
את כל אלה אשר שנאתי נאם ה׳ אלהיך , "כזאת אמר
החכם ע"ה אני פי מלך שמור , ועל דברת שבועת אלהים ,
מענהו אם החכם מצוה ומזהיר לך שמצות וגזרת מלך
המלכי׳ שמור בלבבך , כאשר צוה לך בתורתו , אף על
דברת שבועת אלהיך ובריתו , שלא תפר שבועת שמו
לשקר ככתוב ולא תשבעו בשמי לשקר לחללו ולהב זוהו וכתו׳
כי לא ינקה ה׳ וגו׳ , וכתוב אל תתן את פיך להחטיא את
בשרך , "יודיע ומזהיר נעים זמירות כזאת , מי יעלה בהר
ה׳ ומי יקום במקום קדשו זו שאלה ותשובתה
כזאת , הוא שיאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא
לשוא נפשי ולא נשבע למרמה בכל דבריו לפני עושך :
"טעמו עוד אמר מי יגור באהלך ומי ישכון בהר קדשך : זו
שאלה ותשובתה בצדו לפניך שיאמר הולך תמים ופועל צדק
ודובר אמת בלבבו, לא רגל על לשונו וגו׳ : נבזה בעיניו
נמאס וגו׳ כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח
עושה אלה לא ימוט לעולמך : "חפצו שאמר נבזה בעיניו
נמאס וגו׳ שלא יתגאה לפני האלהי׳ , ולפני בני אדם
בישרותו וצדקתו ויהיה יהיר : כי אם יהיה ענו ושפל רוח
ותמים לפני האל האדיר , כי לאחד ראוי הגאות ונאה לו כי
הוא חי לעולמי׳ ולגדולתו וגבורתו אין חקר בלי מספר
ככתו׳ ה׳ מלך גאות לבש וגו׳ וכתו׳ אשירה לה׳ כי גאה
גאה , אבל טבע הבשריי היום הוא ומחר אין כתם פרח
לפני קציר , ואיך יתגא׳ רמה והולע׳ וגוש עפר דרכיו להיישיר :
כי אם ראוי להיות נבזה ונמאס בעיניו : ככתו׳ ואנכי תולעת
ו׳ א׳ ח׳ א׳ ו׳ עם מכל איש מעיד : וכתו׳ צעיר אנכי
ונבזה וגו׳ וכן אמ׳ אברהם אבינו ע"ה ואנכי עפר ואפר :
ואת יראי ה׳ יהיה מכבד כתורת ה׳ שאמ׳ כי מכבדי אכבד
ובוזי יקלו : יאמר האלהי׳ כן בדבר ה׳ יהיה מכבד ום
הוא למכבדי ה׳ שמכבדי׳ ומקיימי׳ ועושי׳ רצונו תדיר :
ומדברי תורת ה׳ ותמימותה לא ימיר , ככתוב נשבע להרע
ולא ימיר , באירו באשר פירשנו להרע נפשו בענייני׳
שנדר וקבע לעצמו מבלי להמיר , מבטי שפתיו כשפתיך :
"וזכרונו הוא כאשר כתו׳ בתורת ה׳ , איש כי ידור נדר לה׳ :
או השבע שבועה לאסור א׳ ע׳ נ׳ לא יחל דברו . ככל
היוצא מפיו יעשה ויקי׳ לפני ה׳ , מזה אמ׳ נעים זמירות
ע"ה נשבע להרע ולא ימיר מדבריו שנדר לענות נפשו
להיות לו שכר מה׳ : כגון שנשבע איש לפני אלהיך :
"ונדר נדר שילבש שק זמן רב או מעט , ולענות נפשו בצום
ובכי ובמספד , ולא לאכול לחם חמודות עת רב או מעט :
ולא יתרחץ במרחץ ולא להתעדן בכל שעשוע מאכל ערנך
ושתיית יינך וכל שכר משקיך : "העל זאת הוא שאמ׳ זאת
האלה היוצאה על פני כל הארץ , כי כל הגונב מזה כמוה
נקה וכל הנשבע מזה כמוה נקה
מן חיות הארץ , מענהו כמו איתה המגלה אשר ראית
בעיניך מעופפת באויר השמי׳ והארץ , ככהו׳ בכפר זכריה
בן ברכיה ע"ה ואשוב ואשא עיני וארא והנה מגלה עפה :
וכתו׳ ויאמר אלי זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ :
וכתו׳ הוצאתיה נאם ה׳ צבאות ובאה אל בית הגנב ואל

בית הנשבע בשמי לשקר , ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו מה׳ אלהיך : "דבר מגלה עפה ולא בארה : כי היתה כתובה פני׳ או אחור חרותה וסדורה , כי אם היא לא היתה בה כתיבה, אלא היא ריקנית ונקיה בלי אות ותיבה ומלה מהעוררה , והיא עפה באויר להדבק בראש המורד באלה וארירה מה׳ האלהי׳ הנאזר בגבורה , לכן אמר כמוה נקה שינקה ויטהר האיש מכל עונות העולם הזה ודבא כמגלה הטהורה זאת וריקנית שאין כתובה דבר תורה ממכתב דברי תורת צורך , "גם כן הגונב והנשבע לשוא בשם ה׳ מכלל אנשי העדה הזאת יהיה נקי וריק ונעור כערער בערבה מברכות ה׳ , ולא ידבק בידו מחסד ה׳ אלהיך , "בדמותו ובטוהו שאמר גם הצני נערתי ואומרה ככה ינער האלהי׳ את כל האיש אשר לא יקי׳ את הדבר הזה מביתו ומיגיעו , וככה יהיה נעור וריק ויאמרו כל העם אמן וגו׳ , לכן אמר והוצאתיה נאם ה׳ צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר , ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו כזאת יאמן , מה׳ אלהי ישראל מזהירך , "אמר ולנה בתוך ביתו וגו׳ שישאר נקי וריקם , כעין שאמ׳ וגם אנכי נתתי לכם נקיון שניי׳ וגו׳ מענהו נקיות וריקם מכל מאכל ומשקה הנאכלי׳ ונשתי׳ בפה ושניי׳ לכל בני אנשיך וחיותיך ,

(קלט) אף ירמיהו ע"ה אמר ונשבעת חי ה׳ באמת ובצדקה , מכל אלה הבננו שראוי לנו להעמיד ולקיים שבועת בטוי שפתינו כתורה וחקה : ולא להפר נדריך : "בני בירב אחינו פירשו כזאה ואמרו : כל המתנהם על נדרו ועל שבועתו ילך אצל חכם ויתירו כזאת בררו , שכך כתו׳ לא יחל דברו , הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו מחכמי רועיך : "גם ככה הורו בהלכות פסיקות : היכא דנדר איש דאישתבע ואיחרט וקא בפי לאשתולי אתי לקמיה דרבונין ומיחרט אינמי דאמא אידעתא דהכי לא נדר ושרו ליה רבנן במצות אנשי׳ חקוקות : שלא כדבר הירת עישך : "דבר מליצתו זו היא מי אשר נדר או נשבע ונחם ורוצה להתירו : בא לפני החכמי׳ ומתנח׳ ומספר להם נדרו , ושבועתו ואומרי׳ לו החכמי׳ : על דעת כן נדרת או על דעת כן היא : ואם הנשבע ונודר יאמר כן לא נשבעתי על דעת שיקרה לי לאחר נדרי ושבועתי כן וכן שאילמלי ידעתי כי כזאת יקרה לי לא הייתי נודר ונשבע השבועה ההיא , מיד מוציאין עלה זו החכמי׳ ומתירין לו משבועת שם אלהיך : "ההרה דנדרא ולשבועתא אמרו מנן לנא מדאורייתא דכתיבי לא יחל דברו , כי הוא אינו מוחל אבל אחרין מוחלין לו משבועתו ונדרו , וכפירוש׳ זו כך עושי׳ עד היום הזה רועיך לפניך : ומחזיקי׳ ראשיה׳ והכמיה׳ ידי רודפיה׳ : עד היום הזה עושים כפירושיה׳ : ואלה הם האנשי׳ ר׳ שמעון ור׳ ישמעאל רועיך : "זמן חד ר׳ שמעון בן רבי הוא ליה נדרא למשרא : אתי לקמיה דרבונין למשרא : אמרו ליה כמה זמני מי נדרת אידעתא דהכי במחשבתך : "השב ואמר אין כמה זמנין והוו קא מצטערין רבונין : משמשא לטולא ומטולא לשמשא מבחינין , לא שבוהי שרייא לרעך : "טעם ואמר ליה ר׳ בטניה בריה דאבא שאול בר בוטניה , מי נדרת אידעתא דמצטערין רבונין : דכי אמר ליה לא ושריוהי רבונין , מנדרו ושבועתו שנשבע לפני בוראך , "יהד כן ר׳ ישמעאל ב"ר יוסי הוא ליה נדרא למשריה , אתי לקמיה רבונין אמרו כמה מי נדרת אידעתא דהכי נמי ליה רועך : "כך או כך אידעתא דהכי אמרו ליה : והוא היה אומר אין אין כיון דהוא ההיא בצרא דהוו קא מצטערין רבונין מחייה כבן אמר אידעתא דמהי ליה בצרא לא נדר , ושרו ליה רבונין רבותיך ורועיך : "בזו פירושם בלשון הקדש , ר׳ שמעון בן רבי היה עליו נדר ובקש להתירו , בא לו אצל החכמי׳ הכמי קדש : אמרו לו פעמי׳ רבות הנדרה על דעת כך וכך כחכמתך : "לדעת כך וכך : או על דעת כך וכך ועוד אומרין לו על דעת כך וכך , או על דעת כך וכך , ועל כלם היה משיב הין הין לכך : וכפל זאת עוד היו מחפשים חכמיך : "מבקשים ומקרי׳ אחר דבריו אימרי׳ לנשבע עוד העל דעת זה הדבר נשבעת ואומר כן בכל דבריו : ואין מוציאין התרה מדבריו חכמיך ופירושיך , מדקדקי׳ מאד בדבריו אולי יאמר הנשבע לא ויהירו לו משבועתו : וכשחפשו על דברים הרבה ולא מצאו ההיה על שבועתו רועיך : "נטו לשוטט כימן כלום , מהשמש לצל ומן הצל לשמש , והיה להם בזה צער גדול ולא היו מוצאין כלום , חכמי קהלותיך : "נם לו ר׳ בוטנית אי ר׳ שמעון כלום נדרת על דעת שיהיו רבותינו מצטערין אמר לו ר׳ שמעון לאו לאו מיד ההירוהו משבועתו רועיך "סדור פירוש נדר של ר׳ ישמעאל : נמו ר׳ ישמעאל בר יוסי היה עליו נדר ובקש להתירו וכל מה ששואלין אותו חכמי אל וחוקרין לו כדי למחול לו מאסורו ואומרין לו אי ר׳ ישמעאל על דעת כך וכך נדרת או על דרך כך וכך בדעתך : "עליהם הוא משיב הין הין : וכשראה אותו הכובס שרבותיהן מצטערין : הכהו בידו לר׳ ישמעאל לפני חכמיך : "פין ואמר ר׳ ישמעאל לא נדרתי על דעת שיכני כובס זה , מיד התירוהו רבותיו משבועתו ונדרו זה : שמעו והאזינו ואל תגבהו כל בית ישראל השמעתם מרמה ותוך כזה היתכן כזו דרך אלהיך : "פי ה׳ ודרכיו כדרכי׳ אלה יתכנו, נאם ה׳ כי לא מחשבותי מחשבותיכ׳ ולא דרכיכ׳ דרכי וגו׳ שמעו זאת הכהנים והקשיבו כל בית ישראל ובית המלך האזינו וגו׳ זו נבואת נביאך : "צועק ואומר כי פח הייתם למצפה ורשת פרושה על תבור , ההיה רשת יותר מזו כפירוש׳ שפירשו או פח מוקש על בור : ללכוד נקיי׳ ישרי אל מישרות דרכיה׳ בכל מוקש ומכשול בו מלעבור , על זה כתוב במרמה מאנו דעת אותי נאם ה׳ אלהיך : "צדיית מעש זו הלא שער ופתח לכל מורד ופושע , להתיר נדרי׳ ושבועות וחרמות לחלל שם ה׳ ואומרי׳ אין פשע לפושע , הנקל זאה בעיניכ׳ לחלל שם בוראך : "קחת ההר נדר ושבועה מעלת האד׳ כהבאת הכובס ומעלת צער אנשי׳ עלות שאינם נודעות ולא כהורת נוצר האד׳ : הלא לנו לחקור זאת לפני אלהיך : "ראות ולחזות ולחקור ולדקדק לדעת ולהבין וללמוד וללמד , מנביאי ה׳ ונשיאיו ומשרתיו ועבדיו או נלמוד ממשיגי גבול וכזאת להורות וללמד , הלא הם הנדרי׳ והשבועות יאוכרו ויוהרו בעלות ערמות ותחבולותיך : "שבעה הולד דעת אחרת , על הנשבע ונודר היא שבועתו מופרת , אזי היתה שבועה יהושע ע"ה והנשיאי׳ על הגבעוני׳ בטלה ומופרת , ינדר שבועת יפתח על כהו בעלות כשרות לפני אלהיך : "התת כי נשבע להם על דעת שהם רחוקי׳ : ונמצאו אחרי כן קרובי׳ : וכן יפתח לא על כתו חשב : ואחר שמצאנו שנתקיימה להם שבועת׳ , הלא לנו לעשות כאלה החו"די׳ הטובי׳ נביאי וחסידי יוצרך :

(קמ) תודת פיהם שהודו והורו לדורות לעם אל : ככתוב ויאמרו הנשיאי׳ לכל העדה אנחנו נשבענו להם בה׳ אלהי ישראל , ועתה לא נוכל לנגוע להם כתורה אלהיך , "שמענו ולמדנו מזה שהשבועה מתקשרת ומתאמצת ומתחזקת והולכת אחרי דבור הפה ובטוי שפתי׳ בזה : כאשר כתוב גם בתורתך : "רשום בכל היוצא מפיו יעשה : ואומר מוצא שפתיך השמור ועשית כאשר נדרת לה׳ אלהיך וגו׳ ככה העשה , ואומר או נפש כי השבע לבטא בשפתים לפני בוראך , "קרא אומר לבטא בשפתים , כיוצא בו אמר היוצר ית׳ תשבחותיו לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה בכל אפנים , לכן המשנה בטוי שפתיו הוא כמחלל שם גואלך , "צירו צוהו לשלם נדרו ושבועתו ככתוב לא יאחר לשלמו , ככל היוצא מפיו יעשה והוא הולך אצל בשר ודם ומיחל בי ומתיר מאשמו , ובטוי שפתיו נדרו ושבועתו לא יקים ויעשה כחיוב ואשמת תורה מציך , צופה ומביט הוא ובוטח כי מחיל לו , ואינו משלם נדרו לצור פיעלו , מה יעשה ביום יפקיד שבילו , וידרש שיחו ומלולו הוי המרבה לא לו , ביום דין שפטיך , "פתאום יביא חבלו , אידו ופידו לו , וילכדנו מצוארו לרגלו , ומנוחה לא ימצא בגורלו , ולא יועילו לו קבוציו וריע לו , את כלם ישא רוח אלהיך , פדות לא ימצא בחבלו , יחד המתיר ומקבלו , יען כי נטו מדרך ה׳ ומסלולו , ומדברי נביאיו בחירי גדלו : זה חלק המורד בכל עמלו : זאת פעלת שוטני

מאת ה׳ צורך : "עומד בהורת גואלו : וכר מעליהם
במעגלו : מאלוה יתרומם דגלו : ויפהר בכהר עליון ויהלונן
בצלו : יגיה צור חשבו כצבא זבולו : יזהיר אישונו ככוכבי
אהלו : רקיע עושך : "סדרה ההורה עוד ואמרה : על
שבועת האשה שאביה ובעלה מפירי׳ נדריה ואסריה אשר
על נפשה אסרה : ביום שמעם אביה בימי נעוריה ובעולה
בהיותה ברשותו כהורת ה׳ מזהירך : "נדריה ואסריה
בשביעת במוי שפתיה מפירי׳ ביום שמעם : ואם החריש
מיום אל יום קמו עליה כל נדריה ואם שמא יעמדו ויפרו
אותם אחרי שמעם : ונשאו את עונם מאלהיך : נודע לנו
שנדריה קיימים אהרי כי יהריש אביה ובעלה ובהיותה אלמנה
וגרושה שאמר ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על
נפשה יקום עליה כמלולה : ככהוב בתורתך : "ממלת יקום
עליה שאמר למדנו עוד שנדריה קיימי׳ עליה : ואיך נוכל
לומר שאהרין מוחלין לה בנדריה ושבועותיה כמלוליה :
ויהיה הנקל לכתם כמנהג אבותיך : מוסיפים עוד חרון על
חרון אף ה׳ : שבאי׳ ומהכנסים בכניסה׳ בערב ליל צום
יום הכפורי׳ בכבורים יום קדש ה׳ : ועומד החזן של צבור
סבור כגוי אשר צדקה עשה לפני אלהיך : "לעיני כל העדה
והעדה נצבים עמו : כגוי אשר משפט אלהיו לא עזב ובקול
נעים ורם : מהחיל בנגון באזנימו : והם קושבי׳ ושומעים
הלמיד ורב וערבי׳ בקילו וסוברים שנמחלי׳ ומהכפרי׳ הם
בזה מאל המכפר לעמך : "ככה מהחיל ואומר כל נדרים
וחרמי׳ ושבועות וקיומים שנדרנו ושאסרנו ושהחרמנו
ושנשבענו על נפשינו כשבועהך : כלם מיום צום הכפורי׳
שעבר עד יום צום הכפורי׳ הזה הבא עלינו אם נדר נדרנו
אין כאן נדר ואם אסר אסרנו אין כאן אסר בתוך
קהלהך : "יחד אם חרם החרמנו אין כאן חרם אם שבועה
נשבענו אין הנה שבועה : אם קיום קיימנו אין כאן קיום
וחרם בעמך : "טוען ואומר עוד בטל הנדר מעקרו : בטל
האסר מעקרו : בטל החרם מעקרו : בטלה השבועה
מעקרה כל הענין כסדורו : כלם שביתין בטלין ומוהלין
כלהון איתהרטנא בהון כלהון שריין כחסף טינא כל עניניך :
"חושו עוצו עושו ההבוננו ודברו הנקלה זאת בעיניכ׳ כל
איש בעל דעת ויראת האלהים כדברי׳ האלה ראויים לפני
האלהי׳ שאמרו : הלא אין פרצה גדולה יותר מזו לעמי
ארצך : "זו פהח גדול לנשבעי׳ לשקר בכל ימות השנה
לעשות ככה המיד : יען כי נראה בעיניה׳ פי יכופרו ויומלחו
בדברי׳ האלה משנה לשנה להתמיד : ולא ישובו לעול׳ אם
כזאת בעיניה׳ כהוראהם לשמור ולעשות פי ה׳ שאמר לא
יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה המיד : וכהוב ולא
השבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך : "ועליהם
הכהוב אומ׳ אמרתם שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו
משמרתו וכי הלכנו קדורנית וגו׳ : ועתה אנחנו מאשרי׳
זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלהי׳ וימלטו : וכתוב
הוגעתם ה׳ בדבריכ׳ ואמרתם במה הוגענו באמרכ׳ כל
עושה רע טוב בעיני ה׳ ובהם הוא הפיזאו איה אלהי המשפט
השופט עולמך : "הם הם רועיך שהיו בבית שני שאמרו
כזאה והורו כזאת ועושי׳ עד היום הזה לצאן אובדות
כהוראהם : והם הם הנשבעי׳ ומהנחמים על שבועתם :
ואחרי׳ מוחלין להם מחבריה׳ בערמהם ובחלקת שפתותם :
ועליה׳ הכהוב אומר ואם חי ה׳ יאמרו אכן לשקר ישבעו
בנדר׳ ושבועתם : וירא ה׳ וידרוש מהם וישביתם מרעות
צאנו ויקיי׳ דברו : אני ארעה צאני ואני ארביצ׳ נאם ה׳
גואלך : "דברת שבועת ה׳ : שאמר הכהוב שבועת ה׳
ההיה בין שניה׳ וגו׳ הכל יודעין כי על שומר פקדון ההורה
גוזרת משניה׳ : שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או
כלים לשמור וגונב מבית האיש רעך : "גם אמר עוד ואם
לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהי׳ וגו׳ : וכתוב
על כל דבר פשע וגו׳ : וכהוב שבועת ה׳ תהיה בין שניהם
וגו׳ : וכל מוצאי דעת האלהי׳ יודעים על שומר הפקדון
היא השבועה בהורהך לעולמך : "ביד שהוא נאמן וישר
לעולם האר׳ מפקיד ממונו וכל יקומו ורכושו וכל חמודו : ולא
ביד שהוא כזבן ושקרן ורשע מגלה סודו : ואחר שיאמינו
אפילו שם הפקיד אצלו ובידו : לעיני בני אדם עדים
נאמני׳ לאחייבתו תורהך : "אלא שבועת ה׳ לבדו : וזו
היא ההבדלה הגדולה בין הפקיד ובין הקונה לבדו : הפקיד
הוא כמי שהאמנהיהו והפקדתי אצלו כלים שלי לשמרם
כמנהג עולמך :

(קמא) את בין מי שקנה ממני סחורה : וחייב לי
ממון ואיני מאמינו אלא בעדי׳ כשרים
ובכתב שאני מעיד בו כהורה : שאם יכחש כי הוא או
יורשיו אחריו ליום מהרהך : "בעדים ובשטר שלי הענה
בי צדקתי ככתוב בהורה על פי שנים עדים וגו׳ : וירמיהו
ע״ה אמר וכהוב בספר והתום והעד עדים וגו׳ : ואם שמא
יכחש המכחש כי שלמתי לפניך : "גם או יאמר פרעתיך
אז יהיו דבריו בטלים : ולא יקבל השופט שבועתו ודבריו
ההבלים : שאם היתה ההורה מקבלת שבועתו כשבועת
שומרי פקדוניך : "דבר זו לא היתה ההורה מכרזת
ומחייבת ואומרת ע״פ שנים עדים או ע״פ שלשה עדים וגו׳ :
על פי שנים עדים יקום דבר על כל קנין וממכר הנקנית
והנמכרת בינך לבין רעיך : "הוא הדבר שהזכרתי כי שומר
פקדון אם נאמן הוא נוצל בשבועה אם אין עדים :
וקונה וסוחר כל ממכר וקניין בעדים : ולא בשבועה :
כתורת אלהי׳ קדושים תורת משה נביאיך : "והולכים
במצות אנשים מלמדה : אמרו והורו כך אמר רב פפא
משמיה דרבא הלכתא המלוה את חברו ממון בעדי׳ מאנשי
העדה : עוד אינו צריך לפרעו בעדים לעיניך : "זו היא
עד שיאמר לו לא הפרע לי אלא בעדים , ואם אמר לו
הלוה פרעתיך בפני פלוני ופלוני העדים , והלכו למדינת
הים נאמן הוא ואינו חייב אלא שבועהך , "חכמה ופירוש
זו בשמעם משכילי בני מקרא , אמרו להם מפני מה דנתם
על המלוה כך שלא כהורה ומירא , נמו לפי שאין בידו
שטר כהוב בעדיך , "טעמו בחכמה והשיבו עוד חלילה
וחלילה מהיות שומר אמונים נשבע ואינו משלם , והמועד
בעדים נשבע בשבועת ההודה ואינו משלם , אם כן הם
שוים בפקודי׳ ודיינים ולמה לי עדיך : "יתר ולא עוד זה
בלבד : כי אם הלא זה השער פתוח לכל בעלי מרמה וגזל
לצאת ולבוא מתוק ונחמד : ועל כמו אלה המשפטי׳ והשופטי׳
יאמר נביאך : "ככה מכרני שריך סרי סוררי׳ וחברי
גנבים כלו אוהב שוחד ורודף שלמוני׳ וגו׳ : וכתוב אין
קורא בצדק ואין נשפט באמונה וגו׳ וכתוב ויטו בתהו
צדיק וכתוב וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה
גברו בארץ וגו׳ להצדיק רשעי׳ ולהרשיע צדיקי׳ בדינים :
ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה׳ אלהיך : "לפי שהתורה
הלהה המשפט בעדי׳ : ולא אמרה בעדים שכתובים
וההומי׳ בשטר לקבל ולא שמעידין בפה עם פיהם אותם
העדי׳ : חלילה לה׳ מלדבר כזאת לפני השופט כל ארצך :
"מלהורות ולאמר כזה : יען שיש פעמי׳ רבות שיגמול איש
עם חבירו חסד גדול כזה : שילוונו ממון או זהב וכסף וכל
כהורה ויסחור בו או ימירו יתעמר בו וירוח ממנו או יציל
נפשות מיד שולליך : "נכסים ודברי׳ יקרים להציל׳ : בדרך
שקוראות לכל באי העול׳ : ויהיו בתוך הים באניה או
בדרך רחוקה במדברות ובהרריך : "כפר כתב שטר אינם
יכולי׳ לשם לכהוב ויאמינו כדבריו : וה׳ חשבה לו לצדקה
כי עשה עם אחיו הסד גדול והטוב והישר בעיני ה׳ אלהיו :
וה׳ יסלח לו וישלם לו שכרו הטיב לעולמך : "על כי רחם
לאחיו : ועשה טובה גדולה עם נפשות רבות ועם אחיו :
והוא ישיב לו רעה החת טובה : כי ימצא זה השער פתוח
בפריצות פורצי גדריך : "פרצו שאמרו והורו אם לא יש ביד
המלוה שטר : ויאמר הלוה כבר שלמתי לך חובי כי אין
בידו שטר : קודם שיבוא עמו כדינך : "צרחו ואמרו
ואע״פ שיש עליו עדים על פה ואין בידו שטר : אינו חייב
הלוה אלא שבועה : וינצל מידו כי אין שטר : והלא זה
רעה גדולה : וחטאת הסלף רשעה : חלילה כזו לאלהיך :
"קבלו המלוה שבועת הלוה ויאבד ממונו : הישלם רעה
תחת טובה וגו׳ : חלילה לאל כי לא לפניו חנף יבוא כדינו :
ושומר אמונות ולוה ממונות להטיבה : לא ישוו בשבועה
כהורהך : "רם על רמים הבדיל׳ במשפטם בהורהו : והם
פרשו רשהות ומצודות להכשיל איומהו : ויורעי ה׳ שפטו
בעדי׳ על פה ישלם הלוה למלוה כתורת צורך : "שפטו עוד

הכמי בני מירב ע' שמר פקדון : באמר' אם יאמר שומר הפקדון : שנכנסו עליו לסטין : ונגנבו הפקדון עם נכסי' שלו של רעך : "ההת מנעולים וחדרי חדרי' של חדריו אם היה הפקדון : ונודע לכל שלסטין נכנסו עליו וגנבו נכסיו עם הפקדון : אין מקבלין שבועתו אלא יפרע מטונך :

(קמב) **תומת** הפקדון שהפקיד אצלו : לפי שהתורה אמרה כסף או כלים לשמור ואין שמירה אלא בארין שיטמינם בעפר שלו וישמרו לעולמך : "שומרי הורה משכילי אמרו אין פירוש לשומר לטמון בעפר ארין כזה יבררו : אלא כדרך שהאיש שומר כליו ונכסיו בביתו בחדריך : "רוב בני אדם בארון או בחדר או בחלון מוסגרי' וחתומי' : ולא כעפר ארין שישחתו ויאבדו כמשחתי' ומנין שאין שמירה הכתיבה בתורת אלהי' קדושים : טמינה בעפר ארצך : "קרא כתוב כסף או כלים לשמור : ובאמר כלים נכללים כל כלים לשמור : מכלי שק ובגדי צמר ופשתים והמשי וכלי יוצר וכל כלי עור : שנאמר כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתך. "צמר ופשתי' בגון וימלאו את כליהם בר וגו' וכתיב כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו : מזה למדנו כל השותפים וחברי' הסוחרי' המתועדי' בדרך ויעזבו קצתם לשמור כליהם : ומקצת' ירויחו מסחורות' או ממתן ה' יחדו יחלוקו בין טוב וחלופו בענין זה הנדבר : וכתוב ויהיו כלי הנערים קדש טהור ובר : וכתוב בכלי הרועי' אשר לו : וכתיב ויטילו את הכלים אשר באניה אל הים : בנעים זמירות ע"ה וביונה בן אמתי ע"ה נביאך : "פסוק הנאמר ויפשיטו את כליו וישלחו בארין פלשתים בשאול ושלשת בניו : וכתוב וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עין התחטאו : וכל אלה אם יטמנ' האדם בידיו : בעפר ארצך : "עולה מן הארין חמימות רוחה ומשרפת אותם וישחתו : לפי שהבגדי' והעורות נשרפי' מרוח זו ויכלו וכרתו : ככתיב ואחפור ואקח את האזור מן המקום ההוא אשר טמנתיו שם והנה נשחת האזור לא יצלח לכל בעיניך : "סדור ראיה שנית בענין זה : כי יש פעמי' שיהיו בני אדם באניה בים ובנהר או עם שירה גדולה בדרך ומאמין זה את זה : ומפקיד ממונו אצל רעך : "נעים ונדים ממקום למקום ואינו יכול רעהו לטמנו בעפר : הלא מכל אלה הראיה ידענו כי אין מלה לשמור מרמיז לטמון בעפר : כי אם כדרך עולמך : "מאחר שאמר בכלים לשמור אין כל שמירה ראויה לטמינה : כי אם כדרך שהאדם שומר מעותיו וכים שלו להתקנה : אם בארון אם בארגז בחדריך : "לעולם בביתו שומר אותם עם כליו במנעולי' : ובחותמו' או במצעותיו והם נשמרי' לפי שאין נדחקי' בני אדם לטמינה בעפרים : אלא בזמן לוחמי' וצרי' : הצרי' על עירך : "כשמירות הללו דרך בני אדם לעולם : שמא נפלו עליה' לסטי' : ולקחו הפקדון מן המקו' ההוא או מן האניה בים או בדרכי העולם : או במנעולי' והדריך : "ויצר הכל לא חייבו כי אם שבועת ה' : הלכה ר' הפקדון ולא ישלם השומר : והם אמרו עיד לפני ה' : ש אבדו ממנו בים או ביבשה או בכל מקומיך : "טמינה לא עשה באיתו הפקדון חייב לפרעו לבעליו : הזקו פנידם מכלע מאנו לשיב ולקחת מלולת : ועוד הוסיפו ואמרו יבוא אדם ויכנים מעותיו בתוך כלי הברך : "חברו לא ראה כי לא עשאו בפניו : ויערים זה בערמה כי דביא אליו צדה לדרכו : ופלו הליכתי' על נושא כליו ויאבדו מעידיו מתוך כלי רעך : "ואת גוזרין ומחייבין עליו שיפרע אותם לבעליהם : העל זאת תרגז הארין ושומעי זאת הצילנה שתי אזניהם : כי חלפו חק הפרו בריה אלהיך : "ועוד יותר שמא ירשיע זה המשי' מעותיו בכלי עמיתו ויסוב ויגנב' , למה יפקיד איש נקי וצדיק והנה הרשע בערמתו כגנב שיגנבם , ולא יירא ויפחד מנזק' נכמיהך : "הוסיף עוד ואמר לענין השבועה אם צורבא מדרבנן תלמיד חכמי' נתחייב בשבועה , אין משביעין אותו בספר התורה ולא בחי ה' כי אם בתפלין שלו כתורת והלכת חכמיך , "דינו כיוצא בו אמרו מלך אין דן ואין דנין אותו : לא חולין ולא חולצין את אשתו : ומשכילי ה' ש' ה' ע' מלונ' אמרו במצות האל והורתו , השבועה

אחת היא לכל אנשי עולמך , "גם על תלמידי חכמי' גם לשארית העם , ככתו' כקטן כגדול השמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהי' הוא וגו' , וכן כל דיני' ומשפטי' שבתורה שוים בהם המלך בכלל העם , יען כי תורתך , "בה השוה הגדולי' כקטני' והמלכי' והנשיאי' , ולא עוד כי חייבה כן ואמרה אודות המלכי' והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה , "אמרה והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלהיו , לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשות' , לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל , וכתו' שמעו זאת הכהנים והקשיבו כל בית ישראל ובית המלך האזינו כי לכם המשפט וגו' , הודיע כי שוים הם , מקטנות' וגדולת' , לכן ידענו כי לא יש מצוה ומאמ' שמחויבין בו קצת ישראל , וקצה' לא , אלא כלל ישראל כמותם שריך וגדוליך , ומלכיך ,

(קמג) **אמרו** עוד לענין השבועה : לא יפרע היתומים מן היתומי' אלא בשבועה:

שאם יאמר היתום לפני השופט משופטי עמך ועדתך : "בידו הרי שטרו של אבי : כתוב בו וליורשיו אחריו : על פלוני ועל יורשיו אחריו : והרי עדים נאמני' מעידי' לנג כפי דבריו בפני קהליך : "גזרת וצוואת אביכם לכם : כך אמר ששטר חוב זה קרוע הוא או שפרע מקצתו ומחול לכם : ומשכילי אמרו כך לעיניך : "דין זו היא כי הנה כתוב בשטר מחלתי לו וליורשיו שבועה וחרם וגזרה : וכל זמן ששטר זה יוצא עלי ועל יורשי מאליו כשאינו קרוע לפניך : "הוא או שאינו כתוב על גבו שטר שובר יהיה פלוני זה נאמן כשני עדים הוא ויורשיו אחריו בלי עובר : עלי ועל יורשי אחרי בעיניך : "ואם ככה שמר בלבבם לעשות ליורשי בעל השטר : למה זה נהגתם בשטרות מחלתי לו וליורשיו בלי שבועה בשטר : וכל הרם ואסריך : "זו היא הנה לא כדבריכ' עשיתם : ולא כתורה קיימתם : לפי שהתורה אמרה על הכל ע"פ שנים עדים או ע"פ שלשה עדים וגו' ובשנוי ובהלוף התורה דנתם : והוא כללו של דבר להתקיי' הכל ע"פ העדי' ובם יקום כל דבר בדינך : "חפצו אחד שהקי' ה' בהם כל דבר : איך התיר לנו בדבר אחד לעוות המשפט ולאמר ליתומי' לא יקום לכם זה הדבר : ואפילו יש עדים לפניך : "מנהגכ' עם עדים שלכם שכתוב בהם על פיהם יקום דבר : אינה קיימת אלא עד שהשבעו אז יקום הדבר : הלא על כמו עצה זה הכתוב אומר והגדול דובר הות נפשו היא ויעבתוה : טובם כחדק ישר ממסוכה יום מצפך פקודתך באה עתה תהיה למרמס כטיט חוצותיך : "יתר לא זה כלבד הם כותבי' בהקוניה' : וחוזרין ומפירין אותם בשעת הדין שופטיה' : ולא עוד אלא עוד כותבים על הבעל ואשתו בכתובת תנאי ארושך : "ככה כותבין : ואנא אפלח ואזון ואוקיר ואפרנס ואכסה יתייכי כהלכת גוברין יהודאין דפרנסין וזנין ית נשיהון בקושטא כך חוקקין וקובעין בכתובת אנשיך ונשיך : "לאחרי כן כשינצו ויבואו בדין . זאת אומרת פרנסני במזונות : וזה אומר איני זן ולא אני מפרנס כדין : עד שתעשי מלאכה בידיך ממלאכות עולמך : "משיה ואריגה והפירה בחק ומדה : ובית דין מה הוא אומר לה שמעי נא כך אי כבודה : אמרו החכמי' נתנו מזונותיה ההת מעשי ידיה במדה : ולא יותר בחכמתך : "נטו מאמרם ובטלו מה שכתבו לה מאליו : ואנא אפלח ואוקיר ואזון ואפרנס יתיכי כהלכות גוברין יהודאין וגו' : ולא כדבריהם עשו שחייבו עליו : ולא כתורה הורו באזניך : "סרו מדרך ה' : שהתורה אמרה שארה כסותה ועונתה לא יגרע נאם ה' : מה נמרצו אמרי יושר תו' הלהוכח מלים החשובו ולרוח אמרי נואש לפניך : "עוד לענין שביעת האשה : אמרו נערה מאורשה : אביה ובעלה מארשה מפירים נדריה בלי להאיששה : ומשכילי בעלי מקרא ת' ט' ה' ע' מלונם להתקדשה : אמרו כתורת מקדשך : "פי ה' דבר אישה הפרם וה' יסלח לה : בעלה כשר להפר נדריה אבל אביה מניין להפר לה : נדריה ואסריה לפניך : "צדייהו כבר נסתלקה רשותו מעליה ואיך יפר נדריה אם אמרת' שהיא מאורשה בבית אביה : ועדין לא נלקחה

בביא

בבית בעלה בעינך : "קרא מפורש שבעלה מפיר נדריה:
בין מאורשה בין בעולה : כמו במאורשה כתוב ואם היו
היה לאיש ונדריה עליה וגו׳ כלל פסוקיך : "רומז עוד
ואומר ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה : ובבעולה חזר
ואמר ואם בית אישה נדרה וגו׳ ושמע אישה ביום שמעו לא
הניא אותה וקמונדריה וגו׳ כלל ענייניך : "שאחר ששני
פסוקים הללו מפרשי׳ על המאורשה ועל הנשואה: איך נדבר
באלה ונהזק מצח ונעיז פנים להרים ולהתנשאה : לאמר
כזאת לפני דגוור ומצוה תורתך : "תוכן פרוש זו שאביה
ובעלה מפירים נדריה: העבר חרפתי א׳ יגורתי וגו׳: יבושו
זדי׳ כי שקר עוותוני אני אשיח בפקודיך :

(קמד) **תמצית** כלל הענינים האלה שהזכרתי :
העושה והמקיים והמצוה לאהר
ועושה הוא נחשב כעושה ולומר ומלמד אי רואה ומחריש
ומודה ומזהיר לעם אלהי ההלהי : אף המתחבר עם מורדי
אלהיך : "שומע ומחריש רואה ומתאפק ואינו סר מביניהם:
הוא נחשב עמהם בנושא שם ה׳ לשוא ויספה עמהם : ככתו׳
לא השא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע וגו׳ : אף היושב
והמתחבר עמהם : ככתוב סורו נא מעל אהלי האנשי׳
ה׳ ה׳ ו׳ ה׳ בכל אשר להם ; פן תספו וגו׳ : וכתוב קומו
צאו מן המקום הזה וגו׳ : וכתוב פן תספה בעון העיר:
וכתוב וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים
ובמנאפים ובנשבעים לשקר שם ה׳ עושך : "רם על רמים
השכילנו והזהירנו לעשות כל אלה : ולא להדבק
עם עושי אלה : כי אם מאהבה נתחבר עמהם או אם
נראה מעשיהם ונקבל ונעשה או נחריש אנו נחשבים
כמו אלה : ככתוב באחאב הרצחת וגם ירשת וגו׳ והוא
לא צוה כאלה , וכתו׳ יען ההחברך עם אהאב וגו׳ וכתו׳
עוד על יהושפט זה בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה׳ את
מעשיך וגו׳ וכתו׳ הלרשע לעזור ולשונאי ה׳ תאהבו : ובזאת
עליך קצף מלפני ה׳ , וכתו׳ אם ראית גנב והרץ עמו
ועם מנאפי׳ הלקך : הודיעו הענינים האלה , כי כל
המשתתף ומתחבר עמהם ודומיה׳ נחשבי׳ כאלה , והוא
כנושא שם ה׳ אלהיך : "קשוב אל החנתי , והצילני מכל
אלה ומדמי׳ אלהי תשועתי , בכל לבי דרשתיך אל תשגני
ממצותיך אלהי תהלתי : ואם שגיתי במה שדברתי מחול
לעבדך כי אתה הקותי , כי שגיאות מי יבין מנסתרות נקני
שברי והוחלתי , ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד כי
למשפטיך יחלתי , גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך : טוב
אתה ומטיב למדני חקיך : הורני ה׳ דרכך וגו׳ סעפי׳ שנאתי
ותורתך אהבתי , כלו עיני לישועתך וגו׳ , זכרני ה׳ ברצון
עמך פקדני בישועתך : זכר אני מה חלד וגו׳ י זכר דבר
לעבדך וגו׳ , זכר רחמיך ה׳ וחסדיך :

זכור את יום השבת לקדשו : ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך : ויום השביעי שבת לה׳ אלהיך לא תעשה כל מלאכה וגומר

צורר מים בעביו : המשל ופחד עמו עושה שלום
במרומיו , הן עד ירח ולא יאהיל וכוכבי׳ לא
זכו בעיניו , עושה ארץ בכהו וגו׳ , לקול תתו המון מים
בשמים ו׳ נ׳מ׳ה׳ב׳ ל׳ ע׳ ויוצא רוח מאוצרותיו, וייראו יושבי
קצוות מאותותיך : "פועל ישועות בקרב הארץ , מגיד מראשית
אחרית ומקדם אשר לא נעשו בכל הארץ : בורא שמים
הוא האלהי׳ יוצר הארץ וגו׳ , הבין מנפלאות האלהי׳ האלה
ודומיה׳ יהוד וגבורה האל בורא קצות הארץ : ככתוב וידעת
היום והשבות אל לבבך : "עוטה אור כשלמה נוטה שמים
כיריעה , עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר
להביעה , ירעם אל בקולו נפלאות עושה גדולות ולא נדע
בדעה , אין כאל ישרון רוכב שמים בעזרך : "סומך ה׳
לכל הנופלי׳ וזוקף לכל הכפופי׳ : סובל כל בחכמתו חכם
לבב ואמיץ כח וגו׳ כי הוא מחכים ומאמץ כל אשר בצלו
מסתופפים ומי הוא הקשה לפניו אז יקשה כלים ונאספי׳ :
כי הוא חי ומצואי ויבול בעולמו ומלפניו כל רוחות נעטפי׳ ,
ככתו׳ חי ה׳ וברוך צורי וגו׳ , כי אשא אל שמי׳ ידי ואמרתי
חי אנכי לעולם : וכתו׳ ה׳ עזוז וגבור ה׳ גבור מלחמה :
וכתו׳ ה׳ כגבור יצא וגו׳ וכתו׳ כי רוח מלפני יעטוף וגו׳
וכתו׳ אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים בעולמך :
"נורא תהלות עושה פלא : הפליא עצה הגדיל תושיה הפלא
ופלא : "נורא אלהים ממקדשך אל ישראל הוא נותן עז
ו׳ ל׳ כ׳ אלהים כפז מסולא : אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר
פ׳ ס׳ כ׳ ש׳ ה׳ ותהלתו מלאה הארץ : לגדל כבודו לפני
כל רואה ושומע ולרומם ולהפלא : דבר והזהיר בתכמתו
זכור את יום השבת לקדשו למען תירא את ה׳ אלהיך :
"מאמר הרביעי זכור את יום השבת לקדשו : מששת ימי
עבודת ארם וממלאכתו לנות האדם בנפשו : אסירה בו כל
מלאכה גדולה וצעירה אליו להגישו : ועבדו שירו וחמורו
וכל בהמתו וכל סרי משמעתו כמותו להנפישו , וכל בתים
ומשבות רשותו להיות מושבתי׳ ומקודשי׳ מקדושו : כי
יום שבת ה׳ מקודש מכל חלול : והמכבדו בכל רשותו יכובד
ובקדושתו יקדשו , ככתו׳ שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם
מושבך להקדישו , וכן גופך וכל גיפי רשותך ורוחם להפשו :
ככתו׳ ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת וגו׳ וכתו׳ ושמרתם
את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת וגו׳ וכתוב
עוד וביו׳ השביעי יהיה לכם קדש וגו׳ , וכתו׳ לא תבערו
אש בכל מושבותיכ׳ , וכתו׳ אם תשיב משבת רגליך וגו׳ :
וכתו׳ וכבדתו מעשות דרכיך : "לבד מן קיום נפש אשר בו
תעמוד נפשו , במאכל ומשתה וכל צורך גופו על אותו קיום
ינפישו , לא התחבושת מקום פצעי׳ ותבורות ולא רפואות
מאכלות ומשקיות להיות לנפשך ולנפשו : כח ואיילות וענג
ודשון להבריאו ולחדשו, להשתעשע ולהתעדן מהם ולהתגבר
ליום מחרתך , "ככה הזהיר בו עוד ואמ׳ את אשר תאפו
אפו ו׳ א׳ ת׳ בשלו וגו׳ להיות לך מוכן ומעותד כל מאכלך
ומשקיך מבעוד יום כי בו שמים וארץ כלו , אף בכל ימי
קדש במקו׳ מושבת שלחו מנות לאין נכון לו לריעך
ולאחיך כי כן צורני צוה ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת
ע״כ הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים וגו׳ : להיות
מאכלך וכל משקיך מוכנים לך בביתך ולכל סרי משמעתך
מאדם ובהמה ועוף מנות אפים : וכתוב עוד שבו איש
התחיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי בהולך רגלים
לדרכי והלוכי נתיבות ארצך : "מען ואמר שבו איש תחתיו
ישיבה זו לדרך מעבר ולא על דרך עקר ואמת בבידוריו:
כגון וישב יעקב בארץ מגורי אביו : ככתוב בסכות תשבו
שבעה ימים וגו׳ כי בסכות הושבתי את בני ישראל
בפרישת ענן ומכך וסבביו : וכתוב ופתח אהל מועד תשבו
יומם ולילה שבעת ימים במקדשך , "חבריהם ודומיהם כגון
וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים , בדד ישב מחוץ למחנה
מושבו וישבהם לבטח בארצכם וישב עמי בנוה שלום ורבי׳
בתורת אלהים באלה דומים , כי היא ישיבה לדרך מעבר
לפניך . זו היא ביאורם לעמוד ולקום ולנוע
בכל צרכי הגוף : ולא עוד כי אמר למטה אל יצא איש
ממקומו כל גוף : ואם לא היה גוף האיש קם ועומד והולך
ומתנענע בכל צרכי הגוף במקומות המושבתות מושביך ,
"וכן בכל חפצי גופו בתחתיו בגבולו : ובמקומו המושבת
ולא בגבולי׳ ובמקומות המחוללות ללכת ברגלו : איך היה
מזהיר אל יצא א״מ ב״ה יום שבתך : "היה די לשמוע
אזהרה שבו איש תחתיו : אלא להודיעך כי שבו א״ת היא
ישיבה לד״מ מכליל כל צרכי הגוף ודומיו : ותהתיו היא
מקום רשותו : כמו וישלח אבנר מלאכי׳ אל דוד תחתיו:
רשותו וידו נתן גם הוא אל דוד למלכו על כל ישראל ועריו:
וכן שאמר התחת אלהי׳ אנכי הברשות וממשלת וכח אלהי׳
אנכי לגזור ולתת לך ולד אחר שהוא מנע ממך פרי בטן
וכן ביאור אלה ודומיו : וכן באור התחיו זה שאמר
בבאור ישאוהו על כתף יסבלוהו ויניחוהו התחיו ויעמוד
ממקומו לא ימיש : וכן התהיך יוצע רמה ודומיו : וביאור׳ התחת
גופם : כי אם היה חפץ המצוה כזאת בעניניו : לא היה
אומר

אומר לשמור אל יצא א"ם ב"ה משאר ימי׃ : לכן באור דבר המצוה והיא כאשר ביארנו כי היא מקו׳ רשות ובמשלח ידו וכה נפשו וחפצו במקו׳ מושבת ארצך : ודן שני עוד למדנו יותר מזה : באמרו אל יצא איש ממקומו מה צריך להזהירנו שלא ניצא משא מביתנו בזה : אם לא נצא מחצר רשותנו אף ניצא משא זה : מרשותנו הרבן או דוא מקובל בחכמתך : "גלוי מגדו וביתו כי כתוב שלשים ונגדים נביאך מדבר : וגלה דוק זה ירמיהו ע"ה והזהיר בתורת אלהיך הדבר : ואמר כך ולא תוציאו מ"מ ב"ה וכל מלאכה לא תעשו מרמז אל יצא א"מ מהלכי ישראל יש בחכמה לבבך : "ביומות המקודשי׳ אסור ללכת האדם : במקומו המשבת להתלל בדרך ימי החול שילך האדם : חוץ לתפלה עבודה ה׳ ולקריאת תורתו ולמאכל ומשתה כנגדם , אבל בימי השבתות אסור לו לצאת לצרכי גופו וזה לבד לתפלת ה׳ ולקריאה ולמוד ואוהרת התורה מצות הפירם , ומשכילי נ"ע החמירו גם באלה לצאת ואשרי המשתמר במצות אלהיך , "אף להוציא משא עמו כבר אי כל ואפילו קלה עד נרה , כבתוב אלה משא בני קהת וכתו׳ לכל עבודתו ולכל משאו במשמרת : וכתוב וזאת משמרת משאם לכל עבודה׳ ולכל משאם קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו וכל כלי משכנך :

(קמח) . **אבן** עוד כתוב איש איש על עבודתו ועל משאו : מהם לארון מהם לקלעי׳ מהם לאדני׳ מהם למשי׳ מהם לבדים לקרשים וליריעות ולעורות ולהבלי׳ מיתרי׳ ויתדות כבדי׳ וקלים בעניך : "ביומות המקודשי׳ בכלם אסור לדבר דברי עלמא : ענין סחורות ומלאכות וצרכי׳ ולספר ספורי חלומות וחפצי׳ בעבר ועתיד ולנדור נדרי׳ ליום מחר לשלמה : כי כתוב בהם מלה שבותה מכל מלאכתך : "גמר אומר ששת ימים תעשה מעשך וביום השביעי השבות וגו׳ : וכתוב ושבתי העם ביום השביעי ועוד כתוב בחריש ובקציר השבות : וכתוב וישבתו שלשה האנשי׳ מענות את איוב המך : "דבר צווי כל שהוא המצוה לאחרי׳ לעשותו בימי חול היא נחשב כעושה מלאכה : כן המצוה ממי חול להעשות בימי קדש היא הנקרא עושה מלאכה : כבתוב ויכל משה את המלאכה : וכן שלמה את הבית ויכלהו ויעש שלמה את כל הכלי׳ האלה אשר לבית ה׳ ותשלם כל המלאכה : וכתוב ויכל אלהי׳ ביום השביעי ודברו ומאמרו הוה עושה מציין כבתוב ויאמר אלהי׳ וגו׳ וכתוב בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבא מרומך : "דמחשבות ודמיונות הלב ומשפטי׳ ודרכוכים ועסקי׳ שאין מתורה אלהי׳ אסור להשיב בימי קדש בדעתך : אי תהגם והעמיד׳ בדעת להכנס לעשות׳ בימי חול אסור עליך : כי בשם מלאכה נקראו באזניך : "והיא הכתוב הוי חושבי און ופועלי רע על משכבות׳ באור בקר יעשוה וגו׳ וכתוב גם מתרפה במלאכתו אח היא לבעל משחית : וכתוב ואקום ואעשה את מלאכת המלך : וכתוב ויבא הביתה לעשות מלאכתו הם דבריי המחשבות ועסקי העול רעיונות לבבך : "זה היא שאמר והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים : וכתוב הבן בחרן מלאכתך וגו׳ אף להגות ולדקדק דברי הוצינים חוץ תורת ה׳ מאדות ענים אסור לך ולעמך : "המצו הכתוב שאמרנו כי בשם מלאכה נקראו שנ׳ ואקום ואעשה את מלאכת המלך : אף לקשר חבלים ואזורי׳ ולהתירם חוץ צרך הגוף אסור כמאמרנו : כי מלאכה היא כבתוב עושי מלאכה במים רבים נשקים׳ יורדי ים :
"מ.נה והעתקה כלים המוכני׳ ממקו׳ אל מקו׳ בתוך הבית בימי קדש אסור כי בשם מלאכה נקראי׳ שנאמ׳ ויביאו עושי מלאכה במחית מהיכן : "הוי שאמר הבן בחרן מלאכתך : והיא שהמנה והמדיר שרך ובירך ממקו׳ אל מקו׳ הפנך , וכתו׳ כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם כי כהור יענין מלאכתך , וכן כל הכשלי מאכליות ומשקים ודריכה׳ בהם ומדידת כלי מכלי כלי׳ נגללות בבית מלאכה : דנאמרה בספרך : "כן מנורות ונרות ומטות וכסאו׳ והבלי׳ וכל כלי עצי׳ וכלי נחשת וברזל וכלי עופרת וזהב וכסף וכל כלי מרבות וכלי חרש ואבן ומאכלת וחרב וכלי חרש ואבן ומאכלות חרב וכלי קרב נגללי׳ במלה כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם וכל דומיהן בחכמת לבבך אסורי׳ לטלטל׳ בימי קדש כי בהם מלאכה נעשית והם דברי׳ מוקצי׳ לא לצורך יום קדשך : כבתוב איש איש ממלאכתו אשר המה עושי׳ במשכן אלהיך : "לכל אלה שהזכרתי את המלאכות האבות והתולדות : ארבעי׳ מלאכות חסר אחד : ביד נעשית ונגמרות ונבחרות : או מאליהן נגמרות ונבחרו׳ בעיניך : "מכל אלה ובאלה נבללות במצות שאמר זכור את יום השבת לקדשו , ובאורו זכרהו כל ימי החול טרם יבוא בעתו לשמרו ולקדשו , כבתוב במשנה התורה שמור את יום השבת לקדשו , או שמרהו בכלי המיר בלבבך כל ימי החול וזכרהו בעת שבוא לקדשו , או זכירה ושמירה הפין אחד מהם כבתוב למען תזכרו ועשיתם וגו׳ וזכירתם את כל מצות ה׳ ועשיתם אותם מן כל הזוכר שומר בדבר בסופו ועד ראשו : והמלאכות לשני פרקים נפרקות הנתהלות ביד ונגמרות הן פרק אחד לראשו , והנתהלו׳ ביד ונגמרות מאליהן באחד להקישו , כלם מלאכות נקראו והן שוות עם תולדותיהן בחכמת דעתך : "מחרישה וזריעה והפורה ורציעה וכתיבה ובנין ודומיהן , וחרש ברזל ונחשת וצורף זהב וכסף וכל כלי מתכות וחרש עצים ואבן ושחטה והפשטה ונתיחה ודומיהן : הן שאין להן תולדות הנתהלות ונגמרות בידך : נתהלות ביד ונגמרות מאליהן עם תולדותיהם , הם כגון שלוח המי׳ בגנות ופרדסי׳ : ושדות וכרמים ודומיה׳ : כנתינת חטים לרחי׳ ובהושת שמני׳ וסחיטת יין ענבי׳ ותמרי׳ וכל פרי עץ ודומיה׳ : והבערת אש בעצי׳ וקוצי׳ ובמנורות ונרות ועששיות ולפידי׳ ואבוקות ודומיה׳ : שכל האדם לבטלם מכחו אסור לו להניח׳ להעשות ביום קדשך : "נגדם ועקרם בעבור כי היא המערי׳ עשית׳ ומלאכת׳ : והיא חיב ואשם מה׳ בעשית׳ : כבתו׳ כי תצא אש ומצאה קוצי׳ ונאכל גדיש וגו׳ שלם ישלם המבעיר את הבערה כי היא המגרים שרפתם וכליתם , וכן הפורש רשתות ומכמורות וכבלי ברזל ועצי׳ בימי׳ ובנהרות ובאגמי׳ ובדרכי׳ ונתיבותם , לצודד חיות ועופות ודגים מטרם יום קדש ללכוד רוחותם : ונלכדו בימי קדש הלא הוא הצד צידו והלוכד בפח יקוש מלכודתם , הן כל עושה אלה שהזכרנו ודומיה׳ מטרם יום קדש ונעשית תולדותיה׳ בימי קדש היא העושה המלאכה , והמחלל ימי קדשך : "סדר משקל מלת לא תבערו במלת לא תנחשו ולא תעוננו : לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו במסוני , לא תקרבו לגלות ערוה : לא תעשו לכם אלילי׳ : לא תעשו עול במשפט ודומיהן בתורתך : "עקר פירוש מליצת המלות האלה מבליתי היות ההוה : כליום׳ מה שעושה האדם ומה שעושה שלא יעשה עוד ההוה : לכן מלת לא תבערו אש אוסרת ההוה וההוה שהיה מטרם יום ומה שיהיה ויעשה ביום שבתותיך : "פתרון ביום השבת : מבליל יום אורו היום וערב יום שבת : כמו שנא׳ ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה׳ והיא בטרם יום שבת : כבתוב לשום לחם חם ביום הלקחו : וכתוב ביום הכפורים העבירו שופר בכל ארצכם ולא יכשר העברת תקיעת שופר ביום השבת , כי הוא החול ליום השבת : אף שחרור ודרור העבדים מטרם יום הכפורים היה ראוי להעשות בהם כי היא מלאכה כבתוב והעברת שופר תרועה וגו׳ וכתו׳ וקראתם דרור בארץ לכל יושבי נחלתך : "פירוש דומו עוד : כגון שאמר ביום שיזועו שומרי הבית וגו׳ : והיא בטרם שיזועו ויתעוותו יסודי הגוף יוכל האדם לעבוד את ה׳ ובכל מצותו לעמוד וכן שאמר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד לעבוד : וכן שאמר לא תחסום שור בדישו והיא בטרם דישו אפילו אם יחסמנו בטרם דישו אסור היא להביאו בדישו הטוב להיות כך שירגע ויעבוד : ולא יאכל מנעשי כי רחמו על כל מעשיו במ מצוה כתוב רחמו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד : וכן שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך : יען פריה ורביה תתקיים ותעמוד : וכן לא תבשל גדי בחלב אמו שלא יאכל הפרח עם מקצה השרש כי היא אכזריות בלב אשר בזה התמיד : ובזאת יעשה לפני אלהיך : "צדקתי כמו שנא׳ ויכל אלהים ביום השביעי וגו׳ , וישבות ביום השביעי וגו׳ : וכתו׳ ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם ודומיהן :

כלם

כלם בטרם יום מזריעי : ומעשה יציאת האש ושריפתה
מודיע על כל התולדות שבדומיה שבין בטרם יום עושם אדם
ובין בו ביום הוא העושה וישלם לנזק כך מודיעי , ככתו׳
שלם ישלם המבעיר את הבערה כפי נזקי המגיעי , ושלח
שועלי׳ עם לפידי אש של נזיר אלהי׳ מושיעי , ששלח בקמות
פלשתי׳ אף זה ישעשעי , ככתו׳ ויבער אש בלפידי׳ וישלח
בקמות פלשתי׳ ויבער מגדיש ועד קמה וגו׳ וכתוב ויאמרו
פלשתי׳מי עשה זאת ויאמרו שמשון חתן התמני נזירך,״צדייתו
וצביונו והפצי היה מטרם מעשה והיבוהו גם הם מחכמת
דעתם כי הוא השורף : יען זאת הלכו פלשתי׳ ושרפו למי
אשר הרעו לשמשון כי הם הגרימו בתחלה רעה פלשתי׳
משמשון השורף : ככתו׳ כי לקח את אשתו ויתנה למרעהו
ויעלו פלשתי׳ וישרפו אותה ואת בית אביה באש , תמור
והר ... הנעשה להם משמשון השורף כן אש שיצאה
ואכלה גדיש וקמה בלי דעת המבעיר גם לזה חייבו
האלהים שישלם השורף : על אחת כמה
וכמה העושה בדעת בחכמתך : ״קובץ מדורות אש: ועורך
מנורות ונרות ועששיות ואבוקות ולפידי אש , מיום ששי
להיות בשבת מאיר באור אש: הלא הוא ברצונו הגרים שתי
הלולי׳ ביום קדש בעירת וכבוי של אש : ואכילת שמנים
ופתילי׳ ודומיה׳ כאכילת מדורות האש : ונעשית מלאכה
בימי הקדש מהגרמת הקובץ והבוער באש , וחלל ימי קדש
ה׳ עליו וכדומיו המגרימי׳ בדבר כתו׳ הן כלכם קודחי אש
מאזרי זיקות לכו באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה
זאת לכם למעצבה תשכבון : וכתו׳ והיה החסון לנעורת
ופועלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין מכבה יאמר אלהיך:
״רק תולדות הנעשות מאליהן שלא מכחנו כי אם מכח
בוראנו כגון הבנייני׳ המתיבשי״ מרוח ואויר אלהינו :
ונטעים וזרעי׳ הנצמחי׳ מרוח וכח הארץ , וכן השלכת
זרע האיש ברחם האשה לקיי׳ מצות פרו ורבו שאין בנו
יכולת למנוע הולדת הנעשית בהם בימי קדש , מעושה
נפלאות ומחדש בכל יום מעשה בראשית בעולמך : ״שאור
המתנפח מאויר וכח והגרמת אלהיך : וצביעות צבעים
ועבדנית עבדני׳ ועורות מושמות במלח ובחומץ ודבש ויין
ומים עם המה ושעורה להעשות שכר ודומיה׳ המעשי׳ הבאי׳
להשההה עולם ומכח אלהינו , אף הנקראי׳ שם אחד
בתהלתן ושם אחר בסופן כגון הבונה אחד והמיבש אחר:
הזורע והנוטע שם אחד , והמצמיח שם אחר, הלש הלחם
שם אחד , והמנפה אחר : הקובץ והמאסף מים צביעות
ועבדנות ופירות בכלם שם אחד , והמבשל
ומתקן בשולם אחר בחכמת רעתנו :
אין אנו חייבי׳ לבטל׳ שלא להיות בימות קדשנו , כי הם
ממעשה עושה אחר נעשות ולנו אין יכלת למנעם לנו :
אך אם לעשיה׳ קרוב לימות המקודשי׳בצדייה וערמה אסור
אלינו , כאשר חייב לעישה דבר בצדייה בתורתנו : ככתו׳
ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדייה וימת : וכתו׳
מות יומת המכה רוצח הוא וגו׳ כדין תורתך : ״תמורתם
דתולדות שאנחנו יכולי׳ לבטלם : בלי שחות עולם : ושם
אחד להם מתחלתם ועד סופם ושחוה לא יעשה בהם
כמלאכות שהזכרנו בעניגם , כענין שלוח מים בגנות ובשדו׳
וכרמי׳ ותמים בו , וסחיטת שמנים ודבש ויין ובעיר אש
במאכליו וכל דומיהם בתקונם : ופרישת בגדי׳ רטובי׳
קרוב לשעה ובנהינת תבשילים ומאכלות ומשקי׳ בחמימות
אש ושמש , ובארות ומעיינות מים להתחם׳ ולהתקרר
כהפצנו והאהינו חייבי׳ אנחנו למנעם מבעוד ימי קדשנו:
וזולת רוח ואויר עולם של בוראך :

(קמו) תבשיטי נשים עדי זהב וכסף ודומיהן :

אסור לנו שנצא עמם במקומות
מחוללות בימות המקודשי׳כי לא נקראו מלבוש כל כלי עדיי
זהב וכסף ודומיהן : ככתוב וככלה תעדה כליה מודיע
נביאך: ״שם לבישה לא קרא לאמר וככלה תלבש כליה :
וכגון שאמר ואעדך עדי וגו׳ : ותעדי זהב וכסף ודומיהם:
ככלי זין אסורי׳ על אנשיך ונשיך : ״רוממות וגודל והדור
ימי קדשו היא להלל לאלהינו , בתפלת עבודתו ולהתענג
בקריאת תורת קודשו ולאכול ולשתות די מחייתו וקיום נפשי:
ולנוח מעט במשכבך ולטלטל עוד מצות תורת אלהיך :
״קרא אומר והתענג על ה׳ ויתן לך משאלות לבך : הוא
שאמר וקראת לשבת ענג וגו׳ וכתו׳ נשי עמי תגרשון מבית
תענוגיה מעל עולליה וגו׳ , מלמד להיות האם והאב עם
בניהם ועולליהם יחד בישיבה אחת לשמוח כדי מחיית׳
ובשמירת וקריאת וקיו׳ תורת אלהיך , לכן אמר וקראת
לשבת ענג לקדוש ה׳ מכובד וכבדתו מעשות דרכיך : לא
להשתכר במזרקי יין ולשיר שיריך : ״צופתו הגיד הענג
והכבוד של יום שבתך : ככתוב להגיד בבקר חסדך
ואמונתך בלילות , וכתו׳ מזמור שיר ליום השבת טוב להודות
לה׳ נורא תהלות: היא להלל ולשבח ולכבד הגדל לאלהים
אשר לו נתכנו עלילות , ואפית ובשול תנוריך : וביעור
אש ונרותיך ועששיותיך : ״צרופם שתפריד ותבירם
מיום ששי טרם יום קדשך : כי הם דומים כהשקאת הגן
וכרם ושדה וכתשם ברחיים וסחיטת שמניך ויינך ודבשך :
וכל דומיהם כאשר הזכרנו למעלה ובשכמותם
בחכמת לבבך : ״פירוש מלת בעיר מכללה
תחלת המלאכה וסופה: כי מתחלתה ועד סופה בעיר נקראת
ולא בשם אחד נקראת תחלתה ובשם אחר סופה ככתוב
והנה הסנה בוער באש וגו׳ וכתוב בסופה מדוע לא יבער
הסנה : שלית אלהיך : פסוק כי תצא אש ומצאה קוצים
ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את
הבערה: ואחר שבזו המלאכה מראשה ועד סופה שם אחד
בערה : כל זמן שבוערת הבערה הוא המבעיר והמחלל
ביום קדשך: ״על כן מי שהבעיר טרם ימי קדש עשה האב:
והתולדה של אב נעשית בימי קדש היא מלאכת האב :
הלא הוא הגרים התולדה הנעשית והוא המחלל ועושה
באבות ותולדות בחכמתך : ״סדר אבות ותולדות שוות
בחלולם: והוא המגרים עשיית תולדת האב הבוערת לדברים
ואבולם: בפטירת מים בגן וברחיים ושחיטת כל יינך ושמניך
ודומיהם לפניך, ״נודעי לנו עניני אלה יחד כלם בימי קדש
אסורים ממלאכות! גדולות ועד צעירות בין שתעשו לך
בידיך בין ביד אחרים מצויך : ״נגדם וכדומיהן אף גם
כל אגרת וכל משא בשליחות על ידי אחרים: קרוב לשעה
מימי החול לימי קדש אם בשכר ואם בחנם אסורים : וכן
כל נתינת מלאכה על ידי אחרים : לעשיתם בצדייה ביום
קדש להשיבה לבעליה ביום ראשון אסורים ותמורים להעשות
ולהתקיים מאליך : ״מענהו כמיהו כי כמו שאסורה הזריעה
בארץ בשנה הששית שתצמח ותהיה בשנה השביעית למחיה
להשיות: הן כל אלה ודומיהן אסורים עליך: מציה לאחרים
ועושים תחתיו מצויו הוא כעושה בעצמו נחשב : ככתוב
ויכל משה את המלאכה : ויבן שלמה את הבית ויכלהו ,
ויעש משתה לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר ודומיהן
בעושה נחשב אע״פ שאחרים היו עושים כדעתך : ״לדומהו
כן הרוצה והמחריש ומקבל בדבר: ואפילו שלא צוה ורואה
ושומע ומקבל נחשב כעושה אותו הדבר : ככתוב הרצחת
וגם ירשת באחאב נדבר : אם ראית גנב ותרץ עמו ועם
מנאפים חלקך: ״כתוב עוד יען התחברך עם מלך ישראל:
ביהושפט הצדיק מלך יהודה איש אל : מכל אלה ודומיהם
שהזכרנו ירענו כי המתחבר בעושי רע ועם המחללים
במקומות המחוללות למען הנאת נפשו ברצונו נחשב כעושה
והוא מחלל קדושת האל : ככתוב אל תתרע את בעל אף
ואת איש חמות לא תבוא פן תאלף ארחותיו ולקחת מוקש
לנפשך: וכתוב בה אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם:
ונהגת באחריתך בכלות בשרך ושארך : ״יותר עוד פי כמו
שאסור לאדם ללכת בדרכים מחוללים וידבר דברים : או
ישמע דברים דברי עלמא דברי סחורות וקנין וממכרי׳ : או
דברי עצית תקונים או דברי חפץ התר ואסורים: או לשבת
עמהם לשמעם כל אלה למען אהבת בני אדם וקרוב ושאר
בשרים : הוא מחלל כמותם יום קדשך : ״טוב הדבר הזה
כן שלא ישב בבתים מחוללים : מכל חלול מחללים: וישמע
ויקבל או יראה ויעיין או ישמע דברים מתחללים : או יענה
וישיב למחללים: למען נשיאת פנים ואהבתם מפני הנאתו
מהם או יאכל וישתה עם העושה החלול וגלולים : מכל
המלאכות ומדברים דברי חלומות והפצים שהזכרנו לפניך :
״חפץ רוא על זה בעבור שרווית על זה מהם או עקב הנאת
גופו ונפשו אסור לו : כי אם כן גם בזמן הפתוו יום קור
וחרף ישב במדורת אש או במרחץ לחום לו : או יטבע
בים ובנהר בקיץ לקרר חום לו : או יקרר ויחמם מאכלו

למען הנאה נפשו אסור לו בימי קדשך : ״זכרו ודומהו מי
שהלל ואפה ובשל ביום קדש : אסור לשומר ומקדש יום
קדש : ללכת אל ביתו ולאכול מהנאתו כל שהוא להנאת
גופו אם במאכל אם בראייה אם מריח כל שהוא לשעשע
ודנאה נפשו ביום קדש: חוב עליו להרחק ממקום מחולל
ומכל דבר מחולל ביום קדשך : ״ויען זה כי הכתוב הזהיר
ואמר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם כי כמו שאנו חיבים
לשבות בנפשנו ובנינו ובנותינו ועבדינו ואמהותינו ובהמתנו
כמונו כמוהם באזהרת תורתך :״הלא ככה ראוי לשבות גם
בתינו ומושבותינו: מכל חלול מלאכה ומכל מחלל כי השביתה
לנו ולמושבותינו ככתוב שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם
אפילו בגלותנו : דומיהם חקת
עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא
תאכלו : וכתוב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם
תאכלו מצות ודומיהם בתורתך : ״דברו הוא כאשר הזהיר
את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו : אסור לאדם
להנאות מאפייה ובשול וקרירות וחמימות פירות ומאכלות
המושפות במקום חמימות אש או במעייני מים ע״י המחלל בין
בשגג בין בזדון יתקררו או יוחמו או יבושלו בימות המקודשין
״גם כמוהו שאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם :
כן אסור לאדם לראות ולהנאות מאותו החלול המחלל
בבתים לפניכם : למען ריוח נפשו אם קרוב או אם
נכרים שלו באהבת וחניפות אחיך : ״בישיבה לשבת
עמהם ולדבר דברים וחפצים לשמעם : או להתפלל עמהם
או להורותם וללמדם תורה בעד ריוח והנאת גופו ונפשו
להודיעם : אסור לו בחכמת דעתך: ״אכן כמו כן אסור
שנרויח מהשכירות שכירות דירותינו בתינו ומרחצאותינו
ותנויותינו: או להיות חברים עם המחליפים בטחינת הרחיים
ותנורינו ושורינו וכל בהמתנו לקחת ריוח של ימות המקודשים
אסור לנו : כי אם נפרש ונפריד להם ימות המקודשים שלא
נקבל בם שכר או ריוח מבחורותם וחלולם לנו : כאלה
ובדומיהם אסורים בחכמתך :

(קמז) **אף** כן נפשנו ועצמנו וגופנו להטריח בימי
קדש כשבירים : כגון ללמוד תורה או
לדרוש או לענין תפלה ודימיה׳ בצדייה יען לקבל ריוח והנאה
מקריבות והנאת שארים או נכרים אסור לנו לקבל מהם
שכרים: זולת אם האיש ההוא מזומן להתפלה ולדרשה וללמד
בכל השנה לא יחשב בה כלל ימות השנה ימות המקודשים
כי אם יורה לפני הממנים אותו שלא יקבל בם שכרים: וכן
שדותינו וכרמינו שנתן ע״י אריסים המחליפים להתקנם ולחלק
פירותיה׳ אינו אסור כי אין בם טרח נופל על שדותינו
וכרמינו כטורח הרחיים ודכיותו ובטורח בהמתנו ובלוי
דירותינו ואינם שוים בדמיון ובאורים: אבל דומים כהבואת
ארץ כנען שהיו עושים שבעה עממים בכל ימי השנה ובימות
המקודשים אף ארץ שכם שנלקחה מזמן יעקב אבינו ע״ה
ודריה אחרי כן היו זורעים ומתקנים והבואתה הותרה לבני
ישראל וכן עבדי חירם המביאים לשלמה ע״ה זהב ואבן
יקרה מאופיר ועצי ארזים ואלמוגים ובן כהורות וכל פרי
המתכנים המחליפים בימות המקודשים והם מותרים לנו
כבחורים המביאים דאג וכל מכר בימי עזרא בשערי
ירושלם זולת ימות המקודשי׳ והם מועדי אלהיך : ״בימות
המקודשי׳ אסור לנו לקבל בכל פנים ולהערי׳ כלום ערמה
בם : ככתוב ואריבה את חורי יהודה ואומרה אליהם מה
הדבר הרע אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת ואף
לא נקבל כל מחלל לבוא בדירותינו ולהלל ויזהר אם משא
בידו או כלום אלינו להקריבם: כי אם נכגור דירותינו להיות
בם שבת כשאמר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם בם :
ככתוב ויהי כאשר צללו שערי ירושלם לפני השבת ואומרה
ויסגרו הדלתות ואומרה אשר לא יפתחום עד אחר השבת
ומנערי העמדתי על השערי׳ לא יבוא משא ביום השבת יום
קדשך: ״גם להוציא חצי גופנו או ראשנו או ידינו מרשות
יחיד לרשות רבים: לשבת חציינו היות הנה והנה או לרוק
רוק פינו לרשות רבים : או לשאת ולהשליך כלום או להת
מיד ליד או לשבת בשתי רשויות ולדבר דברי׳ וחפצים :
אסור לנו ולבנינו עד עולם בתורתך : ״דבר

והזהיר ירמיהו ע״ה על כל אלה באזניך: מכח תורת אלהינו
שאמר אל יצא איש ממקומו וגו׳ ואמר ולא תוציאו משא
מבתיכם ביום השבת להורותיך : ועוד אמר ישעיהו ע״ה אם
תשיב משבת רגליך עשות חפציך וגו׳ ואמר וכבדתו מעשות
דרכיך : ״הנאמר אם תשיב משבת רגליך : הוא שאמר
אל יצא איש ממקומו וגו׳: והוא עירו ומקומו המוגבל שהוא,
מושבת ובו שבת מכל מחלליך: ושאמר עשות חפציך ביום
קדשי לפניך : הוא שאמר את אשר תאפו אפו ואת אשר
תבשלו בשלו וכל חפצים חפצי גופך הנצרכי׳ אליך : ״וכן
דקדוקי׳ ורצון הלב ותאוות הנפש שהזכרנו למעלה ושנזכיר
בשני הפסוקי׳ האלה כגון תשמיש המטה שהיא חפץ ותאות
האדם לכל חפצים האלה : בנפשך ובעיניך אסור הוא לך
מכח תורתך: ״וזכרו הוא שאמר זכור את יום השבת לקדשו:
לקדשו ולכבדו ולא לטמאו בכל חפציך כל ימי קדשו אמר
לקדשו : הוא שאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם
למען קדושת יום כהן תורה לקדשו : כן קדושת יום שבתך
וכל ימי קדשך: ככתוב היום קדוש הוא לה׳ אלהיכם וגו׳.
וכתוב עוד כי קדוש היום לה׳ אדונינו בספר עזרא כהנך :
״חקקו וחרתו ופרשו בבאור קדושה זו מה היא נביאך :
ואמרו היו נכונים לשלשה ימים אל תגשו אל אשה : למען
טמאת הגוף להיות קדושים ביום קדש בכל טמאה וטמאת
אשה : ככתוב ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע
ורחצו במים וטמאו עד הערב גזר אלהיך בתורתך: ״טהרת
כל ימות המקודשים כזו היא ומכלל חפצך: כי אין בין שבת
ליום מועד אלא אכל נפש בלבד בביתך : להיות מאכליך
ומשקך מוכנים לפניך : ככתוב והכינו את אשר יביאו
וגו׳ וכתוב עוד ושלחו מנות לאין נכון לו : ואמר בימות
קדשך מפי נביאך: ״יען שלא לחלל בתקון והכנת המאכלות
והמשקים בימי קדשך : אף שלא להוציא ולהביא מרשות
לרשות שאינו מושבת בימי מועדיך ובימי שבתותיך אף
באמיר ע״ה שלא לנדור נדרי׳ ונדבות בהם ולא לאסור
ולהתיר כל חפציך בהם בימות שבתותיך : ולא
לכרות עצים ולחטוב ולשאוב מים לבער אש לתקן מאכליך:
אף לא להכות אבן לעשות תולדת אש בין קדש לקדש :
יען לבשל בשוליך : כי כל אלה מלאכות הן וראוי להיות
מוכני׳ הכל אליך וקרובים בבשוליך : ״כי מלאכות נקראו
וכתוב בם כל מלאכת עבודה לא תעשו : כי אין בין קדש
לקדש רגע חול אף שלא הצוה למחלל ותנהיגו בכל
ימי קדש: להביא לך אש ממקום מחולל ולא לעשות תולדת
אש בצדייה אשר יעשו גם הם כי חפציך הם ולא חפצי
שמים ולא תוכל לעשות׳ בימי קדש : זולת אשר ביארה
תורתך : ככתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה
לכם : לאכל הקרובי׳ בבשול לבשל ולאכול : וממשכילי
נ״ע אסרו הבשול ביום תרועה וחג סכות כי שבתון נקראו
ויותר מאלה חג השבועות כי הוא סמוך ביום קדשך: ולמטה
נזכירהו מעט מהרבה ואשרי המשתמר מכל אלה לפני
אלהיך: ״לכן דברנו כי כל חפציך אסורי׳ : זולת שביארה
התורה וחפצי בוראך : כגון עבודת התפלה בשירים
ומזמורי׳ : ולעמיד בפרישת כפים ולהשתחוות בכריעת
ברכים ולשבת בעקבי׳ לפני אלהיך ברעד וביראה ובשמחה
ובכוון לבך לפני בוראך : וללמוד וללמד קריאת והוראה
תורה צורך ובמצוות הזמן שעבר ובטלו בחטאתינו תעונות
אבותינו כהקרבת עולות תמידין ומוספין במזבח
מקדשך בארצך : ומצות מילה להמול בימות קדשך :
״מקרא כתוב וביום השמיני ימול בשר ערלתו : כגון עולת
שבת בשבתו : עולת חדש בחדשו בעתו : וכדומיהן
לדמיהו : אף כי היא ברית כבריה יום שבת וגם היא
מצוה קדומה כמצוות יום שבתו: וממשכילי נ״ע ה׳ש׳ה׳ע׳מ׳
החמירוהו ואסרוהו כחפציך ביום קדשך ומשום כי היא
מלאכה ורפואה תעשה בה לרפאתו : ועגן ראש הגולה
נשיא ישראל משכילנו נ״ע אסרו מתחלה גם הוא משום
מלאכה ורפואה : ואמר שתעשה בין השמשות ולמטה
נזכירהו בענינו ומליצתו : כי ראיות רבות וחזקות יש בזה
למחמירי׳ שלא להעשות בימות קדושתו : ואשרי המשתמר
ומתחזק בכל אלה עד יבוא ויורה צדק מאלהיך : ״נואם
היא

ריא שאמר עשית הפציך ביום קדשי שהפצי שמים מותרים לך: והפציך אסורים לך ביום קדשי : אפילו לטלטל משכבך ומצעיך ביום קדשך : "סמיכותיך ובגדיך לפרוש בימי קדש ולשכב בהם לרוח היום או להום היום אסור לך כי בשם מלאכה נקרא: ככתוב ויפרוש את האהל על המשכן וגו': וכתוב והכל כל עבודת משכן אהל מועד וגו' הכליל גם זה במלאכתך וכתוב ויכל משה את המלאכה קראו מלאכה בכל מלאכותיך: "עוברי ימים ונהרות שהוקרו בימי קדש בלי רצונם : אסור להם לשלות יד ולטלטל כליהם ממקום למקום או לשלות יד לקחת מים מן תוך הים ממקומות מעינם או לרחוין פניך וגופך או לשתותם בשהייתך: "פלגי מים ונחלים מקווי מים ובורות ההולכים במקומות מחוללות אסור לנו לשלוח יד בהם לשתות או להתרחץ מהם גופנו מצואה או ידינו ופנינו כמנהגך : "צדקתו יען כי אינם מוכנים לנו ברשותינו :והכתוב אומר והכינו את אשר יביאו וכתוב ושלחו מנות לאין נכון לו : בכל ימי קדשינו:לכן ראוי להבין לנו טרם ימי קדשך : "קרא אומר עוד את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וגו' אף מעיני מים שהם בבהי' אסור לנו לשאוב מהם מים ויעלו כי היא מלאכה לחוטבי עצים ושואבי מימיך : "רוממות מעייני מים שהם על גג הארץ : ובשלות יד נלקחי' המים הם כמוכני' לך לעולם בביתך בארץ : אבל להשים עליה' מאכלות ומשקיות להתקרר אסורי' בחכמתך : "שוה דומה כהשמת אפייתך ובשולך ומשקך בהנורך : למען להתחמ' ביום כגריר וכחיו כנפשך : כי מהגרמתך יבוא זה ואסורי' עליך: "הכירו אך אם הם מושמי' בארץ ומקרירות ארץ ומאויר העולם מתקררי' הוא מה' ומותרים לך בהרץ : כמו כן בבית התרף שירדו מעט בחמימות' נשארים או בבגדי' בימי הקור מותרים אליך :

(קמח) **תאנה** וגפן וכל אילן הנטוע בחצר ובבית מוכני' לך לבצור מזמן ימי החול ויוכנו לך ביום קדש : וכן אם מרוח יבוצרו ויפלו בארץ או מחלל הבצידם והפיל' בבית :כמוקצי' הם ואסורי' לפניך: "שדומה יערת הדבש כמו זה שהוא בביתך : ואם יצא ממנו דבש ונשפך לארץ או בדבר אסור לך או לכרות ממנו כי היא מלאכה כבציר עוללות ואשכולות דומה והוא כמוקצה לפניך בימי קדשך: או לכרות ולבצור מכל אלה: אם אתה בדרך חונה והתיך בחנייתך בתוך היער או בתוך הדרך יערת דבש או אילן פרי ונופל מהם ויוצא או מצמחי הארץ אסורי' לך בימות קדשך : "רשום הכתוב אומר והכינו את אשר יביאו וגו' : לכן מה שאינו מוכן לך אסור עליך : אבל כל פרי המוכן לך בביתך והוכל לכרתו בפיך לאכלו באכילתך המה מותרי' עליך : "קשים והתלולי' הנאכלי' מהכאת שבירת אבן: ובמאכלה ובכת יד ואגרוף אסורי' עליך מפני טרחך ויגיעתך ושבירת הכאת האבן : ומאכלת שהם מוקצים ואסורי' בחכמתך : "צורך יציקת יינך מכלי חביתך וכל כליך מותר לך: אבל אם צריך הכאת אבן ופתיל להתקנן להתחל מיציקתו : אסור לך לעשותו ולשתות יינך : כי אם מיום ששי יוכנו אליך : מן כל כלי סגור במסגר לפתחו במפתח להוציא ממנו מלבושי' וכל הפצים אסור לך : יען כי היא מלאכה בעל הדרים ואוצר לפתוח ולסגור בחכמתך : "פי ה' מזהיר על כל אלה ודומיהן ואומר עשות הפציך ביום קדשי : וראוי להיות הכל מוכנים ופתוחי' מסגירתם מימי חול ליום קדשי: אף לכרות במאכלת מאכלות או דברים אחרי' בהם אסור לך בימי שבתותיך : "על כי הוא כלי של מלאכה : ויולד ממנו פתאום חלול למלאכה : ברצון ובלי רצון שלא יולד מכלי הרודים וקערות כזו מלאכה : ועל כן אסור לך בימי שבתותיך : ואלה מותרים אליך :"כפק אין בדבר שנתוח בשר הי הוא מלאכה ממלאכת הכהן בקרבנות המזבח : שחיטה והפשטה וניתוח ורחיצה ודומיהן מלאכה : בבית מקדשך : "נגדו כמותו ניתוח בשר מבושל אין הפרש בניה' : וכמו כן אבטיחים וקשואי' ודומיהן אסורים להכרה במאכלה בימי שבתותיך אבל בידך ובפיך ראוי לאכלם או לכרתם ולהכרם כראוי חלקי' הלקים בחכמה להיות קרובי' בבריתה ד במאכלך בימי שבתותיך : "משקיות ומטעמי' של רפואות אסורים לך בכל ימי קדשך : ועריכת כל המאכל ומשקה להת ולשאת מותרי' אליך: אף לא להרחיצם כי זו מלאכה האופה והמשקה שמתקני' ומטהרים כליה' שלא לענין צורך אותו היום ואסורי' עליך : לפנים וידים והתחוני' ירוחצו מטנוף ומגאול:כי צריכין לזה בכל עת טהרתן : כי אין יכול האדם למנעם מגעול : ככתוב דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ לפני אלהיך : "כבוס בגדים מטנוף ומכתמי' ורחיצת רגלים בימות קדש לך אסורי' : כי יכול האדם להרחיקם ולהסיר' מעליו וללבוש בגדי' אחרים: אם הקרה פתאום ויטונפו ואם אין לו ראוי לשבת בבית בימי קדשך : "יחד כן גם הרגלים יכול להרחיצ' מבעוד יום : וישמור עצמו בלבישת' ולא יטנפם ולא יצטרכו לרחיצה עוד עד עבור קדושת היום : כי איננו נאנס בהם בטנופם כצורך שאר גופו : כי אם הקרה טנוף בם פתאו' יכהפם בבגד מטנופ' עד יעבור יום קדשך: "טריית המכות לחבוש בימי קדש אסור : כי מגרים לגופו רפואה וזה מלאכת הרופא ואסור : חוץ אם המכה לסכנת נפש שימות באותו היום יחובש ויקשר מעט לקיו' נפשך : "חין הנדרך בגוף האדם או מכע ושריון ואכן וקלע חנית והרב : יפתע ויכה במקום סכנת נפש יוציאוהו מן המכה ומן הנקב או נחש ישכנו או ישוקה בכס המות או ינזל מן הראש אל הקרב : יקשר המקום ההוא או ירפאוהו בכלום עד עבור יום קדשך : "זקן וטף ויונק שנפלו בבור או בנהר ובים ובאגמי': או שנפלה עליהם מפולה אבני' או בנינים או אילן או אם נפלה עליה או קורה או שטיפת מים ודומיה' אם פתע פתאו' נהיו לעיניך בימות קדשך : "ובה שעהא יבינו החכמי' כי עדיין חיים הם : או ירפאו מאותו הדבר יחללו יום קדש לקיום נפשותיה': ואם לאו לא יחללו עליהם יום קדשך: "הצרים ואויבי' הבאים להלח' לא ילחמו עמם בימי קדש: כ"א יכגרו הדלתו' עד עבור יום קדש, או יברחו כל איש בנפשו וימלטו מידי אויביך : "דעתם של לסטים אם להרוג בפתע פתאום יעמוד כל איש בנפשו , להחיות את נפשו : ואם יבין כי לא ינצל ימסור נפשו ולא יחלל יום קדשך : "גלויי ראייה אלה כשאנו מאבילי' לטף ועולל ביום כפורך : וחולה והלש כגאימי' אותו מים לקיו' נפשו אם יעטוף רוחם לפניך אף הילוד מן היולדת מתקני' אותו ומניקי' אותו יען קיו' נפשו וקיו' היולדה בכלום בחכמתך , אף בבריתה השורר והשליה וכל צרכי יולדתך : כן כל אלה בדעת בינתך : "בזאת כן דומה זה כבעילת זנות ונאוף אשר מסרה נפשה הנערה המאורשה לקיי' נפשה ולא חייבה בוראה ועושה , כי זנתה וניאפה ועברה במצות צירה אבל מלטה והצילה מן המית עושה , ככתו' ולנערה לא ת"ד כי אין לנערה חטא מות וכן בריתה שוררת הילד לקיו' נפשו שמוציא דם וקושרי' אותו כיו' שבתך כאשר אמרנו ומתקיי' ביום קדשך: "אכן ראוי כן אם במצוה אחת יעבור האיש וקיים נפשו , אבל במצות רבות לכפור ולחלל שם ה' יהרג ולא יחלל שם ה' גואלו וקדושו , צורו ובוראו ועושו , כאשר מצאנו בדניאל חנניה מישאל ועזריה , ומרדכי נביאך והסידיך :

(קמט) **אם** ירכב אדם על הספינה בים או בנהר ובאגם לדעת שלא יבוא עליו יום שבת מותר לו: ואם מקום הליכת רצונו רחוק יקרב ביבשה וישבות או יצא הוין וינוח לו , וכן היו עושים גם עבדי שלמה ע"ה כהשיג להם כזה או כי היו גרי שער והיו מחללי' ימי קדשו או כי היו תחת רשות מלכותו וגדלו : ועושי' כצווי מלכך : "בפתע פתאום אם יאנס והיה בים רכיבתו , כי לא יוכל לשבות חוצה אנוס הוא ושוגג וה' הסולח אשמת טגגתו , אבל אם בששי לדעתו , עשות בו ימי שבתותיך וימיה קדשך : "גמת הובתו אסור לו , כי רכיבת הים ברכיבת הסוס ביבשה דומה לו מעללו : זו מלאכת כוהרים ויורדי הים וזו מלאכת סוחרי ועוברי והולכי דרכיך : "דברו שאמר עושי מלאכה ב"ר ורכיבת הסוסים ממלאכת אנשי המלחמה והסוחרי' , והוא ההוא מאמר לא תעשה כ"מ ביום קדשך : "הוא שאמ' אם תמ"ר עשות חפציך ב"ק וגו' :

אף

אפעליית ורכיבה האילנים בימית הקדושי׳ לנופש נפשי : אסירה עלי ועליך : והיא כעליית ורכיבה הסוסי׳ : אף זו עלייה האילנים מלאכה המלקטי׳ פירות ובוצרים : ככתוב יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו כי היו כמנסים : וכתוב עוד עד אנה מאנהם לשמור מצותי ותורותי אמר אלהיך : "וזרעים האומות וקוצרים ומלקטי׳ פירות בימי קדש : ומביאי׳ לנו בימי חול מותרי׳ הם אלינו שנאכלם כי לא צוינום לחלל ימי קדש : כאשר אכל יהושע ע"ה וכל ישראל הבואת ארצך : "חפין נתינת כל דבר ביד הגוים לתקנ׳ : כגון נתינת מנעלים ובגדי׳ ושדות וכרמי׳ מימי חול מותרים להתם עד זמן רב לתקנ׳ : אבל להתם מיום ששי על מנת שיתקנו׳ ללקחם ביום ראשון אסור : וכן כמו זה כל דבריך כאשר ביארנו למעלה לפניך : "מעם נתינת זהב וכסף וכל דבר בידם : שיקנו וימכרו בימי קדש ויתנו החצי או פחות מן הריוח לישראל : אסור לנו כי מרצוננו וצווינו הוא כל מה שעושי׳ בידם : וזו כלל האמה אוסרת בעדתך : "ידמה זה כהשכרת בתינו ומרחצאותינו וחנויותינו והרחיי׳ שלנו : בידי הגוים ונקח השכירות ואסורי׳ כל אלה לנו : אף נפרש ונפריד להם בחשבונותינו חוץ ימי קדשנו העשו ימים אחרי׳ בחשבונך : "ככה נתינת זהב וכסף בנשך נתן להם : אבל בחברה אסור לנו להת להם : וכך השכיר לא יחשוב בשכירתו ימי קדשך : "לכך גם המשכיר לא יהנה כלום מן השכיר שלו בימי קדשך : כי אם יהלל וישבח לה׳ כמוך : ולענין אכל ולהכן גם הוא כאחד מאנשי ביתך וישמח גם הוא בשמחת עמך : כאשר ביארנו למעלה לפניך : "מלאכת השוער לעמוד לשמור שער אדוניו : וכן הנוטר לנטור הכרמי׳ והשדות בעינו וכן מלמד התינוקות להגות ולדבר למודו ודגיונו : זו מלאכתם לפניך : "ניב שפת הדורש והמליץ בקהל זו מלאכתו : וממנה כלכולו ופרנסתו והנאתו : וכן המרי והחזן של כניסה כל אלה מלאכה נקראו בעבודתו : ככתוב מה מלאכתך ומאין תבוא ברגליך : "שוחים ואומרי׳ לו מה מלאכתך : הלא יאמר הנשאל אני שוער למלך נוטר לכרמי׳ שומר שדות ואילני׳ : מלמד תינוקות דרשן ומליץ ומלמד הורתך : המליץ בכל לשונותיך : מרי והזן בבתי מושבותיך : "עוד כאלה אומר גם הכופר סופר מהיר אני : טווה משוה : תופר אורג רצען : צבע עבדן מבעיר אש ומכבה : צורף צייר דיין אכר וכורם : טבח קצב בונה סוחר חרש אבן חרש עצים חרש ברזל ונחשת קוצר בוצר אופה משקה המלך : שר אורוות סוסים אני : גלח כבל : מוכר לחם ובשר בסל : מוכר יין באשישות : מוכר פירות וירקות : רופא בשם הוטב עצים שואב מים : בעל מרחץ בעל רחיים חמר : בעל סוסי׳ ובהמות וגמלים מתקן שער במברק כוחל עינים משחק בקוביא מפריח יונים רועה בהמית אני : אומן ילדים וילדות אני וכל דומיהן בעלי המלאכות ארבעי׳ מלאכות חסר אחד ופרחיהן : כך עונים לשואלי׳ בלשונך : "פי ה׳ הזהיר ששת ימים העשה מעשיך וביום השביעי השבות : וכל אלה מעשי אדם הם וראוי מהם לשבות : וכן האורח כורת הדרכי׳ ומרקד במחולות והכות בתוף וחליל ועוגבי׳ ובמצלתיים ושופרות יובלי׳ ובנוריך : "צועה מצעה מטות ורוכב בהמות וספינות : ושוחה במים : והמראה במראות פנים ועיני׳ : ומגדל שער ומתקנו והמנפצו : וחורש וזורע ומעמר והדש והמכביר בכברה והלש והמנתח בשר והמולחו והמבשו והצולהו ומבשלו : ומפנה כלים ממקומות למקומות : ונודר נדרים ומקיי׳ עצות ומחשבות : ועורך עריכת כלים מוקצי׳ ושולח מים ושולח שליחות שאינ׳ לצורך היום : וסוגר ופותח מפתחות ונושא כלים מוקצי׳ : ומספר דברי עלמא והלוצות כאלה ודומיהן נכללי׳ בששת ימים העשה כעשיך וביום השביעי השבות בחרישך ובקצירך : "קרא אומ׳ וביום השביעי השבות מכל אלה ודומיהן : להודיענו ולהזהירנו כי אסורים עלינו שיעשם האדם ברעת שיהנה מהם בימי׳ הקדושי׳ כהן וכהן : אף כל אלה ודומיהן נכללים בלא העשה כ"מ או"ב ובתך : "ריות הגוף מיתר לנו : כגון אכילה ושתיה והנופה וצורך הגוף ועמידה וישיבה ודבור תפלה וקריאת תורה אע"פ שהן נכללים במלאכות מיתרים לנו : ככתו׳ אכלוהו היום כש"ה לה׳ אלהיך : "שור נגח ובהמה וחיה רעה וכלב רע המועדי׳ והמותרי׳ ובורות פתוחות ומעקה נגות ודומיהן : אף הטפי׳ ועוללי׳ המשתלחי׳ מאבות׳ ובעליהן , ועושי׳ רעה וחלול בימות קדשיהן : בעליהן חייבי׳ והם המחללי׳ ימות המקודשי׳ בהעלמת עיניהן , אף בענשם הם חייבי׳ כתורת אלהיך וראוי להם לשמרם או להזהיר׳ אם הם נזהרי׳ : והחיות ובהמות יקשרום בכבלי׳ וישמרום ולא יחללו ימות קדשך : "תוכן ראיית כל אלה הוא שאמר לא תעשה כ"מ או"ב וב׳ ועו"א ושו"ח וכ"ב וג"א בשעריך : אתה מכליל הבוגרים : ובנך ובתך הם הטפים ועוללי׳ שברשותך : וזו היא מלאכתם כשבירת עצי׳ ונשיאת והשלכת אבנים וכל דבר שיוכלו ודומיהן אסורים לך ממה שאמר וב נך ובתך ועבדך ואמתך ושאמר ושורך וחמורך שינוחו בקדושת היום : ושאמ׳ וכל בהמתך שתשמרם שלא יזיקו לאדם ולא יחללו מהעלמתך קדושת יום קדשך : כי שלך הם וברשותך נתלים וחיב אתה לשמרם כבנך ובתך :

\ (קן) **תקון** אזהרת הנביא עוד אומר וקראת ל"ע לק׳ ה׳ : פירושו להתענג בתפלה ובהגיון תורתו ובאכילה ובשתיה כתורת ה׳ , ככתו׳ והתענג על ה׳ ויתן לך מ"ל כאשר ביארתי והזכרתי למעלה וכל אלה שדברנו נכללי׳ במצות זכור את יום ה"ל ודומיהן לפניך : "שלא יצום אדם ויתענה בימי קדשך , אורות חלומות והבלי׳ ודברי׳ רעי׳ וצרות הנקראו׳ לך ומיתות טפי׳ ועוללי׳ וגדולי׳ ויולדיך , מכל אלה וכדומיהן אסורי׳ עליך משום עונג ימי קדשך : "רשום אומר וקראת ל"ע , אבל לצום ולהתענו׳ ולהתאבל על חלול כבודו ושממות מקדשו ועירו וגלות עמו וחלול יחודו ואפיסת קהלתו ועדתו והשמדתם והריגת׳ כצרת המן האגגי יבטל הענג , כמרדכי ואסתר והתסירי׳ ההם העל ש"ה ע"מ שצמו בארבעה עשר ובחמשה עשר וששה עשר לח׳ הא׳ בימי חגיך ודניאל שנתאבל וצם שלשה שבועים יום כן מותר עליך לבטל בענג : כי כן כתוב והשבתי כל משושה ח"ת ושבהה וכ"מ שמחתם שהיא שמחת עמך : "קורא עוד והפכתי חגיכם לאבל וכל שירכם לק׳ וגו׳ : אף להרחיץ ולהתקדש בטהרה טרם ערב ימות המקודשי׳ להתפלל אל עושך : "צדקתם אף להוסיף מגרש פני׳ ואחור בתחלת׳ וסופם : לקדש בכל ימות המקודשי׳ בלי גרוע כי אם עתי׳ מקודשי׳ בראש ובסוף להוסיפם : ומכל מחשבות סחורות עוברות ועתידות ודומיהן תפנה לבבך בכל ימות קדשך : "פעולת כל אלה נכללי׳ במה שאמ׳ וקראת ל"ע לקדוש ה׳ מכובד , ושאמ׳ זכור את יום השבת לקדשו להקדימו בקדושתו פנים ואחור כי הוא מכובד : כמגרש הערים המתווספי׳ בקרושת׳ בפניה׳ ואחוריה׳ בכל סביבותיהן יכובד , ואמר וכבדתו מעשות דרכיך : "עניינו ומליצתו דרכי האדם הם כל מהלכיו וחפציו ודברי סחורות ומשא ומתן והשמיש המטה שהיא דרך האד׳ , ככתוב ודרך גבר בעלמה , וחלומות ודברי עלמא וספורי׳ הם שאמר ממצוא חפצך ודבר דבר וכן משכילי נפשם בגן עדן אמרו דרכיך הוא שאמ׳ ודרך גבר בעלמה השמיש מטתך אסור גם מזה ומאשר אמרנו עשות חפצך ביום קדשי מכלל כל הפצך אסורי׳ בימות מקודשיך "שמח ובשר לשומר ועושה אלה , ואמר אז תתענג על ה׳ והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה׳ דבר כל ענינים אלה : ועוד כתו׳ אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר ימי הקדש שהזכרנו כל אלה , ומלת יחזיק בה זו פירושה בחכמתך "נועמו וטעמו על מצוות ודקדוקי׳ שהם קלים בעיניך , שהם אסורי׳ בימות המקודשי׳ להעשות מאליך : כפרישה מפרשיך ההיך והיא נקראת מלאכה בתורתך : "מקרא כתו׳ ויפרוש את האהל על המשכן : והוא בגד העליוני מלמעלה ליריעות שט על גג המשכן : והיא נקראת מלאכה שנאמ׳ ויכל משה את המלאכה בתורתך כאשר בארנו למעלה לפניך : "לאחת כמה וכמה שרחין איש גופו או בגדיו מטנוף או קערות יטהר וינקה ירקות וכרות במאכלה מאכלות או באבני׳ לשבר פירותיך ומאכליך :

כלום

"כלים יטלטל או שיריק כלים אל כלים או לכרות חוטי' ושער גוף ולקרוע בגדי' ודומיהן , ואיה הכתוב ובן אדם יחזיק בה , וכתוב שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע: כל דבר רע הנעשה ביד פתאום ופתע קל וחמור וכמו הן : לעשות כזאת לפני אלהיך : "יחר אף המשיב את האויר והרוח בפניו או בזולתו בימי חום כעושה מלאכה המשיב הרוח שהוא מנענע דבר העומד בעולם במהכונהו והיא מנענעו ומביא קור במקום החום. כאיש המטלטל דבר ממקו' למקו' וכפירש משכבו ומנענע רוח העול' לרות היז' מרוב החום , בימות קדשך : "טעמי הוא כמוהם המונע המפיח כפיו : או בבגד או בכל דבר המשיב ואפילו בידו ומכבה את האש בימי קדש הוא עושה מלאכה כי היא כאיכות מלאכות מחוברת המבעיר והמכבה בפיו : או בידו בימות מקודשיך : "חבור אש בשמן ובכל דבר המודבק עמו ובוער : אם נעלם מעיני אדם ושכחו בביתו בימי קדש ובוער : אמרו משבילי ג"ע יעבור ויכשר שיכבהו ולא יחולל כל יום קדש כשהוא בוער: כחמץ הנמצא בבית שנוציאדו בימי חגיך : ומהם אמרו לא יעשה כזה בימות קדשך : "זה הוא בדעתי אם הוא בשגג נהיה ועזוב בבית: העזבון אינו מלאכה והכבוי מלאכה וראוי לכסותו ולהניחו : ולא יטלטל באותו הבית : בכל יום קדשך : "הן כל אלה ודומיה' שהזכרנו נכללים בדבור זכור את יום השבת לקדשו : ששת ימים תעבוד וגו' ואמר זכור ובמשנה התורה אמר שמור את יום השבת לקדשו : מכל חפציך : "דינם ודרכם אחד הוא זכור ושמור : כגון שאמר וזכרתי את בריתי יעקב ,שומר הברית והחסד,זכר חסדו ואמונתו לשמור: לעולם אשמור לו חסדי כתיב לדוד מלכך : "גם שאמר למען תזכרו ועשיהם: ושמרתם ועשיתם ודומיהן כלם פרוש ענין מליצתם : ואמר זכור את יום השבת הנקדם במדבר סין עליהם : על כן אמר זכור את יום השבת לקדשו לפני אלהיך : "בכל ששה ימי מעשיך הזכרהו ושמרהו בלבך: למען לקדשו ביומו ביומו בכל מאודך : ומקצת מלמדי נ"ע אמרו זכרהו בכל ימי מעשיך : ושמרהו ביומו בקדושך: אם בים תהיה ואם בדרך רחוקה תגביל לך מקום בקדושתך : שלא יחללוך מחללים בכל עבריך: וכן בביהך תהיה מקודש לקדש ימי קדשך : אף זכרהו להוסיף הוספה ומגרש מיום ששי עליו בהתלתו ומיום ראשון באחריתו : אף כך כל ימי קדשך ככתוב בתורתו : מערב עד ערב תשבתו שבתכם: בכל ימו' מקודשיך : כאשר בארנו למעלה נגד עיניך :

(קנא) **אמר** לקדשו הוא שאמר וקדשתם את יום השבת לבלתי עשות מלאכה להכליל

כל חפציך ומחשבותיך לקדשו מכל מלאכה כתורת אלהיך : "בני בירב אחינו פירשו ככה בהלכות פסוקות של שבת שלהם אמרו זכור את יום השבת לקדשו : זכרהו על היין בכניסתו מכאן סמכו חכמיה' על קדוש היום ביין מתורתך: "גם חג המצות מניין ת"ל תזכור את יום צאתך מארץ מצרי' : חג שבועות מניין ת"ל וזכרת כי עבד היית במצרי' אתה ואבותיך : "דברו כזה בזכרון תרועה ובחג הסכות מניין ת"ל וזכרת כי עבד היית בארץ מצרי' ויפדך ה' אלהיך וגו' שלש זכרונות אלו מודיעות קדוש ימי קדשך בזכירת כוסות יינך : "הלא כל שומע זאת יבהל ויחרד ויהר לבו בקרבו : כי מה ענין זכור אצל היין והיין אצל ענין זכור בנתיבו מי ששניה' למר בעיניך : "וזכור מן היין או מן יין זכור : ואנה כתוב אזכרת היין בענין זכור : והלא משני כתובי' התורה נדרשת זה כנגד זה ואנה כתוב היין בתורתך : "זכירת בי"ג מדות התורה נדרשה: וכתוב בה דבר למד מראשיתו ודבר למד מסופו ומליצה' מתקוששת ומתאוששת : בחכמת לבבך : "חפצו ואזהרתו וזכירתו של יין אנה נזכר ללמוד ממנו : ולא עוד נאמר להם בזה אם קדוש היום בכמיכות היין וזולתו אין הימנו : אם כן הנזירי' וכל שלא היו שותים יין בישראל לא היו מקדשי' את יום השבת וכל ימות המקודשי' במונו : אף בני יונדב בן רכב בימי המלכות ועד היום הזה שלא היו שותים לא היו מקדשי' הם ובניהם עד עולם והיו מחללים ימות מקודשנו ולמה לא הוכיחום על זאת

נביאינו והם וכל נזידינו אף כדבריהם שלא כהוגן היו עושים כללם : ולמה קבל מעשיהם ונזירותם אלהים וקראם קדושים : ככתוב כי קדוש הוא לאלהיך : "טענו עוד ואמרו בתחלת הלכות פסוקות של שבת זה : אמר ר' יוחנן משם ר' שמעון בן יוחאי בזה כל המצוות שנתן הקב"ה לישראל עמך : "יחדו נתן להם כלם בפרהסייא חוץ משבת שנתנה למשה בצניעה : שנאמר ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים וגו' כלומר בסוד הודיעה : כאדם שיש לו סוד ומדברו בלחש בינו לבין חברו מאחיך : "ככה דברו הקב"ה בסוד ובלאט ולחש : ומשכילי ת'ש'ה'ע מלונם אמרו בלב ישר בלי כחש : איך נפרש דברי אלהים חיים בזו באזניך : "לאורה הם גלויים ומפורשי' ומבוארי' ונודעי' לעיני כל : ואנו נשימם במחשך כתורי' וזמוני' מעיני כל : הלא מכריז הנביא ואומר הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר לחכך : "מצות שבת לא נתנה בצניעה כי אם גלוייה ונודעה : לעיני כל מששת ימי בראשית לדורי דורים מבורכה מקודשה משבחה מוזכרה משומרה מוכרזה ונודעה : ומאוששה מעושה הכל מפי נורא אלהים ממקדשיך : "נאמר בסוף בריאת ששת ימי בראשית : ויכלו השמים והארץ וכל צבאם : ויכל אלהי' ביום וגו' בטרם יערב יום שישית : ויברך אלהי' את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתך : "סמנו והגבילו והזכירו עוד בררת המן באמרו הוא אשר דבר ה' לאמר שבתון שבת קדש לה' מחר וגו' ואמר עוד ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו כצווי אלהיך : "עד אנה מאנת' לשמור מצותי ותורותי הוכית' : ובמתן תורה אמר זכור את יום השבת לקדשו : ששת ימים תעבוד וגו' וביום השביעי הניחם: מכל מלאכתך: "פרשו עוד בעשיית המשכן ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי השמרו וגו' שלא תחללו יום זה במלאכת המשכן : כעולת שבת בשבתו : שהיא מצוה ועבודת עושך : "צווי כלל העניני' האלה הקודמי' הנאמרי' ודומיהן בשבת אם נאמר שאינ' גלויי' מפני שנאמר בשבת ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וגו' שהיא בצניעה לעיניך : "צריכין אנחנו לאמר על כל מצוה ומצוה האמורה בה בינו ובין וביניה' שהיא עזרי בצניעה ויבטלו דבריה' אשר פירשת' לבד בשבת בחכמתכם שאמרת' שהיא בסוד ובצניעה באזניך : "קרא מכריז על מצות רבות כזה : אף בכללם כזה בקשת כתוב כמו זה: את קשתי נתתי בענן והית לאות ברית ביני וביניכם וגו' הזכיר בו כזה הורת צורך : "רמז כזה מכריז עוד במילה : ואומר זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכ' וגו' שלא לחללה: ואם כן גם אלה בצניעה נתנו למללה: והליאתה לכל אדם חכם לפרש כזו וכפרושכם לסללה: ולהשמיע כזאת באזני מבינך : "שהקשת והמילה נתנו לנו בכהר ובצניעה ולכם: לפי כי עוד במתן תורה כתב ואמרו משה ע"ה אנכי עומד בין ה' וביניכ' : להשמיע ולהגיד לכם : את דברי אלהיך : "תוכן כלל המצוה האל : כתוב אלה החקי' והמשפטי' והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה ואם השבת בצניעה אף כל המצוה בצניעה לפניך :

(קנב) **תמורתו** וחלופו אם כלל המצות בפרהסיא בגלוי אף השבת בפרהסיא

בגלוי : והנה נפל הקיר אשר טחתם אותו תפל לעיני כל הרדי אלהי : עוד אין כדבריכ' וכפרושכ' ראוי ונכון באזני כל מליצי : למה כי הלא צועק מכתב אלהינו ואומר באזני : לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני : ולא עוד כי כל העול' נבהלו ונרעדו מקול אלהינו בהר סיני : ככתוב ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמי' נטפו וגו' : וכתוב מן השמי' השמיעך את קולו ליסרך וגו' וכתוב דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהי' פן נמות מפחד קול בוראך : "שפטו עוד לענין שבת ואמרו : אסור לעוילה ולאפוקי בשבתא שנאמר ולא תוציאו משא מבתיכ' ביום השבת ואחר כן

שבו והיהדו ואמרו ופרשו בזו באוניך.״ רהשו כזו עוד ואמרו
אין המוציא מרשות לרשות חייב חטאת : עד שיטול דבר
בידו ממקום ויניחו במקו׳ אחר יחיד אז חייב חטאה : אבל
אם היתה ידו פשוטה לעיניך : ״קבל בה כים זהובי׳ או כל
דבר כי השליכו ארם אחר בירו : והכנים ירו מרשות לרשות
אינו חייב חטאת כמרדו : כי כן אמרה המשנה לפניך :
״יצוהת וצועקת יציאות השבת שתים , שהן ארבע בפני׳
שהים : שהן ארבע בחוץ : באי זה צד העני עומד בחוץ :
ובעל הביה בפנים לעיני רואיך : ״פשט העני את ידו לפני״
ונהן להוך ידו של בעל הבית או שנטל מהוכה והוציא
העני חייב ובעל הביה פטור לעיניך : פשט בעל הבית את
ידו לחוץ ונתן להוך ידו של העני או שנטל מתוכה והכנים
בעל הבית חייב : והעני פטור לפניך : פשט העני את ידו
לפני׳ ונטל בעל הבית מן תוכה והוציא לחוץ נגדך :
״עוד או שנתן להוכה והוציא שניהם פטורים : פשט בעל
הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה : או שנתן להוכה
והכנים שניהם פטורי׳ : במאמר משנתך : ״שתו ואמרו מפני
מה נפטרו השנים הפושטי׳ האחרוני׳ : יען שכל אחד ואחד
מהם לא עשה אלא מקצת מלאכה ואתם חייבים כראשונים
בתלמודך : ״נאמו וחזקו דבריה״ אלה ופרשו׳ באמור
התורה בעשותה אחת מכל מצוות ה״ : אמרו אחה כלה
אמר הכתוב ולא מקצה לפני ה״ אלהיך : וכן אמר ר׳
חייא מפני החבורה באזני : יחיד שעשה חייב : שנים
שעשו פטורים לפניך : ״מענהו כלומר שנים שעשו
מלאכה זה מקצהה וזה מקצתה פטורין : וממשכילי
נ״ע אמרו כל המופטר בארבעת הפשיטות האלה אינן
פטורין : אלא חייבין לפניך : ״לפי שהראשון קבל לתוך׳
ידו בשבה מה שהכנים אליה מרשות אחר : והשני
קבל בידו בשבת מה שהוציאו אליו מרשות לרשות
אחר : נגד רואיך : ״כמותם גם השלישי וחברו הכנים
על כף ידו כים זהובים ונטל אוהו בעל הבית : או שנתן
בעל הביה על כפיו כספים : והוציאם בתרן מרשות לרשות
כלם חייבי׳ כתורת אלהיך : ״יחד אם כן כפירושכם : מי
שהכה לחברו והפציעו : ובא אחר והשלים מתו או הבורהו
ופצעו ; שניהם פטורי׳ ואיה הכתוב שאמר כויה התת
כויה פצע הבורה ההה חבורה : וכתוב באשר
יתן מום באדם כן ינתן בו בכל מום ושברי׳ באשר
דפציעו : כזאה יעשה לו כתורתך : ״טעמו כמותו מי
שהדריך הין באדם ולא מת ובא אחר והמיתו שניהם פטורי׳ :
ואיה הכתוב מות יומה המכה וגו׳ מות יומת הרוצח וגו׳ כי
במיתה הם חייבים ולא פטורי׳ : כאשר חייב עושך : ״חצי
נזק שעשה האיש לחברו בשדהו או בכרמו או בביתו או
בנכסיו או בממוני או בכל דבר : או מעך ונאף ולא
השלים בשכבת זרע האותו כאשר יצרו יתגבר : או אכל
מקצת טבא ולא השלים מאכלו ובאו אחרי״ והשלימוהו כל
זה הנדבר שניהם פטורי׳ ואיה שאמר שלם ישלם וגו׳
ענוש יענש וגו׳ וטמא עד הערב וגו׳ ואם בזדון ונכרתה
הנפש ההיא וגו׳ מות יומת הנואף וגו׳ ודומיהן כפי מצוהך :
״זה הוא כדומהו : שנים שנשאו משא כבד : והוציאוהו
מרשות לרשות בימי קדש או שהכניסוהו : שניהם פטורי׳ :
ואיה הכתוב ולא הוציאו משא מבתיכ׳ ביום השבת וכל
מלאכה לא העשו וגו׳ : הלא ולא הוציאו אמרו להכליל
שנים : וכן וכל מלאכה לא העשו להכליל שנים ורובן כי
לא אמר ולא הוציא וכל מלאכה לא העשה להיות האחד
חייב והשנים פטורי׳ כפירוש חכמך , ואיה הכתוב עוד
מחלליה מות יומת : אם יחיד ואם רבים כן בחכמת יראי
אלהיך : ״ועוד שנים שהכניסו כלי בעל אזני׳ בין שתי
ידיהם אם כן שניה׳ פטורי׳ : ואיה הכתוב שאמר לא העשה
כל מלאכה וגו׳ ושאמר ועשה מאחה מאלה ודקדוקי׳ רבים
בתורת ה׳ כדומיהן והם אסורי׳ : וחייבי׳ עושיהן ולא
פטורי׳ : ועוד כדבריכ׳ לא עשה כל אחד מהם אלא מקצת
מלאכה כפירושך : ״הוא שפירשה׳ בעשיתה אחת כלה ולא
מקצתה : הלא במקו׳ אחר הוא אומר ועשה מאחה מהנה
הרי העישה מקצתה : כעושה כלה : וזה כנגד מדרש
שלכב לפניך : ״דביר לשון אחה מאחת זו היא אמתתה :
[…]ין שעשה כלה בין מקצתה : משמע בעושה מעשה

הנשל׳ על ידיו או על ידי אחר מקצתה ככלה מכל מקו׳
בין שנטל והטיל בידיך : ״גם שנשא ונתן לקם והציג בין
שנטל על מנת שינטל מעל כפיו בין בכל אופן שעשה בכל
ערמה כלו מעשה שלם נחשב עליו מראיות שהערכנו
והעשרנו לחרדי אל ויראיו ורבי׳ כמוהם בתורהך : ״בהריגת
הכנים אמרו בשבת עוד בית שמאי אוסרין : ובית הלל
מהירין : ואחרוני׳ אשי ורבינא וסיעתן אמרו הלכה בבית
הלל בגמרין : ולא אמרו נירא נא אה ה׳ אלהיך : ״אך משכילי
ה׳ ש׳ ה׳ ע״מ צותו ואמרו והורו : אסור להרוג כנים בימי קדש
לפי שהיא מלאכה גמורה נעשיה ביד בחכמה׳ כמו בררו
כי אין הפרש בין כנים ופרעושי׳ ושרצים ורמשי׳ ותולעים
ועופות בעיניך :

(כ״ג) **אכן** יען שכלם יכול האדם להרג״ בידו ולא
בכלי ואין הבדלה בהריגה׳ : ועוד
הפרעושי׳ אתם אסרת׳ להרגם בימי קדש ולהכות״ : והלא
בעיני כל חרדי ויראי אלהי׳ שוים הם יחד לפניך אם יראת
אלהי׳ בלבבך : ״בית שמאי למאות ולאלפי׳ כבית הלל :
ולמה אמר הלכה כבית הלל : הלא זה למען הנקלות ויהיו
כמשיגי גבולות וקדש לחלל : ואין איש שם על לב כמוך :
״גלו עוד ואמרו כל העושה כקולי בית שמאי וקולי בית הלל
הוא חוטא : שנאמר ולרשע אמר אלהי׳ מה לך לספר חקי
וגו׳ וכל העושה כחמרי ב׳ש׳ וחמרי בית הלל : הוא כסיל
ועליו הכתוב אומר והכסיל בחשך ילך לפניך : ״דברו ולא
כחמרי בית שמאי וקולי ב׳ה׳ : ולא כחמרי בית הלל וקולי
בית ש׳ אלא כאחד מהם בקולי וחמרי בית הלל : או כחמרי
וקולי בית שמאי בדעת אחד מהם ישמור ויעשה כל איש
מעמך : ״הלא בדבריה׳ כל הנוטה אחרי דעת אחד מהם :
הרי זה משובח לעיניה׳ : איך אמרו דברי שניה׳ דברי
אלהי״ חיים וכבר אלה מתחלפי׳ מאלה במצותיך : ״ולא
עוד הורת בית שמאי היא מה׳ : שהורת בית הלל או תורת
החכמי׳ שלהם שאמרו בית הלל אומר כן : וב״ש אומר
כן וחכמים אומרי׳ כן : ולכל דבריה׳ אינם שוים כדברי
ה׳ : ולמה אינם שוים אם הם מה׳ : כתורת משה עבדו
שהיא בפנים אחדי׳ ובלשון אחת ולשון קדש נדבר מה׳
ובמקו׳ נודע ובזמן רום נודע מה׳ : ואיך החלתה וסופה
היא מודעת לכל עם ה׳ : עוצו ודברו עושו ובאו מסביב
שמה הנחת ה״ גבוריך : ״זה לנו יוהר כי מיום שנסתלקה
רוח הקדש והנבואה מבינינו ואורי׳ והומים : איך יכשר
לנו לאמר ולתרוין שאין הלכה כפלוני אלא כפלוני בלא
ראיות מן התורה וכהן מורה הנסתרי׳ ונעלמ׳ וכלי נביא
אלהיך : ״חפין וסייג זו אין ראוי לקבל אנחנו : ועוד אנו
מהבוננים שדברי פלוני שלא גזרו עליו הלכה כמותו : בכל
מקום בתלמודך : ״טעמו כגון זה שאמרו בהריגה הכנים :
בית שמאי אוסרין וב״ה מהירין : וכמו זה רבים בענינים :
ואמרו הלכה כבית הלל הלא זה מודה לפניך : ״יודיע לנו
כי לא מפי נביא ה״ נאמר : אלא מדעתם במה שרצו ונטו
אמרו זה וכיון שמדעהם נדבר ונגמר : ומלבם רצו וחפצו
בדברי זה ומאסו בדברי זה וכזו נגמר ונשמר : איך נקבלהו
כמצות הורת אלהיך : ״כדברי נביאי ה׳ והלא אין בו
עדים מן ההורה : ולא ראיות מן המקרא : ונעזוב מצות
ה׳ שנאמר בהם לא בשמים היא וגו׳ כי קרוב אליך הדבר
מאד בפיך ובלבבך : ״לואת אמר אם תבקשנה ככסף
וכמטמוני׳ החפשנה : אז תבין יראת ה׳ וגו׳ וכן במיטב
שדהו ומיטב כרמו נפלגו ביה : זה אומר במיטב שדהו של
מזיק הכתוב מדבר לפני חכמך : ״מדרש של אחר אומר
במיטב שדהו של נזק : ואיך נקבל דברי הראשון שאינו
נכון ברעת ונעזוב דעת זו הראוי והכשר שאמר שדהו של
נזק : ועמו הכתוב מדבר כתורת עושך : ״נורא עלילה
יח׳ ישבחוהו צדיק וישר הוא ובמשפטיו אין עול : וחלילה
חלילה להעניש למזיק מיטב כרמו ושדהו וזה חמס ועול : כי
שמא הוא לא הזיק שוה פרוטה לעיניך : ״סברא אחרת
שכל המזיקי׳ אפשר שיש להם שדות וכרמי׳ ואפשר
שלא יהיו להם : ואיך יחייבו האלהי׳ לשלם מיטב שדהו
ומיטב כרמו ואין לו לשלם לנזקך : ״על זאת נראתה לנו
כי הלכה כדברי זה : שאמר מיטב שדהו של נזק אשר
הפסיד

הפסיד עליו המבעיר זה : ישלמהו לו בין רב למעט כשויון נזק אחיך : "פירוש אחר עוד אמרו משכילי ח'ש'ה'ע'מ' כי למה הצרך הכתוב להזכיר מיטב שדהו וכרמו מכלל רכוש בני אדם ובנינים וקניני' בקניניך : "צרייתו למען שיש בשדות וכרמי' קוצים כסוחים ובאושים : ושמיר ושית ויש בהם גם מיטב כל פרי התבואה ומגדים באילנים מושרשים : ואם שלח איש מאחיך : "קניין בהמתו או בעירו ובער באותו המיטב ישלם אותו המבעיר כמוהו : לכן נאמר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם הוא : המבעיר כזאת שוה בשיהלרעך : "רבי אליעזר ור' עקיבא אמרו עוד: בפסוק וטבלתם בדם אשר בסף זה ר' עקיבא אמר אין סף אלא מפתן הבית לצעור , שנאמר בתתם ספם את ספי ומזוזתם אצל מזוזתי בשעריך : "שני לו ר' אליעזר אמר בסף אינו אלא כלי : שנאמר הספות והמזמרות והמזרקות ונודע לכל מבין כי דבר ומאמר זה מי שאמר הוא כלי : הוא הנבון והטוב בחכמתך : "תחת ויען זה שאמר וטבלתם כי אין טבילה אלא בכלי : ולא עוד אלא אומר והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף והוא כלי : וכבר הזכיר כזה מפתן ומשקוף לעיניך :

(קנד) הכונתו ותבונתו הבינו כל מוצאי דעת ומביני מדע : כי ככה הוא כי יש בתורת אלהי' דברי' שנלמדם מעניינם בדקדוק מדע בחכמתך : "שקולי' במשקל' נדרשי' למחלקות' נפתרים במליצת עניינ' בדקדוק' ומסורת' ופסוק טעמי' בפיך : "רמוזי' בפתחות וקמצות בקריאת' : נלמדי' מענין סוף וראשית' : וראוי לנו להבין ולהתבונן בכל אלה במליצת' הם ודומיהן בדעתך : "קבל לא נקבל דברי' שאינ' מתורת ה' האלהי' ולאמר ולהודיע כי ככר אמרו הראשוני' : הלכה כפלוני ואין לזוז ממנו כדברי רועיך : "צדקת הורתו נניח ונעשה עצמנו ככומי' בארובה , כיאמר ע"פ התורה אשר יורוך תו' ושלמה ע"ה אמר אם תבקשנה ככסף וכמטמוני' החפשנה , אז תבין יראת ה' אלהיך : "פירש עוד ואמ' הלא חכמה תקרא וגו' בני אם חכם לבך וגו' וכתוב אם חכמה חכמת לך תו' ואומ' למען תחכם באחריתך : וכתו' מי פתי יסור הנה בעדון ובשעשוע עולמך : "עוד אמר לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי : וכתו' אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני , וכתו' וחוטאי חומס נפשו וכל משנאי אהבו מות כי לא ילמדוני בחייהם ולא ישמרוני: למען הנצל נפשם משחת כורך : "סדרו עוד בני בירב ואמרו בנר של שבת במה מדליקין : ובמה אין מדליקין : אין מדליקין לא בלכש ולא בשעוה לא בשמן קיק ולא בשמן אגוזים ולא בשמן שרפה ולא בזפת ולא בעטרן ובנפט לא באליה ולא בחלב במקדש ובימי קדש בשבת , כל הענין כתוב במשניותך : "נחום המדי אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד , ובעלי מקרא משכילי נ"ע ות"ה ע"מ אמרו זה הענין לבית המקדש לבד : מסורה ביד כהניך : "מאירת ענין נרות בתי בני אדם בכל אלה מבעירי' לימות החול ולא לימות שבתות ה' המקודשי' ויקרי' : למה מפני שהיא מלאכה ואסורה אליך : "לא יצאה בפירוש מכלל המלאכות , ואמר לא תבערו אש אלא להודיע ולהחמיר על המלאכות , שנתלות ביד ומאליהן נגמרות וחרוכות , מהולדות ההוייות בהן במלאכותיך : "כמוה ודומיה אסורה כל מלאכה ביום קדשך , מפני כי הפתיל והשמן נאכל ויכלה והולך מעיניך : ואחת המגרי' בעורו ואכילתו וכבוו בשתי אלו חלוליך : "ידמה כעריכת עצים באש ואכילת גדיש וקמה ודומיהן , והכמיך ההירו בהדלקת עצים ופחמי' עם חשכה כדבריהן , ככתוב במשנתך , "טעמם כך אמר אין משלשין את הפסח להגור עם חשכה : ומחזיקי' את האור במדורת בית המוקד ובגבולין להעריפה , לעיניך , "תקנו ואמרו כדי שיוצאת את האור בדוכן : ר' יהודה אומר ופחמין כל שהם במדורת עצים בדוכן , אמר יקידת האור בעצים לפניך : "וזממו ואמרו עוד , קודם שהחשך כדי שיוצאת האור בדוכן של עצים ופחמי' כל שהוא ואפילו מעט עוד י לפי שהאש נבערת בהן מדבר מעט נגדך : "ומשכילי נ"ע ח' ש' ה'

ע' מ' השיבו להם כך : מדורה ונר שוים הם לעיני כל חרדי אלהי' ובדיעה שכלך אם ביראת השם הוא כך , אמר עוד כך על שביתת נפשות הזהירנו הכתוב ולא על שביתת כלי' כמוך : "הלא מה כלי ברזל ונחשת וכתי מאפה ובתי מרחץ מותר למכור אותם לנכרים : והם עושים בהם מלאכות בכל ימי קדש כימי החול והם מותרים : לעיני חכמיך : "דתם כן ומה שאין כן בבהמה : כי כבהמה יש בה שביתה ובהם אין שביתה מושמה : אף כן נר דלוק ועצים הנבערים אין בהם משום שביתה כשביתת נפשות אדם ובהמה : השיבו להם משכילי מצדיקי נ"ע אלה לחיי עולמך : "גם אם כן כדבריכם למה אתם אוסרים חטים הנתוני' ברחיים בימות המקודשי' אמרו הם מפני שהזרע עומד בצורה עצמו לעיניך : "ביום קדש נטחן ומתחדשת בה מלאכה ואסיר : השיבו להם עוד משכילי בני המקרא נ"ע בן העצים המירכבים במדורת אש עומדים בצורת עצמם ואסורים הם כזה האסור : בדעת לבבך : "איך ולמה כי כל א' וא' מהן ודומיהן עומד בצורת עצמו: ואחר שתשלוט בו האש והאכלהו ביום שבת בעצמו: כבר נאבד והלך ממנו צורתו שהיתה לו בעצמו : עוד אמרו למשכילי רועיך :

(קנה) אף אסור נר של שבת ומדורת המוקד בשב' כך לכם אסור גם עורות העבדן והבגדים אשר בצביעות ואשר בתוך הזבל ביד הכובס ומיני צביעות בתוך הכלי בשבת : אלה וכל דומיהן לעיני מבינך : "בכן גם כל דבר שנהנה מסממניו : וכן שהם בחומץ עומדים בשבת אסורים הם ודומיו השיבו להם משכילי נ"ע בחכמת דעתך : "גלוי לנו ולכם האמת והצדק כי זה הוא כל דבר שאנו יכולים לבטלו מבעוד יום קדש לא יבוא בו שהות נבטלהו : כי לשבות ולהשבית הזהירנו ולא להשחית מעשי ידיתו כי זה השחתת בניין עולמהו : ולא עוד כל אלה שרמיתם על הנר אם יעשה אדם קרוב בערב שבת להיות נאכלי' ונכלים בשבת בצדיה בדעהו : כשאתם עושי' הבערת הנרות ועששיות קרוב לשעה גם הם אסורים עלינו לעשות' כמעשהו , וראיה שלישיה יוהר עליכ' כי השמן והפתילי' מצורה' נכלים ונאספי' לגמרי ואלה שרמית' אינם נכלים ונאספי' מצורה' לגמרי : והפרש גדול יש בין אלה מלאכותיך : "דברו עוד להם משכילי מלמדי נ"ע אם באמת ובתמים ברצונכ' על זה וחפצכ' שדי לא יניחנו ויניחכם מלהורות אמתת בקשתכ' ושאלתכ' : והקשיבו מדרש שלנו ומליצתנו באזניכ' : בכל לבבך ובכל נפשך: "המקראות וראיות שחפשנו , ומטמונים שבקשנו : נגלי' הכל לעיניכ' : ונקריבם בראיות שלנו : שאתם מבקשי' וחפצי' לדעת את טיב הדבר מצות ה' עושך : "וכבר הלא בתורת כהני' נאמר משלש עשרה מדות התורה נדרשת מקל וחמר , מגזרה שוה , מכלל ופרט וכלל : ומבנין אב ומשני כתובין : וכל ענין מדותיך : "זכר והזכיר ר' ישמעא' ואמר כך : כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אזנך כאפרכסת ככתו' להקשיב לחכמה אזניך וגו' לכך אני מזהירך : "חבר כך ואמר ר' אליעזר משלשי' ושתי' מדות אגדה נדרשת כלומ' תורת האל , אמר מרבוי וממעוט : מרבוי אחר רבוי : וממעוט אחר מעוט : מתבקשת מצות גואל : בדרכי תורתך : "טעמו גם מקל וחמר : מק"ו כתום : ומקל וחמר מפורש : מגזרה שוה : מבנין אב מדרך קצרה : מדבר שהוא שנוי רשום ומסדור שנחלק בענין מכתבך : "יחר ומדבר שהוא בא ללמד ונמצא למד : ומכלל שאחריו מעשה והוא פירש שלאחריו וממנו למד : ומדבר שהוא נתלה בקטן ממנו : בדעת לבבך : "כדי להשמיע את האזן כדרך שהיא שומעת ומשני כתובין מכחישין זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהן מכרעת לפניך : "למד מדבר שהוא מיוחד במקומו , ומדבר שאינו מתפרש במקומו : והוא מתפרש במקום אחר שלא במקומו בנועמו : והוא מגיד עקר הדבר לעיניך : "מדבר שהוא נאמר במקצת ויאמר אחרשלא במקומו בכלל כזה , והוא הדין לחברו , ומדבר שנאמר בזה ואין עניין לו אבל הוא עניין לחברו : נגד בינתך :

נאמר

"נאמר מדבר שהורש לשתי מדות ואתה נותנו בכח יפה
שבשתיהן מדבר ,שחברו מוכיח עליו ומדבר שהוא מוכיח
על חברו בתוכחותיהן באזניך : "כדירו עיר ומדבר שהיא
בכלל ויצא מן הכלל : לא יצא ללמד על עצמו אלא ללמד
על חברו ממשל : מלשון גמטריא היא הגירה וחלוף האותיות
נכלל בבירורו כפירושך "עיד ממקים מאחר שהוא כענין
מוקדם ומאחר שהוא בפרשיות מוקדם , הרי אלה שלשי'
ושתי' מדות תורתך: "פירושם זו היא האחד מרבוי , כיצד
הרבוד שלש לשונות שהן היבות את גם אף , את לרבות
היא כיצד כגון וה' פקד את שרה אמך : "צדייתו אלו
נאמר וה' פקד שרה : הייתי אומר שרה לבדה נפקד'
כשהוא אומר את מלמד שכל העקרות נפקדו עם שרה :
וכן היא אומרת צחוק עשה לי אלהי' בעולמך :
"ק"א עוד אומר כיוצא בו את פני מכין חכמה , אילו היה
נאמר לפני מבין הייתי אומר לשעתו בלבד החכמה כשהוא
אומר את רבה הפל לדורותיו לעולמך : "רבה עליו וכן הוא
אומר עוז והדר לבושה והשחק ליום אחרון ,וכן שאמר גם
צאנכ' גם בקרב' קחו ולכו וגו' בכל מקו' שהדצו בהרים
ובשרון , כתאוות לבכם וחפין אלהיך : "שאילו נאמר
צאנכ' ובקרבם הייתי אומר שלהם : בלבד נתן להם
כשהוא אומר גם רבה מלמד שנתן דורון משלו ומשל שריו
להם , לקי' שאמר גם אתה התן בידנו זבחים ועולותיך :
"המירו כיוצא בו אומר ומתו גם שניהם : אילו נאמר
ומתו שניהם : הייתי אומר האשה שנתחייבה מיתה ממתינין
לה עד שהלד : כשהוא אומר גם שניהם לרבות לסני
כל יראיך :

(קנו) הוכן

דבורו רבה את הולד למיתה , מלמד
שאין ממתינין לה עד שהלד אלא כלם
בני מיתה : אף לרבות כיצד מלמד בדעתך: "שאמר כגון
ויקח את אדרת אליהו אף הוא ויכה את המים , מלמד
שעשה נסי' לאלישע בקריעה הירדן יותר מאליהו במים
בהכמה לבבך: "ראשונה היתה זכות שני צדיקי' עומדת:
ובשנייה לבד של אלישע היתה זכות צדיק אחד עומדת :
וכן הוא אומר ויהי נא פי שנים ברוחך אלי , אמר אלישע
לאלהי נביאך : "קריאתו אתה דורש שבינה מופתי'
באליהו , ושׂשה עשר באלישע פי שנים מאליהו , כיוצא בו
אף ברי ימריח עב בעולמך : "צדקת פירושו מלמד שעננים
כמר קשים : והקב"ה מטריח עליהם להפסיק שהמטר יורד
בכל צרכו להגשים: ה"ל אף רבה בדעתך : "פירוש מדה
שנית ממעוט כיצד שלש לשונות , שהן תיבות במעוט :
אך רק מן ,אך למעוט כיצד וישאר אך נח , מה ת"ל לפניך:
"ענייני אך מלמד שאף נח היה גונח דם כתיבה מפני הצנה:
פירושו שהיה לו שט"נושי מן הדם מרוב הצנה, מן הקור
של זמן הרוא במי מבולך : "כדורו כיוצא בו אך בעשור
להדש השביעי אלו נאמר בעשור לחדש
הייתי אומר מכפר על השבי' ועל שאינם
שבי' , כשאמר אך מיעט על הכפרה שאינ' שבי' קודם
עשור להדש יום כפירך : "נואמי מלמד שאינו מכפר אלא
על השבי' ,רק למעוט כיצד שאמר אברהם ע"ה רק אין יראת
אלהי' , יכול לומר לא היו יראי' את ה' כל עקר כענין
את ה' היו יראים ואת אלהיה' היו עובדי' שוכני שומרון
עירך : "מזה אמור מעתה עד שלא שמעו באזניה' לא
היו יראים , משמשעו באזניה' היו יראים : וכן היא אומר
וישכם אבימלך וגו' וייראו האנשי' מאד את נגידך :
"לכיוצא בו ויאמר לו המלך עד כמה פעמי' אני משביעך
אשר לא הדבר אלי רק אמת בשם ה' מלמד שלא אמר בכל
לבו . אלא מפני שהיה יהושפט מלך יהודה שם ירא ה'
עבד לאלהיך : "כן מן למעוט כיצד ויעמיד העם על משה
מן הבקר עד הערב יכול כל היום כלו היה דן א"כ אימתי
היו התלמידין למדין כי היה דן מבקר עד ערב משפטי
קהלך : "יורית זה ה"ל מן מעוט מלמד שלא היה
דן אלא שש שעות , כיוצא בו אומר ירעם מן שמים
ה' : יכול שהיו הרעמי' מקצית השמי' עד קצהו נשמעית:
בכל שומעי באזניך : "מעמי ה"ל אמרו מן מיעוט מלמד
שלא היו נשמעות , אלא מן האיפ"רכיא שנתבעלה וכן הוא
אומר ירעם אל בקולו נפלאות: במקו' שהוא צריך להדש

דבר אלהיך "חבור מדה שלישית מרבוי אחר רבוי כיצד
גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך . הייתי אומר
הרי כאן שלשה רבויין רבוי אחר רבוי בלשונך :
"וכרון מליצתי בפירושו אלו נאמר ארי ודוב הכה
עבדך הייתי אומר שתי חיות בלבד היו : כשהוא אומר גם
את גם מלמד שמה שהרג חמש חיות היו : ארי ושני
גוריו ודוב וגוריו בחכמתך : "וכיוצא בו אמרו כי גם את
בניהם ואת בנותיה' ישרפו באש : אלו נאמר בניהם
ובנותיה' הייתי אומר לא שרפו אלא בניהם ובנותיה' באש:
לבד לעיניך : "הוא ת"ל כי גם את רבוי אחר רבוי שאף
אבותיה' וזקניהם היו מקריבי' לעבו"ז:אמר ר'עקיבא אני
ראיתי גוי אחד שכפתו אביו לעבו"ז:כדרך קדמוני עממך:
"דין מדה רביעית מעוט אחר מעוט כיצד ויאמרו הרק אך
במשה דבר ה' למה מעוט אחר מעוט : אמרו וכי עם משה
לבד דבר בוראך : "גם בנו הלא דבר והלא דבר גם
באהרן קודם : עד שלא נדבר עמו ומניין שנדבר עם
מרים קודם : שנ' והקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו'
אחות אהרן ולא אחות משה ע"ה נביאך : "בירור מלמד
שהתחלה נתנבאת ולכן היא אחות אהרן : ועדיין לא נולד
משה ומניין שנדבר באהרן קודם משה שנ' ויבוא איש
האלהי' אל עלי ויאמר אליו [illegible] אמר ה' הנגלה נגליתי
אל בית אביך : "אבן היתה [illegible] יאהו של אהרן כבושה יותר
משמנה מאות ושמונים שנ[illegible] [illegible] שבא יחזקאל הנביא ע"ה
והזכירה הרא היא דכתיב ב[illegible] זו הנכונה : ואומר אליה'
איש שקוצי עיניו השליכו ובגלו[illegible] מצרי' אל הטמאו בטמאתך :

(קנז) את

משה ע"ה היה משתדל להיות שליח מי
שהיתה שליחותו בידו מקודם : שנא'
ויאמר בי אדני שלח נא ביד השלח והוא אהרן שהיה
מקוד' : מדה חמישית מקל וחמר מפורש בפירושך: "בניינו
ופרושו ב[illegible]זה צד כגון כי את רגלים רצת וילאוך וגו' קל
וחמר ואיך תתחרה את הסוסי' וכיוצא בו האמר אחריו
בדעתך : וכן ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה
הרגו היהודי' וגו' קל וחמר בשאר מדינות המלך מה עשו
עדתך : "גם מדה ששית זו היא מקל וחמר כתום : כיצד
כגון נשבע להרע ולא ימיר יכול נשבע להרע אינו מחליף
נשבע להטיב מחליף זו היא כתום : וכי מה קשה לאדם
בזה לעיניך : "דרכו להרע לעצמו או להטיב לעצמו : אם
להרע לעצמו אינו מחליף ק"ו להטיב לעצמו: איזהו להרע
לעצמו : שמיתר לו לעשות כהורתך : "הוא שאמר ר'
יוחנן כגון שהיה איש בים ואמ' אהא בתענית עד שאבוא
לביתי : כיוצא בו שאמר ושחד על נקי לא לקח : יכול
שאינו נוטל שחד על נקי אבל על רשע לוקח: להרוג נקי
אינו לוקח : ולהתיר רשע מחיובו לוקח : כפסיקך :
"ונוטל הוא שחד על רשע לפטרו : אמרת על מי מהם: דרך
בני אדם ליטול שחד על הצדיק או על הרשע לפטרו : הוי
אומר על הרשעי' אם על הצדיקי' אינו נוטל ק"ו על
הרשעי' לפניך : "זכרון מדה שביעית מגזרה שוה כיצד
נזיר היה שמואל :דברי ר' נהוראי : שנ' ומורה לא יעלה
על ראשו נאמר בשמשון מורה :ונאמר מורה בשמואל ע"ה
נביאך : "הפצו מה מורה האמורה בשמשון נזיר:אף מורה
האמורה בשמואל נזיר : אתייא מורה מורה לגזרה שוה
מבשיר: כיוצא בו ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל
גדלך לעיני כל עמך : "מעמי כמה גדלו שהעמיד לו
חמה : אתייא אחל : אחל במשה כזה המעשה נעשה
במשה וכלו במכת עבו"ז :מדה שמינית מבנין אב כיצד
וכמה : זהו היסוד בנין אב המלמד על כ[illegible] מה שאחריו
לעיניך , "יען אימתי נקרא יסוד מי שהוא היא התחלה :
אמר ר' חייא על כל דבור ודבור היה קורא משה משה :
ומשה היה אומר הנני הנני למילה . בניין אב זה לכלם
בהורתך : "כגון שאמר ויקרא אלהי' אל משה ויאמר אליו
משה משה ויאמר הנני לפי שזה התחלה : כיוצא בו והיה כי
יבצע ה' את כל מעשהו להתבוללה : מחשבת אלהיך :
"למה כי אמר בכח ידי עשיתי והקב"ה אמר לו היתפאר
הגרזן על החוצב בו : והלא אין אתה דומה אלא בזה

הקרדום שאם אין אדם מבקיע בו : איננו שוה אדם כלום לפניך : "מעצמי אינו עושה כלום : זכן המשור והמטה אם אין אדם מניפו ומרימו אינו עושה מלאכה ומכה מעצמו לעשיה כלום : אף אתה כך שאני רודה בעולמי ועליך : "נבלותך וגאותך וזדונך שאתה מהגאה ואומר בכח ידי עשיתי : לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון וגו' וכל מלכי עכו"ם נדונין על כך מגזרתי בארצך : "כברהו אם כן למה פירשו באשור לפי שהוא התלה : ולמד כדומהו להכלה : מדה השיעית מדרך קצרה כגון שאמר ואהיה מהלך מאהל אל אהל וממשכן פסק ולא ביאר לדכלילה : כי היה צריך לומר וממשכן אל משכן אלהיך : "עניגו דבר הכתוב מדרך קצרה : מאימתי נדון הדבר מדרך קצרה : אע"פ משצריך לו לקצרה : כיוצא בו ותכל דוד המלך לצאת נפשו כנפשך : "פירושו צריך לומר ותכל נפש דוד : אלא שדבר הכתוב מדרך קצרה אע"פ שאין ראיה לדבר : זכר דבר להזכיר : נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ביה מקדשך , "צרוף מדה עשירית מדבר שהוא שנוי כיצד אמר ר' יוסי ב"ר חנינא ארבעים ושתים שנה היה הרעב ראוי לבוא במצרים מעבידיך : "קשיון חלום פרעה וכפורו שראה שבע פרות ושבע שבלים , וספר ליוסף עוד ז' פרות וז' שבלים , הרי שמנה ועשרי' שנה במספרך , "רחש עוד יוכף ע"ה שבע פרות וז' שבלים הרי שתים וארבעי' שנה , ולא היה הרעב אלא שבע שנים , וכיון שירד במצרים יעקב אביך , "שם ברכו אז כלה הרעב , ולא היה אלא שתים שנים ומאימתי חזרו אותם הארבעי' שנה של רעב , בימי יחזקאל ע"ה במצרים שנ' ונתתי את ארץ מצרים שממה ארבעים שנה כשנותיך , "תוכן עניגו היהה כך ולא עשהה אלא לצורך , כיוצא בו אל הבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה

כדרם בערך , כנגד שלש פעמים של חוגגיך :

(קנח) תקון

פירושו , אמר להם אל תהיו בוטחים על שלשה פעמים בשנה , שאתם חוגגים במקדשו , אם אין אתם עושים רצונו אין חגיכם חגי שנה , חשבון כלום לפני בוראך : "שהיא היא דכתיב שנאתי מאסתי חגיכם , אמר להם ראו שלש מקדשות שנחרבו שילה נוב וגבעון והזהרו לכם , שלא יחרב גם זה מקדשכם מעונך , "רשום מדה אחת עשרה מכדור שנחלק , כיצד כי מרבית העם מאפרי' וממנשה ואומר ה' יכפר בעד כל לכבו הכין כדור שראוי להיות אלא שנחלק : בהכמת לבבך : "קריבתו מאימתי דנין אותו משנהוג בענין כיוצא בו כי לכם צפנת משכל על כן לא הרומם : למי לחלק יגיד רעים בענין למי שהוא חולק על דברי רעיו בהורחך : "צדקה עניגו וכדורו האמור בצדו ועיני בניו הכלינה : כדור הראוי להיות אלא שנחלק בעניגו בבינה : ונלמד זה כזה בענין בירור תורתך : "פשר מדה שתים עשרה ללמד מדבר שהוא בא ללמד ונמצא למד : כיצד בקדות אש המסי' לא שמענו במעשה בראשיה מפורש ומלומד שלוהטה האש את פני רקיעיך : "עה בוא להת הורה לעמו הוא אומר לו קרעת שמי' ירדת : כשם שעשית במעשה בראשית כן במהן הורה עשית : בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע בהוך המי' ויהי מבדיל בין מים למימי ארצך : "סבת עקרו שאמר יהי רקיע : וכבר נבראו מיום ראשון אלא שלא היו מצוהצחות עד שיצאת אש ולהטה את פני הרקיע : בא מעשה בראשית ללמד על מהן הורחך : "נמצא למד על עצמו כיוצא בו קולה כנחש ילך באזני כל עולמך : "מענהו כשם שמהלך נחש כךהולך קולה של מצרי' : שבשעה שאמר הקב"ה לנחש על גחונך תלך ולא ברגלי' : ירדו מלאכי שרת משמי ה' אלהיך : "למען יקצצו ידיו ורגליו של נחש : וקצצום וצעק והיה הולך קולו מסוף העולם ועד סופו מעצבונו של נחש : בא נחש ללמד על מפלהה של מצרי' ונמצא למד ממנה בחכמהך : "כלילת מדת שלש עשרה מכלל שאחריו מעשה : ואינו אלא פרטו של ראשון למעשה : כיצד ויברא אלהי' את האדם הרי זו כלל ואח"כ באר מעשה האד' ועניניו לפניך : "יאמר וייצר ה' אלהים את האדם וגו' : וכתוב ויפל ה' אלהי' הרדמה על האדם :

וכתיב ויבן ה' אלהי' את הצלע השומע כוכר שהוא מעשה אחר לאדם : ואינו אלא פרטו של ראשון כבינת שכלך : "טעמו כיוצא בו חזון ישעיהו בן אמוץ הרי זה כלל ואח"כ פרט : בשנת מות המלך עוזיהו : בשנת מות המלך אחז בפרט : ויהי בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו משיחך : "חפצו השומע כסבור שהיא מעשה אחר : ואינו אלא פרטו של ראשון ולא ענין אחר : ברור וידוע שהוא אינו ענין אחר כעניני הודהך : "זכרון מדת ארבע עשרה מדבר גדול שנתלה בקטון : כיצד יערוף כמטר לקחי הזל כטל אמרתי זה דבר שליח מלך שלטון : וכי הגשמים גדולי' מן התורה שהתורה נתלית בהם כמליצת נביאך : "ולמה אלא שהגשמי' שוים את הכל : להשמיע את האזן כדרך שהיא שומעת הכל : כיוצא בו אמר אריה שאג מי לא יירא מהכל : וכי מי נהן כח באריה מכלל חיות ארצך : "הלא מי שאמר והיה העולם : אלא אמר הקב"ה הרי אני מכנים קול מבריותי להשמיע את האזן של עולם : שהיא יכולה לשמוע מה שהיא שומעה כמוך : "דין מדת חמש עשרה : משני כתובין מכחישין זה את זה : עד שיבוא כתוב שלישי ויכריע ביניהן על זה : כתוב אחד אומר ויהי ישראל שמנה מאות אלף במספרך : "גם כתוב אחר אומר ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף : נמצא ביניהם שלש מאות אלף יותר הללו שלש מאות אלף מחשיבין על חשבונך : "כו מכריע : ובני ישראל למספרם ראשי אבות ושרי האלפים והמאות : והמחלקות הבאות : עשרים וארבע להכריע : מלמד שאלו שלש מאות אלף לפניך : "אכן היו כתובין בנימוסו של מלך ולא היו צריכין להמנות : הא כיצד כ"ד לי"ב חדש הרי רפ"ח אלף בחשבונות : נתיישרו י"ב אלף בעמך :

(קנט) איך

הם נשיאי ישראל הטילו הכתוב וחזר והכלילו : כיוצא בו כי אם אל המקום אשר יבחר אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם שם גדלו : וכתוב אחר אומר בהורתך : "בפרוש כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיך : הכריע ואמר ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב שש מאות וגו' כלל פסוקיך : והלא לא נקנה המקום אלא בחמשים כספך : "גמתו שנאמר ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים : ומה ת"ל שש מאות אלא שהיו דמיו שש מאות זהובים ונהן חמשים : מכל שבט ושבט בחשבונך : "דרכו כי נמצאו שני כתובין קיימין באחד שבטיך ומכל שבטיכם : ר' נחמיה אומר עניים הם במקומם ועשירים במקום אחר לפניכם : בחכמת לבבך : "הוא שיש להביא ראיה עליהן ממקומות אחרות : וכן הוא אומר היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה : ממקומות רחוקות בבית מושבך : "והוכן מדת שש עשרה מדבר מיוחד במקומו : כיצד והדר נדר ותאמר חנה למה נתיחד השם כן בנואמו : אלא אמרה חנה לפני אלהיך : "זה הוא שבראת בעולמך שתי צבאות העליוני' והתחתוני' : העליוני' לא פרים ולא רבים ולא מהים : והתחתוני' פרים ורבים : ומתים בעולמך : "חזה וראה אם מן התחתוני' אני אהא פרה ורבה : ואם לאו אהא בעליוני' : כיוצא בו כי שנא שלח אמר ה' אלהי ישראל זהו בהחתוני' ; ולמה נתיחד השם הנה לפניך : "טענהו הלא בשלש נבואות הללו חגי זכריה ומלאכי אין בהם בלשון הזה : אלא כן היו מנחמין את ישראל ואומרין להם כוה : אע"פ שנשנאתם ונשלחת' בכל מקום אלהיכ' ושמו מוחד עליך : "ישדות מדת שבע עשרה : מדבר שאינו מהפרש במקומו : ומהפרש במקום אחר בעד מורה : כיצד ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם וגו' ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ מאכלך : "כזה שמענו שברא הקדש ב"ה בגן עדן כל עץ מאכל וכל מיני מגדים : אבל לא שמענו שברא לו אפות של זהב ומרגליות טובות ואבני' יקרים : והיכן שמענו באזניך : "לעת שנאמר לחירם מלך צור בעדן גן אלהים הייח כל אבן יקרה מסכתך וגו' אמר אי אדם הראשון אתה הוא שעשיתי לך כל אותו הכבוד אחר שנבראת בגן עדנך : "מורהו כיוצא בו משפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן וגו' ומשפחות הגרשוני על ירך המשכן וגו' בסידור וערך :

ונשיא בית אב למשפחות מררי על ירך המשכן יחנו צפונה
במחניך : "נהוגו לכך אבל לא שמענו שצוה את בניו
להיות עשרים וארבעה משמרות : והיכן שמענו פקדיה"
למשפחות' לבא לבית ה' כמשפט' ביד משה ואהרן למשמרות
ושירות: כבית משכנך ומקדשך: "סוף הפסוק מודיע ומלמד
שזו המצוה מימי משה ואהרן היתה בידם: אף מדת שמונה
ועשרה אודיע זהו מדבר שנאמר במקום אחר להגידם: והוא
נוהג בכל בהורהך: "עמידתו וחזקתו אם כן מפני מה היא
במקום ההוא מפני רוב ההווה : כיצד ובשר בשדה טרפה
לא האכלו אין לי אלא בשדה בעיר מניין הווה : ת"ל
טרפה לא תאכלו להודיע כללך : "פרושו א"כ למה נאמר
בשדה דבר הכתוב בהווה : שדרך הבהמות ליטרף בשדה
יותר מן העיר ההווה ושוה : כיוצא בו כי יהיה בך איש
אשר לא יהיה טהור מקרה לילה: מקרה יום מנין ת"ל או
איש אשר הצא ממנו שכבת זרע א"כ למה נאמר מקרה
לילה : שדרך הקרי לבוא בלילה יותר מן היום עליך :
(אות צדי חסר) "קרא כתוב כיוצא בו אל תגזל דל כי דל
הוא : אין לי אלא דל ועני: ועשיר מניין ת"ל כן אורחות
כל בוצע בצע להבלילתו : עני ועשיר כאחד לפני אלהיך
וכן יהיו נגדך : "רצייתו אם כן נאמר עני : שדרך העני
להגזל יותר מן העשיר מיד החומס וגוזלני : אף מדת תשע
עשרה אודיע באוניך: "שמיעתו מדבר שהוא כזה הוא הדין
להברו : כיצד ויצר את שני העמודי' נחשת שמנה עשרה
אמה קומת העמוד האחד והוא הדין לחברו : בבינת
שכלך : תמורו כיוצא בו אור זרוע לצדיק ולישרי לב
שמחה : אין את יכול לומר שיש לצדיקים אורה בלא
שמחה : ולישרים שמחה בלא אורה בעולם עתידך :

(קם) תמורתו
ביאורו אור לצדיקים : והוא הדין
לישרים שמחה לישרים והוא הדין

לצדיקי': מאימתי הוא ענין להברו ודנין אותו לכך משתקנו
שניה' באחת בעיניך : "שקול מדת עשרים מדבר שנאמר
בזה ואין ענין לו : אבל הוא ענין לחברו מאימתי הוא
ענין להברו משצריך זה לו : ולא שצריך לו זה בחכמתך:
"רשומו כיצד וזאת ליהודה ויאמר : ואינו ענין ליהודה
שהרי נאמר שמע ה' קול יהודה: ואל עמו תביאנו נאמר:
אלא הנהו ענין לשמעון שהרי הוא צריך לו ברעהך :
"קריבתו ואין יהודה צריך לו נמצאת אתה אומר זאת :
כשברך משה רבנו ע"ה את ראובן לא אמר זאת: וכשברך
ליהודה אמר וזאת ליהודה ובברכה דזאת הכליל לשמעון
אהיך : "צדקתו כיוצא בו גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס
מקחת מזרעו מושלים : אינו ענין ליעקב לבד שהרי הוא
אומר מקחת מזרעו מושלים : ולא אמר לבד מקחת על כן
הנהו ענין לאהרן כהנך: "נשרונו ראיה לדבר שהוא אומר
מקחת מזרעו מושלים: מי הם הללו המושלים בעם הוי אומר
מלכים וכהנים גדולים בני אהרן ובני דוד ע"ה מלכך :
"עליהם הוא אומר הלא ראית מה העם הזה דברו לאמר
שתי המשפחות : אף כן הוא אומר גם זרע יעקב ודוד
עבדי הם שתי המשפחות לא ישבתו מהיות גוי לעולמך :
"כדור מדת אחת ועשרים שהיא שתים ועשרים : מדבר
שהוא על שתי מדות ואתה נותנו בכח יפה שבשתיהן מדות
לבאורים: כיצד צדיק כתמר יפרח כארז בלבנונך: "נואמו
יכול כשם שהתמר אין לו צל ואין עושים ממנו כלים :
ת"ל כארז מה ארז יש לו צל ועושים ממנו כלים : לכך
נאמר כארז בלבנון ישגא צדיקך : "מה ארז אין עושה
פירות לאבילה אף הצדיקים כן : ת"ל כתמר נמצאת נותן
בכח היפה שבזה ובכח היפה שבזה כן : וכיוצא בו הוי
כל צמא לכו למים בצמאונך: "למים כתוב יכול כשם שהמים
אינן משביעין : כן דברי תורה: ת"ל יין וחלב מה יין וחלב
משביעין : ומשמחין אף דברי תורה בלבך : "כן כתוב
לכו למים נמצאת כו בכח היפה שבזה ושבזה : מדת שלש
ועשרים הוא זה : מדבר שחברו מוכיח עליו בבינתך :
"יודע כיצד מהן בבתר יכפה אף: משמעו מהן בסתר יכפה
חמה עזה ואף : וישחר יכפה אף וחמה עזה הראשון מוכיח
על חברו השני בדעתך : "מעמי כיוצא בו כי לא בחרוץ
יודש קצח ואופן עגלה : משמעו ולא אופן עגלה על כמון
יוסב : הראשון מוכיח על חברו השני לסלסלה: גלוי ונודע

זה בחכמתך : (אות חי"ת חסר) "וכרו כיוצא בו ה' אל
באפך תוכיחני ובחמתך תיסרני: והוא ואל בחמתך תיסרני:
הראשון מוכיח על השני : ומדת עשרים וארבעה אודיע
אליך : "וזו באורו מדבר שמוכיח על חברו : כיצד קול
ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש ברוב גודל כחו והדרו:
וכי מדבר קדש יחיל מלפני ה' לבדו בהתגברו: הלא כל מדבר
וחבל הוחלו מלפני בוראך : "היך הוא פורט זה לבדו מפני
שהוא התקיף שבהן : וראיה בדבר והשבו בקדש ימים
רבים כימים ההן : כיוצא בו קול ה' יחולל אילות בטרעיהן :
וכי האיילות בלבד חוללות מלפני עושך: "דרך כל הנפשות:
חוללות מלפניו אם כן למה נאמר איילות להזכירו על
הנפשות : ולמה נאמר איילות מפני שהן תקיפות בריצה
בנהיבות חוקות מאוששות: וראיה לדבר משוה רגלי כאילות
הוא הצור תמים בעולמך : "גם מדת חמש ועשרים אברר
באזניך : מדבר שהיה בכלל ויצא מהכלל ללמד על עצמו
בחכמתך : כיצד וישלח יהושע בן נון מן השטים אנשים
מרגלים חרש לאמר לכו וראו את הארץ ואת יריחו עירך :
"ברור הלא יריחו בכלל את הארץ היתה ולמה יצאת מן
הכלל : אלא ללמד על עצמה שהיא שקולה כנגד כל ארץ
ישראל כלל : כיוצא בו ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש
ועשה אל שר צבא עמך : "איך והלא עשהאל בכלל
התשעה עשר היה ולמה יצא מן הכלל : ללמד על עצמו :
שהוא כנגד הכלל : כיוצא בו ביום הציל ה' אותו מכף כל
אויביו ומיד שאול מלכך :

(קמא) אבן
שאול המלך בכלל אויביו היה ולמה
יצא מן הכלל : אלא ללמד על עצמו

שהיה' רדיפתו קשה מכלל רדיפות אויביו בכלל: אף מדת שש
ועשרים אברר לדעתך : "בירורו מדבר שהיה בכלל ויצא
מן הכלל ללמד על חברו : כיצד ולא תקחו כפר לנפש
רוצח שהרג להברו: והלא הריגת הרוצח בכלל ענשיך: "גמת
בירורו ולמה יצא מן הכלל ללמד על שאר הענשי': ומה היא
מלמדה עליהם לרוצח אין לוקחין כפר לשן ולעין ויד ורגל
וכויה וחבורה ממכים לנפשים : ולשאר פצעיך : "דינו במה
דברים אמורים בדברי קבלה : אבל בדברי תורה ומצות
אין אדם יכול לדרשן כלשון הזה למללה : חוץ משלשה
דברים באזניך : "העשרים ושבע מדות ר' ישמעאל דורשן
כמו משל והלכתא כדבריו בשניים: אם יקום והתהלך בחוץ
על משענתו בשדות : משענתו הוא על בוריו מתרגם
הרגומך : "ואם אתה אומר על מקלו חולה הוא : אלא
מלמר שהוא כתוב משענהו בידו כיוצא בו הוא : אם
זרחה השמש עליו בזריחתך : "וקוקו ומה השמש
עליו לברו זורחת אלא מה השמש שלום בעולם :
אף ההורג אם ידוע שלא בקש אלא שלום בעולם בארצך:
"חובה בעל הבית עלינו שהרי בעל הבית חייב בדמו ;
באלו שתי ההלכות כ"ר ישמעאל בפירושיו : מדת שמונה
ועשרי' אגיד נגד פניך: "טענתו מניין שדורשין כנגדי
אגדה : שנאמר במספר הימים אשר הרתם את
הארץ יום לשנה וכן הוא אומר להגידה : ויאמר ה' אל
יהוא יען אשר הטיבות וגו' וכתוב בני רבעים ישבו לך על
כסא ישראל עמך : "יורה כנגד ארבע הדורות , שהיתה
משפחת אחאב קיימת ונעקרה מדורות : ואלו הם
עמרי ואחאב ויהורם ובניו במלכותך : "כן הוא ומניין
על שדורשין באגדה לבררה : שנאמר כה אמר ה' על
הרועי' הרועי' את עמי וגו' צאן עדתך : "לזאת אמר אם
תאמרו משא ה' וגו' , לכן הנני ונשיתי אתכם נשוא וכן
היא אומר לכן על סוס ננוס מפני ה' וגו' , וכלן בו בלשון
שחטאו בו בלשון נדונו לעיניך : "מדת עשרים ותשע
זאת היא , מניין שדורשין בגמטריא באגדה אם לחשבון
האותיות היא : הרי כבר נאמר באברהם אביך : "נאמר
וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו
שמנה עשר ושלש מאות , הם כמניין אותיות שם אליעזר
שהוא שמנה עשר ושלש מאות , וכיוצא בו כמניין בתורתך:
"סמיכת מדת שלשי' מתמורה האותיות נלמוד דבר הרי
כבר נאמר לב קמי פירושו בשרי' מאת ב"ש ואת מחליפו
בגמטריא

בגמטריא מבורר דבר, ונמצא כשדי׳ וכיוצא בו בחכמתך:
"ענין מדה אחת ושלשי׳ מניין שדורשין לשון נוטריקון
באגדה שנאמר אברהם אב המון גויי": כרמל רך מל:
כל דבר שהוא רך ונמל ביד בעינך: "פסוק והוא קללני
קללה נמרצה, כמנין אותיותיו הוא נואף מואבי. רוצח צורר
העבין החמש תיבות במניין אותיות נמרצת, בבירור
רעיהך: "צדיית מלה ירט, הוא במניין אותיות יראה
ראתה נטתה כאותיות ירט, כי ירט הדרך לנגדי באתון
של בלעם קוסמך: "קושט מדת שלשי׳ ושתי׳ הוא מוקדם
שהוא מואחר כיצד ונר אלהי׳ טרם יכבה ושמואל שוכב
בהיכל ה׳ מואחר, והלא אין ישיבה בהיכל ה׳ אלהיך:
"רשומו כל שכן שכיבה, ואפילו בעזרה אין ישיבה, אלא
למלכי דוד בלבד שנאמר ויבא המלך וישב לפני ה׳ בישיבה:
ומה ת"ל שוכב אלא מוקד׳ שהוא ה׳ לפניך, "שכן הוא
ראוי להאמר, ונר אלהי׳ טרם יכבה בהיכל ה׳ שם ארון
האלהי׳ ושמואל שוכב במקומו להגמר, כיוצא בו עיני ה׳
אל צדיקי׳ ואזניו אל שועת׳ של חסידיך, "המורו צעקו וה׳
שמע, ואחרי כן פני ה׳ בעושי רע להכרית מארין זכרם:
מרואה ושומע, פודה ה׳ נפש עבדיו משגב לנו אלהי יעקב
סלה, יודוך ה׳ כל מעשיך,

(קסב) **תבע** ר׳ ישמעאל על שלשים ושתי׳ מדות
האלה: מודה הוא על מקצתן ומכליל
כלם על מקצהן ואומ׳ במשנתו כאלה, בי"ג מדות התורה
נדרשת בחכמתך, "שופט כזו ואומר מקל וחמר מגזרה
שוה, מבנין אב מכתב אחד משני כתובי׳ מכלל ופרט,
ומפרט וכלל, מכלל ופרט וכלל, ואין אתה דן אלא כעין
דפרט בבינתך, "רחש עוד מכלל שהוא צריך לפרט, ומפרט
שהוא צריך לכלל, כל דבר שהוא בכלל ויצא מן הכלל
ללמד לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כלו
יצא בדעת לבבך: "קרא עוד כן ואמר כל דבר שהיה בכלל
ויצא מן הכלל לטעון טען אחד בענינו, יצא להקל ולא
ולהחמיר בענינו, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל בעיניך,
צריהו לטעון טעון אחד שלא כענינו שיצא להקל
להחמיר, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל תדון
בדבר חדש אין אתה יכול להחזיר לכלל להחמיר, עד שיחזירנו
הכתוב לכללו כפירוש תורהך, "פירש עוד דבר למד מענינו
ודבר למד מסופו, שני כתובין המכחישין זה לזה עד שיבא
הכתוב השלישי ויכריע ביניהן לפרש עקר סופו, שלמו אמריו
שאמר בתורת כהניך, "עתה אבאר מדות התורה שפירש
ר׳ ישמעאל בה בפירושם, ואלה הם שאמר מקל וחמר
באיזה צד ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירוק ירק בפניה הלא
הכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים וגו׳ ק"ו על השכינה
שהוא אל קדושם, ודין לבא מן הדין להיות כנדון
הסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף אל עמך,
"כדור פירוש שאמר מגזרה שוה באיזה צד נאמר על שומר
שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ואמר בשומר חנם אם
לא שלח ידו, מה שומר שכר שנאמר בו אם לא שלח ידו,
פרט בו את היורשי׳: אף שומר חנם שנאמר בו אם לא שלח
ידו, פרט בו את היורשי׳ בחכמת מדעך, "נאמר מבנין
אב מכתוב אחד, כיצד לא המשכב כהרי המושב ולא המושב
כהרי המשכב: הצד השוה שבהן שהן עשויין לנוחת האד׳
לבדו, הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא
ולטמא בגדי׳. אף כל שהוא עשוי לנוחת האד׳ לבדו,
ודוא הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא
בגדי׳ יצא המרכב בלעדו, שהוא עשוי לסבלון אחר בדעהך:
"מדרש לסבלון אחר זהו פירושו: הזב מטמא את הכלים
בארבעה דרכי׳ הא׳ במדרשו: פירושו שידרוך בו ברגליו:
והב׳ במגעו, והג׳ במשאו והד׳ כהשיטו פירושו הוא דחייתו
בדבר מחבירו להמישו. מבניין אב משני כתובין כיצד לא
פרשת הנרות כהרי פרשת שלוח טמאין ולא פרשת שלוח
טמאין, כהרי פרשת הנרות לפניך "לצד השוה שבהן בצו
מיד ולדורות אף כל שהוא בצו מיד ולדורות, כן אתה דן
מבנין אב שבין שניהם לא ראי טמאה כראי דרך רחוקה
לטמאים להורות, ולא ראי דרך רחוקה כראי טמא מת
הצד השוה שבהן שלא עשה את הראשון יעשה את השני
כל שלא עשה את הראשון ויעשה את השני בבינתך:

"כן מכלל לפרט כיצד מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן
פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט: מפרט וכלל
כיצד וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה הדי זה
פרט: וכל בהמה לשמור הרי זה כלל עשת את הכלל מוסף
על הפרט: מכלל ופרט וכלל ואין אתה דן אלא כעין
הפרט: כיצד ונתת הכסף בכל אשר תשאלך נפשך:
"יודיע הרי זה כלל אחר כלל ופרט וכלל: ואין אתה דן
אלא בעין הפרט לומר מן פרט: מפורש דבר שהוא ולד
ולדות הארץ והן אכלין ומשקי׳ מכלל שהוא צריך לפרט:
ומפרט שהוא צריך לכלל כיצד אמ׳ קדש לי כל בכור יכול
אף הנקבה במשמע ת"ל זכר או זכר יכול אפילו יצא אחר
הנקבה לפניו ת"ל פרט פטר רחם או פטר רחם יכול אפילו
נולד לאחר יצא דופן ת"ל בכור מבכורות כהמתך: "טיב
עקרו זה הוא כלל שהוא צריך לכלל, כל דבר שהיה בכלל
ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד
על הכלל: כיצר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמי׳
אשר לה׳ וטמאהו עליו ונכרתה והלא כל השלמי׳ בכלל
הקדשי׳ היו וכשיצאו מן הכלל ללמד: לא ללמד על עצמו
יצא אלא ללמד על הכלל כלו בשכל בינחך: "חפצו לומר
מה שלמי׳ מיוחדין קדשי׳ שקדושתן קדושת מזבח, כל
דבר שהיה בכלל יצא לטעון אחר שהוא כענינו יצא להקל
ולא להחמיר כיצד ובשר כי יהיה בו בעורו מכות אש באוש
מדית: והלא השחין והמכוה בכלל כל הנגעי׳ היו וכשיצאו
לטעון טעון אחר שהוא בענינו, יצא להקל ולא להחמיר
להקל עליהן שלא ידינו אלא בשבוע אחד בשבועותיך:
"זכרון כל דבר שהיה בכלל יצא לטעון טען אחר שלא
בענינו, יצא להקל ולהחמיר כיצד ואיש או אשה כי יהיה
בו נגע בראש או בזקן והלא הראש והזקן בכלל עור הבשר
הם וכשיצאו לטעון טען אחד שלא בענינו: יצא להקל
ולהחמיר להקל עליהן שלא ידתו בשער לבן להחמיר
עליהן שידונו בשער צהוב לעיניך: "וכן כל דבר שהיה
בכלל יצא לדון בדבר חדש: ואין אתה
יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש כיצד
ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאה ואת העולה
במקו׳ הקדש שאין ת"ל כחטאת כאשם הוא לכהן אלא
לפי לידון בדבר חדש: בבוהן יד ובוהן רגל ובאזן
ימנית יכול לא לטעון מתן מזבח ת"ל כי כחטאת האשם הוא
לכהן החזירו הכתוב לכללו בפירוש: לומר מה חטאת טעונה
מתן מזבח אף אשם טעון מתן מזבח כזבחך: "הנה דבר
למד מענינו כיצד ואיש אשר ימרט ראשו קרח הוא טהור
הוא, יכול יהא טהור מכל טמאה: כשהוא אומר וכי יהיה
בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם דבר למד מענינו:
שאינו טהור מכל טמאה: אלא מכל טמאת נתקין בלבד:
דבר למד מסופו כיצד ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכ׳
משמעו בית שיש בו אבני׳ ועצים ועפר, בית שאין בו
אבני׳ ועצי׳ ועפר במשמע נוער: כשהוא אומר ונתץ את
הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית וגו׳ בארצך:
"דבר למד מסופו שאין הבית מטמא כנגעי׳ עד שיהוא
אבני׳ ועצי׳ ועפר, שני כתובין מכחישין זה את זה עד
שיבוא הכתו׳ שלישי ויכריע ביניהן כתו׳ אחד אומר וירד
ה׳ על הר סיני על ראש ההר: וכתו׳ אחר אומר אתם
ראיתם כי מן השמי׳ דברתי עמכם הכריע מן השמי׳
השמיעך את קולו ליסרך: "גמרתו מלמד שהרכין הקב"ה
שמי שמי׳ העליוני׳ אל ראש ההר ודבר עמהם מן השמים:
וכן הוא אומר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו בהר סיני
לדבר עם יוצאי מצרי׳: נשלמו דברי ר׳ ישמעאל במדות
התורה שאמ׳ בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בארצך:
"בא הלל הזקן ודרש שבע מדות לפני זקני בתורה: קל
וחמר וגזרה שוה ובנין אב ושני כתובין וכלל ופרט וכיוצא
בו במקום אחד, ודבר למד מעניינו בתורה: אלו שבע
מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתורה, כתוב אחד
אומר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וגו׳ וכתו׳ אחר
אומר ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד אפשר לומר
ובבא משה הכריע כי שכן עליו הענ׳ כשאמרה התורה אמ׳
מעתה כל זמן שהיה הענן שם לא היה משה נכנס נסתלק
הענן

הענן מאהל מועדך : "אז היה נכנס ומדבר עמו וכן הוא אומר ולא יכלו הכהני׳ לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה׳ את בית ה׳ וכן הוא אומר ושכותי כפי עליך עד עברי מלמד שנתנה רשות למחבלים לחבל . וכן הוא אומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי אמר ה׳ כששיבו אפי יבואון אל מנוחתי תמו דברי רועיך :

(קמג) אתבריית רותי כגו נרנא וחזוי ראשי יבהלונני: על המדות האלה אשר פירשו רועיך נגד עיני להשמעות כרויית אזני : אכן בקנאתי על זאת אחרות . ואודיע מדות משכילי נ"ע מצדיקי ורעי צאני : במרעה טוב משכנות הרועי׳ ממעייני מעין גנים באר מים חיים ונוזלי׳ מן לבנון הררך : "בגורל טוב גוהי מבטן יהעלו השבחותיו לנצח נצחי׳ : ובחסד אלופי מאלפי אשר הורוני ולמדוני אמרי׳ נבוחי׳ : מסבל מדעם ומספריה׳ באתי לקבין לאסוף מדות התורה בספרי זה הויה כריח ניחוחי׳ : כי היו מפוזרים בכל ספר וספר מספריה׳ ויחרפוני רועיך אז מדות משכיליך : "גשתי לזאת לדקדק לחפש ולאספם באשכל הכפר : יען היוה לנו לעדי וכהר וכצרור המור כל נהיה לשמין ותפר : וביד אלהי הטובה עלי הוספתי בם יותר ממה שמצאתי בספר : אך מדוק חכמת מדע משכילי נ"ע ולא ממדעי אני מספר : ואם אשגה אני הוא השוגה ולא אלופי נ"ע יזהירו כשמי שפר : ובבקשה באה פני רואי ספרי זה לדינני לכף זכות כשוגגי ורחוקי זמן גלותך : "דקדקתי בביאורי התורה ובספרי המצות ובספרי בעלי הלשון ובספרי חכמי הדעה : אף בספרי הדקדוקין ואגרונות ומצאתי עד שמוני׳ מדות לאזן שומעת : ומדות מלכי הנקוד והתיבות עד ששים רוכבים בראש׳ חכמה נטעה : זולתי המסורה ויתרות ותנאי הנקוד ומסורות והלופיהן ודקדוקי משקלות בקו משקולת נודעת : ומצדרין ושמיה ופעלי׳ ונפעלים ופעולי׳ והפתעלי׳ והתפעלים ודומיהן שאין בהם מספר בלשון ושפה מורעת ושמתי׳ והושבתים והצגתי׳ במעיין פסוק ענין מודעת : כרשום הנגא׳ ששים המה מלכות ושמנים פילגשי׳ ועלמות אין מספר במספרך : "הנם מכופרים באזני הררי אלהיך : בתחלת ששים המלכות מלפי הנקוד של תורתנו והרוכבי׳ בלשון צח מצוין : הם חמשה נוטריקון שעולי׳ שבעה בחלוף מכתבך : והם אי (בחולם) א (בקמין) אי (בהירק) א (בצרי) או (בשורק) אי חו"לם והוא מלך מלכים יען כי לבדו יושב גבוה כמלך בבואו לפניך : והיא הנקודה של מעלה בין שתי אותיות כאותיותך : ועמו חטף קמין דומהו בלשון הגיונך : והוא קו ונקודה תחתיה וחטף שוא שתי נקודות עומדות לעיניך : השני א׳ קמין גדול והיא קו ונקודה אחת על האות מקמצה רפה בפתיחת פיך ועמו דומהו פתח גדול א׳ : שהוא פותח את הפה והוא קו לבדו בלי נקודה מנקודיך : הג׳ אי הירק והיא נקודה אחת למטה מן האות כהריקה שניך . הד׳ אי צ"רי קמץ קטן והיא שתי נקודות יושבות כיושבין מקמצין פיך : ודומהו עמו כנגול א׳ פתח קטן והוא שלש נקודות שתים יושבות ואחת נקודה ביניהן ההתיהן פותחות להייך : הה׳ צורק או והיא נקידה באמצע המלה באות ו"ו או שלש נקודות למטה מהאיה כאורך הגית ורומח למלך כשריקות עודרי עדרי צאנך : אלה הם חמשה המלכים שעולי׳ שבעה ויותר על כ"ב אותיותיך : מגידים ומודיעי׳ הפעולות בארשה ניב שפתיך : "ודיני הררי ה׳ קיראי לשון צחות מכתב הרות עדה : כי בראשונה צריכין ראייה הקבלה כסבל והעדה : שהיא ככל היורשים היות הזקה בידינו כמצבה ועדה : המתחזקה ומבררת תורה התמימה ונחמדה [1] ולא מוספה וגורעה ועוברה במצות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו בנפש זדה : שאם לא תהיה זאת הזקה בידינו לא נדע אותיות התורה ונקודה : וטעמי הנקוד שהם י"ב והפעולות והשמות להגידה : והמעשים והענינים כלל דרכי מצות וחקי ומשפטי העדה : כי כן היו גם להות הבריה נקודין בנקוד וטעמים כי אם אינם בזאת לא יכלנו להבין עבר ועתיד ועומד ויוצא ומצדר וכלל הפעולות להעידה : וכל ספרי תורה ככה ראויים להיות בנקוד וטעמים כי בלא הם לא נרגם האלהים יתעלו חשבחותיו לעיני העדה : וכלל הספרים הנכתבי׳ ולא נקודים חסרים הם ולא תמימי׳ כצווי נותן העודה : ככתוב תורת ה׳ התמימה משיבת נפשך : "זו היא ראשית כל שכל ומדע באלוף מאלף : אף להבין האותיות איזה מהם זכרים : ומי מהם נקבות שהם רוכבים ומורכבים אשר הם בנקודם מחולפים בחלף :׳ גם לדעת היסודות של תיבות : להבין ולדרוש המדות מדות תורתנו כפי המצוה והמאלף : שאם לא נבין איך נבאר עקרם ואסורם והתרתם בלי סלף : כפי החקוק דברי לשון צח אמרי אלהיך : "חרותם עוד נבין פעילות ושמות הרוכבי׳ והמורכבי׳ : והנמצאי׳ ונקראי׳ לפעמי׳ זכרי׳ ולפעמי׳ נקבות ביושר ניבים : ואלו רבו מארבה באמרות ה׳ הערכי׳ : והם כלהם ספר חקוק הנקראי׳ אנדרוגינוס זה עם זה משמש בכל הורות אלהיך : "מעמם עוד נבין החסרות מסורין והיתרות בחברתן : אשר מהן נכתבין ומהן אינן נכתבין באותיותן : ויוצאין בחברת הלשון בארשת שפתי אמרהן : ואותיות הגדולות שהן נמנין אל"ף בי"ת וכן אותיו׳ הקטנו׳ כמוהן נמנין אל"ף בי"ת בכתיבתן : אף לדעת התיבות שהן לשלשה במליצתן : שמות ומעשים ומשרתי׳ כפי החקוק שאמר המצוה מחוקק כפון בראשית והוא שם הפעל כדעת חכמתך : "יושר התיבה שאמר ברא הוא מעשה ואשר אמר אלהים הוא שם את הוא משרת למלות השמי׳ שם : ואת משרת הארץ שם: כן כלל החקוק ספרי האגרון מעשה משרה ושם : אף להבין התיבות הרין בתרין זוגין מחולפין במליצות הפעל והשם , ולפעמי׳ משתלשין ומתרבעין בחלופי׳ השם : גם לדעת הנקוד שהוא בג׳ פני׳ מלכי׳ ומשרתי׳ ועבדי׳ בכל פעל ושם : כ"א אין נקוד וטעמי על ומטה לא נבין דבר פעילה ושם : ועבר ועתיד וצווי ומצדר וסמך ומוכרת ועומד ויוצא וכדומיהן בפעולו׳ בענייני לשון תורתך : "כל פעל למענהו פעול מצדר מסדר אשר מזה הפעל נפעלו׳ ונלמדות כל הפעולות פועל בהו"לבפעל בק"מץופעל בחי"רק ופועל בשו"רק ופועל בחולם וע׳ בצ"רי ופיעל בהירק וע׳ בצרי ופועל בחולם וע׳ בקמין ופעול העי"ן בשורק ונפעל והתפעל והפתעל ופעלול : ודומיהן בכל מדות פעילות אמרות ה׳ אמרות טהורות לשון צחות אומר צלול : והמלכי׳ יולידו חמשה קולות : או (בחולם) : א (בקמין) אי (בהירק) או (בצרי) או (בשורק) ועולי׳ שבעה ויותר מהן בהתכפלם במלול , והמשרתי׳ שוא נח : ושוא נע : מניענע מעלול : והעבדי׳ דג"ש ורפ"ה ימין ושמאל מסולסלי׳ במסלול : כאלה רבו מארבה לעיניך : "להג והגיון הטעמי׳ לנו להבין אשר הם טעמי׳ משרתי׳ ועבדי׳ , שאם אין טעם לא נרגיש ונבין בין מלול ומלול וקלי׳ וכבדי׳ : כמו שאבאר למטה אשר רבו מארבה כמה וכמה נמדדי׳ : ויש מלין שוין בחברת׳ ושנויי׳ בביאור׳ הרין בתרין זוגין נצמדי׳ : רבו מארבה כאשר חקרתי וחקקתי ספר הרין בתרין הוספה על שמוני׳ זוגות של בן אשר רי"ה המדקדק במסורות מכתבך : "מלין הנכתבין חד ונקראין שנים : ונכתבין שני׳ ונקראין חד בחברותיהן : כאלה וכאלה ע"פ המסורו׳ נזכרות ונחקקות רבו מארבה במליהן : וכלהם ע"פ שבעה המלכי׳ שעקרן חמשה מיוסדין ביסודיהן : הנם חמשה דברי׳ ממעיינינו בעקריהן : ושו"א נח ושוא נע אינם נמני׳ עם המלכי׳ מלכי נקודי תורתך : "נח הוא שתי נקודות כמו עי"ן של שמע ישראל : זרע : נטע : ודומיהן , בסוף התיבות בקריאותיהן : ונע הוא שתי נקודות בראשי התיבות ברגיוניהן : כמו לעולם לנהר לשוכב לצורר ודומיהן : ועוד מתחברין שני שואין נחין זה אחר זה בסוף התיבות כמו וישת מן היין : אל תוסף על דבריו : יפת אלהים ודומיהן : ועוד מתדבקין באמצע התיבות שני שואין הראשון נח והשני נע כמו ישמעו יקרבו ילמדו ירביון ודומיהן : וזה כללו השוא לא יקרה לבדו אלא ואם יקרה : ומלך אחריו יהיה : הוא שוא נע ואם המלך לפניו יהיה נח וביאורם רחב בדוק ספרי הנקודי׳ אפס מעט קט הרמזתי באזניך : "סלולים על שני השואי׳ האלה לא נספרו עם המלכי׳ מלכי הנקוד ולא עם י"ב הטעמי׳ : שהם פזר תלשא גדולה : טרס אחד : ושני׳ טריסין ; פשטא : זקף קטן . וזקף גדול בנגוני׳ :

ואתנחתא

אתנחתא וזרקא לגרמיו תביר : רביע: טפחא: סליק : אלה י"ב טעמי׳ ; בכ"ד ספרי׳ : ומשרתיה׳ השעה: שופר עלוי : ושופר כרבלא, ושופר מונה, ושופר הפוך : ותלישא קטנה : ואזלא ומרכא ודרגא ומאילא וגלגל נגון גדול בפיך : "עומהם יש נגוני׳ ולא נמנו לא עם הטעמי׳ ולא עם המשרתי׳ : והם סגול העליון ומקף : ופסק : ומתיגא והגעיא ושופר יתיב והטרחא סגול העליון ומקף : ופסק: ומתיגא : והגעיא : ושופר יהיב : והמרחא והמקל אשר בזקף גדול ושלשלת אשר בכ"א ספרי׳ : וכל אלה הם שמנה ועלו עלה נבונה לא נמנו עמהם מפני הואנת מעשירם ושמיתיה׳ הספורי׳ הסגול העליון לא נמנה לפי כי לא באה אלא אחרי הזרקא ואם לא באה הזרקא תחלה לא סגולה באה באמרי׳ : והמקף כזאת ואין דרכו כ"א לחבר תיבה עם תיבה שאין בה לא טעם ולא משרת ואם לא יהיה משרת או טעם לא יהיה בה מקף בספורי׳ : והפסק כזאת מפני כי אינו בא כ"א עם המשרת ושמו כפול : והפסק מתחבר עם כל המשרתי׳ ולא תוכל לקראתו בשם אחד בכל הספרי׳ : וגם דג"ש לא נמנע לבוא אחריו ביהו"א ובג"ד כפ"ת להוגי׳ ומזמרי׳ והמתיג׳ כזאת והיא חבר על הזקף והוא סימן לבמול הגעיא לפי שהמתיגה והגעיא לא יתחברו יחד בחבורי׳, והגעיא כזאת והיא הנפשת המלה וכבר ראיתי שחוטפין אותה במקומות ומקיימין אותה במקומות מפני שאין לה שרש לא בטעמי׳ ולא במשרתי׳ מספרי׳ : ושופר יהיב כזאת מפני שנקרא שם טעם ומשרת שהיתיב טעם והשופר כלו משרת בלמוד קריאותיך : "פשר הטרחא כזאת מפני כי לא נכתבה לענין אחר כי אם להודיע להוגה בתורה מתיגה מעט קט בהגיוני׳ והמקל אשר בזקף כזאת מפני כי לא עמד עם הזקף כ"א מפני שבא הזקף ההוא בלא משרת ולעולם לא תמצא טע׳ ומשר׳ באות א׳ זולת ובתי׳ ובתיו וגנזכיו ודומיהם במנייני׳ : ושלשל׳ אשר בכ"א ספרי׳ לא נמנה עם טעם ולא עם משרת כי הם במספר שבעה והמשרתי׳ והטעמי׳ בנגונים לא נספרו והיאיל אלה במניין לא נמנו לא עם הטעמי׳ ולא עם המשרתים : ואלה הם הטעמים של שלשה הספרים תהלים איוב ומשלי והם שמנה בחשבונים : פזר וזרקא ורביע ולגרמיו ויתיבא וטפחא ואתנחתא וסלוק המתנגדים : בחלוף נגוני כ"א ספרים בתקונים : ומשרתיהם שופר עלוי וגלגל ושופר מונח ומאילא ומרכא ושלשלת ומקל וצנוריה ושוכב ודחוייה אלה הם המשרתים ואלה הם אשר לא נמנו לא טעמים ולא משרתים השלשלת ורודפי הזרקא והטרחא לפניך : "צדקת השלשלה בג׳ הספרים פעם טעם כשתבוא קודם בוא האתנחתא ופעם משרת אם לא תבוא לפניה האתנחתא ורודפי הזרקא הבאים אחריו לא נחשבו עם הטעמים ולא עם המשרתים : וכזאת הטרחא כי לא הושם אלא להגיד למגגן כי הוא אות הנגון לכריתה : ושמשי הפזר מרכא ושופר הפוך וגלגל בשלשה ספריך : "קצב שמשי הזרקא שופר הפוך ומרכא ושופר עלוי : ושמשי רביע מרכא ושופר מונח ושופר הפוך וצנורית ומרכא נטוי : ושמשי אתנחתא שופר ודחויה ושופר מונח ושופר הפוך וצנורית ושלשלת בנגון קריאתך : "רושם שמשי הטפחא שופר ומרכא ושמשי הסלוק שופר ומרכא ומאילא ושופר מונח ומקל ושופר מהופך וצנוריה ושלשלת להעריכה : חקוקים בג׳ הספרים איוב משלי והלים שירי ברכה : ושמשי כ"א ספרים אלה הם שמשי הפזר הקטון שופר מונח והמשרת הקרוב אליו הוא הגלגל עמהם להמשבה : ושמשי התלשא הגדולה שופר מונח ושמשי הטרים שופר מונה ואזלא ותלישא קטנה להוליכה בנגוניהם בפיך : "שמשי הלגרמיו שופר מונה ומרכא : ושמשי הרביע שופר מונח ומרכא ושמשי הזרקא שופר מונח והלשא ושופר עלוי הסמוכים לו בג׳ מקומות והם או"ז עלוי אתנח זרקא וזקף וכן אזלא ומרכא שמשי הזרקא : שמשי היתיב שופר מונח ותלישא ואזלא ושופר מהופך ומרכא : שמשי הזקף שופר מכרבל ושופר עלוי ושמשי התביר שופר מונח ותלישא ואזלא ודרגא ומרכא בקריאתך : "הוקף שמשי הטבחא דרגא ומרכא : ושמשי האתנחתא שופר עלוי ומאילא : ושמשי הסלוק מאילא ומרכא ובכל קריאת מכתב הטעמים והמשרתים החקוקים ונכתבים בכל כ"ד ספרים לערכה, והו"ין בפעילתן נמצאים בבאורם לי"ב מחלקות הו"ו משובה : ו"ו באור ו"ו עקר ו"ו טפל ו"ו סמוך ו"ו עבר ו"ו עתיד ו"ו מופסק ו"ו מפעל ו"ו פעול ו"ו מנועגע וחנוי ו"ו חבור ו"ו מוצב למשיכה : כללם שתים עשרה כמו שביארתים למעלה בספר זה לפניך :

(קסד) **תוכן** כל אלה ביארתי יען לברר קריאת לשון צח לדבר צחו׳ . וכל אלה לא מניחים עם ששים מלכות כי אם לבד מלכי׳ . ונקור שהם חמשה נוטריאקון העקרים בלשון צחות : והם חמש הקולות : או (בחולם) א (בקמץ) א (בחירק) א (בצרי) א (בשורק) וזה הוא אמתת באור הקול בצחיחות : קול הוא הבא מכלי הדבור אחר המחשבה וההרהור העולים מן הכליות על הלב והלב ישלחנו אל השבכה שהוא מוח הראש אז יותמם להיות קול ואחר כן הדבור באותיות כרוהות זה אחר זה בחמשת הקולות של נקור בשיחות : וקודם שנבאר אמתת הקול מה הוא בירורו נבאר בין מחשבה לדבור וקול באזני המקשיבים והמבקשים חכמת דעת חכמי הדעת מבינך : "שאלה היש פרק בין מחשבה לדבור אם לא : תשובה הין : יש פרק והפרק שיש ביניהם שהמחשבה היא ערעור הרוח הטבעי : שאלה ומה היא הרוח הטבעי : הרוח הטבעי הוא רוח החיים המטביעי : שאלה ומה יש רוח החיים, תשובה היא הרוח ההווה בעורקים והעורקים הם קני השבלת והם מלאים רוח הטבעי : והעורקים הם אישפימי של כל חי המכים ונרדפים בכל עת ורגעי : שאלה והעורקים האלה אנה הם : תשובה הם מהחה מקורות הדם : שאלה ומה מעשיהם בחכמתך : "ראיית תשובה מעשיהם להריץ ולהוליך הדם בכל הגוף להחיותו : שאלה ואיך יעשה והויה : תשובה דע כי הדם הוא הם ולח והוא בהוך המקורות ואלה העורקים הם מתחת המקורות של דם והרוח בתוכם ומנהג הרוח להיותו רוחש ונע תמיד ברחישתו : ומחמת רחישתו מנענע את הדם ומריצו להלוך בין התעלות הגדולות ומשם ילך אל המקורות הקטנות ומהגרמת המעש הזה יהיה הגוף חי בחיותו : שאלה ואנה יש מקוה הרוח תשובה לשלש מקומות ושמיה השלש מקומות האלה הם הכליות והלב ומוח הראש שהם מקוה הרוח ברוח גופך : "קניין שאלה ואנה יש מקום הדם : תשובה הוא בלב ורוח החיים יש בו : שאלה ואיך יולד הקול תשובה הקול התחלתו הוא מן הלב בניבו : שאלה ואיך תהיה הרמת הקול : תשובה אחר שרוח החיים בתוך הלב והדם עמו בעת שירצה ההי להרים קול יתחזק הדם ברוב חומו מנפות הרוח הטבעי שיש בו : ויעלה הרוח אל הריאה ויכנס בקני הריאה הנקראים סמפונות שבהם יעלה הרוח וינשים החיץ ומאותם הקנים יכנס בגרון ויצא מראשו שהוא שרש הלשון ובית הבליעה ויש לאותו המקום שתי מסבים בו כמו ארבות ומכח הרוח היוצא סן הקנה הפתחנה אותם ההלתות ויצא אותו רוח החיים מצוק [illegible] מוצק וצר ישמע ממרוצת נענועו הרגש וזה גבול הקול ב[illegible] : "צהיהוה שאלה בקול : הקול הוא מין אחד או הוא [illegible]בה מינים : השובה הקול הוא מינים הרבה : שאלה ואיך הוא נחלק למינים : תשובה כשם שיש לרבים מינים הרבה כן יש לכל דבר בפני עצמו קול מה שאין לזולתו בכל פנים : שאלה וכמה מינים יהיו הדברים : השיבה על שני חלקי׳ יהיו הדברים, שאלה מה ומה : תשיבה נקפא : ומי ומה גבול הנקפא : הנקפא הוא הדבר שאין בו רוח חיים : שאלה והדבר הנקפא הוא מין אחד או הוא מינים רבים : תשובה הוא שני מינים : שאלה מה ומה : השיבה עקר ופרח : שאלה ומה גבול העקר : תשובה היא העפר והאבנים והמים והרוח : שאלה ומה גבול הפרח, השובה היא דבר היוצא מכח המים והרוח והאבנים מרצון האלהים העושה את כל אלה יתעלה שמו בעולמך : "פשר שאלה ומה הם הדברים היוצאים מכחם : תשובה הם הצמחים והאילנות והזהב והכסף והנחשת והברזל ובדיל ועופרת וכל דבר הנתך באש כהחם : שאלה ויש לכל אלה הדברים קול מיפרד בפני עצמו או לא, השובה הין : יש לכל א׳ וא׳ מהדברים האלה שהזכרנו קול בפני עצמו בכחם : שאלה ואיך יהיה לכל אחד מאלה הדברים קול בפני עצמו : השיב׳ שכשם שיש לכל אחד מאלה צורה והאר ושם לנפשו ככה יש קול לנפשו במדע שבלך : "עוצם שאלה ומה אמתה זאת המלה שאמרת לנפשו : תשובה זהוא גבול המלה הלזו וטעמה שאמרנו לנפשו, הוא שלא יתחבר עמו

בטבעו זולתו מן הדומים לו במציאה כששוש: שאלה ואיך אמרת שלא יתחבר עמו בטבעו זולתו : והפרדת בדבורך זה כי לא ידמה מין אחד למין זולתו ועם זה אמרת מן הדומין לו והלא זה הכחיש ברמיון ביעור וקיום להגישו : תשובה אין זה בכלל כי לא אמרנו הדומין לו באמתת הנפש או בתאר או בצורה או בעצם : אבל אמרנו הדומים לו במציאה וכל המצואים במציאה שוים כי הם נמצאים אבל באמתת נפשם מתחלפים הם כל אחד ואחד לנפשו · הלא הראה כי הבורא ית"ו מצואי הוא וכל מעשי ידיו הם מצואים אבל הוא קדמון והם חדשי' והחדשי' אע"פ שהם שוים המציאה לכל א' וא' בחדושו : בתארם הם משונים : הלא הראה כי החדש הוא מתחלק לשני חלקים גוף ואפע : והאפעים מתחלקים למינים רבים כמו הלבנות והשחרות ושאר האפעים והעינות כמו כן יחלקו למקרה ההצלחה והעושר והחיים והשלום והאור והטוב וחלופיהם במדעך : "סמיכתם כמו כן הגופים כי הם נחלקים לאופן אחר חי ונקפא: הנקפא היא כאבנים ועצים ועשבי' ואילנות וכיוצא בהם : והחי גם הוא נחלק למינים רבים כגון המלאכים והמאורות וצורת האדם והבהמות והעופות ודגי הים ועוף השמים ושרצי הארץ לאופן נפשם נפרדים הם : אבל בחלק המציאה שוים הם : וא"כ הדבר לא דברנו אלא הנכון ואין בדבורנו כחש : נשוב אל ענייננו בבאוריה', שאלה ומה אמתת קול הנקפאי' : תשוב' קולות הדברי' הנקפאי' מתחלפים הם : מהם קול השבירה כקול שבירת כלי חרש וכלי זכוכית ודמיהם ומהם לקול כריתת הצמחים והעצים וכמו קולות האבנים והזהב והכסף והנחשת והברזל והבדיל ודומיהם : וכמו קול הים ההולכים והיין והשמן והדבש וכל נזל ולח ובגון קול הרוח והרעמים והרעש וקול הגלגל וקול כנפי החיות : וקול האופנים ומכל אלה ודומיהם : שאלה מה גבול הקול היוצא מן החי : תשובה כבר הקדמנו בראשונה כי הוא הרגש הרוח היוצא מוצק מכלים מוסגלים בכלי גופך : "נועם שאלה היחלק גם הוא אם לא : תשובה אמנם הוא נחלק : ועל כמה חלקים נחלק : תשובתו לשני חלקים : שאלה מה ומה : תשובה מועיל ואינו מועיל : שאלה ומה אמתת שאינו מועיל : תשובה הקול שאינו מגלה חפץ מחדשו הוא אינו מועיל : והוא כמו צאן וגעיית השור ומצהלות רכים ועריגת האיל ונעירת החמור ושאגת הכפירים ונביחת הכלבים וצפצוף העופות הנחלק : כל אחד ודומיהן אין אחד מהם מגלה חפץ עושו ומחדשו ובעלו אף כל א' מהם ידוע בתאר נפשו ולא יתחלף באזני השומעים והיודעים בשמיעתך וידיעתך : "מענה שאלה היש שם קול זולת אלה ואינו מועיל : תשובה אכן יש קול מזולת אלה בעלי חיים ודעת הדבור אין במו ומה יש אותו הקול הוא קול בעלי חיים היוכלים בדעת הדבור ואינם יכולים לדבר צחות להועיל : שאלה האם הוא מועיל אם לא : תשובה לא : ולמה מפני כי לא הגיע המחדש אותו במין ידיעת הדבור ויכלו להועיל : שאלה כגון מה : תשובה הטפים והעוללים שהם בבית קולם אינו מועיל. שאלה היש קול הנופל מן היוכלים על מין הדבור. תשובה יש : ומה הוא כגון צעקת הבוכים מן הצרה באין דביר להועיל : שאלה היש שם קול מן החלק הזה שאינו מועיל : תשובה יש : אם אמר ומה הוא : נאמר לו הוא הקול האחדי : ומהו הקול האחדי הוא שאין עמו שני להיות בנין מועיל שיועיל : שאלה בארו את זה : תשובה הקול המועיל הוא שהוא בנוי בחבור שתים ושלש הברות מאותיות : הוא המועיל : שאלה ומהו שאינו מועיל : תשובה הוא כגון או (בחולם) א (בקמץ) א (בחירק) א (בצי י) א (בשור"ק) מחמשה המלכים ממלכי הנקוד מנקודיך : "למוד שאלה בזה ומה גבול המועיל : תשובה הקול המגלה חפץ מחדשו וממציאו : שאלה ומה גבול גלוי חפץ מחדשו ועושהו : תשובה הוא הבנת חפצו לזולתו להמציאו : שאלה בארו אודות הקול המועיל : תשובה בהיות הקול האחד אינו מועיל וידענו כי אם התוברנה שתי הברות הוא המועיל הבננו כי אם יתחברו שתי איתיות או שלש אותיות שהם כמני הרוו, המכתב אז ימלא בנק הקול המועיל ואז יקרא דביר כגון או אי שם משה ודומיהם מהדברים כגון אוכל נוהן ודומיהם הם כבנין מלה חדה וכגון בשלש אותיות והברתן : שמרו שאמ

ודומיהן ובארבע אותיות כמו פענח פרשו וכיוצא בם כשימציאו : שאלה הלא כל האותיות של אלפ"א בית"א כל אחד יעמוד בפני עצמו בכתיבתו ובעת שיקראו בקריאת הפה יתחברו בהם שתיקולות כגון אל"ף בי"ת וכלם : תשובה הם הברות של פה והם האותיות והמלכים והם חו"לם פת"ח קמ"ץ חי"רק צ"רי סג"ול שו"רק סים ם וטריא;קין בהברת פיך "כוכר שאלה אם הטאל ותאמר כבר הודעה המבדל שהוא בין מחשבה לדבור ואנה יכון ההרהור לצאת לידי מעשה : תשובה לך אחרי עלותו מן הכליות אל הלב והלב ישלחנו אל השכבה שהוא מות הראש אז יותמם להיותו דבור במעשה : שאלה אמרתם אתם חכמי הדעת כי האותיות אינם נקראים אלא במלכים והודיעונו בזה האם המלכים צריכים אל האותיות או האותיות צריכים אל המלכים : תשובה המלכי' צריכין אל האותיות להעשה : שאלה ואיך צריכין המלכים אל האותיות ואין האותיות צריכין אל המלכים : תשובה דע כי המלכים הם הקולות והקול הוא אפע ומנפש האפע להיותו צריך אל התחלה וע"כ צריכין הקולות לתנות בתנייה ואין בית חנייהם כי אם האותיות וראייה בזה המעשה : כי הלבנות והשחרות ויתר האפעים אינם עומדי' בנפשם ולא יודעו כ"א בהיותם חונים ור"א כי הקול הוא נקדם לפני האות ועל זה צריך הקול לאות שיודע ההוא מועיל אם לא ור"א כי מלך באין אות לא יעמוד ולא יובן כבינת הלב אך אות בלי מלך בננו וידענו בידיעתך : "יאמר האומר ואיך נאמר לך אם יצעק האדם קולות והם מובלים באזנינו בלי הועלה מאפיסת קו בנינם ומשרון יסודם בתבונה : ויש עוד אחר בדבר כי האותיות השוכני' כלומר ההוים עם שוא השוכן יורו על זה ומזה היו הקולות מתרוששי' אל האותיות להבינה : שאלה תנו ראיה על זה : תשובה הראיה בזה הוא כי יש קול בלי דבור כאשר ביארנו לעיל אבל דבור בלא קול לא שמענו ולא ראינו : ומזה היה הקול צריך אל האות עד שיודע מגמת הקול מה היא להבינה : שאלה ומה אמתת המלך משבעה המלכי' תשובה נאמר לו שם הקול שבו יוסגל ויודע מלתו ואינו עומד בנפשו אלא הוא מתרושש אל האות : אם יאמר עוד ומה אמתת האות כבר ביארנו כי הוא סימן והוא יסוד המודיע לאשר אמרה : נאמר לולא יודע הדבור באות אחד אלא עד שיתקבצו שתי אותיות ויותר להעשות תיבה ואז יודע הדבור ולמה נקראה תיבה בפיך : "טעמו הוא דמיון התיבה העשויה מדברי' מחולפים שלא ידמו אחד לחברו כתיבת נח ע"ה כן התיבה הזאת תחובר מאותיות מחולפי' להיות כלי נכון להודעת חפץ המדבר אל המדובר ועל כן הקרא תיבה : והמלה ביארנוה יען לפי שהוא מלול מן הכלים הראויים להסגיל מלול נוכח ומוכן בניבה. שאלה ואם יאמר האותיות הם ועומדי' בגבול או אינן סגורי' : תשובה יש להן מניין והם תחת המספר והם כ"ב אותיות זולת הכפולים מ"ך צ"פ"ן : דכ"ב עקרים : ואלה צ"פ"ן מ"ך הם גואליה' שימצאו בתחלת המלה ובסוף היבוהיך : "הריתת שאלה על כמה מקומות יוצאים האותיות האלה : תשובה בז" מקומות ואלו הן : חזיות גרוניות חכיות שריקיות שפתותיות שפיות ואפיות : החזיות א"ה שמן החזה יוצאות : הגרוניות ח"ע שמן הגרון יוצאות : החכיות ג'כ'ק כי מהחיך הנויות : הפהויות ד"טלנ"ת לפי שהן נדחקות בשניים בראש הלשון עם דבק השניים : השריקות ז"ס ש"רץ שורקות ומתחברות כשריקות עדרים נאמרות : השפתיות במ"ף לפי שהשפתים משיקות : האפיות ו"ו יו"ד שבהוא והיא נמצאת ברמזי מלולי ואמרי לשון הורת אלהיך : "וזהר שאלה אמתת המלכים מה היא החו"לם והועלהו : תשובה החו"לם היא הנקודה ההייה בראש האות והועלתה בלשון ארמית היא העטרה שהיא בראש המלך נקראת בלשונ' חולם ומזה התנאים בעלי המשנה כדמוהו הילמהו בעד העטרה ועל זה כנוהו אנשי הלשון זו הנקודה חולם שהוא בראש האות כעטרה בראש מלכך : "והוא מלך חזק וגבוה מלא פה : ומדקדקי לשון עברית יקראו החולם תנועה מענהו גבהות ורוממות בפה : כמו שאמר יחלצו כניהם ירבו בבר כלומר יחזקו לאפרותיה' עקר החולם מלשון עברית יען שהוא חזק ואמיץ בלשונך

בלשונך : ״הח״ולם עוד יש לו שאלה שנית יען כי יש לו דעה ודרך אחרת : השובה כי לפעמים יתיימר ויתחלף החולם בשורק כמו שוב מני חשך שוב אשוב אליך ודומיהם רבים בתורה הנבארת : ישוב ישוב העבורי מזה כמו העבורי וכאלה רבים באזניך : ״דרך שאלה הימצא בכל הפעילות : השובה ימצא בעבר ובעתיד ועומד ובשמות וביחיד וברבים ובתאר ובמלות הענין בשנוי הנקוד לעלות : שאלה מה אפתה התאר להגלות : תשובה הדבר השב אליו בתאר המסופר כגון פועל שומר וכן מתו ארצו גפנו שירו וחמורו ודומיהן בלשון תורתך : ״גובה דבור במלך השני והיא הברה טפרקת לשני פרקים : האחד קמ״ץ והאחר פת״ח שמקמצת את הפה ומפתחת את הפה לפרקים : שאלה ומי משניהם קודם לרעהו הקמ״ץ לפת״ח או הפת״ח לקמ״ץ בנקוד הגיונך,״בזה השובה הקמ״ץ קודם לפת״ח וראיה לדבר כי הקול יוצא מן הקנה : כשביארנו מבראשונה והחו״לם הוא תחלת הקולות הוא יוצא מראש הקנה : והקמ״ץ יוצא קרוב משרש לשונך :״אכן הפת״ח פותח את הפה ברחב והקמ״ץ מקמץ אותו: לפי שממשלתו בין החו״לם ובין הפת״ח בכתיבתו :ולפי זאת אמרנו כי הקמ״ץ הוא הקודם מן הפת״ח בקריאתך:

(קסה) **אף** שאלה עוד בקריאת הקמ״ץ אנה יתכן להכתב : ואיך קריאת הפת״ח ואיפה יתכן להכתב ואם יסתפק הכותב בין קמ״ץ ובין פת״ח מה הראיה להפריד בין הקמ״ץ ובין הפת״ח בבינתך : ״בזאת השאלה השובה כי הקמ״ץ יש לו פנים רבים : פעם יבוא במצדר בשלמים כגון שמור זכור ודומיהן וכגון בכה תבכה בנה בניתי , וכן בשמות דבר הכם ודומיהם רבים : וכן בעבר אהבה בחרת ודומיהם בתורתך: ״גם הפת״ח בצווי כגון דבר כפר ודומיהן כי יש דברים מבטלין את הקמ״ץ ואלו הן הד״גש והש״וא והמ״קף וכל תיבה שבסופה ני (בחירק) והו (בחולם) ועו (בחולם) וא (בקמץ) ״י (בחירק) במכירתך : ״דעת השאלה בשמות הסמוכים לנקבה באות ה״א הגלוי קמוצים הם או פתוחים : השובה אלה המלים:כגון אישה ביתה בתה בנה עינה ודומיהם קמוצים ולא פתוחים : ודומיהן כן במכתבך : ״הורו חרשי וחכמי מחשבת הלשון למלך זו הפתח קראוהו קו סימנו : כשם שהקו יחוג ויגביל וכל דבר שיש בתוכו נאסף ומוכלל בקרבו בענינו : והוא סביב לכל אשר יש בו:כן המלך הזה מסבב ומכיל כל התנועות האחרות שהן חבריו לפניך : ״וראיה בזה כי החו״לם הוא למעלה רם וגבוה ויוצא מבית הבליעה עד סוף גבול הפה: והחי״רק יציאתו מתוך השניים והוא למטה נקודה באות ההוה בהריקת שני הפה,והשו״רק בלב האות והגיונו בקבוץ שפתיך,״ויו הסג״ול שלש נקודות למטה קריאתו בשני צדי הפה : והצ״רי בין השניי׳ וקצה הלשון והפה : אך הפת״ח כולל בהרגשתו את כל אלה מקומית המלכי׳ וע״כ נקרא פתח כפתיחת פיך : ״הוזק שאלה בזה ומה כח יש לו: תשובה נאמר כחו היא להשפיל ולהפיל את הקמ״ץ:שאלה אם יאמר בכמה תלקי׳ יבטל את הקמ״ץ :תשובה נאמר לו בדגש תחלה כה׳ דברי׳ שהזכרנו למעלה באזניך : ״טיף שאלה בש״וא מה בין אות השואי שהוא נרגש לבין האות השואי והוא נרפה : השובה אות הש״ואי שהוא חלש ברפה , הוא ש״וא שוכן ואם הוא חזק נרגש הוא ש״וא הולך והאות הקודם לו נפתח כנקודך: ״יושר שאלה בוי״ם שהן בראשי התיבות , והאותות שאחריה׳ מהאותיות הגרוניות בחט״ף פת״ח הן נפקדות ,אותם הו״ים קמוצי׳ הם או פתוחי׳ בנקודתך : ״כלילת השובתו הם נפתחי׳ כגון והלכת׳ ועבדת׳ ואדבר זולת ואדבר אליכם שנקמין בנקודתו שאלה ואם יאמר ולמה הוא נקמין : השובה מפני כי הוא עבר כיהר דומיו בלשונך : ״לדומיהן בדמיון פעלו כגון שמרו זכרו ודומיהן נקמצות , ויש לנו מלות שהן עוברות והם נפתחו׳ כגון ויעל ויעש ויחין וכולן ״עיל ודומי׳ כזאת לעיניך : ״מצאנו מלות עוברות והן נקמצות כגון והקם ותשב והרם ודומיהן : וכל אז קמ״ין וכל אך ורק וגם נפתחין וכן רין שהוא עבר וקם ושב ושם נפתחין הן : אבל אם שם הן נקמצין כגון רין לקראת ר״ן :הנני שב שבות : הנני שם אנך ודומיהן בתורתך :

״נוגה שאלה כל שם ארני שהוא שם הקדש ית״ו הוא נקמין: וכל מלה שהיא דרך הול נפתחת ולא נקמין :כגון הנה נא ארני סורו נא אל בית עבדכם כך מקובל במסורת מנקדיך: ״כפדו כן כל אי האל״ף כפת״ח ויו״ד כש״וא שבמקרא בפתח : ומלת ארני אל נא העבור פ״ע נקמין ולא נפתח : וכן אדוני בם סיני נקמין וברפי כי כל אי ברגשך: ״עוד שאלה מפיק יו״ד ההווה בסוף המלה , והיו״ד שהיא בתוך המלה מה תנאו בתנאיך , ״פשרון תשובתו גם זה כתנאי הראשון נפתח כגון המים השמי׳ הערבי׳ ודומיהם נפתחו בספוריך: ״צדיית שאלה במלת צלע כל מלת צלע ננקדת בפת״ח וטעמו לעיל : וכן והצלעות צלע אל צלע הצ״רי בקמ״ץ הקטן והנגינה לרע והלמ״ד נפתח ודומיהן במכתבך: ״קושט מלת שבת נפתחת : כגון שבת שבתון :שבת הארין ודומיהן נפתחת : וכל בשר מרק בקר כמותן נפתחין בהגיונך , ״רגש מלאך שהוא לזכרון שבחו ית״ע הוא נפתח , כגון מלאך ה׳ מלאך אלהים ואם הוא שליח אדם נקמין ולא נפתח , כגון ומלאך בא אל איוב ודומיו כדינך: ״שברון החי״רק הועלתו כי הוא מוליד אות נח והיא יו״ד , אך אם המלה נרגשת נתבטלת אות היו״ד , כגון צוה קוה כסה ודומיהן בלשונך : תוקף כל אלה וכאלה המצאם בנקודי משכילינו ירחמם האל , ודברתי מעט מהרבה להדריכך בשביל תורת האל , מלמוד משכילינו נ״ע ואבו״יוסף הזקן יר״א : למדנו בזה בספרו ותבקש ותמצא בו כל משאלותיך :

(קסו) **תאבתי** לברר מקצת׳ בלשון צחות ולא מניתי׳ עם ששי׳ מלכי׳ ,כ״א לבר מלכי נקודם שהם חמשה מלכי׳ : והם נוטריאקין בלשונך: ״ששי למספר ששים המלכי׳ שבאנו לבאר הם האותיות החמש סימנ׳ במ״למו שהם רוכבי׳ בתיבות כמלכי׳ ונראי׳ למשרתי׳ כמו שנבאר , כמו בה׳ מה׳ לה׳ כה׳ וה׳ כלשון לבאר : וכן חלק שביעי למספר ששים והם אותיות לאית״ן מושבכה כה״א יבאר:או י״ה ש״מו ת״כן כל״א סימן אחר להאר:אלה האותיות פעם ימצאו שרשי׳ ופעם ימצאו נוספי׳ רוכבי׳ כמלכי׳ כמו לכפר לדבר למלל להלל ודומיהן להשאר : וכן אדבר אשבר אמלל אהלל אחלל וכן ישבר ידבר יפלל יהלל :דומיהן וכן תנופה תבונה תקומה השיבה תשוקה תכונה תרומה ודומיהן וכן נשמור נברוה נעשה נדבר ודומיהן לברר : וכן מראיה מרעות מעבור מעלות ודומי׳ וכן ויהי והיה יעשה ועלה וענה ועבר וישב ודומיהם וכן שה׳ שבכה השבעתנו שבשפלנו ששופתני שכבר היה ודומיהן לפאר : וכן בבוא בראות בשמור בזכור ודומיהן וכן כראות כשמור כזכור כבלות כעלות ודומי׳ וכן אשליך השמיד הזכיר הכריה ודומי׳ ערוכי׳ ונכתבי׳ במלות כברים זולה קלים בתיבות הזוהן: ״רביצתם עוד הם שרשי׳ ועקרי׳ כמו יצר ירע יקר ירד ישר ילד ודומיה׳ : וכן הרה ללת המון הוגג הדום רגלי גושי הלום הפוך ודומיהם : וכן שופך בוז שומר שומע שולח שוכב שובר ודומיה׳ : וכן מרד משל מלך מעל מגל מהר ודומיהם , וכן ווי העמודי׳ ופסי ושתי המלכה ויזתא ושני ודומיה׳ , וכן אוכל אומר אופן איצר אגן הסהר ודומיה׳ , וכן כושל כופר כליל כביר כתר כרם ודומיה׳ , וכן למיד ילמדו לבור ילבור לשון לצון ודומיה׳ : וכן הולה ארין :תנו לה׳ כבוד תועה המי׳ ודומיה׳ : וכן נגיד ומצוה נשיא אלהים נזיר אלהים ודומיה׳ ורבו מארבה בתורתך : ״קושט השמיני למספר ששים הם האותיות השרשיים : הנשארים מהנזכרים למעלה כאלפ״א בי״ת והם כפ״ר נז״ע צד״ק ח״ט בתיבות נשרשים: ונכפלי׳ בפעלות כמו סחרחר פרפר דר בשרו צלצל כנפים דריה ירווק קלקל בחיצים גגות זיז שדי ערער ההערער הח ונזם מיט היון ומאשאתיה ודומיהם נפרשים : ונכתבים רובם עוד יחידים במכתב ועקרים ושרשים:בראשי התיבות ובאמצעי ובסופי התיבות: וט׳ור׳פעמים נמצאים נקראים במלת הזדמנתון ובמלת נצטדק וט׳ וה׳ במקום ת׳ מהפרשים,בדעת חכמתך: ״צלצל התשיעי צלול למספר ששים הם אותיות אי״י עקרם נכתבים בתיבות : גמשלים ונפתחים ולא בהברת פה נשמעים

בניבות: והקמין דקמין צ"רי מידועיה הא׳ בראשיה ודומיהו נקרבות: ועם חיר"ק מקומט כמו ראשון ודומהו והו"ן ימשך לעולם עם החי"לם והיו"ד עם החי"רק והצ"רי משולבות.אלה שלשתם אי"י ימצאו בתוך המלות נחים ועקרים ומדפה נעלמים בלשונך : "פשרון ועשה ונטה וראה וענה והסה ופדה ועלה ובנה ודומיהן ההה"ין אינן למשיכה כי אם עקרי׳ המורת יוד"ין כמו אמיר העשייה: העשוי לכם במצרים: נטוי הראויות ענין רע הסוי בנין פריון עליון ודומיהן בזו המדה נמדדין : כי המצואי ימדר בשאינו מצואי במכתב בקו משקולת מדודין : ויושר העשירי למספר ששים הם אותיות יה"וא הנעלמים מהברת הפה : והם עקרים בתיבותיך : "עקרי׳ במלות והם פ"א הפעל ראש התיבה כמו אימר ועקר אאמר אהב אאהב איכל אאכול אובד אאבוד : האחד למדבר והשני עקר מענהו הא׳ לפועל והב׳ יסוד ועקר במלה ודומיה׳ רבו מארבה בכל תיבה: וכן ימצאו באמצעי התיבות כמו אב לא שריתיך לטיב והוא שאריתך : שלהך שאלהך : וירב בנהל ויארב ודומיהם : וכן בסופי הפעילות כמו הוטאים לה׳ חוטאים קוראים אל ה׳ קוראים ונטמתם ונטמאתם נטמינו טמא טמאה חטא ותטאת עמך חטאו וקראת ישועה ועשת את התבואה וקראת אתכם יצאה לישע עמך ודומיה׳ רבו בהגיוניך : "כוד הה"א נעלם בסופי הפעילות והוא עקר תלף היו"ד , כמו עשה בנה פדה נטה עלה חסה ודומיהם : ועקר׳ עשוי בנוי פדוי נטוי עלוי. ענוי חסוי ראוי בראויות ודומיה׳ עקרם היו"ד וכן הו"ו והיו"ד נעלמי׳ באמצעי המלות במלות כמו יקום יקים ינור יניד ישוש ישיש יכור יכיר ודומיהן בו"ו ויו"ד : שהם עי"ן הפעל בכל תיבות למוד ילמוד ובכל אלה התיבות וכאלה אותיות אי"הן משמשות עליהן בכל מכתבך: "נמדד עוד במקו׳ ה"א א׳ ובמקום יו"ד ו"ו כמו כן יתן לידידו שינא הלך וילך דייגים דוגי׳ ודגים יו"ד בו"ו ציידי׳ וצידה לי לצודד מות בכיר, בשנה מיה, בית ה׳, בית והון אימה חשבה איומה כנדגלות עיר בן אתונות אוכרי לגפן עירה שירו שירה עמי דיש דישי ה"א ב"ו יו"ד בא׳ קין וקין עליו העיט וקם לו וקאם שאין לקיי׳ את ימי הפורי׳ האלה: קימו וקבלו. בלהם זו עם זו משמשין בכתב הרותך : "מענה אחד עשר למספר ששים הם אותיות אי"ה המתהלפי׳ : והם בעקרי׳ כשביארנו זה למעלה בחלופי האותיות וכן למטה נבאר וכן א׳ בה׳ כמו אגאלהי הגאלתי ההחפש ועקרו ההפעל האמון ההמון ודומיה׳ מאלפי׳ , אשרו חמוץ: ישרו בערכה א׳ ביו"ד ודומיה׳ רבו מארבה בהלופי׳ : ויש מאלה נוספי׳ אזרוע זרוע אתמול תמול בואי נהרי׳ והאזניחו נהרות ודומיה׳ כדעתך : "לזאת ו"ו ויו"ד נוספי׳ כמו מקללוני לרריוש הדבר , וישתחו ישראל ונשתחוה וישתחוו ועקרם המתפעל לשון שחי ונעבורה: שחו רעים שחות וישחך בקרבך ירובר: וראה וישתחו׳ לשון רבוי ועקרו וישתחוה כמו משתאה משתאוה שאו׳ ערים שחו רעים וישתאו וישתחו : והת׳ אינו מן העקר והיא ויפתעלו כמו ישתרגו עלו על צוארי ישתקשקון יסתבלו ויסתבל החגב : ישתומם ישתוממו ישתוררו כי תשתרר עלינו גם השתרר ודומיה׳ , ככה: ירובר: והיו"ד של שחי ונעבורה נהפכבו"ו וכן שאה ושאיה יוכת שער מדובר : כמו דוגי׳ דייגי׳ ודומי׳ במכתב הורתך סלול ה"ו בה"א כמו זמרה זמרה עטרה עטרה שבורה שבורת , הפארה הפארה שנה שינה לעיני ודומיהן מ"ם בנו"ן כמו לקץ הימין הימי׳ : מלין מלים הטין הטים ועם הפעלי׳ ישיש ם ישישון פדיים פדיון יקומים יקומין ירוטים ירומין ישיבים ישובון ירעים ירעין יראים יראון ודומיהן במעגל צהוה לשונך : "כלילה שנים עשר למספר ששי׳ הם אותיות יו"ד ו"ו המתהפכי׳ והם עקרי׳ כמו ידע בהודע , ירא למען הורא עקרו היה נורא הודע עקרו היה נודע הושע היה נושע הוקש היה נוקש הילד היה נולד ודומיהן רבו מארבה לספרי מכתבך, "ידיעת שלש עשרה למספר ששי׳ והם אותיות א׳ ה׳ האחרי׳ ועקרי׳ : כמו הלה׳ הגמלו זאת הה"א לבדה: הממני יפלא ויהלמי הממנו בפתח כדרך ההה"ין המתין לספרי׳ , וכמיה׳ אעשה אעבור אענה אעלה ודומיהן לאהיד נדברי׳ , והיחידי׳ כמו חכם הרש חריש נבון נבון ודומיהם וטלות הענין המשרתי׳ כמו אשר ורק וגם ואך ואף

ודומיהן נספרי׳. וכן בלעדי שדי אלהי ודומ׳. ומלת בלעדי משתי מלות בל עדי וכן מרוע מה רע (דל"ית בצי"רי) כמלת מלכם מזה כירך מכת ציון ודומ׳ במכתב אלהיך : "טענת ארבעה עשר למספר ס׳ המ"ם משרת לזכר ולנקבה כמו כי אמר אלי אל הבואי ריקם אל חמותך : כי עתה ריקם שלחתני : לא תלכו ריקם ורבי׳ ורבוה ודומיהם בכל הפעלי׳ בניינים בדבור׳ : חוץ ממלה א׳ והיא בבנותיך גבך : ויש מלות בבימן יתיר ורבי׳ כמו רבות והפלא ה׳ את מכותך ודומיה׳ בביאורם : וכן מלות זהב וכסף וברזל ונחשת ובדיל ועפרת לשון יתיר ורבוי כגון בדיליך ולהשיב כספיהם כי לא אמר כספם לשון יתיר בלשונך : "חפין חמשה עשר למספר כל אותיות אלפ"א בי"ת יבואו אל רבים, כמו חכמי׳ נבוני׳ אחי׳ בני׳ גדולי׳ דודי׳ פני׳ זקני׳ שבויי׳ השובות התהיות ודומיהן בכל הפעילות מסובי׳ : ובשמות ליחיר כמו אפרים עצלתי׳ ירושלם רחיים : ובני דן השי׳ אלהי׳ קדושי׳ אלהי׳ חיי׳ אלהי׳ קרובי׳ וכן ליחיד ולרבי׳ כמו שמי׳ מי׳ אבני׳ ולרבי׳ כמו ידי׳ עיני׳ שניי׳ אזני׳ עפעפי׳: ודומ׳ נקרבי׳ : וכן בנות צעדה: והצפנו הוא כמו ותצפין כו"ו בנו בעור חיתו שדי ילבדונו את הרשע ודומיהן בכל מלות תורתך : "וכרון ששה עשר למספרי׳ והם האותיות וההיבות הזרים , כמו ש׳ יששכר שאינו נקרא ודומהו וכך והינו מן הין שאמרתם הננו ועלינו בכלי קרב תגורי׳ : ועוד אני אומר ותהינו מן והין צדק מענהו ותתמרדו ותספרו במכפר לעלות להלת׳ עם צוררי׳ , הין אהין יהין תהין נהין בכל פעילות מסופרי׳ : וכן מלה אפונה מן לשון פן שהוא כמו פן יבא והכני : פן יאמר אויבי : פן יאמרו הארץ ודומי׳ בספרי׳ , וכן מן יהורה מתיהדי׳ עדן עד הנה שתי מלות או עדיין לפלמוני פלוני אלמוני אדרם אדרה להם בשלם הבשר בשל להם ארואלם אראה לכם מבליגיתי מבליג אותי מענהו מחזיק אותי בני יצאוני יצאו ממני ידענוך ישראל ידענו אותך עם כלל ישראל ודומיה׳ רבו לשתות המקוטעות בדברי אלהיך ומעט מזער ספרתי הנה להשמעות אזנך :"ושבעה עשר למספר דן האלפ"ין הנכתבין בהברת הפה , כמו וירא ויצא ויחטא ויצמא וימצא ודומיהם ויש שאינו עקר כמו ואתיקיהא לידידו שינא ודומיהם נמצאי׳ בכח קריאת הפה : ושמנה עשר למניין הקרואי׳ והם אותיות א׳ י׳ לא נכתבים ונקראי׳ בפה : כמו שומע זורע זובח בוטח יודע כמתהלה ודומיהן וכן יו"ד ירושלם ואין זולתו במכתב אלהיך : "ההשעה עשר למספר והם אותיות טס"ין השרוקי׳ הם הרוכבים בהתפעל כמו משרומם מסתולל : יסתבל מסתבל נצטדק הצטיירנו ויצטיירו ודומיהן : הוץ ממלה אחת והיא והשתטטנה בגדרות בהתפעל : ובהתפעל זה מתנודד מתגורר מתגודד מתגולל כתרומם מתרונן ודומיהן : ההו"ין קודמין בעקרי המלות וכן הרג"ש מודיע הו"ו של ההפעל שאינו כתוב כמו מכפר מתכפר מנואין מתנואין הזכו התזכו ונוסרו ונתוסרו מדבר מתדבר הזמנתין הזדמנתון ודומיהן לעיניך : "דרך העשרי׳ הם האותיות התיצונים במ"ף שלא יבוא ו׳ בשו"א באותיות במ"ף : בפעילות כי אם שורק כמו ובא אמר לו הביה ומלאו בתיך ופרו ורבו ודומיהם באותיות במ"ף : אב בשטית מתולף כמו ופכי ושתי וזהא ושני וו העמודים ואם המלה מלעיל בהפסקה אין הפרש בין במ"ף : וכן שאר האותיות כמו להם ויין להם ומים שחל ופתן הזכרי ובושה: ודומיה׳ במכתבך : "גם אחד ועשרי׳ למספר הם אותיות נ"ל החסרים ואין תמה לחסרון אותיות יהו"א ברובי היצאותיהם ומיני מחלקיתיהם : רק שתי אותיות אחרי׳ והם נ"ל : כי יחסר הנו"ן שהוא פ׳ הפעל כמו תנו עז קמו כמו הטה אלהי תבה תבה : הזה עליהם נחסרי׳ נו"ן ודומיהן ככה נזכרים : וכן יקח ילקח לקח פר אחד בן בקר ויקח נתעו נלהעו : מלהעות כפירים ומהלעיה לרייי לי ודומיהן חסרי למ"ד בקריאתך : "בעשרים ושנים למספר הם אותיות אמ"הן היתרים : כמו אגרטלי כסף אגלי טל ודומיהן מזור מסגיר מרמן ודומיהן הלבושה ההבושה ההפוכיה הלאיבות המרורים החלואי׳ המרוקים ודומיהן נדברי׳ : וכן ילקוט יתשיר ודומיהן מי נפתית נסריך ודומי׳ ובפעילות כפה נזכרים : אגשה מעשה העשה יעשה נעשה

בבל

בכל קריאותיך : "אלוף שלשה ועשרי' הם תיבות הנודעים ובראש' ה"א הידיעה הה"ין קמוצים או פתוחין כמו השמים השבת היום הארון המשכן הבית המקדש הקדש האהל ודומיהם להודיעה : וכן החכם העלה העשיר האנכי האמור האח ודומיה' יבוא באותיות א'ח'ה'ע' וכן בדגש כמו והדבר והקטר לי נקם ושלם להשמיעה.וכן שאמר לנער הילד היילד ראוי היות היו"ד האחד לפועל והשני לעקר ברעה ולא יאמר הישראל העבר זולת המלאך הגואל אותי זה זולת זה בביאורך :

(קסז) ארבעה ועשרים הם התיבות התמהין ובראשם תמצא ה"א התמיהה

עם אות הענין : הה"ין פתוחין עם שוא לבדם כמו הרק אך במשה. העל אלה תתאפק ה' : האל ארונך ואליך ודומי' בכל ענין : ועוד עם שם האמינון אחיך : הבנהרים חרה ה' ודומי' בכל פעל ובענין : ופעמים התסר ה"א התימה כמו אף כי אמר אתה העשה מלוכה ודומיה' ויבוא' בדגש' כמו ההצילו ודומי' גם בלי דגש כמו היטב בעיני ה' אלהיך : "ביאור חמשה ועשרים למספר הם אותיות א"ח ה"ע והן קמוצים בפעילות : כמו ואין מעמד :יעמד חי: החליתי החדלתי אהלה גאלי הכהנה ודומי' בפעילות הנפעלות : ובשמות נפתחו כמו נער שער נחל בעל ודומי' בקריאה פעולות: וששה ועשרים הם אותיות ה'ע'ר' והם הנפתחים במלות כמו ויעש ויחן ויעל וירם ודומי' אבל ויקם וישב ויגר ויצר בקמץ ודומי' במכתבך : "גם שבעה ועשרים למספר הם א"ח ה"ע החלשים : האל"ף אינו רגוש חוץ מארבע תיבות: והם ויביאו לו: הביאו לחם התנופה :ויביאו לנו :לא ראו: והרי"ש כמו לא כרת שרך מרת נפשו ואין זולהן בניבות : והח"ע לא ירגשו בכל בכל מלות מסובבות : ושמנה ועשרים למספר הם התיבות הסמוכות ורבו מארבה כמו זהב התנופה שמוע שמעתי ודומ' משולבות: וכן לך בך אותך ועמך חסדך חכמתך : "דין תשעה ועשרים הם התיבות המוכרתי' : יביאו בקמץ ובפתח כמו רגלי חסידיו ידים רגלים ודומי' וכמו שנים עשר ודומי' במוכרתים : ושלשים למספר הם הנפרדי' : כמו יד רגל שן אף ודומי' התת התהי התתני הוא זר והשמות כמו ראובן הראובני ודומי' מוכרהים : גלעד גלעדי ודומי' לעיניך : "האחד ושלשים למספר הם התיבות הנצמדי' : כמו ידי אדם ידו החזקה זרועו הנטויה הלבו דאליה ודומי' : ובפעילוה פועל עם פעול נצמדים : כמו שמרני שמרוני בני יצאוני מחולף יצאו ממני והנו"ן והיו"ד סמן הפעול והפועלים קדשתיך קדוש אני ממך הזקתני חזקת ממני ודומי' בעומדים : וכן לעמרה לעמוד בה : לשמרה לשמור אותה ודומי' במכתב צורך : "ושנים ושלשים למספר האותיות החזקים ב'ג'ד' כ'פ'ת' : בראש המלה דגושים לעולם חוץ מאותיות יה"וא אם באו במלה והיא סמוכה לה בלי ספק ויהיה האות בשו"א נח נעלם אז יהיה ברפה האות של בג"ד כפ"ת : זולת אם יתחברו שתי אותיות מן בג"ד כפ"ת ידגש כמו בבגדו בה ואם בחירק בקומץ כמו ורוא אשה בבהוליה יקח ואם יבוא בכוף התיבות ב' מן בג"ד כפ"ת : ידגש כמו חרבי ואם היה פועל רפה כמו כום ורוכבו ואם שני שואין יתחברו ידגש כמו וישב ממנו שבי ישראל עמך : "זכר שלשה ושלשים הרפים מ"ת בג"ד כפ"ת והוא ה' בם סיני בקדש ואין בזה שוא נח נעלם והוא זר : וכל אי (כפה"ת) שבמקרא בדגש וכן עם ו"ו הם שנים וקול המין שלו בה:ונטה עליה קו תוהו וכל אויב ברפה דסמיך לבג"ד כפ"ת זולת ט' דברים שמקצתם ספרנו והם דפסיק ורחיק ואתי מרחיק ומפיק ה' ומפיק ו' ושתי אותיות רציפות שתחת הראשונה שו"א ובמ"ם ובפ"א כמו במצרים כפרעה ירגשו במכתבך : "חבור ארבעה ושלשים למספר כל אות שיש באמצעיתו נקודה היא דגש : ואם אות ה' מלך הנקודה דגש : ואם לא יבוא שורק ויש דגש לחסרון אות הכפל כמו לשרך שררך אגן הסהר סובו ציון סובבו סובי עיר כובבי ודומיהם : ויש דגש בסוף המלה בלי חסרון כמו נזולו חרלו ודומיהן ויש דגש שראוי להיותו באות השנית של מלה : ובא בראש בלי עלה כמו הצפינו מקדש יקרך ון , ויש דגש בסוף המלה ופעמי' רפה והוא כנגד הפנים

ויחנך וישמרך ודומיהם בתיבותיך : "טיב חמשה ושלשים הם אותיות לי"ת המובלעי' : כמו לקיחה יקח וילקח מן לקח פר אחד בן בקר לקוח את ספר התורה הזה ודומיה' נגרעים :ירוד ירדנו: עד רדת הומותיך ודומיהם כרת כרתי ברית לבחירי והוא כרתתי :חתו ולא ענו עוד:חתת אלהי' חתהני בחלומות ודומיה' נשמעים : ושלשים וששה למספר הם הזוכרים האחד כמו איש גבר עבד סופר ודומיה' ורבים ביו"ד ובאל"ף כמו אישים אנשי' גברים עבדים ספרי' : וביו"ד לבד סמוכים כמו אנשי בני ידי עבדי ודומיהם וכן בפעילותיך : "יושר שבעה ושלשים למספר הם אותיות ת"י לשון נקבות כמו רבות עושות אומרות בונות זוכרות שומרות ודומיהן : וימצא יו"ד לנקבות כמו וישרנה הפרות וכל הנשי' יתנו יקר לבעליהן :ויתמנה בבואן לשתות ודומיהן : וכן ואת שדור: אמרה קהלת:ואת תדבר אלינו ואם ככה את עושה לי שלשת האנשי' ושלשת נשי בניו ודומיהן לזכרי' ולנקבות : ושלשי' ושמנה למספר הם התיבות הגבוהי' על היותם באות באתנחתא וזקף קטון וסוף פסוקא גבוהות בלשונך : "כלילת לט' הם אותיות הנשברי' : הוא כל תיבה שיסודה יו"ד ובראשה מאותיות ב"מלכ"ו הוא נשבר נעלם ואינו יוצא בחברת הפה לגמרי': כמו בימיני לימיני מימיני כימיני וימיני זולת מישני אדמת עפר יקיצו והיא מלה זרה ואין לה שנית לספרי' וארבעי' למספר הם האותיות העולי' הנקראים לעיל ופעמי' לרע כמו עורי עורי דבורה: עורי עורי דברי שיר: עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כימי קדם: עורי עורי לבשי עוזך ציון : ליום קומי לעד: קומי אורי שובי שובי נפשי למנוחיכי ודומיה' מהחלפי' בביאורים : זו מזו ככה הדרך במקצת קהלותיך : "למספר אחד וארבעי' הם היורדי' : כמו ודברתי על לבה ואמרתי ללא עמי הבל הרש גולה וסירה ושלחתי את ידי ודומיה' ויבואו גם מלעיל מאלפים ודומיה' רבו מארבה בלשון נגידי' : וארבעי' ושנים למספר הם התיבות השלמי' שאין בהם יה"וא או א"ת ה'ע'ר אבל אם שם מאותיות אלה יבוא בחברת' חסרון והם שלמי' כמו אומר אאמור אוכל אאכול אלפך ואאלפך חכמה אהב אאהב ודומיהן והה"ל' מודיע אות וכן הפתח קם וקאם שאון על משקל אפעל ופעל ועשה ה"א במקו' למ"ד והוא ה"א של עשוי כזאת דרך משקלך : "מספר ארבעי' ושלשה הם המקיפי' בחברת הפה היא אות ה"א בכל תיבה : כמו כמה לך בשרי ותכה מכעס עיני: ותלה ארץ מצרי': נגה אור ודומיה' לעקר התיבה : כמו שימה בפיה' קרבה אל נפשי גאלה: ועהדה בשדה לך ולמדה את בני ישראל ודומיהן לנקבות כן בכל תיבה : וארבעי' וארבעה הם תיבות הנמצאי' מאותיות א"ח ה"ע עליהן יפתחו בפתח כמו יחררו יעמדו יעלצו יחשבו לעשות להרוג להליך : ואען ואעל ואעש ודומיהן להגיבה : בכל היבותיך : "נועם חמשה וארבעי' הם הנקראין השואין כפי נקוד א"ח ה"ע שלפניה' : כמו דעי דעי דעה לעי להי יהי יחי לאמרי פי וחשך והופך ואורג ועוצם עיניו ועומר ודומיה' : כן הדרך והנהיב קריאת אנשי ארץ ישראל בקריאותיה' : ששה וארבעי' למספר הם העניני' אשר יתחברו בענין שתים תיבות כאחת בביאוריה' כמו המבלי אין קברים במצרי' בטרם לא יבוא והאחר היה יספיק בענין וכן זולתי בלתי בלעדי רק אך ואף גם זאת ודומיה' בעניניך : "סוד שבעה וארבעי' למספר הפעלים בפעולותיה' נפעלים : מצטרפין בעומד ועבר ועתיד ופעל ופעול ופיעל ונפעל ויפעל ואפעל ותפעל ונפעל ופעלול והפהעל והתפעל ודומיה' בכל הפעולים : ושמנה וארבעי' הם אותיות השנים כמו צין המטה משקלו קם ורין ודומיה': שרשם שלש אותיות והם קים קים צין צין צין גזר הקדש גג : דר: דריה ירוודרר בשרו דק בכפיר הה אהההיה הוה גביר יו"ר בו"ו נפעלים : והתשעה וארבעים למספר הם התיבות השלישים מלאים בכתיבתן כמו שמר עבר אמר בזור גמר זכר המר שפט יצר למד ודומיהם בכל פעילות לשונך : "ענין החמשים למספר הם הרביעיים והם מעטים כגון דק מהוספ' ורוד מכורבל זרזיף ארץ גבעול וקוין ודרדר ופסורות ובלשון פרסי בוטים : פרשנן פתשגן ודומי' ואחשדרפנים נאמר כי הוא יחלק לשלש מלות חש ודר פנים מענהו

חשים ודרים לפני המלך תמיד מכל שריו המעטים :״ וכן
מלת האחשתרנים שתי מלות חשים כתורן כבוד המלך
ונזרתו וכתירן בית אוצר המלך כן הרגם כל פרשו גם אינם
עצלם ובה ממעטים : וכן יש מארבעה והם כפולים כמו
סהרהר שחרחרת הרהיר ודומי׳ מעטים : ואחד וחמשים הם
הכללים : כמו צאן ובקר ושה עם אדם יחיד וכלל
בביאורך : ״פשר חמשים ושנים הם הפרטיים והם שמות
בני אדם ושמות הדברי׳ כגון ראובן שמעון ודומי׳ ארץ שמים
בגד כסות שמלה שמן יין מים ודומיהם נאמרים : וכפעילות
כמו עוני ותלישות מות חיים חכמה בינה ודלות ועושר
ודומיהם נזכרים : וחמשים ושלשה למספר הם הפעלים
העומדי׳ הברורים : באור העומדים שלא יצא פעל הפועל
לאחרים ; כי אם בעצמו יפעל ומאלה לא יבוא פעול : כמו
כן קם קמים ולא כן עמד עמיד ולא מן מת מתית ומן הלך
הלוך ומן עבר עבור ודומי׳ בתורתך : ״צחיהות חמשים
וארבעה הם היוצאים בהברה כלם : כמו שמר אכל גבר
ודומיהם : ויחיד כמו חכם חרש חמס חשף ודומי׳ שאינם
נחסרים בהברותיהן : וחמשה וחמשים הם העוכרים על שני
פנים כענייניהם : האחד קל הנודע כמו כבד והשני שהוא
כבד כמו הכביד כה״א ובדגש כמו וכבד ונכבד מכבד
והתכבד וכובד וכן ו״ו בשוא והוא קל כמו וישב ודומהו
בנקידיהן : אבל ו״ו נפתח הוא כבד כמו וישב ואדום
וידום השמש ודומיהם בפעילותיך : ״קושט ששה וחמשים
העתידים והוא אות נוסף בפעלים : ויורה על זמן עתיד
בעתידים : כמו אעשה אענה אעבור ודומיהם : ו״ו עתיד ועשה
וענה ועמד וישב ודומיהם נמרדים : ויש ו״ו בשו״רק
צווי כמו עלה ומות מחולף משאר הצווים ושיב ורוץ
וקום ודומיהם נצמדים : ומות הוא ותמות בהר צווים נצרדי׳
ושבעה וחמשים הם הבינוניים לא עבר ולא עתיד כמו יעשו
ענל בחורב אז ישיר משה : והבית ימלא עשן ודומיהם
בלשונך : ״רושם שמנה וחמשים והם הבניינים הפועלים
בכל מיני הצטרפם : כמו פעל הוא בנין זמן מצדר שהוא
פעול נלמד כל פעל (העי״ן בצי״רי) בין פעל (העי״ן
בפת״ח) ופיעל (העי״ן בפת״ח) ופעל (הפ״א בחיר״ק
ועי״ן בצי״רי) והפעיל ונפעל יפעול יפעל (הפ״א בשור״ק)
בצירופם : ופיעל ופעלול והתפעל והפהעל ודומיהם בלשון
ההאכפם : ותשעה וחמשים הם הקלים והכבדים כמו
שימרי׳ קל : משמרי׳ הכלי שוא כבד : וכן ליל שמירים כבד
ודומיה׳ ברדפם : שבר קל שבר השביר משבר כבדי׳
ודומיה׳ כלשונך : ״שער הכלית הששים למספר הם הנכפלי׳
על מיני׳ הרבה הפ״א של מלה והעי״ן שלה שוי׳ בהברת
המספר , ויש מה שיחסר האחד כמו בבבת עינו בת עין
ודומיה׳ ויש שלא יחסר כמו ככב ששך וששיהם האיפה
וששרוך והם פעלי הכפל למספר , ויש שניה׳ נכפלי׳
כמו השגשגי מן ישגא אחו : הפכפך ירקרק אדמד׳
הלהלה טלטלה ודומיה׳ תמצא׳ באר היטב בספר דקדוק
כה״ל בן מצליח אבו״אלסרי נ״ע משכילי ובספר מאירת
עיני׳ כפר הרוני וספרי משכילי נ״ע וספר הכפל שביאר יהודה
היוג ויונה בן גאנח ואבן עזרא ז״ל ושאר בעלי הלשון
מדקדקך , ״הוכן ששי׳ המה מלכוה מלכי הנקוד ותאיהיות
הרוכבי׳ המלכי׳ , ויוצאי׳ ובאי׳ כתיבות של הומה לשון צח
שדבר אלהינו ית׳ השבחותיו כפרנו והשלמנו בערוכי׳ :
ונבאר המדו׳ שהם שמני׳ כמו שאמר ושמנים פלגשי׳ אשר
הם משרתית למלכי׳ : שהם איהיות כ״ב של מכתבנו
ודוק טעמיהם ותלופי התיבות זו כזו נסמכי׳ : בקריאת
מכתב אלהינו ית״ש אשר בה כתובי׳ מצות וחקים
ומשפטי׳ צדיקי׳ לעד לעול׳ סמוכי׳ . נלמדי׳ זה מזה
ונמדדי׳ במדותיך :

(קסח) הרתי

בלבי לאספם ולכררם בספרי זה
היות עטרת לראש עדת ישראל
הצילעה : ואלה הם , האחד אני לומדי׳ מפשט נודע וגלוי
במכתב שאין בו חקירה ודרישה והביעה : והוא הפשט
נהלק לג׳ מדות השני׳ אינם צריכי׳ דרישה ודג׳ בו החירה
ודיק הדקדק בו להודיעה : והשני׳ אלה הם : האחד כי
מזהיר הכתו׳ בגלוי כענין אזהרה שבת ומועד ודומיהן ואין
בו ספק בדעתך : ״שני שמתיר בגלוי ואין בו ספק בכלל
ישראל : כענין טהרת בהמות ודגי׳ בסימני׳ ודומיה׳ אשר
אין בו ספק לכלל ישראל : ונלמדין מאליהן כדעת האל :
והג׳ ענין הספק אשר זה מתיר וזה אוסר זה מטמא וזה
מטהר זה מחמיר וזה מקל ונראה בדעת שניהם להשאל :
וכו אנו תפצי׳ ההקש וגזרה שוה ומכל המדות ואשר לא
יצא בנכון במדה הזאת ראוי לאדם להתחזק ולהתאמץ
בכח האל , ככתו׳ וכן אדם יחזיק בה וכתו׳ ומחזיק
בבריתי וע״כ אנו לומדי׳ עליו שראית הוא בחזוק ראיותך :
״ראיית מדה שנית מהמדות והוא׳ מן הסדורי׳ שאנו
לומדי׳ מן הסדורי׳ ונערכי׳ בענין המוקד׳ מוקד׳ והמאוחר
מאוחר כסדורו במאמרי׳ , כענין סדר בראשית הסדור כל
מעשה ומעשה ביומו לסדורי׳ : וכן סדר אלה מועדי ה׳
שהם בענין סדורי׳ : ראשון השבת ואחריה המועדי׳
כסדר השנה והם הנקראי׳ סמוכי׳ בביאורי׳ : ככתו׳
סמוכי׳ ל״ל עשוים באמת וישר לפני ה׳ אלהיך : ״קיום
מדה השלישית והוא סדור כענין : והוא כאחד מכלל אותו
הענין , כי כשתחקרהו אין הדבר ההוא בסדור אחריו כ״א
עמו יהד מכללו של ענין , כעניין הבאת העמר שהוא סמוך
אחרי שבעת ימי המצות וראיות אחרות ירמיזו עליו כי הוא
נעשה עמו בכל שבעת ימי המצות של ענין כמעשה יהושע
והעדה ע״ה שאמ׳ ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות
וקלוי וגו׳ ומענין יחזקאל הנביא ע״ה שהוא כבנין : שאמר
חג שבועות ימי׳ מצות יאכל וזה נלמד ממקום אחר וכזאת
ילמדו כל ענין , זו מנו כבינהך : ״צוהר מדה הד׳ הוא מוקדם
ומאוחר בענייני׳ : שהמוקד׳ הוא מאוחר והמאוחר מוקדם
ע״פ ראיות וקנצי׳ נבוני׳ , בפרק שאמ׳ ובני ישראל אכלו
את המן ארבעי׳ שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן
אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען אדמת כנעני׳ : וזה דבר
שהתחילו לאכלה עד סוף מ׳ שנה ונכתב בענייני שנה
הראשונה זה מאוחר ונקר׳ למהבועי׳ , ומצאנו מוקדמות
ונכתבו מאוחרו׳ כפרק שאמר וידבר ה׳ אל משה במדבר
סיני באחד לחדש הב׳ בשנה השנית וגו׳ זה בתחלת הספר
מספרי תורתך : ״פרשת בהעלותך את הנרות כתוב בה
להעידו : וידבר ה׳ אל משה ב״ם ב״ה לצאתם מארץ
מצרי׳ בחדש הא׳ לאמר ויעשו בני ישראל את הפסח
במועדו : וזה מוקד׳ מן המניין הכתוב בתחלת הספר
והמנין מאוחר כי הפסח נעשה בח׳ הא׳ במועדו כיסודו :
והמניין בח׳ השני בסודו , ולמדנו איזה מוקדם ואי זה
מאוחר במאודו : וכן ענין מעשה פלגש בגבעה מוקדם
מכלל ענייני השופטי׳ אע״פ שנכתב מאוחר בדברי נביאיך :
״עקר הראיה על זה שאמר מימי הגבעה חטאת ישראל
וגו׳ : מגיד כי מימי הגבעה התחיל לחטוא ישראל : וחטאת
שופטי׳ היתה באחרונה לפני האל , ואם כזאת הוא אנו
מתבוננים כי גם ענין פנחס מאוחר מוקדם להשאל , ולמה
נקדם מוקד׳ מאוחר או מאוחר מוקד׳ אמרנו בחסד משכילינו
נ״ע ומורי ואהי רבי נתן ירחמהו אל מפני שבח המעשה
נקדם מחברו , או מפני כי הוא ענין מקוצר ומקדימו מהארוך
שלא יכנס בענין הארוך : ויאריך ויבלבלו את לדברי׳
אהרי׳ בשכל בינתך : ״סדר מדה חמישית והוא דבר למד
מענינו וזה העקר בכל המקרא כמו שאמר ככר כסף הכסף
יגיד עליו כי הככר הוא משקל בדינו וכן ככר הירדן :
הירדן יגיד עליו כי הוא בקעה , ככר לחם הלחם יגיד עליו
כי הוא זולה לחם במינו וכן ושלח את בעירו ובער בשדה
אחר : בעירו יגיד עליו כי הוא בהמה כמו טענו את בעירכ׳
בעירו ברמה : ברמה יגיד עליו כי הוא עיר : ובער עליה
הכהן עצים : עצים יגיד עליו , כי היא שרפת אש : וכן
כימי נח זאת לי , וחלופו כי כימי העץ ימי עמי , ויטע אהלי
אפדנו , וחלופו ואפדת לו בחשב האפוד לשון חגורה בהקונו
ובאלה רבים בתורה אלהי׳ למדי׳ מהענייני׳ כשבארתי בספר
הרין בהרין זוגין הוספת על שמוני׳ זוגות אשר ביאר בו
אשר רי״ת לעדהך : ״נעימות מדה ששית : והוא דבר למד
מסופו : כענין שאמר בחלבי שור וכבש ועז לענין שלמים
ולא היינו יודעי׳ אם על חלבי קדשי׳ יאמר לבד ואם
לחלבי קדשי׳ וחולים יחדו , בא והוכיח לראשי סופו , ויאמר
חקת עולם לדורותיכ׳ בכל מושבותיכ׳ כל חלב וכל דם לא
האכלו ולמדנו שהכליל חלבי קדשי׳ וחולי׳ יחדו באסור בלי
חלופו : שאין קדשי׳ נקרבי׳ בכל מושב זולה עיר קדש
בארצך

בארצך : "מורה עוד בזה שאמ׳ והבגד כי יהיה בו נגע
צרעת בבגד צמר או בבגד פשתי׳ :ולמדנו מסופו שאמ׳ זאת
הורה נגע הצרעת בבגד הצמר או הפשתי׳ וגו׳ : כם אם
הרא׳ הצלעת יצאו בגדי משי שאינ׳ נצרעי׳ וכן אמר ונתץ
את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית סופו
יגיד כי הוא הבית הבנוי באבני׳ ועצים ועפר הוא המקבל
טמאה וכן המרחץ אבל המשכן לא וכאלה רבו מארכה
בדברי נביאך: "לומדים אנו ממדה שביעיה והוא מדבר
שאינו מתפרש במקומו ומתפרש במקום אחר כסתומי ורמזי
משה אב הנביאים ע״ה שפירשו הנביאי׳ באחרית יען שהיו
מוחזקים מדור לדור אחר אף הבינו כי הדעת פתמעטת
מישראל והיו מבארים אותם דור זה לדור אחר כמו שאמר
בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : ולא ביאר
משה ע״ה יצירת המלאכי׳ ומתי נבראו כי הכלילם במאמר
בראשית ברא אלהים וגו׳ ועלינו לבקש ולדרוש ולשחר :
ובא דוד המלך ע״ה ואמר הללו את ה׳ מן השמים הללוהו
במרומים : הללוהו כל מלאכיו וגו׳ והוא ביום ראשון שנברא
שמים עליונים וככה אומרים גם חכמי הדעת וחכמי היונים כי
תחלת דבריאה היא בריאת המלאכי׳ הכבוד עם משרתיו ודעתי
נוטה על זה כבוחר : וממשכילי נ״ע אמרו מהם בתחלת
כל בריאה ומהם אמרו ביום שני כשהודיעו דוד ע״ה במזמור
ה׳ אלהי גדלת מאד וגו׳ עוטה אור כשלמה וגו׳ ואמר
המקרה במים עליותיו וגו׳ והוא הרקיע ביום שני והסמיך
ואמר עושה מלאכיו רוחות וגו׳ : ומהם אמרו ביום רביעי
עם צבא השמים להאחר . וכן דומהו שנאמר והארץ היתה תהו
ובהו וחושך על פני תהום ורוח אלהים וגו׳ ולא ביאר אב
הנביאים ע״ה על ארבעה העקרים כי יצרם אלהים ית״ש
ובא ישעיהו ע״ה ואמר יוצר אור ובורא חושך עושה שלום
וגו׳ : מי מדד בשעלו מים ושמי׳ בזרת תכן וגו׳ : מי תכן
את רוח ה׳ וגו׳ : כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו׳ :
ודומיהן בחכמתך : "כזאת אמר והארץ היתה תהו ובוהו
ולא ביאר אנה יכודה : ובא נעים זמירות ע״ה ובארו ואמר
לרוקע הארץ על המים : וכן שאמר וירא אלהים את האור
כי טוב : ולא באר למי יהיה טוב : ובא הנחכם ע״ה
ואמר ומתוק האור וטוב לעינים : וכן שאמר והיו לאותות
ולמועדים וגו׳ ולא באר אי זה מהם לאותות : ואי זה מהם
למועדים : ובא נעים זמירות ואמר עשה ירח למועדים : כירח
יכון עולם ועד בשחק נאמן וגו׳ : הוא שאמר משה ע״ה
החדש הזה לכם ראש חדשים וגו׳ וכן שאמר ויצוום אל בני
ישראל ואל פרעה מלך מצרים : ולא באר מה צום ובא
יחזקאל ע״ה וכלהו ואומר אליהם איש שקוצי ע״ה וב״מ א׳
התמאו וכן אמר סתם אב הנביאי׳ ע״ה אל יצא א״מ ביום
הז׳ ולא באר בגלוי שלא יוציא ויכנים אדם בידו דבר
ממקומו אל מקום אחר כלומר מבית אל בית ומרשות לרשות
בימית המקודשי׳ ובא ירמיהו ע״ה והרחיב פירושו מדוק
פסיק אל יצא א״מ ביום השביעי ולמדנו ואמר השמרו
בנפשותיכ׳ ואת״מ ב״ה והבאתם בשערי ירושלם : וכן ולא
ו׳ יציאו ממ״ב השבת וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם א״ה
כ״צ את אבותיכם ובאמור כאשר צויתי א״א הבננו כי זה
הוא שאמר למשה ע״ה אל יצא א״מ ב״ה כי אם לא יצא
האדם ממקומו המושבת ככתוב שבת היא לה׳ במ׳ איך
יוציא למקום המחולל ומדוק אל יצא איש ממקימו וממלת
לא תעשה כ״מ ותעשה ויעשה למד ירמיהו ע״ה וגלה לנו
זה וכן ישעיהו ע״ה למד מזה ולמדנו ואמר אם תשיב מ״ר
ע״ה ב״ק וגו׳ וכן שאמר בכפור גן עדן וישם שם א״ה
אשר יצר כהם : ולא באר משה ע״ה שם במקומו כי בנה
האלהים לו לאדם בית דירה או עשה לו שם סכה או חופה
ובא יחזקאל ע״ה להוכיח למלך צור בהוכחות משלים : ואמר
לו אתה חותם תכנית מלא חכמה וכליל יופי וגו׳ בעדן גן
אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך וכל הענין והודיענו בזה
כי לאדם הראשון בגן עדן בנה לו האלהים במאמרו בית
דירה באבני יקר כחופה להתניך : "יחד כדומהו זה שאמר
בתורה את קשתי נ״ב והיתה לאות ברית וגו׳ וכתוב וראיתיה
לזכור ברית עולם : ולא באר משה ע״ה כי נשבע לנח ע״ה
שלא יבוא עוד מבול בעולם : ובא ישעיה ע״ה ובארו ואמר
כי מי נח ז״ל אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ

כן נשבעתי מ״ע וגו׳ כדומה זה שאמרו אחי יוסף כשהבינו
כסלם : ויאמרו איש א״א אבל א״א ע״א א״ר צרה נפשו
ב״א וגו׳ ושם במכירת יוסף לא הוזכר שהתחנן אליהם שלא
ימכרוהו וממאמר בהתחננו אלינו ול״ש למדנו שהתחנן
אליהם והם לא חששו׳ ובזה גלו רוע פעלם : כזאת שאמר
ביוסף ויעש לאביו אבל שבעת ימים הכתוב ביעקב אע״ה ולא
ידענו מה היה אבלם : ולא באר משה ענין האבל ומנהגו איך
היו נוהגות דורות עולם : ובא יחזקאל ע״ה ובאר עניין האבל מה
היה באמרו בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה
ולא תספוד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך האנק דום מתים
אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך
ולא תעטה על שפם ולחם אנשי׳ לא תאכל : בשבעת ימי
האבל : ומכל זה ההפך ידענו מנהג האבלי׳ : וכדומהו
שאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו : ולא באר משה
ע״ה איזה אבר נמול , ובא יהושע משרתו נ״ע ובארו
באמרו וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות והוא מגבעת
העטרה אשר הערלה מכוסה בו לכן אמר אל גבעת
הערלות מענהו אל מגבעת החופה את הערלות בערלם :
והיא העטרה של גיד שהיא כמגבעת בראשו וכהר וגבעה
גבוה בארץ שפלה אצלם : וכדומהו שאמ׳ בצפורה ותכרות
את ערלת בנה ותגע לרגליו זה דם האבר שמלה צפורה בין
רגלי הנער ולא באר לזה לבד אמר ותגע לרגליו והוא
שאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו : ובאמור
זכר הוריע על האבר היתר שלו מהנקבה כי כל האברי׳
שוים לזכר ולנקבה : וזולת זה הנזכר ערוה ערלם : וכן
שאמר כמוהר הבתולות ולא באר עד כמה המוהר ובא
נעים זמירות ובאר כי אין שעור במוהר כשאמר הנקלה
בעיניכ׳ להתחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה בערך מוהר
בת המלך ומתנותיה לגדלם : ואמרו לו השומעי׳ דברו אין
חפץ למלך במוהר כי אם במאה ערלות פלשתי׳ להודיענו
כי אין שיעור וקצב במוהר כאשר ביארנו למעלה בקדושי
האשה פתיים להשכילם : וכן משקל לא ביארו בתורה ולא
בקע לגלגלת לא ידענו מה היא ובא יחזקאל וביארו ואמר
והשקל עשרי׳ גרה וגו׳ כל הענין במשקל׳ : וכן שאמר
משה ע״ה לא תאכלו על הדם ולא נתפרש במקומו מה הוא
והרבו בו מליצות רבות המליצי׳ וחכמי סברא במלם : ובא
ביאורו במקו׳ אחר באמור שאול המלך וישחטו ארצה
ויאכל העם על הדם : ואחריו אמר הנה העם חוטאי׳ לה׳
לאכול על הדם : ונודע מן ויאמר בגדת׳ גולו אלי היום
אבן גדולה ואחריו אמר ושחטתם בזה ואכלת׳ ולא תחטאו
לה׳ לאכול על הדם : כי לא נאמר זה המאמר כי אם
בעבור שהיו שוחטי׳ בארץ בלי מזבח שלא כמצות גואלם :
וכדומהו שאמר ולקחת׳ לכם ביום הראשון פרי עץ הדר
כפות תמרי׳ וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחת׳ לפני ה׳
אלהיכ׳ שבעת ימים : ולא באר ענינו שהיתה הכונה
בעשייה הסכות אלא אמר לבד ושמחת׳ לפני ה׳ א׳ש׳י׳ :
וכהום זה כי לא פירש שהפארות של עץ הדר שהם כפות
תמרים והענפי׳ והערבות הם לצורך עשיית הסכות שישמחו
בשבת׳ בתוכם שבעת ימים של חג כאשר מלמד לראשיתו
סופו באמרו בסכות תשבו שבעת ימים וביארו בזה הנביא
ע״ה להורות לישראל ולהשכיל׳ : ובא עזרא כהן ה׳
והרחיב ביאורו יותר באמרו צאו ההר והביאו עלי עץ זית
ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרי׳ ועלי עץ עבות לעשות
סכות ככתוב : ואנה הבא כתוב בתורה ה׳ ושמחתם לפני
ה׳ וגו׳ כשבעת ימים בגילם : וכן שאמר משה ע״ה במשל
כתם וקשרת׳ לאות על ידיך וגו׳ וכתבת׳ על מזוזות ביתך
ובשעריך : "טעמי כבה הנהכ׳ ע״ה ואמר קשרם על לבך
תמיד וגו׳ כתבם על לוח לבך : חכמות בחוץ תרונה :
בפתחי שערים אמריה תאמר הם זקני השערים היושבים
בכל שערי הערים שיגידו חכמות התורה ומצוותיה ומשפטיה
חכמת ה׳ שלא תתחלף ותימר : הוא שאמר ליד שערים
לפי קרת מבוא פתחים תרונה : והוא שאמר שופטים
ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו׳ ושפטו את העם וגו׳ וכתוב
ובועז עלה השער וגו׳ וכתו׳ ועלתה יבמתו השערה אל
הזקנים וגו׳ המשפט כל יתומר : וכן שאמר אשר יעשה

אותם האדם וחי בהם : ולא באר משה ע"ה אם חיי עולם
זה ואם של בא שיוגמר : ובא יחזקאל ע"ה וגלהו ואמר
ועשה משפט וצדקה וחי בהם וכה' חיה יחיה לא ימות וכתו'
להיותנו כהיום הזה : יחי ראובן ואל ימות : יחיו מתיך
נבלתי יקומון : אלה לחיי עולם ואלה להרפות כל אחד
ואחד ישומר :וכן שאמר בתורה לא יומתו אבות על בנים
ובני' לא יומתו על אבות : ולא באר אותו לנו משה ע"ה
אם בעול' הזה ואם בבא במשפט ובדין בני אדם ואם
בידי האלהי' דינם ומשפט' נאמר : ובא יואש המלך וכתב
בו ואת בני המכים לא המית ככתו' בספר תורת משה
אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובני' לא
יומתו על אבות וגו' בכה נגמר : וכן שאמר כי ישבו
אחים יחדו וגו' בהם נאמר : ובא עניין בועז נ"ע
ובאר כי הם קרבי' אחי משפחה מדין תורת ה' ככתוב
אשר לאחינו לאלימלך : וכתוב קרוב לנו האיש מגואלינו
הוא : וכתוב ולא יכרת שם המת מעם אחיו :וכתוב ופרשת
כנפיך על אמתך כי גואל אתה: וכתוב שלף איש נעלו ונתן
לרעהו הוא שאמר וחלצה נעלו מעל רגלו וגו' וכת' יולד בן
לנעמי וגו' לכך יהאמר וכן שאמ' הנביא בשנת מות המלך
עוזיהו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו' ולא הודיע
במראה זאת כי נעשה אז רעש וגם העם מפחד האל
ויתמרמר : ובא זכריה הנביא ע"ה וביארו וגלהו ואמר
ונסתם גיא הרי אל אצל ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש
בימי עוזיהו מלך יהודה ובא ה' אלהי כל קדושי' עמך הם
המלאכי' ובאלה רבות כתורת ה' ותבקש ותמצא כי נרחקתי
מדותק גלוהך : "הפין מדה שמינית והוא מהקש מפורש
כמו אמרו כימי נדת דותה תטמא , ואמר וטמאה שבועי'
כנדתה ואמר בימי נדתה תהיה טמאה היא צוה להקיש ימי
זובה כימי נדתה שתטמא , ולא ביאר באי זה צד נקראת
הזבה עד שאמר טמאה היא כי כאשר אשה נדה טמאה כך
הזבה טמאה ובענין נדה לא אמר טמאה אבל באמור
בזבה כימי נדתה תהיה ידענו שגם אשה נדה היא טמאה
כזבה במגעי כליה כמוה היא וכן אמר וקצותה את כפה לא
ת"ע בן האיש ששלח ידו בערות אשה לזולתה ולהמיתה
יקצצו ידו כי עשה נבלה בישראל וקו"ח אם היא מאורשה
ובעולה בעל חייב מות שנ' לא ינקה כל הנוגע בה : כן
לכמו אלה נעשה במקומות הרבה זה כזה להקיש ולא נח
הכתו' עד שביאר באי זה צד נקיש כמו שאמר כחטאת
כאשם היא כי לולי שאמר באי זה צד נקיש : היה הדבר
געלם ובאמור הכהן אשר יכפר בו לו יהיה ידענו ביאורו
להקש : כי בחטאת האש' היא לכהן להקיש אות' להיות'
לכהן וכן שאמר בכור בניך ת"ל כן תעשה לשורך לצאנך
שבעה ימים יהיה ע"א וביו' השמיני ת"ל להקיש : התן
בתהן במלה זו היא: וכן שאמ' והשביעי תשמטנה ונטשתה
וגו' כן תעשה ל"ל הקיש לנטוש כרם זיה כנטוש זרע
הארץ כי צווי ה' היא : ודע והבן כי דרך הדמיון ילך
לשלשה דברי' : האחד הוא יצוה להקיש בהקשותיך והב'
קו"ח ובגזרה שוה כמו שנברר ונרין למטה לפניך : "זכר
מדה השיעית היא מהקש סתום בסתומי תורתך : כעניין
שאמר ושחט את בן הבקר ולא הודיע באי זה מקום ישחט
מפיאות עולמך , "ונלמוד זה מעולת צאן שנשחט על ירך
הצפון של מזבח כי זו עולה וזו עולה : וכן אמר בזב
ורחץ א"ב במי' וגו' ובזבה לא זכר רחיצה ונלמוד זה מזה
בלי עלה : וכן שאמר הנוגע בנבלתה יטמא ולא זכר
רחיצה ואמר בנושא יכבס ולא זכר טמאה להקיש זו בזו
בשכלה : וכן אמר ערות אחי אביך והקשתו כן ערות אחי
אמך אשר לא זכרו מכתב תורות אלהיך: "הפיתומי כעדיה
אמר בהכפתו כי אין הקש בתורה : וכדבריו אם אין הקש
לא יירש האב לבן ולא האם לבניה ואם יהיה אב ואח
יקרי' האח לאב ביקרה : כי לא אמ' והעברתם את נחלתו
לאביו ובזה בטלו דבריו ודברי רבותיו להתברר: כי האב
הוא הבח הראשון ואיך תנתן הירושה לאח בחיי האב בלי
תורה וכן בשור נגח אמר נזק וחצי נזק ולא זכר לשור
לא רביצה ולא בעיטה ולא נשיכה בשורה , אף לא זכר
כלב אותו זה ונפל וכלל חיותיך : "דרך בזה הדרך גם יוסף
בן נח נ"ע ואמר כי לא יקיש בתורה: והראיה שלו שאמר

עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם אמרו ללמדך כי אין הקש
וגזרה שוה במכתב ושירה , ולו היה משה ע"ה אומר עמדו
ואדקדק ואקיש ואשוה ואדבר לכם באזהרה , היה יכשר
זה להתגברה : ודברו בטל ממה שהזכרנו למעלה בזכירה:
ואמנם בשמית לא נקיש אף לא נלמוד מהם מקו"ח כי ראה
הנה אנחנו שורצי' כשרין ככתו' ובני ישראל פרו וישרצו
וגו' להבכירה: ולא יכשר להקיש שהותינו כששות' ונקרא
שרץ באדמתך , "גם המלאכי' מעופפי' כעופות , ככתו'
והאיש גבריאל מועף ביעף ולא יכשר לקרוא למלאכי'
עופות : וכן יש נחשי' מעופפי' ולא יקראו עופות : וכן לא
יקרא כל אשר יכרת קציר כ"א זה כריתה וזה קצירה וזה
בצירה וזה קטפה הנקטפית , וכן מילה וזו קציצה וזו שחיטה
וזו מליקה וזו פציעה וזו חבורה וזו כויה ולא נאמר בבצירת
הענבי' קצירה ולא קצירת השבלי' בצורה בחליפות : וכן
לא כל נושא יקרא נשיא ולא כל נברא מאדמה יקרא אדם
ולא כל נברא ממים יקרא שם אחד ולא כל שביתה תקרא
שבת יום קדשך, "בני מקרא משכילי נ"ע נהחלפו מאד באלה
מדות התורה , הכהן סהל בן מצליח אבו אלסרי יר"א
הכלילם על ד' דברים בחכמת הדעת ובמשמע ובהקש
ובעדה התורה מתגברה: ואמנם בהקש מכליל כלל המדות
כי בהקיש זה בזה יגלה כח התורה : וסעיד בן יפת הלוי
יר"א הכליל' בג' דברי' במשמע ובהקש ובעדה ולא בחכמ'
הדעה להאזרה כי יאמר הדעת תאסור בדברי' והתיר
בדברי' והתורה אוסרת מה שיתיר שכל הדעת ומתרת מה
שאוסרה החכמה בחכמתך : "אברהם כגון מילה ומועד ושלום
רעה ההת רעה ודומיהן ויש מי שהכליל' בשם דברי' כמשמע
ובהקש ולא יודה בעדה סכל ירושותיהן : וכדבריו מאין
יודע האותיות והשמות והמעשי' והוא יבטל טמאה וטהרה
וכן דין התורה מאליהן : גם אומר עוד כי אולי נפלה שגג'
בכלל העדה ואין ראוי לסמוך בכל העתקת' ומעשיהן :
כי אני מצאתי כי הפול שגגה בכלל העדה ככתו' ואם כל
כל עי"ש ישגו ונעלם דבר מב"ה כלל עניניך :

(קסט) **אמרנו** כי לא כן כ"א הוא השגג יפול
בקצת העדה : כי איך יתכן
לנפול שגגה על כל ישראל כלו וידמה זה כמו אמר וילונו כל
עדת בני ישראל וגו' והם מקצת העדה : כי בא עליהם
קצף מה' למחוייבי' ושאינם מחוייבי' להפרידה : וכן יאמר
על ט' שבטי' וחצי כה אמרו כל עדת ישראל וגו' וכתו'
דבר ה' אל כל קהלכ' בהר מתוך האש וגו' להגידה , והם
בני דעת ובינה השומעי' לשמור מצות אלהיך : "בזאת אמר
עוד עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' והם המליני' י וכן
שאמר ויקהל עליה' קרח את כל העדה והם עדת קרח זולת
הישרי' והגוני' , ויש מי שמודה בכתב ובקבוץ ולא יודה
בהקש וזה יוסף בן נח יר"א כשביארנו למעלה באזני
המבינו' : ודברי הכל בטלו' כי צריכי' אנחנו ההקש
והעדה והסכל הקבלה וההעתקה וארבע הלשונו' תוכן א'
להם אשר הם מחזיקות להורת פקדוני' י ולא מסיפות ולא
גורעות ולא הורסות דברי מצות מצווך : "גלה סעדיה
הפיתומי בזה דוק התורה : ומאמריו יעזרו לבעלי מקרא
משכילי נ"ע ויחיי' האל הנאזר בגבורה : באמור בכה כי
שרש השכל ועקר החכמה ועין המליצות שלשה מדעים
כשירה : מדע המראה ומדע השכל ומדע הכרחי והוסיף
אלהינו ית"ש לנו עליה' גם מדע המשמע והוא ד' להתגברה,
ועוד אמר כי ההורו' מתקיימות בשכל ובשמע ובקבלה ואמנ'
דבריו השכל והקבלה אשר אינ' הורסיה מה שבתו' בס'
תורה אלהיך "דעה מדה עשירית ממדות שמני' שביארנו
מקצת' למעלה ונבאר עוד שארית' , והיא מדת גזרה שוה
כענין שאמ' ערות אשה ובתה ל"ת את בת בנה ואת ב"ב
עד סוף כל הדורות לדורות' : ועוד אמר ואיש אשר יקח
את אשה ואת אמה עד למעלה ראשית הדורות עד חוה אם
כל חי בחיותם , חיי שלמך :"המדה הי"א והיא גזרה שוה
סתומה : כשאמר ערות בת בנך או ב"ב עד סוף כל
הדורות ערומה , כן מן גזרה שוה זו אסור בן הבן ובן
בן הבן ובן הבת ובת בת הבת עד זקנתו היא זמה:וכן
שאמר

שאמר ערוה אחות אביך ואחות אמך לא תגלה כן סגו"ש
כזו אח אב ואח אם אסורי' על בת אחיו ובת אחותו
הנקיבה ורחומה : והכהן סה"ל בן מצליח אבו אלסרי נ"ע
יקרא זו מדה דפוך ודעתי בו נוטה כי זו המדה יכשר
לקראתה דפוך וגז"ש והקש להנעימה , ומי שיקראהו כשם
א' מהם לא יהגנה מאומה : וריבונין רועיך קראו זאת
המדה מה מצינו והעדוף מכל גז"ש נראה בעיניך : "וזו
מדת שחים עשרה והיא מעלה : כענין שאמר בעריות כי
ערוהך הנה אשר יתחייב לטרוד אותה כאשר היא עלה :
וכן שאר אביך היא שאר אמך היא השאר היא העלה
וכן שאמר ואוכליו עונו ישא כי א"ק ה' חלל וזה בקרבן
נדר ונדבה וכתורה לא זכר משפט האוכל אלא זו היא
עלה: שאמ' כי א"ק ה' חלל יבליל לתורה עמו להכלילה :
וכן שאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר ל"ל פ"ש בכ"א
ימצא לו והעלה זו היא שאמר כי הוא ר"א ולו משפט הבכור'
טבכורתך : "זה הדבר יחייב פי שנים לבן אהובה : ולו
הפין כי לא ינהן פ"ש כ"א לבן שנואה אם לא היה אומר
כי הוא ראשית אונו אם כן שנואה הוא אם בן אהובה
אם מאשה אחת ואם משתי נשים שיש לו באהבה : וכן
אמר לא יחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל וזו עלה
ערכה , באמר כי נפש הח' כמי שאמ' כי הוא ראשית
אונו ומן הרחיי' למדנו כ"א לכל דומה לזה דבר להתפרנס
מזולת העבוט ההוא לא יחבול אותו כמו הרחיים כי אמר
כי נפש הוא חובל בחכמתך : "חפצו להקיש כל דבר
התלוי בנפש להתפרנס ולהתקיי' בו : כמו קרדו' ומעצד
ומגרה וכל כלי האומנות ודומיהן אשר בהם יחיה האד'
ונפשות ביתו וכן בהמתו וכל בגדי מלבושו ומשכבו : וכן
אמר ביומו התן שכרו ובסיפו אמר כי עני הוא והוא העלה
בו : ומזה נקיי' כ"א נפלה ירושה לעני והיא ביד העשיר
חייב הוא שיתננה לו ביומו שלא יוננו ויעלים אף נמצאה
עלה במלת למען תהיה תורת ה' בפיך : "טענהו עוד שאמ'
ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות כי כאשר
יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' , ותלה העלה על ורצחו
נפש כדי להקיש עליו כל קוטי נפש ודומיהם : ומדה הי"ג
היא מהשם במאמ' ריב משכילי נ"ע שאנו למדים מן השם
והוא השם בערוות כשאמר ערות אחי אביך ל"ת אל אשתו
ל"ת והיה די לשמע על מה אמר דודתך היא כשם : הלא
לא אמר זה : כ"א לאסור ממנה מה שיאסיר מקרובי דודתך
ויתיר ממנה אשר יתיר דודתך כי בתה ובת בתה עד
למטה לדורותיך : "יחד כדומיהן שאמר ערות בת אשת
אביך מולדת אביך היא והיה די לשומע ומה הוצרך
לומר שם אחותך היא ולא זכר זה השם לה והיא נכרית
אליך אלא לשום אותה כמו אחות הקרובה עליך ויתחייב
ממנה אשר יתחייב מן אחות השאר ולו היה חפץ באסור
עצמה לבד לא היה אומר אחותך היא כבשרך ולא זכר שתי
השמות האלה אלא לחשבם עקר ובנין עליו כשאר השאלות
מתורתך והוא לקרא בת זאת הנקראת אחות בה אחות
ואמה אם כאשר בה אשת דודי נקראת בת דודתי וזה
מאמר הכהן והלוי נוחם בגן עדניך : ויש אומרים כי אמר
אחותך היא דודתך היא כדי להגדיל המעשה אליך : כמו
אמרו אמך היא להפליאה אליך : "כח מדת יד' והיא מקל
וחומר מפורש : כמו אמר ויאמר ה' אל משה ואביה ירוק
ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לכבוד האלהים
ארבע עשר יום שלא הפרד ותפורש : דין לבא מן הדין
להיות כנדון הסגר שבעת ימים מחוץ למחנה אלא חפץ ה'
יה"ש לעשיתה בא ללמוד מן הדין להיות כנדון שנאמר
הסגר שבעת ימים להתפורש : למד לו כבאור כי החמור
בא ללמוד מן הקל דין למשפט הקל שיגורש : וכן כתוב
בנביאי' כי את רגלים רצת וילאוך : קל וחומר עם הסוסי'
בכתוב ואיך תתחרה את הסוסי' : כמו כן אמר ויאמר
המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודי' ואבד
חמש מאות איש : קל וחומר בשאר מדינות המלך מלך
כשראיך : "למדת חמש עשרה מקל וחומר כהום כענין שאמר
וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש ק"ו
המת בעצמו כמו שאמר קרבו שאו את אחיכם מאת פני
הקדש אל מחוץ למחנה : וכן אמר כי יהיה בך איש אשר
לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה : ק"ו זב
ומצורע שלא ישלחו מן מחנה הקדש וכן בנוגע לנדה אמר
יטמא עד הערב ולא אמר יכבס בגדיו ונבין בהקשו אם
הנוגע במשכבה יכבס בגדיו קל וחומר הנוגע בה בעצמה
שלא יכבס ויתקדש ומהחמור נלמוד בקל להקל עליו וכן מקל
לחמור כחכמתך : "מדת שש עשרה מכלל ופרט : כמו אמר
מן הבהמה כלל : מן הבקר ומן הצאן פרט : ואין בכלל אלא
מה שבפרט : וכן כל חלב וכל דם לא תאכלו כלל : כל חלב
שור וכשב ועז לא תאכלו פרט : וכן וכל דם לא תאכלו
בכל מושבותיכ' כלל : לעוף ולבהמה פרט : וכן איש איש
אל כל שאר בשרו כלל והשאר פרט : מדת יז' : מפרט
וכלל : כמו אמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או
שה פרט : וכל בהמה הרי זה כלל : עשה את הכל מוסף
על הפרט : וכן לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך :
"נאם עוד שדהו ועבדו ואמתו ושורו ותמורו הרי זה פרט :
וכל אשר לרעך הרי זה כלל ומוסיף על הפרט : וכן זכר
משכב ומושב ומרכב ומעמד פרט : ושב ואמר וכל אשר
יהיה תחתיו כלל להוסיף שאר הכלים שאם יפתיעו ויהיו תחתיו
אע"פ שאינם מן תשמישיו הם טמאים בפרט : ואע"פ
שריבונין רועיך אומרים כי כלל ופרט ודומה שאין בפסוק
אחד לא יועילו : ואנה כתוב כי מפסוק אחד אנו רוצים
ללמוד כללי ופרטי התורה להיות כלמידך : "סמך מדה י"ח :
והוא מכלל ופרט וכלל : ואין אתה דן אלא כעין הפרט :
כמו אמר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך : הרי זה כלל :
בבקר ובצאן וביין ובשכר הנה זה פרט : ובכל אשר
תשאלך נפשך הרי זה כלל הנה כלל ופרט וכלל : ואין אתה
דן אלא בעין הפרט שיהיו גם אשר תשאלך נפשך ממיני
המאכל ואחר אשר אינם ממיני עין הפרט , יצאו שאין לך רשות
לקנות מהם כלי מאכל ומשקה : בקערות ובפות ואשישים
וחריטים ומיניהם שאינם ממיני מאכליך : "עוד טעם אחר
להכליל גם דברים משונים מהזכורים בענין כלל ופרט וכלל
ואין אתה דן אלא כעין הפרט : מה הפרט מפורש דבר
המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון :
יצאו הקרקעות שאינן מטלטלין מן הכלל וריבונין רועיך
אמרו מה פרט מפורש שהוא ולד ולדות הארץ אף שהוא
ולד ולדות הארץ : יצאו העופות שאינן מן הארץ : כי אם
מן הרקק , וכן מים ומלח בהן בכלל , וכן אמר על כל
דבר פשע כלל , על שור על חמור על שה על שלמה פרט :
על כל אבדה עוד כלל , הנה כלל ופרט וכלל כבינתך :
"פרט מפורש , מה פרט המפורש בנכסי' המטולטלי' שאין
להם אחריות : אף אין לי אלא בנכסים מטלטלי' שאין
להם אחריות כי אחר שיבלה הבגד או יאבד אין תקוה
ואחריות : אבל הקרקעות שאינן כלים ולא נאבדים להם
אחריות : טעם אחר כדי להכליל מה שאינם דומים בזכורים
בנקיות : כמו וגלח את כל שערו : זה כלל : את ראשו
ואת זקנו ואת גבות עיניו : זה פרט : ואת כל שערו יגלח :
זה כלל כביאורך : "צריפו וביאורו כי בראשונה אמר בגלוח
הראשון וגלח את כל שערו והוא שער אשר מנהג בני האדם
לגלחו בהערו : ובא בשנייה עוד ואמר וגלח את כל שערו :
ושלא נחשוב כי שער אשר מנהג לגלחו לבד יגלח : פרט
ואמר את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו שאין המנהג לגלח
מעורו : ועוד שב ואמר כלל ואת כל שערו יגלח : להכליל גם
אשר מנהגו לגלח שלא יאמר כי אשר פרט לבד הם יגולחו
מבשרו : אך המגולים כלומר שהם גלויים כמו הפרטים
ולא שער בית הסתרים במסתרי גופך : "קומו עוד שאמר
אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו כלל : מאדם
ובהמה ומשדה אחוזתו : פרט : לא ימכר ולא יגאל כל חרם
קדש קדשים הוא לה' כלל : ואמר כל חרם בסוף הפסוק
הוא להכליל כלים ובגדים בכלל ואם יאמר איש כי אינו
כדבריך : כי אם יאמר עוד כל חרם יען שיאמר קדש
קדשים אמרתי לו היה כן היה יזכור קדש קדשים לבד בענין
זה והיה די זה בשכל בינתך : "רגשת מדה י"ט והיא מכלל
שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל : כמו אמר
קדש לי כל בכור הכלל אף הנקבה הבכירה במשמע : אשר
הזכר תקדיש : פרט : או זכר : יכול אפילו אם יצאת
נקבה לפניו : אמר פרט פטר רחם : או פטר רחם : יכול אפילו

נולד לאחר יוצא דופן אמר בכור : זה יגיד לנו כי יהיה זכר ובכור ופטר רחם : ואם הקדימו נקבה אינו פטר רחם ולא בכור : ואם יצא דופן ואחריו נולד אחר פטר רחם הוא אבל אינו בכור : על כן הוא כלל שצריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל בכלליך : "שיערנו ודקדקנו בזה לאמר כי היוצא אחרי דופן בכור פטר רחם הוא כי לא קדם לו אחר ביציאת רחם והלידה הוא העקר : וכו שתים מדות : בכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל הוא : טעם אחר : אמר קדש לי כל בכור סתם : והייתי אומר בכור און ובכור פטר רחם : פרט פטר כל רחם הוא ואמר הנה בפרט פטר כל רחם וצריך זה הפרט פרט אחר הזוכרים כל אחד ואחד לפטרהו : ומדת עשרים למספר שמונים זו היא : מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו ל׳מדך : "הוכן הפסוק זה הוא שאמר והנפש אשר האכל בשר מזבח השלמים אשר לה׳ וטמאתו עליו : והלא השלמים בכלל קדשים היו ככתוב בפרשה אמיר אל הכהנים אמיר אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה׳ וטמאתו עליו וגו׳ : וכשיצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו : בבאוריו : ונאמר מה השלמים מיוחדים קדשים שלמים לבד : ובפרשת אמיר אל הכהנים : ענש לאוכל לכלל קדשים קדושה מזבח ואוכליו עובר בלאו ואינו חייב מיתה כתורהך :

(קיז) תוקה קושיא עלינו בזה : ונאמר כי פרשת צו ענש לאוכל קדשים שלמים לבד :

ופרשת אמור אל הכהנים ענש לאוכל לכלל קדשים יחד : או נאמר כי הכתוב בפרשת צו : אזהרה לכהנים ולישראל : והכתוב באמור אל הכהנים הוא אזהרה ועונש לכהנים לבד : כי אלה מנוהיהם ואם רצונך להבין כי על כללם יענה מן האמור שאמר אשר הם מקדישים לי יכליל חובות יחד כמו ראשית : ומעשר : ותרומה : ובכורים : ועולה וחטאת ואשם : ומנחה : כאחד : וגם יכליל לנדבות כמו נדרים ונדבות ושלמים והודות ווולהם בדעתך : "שרומה זה בענין שאמר לא תאכלו כל נבלה : והוא לכלל כהנים וישראל : ושאמר כל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה הוא ישיב אל הכהנים לבד מפני עודף קדושתם : כאשר ביארתי למעלה בספר זו קדושת הכהנים וקדושת ישראל : וכן אמר ויקהל משה וגו׳ : ששת ימים תעשה מלאכה וגו׳ : אחרי כן אומר לא תבערו אש ב״מ וגו׳ : והלא בכלל ארבעים מלאכות חסר אחת היתה ולמה יצאה מכלל המלאכות של תורה אל : אלא ללמד על הכלל כלו : ויצא פסוק לא תבערו אש מיצאר המלאכות על עלה מפני כי המלאכות לשני חלקים נחלקים בהכמתך : "רפידתם יש נהחלות ונגמרות ביד המלאכות והם שאמר האלהים ית״ש למשה ע״ה ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות והם מלאכות הנהחלות ביד לבד ומאליהן נגמרות בצווי משה ע״ה עוד לישראל שאמר להם לא תבערו אש בכל מושבותיכם וגו׳ ויצא לא תבערו אש ללמד אסור על המלאכות שמאליהן נגמרות כמו אשר יצא פסוק שאמר בחריש ובקציר תשבות לאסור על הנגמרות ביד וכמגיד מראשית אחרית אמר שני צוים למשה ע״ה על מלאכה אחת הנגמרה ביד ועל מלאכה שנית הנגמרת מאליה כדי לאסור כל המלאכות בין שנגמרות ביד בין שנגמרות מאליהן ביום השבת ונכתב האחד בצווי למשה ע״ה והב׳ בצווי משה לישראל עמו מדוק התורה למדו משה ע״ה שאמר האלהים לו לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך וגו׳ : ובזה הפסוק הוכללו כל המלאכות הנהחלות ביד והנגמרות ביד והמלאכות הנהחלות ביד ונגמרות מאליהן הוכללו בפסוקים שאמר ששה ימים תעשה מלאכה וגו׳ שבת ימים יעשה מלאכה ונימר : ומכלה יעשה והעשה למדם משה ע״ה והוא למדם והזהירם לישראל עמך :

"קצב מדה אחת ועשרי׳ והוא כל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש ואין אתה יכול להשיבו בכללו עד שישיבהו הכתוב לכללו בביאור מחודש : כמו שאמר ושחט את הכבש במקו׳ אשר ישחט את העלה ואת החטאת במקו׳ הקדש הוא מקודש שאין הכתוב אומר כי כחטאת האשם הוא לכהן אלא לפי שיצא לידון בדבר חדש שלא אמר כמוהו בשאר אשמות : כי אמר בו והניף אותם תנופה לפני ה׳ והמונפות הם קדשי׳ קלים ושלא נאמר כי אחר שהניף את הכבש הוקל בקדושתו זו האשם עשאו כמונפות לפניך : "צדה עוד בו ונהן מדמו בבהן יד ובהן רגל ובאזן ימנית של מצורע הוצרך עוד להשיבו אל כללו : וריבונין רועיך אומרים יכול לא לטעון נהן מהן מזבח : ת״ל כי כחטאת האש׳ הוא לכהן הזכירו הכתוב בפירוש לכללו ולנו לאמר מה חטאת טעונה מהן מזבח אף אשם זה טעון מתן מזבח בשבילו ולמדנו אנחנו עוד מזה כי המונף חי לא יקל מקדושתו וכל אשם איל : ואשם זה ואשם מצורע כבש כתורה אבלו : ויש בין זה ובין שאר האשמות ארבעה דברי׳ כתורה אלהיך : "פשר עקרם זה הוא : הא׳ כי הוא מונף : והב׳ שמדמו נהן על תנוך אזן ובהן רגל בנהינה : והג׳ יש לו לוג שמן : והד׳ זה כבש : והשאר איל בהכונה : ואמנם אמר על זה במקו׳ הקדש אשר לא זכר כן בראשונה : וכן שאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור הוא דבור פרט יצא מן הכלל להתבוננה : כמו אמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו וגו׳ : אך בשר בנפשו דמו וגו׳ : אבל ביום הראשון יצא בטעם הידיעה לא כטעם פרט יצא מן הכלל בדוק שבלך : "ענין מדת עשרי׳ ושתים והיא מכלל ופרט כענין שאמר כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא לכם זה כלל : ופרט זה שאמר אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע זה פרט : ורומיהן בשכל מדעך : "סדר מדת כ״ג : הוא מפרט פרט : כמו שאמר את אלה מהם תאכלו : את הארבה למינה וגו׳ : ומה יורה מפרט פרט : יורה כי אע״פ לכלם יש סימני טהרה לא בסימני׳ יוטהרו לבד כדגים ולא בשמות כעופות בפרט כי אם בסימני׳ ובשמות זה הוא אשר נועלנו מפרט פרט בדוק שכל מכתבך : "נודע מדת עשרי׳ וארבעה זו היא כי נלמיד עוד מכלל כלל : כמו אמר יהי מאורות ברקיע השמי׳ להבדיל בין היום ובין הלילה וגו׳ : יהי מאורות הוא כלל להבדיל כלל לכלל : והיו לאותות : כלל לכלל ומכלל : ומדה כ״ה זו היא : כלל עודף ויותר על הפרט כי יש כלל בתורה שהוא נכבד ויתר ועודף על הפרט כשאמר בכהן גדול ועל כל נפשות מת לא יבוא כלל : אחרי כן אמר פרט לאביו ולאמו לא יטמא והוא עודף על הפרט זהו הכלל במדע בינהך : "מורים עוד חכמי השכל מדקדקי האגרון כי הכלל שיקדי׳ ויהיה אחריו פרט הוא בשני חלקי׳ הא׳ אין בכלל אלא מה שבפרט כמו אמר מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן : וכן שאמר ואם מן העוף קרבנו והקריב מן התורי׳ וגו׳ כשביארנו למעלה בביאורי׳ : והשני יש כלל ויהיה עודף ויותר על הפרט כשאמרנו בכהן גדול וכמיהו בנזיר אמר בבירורי׳ : לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו לא יטמא להם במות׳ : מענהו לא יטמא בלבד באלו הזכורי׳ : אלא על נפשות מת כהם : ואולם זכר לאב ולאם שהוא חייב לכבד׳ בחייהם ובמות׳ וזכר לאחיה ולאת שהם כמוהו בשארות לשארי׳ : ואם באלה הארבעה לא יכשר לו כל שכן על הנשארי׳ : כמו בנו ובתו ועל רחוק ממנו : ולאחוהו הוא מוכרת ולאחותו הוא סמוך בתיבותיך : "להג מדת כ״ו : היא דבר המיצא הוצאת הפרט והוא כלל כמו אמר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש : החפץ בו כל הרקיע לא השמש לבדו משתמש וכן ורוב שלום עד בלי ירח : החפץ בו כל השמים : לא הלבנה לבדה בבינה מדעך : "כוון מדת עשרי׳ ושבע הוא דבור היוצא מוצא הכלל והוא פרט : כי יש דבור בתורה היוצא כהוצאת הכלל : והוא פרט בענין שאמר כי היא היתה אם כל חי פרט לבני אדם מבין כל בעלי חיים במדע שכל בינתך : "יושר מדה כ״ח : והוא מדבר שיבאר בקצת הענין ויצטרך בכלל כעין שאמר קול ה׳ יחיל מדבר יחיל ה׳ מדבר קדש : וכי מדבר קדש יחיל לבו ... ה׳ והלא כל המדברות יחילו והוחילו לפניו ככלל : בכחו׳ ארץ רעשה וגו׳ : ולמה הוא׳ פרט לבדו זה מפני שהוא ההקיף שבהן בכלל וראיה לדבר והשבו בקדש ימים רבים : כמו כן אמ׳

קיל ה׳ יחולל אילות : וכי האיילות בלבד חוללות מלפניו: והלא כל הנפשות חילוח מלפניו של כבוד אלהיך : טענתו אם כן למה נאמר איילות להוכיח על הנפשות מפני שהן הקיפות בריצה : וראיה לדבר שאמר משוה רגלי כאיילות לרוצה : ומדת כ״ט זו היא מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו באמצה: כמו אמר לכו וראו את הארץ ואת יריחו : והלא יריחו בכלל היתה ולמה יצאת מן הכלל במליצה : ללמד על עצמה שהיא שקולה כנגד כל הארץ ארץ ישראל בעליצה : כמו כן שאמר ויפקדו מעבדי דוד השעה עשר איש ועשה אל : והלא עשה אל בכלל היה ולמה יצא מן הכלל ללמד על עצמו שהוא שקול כנגד הכל כלי שמצה ובכח בריצה ואיצה : וכן שאמר ביום הציל ה׳ אותו מכף כל אויביו ומיד שאול : והלא שאול בכלל אויביו היה אלא הבדילו מהכלל ללמד שהיה שקול כנגד כלם בנאצה ובאיבה לדוד מלכך.״חשבון מדת שלשים למספר שמונים : זה הוא מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על חברו שאין משפטו כמוהו : כמו שאמר לא הקחו כפר לנפש רוצח : והלא הריגת הרוצח בכלל כל העגשים היתה ולמה יצאת מכללרו: לא יצאה כי אם ללמד על שאר הענשי׳ ומה היא מלמדת עליהם לרוצח : אין לוקחין כפר נפשהו : אבל אם ירצו לוקחין כפר לשן ועין ליד ורגל מן המכהו : וכן לכויה ולפצע ולחבורה ולשאר הכאותיך :״זו מדה אחת ושלשים.והוא מהנאי אסת״הנא באירו הדבר המותר המוצא מכלל האסור: או יצא האיסור מכלל המוהר ולא נוציא דבר חוב מן נמנע ולא נמנע מן החוב לכור מפני כי שניהם מחוכמי׳ אבל יעבור להוציא חוב מן עובר ועובר מן חוב ונמנע מן עובר ועובר מן נמנע בל יסור מפני כי העובר אינו מחוכם יעבור להשתנות בו וזה האומר עד עתה לא יקרב עמי מפני כי מצאהי אמור וביום השבת שני כבשי׳ וגו׳ והוא באין פוגה יוצא מכל מלאכה ויסור : והמלאכה אסורה והוא דבר נמנע והקרבן חוב מהורתך : ״וכן אמרו לנפש לא יטמא בעמיו: והוא נמנע כי הוא אזהרה: ואסתת״נא בששה נפשים שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו׳ ומקצתו חוב להטמא בהם ומקצתו עובר בההרה וכזה אמר גם הכהן הידוע סהל בן מצליח אבוא לסרי י״ר אל כי כל הדברי׳ בדעת לא יצאו מג״ פנים : חוב וכשר : ונמנע : לאסירה : העובר קרא זה כשר להכשירה : ואמר כי יש שיביא הספק בין אלה שני החלקים בין החיב ובין הנמנע : ולא יודע הוא ההוא מזה או מזה לבררה : ויש שיבוא בין הנמנע ובין העובר ולא יודע ההוא טהור או טמא : ויש שיבוא בין הטהור ובין הטמא בין הקדש ובין החול להזהירה : וספק הנמנע יהדוף את ההיב והחיב ימנע את העובר בחכמתך : ״תמדה של שלשים ושתים והוא מדת הוצאה : נלמוד מסנה שאינה מן הפשט וההוצאה: זו היא שאמר על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא ביציאה : באמור אשר יזרע יצא הקלוי באש והעבוש וכרות וכהות ונקטח וחדש ודומיה׳ שאינן נזרעין והם מן ההוצאה: ומזה אומרים גם האומרי׳ כי קרבן זב וזבה יטהרו עדנם בשבת ועלהם מהוצאה : כי יש לכהן שבירות והמלה לא יסהר עדנו כי אם שבירות לכהן ומלת ההוצאה : וקראוה אחרים קיום בלשון אחרת ואומרים כי נלמוד מן הקיום ביעור ומן הביעור קיום למציאה : כמו אמר כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא והוא הקיום בקיומך :״גם מזה למדנו כי יצאו שאר הזרעים אשר אינם ראוים לזריעה לביעור לאסור ומן הביעור קיום: כמו אמר וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא : הוא ביעור : יצאו מן הביעור הזה אשר יש להם צמיד פתיל לטהרם וזה הוא הקיום זולת הביעור : ויוסף הזקן נ״ע לא ילמיד מן הקיום ביעור ולא מן הביעור קיום והביא ראיה על דבריו ממה שאמ׳ כל אשר לו סנפיר וקשקשת האכלו בבאור: ונאמר כי בזה לבדו הרמיז לנו׳ וממנו למדנו מן הקיום ביעור בשכל בינה דעתך : ״בירור מדה ל״ג שנלמוד מדבר שהוא כלל מאופן ומוסגל מאופן : כמו אמר אם במחתרת ימצא הגנב וגו׳ וכתוב אם זרחה השמש עליו דמים לו שנראה כי מכליל לכל גנב ועוד שב ומסגיל גנב מן גנב : כי אם במחתרת ימצא הגנב וגו׳ יגיד כי הוא כלל : אם זרחה השמש עליו דמים לו יגיד כי הוא מוסגל : וכן שומר שכר ושומר חנם ולא כל שומר שכר יענש : ולא כל שומר חנם ימלט מדין אלהיך : ״אף משפט הנערה המאורשה אמר כי בשדה מצאה וגו׳ הוא כלל ואין מושיע לה הוא מוסגל : זהו שאמרנו כלל מאופן מוסגל מאופן ולא נוכל לאמר זה כלל ופרט : כי אם כלל מאופן ומוסגל מאופן והוא מכלל ומוסגל אבל אין דרך להסגיל ואחרי כן יכליל הכלל בכללי הורהך :

(קעא) אופן

מדת ל״ד : והוא מוסגל ממוסגל:כי יסגיל מדבר מוסגל ממוסגל בפרק שאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו׳ ומלה קרבן יכליל אכלים ושאינם אכלים נאכלי׳ כמוסגל ובאמור לחמי הוא קרבן כלים: והסגיל קרבן בעלי חיים לבד ולכל הנאכל : ואלו החריש על מה שאמר לחמי הייהי אומר כל הנאכל וכאשר אמר לאשי הסגיל להם מלחם כי יש דבר שאינו אשה כמו לחם הפנים וזולתו שאינו אשה: וכאשר אמר לאשי: הסגיל מוסגל ממוסגל: כמוסגלים הכתובי׳ בהורת צירך : ״באור מדת ל״ה : הוא בניין אב מכתוב אחד נלמוד ממנו מבנין אב מכתוב אחד כענין שאמ׳ אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אע״פ שהוא אומר בחג המצות הוא בנין אב מכתוב א׳ לכל המועדי׳ בהתרת הכנת אכל יחד : וי״א לעצמו בנין אב ולא לכל המועדי׳ כאחד , וכן בנין אב הרוק של זב על כל רטיבותיו ועל כל טמא יחד : וכו שאמר וכי ירוק הזב בטהור בנין אב כי הטהור יטמא ולא הטמא כטמאיך : ״גמהו ודומהו שאמר ושור או שה אותו וא״ב ל״ה ביום אחד : הוא בנין אב לכל בהמה יחד , וכן בנין אב משכב ומושב בועל נדה ולכל הנטמאי׳ ממקרה שיש להם משכב ומושב כאחד: וכן שעיר עזים א״ל לה׳ האמור בראש חדש הוא בנין אב לכלל החטאות של מועדי׳ כאחד , שכללו לה׳ ואין מהם לכהני׳ כהני אלהיך : ״דרך מדה ל״ו הוא בנין אב ומשני כתובי׳ : כמו שאמר כזב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במי׳ וכבס בגדיו ורחץ בשרו במי׳ וטמא ע״ה ובטמא טת יאמר לחביבי׳ : כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טמאהו בו אלה שני הפסוקי׳ הערבי׳ : הם בנין אב לכל הטמאי׳ ומטמאי׳ בין מגופו בין ממקרה נרכבי׳ : שאפילו אם השלימו זמן טמאת׳ ועברה שנה ולא עשו רחיצה עוד טמאה תהיה הנפש ההיא בטמאתה הראשונה האמירה בהורתך , ״הנו לא יוכל הטמא ההוא לאמר כי היה עלי משפט הטמאה בעת ידוע בזמנו : וכאשר נשלם זמן הידוע נשלמה גם הטמאה ולא נשארה עלי מן הטמאה וכן שמוש המי׳ כדינו , יתחייב בימי הטמאה וכי סר הזמן פרה גם הטמא׳ בזמנו : והאומר כי לו היה כן היה ראוי שיאמר אותו אחר פסק הזיבות ואח״כ ימי הספירה וידיו לא שטף במי׳ ובהקדימו מענייננו , ירענו כי לא כן חשב מציה תורהו לאמר לו על כל אודות דברינו יגוש ואם אינו כן מה יגוש וידיו לא שטף במי׳ בנואמו במענו , אף זה יבררנו כי גם טבילהם לעיל׳ בערב כי הם מטמאי׳ ואפי׳ השלי׳ זמנם בזמנך , ״ומדת ל״ז הוא מבנין אב ומג׳ כתובי׳ כמו אמר אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומה אין לו דמי׳ והכ׳ ולנערה לא ת״ד וגו׳ והג׳ ואת בניה׳ הקי׳ החתם אות׳ מל יהושע וגו׳ עתה אלה הג׳ פסוקים בנין אב לקיו׳ הנפש , והם נאמרו על מצות גדולות כלא תרצח ולא תנאף ובבריה המילה שהיא הברית הקדמינה לראשוני׳ וכן אמרו וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש : ששלשת׳ בנין אב לשליחות כל מטמא וטמאי׳ כיולדת וכבועל נדה ודומיהן במשכב ומושב ומרכב ומעמד וכל אשר יהיה תהיו וגו׳כלל ענייניך : ״זקוק מדה ל״ח מבנין אב ומארבעה דברי׳ כמו שכתב בענין זאת החיה את הגמל ואת השפן ואת הארנבת ואת החזיר : שנים מהם מתגדלי׳ ביישוב והם גמל וחזיר , והשני׳ אשר בשדה שפן וארנבת מפני כי הטמאי׳ שני׳ שני׳ באי אל נח והזכיר אלה הד׳ ללמד לנו הקש וקל וחמר כדיני׳ הקש להקיש עליו כל בהמה טמאה שיש בה סימן אחד או שנים להיות טמאה כאלה מפני שאין להם

להם גמר שלשת הסימני׳ ; ונקיש עליהם אם אלו שיש בהם מצת סימני׳ והם טמאי׳ : קי״ח שאין להם סימן כי עקר מסן טהורך: ״חביר מדת ל״ט זו היא מבנין אב ומיו״ד דברי׳, כמו שהזכיר במשנה תורה בפרק זאת הבהמה עשר בהמה טהורות בעניניה:ג׳ מן היישוב וז׳ מן השדה ולא נכפק בשני׳ או בג׳ כטמאי׳ מפני כי אלה הוזכרו ז״ו מן הטהורי׳ : ולכן הזכיר ז׳ בהמות מן השדה ככתו׳ איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר וגו׳ זכר של יישוב שור שה כשבי׳ ושה עזים כי לא היו יותר מהם וזכרם בראש כי הם הנבחרי׳ : לאכלה ולקרבן עליך : ״מפילהם המריא כי היא ממין השור ולכן לא הזכירו כלל בתירה והרמיזו בנביאי׳ : וי״א כי הזכיר אלה הז׳ של שדה לבד מפני שהם קרובי׳ ליישוב ועם בני אדם מתגדלים : ולא כן דבריו כי אין מתגדלי׳ ביישוב כי אם איל וצבי לא יותר ביישובי׳ : וע״כ הראשון קרוב אצלי וכן בחכמתך : ״ידידות מדת ארבעי׳ זו היא מדבר שהוא על שתי מדות ואתה נוהגו בכח יפה שבשתיהן : ״כמו שאמר צדיק כתמר יפרח וגו׳ יכשר כשם שהתמר אין לו צל ואין עושי׳ ממנו כלים ככה הצדיק בעניניהן : הזכיר יאמר כארז למדנו מה הארז יש לו צל ועושי׳ ממנו כלי׳ למלאכותיהן : לכן אמ׳ ארז בהקשיותיהן , ״טעם אחר מה הארז אינו עושה פירות אף הצדיקי׳ כן אמר כתמר נמצא נותן בכח היפה שבזה ובכח היפה שבזה ברעתך : ״כדומהו שאמר הוי כל צמא לכו למים , יכשר כשם שהמי׳ משביעי׳ אף דברי תורה כמים , למדנו ואמר יין וחלב מה יין וחלב משביעים ומשמחי׳ לבות עשירי׳ ועניי׳ , אף דברי תורה כן אמר לכו למים : ״נמצאת נותן בכח היפה שבזה ושבזה בענייני׳ בדעת לבבך : ״למדת מ״א והיא מדבר שהוא נאמר במקו׳ אחד והוא נוהג בכל : א״כ על מה נאמר במקו׳ ההוא מפני רוב ההווה בכל : כמו אמר ובשר בשדה טרפה ל״ה כלל בכל , אין לי אלא בשדה בעיר מאין אמר טרפה לא תאכלו א״כ למה נאמר בשדה דבר הכתו׳ בהווה בכל : שדרך הבהמות להטרף בשדה יותר מן העיר בכל , כדומהו אמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מ״ל אין לי אלא מקרה לילה ; מקרה יום מאין אמר או איש אשר הצא ממנו שכבת זרע כלל א״כ למה אמר מקרה לילה שדרך הקרי לבוא בלילה יותר מן היום ביומך : ״מורה עוד כדומהו אמר אשר יצור ציד חיה ועוף אשר יאכל ושפך א״ד וכסהו בעפרי׳ : אמר חיה או עוף א״כ למה אמר אשר יצוד ציד מפני שרוב העופות נצדי׳ : וכן אמר ואיש אשר יגע על פני השדה בחלל הרב וגו׳ אמר בחלל חרב א״כ למה אמר ואיש אשר יגע ע״פ השדה , מפני שרוב ההללי׳ אינם נמצאי׳ אלא ע״פ השדה , וכאלה רבי׳ בתורת ציר עושך : ״נוהג מדה מ״ב היא מדבר שהוא כתוב בזה ואמור גם כתוב בזה : איך אמר ויצר אה שני העמודי׳ נחשה י״ח אמה קומת העמוד הא׳ והוט שתים עשרה אמה יסוב את העמוד השני להחוה : הזכיר אורך האחד ועובי השני והאמור לזה אמור לזה : והוא הדין לחברו וכן אמ׳ אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ואורה :

וכן אמר שמע בני מוכר אביך ואל המיש תורת אמך , וכן בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו והאמור לזה אמור לזה כביאור פסוקך : ״כעידה מדת מ״ג היא מדבר שמישך עצמו ומושך אחרי׳ כמו אמר מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק יכפה חמה עזה של מ״ילי׳ושרי׳, כמוהו שאמר שמנו עשתו גם עברו דברי רע דין לא דנו דין יתום ויצליחו ולא יצליחו לנכרי׳ : כדומהו אמר ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה בשירי׳ , כדומה אמר ולא למדתי חכמה ודעת קדושי׳ ארע ולא דעת קדושי׳ ארע מאלהיך . ״עוד אמר כי ש״ש שובינו דברי שיר ושאלונו הולי׳ נ׳ ישמחה , מלה שאלונו הנה והנה כמיכן אמר כי לא בחרוץ יודש קצ׳ וגו׳ ולא אופן עגלה על כמן יוסב כמוהו אמר ה׳ אל כ׳ יצפך הוכיחני ובחמתך היסרני והיא ואל ב״ת בתוכחה . כמו כן אני ה׳ הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים ולא ת״ל לשבחה : ושתי המדות קרובות אך מעט נרחקות בביאוריך .

״פשרון מדת מ״ד היא משני כתובין המכחישין זה את זה

עד כי יבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהן : כתוב אחר אומר וירד ה׳ על הר סיני אל ראש ההר : וכתוב אחר אומר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם להזהיר הן הכריע ואמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך : ועל הארץ הראך את אשו הגדולה בעיניהן : מלמד שכבוד אלהים ירד בסיני וקולו שמעת מן השמים אל תוך כת הכבור באוזניהן והוא הכבוד שאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו׳ : וכתוב ויט שמים וירד בארצך : ״צהר מדת מ״ה : היא מדבר למד מרמז : כמו אמר באברהם ויעקד את יצחק בנו : ואחריו אומר ויקח את המאכלת לשחוט את בנו : וממנו הרמזנו רמז : כי אוסרים וקושרי׳ בהמה בשחיטתה שלא תתנבל בשחיטתה ואף עוד לנו רמז כי בכלי תהיה שחיטתה ולא ביד כאמיר המאכלת הרמזנו רמז : וכן אמר זאת עולת חדש בחדשו דבר יום ביומו זה ירמיז לנו רמז : שאם היום עבר בטל הקרבן מלהקריב מזה הרמז : וכן יאמר בחג המצות ביום הראשון מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד : ואמר כאלה העשו ליום שבעת ימים רמז לקרבן העמר שהיה מיבא כל שבעת ימי החג שלא אמר כן בכל המועדי׳ : כי אם מלבד עולת הבקר לבד : כזה פסוקך : ״קרא כתוב ואמר עוד ביום תרועה , מלבד עולת החדש ומנחתה : ועולת התמיד ומנחתה : רמז לנו כל שהוא תדיר ושאינו תדיר : הדיר קודם : בין קרבן ועולה ודומיה בזמנה : וכן במדבר העבירו המילה מ׳ שנה במדבר מזמנה ולמה לא ביאר לנו בגלוי הכתוב על מה : ובא בסוף הענין ורמז לנו באמור וישבו תחתם במחנה עד חיותם מכאב המילה ועלבונה רמז לנו כי בעבור קום הנפש העבירו המילה מזמנה : וכן אמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה רמז לדבר כי הגיד להם אשר היא יהודי מישראל עמך :

״רשיון מדת מ״ו זו היא : גלמד מהכרע הדעת : וממדע השכל היא מדת שבע וארבעים : וממדע המראה היא מדת מ״ח ואבאר השלש ביחד כי אם לא ישכיל האדם לא יכריע ואם לא יבין לא יקבל והיא הדעת מתמים דעים : ומדע המראה היא מדע החושים שאינם יודעים כי לא יראה העין אלא הנראה ולא ישמע האזן אלא הנשמע ולא יריח האף אלא הרות ולא יטעם החך אלא המוטעם מטעמים ולא ימשש אלא הממושש התפוש והדרוך לנוגעים : ולא יורגש אלא המורגש שירגיש בין חום וקור בין רך וקשה ודומיהן לפניך : ״שלולי היו דברי התורה עלומים ולא מתבוננים לפני תופשי התורה עדה ישראלים : לא היו ישראל חייבים אם לא שמרום בצווי אל אלים : ואם כן על מה אומר והשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני : וכתוב ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו : וקולו הם מצותיו שישמרום בשמחות וגילים : כאשר יורום מלמדיהם כפי התורה ככתוב על פי התורה אשר יורוך וגו׳ : אם כפי התורה והמצוה החקוקה והרוחה מיד רועה גאולים : יורוך ויגידו ויאמרו לך אז חזק ועשה בכל נפש ולא כעצלים : ואם לאו אל השמע ואל תאבה ואל הלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם כשבילים : כבתוב לא ימיש ספר התורה הזה מפיך וגו׳ : וכתוב למען השמר לעשות בכל הכתוב בו : וכתוב כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה׳ אלהינו כאשר צונו : וכתוב הכתובים בספר הזה ליראה את ה׳ אלהיך : ״תבונתו אשר הדעת והשכל וראיית הלב והעין יבינו המיטב מחלופו : והמבוער ממאושר באשר בלי חלופו : וכפי דברי המלמדים אשר שתי מעיין הנביאים ועומדים ומחזיקים אלופו : רוין ואוין בכל נתיין ועשה שהם צופים לישראל נמשלו : ככתו׳ צופה נתתיך לבית ישראל להזהירו ולאלפו : ובמקום הנביאים אשר היו צופים לישראל עתה הם יודעי התורה חרדי ה׳ עם יודעי אלהיו כאמרת ה׳ ודברו בצרופו : לקבל ולשמיע מהם באמרת ה׳ צרופה כי מגן הוא לכל החוסים בו בלי להחליפו : לא להיות כמסלף ומסופף בסלופו וכעפו וחלופו דעות נקלות המסולפי׳ ומסעפים ברוב סעיפים אשר בלב כל אחד ואחד בסעיפו : כבתוב סעפים שנאתי ותורתך אהבתי : וכתיב לא תשא שמע שוא וגו׳ : וכתוב לא תהיה אחרי רבים לרעות וגו׳ : שלא להשען בדעת אחרים כי אם בדעתך הנכונה

כפי

כפי דבר ה׳ מראשו ועד סופו : ככתוב דע את אלהי אביך ועבדהו וגו׳ : מליצתו דע והבן מדעתך יחוד אלהי אביך : ועבדהו אחרי כן כהורתו הנאמנה בלב שלם ובנפש חפצה כי כפי דעתך ישפוט אותך האלהים ביום דינו ואפו : ולא כפי דעת אחרים בהשענך עליהם כי לא יועילוך קבוציך ורוב המוניך בעת קצפו : למה מפני כי כל לבבות דורש ה׳ וכל יצר מחשבות מבין : אם הדרשנו באמתת הורתו ימצא לך בזה ובבא בדין זעפו: ואם תעזבנו יזניחך בזאת ובאחרת לעד ולעולמך :

(קעב) רוקח

מדת מ״ט : זו היא מדרך קצרה נלמוד הוספה אחת תיבה:שיש ענייניִם שצריך להוסיף ולפתור בם ולהקנם במליצה טובה: כמו אמר אם יהיה נביאכם ה׳ אני ה׳:וכן ויקרא ה׳ ה׳: ויקרא ה׳ שמי:או אני ה׳:או ויקרא מלאך ה׳: בעד דרכי ה׳ תשאלני :הוא אל רחום וחנון וגו׳ : וכן שאמר ואהיה מתהלך מאהל אל אהל ומשכן צריך וממשכן אל משכן וכאלה רבים וכן רבו כמוהן בחסרון התיבה: כשאמר וימד שש שעורים מליצתו שש סאיות שעורים או קבים : וכן ותלבש אסתר מלכות : בגד מלכות:וכן עשרה זהב משקלם שקלי זהב : וכן באזני ה׳ צבאות : באזני דבר ה׳ צבאות להקשיבה:וכן ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים: עצי תמרים וכן כאיל תערוג: נפשו הערוג:וכן ותכל דוד: נפש דוד מלכך:״שבילו עוד אמר והחם עליך נפשו או עינו: וכן וברוב יועצים תקום : עצה תקום : וכן חמור לחם : משא חמור לחם כיאורו בענינו :וכן ומאכלו בריאה :שה בריאה: וכן ה׳ יכפר בעד ، בעד פלוני ופלוני : או יכפר בעשיית הפסח כי לא עשו פסח ככתוב בזמנו :וכמו ויאמר ליוסף : ויאמר פלוני : וכן ואמר להרגך : ואמר פלוני: וכן השותים במזרקי יין : או במזרקי כסף או זהב יינו: וכן אל תתן לחית נפש תורך :לחית השדה : וכן מי מלא ימצו למו : ומי גביע מלא : וכן וחכך כיין הטוב : כיין מדינת פלני הטוב בשתייהו ועינו:כיין הלבון ועסים רמוני כטעמו בהיך ארם וגרונו : וכן כי בליל שודד ער מואב נדמה : בליל פלוני שודד ער מואב : וכן אם אמרתי אספרה כמו : אספרה כמו אלה : וכבר הרמזהי כאלה וכאלה במלכי הנקוד : בששים המה מלכות בענינו : כדומיהן רבו מארבה : בדברי אלהיך : ״רושם מדת חמשים מענין קוצר נלמוד תוספת שתי תיבות : כמו אמר וילך חלקיהו:ואשר המלך יהפוין ואשר שלח אותו המלך : וכמוהו ויאמר לאמו אלף ומאה הכסף אשר לוקח לך ואת אלית וגם אמרת באזני הנה הכסף אתי אני לקחתיו:והאמר אמו ברוך בני לה׳ : יחפוין שתי תיבות בבאורו : הנה הכסף אתי אני לקחתיו ואשיבנו לך : והאמר אמו ברוך בני לה׳: ודומיהן יש בדברי הורת צורך:״קושט מדת נ״א מקוצר התיבות נלמוד אות אחת בתיבה : שראוי ונכון בביאורה : כמו ועבדו זבח ומנחה : בזבח ומנחה : וכן ורעו אתכם דעה והשכל בריעה:וכן אתה ידך גוים הורשת והטעם בידך גוים הורשת לבררה :וכן על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון : בשמן ששון מחבריך : וכן והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה : בתשע וארבעי׳שנה לבארה:וכן וספרת לךשבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים : ודומיהם רבים בדברי נביאיך:״צדקה מדה נב״ :היא הפיכת וכבוב התיבות ממקומם אל מקום אחר : כפסוק שאמר חציך שנונים עמים תחתיך יפלו כלי להאחר: וכן ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה׳ אשר שם ארון אלהים :ביאורו ונר אלהים טרם יכבה בהיכל ה׳ אשר שם ארון אלהים ושמואל שוכב במקומו כבוהר : וכן שאמר כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה להפשה לא השחית את עצה לנדוח עליו גרזן כי ממנו האכל ואותו לא הכרות כי האדם עץ השדה לבוא מפניך במצור במלחמתך : ״פתרונו זה הוא להלחם עליה לתפשה לבוא מפניך במצור לא השחית את עצה לנדות עליו גרזן כי ממנו האכל ואותו לא הכרות כי האדם צריך לפרי עץ השדה : ככה ראוי להתקן ביאור פסוק זה ודומיו ככתוב למטה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת וגו׳ שאיז היא עושה פרי מעצי השדה : וכן דומהו שאמר כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב בו כליון חרוץ שוטף צדקה להפדה : ביאורו כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים כליון חרוץ שוטף צדקה שאר ישוב בו להחדה : מענהו לו היה ישראל מכלה וחורץ ושוטף את הצדקות שאר ישוב מהם אל ה׳ אלהיהם ולגבול נחלתם כי לא יעשה ה׳ כלה למי ששב אחרי ה׳ ויעזוב הרשע ועל חטאתיו יודה : ככתוב שאר ישוב שאר יעקב אל אל גבור הוא אלהים אלהיך : ״ענינו עוד אמר זית רענן יפה פרי תאר :ביאורו פרי יפה תאר קרא ה׳ שמך : וכן ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו׳ : ביאורו עץ פרי הדר כפות תמרים : ככתוב צאו ההרה והביאו עלי זית ועלי הדס וגו׳ וכן שאמר עוד האיש בבית רשע אוצרות רשע וגו׳ וכן שאמר וישם את הים לחרבה ויבקעו המים:אחר שאמר ויבקעו המים וישם את הים לחרבה : וכן שאמר וירם תולעים ויבאש : ויבאש וירום תולעים ודומיהם בבינתך : וכן ויאמר הכהן חרב גלית הפלשתי אשר הכית בעמק האלה הנה היא לוטה בשמלה אחרי האפוד אם אותה תקח לך קח כי אין אחרת זולתה בזה וגו׳ מליצתו אחרי האפוד הרב גלית הפלשתי וגו׳ והיא לוטה בשמלה:ויש מלות נהפכין כמו ויקהלו ויקלהו:כשבה כבשה שמלה שלמה אלגומים אלמוגים וכאלה רבו ככה כל דומיהם לעיניך בענייני דברי אלהיך : ״סדור מדת שלש וחמשים : נלמוד מחמור לקל מספק להחמיר עליו:וזו היא מחלב העקרי האמתי הנזכר בתורה לחלב המעבר : והוא חלב הנקיות והשוהר להחמיר עליו: וכן מדם העקרי של שחיטה לדם הבלוע באברים ובוורידי׳ ודם הרחיצה ודם דגים וחגבים וארבה להחמיר עליהם בדומיו : וכן כדומהו שאמר מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו וגו׳ מפולת השרצים ומפולת השקצים שרצי העופות להחמיר עליהם בעקריך:״נועם מדת ארבע וחמשים:נלמוד ממשל:ממשל העקרי האמתי וממשל שאינו אמתי והוא ע״ד מעבר : ממשל העקרי האמתי כגון שאמר זית רענן יפה פרי תאר קרא ה׳ שמך וגו׳ : ומשל זה עקר והויה ונמצא וכן הנמשל והוא ישראל הנדבר:וכן דומה זה כזה שאמר אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו׳ והכרם הוא ישראל כמו שאמר כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל וגו׳ וכן שאמר שם גפני לשמה והאנהי לקצפה במדבר : ואמר גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו וגו׳ : וכן שאמר כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו וגו׳ וכן שאמר הנשר הגדול גדול הכנפיים ארך האבר מלא הנוצה וגו׳ העיט צבוע נחלתי לי וגו׳ והוא נבוכד נאצר ויקח את צמרת הארז והוא מלך ישראל : וכן שאמר הארז אשר בלבנון וגו׳ וכן כתוב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא : וכן כלל הנמשלים בכל חזון המדובר:ובדברי הנחכם ע״ה בספר שיר השירים וספר משלי וקהלת על אלהינו י״ת והשבחותיו ועל ישראל עמו שכלם הוים ונמצאים יש המשל והנמשל מחובר : ובכללם יש ליש ולא יש לאין וכאלה רבים בתורה כזו ידובר : המשל שאינו כ״א לדרך מעבר זה הוא כגון שאמר אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך אשא כנפי שחר וגו׳ ונעים זמירות ע״ה לא אמרם כא׳ לדרך עובר ומעבר : כי לא יוכל האדם לעלות בשמים או לשכון בכנפי שחר ולא באחרית ים ולא לשכב בשאול כשהוא חי אלא כן ביאורו כי אפילו אם הייתי יכול לעשות כל אלה לעלות בשמים או לשכון בכנפי שחר או באחרית ים גם שם ידך תנחני או אומר חשך ישופני ולילה אור בעדני גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה : מליצתו וחשכה כאורה לפניך : ככתוב ידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שרא וכתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה׳ נאמר : הלא את השמים ואת הארץ אני מלא וגו׳ אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און יאמר: וכן כדומהו שאמר ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי וגו׳ אעלה על במתי עב אדמה לעליון וכל אדם לא יוכל לעשות ככה כעוף לעוף ולהתגבר : ככתוב מי עלה שמים וירד וגו׳ וכאלה רבים במקרא ומקצת אלה יורו על רובם להכר : וזה המשל יש לאין כי הנמשל יש

והמשל אין כלומר לא יעשה ויהיה כי אם אין בבינת
דעהך : "מדת המשי' וחמש ממדות שמינים: נלמד ממשל
הקדמיני : כי מודיע דבר ההויה ונעשה בעול' בזמני :
כגון שאמר על כן יאמרו המישלי' בואו חשבון הבנה
והכונן עיר סיחון וזה המשל עד עתה כפי כל האדם
שאומר פלוני נבנה מפלוני כלומר מענהו מי שישית או שישפל
וימסר ביד אויביו הוא לוקח כל רכושו וקניינו ויבנת
ויכונן ממנו כבנין קנייני: ודומהו למדה זו שאמר דוד ע"ה
כאשר יאמר משל הקדמיני מרשעי' יצא רשע וידי לא
תהיה בך: וכן שאמר אב הנביאי' ע"ה למען ספות הרוה
את הצמאה והוא הרשע עם תמים דרך הנמשלי' כו
ודומה' בהגיוני : כנשר יעיר קני על גוזליו ירחף וגו' ולא
תהיה עדת ה' כצאן וגו' צאן אובדות היו עמי וגו' : שה
פזורה ישראל וגו' גור אריה יהודה וגו' יששכר חמור גרם
וגו' יהי דן נחש וגו' דן גור אריה וגו' נפתלי אילה וגו' בן
פורת יוסף וגו' בנימין זאב יטרף וגו' ודומיה' כלם כפי
מעשהכח והפלואי של דבר בזמני : וכן המשל שהמשיל
יותם בן ירבעל שאמר הלוך הלכו העצים למשוח עליה'
מלך כלל הענין בענין חזיוני : ולמטה ביארו ואמר
תצא אש מן האטד ותאכל את ארזי הלבנון : והוא
אבימלך ובעלי שכם בעניני : ומאלה ודומיה' אנו למדים
למשול משלי' על המקראות והויות בעולמנו עולמך: "למדת
חמשים ושש נלמד מהגדת הכתוב שאינה אמתית באמת:
כ"א לדעת הרואה והשומע והשואל כגון שאמר והאנשים
רדפו אחריהם דרך הירדן על המעברות וגו' והגיד הכתוב
ואמ' אחריהם כדעת הרודפי' ולא באמת : כי כבר
השלוחים היו טמונים בפשתי העץ ככתוב ותטמנם בפשתי
העץ הערוכות לה על הגג ענין זה באמת : וכן כדומהו
למד זו שאמ' ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירות
והן היו שעירות מן גדיי עזים והלך הכתוב לדעת יצחק
אע"ה ולא לדרך אמת : וכן שאמר וישליכו איש מטהו
ויהיו לתנינים וגו' ולא היו תנינים כמטה משה ע"ה באמת:
והלך הכתוב לדעת הרואים בלהטי החרטמים ואחיזת עינים
ולא לאמת : וכן כדומהו לדרך זו שעשה דוד ע"ה ויורד
רירו אל זקנו ויתו על דלתות השער וגו' וכתוב בשנותו את
טעמו לפני אבימלך וגו' וכתוב ויאמר אבימלך חסר משגעים
אני כי הבאתם את זה להשתגע עלי וגו' ולא היה דוד
ע"ה משגע כ"א הלך הכתוב לדעת אבימלך הרואה וכלל
עבדיו ולא באמת : וכן שאמר והנה הסנה בוער באש
וגו' כראייה משה ע"ה ודעתו כי למטה אמר הכתוב והסנה
איננו אכל הדבר לאמת : וכן כלל הנאמרים על אלהינו
יה"ש דמיות וצורות ואברים והנדברים והנמשלי' על קדושתו
יה"ש כי הוא אל אמת ככתוב כי ה' אלהיך אש אוכלה
הוא וגו' וכתוב אפגשם כדוב שכול ואקרע סגור לבם
ואוכלם שם כלביא וגו' וכתוב וה' מציון ישאג: ה' סלעי
ומצודתי וגו' ודומיהם : וכן שאמר וירא ישראל את היד
הגדולה וגו' וכתוב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים
וגו' כאלה ודומיהן לדרך מעבר ולא לדרך אמת : כי כן
כתוב ואל מי תדמיון אל ומה דמות ת"ל ומהם נאמרים על
דבביד ונהלים ונזכרים על שם ה' ולמטה נבארם באמת :
כמאמר וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך
ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו' וכתיב למטה ויסע מלאך
האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם וגו' וכתיב
כי היום ה' נראה אליכם וכתיב וירא אליהם כבוד ה':
וכתיב וה' הכה כל בכור וגו' ועברתי בארץ מצרים וגו'
וכתיב ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף וכאלה
רבים בתורת ה' לדרך מעבר ולא באמת : וכן שנקראו
הפסילים ע"ד מעבר ולא באמת : ככתיב ההמיר גוי אלהים
והמה לא אלהים וכן שאמר וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך : וקשרתם לאות על ידיך וגו' כל אלה לדרך
מעבר: כי הנה כתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך:
ובעז עלה השער: כתבם על לוח לבך: קשרם על לוח לבך:
קשרם על לבך תמיד וגו' לדרך מעבר לא אמת : וכן
שאמרה בעלת אוב לשאול המלך את מי אעלה לך ויאמר
את שמואל העלי לי וכזבת בעלת אוב ואמרה לשאול אלהי'
ראיתי עולים מן הארץ ואמר לה מה תארו והאמר איש
זקן והוא עוטה מעיל וידע שאול כי שמואל הוא וכלל הענין

והגדה והלך הכתוב כדעת הרואה והשואל והוא שאול
המלך וכלל הענין לא באמת : וכבר ביארנו זה הענין
באר היטב למעלה בספר זה בפסוק אנכי ה' אלהיך להחזיק
יחוד אלהינו ית' וגבורתו כי הוא היכול להמית להחיות ע"י
קדושיו ונביאיו מפי ה' באמת : ולא בעלת אוב הטמאה
ומתועבה ומשוקצה במעשיה כי אם הלך הכתיב כדעת
השואל והניתו האלהי' יהעלה בחפצו לראות היעמוד בהורתו
אם לא ובעלת אוב היתה יודעת נבואת שמואל ע"ה שנבא
על שאול שתוסר מלכותו ותנתן לדוד ע"ה ובית שאול
ועוזריו יפלו ובית דוד ומלכותו יתחזקו וכפי כח דעת
הנבואה דברה לשאול כי האלהים ית' שמו לא יכזב ולא
ישקר והוא הממית ומחיה באמת : ככתוב ה' ממית ומחיה
מוריד שאול ויעל ולא עוד כי שמואל ע"ה לא נראה לשאול
בחייו כמה זמן כי נמנע ממנו ברצון ה' יען כי עבר
בקול ה' ככתוב ולא יסף שמואל לראות את שאול וגו'
ואיך קבל מן בעלה אוב הטמאה להראות לשאול בחטאו
זה או להגלות לבעלת אוב המורדת בדבר ה' לכן כל
הענין הזה וכדומהו לדרך מעבר ולא לדרך האמ' בתכמתך:
"כן אנו לומדי' ממדת שבע וחמשים מענין הוכחת גנאי
ודבה ושמץ שבכל תוכחות אלהינו ית' שמו עלינו לקיימם
ולם ראיה עלינו לעשותם : אבל תוכחת דבה ושמץ וחרפה
וגדופה וגנאי שהיה לנו ויהיה בעשותנו אותם אין ממנו
עלינו ראיה לקימם ולעשות' : כגון שאמר אב הנביאים
ע"ה ועבדת שם אלהים אחרי' עץ ואבן : וכן שאמר
ובאשו' טמא יאכלו : וכן שאמר יחזקאל ע"ה ככה יאכלו
בני ישראל את לחמם טמא בגוים ודומיהן שלא לשמרם
ולעשות' : כי כבר אנו מוזהרי' על כל אלה כשביארנו
וכאשר נבאר למטה במליצתם : וכן שאמר כחנה הנביאה
נ"ע רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע אין ראיה לנו מזה
להתפלל בלט ובלחש יען כי גער בה ונזפה עלי הכהן ע"ה
ואמר לה עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך וגו'
יען כי שנתה ותלפה המנהג ואחרה ברוב תחנת מרירות
לבה והיא ענתהו ואמרה לו אל תתן את אמתך לפני בת
בליעל כי מרוב שיחי ובעסי וגו' ועניננו דרך גנאי ודבה ולא
לנו רמז וקנין וראיה מזה להתפלל בלחש תפלתנו בתחנתם:
וזו הצדקת מרוב עלבונה ומרירות לבה רבתה ושנתה
המנהג כי לא היתה רוצה לגלות סודה ובזה
האשימה עלי הכהן רו"ת או כי התפללה ושבחה לה' בצעקה
כפי מנהג הנביאים והמשוררי' בשירתם : ואחרי כן
התחננה בתחנתה בלט ובלחש כי כל תפלה בצעקה לשבח
לה' כאיש שקובל אל המלך ונותן לו זכרון מכתב שאלתו
בצעקה ואח"כ יודיעו שאלתו בתחנה בנחת ומתחנן אליו
ומבקש ממנו לעשות משאלו כי כל התנה בלי להתחנן על
ה' כל איש על נגעו ומכאיבו ולהודות על עונותיו ולהגיד
אותם בסוד ובלט לפני אלהיו שלא ישמעו באזני השומעים
ככתיב כי עוני אגיד אדאג מחטאתי חטאתי אודיעך ועוני
לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' וגו' באלה ודומיה'
אין לנו מהם ראיה בעשיתם : בתוכחות האחרות של
אלהיך : "יושר מדת שמנה וחמשי' נלמוד מרמז הענין
לדומהו : והוא שאמר אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד
אמר איתו את הזכר האב אסר שלא ישחט יחד עם הבן
ביום אחד שהוא רו זק במציאותו : על אחת כמה
וכמה האם הקרובה : ציאה תמיד עם הבן ומן הרחוק
יבוא הקרוב בהודעתה שאמר לא תקח האם על הבנים כן
ימצא הזכר האב יושב ע' האפרוחי' או על הבצים שלא
ילקח עמהם : וכן שאמר לא תבשל גדי בחלב אמו להרמיז
ולהכליל עגל בן בקר וטלה ובני מריאים במינהו : וכלל
ההויה הנאכלות להחמיר' ולאסרם עם חלב יולדתו : יצאו
עופות ודגים וחגבים שאין בהם חלב אם להניקהו ולגדלהו:
וכל אלה וכאלה לרחמים צום לנו האלהי' יה"ש וכן דומהו
מה שאמר כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו'
שתעזוב ותניח המשא בארץ מן הבהמה שתרחמהו : ככתיב
עזוב תעזוב עמו : וכן שאמר הקם תקים עמו לרחם על
אחיך החלש בדלותהו : וכן שאמר כי תפגע שור אויבך או
חמורו תועה וגו' להכליל כל חיה ובהמה ואפילו עוף התועה
ועל הכל יותר בבני אדם קטנים וגדולים בתעייתהו : וכן
שאמר

שאמר לא החסום שור בדישו נלמוד ממנו על שברומהו :
כל בהמה היגעה ועמלה במלאכתה שלא תמנענה מלאכול
מעמלה וכל אלה וכאלה לרחמים צוה לנו אלהינו ית׳ בכתו׳
ורחמיו על כל מעשיו : ברוך אתה ה׳ למדני חקיך : "טעם
מדת השע וחמשי׳ נלמוד מפסוק הנאמר זוג זוג והוא
כשאלה ותשובה : כשאמר אפרים מה לי עוד לעצבים
שאלה מה׳ אני עניתי ואשורנו מה׳ ית"ש תשובה : אני
כברוש רענן יאמר אפרים : ממני פריך נמצא השובה לו
מה׳ יאמר האלהים משיב לו תשובה : מענהו השוב אפרים
אלי והיה כברוש רענן במצות ה׳ ובבית מקדשו כמו
שאמר ואני כזית רענן בבית אלהים וגו׳ : ממני פריך
נמצא כפי מעשיך לטובה : ימצא לך בזה ובבא : וכן
דומהו שאמר ויחי ויתן לו מזהב שבא ויתפלל בעדו תמיד
וגו׳ מענהו ויחי המלך המשיח ויתן לו מזהב שבא האלהי׳:
ויתפלל בעדו תמיד כל ישראל או הוא בעבור הצלחת ורבוי
ישראל וכל הפסוק כזה זוג זוג שאלה ותשובה: וכן כדומהו
שאמ׳ זה יאמר לה׳ אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו
לה׳ וגו׳ זוג זוג כאלה ודומיהן יורו לנו מדה ומקצתם
אלה יורו על רבם כנזכרים בתורתך : "חפץ מדת ששים
ממדות תורת ה׳ נלמוד מפסוקים הנקדמים מחבריהם :
כמו שאמר עיני ה׳ אל צדיקים : פני ה׳ בעושי רע
וגו׳ צעקו וה׳ שמע וגו׳ שראוי להקדים ולהפוך פסוק
על פסיק ככה להאמר במליצותיהם , עיני ה׳ אל צדיקי׳
וגו׳ צעקו וה׳ שמע וגו׳ ואח"כ פני ה׳ בעושי רע וגו׳ ולמה
נהפכו כהפכת הרשעי׳ מן הטוב אל הרע והרשע במעשיה׳:
שאם ישובו בדרך הצדיקי׳ יצעקו גם הם אל ה׳ וה׳ שמע
לכן ראוי להקדי׳ זה על זה בביאוריה׳ : וכן דומהו
פסוקי׳ שנקדמו ונהפכו על פסוקי׳ יען ביאור וביעור עצת
רע והפיכת ישראל מהטוב אל הרע כגון שאמר ספקו
עליך כפי׳ כל עוברי דרך וגו׳ פצו עליך פיהם כל אויביך
וגו׳ עשה ה׳ אשר זמם וגו׳ ונקדם ונהפך פ"א על עי"ן
בכתיבותיה׳ : וכן שאמר סכותה באף ותרדפנו וגו׳ פצו
עלינו פיהם כל אויבינו עיני נגרה ולא תדמה וגו׳ וכך
דומהו בביאוריהם : כשאמר סורו טמא קראו למו וגו׳ פני
ה׳ חלק׳ לא יוסיף להביט׳ וגו׳ עודנה תכלינה עינינו וגו׳
בהפיכותיה׳ : וכן נו"נין ההפוכין בתורה ובספר תהלים
במכתביה׳ , יען ששבו ישראל לאחור מה׳ ונהפכו ונזורו
אחור ממצות ה׳ ושבו ונתדלדלו מטובות ה׳ וממלכות׳
וכהנהם ושררותם בגלותם בחייהם , ונכתבו נוני"ן הפוכין
כן נאצו את קדוש ישראל נזורו אחור וכאלה רבות בתורה
ומעוטם יורו על רוב׳ בשכל דעתך : "זכרון מדת ס"א נלמוד
מלשון זכר הנאמר בנקבות ומלשון הנקבות הנאמר בזכר
ביאור טוב , כגון שאמר ויאמ׳ אליה עמוד פתח האהל
שאמר סיסרא ליעל המבורכה ואמר לה עמוד ונכתב ככה
ולא נכתב עמדי בלשון נקבה יען כי נתחזקה כטוב :
ונתעוררה בקנאת ה׳ כאיש גבור במלחמה כי באה בעזרת ה׳
בעזרת ה׳ בגבורי׳ מרע לטוב , וכן שאמ׳ וישרנה הפרות
לשון זכר יען שנתגברו כאנשי׳ ויישרו דרכן למוטב ·
מעקיש ליושר ומרע אל טוב , וכן כדומהו שאמר הברכה
אשר הביא שפחתך ולא אמר אשר הביאה בלשון נקבה יען
שנתחזקה כאיש גבור על הטוב , וכן שאמר ותכל דוד וגו׳
שהיה הש כחו כאשה וכן דומהו שאמר ותהי ישראל וגו׳
יען שנהיו כנשי׳ והניחו ליואב לבנותם וכן שאמר והיה
הנער׳ והיה העלמה ורבות כאלה במקרא ומעוט׳ אלה יורו
על רובם ללמדנו מדה וכח ומליצה בביאורי תורתך : "ונלמוד
עוד מדת ס"ב מן אותיות התלויות במלוה , ומחסרון
אותיותיהם באור טוב להגלות : כגון שכתו׳ יכרסמנה חזיר
מיער מיר כתוב העי"ן תלוי למעלה מיער ובאורו לשני פני׳
הא׳ עקר מיער והשני מיר לשון ירה ויור כלומר מריית
חצי בני אדם וצרות מלכותם הנמשל בחזיר כבתו׳ כי הנה
הרשעי׳ ידרכון קשת כוננו חצם על יתר לירות במו אופל
לישרי לב וכתו׳ הביא בכליותי בני אשפתו ודומיהן בכללו׳:
וכן שאמר וימנע מרשעי׳ אורם מרשעי׳ כתיב העי"ן תלויה
למעלה ובאורו מרשעים ומרשים מרשי׳ ודלי׳ ממצוה ה׳
ושבילות , וכן שאמר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים
ממנה רשים כתיב העי"ן תלויה למעלה ובאורו רשעי׳ ורשי׳
ממצוה ה׳ ומעגלוה : וכן שאמר ויונתן בן גרשום בן

מנשה הנו"ן תלויה למעלה ובאורו כמשפחהו יונתן בן משה
ובמעשיו נהן בן מנשה בעבור מנשה בן יחזקיהו וכן הנקודין
למלות למעלה כגון וישקהו ויבכו וכללם ט"ו במקרא שאינ׳
חזקי׳ בקריאת׳ ולכן הם ננקרין כי הם נרפי׳ במלות :
וכן אותיות החסרות מתיבות שכללם לשני פני׳ נכללות :
כגון מרשית השנה : רפינו את בבל , נטמינו בעיניכם :
וכמותן נמלצות וכבר הזכרנו למעלה במלכי הנקוד
גלויות : ודומיהן כאלה אם יש בתורה בביאורם יהיה
במליצות נגד עיניך : "הדר הוד מדת ס"ג נלמוד מתיבות
הנכתבות לשני פני׳ : וזהו שאומר יש אם למקרא ואם
למסורת באור טוב ושכל מדעי׳ : כגון שכתו׳ בכל צרת׳
לא צר וכתו׳ חוצה לו בו"ו ובאורו לשני פני׳ : בכל צרת׳
של ישראל לא צר אין דוחק וצרה ותלישות לפני אלהינו
ית"ש כי אינו יכול להושיע את עמו יכול ויכול הוא יתעלו
תשבחותיו לנצח נצחי׳ אך עונותיה׳ הטו את אלה וחטאתיהם
מנעו הטוב מהם וכששבו אל ה׳ אפילו שלוחו יכול להושיע׳
ככתו׳ ומלאך פניו הושיעם וגו׳ לעולמי׳ , ובאור שני לו צר
בו"ו מענהו ממנו הצרה ככתו׳ בצר לך ומצאוך כל הדברי׳
האלה ב"ה ושבת עד ה׳ אלהיך וש"ב : וכתו׳ בצר להם
ישחרונני ד"א אחר הוא היא הצר הצורר להם ביגונים :
ככתו׳ היה ה׳ כאויב בי"ש וגו׳ : וכתו׳ דרך קשתו כאויב
נצב ימינו כצר וגו׳ בשאוני׳ : וכן שאמר אשר לא יעדה
והפדה וגו׳ באורו אשר לא יעדה ר"ל לעצמו
והפדה מעבודתה כי אם יעדה לבנו : והשני
אשר לו יעדה ר"ל לעצמו שיקחנה אשה
בתנאי שעשה עם אביה וזו היא האשה שכתוב בה ואיש
אשר ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש
והפדה לא נפדתה וגו׳ בפדיוני׳ : וכן שאמר כצפור
לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבוא ולו בו"ו קרי׳
לשני פנים : לא תבוא על המקולל מן המקלל בחנם והשני
לו על המקלל בחנם מפיו יוצאת הקללה ועל ראשו תחול
אבל אם על הצדק והאמת על המקולל תשוב כצדקת דיני׳:
שאמר אשר לא חומה וקרי לו בו"ו חוצה במכתבי׳ להכליל
שאין לו חומה ושיש לו חומה וגבול כגבולי׳ : וכן שאמר
דעו כי ה׳ הוא אלהים הוא עשנו ולא אנחנו וגו׳ וקרי
ולו בו"ו חוצה מענהו ולא אנחנו עשינו לעצמנו כי הוא
ית׳ שהוא ה׳ אלהינו עשנו ובראנו בעולמי׳ : והשני ולו
ר"ל ושלו אנחנו ולא לאלוה אחר ככתו׳ אם שכחנו שם
אלהינו ונפרוש כפינו אל אל זר כנכרים וכאלה רבות
בנביאי׳ ובכתובי׳ נכתבי׳ ובאורם לשני מעני׳ ואופנים :
וכן שכתו׳ עפולי׳ טחורי׳ , עפולים יען שהמכה בעופל הגוף
ברוב הבטן : טחורי׳ יען שהמכה בחור ההוהון של בטן כפי
המוצא של אדם והוא מקו׳ תוצאת גללי צאת האדם , ולפי
שהמכה לשני מיני׳ : נכתבו עפולי׳ וטחורי׳ וכן השגלנה
השכבנה חוצה בו קרי כלומר שהטמאו הנשי׳ משכיבת זרי׳
הוסרו מכבוד שגלהן מלשון והשגל יושבת אצלו נצבה שגל
לימינך שגלתיה ולחנתה ואז כשהטמאו משכיבה
ולכן כתוב תשגלנה השכבנה וכאלה הנכתבי׳ בשני פנים:
הכתובי׳ בפני׳ הם אם למקרא והכתובי׳ חוצה הם אם
למסורה במסורת הנכתב חוצה מהכתיבה ושניהם עקרי׳
בנכתבי׳ כי באוריהם לשני קנצי׳ : ומעוטם אלה יורו על
רובם בכל ענייניך : "דרך מדת ס"ד נלמוד ממלות הנשמעות
ונכתבות לעבר ועקרם לעתיד : יען שהן תולדות בכח
היוצר ית"ש שיכול לעשות׳ והם כאלו נעשו ונהיו כמו שאמר
אני ה׳ דברתי ועשיתי וכתוב בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה
וגו׳ וכן שאמ׳ אני עניתי ואשורנו והוא אענה ואשורנו
לעתיד , וכן שאמר פחדו בציון חטאים רעדה אחזה חנפים
וגו׳ אמרו כעבר והוא לעתיד , כלומ׳ כאלו נהיה הפחד
ורעדה לחטאי׳ וחנפי׳ מה׳ המיד , ויש מבארי׳ פחדו
יפחדו ורבי׳ כאלה כתירה להצמיד : ויש מבארי׳ פחדו צווי
במשקל ברכו את ה׳ פרקו נזמי הזהב מענהו פחדו ותראו
את ה׳ ומנקמתו החוטאי׳ להתמיד : ובאר למטה כי בפי ה׳
ונבואת חוזהו נהיה כן אחזה רעדה חנפי׳ ודומיה׳ כאלה
רבי׳ במקרא ומעוטם אלה יורו לך על רובם ותבאר׳ כזו
בחכמתך מרמזי אלה ומן באורם תעמיד , וכן יש לעתיד
והוא כעבר באורו כהולך והויה ועומד מזמן לזמן הויה
ונאמר

ונאמר המיד, כגון שאמר אז ישיר משה יעשו עגל בחורב וגו׳ שעשו כזו בזמן ירבעם ומלכים הרשעי׳ וכן משתחוים ישראל בכל דור ודור ומשתחוי׳ למסכות ודמיית כבעל פעור להחמיד : וכן שאמר ימצאהו ב״מ ובתהו וגו׳ , כנשר יעיר קנו וגו׳ ה׳ בדד ינחנו ודומיה׳ רבי׳ להעמיד : וכן שאמר זכרנו את הדגה א״נ וגו׳ ובאירו שאכלנו , וכן שאמר אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נ״ב באירו היינו ממתיקי׳ סוד והיינו הולכי׳ ברגש ובגיל ובשמחה בחצוצרות וקול שופר המין חוגג בבית אלהי׳ יחד הלל להגיד , וכן שאמר בעשותך נוראות לא נקוה באירו לא היו מקוד׳ אותם הנוראות והנפלאות והטובות להעשות לנו ודומיהם הנכתבי׳ כאלה ביאורם בביאור אלה ומעוטם יורו על רובם בכל סדריך : ״גמת מדת ס״ה נלמוד מלשון מקוצר ומקוטע במלות דרך הוספת מלה : כמו שכתב ואמר ולא אבו בנימן :והוספתו בני בנימן והחי ישראל: עדת ישראל חמיר לחם: משא חמור לחם ה׳ יכפר בעד: בעד עבדיו ובהניו לכפר מחטאת ועולה : וכן בלכתו להשיב ידו בנהר והוא כנהר פרת ודומי׳ רבים במקרא להכלילה: וכן מאותיות גדולות וקטנות אלפי״ן ביתו״ת הכתובי׳ שאם נכתוב אף אנו כזאת אין שבוש כזה למלה , וכן מהפכת אותיות כמו לב קמי שהוא כשדים בגמטריא מן א״ת ב״ש: שש״ך בב״ל אברהם אב המון ודומיהם , וכן אותיות אה״וי הל״ו משמשן במקרא וכאלה ודומי׳ רבות במקרא וממעוט אלה הבין והבאר בשכל כרוכן בבינתך : ״בינת מדה ס״ו ממדות תורת ה׳ זו היא תיבה את לרבוי ולהסמיכה: כגון בראשית ברא אלהי׳ את השמים ואת הארץ : רבה הצבאות שלהם צבא השמי׳ וצבא הארץ לערכה : וכן שאמר להראות את עבדך א״ג ואת יד״ה לרבות ולהסמיך כל מעט פלא גדלו וכל עשר מכות מצרי׳ ועזרת ישראל ודומיהם להסמיכה , ככתו׳ מה ג״מ ה׳ וגו׳ מי ימלל גבורות ה׳ וגו׳ וכן שאמר את צאנם ואת בקרם א״ב וא״ב לרבות הדומין והילודים להם ההויי׳ ואשר יהיו בעולמך להעריכה : ויש את . להרחיב פני הלשון ולצחצת עניינו ולתקן מבטאיו וליפות ולישר דברי ה׳ בתורתו המבורכה : ומתחלק לחמש פנים כמו את השמי׳ ואת הארץ את הים וא״ב א״ב ודומיהן בלשונך למשכה : והשני לשון הוא כמו אותו ואת בנו וארכ׳ לקח ה׳ אותנו אותם אתהם בתורתך: והג׳ לשון עם כמו אם יש את נפשכם : ואל תבוא במשפט את עבדך ודומיהן רבו להסמיכה : והרביעי לשון מן כמאמ׳ הם יצאו את העיר: כצאתי את העיר : חלה את רגליו ודומי׳ והחמשי לשון עצמו כמו שכתיב בנזיר יביא אותו והוא עצמו וכן שאמר והשיאו אותם עון אשמה ביאורו עצמם: וכן שאמר ויקבור אותו בגיא ויקבור עצמו משה ע״ה מצווי ה׳ : וכן שאמר וירעו הרועים אות׳: את עצמם וכאלה רבים להמשיכה: ובדין זה מלת גם ואף לרבוי ולסמיכה : כמו אמר גם טפכם ילך עמכם ולכו עבדו את ה׳ גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו לרבות הדומין והילודי׳ בה ולהסמיכה : וכן גם אתם גם כל בני ישראל לרבות כל כרי משמעה׳ להוליפה : וכן אף כמו ואף גם זאת בהיותם לרבות ולהסמיך כל המתחברי׳ עמהם להדריכה : וכן אף ידי יכדה ארץ לרבות ולהסמיך צאצאיה׳ ודומיה׳ רבו בתורה הערובה : ויש אף רוגש כמו ואף ה׳ הרה בעם ודומיו רבו : ויש אף לשון חימה כמו אמ׳ אף כי לנדיב שפת שקר אף כי לעבד משל בשרים : אף כי לו אכול אכל העם ודומיהן רבו לצריכה : ויש אף לשון חוטם כמו ויפת באפיו: אף לדם ולא יריחון : וכאלה רבו אפין וגמין ואפין לרבוי לסמיכה : ולצחצח לשון הרשך וכאלה נמדדין כל שכמותן במדה זו אשר הן נמדדי׳ ינכתבין בלשון קדש אלהיך : ״אימן מדה שבע וששים נלמוד ממלה אך ורק ומן למיעוט ולסמיכה להמעיטה : כמו אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו: אך ביום הראשון : אך בשר בנפשו דל״ת ודומיהן במבטא : וכן שאמר רק אין יראת אלהי׳ רק בדבר אורית ההוי רק את דמי לא האכלו ורבי׳ כאלה לשפטה : וכן מן כמו כי מן השמי׳ דברתי עמכם מן השמי׳ השמיעך את קולו ליסרך ולא מן הים ולא מן הארץ: וכן שאמ׳ מן המקו׳ הזה ולא מאחר ולא מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה ולא מן הטמאי׳ להמליטה : וכאלה רבו בתורתך :

(קעג) אָז

מדת שמנה וששים נלמוד ממלת כל לרבוי ולמיעוט כביאורו : כמו אמר כל חלב וכל דם לא תאכלו לרבות כל דם : דם שחיטה ורחיצה ודם הבלוע באברי׳ ובוורידים להחמירו : וכן חלב האמיר לדרך אמת ולדרך מעבר לאסרו : כשאמר כל חלב שור וכשב ועז וכאלה רבים לרבוי ולמעט בחלב איל וצבי ויחמור וגו׳ ז׳ חיות היצוניות ועופות ודגים וחגבים כזו להתירו : ורמס לאסור ככתוב לעוף ולבהמה וכן שאמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא למעט בהמה ועוף וכל רמש וזרעים וזרעוני׳ ושתי וערב ודומיהן שאינן נטמאין כי אם לטהרו : וכן שאמר כל נדר וכל שבעת אסר לענות נפש למעט הנדרי׳ שאינם לענוי נפש שיצאו כל אחד ואחד להחמירו ולא להתירו : וכן שאמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה למעט שאינם טהורי׳ להחמירו : וכן שאמ׳ כל מלאכת עבודה לא תעשו ואמר אך אשר יאכל לכל נפש : וכן שאמ׳ כירק עשב נתתי לכם את כל למעט כל טמא לאסרו : ואלה וכאלה כל הנוכרי׳ בענין כזו אין בכל האחרי׳ לרבוי כ״א אלה למיעוט מזכירו : ויש כל לשון כלום כמו אמר כי לא ראיה׳ כל תמונה: וכל רוח אין בקרבו: אין לשפחתך כל בבית ודומיה׳ כפי ענינם ומאלה נמדדין שכמותן במדה זו בביאורך : ״בירור מדת השע וששים נלמוד ממלת כי לכפור ולסמיכה ולמעוט : וכן בלתי וזולתי ובלעדי ולבד ואם כמו אמר כי כה אמר ה׳ כי אם לשארו כי אם הלוים כי אם הוגה ורתם : וכן כי במקו׳ אם כמו כי תקנה עבד עברי : כי תהיינה לאיש שתי נשים כי תבצור כרמך ודומיה׳ רבים לספור ולהסמכה ולמיעוט : ויש כי לשון כהה הנגע כי התה יופי יו״ד במקו׳ ה״א כמו פי ה׳ פה אל פה קיא צואה במשקל וצי אדיר אף ברי יטריח עב וכן שאמר בלתי : בלתי כלב בן יפנה ודומיה׳ לרבוי להסמכה ולמעוט : וכן בלעדי רק אשר אכלו הנערי׳ מבלעדי זאת בלעדו בלעדיך וכן זולתי כלב בן יפנה זולתי את חצור : וכן אם כשאמר אם את הדבר הזה תעשה אם אתם תבואו אם מחוט ועד שרוך נעל אם האבו ושמעתם כאלה ודומיהם המשרתי׳ למלות לספור ולסמיכה ולהקין הדברי׳ ולמיעוט : נמדדין שכמותן כאלה וכאלה רבו כדברי תורתך : ״גם מדת שבעים נלמוד ממלת כה ככה כזאת כאלה לביאור ולהגירה ולהודעה : ויש כה לשון הנה כמו שאמר ה׳ כה תאמר אל בני ישראל ואמרת׳ כה לחי כה תאמרו ליוסף כה אמר עבדך יעקב ורבו כאלה להודיעה : ויש כה לשון הנה כמו עד כה אשר ברכני ה׳ כמו עד הנה עזרנו ה׳ ודומיה׳ קרובים אלה במליצה כה של מעלה בידיעה : וכן ככה לשמוש לבירור ולהגדה ולהיוב והודעה :כגון ככה יעשה לשור: ככה עשה לכם ביה אל ודומיה׳ וכן כזאת וכזאת דברה הנערה : כזאת וכזאת יעץ אחיתופל וגו׳ כזאת וכזאת יעצתי אני ודומיה׳ וכן כאלה : כאלה תעשו ליום : וכן מלת כן כשאמר כן עשה את המנורה כן מטה בני יוסף דוברים כן בנות צלפחד דוברות ודומיה׳ לשון כוון ובירור והגדה והודעה : וכן לכן : לכן אמור לכן כה אמר ה׳ ודומי׳ כל אלה וכאלה להיכן ישרות ולשמש ולשרות המלות והעניינים לצחצח הלשון ולכוון המליצית ולישר המבטא להשמיעה : אף למדד מאלה מדה ושקול הידות ומליצות וביאורי הירות ומצות והגדות דברי אלהיך : ״דין מדת אחת ושבעים זו היא ונלמוד אותה ממלות ויאמר וידבר להסמכה ולהפרדה מענין מעלה למטה ומטה למעלה : להסמכה כגון שאמר ויאמר אלהים יהי אור ויאמר אלהים יהי רקיע ויאמר אלהים יקוו המים ויאמר ה׳ אל אברם ויאמר ה׳ אל משה כללם והדומי׳ להם כאלה בכל הורות להסמיך ענין לענין מטה למעלה : אבל ויאמר למלך ירי׳ו ויאמר ה׳ מסיני בא להפרדה וליחוד הדבר ודומיה׳ כזו המלה : אבן מלה וידבר הנאמר ונזכר בכל התורה והזון להפרדה מענין מעלה אל מטה לענינים עלולה : כמו אמר

וידבר

וידבר אלהים אל נח לאמר וידבר ה׳ אל משה כלל כל אלה ובאלה להפרדה למללה : ומהגדות אלה נמדרין כל ההגדות בביאורם לסלסלה : בחכמת מדעך : ״הגיון מדת שתים ושבעים זו היא עניין ההגדה : כהגדת ענין הבריאה ועניין הגדת הראשונים והאחרונים עוברות ועתידות והגדת המצוה והודות וחקים ומשפטים ושמירתן בדוק וחקירה ודרישה לקיים ולשקדה : כמו אמר בראשית ברא אלהים צו׳ ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו׳ כלל ענייני בריאת אלהיך להעידה : אנו לומדים יחוד אלהינו : וכן הגדת אלה תולדות נח וגו׳ ואלה תולדות יצחק וגו׳ ואלה שמות בני ישראל וגו׳ דור לדור להגידה : ומדוק מדת הגדתם : אנו למדי׳ יחוד אלהינו ונפלאותיו וגבורותיו ית״ש למדרדה: וכן שאמר וירד משה אל העם וגו׳ וידבר אלהים את כל הדברי׳ וגו׳ אנכי ה׳ אלהיך וגו׳ ואלה המשפטי׳ אשר השים לפניה׳ , אלה החקים והמצות וגו׳ לזכרה : וכן שאמר הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד וגו׳ כימי צאתך מארץ מצרי׳ אראנו נפלאות ודומיהן רבו ענייני ההגדה : ומהגדתן אנו למדי׳ דוק ושכל שהוא כתו׳ עם שאינו כתו׳ למדר ולשקול החכמות ובינות של מכתב אלהיך בכתוב ושום שכל ויבינו במקרא דברי חוזך: ״ורעה מדת שלש ושבעי׳ זו היא שאלה ובקשה אחת היא ומאחת נמדרין הכל כמדתה בביאורה למללה : כמו אמר ויאמר לו איכה: אי הבל אחיך: איזה ספר כריתות אמכם אי זה דרך הטוב וכן שאמר השלו׳ אביכם הזקן הבאת אל אוצרות שלג איפה היית ביסדי ארץ אנה הלך דודך אן הלכתם ודומי׳ לסקילה : רבו כתורות האל להכלילה : ומדת ע״ד זו היא העשיה ומאחת נמדרות הכל בבאור מדתה להכתבלה : והיא מצות עשה כמצות ה׳ לזגדילה : כמו אמר שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד : ושמרתם ועשיה׳ כי היא חכמתכ׳ ובינתכם וגו׳ אנכי ה׳ אלהיך וגו׳ זכור את יום השבת וגו׳ . כבד את אביך ואת אמך וגו׳ להדר ולגדולה : ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים האלה ודומי׳ רבו צווי אלהיך לעשות׳ ככל הודות וחזון להכלילה: וכן במשפטיו הישרי׳ ומועדיו ושבתותיו וקרבנותיו ומשכניו ובנין מקדשיו הנזכרי׳ בתורות ה׳ ובדברי נביאיך : ״וזהר מדת חמש ושבעים זו היא לא העשה : כמו אמר לא תאכל ממנו : לא יהיה לך אלהי׳ אחרים : לא תעשה לך פסל : לא תשתחוה להם : לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא : לא תרצח ודומי׳ מצות לא תעשה שלא תעשה : רבו מלמנות בתורת צורך ובדברי חוזיך מלהעשה : ובכל אלה אנו לומדים עוד עשה ולא העשה : שאינם כתובי׳ בהשבעת חקרם בדוק מדתם להוציא דבר מדבר לפאר מצות ה׳ ליחוד אלהינו ונפלאותיו מהם להעשה : ומהם שלא יעשה בסלסול דבר מדבר ודוק חמ״ להחזיק בו בכתוב ובן אדם יחזיק בה כל מעשה ומעשה : וכן מדה שש ושבעי׳ זו היא ההזכרה וההפלאה ומאחת נמדרות הכל כביאור מדתה לבררה כמו אמר הוי כל צמא לכו למים : הוי האומר לרע טוב ולטוב רע: הוי המעמיקים כה׳ : הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו: הוי אשור שבט אפי נקמתו שהעשה : ולצוררה הוי בנים סוררים נאם ה׳: וכן אוי נא לי כי יסף ה׳ : אוי מי יחיה משומו אל: אללי לי כי הייתי כאספי קיץ ודומי׳ רבו בדברי נביאי עושך : ״חבור מדה שבעה ושבעי׳ ממדות התורה להתאוששה : זו היא הבקשה והבקשה היא מעבר לאדון ומבן ליולדיו ומתלמיד למלמדו להתחפשה: כמו שאמר האף תספה צדיק עם רשע : אל נא יחר לה׳ ואדברה: ויאמר לוט אליהם אל נא אדני : הנה נא מצא עבדך חן בעיניך להתקוששה: וכן שאמר הושיעה אדוני המלך: חנני אלהים כחסדך : הושיעני אלהי׳ רפאני ה׳ סערני ואושעה אנא שא נא פשע אחיך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך אנא חטא העם הזה בבקשה : וזה עקר בידך כי כל לשון צווי אם מעבר לאדון ומקטן לגדול היא בקשה : ואם מגדול אל קטון ומאדון לעבדו יהיה צוי וגזרה להגישה: ורבים כאלה בדברי החזון לדרשה ומדה זו האחת נמדרות רובן במדת ביאורה לאשישה : ומדת שמנה ושבעים זו היא ההסגלה להסגיל ולהבליל דבר כמאמריך להתבקשה : כמו שתאמר בנגו זה : ואת האשה הזה : וכן שאמ׳ לך בבחך זה :

זה אומר ככה וזה אומר ככה כי זה משה האיש : זה יאמר לה׳ אני וזה יקב״יע וזי״כ ידו לה׳ ודומי׳ בטבטא ארשה שפתיך בדרישה : ורבי׳ כאלה בדברי ה׳ י״ת וממדה זו רובן נמדרות בבאור אחת הזכור עם שאינו נזכר להוציא דוק מדוק במצאי מהכתו׳ עם שאינו מצואי בכתבי שלישך למששה : וכן מדה ע״ט זו היא התאוה כענין שאמר ומי יתן כל עם ה׳ נביאי׳ : מי יתן לי אבר כיונה , מי יתנני כירחי קדם , מי יתן תבוא שאלתי : מי יתן ראשי מים מי בכה יא״ו ודומי׳ רבים במכתב אלהיך לחדשה : וכן מלת לו כמו אם : לו מתנו בארץ מצרים : לו יש ח״ב ולו גוענו ב״א : ולוא הואלנו ונשב: הן לו יה״כ ורבות כאלה עמך לגששה : וכן מדת שמנים ממדות תורת ה׳ שהזכרנו זו היא ההפלאה זו היא פלואי הדבר המתמיה באזני שומעין באשושה , כמו שאמר איכה היתה לזונה ק״נ : איכה ישבה בדד העיר רבתי עם : איכה יעיב באפו ה׳ אב״צ , איכה יועם זהב איכה נחשבו ל״ח להלעיב לב שומעיו במדר להנפישה: וכן איככה כי איככה איכל איככה אלבשנה איככה אטנפם ודומי׳ רבי׳ להתחלשה , וכן במד׳ זו רצון הלב בין הן ללאו לנשאליו משואליו לקוששה : כמו אמר התלכי עם האיש הזה התלך אתי אל רמות גלעד האחיה מחלי זה היש ב״א פקום ל״ל : היסגירוני בעלי קעילה בידו הירד שאול : מה יש תחת ידך חמשה לחם תנה בידי : מה תתן לי כי תבוא אלי : מה אדבר לבקשה , וכן דומהו שאמר אם תגאל גאל ואם לא יגאל : אם תשוב ישראל ובאלה רבו באמרי חוזיך ורובן במדה זו האחת נמדרות ודוק של כלם יוצא מדקדוקי׳ וממדת באור המצואי עם שאינו מצואי בדקדוקיו לנגשה : אשר הדעת מדמהו ומשוהו ומציאו משכל חבונותיו דעת המבין להשוות זו בוו בכל חזיותי׳ והגדות תורת אלהינו י״ת תשבחותיו לנצח נצחי׳ בזאת ובאחרת לעילמך : ״טעמי שמנים מדות ביארנו , ונשלמו בעזר אלהינו ית״ש ובחסד משכילי נ״ע ירוחמו מצורנו: אך הואה אני בדעתי להשלי׳ חלוף ותמור מדות שלשים וחמש שהרתנו : ממדות הכרע הדעת עד סוף שמני׳ המדות שחקקנו : המשקלות בקו המשקולת של לשון תורתנו שהם שלשים וחמשה הנשקלים בשיון שקול המשקלות אמרות ה׳ א״ט של אלהינו: אשר בארם טברני המדקדק בספרו מאור עינים רי״ת והוספתי אני עליהם כמה וכמה כיד אלהי הטובה עלי מן חנו שחננו , ואלה הם משקל הראשון עם דומיו לשקלו כדומיו בשקלנו : ארץ שם זה אינו נפעל וכן כדומהו : אבן בצל גפן זרת טרם יכל חרם נבל צמר אלה ודומיהם שמות קפואות ושאינן קפואות לרבוי ומעוט ליחיד ולא לפעילו׳ לנו , ולפעילות כאלה אסם מן אסמך בגד בכר מן בכרו בצל מן בצלי׳ גבר גרם דשן הבל הדר מן להררי עוז זרת זקן זקני העיר חסר חקק טרף יתר יכל מן יבלי מים בתר כמר מן וכמריו עליו יגילו : לחם לשם מלך מגר נדן נתת את נדניך , נטף סבל סבל סדר עכר עפר ערב פטר פרס פרק צדק צלל צללי ערב צאל צאלים קנין קדם קרש רגל שפט שפטים רכם והרכסי׳ לבקעה רמש שלם שלמים שכן שבני׳ שמן שלג תבל תלם תלמיה רוח ודומיה׳ בלשוננו : וכן קסם קסמי׳ קסמי נא לי באוב קסם על שתי מלך בגד ובגד בוגדי׳ בגדו בגדי לנקבה קשב קשובות קשבי גשם גשמי לא גושמה ביום זעם פסג פסגי פסגו ארמנותיה חסם חסמי לא תחסום וחוסמת היא לקט לקטי ואתם תלוקטו אלקטה נא צווי לקוט לקטי לנקבה כן קסם קסום קסמי נא לי באוב מלה כבדה וקסמי קלה קשבי קשובות ובאלה רבים בתורתנו : ואלה המשקלות שהזכרנו מהם לפעילות ומהם לא לפעילות ולשקול דומה כדומהו הנפעל עם הנפעל והשם הקפואי עם קפואי שאינו נפעל בלשון אלהינו: והדגוש עם דגוש והרפין עם רפין להיות משקלך שוות בתיבות ובנקוד ובלשון קדש כאחת ולא כלשון אחרת כ״א לשון כשדים עם לשונ׳ וכן כלשון כל עם ועם לשקול בבינתנו: זו היא מדת ארבעי׳ ושש שבאנו לבאר תמיד באודם שבארנו בשמני׳ מדות הורתך , ״יופי ויושר מדה שנית למשקלות שהיא מדת פ״ו למדות שמני׳ זו היא , אופל אורן בקר גולם גלמי ראו עיניך רומן לרומן על פני האדמה

וזכן חומש חשן חירב יושר מתק מתקי נפת סלת ערם בערמה צירך קדש רוגש שרש הפת הרזן ודומיה׳ רבו בשקולי׳ העניני׳ והמבנים , ומדת מ״ח שהיא שלישית למשקלו׳ זו היא , אלף באין אלפי׳ בשם בשמי׳ גמל גלל דבר הדר ברע כרעיו לבן משל נמל נהר כרן סרני׳ עמם עממי׳ פרש פרשי׳ צבא קלל רהב שבר שפל החן הדר ודומיהן לרפעיל במעני׳ : ומדת מ״ט זו היא : אבל כצק גזל דיק זקן חמץ טמן יזן משט היזן כרם מלא כרסו לבן לבנים מגן מגנים נמר נמרים ערם ערמי׳ סלה כמו ערמי׳ צמא קדש כמל רתק רתקוך יאבדו שקר שקדי׳ הפל ודומיה׳ כפעילות אמרי׳ : ומדת משקל חמישית שהוא מדת נו״ן למדות הורת אמיני׳ זו היא : ארון ארום בחון גרון טהון יגון כבוד לשון מאור נאור נבון נכון עון פתות ובפתוהי לחם ציון כחירב בציון קדוש קטון קטני עבה רמיב רצין שלום תאום תאומי צביה תאור יהארהו בשרד כבול ומתי קבלו חבור וקרוב להם כשם הדברי׳ ודומי׳ בדברי׳ , ומדת משקל ששית שהיא מדה נ״א זו היא : אביב בחיר בחירך בעיר בעירו גדיל גדילים ת״ל הליך הליכי בחמה הליכית עולם לו ווי ווים זמיר חריט חליל יחיד מריר כמרירי יום נשיא נשיאי׳ ורוח וגשם אין : שעיר עטין עטיניו מלאו חלב פליל ואויבינו פלילי׳ שליש ושלישים על כלו שמיר שפיר שחים המים תמיד ודומיה׳ כדברי לשון קדש צורך : ״כושר משקל מדת שביעית שהוא מדת נ״ב למדות הירהך זו היא : אביר אדיר יקיר כביר מכיר עתיק צדיק תנין ודומיהם : ומשקל מדה שמינית שהיא שלש וחמשים למדותיך : קנוא חלון כמין רחוק ודומיהם ומשקל תשיעית שהיא מדת נ״ד למדותיך אלם גבה דבר ענב את ענבי נזיריך עקש קשר את הקטר ודומי׳ למאמריך : ומשקל עשירית למשקלות שהיא מדת נ״ה למדות תורתך : זו היא איל אשך אגן גנב גלב קשת שבת ודומי׳ : משקל י״א שהיא נ״ו למדות באיר דברי נביאיך זו היא אסיר וימסו אסיריו באוש ויעש באושים נבול גמול צלול שכלול גרוד גלול דלול דליתני הלול להוללים אל ההולו זבוב זבול חבור עצבים הנוט ימי החנוטי׳ חרוז צוארך כחרוזים יבול ביתו יהור הרים יקום ואת כל היקום ילוד אשה כלוב קיין כרוב כרובים גמיל גמולי מחלב סלול סלולה עלול והעלולים צלול צלוליו צללו כעופרת רצוין רצוצים שפום שפוטים המור רמורים ודומי׳ בהכמתך : ומשקל י״ב שהיא מדת נ״ז למספר מדותיך זו היא אלוף בכור כתאני הבכורות במשקל קשיבות שבולות הנון חמיק חמיקי ירכיך חלוק חלוקי אבני׳ חבור חבירה טבור הארין שבול ושבולה אין בהם הנור וכירים ודומיה׳ בבינתך : וכן משקל י״ג שהיא מדת נ״ח זו היא במספרך : אליל אויל כדיל בריה גליל גלילי כבף הגיג בינה הגיגי דביר קדשך זמיר עריצים : חזיר ואה החזיר כסיל מטיל כמטיל הברזל כביר מהיר עמית צליל רביד רדיד שביל הים רעים הוא ה׳ אלהיך : ״כלילת יופי משקל י״ד שהיא מדת נ״ט זו היא במספרים : אנוש אדום אגיז באיש מתניכם נלום בגלומי הכלת דרור וקראתם דרוד חמור הגור נתנה לכנעני טהור ובטהורי׳ : יסור כפיר באפר מנור אירגים המיל שלשים ודומיהם בבאורים : וכן משקל ט״ו שהיא מדה ששים זו היא אנך על חומת אנך אבל אשמים אנהנו שאר ישוב יקר ובל יקר כתב כפר אהרי הכפר על ערש דוי דוד וברודים שרד בגדי השרד ענק עבד ועבדיה׳ ודומי׳ בבאירים : וכן משקל י״ו שהיא מדת ס״א זו היא איצר אופן גורל גוזל והיר וגוזל דונג חורם כיכב עולם עילל שיפר שיער כהאנים השוערים שישן הולל והוללינו שמהה ודומיהם נקשרים : ומשקל י״ז שהיא ס״ב זו היא אילם הכבא ואולם הי אני כומו עגיל וכומו אולי אובל דומם שבי דומם ודומיה׳הנקראי׳ באמרי׳ : ומשקל י״ח שהיא מדת ס״ג זו היא גרזן מולג מכהש מלכן מומר מרבק מקהל ודומיהם בדברי׳ : ומשקל י״ט שהיא מדה ס״ד זו היא אדרת יבלת מפלת מצבת מסבת מקבת צמרת ואלה הכרים אית והן מנפלה מנצבה ודומיה׳במשקל ממלכת מהצבת מחברת אם במחתרה ימצא והיא שם כלי ברזל של ההירה כמו מחברת ממארת ודומיה׳ נגמרי׳ : ומדת עשרי׳ למשקלות שהיא ס״ה זו היא המארת הפלאת ודומיה׳ :

וכן תזנות הרבות תמרוק תחרות תעלול ותעלולים ודומיהם שאינם נזברי׳ : ומשקל כ״א שהיא מדת ס״ו והיא מסבה מגלה מחתה מחלה ובמחלות עפר מסלה מכחה במכתתו הרש מגנת לב מצלה מצלות הסוס ודומיהם בחכמת דעתך : ״למשקל כ״ב שהיא ס״ז זו היא לכללי׳ : הקוה תכלה תפלה ולא נהן הפלה תאבה תאלה תאלתך להם תגרה מהגרת ירדך האנחה מי ישיבנה תרוה ואלון ודומיהם נפעלים : ומשקל כ״ג שהיא ס״ח למדות התורה עלולים : זו היא אסיר בכות גלות דבור על אופניו הגות והגיח לבי זכור כי ע״א חזות קשה חסות והחסית בצל מצרים ארין כבול מכור כפון כגור עגור עשוק פסול צלול קשיר רמום רהום רמות רמותיך רבוין רצוין שבור שכול שלול תפול ודומיהם נגלים : וכן משקל כ״ד שהיא מדת ס״ט למדות העולים : זו היא גבהות גבלות שרשות מלכות מרדו׳ נבלו׳ את נבלותה עלמו׳ הלמו׳ להלמו׳ עמלי׳ קררות שחרו׳ ודומי׳ ומשקל כ״ה שהיא מדת ע׳ למדות תורת אלהיך זו היא ההפוכות תלאובות תמרוקות התלואות הערובות תעלומות העלולות תשאובות ודומיהן וכן תאונות תנואות תבינות תכונות תבואות תמונות השואות תמורות תנופות תרומות תשורות והשורה אין להביא תשוקות תשובות ודומיהם נשקלים : וכן משקל כ״ו שהיא מדת אחת שבעים למדות כלולים ארגז גלגל דרדר חשמל גרגר וענקים לגרגרותיך מלמד סלסל סלסלות קשקש ושריון קשקשים ודומיהם נאצלים : ומשקל כ״ז שהיא מדת ע״ב זו היא אי הי והגה והי אי לך ארין צי וצי אדיר עי לעי השדה רי אף ברי מן תלמיה רוה כי החת ייפי מן כהה הנגע פי קי מלאו קיא שי תשי ודומיהם בפועלים שעי״נם ולמד״ם חלקים בלשון תורת אלהיך : ״משקל כ״ח שהוא מדת ע״ג נשמעים : זו היא אם על בנים איד אידו ואד יעלה אם הדרך אל אלהים כרע כל גז גיו גוי נתתי למכים רע אשא דעי הא לכם זרע זד זר חץ יש כן כנים אנחנו כף ובכפים עלו לן לנים נגר החומה טת מתים נד קציר עט כופר צל הרים קא על קאו רק והבור רק שם שט עשה שמים הל עולם ודומיהם במדעים : וכן משקל כ״ט שהוא מדת ע״ד למדות תורת אלהים זו היא : אף ה׳ אף להם ו״י אף אני אעשה זאת לכם אף לא לנדיב : אל תאמר : אל פשטהם היום : אב אז את אט לאט לנער אך אן אין הלא אין לך : בת בז כל בל ישובון בן בנת לרעי על עז עם עש יאכלם גב גד כורע גד גל דע דר עם דר ודר דד דריה ירווך דם דך דן לדיין הב הבו לכם הט אזניך הם כל בשר זן מזן אל זן זע ולא קם ולא זע ממנו זר : חם לא חסה ע״ע חם וחם השמש חל ויחל חף אנכי צו ויצו טל טף יד ים יע ויעיו ומו׳ יף ויף בגדלו כר שלהו כר מושל ארין כח לח בקל לבנה לח לו הלוה אבן הלו מן מך מק שם שמים עז פז פך השמן פת צב שש עגלות צב בצבים ובפררים ואת הצב למינהו צר קל קו עם קש רך רס רע רש ואיש הככים שר שד לשדי כ״ק שב גם שב גם ישיש בנו : הם : הם וישר ודומיהם בקו משקילת אמרי עושך : ״מדת משקל שלשים שהיא ע״ה למדות נזקקים : וזו היא אלה אמה בלה דוה דאה ואת הראה זבה מנה מנה אחת אפים נאה עפה מגלה עפה : שנה שפה שרה שר שרה תו הוה והתוית הו ודומיהם שאינם חקוקים : וכן משקל ל״א שהיא מדת ששה ושבעים וזו היא אלה אמה גרה גאה דעה זעה חמה כירה גדולה שינה שיבה היכה ודומיה׳ נחקקי׳ מוזקקי׳ : וכן משקל ל״ב שהיא ע״ז למדות הורת שוכן שחקים : והיא בינה בירה זיקה מאזרי זיקות עינה עינות תהום ציצה ציצת נובל ריפה כרוך הריפות שיבה בשיבתו מתני׳ ודומיה׳ : ועם אלה דומים מדות ע״ח כעבור הדגשות שדה ישרות אשה וכתה בצה בלא בצה גזה גנת אגוז דבה כפה ואגמון : מסה מסת נדבת ירדך צנה וסוהרה שמה ארז שטה ודומיה׳ רהיקי׳ : והם משקל ל״ג : וכן משקל ל״ד שהוא מדת תשעה ושבעי׳ ואלה הם רפים ודגושי׳ כישור ידיה שלחה בכישור מישר ניצוין פישון ואל הצינוק קיטור תימור והימורי׳ ודומיה׳ אלו הרפויי׳ : והמודגשי׳ הם כמו גבור כנור שכור רמון צפיר חלון סלון ממאיר שבול שבלת מים שבלי׳ ודומיה׳ כפה מתוקי׳ ומשקל ל״ה והיא מדת שמונים למספרי׳

והוא

והוא אכל לקח ילד יסר ודומיה׳ : ושמנים במדות היא גשם לא גשמה קצר ובקצרכ׳ רכס מרכסי איש גדל כרוב גדלו ודומיה׳ בפעילות מסובות במשקלי׳ נדבקי׳ ומשרתי כל הפעלי׳ הם אל (בסג״ול) אל (בפה״ח) ועל ואת ולולי וכי ואם ואי ומן ועיד ואם וגם ואך ורק וכן ופן ודומיה׳: וכן אשר ומה (בסג״ול) ומה (בקמץ) ומי וכמה ומתי ואין (האל״ף בפתח ויו״ד בחירק) ואין (בצירי) ואנה ואן (בפתח) ואי ואיה ואיפה יפה וכה ואמנה ואמנם וכל ואיך והיך ואיכה ואיכבה ואולי ומדוע ואז ואזי והן והנה ויען וביען ולבד ובלעדי וזולתי כל אלה המלות וכדומה להן אם יבוא עליהן מסימני השם דבוקי׳ : תחשב׳ כשמות ואם לא יבוא עליהן מסימני השמות החשב׳ משרתי׳ זקיקי׳ : המו שמני׳ מדות תורת אלהי׳ קרושי׳ ומשקלית שלשי׳ וחמשה כגמירהם ומשרתים ושמות התיבות בחכמת שבלך: ״נוגה מדות שמנים זקקנו בביאיר בעזר צורנו ית׳ תשבחותיו ובהכר משבילנו נ״ע ותמו נברתו להשלים משל חירתנו שאמרנו ששים המה מלכות: ושמנים פלגשים אמרת הנחכם רי״ת וחדותיו :ואמר ועלמות אין מספר אלה סדרי המסורת מי יוכל לקבץ לנקבציו: מסורות בני ארץ ישראל ומסורות בני בבל:ומסורות בן אשר ובן נפתלי וחכמותיו: ודקדוקי ספריהם וטעמיהם ושקול קו משקולת פעילותיהם במצואי עם שאינו מצואי בדברי תורותיו:ומיני הוצאותיהם ומחלקותיהם ושרשיהם וענפיהם בדברי נבואותיו : ויושר אותיות שהן יסודות ושאינן יסודות והמשרתים והמשמשים זה לזה : והנחלקים והנמשכים והמתחלקים והנשקלים והנפעלים ושאינן נפעלים והנזכרים והנקבתים בלשון זכר ונקבה באמרותיו: ושמות הדברים שם גלוי ושם נסתר שם קפואי ושם פעול שם התאר ושם העצם הוא שם מקרה ושם הגוף וחסרותיו ויתרותיו: ומלאכות ומעשים והמשתנים בנקידתם ובמליצתם ודגושין ורפוין ואשר שוים בהברתם ובתרין זוגין מליצתם כאשר חקקתי ובארתי ספר בתרין זוגין זולתי שמנים זוגות שביאר בן אשר נ״ע כמה וכמה כאלה רבו מארכה בתורת צור בוראך : נקבות וזכרים בשמותן בלשון צח אלהינו ית׳ השבחותיו אשר פעמים נמצאים זכרים ופעמים נקבות כמו רוח גדולה וחזק זורח השמש וגו׳ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה:ותבוא להם השמש וגו׳ וכאלה כפר כדור שלם והם הנקראים אנדריגינים זכרים ונקבית: והכרים בכתיבתן כמו ולעמשא תמרו קורים אל ה׳ ונטמתם בם ונשו את כלימתם וירב בנחל ויהא ראשי עם ודומיה׳ רבו מארכה בתיבות : וכן היתרות בכתיבתן ויאסף שאול ואוריד כאביר יושבים כל הבאיש בארות בארות נשברים וכאלה רבים במדות סדורים במסורות ובספרי דקדוקי׳ אשר סדרום הנביאים וסבל וירושה לנו בם מדור לדור ולעולמך: ״סדרי שמות ומעשים ומשרתים של פעלים כפי שביארנו למעלה מהם שם : כמו אמר בראשית ברא הוא מעשה אלהים שם את הוא משרת השמים שם : ואת משרת הארץ שם : כן דרך כל לשון התורה ודברי נביאיו משרת ועשה ושם :וכן הנקוד בשלשה פנים מלכים ומשרתים ועבדים כי אם אין נקוד לא נבין דבר בין צווי לעבר ובין עתיד ומצדר ופעל ופעול ופועל ופיעל ונפעל ומפעל ומתפועל והפתעל והתפעל ופועלל והדומים להם אם מעשה ואם שם :

ובספרי התורות ראויין להיות ננקדים בנקוד וטעמים כיגם הטעמים מודיעים בירור דבר באלה שזכרנו וסמיך ומוכרת וענין מענין בביאורם ופעל ושם: כי בלא נקוד וטעמים לא נתנם אלהינו ית׳ השבחותיו בשמיך וארצך : ״על כי מכתב אלהינו חרות על הלוחות בכה היו מלאים בכתיבהן בנקוד וטעמים : ולא חסרים מנקודם וטעמם ככתוב תורת ה׳ תמימה וגו׳ כי בלא חמשת הקולות שהם מלכי הנקוד לא תולד המלה ולא תעמוד בפה ולא יודע מה היא כי אם בנועם נקודים וטעמים : ומאדם נהנו האותיות והכתיבה והלשון והנקוד והטעמים : לברר הלשון לשון קדש אלהינו ית״ש כי בלא הם לא יולדו חמשת הקולות ואם אין הקולות בטל הלשון לשון צח קדש אלהינו וחזיוני נביאיך : ״פלואי הנקוד בנקידת המכתב העברים שהם דגש ורפה ונקדה ימין ושמאל : כמו כתוב כלה כלה ימים ימים אתה אתה אמה אמה מילה מלה הבואנה ידיו הביאנה העלנה ודומיה׳ רבו מלהמנות ברפין ודגושין מינעמים וכן נקודת ימין ושמאל .כמו שר העיר אשר שר לה׳: שם שם לו חק ומשפט חשך חשך שער שער ישברו ישברו ודומיה׳ רבו מארבה בתורת אלהים קרושים וכן הטעמים כמו הבל עשו מכין הבל בחכמתו בקר אערוך לך כי בוקר אנכי שער עירו כי כמו שער בנפשו כאלה רבו בתורת פקרונים:וכן השוין בהברתן ושנויין במליצתן תרין בתרין זוגין כמו אל אלהים אל נולרו להרפה: אל משה :בר ולחם כר לבב בר בטני : ערב רב ערב ובקר שתי וערב שתי וערב : בת עיניך בת בבל בת לבן בת האיפה ובת טות וכאלה רבים :ויש נכתבין תרין וקרויין חד כמו ויהי כישב לבם :מהמערה ודומיה׳ וכן תיבות הננקדות למעלה שהן עשר בתורה וארבעה בנביאים ואחד בכתיבים במסורות מסורות מפי נביאיך: ״צדקת שמנה תיבות בקרא נכתבין ולא נקראים : והם כי אם אמנון לבדו מת כי אם גואל אנכי אם אם נכתבין ולא נקראים : וחבריהם הדומים להם במכתב אלהים קדושים : וצוהר פרקי תיבית חסרות פי״ים ועי״נם ולמ״דם כלומר הפ״א וה״ע וה״ל שלהם.כמו אובירה עיר והנכון אאבירה ה״א האחד ליסיר והשני למלאכה וכן ואוחז בפלגשי ואיהב את יעקב ואוכל מכל ואומר ה׳ אלהים ודומיה׳ רבו מארבה כמוהם : וכן החסרים עי״נם מענהו העי״ן שלהם כמו יש לאל ידי מן כגבר אין איל : אימה גדולה מן איום ונורא ודומיהם הרבה בביאוריהם : וכן החסרים למ״דם כמו אות אויתי אותה אל תתן ה׳ מאויי רשע : בכה מר יבכיון נטה בנחלים נטיו : חסו חסיו : בנה בנין ענה ענין ורבו מארבה כמותם ואיתיות אה״וי תל״ן משתמשין זה לזה כאשר ביארנו ברמז מביאור דקדוק סה״ל כן מצליח אבולסרי יר״א משבילי ואלופי נ״ע וכן פירש מלמור זה והרחיב בספרו יהודה בן דוד חיוג הספרדי ז״ל ויונה בן גנח נ״ע בספרי דקדוקיך: ״קריאת אות בי״ת מתחלק לעשר מחלקות בביאורים : כמו ברוך בשר ודומ׳ הב״ית עקר :ומלה בבשר ובלחם בי״ת במקום מ׳ מבשר ומלחם: ברכבו ובפרשיו עם רכבו ודומ׳ : וכן באכלכם מלחם הארץ בעת אכלכם : בבואכם בטרם בואכם : וכן באכלכם מלחם הארץ אחר אכלכם : וכן בבוא כל ישראל לראות אחר בוא כל ישראל ודומיה׳ : וכן ביריחו קרוב ליריחו בערב בעת ערב : פרשה ציון בידיה ידיה בי״ת תפל : וכן הוא באחד אחד וכאלה רבים זכורי׳ : ויש קרויין יו״ד וכתובין ו״ו והלופן כתובין ו״ו וקרויין יו״ד : וי״א מלין כתובין כ׳ וקרויין בי״ת וחלופן כתובין ב׳ וקרויין כ׳ ועוד ו״ו מלין כתובין ב׳ וקרויין מ׳ וה׳ מלין כתיבין מ׳ בסוף תיבות ולא קורין ו״ה מלין דלא כתיבין מ׳ וקורין :וד׳ מלין שכתיבין ד׳ וקורין ר׳ ויש ז׳ מלין שכתיבין ר׳ וקרויין ד׳ וי״א מלין קרויין ה׳ ולא כתיבין :ו״ז מלין כתיבין ה׳ ולא קרויין וד׳ מלין כתי׳ ח׳ וקרי כ׳ וכאלה רבו מארבה במסורות : וקצתם ספרתי להעיר לבות חררי תורת עושך : ״רבוי דברים בלשון אלהינו ית׳ אשר במכתב שוים ובנקור אף במליצה שונים : ויש דברים אשר במכתב ובמבטא שונים ובמליצה שוים : ובמלות הקרא סימן א״ית״ן רוכב עליהם כגון אעשה יעשה העשה נעשה וכאלה האמרים וכמה חנאים ומחלוקות משונים בנקוד ובטעמים שהורו הדקדקנים : בעלי השכל בספרי נקודיה׳ ודקדוקיהם ומחברותיה׳ בעלי המקרא נ״ע רבו מארבה למעני׳ בתורת אלהים קרושים והזכרתי׳ והרמזתים מקצת מהם רמזים לחכמים להיות לעזור ועדי ופאר למדות התורה והם תורה ונביאים וכתובי׳ שלשתם נקראו תורה ככתוב ולא שמענו בקול ה׳ אלהינו ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים ועליהם אמר הנחכם ע״ה הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת ברוח קדש אלהיך : ״שמע כל אלה השמענו באזני המתקוששי׳ :כאמרת אגור בן יקה ששים המה מלכות ושמנים פלגשי׳ ועלמות אין מספר בדברי אלהי׳ קרושים : אף בירר וביאר הנחכם ע״ה על כל אלה בביאורינו שהם קרובים ומאוששי׳ : שאמר בו אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשים : וגו׳ והיא תורת אלהינו ית׳ תשבחותיו ככתוב תורת ה׳ תמימה וגו׳ יראת ה׳ טהורה עומדת לעד לעולמך:

"הירה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: וכן וזאת התורה אשר שם משה וגו׳ וכתוב זכרו תורת משה עבדי אשר ציויתי אותו בחורב על כל ישראל וכתוב אל תירא׳ תולעת יעקב וגו׳ וכתוב אל תירא עבדי יעקב: זכר אלה יעקב: כי חלק ה׳ עמו וגו׳ כי פדה ה׳ את יעקב וגו׳ : זכרני ה׳ ברצון עמך פקדני בישועתך :

(קעד) אבן ביארנו המדות האלה כפי השגת ידינו והארכתי בם וסמנתים בששים המה מלכות ושמנים פלגשי׳ באמרת אגור בן יקה נ"ע וממשכילי יר"א קבצו ממדות התורה י"ד מדות וסמנום בפסוק שאמר הנחכ׳ ע"ה חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה: והן שבע זוגין כשאבארם הנה באשושים : ואלה דבריו אמ׳ באזניך : "בתחלה ובראש אנו לומדי׳ ומלמדי׳ מקל וחמר מזה הענין , כי בנוגע נדה אמר יטמא עד הערב ולא אמר יכבס בגדיו : ובנוגע במשכבה אמר יכבס בגדיו במי כל מעיין : ונאמר אם הנוגע במשכבה יכבס בגדיו קל וחמר הנוגע בה כי המשכב נטמא ממנה שבעה ימים במנין : ואם הנטמא ממנה כן ק"ו היא בחכמתך : "גם שאמ׳ וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש ק"ו דמת בעצמי : כשאמ׳ קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש והוציאום אל מחוץ למחנה בגופמי : אז אמ׳ ויקרבו וישאום בכתנותם את עפרימי , ועוד כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה וגו׳ כל ענייניםו , ק"ו זב ומצורע וכל מטמאיך : "דינו עוד שאמר יהונתן ראו נא כי אורו עיני אף כי לא אבול אכל העם וגו׳ מענהו אף כ"ש וק"ו אם אכל לחם העם : וכן אמר אף כי בזמה יביאנו : ועוד אמר אף כי אש אכלתהו ויחר ויועם : ועוד קו"ח שאמר אף כי לנדיב שפת שקר : אף שוכני בתי חמר בזעם : אף כי אנשים רשעי׳ מכלל העם : וכהו׳ ואף כי היום יקדש בכלי מאמר דוד משיחך : "הן עוד מצאנו ק"ו במלת איך . כמו שאמר ואיך נגנוב מבית ארונך כסף אי זהב ועוד איך : כמו ואיך התחרה את הסוסים: ואיך נמלט אנחנו ואחד היא בלשון איך והיך : ועוד מצאנו ק"ו במלת הנה שנא׳ הנה אשר אין משפטם לשתות ולרכך : וכן במלת אפה : אתה חכת על הקיקיון וגו׳ ואני לא אחוס: וכן שאמר הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך : קו"ח לפני אלהיך: "ועוד ילמדו מגזרה שוה מדה שנית כמו אמר ערות בת בנך או בתך : ומגזרה שוה בת הבן ובת הבת לא יגלו ערות וקנהן וזקנותיך : הלא בשוה האב והאם האח והאחות כבינתך : וכן אמר ערוה אחי אביך לא תגלה אל אשתו ל"ת דודתך היא כאחות אביך : ומגזרה שוה אסורה גם אשת אחי האם בבן אח ובן אחות כי זה שוה כשוה לפניך : "זה כמותו שאמר ערוה אחות אמך ואחות אביך לא תגלה : ומגזרה שוה אסורה בת האח ובת האחות על אחי האב ואחי האם ערותן שלא תגלה : ורבים בתורת אלהינו כאלה : אפס מקצתם יורו על רובם בחכמת לבבך : "הפצם עוד ילמדו מהקש מדה שלישית : ומעשה ההקש כי יקישו דבר בדבר חמר להשית : ככתוב ביולדת כימי נדת דותה תטמא ואמר וטמאה שבועי׳ כנדתה : וכן שאמר כימי נדתה תהיה טמאה היא כמצות ראשית : והיא דנדות מן טמאה הילדה לעיניך : "טעמו עוד שאמר כחטאת כאשם: וכן שאמר כן תעשה לשורך לצאנך : וכן שאמר ועשה לפר כאשר עשה לפר הראשון וכן שאמר דלף טורד ביום סגריר הקיש לאשת מדינים כדלף טורד ביום סגרירך : וכן שאמר עיר פרוצה אין חומה וזה הקש ברור ונודע בבינתך : שהקיש הכתוב לרוזהינו להקיש כזאת לדומיהם בהירתך : "וזהר הקש אחר מצאנו מה שלא זכר הכתוב בגלוי לנו : ואנחנו נוציאהו מכח התורה כמו אמר ושחט את בן הבקר ולא הודיע לאי זה מקום ישחט לנו : ונלמוד זה מעולת הצאן על ירך הצפון של מזבח כי זו עולה וזו עולה במזבחנו : וכן אמר בזב ורחץ את כל בשרו ובזבה לא הזכיר רחיצה ונלמד זה מזה בחסד אלהינו : כאזהרותיך : "כן שאמר בקבלה המוסר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך: והקשתו שמע בני מוסר ותורת אביך ואל תטוש מוסר ותורת אמך : וכמוהו שאמר בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו: והקשתו בן חכם ישמח אב ואם ובן כסיל תוגת אביו ואמו האמר לזה אמור לזה ברעתך : ועוד חלק אחר מן ההקש כי אמר הנוגע בנבלתה יטמא ולא זכר רחיצה ואמר בנושא יכבס בגדיו ולא זכר טמאה ולהקיש זה וגם זה כראוי ביושר פלילותיך : "לכמותו שאמר כל הבא אל האהל וגו׳ ולא זכר לאהל טמאה כי אם זכר בו הזאה בלבד : וידענו כי גם אהל יריעות ודומהו יטמא ועל זה אמר הנחכם ע"ה ישמע חכם ויוסיף לקח וגו׳ שיקיש דבר עם דבר יחד: וגם מצאנו עלה כי יקיש על דבר שנ׳ ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה׳ חלל וזה בקרבן נדר ונדבה כאחד : ובתורה לא זכר משפט האוכל אלא בעלה זאת שאמר כי את קדש ה׳ חלל יכליל לתודה עמו בבינתך : "מענהו כן שאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים וגו׳ ואמר כי הוא ראשית אונו : וזאת העלה התייב פי שנים לבן האהובה והעלה כי הוא ראשית אונו : ולו חפץ כי לא ינתן פי שנים אלא לבן שנואה בלבד לא היה אומר העלה כי הוא ראשית אונו : אבל זכר ראשית און להקישו בכל ראשית און אם בן אהובה אם בן שנואה אם מאשה אחת אם מי שיש לו שתי נשים בעולמך : "נועם מהקש מצאנו עוד במלת בגלל שנאמר בגלל מנשה בן יחזקיהו: וכן מלת בשל שנאמר בשלמי הסער הגדול הזה: בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא בעולמהו : וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא בחייהו : ובמלת לשון צרה על דרך לצרור ולהעציב ואין זה עלה אבל אם לא צרור מיתר הוא שנאמר לצרור כמו צרור את המדיני׳ וצררו אתכם בארצך: "סמיכתו עוד שאמר לא יחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל : וזו עלה כמו כי הוא ראשית אונו : ומן הרחיים נלמוד כי אם אין ללוה דבר להתפרנס מזולת העבוט ההוא לא יחבול אותו כמו הרחיים כי אמר כי נפש הוא חובל : להקיש כל דבר התלוי בנפש להתפרנס בו בחיי ההבל : וכן אמר ביומו תתן שכרו לא תבוא עליו השמש כי עני הוא והיא עלה על כל עבד ושכיר עבודה סובל : ומזה נקיש כי אם נפלה ירושה לעני והוא ביד העשיר חייב שיתננה לו ביומו נגד עיני קהלך : "עוד הקש כן השוכב עם אשה נדה ודוה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים ולא הזכיר עליו רחיצה אחרי זאת : נלמוד אותו מן טמא מת שעלה רחיצה אחרי טמאת שבעת ימים נקיש אותו זאת כזאת : וכן אם ירוק מצורע או מצורעת נדה וזבה על טהור נלמוד אותו מזב להזות : וכן כל דבר שיפול עליו שכבת זרע נלמדהו מבגד ועוד מהקש ברמיזות : ועוד לנו אופן אחר שיצא דבר מדבר בדקדוק תורת אלהיך : "פתרונו ופשרונו כמו אמר כן העם הזה וכן הגוי הזה : כי הקדי׳ למעלה ואמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו וגו׳ ואמר אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא וגו׳ ואמר כן העם הזה וכן הגוי הזה כמו זה : ועוד מצאנו מלת כל יכליל שנ׳ לא תעשה כל מלאכה ומצאנו כל לא יכליל שנא׳ כל נדר וכל שבועת אסר ופירש אחריו לענות נפש להתרוזה : וכן אמר כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם בימי חגיך : "צדקתו עוד שאמר בכל קדש לא תגע על היולדת ונקיש זה על כל טמאה טמאת שבעה : וכן אמרו הריבונין רועך בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל אלא על הסמיכה ועמדו שמאי והלל ונעשו ארבעה: ומשרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכם רבתה המחלוקת ונחלקו לשתי כתות ברעה : והיו אלה מטמאי׳ ואלה מטהרי׳ וחזרו והודיעו כי עד שיבוא משיח בן דוד לא יבטלו המחלוקת מישראל עדתך : "קראו והורו ואמרו בי"ג מדות התורה נדרשה ואע"פ שר׳ ישמעאל אמרם הכל הודו לו: ור׳ אליעזר אמר בל"ב מדות התורה נדרשה ופיתומי רב סעדיא אמר במלולו והלולו : כי אני מקיש בכל דבר ומצאתי י"ח דברי׳ מפורשי׳ בתורה ואם לא היו מפורשי׳ וגלויים הייתי אומר אני בזו העלה שזכרה התורה כמו אמר במשפט סלולו , שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהי׳ עשה את האדם בארצך : "ראייה חזקתו ועקרו הנה נודע ממנו כי מנע הריגת האדם : ובמקום אחר התיר דם רשע

ולא

ולא אמר בו כי בצלם אלהים עשה את האדם : ועוד אמר הכתוב לא תאכלו כל נבלה אבל באונס יאכל: כמו אמר עד היות ראש חמור בשמנים כסף לאכילת האדם : ואם לא פירשם הכתוב בטיב הייתי מונע דם רשעים שלא יהרגו והייתי ג"כ אוסר אבילת נבלה באונם לפניך : "שפטו עליו משכילי נ"ע והשיבו לו אי פיהומי אתה אמרת אין הקש בתורה ולמה תקיש : ואם היה כדברך כי אין הקש בתורה לא יירש האב לבן ולא האם לבנה כי לא הקיש : ואם היה אב ואח יקדים האח לאב כי לא אמר הכתוב והעברתם את נחלתו לאביו ובזה בטלת דברי רבותיך כי אינך מקיש : כי האב הוא הכת הראשון והתן הירושה לאח בחיי האב שלא בתורה אלהיך : "המיכתו עוד כן כשור נגח אמר נזק שלם וחצי נזק ולא זכר רביצה בעיטה ונשיכה ולא זכר גם כלב וגמל והתולה : אלא רבותיך הקשו בכל אלה במשפטים ואיך התגאה ותתנשא ותעבור על דבריהם להתהללה : וזה שאמר כי בצלם אלהים על שופך דם נקי אמר אבל מי שנהרג בבית דין כתורה לא יאמר בו כי בצ' אלהים לגדלה : אלא בעבור כי חמסו והרגו בחנם גדלו ה' בדבר ואמר כי בצלם אלהים עשה את האדם באדמתך :

(קעה) תביעתו

עוד כן אמרו למשה ע"ה באדם דמו ישפך מענהו כפי עדים ולפני בית דין יהרג. כי בצלם אלהים נברא ולא יכשר להרגו בלי עדים לכן העלה תלוייה בעדים : אבל אם הרג בהמה ההיה לא יהרג : כי אמר בצלם אלהים ונתבאר לנו כי ההקש מן התורה לכן יבוא במקומית ויבאר התורה כי היינו יכולים להקיש זה בזה כמו אמר כי הוציא שם רע על בתולת ישראל להתיסר ולא שיהרג : ולולי זה הייתי אומר כל מוציא שם רע על האשה יהיה המשפט הזה עליו לעולמך: "שבילו אחרי שאמ' בתולה ולא אמר בת ישראל זה בעבור בתולים בלבד ולא זולתו : לכן אמר ולו תהיה לאשה : וכן שאמר ביום כפור יכפר עליכם ולא עכ"פ מכפר כי אם לשבי פשע שאמ' ומודה ועוזב ירוחם וכן אמר כל מלאכה לא יעשה בהם הייתי אוסר כל מלאכת עבודה בעבודתו : וכאשר אמ' אך אשר יאכל לכל נפש הוציא זה מכלל זה:וכן שאמ' לנפש לא יטמא בעמיו : כ"א לשארו הקרוב אליו והייתי אומר אם כהן קטן יטמא בבניו הקטני' כ"ש שיטמא ככהן גדול לכן בא והוריע לא יטמא בעל בעמיו בקדושתו: וכן הייתי אומר כי ראוי שיעלו על מזבח הזהב דם וחלבי' אבל בא וביאר : ואמר לא העלו עליו קטרה זרה ועולה ומנחה ונסך לא ת"ע לכן א"ר שלמה ע"ה אם הבקשנה ככסף וגו' ואח"כ אמר אז הבין יראה ה' ואמ' ומשחרי ימצאונני ואמר כי ה' יתן הכמה מפיו דעת ותבונה למהפשי תורת עושך : "רשומו עוד לנו שנלמוד מדברי משכילי נ"ע מדה רביעית בביאור תורת ה' מכלל ופרט וכלל : כמו שאמ' וגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו ואת כ"ש יגלח הנה כלל ופרט וכלל , ואין בכלל אלא מה שבפרט : ועוד הכלל מוכף בפרט וזה ידמה כמו אמר בתורת הגיוני : ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט : ובכל אשר השאלך נפשך הרי זו כלל אחר כלל ופרט וכלל : ואין אתה דן אלא כעין הפרט באזני : לאמר מה הפרט כפורש דבר שהוא ולד ולדות הארץ אף אין לי אלא דבר שהוא ולד ולדות ארצך : "קיום ומליצת הכלל האחרון שאמר ובכל אשר תשאלך נפשך הן מן שאר מאכלות כעין הפרט : כן הכלל ממיני המאכל של חיוהך : וכן נלמוד בחכר משכילי נ"ע מדה חמישית מכלל ופרט כמו אלה מועדי ה' מ"ק כלל ושב ופירש כל א' וא' בזמנו : ואי זה הוא בענייני הורתך , וכן שאמ' וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם כלל : לעוף ולבהמה פרט , וכן שאמר מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן פרט: ואין בכלל אלא מה שבפרט בביאור תורת אלהיך : "צדקתו מדה ששית לומרי' ומלמדי' משכילי נ"ע לנו בבניין אב כגון שאמר בחג המצות אך אשר יאכל ל"נ והוא בנין אב: שממנו נתיר הכנת האכל לכל המועדי' אם אין בנו ראיה ותומר שנ, כהכרעת בנין אב : וכן אמר בארושה האנוסה ולנערה לא תעשה דבר א"ל ח"מ וגו' : והוא בנין אב לכל העוברי' מצוה א' באונס מפני סכנת נפש שנצל מענש מיתה כיוצא בו כי הצא אש ומ"ק ונ"ג או הקמה א"ה שיש וגו' גם הוא בנין אב לכל המזיקי' בעולמך : וכן נלמיד מדה שביעית מפרט וכלל כגון לא התחמיד אשת רעך ולא התאוה ב"ר שדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך : וכן שאמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה הרי זה פרט וכל בהמה לשמור הרי זה כלל עשה את הכלל מוסף על הפרט בחכמת בינתך : "פירוש מדה שמינית נלמוד בחסר משכילי נ"ע מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל : ונאמר כי לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו אבל על הדומים לו כגון לא הבערו אש בכל מושבותיכ' ב"ה להכליל ולהחמיר הדומי' לו כי התולדו' הנולדו' מן המלאכות כלל ימות המקודשי' יצא ונגלה לכך ושפט ובללי מדה הט' נלמוד מן ההעתקה שאין בה חלוף בעדה והיא סבל היורשים אשר הוא מבורר ונודע כפי תורת האלהי' שאין ממנו עליה כתירה והוא ביאור מדור לדור נהגולל : כגון גיד הנשה וכמו טוהר הבשר מדרכי הדם והחלבי' וכמו מקום השחיט' ומקום ברית מילה וכמו ראיית הירח ודקדוקיו והנהגותיו וכל אופניו : וכמו אורת ומנהג ווסת הנדה ודרכיה בין נדה לנדה ודומיהן בלי סתירה במצות תורת אלהיך : "ענין מדה יו"ד נלמוד בחסד משכילי נ"ע מן הסדורים בכתוב כי המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר כמו זיבות האיש קוד' לקרותו: ונדות האשה קודמת לזיבותה וכגון באלה מועדי ה' אחר עניין חג המצות הסמיך הבאת והנפת העימר ככתו' והניף את העומר לפני ה' וגו' ממחרת השבת ולמדנו כי שבת זה אינו אלא אחר מעשה הפסח בקדושתו: וכן דברי הבריאה סמוכי' בסדר אחד אחר יום א' ויום ב' וכלם כסדרת ימי בריאתו : באי זה יום נברא זה ובאי זה יום נברא זה נודע בלבבך ובדעתך: "סדור מדה י"א ממוקדם ומאחר נלמוד בחסד משכילי נ"ע כלומ' שיש המוקד' מאוחר והמאוחר מוקדם ע"כ הראיה כגון ובני ישראל אכלו את המן ארבעי' שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען במקו' המובחר וזה דבר שהתחיל ולא כלה עד סוף הארבעי' שנה ונכתב בדברי השנה הראשונה זה מאוחר ונהרס. ויחר : ונלמוד עוד ממוקדמי' ומאוחרים והוא מוקדם שנכתב מאוחר , והן רבי' בתורה מוקדמי' שנכתבו מאוחרי' כמו זאת חקת הפסח כב"נ לא יאכל בו אשר כתבו אחר ויסעו בי"ש מרעמסס סכותה ולא יכשר כי אחרי עשותם הפסח ונסעו צוה אותם זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו כביאור תורתך : "נודע וגלוי הוא כי לפני זה עשו פסח ולא ידעו חקיו ומשפטיו להודיעו , כי הוא מוקדם ונכתב מאוחר בענייניו . ועוד נלמוד בחסד משכילי נ"ע מדת י"ב מן הפוסק בעניין ועוד שב ומבאר עניינו כי ידבר הכתוב בדבר ויכרת ויפסק מאותו הדבר ויביא דבר אחר ועוד ישוב ומבאר עניינו , כמו ויתן את קולו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה , ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי וגו': וכתוב ואחרי כן דברו אחיו אתו ואומר והקול נשמע בית פרעה אשר פסק וכרת אותו וספר מעשה יוסף עם אחיו ועוד שב אליו ואמ' והקול נשמע בית פרעה לאמ' באו אחי יוסף מלכך : "מליצת מדת י"ג נלמוד מדבר ארוך שמקדים בו דבר הקצור כי יש שיהיה בתורה דבר ארוך ודבר קצור : ויקדים הקציר על הארוך כענין ישמעאל ויצחק וכענין עשו ויעקב וכעניין יהודה מעניין יוסף שהוא קצור , ודומיהם רבים בתורת ה' עניין ארוך ועניין קצור : ועוד נלמוד ממדת י"ד מדבר למוד מעניינו ברור ומבואר הסרונו כי הוא מקוטע בקצור כמו אמר וכל הארץ באו מצריימה ומעניינו נודע כי ביאורו וכל עם הארץ באו מצרימה ארץ מעבידיך : "לכן עוד כמו שאמר יסוב כל הארץ כערבה מגבע לרמון נגב ירושלם וביאורו עם הארץ: וכן שאמ' ויקח ישי חמור לחם ונאד יין וגדי עזים אחד

וישלח ביד דוד בנו אל שאול ומן עניינו למד כי ביאורו ויקח ישי חמשא לחם בחרין : ורבים כאלה בהורת אל נערץ בסוד קדושים רבה בערין : ואם יטעון איש ויאמר מאין לכם כן התורה שהלמדו מן המדות האלה דברים שאינם כתובי׳ בגלוי בתורתך : ״כה יאמר לו משני פני׳ הא׳ מן הדעת והב׳ מן המשמע : מן המשמע כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע וגו׳ ואומר ע״פ התורה אשר יורוך ישמיענו באמור כי יפלא הפלואי לא יפול בכתובי׳ כ״א במכוסי׳ ובנבוכי׳ והנכוני׳ והחכמי׳ יגלום שנ׳ על פי התורה אשר יורוך כפי המשמע ועל אלה המדות יתפללו המשכילי׳ ויאמרו גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך גר אנכי בארין אל ת״מ מצותיך : ״יען כי הסתרת המצו׳ אין בכתובי׳ כ״א בילדים ושלמה ע״ה הנחכם מכל הארם אמר בעבור המדות האלה בספר משליו חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה : וכן מדות התורה שמהן הצא התורה לאורה והן זוגין שבעה : שהן י״ד מדות שבהן התורה נדרשת וקרא לכל מדה שם בפני עצמו בתחלת ספרו לפני חכמת לבבך : ״טעמם הם חכמה ומוסר : בינה , חידה , השכל , צדק , משפט , ומישרים : ערמה : דעת , ומזמה : לקח , משל , ומליצה : והם י״ד שהם דברי חכמים והידותם , ואם יושבי הארץ היו בעיניהם נפלאות מן המצות כ״ש אנחנו כי כך ציה אלהינו ואמר כי יפלא ממך ד״ל בר״ל וגו׳ והפלואי לא יפול אלא בהקשות ולא בנכתבי׳ בתורה במליצהם : כי כל דבר שאינו נודע לא מדעת ולא ממשמע ולא מסבל היורשים ירושתך : ״חפצם יודע מי״ד מדות האלה אשר הזכרנו וביארנו הנה נגד מול עיניך : ועוד אמר להקשיב לחכמה אזניך תטה לבך לתבונה לחכמה אלו המצוה כמבוארות בתורתך : להבונה הם הדקדוקים הנלמדי׳ מהמדות האלה ומפני שצריכות אלה המדות דוק דעת ונעם טוב טעם על כן אמר כי אם לבינה הקרא לתבונה התן קולך : וגם המשיל דקדוקיה והקשותיה כאיש המחפש כסף ומבקש מטמונים בארצך : ״זה הוא שאמר אם תבקשנ׳ ככסף וכ״ה אז תבין יראת ה׳ : ויש יגיד כי יש מטמונים בתורה ה׳ וצריכי׳ בקוש וחפוש לדעת דרכי ה׳ : ועל זה שאל המשכיל ואמר גר אנכי בארין א״ת מ״מ כי אינני אזרח בארין תמיד כלומ׳ איני חי תמיד כי יש קין בימי ושני : שברוב ימי אדרוש ואמצא ואשיג מצות אלהי ולכן בקשתי מאתך לתת לי דעת ולהבין כם לשמרם בטרם אלך ואינני שלא אלך ואסתלק מהם ואני שוגה במצותיך : ״וכן אמר ה׳ בחכמה יס״א היא התורה הכתובה : כונן שמי׳ בתבונה הם ההקשות כדמות שזכרנו ודומיהן שאינן בכתיבה : בדעתו התומית נבקעו הם מצות הדעת וסבל היורשים ויגיד כי בעבורם בנה וברא את העולם ואותם לשמרם חייב בתובה : וע״כ אמר בני אל יליזו מעיניך וגו׳ וכן אמר הלא חכמה הקרא ותבונה תתן קולה ובאלה רבים בתורה נביאיך : ״השני כי אלו ההקשות כלם קרובות בדעת וישיו בכתובי׳ , וע״כ אמרנו כי הם כא׳ לפי שהוכן א׳ להם והדעה מכרעת בהם להיות בנכתבי׳ י כי הוכן א׳ לכתוב וליוצא מהקש מן הכתובי׳ הלא הראה אמרו ערוה בת בנך או בת בתך : ״דינו עתה באסור מצוה הכתובה לאב על בתהבת אין הדעת מחייבת כי גם האם אסורה על בנה הלא היא אסורה , כי קו המשקולה אחד להם בדעת כשרה ומהורה ; וכן באסור הכתוב לאב על בת בנו אין הדעה מכרעת לומר כי בת בתו אסורה עליו וחמורה : ולא נאסרה עליו אלא מפני כי היא פרח בתו בהכמהך : ״גם אם פרח בתו נאסר עליו ק״ו בתו שהיא עקר בבתה : וכן באסור ערות אשה ובתה ל״ה אין הדעת מכרעת לומר ק״ו בתו שהיא עקר בבתה : וכן שאמר ערות אשת אביך אין הדעת מכרעת כי גם אחיהך אסורה על בעל אמך כי היא כמיהה, וכמו שאמר ערות אחי אביך ל״ה א״א ל״ת אין הדעה מכרעת לומר ק״ו על אשת אחיך כי אחיך קרוב יותר מאחי אביך וכמו שאני המור על אשת אחי אין הדעת מכרעת לומר כי ג״כ אחיתי על בעל אחותה בדעת בינתך לדמותה : ורבים כאלה בבינת שכלך : ״בכמו אלה מבוכים במקצת אנשי׳ הביערים ולא יודעו אלא לנבוני׳ כי לחכמי׳ ולנבוני׳ נהגה התורה כי הם ידעו לדמות זה בזה

ולומר זה רחוק מזה וזה ידמה לזה באופן אחר וזה ידמה לזה בשני אופנים : וזה לזה בג׳ אופנים וזה בד׳ פיאותיה והדומה זה לזה בד׳ אופנים הוא חזק מן הדומה בג׳ אופני׳ : והדומה מג׳ חזק מהדומה בשני והדומה בב׳ חזק מהדומה בא׳ והדומה בא׳ הוא חלש מהכל ואשר לא ידמה מכל פיאה הוא התפל בשכל מזמתך : אף כן הדין בפתרון חכמי׳ : כל פתרון שיש לו ראיות יותר משל אחר הוא החזק ואליו נסמך ונקיים בקיומים : ע״כ אמר כי יפלא מר״ל וגו׳ כי הם יודעים לדמות הצד השוה שבהן בתורתך :

(קעו) **אבן** מן המדות שאמרתם ואמרנו ההבערה בכלל היתה ולמה יצאה מן הכלל : הלא

כדבריכם ומאמרנו כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל : לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא בעיניך : ״בזאת בשראינו למשה אדוננו ע״ה שהקהיל את ישראל : ואמר להם אלה הדברים אשר צוה ה׳ לעשות במצות אל : ועוד אמר ששת ימים תעשה מלאכה וגו׳ אמר העשה לברר ולהודיע על המלאכות שיש להן תולדות שנהחלות ביד ונגמרות מאליהן שהן אסורות להשאר ולהעשות בימי קרש אל : והוא הדין במלת יעשה לכל שואל : כי מלת העשה ישוב על עצם הולדת המלאכה ומלת יעשה ישוב על צווי המצוה שאסור על המצוה לצוות מבעור יום ויעשה צוויו ושאמר לא העשה כל מלאכה לאסור כל המלאכות שאין להן כ״א נהחלות ביד ונגמרות ביד בימי קרש אסורות עליך : ״גם אמר כל העושה בו מי״ו : והכליל כל מלאכה אף אפי׳ על מלאכה א׳ יומת , ומלת לא תבערו מפני מה יצאה מצוה זו מן הכלל ופירושה לבדה אם אמרנו יצאה לחייב מיתה כדבריכ׳ שאמרתם יומה , הלא אינו כתו׳ בפ׳ לא הבערו יומת : בספר הורת משה ע״ה נביאך : ״דנהם כך יחד פלוני אמר ללאו יצא, כלומ׳ לחייב על המבעיר בו ביום מלקות : וחד פלוני אמר להלק יצא , כלומ׳ לחלק ולפלג על כל אחת ואחת מלאכה שעושה חייב מיתה בדינך : כ״א לא אמר כזו הייתי אומר בעשותו כל מלאכה אז הוא חייב מיתה שיטות בדעת לבבך : ״הלא אם נאמר כזה נעשינו כפתאים ובלא מכירי׳ דרכי התורה : ותקון החבור והלשון לפי שאלו אמר כי כל העושה בו מלאכה יומת הרי זה באזהרה : כתוב כל מלאכותיך : ״וחזר ואמר כל המבעיר אש ביום השבת מות יומת להזהירך : היה לנו לומר שמצוה זו היתה בכלל אזהרה : וכיון שיצאה בפירוש ענשה לא ללמד על עצמה יצאה ולא ללמד על אחת אלא ללמד על כל מלאכותיך : ״זכרונו וכיון שיצאה בפירוש ענשה : לא ללמד על עצמה יצאה אלא ללמד על כל מלאכה ומלאכה להענישה : ועכשיו כשמצאנו הענש בכל מצותיך : ״חפשנו וחקרנו וידענו שכתוב כל העושה בו מלאכה יומת : ויצאה מצות לא תבערו אש להזהיר וללמד על שבמיתה ולא לענוש יומת : כי די לו באמרו מלאכה על מלאכה אחת יומת בדיני מיתותיך ולמדנו מזה כי לא יצא לחלק על כל מלאכות כי אם ללמד על עצמו ועל אחרים כמותו בבאוריך : ״טעמו עוד מי שאמר ללאו יצא : הלא בענש מצות ה׳ אין התורה מחייבת מלקות כי אם בריבות אנשים המרפה לחברו לשמצה : יוכה במשפטיך : ״יותר לכם הלא המבעיר עושה מלאכה בינינו וביניכם : ולמה הוא חייב מלקות : ולא עוד המבעיר מה היא בעיניכם : מחלל או עשה מלאכה בדעתך : ״כזאת אם תאמרו שהוא מחלל הלא כתוב מחלליה מות יומת : ואם תאמרו עושה מלאכה הוא הלא כתוב כל העושה בו מלאכה יומת : עתה מה נשאר בידך : ״לכן מכל אלה הדרכים הכרנו וידענו : כי לא יצאה מצוה ההבערה לפירושי׳ ועלות שאמרתם לנו כי אם לענין אחר יצא ללמד על מצות שבמיתה מלאכה הנגמרת מאליה בתולדות מלאכותיך ״מענה אחר עוד מה פאת החכמה לחמי׳ דעים להוציא מכלל ארבעים : מלאכות חסר אחת מלאכת ההבערה ללאו ולא ביאר לנו חפצו להנעים : הלא אינו נכון זה לפני האלהים ובדעת היודעים : נבין מכל אלה כי לכך יצאה זו מצוה ההבערה לכל שואלים ותובעים : אף עוד הוא לנו והצרכנו והזקקנו להפש אחר ענין זה מתחלת הפרשיות ללמוד ענין מענין ורמז מרמז להיות כלם מבוארי׳ ומבריעים :

ונתבאר

ונהבאר לנו זה שבמצות עשיית המשכן הוכלל כל מלאכת
עבודתך : "נועם מדרש שדרשו לחלק משני פנים לא יתכן
בהם : הא' מפני שאמר בו כל העושה בו מלאכה יומת :
ידענו זה בעקריהם ואע"פ שמלת מלאכה נחלקת על אחת
ועל המין כמו בהמה וחיה ודומיהם : והשני עוד כי ככר
הלא המקושש מלאכה אחת עשה ונגזרה עליו מיתה
ברגימותיהם : ולכן אין כדבריהם : ועוד הלא נאמרו הרבה
שמות של כלי המשכן וכלל המלאכות ההם : ככתוב ועשו
לי מקדש ועשו ארון וכפרת וכרובים ופרכת ומנורה ושלחן
ומזבחות ויריעות וקרסיהם : ועורות אילים מאדמי'
באדימותך : "סדור עורות תחשי' וקרשים ובריחי' ויתדות
ומהריהם : וקלעים ומסכות ווים ואדני' ועמודיהם : ושמן
המשחה ומיר וקטרת הסמי' ובגדי קדש לכהניך : "ענין
חשן המשפט וציץ הנזר : ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ
מצנפת ואבנט ומזבח העולה ומזבח הקטרת והקטרת ממנו
להנזר : וכלל הכלים האלה צריכי' כלל המלאכות של
עולמך : "פירוש ניצוחו שצוה לנצח על כל עבודה ועבודה
המיד : לפיכך הזהיר על השבת שלא לעשות אחת מן
המלאכות הנעשות תמיד במשכנך : "צוה אך את שבתותי
השמרו כענין האמור כל מלאכה לא יעשה בהם זה כלל
חזר ופירש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם
ביום חגיך : "קרא כתיב כיוצא בו כירק עשב נתתי לכם
את כל : זה כלל : חזר ופירש אך בשר בנפשו דמו לא
תאכלו לאסור הכל : והזהיר ואמר אך את שבתותי תשמרו
זו אזהרה על שמירת יום קדשך : "רבה ענש הוא ושמרתם
את השבת כי קדש היא לכם מחלליה מות יומת ומפני מה
שב ופרט ענש אחד פעם שנית ואמר ששת ימים יעשה
מלאכה : ומה הפרש בין יעשה ובין תעשה מלאכה : תעשה
ישוב על המלאכה : ויעשה ישוב על צווי המצוה להעשות
המלאכה : המצוה צווי בטרם יום קדש ויעשה ביד אחר
הוא כעושה ויומת לכן יומת וכתו' כי כל העושה בה מלאכה
ונכרתה הנפש ההיא בתורתך : "ששת ימים תעש' מלאכה וגו'
ואמר עוד : מפני כי כל המלאכו' הנמצאו' בעולם לשני
מינים ואופנים ופרקים נפרקו' לסעור : י"ז מלאכות שנתחלות
בידי האדם ונגמרות ביד בעולמך : "תמורם יש מלאכות
שנתחלות ביד שבהן תולדות ומאליהן נגמרות : על הראשונות
חרישה זריעה קצירה ודומיהן בהן הזהיר ואמר ששת ימים
תעשה מעשיך וגו' כל העושה מלאכה יומת בגמרות : ועל
השניות הזהיר ואמר ששת ימים תעשה מלאכה וגו' תעשה
מלאכה מאליה בלי גמירת ידך :

(קעז) **תמת** והשלמת המלאכות הנגמרות ביד שהן
אבות כגון חרש עצים חרש ברזל
חרש אבן בנין והריסה וחפירה וקריעה ותפירה ורציעה
צריפה וכתיבה ודומיהן ביד : והנגמרות מאליהן כן אברר
לפניך : "שמן הערוך עם הפתיל של נעורת : ודונג עם
הנעורת וחלב עם הפתיל ואבוקה באש : ועצים בתוך האש
והבשר בתוך הסיר והצלי בתוך התנור של אש והלחם וכל
טמונים בתנוריך : "רחיים המוכן בחטים ובכל
הזרעונים : אמר רב אבא מפני שמשמיע קול אסור : אמר
ליה רב יוסף ולימא מור משום שביתת כלים וכל כלי עץ
המעציר וכותש הירוש ושמן וחלב הנקפא לעשות גבינה וכל
דבר : ושליחות המים בשדות ובכרמי' ובגנים ובמקומות
פרדסיך : "קמח ובשמי' ותירוש שמהן הויה המוריים
והדומי' לו מדגי הים הממולחי' סוחטים מימיה' הוא המוריים
וכל דבר מלוח בקרב המלח וכל טבול בתוך החומץ ודבשך :
"צבוע בתוך חבית הצבע של צובע כיריעות ובגדי צמר
ופשתי' ועורות בתוך הסיר והסמי' בקרב מרקחים ודומיה'
הנהחלות ביד ונגמרות מאליהן הן תולדות בדעתך :
"פירש והזהיר והעניש הכתוב על שתי מיני המלאכות הללו
הנמצאות בעולם : על שני דרכי' כגמירת יד ובסלוק יד
בעולם : ואמר ששת ימים תעשה מעשיך וגו' ואמר ששת
ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך : "עוד אמר ששת ימים
תעשה מלאכה וגו' ששת ימים יעשה מלאכה : והעניש
עליהן שלא יעשו בימות המקודשי' מכל זו המלאכה :
כאשר פירש וביום הז' תשבות בחריש ובקציר תשבות
ממעשיך : "סמיכתו וכי לא יש מלאכה : שישבות ממנה כי
אם חריש וקציר אלא ללמד על כל מלאכה שהיא כמוה :
מלאכת חריש וקציר נגמרות ביד אף כל מלאכה כמוה :
אסורה לפניך : "נגמרת מאליה פירש ואמר ששת ימים יעשה
מלאכה וגו' ששת ימים תעשה וגו' : אף פירש כל העושה
בו מלאכה יומת : משמיע על שני הפנים האלה שתעשה :
ושניה' תולדות בשם עושה כתורתך : מתחיל וגומר ומתחיל
ולא גומר ונגמרת המלאכה מאליה והעשה : על כללו
חייב מיתה ככתוב כל העושה מלאכה ביום השבת מות
יומת עליה העושה : לפיכך הזהיר שלא לעשות מלאכות
כמשכנך : "מדרש שדרשת' ופירשתם ואמרתם : כי האש
כחצים דמי ואמרת' משום חציו של אש האיש העושה
נתחייב כלומר כי מה החץ שיצא מתחת היורה על שיכה
היא החייב : כן חציו של אש מעת שיבעירו האיש הוא
החייב בענש מיתה כדין התורה נתחייב : ועוד אמרתם
מענה ופירוש אחר אמרתם משום ממונא כלומר האש כממון
חשוב שהוא שור נגח ממון בעליו והוא חייב : ומה שור
נגח של איש שהוא לו ממונא שיצא מרשותו ונגח בעליו
לשלם חייב כך המבעיר אש חייב : הלא דבריכם יורו
ויורו כי חיבו למבעיר אפילו מיום ראשון ירה החץ ושלח
האש ושרף ליום אחרונך : "לפיכך על כל אלה שאמרנו
ואמרתם חזר ופרט ואמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם
ביום השבת ללמד על כל מלאכה הדומה לה להקדים
מעשיה' מטרם ימי קדשכם : ולהעשות בימי קדש אסור
עליכם : כמוכן אסיר לכם הנסתר כנראה שלא הבערות
במסתרי' והנו ממנו כהנאה כלום ולא יראה בעינים
על זה אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם : ולא אמר ולא
יראה לך אש אף לא אמר לא ימצא לך אש כדרך שאמר
בשאור ובחמצת ביום חגיך : יען שהאש נמצאת באבניך
ובעציך וג"כ היא נראית כלב בתוך כלי ביתך הנמצאי'
בכל רשיתך בכלי ברזל ונחשת כלי מתבותיך : "כלל הדבר
זו היא כדעתך המלאכה שיכשר לבטלה בלי השחתה
תבטלה ותפריד דבקותה : אבל שתבוא בה השחתה לא
תופל לבטלה ולהפרידה מדבקותה : אין לך להשחיתה
בעולמך : "טמונה ביצה בחול למען התבשל בשמש או
במקום חום : ותטים המצויות ברחיים של מים או של
בהמה יכלל כל הטמונים באש או בימי טבריא הום : או
לדברים מוקצים שיש להם הום : בכל ימי שבתותיך ומקצת
מהם אסורי' אף בימות קדשך : "חלב ושמן והירוש השחוט
ועצור וכל דומיהן כלם אסורים · שיכול האדם להפרידם
בלי שחות מעקריהם אסורים : ושאינו יכול להפריד' ותבוא
בם שחות מותרות לעיניך : "זכרונם כגון זרעים וזרעונים
למיני צמחים בארץ : מכח הבורא הנותן כח בארץ
ואויר העולם המחוקת מכח אלהים בארץ : ועורות בתוך
הסיד למיני עבודן וצביעות צבעים בתוך הכלי ובגדים
בתוכו טרם ימי קדשך : "והעורות והבגדים שיושמו
בכליהם קרוב לשעה אסורים : למען יושלמו ביום
ראשון במלאכתם לגמרים : ורקח בשמים למיני
סמניך מוהרים : ושאור הנחמץ מאויר עולמך :
"המאכלות המוכבשות בחומץ להתבשל : והמבושלות
בדבש מכל מיני מגדים ופירות להתבשל : כגון
תפוחים ואגסים וספרגלים וכנזלים ותמרים וכלל פירותיך :
"דומיהם ג"כ מיני ירקות כגון קיקיו"ן ואיצטפלחות וקשואים
ודומיהם : ופלפלין וזנג'ביל בדבש וכל דומיהם : ולפת
בחימץ ומוריים וציר של דגים במולחך : "גם מיני הרופות
הנלישות כדבש וכל מלאכת הבניין : ומשוחת הטיט
הנעבדות כשהן רטובות בבנין : ומצטמקות ומתיבשות
מרוח אויר אלהיך בימי קדשך : "בכמו אלה מיהרים
להקדים עבודתם קודם ימי קדש בחבוריהם : לפי שאין
האדם יכול להפריד עירוביה' : ולא להרחיק דבוקיהם ולא
להבדילם ממזיגותיהם : אחרי זאת בדעת לבבך : "אם
יבוא לעשות כן ישחית הכל : ולא יקרא מבטל ומשביה כי
אם משחית הכל : ואיך יבנה העולם בבניינו בכל : ולא
תהו בראה לשבת יצרה מענדו כי אם לשבת יצרה בבניינים
על פני ארצך :

(קעח) אַ צוה פרו ורבו ומלאו את הארץ וגו׳ : ואמר בנו בתים ושבו ונטעו כרמים וגו׳ לפיכך לא נתנה תורה כי אם ליודעיה ומכלכליה בארץ : ונגידים מדברת תורת אלהיך : כשאפשר לעשות נעשה : כשלא אפשר לעשות שיעשה ויהיה והויה לא נעשה : אך כל אלה לא נעשה אותם קרוב לשעה לפיכך יכשר לנו להפריד בין העצים ולא תבוא בו שחות בעולמך : ״גם בין הנעורת פתיל השמן ובין האש : ובין כל חמום ושרוף באש : ובין המים ובין ערוגת שדות וכרמים ובין כל צלוי באש : ובין קרוי במים קרים ובין הרחים וזרעיך וזרעוניך: ״דברים טמונים מתוך האש : ובשר מתוך הסיר של אש : וביצה הטמונה בחול למען התבשל בשמש או באש : ודומיהן מחייבין אנחנו להפרידן כי אין בהם שחות בעולמך : ״הלא לפי שמצות לא תבערו לא באה כ״א על שני פנים : ללמד אסור על עצמה ועל שכמותה ולהקל על שאר המלאכות העשויות מאליהן שלא נוכל להפרידן בכל פנים בחכמתך : ״ולא עוד כבר כי התורה חייבה להתקין ולהכין כל מאכל קודם השבת : שנ׳ שבתון שבת קדש לה׳ מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וגו׳ לפני השבת : ויאכל ביום קדשך : ״וממו על זה והכמו בני מקרא ומאסו והשביתו בהדלקת כל מרורה ופתיל נר המאירה יען כי המעריך מערב הוא הנקרא מעריך עד הבקר שנא׳ יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה׳ כזו התורה מבררה : ובשול המבושל בתנור וכירה : בין שהיא גרופה ובין שהיא בוערה לפניך: ״חומה מיעלת בעקרה כחומת השמש בביצה מבשלה : והבצים יתבשלו בה והחטים וכל דבר בחום בשולה : בין היות גחליה בה ובין שהיא גרופה מטיאטאת קטמה מגחליה שוה היא בחכמתך : ״טהורה היא יראת ה׳ היא הורת ה׳ ליודעיה ומדקדקיה ומסלסליה ושומריה לאור באור החיים : וכן עוד אסרהם אסור לאדם למלא כלי מים להשים תחת הנר לנפול בתוכו ניצוצות האש למען יכבו במים : ואסור לו בימי קדשך : ״יען כי הוא המגרים בבויין והוא עושה מלאכה : כי המבעיר והמכבה כא׳ ואם בזה הוא המגרים ועושה מלאכה : הלא גם זה כמוהו וכן השיכח אש בשבת יחשב כמדליק אש :ובעוד יום והוא עושה מלאכה : ואסור לדור ולשכון בו : אותו הבית כל הרד ה׳ ובכל בית שנעשתה בו כל מלאכה : והממיר והמחליף בזה ומתיר ואומר כי בני בירב שוגים ולא מזידין ודומים כנער קטן בשגגתו עושה מלאכה : ובעבדי׳ השובתים עמנו ואין בקשר לבם כלבנו בשביתת השבת להוליכה : או כגדולים ששגו וסללו מקומם וק׳ והמר שהם מודים בארבעה העקרי׳ בשולת ובשליח ובשליחות ובבית התפלה הפלה לערכה : ואחד השוגה במצוה אחת והשוגה בכל עקר ואחד השוכח ועושה מלאכה : ונשכון ״הם בשבת רמז לדבר אני ה׳ השוכן אתם בתוך טמאותם ממאת שגגתם לפניך : ״כן מדסה עוד זה מביה יפת הלוי נ״ע אשר הקל בענין שבת: מסהל הכהן אבואלכרי נ״ע עד י״ג דברים וכן השוכח אש בשבת יחשב במדליק אש מבעוד יום כשוגה כי היא מותר ומצא בשבת : אבל המזיד הוא הבוזה דבר ה׳ ואינו מקבל מצותו ודם כשוגים במצות ה׳ ובעניז שבת : ולכן הוא מותר לשבת בבתיהם בימי קדש ושבת : ואין כדברי המתיר זה כאשר הזכרנו למעלה כי אסור לאדם לשבת בבית שנעשית בו מלאכה בשבת : ורואה ושותק ושומע דברי עלמא ואסור נדרים והרמות הוא נחשב כמיתם בשבת . כבתוב הרצחת וגם ירשת וכתוב יען התהברך וגו׳ וכתיב הלרשע לעזור ושונאי ה׳ האהבתו וגו׳ והממירים ומהללים אינם כשוגים בשבת: יען כי שמעו ראיות התורה ממשכילי בני מקרא נ״ע ואחר שנודעו להם ולא שבו הם כמזידים ועליהם כתוב גערת זדים ארורים השוגים ממצותיך: ״לכן אשר דמה אותם כנער הנער לגמרי איננו יודע פאת דהכמה כלל והם יודעים אף שאמר אף כעבדים השובתים עמנו וקשור לבם אין כלבנו אין דמיונו דמיון לכל יודעי דת ודינים: כי לא השוה האלהים המעשה בקשור הלב כאחד בכל פנים : כי המצוה הכם ויודע הלבבות שאינן שוות בהכמה ובקשור לבבות ונפשים אפילו כימי

המלבות וחררים : אף שאמר בגדולים ששגו אם שגו זה דבר אחר ואחר שנודעה להם שגגתם הם כמזידים אם לא שבו עם המחמירים : ושאמר כי הם מודים בארבעה העקרים עלה שוא היא כי טתפים דבריםלא כן על ה׳ ונביאיו ונבואתם ומקדשו לדברים: ואינם דומים כמונו כאשר ביארנו למעלה בביאורים :והשוגה כפהרון והשוכח ועושה מלאכות בשבת אינם דומים כמותם : כי הם בלי רצונם עושים כי אין בם ידיעת הדבר והם יודעים: ושאמר רמז לדבר אני ה׳ השוכן אתם בתוך טמאותם אין כזו מחשבת ומליצת הפסוק כי אם שוכן האלהים יען לטהר טמאת מרדותם ולא להודות ולעשות כמעשיהם ולהטמאת ולהתחבר במרד טמאתם :כאשר דמה ופירש והחיר לעצמו ולמחליפים שלא כתורת אדיר האדירים :או נאמר אני ה׳ השוכן אתם כגבור מנצח מיישר דרכיהם ומרד טמאותם בכל עת כשהם סוררים : ואולי מי הוא המתיר ורוצה לשכון עמהם יחד לעשות כמעשיהם הככור ליישר ולייסב המורים: בקבלם ממנו יעשה וזה לא יעשה ויהיה לכן אסור וחמור זה לפני כל יודעי שכל ורוצה האמת כי הוא ישכח דרך הורת אלהיך : ״מעין דמיון שדמה בית יפת הלוי אבועלי נ״ע לפני אבולסרי נ״ע בבית הממירים אינו נכון ، יען כי ביתו מקושר ומקודש בכל המצות כבית אבולסרי נ״ע וביחוד האלהים ובקשור דת אחת הוא נכון ואם מחמיר זה וזה פוטר לדבריםאינו כחוש דת זו להכון ، כי הממירים מכחישי׳ הדת וראיות התורה בזדות ואינם שבים כשיודע להם דין הנכון : ואם נהיר לבוא בכנפותיהם כי הם כשוגי׳ גם השומרוני׳ כשוגי׳ ונדור עמהם ואינו נכון אף נהחתן עמהם ונתחכר עמם ידר בבתיה׳ לשכון ، ואין ראוי כן :כי יסיר אה בנך מאחרי ה׳ אלהיך והם כמוה׳ לפתות לבוה ישרים המישרי׳ אורחות׳ בלי הכון : ועליה׳ וכדומיהם כתוב הנה עפלה לא ישרה נפשו בו וצדיק באמונהו יחיה חיי עולמך: ״נהעשרנו מאשר הזכרנו למעלה כי אסור לאדם ברצונו לשבה עם המחללי׳ ובמקומות מחוללות הנעשה בהן מלאכה מן ממירים : היודעי׳ ובזדות עושים שהזהירנו האלהים : ואמר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכ׳ : כי אם אין שבת במושבותינו אסור לנו לשבת בהם אף בכל מושבות ממירים :כי הסכורי׳ בין שנעשתה בהם מלאכה ובין שהמלאכה והחלול עומד בהן באת זרי׳: העומד ויושב עמהם בביתם למען הנאתו הוא נחשב כהם בדיני׳ : וכן המסלף את האנשים מדרך הישרה נקמתו גדולה כירבעם אשר חטא והחטיא לישרים : כן המפריד עצמו מלהחזיק לאנשים בתורת ה׳ וחפצו ומלהורותם עליו נאמר מונע בר יקבוהו לאום וגו׳ אורו מרוז אמר מלאך ה׳ אורו ארור יושביה כל״ב לעזרת ה׳ לי״ב : כי אחד המשגה עור בדרך ואחד הרואה עור תועה ואינו מדריכו על זה אמר ארור משגה ע״ב וכן השומע ומחריש כבתו׳ אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך: ״סוף הכל כן המתחבר עם השוגים וממירים-בהם ידיננו האלהים כבתו׳ ועם שונים אל תתערב : וכתוב פן תאלף ארחותיו ולקחת מוקש לנפשך : וכתוב בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם : וכתו׳ כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח בנקמת חמים דעים : וכתוב בארח רשעים אל תבוא ואל תאשר בדרך רעים : והנפרד מכל אלה ומוכיח על כל אלה ולבות ינעים : עליו כתו׳ ולמוכיחי׳ ינעם ולמהוכחי׳ תבוא עליהם ברכת טוב כזה וכבא מאל עושך: ״עוד אמרתם במשנה שלכ׳ ר׳ יהודה הנשיא וחבריו התנאים אמרו על ביצה : אין נותנין ביצה ביום השבת בשביל שתצלה ולא יפקיענה בסודרין בשביל שתתגלגל הביצה ، ולא יטמננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה הביצה : והפצם שכל אלה מותר לעשותם קודם השבת בביצה ، ולענין המדורה אמרו ממלא אדם בערב שבת חבית מים ומכינה ונותנה כנגד המדורה לא שיחמו אלא כדי שתפוג צנתן ככה ההלכה בחריצה : וכן שמעון בן גמליאל אמר האשה סריחה ידיה בשמן ומחממתן כנגד הנר והמדורה : ״פצו כן נותנה ידיה על בנה הקטן וסכה אותו : וכן סך אדם עצמו שמן ומתחמם כנגד המדורה ואינו חושש מום קדושתו : כן נותן אדם כלי תחת הדלק

של

של מים הדולף ביום שבת וימות מיעריו במציתו : ואם נתמלא הכלי שותך ושונה ואינו חושש מאזהרתו : ועל אזור החגורה אמרו מהמם אדם אלונסית אחת ומעבה על גבי מעיו בשבתו ואינו הושש מיום קדושתו : ועל נפילה דליקה בשבת אמרו מצילין שלש סעודות בשבת הראוי לאדם והראוי לבהמה באכילהו : באי זה צד נפלה דליקה בערב שבת מצילין שלש סעידותיך : "צרתו עוד לאמר בשחרית מצילין מזון שתי סעודות , במנחה מצילין מזון סעודה אחת ר' יוסי אומר לעולם מצילין שלש סעודות אמר ר' יהודה דר' שמואל בר שילה משמיה דרב אין הדלקה מצויה אלא במקו' שמחללין בו את השבת כך הורו בפירושיה' רועיך : "קרא כתיב ואם לא השמעו לי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא וב"א בשערי ירושלם : והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם : ולא הכבה לעולמך : "רחשו מאי לא הכבה : אמר ר' נחמן בר יצחק בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה לכן אמר לא הכבה : ובני מקרא משכילי נ"ע אמרו אין אש האמירה בכאן אש ממש אלא נקמה וקצף של אלהיך : "שמואל אמר עושין מדורה לחיה בשבת כבור מניה להיה אין , לחולה לא בימות הגשמי' אין : בימות דהמה לא, אמר ר' שמואל הקיז דם ונצמנן בשבת עושין לו מדורה בשבתך : "תקופת תמוז אפילו אם הוא עושין לו מדורה ודוקא אותיבי ציבי מלמעלה למטה שלא כדרך בנין אבל מלמטה למעלה דרך בנין אסירה בעיניך :

(קיט) תמכו אשירם בני מקרא מצדיקי נ"ע ואמרו , אמרתם לעשות מדורה בשבת לחיה היולדת ורנהם פקוח נפש פוטר את המציה כשסברו , והתירו מפרשיך : "שפטו כן לפי שבכל צרכיה של אשה שמילדין אותה כחול מילדין אותה בשבת : אימר לא כרת שרך מכאן שבורתין את הטבור בשבת , וכל ענייני ילדיך : "רגשו עוד ובמים לא רחצה למשעי מכאן שמרחיצין את הילד : ואמרו בוהמלח לא המלחת מכאן שמולחין את הילד : ליום קדשך : "קרא עוד אומר והתחל לא חתלת מכאן שמלפפין את הילד : מאלה מותר לנו לעשיה כל יעשה בילד : אמרו משכילי נ"ע ואיך נדין מדברים אלה דברים אחרי' מדורות איש ונרית ואבוקות ליולדת ולילד : שלא אפשר לעשיתן בימי שבתותיך : "צוו עוד ביולדה בילידתה בשלשה ימים הראשוני' אם אמרה איני צריכה כדורת אש ונר מחללין עליה השבת ועושין לה : מג' ועד ז' אם אמרה איני צריכה מחללין עליה : כהאיתה יום קדשך : "פתחו פה שפטו צדק גם בזה משכילי נ"ע ואמרו אהה ה' אלהים : פיה אמר איני צריכה ולמה נחלל עליה השבת בזדוני' , ורבות יולדות ראינו אותן בלא נר ומדורה בשבת , וצירים רבים יאחזון והן נמלטות בחסד אלהים קדושים : ולמה נחלל ימי קדש עושך : "עוד יותר אם נחלל עליה השבת והיא מתה מה הועלנו לה : ואנו פשענו לאלהינו וחללנו יום קדשיו ונשארנו באשמת האלהי' בערה: ושמא לא נחלל עליה והיא מתרפאת ונצלת ונמלטה מעצבונה, ואיך נקשה ערפנו ונעיז פנינו בזדון לפני בוראנו אלהיך : "כדרו עוד בחולה ואמרו אם הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה בשבת : ואפילו בתקופת תמוז מחללין עליו השבת : ורופאי' בקיאי' רבים לא גזרו עליו מיתה אשר חכמי ברפיאותיך : "נחלל עליו השבת על הספק למה: וכחולה עוד אמרו מחמין לו חמין בשבת בין להשקותו בין להברותו למה : מפני קיום נפשו שלא ימית לפניך : "מיד מחמין לו ולקטון וליולדת בשבת : ובני מקרא מלמדי נ"ע אמרו ראינו בולע עלוקת מים ממימיך : "לימים רבים האהר בגרונו ולא יכתבן כי הצא במיני סמים: ומעולם לא ראינו שימות אדם מזה ובדברי' מכופקים לא נחלל את יום שבתך : "ככה אמרו עוד על בעילה בשבת: שמע מניה שמותר לבעול נערה ולהוציא בתוליה בשבת : ומשכילי נ"ע אמרו כל בעילה אסורה בכל ימי קדשך : "יען מדבריה' שאמרתם : אין מספיקין ואין מטפחין ואין מרקדין מק"ו מאלה אסורה הבעילה בשהורתם : אם ספיקת כפים ורקוד רגלך : "מפיחת ידינו בשדים וברכים אסורים : ק"ו העושה פצע וחבורה במקור דמים ואם המכה לחברו בנהיריו'

או בכל אברים : ומוציא דם הוא מחלל יום קדשך : "חבורה בעילה בכלי הראוי לרחם האשה : העושה זאת אינו מחלל על אחת כמה וכמה וכמה שהיא אסירה בשמושה: אף יותר כי הטרח בטורח גדול ובזיעה גוף ביגיעת מלאכת תאוהך : "זורע זרעים וזרעונים בזריקה בלי יגיעה כדי שיצמחו אסור ביום קדשך : על אחת כמה וכמה המזריע מכח גופו ותאוהו ממיח בשרו ברחם בכלי הראוי למלאכתו כמלאכתך : אף מטמא ימי קדשך : "ומקרא כתיב אם השיב משבת רגלך וגו' רגלך זהו מהלכיך : ההולך בדרכים בימי חול להשיב רגלו בימי קדשך : והוא כתוב מעשות דרכיך : "הם מהלכיך : לפיכך אמר ממשכילי נ"ע רגלך משמיע על הערוה כעין שאמר ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו וכתוב ויבוא שאול להסך את רגליו : אך מכך הוא את רגליו והיא הערוה בהכמה לכבך : "דבר הכתוב עוד את הראש ושער הרגלים : ואם משמע וכבדתו מ"ד לדרכי העולם יצא פירוש רגלך לענין בעילת ערוה שהן הרגלים : בענייניך : "גם אם תאמר על רגלך לענין הליכת דרכים הוא : יצא פירוש דרכיך לענין בעילה הוא : כעין האמיר כי דרך נשים לי כי שיח לו וכי שיג לו וכי דרך לו ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ בעולמך : "ב ירורו שכל הדברים המפוהרי' מלהגלות עד מה : נקראי' כלשון דרך כמו דרך נחש עלי צור ודרך גבר בעלמא : ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ בארצך : "אף עוד אבררו ממלת לשון חפציך : שאמר עשית חב"ק שנאסרה הבעילה שאם האמר שעל הפצים אחרים ברעתך : כבר אמר ממצוא חפצך ודבר דבר בפיך :

(קפ) אכן הפציך הוא על בעילת אשה : כי אין הפיץ ודרך הגבר יותר חוץ מזו אף ממדרש ריבונין רועיך שאמר חפציך אבירים חפצי שמים מוהרים אין הפציך יותר מחפיז אשה : כהאיחך והפצך זו מכל חפצי גופך : "בעילת אשה הלא היא מחפצי ומאויי הגוף : וככר מדברי חכמיך : נאסרה הבעילה לך כי היא תאות וחפין הגוף : ועוד מדבר אחר נראתה לנו הבעילה אסירה לעיניך : "גמתה ועקרה שהיא כאחה כן המלאכות הנעשות לכתחלה בשבת : שבמלאכות בני אדם מתיגעין ומתעייפין ומזיעין זעה בימי חול משבה בידיעתך : "דרכה של בעילה כזו מתיגעין ומתעייפין ומזיעין זעה : ויותר מזה מיין גופם מיציאים ומשליכים ברחם האשה מרוב יגיעתם ורוב הזיעה: מה שאין כן במלאכתך : "הלא זה יותר מיגיעת מלאכת העולם : ולא עוד יותר כי גם הוא מטמא את יום הקדש והכתוב אוסר וכבדתו מעשות דרכיך בעולם : וכתוב זכור את יום השבת לקדשו ממאתך : "ויותר מזה הלא מלאכת הזריעה האדם משליך וטומן וזורע זרעים כדי להצמיח : וזה מזריע זרע מהרישת כלי הראוי ברחם מכח גופו ברוב יגיעה כדי להצמיח : הלא יש כלום יותר בחכמתך : "זו מלאכה אחת והיא שתים : ובעמל אחד ממציא פי שנים : הרישה וזריעה מלאכותיים : והכמיך אוסרים באבות מלאכות ארבעים הן חסר אחד בעיניך : "חורש : והזורע : והקוצר : והמעמר : והדש : והמכבר : והטוחן : והלש : והאופה : וגו' : והצד צבי : והשוחטו : והמפשיטו : והמנהחו : והמילחו : והמבשלו : וגו' : הגוזז את הצמר : והמנפצו : והטווהו : והאורג שתי בתי נירין : והתופר : והקורע : וגו' : הבוצר : והעולל : והדורך וגו' : המבעיר : והמכבה : והשורף : וגו' : הבונה : והטח : והסיתר : והצירף : והרש ברזל : והרש אבן : וחרש עצים : והכותב : והציבע : והמעבד : והרוצע : והיוצר כלי חמר : אלו ארבעים מלאכות הכר אחת והולדותיהן רבים : השולח מים כגן ודוטיהם והנופח כפיו ואם הניפח כפיו או בדבר וטכבה את האש עושה מלאכה ק"ו היגע והמדיע זיעה וחורש וזורע איננו יותר ממכבה לפניך : "טענתו יותר המפציע חבורות עושה מלאכה ביום קדשך : הפציע חבורות ברחם הבתולה במקורות הדם בכלי הראוי ביום קדשך : הלא הלל דבר אליך : "יחד הלא הזורע זרעים בארמת הלמים בימי קדש אסורים : הזורע ממיץ כח ומות בשרים : בכלי המפזר בידים המפזרים :

הלא דין אחד הוא כמשפטך : "כבוד יום קדש מחלל : וקדושת ימי קדש מטמא ומגאל : ודבר המציה מגדף ומקלל : ואזהרת הנביא מבזה ומבטל : הכרת הכרת הנפש ההיא בזה העולם ובבא עונה בה ביום דינך : "לקדושת ימי קדש חלף : וכבודם חלל ונדף : ואיה וכבדהו מעשות דרכיך בלי לחלף : וזכור את יום השבת לקדשו בלי לטמא ולטנף : ושאמר היום קדוש לה׳ אלהינו בלי להמיר ולסלף : ושאמר ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו כאשר צפצף : לשמרו ולקדשו מכל טמאה כשאלף המאלף : המטנפו ומטמאו ומחללו צור תמים עליו ידו ינופף : ורוחו עם המרשיעים ופושעים עמם תאסף : ושומרהו ומקדשהו מכל טמאה וחלול מלאכה יבהירהו עליון מדבר באופל יהלוך ומחץ יומם יעופף : וביום הבא יזכהו עם אלה לחיי עולם ויצילהו מכל שצף וקצף : ככתוב בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך אמר ה׳ מרחמך : "מסתירי עצה מגנבי דברים · כנביאי כזב ושקרים : הבינו אמרי׳ ברורים : הקיצי שכורים וראו דרכים ישרים : והניחו דרכים עקלקלות ארחות זרים : לחצוב להם בורות כורות נשברים : וחפשו כמטמנים מים חיים ממקורים : להשקות כל נפש עיפה מהם מים קרים : ככתוב כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים וגו׳ וכתוב הוי כל צמא לכו למים וגו׳ וכתוב מים קרים על נפש עיפה וגו׳ וכתוב שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך : "נוצרי ושומרי שבת מחללו : הלא הם הסריסים ובני הנכרים הנלוים אל ה׳ לגדלו ולהללו : עם כל שומר שבת מקדשו ומסלסלו : האלהים ית״ש הללם ושבחם וגדלם וכבדם בבשורת מלולו : ואמר ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות נחלה להנחילו : שם עולם אתן לו כשם הגדולי׳ והמשכילי׳ בפלולו : אשר לא יכרת לעולמך : "כפר עוד שמחתם ונחלתם : וקרבנם וזבחם ועולתם : כלם ירצו בבית מקדשם ומזבחתם : בית שיר ה׳ עטרת תפארתם : תושבחתם וברכתם והדרתם ותהלתם : במקדש אלהים בית תפלתם : ככתוב כי ביתי בית תפלה יקרא לכל עמיך : "ענין נאם הנגאם עוד כזה אומר כנבואתי : והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וגו׳ : ואם השיב משבת רגלך לזכור את בוראך בימי בהורותיך כאזהרתי : מצותי חקותי ותורותי אזי וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אביך : "פקודי ה׳ ישרים אם תפקוד יפקדך בישועתו : זכרון הורהו אם הזכור יזכרך ברצון עדתו : כנאם הנגאם זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה׳ אלהיך : "צרהו עוד הכמיך בהתירם בעילת אשה בימי קדשך : בעלי קרי לא יקרא יותר משלשה פסוקין בתורת אלהיך : וממשכילי נ״ע אמרו אתה ה׳ אלהים אנה אלך מרוחך : "קבעתם בעל קרי לא יגע בספר ה׳ : ולא יקרא יותר משלשה פסיקין בתורת ה׳ : מי שהוא בטמאתו כטמאותי : ואחר שאמרתם כזה למה לא התרתם אותו לטמאת יום קדשך : "רחש אם ירחישו שהוא טמא : למה גזרו עוד שלא יוסיף לקרוא בתורה יותר מג׳ פסיקין אם היא טהור : הלא נודע כדבריכם שהוא טמא בימי שבתותיך : "שפטי עוד טמא יום יטבול ביום קדשו ויטהר : ולמה התירוהו להטמא ועוד יתרהין ליטהר ויטהר : הלא עשה שתי מלאכות טמאה וטהרה ביום קדש שבו אסיר כל מלאכותיך : "תפלת השבת תיכו כתורת היובי : והשתחויה אמרו בו מפסוק שדרשו והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני אלהיך :

(קפא) תמכו

ודרשו בו שמכוין לעתיד לבוא משתחוים בשבת : מכאן אתה למד שהוא בזמן הזה אסור בשבת : ועל כמדרשם נעשה להם אסור בגלותך : "שותשין בו ומתהלקי׳ ומהלהמי׳ אלו עם אלו : ומתרימי׳ תרמית ושמהות להעמיר מדרשם לענו ה׳ אלו : כגוי אשר צדקה עשה ומשפט עושך : "רשיון פתרון הפסוק והשתחוו עם הארץ פתח השער ההיא וגו׳ : מפורש וגלוי לכל מבקשי ה׳ כי לכבוד אותה השער נאמרה היא : ולא לענין אחר עניניך · "קרא כתיב שיהיה סגור ששה ימי המעשה : וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח מכלל ימי המעשה : כי ה׳ אלהי ישראל בא בו וגו׳ ובפתיחתו כתוב כן והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשיך : "צביונו כיוצא בו : והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות וגו׳ : ובני מקרא משכילי נ״ע ת׳ש׳ה ע׳ מ׳ אמרו בו : כיראה ופחד מאלהיך : "פנינו ופינו נתן בעפר : ונכרעה ונברכה בעקידות וקרידות ושחות משתחוים אפים בשבתות ובחדשים ובימי החול על קרקע העפר בעין האמור ויכרעו אפים על הרצפה בבית מקדשך : "על כי שבכל כלי המשכן ובכל כלי בית שלמה ע״ה אין כלי יציעות נזכרי׳ שם לא לפרוש ולא להציע בו : וכיוצא בו כתוב ואת עפרה יחוננו בו : לפיכך ממעכין הלחיים בעפר ומתחננים בו : באבק ארצך : "סוגדים וקודדי׳ ומשתחוי׳ לפני האלהים בכל הלויה : ובכל הודו לה׳ : ומשתחוי׳ לה׳ בכל זכר השתחויה שבתוך פסיקי תורת ה׳ : תמיד יומם ולילה ככתוב בשירי ה׳ : שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך : "נגד צורם כורעי׳ על ברכי׳ ויושבים על עקביים וקרסוליי׳ הכפולות לאחוריי׳ : ופורשי׳ כפים בתפלת׳ והחנתם אל אל בשמים : עד ישקיף וירא ה׳ משמיך : מתפללים בקדושה ובטהרה מכל טמאה טהורים : בתפלתם בלב טהור וגוף טהור ובגדי׳ טהירים : חפים מכל גאול מנעליך : "לשחוק מיאסים ודברי עלמא מרחיקים : בכוון לב מתפללים מראשית תפלתם ועד אחרית נאנחים נאנקים : לקיום דבר עבדו שאמר עבדו את ה׳ ביראה וגילו ברעדה לפני אלהיך : "כל אלה וכאלה רועך אינם מקיימים : אף יושבים במסבות וכפסלי׳ וכסאות גדולות כיושבים כשלחנים, במנעליה׳ בטמאת שבעה ובטמאת כל בגד משנף ומנעל משנף וגוף מצואה מטנף ומלוכלך וטמאת כל שריז ומגע עורות שקצים ורמשי׳ ומתפללים את תפלתך : "יולדת וזבה ונדה מתירין להם בהשמישין ובמגע מאכלם : וטמאה בהמה טמאה ובעל קרי ומשקצי׳ נפשותם במאכל׳ : כלהם העכו״מז ובמלוחיה׳ ובשילם לעיניך : "טעם משקם בחומץ ודבש ושמן הנכנס בכלי עורות גמלים ובכליהם שמרק גמלי׳ ורטיבה׳ בהם ושומן גיאוליהם : ולא ידעו שטעמי׳ מקצת טעם בשר׳ ומגעם כאוכלי כל הגוף נחשבי׳ ככתוב מבשרם לא תאכלו מענהו מקצת בשרם מטעם רטיבות היוצא מגוף מחזירי׳ ומגמליה׳ : ומכל עורות שרצי׳ ליבשי׳ ונוגעי׳ ומשתמשי׳ בהם במשך׳ ובנגיעת מאכל׳ ואינם חוששי׳ והם נחשבי׳ לפני ה׳ ויראיו כהורתו התמימה כאוכלי בשר השקץ ועכברי׳ ומרק פגולים כליהם : כהוראה זו פירוש מפרשיך : "תפין עורות גמלים הנכנס בם דשמן ודבש וכל משקם איך עושים לוקחים עור הנפשט בעינו מן גמלים : וגוררים צמר שערו בתערך : וזורקים בו על שיש ומגלחין אותו : ועוד גורדין אותו , מבשר בית דפשטהו : עד היותו בקלף דק ומדביקים אותו על אדמת עפרך : "ואז היא עשויה כצלמי הפוך והבקבוק וכלי היוצר : כשיבש העור על האדמה : מכניסין כלי עין על אותה אדמה אדמת יוצר : מן שפה וצואר העור עד כיסו כדי לטהר העור מן עפרך : "העפר ההוא מריקים ומפררים ממנו : ונעשה בכלי זכוכית טהור למראיה העין בעינו : ומשתמשין בו לאכול מתוכו שמן וכל משקך : "רין לחם עכו״מז שאוכלים בלישתו ואפייתו מהם ההירוהו ואוכלים אותו כל שהוא בטמאתו ועשייתו ומהם הורו שישליך בכיריים או בתנור שיש שם הלהם שני עצים יען שהגמר בידו מלאכתו : ויוציאהו ואז מותר לו במאכלך : "גשו משכילי נ״ע למולם מלים להרבות , באמרם להם לא טוב הדבר אשר אתם עושים בדעת מרמיה לבבות : הלא אתם מוסיפים הרון וקצף מחוצב להבות : לצאן איברות צאן מאליפות מרובבות : ועוד מה הטהרה הנעשית בטמאה ההיא משני עצים משולבות : המושלכות בתנור עתה בארץ תלאובות : הלהובות ושרב ושמש במדבר כלהב אש מתלקחת כן בגלותך מהיצבות : מרועים הרעים אשר פזרו צאן איברות בכל רחובות : בדפנם ובסבבם מצוה ה׳ ללענה ורוש בצמאת לבבות : וכתיב התהפוכות בלבו חורש רע בכל עת מדנים ישלח ישרי דרך והמדיק : "בריבם נבהלים כהוללים

ומשיבים

משיבים : הלא כך דבר כן בווי הכהן נ״ע שאמר ככה
יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים וגו׳ אז משכילי נ״ע
להם משיבים ואומרי׳ אהה ה׳ אלהים היתכן כזו דרכי
ודברי תורתך : ״אם תוכחה וגנאי ושמץ ורבה וקללה
ואלה והרפה שלנו : תהיה לנו לעדה ולראייה ולזכותנו
ונתיר מזה לנו כל מאכל טמא וכל טמאה בגולה בלי הכרעת
ראיה עלינו : הלא עוד אנו הולכים בקשיות תוכחתנו
שהוכיחנו ודייפנו נביא אלהיך :

(רפב) **אם** נעמיר בו אוי נוסיף אשמה על אשמתנו
וחרון על גלותנו : ואיך נשיב בתפין
ורצון אלהינו והוא ישיב אלינו : והלא אמר עוד ובאשור
טמא יאכלו אם כדבריכ׳ נאכל כל טמאה וכל טמא בהמה
טמאה וחיה ועוף בגלותנו : וכן שאמר ועבדת׳ שם אלהים
אחרי׳ עץ ואבן מותר לנו לעבוד את אלהי עכו״ם בארץ
זולתנו : אוי למורים כזאת לעם ה׳ צאן עדתנו : והלא
הנביא צועק בעד טמאה זו בשמעו שאמר לו האלהי׳ ועוגת
שעורים האכלנה והיא בגללי צאת האדם תעוגנה לעיניה׳
לעיני עמך לעשית לחמך להיות לך למאכלך : ״בשמעו כן
בקש מה׳ בצעקו לפניו ואמר הנה נפשי לא מטומאה וגו׳ :
כי כשהבין מדברי ה׳ שאמר לו ככה יאכלו בני ישראל את
לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם : שהסמיכו ודמהו
בציוי שאמר לו ועוגת שעורים תאכלנה והיא בגללי צאת
דאדם וגו׳ להיות במאכליו: הרגיש והבין כי מחפצם ובחירת
לבם יעשו זה ישראל מדברי רועיה׳ בגלותם אשר יתירום
כל טמאה : ושתק על זה אבל בקש בעד נפשו
שלא להטמא בטמאותיו : וכשראה האלהי׳ כח לבו ואמונת
וחיזק נפשו וצדקתו בצעקו על זו הטמאה ועניניו : רחמו
וענהו שלא לטמאת נפש נביאך״גלה לו אז אחרי אשר צעקת
אלי ואמרת : אהה ה׳ אלהים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה
וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר
פגול ראה נתתי לך את צפיעי הבקר תחת גללי צאת
האדם ועשית את לחמך עליהם להודיעו כי אתה צעקת :
וארחם עליך בצעקך ששאלת : אף להודיעו כי כל היוצא
מן הטהור טהור באכילה : וכל היוצא מן הטמא טמא
באכילה כדין תורת ה׳ שקבלת : וכשצעקת לפני נצלת
מכל זאת הטמאה כן הציעק והושש מישראל עמי בטמאה
וטהרה בגלות יאכל מאכלותיו בטהרה כמוך שקבלת : וכל
שאינו צועק ולא הושש ויאכל מאכלותיו בטמאה כשהרמזתיך
בגללי צאת האדם בני אנשיך : ״דבר זה כשמעו הנביא
דבר ה׳ המיר הטמאה שצוהו : אע״פ שהיה הדבר בצרה
ודוחק מפני הטהרה קבלו לאכול צפיעי הבקר עם לחמו
ביהוד שיעשהו : להרמיז לנו כי כך יהיו המשכילי׳ והחרדים
המתאוי׳ להטהר בגלות ובדוחק רב ובדלות ובלחץ ועני
ושפלות כל אחד ואחד בכלכולהו ובפרנסת נפשות ביתהו :
כדוחק יצרת הנביא צוהו האלהי׳ לעשותהו : כן החרדים
שלחנם בטהרה בלי טנוף מטפולי השרץ ומכל נגיעת כל
מטמא ומן הגזרי׳ המטונפים ומטומאי׳ ומשיקצים מכל צלי
ובשול החזירי׳ וארנבת ומכל דמי השרצים כל אלה גלויים
בחכמת דעתך : ״הם הצועקים החרדי׳ אל דבר ה׳
בגלותם ; והם בדוחק ולחץ עניים מקללת ואלה ברית ה׳
וריחוק ואיבה ושנאת וחרפת המחרפי׳ אותם : ועלות שיא
המתעוללי׳ עליהם רשעי ישראל בטהרתם : במצות תורת
ה׳ ואזהרת קדושתם להבדיל׳ מעכו״ם ומטמאתם :
ככתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי אם אתם נבדלי׳
מהם לי תהיו ואם אין אינכם שלי כ״א אתם נחשבים
כמיהם : ועל אלה ודומיה׳ מתעוללים עליהם רשעי ישראל
לבלותם : ככתוב בספר דניאל ע״ה וכל שלו ושחיתא לא
השתכחת עלוהי אדיין גבריא אלך אמרין די לא נהשכח
לדניאל דנא כל עלה להן השכחנא עלוהי בדת אלהיך :
״ועוד הם מתחזקים בתורת האלהי׳ כדניאל וחבריו ע״ה
כמנוחתם : שלא להטמאה בטמאת העכו״ם בכל משקם
ומאכל׳ ונגיעתם : כל הצועק בגלותו לפני צורו ומדקדק
ומטהר משקיו ומאכליו נחשב הוא לפני ה׳ כנביאיו כדניאל
ע״ה ששם נפשו למתה וביחזקאל הנביא ע״ה ודומיהם
בצעקתם : ושאינו צועק ומבקש מה׳ טהרה וקדושה הורתו
כנואם הנואם גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ואינו
מדקדק עצמו ומפריד נפשו מכל קלות טמאתם ורשעיתם :
נחשב לפני אלהינו כלחמו ומשקיו : כאוכלי גללי צאת
האדם לעיניך : ״זו ביאורו כענייננו ובצווי תורתך : יען
זאת גלה האלהים לנביא ונכתב לגנאי עבור רועיך, ולשבח
וכבוד למבקשי אלהיך : אף עוד אם זה הגנאי והשמץ
והחרפה ראיה לנו וזכות שנתיר מזה כל טמא בגלותך : אז
נתיר גם חזיר וגמל וכל חיה ובהמה טמאה וכל עוף טמא
במאכלך : מן דבר הנביא שאמר ובאשור טמא יאכלו וגם
זה לנו לגנאי ולכלל עמך · ״חפין יותר מזה על זה, אם
מתירים לנו בגלותנו כל אלה כזה : גם נעבור עכו״ם
בארץ זולתנו : לפי שכתוב בעדנו ועבדתם שם אלהים
אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן כמאמר אב הנביאים
ע״ה נביאיך : ״טענהו עוד נאמר ועבדת שם אלהים
אחרים עץ ואבן אשר לא אתן לכם חנינה : עתה אם
גנאי הראשון יתקיים לנו לראיה מוכנה : אף אלה יתקיימו
לנו להבינה : ואיה מצות ה׳ תורה נאמנה : לא יהיה לך אלהים
אחרים על פני להקנה ; לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי
אנכי ה׳ אלהיך אל קנא. לא תעשה לך פסל וכל תמונה כי ה׳
אלהיך אל קנא : כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא
לעוברים ולמורדים פיו ואינם שבים בתשובה נכונה : אבל
ועושה חסד לאלפי׳ לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דורותיך :
״יותר מזו לכם שפירשתם בפ׳ אם תשיב מ״ר ע״ת וגו׳ :
הפציך אסורים וחפצי שמים מותרים אליך : איך שבתם
והרסתם וסתרתם ונתצתם הקרת המעזיבה אשר בניתם
ונפלה לפניך : ״כרומה זו מדרשכם ששניתם במשנה :
שואל אדם מחברו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו
הלויני וכך האשה ההגונה : שואלת מחברתה ככרות לחם
כיום שבתך : ״לואת אם הנשאל המלוה אינו מאמינו :
מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון אחר השבת במניינו :
ועד עתה ככה קבעתם לדורות בתקונו, אף עתה בימותיך :
״ממוכרי הפירות וכל ממכר ומהחנויות הפתוחות בימי
המועדי׳ עוברי׳ חכמיך וכל עדתם ולוקחי׳ מכל צרכם
בשתיקה מן השוק ורחובות ולאחר ימי קדש עושים עמם
השבון כפי מקחם ומקחך : ״נראה בלבם ובעיניהם שזה
אינו עון : והלא זה מכר וקנין במרמה וזדון : ככתו׳
במרמה מאנו דעת אותי נאם ה׳ ולא ידעו ולא הבינו כדין
אחאב אשר ירש חלקה נבות היזרעאלי בשתיקה ובמרמה :
ככתו׳ הרצחת וגם ירשת דבר לי נביאך : ״סעידהו וחזקתו
יותר הלא ממדרש שדרשתם הפציך אסורים : היש הפצים
יותר ממאכל להם ויין ושמן ודבש ופירות ותמרים וירקות
וכל מעדנים ומי לא יורה על זה ביראת אלהי׳ קדושים אם
לו לב לדעת מאלהיך : ״על זה יותר מזה, אמרו אמוראין
בעלי גמרא על הנאים של בעלי המשנה כזה, לאמר איש
ללוה בשבת הלויני : אסור זה : אבל לומר לו השאילני מותר
זה, לימי קדשך , ״פירושו על הלוף המלות אם יאמ׳ לו
הלוני באים לידי שטר הלואה בשבת : לכן ראוי שיאמר
לו השאילני אינם באים לידי שטר בשבת : לכן ראוי שיאמר
לו השאילני ואין כלום אסור בא מזה בימי שבתותיך :
״צדקו מהם בני מקרא הכמי ומשכילי נ״ע כילא זה ולא זה
נכון לפני ה׳ : ואיה דבר ה׳ שאמר את אשר ת״א ואת
אשר הבשלו בשלו להיות למאכל מוכן ביום קדש ה׳ : וכתו׳
והכינו א״א יביאו להיות הכל מוכן ליום קדש ה׳ : ולא
כאשר אמרתם אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ערבון
אסור זה במשנתך : ״קושט זה במכר וקנין ימי החול התירו
גם ביום קדשך : כי כל הקונה והמוכר אם אין לו כסף
להה יניח ערבון או משכון מעבט עבוטו מיום אל יום ומחדש
להרשיך עד שישלם כסף ממכרך : ״רובם או ממקצתם
בממכרם ובקניינם מוכרי׳ וקונים בלי כסף , דבר נוהגים
ודבר לוקחי׳ כל א׳ מחברו שהוא חומד וכוסף : היתכן
כזו בימות המקודשי׳ להעשות בכוכף להאסף : הלא כל
אלה לפני אלהינו ולפני חרדיו בערמה ומרמה ואסורים הם
בימי קדשך : ״שנו עוד בעירובי הבשילין ועירובי חצרות :
אותם בשני פנים חלקו עירובי תחומין ושתופי חצרות :
וכמשה ושלמה ע״ה חזקום בלי ראית תורתך : ״תמכו כפ׳
ויעבירו

ויעבירו קול במחנה וגו׳ : דמיהו עם והעברת שיפר הרועה בת׳ הז׳ ביו״ד להדש ביום הכפורים בזה השבת כבפורים בפירוש׳ שוה עם ויעבירו קול בשבת להבנה : ויכלא העם מהביא ביום שבתך :

(קפג) תורתם

ומדרשם וראיתם זו היא : אמרו מכאן שתוף חצרות ועירוביהן בשתוף פת לחם ואבין שמן וכל מאכל לברך בם התרתם מזו היא : לצאן איבדך : ״שיוציא ולהביא מחצר לחצר ומבית לביה ומרשית לרשית : במאכלוה ההם ההירו לחלל ימי קדש מרשיה לרשית : אף מקמח מאופי מכל בית מעט ועשי ענות מצית ויהלו בכניכהם ובם ניחלים כל חלולי שבהותיך : ״רגשו כן בעירובי תחומין מדבר שלמה ע״ה הנהכם מכל האדם שאמר אזן וחקר תקן משלים הרבה אמרו אזן זהו אזנים : עשה שלמה לתורה כי נקיפה היתה התורה בלי אזנים : לא מעט ולא הרבה מענהו ככלי בלי אזנים היהה ההורה עד אזן עשה לה אזנים : בעירובי התומין לתזק ולתקן הורתך : ״קבעו להעריב עירובין ביין או בתומין או בדברי׳ מגבילים : עד קצה אלפים אמות בכגרש הנגבלי׳ : ואז יוציא ויצא אל עירובי הגבולים : ביום שבתך : ״צוו וגזרו עוד ומשם מקום של עירובי ילך אלפים אמה לכל רוח : כי מקום עירובי כביה מושבו הוא ללכת בו לכל רוח : וחזקום והקנו׳ לדורות כדברי הר סיני ואמרו עירובי התומין ועירובי תבשילין הלכה למשה מסיני כהורהך : ״פירושם משה ושלמה רמזו׳ ותקנום : ומשה ע״ה כזה לא יעין ושלמה כזו לא תרין לא זה ולא זה ההקינום : כי ויעבירו קול והעברת שופר הזכרת קול הוא כמו ויעבר קול בכל מלכותו כרש מלך פרסאך : ״ענין אסרה מיתר והתרה אסור לא באו נביאינו ע״ה מזה להתיר לנו : אף אם התורה חסרה כדבריכ׳ ועשה לנו שלמה אזנים בה לחוקה עלינו : איך כתוב הורת ה׳ המימה משיבה נפשך : ״כדרו עוד בנער הנמיל בשבת : אמר ר׳ אלעזר בן עזריה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה בשבה : יום קדשך : ״נם ר׳ יוחנן הלכה כדברי ר׳ אליעזר בן עזריה : בין הרחצת המילה ובין הרחצה כל גופו שוה בעשייה : בין בחמין שהוחמו בשבת ובין בחמין שהוחמו בערב שבתך : ״מזה ההירו כמה דברים אסירי׳ בימי קדשך : ואיה הכתוב לא העשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך : ואיה עשות חפציך ביום קדשי למקדשך : ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתך :

כאן חבר עד אלפא ביה״א קפ״ד :

בשנים המחזורים י״ט חשבונך : ועוד חוזרין חלילה מתהלת מחזורך

(קפד) אומן

בה״ז : גו״ת זה הוא שהי פשוטית וא׳ מעוברת : ועוד בה׳ אהת מעוברת בז׳ שנים אחת מעוברה ב״י שנים אחת מעוברת בי״ג אחת מעוברת בי״ו אהה מעוברה : ב״י גו״ת הי״ט שנה מעוברת, הוא גו״ח י״א י״ד י״ז י״ט אם דרכו שמרתי אני הדל ולא אם : ומהזור הגדול שלהם י״ט כמחזור הקטן רועיך : ״בהקיפה שנים עוד הורו : אין בין הקיצה להקופה בארבע הקופות השנה אלא צ״א ימים ושבע שעות ומחצה כך בירדו : ומהקופה להקופה בארבע הקופוהיך : ״גמרו סימן א״ז ג״י ואע״ד בסדורן : שנה ראשונה של מחזור כ״ח סימן א״ז ג״י הקופת ניסן בליל ד׳ בשעה א׳ בהחלת שנה סדורן : של כוכביך : ״דברו תקופת המוז בליל רביעי ב״ז שעית ומחצה בסוף כוכב שבתי הקופת השרי ב״ג שעית ביום רביעי בתחלת כוכב צדק משבעה כוכביך : ״הורו עוד הקופת טבת בשעה עשירית ומחצה ביום ד׳ בסוף צדק כוכבך : הרי סימן א״ז ג״י במנין אותיותיך בשנה ראשונה לכ״ח מחזוריך : ״ובשנה שנית למהזורך : סימן ואט״ד הקופת ניסן בשעה ו׳ בליל רביעך : הקופת המוז בשעה א׳ ומחצה בליל רביעך : הקופת תשרי בשעה ט׳ ליום רביעך : ״וברון הקופה טבת בשעה ד׳ ומחצה ביום רביעך : הנה סימן א״ז ג״י ואט״ד בכל שנה ושנה למהזורך : אמר רבי שמיאל אין הקיפת ניסן נופלת בחשבונך ״חשבונו אלא או בהחלת הלילה של יום ד׳ או בחצי הליל או בחצי היום של יום ד׳ : שנ׳ ויהי ערב ויהי בקר : ויהי חצי ערב ויהי חצי בקר סימן הקיפותיך : ״טעמתי ודברתי רמזים מדבריהם מעט מהרבה : להיות לכל מבין וחרר מענה לשון להשיב מלין לפני מחרף ומדבה : כי נטו ושטו מדרכי הירה ה׳ ושבו ואמרו כלל המגלה סוד העבור אין לו חלק לעוה״ב ומנקמת ה׳ להחבא : ואם מצוה והורה היא מה׳ כדבריה׳ למה אמרו שלא לגלותו ולהורותו לישראל עמך : ״יושר עדות העדים השביהו והסירו : עד שמים ועד הארץ הנכירו : עד שמים הוא הירח להדשים הקדירו : ועד הארץ הוא האביב לשנים הבעירו והכהירו : וכמו שמוסיפי׳ מחשבון הדש הולדת לבנה לחדש הבא חלקים ורגעים והחבירו : כך מוסיפי׳ ימי׳ מהקופות השמש משנה זו לשנה שלישית שלא כהורה בירדו : והעדי׳ החשיכו מעיני עמך : ״ככו ימי קדש מזמנם ופגרו : בדחיותיה׳ חלפו ימי׳ קדושי׳ בימי חול ועקרו : וימי חול מימי קדש הסהירו : יען לאסוף עם ה׳ ביום א׳ שסברו : אשר לא דבר ה׳ ולא עלהה על לב אלהיך : ״למקצת משנים הפשוטות באביב עברו : והמעוברות פשטו וחסרו : ושנת הרחקת הגוים שנת עבורם בעבור האביב איחרו : בקשהו וערוהו ככו וסגרו , רוח יזרעו וסופתה יקצורו , לעיני הרדי צורך : ״מביטים על כל אלה משכילי בני מקרא נ״ע את אשר דקרו וסופרי׳ בם ויהמרמרו על חלליהם לא חללי חרב נבחרו : ב״א חללי עוזבי ארח חיים אשר הסירו ולמות נמסרו ביד רוגיך : ״נלכדו בגאונם ונגמרו : ומאלה ומכחש יכופרו : ולא זכרו כי דרכיהם לא נסהרו : מלפני ה׳ לא נכחדו ונעדרו : ולא הוכשו ולא זורו : מכהם מכה טריה אשר לנפשם הפרימו והעירו : ולצאן ה׳ עה פזורה ההעו ולקצות המדברוה פזרו : עד ישקיף וירא ה׳ משמיך : ״סודרת ומגדת משנתם בכמה פרקים על שלשה חדשים , מחללין את השבת לקדוש החדשי׳ על ניסן ועל אלו״ל ועל הש״רי מפני הקנת המועדות של שנתך : ״עוד אומרת על ו׳ חדשי׳ השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח ועל אייר מפני פסח קטן ועל אב מפני התעניה ועל אלול מפני ראש השנה ועל השרי מפני הקנת המועדות ועל כסליו מפני החנוכה ועל אדר מפני הפורים : וכשהיה ביה המקדש קיים מחללין אף על כלם מפני הקנת הקרבן בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת , ר׳ יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו יום שבתך : ״פירשו עוד ואמרו מי שראה את ההדש : ואינו יכול להליך מרכיבין אוהו על החמור ואפילו במטה : ואם צודה להם נוטלי׳ ביד׳ מקלות : ואם היהה דרך רחוקה נוטלין בידם מזונות שעל מהלך לילה ויום מחללין עליו את השבה ויוצאין לעדות החדש ,ככהו׳ אלה מועדי ה׳ וגו׳ : בראשונה היו מקבלין עדוה ההדש מכל אדם ומשקלקלו המינים ההקינו שלא יהיו מקבלין אלא מן המכירין מצוהך : ״צרהו עוד בראשונה היו משיאין משואות : משקלקלו הכותים ההקינו שיהיו השלוחין יוצאין באי זה צד היו משיאין משואות : מביאין כלונסות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעירה של פשתן וכורכין במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור מוליך ומביא מעלה ומוריד עד שרואה הברו ועושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר הג׳ משיאין מהר המשחה לסרטבא ומסרטבא לאגרופינא ומאגרופינא לחורון ומחורון לבית בליתי ומבית בליתי לא זזו אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד עד שהוא רואה כל הגולה את האור במדורת האש שמבעירין : הלא כל אלה מודיעי׳ שמעשה אבותינו הראשוני׳ על ראיית הירח היה בנדש מועדיך : ״קיומו עוד שאמרו דמות צירות לבנה שהים עשרה ,היו לו לרבן גמליאל בטבלה שלו בעלייהו . ובהן מבחין את העדי׳ לראיית הירח שהוא עד מורה : ובאהריהו רבן גמליאל נשיאך משקלקלו המיני׳ שב מנהגו הטוב הזה מהורה ה׳ ונביא ה׳ המורה : והחזו לו השבון וסוד עבורים וגזר על ר׳ יהושע רבו גזרה ואמר לו גוזר אני עליך שהקח מקלך ומעוהך והבוא אלי ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך :

רבי

רבי יהושע עשה כאשר גזר לו רבן גמליאל . ובאחריתו
נחם ר׳ יהושע ואמר אוי לי מה עשיתי שחללתי יום הכפורי׳
אטר בראיה הירח והלכתי אחרי תקינו וטעותיו של רבן
גמליאל : ו ז׳ והי מעדות הירח כתורת אלהיך הגיאל:הלא
כל אלה וכאלה מידיעי׳ כי כך היו נוהגי׳ הראשוני׳ חרדי
אל : ורבן גמליאל מחדש הקן תקון החשבון הזה ותלל
מועדי ה׳ מזמנם בקרוש עד נאמנך , "שבאחריתו עוד בא
יצחק בן נפחא כשאמר רב האי ראש הישיבה : שראה
יצחק בר נפחא שיושבי עיירות שבראשי ההרים ראוהו כן
יומו ולקחו מועד ויושבי עיירות שבשדה ראיהו למחרתו
ולקחו בו מועד כחובה:ונאנח על זה ותקן הדחיות לא בד"ו
פסח ולא גה"ז עצרת ובללם כשרצה ואבה , יען להקהיל
את ישראל באגודה אחת ביום א׳ להקריבה , ובטל עדות
הירח מצית דגול מרבבה , ושבורם ובטילם והריסתם כבר
דמשנה שלהם מעידה בסדור ובתיבה , כי פסחים יחולו
בבד"ו שבפרקא מגלה אמר כשחל פורים בא׳ בשבת כפרי׳
ועיירות קורין את המגלה בבן וכן לחרשך , המירו עוד
אומרים כשחל פורים להיות בשני בשבת כרכין המוקפין
מימות יהושע כ"ו קורין את המגלה ועושים הפורים בכן
וכן , וכן כשחל להיות בשלישי בשבת כן וכן , ובחמישי
ובששי ובשבת כן וכן , כשחל בכל ימי שבוע של חדשך ,

(קפה) **תשובתם** מדבריהם מכיון שאפשר יום
כפורים לחול בכל ימי השבוע ,

אף כן לעומתי יום הפסח יחול בכל ימי השבוע , כאמריהם
לפי שהפורים ערב הפסח לעולם כהוראתך , "שנונה המשנה
עוד עצרה שחל להיות בשבת , מכאן אתה למד שהפסח בערב
שבת , שהפסח לעולם ערב עצרת כדברי חכמיך : "רמז אחר
עוד אמרה המשנה , העצמות והגידי׳ והנותר מן הפסח
נשרפי׳ בששה עשר להכונה , חל ששה עשר להיות בשב׳
נשרפי׳ בשבעה עשר במשנתך , "קריבתו מכאן אתה למד
שיש פעמי׳ שיהיה השבת בששה עשר בניסן ובהיות כן
בידוע שהפסח בערב שבת , ובשלש הדחיות נבטל ושבת ,
לא בד"ו כדברי משנתך , "צדקתו מן מגלה נקראת בטל
סימן בד"ו , ומן עצרת שחלה להיות בשבת ומשריפת עצמות
הפסח והנותר בטל ושבת:סימן בד"ו מדברי הנאיך ,
"פנינו עוד לבטלו מדברי תורת ה׳ שאמרה החדש הזה
לכם וגו׳ והוא הירח החדש המתחדש מה׳ ולכן נקרא חדש,
ופירשי להם כזה ראה וקדש כשהראהו ה׳ למשה
ע"ה ואמר לו אי משה החדש הזה לכם ראש חדשים וגו׳:
כזה ראה וקדש כל מועדי מראשי חדשי אף מדברי הנביאי׳
ע"ה מספר עזרא כהן ה׳ , ככתו׳ ויעלו בני ישראל ומן
הכהנים והלוים והמשוררים והשוערים והנתינים אל ירושלם
עיר ה׳ , בשנת שבע לארתחשסתא המלך כבבל עיר
גלותך , "עוד כתו׳ ויבוא ירושלם בחדש החמישי , היא
השנה השביעית למלך כי באחד לחדש הראשון הוא יסוד
המעלה מבבל ובאחד לחדש החמישי בא אל ירושלם עירך :
"סדור הפסוקי׳ האלה ומעניינם אתה למד : כי באחד לחדש
ניסן עלו מבבל ובאחד לחדש אב באו אל ירושלם כזו
מלמד : ולא יכשר להיות יום עלותם ובואם מבבל ביום
שבתך : "נסעו בח׳ ניסן בעלותם וחנו על נהר אהוא
שלשה ימים שנ׳ ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לח׳ הא׳
ללכת עיר ירושלם נחלתך : "מזה אנו לומדים כי לא יכשר
להיות יום נסעם מנהר אהוא יום שבת , ומכיון שלא יכשר
להיות יום י"ב בחדש הזה יום שבת : בקשנו לחקור
בעניינך : "ליום החדש הזה איזה יום היה , אם אמרנו
בשבת לא יתכן מפני כי בא׳ לח׳ הא׳ היה הלוך נסיעת׳
אז כשהכתוב מעיד להחויה : לפני כל מבקשי אמונת עושך :
"כזה עוד אם האמ׳ כי בא׳ בשבת ביום א׳ של שבוע
היה , לא יתכן גם הוא מפני כי בר"ח אב באו אל ירושל׳
כאשר נהיה : כפי פסיקיך : "יום ההוא לא יכשר להיות
בשבת , לפי כשהיה ר"ח ניסן בא׳ בשבת , הוצרכנו כי
יגיע ר"ח אב ביום השבת : כפי חשבונך :
"טענה אם תטען עוד כי בב׳ בשבת היה , ויתכן להיות
נסעם מבבל ומנהר אהוא ובוא׳ לירושלם בימי החול וכן
נהיה לפניך : "חפצו עוד אב בשלישי בשבת : לא יתכן
מפני שיום נסעם מנהר אהוא בשנים עשר לחדש ואלו היה
ראש החדש אז ביום ג׳ בשבת , יגיע יום י"ב בו להיות
יום שבתך : "ובירון הפסוק כבר כתוב ונסעה מנהר אהוא
בי"ב לחדש וגו׳ ולפיכך בטל מהיות אז ר"ח ניסן בשלישי
בשבת ככתוב : ואם תאמר ברביעי בשבת : כן יתכן
להיות כזו לפניך : "וראוי להיות כזו יום נסעם מבבל
ומנהר אהוא ובואם לירושל׳ בשלשה ימי החול : ואם
תאמר בה׳ בשבת לא יתכן גם היא כי יגיע ר"ח אב יום
ד׳ בחול : וארבעה בו יום שבתך : "הכתוב אימר וביום
הרביעי נשקל הכסף והזהב וגו׳,ולא יכשר להיות היום ההוא
יום שבת להיות שוקלים כסף וזהב , ולכן בטל מזה לא
בד"ו מסירתך , "דרכו כי בארבעה לחדש אב נקבצו
הכהני׳ והלוים ושקלו הכסף והזהב , ויספרו במספר ובחשבון
הכל וכתבו במכתב בין כסף וזהב , שנ׳ ונבוא ירושלם
ונשב שם ימים שלשה בעירך , "גם אז כתוב וביום הד׳
נשקל הכסף והזהב והכלים , וגו׳ במספר במשקל לכל
ויכתב כל המשקל וגו׳ משקל כלל הכלי׳ , ולפיכך לא יכשר
להיות ר"ח ניסן יום חמישי בשבתך , "בירור הדבר מכיון
שלא נתכן והיה אז ר"ח ניסן בא׳ בשבת ולא בג׳
בשבת , ולא בה׳ בשבת ולא בז׳ בשבת שהוא יום שבת ,
ודאי לא היה כי אם בב"דו סימנך , "אכן מתוך הראיות
האלה הנראים והמפורשי׳ , ממנהג אנשי המשנה ודברי
עזרא וסיעתו הקדושי׳ , אף מתורת משה ע"ה שלא אסרה
כזו הימים האלה לישראלי׳ המקודשים , נודע כי בבד"ו
היה אז פסח עזרא ע"ה נביא ה׳ וכלל סיעתו זרובבל בן
שאלתיאל וכלל צדיקיך :

(קפו) **את** נודע לאנשי מקרא שסימן בד"ו בדוהו
חכמיך האחרוני׳ ובטלו דברי התורה ,

אף מנהג בעלי משנה הראשוני׳ ואין איש שם על לב
לשוב ולהשיב בתורה , תורת ה׳ התמימה משיבת נפשך ,
"בזאת ידענו כי עדות האביב ועדות הירח נוהגת היו
לדורות הראשונים , מדברי המשנה של הנאים אף מתורת
אלהי׳ חיים , אלהי האלהים ואדוני האדונים , ככתוב
שמור את חדש האביב וגו׳ וכתוב עשה ירח למועדים וגו׳
כדברי נביאיך , "גלוי הזמנים והמועדי׳ משמש וירח
נמנים , השמש לתקופתו ב"ד תקופיתיו מבשל האביב
בתקופתו להיות עדותו לעין לראשי השנים , בכלל שנותיך ,
"דין הירח כזו היות עדותו לעין אחרי התכסיתו מעין ,
בשתי ימיו כימי כסוי בריאתו פחות ויתר בישנותו ובחרושו
שאינו נראה לעין , אך בערב עדותו לעין בביאת עדות
ויעור השמש עם הירח הנראה לעין , שנ׳ עשה ירח למועדי׳
שמש ידע מבואו עם ויעור השמש ראיית ירחך , "הוא
הכתוב כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה , וכתוב
תקעו בחדש שבל"ת וגו׳ ומפני חדוש הירח בתחלתו נקרא
חדש לסלסלה , ובלשון יון כן הוא הירח להשמעות אזנך ,
"ולכן הוא אות גדול גלוי ולא נסתר : אף השמש אות
גלוי בתקופתו בבשול האביב להפריד שנותיו ולקדשם : הירח
אות גלוי במיצאו ובמיבאו בכל חדש לא נכחד : כן השמש
במיצאו ובמיבאו בכל יומך ושנותיך : "זה בקדוש טהרת
טמאיך וימי שבתותיך ומועדיך בעריבתו : ובבשול מגדיו
לקדש שנותיו ולהפריד׳ באביב עדותו : וזה בקדוש חדשיו
ומועדיו בעריבתו : ובמספר ימיו כמטה לחדש קרוש ימי
מועדיו בקדושת ועדות הגלותו והראותו : ובבשול ומתיקות
ורטיבות מגדיו עם כוכביו להמתיק׳ כהגדת תורתך :
"הברם לכך ואמר וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים:
ולכן אמר בתחלת התורה והיו לאותות ולמועדי׳ ולימים
ושנים שניהם חברי׳ בכל עם כוכביך : "טעמם זה מועדיו
להביאות שמש שנה בשנה ובין יום ליום ובין חול ובין
קדש : וזה מועדיו גרש ירחים שנים עשר בשנה בין
חדש לחדש : וברטיבות מתיקות מגדיו בלילות עם כוכבי
שמיך : "יפעת יושר דברי אב הנביאי׳ ע"ה אמת הם :
הם לאותות והם למועדי׳ והם לימים והם לשנים מעניה׳
הם לסימנים ולזמני׳ ובהם הזמנים יש קדוש מועדיך :
"כמה ימים לזמן חרושו בחדשו : ובכמה קדושו : אף
מבדילי׳ בין יום ליום בעריבת זמן ועת סימנים ובין שנה

לענה בכבה הלוך הקפת השבהם כבשול האביב הבואיה שמש ומגר גרש ירחים בהחלת השנה עדיה קדושו : על כן אמר והיו לאיתה ולמועדי' ולימים ושנים לראיית עיניך : "להיות לברואים וזוהר לעם ה' המוזהר בזו ההודה הכתוב בה זה הפסוק מעתה ועד עולם : ככתוב והיו לאותות ולמועדי' וגו' : כענין האמור והיו הדברי' האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך : והיו האבני' האלה לזכרון וגו' וכתוב עוד והיו הערים האלה לשבת וגו' והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם לעול' יאמר אלהיך : "מצוהו עוד כדומהו והיה לאות ברית ביני וביניכם והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ : והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם : והיתה זאת לכם לחקת עולם : ביום כפורך : "נגדו והיו לכם הערים למקלט והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכ' וגו' : כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח וגו' בתורתכם : מות יומת הרוצח וגו' ככתוב בתחלת תורת ה' ואך את דמכם לנפשותיכ' אדרוש מיד כל חיה וגו' : שופך דם האדם בר"י בארצך : "סוד מצות דבוק בשר בבשר כתוב : והיו לבשר אחד צווי והקין ומעט שעשה לכל הדורות קצ"ב : וכן קיד מצוה כלל חקותיו כתוב והיו הדברים האלה וגו' על כלל מצותיך המצויים לך מאלהיך : "על עדות כריתת מי הירדן להיות עדותו לדורות : ככתוב והיו האבנים האלה לזכרון לפני ישראל עד עולם לדורות : כל אלה הפסוקי' ודומיהם הגדות של תורת ה' כהגדת והיו לאותות ולמועדי' ולימים ושנים הגדת הצווי כזו לכרות : הצווי למצויים הוא כשאר המצות הכתובות והגדות פסוקי תורתך : "פירושו נודע לנו כי והיו לו"ל הגדה צווי למצווים ומוזהרי' לכל מצות התורה אע"פ שלא אמר לכם : כי אז לא היו ישראל ולכן לא אמר לכם : כאשר היו בזמן מעט גיד הנשה ואמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וגו' לולי שהיו גם בבריאת העול' היה אומר כזו באזניכם : אך כאשר הגדה ענין בראשית יחיד האלהי' ופלואי מעש בריאותיו חייבים אנו לדעת בם ולשמרם בלבבנו ולעשות ולצוות וללמד לבנינו ובכל הגדותיו כזו כן עלינו ועליכם : גם במצות הגדה זו לשמור קדוש ומניהם כימיך וחדשיך ושנותיך כהגדתכם : כתוב שמור את חדש האביב וגו' וכתוב החדש הזה לכם ראש חדשים וגו' וכתוב כירח יכון עולם ובנ"סלה : עשה ירח למועדי' שמש ידע מבואו בעת שנתיעד השמש עם הירח במבואו במערבך : "צרופם עוד יש חדשים מעוברי' מלאים יתרי' מחסרים כן יט שנים : מעוברות ומלאות מחסרות הלויות להקיפות החמה חדש שלשה עשר משנים : בבשול אביבך : "קדושו לא ימיר ולא יחליף ממגרשו : הוא החדש הנוסף על שנים עשר נציבים : אשר לשלמה ע"ה בהשתלשו בהתבקשו : על גבר בן אורי ככתוב ונציב אחד אשר בארצך : "רגלים חג הקציר עם שבועות הקות קציר וחג האסיף בו יכונו בתקופותיו : בבשלו האביב בשנותיו השוויה לראיית עין במהלכותיו : ובשנת עבורו באיחור תקיפתו בברור מנהג ההלוכותיו : השנה ההיא מעוברת באיחור בישול האביב עד שנותיך : "שגבול החדש הנוסף בו מתקופותיו שנה לשנה לביא בגבול עקרו : נוסף לו עד בשלו האביב עדות עבורו : הוא עדות לראשי השנים בתורתך : "תוספת עבור השמש חדש יתר משנים : ממנו נוסף בשנים : אף כן עדיפת הירח כמהו יום אחד עבורו בחדשים וזה חדש עבורו בשנותיך :

(קפו) **תומת** עבורו כהתכבותו והתכהרו : במלבושו כב"ט ול' יום ר"ח עבורו :

אז יתפשט במלבושו אשר רבעו האלהי' ברוב חכמתו ויראה לעין באורו : שלא כדרך התקן החדשי' החסרי' בעיניך : "שמם לישראל לעדות השמש והירח ושנית' לסימני' ולזמנים לחדשי' ולימי' ושני' בכתוב' לאותות ולמועדים ולימי' ושנים : עדות כתובה שמו וגו' כשאמר כי עד בשחק נאמן סלה כי חק לישראל היא משפט לאלהי יעקב אביך : "רשמא דנא גם השנה שלכם מפרשת ומגדת ומבארה פירושי' : על פי עדים בראיית הירח דין מעריבים עולה חדש בחדשו : בראיית העין עדותו בהעריב שמשו , כפי תורת אלהיך :

"קראתם שגגה מפני ענן לבושו מעברין אותו בקדושו : זה עבורו בסוף חדשו : והשמש עבורו בסוף שנתו לקדש חדש בהעריב השמש לשמור טמאת הימי' וקדוש ימי חדשו : יקריב קרבנם במזבחך : "צורתו עוד ואם כל עדת ישר' ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל בקדוש זמנו ובאחת מצות אלהיהם : והקריבו פר בן בקר לחטאת וגו' וה' ירצה מעונו וסלח שגגותיה' , ויכפר לנפש השוגגת אף לכלל שגגת עדתך : "פשר צדקה דקדוק השמש וירח : השמש דקדוקו במזרח ובמערב בתקופותיו : נמקים אל מקום מועתק מיום אל יום ומחדש לחדש בבשלו האביב עדות הפרדת שנותיו : והירח דקדוק עדותיו במזרח ובמערב בהתרונותיו : וסימן ואות הפרדת חדשיו במזרח ובמערב בראיית דקותיו , במזרח בהחבר דק בראייתו לעין בכ"ז ימותיו : אם בטרם בקר בעוד לילה יעלה ברור כי גם למחר יעלה ויראה לעין ואם לאו לא ואם כאור בקר יעלה מן המזרח וידעיכו השמש בזריחתו בניצוצותיו מאז לא יעלה עוד ליום מחר להראות לעין במזרחו ויסתר בכ"ח ובכ"ט ימיו ובל' יום ראש חדשו כיצירתו כיום ד' ונכתר יום ד' ויום ה' ובערב כשנברא האדם בערב יום ששי נראה בעיני אביך : "עוד סימנו אם הוא חדש מלא מעובר יעלת במזרח בכ"ח עם אור הבקר , ויסתר בכ"ט ובל' ובלא' ר"ח מלא נראה לעין בסימנו להתבקר , זה החק אם יעלה במזרח בעוד לילה בכ"ז ברור לנו כי יעלה עוד בכ"ח אפילו אם ענן לבושו בבקר : ואם יעלה עם אור הבקר וכשיאיר האור ויבריקו פני המזרח מעט וידעיכו אור השמש אז לא יעלה למחר להראות לעין ולא יבוקר : ואפילו אב אין ענן לבושו אין לנו חשש לבקר : כי אם נספיר ב' ימים כסייו וביום שלישי ראש חדש בראייתו לעין לקדשו בלי יבקר : אם ענן לבושו בחדושו ואם אין ענן עב אבל דקים מפוזרים שמא יתהבו ויראה לנו לבקר : יען לדעה דרכו כי כזו הלוכו ומנהגו מששת ימי בריאה העולמך : "סמיכתו וחזקתו מראיית עינינו היא עדותו : ושאמר למשה ע"ה החדש הזה לכם ר"ח וגו' להראות בעליל במערב עריבתו : זו דרכו בכבוי ראיית עינינו והגדה תירתו : ואם נמנע במזרח הישן מלהראות מפני ענן בהתכביותו : ולא יכילנו להקדק בכבויי ימיו כחקתו : נשירהו ונעיינהו במערבו אם כהירי' השחקי' ונקדשהו כדרכו ועדותו בראייתו : ואם מפני ענן לבושי נמנע עוד במערבו ולא נראה לעין בזמנו בהליכתו נתפלל ביום ל' ובל"א מפני ספק קרבן יומי שיה כשיה ונקדש קדושו ושמירתו : בשני ימיו כיום זמנו והלכתו וקדושתו בראיית עיניך : "נצחו מפני שבספק הרגשת ראיית הירח נפלנו : ובכל כפק לחמיר חוייבנו : בדרכי תורתנו ורמזו בדבר כזו וכסף משנה רחו בידכם וגו' כספק יום שבת אשר נכתפקו בו נשמיר שני ימים וכן כל ימי קדושתנו : וכספק החלל הנמצא באדמתנו : להעשית עגלה ערופה גם באחרית כשנודע מי הכהו היה נעשה משפט רוצחנו : ודומיהם בתורתנו : כן נתפלל ונשלמה פרים שפתינו ואז נצא מידי חובותינו כתורתנו כל ספק לחמיר עלינו : אך יש כפקות לקולא בתורתך : "מעניהם הספקות שהם לקלות כגון הדבורים והזבובים ושופי דבש ויין ושמן וכל מאכל ומשקה שלנו : ועינינו לא ישלטו בטנופם וגיאולם בטהרתנו : אף על הפירות וירקות השדצי' העוברי' ומטנפי' אותם ואין בם לאל ידינו ועינינו : וכל אלה לקולא וענין אותו ואת בנו לא השחטו ביום אחד מעדר הנקנה מן השוק אין אנחנו יודעים וביתר לשחטם ביום אחד אנחנו : וכן ענין שאמר ולא תביא תועבה אל ביתך וכל כסף של תיעבה בבתינו : שאין אנו יודעים שהם טהורים חצובי' מן הרריך : "לנו עוד שאמר לא תתחתן בם בשבעה עממיך : אבל בשאר עממים מיתר לנו ושמא בתוכם משבעה עממיך : באלה ודומיה' כפקות לקולא בדבריך : ומעוט' שהזכרתי יורו על רבים כאלה כדרכך : אבל שאר הכפקו' שאינן דומות באלה להמרא עלינו בתורתך : כספקת ימי קדש וטמאה וטהרה וכפקה דשונה מי שעבר עליו רוח קנאה ודומיה' ראוי לנו להחמיר ובימי קדש ירפוש שנים שנים בידך : אם נסתפקנו במזרח בישן ובמערב בחדש מפני קשור העננים בראיית

עינינו

עינינו כתורתך : ואחרי זאת יראה העד כל"א יום טרם ערב או בפנות ערב ספקה לנו ונקדש שני ימים הדשך : ואם היה המערב בהיר ולא נראה כי מקום הראייה גמוך ועמוק בראייתנו אין כפקה לנו ביום ל"א קדושי כמצותך : "כי אין יותר לנו מלא׳ יום בקדושו סלה: ואפילו אם נראה העד טרם פנות ערב בערב עדות הדושי וקדושו לסלסלה: ואם נכתפקנו והתפללנו שני ימים חדש כתמרא לנו להללה: אהרי זאת כשנודע לנו מראייתו מרומו וגבהו ושמושו ומשעור הרחקתו מהשמש יום ביום נשו׳ לקדש ולהגדילה: ואם נתקשר החדש בעבים ואין לנו יכולת להבחין על זו נקדשהו מלא כימי נח בתיבה לפללה : ואפילו הדש וחצי שנה ויותר כמו שנבאר למטה מתורה מהוללה : וככה שאול נשאל לפני אבלי משכילי נ"ע בירושלם עיר הקדש אלהים אלהינו יכוננה עד עולם סלה : בימינו ובימי כל הרדי ה׳ : המתאיים לראות ישועת אלהיך : "יהר שאלוהו מלפניהם משכילי נ"ע מבני קושטנדינא מביא המשכיל ר׳י׳ה׳ וזולתו ובאה התשובה אליהם כגולה : כזו גלויה ברורה ומסללה: כל המספק בגלות לעדות הירח והאביב ובכלל המצוה שנים יתפיש בידו בתפלה ובשמיכה כלי לחללה : וזו דרך הנכון במצות ה׳ לפני כל חרדי נורא עלילה : אף בספריהם כך הודיעו וכתבו אלה השאלים באיצר הנחמד: ויקרא הגדול: להכגילה : אף שך בן כעיד הלוי כך הודיע בספרו ורמז בדבר הזה טובים השנים מן האחד וגו׳ טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך כי ירא אלהים יצא את כלם להכלילה : עד אשר יבין באחרית בדוק הכמתו ובהגברת דעתו בדבר וישוב אל העקר בצווי אלהיך : "טעמי עוד ואם יש לנו בדבר ההוא הגברת דעת ביום האחד משנים מרמז בלום : נעמיד כי בהגברת דעתנו ובאחרית כשנראה עדות העד בלי דבר עלום: נשוב בראיית עדותו לקדש יום קדשך : "הפשנו ודקדקנו על זה : כי רוב המצות בהגברה ובהרגשה הן עומדות על זה , כלומר בידיעת הלב ובראיית דעין התחזה . ויש מצות שיש בהן לברר הגברת דעת ביחוד האלהי׳ והכנתו ודומיה׳ בחכמת לבבך , "וכר המצות שההרגשה בהן כראיית הירח וראיית האביב ועדותן בזריחתן ובעריבתן למבואים ולימות המקודשי׳ ובהבדלת החדשים והשנים בתקיפותיהן : כבשול האביב ודומיהן : ואם נכתפקנו בהרגשה בהן נחמיר בם במצות תורתך : "ואם שיהיו ההגברה וההרגשה בדבר: הדבר ההוא מיחוק ועומד ועלינו גבר : ואם אין לא הגברה לא הרגשה בדבר :אזי הדבר ההוא מכופק מאומד הדעת בלי להבר : ועלינו שנחמיר עליו כדברי תורת אלהיך : "הוא הדבר אשר דברתי עד שנבין באחרית עקרו : ונעמיד על בירורו : בכל דבר ודבר ובכל מצוה ומצוה לדרשו ולחקרו : כן בענין הירח ובענין השמש בתקופתו בבשול האביב לשאול ולדרוש מחקרו : כשנראה ונבין באחרית עדות ראייתן והגברתן בדעתנו אזי נעשה עוד לפני צורך : "דרך שמושו באיזהו עריבתו ומשיעורו שיעור הרחקתו ממערב אל מקום זריחת ראייתו כמה הוא שעור הרחקתו: אם כשיעור מדת הרחקת כל יום ויום בישנותו: כן הוא שעורו בחדושו ברור לנו כי מאמש יום קדושתו : אותו היום שעבר קדש בעדותו : ואם פחות משעור הרחקת כל יום ממערב עד ראייתו : ודאי למחר קדושתו אותו הערב ויומו יום קרבנו והפלתו : ככתוב עולת חדש בחדשו וכתוב ונשלמה פרים שפתינו בגלותך : "גם רומו וגבהו רוט וגובה קרנותיו בשיעורו וגבה׳: ועביו ואודו עובי וגדולת גופו והגברת אורו בשבילו ומסלולו : מכל אלה נבין ונשוב מספקתו ונעמיד בעקרו ובכלולו : מהי בעת שנסתפקנו בישן ובחדש כי זהבת כללו : וה׳ הוא האלהים הוא יסלח לנו בשגגתנו במעון קדשו וזבולו : כשאר שגגות עדתך : "בכן גם כן לראיית עדות האביב נעמיד כי בגלותינו כבארצנו :ונשמיר ונעשה בו קדוש מועדינו : ככתוב שמור את הדש האביב ועשית פסח לה׳ אלהיך וגו׳ כעין האמור בחיוב לנו,שמור את יום השבת לקדשו בכל קדושתנו: באדר בשלשה עשר יום בו וארבעה עשר יום נקרא מגלה ונעשה פורים ימי שמחה ומשתה מכל ימי אבלות גלותנו כי הוא הדש שנים עשר כמצות והובת תורתנו: ומתנות לאלמנותינו עניינו ואביונינו ובראש הדש ניסן נעיין באביב ונדרוש ונחקור ונשאל בבשולו אולי נבין ממנו כלים בגירותינו : אף נעיין בתקופת השמש אם במקום הוך המורה עמד כשנת פשוטו ודאי גם האביב נתבשל כארצך : "אזי נבין בתקופת השמש במקום הכונתו כתכונת מקום שנת בשולו : ואם נבין כי יתבשל לגמרי בארצנו בי"ד בו בחדש ניסן בבשולו : אזי נקדש אותו החדש ראשון בפלולו: ואם לא באה השמש בתקופת שנת תכונתו בתכונת מקום שנת הבשולו : ובשנת בצירת היתה שנתו או מטר רב שלא כדרכו ושבילו ולא נתבשל האביב כמצותו ודגלו : אין הוא הדש ראשון כאוהרת תורתך :

(קפח) או נעבר השנה ונעשה י"ג הדש ואין לו שם מן הכתוב כי הוא הדש מוכף בשנה באויר ותולדות ארץ הקדושה: ולא נקרא מגלה עוד ונעשה פורי׳ כי כבר קיימנוהו כמצותו בזמנו בחדש הי"ב להתאיששה ככתוב ובשנים עשר הדש הוא חדש אדר וגו׳ וכתוב לקיים עליהם להיות עושים את יום י"ד להדש אדר ואת יום ט"ו בו בכל שנה ושנה מהבלי העולם להתהפשה : כי אם אזי אחרי זאת נקיים הכתוב שמור את חדש האביב ועשית פסח לה׳ אלהיך לקדשה : הוא שאמר ונציב אחד אשר בארץ הוא גבר בן אורי בארץ גלעד ארץ סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן ונציב אחד אשר בארץ לשלמה ע"ה בהדש זה המוכף לשמשה : כשאר הנציבים השנים עשר אשר לשלמה בכל הדש להתבקשה : ככתוב ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו חדש בשנה יהיה על האחד לכלכל ולהבישה : במצות גזרת שלמה מלכך : "בן חור בהר אפרים ראשון : בן דקר במקץ ובשעלבים ובית שמש שני לראשון : ואלון בן חנן שלישי בן חסד בארבות רביעי בן אבינדב כל נפת דאר חמישי בענה בן אחילוד ששי לראשון : בן גבר ברמות גלעד שביעי אחינדב בן עדו שמיני אחימעץ בן נפתלי ט׳ בענא בן חושי עשירי יהושפט בן פרוח י"א שמעי בן אלה בשנים עשר הדש מראשון : ובשלשה עשר הדש היא הדש המוכף גבר בן אורי הוא נציב אחד אשר בארץ :אשר בהלוה תולדות הארץ שנת העבור מתקופת השמש בשיר תבואת ארץ קדשך : "גידר עדות וראיה זו הרגשה והגברה לנו במצות תורתנו : בארץ ובחוצה לארץ במדבר ובכל ובשאר גלותנו : אזי נעשה ונקיים שמירת הגינו וראיית דמות צורת האביב בבשולו כמצותנו : והוא כעין זהב קרובה לצידהו בקצירתנו: וכעין פתוקי מעט מזהב בעינו בבשולו באורותנו: "כמנהג האברי׳ הקוצרי׳ בארצנו : אזי נקצרהו טרם יום קדשו ונקריבהו ונקדש כי הדשך : "דרך ובדין זו נחלקו משכילי ת׳ש׳ה׳ע׳מ׳ בזמני ובצירתי,אך הוחזקה עלינו צורת זה שהיא קרובה בקצירתי : ונעשה בצירתו זה ודמיתו : אף בזמני מר"ח ניסן נעיין בו ואם נבין כי יתבשל עד עת הקרבתו : יום ט"ו בו נקדשהו בקדושתו: ובכל אלה דקדקו משכילי נ"ע בספריהם ושם המצאם רחבים כל א׳ וא׳ במליצתו : אך אני דברתי מעט מהרבה דוק הדבר כבזמן עתו : אבל הרחוקי׳ מראיית עדות בשולו מארץ קדושתו : דינם לחקור ולשאול לבאים שם אולי ישמעו ויתבררו מן שכניה ראיה בעדותו : אף לשיר ולעיין בתקופת השמש שנה בשנה בסבוב ובהלוך ובשווי שנותיו בשנות עדית מציאת האביב אולי יבינו כלום ברוק ובבינה דעתם ודעתך : "השמש יען כי הוא פעמים בא בקצרה ופעמים בארוכה , וע"כ אין אנחנו יודעים אי זו שנת י"ב הדש ואי זו י"ג לערכה , אלא מעיון העד ושמע ארץ הקדושה בגליתנו זו אשר בחטאתינו ובעונות אבותינו עלינו ארכה: ונלך אף בשנות שהים פשוטות וא׳ מעוברת כשנות התקיפות שדברנו לעשות מועדים שני׳ שנים בשנת המעוברת מהתקיפות ערוכה ומשוכה : שכן דרך ארצנו כפי משכילי נ"ע אשר הודיעו בספריהם ודקדקו בארצך : "ולאחת פשוטה וא׳ מעוברת לא נלך לעבר , כי בשנת הרחקת האיטיה מפסח ריבונין אזי השנה נעבר : ונעשה שנים שנים בחבור לחבר : ובאחרית עוד נעשה בהגדת דעתנו לנו מהגבר , בדרך זו נלך בשנים באלה כי כן נודע לנו

לנו מהבאים מארץ קדושתך : "וו דרך המסתפקי' מעקר הדבור רחוקי' : עד יודע להם עקרים מדוקדקים . כי לא ידעו כרוב החקים : כי כמו שהירח מסופק פעמים כל' ופעמי' בל"א כן השמש מסופק פעם שנתו י"ב ופעם י"ג לחקקים : ואז ישובו בעדות העדי' המחזיקי' , בהרגשה והגברה כראי מוצקי' : וה' הוא האלהים הסולח בשגגותיך : "חפץ מספר ימי החדש שלשים יום מהרגשת עינינו שאנו רואים בירח כהדיש להדיש ל' יום , היא עדות ברורה בעדות תורת אלהי' והגברה דעתנו מתורת נורא ואיום , ממספר חדשי ימי נח אביך : "מעמם חמשים וטאת יום מי"ז יום לח' הב' הוא חדש זיו עד י"ז יום לח' הז' הוא חדש השרי ה' חדשים מל' ל' יום כמספרך : "יש ממשכילי נ"ע שמבארי' : כי דת' הה' חסר מל כי יום י"ז של חדש הז' היא הנחת התיבה ולא ממספרים , של חדשים כמספר ימיך : כלוי המספר מל' ל' יום : למדנו מזה הענין בזמן הענינים לעשותם מלאים הנה מתורת ה' גלוי כי החדש ל' יום : וכן כתוב עוד ויבכו בני ישראל בערבות מואב את משה ל' יום : וכן ויבכו את אהרן ל' יום : והוא מר"ח עד צאתו ל' יום , וכן ובכתה את אביה וא"א ירח ימים וגו' כאשר נבאר למטה בבינתך : "לסדר עולם של בני בירב כן כתיב ויהי כשלשים שנה : הרי אלו ל' שנה : משנמצא הספר בבית ה' היא שאמר ויהי בשלשים שנה בר' בחמשה לח' היא השנה הה' לגלות המלך יויכין מלכך : 'מאמרו עוד היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן : ואומר עוד ואשב שם שבעה ימים משמים בתוכם הוא יחזקאל הנביא הכהן : הרי ביום חמשה לח' הד' היה דבר ה' אל נביאך : "נאמר ושבעה ימים היה משמים הרי י"ב יום : ולאחר שבעה ימים בי"ב להדש בו ביום אמר לו ואתה שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עמך : "ספירת הימים ששכב על צדו השמאלי יהיו שלש מאות וצ' יום : ואמר לו ונשאת את עון בית ישראל וגו' ועל עון בית יהודה מ' יום : יום לשנה יום לשנה נתנם אלהיך לנביאיך : "עלוי מספרם כללם ד' מאות ול' יום : ואז אמר ויהי בשנה הששית בששי בחמשה להדש וגו' מלמד שאיתה השנה היתה מעוברת כ"א הכפיר מי"ב יום להדשך :

"פירושו להדש הד' של שנה החמישית :

עד הדש ששי בחמשה בו של שנה הששית :

יעלו י"ד הדשים מלאים ועשרה ימים בחשבונך : "צוברו ואיספו ונמצאו ז' ימים יתרי' והחדשי' נגמרו במספרך : ואלה הימים לעבור השנה יודיעו בחשבונך , וקח גם מן י"ב הדשי' המלאי' י"ב יום וי"ז ימים היתרים הרי לך כ"ט יום הדש הסר י"ג הדשים כללם במספרך : "קשרם אלה הכ"ט ימים והעשה חדש מוסף חדש שלשה עשר בשנה ואז הצא בישרה בספירתך : ויצאו י"ג הדשי' חסרים בשנה רצופים עליך : ושני הדשים מלאים בידך : "רשיון זה הביאור מבואר ומבודר לכל יראי אלהים : שאם בשנה אחת ימצאו כן הדשים הסרים : איך תמצא שנה התמה על שנת הלבנה תוסף י' ימים וכ"א שעית ור"ד הלקים כבאיר ופירוש רועיך : "שברון י' כ"א ר"ד למדנו מזה הבאור : אף הקין השבונם א' מלא וא' חסר בהדשים נשבר וקדר מענין והחבור , כי מצאנו ט"ו חדשים הסרים לפניך : "המנית הט"ו ההדשים הרצופי' האלה הי"ג חסרים והשני' מלאים נאבדו והושבדו התקונים וי' כ"א ר"ד לא יהיה ויהקיים דברי רועיך : כ"א בעת שנעשה הדשך :

(כפט) **תבונתם** והקונס א' מלא וא' חסר כלל י"ב הדשי שנותיך : אבל אם נוכף ואם נגרע מזה הענין והמנין כמנין יחזקאל ונה צדיקיך : אזי כשל ונפל הקין יכ"א ר"ד עבור הקיפותיך : "שמתיך דברי אלה עוד נהברר לנו כי עבור שעשו בבבל לא היה כי' כ"א ר"ד הקין רועיך שבנגדנו : ועוד יותר נודע לנו כי חשבון אחר לא היה בידם ולא יכ"א ר"ד בבבל גלותך : "ראית עבור שנתם איך היו יודעים אי זו שנה הצא להם י"ב ואי זו שנה בי"ג הדש בעבוריהם : הלא באביב בעת יתבשלו שעורים אביב בארצך : 'קצירת אביב וערוהו וראייתו היה רחוק מהם , והין שולחים שלוחים ועד שיגיעו אליהם , מה היו עושים במועדיהם : הלא נודע לכל מביני מדע ענייניך : "צדקת וקדוש מועדיהם היו עושים שנים שנים , להוציא השנה י"ב חדש וי"ג חדש בקדוש שנים שנים , עד שיתבררו באחרית משלוחיהם מארצך : "פוני' ושבים עוד שלוחיהם על א' מהם , וזה הוא העקר והנכון להיות בבידיהם : כי גלותם כגלותנו כאופניהם , אף שוכני להלח וחבור נהר גוזן ועדי מדאיך , "עת הגלותם מבית ראשון היתה גלותם . ולא חשבון יודעים ולא י' כ"א ר"ד איך היו עושים בעבור שנתם : הלא אינם עושי' כ"א כפי הנאים וחקי' אלה שבידינו מפי נביאיך : "כימן האביב הוא מן שעורים , ככתו' שמור א'ת האביב וע"פ ל"א כב"ה הוציאך ה' אלהיך ממצרים ואז לא נמצא כ"א שעורים , ככתו' כי ה"א וגו' זה גלוי לך מתורת אלהיך : "נודע כי הוא נפרט לבן מעט יוצא מקנהו : והוא כעין פטהיקי מוזהב במראהו : לכן אמר והחטה והכסמת לא נכו וגו' כי השעורה אביב וגו' אביב מבושל בבשלהו , וכן אמר אביב קלוי באש ג"כ הקריב את מנחת בכוריך , "מענהו כי נקרא חדש זה אביב כפי מעשהו על רוב קצירהו , כמו שיאמר חדש מטר חדש חום חדש קור שנה בצורת שנה מטר חדש חורף יום מטר במטרהו , שנת אוכף שנה ברכה שנת אסון שנת רעב שנת שובע כשבעהו : יום בכורים יום כפורים בכפרהו כן חדש אביב בחכמתך : "לביאור מלת אביב : הוא אב וראש וראשון חדש להדשי וזמני הקצירה והאביב : כמו אמר אביב קלוי באש : כמו אבי כל תופש כנור ועוגב אבי כל בני עבר אב לבנים יודיע אל אמתך כן מליצת האביב : כאלה ודומיהם גלויים לפניך : "כח גבולו הוא גבול ארץ ישראל : מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת הוא גבול ארץ ישראל : וממנת האביב נלקח שנא' וקצרהם את קצירה וא'ע'ר'ק' אל הכהן במקדשך : "ישרוה שיעור מדת העמר : הוא כעמר הקוצר אשר מלא חצנו שנא' שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר : וכן שאמר בין העמרים הלקט ושכחה עמר בשדך : "טעמו עוד קרוב מרמז זה מצה שאמר והעמר עשירית האיפה הוא : ובקצירה הנרהבה ומבורכת שבארצך בפיאה שהיא בלי שיעור לעיניך : "הפין זמן יום דרישתו : הוא בראש הדש בקשתו : אם יהודע כי יתבשל עד י"ב ועד י"ד יום אז ההא קצירתו : בכתוב שלחו מגל כי בשל קציר ואז תהא קדושתו : ואם לא נתעברה שנתו : שנ' שמור את הדש האביב ועשית פסח לה' : כאשר כתוב שמור את יום השבת לקדשו בתירתך : "זרע המתבשל בשנתו בעתו : אף זרע המתאחר מעתו בשנתו זה הוא מה' מהירותו בעתו ואיחורו מעתו : ואין לנו היזבו מזה כי זה כמניעה עדות הירח להדשך : "ובה חפין שניהם שוה כשוה במניעתם : אך לנו לדקדק בם ולשמרם בזמן קדושת' : ככתוב שמור את הדש האביב וגו' וכתוב שמור את יום השבת לקדשו : וכתוב השמרו להקריב לי במועדו בקרבן תמידך : "החדש הזה לכם ראש הדשי' : וכתוב עולת חדש בהדשו להדשי השנה : מענהו בחדושו שיראה הדש מכסיו כילד ממעי נשים הדש בעולמך כן ההדש הזה החדש הוא הירח לכלל הירחי' של שנתך : "דין אכילת האביב הוא קלוי באש : שנ' אביב קלוי באש : ולחם וקלי וכרמל לא האכלו עד עצם היום הזה וגו' שעכוב אכילתו עד שיובא העמר אביב קלוי באש : ביד כהניך במקדשך : "גם זמן אכילתו ביום וכלה כמנחה הנאכלת ביומה : וכפסח בלילו מתחלת הלילה ואע"פ שאין אנחנו מצווים בביאת העמר בזה הזמן כשאר כלל קרבנותיך : "בחג השביעית מצווים אנחנו לשמרו בזה הזמן : והוא תלוי בביאת העמר ולכן לנו לדקדק על כל אלה בזה הזמן : להבין זמן קדוש ימי קדשך : "אכן כי אם לא נדקדק הסיבנה שנותינו כאשר הכוכו שנות הישמעאלי' ויהיו מועדינו : פעם בתוך החרף ופעם בתוך הקיץ בלי ערות האביב של ארצך :

(קצ) **אזי** נכשל בימות קדשינו : לכן ראוי לנו לדקדק על האביב של ארצנו : אולי נבין ונתקן כלום בגלותנו : ובספק ה' הסולח בשגגותיך :

"ביאור זה ביארנו שנלך על שהים השני' הפשוטיה יאחה
מעוברת : ובשנת הרחקת פסח האמות מריבונין היא
המעוברת : שכן דרך ארצך כדקדוק משכיליך : "גם כלל
ימות המקודשי' של שנה ההיא נקדש שנים שנים.עד אשר
נדרוש ונבין דרך ארצנו בעדים נאמני' בשמיעת אזנים :
בקציר עמר ארצך : "דרך קצירהו ביומו : והבאתו אל
הקדש ביומו : וספירהו ממנו ביומו : ואם היה יום מועד
או דרך רחוקה היו מקדימי' קצירתו מיומו יום אחד
במספרך : "השיג הזרע אל הקציר ביום י"ד יעשו עליו:ואם
נהאחר כאשר יהיה ראשית המועד יום שני ואחרית יום
ראשון יקריבו העמר עליו : קרוב ורחוק אפילו ביום ז'
עצרת מיעדך : "והתנאים החכמי' בעמר האביב : היו
נתלים כי כך אמרו במכילתא שמור את חדש האביב :
שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח כך מגלים : ועוד
אמרו במסכת נזיקים לפניך : "זכרון קדוש החדש ועבור
השנה בשלשה : דברי ר' מאיר וחכמים אימרי' עבור
בשלשה : נושאין ונותנין בחמשה : וגומרין בשבעה בלי
להכיר ולא היו עושי' כחשבונך : "חברו עוד ואמרו
בהלמוד תנו רבנן ניסן ראש שנה לחדשים ולעבורים
ולהרומת שקלי' וי"א אף לשבירת בתים לחדשי' מניין מתורת
אלהיך : "טעמו דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים :
וגו' וכתיב והיה לכם למשמרת עד י"ד יום לחדש הזה וגו'
וכתוב שמור את חדש האביב וגו' איזה חדש ראשון
לחדשים : במספרך : "ידיעהו אשר יש בו אביב : הוא
ראשון לחדשי' ושאמרו עבור השנה בשלשה הוא : על
האביב ועל פירות האילן ועל התקופה מעברין חדש נוסף
לחדשי' בשנתך : "כבה אמר עוד רבן גמליאל : גוזלייא
רכיכין ואמרייא דעדקין וזמן אביבא לא מטא אית עבורא
כלומר בני יונה והורים קטנים ורכי' והטלאים קטני' אינם
ראויים להקרבה לא יוכשרו שיקריבו מהם פסחים בבית
האל : וזמן האביב לא בא להתבשל ולנו עבור יש בשנה
זו בעדות נורא אלהים ממקדשיך : "לזאת יש עבור כי
האביב לא השיג להתבשל שיקריבו ממנו העמר : וע"כ
אמר רבן גמליאל כזו להגמר:ועוד אמרו על שלשה סימנים
על האביב שהוא העמר כהורתך : "מעברין את השנה ועל
פירות האילן ועל התקופה.ואם היה האביב לבד הכל שמחים
לקדש בלי להדפה : וכל אלה וכאלה מורים כי על האביב
מעברין שנתך: "נצוחו מדין התורה שאמר שמור את חדש
האביב ועשית פסח לה' וגו' וכתוב ועבדת את העבודה
הזאת בחדש הזה : וכתוב שבעת ימים תאכל מצות כאשר
צויתיך למועד חדש האביב וגו' וכתוב וזבחת פסח לה'
אלהיך במקום אשר יבחר ה' אלהיך : "סמיכהו עוד כתוב
היום אתם יוצאים בחדש האביב וכתוב והפשתה והשעירה
נכתה כי השעירה אביב : ומי שאמר שמור את חדש
האביב : הוא שם לחדשך לא כפי המעשה הנעשה בו כי
אם הוא שם בלי מעשה כשמות רבות בהוראתך : "עות
המשפט והדרך כי לקחו ודמהו ממה שאמר תל אביב :
והוא שם מקום כמו שאמר תל חרשא תל מלח כן חדש
האביב : ואינו כדבריו בחכמת דעתך : "פסלוהו ופריעתו
ובטול דבריו ידוע לכל מבין : כי אם נעשה הפסח בכל
חדש שימצאו פירות ואינו כן נכון להבין : אף היה ראוי
לומר המצוה כך שמור את חדש ניסן או שמור את חדש
הפירות ולא שמור את חדש האביב לברר ולהבין : חדש
שהאביב נמצא בו כחדש ראשון הוא ראשון לכל חדשיך:
"צדייהו להשמר בהמצא האביב בו לכן אמר שמור את
חדש האביב וגו' כעין שאמר שמור את יום השבת וגו'
ובעין שאמר בקרבן תמידיך : "קרבני לחמי לאשי ריח
ניחוחי תשמרו להקריב לי וגו' וכן בקרבן חדשיך אמר
הקריבו אשה וגו' הוא צווי למצווים לשון עשייה תקריבו
העשו : וכן כתוב עולה חדש בחדשו : בחדושו קרבן
יקריבו ויעשו: וכתוב ושמרת את החקה הזאת לשון עשייה
לעשות שישמרו וכתוב ושמרת לעשות וגו' כן האביב
בראותו ישמרו ויעשו: וכן עולת חדש בחדושו ולא בכסויו
ולא לאחר הדשך : "רבי הושעיא אמר בבראשית :
ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להשית : כי ר'
יוחנן פירש עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו בערבית
כזו אמר לא נברא להאיר אלא גלגל החמה בעולמך
"שבלבד זו היה די להאיר במעונה: אם כן למה נבראת
לבנה אלא למועדים כדי לקדש בה ראשי חדשים ושנים
להבינה: במראית עדות חדש ירחך: "הומך ומחזיק זה ר'
שילה דכפר המרהה בשם ר' יוחנן אמר אעפ"כ שמש
ידע מבואו ומהו שמש ידע מבואו , שאמ' אמר זה פירושו
שאין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה במראו : לעיני
כל רואיך :

(קצא) תובע

עוד ר' הושעיא בבראשית רבא אמר ולמועדים אלו שלש רגלים:

ובמכילתא אמרו החדש הזה לכם וגו' : ר' ישמעאל אומר
פירושים בזה הענין לפניך : "שדי הראה למשה באצבע
את החדש : ואמר לו כזה ראה וקדש : וזה משלשה
דברים שנתקשה מהם משה לבאר ולחדש : והראהו ה'
באצבעו במראית עיניך : "רשיונם ועניגם לבררה : וזה
לכם הטמא : וזה מעשה המנורה : החדש הזה לכם
ראש חדשים וגו' וי"א אף בשחיטה שנ' וזה אשר תעשה
על המזבח : ומשה למר אותם לישראל והורה : כזו פירשו
מפרשיך : "קושט ראיית הירח כזו בררם :ואמר להם כזו
החדש תהיו רואי' אותו ותקבעו ראשי חדשי השני' בעקר',
ומכל אלה וכאלה הרבה הבננו כי כן היו נוהגים ראשיניך:
"צרוף שאמר ולמועדים : הוא כאשר ביאהנו למעלה לעתי
החדשים שבעתים ההם הם המגרימים קדוש ימי החדש
בכמה ובכמה לחדש פרודים : ברודים ערוכים וכדורים
ומאוהרים : מכלל ימי שנתך : "פירושו עוד הוא שאמר
עשה ירח למועדים והוא לזמנים: כי לא יכשר להיות הירח
לירחים פי אמתת החדש הוא הירח והירח הוא החדש :
שנראה בו הירח חדש לזמנים : ולכן אמר למועדים: וכן
והיו לאותות ולמועדים ולכן אמר לחדשים : וכן לאותות
ולחדשי':כי האותות סימני החדשים וזמניהן שהם למועדים
לזמנים : על כן אמר לאותות ולמועדים ולא עוד כי אין
עדותו בכל ימי החדש כי אם בעתים נודעים של חדשים
לעיני כל מבקשי עדות מצות בוראך : "על כן אמר נעים
זמירות עשה ירח למועדים : מענהו לעתי החדשים מתי
בעת שהשמש מתודע במוצאי הוא בעריבתו של יום שהוא
מפריד בין ימים לימים ולילות של שנתך : "סלה עד נאמן
לחדשים : לקדש בו ימות המקודשים : שנ' כירח יכון
עולם ו'ב'נ'ס' למקדשים : ומשכילי ת'ש'ה'ע'מ' כגן
עדנך : "נוח נפשם ביארו והיו לאותות ולמועדים ולימים
ושנים : התחיל הכתוב מקטנים : והשלים לגדולי':לאותות
הם הכוכבים אותות להולכי ימים ומדברות וארחות רחוקים
בעולמך : "מענה ולמועדים : הוא הירח בהראותו במערב
עדותו מקדש בכמה לחדש למועדים : הם מועדי ה'
במועדם ולא כפיך וכפי ביה דינך : "לימים ושנים: הוא
השמש בין יום ליום ומעלה ימים ועושה שנה ומפריד
בבשולו לאביב לשנים : בין שנה לשנה כמצות תורתך
שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלהיך: ככה מבדיל
הירח בין חדש לחדש ומעלה לחדשים : וכם קדוש מועדי
ה' לשומרים המקדשים : ואשר ביארנו למעלה זהו הביאור
כלם לאותות כלם למועדים כלם לימים ושנים לעולמך :
"ישרותם בזריחתם ובעריבתם : זה עם זה כדבקותם:הם
אותות לנטהרים ולטמאים ולהולכי אורחותם : ולעתיד
באותות' ככתוב השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בוא
יום ה' הגדול והנורא לפני שונאיך : "טעמם עוד וכלם
למועדים : לזמנים ממשלתם ועדותם זה אחר זה ובזמנים
אלה קדוש המועדים : מועדי ה' אלהיך בכמה לחדשיך :
"חפין זו עוד כלם לימים ושנים : שהם מעלים ימים ולילות
בממשלתם ושנים : כבשולם שנ' וממגד תבואות שמש
וממגד גרש ירחים וכתיב שמור את חדש האביב וגו' וכתו'
החדש הזה לכם ר"ח ראשון הוא לכם לחדשי שנותיך
משנים :ושאמר עשה ירח למועדים וייחדו לבדו למועדים
מכלל המאורות של ענינים : לא ייחדו לבדו כי אם עוד עם
השמש חברו כחברים ככתוב שמש ידע מבואו עשה ירח
למועדים עם השמש בעת שיתודע במבואו לעיניך: "זה והיו
לאותות ולמועדים וגו' צווי הגדת תורת ה' : לעם המצווים

 ונזהרים

ונזהרים תורת ה׳ פקודי ה׳ כהגדת גיד הנשה : שאמ׳ ע״כ לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וגו׳ ונתקים לדורות עם ה׳ : וכן הגדת ואך את דמכם לנפשותיכ׳ וגו׳ : והגדת ודבק באשתו והיו לבשר אחד בתורת ה׳ ; והגדת כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה במאכלך : ״והגדה בריאת ארץ ושמים וייחוד כח אלהינו : והגדות מצות רבות ודרך מוסר הארץ להיות לנו ולבנינו : שלא השנה אותם עוד בהורתנו : המצוה אחר שנהגה התורה לנו : ומהם בהשנותם והרמזים עוד בתורתך יען לחוקם ולקיימם בלבבך : ״הן בכת חוק אף זו הגדת מצות והיו לאותות ולמועדים וגו׳ ענין הירח לנו : ואמר החדש הזה לכם : לכם ולבניכם לעולמי׳ בראיית עדות הירח החדש הזה לקדש מועדינו והוא ראש להדשיך : ״דבר חזק מצוה זו עוד אמר עולת הדש בחדשו ׳ שנבין ונדקדק קדוש דהדש בראיית עין הדושו : ובזמנו נקריב קרבן אשת לאלהינו בכל ראשי חדשי שנותיך : ״גלוי ונודע אות עדותו : ולא מכוהר השיך ופגום ועלום מכל עין בשעות ורגעים תולדתו : שכל האותות הנזכרים בתורה בעולם הווים גלויים הם לעין לאנשי עולמך : ״בענן הקשת : בדגים הקשקשת : בחיות ובהמוה מעלת גרה ושוסעת שסע ומפרסה : ואותות הרבה ואותות מטה אהרן במצרים בכל מכה ומכה גלויה ומהנוסכה: אף אות מטה אהרן בהציצו ציץ ובגמלו שקדים לעיני כל ישראל גלויה ולא נכמסת : ודגלי ישראל באותות סימני אותות נודעות כל אחה ואחת גלויה ונהפרשה : ואות גדעון וישעיהו ואחז ע״ה ואותות הזקיהו ואותות שבשמים כל אחת ואחת נודעה ונשאת : וכל אות של תורה גלויה ונודעה ונחמסת : לעיני כל רואיך : ״אף אות עדות הלבנה גלוי לעין כל ראוי להיות פרוש ונרחב לעיני אלפים ורובי רבבות : כי בו קרושות רבות : קרבן בקדוש ראשיתו וקדוש מועדיך :

(קצב) **אכן** היא מצוה לנו : כאמור בראש ענין זה : צו את בני ישראל ו״א את קרבני להמי לאשי ריח ניחותי השמרו להקריב לי במועדו : ובענין זה אומר בקרבן שבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים וגו׳ ביום מנוחהנו : וקרבן ר״ח שאומר בו ובראשי חדשיכם הקריבו עולה לה׳ פרים בני בקר וגו׳ היא מצוה לנו לעשותה ובאמור למעלה כעניינים אלה לנו : צו את בני ישראל וגו׳ היא מצוה לנו לעשותה בכל מאדנו : כי אם לא נדע ראשיתו בראייה עינינו : איך נקריב קרבן אלהיך : ״בנו צוה וחזק בזה באמרו בראש הקרבנות צו את בני ישראל וגו׳ : והיא מכללה כלל הקרבנות הנקרבות שם לישראל : כענין שאומר צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה ומכליל כל הענין הנזכר לפניך : ״גם שאמר עולת שבת בשבתו : והיא בזמן שביתהו : כן אמר עולת הדש בהדשו הוא בעת וזמן חדושו ובבקר קרבן עולתו : כמנהג ימי קרבנותיך : ״דרך מצוה זו עוד הזק לנו : נעים זמירות ע״ה ואמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום הגינו ; היא שאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם והקעתם בהצוצרותיך : ״הוא להיות נודע לכל עדות ראיית החדש בהדושו : ולא היו תוקעים בראשית הדושו : ולמה אמר בכסה ליום הגינו הוא בעד מנין מספר והשבון בכמה להדש בו לקדש עליו יום הגינו בהדשו : כענין שאמר הבוסו על השה במכסת נפשות : וכן ליום הכסא יביא אל ביתו ודומיהם בתורתך : ״ועל כן אמר כי הק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב : חק ועדות ראיית ההדש בהדשו : והקיעתו בזמנו וקרבנו לאלהי יעקב : שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים וגו׳ הוא שאמר ההדש הזה לכם ראש להדשיך : ״זכר מצות אלה כפרתי : לכל מבין והרד במצות אלהים אלהי תהלתי : כי היא מצוה כדומה ומאושה מושכה ומקודשה לעדה מקודשה ודרושה מאל איילותי : מצוה זו גלויה ונודעה ומיהמרה בפיך ובפי רועיך : ״השיבה ופרושה ונרהבה ונראיה מתורת האלהים ומפי מפרשיך : ואמר ההדש קראו החדש כמו אמר היובל על שם מעשהו הנעשה בו בהקיעה היובל הוקעיך : וכן השמטה קרא שנה השמטה על שם מעשהו שמטת ארץ וכל

בעל משאה ידיך כן הירח נקרא חדש ע״ש חדושו בבינתך : וכל אלה וכאלה אם הדרוש והחפש בספרי משכילי נ״ע המצא מתוקים מדבש להכך : אך מעט קט טוער דברתי כי מי יספר ויגיד ראיות משכילי נ״ע באזניך : הנה מחול ימים יכבדו ועצמו מספר בספוריך : ״טף הודת כח רועיך הגאים מגדת זו אף היא : שכך היו נהוגים בימיהם בבית שני מימיך בזמן ההיא : עולים פקידיהם מזומניהם עדיהם על חמשה ראשי ההרים המזומנין : ״יודו יעידו עדותם לכל עם ה׳ לקדש בו מועדי ה׳ : ולהקריב בם קרבנות ה׳ : וההרים הר המשחה וסרטבא ואגרופינא : והורון ובית בלתי לעדות חדש ה׳ ועליהם הבעירו אשך : ״כי למען להראות הבערת אש עדותו עד בכל לקהל ה׳ המגלים : להגידם כי ראו את הירח פן ישגו במועדי ה׳ המעולים : ועוד יותר יזדו כי צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל נשיאך : ״לטבלא שלו בעלייתו : ובהן היו בודקין את ההדיוטות לאמר הכזה ראית או הכזה במראיתו ועוד אמרו מעשה שבאו שני עדים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערבך : ״מאמרם עוד רבן יוחנן בן נורי אמר עדי שקר הם : וכשבאו ליבנה קבלם ר׳ גמליאל בעדיותיהם : ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עבורו לא נראה בעולמך : ״נזפם ר׳ דוסא בן הרכינס ואמר עדי שקר הם : כעדים שמעידים על אשה שילדה ולמחר כריסה בין שניה : ורבן גמליאל קבלם בעדיותיהם כנאמנך : ״סדרו עוד ואמרו בראשונה היו מקבלים עדות החדש מכל אדם ומשקלקלו המינים הצדוקים התקינו שיקבלו עדות ההדש מאנשים נודעים בסודם : אנשי אמה מזומניך : ״עוד קלקלו והיו משיאין משואות והיו מבעירים לפידים : להודיע עדות ראש החדש בחדושו והיו מסיעין מהר אל הר כמגידים : ועוד בהפלתם כהפלהך : ״פוצים ואומרים אותה מנהיג סדרי לבנה לקדש כהן ראשי חדשים כן החדש ישועה לעמך : ר׳ שמעון אומר אב ובנו וכל הקרובים כשרים לעדות חדשיך : וכן מעשה נהיה בימי רועיך : ״צדקתו אמרו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכ ר׳ עקיבא בלוד : כי שלח לו רבן גמליאל אם מעכב אתה את הסדר נמצאת מכשילן לעתיד לבוא כחוטא ומחטיא לכל נולד ויולד בעולמך : ״קבעו עוד הצר גדולה היתה בירושלם וביה יעזק היתה נקראה וכל העדים לשם : היו מתכנשין זב׳ ין היו בודקין אותם שם : בדרישת אמתי כתורתך : ״.ג׳ סעודות גדולות היו עושין להם שם : בשביל שהיו רג׳ין עוד לבוא להעיד שם : וראש בית דין אומר קדש מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש לקדש חדשי׳ : ״שמבל אלה דברי הגאיך והירה ה׳ עושך : נודע דמצוה הזאת ירושה לישראל ועד זמן רועיך : וכשעמ׳ .מליאל וחבריו וראה קלקלת העדים אף קבל ׳ית שקו עדיך : התקן הקנה זו על השבון הקובמים שלו מלמוד זולתך : ״המך ונהזק על הראיה ר׳ יהושע רב׳ וכל יראי ה׳ עמו על האמה ועמד במעמדות וכשרוי׳. ובן גמליאל נשיאך כזו אמר לר׳ יהושע רבו : בגזרות גוזר אני עליך שתקח מקלך ומעותיך והביא אלי ביום הכפירים שחל בחשבונך להיות אזי קבל גזרתו והלך אצלו ביום הכפירים אמר לו רבן גמליאל שלום עליך רבי ותלמידי בזאת : רבי שלמדתני דברי תורה והלמידי על שקיימה גזרתי : לעשות אזי ישב נאנח על זאת כאשר ביארתי והודעתי למעלה לפניך :

(קנג) **תנו** רבנן כשראה ר׳ יהושע מן יבנה הצר לו הדבר מאד : וישב ובכה ובא הוא אצל ר׳ דוסא ואמר לו ראית מה שאירע לי למאיר : שחללתי יום הכפורים בשר והלכתי אחר התקנו ותקנתו של רבן גמליאל נשיאך : ״שמעו כל חכמי ישראל שמע זו : ובאותה שעה נתקבצו כל חכמי ישראל על עסק זו : ר׳ דוסא ור׳ יהושע ור׳ אליעזר ור׳ יוחנן בן נורי ור׳ אלעזר בן ערך ור׳ חוצפית התורגמן ור׳ ישבב הסופר : ושאר כל חכמי ישראל להכוד בדבר זה : על מה הודשה תורה חדשה ומנהג חדש שלא היה בימיהם ובימי נביאי ה׳ אלהיך : ״רובם נתקבצו ובאו אצל רבן גמליאל : וישבו לפניו והתהילו מסבבין

אותו

אותו בהלכות עד שהגיעו בהחדש הזה לכם וגו׳ אמרו לו לרבן גמליאל : החדש הזה לכם מה דרשת בו במדרשך : "קול השיכם ואמר להם מלמד שהראה הקב"ה למשה את הלבנה ואמר לו כזה ראה וקדש : אמרו לו בראייה כשרה או בראייה פסולה לקדש : אמר להם בראייה כשרה כתורהך : "צרהו עליו ואמרו לו וא"כ למה קבלת אותן עדים ועדותן פסולה ובטלה : שהעידו ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערביה במערב לסלסלה : וכך שאמרו ראינוהו בזמנו ובליל עבורו לא נראה וקבלהן בחכמתך : "פשפש עוד עליהם לא קבלתי עדותן אלא עשיתי מה שקבלתי מבית אבי אבא דבריהם : שאין הלבנה מתחדשת אלא מכ"ט ימים ומחצה ושתי ידות שעה וע"ג חלקים במנייניהם : אמרו לו וכי הורה אחרת נתחדשה בישראל עתה בעונותינו ובעונותיהם : שהיה להם ירושה ולנו לעולם בראיית הירח כהורת עושנו ועושך : "עלום ומכוסה הוא הירח מן העין שני ימים בכוף ישנותו במזרח : ובערב של יום שני נראה חחדש במערב כנזרת : במראית עינינו עד עתה וכיצירתו הגדת תורתך : "סמיכהו כי ביום ד׳ נבראו המאורות : ונסתר החדש יום רביעי וה׳ ובערב תחלת יום ששי כשנברא האדם קראהו לו להורות : ואמר לו כזה ראה וקדש לכל חדשיך : "נוחם עדן משכילי ביארו כי מהגדה הוגד לאדם כי לך שני ימים מתחלת מאורות ברוו : אך ממראית עינינו ומביאור זה שלמעלה נכון הוא וגלוי לעיניך : "מכח זו ראוהם חכמיך : כי עוות רבן גמליאל נשיאך : אמרו לו הורה זו לא נתחדשה בימי הנביאים כל שכן בימיך : אמר להם עוד ולא כך אתם שונים במשנת הגאיך : "לפסוק הנאמר אלה מועדי ה׳ א"ת אותם מ"ק : אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו רועי בקר אתם לקדש : זה הכתוב בנשיא מדבר או בבית דינך : "כך אמרו לו בנשיא הכתוב מדבר : אמר להם ואם כן למה אתם בודקים אחרי אני מה שראיתי והבנתי עשיתי אמרו לו הלא פה כל החכמים כך מורה ומדבר : ומגיד באזניך : "יחד מניין להלמיד שרואה את רבו הועה שלא ישתוק ה"ל מדבר שקר תרחק : אמר להם אני לא תעיתי אבל קבלתי מבית אבי אבא חק נחקק : סדר סוד עבודך : "טעמו כתוב בו : אם באו עדים מן המנחה ומעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש בו : אמרו לו הורה זו לא נתחדשה בימי הנביאים כ"ש בימיך : "חזרו ואמרו לו אף אנו לא נקבל דבר זו : באותה שעה נפלה מחלוקה ביניהם ונתחלקו לשתי כתות על זו : והיו כותבין אלו על אלו חרמות ושמתות חכמיך : "זומנו ועשו במחלוקת זו ט"ו שנה : זמנו נשיא אחד חכמיך תחת רבן גמליאל כיון שראו כהנה : נמנו והושיבו לעצמם ראש ישיבה וראש גלות בעדתך : "וכיון שראה ר׳ דוסא בן הרכינס שהעולם נחרב, עמד וקבץ את כל חכמי ישראל ואמר להם עד מתי נהיה במחלוקת זה הרב : אמרו לו ומה נעשה נזלל ונבזה את המועדות מועדי ה׳ אלהיך : "הוכנו אחר כך ובאו אצל רבן גמליאל ופייסוהו ולא נתפיים : וכיון שראו לכך נמנו וגמרו כדי שיכתבו דברי אלו ודברי אלו גלוי ומחוספס : ודורות הבאות יעשו מה שיראו בעצמן בגלותך : "דברי׳ אלה הלא מודיעים לנו, כי תקונם הדש הוא יסוד עבורם והולדת לבנה חדשים מקרוב באו לנו, אף התשונו ללכת כפי דעת דור ודור בראיה הורה אלהיך : גדל עמקם אשר העמיקו מה׳ עוד נודע לנו מדבריהם ומעשיהם, כי כשמת ר׳ דוסא ור׳ יוחנן בן נורי ואותו הדור לפניהם : עמד רבן גמליאל ור׳ עקיבא ור׳ טרפון ור׳ ישמעאל ושאריהו חכמי קהליך : "באי וחולקי עם רבן גמליאל : אמר להם רבן גמליאל, אתם ידעתם כי זו המחלוקה בינינו כמה זמן בואו עכשיו ונתקן את כל העולם שלא יטעו עוד ישראל : בקדוש מועדיה׳ מיום זה לימי אהרוניך, אף עכשיו לא יהיה בינינו מחלוקת פעם אהרה, ולא נטריח את עצמנו בראיית הלבנה כתורה ה׳ גוזרת : אמר לו ר׳ ישמעאל לרבן גמליאל נשיאך :

(כצד) אי אחי עד מתי לא העבור על מדותיך : ותעשה תורת ישראל לשתי הורוה בימיך :

אמר לו רבן גמליאל הלנצח תאכל חרב בימיך : "בראותו ר׳ ישמעאל כך הלך וב־ח : וישב רבן גמליאל וחבריו אנשי סיעתו והשבו חשבון גו"ח וג"כ עב"ג שיעשו ז׳ עבורים בי"ט שנים ובטלו את הראייה וכתבו והורו כזו לכל גליות ישראל בגלותך : "גשו עוד וכתבו על חכמי בבל, ושלחו אליהם בני בבל, אתם רוצים להחריב את העולם לא די לכם מחלוקה שביניכם זאת אף תטילו בינינו מחלוקה הבל : בהוראותיך : "דבר זה הודיעו להם עזרא עלה מבבל וחורה עמו, שלהו בני בבל להם וכי עזרא תורה אחרת כתב משמו, זולת תורת משה ע"ה נביאך : "הביאו עוד אנשי ארץ ישראל אגרת גדולה : וכתבו בה והודיעו להם ככה כי מציון ת"ה ודבר ה׳ מירושלם למללה, בחזון עתידך, "ועוד הביאו בני בבל אגרה גדולה : וכתבו בה הוי ציון המלטי יושבת בת בבל, ושלחו להם כזו ולא קבלו מהם בני ארץ ישראל ובבל הגולה, והיו במחלוקת זו כמה שנים בשנותיך : "זמן עשר שנים : כיון שראו בני בבל שהמחליקת הולכת ומתחזקת באלו השנים, הלכו אחרי דבריהם כנכרתים ואנוסים נמני׳, וחכם א׳ מגדוליה׳ נדוהו שהיה מחליף דבריהם ומת בנדויו וארונו סקלו באבנים : ומי מהם שיעצו עליו להמיתו ומי מהם הלשינוהו ומסרוהו לאומות וכאלה נידעי׳ מסגריהם לדורשי אמונים : בעיני כל עדתך : "הקוקת והריתה דברי אלה : וכאלה ראיות רבות כתובים בספריה׳ על אודות דרכי׳ אלה : מודיעות כי רת זו סיד העבור הוא מקרוב לא שערום אבותינו כאלה : לא כאלה חלק יעקב כי עם ה׳ אלה, הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי תורת אלהיך : "טעמי ומליצתו כי כל מצות התורה נגלות ולא נסתרות : והנסתרות מעינינו לה׳ אלהינו נגלות ולא נסתרות : וכן בהולדה לבנה בשעותיה ורגעותיה שאינן נראין לעין וחשבון שעות ורגעים שהן כתורות, וקסמים ונחושך : "ידעונים ומעוננים׳ ואובות : והקופות בשעותיהן ורגעיהן מעין כתומות, והוברי שמים והושבי השבונות ועדנין במחשבת לבבות, בלי רמזים וקנצים מדברי תורת ה׳ והגברת דעות : רשימות והסומית וסתומית מתורת עושך : "כוכבים הוזים ובוטחים בם במעשיהם נהלים, ככתו׳ הוברי שמים ההוזי׳ בכוכבי׳ מודיעי׳ לחדשי׳ וגו׳ לאמר ולהודיע בעת וברגע פלוני יהודש החדש לשעות ורגעים : מתי בליל פלוני או ביום פלוני וברגע פלוני כחשבון הקוסמי׳ ותוברי חבריך : "לכלל המדברי׳ נסתרות שלא כתורות : השווס הכתו׳ למכשפי׳ וכמעבירים בניהם באש ודורשי אל המתים בקברות, ככתו׳ ברוכ כשפיך ובעצמת חבריך וגו׳ וכתו׳ כי הגוים אשר אתה יורש איתם אל מעוננים ואל קוסמי׳ ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלהיך : "מהלך ודרך בלעם הקוסם שהיה מן הושבי עדנין ועובדי כוכבי׳ : לכן אמר הוברי שמים ההוזי׳ בכוכבי׳ מודיעי׳ לחדשי׳ וגו׳ ובכל אלה השע תועבות וכאלה התירו רועיך לעדתך : "נעם מגידי ומודיעי הדוש הירח בהשבוני׳ : והמאמיני׳ והולכי אחריהם בנתיבי׳ : ומעשי׳ כמותם נחשבי׳, ועם עושי השע תועבה והוברי חבר ומכשפי׳ נמנים בחכמת לבבך : "כפרו הנביאי׳ הראשוני׳ והאחרוני׳ אולי הם מיריעי׳ הולדת לבנה, כאשר תקנו וקבעו רועיך לגולה סורה ואגונה : ואם האמר זאת ירושה לנו מן הנביאי׳ זולת תורת ה׳ למתנה : הגידנו איך יכשר זה בחכמתך : "עמום וסתום ונסתר הוא מתורת ה׳ : אף הוא חיצון מדברי היצונים חוץ מתורת ה׳ : ואף מוסף הוא בדברי אזהרת מצות ה׳ : והלא צונו אלהינו לא תוסף עליו וכתו׳ לא תוסיפו על הדבר א"א מ"א ול"ת מל"א מצות ה׳ : ואם גרוע הוא מתורת ה׳ ומאמריו והלא כתו׳ תורת ה׳ תמ"ן וכתוב זכרו תורת משה עבדי נביאך : "פשר מצית הורות יחזקאל העתידות מוספות בהורות ומחזיקות הורות, ולא הורכות ולא פותרות : וכן כלל דברי נביאי אלהיך מחזיקי׳ הורתך : "צדייתם לכבוד ישראל ולהרבות שכרם, ולא להתעותם מתורת מזהירם, וענין הולדת לבנה מתעה לעם ה׳ ממצות ראשי חדשיך וקדוש ימי מועדיך וקרבנותיך : "קושט דברי האלהי׳ ומצותיו כוהרת, ע"כ הודיע והזהיר לנו הנסתרות לה׳ אלהינו וה"ל ולבנינו

ולבנינו מזהרת , כאשר אמר כי האדם יראה לעינים וה׳
יראה ללבב לבב אנשיך : "רואים בני אדם בעיני׳
מעשי האלהי׳ ונפלאיהיו ובריאותיו , עם מצותיו וחקיו
ומשפטיו כתובות מזהרות מלפניו , כי המצות גלויות הן
לעיני׳ כרואה האיש בעיניו : ככתו׳ גל עיני ואביטה
נפלאות מתורתך : "שמע עוד ואמר לא נפלאה היא ממך :
מראות המצוה ההיא כעיניך , ולא רחוקה היא התורה
והמצוה להפשה בנרות כמטמונות ארצך מנגד פניך :
"הורות ומצות ה׳ כלן נרמזות בביאורים , וגלויים בדוק
דעת ובינה נגד עינים ולא מן העינים סתורים : ע"כ אמר
הנסתרו׳ לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות
את כל דברי הורתך :

(קצה) **תביעתו** שאחר שהיא מן הנסתרות : הלא
אסיהה לנו ללמוד ולעשו׳ ולהורו׳ :
כי הוא זולת והוין התורות , ומן הגברת הדיעות הן זרות :
ככתו׳ הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולמיך :
"שיען מפני כי כל המצות הן נגלות בדיעות ובעינות
באירוה , ולנו לעשותם את כל דברי התורה הזאת היקרות :
ולא אחרת זולת תורתך , "ראש דברו שאמר בתורת
הוא כאלה : הכתו׳ והיו לאותות וכל אות הנז׳ בתורה
גלוי בעינים כאשר הזכרתי למעלה והכתו׳ מגלה לכן אמר
והיו לאותית בתחלת תורתך : "קרא אומר חדשיכם ומועדיכ׳
שנאה נפשי וגו׳ , כי הפך ירבעם וחבריו ואנשי הרבותו
באחרית עד עתה בחשבון הקוסמים מועדי אלהי קדושי :
לכן על זה הוכיחם נביאך : "צור התמים פעלו איך ירצה
במועדי׳ ובחדשי׳ אשר הם בחשבון הקוסמי׳ בשעות ורגעי׳
נמני׳ , ומעיני׳ סתורים כאובות וידעונים : והוברי חבר
וקוסמי׳ ועוננים : ובדחיות ימי קדש לקדש ימי חול אשר לא
קדש אלהיך : "פקדון קרבני איך יקבל וירצה בלא זמנו :
והלא כאשר צוה לנו עולה ש"ב שלא נקריב עולהו טרם
שביתהו ומנוחהו וזמנו : כן צוה לנו עולת חדש בחדשו
כתורתך : "עולתו בחדושו בעת הראותו : הירח בערב
ובבקר עולתו : כאשר ליום שבת מערב התחלת שביתהו
ובבקר עולתו , כן לראש החדש מערב הראות הירח לעיניך :
"כתר ועד בשחק נאמן סלה בערב למבקשיו לקדש בו
מועדי ה׳ ובבקר עולה חדושו ושיר הפלתו בקרבן ה׳ :
והזכרה ענין ובראשי חת"ע לה׳ וגו׳ עולה ת"כ כלל ענייננו
יאמר בתפלתך : "נכון וכשר ורצוי הוא שיוקרב בזמנו :
כי איך יכשר שיוקרב ועדיין הוא חדש ישן בהכלית זמנו :
או אחר עבור יום זמנו : ואיה דבר ה׳ עולת ת"כ לחדש
שנהך כמאמר עולה ש"ב בימי שבתותיך : "מערב קדושם
ושביתת יום שביתם ומנוחת׳ ושמחתם : ובבקר קרבנותם :
זה וזה נקרבות במאמ׳ מצוה מצותם : כי גבול ימי הבריא׳
בשמירתם : מערב עד ערב בגזרה מצוה הורתם ככתו׳
מערב עד ערב השבתו שבתכם בקדוש ימי קדשך :
"לגבול ימי הקרבנו׳ מבקר עד בקר זמנם כהקרבתו :
ככתו׳ שנים ליום עולה תמיד את הכבש אחד העשה בבקר
ואת הכבש השני העשה בין הערבים בערבתו , כבוא
שמשך וכתו׳ ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל ב"ה וכתו׳
שם הזבח את הפסח בערב קרוב בעריבתו : שניהם שוים
בדעה הכמתך : "כי עתי הערב משכילי נ"ע אמרו שני
ערבי׳ הם , והתיכוני ברוב׳ עת מעט הם :
האחד הערב הוא עת ביאה לערוב השמש
והשני התשך והתיכוני זמן ועת מתייך ביניהם :
כי אחר ביאת ניצוצי השמש מתחיל החשך לכל עין רואיהם :
ולכן אמר בין הערבים ובכלל יקרא ערב והוא שאמר
במקום אחר שם הזבח את הפסח בערב בתורתך : "יחד
גם הבקר יתחלק שלשה בקרים כאשר יתחלקו הערבים :
החלק הראשון כאשר יכלה וישלם ויכור השך הלילה מן
העינים מעט בתחלת עלות השחר לעיניך : "טוב חלק
השני היא עלות השחר והוא חבלי האיר אשר הוא כמו
הנוגה של ערב בעיני : וחלק השלישיה עת הראות החרס
בעולמך : "הפצי היא ידמה בביאת החרס : ומאמר זכרו
קריאת הבקר אחר זריחת החרס : הוא על דרך עובר
והרחבת הדבר והוא כזכרון ערב לפני בוא שמשך : "ובמו
וביארו מקצת אנשים כי תחלת הערב מאחר מחצית היום :
עד מחצית הלילה וכן הבקר ממחצית הלילה עד מחצית
היום מקישים כזו להבלה בעיני חכמיך : "ומבארים כי הפסח
ישחט מן השעה השביעית של יום : ומזה יתחיב עליהם
כדבריה׳ שיקריבו עולת ערב באותו העת והוא מחצית
היום : ויקטירו וידליקו נרות במקדשך : "הטמא יוציאו
מטמאתו באותו העת שנ׳ ובא השמש וטהר : ואמר וכבוא
השמש יבוא אל תוך המחנה וטהר : אף יאמר ובא השמש
וכבוא השמש בעריבתך : "דינו ראוי שישאר מחצית היום :
וכן יאמר בפסח שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש
של יום : ושני הדברי׳ בשוה כאשר יתחיב לאחד יתחיב
לשני לפניך : "גם אם נאמר כן כבר מצאנו יאמר וכבוא
השמש : צוה יהושע וגו׳ ומצאנוהו אחר בואו והוא שאמר
וכבוא השמש : יבוא אל תוך המחנה במחנה ערתך :
"ביאור הפסח חייב שיהיה לפני בוא השמש : מפני כי
העת צר כי לא יאמר כבואו בקירוב אלא כאשר יקרב ממנו
ביאת השמש : אם לפניו בעת מעט צר כחכמת דעתך :
"אז אחריו עת מעט : וכאשר יהיה ביניהם עת ריחוק לא
יאמר מלת כבוא וזה כמו אמרו כשלשי׳ וששה איש והוא
אם רב ואם מעט : בחשבון מספרך :

(קצו) **אף** שאמר כשש מאות אלף איש : וכן כשלשת
אלפי׳ איש : וכמדומה להם כי בעת
שיאמר כבוא השמש : כשש מאות : כשלשה אלפים איש : לא
יהיה הדבר על אמתתו לפניך : "בירורו אבל יהיה אם רב
ואם מעט : וגם לא יכשר שיהיה ביניהם ריחוק הרבה כמו
שיהיה ביניהם ריחוק הרבה ולא מעט : כמו שיהיה מספרם
עשרי׳ בחשבונך : "גם יאמר כשלשים וששה איש ועם זה
יאמר כבוא ואינו עתו : ולא יכשר שיהיה ראשית הערב
מחצית היום בתחלתו : ונחחלפו גם כבקר בביאורך :
'דבר מי יאמר כי התחלתו מחצית הלילה : והשני מי יאמר
כי התחלתו מעלות השחר בתחלה : והשלישי מהראית נוגה
השמש וזיוו עולה : והרביעי מי יאמר לפניך : "הוא עת
התחלתו עת הראות גרם השמש : והחמישי מי יאמר כי
כאשר יראה חצי גרם השמש : יהיה ראשית הבקר לעיניך :
"וכן כאשר יערוב מחצית החרס יהיה ראשית הערב :
והששי מי יאמר כי הבקר הוא שם לכל היום והערב :
לכלל ליליך : "וזכרון השביעי מי יאמר כי היום יתחלק על
שלשה חלקים : החלק הא׳ בקר והשני צהרים והג׳ ערב
וכן בג׳ חלקי׳ : הלילה בליליותיך : "חכמו מקצתם
ואמרו כי הבקר לא יתחלק כאשר יתחלק הערב אבל הוא
ראשית עלות השחר עד אשר יראה החרס כזו בירורו
באזניך : "טעמו מפני כי לא מצאנו יאמר הכתוב בין
הבקרים : כאשר יאמר בין הערבי׳ והוא עם זה יראה כי
עלות בקר ההיה לפני זריחת השמש בביאורי׳ : כאשר
העשה אחר בוא החרס לילה בעקרך : "יתכן שנ׳ כי קצר
הכתוב זכרון בין הבקרי׳ : בבטחו כי יקישו בו החכמי׳
ונחלקו הערבים הנזכרי׳ : כאשר עבר על שני חלקים
מהם אשר יקרא עריבה מפני החרס יערוב במערבך : "כן
או האור יערוב : ומהם אשר הוא שם הלילה ואינו לקוח
מן המעשה והוא כל ערב יערוב : זכור באחרית הששה
עניני׳ שהקדמתי הוא שם לילך : "למה מפני כי אמרו ויהי
ערב ויהי בקר יום פלוני והיא ראשית הלילה : ואשר
זכרתי כי הם שלשה ערבים הראשון והשני הם מכלל היום
אשר הלף ועבר להכלה : והג׳ הוא ראשית יומך : "מענהו
היום הבא : והיא על הקון ימי המעשה ימי בראשית וימי
קרבנות התורה הכליה׳ היא ביאת השמש הבא : ככתוב
ובא השמש וטהר בטהרתך : "נוגה החרס כאשר יערוב
מכלל המקום אשר נשכון בו : כבר נפל איתו היום וזה
אחר שלא יהיו חבלי השמש בו : לא על ראשי ההרי׳ ולא
על ראשי אילניך : "כדור עדותו להכלית יום מיום לטהרת
הטמאי׳ ולימות המקודשי׳ : ככתוב מערב עד ערב תשבתו
וגם בשביתת כל ימות המקודשי׳ : בנין אב לכל שביתת
וקדוש מקדשים : וכן שאמר בראשון בארבעה עשר יום
להדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרי׳ לחדש
בערב

בערב למדנו גם ממועד הא׳ בנין אב לכל ימית המקורשי׳: שקדושהם מערב עד ערב נקדשי׳ : הנה היום מערב עד ערב מנוחתך : ״על איר אחד ומקום א׳ שיקעת החמה בעיני יושביה : ועל איר אחד מאירים עדיין מאירה ביושביה ושיכניה : אלה כפי ערות שרואים עישים מעשיה׳ בעהותיה : ואלה שובתים כפי שרואי׳ הער ממלאכתם ממעשיך : ״פונים הטמאי׳ בטהרה ואחרים עדיין בעדות ראייה הער : כן הירח אנשי מקים גבוה ורם יראו בזמנו ויקרשו בראיית הער : ואהרים אנשי מקום נמוך ושפל לא יראו הער : ויעברו חרשך : ״צדיק בכל דרכיו אינו מחייב על זה שאלה ואלה כפי שראו הער כן עשו בזה : וה׳ הסילח ומכפר על שגגות ונכתרות מעין לעמך כזה : ככתוב הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי הורתך : ״קישט מעש זו בכל מצות אלהים ובמשפטיו : כפי עדית העדים יעשו השופטי׳ בכלל אמרותיו ומשפטיו : מציתיו והקיתיו ואם קראתם שגגה מפני ענן ישימו מגרש ממנה ומהנה ויחמירו בשגגיתיך : ״ראיית הירח הגיע ביום קרש : ידקדקו העדים בו במקומית המושבתית ואם במקימית מהוללות ולא יובלו בימות הקדש: יכינו להם מקום לדקדק בו מבעיד יום קדשך : ״שקדוש כלל המיעדים בו והקרבת קרבנם בזמנם : ולכן ראוי לדרוש ולהקור בו בעיניהם בכל איפנם : והתנאין מחללין עליו ימי קדש כשאמרו על שני חדשים מחללין עליו ימי שבהותיך : היבעים איתו בכ״ט יום ראיהו מקדשים יום שלשים : לא ראוהו מעברין אותו ומקרשי׳ לא׳ ושלשים: ודרך ניהוג של רועיך אשר בידיך אחד מלא ואחד חסר לא היו מקדשים ראשיניך :

(קצז) **תוכן** החשבון לא היו מחשבים ומקיימים : ושני ימים רציפים לא היו מקדשים וקרבן מקריבים כאחד לשני ימים : בישן ובחדש כוף וראשית בחדש כבזמנך : ״שבזו עושים בימיך : שלא הקדימו ועשו אבותיך ואבות אבותיך : ומתלים עצמם במעשה שאול באמרו מחר חדש אומרי׳ והראיה לנו מדבקי נביאיך על חשבון כוד הכמיך : והלא זו הראיה שלהם יודעים אותה גם הכמי ארץ ישראל ירושלמים והם עושי׳ כלל ימי מקודשיך : יום א׳ עד עתה בזמניך : הלא נודע לנו גם מזה כי התקון חרש הוא מחכמיך : ״ראייה זו של מעשה שאול שאתם מביאי׳ איננה חוקה מפנים רבי׳ : כי יהכן דעה זו במקצת ההדשי׳ : בראייה הירח כאשר ילכו ההדשים ג׳ הסרים וד׳ מלאים ועל זה אמר מחר הדש דבר נביאך : ״קפיז ראיה שניה כי אולי הם בקשו הירח ליל שלשים : ולא ראוהו ועשו למחרתו עוד באחד ושלשים : ובכפקה׳ אמרו מחר חדש ולא היה בראיית לבבך: ״צדכת ראיה שלישיה או כי נסהתר שני ימים : ואין חקו להסתר יותר משני ימים : וככברת׳ כזו כמראשית על זה אמר מחר הדש כראייתך : ״פרק ראיה רביעית : או כי מלת מחר שאמר מחר חדש : יעשה קרוב ורחוק כגון אמר למחר יהיה האות הזה : מחר יאמרו בניכ׳ והוא על רחוק והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ודומיה׳ כן שאמר מחר חדש בביאורך : ״ערך מאמרו שאמר ולא אכל ביום החדש השני להם : ביאורו הוא יום שני לחדש כמוהו ויהי ממחרת החדש השני אין מחרת יום השני שהוא עם השלישי בחדש בראייתך : ״כברה אינו כי אם המהרת אשר הוא שני להדש : וכן שאמר ביום החדש השני הוא יום שני בחדש : ושתי ההגדות האלה המה ליום אחר בהכמת לבבך : ״נגדם כמותם שאמר ולצלע המשכן השנית : אשר היא צלע שנית של משכן ולא הוא משכן שנית : ויהכן כי דוד ע״ה איהר הדבור עד הלילה הג׳ לפניך : ״מאמרו הוא שאמר ושלחתני ונסהרתי בשדה עד הערב השלישית לדברי׳ רבים: הא׳ כי אמר בלבו אולי לא יראה הירח וישב אצל אביו מרבים : עד יום ראש הדשך : ״למען שיגלה לו מה בלב שאול: והשני כי הוא אמר אולי יהיה בלבו לאכול ולשתות ויהעסק בהם שאול : ולא יבקש אותי באותו יומך · ״כח דעת הג׳ אמר אולי לו מקרה מעש כלום אשר יהעסק בו ולא יבקשני : והד׳ כי אמר אולי מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור כמוני :

ובטהרתך : ״יחשיב ויאמר בלבי אולי לא יזכרני ביום ראש החדש כי אם בשני להדש: וכן היה כי זכרו בשני לחדש: ולא יצא אליו יהונתן בעת ההיא לפני דוד מלכך : .״טרוד ועגום ומשתומם ישב : ועל זה איהר יציאתו למחר ליגון אשר היה בלבו אף לא אכל להם ככתוב ולא אכל ביום החדש השני לחם מיגון מחשבת שחשב : ואשר נתמרמר על פרידת נעים זמירותיך : ״חרור נחרד ולא יצא אליו אלא ביום השלישי : הנה נודע לנו מכל . אלה שאין כדברי הטוענים לביישי : וכל אלה שהזכרנו וכאלה שנזכיר ודומיהן נכללים במצוה זכור את יום השבת לקדשו בכל טהרתך : ״זכרונו עוד אף מענין השליו מצאנו כי החדש שלשים יום : כן אמר הכתוב לא יום אחד האכלון ולא יומים וגו׳ ואומר עד חדש ימים וגו׳ ובקשנו מן ספרו וחשבונו והוא מן כ״ג לחדש אייר בשנה השניה לצאתם ממצרים עד כ״ד יום לסיון שלשים יום : וקרא אותם חדש כי כן אמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות ואומר ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן בדבר נורא ואיום :ואומר אהרי כן ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם דרך שלשת ימים וגו׳ אחר כך אומר ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה׳ אלהיך : ״ואומר והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו וגו׳ ואומר זכרנו את הדגה וגו׳ ובקשו בשר ככתוב תנה לנו בשר ונאכלה אמר השליח ע״ה לפני ה׳ מאין לי בשר לתת לכל העם הזה וגו׳ אז אמר לו אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ואל העם תאמר התקדשו למחר וגו׳ לא יום אחד תאכלון וגו׳ ועל כל אודות ופני׳ התואנה והתלונה היתה מהם בכ״ג לאיר או מכ״ד : כי בעשרים לחדש נעלה הענן ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים נוסעים לפני ארון ברית ה׳ ככתוב וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם דרך שלשת ימים להור להם מנוחה היה בכג׳ יום ואמר ויהי העם כמתאוננים ביום כג׳ לחדש אייר בעבור בשר לאכלה: ואמר לשליח ע״ה אספה לי שבעים איש וגו׳ ואל העם תאמר התקדשו למחר הנה המספר ידוע כי הוא מכ״ד לחדש או מכ״ג שלשים יום שלמים והוא מזמן לזמן מזומנה ואמר בזה הכתוב עד חדש ימים: ימצאו רחמים מאלהינו משכילי נ״ע והזקן אבו יעקב בן יצחק בהליל נ״ע אשר חקר ודרש והוציא זה המגיין במספרך : ״הן עוד ראיה אחרת לנו מעליית משה ע״ה בהר סיני במתן תורה : בחדש השלישי הוא חדש סיון ביום ראש חדשו ואמר לו האלהים לך אל העם וקדשתם היום ומחר וגו׳ וכתוב והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה׳ וגו׳ וכך צוה אותם היו נכונים לשלשת ימים וגו׳ מכל טמאה להטהרה: כי ביום הג׳ ירד ה׳ : וכתוב ויהי ביום הג׳ בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וגו׳ להת תורה: וביום הרביעי לחדש נדברו לו ענייני ואלה המשפטי׳ וכלל העניני׳ להזהירה : ובא וספר לעם ככתוב ויספר לעם את דברי ה׳ ואת כל המשפטים ואז כתב את הדברים ובנה מזבח והקים שתים עשרה מצבה ככתוב ויכתוב משה את כל דברי ה׳ כלל האזהרה : וקרא באזני העם וכרת בריה עמם ככתוב ויקח ספר הברית ויקרא באזני וגו׳ וכתוב ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכם עם כלל עדתך : ״רבר לו אז עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וגו׳ וכתוב ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר וזה היה ביום חמישי לחדש סיון של עליותו : וכתוב וישכון כבוד ה׳ על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום הז׳ של עלייתו : ואז ציה לו מעשה המשכן וענין כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיה׳ ונתנו איש כפר נפשו לה׳ בפקודתו: וענין שמן משחת קדש וכל הענין ככתוב בתורתו: ואז נתן לו בסוף ארבעים יום שני לחות הבריה כתובים באצבע אלהים ויאמר ה׳ לו לך רד כי שחת עמך ככתוב ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני: ככתוב במשנה התורה בעלותי ההרה לקחת לחות האבני׳ לחות הברית אשר כרת ה׳ עמכ׳ ואשב בהר ארבעי׳ יום וארבעי׳ לילה מעלייתו וכתוב ויהי מקץ ארבעי׳ יום וארבעי׳ לילה נתן ה׳ אלי את שני לחות האבני׳ לחות הברית ויאמר ה׳ אלי

קים רד כי שחת עמך : "גם כתיב וארא והנה חטאה' וגו'
ואתפיש בשני הלחות וגי':וכתוב ואתנפל לפני ה' כראשונה
ארבעי' יום וארבעי' לילה וגו' : הנה לוי שהי פעמי'
ארבעי' וארבעי' יום וכתיב עוד : בעת ההיא אמר ה' אלי
פסל לך שני לחות אבני' כראשוני' וכו' וכתוב ואכתוב על
הלחות את הדברי' אשר היו על הלחות הראשוני' וגו' :
וכתיב ואנכי עמדתי בהר כימי' הראשוני' ארבעי' יום הנה
שלש פעמי' ארבעי' ארבעי' יום והם עולים ק"כ
יום מחמשה ימים של עלייה ראשונה בחדש סיון עד ירידתו
של עלייה שלישית בחדש שביעי הוא חדש תשרי ארבעה
מלאי' מל' ל' יום ק"כ ימים ימי שלש עליות משה ע"ה
נביאך: "כיום כפור של ישראל היתה ירידתו של משה ע"ה
כי אז היתה סליחת וכפרת עונם : ככתוב ויאמר ה' אל
משה פסל לך שני לחות אבני' כראשוני' וגו' וכתוב ויעבור
ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב
חסד ואמת : נוצר חסד לאלפי' נושא עון ופשע וגו' ועל
כן נתקן יום זה לישראל לדורות לסליחת עונם : ולכפרת
שגגות' ככתיב כי לכל העם בשגגה שמכפר וסולח אותם צור
קונם : וכן אמרו גם רועיך מפרשיך בסדר עולם שפירשו
וסדרו כי ירידת משה ע"ה מעלייתו השלישית היתה בעשור
לחדש הז' ביום כפוריך : "אכן עתה קח מעשרה ימים של
חדש תשרי חמשה ימים ותנם לחדש סיון תמיר חמשה ימים
שעברו טרם עלייתו ועשה אותו מלא הנה לך
ד' חדשים מלאי' עתה נשארו לך הימים
של תשרי ובעשור ירידתו של משה ע"ה לא יותקן כזה
למביני' כי אם קח מארבעה חדשי' המלאי' ד' ימים ועשה
חדשי' חסרי' ושימה עוד על ה' ימים שלקחת מן עשרה של
תשרי וה' ימים שנשארו בו הרי ט' ימים וביום עשרה של
תשרי ירד משה והחדשי' הארבעה חסרים : הנה למדנו
גם מזה החשבון של ענין זו ד' חדשי' חסרי' מתורת ה'
האלהי': ומבורר הוא כי ביום כפור ירד משה נביאך כסדר
העניני' הזכורי' בתורת ה' עושך ·

(קצח) אמנם

מכל אלה הבננו שברון עבורם
ובריאות לבם שבדו א' מלא וא'
חסר בתקינ' : אף ממעשה נח ע"ה נבין כי יפלו ה' חדשי'
מלאי' בעניינ':מיז' יום לחדש שני עד יז' לשביעי חדשך :
"ביאור' מאה וחמישי' יום משלשי' שלשי' החדשי' : ג'
פעמי' שלשי' הרי תשעי' הנה ג' חדשי' : ו"י ימי' שנשארו
לך ממאה וחמשי' הרי ששים:הנה שני חדשי' מלאי' מל'
יום הרי חמשה חדשי' מלאי' :ומקצת ממשכילי נ"ע מבארי'
ד' מלאי' וא' חסר כי מיציאי' יום י"ז של הנחת התיבה
כן המניין של עניני' :כאשר ביארתי למעלה בהכמתך :
"גם מספור דברית הכתובי' בספריה' : אף מענין מעשה
כפיר השלוי וענין עליית משה וענין נח וסדר עולם שלה' ומעש
יחזקאל הנביא ע"ה הכתוב בתחלת ספרו לפניך : "דע כי
אמר בתחלת ספרו ויהי בשלשי' שנה ברביעי בחמשה לחדש
וגו' וכן יאמר בחמשה לחדש היא השנה החמישית לגלות
המלך יויכין וזה מודיע בירורו : כי בחדש תמוז בחמשה בו
של חדשך בשנתך :"היא השנה החמישית ליויכין היה דבר
ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן וגו' : ובשמוע הנביא החזון
והיה קשה ישב מתאבל ז' ימים כגזרת האל מצוייהן :ככתיב
ואשב שם שבעה ימים משמי' בתוך עמך : "ויהי
מקצה שבעה ימים ויהי דבר ה' אלי לאמר : וזה פעם
שנית והיה זה בי"ב לחדש כי בחמשה לחדש היתה התחלת
נבואתו לגמיר : וישב גם ז' ימים משמי' בתוך עדתך :
"זו מספרו הרי י"א יום :ובי"ב יום בו היה דבר ה' אליו
פעם שנית ובנבואה השנית נגזרה עליו גזרה לשכב על אידות
עון בית ישראל שלש מאות ותשעים יום : כדבר אלהיך :
"הוב עוד נתחייב לשכב כזה על אידות עון בית יהודה
ארבעי' יום : ומעתה זו נתאחרה הנבואה עליו עד השנה
הששית בחדש הששי בחמשה יום : לחדש זה לפניך :
"מעמי שנאמר ויהי בשנה הששית בששי בחמשה לחדש
וגו' : ומן המשה ימים לחדש תמוז ועד חמשה ימים לחדש
הוא חדש אלול של שנה ששית מנה יספר נביא אלהיך :
"ימים ארבע מאות ושלשי' ושבעה ימים שהיה משמי' :
ימ"ט מאות ותשעי' יום של עון בית ישראל להודיעה :
וארבעי' יום של עון בית יהודה בהשמיעה : הרי כלל'
ארבע מאות שלשי' ושבעה : ימי מספרך : "כל אלה חשב
כדעתך : קח ד' ימים של אלול התח מ' יום של תמוז כי
כה' ימים של תמוז נתנבא וספור החדשי' במספרך:מראש
חדש תמוז חדשך: "לחשבונ' עולים עד אלול ט"ו חדשי' :
בעשותך גם עבור חדש מוכף בחדשי' : וקח בידך כן כי
בי"ב יום לתמוז חדשך רביעי לחדשי' :באה אליו הנבואה
השנית כדבר אלהיך : "מנה וחשב וקח מן ש"צ יום של
עון בית ישראל י"ט יום והשלם לחדש תמוז מלא שלשי' יום
כי בי"ב יום בו היתה נבואתו השנית בעיניך : "נגדם קח
בידך גם באב ואלול ותשרי צ' יום ובמרחשון וכסליו וטבת
צ' יום : ובשבט ואדר וניסן צ' יום : ובאייר וסיון ותמוז
צ' יום כיומך : "סברה בללם י"ב חדשי' שלש מאות
וששים יום: כלם מלאי' מל' יום: ולקחנו למעלה גם בתמוז
י"ט יום : ועשינו גם אותו מלא במספרך : "עוד עדיין
צריכי' אנחנו עד השלמת שלש מאות וצ' יום : של עון
בית ישראל אחד עשר יום : וקח אותם מן חדש אב
ותפוש בידך כי מ"ב יום לתמוז חדשך : "פירוש מספרו
עד י"א יום לחדש אב של שנה הבאה נשלמי' שלש מאות
ותשעי' יום: עתה נשארו ארבעי' יום : של עון בית יהודה
וקח י"ט יום שנשארו לך מן אב ועשה גם אותו מלא
שלשי' יומיך: "צירופו עוד יש לנו גם ארבעה ימים מן אלול
הרי עשרי' ושלשה ימים : כי מפני מניעה אלה הימי' :
נתאחרה נבואתו השלישית עד חמשה ימים : לאלול חדשך :
"קביעת' הרי יש לנו כן מ' יום : של עון בית יהודה י"ט
יום : שנשארו מן חדש אב כי י"א יום של אב לקחנו
בהשלמה ש"צ יום : וארבעה ימים לאלול חדשך : "רשיון
מספרם הרי כ"ג יום : ועדיין צריכים אנחנו עד השלמת מ'
יום : י"ז יום : ואנה הם אמרנו כי בשנה ההיא עבור
היה חדש מוכף במספר שנתך : "שאם העשה חדש מוסף
יצאו לך החדשי' והימים בטוב : וכן העלה חדש הניכף
בידך בטוב : תפוש הי"ז יום בחשבונך בטוב : החסרות
מן מ' יום במספרך : "הפשט וקח מן י"ד חדשי' המלאים
י"ג יום : ועשה גם חדש מוכף מלא ל' יום : וזה החדש
אין לו שם בתורה על כן קראתי אותו מוסף : וי"א ניסן
בניכן ואחרי' אדר ואדר כי אין לו שם כשאר חדשך :

(קצט) תמימות

חשבונם יוצאים לך י"ג חדשים
חסרים ושנים מלאים : ותאמר
כי היו עושים ה' חסרים וא' מלא : "חמשה חסרים ואחד
מלא בהכמתך : "שהרי אלה י"ב חדש שהזכרנו ועוד עשו
ג' חסרים : וכזה הנוהג עושים משכילי בעלי מקרא נ"ע ד'
מלאים וא' חסר וה' חסרי' וא' מלא כהורתך : "ראיתם
ממנהג ישביל מנ"ש הנביאי' הגדולים : שהיו בגלות בבל
עם יחזקאל נביאנו ע"ה יהאני' הטיבות הררי אלהינו
מחזקת מעשיה' ומנהגותיה' שהזכרנו למעלה לעניינ' : אף
ענין יחזקאל וסדר עולם של רועיך ודברי הנאי' הורכי' דברי
רועיך : "קביעות מעש והקון חדש שחדשי הכמיך א' מלא
וא' חסר כבר הורס ונותץ : ובריאות עבירם שאומרים כי
אנחנו עושים עבור כדי להשוות שנת החמה עם שנת הלבנ'
כיהר ורוצין : בחכמת לבבך : "צדקתם שאומרי' כי שנת
החמה שס"ה יום ורביע : ושנת הלבנה שנ"ד יום ושליש
מודיע והנה כבר היום הודענו לפניך: "פתרון וביאור גדול
כי שנת הלבנה ההיא ، בעת שעשה יחזקאל מעשה זה היו
עשרה חדשים חסרי' ושני' מלאים בעת ההיא ، ועולים שלש
מאות והמשים יומיך ، 'עדופה ויהרה שנת החמה על שנת
הלבנה ט"ו יום : כדבריה' אנה היכיד אשר עשי והבניין
אשר בנו בצריר אבניהם לפני הורת נורא יאיום ، הלא
אמור אל מחי הפל ויפול בעיניך : "ספק אם יסתפק איש
ויטען ויאמר אני לא אומר כפתרון משכיליך : אלא אומר
כי באה הנבואה טרם השלמת מ' יום של עון בית יהודה
שבטך ،קרוב בחצי ימים של מ' יום ויהר נגדך : "נאמר
לו בחסד משכילי נ"ע זה לא יתכן : שהנה הענין מוכית כי
הר' מאות ושלשים לא היה יוצא היצה מביתו כ"א היה סגור
ושכן : שכן אמר לו בתחלה בוא הסגר בתוך ביתך :
"מודיע עוד מאמר ואתה בן אדם הנה נתנו עליך עבותים

אחרון

ואסרוך בהם ולא תצא בתוכם וכלל הענין , ואומר ואתה
שכב על צדך השמאלי וגו׳ וכל הענין , הכתו׳ שם בספרך :
"לענין זה אימר ואל מצור ירושלם הכין פניך וגו׳ ואמר
והנה נתתי עליך עבותים ולא תהפך מצדך אל צדך עד כלותך
ימי מצורך , ואפי׳ אם אמר לו לנביאך : "ככה קח לך
חרב חדה וגו׳ לעשות לו כל מה שצוהו , עוד הזהירו שלא
לעשותם אלא אחר ד׳ מאות ול׳ יום כשהזהירהו : ככתו׳
שלישית באור תבעיר בתוך העיר כמלאת ימי המציר לפניך :
"יען כי ד׳ מאות ול׳ יום , לא היה לו רשות להפך מצדו
אל צדו חוץ צרכי גופו תפלה ואכילה ולגדולי׳ וקטנים מיום
אל יום : לא יותר בחכמתך : "טיב מעש ימי מצורו
כשהשלימם אז השבית ג׳ דברי׳ שהיה עושה בם : הא׳
שאמר ואל מצור ירושלם תכין פניך נגדם , והב׳ וזריעך
השופה נגד כל רואיך : "תפין הג׳ לא תהפך מצדך אל צדך
עד כלותך ימי מצורך , ובשהשלי׳ הד׳ מאות ול׳ יום ישב
במושבו ונתקבצו אליו זקני יהודה כמעש נביאך ככתוב
בספרך : "זכרון פסוקו האמור : ויהי בשנה הששית בששי
בחמשה להדש ואני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני
וגו׳ וזה יגיד לנו דבר האמור : כי השלים ימי מצורו והשבית
ממנו שלש מצות שצוהו למעלה צער בגופו צור עושך :
"ומענין זו מגלות בבל אף מעליית יסיד המעלה מבבל ,
ועניין נח ועניין השליו ועניין מתן תורה שלש עליות של
משה ע"ה ומדבריה׳ שדברנו למעלה יורשי סבל : הכננו
שברון דחיותיהם שתקנו חכמי ירושלם ובבל , עתה מה
נשאר בפיהם לפניך : "הלא גם ממעשה שאול לנו ראיה :
כי התפונג שאול בראש החדש בכסויו מפני מניעה כלום
או כפני העננים מונעי׳ הראייה : ואמר מחר חדש גם
המול גם היום בשגגותיך : "דבר עוד ויהי ביום החדש
השני , וגו׳ ועשה שני ימים והתפלל בהם בשגגתו כמונו
בעת אשר נהפוגג ולנו זו הראיה לחזקני , ולא להם היא
כי הם עושים א׳ מלא ואחד חסר בזדון שלא כתורת
אלהיך : "גם ר׳ חייא אשר עזר לר׳ יצחק בן נפחא
ממעשה חזקיהו , שעשה הפסח בחדש השני מה ראה והבין
ממעש חזקיהו : האם ראה והבין כי דור חזקיהו מקצתם עשו
פסח בחדש הראשון כמצות הורהך : "בחרו שמא גם
מקצת׳ בחדש השני מפני טעות זה , וכדי להאסיפ׳ אל
הדש א׳ ויום א׳ העתיקום מחדש זה : שהוא אמת אל
הדש השקר לפניך : "אף מיום השגגות אל יום הזדונות:
כאשר עשה יצחק ב"ן ולקח ראיה מן חזקיהו והחליף מועדי
ה׳ מזמנ׳ בזדונות : ועוד כי חזקיהו ע"ה חשב׳ כרחוקי׳
מארצך :

(ר׳) אבן גם כטמאי נפש והוליכם אל החדש השני
שהוא זמן פסח שני מן התורה , והוא
נעתק מיום ט"ו אל יום י"ו של חדש או ליום י"ד המעשה
של יצחק ב"ן לאחור שאין זמן התורה , או מיום ראשון של
הדש יום שני ש..ין זמן וקדוש קדושת יומך , "ברור לנו
עוד כי זה שאמר והעם לא נאספו אל ירושלם וגו׳ , לא
יגיד כי בעבור להאסף ביום א׳ יאמר אלא כי לא נאספו
בירושלם למען כי הוא מקום חגיך : "גלוי זה כי בזולתה
לא היו יכולי׳ לעשות פסח , ועברו על מה שאמר והאיש
אשר לא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח , וגו׳ :
ועוד אמר הכתוב לפניך : "דבר זו ויועץ המלך ושריו וגו׳ :
וזה שאמר ויועץ כי לא היו טמאי׳ באונס : ולא רחוקי׳
מאונס , ולא בטלו מצות הפסח כ"א בזדון בימיו והשבום
כטמאי׳ ורחוקי׳ לעיניך : "הוא הכתוב שאמר כי אכלו את
הפסח בלא ככתוב , והתפלל עליהם חזקיהו וירפא את העם
ככתוב , וזו העצה היתה מה׳ כיד נביאיך , וכתוב ככה גם
ביהודה היתה יד האלהי׳ לתת להם לב אחד לעשות מצות
המלך והשרים בדבר ה׳ : וזה יגיד ככה כי מעשה חזקיהו
בדבר ומצות ה׳ : היה לעמך : "זה עניינו בענין הכתוב
בתורה איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו׳ , אבל יחזקיהו ע"ה
והנמצאי׳ עמו בירושלם עשו את הפסח בחדש הראשון
כנופש : ואע"פ שלא הזכירהו תורתך : "היוב המרד
מזכיר הכתוב ומוכיח למורדיו , אבל קיום דבר התורה אחר
שצדיקים היו דורו ויחזקיהו צדיק היה עם שאר חרדיו ברור
כי עשו בתורתך : "טעם ראיתם שהיה להם מזו הענין

נפלל , כי למען שיקשיר כל העם ביום א׳ נחלל מועדי ה׳
בזדון ונקדש יום מחולל , חולי ימיך : "יהכן זו לפני
האלהים , והלא כט"ו יום בו פסח האלהים : ובא׳ לחדש
זכרון ויום תרועה לאלהים , ובחדש הז׳ בבמה לחדש יום
כפורך ויום ככתך : "ככה קיבעים בשם בזמן בכמה לחדש
ימי אלהיך , ואיך נדיחם מזמנם ומקרושת׳ כמצות מזהירך :
"לך רחיות מהם הנדחי׳ ודוחי׳
ומתעי׳ לעם אלהיך : "מזה הדבר א"כ הלכו
אחריהם , כי אתם הקובעי׳ כל אלה להם : וכתוב והעולה
על רוחכם היה לא תהיה וגו׳ והלא תנאיך זה היה שומר
היום וזה למהר בעדות העד כאשר דחו כדבריהם , ר׳
ישמעאל ורבן גמליאל נשיאך : "נאם לו גוזר אני עליך
שתקח מקלך ומעותיך , וכלל הענין שגזר לו כאשר הרמזתי
למעלה נגדך : ועוד אם כזו נעשה נחלל ונבזה את מועדי
אלהיך : "אך בעדות העד נעשה כאשר נראה יצדקו נקרש
ימי קדשך כאשר ביארנו לפניך : "סלה עד נאמן למבקשי׳
ומקדשי׳ מועדי ה׳ בזמנם , ואם שגינו בראיית העד בראש
החדש והתפללנו בשני ימי׳ בתקונ׳ , ואחר זאת נתבררנו
מעדותך : "עוד כי יום א׳ מהם נשוב בו כעקר בירורו :
ואם לא נתפללנו על מצות קרבנו עברנו על גזרת מאמרו :
כי עבר היום בטל הקרבן מזמנו ועקרו , אבל מצות פסח
נעתקת היא מחדש אל חדש לטמאיך ורחוקיך : "פרק מי
שאמר כי מצות הפסח ומצות המילה דומית כשוה באיחור
זמנם מה המילה שאם הקרה אסון לנמול לנער מעבירו
מיומם וזמנם ליו׳ ולזמן אחר מפני קיום נפש כנפשך : "צריית
משמיני להשיעי ומט׳ לעשירי , ומי׳ לי"א ומי"א לי"ב ועד
זמן רחוק באחורי , כך מצות הפסח שאם הקרה לאיש
טמאה כטמאתך , קריבת טמאה לנפש או זיבות או בדרך
רחוקה היה מעבירהו מחדש ראשון לשני ומב׳ לג׳ ומג׳
לד׳ ומד׳ לה׳ ומה׳ לו׳ וז׳ וח׳ וט׳ וי׳ במספרך : "רחש
כי אחר שהרמיזנו הכתוב ואמר רמז מראשון לשני ,
למדנו בכלל החדשי׳ לעשותו בחדש שני , כ"א לא נעשהו
אנו בכרת ואין לנו שחר בעניני , בזו טען וחשב דעת
המוען טענתך , "שברונו נודיע לו ונשיב לו על זה בחסר
משכילי נ"ע שלמדונו והורונו דבר מזוקק ככסף נבחר , כי
אם אין כדבריו הזב והמצורע אשר לא נטהר , בשנה
ושנתי׳ יבוא ויגמור פסחיו בשנים האחרות ואין לו שחר :
לטוען שטען זה לפני חרדי אלהיך : "המת ענין שווי כן
עוד , אם כדבריו מי ששגה בראש החדש כי היה חסר וסבר
כי היא מלא והיתה מחשבתו לקדש יום לא׳ בחדשו ונתברר
לו באחריה זמנך :

(ר"א) תקון וקדוש יום שלשים היה מיום מחר :
הלא עבר היום בטל הקרבן כי עבר
ונתאחר : ולא תוכל לאמר כי אין לו שחר : ואומר עוד
בחסד אלהי ית"ש כי מה קרבן נדר בהמה טהורה בנדריך :
"שהקדושה ומעשר בקר וצאן שהוקדשו והיו קדש :
ותמורתם קדש שנ׳ והיה הוא ותמורתו יהיה קדש : אם ברחו
ועברו והלכו להם מפניך : "רוממות קדושת׳ לא תוכל
לקדש אחרי׳ החתם מן הנועדי׳ עמם בעדר : או מן
העומדי׳ עמם ב חד כי אם שהזכירה וקדשה התורה בסדר :
כך לא תוכל לקדש החדש שלא קדשה תורתך : "קדושת
חדש שלישי או רביעי וחמישי וששי ויותר : כי אם לבד
שקדשה והזכירה התורה חדש ראשון ושני ולא יותר : כן
האיש שהקרה לו לפניך : "צדקה שתי עלות: טמאה ודרך
רחוקה בו נכללות • בראשון ובשני כאחת שקולות: ועבר
גם החדש השני לכלות : נוצל הוא מקרבן פסח מהשנה
ההיא כחובת אזהרתך : "פלולו אין לו רשות להקריש
ולהשלי׳ חדש שלישי ורביעי וחמישי ויותר : כי עבר הזמן
בטל הקרבן מהקרבתו ולא יותר : ועוד נאמר לו לא
ידמה מצות הפסח למצות בריה מילתך : "על כי לברית
המילה מצאנו לו זמן ארוך קרוב לארבעי׳ שנה במדבר :
ועל כן נאחרהו גם אנחנו מיום אל יום עד כמה זמן כזמן
המדבר : אבל בפסח קבע זמן בחדש ראשונך : "סמך בו
חדש שני לא פחות ולא יותר : ואיך נדמה אותו במצות
המילה אשר זמנו הא׳ בקצב יום ח׳ וזמנו השני בלי שיעור

וזמן

וזמן קציב לרותר : בכל זמנך : "נהחלפו המשכילי׳
ה׳ש׳ה׳ע׳מ׳ על זה באיחור מילת אנשי המדבר כי לא היו
נמילים בעד זה : עקב קיום הנפש בחכמתך : "מאמר
הכהן נ"ע אמר כי בעת שהיו הולכים כדרך לא היו נמולי׳:
אלא בעת חנייתם היו נמילים : והראיה שלו שאמר הכתוב
וכל הילודי׳ במדבר בדרך לא מלו בצאתם ממצרי׳ במלהך :
"למה היה זה שלא היה זה בחנייה ובאיחורם : אמר מפני
קיום הנפש שלא ימיתו מכאב מילתם וצערם : ושייך בן
בעיד משכילי נ"ע אמר נגד עינך : "כך ביאר אפילו
בחנייה לא היו מלים : ולמה : לא ידעתי : כי האלהים
היורע על מה לא היו נמילים : והראיה שלו הכתוב שאמר
ואת בניהם הקים התחם אותם מל יהושע כי ערלים היו
וגו׳ לא היו מלים : וכה אמר עוד לפניך : "יחר לא היה
הדבר על קיום הנפש : למה לא היו מלים בחנייה והיו
נמנעים בדרך לקיום הנפש ואמר עוד כי עקר המניעה אמנם
קיום הנפש בדעת בינתך : "טרודים נמנעים בחנייתם
מהמילה מפני שלא היה מברם ומגידם האלהי׳ אם יאהרו
ואם יחהרו בחניית׳ : וכזאת העלה לא היו מלים עמך :
"הפץ הראיה כזו כי לקיום נפשות היתה העלה , ממה שאמר
ויהי כאשר תמו כל הגוי להמול וישבו תחתם עד היותם
מהמילה , התחם ותיותם יודיעו עלהך , "וזאת העלה שאמרנו
כי לקיום נפשות היתה העלה ונאמר עוד בחכר אלהי
ותפלת משכילי נ"ע כי אם היו מלים בחניית׳ סלה : מהם
היו מלים עד הגיע להם יום ח׳ בחנייה׳ למילהך : "ומהם
לא היו מלים : כי אם הגיע יום ח׳ בדרך ועבר זמנו מאז
היו מניחים אותו ולא היו איתו מילים : והנה קרא אימר
וכל העם הילודי׳ במדבר בצאתם ממצרי׳ וגו׳ כלל פסיקך :
"הודיע זה כי כללם לא היו מלים : וגם מזה למדני כי לא
היו בחניית׳ מילים : ושאמר ושוב מול את בני ישראל
שנית : שנית צווי לצווי אברה׳ להמול לישראל ובמצות
לא הנאה בענין היולדת לשם נבאר דקדוקו להשלי׳ ועוד
אמרו לו משכילי נ"ע כי לו היה הלך לפסח בדעתך :
"דינו להתחלף מהדש אחד אל שלישי והלאה מפני העלות
הכתובות : למה לא העבירו גם יהוקיהו ע"ה עוד מהשני
אל השלישי ורביעי והמישי כתובות : מהאנשי׳ הטמאים
שהיו אז בימי מלכך : "גלוי ראיתו שאמר כי מרבית העם
רבה מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו כי אכלו
את הפסח בלא ככתוב שלא כהורתו מפני אנכם בדעתך :
"בו עוד כתוב כי התפלל חזקיהו עליה׳ לאמר ה׳ יכפר
בעד ואומר וישמע ה׳ אל הזקיהו וירפא את העם ככה
כתיב : ללמדך דין זה בהכמתך : "אמנם כבינתך כי לו
היה להם הלך : עוד מהשני אל השלישי ורביעי ויותר ולו
היה להם הלך : היה מעביר׳ הזקיהו והיה זה ערוך ויותר
מאשר היה עמהם אז בעיניך :

(רב) **אמנם** זמן שחיטת הפסח : בעלי משנה
יתמירו שחיטתו בשבת ואימרי׳ השבת

דוחה את הפסח ואהרוני׳ מן הכמיך יעשו איתו בשבת
נגדך : "בעלי מקרא משכילי נ"ע אמרו להיות איתו מן
השבת : כאשר ידחו קרבנות היחידי׳ מיום השבת : וא"פ
שנדחה עוד הוא בזמנו נקרב לפניך : "נמת ביאורו כי
אם יפול י"ד ביום ששי יעשה לפני בוא השמש : ויוקטר
החלב ויזרק הדם והבשר יאכל בערב יום ראשון ואם
יפול יום י"ד בשבת יעשה לאחר בוא השמש : והכל
בארבעה עשר יקרא בבינת לבבך : "דינו והיה כערב :
שנ׳ שם הזבח את הפסח בערב : כי זמן הקרבן מבקר
עד בקר שנ׳ שנים ליום עולת תמיד בבקר ובערב : לכן
לילת חמשה עשר של הדשך : "היא נחשבת מן י"ד כגבול
מנהג ימי הקרבנות והיא מן ט"ו כגבול וחק ימי הבריאות
ככתוב מערב עד ערב השבתו שבתכ׳ בכל ימות הדשך :
"וכן מצאנו בפסח יהושע שנ׳ ויחנו בני ישראל בגלגל :
ויעשו את הפסח בארבעה עשר יום להדש בערב : ונודע
לנו כי פסח יהושע ע"ה היה ביום אחד לשבוע בערב :
מוצאי שבתך : "וברון יום י"ד בו היה יום שבת ולא
זכר כי שחטו הפסח בשבת : להודיענו כי אחר יציאת
השבת : שחטו אותו שגבול ארבעה עשר הוא בבקר ט"ו

בגבול קרבנותיך : "תבורו שנ׳ על מוקדה על המזבח כל
הלילה עד הבקר : והחלת גבול התמיד הוא מן הבקר שנ׳
את הכבש אחד תעשה בבקר וגו׳ : כי יום י"ד הוא עד
בקר בגבול תמידיך : "טעמו עוד כתוב והלוים על שחיטת
הפסחי׳ לכל לא טהור : וזה יורה כי היו שוחטים אותו
בטרם הערב ולכן אמר לכל לא טהור : בזאת תדע כי
שחיטת פסחיך : "יכשר בטרם הערב ולאחר הערב : ואחר
אשר מצאנו כזאת לא יכשר לעשית שחיטת הפסח בעצם
השבת ושאמר בערב : יכשר שיהיה בטרם הערב ולאחר
הערב בהורתך : "ככתוב בט׳ לחדש בערב : והוא בטרם
בוא הערב : ולכן אמר לא השחט על חמץ דם זבחי :
וכתוב ויהי בערב ויקח את לאה בתו : בערב היא באה
ובבקר היא שבה : וטמא עד הערב : וטהר בערב הם
ודומיהם לאחר הערב ללילותיך : "לזאת שלשה הכתובים
מתקיימי׳ : כתיב אחד אומר בארבעה עשר פסח לה׳ ולא
יאמר בין הערבים והוא שיעשו אותו כשיגיע יום ששי
ואפילו מחצי יומך : "מענה כתוב שני אומר בארבעה עשר
יום לחדש בין הערבים : והוא יעשו אותם בטרם הערב
כשיגיע יום שבת העשה בין הערבים והכתוב הג׳
מידיע באזניך : "נועם כתוב שלישי אומר שם תזבח
את הפסח בערב : וגו׳ והוא שיעשו אותו אחר
הערב שיגיע יום ראשון כפסח יהושע נביאך :
"סמיכתו בין הערבים ובערב אחד הוא , כלשון מצרים
אפרים צהרים עצלהים שם אחד הוא , וי"א לשון רבוי הוא :
כגון רגל רגלים , ברך ברכי׳ יד ידי׳ שן שנים בעבור
ההלקו לג׳ הלקי׳ כשבארנו למעלה כך הוא , אף מקום
אכילתו בבית ה׳ שנ׳ ובשלת ואכלת במקו׳ אשר יבחר ה׳
אלהיך : "עוד מי יאכל אותו הזכרי׳ הנמולי׳ הטהורי׳
שהם מחוייבי חגיגה , אף הגרי׳ שנ׳ וכי יגור אתך גר וע"פ
לה׳ ויאכלו את הפסח מערב עד מחצית הלילה ליל יום ראשון
של הגיגה , או עד עלות השחר לעיניך : "פשר בשולו צלי
אש ומצות : וכתוב ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשים
בשלו בסירות וגו׳ ומינו הוא מין כבשים ועזים שנ׳ וירם
יאשיהו לפני העם צאן כבשים ובני עזים הכל לפסחים וגו׳
לעדת עמך : "צדייהו הוא שאמר מן הכבשים ומן העזים
הקחו : ואשר אמר וזבחת פסח לה׳ אלהיך צאן ובקר וגו׳
צאן לפסחים ובקר לשלמי׳ במעשה יאשיהו מלכך : "קרושת
הפרדה פסח מצרים לפסח דורות הגאים רבים : כשביארו
משכילי נ"ע בכפריה׳ מזכרון הכתו׳ בביאורי׳ : אך זו
הזמן איננו מחוייב לנו ולא הזכרתיו דנה כ"א אזכירם
בשאלות שנזכיר למטה בבירורים , באזניך : "רשיון
שמירת המצות : ואכילתם שנ׳ ושמרתם את המצות וגו׳ :
שלא יביאו לידי המוץ ושלא ימצא שאור בגבולינו בחג
המצות , וכתו׳ שבעת ימים האכל מצות וגו׳ : וכל חמץ
וערבוי אסור באכילתך : "שכל דבר הבא לידי חמוץ
וערובו אסור לנו : ומרורי׳ ואכילת המצות בשבעת ימים
חובה לנו , על אודות עני שעבוד עם ה׳ בגלותנו : שנ׳
להם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים מעבידיך : "תוכן
מעשה המצות מן הזרע מן שעורי׳ : והטי׳ ומכל דבר שלא
יבוא לידי חמוץ אחר שיוקרב העמר כמעשה פסח יהושע
וכלל החבירי׳ והעמר מן שעורי׳ ואכילת מצות מן שעורי׳:
והטים זרע ארצך

(רג) **התקון** מנחה חדשה מן החטי׳ בשבועותיך :
ואשר אמר ואם הקריב מנחת בכורי׳

לה׳ זו מנחת נדבה בדעתך , והעמר והמנחה חובה לנו
כתורתך : "שקבעו והקנו רבותינו כי זהו העמר : ולא כן
היא מהרבה פנים שאמר , כי מצאנו שיש י"ג הפרשות
בין מנחה בכורי׳ לבין העמר , בהכמת לבבך : "ראשונה
האחת כי מנחת בכורים בנדבה כשאר המנחות הנסכבות
בו , וגם באמור ואם הקריב מנחה בכורים , וגו׳ , ואם
היא בנדבה האיתו והעמר מובא בחובה כתורתו , והשני
מנחה בכוריך : "קריאתו והבאתו על היחידים , והעמר
חובה על הצבור כלל החדרי׳ , והשלישי מנחת בכורי׳ מובא
קלוי באש והעמר יובא אל הכהן מן השדה רך רטוב בלי
קליית אש במקרש ידידים : בית אלהיך : "צרקת הרביעי:

מנחת בכורים קדש קדשי׳ כשאר מנחות אשר כגבו"לו להודיעי : והעמר קדש לבד ונאכל לזכרי׳ ולנקבות כתורת מדעי , והחמישי זו היא לפניך : "פשרון ש"ה תקרא מנחה מנחת בכורים : והעמר לא יקרא שמו מנחה כ"א עמר לבד בביאורים : והשש׳י מנחת בכורים הוא מן האביב והעמר הוא מן קצירך : "ענין ביאור כלומר זאת המנחה בכור והאביב כן בכור וזולתו , כ"א נתברר שדה קרוב לירדן ובעת הבקשה נמצא האביב כמסבי ירושל׳ במציאתו : בכל אריז נחלתך , "סביבות ארין ירושלם אם נמצא לא היו חייבי׳ לקצור מן הבכור , אלא מן הקרוב ואפי׳ שלא היה בכור , כי לא הזכיר בעמר שם מלה בכור : בכל הורתך : "נצוח השביעי כי מנחת בכורים אין עמה דבר : העמר אחריו כבש נתחבר , והשמיני מנחת בכורי׳ עמה לבונה זכה והעמר אין עמו דבר, והתשיעי זה בבינתך : "מנחת בכירי׳ הוקח ממנה אזכרה , והעמר לא תוקח ממנו אזכרה , והעשירי מנחת בכורי׳ בעלה יביאנה בכל עת שיחפוץ לסדרה : והעמר לו זמן ירוע בהבאתי בארצך : "לאחד עשר מנחת בכירי׳ היא תורם והעמר הוא מונף , וכל מונף מקדשי׳ קלים יונף : וכן מנחת שוטה מן המונפות והיא הונף , ונאכלת לזכרים ולנקבותיך : "כן לו היה נופל שם הנפה בקדשי׳ קדשי׳ ובקדשי׳ קלים , מה העלת שסמן והנה קדשי׳ קלים , בשם הנפה בחכמת דעתך י "יחד אם תאמר כי יש קדשי קדשים והם מונפי׳ ויהיה זה כהם כאשר נאמר בפרשת מצורע ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה׳ אלהיך : "טיב האשם הוא קדש קדשים והוא מונף אמרנו לא הוא כן כדבריך , ואם שגית אתך תלין משוגתך : ושים לבך והאלהים ישבילך בכל דרכיך : "חוק קדושה האשם מעת שיוקרב דמו על המזבח , מאז הוא קדש קדשי׳ ולא טרם זה אבל החטאת ששחטו אותו במזבח , ווה האשם חי מניפו לפניך : "זקוקו טרם הניפו חי עדיין לא היה קדש קדשי׳ . וכן שני כבשים של שבועות יונפו בחיים : וכן שבט לוי אמר בהם והנפת אותם תנופה לפני ה׳ והם בחיים , בחיי גופך , "ואם תאמר ומאין כי החטאת קדש קדשי׳ מעת שישחטנה , והאשם מעת שיזרק דמו על המזבח במוה , אמרנו מן התורה ומן ההעורה גלוי בעיניך : "הלא בחטאת כתוב כל אשר יגע בבשרה יקדש , ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש כי נקדש , ובאשם לא הזכיר כן לפניך : "דבר בפרשת מצורע באשם שאנו עוסקי׳ ולקח הכהן מדם האשם : ונתן הכהן על תנוך אזן המטהר הימנית וגו׳ ואם היו כל אלה קדש קדשי׳ לא היה ראוי בעיניך : "גלויים לזרקם על המטהר לטהרו מטמאתו , ולהשים מדם האשם על בהן ידו ורגלו ומלוג השמן ולצאת עמהם האיש המטהר וללכת לביתו , והוא דרך חול כרעהך , בזאת היה גם דם החטאת שהוזה היה נשטף במקום קדוש , וכן קרושת המנחה מהקרבתה וכן קדושה עולה מעת זריקת דמה הקדוש , וכן קדושה שלמיך : "אזי מעת זריקה דמיהם : לכן אם אכל טמא מהם : קודם זריקתם אינו חייב כרת בהם : שנאמר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמי׳ אשר לה׳ וגו׳ כלל פסוקיך :

(רד) **אבן** מענהו שהוזרק דמו והוקטר חלבו , לכן עורות שלמים ומלואים ופסח הם חול ולא קדש וזולת עור העולה לכהן בו , וטעם שנים עשר זה לפניך , "בכורים מלוקט מן השדה שבלי׳ והעמר נקצר ממקום אחר כל שהוא מן בכור וזולתו ורע כי הבכור על שני פנים ,האחד בכור מכל שרך : "גמתם שנתבכרו בו שבלים ומהם היו מלקטים ומביאי׳ מנחת בכורי׳ , וידמה במו אמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך : "דבר שני משני הפני׳ שדה שנתבכר כלו מכל השדות המתבכרות , ומאותו היו לחם בכורים , שתי הלחם של חג שבועותיך . "האביב היו מביאי׳ איהו מאשר נמצא קרוב לירושלם מן בכור וזולתו, וטעם שלשה עשר מנחת בכורים שמה כן מנחת בכורי׳ הוראתו : לשון תורתך : "ושם העמר שמו ראשית קציר: ככתו׳ כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם א"ע ר"ק וגו׳ תחלת הקציר:

קציר שרך : "זה באור י"ג הפרקי׳ המפרידי׳ בין מנחת בכורי׳ לבין העמר בבאורים : תמו ונשלמו הטעמי׳ האלה לפניך : "חבור נחבר בו ענין הבכור , ונפריד בין בכור פטר רחם ובין בכור עדר כי ענין זה דומה לענין זה הבכור וריבונין רועיך אמרו גם כזה כי בכור אחד הוא בבאורך : "טעם ביאורם כי כמו שיעשו מנחת בכורים והאביב אחד , כן עושים בבכור פטר רחם ובכור עדר כאחר : ומשכילי כ"מ נ"ע נתנו פרק בינם בראיות הורתך: "ישרות ראיותיהם הם ששה : האחד כי בבכור פטר רחם יאמר אך בכור אשר יבוכר לה׳ בבהמה לא יקדיש איש אותו אם שור אם שה לה׳ הוא להתקדשה מקודש הוא כקדשיך : "כמוס ושמור וקדוש ועמוד מזמן מצרים : ככתו׳ כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארין מצרים : וגו׳ ובבכור עדר יאמר כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה׳ אלהיך : "לכן היו עושים בכל שנה הנקדם העדר בילידה הוא הנקרא בכור עדר : כמו שנקרא כן במתיבמת הראשון בכור כן זה בכור עדר , בלשון קדשך שקראתו תורתך : "מען ראיה השנית וטעמה זו היא : כי בכור פטר רחם לכהנים ובכור עדר לבעלי׳ שנ׳ לפני ה׳ אלהיך תאכלנו שנה בשנה וטעם שלישי זו היא , בחכמת לבבך : "נועמו כי בכור פטר רחם מן האדם והבהמה מן הטהורי׳ ומן הטמאי׳ ובכור עדר לבד מן הבהמות הטהורים , שנ׳ כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר הקדיש לה׳ אלהיך : "סלול טעם הרביעי , כי בבכור פטר רחם לא היה לו לבעליו רשות לאחרו מיום שמיני להשיעי: ככתו׳ בפ׳ ואלה המשפטי׳ כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימי׳ יהיה עם אמו וב"ה תתנו לאלהיך : "על בכור עדר כתוב לא תחרוש בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך : וזה מגיד כי היה עמם קרוב עד שנה בשנתך : כי לא היה הולך עמו במהרה בירושלם עירך , "פודהו ואוכלו או מקריבו לא היה צריך לאמר לא העבור בבכור שורך ולא הגוז בכור צאנך : ואמר בו לא תעבוד והוא בחרישתו ובדישתו לעובדך : "צאן אם היה לא תגוז את צמרו : ואמר לפני ה׳ אלהיך תאכלנו שנה בשנה כלומר שלא תצא השנה והאכלנו בשנה אחרת בבשרו : אלא באותה השנה של ילידתו האכלנו בתאותך : "קיום טעם החמישי , בבכור פטר רחם כתוב אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא הפדה קדש הם ממקדישי׳, ובבכור עדר כתוב ובמעשר שני לפניך , "רשום כן בהורתך : וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה׳ אלהיך לשכן שמו שם כי יברכך ה׳ אלהיך : "שמע עוד ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה׳ אלהיך בו . וכתוב ונתה הכסף בכל אשר אשר תאוה נפשך וגו׳ וטעם הששי בו בבכור עדר כבהו׳ באזניך :

(אות תי"ו חסרה) :

(רה) **התחייבנו** דעת האלהי׳ מן החוב והכשר זה טוב לאמר : כי כמו שהיה בכור פטר רחם השלם ותמים בלי מום לגמור : כי בעל מום הוא לכהניך , "שהמום אשר בו לא יוציאנו מהיותו פטר רחם והיה אוכלו בחולין ולעולם לא היה נפדה לא בעל מום ולא התמים שבהם אמרה תורתך לא הפדה בפדוייך : "רשומו ומן הרומה לו , כי כמו בבור עדר היה לבעלים בין התמים בין בעל מום כן לאלה לו , אבל המקום היה מבדיל בין תמים ובין בעל מום לעיניך : "קצת ממשכילי החכמי׳ נ"ע אומרים , כי גם זה לבעל כי הבכור אשר נתן ה׳ לכהני׳ אשר יהיה פטר רחם לפניך : "צדקת חיובו לזרוק דמו על על המזבח ויוקטר חלבו , ויאכל בשרו כחזה וכשוק כחובו: ואם יטעון טוען ויאמר באזניך : "פסוק שאמר כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הוא , הוא בכור עדר מן התורה וחייבנוהו להוציאו בכל שנה ושנהך : ועליו אמר הכתוב כל הבכור אשר יולד בב"וב ה"ת לה׳ אלהיך: "ענין מליצה זו לא יתכן , אמרתי מה שאמר כל הבכור אשר יולד בו"ם ה"ת וגו׳ ואמר לפני ה׳ אלהיך האכלנו שנה בשנה להכן : וזה מגיד לעיניך , "פרורו כי בכל שנה בשנה ,חייבי׳ להיו׳ מוציאי׳ בכל שנה ושנה , בכור הנולד בתחלה מן העדר ולעולם

ולעולם לא ימצא בכל שנה ושנה בכור פטר רחם בעדריך : כי אם בכור הנולד ראשונה בעדריך : "נכון זה ונאמן בדעהנו , וראיה לדבר הפרקי' הזכורי' בין זה ובין זה שהזכרנו : וזה בכור פטר רחם מן מנוה כהני' מן בע"ח בהמיה והיהיך , "מנות כהני' הם שנים ושלשים , כבאור משבילי חש"ה ע"מ מבוארים ומפורשים , ואלה הם זכורים וגלוי' בכרויותיך : "לפסיק אחד שבעה מהם נזכרים : שאמר זאת משחת אהרן ומשחת בניו וגו' והם עור העולה והשני חטאת הנאכל והשלישי כל אשמים לכהניך . "כל הנותרות מן המנחה מנה רביעי : והה' לחם תודה והו' והז' חזה ושוק מוריע: ונזכרו אלה ז' המנות בזה פסיקך: "יושר טבעם מקצתם הם כ"ח: ומקצתם מן הצמחי': ומקצת' קדשי קדשים , ומקצת קדשי' קלים כהוראת תורתך , "טבע של בעלי היים אשר מהם ששה , בכור פטר רחם מן הבהמו' הנקרבות , והזרוע והלחיים והקבה והזרוע בשלה , ושני כבשי' בחג שבועותיך , "חשבון מספרם י"ג מנות , ומן הצמחי' להם הפנים ועמר התנופה ולחם הבכורים ולחם נזיר ולוג שמן , ואלה המנות הם ה' במספרך , "זכרון עקרם , אלה יובאו בית ה' , וילכו בהלך ומנהג הקרבנות שנקרם זכרם ומאשר יובא אל בית ה' בעקרם : הם שלשה בחשיבתך : "והם ראשית בכורי אדמה , ובכורי כל פרי עץ וקדש הלולים הוא ערלת פרי עץ האדמה , והם שמנה במניניך : "הרי אלה שמנה מנות , ולחם שמנה עשר מנות , מה שיקחו מן השדות והם חלה ראשית העריסי' וחלב יצהר והירוש פרי ארצך: "דגן שהיא תבואת ארצך: ומלאתך ודמעך וראשית גז צאנך ובכור פטר רחם בהמה טמאה ואשם המשב הנקרא בכף אשמיך בהורתך : 'גם מעשר מן המעשר : והם ג' הרומות : מעשר מישראל : והרומה מעשר לוים ומעשר עני כלמוד הורה ה' בשנה השלישי' וקדש כלאי' : כלל הכל ל"ב : ואלה הובות הם ונתנם דאלהי' י"ה"ש בעקר לכהניך: "בכלל' יבואו גם מי שידור נדר ערך נפש: ומי שהקדיש בהמה טהורה וטמאה ובית ושדה אחוזה ושדה מקנה וכל חרם מכלל שהם קנייני קנין נפש בקנייניך : "אלה וזולת י"ג שדות אשר ישבנו בה : ונתן ה' י"ה"ש אלה כלם הקיהיה' ומנוהיה' : בהיותם בעבודת ה' וקדושהה ועבודת ישראל עמך :

(רו) **אך** בגלוהנו אין עבודה ואין שבר : כי כן דהנה אליהם בפסוק ויאמר ה' אל אהרן אתה וגו' ובאחרית הפרק כך נזכר : אתן את כהנתכ' וגו' כלל פסוקך וביארו בפרק ואני נתתי לך את משמרת הרומותי וגו' ואמר ברית מלח עולם היא וגו' וכל אלה להם בשבר : ככתיב כי שכר הוא לכם חלף עבודתכ' באוהל מועד : ובגלות אין עבודה ואין משמרת ואין שכר לשבירי' מכלל השבר : הנזכר בהורת ה' לכהני כפרתך: "בדבר הכתוב והרשו' כי שכר הוא לכם חלף עבודתכ' וגו' : אף מנוה הלוי' הם שהי' : א' ארבעי' ושמנה עיר אתהן ואת מורשיהן מן עריכם : ומעשר ראשון מישראל עמך : "נשי ריבונין רועיך ואמרו כן כ"ד מתנות כהנה : והן עשר במקדש וארבע בירושלי' ועשר בגבולין : עשר במקדש אלו הנה: במספר חשבונך : "דרך סדורם: חטאת בהמה וחטאה עוף אשם ודאי ואשם תלוי זבחי שלמי צבור' : ולוג שמן של מצורע ומותר העמר ושתי הלחם ולחם הפני' כבדור': ושירי המנחות של מקדשך : "הארבע שהן בירושל' אלו הן : הבכורה והבכורין ומורם מתודה ומאיל נזיר ועורות קדשי' ד' הן : ואלו הן עשר בגבולך: "והם הרומה והרומה מעשר וחלה וראשית דגז ומתנית ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמי' וגזל הגר : אלו כ"ד מתנות כהנה שפרשו הכמיך : "זבד וקבוין חלקי ומימי הכהני' : נבאר בענין הכהני' : והם שלשי' במספר' כדעה משבילי נ"ע הצדיקי' והמביני' : בעקר הורתך : "חלק' האלהי' לארבעה חלקי' לכהני' : הרם כהני' גדולי' והם הנבברי' ומהם כהני' משיחי' כמו כהן משנה : ובמורו לפניך : "מוספה הלה שלישי הם כהני מלחמה: כמו בניהו בן יהוידע אשר היה בעל הרב לשלמה: וכמו כהן מלחמה אשר אמר והיה בקרבכ' אל המלחמה ונגש הכהן כלל פסוקיך : "יחד פינחס בן אלעזר הכהן אשר יצא במלחמת מדין והוא אשר הרג לזמרי: וחלק הד' הם שאר הכהני' הדיוטי' שאר בשרי : ומלת כהני' היא לשון שרים כשרוהיך: "ככתוב ובני דוד כהני' היו: וגם יפול בשם בכורות שנאמר וגם הכהני' הנגשי' אל ה' יתקדשו: באשר ביארנו למעלה בראש הספר לפניך : "לכהני' עוד מדם כהני' בעלי יחוס והם בני אהרן ובהם כהני' אשר אינם כשרי' לעבודה והם בעלי מומים מזרע אהרן קדוש אלהיך : "מפרדת התורה לכהני' על שלשה חלקים : יש מצות שהלויות באהרן כלבד ולא על בניו כמו עבודת יום הכפור' כביאור הורהך : "נאמנות ותמידות מצות יש עוד עליו ועל בניו והיא עבודה פנימה ויש מצוה שהיא להם ולא עליו : כמו אמר לנפש לא יטמא בעמיו כי הם מטמאי' בו כאזהרהך : "כדר עניינם הם שאמר כי אם לשארו הקרוב אליו : לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הבתולה הקרובה אליו : וגו' והם ששה בחשבונך : "על כן אמר לנפש לא יטמא בעמיו ואמרו בעמיו יכליל גר וישראל: כי לא אמר מבית ישראל : וזה הצווי לבני הכהני' ולא לישראל : עדה עמך : "פשרונו אף לא בבנות הכהני' כי אין להן עבודה במקדש : וכן אשר יהיה בו מום עולמית לא יקרב במקדש: אבל בעלי מומים אשר יכשר להתרפאת מכהניך : "צניעות' ההא להם ולא יכשר להטמא בטמאות: כי אולי מה' יתרפאו וישובו בקרושת העבודות , ואמר לא יטמא בעל בעמיו להחלו מקרושת כהנהך : "כבוין מליצתו לא יטמא כהן הדיוט לבעל בעמיו בכהן גדול להחלל מקדושה כהנותיו : ושאלה לנו הלא יאמר למעלה בו בהורתך , "רבה ואמר לא יטמא הכהן אלא בששה שארים , ומה מענה שאמר לא יטמא בעמיו תשובה לך היינו אומרים , כי ההקש יחייב זה בחכמתך , "שיחייב זה ההקש כי אם על בנו ובתו הכהני' , יטמא כ"ש שלא יטמא בכהן גדול שהוא גדול מכל שאריו ומכל הכהני' : וכן במלך יטמא ובנביאיך : "העידהנו אסרה להלו : להודיע כי אם נטמא בו נהחלל מקדושתו וסר מכהנתו ונהיה חול בהתחללו : בבעל מום בחלול כהנהך :

(רז) **תירוץ** זה הכפר פוסל בכהנה : וזה אחד מן שלשי' הדברי' הפיסלי' בכהנה : אבל בנו לא ירד מן הכהנה : כמו בני הכהני' אשר שרתו לפני עכו"ם אליליך : "שנפלו בניהם מן הכהונה שנאמר ולא יגשו אלי לכהן וגו' : וכהן אשר יגע במתים יהד הוא פסול ולא בנו פסול מכהן : במקדש אלהיך : "רצה כהן מהכהני' ולקח חללה יהיה הוא וזרעו חלל : כמו המשרתי' לפני הגלולי' אשר יהיו בהלל: והוא כאשר אמר נביאך: "קרא אימר אידוהיהם, אף לא יעלו כהני במוה אל מזבח ה' בירושל' כי אם אכלו מצוה בהוך אחידם : וזו פסלות לכהונה כהורתך : "צדקה נצדקים קצה ממשכילינ"ע ואומרי' כי עובדי עכומ"ז הכהני' : לא היו אוכלי' כי אם מנהוה בלבד ככהני' שנאמר כי אם אכלו מצות בהוך אחיה' בפסוקך : "פטורי' גם בניה' בחטאת ואשם ואמר לא יקרחה קרחה בראשם וגו': והם שלשה דברי' הנעשי' בגוף ופוסלי' את הכהני' מלכהן במקדשם : מקדש אלהיך : "עלה שאלה יש לנו הנה , הלא לכלל ישראל צוה ולא תשימו קרחה בין עיניכ' למת ולמה עתה עוד הזהיר בכהני' הנה ואמר לא יקרחה קרחה בראש' כמאמר הורהך : "סברה התשובה זו : הודיעם כי אסור לכהנים שיקחו לשערם בהער שיהיה כמו קרח כל א' וא' בקרחה ההיא: בקרחה ונבחת ההיא: לכן אמר יקרחו קרחה בראש' לעיניך: "נאמר עוד ופאת זקנם לא יגלחו ולא אמר לא יגלחו גלוח בראשם: בעבור להתיר לכהני' כי אם לשער ראשם : מותר להם במקרין שיקחו אבל שיקרחו לגמרי קרחה שער ראשם : לא יכשר כזו כצווי הורהך : "מנעם ה' י"ה"ש בזמן עתיד גם מן הגלות : שנאמר וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיה' מעט מן הפרע שלא יהיה שלוח ' תלוי למטה כבזמנך : "לעולם הקרחה אסורת עליה' בין במקצת השער בין בכללו

כי

פי אמר בראש׳ : ואמר ופאת זקנם לא יגלחו וכבר אמר זה לכלל ישראל מקדישם : ולא השחית את פאת זקנך : ככה אמר בכהנים ופאת זקנם לא יגלחו והוא מיכלל יותר מן שיחות : כי ישראל יכשר בגלוח זולת שיחות : והכהן לא יכשר לקרב אל הפאה בגלוח שערו לעיניך : "ויפי עקר מעש הגלוח הוא סביב לזקן מן הצדעה עד ההת הלחי : ואם היה כהן נזיר ונטמא יכשר להתגלח גלוח : וכן אם נצטרע מענהו נהיה מצורע בצדעתך : "טען ואמר עוד ובבשר׳ לא ישרטו שרטת : מענהו בבשר׳ לא ישרטו כל עקר שרטת : ואפילו להקיז דם לא יכשר הנה בהבמתך : "תיות ורפואה אם היא בגוף לא יכשר לעשיתה : כי ה׳ צים וערב עליה׳ שיעזרם ויסיר מהם כל חולי וכל מדוה ומכה לרפיאתה : שנאמר כי אני ה׳ רופאך : "זהו הפרק בין ישראל ובין הכהני׳ : כי הכהן לא יעשה כל עקר שרטת בגופו על אודות ופנים במצותיך : "וישראל לא יעשו שרט על מת שנאמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכ׳ למת : ודע כי הכהן היא קדוש ממך : "הוא שלא יגע במתים חוץ שאר הששה ועמם אחותו הקרובה הבתולה : כאשר ביארנו להכלילה : והשני לא יעשה ק־חה לעיניך : "דרך קדושה השלישית : שלא יגלח פאת זקנו ולא ישרוט בשרו קדושה רביעית בתער או בהקזה ובכלי ברזל להשית : אלה הארבעה לקדושת גופם כמאמר אלהיך : "גם שלש מצות אחרות מן העריות שאמר לנו אשה זונה וחללה : וגו׳ ואמרו זאת המפותה היא שנאמר וכי יפתה איש בתולה : ונקראת זונה כי רצתה בזנות אחיך : "באנוסה לא אמר כן אלא במפותה : ועליה אמר אתנן זונה וגו׳ ואין פרק בין שזנתה עם ישראל ובין עם כהן ושאמר חללה היא התפושה באנסיך : "אנוסה היא שאמר בעבורה ותפשה ושכב עמה ומפני שבעל כרחה נתחללה : לא תקרא זונה באניסתה : טעם אחר חללה : היא אשר תולד זולת כשרותך :

(רח) אבן

היא הנולדה מן המפותה והאשה שנתגרשה מאישה : שנאמר ואשה גרושה מאישה : ואם גרש הכהן את אשתו מותר לו להשיבה לו כשהיתה בתחלה אם שומרת היא מטהו כמטתך : "בכן אבל אם היתה גרושה מאיש אחר ולא מאצלו : אסורה היא לו שנאמר ואשה גרושה מאישה כי אם גרושתו אסירה לו : לא היה אומר גרושה מאישה לא יקחו כהניך : "גמתו זה דומה כמו שאמר ולחם אנשי׳ לא האכל ולא יביא בזה לחמו : ועוד שאמר בכהן גדול לעתיד וגרושה לא יקחו ומכליל גרושתו עם גרושת אחרים לפניך : "דינו כן אם היתה גרושתו אסורה לו היה אומר גם בכהן הדיוט וגרושה לא יקחו לכן גרושתו מותרת לו : וכאשר רצה בכהן גדול אלהיך , "היות אסורו שוה בארבעתן אמר אלמנה וגרושה וחללה זונה וגו׳ ואומר ובת איש כהן כי תחל לזנות כזונות בזנותן , זאת ראיה לדברינו כי אשה זונה היא המפותהך , "ואמר את אביה היא מחללת מורידה אותו מקדושת כהנתו , כמו הנוגע במה שהוא יורד מקדושתו כי יהיו אומרים בתו זנתה ואיך יהיה עומד ומקריב ומכפר במקדשך , "זה אחד מן הפיסלים בכהנה , והחלוף בכהני׳ על שלשה חלקים לתקנה , האחד הנוגע במה בצרייה ובתואנה , חלל נפשו ולא חלל אביו ולא זרעו לפניך , "חלק השני כהן גדול אם יקח אלמנה וגרושה , יחלל נפשו וזרעו ולא יחלל אביו מקדושה , קדושה הורת עושך , "טיב חלק הג׳ אם הזונה בתו מחללת לאביה בלבד , וכבר נתבאר כי הכהני׳ הקטני׳ בחמשה דברים היו קדושי׳ בלבד כתורתך : "יפעתם הא׳ לא יטמא והב׳ לא יקרחו והג׳ לא יגלחו והד׳ לא ישרטו והה׳ בעריות כשביארנו לפניך : "כרותה שאלה לנו : הלא אשה זונה וחללה אסורה לכל כהן וא״כ למה הוצרך עוד לשנותן לכהן גדול לנו : תשובה מפני כי כהן עד שיהיה כהן גדול לעיניך : "לו מותרת גרושתו וכשיהיה כ״ג נמנע ממנה : שאלה אחרת לנו : הלא הזונה אסורה על כהן הדיוט ומה מענה לכהן גדול כי עוד שנה : ואמר וגרושה לא יקח בפסוקך : "מענה התשובה להודיענו כי אם יקח זונה או חללה : כבר חלל זרעו בכתוב ולא יחלל זרעו בעמיו כחובה הפלילה :

ואם היה זרעו חול לא היה יכשר לאחד מן כהניך : "נכון וכשר שיקח לבתו כי היא חללה : ולא זכר בכהנים קטנים כי אם יקחו זונה וחללה : כי הם יחללו זרעם כי לא זכר כזו לפניך : "סמן וכתב והודיע כמו זה בהם : לא היה צריך להזכיר זה בכ״ג כי זה מקל וחמר יצא עליהם : וכאשר לא זכר כזה בהם : באזניך : "על זה ידענו כי זה מוסגל בכ״ג בלבד : וכהנים הדיוטים אם יקחו זונה וחללה הוא חלל בעצמו בלבד : ולא זרעו לעולמך : "פהרון אחר נאמר כי האמור לזה אמור לזה : וכן דברים שלא נזכרו בכהן גדול יצאו מהקש מהכהנים הדיוטים על זה : ואמר דבר אל אהרן לאמר לכהניך : "צועק קרא ואומר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום וגו׳ : והם י״ב מומים הראשון עור הוא אחד מים ממומי כהניך : "קיום ביאורו אם באחת עינו או בשתי עיניו : והשני פסח הוא שיבוא בארכובותיו חולי או ברגליו ובקרסוליו מכאוב ממכאובות אלהיך : "רגליו תפסחנה מן המכאוב : או יעצרו רגליו והוא פסח כל עקר מתחלה ברוב : והשלישי חרום והוא שיהיה לו חסרון בא׳ מאבריו חרום הוא מלשון ונחרם את כל עיר מתים החרמנו ורוצחם בתורתך : "שרוע הוא הד׳ והוא שיהיה לו אצבע יתרה : והוא מלשון מהשתרע והחמישי שבר רגל והששי שבר יד לשברה : ואלה המומים מתרפאי׳ אחרי כן בעיניך : "תבנית גבול היד הוא מן פסת יד עד האצבעות : וגבול הרגל הוא מן הקרסולי׳ עד האצבעות : ואם נפל שבר בזרועו או בארכובותיו לפניך :

(רט) תספת

הקשתי נקיש עם שבר רגל ויד : וכן מי שיש לו אצבע שבור לא יקרב להקריב בשבירת אצבע של יד : קרבן אלהיך במקדשך : "שביעי גבן : והוא שיהיה מאחריו קרטי או יהיה בטנו נפוח ויהיה כמו קשת ויהיה מלת גבן : כמו הרים גבנוני׳ מהרריך : "רושם טעם שני זהו הצור קומה קצור קציר : טעם שלישי זה הוא העב הרכה שהיא בעל בשר שמן ממלאכת ה׳ עצור : כי אינו יכול לעבוד במקדש או בכל עבודה בכהניך : "קצב הח׳ שאמר או דק : והיא הדק מאד מאד ואין לו שומן והוא מבריאתו כן נולד דק דק : ואפי׳ אם אין בו מום לא יקרב במקדשך : "פרק העשירי או גרב אם יבש ואם לח ובעל שחין : ולא יוכל להקריב שלא יתערב רטיבתו עם הקרבן מגרב ושחין : וי״א זהו לפני דעתך : "עור אומר או ילפת : והוא שעיניו מעוותים מסבב אותם מהנה ומהנה או יהיו עיניו גדולות ומחולפת : מעיני אחרים בשנוי חליפתך : "סר ונוטה הלובן שבעין למעלה כרואה : או יהיה ילפת שפניו שבו לאחוריו ומאחריו רואה : והוא מום שיסור אבל שבעין לא יסור לעולם והוא מלשון וילפת ילפתו ארחות דרכם כדרכך : "נבלות מום שנים עשר הוא שאמר מרוח אשך : והוא בעל מבושיים גדולי׳ או שיהיה שוררו נפוח גדול תלוי למטה באשך : כמו זנב ובני מעיך : "מרוח אשך טעם אחר : והוא המוכה בביצה אחת של מבושיו או בשתים ואין שחר שוחר : וירמה זה כמו וימרחו על השחין ויחי חולי מלבך : "לאחר אמר כל איש אשר בו מום : להכליל שאר המומי׳ שנוציאם מהקש כי בזה הענין זכר ד׳ פעמים מום : והשאר במלת כל נסגלים בדעתך : "כת הא׳ שיהיה בו מום לא יקרב במזבח : והשני אשר יהיה בו מום לא יקרב אל אהל מועד והג׳ אמר כל אשר בו מום להכליל כלל מומי האיש הזובח : ועובר במקדשך : "ישרותם הם המומים שיצאו מהקש ומקל וחמר : והרביעי אמר מום בו שיהיה תמיד בו המום ולא יגש להקריב לעולם ואשר נלמיר מהקש ומקל וחמר : מפורש בתורתך : "טורם ושורות׳ ועניינם כמו חרש באזניו אם באחת או בשתים : וכן האלם שאינו יכול לדבר בפיו ובשפתים : כי אם יהיה הכהן אלם ולא יפתח פיו להתפלל לפני אלהיך : "חפצו להתפלל בעד בעל הקרבן לא יוכל : וכן אם יהיה חרש מלשמוע על אי זה חטא מביא האיש הקרבן ולא יוכל : לשמוע כשמיעתך : "זה הוא מום גדול מן המומים : וכן שהוא נלעג לשון שאינו יכול לדבר צחות גם הוא מן המומים

המומים ; וכן הטומטום לפניך : "והוא המקום שיש לו חיר
קטן וישתין מתחת נקבות או מתחת זכרות : וכן
אנדרוגינוס שיש לו סימן נקבות וזכרות : וזה אנדרוגינוס
נקרא איש שרוע כי השרוע הוא שיש לו יתרון אבר שלם
מאבריו לעיניך : "הנו כן מים לכהני' זה ופוסלות גם אוכל
נבלה או טרפה ; שנ' כל נבלה וטרפה : לא יאכל לטמאה
בה ועובד עבו"מז ואלמנה על כהן גדול ובת גר צדק לו
אסירה ונזופה : אף גרושה מן ישראל עמך ; "דקדוק
כללם שלשים מומים וכפרט אלה הם הא' הנוגע במתים :
חוץ שאר הששה ככתוב כי אם לשארו וגו' ; ולא לאחרי'
מהם : כשמיעת משמעך : "גלוי השני העושה קרחה
שלישי ומגלח פאת זקן רביעי ושורט שרט חמישי ולוקח
אשה זונת ששי וחללה שביעי וגרושה כתורתך , "בת
מחללת אביה שמיני ועור בעיניו השיעי ופסח ברגליו עשירי
וחרום ושרוע שהוא חסר וכרות מאבריו וגם יותר באבריו
י"א ו"ב : ושבר רגל י"ג ; ושבר יד י"ד : במספרך :
"או גבן ט"ו : או דק י"ו ; או הבלול בעינו שיש לו
בלבול בעיניו י"ז : או גרב י"ח : או ילפת י"ט ; או
מרוח אשך עשרים בחשבונך ;

(רי) אלם אחד ועשרים : חרש שנים ועשרים ;
נלעג לשון שהוא קקריש כ"ג : וטומטום
כ"ד : ואנדרוגינוס כ"ה , ואוכל נבלה כ"ו במניינך ;
"בהם גם אוכל טרפה כ"ז , ועובד עבו"מז כ"ח , ואלמנת
לכה; גדול אסורת כ"ט , גם גרושה ל' , ובת גר צדק שנ'
כי אם בתולה מעמיו יקח וגו' כביאור תורתך ; "גם לעתיד
יוסיף ה' בתורה כהנים דברים , והוא שלא יקחו אלמנת
מישראל ולא ישיב לו גרושתו ולא יקחו אלא בתולות מזרע
ישראלים כשרים , ככתוב ביחזקאל נביאך , "חבר אלמנת
וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולה , וכן אמר
והאלמנה אשר תהיה אלמנת מכהן יקחו וכהני גלוה לא
יכשר להם לגעת להתחללת , בגזרת תורתך , "הלא לכם
גם לא יקחו נשים האסירות עליהם , קל וחמר הנושאים
נשים שהן אסורות אפי' לישראל בערוותיהם , ולא יקרחו
קרחה בראשם כראשך , "ולא יגלחו פאה זקנם ולא ישרטו
שרט בבשרם כי הם מוכשרים לכהונהם , והירושת ירושת
כהונהם בידם והגלות מונע אותם , ואין לאל ידיהם כידך ,
"זמנם מגרים וזוהובת לנו לקדשם ואפי' אם אין להם
יחם לא נוכל לבטלם מן הכהונת , ולא להתיר להם אסורי
רבהונה , ב"א להחמירם מן רמז שאמר וקדשתו כי את
לחם אלהיך , חייבים הם בכל אסורי כהונה לעשותם
ולהחמירם עליהם , אף כלל ישראל חייבים שיקדישום
בקדושותהם : אף אם הם תועים מדרך כהונתם זולת תורתך :
"טוף מעש עקרו מן נחמיה התרשתא ע"ה שראה כי נחמיה
ע"ה לא בטל לכהנים בבית שני מכהונת אל עילום , אבל
בלבד אסרם והחמירם שלא יאכלו מקדשי קדשיך , "ויודיע
פסוק זה כי בקדשי' קלים התירם ; ולו בטלם היה אומר
שלא יאכלו קדשי' כל עקר באסורי' ; אף לא היה יכול
לבטלם מכהנה אלהיך ; "כי תכתוב מעיד עליה' כי הם
כהנים ומבני הכהני' בני הבייא בני הקוץ ; וגו' ויתחם אל
אביהם ואמר בני הקוץ ועוד יחסם אצל אל אמם שהם
כהנים שנ' בני ברזלי וגו' כלל פסוקיך ; "לכך כי כמו שיש
ירושה ביד ישראל ;. כי הם כני ישראל ; והיבי' כישיבת
הסכה שנ' כל האזרח בישראל ; וגו' ואין ראוי לחשוב
לעצמם מן בני גדיך ; "מן הסכה להפטר שלא לשבת כון
כן הכהני' כבלתם ביחית' כי הם כהני' ואין ראוי להם
להשיב לעצמם כישראל במחשבו; ויבואו בפסולי כהונת
לעיניך : "נזר עדפנות כהני גלוה מישראל זה הוא להם ;
כי יקראו בספר התורה בראשם של ישראל מהם : ויהי
מעידי' ותוחמים בשטרות קודם מהם בזו גלותך ; "סימנים
אלה עקב שיבודם כל רואיה' ; וודעו בתוך ישראל כי הם
כהנים בהרחק' גם הם מן פוסלי כהונת אלהיה' ;
הקדישום גם ישראל כתורה עושך , "על כי הכהני' גדולים
מן הלוי' ולוים מישראלי' וישראלים מגרי' : ועוד הכהני'
נפסלים במומי' ולוים נפסלי' בשנים מבן חמשי' שנה
בשנותיך : "פרטם וביאר' משכילי קהל בן מצליח הכהן

הידוע : אבואלסרי תש"ה ע"מ עם שאר משכילי הידוע ;
מעיין גנים באר מים חיים ומבוע : המצדיק עם אלהיך ;
"צרוף מומי הבהמות הנקרבי' נחבר במומי הכהנים :
ומימיה' שהם עשרי' וארבעה כחכמת הנבוני' : בראיות
תורתך : "קשורם וקבוצ' בפרשת אמור אל הכהני' ; שנים
עשר יחד נכרים ונמני' ; והם עורת או שבור או חרוץ או
יבלת או גרב או ילפת הרי ששה לפניך : "רשומו עוד
ששה מומי' : שאמר שרוע וקלוט ונתוק וכרות ומעוך
וכתות כללם י"ב מומים : וזכר הנה ששה מומים :
השלשה מהם הוציאת' בשם נקבה תורתך ; "שהם
עורת ויבלת וילפת והשלשה הוציאה לשון בשם זכר :
והוא שבור חרוץ וגרב ועשה זה לבעבור כי היה מדבר
בעולה ושלמי' וזו נקבה וזו זכר : שם שלמיך ; "תכונת
שאמר עורת אם באחת עינו או בשתים : ואמר שבור שבור
בעצמות גופו או חרוץ וכרות ממנו אבר אחד או שנים :
ואמר יבלת שבלו וגועו עצמותיו מן החולי למראה עיניך :

(ריא) תכונת לשון יבלת כלשון ועלהו לא יבול
והארץ כבגד תבלה : ואמר גרב
שיש לו חכוך בגופו קעזמרא או איליסינא ממין צרעת ובשר
מבלה ; ואמ' ילפת זה ביארנוהו למעלה אליך : "שעיניו
מעותי' לא יראו בטוב אלא ממששים ומחפשי' ומסבבי' ,
ומלפי' עיניו מפה ומפה בלי תקון טוב , והוא כלשון וילפות
שמשון נזיריך : "רגשת שאמ' שרוע שיש לו אבר יתר כמו
קרן יתירה ; או אזן יתר ודומיהן וקלוט הוא חסר מאלה
ומאבר מאבריו להחסירה : טעם אחר יהיה הסר במראהו
לעיניך : "קלוט שיהיה דקדק ואפי' אם אין בו מום : ואמר
מעוך הוא תנמעך ומעוכה במבושיו והוא מלשון וחניתו
מעוכה מעיכת מום ; מן מומיך : "צלילות שאמ' וכתות
הוא הכתוב ומוכת במבושיו ; והוא לשון כתית מן כותו
אתכם להרבות ונתוק זה בלא ספק מי שמבושיו : נתוקים
ונכותי' ממקומ' בידים כידיך : "פירושו לשון ננתקה את
מוסרותימו לא במהרה ינתק , וכרות: שהם כרותי' בכבין
אלה ד' מומי' עד כרות , יעשו בזכר שלא יוליד זרע
כשאר בהמית ותיותיך : "עוד ששת מומים קבועי' בגוף
זכר ונקבה : והם עורת או שבור או חרוץ וגו' והשרוע
והקלוט מבריותו הוא מותר בנדבה ואסור בנדרך : "סדור
העשירי אסיר גם כלל קרבן ואשר אמר ובארצכם לא
תעשו : "לחייב שלא לעשות בכמו זה לא באדם ולא בחיות
ולא בעופות כזו יעשו , ואם בקנייה מיהרי' הם לך למאכלך :
"נגמרים בם אלה שנזכירם מעתה בבעלי מומי' והוא הפחות
מז' ימי' : באמרו והיה שבעת ימי' תחת אמו וביו' השמיני
ההנו לה' במקדשך : "כן מומים אלה גם שור הנסקל אם
נתערב בבהמות כלם אסורי' לקרבן , וכן בהמה הרובעת
והנרבעה ובהמה של עיר הנדחת אסורי' לקרבן ; במקדשך :
"לכמותם גם הנעבד לעבו"ז כאליליך : שנ' הן
נזבח את תועבת מצרי' והמוקצה לעבו"ז שהוא מזמנת
לתועבת אליליך והעשוק והגזול בידיך , "כמותם הפסח
והחולה וטומטום ואנדרוגינוס , י"א כי החולה הוא יבלת
ואשר לא ימנה בב"ד מומי' טומטום ואנדרוגינוס , יאמר
בו כי הוא א' כבאורך ו אות יו"ד חסר : "טבע הזכר
והנקבה בא' במזבח אלהיך , ודע ישכילך האלהי' כי
הקרבנות הם ששה בטובחך , והם עולה ומנחה , וחטאת
ואשם ומלואים ושלמיך : "חלקי' שלשה הם מחלקי' עוד :
הא' קדשי קדשי' והם עולה ומנחה וחטאה ואשם והשני
עוד : "מדרגה בין שתי המדרגות בחכמת לבבך :
"וכרונם האחד מלואי' והב' קדשי' קלים והם השלמי' והם
עוד יתחלקו לשני חלקי' , הא' כי הם יוקרבו מן בעלי
חיי' והוא הרוב בעיניך : "והשני הוא המעט מהם כי
יוקרב מן וצמחי' : ואלה הקרבנות הם שוי' בפני' ובפני'
אחרי' מתחלפי' , והפני' אשר הם שוי' לפניך : "הם י"א
פני' הא' כי הם כלם יוקרבו לה' והב' כי הם יוקרבו כדי
להתקרב כי הם אל ה' ; והשלישי כי לא יתכן שנקריב
מהם במזבח אלהיך : "דבר מהם אלא במקום מובחר :
והד' כי כל א' וא' מהם לא יתכן להקריבו אלא על דרך

שצוה ה׳ יתעלו תשבחותיו ויתה״ש הקדוש והנבחר : והה׳
כי המקריבי׳ כלל קרבנותיך : ״גשים אל מזבח אלהיך :
הם בני אהרן ע״ה הראויי׳ בלי פסלות להתקרב במקדשך :
ולא יהכן מזולת׳ להקריב קרבנותיך : והו׳ כי בכל
הקרבנות מקובלי׳ לפני עושך : ״בחירי׳ ורצויי׳ הם אם
יהיו מאשר הומר חוץ מאשר אסר . ככתו׳ והבאתם גזול
את הפסח ואת ההולה וגו׳ וכלל המומי׳ שאסר מכתב
חמימתך : ״אומר חלק ז׳ זהו , כי כלל מקריבי הקרבנו׳
על נפשם הם מיחדי׳ לה׳ ית״ש כל שהוא : האזרח והגר
איש ואשה מערת עמך :

(ריב) אגדת חלק הח׳ הוא זה , כי לכלל המיחדי׳
לה׳ שהם על דת יה״ש יש להקריב
זה , כלל חלקי קרבנותיך : ״בזולת וחוץ המלואי׳ : והט׳
כי כלל הקרבנות יתחייב על המקריב אותם שישים לבו על
כל א׳ וא׳ מהם מן המקריבי׳ : עת הקריבם במזבחך :
״גמירת דעתם ולבם להיות בעת הקריבם קרבנם , יאמרו
כי זה קרבן מחלק פלוני בקדושתם . והי׳ כי כללם יהיו
קדש לאלהיך : ״דברת חלק י״א זה הוא , כי כלל אלה
לא יעבור על כל אחד מהם אם ישרף כלו או רבו או מקצתו
הוא , על מזבח אלהיך : ״הפני׳ שהם מהחלפי׳ אלה
הקרבנות בהם הם רבי׳ ויתחלפו לשני חלקי׳ , האחד
אשר יפרד בו האחר חוץ מזולהו לפניך , ״והוא שבעבורו
והיה חלק מופרד מזולתו מן הקרבנות זולת מקצת׳ לעיניך :
״זבירת׳ נזכיר ונפריד כל א׳ מאלה הקרבנות , הפרד נכון
ומתוקן וקים דע כי הקרבנות , הזכורי׳ על ב׳ חלקי׳
מתחלקי׳ בדעתך : ״חלק הא׳ הוא מן ב״ח הטהורות והם
עוד על שני חלקי׳ : הא׳ הבהמות הטהורו׳ והם בקר וצאן :
והב׳ העופות והם תורי׳ ובני יונים , ״טהורי׳ ב״ח אשר מהם
נקרבין מאלה הקרבנות והם ה׳ : עולה : וחטאה : ואש : ומלואים
ושלמים הנקרבות וחלק השני בהכמתך , ״וקרב מן הצמחי׳
והם הטים ושעורי׳ , ואשר יוקרב מהם הם כלל חלקי
המנחה ועמר התנופה ותמיר התמור בתמורים : שנ׳ והיה
הוא ותמורתו יהיה קדש לאלהיך : ״כנוי העולה החלק
לשני חלקים : הא׳ עולת יחיד והשני עולת צבור : ועוד
תחלק על דרך אחר לשני חלקים בדעתך : ״לאחד עולה
קבועה : והשני שאינה קבועה והוקרב משני מיני׳ בהמה
ועוף ואם החפוץ האמר עולת חוב ועולת נדבה ואין חלוף
ביניה׳ אלא כללם על דרך א׳ יוקרבו במזבח אלהיך :
״מוסגלה העולה לבדה בח׳ דברים : הא׳ כי היא לבדה
תקרא עולה חוץ מזולתה לנאמרי׳ , והב׳ כי כללה היא
במזבח אלהיך : ״נקרבת כללה חוץ משני דברי׳ : עורה
ופרשה וחלק השלישי אין ממנה דבר נאכל : והד׳ כי היא
לבדה בעדה יקרא המזבח מזבח העולה באזניך : ״סבת
חלק הה׳ כי היא לבדה תנוחת לנתחי׳ והו׳ כי כרעיו
וקרביו ירחצו במים : והז׳ כי היא לבדה תערך על העצים
במזבחך : עוצם חלק הח׳ כי עליה לבדה יש עריכת עצים :
ועולת העוף נתחלפה מן עולת בהמה בט׳ דברי׳ : הא׳
כי עולת בהמה מזכר תמים במזבח זבחיך : ״פרק עולת
העוף מזכר ונקבה : והב׳ כי עולת בהמה ליחיד ולצבור
ועולת עוף ליחיד לבד נקרבה במזבח עושך : ״צרקת חלק
השלישי כי עולת בהמה יש לה סמיכה : ועולת עוף אין לה
סמיכה : והד׳ כי עולת בהמה תשחט צפונה על ירך מזבחך :
״קרושת שחיטת עולת עוף במליקה , והה׳ כי עולת בהמה
יקובל דמה במזרק והעוף ימצה דמו להריקה ולשוקקה בקיר
מזבח צורך : ״ראיית חלק הששי : עולת בהמה דמה יוזרק
על המזבח סביב לכפרה נפשי , והעוף ימצה דמו מצוארו
על קיר מזבח בו״אך : ״שביעי כי עולת בהמה יפשיטוה
וינתחוה ויערוך נתחיה על העצים : ויתן בעבורה עצים :
וירחץ הקרב והכרעים וינתנו על עצים , במזבח מקדשך :
״הורת עולת עוף אין בה דבר מכל אלה : וכריתת ראשו
היא המליקה והשחיטה ושסוע כנפיו וראשו הוא כמו הנתוח
שבבהמה והסרת אברותיה היא כמו ההפשטה באלה : שהיו
בעולת עוף לעיניך :

(ריג) תמצית חלק השמיני כי עולת בהמה יש לה
מנחה ונסך : ולעולת עוף אין בה
כלום לא מנחה ולא נסך : ונתחברה העולה עם החטאת
בחמשה דברי׳ לפניך : ״טקר חלק הא׳ כי העולה מן
הבקר והצאן כמו החטאת : והב׳ כי היא ראויה לצבור וכן
החטאת , והג׳ כי היא מן העוף ובהמתך : ״ראייה היא מן
הבהמה והעוף וכן החטאת , והד׳ כי היא תכנס במכפית
וכן החטאת , והה׳ כי העולה אינה נאכלת לכלליך . ״קרושת
העולה כי יש ממנו חלק אינו נאכל אשר הובא דמה אל
הקדש פנימה אינו נאכל , ונתחברה העולה עם החטאת
ואשמיך , ״צדייתה על ב׳ דברי׳ הא׳ מקום הזביחה והב׳
כי הם קדשי קדשי׳ , ועוד נתחברה העולה עם האשם
והמלואי׳ לפני חכמת לבבך : ״פשרון חבורו בג׳ דברים :
הא׳ כי האשם והמלואי׳ לא יוקרבו אלא מן זכר תמי׳ כמו
העולה במזבח קרשיך : ״ענין חלק הב׳ כי דםם יורק כמו
דם העולה , והג׳ כי הם יופשטו בעולה , ונתחברו באלה
שלשת הפני׳ גם פסח ובכורך : ״סרור חבורם עוד נתחבר׳
העולה מן הבהמה : לחטאת מן הבהמה , והאשם והשלמי׳
והמלואי׳ בסמיכה מושמה , ועוד נתחברה לכל קרבנותיך :
״נקרבת מן הבהמות ולא מן העופות אלא החטאת בחיוב
ההפשטה העור מן עולת יחיד לכהן המקריב אותו וכן לעור
החטאות ועור אשמיך , ״מן המלואי׳ האוכל לחמם ומן
השלמי׳ ומן הבכור והפסח ועור עולת צבור ושלמי צבור
לאנשי המשמר במשמרם במקדשך : ״למשכילי יפת הלוי
הנורע אבו אל עלי תש״ה על מלונו , עלי השכיל כי י״ב
מעשי׳ היו נעשי׳ בתקונו , עד שיושלם ויקרא עולה כתורתך :
״כתרו ונזרו הא׳ הקרבתו אל פתח אהל מועד . והב׳
וסמך והג׳ ושחט והד׳ והקריבו והה׳ וזרקו במקדש ובאהל
מועד . והו׳ והפשיט את עור עולתך : ״יושר הז׳ שאמר
ונתח והח׳ ונתנו והט׳ וערכו עצים והעשירי וערכו בני
אהרן וי״א והקרב והכרעי׳ ירחץ במי׳ כהנך :
״טעם חלק הי״ב היא שאמ׳ והקטיר : ומשכילי
סהל בן מצליח הכהן הידוע אבו אלפרי תש״ה ע״פ
מפטיר : ועושה קרב וכרעים שנים למספרך :
״חלקם לשנים חלקי׳ : ועושה כללם י״ג חלקי׳ : ונחבר
ענין המנחה בזה להבורי׳ ונוריע כי המנחה שם למין ממיני
הקרבנות כמו עולה והדומה לה לפניך : ״זוממים מקצת
המשכילי׳ ואומרי׳ כי יש למנחה פנים שהתפרד בהם מזולתה :
מכלל הקרבנות ויש לה פנים שתתחבר בזולתה : מקרבנותיך :
״ואשר תתפרד בו מזולתה : הם שלשה דברי׳ האחד כי שמה
הקרא מנחה חוץ מזולתה : והשני כי הוא מן הצמחי׳ חטים
ושעורי׳ זרע ארצך : ״השלישי כי ממנה יש אשר תלך אחר
העולה והשלמי׳ והיא מנחת סלה והראיה כי היא תהלך אחר
אלה השני׳ שנאמר וכי תעשה בן בקר עולה או זבח וגו׳ כלל
פסוקיך : ״דבר עוד ומנחהו שני עשרוני׳ או לאיל תעשה
מנחה : ומהם אשר הוקרב לבדה : והיא מנחת יחיד ככתוב
בפרשת ויקרא על עולה ומנחה : כפר קרבנותיך : ״גם
נתחלקו המנחות לשני חלקי׳ : האחד כי יוקח מהם אזכרה
והם אשר האכל מהם הנותרת והשני מהחלקי׳ : לא יקח
מהם אזכרה כתורתך : ״בשני חלקי׳ יחלק האחד מנחת
נסכי׳ ומנחת כל כהן : והשני מנחה חדשה כי היא האכל
כלה לאוכליהן : ונתחלקו המנחות לשני חלקי׳ על אופן
אחר לעיניך : ״אחר אשר יתן עליה לבונה והיא מנחת
סלת ומנחת בכורי׳ שהיא מן שעורים והשני אשר לא יתן
עליה לבונה : וכן כל המנחות שלא זכר בה . זה טענתך :

(ריד) אופן אחר נתחלקו על שני חלקי׳ המנחות
האחד המנחות שהן מונפות : והשני
מנחות שאינן מונפות כתורת אלהיך : ״בדרך המינפות
הם מנחה חדשה ומנחת קנאות ואשר אינן מונפות הן
הנשארות מן המונפות : כיר כהניך במזבחך : ״גם אשר
נתחברה המנחה עם זולתה : בשני חלקי׳ האחד הוא
שנתחברה עם כלל הקרבנות הוא הקרבת המלח ביד
הכהני׳ במזבחך : ״דברו שאמר על כל קרבנך תקריב מלח :
ואמר ולא השבית מלח ברית אלהיך וגו׳ ואמר והשליכו
הכהני׳ עלירם מלח : והשני נתחברו עמה מקצת קרבנותיך :
״הם השעה דברי׳ שני׳ מהם נתחברה העולה והחטאת

והשלמי׳: האחר כי היא רצויה משני מיני׳ חטים ושעוריך:
"ודומה כמו החטאת והעולה והשלמי׳ : משני מינים בקר
וצאן והשני היא תיקרב קרבן יחיד ותהיה בקרבנות צביר
כמו העולה והחטאת והשלמי׳: של מזבחך : "וכר השלישי
כי תתחבר עם העולה והשלמי׳ בדבר אחד : והיא כי היא
הוקרב רשית והובה כמיה׳ יחד : והרביעי כי ממנה אשר
נסגל הקרבת׳ בזמן ידוע לפניך :"חפצו כמו העולה והחטאת
וזולתם וממנה אין לה זמן מיסגל כלום : והחמישי כי היא
ההחבר עם החטאת כי ממנה מה שלא יאכל כלום : אבל
תשרף כללה באשך : "טענהה אף ממנה תשרף מקצתה
והנותרה האכל ממנה: והששי כי הנאכל ממנה מוסגל בזמן
ומקו׳ ובאיכלי׳ בחיוב מן תורתך : "יחר האוכלי׳ מן דרך
הראוי כמו התטאת והאש׳ כי היא קדש קדשי׳ : והשביעי
כי ממנה אשר תלך אחר העולה והשלמי׳ בשעורי׳ הנזכרי׳
באזניך : "כמו הנסך והנקראי׳ בלשון ... החכמים
קבועות : והשמיני כי החטאת על דעת רבים מן החכמי׳
בעלי הרעות : ירחמם אלהיך : "למען כי המנחה תתחבר
עמה שאם תהיה חטאת כהן : לא תאכל כי אם תשרף כמו
מנחת כהן : והדבור בחטאה דע כי החטאות תחלקו לשני
חלקי׳ לפניך : "מען חלק אחד כי הם נאכלים : והשני
אינם נאכלי׳ : ואשר אינם נאכלי׳ יתחלקו לשני חלקים
האחד דמם יובא פנימה אל אהל מועדיך : "נועם חלק
השני אין דמם מובא אל אהל מיעד : ואשר דמם יובא אל
אהל מועד: יתחלקו עוד לשני חלקי׳ בחכמה דעת הורתך:
"כלול חלק האחד כי יובא דמם אל העשרים לבד : והשני
יובא אל העשרה לדביר מבית לפרכת לבד : ואשר יכנם דמו
אל העשרים לעיניך : "עוד ולא יכנם אל העשרה הם שתי
הטאות פר כהן משיח ופר עדה שנאמר ואם כל עדת ישראל
ישגו ונעלם דבר וגו׳ בשגגות במצותיך : "פתרונו עוד
ואשר יכנם דמו מבית לפרכת אל העשרה : הם
שתי הטאות פר חטאת של יום הכפורי׳ אשר לכהן גדול
ושעירה: הוא שעיר של יום הכפורים אשר לעמך: "צרירת
וקשור דם אלו השנים: גם יבוא אל העשרים : כי גם דם
אלו השנים : יתהלק לשלשה חלקים האחד מבית לפרכת
נגד הפרכת במקדשך : "קריבת השני מחוץ לפרכת :
והג׳ מחוץ לאהל מיעד: ואלו הם החטאות הארבע הובא
דמם מבית לפרכת ואין שם הטאת החמשי להכנם דמו אל
אהל מועד : ולא אל מקום העשרה בדבירך : "רצייהו אל
העשרים ואלו הם החטאות המובאי׳ דמיה׳ אל הקדש פנימה
ואינם נאכלי׳ : ואשר אינם נאכלי׳ : ואין דמם מובא אל
הקדש במשכנך , "שהם חטאת כהן של מליאים , וחטאת
כהן של יום שמיני למלואים , ועל מקצת דברי האומרים כי
גם הטאת של עם של יום שמיני למלואים , וכן של מוספיך ,
"הקנה מוספי ראשי חדשים ושל מועדים וכן פר החטאת
המוסף של יום הכפורי׳ והחטאה היוצאות מאלה כלם
נאכלים עתה החטאת לפניך :

(רט) תתפרד

מוולהה בשבעה דברים האחד
כי היא הקרא בזה השם מכלל
הקרבנות הנקרבים : והשני הכנסת דמה אל הקדש פנימה
במשכן ומקדשך : "שהוא יתהלק לשני הלקי׳ הא׳ הדם
אשר יזה ממנו שבע פעמי׳ לפני הפרכה מבחוץ ויישים ממנו
אחרי כן על קרנות מזבח הזהב במקדש אלהיך : "רפידהו
הוא דם פר כהן משיח אשר יחטא בשגגה במצות לא העשה
שנאמר והזה מן הדם שבע פעמים וגו׳ ואמר יתן הכהן מן
הדם על קרנות המזבח וגו׳ : כזריקתי בקרבנות מזבחך :
"קרא אומר כפר עדה וזה שבע פעמים : לפני ה׳ : ומן
הדם יתן על קרנות המזבח אשר לפני ה׳ : אשר באהל
מיעד בקרנית מזבחך : "צווי דם השני אשר יזה ממנו ביום
הכפירי׳ על הכפרת פעם אחת יזה ממנו ז׳ פעמי׳ לפני
הכפרת והיא דם הפר התלה לפני פרוכתך : "פעם שנית
אהרי כן זכר השעיר שנאמר ולקח מדם הפר ומדם השעיר:
והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה
שבע פעמים וגו׳ בתורתך : "עוד אמר בשעיר ועשה את
דמו כאשר עשה לדם הפר והזה וגו׳ אח"כ יוציא אלה שני
הדמי׳ אל מקומהעשרי׳ דם הפר ודם השעיר לפניך : "סביב
בקרנות המזבח יתן מכל אחד מהם : שנאמר ולקח מדם
הפר ומדםהשעיר ונתן על קרנות המזבח סביב אחר כן מהם:
וזה על מזבחך : "נוכח המזבח יזה מאלה שני הדמים :
אחר שימזוג שני הדמי׳ זה עם זה שבע פעמי׳: ויש אומרי׳
כי יזה מכל אחד ואחד לעיניך : "מאלה שני הדמי׳ על
הפרכת פעם אחת ויזה ממנו לפניו שבע פעמי׳ ויתן מכל
אחד מהם על קרנות המזבח ויזה עליו כמצות תורתך :
"לדברו שאמר וכן יעשה לאהל מועד וגו׳ יענה כי יכפר
בעשרי׳ אמות בהזייה ובדבור כאשר היה מכפר בעשר אמות
בדבירך : "כפרת ונתינת הדם על קרנות המזבח הוא חלק
שני: והג׳ ההזייה עליו ויהיה על דת האחד ארבע דרכים
להודיעני: הא׳ ההזייה על הכפרת ולפני הכפרת במשכן
ומקדש אלהיך: "יזה אחר כן השני חלקי׳ האחרי׳ והשלישי
מאשר נפרדה בו החטאת הוא כי יש בה נתינה דמים על
קרנות מזבח העולה מזבחך : "טעמו שאמר בחטאת נשיא
ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח
העולה וגו׳ והרביעי הוא שפיכת הדם הנשאר להכלילה :
אשר ישאר מכל חטאותיך : "חקו אחר ההזייה: או הנהינה
אשר זכר אל יסוד המזבח אם בשפך הדשן או בהמצייה:
וזה משפט כל חטאת נאכל בנתינה דמו על קרנות מזבח
צורך : "זכר חלק החמישי: השרפה אשר ישרף מן קרבנות
החטאת במקום השלכת האפר כי החטאת השרופה השרף
שם חוץ מוולהה מן הקרבנות של מקדשי: כהובת אזהרתך:
"והששי כי מן מקצת קרבנות החטאת התחלף במדת
החוטאים ובמדת החטאת: כאשר זכר בפרשת ויקרא ולא
יתחלף זולתו במדת זה כל עקר ואשר תתחבר החטאת :
עם זולתו מן קרבנותיך : "הם שנים עשר דברי׳ : הא׳
כי היא ראוייה מן הבהמות והעופות כמו העולה והשני כי
היא ראוייה מן הבקר והצאן כמו העולה : ושלמיך : "רין
הג׳ כי היא ראוייה מן הסלת כמו המנחה : והר׳ כי היא
ראוייה מן הזכרים והנקבות לזביחה: כמו השלמי׳ במזבחך:
"גם החמישי כי חלבי החטאת יוקרבו כמו האשם: והמלואי׳
והשלמי׳ והששי כי היא השחט על ירך המזבח צפונה : כמו
העולה והאשם : שם נשחטים בהורתך : "בירור הז׳ כי
הנאכל מהם יאכל במקום קדוש כמו המנחה והאשם: והשמיני
כי היא למקריב אותה כמו המנחה והאשם : וחזה והשוק
מן שלמיך : "אלוף הט׳ כי לא יתכן לאכל ממנה כי
אם הזכרי׳ מבני אהרן כמו המנחה והאשם: והי׳ כי זמן
השארת׳ כמו זמן השארת מנחתך :

(ריו) אכילה

נאכלה היא והאשם . והמלואי׳
וההורה והאחד עשר כי יתחייב שיכובס
אשר יפול בו מדמה על הבגד או על הכלי במקום קדוש
כמו דם האשם: ושמן מנחתך : "ביב׳ כי יתחייב ששבר
כלי חרש אשר תבושל בו ויומרק ויושטף כלי נחשת או
דומה לו : ויתחייב כמו זה בקדשי קדשים במקדשיך :
"גורל החטאת נאכל ליומו ושלא ישאר מהלאהו בכלים
האלה : ויאכל לזמן אחר ויחשב פגול על כן צוה כאלה :
באלה הכלי׳ בתורתך : "דרישה שלשה עשר כי הרבה מן
החטאות חייב אלהינו ית"ש הקרבתם על מי שחטא מיני׳
כן העונות זכרם במצות עשה ובמצות לא תעשה בכתב
אזהרתך : "הוא מאשר נפל מקצתם מן החטא : או מן
החוטאי׳ בשגגה ומאשר נפל בזדון ויחייב הקרבת הרבה
מהם ואפילו שלא יזכור דבר מן החטא : יוקרב בעבורו
כתורתך : "ורוא שם נתחבר עם החטאת באלה שני
החלקי׳ וכן הדבור וביאור האשם : אשר יוסגל בו האשם:
שלשה דברי׳ בהכמתך : "זכרון הא׳ כי שמו אשם: והב׳
כי הוא עם איל כבש והג׳ כי האיל אשר יוקרב אשם :
יש לו מחיר מיכגל לפניך : "חפצו לא פחות ממנו לדברו
שאמר בו בערכך לאשם ואשר נתחבר עם זולתו עשרה
דברי׳ : הא׳ כי הוא קדש קדשי׳ , כמו המנחה והחטאת
עולתך : "טיב השני הוא כי הראוי לאכלו והמקו׳ אשר
יאכל בו כמו המנחה והחטאת והג׳ זמנו כזמן קדש קדשים
והמלואי׳ וההודה במצותך : "יושר הד׳ כי דמו יורק כמו
העולה והשלמי׳ : והה׳ כי הוא נאכל ואין ממנו אשר לא
יאכל

יאכל כמו המלואים והשלמי׳ והפסח באכילתך : ״כלילת הששי כי הוא קרבן יחיד ואין מקריב אותו צבור : לא לבדו ולא עם זולתו כמו קרבן עוף ומלואי׳ ובכור בלי חבור : והז׳ כי הוא יתחלף לפניך : ״לחלוף המקריבי׳ אותו וחלוף אשר יחייב הקרבתו: ויהיה מקצת האשמי׳ איל ומקצתם כבש בהקרבתו : והח׳ כי חלבו יוסר כמו החטאת הנאכל אליך : ״מלואים ושלמי׳ ופסח והט׳ כי אין לו מנחה ולא נסך ולא לחם שיאכל בו כמו החטאת שאין לה כמו זה והעשירי יש לו סמיכת ידיך : ״נועמו כמו העולה והפסח והי״א כי יתן מדמו אשר יקריבו המצורע על תנוך אזן המטהר ובהן ידו ורגלו כמו מלואיך: ״סגולתו על תנוך אזן הכהן ובהן ידו ורגלו והדבור וביאור המלואי׳ אשר יתפרד בו מזולתו הם שבעה דברי׳ : הא׳ כי שמו מלואים כשמות קרבנותיך : ״ענין השני כי הוא קרבן הכהן : בימי׳ אשר יעשה לו בהם מלואת ידים לכהן : ולא יתכן זה לזולת כהן : ולא לכהן אשר לא מלא ידיו לכהן במקדשך : ״פעם אחת , והג׳ כי הוא איל לבדו והד׳ כי בו מזולתו תהיה מלואי כהן גדול כאשר כתוב בענין קח את אהרן וגו׳ והה׳ כי מקצת דמו מזוג עם השמן של משיחת כהניך : ״צוויו שיזה על הכהן ועל בגדיו ויקדיש הכל : והו׳ כי יבושל ויאכל בפתח אהל מועד שנא׳ בשלו את הבשר פתח אהל מועד הבשר הכל : בפתח אהל מועד משכנך : ״קיום הז׳ כי החזה מן מלואי אהרן ובניו למשה ע״ה אשר עשה המלואי׳ , החזה יהיה לאשר יעשה המלואים: לו למנה כמצותך , ״רבוי אשר יתחבר בו המלואים עם זולתו הם שבעה דברי׳ , הא׳ כי יש לו סמיכת יד כמו העולה והאשם והשלמי׳ והפסח כתורתך , ״שני כי דמו יזרק כמו העולה והאשם והשלמי׳ , והג׳ כי הוא נאכל ואין ממנו נשרף והרביעי לגמרים כי הוא נאכל כמים יובא עמו לעיניך , ״הומתו כמו שלמי נזיר והתודה , והחמישי כי זמן השארתו כמו זמן קדשי קדשים והתודה , והו׳ כי הוא לא יאכל ממנו זולת כהן כמו קדשי קדשיך :

(ריז) תמצית

השביעי כי לא יוקרב אלא בחיוב , כמו החטאת והאשם והפסח והבכור בחיוב , והדבור וביאור בשלמי׳ אשר יתפרד בו זה הקרבן מזולתו מקרבנותיך . ״שהם ד׳ דברים הא׳ כי שלמים שמו , והב׳ כי הוא יתחלק לג׳ חלקים תודה ונדר ונדבה והג׳ כי יש לו על השארתו שני זמניך : ״ראייתם שני זמנים מחולפי׳ : והד׳ כי החזה והשוק ממנו לאהרן ולבניו חוץ מזולתו עדופי׳ : ואשר יתחבר בו עם זולתו הם י״ג דברי׳ בחכמת לבבך : ״קדשי׳ קלים הם חלק אחד : והב׳ כי דמו יזרק והג׳ כי יש לו סמיכה והד׳ כי הוא ראוי יחד: מן הבקר והצאן להתקרב במזבחך : ״צורך הה׳ כי הם מן הזכרי׳ והנקבות : והו׳ הזכרים והנקבות מבני אהרן הטהורי׳ יאכלו החזה והשוק ולא הנקבות: כתורת אלהיך: ״פאר הז׳ כי יש הטהורי׳ יאכלו ממנו כמו שיאכלו בכור עדר : והשמיני כי לא יתכן לו השארתו אחר זמנו הקצוב בתורתך : ״ענין זמנו קצוב לו : וכמו זה לכל קרבן להשארתו זמן קצוב לו : והט׳ כי לא יתכן שיאכל ממנו אחר זמנו הקצוב לו : ואם אכל ממנו פגול הוא לפני עושך : ״סלה כן בכל הקרבנות הנאכלות אשר להם זמן קצוב באכילתו : והי׳ כי מי שיגע דבר טמא אסור להאכל לו בטמאתו : וכן כל קדש אשר יטמא לעיניך : ״נצות אחד עשר כי הוא ראוי להיות שלם מן המומי׳ בזולתו מן הקרבנות : והי״ב כי יהיה קרבן יחיד ויהיה קרבן צבור כמו החטאות והמנחות כאזהרתך : ״מאמר י״ג כי יובא בחוב ונדבה כמו העולה והמנחה: והי״ד כי לו מנחה ונסך כמו העולה : וזה הוא אשר רציתי להזכיר באלה הששה קרבנותיך: ״לקרבנות הזכורות בפסוק זאת התורה לעולה: וגו׳ : ולא הרחבתי הביאור בזה אלא קצרתי כי אין המקו׳ יכיל ומעט דברתי למלה : מאשר הורוני ולמדוני משכילי נ״ע חכמי תושיה ופלילות אלהיך : ״כח הענין מעט לכל הרד ומבין : באי זה אופן יתחבר האחד עם זולתו ובאיזה אופן יפרד מזולתו להבין : כהוראת משכילי ינוחו ע״מ בגן ערניך: ״יחד בענין זו נזכיר שאלות של ענין זו: והם למשכילי יפה הלוי המלמד הגדול אבועלי יר״א בגורלו:

השאלה הראשונה כמה מיני קרבנותיך : ״טעם התשובה שלש הם מיני הקרבנות בעלי חיים וצמחים ואבני׳: מב״ח שלשה מינים בקר ועוף וצאן : ומיני הצמחי׳ ה׳ מינים לעיניך : ״חטים ושעורי׳ ושמן ויין ולבונה : ומן האבני׳ מין א׳ והוא מלח לבד בנתינה שאלה שנית כמה חלקי הקרבנות לפניך : ״זו היא התשובה הם ח׳ חלקים : עולה וחטאת אשם ומלואי׳ פסח בכור שלמי׳ ומנחה: שאלה שלישית עד כמה חלקי׳ : התחלק מדרגת׳ בהורתך: ״זו התשובה הם יתחלקו על שלשה חלקי׳ קדשי קדשים : וקדשי׳ קלים ומדרגה בין שתי המדרגות והם המלואי׳ לא קדשי קדשים : ושלמים ופסח קדשי׳ כמצותך : ״המלואים הם פחותים מן חטאת ואשם ומנחה : ויקרים ועדופי׳ מן שלמים ופסחי׳ : כי קדשים קלים נאכלי׳ במקום טהור זכרי׳ ונקבות אוכלים לפני ה׳ אלהיך : ״דין המלואים נאכלי׳ במקום קדוש גופות מוכגלי׳ : וזו היא המדרגה בין שתי המדרגות נגלים : שאלה רביעית באי זה יוקרב זכר ונקבה בקרבנותיך : ״גם באיזה לא יוקרב נקבה: התשובה החטאת והשלמי׳ מזכר ונקבה : אלא אשר הגבילו בזכר חוץ מן הנקבה ואשר הם זולתם זכר לא נקבה לעיניך : ״בלעדי זולת עוף וכל עולה : תשחט לא על המזבח כ״א חוץ למזבח ויכשר להיות נקבה שנא׳ ואת הפרות העלו עולה וגו׳ : כדברי המלמד יפת הלוי ירחמהו אלהיך : ״אדרת שאלה החמישית : באי זה דבר לא יוקרב מה שיש בו כלום מן המומים ובאי זה יתכן להשית : התשובה כל חטאת וכל אשם ומלואי׳ ופסח ובכור ותודה בצווי אלהי עולמך :

(ריח) אף

כל עולה ושלמי׳ חובות וכל נדר אלה כלם בלא מום : אם הם מן הבהמות אבל מן העוף ימנע מהקרבתו אם לו מום כתורת צורך : ״בנדבה התיר שרוע וקלוט עולה הוא או שלמים שאלה ששית באי זה יוקרב : מן הבהמות והעולות משני מינים ובאי זה לא יוקרב : מן העופות בזבחיך: ״גדולת התשובה זו היא : העולה והחטאת נקרבים מאלה שני המינים וזולתם לא: שאלה שביעית באי זה דבר יוקרב מן הבקר והצאן לבד היא : ובאי זה לא לפניך : ״דרך התשובה הם עולה וחטאת ושלמי׳ שאלה שמיניה באי זה יוקרב מן הצאן לבד: בה היא אשם ופסח נקרבי׳ : שאלה השיעית באיזה יוקרב מן הצאן אילים וכבשי׳ כתורתך : ״התשובה הוא אשם שאלה עשירית באי זה יוקרב מן האיל לבד התשובה היא המלואי׳ בהקרבתם : שאלה י״א באי זה דבר מן קרבנותיך : ״ויפול ויכליל שני מינים ובאי זה יפול על מין אחד תשובה המנחה שם יפול על אשר יובא בית ה׳ מן הצמחי׳ ואשר יתערב בו במזבחך : ״וזה יפול הראש המוקרב ככתוב כמנחת הבקר וגו׳ : ואמר בעת מנחת ערב ואמר וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו אבל זולתם מן הקרבנות לעיניך : ״הפצו לכל א׳ לו שם יכגילו זולת החטאת: אשר צוה ה׳ מן הסלת כי נקרא חטאת : והיא מן הצמחי׳ כתורתך : ״טענת שאלת י״ב בעבור מקום הזביחה : התשובה עולה וחטאת ואשם בחצר פנימי וזולת׳ בחצר חיצונה שאלה י״ג באי זה מקום יבושלו קדשי קדשיך : ״יודיע ובאי זה יבושלו קדשים קלים : התשובה קדשי קדשי׳ בחצר פנימי והפסח בחצר היצון נבללים : שאלה י״ד אי זה יצטרך סמיכתך : ״כסמיכת יד בעולה ובאי זה לא יצטרך סמיכה : התשובה כל עולת יחיד וחטאת יחיד ושלמי יחיד והמלואים יצטרכו סמיכה : אלא העוף אין בו כזו סמיכתך : ״לשאלת ט״ו כמה חלקי השחיטה : התשובה שני חלקים מה שיהיה במקדש מליקה ושחיטה כל בהמה בשהיש׳ : וכל עוף במליקה בהורתך , ״מענה שאלה י״ו על כמה פני׳ המליקה: התשובה על ג׳ פנים הא׳ עולת עוף במליקה י כריתת ראשו פעם אחת בשחיטתך : ״ניעם השני חטאת עוף מליקה ממיל ערפו , שאלה י״ז היוצאי׳ מן המקדש השחיטה על כמה יתחלפו, התשובה על שני פני׳ לפניך : ״סימנה כל בהמה ועוף הנאכלי׳ בשחיטה , והשני שאינם נאכלי׳ על שני פנים , הא׳ עגלה ערופה ובכור חמור : והב׳ שחוט והוא עוף המטהר בטהרתך : ״עוצם שאלה י״ח אי זה בכללו

עלה על המזבח ואי זה מקצתו התשובה העולה כלה : זולת קרניו וצפרניו ופרשו ועורו ומן העוף כמצותך : "פרשו עם זפקו וקרקבנו ואשר במעים הפרש ואבריה : והנסך והלבונה אשר על המנחה ועל לחם הפני׳ לחם אלהיך : "צדקי ואשר יעלה מקצתו המלואי׳ : יוסיף על זולתו שוק הימין וחטאת ופסח ואשם ובכור ושלמי׳ : כל חלב למזבחך : "קביעהם נהיו עתה לשלשה חלקים מהם נאכלי׳ על המזבח והיא הלבונה והנסך והעילה בכללם : ומן המלואי׳ החלב והשוק ומן הנשארי׳ החלב לבד כהורתך : "רמז שאלת י״ט אי זה יאכלו זכרים לבד : התשובה כל קדשי קדשי׳ יאכלו זכרים לבד : וכל קדשי׳ יאכלו זכרים ונקבות של כהניך : "שאלת עשרי׳ אי זה יוקרב ע״ד חוב לבד : התשובה חטאת ואשם ומלואי׳ ופסח ע״ד חוב לבד : וזולתם ע״ד חוב ונדבה כמצות אזהרתך : "תוכן שאלת כ״א אי זה יוקרב מן בעלי חיים ע״ד חוב ונדבה : התשובה העוף לעולם לא יוקרב אלא על חוב וזולתו ע״ד חוב ונדבה : בקרבנותיך :

(ריט) התקון שאלת כ״ב אי זה קרבן אם יעבור זמנו בטל : התשובה התמיד והפסח וכל קרבן מוגבל לזמנים בתורת אלהיך : "שאלה כ״ג אי זה קרבן יהיה לו שני זמנים : אם יעבור האחד יהיה השני ואם יעבור השני מהזמני׳ : יבטל לגמרי ממזבחך : "ראיית התשובה הוא הפסח : שאלת כ״ד אי זה יאכל ברשות ואי זה יאכל בחובה התשובה הוא הפסח : הוא יאכל בחובה כמצותך : "קניין שאלת כ״ה מה הפרק בין פסח מצרים ופסח דורות : השובה כל מה שחייב בפסח מצרים כמוהו חייב בפסח דורות : זולת ענין ולקחו מן הדם ונתנו על שתי מזוזותיך : "צווי שני וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכ׳ ברגליכם ומקלכ׳ בידכם : וגו׳ וכל אלה הלוים ביציאה מצרי׳ ומכת בכורות של אויביכם : והדם על המזוזות הוא אות למלאך שלא יהרוג בכוריך : "פרק שחיטתו בלי מקום מובחר : ודמו לא נזרק על המזבח והלבו לא נקטר ובבית אחד יאכל ועצם לא השברו בו ותנאי פסח דורות זביחתו ואכילתו והקרבתו במקו׳ המובחר : ולא יאכלנו טמא כפסח מצרים ויאכל בלשבות בבית אלהיך : "עוצם שאלת כ״ו כמה זמני הפסח : השובה הם ארבעה זמנים ראשיה׳ בעשור לחדש והוא שיוציאו כפסח : כל אחד ואחד ממינו כתירתך : "סדור זמן השני בי״ד בין הערבים : והוא עת שחיטתו : ככתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים : והג׳ מן זריקת דמו והקטרת חלבו והוא אורך לילותיך : "נכון הוא מעת ששחט הפסח עד אשמורת הבקר : כאמרו בחלב ולא ילין חלב חגי עד בקר : והרביעי זמן אכילתו והוא זמן מעט וקצר כאזהרת עושך : "מזמן הקטרת חלבו וזריקת דמו : כי עד אשר ינהת ויהתיך הבשר ומליתנו וירחצנו ויצלהו הלך מהלילה עת גדול בעניינימו לעיניך : "לא יאכלו האנשים כל הלילה ואולי עד רביעית הלילה : וארבע זמני הפסח לא יתחלפו בפסח ב׳ להבלילה : כי אם הראשון בחדש ראשונך : "כח שאלה כ״ו כמה חקות הפסח : השובה הן חמש חקות הפסח : הא׳ לא יכשר לאכול ממנו כל מי שאינו מאנשי הדת שנ׳ כל בן נכר לא יאכל בו מפסחיך : "ישרות חק השני העבד שבא בדת ולא נמל לפני ביא הפסח לא יאכל ממנו : שנ׳ וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו כהורתך : "טעם החק הג׳ שלא יאכל ממנו מאנשי הדת אשר לו בן ערל שלא מלו עדיין : ככתוב וכי יגור אתך גר וכתוב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשיתו : והד׳ לא יאכל הגוף האחד בשתי ביתך : "הקיקתו שנ׳ בבית אחד יאכל וגו׳ בבית ה׳ יאכל בלשבות : ולא יכשר להאכל גוף אחד בשתי לשבות והחק הה׳ שלא יכשר לשבור בו עצם במצית אזהרתך : "זה הוא שיפשט הבשר מהעצם ככתוב ועצם לא השברו בו וכל אלה החקות מקובצית ומקושרות בפרק זאת חקת הפסח שכתוב בהעורתך : "ושאלת כ״ח מי הוא כלל העם שנתחייב בעשיית הפסחים : התשובה חייב הקב״ה החג על האנשים מזולת הנשים ככתוב יראה כל זכורך את פני ה׳ אלהיך : "הם הבוגרים הגדולים הזכרים : **כי מלת שם זכור הוא הגדול מן שאר הזכרים : שנ׳ והכית** את כל זכורה לפי חרב אחרי כן אמר רק הנשים והטף וגו׳ כלל פסוקיך : "רין חיובו על הזכרים בלבד : וכבר ביאר כי הוא חייב שיהיה לכל איש בא שם הפסח מרת שיוכל לאכול בלבד : ככתוב **איש** לפי אכלו תכסו על השה בדינך : "גם שאלת כ״ט אי זה נמנע מת : אי פסח ראשון לפסח שני : התשובה מי שהיה טמא לנפש או צרוע או זב וחולה ובדרך רחוקה מגבולים ונמנע : מעשות פסחיך : "בפסח ראשון כתנאיו יעשה פסח שני בחדש השני : **ואז** חייב עליו עוד בו חג המצות שבעת ימים **ולא** מועד **ולא** מקרא קדש בפסח שני : כי לא נתחייב כי אם **בלבד** בקרבן אלהיך ، "אכן כי מעשהו תלוי במקדש : ואין המועד ומקרא קדש ואכילת מצה נסגל במקדש ، ככתוב לא תוכל לזבות את הפסח באחד שעריך כי אם במקום אשר יבחר ה׳ אלהיך מכלל עולמך :

(רכ) אז שאלת שלשים זו היא **אנשי המדבר היו עושים בכל שנה ושנה פסח : או פעם א׳** עשו בצאתם ממצרים שהיו מולים לעשות פסח ، כי כל העם הילודי׳ במדבר לא היו מולים לפניך : "בזו תשובה כי היו פסח אנשי המדבר במדבר ، ולא היה שיאכל ממנו כי אם מי שהיה נמול וכל העם הילודי׳ במדבר : לא היו יאכלו פסחיך : "גמתם כי מפני דוחק וסכנת נפש לא היו מולים : כי לא היו יודעים מתי יחנו ומתי יסעו מגבולים : ולכן חוייבו האבות המולי׳ לעשות פסח כי לא היה זה מניעת מילת בניהם מרצון לבב עמך : "דרך שאלה ל״א דחיית הפסח אשר נדחה מחדש ראשון לשני לטמאי׳ ורחוקי׳ : הודחה גם שמירת המצות וקדוש הימי׳ : או לא ממך : "התשובה קרבן הפסח לבד נדחה מהם : אבל ביעור חמץ ושמירת ואכילת מצות וקדוש מקרא קדש בחדש הראשון חובם בהם : ולנו לשמרם כחובתך : "וככה כתוב בחדש הראשון בי״ד לחדש וגו׳ ، וכתוב שבעת ימי׳ מצות תאכלו וגו׳ : וכן כתוב ויעשו בני ישראל הנמצאי׳ בירושלם את חג המצות כלל פסוקיך וכן בזו זמנך : "זכרון שאלת ל״ב : אי זו מתנאי הפסח יתחייב במקדש בית אלהי׳ קרושים : ואי זו מהם יתחייב בגלותך : "חזוק התשובה קרבן הפסח עם שאר קרבנות ימות המקודשי׳ ותמידי׳ וקרבנות נדבה : ושאר קרבנות חובה הלויים במקדשך : "ייעות שמירת מצות ושביתת ימות המקודשי׳ יתחייבו בגלותך ، ככתו׳ ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים לדורותיך : וכתו׳ בכל מ״ת מצות כתורתך ، "יושר שאלת ל״ג ، שאמר חג המצות וגו׳ מלת אמתתה וביאורה מה היא למפרשים : התשובה היא סבוב הליכת דרך החוגגים ממדינותיהם לבית מקדשך : "ככתוב שלש רגלים ת״ל בשנה ، וכתוב ולא ילין לבקר זבח חג הפסח וכתוב יחוגו וינועו כשכור וכתוב שלש פעמי׳ בשנה ، וגו׳ : וכתוב ואסובבה את מזבחך ה׳ מזבח בית אלהיך : "לביאור זה מכליל גם הזבחי׳ של חג : שנ׳ ולא ילין חלב חגי וגו׳ הוא זבח חג הפסח בחג : ומשכילי הרבו ביאורי׳ הנוח נפשם בגן עדניך : "מאמר שאלת ל״ד : שאמר וביום השביעי עצרה לה׳ : אלהיך מה אמתתו בביאורי׳ התשובה זהיא עצרת למיד תורה ומוסר אלהים קדושי׳ : ככתו׳ קדשו צום קראו עצרת לאלהיך ; "נועם שאלת לה׳ ، ימי חולי המועדי׳ היתחייב בהם לנו שביתה אם לא וכן לראשי חדשים ، התשובה יתחייב לנו מעט שביתתך : "סדורו וביאורו מן המלאכות הכבדות אבל יעבור לנו בהם הקין המאכלות ، ויציאה וביאה ולפתות חנויות ולמכור ולקנות צרכי ועניני מאכלות ، ורקות ובשמי׳ וירקות ופירותיך ، "עוד יכשר בהם קבוין למיד תורה ותפלה، מן הנביאי׳ וחכמי תושיה להתלמד מוסר ולקח טוב ויראת ויהוד נורא עלילה ، ולשמוח בלמוד׳ ובמאכל׳ בגילה، שנ׳ ויאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת והאמר שלום להוריענו שבימי׳ האלה היו עוסקים בכל שאלהם לשאול כל שאלה ، מנביאי ה׳ ויראי אלהיך ، "פשרונו עוד שאמר אשר נסתרת שם ביום המעשה، וכתוב והיה מדי חדש בחדשו וגו׳ ושירי׳ אלה כי הם אינם מן ימי העבודה ולא מן ימי המעשה כהורתך ، "צדקת ימי

העבודה

העבודת הוא עבודת ה׳ , בקרבנות וכו׳ ענין מאכלותם ומצות ה׳ , ככתו׳ ביום החדש הראשון בא׳ להדש תקים את משכן אלהיך , "קרא אומר עוד השער הזה יהיה סגור ששת ימי המעשה וגו׳ , וכתוב לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונ"ב וגו׳ : הוריענו כי ימי החדש וחולי המועדי׳ אינם ימי מעשיך : "ראייתם שנקראו מקראי קדש , ככתו׳ אלה מועדי ה׳ מ"ק: והם אסורים בעשיית המלאכות הכבדות לאנשי׳ ונשים כתורתך : "שאלת לו׳ היכשר לצום בימי המצות אם לא התשובה יכשר כי בערב יאכל כל צם ומתענה והמצוה עוד משתלמה שאמר שבעת ימים האכל מצות וגו׳ לאוכלי׳ בעתות שבעת ימי חגיך : "התשובות ושאלות שהזכרנו אלה לענין זו מהורת כהגים מעט מהרבה , כי מי יוכל לספר ולבאר כלל דברי וראיות משכילי נ"ע וחקור ודרוש בספריהם והמצאם הרבה : אף לענין חמץ ומחמצת ביארו כתורתך :

(רכא) **תומת** חמץ ומחמצת בענשם שוי׳ בתורת אלהי׳ קדושי׳ , ורועיך חכמיך גזרו והקקי על אוכל חמץ כרת מפקורי ה׳ ישרי׳ : ועל מחמצת אוכל עירובין שמוהו כעובר בלאו ענשי׳ ללקו:ו ארבעים רצועיהיך : "שבו מהם מלהלקותו , ושמו על חמץ כרת ועל עירובין עובר בלאו כי הוא עירובי שאור שמתחמץ ואינו לח׳ באבילהו , ומשכילי נ"ע וכל שומעי חרדי אלהיך , "רערו ורחפו ידיהם ותמהו על זה איך העלימו עיניהם ממקרא כתוב כי כל אוכל מחמצת ונ"ה וגו׳ , כאשר כתוב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וגו׳ : הלא זה שוה בזה כדין תורת ה׳ וכלים ובגדי׳ המודבק בם שאור וחמץ ראוי לנו למהרם שלא נתחייב בזה שאמר שאור לא ימ"ב ולא יראה לך שאור בכל גבולך : "קבעו עוד בימות המקודשי׳ בימי חג הפסח ובכללם : לשחוט ולפשוט כי לא יכשר לאכול בשר כזית בלי שחיטה לעולם : ביום קדשך : "צוו עוד למדוד הקמח וכל מדוד בימי קדש והם הם דרשו בפסוק תורתך : "פרשו בפסוק אך אשר יאכל ל"נ ה"ל יעשה לכם , כל מכשירי אכל ואסרו לקציר ולטחון ולרקד ולנופף כלי שמי התרתכם : ומי יתן והיה לבבם זה להם ליראה את ה׳ אלהיך : "ענו להם משכילי נ"ע כהוכחותיה׳ , אך אשר יאכל ל"נ ה"ל יעשה לכם , ביאורו ועקרו המלאכה הסמוכה לאכילה היא עקריה׳ בחכמתך י "סדורה וקרובה לאכילה , כבצק לאפות והבשיל לבשל וצלי לצלות ובמחבת לאכלה , והנותר מהם מום קדש או המתוקן בצדייה אסור בימי חול לאכילה : ועוד אם כדבריה׳ על מלאכת אכל פסוק הוא לבדו יעשה לכם לפניך , "נוסיף שחיטה והפשטה ונהוח למי שאין לו בשר לאכול , נוסיף בן גם קצירה ודישה וטחינה למי שאין לו לחם לאכול , כי כמו שהבהמה עומדת בברייתה וגם בשדה החטים בברייתם ואין לאכול , ולא עוד כי יותר עוני הוא למי שאין לו לחם לאכול , ממי שאין לו בשר לאכול בחכמת דעתך : "מזה ראוי לנו להכין מאכלנו כל צרכו מבעוד יום קדשנו , כאשר הזהירנו גם הסופר המהיר עזרא כהן ה׳ קדושנו , ואמר ושלחו מנות לאין נכון לו במאכלך : "להודיענו היות כל מאכלינו מוכני׳ וקרובי׳ באכילהם : ואם לאו נאסור כל שאינו נכון לנו אזי נהיר כל צרכינו לעשות׳ : בימות קדשך : "כפירות לארוהן מאילניהם והירקות לכרות ולתלוש מחציר צמחיהם ושרשיהם : וענבים לבצור מגפניה׳ : ולדרוך או לשתות ולשתות הירושיהם , ולשמות בשמחת מועדיך : "יתר הדומים להם לעשותם ביום קדשנו כאמרתכם , ואם כל אלה אסורות בעיני כל חרדי אל ובעיניכם : איך נתיר לשחוט ולפשוט ולנתח ביום קדשנו כדבריכם : כאשר פירשו רועיך : "טעמם עוד אם המגדים והפירות והירקות אסורים לאוריהן : מפני שהם עומדי׳ על ברייתם כן כל הנפשות עופות ובהמות לשוחטיהן : ודיגת דגים להייגיהן : וצדיית חיות לציידיהן ולשוחטיהן ולפושטיהן ולמבתריהן ולמנתחיהן טרם בשולך : "חקקו עוד לקנות בימות מועדיהם , בשר וכל צורך מאכל במשקל כערך שומוהיהם : אם רב ואם מעט בצרכיהם : ולמחר יתנו המחיר בחשבונך : "זרעוני׳ וקטניות שקדים ולוזים ותמרים וכל פירות , וכל בשמים נוטלים מאצל החנוני בלי חשבונות : ואחר ימים ישלמו לו חשבון קנייתך ; "ושמו בם הבדלות : באמרם דבר המרוד אסור בריעות והמנוי מותר בתבונות ובני מקרא משכילי נ"ע אומרים כל אלה שוות בתורות נאמנות כי אל דיעות ה׳ ולו נ"ע : לשלם גמולות : חמה לצריו ביום דינך : ושמירת המצות נשמרם בעשייתם ובאפייתם בנחוץ שלא יתחמצו באיחורות אף העגות לא יהיו עבים מאד מאד כ"א כתאות האדם במאכלות : כי הנה לחם הפנים עב גדול היה והוא לא היה חמץ בבית ה׳ בשלחן היכלות : והמצות מן חטים ושעורים ומכל זרעוניך : "הרבו עוד בחג השבועות כפירוש וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות עד ממחרת השבת השביעית הספרו חמשים יום במספרך : "דברו אינם שבתות בראשית התחלתם שבת ראשונה של חג המצות : ואחריתם שבת חג השבועות שבוע שביעית : כי אם שבת הראשונה היא יום טוב ומועד של חגך : "גם שבתות האחרות הם שבועות : ועד ממחרת השבת השביעית פירשו עד מבתר שבועהא שביעתא נשמעות : מפיהם ונדרשות ובששה עשר יום לעולם התחלת חמשים יום בחשבונך : "כלשון אינו מקובל פירושם כי לא יאמר ביודעי הלשון ממחרת השבוע ולא ממחרת חדשם ויותר פירשו השבת האחת יום טוב במדרשם : והאחרות שבועות בגזרתם לעיניך : "אף יוהר להם : הלא השבת הראשונה יום טוב כדבריהם : ושבתוך של ענין השבתות הזכורות שבועות כאטריהם : וראוי השבת האחרונה להיות יום טוב כבראשונה כבינתך :

(רכב) **אינו** זה דין בחכמתך : כי כן כתוב וספרתם לכם ממחרת השבת וגו׳ וסמוך בענינו עד ממחרת השבת השביעית וגו׳ בתורתך : הלא כל הסמוך בענין סמוך הוא בשווי ביאורו בפירושיך : אם אין הכרעה שלישית להוציאו מענינו בחכמתך : ויתנו לנו ראיה שלישית להוציאו ממצבו ומעניינו ואז יצדקו בפירושם בתורת אלהיך : "בירור זה נודע בלבבך : ועוד א"כ יתנו לנו יום טוב טרם חג השבועות לעיניך : ואז יצדקו ויאמרו אמת באזניך : לכן אין בפירושם כי נדחקו במדרש פסוק : עניניך : "גשו עוד משכילי נ"ע להוכיחם בראיות חזקות כמסמרות : נטועים כבעלי אסופות הראיה הראשונה נדרשת מקלות וחמורות : בדעת לבבך : "דינם ודרכם מה חג המצות וזכרון תרועה ראש השנה וחג הסכות הנזכרי׳ : אשר כל אחד ואחד מהם בדד לחדש ובכמה לחדש נספרים : לפניך : "הפסח בארבעה עשר וזכרון תרועה באחד לחדש ויום כפור בעשור לחדש : וסכות בחמשה עשר לחדש : ארבעתם ביום נודע לחדש : אף פורים ימים הקלים ימי׳ טובי׳ גם הם נודעי׳ וגלויי׳ בכמה לחדשך : "וכ"ש חג השבועו׳ התלוי בעמר הקוצרים וקרבנו אף בסופה מנחה חדשה לחם תנופה שתי׳ שני עשרוני׳ סלה וחמץ ההיינה ושבעה כבשים ופר בן בקר ואלים שנים ומנחתו ושעיר עזים אחד ושני כבשים לזבח שלמיך "זה החג יותר ויותר היה ראוי להיות ראשו מפורש ביום ששה עשר בניסן וסופו בששה בסיון להיות נודע ומפורש בסימן : לפני כל ישראל אם כדבריך : "חשבונך מ"ו בניסן עד ששה בסיון : ואז היו המשכילי׳ מביני׳ פירוש דבריך ותאר זיון : כי העמר תחלת חמשי׳ יום וסופו לחם בכורך : "טיב עקרם , ואחר שימיהם לא נאספו ונקבצו במספרם : מכמה לחדש ועד כמה לחדש לשערם , הלא הניחו המצוה על שבת בראשית שהוא מכלל ימי חגיך : "יום מחרתו או מחרת מחרתו או ביומו כאשר יגיע בזמנו , כי בקציר הארץ הם תלויים בהתחלת קציר שעורים נתנו והכינו , כי חק הוא לישראל עמך : "כתוב כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה וגו׳ : כלי משערים ושיעורים יניפנו הכהן את העמר ממחרת השבת הטהורה : הקדומה הקדושה והברורה : משששת ימי יצירך : "לפי שאביב הארץ בקצירתו , פעם ממהר ופעם מתאחר במציאתו : ולכן לא שם קצב ושעור מכמה לחדש אל כמה לחדש ימהר ויתאחר בעיניך , "מגיע פעם ביומו ופעם במחרתו , פעם במחרת מחרתו , או במחרת

מחרת ... שבעה ימים ספירהו , ולכן אמ׳ ל״ת ע״ת ד״ז ולא ילין חלב חגי לבקרך :"נתן גבול כי אחרי ראשית בכורי אדמתך תביא ראש עמרים : אם ביומו אם במחרתו או במחרת מחרתו בחבורים : כשיגיע שבת כשבעת ימי חגיך : "כדור חדש ניסן בכל ימי השבוע יגיע לעולמי׳ : ולמען כי לכך יגיע למקדשי׳ : אף תנופת העמר לא הקדם לפסח להמימי׳ : לכן יגיע מחרת הפסח יום ט״ו למספרך : "עוד יגיע כי״ו בניסן וכי״ז עד יום כ״א על פי היות השבת אחד הפסח בחבורי׳ : לכן דברנו כי היא שבת בראשית בבינתך : "פשר ראיתו עוד אם כדבריה׳ היה ראוי לבאר לנו כך : וכפרת׳ לכם משׁשה עשר בניסן עד ששה בסיון נ׳ יום כמו שאמר כך : בראשון בי״ד יום לחדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד וכ׳ לחדש בערב שמשך : "צוותו לכך לנו אזי היינו מתבוננים׳ בבינהנו באכילת המצות : אבל מפני שקצירת האביב פעם ביומו ופעם במחרתו ופעם בתחלת מחרתו יגיע בקצירות : לכך הניחו בשבת בראשיתך : "קצב לא נתן בימך : כשאר ימות חגיך ומצותיך : מכמה ועד כמה בחדשך ובמצותיך כיפות מילה וטמאה וטהרה לטמאיך בזמניך : "ראיה שניה למשכילי נ״ע להשבית פירוש׳ : באמרם להם אם כדבריה׳ כי מחרת השבת יום טוב מחרת הפסח כמדרש׳ : יראו לנו איפוא ימי הפסח נקרא שבת בתורתך : "שימי חג הפסח לא נקראו שבת אף השבועות לא : ואין הם מפרשים כי השבת הזאת מימי הפסח היא הימצאו כזו לא : כר צלם מעליה׳ וה׳ אתנו אל תראום בפירושם שפירשיך : "הפישת מענה אם יטענו כי שאר המועדים נקראו שבתון . הלא הם הופכי׳ ההתחתיות על העליות כי השבתון תלוי בשבת ואין השבת תלויה בשבתון : כדברי הודתך :

(רכג) תמצית זה הדבר כי בשמעך שבתון : ראוי לך לפרשו לשני פנים ליום מועד

ולשבת שבתון ובשמעך השבת לבדו אין בה חברים מהחברי׳ בחכמתך : "שמע אם ישמעו כי כתוב והיתה שבת הארץ : וגו׳ והיא שנת שמטה ויובל בארץ : יאמרו משכילי נ״ע להם לא אמר והיתה שבת בארץ : וגו׳ להיות נודעה שהיא שבת בראשית באזניך : "ראשונו שהיתה שביתת הארץ להם מודעה וקצירה ודומיה ועל כן נקראת שבת ולא השבת כה״א ידיעת יומה ומניה : גלויה נגד עיניך : "קדומה ידועה וגלויה ומקודשה ומאוששה : כמו שאמר זכור את יום השבת לקדשו השבת הנודעה הנזכרה להתאוששה : ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו מכל יומך : "צנועה נכבדה מיושבה מאוששה מקוששה : ככתו׳ הוא אשר דבר ה׳ שבתון שבת קדש לה׳ וגו׳ להתקדשה : ועוד אמר כי שבת היום לה׳ אלהיך : "פירש עוד ואמר ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת וגו׳ : ועוד צוה זכור את יום השבת וגו׳ ; הוא שאמר באי השבת יוצאי השבת וגו׳ : במקדשך : על כי היו נכנסים מיום שבת עד יום השבת הבאה יוצאים : ועוד אחרים באים במלאכת המקדש ועוד יוצאים על כן אמר באי השבת עם יוצאי השבת למבינים כן שאמר בספר יחזקאל ע״ה וכי יעשה הנשיא נדבה וגו׳ כאשר יעשה ביום השבת הוא שבת בראשית וביאור כאשר יעשה ביום השבת אינו על עשיית השלמים כשאמרו הרבונין כי אם על פתיחת השער לבאים : כלומר ופתח לו את השער להיות דלתותיו פתוחים ; ויש לנו פסוק כדומהו לביאורים ככתוב כה אמר ה׳ שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח לנשיאים : ככתוב אחרי כן ובא הנשיא דרך אולם השער החוץ ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו והשתחוה על פתח השער ויצא והשער לא יסגר עד הערב : ולא ישוב על עשיית השלמים כי הם בשבת כי אם ביום החדש והעולה ביום השבת יום קדשך : "סלול קריאה ה״א השבת הנודעה כלפנים ע״כ כתיב השבת שהיא שבת בראשית כעין שאמר בה״א הידיעה הארץ הלזו מי האיש הלזה : בעל החלומות הלזה בא : תכרי דוד הנאמנים השמים מספרי׳ ודומיה׳ בתורתך : "נועם ראיה שלישית למשכילי ה׳ ע׳ ש׳ ה׳ ע׳ ב׳ אמרו להם : הלא דבר לבד מענינו

והיא מדת מג׳ מדות של התורה בפירושיה׳ : בתורת אלהי׳ קדושי׳ בחכמתך : "מורה בעניינו להורות וללמד זה מזה : והלא הענין הזה דבר למד מעניינו הוא כי ענין ראשון ואחרון מורה שענין אחד זה עם זה : ולשון מחרת שבת ושבע שבתות שווים בדעתך : "לפירושם ולביאור׳ זה על זה מתלמדי׳ : באמרי יושר כאמרת אלוה צרופה מגן הוא לכל החוסי׳ בו ולא למורדי׳ : ואיך העלימו עין מזה בפירושי׳ מרודי׳ : ורננו השבת יום טוב ושבע שבתות שבועות בחלוף מנהג ענין הנזכרים יחד בענין אחד וסלפום בפירוש׳ רועיך : "כדבריה׳ אם הראשונה יום טוב : תהיינה גם שבע שבתות ימים טובי׳ ואיה שבעה ימים טובים נמצאי׳ מיום טוב : אף יום טוב טרם השבועות איה הוא היום הטוב : ונתקו חבלי ומיתרי אהלי רועיך : "יחד אם יוסיפו עוד ויאמרו . כי לשון השבת הוא שבוע כשבע שבתות שני׳ לא זה הדרך ולא זה העיר כי נתעורו : כי שבע שנים לא נקראו שבת בתורה כפירושך : "טעמם כי אם לבד שנת השבע של שמטה היא השבת ושבע שבתות שני׳ המה השנות מוחדות כשבת כלמו׳ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך : "חוק פירושם בטל ולמה נעקש הישרה : ולא נשוב אל דרכי התורה : כי לא נשאר לנו כא׳ שבת בראשית התמורה הכשרה : וכן שבע שבתות בחכמתך : "זו ראיה הרביעית למשכילי נ״ע אמרו להם מי הוא רועה נאמן : כמשרת משה עבד ה׳ שאחריו נהאמן ונתמן , שסמך משה ע״ה את ידיו עליו ויצוהו מצווי ה׳ כתורתך : והקימו התחיו כדבר ה׳ כי הוא תרבותו וגדולו ולמודו מנעריו , ככתיב קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וכן נהיה עליו , כי׳ אלהי ישראל מושיעך , "הלא אבותינו אמרו לו כאשר שמענו אל משה כן נשמע אליך , הלא כן גם אנחנו חייבים לשמוע קולו ויראו קול רועיך , ולהשכיל בלמוד ובמנהג משרת משה ע״ה נביאך : "דבר דבור בספרו ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי : וגו׳ ככתוב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם וגו׳ ולא יכשר כי אכל יהושע ע״ה מצות וקלוי : טרם הנפת העמר לעבור בתורת ה׳ אף מה צרך אכילת עבור הארץ להזכירו במחרת הפסח והלא מיום עברם את הירדן בעשור לחדש מאז היה להם לאכול ישן אף עוד באמור קלוי : הקלוי אינו בא מעבור הישן כא׳ מן החדש : ככתוב מצות וקלוי לקיים ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו יהושע משרת שלוחך : "נבר והוזק במצות משה עבד ה׳ לקיימה ולא לחללה : ומחרת הפסח נמצא מבורר כי הוא יום ט״ו לחדש ככתוב למללה : ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים מעבידיך : "בזאת ידענו כי בחמשה עשר יום לחדש בו ביום הקריב ובו ביום ספר ובו ביום אכל יהושע ועמו כדברינו וביאורינו : ובטל יום ששה עשר מספור כמנהג להך : "אכן מזה הענין נתבררנו כי פסח יהושע ע״ה הקרה לו אז מוצאי שבת ערב יום ראשון כמנהגנו : ולמחרת יום ט״ו טרם יום ששה עשר הקריב העמר ואכל כתורתך :

(רכד) אשר קבעו יום ששה עשר ספירתו בטל על פי יהושע משרת משה וכמו שנקרא מחרת פסח מצרים חמשה עשר בקריאתו : כן פסח בן נון בימי משה ע״ה נביאך : "ביום חבוש בבמה לחדש נפל ועד במה לחדש בטל ושבעה שבועות שפירשו בשבתות בטל ועד סבתר שבועתא שביעתא אמלל : הלא לנו לשוב בימי שבתותיך, "גם אם יטענו עוד ויאמרו, כי זה שאמר מחרת הפסח הוא פסח ה׳ והוא יום ט״ו ומחרתו י״ו כאשר סברו : וכאשר טען רב סעדיא ראש מתיבתא עם חבריו כאשר השתוררו : לעם ה׳ ולהחרדו אלהים גברו : ענו להם משכילי נ״ע ראיה נכונה באזניך : "דבר זה גלוי כי כתוב בי״ד יום לחדש פסח לה׳ בחמשה עשר יום לחדש חג המצות וגו׳ אידות חג ה׳ ולא כי הוא פסח ישראל בי״ד ופסח ה׳ בחמשה עשר יום לחדש כדברי רועיך : "הלא יראו לנו אנה כתוב זה : כי קרא הכתוב פסח ה׳ יום ט״ו ומחרתו

ומחרתו יום י״ו והוא מחרת יום טוב לא נמצא כזה בהורתך:
״והלא פסח ישראל הוא פסח ה׳״ : ככתוב בארבעה עשר
יום לחדש פסח לה׳ : ומחרתו הוא יום ט״ו ככתוב בחמשה
עשר יום להדש ממחרת הפסח כלל פסוקיך : ״זרעו חטים
וקוצים קצרו : אף באמור שבע שבתות תמימות היינה
בלשון נקבה כלל המלות הלא הם ליום השבת בירור : כי
השבוע לשון זכר בלשון תורתך : ״חפצו והגביר ברית
להבים שבוע יחד ודומהו ושאמר מלא שבוע זאת : זאת
ישוב הרמז על לאה שאחריו כתוב ונתנה לך גם את זאת:
והיא רחל אמך : ״טענה אם יטענו עוד : והנה כתוב בזה
שבעה שבועות הספור לך ויהיה כדבריהם עוד: בעת שיגיע
שבת יתקיים שבע שבתות תמימות כתורתך : ״יום שיגיע
חמשה עשר בימי חול יתקיים שבעה שבועות הספור לך וגו׳
יאמר להם אם אמרה התורה שבעה שבועה ימים הספור
לך וגו׳ : היה הכתוב מתחיל מימי חול הספירה מזמן לזמן
בפיך : ״כמו שאמר שלשה שבועים ימים והם מזמן לזמן :
וכן שאמר ויהי מקץ שנתים ימים ודומיה׳ והם מזמן לזמן :
אבל באמור שבעה שבועות לבד הם שוים לשבע שבתות
התמימות שאמר למעלה לפניך : ״למשכילי הע״שה ע״מ ראיה
חמשית להם : כי בכל המועדי׳ לא נקרבו זבחי שלמי׳
להם : יען הפעם ביום שבתך: ״מעמד חג השבועות אשר
לא יסוב בכל ימות השבוע : כי אחר מהרת השבת קבוע:
מזבחו כו זבחי שלמיך : ״נואם הנגאם ושני כבשי׳ בני שנה
לזבח שלמי׳ : על להם הבכורי׳ נקרבי׳ תמימים : ביום
מהרת השבת מימי לימי׳ : בשנות העולם לעולמים :
והכפירה שאמר וספרת׳ לכם ממחרת השבת וגו׳ ואמר
הספרו חמשי׳ יום מימי׳ : לדרך אמה ודרך מעבר בלב
וכפה מתפרש כשאמר וספר לו שבעה ימים וכתוב וספרה לה
שבעה ימים ודומיה׳ כלב מתפרש וכן וספרת׳ לכם וגו׳ תספרו
חמשי׳ יום בפה במנהג כלל עדתך : ״סור ומנהג זה נקבע
על כלל האמה ולא הדחה והודסת עליה ראיה אחרת :
והטוב להחזיק בו לספור ימים ושבתות ושבעות
בתורה מזכרה : בבקר בבקר היות הספירה כשאמר
וספרתם לכם ממחרת השבת וגו׳ מכרזות תוזרת , כמנהג
ימי הקרבנות היות הספיר׳ מדוברת ונאמרת , בפירושים
מבוארת : ונאמר עוד רא״ה ששית מדוק דעתנו כאשר
מודים גם הם בפירוש׳ מהבארת : כי אין נזכר בה״א
הידוע למטה אם איננו זכור למעלה כשאמר ושמרה׳ את
השבת וגו׳ והיא הנזכרת למעלה במדבר סין ראו כי ה׳
נתן לכם את השבת וגו׳ שבתון שבת קדש לה׳ מחר וגו׳
וכן שאמר איש היה בארץ עוץ איוב שמו ואח״כ אמר והיה
האיש ההוא תם וישר וגו׳ ואינו כי אם איוב ע״ה הנזכר
למעלה בענין זו נגמרת : וכן שאמר ויצא יצחק לשוח
בשדה וגו׳ ואמר למטה מי האיש הלזה וגו׳ והוא יצחק ע״ה
הזכור למעלה וכן שאמר הנה בעל ה״ה וגו׳ והוא יוסף ע״ה
הזכור למעלה ורוב כזאת במקרא נגברה : כן זה שאמר
וספרתם לכם מש״ה וגו׳ עד ממחרת השבת וגו׳ הנזכר בה״א
הידוע איננו כ״א הזכור למעלה בענין ההורה המבררה :
שאמר קודם ענין זו וענין הפסח אלה מועדי ה׳ מ״ק וגו׳
ששת ימים ה״מ וביום הז׳ שבת שבתון וגו׳ והיא השבת
המבורכה ומקודשה מפי אלהינו יה״ש ומוכרזות ומפוארה :
ועוד ספר פינחס בן יאיר נמצא והוא מאנשי ברייתא
הקרואה אצלם מתוצה מספרת : דרש גם הוא בפירוש
ומליצה נגברת : כל המקרא בפירושך : ״על ספריו כתוב
כי חג השבועות מעולם לא נפרצה : מיום מחרת השבת
החרוצה : ברה כחמה יפה כתרצה : ומחמשים יום ועד
חמשים יום בגילה ועלצה : מביאים בכורי ארץ ממחרת
שבת שביעית להתאמצה : כמספרת הורת ה׳ בבית
מקדשך : ״פירות המתבכרות למגד תירוש ויצהר להקריבה:
בימי נביאי ה׳ והאנים הטובות בכל שנה ושנה בלי לעזובה:
כזו הדרך והנהג היה לעולם לשומרי מצות תורת ה׳ נפש
משיבה : ממחרת שבת בראשית הראשונה עד מחרת
השבת השביעית המבורכה נכבדה וחשובה : וכראות אנשי
התלמידי קרו״אן כי כך יצא מפי חכם גדול בקצבה : מחקו
דבריו מתוך ספרו הם הם כפרשיך רועיך : ״צדקו עליהם
בעלי המקרא משכילי ג״ע בפה מאומצה : באמרם להם
הלא כל ספר חכם וחכם כלא היה ונמצא : ולא נרצה לנגד
מול ספר תורת ה׳ הנמלצה : וגם על כמו אלה האנשי׳
החושבי׳ און עצת רשע היועצה : וכתוב ודובר המים
יתעבו ההופכים משפט לשמצה : וכתוב הוי חושבי און
ופועלי רע על משכבותם באור הבקר יעשוה כי יש לאל ידם
כידיך : ״קדושה יתירה יש לחג השבועות מחג המצות בלי
להמציא אש ולהבעירה : כי תולדת האש מאבן וברזל
ומכל דבר אסור להגרירה: אף להביאה מחוצה או מרשות
לרשות אסור ביום קדשך : ״רשומו כי אין עת חול בין
קדש לקדש להבדיל : לעשות בו תולדת האש או להביאה
מחוצה או מרשות מחולל לרשותך להבדיל : יען לבשל
ולאכול ביום חגך : ״שמע ושקר זו על כלל המועדים אם
יפגעו לאחת מני אלף ביום מחרת השבת מיום ששי יכינו
המכינים ואפי׳ בימי מלכותך : ״תחת כי לא היו יוציאו
מאש המזבח חוצה לו : או מלהבו כי קדש הוא לכל יודעי
קדושה כפעלו : בקרבנות והתמידים שהיו נקרבים בקדושת
היכלו : אף לא היו מכים באבן וברזל להוליד אש כי היא
מלאכה ממלאכות משכן אהלו : ובין קדש לקדש להעשות
כזו אסור לו : בכל ימות מקודשיך :

(רכה) תוכן קרושה זכרון תרועה בגלותנו : ויום הרועה בארצנו :

זכרון תרועה
להזכיר שבחות ושירות להריע ולהלל ולשבח ולפאר שם ה׳
בגרונותנו : ויש מבארים יום תרועה הוא יום תשובה מתחלת
ימי הרחמים ועד יום כפורנו : ככתו׳ וירא פניו בתרועה
וגו׳ והיא תשובה לפני ה׳ לשוב ולהלל לה׳ אלהינו: כתובת
הלול יום הרועה בחצוצרות בבית מקדש אלהיך : ״שקודם
זה יצומו ויתענו עשרת ימי רחמים בתפלות והלולים עד
שיגיע יום כפורים עליהם : אולי בתשובתם והלולם לה׳
ירוחמו ויתכפרו מחטאתיהם : כמו בזמן מקדשיהם ״ורועיך
פירשו ביום הרועה יושב הקב״ה על כסא הדין ועוברים
לפניו כל העולם כבני מרון פירושו כבני אמרין מעשתרותיה׳
וגדרותיהם : בני הצאן וכל עזים וטלאיהם וגוזר עליהם ;
מיום זה אי זה לחרב ואי זה לרעב אי זה לשובע ואי זה
לשלום ממות לחייהם: ובריות כלל היצורים בו יפקדו לחיים
ולמות בימיהם : והולכה זו גוזר דין בכל שנותיך לעולמך:
״רכו דבריהם משמן עוד כי השטן עומד ביום זה לפני
הקב״ה קטיגור ומזכיר עונות ישראל וחטאתיהם: ומתקיעים
ישראל מלמטה לבלבל קול השטן כי השטן מכליא ומונע
להקב״ה מלרחם לישראל בכל חפציהם : וכשיתקעו ישמע
השטן קול השופר ויסוב פניו לראות וכשיסוב הוא מלפני
הקב״ה יקום הקב״ה מכסא הדין וישב על כסא רחמים
לרחם עליהם : ככתוב עלה אלהים בתרועה ה׳ בקול שופר
לרחם לעמך : ״קבעו עוד רועיך סימנים והרכו בם מה
שלא שמעו ולא ראו בימיהם : ולא השיגו ראות נביאי ה׳
בנבואתם בזמניהם : כ״א ממצות אנשים מלומדה
מראשוניהם : וכבר רוח הקדש אפס מביניהם : ולא ידעו
מה יעשו בשגגותיהם : כי כך הורו בעצמם בפיהם : לא
ידעינן או גנוחי או יבובי או ילולי בתרועותיהם : השלך
על ה׳ יהבך ומבטחך וכסלך ועוד אמרו בסדר נזיקים שנים
שהפקידו זה מאה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי ומאה
שלך וזה אומר מאתים שלי בדבריהם : חרצו רועיך כי
נתן מאה לזה ומאה לזה והנשאר יהיה מונח עד יבוא
אליהו ויורה למי הם : וכן כמקומות רבות אמרו תי״קו עד
יבוא אליהו ויורה בשגגותיהם : ואיך אתם אומרים כי
המשנה והתלמוד מה׳ ואמרו הלכה למשה מסיני זו מרמה
מרועיך : ״צריחת וצעקה קולות התרועה לא שמעו מפי
הנביאים ולא השיגו: ואיך הורו בזו תקיעה ושלשה שברים :
תרועה תקיעה שלשה שברים תרועה להגו : סימנם השר״ת
הש״ת הר״ת במספרך : ״פירשו למה נתחלפו תקיעה
מתרועה ותקיעה משלשה שברים : לפי שלא ידענו צורת
הרועה מתקיעה מפי מחצצרים בחצוצרים : אם ליילל אם
לגנח אם ליבב יבובים בקינים מרים : ועוד אמרו לא הוו
ידעי השלך על ה׳ יהבך והוא יכלכלך בבירורים : וא״כ
איך האחרונים מהללים במתת שקר באזני עמך : ״עונים

כי

כי מיום שנסתלקה הנבואה היו משתמשי׳ רבותינו בבת
קול: וכבר הם מורים כי תרועה מתקיעה לא הכירו באי זה
קול : הלא כשוגו כמוהם כדורנו דורותך : ״סברו תחת
דהצוצרות ותקעו כשופר והריעו בשברם : והרבו טעמים
בהקרם : אף באמרם קרן פר פסול וקרן איל כשר
בהכשיר׳ : לפי שאין קטיגור נעשה סניגור : לפניך :
״נעשה השונא אוהב לנפשך : לא יכשר הפר השונא מיום
העגל העשוי במדברך : להיות אהוב אליך : ואם בקרן
הפר יתקעו יזכירו חטאם ויזכרהו ה׳ לפניך : איך הקריבו
עגל בן שנתו ביום כפורך : ״מרע אחר הורו בלי לב
ויראה בת״שר״ת טעמי ביאורם : כי בקולות׳ צעקה שרה
אמנו בנאקותיה בעקידת יצחק בנו כפי שיעור׳ : כי בא
שטן והגיד לה כי היום מת יצחק בנך: ״לצעקותיה האריכה
בתקיעה ותרועה : ושלשה שברים קטנים משוברי׳ מתקיעה
להשמיעה ויללה בתרועה ברעימה בסערת רוחך: ״כתקיעה
האחרונה עוד משנה קולה להתמרמרה : ע״כ נהגו לקרוא
ענין וה׳ פקד את שרה : בראש השנה זכרון הרועה
לבררה : כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב
ולספרה : וה׳ לא צוה להזהירה : ככתוב אשר לא צויתי
ולא דברתי ולא עלתה ע״ל כמחשבותיך ומעשיך : ״יחרוזו
חרוזות ומפייטים פיוטי׳ ופסוקים : בקרובות ומוספות
ותפלות בהרועות צועקי׳ : באמרם כדי לערבב את השטן
מכיתך : ״טיב ראיה הפרת טעמיה׳ השיבו להם משכילי :
באמר׳ להם אם קרן העגל מזכיר חטא כאויב לפני אלהי:
איך הקריבו עדת ישראל עגל בן שנה ביום כפור לסלות
העונות ששבו בם בהשובה ובשגגות שלא ידעו עמך :
״חטא ועון לכפר בכל עדת ישראל עם כבשי׳ ושעירים :
ביום קבוע ביו״ד להדש בלי דחייה שאמרו רועיך לא אג״ו
יום כפורי׳ : למה מפני מתייא וירקייא מפני מתייא שלא
ימירו מבני אדם ביום שבת וישאר המת גם ביום ראשון
בלתי קבור ויתבזה לפני היצורי׳ : וכן ביום ששי אם ימות
ויהיה יום כפורי׳ וישאר גם בשבת ויתבזה בעיני הרואי׳
אף מפני ירקייא שלא יתיבשו בשני הימי׳ הבאלה עלות
והואנות מירה הורת ה׳ לנזהרי׳ : ועוד כהני׳ אין לנו ולא
הצוצרי׳ : למה לנו זולתם להזכיר בהרועותיך : ״זולת
חצוצרות קרן איל למה לי שופר להקעם : וההרועות אינם
ידועות בקול זמרם להשמיע׳ : ת״שר״ת הש״ת הר״ת למה
לי להריע לפני אלהיך: ״ועקידת יצחק וצעקות שרה כדבריה׳
וביאורם : שהראה השטן לשרה מטה מת באויר השמי׳
ואמר לה זה מטת בנך יצחק כבר מת כמיתת כל יצורים
כגזרת יוצר׳ : אנה כל אלה נזכרי׳ בהורת צורם : הלא
כל אלה וכאלה זולת הורת ה׳ הבל דבורם : והקון וחבור
מליצת משל הידתם ובירור׳ : כחוח עלה ביד שכור ומשל
בפי כסילי׳ כן משל עקידת יצחק וקולות שרה בת״שר״ת
הש״ת הר״ת סימן פירושם הנשמעי׳ באזניך : ״הנה
בדפסר׳ יצא שברם : ויש יום לה׳ צבאות על כל גאה
ורם : המעקשי׳ ארחות צורם : שהוא הוהלה׳ ושברם :
והוקקי׳ חקקי אין ומכתבי׳ עמל כתבו זולה הורת ה׳
המזרחת אורם : ולא אמרו על כל אלה נירא נא את ה׳
אלהיך : ״דברו עוד בחג הסכות פירושי׳ מחולפים : נתנו
שיעור בסכה ואמרו סכה שהיא גבוהה מעשרי׳ אמה
ולמעלה פסולה וגמרינן במשנתם שיעורי׳ מסולפים : שלא
שיערו לא נביאי׳ ולא חוזים ולא הרדי׳ ולא חכמי׳ ואלופים:
ואמרו שעורי׳ וחצצי׳ הלכה למשה מסיני שלא דבר ה׳
נוקף כפופים : ושאמרה התורה כי בסכות הושבתי את בני
ישראל הוא שאמר פרש ענן למסך וא״לל חייבם לעשות
סכות כרצונ׳ אם בקומתם אם גבוהה כעננים מכוכבי׳
ראשיה׳ שלא יהיו מעולפים : רמז זכרונם בפרישת הענן
כשאר רמזי זכרונות חגיך : ״גידל זכרונם נקרא פסח מפני
שפסח וחמל ורחב האלהי׳ על בתי בני ישראל בנגפו את
מצרי׳ : חג שבועיה שהוא שבע שבתיה בביאורי׳: זכרון
הרועה שמהללי׳ לה׳ ומריעים שירי׳ ומזמורים : יום כפור
שמהכפרי׳ : חג הסכות על אשר פרש עליה׳ עננים לעשות
סכות כהאות נפשים להסוכך בהם לזכור חסד ה׳ שעשה
עם הראשוני׳ כן יעשה האל לעתיד עם האחרוני׳ : ככתוב
וסכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם

וממטרות גשמיך : ״כימו רועיך עוד בפירוש פרי עץ הדר
וכפות תמרי׳ : וענף עץ עבות וערבי נחל ארבעה מינים
פירשו אתרוגין לולבין והדסין וערבין דנחל מהנהרי׳ :
נטולין ארבעתן ביד האתרוג לבד ביד א׳ והשלש קשורות
נטולות ביד חפושי׳ למעלה ולמטה נשואות מימין ומשמאל
הולכות ומובלות בארבע פנות העולם מרבעי׳ אשר לא צוה
ה׳ אלהיך : ״אלופי משכילי בני מקרא נ״ע אמרו להם
רחפו כל עצמותינו בשמענו הוראות כאלה באזנינו : פרי
עץ הדר שפירשה׳ אתרוגין לולבין והדסין אשר לא רמזו
כזו נביאינו : וכבר לא ראיתם נביאי׳ ולא רוח הקדש
בפיהם כחוזינו : ואיך קבעת׳ כזה לדורותינו : הנעזוב
דברי הנביאי׳ ונתפרוש דברי חיצונים כפירושכ׳ אשר לא
רמזו הורתנו ואזה הכתוב על פי התורה וגו׳ וזאת התורה
אשר שם משה נביאך :

(רכו) אבן גם שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו
מפיהו : כי מלאך ה׳ צבאות הוא :

והלא מי הוא : כעזרא הכהן אשר שפתיו שמרו הורת
אלהיך : ״בספרו ביאר זה הסתום של הורה גלוי ומבורר
באזני החרדי׳ : ככתו׳ וימצאו כתוב בהורה אשר ישבו
בני ישראל בסכות בדורי׳ : איש על גגו ואיש בחצריך :
״גם ואשר ישמיעו קול בכל עריהם לאמר : צאו ההרה
והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ
עבות לעשות סכות ככתוב לגמו׳ דברי הורתך : ״דבר
וביאר על הסתום שאמר בהורה פרי עץ הדר זהו עלי זית
עם פריין , ככתו׳ זית רענן יפה פרי תאר וכתוב ויהי כזית
הודו וכן כל עץ פרי הדר עם כפותיו וענפיו ככתו׳ כבוד
הלבנון נתן לה הדר הכרמל והשרון; וגו׳ והוא הכתוב פרי
עץ הדר כפות תמרים וכפות תמרים עם פריין : כמו שאמ׳
אתם נצבים ה״כ לפני ה׳ אלהיכ׳ ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושוטריכ׳ והם ושבטיכ׳ וזקניכ׳ וגו׳ ודומהו רבים בהורה
במניין : שחסרה מהם הו״ו המפריש והמודיע הענין :
וממשכילי נ״ע אמרו פרי עץ הדר הוא הוא כפות תמרים עם
פריין : שנ׳ צדיק כתמר יפרח אמרתי אעלה בתמר והקרוב
בדעתי הוא שאמר וביאר עזרא כהן ה׳ עלי זית עם פריין :
וכל פרי עץ הדר עם ענפיו כן הוד והדר בפירושם שוים
מדעתך : ״הלא עוד ממאמר וימצאו כתוב בהורה אשר
ישבו בי״ בסכות : הוא שאמר בתורה בסכות ה״ש ימים
כה״ב יש״ב : שמכל אלה המינים פרי עץ הדר כפות
תמרים וענף ע״ע מכל אלה עבותה ומהודרה ולה ריח טוב
כגון הדסים וארזים שביאר עזרא ע״ה בספרו לעשות סכות:
ועלי עץ שמן כאגוז ודומהו שעושה שמן יען הדורם בסכות:
ודומיהן כל אילן מהודר עם פריו כרפנין ודומה לה וכאילן
התפוח ענפיו ופריו וכאהלים נטע ה׳ כארזים עלי מים
וכאשכלות הגפן עם שריגיו וענפיו לעשות סכות : ככתוב
בהורת ה׳ עם ערבי נחל ע״כ אמר הכתוב להכליל עשיית
סכות : וערבי נחל הנזכרי׳ בהורה כי הערבים אינם
נמצאי׳ כל כך בשופע בהרים שאמ׳ עזרא ע״ה צאו ההרה
וע״כ לא הזכירם וברור כי הביאו ג״כ מהם מן הבקעות
ומן יבלי המים ככתו׳ כערבים על יבלי מים בדברי נביאיך:
והכתו׳ שא׳ ואשר ישמיעו ויעבירו קול הוא הכתוב וקראת׳
בעצם היום הזה מקרא קדש : והכתו׳ אשר תקראו אותם
מ״ק: ודומיהן בהכרזת קול להשמעות אזנים לקדש: ולשמור
ימי חגיך : ״זכרון שאמר לאמר צאו ההר והביאו עלי זית
ועלי עץ שמן אנה כתוב בתורת אלהים הלא הוא שאמר
ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים
וגו׳ וכל הענין הכתו׳ במינים : ואין כדברי רועיך שאמרו
אין לקיחה אלא ביד בנהינת לולב ואתרוג כ״א לעשות
סכות מאלה המיני׳ : כי הכרעת צור עזרא ע״ה מכריע על
ביאור הלקיחה כי אינו אלא על עשיית סכות במיני׳ הנזכרי׳
כי״לא מצאנו כל לקיחה שתהיה ביד כמו שאמ׳ מה יקחך
לבך בעיניו: יקהנו קח נא מפיו תורה קח על מים רבים ויקח
קרח ודומי׳ לכן אין כדבריהם : כי הכרעה מאמר עזרא
ע״ה מכריע על זה בדעתך , ״הפין פירוש עזרא כהן ה׳ :
מי הוא לפרש יותר ברור מנביא וכהן ה׳ לפני ה׳ , כי מי
לי בשמים זולת ה׳ : ועם כהניו לא המצתי בארץ ההולכי׳
בהורת

בתורת ה׳, כי דבריהם כנופת צופי׳ לחיך כל זובלי דבר
ה׳, ומקצת דבריהם ספרתי בענין זה רמזי׳ וקנצי׳ לכל
חרדי ה׳, אבל הדורש ומחפש ככסף אמרת ה׳, כזאת
וכזאת ימצא הכל בדקדוק בספריהם ראיות חזקות כמסמרות
נטועים בעלי אסופות שנתנו מרועה א׳ והוא ה׳ אלהיך:
"טעם כהום של הורה בא עזרא כהן ה׳ וביאר לנו, יען
מיעוט דעתנו וחסרון בינתנו, ושפלותנו מסבת גלותנו: זה
סתום א׳ מתורתנו, והשני הוא הסתום שאמ׳ וקשרתם
לאות ע״יד והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך: ובא הנחכם מכל האדם ע״ה וביארו ואמר
קשרם על אצבעותיך כתבם ע״ל לבך תמיד כי לוית חן הם
לראשך חכמות בחוץ תרונה וגו׳ ליד שערים לפי קרת מבוא
פתחים תרונה ב״ה תקרא ב״ש וגו׳ בשערינו: עיניך לנכח
יביטו ועפעפיך יישירו נגדך: קשרם על לבך תמיד ענדם
על גרגרותיך: בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור
עליך והקיצות היא תשיחך: ויהיו חיים לנפשךוחן לגרגרותיך:
"יושר סתום השלישי והוא שאמ׳ בתורתנו: לא תאכלו על
הדם בא שאול המלך והורה לנו ואמ׳ ויאכל העם על הדם
מבורר לענינו, יען כי אכלו בשר בלא מזבח ככתו׳ הנה
העם חוטאים לה׳ לאכול על הדם בלא מזבח אלהינו:
ככתו׳ ויעט העם אל השלל ויקחו צאן ובקר וישחטו ארצה
ויאכל העם על הדם כלל עניניך: "כן כתוב עוד בתוכחת
יחזקאל הנביא ע״ה שאמר על יושבי ארץ גבולנו על הדם
תאכלו ועיניכם תשאו על גלוליכם ודם תשפכו והארץ תירשו:
עמדתם על חרבכם עשיתן תועבה והארץ תירשו: זהו
שאמ׳ הענו ע״ה לא ת״ע הדם בתורתך: "למענים רבים
שמוהו המפרשי׳ שאין הענין משיג מגיד ומודיע, מקצתם
אמרו לא תאכלו בלא תפלה כי כל אוכל לחמו בלא תפלה
והקרבה קרבן פרים שלום שפתינו הוא כאוכל דם יודיע:
ומהם אמרו לא תאכלו עד שתקברו את המת הנמצא
והויה בזמן ההוא מודיע: בדעת לבבך: "מהם חכמו
ואמרו לא תאכלו על הדם כשהרוצח בזדון חי עד ותקחו דין
ה׳ ממנו: ומהם שמוהו בחלל אשר ימצא באדמה ולא נודע
מי הכהו ועד שהעשו עגלה ערופה אף הוודוי בעניינה לא
תאכלו לחם כ״א תאכלו על הדם בתורתנו, וכל
אלה וכאלה ודומיהן אינם קרובי׳ בענייניך "נאמו עוד בלא
תאכלו על הדם נכלל בו כל דבר שהוא אסור מן התורה:
וזה הביאור כשר ונכון כדעת כל יודעי תורה: כי נכלל בו
גם אסור הבשר כשאר אסורי וחמרי תורה ומצות ה׳ ברה:
ובא שאול וביאר אסור הדם מכלל האסורי׳ שנכללי׳
בפסוקי תורתך: "סברתו הוא שאמר הנה העם חוטאי׳ לה׳
לאכול על הדם ועוד ביארו בביאור באמור הכתו׳ ויעט העם
אל השלל ויקחו צאן ובקר וישחטו ארצה ויאכל העם על
הדם, מזה הבננו כי האוכל בשר בלא מזבח אוכל על
הדם כתורתך: "ענין זה למד אותו שאול מתורתך, ולמדו
וביארו למחפשי תורת אלהיך, וכן יחזקאל ע״ה על הדם
תאכלו וגו׳ כלל נבואותיך, ולולי לא היתה ההעתקה בזה
הביאור מדור לדור ממשה ועד שאול מלכך: "פתרון וביאור
הפסוקי׳ האלה ככה, ממשה ע״ה נביא אלהיך, לא היו
אומרי׳ שאול וחכמיו דבר חדש מלבם ה״ה חוטאים לה׳
לאכול ע״ה בשר בלא מזבחך, אף לא היה צועק עליה׳ שאול
מלכך, לכלל עמך, "צעק בהם פוצו בעם ו״א הגישו אלי
א״ש וא״ש ושחטתם בזה ואכלתם מזה נבין כי העתקתם
היתה באמונה, יצבת וקיימת ונכונה, מפי שליח אלהיך:
"קרא שם לאוכל בשר בלא מזבח אוכל על הדם, כגון רוצח
נפש שופך דם: נותן מזרעו למלך כרות שפכה ואוכל כ״ת
שאמר לא תאכל כל תועבה כל אסור התורה העובר בם
באוכל על הדם: כל אלה השמות שהזכרנו בשם המעשה
הם כן על אכילת בשר בדם: קרא זה נביאך: "רבתה
התורה שמות כשם המעש: כגון עולה וחטאת ואשם
ומלואי׳ ושלמי׳ ודומיה׳ כשם המעש: וכן פסח ויום בכורי׳
ויום תרועה ויום כפורי׳ וימי סכות ששמותן כשם המעש:
כן האוכל בשר בלא מזבח ובלי זריקת דמו והקטרת חלבו
להתכפר בדם ששפך יקרא שמו אוכל על הדם כרמך:
"שאינו כשר שנאמר כי היו זבחי שלמי׳: ולכן קצף עליהם
שאול והוכיח׳ כי היה הכבוד שוכן במקום המובחר והיו
קרובי׳ אליו ואיך יתכן שיאכלו לשם זבחי שלמי׳ כדברי
הטוען בטענותיך "התירוץ קושייתו זו לא יתכן משלשה
פנים: האחד כי השלמים לא יזבחו אותם בלילה כי אחר
קרבן הערב לא היו מקריבי׳ קרבנות אחרי׳: ככתוב היא
העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד בקרך:

(רכז) **תבין** מזה שהודיע הנה כי זבחו בלילה:
ככתוב ויקריבו איש שורו ואיש שיהו

בלילה: וישחטו שם ויאכלו בכל לילך: "שכבר מזה ידענו
כי לא היו שלמי׳: והתשובה שנית כי היו טמאי׳ מן המתי׳
שהיו הורגי׳ לאויבי׳ אמות העולם במלחמתך: "ראויים
וכשרי׳ לא היו לאכול זבחי שלמי׳: כאשר ביארנו למעלה:
כי מקצת׳ הורגי נפש ומקצת׳ נוגעי׳ על מקצת׳ וכללם
אסורי׳ להפלה באכילת קדשיך: "קצת העם לא עשו זה
אנשי׳ יחידי׳ כי אם רוב העם: ככתוב ויעט העם אל השלל
וגו׳ ולא אמר כל העם: שנשארו יחידי׳ מן חרדי אלהיך:
"צדקת התשובה שלישית: כי לא היה להם רשות שיזבחו
ויאכלו זבחי שלמי׳ כאזהרת תורת ראשית: שנאמר ה׳
קנני ראשית: שהזהירנו נביא אלהי עולמך: "פרטו במדבר
ואמר לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום: כי לא
באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה׳ אלהיך
וגו׳ וכתוב והיה המקום אשר יבחר ה׳ וגו׳: וכתוב
והבאת׳ שמה עולותיכ׳ וזבחיכ׳ וגו׳ וכתוב ואכלת׳ שם לפני
ה׳ אלהיך: "עניו זה יודיע: כי לא היה להם רשות
שיזבחו עולה או זבחי שלמי׳ זולת מקום מובחר ששוכן בו
הכבוד כך מודיע: ככתוב לשכנו תדרשו ובאת שמה
בארצך: "סלול זה מודיע כי לא אכלו בזמן שאול שלמי׳:
ומי שטען כי אם לא יהיה זמן הכבוד אנחנו מותרי׳ שנזבח
בכל מקום ונאכל בלי מזבחך: "נקריב קרבנותינו אם
כדבריו בגלותנו בכל מקום בלי מזבח: ולמטה נשיב לו
כראוי כי אין כל הזמן כאחד בלי פרק ביניה׳ לזבוח הזובח:
וכלל השמחה וכלי היות׳ היום בזמן השפלות והאבלות אסור
הוא בלא מזבחך: "מאמר תשובה רביעית כי אמר רק
הבמות לא סרו רק לה׳ אלהיכם וגו׳: אמרו אנשי׳ אלה
היו מזבחות לחולי׳ והיו מקטירי׳ החלבי׳ על במות ארצכם:
כמזבחות שברתו יואב ואדניה בן חגית ככתוב ויחזק בקרנות
המזבח: וכן שאמר אצל כל מזבח ואלה מזבחות חוליכם:
כי במזבח כתוב והזר הקרב יומת: וכן שאמר ולא תעלה
במעלות על מזבחי אזהרה לישראל באדמתכ׳: ככתוב
בעניניך: "לביאור זה טענה בזה: כי יכשר שהיו
רשעי׳ והיו זובחי׳ זבחי שלמי׳ באלה הבמות לה׳ במקום
אשר היו עובדי גלולי׳ ולא היה כשר וראוי להם להשאיר
לאות׳ הבמות ולעשות בם כזה: כחובת תורתך: ככתוב
ונתצת׳ את מזבחות׳ וגו׳: אבד תאבדון את כל המקומות
וגו׳: ובנין אב למדנו מזה הענין כי כ״מ שנעבד לעכומ״ז
ולבית תפת ושקוץ שיהרס וינתץ מאדמתך כצווי תעודתך:
"יתירו וישאירו אלה להם: והיו חושבי׳ על אותם הבמות
אחר שטהרו׳ ~~מגלוליה׳~~: הם כבית ה׳ וכמזבחו והיו מקריבי׳
עוד בהם, שלמי׳ או חולים ועל כן אמרו לגנאי ונזיפה ולשמצה
לפניך: "טען ואמר עוד רק הבמות לא סרו עוד העם
מזבחי׳ ומקטרי׳ בבמות וזה הענין ישא ויכיל שני ביאורי׳
וע״כ אינה חזקה: כאשר ביארו בענינות: אבל הראיה
שיש לה הגברת דעת והגברת ענין והכרע שלישי בראיות
היא חזקה בחכמתך: "חזקתה זו היא לנו אחר שתשא
ותכיל שני פנים לנו להחמיר בה. ולהשתמר ממנה כי כבר
נהעשרנו מפנים אחרי׳: והתשובה חמישית באזניך: זו היא
שאמר מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך וגו׳:
אמרו זו מזבח קדשים: ושאמר ואם מזבח אבנים תעשה לי
וגו׳: זו מזבח חולים: וזה יכיל וישא שני פתרוני׳ בדעת
לבבך: "ונאמר עוד גם מזבח קדשי׳ כאשר אמר ובנית
שם מזבח לה׳ אלהיך מזבח אבני׳ וגו׳: אבני׳ שלמות תבנה
את מזבח אלהיך: ועוד יאמרו כי הנה אמר ולא תעלה
במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו במזבחך:
"הלא בני אהרן מכנסיי׳ היו לובשי׳ ככתוב ועשה להם
מכנסי בד וגו׳ ואיך צום כזאת: כזאה תדע כי זה הצווי
הוא לישראלי׳ ולא לכהני׳ לעשות כזאת: שנאמר ולא
תעלה במעלות על מזבחך: "דין ישראלים שיבואו ויעלו

במזבחות חולים: ולא צוה להם שילבשו מכנסיי׳ אבל הזהיר׳ שלא יעלו במדרגות כמזבח חולים: כי הוא כמזבח אלהיך: "גדולתו וקדושתו נכבדה ולא היה לישראל רשות שיעלו בו: ככתוב זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו׳ בו: נבין מזה כי זה מזבח חולים כתורתך: "בזאת אף זה ישא שני פנים במעלות במדרגות ובלשון ומעלה כו מעל: ביאורו שלא הקריב כמזבח ה׳: דבר אסור וחמעלו והמרדו בה׳ במעל: והוא שאמר עורת או שבור או חרוץ או יבלת כלל מומיך: "או עשוק או חמוס או גנוב או גזול ודומיה׳ הקריבו עליו: ככתוב וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה׳: שלא תגלה ערותך עליו: מענהו שלא הודע חרפתך עליו במזבחך:

(רכח) **אוֹ** כי לא יקובלו ולא יתרצו קרבנותיך לפני אלהיך: ותגלה ערותך וחרפתך עליו לפני כלל המקריבי׳ במזבחך ולפני כהניך: וידעו הכל מעלתך ומרדותך: "ביאור ערותך כמו כי ערות הארץ באתם לראות וערות מלכא ואחר שישא ויכיל שתי פתרונות: לנו להחמיר כי עשירי׳ אנחנו מראיות אחרונה שנזכיר לפניך: "גם זה הביאור הולך ויכשר שנפתור אותו במעלות במדרגות: וכן ערותך ממש והיא ראיה כי היו מזבחות הולים מכונות: ומזה יאסר הבשר בגלותך: "דינו כי אם היה להם רשות לזבות חולים בלא מזבח כדברי הטוען המהיר: לא היו מצטרפי׳ בשערי׳ מזבחות וטענו עוד עליו חכמי׳ להתיר בארצות עלחך: "הורו כך כי באמור הכתוב חקת עולם לדורותיכ׳ בכל מושבותיכ׳ כל חלב וכל דם לא האכלו אחר שהוציא החלב והדם לאסור בכל המישבות והוכללו: זולת׳ הבשר מותר בגלותך: "ונשיב להם ונאמר אחר שהפסוק הזה ישא שני ביאורים: לאמר בכל מושבותיכ׳ שהם מושבות ארץ הקדושה בלבד מראיות אחרי׳: איך נהיר מזה דבר אסורך: "זאת כשרה וראויה לנו להחמיר ולהשתמר בה: ונאמר כי אין זה על העולם כלו ב״א על ארץ ישראל בלבד בה: בפסוק שאמר והיו אלה לכם להקת משפט לדורותיכ׳ בכל מושבותיכ׳ שהם ערי מקלטך: "חוקתו עוד שאמר בכל מושבותיכ׳ הערי׳ החרבנה ועוד שמצאנו שאמר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכ׳ שהוא על העולם כלו נמנה: ודומיה׳ פסוקיך: "מעמנו בהם אחר שביאור הפסוקי׳ הולך בשתי וערב לשני פנים: לנו להשתמר כאשר מצאנו ענין לא האכלו על הדם: ומענין שאול וביארנו פתרוני׳ מבוארי׳: מענין מאשר שאול מלכך: "יען כי אכלו בלא מזבח ואכלו על הדם: ומענין שאול הגלוי נלמוד הנסתר והסתום והמסופק כי קרא אותם אוכלי׳ על הדם: וזה יתייב לנו שנפתור לפניך: "כתוב שאמר חקת עולם לדורותיכ׳ בכל מושבותיכ׳: כי היא סגולה בארץ כי בזמן שהיה בית המקדש קיים היו הקדשי׳ בירושל׳ במקדשכ׳: והחולי׳ בשערי׳ במזבחותיך: "לכך אומר עוד הטוען אחר שנחרב בית ה׳ בטלו הקדשי׳ והחולי׳ ושבנו כבתחלה וכמבראשונה: ונשיב לו מצאנו כי אכלו חולים בלא מזבח אחר שנחרבה עיר בית ה׳ קריה נאמנה: וקצף עליה׳ אלהיך: "מוכיח בם יחזקאל ע״ה ואומר על הדם האכלו וגו׳ והוכיח׳ על שש הועבות: הא׳ מהם כי היו אוכלי׳ הבשר בלא מזבח על ההרבות ככתיב על הדם האכלו כאזהרת תורתך: "נגדה תועבה שנית שהיו עובדי׳ הגלולי׳: ככתוב ועיניכם תשאו אל הגלולי׳: והשלישית כי היו שופכי׳ דמים: ככתוב ודם תשפכו והארץ הירשו כלל ענייניך: "סדור התעבה הביעית שאמר עמדת׳ על חרבכ׳: וגו׳ מענהו הזקתם פניכם על הרשע שהפלו על רוע הרבכ׳: חרבכ׳ היא רשעתכ׳ ובה המיהו לא בחכמה בלי תשובה לפני אלהיכם: צור עושך: "עשיתן תועבה: זו פגש נשים עם נשים: כמו זכר עם זכר כי אמר עשיתן בלשון נקבה: זו תועבה חמישית ותועבה ששית היא שאמר ואיש את אשת רעהו טמאה׳ בנואפות וזונותיך: "פשרונו שהיו נואפי׳ עם נשי רעיהם: וטען עוד ואמר על הדם תאכלו הוכיחם על אשר היו עושים טרם שנחרבה ירושלם ביד צריהם: נשיב כי לא אמר על הדם אכלה׳ להיות על מעשה העבר שלהם: אלא אמר האכלו מעשה עבר והיה בתכמתך: "צדק עוד בפסוק שאמר בדניאל ע״ה: לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי ואמר זה יודיע לנו דניאל ע״ה: כי הבשר מותר בכל מקומות גלותך: "קרא זה מגיד כי היה אוכלו: מטרם זה ואחר זה אסרו לו: ככתוב עד מלאת שלשת שבועים יום נשיב לו: אין זה עקר להתיר מזה הבשר בשערי ארצות זולתך: "רמז ביאור זה יכיל שני פתרונים: שנאמר כי הוא בשר צבי ואיל או בשר עופות או דג וזה מסופק וסגום ונסתר מפתרוני׳: וכל נסתר ומסופק צריך דבר אחר לגלותו לפניך: "שהנסתר נלמד מהגלוי ולא הגלוי נלמד מהנסתר, והמסופק ופגום מהמבואר: לכן כל מקום שישא שני ביאורים למבואר: אין ראיה חזקה לעיניך: "תמיכת ביאור לא תאכלו על הדם: על הדם תאכלו הנה העם חוטאים לה׳ לאכול על הדם: אין ספק בביאורם ולכן בטלו דברי טעניך:

(רכט) **תוֹכֶן** לשון בעלי הלשון כלל בשר: צאן ועוף ודג וחיה קוראים אותם בשר:

ודניאל ע״ה איש חמודות החומד קץ גאולת ישראל להבין הונזר מכל אלה והוסר: יען לגלות לו הקץ מתי יהיה וכך נתבשר: ולא נאמר כי בישרותו וצדקותו הפר מצות אלהיך: "שיותר עוד נאמר מזו: כי או היה בשנת שלש לכרש המלך והמזבח בנוי היה והחרבות נבנות מעט מעט ואולי הותר לו כזו, ואומר עוד באליהו ז״ל ואת העורבי׳ צויתי לכלכלך וגו׳ כלל עניניך: "ראייה מליצתו שהיו מביאים לו לחם ובשר: גם זה יכשר שהיה בשר צאן ובקר ממזבחות החולים או בשר צבי ואיל ועוף ודג הנקרא בשר מהורתך: "קושט כל אלה לשני ביאורי׳ יכיל וישא: והחכם החרד אל דבר ה׳ בין דבר לדבר החובר עליו ישא: ככתוב והולך בחכמה ימלט כי ישרים דרכי ה׳ אלהיך: "צדקה עוד מצטדק הטוען המהיר ואומר כי באמור לענין שאול במזבח אשר בנה לה׳: לא היה מזבח חולים יקרא לה׳ כדבריך איך קרא אותו לה׳: שיהיה לו עדות וזכר לדורותיך: "פרום ומפורסם העד על כי עשה ה׳ ישועה עמם והצילם מיד צריהם ואויביה׳: ולא עשה זה איש אחר כמו שעשה זה זכר והצלה משונאיהם: לכן אמר אותו החל לבנות מזבח לה׳ אלהיך: "ענין שקרא אותם חוטאים לה׳: כי אכלו דבר אסור שאמר לא תאכלו ע״ה ותטאו בעת הזאת לפני ה׳: אשר נתחייבו מיתה שאמר איש איש אשר ישחט שור א״כ א״ע במחנה או אשר ישחט מחוץ למחניך: "סלולו מצות לא תעשה: כי הזהירם בתורה שלא יאכלו חולים לפני הארון כ״א קדשים בלבד קדושתם העשה: ולא חוליך: "נתרחקו ממקו׳ הכבוד אז מותר להם לאכול בכל האות׳ לפניך: שנ׳ בכל אות נפשך תזבח וגו׳ ואומר כי ירחיב ה׳ אלהיך את גבולך: וגו׳ ואומר כי ירחק ממך המקו׳ אשר יבחר ה׳ אלהיך: "מענהו כי בעת ההיא היה אסור להם לאכול בשר בלא מזבח שם: כי היה הארון עמהם: ככתו׳ כי היה ארון האלהי׳ ביום ההוא שם במחנך: "לכן היה להם חוב: שאם יחפצו יזבחו זבחי קדשי׳ בטהרה ובקדושה וכחק וכמשפט ויבנו מזבח כחוב: ואז ישפכו הדם במזבחך: "ככה יעשו ואחר כך יאכלו אותו והם אכלו שלא כמנהג שהיה להם: מטרם הקמת המשכן אשר לא צוה עדיין להם: כן עשו והיו חייבים בתורתך: "יאמר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך וגו׳ ולכן אמרו היודעי׳ מהם ויראי ה׳: הנה העם חוטאי׳ לה׳ לאכול על הדם בלא צווי ה׳: ויאכל העם על הדם בצווי תעודתך: "טוען עוד ואומר כן בנה המזבח מזבח אבנים: ככתוב ואם מזבח אבני׳ וגו׳: וזבחו עליו זבחי שלמים ככתוב ויגישו איש שורו וגו׳ כלל פסוקיך: "חבר עוד ואמר כי מי אשר היו טמאים נאמר לו יכשר כי נטהרו רובם מנגיעה טמאה׳ ויאכלו או יכשר שנ׳ כי מהם רבים לא נגעו כהרוגיך. "וכרון מי שאמר כי איך יכשר שזבחו זבחי שלמי׳ בלילה: טען עליו ואמר כי לא נמנע אם תהיה אכילתו עד הבקר כל הלילה לפניך: "ואם תודה ביום אחד ואם נדר ביומי׳ כאשר ביארנו למעלה: ויכשר שנ׳ כי זבחו מן הלילה: ואכלו מן הבקר לעיניך: "הוא

טען

טען עוד כי מי שאמר כי אחר עולת התמיד לא היה נעשה דבר אחר : נאמר לו יכשר זה שיהיה לפני מזבח העולה לפני המשכן ולא לאחר : ובזו העת לא העתיקו מזבח הנחשת במלחמתך : "דירת ושכינת הארון היה עמם אז ויזבחו קרוב למחנה ויאכלו : וגם יכשר לאמר כי אחר עולת התמיד יעשו זבחי שלמי' ויאכלו לפניך: "גם לא ימנע מלת כל הלילה מלא יעשה כזה : או נאמר שיהיה הוא וזולתו כזה: וטוען ואומר כי מאלה ידענו כ"א נהיה קרובי' אל ארונך : "כי נזבח קדשים ואם נהרחק ממנו נזבח חולים בלא חק ומשפט כהאות המהאוי' ככתוב הטמא והטהור יהדיו יאכלנו וגו' : ואומר עוד כי אין על האוסרי' בשר בגלותך : "אמצה וחזקה ראיה יותר מפ" לא תאכלו ע"ה וגו' : וכאשר נפליג לפנים רבים ופהרון יפה לא נשארה כוונה על תאכלו ע"ה : בהכמת לבבך :

(רל) אבן כי הוא מותר כי אין לנו ראיה כי היו בשערים : מזכחות לחולים כשיאמרו האוסרי' : אבל אמר רק הדם ל"ת ע"ה ת"ב לעיניך : "כאשר פתר ואמר כי זה דם רחיצה: לא הזהירנו האלהי' על דם רחיצה כ"א על דם זביחה וצריך ראיה מי שאמר כי הוא ד"ר מהורהך : "גם אומר האוסר ומאין הוא מותר : יאמר לו המתיר אחר כי לא נמצא ראיה גלויה על אסורו כי הוא אסור : נשוב על הענין שאמר לנח ע"ה כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה למאכלך : "דבר זה מי שאמר כי זה היה תלוי עד זמן ועדן עד עת בוא השליח ע"ה ואמר איש איש מ"י אש"י וגו' : ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' : כלל ענינך : "הלא מזה העת נאכר להם שלא יאכלו כ"א קדשים בלבד : יאמר לו הטוען אמת דברת אבל אחר בואם אל הארץ בלבד : ונהרחקו ממקו' הכבוד זולת מקומך : "ואז במקומות אחרות הותר להם שיאכלו בכל האותם ואפי' בלא מזבח שנ" על הארץ ה"כ: וכן אמר כם בכל אות נפשך ת"ב כתאותך : "זכר כי לא הזהיר לנו מאומה על זבחי חולים : כאשר הזהירנו על הקדשים : ואמר השמר לך פן תעלה עולותיך וגו' כי אם אל המקו' אשר יבחר ה' אלהיך : "חבר בו עוד לשכנו תדרשו וגו': וכתוב והבאה' שמה עולותיכם וזבחיכם וגו': ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם אתם וכתיב' וגו' : וכתוב לא תוכל לאכול בשעריך : "טעמו עוד אמר כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו וגו' : אבל החולים לא הזהיר בהם כ"א השוה אותם כצבי וכאיל תאכלנו , שנ' הטמא והטהור יהדו יאכלנו כצבי וכאיל לפניך : "יחדו כלא חק ומשפט : ולו היתה מניעה על אכילהו מחוץ לגבול ישראל באשר הרצה המשפט : היה אומר לנו השמר לך פן תאכל זבחי חולים כ"א לפני שעריך : "כאשר אמר כ"א לפני ה' אלהיך תאכלנו וגו' : ועוד אמר המתיר כי מה שאמר כי ירחק ממך המקום ואכלת בשעריך לא יכנס בו מקום דמובחר שתאכלנו בדעתך : "לדבריך כי היא סגולה בארץ מזולת כל מקום : ראובן וגד וחצי שבט מנשה לא יאכלו בשר מעבר לירדן כי ארצם זולת המקו' של ארצך: "מזה ידענו כי אכילת הבשר מותר זולת המקום :ואחר שפסוק לא תאכלו על הדם נפלג להלקים הותר בכל מקום : כי האכילה ישא שני פתרונים לפניך : "נצותו לשון אכילה בפה שלא נאכל כל דבר אסור : וכן בלשון ערוה ונכלל בו כל משכב אסור : כמו שאמר אכלה ומחתה פיה וכמו כלם יחמו כתנור ואכלו את שופטיהם יחד הם עם שופטיך : "כדר עוד ואמר כל רמש אשר הוא חי לי"ל , מזמן נח התיר לנו הבשר שנזכח לאכילה , נשיב לו ונאמר זה אשר דברה ילך עד זמן ועדן לפניך : "עד שהוקם המשכן ובא הצווי איש איש מ"י ומן הגר ה"ב , ואל פתח א"מ ל"ה וגו" ואסר לישראל מהלאה שיאכלו הוליך : "פני האדמה שיזבחו וישפכו הדם ויאכלו בשר : ככתיב למען אשר יביאו בני ישראל א"ז וגו' ולא היה להם רשות לאכול בשר , כל ימי המדבר כהורהך : "צותו ואני נתתיו לכם על המזבח וגו' , ולא היה להם רשות לאכול כ"א זבחי קדשים כלבד מן המזבח : ואמר כי נפש כ"ב בדם הוא וגו' בזאת העלה מצעם שלא יזבחו בלתי מזבחך : "קרא אומר ואני נתתיו לכם על המזבח וגו' , ע"כ אמרתי לבני ישראל וגו' הודיע לנו כי אם לא ישפך הדם על המזבח , לא יהיה כפרת נפש לשוחט בתוכך , "ראיה גדולה למדנו מזה כי אסור לנו שנשחוט בלא מזבח , וראיה עוד שנית אמר כי ירחיב ה' אלהיך א"ג וגו' כהרחבת הגבול וקיום המזבח: אז מותר עליך : "שלא התיר לנו שנאכל זבחי חולים אלא כתקונם , בשני תנאים אחד מהם שיהיה מקום המובחר רחוק והוא מקום הכבוד והגבול רחב והערי' כתקונם : בארצך : "התקון זה אם הוא עומד וקיים לנו : אז התיר לנו שנאכל בשר בשערים בנחלתנו : ככתיב ואכלת כ"ב אות נפשך :

(רלא) תוכן זה היום אין לנו לא מקום מובחר ולא גביל רחב ולא שער ולא כבוד לכן הוא אסור לנו : ומשל מדרך החכמה לנו : על זה הדבר לעיניך : "שלו אמר לנו השליט בעת שתהאוה נפשך לשתות יין התרתי לך שתשתה אבל בעת שיהיה גבולך רחב וארצך בידיך ושעריך : ויצאו ויוסרו ממנה אויביך : "רחוק המקום המובחר אשר בו שוכן המלך בארמונו: אז תשתה בכל אות נפשך בלא חקו וטשפטו ודינו , בכל עת שתחפוץ הטמא והטהור יחדו כמוך : "קול גזרתו וצווית קבלנו: הלא אין לנו רשות להפילו ארצה ונשתה יין שלא כתקון זה כ"א נעבור כדברו איך לפניו נתקבל ונתרצה אנחנו : כן גזרת בשר צאן ובקר בגלותך : "צאן ובקר הנאכלים במקו' המובחר הם נאכלי' כחק ומשפט : התודות ביום א' ככתו' וכי תזכחו זבח תודה לה' וגו' כמשפט : ביום זכחכם יאכל לא יניח ממנו עד בקרך : "פרט עוד אם היו נדרים או נדבות היו נאכלי" ביומי' : ככתו' ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת וגו' ביומים זמנם לפניך : "עוד אומר והנותר מבשר הזבח ביום הג' פגול הוא וגו' : ואוכליו עונו ישא וגו' ואומר וכי תזבחו זבח שלמים לה' וגו' ביום זבחכם יאכל וממחרת וגו' ועוד אמר פגול הוא כפסוקך : "סמן ואמר ואם האכול יאכל מז"ש ביום הג' לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה וגו' זה חקם כאשר אמר: והיו נאכלי' בקרושתך: "נאכלים בטהרה ובקרושה בחצרות בית ה': ובלשכות בית ה' : ולו אכל אותם והוא טמא חייב מיתה מה' : ככתו' והנפש אשר ת"ב מ"ה אשר לה' : ונכרתה ה"ה מעמיך : "מורה עוד והבשר כל טהור יאכל בשר : וגם לא היה יאכל אותו מר נפש ככתו' לא אכלתי באוני ממנו וגו' וזה מעשר שני כ"ש בשר של שלמיך: "לנוהרת שלהם והם יאכלו בטהרה ובקרושה: אבל החולי' היו אוכלים אותם טמא וטהור בלי קרושה , ככהו' הטמא והטהור יחי"א כצבי וכאילך : "כאורך האכילה כן אורך הזמן בין רב למעט : ויאכלו מהם נדות וזבות טמא וטהור בשאט : ככתו' בכל אות נפשך : "יחדיו כצבי וכאיל בלי טהדה וקדושה : ומי שפירש כצבי וכאיל שיאכלו עם חלביהן בלי פרידה וקרושה: שהיא דה משוי שגה והעה כהועיך: "טענהו וטעוהו ושגגתו ידועה ממקומות רבות הא' שאמ' כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו בין מן הנקרבות , ובין שאינן נקרבות במזבחך : "חוק כצואתו שאמ' וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה וגו' כלומר ואפי' מכל צד ופנה שהאמר כי מן הנקרבי' אסור חלביהם לאכלה בפיך : "זכרון שאריהם מותר לכן בא ואמר וחלב נבלה וח"ט : להודיע לנו כל שהוא בין חולים בין שנתחללו במיתתם ובטרפה : אסורים עליך : שאשר אמר למעלה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו : לא הוא על הקדשי' בלבד כ"א על כלל קדשי' וחולי' חלבם לא תאכלו , ולכן אמר אחריו וחלב נבלה וח"ט יע"ל מלאכתך : "הנבלה והטרפה לא תעלו על המזבח: ולכן חברו הנה להכליל הכל להודיע כי כל חלב אסור באכילה בין מן הנקרבי' במזבח : ובין זולתם מכל צד ופנה לעיניך : "דעת החכמה כן מחייבהו , כי הנבלה והטרפה והלבם משחיתות גוף האדם ומעוררות עליו חלאים וההורה כן מחייבהו ; ככתו' ובשר כ"ט לא תאכלו וגו' כתאותך : "גם שאמר וחל"נ וחל"ט וגו' ומכליל הכל באסור: אף מזהיר על כרת ועל הטמאה כולל באסור : שלא יאמר אומר

אומר אחר שנתחלל מיתר ולא אסיר, לכן יצא לחייבו שני דיני׳ כרת ודין טמאתך : ״בהן עוד אומר לא תאכלו כל נבלה וגו׳ : להכליל כל חלב שור וכשב ועז ועוד כאשר אמר כל ח״ש וכשב ועז לא תאכלו לאכילה, וגו׳ , אחרי כן אמר לאזניך , ״אמר כי כל אוכל חלב מ״ה אשר יקריבו ממנה אשה לה׳ וגו׳ , זה יחזק למי שאמר כי החלבי׳ אסורי׳ מן הנקרבי׳ לה׳ : נשיב לו בחסד אלהיך :

(רלב) **אם** היה אומר אשר יקריבו אותה אשה לה׳ אז היה כדבריו אבל אחר שאמ׳ ממנה ישוב אל המין של בהמה שכל חלב מין של בהמה אסור על כל ישראל לדורותיו ולא לבדמהנקרבי׳ במזבחך : ״בכמיתו שאמר ואם כל בהמה טהורה איק״מ קרבן לה׳ : וכן אמר ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה׳ וגו׳ : כלל פסיקך : ״גלוי הוא כי מין הצאן והבקר הנקרבי׳ במזבח , כלו יקרא קרבן לה׳ וכן יקרא אשה לה׳ אם הוא עולה במזבח , לדעת בינהך : ״דרכו על כלל המין ולא על מקצתו : על זה אמרנו כי הוא על המין ולא במקצתו : ומלות שאמר כצבי וכאיל יכילו שתי דיעות ברעתך : ״הא׳ שיאכל עם חלבו , והב׳ כמאמרינו בלי חק ומשפט הטמא והטהור יאכלנו בשרו ולא חלבו : ככתו׳ בתורתך : ״ואחר שישא ויכיל הדבר שני פני׳ למה נעזוב הקרוב ונקח הרחוק שממנו נתיר דברי׳ אסורים שנופל בכרת עמך : ״זה אם היה כדבריו לא היה צריך לאמר : הטמא והטהור יאכלנו וגו׳ לברר ולגמור : אלא הודיע זה שיאכל בלי חק ומשפטך : ״חלוף הקדשי׳ בזמן ארוך ובתאוה ובטמאה בלי חק ומשפטי׳ : ולא עוד אחר שישא הדבר שני ביאורים בבינתך : ״טענת הדבר בטלה ובטל גם הוא מהיותו ראיה : ויצטרך אל ראיה אחרת להכריע ביניהם ואין לו ראיה , מהורת אלהיך : ״יחד עוד נאמר אחר שישא הדבר שני פנים א׳ להקל וא׳ להחמיר : הוב עלינו שנקח הדבר לחמר להחמיר : וננצל מן חובה אלהיך : כ״ש שיש לנו ראיה גלויה : כי החלב אסור בכל מקום כשהיה : ככתו׳ חקת עולם בכל מושבותיכ׳ לדורותיכ׳ כ״ח וכ״ד ל״ת לעולמך : ״לכללם קראם הכתו׳ חלב והם ששה חלבי׳ מן הצאן אליה ויותרת הכבד וכליה וחלביהן וחלב הדבוק בקרב ואשר על הקרב חלב כתורתך : ״מן העז ושור ומריא חמשה זולת האליה : ויותרת הכבד וכליות וחלביהן וחלב המכסה וכל החלב המכסה והנדבק על הקרב כשהויה , כלם להרימה ואסורים עליך : ״נאכרים הם על עדת איומה : ממין הנקרבי׳ וזולהם אשה לה׳ להתמימה , חלבו האליה תמימה לעומת העצה יסירנה בידיך : ״סדור שמה ושם כל אלה קראם חלב שוכן רומה : ככתו׳ ואת החלבי׳ מן השור ומן האיל האליה וגו׳ : ועוד הכליל ואמר וישימו את החלבי׳ וגו׳ : וכתו׳ והקטירם הכהן במזבחך : ״עוד למטה אומר כל חלב וכל דם ל״ת : וגו׳ , ואומר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו : לכן שבע בהמות חיצונות חלבן מותר עליך : ״פירושם איל וצבי ויחמור ואקו ודישן, וגו׳ : וחלב מריאים אסור כי הוא מן הנקטרי׳ כאשר פירשו , ואמר שבעתי עולות אילים וחלב מריאים ודם פרי׳ וכבשך : ״צד השוה שבהן אסור : כשאמרו רבותיך מענתו כלומר הדומה לחלב הוא אסור , והאליה והכליות אינם דומי׳ לחלב ומיתרות לך זו מאמר רועך : ״קצתם אמרו הלבו האליה הלבו של אליה , שהוא על הפיפוקלות של אליה , מענתו שהיא בפנים של פי המוצא של בהמה כמוך לאליה : אותו החלב אסור ולא האליה והעו בפירושיה׳ כי לא נתן לנו אלהינו דמיון בחלב כדברי הכמך , ״ראיתנו עליה׳ כי בזכרון שם כל א׳ מהם כשם קראו ואפילו אם קרא לראש הבהמה בשם חלב ולמנה בחרו : אסור היה לנו באכילתו וקראו טוב כחלב הירוש ויצהרך : ״שקר מענהו לא היה לנו לאמר למה בחרו ו אסרו לנו כי כאשר בחר האלהים טוב הירוש ודגן ויצהר מתבואתנו, כן בחר טוב בקר וצאן מבהמתנו , בתורתך : ״תפלות שוא שאמרו שהיא החלב שהיא על הפיפיקלות מענתו בין ירכיו בהמתנו של צאן : הלא הפיפיקלות לכל בהמה הם ודמיון א׳ להם ולמה לא אסרו הכל כדבריה׳ מן כלל המין כצאן , בצד השוה שדמוהו לחלב רועך :

(רלג) **תמימות** הפסיק מורעת כי באליה בחר האלהי׳ ואמר חלבו האליה תמימה ולא חלב של אליה : ולא עוד אלא היה ראוי לאמ׳ כדבריה׳ חלבה של אליה , כי מלת אליה לשון נקבה כלשונך : ״שמלת חלבו ישוב אל הצאן ולא אל האליה : ולא עוד שמלת הלבו היא האליה : ולא זולתה שהראשון הוא השני במשקל מלותיך : ״רמיזתם כגון בנו הבכור זרועו הנטויה ידו החזקה ודומיהן : שהדבר הראשון הוא הוא בעצמי השני בביאוריהן ומליצותיהן : ולא תוכל לומר כי בנו אחר והבכור אחר וכן זרועו אחר וידו אחר והנטויה והחזקה אחר זולת היד והזרוע בפירושיהן , כ״א הדבר הראשון הוא הדבר השני לכל רוצי ואוהבי אמונת בוראך : ״קרא שאמר אדם שת אנוש והם זולתי זה מזה : הם נכרים בדעות ובחכמות אף בראיות כי זה זולת מזה אבל אלה שהזכרנו אינם נכרים לא מראיות התורה ולא בהכמתך : ״צדקה וזכות לנו מדבריה׳ שאמרו אליתא על גבי מדבחא תרבא היא אבל לאכילה בר ממדבחא שרייא רחמנא כן הורו במסכת חולין כתוך תלמודך : ״פירושו האליה על גבי המזבח חלב היא אבל בזולת המזבח התירה הבורא לאכילה : וכבר הורו כי חלב הוא מצווי המצוה והמורה ואסורה לנו לאכילה , ויראו לנו אנה התירה לנו הבורא לאכילה , בגלותך , ״עיצם ועהרת ראיה אין להם , ולכן נשארה האליה טוב מנה לה׳ עם שאר טוביו מהגוהיו הזכורי׳ בשמותיה׳ : ועקר שרש האליה היא יוצאה ויוכרה מן העצה קרוב בכליות נגדיהם : שהעצה והמחשבה מהם , והיוני׳ קראוה בלשונם קצה האברי׳ שהוא הפוש המנה הזאת על החלציים סמיך בשורה נגר ומול העצם הזה שקרא שמו עצה כמנות האחרות שנקראו שמותיהן : ומשם נפרדת האליה מנה של אלהיך : ״כופה עד שם נראית ונפרדת בעינים : והעצה יש שמבארי׳ מלשון ועוצם עיניו יען העצם הזה העצה מהכסה כעצם האחר כטוחן בו ומעצימי בהעצמת עינים : וקרוב זה בב אורנו ונכון הוא לשמע אזנים : ודומה לו עוצה עיניו לחשוב תהפוכות קורץ שפתיו כלה רעה ומן המקום ההוא הפרדת האליה בידי׳ : ולא ממקום הנטיה כשעושי׳ מקצת אחינו כי היה ראוי להודיע לנו המצוה המקו׳ ולאמר כן חלבו האליה התמימה מן הנטייה יסירנה לראיית העינים : ובמקו׳ זה אינה תמימה אלא חסרה כי אם תמימותה ממקו׳ מול העצה הזה הסירנה בידיך : ״נועם סיפה וראשיה כשב חלב קראה חלבו האליה וגו׳ : וכתוב ואת החלבים מן השור ומן האיל האליה וגו׳ : ועוד כתוב בענינו וישימו את החלבים וגו׳ והקטירם כהנך עם האליה נגדו שאמר והקטירו ישוב על כל אחד ואחד חלב וכן והקטירו אותו : והקטיר׳ ישוב על כלל החלב הנזכר בענין האליה כי שם ההקטרה אינו נופל בזולתם כ״א על חלביך : ״מזה ידענו עוד כי הכליות והאליה ויותרת הכבד הם חלב מנים טובי׳ לאלהינו : עם שאר טוביו מנותיו כצווי הורתנו : ואע״פ ששלשת׳ אינם דומי׳ בחלב השלשה האחרות חלב המכסה וחלב הדבוק בקרב וחלב הכליות גם הם בחר בם כמותם צורנו : וממשכילי נ״ע אומרי׳ יותרת הכבד הוא האזן התלוי בכבד ומהם אומרי׳ הוא החלב שהוא למטה דבוק בכבד עם וורידי׳ רבים דרכי של דם שקוראי׳ היונים אותה פשיכין לא כלשוננו : ומאמרי׳ רבים הרבו בם משכילי נ״ע גם בחלב אשר על הקרב שהיא הנקראת דורא בלשון ישמעאל והיא הנקראת אגלישי בלשון זולתך : ״לביאורם עוד שהוא חלב הדבוק בקרב : והטוב להשתמר ולהחמיר על כל דבר המסתפק ובא לשני מענים בהרב : כן על הכליות ועל חלב של קרב : וגם על המימית האליה להשתמר בה על החמר כשביארנו פן נתחיב בכרת ובחרב : עם שאר מנותיו אשר על הקרב : ואם כדברי המתירי׳ כי האליה והכליות מותרי׳ לנו במרד וחרב : אף שאר טוביו החלבים מותרי׳ לנו כדת משוי לאכילה בגלותנו ואין בנו כופר לפני אלהינו עושך : ״כמו כן אם כדבריה׳ אנה החלבים שבחר בם אלהינו ולא עוד

איה שאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו אשר הזהירנו
בתורתנו : ואיה הוא שאמר והקטיר׳ הכהן המזבחה אשה
הוא לה׳ ודומיה׳ בתורת צורנו : ומקורות הדם המנקי׳ מן
הבשר ומעט חלב הטהור ראוי לנו שלא לעזוב ולהניח
מלעשות כבבל יורשנו : כי מעט בחירת כלל האומה הוא
ואינה כוהרה זו הורת בוראנו : עד יבוא ויורה צדק לכם
ולנו ה׳ צדקנו : ורגלי מבשר שלום ומשיח צדקנו מצמיח
ישועתנו: ומעט קט ספרתי מביאור משכילי נ״ע כי בספריה׳
ראיות חזקות תבקש ותמצא בחכמתך : ״יתר גיד הנשה
מן חיה ובהמה ועוף להוציא : כל אחד כפי גדלו וקטנותו
ממנו נוציא : כי המקרא לא הזכיר סגולה כשם בהמה
ומבהמה לבד להוציא : לכן גיד הנשה אסור לך מכל
שחיטתך בבהמה בחיה ובעוף בין קטן בין גדול למראית
עיניך : ״טעמי דברי׳ רבים יש בכל מיני זביחה כמה
וכמה: וראיות רבות הרבו משכילי נ״ע בזביחה ומעט כפרנו
מכמה : ואשרי מי שינזר מכל זביחה בנפש שלמה : עד יום
נדחי ישראל יקבץ אלהי׳ ירושלמה :ואז תרצה כל זביחתך:
״חמור ואסור לאכול זביחת בשר בקר וצאן בלי מקום
מוכהר ולא גבול רחב ולא שער כמבראשונה : כי מששת
ימי בריאת העולם נאמר לאדם וזרעו מנותן דעת ותבונה:
כי ביארנו למעלה וגלוי הוא מתורתך : ״וכרונו שאמר
ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו׳:
וכתוב עוד ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם
יהיה לאכלה ולזרעך : ״וכזו היו נוהגים עד זמן נח ע״ה
וכשבנה מזבח לה׳ : אז בהקריבו התירו לו ולזרעו כל
רמש חי לשחיטה בצווי ה׳ : ככתוב כל רמש אשר הוא חי
לכם יהיה לאכלה זולת הדגים שפירש בם אסיפה ולא
שחיטה כהורת ה׳ : ומזה נאסר כל גולם כמו הביצים
ודומיהם כאשר רמז עוד ואמר לא תקח האם על הבנים
בנים הזכיר ואמר ולא ביצים כדבר ה׳ : ודניאל נ״ע
משכילי התיר ביצי דגים והבצים החמיר והקרוב כי הם שוים
בהמרהם לעיני וממשכילי התירו אלה ואלה מן הטהורים
הגלוים מהורת ה׳ : ואשרי המשתמר לפני אלהיך: ״הוריע
כי כשבנה נח המזבח : ככתוב ויבן נח מזבח לה׳ ויקח
מן הבהמה הטהורה : וירח ה׳ את ריח הניחוח וגו׳ אז
הותרו והיו מקריבים יהידים יראי אלהים בישרה : מזמן
ההוא והלאה והיו אוכלים עד זמן משה ע״ה בצאת ישראל
ממצרים בשמחה ואורה : וכשבנה משכנו נאסר עוד הוץ
וזולת מזבחך : ״דרך זה יבינו המבינים כי בהקרבת נח
ורעיו הידאי׳ והחסידים הותר להם : כי טרם
הדקרבה היה אבור להם וכאשר נבנה המזבח של משה
ע״ה הוחמר יותר בתנאיו עליהם : מתנאים ראשוניך :
״גורל הנאיו בקדושה חלק קרבניו : וזריקת דמיו והקטרת
הלביו ומנות כהניו : הוחמר בכל תנאי מזבחך : ״באמרו
למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם : וגו׳ הלא כן
אסור היום בשר קדשיך וחוליך עד שיב קרבנות ה׳
בתנאיהם : בבית מקדשם ומנות הכהנים כמשפטם שהיו
לוקחים מזבחי חוליהם : ככתוב וזה יהיה משפט הכהנים
מאת העם מאת זובחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן
הזרוע והלחיים והקבה כמצות אלהיך : ״אשר מהאוננים
ויתירו הבשר היום : באמרם הלא היה אסור לחם וקלי
וכרמל לאכילה כמצות נורא ואיום : עד יום אשר יקריבו
עמר ועולתו כתורתך :

(רלד) אבל היום מותר ולא אסור הלחם לאכילה:
כן לא אסור הבשר למען כי אין
עולה : אין כדבריו כי דמיון זה כדמיון ברכה לקללה :
ואורה ואפלה , ונמצא לאפס וכלה : בחכמת לבבך :
״בהיות ארצנו׳ בממשלתנו : וקציר ארצנו בידינו אז לחם
וקלי מתבואת אדמתנו : אז אסור לנו לאכול עד הביאנו
את קרבן אלהינו : ככתוב כי תבואו אל הארץ אשר אני
נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית
קצירכם אל הכהן בבית מקדשך : ״גם אמר עד הביאכם
את קרבן אלהיכם :וגו׳ ואמר את קצירה ולא מן ארץ אחרת
ואמר ראשית קצירכם ולא קציר זולתכם אז הלחם אסור
עליך : ״דינו היום מותר לנו כי אין לנו קציר ארצנו :

ואסור הבשר אינו תלוי בבהמת ארצנו ולא בביאת ארצנו:
כי מזמן אדם הראשון נאסר לנו : ובמדבר טרם ביאתך
באדמתך : ״הוא כמוהו אף בהאפס קרבן אלהינו מביתו
ומזבחו : חרפם והנזיפם וגער בם והזהירם בהוכיחי :
ככתוב לא ישבו בארץ ה׳ ושב אפרים מצרים ובאשור
טמא יאכלו ואמר זבחיהם כלחם אוני׳ להם כל אוכליו
יטמאו כי לחמם לנפש׳ לא יבוא בית ה׳ אלהיך במקדשך:
״ואמר לא ישבו בארץ ה׳ היא עדתך : ושב אפרים
מצרי׳ היא גלותך : ככתוב והשיבך ה׳ מצרים באניות
בדרך וגו׳ וכאשר תפלו בשבי ואז יטמא שם זבח מאכלב׳
בגלותך : ״זה הוא שאמר זבחיה׳ כלחם אוני׳ להם ולא
יבוא בית אלהיכ׳ : הלא מזה הבננו כי גלותם כגלותנו
היום כמונו כמוכם : וטמא ואסור לכם זבח בשר למאכלך:
״הוין מזבח ה׳ כי נאפס ממנו: ובית מקדשו נשמם וכבודו
גלה ממנו ככתוב זנח ה׳ מזבחי נאר מקדשי וגו׳ וכתיב
הכרת מנחה ונסך מבית ה׳ וגו׳ וכתוב הלא נגד עינינו
אכל נכרת וגו׳ וכת׳ שבת משוש לבנו: נפלה עטרת ראשנו
ערבה כל שמחה גלה משוש ארצך : ״טיב כלל הדבר אסור
לחם וקלי וכרמל על ברית כי תבואו אל הארץ אשר אני
נותן לכם : ותהיה הארץ בידכם ובממשלתכ׳ : והקצרו
קצירה והבאת׳ מקציר ארצך : ״יופי העמר ושתי הלחם
ככתוב עד הביאכ׳ את קרבן אלהיכ׳ : וגו׳ ואסור בשר
על בריה גלותכם : ככתוב לא ישבו בארץ ה׳ וגו׳ וכתיב
זבחיה׳ כלחם אונים להם וגו׳ כלל ענינך : ״כל זה הענין
מוריע כי לא ידמה אסור לחם וקלי כאסור הבשר בגלותך:
וחכמי הדעת מתעבי׳ השחיטה כל שהיא לעולמך : לשחוט
נפש חיה ולאכול בשר בגלותך כתאותך : ״לזולת אם תמות
מיתת נפשה : וכאשר ירדה המצוה התיר שחיטתה שנקריב
החלב והדם במזבח ה׳ ונאכל בשרה : והתיר לנו חמשה
מיני׳ בתורתך : ״מין הדגים הטהורי׳ בסימנים בסנפיר
וקשקשת : להיות קשקשותיו חלקות ולא הדות עגולות ולא
מרובעות קטנים וגדולי׳ כפי גדלו וקטנותו הקשקשת :
כקשקשות טבעות השרין ככתוב ושריון קשקשי׳ הוא לבוש
שונאך לוחמך: ״נודעי׳ וגלוים לעין כסימני הבהמות מפרסת
פרסה וש״ש ומעלת גרה בבהמה ולא טהורי׳ בבטן הבהמה
כשמונה עשרה טרפות בסתירה כששנו רועיך ואמרו אלו
טרפות בבהמה : נקובת הוושט ופסיקת הגרגרת נקב קרום
של מוח בהתירה נקב הלב לבית הללו נשברה השזרה
ונפסקו חוטין שלה נטל הכבד ולא נשתייר ממנו כלום
הריאה שנקבה או שחסרה כחסרונותיך : ״ספרו עוד ר׳שמעון
אומר עד שתנקבו הסיפיות נקבה קיבתה נקבה המרה
נקבו דקים כרם הפנימית שנקבה רוח חללו החיצונה : ר׳
יהודה אומר בגדולה טפח בקטנה ברובה המסס ובית הכיסות
שנקבו להוין נפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה דרוסת
הזאב ר׳ יהודה אומר דרוכת הזאב בדקה ודרוסת הארי
בגסה דרוסת הנין בעוף הדק ודרוסת הגז בעוף הגס זה
הכלל כל שאין כמוה טרפה מן המשנה הוא רמז ברמיזה
ופירשו בתלמוד די״ח טרפות הן ואין עליך לבדוק אחריהן
עד שיבואו לידך הוין מן הריאה שפירשו חכמי׳ שיש
בריאה כשלשי׳ מיני טרפות והיא הוחזקה שאת שוחט כמה
בהמות בארצך : ״עוד אמרו ואת מוצא חציין של בהמות
או פחות או יתר נטרפות מן הריאה : אבל משאר י״ח
טרפות אין את מוצא מן ק׳ בהמות אחת טרפה אמר
רבא המש אונים יש לה לריאה : שלש מימינה ושנים
משמאלה חוץ משתי אומות גדולות שהן גופה של ריאה :
אם חסרה אחת מהאזנים הללו היא טרפה כלל ענינם
הרבו במשנת׳ ובתלמוד׳ אשר לא דבר אלהינו כאלה
בתורתו הקדושה כי מלת טרפה היא שנטרפה בשדה ככתוב
טרוף טורף יוסף בנימין זאב יטרף ישאג ויטרוף ועל אלה
כתוב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ולא אשר לא הזכירה
תורת אלהיך : ״פצו והכמו והעמיקו מה׳ יותר מחכמתו
ית׳ השבחותיו ואמרו גם בסימני הדגים הרג שזנבו אינו
בשווי ארכך של שתי פיאותיו טמא אבל אם זנבו שוה הוא
טהור בטהורים : אשר לא צוה אלהים קדושי׳ וכן על סימני
בהמות והוות הוסיפו על חכמה תורת ה׳ ודבריו הנחמדים

ואמרו אם דולך בשרם כשתי וע״ב הם מותרים : והקשם ר׳ פלוני ואמר להם והנה ערוד דולך בשרו בשתי וערב ונדחקו על זה ויען שלא ילכו דבריה׳ להבלים ענו לו ובלבד שיכיר ערוד במראית עינים הרואי׳ ומכירים : ענו להם משכילי נ״ע אהה ה׳ אלהי׳ הכדברי אלה צוה האלהים ואם הבהמה ההיא פרסותיה חתוכות ומקוצצות ואינה נכרת בסימני׳ הלא היא נבלה וטרפה יותר מן הטרפות שהורית׳ מבלי צווי האלהי׳ ואיך ההרהם זה לשה פזורה ישראל עם קדושים ואחר שיתמנה לאכלה יבין מאז אם היא טהורה להאכל ושחט דבר טמא אשר לא צוה אדוני האדונים אף הוציא שם ה׳ לבטלה בברכת שחיטתו לפני אדיר האדירים : ירא ה׳ וידרוש וישפוט בינו לבינכם ובין עמך : ״צדקו עוד גם בעופות ושמו בם סימנים בזפק וקרקבן נקלף ואצבע יתרה ושאינו דורס ואוכל בד׳ סימנים אשר לא דבר דבר אדיר האדירים : ואדוני האדונים ועוד מהם שבו כי נרחקו בעופות להתיר אסורים : ואמרו כל עוף הבא בסימן אחד טהור מן הכתוב למעלה שגזרו בגזרים : הלא כל אלה דברי הבלים : וכבר גם העורב ודומיו בסימן אחד ובשנים כאלה שאמרו המצאהו וא״כ הם מותרים : והחכימו ועשו תורת ה׳ הכרה במציאותה והוסיפו בה והחסירו ואיה מאמר נ״ע תורת ה׳ תמימה וגו׳ ואיה אומר אדון הנביאים לא תוסיף עליו ולא תגרע ממצות אלהיך : ״קרא מכריז על העופות שמית בטמאים והנשארי׳ מהם הם טהורי׳ : והם העמיקו וחכמו מבני יונה ותור בהפשם בם נתנו סימני׳ ללא אלהים כי פי ה׳ לא דבר ולא גלה כזאת ללמוד מן תור ובני יונה על הנשארים : כי אם דניחנו בשמות כיודע ועד שאין סימניה׳ שוות ולא סימניה׳ מוציאי׳ אותם לידי טהרה כבהמה ודגים וארבה בסימנים : ואחר ששבת ממנו לשון קדשנו בעונותינו ובעונות אבותינו הראשוני׳ והאחרוני׳ : הדין עלינו להשתמר מהם כי ההכרה והידיעה נפלה ונעדרה ממנו ואין אתנו יודע עד מה עד יבוא ויורה צדק לנו כביאורי׳ ברורים : ואם נעיז פנים ונהיר הכל כדברי רועיך : או׳ היינו כמורדים על דברי המלך אשר בבית הסהר הפילנו ואסרנו׳ במחשבים שלא נשמח בגלותנו ואנו בועטים בבית אסורינו המורדים הלא יותר יקצוף האלהים בנו והבל את מעשי ידינו הפושעי׳ ואם נאנח ונתעצב בלא שמחה בבית אסורינו : יפקיד בנו אלהינו ויזכרנו ככתוב ושבת עד ה׳ אלהיך וגו׳ ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך : ״ראו בבינהם משכילי נ״ע ינהגו רמזים ביונה ותיר מהזכרת התורה : להיות בגלות לאילה בטהרה ככתו׳ אפרים כיונה פותה אין לב וגו׳ וכתוב ותור וסים ועגור שמרו את עת בואנה פעם אחת בשנה להתחברה : ומקצת משכילי נ״ע צדקו כגדולי הבית העיפות המתגדלים בבתיהם ממנהג ושורה : ״יען בחירת כלל האמה ולא מרמזי התורה להתמימה ולאורה ואשרי המשתמר מספקות בנפש שלמה להחמירה : מכלל זביחתך : ״שקריאה לשון הקדש אפס ממנו : ואין אנחנו יודעים את שמיהם להכיר אי זה טהור ואי זה תמיר עלינו : ונדום עד יבוא ויורה צדק לנו : ואם כמנהג וסבל היורשים נשען הלא זה הסבל מגריע ומוסיף בתורתנו : אף במקצת טהר תורת אלהינו : וזה הסבל נהפוג גם בימי הרועים רועיך : ונפלגו בו בשאר שנגותינו : ואחר שנכתפק בכל זה אף אין בו הגברת רמז מתורת ה׳ ומדנברת דעתנו : לנו להחמיר בו כשאר כפקותינו : אלי ירא ה׳ וירחמנו : זולת הסימנים הגלויים לנו שנאכל מהם כצווי אלהינו : ולא נבלותיהם מכל חולי של מיתה כחלאינו : ולא טרפיתיהם מכל חיה בבית ובשדה ארץ ה׳ וארץ גלותך : ״הורתנו מכרזת לא תאכלו כל נבלה וטרפה : וגו׳ מין חיה ובהמה ועוף ודג וארבה חמשה מינים שהתורה אלפה : וכן המיתות אכילת הדגים היא אסיפתם שהם טהורים : ובכשרה אסיפה : בבהמה והיות ועופות בשחיטה בידך או ביד הכשר בראייה עינך העדופה : כן דגים באסיפה׳ באויר העולם בלי דחיקה ודחיפה : בידך או ביד כשר בראיית עינך ההרופה : ודמם אסור לנו במירי בציד הדגים שפיעלים בני אדם כך בלי נקייה טובה ובלי רחיצה טובה מדמם לרחוץ ולמלוח ולרחוץ עוד בגריפה : ככתוב דם כל בשר לא תאכלו : וכתוב כי נפש כל בשר דמו היא וגומר : ככתוב בתורת ה׳ אלהיך :

(רלה) **תורה** עוד אמרת ה׳ הצרופה ואומרת כזאת : הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם : הקיש וחבר שחיטה עם אסיפה בהם : מה שחיטה ראויה ביד כשר וחכם ביראת אלהיהם : אף אסיפה ביד כשר וחכם ונאמן וירא ה׳ באופניה׳ . אף באסור להם : שיוציא כל מחליף ולהביא נאמניהם : כי אין נאמנות לכל מחליפי תורת עושך : ״שמהם מכים בכלים וממיתים אותם : ומהם מכים בארץ ומחליאי׳ אות׳ ומהם מרחיקי׳ איהם ברוחק הכלי׳ ומחניקי׳ אותם : ומהם מערבי׳ אותם טמא וטהור יחד ונגאלי׳ בערוב׳ אלה מאלה במיתה אסיפת׳ : שבילעי׳ רמיכות הטמאי׳ אלה מאלה והם טמאי׳ ומגואלי׳ בגאולי טמאיך : ״ראוי לנו שנזהר מכל אלה הספקות כי כאלה וכאלה מערימי׳ זולתנו ומטמאי׳ אותנו בטמאות׳ טמאת זדונות : כי גם מערימי׳ על הדגי׳ המביאי׳ ממקומות ומשימי׳ בפיה׳ ובכפל רכניה׳ של דגים יין מינם להיות נראי׳ כחיי׳ במראית עינות : אף משימי׳ עליהם בשר כלב וארנבת וכל טמא בדמם מתערבי׳ ונגאלי׳ בטמאות ובנגיעות אף דגים המלוחי׳ שלהם יותר ויותר מטמאי׳ אותם בערוב הטמאי׳ שעמה׳ נמלחי׳ במליחות ומשמנ׳ מושחי׳ אותם להיות נראי׳ שמני׳ בשמנות : כאלה וכאלה מערימי׳ בערמנות ואיך נאכל׳ ונשבת דברו שהזהיר ואמר אל תשקצו את נפשותיכ׳ וגו׳ ואל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו זולתך : ״קורא ומזהיר לנו עוד ארץ נדה היא בטמאת עמי הארצות אשר מלאוה מפה אל פה בטמאת׳ : וכתוב ולא תקיא הארץ אתכ׳ בטמאכ׳ אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכ׳ בטמאה׳ : וכתוב אל הטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים וגו׳ שטמאה׳ כטמאתנו בכל ענין כמותם : ולכן ראוי לנו להבדל מכל נגיעת טמאתם : ככתוב ואבדיל אתכם אמר אלהיך : ״צדיית הארבה וסלעם והרגול והגב למיניהם : מכל שרץ העוף אשר לו ברעי׳ והולך ומנתר והשני הולך ואינו מנתר והג׳ מעופף ואינו מנתר ולא הולך כהליכת מיניה׳ : כמו היתושי׳ : ודומיה׳ והדבורי׳ והזבובי׳ מעופפי׳ והולכי׳ ואינ׳ מנתרי׳ ודומיה׳ : כלם אסורי׳ זולת אלא הארבעה צדיית׳ כצדיית העופות למיניה׳ : מותרי׳ אלה הארבעה לנו מכל שרץ העוף ומיניה׳ : אסיפת׳ במים בהלוף דגי ימים ונהרי׳ ואגמי׳ בארצך : ״פרישת ונוהג האמה לכך : אבל רמזי׳ אין לנו מן התורה בהכרת׳ ואסיפת׳ לכך : זולת שהזכירה התורה סימניה׳ כך : אף באסיפת׳ איך ההיה לא הרמיז׳ לנו ולך : ונדום ונשתמר עד שיורה לנו זה הדרך לבו בו נביאך ומשיח צדקך : ״עורות הבהמות והחיות המדורות וקרניה׳ וצפרניה׳ ועצמותיה׳ וכל היוצא מגופם : אם נתנבלו במיתה ובשחיטה שלא כתורה או שמתו מן חיות בהתטרפ׳ : מטמאי׳ במגע יום אחד בני אדם וכלים הנטהרי׳ ברחיצה וכבוא שמש׳ ושאינ׳ נטהרים לעולם מהלוהית טמאה׳ ומאכלות בני אדם טמאי׳ לעול׳ כי הם כבשר גופם : ומטמאי׳ וטמאי׳ לעולם ככתוב לא תאכלו כל נבלה וגו׳ : וכתוב כל הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב וכתוב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא טמאה עולמך : ״כדר ענין בהמה והיות טמאיה לכך לנו : אם בלי ידיעה בשגג יגעו לנו ולמאכלינו : אבל בידיעה אנו נזהרי׳ בם בואל הגעו : ככתוב מבשר׳ לא תאכלו ובנבלת׳ לא הגעו בין מתים בין שחוטי׳ או טרופי׳ בחיות אדמתנו : ועורותיה׳ אסורי׳ לנו בלבישתנו כי הזהירתנו הורתנו בואל תגעו : ואם באונס נגע בם ה׳ הסולח לנו : אך כבוס בגדי׳ ורחיצה בגופנו : יצטרך גם וידוי העון לפני אלהינו : המור האשם במזבחך : ״נבלה דגים ועופות בין טמאים בין טהורי׳ : ומן ארבה ודומיו אין מטמאי׳ בנגיעה כי אם בבית הבליעה באכילה וערוב רטיבת׳ בהתערב עם דברי׳ טהורי׳ : הם אסורי׳ באכילתך : ״משרץ ורומש על הארץ : מכל שרץ השורץ על הארץ : שמנה הם המטמאים במגע החלד והעכבר והצב למינהו בארץ : וכן האנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת אלה שמנה שרצי ארצך : למיתת׳ וטריפתם וערוב טמאתם מטמאים

טמאת יום אדם בגדים וכלים הנטהרים : ושאינם נטהרים :
הם הכלים הבולעים מן השומן בכלי עץ וכלי חרש
וכל כלי מאכל ומשקה טמאתם טמאת עולם בבירורים :
וכן כל בנין התנור וכירים אם קטנים ואם גדולים
כי לא נתנה התורה בם שיעורים : ככלי חרש שאין בהם
שברים וכל הנטמאי׳ ישברו ויותצו בלי טהרה ימים
משיערי׳ , כי טמאתם לעולמך . . . אכלי מתכות זהב וכסף
ונחשת וברזל ובדיל ועופרת וזכוכית ודומיהם . מנגיעת׳
ומנגיעה כל מטמא יעבירום באש ויטהרו מטמאותיהם : ואם
חלאתם כם הם ישרפו היטב וייחרו וישטפו ויטהרו
בטהרותיהם , ככתו׳ כל דבר אשר יבוא באש ה״כ וטהר
כלל פסוקך : ״יורה בזה. עוד פסוק סיר אשר חלאתה בה
והלאתה לא יצאה ממנה , וכתוב והעמידה על גחליה ריקה
למען התם וחרה נחשתה ונתכה בתוכה טמאתה התם
הלאתה ואז יצאו לטהרה ויוהרו לשמש . מאכליך ומשקיך
כהירה וכמצוה ואמנם כלי עץ הנטהרי׳ מנגיעתם ומנגיעת
כל טמא כגון זב וזבה ונדה ויולדה בטמאתם : ומצורע
וכל טמאי מתיך : ״טבילת טהרתם במי׳ : ואם חלאתם
מצואה בם אין בם טהרה במים , כי אין לנו יכולת
להסיר ולהתם חלאתם במי׳ : במצוה תורתך : ״חלאות כלי
זולתנו קו״ת שאין בם טהרה : זולתי כלי מתכות שלהם
אם ייחרו באש וימרקו וישטפו התם חלאתם או יחליפום
ויהקנום כלי׳ אחרים אז יצאו לידי טהרה כתורת אלהיך :
״זרע הנזרע והזרוע העומד בארץ : וזרע התלוש אשר עוד
יזרע ומוצלח לזריעה בארץ : ונגעו בם כל הטמאי׳ האלו וכל
שקץ ושרץ : במותם אם יגעו בם טהורי׳ הם לאכילתך :
״וזולת אלה כל מאכל ומשקה בין לח בין יבש אם יגע
בהם כל מטמא טמא הוא : ככתו׳ אם יגע טמא נפש בכל
אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא כל א׳ וא׳ מן
הלהם והנזיד והיין והשמן ודומי׳ טמא הוא , ובשאלת איש
המורות ע״ה בידעו כי כלם מן המטעמים טמאי׳ זולתי
הזרעונים זרעוני׳ שאל גם הוא : ואבר תנו לנו מן הזרעונים
ונאכלה ומים ונשתה כאזהרת תורתך : ״האמת אם נתן
עלידם מים ונשרו ונגעו בם כל טמא טמאי׳ הם לאכילה :
ככתו׳ וכי יפול מנבלה׳ על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור
הוא וכתוב וכי יותן מים ע״ז ונפל מ״ע טמא יהיה כנבלה:
וטמאי׳ לאכילה כאזהרתך : ״דינם שימכרו למחליפי׳ או
יזרעו בארץ ואז יצאו לטהרתך : ומעיין וכור מקוה מים
הנובע מארצך : ״מנגיעת׳ יהיה טהור בשתייתך : אבל אם
יתערב בם מרטיבות כל המטמאי׳ בתניקתם אי מערוב
רטיבות בשרם בחיות׳ או בנבלה׳ טמאי׳ הם עליך : וק״ו
על המי׳ שהם בכלי אם יחנקו בהם או יתערב מרטיבתם
בם בהשתנות עינם אסורים עליך : ״גם שארית השרץ
משמנה כל הולך על גחון כנחש ודומיו וכל הולך על ארבע
הנשרצי׳ בארץ ודומיה׳ : ועד כל מרבה רגלי׳ כהולעים
ודומי׳ : מטמאי׳ בבית הבליעה לאוכליהם : ואפי׳ ממקצת
רטיבות׳ במות׳ ובחייה׳ : ככתו׳ אל השקצו את נפשותיכ׳
בה״ה ולא הטמאו בהם ונטמת׳ בם יאמ׳ אלהיך : ״בדין
זה יוכללו באסור כל הנשרצי׳ בארץ : בין הנולדי׳ מרקבון
לחוה או מחמימות האש או השמש המגיע לארץ : בין
הנולדי׳ ממינם הנמצא בארץ : ככתו׳ בכל השרץ השורץ
ע״ה הרשום בתורתך : ״אף ג״כ שאינם נשרצי׳ בארץ :
כי אם באיהו הדבר יחשבו בשרצי הארץ , בטמאת׳
ובעירובם כשרץ ככתו׳ בכל השרץ השורץ ולא אמר על
הארץ : כי בב׳ פסוקי׳ מזהיר בענין זה בא׳ על שרצי
הארץ ככתו׳ וכל ה״ה על הארץ שקץ הוא לא יאכל ובשני
מזהיר סתם על שרץ שנשרץ באותו המאכל והפרי וכל הגוף
אשר ממנו ילידתו או יהיה באויר הארץ : ככתוב אל
השקצו א״נ בכל השרץ ואמר ולא הטמאו בם בזדון אחר
שנטמאתם בם בשגגה באכילתך :

(רלו) **אבן** גם השרצים ההולעי׳ הנמצאי׳ בירקות
ובקטניות ובגבינות חריצי החלב
הנקפאי׳ ועל כל ב״ח בבטנם ובעורם ובבשרם כלם עליך
אסורי׳ והנמצאי׳ במי׳ ובעצי׳ ובאבנים ובכל משקיך אסורי׳ :
עליך : ״במאכליכ׳ ומשקיכ׳ אל הטמאו בהם בזדון אחר
שנודע לכם טמאתם , כי טרם זה הייתם שוגגים באכילתם :
לכן אל תטמאו בהם ונטמאתם בם כי אני ה׳ אלהיך
הפורע והמתנקם ממך : אות גימ״ל חסר : ״דברו הוא
שאמר כי אני ה׳ אלהיכ׳ : והתקדשתם וה״ק כי קדוש אני
ולא תא״נ וגו׳ ובכל מצוה שיאמר אני ה׳ שבועה היא
להנק׳ מן המורד בדבר ה׳ בזאת ובאחרת אם יאריך אפו
עליך : ״הן ספרתי מעט בענין זה
בחסר משכילי נ״ע : במדת מה שיכיל הענין אך
למטה במצות לא תנאף נבאר ונדקדק עליו ושאלות
והשובות הרבו מלמדי נ״ע : ובקש וחפש ותמצא בכפריה׳
בביאוריו ואז תבין יראת אלהיך : ״והירא והחרד אל דבר
ה׳ יבקש ויחפש וימצא ויבין וישכיל שכל מצות ה׳ : ככתו׳
אם תבקשנה ככסף וכמטמוני׳ תחפשנה אז תבין יראת ה׳ :
ודעת אלהים תמצא בבינתך : ״זכרון זביחת הבשר הרבו
בו ביאורים ישועה המלמד הגדול משכילי וחבריו הש״ת
ע״מ בגן עדני׳ ביארו התרתו מפ׳ שאמ׳ בתורתך :
״חקת ע״ל ב״מ כל חלב ו״ד לא תאכלו וכן ראיות אחרות
הכתובות בספרימו כאשר גלו. משכילי ומשכילי ענן ראש הגולה
נשיא ישראל האל ירחמהו ודניאל בן משה משכילי ובנימן
האוונדי נ״ע והכהן והלוי ירוחמו מאל עושך : ״טל שכבתם
תעל ע״מ ויגוחו ע״מ , התמירו בראיות ורמזי הורת ה׳
בחכמתם : ואשרי המשתמר בספק אשר הוא מסופק בין
החכמי׳ בבינת׳ , הוא ילך בטח במישרי׳ לעולמיך : ״יצחק
בן בהלול הוא אבו יעקב המלמד משכילי נ״ע אמ׳ כי היו
מתחלה ישראל מותרים , טרם הקמת המשכן לשחוט בהמה
במחנה וחוץ למחנה זבחיהם כמו שראינו בהר סיני עולות
נזבחים ככתו׳ ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה׳
פרים : במזבח שבנה משה ע״ה תחת ההר והקים
שתים עשרה מצבות לשנים עשר שבטי ישראל עמך :
״כאשר הוקם המשכן נאסר להם מחוץ לאהל מועד: אבל
אליהו ז״ל הקריב עולות זולת המשכן : כי המזבח קיים
ועומד כי השעה הוצרך לכך בזמן מקדשך : ״לכן הקריב :
אבל שלמי׳ לא יוקרבו אלא במשכן ובמקדש ובעת היות
הארון עמהם הרשו׳ להקריב : ואמר ואל פתח אהל מועד
לא הביאו הוא מחוץ לקלעי׳ במזבח ארמתך : ״מאמר דם
יחשב לאיש ההוא דם שפך וגו׳ : חשבו כרוצח אדם ככתו׳
שוחט השור מכה איש הוא שאמר דם שפך : והוא בכרת
כגזרת תורתך: ״נאם גדול ענש השוחט שלא כמצות תורת
ה׳ יותר מן ההורג בהמה : שההורג חייב ענש השלומין
שנאמר ומכה נפש בהמה ישלמנ׳ וזה הוקש ברוצח ככתוב
בתורתך : ״כבן מיתה בו שנ׳ דם יחשב לאיש ההוא דם
שפך : וכתוב שוחט השור בלי צווי ה׳ : כתורת ה׳ הוא כמו
מכה והורג איש : וזובח השה שלא כתורה הוא כעורף
כלב דבר אסור מתורת ה׳ : וכן מעלה מנחה וקרבן ולבונה
כדת משיי בגלותך : ״עוד אמר דם שפך : ולא היינו
יודעים איזה דם : אם דם אדם ואם זולתו שפך: וכאשר
אמר ונכרת היא כשופך דם האדם : שנ׳ שופך דם האדם
באדם דמו ישפך בדינך : ״פירש עוד יוסף המלמד משכילי
נ״ע ואמר איש איש אשר ישחט : אם עבר במצוה ושחט
מחוץ אז יהרג בבית דין כי לא כתורה שחט : והוא הדין
בגלותך : ״צווי שאמר איש איש : מכליל איש ואשה
קטון וגדול וכן בכל מציה שמזכיר בה איש : כמו אשר
בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש : וכתוב ואיש שכב
ולא יקום : וכן איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו וכולל
אנשיך ונשיך : ״קטון וגדול אפילו בן שנה ופחות וכן
לאשה : ורבותין רועיך הורו למען הקל ואמרו אינו קרוא
איש אלא שיהא בן י״ג שנה ויום אחד להתאוששה : ואין
כדבריהם בתורת אלהיך : ״רמוזים שהזכרתי ורבים
כמיהם : איש איש כי יקלל אלהיו : וכתוב ואיש איש אשר
יקלל את אביו ואת אמו : איש איש אל כל שאר בשרו
ורבים כדמותם : בתורתך : ״שבדבריהם אם פחותים הם
מי״ג שנה ויום אחד : הוהרו ונפטרו מכל מצוה יחד : אף
קדושיהם אינם קדושים בארוש הוועד : וכן האשה בת
שתים עשרה שנה כהוראתם הנכחד : אם היא פחותה
ומעוטה מאלה השנים פטורה מארישתה ומכל מצות עושך :

התהיו

"התהיו שאמר איש איש אשר ישחט כל אם שהוא יודע ויכול
לעשית ולשחוט ישחט : ואמר למען אשר יביאו וגו׳ זה
למען הוא סמיך אל שאמר ונכרת האיש ההוא מקרב עמך :

(רלז) תפש ואמר אשר דם זובחים על פני השדה:
וגו׳ דכליל בזה כלל העילם זולת פתח
אהל מועד מלובות בשדה : אי במתנה אכר עליך : "שבת
ובטל אהל מיעד ומזבח ה׳ וגבול ושער אכור לנו זביחתנו :
ולנו להנזר מבשר עד שוב קרבנות ה׳ במזבח אלהינו :
בבית מקדשך : "ראייה לנו עוד כי בהיות עוד שבט
יהודה בממשלתו ושארית ישראל בנחלתו חרף ה׳ אותם
עוד : על אכלם בשר ושתותם יין בתענוגיך "קרא ואמר
להם : הוי השאננים בציון והבוטחים בהר שומרון נקובי
ראשית הגוים ובאו להם בית ישראל בהם : ולמטה בענין
זה כתוב לכן עתה יגלו בראש גולים בגלותך : "צעק עוד
השוכבים על מטה שן וסרוחים על ערשותם ואוכלי׳ כרים
כצאן ועגלים מתוך מרבק : הפורטים על פי הנבל כדוד
חשבו להם כלי שיר השותים במזרקי יין וראשית שמנים
ימשחו ולא נחלו על שבר יוסף השאנני׳ והבוטחים בחוזק
ארמנותם בעגלי׳ שאננים בתוך מרבק : וסוברי׳ כי לא
יכול האויב להגלותך : "פיהם ובטנם ממלאי׳ ושאננים
ומתענגי׳ באכילת בשר כרים של צאן ועגלים מורבקי׳ :
ממלאות ועדרי׳ ושותי׳ יין במזרקי׳ : ושמן המור נמשחים
בסיכה׳ כהאיתם כמעשי רועיך בגלותך : אות ע׳ חסר "כוגרו
גם הם ביד גולים : כן כל העושה כזאת מן המוגלים
ככתוב לכן עתה יגלו בראש גולים : וסר מרזח סרוחי׳
הם כר וכסת וכל בגדי שעשוע השוקד בם ואינו זה
מערשות׳ והם כפלי כפלים מיסרתי׳ במצעותם לעיניך :
"נזפם וחרפ׳ כזאת והם עדיין יושבי׳ היו בנחלתם : ואף
כי היום הזה שכל ישראל בגלות׳ : בקלון והרפה בשפלות׳ :
ומקדש׳ שומם ובית הפארתך : "מזבח וכהן אין ולא
קרבנות׳ : ולא משורר לשיר שירהם : ולא כבוד ה׳
לנהלם ולכבד׳ : ולא ארון וכרובים ואורי׳ ותומים להדריכ׳
כמבראשונך : "לא גבול ולא נחלה ולא שער ולא ירושה :
ולא חכמה ולא מורה צדק ללמד׳ תורה מאוששה : כי רועיה׳
התעום בתלקלקותיך : "כל אסור והמור הקלו והתירו על
נקלותיה׳ : וששו דרך מכשול לפניהם : ויחליפו מועדיה׳
ויהללו שבהותיה׳ : ורחיבו עליהם לאכול בשר כנפשותיה׳ :
אשר לא כדת ולא כהלכתך . אות יו"ד חסר "טפשותם עוד הודיע
שהם עושי׳ משתאות ותענוגות : ככתוב והנה ששון ושמחה
הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין בגילות ושמחות
כל ימיך ולילך : "הזון זו לא הציצו והשגיחו : ולא ידעו
כי לא יכופר עון זה לעושי׳ כן ובשאט שמחו : ככתוב
ונגלה באזני ה׳ צבאות אם יכופר העון הזה לכם והם לא
השבו ולא התאבלו ולא נאנחו : בבכי ובמספד וצעקותיך :
"זה ראוי לכל אנשי הגלות להתאבל : ולעשות כזאת
כדניאל איש חמודות אשר התאבל : ובשר ויין לא בא אל
פיו כהורות דרך כלל אבליך : "והלא בשנת שלש לכרש
דמזבח היה בנוי וקרבנותיה׳ מעלים בו : ואיש חמודות
ע"ה התאבל על ישראל האחרוני׳ בניבו : כי הזה אורך
גלותך : "הימים אשר התאבל עשרי׳ וא׳ במספרם :
והנזר מבשר ויין וסיכת שמן ולחם חמודות ותענוגי אדם
ולבישת הדרם : ואף כי היום הזה זמן שפלותך : "דרכיכם
ומלואת נפשכם ונשיאת לבבכ׳ : שאתם מתנשאי׳ ואצים
וממהרי׳ לאכל בשר כתאותכם : הלא הוספו עון על
תאותכם : ואין לאנשי׳ כמוכם חלק עם אבלי ירושלם
עירך : "גדולה שמחת ירושלם למתאבלי׳ עליה ושק כסותם :
כדניאל ע"ה ורעיו באבלות׳ : ולא לשוכחים הר הקדש
ירושל׳ בשמחתם : בבתי משתאות ושעשועיך : "בבשר
וביין ובשמני׳ ובשמים ושיתם במזרקיה׳ : וע"כ בשר
לאבלים כאלה במעשיה׳ : ואמר שמחו את ירושלם וג"ב
כל אהביה שישו אתה משוש כל ה"ע בשברון ושממות
מקדשך וארצך : "אף מי הם אוהביה בלבם הם המתאבלי׳
בעדה בעבור הרבנה בגליהם : בצום ובכי ומספד ושק
כסותם בקדרות׳ : עליהם כתוב שישו א"מ כל המתאבלי׳
עליה בשמחת ישועת אלהיך :

(רלח) אף שומרי צדקת תורת אלהיהם : ככתוב
אשרי ש"מ וגו׳ אשרי נוצרי עדותיו וגו׳
אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרכיה׳ , אשרי
תמימי דרך ההולכים בתורה עושיה׳ : הורת משה נביאך :
"בדם ובתמותם כתו׳ לשום לאבלי ציון להת להם פאר תחת
אפר : הגיד מעשה המגיע לאבלי׳ כאלה העושי׳ כאלה
באבלותם כל ימיהם בלי להפר : והודיע הנה גם כבודם
תחת העני והאפר ושמן ששון ועדון תחת האבל ותהלה
וזיו ושפר : תחת רוח כהה ושפלות וענוה כענו נביא עושך :
"גם קרא להם אילי הצדק מטע ה׳ להתפאר בכל כבוד
וזהר ונזר ופאר : אשרי שינזר מאלה ומכאלה ויחכה ויקוה
עד יום הבא ואז יתפאר , ככתו׳ למען ה׳ אלהיך ולקדוש
ישראל כי פארך וכתוב ובית תפארתי אפאר , כי אז ישוב
ה׳ ויחין וירחם ובריתו יקם ולא יפר ופניו יאר : אל ישראל
עמך : "הלא מכל אלה הבננו , כי אכילת הבשר חמור
בגלותנו : מענין שאול וממאמר כי ירחיב ה׳ אלהיך א"נ
ומאלה הוכחהנו כי אכילתו בגלות אסור לנו , וכי יותר
ראיה נכונה לנו עוד באמור כל חלב לה׳ כי אחר שלא
אדע מה אעשה בדבר שהוא לה׳ איך אשחוט בגלות בהמה
ואוכל הבשר ואשליך של ה׳ י"ה כדומן על פני האדמה בעד
מלואי נפשינו , ויהיה מנה של אלהינו ית"ש והדם הנזרק
והנשפך במזבח הקדוש והחלב הנקטר לה׳ יהיה לבזיון
וכדומן ואשפות חצותינו : אף מנות שהכהן איכל בכל מאויי
לבנו , ועל זה יתחיב עלינו למנוע מן אכילתו את נפשותינו :
עד יבוא ויורה צדק לנו : ואולי הוא מותר כדברי קצת
משכילינו : אך הנזהר והמונזר ממנו שכר רב לו עם אבלי
ציון עיר אלהיך : "ויוהר כי הוא נצל מספקות רבות
וגיאולים : מספק השחיטה ומספק החלבי׳ ומספק טהרת
החלב והדם ומספק הבשר ומספק כל גיאולי׳ , ומנגיעת כל
מטמאי׳ ולא יכנים את עצמו באולי בקרבי אתה יושב כי
ראה והבן מה נאמר עליהם על אותם הצדיקי׳ והחסידים
נ"ע ואת פי ה׳ לא שאלו ואז אשריהם ואשריך : "זדות
השוחט הרה : היא צווין שאמ׳ אותו ואת בנו לא השחטו ביו׳
אחד כמו שהורה : ומכליל שבפני׳ בבטן הבהמה ושבחוץ
העומד באור המאירה : וזו המצוה וענין לא תבשל גדי
בחלב אמו המוזהירה : וענין כי יקרא קן צפור לפניך שלח
השלח את האם ואת הבנים ת"ל לאכילה או לשמירה :
כרוב רחמיו הזהירם לנו עושנו יוצרך : "הפין שלש מצות
אלה לרחמ׳ צווס והזהירם לנו אלהינו : והפש בזכר
המסיתר ומחופש ומדוקדק בדקדיק בעדרנו : וכו נכלל
הגלוי כי מהנסתר נודע הגלוי לנו , והיא האם בחכמת
לבבך : "טעמו עוד בין שהבן עומד ונמצא עם האב
והאם באויר העול׳ : ובין שהוא נמצא בבטן מסותר ונעלם :
אסורי׳ ביום א׳ בשחיטתך : "יחד הם שוי׳ כי הוא והוא
בן קרוא ככתו׳ כי ישבו אחים יחדו ומת א"מ ובן א"ל :
כי אם יהיה בבטן אמו נחשב הוא בנחלה ואין יבום לאמו
בשבילו : וכתוב עוד איש כי ימות ובן אין לו :
האם הוא בבטן הוא נחשב יורש בירושה ואין אחר לירושתו
ומאין כי נקראו אלה בשם בנים ככתוב ויתרוצצו ה"כ
וכתוב העוד לי בנים במעי ודומיהן בתורתך : "כי עוד
יותר חוזק לנו שכתם אמרה התורה אותו וא"ב ולא הפריד
והודיע בין ההויה בבטן ובין העומד עם אביו ואמו : ויותר
כי כבר מצאנו כי גם הוא בן נקרא בשמו : לכן אין ספק
לכל רוצי ודורשי אמונת אלהיך : "לרחמים צוהו אלהינו כי
הוא ית׳ מרחם על יצוריו : שנ׳ ורחמיו על כל מעשיו :
מצות אלה שלשתן נס ואות והוראה על כל בריאותיו :
ולמוד לנו ועליך : "מהן להתלמד ולהזהר פן נהאכזר על
כל בריאותיו : מלרחמ׳ ומלחונני׳ להרוג על חנם כי הם
מעשי ידיו , ואין לנו רשות להשריש׳ ולנתש׳ ולהכרית׳
מארצך : "נצר הפרח והשרש נשרוש ונאשל יחד מארץ
אסור לנו ואף כי ביום א׳ שניהם יחד על ועצב רב הוא
בהכמת לבבנו , אם על בנים נרטשה בידינו בעת אחת
לנו : הלא הומכים ועושקי׳ אנחנו להם כמחמסי אביוניך
לאכול עניים מארצך כ"א עלינו להמין ולהאריך רוחנו :
ולרחם בם כמצות תורת אלהיך : "כמוך לו במצוה א

שאמר

שאמר שלח תא"ה ואת הת"ל: וכן לא תבשל גדי בחלב אמו
לרחמ' ואותו וא"ב ל"ת ב"א , להברית ולאכול יחד :
השרש' והענפי' כתוטפי ומושבי עניים ברשתם בעולמך :
"עובר הנהרג במעיים משחיטת אמו , הלא משחיטת אמו
נשחט ונחנק כמת גם הוא עם אמו , ככתו' וישחטם כמדבר
והיא מיתת עמך : "פי ה' אומר עוד ונגפו אשה הרה ויצאו
ילדיה כרוצח שמהו: שנ' נפש ת"נ , כי אשר במעיים אינו
בלי רוח ונשמה ונפש , ואין להפריד בין של חיין ושבמעיים
בנופש , בחכמת רעתך : "צדקת דינו עוד כשאמרנו אם
האב במית ואשתו הרה : הלא הזרע ההוא שבמעיים היא
היורש כתורה , ככתו' ובן אין לו וגו' כי שבפני' כמבחיין
נחשב כמצות האזהרה, ככתי' כי נזיר אלהי' יהיה הנער מן
הבטן כשמשון נזירך : "קבעו וחקקו ופירשו מפרשיך כן :
כפ' כל מפרסת פרסה וש"ש פרסה מעלת גרה בא"ה הוא
שבקרב הבהמה והוא השליל שהוא מעלה גרה בקרב
הבהמה לאכילה יתכן , ועליהם שתי תשובות להכן :
האחת באמור הפ' מעלת גרה השליל שהוא העובר בהיותו
במעי אמו עדיין אינו מעלה גרה ואם כרבריה' מפירושם
אינו כשר ולאכילה לא יתכן : והשובה שנית מן דבריהם
אשר פירשו בבהמה בקרב הבהמה ומזה התירו השליל
מצאנו מענין אחר והוא אסור בפירושם מפ' שאמר בפ'
קרושי' ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף אשר
בקרב הבהמה ועוד גם הם אמרו שחיטת אמו מטהרתו ואחר
שהורו כי אמו היא והוא בן לה אסור להשחט ולהאכל יחד
כאזהרת תורתך : "רוחו בקרבו היא ואפי' אם הוא גולם
או מים ברחם אמו נחשב הוא כבן : כי רוחו וגופו מן הארץ
יחד נוצר ונהיה כן : ככתו' תוצא הארץ נח"ל בו"ר וחית
ארצך : "שיצירת ובריאת כל תולדות הארץ בשרם ורוחם
ממנה בהם, זולת יצירת האדם שבשרם מהעפר ואחר כן
רוחם מה' משמים להם, ואין דינם ומשפט' כהם : ככתו'
וייצר ה' אלהי' א"ה עפר מ"ה ויפח בנ"ח ויהי הל"ח כמאמ'
אלהיך : "תוכן השלמת יצירת האדם אינו דומה
להשלמת יצירת הבהמה : כי יצירת הבהמה וכל תולדות
הארץ יחד רוחם עם בשרם יציאת' מן הארץ להשלימה
לכן הוא חשוב כבן העומד לאויר העולם להתחממה : אף
יציאת' ומציאות' מחולפת ממקומ' להתקיימה :כן אסיפת
רוחם משונה במקומות' להכתימה :ככתוב כי מי יודע רוח
בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא
למטה וכתוב עוד על האדם שקורין מהאדמה: וישוב העפר
על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה
בגופך :

(**רלט**) **תמיכתו** וחזקתו יען זאת הוא חשוב בן :
כבן העומד בחוץ בגופו: ואסור
הוא לנו בכל אופניו לשחטו ולהעריפו: אף עוד תוספת מעש
עליו כי הוא טמא את אמו בנבלת גופו : ככתוב וכל אשר
יגע בו הטמא יטמא והנוגע בנבלתם יטמא והאוכל מנבלתם
יכבס בגדיו וטמא ונמצא האוכלו מטמא ומשקץ נפשו וגופו:
והשוחט עובר כדבר ה' ככתוב אל הטמאו בכל אלה כי בכל
אלה נטמאו זולתיך : "שותר עוד כי עבר ונתאכזר מלרח'
ביצור האלהי' : שציוהו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום
אחד ולא דיים זה לפני האלהי' שהתירו מפרשיך לעם
נדודי' ומפוזרי' כי אם הורו יותר על זה והוסיפו חטא
באשמך: "רהשו שחיטת אמו מטהרתו לאכילה: ואפילו עם
הרחם המכסה הגוף שלו להתכשלה לאכילה : ועוד הורו
ואפילו אם בעט ונולד בעת שחיטת אמו ונתגדל בן שלש
וחורש בשדה אינו צריך שחיטה לתכלה : אך כך ינחת
כשהוא חי נתחי' נתחים ויאכל בלי שחיטה להתעללה: כאחד
מן אברי גוף כהמתך : "קושבי ושומעי זאת הלא ישחקו
עליהם צעירי' : כי הם כמהתלי מהתלות ומהבילי' דברי
טוררי': כי איך דומה הצורה כאחד מן אברי הצורה לעיני
כל יצורי' : הוי השמים חשך לאור ואור למחשכך : "צורת
השליל הוא העובר כצורת האם בכל נתחיה : ואיך היא
נחשבה כאחד מן אבריה : ולא עוד אלא אשה הרה שמתה
בלידתה ונמלטו ממנה ילדיה יחשבו כמהים כמוה כדינם
כדיניה : היתכן זה ברעה לבבך: "פי הירושה לא התקיים
בם בחיותם כמאמר' : וכל תורה חיוב הבן לא תתחייב
כם בדבר' : ואיה היורשי' לאבות' כסבר' : ולא עוד אם

כן אלא פלפתר ונזופה נהייתה תורתך : "עוד יותר אם
ההי כמת נחשב : אין קיום שמירת התורה בחיים ולא שלום
רע ולא טוב בם נחשב : ומה בצע כי תתם דרכיך או להלוך
קדורניות לפני אלהינו יען לקיים דברי אלהיך : "כוף הכל
אם כן כמשפחות הארצות נהיה: וכתוב והעולה על רוחכ' היה
לא תהיה : ולא עוד אלא האוכל הקבוט והוא השליל בלי
שחיטה לקיים דברי רועיך ו חיה : הלא הוא אבר מן החי
אוכל אשר אסרו זה הכמוך באכלו בלי שחיטה כשהוא חורש
בשדה כדברך : "נגדו עוד כן האוכל השליל היא הקבוט
העובר : כמותו בכמה אסורים עובר במצות ה' המצוית מפי
המצוה ומדבר: משום אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד
כדבר ה' הדובר : והשני משום לא תאכלו כל נבלה לגר
אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ולזריך :
"מצוה ואסורה שלישית : ורביעית באסור חלב ודם ככתוב
כל חלב וכל דם לא תאכלו : ואסורה חמישית וששית :
באסור טוהר ונקיות החלב ווירדי דרכי הדם כמנהג ושביל
דרכי ישראל וסבל היורשי' לכלל האמה כאחד אשר קבל
עליו והשית : ואסורה שביעית כי לא נשלמו בו סימני טהרה
מעלת גרה באכילתה כמאמר מעלה גרה בבהמה אותה
תאכלו כאזהרת מצותך : "לאסור שמיני אכילת גיד הנשה:
שאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וגו' :
והיא מצוה לישראל מה' לדורות' בלי להנשה : כאשר אמר
על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו בלי
להתחבר עם אבותיו בפריה ורביה ודבק בבשר נכרי
באשתו והיו לבשר אחד במשכב מטה כמטתך : "כהגדרתם
דומות המצות שתיהן : ונתקיימו למצות ישראל לדורותם
במעשיהן : ע"כ לא יאכלו בני ישראל וגו' שנרחקי' ממנו
אוכלי בשר גוף גידיהן : כן ע"ב יעזוב איש את אביו ואת
אמו שנרחקים מהן ומתדבקים בנשותיהם בבשר נכרי
לעיניך : "יען אע"פ שהם בשר אחד: עם יולדיהם נרחקים
מהם כל א' וא' ודבק באשתו והיו לבשר אחד : ערוה אחת
ביחד : היא מצותו שאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ
בזרעך : "טעמו עוד שאמר לא יאכלו בני ישראל את גיד
הנשה וגו' : וכאמור בני ישראל מצוה היא לדורות אסור
גיד הנשה: ואמר גיד הנשה על שם מעשהו קראהו תורתך:
"תפצו למעבור תפש המלאך ליעקב אבינו בהאבקו עמו:
בגיד הנשה שלירכו והכאיבו : ונקפא ונעצר ונשכח ונדמה לו
שאינו מגופו ונהיה כנשוי ושכוח ע"כ קראו נשה
כמעשה פגיעתו כמו ישראל לא תנשני צור ילדך תשי כי
נשני אלהים את כל עמלי מאמר יוסף ע"ה נזירך : "זכר
ואמר אשר על כף הירך : והוא ששרש
גיד הנשה מתוך הכף על כף הירך : והירך היא למעלה מן
השוק שנאמר שוק וירך: שים נא ידך תחת ירכי יוצאי ירך
יעקב ויך אותם שוק על ירך , ויש שאמר גיד הנשה מגזרת
נשים וכתב כי גיד זה הוא הערוה שצריכות בו הנשים
ומתעצבות כי על כן נקרא נשה והוא סמוך ונוגע משרש
הירך עד תוך הירך: ואנחנו נשיב ונאמר לו כי מלת נשים
אינה כהפעלת כי היא שם קפואי אף אומר בענין זה והוא
צולע על ירכו ופחות וצליעה אינה נופלת על הערוה כי אם
בגיד של ירך : ברעת בינתך : "ואע"פ שנראה כמוקשה
הולך בענינו כשפתר כי גיד הנשה ממלה נשים : כלומר
חלוש כחלישות הנשים: שנתחלש בהפשו המלאך ויבוא גם
בפעילה מן מלות המיוחדות כמו המה הזה הבה יבוא מהם
מטים מזים מבים כן נשים עקר מן אשה אשות הומה ואמר והוא
צולע כואב בכאב ונכאב ונעצב ואת הצולעה ואת הנדחה
ירפא ממכאובי' והנהלאה יקבץ בקבוצי' : ואמר אשר על
כף הירך ולא ביאר קטין או גדול אם מן בהמה אם מן
עוף שיש לו ירכיים לכן מכללם חמור ואסור לנו שנאכל מהם
כי כפי קטנותו יש לו כפות ירכים וכלל משבילי נ"ע אסרוהו
מקטין וגדול אך משבילי יפת הלוי הקל אסירו כן העוף כי
אמר שהעוף אין לו כפות וירכיים כבפות הבהמות
בחכמתך : "הלא דברתי וביארתי לפניך למעלה על כל
ספק לסלסל ולסקל: כי במקום שתראה לחכמים שזה מחמיר
וזה מקל : ואינך יכול לשקול בין דעותיה' אין לך להקל:
כי אם להחמיר בהורת של עושך : "דין הוא שלא הכניס
עצמך באולי בקרבי אתה יושב : כי ראה והבן מה נאמר
כם ואת כי ה' לא שאלו כי לא היה אחד מהם תושש

וחוטב : ועל הפסק וכסף משנה קחו בידכם אמר יעקב
אביך : "גלוי ונודע זה וכשר וראוי להתנהג בכל מצוות
אלהינו :והמקל באכילת השליל עובר במצוות שבע ובמציה
שמינית שהוא אוכל גיד הנשה כללן שמנה מצות לנו :
כאשר הזכרנו ובארנו למעלה לפניך :"בכרת עומר המורה
והעושה ומליץ ודורש :ככתוב כי כל אוכל ונכרתה וכתוב
בעון הנביא כעון הדורש :וכתוב אל תהיו כסוס כפרד אין
הבין במתג ורסן עדיו לבלום בל קרוב אליך :"אכן השוחט
והאוכל בהמה הרה סורר הוא במה שהזכרנו באזניך :
ובמאמר מצות התורה שאמר אותו ואת בנו לא תשחטו ביום
אחד בימיך : מן ערב עד ערב ימי בריאתך :

(רמ) אף הצד ציד או הלוקח מבית ומשדה בארץ
ומכל עין ומכל מערות וכפים של אבנים:
אם ואפרוחיה ושוחטם ואוכלם עובר בלא חקח האם על
הבנים : כי מכלה ומשריש ומאשל ומכרית השרש והפרת
מעולמך : "בריאת שמים וארץ : לא עשאם האלהים כ"א
על קנינו ויקימו : שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה
מענהו כי אם לשבת בה יצרה כי הוא כבודו והפארתו
בעולמו :ככתוב השמים מספרים כבוד אל :וגו' וכתוב דור
לדור ישבח מעשיך: "גם מצות לא תבשל גדי בחלב אמו:
שלא תשחוט הגדי ותבשלהו עם חלב גדולו ותאכלהו עמו:
כי באכזריות נחשב זה הוא בחכמת לבבך ולא ברחמים
כשצוך אלהיך : "דרכו ופעלו כי הגדי והטלה והעגל הקטון
כל שהוא סאמו : כי לא אמר גדי עזים אלא אמר גדי
סתם להכליל כדומיו עמו : יען כי הוא ענף וחלב אמו והוא
קצה בשר מגוף אמו : שהיא השרש וע"כ אסרו עמו :
משים ורחמיו על כל מעשיו כי רחום וחנון הוא עושך :
"הלא נודע מזה כי אם נקח בשר נכרי אחר : וחלב נכרי
מגוף אחר : הלא אין אכזריות נופלת עליו למי שהאמה
בוהר : כי לרחמים צוהו אלהיך :"ויותר כי כתוב בחלב אמו
ולא אומו :כשפירשו רועיך בפירושיהו : ומהם הגריעו התיבה
מתורה אלהימו : והרגמו לא תיכול בשרא בחלב בהגרעת
אמו : והכתוב צועק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו מדבר
הורהך : "זמר והאו וצבי ואיל ואקו: ודישון ויחמורי': אם
נקח מבשרם וחלב שור ומריא ועז וצאן אף בשר עוף
ודגים : מאין לך אסור לנו מתורת אלהים קדושים: עושה
כל בוראך : "חכמים התנאים במשנהם כך הורו ואמרו:
אמר לא תבשל גדי בחלב אמו תלמיד לומר יצא בו העוף
שאין בו חלב אם כך גזרו : כמאמר המצוה בחלב אמו
במעט בירדו : ורבינא ורב אשי רועיך האחרונים אסרו :
הכל אשר לא צוה ה' בהורתו ולא החמיר לעדתך : "טענת
מצוה זאת בשלש מקומות הזוכר :כמו מצוות רבות שנשנו
ונשתלשו בתורה יען לחזקנו בם להרבות לנו בעשייתן
שכר : ככתוב וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל
המצוה הזאת לפני ה' אלהיך :"ויותר להודיענו רמזי ביאורי'
בשנונם ובשלוש': שהראשון שהוזכר בפרשת ואלה המשפטים
לקדשם :הוא לענין איחור הבכורות והקרבנות שאמר למעלה
מזה מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך התן לי כן תעשה
לשורך לצאנך, "כתו' כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה
עם אמו וביום השמיני התנו לי בקרבנך : זה בכור פטר
רחם והקישו במלאה ודמעה דגנך מן גרנך : וזרע ופרי
מכל אילן ודמעך הוא התירוש ראשית הדריכה מן רגלך :
ואחר שיתמלא היקב פרי זיתי' ופרי ענבים יתן מהמלאה
ההיא ראשית שנ' ובמלאה מן היקב ועוד אחר שידרכום
בבתי הבד הזיתים ובגת הענבי' ויתן שמן והירוש התחלה
הוציא המלאה והדמע מן פרייך : "לכן הקישו במלאה
ודמעה : שלא האחר גם בכור פטר רחם מיום שמיני
במלאה ודמעה : ככתיב וביום הח' התנו לי : הוא שאמר
שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו :
וגו' והם שתי מצות הא' שאמר כן תעשה לשורך לצאנך ז'
ימים יהיה עם אמו :והשנית וביום הח' תתנו לי:ואמר לא
תבשל גדי בחלב אמו שלא תאמר כי אני אבשלו ואגדלו
בחלב אמו יום ביום לשלשה ימים ואעשהו מרוב יניקות חלב
אמו בשמנת ימים בגדולו לי : ואקריבו לה' בשמחת גילי
לכן אמר לא תבשל גדי בחלב אמו קודם זמנו ותביאהו
לה' בקרבנך : "מקריבו קודם זמנו עובר בצווי שבעת
ימים יהיה עם אמו : ובמצית לא תבשל גדי בחלב אמו :
ואין זה רצוי לפני ה' להביאו בקרבנימו : כי הוא רחם
על אמו בעצב לידתה שהשמח עם בנה שבעת ימים :ככתוב
שבעת ימים יהיה עם אמו: ואם מת הבכור הוא הגדי יכשר
שהזבח לאשו בקרבנימו : ואחר שנולדו היה הכהן מעשר
בם שלא יקח הכהן שנים מעשרה או הבעל עשרי' והכהן
א' במספרימו : והפיתומי אמר באמור הכתוב העשירי
יהיה קדש לה' אם הקרה מעובר היה לוקחו כאחר ומזה
מותר לנו המעובר כי הוא כאחר בחשבונימו : ובטל
פתרוניב' שאסרהם אותו לעם אלהיך : "נאמו לו משכילי
נ"ע אי גונב הלבבות מאין לך כי נהיו עשרי' מעוברות :
ולא המצא ונשענת בקנה רצוץ להתיר אסירות : הלא
באמור המצוה העשירי יהיה קדש לה' במעשרות : הודיענו
כי אחר שנולדו היו נעשרות : כי המצוה נגידי' דבר וחכם
היה בהורות :אף תנאיך כך הורו נולדין באב ונעשרין
באלול שלא יקח הכהן שנים והבעל עשרה וכן בחלופו
להעשוה בסדורות : והרבו עליו משכילי נ"ע השובות אך
מקצת הרמזתי לך ולכל חרדי אלהיך : "סמיכות נואם פתרון
לא תבשל גדי בחלב אמו : כמלת הבשילו אשכלותיה
ענבים :כי כשל קציר : והשני זכור בסדר פרשת כי תשא
אר"ב ישראל הוא לענין קרבנות ובכורי' להאחיר : שלא
תבשל ותאחיר קרבנות מועדיך והנזכרי' למעלה כענין זה
המסדיר: ככתוב בעלותך לראות את פני ה' אלהיך שלש
פעמים בשנה : לא תשחט ע'ח'ר' זבחי וגו' שלא יהיה
החמץ בביתכם ותשחטו בו דם זבח חג הפסח ולא מן הפסח
עד הבקר השאיר : אף לא תאחיר כבשיל קרבנות מועדי'
ותביאם בלא זמנם ויומם אחר מועדיך להאחיר : גם
בכורי אדמתך : "עניינו שאמר ראשית בכורי אדמתך תביא
בית ה' אלהיך וגו' שלא תקח ענפים מן האילנים או פרי
מהם תכרות בידך : והמשח מן החלב שלהן לפירות
האחרות והבשלם בחלב אמם . שלא בעהם בערמהך :
ותביאם לפני ה' ולפני כהניך : אותם הבכורי' וזלת זמנם
כי אינם מתוקי' בטבעם לפניך : לכך השנה ואמר עוד
לא תבשל גדי בחלב אמו בהורתך : "פתרון גדי הנאמ'
הנה בזה הענין כמאמר בכרמי עין גדי : עם פרי מגדי'
וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים,והמ"ם כמלה זו אינו
עקר בביאורי' : אמנם הוא הפל כמ"ם מכבי' מדנים מעון
מבין מלון ודומיה' בההפעלם יסורו המ"ם מהם בצירופי'
וביאורים : וגדי ועין גדי אחד במשקלי' כמו בכי (הבי"ת
בשו"א) ובכי (הבי"ת בסגו"ל) שבי (השי"ן בשו"א)שבי
(השי"ן בסגו"ל)עדי עדי ודומיה' בחכמת לבבך:"צדקת ענין
השישי הנזכר בסדר פרשת ראה אנכי וגו' הוא לענין
הבשר מוכיחי: שרומז ענין בהמות ועופות בריאת מבטיחי:
וכתוב אחריה' לא תאכלו כל נבלה לא"ב ת"ו או מכור
לנכרי וגו' לא תבשל גדי ב"א יען לרוותי ולהרויתי:ולהודיעי
מצוה שלישית בדעת לבבי גואלי גואלך : "קרא אומר לא
תבשל ג'ב"א:כל שהוא עם חלב אמו:אםאמו יש בה חלב
והקח מן בשרה מקצת מן השרש וגם ענפו הוא דגדי של
אמו : והבשל' יחד בקדרה אחת והאכלמו: אז הוא אסור
עליך שלרחמי' צוה זה אלהינו עושימו : אבל עם בשר
אחר וחלב אחר אין רחמי' עלימו :וממשכילי נ"ע: שפתרו
אמו עמו : ואסרו מבשר דמהגדל מחלב אמו עם חיות
ובהמות בגופותימו :והעופות אין חלב כלל מן אמן בתולדותימו:
ואין ספק בלבבך כדגי' כן בעופות בדעת בינתך: "רחם
האלהי' עליו שלא יתבשל עם מקצת בשר אמו: הוא החלב
המגדילו והאכלהו יומו : ומשכילי דניאל בן משה נ"ע
ו'ה'ש'ה'ע'.מלונם ינוחו יחד בגן ערניך:"שמע בזו בביאורו
כי איננו על בכור ועל בכורי'(הב' בחיר"ק):כי אם הוא על
אופניו:בל הבשר הזהגדל והנולד בחלב יולדתהו בביאורי':
כי מצות ה' לא תבשל צוה פן ישגו עמו בו ולא ימצאוהו
וירעוהו בבירורי' : כמאמר בורא אלהיך : "תבעו משכילי
נ"ע על מצות אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד: ואמרו
אם יעבור איש על זאת המצוה ושחט שניה' ביום אחד
יחד : האסר אכילה' עליך :

(רמא) השובה

(רמא) **תשובה** עוד השיבו כי אבילה כל דבר שנאסר מעשהו : הוא יותר כבד וחמור מן שנאסרה אבילתו ולא מעשהו : כי אשר האסר אבילתו : לא האסר עשייתו כמעשהו : אלא בראית הורתך זולת האזהרה על האביל׳ המוזהרת תורת אלהיך : ״שכן אשר תאסר עשייתו לא תאסר אבילתו : כגון פרי המורכב מין שאינו במינו ולא הדומה כמותו : ועל זה הדרך יהיה מי ששחט שניה׳ יחד אסור אבילתו כתורת עושנו באזהרתו : ואם שחט הראשון ובא השני כלא יודע ושחט שחיטתו : הראשון כשר והשני אסור עליך : ״רביעת הבהמה היא באסור : על מין שאינו במינו כגון חמור עם סוסה ודומיה׳ אסור : ורכיבתם מותר ולא אסור וחמור כן כל מעוך וכתות ונתוק וכרות חיה ועוף עשיית׳ אסור : ואבילתם מותר ככתוב ובארצכ׳ לא תעשו כי הוא חמור וזה דומה במצות ערלת הפרי כל לבישת בגד כלאי׳ אסור : ועשייתם ואריגת׳ וקניתם ומכירת׳ להרוית מותר ככתוב לא תלבש שעטנז צמר ופשתי׳ יחדו בתורתך : ״קשיטו בין ארוג בין תפור ומדובק צמר עם בגד פשתי׳ או פשתים עם בגד צמר והוא תפור או קשור יחד צמר ופשתים : אסור הוא בלבישתך : ולא בלקיחת ונשיאת ידיך : ״צווי אלה המצות אשר הזכרנו הרכו בהם : משכילי נ״ע שאלות והשובות : וחפשם ובקשם כמטמוני כסף ותמצאם בספריה׳ כזאת וכזאת :כי רמזים מעטים ספרנו באזניך ובאזני כל חרדי בדבר אלהי עולמך : ״פשרונם המצא בספר אוצר דנחמד : ובספר תורת כהנים המלמדי׳ סהל ויפת ודוד הנשיא נ״ע וכן יפת נ״ע יחד : וריבונין רועיך פירשו מלת שעטנז לפניך : ״עללוהו וחלקוהו בג׳ חלקים ופירשוהו ואמרו : ״שוע טווי ונוז הם אסורי׳ : זולתם יצאו שהם מותרי׳ עליך : ״סמכו על זה והתירו הציצית צמר עם טלית פשתים : כי אין זה ממין שפירשו שוע טווי ונוז בביאורי׳ להכתים : ואין כדבריה׳ כי כתם אמרה תורת ה׳ יחדו להכליל כלליך : ״נואם ובגד כלאים שעטנז הוא מין שאינו במינו : ככתוב צמר ופשתים ואפילו מוך וקנבין עם הצמר ומשי ושש אינם ממינו : ואסורי׳ בכל העתים : ככתוב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך : מענהו שאסר האל צמחי הארץ עם צמחי והוצאות החיות : כי אלה מן הנקפאי׳ ואלה מן בעלי חיים החיות : ולכן אסרם לעם קדוש להרבות בם שכר וכוסות רויות : כי אם מין במינו צמר עם צמר ומשי עם משי להיות : ופשתים עם מוך כל מין במינו הנויות : מן הנקפאי׳ לנקפאים ומן החיים לחיים בדעת בינתך : ״לא יעלה עליך : אמר הכתוב למען שיאסור הלבישה והנשיאה והכסוי בגופו ובשכבו בהתכבות הסמיכה במשכבו כשהאיש שוכב : וכל אזור קשור ופתול יחד צמר ופשתים אסור עליך : במתניך ובכל גופך : ״כמוהו כל גדול ופתול בצמר ופשתים : אבל אם הוא לבדו וזה לבדו מלבוש או כלי כגון גוגה עורה ודומיה׳ כלי פשתים : מותר עליך כתורת אלהיך : ״יחד הבגד צמר צובא וכל מלבוש כדומיה שלא יהיה בה ממין אחר מותרת : אבל אם בה ובדומיה ממין אחר מודבקת ומותפרה : אסורה הוא בלב כל יראי אלהיך : ״טעם ביאור הציצית גדול ופתול מין במינו בארבע כנפות כסותך ובגדך : ככתוב גדילים העשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר הכסה בה כשרך : מאמר צורך כסימן היות לעיניך : להזכיר ייחודו ומצותיו המיד להיות לך שכר רב בזה ובבא לעולמך : כמהו׳ ויצונו ה׳ לא״כ האלה לי״א ה׳ אלהינו ללכ״ה ימי חיינו בזה לחיותנו עוד בשכרם בבא כשאנו חיים כהיום הזה בעולמך ״חייב בבגד וכסות מרובע הנלבש ומתכסה האדם , ככתו׳ ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם הנקראי׳ כלל מלבוש האדם , בגדי׳ בחכמתך : ״זכרונם שאמר : ואלה הבגדי׳ אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת חשבץ מצנפת ואבנט כי כל אלה ודומיהם שאמר: מורתבי׳ ומרובעים הם לעיניך : ״ובהם ובדומיהם : המרובעי׳ הבגדים ראוי להעשות הציצית , הוגדל במעשה גדיל עבות מעט ציצית , ואחר כך יושם בתוכו בין הפתילי׳ של ציצית : פתיל תכלת בגדולו ויוגדלו יחד כגדיליך : ״דינה שהוגדל עם פתיל תכלת ממינו אם שרץ פשתים ואם צמר צמר יהיה הכלת וממינו יהיה מינו , ויוגדל עד חוצה לו יחד בגדול שוה בשוה בעינו , ככתוב ונתנו על ציצת הכ״ה ואז והיה לכם לציצת וראיתם אותו בראיית עיניך : ״גם יום ולילה ללבשו האדם כשנושא ונותן בסחורות , יען שיזכור בכל עת משפטי ה׳ ומצות והורות , בראותו אותו ציצה כבגדו כאיש שקושר סימן ע״י אהובו לזכור צוויו לקיימו בכל מקומך : ״ביאור מלת הכלת הוא מין צביעות , הנזכרה במעשה המשכן הכלה וארגמן ות״ש ושאמר תכלת וחור הוא מין צביעות : גלוי לפניך : ״אכן כי לא צוה האלהי׳ כדבר שלא הרמיזו לנו כתורה , ולא יודע לנו בגלוי כי אין היד משגת בו לבררה , והטריחנו כדבר שאינו מצוי בכל עת לאורה : כאשר פירשו רועיך באזניך :

(רמב) **אמרו** מין היה של ים היא התכלת דבר שלא הוזכר בתורת ה׳ לנו , ואמרו ציצית הוא ברית של אלהינו :ומנין בר״ית ציצי״ת והם ת״ר מצות ות׳ חוטין וה׳ קשרין הרי תרי״ג מצות של תורת ה׳ שתלויים בציצית ושיערו בה ואמרו חוטיה של ציצית ראוי להיות ח׳ חוטין של צמר טווים לשמה ולצעוק הטווה אותם כי אלה שאני טווה אותם חוטי׳ של ציצית הם כמצות רועינו : וזה דבר אשר לא דברו ה׳ בתורתך : ״בשנים קשרים למעלה ושלשה למטה בציצית , וחוטין יהיו לה ובראש שלשה קשרים כנגד שלשת האבות ואח״כ קושר ע׳ קשרים כנגד ע׳ זקנים ולבסוף ב׳ כנגד משה ואהרן , וג׳ אצבעות אורך הציצית : ושיעור חוטיה כשיעור זרתוה של אדם המתקן הציצית , ומתלן וקושרן ומגדלן בד׳ כנפות טליתותיך : ״גדולן ותקונן כאלה שהורו לא מפי ה׳ . ויותר כי בתורת האלהי׳ נאסרה לבישת שעטנז לעם ה׳ : וכאור צהרי׳ הוא מבואר וגלוי בתורת הגיוני , והם התירו בציצית צמר ופשתי׳ בהלכותיך : ״דברו כן שעורין וחציצן הלכה למשה מסיני: תלמיד פושע תולה ברבו בזדונות מורדי תורת ה׳: בדבר שלא היו להם רמזי׳ וראיות מתורת אלהי התלו עצמם בתורה שבעל פה ואמרו הלכה למשה מסיני : הלא זה נודע בחכמת לב כל יראי ה׳ וזה לא דברו ה׳ : העמיסוהו על הנביא ועליה׳ נאמר אל ה״ב ולנביאי אל הרעו בזדוני הבלי פיך ומעשיך : ״הורו עוד כתפילין ומזוזות : ואמרו טוטפת שבין עיניכ׳ שאמר וקשרתם לאות על ידך והיו לב״ע וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך : ״וכל הענין הנאמר בזה בתורתך : זו מעש ותקון התפילין הן הטוטפות מעור עגל רך יונק בן חמשי׳ יום יעשו בתוכן רב ובשמירה ובצניעה ובטהרה בגופך וידיך , בתים שלשה יתבנו ויתוקנו ברצועותיך : ״זכרון פרקי׳ שלשה יכתבו הם בבתי׳ השלשה והם פרק שמע ישראל וגו׳ : ופרק והיה כי יביאך ה׳ אלהיך וגו׳ ופרק קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל וגו׳ : ומלאכים ז׳ בשם מיכא״ל גברי״אל רפא״ל ענ״אל שרפי״אל צדקי״אל אכתרי״אל יה ה׳ צבאות ואחרים צורי״אל סנדלפ״ון מיטטרון ה׳ הקטן סביבות הפרקי׳ על מזוזותיך ותפיליך יכתבו בם בטהרה ובקדושתך: ״חבושים ומושמי׳ התפילין נגד מצחך כנזר ופארות וכתר ועטרות יהיו במצח ראשך נגד פניך : כטוטפות עדיי נשיך ורצועות שחורות שתים גם הן מן הקבוט הוא העובר ויהיו מימין ומשמאל מהמצח ועד אחורי הראש מקושרות כטוטפות בקשוריך כדמות וצורת ש שנראה למשה בראש אלהיך : מקושר מצוייר אחרי הראש כמו שגזרו רועיך,״שפלות הרצועות ותוזרות משמאל לימין ומימין- לשמאל ויוצאות בזרועותיך : נמשכות וקשורות לאות על ידיך : שבזרוע ימינך וזרוע שמאלך : ומודבקי׳ כטוטפות של בין עיניך : ואף של זרוע כופל בו כשי״ן משני צדדיו והוא הגשר שאמרו חכמיך : ה״ל מסיני באזניך :ונרהק הנדן של תפילין גם הואמן עור עגל רך יונק בו חמשים יום שיהיו התפילין שמורין בו בחדריך : והפירתם בתוטי׳ כדעת חכמי ארץ ישראל ובחלופו מחליפי׳ הכמי בבל רועיך : ״יען להתפלל בם ערביה ושחרית ובעת התפלה יהיו בראשך ובידך : ורמזי׳ אמרתי לך מדקדוקי הקוני רועיך : כן מזוזות בתים ושערי׳ הורו כך באזניך : שצריכין להכהב ביום ב׳ לשבוע או ביום ה׳ בשני בשעה

חמישית בהחלת חצי במלאך רפאל הממונה לאותה שעה
לחזקך: ובחמישי בשעה ד׳ בהחלה נוגה במלאך ענאל הממונה
לאותה שעה להגבירך: וכל תפילין ומזוזות הנכתבות בשעות
הללו וקמיעין כלן מצליחין חפצך: "כתיבתם תהיה בעור
צבי ושל איל או בגויל וצריך עבוד לשמה ואין חוששין
משום נבלה וטרפה להתזולל וכשיכתבו בלי מחק ובלי הוספת
וגרוע ובלתי יתרון והשירות שבעה כמזוזת ארץ ישראל
ובארץ בבל עשרי׳ ושתים בפרקי׳ שלשה שמע ישראל: וא״א
ה׳ אלהיך: והיה אם שמע תשמעו וגו׳: ומלאכים שבעה
לפני המזוזה נכתבים מכאל וגבריאל אכתריאל יה ה׳
צבאות: עזריאל צדקיאל יחוז יה שרפיאל ה׳ ישמרך וסימן
זה (הנקרא מגן דוד) כתוב בכל
מלאך ובסוף המזוזה ענאל שרפיאל צוריאל סנדלפון
כיטטרון ה׳ הקטן ובכל מלאך ומלאך זה הסימן לו
בשהקנו רועך: "לתיבות של מזוזה בכתיבה׳ יושמו ויסומנו
סימני ה"גיסוכתרים: כדמות זה(ט) בראש התיבות ואמרים:
ושם המפורש כ"ו ז"ו במ" ו"כ ס"ו כ"ו ז"ו זה שם קדש
בשהורו רועך לפוורי׳: ואומרי׳ שבזה השם נבראו שני
עולמים ובו יחיו המתים לעתיד לבוא לעולמך: "מזוזות
בהים ומזוזה שערים יתפרו בם מחוץ לבתי׳ וכותבי׳ אחר
המזוזה במקו׳ החלון שם שדי ושם המפורש בי"ד אותיו׳
כ"ו ז"ו ב"מ ו"כ ס"ו כ"ו ז"ו ויכפילו אותה המזוזה היא
העור של צבי אשר בה כל אלה כתובי׳, וישימוה בתפירות
ההם ויחזקוה במסמרי׳: לא ימוטו לעולמי׳, להיות לשמירה
לנפשות הבתים ההם מן השטן שלא ישטין לנפשים:
והמתקן מברך ואומר ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר
קדשנו במצוהיו וצונו לקבוע מזוזה בשערי׳ ובאלה לא צוה
ה׳ ולא דבר אלהינו עושך, "נגדם וכמותם שיעורים ששיערו
ואסרו, שרץ כעדשה ונבלה כזית, ודומיהם ששערו והתירו
לעם ה׳ ושמו לבם כשמיר ושית, ואין חולה על כל אלה
ועל פזור העדה והכרת הכבוד ושממות הבית, עד ישקיף
וירא ה׳ משמיך: "סדור עירובי חצרות ומגרשי׳ אשר לא
צוה ה׳, לוקחי׳ קמח כמלוא הפנים מכל בית ובית ועושי׳
עוגות מצות ומתלין בשם ה׳, בסיכרי׳ בבתי כנסיות ובבתי
שכינהך ובם מתלין כל חלול יציאה וביאה של ימי קדש
ה׳ ומברכין ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצותיו וצונו על עירובי חצרותיך: "עוד מושכי׳ חבלים
ומסמני׳ בסימני׳ ומגבילי׳ גבולים: בדרכים ובמבואות
כהוללות הולכי׳ ונושאי׳ ביד׳ משאות ומחללים: ימי קדש
שבתותיך ומועדיך: "פיאות ד׳ מגבילי׳: במגרשי הערים
אלפים באמה לכל רוח מהירי׳ בששחות וגילים, ומחללים
בם בנשיאה להלוך בכל מסלולי׳: ומברכים עליהם ואומ׳
בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי בהלכותיך: "צורין
כזו בעירובי תבשילין לבשל מיום מועד לשבת לוקחים מכל
מאכל ומאכל של יום מועד: וכורתין ואוכלין ומברכין
ואומרים בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי לבשולי מיומא
דנן קדשא ליום קדשך: "קביעות כל אלה ובאלה לא
מפי ה׳: אף לא הוזכרו בדברי תורת ה׳: כאשר ביארנו
למעלה בענייני: וגם לא דקדקום ופירשום נביאי ה׳:
זולת טוטפות ומזוזות שביארה תורתך: "רושם כתוטם כשאר
סהמי התורה: והם לא תאכלו על הדם וגו׳ ולקחתם לכם
ב"ה פרי עץ הדר כפות תמרים וגו׳ שביארו נביאי ה׳
נאזר בגבורה: כאשר ביארנו למעלה באזניך: "שמע גם זה
הענין ירידיה הנחכם מכל האדם משיח ה׳. בספר חכמותיו
ומשליו שדבר ברוח קדש ה׳: ואמר קשרם על לוח לבך
וגו׳ כתבם על לוח לבך תמיד וגו׳ להיות נגד עיניך: "תמיד
שתהגה בם להיות סדורים בדעתך: שלא תכשל בדרכי
רגליך: ככתו׳ והגית בו יומם ולילה וגו׳ ואז תשכיל הלא
צויתיך וגו׳ וכתיב בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור
עליך ביום זה ובבא כקברך: והקיצה משנתך ביום זה
ובבא במרתך: היא תשיחך והמלטך שברה ותעידך ביום
צרתך ודינך:

(**רמג**) **תמורו** שאמר וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך הוא שאמר אשרי אדם
שומע לי לשקוד ע"ד יום יום לש"פ בלבתך לא יצר צעדך וגו׳:
קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך: וכתיב הכמות
בחוץ תרונה וגו׳ בראש הומיות הקרא בפתחי שערים הוא
שאמר ע"מ ביתך ובשעריך: "שמע עוד ליד שערים: לפי
קרת מבוא פתחי׳ הרונה ומענהו שישבו יודעי התורה
בשערים, ושופטי׳ ושוטרי׳: וחכמים במזוזות פתחי׳ ויגידו
לכל הבאים ויוצאי׳ ושבים ועוברי׳: מצות והורות וחקים
משפטי ודברי אלהיך: "רובם שיודיעו תמיד בישיבתם דרכי
ה׳ ודקדוקיהם להשיל שלום בריב איש לחברו ולהודיע האמת
ביניהם: כאשר אמר זקני׳ משער שבתו בחורים מנגינת׳
בפיהם כי אם הדבר בדברי רועך לא יכילו להכתב כלל
המצית וההורות והדיני׳ במזוזותיהם ובשעריהם ויותר מזה
שאפי׳ אם יכילו היודע יקרא ויבין ושאינו יודע לקרוא יאמר
כי חתום הוא ואיך יבין בכתיבה זו של הקוניהם: ואפי׳
היודע מזה התקון לא יבין במצות ה׳ אלהיהם: והלא
אינו כדבריהם: כ"א כזו כאשר ביארנו שבררו
ירידיה משית ערהך: "קשורם בידיך או כתיבתם כטוטפות
בין עיניך: הוא במשל כמשל כתיבת המזוזות של שעריך:
יען כי לא יכילו כלל המצות להכתב במצחך או בידיך ואם
מקצתם יכילו איך יושמרו שמירה עולמית בכפיך: לראותם
וללמדם תמיד בפיך: הלא אין זה כ"א להיות סדורים
וגלויי׳ בידך ונגד עיניך ולוח לבך להיות לך פאר מה׳
ומשומעיך: ככתו׳ ענדם על גרגרותיך וגו׳ כי לויה חן הם
לראשך וענקים לגרגרותיך: "צדקתו שאמר קשרם ע"ל תמיד
הוא שאמר וקשרתם לאות על ידיך: ושאמ׳ ענדם על
גרגרותיך שהדבר בם והלמדם והלמדם בגרגרותיך בפיך:
לבניך ולאחיך ולכלל שואליך: "פירושו שאמר ושננתם
לבניך ודברת בם בשבתך בביתך: וכתוב ולמדתם אותם
את בניכם וגו׳ וכל אלה נודעים קודם זה מזקני
שעריך: ככתוב אל זקני העיר השערה:
וכתו׳ שופטים ושוטרים תתן לך בכל
שעריך: "ערוכים ומעותדים תמיד בישיבת השערים להיות
מודיעים מצות ה׳: שנ׳ ושפטו את העם בכל עת וגו׳ וכתוב
ועלהו יבמתו השערה אל הזקנים וגו׳ וכן כל מצות
הכתובות בתורת ה׳: אף הכהנים והלוים בכל שערים
ובבית ה׳: מורים ומלמדים דקדוקי תורת ה׳: ככתוב
יורו משפטיך ליעקב וה"ל על כל אלה אמר וכתבתם על
מב"וב: "ספורם כפרנו וביארנו למעלה במשלים הנמשלים
לאלהינו מפי נביאינו: ומליצותם הם הטריעי׳ לנו: כמו
שביארם יהודה בן קוריש משכילי נ"ע: ומעט מביאור
משכילי נ"ע בזה ביארנו באזניך: "נבתם וכמותם הקלו
רועך בצומיה ישראל על אבלות ירושלם: והורו כך רצו
מתענין רצו אין מתענין על שוממית ירושלם: אם אין
שלום ויש שמד מתענין אם אין שלום ואין שמד רצו מתענין
רצו אין מתענין עמך: "מאמרם אם אין שלום ממלחמת
האויבים בירושל׳ ויש משומדות באנשי הגלות מתענים:
אבל אין שלום בירושלי׳ ואין שמד בגלותם רצו מתענים:
רצו אין מתענים: עדתך: "לצומות בית שני צמים: והם
י"ז בתמוז וצום גדליה צמים: אף בט׳ באב ועשרה
בטבת כפי השבוגם ולא כראיית העד מתעני׳ שאמר שמואל
אין תענית צבור בבבל אלא ט׳ באב בלבד ובשאר הצומות
כתוב עליהן בבירורי׳ צום הרביעי וצום החמישי וגו׳:
וכתוב יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו׳ אמר קרי ליה
צום וקרי ליה ששון אמר רב פפא בזמן דאיכא שלום ששון
בזמן דאיכא שמד צום והאי דנא דלי בה שלום ולא שמד
רצו מתענין רצו אין מתענין ועל ט׳ באב אמר הואיל
ונכפלו בו צרות שני כי חרב הבית בראשונה ובשנייה וקבעו
יום אחד את שני הימים: וצום הז׳ אומרים כי כשלשה
בתשרי הוא שבו נהרג גדליה בן אחיקם: וצום העשירי
אומרים שבו סמך מלך בבל על ירושל׳ וצום השביעי הוא
של בית ראשון אבל צום הד׳ וצום הה׳ אומרים כי הם של
בית שני ובזה הכחישו פסוקי צימוה בית ראשון כפי תורת
אלהיך: "כתוב צום הד׳ וצום הה׳ וצום הז׳ וצום העשירי וגו׳:
ואומרי׳ כי כבר נתנחמנו בבנין בית ראשון ולא נשאר
לנו יגון כבית המקדש להמרירי: ואנחנו אומרי׳ להם כי
מאין להם להתענות על גדליהו והלא כמה צדיקים נהרגו
ולא נצטוינו בהריגתם להתענות ממאמר צורי: אף יותר
נראה ונודיע להם כי היגון עומד בעד המקדש והפרת
כבודו

כבודו והיותנו נדחים ופזורים בגלותך : "יען כי כלל הבשורות והנחמות וההבטחות לא נתקיימו בבית שני לנו: לא ביאת אליהו ז"ל ולא ביאת משיחנו : ולא ביאת כבוד אלהינו בבית מקדשנו : ולא רוח הקדש ולא ארון ה' ולא כרובינו : ולא כלים הגנוזים כלי מקדשנו בית תפארתנו ולא כהנים באורים ותומי' וכלל הבשירות ברכות של ארצנו : ולא כלל קבוץ מגלינו ולא בנין מקדשנו בפוך וספירים ולחומת אש סביב עליו בנבואת יחזקאל נביאנו : ולא המעיין מבית ה' יצא לשעשיעינו ככתוב נהר פלגיו ישמחו וגו' ולא שבת אחים גם יחד כל א' וא' שבט בנחלתנו : לכן לא סרו גם הצומות והאבלות ממנו : ובעת שיתקיימו לנו אז יוסרו כל ענויי אבלות גלותך : "טענו אנשי בית שני בראותם כי נבנה רובו כבניינו : ונתישבה המדינה בשנת ארבע לדריוש המלך ונשתלמה בשנה הששית בבניינו : ואולם גם קרבנות היו מקריבים מאז במזבח כתקונו : ככתיב ושציא ביתה דנה עד יום הלתא לירח אדר היא שנת שית למלכות דריוש מלכא בגזירתו ממכונו : וכתוב ועבדו בני ישראל כהניא ולויא ושאר בני גלותא וגו' והקריבו לחנכת בית אלהא דנא תורין מאה וגו' כלל ענין חנוכת הבית וקרבנותיך : "חשבו זאת אנשי בית שני מפני שבאו עליהם אלה הדברי' : יוסרו הענויים והצומות מעליה' שהיו צמים ומתאבלים ומתמרמרי': שבעים שנה פחות מעט כל גלותם הפזורי': ושאלו לכהנים אשר לעם ה' מורים : ככתוב ויהי בשנה אחת לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריה בד' לחדש התשיעי בכסליו: וכתוב וישלח בית אל שראצר ורגם מלך ואנשיו וגו' לאמר אל הכהנים אשר בבית ה' צבאות ואל הנביאים לאמר האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים בגלותך : "זאת השאלה שאלו המוגלים אשר באו מבבל ובנו הבית השני מאת הכהני' והנביאים : והודיע השאלה וההשובה השיב האלהים לזכריה הנביא לאמר : לכל עם הארץ ולכהנים לאמר : לשלוחים ולשולחים : ככתוב ויהי דבר ה' צבאות אלי לאמר : אמור אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר : כי צמתם וספוד בה' ובז' וזה ע' שנה הצום צמתוני אני הלא אתם האוכלים ואתם השותים הלא את הדברים אשר קרא ה' ביד הנביאים הראשוני' וגו' וכן באה התשובה עליהם כמוהם כמונו במוך : "ואמר כי צמתם וספוד בה' ובז' כמנהגיכם : הצום צמתוני אני כלומר ממני זה עליכם : לצום הלא אתם בחרתם לעשות כזאת בגופכם ובנפשכם : הצום שאתם צמים המימני הוא גזרה עליכם : אני לא צויתי אתכם מקודם זה שתצומו אלה הצומות אבל אתם בחרתם מבחירת נפשכם ועלבון לבבכם : כראותכ' שוממות מקדש מעוזכם : ושוממות חומות עיר נחלתכם : והכרת כבודי מבניכם : צמתוני כמו בני יצאוני ואינם מענתו יצאו ממני כן צמתוני מענתו צמתם ולא ממני וזה במענהו קרוב אבל אינם קרובים במשקולת פעילותיך : "הקרוב בדעתי שצמתוני במשקל צור צדוני שור שדוני צרתם צדתוני שרתם שדתוני : וכן שום שמתני למפגע לך שמתם שמתוני : ודומי' רבים בתורת הגיוני : וביאורו הצום צמתם אותי כלומר לי לנפשי צמתם הלא לנפשכם בראותכם צרתכם שתקרה לכם מן עונותיכם כי שכחתם אותי ככתוב ועמי שכחוני ימים אין מספר לכן אמר הצום צמתוני אני : ואמרו אני מענהו אני לא צויתי לכם כזו כ"א אתם חייבתם לנפשכם על עלבוניכם אבל אני צויתי וחייבתי לכם שתקיימו החובות שהם מצותי חקותי ותורותי וכל משפטי דיני : כמו שהזהיר למטה בענין זה נאמר כה אמר ה' צבאות משפט אמת שפוטו וחסד ורחמי' עשו איש את אחיו כתורת אלהיך : "דברו ושאלו הם על חדש חמישי לבד ככתוב האבכה בחדש החמישי: ובאת התשובה עליה' בחמישי ובז' ככתוב כי צמתם וספוד בה' ובז' הקיצם על זו והעירנו וחזקנו לצום ולבכות כסופדי' על שדים ולהתענות בכל ענוי ככתוב עניתי בצום נפשי: ואתנה לבושי שק : כי קנאת ביתך אכלתני: ואבכה בצום נפשי: ולהנזר מכל שעשוע ומכל עדון מאכל ומשקה ככתוב הנזר כאשר עשיתי וגו' ולא השיבם תשובה שלא יצומו ויתענו ושלא להנזר מעדוני וזה להודיענו כי רצון האלהי' להנזר כאשר הונזרו גם הם בע' שנה של בבל גלותם כן גלותנו כגלותם וגלותך : "גם לא בגלוי צוה להם שיצומו אלא הרמיז' ואמר להם בגערה הצום צמתוני אני וכי תאכלו וכי תשתו וגו' : אך צויתי לכם שתשמרו מצותי אתם ואבותיכ' ולכם שמו שמיר משמוע וגו' : וימאנו לשמוע ויתנו כתף סוררת והביא בענין תשובתו להם דברי עתידות ונחמות שיתנחמו להודיע' כי לא נתנחמו בבנין בית שני ככתוב כה אמר ה' צבאות קנאתי לציון קנאה גדולה וגו' : כה אמר ה' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלי' וגו' : וכתוב עוד בזה ענין תשובתנו כה אמר ה' צבאות עוד ישבו זקנים וזקנות וגו' : ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות וגו' : וכתוב כה אמר ה' צבאות הנני מושיע את עמי מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש וגו' : וכתוב והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל כן אושיע אתכם וגו' : ועד עתה אנחנו לחרפה בגוים עד לעתיד להודיענו: ע"כ ראוי לנו לספוד ולהנזר בגלותנו כמו אבותינו : כל ימינו וימיך : "בזאת כשהודיע להם ולנו העתידות הסמיך בם בשורותינו ובשרנו : ואמר כה אמר ה' צבאות צום הד' וצום הה' וצום הז' וצום הי' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדי' טובים וגו': והודיענו בזה כי אחר שתתקיימנה לנו כל ההבשורות שהודיענו : כזו הענין אז יהיו הצומות האלה לששון ולשמחה לנו : ולא עתה בגלותנו : כי אפסה השמחה מבינינו בזמנינו : ככתוב ערבה כל שמחה גלה משוש הארץ וכתוב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו' לכן נשארנו כחיוב נדבותינו לצום ולהנזר בגרותינו : וע"ז אמר הצום צמתוני אני הטעם אני חייבתי אתכם על החובות ודרך תוספה אם הוספו אתם נדרי' ונדבות על החובות אז טוב לכם בזה ובבא עולמך : "אבל אם תניחו ותעזבו החובות לא יועילו הנדבות לכם ולנפשכ' : וזולת החובות של תורתכם : כאשר הוכיח ואמר החפץ לה' בעולות וזבחי' כשמוע בקול ה' וגו' : וכתוב זבח ומנחה לא חפצתי וגו' וכתוב עשה צדקה ומשפט וגו' וצווי קרבנותי לא צויתי לכם לחטוא ולהקריב קרבנותיכ' במזבחי כי יש ריות והנאה מהם כלומר מזבחיכם : כי אם למען ליאוש וניהול החוטאים להתכפר בם אם יקרה להם חטא ועון בידוע ובשגגותיהם שגגותיכם: וכתוב נפש כי תחטא בשגגה וגו' והביא את אשמו לה' אלהיך :

(רמד) **אלה** כלל הקרבנות זולת הקרבנות הקבועות הם בתנאי שאם יחטאו יקריבו : ואם לא יחטאו לא יקריבו : ועמם יותר הנכון הוא הנחום והתשובה להתכפר כשישובו : ככתוב ומודה ועוזב ירוחם כי יורו העול שבידם ויעזבו מעשיה' הרעים: ואז ירוחמו ויזכו : אף אתם אם תאכלו עתה בימי צומכם ואם תשתו הלא אתם האוכלים ואתם השותי' הרשות בידכם בין שתצומו בין שלא תצומו ותאכלו ולא הרשם שיאכלו אף לא מנעם מלצום ומלהנזר כי אם הניחם בחובית נדבותם להתענות עוד כל ימי גלותך : "בנדבות ונדרים כתוב מוצא שפתיך תשמור ועשית וגומר וצומות אלה נדרים ונדבות : של אבותינו נתקיימו להם כחובות :וכן עתה בזמנינו כי מנדבות לכם נתקיימו כם בשבעים שנה כן עתה בארץ גרות פזוריך: "גם יותר לנו אחר שלא מנעם מלצום : ובשרם באחרית לטובה ידענו כי קבלם ורצם לצום : והם כחובות עלינו בארץ נדחנו כיום כפור לצום : כי אין עד עתה כלל נחמותיך : "דרוש וראה הלא בבית שני ביום יוסד בית ה' : איך היו הזקנים בוכים היודעים הבית ראשון בית מקדש ה': ככתוב ורבים מהכהני' והלוים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון ביסדו זה הבית בעיניה' בוכים בקול גדול ורבים בתרועה ובשמחה להרים קול בתרועתיך : "האנשי' אשר לא ראו הבית הראשון וראו זה היו שמחי' : והרואים הראשון היו בוכים ונתערבו הקולות ולא היו מכירי' העומדי' חוצה במקדשך ככתוב בענייניך : "ורבים בתרועה ובשמחה להרים קול : ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם כי העם מריעים תרועה גדולה בקול : ומקול בכיית הבוכים לא היו מכירים תרועת הקול: כי הקול נשמע

עד למרחוק באזניך : "זכר עוד כזה ואמר בנבואת חגי הנביא ע"ה מי בכם הנשאר אשר ראה את הבית הזה בכבודו הראשון : ומה אתה רואים אותו עתה הלא כמוהו כאין בעיניכם כי לא היה בניינו כבנין הראשון : בכל מעלה ומדרגות באבני יקרות וזהב וכסף ובכל כ"י בית ה' ובעצי ארזים והכבוד בתוכו לפניהם כאשר היו כל אלה לפניך : "חרוב יחרב וישמם זה הבית השני עוד הודיעם : והיא שאמר בו טיטום ערו ערו עד היסוד בה והגלה גם העם והודיעם : עוד כי ישוב הבית על מכונו הראשון וגדלו וכבודו ויותר מכבוד הבית הזה האחרון השמיע' : ככתוב כ' אמר ה' צבאות עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ כלל עולמך : "מען עוד ואמר והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי את הבית הזה כבוד אמר צבאות : לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות : גדול יהיה כבוד ה' הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם ה' צבאות : וכל זה גלוי כי לא נהיה ונתקיי' בבית שני רק הוא לעתיד לבוא בזמן ישיעתך : "יחד יבנה הבית העתיד בזהב ובכסף ובאבני יקרות ולחומת אש סביב : ככתוב תחת הנחשת אביא זהב וגו' וכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' סביב סביב : אבל עדיין לא בא עתו להבנות כזו ולא להיות לחומת אש סביב : לכן אמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אלהיך : "כאשר הוא כתיב בבית האחרון אשר בשרנו בו ואמר גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון : וגו' ואחר שהם אשר ראו קצת בניינו הם בוכים ומקוננים בעד הבית הראשון : כאשר ביארנו לפניך : "לאחת כמה וכמה אנו שאנחנו נבזים ונשפלים : ושוממות כלל בית ה' ועירו וארמון המלך וכל בתיו בעינינו? אנחנו רואים שהם שוממים ומחוללים : ראוי לנו שנתאבל ונקונן ונספוד ונבכה ונאנח ונצום כאבלי ירושלם עירך : "מכלל אלו הראיות אמרנו : כי צומות בית ראשון עומדות בגלותנו : ושאלה לנו שאם יפלו הצומות לנו בימות המקודשי' ימי שבתותיך : "נצום בם ונתאבל או לא : נשיב על זה כי אחר שזה הזמן זמן אבלות ומספד וקינה ובכי ונהי ושמחה וששון לא : שנאמר ערבה כל שמחה גלה משוש הארץ : שבת משוש תופים ח'ש'ע ש'מ' כנור ויהי לאבל כנורי ועוגבי לכל בוכים אל תשמח ישראל אל גיל כעמים כי זנית מעל אלהיך : "ספר עוד והשבתי כל מ"ת ח"ו וכל מועדה וכתוב והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה וגו' : עלינו להתאבל ולקונן ולצום בימי קדשינו בראיית הירח עד נאמן בעדות עד ישקיף וירא ה' משמיך : "עוד לעתיד כתוב אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה וכשיגדיל ה' לעשות עמנו : וגו' וכתוב אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון אז ראויה השמחה לנו : כי עתה שבת משוש לבנו : וגו' נפלה עטרת ראשנו וגו' עתה בימי גלותך : "פאת החכמה מחייבת לנו : שנקונן ונתאבל ונצום יותר בימי השמחה והקרבן והשיר שנאספו מבינינו ממה שנצים בשאר ימי חול שבועותיך : "צדקת מעשה הנביאים יחזקאל ודניאל ע"ה אף הוא מחזקנו : שהיו מתאבלים בימי מועדינו ושבתותינו : שלש מאות ותשעים יומך : "קביעתם מחמשה ימים לחדש תמוז עד חמשה ימים לחדש אלול אידות עון בית ישראל : ואידות עון בית יהודה מ' יום כגזרה ומצות אל : כאשר ביארנו למעלה לפניך : "רפידתם וסדורם ורתוקם ורציפתם יום אחר יום ראשי חדשים ומועדים ושבתות מראשית השנה ועד סוף השנה ויותר מזמן לזמן מתאבל באבלות ואנחות בלחם צר ומים להין כגזרת אלהיך כנביאך : "ששא עון בית ישראל ויהודה : אף כן איש חמודות שהיה מתאבל שלשה שבועים יום אודות כי ראה אורך גלות ישראל ויהודה : ככתוב בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבועים ימים לחם חמודות לא אכלתי וגו' וסמיך בו וביום כ"ד לחדש הראשון וגו' להודיענו כי מקצת אבלותו היה במקצת ימי הפסח חדש זה הראשון הנזכר לפניך וכתיב כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך : "התחיהם ובתוכם שבתות ומועד כאשר ביארו גם משכילי נ"ע בעניינם : גם מצאנו כי בחדש השביעי ביום עשרים וארבעה בו צמו ישראל בבית שני ולא חששו מפני הבנין שהיה בימנם : כאשר כתוב בספר עזרא וביום כ"ד לחדש הזה נאספו בני ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם כמנהגם מראשיהם ואף מרדכי ואסתר ואנשי שושן הבירה עם נביאי ה' נהגו בהעניתם בצרת ישראל ובחרבנם מתאבלים באבלותך :

(רמה) **תחלת** מלכות אחשורוש כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם : ונמנע עוד בית ה' חרב ושמם אף עיר הקדש ירושלם בשנת שלש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו וגו' גם ושתי המלכה עשתה כמוהו לנשים וכטוב לבו גזר להביאה ולא באה ונגזר עליה מיתה וירידת מלכותה ברצון אלהיך המקרים רפואה למכתך : "שנת שבע למלכותו נלקחה אסתר במלכות : בחודש הי' הוא חדש טבת וישם בראשה כתר מלכות, ובחדש הראשון בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש מראיך : 'רמה והפיל פור הוא הגורל המן הרע : מח' ראשון עד חדש אדר היא שנת שש למלכות אסתר יען להרע : לישראל ולמה הקים ה' את המן על ישראל ובאה עליהם הצרה הזאת יען שנתעצלו מעלות בבית שני בשנה אחת לכורש עד שנה שתים עשרה לאחשורוש ונתעצלו חמש עשרה שנה ועל זה קם המן הרע ככתו' פשטתי א"כ א"א וגו' ויש מי שאומר כי למען שאכלו על שלחנו ואיננו כן כי הכתוב אומר אין אונס על הרע וי"א כי יען שהשתחוו מהסלצ' נבוכדנצאר ואיננו כן כי לא קבץ לכל היהודי' כ"א אותם שהיו בבבל והכתו' איננו מודיע זה הרע : וי"א כי על שלקחו מבנות הגוים ולא כן הוא כי לא לקחו כלם ולכן הפיל פור המן הרע, על ישראל עמך : "קרא אז המלך אחשורוש : באותו החדש הראשון הוא חדש ניסן בי"ג יום בו לסופריו ונכתב בהחנת המן ותאותו מגזרה וצווי אחשורוש, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודי' מנער ועד זקן טף ונשים : "צרת המן בקסמנותו, כי בתקופת שנה זאת מחדש אדר זה עד חדש אדר הבא אז יהיו כלל היהודי' שהם במלכות אחשורוש מעותדי' לאבדה כלל ישראל אשר בכל מלכותו, ואז באותו הח' הדש א' מחדשיך : "פתחון פי וגזרת אחשורוש והמן נכתב בי"ג יום בו, ובו ביום נגלה הדבר ונשמע למרדכי וכשמעו דברי ניבו, קרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה באבדת עדתך : "עבר בתוך העיר בלבוש שק ומתאבל, ולא חשש וחשב כי בי"ד יום בו שמחת הפסח ואיך אתאבל, ובו ביום נשמע הדבר לאסתר שגלתך : "סריסיה הגידו לה ותתחלחל המלכה מאד לדעת מה זה ועל מה זה : ופתשגן כתב הדת נתן לה מן מרדכי על זה, וכשמעה כזאת אבדת עמה ובית מולדתה וכלל קהלך : "נאמה וגזרה להתענות היא ובללם לפני האלהי' אולי ירחמם כרוב טובו : ביום י"ד בו וביום ט"ו בו : ובי"ו בו ימי שמחת החג נתענו בו : ככתוב ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בחצר בית מלכותך : "מענה יום ג' של צום : וקראה לאחשורוש ולהמן במשתה והיא מתענה בצום : ובלילה של יום ד' של תעניתם נדדה שנת אחשורוש מלכך : "לאיתה לילה בקש להביא את ספר הזכרונות : כי לא היה נח ואמר בלבו זה אינו טוב עלי שמא שלם לי איש טוב ולא שלמתי לו חלופי טובות ונמצא על מרדכי : והנה המן בא ושאל לו המלך מה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו ודן המן בלבו כי בעבירי מבקש כבודות וכאשר דן כך נגזר לו לעשות למרדכי חבירך : "כל אלה נעשו בשלשת הימים של תעניתם וביום הד' נקרא המן עוד לאכול עם המלך : ואז הגידה אסתר לו מה חפצה כשאמרה לו ומחר אעשה כדבר המלך : ככתוב ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני וגו' והוא יום שני של משתה המן ומלך : אז אמרה לו תנתן לי נפשי בשאלתי וגו' כי נמכרנו אני ועמי וגו' וכשמעו כך כעס עליו המלך ואמר מי הוא זה וגו' ותאמר אסתר איש צר ואויב המן ה"ה וביום ד' זה נתלה המן ככתוב ויתלו את המן ונתן ביתו למרדכי כי הגידה אסתר למלך

למלך : מה הוא לה כשאר משפחתך : "יום הוא ויסר
המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויהנה למרדכי ונהיה
משנה למלך בשושן ובכל מדינות פרס ומדי : והיו מתחנני׳
יום יום למלך להכתב מלפניו שיופרו כתבי המן ואיך יעשה
ויפול הדבר לזרע אמיני : ועד חדש שלישי לשנה ההיא
לא גזר המלך שהופר מהשבת המן צוררך : "טיב ראייתו שאמר
ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחדש הג׳ הוא חדש סיון
בשלשה ועשרים בו וגו׳ : וכתוב ובשנים עשר חדש הוא
חדש אדר בי"ג יום בו וגו׳ : אז הגיעו הכתבים בכל
מדינות ישראל להקהל ולעמוד על נפשם בו : ואלה
העניינים מורעם בתכמתך : "הונים ושוכנים חוין שושן
בכל מדינות המלך כל הקהלות ההם : היו מתאבלים
מח׳ א׳ עד חדש שלישי בעבור גודל צרת נפשותיהם :
בפסח זבחג שבועותיך : "זמנם יותר ופחות בקרובים
וברחוקי׳ עד שהגיע דבר המלך עליהם כתבי אסתר ומרדכי
אף שוכני שושן עד שיופרו כתבי המן מיד אסתר ומרדכי :
היו מתאבלי׳ לפני אלהיך : "והשני׳ עשר חדש בשנה ההיא :
הוא הדש אדר בי"ג בו הגיע דבר המלך ודתו להעשות
הדת ההיא : כדבר האלהי׳ וחפצו וכגזרת המלך אחשורוש
מלכך : "היהודים לשלוט באויביה׳ , ואז כשמעם נחו
מאבלות׳ גדוליה׳ וקטניה׳ : הלא כל אלה מודיעי׳ לנו כי
ראוי לנו לקונן ולהתאבל באבדת ובצרת עמי אפי׳ בימות
המקודשי׳ בחגיה׳ : קל וחמר על פזורם ושממת מקדשם
והסרת כבוד אלהיהם מביניהם : ושממת עריהם והרבן
ארצותיה׳ ונחלותיה׳ וכל טובותיהם , וכבוד׳ ומלכות׳ אשר
נהפכו לזרים שונאיך : "דרך הנביאי׳ והאנים הטובות
והחסידי׳ לעשות ולקיים גם אנחנו המוגלי׳ והמפוזרי׳
ונדודי׳ : אם הם אשר היו קרובים בבנין בית שני מקדש מעט
מכבוד וקדושת בית ראשון מקדשך : "גלוי זמן ישועתם
בירם והנבואה בתוכם ומקצת׳ מבנין הבית והמזבח ראו
בעינם , ומכל אלה אין לנו ולא זכינו בכלום בנין לראות
ולא מכל קניינם , עא"כ שלא להתאבל אבלים שאולה עד
אשר נזכה בנחמות והבשורותיך : "בזו הזמן נתאבל כל
ימי גלותנו : וביותר בימי השרפה וחרבן בית ה׳ אלהינו :
שהימי׳ ההם הם צום הד׳ בט׳ בו ככתו׳ בירמיהו בעשתי
עשרה שנה לצדקיהו בח׳ הד׳ כט׳ לח׳ הבקעה עירנו :
וצום הה׳ בח׳ הה׳ הוא חדש אב שהוא ה׳ לחדשיך :
"אכן הצום והאבלות בז׳ בו וביו"ד בו ככתו׳ בס׳ מלכים
ובה׳ הה׳ בז׳ לח׳ וגו׳ : וכתו׳ וישרוף את בית ה׳ ואת
בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש
וצום עשרה בו כתוב בס׳ ירמיהו עוד נביאך :

(רמז) **אמר** ובחדש הה׳ בעשור לחדש היא שנה
תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצאר
מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחי׳ עמד לפני מלך בבל
ירושלם : וישרוף את בית ה׳ ואת בית המלך ואת כל בתי
ירושלם : וישרוף את בית ה׳ ואת בית המלך ואת כל בתי
ירושלם : וגו׳ , עיר אלהיך : "בצום העשירי כתו׳ עוד
בירמיהו וכן בס׳ מלכי׳ ויהי בשנה התשיעית למלכו בחדש
העשירי בעשור לחדש בא נבוכדנצאר מלך בבל הוא
וחילו על ירושלם וגו׳ וכתו׳ ותבוא העיר במצור וגו׳ כל
עניינך : "גם צום הז׳ בכ"ד בו : ככתו׳ בס׳ עזרא כהן
ה׳ : וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה׳ : ביד משה אשר
ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש הז׳ בו : וכן עשו
חגך : "דבר עוד אחריו וביום כ"ד לח׳ הזה נאספו בני
ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם : ואולי זה הצום צום
גלוה ומיתת שארית ישראל וגדליהו עמהם המשתורר ומולך
עליהם : כמלכיך , "הנהרגים ביד ישמעאל בן נתניה ויגל
את השארית עוד מירושלם ויבואו מצרימה : ולכן היו צמי׳
הדורות על גלות שארית ישראל בהגלותם גלות שלמה :
וכתוב בזה העניין סתם בספר ירמיהו נביאך : "ויהי בחדש
הז׳ בא ישמעאל בן נתניה וגו׳ ולא ביאר היום ובא עזרא
וביארו שהוא בעשרים וארבעה בו כשהיה : או נאמר כי
עשוהו אורות בטל ושביתת שמחת כלל המועדים ולכן צמו
אחר המועדי׳ ונתאבלו בנהי ואויה : וקו"ח אנחנו שלא
נקונן ונהאבל על בטול שמחת מועדינו בגלותך : "וצמים
ריבונין רועיך מקצתם בראש החדש בזכרון הרועה :
כאמרם כי באמר ויהי בחדש ולא ביאר זה הוא יום ר"ח
להגיעה : ומי יתן והיה לבבם זה להם לצום בימי המועדי׳ אורות
שממות ירושלם וגלות יהודה עד עת הישועה : אבל בראיית
הער ולא כחשבון הקוסמים מצות אנשי׳ מלומדה וקביעה :
ומהם מעבירים אותו אחר זכרון תרועה , בלי רמז כתבי
נביאי אלהיך : "חוב מחייבי׳ לעצמם לצום לבית שני ולא
לבית ראשון : כי אומרי׳ כי כבר נתנחמנו על הבית הראשון :
ונצום לבית שני בעבור אורך גלותך : "טענתם כי בשבעה
עשר בתמוז שרף אפישטמיש את התורה : וצמים בו גם
בט׳ באב שעברה על ישראל רעה גדולה וצרה : ובעשיר
לחדש העשירי כאשר פירשו בפירושיהם לעיניך : "יהד אין
כדבריהם : כי הראיות אשר הזכרנו תחייבים שיצומו צומות
בית ראשון בארץ פזוריהם יען כי עדיין לא נתנחמנו
בטובות ובבשורות כלל נחמותיך : "כי עד עתה היום הזה
בית ה׳ חרב ושמם ואנחנו בכל פיאה מפוזרי׳ : ואין דורש
ואין מבקש טובתינו ואין מלך ואין שר ואין תורה ואין
מכהן ואין זבח ואין מזבח ואין אפוד ותומים ואורים :
ועלינו להתאבל ולקונן בגלות כל ימינו ויותר על ימי השרפ׳
אפילו אם יגיעו בימי שבתותיך ומועדיך : כי ערבה כל שמחתך :
"לכלל ימותינו נתאבל ונקונן אולי יראה ה׳ ויושיבנו
כבראשונה : ועא"כ לימות השרפה ואנינה . כשיגיעו לימות
שבתות ומועדי׳ כאשר היו עושים נביאיך : "מורים לנו
לעשות גם אנחנו כמותם : אבל על מיתת אב ואם ואח ואחות
וכן קרוב ושאר אי אדם גדול רחיק ואפי׳ על משכיל ונשיא
ומלך במותם : אין ראוי לנו לקונן ולהתאבל בימי קדשך :
"נגדם אף על חלומות וצרות בגלות באות , כ"א לבד על
שרפת בית ה׳ ואפיסת הכבוד ממנו ושביתת הנביאים
ואפיסת המלכות והכהני׳ והמשוררים בשירות ורוח הקדש
ונבואות , והכמת הכמיך ושופטיך ושוטריך והסרת כל טוב
ממך : "סלוף האמונה והצדק מבינינו שהיא אמתת תורת
ה׳ : והרפות החורפי׳ אשר יחרפונו תמיד בשם ה׳ ותורתו
ומקדשו כשהווים ונעשים תמיד לעיניך : "על אלה ובאלה
נקונן תמיד אף כ"ש בימות המקודשי׳ : שהיתה שמחתנו
בם יותר משאר הימי׳ : ועתה שבתו כל השמחות וכל
הזבחים ועולות ואשמים : וכלל הקרבנות המתכפרי׳ בם
עונות נפשים , ואף הנקרבי׳ בימות מקודשיך : "פסוקי
צומות של ריבונין רועיך אשר הם צמים על בית שני :
נכון וראוי עלינו שנצום אותם בראיית הירח בזמנם ולא
עמהם בחשבונם מכוסה בעיני : כי דרך זו אינו נכון וכשר
בתורת אלהיך : "צומות אסתר כמו כן : כי למען צרות
ישראל צמים אותם ולמען בטול טובותיהם להכן . : ונחשבם
כמו נדבות שאנו צמים בגלותנו בכל הזכן : יען לקבל שכר
טוב מה׳ צור עושך : "קיומם יהיה בראיית הירח : כאשר
היו עושים בעלי המשנה אחר חרבן בית המקדש בראיית
הירח : כאשר כתוב בדבריהם בפ׳ ראש השנה לענין
החדש במשנתך : "ראו הקדמונים לצום צומות ענין אסתר
ומרדכי ע׳ יום התחלתם מן יום שלשה עשר לחדש הא׳
ואחריהם עד שלשה ועשרים יום לח׳ שלישי : ומ׳ יום
מתחלת חדש הד׳ עד יום העשירי לח׳ החמישי : וכן ל׳ יום
מיום ט׳ בתמוז עד יו"ד באב : ועוד עשרה ימים מר"ח אב
עד עשרה יום ממנו היום : ועוד ד׳ ימים מיום הז׳ עד יום
העשירי : ואומרים כי סתם אמר הכתוב צום הד׳ וצום הה׳
וצום הז׳ וצום העשירי : ואולם אין כדבריהם . כי אינם
בנכתבים כאשר ביארנו ונבאר בעזרת איום : כ"א הרוצה
יצום למען לקבל שכר יצום וכן ע׳ יום צומות אסתר
שגלהך : "שבתחלתם כתב המן הספרים כו : להשמיד
להרוג ולאבד את כל היהודי׳ ובאחרית׳ כתב מרדכי בתלופם
והפיכם כו : כאשר גלוי ונודע זה בעיניך : "הבעו סדר
פירוש וביאור זה : כי כשהיו הם צמים ובוכים ולובשים שק
ואפר כן נצום גם אנחנו כזה : ככתוב ובכל מדינה
ומדינה ובכל עיר ועיר מא"דה וד"מ אבל גדול ליהודים וצום
ובכי ומספד שו"א יו"ל מעמיך :

(רמז) **תמכו** האחרוני׳ לצום שלשת הימים : שצמו
אנשי שושן עם מרדכי ואסתר
מוקדמי׳

מוקדמי׳ : וקרובים לימי הפורים ולא בזמנם לימי הפסח
כאשר צמו הם כשביארנו לפניך : ״שנאמר לקיים את ימי
ימי הה״ב כק״ע מהו״א המלכה וכק״ענו״ז ד״ה וועקתם.יאולם
דנכון לנו שלא נצום כפירושיהם : כי העניין אינו מחייב
לנו כי אמר דברי הצומות וועקתם : ולא אמ׳ הצומות
ודברי הצימית הם ההצלות והרווחות של ישועות עושך :
״רואים רובם לצום יום א׳ קרוב וסמוך לימי הפורים : וכך
עושים ואינם נכון בדעת החרדי׳ בתורת אל מרים , כי
המעשה אינו מחייב כזה בביאורים , כי אולם אנשי שושן
עיר מראיך . ״קראי הצום שלשת ימים : וכשנהלה
המן הסירו מקצתם את הצום מנפשי׳ להתמי׳ : וגלוי הוא
כי הריגת המן היתה בח׳ הא׳ כענין מכתב חוזיך : ״צומם
ותעניתם היה בימי הפסח : ולא אחרי מועד ימי הפסח :
בענין הסדור כי ביום הג׳ יום ששה עשר בפסח : עמדה
אסתר לפני המלך בלבוש מלכותך : ״פתחה ואמרה לפניו
הדבור וביום הד׳ נתלה המן , והשאלה השנית ששאלה
מן המלך כדי שהופר מחשבת ועצת המן : לא נתעכבה
עד הח׳ הג׳ כעניניך , ״על כי לא הפצה להחמיר ולהכביד
למלך בשאלות שאלה אחר שאלה , אף איחרתו יען שיראו
ישראל ויאמרו בלבם כי אסתר אינה חוששת להתחנן לפני
המלך למלה : וירבו הם צדקות ותפלות ותחנות לפני
אלהיך : ״כמך ועזרה תהיה לה מהם ויוהר מה׳ : ולכן
עשתה זה כאשר ביארו משכילי נ״ע בפ׳ סמכוני באשישות
רפדוני בהפיחים וגו׳ ואולי לא היו צמים עד השאלה השנית
לפני ה׳ : או כי היו צמים לפני צור עושך : ״נחים
ושוכני׳ בשאר המדינות עד שהגיעו אליה׳ הצרות ואלה
הרכו הצים בשבעי׳ יום עד הח׳ הג׳ להתענות : ועוד
באחרית אלה שלמו בתעניתם : וקדמו מן שאר המדינות
והם לא כלו עניים מלהתענות : וכל אלה לא יתחייבו על
הדורות מפני כי היו צמים ומתעני׳ ויחכו מה׳ לישועתך :
״מהם היום ומהם למחר ע״פ אשר יגיע אליהם דבר
הצרה : או דבר הישיעה והצלה ועזרה להתבשרה : ולכן
לא נקבע קצבם לדורות לקבל׳ כימי פוריך : ״לפורים שני
הימי׳ האלה קבלו עליהם ולזרע׳ : ככתוב קיימו וקבלו
היהודי׳ עליהם ועל זרעם : וגו׳ וכתוב כימי׳ אשר נחו
בהם היהודי׳ מאויביהם וההדש אשר נהפך להם מיגון
לשמחהך : ״כתוב עוד בזה לעשית אותם ימי משתה ושמחה:
וגו׳ , ולא קבלו הדורות הצרה והיגון והאנחה : כי כבר
הושיע ה׳ להם והוציא׳ לרווחה : אבל צומות של בית
מקדש מעוזך : ״יראה לנו ונודע בעינינו כי עדיין לא
נושענו : ולא ראינו בבניין שממותו לעול׳ כי עדיין שמם
בימינו : וכל טובה וכבוד וגדולה ומלכות ובהונה ורוח
הקדש ונבואה ומלכות והשגחה כבוד אלהינו מבינינו :
כלם אפוסים ונעדרי׳ ממנו ועל כן נתאבל כם בכל ימי
גלותנו : עד כי נענה גם אנחנו ונושע כשנענו הם דור
מרדכי ואסתר ונושעו ויוסרו ענוייה׳ מהם כן ירחם ה׳ את
יעקב ובחר עוד בישראל עמך : ״טוב צומות אסתר ודומיהן
שהזכרנו נחשב׳ כנדבות ונצום בם אולי יהיה לנו שכר
מה׳ צבאות ולא נחשב׳ כחובות : כי העניני׳ אינם מידיעי׳
כזו בדעתך כי אם ימי משתה ושמחה קבלו הדורות ככתוב
וקבל היהודי׳ את אשר החלו לעשות הם שני הימי׳ משתה
ושמחה ואת אשר כתב מרדכי עליה׳ הוא שאמר ומשלות
מנות איש לרעהו ומתנות לאביוניך : ״חומר מגילת מרדכי
ואסתר ע״ה כתבותו חגי זכריה ומלאכי ע״ה כי בימיה׳
נהיה ושמרו והסמיכוהו בספר הקינות: יען כי אחר שממות
בית ראשון נהיה מעט זו וקבעוהו לדורות : ובזה הספר
הרבו מלמדי ומשכילי נ״ע שאלות ותשובות איך ראוי לאדם
להתנהג בחיי הבלו באדמות הא׳ שלא יתחרה ויקנא ברשע
ואם הוא עשיר שלא יבטח בעשרו ויצא מדרך הטובה ואם
יצא לא יצלח כמו אחשורוש והמן במחשבות : כי העשר
הוא חסד מה׳ לרעים ולטובי׳ בעולמך : ״וזו טעם שני
ראוי לאדם לעשית רצון והפץ אויבו שמתגבר עליו אשר
יכשר לו ואשר לא יכשר לו שאינו מוציאו דדבר ההוא מדין
ה׳ והרוחתו : והמציא לא יעשהו כי אם יבטח בה׳ וימסור נפשו
כמרדכי והנניה מישאל ועזריה ודומיה׳ לפני אלהי אבותיו:
והג׳ ראוי לאדם שישא על שונאו וצרותיו ויחכה בה׳ עד

אשר יקום נקמתו כאשר קוו מרדכי ואסתר ועמם ונקם
נקמת׳ מאויביהם והושיע׳ ברחמיו : והד׳ כי אם מתגבר
עליו בעל ריבו ראוי לו שיכפף לפניו ויתחנן שיציל נפשו
מדמי׳ ומצרותיו : ולא יקשה ערפו כנגדו כאשר לא הקשי׳
מרדכי ואסתר ועמם ערפם לפני המן לשקול כסף יותר לפני
המלך מעשרת אלפי׳ ככריו : והחמישי כי אם ירגיש לבעל
ריבו ואויבו כי הוא מבקש בחמס להרגו בארבותיו: יבקש
מה׳ אלהיו רחמי׳ ומן המושל עליו כשבקשו הם רחמי׳ מה׳
והתחננו גם לאחשורוש ככתוב להתחנן לו ולבקש מלפניו
ע״ע ואחר שנצלו כתבו זאת המגלה להיות זכר לשמם
לדורות לברך לה׳ על חסדיו וכן ראוי לאד׳ לעשית כלום
שם וזכר לו והקוראי׳ אותו ורואי׳ ושומעים יברכו לאלהיך:
״והששי כי ראוי לאדם אחר שיתגבר על אויבו וינצל
מידיו : לא יעשה לו כל הרעות ביחד אלא מעט מעט אפס
שלא יהפך עליו הדבר לרעה משונאיו : כי אם יכבישו
מעט מעט יום אחר יום וידרוך עליו : ככתוב ואתה על
במותימו תדרוך כאשר נהגו מרדכי ואסתר באויביה׳ ובהמן
ובבניו : והז׳ לכתוב היום והזמן והחדש והשנה שיזכרוהו
הנמצאי׳ בו לברך לאלהיך על הצלת נפשות חסידיו :
ובאותו הזמן יברכוהו יותר משאר ימיה׳ ברחמיו : כאשר
קבעו וכתבו מרדכי ואסתר ימי הפורי׳ האלה
לישראל עמך : ״הן עוד שאלו משכילי נ״ע למה לא הוזכר
שם ה׳ בזה הספר והשיבו : יען כי זה הספר הועתק
ונכתב בספרי מדי ופרס אז ושלא ימצאו בו שם ה׳ ית״ע
זכרו ויכנוהו בשם אלהיה׳ וצלמיהם ויבזוהו לכן לא כתבו
שם ה׳ יהי שמו מבורך והשבחותיו יתעלו וכאלה שאלות
והשובות הרבו : ובקש ותמצאם בספריה׳ ואז תבין יראת
ה׳ כי מעט ביארתי לפני כל מבקשי יראת ה׳ ובאהבתו
שיתקרבו : וצומות אסתר כנדבות נחשב׳ ונצים להיות
לנו שכר מה׳ : כי כבר משינאי ה׳ נישענו אבל צומות
הד׳ של בית אלהינו חמורות עלינו שנצום אותם בראיית
העד ואפילו בימות מקדשינו אם יגיעו לנו כי עדיין לא
נושענו ומי שאמר כי כתוב ושמחה בחגך :
״דבר השיבתו בצדו כי באותו הענין כתוב במקום אשר
יבחר ה׳ אלהיך : ועתה אין אנחנו במקומנו כ״א נדודי׳
ונפוצים מפוזרים ומפורדי׳ בד׳ כנפות ארצך : בלי ארץ
נחלה וירושה וכבוד ה׳ והודו וכל טובות ונעימות ארצך :
וכלי מזבח וזבח קרבנות שבהותיך ומועדיך והמידיך : ומי
שאמ׳ וקראת לשבת ענג וגו׳ ועלינו להתענג בכל ענג בימי
קדשך : אמרנו אחר שמצאנו מלה ענג מתבארת לשני
מענים בחכמתך: עלינו לחפש הכרעה שלישית שיכריע ביניה׳
ויחזק העקר באמונתך : ככתו׳ הרכה בך והענוגה אשר
לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ והוא על מנוחת הרגל
מכל דרכי מלאכות ארצך : ״גם על שמחת בנים ובנות
שנ׳ נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה מעל עולליה ביאר
התעניג שלהן שהם עולליה׳ שיגדלו כשדי האמות דרכו עוד
מאכלות , שנ׳ והתענגו על רוב שלום ויותר נוטה זה על
ירושת הארץ ושלומה ולענין שיר והללה ותפלה והשבחות
ככתו׳ והתענג על ה׳ ויתן לך משאלות ,וגו׳ : והוא שאמ׳
טוב להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך
ואמונתך בלילות , להגיד כי ישר ה׳ צורי ולא עולתה בו
לבוראך : ״בירורו ועקרו לשני פנים : ואחר שמצאנו
הכרעה שלישית מכריע על אחד משני פנים , שאמ׳ והשבתי
כל משושה חגה חדשה ושו״מ ערבה כל שמחה גמ״ה שבת
משוש החש״ע וכתוב והפכתי הג״ל וכל ש״ל והעליתי על כל
מ״ש וגו׳ וכתו׳ אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו׳ בזאת
ידענו מאלה וכאלה רבות בדברי אלהי׳ קדושים כי מלת
ענג נסתפקה ונצום בו צומות של אבלות בית מקדש צורך :
״אכן בהכרעה הג׳ שנחקקה בין היא ובהכרעת יום כפור
ענוי׳ שהוא לשמחת שבהותיך : ואם יאמרו כי היא עומדת
בכרת ואין לנו להעבירו מזמנו אפי׳ אם יגיע בימות
קדשך : כי היא חובה עלינו כחובותיך : אבל אלה לא
ידמו ליום כפורך , נאמר להם אף אלה הצומות כחובות
נתקיימו לנו לדורות בחמרך : ומי שלא יתאבל ויתענה בם
בשממות ירושלם בשמחת ימי הקדש יותר יכרת ויפרד משמחת
ירושלם

ירושלם עירך : ככתוב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה בגלותך :

(רמח) את מי שאומר כי באמרו על אנשי בית שני , היום קדוש הוא לה׳ אלהיכ׳ אל התאבלו ואל הבכו וגו׳ והוא יום מועד מצית קוני: השובהו בצדו שאמר בפ׳ ההוא כי הדות ה׳ היא מעוזכם הוא בנייני: בנין מקדש שני לעיניך : ״בראותם בנין מקדש ה׳ והקונו והקרבת קרבנותיו במזבחו : ע״כ הוהירם ואמר אל התאבלו ואל תבכו כי שמחת ה׳ עליכ׳ היא מקדשו וזבחו: אבל אנחנו איננו רואי׳ כלום שמחה לא רב ולא מעט מנחמות נצחו , איך לא נתאבל ונבכה ככתו׳ ויקרא ה׳ אלהי׳ צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק בלי ליוחו: וכתוב ועל כל ראש קרחה ושמתיהו כ״י ואחריתה כ״מ עלי שראל במרירות רוחו וא״כ גזר וקבע האלהי׳ לנו עלינו לעשות כזה כגזרת וחפץ אלהינו בגלותך: ״גלוי לפניו כי הקרחה היא מלאכה ככתו׳ לא התגודדו ולא תשימו קרחה: וכתו׳ לא יקרחה קרחה בראשם וכתו׳ קרחי וגזי על בני תענוגיך והיא מותרת בגלות בימי חול להתגודד ולהקרח על שממות ירושלם ואפיכת השמחה,אבל אסורה בימות המקודשי׳ לקרוח קרחה: ביום כפורי׳ שכתו׳ בו ועניתם את נפשותיכ׳ וכל מלאכה לא תעשו והקרחה היא מענין הענוי והאבלות והאנחה , אבל ענוי יום הכפורי׳ על שאר הענוים ולא ענוי המלאכות לקרחה : כן היא אסורה בכל ימי מקודשיך : ״דין הכרעתו יותר בו שאמר כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה , וכל ענוי שאין בו מלאכה הוא מותר להקיים ולהתאמתה : ביום כפור ובימי מועדיך וצומותיך על שממות בית מקדש ה׳ בכריתה , אבל בימי הול ראויים כל ענוי הנזכר באבלות גלותך : ״הנו שאמר עניתי בצום נפשי וגו׳ , וכתו׳ ונפש נענה השביע וגו׳: וכל ענויי נעים זמירות ע״ה שאמ׳ זכור ה׳ לדוד את כל ענותו וגו׳ , שאמ׳ אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שינת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה׳ וגו׳ שלא אנות במצעות טובות ואשתעשע בעידני בעולמי ובשעשועי אהל ביתי : ושינת צהרים לא אישן במלכים כתאותי כמנהג מלכי עולמך : ולא ילבש בגדים נאים האד׳ כ״א בלבישת שק ואפר שנ׳ שק ואפר יצע לרבים : וכתוב כי אפר כ״א ושקויי ב״מ וכתו׳ היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה , וכתו׳ לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר וגו׳ וכתוב ואבכה בצום נפשי וגו׳ וכתוב ואתנה לבושי שק וגו׳ וכתוב ויגרס בחצץ שני הכפישני באפר וכתו׳ וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו בעצבון פרידות כבוד אלהיהם מבין ישראל עמך , ״זאת ישיב אל לבו כל אדם הנמצא באדמות ,. וגם זכור יזכור חטאתיו בלבו באבלותו ברוב דאגות ויכניע יצרו וקושי לבו ויבכה ויאנח באנהות: ולא יאכל וישתה תענוגות ככתו׳ לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וכוך לא סכתי בבשמי׳ ובמשיהו׳ : לא ינום ולא יישן כמנהגות , ולא יריח בשמים וימשח גופו במור ואהלות , ולא ישמע כלי שיר לשמוח בלבבות ולא יקטיר בגדיו בנטף וחלבנה ובלבונה קציעות , כל אלה וכאלה ראוי לאדם בעשרת ימי רחמים וביום כפור לקיימם לנפשו כחובות : כי כן דרך האבלים כל ימיה׳ להשתבר באורך גלותך , ״חלויים והחנוני׳ והחלות והפלות ירבה לפני אלהיו יותר מדי ודומיהן : כענין שאומר ואתחנן אל ה׳ וגו׳ , ואתנפל לפני ה׳ את ארבעים היום ואת ארבעי׳ הלילה לחם ל״א וגו׳ : וכתוב ויחל משה את פני ה׳ אלהיו וגו׳ : וכתו׳ ועתה חלו נא פ״א ויחננו וכתו׳ חליתי פניך בכל לב ח״כ וכתו׳ ויחל יהואחז את פני ה׳ וגו׳ ודומיהן : וכן שאמ׳ דניאל ע״ה ואתנה את פני אל ה׳ האלהי׳ לבקש הפלה והחנוני׳ בצום ושק ואפר וכתו׳ ואתפללה לה׳ אלהי ואהודה וגו׳ : וכתו׳ ולא חלינו את פני ה׳ אלהינו לשוב מעונינו ולהשכיל באמתך : ״טעמו עוד בשאמר וגם עתה נאם ה׳ שובו עדי בכל לבבכם בצום ובכי ובמספד וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וגו׳ : וכתו׳ מי יודע ישוב ונחם האלהי׳ וגו׳ : וכתוב יעזוב רשע דרכו וגו׳ וישוב אל ה׳ ‏:אלהינו וירחמהו וגו׳ וכתוב ומודה ועוזב ירוחם וללכת

ולעמוד נרעד ויהף במקום טהרה ומושבת מקודשת ולא מהוללת כבנבות הריבונין רועיך : ״יחד יעשה כזו התפלה וההחנה והענוי שהזכרנו : ולא ענוי אשר יהיה ממין המעשים האסורים עלינו : ככתוב ענה בדרך כחי קצר וגו׳ וכתוב קרחי וגוזי על בני תענוגיך וגו׳ כשביארני ודומיה׳ אסורי׳ בימית המוקדשי׳ ויום כפורינו : יען שאמר בהם וכל מלאכה לא יעשה בהם וגו׳ וכתוב וכל מלאכה לא תעשו וגו׳ לכן לנו לקינן ולהתאבל בגלותנו : בימות קדשינו בענוים המותרי׳ לנו : אבל בשאר ימותינו להוסיף על אבלותנו כאלה וכאלה בארץ גרותך : ״כן לנו יותר למוד וראיה ממעש הנביאי׳ יחזקאל ודניאל ע״ה וחסידי אל: שהיו מהאבלי׳ אודות עונות ישראל ואודך גלות׳ וצרתם בציוי אל : בימי מועדיך : ושבתותיך כשביארנו מעט מהרבה למעלה בחסר האל : כי משכילי נ״ע הרבו באורים וראיות ובספריה׳ תמצא הרבה אם תבקש כשואל : ואז הבין יראת הגואל : ובאשר פתרנו ופירשנו בשערי התשובה למעלה בספר זה לנהוג בתשובתך: ״ליום התרועה קוראים משכילי ת׳ש׳ה׳ע מלונם ראש השנה : לא לבריית עולם כי אם לשמטי׳ וליובלי׳ ולאסיפת השנה: וריבונין רועיך קראוהו ראש שנה לחדשי השנה : יען שאומרים כי בתשרי נברא העולם ואומרי׳ כי ד׳ ראשים יש בשנה : כדרך התקופות להקנה : ואין כדבריה׳ להתבוננה: אודות שאנו רואים כי ראשי השנה שנים בשנה : ניסן ראש שנה לבריאת עולם ולפירות ולצמחי׳ ולמועדי׳ ותקון השנים להתבוננה : ותשרי ראש שנה לשמטי׳ וליובלי׳ ולאסיפתך: ״מאמרו ומענהו שאמר וחג האסיף תקופת השנה : ואמר עוד וחג האסיף בצאת השנה: וכתוב בשנת היובל והעברת שופר התרועה בחדש הז׳ בעשור לחדש ביום הכפורי׳ תעבירו שופר בכל ארצכם וכתוב וקדשת׳ את שנת החמישי׳ שנה : וגו׳ וזה שכתו׳ והעברת שופר תרועה : היה טרם יום הכפורי׳ לשחרור כל עבד וכל דבר ככתוב וקראת׳ דרור בארץ יובל היא שנת החמישי׳ שנה : וכתוב לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה וגו׳ : בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחזתו וכל מכר וקנין של ארץ במספר שני תבואות השנה : ככתוב ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך : ״נצוה משפטי יום הכפורי׳ כמשפט יום שבת שוים בכל אופניה׳ : זולת הענוי והוצאת השעיר במדבר וכפרת הקדש ומקדשיה׳: מזריקת דם הפר והשעיר הקרבנות הנקרבות במזבחותיה׳ : וזריקת דמם בקרנות מזבח אלהיה׳: וסמיכת ידי אהרן על ראש השעיר להתודות על עונותיה׳ : שנאמר וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכ״פ וגו׳ וכפרת עונות המזיד בסתר והשוגה בשגגות ושבו יחד לפני ה׳ טרם זה בעשרת ימי רחמים יוסלחו מה׳ אלהיהם: שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר ע׳ב׳י׳ מכל חטאת׳ וגו׳ : כי בכל שנה ושנה היו עושים התנאים של קרבנות יום כפור והיו מתכפרי׳ בהם: כאשר כתוב בתורת עושיה׳. והיו צמים מערב עד ערב מגרש מוסיפי׳ בתחלה ובתכלה בענוייה׳ ובשביתת מלאכותיה׳ וראו המשכילי׳ נ״ע לעשות כזו בצומות הארבעה חדשי׳ בענוייה׳ : ומהם ראו לעשות מעת לעת ואשרי המשתמר בספק משכיליך : ״סלולו עוד שאמר כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה: וגו׳ מוליך ומכני׳ בנינו ובנותינו וטפינו בכריתה: כמו שאמר בשבת לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך וגו׳ והם נזהרי׳ באסור מלאכה כן בענוי מיתה : כי כבר מצאנו בעתית הצרות היו ישראל מכניסין בניה׳ ונשיה׳ וטפם עמהם בצרה ובעתה : ככתוב וכל יהודה עומדי׳ שם לפני ה׳ גם טפם נשיה׳ ובניה׳ וגו׳ והקרוב כי נמנע אותם שלא יאבלו וישתו אם לא יוליך אותם אל ספק נפשות למיתה : וכן היולדת והיונק והחולה והחלש שילך אל ספק וסכנת נפש להשיתה: בלי תקיה ותוחלת ברעת חקירת מבינך: עניינו כן מן האנשים המצווים יעשו מן הדברים המלאכות ודומיהן : אשר קדמנו זכרם על פי השגת בחם מפני כי כבר יהיה מקצתם טמא ולא יוכל לעשות איזה יעשה אותו הטהור ולא יגיע אל המקום אשר יגיע ויכשר אליו וכן יהיה חולה וחלש

ודומיהן : ולא יוכל לעמוד וביוצא להן : ועל פי היכולת יפנה הצווי של מצוה בדן : אף בדרישה ובחקירה על ספק נפשותיהן : להטעימם מעט על קיום נשמותיהן כנערה שמברה נפשה ביד דנואף לקיום נפש ככתוב ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות וגו׳ ודומיהן : כשביארנו למעלה באזניך : "פשרונו עוד לדקדק על זה כראוי פן יתחייב האיש בכרוז ובשיבין בחכמתו יעשה : וזה הענוי לא יתחייב על גרי שער המגרים לדהגו לצום עמנו כאשר ההגינו עמהם לשבות עמנו ולמנעם מכל מלאכות מעשה : כי אם עבדינו ושכירינו שהם ברשותנו לשחררם ולעשות כמעשינו כשיעשה : בסדור העברת שופר טרם היות להשתחרר כל עבד ושכיר מאדוניו מכל מעשה : לעמוד כלם להודות ולהתפלל כל אחד לפני קונו שיסלחו ויתכפרו מכל חטא ועון העושה : וכן אין פרק בין יום הכפורים לבין המועדים מיציאה הלוך יציאה וביאה וכל דבר ממקום מושבה למקום מהולל שלא כזה יעשה : כי אם מעשה אכל המיבן בבית בלבד כתורת אלהיך : "צדקתו על כי נאמר בפסח אך אשר יאכל לכל נפש : אם הותלו בימי חול ונשארה האש בבתים לעשות אכל נפש : אף המקומות מישבתית שלא להוציא במהוללות ממשא כבד ועד קל כגרה ביד כל נפש : אבל אם הוחלו בימי קדש מכינים מבעוד יום כל אכל נפש : אף כאמור הוא לבדו יעשה נזהרי המועד אבירים להאכל בימי חול אם בצדייה מעשיך שיותרו יותר מלאכל נפש : ומבשבילי נ"ע יש שאומרים כי היו מלהם שלמי צבור של שני כבשים של עצרת חג השבועות והיו מכניבי׳ כל ישראל בבהיה׳ רחוגגי׳ ומתקני׳ באש ההוא מאכל נפש : ואמנם אולי אז היו אלה כי המקום מושבה : אבל עתה בגלות אין מקום מושבת ואין להב מזבח וזבח כפרה נפש : ועוד כי הלהב של מזבח קדש היה ואיך היה יוצא היצת לנפש : לכן אין ראיה לנו מכל אלה ובאלה בהולדת אש מאבן וברזל לעשות כאשר יעזור ביארנו לפניך : "קיימו עוד ממשכילי נ"ע שיש פרק בין חג המצות לשאר המועדים : שכתוב בהם שבתון ואסר מזה אשר התיר בפסח מעשה אכל למועדים : ולכן אמר ושלחו מנות לאין נכון לו כי המקומות אז מושבתים : צדקתם עוד מפני שאמר בהם כל מלאכת עבודה לא תעשו ובפסח אמר כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפשים ומהם אמרו אין מזה בם מדרגה יתרה יען שנקראו שבתון וכי זה למען חג השבועות שלא יהיה ראיה לממירים כי אם כאמור אך אשר יאכל לכל נפש בפסח בנין אב הוא לכל המועדים : במקומות מושבתות אם האש נשארה לנו כי הולדת האש אבורה לנו במועדים : אף כבייה להבין אכל נפשים : והמועד מבין לשבת ואין השבת מכין ליום מועדים : ומהם הק"ו גם הולדת אשים : ועל כל אלה ובאלה אשרי המשתמר בספק המשכילי׳ כי זהו הקרוב בדעתנו כאשר ביארנו בדקדוק על אלה למעלה לפני כל הרדי בדבר אלהיך : "רפידתם ורצפתם יום ראשון של פסח ויום ז׳ בו ויום חג השבעית ויום זכרון התרועה : ויום הראשון של חג הסכות ושמיני בו בתורה מודיעה : הם ימי מקרא קדש וכל מלאכה בהם כיום כפיר מקרא קדש וביום השבת אסורה וקבועה : זולת ימי חולי מועדי אלה וראשי החדשים שאין בהם אסור כל מלאכה כי אם מלאכה עבודה קשה ובעירה ברעה : וכן ימי הפירים בהם במאכל ובמשתה ומתנות לאביונים יותר מימי חולי המועדי׳ להשתעשעה : כי אין אבלות בימי הפירים בשאר המועדי׳ להגיעה : שכך היו נוהגים אבלי ציון ועד עתה בשממות ירושלם עד קץ הישועה : ולא למלאכות היו עוסקים מלאכת עבודה נודעה : כן ראוי לנו להתנהג בם ושלא נעשה בהם מלאכה עבודה להתיגעה : כי אם לנהוג בם בבוד כחולי מועדינו ובראשי החדשינו ללמוד תורה ומצוה בהעצר לפני משכילינו ומלמדינו כדואג האדומי שהיה עציר בבית ה׳ בנוב עיר הכהנים ובעצרה יום ז׳ של מצות ובעצרה יום ח׳ לסכות : ככתוב ויאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת וגו׳ וכן הכליל והקיש אותם יחד ואמר וביום שמחתכם ובמועדיכ׳ ובראשי חדשיכ׳ : וגו׳ חדשיכ׳ ומועדיכ׳ וגו׳ : חדש ושבת קרוא מקרא ודומיהם גזו בתורת ה׳ וראוי להתמיר בבינתך : "שער קצה מביאור

משכילי נ"ע דברתי וחפש ודרוש וחקור בספריהם : ותמצא כאלה וכאלה ראויה כמשמרות נטיעים בעלי אסופותיהם : כי בענין זכור את יום השבת לקדשו נכללים מה שהזכרנו וכרם : אף נכמכים בו מצוות רבות בעקריהם זכירת ושמירת קדוש שבתות וחדשי׳ ומועדי׳ ושמטי׳ ויובלי׳ ומתנות כהנה ותנופות ותרומות ומנחות וקרבנות ועולות ואשמות וכל זבחיהם : וראשית בכורים ומעשרות וחלות ומנות ומילת ערלת לבבות ובשרי׳ וכסף כפורים וחפש עברים ועבריות מעבדית מלאכותיה׳ : והשמטה כל בעלי משאת ידים וגאולת שדות ופן הכרות ברית ליושב הארץ פן יסיהך בנימוסיה׳ : ושחיטת בהמיה ועופות ושפיכת דמם ואסיפת דגים וארבה וביצים של עופות ושרץ מעופף שלא לאכול מהם : ושעטנז וכלאים ומצות ציצית כל אלה ודומיה׳ : הלויים בענין זה שאמר זכור את יום השבת לקדשו בכל מאודך : "הכלית כל זכר אשר הזכרנו כלם מלמוד משכילי ה׳ש׳ה׳ע׳ מלונם ומעט הוספנו שלא המצא בביאורם : ועוד ישוטטו רבים והרבה דעת צורם : יתעלו השי׳ למבקשי פניו בקשתם מבררם : ככתוב ישוטטו רבים והרבה הדעת וכתוב קרוב ה׳ לכל קוראיו ל"א" באמת בלב נשבר וטהור שמו בזכרם : ואני לא דברתי כגוזר כי אם כמבקש ושוגה : ועוות אם ימצא באמרותי לפני כל קורא ומבקש בזה הספר יבורך מה׳ לתקנו וידינני לכף זכות כי השכחה מצוייה לטבע הבשרי קל וחמר באנשי הגלות רבי הזלות מרוחק צרות צוררם : והטולת יתעלה שמו יסלח לעמו ולי אני עבדו ויקיים עלי שגיאות מי יבין מנסתרות נקני : ואל תבואני רגל גאוה ויד רשעי׳ אל תנידני : ואל ימשכני עם רשעים ועם פועלי און במגורם : ויזכרני זוכר הברית הכרות עם שאר עמו בגאולה׳ ואורם : כי עפר ואפר אני ככתוב ואנכי עפר ואפר וכתוב ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם וכתוב זכור נא כי כחמר עשיתני ואל עפר תשיבני זכור כי רוח חיי לא תשוב עיני לראות טוב בעולם זה כמהלכי׳ בהדרם : ולמענך אלהי צורי וקוני גוחי מבטן מבטיחי על שדי אמי עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אתה סלח פשעי וחטאתי ועוני שוכן עד נשא ורם : וזכרני בקברי והעליני משאול ופקדני ברצון עמך ועלייתם מקברם : ופקדני בפקודת ישועתם ויקרם : ככתוב זכרני ה׳ ברצון עמך פקדני בישועתך : לראות בטובת בחיריך לשמוח בשמחת גויך להתהלל עם נחלתך : יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם : רבה אמונתך :

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה וגו׳ :

(רמט) **ההלת** ה׳ ידבר פי ויברך כל בש"ק לעיל׳ ועד כי הוא ברא עולמו מלא דבר והעמידו על לא דבר לעולם בשמושו : והוא לא סר ולא יסור לא סר מהיותו מצואי למששו : ולא יסיר מהיותו נעבד למבקשו : לא כר אחר בריאת עולמו ולא יסור לעהיד לבוא לכל דורשו : והוא חכם ויכול חי ומציאי לנפשו : והוא שופט היודע ועד לשלם כפעל אדם כראשו : רע לעושה רע בזה ובבא להכבישו ולהכפישו : וטוב לעושה טוב בזאת ובאחרה להנפישו : כשהזהיר באמרותיו בצדן שבר כל א׳ וא׳ וענשו : כשאמר בגלוי בדבור חמישי זה כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך : "שמצות כבד את אביך וא"א יתרה היא בפתרון שכרה : שאין לנו בכל עשרת הדברי׳ מצוה שבצדה פירוש שכרה : כמצות כבד את אביך ואת אמך : שכתוב בה למען יאריכון ימיך בארץ לאוירה : "ובמשנה תורה עוד מוסיף שכרה : ואומר למען ייטב לך באחריתך בשמחת ירושלם והדרה : וכשם שהיא בעשרת הדברי׳ סמוכה למצות שבתך : "רצופה ורפידה ומחוברה : כן בפ׳ קדושי׳ תהיו למצות שבת אצולה ומוזהרה ככתוב איש אמו ואביו תיראו ומקדשי תיראו אני ה׳ אלהיך במעולה שמרה : ואומר עוד ומכה אביו ואמו מות יומת בדינך : "קרא עוד אומר ומקלל אביו ואמו

ואמו מות יומת : ואומר כי איש אשר יקלל את אביו ואת
אמו מות יומת : ולא דיו לו כל אלה כי אם עוד הענישו
ואומר אביו ואמו קלל דמיו בו בעיניך : "צוה עוד בבן
סורר ומורה ואמר ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל
זקני עירו : ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה וגו׳
ורגמוהו כל אנשי עירו : ואמר באוסרת אסר בבית אביה
בנעוריה בהורתך : "פירש וה׳ יסלח לה : כי הניא אביה
אותה להשוות הפרתו בצווי ה׳ ואמר בבת כהן
בהתאלמנה בלא זרע בה ככתוב. ובת כהן כי תהיה אלמנה
וגרושה וזרע אין לה : בין מכהניך ואחיך : "על כי להוריעך
שהיא חוזרת לכל עניניה הראשוני׳ בבית אביה באכילת
קדשים חוץ מן נדריה ואסריה שעליה קיימים : שנ׳ ונדר
אלמנה וגרושה וגו׳ כתורתך : "סדר עוד במשל ואמר כי
בן יכבד אב ועבד אדוניו : וכתוב בו עוד ואם אב אני
איה כבודי ואם אדוני׳ אני איה מוראי הרי השוה כבוד
אלהיך בכבוד אב ואדון ומוראיו : ואמר כבד את ה׳
מהונך כן כתב כבד את אביך ואת אמך : "נשאו הנביאים
על כן משלים מפי ה׳ בינו ובין ישראל בשם אב ובנים :
ואם ובנים : שנ׳ הלא הוא אביך קנך וגו׳ ועתה ה׳ אבינו
אתה וגו׳ ואומר אבי תקראי לי ואומר בזרע דוד הוא
יקראני אבי אתה וכתוב אף אני בכור אתנהו עליון למלכי
ארצך : (או"ת מ׳ חסר) "לספר משלי הנחכם מכל האדם
ממשל עליך : ואומר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת
אמך : וכתוב שמע לאביך זה ילדך ואל תבוז כי זקנה
אמך : לשם ה׳ ולשם ישראל ממשל בבינתך : ואמר צור ילדך
תשי ותשכח אל מחוללך : "ככה עוד אומר האני אשביר
ולא אוליד אמר ה׳ וגו׳ וכתוב בן חכם ישמח אב : וכתיב
גיל יגיל אבי צדיק וכת׳ בן חכם מוסר אב : וכתוב ישמח
אביך ואמך ותגל יולדתך : "יולד כסיל לתוגה לו : כמאמר
על כן על בחוריו לא ישמח ה׳ וגו׳ ואומר ומקלל אביו ואמו
ידעך נרו וגומר : ואומר עין תלעג לאב ותבוז ליקהה אם
יקרוה עורבי נחל ואמר גוזל אביו ואמו חבר הוא לאיש
משחית נפשו מעולמך : "מען עוד בתוכחה ואמר בן מנבל
אב בת קמה באמה כלה בחמותה : וממקצת המשלים
האלה וכאלה הכתובי׳ בתורה ברה היא ליולדתה, נהודע לכל
האומה כי גדול מאד כבוד אב ואם לפני אלהיך : "חקק
עוד בשוכן עד ואמר אחרי ה׳ אלהיכם תלכו ואותו תיראו :
ובאב ואם נאמר איש אמו ואביו תיראו : עוד אמר כבד
את ה׳ מהונך : "זכר עוד באב ואם ואמר כבד את אביך
ואת אמך : ובמרים אמר במשל לשון תמיהה ואביה ירוק
ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ועל עבודת הבן שעבור
לאביו בעבודתך : אומר הכתוב לפניך : "וחמלתי עליכם
כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו : ומתוך כל אלה
בוא וראה כמה הזילו והקלו הריבונין רועך במצותו :
במצוה כבד את אביך ואת אמך : "הורו כך במכה אביו
ואמו מות יומת אינו חייב אלא עד שיכה את שניהם בבת
אחת : וכן בקללה עד שיקללם בבת אחת : אז חייב
הוא מתורתך : "דרשו עוד בסורר ומורה בפרק מלא :
ובסוף הפרק אמרו בן סורר ומורה לא היה ולא יהיה
לעתיד להפלא : ובזה הפירוש שפירשו רועיך : עשו
כתעתועים והבלים דברי תורה אלהים נורא תהלות עושה
פלא : ויבוא אלהינו ואל יחרש אש לפניו תאכל ושביביו
נשערה מאד לשונאי ומכזיבי דבריו בעולמך :
"גם עוד התירו לבן מפותת ואנוסת אביו : ואמרו שאינן
ערוה לו לפי שאינן לקוחות בנשואין וקדושין לאביו : ועל
כן הן מותרות לפניך : "בני מקרא משכילי נ"ע משיבים
עליהם בדבור זה מגזרה שוה : כתוב במגרש את אשתו :
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר בתאוה : הלא לא
יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה כתורתך :
"אבן כדבריהם התוכל לאמר ושנאה האיש האחרון : אינה
אסורה על הראשון עד שתהיה לאיש אחרון : בהיות
אישות עליה כמו שדרשו רועיך בהלכותיך :

(רן) **אמרו** כן המגרש את אשתו והלכה וזנתה :
מותרת לחזור לבעלה הראשון : כי
נפטרת היא בזנותה : ובני מקרא משכילי נ"ע אמרו בדעת
מבינך : "בזה איננו כן : אלא אתה מוצא שם רע
שאפילו שלא נהייתה לאיש אבל נאפה עם איש אחר הרי
היא אסורה לראשון ראוי וכשר כן : בחכמת מבקשי אמת
דברי תורת עושך : "גלויו הוא שאמר כמשל בלשון
תמוה בתוכחותי : ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם
ה׳ : ולא עוד אלא יותר עוד הכל מפרשים באזניך :
"דברו האומר אשתי זנתה אסורה עליו : והלא זה גזרה
שוה מה נואפת אסורה לבעלה בניאופה והשטה מעליו :
כאילו הלכה לאיש אחר זה הוא שוה בזה כדעת לבבך :
"הלא אינו דין שהיא מפותת אבי ואנוסתו אסורה עלי
כאשתו : אי שמים על מה אמלה לבתך מהשביל אמונת
אמרתו : ועוד בוא וראה מה שהתורה מסרה רשות כהו:
ביד אביה גלוי לפניך : והשלימו להפר נדריה ואסריה :
והכל יודעין שאין נודרת ונשבעת אלא אשה בוגרת כבנות
גילה בבגרותה בנעוריה : ככל נשך : "וזממה ומתקנת
לבה לנדור נדריה : ואפי׳ בת מאת שנה היא והיא בבית
אביה פנויה היא קרואה נערה בנעוריה : מלחם אביה
תאכל מן קדשי כהניך : "חזק ענין זו למדנו שכל זמן
שהיא בבית אביה נקראה נערה בנעוריה והוא שכתוב ואשה
כי הדור גדר לה׳ ואסרה אסר ב"א בנעוריה וקראה בשם
אשה תורת בוראך : "טעמה ובירורה לפי שאין לה איש
ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה : וכתו׳ ושמע אביה את
נדרה ואסרה אשר אסרה על נפשה והחריש לה וקמו כל
נדריה : וגו׳ : יקומו עליה כמאמ׳ אלהיך : "יום שמוע
אביה לה : הניא אותה והפר כל נדריה ואסריה וה׳ יסלח
לה : והם אמרו אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה
בשנותיך : "ככה קבעו עוד ואמרו עד שתגדל ותאמר לאיש
פלוני אני רוצה : ואם קדשה אביה ובאה לידי בגרות
ואמרה לאיש זה אינני רוצה : תצא בלי גט ממנו ותקח
איש אחר כרצונה מאנשי עולמך : "להם השיבו משכילי
נ"ע מהדברי׳ שבין האשה שהיא מחוייבת במצות ובין
יוצרה אלהי עולם ה׳ : בנדרים ושבועות שנודרת לפני ה׳
אלהיך : "מבטל ומקיים אביה, דברי׳ שבינה ובין בני
אדם אינו דין שהוא מבטל ומקיי׳ אביה : ככתוב כי
הניא אביה אותה כתורת עושך : "נואמו עוד אם כשהיא
אשה בת מצות דבריו קיימי׳ עליה, כשהיא נערה לכל שכן
שלא לבטל נדריה ואסריה מעליה : כתורת בוראך :
"כברהם שסברו ופירשו מכה אביו ואמו מות יומת : אינו
חייב עד שיכה את שניהם בבת אחת אזי יומת, הלא יש
במקרא ווי"ן הרבה דומין כמו זה פסוקך : "עם הדבור
הראשון משהפין : כגון והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה
א"כ אם לא יאכלם איש יחד בשתופין : בבת אחת אינו
חייב בדין שופט עולמך : "פירושו בירוע הלא כן הוא
נבלה או טרפה, וכמוהו וגונב איש ומכרו ונמצא בידו או
נמצא בידו כן הוא רצון אמרת אלוה צרופה, לכל יודעי
אמתת מליצת תורת ה׳ מורשה לקהלת יעקב אביך : "צרקתו
כמוהו, כל פטר רחם לה׳ וכל מקנך הזכר פטר שור ושה
או שה פירשוהו : וכן ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו
אלה לה׳ צורך : "קושט פירושם או מעוך או כתות או
כרות א"כ עד שיהיו כל המומי׳ הללו בבהמה אחת אינו
אסור בהקרבה על מזבחך : "רוע מומים אלו לא תמצאם
בבת אחת ואם שמא ימצאו בבהמה
אחת, איה הכתוב כל מום לא יהיה
בו באדמתך : "שור ושה שאמר ושור ושה שרוע וקלוט :
פתרונו ושור או שה שרוע או קלוט, ובאלה רבות בתורת
ה׳ ובכפרי נביאיך : "תקון ביאור כלל הפסוקים האלה
ודומיהם : נודעים ונראים לכל מבין בביאוריהם : כי
לשון נגידים מדברה תורתך :

(רנא) **הוכן** כבוד אב ואם ליראה מהם, ולעמוד
מפניה׳ ולשרתם בכל חפציה׳ :
ולהטעים׳ בכל מטעמידם, כאשר הם מטעימך : "שאם
תעשה כזה יעשו לך כן צאצאיך, ולהלבישם ממלבושיך
ומיגיע כפיך, והשקם ממשקיך וממטעמיך, עד יום מותם כי
הם גדלוך, רוח כעסם תסבול ותהדר פניהם, וקול׳ תקבל
בכל דעת טוב טעמיה׳, ואם נדרו או צוואה צוו עליך
חייב

חייב אתה להקימו ולרשלי׳ נדריהם ، כשמאל ע״ה אשר
הקים נדר חנה אמו וכבני יונדב בן רכב שקבלו וקיימו
מצות אביהם זולת אם ידברו לך חלוף הורת ה׳ להאשימך:
״קישי וכובד חלישיהם תשא ותנהל : וכמשענת תהיה
בידיהם ורגליהם ובחיקך תשאם כאיש ישא בחיקו טלאים
ועלות ינהל ، כמו שהם הביאוך בעולם והנהילוך וגדלוך
בקטנותך כמרימי עול על לחיהם לנהל׃ואפי׳אם הם כופרים
בעקר חייב אתה במעט להאכילם ולהטעימם ולעשות חפצם
ורצונם בקיים נפשם אולי ישובו בתורת ה׳ ואם לא ישובו
ימצאו שכרם ולך שכר טוב מה׳ בקיימך גזרת ה׳ מאמר כבד
את אביך ואת אמך : ״צדקתך גדולה כי עשית חסד עמהם
כשעשה דוד ע״ה מלכך : חסד עם חנון בן נחש כופרך :
ככתו׳ אעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשה אביו
עמדי חסד וגו׳ לכן ראוי מי שקבל חסד אפי׳ מן הכופרים
לשלם להם חסד כהוראת דוד נעים זמירותיך :)ואם תאמ׳
הלא כתוב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו׳ זהו בגזר
דין האלהים מנביאך שאמר להם שימו איש חרבו על
ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש א״א
וא״ר וא״א קרובו ואם לא שלמך רעה אל השלם להם
רעה ככתו׳ אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה וזה
מכליל גם עממיך : ״פני יולדיך ההדר והכבדם בדרכיהם
ובמושבם : וכן לכל זקני עמך ההולכים בתורת ה׳ כלבבם:
ככתו׳ מפני ש״ת והדרת פני זקן וי״מ אני ה׳ ובדלותם
והלישיהם ובדלות כל עניי עמך בקרבם: תפזר לחמך וממיך
ואפילו לנכרים עובדים אליך הקרבם׃ככתוב שלח לחמך על
פני המים כי ברוב הימים תמצאנו בזה וכבא מיוצרם
ואוהבם ، ויוהר על יראי אלהיך הכבדם וההדרם והעניקם
בכל יאבם ביולדיך ומלמדיך יראי אלהיך: ״עור בשרם הכסה
וכן על אנשי בשרך : ככתו׳ ומבשרך ל״ה כי כמו שאתה
צריך כל צורך עולמך כן כל בשר כמוך : על זו צדקתך
הלך לפניך כגמול שגמל לך בחסדו אלהיך : ואחריו יולדיך
ואחריהם מלמדיך : ויראי אלהיך ، כן הגמול אתה לכל
הנמצאי׳ ומבקשים ונצרכים אליך : ולעהיד רב שכרך כי
שמעת בקול ה׳ אלהיך : ככתו׳ הלא פרוש לרעב לחמך
וגו׳ וכתו׳ ותפק לרעב נפשך וכתו׳ כי תראה ערום וכסיתו
ומבשרך לא תתעלם אז תקרא וה׳ יענה אז יבקע כשחר
אורך : ״כדור דקדוק מצותיו תורותיו ומשפטיו יותר מהכל
הוב עליך לכדר ולאלף וללמד לכל רוצה ושואל הוראותיו:
ולכל מי שאיננו יודע לשאול ולכל עור בלב ובעין לך
הוב להדריכו ולפתות לו דרך למען ירויז בארחות אלהיו :
והוכחות אמת ומוסר ובפרים דברי צורך אל המנע מכל אדם
וצאצאיו : ויוהר על אנשי עמך יראי אלהיך ואוהביו׃ככתו׳
אל תמנע טוב מבעליו כי יש לאל ידך לעשות וכתו׳ כל
אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון
ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה בקברך : ״נאם
עור ומרוה גם הוא יורה ככתו׳ ירוין מדשן ביתך וגו׳
וכתו׳ מונע בר יקבוהו לאום וברכה לראש משביר : בחיי
עולם זה עאכו״כ המשביר בחיי עולם זה וכבא בשתיהם
כשביר : זה הוא המשביר תורת ה׳ חיי שהירדן מכביר :
והשומע ישמע והחדל יחדל ואתה את נפשך הצלת מן נקמת
צורך : ״מקללה שונאי ה׳ וארירותם וגדופם אל תחשוש
ואל תשים בלבך ואל תירא ואל תחת : ככתו׳ אל תיראו
חרפת אנוש ומגדופיהם אל תחתו וכתו׳ כי כבגד יאכלם עש
וכצמר יאכלם סס וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת :
וכתו׳ הלא צויתיך חזק ואמץ אל תערוץ ואל תחת ، כי עמך
ה׳ אלהיך בכל אשר תלך בדרכיך: ״לך עוד מבשר ואומר
יכללו המה ואתה תברך : וגו׳ ، ותמיד האמת בקש והצדק
עשה ואחרי תמימי דרך הלך וישרי דרך : ועם שונים אל
התערב בכל צורך : למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך :
״כל לשון הרע ורכילות וליצנות וכעס והמה העבר מבשרך :
ככתו׳ והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך : וכתו׳ אשרי
האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו׳ וכתוב אל תתן את
פיך לחטיא את בשרך: לא תלך רכיל בעמך וגו׳ לא תשנא
את אחיך בלבבך : לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל
אליך : לא תקום ולא תטור א״ב עמך : לא תעשיק את
רעך וגו׳ : וכתו׳ וזכור את בוראך בימי בחורותיך וגו׳

בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך : ״יחד שלא
לארר מלך ושופט ונשיא ועשיר : ככתו׳ אלהים
לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור וכתוב ׃ גם במדעך
מלך אל תקלל ובחדר משכבך אל תקלל עשיר : וגו׳ יען
תביא רעה לנפשך כי הם יכולים עליך להאבידך כשמע׳
קללתם מכל עובר ושב בדרך ביתך דרכם להיישיר: שאתה
מדפה אותם ומקללם במסתרים עת ידיעת חברתך ואשת
בריתך או בבית גנזיך שמדעך המדע והחכמה ולבך ונפשך
עליהם אשר שם בית נכאתך הכשיר : או אל חדרי
משכבך במצעותיך : ״טיב טענתו יותר חמור לך אם הם
יראי אלהים : יש לך נקמה מהם בזה ובבא מאלהים
קדושים : כי אם תמיד הכבדם כאבותיך ויולדיך מורישיך
ומלמדיך מנחיליך שני עולמים כזאת / ובאחרת עם אלה
לחיי עולמך: ״חיוב לך שתכבדם וההדרם שגם הם מורישי׳
לך ירושת חיי עולמים ביראת׳ וחכמתם: כיולדיך המורישים
לך בזה עם ירושת פי שנים בבכורה בנחלתם : וכלל
ירושת יקומם בחיי הכלך : ״זכרונם שאמר והיה ביום
הנחילו את בניו את אשר יהיה לו : וגו׳ : וכתוב כי את
הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא
לו : וגו׳ ואמר ביום הנחילו : בין בחייו בבריאותו בין
בעת מיתתו כבני אנשיך : ״ואמר לא יוכל לבכר : אין לו
רשות מה׳ להכיר ולכבר ולגדל ולהדר אחד מכלל בניו
מפני אהבתו לו או לאמו על בנו הבכור אחרים לבכר :
לתת לו פי שנים ר״ל שני חלקים מכלל ירושתו לעיניך
ולבכור מבכורתו ינכר : כי זה אין דין מאלהיך : ״העל
זאת למה יען כי הוא ראשית אונו : כדבר יושב אהלים
אבינו ע״ה בזקנותו בדיינו : ככתוב ראובן בכורי אתה
כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז מיוצרו וקונו : מאב
ומאם מאב בכור און ומאם בכור פטר רחם בקדושתו
מאדונו : ויען זה כי הבכור האלהים הכירו וכברו לקחת
מכל מה שימצא ליולדיו פי שנים בבכורתו וירושת חלקו ככל
אחיו בנחלתם בתורתך : ״דין זה על שתי נשים אהובה
ושנואה כדין ראובן ואחיו מלאה ורחל שנואה ואהובה :
ק״ו לשתי נשים אהובות לבעלן שלמה אהבה : או לאחת
שיש לו עמה בכיר ופשוט לקחת הבכור פי שנים מכל אשר
ימצא ליולדיהם אם זהב וכסף וקרקעות ומטלטלים וכל
קניינות לעזבה : כי לו משפט הבכורה כמאמר וצווי
אלהיך : ״גם אם הפתיעו המיה ולא הכירו או לא הנחיל
לבניו כלל מקניניו : יכירו לבכור וינחילו ליורשים השופטי׳
ובהי דינים החכמים יודעי תורת אל ומצותיו ודיניו : כי
לא נתנה התורה והמצוה לבד לנמצאים אז כי אם לדורותיך
לקיים כל משפטי מצותיך : ״באמור והיתה לבני ישראל
לחקת משפט כאשר צוה ה׳ : וכתוב כי את אשר ישנו
פה עמנו עומד היום לפני ה׳ : אף אם הניח איש את
אשתו מעוברת או בניו ובנותיו כלי כבוד וירושה כמצות
ה׳ : ומת יקיימו המצוה בית דינך יראי ה׳: כאשר הורישו
ישראל לבנות צלפחד ירושת אבידן מירושת ארצך : ״אכן
גם כן כתוב עוד ואל בני ישראל הדבר לאמר איש כי
ימות : ואם באה לראשית און ירושה מאחיו או מאחד
קרוביו : או מאחד מן משפחתו שימות : לא יקח פי שנים
מאחיו הנמצאים עמו חברים בירושתו בעולמך :

(רנב) **אפס** הלכו המגיע לו כאחיו : כי הבכורה
מאבות היא ולא מאחיו וקרוביו :
ככתוב והיה ביום הנחילו את בניו : ואמר איש כי ימות
להכליל איש ואשה במצותך: ״בהמצא האב יורש ואם אין
הירש האם כמו אמר ואיש כי יכה כל נפש אדם: כי ימצא
איש גונב נפש מאחיו : וכי יפתח איש בור וכי יגנוב איש
שור או שה ודומיהן כן זה מכליל איש ואשה אב ואם
בדין תורתך : ״גלוי שאלת בנות צלפחד הודיע זה :
וכפי שאלתן שאמרו ובנים לא היו לו באה התשובה כזה:
איש כי ימות ובן אין לו האם יש לו בן הוא יירש ולא בנותיך:
״דינו כמו שאמר כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן
אין לו : האם יש לו בן כל שהוא הוא יעמוד בנחלתו
וחבלו : אף אשתו לא היתה מתיבמת כי פרח של שרש
הוא

הוא זרע המת עומד במעי אמו לפניך : "הלא מי שאמר
כי הבת תירש עם הבן יחד : או תירש שלישית מאשר
הניחו האבות לא אמר כלום מזה הביאור ויותר אם כן
יירשו כל שאר עם שאר יחד : והתורה לא ביארה זה
הביאור אכן אם כדבריו היה ראוי לאמר ככה איש כי
ימות ונתתם את נחלתו לבנו ולבתו כזה הדבור אם היה כן
מיריע באזניך ובדעתך בירורו אז היו נוחלים יחד בעולמך :
"ואחר שלא אמר כזו הירושה נופלת על הבן : ועל יוצאי
ירכו של כן : אבל אם אין מיוצאי ירכו של בן : זרע
הבן וזרע זרעו של כן : קודמת הבת בתורתך ואם אין
להם בת תשוב הירושה לאבות שיתכלכלו בזקנותם תמיר
ניהולם וכלכולם מן הבת והבן : ואחר מות האב והאם
וישאר כלום מיגיעהם יירשו שאר הקרובים מתורתך : "זה
הוא שאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו
לבתו : ואמרו כי ימות בכל מיני הוצאית משפט מות
יבעיתו : ואמר ואם אין לו בת ולא מיוצאי ירכה של
בתו : זרע של בת או זרע זרעה של בת אז יירש האח
בנחלת בנו ובתו : כאמרו ונתתם את נחלתו לאחיו כצווי
אלהיך : "חיוב דרך ודין זו גם לאחיו של מת : אם אין לו
אחים ולא מכלל יוצאי ירכו של אח המת : בן האח ובן
בנו של אח או בת הבת של אח המת או יירשו אחי
אביך ירושתך : "טוב אחי אביך קודמים לאחי אמך :
ואחיות אביך קודמית לאחיות אמך : וכן כל יוצאי ירך
אביו משפחתו קודמים לשאר משפחת אמך : ככתוב ואם
אין לו אחים וג"א נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו
ויירש נחלתך : "יחד שאר של אב הקרוב קודם בשאר
של אם הקרוב : ושאר רחוק של אב קודם בשאר רחוק
של אם עד למטה כל קרוב ואם יש אבי האב ולמעלה
קודם על אם האם ולמטה ואם האם קודמת עד למעלה על
כל שאר בחכמתך : "כאשר האב קודם לרשת לבניו
ולקחת נחלתם ולהנחילם מהאם : כן האם קודמת מכל
שאר כאשר נעמי ירשה את בניה והנחילתהו לוורשי תורת
ה' כדברו הנואם : יען כי האב והאם הם העקרים
דשרשים ויגעים בירושתך ומנחילים נחלתך : "למען היות
לה למשיב נפש ולכלכל את שיבתה כן הבנים והבנות
והאחים והאחות וכל שאר שלא יכלכלו
שיבתה . ושיבת האבות ואמית
העקרים עד יום מותם לעיניך : "מירושהם לא יירשו ולא
יהנו : כי הם יתכלכלו ממנו עד יום מותם ובמיתהם אם
השאר להם ירושה יקחו ויהנו : ואם לאו לא יהנו כי
העקרים קודמים ביגיע כפם בחכמת דעתך : "נכון הוא
בדעת כתורת האלהים : כי הם לא כבדו לאבות ולא
כלכלום ולא ניהלום כחיוב האלהים איך יקבלו ויקחו יגיע
כפם והם ירעבו לא יישר זה בעיני ה' וכל יראי אלהיך :
"סורכי ומורדי במצות המלך : איך יקחו משאת ודורון של
מלך : הלא יותר גם נקמה ובושה ופחיתה להם מאת
המלך : יען שהמירו דברו וגזרתו שחייבם כגזרתו היא
הורתו שכתוב כבד את אביך ואת אמך : "עליהם
יותר כי אם יבעטו ויכפרו לגמרי במצות המצוה ותורתו :
אין להם חלק עם האבות כ"א יתנו ירושהם לוורשי תורתו :
הקודמים והמנהלי' שיבתם בעולמך : "פי ה' ואמרתו
הצרופה אם יקיימו אז יירשו ירושת האבות ואפילו אם
הוציאום האבות בחייה' עם ירושת מתנות ועוד השאר
ירושה אחר מיתת האבות : עוד יירשו הקודמים בירושתך :
"צדהה והפתיעה המיתה לאבות קודם יתכלכלו הבנים
והבנות : בראשונה התכלכלו הבנות כדבר מיעט הראוי
להן כבנות גילן והנשאנה לאנשי' די ספוקן כדרך ודין
הבנות : שלא הופר התורה שאמרה אל תחלל את בתך
להזנותה ומלאה זמה ארצך : "קדשות שלא תהיינה ככהו'
לא תהיה קדשה מבנות ישראל : ושאר הירושה תשוב
לבנים כאשר היו עתידי' האבות לעשות לבנותם כן יעשו
הבנים כתורת האל : או אם ירצו האחים יירשו ויכלכלו
ויספקו לאחיות כמנהג בנותיך : "ראשית כבודן : להארש
ולהסתהר בצל אנשים ולתת להן כתובתן בכבודן : כגילותיהן
כפי אשר ידם משגת שלא יתמיכו בכבודן : ואם אין ידם
משגת וירצו שיגעו בעמל ידיהן לכבדן : ויהיה להם יגע
כפל בחיותן ובכבודן יותר מדי יעשו להן על כבודן :

צדקה תחשב להם מאלהיך וכלל הירושה אם המצא מקרקעי
ומטלטלי האב תשוב לבנים כתורתך : "שדין זו כשיש
ירושה ונחלה מאבות : אבל אם אין יעמדו האחי' בספוק
האחיות : כפי יכלם כי הם בשר אחד והם חייבי' ככתוב
ומבשרך ל"ת וכתוב לאחיך לענייך ולאביונך בארצך :
"הנשאנה האחות לאנשים למי שתנשאנה : בכבודן או
פחות מכבודן כי כבודן הראוי להן אם מאבותיהן
ותנשאנה : לאנשי' כשהם כפי הזמן שלא תזננה : ומלאה
זמה ארמתך :

(רנג) **תמו** ואפסי האחים ואין אחים להן יעמדו
הקודמי' בשאר : ואם אין קרובים
קודמי' יעמדו הרחוקים בשאר : ואם אין שאר : יעמדו
להן בית דינך שהם המצווי' לעמוד בהן כשאר : שנא'
ואל בני ישראל הדבר וגו' וכתוב והעברת' את נחלתו אתם
תעבירו את נחלתו לשארו של מת כתורת אלהיך : "שבטי
שהקרי' האלהים לקודמי' בירושה על טיבת הירושה של
אבות : כן קדומים לעמוד ולנהל על צרת ורעת האבות :
מרחוקים עדת בית דין עמך : "ראשונים וקודמי' וראויים
עוד שאר הרחוק מבית דין אם ידם משגה : ואם אין
שאר רחוק בתי דינים יעמדו להן ועל כלל היתומי' שהם
קטנים לפי שבית דין ירו משגת : כי הם רבים וחזקים
להציל את היתומי' מיד עושקיהם וכן ליתומי' להנהילן
ולהסתירן בסתר איש שלא תזנינה וחייבי' הם על כל אלה
מתורתך : "קרא כתוב פתוח תפתח את ידך לאחיך לענייך :
וכתוב כל אלמנה ויתום ל"ת וכתוב שפטו דל ויתום עני
ורש הצדיקו וכתוב כי ימוך אחיך וגו' וכתוב אשרו חמוץ
שפטו יתום וגו' וכתוב כי יהיה בך אביון מאחד אחיך
וגו' : מכל אלה חייבי' אנחנו אם היתומות עניות
מאבותיהן והיתומי' אינם יכולים להספיק צרכן או אם להן
אחים עניים ראוי לב"ד עם כל העדה לעמוד בכל צרכן
ולהשיאן שלא תזננה ומלאה זמה ארצך : והאשם ליורעים
המצוה אם לא יחושו ולכן ראוי הוא לקיים מאמר אלהיך :
"צדקת דין זו ואפי' אם האבות חיים והם עניים מרודים :
חסרי כל טוב יעמדו עליהם ועל זרעם הקרובים : לחזקם
ולנהלם שלא יצא זרעם להרבות רעה כסלונים וסרבים :
ואם אין קרובים יעמדו בית דין כי יולדיה' מעניות' כמתים
נחשבים,ככתוב מה לעני יורע להלוך נגד החיים לעולמך :
"פתיחה והשגת יד אם יש לאבות להוריש לבניהם : ומפני
עלת שנאה לא יורישו הראוי לבניה' ולבנותי' : אין להם
רשות להוריש לאחרי' זולת צאצאיה' : מפני אהבה אם אין
פשע כלום ליורשיהם : ולא חיוב ואשם מתורת עושך : "על
כי לאלה היורשי' שלהם הקדימה וכבדה התורה מכל שאר :
ואין לאחרי' שיירשו ירושת' שחננהם התורה כצווי התורה
המבאר : ככתוב איש כי ימות ובן אין לו ונתתם את נחלתו
לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו וגו' כאשר יבאר :
כי כל המתנה שלא על תנאי התורה תנאו בטל ותמאר :
לפני תנאי תורתך : "סבלום ונשאום והנחילום והורישו'
ירושה' האבות כפי יכלם : ורוצים לתת מתנות מיגיעת'
לשאריה' ולקרוביה' או לתת מתנות לעניים לסליחת פשעם
ומעלם : או להקדיש קדשים נדרים ונדבות כיכלם ולמעלה
מיכלם : אין ליורשים למנוע ליולדיה' מלעשות כזאת לפני
עושך : "נצות וגבורה וטורח ויגיע כפם הוא : ולעשות
לנפשם הרשות בידם הוא : ונחשבי' האבות בזה לפני
היורשי' כהכרי' : ואחים בירושת' גם הם כבניה' וכמוך :
"מפאת החכמה נדון זה אף מרמז תורתנו : שאמר ולבני
הפלגשי' אשר לאברה' נתן אברה' מתנות וישלח' מעל
יצחק בנו בעודנו חי וגו' בין בידיה' יתנו בין שיצוו בצוואת'
להנהן להם אחר מיתתם לפניך : "לנו מצוה לקיים דברי
המת להעשות כדברי צווים : כצוואת יונדב בן רכב לבניו :
ובצוואת יוסף ע"ה לאחיו באמרו פקוד יפקוד אלהים אתכם
והעלית' את עצמותי מזה ובצוואת יעקב אבינו ע"ה לבניו :
וצוואת דוד ע"ה לשלמה בנו לענין מצות ה' ולייחוד ולענין
מקדש ה' בבנייניו : ודומיה' בצווים : כן ראוי לנו לקיים
דברי המת אי צוויו כתורת ה' כזו אם יהיה מחשבת'
ומעשיהם וצווים אבל אם איננו כתורת ה' כי הניחו ליורשיה'
מלהוריש' כדין וכשורה ובדרך העולם סבל היורשי' וכפרו

בצווי ה׳ לא נקבל צווים : שאיננו כתורתך : ״כי צוויים בטל לפני צווי האלהים : ככתוב אין עצה ואין חכמה ואין הבונה נגד ה׳ כי לא יפול ארצה מדבר האלהי׳ : ככתוב כי לא יפיל מדבר האלהים ארצך : ״יען כי כדין ומשפט ירושת הארץ : כן דין ומשפט ירושת האבות בבתיה׳ ובשדותיה׳ ובממונ׳ ובכל כלי הארץ : ככתוב בית והון נחלת אבות וגו׳ בבניה׳ ובכל יורשי ירושיה כתורתך : ״טב מצוה ירושה אחרת לא נצטוינו בתורתנו : כי אם לבד מצות ירושת ארצנו : ולכן הבננו כי היא מכללת כל ירושת שדות וכלים לנו : כיד אלהינו הטבה עלינו בארצך ובגלותך זולה נחלת אדמתך : ״תושבים ואומרי׳ אין מצוה לקיים דברי המת אמנם אם אין צווים כתורת האלהים לא נקיים דברי המת : ואם כתירה נקיימנה אם נהגו כלום מחייהם או צוו לפניך : ״וכמי ומכרו כלום בחייה׳ לאחרי׳ מגיעה׳ : אחר שיצא הדבר מתחת ידם ורשותם : או צוו להנהן להם אין ליורשים לערער על הקונים על כל דבר כי רשאים היו ביגיעת׳ : זולת גאולה שדה ארץ של ארצך : ״ואם שמא ירשעו ויערערו על הקוני׳ שקנו כתורה וכצדק : יקל מצות כבוד אבותם ויזלזלו הצדק : ויעברו על מצות כבד את אביך ואת אמך : ״הלא מתורתנו גלוי לנו מזה : כי הנה נ״זי ע״ה ציה להמליך את שלמה בנו מחייו וכאשר צוה כן עשו ישראל כזה : בדבר האלהים ככתוב ואותו ציויתי להיות נגיד על ישראל ויהודה כענין הנאמר בספר מלכיך : ״דרך זו על כל מלך אשר יצוה להמליך את בנו מחייו : וכאשר ימות ימלוך בנו ויקח המלוכה כדבריו : כן זה הקונה יקח קנייתו כצווי המת שחייבי׳ החיים לקיים צווי מתך : ״גם להזיק על הצדק כי זה איננו כותר תורת ה׳ : אף להוציא מתחת ידי המת כל משאות אם יש עליו משא כל יד בדבר ה׳ : כתורת תורתך : ״ברעהו אשר השיא משאות כל מאומה : ככתוב כי תשא ברעך משאת מאומה : וגו׳ גם להוציא גזלות או עושק וחמס מכסף וזהב ועד נפש ועד שלמה : והשאר יירשו היורשים לפניך : ״אכן גם היורשים חייבי׳ כזה לשלם משאת יד אביהם : וכל חובות עניותם והלואתם ואפילו אם אין מירושתם ומן יגיע כפם בידם לעיניך :

(רנד) **אחר** שאכלו בשלחן אביהם : ונתגדלו מיגיע כפיהם וזרעו הם : חייבים הם לשלם חובותיהם : ויותר כאשר הם יקבלו ירושה טובת אבותיהם אם היתה להם . : או לבד כי אכלו ונתגדלו מיגיעתם כן יקבלו רעתם ודוחק חובותם כדין אלהיך : ״ברור זה ודין שוה לכל מוצאי דעת שלא יזכרו לרעה יולדיהם : וחייבים הם משום כי נתגדלו מהחובות ההם : ויגיע ועמל ידיהם : גם זה לעמת זה עשה האלהים בעולמך : ״גלוי חובם יותר משום כבד את אביך ואת אמך : אף ממה שאמרה אשה אחת מנשי בני הנביאים אל אלישע הנביא ע״ה שנאמר ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה׳ והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים : ויאמר לה אלישע מה אעשה לך וגו׳ כל ענין פסוקך : ״דבר לה מה אעשה לך הגידי נא לי מה יש לך בבית והאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן : זה מלמד כי לא היה ליתומים כלום מאביה׳ בבית החיוב לשלם ולזמן , ולא צעקה הנביאה באפיסת כתובתה ומיהרה לפני הנביא לתבעו ולהנצל מיד הנושה היא והיתומים מדין דהורה להתאמן : בצעקה אל המלך או אל שופטי ישראל עמך ״הנביא אלישע ע״ה לא ענה ואמר לה כי זה שאה צועקת אין זכות לנושה לתבוע מן היתומי׳ וממך נשיון וחוב אישך : או להלקת בניך לעבדי׳ לנושה כתוב אישך : אבל אמר לה מה אעשה לך להודיענו כי כזו המנהג היה דין התורה עם כל ישראל ועמה כ״א היה בחלופו היה אומר לה לכי אל המלך וצעק בעד חוב אישך כי אינו דין זה להלקת בניך עבדים בחוב אישך : ואולי יגזור כלום בעדך ובעד יתומיך : ״ואחר שלא אמר לה כזה אלא אמר לה מה אעשה לך : ונהן לה עצה נכונה לשלם נשית חוב יתומיה כדין תורת אלהיך , ויאמר לכי שאלי לך כלים מן החוץ מכ״ש כ״ר א״ה ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך ויצקת ע״כ ה״ה והמלא הסעי וה״ם ות״ה בעדה וגו׳ ויהי במלאת הכלים והאמר אל בנה ה״א עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמוד השמן . וכתו׳ והבא ותגד לאיש האלהים ויאמר לכי מכרי את השמן , ושלמי את נשייך ואת ובניך תחיי בנותר . זו מאמר ועצה ואות מנביאך : ״זו הבננו מזה כי היתומי׳ חייבי׳ בחובת אביה׳ : ממה שאמ׳ לה ויאמ׳ לכי מכרי את השמן ושלמי א״נ תחלה ואח״כ ואת ובניך ה״ב כסיף בימיך ובימיה׳ , גם ידענו כי אפי׳ אם אין ליתומי׳ כלום מאביהם , ישתעבדו לשלם חובת אביהם , משום כ״א אביך ואת אמך . : ״חייבים הם לשלם חובת אביהם : ממה שאמר והנושה בא לקחת א״ש ילדי לו לעבדי׳ , אף כי כמו שהבן חייב לקיים נדר אביו כן חייב לשלם חובתו כשמואל ע״ה שקיים נדר אמו ובני יונדב בן רכב צווי אביהם ויוסף ואחיו כלל השבטים צווי אביהם : אכן גם מענין הוראה שהזכרנו זו למבינים ועא״כו כשיש להם כלום מאביה׳ לעיניך : ״טבע כסף וזוז ואפי׳ שוה זוז עליהם לשלם חוב יולדיהם : ורבונין חכמיך ורועיך אמרו לא מי בעייא בשלא הניח להם לא מקרקעי ולא מטלטלי לפניך : ״ירושת קרקע או כלים אלא ואפי׳ הניח להם מטלטלי אין חייבין לשלם לו מהן משום דמטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי כשאמרו התנאים במשנתך : כדתנן מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשי׳ : והיו לו פקדון או מלוה ביד אחרים , ר׳ טרפון אומר ינתנו לכושל שבהם לעיניך : ״לעני וחלש שבהם ר׳ עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשי׳ שבהם שכלם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה בהלכותיך : ״מנו וקבעו ואמרו והלכה דר׳ עקיבה שאמר ינתנו ליורשין : ומה אם כשהניח מטלטלין והן בעיניהו וידועין : שהם של אביהם בעולמך : ״נכסיהם והם לא משתעבדי לבעל חוב : אם לא הניח להם אביהם כלום ממה יתחייבו להם לבעל חוב : וקבעו מזה כי אין שום חובה להם לשלם חובת אבותיהם כדברי רועיך : ״סדרו וגזרו עוד כי הבנות התכלכלו ותאכלו כל עושר אביהן : והבנים ישאלו על הפתחי׳ ויצטערו בענוייהן : ולבנות נתנו הכל כלל ירושת אביהן לפניך : ״עצמו עיניהם מצווי ה׳ שאמ׳ ובן אין לו : וגו׳ : והבן כל שהוא בין עומד הוא בחייו בין שהוא בבטן אמו אחר מיתה לו : שנ׳ אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהנך : ״פירושו וביאורו כי אי כבוד נולד אחר שנהרג פנחס אביו בעניינך , וכמו שאמר ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו׳ וכתו׳ בנים ובנות הוליד וגו׳ מכלל הכל לעיניך : ״צרתהם שיירשו הכל ירושת יולדיהם , ואם אחד מהם בכור אין יקח פי שנים מהם : ואם ימית איש ולא יהיה לו כ״א בן אחד הוא יירש כל אשר לו כזו בירור ואמרו גם משבילי נ״ב עדניך : ״קרובי׳ אין לאיש מכל קרוביו אשר יקחו לוקחים ירושתו : שבאה להם מבני המת הוא יירשנה ויעשה אותה כרצונו ותאותו : כי אין לפניו אחר יתקדם לו ביגיעתו בחכמת דעתך : ״רוב קרוביו אחריו זולתו יירשו ומי שיתקדם בקירוב : אחר מות הקרוב המתקדם בקרוב . ואם לא הניח איש בן ויש לו בן בנו בלבד בעולמך : ״שיירש הוא ואם אין : בת בנו לבדה תירש במקום בנו : וכן הדבר בבני הבני׳ ובניהם עד סוף תכליתו כל צאצאי בנו : ואין לבת לרשת עם אחיה על כל אדותיך : ״הירש ירושת אביה אם אין לה אח : אבל כשיש האח אין הבת יורשת בקיום האח : ואם יניח איש שתי בנות או יותר חלק כחלק התלקו בנחלתך :

(רנה) **תירשנה** בלי יתרון : וכן בני הבת ובנותיה עד סוף כי הם במקום הבת אשר היתה יורשת יירשו בלי יתרון : ומנחלת הארץ אם היתה הירושה מנחלה שבטך : ״שלא הסוב נחלה ממטה למטה אחר : ואם לא יניח איש בן ולא בן הבן וניח אח הוא יירש קודם מאחר : בכל ירושתו לעולמך : ״רוב אחים אם יש לו יחלקו שוה בשוה כל אשר עזב : ואם מהם ראשית אונו לא יוסיפו לו פי שנים ממה שעזב : כי ירושת אחיו היא ולא של אביו בדעתך : ״קודמי׳ בני אחיו בירושה במקום אחיו משאר אחר : שיחלוקו עם דודיהם אם מת אביהם וכן הבת הירש עם דודה מאחר : אשר עזב דודה לעיניך : ״צדקי אף כאשר עזב אבי אביה אם לא יהיה לה

אח: ואם יהיה אביה ראשית און תירש מאשר עזב אבי אביה פי שנים מכל אח. כי הם חלק אביה כתורתך: "פי שנים מירושת דודה לא תירש כ"א חלק א׳ ואם לא עזב אח ולא בן אח ועזב אחות היא תירש הכל יחד: ואם אחיות רבות הן לעיניך: "עמהן בני אחיות שמתו האחות אמם: יחלקו עם דודותיהם בין זכרים בין נקבות לאמם: ואם לא בן ולא בן הבן ולא אח ולא אחות לעולמך: "סגלתו ולא א׳ מבניהם: ועזב דוד תהיה ירושתו לדודו ואם רבים הם יחלקו שוה בשוה ביניהם: ואם יש בנים לדוד א׳ מהם לפניך: "נגרם יחלקו עם דודיהם: וכן הבנות עם דודיהן במקום אביהם מירושת דודה ובן דודה ובת דודה אשר לאביה לעיניך: "מאח ואחות ומבן ומכל בניהם לא עזב ולא דוד ולא בני דוד, ועזב דוד או דודות תהיה ירושתו לדוד: ולבניהם אחריהם על הדרך שאמרנו בדודים לעיניך: "לדומהו בדודי אביו ודודות אביו ובניהם: והאשה מהם לא תירש עם אחיה כהם, ותירש עם זולתו כמאמ׳ תורתך: "כן הדבר בדודי אבי אביו ובניה׳ ודודתה ובניהן: ואם ימות איש ולא יעזוב בן ולא בן הבן ולא בני בניהן: ועזב אב הוא יירש ירושתך: "יחד אם לא עזב אב ולא יורש אב, תהיה ירושתו לאמו וליורשיה אחריה על הדרך אשר ביארנו ולא יתחברו אם ואב, בירושת בניך: "מעמו כאשר לא יתחברו הבן והבת בירושת אביהם: ולא האח והאחות בירושת כל אשר זכרנו בהם: ואם ימות איש לעיניך: "חלף והלך לו ולא הניח בן ולא בן הבן ועזב אב ואחים אביו יירש ירושתו, ואם מת ולא עזב בן ולא אח ולא אחות ולא מבניהן בעולמך: "ונח והניח אבי אב ודודים, יהא אבי אביו יורש ירושתו ולא דודים, וכן הדבר אם לא עזב אבי אב ודודי אביך: "ולא ילד מהם ועזב אבי אבי אביו: ודודי אבי אביו, אב אבי אביו יירש ירושתו ולא דודי אביו, כי הוא העקר מאלה בחכמתך: "העקר זה על כל אודות: כי כל אב הוא חייב לקחת ירושת בנו או בן בנו עד סוף בני׳ ובנות: וכן הדבר באמות האם כדעת שויון הורתך: "דע כי הבן והבת קודמי׳ בירושה מן האב: ואם ימות איש ויעזוב אב ובן הבן קודם לאב: כי הבן ענף למת האב שהוא שרשך: "גם אם ימות אבי האב: ואין לו בן ויש לו בן הבן הוא קודם בירושה מכל יורש כי הירושה היתה לאביו מן אבי אב והוא קודם בירושתך: "בירושה מן האח של מת, כי האח הוא כמו המת, הוא ענף והוא ענף של אביהם, ואביהם הוא שרש ועקר לעיניך: "איך יקדים הענף לרשת לענף מן השרש שהוא אבי האב: ואם איננו כתוב מן הענין נבין זה מן האב: כי כמו שיקדים בחכמתך:

(רנו) **אומץ** וכח בן הבן לרשת מן הבת, כי ירושת הבן היא לבנו אחריו וכשלא יהיה בן למת ולא בת: יירש בן בנו וכח בתו כתורת עושך: "בכן ירושת האיש כשלא יהיה לו לא בן ולא בן הבן עד סוף: ולא בת ולא בת הבת עד לבסוף: ולו יהיה אב ואח: האב הוא הקודם בירושתך: "גדולהו כי הוא השרש והאח הוא הענף לשרש: והוא בן לאב כמו המת בן לאב ואיך יקדים הענף מן השרש: כמו אם מת האב קודם בנו בירושת אביך: "דינו כן אבי האיש קודם מאחי המה: וכן יקדים אחי המת בירושה מן אחות המת: כמו שקודם הבן מן הבת: וכן בני האח קודמים מן האחות עד סוף שארך: "הוא כמו כן הבן יקדי׳ מן הבת כן דרך הירושה מה׳: וברוך המצוה והיודע בכל אלה ובכל עניני: על כל אלה אמר והיתה לבני ישראל לחקת משפט לדורותיך: "והחקה הוא שאמר איש כי ימות ובן אין לו וגו׳: ואם אין לו בת וגו׳: וכתוב ואם אין לו אחים וגו׳: ואם אין אחים לאביו וגו׳: אלה הם החקים הכתובים בענין ירושת תירתך: "זכרון ביאור עקרם כי בהאפס המתקרם היה הירושה למהאחר: ודע כי יש קרובים רבים ולא זכרם בזה עניניך כי הם יירשו ירושתך: "חפצו אף לא זכר שלא יירשו: ויש מהם אשר יירשו בלא חלוף בין כל עדת ישראל ומהם לא יירשו שיש בהם חלוף בין ישראל עמך: "טיב ביאורו אשר אין בו חלוף: הוא הבן יירש אביו וכן האב יירש בנו בלי סלוף: וכן בני הנזכרים בזה הענין הם כמוהם כהורתך: "יש בהם חלוף הוא על האם ויש שיאמרו תירש בנה: ויש שיאמרו לא תירש: והנכון כאשר ביארנו שתירש בנה: בממון וברכוש אבל בירושת הארץ אם היא משבט אחר לא תירש שלא הסיב נחלה ממטה אל מטה אחר להתבלבל בבניינה: וברוך הגוזר ויודע ועד לעולמך: "כביאור זה שביארנו מדברי הנשיא משכילי דוד בן בעז ירחמהו אל: כן אמר אדוננו משכילנו רבינו ענן נ"ע ראש הגולה נשיא ישראל: בעירנא דאיכא בן ובת וכל זרעם לפניך: "להם קודמים בירושה: הא דליכא בן ובת ונפקין דירכיהון אבא בתריהון וכל נפקין דירכה בירושה: ואבא אבא ונפקין דירכיה עד סיפך: "מרברי אלה אדוננו נשיא ישראל הבננו כי בני המת חולקים עם אחי אביהם בנכסי אבי אביהם: לא כי הם יורשים לאבי אביהם: אלא לוקחים נחלת אביהם כתירתך: "נוחו עדן משכילי דניאל בן משה א"ל מקימם גם הוא אמר כן איש כי ימות: בכל מיני מיתה בין במשכב בין יטבע בנהר או יחנק או יתלה או יהרג בדין וימות: או ישרף או יושקה בסם המית בכל מיני היוצאות מות ההווים בעולמך: "סר וחלף והלך מעולמו אם לפני בניו או לאחרי מות בניו: והניחו בניו יוצאי ירכם: הם יירשו את כל רכוש אביאביהם כראוי לבניו: בדעת חכמתך: "ערכו ודומהו כמו שלקחו בנות צלפחד את נחלת אביהן: ככתיב והעברת את נחלת אביהן להן: ואמר ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו כתורתך: "פתרונו בן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת: בת קודמת לאחים: וכל יוצאי ירכה של בת קודמים לאחים לפניך: "צריית האחים קודמים לאחי האב: וכל יוצאי ירכם קודמים לאחי האב: אחי האב קודמים לשאר וכל יוצאי ירכם של אחי אב קודמים על השאר לעיניך: "קודם האב אחרי הבן והבת בירושתם: וכן משכילי בנימין א"ל האינדאי נ"ע אמר א ש כי ימות ובן אין לו וגו׳ שאם יש לו בן הוא יירש ירושתם: ואין הבת יורשת בהיות הבן בעולמך: "רמז הכתוב ואמר והיה ביום הנחילו את בניו: וגו׳ ואם מתו בניו על פניו: יוצאי ירכם הולקי׳ עם אחי אביה׳ בנחלת אבי אביה׳ כהורתך: "שנאמר נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהן: ולא אמר בתוך אחיות אביהן: שבכל מקום שהבני׳ נמצאי׳ אין הבנות חולקות לפניך: "תורתן הולקות במקו׳ שאין בנים שנאמר ובן אין לו והעברה׳ את נחלתו לבתו: לפיכך בנות בני המת חולקות נכסיו ולא בנותיו ובנות בתו: בחכמת בינתך:

(רנז) **תמת** בנותיו ויוצאי ירכן קודמים על אחי אביהן: ויוצאי ירך הבנות הולקים עם אחיות אמהן בנחלת אבי אמהן: כי מלת אחים מכליל זכרים ונקבות שנא׳ ואת אחיו לא הכיר וגו׳ בריניהן: והדבר הזה ילך על כלל שאר זכרים ונקבותיך ועד סיפך: "שכל בתמצית דבריו ואמר שכל הקודם בירושה: בין בירושת איש ובין בירושת אשה: אם מת על פני מורישו יוצאי ירכו קודמים בירושה: מן יורש שהוא אחריו כתורת עושך: "ראיה בזה בנות צלפחד מכח נחלת אביהן נחלו גם הן: ולא מתנה ולא מדרך חסד כשטוענים הטועני׳ בהן: שאומרי׳ כי לפקודים נתחלקה ארצך: "קיומי כי למשפחות נתחלקה ארצך: כדעת גם משכילי יפת הלוי נ"ע בן עלי הלוי נ"ב עדניך: למשפחות ישראל הספורים ברב ובמעט הקטנים וגדולי׳ נתחלקה ארמתך: ולא נתקשה השליח אלא מדבר המאוחר כי היו פנויות ולא ידע למי הנשאנה משבטיך: "צועדות והולכות בנשיאן בשבט אחר: נגרעת הנחלה משבט זה אל שבט אחר: ואיה מצות האלהים אשר צוה לרב תרבו נחלתו כתורתך: "פשר שאלתן ששאלו מטה בני יוסף ואמרו ואדוני צוה בה׳ להת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו: והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל וגו׳: ונחלתן תתוסף ותדבק לאנשיהן ברעת לבבך: "ענה והשיב המשיב כן מטה בני יוסף דוברי׳: ואמר אך למטה משפחת אביהן תהיינה לנשים: ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה אחר לפניך:

סבר

"כבר גם השליח יותר להשמיע הדבר מבורר מנוהן הורוה:
כי זה הענין מעקרי ודקדוקי ואיפני ההירות : ולמען
להסיר מישראל הרעומת והואנות ותלוניה כעירות : רצה
לברר כזה מאלהיך : "ניחלי הארץ לא נחלו כ"א מעקר
אברהם יצחק ויעקב אביהם : שנחלו הם את הארץ מה'
אלהיהם : שהוא אב לכל צאצאיה'.בן כל היורש מעקר
אביו יירש ירושהך : "מצאנו גם ליהודה בן עלן הטברני
משכילי נ"ע שדבר ובאר גם הוא כך : וכן משכילי נ"ע
המלמד הגדול כהל בן מצליח הנודע אבואל סרי הכהן
זרע אהרן כהנך גם הוא דבר כך : בדעת בינחך : "למד
שורע כל אחד ואחד מאלה השלשה יחלק לשני פנים והם
זכרי' ונקבות : ועשה הזכרי' בירושה קודמים מן הנקבות
לבניך : "ככתוב וכן אין לו והעברת' את נחלתו לבתו:
והודיע שבהיות הבן הוא נוחל לבדו,ואם אין לו בן לא
היא ולא זרעו הבת נוחלת נחלתו : כמאמר הורהך :
"יוצאי ירכה של בת קודמי' לאח : אח קודם לאחותו: וכל
יוצאי ירכו של אח קודמי' לאחות: כהורת אלוה עושי נותן
זמירות בלילה בבית מקדשך : "טיב האחוה קודמת לאחי
האב : וכל יוצאי ירכה קודמי' לאחי האב : אחי האב
קודמי' לאחות האב : וכל יוצאי ירכם קודמי' לאחות
אביך: "הפין אחות האב קודמת מן השאר אשר למשפחה:
וגב כל יוצאי ירכה קודמי' לו מן השאר אשר למשפחה :
במשפחהך : "זכר כן אבועלי יפת הלוי המלמד הגדול
משכילי יר"א נ"ע : אמר וכן אין לו וגו' וכן בן הבן ובת
בן הבן כבוהו כל יוצאי ירכו : ואמר את נחלתו יכליל קרקעות
ומטלטליך : "וכסף וכל דבר שנ' בית והון נחלת אבות :
ואמר והנחלת' אותם לבניכם בין שתבוא לו הנחלה מחייו
או אחר מיתה האבות לעיניך : "הוא שאמר והעברת את
נחלת אביהן להן : על כן בן הבכור יירש מאשר לאבי
אביו עם דודו פי שנים יוהר בהן כהורת צורך : "דרך זו
אמר גם בנו לוי הלוי הנודע שיך בן סעיד משכילי
נ"ע ומצדיקי ברביר שאמר והעברתם את נחלתו לבתו:
זאת נחלת הארץ ונקיש עליה מגזירה שוה הממון וכל
רכוש וכל מטלטלי ומקרקעי אדמתו : מבית ושדה וכרם :
דננחלים בגלותך: "גמר בביאורו כי בני הבן והבת עד
למטה יהליכו עם אחיות אמם ואביה' : כמוכן אמר בן
משיח הקרא משכילי נפשו הנות כגן עדניך : "בני המת לא
הפריד מן החיים אלא כללם הביא בדברו במקו' אביהם
באין הסרון והוספת : וכן בני בני הבת המתה עד למטה
לכלל יורשים ירושה עודפת כהורה ציר עושך : "אף אבי
האב יירש לבנו עד למעלה : ושאמרו מקצת התלמדי'
המה לא יירש ולא יוריש : אמנם אלא מבת המצוה התורה
המוריש הנחלה : שנאמר וירש אותה וגו' כמאמר אלהיך :

מחסורות : זה מן האליל וגנאי ומתועב לפני אנשי שבלך:
"הי וקיים קדוש מדבר נבלה וממפעל העול ונשא הוא מכל
דופי וגנאי : ואמר באיתיר הביאור כי לא יהוה מנהו
יהקדש שם ה' : וביארו בפרק אחותיך : "טעמו כי לא
יעשה דבר וגלוי בחלופו : וכן לא יצוה וידבר דבר
וצדייתו לא כמשמעו : ואם חפצי להסגיל מן המיכלל
ולהודיע מן המנוכר באזניך : "יבארהו עוד לכל יהיה
הדבור בעורון : וזה יגוש כי מלת וכן אין לו ומלת
והעברה' את נחלתו לבתי באו נכללות בחסרון עיניך :
"כבר אמר עוד בספרו שקראהו כתב אל"המיז כי כל מין
אינו אוהב אלא לנולד ממנו: ועל זה תראה למקצה העופות
מהחברים בקן אפרוחיה' כחומו: לבצי בניהם לכל ישהתו
בעולמך : "לכמו זה בני האדם מרחמי' לבניהם : ולבני בניהם
אהריהם : ושמחים בתהם להם כל אשר להם לבניהם
אחריה' : ולי יוכלו להעדיף לבני בניהם היו עושי' לפניך :
"מפני כי מתאמצת עמם אהבתם בקטנותם מבניה' : שהאב
אוהב לבניו ולבני בניו יחד בעיניהם : כי מעקר ושרש א'
יצמחו בארצך : "נאם עוד בספרו שקראו קפת הרוכלים:
אם יבטיח איש לרעהו כי לזרעך אעשה טובה לא יפריד
בין בנו לבין בן בנו עד דור רביעיים : הלא אמר
האלהים לאברהם אביך : "סלה לזרעך נהתי את הארץ
הזאה וזרעו היה יצחק לבד : והיה דואג כי כשימית יצחק
יכרת זרעו מרושוה ושה לו עוד מבשורה אלהיך : "עוד
כשאמר לו ודור רביעי ישובו הנה שמח בשמעו כי ירבה
זרעו וישובו הנה ، וכן דורות כל ישראל נקראי' זרע
אברה' שנ' זרע א"א מאמ' אלהיך : "פהח עוד בענין
המחזה הן לי לא נתת זרע וגו' : זה יוליך שיהיה חפצו
זרע אם כן ואם כן הבן מורע : לעמיר בנחלתו ובהבטחות
אלהיך : "צעק בו כי לא יירשך זה : אל האמר כי הנה
בן ביתי יורש אותי ואמר כי לא יירשך זה: כ"א אשר יצא
ממעיך הוא יירשך והוא זרע זרעו ، של זרע יצחק אביך :
"קבע כן גם משכילי נר הגולה יאשיהו בעליל התורה: נוחו
עדן כי בני המה חולקי' עם דוריה' כהירה :
ובכח מאמריו התקיף גם משכילי נ"ע
עטרת האומה ונזרך : "רב החכמה ישועה בן אברהם
שהיה מתלמידי הרואה : נ"ע גם משכילי ישועה בן אהרן
הנודע אהרוני שהיה גם הוא מתלמידי הרואה : משכיל
כל בני גלותך : "שפט כן גם משכילי יוסף נ"ע הנודע אל
קרקסני : בעל ספר הניצני' והלך בדרכי כל המלמדי'
האלה וכלל תלמידיה' בראיות נאמני : שליח הורתך :
"הוקף ביאור מלמדינו נ"ע הזכרנו הנה מעט מהרבה :
כי מספריה' נהעשרנו : והמהפש ישוטט והרעה הרבה :
ככתוב ישוטטו רבים והרבה דעת אלהיך :

(רנח) אבן

לו המת מאושר ומאושר בזה : היו
האבני' והעצים מאישרי' כי הם יורשי'
ונוחלים כזר : כי אם הגוזר הוא הנוחל כמאמר החווה :
ובאה הנחלה מבת הנוחלי' עוד ליורשך : "בני יעקב
שירשו את הארץ לא הורישם בידם אברה' יצחק ויעקב
ע"ה : אלא האל ית' הורישם ביד בית דין משה ויהושע
ואלעזר הכהן וכלל הזקנים והנשיאי' עליהם השלו': מבת
הבריה ברית אברה' יצחק ויעקב ירוחמי מאל עילום : כן
כל היורש האל וביה דין הורהו הוא מוריש בעולמך בבינה
דעהך : "גם בזכרון הדהיה הנודע כפר נעימות : אמר
כי האב אינו שמח בבוא האח או הרהוק ממנו מן השאר
שלו ויקח את כל רכושו אחר מות : ויניח לזרעו בלי נחלתך :
"דבר אני דואג אם יבוא אחי ויקח כל נכסי ויניח לבני
ולבנותי : ולבני בני ובנותי : ולמי אני עמל לשמחים
באבדתי : זה ענין רע לפניך : "הן עוד בשער הצדק :
אמר כי לא צוה האל ית' מצוה כדי להתליש כריאי המצווי'
שלא כצדק : ועל זה אמרנו ככתב אל הירה שלא
הזהירנו דבר להיות רע כ"א יפה לעיניך : "ואפי' אם לא
נדעהו אנחנו : וכן אמר בספר המציה שעשה כי לא צינו
להיה האחי' לירושה אחיה' ובני בניו וכל זרעו ישוטטו
לאגורה כסף וככר להמך : "זה מנעיל למצווים מן המצית :
וכן אם יבואו הנכרים ויקחו לרכוש המת ואחיו מהים ברוב

(רנט) תבוא

ברכה לראש משביר המשוטט ומשביר:
ככתוב וברכה לראש משביר : כי ראש
המשבירי' משה אדוננו ע"ה הוא המשביר, לכל עם ארצך :
"שוברי' אחרי' משברו הם שוברי' : כמו הנביאי' והשופטי'
וחכמי הורת האלהי' : וכלם ממעיינו שותים ומחזיקי' דברי
הורת אלהיך : "ראיות ודקדוקים והורות שאינם מתוך דרישת
תורת ה' מנוהן דעוה' : כלם להבל נחשבות ככתוב ה'
עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבואו מאפסי ארץ
ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל בדעות:
וכתוב זכרו תורת משה עבדי א"צ א' בחורב על כל ישראל
עמך : "קנצים דרישות וחקירות שאלות והשובות : שהם
מתוך דוק ביאור תורת האלהי' המלאה שאלות ערבות: הם
מחיים נפשות האבות: ככתוב שתה מים מבורך ונוזלי' מתוך
בארך : וכתוב ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרותיך : "צפו
בחכמה' ראשי האבות בני מטה יוסף : ושאלו שאלה לשליח
ע"ה ויאמרו את אדוני צוה ה' להת את הארץ וגו' וכתוב
והיו לאחד מכל שבטי בני ישראל ובאה התשובה כן מטה
בני יוסף דוברים וגו' זה הדבר אשר צוה ה' אלהיך : "פעמים
שהם שאלות שאלו : השאלה האחת שאמרו והיו לאחד
מבני שבטי בני ישראל וגו' והשאלה השנית ששאלו : הוא
שאמר ואם יהוה היובל לבני ישראל עמך : "על שתיהן
באה

באה התשובה שנאמר ויצו משה את בני ישראל : וזהו היא שאלה חמישית מן חמש השאלות ששאל משה ע"ה מה' וגלם לישראל קהל עדהך : "סברת האחה במקלל כי לא פורש מה יעשה לו : והשני בענין הטמאי' בפסח שני לעשותו : והשלישית במקושש עצים ביום שבהך : "נצוח הרביעית בבנות צלפחד והחמישית במטה בני יוסף והשובתם באה להנשא כל אחה לאיש שהחפצו בו ברצונן : אבל בעל כרחן אך למשפחת מטה בני יוסף שבט אחד משבטך : "משפטי שאמר לטוב בעיניהם ההיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהן וגו' והתשובה השנית ואם יהיה היובל לבני ישראל ונוכפה נחלהן להן : כלל פסוקיך : "למד ולא הסוב נחלה לבני ישראל וגו' וכל בת יורשת נחלה וגו' ואמר והיו לאחד . כל אחת ואחת לאחד מבני ישראל : כי לא יכשר להנשא כלן אחר משבטיך : "כל שכן יותר האחיות להנשא כלן באיש אחד : והן חמש אחיות מחלה הרצה והגלה ומלכה ונועה ורועיך אכרו להנשא שתי אחיות בחייהן לאיש אחר : ואת צלפחד היה קיש והיה לו בן אחד בכתוב בדברי הימים ובני קיש ירחמאל כמו שאמר ובני פלוא אליאב ובני דן חשים ויותר ראיה לנו כי אמר הכתוב לבני דודיהן לנשים וידענו שהיו להן דודים הרבה והיו להם בנים רבים והנשאנה כל אחת ואחת מהן לאחד : כתורת אלהיך : "יען כי לא אמר לבני דודן : ובאמור דודיהן הודיענו כי היו לצלפחד אחים רבים ונשאו לבניה' כל אחת ואחת לבן דודה : או נאמר כי היו להן דודים רחוקי' ונקראים דודים : בשם שאולי' ממשפחתן לא דודים באמת כדודי' אחי אביך ואמך : "טעמו למען כי שתי אחיות אסורות לשני אחים : משום שאר כדעת משכילי נ"ע המהמירי' בעריות כדין תורת ה' האלהים : וריבונין רועיך ההירו זה כשאר ערוות הורה ה' כאשר נבאר למטה בענין לא הנאף מצות צורך : 'חפצו עוד מזה הענין והורו כך ואמרו כי הבעל יורש את אשתו : והענין הזה אינו מודיע כדבריה' לא האיש יירש את אשתו : ולא האשה לבעלה בענין מצות ירושתך : "זכרון זה לא נזכר בצווי ענין היורשי' : כי אם ירושת האיש השוב ליורשיו אשר בתורת ה' נזכרים : וכן ירושת האשה ליורשיה כתורת אלהיך : "וביאורם כבר ביארנוהו למעלה לפניך : אף ענין זה אינו מודיע כזה בעיניך : אלא שאלו בני יוסף על חכרון נחלהם בחכמתך : "האם הנשאנה בנות צלפחד לאנשי' משבט אחר : הגרע נחלהן משבטם והתוכף בשבט אחר : בהולידן בנים ויירשו הבנים ירושת ונחלת אמם בהורתך : "רקדקו בחכמת' זה בהורה : הא אם לו היו יודעים כי לא הלרנה הן בנים לא היו צריכי' לשאול זאת השאלה כשורה : מלפני נביאך : "גלוי השבת ירושת' אליה' אם לא היו יולדות בנים : הלא יודעים ממצות הירושה כי הם היורשי' אבל אמר אולי יעשו בנים : והבני' יירשו נחלת אמם והשוב נחלתנו לאחד משבטך : "ביותר כי לו היו יודעי' כי הנחלה הכוב אליה' אחר היובל : לא היו שואלי' אלא הבינו מדין הירושות כי לא הסוב נחלת' אליה' בשנת היובל : גם שמא יעשו בנים ועל כן שאלו לפניך : "אכן ללמד כי זה שאמרו בתחלה ונוסף : הוא ונוסף לשבט אחר עד היובל משבט' לשבט אחר התוסף : ושאמרו אחר זה ונוכפה מודיע כי שמא העשו הן בנים ולא הסוב נחלת מטה בני יוכף : לשבטם עוד לעולמך :

(רס) **אבנם** על זו שאלו : לא שאלו על הבעל שיירש את אשתו : ולא אשה שתירש את בעלה כאשר רועיך מללו כשהענין מודיע גם למטה בענין זו שנאמר וכל בת יורשת נחלתך : "בזאה ללמד כי לא כל בת יורשת נחלה : כי כאשר יש לו בן או יוצאי ירכו של בן אינה הבה יורשת נחלה : מאבותיה כתורת אלהיך : "גם אם אין לו בן או יוצאי ירכו אז יורשת בתו : ואם תירש אין לה רשות להנשא בזולת שבטה בעבור שלא הסוב נחלתו של אביה משבטו אל שבט אחר : כמאמר הורתך : "דינו אבל אם נשאת לאיש משבט אחר טרם שימות אביה : במות אביה ואין לו בן אינה יורשת הארץ כי אם ממון ורכוש אביה : ואחי אביה או הנמצאי' מורשיו יורשים ירושת נחלת ארצך : "הוא שאמר למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו : ואמר כאשר צוה ה' את משה וגו' ואמר כי איש בנחלת אבותיו : וגו' וכן קבלו וקיימו בנות צלפחד אביך : "ותהיינה לבני דודיהן לנשים יען להיות הירושה לבני אחי צלפחד כתורת אלהים קדושים : להתקיים דבר ה' שאמר ולא הסוב נחלה ממטה אל מטה אחר משבטיך : "זכרן הנה בחלוף ילידהן כי ילידהן מחלה ונועה והג' חגלה והרביעית מלכה והקטנה הרצה בסדר ילידהן : והנה אמר והיינה מחלה הרצה וגו' כלל פסוקיך : "הכרן כדרך זווגן הנה : שהקטנה תרצה הקדימה בזווג מן נועה וחגלה ומלכה ונשאו לבני דודיהן : אך למשפחת מטה אביהן : כתורת אלהיך : "טען ואמר למשפחת אביהן : ולא אמר למשפחתן תהיינה לנשים כי לו אמר כזו היה מכליל גם משפחת אמן ומשפחת אביהן : כי לכל איש שתי משפחות כתורתך : "יחד משפחת אביו לו האחת שנאמר תולדותם למשפחותם לבית אבותם והשנית משפחת אמו שנאמר ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי כלל פסוקיך . "כי אמו היתה מן יהודה ואביו מן לוי לכן זה שאמר בסדר הירושות ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו : הודיע כי הוא מכליל משפחת אמו ומשפחת אביו לעיניך : "למען כי לא אמר משפחת מטה אביו : כמו אמרו בבנות צלפחד ללמד כי זה יכליל משפחת אם ומשפחת אביו כי כאשר יירשו קרובי האם עמם ביחד כתורתך : "מן האם האח יירש עם האח אשר הוא מן האב בממון ובכלים וברכוש ולא בנחלת הארץ ארץ הקדושה בין מעט לרב : וזכר הנה לדוריהם להודיעך : "נואם הענין שאמר איש כי ימות וגו' והעברתם את נחלתו לבתו : ויכליל ירושת הארץ ונחלת ממון כי אין בממון ורכושו ענין ולא הסוב נחלה ממטה אל מטה אחר לעיניך : "סדור שאלת בני יוסף כאשר שאלו בנחלה בנות צלפחד כי הגרע נחלתן : והתוסף על נחלת זולתן : השיב ה' לבני יוסף לפניך : "על זה שלא תזדווגו בזולת שבטן שלא הסוב נחלה : לכן שאמר שם לשארו הקרוב אליו ממשפחתו יכליל הנחלה : נחלה ממון ושדות ומשפחת אם ומשפחת אביך : "פתרון ביאור זו הענין בנחלת שדה לבד : על כן הסגיל הדבר במשפחת מטה אביהן בלבד : שנאמר ממשפחות בני מנשה בן יוסף היו לנשים כתורתך : "צדקהו באמור ממשפחות : הודיע כי ממשפחות רבות לקחו אנשים אך ממשפחה מטה אחד משאר המשפחות שנאמר בני מנשה לבד משבט מנשה והיתה נחלתן למשפחת מטה אביהן בתורתך : "קושט כל אלה מודיע כי לא לקחו אנשים מאב אחד כדברי הטוענים : אף שאלת השואלים לא היתה כי אם לנחלת הארץ שלא תסוב נחלתן לאחר משבטיך : "רגשת שתי אחיות על שני אחים כשל : ורגשת הבעל יורש את אשתו נפל : אף רגשת האשה יורשת לבעלה אומלל ונשפל : כאשר הזכרנו בענין זו באזניך כתורת אלהיך ביד משה רע"ה נביאך : שמתוך העניינים האלה הבננו אף ירושת ממון וכלים בירושת נחלת הארץ שנתחייבה להיות ליורשים יורשי תורת אלהיך : "תורה אחה להם בירושתם כאשר ביארנו : כי אהבת ורחמנות האבות לבנים כן גזר אלהינו להוריש לבניהם ולבני בניהם לפניך :

(רסא) **תחתם** יעמדו על יקומם יגיע כפם : ככתוב תחת אבותיך יהיו בניך : וגו' ויען שהם מולידים אותם אף מורישים אותם מגיע כפם : ברחמם לזרעם כרחמיך : "שפט וחייבם האלהים להיות כבודם עליהם תמיד בחייהם ובמותם : כיוסף ואחיו ע"ה אשר ההאבלו במיתת אבינו ע"ה באבלותם : וכבדוהו בחייו ובמותו כתורתך : "רבוי כבודם בחייהם שלא ישבו במקומם לעיני קהלותם כי זו קלות כבודם : ולא יבזו דבריהם ולא יכריעו' ויכריחו' בדבריה' ובחפצ' כי אם לסער' ולעודדם : כאשר ביארנו למעלה לפניך : "קמים ועומדים יהיו מפניהם : בעת שיראום שהם עוברים או עומדים לעיניהם : וילווים עד מקום חפציהם : ויושיבום למעלה עליהם : כמושבך :

"צווים לקים : כמצות וכל צויים של צרכי העו"הז שאינם כיהרי' דרכי הורה האלהי' עליה' לקיים : כצווי יצחק ורבקה ליעקב אביך : "פדנה ארם ללכת לקחת לו אשה ככתוב קום לך פדנה ארם ביתה בתיאל אבי אמך וגו' : וכן ייסף מיעקב שאמר לך נא ראה את שלום אחיך וגו' : וכן קיש לשאול כבקשת אתונות' שנ' קום לך בקש את האתונות לפניך : "עוד כן אמר ישי לדוד קח נא לאחיך איפה הקליא הזה , וגו' אלה וכאלה הם צרכי העו"הז ; וצווי צרכי העו"הב הם מצות ה' שנ' שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך , "שכלולו כי ה' צוה לאבות ללמד לבניהם מצות ה' שנ' ולמדתם אותם את בניכם וגו' ואם אינם יודעים האבות , יהגו לבעלי החכמות מהגות וילמדו לבניהם תורת אלהיך , "נגדם גם המלמדי' אבות נקראו שנ' אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ודומיהו ועל כבודם השוה כבודו ככתוב כבד את ה' אלהיך וגו' וכתיב כבד את אביך ואת אמך , "מאמרו עוד תנו לה' אלהיכם כבוד , וגו' וכתוב את ה' אלהיך תירא וכתוב איש אמו ואביו תיראו וחייב עליהם יראה וכבוד , וכן אבי האב ואם האם נקראו אביך ואמך , "למאמר שאמר באחז ולא עשה הישר בעיני ה' כדוד אביו וגו' , וגם את מעכה אמו אם אסא וגו' ; וכתוב ערות אביך וערות אמך וגו' , וכתוב ערות אביו גלה וגו' וכתוב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו' כתורת אלהיך : "כן המלך והנביא והאדון והמילדה שנ' הבוא נבוא אני ואמך : וגו' וכתיב אביך הראשון חטא וגו' וכין כבוד ליראה יש פרק והפרד בדעתך : כי הכבוד לכבדם בכל צרכם לעיניך : "יראה היא שלא יעברו על דבריהם : אם הם כתורת ה' וייראו מהם שלא יקח האל נקמתו מהם בעבר' בקולם ובדבריה' : כאשר יראו צווי אלהין : "טיב חלישות' בחליים ובזקנות' ינהלו ולא יקלו ויזלזלו : ככתוב עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם וגו' כי דינם גדול ככתוב כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו : בנקמת יום דינך : "חיוב כבוד אבות דכופרי' מעט מן היראי' ולא יכשר לבניהם לקללם ולארר' : כ"א להזכיר מעשיהם הרעים ולרוכיח' : אף לרחמם ולעשות חסד עמם ; כי כאשר גדולים הם כחסדם כן יעשו הבנים חסד עמם ויאכילו' וישקום ויזרח' ישאו לעיניך : "זכרונו כאשר מצאנו לדע"ה שאמר אעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשה אביו עמדי חסד ; וגו' וזה יורה כי חיוב על האיש שקבל חסד ישלם חסד כתורתך ; "וכן אם יעשו הבני' ; מלאכתם ואבות' הולכים ושבי' אין חוב על הבנים , לקום מפניה' בכל עת כי אם פעם אחת לפעמי' בדעת לבבך , "האם מתפללי' הבנים תפלת חובה ; אינם חייבי' לפסיק תפלת' ולכבדם וללווה' כחובה ; כי כבוד ה' גדול מכבודם בחכמתך , "דובבים תפלת נדבה ראוי לפסיק תפלת' ולכבדם , לקיים כבד את אביך ואת אמך , וכתיב ותבוא בת שבע אל המלך שלמה לדבר לו על אדניהו ויקם המלך לקראתה וישתחו לה וישב על כסאו וישם כסא לאם המלך ותשב לימינו של מלכך : "גם אם הבני' עדים על אביה' בדבר רע : והם אם חייבי מיתה לא ישלחו הבנים עליה' יד להמית' באותו הרע : יען לקיים יד העדי' תהיה בו בראשונה להמיתו . כי אם לבד יעידו בבית דינך : "בדינם אם הבני' שופטי' במקומם : אין על הבנים יהדר ולכבד לאבות' ולהכירם בדינ' : ככתוב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו' בדין אלהיך : "אף נדרי' שהם בתורת האלהי' חייבים הבני' : לקיימם כששאול ע"ה שקיים נדר חנה אמו : ובני יונדב בן רכב שקיימו צווי ונדר אביהם : ויהונתן כששמעו צום והענית שאול אביו : בת יפתח שקיימה נדר אביה יפתח שופטך :

(רסב) **אבל** אם נדריה' אינם לה' אין ראוי להם לקיימם שנ' בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבה' : והכבוד על ג' פנים מתבאר בדברי נביאיו בנבואה' : יש כבוד לכבד ליראי עושך : "ביראת אלהים וצדקה' וחסידותם : שנא' ואת יראי ה' יכבד ויש כבוד ככבוד מלך ושליט ושריו מחוב הכתוב. ירא את ה' בני ומלך "גלוי כבוד שלישי לא מפני חיוב התורה ולא מפני המורא : כי אם מדרך ארץ לזקנים ומלמדי' מלאכה ואומנים ועשירי' ובעלי קנינים ונטעי' כפי יושר משפט שבלך : "דרך שניה' אינם מחיוב תורת האלהי' : כ"א כבוד אבות ויראי אלהים : ועליה' כתוב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך : "הזקן הוא בעל רוב ימים : שנ' ואברה' זקן בא בימים : והשיבה הוא פחות בימי' מן הזקן שזרקה בו שיבה בשערי' שנא' גם שב גם ישיש בנו כביר מאביך ימים לעיניך : "וביותר אם הם חכמי' וחסידי' או נאמר כי זקן ובעל שיבה אחד הוא ככתוב כשמואל נביא אלהי' : ואני זקנתי ושבתי לנגד פניך : "זכרו בכפל ושננו : יען לאמר תקים והדרת ואמר ויראת מאלהיך מנקמת אלהיך ודינו ובענין כבד א"א וא"א אמר למען יאריכון ימיך : "חייב כ"א יקים הבן מצוה זו בעקרה יאריכון ימיו ואפי' אם היא מורד כעשו שכבד ליצחק אביו והאריכו ימיו : ושאר המצות עמו המקיימי' ימיו : מאריכין בזה ובבא עולמך : "טעם מצות כי יקרא קן צפור כמוהו : וכן אבן שלמה וצדק ואיפת צדק והין צדק כמותו : מאריכין ימים כתורתך : "יוהר צדקת' שיהית בביתך מכלם כלי אחד כמנהג המקו' : וכן מאוני' אחד כלי גנבה והפך וערמה והתבולה ונכל לשקול בצדק בכל מקו' : ולא יהיה לך שנים כי זו רשע וחמס לפני יוצרך : "כן רשע וחמס לכל מי שמקלל יולדיו : ובן סורר ומורה שאיננו שומע בקול אבותיו כתורת אלהיו : והשומע ומכבד ושומר מצות ארוניו עליו אומר יראת ה' תוסיף ימים בזה ובבא בעולמך : "לנו שאלה כוה הלא ימי האדם חרוצי' ונקבצי' מה' : שנא' אם חרוצי' ימיו מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבור מה' : ואיך אמרה תורת ה' למען יאריכון ימיך : "מענהו תשובה אמנם האל ית' יודע כל דבר מה שיהיה מן האדם וחרוצי' ימיו : אבל כשיעבור לה' יוסיף על חריצית ימיו : כאשר מצאנו ביחזקיהו מלכך : "נאום הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה : וכן מקצר למי שאינם עוברי' לו שנ' יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעי' תקצורנה : כל זו הכבוד שהזכרנו לפניך : "סדורו על האבות ועל הזקני' ומלמדי' כיראת ה' הוא בעו"הז בחייהם : אבל במיתת' זו כבוד' לבכות ולספוד ולקונן ולהתאבל עליה' : וללוותם ולכבד' עד קברם בתורתך : "ענין יוסף ואחיו מודיע שאמר ויעש לאביו אבל שבעת ימים : וישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה בקברי' קברי אבותיך : "פשר בירורו ואפי' על נשים הם דית ואיש על אשתו וקרובי' על קרובים שנ' ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה : וכתיב ואחר כן קבר אברה' וגו' וכתוב במיתת נדב ואביהוא הכהני' : ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו ראשיכ' אל תפרעו ובגדיכ' לא תפרומו וגו' כלל פסיקך : "צדקו עוד באהרן ע"ה ככתוב ויבכו את אהרן שלשי' יום כל בית ישראל : וכן כתיב במשה ע"ה ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב ל' יום ויתמו ימי בכי אבל משה נביא האל : נאמן בבית אלהיך : "קרא כתיב על יהויקי' בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו : הוי אחי והוי אחות לא יספדו לו הוי אדון והוי הודו ודומיהן בתורת אלהיך כתובות ונרמזות לעיני כל מבקשי תורת ה' ויחידו ואמונה ודקדוק מצותיך : "רשון ביאור דרכי האבל : אלה הם שאמר וגזר האלהי' ליחזקאל הנביא ע"ה ולירמיהו הנביא ע"ה לעשות' להפך על האבל : ככתוב בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך : "שמעו לא תספוד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך : האנק דום מתים אבל לא תעשה לך פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך : ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל כמנהג ערכך : "התהיו כדומהו גזר לירמיהו ע"ה אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם : וגו' וכתוב ומתו גדולים וקטני' בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם : ולא יתגודד ולא יקרח להם : ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת : כלל ענייניך :

(רסג) **תהפוכם** בהליף והפך צום האלהי' ההווים ומהנהגי' על ישראל עמו : מלעשותם עליהם עקב רשעות' וגאותימו וקודם שבארם בענייניהו

בעניינימו : נבאר עקר האבלות מה הוא לדעת כבינת
מדעך : "שקרו ואפדו הוא דבר אצור וכמים ומונח בנפש:
ותחלתו הוא מן עקר החום של גוף ממרירות הנפש :
והשלמתו והמימוהו מן עקר הקור הנח ושוקד בגוף הנפש:
וביורר דברי על זה כי הגרמה שיקונן האדם ויאנח ויגהה
ממרירות ועלבון ונאקה הנפש כנפשך : "רשימו והכונתו
וקיומו הוא מן שני דברי' : הא' הוא אם יושללו נכסיו
ויהרסו בנייניו ויחרבו נטעותיו ויאבדו ויוגנבו קניין כספו
וזהבו ורכושו או יטבעו בימי' ונהרים , או ימותו בניו ואשת
היקו ויולדיו ואחיו וקרוביו ומלמדיו שהם מחמדי נפשו ועיניו
מאירי' : והשני או אם מפני כאב גדול שבא בגופו כגופך :
"קיום רוע הולי או עלבון מכה ופצע וחבורה וכויית אש :
או מפני כריתה חרב וחנית וחץ ומאכלת ואבן ואגרוף
ועץ. וממנו יבוא להכאב ולהכשל ולהתיאש , או מרוב הכאב
כשיחשוב נעימותיו וטובותיו שהלכו ממנו ובריאותו בלי כאב
ימום ונהפכו לו הוא משתומם ונואש אזי יהמה לבו ויבוא
המיית הום גדול ויעלה עשן החמום מן הגוף על גג עור
האיש וראשו כראשך : "צרתו מהגדלת ומתיאש האיש : אז
יתחלש כח הגוף מכח הקור שיבוא בו מתוך גופו של איש:
כי כל אדם יש לו קור והום בבטנו ולכן יתחלש כח האיש:
הנכאב בכאב מכה או בצרה ווזכר נעימותיו מחדוש הקור
שיתגבר על כח החום אשר לא יוכל לשוב זה החום אל
מקו' עקרו ויעלה הקור כבטנו כבטנך: "פירו ואידו יהיה כמו
עשן ויעלה בראש ויעור את העיני' : ויחשיכם ויזלו דמעות
ויבוא לו כח הבכיה עד שיזלו ויצאו הדמעות מהעינים :
ואז יהרוח לב הבוכה מעט מרוב הבכיה והאניה וזה יהיה
בעת כאב הגוף מן הצרה או ממכת חרב ופצע וחבורה וחולי
וזולתו כמקראו' הלאות עולמך : "עניני כל אלה יסורי
האלהי' ית"ש הם לטיבתו , כי אם יאבד איש נעימותיו
וטובותיו או בניו ויולדיו וכל מחמדי נפשו ואשת חברתו :
יהיה לו הועלה משני פני' בהתאפקותו : שאם תהיה אפיסת
נעימותיו גמול מפעליו הרעי' כרשעותו : אזי יקח מוסר
מה' ויבכה ויאנח ויתנחם מחטאתו : שלא ישוב
עוד לרעתו כדרכי פושעי צורך : "סובל ומתאפק ביסוריו
ומפחד תמיד מלעשות עוד כרשעותו : ויושללו עוד נכסיו
וישאר עוד עירום ועריה מטובתו : או ימותו בניו וכל
מחמדי עיניו וישאר יחיד וכדד בשכול ואלמון מכל נפשות
ביתו : ואינו מוסיף פשע עוד על חטאתו , וכל אלו היסורי'
אם נהיו עליו לנסיון לו מה' ית' גדולתו : זה שבח והוד
לו בעולם יען כי נסהו האלהי' לבאר ולגלות צדקתו : ויראת
אלהיך אשר בלבו כי הוא מתאפק באיוב צדיקך :
"נסיונות ויסורי אלהיו קבל באהבה , והוא יכפיל וישפיע
שכרו וישלם לו טובות יותר ויותר בזה ובבא , על הבכיה
והצרה ומרירות נפשו והקינה והאבל שהשיג והגיע בנפשו
הכאובה: אף הרואים אותו מבאי עולם שהם בריאי' מכל
אלה כי השיגו לו יסורי האלהי' מעונו או הם בנסיון לו בלי
עון וחיבה : אז יקח מוסר וישבח לה' כי חמל עליו ולא
השיג לעצמו דבר רע מאלהיך , "מענהו כי האריך אפו עליו ;
או כי ה' הסתירהו מאלה היסורים והנסיונות והנקמות
כימיו , ואז יירא ויפחד מן הנקמות ההם שלא ישיגו אליו ,
וזה יהיה לו הגרמת טיבו מה' אלהיו , ככתו' כי פחד אלי
איד אל ומשאתו לא אוכל כ"ש אם עברו עליו מקצת אלה
הנסיונות ונצל מהם , שנ' יחלץ עני בעניו ויגל בלחץ
אזנם מצור עושך , לזאת ההועלה של בכיה בצרת האיש ,
היא להרווח לב האיש , הלא הדע אם לא יוכל איש לבכות
יולד עליו הולי גדול או מרירה או מזולתם קושי מכה ויתקשה
האיש , ולכן תהיה לו תועלת ריוח בזה ובבא בשובו מן
רוע דרכיו ועוד לא ירע ויבאיש אז ירוחם מה' כי עזב הרע
והודה לפני אלהיו ודאג וספד ובכה על הטאתו כל ימיו
לפני צורך ; כח ועקר ההכפד זו היא מן החקוק אבארהו
בהכד משכילי הש"ה ע"ט , הא' היא הכאה יד אל יד שנ'
בן ארם הנבא ודך כף אל כף וגו' והב' הכאת הרגל שנ'
הכה בכפך ורקע ברגלך ונאנח על נעימותיו וששונם , והג'
בעת שיחשוב האיש ויזכור תענוגיו שהלכו ממנו יכה ירכו
שנ' ואהרי הורעי ספקתי ע"י כסופק כפיו בצרתו לפניך ,
"יתאכזר עוד ויכה בידיו על ראשו והיא הכאה ד' מחלקי
ההכפד , שנ' גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך כתמר
אחות אבשלום שעשתה בצרתה בהספד , שנ' ותקח תמר
אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה ותשם ידה
על ראשה ותלך הלוך וזעקה כעין מספר , והה' היא
הכאת השדי' שנ' על שדי' סופדי' כמכפד , הדר רמון
בבקעה מגדו על משיחך י "טעמו עוד החלק הו' שיתנכר
ויתאכזר על נפשו מרוב צרתו וקנאהו ויחריק בשניו וינשוך
לבשרו ככתו' על זאת אשא בשרי בשני וגו' ואמר ושריך
הנהקי כי יחשוב ויאמר איך לא טהרתי ונשמרתי מעון
כאזהרת אלהי ותורתו , וגם איך באה אלי בפתע פתאים
זו הצרה וישא בשרו בשניו מכח עלבונו ודאגתו , והז' קריעת
בגדי' שנ' ובשמעי קרעתי את בגדי ויקרע יעקב שמלותיו
ויקרע מרדכי א"ב וילבש ש"וא בצרת עמך , "חלק ח' הוא
כי ישלח ידו אל שערו : שנ' ואמרטה משער ראשי
וזקני : גזי נזרך והשליכי וגו' וזה בעת שלא יוכל לנשוך את
בשרו : מפני הכאב הגדול שיבוא עליו כי יש איש שלא יקבל
כאב גופו ולכן ישלח ידו לשערו : אשר הוא קרוב לגופו
להכאיב לבו מעט מבשרו : והט' הוא שיפרד מבני אדם
וישב לבדו משומם שנאמר ואשבה משומם כמשתוממך :
"וזעק עוד ואומר לא ישבתי בסוד משחקי' ואעלוז מפני ירך
בדד ישבתי : וגו' : כי יאמר אין בזה העולם טובה ואין
לי טוב שאתחבר עם אנשי העוה"ז כי רעות העוה"ז הם
רבות זו אחר זו בחיי הבלי ישיבת אדמתי : והי' כי יברח
לשוטט במדברות כאיש משתגע מחוזק הצרה שיש בלבו שנ'
והתשוטטנה בגדרות וכתו' לבוא בנקרות הצורי' ובסעיפי
הסלעי' מפני פחד ה' וגו' ובאו במערות צורי' ובמחלות עפר
מפני פחד צרת ונקמת אלהיך : "והיא כי יעלה חמימות
מרירת השחורה ויוסיף בנענוע האד' ויסמר שערת בשרו
ותפול עליו רעדה ופלצות , שנ' יראה ורעד יבוא בי ותכסני
פלצות : והי"ב כי יובאבו בני מעיו שנ' חמרמרו מעי : מעי
מעי אוחילה קירות לבי הומה לי כנבעת בפלצות : שנ'
פלצות ביעתתני : והי"ג כי ילבש שק ואפר שנ' בת עמי
חגרי שק והתפלשי באפר אבל יחיד ע"ל מ"ה בצרתך :
"הומה לבו בצרתו וינהיג אבלות גדול כי יחשוב ויאמ'
כי אצא מכלל בני האד' וארמה לבהמות בלי יגון ואנחה:
ויחכיר ממנו ומגופו ומעצמו המאכל והמשתה כל ענג וכל
שמחה : שנ' וילך שם לחם לא' ומים ל"ש וגו' ויבחר מחנק
לנפשו מיה מחיותו להנצל מזו היגון ועומק שיחה : ואינו
אוכל ושותה יען להדאיג רוחו או להכאיב נפשו כנפשך :
"דעתו לכן כי ימנע מעצמו כח מאכל ואבלו ויגונו ודאגתו
ואנחתו ודמעתו , משביעי' לו כלחם שנ' האכלתם לחם דמעה
והשקמו בדמעות שליש וכתו' היתה לי דמעתי לחם יומם
ולילה כי אפר כלחם אכלתי ושקוי בבכי מסכתי ואז הביא
לו הצערה בצרתו : שנ' ויצעקו מרה : וכתוב ויזעק זעקה
גדולה ומרה ויתפעם רוחו ויבוא בדברי' שלא ידע מה ידבר
בהסר בשגעינותו וזועק ומילל והוא הנקרא יליל שנ' זעק והילל
בן אדם והיא בלשון הקדש ה' שמות בלשון נביאך :
"גבהם הא' לשון אח שנ' ואמר אח : וכתו' וירחיבו עלי
פיהם אמרו האח האח : והב' לשון הה שנ' הילילו הה
ליום : אהה ה' אלהי' צועק ונאנח : והג' הו הו שנ' וקראו
הו הו : הו הי והי יצוח ויאנח : והד' לשון הוי שנ' הוי עליה'
כי בא יומם : והה' לשון אוי שנ' אוי נא לנו כי פנה היום
אוי לי ע"ש אוי נא לנו כי חטאנו ונוסיף על אלה הה' אחד
והוא ששי בעצביהינו כרצת , והוא לשון אבוי שנ' למי
אוי ל"א וגו' ומכח צרתו האבל יאמר דברים אשר לא ידע
מה ידבר באזניך : "ביורר לשון נהי הוא צועק אל נחת
וקינה היא אל נוח בצרה נחת הנפש : קודם ינהה האד'
ובאחריה יקונן בדבור הלשון ברוב מרירות הנפש : והקינ'
אם תהיה מחבור איש חכם יכאיב ביותר ויאנח כלב ויבכה
וידמע מצרת לבו בלי נופש , ודע כי יש בקינה דברי עצב
ויגון שאם יתקבצו ותתמלא הנפש כשידבר ויספר צרתו
ויקונן ירויח לנפש , שנ' אדברה וירוח לי וגו' אשיחה במר
נפשי כנפשך : "אף בקינה הורע חכמת המקונן וחבור
דבריו ויופי מהלליו : וגם זו הקינה הראה ותגלה חבוי וקווי
האבל אם יתאפק ויקבל יסורי אלהיו באהבה וישבח לשמו

וינחם

ויהם בנחמה גדולה הוא לנפשו בכל יגונותיו וצרותיו הבאו׳ עליו : ואם יכתבו קינותיו ישארו בעול׳ מזכר ולמוד לבאי׳ אחריו ויביאו לאנשים ההם תועלות גדולות כי יתאפקו בם גם הם כמוהו ויקבלו יסורי אלהיהם באהבה ויאושרו באשריו : ויכתבו גם בניה׳ כפירי דהתאפקותם וצרותם ויכוברו לזכרון טוב כמו שאומר מי יתן איפא ויכתבון מלי מי יתן בספר ויוחקו בספרי המשיך :

(רכד) **אמץ** כתיבתם יכתב בצור ובעופרת ויחצב בעט ברזל ביד חכם ונבון : ככתו׳ בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחצבון : וכל אלה הדברים שהזכרתי יכשר כי יעשו ויתקיימו על הקרובי׳ ועל כל איש חכם ונבון , שמתו לו ממשפחתו ומשאריו ומאשת חיקו ויולדיו אשר לבו חם מכאיבי׳ והם ששה הזכורי׳ בפ׳ אמור אל הכה.י׳ ככתו׳ כי אם לשארו הקרוב לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הבתולה הקרובה אליו וגו׳ ואשת האיש הוא עמהם שהיא מחמד נפשו כמחמד אשת אברהם אביך ויחזקאל נביאך : "בכן גם נהגו אנשי הזמן : הלא תראה כי נהגו ניני ישורון ביום הכרת הכבוד ושריפת המקדש ומיתת המלכי׳ משיחי ה׳ וכהני ה׳ ואברת הצדיקי׳ ובכלל צרותיהם וזולת׳ מימי וזמן , הצרות כבזמניה׳ שיקוננו בכל זמן : וגם יספדו ויאנחו במרירות נפש ויתאבלו ויצומו ויתעפרו ושק ילבשו וישבו בדודי׳ ויקוננו בכל עת בשנה וזמן , בקינות ירמיהו בספר איכה כפי ענין מקראותיהם כן ויקונן ירמיהו ע״ה בצווי נבואת אלהיך : "גמרו וקיימו ניני ישורון על נפשותם בגלותם בספד ונהי וקינה : כי איך לא יספדו ישראל על עצמם אשר נהכרו מכלל טובות ה׳ ונעימותיו וכבודו ומלכות וכדנה : ומספד הוא אשר יספוד איש על שדים על דבר הנשלל ממנו והנהכר או על המת אשר יספר בספוריו ומנהגותיו הטובי׳ שלו ויספוד ויקונן עליו בנהי וקינה להתאוננה : וגם יספר ויאמר כי כן וכן אירע לי בזמן זה ובזו שנה : כאשר יספר ויאמר הכתוב מספד גדול וכבד וגו׳ אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים מעמך : "רוק מדעם ועקרם יקבוץ אופנים והרבה מיני׳ : מענהו יען כי הוא הדבר הנשלל והנהפר מן האיש ההוא או המת ההוא אשר מת מביתו או משארו היו לו דברי׳ הרבה יקרי׳ ונאי׳ והגיני׳ : וינהה נהי בהספדו באשר יספדו הסופדי׳ והמקוננים׳ , והנהי הוא בהחלת השבח אשר יספרו המספרי׳ של אותו הדבר וסופדי׳ ומחברי׳ דברי׳ והוטי׳ ונהים הוא יקרא נהי שנ׳ ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי וגו׳ ואז יענו אחריה׳ וישנו דבריהם מפי מקונן הקיני׳ : כי כן אמ׳ קינה היא וקוננוה בנות הגוי׳ תקוננה אותה וגו׳ בכל ענייניך : "הלא תראה כי אמ׳ בן אדם שא קינה על פרעה מלך מצרי׳ וגו׳ ואמר לו נהה על המון מצרים והורידהו : וספור היגונות של ישראל מאד הרבה עד אין חקר אך האלהי׳ הקל מישראל רוב היגונות ולא נכתבו כלם כי אם כתב להם ספר קינות והוא ספר איכה בעניינהו : יקבוץ בו הצרות בקוצר וכל יגונותם במעט לקונן ולהתרוות לבם בעת שיקראו זה הספר איכה לעתות צרתם בקינותינו : ונכתבו לנו י״ג יגינות כפירי׳ אשר בכל אחד ואחד יאמר קינה בקינותיהו הא׳ היא שכתב לנו דוד ע״ה בעת שמת שאול ויהונתן בנו במלחמת עמך ככתוב בדברי נביאך : "ויקונן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו וגו׳ ואמר הצבי ישראל על במותיך חלל וגו׳ : והב׳ בעת שנהרג האדם בחמס שנ׳ ויקונן המלך על אבנר וגו׳ ויאמר הכמות נבל ימות אבנר וגומר : ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתי׳ הגשו וגו׳ במיתתך : והג׳ בעת שנהרג מלך צדיק וישר שנ׳ ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיה׳ על יאשיהו עד היום הזה ויתנום לחק על ישראל והנם כתובים על הקינות והם ספר איכות קינותיך שאמ׳ בו רוח אפינו משיח ה׳ נלכד בשחיתותם של ישראל עמך : "וזכרון חלק ד׳ בעת שנכנעו אנשי המלכות שנא׳ ואתה שא קינה על נשיאי ישראל וגו׳ מה אמך לביאה בין אריות רבצה בתוך כפירי׳ וגו׳ : והה׳ בעת שיתחלף הדור אל רשעה ויהיו בדברי ה׳ ממרים : כמו אמר ושאי על שפיים קינה כי מאס ה׳ ויטוש את דור עברתו וחשבם כנכרי׳ וזרים : והו׳ בעת שיבוא דבר רע פתאום והוה או רעש גדול ונגף וימותו אנשי׳ הרבה זקנים ובחורי׳ : כמו שאמר נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל שמעו את הדבר אשר אני נושא עליכם קינה בית ישראל עדתך : "חבור שביעי על מיתת הבחורי׳ על חליף הזמן שנא׳ כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו : וגו׳ ואומר כי שמענה נשים דבר ה׳ ותקח אזניכם דבר פיו וגו׳ לקונן בקינותינו : והח׳ אשר דגלה ונעתק ממקומו שנ׳ התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה וגו׳ ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי ותרדנה עינינו וגו׳ : והט׳ על עיר שיש בה רוב בוחרי׳ הולכים ובאים שם אנשי העיר וזולת׳ ואחר כן נחרבה העיר שנא׳ ואתה בן אדם שא על צור קינה ואמרת לצור היושבת על מבואות ודרכי חוף ימיך : "טעם ביאור החלק הי׳ על חרבן העולם המיושב שישאר ריק מן האנשי׳ ומכל תשונה : שנא׳ על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה : והי״א על חרבן עיר אחת גדולה ועל אברת מלאכה שנ׳ בן אדם נהה על המון מצרי׳ והורידהו אותה ובנות הגוים אדירים וגו׳ : והי״ב על מפלת המלך לבדו שנ׳ שא קינה על פרעה מלך מצרים וגו׳ ותגח בנהרותיך : "ידיעת החלק הי״ג על מלך חכם ונבון שאבד הוא וגם חכמתו אבדה שנא׳ בן אדם שא אל צור קינה וגו׳ וספר קינות איכה הוא חלק י״ד במספר מניינה : שנכתבה בו קינת מלך הצדיק שאמר רוח אפינו משיח ה׳ וגו׳ ובכה ראוי לנו לקונן על היחידי׳ המתים נהי ומספד וקינה : ועל שאר העם נאמר ונקונן אי אחי ואי אחות שנא׳ הוי אחי והוי אחות וגו׳ ועל המלך נקונן ועל הצדיק והחסיד והאבות ומלמדי׳ וחכמים ומשכילי׳ ומצדיקים תורה הנאמנה : הוי אדון והוי הודו נקונן על החכם בעבור חכמתו ובינתו ושכל מדעו בתורת אלהיך : "כמוהו על הצדיק בעד צדקותו וחסידותו וישרותו ומנהגותיו הטובים והנאי׳ ונעימים : ועל העשיר אודות עשרו וחילו וקניינו ורכושו אם מעשיו טובים ודרכיו תמימים : ועל זקן בזקנתו ושיבתו והדור פניו ועל בחור בבחרותו וכחו וחריפות דעתו בדעת אלהים קדושי׳ ועל נשים נשי חיל וצנועות והגונות במעגלי׳ לפני כל יקומים : על כל א׳ איש ואשה כפי יכלתו וכפי כבודו להגדיל לו נהי ומספד וקינים : ואלה הי״ג חלקי הקינות שאמרנו וביארנו בזה הענין הם כלם מקובצי׳ בס׳ איכה קינותיך : "להם יותר הרבה בדברי נביאינו וחוזינו : וחברו הנביאים דברי׳ יפים לקונן בהם ישראל לעתות בצרה בצרותינו : אף מדברי איוב נ״ע חסידנו : הורו הנביאי׳ ע״ה לאנשי גלותנו לקונן על יסורי אלהינו הנפגשות ובאות עלינו : וגם הכהני׳ הושאלו מישראל בעת בנין בית שני בבניינו וכן אמרו האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים בגלותנו : והושב להם מה׳ ביד זכריה בן ברכיה הנביא ע״ה ואמר להם כי צמתם וספוד בחמישי ובז׳ וזה שבעים שנה בגלותך : "מורה על זה אם בהיות בית שני לא מנעם מלהתאבל ומלהתענות ומלקונן על שרפת בית ה׳ והכרת כבודו ומיתת החסידי׳ והישרים על אחת כמה וכמה באפים־ו עתה בזה הזמן בצרות גלותנו ונדותנו ומיתת משכילינו וחסידינו ועל כבוד הנחסר ממנו וארצנו ועירנו ושערינו שוממין ואחינו פזורים : שלא נקונן ונספוד כמספד הדדרמון בבקעת מגדו על משיחנו ואוהביו השרים : ושלא נתאבל כאבל על יחיד ומספד תמרורי׳ : כהוראת ואזהרת אלהינו ית״ש בחלוף נביאנו יחזקאל ע״ה וירמיהו ע״ה תוזיך : "נאם הננאם בירמיהו ע״ה כי כה אמר ה׳ אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם : וגו׳ ומתו גדולים וקטני׳ בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם ולא יתגודד ולא יקרח להם : ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת וגו׳ מענהו בחלוף והפך מנע האלהים ית״ש לירמיהו ע״ה מלעשות המנהג להם : שלא לבוא אל בית האבל ושלא ילך אחרי המת ושלא יספוד על שדים עליה׳ : בשבעת ימי האבל באבלותך : "כדר עניינו עוד אמר אל תבוא בית מרזח : הוא שלא יבוא אל בית המת שהוא בטרה זח ונח ונד מביתו אל הקבר

הקבר ולכן קראו מרות : כפי המעשה הנעשה כי מלשין
ולא יזח החשן מר זה ומנע לנביאו האלהים שלא יבוא אל
האבלים שהם בביה המה ההוא קודם שיקברו למת בקברו
כמיתיך : "עוד אמר ואל הלך לספוד : שילך אחרי המטה
ויספוד על שדים שלו בקבר של מה מנעו : ואמר ואל
הנוד להם מענהו בשבעת ימי האבל לנחם לב האבלים
מנעו : ואמר את החסד ואת הרחמי' מענהו מנעו: מלעשות
חסד עם האבלים ורחמי' עם המתים ללכת ללוותם בקבר'
ולהזכירם בזכרון טיב במנחמיך : "פירש ואמר ומתו
גדולים וקטנים בארץ הזאת : לחבר עמם דברי' אחרים
כזאת : והוא שאמר יתגודד יקרח ולא יפרסו לחם בעיניהם
להזות : יען לנחמם לאכול עמהם לחם כמנהג הראשון
וזאת : ד"א הראשון אמור מאשר יולד מאחר כן וזה
אמור בנמצאי' באותו העת של נביאך : "צוה עוד ואמר
ולא יתגודד ולא יקרח : וזה מעשה העברים אשר היו
עושים בארוניה' להתגודד ולהקרח : כי ה' הזהיר לנו
מלעשות כזה שנ' לא התגודדו ולא תשימו קרחה כ"ע לכל
כיתיך : "קושט ביאורו נאמר ד"א כי ישראל אז הפרו
המצות והפרו גם זו המצוה והמנהג : והגיד הכתוב המנהג
הרע שהיו עושים באבליה' שלא יעשו מצרתם זו המנהג :
ואמר ולא יפרסו לחם על אבל מענהו ולא ישברו ויכרתו
ויחתכו לפניהם ככרות להם אנשי' אשר היה מנהגם לעשות
עם האבלים באבליך : "רצים ואצים לנחם לב האבלים
על מתיהם שנ' לנחמו על מת : ושאמר יפרסו הוא מלשון
הלא פרום לרעב לחמך פרים פריסת מלכותך פרשה ציון
בידיה לשון כריתה וחתיכה ואמר ולא ישקו אותם כוס
תנחומים לנחם לבם על מת : הוא קודם שבעת ימי האבלות
ואחר ז' ימי האבלות באבלותך : "שמתקבצים אל בית
האבל ויש להם פיוטים ודברי נחמות : שירבוהו על כוס
היין וישקוהו והוא כוס הנחומים וכן מתקבצי' עם האבל
בסוף ז' ימי האבלות ואוכלים עמו ומנחמים לבו בדברי
נחמות : וגם ישקוהו כוס תנחומים בתוך אבילתם ובסוף
אבילתם בברכתם בכוס תנחומיך : "תמת האבלות אחרי
כן : זכרו לאופן החמישי ואמר ובית משתה הוא לחם
ומאכל שהוא לחם האבלים : לשמח לבם עם היין שנא'
ויין ישמח לבב אנוש וגו' והוא בעת המשתה שמשמחי'
לבות האבלי' : שהם מרי נפש כאזהרת הנחכם מכל האד'
מלכך :

(רסה) **תנו** שכר לאובד ויין למרי נפש : ד"א זה
המשתה של אירושין וקדושין לזולתם
לבחורי' בעד ענין ידוע כאשר יחפצו להטיב לבם וכל
מרירות נפש יתקבצו לאכול ולשתות עמהם להגדיל השמחה
לכל נפש : שנ' לאכול ולשתות עמהם וגו' ואמר בשמשון
ויעש שם שמשון משתה כי כן יעשו הבחורי' כמנהגך :
"שפט עוד האלהי' וצוה וגזר ואמר ליחזקאל הנביא ע"ה :
בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספוד
ולא תבכה ולא תבוא דמעתך האנק דום מתים אבל לא
תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגלך ולא תעטה
על שפם ולחם אנשי' לא תאכל להפך המנהג צוה האלהי'
לנביא ע"ה : לעשות ככה כשצוה לירמיהו ע"ה נביאך :
"רשומו ומענהו זה הוא : הודיע הנה בענין זה כי היתה
אשת הנביא ע"ה אשת חיל וצדקת וישרה במעשיה וכשרה
ויפה היתה מחמד עיניהו : לכן אמר מחמד עיניך ואמר
במגפה כי המיתה ה' בטרם זמנה כמעשה שהיה עתיד
לרעשות לישראל שימותו במגפה בלי זמנם מרוב צרותם
שישיג לכל א' וא' בזמנהו : מרעב ומחולי ודבר וצרות
האויב כשיצר להם כאלות בריתך : "קושיתו שאלו הנה
משכילי נ"ע למה המית ה' לאשת יחזקאל בלי זמנה בעבור
המופת : התשובה לא המיתה בלי זמנה כ"א שלמו עתה
שנותיה אשר הוקצבו ונחרצו לה והביא מיתת זמנה בזמנה
במופת : או נאמר כי המיתה ה' יתע"ש בלא עתה וזמנה
להשלי' בה המופת : וה' ישלם לה בעו"הב כנגד הכאב
שבא לה בעו"הז במיתתה כמיתתך : "צדקתו עוד נאמר
בזה : או כי ידע ה' בחכמתו מנהגה ויצרה שאם ימיתנה
והוא טוב לה מחייה של עולם זה : עד שלא תשמע והראה
לצרות ישראל ולחרבן מקדשו וגלות נביאיו ועמו וזרע אהרן
וזרע דוד כי יאלת ויתגלע ויתבזה ומאד העלב ולא תוכל
לנשוא ולהכיל בזה : ולכן המיתה ה' טרם שיבואו הצרות
על עמך : "פשרונו כדומיהו כמי שעשה כיאשיהו ע"ה :
שאמר הנני אוסיפך אל אבותיך בשלום : וגו' וזה הדרך
לבעלי הדעת ולמוד גדול לכל באי עולם : והייב עליו נ'
דברים מבוארי' ואמר מה שלא ביארו והם עשרה דברי'
להשלו' : ולכן אמר ולא תספוד כו"ו ולא אמר לא הספוד
כי הוא סמוך כסימבי הורתך : "על דבר שקצרו הוא סמיך
והוא שלא יבוא ויתקבץ בכלל אשר יספדו עליה ולא ישב
לניחומי' : ואלה עשרה הדברי' הם מנהג האנשי' שיעשו
בהלופם על המתי' וסגלה על מחמדי עיניהם ויקיריה'
הנעימי' : וזכר ד' דברי' במענה ההספד והבכיה והאנקה
והאנחה באנחותיך : "סדר עוד ואמר לא תספוד הוא שלא
יספוד עליה הוא בנפשי: וגם לא יביא לסופדות שתספודנה
אבל לא תבכה לא יתכן זה אלא בנפשו : ואמר לא
תבוא דמעתך אחר שאמר ולא תבכה והוא על ב' פנים
ישמשו : הא' שלא ישמע ההספד עליה ולא ילך אחרי
מטתה וישרף לבו עליה ויזובו דמעותיו כדמעותיך : "נצות
השני הוא שיתעסק בדברי' אחרי' ולא יתשוב לבו בעדה :
ויכשר שנאמר כי אמר ולא תבכה כי יש איש שיבכה ולא
יזיל דמעות ע"כ אמר ולא תבוא דמעתך לא תבכה בלא
דמעה ולא תבכה בדמעות בעדה: ואמר האנק דום מענהו
אמר לו השמר לך שלא תאנח ותצעק והייליל עליה באנקה
כנאקותיך : "מענהו כאשר ראוי לאבל אשר יאנק וינהום
ויצעק כאשר ישרף לבו על מתו : ואמר מתים אבל לא
תעשה : מענהו אמר השמר לך פן תעשה עמה הדברים
אשר יעשו הכל על המתים כל איש ואיש על מתו : והם
ה' דברי': החלחם מתים אבל לא תעשה מענהו כאשר
יעשו על המתים אבל לא תעשה אתה והם שבעת ימים על
מנהג עם הארץ או הוא חדש על מנהג הנביאים כאהרן
ע"ה ודומיו כמיתהו : והב' אמ' פארך חבוש עליך כי
מנהג האבלי' להתיר מצנפותיהם כל איש על מתו : והג'
ונעליך תשים ברגלך כי מנהג האבלים ללכת יחפים : והד'
ולא תעטה על שפם שמנהג האבלים להתעטף על שפם כי
אין מנהגם לדבר ולא לענות אלא יושבים בדודים דומים
ושותקי' משתוממים על פרידת מיתת מתיך : "לביאור חלק
הה' ולחם אנשים לא תאכל כי אין מנהג האבלים שיאפו
ויבשלו לנפשם אלא יכינו להם זולתם ויביאו להם וישביעום
וירהיקום עד שיאכלו ומנעו האלהים מזה : ולמה נתן מלת
מתים טרם אבל לא תעשה ולא נתנו טרם ולא תספוד
בעבור כי אלה השבעה המוקדמים שהזכיר יש שהיו
בזולת המתים כמו צרות אשר יבואו על אנשים בעולם זה:
כמו שתטבע ספינתו בים או יכרהו עליו הדרך וישללוהו או
יגנבו מכיהו נכסיו או חולי גדול יבוא לו ויוציא כל רכושו
להתרפאות או חרב וחנית וחץ ישיגו לו ויכאב ויעלב
מטכתו וירזה : אז יספוד ויבכה ויאנח ותבוא דמעתו וישב
עם הסופדים ולכן הפרידם למעלה ואחרי כן זכר מנהגי
אבלי המתים זה אחר זה: ולכן אמ' מתים אבל לא תעשה
באבלותך : "כי הראשונים יש שיהיו בזולת המתים :
שאלה היכשר שיאמר לנו ה' על החובות שלא נעשה אם
לא יענה שיצוה לנו שלא נשמור שבת ומילה והשבת פקדון
ודומיהן על דרך אות או לא יכשר: ואם האמר לא יכשר
זה על מצות החרותי' : יאמר לך ואיך אמר ה' לנביאו
ע"ה מתים אבל לא תעשה ואם האמר כי יכשר לו ה' ית"ש
לצוות כמו זה יאמר והלא יתוין מה שכבר קיים ואם נעבור
כבר נשחתו הראיות כי תורתנו לא תבטל לעולמים
ואם תאמר כי זה שאמר ה' לנביאו
מן מתים אבל לא תעשה אינו מן החובות יאמר לך ואם
אינו מן החובות מה הועלה כי אמר לו אל תעשה המותר
והוא לא ימנע מן החוב ולא יצוה על המותר לחייב מיתה
שאינם מומתים: התשובה נשיב על זה הכלל על דרך קוצר
שלא נצא מן החפץ כי יש על זה עומק הרבה והחכם יבין
ויוסיף לקח כהורתך : "ישכיל המבין וידע כי ה' ית"ש לא
ימנע החוב ; על כל דבר ולא יצוה על המותר למען כי
החוב לא יצא באחת מן העתות שלא יהיה חוב : ולכן

יקרא כזה חוב מאשר לא יביא הרע לנפשו באחת השקר שהיא רע ולא יכשר יהיה טוב לא יצוה ה׳ בו בעבור למען כי לא יתהלך ואם בעבור זה נשחתה הראיה כי ה׳ לא יבחר הרע ולא יצדיק לכזבן ולרשע וכן החוב לא יכשר לצאת מהיותו חוב: על כל אודות ופנים בין לאות ומופת ובין זולתו כי אם נעביר זה עליו ית״ש כבר נשחתה הראיה כי הוא לא ימנע החוב: כי השכר של עולם הבא הוא אחד מן החובות ולא יתחלף להיות גמול ואם נעביר זה יעבור שיכנים לא׳ מן הצדיקי׳ בגיהנ׳ ולפרעה יביא בגן עדן בעבור אות ומופת: ואם כן הדבר בטל דבר מי שאמר כי ה׳ ית״ש יכשר לצוות על החוב שלא נעשה: אינו יכשר מן דעת ומן החוב: אבל המותר יכשר לצוות עליו שלא נעשה לדבר הועלה אשר ידע הוא ית״ש בהכמתו אם לדחות כאב ואם הוא הועלה: ולכן צוה לנביאו כמו אלה לעשות על עמך: ״מעמי דע כי יש חכמי׳ מן חכמי תושיה מי שיאמר כי האבלות היא חובה לך התשובה עליה׳: והקרוב עמי ועם רבים מן החכמי׳ ירחמם אל כי האבלות איני חוב אלא רשות והראיה על זה כי ה׳ ית״ש לא יצוה להחליף החיובות ולהוציא׳ מהיותם חיובות מדם: וראיה כי מנע ה׳ לאהרן ע״ה שלא יתאבל על בניו ויחזקאל על אשתו ולו היה חוב לא היה ימנעם ה׳ מלעשיה אתהם: וגם דוד ע״ה מנעו ה׳ ית״ש להתאבל על בן בת שבע כמנהג האבות על בניה׳: וראיה בו כי לו היה חוב היה הנביא יצעק אל ה׳ כאשר צעק בעת שאמר לו קח לך גללי צאת האדם ועשיה את לחמך עליה׳: שנאמר ועגה שעורי׳ האבלנה והיא בגללי צאת האדם העגנה לעיניה׳: וצעק ואמר אהה ה׳ אלהי׳ הנה נפשי לא מטומאה וגו׳ ואמר לו ראה נתתי לך צפיעי הבקר תחת גללי צאת האדם ועשית את לחמך עליה׳: וכזה ענין האבל לא צעק ושתק וקבל מה שאמר לו האלהי׳ ידענו כי אין האבלות חוב כי אם רשיה ומנהג והרשות והמנהג יצא ויתחלף ויעתק ממה שהיה מקודם לדבר אשר יתחדש בזמן כאשר ראינו לאהרן ע״ה ולבניו במיתת נדב ואביהוא משוהיך: ״חלפו המנהג ושנו הרשית שהיה מכוד׳ לדבר אשר נתחדש בגזרת אל והוא נביא ה׳ ע״ה ולא היה יכשר לעבור לדבר שהוא מצוה וחוב: וגם לא היה זה ע״ד אות כאשר אמרו אנשי׳ במיתת אשת יחזקאל ע״ה ואם ככה הדבר נתקיי׳ אשר אמרנו כי אינו חוב: ואני אומר כי מאשור הדעת ושקול דקי של בינה יש לנו ראיה כי דגברה הדעה היא כחוב: איש שלא נהג וקיים חובת התורה במה שחייבהו הישרה לעשיה עם אשתו בשארה כסותה ועונתה כבריתו עמה לקיים כחוב: או עם בניו לפרנס׳ וללמד׳ ולעשיה בם כל צרכם או על ילדיו לכבד׳ בחייה׳ או עם מלמדיו לשלמם או עם אחיו וקרוביו לרחמם כהשגת ידו כחוב: אין ראוי לו לביא במיתה׳ להתאבל עלידם כי אחר שהחובו׳ לא קיים עליה׳ הרשית איך יבוא לקיים עליה׳ זה אינו מאושר לפני האלהי׳ ולא נכון לעיני המאושרי׳ בעלי השכל שוקלי משקולת הבינה כחוב: כי זה כהתל באנוש יהתל ליוצרו ית״ש ולעיני כל יודעי צדק ומישרי׳ כל מעגל טוב משכיליך ומצדיקיך: ״זקיק ראיה שלישית כי לו היה חוב לא היה לו היה בעשיית האבל על זמן הקצוב והוא שבעת ימים: כמו שאמר ויעש לאביו אבל שבעת ימים: ואמר ויבכו אותו מצרי׳ שבעי׳ יום ואמר ויבכו את אהרן שלשים יום: וכאשר ראינו כי יש לו לאבל זמני׳ מחולפי׳: ידענו כי אינו חוב כי לא מצאנו להיבות שיחלקו על חלקי׳ על מקצת אנשי׳ להיות׳ המירי׳ ועל מקצתם להיות קלים ואם יאמר איש כי זה אשר הראיה כי יש לאבל זמני׳ מחולפי׳ אינו כאשר דברת והשבה כי זה שאמר ויבכו אותו מצרי׳ ע׳ יום אינו לאבל אלא האבל לא יתחלף מן השבעה ימים: שנאמר ויעש לאביו אבל ז׳ ימים: יאמר לו הלא אמר ויתאבל על בנו ימים רבים ואמר על משה ע״ה ויתמו ימי בכי אבל משה: ולמה הפרדת לשלשי׳ יום כי הם לבכיה ולז׳ ימים כי הם לאבל ולא אשים אני השלשי׳ לאבל והז׳ לבכיה והכתוב אמר ויתמו ימי בכי אבל משה ע״ה שלוחך: ״וגם כי לא יכשר להיות איש בוכה ל׳ יום ויכשר להיות בוכה ז׳ ימים: ואם כן הדבר בטלו דברי האומרי׳ כי הבכיה ל׳ יום והאבל ז׳ ימי׳: ודע כי באשר אמרו אנשי׳ כי מצאנו לאלה הדברי׳

בעבור המופת ידענו כי כן חובה לעשות במהיה׳ האבלי׳ וזה מנהג ראשין שהנהיגו האבלי׳ על נפש׳ מזמן אדם על דרך כניעות ושפלות ושריפת לב על המתים: וכל איש שלא יעשה לאלה הדברי׳ הוא מחוייב ועבר על מנהג ישראל ויש לו בקשה מה׳: ולכן אמר ביהויקי׳ המלך לא יספדו לו וגו׳ וכן אמר ברשעי׳ ולא יספדו להם וגו׳ במתים: ואמר בצדיקי׳ ויספדו לו כל ישראל ואמר ובמשרפות אבותיך המלכי׳ הראשוני׳ וגו׳ אבל אשר עשה דוד ע״ה בילד בת שבע בעבור שהיה קטן ולא עברו עליו ח׳ ימים: ולא נמל כי זה לא ישרף לב האד׳ עליו כאשר אם יתגדל הנער וידע בטוב דברי העול׳ לדבר בין טוב ובין רע בעולמך. ״האם יתפוין איש לבבות מרוב שריפת לבו על הקטן יכשר עליו: אבל לעשות המנהגי׳ האלה לא יתכן וזה אינו קרוב: כי כל אלה הדברי׳ אשר טען הטוען לא יראו כי הם חוב לדברי׳ אשר הקדמתי לרוב: ואשר הביא הטוען בעבור בן בת שבע הוא חזיק לנו לא לו כדעת החוב: ואשר אמר כי היה קטן ולא נמל זה דבר טענה בלא ראיה וגם לא מצאנו מנפש׳ כי לא ישרף לבנו במיתת הקטני׳ כי אין יודעי׳ בדבר העול׳ כי אם כן הדבר גם כן שנה ושנהים ויותר אינם יודעי׳ ולא יכשר להתאבל עליה׳ כחוב: וראינו לאמר כי הם מתאבלי׳ על הקטני׳ כמו על הגדולי׳ וא״כ הדבר אין דברי האומר קיימי׳ מן החוב: וזה דבר מקוצר והמבין ישכיל ויבין ככתוב תן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסיף לקח תורתך: ״דרכי האבל יש מי אמר כי כה׳ דברי׳ הם הא׳ בכיה: והב׳ קריעה: והג׳ זריקת עפר: ואלה השלשה עשו רעי איוב: שנאמר וישאו את קולם ויבכו ויקרעו איש מעילו ויזרקו עפר על ראשיה׳ השמימה: והד׳ מכפד: והה׳ קרחה: והו׳ חגירת שק: שנאמר ויקרא ה׳ אלהי׳ צבאות ביום ההוא לבכי ולמכפד ולחגור שק: והז׳ צום: והח׳ אפר: שנאמר אבל גדול ליהודי׳ וצום ובכי ומכפד שק ואפר וגו׳ להתאפר: והט׳ להיות עיניו יורדות דמעה שנאמר מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה וגו׳ והי׳ עטיפת שפם: והיא׳ פריעת ראש: והיב׳ יחיפת הרגל יכרת רגליו בעפר: שנאמר הארך תבוש עליך ונעלך תשים ברגלך ולא העטה על שפם וגו׳: כל אלה צוהו בחלוף כי במצורע כתוב בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וגו׳ להיות כאלם נחפר: והיג׳ יסיר מעליו בגדי עדיו: שנאמר וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו: וכתוב התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן: והי״ד לא יאכל לחם תמידות: והט״ו לא יאכל בשר: והיו׳ לא ישתה יין: והיז׳ לא יסוך שמן: שנ׳ להם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא וגו׳ שמחת עולם מכנו הופר: והיח׳ יהיה יושב בארץ שנ׳ ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון וכן ויקם דוד מהארץ: והיט׳ יהיה מכה כף אל כף שנ׳ בן אדם הנבא והך כף אל כף וגו׳: והכ׳ הכאת רגל שנ׳ הכה בכפך ורקע ברגלך גם אלה הכ׳ ביחזקאל כל אחד ואחד יכפר: והכא׳ יכה בירכיו שנאמר ואחרי הודעי ספקתי על ירך: והכב׳ יכה בידיו על ראשו שנ׳ גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך: וזה בתהלת ירמיהו מכיפר: והכ״ג ישוך בשרו בשניו שנ׳ על זאת אשא בשרי בשני: וכתו׳ ושדיך תנתקי: והכד׳ ימרוט שער ראשו וזקנו שנ׳ ואמרטה משער ראשי וזקני וגו׳ וזה עושהו האד׳ בעת שלא יוכל שישוך בשרו להכאיבו הרבה ימרוט שערו להכאיב לבשרו מעט כי הוא מחובר בבשרך. ״גמת דרך האבל הכה׳ ישב משומם שנ׳ ואשבה משומם וכתוב שבעת ימים משמי׳ בתוכ׳ וכתוב ישב בדד וידום וכתו׳ לא ישבתי בסוד משחקי׳ ואעלוז וגו׳: ולשון קינה הכיבב בח׳ דברי׳ הא׳ אח שנ׳ ואמור אח והב׳ הה שנ׳ הילילו הה ליום: והג׳ הו הו שנ׳ וקראו הו הו: והד׳ הוי שנ׳ הוי עליהם כי בא יומם: והה׳ אוי שנ׳ אוי נא לי כי יכף ה׳ יגון על מכאובי: והו׳ אבוי שנ׳ למי אוי למי אבוי וגו׳ שהוא מיכר ה׳ גלוז: וריבונין אמרו מאין שהאבל ז׳ ימים ופירשו ממה שאמ׳ והפכתי חגיכם לאבל מה החג ז׳ ימי׳ כן האבל ז׳ ימי׳: ומה חג יום א׳ בחג שביעות כן יש אבל שהוא נוהג יום א׳ לשמועה רחוקה יעוז: ואין כפירושם

כפירושם כי דרך הכתו׳ ומליצתו אינו נראה כמאמרם שאמר
והפכתי חגיכ׳ לאבל וגו׳ : כי האבל ז׳ ימי׳ ויום א׳ כדרך
החגים יכרות ויגזוז : אלא ביארו וחפצו והפכתי שמחת
חגיכ׳ לאבל ולא להקשות הוכן זמן החג עם הוכן האבל
ולא האבל עם החג כי למטה יאמר וכל שיריכם לקינה רמוז
ירמיז : ועוד באמור והפכתי ראיה לדבר כי אין נכון
וכשר בדעת לאמר אהפוך חגיכם לאבל ז׳ ימים או ליום
א׳ אלא אהפוך שמחת חגיכ׳ לאבל כמו שאמר והשבתי
כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה : כמו שהזהיר
אל השמח ישראל אל גיל כעמי׳ וגו׳ כי זנית מעל אלהיך :
״בירורו האבל חייב לעשות דרכי האבל כמו שנאמרו
ליחזקאל הנביא ע״ה להפך והם ט׳ דברים שלא עשאם על
אשתו . מה שאמר שם בן אדם הנני לוקח ממך את מ״ע
במגפה וגו׳ הא׳ ולא תספוד : והב׳ ולא תבכה : והג׳
ולא תבוא דמעתך : והד׳ האנק דום :
והה׳ מתים אבל לא תעשה והו׳ פארך חבוש עליך כי מנהג
האבלים שיסירו מצנפותיה׳ מעל ראשם ויעשו המורו העטיפ׳
בשפתו והז׳ ונעליך השים ברגליך : והח׳ ולא העטה על
שפם והט׳ ולחם אנשים לא תאכל תמיר לחם המנחמים
בנחמתו , הראשוני׳ הד׳ יקוימו על המת טרם שיקבר והה׳
האחרונים עד שיקבר באבל והסרת הפאר היא המצנפת
וחפת נעל ועטיפה ולחם אנשי׳ עם כום הנחומין להשקיהו:
כאשר ביארנו למעלה מליצתו וצריכים וראויים המנחמים
לבוא לפני האבל לנהלו ולנחמו שנ׳ ויועדו יחדו לבוא לנוד
לו ולנחמו ואומר נודו לו כל סביביו וכל יודעי שמו בחיותו:
ללמדנו כי כל שכניו ויודעיו וקרוביו ושאריו חייבי׳ לנוד לו
ולנחמו במרירותו : ויום א׳ אם ירצה איש להתאבל על
אדם יכשר לו ולמדנו מה שאמר ויספדו ויבכו ויצומו עד
הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה׳ ועל בית ישראל
כי נפלו בחרב : וכתו׳ ויבוא כל העם להברות את דוד לחם
בעוד היום וישבע דוד לאמר כה יעשה לי אלהים וכי״ו כ״א
לפני בוא השמש אטעם לחם או כל מאומה באבלותו: כי
באמור כ״א לפני ב״ה אטעום לחם אכ״מ אע״פ שאינה
ראיה גלויה רמז והודעה לנו כי ביום שצם באותו היום
התאבל ולא יותר מהעניתו : ויכשר לנו שנאמר כי האבל
ז׳ ימים ראוי להתקיים מעת קבור המת כמו שלמדנו מיעקב
אע״ה שהתאבלו בו בגורן האטד ולא המתינו שוב מצרים
גם למדנו כי אם ירחק הזמן אינם חייבים ז׳ וע״כ עשו זה
קרוב בקבורתו : וכן האומר כי מה שעשה באשתו
יחזקאל ע״ה מחמד נביאך : ״אופן הודעתו מפני ששמועה
רחוקה היתה עתידה להיות בישראל ולא יצטרכו להתאבל
באבלותם , והנה יעקב אע״ה מעת שמת עד שקברוהו
עברו ע׳ יום בבכיהם : אמרנו מפני שעדיין לא נקבר
נחשב כי הוא עומד בעול׳ כי בעת שנקבר אז נחשב כי מת
אבינו איש תם : וזה אינו רחוק בשכל המדע של חכמים
בדוק בינהם : ועל בן יומו אשר חי אחרי ילידתו : חייבי׳
אנו להתאבל וקו״ת על בן ז׳ וח׳ במילתו וכן חדש ושנה
במיתת׳ : כי נפש הוא שנ׳ אשר בידו נפש כל חי ורוח כל
בשר איש : וכתוב ועל כל נפשות מת לא יבוא , וכתו׳
מאשר חטא על הנפש ובמותם : וריבונין אמרו כי אם כלו ט׳
חדשים בלי חסרון ונולד הילד ומת ביומו חייבים להתאבל
כי הוא בן קיימא וכן שנולד בן ז׳ חדשי׳ ויתרם: ועל בן
חדש ראוי להתאבל ממה שאמר הכתוב ופדויו מבן חדש
הפדה בפדיון נפשותם : וכבר משכילי נ״ע הרבו בספריה׳
כמו אלה וכאלה הראיות ונתעשרנו מהם שהאבלות רשות
לאדם לקיימו ואם יקיימו יש לו שכר רב כשכר נדבותם :
ואלהים יקיים דברו במהרה עלינו שאמר בלע המות לנצח
ומחה ה׳ אלהי׳ דמעה מעל כל פנים וגו׳ ויזכרנו בזכרון
טוב בישועתו וביום דינו עם משכילי בנחלתם : ככתוב
זכרני ה׳ ברצון עמך פקדני בישועתך: נשלם מה שנכלל
בדבור כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך :

לא תרצח

(רמז) אבן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע:
מסתתר מכל חי ונעלם מכל עין וכל רע

אליו לא יגיע : ואע״פ שהוא נסתר מכל ברוא כל נסתר
מודיע : הוא גלא עמיקתא ומי״ד מ״ב ואחרית מראשית
משמיע : כי לפניו הכל גלוי באורה וכפי מחשבות והאות
יצוריו השלום מרבה ומגריע : כבתו׳ אם יסתר איש
במסתרי׳ ואני לא אראנו נאם ה׳ רעבי׳ משביע: הלא את
השמי׳ ואת הארץ כבודו מלא ולפניו אין חשך וצלמות
להסתר שם כל מריע: יתעלו תשבחותיו לנצח נצחי׳ בשהוא
יודע ועד כי יצר לב האד׳ ר״מ ורע משפיע : הזהיר דבור
ששי לעמו ואמר לא תרצח בכל מיני תוצאות מיתה ההווים
בעולמך : ״בחרב ובחנית ובחצי׳ ובמקל יד וברמח ואבן
ואגרוף ובהדיפה ודחייה פחת ובחניקת מים : ובשתיית סם
המות ובקשירת חבל ומיתת צואר וכבלים : ותליית עץ
והרכילות ורגינית מסירת דם ריעים ביד אכזרים : וכל החמס
ועשק וגזלה ומניעת כל טוב מבעליו ודומיהם דומי׳ כרציחת
נפשים והעובר בם בגלוי חייב מיתה וכרת בבתי דינים אם
בסתר או העלם יעלימו עליו העדה עיניהם מלקחת ממנו
נקמת האלהי׳ פני ה׳ בעושי רע להכרית זכרם מארצך :
״גשו בעלי משנה וגמרא ואמרו בנפש בחירה : שיש מיתה
בידי שמי׳ והיא על הנעלמי׳ ומיתה בידי האד׳ היא ע״פ
ההראה מוזהרה ומותראה פעם ופעמי׳ לעוררה : ומחוייבי׳
כרת כ״ב כמשפטי התורה,ביאורם הבא על אחותו ועל אחות
אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחי אביו
ועל אשת אחיו והבא על הנדה וטמא שאכל את הקדש
וטמא הבא במקדש אלהיך : ״דינו עוד והאוכל כל חלב
ודם :והנותר ופגול שעבר זמנו הוא בשר קדש באכילה
והמפטם את השמן והמפטם את הקטרת והסך שמנו : שמן
המשחה משחה שמן בתקינו , והשוחט ומעלה בחוץ והאוכל
והעושה מלאכה ביום כפיריך : ״האוכל חמץ בפסח: ושלא
מל ושלא עשה פסח : אלו עשרים ושני׳ בכרת שלא יהיה
איש מהם כ״א ימת ויכח : מאדמת עולמך : ״ואלו הם
הנסקלי׳ הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה והבא על
הזכרי׳ : ועל החיות ובהמות והאשה המביאה עליה את
הבהמה לרבעה הכל היא בארצך : ״ורע הנותן למולך
והעובד עכומ״ז : והמגדף ומבזה שם ה׳ הגדול והנורא :
ובעל אוב וידעוני והמחלל יום שבתך : ״הרוף המקלל
אביו ואמו: ובן סורר ומורה : והבא על הנערה המאורשה
והמסית והמדיח והמכשף אלו הם י״ח בסקילה בדינך :
״טיב הנהרגי׳ אלו הם :רוצח ואנשי עיר הנדחת שנים הם :
והנחנקי׳ אלו הם : מכה אביו ואמו , וגונב נפש מישראל
עמך : ״יהיר זקן ממרא ע״פ ב״ד ונביא מורה שקר :
והמתנבא בשם עכו״מז בשקר.והבא על אשת איש אףהאשה
הבאה עם איש נכרי באדמתך : ״כהנה בת כהן שנאפה:
אף בעולה : אלו ט׳ בחניקה והשע בשרפה : ואחת עשרה
במיתה כמספרם למלה : כפי הכמיך : ״לדבריהם אלו
השיבו בני מקרא משכילי נ״ע אמרו להם : כי כל בעלי
כרת ביד שופטיהם : חיבי׳ במשפט ה׳ אשר צוה בתורתך:
״מכירים ביד כהניהם מלכיהם שופטיהם ושוטריהם : יד
עדיה׳ תהיה בם בראשונה ויד כל העם באחרונה במשפטיה׳:
ואם כדבריה׳ שלא נצטוו לשלוח יד בם כמצות אלהיך :
״נמצא מאמר ונכרתה ונכרתו לעג ומהתלות : חלילה לה׳
מלצוות כזאת לעמו עקלקלות : עובר דין אחד יומת בבית
דין והשני יניחוהו ביד צור עושך: ״סולח ומוחל יאריך לו
וישוב בתשובה וירחמהו : כי כבוד אלהי׳ הסתר דבר
וכבוד מלכים הקיר דבר במשפטיהו כמצות צורך : ״עוד
זה תמם ועול מאלהיך : אלה העוברי׳ במצות אלהיך יומתו
לאלתר בבית דיניך : ואלה חבריה׳ העוברים במיתם
במצות צורך : ישארו לחיים עד יחרה אף אלהיך : ״פי
ה׳ לא צוה כזה כי הוא אל אמונה ואין עול : וגו׳ ולא
עוד אם שמא ימיתם ה׳ לימי׳ נאמר כי מקרה הוא מי
היודע כי מתו בעד העון והעול: שעשו לפני אלהי ישועתך:
״צועדים בדרך הזה : איך ייראו ויפחדו ולא יזידון עוד
לעשות כדבר הרע הזה : ועל כן יהיה מלא לב בני האד׳
לעשות רע כזה : בקרב עדת עמך: ״קלות מצות וחמורות
נמצאו כלן באזהרותיהן ועונשיהן וכריתותיהן להבל וריק
נגמרות : ונמצאו עברות קלות נדונות בסקילה לפני
אלהיך

אלהיך : "רעיית ותמירות עברות נידונין בידי שמים : וההיינה נפשיתיהן להיות נפשית אשר לא החיינה בדין אפילו יומים : היתכן כזו דרך אלהיך : "שפטו עוד הבא על אחות אמי והיא בת כהן היא תשרף : והוא האיש הבא עליה יגלה כי הוא בידי שמים יצטרף : ובטל מצות ה' שאמר מות יומת הנואף והנואפת כדינך : "תחיו נפשות אשר לא ההיינה : והמיתו נפשות אשר לא תמיהינה : באמרם כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה נכונה : וכל העובר ע"ד תורה חייב מלקות וה' לא חייב כזה בתורתך :

(רמז) תשובה

שנית ממשכילי להם : אם יאמרו על כל מי שצוה להכריתו לא ידענו בהם : באי זו מיתה נמיתם במשפטיך : "שלא נהפרשו כלן כפירוש מצות אחרות : גלויות יאמר להם הלא אתם מוצאים שלש מיתות זכורות : במחלל שבתך : "רמוזות מיתה וכרת וסקילה רגמהו : ככתוב מחלליה מות יומת זו היא מיתתו : וכתיב כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה היא כרתו : לפני מבקשי תורת אמונתך : "קרא במקושש עצים מות יומת האיש רגום ירגמו אותו ואחר שנתחברו שלשתן במשפט נקמתו : איך הבדילוהו בנסקלין בדין חובך : "צדקתו היתה להיות כ"ג שאר כריתות. ולמה לא מנוהו עם שאר כריתות : אם יאמרו לא משום שאמר בו כרת הייבנוהו רגימתך : "פירושו אלא לפי שמלה כרת כתומה ועלומה : היא אבל נתפרש לנו רגימה : ממקו' אחר שדינו כן היא גלויה בתורתך : "על דבריה' אם כן בכל כרת כתם יתחייב האיש רגימה : ועוד כתוב בו מחלליה מות יומת בנקמה : ועל הרוצח כתוב מות יומת הרוצח בחרבך : "כתם כרת לרגימה וסתם מות יומת בחרב הריגתו : ככתוב ולא תקחו כופר לנפש רוצח וגו' כי מות יומת בחרב דם שפיכתו : בארצך ככתוב בתורתך : "נותן מזרעו למלך ומפני כחו וגאותו : לא יוכלו השופטים לקחת ממנו דינו ונקמתו : והעלימו ממנו עיניה' לבלתי המית אותו : כתוב ואני אתן את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו וגו' ודינו טרב זה היה ברגימתך : "מכה עבדו והמיתו : נקום ינקם בחרב הריגתו : ככתוב חרב נוקמת נקם ברית וב"ש עשרי' ושתים כריתותיך : "למספרם הבא אל הקדש בטמאתו : והמרקית שמן קדישתו : ואוכל חלב ודם באכילתו : ושוחט לשעירי' על פני אדמתי : ואוכל ביום כפוריך : "כל אוכל חמץ על פסח בשחיטתו : ואשר לא מל את ערלתו : ובועל נדה ואוכל קדש בטמאתו : אין בדין נקום ינקם שהיא כתם ללמדנו גם באלה להשוות' בדינך : "יחד לבער הרע מקרב קהלתו : והנשארים ישמעו וייראו מנקמתו : וטעם אחר באמרו בנוקב שם ה' שהוא מגדף לאלהיך : "טיב המגדף הוא המפר מצות עשה מעשיתו : ביד רמה בזדון דפיר מצותו : ודנו בו רגימה בנקמתו : ואומרי' הכרת הכרת הנפש ההיא עונה בה לעולמך : "חטא ועון ענין אחד היא : וכרת ומית במקום אחד הוא : ומדוע לא דנו על מי שנאמר בו מיה וחטא הריגה ממי שנ' בו כרת ועון בסקילתך : "זה הוא כגון ולא יקרבו עוד אל אהל מועד לשאת חטא למית בקרבתו הריגתו : ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו לבד לבזוהו : לפני שיפטיך : "ואף ללמיד עוד מן דמיו בו עונה בה להשוותו : ואביו ואמו קלל דמיו בו עינו בו להתלותו : מות יומתו דמיהם בם במאמר דמך יהיה בראשך : "הלא כלם ממעיין אחד וממקיר אחד פלגי נביעתם : כלם בני מות ומיני דרינת' סיבבים להמית' : ולא עוד הבדילו במקלל אב ואם בקללתך : "דרשו והפרידו בין המקלל למכה אב ואם : למקלל בסקילה לפי שכתוב דמיו בו ומכה אב ואם : בחניקה לפי שכתוב דמיו בו : לכן יומת בחניקתך : "גם כיוצא בו הבדילו שתי הריגות נזכרות יחדו : ועשו האחת בסקילה והא' בחניקה המתגבא בשם עבו"ז חניקה עליו : בעיני מביניך : "במרביע ברמה כתוב והרגת את האשה ואת הבהמה זה בסקילה : לפי שכתוב דמיהם בם ראיתו היא לפללה : ויותר מזאת דברו בפניך : "אמרו הבא על אחותו : ואחות אביו ואחות אמו ואחות אשתו : ואשת אחי אביו ואשת אחי אמו כלם בכרת בידי שמים ונמלטים מידי דינך :

(רסז) אלפו

עוד הבא על הזכר ואמו ואשת אביו וכלתו : כלם בסקילת מרגמה נפילתם בדין עדתו : אמרו משכילי נ"ע להם הלא בסוף הערוית כן כתוב באזניך : "בדינם וענשם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם : ואיך הם עשו בידי שמים מקצתם : ומקצתם בסקילתך : "גם עוד השיבו להם : מי יתן בהבדילם מחוייבי סקילה לבד ושרפה לבד וחנק לבד להם : הוא שמאבילין אותו שעורים עד שתבקע כריסו לעיניך : "דבר זה לא דברו ה' ולא הוזכר בתורת ה' : ומי יתן לעשות כל כרת בידי ה' ומיתה בידי ה' : והבדילו שלשים ושלש מיתות מתורת אלהיך : "הלא למען להגדיל ישיבותיהם על מושבותיהם : לאכול עניים מארץ ולפצות עצמותיהם : וה' האלהים יציל מידיה' צאן מרעיתך : "ושאמר לא תרצח מצאנו כי במלת רציחה בה שמית רבות נכללות : הא' מיתה שנא' מות יומת : והשנית הריגה שנא' כי הרוג תהרגנו והג' לשון הכאות בכל מיני מכות, שנא' ומכה אדם יומת : בדינך : "וכרון אלה לא זכר בענין זו הנה בעשרת הדברים, יען כי הם נופלים באדם ובבהמה ונזכרי' : שנ' ואת הבהמה תהרוגו ומכה נפש בהמה ישלמנה כתורתך : "הקיקה רציחה לא מצאנו כ"א באדם בלבד לשאר בעלי חיים : ע"כ זכר הנה ואמר לא תרצח דמים נקיים, נקימה ונטירה ושנאת לב ורכילות ברציחה שיים, ולכן אמר לא תרצח כי היו דברי אלהים חיים : בבני אדם מוהירים וגם בעדתך : "טיב שחיטת הבהמות מתחלפת לשלשה חלקים : הא' חייב והב' מותר והג' אסור מכל פנים : החייב כמו בהמות של עיר הנדחת ושל יריחו לפניך : "יחייב הכתו' ואומר החרם החרים אותה ואת כל א"ב וא"ב לפי חרב : וכן אומר ביריחו והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' וכתו' ויחרימו את כל אשר בעיר מאדם ועד בהמה מנער ועד זקן משור ועד שה לפי הרב : ביד עמך : "כן שור נגח וזולתו, שנ' סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו : ואמר עוד השור יסקל וגם בי"ו כשהועד לבעליו מן הנזקי' בעולמך : "לא יאכל אמר לא לבעלי דרת ולא לעכו"ם וגם לא לכלב בהלוף טרפה שאמר בה לכלב ת"א ושאמר בנבלה להתה לגרים : שנ' לגר אשר בשעריך הו"א אמ"ל כי עק"א לה' אלהיך : "מאמר ובעל השור נקי : נקי מן המית ומן הענש כי לא הועד עדיין בו ע"כ אמר נקי, ואחר שהועד מתמול שלשום ולא שמרו ולא טבחו והמיה אדם השור יסקל וגם בעליו יומת בדינך : "נגרו כל מזיק והועד ולא נשמר יומת וגם הרובע והנרבעת בבהמה : ככתו' ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה, מות יומת ואת הבהמה תהרוגו וכתו' ואשה אשר תקרב אל כל בהמה : וכתוב והרגת את האשה ואת הבהמה כלל פסוקך : "סדור כל התמידי' וכל קרבנות בחלק החייב הם : וחלק המותר הוא שחיטת בהמות טהורות וחיות ועופות כצווי ה' ודומיהם אשר התיר לנו האלהי' בתורתך : "על אלה דפני' מי אשר לא תהיה שחיטתו היא אסורה : והוא חלק האסור מג' חלקי' שהזכרנו לבררה : וזכר הנה רציחה בלבד באזניך : "פי ה' אומר כי בצלם אלהי' עא"ה : והשליטו בכל שנ' המשילהו במעשה ידיך כ"ש תחת רגליו : לכן אמר לא תרצח והיא על האד' ולא תמצא רציחה במותר ולא בחייב בכל תורתך : "צדייתו כי אם באחד והוא אשר יומת בגלל שהמית : שנ' לפי עדי' ירצח את הרוצח וגו' והוא שרצח והמית ושאמ' לא תרצח הוא על בן אדם כי לא התיר אלהיך : "קושי מיתה אף לא חייבו : כי הריגת בן אדם על ג' חלקי' : הא' חייב והוא שחייבו בית דין בכל המשפטי' : וכן עיר הנדחת בכל משפטי בית דינך : "רציחתו כן ז' עממי' שנ' החרם תחרים אות' לא תכרות להם ברית ולא תחנם, וכן זכר עמלק שנאמ' המחה את זכר עמלק מתחת השמים כצווי אלהיך : "שיבני המדינה אשר לא פתחה לישראל ועשתה עמם מלחמה כן יהיו : שנ' ואם לא השלים עמך וגו' : וכתו' והכית את כ"ז לפי חרב וכל אשר בעיר יהיו לבזה שנ' תבוז

לך

לך ואכלת את שלל איביך : "התחיתם גם המדיני':ככתו' צרור את המדיני' וגו' וכתוב ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' ויהרגו כל זכר ואת כל חיל המדיני' בזזו עמך :

(רפט) תמון חלק השני הוא המותר לא הוא חייב ולא הוא אסור : והם כל

אשר יעשו עמנו מלחמה יכשר לנו שנהרגם ואם נעזבם אינו אסור , מהורת אלהיך : "שבמיהו עשה דוד ע"ה במיאב : שנ' ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית ומלוא החבל להחיות ותהי מואב :וגו' : כן עשה דוד ע"ה מלכך : "רצח והרג אבנר לעשהאל : יען כי היה רודף עשהאל אחרי אבנר להרגו והרהו ולא חדל ממנו עשהאל : והשבים אבנר והרגו כתורתך : "קרא כתיב אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת , כי מי אם בא להרגך השכם להרגו ולא היה לאבנר חיוב בזה על כי המית לעשהאל ומה כתו' וירדוף עשהאל אחרי אבנר שר צבא ישראל עמך :"צעק לו אבנר ויאמ' לו נטה לך על ימינך או על שמאלך ואחוז לך אחד מהנעדי' וגו' ולא אבה עשהאל : וגו' : ויוסף עוד אבנר לאמר אל עשה אל : וימאן לסור ויכהו אבנר וגו' וימת ותחתיו לפניך : "פשרון בירורו בזה לא היה לאבנר עון כאשר אמר ביואב וישם דמי מלחמה בשלום וגו' כי הרגו יואב על הנם : ודוד צוה לשלמה שלא ינקהו : שנ' ועתה אל תנקהו : ואם הפין אבנר היה מחייהו לעשהאל אבל כשהתרה בו ולא שמע הקרים הוא והמיתהו :וכאשר מצאנו הרציחה מתורתך : "על ג' פנים חייב ומותר ואסור כל אשר אינו חפין חייב והמותר לא יהיה אסור : וכלם אינם תחת לא הרצח בהכמתך : "כמובי' ונכללי' בלא הרצח בני יעקב וגרי צדק וגרי שער : בעבור ביאתם תחת בריתנו ואסור לנו להרגם מזקן ועד נער וכמו כי תקרב אל עיר ל"ע מלחמתך : "נאמר והיה כי שלום הענך ופתחה לך:והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך : "מלות הרציחה ההלך לאיפני' רבי' שלא יהרוג איש לנפשי : שנ' ואך את דל"א כי יש מדוחק שיהרוג נפשו : כשאול ונישא כליו במלחמתך , "לדבר הרשים מצאנו ויקח שאול את החרב ויפול עליה וכתו' וירא נושא כליו כי מת שאול ויפול גם הוא על הרבו וימת עמו ואין פרק בהעליה , בין בחרב בין במאכלת בין בכל מיני כליך : "כרומח וחין או יכה ראשו באבן או יחנק במים : או בקשירת חבל או ישליך נפשו באש או בכיר או ממקום גבוה או ישתה סם המות עם מים , או ישתה משקה חריף וימית כמתיך : "יקיז ויוציא דם הרבה וימית: או ילך בדרך ביום קור ושלג או במקום סכנה יען להציל אחרים וימית : או ילך בדרך לסטים ורוצחי' בארצך : "מיען בשבמו משא כבד ואומר לנפשי , אני כדוד ואבנר ושמשון ויואב ותתכמוני ראש השלישי' והוא מסתכן לנפשי או ילך למקום אריות ודובים ונמרי' ולפני כל טורפי טרף מחיותך : "תומר מחמיר לנפשו שאינו יכול : כאיש שמענה נפשו בענוי גדול שאינו יכול : ויסתכן בו או יצום ימים רבים לילה ויום ויסתכן כי אין לו כח שיכול:כל אלה ודומיהם תחת מאמ' ל"ת בהורתך : "זכר והזהיר על כל אלה ואמ' ואך א"ד ל"א וגו' , וחייב בזה על כל איש ואשה לשמור נפשם מי שיש לו דעת ומי שאין לו דעת ישמרוהו אחרים היודעי' כי האל מהם ידרוש : שנ' צופה נתתיך לבית ישראל וכתו' ואתה את נפשך הצלת מנקמת אלהיך : "וישמרו נפשם מכל אלה וכאלה , וכשהוא אסור לעשותו לנפשו כן הוא אסור לעשות כוולתו כאלה : הלא הראה שאול אמר לדואג שיהרוג כהני אלהיך : "הוא בעצמו לא הרגם בידו כ"א צוה לדואג והרגם והלא כתו' כי הרג שאול את כהני ה': בכתו' ויגד אביתר לדוד כי הרג שאול א"כ ה' , וכן לדוד אמר בעד אוריה ואותו הרגת בחרב בני עמון איביך : "דבר איזבל אשר עשה בנבות כזאת , אחאב הוא לא צוה ולא שמע ויען ששתק ושתיקתו התיר לאיזבל לעשות כזאת: נאמ' לו הרצחת וגם ירשת מפי נביאך : "גם כן ראוי לכל איש ואשה , לשמור ידו שלא ישליך חצים או אבני' או כלים כל כלי המית איש ואשה : וכלי צדייהו לא יראה וישליך

וימית איש או אשה , אשר אסר ה' אלהיך : "בזה יתחייב: כי האדם מיועד לעולם בין עד בין ישן לראות הנולד ממנו טרם שיולד ואז יתחייב : וכן לא יקנה כל בהמה המזקת לאחיך : "אם שור או חמור וגמל וכלב ודומי' : ותנגח או תרמים או תבעוט או תשוך או תגוף ודומיהם ; ותהרוג נפש עשה וגרם הדבר על כי לא שמר בהמתו כצווי תירתך :

(רע) אבן מצות שור נגח בנין אב לכל המזיקי' ומריעי' לנפשות יראה כי חייב האלהים הריגה על בעל השור שהועד ונגח והמית נפשות : שנ' וגם בעליו יומת בדינך : "בכן הפיתה בור ויעזבהו בלי מכסה : אם בהמה או עוף נפל ומת ישלם הבעל ואם נפש אדם יומת יהרג גם הוא ואין אדם עליו מרחם ויחוס : וכן איש שעשה לו מעקה בגגך : "גגו הניחו בלי תקון או הוא חלש בקירותיו : או בסלמו או במדרגותיו או כלום דוחק ומעקה בתקונו ובבנייניו והוא מציק ודוחק לבני אנשיך : "דוחק ומדחה לבני האד' כאשר העיק והעגלה ויפול ממנו הנופל וימות הוא הגרים המיתה ההולה : על כל אלה נאמ' ולא תשים דמים בביתך :"הוהיר ואמר הצל לקוחי' למות: וגו' :וחייב מזה על כל רואה מכל אלה שהם לקוחי' למות: אף בשביית הנפשי' וכל חולי וצרות ההוים בעולם יעמוד בכל יכלו אם אין שם משטין להמיתו ולא מציל שם יתחזק הוא בה' להצילם מן מיה : למות לקוחיך : "ואולי יראה ה' ויעזרהו : כאשר גם משה ע"ה עשה והרג את המצרי להציל מידו את העברי אחיו ית' עזרהו : שנ' ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול ארצך : "זורק דבריו כחצים ומרגן בלשונו לאחיו וחברו בחמם : ויהרג או יאבד רכושו או ימסר לשופטי' היא הרוצה ובלא הרצח נכנם ככתו' לא תלך רכיל בעמך ולא תעמוד על דם רעך : "חפין ורוצה לבריא גופו מחליו : ושותה משקה מסוכן שיש לו פוגה כי ימית וימת ממנו בחליו : היא הגרים לנפשו וחייב הוא במה שאמר ואך את דמכם לנפשותיכ' אדרוש מיד כל חיה אדרשנו מיד האד' ומיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם בעולמך : "מועם במאכלו האד' דבר ואומרי' לו הבקיאי' כי הוא ממיתו : אי יגע ועמל ועשה דבר שממיתו : והוא אינו נזהר היא בעונו ימות ודמו מידו ידרוש אלהיך : "יען זאת ועל כמו זאת כתיב : ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בי"מ וכן כתוב , ואתה הצלת את נפשך : "כן כתוב עוד בן אדם צופה נתתיך לבי"ש : וגו' וכתו' באמרי לרשע מות תמות ולא הוהרתו ולא דברת להוהיר רשע מדרכו הרשעה להחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש יאמר דגואל : הוא ה' אלהיך : "לענינים אלה וכאלה במצות האלהים : להרחיק הרשע מיד העושי' והמדברים תועה בהורתו ולפני האלהי' הוהיר בתחלה אב הנביאי' ע"ה ואמר הוכח הוכיח את עמיתך : "מאלה וכאלה אף אשה הרה השותה דבר להפיל ולדה פרי בטנה : ותמית היא ממנו או פריה או כלום רעה הגרי' לעצמה : היא בכלל שאמר לא הרצח בתורתך : "נגדו מצות וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה : וגו' : ואם אסון יהיה מנגיפתם בה או בילדיה : הם בכלל לא הרצח כהורת אלהיך : "כרור כל אלה וכאלה שלא זכרנו הם תחת לא תרצח : ע"כ צוה בערי מקלט כדי שתנצלו הנפשות הנקיות מחיוב לא הרצח: שנ' ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך : "על כי אמר ישפך דם נקי תהיה אשמה גדולה בארץ , כי אמר בו כאשר אמר בעכו"מז ועריות אכורות ולא תחניפו את הארץ ,כן אמר בו ולא תחניפו א"ת : ולא תטמא את ארצך : "פרק אין בכל אלה אף כהורג לחברו על ששה עקרי' : שביאר בפ' אלה מסעי בבירורי' : כאשר צוה אלהיך , "צוה וזכר ברוצח בזדון ובערמה שלשה , והוא שאמר וכי יזיד איש על רעהו וגו' והם באבן ובברזל ובעץ וזכר עוד שלשה : ברוצח בשגגה לפניך , "קרא ואמר ואם בפתע בלא איבה וגו' , או השליך עליו וגו' , או בכל אבן וגו' , והתם ואמר ושפטו העדה וגו' וכפ' ואלה המשפטי' בדיניך , "רבה וזכר ג' ייחוה הא' מכה איש ומת , וגו' , הוא שיהרוג לרעהו

כפני אנשי׳ בזדון והב׳ ההורג בשגגה ומת , שנ׳ ואשר
לא צדה והאלהי׳ אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס
שמה רוצחך , ״שלישי ההורג בערמה : שנ׳ וכי יזיד איש
על רעהו ל״ב וגו׳ ,ובא הנה ודקדקם בשלשה שלשה
שעולי׳ במספרם ט׳ לפניך , ״הקנם ונהנם עקרי׳ ללמיד
מהם ענפי׳ וזכר בהורג נפש בזדון שלשה דברי׳ , והם
בכלי ברזל ואם באבן יד ואם בכלי עץ , וזכרם כי רוב
מנהג כני אד׳ לשאה אותם ביד׳ בעת מריבתך ,

(רעא) תורה אמרה שם וכי יזיד : ובא הנה ודקדקו בשלשה :ואם בשנאה: או

השליך :או באיבה : וזה הערום שיערי׳ בערמה : אשר
יעשה כמזיד בפני אנשיך :״שבגלוי אינו עושה אלא בהחבולה
בסתר :שרוצה שלא תעמוד עליו ראיה כי הוא הרגו ביודע
כ״א חורש עושה עצמו כמחריש ואורב בסתר :בערמה להרוג
אחיך :״רוצחו בהדיפה מן הגג או מן פתח או מן הגשר או מן
סלם או מכל מקום סכנה או ירחיפנו עם סוסו ופרדו לרמסו
במקום יושר כהיך שדך : ״קשר בנפשו השנאה ונראה
לפני חברו כי אני אוהבך :למען יתיאש ממנו עד עת שימצא
עת טובה כתאוהו להאבידך :ע״כ אמרה בערמה תורתך :צדה
וגלגל עליו אבן כשהוא יושב בטח : או פגעו בלילה והכהו
בסתר או באגרוף או בכלי או בכל נחת : וכל מי שעשה
מאלה העקרים או זולתם לאחיך : ״פי העדים יעיד עליו אז
יהרג ביד גואלי הדם : שנאמר גואל הדם הוא ימית את
הרוצח וגו׳ וכתוב שופך דם האדם : וגו׳ אחרי כן הזכיר
להורג בשגגותיך : ״עוד הלק גם אותו בשלשה שנאמר ואם
בפתע בלא איבה וגו׳ : כי היה ירוץ ולא היה יודע והדף
ודחף לחברו פתאום בלא איבה : שהיה לו בינו לבין
אחיך : ״סידר ובונה ביתו דוומ״וש האבנים ופתאום נפלו
מן האבנים : והיה עובר אחיו ונהרג או משך אבן בידו
או חצים או בכל פרי קשה הכהו במקום מסכן נפשים :
במקום שסמן ופתאום עבר זה ונלכד ומת לפניך : ״נראה
כשיגג וינוס אל עיר המקלט : עד שישפטו העדה וידקדקו
בו וישיב עוד מערי המקלט : אל ביתו כתורתך : ״מטרם
יבדילו ערי המקלט היה בורח לבית דין : וכפי שדקדקו בו
היה נעשה בו אם שוגג היה מצילו בית דין : ואם מזיד הוא
היו מוסרים ביד גואלי הדם כהורהך : ״לדבר הנאמר גואל
הדם הוא ימית את הרוצח וגו׳ : וכשהבדילו שש ערי
המקלט שלש בעבר הירדן לנוס שמה רוצח : שנאמר אז
יבדיל משה ג׳ ערים בעבר הירדן בארץ ראובן וגד וחצי
שבט מנשה שבטך : ״בן ג׳ ערים אחרות בארץ כנען :
שנאמר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת ג׳ הערים
תתנו בארץ כנען : ״עתיד יוסיפו שלש תנד הכל השע
ערים שנאמר ויספת לך עוד שלש ערים על הג׳ האלה
כשינחילו עיר לירושלם שיותה ארץ כנען :ואמר לבני ישראל
ולגר ולתושב בתוכם תהיינה לפניך : ״יען להיות קרובים
רוצחי ראובן וגד וחצי שבט למנשה לנוס בהם :וכל רוצחי
ארץ כנען לנוס בהם . שלא יצטרכו אלה אל ערי ארץ
כנען ארצך : ״מרחק להיות רב ויתאחרו בדרך וימצאום
גואלי הדם ויהרגום :וכן רוצחי של ארץ כנען עד שיברחו
בערי ראובן גואלי הדם יפגשום וימיתום : על כן צוה כזו
אלהיך : היום ואמר והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה
וגו׳ : והיא תלישין כי הרדה ה׳ אלהיך לפני:דקדק נא לפני
היום זמירת לילה :כלומר העיינו בעיניכם׳ והשלישי כמספר
לארצך ״זה היא שאמר הכין לך הדרך ושלשת את גבול
ארצך : וגו׳ הלכו את הארץ לשלשה חלקים ובכל חלק וחלק
שימו עיר בשווי ארצך : ״ושמו ג׳ ערים בעבר הירדן ערי
מקלט לרוצחיך : וכן עשו בארץ כנען בשווי הארץ על ג׳
הלקים שלש ערים על ג׳ הערים אשר בעבר הירדן ערי
מקלט לרוצחיך : ״הא על זה אמר והקריתם לכם ערים וגו׳:
ויהכן גם הזהר מגזרה כרית הנה דוד המקרה במים עליהו
מענדו הבני והקרו בקירוה ערים : להיות הזקיה ובצירות
לנוס שמה הרוצח בשגגה להנצל מיד גואלים רודפים
אכזרים : ואמר מקלט כי ילקט ויעצר
הרוצח שם ויתפש וישמר לשם שלא יתגבר עליו גואל
הדם עד יחקרו השופטים דינם באזניך

״דרך ודין ערי המקלט לא נלקחו מן ערי הלוים בגורל :
כמו שנלקחו ערי הלוים מן ערי ישראל בגורל : כ״א כך על
דרך פשוט בלי גורלך : ״גם ביותר ערי המקלט לא נהיו
כי אם מפני גואלי הדם : שילכטו לשם ולא ירעו לרוצחי
בשגגה ושופכי דם : שנ׳ פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח
וגו׳ והיו לכם הערינז למקלטמגואל הדם ולא ימות הרוצח עד
עמדו לפני העדה למשפט לפני שופטיך : ״בטרם אלה ערי
מקלט היו בורחים בבתי דינים : ולשם היה לאות מזבח
בנוי בכל עיר ועיר במושב הדייני׳ : ככתוב ועל בגדים
חבולי׳ יטו אצל כל מזבח וגו׳ זולת מזבחך : ״אכן זהו
שאמר וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי
וגו׳ כמו אלה המזבחות : אבל במזבח ה׳ כתוב והזר
הקרב יומת : כהורתך :

(רעב) את יואב בן צרויה אשר נהלה בקרנות המזבח והחזיק בם : כאלה המזבחות

היה גם הוא כי גזר שלמה ע״ה ונהרג בם : לשם מה
שלא היה ראוי להעשות כזו במזבח אלהיך : ״ברעתו עשה
יואב זה כי אין עלי משפט מות ודרשו והחקרו משפטי
וכאשר נהברר כי הוא חייב ושלמה המלך חפץ : להרגו
במשפט צורי אז מבעטו לא חפץ : שיהרג לפני ביה דניך :
(אות ג׳ חסר) ״דרך אחרת נאמר כי יואב ידע והבין כי
צוה דוד לשלמה בנו להרגו : והתחיל הוא לברוח לנפשו
קרוב אל מקום אשר ארון ה׳ בו : וכאשר שלח אחריו
שלמה מלכך : ״הבין כי הוא חייב מיתה ואמר לבניהו בן
יהוידע שליח שלמה כי פה אמות : אהפוץ שיהחיל ממני
ויקח משפט ה׳ ממני הנה כתוב כי פה אמית : ואז נהרג
שם ביד בניהו בן יהוידע כהן מלחמתך : ״וזה המזבח אין
הוא לקרבנות ה׳ : אלא הוא עשוי כעד זה המעשה והענין
ולכן צוה ה׳ : ואמר מעם מזבחי ת״ל ולכן אמר אצל כל
מזבח אלהיך : ״ודה איש הכה אביו או אמו ומת : לא
היה בורח בערי המקלט כי אין לאביו גואלי הדם זולתו
שירדפוהו אלא לוקחי׳ ממנו משפט מות : שנ׳ ומכה אביו
ואמו מות יומת בדינך : ״חייבה התורה מות יומת : שלא
יתחננו מולדיו או מן קרוביו לשופטי׳ ויחמלוהו שלא יומת:
לכן אמר מות יומת בדין אלהיך : ״טעמי כן המקלל
ליולדיו : והקללה היא כקללת שמעי בן גרא לדוד שאמר
צא צא איש הדמים ואיש הבליעל ודומיו : וכן אשר
יחרימהו ויבזהו וירים ידיו : על יולדיו לפניך : ״יומת בבית
דינך וכן מקלל אלהיו יומת בבית דינך : שנא׳ ונוקב שם
ה׳ מות יומת וגו׳ ככתוב הוצא את המקלל אל מחוץ
למחנה ורגמו אותו כל עדתך : ״כן גונב נפש מאחיו מבני
ישראל : כאשר ביאר זה במשנה התורה כי ימצא איש
גונב נפש מאחיו מבני ישראל וגו׳ : זהו שאמר כאלה
המשפטי׳ וגונב נפש ומכרו ונמצא בידו מות יומת בדינך:
״למען כי הגונב והגניב מן האזרחי׳ כאשר הודיעו במשנה
התורה : וזה כי היה דעתו להוציאו מידה ודין התורה :
ואמר אם חלפי או מכרו ככתוב והתעמר בו ומכרו לפניך:
״מות יומת האיש ההיא בדינך : ואם לא התעמר בו
ולא מכרו אם גנב איתו כלבד והוא בידו אין עליו משפט
מות בדינך : ככתוב וגונב איש ומכרו לעיניך : ״גאם עוד
בגנב אם במחתרת ימצא הגנב : והכה ומת אין לו
דמים וזה הגנב שחפר בבית או בחדרי׳ לגנוב כסף או
זהב ורכוש מחדריך : ״כקל את אבני הבניין בחתירתו
ונהייתה מחתרת ותפירה : וזו אינה היה כי אם בכלי
ברזל ושלח ורומח לעוררה : להמית נפשות אשר העמידנה
לפניו לקחת רכושם כרכושך : ״על כן אמר והוכה הגנב
מיד הבעל ומת אין דמים לבעל : כי דעת הגנב לכך
היתה אחר שכלי ברזל בידו שאם יעמוד לנגדו הבעל :
יהרגהו וימיתהו עמו בסתר כלילך : ״פתר עוד ואמר אם
זרחה השמש עליו דמים לו לבעל אם המית לגנב : כי
האנשי׳ הולכים ובאים בבקר בזריחת השמש והיו מצילים
אותו מיד הגנב : אם נתגבר עליו הגנב : לכן אמר
דמים לו לבעל בדינך : ״צרה בזה שאם היו מצילים
להצילו : אבל אם לא היו מצילי׳ להצילו : ואפילו ביום

ונהחזק

ונתחזק הבעל והכה לגנב ואין דמים לו : כי לנפשו עמד
לפניך : ״קבע והפש הכתוב למחתרת שיתנהו כמו עדות :
והוא כביין אב לכל סתרי מקומות הגנבה כמו ששבר הדלת
הוא עדות : או יקפוץ וידלג וישבר החלונות והחדרי׳
מקומות מטמונה של ביתך : ״רושם וביאור ענין זה כמו
ענין הנערה המאורשה : אשר מצאה איש בשדה וצעקה
הנערה המאורשה : ואין מושיע לה מכלל מושיעיך :
״שבמקום השדות עוברי׳ אנשים ושיירות : והיא צעקה
ולא נושעה כי היו האנשי׳ עוסקים במלאכות : או קודם
שיבואו ויגיעו שכב עמה האיש בשדך : ״תנצל היא ממות
והוא יומת כדינך : ואם היה המקו׳ מסותר שלא ילך בו
איש קל וחמר ברעתך : רק על השופט לדרוש על הנערה
עד יגלה מה שבלבה אף ידרוש שלא היו לה עמו דברים
מהחלתך :

(רעג) **תחבולה** עשתה : בזה והיתה צועקת
למען להציל נפשה וזה על
השופט לחקור על כל אלה לברר בערמתה : אף אם לא
נמצאו בגופה מכות וחבורות בודאי לא היתה : מוכרחת
מאחיך : ״שמן חקירות האלה יכין השופט וחומת גם היא
עמו : ואם לה מכות וחבורות ועדות אין לחייב עליה כי
לא היו לה דברים עמו : אף במקו׳ מופסק בלי עובר
נהיה הדבר לא תומת כמותו שנא׳ ולנערה לא תעשה דבר
אין לנערה חטא מות ברינך : ״ראיית וטעם אם זרחה
השמש עליו וגו׳ : כן הוא אפי׳ ביום אם בא הגנב עליו:
והמקום ההוא מופסק מבלי עובר לפניך : ״קול רגלי
דעוברים אינו נשמע בו : או כגון בית אחד היה בתוך
שדה לבדו אין דמים לבעל בהריגתו: וחייב השופט לחקור
ולדרוש על המקו׳ ההוא בטוב , בחקירתך : ״צפה יצפה
השופט גם באי זה עת בא הגנב : ואולי אז היו עוברים
בני אדם ואז יעשה הריין משפט הגנב : כפי חקירתו
לעיניך : ״פן יעשה תחבולה בעל הבית וימית איש: ותעולל
ויחפור חפירה ויאמר כי בחפירה זו מצאתי זה האיש , לכן
על השופט לחקור בטוב כהורתך , ״עשה כל זה בתחבולה
ונודע מחקירה דמים לו ויהרג גם הוא כמותו , וחייב על
השופט לעמוד על כל זו , וכפי שיבין יעשה ברינך , ״סדרו
וחברו ואמר שלם ישלם , הוא אמור על הפסוק המוקדם
למעלה בענין זו שאמר חמשה בקר ישלם , וגו׳ , כלל
פקיקך , ״נזקי תשלומי הגנב הם לארבעה פרקים , התשלום
שיה :והשלומי כפל:והשלומי ארבעה :וחמשה לעניינים ,
כתורת אלהיך , ״משלח בעירו ובער מיטב שדה רעהו ,
ישלם התשלום שוה בשוה וכן שהבעיר אש ושרף פרי שדה
רעהו , שלם ישלם המבעיר בערהך , ״לדומיהן שיר שנגף
שור רעהו , ישלם שוה והמת יהיה לו של רעהו , ודומיהן
הנזכרי׳ בתורת צירך , ״כסף או כלים נתן איש לרעהו ,
בפקרון על חנם לשמרם בכלי ביתו וגונבו מבית רעהו ,
אם ימצא הגנב ישלם השלומי כפל כתורת בוראך , ״יחד
שיר ושה וחמור וגמל וכל חיה ועוף וכל רמש ודומיה׳ שהם
חיים , נמצאים ביד הגנב תשלומי כפל ישלם שנא׳ אם
המצא המצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שה חיים ,
שנים ישלם לפניך , ״טבחם או מכרם ישלם תשלומי ארבעה
בשיה וברומיהו בקטנות כשה ופחות מטשה והשלומי חמשה
בשיר , וברומיהו ובגודל כשור ויותר כשור יען כי בשה
ודומיו יגע בנשאם ובשיר ומריא לא ייגע לנשאם ודומיו
שהם חיים אלא מנהיגם כשיר ודומיו של שיר ואם נמצאים
כל אלה משיר ושה וחמור וגמל ודומיהם ביד הגנב יש׳
תשלומי כפל משה ושיר: שנאמר אם המצא תמצא בידו הגנבה
משיר ער חמיר עד שה חיים ישלם בבית דינך :
״חייב ואמר אם אין לו ונמכר בגנבהו : אם אבל הגנבה
ואין לו רכוש לשלם ימכר עבד אי שביר כשווי גנבתי :
כח וב תורה ה׳ וישלם למי שגנב ממנו מאחיך : ״זכר ואמר
שלם ישלם כמה שחייבה הורהך : אם השלום שוה אי כפל
או ארבעה וה׳ ימכר עד שישלם אף יתרו בו התראה שלא
ישנן כזו לעשות פעם שניה לפניך : שלא כתורת אלהיך:
״ובגנבות אלה ודומיהן חייבה כזו הורהך : אבל אם גנב
נפש מבני ישראל ומכרו אי חלפו והמירו והוציאו מרין
אלהיך : ונמצא מיה יומת ברינך : ״הוא דומה כהורג

בערמה לרעהו ואפילו אם הבריח עצמו כמזבח בתי דינים :
או בערי המקלט שהם קלוטים וכרוהים לבריחה הרוצח מלשין
שרוע וקלוט מכלל הערים ככתוב מעם מזבחי תקחנו למות
אחר שיחקרו הדיינים : משפטו כהורת אלהים ואם הוא
שיגה ינצל מדין צורך : ״דרך ומנהג הרוצח והנרצח זקני
הערה ידעו זה : אם היה אויב לו או לא כי עמהם יחוגו
בשלש חגים כצווי נביא וחוזה : על כן אמר והצילו הערה
את הרוצח בידיעתך : ״גנוז וכמוס ואסור אם היה בערי
המקלט והוא מישראל : חייב ללכת ולחוג במקדש ג׳ חגים
כמצות האל : אף החוגגים והכהנים והלוים של אותו עיר
המקלט ישמרוהו בטוב מגואלי הדם שלא יפחיעוהו הגואלי׳
כמצות האל : ויהרג מיד גואליך : ״בבלי דעת אף האשה
אם רצחה נפש אין עליה לחוג : אף גר ותושב שהוא גר
שער אין לו בשלשה חגים לחוג : והתושב הוא שישב היום
במקום אחר שנה או שנתים או פחות או יותר ולמחר ילך
לו : שנאמר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו
וממשפחתם עברך ואמתך : ״אם האשה תנוס אל ערי המקלט
יבוא אישה עמה כי הוא חייב בשארה כסותה ועונתה :ואם
האיש ינוס תבוא אשתו עמו לכלכל אותה : ולבניו עד
מות כהנך :

(רעד) **אף** שרות וכרמים אם היו להם ינתנו
לקרוביהם : ומפריים יוציאו הוצאת
עבודתם והשאר ינתן להם :שיתפרנסו בם בכל ימי ישיבתם
בערי מקלטך : ״בערי המקלט לא היו קרשים להתפרנס
הרוצחי׳ מהם אך מיגיעתם ומנחלתם היו מתפרנסי׳ ואולי
נדיבי׳מנריבי ישראל בנדבותיה׳: היו עושים להם חסר לכלכל
מעט לעיניך : ״גר צדק בדין זה כאחד : וכן אם הרג
גר צדק לגר צדק יחד :שנאמר תורה אחת ומשפט אחד:
וגו׳ אבל אם הרג גר שער לגר שער או תושב לתושב
מתושביך: ״דינם הוא אינם חייבים כזו המצוה ולא ישפטו
כאשר יחפצו : ואם הרג ישראל לגר תושב בשגגה ויש לו
גואל הדם חייב לנוס אל עיר מקלט פן יפחיעוהו גואלי
דמו לעיניך : ״הרג תושב לישראל בשגגה חייב לנוס בעיר
מקלטו : יפרידו לו מקום וישכון ולא יגלה ויראה בשבת
ובמועד כמחלל מקומו : כי מושבות ישראל מושבתות היו
ביום שבהך: ״ולכן כתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם
ההיינה שש הערים האלה למקלט : וגו׳ ואם יצוא יצא
הרוצח מגבול עיר מקלטו מערי המקלט ופגעו גואל הדם
הותר לו דמו לפניך : ״זכר ואמר ומצא אותו גואל הדם :
מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם,
ולכן ראוי לו כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול ואחרי
מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחזתו בראשונך :
״חצב וכרת זו המשפט עד מות הכהן המשוח הגדול :למען
ליאוש גואלי הדם להלאותם שיכבה חמימות לבם ולא יהרג
השוגג וזה עון גדול : אף למען להתענות הרוצח עד מות
הכהן הגדול : להיות עד הוא תמיד ושמיהו שלא יוסיפו
כזו בקטון וגדול : לכן צוה עד מות הכהן משוחך : ״טען
ואמר והצילו הערה את הרוצח וגו׳ אם הוא שוגג :ועוד
ישיבוהו בעיר מקלטו אשר נס שמה הרוצח להתיצג : וישב
שם עד מ׳ה׳ה׳ג אשר משח אותו בשמן קדשך : ״ורה״והיו
אלה לכם לחקת משפט לדורותיכ׳ בכל מושביתיכ׳ :והמושבית
האלה הם של ארץ ישראל ככתיב כי אתם עוברי׳ את הירדן
ארצה כנען : והקרית׳ לכם ערים וגו׳ ואמר את שלש
הערים תתנו מעבר לירדן וכן בארץ כנען ארצך: ״כי היא
מוסגל בארץ : ויש מלה בכל מושבותיכ׳ והוא על העולם
כלו כי אין כי בענייני הכגלה וזכרון הארץ : כמו שאמר
בכל מושבותיכ׳ האכלו מצוה כימי חגיך : ״לכמוהו חקה
עולם לדורותיכ׳ בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא
תאכלו , והיא על העול׳ כלו , כי לא עמדה ראיה לנו כי
הוא מוסגל בארצך , ״מודיע כל מכה נפש לפי עדי׳ ירצח
את הרוצח , כאשר אמ׳ על פי שני׳ עדים וגו׳ ולמה אמר
עוד ועד אחד לא יענה בנפש למיה זה על הרוצח , שלא
יעיד עד אחד לפני גואלך , ״נגדם אם יעיד ובשישמעו ימיתו
את הרוצח , ושמא הרוצח שוגג אבל עליהם שישמעו הדבר
משני

משני עדי׳ ויהיה בבירור איך הוא ואז ירדפו אחרי הרוצח
להשיגו בדרכיך, ״כדיר עדי׳ אין לשם כי אם עד אחד לא
ישמיע קולו באוני הגואלי׳ כי אם ילך אל השופטי׳ ויגיד להם
בכוד מה שראה ויחקרו הדייני׳ . וכפי דרישתם יעשה
כהירהך, ״על כן אמר ועד אחד לא יענה בנפש למית,
והוא ישוב אל הגואלי׳ ואמר ולא תקחו כפר לנפש רוצח
אשר הוא רשע למות וגו׳ אף לא תקחו כפר לשוב מעיר
מקלטו לשבת בארץ אחוזתו כמיך,״פירושו זה הוא רוצח בזדון
שלא יקחו כפר ויסלחו לו: אבל מי שהרג בלא צדייה כמו
בעל השור הנגח שלא שמר לשורו או כל בהמתו שיש לו
אשר היעד: ויצא ונגח או בעט לעמיך מאחיך ומכל בני
אנשיך: ״צדה להה כפר: כן אשר הרג בלא צדייה יתן
כפר: אם יחפצו גואלי הדם לקחת כפר, כי כתוב כן אשר
הוא רשע למית כמיהך: ״קרא אומר לנום אל עיר מקלטו:
שלא תקחו כפר מן השוגג שלא ינים אל עיר מקלטו: אלא
כאשר המזיד יהרג כן השוגג ינום בעיר מקלטו
וישב שם עד מות כהנך: ״רבה ואמר אשר הוא רשע:
והכגיל למורד ולערום שנ׳ מכה איש וגו׳ וכי יזיד איש וגו׳
וכן שהכה לחברו בעת המריבה ברשע, באבן או באגרוף
לפניך: ״שאם ימות המוכה מן המכה אפי׳ עד עת ארוך
הוא הרוצח, וכן המלשין לחברו בין בסתר בין בגלוי
להרגו ונהרג הוא הוא הרוצח וכלם רשעי׳ הם ויהרגו
בדרישה בבית דינך : ״הורת השוגג ששגג ולא שמר
שירו: אשר הועד ולא כסה לבורו, ואשר לא עשה מעקה
לגגו והילד מדם מיתה יהיה יכשר להה כפר כהורהך :
(ריעה) תובן ראייתו שנ׳ אם כפר יושת עליו :
וגו׳, וכן יקחו כפר בממון כי מי
שהיתה לו עין אחת ועור עין חברו שיש שתי עינים לו :
ולא יכשר לעירו לגמרי כי הוא בעין אחת לעיניך : ״שישאר
בלא עין וחבירו ההיה לו עין אחת אלא יתן כפר: כי לא
אמר בממון ולא תקחו כפר : כאשר יתן מום בעמיתך :
״רמז לבד על המזיד והשוגג : שנ׳ ולא תקחו כפר לנפש
רוצח וגו׳ וכתו׳ ולא תקחו כפר לנום אל עיר מקלטו לשוב
לשבת וגו׳ זה בשוגג : ואמר ולא תחניפו את הארץ כלל
פקידך : ״קבע תנופת הארץ בשני דברים : בעכומ״ז
ובשפיכות דם נקי ונתן ה׳ לרוצח שני משפטי׳ המזיד יהרג
והשוגג ינום אל עיר מקלטך : ״צוה עוד שאם ימצא חלל
באדמה ולא נודע מי הכהו : שיעשו עגלה ערופה שיהוודו
כי לא ראוהו ולא ידעוהו : ואומר אחריו ואתה תבער הדם
הנקי מקרבך : ״פן יגלה לך הרוצח באחרית אחר עשיית
עגלה ערופה : שתקח נקמת ה׳ ממנו ותבערהו על דם
הנקי ששפך ואז לך הרופה : מה׳ אלהיך : ״על כי עגלה
ערופה על הנסתרות היא מכפרת אבל על הנגלות לא ואם
הרוצח יהרג ואז העדה מתכפרה כבתו׳ ולארץ לא יכופר
לדם אשר שפך בה כ״א בדם שופכו לעיניך : ״כפר ואמר
ולא תטמא את הארץ : וגו׳ : וכן אמר בתלוי ולא תטמא
את אדמתך היא אם לא יקבר ביומו התלוי יזוב דמו על
הארץ או יקחו מן אבריו עופות ארצך: ״נפוץ יפוצו אבריו
בבית ובשדה ויטמאו כל הטהורי׳ והטמא הארץ : לכן
הרגו הגבעוני׳ לז׳ אנשי׳ וקבעום מוקעים בארץ : שלא
יטמאו ארצך : ״מוקע יעמיד שם ימי׳ והדשי׳ : אבל
התלוי נקבר ביומו כי אלה המוקעי׳ שהוקעום הגבעוני׳
נהרגו בתחלה׳ של ימים והדשי׳ : עד ניתך מים במיקעיך :
״ימי השדי ורצפה בת איה היתה שמרת אותם ביום מן
העופות ובלילה מן החיות וכאשר בא הסתיו נתנו הגבעוני׳
רשות לקברם שלא תטמא ארצך : ״כן אם תניחו לאלה
הדברי׳ להיות ביניכם : שתקחו כפר מן מזיד ומן שוגג
תטמא ארצכם : ותבחלק שכינתי ממנה כבתו׳ כי אני ה׳
שוכן בתוך בני ישראל עמך : ״יורה למעלה ואומר מכה
נפש אדם, וגו׳, להכליל בו אפילו העובר אשר במעיים כי
גם היא אדם: שנ׳ אדם ילוד אשה וגו׳ אבן באר׳ המיהן
וגו׳ ואם אין לנהרג גואל לא ינום אל עיר מקלט כבתו׳
פן ירדוף גואל הדם : לכן האב אם המית לבני או את
לאחיו בבלי דעת אין חייב לנום שנ׳ פן ירדוף גואל הדם:
אחרי הרוצח כתורתך : ״מען ואמר ולא ימות הרוצח עד
עמדו לפני ה׳ : שאע״פ שהוא מזיד לא יהרג אלא במשפט
בית דין ה׳, כי ישלחו השופטי׳ הסנהדרין ויקחוהו מן עיר
המקלט ויחקרו ויעיינו בדבריו כהורת ה׳ : וידעו אם הוא
רוצח בזדון או שוגג הוא וזה הוא שהרג מחוץ למדינה
כהוראת עייני : אבל ההורג במדינה ינום אל מקום ב״ד
של עירו או בסנהדרין עירך : ״חפין עוד ואמר ערי מקלט
ההיינה בעבור שיאמר לבני ישראל ולגר ולתושב : הגר
הוא מן גרי צדק והישבי׳ הם גרי שער והם ברהם ועוד
אמר התיינה שש הערי׳ האלה למקלט לבני ישראל ולגר
ולתושב : לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה בלי איבה ורוע
מחשב : והרוצחי׳ יחשבו ד׳ כהית בדעה לבבך: ״זכרונם
הא׳ מזיד שנ׳ ואם בשנאה יהדפנו, והב׳ בצדייה יען
לקחת את אשתו ממנו, או ממונו ורכושו וכל קניינו ועמל
ידיו ויעננו ולא בשנאתו כ״א בתאותו וצביון לבו כי יחמסנו,
שנ׳ או השליך עליו בצדייה וימית אשר יפהיענו : והג׳
השוגג אשר לא היה בלבו כלום מחשב ורעיון לב כאנשי
מריעיך : ״והד׳ הוא אשר יהרוג בחרב או בכל כלי ברזל
כשביאר לו אופן אחר בפ׳ ואלה המשפטי׳, כי זכר לג׳
דברי׳ הא׳ שאמר מכה איש ובא וביאר הנה
זה הענף שאמר ואם בכלי ברזל הכהו וימות וגו׳ ממכת
המכים ואמרו בו״ו להסמיכו על מכה נפש איש בשגגה כי
רוצח בשגגה ינוס אל א׳ מן הערים המקלטים : אבל אם
יכה בכלי ברזל בהרמת יד ונשיאה עליו לא יצטרך הפיש כי
הוא כלי נודע והוא הורג במזיד כחוטאים : אח״כ זכר מין
אחר והוא האבן הגדול שנ׳ ואם באבן יד וגו׳ פענהו הוא
ימלא ליד אשר יהרוג בה בנשיאת ידו כסוקלים: ולא יצטרך
חפיש רוצח הוא מות יומת כמאמר אלהיך : ״הודיע אחרי
כן מין שלישי והוא העץ אשר ימלא ליד שנ׳ ואם בכלי עץ
יד וגו׳ ואמר רוצח היא, וגו׳: וכן מי שהרג בכל פרי קשה
או בתפוח או באבטיח וקשואי ואתרוג ורמון ודומיהם או
בכלי זהב וכסף או לשון זהב וכסף ונחשת ובדיל ועופרת
ודומיהם רוצח הוא : וכן מי שיכה את רעהו במכושיי׳ או
בלב או במקו׳ שהנפש תלויה בו בזדון רוצח הוא : ואמר
וימות שאם יחלה ולא ימות כבר ביארנו למע״ה שבתו
ורפואתו ישלם לו להתפרנס הוא : אף אם היו לו בנים
ואשה כמלאכת כחו של יומו יתן לו בכל יום וגם ירפאהו
בהוצאתו מכיסהו: שנאמר רק שבתו יתן ורפ״ר כתובת ע״שך:
״דן ושפט על כל אלה ואמר על זאת לא תשנא את אחיך
בלבבך וגו׳ וע״כ אמר מעם מזבחי ה״ל : אבל על השוגג
אמר והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם ולא ימות :
וגו׳ : ואמר והשיבו אותו העדה וישב בעיר ההוא עד
עמדו לפני העדה למשפט ואם יתחייב ימות : ואם לאו
יוליכוהו אל עיר המקלט אם פוחד הוא מן הגואלי׳ וישב
בה עד מות הכהן הגדול כי בשגגתו אינו צדק למות : כי
אם עמו הביא אשתו אם יש לו ובניו ואוהביו וקרוביו
וישבו עמו ופרנסתו תהיה מנחלותיו יזרעו אוהביו ויקצרום
ויתפרנס משם ואם אין לו יעבוד בכתו׳ בעיר המקלט
ויתכלכל או ירבו לו הסרים הנדיבי׳ ויחיה ולא ימות: ככתוב
והי אחיך עמך כמחייתך: ״גם אמר עוד והיו אלה לכם וגו׳:
מענהו יהיו אלה הג׳ ענפים שהם השעה יהיו עקרים שתוציאו
עוד מהם דקדוקי המשפטי׳ שנא׳ לחקת משפט ואמרו בכל
מושבותיכ׳ : היא ארץ ישראל שנ׳ ושלשת את גבול ארצך
ר״א בכל מושבותיכם : יהיו המשפטי׳ בכל דור ודור ובכל
מושבותיכם : אפילו בגלותך : ״ברוך אלהינו המפליא
פלאים ונותן ליאשי׳ לזרע ישורון בחכמתו הגדולה: ושאלה
לנו בזה כי למה גזר אלהינו יה׳ אשר לו יאתה התהלה :
עד מות הכהן הגדול לשבת השוגג כאבור עצוב ואנון מן
הנחלה : ואם האריך ימים הכהן והיה זה מת להבלה :
ורוצח אחר שוגג בא ואולי לאחר בעת קרובה היה מת
הכהן הגדול והיה יוצא להצלה: וזה אינו צדק לפני אלהינו
ולעיני כל יודעי בינה ושכלה : כי גם זה וזה שוגג ולמה
נעשק זה בדין אלהיך : ״אבן צדיק אלהינו יתעלו
תשבחותיו : והשיבה זו לנו על כל משפטי פלאותיו : כי
בחכמתו אלהינו יה״ש היה מציין ומשגיח על אלה שנים
השוגגים ודומיה׳ בצדקותיו וכפי מעשיהם שעשו מקוד׳ לכן
מזו רציחת השוגג היה מאפסם ומביא׳ בתואנה ובעלה יען
ליסרם

ליסרם ולנסות׳ כפי מעלליה׳ אם מעט ואם הרבה, היה ממעיט היסור ומרבה: וכפי זמן עת היות הכהן היה מביאם בנסיונותיו : כי הוא צדיק וסולח לכל שוגג ומזיד השב לפניו : שנאמר ומודה ועוזב ירוחם בזדונותיו : כן יהי רצון מלפניו : שיסלח וימחול לכל עונות עמו ישראל ולחטאתיו : ולי אני העני המבאר והחיקק ואם שגיתי במה שדברתי יעביר פשעי כי לא בזדון דברתי לפניו : ויזכרני ברצון עמו ויפקדני בישועתו : ככתוב זכרני ה׳ ברצון עמך : פקדני בישועתך :

לא תנאף

(ר״עו) **אל** נערץ בסוד קדושים רבה: ומשפטיו תהום רבה : מי יצפצף בדבריו ומעשיו וגדלו והפארתו המרובה : לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מאד מצותך : "בדברו נעשה שמים וארץ : ואדם עליה ברא עקב להלל ולשבח לאשר לו השבח וערץ : וצוה לעמו והזהירו במצותיו יען להרבות לו שכר בחרץ : כמעשיו ואמרותיו עם אלה לחיי עולמך : "גם דעת חננו להבדיל בין טוב לרע : להנזר מרשע ועול וחמס וכל דבר מאוס ומכוער להרע : ומכל זמה וזנות וניאוף וכל רעותיך : "רבקו בעדותיו והקדישו מכל ברואיו בלי ללכת בשרירות לבו ובתאוותיו כי רעה גדולה תאות הגוף עם הנכריה בזמותיו : כי אש היא עד אבדון תאכל בעולמך : "הולך אחריה כשור אל טבח יובל פתע ישבר ואין מרפא : כי רעה גדולה על העושה זאת וחוטא לאלהיו ורוחו עליו עולפה : ככתוב בנזיר אחיו ע״ה ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהיך : "ואף כי כ״ד אלף מתו במגפה בזנותם בבנות מואב : ככתוב ויחל העם לזנות עם בנות מואב : וכן בשלל מדין כתוב ויקצוף משה על פקידי החיל שרי אלפיך : "זכר עוד ואמר ויאמר משה אליהם החייה׳ כל נקבה : הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו׳ ובזמרי את כזבי בת צור להקריבה : וכשראה פינחס ע״ה ויקח רמח בידו ונעצרה המגפה מעמך : "חרף הנביא ע״ה לצדקיהו ואחאב וחקק שלומם : ככתוב יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם וגו׳ ולוקח מהם קללה ברוע מומם : כן לכל עושי רע לפני אלהיך : "טוהר ויושר וצדקת איוב הצדיק מעיד באזנינו : באמיר מה אתבונן על בתולה אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי מלמד לנו : ואמר כי אש היא עד אבדון תאכל למנאצי אלהיך : "יען כי היא זמה והוא עון פלילי וכתוב לא אפקוד על בנותיכם כי הזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וגו׳ להשכילי : ולהבדילי מדרכי הבלי עולמך : "כי בעד אשה זונה תבוא עד ככר לחם : ואשת איש נפש יקרה תצוד : היחתה איש אש בחיקו וגו׳ וכתוב אם יהלך איש על הגחלים וגו׳ וכתוב כן הבא אל אשת רעהו וגו׳ נפשו יצוד, כצפור בפח מוקשך : "לא ינקה כל הנוגע בה לעתיד : נואף אשה חסר לב משחית נפשו : הוא יעשנה ביום עתיד : וכתוב וקרבתי אליכם למשפט והייתי ע ד ממהר במכשפים ובמנאפי׳ ובנשבעים לשקרך : "מורה עוד הנחכם מכל האדם להצילך מאשה זרה וגו׳ העוזבת אלוף נעוריה וגו׳ : כי שחה אל מות ביתה וגו׳ : כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים היי גן עדניך : "נופת תטופנה שפתי זרה וגו׳ וכתוב ואחריתה מרה כלענה: וגו׳ רגליה יורדות אל מות וגו׳ וכתוב עד יפלח חץ כבדו כמהר צפור אל פח להלכד בשאונה, וכתוב אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך : "סוסים מיוזנים משכים היו איש אל אשת רעהו וגו׳ וכתוב אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו׳ כי הבהמה לא המשול ברוחה כאדם ברוחהו : מושל בבינת דעתו כדעתך : "על כן מי שאינו מושל ברוחו נמשל כבהמות נדמו, הנואף בין עם בעולה בין עם מאורשה בין עם האלמנה וגרושה וכל פנויה בלי תנאי התורה הנוהגים בקדוש האשה ושוכב עם זכר יהדו בחשך ידמו, ולא יזכו עם אלה לחיי עולמך : "פרט גם השוכב עם בהמה, ובין המגלה מן הערוה האסורות בתורה התמימה, ובין נדה וזבה וכל מטמאה וטמאה האמורה בתורתך, "צדקת הערוות ונואפות פרטן וכללן, פרטן על הר עיבל ואמר בפרט על כללן, ארור שוכב עם אשת אביו וגו׳ כלל עניניך, "קרא עוד ואמר ארור שוכב עם חותנתו וגו׳, ואמר ארור שוכב עם אחותו וגו׳, וכתוב ארור שוכב עם כל בהמה וגו׳ ובכלל אזהרתו אמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת בכל פסוקיך, "רחש עוד והוכיח לישראל ואמר האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים ואומר ותזני את בני מצרים וגו׳ וכתוב ותזני אל בני אשור וגו׳ : וכתוב אשת זנונים וילדי זנונים וכתוב כי זנתה אמם הובישה הורתם וגו׳ : בעד עדתך : "שמע עוד לא אפקוד על בנותיכ׳ כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וגו׳ : לפי שהזונות והנואפות חרפה ובושה וכלמה ודאגה ואנינה : לאיש מכל תאוה הנמצאה וההויה באנשיך : "תחת זה לבך נמשלה בתאות עכו״מ כתאות הזונות ונואפות באשה זרה : כאשר אגור בן יקא אמר הרחק מעליה דרכך :

(ר״עו) **תוכחתו** להרחיק הנפש הטהורה : מטנוף הגוף ומהלוך בחקות הזרים והנכרי׳ שכלם בלשון זונה נאמרו ככתוב לשמרך מאשה זרה : וגו׳ וכתוב פן התן לאחרי׳ הודך : "שוחה עמוקה זונה, וגו׳: וכתוב כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים וכתוב אשר היא מצודים וחרמים לבה : וכתוב טוב לפני האלהי׳ ימלט ממנה וחוטא ילכד בה : לכן הזהיר ואמר הרחק מעליה דרכך : "רגזו רועיך בתלמודם והורו ואמרו כן : מי שיתגבר עליו יצרו ילבש שחורים ויתכסה שחורי׳ יעשה לעצמו כזו התוכן, ואז ילך אל מקום שאין מכירים איתו ויעשה לשם חפצו ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שם ה׳ אלהיך : "קנוא קנאו לה׳ אלהי ישראל משכילי כני מקרא נ״ע ולתורתו : על זאת ואמרו אהה ה׳ אלהי׳ הלא מזה הדבר הזהרו כל פירצי גדר תורתו: לחלל שם אלהיך: "צדקה אם יצדקי על זה : כי למען יתענה האדם כזה : וינחם במחשבתו ורצינו הרע הזה : לכן הורו לו לעשות כזה : אם כדבר הזה היתה מחשבה׳ היה להם שלא יגזרוהו ויהירוהו ללכת אל מקום אחר בעולמך : "פטרוהו ולשם יעשה חפצו : כי אם היה ראוי להם לגזור עליו שישוב ויתענה וילך אל מקום אחר כמגלה וינחם בחפצו : אלא אחר שהפטירוהו לעשות לשם רצינו וחפצו : כתאות לבו חללו בזה שם אלהיך : "עוד לנו יותר נשיב שהורו לו שילך אל מקום שאינ׳ מכירין אותו : יען שלא יתפתו אנשי מקומו כמוהו בתאותו : ויכשר כי לא ימצא איש לשם להכירו או לראותו : ויתחרה לעשות כמוהו לפניך : "כפור זה יותר יפתה אנשי׳ רבים ויאבד נפשות רבות: במקומות מרובות : כי ילך ויחלל׳ ויורם כרבריו לעשות כמעשיו כמקומו הא׳ למקומות רבות : ולא עוד כי הורו לו באמרם ואל יחלל שם שמי׳ בפרהסיא בנגלות הא מכלל בסתר מותר לו הכל יחד לעשות כל תאות נפשו בעולמך : "נואף ורוצח וכל תוהרי במחתרת : התירו מזה הדבר לעשות תאות׳ תמיד בסתר ולא בפרהסיא בנפש שואטה ומתגברת: ואיה דבר ה׳ שאמר אם יסתר איש במסתרי׳ ואני לא אראנו נאם ה׳ אלהיך : "מענה לנו יותר שהורו לו באמר׳ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא: מוטב היה לו שיחלל בפרהסיא מאשר יחלל בסתר כ״א יחלל בפרהסיא : יקחו ממנו רואיו דין ה׳ וויסלח מה׳ צור עושך : "לא יוכלו לעשות כזו לו יביישוהו ויכלימוהו ויסרוהו במוסרי׳ : וישוב מרעתו שחשב לעשות במסתרי׳ : אבל בסתר מי יראהו ויאמר לו פעלת עולה לפני בוראך : "ככה פירשו עוד בפסוק ואיש אשר ישכב את אשה שכבת זרע וגו׳ : פרט למערה כי אמר שכבת זרע: ופירשו כ״א ישכב איש עם נערה מאורשה או עם בעולה ולא ישליך זרע : כלומר בעלה ולא גמר המעשה שישליך בהמה זרע : פטור הוא מחיוב מיתה כתורתך : "יען כי אמר הכתוב שכבת זרע ומזה אמרו פרט למערה : כלומר המערה ערותו בערות האשה ושכב עמה ולא השלים המעשה הפטירו המיתה : שאינו חייב מיתה כנואפיך : "טוב פירוש זה הלא כל מורדי ה׳ שישמעו זה : יוסיפו חטא על חטאתם כזה : כי נהגו פתח לכל

עול ופושע מזה : שישכבו עם בתולות ומאורשות ויעשו האיוהם ובעת מצוי זרעם ישליכוהו חוצה מרחם ופטורי׳ הם מחויב זה: מה׳ כפירושיך : ״חוקקי זאת וכזאת הלא למען להתעית את ישראל מהורת ה׳ : ואיכה יאמרו חכמים אנחנו ואתנו הורת ה׳ : הוי חכמים בעיניה׳ וגו׳ ואיה דבר ה׳ לנביאו שאמר לא ינקה כל הנוגע בה אפי׳ בידיך: ״וזעק ואומר אם נפתה לבי על אשה וגו׳ ומה אתבונן על בתולה וגו׳ : כי אש היא עד אבדון האכל וגו׳ : ואומר כי היא זמה והוא עון פלילי וכתוב כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה מה׳ אלהיך : ״והנואף כבר הוא מתחלק על ג׳ חלקים הא׳ הוא שינאף עם נערה מאורשה : ולו משפט מות ביד השופטים: אף היא אם היה הדבר ברצונה שנא׳ כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש מאחיך: ״הוכרחה לא המות שנאמר ואם בשדה ימצא האיש את הנערה וגו׳ והלק הב׳ הוא אשר ישכב עם אשה בעולת בעל גם הוא חייב מיתה כתורתך : ״דבר ומתו גם שניהם וגו׳ :וחלק ג׳ הוא שינאף עם אשה נכריה והיא בעולה או מאורשה כתנאיהם : שהוא עון גדול מכלל עונותיך :

(רעח) את הבא על גויה פנויה גם הוא חייב מיתה: כזמרי נשיא ישראל שבא על כזבי בת צור והרגו׳ פינחס לעיני כל העדה להצמיתה : ויכפר על בני ישראל עמך : ״בזאת ידענו כי כל ניאוף זנות : ולא כל זנות ניאוף : והזנות גם הוא מתחלק לשלשה חלקים האחד היא על זנות : אשר יפתה איש נערה אשר לא אורשה באירושיך : ״גבר עליה בפתויי דבריו ושכב עמה ברצונה : הורת האלהים חייבהו לקחתה לו לאשה תחת אשר ענה : ואפילו אם היא ענייה והוא עשיר או איננה ראויה לו אחר שפתה יקחנה לו במהר ובעדים :שנאמר וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה ושכב עמה וגו׳ מהור ימהרנה לו לאשה כאזהרת תורתך : ״דן ושפט עוד ואם מאן ימאן אביה לתתה לו: כי לא היה השוכב עמה ראוי לה כסף ישקול כמוהר הבתולות ויתן לו: וזנות ב׳ הוא אשר יכריח איש נערה מעמך: ״היא שלא היתה ארושה ושכב בכורח עמה, חייב עליו שילה אותה ואפילו אם הוא עשיר והיא ענייה ויתן גם לאביה חמשים כסף ענש כי עשה הדבר בכרח עמה: שלא כתורתך : ויתן גם המהר כמהר בנות גילותיה הבתולות: ולא יוכל כל ימיו לגרשה אפילו אם היה לה כלום מום משאר הבתולות: שנאמר התת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו לעולמך: ״זאת האנוסה אם אמרה לא אחפוץ איהו הרשות בידה כי היא אנוסה: אבל המפותה אם אמרה לא אחפוץ בו אין בידה רשות כי ברצונה היה ולא נאנסה : אף כי ברצון אביה היא תלויה כתורתך : ״חוב ואם מאן ימאן אביה לתתה לו:וגו׳ וזנות חלק הג׳ הוא הזונה עם האלמנה או עם הגרושה גדול עונו ומעלו : כי בא עליהן בלי תנאי התורה ועבר על צווי אלהיך : ״טענתו שאמר וארשתיך לי בצדק ובמשפט וגו׳ וכתוב וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי באמונה : וגו׳ ויותר מחמירים עליו משפט מות כי הן נשי איש הקראנה : שנאמר אשת נבל הכרמלי האמר תורתך: ״יען כי הלא נבל מימים רבים מת : ועוד היתה נקראת אשתו אשת נבל וכן שאמר אשר ינאף את אשת איש וגו׳ בין שהוא חי בין שהיא מת: כי בא עליה בלי צווי והנאי אלהיך : ״כן זאת אלמנה גרושה״הן נשי פלוני נשי איש: ונרש או מה אבירות והמירות הן בלי הנאי ואירושי איש : ויש אומרים כי על הבא עליהן אביר גדול וייסיר מבית דינך : ״למען שלא ישנה כזאת • אף שלא יוסיפו אחרים לעשות כדבר הנבלה הזאת מאחיך ויש חלק רביעי בזנות שהוא קדש וקדשה מעמך והוא על שני חלקים לפניך : ״מותר ואסור היה להם מקודם כמו יהודה שבא אל תמר שסבר כי היא קדשה : כי היה זה המין מותר להם ועל כן שאל את הקדשה : בגלוי לפני בני אנשיך : ״נתן לה ערבון והתנה עמה לתת לה מתנה במהר ובא עליה והרה לו והבן שבא ממנה לא הוא ממזר כי אביו ידוע וגם הדבר נעשה מעין מקצת המותר : ועל כן הוא כשר לפניך : ״כתיר זה כן הבא מן גרי צדק לגיורת ונתיהדה עמו והרה לו וישבה אחר זה שלשה הדשים ולא בא עליה איש אחר זולתו עד שתלד ותקח ממנו מזונותיה כתורתך : ״עוד יותר גם מזונות הנער עד שיתגדל וזה הבן כשר: והמעשה הזה לגרי צדק ולגיורת מותר וכשר : כשהיה מתחלה מותר וכשר : אבל עתה לישראל אסור שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל עמך : ״פרק חלק האסור: לכל הוא אסור לישראל ולגרי צדק : והוא שיבוא איש על אשה ואחריו אחר : ואחר זה אחר בלי כשרות וצדק: ואם תהר לא נודע ממי היא הרה בעיניך . ״צרוף זה הנולד ממנה הוא ממזר כי אינו יודע מי הוא אביו אף נולד בלי תנאי ההורה : וזה המין הוא אסור אפילו בגר וגיורת במצוה וכתורה ומימי קדם אסור היה מחכמה הדעה להתבררה, על הצדיקים ראשוניך : ״קצב ותנאי שפחה חרופה שהיתה עם איש ותופשה : ונפדתה ממנו הבא עליה חייב מיתה והוא עמו כמוהו אבל אם לא חפשה : לא יומתו שנאמר בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה מאחיך : ״ראשון השפחות על שני חלקים שפחה גיורת שאיננה מישראל: והיא הזכורה שאמר אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים וזאת הזדווג עם עבד שאינו מישראל עמך: ״שפחה השנית היא מבנות ישראל : והיא שאמר בה וכי ימכור איש את בתו לאמה לא וגו׳ ועליה אמר צווי האל : ואיש אשר ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפה לאיש מאחיך: ״תורות ופרקים יש בין שפחה ישראלית : ובין שפחה גיורת כי שפחה ישראלית: לא תהיה אלמנה ולא גרושה למען שאמר וכי ימכור איש את בתו לאמתך :

(רעט) תחת רשות האב איננה הגרושה והאלמנה: מענין נדריה מלמד זה בעניננה : ועל זה אין לו רשות למכרה ויותר כי בלא תנאי זווג אין לו רשות למכרה :אבל שפחה גיורה מעם זולתך: ״שבין שהיא בתולה או אלמנה או גרושה יכשר שתמכור נפשה : אף המכר לשירות ולעבודה לבד וזהו הפרק בין שפחה גיורת ובין שפחה שהיא מכרה נפשה : והיא מישראל עמך : ״רמוזה וזכורה השפחה שהיא בפרק וכי ימכור איש את בתו לאמה לא זכר כי היא עבריה ולא אביה ולא אדוניה : כי הם על כל אודות מבני ישראל עדהך : ״קרא ואמר בזה הפסוק לאמה ואמר אשר לא יעדה והפדה לעם ג׳ו׳ וכל הענין הכתוב בה : והראה כי רשות היה לאביה למכרה בצרתו לשני דברים לעבודה ולשכיבה בענייניך : ״צדייתה למען כי אין לזאת מהר מאחר כאשר יש לשפחה אחרת זולתה כאשר נבאר באמור על זאת ויצאה חנם אין כסף מהר מאחר : ומודיע זה הענין כי אביה עני היה לפניך : ״פרנסה לא היה לתת לה : ומכרה לתת מחירה לנפשו או לעשות לה נכסים כדעת מקצת משכילי נ״ע באמור הלא נכריות נחשבנו לו וגו׳ כי זה היה מנהג עולמך : ״על כי מכירתה היתה על תנאי שהעבור בין רב למעט כהסכמתם: ובשהשלים תהיה אשתו ויכשר לאדניה שישחררנה קודם זו זמן קהם : לתת בידה שטר שחרור לפניך : ״סברהו כי לא יתכן להיות בלי שטר חפש : ולכן אמר והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה כלומר כתב חפש: ואמר בזה הפרק אשר לא יעדה והפדה לפניך : ״נתקיימו לה פריון והפש אז היא אשה איש : ואע״פ שלא נכתב לה כתובה כי בעת זווגה נכתבת הכתובה של אשת איש:אבל לא נתקיימו לה שני הנאים אלה כתורתך : ״מירה בקרה תהיה לא יומתו כי לא חפשה : מענהו בקור ודרישה והקירה תהיה על זה ואם לא נהיו לה הנאים אלה לא יומתו כי לא חפשה: לא האיש ולא האשה כרורה אלהיך : ״לא קראה נהרפת אלא מפני שהיא חרופה וגלויה מוערה : כהסכמה שהיא ביניהם בעת המכירה ואל זה ירמוז שאמר אשר לא יעדה: ודומה כמו עם הרף נפשו למות הוא וזבולון שבטך : ״כנוי שם נהרפת היה לה עד עת הפריון : וכשנפדה העתק שמה שם אשת איש ואשה כרית ומי שבא עליה אחר הפריון : עליו ועליה משפט הריגתך : ״יורה על זו והפדה לא נפדתה כמו שאמר שם אשר לא יעדה והפדה וגו׳ ואמר בתחלה פדיון והפש ובסוף אמר שם כי לא הפשה לבד באוניך : ״טיב בירורו יען כי הפריון יתיב החופש בלי פוגה: ובירור

בי

כי האמורה והיא שפחה נחרפת לאיש היא האמורה אם רעה בעיני אדוניה בלא פוגה לפניך : "חיוב משפט מי שיבוא אליה קודם משפט והפדה לעם נכרי : לא זכר כמו שזכר על זאת לבררי : ונעמד בה ממשפטיה ותנאיה של זאת בשווי בחכמתך : "זכר בפרק הראשון ניחום הקונה אותה מה שלא זכר בפרק זו : והוא שאמר אם רעה בעיני אדוניה וגו׳ והוריע כי בעת שיפול פדיון זו : אין לו רשות למכרה לאנשיך : "ואם לא יפול פדיון , יחשוב לה מה שעברה והשאר יבקש ממנה ואם ישכב איש עמה קודם הפדיון : יהוייב עליו המהר שלה לשלם לו לקונה בעיניך :'הא אם שכב עמה אחר הפריון משפטו משפט מות כאשת איש : והיא הנחרפת אם היא הפושה משפטה משפט התפישה ומוכרחה יענש האיש : חמשים כספיך : "דינו לשקול זולת המהר אם רצה אביה בזווגה ואם לא ירצה בו עליו המהר : וחמשים כסף כהורת אלהים המוזהרת לעם מוזהר : ואם הנחרפת מפותה לפני מבינך : "גלוי משפטה כמשפט המפותה מהר ימהרנה לו לאשה ואם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול כמהר הבתולות כגילותיה בחכמתך , "בין המפותה והתפושה דברים , האחר תוספת נ׳ כסף והשני ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה וגו׳ והמפתה בדברים , אם יבחר שיגרשנה אחר שיתן המהר לא יהוייב לשבת עמו מפותהך , "אף השוכב עם נחרפת אם יבחר הקונה לבוא אליה , על התנאים של גרושיה לא תאסור עליו במשכביה , וזה אחר שלא רצה אביה בזווג הבא עליה במשכביך :

(רפ) אלה

תנאי זווג השפחות של ישראל : אבל השפחות שנתנו לעבדים אמר בהן אם ארוניו יתן לו אשה וגו׳ ואמר האשה וילדיה תהיה לארוניה שהוא מישראל : מאחי עמך : "ביאר זה כי היא שפחה וזאת השפחה היא אשר אמר בעבורה ועבדך ואמתך אשר יהיו לך וגו׳ וגם מבני ההושבי׳ הגרים עמכם וגו׳ ויזווג אותה לעבד נכרי מאחיך : "גמרה היא שהשב עמו : תהיה אשתו ואם לא השב עמו , יכתוב לה ספר כריתות והצא מעתו : והנחרפת אם היא אנוסה על נפשה לא ההרג בדיניך : "דרך משפטה במאורשה שאמר בה : אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו וגו׳ ואם לא יתקיים בה : כי היא אנוסה תהרג בדיניך : "הפדה לא נפדתה בחפש לא יהרגו לא הוא ולא היא כי איננה אשת איש : אבל יביא איל אשם והוא קרבן כפרה והיא שפחה ואין לה ענש כאיש : כי אין לה מה הענש במשפטיך : "וייך חייבו על האיש קרבן ועל האשה ייסור בעור בשרה : ופירשו בקרת תהיה מן עור הבקר שיכוה ברצועה מעור הבקר בבשרה : "נגד עיניך : "ודו על זה בשני דברים : הא׳ בלשון הקדש כי אין בלשוננו בקור על עור בקרים : כי מלת בקר אינה נפעלת בפעילות אמרים : רק בקרת הוא מלשון בקור חפוש וחקור ודרישה בחכמתך : "חמר ראייתו כמו לא יבקר הכהן בין טוב ובין רע : כבקרת רועה עדרו ודרשתי את צאני ובקרתים והשני זה חמס ורע : שיביא האיש ההוא העושה הרע : כמוה קרבן אשם בלי חרפה וכלמה לפני אחיך : "טיף קרבנו שוה שני כספים או יותר ולא יתבזה בכלום בזיון : והאשה שאינה ראויה כבזיון כאיש הוסר והוכה ותהיה ללעג ולמשל ולבזיון : זה חמס ורעה גדולה לעיני כל יראי אלהיך : "יותר בירור לנו כי לא ראינו ממשפטי העריות : שחלף האלהים ית"ש משפטי האשה ממשפטי האיש כ"א כלם שוות : בתורהך : "כי זה האיש חטא בזדון כאשר עשה וחייבו האלהים קרבן אשם דומה לאשם מעילות : ומזה המקום מצאו הלייה אנשי בית שני אשר לקחו נשים נכריות , ולא היו באות בדין אלהיך : "להוציאן חייבום ולהקריב איל אשם : שנ׳ ויתנו ידם להוציא נשיהם ואשמי׳ איל צאן באשם : על אשמתם כתורהך : "מקצת משכילי נ"ע אמרו כי באמור והביא את אשמו : וגו׳ : ולא אמר האיש יחייב שיביא כל א׳ וא׳ מהם האיש והאשה קרבן אשמו : לפני ה׳ אלהיך : "נזכרו עוד גם באשה אחרת שהיא שבויה : אשר יאמר בה וראית בשביה וגו׳ ששה דברי הנאים נעשים באשה שבויה : שהם והבאתה א"ה ביהך : "כדורי׳ וגלחה את ראשה : ועשתה ורסירה : ובכתה : והלבש בהסרת בגדי שביה בגדי׳ צואים של עבודה הרי ששה הנאי׳ מהורתך : "ענין והבאתה אל תוך ביהך : הוא שהבוא והצא לצרך מכר וקנין ולשאוב מימיך : כהוכבת השפחה בדינך , ואם יחפוין אוהה לקחה לו לאשה לא יכשר לו זה אבל תהיה במנהג בנות חירים לפניך : "פירש וגלחה את ראשה ועשתה והסירה את שמלת שביה מעליה : אלה השלשה הם עליה : ולא עליו וגלוח שערה הוא למוד במעשה העבריה : ויש אומרים כי הוא עבודה וייסור ומצוה מאלהיך : "צדייהו כן והסירה את שמלה שביה מעליה לעבודה להיוה לה בגדים צואים אף וגלחה את ראשה למען יבזה אוהה בעיניו בשנוי מראית הפנים לעיניך : "קושו עוד שאמר ועשתה את צפרניה : שהגדל אוהה והראו והגלו ידיה בזויות למען לראותה ולבזוהה במראותיה : או חכרתם והסירם מעליה לפניך : "ראייהו כמו ולא עשה את רגליו ולא עשה שפמו : היא כי גלת וכרת שער שפמו : והמלה הזאת עושה שני ביאורים לשון כריתות ולשון גדול במליצתו כמו שאמר כאשר העשינה הדבורים ושם עשו דדי בתוליהן ומה העשה לשמך הגדול את אשר עשיתי במצרים בקרבמו : לשון גדול וכריתות בחכמתך : "שכמותם מלות יש במקרא לשני פני׳ מתאמצות : כמו מלת שרש שרשי פתוח אלי מים אני ראיתי אויל משריש וחלופו וצאצאי ישורשו : ושרשך מארץ חיים : בסעפותיו קננו מסעף פארה במערצה לשון כריתות מתבארות : וכן ויטע אשל לשון אחיזה והפישה וחזוק בארץ : אשתוללו אבירי לב לשון עקור וכריתה היא אתעקרו אבירי וגבורי לב פתורות : ומלשון לבב לבבתיני הכרת לבי וכן ויחגרי ממסגרותיהם אל יתהלל חוגר פירושו אור עוד מעט וכלוני סקלו מאבן : עצמיו כמטיל ברזל : וזה האחרון עצמו נבוכדנאצר : הופיע מהר פארן לשון של זריחה ותופע כמו אופל סרה נהרת יפעתו כל אלה נודעות כן כל אלה וכאלה אחודי׳ בדמיון הלשון ושנויים במענה בחלופיה וכן עשתה את צפרניה לשון כריתה ולשון גדול מתפרשות , כבינת דעתך : "תחתיהם ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים וזה מאשר יתעיבו בני האד׳ ויקוצו ויגאלו משמיעה קול הנשים בעצב ובכיה ומלבוש רע לפניך :

(רפא) תמורם

מנהג הנשים ללבוש מלבוש נאה ועדי והגדלנה שער ראשיהן :

והאכלנה מאכל טיב ותשמחנה ותהיינה צנועות מעבודות וידיהן ורגליהן : יהיו בטהרה וביופיין לפני כל אנשיך : "שאחר כן תבאנה אל בעליהן , וזאת בחלוף המנהג יען התבזה יפייה לפניו וימכרנה אם לא תבוא היא ברת ה׳ בגילותיהן , אבל כל אלה ייסוריך : "ראה תראה והסבול בעד אהבת ה׳ ואהבת ארוניה יחד , אז תתברר לו כי היא מיחדת לה׳ ואוהבת לאדוניה יחד : וחבוא אליה ובעלהה כמיחדות אלהיך : "קושי נתקשתה באלה היסורים ולא תבחר לבוא כדין ה׳ : ראוי לה עבודה וימכרנה ויתעמר בה או יתננה במהנה החת כי לא באה ברת ה׳ : אלהיך : "צרות אלה סבלה התר לו לבעלה שנ׳ ואח"כ תבוא אליה ובעלהה והיתה לך לאשה בשאר כסות ועונה כנשי ישראל עמך : "פתח ואמר אחר כן והיה אם לא חפצת בה : וגו׳ , כמו והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערוה דבר כלום ושלחתה לנפשה ולא תמכרנה בכסף ולא תתעמר בה : לא תחליף בה כדבר שתרוית החת אשר עניתה כצווי אלהיך : "על כי אין פרק בין בת חורים ובין זאת השבויה כי אחר נהכנסתו באחת מהן לא תצא בלא ערוה דבר ממנו לא בת חורים ולא השבויה : לעיניך : "סברת הפרק שביניהן הוא כי בת חורים · יש לה מהר מואחר והפלגש כבר שקל הממון בה בעבודתה ובביאתה יחד ובשבויה משל עליה כממשלת העברים : לפניך : "נחם ולא יחפוץ להיות עמהן בחיוב שאר כסות ועונה הצאנה חנם : אין לו שיאמר לפלגש כי אני לא שקלתי הממון על חנם , כ"א שתהיי לי כאשר אחפוין ממך : "מנהגיך אינם כאשר אחפוין השיבי לי מקצת מה ששקלתי עליך מן מחירך : או תשבי עמי ותעבדי אותי עד שתשלימי עבורתך : "לא

תרצי

חרצי שתעבדני העברי זולתי , והתני לי חיבך מה ששקלתי:
ואם לא תרצי לא זה ולא זה תני לי הדמי׳ ששקלתי עליך
בקנייתך : ״כח אין לו על כל אלה שאמר כי אמר ויצאה
חנם אין כסף : וכן בשבויה אומר ושלחת לנפשה ומכור ל״ה
בכסף : אף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה במשכבך :
״יען כי קודם בואו אליה : היה עליה חוב לעבדו וכאשר
בא עליה : ושנאה יצאה מעבודתו ולא נשאר לו עבודה
ושרות ומנעו שלא ימכרנה לאנשים אחרי׳ מבני עמך :
״טען ואמר אף לא תחליפנה בדבר שנ׳ לא תתעמר בה:
וגו׳ , או בשפחה אחרה או בשבויה או בדבר כהורה בה:
ואפי׳ אם יחפוץ רעהו לוה או רשות לו מאלהיך : ״חוב
הפלגש כזאת וזאת השבויה נראה כי היא בתולה: ומה שאמר
ובכתה את אביה ואת אמה וגו׳ ולא הזכיר בעל לה : וממה
שאמר תחת אשר עניתה בבתוליה בחכמתך : ״זה אינו
קרוב כי כבר אמר ואת פלגשי ענו והיא אשת איש: היתה
ואומר נשים בציון ענו והנכון כי לא היה לה איש : שנא׳
והכית את כל זכורה לפי חרבך : ״ואומר הנשים והטף וגו׳
ואומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר : ועל
היוצאי׳ למלחמה שישאלו לשבויות אם יש זכר : חי בארץ
אחרת בעל לאלה נשי שביתך : ״הלא זה יכשר לאותו
האיש לקחת מנשי שביתו לו לאשה : על התנאים הזכורים
שהזכרנו על האשה: וכן ראוי לנו בגלותנו באשה שנספקה
אם מת בעלה במלחמה או בארץ אחרת בכל מיני מית עד
שנתברר בו אין ראוי לכל איש שיארש זאת האשה : כי
היא אשת איש ואבירה היא לעולמך : ״דרכה של שבויה
כזו אבל על האמה אשר יאמר אם אדוניו יתן לו אשה
היא מבני התושבים והיא שפחה לעולם : או תהיה אשה
לעבד ולא הצטרך מהר כל עקר אבל ראוי להכתב כתב
זווג העבד והאדון יעמיד בכל צרכיהם לעולם : כתורת
אלהיך : ״גם אם יבחר העבד שיגרשנה היא שפחה כאשר
היתה מבתחלה : וילדיה הם ילידי ביה והם לאדוניה שנ׳
האשה וילדיה תהיה לאדוניה לתכלה : והוא יצא בגפו
מענהו בגופו לבדו: הודיע כי האשה וילדיה ישארו לאדוניה
בממשלתו לעבדו : ואמר מביהו משכילי נ״ע עם משכילי
ערהך : ״אצלו תהיה האשה וילדיה עד שתשלים מה שהיא
חוב עליה : עבדות שש שנים פרק העבדים כתורת ה׳
עליה : או זאת השפחה שפחה עולמית והיה היא וילדיה
נחלת עולם לאדוניה ולבניו אחריו לעולמך :

(רפב) **אבל** העבד הזה הזכור בזה הענין שנשא
אותה היה עבד לשש שנים וע״כ
אמר אם בגפו יבוא בגפו יצא אבל אם לקחה עבד עולם
שנקנה מזולת ישראל או מבני התושבי׳ גם היא וזרעו
עבדים לזרע זרעך אחריך: ״באמיר והתנחלתם אותם לבניכם
אחריכם וגו׳ לעולם בהם תעבודו : וע״כ אין ראוי לבן
חורים שיקח שפחה עולמית בניו שישתעבדו : אלא בת
חורים לבן חורים ועבד עולם לשפחה עולמך : ״גלוי מעש
שישן שנתן בתו : לירתע עבדו היא אחר ששחררו ונהיה
כבן חורים בכל ביתו : ויכשר זה בזה לעשותו ברצונו
ולבתו: אבל בן חורים לשפחה עולמית לא יכשר בחכמתך:
״דין בן חורים עבד עברי בשש שנים אם יאמר אהבתי
את אדוני את אשתי ואת בני וגו׳ : יתרצע במרצע באזנו
התת ששמעה אזנו כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם וגו׳:
והוא מכר נפשו לעבדות יבאב ויתעצב בצווי ה׳ ואמר
ובדלת : שיהיה תמיד עומד ושוקד על דלת: בבית אדוניו
בעבודתו עבד כעברי ואף כן תעשה לאמתך : ״הם יעבדו
עד היובל או אם נמכרו בעניותם ודלותם וביובל יצאו לחפשי
הם ובניהם : שנא׳ ויצא ביובל הוא ובניו עמו וכתיב כי
לי בני ישראל עבדים עבדי הם: אשר הוצאתי אותם מארץ
מצרים לא ימכרו ממכרת עבדיך : ״וזאת האמה והשפחה
והשבויה הנשאנה לישראל לבד אם הן קבלו דין תורת
ה׳ : וטמאה וטהרה באשר היבה מצות ה׳ , האמורה
בתורתך : ״זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה זאת תורת
הזב וגו׳ זאת תורת נגע הצרעת זאת הבהמה והעוף זאת
התורה אדם כי ימות באהלך: ״המר טמאת בהמות טהורות:
וטמאות , שאמר ולאלה תטמאו וגו׳ להכרו עם פרק חזיר

וגמל ושפן בהמות טמאות: שהם אסורים במגעך׳ :״טמאי׳
הם ומטמאי׳ שנא׳ ובנבלתם לא תגעו וגו׳ : העופות ודגים
ושרצים ושרצי עופות זולת שמנה שרצים טמאים ומטמאים:
באכילה ואלה בנגיעה בלא תגעו , ואם ברוחק בלי זדות
אמר כל הנוגע בנבלתם יטמא עד ערבך : ״ישא ממנו כלו
או מקצתו יכבס בגדיו : שנא׳ וכל הנושא מנבלת׳ יכבס
בגדיו : ואמר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וש״ש
ומעלת גרה וגו׳ , והזכיר בתורה חזיר וגמל ושפן וארנבת
שיש בהם מקצת סימני טהרה שנבין מהם דרך הקש ודרך
קו״ח להקיש על כל בהמית שבמיתם שהם טמאים לאסרה:
וקו״ח שאר הבהמות שאין בהם כלל מסימני טהרתך :
״כן כל הולך על כפיו כגון כלבים ואריות ונמרים ודובים
וזאבים ושועלים והחולות ודומיה׳ וח׳ שרצים הנוגע בהם
ברוחק יטמא עד ערבך : ״לנוגע כזדוה כמפר דבר ה׳
הוא וחייב הוא בה׳ שנא׳ כי דבר ה׳ בזה ואת מצותו הפר
וגו׳ : ואמר הנוגע להכליל קטן וגדול ישראל וגר ועני
ועשיר חכם ובער בחכמת לבבך : ״מהחלקת הנגיעה לשני
חלקים : נגיעה ביד ורגל ובכל גוף : ונגיעה שנית בדבר
תיכוני שניהם יקראו כנגיעת גוף : ככתוב ונגע בכנפו אל
הלחם ואל הנזיד ואל כל מאכליך : ״נאמר בכנפו ולא אמר
כנפו : להודיע כי הנגיעה התיכונה היא תשוב אל האיש
לכן אמר בכנפו : בבי״ת ושניהם כא׳ נוגע יקראו בכלי
וזולת כלי לעיניך : ״סומכים ממשכילי נ״ע ואומרי׳ כי כל
טמא ומטמא מאיש ועד אשה ומחיות טמאות ויולדת ונדה
וזבה ושמנה שרצים וכל מטמאי׳ כדין תורתך : ״ערוכים
זה כנגד זה ונוגעי׳ כטהור עד שלשה וארבעה וחמשה
והלאה כלם טמאי׳ :והקרוב כ״א בדבר תיכוני כלבד שיש
בין טהורי׳ וטמאים : או טמא לפניך : ״פירש ואמר ונגע
בכנפו : וגו׳ וריבונין רועיך פירשו ששני משרץ מטמא
בחולין ושלישי בתרומה ורביעי בקדש כך הורו בחלופו
בפסוק הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו :
וגו׳ אל כלל לחמך : ״צרחו ואמרו רב יאמר הן ישא איש
בשר בכנף בגדו וגו׳ והורו ונגע השרץ עליהם על הבשר
והכנף : ואמר בכנף בגדו וגו׳ פירשו בביאורו : ונגע
בשר קדש בכנפו כשרצך : ״קדש הוא בשר קדש וכנף
שלו נגע בשרץ ונגע אחד מהם אל הלחם ואל הבשר ואל
הנזיד ואל היין ואל השמן ואל כל מאכל ורביעי מנגיעת
השרץ מטמא בקדש כהבורך : ״רביעי בקדש כהבורין
שאלם היקדש : ופירשו היטמא ואומרי׳ כי הוציאו הכתוב
בלשון צניעות והיה ראוי לכהני׳ לומר יקדש : שרביעי
מטמא בקדשך : ״שגגו הכהני׳ ואמרו לא : ונשתבשו
הכהני׳ בזה שהיה ראוי להם לומר יקדש שרביעי שאלם
והם אמרו לא : ושמיאל אמר לפניך : ״הירה כנוי פירושו
לא אשתבשו כהני שחמישי בקדש שאלם : אמר שמיאל הן
ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו : ונגע כנפו
לא אמר בשאלה׳ בחכמתך :

(רפג) **תביעתו** אלא בכנפו שנגע בכנפו אל היין
ואל הלחם וכלם : שהשרץ נגע
בכנף והכנף נגע בבשר והבשר נגע בלחם ובנזיד וכן
כלם לפניך : ״שנגע עוד אל הלחם או הנזיד ביין ובשמן
או השמן או היין נגע אל כל מאכל ואמר להם היקדש היטמא
בהן ויאמרו לו לא: שהחמישי בשרץ אינו מטמא בקדשך:
״ראשון הוא הכנף והבשר שני והלחם והנזיד שלישי והיין
והשמן רביעי ואל כל מאכל חמישי : והשיבו לו הכהני׳
לא שרביעי מטמא בקדשך : ״קבעו ומאן שרביעי משרץ
מטמא בקדש : כגון ארבעה דברי׳ מחוברים והשרץ נוגע
בראשון הכל טמאי׳ והרביעי מטמא בקדש : פירשו ממה
שאמר וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו
יטמא ואותו תשבורו בשבריך: ״צדקו ואמרו לא אמר טמא
אלא יטמא פירושו שמטמא אחרי׳ : וכן מפרשים כי כלי
חרש ראשון וכל אשר בתוכו שני ומטמא לטהורי׳ כדעתך:
״פירשו יען כי לא אמר טמא אלא יטמא אמר פסוקך :
ללמדך ששני משרץ יטמא בחולין דין הוא ששלישי יטמא
בתרומה ואם שלישי יטמא בתרומתך : דין הוא שרביעי

יטמא בקדשיך : "ענו להם משכילי נ"ע כי מלת יטמא לא
יגיד כי כל אשר בתוכו יטמא אחרי' : אלא מענהו כל
אשר בתוכו מן המקבלים טמאה יטמא מן השרץ ; כל אחד
וא' מן הטהורי' : והכלי ישבר כהורתך : "סדורה מאכלות
שסדור' הלחם לחם ונזיד וכל מאכל וכל משקה הנהיה
בדיעה : יצאו זרעים ופירות ותבן ועפר שלא יטמאו כי
הפירות והזרעים מוצלחי' לזריעה : ויורחצו מגיאול ויאכלו
בטהרה לשבעה : ועל כן אינם נכללין הם ודומיה'
בטמאיך : "נועם פתרון יטמא כפתרון יטמא אחד הוא בכל
ההירה : ואמר הנוגע בנבלה' יטמא עד הערב ואין פתרונו
וביאורו לברורה : שמטמא אחרים בתורתך : "מענה שני
כי לא אמר יטמא : כמו טמא יטמאנו הכהן להיותו אחרי'
כמטמא : ועוד שהזכירו הנה בשר שרץ אנה הזכרתו בענין
זה בבירור לטמא : או שעשו בשר קדש בשר שרציך :
"למלת היקדש עשו היטמא והפכוה מעקרה : כשאר המלות
שהפכו אותן מעקרן בתורה : והורו כזאת אל תקרי אמון
אלא אומן אל תקרי חרות על הלוחות מהתירתן אלא
הירוה לשחררה : א"ת אותם במועד' אלא אשר
הקראו אתם אל תקרי פרי עץ הדר להדרה : אלא הדר
באילנו לשון דירה : ודומיהן כאלה בעיניך : "כן זוהר
יוהר שעשו הלחם והנזיר אחד : והיין והשמן א' : זוגות
זוגות והם אחד אחד : מאין זה להם ואם כן נשנו בלי
הועלה יחד : ואמר כי לא דבר רק הוא מכם בתורתך :
"יורה לנו שנונם הועלה גדולה : וההועלה היא שנגע בזה
או בזה ויכשר לנו לומר כי הזכיר שני מיני אכל להועלה :
להם ונזיד בהכמתך : "טעמם כי הלחם יבש שהולש
במים : ומכליל כל הנעשה במים והוא יבש שהוא מקבל
טמאה מפני שהוא עשוי במים : שנא' מכל האכל אשר
יאכל אשר יבוא עליו מימיך : "חוזק ההועלה שהזכיר ואמר
ואל הנזיד שהוא מעורב במים : והוא לח ומקבל טמאה
ומכליל כל מאכל בלתי מעורב במים : מפני שהוא מקבל
טמאה שוה בשוה לפניך : "וכרם כי אין הפרש ביניהם :
וכן הזכיר יין ושמן שהם משני מיני פירות שמימי יין יוצאים
בלא דבר ושמן זיתים בדבר במים ובמלח בהם : ומשונים
אלה מאלה בהכמת דעתך : "והיין מכליל כל דבר
הנעשה בנפשו : כגון חלב ודבש ודומיהם והשמן מכליל
כל דבר ההווה עם דבר עם נפשו : כגון משקיות ותרופות
ודומיהם : שנא' וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא
בטמאיך : "הורה עוד ואמר ואל כל מאכל להכליל בשר
ודג וגבינה וקמח ודומיהם הנאכלים בפיך : זולת הזרעים
שנפרדו בפסוק וענין אחר שאמר וכי יפול מנבלתם על כל
זרע זרוע אשר יזרע שהוא טהור באכילתך : כשביארנו
באזניך : "דבר ואמר היטמא והשיבו לו יטמא : כאמור
וכל אשר יגע בו הטמא יטמא : וכל הנוגע בהם יטמא ולא
אמר יטמא עד הערב להכליל בזה כל מאכלותיך ומשקיך :
"גלוי שהשיבו הכהנים בקדש לא יקדש כדין התורה ,
השיבו כי בשר קדש אינו מקדש בדבר תיכוני כבתוב כל
אשר יגע בבשרה יקדש התורה הזהירה , אבל בטמא נפש
ונדה ויולדת וזבה ושרץ ומצורע וגו' וכל מטמא לפניך ,
"בנגעם בלהם ובכל מאכל השיבו לו יטמא , כבתוב וכל
אשר יגע בו הטמא יטמא , אח"כ אמר להם חגי הנביא
ע"ה וא"כ כתיב בתורה למה הקריבו קרבנותיכם בטמאה
שיטמא , מבלי הזאת מי נדה כתורתך , "אתם יכולים
לעשות מי נדה כי המזבח קיים עמכם ולמה לא תעשו
הוכיחם בשאלה ששאל להם , ושאמרו כי אמרו אם יגע
טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא
מטמאותיהם , כטמאותיך ,

(רפד) **אמר** חד בזה לא אישתכשו כהני דהוו ידעי
הורת טמאת מת בטב , וחד אמר
שלישי בקדש שאלם והכל ידעי שלישי מטמא בקדש ואיך
כי טמא נפש אב , לחם ונזיד ראשון לעיניך , "ביין ושמן
שני , ואל כל מאכל שלישי וכל אלה בהכורין שירמו
בתיכוני : ועוד אם כאשר פירשו כי ענין בשר קדש זה
בשר שרץ להגידני : שרץ וטמא נפש מטמאים יום א'
ולמאכל טמאה עולמך : "גמירתו וא"כ מה צרך להזכיר
שרץ וטמא נפש והלא דין משפטם כאחד : אלא שאלם

דין קדושה ויין טמאה והכמיך הטמאה יחד : אל קרבניתיך :
"רן ואמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' : וכן .
כל מעשה ידיהם אשר יקריבו שם טמא הוא לה' : ונאמר
כי דם נדה ראשון ונדה שני ומשכבה וכליה שלישי בתבנית
בינתך : "הנוגע בם רביעי : ורביעי מטמא בקדש : אבל
בחולים לא שנא' הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל וגו'
בחולים זולת הקדש כהורת אלהיך : "ופירשו עוד בפ' וכלי
חרש אשר יפול מהם אל תוכו וגו' : אמר אל תוכו :
שמאהילת השרץ מטמא כל אשר בתוך הכלי תוך תוכו ותוך
תוכו : שלא גלתה כזו הורתך : "זו ביאורו שאמר אל
תוכו כי הלך הכתוב אחר ההווה כי רוב הכלים יש להם
תוך : ולכן זכר ואמר אל תוכו ואם יקרה ויפול השרץ
בכלים שאין להם תוך : כשאמר אל תוכו דינם כא' לפניך :
"היוכו ממה שאמר למעלה בו וכל אשר יפיל עליו מהם
במותם יטמא : וגו' : בכל מיני מיתות שימיתו אמר יטמא :
מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי אשר יעשה
מלאכה בהם במים יובא וטמא עד הערב וטהר כלל הכלי'
שיטהרו בין נדה או זבה או כל מטמא נגעים או משמנה
שרצים שמתו טהורי' הם אחר שיתרחצו במים זולת אם
הכלים כלי עץ בולעי' משמנונית אין להם טהרה כי הם
בולעים ופולטי' ושמנוניתם אינה סרה מהם לעולמך : "טעמו
עוד זולת כלי חרש שאין להם טהרה בין שהם הדשי' בין
שהם בלועי' משמנונית שדינם להשבר : כאמיר וכלי חרש
אשר יגע בו הזב ישבר : בין שיש לו הוך בין שאין לו
הוך דינו שישבר : אבל הזכיר הנה הוך מפני המים
והמאכל המושמי' בתוכו הנזכרי' בענין זו לחבר : והפש
הנה כלי הרש שדינו להשבר : להשוות טמאתו בטמאת
מאכליך : "יען ששניהם טמאי' טמאת עולם : ואם כלי עץ
שאין בו שומן דין טהרתו במים לעול' : ואם מכלי נחשת
וברזל וכלל כלי מתכות דין טהרתם בהעברת האש לעולם :
ואם יש בהם שומן והלאה ישרפו עד תום הלאת' באש
והרה נחשתם אזי טהרת' בהסרת חלאתם ורחיצת' לעולם :
ככתוב כל דבר אשר יבוא באש העבירו באש וטהר וכל
דבר אשר לא יבוא באש העבירו במים וטהר וכתוב לכן
כה אמר ה' אלהי' אוי עיר הדמים כיר אשר חלאתה בה
וחלאתה לא יצאה ממנה וגו' וכתוב עוד לכן כה אמר ה'
אלהים אוי עיר הדמי' גם אני אגדיל המדורה וגו' וכתוב
והעמידה על גחליה רקה למען תחם וחרה נחשתה ונתכה
בתוכה טמאתה התום חלאתה : וכתוב בטמאתך זמה יען
טהרתיך ולא טהרת מטמאתך וגו' : והוא שאמר כל דבר
אשר יבוא באש העבירו באש וטהר וגו' כלל פסוקך :
"כתב עוד כל אשר בתוכו יטמא ואזהו השבורו היכשר לומר
אם היו בתוך כלי חרש עפר או תבן או אבנים שיטמאו
אמר מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא מכלל
מטמאיך : "לאכל הנאכל כגון להם ובשר ודג וגבינה
וכל מאכל שמנהג' להעשות לבוא עליה' מים : וגם זרעים
הנאכלי' מבושלי' והם מבושלי' באש או מהם רטובי'
במי' : שהם נקראו אכל שנא' אכל בערי' ושמרו במצרי'
מעבידיך : "מורה עוד ואומר אכל בכפך השבירני ואכלתי
וכתוב והיה האכל בארץ לפקדון : ואם יטעון טוען כי
מה צורך שנלמוד הזרעי' מזה הפסוק ודינם נדון : מענין
שאמ' למטה וכי יפול מנבלת' על כל זרע זרוע אשר יזרע
טהור הוא לפניך : "נלמדם ממנו נאמר הזרעי' הנאכלי'
עם המים ונקראי' אכל : נלמד' מפסוק זה שאמר מכל
האכל אשר יאכל וגו' אבל שאר הזרעי' שלא נקראו אכל
ואינם ראויי' למאכליך : "סברתם כ"א לריח המאכלות
מושמי' : שבגן נזרעי' כלם נלמד' מפסוק שאמר וכי יפול
מנבלת' על כל זרע זרוע אשר יזרע בארצך : "עוד אמרו
יטמא ישוב אל הכלי ואל המאכל : כי מעלת המים נטמא
גם הכלי אפי' אם לא נגע השרץ בכלי ובמאכל : ככתוב
אשר יבוא עליו מים יטמא משרציך : "פשר ביאורו כן
וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא : כגון מימי פירות
ומימי בשמי' ודבש וחלב אם היו בכלי חרש או בכל כלי
יטמא : גם הכלי מעלה רטיבותיך : "צדה ואמר אשר
יאכל ואשר ישתה : ויש אכל ומשקה שאינו יאכל ואינו
ישתה : אלא הוא המאכל אשר יעשה עם המים

ויאכל במאכליך : "קמח ולחם ובשר ודג ודומיה׳ וזרעים
הנאכלי׳ עם המי׳ : וכן משקה הנעשה בידי האר׳ וישהה
כמי׳ : ועוד אם יטעון הטוען ויאמר כי אתה טמאת
המאכל הרטוב והכלי מעלה המי׳ : כדעת לבבך : "רקיק
ויבש המאכל שנשהנו מטבע׳ מאין אם יפול עליה׳ שרץ
אי יגע בהם כל מטמא בטמאה׳ : שיהיו טמאי׳ כמאכליך :
׳שבתי וראה מדין קל וחמר לדם : אם הזרעי׳ הנקלים
והנקלפי׳ ודומיה׳ : שהם עומדי׳ בעיצם בריית׳ מטמאי׳
מטמאותיה׳ : ככתוב וכי יפול מנבלה׳ על כל זרע זרוע
אשר יזרע טהור הוא לפניך : "הכן פירוש ופהרון הפסוק
זה יצא מביאורו : הזרעי׳ שאינם מוצלחי׳ לזריעה שהם
טמאי׳ בביאורו : ק"וח הלחם ובשר ודג וגבינה וכל מאכל
שנשהנו מברייה׳ שלא יהיו טמאי׳ בדקדוק בירורו : מכל
מטמאיך :

(רפה) תמיכתו

גם מן פסוק הן ישא איש בשר
קדש ונגע בכנף בגדו וגומר
שזכרנו למעלה : ולמטה בו כתוב אם יגע טמא נפש בכל
אלה היטמא ויאמרו יטמא לעולם סלה : אף מאיש חמירות
נביאך : "שאמר וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת
בג המלך וביין משתיו וגו׳ וישם נפשו למיתה וישאל תנו לנו
מן הזרעונים ונאכלה : ומים ונשתה כצווי אלהיו בהורתך :
"רגוש אם ירגיש עוד הטוען ויאמר עתה הכלי שהיה בתוכו
מאכל ומים טמאת איתו מעלה המים : כלי ריק מאין אם
יפול שרץ או אם יגעהו כל מטמא שהיא יטמא במלא מים
בענייניך : "קושט ענייהו אם מעלה המים נטמא כלי : נגיעת
השרץ בעצמו של כלי : ק"וח אם יגע השרץ בעצמו של
כלי : וממשמע שאמר בענין הזב ישבר כשבריך : "צדקה
לבשנו בין מעלת המים שהיא נגיעה ע"ד מעבר : ובין נגיעה
ע"ד אמה אם יגע בו השרץ או כל מטמא ממעבר : בין
מבחוץ בין מבפנים לפניך : "פתוח ריק הוא או מלא
טמא הוא משני העניינים האלה שהזכרנו : ואמר וכי יפול
עליו מהם בתוכם הנור וכירים יותץ וגו׳ ביאר לנו : ואמר
כביהם לעיניך : "ערך ואמר עוד למטה וכל אשר יפול
מנבלתם : וגו׳ מעניהם בכל מיהות שישתו בין מיתת
עצמם בין משחיטה והריגה וטרפה מחיות אדמתם : מטמאים
עליך : "כדר ואמר הנור וכירים יותץ כל שהוא גדול וקטון
שנאמר ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד כי לא נהנה
דהנורה שיעורים : ואע"פ שענין זה על חסרון הלחם נאמר
מודיע מעט גם על גודל מהנור שיהידים צריכים הנור קטון
ורבים גודל תנורים : אף בין נבנה הוא בין שהוא בסדרים
כתנורי ישמעאלים החמר שלו מושם סדרים : טמא
הוא ויותץ כמאמר תורת ה׳ אלהיך : "נתיצה מצאנו נופלת
במבנה ושאינו מבנה : ככתוב ונתץ את הבית : והצורים
נהצו ממנו מלהעיה כפירים נהייז ה׳ על כללם זה עונה :
שהם טמאים בכל ענייניך : "מודיע בזה טמאים הם וטמאים
יהיו לכם : מענהו טמאים הם ישוב אל השרצים שאמר
למעלה אלה הטמאי׳ לכם : וגו׳ וטמאים יהיו לכם ישוב אל
הכלים והבנויין ושאינן בנויין לכם : ואם יטעון הטוען
ויאמר אחר שקראם טמאים למעלה לפניך : "לשנות עוד
מה צרך שאמר טמאים הם לכם : נאמר לו על דרך
ההוקק והחקיק לשנות הדבר כדי להחמיר ולהחזיק ידי שומעיו
ושומריו כמו שאמר שקץ הוא לכם : ועוד אמר ושקץ יהיו
לכם מבשרם לא תאכלו במאכליך: "כתוב עוד אל תשקצו
את נפשותיכם ואין בינם הפרש בחכמתך : ואמר וטמאים
יהיו לכם ישוב אל הכלים ואל הבנין ושאינו נבנה
כי אם חמר מסודר כמעשה היוצר כליך : כתנור ישמעאל
עמך : "יטמאו יחד שלא ישתמשו בם טהורים : ויתערב
בעפרם אל מאכלות הטהורים : לכן אמר יותץ שדינו כדין
כלי חרש וכלי חמר בשבירתך : "טהרתו היא שבירתו כו
נתיצת הנור וכירים היא טהרתם : שאחרי כן אם יעשו
לכלי אחר ישתמשו בו טהורים בטהרתם : ושברי כלי חמר
וחרש אם יודקו בעפריך : "חמרם ועפרם יעשה לכלי אחר
הוא טוהר לטהורים אם אלה הכלים מנגיעה: אבל אם הם
נכתמים ונבלעים מטמאה לבליעה : מדם השרץ או
מלחלוחיתו : אי מכל כתם כל מטמא ומדם המת ומעפר
אבורים לטהורים בחכמתך : "זריה נפוץ שברי כלי חרש
וחמר אם יכול בשבריו להעשית בו מלאכה לטהורים : אסיר
היא להשתמש שנאמר כל כלי אשר יעשה בו מלאכה וגו׳
כי טהרתו להיות שברים שברים : כצרור אבניך , "וכן
נתצי התנור בין נבנה בין שאינו נבנה לחלקים נחלק ,
וכל אלה דומים כבגד ושק , שנטמא וקרעי איתם ועשאים
חוטים חוטים בשתי וערב ויצאו מצורת בגד ושק , והם
טהורים אליך , "הרשים מורה על זה ככתוב או בגד או
עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם , ואם יטעון
הטוען ויאמר כי וטמאים יהיו לכם בטמאותיהם , הוא
לעילמך , "דברו לא יכשר שאם היתה טמאתם טמאת
עילם , היה מזכיר בבלי חרש המוקדם בענין ספור טלולם ,
מן כירים ותנוריך , "גלויו היה אומר כך , וכלי חרש אשר
יפול מהם אל הוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו
וטמא יהיה לכם בשבריו וממנו היינו לומדים גם כזה לכך ,
ממוקדם כהורתך , "בנו אם יטעון עוד , כי לא אמר
וטמא יהיה לכם אחר ואותו תשבורו ולא יטהר שיהיו שבריו
טהורים עוד , אמרנו יש כמוהו עניינים בהורתך , "אין מזכיר
בהם וטהר , כמו שאמר והאוכל מנבלתם יכבס בגדיו וטמא
עד הערב ולא אמר וטהר בטהרתך ,

(רפו) אבן

דין טהרתם בערב כן אלה דין שבירתם
ונהיצתם היא טהרתם , או אם הם
טמאים לעולם שלא יעשה עפר שבריהם לכלי אחר היה אומר
בם וטמאים יהיו לכם והשליכו אותם : אל מקום טמא כאבני
ועפרות צרעה בטמאתם ובצרועיך , "כאמור בבית צרוע וחלצו
את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו אותם אל מחוץ לעיר
וגו׳ , ואם יטעון עוד ויאמר כי אלה מטמאים אדם וכלים
בנגיעה ועל כן היו נשלכי׳ אל מחוץ לעיר : אבל נתצי
הנור וכירים אינם מטמאים בנגיעה כאמור לפניך : "גם
נתצי תנור וכירים אם יתערב מעפרם ומאבקם במאכל או
משקה מטמא אותם : כי דינם כדין כלי חרש מה דין כלי
חרש שהוא טמא ומטמא בטמאתם : מנגיעת כל מטמא או
מנגיעת שרצך : "דרכו ודינו שהוא טמא ושבריו אינם
ממאים אף תנור וכירים שהוא מנגיעה לבד נתציו אינם
טמאים : אבל נתצי בית צרוע מפני שעקר הטמאה בהם
לפניך : "הוא הנגע אשר בעצמם מטמאים אחר נתיצתם :
היו משליכים אותם חוצה אל מקום טמא כן אם היו נתצי
הנור וכירים מטמאים אחר נתיצתם : את מאכליך : "ואת
משקיך אחר שיעשו לכלי אחר : היה דינם שישליכום חוצה שלא
ימצאום טהורים ויעשו מהם עוד הנור וכירים או כלי אחר :
וישתמשו בהם טהורים ויתערב עפרם במאכליך : "זאת על
כן אמרנו כי נתיצתם היא טהרתם כשבירת כלי חמר וחרש
החדש : אבל כלי חרש הבלוע מטמאה ומחלאה אין שבירתו
טהרתו כהדש : כי ענין הטמאה עומד עליו בעיניך :
"חומר דינו מדין כלי נחשת וכלי מתכות ככתוב בו סיר אשר
חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה : וטהרתה כאש שנ׳
וחרה נחשתה התם חלאתה באש חלאתה וגו׳ וכתוב יען
טהרתיך וגו׳ שישרפו באש החלאות : ואח"כ ומירק ושטף
במים הכתוב בקדשתו בחטאות : אב ובנין עלינו מטהרת
וקדשת קדשים לטמאות : להעשות כזאת בכלים הטמאים
בבינת דעתך : "טהרת כלי חרש אינה כזו כי אם שבירתו
היא טהרתו וכן כל כלי עץ הבלוע מטמאה או היתה בו
חלאה ונגע בו שרץ או כל מטמא אין רחיצתו מטהרתו :
כי טמאת החלאה עומדת עליו לעולמך : "יכולת אין לאדם
בהתום חלאתו אלף רחיצות אם ירחצהו : ועוד באש יתממהו
להוציא החלאה לעיני כל רואהו ולעיניך : "כל זה דרכנו
בנתיצי הנור ושברי כלי חרש וחומר : אבל בחמרה הדעת
אבורים שיעשו לכלי אחר : שישתמשו בו טהוריך : "לנו
יותר שאמר טמאים הם וטמאים יהיו לכם : מענהו טמאים
הם טרם שינתצו וטמאים יהיו לכם אחר נתיצתם לפניך :
"משתמר מכל ספקה האיש אשריו ואשרי בניו אחריו : ואמר
אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור וגו׳ מענהו שעין המים
אינו מקבל טמאה מנגיעת שרציו : ח׳ ערצים בהירה ביאוריו :
מעיין הוא באר ובע ובור הוא בנוי שהוא מקוה מים שנ׳
ובור מקוה מים יהיה טהור כטהוריך : "נגרו ולא מכל
מטמא

מטמא בין אם הוא בכלי בין בכל מקום : זולת אם יפול מלחלוחית השרץ או מרוקו או מזיעו או מרמו או מכל כיוצא מטמא בכל מקום לעיניך : "כפק לנו בנפילת השרץ הנחנק במים או בכל משקה שישתה כי בבירור לנו שמפחדו השתין או הזיע זיעה או השליך צואה או דם ונתערב במשקה או במים ואינו נראה לפניך : "עוד לנו כמאמר אך מעיין ובור מקוה מים ללמדנו שטקוה יין ושמן ודבש וחלב וכל משקה טמא הוא : ככתוב אך מעיין ובור מקוה מים וגו׳ וכתוב וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא : וכן המלח טהור הוא : מנגיעת כל מטמא כי עקרו מקצף מי הים משחיקת אבני הים זולתי אם יתגאל בערוב טמאה אפילו ממעוט עירוב השרץ לדבר מועט ורוב לרובו בלי שיעור אפילו כשעורה כשהוא : וריבונין רועיך אמרו שרץ כעדשה ונבלת כזית שערו ואמרו כמוהו קהל בששים כאחד והוא השרץ וביצה בששי׳ ואחד וגיד הנשה בששי׳ ואחד ועקר ראייה׳ ממלת הזרוע בשלה עד מלת הורה נזרו ששים ואחת מלות מקרושת זבח השלמי׳ תהפכהו : ותלמדהו בטמאות ובשרצי׳ שמותרי׳ ששים חלקי׳ בשר טהור וחלק אחד חזיר או שרץ או מכל בהמית טמאות שיתבלבלו : יהר מותרי׳ באכילתו כי טעם חלק האחד הטמא הכל לפני מעם ששים חלקי טהוריך והשביתו דבר ה׳ שאמר מבשר׳ לא תאכלו ובנבלה׳ לא תגעו בנגיעתך :

"פירשה עוד התורה ואמרה על כל זרע והוא מכליל כל זרע בין זרעים בין זרעונים : ואמר זרוע הוא כמו שאמר וכגנה זרועיה תצמיח : והזרוע הוא הנתפש ועומד בארץ כמו הזרעים וזרעונים : שהם התפושים ועומדי׳ בארצך י "צרייתם שהם הפישים ונזרעים ועומדים בגנות ושדות ודומיהם : והיה לנו לומר כי אפי׳ אם יפול עליהם מים ויגע בהם שרץ וכל מטמא כשינתן מים עליהם , הם טמאים לעולמך , "קרא אומר וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא , ואמרו אשר יזרע אם הזרוע הנתלש וכרות מן הארץ ביד כל מטמא והוא עוד מיצלח לזריעה טהור הוא , שנא׳ אשר יזרע טהור הוא אבל אם נתן עליו מימיך , "ראוי אפילו הוא עוד לזריעה שיזרע ויתפש בארץ ועתיד הוא שיצמח הוא טמא , כשינתן עליו מים אם נגע שרץ וכל מטמא , אבל אם לא נתן עליו מים טהור היא מכל מטמא , שנא׳ אשר יזרע טהור הוא כהורתך , "שזורע הוא הנתפש ועומד בארץ שהוא טהור שאמר עליו טהור הוא , וכן שהוא מיצלח לזריעה והיא תלוש טהור הוא , שנא׳ אשר יזרע טהור הוא , אבל נתן מים בזרע אפילו שהיא מוצלח לזריעה ונגע בו כל מטמא טמא הוא , זולת הזרוע שהוא עומד בארץ כי לא אמר וכי יותן מים על זרוע טמא הוא , כ"א אמר וכי יתן מים על זרע שאינו הפוש בארץ ונפל מנבלתם עליו טמא הוא אליך , "הפושים בארץ אינם מתטמאי׳ מכל מטמא באמור זרוע , ואמר אשר יזרע להוציא התפושי׳ ועומדים בארץ מן הטמאה ולהביא התלושי׳ והברותי׳ שאינם מוצלחים לזריעה הם בטמאה באמור זרוע אשר יזרע בארצך כל שהוא זרע שיורטב טמא מזרוע , כ"א התפושים בארץ מתטמאי׳ מכל מטמא כשינתן עליהם מים בין ממימי מטר בין מימי ארם בידוע ובלי ידוע , א"כ היו ישראל שומרים גנותיהם וגרנותיהם ושדותיהם מכל מטמא

ואין כזו דין תורתך ,

(ו פז) תביעה

אם יהבע ההובע ויאמ׳ כדבריך , אם נרטב ממים גדיש או זרעים הדושים כגרן או זרעונים קטניות ודומיהם ונגע בהם שרץ וכל מטמא היו משליכי׳ אותם בארצך : אמרנו כן ולא כן כדבריך : תורת הנרטבי׳ ממים כתורה הם טמאים שנא׳ וכי יתן מים על זרע וגו׳ וכן זו היא כדברינו : אבל לא היו משליכי׳ אותם כדבריך בארצנו : כי אם היו מפרידי׳ אותם משאר הזרע והיו שומרי׳ אותם והיו מוכרים אותם לגויי ארצותינו או היו זורעים אותם בארצך : "שאם הקרה ונרטבו ולא נטמאו היו אוכלי׳ אותם לאלהר או היו שומרים אותם מכל מטמאים ואם היו רבים היו אוכלים טהם מעט מעט מיום אל יום והיו נכלים ונאספי׳ ואם נטמאו בבית היו מוסרי׳ אותם לגוים או היו זורעים אותם בארץ בזמן הזריעה כשבארנו

למעלה לפניך : "רמיזה שאמר אשר יזרע : עוד מודיע לנו ביאיר שני באמור אשר יזרע , יצאו ח׳ דברי׳ הנקלי׳ באש והנקלפים והעבושים והחרשים והנמלחים וההתוכים וברותי׳ וכתושים כדק כקמח טמאים הם ממטמאי׳ ואכורי׳ הם עליך : "קלוי באש הוא השרוף או המבושל במים ואינו מוצלח לזריעה : וכן הנקלפי׳ שאין קליפת׳ עמם וכן העבושי׳ המעופשי׳ שאינם מיצלחי׳ לזריעה : בערות עובדי אדמתך : "צרוף החרשי׳ הם שתוכ׳ ריק ואינם לזריעה מוצלחי׳ : וכן הנמלחי׳ במלח שהמלח מושך רטיבותם ומצמקם ומיבש׳ ולזריעה אינם מיצלחי׳ : וכן החתוכי׳ לשתי חתיכות והכרותי׳ לד׳ ויותר והכתושי׳ שהם כתושי׳ במכתש או כרתי׳ בקמח כלם אינם נצלחי׳ : לזריעת צמיחת ארצך : "פתר ואמר וכי יותן מים על זרע והוא בין מוצלח בין שאינו מוצלח : ויותר לנו להשתמר מזה כי אפילו הירקית עם שרשים והפירות עם קליפתם ונשרו במים וראינום בעינינו טמאים הם כל א׳ וא׳ מהם נתעב לאכילה ונאלח : כי גם החטה והשעורה וכלל הזרעונים וזרועים עם קליפותיהם ונשרו במים הם טמאי׳ להאלח , שנא׳ וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו ט"ה לאכילתך : "עקר ידיעתו כי הוציא הזרוע מן הטמאה כי לא אמר וכי יותן מים על זרע זרוע כאשר ביארנו באזניך : עוד אמר ונפל מנבלתם עליו וגו׳ שמנהג השרצים שיפול למעלה על הדבר ההוא בכליך או במאכליך : ואם נמצא כתוך הדבר ההוא מת או רצוץ עצם או בשר חתיכה מכל חיות המטמאי׳ או דם נדות או עיני אדם מת או מעצמות חיות טמאות או מנבלת בהמות טהורות או משכבת זרע איש ודומיה׳ טמא הוא כדין תורתך : "סמך בענין שלמעלה מזה שאמר וכל אשר יפול עליו וגו׳ : שאם היו ככרות לחם מושמי׳ זו למעלה זו וזו למעלה זו עד רבי׳ ונפל השרץ או נפל כל מטמא עליו כלם טמאי׳ כי אמרה עליו : תורת האלהי׳ בצריית והידעת דוק סברי׳ : ונאמר עוד כי אמר עליו יען הזכרת השרצים בענין זו דרכם ההויה בעולם בנפילת רואיו : אך בין עליו ימצא בין בתוכו נחנק ומצאו למטה בדבר כלם נגיעה יקראו וטמאי׳ הם הנוגעי׳ בו למאכליך : "נטושים היו בארץ או בשלחן ככרות הלחם או כל מאכל וכלים וסדורי׳ כשש המערכת : ונגע בראשון השרץ מת או כל מטמא לא יהיו כלם טמאי׳ יען כי לא יכשר שלא יהיה ביניה׳ בכל המערכת : הפרד כשיער בראיית עיני׳ בלי סימכה : וממשכילי נ"ע אמרו הנגיעה אפילו עד ירושלם המערכת : טמא הוא בכל מה שמארכת : אם דבוקה היא ומוסמכת : ומהם אמרו הוא לבדו הדבר הנוגע בטמאה נתכת : ומרבריה׳ הבין דוק הדבר כי מעט כפרתי הנה ואשרי המשתמר במצות אלהיך : "מיתת חיה ובהמה טהורה שמתו בכל מיני מיתות או שנהנבלו בשחיטה הנוגע בם יטמא עד הערב שנא׳ וכי ימות מן הבהמה אשר היא לאכלה וגו׳ בין בשרה בין טלפיה וקרנותיה בין ממקצת אבריה ועצמותיה והיוצא ממנה לעיניך : "לשחיטת ישראל הכשרה מותרת לאכילה ולנגיעה ולנשיאה : יען שהתירה האלהי׳ לנו שנא׳ איש כי יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל וגו׳ ואפילו כי היא נפלה ונבלה מחיותה כלי להתנשאה עוד לפניך : "כי חכמי הדעת אפילו השחוט בכושר נבלה קוראי׳ אותו יען אמתת המלה : כי אמתת מלת נבלה היא שנפלה מחיותה ונבלה : מגזרת ועלהו לא יבול כנבול עלה מגפן וכנובלת מתאנתך : "יושר המלה אמנם כזאת היא , אבל האלהי׳ מן הנבולי׳ ונפלי׳ מחיות׳ ההיר לנו : השחוט בכושר ביד בשר החיה ההיא : ושאר הנבולים אסרם לנו שנא׳ לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי כי עם קדוש אתה לה׳ אלהיך : "מוען ונושא כשבמו או בצדו ממקצת הנבלות דינו היוב כבום בגדי׳ : ובן האוכל בשגגה דינו כמוהו טמאת יום וכבוס בגדי׳ : ובערב רחיצת המים טהרתך : "חלבם ושער׳ ועור׳ וטלפיה׳ וקרנותיה׳ ועצמות׳ : אסורי׳ למלאכה המהורי׳ כי אין בהשתנות הטמא מברייתו שיצא מטמאתו שנא׳ טמאי׳ הם וטמאי׳ יהיו לכם : וכתוב ולא הטמאו בהם ונטמאת׳ בם בהשתנות׳ : בבשול׳ למאכליך ההרת׳ , וכתו׳ ועוגת שעורי׳ תאכלנה והיא בגללי צאת האד׳ וגו׳ ואומר הנה

נפשי לא מטמאה כהורהך : "זולת דבר אחד והוא הדם שהוא אסיר לאכילה ולא מטמא בנגיעה כי הוא טהור : כי כל היוצא מן הטמא טמא וכל היוצא מן הטהור טהור : שנא' קח לך את צפיעי הבקר תחת גללי צאת האד' ועשית בהם לחמך : "ובהשתנותו הדם ויהיה החלב טהור הוא לאכילה : יען כי הוא טהור ומעשה שנויו ביד האלהי' היא גזורה : ולא מכח יד ברואי מבריאות העולם כשנוי הטמא משרפה האש או מעבשות הארץ ודומהו או מכחישת רחיים ומדוכה שהיא ביד בני האד' והם אסורי' עליך : "הן החלב שנויו ביד האלהי' ומותר הוא לנו : לאכילה ולנגיעת כלינו : כי הוא מן הטהור מחותנו : שנא' ויאכל תנובות שדי ויניקהו ד"ש וגו' חמאת בקר וחלב צאן כי חמאה ודבש יאכל וגו' וכתוב בדברי נביאנו ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר האלף וגו' כדוד מלכנו : וחלב האשה היולדה ומנקת טמא הוא לאכילתנו : כי יצירת האד' כיצירת הבהמיה הטמאות לנו : וכל היוצא ממנו כדם נדות וזיבות ושכבת זרע ורוק פה ומי אפים ועיני' והשתנתו טמאי' לנו : כל א' וא' כדין דינו כהורהנו : אך חלבה של אשה התר ליונק לבד עד הגמלו מפני קיו' נפשו ולזולת זה אסיר הוא לאכילהך : "דברו שאמר וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה וגו' הוא למלאכת הטמאי' עוד ולמשא יום היות להם למשיחה : או כהשתנותו להיות בוריה ולכל צרך טמאי יומך וזמנך כהורת אלהיך : "גלה ושפט מזה דניאל בן משה משכילי נ"ע כי נבלת בהמה טהורה : אחר שנעשתה לפעולות אינה מטמאה לאד' בנגיעתה להזהרה : שנא' וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה ל"מ ואכול ל"ת למאכלך כי נתנבל מטהרה : אמר יעשה לכל מלאכה יען כי יצא מקדושתו ואמר לא תאכלוהו הזהרה : והלא כל חלב אסור לאכילה ולמה עוד התורה אסרה : עקב שלא יחשב הספר ויאמר כי אחר שנתנבל יצא מאסורו להתרה : לכן אמר ואכול לא תאכלוהו למאכלותיך : "בנזבהי' ושהוטי' לא הוזכר שם נבלה וטרפה , כ"א בהחליאי מיתה שמתים בם בכל מיתות ונטרפי' מן חיות טורפיה ומתי' עליהם כגולה שם נבלה וטרפה : שנא' וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה כל הנוגע בנבלתה יטמא עד ערבך : "אף במעשה מדין אמר וכל בגד וכל כ"ע וכל מ"ע וגו' : להודיע כי הנעשה במלאכה אינו מטמא לטהורי' בנגיעה : מכלל כל בהמות טמאות וחיות ושרציך :

(רפח) **אפילו** לפעלות אם יבואו עוד הם מטמאי' במגע לטהורי' : שנאמר טמאי' הם וטמאי' יהיו לכם לדורי דורים : כי אפילו אם נעשו למלאכה אסורי' הם בנגיעהך : "בנגעי בנבלה בהמה טמאה ונעלם ממנו : או אכל זבח השלמי' חייבו קרבנו : ונוגע בהמה טהורה לא חייבו קרבן כמיהו דבר הורת אלהיך : "גם על כן ידענו כי בהמה טהורה שנעשתה למלאכה אינה אסורה בנגיעה . שנאמר וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה וגו' וכבר השיבונו בזה אף במעשה כלי מדין כי המודיע כי היו כלי עממים בבירור הודעה : ויען כי לא הרמיזה התורה בזו ידענו כי כלי ישראל היו שהיו נושאי' לצרך מאכל' ומשקם ומלחמה' להרגיעה : ועקב כי נגעו בחללי' נטמאו כל אחד ואחד כדין תורתך : דבר ואמר התחטאו ביום השלישי וביום השביעי וגו' : ואלה מי נדה מי אפר הפרה כצווי מודיעי : ככתוב הנוגע במת לכל נפש אדם וגו' הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום הז' : כתורת עושך : "הורו ריבונין רועיך ואמרו אין טמאה מתה ולא טהרה מצירע בגלותך : ומזה הדבר השביתו ובטלו כל טמאה מישראל עמך : אפס כי אפסי מי נדה והטאתו כשאר קרבנותיך : "ואם כדבריהם כי טהרה מן המת אפסה כהאפס מי נדה והטאתו : גם קרבן היולדת בהאפסו אפסה טהרת היולדת גם כן עמו וכן קרבן הזבה והזב בזיבותו : וא"כ כל ישראל שוכבים עם טמאות וזרעם אינו כשר וטהור לפני אלהיך : "זכר ביולדת והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה : וגו' וכן כתוב בזבה ועשה הכהן את האחד עולה ואת האחד חטאת וכפר עליה : וגו' וכתוב והזרת' את בני ישראל מטמאה' ולא ימותו בטמאה' בטמאם את משכני וגו'

בהיות המשכן והמקדש אזי צווי ההזייה בהאפס' אפסה גם ההזיה ונשארה לנו רחיצת מים בטהרתך : "חוזק לנו יותר למה אין טמאת מת בגולה : הלא המת נמצא לנו תמיד לא אפס ואיך אפסה טמאתו להכלה : והלא עמו טמאתו נמצאה כבתחלה : יען כי יצאה ממנו רוח טהרתו המטהרת גופך : "טעמו כדומהו כשיוצא רוח הבהמה הטהורה או הטמאה ממנה : והיא נשארת נבלה ומטמאת לנוגעיה יום אחד בדין נאמנה : כן יציאת רוח האדם מגופו ונשאר כחלל ופגר ונבלה שנאמר נבלתי יקומון ומטמא לנוגעיו שבעת ימים בצווי צורך : "יוהר לו אזהרת האהילה : שנאמר אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים מאהילה : יען עקר שיצירת גוף האדם טמא הוא כבהמה טמאה ולא הוא כבהמה טהורה לאכילה : לא הוא ולא היוצא ממנו בעלה : ככתוב קח לך את צפיעי הבקר תחת גללי צאת האדם ועשית את לחמך עליהם למאכלך : "כתוב כל הנוגע במת בנפש אדם אשר ימות וגו' בכל מיני מיתות ואמר ימות שלא יהיה גוסס והקיה לנו להיות או אבר מאבריו מהנועע בחוזק כי כזה הקוה לנו לחיות כשנהיה זה במקצת בני האדם בעולמך : "למד ואמר ולא יתחטא את משכן ה' טמא וגו' : ועוד כתוב ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי את משכן ה' טמא וגו' : והחטאי של מי נדה לענין מקדש וקדשיו ולא לענין חוליך : "מי הנדה הם מטמאי' לנוגע בם ומזהו ואוספו ואיך יהיה מטהר אפר שריפתו : שהוא אפר שריפת פרתו : אינו זה נכון כי אם צווי האלהי' להחטא ממנו וצוויו הוא המטהר למקימו בעתו : לענין מקדש וקדשיך : "נגדו כמוהו כמו שלות שעיר לעזאזל המדברה שמכפר ומטמא וברחיצה הנוגעי' בו אחרי כן נטהרי' וכמו צפור הנטבל בדם הצפור השחוטה על המים החיים : ומזה על המטהר שבע פעמי' ושלות צפור החיה אל פני שדך : "כבריתו לא היה מטהר למטהר מצרעתו : כי אם כבוס בגדיו ורחיצת גופו וקרבנו הם היו מטהרי' אותו : ככתוב אחריו וכבס המטהר את בגדיו וגו' וכתוב ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר וגו' וכתוב וכפר עליו הכהן וטהר מטמאתך : "עלת מי נדה כזו אינו מטהר כי המטמא איך יטהר : כי הנוגע בו : והמזהו והאוספו מהטמאי' וכבוס בגדי' ורחיצה מחוייב בתורה להטהר : שנאמר וכבס הכהן את בגדיו ורחץ בשרו במימיך : "פשרון שניהם מצוה וגזרת האלהי' הם למען כבוד מקדש וקדשי' : ולהרבות שכר העושי' ומקיימי' ביתר ההטאות אשר צוה בחכמתו אלהי' קדושי' : הנזכרות בתורתך : "צרה בו כי רחיצת המים היא טהרתו : כי זו היא יצירתו ככתוב בתורתו : וגם לעיני כל אדם החרד אל דבר ה' יצא לו בהבונת דעתו : כי בימות המקדש אזי מי נדה לעשיתו : כי זריקתו למען נגיעת מקדש וקרבנותיו בקדושתו : כנביאי' וכהאני' הטובות ומהדרי' שהיו בגלות בבל טהורי' בימי רחיצתו : ובגלות זו לא הוכיח' האלהי' במצותו : כי אחר שנבנה המקדש והתחילו להקריב במזבחו אז : הוכיח' האלהי' בתוכחתו : ככתוב ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וכן כל מעשה ידיה' אשר יקריבו שם טמא הוא מבלי אפר פרתך : במקדש וקדשיך : "קרא ואמר הכתוב כי את מקדש ה' טמא וגו' כמרדו במצותו : והיום כן אפסו מקדש וקרבנותיו אפס גם טהרת מי נדה בזריקתו , ורב לנו המים ברחיצתו , כי אין חפץ למי נדה בטמאת חוליך , "רבה ואמר כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו : לעלת כי את מקדש ה' טמא וגו' ולא כתוב כי אם אין מי נדה לא היה מן המת טמאה לטמא כי אם לא יתחטא בו : וגו' עוד טמאת מתך : "שמזאת ידענו כי טמאה מת תמיד עמנו : כל ימי היות מת באהלנו : וכאשר אפסו קרבנות זב וזבה ויולדת ובמים טהרתנו : כי אפסו מי נדה ובמים נטהר מטמאתנו בגלותנו : ושאמר וזרקתי עליכם מים טהורי' וגו' לעתיד הוא על שנגותיך : "הוקף הניצח בשני הנאי' כללם נתנו : אפס הנאי האחד בגלותינו : ונשאר הא' לנו : כקרבן פסח ושמירה המצו' וקרבניה שבת חגינו ומועדינו ושמירת קרבנות חטאתינו : ובתשובה ובתפלה כפרתך :

(רפט) הוכן

(רפט) תוכן יום כפורינו בקרבנות ושלוח עזאזל, והיום בתשובה ובתפלה נעמיד ונתכפר מעט מאל, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו תכון תפלתי קטורת לפניך וכן קרבן זב וזבה ויולדת והיום לנו רחיצה כיס ובתפלה כצוי האל, כן אם מי נדה אפס במים נטהר בגלותנו לענין חוליך : "שיותר לנו עוד כי כמו שהיו הנביאים והאנשים הטובות נטהרי' בארץ : בימי הרשעים ובזולת הארץ : בבבל כי יחזקאל וירמיהו ודניאל וחנניה ומישאל ועזריה ועזרא ע"ה וכל החרדים יכיר המעלה מבשראיך : "רוח הקדש היתה שורה עליהם ברחיצה מים טהרהם על אחת כמה וכמה אנו בגלות לעסק מאכלות חולינו שלא נטהר ברחיצה מים טהרהם : בכל טמאותינו כתורתך : "קושי מעש אפר הפרה על מה מטמאה ועוד משהרת : וכה שני דברי' נעשים מחולפים זו מזו התורה מבארת : דומה הוא כצפור הנטבל בדם הצפור השחוטה ושלוח צפור החיה כשהתורה מזכרת : וכמים המאררי' עם עפר הקרקע שהם מטיבי' ומריעי' כפי טמאת וטהרת אשה שוטה הנחשדת וכבריאות רבות שברא אלהינו מחולפים במעשיה' כמו שבירורו חכמי הדעה משכילי נוחם כגן ערניך : "צרופ יצירת האש מחממת ומחיה לנבשלי' ומתקנת צדה לרעבים ועוד מזקת בחמימיהה ושריפתה לבריאות ולכל בעלי היים : אף המים מעמיד ומחיה לעולם ועוד משחיתו בשטפהו ומזיק לבעלי חיים בעולמך : "פרישת אויר העולם ורוח אלהים המרחפת מחיה ומעמיד הכל : ועוד מזיק לבעלי היים ומחריב הכל : והארץ מחיה ומפרנסת הכל : בבהה מכה יוצרה ועוד מכלה הכל : לנדבקים בה כלי נענועיך : "ויצם הלחם משביע לרעבים ומזיק לשבעים : וכן כל מאכל ופירות וירקות ועשבים וזרעים ובשמים : וכן המשקיות מועילות ומחיות לבעלי חיים : ועוד ממיתות ומכשילות הנרפאיך : "סכך מעט מהירת האלהים נאמר בו יען שרפה נקראת חטאת : שנאמר חטאת היא ושעיר של עזאזל ופר חטאתו : שנאמר והמשלח את השעיר לעזאזל וכתוב ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדשך : "נקראו חטאות שניהם והיו מטהרות ומטמאות מפני קדושתן כי נקראו חטאות היו מטהרות ומפני כי הפרה היתה נשחטת מחוץ למחנה ושעיר של עזאזל והטאתו היה מחוץ למחנה נשרפות כתורתך : "מתחללות מעט מקדושה החטאות על כן היו מטמאות : מפני קדושתן מטהרות ומפני חולין היו מטמאות שנאמר והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה או כי הם גזרת המצוה כשאר המצות שצוה אלהיך : "להגו ופמפטו ריבונין רועיך על זה : ואמרו אודות זה הנחכם מכל אדם כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וענין זה : אינו מוריע לענין הפרה כמו שפירשו רועיך : "כי למטה בו פירש שלמה ע"ה חפצו : שאמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו והוא על יצירות האלהים ית' שהיו מששת ימי בראשית כהפצו : כי לא אמר רחוק מה שצוה ועמוק עמוק מי ימצאנו לשוב על מצות אלהיך : "יען כי למעלה בו אמר החכמה תעוז להכם וגומר וכתוב גם לכל הדברים אשר ידברו וגו' וכתוב כי גם פעמים רבות וגו' ולמטה בו אומר סבותי אני בלבי וגו' ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודי' והרמים לבה וגו' מכלל היצירות שברא אלהיך : "טענו עדות שקר על משיח ה' כי הוא לא סבר בהכמתו בענין זו אודות פרה זו ואמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וגו' : להכליל גוי וישראל שנא' אל הריב עם אדם הנם וכתוב אכן כאדם המוהון ואמר אדם כי ימות באהל : בכל מיני מיתות לפניך : "המר עקר האהל היא כל דבר המכוסה ומאהיל למעלה : נקרא גג המשכן אהל והוא מכסהו עליו מלמעלה : שנא' ועשית יריעות עזים לאהל וגו' ועשית מכסה לאהל על משכנך : "וכר ויפרוש את האהל על המשכן וישם את האהל עליו מלמעלה קלעי חצר אהל מועד סביב יריעות של שש כלם לעיניך : "ולא נקראו אהל כפי מעשיה' : כי אם לבד כסוי הגג למעלה עליה' : וכן כתוב בצירת הבית עשרי' אמה רוחב היכלו ושש אמות ספה ושש אמות ספה רחב היכלך : "הודיע שם שש אמות טפה ושש אמות טפה רוחב אהלו : מן עשרי' אמה איך שב אל ששה ואמנם לא שנה דברו ומלולו : שש אמות רחב היו כל איל ואיל מהאילי' שהיו בגג היכלך : "דברתו הודיעה לנו כי שם המכסה על הגג לכל בניין אם יריעות ואם אבני' נקרא אהל : וידענו מזאת כי כל בתי' ואילמות וכל אשר למעלה כפיני' נקראו אהל כתורתך : "גם אם מן יריעות הם ואם מן עצי' ואם מן אבני' : אמנם כלם אהל נקראו' וכל אשר בתוכ' מאדם וכלי' אשר הם תוני' : נטמאי' מן המת שבעת יומיך : "באמיר כתורה היקרה כל הבא אל האהל : וכל אשר באהל יטמא שבעת ימי' ולא הפגיל ובירר איזה אהל : יטמא אם מן יריעות ואם מן אבני' סתם אמרה תורתך : "אכן מכליל כללם בטמאה : ואם נאמר לא יטמא הבית מכל טמאה : ואיך יטמא מן המת להיות זו משונה ונפלאה בתורת אלהיך :

(רצ) אופן למיד כל מצות ה' לא יצא מב' פנים : הא' מן הכתוב הנחקק בגלוי ושני יצא מן דוק הדומה לו במכתבי' : מכתב תורת נביאך : "בירור טמאת הבית מן המת אמנ' היא מן אלה שני פנים : מן הכתוב עצמו ומדקדוק הדומה לו לאופני' : הלא כתוב אהל בשם והבית נקרא אהל שנא' איש לאהליך ישראל והטע' בבתי נחלתך : "גם כן כל כפיני' כסוי גגיהם מלמעלה וכן כל א' בהם : ואם נלמוד מצוה מן דומה לה אמנ' אין דבר שטמא מן הטמאי' ולא יטמא מן אדם במיהו בהם : כמו הבית שיטמא מן הצרעת נגע צרועיך : "דין טמאת הצרעת קלה מן טמאת המת : ואם הצרעת מטמאה את הבית על אחת כמה וכמה מן טמאת המת : שהיא טמאה קשה והמירה לפניך : "האם נאמר שצרעת הבית יצאה בעצמו של בית : ועל כן מטמא הבית : אבל המת אינו מעצמו של בית : כדעת הכמתך : "והאהל שיטמא מן המת לא הבית מעצמו של אהל : ואחר שהיא מתטמא מן הבית יטמא מן המת באהל : מגזרת אלהיך : "זה על אחת כ"וכ כי המת אב לכל הטמאות מן הצרעת ומן דם נדה וזבות ויולדות : שהבא בבית צרוע טמאתו טמאה יום וכן האוכל והשוכב בו חייב טמאה ערב וכבוס בגדיך : "חמר דם נדות מטמא שבעת ימי' לכל נוגעו אבל אינו מאהיל כמת : והמת מטמא נוגעו שבעה ימים וכן המתאהל כמת : לכן המת אב לכל מטמאיך : "טענת מי שטען כי הנגע בעצמו של בית וע"כ מתטמא : אבל המת אינו מעצמו של בית וע"כ הבית טהור ואינו מתטמא : לא טען כראוי כהכמתך : "יען שניה' שוים הגוף והבית הבית טהור היה וכשחנה בו הנגע נטמא ומטמא : כן הגוף טהור וכששרתה עליו המיתה בעצמו של גוף נטמא אף מטמא : כדין תורתך : "כי המיתה ששרתה בעצמו של גוף היא הגרימה הטמאה : כשהנגע הגרי' בעצמו של בית הטמאה : כדין אלהיך : "לנו עוד יותר מצאנו כי בין מעצמו ובעצמו הדבר ובין שאינו מעצמו : טמאה' שוה : כי הנה דם הנדה מטמא לאיתו הגוף היוצא מעצמו ולנוגעו שאינו מעצמו : טמאת שבעה בשוה : כמאמר אלהיך : "מכל אלה נהעשרנו בין אם מעצמו הטמאה : ובין שלא מעצמו שוה היא בטמאה : והבית מתטמא מן המת כבית שנטמא מן הנגע ומטמא לאהריך : "נגזר כזאת מאלהינו ואין לשנות מאמרו ונואמו : ואם יטעון הטוען ויאמר כי האהל כלי ונעתק ממקומו : ויטמא מן מיתך : "כדור הבית אינו נעתק מן יסודתו : וע"כ לא יטמא הבית כמוהו : יבין בדעתו כי האהל לא למען נסיעתו : מטמא מן מיתך : "עבור מכסהו אשר למעלה מן המת : כן הבית בעבור מכסהו מתטמא מן המת : כמכסה גג המשכן שכסה אותו כרשום בתורתך : "פהרונו איתו שלמעלה במשכן ובצירת הבית : גגיה' נקראו אהל למען כסוי כפוני' אשר על הבית : וע"כ ד' הקצוות הם יריעות ואם אין מכסה בהם אינם נטמאי' מן מיתך : "צדקת' יען שאין בהם מכסה זולתי אם יגע בהם המת : כי טמאה האהל וכל אשר בו מן מכסה העליוני היא טמאתו מן המת : כי אמתת שם אהל הוא מכסה העליוני בנטייה לראשך : "קורות ורעפי' וכל סכך ובענפי סכה וכל בניין הנטויים כמכסה : על ראשך

א"ן הפרד בם כי גם הם כמכסה : מאהיל עליך כמצות
האל בתורתך : "רבם לא למען נסיעת' כ"א מפני הכבוד
שעליה' : כי גם תנור וכירים המיצבי' בארץ אינם מטלטלי'
ונכעים הם : והם מהטמאי' מן שרציך : "שטמאת השרץ
קלה מן טמאה המת : ואם מן הטמאה הקלה מתטמא
הבנין שאינו נוסע על אחת כ"וכ מטמאה החמורה מן המת :
שלא יטמא בנין ביתך : "חורת טמאת המת אינה דומה
לכל הטמאות בכל אופניה : ואל נתמה במשפטיה
וגזרותיה : ויותר לנו כי לולי לא יטמא הבית מטמאה למה
אמר טמאו את היכל קדשך :

(רצא) **תורה** זאת כי בנבלת עבדיו הנהרגים
והמתי' ובקברות שלפגריהם טמאו
בית קדש הקדשי' ככתוב בתורה וכל אשר יגע על פני
השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא
שבעת ימיך : "שהנדקר בחרב או ברמח או בחץ או בכל
כלי הממית בו אף המת בלא עהו ומדוחק הוא יקרא חלל :
שנא' טובים היו חללי חרב מחללי רעב וגו' וכתוב חלליך
לא חללי חרב וגו' וכתיב כי ימצא חלל : הכל מטמאים
כמהיך : "רבונין רועיך פירשו בחרב של חלל : ואין
כדבריהם כי המהטמא טמאת ז' אינו מטמא עוד כ"א טמאת
יום כי החרב נוגע בדם החלל : וטמאתו טמאת ז' יומיך :
"קביעתו מטמא הוא לאחר טמאת יום : זולתי אם יהיה בו
דם ונגע איש בדם טמאתו טמאת ז' ימים והנוגע בו טמא
יום : כהורתך : "צדה בזה הפסוק שאמר וכל אשר יגע
על פני השדה וגו' : והפריד המת בשלשה פרקים הפרק
הא' שנטמא ממנו מאויר מאהילת הבית וכל מכסה והב'
שהוא ע"פ השדה : חלל או אבר מאבריו ומעצמיו לפניך :
"פרק הג' שיהיה המת תחת הארץ אנחנו נטמאי' ממנו
שנא' או בקבר : אבל אם יהיה המת תחת השמי' ואיש
עמו אינו נוגעו אינו מהטמא מאהילה בבית וקבר : המתטמא
מאהילהך : "על כי אמר אדם כי ימות באהל וגו' ואם
הוא נוגעו מתטמא : וכן אם היה המת בבית והכנים איש
ידו או רגלו מבחוץ ונגעו או לא נגעו מתטמא : מאהילתו
טמאת ז' כהורתך : "סייף בידו או כל כלי שמקבל טמאה :
ונגע בידו בקצה הכלי בגוף המת נטמא כהורג נפש שבעה
ימים בטמאה : ככתוב כל הורג נפש וכל נוגע בחלליך :
"נכרת ראשו והוא גוכס מטמא : במת כי אין בו תקוה
להיות : וכן התכוהו להתיכות מעטות או רבות כל אבר
מאבריו מטמא : לנוגעו ומאהילה כהורתך : "מורה עוד
או בעצם אדם שאין בו חיים : כי למעלה הורה על הבשר
שיש בו חיים : שאמר בחלל חרב ובזה שאמר בעצ' אדם
מכליל כל הדבר היוצא מן המת ואין בו חיים : שהם
מטמאי' כדברים שיש בם חיות לפניך : "לשניו וצפרניו
ושערו שהם מטמאי' בהפרדם מן המת : אע"פ שאין בם
חיות באמיר או בעצ' אדם והוא מן המת : ואם ידו או
רגלו או עצם מעצמיו כעצמיך : "כרתו ממנו מחייו אינם
מטמאי' גם הם יען שיש בהם בשר חיות : אבל שניו
וצפרניו ושערותיו שנכרתו ממנו מחייו אינם מטמאי' הם כי
אין בהם בשר חיות : כיד ורגל ועצם לפניך : "יחד על
זה אין בין ישראל הלוק כי לא נטמא מהם כשהוא נטמא
מן האבר שיש בו בשר חיות : אבל ריבונין רועיך אמרו
כל שבמת מטמא חוץ מן השער והשנים והצפרני' שאין בם
חיות : ובזמן חבורן הכל מטמאי' לעיניך : "טב ערלת
בשר המילה הנכרת אינו מטמא כאבר מן החי : יען כי
היא מצית המציה ולא חייב בה טמאה והיא כהיכפות בבשר
גוף החי : וע"כ אין בו טמאה כאבר מן החי : ויש
אומרי' כל אבר שנכרת מן החי דומה הוא כאבר ערלה
המילה שאינו מטמא שהוא מן החי : ואשרי המשתמר
במצות אלהיך : "תומר שאמר או בקבר מכליל בו כל ששמי
קבר : ויש בו מת במי ארונות שהם על פני השדה בין מן
עצים בין מן אבני' הקבר : ובהם מת או חלל חרב או
עצמותיה' או מעפר כלם מקבלי' טמאה והם מטמאי'
לנוגעיהם כהורתך : "זולת האשה שמת וולדה במעיה אינה
טמאה בקבר : כי היא היה אע"פ שהיא כקבר : שנאמר
והחי לי אמי קברי וגו' וכן התפירות שהן בקבר : שהן
באויר עולמך : "ובהם מתים וכן המערות וכן הקבר שהוא
תחת לארץ : שנא' בקברי אשר כריתי לי בארץ וגו'
ושאמר כי קביר הקברנו ביום ההוא וגו' לא למען שהקבר
של ארץ : אינו מטמאך : "החפור שיש בו אבני' או
עפר אבל לא אמר ולא הטמא את אדמתך : כ"א למען שלא
יתפזרו עצמית התלוי ויטמאו אדמתך : ומצוה לך שתקברם
והקבר יהיה מסומן לך שלא יטמאך : "דברו שאמר עוד
ועברו העוברי' בארץ : וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון
עד קברו אותו המקברי' אל גיא המון גוג דינו כי למען
טהר את הארץ : וכן אמר עוד וטהרו בית הארץ לפניך :
ג' הכר : "בנבלת דפגרי' ומהים טמאו בית קדש הקדשי' ,
בכתוב טמאו את היכל קדשך וגו' וכתוב נתנו את נבלת
עבדיך וגו' וכתוב ויטמאו את בית ה' אשר הקדיש בירושל'
עירך : "אמנם בית קדש נטמא ואינו כשר לעולה : הלא
גם בית החול בל שהוא יטמא מן המת ומחלל הנבלה :
וצרעת הבית לא על קצות הבית כ"א בקצה קירות ביתך :

(רצב) **אלהינו** ית"ש צוה להקציע סביב כל עפרו :
גם העפר שאין עליו צרעת
משם יסירוהו יען כי הוא מטמא וע"כ גזר להוציאו חוץ
לעירו : כי לא יוציאו מחוץ לעיר כי אם לטמאיך :
"באמרו צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה : כל צרוע
וכל זב טמא לנפש : על כן היו מוציאי' העפר של הבית
הצרוע : שלא יטמא לטהוריך : "גם העפר שהוא סביב
לצרעת הוא מטמא למען כי בצרעת ההחברו : מזה מה
נהמה מהאבני' והעפר שהם על גבי המת שהם מטמאי'
שהיא קברו : בחכמתך : "דרכו אם טמאה קלה וקטנה
מטמאה והוא עפר הצרעת : על אחת כמה וכמה טמאת
המת מקברו שהוא עפר המת חמור מטמאת הצרעת :
כדעתך : "הא אם עפר התנור יקבל משרץ ומנבלה וטבל
מטמא טמאה : הלא נבלה המת מכל אלה חמורה ונפלאה :
ועפר קברו תמיד מעפר תנוריך : "והלא כל הנור יסודו
מהתח לארץ : וגופו ממעל לארץ : אם התנור יתטמא
בטמאה קלה והיא השרץ : הלא הקבר יטמא בטמאה
המורה והיא המת שבחפירת ארצך : "זאת וכזאה דקדקו
משכילי הש"ה מלונם : ובספריהם אם תעיין תמצא' והבין
דעת קונם : אך מעט ספרנו לכל תרד להזהר מטמאת
גופם ומלונם , וממשכילי נ"ע ביארו באדם כי ימות באהל
הוא אהל יריעותיך : "חזוקי שאמ' ועל האהל ועל הכלי' : ואין
הזייה כ"א בבגדי' וכלים ולא על בתי' וכבר מצאנו הזייה
בבית הצרעת : שנא' והזה על הבית שבע פעמי' ואומר
וחטא את הבית בדם צפוריך : "טעמו עוד בקדש לענין
טמאה מכפר מכל טמאות : שנא' והזה באצבעו על פני
הכפרה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים וגו' וכתוב וכפר על
הקדש מטמאות וגו' והזה עליו מן הדם באצבעך : "יבארהו
עוד שאמ' או בקבר הם הארונות שעל פני השדה : כמו
שאמ' ואיש אשר יגע על פני השדה : וגו' ולא שהם
הפורי' בארץ כי העפר מפריד בינך לבין מתך : "כי המת
הוא תחת הארץ : וכן אם כסו למת בכסויי' בבגדי' והוא
תחת האהל ובא איש טהור ונכנס בבית לא נטמא כי
מכוסה במכסה עפר הארץ : כלי המכוסה וניצל מטמאת המת
שנא' וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא
לפניך : "לרוממהו שהוא עומד למעלה במערה : ותחתיו
פתי' או עצמות אינו מתטמא זולתי אם ישקיף במערה , או
יש בו חורי' אז מהאהל ונטמא מטמאת' כתורה : אף אם יש
חלונות בעליית הבית מלמטה למעלה אז מהאהל מת
שבעלייה לגמרה : וכן הקרות המעזבות של בית אם הם
פתוחי' זה בזה וזה על זה בשוה כלם מהאהלי' לפניך :
"מענהו זו קרוב בדעה אך אשרי המשתמר במצות האלהים
ואינו מכניס נפשו בספק אשר בין המשכילי' מסופק בדעת : ויהיה
במכעף ובורח ונזהר באולי בקרבך אתה יושב כדברי רועיך :
"נאמר עוד באהילות המת וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל
עליו טמא הוא : הוא כלי עץ או כלי מתכת מגולה ופרוע כל
באהילות המת טמא הוא : לדעת תורתך : "סברתו אם
אין בכלי דבר מכסה : מכסהו מצומד ומדובק על גופו וקשור
אותו

אוהו המכסה אז הוא טמא מאהילת המת האם יש בו מכסה והוא קשור ואינו נראה ונגלה הכלי לעיניך : "עומד בטהרתו והוא נוצל מטמאה המת : והיה ראוי שיאמ׳ וכל כלי אשר צמיד פתיל עליו : טהור הוא מטמאה המת והיה מבורר בדעת לבבך : "פתרונו היינו יודעי׳ בטוב מאשר אמ׳ אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא בתורת אלהיך : צד"י חסר "קניין שלו זו היא יען כי הצמיד שהוא מכסה ממעל הכלי ונראה בגלוי באהילת המת יטמא שבעה ימי׳ והכלי שהוא טמאהו טמאת יום מנגיעת המכסה : לכן לא הוא טהור לגמרי לפניך : "רשומו עוד למה לא אמר אשר אין עליו צמיד בלבד והיה די לנו : אבל אמר פתיל נבין מזה כי ילו החריש על צמיד בלבד ולא אמר פתיל לנו : היינו נאמר בזו לפניך : "שבהיות מכסה ממעל הכלי בלבד כמו אהל יאהיל עליו הוא ינצל מן הטמאה : אבל באמרו צמיד פתיל נדע כי ראוי להיות מכוסה בטוב כמו דבר קשור, שלא יראה גוף הכלי לעין רואה : כל עקר נגד רואיך : "הכונתו שיכסה לאותו הכלי בדבר מכסה, ואחר כן יקשור בחוט או בחבל או בפתיל למטה או למעלה : את המכסה שלא יהיה נראה מגולה הכלי כלל לעיני אנשיך :

(רצג) תירוץ

מלות פתוח הוא מגולה ונראה : כמו אמרו חרב פתחו רשעי׳, והמה פתיחות : גלו רשעי׳ חרבות פתוחות ומגולות ואם יהיה עליו צמיד פתיל לא יטמא הכלי טמאת שבעת ימים כ"א טמאת יום כתורתך : "שאם יהיה פתוח מגולה הכלי בלי מכסה וקשירה : יטמא מאהילת המת טמאת שבעה בתורה : ומה שבתוכו יטמאו בטמאה יום כטמאת תורת אלהיך : "ראשית היום נגע הנוגע במת או נהאהל בו התחשב לו מאז טמאת ז׳ מן המת : ואם נגע עוד ביום שני של נגיעהו או ביום ג׳ וד׳ של טמאתך : "קיומו שיפלו הימי׳ ההם : ויתחיל עוד מנגיעת אהילת סוף הימים ההם וישמור עוד טמאת ז׳ כהם : רמז כדבר והימי׳ הראשוני׳ יפלו כי טמא נזרו בתורת אלהיך : "צדייתו כי כמו שיפלו ימי מספר הנזיר בנגעו בטמאה ויתחיל עוד ימי צויו כבראשונה : כן ימי הנוגע בטמאה יפלו ויתחילו עוד ימי צויו כבראשונה : ואז יתקיי׳ לו צווי אלהיך : "פירשו ריבונין רועיך בכלי פתוח כי הוא כלי חרש. וכזאת תרגם עקילום הגר המהרג׳ מלמוד׳ פיו מפרש : וכל מאן דחכף פתיח דלית מגופת שיע מקפת עלוהי מסאב הוא עליך : "עבטו ארח ההורה : כי מעלה סגירת הטיט וקשירת הפתיל בו איך נוצל הכלי וכל אשר בו מטמאת המת לטהרה מאהילת מתיך : "סלולו ואם מתוכו מהאהל ומהטמא הכלי איך אמר וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר ולא אמר בתוכו ולא פתוח הכלי וכתו׳ וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת הטמא עד ערבך : "נכללו בו כל שהוא טמאת׳ טמאת עולם אינם נטהרי׳ מטמאה׳ : זולת כלי׳ ובעלי חיים המתטהרי׳ מטמאה׳ שנא׳ והנפש הנוגעת הטמא עד ערבך : "מים הנקבצי׳ במקוה או בבור ויהיה עצם אדם בו : ועוברי׳ אנחנו עליו או שוחים בו : אי שותי׳ ממנו אנחנו מהאהלי׳ וטמאי׳ ממנו כהורהך : "לכמו כן האויר אשר נתקבצנו בו תחת האהל ואנו מתטמאי׳ : ובבית הצרוע בנגע הצרעת אנו מהאהלי׳ ומתטמאי כן זה בחכמתך : "כי נגע הצרעת : מן עלה נפרדת מן שחין ומן מכוה אם יש בהן מאלה שתי אוהות שנזכיר בחכמה נודעת : אמנם היא צרעת הטמאות נפרחת הנזכרת בתורה אלהיך : "יפעת צרעת ראשונה מקומה עמוק ושער לבן צמח בו : ושנית פשה הפשה בתוספת בו : אם אות אחת מאלה השתי׳ הראה בו : בדד ישב מחוץ למחנה מושבו : כטמאיך : "טמא יהיה ולא יגע בכל טהור כימי הכהן כן יום זה לשמור : הטמאה אחת היא זמן ההוא וזמן הזה כאחת להשוות ולגמור : ככתו׳ כאשר צויתים השמרו לעשות יאמר אלהי ישראל אביך : "המר צרעה שלא מן עלה והיא שנית של ראשונה הוא צרוע המוסגר שהחלהה שאת לבנה פרחה בעורו וללבן נהפך שערו לעיניך : "ויו בשרו חי בשאת והי הוא כמראה בשרו : על כן אם חלק הוא טהור וחלק חי בבשרו : צרעת נושנת היא ומן הטהורי׳ להפרידו כהורהך : "ואם כלו הפך לבן הוא אות טהרה : ואם עוד נראה עם הלבן חי כמראה עורו טמא הוא ומן הטהורי׳ להסירה : מחיין למחניך : "הוא הכתוב וביום הראות בו בשר חי יטמא, וצרעה שלישית אשר בקרחת או בגבחת אם שאת לבנה לא יטמא : הוין לבנה עם אדמדמת מעורבה כיהד היא טמאתך : "דבר הרשום נגע לבן אדמדם צרעת פורחת היא : וגו׳ : איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן וגו׳ צרעת טמאה היא : וכתו׳ כל ימי אשר הנגע בו יטמא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו מן מחנך : "גם צרעה אשר על שער הראש או הזקן פרחה : באחת מן שתי אוהות נטמא מבין טהורי׳ להדיחה : וראשונה אם שער צהוב למראה עיניך : "בתוך הלבן צהוב צרוע הוא ובין טהורי׳ לא להניחו, ושנית ואם פשה הפשה הלבנה גם בלא צהוב נידע כי היא צרעת שורחה בראשו או בזקנו או במצחו : כתורת אלהיך : "אז לא יבקר הכהן ויתקור לשער הצהוב כי הוא טמא ומן הטהורי׳ להבריחו : ככתוב לא יבקר הכהן לשער הצהוב טמא הוא מחוץ למחנה נדיחו : כצווי עושך :

(רצד) אף

צרעת בגד ושתי וערב צמר ופשתי׳ ועור וכלי מלאכתו, בעת הראות כם מן שתי אותות ירקרק או אדמדם היא צרעתו, אם פשה תפשה בהם אחרי סגירתו : שבעת יומיך : "באש ישרפו כלן : ואם לא פשה בהם יכובסו ואחרי יכובסו לא הפך הנגע את עינו או כהה הנגע ולא פשה עוד טמאים כלן : וישרפו או יקרעו מקומות הנגע ואם סר מהם יכובסו שנית ויטהרו בטהרתך : "גלוי אוהות הצרעה אלה הן מתורת משה ע"ה ללמד לבחירי׳ : לשמור כימי כהני׳ כן ביום זה נזהרי׳ : יען כי לא מצוה צרעה לבדה ביד כהנך : "דין דרך הוראה כל המצות ומשפטי׳ וכל טמאות על ידיה׳ נתונות ובמצותם נזהרות ונשמרות, ככתו׳ יורו משפטיך ליעקב ות"ל עמך : "הכהני׳ שאל נא תורה וכל חקים ואוהרות : להבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות : את בני ישראל כל אשר צוה ה׳ את משה כל תורות : הם היו מורים לעמך : "ועתה בעונותינו אפסו הכהני׳, המורי׳ ונביאי׳ ומתבוננני׳, ככתו׳ וימי׳ רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כ"מ וגו׳ ונשארה בתוכנו יקרה היא מפניני׳, ממנה לעשות טמאה וטהרתך : "זכרון כל ריב וכל נגע וכל מצות ודינים, ממנה לעשות כימי כהנים, חוץ מתמידים וקרבנים, הלא גם טמאת מה וצרעת לשמור ולעשות עתה כימי כהניך : "חייבנו לשמור ולעשות לדורותינו : ככתוב את כל המצוה הזאת והלאה לדורותיכ׳ והסעל אבותינו ועלינו ולבנינו ככתוב הנכתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות א׳כ׳ד׳ה׳ הזאת לעולמנו : וביארתים בקצור בלשין מקוטע כי נהעשרנו מדברי משכילי נ"ע ובקש ודרוש בספריהם והמצא ביאורם היטב בכל פסוק ופסוק של עניינם בהורתך : "טמנו פחים ריבונין רועיך בהקרם ובדקדקם : במצות צרעת כחותרי במחתרה נדמו ולא מצאו פתח לבוא ושבו כליהם ריקם, כדעת נגרעת, ולכן היתה קרנם נגדעת. ובראותם כן ההירו כל טמאה בגלותך, "יחד טמאת הזב הפילו בגלות, ולא אמרו נירא נא את ה׳ הנותן כח ואיילות וצוה איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא וזאת תהיה טמאתו בזובו רד בשרו את זובו או ההתים בשרו מזובו כלל פקודיך : "כתוב בבעל קרי ואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע וגו׳, הוא כחין יורה יוצא ומבוהל ונשפך ונופל הזרע : לכן כתוב כי תצא ממנו בכח לא ברפיון מגופך, "למצות זב לא כתב כי תצא, למען כי בצאתו יהיה תלוי מן זכורו כמו רירו מפיו יוצא, ונמשך במשיכה חוט כנמשך רירו אל זקנו ובגדיו מפיו כהסר משוגעך, "מינים שנים צונו האלהי׳ כהזהירו, הראשון רר בשרו, והוא הנתלה מערית זכורו אם רקיק ואם לח אם דק ואם עב אם ארוך ואם קצר ומעט לעיניך, "נדבק בדבקת משיכתו בבשרו רירו, נודע כי הוא זב זוב מבשרו, וזוב מין השני או ההתים בשרו, כי כחותם צר יהיה פיו חורו, נכאב לפניך, "סגור וחתום מדבקת הזיבות, לא כשכבת זרע אשר מעט

ירבק

ירבק ובמהרה יפתח זכורו לא כן הזיבות , וזוב בעירו פנימה
יסיור הפתח כהוהם כמפגרו לעיניך , "על כן כתוב או
ההיים בשרו: משכבו ומושבו וכל אשר החחיו וכל אשר
ילבש ברגליו הם מטמאים כבשרו , וכל כלי עבודתי כמיהו
לרמות איהם מן היניהם וכי ירוק הזב בי וכבס בגדיו
ורחץ בשרו במימי עולמך , "פתר כי רוק פיו מטמא אף כל
היוצא ממנו זרמתו וזרעו וכל רטיבותיו , כמימי אפיו ורגליו
וצואתו . ומן הזוב נלמוד על כל מטמא בזב כמו נדה
ויולדת וזבה וטמא מתך , "צוה וכלי חרש אשר יגע בו הזב
ישבר בין מבחוץ בין מבפנים , וכל כלי עץ ישטף במים
וכל כלי מתכות יטהרו באש כמצוה אלהי' קדושים ואדוני
האדונים בתירתך , "קרא וכי יטהר הזב מזובו , וגו', הוא
יום אשר יפסק זובו , כמהרתי יספור לו שבעת ימים עד
כלוי טהרתו מזובו , וכבוס בגדים ורחיצה בערב כבוא
שמשך . "רחיצהו במים חיים וטהר בערב , כבתוב לטמא
מת וכבס בגדיו ור"ב וטהר כערב , ומים חיים הם השתויים
לכל בעלי חיים וחיים ועומדי' בם לעולמם ובכל חיך מתוק
וערב , בין שהם חמים בין שהם קרים כי הם עומדים על
בריאתם ולא שהם קרים מי מבוע כפי שפירשו רועיך ,
"שכל בעלי חיים שותים , חמים וקרים ונאסרו מזה מי הים
המלוחי' שאינם נשתי' : אבל החמים שהיי' לכל בעלי
חיים בין חמים בין בינוניי' לעיניך : "תמת יצירת המים
יש קרים קרים : ויש בינוניי' כמי טבריא וכלם מטהרי' :
ומי שאמר כי מים חמים מן האש מתטמאי' מטמאותך :

(רצה) תירוץ

לדבריו אין לו ראיה מן התורה :
כי בין שהם חמים מן האש בין
מן השמש אינם מתטמאי' כי הם עוד על בריאת' והם
מטהרים ומטהרי' כתורה: לטמאיך : "שדין זו לכלל המטמאי'
וטמאים להתרחץ במי' חיים קרוב לערב : לפנות ערב
ולהטהר בערב : שנא' והיה לפנות ערב ירחץ במי' וכבוא
השמש יבוא אל תוך המחנה: וכתיב ואשה אשר ישכב איש
אותה שכבת זרע וגו' כשאר טמאיך : "רבה עוד ואמר
בזב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וגו' הזכיר
בו שלש טהרות הא' פסיקת הזיבות והב' ספירת שבעת
ימים והג' במים רחיצתך : "צריף מלת וידיו לא שטף במי'
הוא גופו כמו אמרו וזה יכתוב ידו לה' : ושומר ידו מעשות
כל רע ודין זו גם לאשה נדה וזבה ויולדת וכל מתטמא
בתורת ה' : שנא' ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה
בבשרה כלל פסוקך : "פירש ואמר דם יהיה זובה בבשרה
שיכולה היא לבדוק עצמה בפני' בבשרה : שהזב אינו יכול
בזה המעט עד שיצא זובו בחוץ אבל זאת אם ירד מן
המקור בפנים בבשרה : טמאה היא כתורתך : "עקר
זיבתה מדמה היא: ובין שהוא בעינו הוא הדם ובין שהוא
ירקרק מהולי דניף או משונה מאדמימותו כעין כל צבעי'
וראתה אותו בגופה בין שהיא ריקניה בין שהיא מעוברת
טמאה היא : כי היא נדהה כתורתך : "כדר ואמר דם
יהיה זובה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וגו' : כי דם
ראשון היוצא ממנה היא מטמאה שבעת ימים בטמאתה :
ואם יום ראשון ראתה ואם כל שבעת ימיך : "נגדו יחד
אתה היא טמאתה : וכל כליה טמאי' כטמאת כלי הזב
המתטמאי' ומטמאי' והבא עליה פתאום בלי ידיעה גם הוא
טמא כמיהה : ובזדון חייב כרת מגזרת תורתך: "ממאמרו
שאמר ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב בין שהיא
ריקנית בין שהיא מעוברת וראתה דם היא נדה וטמאה
היא לכל נפשות ולמטה בו כתיב כי כל אשר יעשה מכל
התועבות ונכרתו הנפשות העושות וגו' : ועוד כתוב כי
דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת וגו' מעמך :
"לפתע פתאו' ירדו דמיה על בועלה יטמא כמיהה: כביתיב
ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת
ימים היא וכל מצעותיה' יחד טמאים טמאה שבעה כמיהה:
וכל יונקי שדיה וכל שוכבי חיקה וכל כלי עבודתה :
נחשבי' כמוה כתורה אלהיך : "כלי חרש של שמשה אין
בם טהרה כי יוהרו לה עוד בכל ימי נדותה : ובן כלי עץ
שכבה הלאה אין בם טהרה כי יהיו לה לשמירה עוד בכל
נדותה: וכלי אש יטהרו באש כמצות צורך: "יחד מצעותיה
ובגדיה שנכתמו מן זיבותה : אין בם טהרה ויהיו שמורי'
לה בכל ימי זמן נדותה : ואם לא יתהבו ויכרתו מקומות
הכתמי' ויהיו בטהרתך : "טנוף דם הראשון הנופל ממנה
בבגדה כל זמן שהיא לובשת אותו ונוגעת בו עוד צריכה
לשבת שבעה ימים בנדתה : אף הבגד ההוא כמיהה : אף
כל הנוגעים בו כדין הורתך : "חלפו ועברו שבעת ימי
נדותה : ונפסק זיבותה בשביעי טרם בוא השמש בעריבתה
תהרחץ בערב והיא טהורה בכל איפניה לכליה ולבועלה
שנא' שבעת ימים תהיה בנדתה : כצווי צורך : "זיבות
עוד אם ראתה ביום שמיני לשבעת ימי נדותה : פסיקת דם
זיבותה : ככתוב כל ימי זוב טמאה כימי נדתה וגו' :
וכתוב וספרה לה שבעת ימים כימיך : "ואחר שבעת ימי
ספירה שהם בלי זיבות בערב רחיצתה מן מצות צרעת דמינו
אותה : וכן פליונקי שדיה ושוכבי חיקה וכל כלי עבודתה:
נחשבים ככל אשר תהיה לפניך : "הנוגע במשכבה
ומושבה יכבס בגדיו ורחץ כי כן הקתה : והנוגע בכל אשר
היא על משכבה ומשבה ירחין ולא יכבס כי כן גזרת
הלכתה : ככתוב ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר
היא יושבת עליו בנגעו בו יטמא עד ערבך : "דין כבוס
בגדים לא צוה על הנוגע במה שהיא על משכבה : כדין
הנוגע במשכבה : כי אם טמאת ערב וזה מודיע כי זה
נוגע בנוגע מחובר במשכב נדתך : "גלה כי אינו הדם
הנזכר בראש הפרק כי הוא מטמא טמאה שבעה לנוגעיו :
כי אם הוא הנוגע הנז' קריב בפסוק זה בעניניו : ואם
נאמר כי הוא דם יבש נראה בעיניך : "בדינו משונה מן
הלח אינו כשר כי דינו כאחד : כשכבת זרע בין לח בין
יבש מטמא טמאה יום אחד : "שנא' וכל בגד וכל עור
אשר יהיה עליו שכבת זרע וכובס במים וטמא עד ערבך :'
"או אם נאמר כי הוא ישוב אל הדמים האחרונים : של
שבעת הימים שהם מטמאי' יום לנדה ולנוגעיו אינו כשר כי
אינו נזכר לענינים : ענין זו לפניך :

(רצו) אכן

הוא על הנוגע הזכור למעלה בו, והיא
נוגע בחבור על המשכב ובא אחר ונגע
בו, יטמא עד הערב שנאמר בנגעו בו יטמא עד הערב וזה
בדבר היכוני שביארנו ונגע בכנפו אל הלחם ואל היין ,
"ביאר בזבה שני מינים זוב טמאה.אחת היא הכתוב ימים
רבים בלא עת נדתה , והשניה או כי תזוב קרוב על נדתה .
ימים רבים הוא אשר היתה בשמיני ובתשיעי טהורה לפניך ,
"גם ביום עשירי הוא ביום אחר הזוב אלו ימים בלא עת
נדתה , כי וסתה ומנהגה היה מחדש לחדש או פחות ויותר
מזמן נדתה : ונהפך לה מנהגה היא זבה וטמאה לעיניך:
"דרך עת נדתה אם מודעת לה לא כחקיקת חק כי אם
כדרך הליכתה : בראותה בלא עת נדתה אם בתשיעי ואם
יום אחר בלא עתה : אמר דניאל משבילי נוחי בגן עדניך:
"הוא לא עת זיבותה לספור ספירתה : אחרי יום טהרתה:
כי גם בלא עתה אם שבעת ימים תראה היא נדתה: ורב
משבעה היא אות לזוב ספירתה : ככתוב ימים רבים בלא
עת נדתה כתורתך : "ואמר ימים רבים כל אשר הם רבים
מן שבעת ימי הליכתה : כי שבעת ימים היא חקתה : שנ'
שבעת ימים תהיה בנדתה להודיענו כי גם בלא עת נדתה
והם שבעת ימים היא נדתה: וע"כ אמר ימים רבים לעיניך :
"זוב מן השני הוא הכתוב או כי תזוב על נדתה : והוא
שלא יפסיק בשביעי או אם יפסיק בשביעי והזוב בשמיני
היא זיבתה: וצריכה באחרית שבעה נקיים כתורתך: "חבור
שמיני על שביעי היא על נדתה זו היא שאמר או כי תזוב
על נדתה שהיא קרוב על נדתה : ורבינו רועיך הפרידו
על נדה לשתים ועשו נדה וטמאה אף זבה הכתובה ונזכרת
בתורה אלהיך: "טענו כי אחר כל נדה נספר שבעה נקיים :
כל זמן שהנדה רואה אותם הימים הפילם והספיר ז' נקיים:
עוד והטהר בטהרתך: "יען כי אמר על נדתה : ולא זכרו
ולא הציצו והשגיחו כי זה הענין זולת ענין הנדה בנדתה:
אף שכחו שאמר בלא עת נדתה או כי הזוב על נדתה
עליה שבעת ימיך: כי שני מינים אלה של זבה זולת מן הנדות
הם כי אם היה על נדתה הם הם ימי נדותה כדבריהם :

מה צרך להזכירה לנו ראשונה מן הזבה הלא מן הזבה היינו נספקים בלמדה כרבריך: "לכן אין כדבריהם כאשר היא היין מאלה שני המינים והפנים אין עליה ספירה בתורת אלהים קרושים ככתוב שבעת ימים תהיה בנדתה כתורתך: "מורים עוד כי כל דם היוצא ממקור מטמא שבעת ימים והדם הנופל על הכלים אינו מטמא שבעת ימים: ולא זכרו שאמר ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימיך : "נודע הוא כי אין הפרש בין בני אדם הנופל בהם הדם : ובין הכלים אף יותר עוד כי אפילו אם ביום ז׳ ראתה הנדה דם : ויפסיק הדם טרם בוא הערב הלא תטהר והיה מן טהורים כתורתך : "סגלה כל דם של מקור מטמא שפירשו נפל ונשבר : כי דמי שבעה שרואה הנדה אינם מטמאים אותה שבעה כאשר נדבר שבעה ימים תהיה בנדתה לעיניך: "על כן דם זיבות לטמאה הם שני מינים : לזמן ובמעש מחולפים ולא בהאר זה מזה משונים : ובהם ספירת שבעת ימים אבל דם היוצא בטהרתה כשהיא טהורה לפניך : "פרוד הוא וסגלה כל דם של מקור מטמא שבעה שפירשו שמטמאה שבעת ימים מזומני׳ לכל אדם ולכל כלים הנטהרי׳: זולת שאינ׳ נטהרי׳: ולכן היא נטמאת שבעה ימיך : "צוה לשוכב אותה בדם הזה שיטמא ז׳ ימים בחקיקת אלהי׳ קרושי׳ שנ׳ ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו וטמא שבעה ימים : כי הוא הדם הראשון לא ברמים האחרוני׳ לעיניך: "קבע ותהי נדתה עליו ולא כתב ונכרתו לעיני בני עמם בסקילת אבנים: ולא כתב ואיש אשר ישכב את אשה דוה הנודעת מן זמנים : למען כי בטהרתה קרב אליה כמנהגך : "ראשונים הדמים פתאום ירדו אליו ונטמאו שבעה ימים : ולא מן שכבת זרע נגזר שבעת ימים : כ"א מן הדמים הראשונים ועל כן דם זה סגלה לעיניך : "שמטמא אדם וכלים שבעת ימים : ואם הכלי אשר עליו הדם הזה מונח לזמנים כל השוטף הדם הזה וגם הכלים ההם יטמא שבעת ימים כתורתך : "הקונו כשכבה זרע המונח בבגד : אחרי שנה השוטפו יטמא יום אחד ואף הבגד : כן הדם הזה מטמא שבעת ימים אחרי שטיפתך :

(רצו) **תמצית** שאר דמים של הנדה מטמאים לה וכל דבר יום אחד : וע"כ אם בשביעי ראתה ונפסקו דמיה טרם בוא הערב יחד : בערב הרחץ ותצא לטהרתך: "שמזאת נבין כי דמה הראשון מטמא שבעה : לכל אשר יהיה עליו כאשר הודיעה : ויתר דמיה מטמאים יום אחד בלי הוספה וגריעה : כתורת אלהיך : "רשיון כל דם הנשים על ארבעה פרקים : הראשון דם בתולים והוא טהור כי אינו ממקור הטמאה כי אם מן וורד בפי הערוה כשאר הוורידים שהם מחוץ לגופך , "קניז זה הדם הוא ערוה לאשה כשרה בגופה : ודם השני הוא דם נדות ממקור הטמאה ומטמאה שבעת ימים ככתוב שבעת ימים תהיה בנדתה כתורתך , "צרוף דם השלישי הם דמי הזבה אשר חייבה בעבורו שבעה נקיים והוא בעד הדם אשר נתחדש אליה על דם נדות בנדותה ובלא עת נדתה לזמנים : ככתוב ימים רבים או כי הזוב על נדתה: כמאמר אלהיך : "פרק דם הרביעי הם דמי היולדת שרואה בשבעת הימים : אחר דם הלידה שמטמאי׳ אותה בזכר שלשים ושלשת ימים : ובנקבה ששים וששת ימיך: "עקר דם הלידה מטמא שבעה ושבועי׳ : ודמי שבעה ושבועי׳ מטמאי׳ אותה לג׳ ימים כמצוה הרשומה בתורתך : "סיפרת עשאה כזבה: שנספרו לה אחר פסיקת דמיה שבעה כן היולדת נספרו לה ימים רבים כרוב טמאתה והיא כזבה: וריבונין רועיך אמרו בזבה לפניך : "נאמו מעוט ימים שני׳ מעוט רבים שלשה : ודבור׳ על הלשון קרוב כי יכשר שנתחברו ימים שנים או שלשה : אחר הנדות וחוב עליה שבעה נקיים כתורתך : "מן יום אחד עשר אם תטהר : אבל אשר אמרו סופרת יום כנגד יום ותטהר :אין על דבריה׳ ראיה כי לא מצאנו דם האשה יתחייב עליה יום אחד לפניך : "לוולת דמי האשה שהיא רואה בתוך ימי הנדות : שהנוגע בם משפטו משפט טמאת יום אבל אחר הנדות: אם ראתה היא סופרת כתורתך: "כי אם היה כל דם ודם שרואה משפטן משפט שבעה :לא היתה הנדה נטהרת בתחלת יום ח׳ בסוף שבעה: ואחר שראינו שהיא נטהרת עליה׳ טמאת יום בחכמתך: "יתחדש עליה דם ביום שמיני לטהרתה: אין לנו דרך לשפוט בו טמאת יום כמו שאמרו שומרת יום כנגד יום טוכלת ויוצאה לטהרה וזה בלא ראיה מתורתך : "טענו בזה ואמרו הלכה למשה מסיני : התלוהו במשה ע"ה כי לא מצאו מענה מתורת ה׳ : לאמר ולמוד לומר או שנאמר או אמר קרא כשאר ראיות מעניך: "חייבו כי זו העתקה לנו : ואם היה כדבריה׳ היה חוב מה׳ להיות ידיעתה בלבנו : כשאר ההעתקות הכתובות לנו: וכראות בנפשנו ולא מצאנו ידיעתה בינינו בתורתך: "זה יודיע כי אין כדבריה׳ ולא נוכל שנשפוט על דמי האשה יותר משני דרכי׳ במשפט הנדה אף במשפט הזבה ולא כאמריהם : לעשותה נדה טמאה וזבה שלא ביארה תורת אלהיך : "וממשבילי נ"ע אמרו כי אם יתחדש עליה דם : אפילו בחרדל ביום שמיני לטהרתה : ואחרי כן בשעה אחרת תראה נעשה והיא טהורה מדם אין חוב עליה ז׳ נקיים על דעתם אין הנה לא ימים ולא רבים כמאמר תורתך: "הורו כי היא תשב ז׳ ימים כמשפט הנדה: בין ריקנית היא בין מעוברת אם ראתה דם היא נדה: ואם תשתנה ממנהגה ודרכה ותראה בט׳ ובעשירי ויותר תספור שבעה נקיים כי היא זבה ככתוב ימים רבים בצווי עושך : "דבריה׳ יען כי הדם אשר נתחדש אליה בימי זבותה :לא יקח יום מימי נדתה : - ככתוב ואשה כי הזוב זוב דמה וגו׳ הודיע לנו כי אלה ימי זבותה : הם מזולת זמן הנדות לפניך : "גלויו לכן לא יתכן שיהיה עליה דם כחרדל רגע א׳ מן היום ותקרא זבה : ויהיה משפטה כמשפט אשר היא זבה : ימים רבים לעיניך : "בזאת גם דם הלידה מטמא ליולדה זכר שבעה : ודמי שבעה מטמאי׳ אותה לג׳ יום : ככתוב אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כלל פסוקיך : "אמר בתחלת פרקה וידבר ה׳ אל משה לאמר להפרידו מענין שלמעלה : כי כל וידבר מיכרת וכל ויאמר סמיך עם שלמעלה : ומענה הסמיך והמיכרת זה הוא לעיניך:

(רצח) **אמץ** פתרונו כי השליח ע"ה לא היה זז ממקומו : אלא עומד במקומו , בעת הרבור והיה שומע הרבור עד תכליתו במקום מעמדו מאלהיך , "באחריתו היה מסמיך השי"ת שמו הרבור אחר דבור, וצווי אחר צווי הראשון והשליח עומד על מקומו באותו מקום הדבור , זהו הנקרא סמיך בחכמתך , "גם המוכרת זה הוא כי תשליח יצא ממקום המעמד . אחר ישמע הצווי כלו ואח"כ יבוא אליו קול ויקרא איתו וישיב עוד אל מקום המעמד : וזה אשר אמר ויקרא מוכרת ומפירש לעיניך , "דבר וידבר והוא קול מצואי מסציאו ומשמיעו הבורא ית"ש לפי שעה לא בגוף וכלי׳ , וזה הוא אשר אמר פה אל פה כ"א היה הדבור ההוא ברואי על גוף וכלים : והוא גוף המדבר לפניך : "היה אומר וישמע את הקול מדבר אליו ולא היה אומ׳ מדבר : כי לא היה הקול מדבר: אלא הקול הוא הדבור מדבר בנפשו באזניך : "והוא פעול עשוי ולא הוא פועל עושה : כי אין הקול דבר א׳ והדבור דבר אחר לכן אמר פה אל פה כי לא היה הדבור בא אל השליח בדבר בינוני אלא הוא עצמו ית"ש המדבר באזני משה רבינו ע"ה ובהר סיני באזני עמך : "זאת מדרגת השליח ע"ה מדרגה גדולה ומפוארה מכל מדרגות הנבואה , ולכן אמר לא כן עבדי משה וגו׳ ואמרו לאמר לאמר לו למשה או לאמר לישראל בנבואה וישראל לאמר לדורותיך : "חבור מחבר שניה׳ במצות רבות ואומר אל משה ואל אהרן : ולא יכשר שנאמר כי דבר למשה ולאהרן , במדרגה אחת כי הכתוב אמר ולא קם נ"ע ב"כ אשר ידעו ה׳ אלהיך : "מעמי שנא׳ כי דבר למשה פה אל פה : ולאהרן ע"י מלאך או בדבר אחר ממדרגות הנבואה זולת פה אל פה : ולא היה שומע אהרן הקול אשר היה שומע משה נביאך : "יודיע זה כי הלא שמואל ע"ה היה שומע הקול ועלי לא היה שומע : פעם ופעמי׳ ואח"כ אמר ויבן עלי כי ה׳ קורא לנער כן זה וזה מעין גבורותיו ומעשיו ית"ש הזורע : שהיא יודע ועד לעולמך : "כתב אשה כי הזריע: והיא בוגרת שד׳ם נכונו ושערך צמח תצלח היא לביאה ותצלח להריון וילדה שנא׳

וילדה זכר ואמר תזריע : היא לשון נקבה מעשה בנפש כגון הצמית השמיע תרשיע תשקיע : היא האשה בכח יוצרך : "לשון זכר יזריע : יצמיח ישמיע ודומיהן ולשון נקבה הזריע : ומענהו הוריע והשריץ והפריח : והפרה מזרע האיש בבטנה ומגדל בכח היוצר אשר נתן לה במעיה בט' חדשי' וזו מלה הזריע : כמי מזריע זרע בכח עושך : "מענהו האשה או נאמר הוא מעשה זולת הנפש והיא לשון מודע אתה האיש אל האשה והרה ותלד זכר וטמאה שבעה ימיך : "נעם צווי זה לנשי' היה ואיך אמר דבר אל בני ישראל : "יען שיהיו האנשי' שליטים על נשיהם שאם יראו איתן שאינן עושות כדבר האל : בימי טמאתן לפניך : "סגלתם היא להיות מזהירי' לנשיה' מן הטמאות אמר וילדה זכר והלידה מתחלק' לשלש מחלקות אחת מהן לשון בריאה אלה תולדות השמי' וארצך : "עניין שנית לשון מקרה כי לא תדע מה ילד ום : והשלישית לשון גלוי כמו בטרם הרים יולדו : כן וילדה זכר בכח נורא ואיום : ואמר זכר בביאור ולא אמר בן שיכליל זכר ונקבה שנא' בעצב תלדי בנים ואם ילדה האש' אנדרוגינוס הטמא טמאת נקבה ואם ילד' תאומי' תטמא על הנקבה שמוני' יום : ואם אין בו צורה לא תטמא כ"א טמאת ז' לפניך : "פירש ואמ' וטמאה שבעת ימים והם חסרים בראשיהם ושלמי' באחרית' : ואמרו כימי נדת דותה וה מודיע כי היו יודעי' ושומרים זמן נדותם : ומשפט טמאהו מקודם טרם תורתך : "צרייהו מזמן אברהם אבינו ע"ה שכתוב בשרה אמנו : חדל להיות לשרה ארח כנשים וכן יאמר בעד רחל אמנו : כי דרך נשים לי ואלה הרמזים מבררים שמירת טמאת נדות שהיו שומרים בחכמתך : "קרא על זה נשען והקדי' ענין היולדת מענין הנדה : או נאמר כי אלו הרמזי' מודיעים שהיו שומרים טמאת נדה : מקודם זמן ראשוניך : "ראוי וכשר הוא שנאמר כי הוא מוקדם ומאוחר מענהו מצות הנדות מוקדם בדבור ובמעש ובכתיב' מאוחר : ומצות היולדה מוקדם בכתיבה ומאוחר בדבור ובמעש בחכמת דעתך : "שמע ואמ' נדת דותה : קרא ימי הנדות דותה : לשון חולי מלשון וכל מדוי מצרים וכל לבב דוי ולבי דוי יען כי היא חולה כחולי בזמן נדתה : בדעתך : "הטמא אמר הכתוב וחייב עליה משכב ומושב ומעמד ומרכב וכל אשר תחתיה : וכל המתחברי' עמה כשוכבי

היקה ויונקי שדיה בטמאתה טמאתם לעיניך :

(רצט) **תוכן** הדבר מן האשה פסק והתחיל לדבר בענין הילוד : ואמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו ואח"כ שב מן הילוד : ואמ' ול' יום ושלשת ימים תשב וגו' כלל פסוקיך : "שיום זה הוא יום ח' להולדו : כבתו' וביום השמיני בה"א המודע : שראוי לנו לדקדק ולחקור עת הולדו : מתי תהיה מלתו כבתו' מודע , וכל יום שמיני כשר במלתך : "ראינו שנולד הילוד בין השמשות מתי נמול אותו : ראוי לנו ביום שנבין בו כהגברת דעתנו כי הוא יום ח' או ט' בספק לבנו נמול אותו , ביום שנבאר כי הוא יום ח' או ז' בספקתך : "קושי לנו שמעט מיום שמיני להיות המילה : אבל בשמיני הוא חייב ואם יסתר לנו יום ח' מפני פוגה ועלילה : נעשהו ביום ח' ט' שיום ט' ח' בבינתך : "צדקת המילה אינה נעשית מתקיימת בשני הימי' של פוגה : כמשפט שמירת מועד ור"הח בשני ימים כשבאנו בפוגה : אלא ביום א' כי זה הדבר מנפש המעשה ולא יתפרד ויתחלק בשנים בחכמתך : "פתאום נולד עוד הילד בין השמשות לערב שבת מתי נמול איתו : נאמר כשר לנו להמולו ביום יו"ד להולדו כי דבר ספק לא יעשה בשבת מפוגתו לפניך : "על כי יום עשירי להולדו : שאמר לא הוא בבירור כי הוא יום עשירי להולדו , אבל הוא ט' או י' להולדו : והוא יום אחד בשבוע יום ראשונך : "ספק לנו כי יום שבת אולי הוא שמיני או תשיעי : ויום אחד בשבוע יהיה ט' או י' בילידת הילד במדעי : ואם יהיה יום א' של שבתך : "נחת שביתת ושמירת מקרא קדש לא נמול אותו אלא ביום שני בשבוע : אשר הוא יום י"א להולדו או עשירי ידוע : וכן הורו ריבוניך : "מאמרם קטן נמול לח' לט' לי' לי"א לי"ב לא פחות ולא יותר וזה שברון לא"דו . ראש שנה כשביארנו למעלה ביותר בחלופיך : "לכלי של מילה חוב לנו שנקדים אותו : בעבור כי עמו המילה מתקיימת במילתו : וזה ידמה בעשיית המצות שעל אכילת' נצטוינו ואם לא נעשה לא נאכל ביום חגיך : "כן צונו האל בישיבת הסכות ככתוב שבעת ימים וישיבתם לא תעמוד לנו כ"א בעשייתם בידינו : ואח"כ תתקיים לנו מלה תשבו כן כלי המילה לא תתקיי' לני מצות המילה כ"א בעשיית הכלי בחכמתך : "יען זאת אמרנו כי כל דבר אשר לא התקיי' המצוה אלא עם איתו הדבר שאינו זכור בענין הוא כמו מצוה כמצוה ההיא הנכתבת ונזכרת בתורתך : "טמא ערל ראיי שימול מילתנו או לא ימול : נאמר כי הוא אסור ואסור הוא : יען כי עובד עכו"מז הוא : ואינו יורע מי ה' ואינו מודה למצוה ולמצוה : והמצוה בעקרה אינו יודע אם עקר ואם לא : ותורת ה' בזויה בעיניו לעולמך : "חפצו תמיד לבזות מצות ה' כי הוא קשה בדעת ואסור עלינו לקראתו : לעשות המצוה כי אין בו דעת ביראת האלהים ותורתו לדעת מה זה ועל מה זה לך מאלהיך : "זכרון סכה ומעקה וגלוח נזיר ומצורע : אע"פ שהם מצות מותרות מכל איש כי אין להם מניעה מן הדעת כי אינו רע : אבל מבני ישמעאל יכשר שימול לנו בעת שאין בר ישראל מצואי כי המילה אינה מתועבה לפניהם כתורתך : "וכן אם יפול יום המילה שבת יכשר להמול או לא : נאמר בזה יש חלוף גדול בין משכילינו נ"ע מהם אומרים לא כי הוא אסור : ומהם אומרי' כי הוא ספק : ומהם אומרים כי הוא חוב ביום ח' באיזה יום יגיעך : "האומרי' כי הוא אסור מודי' כי השבת שקולה כנגד כל המצות ככתו' ואת שבת קדשך ה"ל : ומצות וחקים ותורה צוית להם : ובי"ג מקומות הזכיר השבת בתורתך : "דבר והזהירנו בו לא תעשה כ"מ וגו' : וכן כתו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה וכתוב כל העושה בו מלאכה יומת : וכתו' מחלליה מות יומת : ואלה כלם ודומיהם ידיחו וימנעו המילה שלא להעשות ביום שבתך : "גם אשר אומרי' כי הוא בספק יאמרו כי לא נוכל להכריע ביניה' : ולפסוק עליהם : עד יבוא ויורה צדק כי כאשר מצות שבת גדולה כן מצות מילה גדולה לפניך : "כאשור בזמן אברהם אבינו ע"ה ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר וגו' : וכתוב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא וגו' : וכתו' המול לכם כל זכר וגו' : וכתוב המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך : "אף על ידי משה עבדו צוה וביום הח' ימול בשר ערלתו , ולא נדע אי זה מהם נבחר לעשות ולעזוב קוני ותורתו : ואשר יאמרו כי הוא חוב יאמרו

כי זה נדע אותו : מהעתקת אמתך :

(ש) **אשר** הוא מותר לנו לעשותו בשבת והוא חוב לנו לקיימו בזמנו : כי לא יכשר שנתקבצו כלל ישראל על דבר שקר לקיימו ולתקנו : שלא כהורתך : "בזה אין לנו מניעה מן לא תעשה כל מלאכה וחבריו : נאמר לו ואיך נתקבצו כלל האומה על החשבון של ירח ודחיות והבערת הנר ואכילה הקבוע והאליה והכליות וענין הערוות ודומיו : בטמאה וטהרה ובכלל אסורי תורתך : "גלוי אלה מודיע כי כך נתקבצו גם על התרת המילה מדבריהם : או במתק שפתיהי' : בהקל עליהם כל חמור בפירושיהם : או ביד רמה בגאוותיהם : לקיים ולהעמיד סייג אמריהם : כענין רבן גמליאל שהרחה ראיית הירח בימי חכמיך : "דין זו כהם ולכן לא נקבל דבר מסופק לחלל בו יום קדש ואשר אומרים כי אנחנו לא נקבל ההעתקה מכל היורשים ונחלל ימי קדש : כ"א נבקש ונביט אל ראיות הורתך : "התורה מוהרת מחלליה מות יומת כ"כ העושה בה מלאכה ונכרתה : ונדיח המילה ונשמור יום קדש פן נתחייב במיתה ובהכרתה : כי מצות המילה נדחת מזמנה ברוחק ומצות שבת אינה נדחת מזמנה כהורתך : "האומרים להם יכשר שנאמר מחלליה מות יומת זולת אשר צוה וביום השמיני ימול כ"ע וזולת וביום השבת שני כבשים ואלה זולת מות יומת : כי בצווי שבת צוה גם אלה לפניך : "זו משיבים להם : כי מה שאמר וביום השמיני ימול וגו' : על רוב הזמן והימים אשר לא יקרה יום שבת אבל אם יקרה יום שבת

שבת לא ימול : כי כתו׳ מחלליה מות יומה בדינך : ״הפצו זה ידמה כמו שאמר והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו : וביום השמיני יביא שתי תורי׳ וגו׳ ולא הזכיר בם זולת השבת : כאשר עשה במילה ואנחנו נדע בירורו: כי אלה לא יעשו בשבת : כן המילה לא תעשה ביום קדשך : ״טענו עוד כהם כי אלה כלם כרים ונדחים מראשיתם : ויהיה יום השני והשלישי והרביעי עוד ראשון בם בראשיה׳: כ״א התחדש הצרעת על המצורע או הזיבות על הזב לפניך : ״יחד או אם יקרה על הנזיר מת בפתע פתאום יפלו ימיו וישוב בראשיתו כן כל אלה : אבל קרבן השבת והחדש ומועדים והפסח והמילה ומוספים כל אלה: אינם כרים ליום אחר בהכמתך ، ״כי כל אלה דבר יום ביומו קבועים בימים נודעים ، כן המילה היא ביום קבוע מיום לידתו עד יום שמיני לא יסור ולא יפול מספרו עולמים לכן יכשר להעשות ביום שבתך ، ״לוולה אם יהיה לשם עכוב או חולי או סכנת נפש ، וריבונין רועיך אמרו כן כל מצוה שנתנה לפני השבת דוחה את השבת ، וכל אשר נתנה לאחר השבת לא תעשה בשבת : כי הוא יום נופש: וזה דבור בלא ראייה תורהך : ״מדבריה׳ נשיב להם ומי המונע לנו כי מצות שבת אינה קדומה מכלל המצות : הלא מששת ימי בראשיה מקודשה מאוששה מיושנה ונאמנה ומתוקנה וישרה וכשרה ומהורה לכל הורות ומצות ההוות זולתה לעולמך : ״נאמר בה ויברך אלהי׳ את יום השביעי ויקדש אותו וגו׳: והיתה ידועה מבורכה מקודשה מדור לדור עד זמן אברה׳ אבינו ע״ה ועד זמן מדבר סין הזהיר בשביתתו : ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה׳ אלהיך : ״סדר בו שבתון שבת קדש לה׳ מחר וגו׳ : והוא אשר דבר ה׳ ישוב אל ששת ימי בראשית שאמר בהם ויברך אלהי׳ וגו׳ ויקדש אותו וגו׳ : ואמר שבתון שבת קדש לה׳ מחר וגו׳ : ישוב אל שאמר כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהיך : ״על כן אמר ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת וגו׳ : נתן לכם מששת ימי בראשית כי לא אמר נותן כמו שאמר על כן הוא נותן לכם וגו׳ להודיענו כי מוזהרי׳ היינו בשבת : מזמן ששת ימי בראשיתך : ״פרק אסור מלאכה ויציאה וביאה לא היינו יודעי׳ עד זמן זו וזמן מתן תורה : ואחר שהיא קדושה ומקודשה מבורכה וברה כחמה ומהורה לא תבוא מצות מילה אחרונה להדיחה מזמנה כי אינה נדחת היא מזמנה במצות מילה הנדחת מזמנה כבזמן הילודי׳ במדבר בדרך לא מלו בזמנה במילתך: ״צדקהה עוד כי כתוב בה מחלליה מות יומת ונכרתה : ואין יכול אדם לחללה ולהעבירה מעצמה ומזמנה אבל המילה אין כתוב בה וערל זכר אשר לא ימול ביום השמיני ונכרתה :כ״א כתוב ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר ואשר לא ימול ונכרתה : להודיענו שהיא מפתקלת מיומה ומזמנה לעת דוחק ואין כזו יום שבתך : כי ״ראייה לנו עוד יותר כי אחר שמצאנו בימי המצוה שליח ה׳ שצוה וביום השמיני ימול וגו׳ : שנדחה בימיו מצות המילה מ׳ שנה במדבר כאשר ביארנו במצות זכור את יום השבת וגו׳ לענין הפסח ולא נתקיי׳ אז בימי השליח מאמר וביום השמיני ימול וגו׳ : מפני דוחק וסכנת נפשותיך : ״שנאמר כי מולי׳ היו כל העם היוצאים ממצרי׳ וכל העם הילודי׳ במדבר בדרך בצאה׳ ממצרי׳ לא מלו : מ׳ שנה הלכו ישראל וגו׳ וכתוב ואת בניה׳ הקים החתם אות׳ מל יהושע כי ערלי׳ היו כי לא מלו אותם בדרך במדבר הליכהך : ״הוכן דעתו ידענו כי לא היתה בפסוק וביום הח׳ ימול וגו׳ מכליל בו יום שבת לחללו כי הוא צוה מחלליה מות יומת : ובזה לא צוה ביום השמיני מחלליה מות יומת : או ונכרתה מי לא ביום הח׳ ימול : ואם מפני דוחק וסכנת נפש ישבית וביום השמיני ימול וגומר : קל וחמר מפני יום שבתך :

(שא) **תמור** וחלוף אין מיום ליום לשמירה יום שבת : שאם יניחה ויעזבה איש מפני דוחק ישמור יום אחר התחיה ויוסלח בחלול שבת : אבל כתוב בו מחלליה מות יומה בדין אלהיך : ״שמע ודין זו אינו כמצות מילה כי מצות מילה נדחת ונהדפת מיומה ומזמנה עד יום אחר ועד זמן אחר נמשכה ומתגוללה:

מפני רוחק וסכנת נפשות כי כמו שראוי לנו לשמור מצות לא תרצח ונעביר מפני מצות רציחה מצות מילה : ונקיימה לזמן אחר אותה המילה : כן נשמור מצות שבת ונעביר מצות המילה מזמנה וליום . וזמן אחר נשמור ונקיים מצות מילתך : ״רושם עקרה עוד מתקיימת לזמן ככתוב אות׳ מל יהושע כי ערלי׳ היו ונתקיים עוד בהם זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכ׳ וגו׳ ולא הזכיר בם כי עברו את פי ה׳ אלהיך אשר לא בזמנם מלו : ומחללי השבת כמקושש עצים ואשר יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו הזכיר בם כי עברו את פי ה׳ ככתוב עד אנה מאנתם לשמור וגו׳ אף לא נתקיים בם הכתוב ושמרו בני ישראל את השבת וגו׳ אות היא לעולמך : ״קושט ראיות הללו מוריע כי מצות שבת אינה דומה ושוה במצות מילה : וחמור להעשות המילה ביום השבת כי מלאכות רבות נעשות בה להכלה : וכן משכילנו נ״ע ענן ראש הגולה : נשיא ישראל עמך : ״צורך עגינה אסר להעשות ביום השבת כ״א כבין הששות למען רפואתה אך משכילנו נר ישראל פליל החכמה יוסף הרואה נ״ע החמירה וחבריו ותלמידיו אחריו לומדי תורהך : ״פוגה וכפק לנו מראיות אלו על סבל היורשי׳ : ורעתי נוטה אחרי דעת המחמירי׳ בראיות דורשים ומענישי׳ : ואשרי המשתמר במצות המסופקות בבין החכמי׳ והמשכילים מצדיקי הורת אלהים קרושי׳ : עד יבוא ויורה צדק לנו למען שמו ולמען ברית אבותינו אבותיך : ״ענן ראש הגולה משכילנו הש״ה על מלונו : חיב להעשות המילה במכפריי׳ מפני חדותו ומהירותו בתקונו : כאמור הכתוב חרבות צורים והקח צפורה צור להיות חד חריף נהוין בענינו : בכריתת מילתך : ״כיעת כלל המשכילים הלמידיו נ״ע: אמרו כאמור הרבות צורים והקח צפורה צור : הוא כל דבר חזק חד וחריף כמספריים וזולתם כחרב וכמאכלת שהם צור : שלא יביא צער בנפש טפיך קטניך וגדוליך : ״נאמו עוד אי זה עת נמול כן היום השמיני : הורו לנו כי היום וכל עתותיו יום ולילה כשר להמול בשמיני ואם הקרה ויהיה לבעל המילה פקדון או כל משאת יד או כלום חמס בידו ונודע לו כי הוא של אחיך : ״ממנו שאלו בעליו חיב הוא להשיב קודם הפקדון וכל דבר לבעליו כי לא ידע מה ילד יום : ומה יקרה לו ואח״כ יעשה המילה אם יש עת עוד ליום: כי אפילו אם קרה כלום מניעה מכלל אלה וכאלה לו אחרי׳ הייבי׳ אחריו לקיים מצות מילתך: ״למען כי כל היום כשר במילתך : ואם בעת צרה בא בעל הפקדון יקדימו המילה וישיב גם הפקדון לבעליו ביומך : או יקיימו המצוה אחרים אחריו לפניך : ואם הילד חולה ונפחד שלא יסתכן בנפשו למילתך ، ״כי מכאב המילה יסתכן הנער ראוי להעבירו מזמנו וראייה לנו על זאת מדור המדבר שלא מלו בארבעים שנה במדבר ، מפני כפק נפשות כי לא היו יודעי׳ מתי יחנו ומתי יסעו במדבר :כי על פי ה׳ היה הדבר ، ועל כן היו מעבירי׳ זמנו מפני סכנת נפשותיך ، ״יורה כן ואומר ע״פ ה׳ יחנו וע״פ ה׳ יסעו ، ולא היו יודעים מתי יחנו ויסעו ، ועל זה לא היו יכולי׳ לעשות המצוה כי לא ידעו איך יפול דבר ה׳ כי מי אשר צוה לנו שנמול ביום השמיני הוא צוה והזהיר לא תרצח לנו: וראוי לנו לשמור ולקיים שתי מצות בעת זו ובעת אחרת בחכמתך ، ״טעמי כי בעת שיקרו לנו שתי מצות ולא נוכל לעשות שתיהן יחד ، חוב לנו לעשות החמור תחלה ואחר כן הקל ומתקיימות שתיהן יחד ، וכן עשו אבותיך ، ״הומר סכנת נפשות קיימו קודם ואחר כן מצות מילה שנאמר בעת ההיא אמר ה׳ אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני ישראל שנית ، שנית לצווי המילה . שצוה לאברהם אביך ، ״וממי גם כזה ריבונין רועיך ואמרו ، כי מ׳ שנה במדבר מלו בני ישראל ולא פרעו ، ואחר בואם אל הארץ עשו פריעה וזה הדבר שהורו : בלי ראייה ובלי קניז מהורת אלהיך : ״ויוהר כי אמחת הפסוק כמו והשקר גלו: שהפסוק אומר וכל העם הילודי׳ במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו : ולא אמר ולא פרעו לכן אין בדבריהם כי אם כאשר ביארנו ונבאר לפניך : ״הודיעו האל יהברך וצוה עשה לך

חרבות

חרבות צורי׳ ושוב מל את בני ישראל שנית : ועל שניהם
נקרא עושה על דרך מעבר על ההרבות צורי׳ ועל המילה
שימול : והוא לא עשה את חרבות צורים בידו אף לא
מל בידו את כל בני ישראל עמך : ״דבר וגזר וצוה להם
והם קיימו ונקרא הוא העושה והמקיים : ואמר ושוב מול
את בני ישראל שנית צוה למשה ארוננו קודם שנא׳ וביום
השמיני וגו׳ ושניה צוה ליהושע וקיים : שנ׳ ויעש יהושע
חרבות צורים וימול את בני ישראל עמך : ״גם הודיעו וביאר
בבירור באי זה מקום מלם ואמר אל גבעת הערלות מענהו
על ערלת הערוה והוא כסוי העטרה כמו שהוא גבעה בראש
הערוה אותם הערלות : ככתו׳ וביום השמיני ימול בשר
ערלתו בתורתך : ״ביאר כזה מקום המילה שהוא בשר
הערלה : כי הוא כסוי החופה הוא גבע הלבוש בעטרה
היא הערלה והוא הנקרא בשר ככתו׳ ערל לב וערל בשר כי
כל העכו״ם ז ערלי׳ וכל בית ישראל ערלי לב : לכן אמר אל
גבעת הערלות הוא שאמר ימול בשר ערלתו תורת אלהיך :
״או נאמר שאמרו ושוב מול את בני ישראל שנית : שנית
לאברהם שהוא מל בידו גדולי וקטני ביתו כן צוה ליהושע
ומל בידו וצוויו גדולי וקטני ישראל עמו צווי במעשה שנית :
כה שעשה משה ע״ה בידו וצוויו במדבר והוא לאברהם
שנית : או נאמ׳ צוהו כי בן ח׳ ימים שימול ואם הקטני׳ ככתו׳
וביום השמיני ימול בשר ערלתו ועוד זו שנית ליהושע
בעד גדוליך :

(שב) אפ

נאמר עוד שנית כשביארנו כי צוה
לאברהם לשני פרקים : לימול עצמו וכל
ילידי ביתו כשהם גדולי׳ ובינוני׳ שנא׳ וערל זכר אשר לא
ימול את בשר ערלתו ונכרתה · ושנית שימול כל הילוד
מעתה בן שמנת ימים כצווי אלהיך : ״ביהושע כן צוה
לימול כל הגדולים הילודי׳ במדבר אשר לא מלו : אף כל
הילוד מעתה ביום השמיני ימול כאשר צוה וביום השמיני
ימול וגו׳ ולכן אמרו שנית : שנית לאברהם אביך : ״גדולת
ביאור כל אלה : שהזכרנו נכללים בפסוק וביום השמיני ימול
וגו׳ ואמתת מלת ימול ומילה הוא לשון כריתה וגזירה
וההיכה להמול : ככתוב ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם
לא הקשו עוד לפני אלהיך : ״דרך ביאורו הכרתו והגזרו
הפוי וכסוי לבבכם וכן שאמ׳ וערל זכר אשר לא ימול וגו׳ :
לכן אמר ימול · וטרם נבאר בשר ערלתו נשיב לריבוניך :
״המתלוננים׳ ושואלים על בשר ערלתו : שאיזה בשר ערלה
הוא : כהסר משכילי נ״ע מלמידם ומהוראתם : נבארהו
שאומרי׳ מאין לנו שנמול בזה המקום שהוא ערלת ערותך :
״והוא מצאנו שנאמר בלב ערלה , ערל לב וערל בשר וגו׳
וכן מצאנו באזן ערלה : שנ׳ ערלה אזנם וכן בשפה שנא׳
ואני ערל שפתי׳ ונמול מאלה מקומותיך : ״זו נשיב להם כי
מהרבה פנים אין כדבריה׳ הא׳ כי אמ׳ אשה כי תזריע
וילדה זכר וגו׳ ובאמור זכר הודיענו כי נמול באבר שיש יתר
לזכר מן הנקבה בחכמתך : ״חפצם ומדבריהם שנופל מלת
ערלה זו על ערלת לב ואזן ושפה הלא כל אלה יש לזכר
ולנקבה : ולמה לא כתב שנמול גם הנקבה : והב׳ אםכדבריה׳
היה יתכן להזכיר כזו תורתך : ״טב ביאורו לברר ולאמר
אשה כי תזריע וילדה כתם אי לאמר וילדה בן והיתה נכללת
גם הנקבה במילה לימול אותה במקומות אברי׳ אלה כי יש
לה כאלה אבל כהזכיר ואמר וילדה זכר : שהבננו כי
המילה על הזכר באבר שיש לו יתר על נקביהיך : ״יושר
זו באשר אמר לאברהם אע״ה וערל זכר אשר לא ימול
וגו׳ כן אמ׳ וילדה זכר : והג׳ כי התורה אמרה וביו׳ הח׳
ימול ב״ע ובן שמנת ימים ימול לכ״ז : והנער שהוא בן ח׳
ימי׳ אין לו לא ערלת לב ולא ערלת אזן ושפה לפניך :
״כי אין לנער בינת הלב : ולא שמיעה אזן לשמוע
ולשמור ולעשות . ולא דבור פה לדבר צחות ולענות :
כי ערלת הלב היא קושי וכפוי הלב : שנא׳
כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב כלבבך :
״למען ששמעו וקבלו מצות ה׳ והקשי לבם ושבו ורפאו :
וכן ערלת אזן ככתוב ערלה אזנם לא יוכלו להקשיב וגו׳
מפני שמצות ה׳ לא הקשיבו וכן ערלת שפה מפני שאינו
יכול לדבר צחות כשאר אנשיך : ״מירה בו ואיך ישמעני
פרעה ואני ערל שפתי׳ ולנער הקטן הילוד אין לו מכל אלה
ואיך נמול אותו מאלה המקומות בלב ואזן ושפתים : והד׳
כי מה פאת החכמה לחמי׳ דעים בוראך : ״נצח גדולתו
לעד ומבורך שמו סלה לצוות כזו שנכון וכשר הוא לקרוע
בטן של נער ונמול את לבו : ומזה הדבר נביאהו למיתה
מכאבו : או אם נמול אותו מן האוזן או מן השפה
כטענתך : ״סימן כריתת זו מעט מהם יעשהו כבעל מום וזה
לא צוה ה׳ : והחמישי כי התורה אמרה ימול בשר ערלתו
ושם מלת בשר לא קראה תורת ה׳ מאירת עיני : על אבר
א׳ מאברי גופך : ״עקרו כ״א על ערות איש ואשה שנא׳
איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו וגו׳ רר בשרו את זובו :
או החתי׳ בשרו מזובו וגו׳ : ואשה כי תהיה זבה דם
יהיה זובה בבשרה אבל שאר אבריך : ״פורשו ונקראו
בשמם כמו ידו רגלו אזנו שפתו : שנו עינו לבו ודומיה׳
ולמדנו מזה כאמור בשר ערלתו : אין המילה נופלת בכל
האברי׳ כ״א על ערות זכר ולא לנקבותיך : ״צהר פרק
הששי כ״א היה צווי המילה נופל בערלת לב ואזן ושפה
לזכר ולנקבה : היה ראוי לצוות ולהזהיר מצות המילה אחר
ילידת טמאת שבועי׳ של נקבה : והיו שניהם נכללים
במילתך : ״קנצו ודומהו כמו שעשה בקרבנם שהזכירו אח״כ
יען שאין פרק בין קרבן שניהם : ואזי היינו אומרי׳ כי
זכר ונקבה נכללים במצות מילת׳ אלא אחר שהזכירו בשבעת
ימים של זכר בתורתך : ״ראיה לנו מזה כי המילה על
הזכר בבשר אבר שיש יתר לו מן הנקבה : אף באמיר ובן
שמונת ימים ימול לכם כל זכר ולא כל נקבה : ואמר ערלתו
הוא כסוי וחפוי בשרך : ״שמכסה וחופה את העטרה :
וכן ערלת לב ואזן ושפה היא כסוי וחפוי בלב שאינו מבין
דברי תורה כהוגן ובשורה : וכן ערלת אזן היא כסוי וחפוי
באזניך : ״תכונתו כי הוא נחשב כמי שאינו שומע
ומקשיב : וכן ערלת שפה ששפתיו ופיו של איש ערלים
כמכוסי׳ וחפויים נחשבי׳ שאינו יכול לדבר צחות ולהשיב :
כשאר בני אנשיך :

(שג) תביעה

אם יתבע טוען ויאמר אין כדבריכ׳
כי מלת ערלת בשר ולב ושפה ואזן
הוא כסוי וחפוי בהן : כי מצאנו בעצי׳ שנא׳ בהם ערלה
בתורתך : ״שנאמר וכי תביאו אל הארץ ונטעתם כל עץ
מאכל וערלת׳ ערלתו את פריו וגו׳ : אמרנו כן כי העץ
כזמן שהוא בענפיו ופריו : הוא כמכוסה מלובש עם עדיים
ותאר׳ ויפים לפניך : ״ראויים ונחמדי׳ לעין בני אדם שהם
ערויים עם עדיים אבל בהלקח פרים מעליה׳ וענפיהם
נראים כערומי׳ בלי תארם ויפיים : כבני האר׳ שהם
ערומי׳ בלי מכסה ומלבוש והוד והדר לעיניך : ״קפיץ
וערלה׳ ערלתו את פריו : ביאורו זה הכסו והחפו כסותו של
עץ והוא פריו : מענהו גם אתם הניחוהו להיות כאשר הוא
בפריו : שכסוהו ומלבושו הוא פריו ואל תבצרוהו ממנו
בעת בצירתך : ״צפויו וחפויו וכסויו הוא פריו : והניחוהו
עד שלש שנים ואחר שלש שנים כשיוציא פריו : תבצרוהו
ממנו והניחוהו ערום בלי כסות כערומי׳ ככתוב ובשנה
הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה׳ אלהיך : ״פירש
עוד ובשנה החמישית תאכלו את פריו : וגו׳ : ומלת הלולים
היא להיות הפרי ההוא לכהני׳ ללוים ולעובדי בית ה׳ :
ולעניי׳ לאכול את פריו : להודות ולהלל לה׳ אלהיך : ״עם
בעליה׳ יחד להלל יען שזכם האלהי׳ : לאכול מיגיע כפם
ומארצ׳ שהנחילם האלהי׳ : לכן כל ערלה הנזכרת בכל
התורה היא כסוי וחפוי וצפוי על דבר ההוא לפני כל יודעי
דת ודין ושכל ומדע מאלהיך : ״סדר פסוק וביום השמיני
ימול בשר ערלתו : כן ביאורו כאשר ביארנו לעיני כל חרד
להבין כדעהו : ואם יטעון עוד הטוען ויאמר הלא
היולדה אם תלד ילוד חי או מת הטמאה מחויבת עליה
כהורהך : ״נגדו כן כאשר הילוד החי מחויב במילה כן
יהיה הילוד המת : אמרנו לא : כי כלל המצות על החיים הם
לשמר׳ ולא על המתים : כן מצות המילה על החיים היא
ולא על המתי׳ : בחכמת דעתך : ״ממאמרו שאמ׳ וערל
זכר אשר לא ימול אב״ע ונכרתה וגו׳ : והוא כבר נכרת :
ויוהר לנו מתי אבל המת מזבח פסחי׳ להתחייב בכרת :
ועוד התורה ביארה לפניך : ״לאמר וביום השמיני ימול
וגו׳

וגו׳ : והוא מת בן יומו בן שני ימים או שלשה או ויותר ולא
הספיק להגיע ליום מילתו כצווי האל ביום הח׳ להמול: איך
נמול אותו ביום שלא צוה עושך : ״ככה הורו ריבונ׳ין
רועיך ועושי׳ עד היום ומ׳לים לנערי׳ המתים בני שני ימים
ובני שלש ויותר ביד המילהת שלא צוה אלהיך ואומרי׳ שלא
יקומו ערלים בהחיית מהיך : (יו״ד חסר) ״טיף יטיפו מהם
אף דם ברית : וכל זה המעש אינו נכון לפני האלהי׳ ולא
צוה כזאת הברית : כי בריתו על החיים צוהו שנא׳ והיתה
בריתי בבשרכ׳ וגו׳ וכתוב אשר לא ימול את בשר ערלתו
ונכרתה וכאמור ונכרתה הבננו כי הברית על החיים היא
מצווה ולא על המתי׳ כי הם כבר נכרתו מארצך : ״חפצו
לו היתה הברית על המתי׳ : לא היה צריך לאמר ונכרתה
שהוא כבר נכרת ויותר לנו כ״א כדבריה׳ יען שלא יקומו
ערלים בהחיית המתי׳ : ויען להטיף מהם דם בריתך :
״זו״אם היה נכון איך לא היו מלים לאנשי המדבר מ׳ שנה
כשהיו מתים במדבר : והכתוב מגיד וכל העם הילודי׳
במדבר בדרך בצאתם ממצרי׳ לא מלו והגיד והודיע לנו כי
לא היו עושים בפירושיך : ״ואם בימי הנביא המצוה ע״ה
לא היו עושים כזו איך העשה זאת הנבלה בימי ריבוניך
היאמר חמר ליוצרו לא הבין׳ : הוי האומר לאב מה תוליד
ולאשה מה תחילין : והלא מתיך מהי המדבר יקומו בהחיית
מתיך : ״המול ימול כלם ויקבלו מצות ה׳ : יען יראו
ויאמינו כאשר לא האמינו אז בחייה׳ דברי ה׳ : כן נערים
הילודים ומהים בגלותנו יקומו וימולו אותם בדור ההוא
לפניך : ״דין הורת האלהי׳ ילמדום יען יזכו גם הם לחזות
בנעם ה׳ ולבקר בהיכלו : עקב עלבון מיהתם שהלכו בלא
שמחה מעולמו : ככתוב יחיו מהיך נבלתי יקומון הקיצו
ורננו שוכני עפר כי טל אורות טליך : ״גם יותר לנו כי המל
עושה המצוה ראוי להיות איש בקי וחכם במלאכה זאת :
וגם יהיה נכון ואיש שכל בידיעת ה׳ ובצדקת הורתו ומצוה
זאת : שידע כי למה צוה ית׳ בוראך : ״בינתה להבין
ולדעת כי יש בו גמול טוב ורע טוב למקיימו ורע למחליפו:
והאלהי׳ ית׳ לא צוהו אלא להועלת נפשו וגופו : והוא יפה
לו ולא רע בזה ולעולמך: ״אם ידע ויבין כ״ז תהיה עשיית
המצוה יפה ממנו : ואם לא ידע כ״ז תהיה לו אשמה כי
לא ידע אם צדק הוא מה׳ אלהינו - ואם חלופו כאשר
ביארתי למעלה ביחוד אלהיך :

(שד) **אבן** יהיה גם הילוד חמוס ממנו ואסור לו
שימל כ״א לא יהיה בקי במצוה זאת
יכאיב הילד מזולת דרכו ואולי ימית והטאו גדול : וכן
הדרך על הזביחה שיהיה כשר לפניך : ״בקי וחכם יודע
צדקו של אלהינו איך התירו ואיך ההיה הזביחה כאשר
ביארנו למעלה ויהיה ישר וכשר מכל צד ופנה : ולא יהיה
מגונה ובלי ידיעה במעשי אלהיך: ״גלויו אף האשה היודעת
הורת ה׳ וצדקו : והיא הגונה וכשרה ויודעת טיב המצוות
הללו איך צום האלהי׳ בצדקו ראויה לעשותם ולקיימ׳
לעיניך: ״דרכו אם אין שם איש יודע כמוהה בכתוב ותקת
צפורה צור והכרות את ערלת בנה וגו׳ : יען כי הנשים
בכלל המצות ראויות וכשרות ונאמנות לקיימן ונזהרות בכלל
ההורה כלה ככתוב הקהל את העם האנשי׳ והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך : ״הן נאמנות בטמאתן ובטהרתן
ובשמירת שבתות ה׳ ומיעדיו קל וחמר ע׳ מעש זביחה
אבילהך ומעש מילה ועדות להעיד בין איש ואחיו כריבו
ככתוב והפשו בו אביו ואמו וגו׳ : ואמרו אל זקני עירו
בננו זה וגו׳ בדינך : ״ועל פיהם היה נרגם ומת : ככתוב
ורגמוהו כל אנשי עירו באבני׳ ומת וגו׳ : הלא הבננו כי
אין באזהרת הורתו בינינו וביניהן הפרש ובשמור כל דברי
אלהי׳ אמת : בכל הורתך : ״זכורות וחשוקות וחשובות
הן לפני האלהי׳ כמונו : כמרים הנביאה אחות אהרן
ודבורה הנביאה וחלדה הנביאה וזולתן הזכורות בתורהנו:
כמונו כמיהן בכל עניני דת בוראך : ״חבר בפסוק וביום
השמיני ימול וגו׳ ואמר ושלשי׳ יום ושלשת ימים השב וגו׳:
אחר שהשלי׳ ענין מצות הילוד במילה שב עוד אל היולדת
לדקדק ולחשב : בדין טמאהה לפניך : ״טענת חבורם

יען שהשלה׳ מיום שמיני של מילה: וזה ירמה בימי המצות
שצונו בהם וכפרת׳ לכם ממחרת השבת וגו׳ והחלת יום
ספירת חמשי׳ מכלל ימי שבעת ימי מצה ופסחך : ״יחד כן
החלת שלשי׳ ושלשת ימים : מיום שמיני הנז׳ למעלה כי
ועשאה כספרת בזב וזבה שכתוב בהם וישב מחוץ לאהלו
ז׳ ימים : וכתוב וכפר לו שבעת ימיך : ״כתוב בת ואם
טהרה מזובה וכפרה לה שבעת ימים וגו׳ : וצוה עליה השב
כמו אמר וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים : יושבת היא
בדודה ופרודה מבין טהוריך : ״לזכר שבעה ול״ג: ולנקבה
י״ד וס״ו : כספרת עשאה : בימיה להשלימה ולמלאה :
ועל כן בלשון השב נזהרת מהורתך : ״מודים גם ריבונין
רועיך בזאת ואומרי׳ השב משמע שהיא טמאה: שבלשון
השב הזהירה למען הטמאה : ואחר שהיא טמאה איך שבו
והורו אפי׳ דם שופכת כנהר מוהרת לבעלה כמשכב
טהרתך : ״נאמו למה מפני שאמר בדמי טהרה : ואין
כדבריה׳ יען כי לא אמר בדמים טהורי׳ אבל דמי טהרה:
שאמר הנה הם דמי פסיקה כמו שאמר וכי יטהר הזב מזובו
וספר לו שבעת ימים בימיך : ״סמיכתו עוד שאמר ואם
טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר : ואם
מהורה היא איך אמר בעדה עוד ואחר תטהר : כן היולדת
אם דמיה טהורי׳ והיא טהורה לבעלה כמאמר רועיך איך
כתב עוד וטהרה ממקור דמיה אחרי קרבנה לפניך : ״על
כל אלה היא טמאה ושוה בכל ימיה האחרוני׳ כראשונים
ודמי טהרה הם דמי פסיקה כאשר הם מבוארי׳ : מדין
וראיות הורת אלהיך : ״פרוד הפרידה מכל קדש ומקדש:
והוא אישה שנא׳ על כל איש ישראל קדש שנאמר קדש
ישראל לה׳ כל אוכליו יאשמו : אף מכל דבר טהור וקדוש
הנקדש : כחלה ולחם הבכורי׳ ומעשר שני ונדר ונדבה
כהורת עושך : ״צדקהו הכל נקראו קדש ככתוב בערתי
הקדש מן הבית : והיא התרומה הנמצאת בבית : שנא׳
ויהיו כלי הנערים קדש לפניך : ״קדושה היא טהרה בעקרה
ככתוב והיא מתקדשת מטמאתה: ״או ידיכם קדש : אלהי׳
בקדש דרכך : וכתוב והתקדשה׳ והייתם קדושי׳ וגו׳
וקדשתם היום ומחר : וריבונין רועיך אמרו בכל קדש לא
תגע : לא האכל: וכך אמר עוד באוזניך : ״רבה והקיש
קדש למקדש מה מקדש בנטילת נשמה : ככתוב כי את
מקדש ה׳ טמא ונכרתה הנפש ההיא אף קדש בנטילת
נשמה : כשנאמ׳ בהורתך : ״שכתב בו אמור אליהם
לדורותיכ׳ כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשי׳ אשר
יקדישו בני ישראל לה׳ וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא
ומפרשי׳ בו : כי לא מצאנו לנוגע בקדשיך : ״תורתו
שהוא חייב ענש כ״א לאוכל : ואין כדבריהם הא׳ כי לא
אמר לא האכל אלא לא תגע ולשון נגיעה אינו אכילה
לאוכל : ומעניין היולדת אנו לומדים לכלל מטמאיך :

(שה) **תרית** שהיא ראשונה ואב לכל הטמאים
ומטמאי׳ : והשני ממה שאמר כל איש
אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשי׳ וגו׳ וקריבה זו היא
נגיעה ולא אכילה לעיניך : ״שלא נמצא בתורה קריבה
על לשון אכילה אף לא הזכיר אחר הקריבה כפסוק זה
אכילה: ולמה הם שונים ומהפכי׳ המלוה מעקרם בלי קניז
וראיה מתורתך : ״רובם על הנקלה: למען להקל לישראל
ולהדריכ׳ בדרך לא סלולה: על כן תפשו דרך זו במאמרם
אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אותם אהם כתוב לבטל עדות
הירח עד בשחק נאמן סלה : כצווי אלהיך : ״קרא אומר
בראשית: ופירשו הם ברא שית: אל תקרי אצלו אמון אלא
אומן אל תקרי פרי עיז הדר אלא הדר באילנו אל הקרי
ציצית אלא ציצת אל הקרי לעולם אלא לעלם אל תקרי
חרות על הלוחות אלא תרות :
וכאלה רבות בהורת ה׳ הפכו ומכרו לעם ה׳ אלהיך :
״צרוף והוכן זו דיתכן כזו דרך ה׳ : חלילה לנביא ע״ה
לדבר לנו כזאת ולפת לנו הורת ה׳ : עומדת בשני סעיפים
כפירושי רועיך : ״פי׳ התורה הכתובה אחר : ופתרונו
בנקודו אחר: כי כקריאתו כן נקודו ופתרונו ולא אחר : כי

היהכן שנתן האלהים לאדם הראשון לשון קדושיך . "ערוך באותיות והאותיות בלי נקוד ואיך הם מתכוננות : וכן עשרת הדברים אשר בלוחות חרותות בלי נקוד ומעמים איך ראוי להיות ערוכות ואיך הם מתכוננות כדעת לבכך : "סלולם בין עבר ועתיד עומד ומצדר יחיד ורבים ופעול ונפעל ופועל ופיעל ומפעל ומפועל ופועלל והתפעל והפתעל וההפעלל : ופועל ופועל ופיעל וכאלה דומים : לכן אמרנו כי כאשר היא עתה בנקודיה ובטעמיה וכן מסרה האלהים למשה ע"ה שלוחו אב נביאיך : "נאמנו קרושו ציר נאמן לפני עמו : ולזה אין ראוי לשנות ולהחליף משנה מלה ומעם בנקודו : ככתוב לא הוסיף עליו ולא הגרע ממנו בכל אופני תורתך : "מסלול דרך ודין היולדת חמורה ושוה בשלשים ושלשה וששים וששה : כדרך שבעה ושבועים בכל אופניה טמאה ושוה ומטהורים להפרישה : כהורת בוראך : "לא כדבריהם : שהיא מותרת לבעלה משבעה ושבועים : ואפילו דם שופכת כנהר דמיה טהורים בכל אופנים : משטה פנים היא חמורה ככל ימיה בחורתה אחת ושוה לפניך : "כי מי שטמאתו קלה לא נאמר בו רבוי השׂם כי אם למטמאים : כמו שאמר שבעת ימים תהיה בנדתה וספרה לה שבעת ימים : בטמאת מת יטמא שבעת ימים : כצווי אלהיך : "יורה כן ביולדת ושלשים יום ושלשת ימים וגו' : וששים יום וששת ימים וגו' : והשני שמלת השב אינו מזהיר הכתוב כי אם למטמאי' האמורי' כזב וזבהך : "טוען ואומר וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים בדר ישב מחוץ למחנה מושבו כן אמר ביולדת ושלשים יום ושלשת ימים השב : וגו' וששים יום וששת ימים תשב : כצווי נביאו קדוש עושך : "חפין השלישי כי מי שטמאתו טמאת יום לא חייבו הכתוב קרבן : כי אם לטמאים : כמו ב וזבה ויולדת ומצורע חייבים קרבן : והד' כמו שנאמר בנדה בתורתך. "זכר ואמר וגלה את ערותה את מקורה הערה והיא גלתה את מקור דמיה : כן נאמר גם ביולדת וטהרה ממקור דמיה : טמאה היא עד שיושלמו לה לג' וסו' ימיך : "וכסופרת עשאה הכתוב כמו זבה וזב ומצורע : כמו שהם בימי ספירתם בטמאת' עד מלאת ימי ספירתם בלי יום נגרע : כן היולדת עד מלאת ימי ספירתה לג' וסו' בטמאתה היא עומדת כתורתך : "הפרק החמישי כי למה היתה מביאה הקרבן אחר שלשים ושלש וששים וששה : וכתוב וכפר עליה הכהן וטהרה ממקור דמיה ואחרי כן בכל טהור להגישה : כצווי אלהיך : דין ביאור זה להודיענו : כי בעד טמאת לג' וסו' היתה מביאה הקרבן לא בעד שהצילה אלהינו : מן ההריון כמאמר טועניך : "גם לא בעד טמאת שבעה ושבועים של לידה : כי אם היה החפץ על אלה שהזכרנו היה מזכירו הכתוב אחר ז' וי"ד של לידה להורות וללמדה כזאת הורתך : "ביותר אם היה הקרבן : בעד שבעה ושבועים : היתה גם הנדה חייבה בקרבן : לכן אמר כי על כפרת וטהרת לג' וסו' היתה מביאה הקרבן : כמאמר עושך : "אופן פרק הששי כי מלת נגיעה בקדשים : אינו מזהיר הכתוב כי אם לטמאים החמורים שלא לנגוע בקדשים : וגם לא לאכול מהם : ככתוב בתורת צורך :

(שו) **אמור** אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' : וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה' : וקריבה זו היא נגיעה כדבר נביאך : "באמיר וקרב אותם אחד אל אחד : והקרבו עצמות עצם אל עצמו ואקרב אל הנביאה לא תקרבו לגלות ערוה קרבו שאו את אחיכ' ודומיהן יחד : לשון נגיעה בהכטחך : "גלה עוד ואמר איש איש מזרע אהרן הכהן והוא צרוע או זב בקדשי' לא יאכל עד אשר יטהר והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע כמנהגך : "דוק מליצתו הא למדנו כי הזהיר לטמאים שלא לאכול ושלא לנגוע בקדשים : וכן כתוב ביולדת ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע וגו' כלל פסוקך : "הנה גם מזאת היולדת אנו לומדים לכל המטמאים : כי הוזהרו שלא לאכול ושלא לנגוע בקדשים : כי היא ראשונה לכל מטמאיך : "ולא הודיע כזאת לטמאי יום בתורתו : אבל הזהירם באכילת קדש לבד ככתוב ואיש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו : כצווי תורתך : "זו הזהיר עוד ואמר נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים וגו' : וכתוב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשי' וגו' כלל פסוקיך : "חייב עוד והזהירנו ואמר ונפש כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה הורה לנו נביאך : "טעם על שטה פרקים אלה שהזכרנו : מהם הבננו : שהיולדת כטמאתה טמאה חמורה היא בלג' וסו' כשבעה ושבועים וכסופרת היא לנו : כמאמר תורת אלהיך : "יען זאת אמר בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא : וגו' ואחימלך שנתן לדוד ע"ה קדש בברחו מפני שאול המלך לבוא : בארץ זולתך : "ככתוב ויתן לו הכהן קדש כי לא היה שם לחם חול כ"א לחם הפני' המוסרי' מלפני ה' וגו' : וקדש זה היה ממין התרומות ישראל שהקדשו מה' : והיו ביד כהני אלהיך : "לזולת מקדש ה' ופני ה' היה נאכל : אבל לחם הפנים ומעשר ראשון ושני חוץ פני ה' לא היה נאכל : שנ' לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקו' וגו' : ואומר לא תוכל לאכול בשעריך : "מהלך דוד ע"ה דרך חול היה שנ' והוא דרך חול ואף כי היום יקדש בכלי הוא שאמר לו אם נשמרו הנערי' אך מאשה והשיב לו דוד ע"ה : כי אם אשה עצורה לנו כתמול שלשום כלל פסוקיך : "נודע לנו כי טמא יום לא יאכל קדש : וטמא ז' לא יגע בקדש : וזה שנתן לדוד ע"ה או מעשר עני היום הנהן לכל צרך או התרומה כי לא יכשר להת לו מקדשי הקדשי' שנאמר וכל זר לא יאכל קדש : כצווי אלהיך : "סדורו שאמר לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא וגו' : כזאת אמר ויתן לו הכהן קדש הוא שאמר בכל קדש לא תגע לא היא ולא כל טמא : וזו אזהרה לישראל עמך : "עבור שלא ישלחו מבתיהם לנשיה' מחוץ למחנה ממין התרומות מנעו כי בידוע או בספק או יהיה לאחת מני אלף ותשיג ידה אל קדש כזו שהזכרנו שלא תגע בו : לכן הזהיר ואמר בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא הוא המחנה וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש מעמך : "פירש ואמר לא תבוא אל המקדש ככתיב ואל המקדש לא תבוא והוא המחנה של ישראל : כי אל חצר אהל מועד זולת בני לוי לא היו אחרי' באים אפילו טהורי' מישראל שנ' והזר הקרב יומת בדינך : "צדקת טהרה מחנה הלוים אפילו טמא יום לא היה נגש בו : שנא' ולא יבוא טמא לכל דבר ומה חפין לצוות על היולדת בו : ובמחנה ישראל היו בו טמא יום : שנאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו' זולת טמאי יומך : "קנצי מילים אלה מוריעים כי מקדש זו שאמר ביולדת : לא הוא מקדש ה' ולא מחנה לוים ולא מחנה מלחמה שבי ארון ה' כשהתורה מנדת : ואומרת כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך : "רשומו שאמר כי תצא מחנה על איביך ונשמרת וגו' : וכתוב כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וגו' : וכתוב והיה לפנות ערב ירחץ במים : וכבוא השמש יבוא אל תוך מחניך : "שמיעתו ובירורו כי אם מחנה ישראל שכו קרושים וטהורי' ובתי כהני' שהם נקראו קדש ומקדש , חוץ מקדש אלהי' קרושי' שנ' והיה להם מקום לבתים ומקדש למקדש : זולת מקדש אלהיך : "הרומת העתיד זה היא ככתוב ובהפלכ' את הארץ בנחלה תרימו תרומה לה' : וגו' קדש מן הארץ היא לכהנים משרתי המקדש : יהיה אל הקרבי' לשרת את ה' וגו' וכתוב והיה להם מקום לבתי' ומקדש למקדש : הודיע כי בתי הכהני' יהיו מקדשי' קטני' למקדש ה' גדולך :

(שז) **תורת** כל ישראל הטהורי' מן כלי קדש היו נפרשים : וגם כל בני לוי הנבחרים והקדושי' : כבדים היו נושאים ונגשי' , וכל טהורים לא היו נוגעים בכל קדשיך : "שזולת וחוץ כזבחי השלמים ודומיהם שהיו מאכל האנשים : וכל טמאי יום רחוקים היו מקדשים : ומה חפין לצוות על היולדת שלא תגע בכל קדשים : ולא תבוא אל מקדשך : "ראינו והבננו כי מכל טהור וקדש הזהירה שלא תגע ידה בו כאשר ביארנו : שאישה נקרא קדש שנא' קדש ישראל לה' ר"ת כל אוכליו יאשמו וכן כל דבר טהור שלא תגע בו : ויאכלוהו הטהורי'

או בו ישתמשו ככתו׳ ויהיו כלי הנערי׳ קדש כאשר למעלה ביארנו , ומחנה ישראל שבו בתי כהנים וחצר בית המקדש וכן חצרות בית ה׳ בירושלם עירך : ״קראם מקדש ה׳ שנ׳ ומקדש למקדש וכן בגלות ראויה היא להיות נזהרת ומכבדה בית ועד ומושב התפלה והתורה שבו כתבי קדש כי הוא מקדש : רמז לדבר ואהי להם למקדש : וגו׳: כדברי נביאיך : ״צורך כבוד וטוהר מעט אע״פ שאנו בארצות נכריות כדי להפריד בין בית ועד לבין בית חול ראוי לנו לנהוג בם כבוד וצניעה מכל טמאות , לא כדין מקדש אלהיך: ״פהרון עקר אמתת מ״ת קדושה היא לשון הפרדה: וכל דבר קדוש ומקדש הוא פרור ומופרד משאר חבריו בכבוד ובטוהר ובקדושה ובהפרדה : שנא׳ קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיך : ״ענין שאמר והתקדשתם והייתם קדושים וגו׳ והייתם פרודים מכל טמאה יען כי קדוש אני כי פרוד אני ונבדל שאין דומה לי בכל עולמך :

״כפיר קדושת אלהינו שסופר בעד כבידו קדוש ק״ק: כנגד שלש בריאותיו מופרד הוא מבריאות שמים ומופרד הוא מבריאות ארץ ומופרד הוא וקדוש מבריאות ימיך : ״נשלש קדושתו בשלש בריאותיו ; או נאמר מופרד הוא טרם ברוא עולמו לא היה לו שני וכן מופרד הוא אחר שברא עולמו מכל בריאותיו : כי אין דומה לו בעולמך : ״מופרד הוא כן בעולם הבא כהחיית מתיך : כי אפס בלתו ואין זולתו בנפלאותיו יה׳ שם אלהינו : ״וכן שאמר בקרובי אקדש הוא שאמר למעלה במעשה המשכן ונקדש בכבודי מענהו בקרובי הקרובי׳ בעבודתי שהם עבדי ואוהבי אהיה בפרור ורחוק וזר שלא אשא להם פנים בעולמך : ואז אהכבד בפני עדת עמך : ״למאמר שאמר אשר לא נשא פני שרים וגו׳ וכתוב אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד : וכן אמתת לשון טמאה היא ריחוק מבין טהורים יחד : ככתו׳ ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם כן כלל טמאה הנזכרת בתורת ה׳ היא לשון ריחוק והפרדה בחכמת דעתך : ״כרת ופסק ואמר עד מלאת ימי טהרה ה״א במפיק מענהו עד סוף המ׳ יום של פסיקא שתבוא אחריהם טהרתה והפרק שנתן ביניהם בין שבעה ושבועים ובין ל״ג וס״ו לפניך : ״יחד נאמר בו שלשה פרקי׳ הא׳ כי הפרידם למען הקרבן : כי אינה חייבת בשבעה ושבועים קרבן : ככתו׳ כימי נדת דותה הטמא ונדה אינה חייבת קרבן : כדין תורת אלהיך : ״טעמו עוד כי למען שתהיה באה בתוך המחנה חוץ לאהלה יושבת: באלה הימים ל״ג וס״ו ע״כ הפרידם משבעה ושבועים וע״כ הזהירה בכל קדש לא תגע שנדה היתה משגת : וזה ביאורו לדעת מקצת משבילי נוהם בגן עדניך : אית ח׳ חסר : ״זה ועל זה הפרידם ולא התירה שתטהר אף שלא תבוא במחנה שתאמר בדעתה שאני טהורה באלה הימים ואבוא : לכן אמר ואל המקדש לא תבוא : עד זמן הבאת הקרבן ואח״כ אמר וטהרה ממקור דמיה אף לא הרשה להתרחץ בתוך ימיה שלא תאמר כי אני נטהרת מרחיצתי כי כך צוני צור עושך : ״ופרק שלישי כי ידע המים דעים מגיד מראשית אחרית : עצה רועי גלות כי יהירו היולדות שישכבו עמהן אנשיהן באלה הימים שלא כדת וכברית : ע״כ הפרידם וטמאם אלהי עולמך : ״הוא ידע בהכמתו ועשאה כסופרת יען שהוא יורע הנשים איך הן : ואיך הויות ונעשות בבריאותן ובהליהן : והפריד אלה הימים מאלה הימים בתורתך : ״דרך טיכתינו הבין וכפי טובתנו צוה לנו בליאותנו וניהולנו :וכן אשר צוה והרבה ימי הנקבה מן הזכר בטמאה כיורע המקראות המתחדשו׳ בגופות הנשים ועלינו : לכך ראה והורה וגזר לנו : צור עושה כל בארצך : ״גזר ואמר ואם נקבה הלד וטמאה שבועים וגו׳ : חייב עליה שהשב י״ד ימים וקרא אותם שבועים : ולא אמר שבועים ימים ובאמרו בנדתה הבננו מזה כי הם מעת אל עת ולא ע״ד בריאותיך : ״באמור בנדתה : הודיע לנו גם על הטמאה כי היא כמשפט נדתה: שאמר למעלה וטמאה שבעת ימים ועוד באמור וטמאה למה אמר עוד הטמא הלא די לו לאמר וטמאה ז׳ ימים כימי נדת דוה והיה פוסק לפניך : ״אלא באמרו עוד תטמא ולא אמר ואתר הטהר ידענו כי היא בטמאה עומדת גם באלה הימים כבראשונה כלי טוהר : והכפיל הימי׳ בנקבה יען כי דמיה מרובין בצרך גופה כאשר ידע עושך :

(**שח**) **אולי** יקרה מקרה לנו כזכר ויהיו דמיה רבי׳ כנקבה : יבשר להיות עליה זה מהולי וכן היולדת נקבה : יקרה ולא יהיו לה דמים מרובין גם זה מעלה ותואנה כלום של גופה או מבריאותה היה לה וזה כפי מנהג גופות נשי עמך : ״בילידתה לו ילדה טימטום או אנדרוגינוס עליה שתטמא כדין הנקבה : או הפילה נפל ואין בו הכרה בין סימן זכר לנקבה תטמא כנקבה ואם סימן בו נורע תטמא כתורתך : ״גלוי זה לא גלה הכתוב כ״א מרוק מלות התורה : ובינת אמרותיה מתבונני׳ המבינים : ומיציאים טוב טעם ושכל ודעת מדקדוקיה כי דרך התורה על הרוב ועל הקרוב הולכת בכל מצות אלהיך: ״דוק המעט יורע מן הרוב כמו אמר ובשר בשדה טרפה ולו אם תמצא במדינה אחת מני אלף משפטי כאחד בלי להחליפה: וכן כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וגו׳ ולו אם ימצא במדינה משפטו שוה בלי להרפה : וכן משפט היולדת שוה על כל הקורות בה חרופה : וכן אם הפילה כשר התיכה או דמים ואין בם צורה כצירתך : ״היא תטמא כמשפט הנדה ואם תטהר לא כפסיקת דמיה עור בח׳ משפטה כמשפט הזבה : כי האשה המתעברת עד שיהיה ויתקיים הילד בבטנה ויהיה עליו צורת אדם לא יקרא אדם כדבר הורת ה׳ נפש משיבה: שנ׳ הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני אח״כ עור ובשר תלבישני וגו׳ אח״כ חיים וחסד עשית עמדי ופקידתך שמרה רוחי ככתו׳ וייצר ה׳ אלהים את האד׳ עפר מן האדמה אח״כ ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם ל״ח בעולמך : ״ואומר אחר פסיק הלא כחלב תתיכני חיים וחסד ע״ע למען נדע ונבין כי קודם הזרע יתערב עם הדמים של אשה ויקפיאם כגבינה : ואח״כ מגורת הגוזר ועושה במאמרו נעשים בו אברים כאבריך : ״זיו מראית צורה ועצמות וגידים ובשר ועור ואחרי זאת תבוא בו רוח : ככתו׳ וביארנו גם באד׳ הראשון אבינו וייצר ה׳ אלהים את האדם עמ״ה אח״כ ויפח באפיו נשמת היי רוח : ואז ויהי האדם לנפש חיה ועל אדמ בעל נפש חיה מטמאת היולדת ולא על בשר התיכה ורמיה מ׳ ופ׳ יום כתורת בוראך : ״חובר ונדבק הזרע עם הדמים ונהיה כגולם כאמ׳ גלמי ראו עיניך וגו׳ ולא נהייתה בו צורה לבוא בה רוח : הוא כלא היה כעפר האד׳ שלא ציירו עדיין בצירה ולא נפח באפיו נשמת רוח : כן זה הנפל אם אין בו צורה אינו נחשב כארם מאנשי עולמך : ״טיב זה הדין אינו דומה כבהמה ההרה הנשחטת ונמצא ברחמה זרע נקפא תחיכת בשר או מים : כי יצירה הבהמה אינה דומה ביצירת אדם בכל אופני׳ : בחכמה לבבך: ״יען כי האדם גופו מן העפר ונפשו מן השמים : ובריה מופרדה שנית מן השמים: ככתו׳ וייצר ה׳ אלהי׳ את האד׳ עמ״ה ואחרי הומת והשלמת ברייתו ויפח באפיו נ״ח וגו׳ :ועוד היא שבה אל מקום שלוקחה שנא׳ והרוח תשיב אל האלהי׳ אשר נהנה בגופך : ״כהוכן זו אינה הבהמה : אבל גופה ורוחה מן הארץ : ככתיב תוצא הארץ נפש חיה ל׳ב׳ו׳ וחיתו ארץ , לכן הזרע או התיכת בשר הנמצא ברחם הבהמה היא כמעוברת נחשבת יען כי רוחו מניה וביה והיא כנשחטה עם בנה ואסורה עליך , ״למען כי נפשו ורוחו בו וכבן חשיב ומשום אותו ואת בנו לא תשחטו וגו׳ , ומשום וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וגו׳ , אסורה הבהמה ההיא עלינו ואע״פ שיצירת הבהמה כיצירת עופותיך , ״מעוף הנשחט ונמצאת בו ביצה או מוח של ביצה , אינה אסירה למי שאיכל העוף ההוא והביצים ומוח של ביצה , מפני כי יצירתן ורוחן מן המים כי צורת הבהמות מן העפר ורוחם ממנו יוצאה וקרוצה , ומשום אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אסורי׳ לפניך , ״נגדו או משום וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וגו׳ , אבל הם מיתרים אליך להכלה יען כי לא צוה בעופות אותו ואת בנו ל׳ת׳ב׳א׳ לאפס וכלה , והן חוץ ממצוה זו כהורת נורא עלילה,אף נבלתן אינה מטמאה כנבלת בהמתך, ״סדר דין העופות במציהן ובנבלתן אינו דומה לבהמות כי נבלת בהמה מטמאה בנגיעה : ונבלה עופות אינה מטמאה

מטמאה בנגיעה : כ״א בבית הבליעה : כאזהרה הורת אלהיך : ״ערך משפט דגים כעיפות בכל אופניהם : ודניאל משכילי נ״ע לא החמיר הביצים מדרך זו לאוכליהם : כ״א מפסוק כל רמש אשר הוא חי וגו׳ וכן ממה שאמר שלח השלח את האם ואת הבני׳ תקח אליך , ״פירש ואת הבנים ולא אמר ואת הביצים תקח לך , להתיר האפרוחים שהם בנים ולהחמיר הביצים לך , לכן משני הפסוקים האלה אסר הביצים עליך , ״צדה זה המשכיל נ״ע והתיר ביצי דגים והקרוב בעינינו כי שניהם שוים או באסורם או בהתרם למי שאוכל העופית כן הביצים , אבל למי שאינו אוכל שניהם תמורי׳ עליו ואסורים , והטוב להשתמר עד יבוא מורה צדק לעמך , ״קושט הכל אינו דומה זה לזה במצותו , בדינו וטמאתו . דין דגים ועופות אינו דומה בבהמות ודין הבהמות אינו דומה בדין בני האדם ביצירתו ודינו וטמאתו , כרשום כתורתך , ״רוח אדם מושם בקרבו מה׳ בהתום צורתו אבל אם לא נשלמה צורתו אין רוח בו ואינו נחשב לאדם ולא מטמא כטמאת אדם בטמאתו , לכן אמרנו כי אם אין צורה לילוד , אין ליולדת טמאה כתורת עושך : ״שאם יש בו צורה מטמא אותו הנפל לאמו כדין הזב תורת ה׳ : אף מאהיל ומטמא כמה לכל נוגעיו ומהאהלי׳ בו כתורת ה׳ : וכלי היולדת מתטמאי׳ כמיה כצווי אלהיך : ״המצית דם אפה ורוקה ורירה ודמעתה וזיעתה וכל לחלוחיתה ומימי אפה ומימי רגליה וצאתה : וצפרני ידיה ורגליה ושערה ושניה וכל היוצא מכלל גופה לעיניך :

(שט) תורת טמאתם כתורת טמאת גופה מטמאה בכבוס ורחיצה במשפט ימי זובה כל ימיה : שבעה ושבועים ול״ג וס״ו לפניך : ״שאם במאכל ומשקה תגע : אסורי׳ הם לטהורי׳ ואם בתנור וכירים וכלי חרש תגע : יותצו וישברו כתורה אלהים קדוש׳ ואם בכלי עץ שאין בם חלאה תגע : כדעת בינתך וכמראה עיניך : ״רחיצת׳ היא טהרת׳ : ואם בם חלאה אין להם טהרה ואם בכלי מתכות תגע ישרפו באש בתתום חלאתם : ואם בם חלאה יעברו באש ויטהרו מנגיעה׳ : וכל בגד ושק ועור יתרחץ ויטמא עד הערב ויצא לטהרתך : ״קרבים הנוגעי׳ בה מבני אדם טמאת׳ טמאת יום : והילד שלה משפטו טמאת שבעת ימים כשהודיע נורא ואיום : לכך צוה וביום השמיני ימול בשר ערלתו אלהיך בחכמתך : ״צחנת וטמאת המילדת בטמאת הילד : יען כי שניה׳ נגעו בדם הלידה וכל נוגעיה׳ טמאים טמאת יום וכל זמן שהמילדת נוגעת ביולדה משפטה כמשפטה בדעת חכמתך : ״פשרון כל אלה הבננו מגזרה שוה מדוק הנדה וזבה : כי זאת נלמדת מזאת וזאת מזאת בדקדוקיהן כתירה ובזובה : ככתוב בה כימי נדה דותה תטמא לפניך : ״עוד אם היולדת תקרה לה ולדה בזיבות : משפטה אם יעברו בה בימי ל״ג וס״ו ז׳ נקיים כפירת הזיבות : הטהר לפי מלאת ימיה ואם לא יעברו ז׳ נקיים תשב באחרית ימיה ז׳ נקיים : כתורה אלהיך : ״סימן נדות ראתה טרם לידתה : היא נדה ואם ילדה בנדותה כבר ז׳ ימי נדותה יעברו בימי לידתה : ואין לה טמאת ז׳ באחריתה : ואם לא תטהר בסוף כל ימי לידתה כתורתך : ״נדות אם ראתה משפטה כמשפט הנדה ואם תוסיף על ימי נדותה יותר משפטה כמשפט הזבה : כתורת גדול העצה ורב העליליה דגול מרבבה : יתברך שמו לעולמך : ״מלאי ימי היולדה לבן או לבת : חייבת האלהי׳ להביא קרבנה היא ברכושה ומגיע כפה : ככתוב ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת : הביא כבש בן שנתו לעולה וגו׳ ולה שלש טהרות בהזובה כתורת עושך : ״לסוף מ׳ ופ׳ ככתוב ובמלאת ימי טהרה וגו׳ והטהרה השנית היא פסיקת דמה ככתוב וטהרה ממקור דמה וגו׳ והוא בסוף הימים : כמו שאמר בזבה ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר : והג׳ טהרת קרבנה כמצו׳ צורך : ״ככתוב וכפר עליה הכהן וטהרה ואם לא תמצא ידה די שה וגו׳ אמר והקריבו לפני ה׳ וכפר עליה וגו׳ המקריב הוא לפני ה׳ פתח אהל מועד ככתוב אם עולה קרבנו וגו׳ : כלל ענינך : ״יאמר אל פתח אהל מועד יקריב אותו וגו׳ ובכשר שהוא ירך המזבח צפינה : ככתוב ושחט אותו על ירך המזבח צפונה : וגו׳ ואמר וכפר עליה הכהן וגומר היה מתפלל בעדה הכהן על שגגותיה הקרובות איתה במקראותיך : ״טמאת ימיה שבם שגגה ועברה בצווי האלהי׳ וכפר עליה הכהן על כל שגגותיה והכפרה בג׳ מענים האחד מהם לשון טהרה : כמו אמר וכפר אדמתו עמו : מפגרי חללי גוג ומגוג וכל לוחמיך ואויביך : ״חוקת מענה השנית הוא כבוד והוד והדר והויה : וכפר את מקדש הקדש וגו׳ וכן שאמר ז׳ ימים תכפר על המזבח וגו׳ וה״ג לשון כסוי ובטול חמה ועברה השמורה והויה : ככתוב אכפרה פניו במנחה וגו׳ וכתוב וכפר בריתכם את מות והזוהב׳ את שאול לא תקום לעולמך : ״זה הנזכר ביולדה נכלל בו טהרת הטמאה וכליהת כפרת העונות : שיתפלל בה הכהן בקרבנה שיסלת לה האלהי׳ על העונות : ושגגות ששגגה בימי טמאתה בשגגותיך : ״ובגלותנו זו עתה תוכלת בהשיבה וניתים לפני ה׳ : בצום ועינוי ותפלה והתחנה והסר ומיחו עניין כצווי ה׳ : ככתוב אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה׳ : מזה העולם ומיום דינך : ״הלא כן כל חוטא המקריב קרבנו כחטאות ואשמים : הכהן היה מכפר לו בהקריבו את קרבנו לפני האלהי׳ ועתה בהשובה שלמה ותפלה והתחנה וחסד אביונים : ככתוב ונשלמה פרים שפתינו וכתוב תכון תפלתי ק״ל : וכתוב ותפק לרעב נפשך וגו׳ אז יבקע כשחר אורך : ״רמו ריבונין רועיך בזה על ענוי נפש ואמרו כי המענה נפשו הוא חוטא על נפשו : מי שהוא מצער בענויי׳ בצום התמיד את נפשו : ממה שאמר בנזיר מאשר חטא על הנפש ואין כדבריהם מעניין נזירך : ״גלויו יען כי לא נהקבין עם איש לדבר עמו ולהתחבר בדברי עלמא : כי היה מנוע בקדושת נזיבות משמחה בני אדם ושעשועי אדמה : ככתוב מיין ושכר יזיר חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרה ענביך : ״במקום שיתכן שהשיגהו טמאה ממה לא היה ראוי לו לעמוד : ועמד וישב ופתאום נטמא ממיתת המת חטא בזה מאד : על נפש המת כי היה יודע שהמות המיד היא עם בני אנשיך : ״אבן מן הספקות היה לו להזהר כי קדוש הוא שלא יטמא קדושתו : ככתיב כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳ : ככתוב וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו כתורת אלהיך :

(שי) את גדול פרע שער ראשו היה קדוש וטמא ראש נזרו , בכהן גדול היתה קדושתו כל ימי נזרו , וע״כ גזר לו והימי׳ הראשינים יפלו כי טמא נזרו : כמצות עושך , ״בתחלה היה שב בנדר נזרו לקיימו , ואחר מלאת ימי נדר נזרו היה מביא קרבנו והיה מכפר לו הכהן בשגגתו לסלחמו , ככתו׳ וכפר עליו הכהן מאשר חטא על הנפש נפש המת מתיך , ״גדל קדושת נזרו היה נחשב לפני האלהים בהזירו נפשו מכל שעשועים , ואיך קראותו באחרית כל אלה הקדושות חוטא כדברי אלה התעועים , דברי רועיך , ״דברו עוד ברחיצת כל הטמאים , שאמר ירחצו במים וטמאו עד הערב שאין רוחצים כל גופם אלא ע״ד נקיון מגיאולים , וכמה יש בטמאות לבני מקרא משכילי נ״ע עם בני גמרא במשפטך , ״הסופרו׳ בימיהן נדה וזבה וימי הנדה הנבדלי׳ מימי זבה כופרת ז׳ נקיים והיא זבה ואחרי זאת נטהרה כתורתך , והם הרבו והוסיפו כהן נדה טמאה וזבה , אף ברחיצה וטהרה מכל טמאה ומשכבי אשה השכובה : אשר ישכב איש אותה שכבת זרע כמנהגך : ״וממו הם והפילו הטמאה : לפי שהם משמשין משותיהן ולא מטהרין מכל טמאה : טמאת שכבת זרע כלל כלל לעיניך : ״חוות זה רב תאיי ראש ישיבתם פירשם : בפ׳ ורחצו במים וטמאו עד הערב בשמשם : מכאן שאין רוחצין אלא ע״ד נקיון מגיאוליך : ״טמאה זו אין בה רחיצת כל הגוף : ומשכילי נ״ע אמרו הלא משמע וטמאו עד הערב לא יגיד שאין טמאת כל הגוף : ב״י רחיצה בגזרת האלהים כתורתך : ״יותר לנו עוד כי למעלה מן הפסוק הזה אומר ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים וטמא עד הערב הנה אומר בטמאה רחיצה נגד עיניך : ״כן בתורת כהנים הקישו : ורחצו במים דרשו : רחיצתו

ברחיצתה

כרחיצתה כך פירשו : מה רחיצתה במ׳ סאה כמנהגך :
"לכמו כן אף רחיצתו במ׳ סאה : ועוד במשנה פירשו ככה
בטמאה : זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע משכיבהך :
"משמשה שראהה נדות צריכין טבילה : וממשמע נדה
שפלטה שכבת זרע והמשמשת ששמשה בלילה : כשכבת
זרעך : "נאמו שתיהן נדה והמשמשת בלילה : השכימה
המשמשה בלילה וראתה נדות : שתיהן זאת והנדה צריכות
טבילה : ובין שהלכה כן ובין שאין הלכה כן צריכות
טבילהך : "סרו וילכו חתו וילכדו הנה לא כהורה ירשו :
ולא כהורה כהנים דרשו : ולא כמשנהם פירשו : זו הפירוש
נגד עיניך : "עור לא בחכמה הדעת בנכון חששו : אכן
עושו והושו התקוששו וקושו : זכרו זאת והתאוששו : והשיבו
פושעים על לב כדברי אלהיך : "פצו פה עור בנדה שנא׳
בה כהורה שבעת ימים תהיה בנדתה וגו׳ : ואפי׳ עוד טפה
א׳ אמרו היא יושבת עליה ז׳ נקיים בעבור טמאת נדתה :
וכדבריהם נפרקה ונפרדה לשתים : נדה וטמאה בעיניך :
"צלילות פירושו זו היא ביום ראותה דם קרואה נדה : ובששה
ימים שאמרה בהם התורה תהיה בנדתה קרואה טמאה ולא
נדה : כי הימים ההם ימים נקיים בלי ראיית דם כמצות
הורהך : "קמו ובקשו סיג : והנה כלו סיג וגבול משיג :
בן אדם היו לי בית ישראל לסיג : ועוד בל״ג ימים לזכר
וס״ו ימים לנקבה מתירין תשמישה עליך : "ראייהם זו היא
עליהם ממה שכתו׳ בדמי טהרה : ימי טהרה : וב״מ
משכילי נ״ע אוסרים תשמישה כל מ׳ יום לזכר וכל פ׳ יום
לנקבה להחמירה : כהורת אלהיך : "שוקלים אותה כסופרת
בל׳ יום ושלשת ימים : שהוא דם הנראה כאלו הימים :
מדם התמור הנראה בשבעת הימים : דמי הלידה החמירים
הראשוני׳ וע״כ נקראו דמי טהרה וימי טהרה כמאמר צורך :
"הורהם ועקרם הם דמי פסיקה והפרדה וכריתה כמו אמרו
וכי יטהר הזב מזובו וספר לו וגו׳ : בימים הראשונים כתוב
וטמאה שבעת ימים כימי נדת דוהה הטמא במלולו : ואסורה
היא במגע ובתשמיש כדבר עושך :

(שיא) תוריע עוד ההורה בל״ג ימים האחרוני׳
לשון השב שנא׳ ול׳ יום ושלשת ימים
השב לשון בדד כמו שאמר בדד ישב : וגו׳ בימי׳ הספורי׳
וכתוב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים מחוץ למחניך :
"שפטו ודרשו גם הם כך השב משמע שהיא טמאה : ואם
טמאה היא למה התירוה ברוב גאון וגאה : להודיעך שגם
מדבריהם היא טמאה : לכן אמרה השב מחכימת פתי
משיבת נפשך : "רבה בבל קדש לא הגע ואל המקדש לא
תביא עד מלאת ימי טהרה : בדמי טהרה : טהרה זו לשון
הבדלה היא כאשר ביארנו בענין שאמר ואם טהרה מזובה
וגו׳ וכי יטהר הזב מזובו וגו׳ וכי מטמאתו היא טהרה : אלא
היא הבדלה והפרשת הזיבות ממנו בדעה לבבך :
"קצה טהרת רחיצה לא הזכיר בו : אלא לפי שנכרת הזוב
ממנו הוא שנטהר ונבדל ממנו מעת לעת בו : וביוצא בו
אמר ואחרי טהרתו שבעת ימים יספרו לו לפניך : "צירוף זו
מעת שנרחק ונבדל מנגיעת המת , שבעת ימים יספרו לו
ואחרי כן טהרהו מן טמאת המת : כן פרשת האשה מן שבעת
ימי לידתה לימי ספירתה ברעתך : "פירושם הם כימי נדת
דוהה : ובין ימים אלו לבין ל״ג לזכר וס״ו לנקבה הבדלה
בנדתה : לכך נאמ׳ על דמי טהרה ובמלאת ימי טהרה לבן
או לבת תביא כבש בן שנתו לעולהך : "על כן היא טמאה
בכלל ימיה בתשמיש ובכל מגע : כי דם שהיא רואה עד
מלאת ימי טהרה נקראי׳ ממקור וזה נודע : ככתו׳ והקריבו
לפני ה׳ וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה וגו׳ : בכל מגעיך
ובכל השמישך : "סלול משמע וטהרה מגיד שהיא נטהרת
מטמאה המקור : ואם כדבריהם בתוך שלשה ושלשים וששה
וששים טהורה ממקור : למה הוצרך לומר וטהרה ממקור
דמיה לפניך : "נעם דינה ודרכה חפשנו וחקרנו וידענו כי
היא כסופרת בל״ג ובס״ו בטמאת המקור ואינה נטהרת :
עד השלמת ימיה ברחיצה ובקרבן כי כל קרבן בלי רחיצה
וטהרה אינו נקרב ולא עולה ראויה ונכשרת : וגם זו היולדת
אינה מקרבת קרבנה בטמא׳ כ״א בטהר׳ ובכשרות כמצות
בוראך : "משכילי נ״ע אמרו אם היולדת היא מותרת בימי
ל״ג וס״ו אחר שבעה ושבועים : הלא נמצאת היא מקבלת
הריון בלי ספק ושגגותים : וימלאו לה ששים וששה יום
הולד בבטנה שלם , ואיך תביא כבש בן שנתו לעולה וכן
יונה או תור לחטאת קרבן שלם , והקריבו לפני ה׳ וכפר
עליה וטהר׳ ממק ר דמיה בתשמישך , "כפרה זו וקרבן זו
אינו קרבן שיא.וטהר׳ ממקור שוא.אחר שהיא נבעלת לבעל׳
למה עוד וטהרה ממקור דמיה לשכיבתך , "יחד מי שפירש
אפי׳ דם שופכת כנהר מותרת לבעלה : הלא לא רצה
לטמאת את הטהורי׳ וקדושים כרם גיאולה , ככתוב ביד
נביאך קדש ישראל לה׳ אלהיך , "טמאה והזהיר׳ למעל׳
באמיר בכל קדש לא תגע והוא אישה וכל דבר קדוש וטהור ,
שנ׳ קדש ישראל לה׳ ויהיו כלי הנערים קדש והוא כל דבר
טהור , ההויה ביד בני אנשיך , "חייבה עור ואל המקדש
לא תבוא , הוא מקדש מחנה ישראל ועזרת נשים ומושבי
תפלות בהם שלא תבוא כזב וזבה וצרוע בימי ספירותיה׳
ושבים חוצ׳ למחניך , "זו היא כן על שהיא בין רב למעט
אפילו דם כחרדל וכטפת מים , טמא׳ היא לבעל׳ ולכל מגע
קדש כל ימיה עד רחיצת מים , וקרבן טהרתה שנא׳ ממקור
דמיה אליך , "ויונקי שדיה ושוכבי חיק׳ וכל אשר עמה
כמוה׳ יהיו טמאים וכן החיוב להשתמר מטמאת מתים וזבים
וזבות ונדות ויולדות של כל משפחות הארץ כי טמאתם
כטמאתנו שהם אדם כמונו וכתוב אדם כי ימות באהל וגו׳
והזאת מי נדה לאנשים וכלים הבאים ממלחמת מדין
אות וראיה אליך , ומעט הזכרנו בענין נדה וזב׳ ויולדת
בזה מלמיד משכילי נוחם בגן עדנים : כי מי יוכל לבאר
כלל הכמתם ודקדוקם וראיותיהם והשובות שביארו בספריה׳
למחפשי תורהך : "הן כלם כתובים וחרותים בספריהם
והמחפש יחפש וימצא דעת האלהים ככתו׳ ישוטטו רבים
ותרבה הדעת ויראת אלהים קדושים : וכתו׳ אם תבקשנה
ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה׳ ודעת קדושים :
וגו׳ : והסולח יסלח לעבדו בזדונותי ושגגותי שזדתי ושגיתי
לפני יוצרי יוצר נפשים : כי לא דברתי כגוזר ומזיד כ״א
כמחפש בנרות יראת ה׳ להאיר עיני מגששים : מצות ה׳
השוגים ואמת מבקשים ודורשים : ליאור באישונם ולהתכפר
משגגהם השים : ככתו׳ שגיאות מ״י מנסתרות נקני בעולמך :
(שארית זו הא״כ גם א״כ שיב׳ נתבטלו לגמרי בכ״מ שימצאו)

(שיג) תפל ושוא חזו לך ריבונין רועיך : באמרם קברי
גוים אינם מטמאים שנא׳ ואתנה צאני
צ״מ אדם אתם : אתם קרויים אדם ולא זולתך : ובזה
התירו כמה טמאות וכמה ערוות לערהך :
"שאכרם אלהינו ואמר בהורתנו והזהירנו : כמעשה ארץ
מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו : וכמעשה ארץ כנען
אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו . ואמר איש איש
אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה׳ וכל מצות
אלהינו שצוה לנו : בהורתך : "רשומית וחרותות כתובות
וחקוקות רוביהן בשם אנשים , יש מהן סגולה לנשים :
ומהן סגולה לזכרים אך כל הסגולי׳ הם בשם נקובי׳ לחרשי׳ :
אבל מצות העריות על כללינו רשומה ונזהרה במאמ׳ צורך :
"קטנים וגדולי׳ גדולות וקטנות אנשי׳ עם נשים כא׳ נזהרים :
בגלוי ערות כל שאר בשרו להיות מוכרתים ומוזהרים
ונגזורים : איש כאשה ואשה כאיש נגד עיניך : "צווי
גזרהו כתו׳ וראה את ערותה והיא הראה את ערותו : וגו׳ :
להודיענו כי בגלוי ערוה שניהם מהחברים בהוראתו , שכל
הנשים הכתובו׳ האסורות על אנשיך : "פלולם כן כנגדם
אנשים על נשים אסירים בתורת אלהינו : יתברך שם המצוה
ויתעלו השבחותיו אשר בראנו : והזהירנו וקדשנו במצותיו
וחקיו ומשפטיו בתורת עושך : "עשה בריותיו ומעשיו משוני׳
זה מזה על חמשה חלקי׳ מהחלקי׳ מהם אינם מתחדשי׳
כמינו : והם החכמה והיכלת והם המלאכים לא הם כמונו :
ולא ככל צמחי ארמתך : "סדור הכוכבי׳ וחוג שמים :
ושמש וירח ואש ורוח ומים : הם ממין נקפאי׳ ומהחלקי׳
חלק שני : וחלק שלישי הנקפאי׳ ואינם זזים ממקומ׳ כמו
האבני׳ והצורים והעפר והכסף והזהב וכל כלים הנתכים
בדיל ועופרה וזכוכית ונחשת ודומיהם ביר אומני : וחלק
ר׳ לפניך : "נצנים הנראים בארץ צמח ועשב ועצים וכל
חציר אדמה : המתגדלי׳ והמתחדשים כמונו בלי ידיעה
ורוח ונשמה : כ״א מרטיבת הארץ מכח היוצר בורא
עולמך : "מליצה חלק חמישי נפש חיה כבני אדם ובהמות
ושרצי הארץ ושרצי המים דגים תנינים ועופות מעופפות :

ומכל בריותיו לא בחר בעבודתו כ"א לבע"ח כמלאכיך ברוס שמך : "להללו ולשבחו ולפארו ולעשית דברו:ומכל ב"ח אשר בארץ לא בחר אלא לבני אדם ליתרו ולהדרו: ובהם בחר סגולה לבני ישראל עמך זרע אברהם אביך : "כמו כן בריות ב"ת הם משינים,מהם יש בהם שכל ובינה וחכמה בלא תאוה ודם המלאכים : ומהם יש להם האוה בלא שכל והם הבהמית וחיותיך ושרציך : "יש עוד מהם אשר להם שכל ומדע והאוה : והם בני אדם אשר בהם הכמה כמלאכי' ומירים לה' כתובה ומצוה, ויודעים ומדברים כמלאכים : שנא' והחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר העטרך : "טען ואמר אני אמרתי אלהים אתם וגו' : ואומר הן האדם היה כ"מ לדעת טו"ר וגו' : ולולי לא היה המית עליהם והיו חיים לעולם היו כמלאכים נגד עיניך, "חמירה ותאוה עליהם כבהמות : ויאכלו וישתו ויחלו בהלאים וימיתו, ע"כ אמר ומיתר האדם מ"ה אין לכן חוב עלינו להודות ולשבח לבוראנו אשר בראנו כמיך, "זכרנו זכר טוב חיים ודעה וחכמה וחסדו תמיד עמנו, וחסדו הגדול הגדיל עלינו יותר בצוותו לנו מציתיו להועילנו ולהנחילנו חיי עולם הבא עם כבוד וגדולה. בלי קץ ותכלה לעולמך, "ושמחה וששון בלי עצבון ואנחה:וידע בחכמתו כי לא ראוי לנו זה הכבוד והחיים והשמחה:בלא עבודה לעבדו בה ובה נקבל שכר מנוחה : לכן עשה עמנו חסד ואמת ונתן לנו מצוות לעבוד את ה' אלהיך :"התאוות של בטן ותאית של יצר : וצינו בהם מצית ולא התיר לנו בכל תאיתינו ולא על כל תאית הבטן לגמרי ולא על כל האית היצר : אלא נתן לנו מצית לעבוד בהם את ה' אלהים בוראך : "דבר ואמר את זה האכלו וגו' · אך זה לא תאכלו וגו' : וכן לא התיר לנו כל תאית היצר כמו שנבאר כי לא התיר לנו שנשכב אלא עם מיננו שכמיתנו :ולא עם חיותך ובהמותיך: "גלה ואמר ובכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע : וגו' עוד לא התיר לנו לשכב עם כל אדם אלא מדתנו : ומדתנו הפריד לנו מן הזכרי' כי היא תיעבה לפני ה' ורע : כבתיב את זכר לא תשכב משכבי אשה תיעבה היא לפני עישך : "בנקבית התיר לנו בלבד ולא כל הנקבו' אלא שתהיה היא מבנות ישראל : אי גיורה ככתוב ומזרעך לא תתן להעביר למלך וגו' ואע"פ כן יש בו פתרון שני בפתרונות : הלא הראה בחכמתך : "איך חרה ה' לישראל כאשר נצמדו לבעל פעור : ככתוב ויצמד ישראל לבעל פעור : וגו' ועוד מכל בנות ישראל לא התיר לנו אלא בתולות וגרושות ואלמנות ולא בעולות בעל וארושות ערותן ליעור : שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך ל' ל' בה בעולמך :

(שיר) אז עוד מכל הבתולות והגרושות והאלמנות לא התיר לנו אלא הכשרות : שלא היינה מערוות אסורות : ככתוב איש איש אל כל שאר בשרו וגו' ועוד אשר התיר לנו הכשרות בתורתך : "בתן שלא נבוא בזנות אלא במהר ובשבועה ובעדי' ובכתב ובברית : ככתוב ואשבע לך ואבוא בברית איתך נאם ה' אלהים ותהיי לי אע"פ שהוא משל ממושל ע"ד זווג איש ואשה להפרות ולהרבות זרעם ולא להכרית:כאשר הקקנו במצית אנכי ה' אלהיך : "גם מקודם וזה היו יודעים זה מדעת שהנהג האל : כאליעזר עבד אברהם אשר נתן לרבקה הנזם והצמידי' אחר שידע כי נשלמו לו אותית שאלותיו ששאל מה' הגואל : וכן כתוב הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי את הנערה לאשה בת יעקב אביך : "דן ושפט כזו בתורתנו ואמר ככסף ישקל כמהר הבתולות בין רב למעט כראוי לה כגילותיה כמשפחתה וולדיה ומוסרה ומעשיה ודרכיה הצנועות : וכן אמר דוד ע"ה מלך : "הנקלה זאת בעיניכ' התחתן במלך:והשיבו לו אין חפץ למלך במהר כ"א במאה ערלות פלשתי' אחרי כן הביא לו דוד ע"ה מאתי' ערלות וימלאי' למלך : מענהו השלי' באלה חפץ שאול מלך ישראל עמך : "ולא נשאר לו תואנה בדברו כי כפלי' שלם כדבורו:ועל כל אודות יהיה במהר ובשבועה כמאמרו:וריבונין רועיך הורו כך מקדש אדם את אשתו בפרוט' ובשוה פרוט' כהוראתך:"זה יותר לנו כי ואפי' אפלא תהיה האשה ההיא מערוות אסורות:והיא כשרה ובמהר ובקנין ובעדי' לא התיר לנו שנבוא אליה תמיד מי יש לה עתות אסורות : כשמגדת תורתך: "תמורה ואסורה היא בנדותה ובזיבות' ובלידה' : והזהירנו שנפרד ממנה ככתוב ואל אשה בנדת טמאתה וגו' : ויותר לנו שאסרנו האל בה בימות המקודשי' בשבתות ובמועדיך: "מרב ימות המקודשי' נבדל ונטהר מטמאת שכיבה הגשים: יען לקדש ימות המקודשים :ויען שאסרנו מעשיה כל מלאכה בם וכל חפצים: שנאמר עשות חפציך ביום קדשי וזולת כל אלה כשאר כל ימיך, "יהירנו האל שנשמח בהאותינו אשר ברא לנו, ככתוב שמח בחור בילדותך, וגו' וכתיב אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת וגו', וכתוב ולמה תשגה בני בזרה וגו' שתה מים מבורך וגו', וכתוב יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך, "כל אלה משל בעבור האשה אשר היא במהר ובשבועה, על כן חוב עלינו להודות לאלהינו אשר נתן חקים ומשפטים צדיקי' שנעשה אותם ונחיה בהם נשיג בם אל חיי העולם הבא ונמצא פדיון והצלה וישועה, ישועת ישראל עמך, "למאמרו הרשים ושמרתם את חקתי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה', ואמר ושמרתם זאת השמירה תחלק לשני חלקים לדעת משכילי נ"ב ערנך, "משניהם האחת היא שמירת הלמוד, ככתוב למען ילמדו ויראו את ה' וגו' וכתיב ולמדתם אותם את בניכ' וגו' חייבנו ללמוד וללמד ההגיון והלמיד:והמליצ' לדעת מציתיו לשמור אותם בלבבי ולא נהיה כפתאים כסיליך : "נבערים מדעת ומשכל ובינה : כי אם שנהיה מבינים ושומרים הלמוד ככתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם בשמירה נכונה : וביאור שנית הוא קיום מציתיך: "כברתו כתוב ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: ואמר את חקותי ואת משפטי כי הם חקי ה' תורתו התמימה :אשר חייבנו אלהינו לדורותיך : "עלינו ולדורותינו לעשותם בעבור שנירש חיי העולם הזה והבא ככתוב וחי בהם : וזה כמו יחי ראובן ואל ימות והוא כבר מת משנים רבות לפניהם : וכן שאמר חיה יחיה לא ימות לכן אמרנו כי הם חיי העולם הבא : שהם לעולמך : "פירש ואמר אני ה': בו שני ביאורים : אחד מהם אני ה' שאהו לבם שכרכם אם תעשו ותקימו דברי בשמריב: השני אני ה' שאנקם מכם אם לא תעשו דברי אשר צויתי אתכם בתורתך: "צוותו במקימות אני ה' אלהיכם היא בשורה והבטחה : ואם אמר אני ה' היא גערה ונקמה והיבתה : והתחיל ואמר איש איש א"כ שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערותך : "קושט אמרו איש איש ובין שיאמר איש לבד זו ביאורו : בכל מקום שיאמר איש איש לא יהיה הדבר ההוא בכל איש להזהירו : אלא על אחד מאלף כשיגיע לו מקרה בעולמך : "רשים הנגאם איש איש כי יקלל אלהיו וגו' : איש איש כי יהיה זב מבשרו זיבו וגו': איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' :איש איש אל כל שאר בשרו וגו' : כי אין מנהג בכל האנשי' שיקחו קרוביתיה' לעולמך : "שמע עוד איש איש אשר ישחט שור או כשב וגו' : וכתיב איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת בדינך : וכתיב איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמך : ודומיהן הכתוב בתורתך : "העידות אלה ודומיה' לא יעלו אלא על אחד מני אלף : כן זה אשר אמר איש איש אל כל שאר בשרו על אחד מאלף : אבל אשר יאמר איש פעם אחת לבד הוא אשר יהיה נהוג ברוב על כל איש בארצך :

(שמו) תמיד נעשה על כל בני אדם : ככתוב איש אשר תצא ממנו שכבת זרע : איש אמו ואביו תיראו וגו' : עוד נאמר בו הקרוב אצלנו: כי במקום שיאמר איש איש כתורתך : "שהוא מכליל איש ואשה אזרח וגר קטן וגדול והוא שאמר איש איש אל כל שאר בשרו וגו' מכליל הכל : ואמרו שאר הוא דבור כללי יכליל כל קרוביך : "רחוק וקרוב : אחרי כן יברר פרט ויאסור הקרוב : ויותר הרחיק לנו כל אשר ידע האל בחכמתו כי כי הוא רע עלינו מנע ממנו והשאר התיר כמו בני אדם יקחו

יקחו בנות דודיהם בהורתך : "קנין מליצהו מלה שאר יחלק על שלשה חלקים : אחד מהם הוא לשון כלכול ומזון כבהוב ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו כצאן לטבחים : וכמהו אם יכין שאר לעמו וכמוהו שארה כסוהה ועונהה במאמר הורת אלהיך : "צרוף חלק השני יפול על הגוף כמו אמרו כלות בשרך ושארך : וחלק שלישי שאר קרוב : ככהוב כי אם לשארו הקרוב אליו וגו׳ : ועוד הוא יחלק על ארבעה חלקים בדבר עושך : הנאמר בהורת בוראך : "פהרונם שאר כהונה שאר ירושה : שאר גאולה שאר ערוה : וזו ביאורם שאר כהונה כמו אמר כי אם לשארו הקרוב אליו וגו׳ ושאר ירושה : כמו אמר איש כי ימות ובן אין לו ונהתם את נחלתו לבתו כלל ענייניך : "עוד אמר ואם אין לו בת : וגו׳ ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו וגו׳ : השלישי שאר גאולה כמו אמר או דודו או בן דודו יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו וגו׳ מעמך : "כיר שאר נחלה כן : כי שאר קרוב ורחיק, והרביעי הוא שאר ערוה ככתו׳ איש איש אל כל שאר בשרו וגו׳ מכלל קרוב ורחוק : ובא ופרש אחרי כן בענייננו כהורת יוצרך : "נאמר בשרו והוא גופו כמו שאמר ורחץ בשרו במים אדם כי יהיה בעור בשרו כי לא יכשר שיהיה בשרו זולתו : כי אם יהיה זולתו : יביאו בו רחוקים שהוהרו מתורת גואלך : "ממאמר בשרו רמז יאמר אחינו בשרנו הוא אך עצמי ובשרי עתה : עצמכם ובשרכם אני : לכן אמר בשרו : ואמר לא תקרבו ולא אמר לא תקחו : כי אם אמר לא תקחו : היה האסור מעהה לאנשים העתידי׳ שלא יקחו נשים מאסורות אבל הראשונים שהיו להם מקודם ישארו כך לפניך : "למאמרו לא תקרבו : אסר גם הראשוני׳ שהיו להם נשים אסורות : שבהן לא יקרבו : אף מעתה לא יעשו כזאת ובהן לא יקרבו : כצווי אלהיך : "כי מטרם זה היו לוקחים ערוות אסורות : הלא תראה כי א"א ע"ה איך לקח את שרה אחותו בת אביו ולא מאמו ככתוב בהורות , וגם אמנה א׳כ׳א׳ היא אך לא בת אמי וגו׳ כהוראה כפור אב המון אביך : "יעקב אבינו ע"ה איך לקח ש׳י אחיות לרחל ולאה , וכן עמרם לקח את דודתו , ככתוב ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה . וכאשר ירדו המצות מה׳ אלהיך , "טרוד נטרדו ונדפו ונתרחקו ונגרשו מהן, ככתוב לא תקרבו לגלות ערוה וזה ע"ד ביאה להן , כמו אמר ואקרב אל הנביאה , ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים כבתולותיך , "חבוק ונשיקה היא קודם קרוב בשר בבשר בעת המעשה בדבוק הבשר ככתוב ודבק באשתו והיו לבשר אחד בעת המעשה , וקודם אלה היא לקיחתך , "וו לקיחת ארושים טרם שיקחה בביתו ואחריו הקרוב ככתוב לא תקרבו , ולא אמר תקרב לשון יחיד כמו אמר איש איש אלא אמר לא תקרבו, להכליל אנשים ונשים מעמך , "ואמרו לא תקרבו הוא אנשים אל נשים והוא נשים אל האנשים שתגלו ערותכם אני ה׳ הדורש מן מקריבי אל כל שאר בשרכם , שאמרתי בהורתי לעדת עמך . "הלא כן העניש על האנשים , והנשים יחד בשוה שאמ׳ ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה ז"ה באש ישרפו א׳ ואתהן וגו׳ ועוד הכתו׳ יגיד ויחוה , ערות אחותו גלה ערירים יהיו בעולמך , "דבר עוד ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא הראה את ערותו , חסד הוא ונכרתו וגו׳ לכן לא הקרבו להכליל אנשיך ונשיך , "גם זה עוד שאמ׳ לא תקרבו הוא ע"ד לקיחה ולא על דרך זנות , כי הזנות אפילו על הנכריות נאסרה וקל וחמ׳ על הקרובו׳ האסורות לשכב עמהן בזנות ; וכן זו הקירוב אינו נופל על בעולותיך וארושותיך , "בזולת דין ערוה זו כל הארושות והבעולות בין נכריות בין קרובות, הן אסורות מפסוק שאמ׳ לא הנאף ואיש אשר ינאף את אשת איש וגו׳ אבל קירוב זו וענין זו אינו אלא על האלמנות ועל הגרושות ומפותחו׳ בקרובו׳ , ולא בנכריותיך , "אכן שאמר איש איש אל כל שאר בשרו ל"ת לגלות ערוה אני ה׳ , ושארי הבשר הם ששה , מהם זכרים אב ובן ואח שלשה ונקבות אם ובת ואחות , הרי ששה , מאביו או מאמו מולדיו כהורתך ,

(**שיו**) **אלה** הששה שאר יש לאבי ויש לאמי ששה וששה לי : וששה לאשתי : וששה להותני ועשה להותנתי , כללם שלשים וששה על בשרי ועל אשתי נאכרו עלי וכן עליך , "באמור הכהוב כ"א לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הבתולה וגו׳ , ויש מלבד אלה נקרא שאר ולא רחוק כי הוא שאול בשם ה שאל כפיך להשאלה בלשונך , "ג׳ויו זר ונכרי ורחוק משאר , אך זה הרחוק משאר כהיותו עם שארי נאכר עלי כשאר, כגון דודי הנכרי אשר הוא נקרא בשם השאל דודי מפני דודתי אחות אבי או אם נאסר הוא על אחותי כשאני אכור על דודתי הנכרה אשה אחי אבי וכן אליך : "דין זו שוה וק"ו הדוד האמתי שהוא אכור על בת אחיו ועל בת אחותו : וכן הדודה על בן אחיה ואחותה וכן אחות הנשאלות כשם הנשאל שאיננה לא מאב ולא מאם כאחותו : מאביה ואמה והיא מחוץ שנא׳ מולדת חוץ ודומיה׳ הנשאלי׳ בשאר הקרוב אליך : "הלא בזכר הרחוקי׳ יבואו הקרובים : ולא בזכר הקרובי׳ יבואו הרחוקים : ואשר כתוב ולאחותו הבתולה הקרובה וגו׳ גם אחותך האלמנה וגרוש׳ כבתולה חשובה בקריבת השאר של קרובי׳ מרחוקים : כתורת עושך : "וזאת הבתולה אחות הכהן הנבעלת לישראל : צוהו שלא יטמא בה והיא לא תאכל בתרומה כצווי האל : יען שיצאה מרשות האב אבל בקריבת שאר ערוה כבתולה כאלמנה כגרוש׳ אחת היא לעיניך : אות ז׳ חכר : "חזק ביאור ומענה שאר בשרו הוא הבשר השני : זה מאמר דניאל משכילי נפשו בגן עדני : ואמר ערות אביך וערות אמך וגו׳ יש שביארו זה לפניך : "טעמו הוא על בת אחיך ועל בת אחותך : כי הן ערות אביך ואמך ואמנם אסורות הן : אך לא מהפ׳ וזה נאכרו עליך כ"א לדמית אחהן : באחות אביך : "יחד גם באחות אמך אף מאשר ביארנו כי בת אח ובת אחות הן שאר בשרך ואסורות עליך ועלינו : אבל פרק ערות אביך וערות אמך : "כתיב לסגולת אמך כאשר ביאר אמך היא לא תגלה ערותה : כי היא יולדתך כתוב אמך ולא אמך היא להיות הנז׳ למעלה זולתה : לכן סגולת הפ׳ על אמך : "לדומהו זה כמו כתוב ערות אחי אביך ל"ת אל אשתו לא תקרב וגו׳ : ואם מפ׳ ערות אביך האסר בת אב ובת אחות שהן ערות אביך ואחותך הלא עליך : "מן ביאורו שהאכור בת אחי אביך עליך : כי היא ערות אחי אב : וביאור המקרא הוא אל אשתו לא תקרב : יען שהיא דודתך : "גרשם ונאמר אל אשתו ולא רשום ואל אשתו להודיענו כי אסירת אשתו לנו : ולא אסירה בתה בת אחי אביך לנו : כן מן פכוק ערות אביך היא כגולת אסירת אמך : סגלה היא על אמך ולא על בת אחיך ואחותך לעינינו : ע"כ פתר בפ׳ מה היא ערות אביך אמך היא באזנינו : וכמו אתה על אחותך כן אחותך על אביך כשכל בינתך ומשקולת דעתך : "ערות אב הוא אפי׳ עד אדם הא׳ וערות אם עד חוה הראשונה : כי היא היתה אם כל חי ומפ׳ זה נאסרו כל אבותיך ואמותיך שהם ראשונים בהכונה לכל יולדיך : "פסוק אחר מזה אין לנו לאסירת אבות ואבות האבות הראשונים : אמות ואמות האמות הראשונות כלל הנשים עד חוה אמנו אם כל בנים בזאת נדע כי ראוי לנו להזהר במצות ערוותיך : "צווי וצדקה לנו לדמות כל דומה בדומה פן נשגה בקרוביך או בקרובי אשתך : ואם מפ׳ ערות אביך נאכור כל ערותו הלא נאסרה עליך בת דודך : כי היא ערות אבי אביך : "קרא ערות אביך הלא בצווהו ככה אבי אביך הוא כאביך : כי אביך מהם ואסורים עליך : וכן אם אמך עד למעלה מההלכה : ואם אבי אביך אין כאביך : הלא מן הדבר הזה התרת ערוה אבי אביך וערות אם אמך : "רשון ערוה בת אשת אביך וגו׳ : נכללים בה ערות אשת אביך וגו׳ : ערות אחותך וגו׳ : ערות בת בנך וגו׳ : ובהן אנוסת ומפותת וכוכנת האב ושלשת האחיות מאב ומאם או מאב או מאם ובת הבן ובת הבת אסורות עליך : "שזאת בת אשת אביך מולדת אביך : אינה הנולדת מאביך ולא מאמך : כי ככר בערוה אחותך למעלה פהר לבת אביך או בת אמך : בשתי לשונות לפניך : "הכן לשון מלה הראשונה היא בת אביך או בת אמך : ולשון מלת השנית מולדת בית היא מבית אביך ושבטך : מולדת חוץ היא הנולדת מאמך :

(שיז) הכליו: עקר מלת אמך היא חוצה משבטך :
כי שבט אביך הוא שבטך :
ואחרי שביאר למעלה אסירת אהותך אם מאביך היא ואם
מאמך : "שעור אין חפין להזכיר ערוה אהותך לנו :
בזאת נדע אמנם בדעת לבבנו : ככתיב ערות בת אשת
אביך הם על ילדיה שילדה מאיש אחר ו"א מאביך :
"רשמה לא רשמה וביארה בראש פסיק ערות אחורך לנו :
אף לא קראה בת אביך כי לא כן הדין וחק אהותך. היא
מאביך בתורתנו : אבל מפני כי אמה היא היתה אשת
אביך : "קרואה בתה מולדת אביך ואחותך : ושוגים בזה
אשר יאמרו כי בת אשת אביך היא נקראה מולדה אביך :
ועל כן אינה אסורה בת אשת אביך עליך : "צדקת הוין
אם ילדה אשת אביך זרע לאביך אז ההיה בתה אסורה
עליך : ולא כן כדבריהם כי אשת אביך אם תלד זרע ואם
לא הלד לאביך כל זרעה אסורים עליך : "פתרון שם
מולדת אינו נופל על אשת אביך כ"א על זרעו ועל זרע
זרעו של אביך על אחיך ואחיותיך וזרעם שהם כזרעך והם
הנקראי' מולדתך : "עוד נדע בדעתנו כי גם במצות ערות
בת אשת אביך נגזר עלינו לדמות כל דומה לדומה מן
קרובינו : ומן קרובי נשותינו בדעתך : "סדור זה עלינו
לדמות אותם לאסירת הקרובות הכתובות בתורה , הלא
כתוב ערות בת אשת אביך ולא כתוב בת בעל אמך
בישרה , להיות אסורה עליך,"נגדה ודומה בה טן בת אשת
אביך , ומן ערות אחי אביך נדמה ודושיה באסור אשה
אחי אמך , ואין בזאת חלוף אצל כל חכמי בני עמך ,
"מן דומה לה כאשר אסורה אשת אחי אמך כאשת אחי
אביך . כן מן קרובי אישים הכתובים בתורת אלהיך ,
נדמה והשוה אסורם גם לקרובי נשים עליך , "למען כי מן
אסירת קרובי אישים על נשיהם , כן קרובות נשים אסורות
על אנשיהם , עליך ועל אשתך כן אסירת קרוביך על
אשתך , "כן עלינו לדמות אסירת קרובות אשתך עליך
בשירה : אמר ערות אשת אחיך וגו' בנגדה אחות אשתך
עליך אסורה : כי כמו שאסורים שני אחים על אשה בחיים
ובמית בדעתך : "יחד כן שתי אחיות בחיים ובמות
אסורות : ואשר כתוב ואשה אל אחותה לא בחק היא
אחות אשתך להורות : כ"א בת אשת חמיך או בת בעל
חותנתך והיא כאשר ביארנו בערות בת אשת אביך :
"מענתו כי כאשר לא אחותך נקראה אחותך: כן לא אחות
אשתך נקראה אחות אשתך : ועל כן כתוב לצרור ולא
כתוב שארה הנה בתורת אלהיך : "הרות אינו כך ואשה
אל אחותה לא תקח שארה הנה : ולא ערוה אחות אשתך
כמו שאמר כזו המלה בכל הערוות ולא ואחות אל אחותה
לא תקח שארה הנה : לכן אינה זאת שאר אשתך ומן
הכתוב שאמר שארה הנה : אסורות עליך : "זה כן כל
שתי נשים אשר שארה הנה בחיים ובמות עליך אסורות :
והלא לנו לדמות דומה על דומה בכל תורות ואזהרות :
הלא בן אחיך הוא שאר בשרך : "וכתוב אסירת אשתך
על בן אחיך בתורה : ולא כתוב אסירה אשה בן אחיך
ולא אסירה אשת בן אחותך לנו לבררה : ואמנם בזה
מודים כל בני עמיתך : "הלא כי באסירה אשתך על בן
אחיך מגוהן הורות: כן אשת בן אחיך ואשת בן אחותך עליך
אסורות : בזאת תדע כי כאסירה קרוביך על אשתך כן
אסורות עליך כל קרובות אשתך : "דרך פתרון כיענה זו
סליצתו לבארה: כאשר אשה דוד על בן אחיו אסורה : כן
בעל דודתה על בת אחיה אין לנו להתירה : וכאשר אשה
בן אח על דודו אסורה לפניך : "גם כן בעל בת אח
על דודתה בלי להפטירה : וכאשר אשה אח על בן אחותו
המורה: כן בעל אחות אם על בת אחותה אין לפטירה
בהכמה דעתך : "בכמו כן כאשר אשה בן אחות על אחי
אמו אסורה : כן בעל בת אחות על אחות אמה לא
להתירה : כי כל אשר במציות ערוותך : "אסירת אשה
על איש מבוארה : כן כנגדה איש על אשה לאסרה :
ובזאת כן מודים כל בעלי מקרא משבילי נוהם בגן עדניך:

(שיח) אומרים ועובדים ועושים כן : מן ירושלם
ועד בבל כלם כזאה להכן : וגם

דגור ונהונר יושבי ההרה בזו התוכן : חוץ מעט מבני
מזרח אשר לא שמעו זאת להזהר כמוך : "בזאת עתה שוב
לך ישראל אל קדוש ונורא: ושובו בנים שובבים ודעו כי
זה הוא כלל הדבר לבארה : כאשר כל קרובות איש חוץ
מבן דודו על אשתו לאסרה : כתורת אלהיך : "גמתי כן
כל קרובות אשה חוץ בת דודתה על בעלה אסורה : שמעו
ושמרו כי זאת לדמות מן התורה: כדבר המצות אשר עלינו
לדמות נגזרו מאל אמיץ ונורא : קדוש ישראל מושיעך :
"דרך כלל דברנו על הערוות לבארה : ועתה נשוב לדקדק
בכל פ' ופ' כרשום בתורה : נאמר איש איש אל כל שאר
בשרו ל"ת לגלות ערוה לעורר כל מורה : דע כי זה הפרק
הוא כלל לכל הערווה האסורות עליך : "הם במספר עשתי
עשר פסוקים : דראשון ערות אביך והאחרון ערות אשה
ובתה להקים : אלה הערוות והדומים להם מדרך ההקש
ומפנים אחרים הם מהוזקים : כשנבאר אותם בכל פ' ופ'
כלם בפסוק הזה בבינתך : "וזה שאמר איש איש פתרונו
איש זכר : כי כל הפרק הזה היא צווי לזכרים ולא לנקבות
מנוכר : שלא יכשר לאמר לאשה ערות אביך וערות אמך
לא תגלה כ"א לזכר : וכל הפרק על זה המנהג הוא בשכל
בינתך : "וקוק כלולו אמנם כאשר אסור על זכר יגלה ערות
אמו ושאר כל הנשים האסורות על הזכר : כן אסיר על
הנקבה לעזוב את הזכר שיגלה ערותה ולמען זה משפט מות
עליהם זכר : כאשר כתו' ואיש אשר ישכב את אשת אביו
ערות אביו גלה מות יומת בדינך : "חזקתו כן אמר בכלהו
ובזכר לא תשכב וגו' כל הפרק ההוא על המנהג הזה: וכתו'
תועבה עשו שניהם הכל עשו: מלמד זה כי השוכב האיש
והאשה עשו : שניהם תועבה וזמה בין עמך : "טעמו עוד
אמר באחות וראה את ערותה והיא תראה את ערותו: ואמר
בנדה וגלה את ערותה את מקורה הערה והיא גלתה את
מקור דמיה בזנותו : וזה שאמר שאר בשרו השאר היא
האשה ובשרו הוא בשר השוכב עם אשה בשכיבתך :
"יושר זה מלמד כי השאר אסור על שארו : ולשון שאר
ובשר ש"ס כא' ככתו' כבשר השליו הבשר עודנו בין
שניהם וגם נקרא שאר שנ' אם יכין שאר לעמו ואמר ואשר
אכלו שאר עמי : ולו אמר אל כל שאר שארו : או אל כל
בשר בשרו : היה יכשר לפניך : "כנה עוד ואמר לא
הקרבו : נמצאו במקרא ז' מלות מעניהם אחד : לשון
שכיבה וישכב עמה : ביאה ויביא אליה : ידיעה והאדם
ידע : ענוי תחת אשר ענה : עריה את מקורה הערה :
קריבה ואקרב אליה : גלוי לגלות ערותה וכלן כאחד :
ובפרק הזה זכר שנים מהן בתורתך : "לא הקרבו לגלות:
ואמר א"א לא הקרב לבד ולא אמר לגלות : הוא כמו
שאמר לא הקרב לגלות : ואולם דבר כנוי הוא וזה שאמר
לא הקרבו לגלות : מלמד שני דברים האחד מהם הוא
שאסיר על איש ועל אשה מעמך : "מענהו שיקרב אחד על
רעהו על מנת שיגלה ערוה : והשני מוהר לכל א' מהם
שיקרב אל רעהו לא לגלות ערוה : ודע כי מצוה שאר הם
ד' ולכל א' וא' מהם דרך ומנהג : והם שאר כתונה
ככתו' כ"א לשארו הקרוב אליו מכהניך : "נועמו עוד שאר
גאולה כתוב בו א' מאחיו יגאלנו: או דודו או ב"ר יגאלנו
או משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו וגו' : ושאר נחלה שנ'
בסוף הפרק ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו לירשנו:
ושאר ערוה הוא בפרק הזה ולא נוכל לבאר הנה כל א' וא'
עד תומו כי כבר ביארנום למעלה לעיניך : "כפור שאר
ערוה נספר ונבאר עתה הנה : דע כי אסר האלהי' בפרק
הזה שבע עשרה ערוה להקנה : הראשונה ערות אב
והאחרונה ערות בת בתה של אשה בתבונה : והם ערות
אב : ואשת אב , והאם והאחות כן האב , והאחות מן
האם , ובת בן : ובת בת , ובת אשת אב ואחות אב :
ואחות אם , במספרך : "ערות אחי אב , ואשתו , ואשת
בן , ואשת אח , ובת האשה , ובת בנה , ובת בתה ,
אלה הם הכתובי' נקובי' בפרק הזה ונתחיל עתה בערות
אב לבארה דע כי יש ערות אב שאין היא אשת אב: ויש
ערות אב שהיא אשת אב : האשה אשר גלה את ערותה
ע"ד זנות אינה אשתו והיא אסורה על בנו כאסור אשתו
עליו

עליך בבינתך : "פירשה וביארה וקראה ערותו בעבור שגלתה ערותו : ואשת אב תהיה מאורשה ותהיה בעולה והבעולה היא שבאה אל ביתו והיא תהת רשותו וממשלתו : אם גלה ערותה ואם לא גלה ערותה היא ברשותו : ונקראה המאורשה אשת האורש איתה : שנ׳ באשה המאורשה על דבר אשר ענה את אשת רעהו בתורתך : "צדקהו ע"כ נאמר כי היא אשת אב אם תהיה ארושתו ואם בעולתו , אם גלה ערותה ואם לא גלה ערותה היא קרואה אשתו , וכן אשת אחי אביו ואשת בן ואשת אח וערות אב אשר היא אשתו קרואה ערותו , אם גלה ערותה ואם לא גלה בעבור שערותה כשרה לו מצדקת הורתך : "קשור האשה שגלה האיש ערותה ע"ד זנות כי לא קנה אותה כמנהג היא ערותו ולא אשתו : ואם אמר ערות אשת אביך ולא אמר ערות אביך לא היתה אנוסת האב ומפותתו אסורות ולמען כי הם אסורות כמו אשתו : אמר ערות אביך : "רבה ואמר אשת אביך : ודע כי כל ערוה האמורה בפרק הזה אם היא אמור׳ באשה היא ערות׳ שבגופה ואין היא זולתה כמו ערות אמך ערות אשת אביך : וכל ערוה האמורה בזכר אין היא ערות גופו ואולם היא הערוה שגלה אותה או היא כשרה לגלות ערותה בגלוי ערוותיך : "שמע ודע כי האב עקר כל הערוות והאם אחריו וכל ערוות אסורות על איש לא יצא מג׳ צדדים : מצד האב או מצד האם או מצד אשתו כי אמר תחלה ערות אב וערות אם אשר הם העקר והם מולידים : בנים ובנות כמוך : "הוקף האחות שהיא מן האב היא אסורה מצד האב : וכמות האחות מן האם : וכן בת בן ובת בת אסורות בעבור כי הן ענף והוא שרשן כמו שכלנו נקראים בני אדם בני אברהם בני יצחק : וכן בת אשת האב אסורה מצד האב : וכמוה בת בעל האם אסורה מצד האם : לעיניך :

(שיט) **תבונתו** יעו כי האיש ואשתו בשר אחד הם כאשר נבאר זה בפתרון דורתך היא : וכן אחות אב אסורה מצד האב : ואחות אם אסורה מצד האם וכן ערות אחי אב אסורה מצד האב : וכמוה ערות אחי האם אסורה מצד האם וכן אשת הבן אסורה בעבור שהבן והיא בשר אחד ובת בנו כמו בתו בהכמת דעתך : "שבילו ומסלולו כן אשת אח בשרו של אח והיא אסורה מצד האב ומצד האם וכל שארי אשה אסורות מצד האשה : ודע כי אמר בסוף הפרק ולא תעשו מכל התועבות האלה האזרח והגר הגר בתוככם להתקדשה : זהו כי כל קרובי הגר ואפי׳ אם עכו"ם הם אסורים הם עליו כמו קרובי ישראל אסורים על ישראל עמך : "רושם כל אשה שערותה אסורה שיש לה איש היא אסורה משני פנים : אחד בעבור שהיא שאר והשני בעבור שהיא אשת איש מכל פנים : ועתה אם יבוא איש על אמו או אל אשת אביו או אל אשת דודו או אל אשת בנו או אל אשת אחיו אשר הם עמם ומתו ולא שלחו כתורתך : "קבע על הבא עליהן כי עבר על מצות שתים : על מצות גלוי ערוה ועל מצוה לא הנאף עתה זה שאמר ערות אביך אין היא עם האב ואולם היא אלמנה או גרושה בספר כריתותיה : ואם גרשה האב או מת ועזב אותה אלמנה ואח"כ היתה לאיש אחר ובא עליה גם הוא עבר על שתי מצות של תורתך : "צווי ואזהרת גלוי ערות נשים אשר הן מאורשות או בעולות אין בפרק הזה : כ"א כלן אלמנות או גרושות כי אמר אחר הפרק הזה ואל אשת עמיתך : ואחרי אשר ביארנו אלה הדרכים נשוב לבאר כל פסוק ופ׳ מאלה הפסוקים של תורתך : "פירש ואמר ערות אביך וביאר אותו כפ׳ השני ואמר וערות אמך : ואין בכל הפרק הזה מלה וערות זולתי זה שאמר וערות אמך : וכל הפרק הזה ערות בלא ו"ו בעבור שגם היא ערות אב קרואה באזניך : "עקר זה שאמר פעם שנית אמך היא בלא פוגה נודעה כי היא אם : ואולם אמר אמך היא להודיע כי בעבור שהיא שרש והוא ענף ע"כ אמרנו כי אם האם , עד חוה אסורות כמו האם : אם גרושה ואם אלמנה אם אזרחית ואם גיורת הבאה לחסות תחת כנפי כבוד אלהיך : "סדר השני ערות אשת אביך וגו׳ : ביארנו אותו והוא אשר אמר תחלה ערות אביך : ואולם ביאר אותו היטב בפ׳ הזה באזניך : השלישי אחותך בת אביך או בת אמך זכור כי ערוות : ערות אחות מן האב ולא מן האם וערות אחות מן האם ולא מן האב בבינת דעתך : "נודע לנו מזה ולמדנו כי האחות שהיא מן האב ומן האם : יהדיו היא בכלל האסור כי היא אחותו מן האב ואחותו מן האם : למדנו מן הפ׳ הזה כי ענף של אב וענף של אם שוים כא׳ כמו שפרשנו למעלה וכאשר אמרנו באם ובאשת האב אם הן גרושות או אלמנות או אזרחיות או גיורות אסורן כא׳ בשכל דעתך : "מענהו כן כל ערוה אסורה על המנהג הזה וזה שאמר מולדת בית היא אחותך בת אביך בעבור כי מן האב נולדה : ובת אם נולדה מאיש אחר לא מן הבית ע"כ אמר מולדת חוץ והיה צריך לדבר זה בעבור ששם שאר כהונה שמולדת אב שהיא מולדת בית לה משפט תורתך : "לזאת האחות שהיא מולדת אם שהיא מולדת חוץ לה משפט אחר שנא׳ בשאר כהונה ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אמר הקרובה אליו להוציא את האחות שהיא מן האם : הוריע כי אלה הד׳ שארים אינם שוים בכל דבר ודבר יחדיו : כ"א נתחברו שניהם בדבר א׳ לא יתחברו שניהם כא׳ בדבר א׳ בשכל בינתך : "כתום ביאור פסוק הד׳ אמר ערות בת בנך או בת בתך : דע כי אמר בת בתך ולא אמר בתך : ובלא פוגה כי הבת אסורה על אביה מג׳ פנים : הא׳ כי היא בת אשתו האסורה ממאמ׳ ערות אשה ובתה כתורתך : ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה מודיע עליך : והב׳ כי היא שאר בשרו והג׳ מק"ו ולא יכשר כי בתה אסורה והיא מאיש אחר ואמה שהיא בתו מותרת עליך : "יען עתה אם אמר ערות בתך לא היינו אוסרים את בתה בעבור שהבת היא מן חלציו ובת בתה מחלצי איש אחר : ואמר בת בתך למען הודיע כי כל יוצאי ירך איש עד כמה דורות אסורן כא׳ כי אין הפרדה בין בת בת ובין בת בת של בת לעיני כל איש שהאמת בזהר : וד"א הוא כי כמו שאמר בת בנך כן אמר בת בתך להודיע כי אין בין בת בן שהיא מחלצי בנו שהוא מחלציו ובין בת בת שאינה מחלציו ולא מחלצי היוצא מחלציו לעיניך : "טעמו של זה ומשפטו כמו משפט אמך היא לא תגלה ערותה כן כל יוצאי ירך הבן עד למטה הולך כלן אסורות , וכל זרע בתו אם מבנים ובנות אסורות : ואמר כי ערותך הנה זה שאמר יש שם אות חסר יתפוץ לומר כי מערותך הנה והן אסורות : ולא יכשר שיהיו יוצאי ירך איש ערותו ויכשר שתהיה האשה אשר גלה את ערותה ואם אינה אשתו בתורתך , "חבר ואמר כי ערותך הנה , לאסור את כל בנות האשה אשר גלה את ערותה שהם חשובי׳ כבניו ע"כ אמר כי ערותך הנה , נאסר מן הפסוק הזה על האיש לגלות ערוה כל בנות בניו ובנות בנותיו עד למטה באחרונה : וכן בנות בני אשתו ובנות בנות אשתו : וכן בנות בני האיש׳ אשר היא ערותו ולא אשתו ובנות בנותיה עד למטה לדורות אחרוניך : "זכרון פסוק החמישי אמר ערות בת אשת אביך : דע כי זאת בת אשת אב היא וגם היא נקראת אחות שנאמ׳ אחותך היא ולא זכר אותה אחר ערות אחותך בת אביך , וזכר בת בן ובת בת אחר ערות אחותך : והקדים בת בן ובת בת על בת אשת אב למען כי בת בתו ובת בנו הם יוצאי ירכו ובת אשת אב היא רחוקה כי היא מאיש זר משאריך : "ולולי לקח אביו את אמה היתה כשרה לאביו שיבעול אותה : וכן בן ובן בת לא יכשר לו לבעול אותה : על כל אודות ופנים על כן הקדים אותם על בת אשת אב : דע כי בפסוק הזה זכורים ג׳ והם בת אשת אביך : ולו היתה אחותו בת אביו כמו שאמרנו היה אומר בת אביך בביאורים : ולא יצטרך לזכיר אשת אביך : "הגיון מעם אחר נאמר הלא כבר אסר אותה ואמר אחותך בת אביך דבר מבואר : זה מלמד כי היא בת אשת אב לא מן האב : דע כי זו בת אשת אב יכול שאשת אביו ילדה אותה לפני בואה אל אביו : ויכול שילדה אותה אחרי בואה אל אביו : להתקרב אם גרש אותה או מת אביו והיתה לאיש אחר וילדה ממנו זרע כזרעך : "דבר ואמר מולדת אביך מלמד כי בת אשת האיש היא כבתו בעבור כי אשתו היא בשרו : שנאמר והיו לבשר אחד וזה שרש גדול בערוות : ויש לדבר הזה דמיון והוא

אמר דורחך היא וגם במקום אחר והוא שאמר יבמה יבוא
עליה ונבאר אותו למטה בענינו בערוות : ודע כי לו אמר
ערות בת אשת אביך לא תגלה ולא היה אומר מולדת אביך
אחותך היא: היינו יודעים כי היא אסורה על בן בעל אמה
ואולם אמר מולדת אביך: לשוות אותה לכל בני בעל אמה
כי היא כהו לעיניך : "גם כן אחיה בני של בעל אמה
מלמד כי בני אשתו הם בניו וכל אשר הוא אסור עליו מבניו
אסורים עליו : מפני אשתו כאשר אמרנו כבר בפסוק כי
ערותך הנה וזה הפסוק יבאר ויוכיח יותר מן הפסוק הראשון
אשר קדם עליו: ואמר אחותך היא גם זה מלמד כי כאשר
קראה מולדת אב גם היא קרואה אחות לבנו מתורת אלהיך:
"בן בעל אשה כן יקרא בנה ואח לה כי זה כמו זה ואין
הפרדה ביניהם: ועתה האח והאחות בערות מחמשה צדדי׳
נקראו אח ואחות ואלו הם: מן האב ומן האם כמו ראובן
ושמעון : ומן האב ולא מן האם כמו ראובן ויוסף : ומן
האם ולא מן האב : ומן אשת אב ומן בעל אם אלה לא
מן האב ולא מן האם : וכמו שהנקבו׳ אחיות לזכר כן
הזכרים אחים לנקבה בלשונך : "אף כן הנקבות אחיות
אשה אל אחותה נקראות בלשון זה ועתה למדנו כי כל אח
וכל אחות אשר הם זכורים בפסוקי ערוות הם אסורים מכל
אלה הפנים אשר ביארנו לפני מזה : הפסוק הששי ערות
אחות אביך : זאת אחות אב : גם היא מחמשה פנים
שביארתי מלמד כי כאשר אסור עליו אחותו כן אחות אביו
בדעת בינתך :

(שב) **אמר** עוד שאר אביך היא ואנחנו יודעים
כי אחות איש היא שארו : שנאמר
כ״א לשארו הקרוב אליו : וגו׳ ואולם אמר שאר אביך
למען שיודיע כי נאסרה בעבור שהיא שאר אב וכאשר היא
אסורה בעבור כי היא שאר אב אסורים אליו : ועתה כל
שאר קרוב ששה : אב ואם ובן ובת ואח ואחות : בלי
הזוף ופלוגה שלשה מהם זכרים ושלשה מהם נקבות בעולמך:
"בזאת עתה ידענו כי לאדם ששה שאר שהם שארו אמר
בכתוב אחותך בת אביך ואמר בפסוק הזה אחות אביך
נשארה האם ולא זכרה ויש לו שאר בן ואח ואב יכל איש
בינך : ודע כי נשי הזכרים הם במקום הזכרים וכמו שזכר
כן שלש הנקבות בתו ואחותו של אביו כן זכר בנו של
אביו ואמר ערות אשת אחיך : "גלה וזכר אחיו ואמר ערות
אחי אביך לא תגלה :ולא זכר אביו של אביו: ועתה אסורה
אם האב כי היא שארו ואסורה אשת אבי האב אשר היא
במקום האב : ע״כ אמר שאר אביך היא הזהיר הבן על
שאר אביו: ועתה אסר בפסוק הזה חמש אחיות של אב כמו
שביארנו ואם האב ואשה אביו של אביו: בהלכות דעתך:
"דין וביאור פסוק השביעי ערות אחות אמך: דע כי בפרק
הזה הזכרי׳ קדומים לנקבות למען כי הזכר יוהר ועדוף מן
הנקבה כי הקדים ערות אביך לערות אמך , וכן אחותך בת
אביך על אחותך בת אמך , וכן בת בנך על בת בתך , וכן
אחות אב על אחות אם בדינך , ודע כי ערות אחות אמך
גם היא ה׳ אחיות כמו שאמרנו באחות אביך : "הודיע
ואמר שאר אמך היא כאשר אמר שאר אביך היא : וכמו
שאמרנו כי שאר קרוב לאב ששה ג׳ זכרים וג׳ נקבות :
זכר בת אם והיא אחותך בת אמך וזכר אחותה אמר אחות
אמך היא : ונשארה אמה מן הנקבות וזכר מן הג׳ זכרי׳
בנה והיא ערות אשת אחיך : "ולא זכר אחיך ועתה אחיה
של אמו ואביה של אמו לא זכר אותם והם אסורים משאר
שהזכיר כי שאר אמך היא עתה ערוה שהיא אסורה משאר
אב הששה שביארנו : גם כן הם אסורים מששה שאר אם
וע״כ אמר כי שאר אמך היא ונשארו שתי ערוות שהם שאר
אב לא הם מן הששה והם בת בת האם אשר נקראו בפרק
הזה : שאר אשה והם זכורים בפסוק ערות אשה ובתה לא
תגלה את בת בנה ואת בת בתה כלל פסוקיך: "זה הודיע
כי בת אשה ובת בנה ובת בתה הם שאריה והיא שארם
באסור שארה הנה זמה היא : ועתה דע כי בת אח היא
שאר אב ובת אחות שאר אם : ועתה נאסר מן הפסוק
הזה שאר אב שהם אחיותיה ושאר אם שהם אחיה : וכל
שאר אם שהם מן אביה ובני בניה ובני בנותיה כמו היא:

ודע כי השוה בין האב ובין האם כאשר זכרנו למעלה לפניך :
"חבר בפרק זה וזכר ערות באם ולא זכר כמיהו באב
והוא אשר אסר בת אח ובת אחות שהם מן האם ולא זכר
כמיהו באב : וכן זכר ערות אחי האב ולא זכר ערות אחי
האם : זה שוה לזה וזה שוה לזה בת אח ובת אחות מן
האב שוה לבת אח ולבת אחות שהם מן האם : ובפסוק
שני נבאר כי גם אשה אחי האם אסורה עליך : "טענת
פרק פסוק השמיני שאמר ערות אחי אביך ואמר אל אשתו
ל״ת מלמד כי אם ההיה ערותו לא אשתו היא אסורה כמו
אשתו והשוה בין האב ובין אחי האב הורתך: ואין ביניהם
הפרדה וזה שאמר אל אשתו ולא אמר ואל אשתו לא תקרב:
בעבור שאשתו היא ערותו ואולם הקדים ערות אחי אביך
על אשתו כי אשתו יתרה מערותו : וזה שאמר לא תקרב
באזניך: "יחפוין בו לא תקרב לגלות ערוה: ואמר דודתך
היא נקראה בשם אשה : וכן אמר ואיש אשר ישכב את
דודתו ערות דודו גלה כזאת ידענו כי כל איש ואשתו הם
כאחד וע״כ אמר והיו לבשר אחד אשה ואישה : ולולי זה
לא נאסרו קרובי האשה על בעלה וכן נאסרו קרובי בעלה
שהם משאר עליה במות ובחיים כמו שאסרה הורתך: "כבה
מואה הדע כי מעת שנקרא שם איש על אשה או גלה ערותה
נאסרו עליו כל קרובותיה כאסור קרוביו עליו : וכן נאסרו
עליה כל קרובי אישה באסור קרוביה עליה : פרק פסוק
התשיעי ערות כלתך אמר ערות כלתך : ואמר אשת בנך
היא ואנחנו יודעי׳ כי אשת בנו היא כלתו ואולם אמרו
אשת בנך היא כמו שאמר אמך היא לא תגלה ערותה במשכבך
"להודיע כי בעבור שהיא דבקה בענפיך היא אסורה על כן
אסורות כל נשי בנים ובני בנים וכלות בנות ובנות בנות
עד למטה ולא זכר ערות בן ואולם זכר אשתו ומקל וחמר
נדע כי ערות בנו כאשתו אסורה שהבן קרוב לאביו יותר
מאחי אביו : אשר אמר בו ערות אחי אביך : "מודיע
ואומר אל אשתו: ודע כי הקדים אחות אב ואם ואחי אב
על ערות בן : בעבור כי האב קודם לבן כי הוא ילדו על
כן זכר אסור קרובי האב על בנו ואחרי כן זכר ערות בן :
שהוא כנו ענף משרשו כענפי שרשי אילני ארצך : "נועם
פרק פסוק העשירי אמר ערות אשת אחיך ואמר ערות אחיך
השוה בין האב ואחיו ובין האח כי בכל אחד מהם אמר ערות
ואמר אשת וזה האח הוא כמו שאמרנו כי הם ה׳ כל נשי
האח אשר היא מ״ה הצדדים וערותו אסורי׳ ולא יכשר
שתהיה ערוה אסורה מן אחי האב ולא תהיה אסורה מן
האח בשכל מדעך: "כי ביאור הדבר הזה נבאר אותו הטיב
בפרק יבום אחר שנשלים פתרון הערווה עד סופם: וקודם
שנבאר ערות אשה ובתה נפתור חמשה הדרכים אשר בהם
ישתמשו הערווה בהעדפם: ראשונה מהם הכתוב: והשנית
ההפוך : והשלישית העלה: והרביעית ההקש : והחמישית
השם : אלה הווים ומהלכים בכלל ערוות הנזכרות בתורת
אלהיך : "ענין מליצתם זו היא הכתוב הוא הנדבר בדבור
כמו אמרו ערות אביך ודומיו : וההפוך היא באשה ובתה
ואשה ואמה : וההקש הוא כמו אמרו ערות אחי אביך
והקשתו ערות אחי אמך אשר לא זכר אותו בכתוב: והעלה
היא כמו אמר כי ערותך הנה אשר יתחייב לטרוד אותה
כאשר היא עלה בו לעיניך : "פירוש השם הוא כמו אמר
דודתך : כי הוא לא זכר שמה דודה אלא לאסור ממנה
אשר יאסר מקרובי דודתך : ויהיר ממנה אשר יהיר
מדודתך: כמו בתה ובת בנה למטה למטה: וכן בת אשת
אביך קרא שמה אחותך ולא זכר זה השם לה והיא נכריה
אלא לשום אותה כמו האחות הקרובה ויתחייב ממנה אשר
יתחייב מן אחות השאר והוא כי אם ישים בת אשת אבי
אחותי כבר חפץ לאסור קרוביה עלי כקרובי אשתי ואשתך:
"צדקתו כי לו היה חפץ לאסור עצמה בלבד לא היה אומר
אחותך אבל היה יתריש על אמרו ערות בת אשת אביך לא
תגלה ערותה : וע״כ אמר אחותך היא שם אותה במקום
האחות לאסור בתה ואמה ושאר קרוביה : וכן אשת הדוד
כבר הזהיר עליה באמרו אל אשתו לא תקרב וזכר
אותה אחר האזהרה בשם דודתך לשום אותה במקום
הדודה באסור ובהזהרה משו׳ כי אמר דודתך היא כדודתך:

"קיום מן זה הדבור ידענו כי כאשר נאסר מן הדודה
יאסר כמוהו מן אשת אחי האב והיא אמה ואם אמה
למעלה למעלה ואחיותיה למטה למטה ובתה ובת בנה מותרו׳
הן כמו בת הדודה : וכן אמר בבת אשת האב אחותך
יתפוין בו במקום אחותך והיא מולדת אביך ופתרונו
כמולדת אביך בכל שער האסור וההתר בשכל דעתך :
"ראיה נודעה לנו מזה כי לא אמר דודתך אלא להועיל
ממנה התר ואסור וכן לא אמר אחותך אלא להועיל ממנה
האסור בלבד ולא זכר שתי השמות האלה אלא לשום אותם
עקר יבנה עליו כשאר השאולות שהן באסור : והוא
לקרוא בת זו הנקראת אחות בת האחות ואמה אם כאשר
בת אשת דודי בת דודתי וכמיהו כי יאסר בשער העלה כי
שאר אמך יתחייב שיהיה כל שאר לאם אסור: ולה שארים
הרבה והיא בתה והכתוב כבר הוציאה בשם האחות
באזניך : "שכתוב ערות אחותך בת אביך או בת אמך
ואמה שאר לה : והיא אם האם ואחותה שאר לה :
והכתוב הוציא גם אותה שנ׳ ערות אחות אמך ואחות אמה
ואחות אביה שני שארים לה : והעלה אשר אמר כי שאר
אמך התייב אסורו והיא כי אם יאמר וערוה אחות אמך
ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה בשכיבתה :
ואם היה כבר קרא שמוהן שאר האב והאם באמור שאר
אביך: כי שאר אמך : "המך וחזק ושם אותן לו גם שאר
שנא׳ כי את שארו הערה : ולו היה זה הדבור שב אל
האב ואל האם היה חוב לאמר כי את שארם הערה :
להודיעך כי אמרו שאר אמך עלה יאסר בה שארים אחרים
והיא אחות אם אמי ואחות אביה משום כי בתה ואחותה
הוציאה אותן התורה : ואמה אשר היא אם אמי יצאה מן
ההפוך והוא כי יאמר ערות בת בנך :

(שבא) תאסר האשה על אבי אביה : והאיש על אם אמו מן אמו ואביו :

ואלה הדרכים זכרנום הנה שנדע בנין דבור הערוות
שנפנה עליהם בהלוכיו : עתה נאסרו אשת אב וערותו
ונשי אבות האם למעלה כי הם כמו האם: וכן נשי האבות
של אב למעלה לפניו : ואלה הם שרש על כללם : וכן
נאסרו ענף של אב ואם ואם אמך : "שהם בניהם ובנותיהם
את על אחות וענף של את על ענף של אחותו אם אחותו
אינם אסורים כי הם ענף : ולא יכשר שיבעל ענף לשרש
ושרש לענף : ואסור בת אשת האב על בן בעלה ואסור
ענפה עליו וענפו עליה ואסור אחות האב ואחות האם ולא
ענפיהם שהם השרש והם הענף ואסור אשת אחי האב
ואשת אחי האם וערותם לעיניך : "רבה גם נשי האח
וערותו ונשי בני האח וערותם ונשי בני הבת עד למטה :
ואשת הבן ונשי בניו ובני בניו ונשי בני בתו עד למטה וזה
הוא כלל העקר שלא יתחבר שרש עם ענפו לעולם : וזהו
ביאורו כל בני יעקב כן הנשים ונשי הבנים אסורים עליו
למעלה ולמטה וכן לא יכשר לזרע יעקב עם אמות אמו
ולא עם אמות אביו ולא עם נשי אבות אביו ונשי אבות
אמו זה הוא עקר אחד במשקולת דעתך: "קיום ועקר השני
הוא כל עקר של אשתו אסור עליו כעקר שלו וכן ענפי
אשתו אסורים עליו כמו שענפיו אסורים עליו : והעקר
השלישי אחות של אב ושל אם אסורות על ענף של אחיהם
כלל דבר אסור הוא להתחבר עם ענף עקר שהוא עקר
כמוהו שהאח לאביו שוים כא׳ יחדיו והם שני עקרים ובניהם
ענפים להם לעיניך : "צירופו לא יכשר שיקח איש ענף בני
אחיו ויכשר שיקח ענף זה את ענף זה : והעקר הרביעי
אשת הדוד וערותו ואשת אחי האם וערותו כי אשת אחי
האב נקראה בשמו וכן אשת אחי האם כזה : והעקר
החמישי אשת האח שהיא מקום ערות האח כבינתך :
"פתרון אלה הם חמשה עקרים ונשאר עלינו שנדבר בקרובי
אשה האב ונשי אבות האב ונשי אבות האם וקרובי
הכלות כן האב ומן הבן וקרובי אשת אחי האב וקרובי
אשת אחי האם : וקרובי אשת האח וזה הדבר קשה
למאד בבינתך : "על זאת דע והבן כי בלא פוגה יש
לאדם ששה שאר שהם שאר קרוב ג׳ זכרים וג׳ נקבות
כאשר ביארנו למעלה : שאם יקח האב אשה נאסרה בתה

על בנו שנא׳ ערות בת אשת אביך : וכן אם יקח איש
אשה נאסרה אמה על בנו : וכן לא יכשר שתי אחות
לאיש ולבנו כי אשת אביו כאמו כאשר ביארנו בפתרון
ערות אביך למעלה : ופתרון דודתך : "כמיכתו בן בתה
ובני בנה עד למטה : כי אין הפרדה בין שיקח בתו אשת
אביו ובין שיקח בני בניה עד למטה : וכמיהו לא יכשר
לאשה ובתה לשני אחים שאם יקח אחת מהם האחד נאסרה
האחרת על אחיו כי אשת האחר מקום ערות בעלה בערוות
לוטה : וגם בת אשתו היא בתו כאשר ביארתי בפתרון
מולדת אביך: "נודע לנו שאם יקח איש בת אשת אחיו הוא
כמו שלקח בת אחיו וכמוהו שני אחים לשתי אחיות כי
האחות האחת היא במקום בעלה תהיה ועל הדרך הזה
ההיה אחותו : וכן אשה ובתה לאיש ואחיו שבתה בתו
כאשר ביארתי בפ׳ בת אשת אביך : ואין הפרדה בין שתי
אחיות לאיש ובנו ואיש ואחיו ואיש וכן אחיו : ואולם יש
הפרדה באם ובבתה לעיניך : "מענהו שיכשר שתהיה
אחת מהן מאם ובתה לאיש והאחרת לבן אחיו : שבת
הדוד מותרת בלא פוגה : ואחי אם כמו אח האב אין
ביניהם הפרדה ודע והבן כי אין שב פוגה : כי בני אחי
האב ובנות אחי האב ובני אחי האם ובנות אחי האם
מותרים זה לזה כמו שביארנו כי שני ענפים מותר זה לזה
להשיגה : ונשאר עלינו הדבר בנשים אשר הן צרות אחת
לאחת ונבאר אותו למטה לפניך : "לפרק פסיק עשהי עשר
ערות אשה ובתה לא הגלה דע כי היה כשר לאמר ערות
בת אשתך כי אשתו מותרת : ואולם האסר בתה אחר
לקיחת אמה אמנם אמר אשה ובתה בעבור שאם אחת מהן
נלקחה האחרת נאסרה : והלא אמר הנה אשה ובתה
ואמר שם ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה ללמד שאם
יקח האם הבת נאסרה : ואם יקח הבת נאסרה האם
בבינה דעתך : "ככה לולי זה היינו אומרים שהראשונה
שנלקחה היא מותרת לו ונאסרה האחרה עליו : ואם יבוא
אל השנית אין הראשונה אסורה עליו ולמען שאמר ערות
אשה ובתה ל"ה אסר שתיהן עליו.כ"א לקח האם ואח"כ גלה
ערות בתה עבר על מצות ערות אשה ובתה ל"ה וגם אם יקח
הבת ויגלה ערות האם עבר על מצות ערות אשה ובתה
ל"ת כהורתך : "יען זאת כי אחרי אשר גלה ערות השנית
לא יוכל לגלות ערות הראשונה כי יעבור על מצות אשה
ובתה ; ולמען זה אמר ערות אשה ובתה : ולא אמר
ערות בת אשתך ל"ת : וכן אמר ואיש אשר יקח את אשה
ואת אמה ולא אמר ואיש אשר יקח את אם אשתו ולא
אמר אשר יקח את בת אשתו הורת אלהיך : "טעמי אלא
אמר את בת בנה ואת בת בתה כמו שאמר ערות בת בנך
או בת בתך מלמד כי בת בנה של אשתו כמו בת בנו
ובת בתה של אשתו כמו בת בתו : כי הם בשר א׳ וזה
שאמר שארה הנה הורתך נתן אלה השלש נשים שאר
לאם והם בתה ובת בנה ובת בתה עליך : "חפין האם היא
העקר ואלה השלש ענפיה הם שאריה והיא שארם כאשר
ביארנו למעלה : ולא יכשר שנאמר כי בת בנה שאר בת
בתה כי בת בנה מותרה לבן בתה : וכן בן בתה מותר
לבת בנה ולמען זה אמר כי בתה ובת בנה ובת בתה הן
שאריה והיא שארם מזו העלה : וקודם מזה ביארנו כי
בת האח ובת האחות אסורות על איש כתורת אלהיך : "זה
הדבר דע והבן כי כל שאר אמור בסדר ערוות אסור על
העקר שהוא אמור בפרק ערוות : ולא נעשה זולת על
הפרק הזה אשר נדע ממנו דרך ערוות אסורות ואמרו שארה
הנה כמו שאר אביך שאר אמך להודיע : כי שאר אשה
אסור על בעלה בתורות : כמו ששארו אסור עליו כי הוא
ואשתו בשר א׳ לעיניך : "ולא פרט שאר אשה : כי
הסמיך אותם על הל שאר אשר פירש בפרק הזה ועליו נעשה
על כל שאר אשה: ואמר ואשה אל אחותה לא תקח :
רע כי כל ערוה אסורה שאמר בת ערות פלנית לא תגלה
כי אסורה אסור עולם אותה האשה : אם עקרה שאר כמו
אם ואחות ובת ואם אסורה לא משאר כ"א מפני שהיתה
בשר השאר כמו אשה אב ואשת בן ואשת אח ואשת אחי
האב בדעתך : "הלא למען שהפסוק הזה לא הוא מכלל
ערוות

ערוה ולכן הפריד בינותם בשני דברים : הא׳ שלא אמר
ערות אחות אשתך כמו שאמר בכל הערוות אלא אמר ואשה
אל אחותה ל״ת והן זולת שארים : והב׳ כי כל הערוות
אמר בהן לא תגלה והחריש עליו וזאת אמר בה לצרור
לגלות ערותה עליה בחייה כי הצרור והעלב בחייה הם ולא
במיתתה ע״כ אמר בחייה בשכל בינתך : ״דרך זו מודיע
בעבור כי לא יכשר כי זאת אחותה מן השאר : כ״א
היתה שארה היתה אסורה על בעל אחותה עב״פ וצדדים :
בעבור זה אמרנו כי זו אחותה אינה שאר אשר הוא אסור
בערוות אסור עולם כמו אחות אב ואחות אם שהן שאר
ואסורן אסור עולמים : עתה דע כי אח ואחות הנאמרי׳
בסדר ערוות הם על שני דרכים : הא׳ יקרא שאר כמו
אחותך בת אביך או בת אמך : ״גם הב׳ אין עקרו שאר
ואולם משפטו במשפט השאר : והיא שאמר ערות בת אשת
אביך וגו׳ : וזו אחותה אין היא מן חמש אחיות שהן
אסורות בערוות כמו שביארנו למעלה באזניך : ואולם
היא אחות במשפחה שהיה בת אחי אביה או בת אחות
אמה או בת אחות אביה או בת אחי אמה שאינן אסורות
בערוות בהורתך : ״בזאת אולם אסר לקיחתה עם אחותה
בחייה וזאת נקראה אחותה : כמו שנקראו בני הדוד
אחים כמו אמר אשר לאחינו לאלימלך אמר לא תקח בלשון
מכירה : ולא אמר לא תקח בלשון סמוך : כי לו אמר
לא תקח היה הפצי לא תקח לצרור ואולם אמר לא תקח
מוכרה : ואמר אחריו לצרור כי זה לצרור אין היא מהפין האיש
אשר יקח אחות אשתו בבינת מדעך : ״אולם הוא בלשון
התורה נקראה זו הלקיחה צרירה וכן אמר בפנינה :
שלקח אותה אלקנה בחיי חנה : וכעסתה צרתה ואמר
לגלות ערותה מענהו לשון גלוי ערות השנית על אחותה
הראשונה : ואמר שני דברים עליה בחייה ולא היה דיו א׳
מהם להודיע כי אסור עליו לגלות ערותה עליה וגם אסור
בחייה וזה שאמר עליה הוא שהיה הראשונה אשתו בביתו
כמו שאמר על נשיו לו לאשה בהורתך :

(שכב) **אמר** בחייה אחר שאמר עליה : להודיע
כי בחייה ואינה עמו ולא אשתו כי
גרש אותה לפני לקיחת השנית : בזאת ידענו כי אסור
עליו לקחת אותה עליה : ולא בחייה ולא אסור עליו לקחת
השנית אחרי מות הראשונה ודע כי זה שאמר אחותה
שהיינה שהיהן קרובות כא׳ כאשר ביארתי למעלה לפניך :
״כבן אם תהיה האחת בת דודו והאחת בת בן דודו
יכשר שיקח אותה עליה בחייה כמו שלקח רחבעם את מחלת
בת ירימות בן דוד והיתה בת דודו : ולקח גם אביה לבת
אליאב בן ישי והיתה בת אחי דוד אביו כי אליאב אח
של דוד וכן צוה כי ישבו אחים יחדו ומת א׳ מהם גם אלה
הם אחי משפחה כמו שאמרנו בו ואשה אל אחותה כי הן
אחיות במשפחה במשפחתך : ״גלה ואמר הכתוב ערות
אשת אחיך ל״ת ושאלו משכילי נ״ע בזה שאלה ואמרו
אשת האח אסורה לעולם אי היא אסורה בזמן ומותרת
בזמן אחר כשיעלה : אמרו בני בירב רועך כי היא אסורה
כל זמן שבעלה חי אבל אחרי מות בעלה בלא בנים היא
מותרת לאח אישה לעולמך : ״דינו נשיב להם כי כל מי
יאמר זה לא ידע בין ימינו לשמאלו : כי האשה דבעולה
לא היא אסורה על אחי בעלה בלבד אבל היא אסורה
על כל איש קרוב ורחוק כן אמרו בתורה כלמולו : ואל
אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע וגו׳ וא״כ מה התועלה
להבדיל הנה על הצווי האסור לאחי בעלה בלבד בהכמתך :
״הלא מזה הדע כי לא היא בעולה כי כל בעולה אסורה :
אלא יען כי היא שאר בשר כשאר בשרך באסורה : ואם
האמר היא אסורה אחרי מות בעלה ולה ולד אבל אם
ימות בעלה ואין לה ולד היב על אחי בעלה שיקח לאשה
אחיו להקים שם המת כבתוב במשנה התורה : כי ישבו
אחים יחדו : דע לך כי כבר אמר לנו על שני מקומות לאשה
האח בלא פוגה כבתוב ערות אשת אחיך ל״ה ערות אחיך
היא בשכיבתך : ״והשני נתן ענש כבתוב ואיש אשר יקח
את אשת אחיו נדה היא וגו׳ ואלה שתים ראיות אין בהן
פוגה : ואשר הבאה ראיה על דבריך להזהיר והוא כי ישבו

אחים יחדו וגו׳ בו כפקה ופיגה : אחוז מהם על מלת
אחים כי זאת המלה הפול על כל איש קרוב ורחוק ככתיב
אחי מאין אתם : אשר לאחינו לאלימלך כי ינצו אנשים
יחדו איש ואחיו : לא הראה את שור אחיך : ״וכרונם
עוד ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים : וזולת
אלה הרבה בתורת פקדונים : ואם כן מאין נדע כי
זה שאמר כי ישבו אחים יחדו הם ממש אחים :
אם תאמר כל המקום אשר יאמר אחיך נקח יאתו על הקרוב
זולת אשר הקום ראיה עליו כי לא הוא: קרוב כקרובי׳ : נאמר
לך דע כי אנחנו מצאנו במשנה התורה על מקומות רבות
אמר אחיך אחיך : ״הפצם ועקרם אין הם אחים ממש :
ובא על מקום אחר וחפץ להזכיר אח ממש : ואמר כי
יסיתך אחיך בן אמך מזה הדע כי הראיה נחפין איתה על
האחים אשר הם ממש : ולא על זולתם בדעתך וכן אם היה
גם זה אשר אמר כי ישבו אחים ממש היה אומר כי ישבו
אחים בני אב או בני אם יחדו וגו׳ : כלל פסוקך ועניינך :
״טעם אחר שנדע כי מלה אחים שאמר הנה הם נכרים : ולא
שאר כי אמ׳ כתם אחים כלבד ולא ביאר ענין שאר לא
למעלה ולא למטה כ״א כל ענין שלו ענין נכרים : אחים
מן הדין ולא ממש אחים כמו אמר כי הקציר הצירך וגו׳ כי
תחבוט זיתך וגו׳ כי הבציר כרמך לא העולל אחריך לגר
לו״ל יהיה וגו׳ : כי יהיה ריב בין אנשים וגו׳ לא ה״ש
בדישו : כי ישבו אחים יחדו כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו
וגו׳ וכל אלה ודומיהם אחים מן הדין ולא ממש אחים : ולא
יכשר לנו לעזוב הגלוי ונקח הנסתר והמסופק בדעתך : ״והר
אם הטעון והאמר לנו כי כדבריך : גם זה אשר אמר ערות
אשת אחיך וגו׳ : הוא נסתר ומסופק ומאין נדע כי הפצו
על אחים ממש כי לא אמר בו לא בן אביך ולא בן אמך :
נאמר לו כבר הודיע לנו בזו הפרק בראשו מלה ומאמר
אשר יצילנו מכל פיגה ומגמותיך : והוא אשר אמר איש
איש אל כל שאר בשרו וגו׳ מזה ידענו כי הם אחים ממש
ולולי זה גם אנחנו היינו מצטרכים אל ראיה אחרת כמוך :
״כי על זה לא נפל לעולם הלוף כמו שנפל על כי ישבו
אחים וגו׳ : והשיבה אחרת לו היות כי ישבו אחים על
ממש באמת אחים : היה מזכיר בענין הערוות שהן שאר
א״א שלא הזכירו לשם אין הפין המסדר על השאר כ״א על
אחים מן הדין קרובים במשפחה כמו ענין בעז ורות אשת
מחלון או כליון שאמר בו אשר לאחינו לאלימלך וגו׳ שהם
קרובים : והשובה אחרת כי זה אשר אמר ערות אשת אחיך :
״לא היא בעולה הלא הראה כל הערוות אשר מראש הפרק
ועד הנה כלן אסורות : בכל זמן ועדן שהן אלמנות
וגרושות כ״ש שהן בעולות מזה הדע כי האיסור זה הוא
היעה מדרך השכל כי כל אלה הנשים מפני השאר הן
אסורו׳ : ככתו׳ איש איש אל כל שאר בשרו וגו׳ ולא מפני
הביעול וכן גם זאת אשת אחיך : ״מפני השאר היא אסורה
ככתו׳ ערות אחיך היא : וכן אמר על הענש ערות אחיו
גלה ערירים יהיו ואנחנו נדע כי זה השם לא ימחה לעולם
לא בחייו ולא במותו כי ערות האח אשתו היא : ולא ינתן
ולא יסור זה השם לכן היא אסורה לעולם וכל מי שיתיר
אותה יחפוץ ראיה על דבריו נכונה בעיני הדרי אלהיך :
״נואם וטענה אם הטעין והאמר כי אנחנו נדע זה מענין
יהודה : ככתו׳ ויאמ׳ יהודה לאונן בוא אל אשת אחיך :
ויבם אותה וגו׳ מזה נדע כי היא מותר : נאמר לו עדיין לא
ירדו מצות הערוות בזמנם הלא הראה יאמר ויקח עמרם
את יוכבד דודתו ל״ל והיא אסורה בזמננו זה אבל אם תוכל
להקים ראיה כי היא מותר : מיום אשר אמר איש איש אל
כש״ב ואז הצדק בדבריך : ״כי אם האמר כי המצות היו
מאברהם אע״ה : ככתיב עקב אשר שמע א״ב וישמר
משמרתי מ״ה והורותי : נאמר לו זה על מצות של דעת
ומצות תפלה ועשיית צדקה ומשפט ועיר בעבור מעשה יצחק
ע״ה : וכן אשר אמר כי ידעתיו ל״א יצוה א״ב ואת ב״א
וגו׳ היא על כל אלה וזולתם בדעתך : ״על זאת הלא הראה
יעקב אע״ה לקח שתי אחיות מזה הדע כי מצות התורה לא
היו בזמנם : ואם האמר הלא אמר יבמה יבוא עליה והוא
אחי בעלה נשיב עליך כי זה שאמ׳ יבמה ויבם יש ביניהם

פרק בביאורם והקונם, כי מלה יבמה היא שם קפיאי אבל ויבם הוא שם פועל הנפעל בכל פעילוה דברי פיך : "פשר וביאור השמות : של בטוי שפתים יחלקו לשני חלקים : מהם שמות קפואים : שאין מהם פעילה : כמו שם ארץ ושמים וים ואבן וצור ומים ועין ואש ודומיהם כל אלה שמות קפואי׳ : לא יבוא מהם לא פעילת עבר ולא פעילת עתיד ולא צווי ולא מצדר ולא עומד : אלא במאמרות לשונך : "צירופם עוד לא יפול בהם סימן אינ"ת כי אם סימן ב"ה כל"ם כלבד : אבל שם פועל שאינו קפואי ממנו ודומיו יבוא מהם צווי עבר ועתיד ועומד ומצדר ועשוי ודומיהם : בכל פעילות וכלשון כמו שאמר כמו האמר קבר שם כלבד ויביא ממנו צווי קבור מתך : עבר קבר אברהם : ושם עושה קובר וכן מקבר. גם הוא שם פיעל נוהג במלות : קובר היא מלה קלה מקבר היא מלה כבדה מודגשת בבטוי שפתיך : "קברתי עבר קברו מצדר אקבור יקבור הקבור נקבור סימן אינ"ת או אית"ן : ולא יפול על שמות הפעל סימן ב"ה כל"ם וכן האמר כבוד הוא שפעל יבוא ממנו צווי ועבר ועתיד ועומד כמו שתאמר כבד כבד מכבד ויבוא בו סימן אי"תן, אכבד יכבד הכבד נכבד ובכל פעילות דבריך, "רבוי אלה השמות ודומיהם הנפעלים דומה זה לזה : אבל שמות הקפיאי׳ אינם דומים ושוי׳ עם שמות הנפעלים כזה : לכן אמרנו כי אינה דומה מלת יבמה עם מלת ויבם כי יבמה הוא שם קפיאי ויבם הוא שם נפעל ועל זה לא תבוא מלת יבמה מלשון ויבם בפתרון אחד זה, כי מלת יבמה לא תבוא לא עבר ולא עתיד מכל ולא מכל פעילות דבריך : "שהוא יען מן השמות הקפואים כמו שהזכרנו כגון ארץ ושמים וים ואבן ורוח וכוכבים ודומיהם : וגם לא יפול עליו סימן ב"ה כל"ם אבל מלת ויבם מן השמות הפועלים יבוא ממנו צווי יבם : עבר יבם עתיד ויבם ויבוא ממנו שם פועל מיבם ודומיהם, וגם יפול עליו סימן אי"תן איבם ייבם תיבם ניבם ולא יפול עליו אותיות ב"ה כל"ם אשר הוא סימן על שמות הקפואים במאמריך : "הביעה וטענה אם תטעון והאמר הלא כל המעשים ילקהו מן השמות נאמר לך כן : ואם תאמר ואיך יבוא השם מן ויבם נאמר לך יבום, ואם האמר ומן יבמי איך יבוא השם נאמ׳ לך יבם כבתו׳ מאן יבמי להקים לאחיו שם וגו׳ ועיד דע כי השמות הקפואים לא יסורו מבעליהם לעולם בלשונך :

(שכג) תמימות קריאתם כמו שם האב ושם הבן וכן האח ובן האח ודומיה׳, אם ברפצי ואם על כרחי לעולם הם מוכנים ומכוונים על בעליהם : ולא יעתקו על זולתם שלא יקרא האב אב ולא הבן בן ודומיהם : ואם היה יבמי מלשון יבמי לא היתה אימרת לא אבה יבמי מענהו להיות יבמי כי על כרחו שלא בטובתו הוא יבמה ואחי בעלה כדעת רועיך אם אבה ואם לא אבה לעשו׳ מעש זו כגזרת הכמיך : "שגם מזה הדע כי מלת יבמי לא הוא מלשון יבם ויבמה : ואם תאמר ומה פתרון לא אבה יבמי : וכן מה פתרון ויבם איתה נאמר לך זה מעשה חוב הלוי עליו והיה ימאן לעשותו והיא מענה להועד עמה : ולכן אמר לא אבה יבמי כי אם קבל לעשות החוב על נפשו יקרא מיבם ואם לא קבל לא יפול זה השם עליו כי זה שם עלה הלוי על המעשה לפניך : "רצון וחפץ זה אם לא יעשה האיש ההוא לא יקרא בזה השם : ואם יאמר ומה הוא החוב נאמר לו הבעילה אשר חייב לו האל ואם יאמר זה החוב אשר אמרה מצאנו אותו על האחים ככתוב בוא אל אשת אחיך ויבם אותה וגו׳ זה מטרם שירדה ההורה : ובתורה אמר כי ישבו אחים יחדו נכתב ונרשם זת הרושם : נאמר לו לא עמדה ראיה כי הם אחים כמו שעמדה הראיה על ערות אשת אחיך : "קיומו כן על האיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא : שני הפסוקים האלו בלא פוגה הם ממש אחים : ואשר אמר כי ישבו אחים : לא ידענו בלא פוגה כי הם אחים : ולא יכשר שנעזוב הגלוי ונקח הנסתר ביאור זה לא יכשר כי אשר נתן מליצה על ערות אשת אחיך ועל איש אשר יקח את אשת אחיו כאשר אמרתם כי הם גלויים כי כל ימי חייה היא אסורה עליו כאסור הנדה ככתו׳ נדה היא הרשום בתורתך : "צירופו אבל המליצה תפול על כי ישבו אחים יחדו כי לא הודיע לנו כי הם אחים : בני אב ואם כמו שהודיע בכי יסיתך אחיך בן אמך ואם האמר ואם לא יהיה היבום על אחים בני אב או בני אם על מי יהיה, נאמר לך על בני אחים : כי בני אחים יקראו אחים ככתו׳ אשר לאחינו לאלימלך כאשר מצאנו כי נתקיימה המצוה בענין בעז על בני אחים : קרוביך : "פאה טענה אם תטעון והאמר כי זה הענין הוא ענין גאולה ולא הוא ענין יבום : ככתו׳ חלקת חשדה אשר לאחינו לאלימלך וגו׳ : נאמר לך הוא ענין גאולה ויבום : ככתו׳ ופרשת כנפיך על אמתך : "עוד אז אמר לה ברוכה את לה׳ בתי וגו׳ : אז ידע בעז : כי לא עשתה זה ע"ד זנות מפני תאות השכיבה כ"א עשתה זה היתה הלך על א׳ מן הבחורי׳ אשר היו תחת ידי בעז : ועל זה ברך אותה ואמר לה ברוכה את לה׳ בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון וגו׳ אחרי כן אמר לה בעז : אע"פ כי גואל אנכי יש גואל קרוב ממני ככתו׳ בתורתך : "סדורו שאמר ועתה כי אמנם כי גואל אנכי : וגם יש גואל אחר קרוב ממני ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי וגו׳ : אז בבקר לקח אנשים מזקני העיר ובא ג"כ בן אחיו טוב אז אמר לו בעז חלקת השדה א"ל מכרה נעמי ואמר אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדעה כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך : "נאם לו טוב אגאל : ככתו׳ ויאמר אנכי אגאל : אז השיב לו בעז ביום קנותך את השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קניה להקים שם המת על נחלתו וגו׳ : ככתו׳ והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת וגו׳ : ידענו מזה כי היא גאולה ויבום אז אמר לו לא אוכל כבתו׳ לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי גאל לך אתה את גאולתי וגו׳ כלל פסוקיך : "מענהו יכשר שנאמר כי היו לו בנים וחלק נכסיו להם : ועוד אם היה יקח אשה אחרת ג"כ היה עושה עמה בנים ובנות אחרים והיו מבקשים גם נחלה וירושה מנכסי האב והיה יבוא סכסוך ביניהם : בין אחים לאחים לזאת העלה ע"כ אמר לפניך : "לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי ולכן לא חלצה נעלו ולא ירקה בפניו ואז נתן רשות לבעז ככתו׳ ויאמ׳ הגואל לבעז קנה לך וישלוף נעלו : זה ע"ד עדות כי כן היה המנהג מלפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וגו׳ : העיד על נפשו כשפתיו לפני הזקני׳ כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת אשר למחלון וכליון מיד נעמי וגם את רות המואביה אשת המת קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו כתורתך : "ככתוב והיה הבכור אשר תלד יקום ע"ש א"ה וגו׳, ואם תאמר ואם היה כדבריך איך לא הקים שם המת : על נחלת מחלון או כליון אבל קרא שמו עובד נאמר לך צוהו להקים זכרו כי היו אומרים זה הבן הוא בן האלמנה אשת המת פלוני זהו שאמר להקים שם המת : ואם תאמר כי זה הדבר לא היה טוב בעיני ה׳ כי כתו׳ בתורה לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה׳ אלהיך : "יאמר לו כי לא אמר עמוניה וכן אמרו רועיך עמוני ולא עמונית ואין זה דבר חזק הלא הראה כי גנה נגאי לשלמה ע"ה כי לקח נשים נכריות ככתו׳ על אלה חטא שלמה מלך ישראל וגו׳ : ובגוים ההם לא היה מלך כמוהו : וכן בזמן עזרא כהן ה׳ ע"ה הושיבו נשים נכריות : ככתו׳ גם בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים נכריות עמניות אשדודיות מואביות מן הגוים אשר אמר ה׳ להם לא תתחתן בם בעממיך : "טרדם ורחפם וגער בם וכעס עליהם מאד עזרא ע"ה והשביעם שלא ישובו לעשות זה ככתוב ואריב עמם ואקללם ואשביעם באלהים וגו׳ וטהר אותם מזה הדבר ככתוב וטהרתים מכל בן נכר וגו׳. וא"כ איך נאמר כי יפה היה הדבר הזה אשר עשה בעז ע"ה כזה : התשובה על זה : נאמר באזניך : "חפצי כי רות באה בחפצה וברצונה על דת ישראל : הלא תראה איך אמרה לה נעמי אחרי מות בעלה הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה שובי אחרי יבמתך ולא רצתה לשוב מיחוד האל : ככתוב והאמר רות אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלהיך אלהי כרשום בספר נביאך : "זאת שבועת אלה נשבעה על זה ככתוב כה יעשה

לי

לי אלהים וכה יוסיף : וגו' ואם לא היתה כשרה לא היה יוצא ממנה משרש: ומעקרה המשיח דוד ע"ה וכן אחריו לעתיד מלך המשיח כשהאל ית' יגאל עמו ולקנות שאריתו יד יוסיף : אבל האסורה היא אשר יקחוה ואין לבה טהורה כדת ישראל עמך : "ואם האמר כי אם לא היה היבום לשני אחים איך אמרה נעמי העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשי' ואמרה הלהן תשברנה עד אשר יגדלו וגו' נאמר לך כי זה הדבר דברה אותו נעמי ע"ר מעבר ולא באמתו וכזה בתורה דברים רבים נזכרים : כי אם אסק שמים שם אתה וגו' אשא כנפי שחר וגו' : גם שם ידך תנחני וגו' וכתו' אעלה על במותי עב וגו' : ממעל לכוכבי אל ארים כסאי וגו' ודומיהם רבים בתורתך: "הלא כי בן אדם לא יוכל לעשות אחד מאלה : אבל כל אלה דברים פשוטים נאמרים ע"ד מעבר ואמר דוד ע"ה לו הייתי יכול לעשות כל אלה : לא הייתי יכול לברוח מפניך כל שכן כי לא איכל ואמר מרוחך מענהו מגזרתך אשר הגזור עלי : ומפניך מאפיך : ומן משפטך אשר תשפוט לכל חי אשר ימיו כצל עובר : כל זה הענין ודומהו ע"ד מעבר בתורת אלהינו ובדברי נביאיך: "דרך ענין העוד לי בנים במעי כן הוא דברה אותו נעמי ע"ד מעבר : אשר לא יתכן להעשות כי גם רועך אמר זה על האחים שאין גם בעולם אחד: שנ' כי ישבו אחים יחדו בעולם אחד : ובנים שהם במעיים אינם בעולם אחד : אלא זה דברה אותו נעמי ע"ד להתרוות על דרך מעבר : עוד על דרך לנסות אותן לראות ולדעת מה בלבן על הדת ויחוד ה' ואז נגלה לה כל הדבר בחכמתה כאשר מגיד עניינך : "גם אם תטען עוד והאמר כי זה הדבר אשר הבאת דמיון נדע אותו מן הדעת : כי בן אדם לא יוכל לעלות לשמים או להתחתית הארץ לשאול לרדת ולנוח חי או בכנפי שחר לעלות או באחרית ים לשכון אלה אינם מקובלים בדעת : ולכן נאמר כי הם ע"ד מעבר אבל זה לא הוא כן בדעת : נאמר לך כי כן נדע מן התורה כי זה הדבר אשר דברה להן הוא מנוע מתורת אלהיך : "בזאת לכן אמרנו כי דברה נעמי זה ע"ד מעבר: והשובה אחרת כי זה הדבר ימנעו אותו הריבונין רועך כי לא יחייבו היבום אלא לשני אחים אשר הם מאב ומאם צובר : והשיבה אחרת כי רועך לא יחייבו היבום אלא על את אשר הוא מצוי להיות עומד בעולם בזמן מיתה אחיו ולא שהוא במעי אמו כאשר אמרנו למעלה וכל אלה יודיעו כי דבור נעמי בזה היה ע"ד מעבר : בעיני כל רוצי האמת וצדקת תורה משה ע"ה נב אך : "אכן עוד נשיב לך הלא כדברי רועך אם לקח האח את אשת אחיו מעט אז היה מקיים זרע ושם אחיו בישראל אבל אם היה לוקח איתה וזולתו היה נמחה שם המת מישראל : ולא היתה מתקיימת המצוה והלא בעז לא היה אח למחלון וכליון כי אם קרוב ולמה כתוב עליו בתורה להקים שם המת על נחלתו ולא ימחה שמו מישראל : ולמה כתוב יולד בן לנעמי וגו' הלא כזה ידענו כי היבום לקרובי' ולא על אחים מבטן באמונתך :

(שכב) **אח** עוד אם תאמר כי בעת שימצא האח אז יתקיים היבום בעקרו על האחים: אבל בעת שלא ימצא אח וימצא הקרוב יקיים הוא המצוה ויקים זרע לאחיו: ככתוב כי ישבו אחים ; נאמר לך כבר הדפת ופהרת דברי רועך ושבה על דברינו באמונה התורה על הקרובים שהם האחים : ואשר נתה דבריך באם ואם הן עדיך והצדק בדבריך : "בענין זו ידוע הוא שענייננו בעד הנחלות והירושות הוא כענין בנות צלפחד שכתוב בהן ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר וגו' ותהינה לבני דודיהן בני דודיהן כי היו לצלפחד אחים רבים ונשאו בנות צלפחד לבניהם לכן אמר ותהינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן וגו' לבני דודיהן אמר ולא לבני דודן להודיענו שאסורות שתי אחיות לשני אחים ממש לא:חבר:כן שני אחים על אשה אחת אסורי' בצדק דינך: ונמצא עוד אחר שעקר זה על הנחלות שנ' להקים שם המת על נחלתו: בגלות אין לנו לא נחלה ולא ירושה גם לא דבקיה צטית למשה כי כבר נאספו ויכלו ונפזרו ונרחקו משה ממטה מנחלתו : אף כמה משפחות ואחים

וזרעם ושמם נמחו מתוך ישראל בגלות ואיך נבוא בעד הקמת שם האח כדברך להתיר דבר ערוה ואסור של תורתו: שנ' ערות אשת אחיך וגו' ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא וגו' כנדה לעולמך ברוך חונן דעת לנחפשי תורתו : יהי שמו מבורך לנצח נצחיך : "דבר ואמר ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה וגו' זמה היא הבת כמו כי יקח איש אשה אלמנה או גרושה ויש לה בת מאיש אחר היא אסורה עליו : מאחר שלקח את אמה לו לאשה נאסרה עליו : גם בת בתה ובת בנה עד סוף כל הדורות מפאת השאר : ככתוב את בת בנה ואת בת בתה ל"ה לגלות ערותה אמרה לנו תורת אלהיך : "הערה אשר מגעה היא השאר ככתוב שארה הנה זמה היא : והיא אסורה עליו בחיי אמה ובמיתה ובכל זמן בעבור כי נפל שמה כי נהיתה אשת פלוני אף נפל שמו עליה כי הוא בעל פלגית לו היא : ואם תאמר הלא אמר לנו למעלה ערות בת בנך או בת בתך : "ומה התועלה שישוב וישנה אותו הנה : נאמר לך בפסוק ההוא הכליל בה בנו ובת בתו וגם מקל וחמר וכל אלה מחלציו אבל הן בנות אשתו מאיש אחר ואם לקח הוא את האשה נאסרו עליו בתה ובת בתה ובת בנה עד סוף כל הדורות לתקנה : ואם לקח הבת נאסרה עליו אמה ואם אמה עד סוף כל הדורות בדורותיך : "ודו רועך ואמרו אנס איש אשה מותר לישא בתה ואפילו בחיי אמה מותרת וזה ביהוש מצוה אלהינו כי אלהינו יתעלו השבחותו אמר לא תקח לגלות ערותה שארה הנה : אם בזנות ברצון ואם באנס נאסרה עליו מפני דבעילה והיא זמה ככתוב זמה היא בתורת עושך : "הבר ואמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור :והן אחיות מן הדין והן אסורות מפני צרור ככתוב לצרור :אבל שתי האחיות מאב או מאם דין אסורות מדרך השאר מדין גזרה שוה אם בחייהן ואם במות אחת מהן אסורות לעולם לגמור : כמו אסור לאשה שלא תקח את שני האחים אחרי מות אחד שנ' ערות אשת אחיך : "טוב עקרו כן אסור על האיש לקחת את אחות אשתו : כי היא שאר שארו מענהו שאר אשתו: והנה אמר עליה בחייה וזה יורה כי אחר מותה היא מותרת ואין בזה הראיה מענהו דרך הראיות אבל הן אסורות מפני השאר אם בחיים אם במות כמיתהו : לכן אמרנו כי הן אחיות בדין והן אסורות מפני הצרור ככתוב וכעסתה צרתה גם כעס בעבעך : "יודיע שאסור על האיש לקחת שתי נשים לצרור אחת מהן : אבל יקח אותן על דרך אהבה ולא יכאיב לב ונפש אחת מהן : אבל יקיים אהבתו על שתיהן : אף שארן כסותן ועונתן לא יגרע מהר לו לקחת שתי נשים ויזהר באלקנה לחנה ולפנינה ודוד ע"ה מלכך אף שופטיך: "כבר ביארנו והרחבנו ענין זו למעלה ואין לנו צורך להכביר מלין יותר : ואמרו ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב וגו' : זה על דרך אזהרה שלא יעשה זה בזדון ואין זה על דרך מקרה כמו אמר ואם שכוב ישכב איש אותה והתי נדתה עליו וגו' בגלוי ובסתר : אבל זה דבר ע"ד שגגה כי אם יעשה בזדון ובזה את דבר ה' אלהיך : "לזמן נדותה שילך וישכב עמה הזהיר לו על זה וגם נתן הענש בפרשת קדושים תהיו ככתוב ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקורה הערה:וגו' והנדה אסורה עלינו בזמן נדותה כערוה אסירה : כי אמר לשם איש איש אל כל שאר בשרו ל"ת לגלות ערוה וגו' ואמר הנה לא הקרב ואפילו השחוק עמה אסורה וההדפה והחייה והקירוב יד אל יד ורגל ברגל וכל ההקרמות של מעשה אסירים כמו שהם אסירים על ערוה אסירה ואלהים יחיקנו מכל אלה וירחמנו כרוב רחמיו ויפקדנו בישועתו ברצון עמך : "מודיע ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע וגו' : והוא שם הישראלים לא יבוא בזה אשה גר צדק אבל היא האסור ממקום אחר : והוא שכתוב בתורתך ואשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו וגו' : וגם הבוא היא באסור ממה שאמר תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר בתוככם : "נאמר בה לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה וגם היא אסירה מפסוק לא תחמוד אשת רעך: ואמר שלמה ע"ה היחתה איש אש בחיקו וגו' אם יהלך איש על הגחלים וגו' כן הבא אל

אשה

אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה על דרך מהשבה
רעה כחושב זמת זנונים ונאופים באשה רעך : ואפילו
אם ישוב אל ה׳ לא ינצל מזה לעולמך :
"כרור צרות ומשפטי׳ יבואו לו מה׳ בזה העולם כרוד ע"ה
ורומיו : אך ההשיבה שיעשה וישוב אל ה׳ בתשובה רוד
ע"ה הצילנה מן גיהנם ושכר גדול יירש עם יראי אלהיו כי
קיים דבר וגזרת אלהיו : ככתו׳ ושבת עד ה׳ אלהיך וגו׳
וכתו׳ ושב ה׳ אלהיך את שבותך וגו׳ : וכתו׳ והרשע כי
ישוב מכל חטאתיו ומדרכו הרעה ועשה משפט וצדקה חיה
יחיה לא ימות בדין אלהיך "עוד אמר ומזרעך לא התן
להעביר למולך וגו׳ : לו שני פתרונים א׳ מהם כי יקח
זרעו וישרפה לעכומ"ז כמו שעשה מנשה ואבותינו הרשעים
בזמן המלכות שהיו מעבירים זרעם למולך : ככתו׳ וישפכו
דם נקי דם בניהם ובנותיהם אז"ל כנען והחנף הארץ
בדמיך : "פתרון שני נאמר כי אסור על אנשי הדת
שלא יקחו מבנות העכומ"ז לא בסתר ולא
בגלוי כל זמן אשר הן על עכומ"ז כי אם תהר
אחת מהן פן ישראל יצא זרעו על העכו"מז כי אמו בת
עובד לעכו"מז : ואותו האיש יקרא כי נתן מזרעו למולך
וחלל שם ה׳ ככתוב וחללת את שם אלהיך : "צוה עוד
ואת זכר לא השכב משכבי אשה וגו׳ : וזה יכליל כל
הקדמות המעשה והמעשה ומי שנתן ונותן עליו מליצה והתיר
משכב זכור בישראל בערמה כאנשים מרועך במשכבי
אשה : יהיה האיש ההוא מנודה לא יאבה ה׳
סלוח לו וגו׳ כי היא תועבה אחת מתועבות חקות העכו"מז
ככתוב תועבה היא לפני אלהיך ובעיני יראיו משכילי
גלוהך : "קבע ונהן יוהר בו ענש באשה איש ובזולתו :
ככתוב תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם ומענה
דמיה׳בם היא אחת מד׳מיתות ב"ד של תורתו בזמן המלכות
והן שריפה סקילה הרג והנק כגזרת צור עושך : "רשיון מליצת׳
סקילה היא הרגימה ושרפה היא באש והרג הוא בחרב
וחנק הוא כמו אמר והוקע אותם לה׳ נגד השמש וגו׳ :
אמרו משכילי נ"ע כי היו חופרים בו כקומה איש וישימהו
בו עד הצואר וראשו למעלה בפני הארץ נגד השמש :
ואחר כך ימלאו הבור עפר סביב סביב ויחנק האיש ההוא
וימות וזהו שאמר דמיהם בם בתורת עושך : "שאמר ובכל
בהמה לא התן שכבתך וגו׳ : והוא ידוע בשופט כבתוב
כל שוכב עם בהמה מות יומת אמר ואשה לא תעמוד לפני
בהמה לרבעה תבל היא בארצך : והיא כמו אשר בהמתך
לא הרביע כלאים וזה מעשה הנשים הזמית אשר לא
השבענה מן הזנות של בני אדם אנשיך : "הלכנה הן
עוד אל הבהמות מרוב זנותן בהחבולה לעשות תועבה : וכן
אסור מעשה זכר עם זכר ואמר אל הטמאו בכל אלה וגו׳
והטמאה החלק על ד׳ הלקים א׳ מהם מן המאכלות הטמאות
ומן השרצים בכתוב אל השקצו את נפשותיכם וגו׳ וכתוב
ואל הטמאו בהם וגו׳ שהם כתועבה : והשני מערוות
אסורות וזולתם כבתוב בדברי נביאיך :

(שבה) **תורת** ה׳ מכרזת אל תטמאו בכל אלה כי
בכל אלה נטמאו הגוים וגו׳ . והג׳

אשר ישאל אל האובות ואל הידעונים ככתוב אל הפנו .
אל האובות ואל הידעונים אל תבקשו לטמאה
בהם והיא טמאת מרד למורדים : והד׳ בטמאת מגע
ככתוב והזרתם את בני ישראל מטמאותם ולא ימותו
בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוך ישראל עמך :
"שקל והודיע ואמר כי בכל אלה נטמאו הגוים וגו׳ : ואמר
ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה וגו׳ : וכי׳ אלה הנזכרים
למעלה הם מצות התורה הנחקקים ואיך יכשר מהבורא ית׳
השבהותיו יחייבם על דברים אשר תמנע אותם הדעת של
מבינים מזה יאמרו כי היו מצווים מטרם זה על ידי נביא
אלהיך : "רגשו וצרחו ריבונין רועיך עוד בזו ענין הערוות
והתירו כמה ערוות אסורות : והכשילו לעם קדוש וטמאוהו
בגלוי ערוות כשארות אסורות : הקלו והתירו בת האח
לאח ובת האחות לאח לקחתה בקדושך : "קבעו והקקו
והעידו עליו כל הנושא בת אחותו ואחיו בקרב משפחתו
עליו הכתוב אומר אז תקרא וה׳ יענה תשוע ויאמר הנני :
ואמרו משכילי נ"ע הלא זו ערות אביך היא : כי לאביך
נאמר על בת בנו ועל בת בתו ל"ת ערותן כי ערותך הנה
והיא בת אחיך ובת אחותך וכן משפט דיני דאם אסורה
על בן בנה ובת בתה לעיניך : "צרופו שהיא בת בתו של
אביך וערותה היא ערות אביך : ואתה
איך השלח ידך לגלות ממפחה בערות אביך :
כי בת בנו ובת בתו היא בת אחותך ובת אחיך : והרופה
והעלה אין לך אם הגלה ערותן כי הן ערות אב וכל
העובר במצות ה׳ערות אביך היא וגו׳לא יאבה ה׳סלח לו
וגו׳ והבדילו ה׳ לרעה מכל שבטי ישראל וגו׳ : ותופשי
דרך תורת ה׳ החרדים אל דברו ירוין מדשן ביתו ויזרח
עליהם אורו : ואויביהם ילביש בשת ועל עבדיו יציץ נזרו :
וה׳ אלהי הצבאות ה׳ זכרו : אשרי שאל יעקב בעזרו :
שברו על ה׳ אלהיך עושה שמיך וארצך : "פצו עוד פה
והתירו רועיך בת אשת האב : ואמרו האב נושא אשה ובנו
נושא בתה של אשת אב : ולא השגיחו והציצו שאמר ערות
בת אשת אביך מולדת אביך וגו׳ וכן התירו אחות האת
ואחות האחות שהן מאחרת אם ואחר אב : אי מבחוץ
אחות לא מאם ולא מאב : וצרות צרותיהן אסרו עליך
ועל אחיך בדינך : "ערות בת אשת אביך מולדת אביך
וגו׳ : קיימוהו ופירשוהו שאחותך היא באמת שיצאה מחלצי
אביך : וכבר מן ערות אחותך בת אביך או בת אמך
ידענו אסירה שאם אחות שהיא או מאב או מאם אסורה
לנו ק"ו אחות שהיא מאב ומאם יחד כי בזכיר הרחוקות
תבאנה הקרובות אסורות עליך בדעה חכמתך : כי נגידים
מדברת תורת ה׳ ולכן לא הוצרכה תורת ה׳ אלהינו
להזכיר אחות מאב ומאם באזניך : כי אחות נכריות
שתבאנה מחוץ מהגרמת ערות אביך : נאסרו עליך :
"כרורו על כי הלא כל מצוה ערוות כל א׳ וא׳ על שרשיה
וענפיה ופרחיה המותרה ואסורה : וד׳ מיני אחיות הן בפסוק
ערות אחותך בת אביך או בת אמך להחמירה : שהן
מחוץ בכפלים כתאומים של אשת הרת : אחותך שבאה
לך מאיש אמך היא כאחות שבאה לך מאשת אביך או
מצרת אשת איש אמך או מצרת אשת אביך הבאות באחרית
באסיר אליך : "נולדות מחוץ : הן כנולדות מבית ומחוץ
כי שאר אביך ואמך ואשת אביך ואיש אמך מחוץ : ואיש
אשת אביך אסורות כלן אליך בשכיבהן : "מאמרו ערות
בת אשת אביך : לא הרמיז על בת אביך : כי היא מק"ו
יוצאת אסורה עליך אף מערות אביך : ומולדת אביך
לשון גדול והרבות בביאור מליצתך : "לשלה זו יהפענחו
עליה ענינים כצפנת פענח : כענין יולדו על ברכי יוסף והגד
על ברכי והולדות אהרן ומשה וכמותן מיכל בת שאול אשר
ילדה לעדריאל המחולתי יחד מתפענח : הן לשון גדול
והרבות כלן לפניך : "כלל הדבר אם תחזיר ותשיב
ומולדת אביך על בת אשת אביך : שמולדת ממנה קודם
אביך : בתה הקדומה של אשת אביך : שהיתה לה מאיש
אחר מה היא עליך הלא אחותך היא מהגרשת אביך :
ולכן נאמר אחותך היא ואסורה עליך : "יחד להחריך
ממנה באימה ובפחד ועל כדומיה שהן מבחוץ : כי אחות
אחותך ואחות אחיך הנכריות שהן מחוץ : הן כאחיותיך
העקריות שאינן מחוץ : שוות הן באסירן בחכמת רעתך :
"מעמי כמותן נקראה אשת אחי אביך כאחות אביך העקרית
ואחות אמך באסור ערות אחי אביך ל"ת אל אשתו ל"ת
דודתך היא : מענהו כדודתך היא אסורה אליך : "חפצו
כן על ערות אחות אמך כי דודתך היא : וערות אחות
אמך היא : אשת הנקרא דודך מבחוץ מאחות אמך כי
שאר אמך היא : ואשה אסיר על אחותך לפי שדודה היא
בשכל בינתך : "וכרונו גזרה שוה היא כי כמו שדודתך
אסורה עליך : כן הדוד אסור על בת אחיו ואחותו גלוי
זה ונודע כבינת מדעך : וכן דוד הנכרי על בת אח
ואחות הנכריה אסיר כחכמת דעתך : "ועל כן בת אשת
אביך ובת איש אמך הן כאחיותיך : שנא׳ אחותך היא
לת"ע במשכביך : וכן ערות כלתך אשת בנך אסורה עליך :
"היא ובתה ובת בתה כי ערותה היא מבנך : ואחות כלתך
ואמה וכל ערוותיה אסורות עליך : וכמו שאסורה הכלה על
חמיה כן החתן אסיר על חמותו לפניך : "דין הוא שהכלה
אסורה על חמיה : כן עליה אחי חמיה : וכן התתן על

המיהו ועל אחיותיה ועל כל ערוותיה כאחיותיה : ובאחות אשתך ודודותיה וכל ערוותיה אסורות עליך : שחמיתך וכל אחיותיה אסירות מדרגת אשתך שהיא בשרך ועל כן הן אסורות במשכבך : "גם ערות אשת אחיך לא הגלה במשכבך : כי ערות אחיך היא משום ערות אביך וכמו שאסיר את על ערות אשה האת כן אחית על ערות איש אחותה לפניך : "בערוותיהן אף אחה אסיר ואחותך במותך : וכן ערות אשה ובתה ובת בתה אסורות עליך : וכמו שאלה עליך אסירות כך על אחותך : איש ובנו ובן בנו ובן בן בנו אסורים מצדקת הורתך : "אומר הפסוק שאמר ואיש ואביו ילכו אל הנערה למען חלל את שם קדשי : מוכיח כי הן כבנות בנך ובנות בתך ובנות בת בנך ובת בת בתך כמאמר מקדישי להכבישי, ואפילו שהן נכריות לפניך :

(שכו) את כמו בן בת בן ובת בן הבן : ובת בת ובת בת הבת עד למטה אסורות לאב כך בן הבן ובן בן הבן וכן בן הבת , ובן בת בת הבת אסורים לאם בהכמת לבבך : "בכמו כן כאשר אב ואם אסורים על בניהם עד למטה : כן הבן והבת אסורים לאבותיהם עד אדם והוה למעלה אסירן פשיטה : בכל אבותיך : "גמהם מפני שהם שאר למעלה ושאר למטה ערות אביך וערות אמך : ערות בת בנך או בת בתך : והעוברים במצות אלה בין זכרים בין נקבות בערוות אלה ימותו בדינך : "דרשו הם רועיך כך בכהנה ואמרו: כהנת המסללה בבנה הקטן לרבעה בזמה והערה בו לא תאכל היא בתרומה : כך הורו :ולהם השיבו משכילי נ"ע מהורה המיטה משיבת נפשך : "היתכן כזו דרך ה' והורת ה' : הנרבעת בבנה איך תאמרו האכל בתרומה אולא תאכל תרומה ה' : והורת ה' לא נתנה לחיים כ"א להרג ולרגימתך : "וכן כתוב ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה כ"ש עם בנה ותהייה אותה לאכול בתרומה : ושלא לאכול הלא דבריו בושה לו וכלמה : ויהיה כרגע לשמה : כפי המו מן בלהותיך : "זממו רועיך עוד ואמרו מי שנאף וזנה עם אשת בעולה : שהיתה לאיש וגרשה או שנתאלמנה היא מותרת לנואף שנאף אותה מתחלה : קודם שהיתה לזה שגרשה לעיניך : "הפצי והתירו עוד והורו כך במי שגרש את אשתו ונאפה מותרת לחזור לבעלה : וכן מפותת האב ואנוכתו מותרה לבנו ומפתה האם ואונכה מותר לבתה לבעילה : לפניך : "מענו עוד האב שבא על שפחה וגויה : והוליד מהן בת אינה על בנו אסירה משום ערות אחותו כי היא נכריה : וב"מ משכילי נ"ע השיבו להם על אלה כלליך : "ואמרו דגרושה שזנתה בניאופיה אסירה על בעלה שגרשה משום שאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה וגו' : וראיה שנית ממקרא כתוב על משל בלשון המיהה לה , שאמר ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' אלהיך : "ככה יוהר עליה כתוב מות יומת הנואף והנואפת ואיך היא תשוב לבעלה : והגרושה והאלמנה אסורות על מי שנאף בהן בתחלה : כי נטמאו בטמאת בעילה שנית ונתחללו כחללה: ואיה הכהו' שאמר אחרי אשר הוטמאה במשכב זולתך : "לכן גם אנוסת האב ומפותהו אסירות לבנו : אף מפתה האם ואונס האם אסירים לבתה ושלשה הנשים האלו הנואפות לאחר גרושיהן מבעליהן אסירות לשוב אל נואפ' מתורה דינו : כשביארנו לעיניך : "מפיתת האב ואנוכתו אף מפתים האם ליפך : דנין אותם בעלי מקרא משכילי נ"ע מגזרה שוה בלי הפך : מבת האב שנולדה מבית או מחוץ זולתך : "נולדה מן ישראלית בין משפחה בין מן נדה , היא ערוה בכלל הערוות והוא שכתו' מולדת בית או מולדת חוץ שמשפחה או מגויה היה : או היא מפתיי של זניה מפתיך : "סמוכה היא שנקראת אחות : כן כל מפותת האב ואניכותו ערוה הן לבן כאשת אב ובאחות : כי אין בערוות הבדלה מפירשה ואת היא באזניך : "עקרו אין הבדל בין הניאוף ובין הלקיחה הבערה : כי שתיהן פעולת והועבה וכמו שאמר משכבי אביך כאשתו המיהרה: כן נקרא הנאף בלשון משכב בדברי נביאך : "פירושי

כאשר אמר אבת משכבם יד חזית ואמ' לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו משכבי אביך וגו' לא יקח איש את א"א זו היא המוהרה בברית : ובמהר ובקדוש והשטר ובעדים נאמניך : "צווי ולא יגלה כנף אביו זו היא הנואפת ואנוסתו ומפותתו וסוכנתו : כי בתוספת ו"ו אמרו ולא יגלה כנף אביו באזהרתו : נודע לנו כי אין האזהרה ההיא באשת אביך : "קריאת ו"ו בכל מקום הבדל בין המצוה הקדומה והמאוהרה : ולפיכך אשת אב כמוה יחדו כאשה זרה : וההולך את פיעלי אין יצודני למרחבות ולרעה וצרה : צור עושך : "רוצה ונושא מפותת האב ואנוכהו הלא אם לא קרא לא שמע בתוכחת ה' יתב' לישראל וערתו : באמור ואיש ואביו ילכו אל הנערה למען חלל את שם קדש אלהיך : "שפטי עוד בערות אשה ובתה לי"ה: ואמרו אונם אשה מותר לו לישא בתה ואפי' בחיי אמה מתורת אל עמוקות מגלה : אבל מדרבנן בחיי אמה אסורה היא לעולמך : "תקנו וקבעו לאחר מיתת אמה מותרת לו : ואומר שהתורה התירה בחיי אמה מה שלא אמרה דהירה ולא נביא בשכל מלולו : כ"א שפתיהם דברו שקר ולשונם עולה ההגה ועברו הורות חלפו חק הפרו בריה אלהי עולמך :

(שכז) תורת ה' אמרה ערות אשה ובתה לא הגלה את בת בנה ואת בת בתה וגו' והם רועיך אמרו אינן אסורות : אסור ערוה אלא לשלשת דורות : אשה ואמה ואם אמה : לכך בימיך בשניבתך : "שלש דורות הן וראיה שלהם מן זמה: זמה היא : אמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא: ואומר את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא : לפניך : "רומז למעלה זמה ואומר למטה ,זמה מה זמה האסירה למטה בג' דורות אף כן האסירה למעלה זמה : בשלש דורותיך : "הרא אומר את אשה ואמה : ואע"פ שלא אמר ואם אמה זמה היא ואינו אלא לשלש דורות אשה ואמה ואם אמה: והרביעית שנייה צריכה גט והילד כשר בעיניך : "צרהי עליהם משכילי חש"ה על משכבם ואמרו : אין מאמר זמה מודיע על שלש האחרונות ואף לא מוסיף על שתים הראשונות כאשר הורו: זה ברור הוא בדעתך : "פשרונו ועקרו אלא משמע אשה ובתה את בת בנה ואת בת בתה היא כללו של דבר : וממנו אנו לומדים אסור האמהות למעלה של דבר : עד חוה אמך : "עוד כשם שאסור על בעל האשה לגלות ערות בתה ובת בתה : כן בזמן שתהא בת בת בתה של אשה בעולת בעל : אסור עליו לגלות ערות בת בתה בבינתך : "סדרה התורה ואמרה ערות אשה ובתה ל"ת את בת בנה ואת בת בתה : ולמה אמרה כזו ולא אמרה ערות אשה ואמה ואם אמה לשני ענינים בדעתך : "ניעם מזה האחד: לפי שאין דרך כל הארץ לבעול אלא הנערות והילדות והבחורות : לכך אמר ערות אשה ובתה ובת בתה הוד האחד : והשני לפי שאין דרך כל ארצך : "מלהנית הבחורות ולבעול הזקנות לאחור למעלה : לכך לא אמר ערות אשה ואמה ואם אמה : ולענין האסיר פירש ואמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא לנפשך : "לדרך זו הבא על אם חמיתו היא כועל אשה ובת בתה : שכבר בעל מהורים את בת בתה : אבל ממשמע זמה אין אנו לומדים כלום ממליצתה : ולא עוד אלא שיש כזו המלה כתובה בתורתך : "כמה יש זמה במזימות אחרות: ואין אנו לומדים מהם לא מנין ולא מספר ולא מעלה ולא מטה לשלש דורות : ולענין שאמרו רועיך אינן אסירות אסור ערוה אלא לשלש דורותיך : "ישבו להם משכילי נ"ע השלש הנשים לבד אסירות : הלא הן ובנות בניהן ובנות בני בניהן ובנות בנותיהן ובנות בנות בנותיהן אסירות לדורות : ואמות אמותיהן לדורי דורות: עד חוה אם כל חי שזה בשיה חמורות : מהורה ציר עושך: "מענם עוד לפי שכתוב מזכיר מן הערות שתים ושלש :ומהן הלמוד אסור הנולדות הנשארות ההוות משלש : כבתוב ערות בת בנך או בת בתך האסורה הן והנולד מהן

המורות עליך : "דרות עור ערוה אשה ובתה ובת בתה אם הרביעית של אשה מותרת ככל המותרות : אף השלישית של בת לאיש מותרת לו כשאר היתרות : מאתה במשכבך : "זו היא שנמצא האיש מגלה ערוה בת בתו וככר היא ערותו ככתוב כי ערותך הנה : וכדבריהם כן מותרה עוד בבעילתו אם האם הקדומה וראשונה : כי היא אינה נזכרת בתורה אלהיך : "ואם יענו באמרם לא אמרנו עליהן שהן מותרות אלא שהן שניות קלות : אמרו להם משכילי נ"ע ראשונות ושניות הן יחד שוות מגזרה שוה ומעניהם כמצותך : "הורו עוד ואמרו ערוות שהן ראשונות מדברי הורה שניות מדברי סופרים : ערוות אלו הן אמו ואשת אביו ואחותו מן האב או מן האם בתורת אריר האדירים : וכן בתו ובת בנו ובת בתו לפניך : "דנו ושפטו עוד ובן בת אשתו ובת בנה ובת בתה וחמותו : ואם חמותו ואם חמיו ואחות אביו ואחות אמו בין מן האב בין מן האם ואחות אשתו בין מן האב ובין מן האם אמך : (אות ג' חסר) בירור עוד ואשת אחי אביו מן האב : וכלתו ואשת אחיו בין מן האם בין מן האב כל אלו אינן נתפשות בקדיש ואינן צריכות גט והנולד מהן ממזר בקהל עמך : "אלו הן השניות מדברי סופרים אם אמו : ואם אביו ואשת אבי אמו : ואשת בן בנו ואשת בן בתו ואשת אחי אביו מאמו : ואשת אחי אמו דודתך :

(שכה) אֹת בן קפרא מוסיף אם אם אבי אביו ואם אם אבי אמו : וכיון שהן מדברי סופרים תופשין בהן קדושין וצריכות גט והנולד מהן כשר בקהלימו ולעיניך : "בני מקרא משכילי נ"ע השי"ה על משכבם אמרו להם : הלא זה תימה גדול איך הבדילו רועיך בין ערות אם לערות אם האם אם השניה כדבריה' : אינן אסורות כלל מתורת אלהיך : "גם מפי ה' קבלוהו כדבריהם למה יבדילו ביניהן : וירחיקו ולא יקריבו אתהן : ואם מדעת התורה הבינו ככה וממקירה השאיבו בהן : הלא השניות כאמהות לא יסורו מאסוריך : "דברו עוד להם משכילי הלא הראשונים שלכם : אכרום לא מהיין זולת התורה כ"א מדקדוקיה הנבחנים לנבונים ובאזניכם : והאהרונים בעלי גמרא חכמיך : "השיבו מצותן לסופרים והקלוה כי לא הכירו שהן שוות מן התורה ולא החמירוה: באמרם על אם האם היא הפושה קדושין וגט והולד כשר והרחיבוה בתוך ישראל וקבעוה וחקקוה : שלא כתורת עושך : "ואמרו ערות אביך וערות אמך כאמותם הכתוב מדבר לכך אמר אמך היא תורתך : להחדיל מאם האב ושתיהן יעזבו בדעתך : ואם התשוב שבערות אביך באשתו הכתוב מדבר לפניך : "זה כבר זכרו ואמר ערות אשת אביך ומכללת אמך : ללמדך שערות אביך ואמך כאמיהם מדבר לכך אמר אמך היא כאמך : שתיהן אסורות אליך : "הפצי כחפין שאמר באשת אחי אביך דודתך היא מענהו כדודתך היא : כן באם אביך ואם אמך נאמר אמך היא: כאמך היא אחותך היא : באחותך היא לעיניך : "טענו עוד לעניין הפנויה : ואמרו פנויה שנהיחדה עם אנשים שהיא מותרת למקצתם ואסורה למקצתם אסור ערות הויה: ובא עליה אחר מהם בזנותך : "ילדה היא ממנו אם תאמר היא שהולד מהרחוקים האסורים עליה הולד ממזר : ואם האמר היא שהוא מן המותרים לבעול אותה בנשואין הולד כשר : זו מאמר והוראת רועיך : "כה אמרו להם משכילי נ"ע מאירי עיני איך אתם מקבלים דבריה ועדותה : והיא זונה מרשיעי אלהי אם המשחק בקוביא אינן מקבלין עדותו ק"ו עדות זונה וחללה שהקבלו עדותה : היתכן כזו לפני ה' או לפני כל חרדי ורוצי אמונת תורתך : "לא עוד אלא שהיא מעידה לעצמה להציל את נפשה מענש אסור ערוה ולהכשיר מן הממזרות את בנה : ולא עוד איך הם מכשירים את בנה בדבריה ועדותה : ומביאין אותו בקהל אלהיך : "מי שהוא כספק ערוה : ולא מק"ו ולא מג"ש ראוי לבוא בקהל ה' אשר לא צוה : למען ספות הצמאה את הרוה : לכן נהנני אל שוממה כל היום דוה בגלותך : "נאמו עוד באשת איש אם זנתה ברצונה אסורה על בעלה, ואם נאנסה בין שאנסה עכו"ם בין שאנסה ישראל מותרה לבעלה : ומניין אמרו זה לפניך : "סמכו בתורת קנאות שאמר והיא לא נתפשה : ומפרשים בו והיא לא נאנסה : ומשכילי נ"ע השיבו להם אי שמים שומו אם נבוא לאמ' כזו באזניך : "על אשת איש שזנתה שהיא אסורה לבעלה : נמצאנו ונהיינו כאומרים שהיא מותרת לאיש אחר והתורה גזרה בה : מות יומת הנואף והנואפת במשפטך : "פירשה ככה והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם באבנים ומתו וגו' : ומכיון שהיא בת מות מהוייבת רגימה שניהם ימותו : הלא היא אסורה לכל נוגע בה לעיניך : "צורך פירושם שפירשו בענין לא נתפשה לא נאנסה : השיבו להם משכילי נ"ע להתנופפה : הלא מתחלת הדבר אנחנו מתבוננים במלת והיא לא נתפשה : מן ראיות תורת בוראך : "קושט רמיזות הראשונה נלמדות מן האחרונות : כי כן דרכי האנשים הנבונים בדרישות וחקירות להבין כל תורות נאמנות : להודיע אמונתך : "רשום איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל : ושכב איש אותה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונכהרה והיא נטמאה וגו' למעול מעל : ועבר עליו ר"ק וקנא את אשתו והיא נטמאה או עבר רוח קנאה וגו' כלל פסוקיך : "שוו הענין הלא מתחלתו מגיד שהאשה כי השטה ונכבשה ונכהרה מבעלה ועד אין לה להעיד ולא נתפשה כדרך הנתפשי' ביד בני אדם בדבר ומביאין אותם בדין ומעידין עליהן לפני שופטיך : "תופשין אותה במציאה בייחוד עם אנשים : או מדברת עם נכרים : או היא בייעוד עמהם ומוליכים לשופטים ולשוטרים : ומעידין עליה את אשר ראו בראות עיניך :

(שכט) תְהִלַת עדותם לאמר : זאת האשה מצאנוה מדברת עם אנשים נכרים או בויעוד היתה עמהם כעין האמור בבירור ומורה לאמר : ותפשו בו אביו ואמו : ויתפוש יראייה את ירמיהו נביאיך : "שאין בה עדים לכך לא נתפשה ביד רואים והירשים ומאריבי' : לכן נאמר ועד אין בה לראות ולהשגיח ולהציין מן החרכי' : אף והיא לא נתפשה במקום רחיב ביד עדיך : "רבה לכך ואמר ועד אין בה והיא לא נתפשה : אלא מה הוא ועבר עליו רוח קנאה וגו' בין שנטמאה ובין שלא נטמאה בבעילה והביאה איש את אשתו אל הכהן וגו' ולשון אניסה : אין לנו בענין זו לבארה כפירוש רועיך : "קול ה' לעיר יקרא לא זה הדרך ולא זו העיר : לפרש כזו ולהטעיר : ולבות לעורר ולהעיר : לפי שאילו היתה תהלת וראשית הדברים ככה לפניך : "צדקת ומעלה בו מעל זו היא ביאורו : בגדה ונאף תהת אישה : ויהן איש בה את שכבתו מבלעדי אישה : כי רצתה באהבת הארו : ושאמר והיא לא נתפשה היה לנו להתבונן כי ממשמע תורת צורך : "פירש דבר זה שהוא מגיד עליה שברצונ' נאפה ולא נאנסה היא בעל כרחה : כמו שמפורש באנוסה שכתוב בה ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורשה וגו' כלל פסוקיך : "ענין זה הדבר אמנם מגיד ראשו על סופו : וסופו על ראשו לפי שכל ענין יראה מתהלכותיו ודרכיו מסופו עד ראשו על נתיב אחד בעיני כל רואי אור עולמך : "כור לא יסורו ולא יהפכו מעגלותיו מדרך ישר : ולא יכשלו בה הולכי דרך ישר : אבל זה מה ענין ועד אין בה והיא לא נתפשה שהיא לא נאנסה מן מרשיעיך : "ניב לשון הענין שאמר ועד אין בה : מודיע כי נתפשה היא לשון והחזיק בה ומהוך הפירוש שפרשו לא נאנסה ממנו אמרו אם נאנסה אסורה על בעלה : ואם לא מותרת לו לעולמך : "משכילי נ"ע אמרו בין אניסה בין מפיתה אסורה על בעלה : לפי שהיא מכל מקום נטמאה כעין שכתוב והיא נטמאה בזולת בעלה : והיא לא נטמאה בספק טמאה נואפיך : "לשון טמאה הוציאו הכתוב והוא שאמר בגרושה שבאה לאיש אחרון לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אשר אחרי הטמאה, טמאה זו מגדת על בעילת זמה ולא על בעילה כשרות הוא לשון טמאה ככתוב בתורת בוראך : "כמו הנאמר בדינה אשר טמא את דינה אחותם וכתוב ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת וגו' וכתוב אל

חטאו בכל אלה באמור גלוי ערותם : ערוות הכתובות
בתורתך : יסדו משכילי נ"ע עוד לברר בדבר: ואמרו הכל
מודים שגרושת האחרון ואלמנתו אסורה על הראשון כצווי
הדבר : ואע"פ שלא נבעלה מן האחרון כדרך עולמך :
"מענה זו היא מכיון שנהייתה לו ונהיתה עמו הוא אשת
איש שנתחייבה בכל חובין של אשת איש: ואין האשה נבעלת
ביותר על שלש מיני בעילותיך: "השכינם ומספרם הם בעילת
לקיחין ובעילת נאופין ובעילת אונסין : לפיכך פירש הכתוב
בלקיחה ורמז במפותה ואנוסה מאינסין : פירש בלקיחה
שנ' כי יקח איש אשה וגו' והלכה והיתה לאיש אחר לעיניך:
"זכר ואמר והיתה : בהויה לבד שנקראת על שמו או
סיכנתו נהייתה אע"פ שלא נבעלה ושנאה האיש האחרון וגו'
לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וגו' ואמר
אחרי אשר הטמאה מענהו אחרי שנהייתה אשתו וסיכנתו
גלה ערותה: ואפילו בלי בעילה כאלו הוטמאה ממנו ואסירה
לראשון כאבישג השונמית סוכנת דוד ע"ה שנאסרה לאדוניה
בן חגית אח שלמה ע"ה מלכך,"וטעם אחר אמרו אחרי אשר
הטמאה היא טמאת בעילה ממש אז היא לראשון אסורה :
וסוכנת דוד ע"ה לא נאסרה לאדניהו כי אם למען כי הבין
שלמה מזו השאלה שדעתו למרוד במלכות וע"כ המיתו
בדברו על ה' כרה : ובזה הרבו משכילי נ"ע הוכחות אך
טוב לנו להשמר בראשון להחמיר' : וכתוב וכי יפתה איש
בתולה וגו' וכתיב על זאת המפותה שהיא בעולת בעל
בתורתך: "הורה ואמר כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת
בעל ומתו גם שניהם וגו' : וכן כי יהיה נערה בתולה
מאורשה לאיש וגו' והוצאתם את שניהם וגו': ועל האנוסה
כתוב ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורשה והחזיק
בה האיש ומת האיש וגו' ולנערה לא תעשה דבר אין
לנערה וגו' וכן כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא אורשה
ותפשה וגו' : חייבו ענש חמשים כסף ולו תהיה לאשה לא
יפרדו כל ימיהם : ושאמר אחרי אשר הוטמאה בתורתך :
"דינו היא בנין אב למדנו על הכל איך נבנה : וההולך
אחרי התורה ישכיל בכל אשר יפנה : ולא יירא לבו אם
תחנה עליו מחנה : סמוך לבו בטוח בה' עד אשר יראה
בצריו כל מורד ושונא : ורועץ עוד הרבו על הילד שנולד
מאשת איש מן נואף וזונה: אמרו אם היא אנוסת עכו"ם או
עבד יהודי או מפותה אחד מהם הולד כשר בקהל ישראל
עמך : "גלויו כדבריהם עשו עבד יהודי כעכו"ם שאינו
בדין אלהיך כלומר שאינו בכלל בני ישראל שנצטוו מצות
אסור על אשת רעהו : לפיכך הולד כשר כשהולידו מאשת
איש כי אינה אשת רעהו : ומשכילי נ"ע אמרו גם לא
בעבד יהודי שנהגייר צדקו ולא במנאפת וזנות אישה
נצדקו בתורתו: לפי שעבד יהודי מחוייב בשמירת שבתתו:
בכתוב אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך: "כבן כתוב בשירה
לגרים ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל
יבדילני ה' מעל עמו : וגו' ואומר כי כה אמר לסריסים
אשר ישמרו את שבתותי וגו' וכתוב ובני הנכר הנלוים אל
ה' לשרתו וגו' : ללמדך שהעבדי' והגרים בני מצות ה'
הם בחיובי וחיבים הם בכל חובי תורת ה' וכישראל יחשבו
לעתיד לביא בישועת אלהיו : ככתוב תורה אחת ומשפט
אחד יהיה לכם ולגר הגר בקהליך: "אחר שבות הוא העניין
והולידה בן אשה איש בניאוף : איך אמרתם שהולד כשר
ואם אנס אותה איך תהיה מותרת לבעלה והלא הכתוב
אומר אשר ינאף בנאוף : עם אשה רעך :

(**של**) **אשר** ינאף את אשת איש אשר ינאף את
אשת רעהו מות יומת הנואף
והנואפת : הרי מחייב עבד ואזרח יהודושים בתורת הכל
עם אשה מנאפת : ולא עוד שהיה ר' מאיר אומר לפניך :
"בחמש אמות עכו"ם ועבד שבא על בת ישראל הולד
ממזר: והאחרונים אמרו אין הלכה כר' מאיר מעניו כלומר
שאין הולד ממזר : ולענין בת כהן אמרו ישראל שנאף
בבת כהן ולויה וישראלית והן פנויות מותרות לכהנה ולאכול
התרומותיך : "גמרו עוד ותנייא ר' אליעזר אומר פנוי הבא
על פנויה שלא לשם אישות עשאה זונה: ופסולה מן הכהונה
ומן התרומה ואמר ר' עמרם עוד אין הלכה כזו מאלהיך :
"דינו אין כר' אליעזר ההלכה לפי שאינה הווה זונה :
ופסולה להרומה ולכהונה : אלא היא היושבת תחת בעלה
ונהייה כזונה ; וכן ההלכה לפניך : "השיבו להם מטבילי
נ"ע אם ר' אליעזר אמר מדעתו ור' עמרם מדעתו למה
קבעתם הלכה כר' עמרם ואין הלכה כר' אליעזר כדעתו :
והלא מכיון שאין עוד נביא לערכך : "ולא אתנו יודע עד
מה הוצרכנו להפש תורת ה' לפי כח תבונתנו וכפי יכולת
דעת מחקירתנו : והלא אתם אומרים בדברי הראשונים
באזנינו : דברי סופרים צריכין חזוק מן תורתך : "וזקוק
דברי תורה אין צריכין חזוק ואמנם כבירור כן הוא: ומתוך
כך למה נאמר שהלכה כפלוני ואין לדבריו ראיות ולא עדים
להעידוהו : כפי תורת אלהיך : "חרתו ואין הלכה כפלוני
שיש לדבריו חזוק מן התורה וראיות נכונות : והכתוב אמר
במשל הנבואה יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת
ודבריהם נאמנות: ללמדך שכל מי ששומע דבר גלוי בעדות
עדיך: "טעמו דבר שיש לו עדים שמעידים ומצדיקים אותו:
ואינו מודה ואומר זה הוא אמת : עליו הכתוב אומר הוי
האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים וגו' מקללת ומארת
אותו : נבואת חוזיך : "יוסיף עוד ואומר אומר לרשע צדיק
אתה יקבוהו עמים וגו' ואנחנו רואים שדבריו של ר' אליעזר
אמת הם משני עניינים שאמרו על בת כהן ולויה וישראלית
שנאפו לעיניך : ככה הורו שהן מותרות לכהונה ולתרומה:
והלא בת כהן הנואפת נשרפת : ככתוב ובת איש כהן
כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף וכיון
שהיא נשרפת: איך היא מותרת מתורתך: "לכהונה ולתרומה:
ואם תאמר שבבת כהן אשת איש הוא מדבר נמצאת
מכחיש הכתוב שאמר והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם
באבנים ומתו שהם חייבים רגימה : במשפט אלהיך :
"מכלל שבת כהן הבעולה לאיש : היא בכלל הכתוב
שאמר אשר ינאף את אשת איש : ומפני זה נאמר בה
באש תשרף ללמדך שמצוה זו לבד על בת כהנך: "נואמת
על בת כהן בלבד מכלל הפנויות של בת ישראל : לפי
שבמצות רבות הוזהרו הכהנים הגדולים מהכהנים הקטנים
ושאר הכהנים מכלל ישראל : כשהם נרשמות בתורתך :
"כרר הכתוב לכך ואמר את אביה היא מחללת באש
תשרף : ולויה וכוהנה וישראלית שאמרתם שנאפו והן
פנויות איך אמרתם שלא להשרף: כ"א הן מותרות לכהונה
ולתרומותיך : "עדות ה' הנאמנה אמרה בכהנים אשה
זונה וחללה לא יקחו וגו' : ולפיכך משני ענינים הללו
נראים דברי ר' אליעזר אמת ולא יהדפו וידחו : ודברי
ר' עמרם יפלו וידחו : ויושלכו במצולותיך : "פירשו הם
אין הלכה כמותו : ומשכילי נ"ע תמהים על זה כי בכל מי
שאמרו אין הלכה כפלוני ואין הלכה כפלוני ואמרתו : הוא
כתורת ה' ומצותו : ועל מי שאמרו הלכה כפלוני שמא
אינו כתורת ה' וחקתו : ובמקצת אמריהם יאמרו תיק"ו
עד יבוא אליהו ז"ל ויורה אליך : "צדייהו זאת היא כגון
ר' יהודה אוסר אנוסת האב משום ולא יגלה כנף אביו :
כנף שראה אביו לא יגלה בנו לפי שהיא ערות אביו: והם
אמרו הלכה כמותו בעיניך : "קבעו אשי ורבינא וכל
האחרונים דבר : אף הלא כן כל האמוראין שבתלמוד והם
אכפו כל התנואיי על מכבתותיו ושננו בו דבר בדבר :
ושעמים רבים על ראשיניך : "רגשו בכל דור ודור ותקרום
יקבעום ויאמרו בסוף דבריהם : הלכה כפלוני ואין הלכה
כפלוני בדעותיהם : ועתה הלא לכם לדעת את משפט
אלהיך: "שאם אשי ורבינא נביאים ואין קושיא לדבריהם
בודאי מחוייבים אנו לאמר על מי שאמרו עליו : הלכה
כפלוני ולא הלכה כפלוני כן כדבריהם : בדעה לבבך :
"הורת והוראת פיהם שהם אומרים אינם נביאים : ואם
אינם נביאים למה לא יהיו דבריהם צריכין חזוק כשם
שדברי הראשונים צריכין חזוק מדברי נביאים: ואם דברי
ראשונים צריכין חזוק הלא כן דבריהם של אשי ורבינא
צריכין חזוק מתורה היום ואם נביאים המה למה לא העשו
כאחד מהם באיזו תורה נתן האל לכם כרבינא או כאשי
בבית שמאי או בבית הלל או כשאר חכמיך :

(שלא) תוספת

(**שלא**) **תוספת** קושיא אם יאמרו שהיו משהמשין בבת קול מן השמים אין לך נבואה יותר מזו ולא עוד אלא שהנבואות נשואות במשלים ובחידות נביאיך : "שבמשלים ובחידות נשמעים ונראים כחלומות והזיונות , אבל בת קול משמיע הלכה כפלוני כשמיעה הקול שמדבר עם משה בהמונות : מעל הכפרת מבין שני כרוביך : "רציתו ואחר שכן הוא למה הוצרכו לומר הי"קי במצית הרבה : ולמה היו תלמידי בית שמאי והלמידי בית הלל כל א׳ מהם לאלפים ולרבבות הרבה : במכפרך : "קובעים ואוסרים אלו ואלו מתירין והלא הכל מורים שהנבואה נסתלקה מבית שני שנא׳ ולחתום חזון ונביא והלא יש אלהים בישראל ותורה שם בישראל ויש בקרבנו מצות וחקים ולמה נקבל דברים וחקים בלי ראיות וקנצן תורת אלהיך : "צווי וגזרת רבינא ואשי שלא מתורת ה׳ : ולמה נאמר על הכל הלכ׳ כר׳ פלוני אשר בחרו בו בלי נבואת ה׳ , מה ידעת ולא נדע הבין ולא עמנו הוא הלא גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנא אלהיך : "פירשו עוד ואמרו , חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף כל העולם כך הורו : באזני עמך : "עניניהם אלו הן בתו ובת בנו ובת בתו וכלתו : ובת אשתו : ובת בנה ובת בתה וחמותו ואם חמותו : ואם חמיו ואחותו ואחות אשתו , ואשת אחיו מאמו לפניך ; "סיפיהן ואשת אחיו שלא היה בעולמו וכלתו , ומניין שתי׳ נשים הללו פוטרות צרותיהן שנא׳ ואשה א"א ל"ת ל"ע בהייה בלקיחתו , כשאמרה הורת נביאך , "נאמו שאין ת"ל עליה לפי שנא׳ יבמה יבוא עליה : ומה ת"ל עליה וגו׳ שומע אנכי אף באחת מכל הערוות האמורות בתורה הכתו׳ מדבר כן לגלות ערותה עליה וגו׳ : בדיני הורתך : "מדבר הכתוב להלן יבוא עליה מה עליה האמור להלן במקום מצוה : אף עליה האמור כאן במקום מצוה : וב"מ נ"ע אמרו להם הלא לכם גם זו חטאה : חטאת פימי דבר שפתימו וילכדו בגאונך : "למעלה דנו זמה זמה : כאשר דנו זמה זמה : כן דנו לגלות ערותה עליה , מן יבמה יבוא עליה : וכן דנו ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה׳ עם על פי שני עדים השוו בדינם בא׳ עליה : משווי המלות לפניך : "כאן נאמר שני ולהלן נאמר שני : מה שני האמור להלן בעדים הכתו׳ מדבר אף שני האמור כאן בעדים הכתו׳ מדבר : עליך : "יספו עוד ואמרו : ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו׳ מן והעברת שופר תרועה בחדש הז׳ וגו׳ דנו העברת דקול מן והעברת שופר וגו׳ כך הורו : וקבעו באזניך : "טענו מה העברה האמורה להלן ביום הכפורי׳ אף ויעבירו קול במחנה האמור כאן ביום השבת מלמד שהיו מביאים ומעבירים : מלאכותיהם ביום שבהך : "חוזה ורואה אותם משה ביום השבת עד שתקן להם ערוב : וכמה דברים רבים עד למאד כמו אלה כחיל כי ינוב : שהן דנין דבור על ענין עם דבור של ענין אחר שאינם שוים לפניך : "זרים ורחוקים : בדבור לא דומים ולא שוים כי אם ממזרח למערב רחוקים : ועוד אמרו אמר רחמנא ואשה אל אחותה ל"ת וגו׳ בלקיחים : אין לי אלא אחותה : צרתה מניין עליך : "ומניין ת"ל לצרור : ומהו פירוש לצרור . לא צרור : מכאן אתה אומר לא היא ולא צרתה וב"מ אמרו לצרור : אם באים אנחנו לעשות משמע לצרור : במשמע לא צרור בפירושיך : "הלא צריכין אני לעשות גם משמע לשמור את מצות ה׳ לא שמור : לשמוע בקול ה׳ לא שמוע לכרות את בני ישראל בארץ מואב : לא כרות בברית ה׳ אלהי ישראל עמך : "דין משקלם ומשמעם א׳ יאמרו בלכפור לא כפור בלגדור לא גדור בלקצור לא קצור דיהפוך לא כפור בלשבור לא שבור וכל דומיהן בהורתך : "גם כמו כן לשפוט לא שפוט לנצור לא נצור לשכון לא שכון לראות לא ראות : לגאול את בני ישראל לא גאול : לבנות לא בנות וכן כללם הדומין כאלה בדברי נביאיך : "בדרך זו א"ב הוא נעשתה כלל התורה הפוכה כמו רגע : ועל כמוהם נאמר והפכתם דברי אלהים חיים וגו׳ וכתו׳ ההופכי׳ ללענה משפט וגו׳ ישובו יבושו רגע : שונאי תורת אלהיך : "אכן כמו כן אמרו יש אם למקרא ויש אם למסורת לאמר אל תקרי בראשית ב"א אלא ברא שית שבשש אותיות בי"ה יהו"ה צור עולמים ברא אלהים ויצר את עולמו : אל תקרי חרות על הלוחות אלא חרות שכל העוסק בלמוד תורה הוא יהיה חרות מדינה של גיהנם : אל תקרי פרי ע"ה אלא הדר ושוכן באילנו : אל תקרי שעטנז אלא שו"ע טווי ונו"ז שהוא קשוזן מטוה וארוג בידיך :

(**שלב**) **אל** תקרי אשר ה"א : אלא אתם : אל תקרי לעולם אלא לעלם , אל תקרי ציצית אלא ציצת וכאלה רבים בתורה : וכן אל תקרי ואהיה אצלו אמון אלא אומן מענהו שהוא יועץ לבורא : א"ת מתיר אסירים אלא אסורים : מענהו כי לעתיד הקב"ה יהיה מתיר כל אסור שאסר בתורה : מבהמה וחיה ועוף ושרץ לאכילה לישראל עמך : "במזמור ה׳ מה רבו צרי אמרו א"ת שני רשעים שברת אלא שרבבת וגדלת שני עוג מלך הבשן שפירשו כך כי כשבא עוג להלחם עם משה ע"ה וישראל אמר מי הביאנו לערוך עמם מלחמה מה עשה הלך ונשא הר גדול ושמו על ראשו : להפילו על ישראל כלו לחנק כל המחנה : כשנשאו על ראשו : הדש הקב"ה תולעה ונקבו וירד ההר מן ראשו : על צוארו בא עוג להוציאו מן צוארו להפילו על מחנה ישראל אז רבב וגדל הקב"ה את שניו מהנה ומהנה בפיו כשני הזירים ולא יכול להוציאו לכך אמ׳ א"ת שברת אלא שרבבת ובמיכן הרבה בדברי נביאיך : "גלויים כזאת הרבו בתורה והפכו דברי אלהים חיים מי יספרם רבו מלמנות הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים : הוי ההופכים ללענה משפט וגו׳ כל אלה הפירושים ומלות שהפכו ממכתב האלהים התכן כזו דרך ה׳ והורה ה׳ כי נתן האלהים תורה חקוקה הרותה ביד נאמנו וביד כל נביאי ה׳ דברי יושר ונאמנים : ושב ושם בפי המליצים והמפרשים עוד תורה שבפה להרוס ולסתור מה שבכתב האלהים : האל יעות משפט ואם שדי יעות צדק : לא איש אל ויכזב וב"א ויתנחם ה"א ולא יעשה ודו"ל יקימנה לעולמך : "דין ודעת זו עוד לנו האמור לבית יעקב וגו׳ האמור למלך בליעל וגו׳ : כי נחם האלהים בדבריו ושב ובטל מה אשר צוה ואשר כתב וחקק נהיו כל דבריו כאליל וכלא על : וגם נצח ישראל לי"ש ולא ינחם וגו׳ אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה׳ אלהיך : "הלאל הדברו עולה : ולו הדברו רמיה הלאל יסכן גבר כי יסכן עלימו משכיל הלאל ילמד דעת והוא רמים ישפוט שובו נא אל תהי עולה : וגו׳ , שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה : זכרו תורת מ"ע וגו׳ ושבת עד ה׳ אלהיך וגו׳ ושב ה׳ אלהיך א"ש ושב וקבצך וגו׳ עד ישקיף וירא ה׳ משמים : "ועוד אמרו ר׳ יהודה אמר קרא ואשה אל אחותה ל"ת לצרור , ומה היא לצרור התורה רבתה צרות הרבה שנא׳ לצרור : לפיכך אמרו לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה עד סוף כל דורותיך : "זממו ב"מ משכילי הש"ה ע"מ ואמרו : הרי מדבריו של ר׳ יהוד׳ את שומע שלא היה הוא דורש לצרור במדרש אחרים שחקרו ואשר פירשו לא צרור בחכמתך "חקירה זאת ללמדך שכל אחד מהם מדעהו היה מדבר ור׳ יהודה זה נמצא מכחיש פירושם כי לו : האמין כזו לדבר : אף דברים שלו שגג ואליל לא הבין בהכמתו לפניך : "טוב דעתי מה הוא לצרור אמר התורה רבתה צרות הרבה : לפיכך אמרו לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה עד צרות הרבה : עד סוף כל העולם ואפילו הן מאה נשיך : "יענו להם משכילי נ"ע אי חכמים בעיניכם ובדעתכם פירשתם חכם עדיף מנביא כי חכמתם ערופה בעיניכם : מדעת ה׳ ונביאיו שלפניכם : הנכם מפרשים לצרור לעיניך : "כלשון לא צרור והוא כלשון לעשות : ומפרשים אותו שלא לעשות : ועוד מפרשים לשון יחיד כלשון רבים באמרם לצרור לשון הרבה מורה במלות שלא כחפין אלהיך : "לצרור הוא לשון יחיד לכל מיני מחלקותיו : צרור הכסף לקח בידו צרור המור דודי לי הלא הוא לשון אחד מן וצרה עליה : צרור את המדינים כן מלת לצרור לאופניו ומליצותיו : במשקל אמריך : "מיוחדה מאוחדה כדודה ומדורה ענודה זבודה חמודה , שקודה על דלתותיה ואפודה

ואפירה שכולה במלה לשמור לנציר גדורה , וכנגדה מלת
להפור לנזיר צמ דה : ולעמהה מבטא לבציר לקצור
לפניך : "נגדה מאמר לזכור לגמיר למילה דברת לשבור
ובלם ודימיהם לשין יחיד בבינתך : ואיכה האמרו חכמים
אתם וכיפרים וקראו שמם כופרים שכיפרים ומחברים
ומחשבים דבריה' באזניך : להפליא דבריהם לפניך :
"כימכים ומרבקים ומחברי' דבריהם : כמו ט"ו נשים פיטרות
צרותיהן וצרות צרותיהן וט"ו כרת בידי שמים נמכרים
במשפטיהם בתוך עמך : "עינים ואחת עשרה מיתות בידי
שמים כיגרים : ואומרים ומתהללים כי הורה ה' הם וכזה
דם מפארים : וירמיהו ע"ה נבא עליהם אכן הנה לשקר
עשה עט שקר כופריך : "פנו בפירוש צרתה וצרה צרתה
בט"ו נשים כמה נאצות גדולות : אמרו מהן שהוא חולץ
לאמו מספק והולץ לאחותו מספק וחולץ לבתו מספק שגגות:
בתוך עדתך : "צפצפו כי מהן עוד שבאין אליו אמו
ואחותו ובתו : עד כוף ט"ו נשים לידי חליצה והן פטורות
מהורתו : וכל הבנין הזה שוא והבל ומדוחים לעיניך :
"כביעה פירוש לצרור שמו עקריו לכל היצאותיו : ועל ההר
בת אח ובת אחות ובת אשת אב הכניתיו : ועל ההר
אנוכת אב ומפיתתו הולדותיו : לכן לא נאריך בפירושו
באזניך : "רצון והפין מעט מיכירותיו אזכיר לבאר עליה
ארח עקלקלותיו : באי זה צד פוטרות צרותיהן היתה בתו
או אחת מן העריות האלו נשואה לאחיו בקדושיו ולאחיו
אשה אחרה ומה לעיניך : "שפטי בשם שבתו אכורה עליו
ופטירה : כך צרתה אכורה עליו ופטירה : הלכה צרת
בתו ונשאת לאחיו השני ולו אשה אחרה ומה כשם שצרת
בתו פשרה כך צרת צרתה פטירה : ואפילו הן מאה
בימיך : "המכו בהם משבילי ב"מ נ"ע אמרו הנה בתהלת
דבריהם : ההירו בת האח וילדי הולדותיה וקבעו זאת
ההוראה ללמדה את בני ישראל ולשימה בפיהם : להרבות
זרע ונונים בתוך קרושיך :

(שלג) **תחת** זאת וכזאה שנאו דעת ויראת ה'
לא בחרו: והרבו פסולין בישראל
מן ההרת העריות וההרת נדוה וזבות מקורן הערו :
ועליהם כתיב ערות אב גלה בך : טמאת הנדה ענו בך
במשכבך : "שבפיריש ט"ו נשים עוד הורו : כתו כיצד
ראובן ושמעון אנסו אשה א' זה הוליד ממנה בת וזה הוליד
ממנה בת : ונשאו הבנות האלו ללוי ויהודה כך קבעו
וגזרו : בכל דורותיך : "רחשו כי לוי ויהודה אלה שני
האחים שנשאו לבנות ראובן ושמעון אחיהם : מתו בלא
בנים מהם ונפלו נשיהם בנות ראובן ושמעון לידי חליצה
לפני ראובן ושמעון אביהם : זו בתו של ראובן מאנוכתו
אכורה עליו ומותרה לשמעון וזו בתו של שמעון מן אנוכתו
המירה עליו כפירושיך : "קשה ואסורה היא בתו עליו
ומותרת לראובן : והן אחית מן האם : ואי אתה מוצא
אלא באנוסין אבל בנשואין כיון שנשאת לראובן : אינה
יכולה להנשא לשמעון אחיך : "צדייתו שהיא אשה אחיו
ממש : ובתה או אכורה לראובן שהיא בת אשתו ממש :
אבל בת אנוסתו מותרת לו לראובן בלי כחש : הנו
רבנן נשא אשה אסור לישא בתה : אבל אנס אשה מותר
לישא בתה כהלכותיך : "פלילי התורה בני המקרא משבילי
נ"ע אמרו להם הלא יכיר בנייניכם התרת בת האח לאח
אשר התרתם למניין : נשחת הענין כמו השחתת הבנין :
לעיניכם ולעיני כל בעל דעה ושכל וחכמה לו לקנין :
ובכיפו התרתם בת האנוסה לישא אונכה בתה האם ובתה
לפניך : "עברו במצוה ערוה אשה ובתה: בת בתו : כיצד
נכרי שנשא בתו של ראובן ובתו של שמעון והוליד מזו
בת ומזו בת ונשאו אלו הבנות ללוי ויהודה כל א' וא'
לבעלה אחי ראובן ושמעון אבותיך : "סילקו ועברו מן
דעתה ונפלו לבני ראובן ושמעון זו בת בתו של ראובן
וזו בת בתו של שמעון : והן אחיותיו כל א' וא' מן האב
האסור לזה מותר לזה לעילך : "נגדו גם האסור לזה
מותר לזה : ואחותה שהיא יבמתה אי הולצת או מיבמת :
וב"מ משבילי נ"ע אמרו בזה : הלא זה היסוד על התו
נערמת ועל בתו נבהמת : ונטה עליה קו תהו וא"ב לעיניך :

"מהחלת הדבר התירו בת בתו של אח לאח: ואחריתו האח
מיבם או חולין בת בתו של אח : הלא כל זאת גלוי ערוה
וטמאה מרד בה' ושוטע זאת יאנח : ויכה כף אל כף ויאמר
האח : ועוד שאמר אמו אנוסת אביו כיצד בחכמתך :
"ליעקב שאנם שתי אחיות והוליד מהן לוי ויהודה : ונשאו
שהיהן לראובן ושמעון : מתו ראובן ושמעון בלא בנים:
ונפלו לבני יהודה לידי חליצה ויבום כהלכותיך : "כי זאת אמו
אנוסת אביו של לוי וזאת אמו אנוסת אביו של יהודה: אחותה
שהיא יבמתה איכא דהויא לה אחות אמה יחידה : ובני
מקרא משבילי נ"ע אמרו גם בזה לא בחר ה' אלהיך : "יען
כי התירו אנוסת האב ולא דבר ה' : כי ולא יגלה כנף
אביו צוה ה' : רמז לאנוסה ומפיתה תורת ה' שבבר
נאמר לא יקח איש את אשה אביו מפי ה' : ולא אמרו נירא
נא את ה' אלהיך: "טענו עוד ואמרו ר' ישמעאל ור' עקיבא
ור' פלוני ור' פלוני ערופים הם מנביאי ה' : הלא כן בזה
דבר ה' : אל הגעו במשיחי ולא"ת יהם אויבי : ועוד
אמרו הנו רבנן יש חולין אמו מספק לפניך : "חולין יש בתו
מכפק ויש חולין לאחותו מספק : אמו מספק : כיצד אמו
ואשה אחרה ילדו שני זכרים במחוה ובא בנה של זאת ונשא
אמו של זה ומת זה חולין לאמו מספק : לעיניך : "זה חולין
לאמו מספק: בתו מספק כיצד אשתו ואשה אחרת ילדו שתי
נקבות במחויא ובאו אחי אביהן ונשאום ומתו : זה חולין
לבתו מספק בלבבך : "וזה חולין לבתו מספק אחותו כיצד
מספק : אמו ואשה אחרת ילדו שתי נקבות במחויא ובאו
אחיהם שלא מן אותה האם ונשאום ומתו : זה חולין
לאחיהו מספק כראשונותיך : "העל זאת זה חולין לאחותו
מספק : ועוד אמרו נושאין אם האנוסה ואם המפותה: כיצד
נושא אדם אם אנוסתו ואם אמה דאנוסתו בלי ספק : ואם
אביה דאנוסתו לפניך : "רעתם אף לישא האיש את בת
אנוסתו ובת בתה דאנוסתו : ואחות אנוסתו לאחר המיתה
הנו רבנן אנס אשה מותר לישא בתה ובת בתה ובת בנה
דאנוסתו : וכן לישא אמה ואם אמה כהוראותיך : "גזרו
גם לאם אביו ואחותה אבל בחיי אנוסתו אסור האונסה
והמפתה על הנשואה חייב : "כיצד האונס אם אשתו ואם
אמה ואם אביה ובת אשתו ובת בתה כתורתך : "בת
בתה בין בחיי אשתו בין לאחר מיתה אשתו חייב עליו כרת:
דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו
הנפשות העושות וגו' להשמד ולהכרת : מערת עמך: "אזרו
אזור בינה והזקו משבילי נ"ע ואמרו : מפני מה אמרו אם
קדמה האנוסה והמפיתה מותר לישא עליהן כל העריות
התלויות באשה כך הורו : בין מלמעלה בין מלמטה
לדורותיך :

(שלד) **אם** קדמה האנוסה ואנס אחת מכל
התלויות בה חייב כרת : הלא לנו
ללמוד מכתיבת הדבור להשוות כבברתו לשרת : הלא כהורה
אמרתם חייב במצותיך : "בזאת אם אנס אשה ונשא בתה
אמרתם מותר : והלא גלה ערות שתיהן ועבר על מצות
ערות אשה ובתה ל"ת שאינו מותר : כתירתך : "גמר אומר
ואמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא : ואם
תאמר הרי הקדים באשה לשון לקיחין שהוא נשואין :
כנשואה היא : ואחר כן ואת אמה באזניך : "דבר למרנו
מלמד שהבת בנשואין ואחרי כן מחייב כאם אמרו משבילי
נ"ע אין לשון לקיחה האמירה בכאן אלא ניאוף כנואם
הנגאם באחות אביך : "הוא שאמר ואיש אשר יקח את
אחותו בת אביו או בת אמו וגו' : והכל מודים שאין האחות
נלקחת בנשואין כנואמי : ואם האמר שבנשואין של אחות
הכתוב מדבר אליך: "ונמצאת אומר שכל מי שאנס אחותו
אינו חייב , ואם הודיה שמשמע יקח את אחותו מלמד על
גלוי ערוה ומכל מקום חייב : אם כן משמע פסוקך: "וכרון
שאמר אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא : מוהיר על
ערות שתיהן מ"מ ואם אין אנו מודים כי אמת היא: נמצאנו
אף אומרים שכל מי שאנס אשה ואנס בתה לפניך : "חפצו
אינו עובר במצות ערות אשה ובתה ל"ת : שהרי אין באחת
מהן נשואין כדבריכ' שאמרתם אינו חייב עד שתהא ראשונ'
בנשואין

בנשואין ושנית באנוכין לגלה בעיניך : "טפלו עוד ואמרו
נושא איש אנוסת אביו ומפותת אביו כיצד ראובן אנס
אשה ועמד בנו ונשאה אם נשאה לאחר מיתת אביו מיהר
ובחיי אביו אסור עליך : "יאמרו דתנן נושאין על האנוסה
ועל המפותה : מה להלן לאחר מיתה אנוכתו מיהר בחיי
אנוכתו אכור אף כאן לאחר מיתה אביו מותר באנוסה
ומפותה : אבל בחיי אביו אינו מותר לפניך : "כן אמרו
עוד נושא אדם אנוסת בנו : כיצד בנו של ראובן אנס
אשה ועמד אביו ונשאה אם נשאה לאחר מיתת בנו ,
מותר לו לעיניך ; "לחיי בנו אכור לו ומשכילי נ"ע אוכרים
אנוכת האב ואנוסת הבן כך מן ראיות שפירשנו למעלה
מן או מולדת חוץ : ומן ולא יגלה כנף אביו נגדו בו"ו
שבראשה היא מלמדך , "מצוה היא בפני עצמה מירה על
אכור אנוסת האב ומפותתו : ור' יהודה היה דורש מן גלוי
כנף , כנף שראה אביך לא תגלה אותו , ובין כך ובין כך
אכורה עליך : "נודע מכל מקום שהיא מצות גמורה ומדרש
מפורש וממנה אנו למדין מכיון שאמרה תורה לא יקח איש
את אשת אביו נדרש , והוסיף ואמר ולא יגלה כנף אביו
מצותך : "סדורו אשת בנך היא מאשת אביו , מה אשת
אביו הסמיך אליה אכור מפותתו , כך אמרו ערות כלתך
אשת בנך מציה לאביו , סמיך אליה אסור מפותתו לעיניך :
"עוד שאמרו אנוסת האב ואנוסת הבן בחיי האב והבן
אכורות , ולאחר מיתתם מיתרות , מי שמע כזאת להורות :
אם בחייהם אכורות , גם לאחר מיתתם אכורות לדורותיך ,
"פירוש זו אם התלו אותי במדרש שדרשו , אנס אשה מיתר
לישא בתה ואפי' בחיי אמה מדאורייתא אבל מדרבנן בחיי
אמה אכיר שיגשו : אבל לאחר מיתתה מותר עליך , "צדקו
משכילי עליהם ואמרו מניין הם אומרי' שהתורה התירה לשאת
האדם בת אנוכתו הלא ידעת אם לא שמעת לא תוכיף עליו
ול"ת ממנו , וכתוב אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת
לעולמך , "קראי אם היא מותרת בחיי אמה מן התורה ,
למה אמרתם בחיי אמה אכורה , והתורה לא כן דברה ,
והמציה לא כן סדרה , אך כי אם סרר ישראל כפרה
סוררה , ממרעה רועיך , "רגשי עוד בעניין קדושים ,
וכתובות וגטין אמרו הבוגרת אם אמרה איני רוצה בזה
שקדשני אבי מקבלין ממנה וכך דנים ועושים , ועוד אמרו
בנערה קטנה לפניך , "שלא השלימה י"ב שנים ויום א' ,
אי זהו מאון כל שאמרה אי אפשי בפלוני בעלי להיות עמי
יחד , אי אפשי בקדושין שקדשוני אבי ואמי ואחי הרי זו
מיאון לעיניך , "הנא ר' יהודה אמר ואפילו היתה יושבת
באפריון והיתה מהלכת מבית אביה לבית בעלה , ואמרה
אי אפשי בפלוני בעלי הרי זה מאון יתר ומותר שתצא
מבית בעלה , שהתיה לכל מי שתרצה מאנשי עולמך ,

(**שלה**) **התמורן** על כן אמר ר' יוסי בר' יהודה
ואפילו אורחין בבית בעלה :

ועומדת משקה עליה ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי הרי זה
מאון יתר לה : עוד כן אמר ר' יוסי בר' יהודה לאזניך :
"שאפילו שגרה בעלה אצל הנוני להביא הפין משלה : ואמרה
אי אפשי בפלוני בעלי אין לך מאון גדול מזה לה : ר'
חנינא אומר כל התינוקת אינה יכולה למאן לפניך : "רהשו
הנא קטנה שלא מאנה : והגדילה ועמדה ונתקדשה מישם
ר' יהודה בן פתירא אמר קדושיה הן הן מאונה : והלכתא
כר' יהודה בן פתירא לעיני כל חכמיך : "צפו משכילי בני
המקרא נ"ע ואמרו להם מי שקדשה אביה : בין נערה
בין בוגרה אין לה לבטל מה שעשה אביה : לפי שהוא
הנותן אותה לאיש ככתו' את בתי נתתי לאיש הזה לאשה ,
וגו' : וכתיב ויאמר שאול אל דוד הנה בתי הגדולה מרב
אותה אתן לך לאשה : וגו' : וכתו' עוד ויתן שאול את
מיכל בתו לאשה : ובאלה רביה בתורתך : "פתרון ראיה
אחרה עוד למשכילי נ"ע מן הפרת נדרה ושבועת אכריה :
אביה מקיים ואביה מפר וב"ש נשואיה : וזה שאמרו הם
אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים לרלל נשיך : "על
כי שבת י"ב שנה ויום א' נקראה קטנה ובת י"ב שנה
וששה חדשים נקראה נערה ומכאן ואילך נקראה בוגרה
לפניך : "סלסלו משכילי נ"ע ואמרו להם כל זה אינו מתורת

ה' : כ"א האומר זה מוכיף וגורע ועובר על מצות לא הוסיף
עליו ול"ת ממנו מצווי ה' : הלא הורת ה' צועקת באוזניך :
"נערה ואשה קראה הכתו' ביום א' בעת אחת : שנאמר
ואשה כי תדור נדר לה' ואסרה אכר בבית אביה בנעוריה
בעת אחת : הרי היא אשה והיא היא בנעורים מענין
פסיקך : "מהוייבת במצות ואלו לא היתה בוגרת לא
והחייבה בנדרים ושבועת אכר : ושם נעורים אינו על קטנות
השנים אלא אפילו בת שלשים שנה ווהר שמכאן נקראה
נערה בנעוריה שנא' ואשה כי תדור נדר לה' ואכרה אכר :
וגו' : כל ענינך : "לומן שלא נהייתה לאיש שנא' ואכרה
אכר בבית אביה בנעוריה : ואח"כ אמר ואם היו תהיה
לאיש וגו' ועוד אמר יבת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה
וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה : וגו' כל הענין
של בת כהניך : "כזה ומזה אתה למד שכל זמן שהיתה
פנויה הם ימי נעורים : והאומר שהנערות ו' חדשים קודם
הבגרות הלא כרה דברו עליה במאמרים : וכזב גדול שלא
כתורתך : "יהד מי שאמר אפילו היתה יושבת באפריון :
אפילו עומדת ומשקה את האורחים אפילו נשתלחה מבעלה
בשוק לצרכיו בשום הפין וצביון : ואח"כ מאנה מאונה
מאין לפניך : "טיב מענה השיבו להם משכילי נ"ע הלא
דבריהם הם נותצים מה שבפיהם : שהם אמרו שהפעוטות
(פי' קטנות) מקחן מקח וממכרן ממכר להם ,
והפעוטות פחות מן בנות שתים עשרה ויום א' לעולמך :
"הוזק דבריהם והוא הוא : כיון שממכרו ממכר ומקחן
מקח איך אמרו מן האפריון ומאחר ששרתה את בעלה אם
אומרה איני רוצה בו ומקבלין דבריה על הדבר ההוא :
במשפטך : "זכרו והזכירו עוד באשה בעולת בעל , אמרו
אם מרדה על בעלה ואמרה איני רוצה בו נוטלת שהיא
מביאה מבית אביה אל בית הבעל : וכופין אותו להת לה
גט כפירושך : "ובני מקרא אמרו התורה נתנה רשות לאיש
לשלח את אשתו , אבל אשה לשלח אישה לא ואתם פתחת'
פתח גדול ופרצה רבה לאומתי : לכל אשה זמה בתואנותיך :
"האשה אשר עגבה לאיש ההוא אישה : או שפחה אותה
נואף והפציעה בבצע בכף ומורדת על אישה : והם עוזרים
אותה למצוא תאותה בנפשך : "רדיה למעוך הנואף כאשר
עגבה וכאשר עגב הנואף ואהב : אלוה לא ישיב אפו
ההיו שהיו עוזרי רהב , ועוד אמרו מי ששונא בלי ערות
דבר יתן לה כתובתה ויוציאנה מביתו הוצא לעולמך , "גשו
משכילי נ"ע להלחם במלחמות ה' . ואמרו להם אין לנו
רשות להוציא אשה מבית בעלה אלא אם מצאנו בה ערות
דבר כפי ה' , כגון שעברה על דת משה ע"ה בעברות
ומעלות של תורת אלהיך : "העברות מצות שנתחייבה בהן
מלקות או בטמאה וטהרה , או שום ממזרות או שום הולי
פה ולא הודיעו לו זה טרם לקחו אותה להתברר , אבל
מי שלא מצא בה ערות דבר והתענג עמה בימי נעוריה והלכו
ימי נעוריה ובתוליה להאוות יצרו להתעורר , בהמדת נפשו
עשה ורצליח בעולמך , "איך יוציאנה בלי עלות ערות דבר
והשב עגומה ועלובה וזה המס ובגידת בריה שאמר ובאשת
נעוריך אל תבגוד , ואפילו אם יוציאנה בכתובתה ויתן לה
מאתים או אלף זוזי ככף מה יועילוה והיא רשב שוממה
והוא באלהיו ימרוד , יען עשותו האוותו והפצו עם אשה
אחרה עמד כשודד לשדוד : אוי למורים ולמהירים והעושים
כזאת אלוף נעורים פרוד יפרוד : והכתוב אומר במשל
הנבואה והיא חברתך ואשת בריתך :

(**שלו**) **אף** אמר ובאשת נעוריך אל תבגוד כאשר
ביארנו וכתוב ונשמרתם ברוחכם ולא

תבגודו : הם רועיך פיהו פתח רשע ופרצה גדולה ובגידה
גדולה בגדו : והטאו והחטיאו לכל בעלי זמה ומפרי ברית
אלהיך : "בוגדים ובועטים בנשי חיקם להוציא אותן בכסף
שנקל בעיניהם : מרוב עשרם והונם והמונם ואין פחד
אלהים לנגד עיניהם : פתאום יבוא אידם ומי יודע פיד
שניהם : המורים ועושים כזו ועוברים בדבר ה' עושך :
"גם אם יאמרו רועיך לנו הלא יש כתוב כי שנא שלח אמר
ה' צבאות : וגו' להם להתבונן ולהקור הענין שהקדוש ונורא

שמי יהעלו השבחותיו נשא המשל על ישראל עמו ברוב הנבואות המתנבאות וממשלות לאלהינו ית"ש כאיש ולעמו כאשה ובעילתה כדברי נביאיך : "דברה הנבואה ואמרה במשל ה' יתעלה עמו' זכרו ואומרו: כשם שאמר להם וארא כי על כל אודות אשר נאפה משובה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתותיה אליה וגו' וכן אמר להם בנבואתו: כי שנא שלח אמר ה' צבאות אלהיך: "הוא הנאמר בעשות ישראל מעשים שנשנאים בם ממני אני משלח אותם מפני כאשה הבעירה במעשיה יוצאת ונשלחה מבעלה בדיני: וזה המשל מחזק כל יראי ה' אלהיך : "ומחזק מצוה כי ימצא בה ערות דבר : לפי שלולי ערוה דבר שהיתה לה לא היה יכשר לגרשה על הפץ אחר דבר: כי העושה זה עובר על בריתי ברית אלהיך : "זממו ופירשו עוד במהר הבתולות כמה הוא: ודרשו אותו מן כ' של מלת כמוהר וה"א של הבתולות הנה הוא : נ' כסף שהם זוזים כפלים במנין כ' וה' דינריך : "המשים זוזי כסף כפליים הם כה' דינרים המהר : שכן דרשו בספר מכילתא במה שכתוב במהר : שנ' ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה נ' כסף לפניך: "טוב טעם השיבו להם משכילי נ"ע אם יאמרו שבאנוסה הכתוב מדבר כסף ישקול כמהר הבתולות: ונאמר כאן סתים לפנינו כמהר הבתולות ולא פירש כמה הם במניינך "יודיע אותו במשנה התורה להלן מפירש: ואומר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וכיוצא בו נאמר סתים ולא מפורש : ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך : "כתוב במשנה תורה מפירש צמר ופשתים יחדו ועוד נאמר וכל מעשר הארץ מפרי העץ וגו' סתם אמר עליו ובמשנה תורה מפורש : הוא כך אומר כל מעשר שנה בשנה כלל עניניך : "לעמרו מעשר שאוכלים אותו הבעלים : בשלש רגלי' ומוכרים אותם וצוררים הכסף בידיהם : וכן מעשר מקצה שלש שנים וגו' כתוב בשנה השלישית שנת מעשרך: "מורה עוד ואומר לא תשא שמע שוא וגו'. סתם ובמשנה התורה מפורש כי יקום עד חמס באיש וגו' : וכתוב ועשית' לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו'. כך סתם והתם דבר אלהיך : "נאמי עוד משכילי נ"ע פירוש כ' מן כמהר וה"ה' מן הבתולות מאין נלמדות ומן מי ננחלות ואנה כמוהם במצות תורת ה' לספור אותיותיך : "סימני אותיות מהיבות נקהם לנו לראיות א'ב'ג'ד'ה' וכלל האותיות : הלא אם נבוא לעשות כן כל איש יחשב חשבונות הבליך : עוד נפרפר ונרשש ונפצפץ התורה מענינה : ונוציאה מפירוש אלהיה : ממשמעה : וישרות מהלכיתיה ונתיבתיה : והיה נבוכה מדרכיה וארחותיך : "פרומה פרועה מקדושותיה ומהרותיה : ואית הכתוב לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו לשמור את מצות ה' אלהיך וגו' ומשפטיה וחקותיה : ואיה זכרו תורת משה עבדי וגו' לעולמך : "צוהו עוד כפ רושיהם בשארה כסותה ועונתה : תנו רבנן שארה אלו מזונות שנ' ואשר אכלו שאר עמי וגו' כסותה היא מלבוש ממשמעו ועונתה: זו עונה האמורה כתורתך: "קרא אומר אם תענה את בנותי וגו' ר' אליעזר אומר : שארה זו עונה האמורה בתורה איש איש אל כל שאר בשרו כסותה כמשמעו ועונתה אלו מזונותיה כתוב תורתך : "רושם הנגאם ויענך וירעיבך ויאכילך וגו' ר' יוסי אומר שארה זו קירוב בשר : שלא ינהיג בה מנהג פרסיים שמשמשים מטותיהם במלבושיהם זולת קירוב בשר בבשרך : "שוה מסייעא ליה רב הונא דאמר רב הונא: האומר אי אפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה יוציאנה : ויתן לה כתובתה שהביאה לו במתנה : כתורת אלהיך : "הבעו משכילי נ"ע על דבריהם ואמרו מי שידע פירוש מקצת מן המקרא יבכה ויצעק במרירות ויאנח על המעמים האלה אשר הורו : לפי שכלם בלי חפץ וצווי ודעת צורך :

(**שלז**) **תיבן** פירוש ואשר אכלו שאר עמי חוין וזולת זה : אבל עונתה מן תענה את בנותי ושארה מן איש איש אל כל שאר בשרו היתכן זה : וכן עינתה מן ויענך וירעיבך : "שוה הפירוש והדעה לא יפרשהו כי אם מי שלא תרית רית תורה וכל שכן חכמים כמותם שדם חכמים בעיניהם : ונגד פניהם נבונים בתורה לפניך : "ראשון מכהם זה שפירש לקירוב בשרו בבשרה: כדי שלא ישמש אותה אלא ערום והיא ערומה בבשרה כפירוש הלכותיך : "קול נתן ואמר ר' יוסי ורב הונא אם יאמר איש אינו טוב לשמש אותה : אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובתה :הנה כתובה לפני לא אחשה כי אם שלמתי על חיקך: "צפצפו משכילי נ"ע כפתרון שארה כסותה ועונתה דברים נכונים וישרים למוצאי דעת תורת ה' ומזמתה : אמרו שהתורה דברה בלשון חפציך : "פטר והפין ורצון כל לב ונפש : שהן צריכין אליהם לחיות בהם כל נפש : שאם תחסר מג' חפצים האלה הנפש : תמות בקוצר שנותיה והאבד מעולמך : "עניינם הם המאכל והמלבוש והמעין שתחסה הנפש בצל קורתו : מן הקור ומן החום בבית מלון :לפיכך אמר הכתוב שארה כסותה ועונתה לא יגרע מאשתו אחיך : "סדור מליצת ביאור פתרון עונתה הוא מלשון מעון : כגון ולנה בתוך ביתו מלשון מלון וכגון כוננה מן מכון כן עונתה מן מעון :וענה איים כאלמנותיו היא שכינת חיות בארמנות אויביך : "נגדו כמותו שאמר וענתה שמה כימי נעוריה : וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב מזון מן זן מדון מן דינו לבקר משפט איש חמה יגרה מדון מאור מן ויאור להם מנוס מן וינוס ורוממהם רכים בתורת עושך : "משקול הדעת עוד זו ביאורו : אם האדם אינו מחוייב בדירת בית מלון לאשתו מן ועונתה מאין הוא מחוייב בזה ממקום אחר שיבררו : כי כבור איש ואשתו לכך הוא שלא יהיו נעים ונדים בעולמך : "לדבר הנאמר כל כבודה בת מלך פנימה : וכתוב כתפארת אדם לשבת בית :וכתוב נשי עמי הגרשון מבית תענוגיה וגו' לכן ראוי כל איש להיות לו בית ומעון דירה לשכון בו עם אשה ובניה: באהל רחל ולאה ואו"ל שתי האמהות של אביך ; וכתוב ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר וגו' וכתוב יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך : "כלל דברי רועך צריכים ספר בפני עצמם : אך נשוב לעניינים שאמר הכתוב ושמרתם את חקותי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות וגו' עלינו לאסרם : וזה יכליל מן איש איש אל כל שאר בשרו : עד ובכל בהמה לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה בשכיבתך: "יאמר עוד האזרח והגר יכליל ישראל וגר צדק ואמר כי את כל התועבות ה'אל : והודיע עליו כי את כל אלה היו עושים השבעה גוים אשר היו יושבים בארץ ויטמאו את הארץ וכתוב ותטמא הארץ ואמר ולא תקיא אתכם הארץ ומענה תקיא היא הוציא אתכם כי אמיתת המקיא הוא אשר יוציא המאכל מבטנו ככתוב חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל : ואמר כאשר קאה את הגוי אשר לפניך : "טעם זה ישוב על שבעה גוים : ומענהו כאשר תבואו והגרשו ז' גוים : והשבו בארצם אשר היו יושבים בה הם לפנים והוצאתי אותם מפניכם בעבור אלה התועבות של שבעה גוים : כן אזהיר אתכם שלא תעשו כמעשיהם ולא כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו וגו' בכל ארצך : "חפצו כי אם תעשו כהם עוד תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם והם ישראל : והגוים הם השבעה גוים היושבים שם לפני בני ישראל : מענהו משרם בני ישראל : ומענה הגוי המין אבל ממאמר גוי אחד בארץ כי הגוי והממלכה וגו' וכן שאמר באזניכם ויהי לי שור וחמור וגו' כל חלב שור וכשב ועז מכליל כל המין באזניך : "זה שאמר כי נשמדה מבנימין אשה: וכן שאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' ישוב על כל מינה והיא שלשת המינים אשר הם' שור וכשב ועז לא האלו אשר מבשרם הם לקרבן מזבחך : "ונאם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות וגו' וזו כריתה בידי שמים נתן ענש אחד על כ"ם אם היא בסתר ואם הוא בגלוי משפטי הלוי ביד האימה לרזבך : והוא מד' מיתות ב"ד סקילה שריפה הרג וחנק להדכך : ואמר ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות האלה וגו' והזהיר לנו בזה שנשמור את נפשותינו ונזהר שלא נעשה מאשר הזהיר לנו שלא לעשות והם חקות התועבות אשר הזהיר לנו : מן איש איש אל כל שאר בשרו ועד אחרית הפרשה כשהוערך

בערך

בערך , כ״א נזהר אז נקרא שומרים משמ״ה אלהינו יה״ז אשר שמרנו משמ״ת תורתו פקודיו ומצותיו וחקותיו בלבבנו ושמרנו נפשנו מלעשות אשר הזהיר לנו שלא לעשות ואז נקרא עבדי ה׳ בזה המעשה ובזולתו שצוה לעשות ונעשה ונקיים גזרת מלכנו גואלנו גואלך : ״הוראתו וצגמתו יכליל כל המצות עשה ולא תעשה אמר ולא תטמאו בהם וגו׳ , כי אני הבדלתי אתכם בהם להיותכם קדושים מובדלים ומופרדים בטהרת קדושה פרידה: ככתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וגו׳ ובכל ברכה להתברך , וכתוב כי עם קדוש אתה לה׳ אלהיך וגו׳ וכתוב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו׳ ואמר עוד והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה׳ ואבדיל אתכם מן העמים וכל אלה וזולתם הם בעשיית קיום דברי אלהינו ית״ש לעשות את כל אלה: ליראה את ה׳ אלהינו לטוב לנו כל הימים . בחסד הותו ורחמיו בזה העולם להתארך , לחיותנו בעו״הב כשאנו היום כהיום הזה ואז וצדקה תהיה לנו ביום דין אלהינו ית׳ זכרו : כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה׳ אלהינו כאשר צונו בתורתך : ״דבור ולמוד ארשת משכילי נ״ע על חומר הערוות ביארנו : בזה הספר אשכל הכפר כפר הפלם בקו משקילת מיעוט דעתנו ואם שגינו הכולת יסלח לעבדיו ולי אני בער ולא ארע עבדו כמה שהקקתי להערך לפניך : ״גמרתי ואמרתי בלבי עוד לברר בצדם בדרך קצרה כח וחזק ורוק כפרו אמרים נכוחים של אדוננו ואלופנו ישועה המלמד הגדול יר״א כי גלה כל ספון בצפנת פענח אברך : ומסלת אמריו מבת כפר העריות שביאר בבינת דעתו לבררנו חכמתו לרכך : כלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת אלהיך : ״בכל צירך הבינה היא עקר גדול ולולי היא לא יאושר האדם ויקרא נכון ;והנבון יותר מבעל דעה למען כי כלל בני האדם נקראים בעלי דעת ואינם נקראים נבונים וההפרש שבין הנבון זה הוא ובין בעלי דעת בבינתך : כי גבול האדם מענהו האדם הוא חי בעל דעת בלי פרך : ודע כי באמרך חי הוא שם כלל ומכליל זה השם לכל חי המלאך ושרף וחיות וכרובים ואדם ובהמה וחיה ועוף כל ברך : ובאשר הסמיך על החי והאמר בעל דעת : יצאו הבהמה והחיה והעוף מזה הכפור למען כי אין להם דעת : ונשארו המלאכים למען שהם בעלי דעת : וכשהוסיף על חי בעל דעת והאמר מת יצאו גם המלאכים מלהערך : יען שאינם מתים ונשאר האדם יען שימות : וע״כ אמרנו שגבול האדם ואמתתו הוא חי בעל דעת מת עקב שימות : וע״כ נפרד הנבון מבעל דעה כי כל האדם בעל דעת הוא בכל צרך : אע״פ שהוא מת לזמן שימות לעיניך : ״אבל הנבון בחכמתך יש לו הוספה ועדפנות על כל בעל דעה למען כי הוא מוסיף בלמודו ומוציא דבר מתוך דבר במשקל וערך : וקונה התבולות בישרות שנא׳ ישמע הכם ויוסיף לקח ונבון התחבולות יקנה ומפני שיש לנבון יתרון על נבון אחר כמוך: כי פלוני יותר הוא נבון מפלוני למען כי הוא יוכל לתקן דברים ביושר מכל מערך : כי כלם בני אדם הם וכלם בעלי דעת הם ובזה האשור נפרדו מב״ח שאין להם דעת: ובעל דעת נפרד מנבון לאופן שזכרנו כי הוא קונה תחבולות והתחבולות מחלקי הדעת הם למען כי הדעת נחלקת במדעים ולחלקים במדעיך :

(שלח) **אמרו** והורו שמספרם חמשה : והם שכל וחכמה הושיה ידיעה בינה והם לנבון : וכבר מצאנו לחכמי השכל שקראו בספריהם שמות אלה הדברים בלשון קדשך להזכך : והם דעת הגברה קווי העברה והרגשה : וחכמי היונים אמרו עוד עשרה והם עצם היום : שיעור : כלום דבר : כח הדבר : הנראה מדבר : המכחיש לחברו : הראשון לשני : הדבור : הגענוע : בעל הדבר : כל אלה עשרה בדעת שבלך : ״בכן הפצו עוד ואמרו בלשונם שמנה דברים בחכמתם כשביארנום למעלה בספר זה : ואלה השמנה בכל ספריהם משודכים בשדך: ובלשון קדש אלהינו מליצתם הם ראוים לכל כפר שיכתבו בו והם רשומו של כפר : ושמו: וכנויו : ומטרתו: והועלתו: גבולו וכשרונו : והלוק אופני מנהו . הם שמנה כשהקקנו בערך : ועוד אמרו חמשה קולות יינוש ביאורו הוא המין כל שהוא : אידוש הוא הצורה: דיאפורא הוא ההפרדה : אידיאון הוא ההסגר : שינבבקיש הוא המקרה : מתבאר בביאורך : ״גם זכרום חכמי ריבינין רועיך ויש להם גם מן התחבולות דברים אחרים זולת החמשה שאמרנו והם דעת הגברה קווי העברה והרגשה וההחבולות הם מדות שלש עשרה מדות התורה נדרשת : במאמר ר׳ ישמעאל בתורת כהנים מארך : שפירו׳ מי״ג מדות התורה נדרשת מק״ו מג״ש וגו׳ כשביארנו למעלה להארך : וגם מצאנו עוד לחכמי יון שיש להם בדיניהם ובחקותיהם י״ב מדות וקוראים אותם באז״נו אר שנאש קאיפברימטא והם שש ושש הרי י״ב ביכפים ובדגום ונסינום ונמצאו כאלה לנו והמודד במדה הראויה הוא הנקרא נבון בכל צורך : כיוצא בדבר המודד במדה הראויה בלשון הוא יקרא מדבר צחות בלשוננו מענהו דיטיר : אבל המודד שלא כראוי הוא יקרא נלעג לשון מענהו שוליקיש בלשון יונך : ״דרך זו תורה לנו ההוקר כראוי וכדת ועל המדד הנבון בין בלשון בין בחקים ובמשפטים ובהורות ימצא שביל האמת : והוא הנקרא נכון בכל ערך : והנמנע ונכשל למצוא שביל האמת: זה היא מפני אפיכת דעת הדבר ההוא על אופניו וקראו החכמים לאפיכת הדעת שגגה אע״פ שאינה דבר כי אם אפיכת דבר למען כי הדעה היא דבר והשגגה אינה דבר כ״א אפיכה דעת להערך : והאדם שהשגגה נמצאת בו נקרא שוגג ומחטיא והשוגג נקרא בלשון יון אואגוש יענהו אין לו דעת באותו הדבר שחוקר ודורש ולא ימצאנו להתאמה : בדעה מבינך : ״השוגג הוא הנקרא המחטיא ההולך הנה והנה ולא ימצא השביל והנתיב ועל זה ירבה החלוף באנשי הדעת במצות וחקים ובמשפטים להצטרך : מכל מקום נקצר הדרך מפני שמגמת פנינו וחפצינו איננו כי אם בענין העריות להוריע על האסור אסור ועל המותר מותר כדעה שחננו אלהיך להתברך : וזהו דע והבן כי לא יעבור מענהו ולא יצא להיות הדבור בזה על שלשה פנים להתערך : האחד מהם הוא אשר יכרות על אסירו למען גלוי הראיה על האסור אם מן הכתוב ואם מן דרך ההקש ואם מן הקבוץ שהם רבים במכפרך : ״והדרך השניה מהם הוא אשר יחייב להיות מותר למען נשיאת האסור ממנו יענה כי אין ראיה על אסורו ויהיה מותר כי הכל שוה על זה יענה כי נמצאו דברי הכל בשוה בלי יתרועם להמשך : על כי הוא מותר מאסירים בחכמת נתיב זו להדרך : והשלישי מהם הוא אשר יהיה הטוב והעדוף מן האסור : ואשר יהיה העדוף והיתר כי שיהיה נשאר על אשר היה מן הדעת על ההתר בחכמתך : ״זה החלוף יהיה רב מאד בזה החלק השלישי : ואע״פ שיהיה כשני החלקים הראשוני׳ שישא על דבר[illegible] מה שלא ישאהו גלויו ופשוטי למען פוגה שנבנס או שפול השבוש בפתרונו והיה השווי באסור והסרכנות על הראיה להצטרך : וישים אחד משני האומרים ראית האסור מן הכתו׳ וישת עליו האחר זולתו והוא כלומר כי כי יאסורו מקצתם אבות האבות והם הנקראים זקנים : ואמות האמהות והן הנקראות זקנות מן פסוק ערות אביך וערות אמך לא תגלה וגו׳ לאסרך : וישענו מקצתם על אסור שני החלקים על העלה וזולתה מאשר יתכן להשען עליו ודומה לו הוא אשר יאסורו אנשים מתורתך : ״חקוק בפסוק שאמ׳ ערוה אחות אביך לא תגלה וגו׳ ערות אחות אמך לא תגלה וגו׳ מן האחיות החמש והם אשר יהיו מן השנים המולידי׳ מן האב ומן האם . ואשר יהיה מן כל אחד מהם בהפרד להפרידך , יענה האחות אשר היתה מן האב לבדו לא מן האם ואשר היתה מן האם לבדה לא מן האב :ובת אשת האב ובת בעל האם , שהיא מוקשה עליה ; ויש גלויי של כתוב מבנים לכלם יחד , כבוהרך , בירורך להדרך , יענה וכלם תחת גלויו של כתוב , ונמנעו אחרים מזו הדרך למען כי זכר הכתוב באחות האב והאם מלת שאר ולא יתקיים

יתקיים בזולתם להיותם שאר ואע"פ ששפטו באסרם מן דרך ההקש על אשר נקדם קומו לקיימם , והדבור באסור אשת האב והדומה לה אחר מיהתה כן , והוא כי אסרו אותה מקצתם בחיים ובמות למען כי היא אשת האב בשני העתים כאמונת הירתך, "טענו קצת' והורו אסורה בזולת זו הדרך : ויכיר אז ויבטל היותה אשת האב באמת כשני העתים ואפילו שיתמם על הפיתר הראשון שיהיו דבריו שוים עם הפותר השני בראיותיו על האסור להדרך : או במקצתם שעלו אפול אן אשינפיקן והראשון עם השני בראיות האסור או במקצתם ויתרבה הכרבנות בזה דכלל באנשים וימעט אם יגלה הדבר כביאור נאהז ועומקו להארך : ומענה זה הדבר אם יגלה אם הראייה הדאה על הדרך : אשר יודע המיראה בה על שניהם שהיא אמה בהכמתך : אין שם כרבנות ולא הלוף בנבונים חכמיך : ואם יהיה באשר יתכן דכריתה לברות עליו על זה הגבול מענה כי יש להם חלופים על הדברים הגלוים ומהוקנים ק"ו שיהיה כאשר ישוב אל דבר אשר לו יתרון ועדפנות ואל דברים שדם בראיות ואנהני נגלה את הדבר בזה הכלל על הפרט בביאורים נבונים אשר יבואו מאה"כ בעזרת צור ישראל ית"ז לנצח נצחים שם אלהיך : "יעצתי בלבי כמוכן וראיתי לבאר על הנשים האסורות מן הכתוב בביאורים מתוקים ומיבנים : ואלו דם האם ואשת האב ובת האב מזולת האם ובת האם מזולת האב : ובת הבן : ובת הבת : ובת אשת האב : ואחות האב : ואחות האם , ואשת אחי האב : ואשת הבן : ואשת האח : ובת האשה : בת בנה ובת בתה : במספרם חמש עשרה במניינך : "בכה זה הכלל כי הכתוב אסר לנו השאר ושאר השאר והקה אזננו שמין מנהו ונאמר כי אין לנו ללכת יותר מזו המעלה כי שלש מעלות יש לנו הא' מלמעלה למטה ומלמטה למעלה : וזו אין לה סוף בדעת לבבך להגדלה : והמעלה השנית בשני האחים האח באחותו ובאשת אחיו לגדלה : והמעלה השלישית האח בבת אחיו ובבת אחותו והארות בבן אחיה ובבן אחותה להגדילה : וזהו שאמרנו שאר ושאר השאר שאם נצא ליותר מזה לא נמצא במה שנסמוך כאשר מצאנו מקצת הראשוני' שסמכו על דברים נקלים ואסרו נשים שלא תאסרנה באסורים מתורת אלהיך : "לדעת ראיותיהם אלה הם האחת אמ' הכתו' ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד כבשרך גשו ואמרו הואיל ולא יתכן להיות האיש והאשה בשר אחד באמת בבירורים הוב שיהיה לו מענהו זולתו ואין אופן שיוכן להתלות בו אלא כי יאסר על האיש מן קרובי אשתו והנתלה בה כחברים : לאשר נאסר עליו מן קרוביו והנתלה בו וכל שכן שוכר בערוות אשר יחזק איתו ויאמצו לזה המענה שזכרנו בו בביאוריש : ואלה החקים שהביאו מן הערוות להזק את דבורם ופתרונם שפתרו בו במאמריש : אמרו אמר הכתוב בערוות ערות אשת אביך לא תגלה וגו' וביאר בזה הדבור כי ערות אשת אב היא ערות אב ממש בעקרים : ולולי כי האשה משום דבוקה באיש ונהייתה כאילו היא והוא כבשר אחד בבשרים : לא היה אופן לשים ערותו ערותה אלא להשוותם כאחד ולא היה אומר אשת אביך הוא היא כתוב והוא וקרי היא בספר תורת אלהיך : "מראיותיהם השנית זאת היא אמרו כי שם ערותו ערותה משום כי דבורו בערוות יענהו יתחייב לאסור כן שארי האשה ומן המידבק בה בדבוקים שהוא בעלה ובעל צרה בעלה ויזהר בערוות אשר נאסר מן שאריה ומן המידבק בו מן הנדבקים : וזה יגלה בעד שאמרנו כי מפני אשר אמר והיו לבשר א' הפין להיותם בדבר א' בלי דפרש בינידם להשוות כאחד בלי הלקי' והראית השלישית אמרו כי הכתוב אמר ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא וגו' בלי הלוקים : וזאת בת אשת אינה מן אביו משום כי אלו היתה ממנו היה הוב ליחס אותה אליו ביתוכים הזקים ואם עשה זה יותר טוב היה מן אשר ייחסה אל אשתו ודואיל לא ייחסה אליו הוב שתהיה מן זולתו היא ושמה הכתו' בו לו כזרעך היא מזה כבר נודע כי לולי דבוק אמה בו לא היה אופן לשים אותה בני כזרעו מבשרים ולולי כי אם זו הבה משום דביקה באיש כבר נהייתה היא והוא במקום הנפש האחת לא היה בנה בנו כבניך : "נכח הראיה

הרביעית שלהם אמרו כי הכתו' קרא לבת אשת האב אחות כאשר אמר באחריה עניינו : מולדת אביך א"ה והיה מן הנכון לזכור אחת מן שתי המלות בענייננו : ולולי כי חפין לחוק בשומה במקום האחות וינהג זה החוק מנהג רוב הראיות אשר עמו בהתבוננו : הגלה הדעת והחזק הנפש לא היה אופן לשנין המלות לשננו : ואמר מקצת מי שעזר זה הדרך כי לא הניח אותנו על מולדת אביך ונצחו והזקתו היה יכיל המשיכה ללכת אל הדרך אשר דרכו בה אנשים בפתרון זה הפסוק להדריכה : ונשא הכתוב השבוש באמרו אחותך היא וכשוכר ואמר אחותך נהיה כמשלים מולדת אביך לשבבה : ויאמר לו ולמה זכר אחותך והיה ד' משום כי אין בו מן השבוש שהוא התלוק כאשר במולדת אביך לרבבה : אמרו חפין להודיע לנו קריאתו לה אחותו לא ינהג מנהג אח ואחות הנז' במצות המירה על השיתפות לחנבה : שהיא מאהיות בדת אשר אין לו הליאה באסור והתר לענין הערוות להעריכה: וע"כ זכר מולדת אביך לבאר כי חפצו באמרו אחותך כי היא במשפט במקום בן אביך : והדין וחשפוט לה כמשפטו ודינו ואין איפן להיותה בן לאב ואחות לבנו אלא משום כי האב ואמה גוף אחד ונפש אחת בהקניך : "כדר הראיה החמישיה אמרו כי הכתוב אמר ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא וביאר כי ערות דודו היא אשתו בדינו : וזה יורה כי על כי היא הוא והוא היא בכל אופנו : וכי יהיה הדבור מן חוב שיאסר עליו משאריה והתלוים בה מדינו : ועל זה יהיה כל אח לה חוב שיהיה אח לו וכן כל אחות לה מן אמה ומעבר כדין נאמנו : גם אחי אחיה האמה ומעבו הוב שיהיו אחים לו במעו ו : לבמוכן והיותם אחים לה יחייב היותם אחים לו כתכונו : ואמרו אחר זה כי הכתו' קרא שמה דודה בשם הדוד ושם כנת בנו : כאשר זכר איתו מקודם וקרא שמה פת בשמו לכן נתחייב שיהיו שאריה נקראים בשם שאריו ויהיה אביה אביו ואמה אמו : וכלל שאריה על כמו זו הדרך ועל כן נאסר שאת האחים לשתי אחיות כביאורמו : משום כי אשת אחיו כמיתו ובמשפטו בדינמו וכי ישא אחותה כבר נשא אחות אביו בשיוונמו ויוסף הקרקסני יר'אל אמר כי הכתוב קרא שם אשת הדוד בשמו משו' היותה בשר אחד כתורת אלהיך : "עצם הראיה הששית מהם אמרו הכתוב אמר ערות אשת אחיך ל"ת ערוה אחיך היא ואמרו כי הכתוב לא שם ערותה ערותו כענייננו : אלא משום היותה היא והוא במשפט נפש אחת הוא והיא במשפטמו : ואחר זה שפטו בגלל בזה בכמו אשר נתקדם הנה כפורו בעדפכי היא בכל שאריה אסור באסירמו : ובכל שאריו אסירה היא בכל צאצאימו : ואחר שזכרנו ראיותיהם וקנציהם נשיב להשחית ולבטל טעמי פליות סברתם אשר כברו וכפרו בענין זו לפניך : "פתרון הסברה הזאת הדע כי הוציאם אל דרך לא סלולה וממנה לא כרו : כי אמרו והואיל והאיש ואשתו נהיו גוף אחד היא ובעלה האחר כי כברו כן והוא ואשתו האחרת כן גמרו : ונדעת הזאת נהייתה אשת בעל האם במקום האם ובניה אחיה ואחותיה דודות ואחיה דודים כאשר הורו : ואם נרדוף זה הדרך לא נמצא אשה מיהרה כשהמירו : וכבר השיב על משכילנו נ"ע אלו אלופנו ישועה הזקן המלמד הגדול ירחמהו אל על דבריהם שדברו : בראייתם הראשונה אמר כי אין גלוי לרביר שינוש הראיה על האסיר אשר הרמיזו עליו ואמרו : למען כי יתכן להיות פסוק והיו לבשר אחד לדרך אהבה והשק בהכמת בינתך : "צדקת ביאורו ופתרוני כי האדם יעזוב אהבתו מעל יולדיו וישימהו על אשתו : וזה מענהו למען שלא נתקיים היות אדם הראשון מצווה בערווה אשר צויינו איתם מהורתו : ואם לא יתקיים כי הקב"ה ברא קהל גדול וקרא שמם אדם כבר נשא בנו לבתו : וזה אסור בתורת משה ע"ה וע"ז הרחקנו הראיה הראשונה בפסוק אמרתו : וזולת זה הראיה יותר חזקה ממנה יענהו הראיה השנית והיא ערות אשת אביך ל"ת ע"א היא מליצתו : ואנחנו נזכיר איתה ונשהיה עמה כברתם כאשר נצהה ראיתם הראשונה מטליצת קושיתו רע כי בדבר שכמכו ואמרו כי הכתוב לא שם ערותה ערותו אלא

לשים

לשום אותה במעלתו : אשר נאכר מנהו יאסר ממנה איננו זה בחכמתך : "קשט אמרם כאשר סברו להקנה : אבל דאופן והמענה שנקראת האשה ערוה לאישה זהו להכונה : כי האיש ישתדל בשמירת אשתו ומונע אותה מן החלול אשר יעשה כמיהו בעצמי ויותר החתנה : וכבר נתחייב מדרך ההורה בזה השער אשר ירבה להזכיר פרשי מענדו שהוא שארה כסותה ועונתה וגו׳ שלשתנה : אף מקנא על אשתו מכל קנאת : קנאה חזקה ונאמנה : מה שלא יקנא באחותו ובכל שאר שאריו ומשום כי היא חרפה על האיש חלול אשתו ופריעתה כאשר הוא חרפה עליו מגונה : לכמוהו כערותו נקראת ערוה לו תמימה ומתוקנה: וכבר נשחתה גם זו הראיה מעקרה מלהתבוננה: כעולמך : "ראייהם השלישית גשים להם בתכונה : דע כי כבר קרא הכתוב לבת אשת האב מולדת והואיל ואיננה מולדת באמת כאשר אמרנו לשננה : חיב שיהיה שם מן התורה ושם אותו הכתוב להפץ ונגלה עתה בעד החפץ מהו עליהם להתבוננה :דע כי כבר נקדם אסיר בת אביו אשר יצאת מחלציו והיא אחותו באמת ונהג זה המנהג באסור כנאמנה וקרא שמה כשמה לחייב כל הבא אליה כי היא בכרה מאחות ההגונה : מענהו אין האופן כאשר אמרו הם כי כיון ששמה הכתוב בת לבעל אמה יתחייב שיהיה גם אישה בן לו אחר זה ידינו וישפטו בדיניהם גם לצרתה כמשפטה ולאשת בעל צרתה כמיה במשפטיהם וקוראים לכלן אחיות וזה אין ראיה להם כתורתך : "שמע ודע כי הצרה וצרה הצרה אשר אמרו מדרך אמת אינן ולא תמצא אותן מן התורה בהם : כ״א האשה הנשואה בחיי הראשונה : שנ׳ ובעסהה צרתה גם כעם וגו׳ וכאשר אמרנו כי ידינו וישפטו דם : גם לצרתה כמשפטה אין החפץ כי אם על האשה הנשיאה אחרי מות הראשונה : והיא תמורה לראשינה : והבינה שמה שאמרנו ולאשת בעל צרתה מענהו ולאשת בעל המורהה וראינו והאבנו עתה לבאר האסירים אשר הוציאו על פי סברתם על מלת צרתה להורותם לפניך : "הדע כי מקצתם אסר על האיש צרת אשת אביו : וצרת צרתה וצרה בת אשת אביו מאיש אחר זולת אביו וצרת צרתה ושמי כזו נתיבתם : כיוצא בו באשה שיאסר עליה בעל אשת אביה ובעל צרת אשת אביה ובעל צרת אמה ובעל צרת צרת אמה ובעל צרת בתה ובעל צרת צרת בתה כארחותם : ותנהינו דרך זו במעגלותם : וסברו וגמרו אנשים בו על זה הקצב מענהו הגבול באסיר הצרות עברו עליו אנשים אחרים עד אין הקר וקין לדורות : לעולמי עולמך :

(יהודה) **יאבתי** ורציתי עתה לבאר השם שהוא מן התורה : ואומר כי השם אשר מן התורה : אין אופן להקיש עליו משום כי יתנהג מנהג המעבר אשר לא יתחייב לטרוד אותה בכל חקירה : ועתה ארמוז לך על המעבר ודרכו הנכתרה : ואומר כי דקב״ה נקרא אב עלינו שנא׳ ועתה ה׳ אבינו וגו׳ והאופן שנקרא אב מפני כי הוא מרחם על בריותיו ואין לנו לקרותו גם אחינו כמי אבינו שאין דרך ללכת ממעבר למעבר להתעות כראשוני משכילינו כיוצא בדבר שהוא שם מן התורה אין לנו להקים עליו להתיר ולאסרה : וכבר ביארנו כי קריאה בת אשת האב מולדת הוא שם מן התורה : ולא יתכן להקיש עליו משום כי הוא דרך בלא ראיה עליו להתיר או להחמירה ואסור בת אשת אב לא יגוש אסיר אישה עד שיבוא ממנו אסיר צרתה וכ״ש צרת צרתה עליו להחמירה : ולו אסר הכתוב בעל בת אשת האב היה ישוב אסורו אל אשתו אשר היא צרה בת אשת האב לפניו ולפניך : "הורו על זה ואמר הואיל ולא בא ממנו מורה באסיר צרת אשתו: אשר אינה בת אשת האב איך נאסור עם אפיכה המורה מאלו כראייתו : ולו אמרנו באסור צרה בת אשת האב לא היה אופן כי לא יאסור צרתה כ״ש שלא האסר בשכל הכמהו והדבור בצרת האם יענהו שהיא אשת בעל האם כבר אסרה אלופנו ומשכילנו ישיעה הזקן נ״ע אנא ואקח בעינינו באמרתו : והוא כי אסר באסור הבת לאשת האב מפני שהיא ערוה לאב לא נמנעתי מלתת גם אני עלה אחרת באסורה לאסירהו ואומר כי אשת האב בלי ספיקה היא צרה לאם והואיל וכן הוא נאסרה אשת האב לאופנים כדעתך : "ואמנם צדקת האופן האחד משום היותה אשת אבי : והשני משום שהיא צרה לאמו ושב ואסר לאשה בעל האם משום שהיא צרה לאם להייבי: ואני לא ראיתי זכרון אסור הצרות מן התורה ועל זה אמרתי כי היא עלה אינה חזקה בעיני מלהקריבי׳ אבל מה שאמר נ״ע ושרו והזקו נכון הוא ומקובל בקרבי : ומה שאמר הזקן נ״ע בעבור צרת האם מאיש חוץ מן האב שהיא אסורה אין אופן לאסור צרת צרתה משום כי צרת האם לעלה נאסרה אשר זכרה לה כשורה ואישה של צרת אם אין אופן שיהיה חיבע לה באסור ואין ראייה בו יסגיל כי יגוש להיותו אסור בשכל חכמתך : "דרכו ודינו על כן נשארה אשתו כהתר : אשר היא צרה צרת האם וכל שכן הרחוקה ממנה מן הצרות של אם : ודומיהן לדרך הזה אשר ביארנו בתחלה דברינו כי מן העדוף והיתר : שיהיה אסור בבינתך : "הוא חפצנו באמרנו כי היתר והעדוף בו האסור זה הוא כי אסורו לא ישוב אל ראיה נוכחת כי אם אל תוצאה והגברה : שהוא חפוי כלשון קדש אלהיך :

(בן) **בזאת** אחר שנתקיים זה העקר חוב עלינו לנהוג הדבור בכיוצא בו : והוא כי אם אשת האב חוב שתהיה אסורה על בעל הבת בכל נתיבו : והאמת בזה האסור גיהוג האם הנזכרת הנה היא שאר לאשת האב מנהג וחוב שתהיה אסורה הבת הוין מצדהה לעיניך : "נגדו כל שכן צרת צרתה : וחוב שיהיה בעל אשת האב אסור על האחות הוין מבעל צרתה : וכל שכן מי ירחק ממנו בדרך סלולה ומטרתה להתנהג בתורת עושך :

(אליה) **אכן** על פי סברת הראשונים : שכפרנו דבריהם שיהיו אלה כלם אסירים וכבר הראינו לדרך אשר דרכו כי אינה תמימה בכשרונים : ולא נביט ולא נדרוך בה כי נבוא לאסור כלל הנשים בהמר שגגותיך : "לכן זה המעט אשר ביארתי כשאר ראוותיהם : שכבר השתהנים ואין מעמד להם : ונשאר הדבור כצרת בת אחות האשה וצרת בת אחיה ומי ינהג מנהגותיה : דע כי בת אחי האיש ובת אחותו כבר נתקיים אסירן עליך : "ישרותו מדרך ההקש כי הכתוב אמר ערות אחות אביך ל״ת שאר אביך היא : וכשם שנאסרה אחות האיש על בנו משום ששארו היא : כיוצא בה אחיו שארו ונאסר גם הוא על בתו כמרעך : "הכתוב עוד אמר ערות אחות אמך ל״ה כי שאר אמך היא: וכשם שנאסרה אחות האשה על בנה משום ששארה הוא : כיוצא בו אחיה שארו ונאסרה גם הוא על בתה כי שארו היא : וכזה דעת כל משכילינו שנתעשרנו מדבריהם כי כלם אמרי׳ נכוחים וישרים ודי למחפש ולמבקש הצדק לידע וללמוד דעת אלהיך :

(הדפי) **הלא** כבר נודע לנו כי אחות אשת האיש שאר לאשתו היא ותחויב אסורה כאסיר בת הבת וכבר אמר הכתוב ערות אשה ובתה לא הגלה וגו׳ ושם העלה בזה האסור באמור שארה הנה זמה היא לעולמך :"דרשו והורו כבר משכילינו נ״ע כי יאסר על האיש שאר שאר אשתו בעקריה ופרחיה : וזה הדבור יחייב אסור בת אחי האשה ובת אחותה משום היותן שאר שאריה : ואין אופן לאסור צרות אלו הנשים משום כי צורתם לא תהיה יותר מצורת צרות בת אחי האיש ובת אחיתו בדעתך : "סלולו כי הן הצרות אינן אסורות וכל שכן היא שהאסר מי ינהג מנהגם . ולא יהיה כנואש מדרך ומנהג זו לעולמך : "יאצר האוצר ומאין כי צרות בת אחי האיש ובת אחותו אינן אסורות נאמר לו מפני כי בת האח ובת האחות נאסרו מדרך ההקש והן אסורות וחמורות כאשר הראינו למעלה כזו הביאור עיניך :

(האבל) **הן** נאמו נאם בו עוד משכילינו נ״ע כי הראיה המורה על אסור האשה על הזכר : לא יורה על אסור בעבור הזכר : והואיל ואין שם

אשר יגוש אסור בעל בת דאת הזכר : ובעל בת דאחוה לפניך : "אין לנו מזר דרך. לאסור נשיהם : אשר אין צרוה לבת האח ובת האחות על הזכרים שיבואו עליהם : והיאיל יכן דוא היה אשר אמרנוהו כבת אחי האשה ובת אחיהה כמידו בבינה דעהך : "בקש ושאל השיאל לנו ובקש ישאל ממנו ראיה להורות: כי אלה שתי הצרות אינן אסורוה מדין ודרך ה׳ מתורות: ואין לנו להשיב עליו מפני כי לא יבקש כדה וכראוי כאמרות טהורות : משום כי העקר בשכל שאה הרוע מן אלה הנשואים בעולמך : "למענהי כי לפני בוא דהורה לא היה מונע השכל אלה הנשיאים כאשר הוא ידוע כי יעקב א׳ע׳ה לקח שתי אחיות בנשיאים ועמרם לקח את דודהו אחות אביו וההורה אסרן ביד משה ר׳ע׳ה נביאך :

(על) על זאת אותו המבקש ראיה לאסור אסורה הומרה : עליו החוב לקיים מורה מדרך ההורה : ואשר לא יתקיים מן ההורה אשר יגוש אסורה : היא על דרך ההורה : בדעת שכל בינהך : "לביאורם ביארנום והשלמנום על דוק דעת אדוננו ישיעה הזקן נ"ע בערווה וחקקנום ונבארם עוד בקצור למען ירוין קורא בם ויבין כל איש דינם אשר חקננום : כי אסור הערוות ידוע משלשה דרכים ישרנום : כתוב קל וחמר וגזרה שוה וקבוץ במכתב חרות אלהיך :

(הסרת) ה.חד מהם מראיית הכתוב וראיה זו שהיא מן דכתוב נחלקת מהם בקביין דעקר עם הפרח באמרו אמך סהם אמך היא לא הגלה ערוהה כבר אסר דפרח עם עקרו הנה אחד מתורת אלהיך : "כברת ראיה השניה הוא הדבוק בעקרו באמרו ערות אשה אביך לא תגלה : והשלישי אסור העקר בפרח דפרח באמיר ערות בה בנך או בת בהך ל"ה והשלישי והרביעי שם מן הקון המצוה באמרו ערות בת אשת אביך לא הגלה מילדת אביך אחותך היא וגו׳ בכתיב בהורהך : "ראיה חמישיה שאר השאר כאמרו ערות אביך לא הגלה שאר אביך היא: ערות אחות אמך ל"ת כי שאר אמך היא: והששי הנוגע בשאר שארו כאמרו ערות אחי אביך ל"ת אל אשהו לא הקרב דודהך היא מברר תרוחך : "חוקף הלוק השביעי אסר הנוגע בשארו של איש : באמרו ערות כלהך לא הגלה אשה בנך היא לא הגלה ערוהה אסר אותו האיש ומאמרי ערוה אשת אחיך ל"ת ע"א היא באסירי הורהך :

(כבוד) כוון חלק השמיני היא כבוין העקר עם הפרח ופרח הפרח משום היותם שאר:

שני ערוה אשה ובהה לא הגלה אה בת בנה ואת בת בתה לא הרח לגלוה ערוהה שארה הנה ז"ה משום שאר : אלה הם האסירים מן הכתוב על השאר : הנה דברנו חלק אחד מן השלשה דרכים שזכרנו למעלה באסור ערוותיך : "ביאור דרך והלק וראיה שניה היא מק"ו ומגזרה שוה : הראשון מאמר הכתוב ערוה אשת אביך לא הגלה ערות אביך היא : הביא ירחמו אל בוה הדבור כל אשה ששכב עמה בין בבשרות בין בזנוה שאסורה עליו היא : כגון מפוהתו ואנוסתו ושבא עליה בספק כשגגותך: "והשני בזה קל וחמר באמור ערוה בת בנך או בת בהך לא תגלה: וגו׳ וק"ו בהך עצמה וביוצא בו ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא ל"ה וגו׳: מאחר שאסר לבה אשת האב שהולידה מאיש אחר זולה אביו וקראה אחותו בלשונך : "דין הוא קל וחמר אחיהו שהיא מאביו ואמו שהיא אסורה עליו : והשלישי מגזרה שוה שאמר ערות אחות אביך לא הגלה שאר אביך היא להשווה מזה כל שאר שארו באסור עליו : משום העלה שאמר עליו : שאר אביך שאר אמך :

(אלהיך) אז מאמר ערוה אחי אביך ל"ת א"א ל"ת דודהך: "למדנו קו"ח כלומר מן הרחוק קרוב ונאמר בזה אם אשת אחי אבי אסורה עלי משום היותה אשת דודי היא : וקראה דודתי ק"ו דודתי האמה שהיא אחות אבי מאבי אבי כאבותיך : "כן הנה נודע לנו אסור זאה האשה משני פנים, משום היותה שאר שארי ומשום היותה דודתי בכל פנים : הנה דרך שני לאסור הערוות בערוהך : "השלישי מדרך הקבוין סבל היורשים כלומר העתקת היורשים: על אסור הדבר בלי חלוף כגון צרת דאם וצרת האחות וביוצא בהן הנשים : אבל צרות הנשים השאילות כגון צרת אשת האב וצרה בת אשת האב כאביך: "ישרוהו ואחות אשת אחי אבי וצרתה וביוצא בהן שאין ראיה על אסורן כהן , נשארו על מה שהיה בדרךת מן ההתר כההרותיך : "כושר השאילות אלו הן השאילות : בת אשת האב ובת בעל האם ובת בעל אשת האב : ובת איש שנשא אחת מאלה הנשים בבינהך :

(ושממית) וצרן אשת אחי האב מאיש אחר וצרות נשי אחיו של דודו השאולים : וצרות נשי הבנים השאולים : וצרות נשי אחי איש השאולים : שנשאו לאנשים אחרים זולתם לעיניך : "שויונבוצרות נשי אחי האם השאולים,ואחות אשת אחי האב האמת ומעבר יכ"ש צרתה בשאולים : ועל כל אלה אין ראיה על אסורן בבינהך : "מורה על כל אלה כי אין ראיה באסורן , וישארו ע"ד ההר זולה ההולכים כדרך הרכובים באסורן : וזהו דרכם ברכוב בשכל מדעך : "מענהו זו היא יתר אסרו כשמצאנו בסדר הבריאה דברי אדם הראשון שאמר ע"כ יעזוב איש א"א וא"א וד"ב וה"לא : נודע לנו מדברו שאמר כי האיש והאשה אחרי שנתחברו נהיו נפש אחת בנפשך : "וזה יען להורותנו כי קרוביה וקרובותיה האמהיים והמעבריים : על אישה ועל קרוביו אסירים האמתיים והמעבריים : בערווהיך : "תבונהם כגון אחותה של אשתו אסורה על אחיו : משום היותם כאחים משום דבוק אחותה כאחיו : וצרתה וצרת צרתה עד אין חקר לעילמך :

(אדמתנו) אכן כבר רמזנו והזכרנו ראיותיהם למעלה : ואין לנו צורך עוד לשנותם בביאור מעלה : וכו כל הנשי׳ השאולו׳ שהן רכיבות בשכלך : "דינם שהם מרכבים אותם על עקרות : ועושים אותם בעקרות: לא מדרך התורה ונשארו ע"ד ההר בשכלך : "מליצהם כבר זכרנו מעט מהרבה אשר הוא די לשומע ואובה : השומע ישמע ויוסיף לקח וכו המבקש ותובע ואוהב להבין אמונת תורה אלהיך : "תלמיד ומאלף המבין יבין בבינתו : ויחכם בחכמת הורתו : כי ישרים דרכי צורך : "וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם: בהלקות מרשיעיך :

(נפשו) נר צדיקים כאיר נוגה הולך ואור : כי נר מצוה ותורה אור : לעיני יראי וחרדי בוראך : "פושעים הרדף רעה : וניס יהעך כאישון לילה ורוחם מנקמות אל בלי להרגיעה : ישמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך: "ואוהבי ה׳ והורתו: החרדים אל דברו ואמרתו :

(במיטב) בטוב נפשם הלין וזרעם יירש ארצך : "טעם ונועם גן עדנים ישבעו ויעדנו : ועם אלה לחיי עולם יתלבנו : "ועם מלאכי מרום מהלכים להם ינתנו , אמן כן נזכה יחד בשמחת ישיעת עמך : "ביאור רחב בעריות ביארתי לך מדברי מנ"ע על החמר : ובדרך קצרה הודעתי לך דברי אלופנו ישועה המלמד נ"ע שהבין חכמתו אמריה האמר : ודעתי נוטה בדבריו הנכוחים לדרוך בם בגומר : אך מן החמר להשתמר בדברי משבילנו משבילי עמך :

(תלין) תחת שראינו כי כל המשתמר בחמר יצא מספקות ומכשלות רבות ונוראות : "לא ידע דבר רע כי הוא נמלט מאשמה ה׳ ומחלולי טמאות: "אשרוהו המאשרי׳ בשם טוב לדורות באוה : "נביאי ה׳ ומשכילי ומצדיקי עם קרוש מחטאות :

(וזרעו) ויברכוהו המברכים הישרים והתמימים כברכות נאוה : "וזכרו כיין לבנון מעירנו ועד קץ הפלאות : "ראשיתו מצער ואחריתו ישגא מאד כברכות מלאות : "עם אלה לחיי עולם בין העומדי׳ בנהרי נחלי דבש ותמאות : "ולכן אשרי המשתמר במצות ה׳ אלהי הצבאות :

(ירש) יען זאת קנא קנאתי לה׳ מעט מהרבה מקנא קנאות: "ראותי רועים רבים אשר שתתו בהוראותיהם

בהוראותיהם כרם ה׳ צבאות ונחלתו שמו למשואות :
״שבתי מזרותי וישבתי בדד מהם מלהת:אוה :

(**ארין**) **אף** נהתי את לבי לדרוש מצות אלהי
דיקרות לא בפז מסולאות : ״רשומם
וחקירתם הקקתי שתי שורות אלה להשיב לבות מנקמת יום
הדין ותלאות : ״צעיר אנכי ונבזה לפניך : אלהי צירי
סלח פשעי וחטאתי למען שמך : ואם שגיתי במה שדברתי
מחול לעבדך כחסדך : כי לא בזדון דברתי כי אם כשוגג
בידך הטובה ועוד כפי דעתי המעוטה מחסר משכילי עבדיך :
וזכרני ה׳ ברצון עמך עם יראיך ופקדני ביום ישועתך :

לא תגנב

(**שלט**) **תקיף** מושל עולם בגבורתו : בצבא מעלה
ומטה נהולו ולאומו בהבונתו : אין
בערכו ואין דומה לו בקושט קדושתו : עושה ארץ בכחו
מכין תבל בחכמתו : ובתבונתו נטה שמיך :
״שדי לא מצאנוהו שגיא כח : וגו׳ :
הן אל שגיא ולא נדע וגו׳ : הן אל ישגיב בכחו וגו׳ נותן
ליעף כח וגו׳ ה׳ ארך אפים וגדל כח וגו׳ גדול אדוננו ורב
כח וגו׳ שומר ה׳ א״כ אוהביו וגו׳ קח נא מפיו תורה ושים
אמריו בלבבך ״ראשית אמריו יחודו : לדעת כי לא ככל
אחר אחודו : כי כל זולתו הנקרא אחד יש לו חתיכות
ורגבים ועצמים בעדו , ויחודו אין בו חתיכות וחלקים ולא
אפעים המתחדשי׳ בגוף ברוא וכנגדו : והוא איננו ברוא
מחודש ולא מוצרך בצרך בכודו : יתעלו השבחותיו : ומאמר
שני לעבדו בתפלה ובכל מעשה מצותו באהבה וביראה
בישת בנקר ובצידו : ושלישי לא תשא שמו וכבודו : בשקר
ובמרמה ובחנם בכל שמות הודו : ומכל הנקראים בם
שמות ה׳ אלהיך : ״קריאה רביעי שמירת ימי קדשו שבתו
וימי מועדו : וחמישי כבוד אב ואם בכבודו : וששי דם נקי
לא השפוך עלי הבל וחלדו , ושביעי כל ערוה אסורה בזנות
וניאוף בכתוב בפקודו , ושמיני לא תגנוב דעת אחיך וכל
אשר לרעך : ״צוה לא תגנוב ועליו הלויות מצית רבות
מן השלומי כפל והשלומי ארבעה וחמשה לרוב : והונאת
רעך בקללה ובמעש חמס ועושק כתוב : ככתוב ולא
תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך : ״פיו גוזר
אל תונו איש את אחיו וגו׳ לא תעשיק את רעך
וגו׳ לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו וגו׳
אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך : אל תמנע
טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות לאחיך : ״עוד אמר וכי
ישאל איש מעם רעהו ונשבר או נשבה או מת בעליו אין
עמו וגו׳ : ואם בעליו עמו לא ישלם וגו׳ : נפש כי תחטא
ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו בפקדון וגו׳ : וכתוב ואהבת
לרעך כמוך : ״כדר עוד ואמר או מצא אבדה וכחש בה וגו׳
והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו׳ וכתוב
ונתן לאשר אשם לו : ואם אין לאיש גואל להשיב האשם
אליו וגו׳ : חייבו בה ואמר לכהן יהיה ואמר ואת חמישיתו
יוסף עליו בתורתך : יחלק אותה הגזלה או העשק לארבעה
חלקים וכפי שעור חלק אחד מארבעה חלקים ישיב חמישית
חלק אחד בהם כגזרת אלהיך : ״נואם לא תראה את שור
אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם וגו׳ : וכתוב וכן
תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת
אחיך אשר תאבד ממנו ומצאת לא תוכל להתעלם : וכתוב
ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך
והיה עמך עד דרוש אחיך אותו וגו׳ כלל פסוקיך : ״מושבי
העון בחבלי השוא אמרו הבא במחתרת ונטל כלים ויצא
הרי הן שלו : מאי טעמא בדמים קנהו כלומר שסכן לעצמו
בסכנה כשבא במחתרת רעהו ולפיכך הרי הן שלו : מכבלות
דעותך : ״לעד עומדת צדקת תורתו הטהורה אמרה אם
במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים לבעל שיבהו
באותה התפירה : כי באחריתו לכך היתה דעתו שאם יתחזק
עליו הבעל להציל דברו מידו יהרגהו ויאבדהו בתוך ביתו
מעולמך : ״כזאת מי שמע ומי ראה כאלה : שהורו ואמרו
כיון שסכן לעצמו הרי הן שלו וזה בחלוף תורה עמוקות
מגלה : מי חכם ויבן אלה וגו׳ מי חכם וישמר אלה וגו׳
ולבסוף אמרה התורה ארור אשר לא יקים את דברי התורה
הזאת וגו׳ יאמר אלהיך : ״יהר כל השלומי כפל ארבעה
וחמשה : אם ימצא הגנב ישלם שנים וארבעה וחמשה :
הלא נפל הקיר אשר טחו אותו טפל בלי להאוששה : בכלו
כל הלכותיך : ״טהורה עומדת לעד אמרה : וכי תמכרו
ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו׳ והם הורו ואמרו
כן כל מי שקנה סחורה : כמו שמים שנקרא ניל ונמצא בה
תערובת צרור אבנים וכו׳ פרש אדמתך : ״הומר וטיט ובלום :
גאול מכל גאולים אוי על המוכר כלום : ומה טעם שלהם
אמרו כן כי היה ראוי על הלוקח הקונה לפשפש על כל
עלום : ומשכילי ה׳ש׳ה׳ע׳ משכבם אמרו אי שמים איה
דבר ה׳ לאמר לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש
בעמיתך : ״זקוק המכרות הלא יש מהם שאפשר לפשפשו
ולהפשן ויש שלא יכשר להקרן ולהושן ולאפשן : כגון
אשישות של שמן ודבש ויין ודומיהן שקונה ממך הבדך :
״ואמר מפשפש על כלם אם הם אלף או רב ומעט : לפי
שאין דרך הבוחרי׳ לפשפש על כללם כי אם במקצתם מעט :
והנשארים יהיו התומים בצרורות לעיניך : ״הלא ג״כ משאות
של צמר גפן הוא כיך מעט קט : ומשאות של פשתן ופלפלין
וכל מיני ממכר מוציא המוכר מהם מעט קט : להראות את
הקונה והוא קונה באמונת דבור רעך : ״דעת הקונה מאמין
על אמונת רעהו : וקונה את הנשאר בלי ראות ממכרהו :
ולאחר שיגיע המקחית לביתו באמונת רעהו · ומצא בדין
דבר שנין וערוה ודופי והרמית מאחיך : ״גם התבולה כלום
מן המוכר הראשון הלא זה הופר מקנה הקונה : שהמוכר
הונה אותו ועבר על מצות ולא תונו איש את עמיתו וגו׳
וכתוב ואיש לא יונה : וגו׳ הוא דרך צדיקיך : ״בפעלת
שכיר אמרה התורה לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר להוה
לו : ורם אמרו בשכיר שהיה השוכר בעל דינו ועונה בדין
ואחר כך נתחייב לו אינו פורע לו : עד שלשים יום זמן בית
דינך : ״אמרה התורה בשואל דבר מחברו וכי ישאל איש
מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם אם
בעליו עמו לא ישלם : אם שכיר הוא בא בשכרו לעבור לאחיך :

(**שמן**) **אין** בעל הבהמה עמו : בשעה שנשברה או מתה
בהמתו להיות רואהו שלם ישלם השואל
לבעליו ואם בעל הבהמה עמו : לא ישלם השואל לבעל
הבהמה לפניך : ״ברו מלבם דקדוקי ערמות ואמרו הם ,
בעליו אין עמו צריך שיהיה בעל הבהמה משאל לשואל
בשאלותיהם : כמו שהשאיל לו חמורו או כל בהמתו או כספו
ובגדו וכל רכושו לפניך : ״גם כך משאיל לו בדו בעל הבית
הבהמה שלו : ישאל בערמה השואל ממנו מים או יין
לשתות או כלום דבר מאכל לאכלו : אז כאילו הוא בעל
הדבר דמשאיל עצמו נשאל הוא לשאל בעבד לו ואפילו
אם לא הלך עם בהמתו או עם כל דברו מאז הוא נחשב כי
הוא עמו הולך יחד עם השואל בדרכו במוך : ״דבר כלום אזי
אינו חייב לשלם : אע״פ שאמרה התורה בעליו אין עמו שלם
ישלם : ומתוך כך אמרו אם לא השאיל לעצמו בעל החמור
או כל בהמה לשואל יערים ככה השואל בערמה על בעל
הבהמה שלא לשלם : כי יהא בעל בהמה משאל לו מערמה זו
שהערים עליו השואל בערמה ויהיה השואל זה פטור מלשלם
לאחיך : ״הורו כך אם אמר לו השואל לבעל החמור : הוציא
לי מים לשתות או יין או כל מאכל והוציא לו והשקהו או כל
חפצו עשה ואחר כך נתן לו החמור : או כל בהמה
ונשבר או מת או נאבד בדרך דרי זה כמו אם בעליו עמו
לא ישלם לרעך : ״והערימו במה שנאמר ואם בעליו עמו
לא ישלם : והורו שכבר נעשה בעליו משאיל את עצמו עם
חמורו באותו המים שהשקהו ולא ישלם : זהו פירושם
שפירשו ופרצו פרצה גדולה על רשעי ישראל עמך : ״זה
הוא כיוצא בו במלמד הנוקות ואומן וסופר אמרו והורו עליהם
אם בא איש שיאל דבר לאחד מהם ואמר לו למד לי זה
הנער פסוק אחד או למד לי זה הנער כפרות יאמר לסופר
או להופר רפור לי שתי הפירות בידיך : ״חמורו או כל
בהמתו לאחר כך השאיל לו ונשבר או מת הרי השואל פטור :
ולפי

ולפי שכבר השאיל לבעל החמור את נפשו בחפץ שעשה לו והשאיל אז פטיר : ולא ישלם לנשאל אחיך : "טעם ומליצה ופירוש זה שפירשי רועך הייטב בעיני ה׳ : או ראוי הוא וכשר לכל בעלי שכל ומביני מדע לקבל כזו אשר לא צוה ה׳ : דעל אלה לא אפקוד בם נאם ה׳ : ובפקדון עוד הירו והזהירו לשומר פקרון לעיניך : "ימכור איהו ויספיק ויכלכל ברמים שלו לעצמו : ולימים רבים אם ייקרו דמיו ישלם בשעת מכירתו למפקידמו : ואם יחסרו דמיו ישלם בשעת פקדון בעצמו : וכן אמרו חטים משלם השואל מאך : "בשעת הוצאה היו לו חטים משלם חטים : ולא יפסיר ויענש בשער היום על החטים : שלקח הבעל יפסיר ולא הלוקח ושלח ידו בדבר רעהו או בחטים : ומ"נע אמרו חלילה חלילה לאיש אמינות מעשית זרינות ומלגזול ומלהוניה בשאלת החטים : אשר הפקירם לחברך : "לכן כי אם השכר לבעל הפקדון והחפסד לשולח ידו במלאכת רעהו : ובית שמאי אומר השולח ידו בפקדון עשקן וגזלן הוא : וילקח ממנו בחסר ויתר כהשבונך : "מריע בית הלל : בשעת הוצאה משלם ואע"פ יקרו בשעת תביעה על חד עשרה והלכה כבית הלל : ועוד אמרה התורה במי שכחש בעמיתו מאחיך : "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו בפקדון א"ב יד א"ב וגו׳ : או מצא אבדה וגו׳ : ואח"כ עשה תשובה ובקש להשיב ביד מה שעשק ומה שגזל ביד חברך : "סמיפת ענינו שאמר חביל ישיב רשע גזלה ישלם : וגו׳ : ולא מצא עמיתו שישיב לו הממון ולא מצא לו גואל כגון שהיה גר ומת ואין לו גואל לשלם , האשם המושב לה׳ לכהן יהיה כתירת אלהיך : "ענו הם ואמרו על זה כל המחזיק בנכסי הגר הרי הן כמדבר מותרין הן לכל מי שתפש אותם לאכלם הזהירו בזה : ועוד באבדת אחיך כתיב ומצאתה לא תוכל להתעלם מלהשיבה לאחיך זה : כי אם כתוב השב השיבם לאחיך : "פירשו הם רועיך המוצא מעות חברו : בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מקום שהרבים מצויאין שם הם שלו ולא של חברו : ועוד אמר ר׳ יוחנן משם ר׳ יהושע בן יהוצדק מניין לאבדת אחיך : "צבורה ושטיפה בנהר ששטפה הנחל שהיא מותרת למציאה : שנ׳ כן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה וגו׳ במי הכתו׳ מדבר עליה : במי שאבדה ממנו ומצויה אצל כל אנשיך : קבעו יצאת זאת האבדה שאבדה ממנו ומכל אדם : והיא אינה מצויה אצל כל אדם : שהיא מותרת למציאה לכל אדם : הנם בית הלל התירו אותה לשוצאה בין שהיא מצואה אי שאינה מציאה אצל כל אדם לעיניך : "רחפי מנ"ע על זה ואמרו אי שמים הלא באמור הכתוב כתם ומצאתה : מכליל למוצא מכל פאה בין שמוצאה בשטיפת מים בין בשרפת אש בין בנשיאה רוח שהשיאה שמלת אחיך או כל דבר והוליכה בין ההרים ואפיקים וגאות ואגמים ומצאתה : הלא המוציא איתה ישיבה לאחיך : "שכל המוצא איתה בכל המקומות האלה והכירה : שהיא לפלוני אחיו ולא השיבה לו הלא עבר על מצות אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תתעלם מלהשיבו לאחיך : "תורת ה׳ אמרה לענין הרביה לא העיך לאחיך וגו׳ : משמע כל דבר אשר ישך מגיר על כל מטלטלין ומקחין איך עושים בני אנשיך : שנותנים ברבית בערמתך :

(שמא) תרמית

עושים לאביוני עם : שנותנים להם מקח ששוה מאה כסף

כשער היום במאה וחמשים כסף והאביונים ועניי עם : מרוב דוחק נוטלין איתו מעשיריך : "שוקלים על אותו המקח מאה וחמשים כסף ויותר מרוב הדוחק שלא כשער היום ; הלא זה אינו נשך והרבית בתרמית והתבולה הוי כי גדול היום וגו׳ : ואיה דבר ה׳ שאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך א"ת איש א"א : וכתו׳ ואיש לא יונה הבולהו הוב ישב וגו׳ וכתיב ולא תונו איש את אחיו ויראת מאלהיך : "רגשי עוד ואמרו המוכר יאמר כך לקונה או ללוקח : הפין אתה סחורתי זאת שאני מוכר לך במאתים כסף ואני יודע שאינו שוה אלא מאה כסף בשער היום בעיני כל קונה ולוקח : אני מתרה איתך לפני כל אחיך : "קושי אונאה אין לך עלי כ"א ברצונך וחפצך בטוב קחהו , ואם לאו הניחהו : ואחר שקבל הלוקח ואמר לו אין לי מאך אונאה אינו מחויב מה׳ ומתורת אלוה עשהו : ומשכילי הנות נפשם כגן ערנהו , אמרו זה הלוקח העני מרוחקו וצרתו לוקחהו : הלא הוא יודע כי יונה לאחיך : "צרה על אחיו בזה במרמה והרחיקו ברוחק כי מצאו לעת צרתו : והונהו במכרו וקנייתו : וזהו הרבית בעצמו לכל מוצאי דעת ויודעי תורתו , ואיה שאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו׳ כלל פסוקך : "פשר ביאור אלה שהם בערמה כלם הם בגנבה : וקודם אלה אמר לא תרצח והוא בכל פנים שיהרוג רוח האדם פתאים בלי איבה ובצדייה ובאיבה : ואמר אחריו לא תנאף בכל אופניך : "על כי הנואף הוא כרוצח כי אשת האיש יקירה עמו כנפשו : ואמר אחריו לא תגנוב כי גם זה הועבה לפני אלהים קדושו : וכן הבא אל אשת רעך : "סדור הוא וחשיב כגונב דבר שאינו שלו : שמפריד אשה מאישה ולוקחה לנפשו לו : וכן ממונו וכן רכושו וכן קניינו וחילו : וכל אשר לרעך : "נצות משפט הגנבה על חמשה פנים : האחד שיגנוב בן אדם בעל דהו אורח מישראל וימכרהו לקונים : שנא׳ וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת כדין אלהיך : "מורה ומבאר שם כי הגונב והגנב יהיו אורחיים שנא׳ כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל וגו׳ וגם זה יחלק על שני חלקים : האחד הוא שיגנוב אותו וימכרנו לאחיך : "לחלוף דבר או יחליפנו מטבעו ומשפט זה הגנב מיתה : שנאמר ומת הגנב ההוא : והשני שיגנוב אותו ויהיה בביתו שמור וימצאוהו בביתו אין עליו מיתה ומהעולל ומהאונן הוא בעלילת רשע באזניך : "כי יאמר מצאתי זה ואני שומרו להשיב אותו : והשלישי שיגנוב נפש כל בהמה בגנבתו : וגם זה על שני חלקים בתורתו : אם יגנוב בהמה וימכרנה או ישחטנה או ישימה משכון לכל צרכו כצרכיך והפציך : "ילוה בה ממון או כל דבר או יחליפנה עליו משפט ארבעה וחמשה : בצאן ארבעה וכדומיו הקטנים ואם הוא גדול מכל הבהמות כשור ישלם חמשה שנא׳ כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו וגו׳ להקיש כדומיהן לפניך : "טענת השני אם בהמה יגנוב ולא ימכרנה ולא ישחטנה עליו השלום שנים : שנ׳ אם המצא תמצא בידו הגנבה וגו׳ : והשלישי שיגנוב כלים ובגדים וזולת בהמות וזה על פנים שנים : בחכמתך : "הלקים שנים : חלק האחד אם יעירו עליו כי גנב מאותם הכלים ישלם שנים : והב׳ אם גנב ואין שם עדות ויודה מעצמו טרם שיודע לעדים וישיב הגנבה לבעליו לפניך : "זו הוא הדין כי אין לו לשלם שנים כ"א אחד : שכך אמר אם המצא המצא בידו הגנבה וגו׳ : והרביעי הוא אשר יפקיד לו רעהו כסף או כלים מהם אחד : או כל שהוא לשמרו כשלו בטיבה ויבוא ויכחש ויאמר נגנבו ממני בלילה מגנביך : "ויכזב על זה אם הקום עליו עדות ישלם שנים : שנ׳ על כל דבר פשע וגו׳ וכתיב ישלם שנים : והחמישי הוא המוצא אבידתך : "הוא מצאה וכחש בה כי לא מצאתי דברך וזה על שני חלקים : אם יעידו עליו כי כן ישלם שנים : והב׳ אם אין עליו עדים : וישיב ויודה חייב שישיבנה בראשה לאחיך : "דין הוספת חמישית אין עליו ולא קרבן בזה : כי מנפשו השיב ולא ידע בעליו בו : וכן אם יגזול או יעשיק כמו זה : ואם ימצא אבדה וכחש בה ולא יירא מה׳ ומחיובו : כי אם יאמר לאחיו לא מצאתי דברך : "גם או יאמר לו כי הוא זה ואתה גנבת זה לי וישבע : חייב עליו יום אשר ישיב אליו ויתודה לה׳ על איתו הרע : ויאמר לו חטאתי לה׳ אלהיך : "כו ישיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ונתן לאשר אשם לו ואיל מן הצאן קרבן אשם לה׳ : שנ׳ ואת אשמו יביא לה׳ וגו׳ לפני מזבחך : "את כן הגונב במשקלו הוא תחת לא הגנוב : ואשר ילך ויכחור ויגנוב מן הממון גם הוא תחת לא הגנוב : וכן הגונב לב ודעת חברו בסתירה ויקחה לו לנפשו מערמות וגנבות העולם מאנשי הרשע הוא ועושק והימם לאחיך :

(שמב) אמתת

הגנבה בלשון הקדש הוא שיקח הדבר בסתר : או יגנוב לבו בסתר : שנא׳ ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי וגו׳ וזה מותר

מותר כי היה מפחד מן הרשע שלא ימנענו ויעשקנו ויכהו בסתר : וכתוב והגנוב רחל את התרפים אשר לאביה לקחה אותם בסתר : בלי דעת לבן הארמי אביה וגם זה כיתר לה יען כדי להאביד את הנחוש ההוא ואת קסם עבו"מ מביתו ולהודיעו כי אלוהו בזוי ונגנב ואינו יכול להציל עצמו לא בגלוי ולא בסתר : כאשר אמר למה גנבת את אלהי וכל זה מותר אך לענין משא ומתן להנאת אדם לעשיק לאחיו ולהמים אותו אסור מהורת אלהיך : "בכמי כן דברי תורה ולמוד ספרים כמו אמר מגנבי דברי ואלי דבר יגונב וגו׳ כי היה שומע דבר אחר דבר בסתר קול דממה : שנ׳ דממה וקול אשמע ומכל אלה ובאלה מצוה זו הרשומה שאמר לא תגנוב סתם ועוד אמר לא תגניבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו בכל משא ומתן מהורותיך : "גלויו הוא אשר יקח דבר מאשר הוא לזולתו : ישוה חצי פרוטה כלי דעת אדוניו ובלי רצונו ודעתו : נכלל הוא העושה זה עם הגונב לב אחיו בכל דבר ומעשיק כהובת הורתו : שנא׳ לא תגנוב : לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו וגו׳ אף מי שהוא שותף וחבר עם גנב ככתיב שריך סוררים וחברי גנבים וגו׳ וכתוב הולק עם גנב שונא נפשו וגו׳ וכתיב אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך : "דבר הכתוב וחייב משפט הגנבה : יותר מן גזל ועשק והונאה ונשך ותרבית כי חייב עליו לשלם שנים זו היא משפט הגנבה וגבילה מהורת צור עושק המצוה עליך : "היא אשר יקח דבר רעהו בסתר דבר שאינו שלו : ויסבור בלבו כי לא ידע בעליו ולקחו בלא רשותו ולא לו : או להשיג בסתר גבול רעהו כשאסרה תורת עושך : "וזו היא כגנבה בדעת המבינים : וכתוב לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים וגו׳ : וכתוב ארור משיג גבול רעהו וגו׳ בין בנחלת גבול בין בית בין בשדות וכרמים : וכתיב אל תשיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבוא כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אתך בארץ ובהיצה לארצך : "זכור כה שאמר כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו׳ : וכתוב כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וגו׳ : אבל אם הקח הרבה אתה מהמים לרעך והוא כגנבה ועשיקה מאחיך : "חייב שכר שכיר ביומו לשלם לו כי אליו הוא נושא את נפשו : ואם יתאחר הוא כעשיקה וגנבה חיי נפשו ׳ ככתוב ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו וגו׳ : לרוות לעצמו ונפשיה ביתו כנפשך : "טעמם עוד ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר : ואם רעב הוא ראוי להשביעו ברעבונו ופן קרה לבכיתו וכל צרכיו תהיה עושה ועליו תמיד טוב ושלום תהיה דורש והוקר : ואל תאחר טיבתו ושכירותו בזמנו ושכר כל שכיר אחיך פעולתו כפעלך : "יען כי יגיעתו היא וויעתו : וכאשר יוכל העבד לצאת קודם עבודתו : אם ישיב לשניו כסף קנייתו : כן השכיר אם לא ינוח עמך ישיב שכרו והוא מושל לנפשו ביציאתו : זולת שלא יפתהו אחיך : "כי אין להעביד לאחיך בלי רצייתו : ואלהינו ית׳ צוה לא תחכים שור בדישו פן יהיה רעב בעבודתו : לא תחרוש בשור ובחמור יחדו פן יהיה חלש זה מזה בעבודתו : במלאכת שדך וכל עסקיך : "לכמותו אמר יודע צדיק נפש בהמתו : להאכילו ולהשקיתו : ולפתהו ולנהלו בעתו : ואף כי בן אדם כמוך כמיהו : ויוהר באחיך יכשר ליראי אלהים במהייתך מהייתם ראוי אליך : "ממכר יהר ממהירו אל המכור לרעך : פן יהיה לו חסרון על ידך : ככתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו : וכתוב ואהבת לרעך כמוך : "נשך ורבית בכסף במאכל ומשתה לא תשיך לאחיך : ככתוב לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישך לנכרי תשיך ולאחיך ל"ת למען יברכך ה׳ אלהיך : וכתוב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך : "סדר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו׳ : הזהירנו לבקש עניינו ואביונינו תמיד שהם בעירנו וארצנו שנא׳ עמך : יזהר משאר אביוני עמך : "עוד כתוב כן וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו וגו׳ : והפרק בין עשיר ועני בהלואה הוא שאמר כי : לא תהיה לו כנושה על העני שהבין כי אין בידו לשלם לך בעת שאלתך : "פרק העשיר שיש לו לשלם והוא יקשה מרשעותו ומצקנותו : אז תהיה לו כנושה כי הוא רשע ובלי בדבר ה׳ ותורתו : ככתוב לוה רשע ולא ישלם וגו׳ והוא משלם רעה תחת טובתך : "צרות עינו היא גרמתהו כאשר לקח הדבר בשלום : לא השיבו בשלום : וגם הוא מפר מצוה אל עילום : ככתוב אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך הדבר ההוא בידך : "קנצו היא זה על הלווה ועל המלוה : אבל בנשך אין הפרדה ביניהם כ"א בשוה : ככתוב לנכרי תשיך ולאחיך ל"ת למען יברכך ה׳ אלהיך : "רבה וחייב על העני ג׳ דברים : הא׳ שתלוהו והב׳ שלא תנוש אותו בשנת השמטה כנוגשים : והג׳ ש א תקח ממנו נשך כחובת תורת אלהיך : "שמע עוד אם חבול תחבול שלמת רעך וגו׳ : התיר לו שיקח שלמתו ממנו ועוד ישיבנה לו קודם ביאת שמשך : ככתוב עד בוא השמש ת"ל לאחיך : "תודיע התורה כי רעך הוא העני שאין לו שלמה זולתה ככתיב כי היא כסותו לבדה וגו׳ : ואמר במה ישכב הראיה מאלה הפסוקים כי שמלתו לעורו היא לו לבדה : אחת ביום ואחת בלילותיך :

(שמג) **תחת** רשותו יש שתי שמלות אחת ביום ואחת בלילה : לא יכשר למלוהו לחבול כסותו של יום שהוא יוצא בה במלאכת פעולה : שנא׳ היא שמלתו לעורו במה ישכב במשכבך : "שלא יחבול כסות יומו חייבו כן לא יקח כסות לילו כי זה ליומו וזה ללילו יעזרו : ככתוב כי היא כסותו לבדה היא שמלתו לעורו : ואמר עד בוא השמש תשיבנו לו לאחיך : "רצונו כי בכל ערב יום ויום ישיב לו העבוט : בבקר יקחהו ובערב ישיבהו : ועוד בבקר יקח העבוט : כזה יעשה ויהפרהו : בכל יום ויום עד ישלם הלואתו לפניך : "קיים כי ולך תהיה צדקה לפני ה׳ כי הוא מקיים מצוה גדולה כי נחשב לו כי הוא כבכנו משלו ומממונו ולכן החשב לו צדקה לפני ה׳ : והתנה לו שיברכהו ה׳ אלהיך : "צוהו לעשיה בזה : ואפילו גם אין לעני להת לו כלום דבר והאל יברכהו בזה : שעשה הכר ורחמים עם אחיו בזה הדבר : ככתוב ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה׳ אלהיך : "פסק ומנע עוד לעני שלא יקלל ויארר לשופטים או לנשיאי עם ה׳ : בין שהם צדיקים בין שהם בינוניים יען כי יכהן בנפשו במאמרו ודמו מידו יבקש ה׳ : כי במאמרו קלל לשופטיך : "על כי השמע קללתו וארירתו באזני השופט או הנשיא וירעו לו : ככתוב אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור וכתוב במצוה זו ושבילו : אזהרת הנחכם מכל האדם ע"ה בשכלו : גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול : "סברתי עוד אף אם יהיו צדיקים ויראי אלהים ויתחייב המקלל מה׳ : ומהורתו במשפטים ודינים כי עליו משפט מות במשפטי שופטים כמו אמר התחת זאת לא יומת שמעי כי קלל את משיח ה׳ : והוא דוד ע"ה מלכך : "נאמר לא תקלל ולא תאור כי הארירה קשה היא מן הקללה : כל קללה לא ארירה וכל ארירה קללה : והקללה היא בשם ה׳ וזולת שם ה׳ אלהיך : "מאמרו כמו אמר כה יעשה אלהים וכה יוסיף וגו׳ : והסמיך בו מלאתך ודמעך לא תאחר וגו׳ : מלאה היא הגורן הורע שיאסף והדמע היא התירוש מן פירותיך : "לביאור שני מלאה היא הזרע של אילנים כמו זיתים ותאנים וענבים וחייב שיהן בין עשיר בין עני מן היקבים : ככתוב וכמלאה מן היקב היא פרי בלא דריכתך : "כן הדמעה כתירוש ושמן וזולתם צוה לא תאחר מזמנם אף כל בכור בנים והוא שאמר ופדויו מבן חדש תפדה וגו׳ ובכור בקר וצאן להקדישם כאשר ביארתו הורתך : "יורה שבעת ימים יהיה עם אמו וביום השמיני וגו׳ מענהו שלא יאחרהו מן זמנו מיום השמיני : כי האל יתעלה רחם על הבהמית כאב בהכמתך : "טוב מלאתך ודמעך שאמר היו יוצאים מן צמחי האדמה אשר יהיו לאדם תחת ממשלתו : וחייבנו האלהים להפרידם ולהניחם או לקיימם כחובת תורתו : והם שמנה חלקים בתורתך : "חפץ טוב האחד היא אשר נתן לבוא אל הכרם ואל השדה : שנאמר כי תבוא בכרם רעך וגו׳ : כי תבוא בקמת רעך הוא השדה : והוא מכליל בין לח בין יבש והקמה היא השבלים העומדים

בשדך : "זכרון השני היא פאת השדה : שיניח אדם מן שדהו כנדבתו בין רב ומעט מן השדה : לעניים ולאביוני עמך : "והשלישי כן לקט הקציר והרביעי שכחת עמר : שנ׳ ישכחה עמר בשדה לא השיב לקחת אותו העמר : והחמישי ראשית דגנך : הששי מעשר לוי : השביעי מעשר שני : והשמיני מעשר עני : במקצת העדים כאשר ביארו משכילי ג"ע בדקדוק הכל ובגלוי בפרהסיא בתורת קוני : צור עושני עושך : "דין כל אלה הם מן הצמחים הזורעים : ואשר חייבנו האלהים מן האילנו׳ הם תשעה חלקים : האחד בכורי ענבים חייב לקחת מן הכרם ולהביאם אל כהניך : "גם השני ראשית בכור מן פירו׳ האילן : והשלישי עוללות הכרם , והרביעי פרט הכרם , והחמישי מעשר לוי , מהבואת הארץ לאכלן , והששי ראשית הירושך , "בחלק השביעי ראשית יצהר , והשמיני והתשיעי מלאתך ודמעך וממקצתם מעשר שני והוא מעשר הירוש ויצהרך . "אלה הם חיב מן האילנות ואשר יתחייב מן הקשיאים ומן האבטיחים ומן קיקיונים , וכל פירות אדמית והוא תחלתם הבא אליהם הקש על הכרם לפניך .

(שמד) **את** ראשית כל בכור הוא השני : והשלישי מעשר לוי ואחר אלה ראשית עריסות ,

ואלה כלם יתחייבו על היחידים כמיני , וראשית שאור ודבש מעדניך , "בזולת אלה יש דברים אשר יתחייבו על האמה בכללה , מהם עמר התנופה ומהם שתי הלחם והם לחם בכורים של עדת הקהלה , ומהם לחם דפנים במקדשך , "גמת מנחה ושמן ויין לעולת התמיד והמוספית , ויש דבר אחד יתחייב להוציאו לכהנים כמתנות והוא קדש הלולים כאשר ביארנו למעלה לפניך , "דרך קציר ארץ , ונתקיימה הראייה כי הקציר יפול על השעורה והחטה של ארץ , שנ׳ עד כלות קציר השעורים וקציר החטים בארץ , ולא מצאנו בכתוב כי יפול על זולתם כצמחי אדמתך : "הוא יכשר שיפיל גם על שאר הזרעוני׳ והזרעי׳ : ואפילו שאין שם ראיה גלויה מן הכתוב ויהיה שאמר קציר ארצכ׳ יכליל כלל הזורעים לעיניך : "וזרעונים קטניות ושאר הזורעים של זרעוני׳ : ויכשר כי גם קציר יכגיל השעורי׳ והחטי׳ וזולתם עליה׳ מקשים : ונאמר כי קציר הוא שם לזרעך : "זרע אם יוהמם על השנתו יענה יוהמם ווישלם בשולו המבשל לעניים ואם יחפוץ בעלו שיקצור אותו רטיב שיתבשל ראוי הוא שיעזוב הפיאה לענייך : "חיובו מתורת ה׳ ואין היא רשותו ואם יחפצו גם הם יכרתו אותו רטיב הרשות בידם לעשיתו : ואם יחפצו לעזבה עד שיתבשל וישיג הרשות בידם כרשיתך : "טענת הזרעי׳ יש שינהישי נהישה משרשם מן הארץ : ויש שיוקצרו בקבוץ קמיצה יד במגל והרמש מבלי שיכרוה זרע הארץ : וגם יקצרו במגל ובהרמש בכריתת זרע של אדמתך : "חד אלה כלם באים ההה שאמר ובקצרכ׳ את קציר ארצכ׳ : והזהיר באזהרה על ארבעה דברי׳ לפניכ׳ שנים מהם בזרעי׳ ושני׳ מהם באילניך : "כן הזהיר על הזורע שלא יקצור פאה שדה : ושלא יקח הבעל לקט קציר ופאת שדה הוא קצית השדה : מארבע פאיתיו כנדבה לב אחיך : "לפעמי׳ יש שדה עגול זולת מרובע גם ממנו ישאיר פאה אחה כמרובע : כי באמיר פאה ולא אמר פאיה מענהו אפילו שנים אם יהיו ישאיר אחה כתירהך : "מירה זה פאת ראשיכ׳ פאת זקנך : ואמר לא הכלה פאת שדך בקצרך : שיתחיל מתוך השדה וכשיגיע אל הפאה יעמיד ולא יכלה פאת שדך : "נודע הוא כי היא מניח ועוזב הקצה לעניים : ולכן אמר לא תכלה פאת שדך וגו׳ ולא זכר גבול הפיאה בשעורי׳ : וכמיהו כמה דברים הרבה בתורתך : "כדר האלהי׳ ית׳ וגזר להוציא׳ בלי שעורי׳ וגבולי׳ : או יכמה איהם מענהו כמה יהיה שיעור׳ ובכמה נכללי׳ : ויש דברי׳ אשר השעיר׳ והגביל׳ אלהיך : "עניינם מעשר לוי ומעשר בית ה׳ ומעשר עניי׳ ולחם בכורי׳ : ואלה כלם יש להם שיעורי׳ ואשר זכר גביל׳ היא שאמר זרע המר שעורי׳ : בחמשי׳ שקל ככסף : "פשר מקצת׳ לא זכר בכמה הם שיעור׳ : כמו הלב יצהר והירוש ודגן וראשית בכורי אדמה לא השעיר׳ : וכן ראשית גז צמר בהמתך : "צאנך ועזיך ובכורי עדריך וגם דהלה : אלה כלם ודומיה׳ לא יזכור להם שעור בהכלה ; אלא הניחנו בהם כנדבות לבנו במה : שנבחר כלבנו אם רב ואם מעט כנפשנו כברכת ה׳ אלהיך : "קושי נהקשה האיש ולא נתן מהם החליף דבר ה׳ ומרר בו : ויתן מהם דבר כבר יצא ידי חובתו ואם ירחיב לבו ויוסיף על זה גם ה׳ יוסיף לו ברכה עד בלי די משאר אחיך : "ריבונין רועיך אמרו כי הם כהם אחד מששים כלי ראיית התורה : ובפאות הארבעה ממקצת׳ של ארבע הפאות יניח לעניי׳ כמצוה ובשירה : או הפחות מהם לפניך : "שבלי׳ שיפלו מיד הקוצר : או שישארו עמרי׳ מקצירת הקוצר : או מן הקטיצה של עמרי׳ הוא הלקט שיהיה לעניי׳ : שנאמר ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם משדך : "הוספה הוסיף כעז עליו השלום על זאת המצוה ואמר גם בין העמרים הלקט וגו׳ : וגם שול השולו לה מן הצבתים וגומר : ירמיז בו אל השבלים היוצאים מן ערמותיך :

(שמה) **תורה** עוד ואומרת ושכחת עמר בשדה לא תשיב לקחתו וגו׳ : וזה על הנושא העמרים מן השדה ויותר במקומו׳ מופרדו׳ אם ישכח לא ישיב לקחתו : כי אם היה העמר או שני עמרים אל הגורן לעיניך : "שכח שני עמרים לא ישיב לקחתם : וכן הבוצר הכרם אשבולות קטנים או גדולים או הבצירם ושכח מהם במקום מעט לא ישוב לקחתם : הפרט הם הגרגירים מן האשכולות של כרמך : "רבים הם או מעטים ויפלו איתם הזגים מן סלי האשכולות שהם פרוטים פרוטי׳ לא יקבצם מן הארץ ויאספם בגתות : כ"א יניחם לענייך : "קרא כתוב וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט וגו׳ : לא העולל הבאושים והקטנים ממנו ופרט הם הזגים הנפרטי׳ ונפרדים ונופלים מן האשכולות צוה לא הלקט , כ"א יהיו לענייך לאביוניך ולגריך וליתומיך ולאלמנותיך : "ציוי זה עלינו בגלותנו : מן זריעתנו וגנותינו ופרדסינו ושדותינו וכרמינו אם לא הקרוב עמנו כי לא יתחייב לנו זה בגלותנו : למען כי הם תלויים בגופית מופגלים בעאך עם אלהיך : "פה היום אינם על זו הצורה : אבל יען כי אנו רואים שהמלכות לא ימנע איתנו מזו הצורה והמנהג וההוכן והשירה : ראוי לנו מחימרא שנעמוד ונקיים דבר אלהינו כבארצנו בגלותך : "עובר ומועל ומורד בכל אלה שהזכרנו הוא נחשב כגנב לפני אלהינו : שגונב דבר אחיו ועושקו ומחמיסו לפנינו : לכן הסמיך כם ואמר לא תגנובו . ולא הכחשו ול"ת איש בעמיתך : "כלל ושנן הצווי הנה מצווי עשרת הדברים : שאמר לשם לא תגנוב והנה אמר לא הגניבו : למען שיאמר ולא הכחשו ולא השקרו בדברי׳ איש בעמיתו בעולמך : "נאמר לא תגנוב אזהרה לגנב שלא יגנוב כל דבר , ואמר עוד לא הגנובו להכליל הגונב והעוזר לו בדבר , או שיפתח לו דלה ופתח איתן לו עצה בגנבה ובשקר ובכחיש לעשות ככה לאחיך : "מקום הגנבה יודיעו איך הוא משני איבה : או שימכיר לו דבר מן הגנבה , או שיהאיה עמו להיות לו אח או חבר עמו בגנבה , הוא כמותו יחשב בדין אלהיך : "למאמרו הרשום שנ׳ חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד ועל כמו זה אמר בעבן : וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם יען כי ראיהו אחרים ואחד מהם לא עמד למנעו מלעשות כזה במה שהוכן : אך הניחו איתו ועשה האותו ומעל בחרם לפני אלהיך : "ככה הוזהר גם העני המלקט שבלים שלא יגנוב : וכן בעל השדה שלא ימנע לקט שכחה ופיאה וכל מה שהזכרנו למעלה מן העני שאם ימנעם כגנב יגנוב : דבר אחיך ועניך אשר נתנם מתנה להם צור עושך : "יוסף ואמר ולא הכחשו : יען כי כל גנב מכחש ולכן הסמיכם ואמר הכחשו : להכליל שני בעלי הריב יחד לא על אחד כי כן מנהג בני אנשיך : "טיב הגנבה היא ההמס אשר מחמיס האדם לאחיו : בגנבו ממנו דבר ומחמיסו אבל אם אינו מחמיס לאחיו : אותה הגנבה מיהרה להעשית בידיך : "הפצו כמו אדם נקי שהוא רפוש ותמים ביד אנשים רשעים יחפצו להרגו או להפצירו בדבר או למכרו ביד אחרים ולא היכל שתצילהו מידם בחזקה כ"א בגנבה בלא דעתם כי הם אכזרים : קום ועשה בהתחבולה כשתוכל להציל נפש וה׳ עמך ואין לך אשם כ"א

שבר

שכר טוב מה׳ אלהיך אלהי ישראל מושיעך : ״זה ראוי וכשר לך ואינך נכנס תחת זה שאמר לא הגנובו : וכן הדבר באשה או בקטין שלקחים אנשים חטאים לעשות עמם הועבה ילקחו ויגנבו בהתבולה וערמה וינצלו בידך : ״ובן על נכסי׳ וממון אשר יגנוב הגנב מבעליו : או יגזול ויעשיק העושק מבעליו והדע אתה מי הוא בעליו : והוכל להצילם בגנבה מהר והצילם ואין לך הובה בזה שהאשם באשמיו כ״א עשית הטוב והנכון לפני ה׳ אלהיך שאמר והצילו גזול מיד עושק כמאמר נביאך : ״הלא כבר מצאנו כי שבח דוד ע״ה לאנשי יבש גלעד : אשר גנבו את גופת שאול ובניו מרהוב בית שן והראה זה כי גנבה בזאת אין היא אסירה לעד : כאשר הזכרנו למעלה בענין יעקב ורחל ודומיהם כאלה לפניך : ״רומהו כן הכיחוש אם הוא מחמים לאחיך בכל דברו : בין על נפשו בין על ביתו או על רכושו או על כל דברו , הוא אסור אליך ובין על כל סחורות עולמך : ״גם כן שאמר ולא תשקרו : אבל אם למען הציל נפשו האיש מידי אוכרו אסורו , או מידי רשעים ועושקים ואכזרים אשר גברו עליו ונתאכזרו : או מידי מחמים דברו : מיתר לו להצילו כל מה שעשקו ועצרו : כמו דוד ע״ה ששקר וכזב לפני אכיש מלך פלשתים ויתו על דלתות השער למען יציל נפשו מאויביך : ״באחימלך לא גלה הדבר כי הוא בורח משאול : למען יציל נפשו מיד שאול וכזב לאחימלך ובזה לא החמים דוד ע״ה לאחימלך וביהו כי למען להנצל עשה ולא חטא בזה דוד כ״א שאול : למען כי עמד ברשעיהו על חנם והחמים לאחימלך וביהו ועירו כהני אלהיך : ״אכן הכיחוש הוא עכ״פ בדברים ובסחורות ובפקדון ובכל דבר : שיחמים לחברו בכל אופנים : ולא תשקרו הוא שיאמר איש לחברו דבר ולא יקיימו אסור לו כהורהך :

(**שמו) אל** תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך , מוצא שפתיך תשמיר ועשית וכתוב ולא אשקר באמונתי : וזה השקר הוא כדבר נביאי השקר שהיו מכזבים ומשקרים לעמך : והסיתום והריחוך מעל ה׳ אלהיך : ״באמור נביאיך חזו לך שוא והפל וגו׳ : וגם זו אזהרה לבני אדם העורב ערובה לפני רעהו ותוקע כף ביד הופשי לפני אחיו הוא נופל : ככתו׳ בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך : ״גלה עוד ואמר ולא השבעו בשמי לשקר : אזהרה שלא ישבע איש לאחיו או לכל אדם בשם ה׳ לשקר : והנשיאה שאמ׳ לא תשא הוא על שני הלקים לפניך : ״דין מליצהה היא שישא ויזכיר בפיו שם ה׳ על חנם שאינו משביעו חברו : ואין זו שבועה בשם ה׳ אבל הוא אסיר להזכירו : והשני הנשבע בשם ה׳ לשקר לרעת שינצל מיד חברו מדין אלהיך : ״הנשבע בעקבה בדברים שאין לו בהם אמונה : אסור לו לפני אלהי עולמך : ״וכן אשר נשבעים ריבונין רועיך בתפילין שלהם ובשם מיטטרון ואכתריאל ושרפים ואופנים כי כן וכן היה ולא היה כן להם : והנשבע בתורה ובמקדש ובכל דבר שנקרא שם ה׳ עליו : אסור עליך : ״זו ביאורו שביארו עוד מנ״ע מהם כי זה אינו נושא שם ה׳ : כי אמר בשמי ולא אמר כי והוא לא הזכיר מכלל שמית ה׳ : שהוזכרו ונאכרו על צווי בוראך : ״חזקתו שהוא המטיב והמריע : אבל דברים שאין בהם אמונה : ואינם מטיבים ומריעים להרע : אסיר לנו להזכירם כטוב וברע : שנא׳ ושם אלהים אחרים ל״ת לא ישמע על פיך : ״טרם זה אמר שם לשוא ואמר הנה לשקר להוריע שהכל שוים בין שישבע על עבר כי בחי כן וכן אתמול שבת היה או יום פלוני או זה עץ ואבן וכגד וכל דבר כן וכן היה והכל יודעים כי כן הוא לכל מבינים : ומי הביאו להשבע ולהזכיר שם אלהיך , ״יחר כן על העתיד להשבע ולהזכיר לשקר בכל לשון שיהיה הוא שם ה׳ : ועל כלל השוא והשקר בין עבר ועתיד אסור להזכיר שם ה׳ , אח״כ אמר וחללה את שם אלהיך : ״כן הראה בזה כי הוא מחלל שם ה׳ : כי נשבע עליו בשקר והשיה בינו ובין נוהן מזרעו למולך והבא אל ערוות אסורו׳ הוא מחלל שם ה׳ : ומשפט הגונב לאדם כזמן הנביאים יהרג בדינך : ״לזולתו הגונב ישיב אותו הגנוב ולזולתי כמיהו כדין תורת ה׳ ומי שכחש על ממון חברו או על פקדונו והשיבה ידו הוא כמחלל שם ה׳ ומגדף ומבזה שם עושך : ״משפטו שישיב הקרן וחמישיהו : אבל משפט לא השקרו אין לו משפט בבית דין כי אין לו עדיתי. ואם תהיה עליו עדות הכתוב אומר בעבורו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיך : ״נפל ערב בערבות רעהו לא יחוייב עליו בבית דין משפט : אלא ישלם ערובתו כמשפט : כמו אמר יהודה אנכי אערבנו מידי תבקשני אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך : ״כפר הנהכם כזו ואמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך : אבל מי שערב על נפשו : ממין או כל רכוש ואין לו לשלם יקחו רכושו : שנא׳ אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך : כמאמר אלהיך : ״על שקר במי שנשבע בשם ה׳ יהיה על ארבעה אופנים : אחד מהם הוא ההוב : והוא אשר יודווג ויתארש לא יכשר בלא שבועה וברית על כל פנים : כתורת עושך : ״פשרונו כמוהו מי שנתחייבה עליו בב״ד שבועה : כי לא יהיה ביכלתו שיתן לבעלו ממונו להרגיעה : והוא בשומר בהמה שבועת ה׳ תהיה בין שניהם כתורתך : ״צדייהו כי השומר לא יהנכר ברעהו כי לא נתן לו בהמה : אבל יאמר נתן לי ונשבה ממני ולא תתקיים לו עדות ברורה ושלמה : בבית דין יחוייב עליו אחד משני דברים כצווי צורך : ״קיומו או יענש או ישבע לו : ואם יבול לשלם הענש ולא יבחר שישבע יהיה זה ממנו יפה לו ואם אין לו יכולה לפי העת והיה בעל ריבו יבקש ממנו לפניך : ״רושם מהיר הבהמה או שבועה ההחייב עליו השבועה בלא פוגה וזאת שבועה חובה אם יבהר איש לשאת או בקש ממנו כלום בעל ריבו ואין לו יכולת להשיגה מבקש ממנו לעיניך : ״שבועה אחרת יש חובה מן ההורה להשביעה : והיא האשה החשודה בזנות והיא לא זנתה לא יתכן לעבור בלא שבועה : והוא כמו לא יעבור שלא תנקה עצמה עד שתתברר שמצה לכל באי ארצך : ״תבין אז שמצה מן נקיוהה ולא יוחמס זה בלא שביעה : ויש שבועה ראויה ומוכשרה והיא שישבע איש לרעהו שבועה : כי יעשה עמו חסד כאשר עבר הענין בין יהונתן ובין דוד מלכך :

(**שמו) תמורה** כמו שישבע אדם כי יעשה דבר מן הנדיבות : כמו שילך רגלי אל בית ה׳ : ויתפלל ויצום ויקרא בכל לבו אל ה׳ : כאלה ודומיהם יעשה לפני יודע העלומות : ועוד יש שבועה ראויה בבינתך : ״שאין היא מן הנדיבות כמו שישבע כי לא ישכון במדינת פלוני ולא אשא ואתן עם פלוני בכחורות או כדוחה ממנו הזק וכאב וענש או בעישה ומגרים לו רווח והועלה בעולמו עולמך : ״רשפי חמתו של איש הלהיבוהו בעת כעכו ונשבע להביא כאב על נפשו : ככתוב נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב וזהו לנפשו : והענין זו ישיב בפרק איש כי יפליא נדר בערכך נפשית לה׳ אלהיך : ״קרובה עוד שבועה ע״ר אחרת : והיא שיחפוץ איש להחזיק ולאמת נפש רעהו על חסד וטובה שיעשה לו המשלם לו ועושה לו שבועה להיות נפשו כוברת : כשנשבע יהונהן לדוד ע״ה ודוד ליהונתן כדבר נביאיך : ״צר שבועה עוד יש לדרך אחרת להיות תקוקה ומחוזקת בנפש בעליו כמו שאמר דוד ע״ה לנתן הנביא ע״ה חי ה׳ כי בן מות האיש העושה זאת וכזאת ודומה לו אינם נכללי׳ בפ׳ לא תשא א״ש ה׳ אלהיך : ״פרק שבועה עוד יש למלכי׳ ולנביאים ולראשי האומה ומנהיגיה שישביעו להם לחזוק הדין כאשר עשה אסא והאבית האהרוני׳ : כבית שני לפניך : ״עוד יש שבועה לא לחזוק הדין : כמו שאול שאמר ויואל שאול את העם ארור האיש וגו׳ ואשר מנע ה׳ ית״ש ממנה לבעלי הדין : שלא ישבע על כפק ופוגה שהאיש מקוה ליום אחרונך : ״כורו יתכן שיהיה אותו הדבר אמת או כזב : ועל הקווי והנצוה של מהשבה לא יתכן שישבע באשר חשב ויש עוד שישבע באמת באזניך : ״נודע לו שאין בו הועלה ממנה : כמו שישבע על השמים כי הוא שמים או על כל דבר ודבר והדומה להם נהגה : וכל אלה ובמוהן נכללים תחת שאמר לשוא בחכמתך , ״מעולה וגדולה שבועת ב״ד

יותר

יוהר מזולתם , כי הכוכן בה עז מצח והצוף בה וגמולו
יוהר בה מזולתה , שכה אמר הוצאתיה נאם ה׳ צבאות
ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע כ״לו ולנה ב״ב וגו׳
היא אלה של תורת אלהיך . ״לנושא שם ה׳ בשבועה מצאנו
על שני חלקים , הא׳ הוא הנושא שם ה׳ בשבועה אלה
והוא ההרם למשביעים ומדקדקים , שנ׳ יתן ה׳ אותך לאלה
ולשבועה בתוך עמך : ״כמוה שיאמר ארור האיש לפני ה׳
אשר יקים ובנה את יריחו וגו׳ וכמו זה הרבה בתורה :
ארור האיש אשר לא יקים א״ד התורה וגו׳ וגם יאמר עוד
כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף וגו׳ וזאת שבועת אלה
גמורה : וגם כמו יאמר האיש חי ה׳ אלהיך : ״יודיע כי
זה אינה שבועת אלה אלא נושא שם ה׳ הוא : ככתו׳ ואם
חי ה׳ יאמרו אכן לשקר ישבעו חי ה׳ שכבי עד הבקר
כבעז הכיד עמהו : ועוד כתוב ולא יאמרו עוד חי ה׳ אשר
העלה את בני מ״מ כ״א חי ה׳ אשר העלה ואשר הביא
וגו׳ אל ארצו ונהלתהו : וכבר אמר בעד הצדיק נשבע
להרע ולא ימיר מגיד נעים זמירותיך : ״טעמי עוד אמר
אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה : והלופו
וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים
ובמנאפי׳ ובנשבעי׳ לשקר ובעושקי שכר שכיר אלמנה וגו׳
וטען למה הכמיך הנשבע לשקר עם המכחש והמשקר
בערמה : למען כי מנהג הגנב והמכחש והמשקר שישבע
בסוף מעשהו כהורתך : ״הבר והכמיך השבועה אליהם על
זו : ונושא שם ה׳ כדעה מקצת מנ״ע על ד׳ חלקים כזו :
הא׳ בצדק ואמת והיא המוהר ע״ר צורך נפשך : ״וזכרון
דב׳ הוא שאין בו תועלה והוא לא יכשר : והג׳ אשר בו
פוגה וספק באשר יאמר : והוא שאמר בו לא תשא את שם
ה׳ אלהיך : ״והד׳ שקר : והוא הרוצה וקופץ בצדייה לשקר :
ואמר וחללת כי יתחייב הריגה שנא׳ כי את קדש ה׳ חלל
ונכרתה ואמר ומדוע לא שמרת את שבועת ה׳ אלהיך :
״האם ישבע איש שיחלל יום השבת היהכן לו שיחלל או יפר
שבועתו : נשיב לו כי זה לא נהגו האנשים החכמי׳ שישבעו
לחלל הוכתו : אשר מחייבת הורתו וכל המתנה ונשבע על
תנאי התורה תנאו בטל והוא חייב מה׳ עושך : ״דרך
השובה שנית כי אנחנו כל האומה מגנים כל אדם : שישבע
על המצות שלא יעשם ויקיימם כי זה אינו כשר ונכון
לאדם : וכן לא יכשר לו שישבע באוניך : ״גבולו עוד ואם
יקרה וישבע כזה יפר השבועה או לא : התשובה יאמר לו
כי לא נהיר זאת המלה שנא׳ כי יפר השבועה יען שהוא
רע ולא נהיר זה לו : אבל ההוב שינחם על השבועה
שנשבע למען כי הוא רע בשכל בינתך : ״בזה עוד השיבה
אחרת נאמר כי מי שישבע בשם ה׳ כי יחלל השבת לא יצא
מלהיות מבזה : הלא תראה כי מי שישבע בראש אביו או
ארוניו כי לא יעשה צויו וגזרתו הלא הוא במבזה כבודם
בדעתך : ״אם יהיה כן והיא מבזה יהרג : למען כי יאמר
על המבזה שיהרג שנא׳ כי דבר ה׳ בזה וא״מ הפר ה״ת
וגו׳ והוא שיהרג : בכ״ד ואם ידע כי הוא חייב בזאת
השבועה מאלהיך :

(**שמח**) **אמנם** בדעתו כי הוא מבזה לה׳ יתעלו
השבחותיו יהוייב עליו שימנע
ממנה : שאלה מאין אם ישבע איש כי מחר אתן לראובן
כך וכך דרכמונים יתן לו ולא ישיב ממנה התשובה היא
נגדך : ״במספר הדרכמונים שפירש ונשבע כן יתן וישיב :
למען כי אמר לא יחל דברו ומאשר ככל היוצא מפיו יעשה
וכתו׳ מוצא שפתיך השמור כשנדר ונשבע כן ישיב : וכן
יקים דברו כהורת עושך : ״גמר אומר ונשבע איש על רע
לעשותו : יהוייב עליו לקיימו או לא , התשובה כל עקר
השבועה היא רע וכי הדבר הנגוש ממנה הוא הוב לעשותו :
ויהוייב שיעשה הדבר שכבר נשבע עליו לנפשו לו : וישיב
וינחם עוד על רוע שבועהו לפניך : ״דרישת שאלה עוד אם
ישבע איש על מעשים קשים שיעשה אותם כמו עמידה
בשמש : או ישא האבן על כתפו או ישים ברזל ברגליו
או בידיו שיכרהו ויפלו בארצך : ״היכשר לו על אלה אם
לא : השיבה כי אלה לא יתכנו לו ולא יכשרו לו : שישבע
על כל זה למען כי אלה מדרך ההוב לא יוכשרו כי הם
רעים לו : ברעה בני אנשיך : ״ואף כל עקר השבועה
הוא רע וכי הדבר הנגוש ממנה הוא הוב ויתחייב שיעשה
הדבר שכבר נשבע עליו וישוב וינחם על רוע השבועה כי
נשבע על רע לעשוהו וחייב הוא לעשוהו : וישוב וינחם
גם על שבועהו : אשר נשבע לעשות לנפשו שנא׳ נשבע
להרע ולא ימיר לפני ה׳ אלהיך : ״וזכרון שאלה עוד מה
הדבר הרע אשר הרהם אותו לעשותו והוא דרך ההרה
על כל רע אשר ישבע איש לעשוהו : או מקצת הרעות
שיהשוב בדעהו . השובה : אין כאמרנו בחכמתך : ״הפין
דבורינו ואמרותינו אין ע״ד ההר בכל רע , כ״א עצור
על מנת והוא כמו שהקדמנו זכרם טן עמידהו בשמש
ונשיאה אבן ודומיהן כזה רע : ברעה בינתך :
״מעם שאלה עוד בו ואם ישבע איש על מצות התורה :
כמו שבת ומילה וערוות אסורות ורציחה ונאוף ודומיהן
שלא יקיימם כמנהג וכשורה : יקיים שבועתו אם לא שלא
לשמרה : השובה לא יכשר לו כזה בדעתך : ״יען כי
אלה המצות אינם כמו הדברים שהקדמנו למעלה: כעמידת
השמש ונשיאה האבן ולבישה ברזלים וענוי נפש ודומיהם
כי אלה חובה מה׳ רב העלילה : וראוי לו לקיים המצות
ועל שבועהו יבכה וידאג וישוב וינחם לפני עושך : ״ככה
עוד אם ישאל ויאמר הלא יהוייב עליך זה : על כי השבועה
אם ישבע איש הוציא אותו מן הרוע אל היופי הטוב הזה:
התשובה לא יהוייב עלי זה לפניך : ״למען כי זכרתי
מקודם כי השבת היה מן הדעת ברע : כלומר לא היה מן
הדעת נודע כי הוא טוב אבל הוא בשמירהו רע ובאה
התורה והיפה אותה בשמירה מעולה כאזהרת הורתך :
״מצוות התורה כללם כן ולא יכשר מאחר כן שתעתיק
השבועה מה שנתקיים בתורה אם רע ואם טוב מענהו כן
אם היה רע מן הדעת ויפהו התורה בהכמתך : ״נאמר
עוד או היה יפה מן הדעת ובאה התורה והוציאה אותו מן
היופי אל הרע : והוא כמו זווג הערוות הקרובות והדומים
להם שהוציאם אל אסור כדבר רע : ואם יהיה הדבר כן
כבר בטלו דבריך : ״סוף אמריך שאמרת כי יחוייב עלי זה
כמצות התורה ובהבטל זה נתקיים מה שאמרנו כדין
וכשורה : והכמיך העשיקה על הגונב והמכחש ומשקר ואמר
לא העשוק את רעך ולא תגזול לאחיך : ״ענין הגונב
והמכחש ומשקר להשבע בסופו ואחר זאת היא עושק וגוזל
דבר אחיו בסופו : לכן אמר לא תעשיק את רעך והוא
מכליל אפילו מפרוטה ובשוה פרוטה בחכמה בינתך : ״פשר
כל גוזל עושק ולא כל עושק גוזל : ככתוב והצילו גזול
מיד עושק ויש עושק ואינו גוזל : והוא אשר יהטוף הדבר
ביד רמה לעיניך : ״צרופו כמו בורחי דרכים כמו שאמר
ויגזול את החנית מיד המצרי : והעושק אשר אינו גוזל
הוא אשר ישבע וישגהו בחשבונו לבררי : או יקיים עליו
דבר בשקר שלקחו אחיך : ״קיים דבר כל שהוא מה שלא
לקח אחיו או יקיים לו דבר מה שלקח ממנו : כי לא לקחו
ממנו : והפריד הגזול למען כי הוא יותר גדול ממנו : כי
יבריח רעהו וישפילהו לעיניך : ״רבה על כן ואמר לא
העשוק ולא תגזול ואמר רעך : אמרו בו מקצת משכילינו
נ״ע כי אין פרק בין רעך ובין עמיתך : כי הוא מסגל
באנשי דינך : ומהם אמרו כי הוא שמכליל כל אדם
בעולמך : ״שמע וזכר במקום אחר גר שער שנ׳ לא תעשוק
שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך וגו׳ והם
גרי שער : והוא שאמר לא העשוק את רעך : ״הוכן מלה
זו מלה כלולה מכללת עשיר ועני עבד ושכיר וזולתו ואמר
הנה רעך והוא אמיר באנשי הדין : ובמקום אחר אמר בו
מאחיך או מגרך ומכליל בו אנשי הדין : וזולתם לפניך :

(**שמט**) **תגליהו** אע״פ שהחמס רע מן הדעת :
לא יכשר שיהיה רע באנשי
הדין הוץ מזולתם לרעת : ואמר לא הלין פעולה שכיר
אתך עד בקרך : ״שאחר שמנע החמס מן השכיר וזולתו:
אמר עכ״ז לא תאחר שכרו מיומו עד למחרתו : ואפילו כי
הוא קרוב במשפחתו : ואמר לא הלין פעלת שכיר אתך
עד בקר למהרתך : ״רחש במקום אחר ביומו התן שכרו
ולא תבוא עליו השמש : וגו׳ והוא אמיר על שכיר הלילה
אמרו מקצת המלמדים נוחם נופש : וזה אינו קרוב משני

פנים במרע בינהך : "קשיונו וקיומו מן הלשון : והשני מן המענה אשר הוא מן הלשון הוא כי אמר לא חלין פעולת ולא אמר בשכירותו אשר לא נתחייב בו עד הבקר לא תלין לפניך : "צדקתו כי היה ראוי שיאמר בלילו תהן שכרו ולא תזרח עליו השמש : כאשר אמר על שכיר היום ביומו התן שכרו ולא תבוא עליו השמש : ולא יכשר שיהיה זה שאמר על שכיר לילה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקרך : "פירושו ומליצתו מן המענה ומהלשון וזה אינו על שכיר לילה אלא זה אמור על כלל למי שיוכל לתת לו שכרו קודם עריבת השמש והפחידו הכתוב באזהרת הלשון : ואמר לו הזהר עליך : "עד שתהיה יכול על נתינת השכר של שכיר תנהו לו קודם עריבת השמש ואל נא תעבירהו מעת אל עת כי אליו הוא נושא את נפשו השכיר : וזה אסור עליך : "סלולו אלא נתון תהן לו לפי שעתו : ואם אינך יכול וירצה השכיר כי הוא חזק ויכול בפרנסתו : להניח שכרו למשכירו יכשר על המשכיר להיות בידו יען כי זה אינו ברשותו : כ"א ברשות שכירך : "נודע הוא וגלוי כי אין פרק בין שיתנהו המשכיר ועוד ישוב השכיר וישיב שכרו לו : או יאמר לו תשמרהו לי ויהיה בשמירה בידו מחפצו מותר לו : יען כי זה מרשותו ורצונו ואינו מעשיקו כי הוא יכול בבלבולו : והכתוב אמר ואליו הוא נושא א"נ במאמר אלהיך · "מעשה ותנאי אחר עוד יכשר על המשכיר לעשות עם שכירו : שיהנה עמו שלא יתן שכרו בידו ביומו כי אין בידו שכרו : אלא עד שיזמן לו האלהים לזמן הנאו לשלם לו שכרו : אם יחפוץ וירצה השכיר כי יש לו יכולת אין זה גנאי וחוב על המשכיר מחיוב תורתך : "לכמוהו אמר הנחכם מכל אדם אל תאמר לרעך לך ושוב וגו' : אמר לך ושוב והראה על זה שני דברים הא' כי יהיה מודה בממון רעהו בטוב ועל כן אמר לו לך ושוב : והב' כי ראוי לי שלא יעבירהו מעת לעת מלהת לו חובו כמאמר אלהיך : "כאשר אמר ומחר אתן ויש אתך : והראה זה אזהרה וחובה על הכל בין מלוה הוא בין לווה בין משכיר הוא בין שכיר בין עושה חסד עם אחיו ונודר לו דבר ממשאלות עולמך , והורה כי הוא אסור לו לאמר לאחיו לך ושוב ומהר אתן ויש אתך בידך , "יחד עוד שלא יעשק השכיר בפעולתו , כי יש רוב אנשים שאם יראו לשכיר כי יש לו נפש והוא מהיר במלאכתו וממהרים לו בדברי חנפות או בגערות להוציא רוחו מגופו ונשמתו : וזה חמס ועשק ואסור לפני ה' אלהיך וכתוב לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך : "טענתו לכן הסמיכו עם העושק והגוזל ואמר לא תקלל חרש והוא אמיר על פנים מופגלים : על אב ואם ומלך ושופט ושר ונשיא ועשיר וירא אלהים או שהם חרשים באזניהם לעיניך : "חרשים שאינם שומעים ויודעים לשונך : או שאינם עומדים עמך ולזולתם הקלל והארר אותם ואסור זה עליך : ולמה זכר החרש מכללם בחכמתך : "זה הוא יען כי המקלל לחרש לא יפחד שישמע ויביא לו ככנה : כי ידע כי הוא לא ישמע קללתו וארירתו כתבונה : וגם אין שם מי שיעיד ויאמר לו פלוני קללך וארך כשמך : "וע"כ הפש החרש וכן משפט מי שהוא בביתו או במקום אחר כי לא ידע מי מקללו ומי מברכו כמו המלך בארמונו והיכלו במטתו : ככתוב גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר פיך : "השופט והנשיא כן : ככתוב אלהים ל"ת ונשיא בעמך לא תאר וכן העשיר : ככתוב ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר : "והמולידים כן שנאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת בדינך : "דינו בין שהם חייבים בקללה בין שאינם חייבים : כי תסתכן בנפשך מגזרת ממשלתם : כי הם גבורים או יהיה לך חיוב כי הם יראי אלהים : ואמר ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך : "גם זו מלה מופגלה בין שהוא עור בעיניו בין שהוא עור בדבר שאינו יודע או בדברי תורה להכשילו לפניו : בין בבחירה שאינו יודע בה להתעותו בין בכל דברי עולמך : "בזה זכר מכללם לעור בעיניו : יען כי אם יעשה איש חפירה בדרך או אבן ישימו כלום מכשול לפניו : לא יפחד אותו העושה זה שיראהו העור אבל הפקח יראה ולכן זכרו חוץ מזולתו בתורתך : "אף מי ששם בביתו כלום היה מזקת לבני אדם : אף מי שלא עשה מעקה לגגו ושעשה כלום מכשול ונכשלים בו בני אדם : כלם נכללים באמור ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך :

(שנ) **אלה** כלם ודומיהם נכללים בו : כי הנכרי וזר ממקום אחר או בכל דבר שאינו יודע יוהר הוא עור מן העור בעיניו כי זה עור בעיניו וזה עור בלבו : אף בעיניו בחכמת לבבך : "בדבר זה גם מי שיתן עצה רעה לאיש : שימצא בה כאב או נזק וענש או בנשיאת אשה רעה ואיש רע או בכל סחורות האיש : במכר וקנין ולמוד דת רעה ומוסר ודרך רע הוין תורתך : "גלויו המלמד דהות רעות וחקים לא טובים מצות אנשים מלומדה : לאנשים בורים ובוערי' שאינם יודעים והם כעורים בתורה ובתעודה : הוא ודומיו נכללים באזהרת ולפני עור ל"ת מכשול ויראת מאלהיך : "דרך העור וזולתו אשר הוא מחמים ומזיק לאנשים : היכשר לתת מכשול עליהם שיאבדו מבין האנשים : או לא יכשר להשים מכשולים ומוקשים : נאמר כי יכשר זה לעשוה לפניך : "המכשול והאבדה עליהם ששים : יען להנצל העם מן רוע הזקם וחמסם : הלא הראה כי אמר ה' על מי שאינו שב בתשובה ונהתי מכשול לפניו וימות : ואמר והמכשלות את הרשעים כלל עניניך : "ואמר בחמשה דברים ויראת מאלהיך והם מפני שיבה תקום וגו' : ולא תונו איש עמיתו וגו' : אל תקח מאתו נשך ותרבית וגומר : לא תרדה בו בפרך וגו' ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך : "זכר חרש ועור כל שהם באשר הזכרנו : כמאמר ואני כחרש לא אשמע ואהי כאיש אשר לא שומע וגו' וכתוב נגששה כעורים קיר וגו' : וכתוב ויראת מאלהיך אני ה' שאקח נקמתם מעושה כאלה שזכרנו : מענהו אלה האנשים לא יוכלו לקחת נקמתם אני אקח נקמתם לעיניך : "חייב לך מזה שתפחד כ"א לא תפחד מאלה החרש והעור תפחד כי אני בעל ריבך : ולא יכשר הקלול והארירה לא להרש ולא לכל מי שאינו שומעך : "טיף הקלול לשני חלקים האחד קלול בשם ה' : שנא' ויקללם בשם ה' והשני בלא שם ה' : הוא שאמר כה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל השיב עליך ה' : וגו' ולא יכשר לא כזה ולא כזה להרש ולדמיהו הנכלל בו בחכמתך : "יכף ואמר לא תעשו עול במשפט : וגו' הוא שאמר לא תכירו פנים במשפט : וגו' כן שאמר ולא תהדר פני גדול וגו' ודל לא תהדר בריבו והסמיכו בחרש ועור למען שלא תהדרם במשפט : או שלא תחמסם כי הם חרשים ועורים בדין האלהים בדינך : "כלומר או על דרך רחמנות או ע"ד נשיאות : או על דרך הכרה וכבוד או על דרך העולה וריוח או על דרך אהבה ורעות : או ע"ד קרוב משפחה והעלים עין על כל אלה ודומיהם אסור לך במשפטיך : "לשופט ראוי להיות איש אמת וחכם ובקי במשפטים : ולא יהיה צריך מוצרך בצורך חיי הבלים : ככתוב ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע וגו' כלל פסוקיך : "מורה עוד הבו לכם אנשים חכמי' ונבוני' וידועי' : וגומר וכתוב ונתת לעבדך לב שומע וגו' שישפוט בדקדוק ובחכמה לבעלי ריב ודינים : והשני שלא ישפוט בכפקות זולת תורת אלהיך : "נגד השמש בדרישה ובחקירה : ככתוב ודרשת וחקרת ושאלת היטב וגו' להצדיק לצדיק ולהרשיע לרשע כתורה : כאמור לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק השפוט עמיתך : "כדר ואמר עמיתך שחייב על השופט לחקור בדיני בני ישראל בינך לבין ישראל אחיך : "על כי אם יעמוד לפניך הדל בדין כן יעמוד העשיר : ככתו' ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו' להשוות בשניהם, עני ועשיר : בדבריהם ובכל עניינם לפניך : "פתח ואמר לא תלך רכיל בעמך : וגו' הרכיל הוא שלוקח דברים ומביא דברים ומפזר שנאה ואיבה בין עמך : כמו הרוכל שלוקח דברים ומוכר דברים כצרכיך דומה לו מכל אבקת רוכל מן רוכליך : "צביונו כמו דואג האדומי אשר ברוב דבר אמת : ולא שקר והרג כמה עולם מן אנשי' צדיקי' כהני ה' אנשי אמת : וקל וחמר המרכיל דברי שקר ומאבד נפשות או

רכוש אחיך : "קרא עוד ולא העמוד על דם רעך וגו׳ אם
הרכילות והמלשינות כרבר טוב : כמודיע האיש לרשע או
לגנב או לכפרן למי שאינ׳ יורעי׳ מרמותיה׳ שיזהרו מהם זה
טוב : או כרבר אחר טוב : לכן אמר לעמוד על דם
רעך אביר עליך : "רכיל ומלשין היא המגלה סוד בין בסוד
רכיל בין בגלוי : שנ׳ אנשי רכיל היו בך למען שפך דם בין
בסוד ובגלוי : ככתוב הולך רכיל מגלה סוד וגו׳ וכתוב אל
תלשן עבד אל ארוניו פן יקללך ואשמת לפני אלהיך :
"שנאמן רוח שימר הדבר : שנאמר ונאמן רוח מכסה דבר
והעומד על דם רעהו היא המעיד עדות שקר עליו גם מרכילו
ברבר כאנשי הבליעל עדי נבות שעמדו על דם רעך :
"המת מליצה זו גם האיש היכול להציל רעהו מהרג ומכל
צרה : ומעלם עינו או מתעצל בעד כבוד והועלה כלום נפשו
ואינו מתאורה : להציל למות לקוחיך :

(שנא) תוחלתו

נבזבה כי הוא נחשב כעומד על
דם רעהו : אבל המציל הוא
מקיים דבר האלהים ככתוב הצל לקוחים למות וגו׳ כאברהם
ע״ה שהציל ללוט בן אחיהו : מיד מלכי עממיך : שנאמר
וישמע אברם כי נשבה אחיו : וירק את חניכיו וגו׳ וכתוב
וישב את כל הרכוש וגם את לוט אחיו וגו׳ : ואם באבדת
אחיך כתוב לא תוכל להתעלם קל וחומר על נפשות אחיך :
"רוב כל אלה שהזכרנו ודומיה׳ נכללי׳ החת שאמר ואהבת
לרעך כמוך וגו׳ : ואמר לא תשנא את אחיך בלבבך וגו׳ :
כתיב והוא לא שונא לו מתמול שלשום ומלת שונא הוא
בלב בסתר כאורב עליך : "קבוין מלת אויב : הוא מי
שגלה השנאה והאיבה אשר בנפשו בפרהסייא כמו איש צר
ואויב : וגו׳ וכן צורר ועיין שמגלה צרה ורעת עינו על
אחיך ורעך : "צורר היהודים כמו המן הרע צר ואויב :
שגלה צרה מחשבתו ועצתו ושנאתו הרעה על ישראל כאויב :
ויהיה גם העיין בסתר בכתוב ויהי שאול עוין את דוד
מלכך : "פירוש מלת שורר הוא ששורר ומביט בכל עת
ברע וכאברת אחיו ככתוב למען שוררי וכל אלה אסורים
ליראי ה׳ ולחושבי שמו בתורת ה׳ שלא תשנאם בלבבך :
"עליהם אינו אומר אבל לרשעים ולכופרי אלהים כתוב הלא
משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים
וגו׳ ואפילו מישראל עמך : "כפר והזהיר ואמר
הוכח תוכיח את עמיתך וגו׳ והתוכחה היא שיגלה לו מומו :
ואפילו אם יקללהו בהוכחתו אחיך : ככתוב טובה תוכחת
מגולה מאהבה מסותרה וכתוב ומוכיח לרשע מומו : וכתוב
אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך : "נצוהו שידבר
ויוכיח אבל אם יראה אי ישמע וישתוק ויעלים עין : הוא
בעוזרו במישו ורשעיהו : והושב דבר ה׳ ואזהרתו כאין :
ככתוב ביהושפט גן עדן מנוחתו : הלרשע לעזור ולשונאי
ה׳ תאהב בלבבך : "מלך ושר ונשיא ושופט ומלמד ואדון
ואב ואם שאינו יכול להוכיח איש בם במומם : פן יכחכן
בנפשו יזכירם הזכרון הוכחה בנחת ובלאט ובסוד בינו
לבינם ויודיעום זכר מומם : אולי ישובו מעצתם אל הנכון
לפניך : "לפעמים שתים ושלש ויותר אולי יחדלו ככתוב
השומע ישמע והחדל יחדל ואם לא ישובו ויחדלו : הוא
המוכיח את נפשו הציל והם במיעצותיהם יפולו : ככתוב
צופה נתתיך לבית ישראל וגו׳ וכתוב ואתה כי הזהרת רשע
מדרכו לשוב ממנה ולא שב מדרכו הוא בעונו ימות ואתה
את נפשך הצלת מאשמת אלהיך : "כתוב עוד מוכיח אדם
אחרי חן ימצא ממחליק לשון : וכתיב ולמוכיחים ינעם
בנעם ובשבט ה׳ ועליהם למתוכחים ולמקבלים תבוא ברכת
טוב מאל ראשון : ואפילו אם יוכיח אדם לאדם וישנאהו או
יקללהו שכרו גדול מה׳ אלהיך : "ויורה אל הוכח לץ פן
ישנאך הוכח לחכם ויאהבך : וכתוב תן לחכם ויחכם עוד
הודע לצדיק ויוסף לקח וכתוב יהלמני צדיק חסד ויוכיחני
וגו׳ וכתוב לכו נא ונוכחה יאמר ה׳ וגו׳ : וכתוב אלה עשית
והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך : ואם
יוכיח איש לאחיו וישוב מרעתו יש למוכיח שני שכרים משלם
שכר יראיך : "שבח התוכחה למוכיח ולמתוכח , ומי המעלים
עין מפחד או מנשיאת פנים או מקריבות או מכבוד נפשו והוי
שעה נושא עון התוכחה , ככתוב ולא תשא עליו חטא מאלהיך ,

"חוב לו להוכיחו ולא יעלים עינו על אחיו מפני שנאתו , או
מפני קנאתו בו או רעהו : ששלם לו מפני עלת דבר אחר
שהיה אורב לו קורם בסתר בצניעה בינו לבין אחיו כאהבת
נפשך : "זו תוכחה אחר תוכחה במוסר ובמתק שפתים :
פעם ופעמים ושלש אם יחדל כהוכחת מוסר בסתר בינו לבינו
אז טוב לו ואם לא יחדל אז יכלימו לפני אנשים נגד
שמים : אולי יתבייש וישוב מרעתו וצדקה תחשב לך מה׳
אלהיך : "ואם הוכיחו פעמים רבות ולא נחם ולא שב אז
מותר לו שישנאהו : ככתוב משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממיך
אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי וקודם ראוי
אדם להוכיח לנפשו ולישר לעצמו ואח״כ לאחיהו : ככתיב
בדברי אל עושך : "התקוששו וקושו וגו׳ : שובו והשיבו
וגו׳ והמאשר ראוי להיות מאושר במעשהו ובדרכהו : כי
העושה רע לג׳ פנים הוא : אם בזדון ואם ביודע ומעלים עינו
שהוא מוצרך בצרך ואם בשוגה שאינו יודע בו והוא בור
וכסיל ואינו יורע מעשהו : אם רע ואם טוב פעלהו : וע״כ
ראוי לגלות לו מומו להבין בו אחיך : "דוק התוכחה
וסופה עד שיקלל האיש ויוכח אבל להסתכן בנפשו לא :
ככתוב אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך וכתוב
בגללו : ולמוכיח בשער יקושון ויטו בתהו צדיק וכתוב שנאו
בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו תחת שהוזהרו הוכח תוכיח
את עמיתך : "גודל התוכחה בעדי ויופי על המתוכח ושומע :
שנ׳ נזם זהב וחלי כתם מוסר אדם על אזן שומעת המקבל
ושומע : ומקיים ושומר הוכחת מוסר וע״כ נסמך זה בפסוק
לא תלך רכיל בעמך וגו׳ וכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך.
"באמרו ולא תשא עליו חטא על כל אלה שהזכרנו :
האשם והתחייב אם לא הוכיח באהבה לאחיך אשר במצות
ה׳ עברו וכפרו : ואם ישובו אז וצדקה תהיה לך מה׳ כפלים
שכר הוכחה ושכר קיום המצוה כי קיימה אחיך : ואז אשריך
וטוב לך מה׳ אלהיך : "אף דכמיך בו ואמר לא תקום ולא
תטור את בני עמך : זהו שהזיק לאחיו מבני ישראל עדהך :
הזק גדול או ענש לא יוקם ממנו כשעשה לו ככתוב אל
תאמר אשלמה רע כאשר עשה כן אעשה לו וגו׳ וזה אמור
על אחיך וגם על אנשי בריתך ושלומך :

(שנב) אמר

עוד אשיב לאיש כפעלו או יוהר או
פחות ממנו : אבל על מי שצורה
להרע לו מותר לשלם לו כפעלו ויקח הזקו ממנו : כשעשה
שמשון נזירך : "כפלשתים שהבעיר אש בקמותיהם ובזרעיהם :
ובאילנותיהם ; תחת שעשו לו ענש כי הוצרך שלשים סדינים
לתת להם : וכל הענין הכתוב בדברי נביאך : "גמת
אזהרה זו בש״ה על אנשי הדת ואנשי הברית :
אך בזול : אנשי הדת והברית אם יהיה מעשהו רע בדעת
בינתך : "דומהו שגנב ממנו או עשקו או בא אל אשתו
והדומים לאלה : כי לא יכשר זה וב״ש כי זה שאמר לא
תקום ולא תטור הוא באנשי שלומך על אלה : הדברים
שהזכרנו לפניך : "הוא אינו ע״ד מוסגל כי אם הוכיח האיש
את רעהו דהוטא פעם ופעמים ולא נחם ולא שב ב״א עמד
ברשעיתו ומאונו וזדונו ועשה עוד כמעשהו אותו החוטא :
אין הוא על אזהרת לא תקום ולא תטור את בני עמך :
"וראוי ויכשר לו שיקים ויטור אותו עד שישוב מרעתו : במי
אשר עומד על חטאתו ואינו שב מרשעהו ככתוב נוקם ה׳
ובעל חמה נוקם ה׳ לצריו ונוטר הוא לאויביו וכתוב פוקד
עון אבות על בנים וגו׳ למי מהם שאינו שב מחטאתו :
אבל למי ששב לא לנצח יריב ולא לעולם יטור וכתיב הינטור
לעולם אם ישמור לנצח לעולמך : "זה הוא שעשה דוד
ע״ה על שמעי בן גרא אשר קללו : כי היה חייב מיתה
מתורת ה׳ כי קלל את משיח ה׳ והאריך לו : ויקום ויטור
לו עד מלוך שלמה בנו יען כי נשבע לו : שנ׳ ואשבע לו
בה׳ לאמר אם אמיתך בחרב אני ולא אחר מעמך : "חשב
שמעי כי נצל מן המיתה בהתחננו לדוד עליו השלום :
ודוד נ״ע לא נקהו יען כי ידע דוד נ״ע כי התחנתו והשבתו
לא היתה ביראת ה׳ כי אם מפני פחד המלכות מלכות דוד
ע״ה : עשה זה לעיניך : "מענהו ע״כ לא נקהו דוד ע״ה
משלם לו לקיים תורת ה׳ : וע״כ נקמו ונטרו וצוה לשלמה ,
לפני

לפני ה׳ : שנאמר ועהה אל תנקהו כי איש חכם אתה וגו׳ וכתוב והורדת את שיבהו בדם שאולך : "יחד כן עשה על יואב כי היה גם הוא חייב מיתה מה׳ כי הרג לאבנר ואין איש לו דשו לגאול , שנאמר ועשית כחכמתך ולא תוריד שיבתו בשלום שאול . אבל האזהרה לא ה־וס ולא תטור דוא על מי ששב והתחנן ונתנפל ונשתטח לפני ה׳ וסליחתו מאת רעהו לשאול , וגם הודה לו בחטאתו בכל אופן יראת אלהיך : "בסוף ראש מודה בעונו ומתבייש במעשהו, ולא ישוב עוד לעשות כמוהו , ואם הזיק ישיב לו כהזק שעשה לאחיהו , ואם בדברים רעים קללו והלעיבו ירצהו ויפייסהו ויתחנן לו עד שיסלח לו בדין עושך : "לכמו אלה הדברים ודומיהם עשה אחיו לפניו אז ראוי לו שיסלח לו בכל לבו : ולא יקום ולא יטור מאז לעולם כי אם יהיה עמו אחיהו כנפשו ולבו : על אלה אמר לא תקום ולא תטור א"ב עמך : "מענה בין נוקם ובין נוטר מה הוא : אמרו משכילי נ"ע הנוקם הוא אשר ישלם לרעהו על מעשהו , וינקום ממנו כגון שהצרך אליו שילווהו דבר מצרכי עולמך : "נתנפל לפני רעהו שישאילהו דבר : והיה יכול לעשות שאלתו ולא עשה חפצו באותו הדבר : ובא עת והנצרך נהיה מיצרך ושאל לו ושלם לו מה שעשה אחיך , "סבל וכבר הדבר ההוא בדעתו ושלם לו כשעשה לו זה הוא הנוקם : או נאמ׳ הנוקם הוא לפי שעתו במהרה ולא ידחה מעת אל עת השלום והנקמה של נוקם , כ"א במהרה ליומו או לזמנו מזמניך , "ענין הנוטר הוא אשר ידחה מעת אל עת למען שני דברים , אם למען שלא תשיג ידו לשלם לו כעתו לעיני אנשים , או למען כי לא יהפרן שיבינו מעשהו אנשי עירו ומקומך, "פונה מעת אל עת ויאחירו ולא יגלה מה שבנפשו כ"א יטמין וישמור וינטור ויכסה הדבר , ורואה רעהו שהיקתו והוא יושב לבטח עמו בכל דבר , ויאמין ממנו אפילו נפשו כי לא ישלם לו מעתה כל ימי חייו כהייך , "צודה עד שיפילהו בשחה לא ידע הוא ואינו במחשבהו ובזה מנע לו ה׳ ית"ש ואמר לא תקום ול"ת וגו׳ ולכן אמר אהריו בסמיכהו : ואהבת לרעך כמוך : "קשיון דנוטר עוד נאמר כי הוא אשר לא ישלם על מעשהו : אבל ילווהו ויהן לו דבר בשאלה ולא יעשה לו כמעשהו : אף יהיה נוטר עליו כאשר עשאו ויהיה בלבו נשמר לעולמך : "האה בלבו שיאמר לו בעת שיצטרך אותו רעהו להכלימו ולביישו כי אני לא אהיה כמוך ולא אעשה עמך כאשר עשית עמי : ובזה הלבינו ובישו : זו מענה הנטירה והשמירה בלב אחיך : "שכל אלה מנעם האלהים ית׳ מלהיות כלב ישראל על אנשי שלומם ודינם : לכן הסמיך בם ואמר ואהבת לרעך כמוך אני ה׳ : אני ה׳ המשלם שכרם שכר טוב למקיימים ושכר רע לעוזבי מצותי ואזהרותי והקותי ומשפטי אשר יעשה אותם האדם וחי חיי עולמך : "הבע וזכר בזה הפרק בשלש מקומות : ואמר רעך וכן עמיתך בשני מקומות : ובמקום אחר אמר בעמך ובמקום אחר בני עמך וכן במקום אחר אחיך :

(שנג) **תבונת** הקרוב באלה כי אם יאמר רעך הוא לא׳ משני מענים אם למען כי הוא רע ואהוב על חלק מן החלקים : ואם מפני פאת משא ומתן בינו לבין רעך : "שאם יאמר במקום אחר עמיתך : הוא מפני הדה והדין : ואם יאמר בעמך הוא מפני כי הוא מכלל העם ויתחבר עמם במספר וייחום זרע ישראל אביך : ויצחק ואברהם אבותיך : "רושם בני עמך : הוא על מענה אחר והוא בני חסידי עמך : והוא אשר ישתמשו בעלי החסד מן הבקשה לטובה לוולד החסיד מחסידי עמך : אשר עשי חסדים מוקדמים לפניך : "קיימו אותם דומה שאמר ד"ה אעשה חסד עם חנון בן נחש : ואשר אמר לשלמה ע"ה ולבני ברזילי הגלעדי העשה חסד והיו באוכלי שלחנך ולמדנו מזה המדרש : לשלם טובה לעושה טוב לאחד מעמך : "צפה ומנע שיעשה כמו זה עם המזיק מפני מעשה אבותיו ולכן אמר את בני עמך : ואשר אמר אחיך , הוא מפני חנון ורחום ורכוך הלב שיהיה לך על אחיך כנפשך : "פירש וזכר כל אלה כל א׳ וא׳ מאלה השמות במקום שהוא ראוי להזכירו בו : וע"כ הזכירם כל א׳ וא׳ כדרכו ומנהגו ומסלולו ונתיבו : לרחם כל איש לבני דרו ושלא לנקום ולנטור לאחיך : על כי נקימה ונטירה ושנאת לב ורכילות ברציחה שוות וכגנבת נפש ורבוש אחיך : וכל אשר לו יהר דו־ות ואצים לשפוך שכבת זרע לריק הם כנו אף דהויים לחרפות ולדראון עולמך : "כוד מגלה ומעיד בפיו כל שקר ובודה מלבו דברים : ובעין קירץ ומלל ברגליו כמדבר מלולים ורכילות ומלשינות ומורה באצבעותיו על דברים רעים להפיל עניים ביד רשעים ולטבות ישרי דרך בארצך : "נובע כמעיין מים רעים מוציא דברים רעים מלבו בכבוב ובהפיך לפני שלטונים : בערמה ובהתחבולה למען שלא יורע כי הוא המרכיל ומרגן להתמימים והגונים , או עושה עצמו כמצחק ומגלה סודות עמך : "משלח מדנים בין אחים בסתר ובגלוי או עושה עצמו כמשיח לפי תומו בבית ובחוץ בסוד ובגלוי בדבר שפתיו כבטיי למען להכשיל עניים מארץ לטבות ישרי לב באדמתך : "לשופכי דמים וכגנבים וכנואפים וכמכשפים יחשבו לפני האלהים , ככתו׳ וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפי׳ ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר אף במטי משפט גר יתום ואלמנה ולא יראוני אמר ה׳ אלהיך : "כן כל חומד דבר רעהו : וממהר להפיל לאחיו ברשת לקחת כל דבר אשר לרעהו : כמותם יחשבו בדין עושה עולמהו : כי מן החמידה מתילדות כל עונות וחטאות חושבי און ופועלי רע בעולמך : "יען זאת אינו ראוי לאיש במה שאינו לו : לחשוב ולהתיעץ ולמהר ולהיות לו : ולקחתו ולירשו בכל אופנים במרמות וערמות והחבולות עקולו : כי הוא יאביד גם נכסיו גם נפשו וכל חילו : כזדים ועוזבי תורת אלהיך : "טפשות לב וכעס וגאות וזדונות יסיר מלבו , ככתוב והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל כי כל רעה מן גאות וזדות מתעוררת בלבו : וכן כל רשע עם גאה יחד ישפטם האלהים באש בוערה לדראון עולמך : "חשבו ללבוש גאות ואינו ראוי להם כי זרוע כאל אין להם , כי הגאות לא נאה ונאוה כ"א לנאזר בגבורה כי הוא חי לעולמים ולא כמוהם : ככתו׳ ה׳ מלך גאות לבש לבש ה׳ עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט לעולמך : "זכור בם הנזכר באיוב ע"ה מה׳ י"ת תשבחותיו שאמר ואם זרוע כאל לך ובקול כמוהו תרעם : עדה נא גאון וגובה וגו׳ הפץ עברות אפך וגו׳ ראה כל גאה והכניעהו והדוך רשעים תחתם : טמנם בעפר יחד פניהם חבוש בטמון וגם אני אודך וגו׳ ההרים לעב קולך ושפעת מים תכסך , "ואם על הצדיק נאמר כזאת וכזאת : עא"כ על גאים וזדים יחד להתבזות , בזאת ובאחרת עין צדיקים בם להזות , ויראת האלהים היא שנאת רע לפני צירך : "הוא גם מכל חטא להשמר ולהזהר : כי תוחלת והקוה והכוי גאה וגאון ופי תהפוכות יחד תאבד ותוסר מהר : ככתו׳ כי לא לפניו חנף יבוא וכתו׳ תועבת ה׳ כל גבה לב וגו׳ לשרפם באש בוערה בדינך : "דבר והזכיר וצוה למלך לבלתי רום לבבו מאחיו וגו׳ מקטין וצעיר : ולב אדון מן עבדו ולב מלמד מתלמידו ולב בן מיולדו בלי להגביר : ומשכיר על שכירו וגדול על קטנו ועשיר על אביונו לפני אלהיך , "גם לב שר ועשיר כרש ודל להשבר , פן יחרה אף ה׳ וביום עברה כגבור יתגבר : ככתו׳ התקוששו וקושו הגוי לא נכסף בטרם לא יבוא עליכם חרון אף ה׳ עושך : "בזאה כאשר גאה עם רשע נזכר לספרה : כן צדק עם ענוה לשמרה , כי כל צדק בלא ענוה לא נקרא יראה טהורה : ע"כ הסירו גאות ולבשו ענוה אולי הסתרו ביום אף ה׳ מרחמך : "אל אמיץ ונורא צוה כי תקנה עבד עברי וגו׳ : יחשב לפניך כשכיר בלי להנוהו כציווי צורי : ואין לך לענות ולרדות בפרך עבד ושכיר בעבודתו זולת יכלתו שחננו נאדרי : כי אם כחפצו וכחו יעבור עמך בביתך :

(שנד) **אף** לא המאס משפט עבד ואמה ושכיר עמך בהיותו : כי אם הדיננו בצדק בדינו־שיש לך ועם כל אדונו ושגלהו : ומרעבונו וצמאונו וערומיתו : תשביעו תלבישו כסות יום ולילה במיך : "בשכירך לא האחר אחרי מלאכת ידו ביומו : פן יקרא עליך אל ה׳ בגדל דלותו ודוחקו ושריפת חומו : ויהיה בך

המא בזה ולכל עושה כמו זאת בעולמו : כי שולט הוא בעצמו לצאת טרם תום עבודתו ממך כשישיב בכסף הנותר בעבודתו מן כסף מקנהו בידיך : "גזר וצוה כזו אם ישיב בכסף שנים הנותרות מכסף מקנהו : ואף כי השביר העברי אם לקח שכרו טרם פעולתו : וינחם וישיב שכרו הוא מושל בצאתו ממך : "דינו שלא הרדה בו בפרך ולא הכבשנו : אם יראה כי אינו נח עם משכירו כי אינו ראוי להעביד לישראל בלי רצונו : כי אל רחום ה׳ אלהיך וחמל אפי׳ על בהמתך : "הוא צוה לא תחסם שור בדישו : פן יהיה רעב ההוה של עבודת מכבישו : וכתוב לא תחרוש בשור וב"ח בהרישתו חם וחמל עליו בדישו : פן יהיה חלש זה מזה נגד עיניך : "ולא שוים בגבורה בחכמת כל אדם : ואימר יודע צדיק נפש בהמתו : להאכילו ולהשקותו ולפתחו בערתו : ואף כי בן אדם : כמוהו כמוך כבשרו בשרך ונפשו כנפשך : "זה הוא עליך לדרוש ולחקור כל חפץ מחייתו : ויזהר על אחיך בני ישראל לעשות חסד ורחמים על בני עמיתו : ויזהר יזהר על יראי אלהיך שומרי תורת עושך : "חמל אל על גר יתום ואלמנה : שנא׳ וגר לא תונה ולא תלחצנו וגו׳ והלא כתוב אל תונו איש את אחיו וכתיב כל אלמנה ויתום ל"ת : וכתוב שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו ולמה הזכיר גר יתום ואלמנה : כגולה לבד בתורתך : "טעמו כי הגר בארץ נכריה מתנכר ויודעיו רחקו ממנו : ויתום אין לו אב שיעמידנו : ואלמנה אין לה איש לפרנסה ולהעמידה במינו ככתוב שארה כסותה ועונתה בתעודתך : "יורה על זה כי כן צוה אלהינו לרחם בם : אף להיות כפה ולשון ומליץ בעדה ובעד היתום וכל חלש ומי שאינו יכול לדבר כאלמנה ויתום בריבם : ככתוב שפטו דל ויתום וגו׳ וכתוב שפטו יתום ריבו אלמנה : אף השמח והרנין לבם : בכל חפצם ותאות נפשם וטובם : כחפצי נפשך : "כן תפתח פיך לאלם ולאשר לא ידע לדבר ולסדר משפטו ודינו : ככתוב פתח פיך לאלם אל דין כל בני חלוף פתח פיך שפט צדק ודין עני ואביון להצילו מיד חזק ממנו בעל דינו : כמאמר אלהיך ככתוב הצל לקוחים למות וגו׳ שפטו דל ויתום יאמר עושך : "לכלכל דבר במשפט מהר והבונן ואוין ורוין : וידים רפות לחזק וברכים כורעיה לאמץ והישה ואל הקוץ : ולבב נמהרים השכיל בתורה התמימה ולא תוין : ככתוב יכלכל דבריו במשפט וכתוב חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו וכתוב אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו וגו׳ וכתוב שלום רב לאוהבי תורתך : "מפני איש לא תגורו : כ"א מפני האלהים ולפנין צדק העני ופנים לא תכירו : ככתוב לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון לא תגורו וגו׳ : ועל אחיכם אל תתאננו ותתלוננו ותתרעמו ועליהם התאכזרו : ובנכרים וזרים כטיבתם התנכרו : והתחשבו כמתאוננים ומתלוננים לנביאי אלהיך : "נפש ולב הושא אל הלעיבו ואל תחרפו : כי אם בפנים יפות תוכיחו והיסרום במוסר בדרכי ה׳ וילכו ולא ייעפו : ואתם והם קווי ה׳ כח החליפו : הלא אחי יוסף מכרוהו למדינים וביד גוים מכרוהו ומן נחלה ה׳ ומהסיפה בה אותו הדהיפו : ויוסף ע"ה הזכיר מעשיהם להם בזכרון טוב בהגדת תורתך : "סדר וכרון מעשיהם בחסד ורחמים : יען שלא יתעצבו ממנו וילכו לדרכם עגומים : ככתוב ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים וגו׳ כלל ענין תורת עושך : "ע"כ מזאת הלמדו כלכם אחינו : ואל תחרפו ותדברו דופי ורכילות ורגון ושמץ ודבה על אחינו אנשי עמיתנו : כי הם בהריגה דומים כפי תורתנו : ככתוב דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן וכתוב ותרגנו באהליכם ותאמרו וגו׳ וכתיב לא תלך רכיל בעמך ולא תעמוד על דם רעך : "פני אל איך יצדקו ויזכו דורשי הלונות והיאניה : על אחים ואחות אבות ובנים קרובים וקרובות הגינים והגינות : ודבות מוציאים לבני עמך : "צוקה ודוחק וצמצום ועיני ודליה וחולי ודופי ומכת בעל מום : אינו ראוי וכשר להזכיר ולהרף עני ורש וכל איש במומו אשר יהיה לו כל מום : כי מה׳ נהיה לו על אחיך ועל זולת בני עמיתך : "קרא כתוב ואומר לועג לרש חרף עושהו : וזה הפסוק עשאו הנהכם מכל האדם ע"ה בניין אב לכל איש כמוהו : וכן הנושא חרפה על קרובו בעדת צדיקים לא יכון ביום משפט דינהו : כתוב על המים דרך בדבריו ומעשהו : לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו בעולמך : "ראוי להיות עוד כל איש הירא מן ה׳ בזוי ומאוס לפניו : ולא יתגאה באחיו ויודעיו ולנכרים וזרים קרוביו ורחוקיו קטניו וגדוליו : וליראי ה׳ יכבד ויהדר פניהם ושלא בפניהם כיולדיו : ככתיב נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה׳ יכבד לפני ה׳ ולפני אנשיך : "שבועה נשבע להרע לנפשו : לא יחליף ולא ימיר לפני אל קדושו : מנדר ענוי נפשו ככתוב נשבע להרע ולא ימיר ולא יצא ממגרשו : כ"א כבטוי פיהו ישים כשוין חפץ לבו ודעת ראשו : או כספו ומאכליו ומשקיו לא יתן בנשך לאחיך : "תוספת רביה לא יקח בם ושחד ומתן בחיק לא יקח כמשפטם : ככתוב כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם ולנצח נצחיך :

(**שנה**) **תפלות** שוא ומדוחים לא יורו ויודיעו לעם ה׳ : זולת אזהרת ותוכחת מצות ה׳ : כי אם יגלו האמת לאחיהם תמיד כחקיקת חק חרות מה׳ : לא יהיו כמדיחים : כאשר כתוב בהם נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו ע"ע ל"ש ויחזו לך מ"ש ומדוחים : להדחותך : "שכן כתוב ומורה לנו דבר נביאנו הנדבר : ה׳ אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר : וכתוב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואומר נשקו בר : וגו׳ : ואומר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך : "רוחשים ואומרים לרע טוב ולטוב רע לא יכופרו : ושמים מר למתוק ומתוק למר כאשר ימירו , ביום הבא יבושו ויכלמו ויתמרמרו : ובכבודם קלון וחרפה יתייסרו : ככתוב הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים מ"ל וגו׳ וכתוב אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ולכל מנאצי אלהיך : "קבע וקצב ליראי ה׳ ועושי טוב : ואומר אמרו צדיק כי טוב : וההולכים בצדק ובמשפט חקיקת תורת ה׳ לקח טוב : בצל שדי יתלוננו וינחלו טוב : ככתו׳ מה רב טובך אשר צפנת ליראיך : "צוה לא תאמץ את לבבך באחיך האביון : כי בעת הפצו ראוי לכל איש המשגת ידו בנהינה נורא ועליון : אפילו מנכסיו ומכל רכושו ילוודו כמהייתו ולא יהיה לו כנושה נשיון : ככתו׳ פתוח תפתח את ידך לו וגו׳ וכתו׳ העניק תעניק לו וגו׳ וכתו׳ נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה׳ אלהיך : "פן יקפוץ את ידו עליו ולא יברכהו ה׳ כ"א יחסיר ממנו צרכיו : ככתו׳ נותן לרש אין מחסור והושך מיושר אך למחסור כל ענייניו : וק"ו אם מרכושו ילווהו וירחמהו ויעניקהו מכספו ומצאנו ומנכסיו : ומכל הנמצאי׳ בביתו ובהדריו ממאכלותיו וממשקיו וממלבושיו : כאשר ביארנו שאמר הענק העניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך : "עוד על בני עמך את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית ל"ת אכלך ברעבונם וצמאון לבבם : וכתו׳ לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך בכל מחייתם : וכתוב למען יברכך ה׳ אלהיך : "כתורה וממכר יתר ממחירו אינו ראוי לכל איש למכור לרעהו , פן יהיה לו חסרון על ידיהו : ואז יבוא לשלום לו או ילך ממכרו להבל ורות ויעלב ויעצב מהגרמת ערמנותהו : וכתו׳ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו׳ ועוד כתו׳ ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך אני ה׳ אני ה׳ הנוקם ממך : נעם כלל כל דבר ואהבת לרעך כמוך : לחשוב בו כמחשבותיך לנפשך : והסד ורחמים עשו איש את אחיו בכל פעלך : ככתוב שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו בזה ובבא בעולמך : "מרודים עניים אשר ירדו מנכסיהם ורכושם : ויחסרו אכל ומשקה ומלבושם : להביא בביתך בכבוד ובצניעה לנחם לבם ונפשם : והרווח גם מאכל ומשקה וכסות בשרם להנפישם : ככתו׳ הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים ת"ב וגו׳ וכתו׳ ותפק ל"נ ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך : "לא להתעלם מבשרו איש והוא מגופו ומנפשו : כי כאשר צריך הוא כל דבר כן צריך רעהו ואחיהו כנפשו : אף כן בשרו ושארו ומשפחתו ירוה ויגעים ממאכלו וממשקיו ומלבושו : ככתו׳ ומבשרך

ומבשרך לא תתעלם לפניך: "פשחר אז יבקע אורו וארוכתו מהרה תצמח: בקיימו גם מצות ה׳ ועם פועלי און לחברה לא ארח: אשר הם והמתחברי׳ עמם יכרתו ושמם מארץ חיים ימח: ושם עובדי ה׳ צדיקים לברכה ואורם כאור נוגה יזרח: ככתו׳ אז יבקע כ"א וא"מח: והלך לפניך צדקך כ"י יאספך: "יענה האלהים לו בקראו לפניו: ויזרח כהשך אורו ואפלתו כצהרים בעיניו: וישביע בצחצחות נפשו ועצמותיו ככתו׳ ונחך ה׳ תמיד והב"ג ועי"ת והיית כ"ר וכ"מ אלי"מ לעולמך: "טרף חקו ינהן לו כזאת ובאחרת לגורלו: מה׳ אלהי ישראל צור גואלו, ככתו׳ לחמו נהן ומימיו נאמנים בהכלו, ויתענג בכל ענג נהרי נחלי דבש וחמאה מאכלו: ככתו׳ אז התענג על ה׳ והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך: "חזו יחזהו אל מבשרו אליהו נביאו משיב לב עמו: ככתו׳ מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה וגו׳ היא שאמר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר ודברתי על לבה על לב אומי: ומשיחו זרע דוד ע"ה ינון שמו: ובנין עירו ומקדשו ואולמו: ככתו׳ עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל וגו׳ בונה ירושלם ה׳ נדחי ישראל יכנס וכתו׳ מלך ב"ת עיניך: "זכרון החזון קץ ראשון לאב המון ע"ה נפתר: זמן קץ השני גלות לירמיהו ע"ה הותר: קץ השלישי גלות זו מהכל נסתר: וכל דורש ושואל ישוטט ויחשב ואין מספר לכל תר: יען כי נעלמו החזיונות ונעררו המראות נביאי אלהיך: "ועל זאת אמר ישוטטו רבים ותרבה הדעת, כי בהומים וההומים הדברים ע"ע קץ וגו׳ ואין אתנו יודע עד מה בדעת, מספר וחשבון השנים עד כמה גלות נודעת: וכל פה נאלם מלהשמיע לאזן שומעת: עד ישקיף וירא ה׳ משמיך: אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים והמשה: גם אלה ימים ממש והם שלש שנים וחצי ומ׳ ימים והמשה: אשר יעברו בין ביאת משיחו לבניין מקדשו וביאת כבודו ותחיית מתי גלות עמו להתקוששה: והחיית מתי כל באי עולמו כל איש לגורלו להתהפשה: ככתו׳ ואתה לך לקץ ותנות והעמיד ל"ל הימין: ימין שבועה מלאכך לקין יומיך: אמן כן יעשה האל: ועל זאת נקוה ויביא לציון גואל: וכבר משכילי נ"ע הרבו על אלה דברים נכונים בספריהם מדעת האל: ומספריה׳ נהעשרנו והם די לכל שיאל: ואני מעט ספרתי רמז כדרך זו ובכלל מצות אל: ואם שגיתי הכולת לכל עונות עמו ישראל: יסלח פשעי זדונותי ושגגותי ויזכרני ויפקדני ויעלני מקברי בבנין אריאל: ברצון עמו וישועתו לעת הרשים בם׳ דניאל: ובעת ההיא יעמוד מיכאל: ככתו׳ ובעת ההיא יעמוד מה"ה וגו׳ יאמן נא צור גואל: זכור עניי ומרודי וגו׳ זכור כי רוח חיי וגו׳ זכור זאת אויב חרף ה׳ ועם נבל נאצו שמך:

ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

לא תענה ברעך עד שקר

(שנו) **אל** אלהים ה׳ דבר בקדשו להקריבה: לרבבה כצמח השדה באהבה: דבריו השמיע בצדק ובמישור בלי עקבה: ללמד ולהשכיל ולהשיב לב בת השובבה, כאמרת ה׳ צרופה פתי מהכימה ונפש משיבה: עקב להנחילה שני עולמים זאת ואחרת עדון כל טובה: כי אין מידו מציל ליום הבא: ואין פדיון ולא ערובה: אך הוא צורי וישועתי משגבי לא אמוט רבה: חלקי ה׳ אמרתי לשמור דבריך: "בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו: אף שוכני ב"ח א"ב יכורם לפניו: אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה יציר ידיו: אף כי נהעב ונאלח איש שותה כ"ע בכל ימי חייו: אמנם ידעתי כי כן ומה יצדק א"ע אל אם יחפוץ לריב עמו לא יעננו אחה מני אלף בתלונותיו ומריבותיו: כל אשר חפץ ה׳ עשה במשפטיו: בשמים ובארץ וגו׳ ומי יאמר לו פעלה עולה בעולמך: צדיק אתה ה׳ וישר משפטיך: "גמר אמר לדור ודור: וממשלתו בכל דור ודור: ה׳ שמו לעולם ה׳ זכרו לדור ודור: הוא ראשון והוא אחרון הן יהטוף מי ישיבנו ואם לפרוץ מי יגדור: אין לפניו עולה ומשוא פנים ומקח שחד מאדם שירור: והוא באחד ומי ישיבנה כאשר גזר ויעש ויערוך ויסדור: אחת דבר אלהים שתים זו שמענו וגו׳ כלו עיני לישועתך ולאמרת צדקך: "דבר בקדשו אלהים אזהרה השיעית לא תענה ברעך: ומכליל זו כל ענין עדות שקר כעדי נבות היזרעאלי הסירך: שזומנו והוכנו ואוספו מאיזבל שגלתך: והוכח אחאב מלכך על זו מנביא אלהיך: ככתו׳ הרצחת וגם ירשה כתאוה נפשך: והמרה לכבך בראיית עיניך: "הביאור ומליצת מלת לא תענה היא לשון עדות: שנא׳ והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו ואין לו מה׳ פדות: וזה יהיה על שני דרכים מלת עדות: האחד שיעיד איש על רעהו שוא ומרדות: כדבר שלא חטא כי חטא לה׳ אלהיך: "ועבר במצותו כאנשים שחוטאים בכל אזהרות תורתו כמו עובד עבומ"ז בתאותו: ומעביר באש בנו ובתו: וקוסם קסמים ומעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים כל השע תועבותיך: "זולל וסובא ואוכל חלב ודם וכל דבר אסיר וטמא: וכל שקץ ושרץ משקץ נפשו ומטמא: אשר הבדיל האלהים להם לטמא: וכן מהלל שבתות ומועדי אלהיך: "חלל טהרתו וקדושתו: עקב כי מרד ומעל בדבר ה׳ ומצותו: וכן בכלל המצות אשר הם בין איש ובין רעהו ועמיתו: במכר וקנין ובמלאכת ידים בהברות ושותפותו: עם כל א׳ מאנשי עדתך: "טעם חלק השני באופניו: שיעיד על רעהו בדבר שבינו ובין אחיו כגון רציחה וניאוף וגנבה ועשיקה וגזלה ודומיו: או בכל מומים ופצעים ומכות וחבורות גופו ידיו ורגליו שניו ועיניו: או בענשים והבלים שעשה ומגרים איש לאחיו בכל ענייניו ודרכיו, או בדברי קלול והרוף וגדוף ורכילות והונאותיך, "יעיד על גזלה וכחוש ואבדה ועשיקה וכדומה להם ואלה שני החלקים נכללים בלא תענה ברעך עד שקר ודומיהם, ואמר עד שקר ואמר עוד עד שקר העד שקר ענה באחיו בעיני השופטים ושוטריהם: והעד הוא על שלשה פנים בהכנית לכבך: "כלו מתחלק לשלשה חלקים: האחד שיאמרו לו היה עלינו עד ככן וכן לדברים שאינם לעין נראים: וחלק השני שיהיה שם העד וידע מה יהיה ואיך יפלו הדברים דבוקים: זה על זה והזקים: בין איש ובין רעהו ויעיד לפניך: "לא אמרו לו שמא היה עד עלינו: כי אם היה נמצא לשם וראה והבין בראייהנו ובינהנו: וחלק השלישי הוא אשר שמע מן העדים עד מפי עד כשמיעתנו: וקבץ אלה השלשה במקום אחד בפסוקיך: "מאמרו שאמר והוא עד או ראה או ידע: והראשון שיאמרו לו היה אתה עלינו עד וכאלו ידע: והשני שהיה שם וראה וידע: ולא אמרו לו תהיה אתה עד על דברינו אלה שדברנו באזניך: "מצות השלישי הוא היודע זה הדבר הנודע: משמועה והגדה ששמע ולא ידע: או קורא לפניהם כתב התום ומועד ומקריאתו ידע: ובאלה השלשה ישפטו שופטיך: "סימכים על דבריהם וישפטו משפטיך כי יהיו נאמנים: ולולי כן לא היה על העד כי אם שיגיד בדברים אמתיים ונאמני׳: ועליו ישפטו השופטי׳ ויתרצו הדינים: ולא יוכל העד לכתיר עדותו שלא יעיד מפני שאר או מפני יראה ופחד או מפני משוא פנים: כי אחד עד השקר ועד שיודע ואינו מעיד בדין אלהי האלהי׳ ואדוני האדוני׳: ככתוב אם לא יגיד ונשא עונו: וכתוב עד כזבים יאבד וגו׳ וכתוב עד שקרים לא ינקה ויפח כזבים לא ימלט מנקמת אלהיך: "עוד יעיד בכתבו שכתב בידו לעיני העדים הכותבי׳ בספר הזה וכתוב ואעידה לי עדים נאמנים וגו׳ ויש זמן דוחק בים או בדרך שלא יכתבהו בידו. או בידי אחרי׳ מגזרתו וצוויו הוא יעידו: כי אם ידע איהו כך בדעתו ובלבבו ומאורו: ויעיד לפני שופטיך: "ברק שני הפני׳ האלה כם ישפטו השופטי׳: ושופט כל הארץ יתעלו השבחותיו בפי כל יצוריו כמלאכי׳ וקדושי׳ עממי׳ ושליטי׳: צוה שלא ישפטו השופטי׳ בעד אחד בכל משפטי׳: ככתוב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מענותיך: "צווי אזהרה זו ידע העד מזה כי לא ישפטו על פי עדותו: ולמה אם הוא אחד יעיד עדותו: נאמר אם יפול בלבו כי יש עמו עד אחד יעיד עדותו באמונתו: או לא ידע ואולי היה שם איש אחר כמוהו בעדות אחיך: "קיום שניהם יהיה

לפני השופטים : וע"פ שנידם ישפטו משפטים : ואם לא יבוא העד השני להעיד באזני השופטים, בזולתו לא ישפטו משפטיך : "ראה וידע העד האחד לעצמו בלא פוגה : כי אין בעולם עד זולתו עדותו להשיגה : ולא יעיד עדותו אחר שעדותו אינה נשמעת והיא נפוגה ונכוגה : כי אם שיהיו שני בעדות כל דבר או שלשה אזי עדותם מחוזקת ומשהרגה: בדין משפט אלהיך : "שוו הדרך כדעת מקצת משכילינו ה'ש'ה'ע'מלונם : ומ'צה' אמרו שחייב העד האחד להעיד בדינם : ובהכמתו הוא השופט כשיבוא אזהו החוטא וידבר עמו דברי' מתוקי' בהקינ' : כנפת צופים אל הכך : "המצית דבריו יבין ואולי בהכמתו יפתהו וידקדק בדבריו: עד שיודה כאשר העיד העד האחד עליו בעדותו הנאמנת בפיו כפי מאמריו: ואז ישפטו בו שופטיך :

(שנז) **תודת** החוטא אשר יורה הוא על עונו הוא כשני עדים : שנאמר פיך ענה בך לאמר וגו' ואמר הנה עד שקר והוא עד כזבים יפיח כזבים ושקר באזניך : "שם אמר עדות שקר כי לא יכשר לו יכזב על נפשו : אבל חייב עליו להשמר מאד משקר ולא יחטא על נפשו : ולו חטא בעדות שקר או בכל חטא יאשם לפני אל קדושו : הנוטה כדוק שמיך : "ראייה עדות אין עליו: לא יכשר לו שיזכיר המאהו לפני איש והוא יעיד עליו : ויהרג ביד בית דין אלהיו : כי אם לפני ה' יודה בסתר בתפלותיו והתנותיו ודוייו : ויבכה ויצום ויתענה בשק ואפר ויחדל מכל שעשועיו ולא ישוב לעשות עוד כהטאתיו לפני עושך : "קידר ילך ודאוג ועלוב בחטאתו : ככתוב כי עוני אגיד אדאג מחטאתי לפני יוצר נשמתו : וישוב בכל לבבו ואז יסלח האלהים חטאתו : ככתוב ומודה ועוזב ירוחם : יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו וגו' בהשובתו : כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ומרבה כליהתו: ונתן משפט עד שקר בחטאתו: חמור מן המכזב על רעהו באזני עמך : "צריית המכזב על רעהו הוא שיאמר לרעהו : זה שלי ויש לי עליו בן וכן בידיהו, או לקח ממני נן וכן יאמר בעד רעהו ואהיהו : אם על דבר ענש אם בדין תיוב מיתה משפטהו : או בזולת במשפטי אלהיך : "פירש במי אשר יעיד בשקר על רעהו : ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיהו : ולא פירש כזאת במי אשר ידבר שקר על אשתו אשר כנפשהו : כי לא מצאתי לה בתולים כבתולותיך: "על כי לו היו דבריו אמת היתה אשתו בדין ומת : ואם היה מדבר הוא שקר ומוציא דבה לה לא היתה רומת : אלא הוא היה מתיסר ויענש בדין ולא היה יומת, הוא עד שקר כעדי שקר האחרי' דנזכרי' בהורהך : "סור הדבר יש בין בעל ריב ובין דברי העד הוא ידוע.לא ישפוט השופט בדברי בעל ריב אם לשם עד אחד ידוע: כי אם בעדות שני העדים ידין דינך כשהוא הדיין בעיניהם ידוע, בעיני עמך : "נאמנו ואפילו לו היה העד ירא את ה' מאד : כי אם עוד מהם אמרו כי ישפוט השופט בדברי העד הידוע ביראה ה' מאד : וכן יש פרק בין האומר אני מעיד על פלוני כי הוא כוזב בדינך: "מעיד עוד על אדם שיקלל רעהו בדברי' רעים קללות וארירות וזכירת עונות והטאות והירופים: לא על דרך עדות לפני אנשים כי אם ע"ד כפור והגדה כמגדף גדופים : לאחיו ורעהו ברעך : "לכמו האומר לרעהו אתה רשע פושע כפרן בליעל נואף זונה וגנב ודומהו: עושה כל תועבה וכל השע תועבות וכל רעה במעש ידיהו: על דרך קלול והרוף ובושה וכלמה היות לו מום בהייתו : לפני אנשיך: "כאשר יהיה משקר בדבריו: אין עליו משפט במשפט העדים הנזכרים בתורה אלהיו : כי אם עליו מיסר והוכחת בתוכחותיהו: ויתרו עליו שלא יוסיף כזה ויזהירו אותו באזהרה שלא יעשה עוד כמעשיו: בפני אנשי מקומו במקומך: "יאמר הכתוב עם עד שקרים לא ינקה וגו' והכמיך עד שקר עם הגונב והנואף והרוצח שלא ינקה: כי אם יומת כמיתתם בלי להנקה : כי יש שיעיד בשקר על איש מנוקה : ויהרג במשפט אלהיך : "טב עקרו כרוצח ונואף נחשב : שנאמר מפיץ והרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר ואינו ברשעתו שב: ואם יעידו עליו כי כן היא עד שקר אם גר הוא ואם אזרח ותושב. יומת גם הוא בדין עושך: "תפצו עוד יש שיעיד באיש עדות שקר ויענש : והוא כגנב נחשב על זה העונש: שאם ישיב אל ה' ישיב לאחיו ענשו שנענש באותו דענש : מכיהו ומרכושו ומיגיע כפו ככפך: "זכר ולא הענה ברעך עד שוא במשנה התורה : וזו ביאורו אפילו בשווי הדבר בשורה : שלא הענה בדבר שלא נודע לו אמתהו לבררה : לפני אנשים ושוטריך ושופטיך : "ושם עד שקר הוא על כזב יעיד : ואמר עד ביאורו כמו עדות שיעיד : עד במשקל הד הרים, קן לה, ואד יעלה מטר וגשם להוריד: כל אלה הם לשון רבוי במשקל שם בתכמתך : "הוא כן עד כמו עדות והוא שני עדים : כמו צל הרים תל עולם עין ארם עין איה והם שני עינים ויש שאמר עד חמס והוא עד אחד מן שני עדים כי העיד בעבור הקנאה לפני אנשים כי יש איבה וקנאה ושנאה בלבו על אחיך : "דבר דברים רעים ומכוערי' ויכונן ויתקן דבריו : כדי להחמים או לדפות או לחרף באמרותיו : או לחייבו מיתה ואברה בקושי טענותיו.לאחד מבעלי דינים מאחיו: שנאמר כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה במשפטיך : "גלוי עד חמס שיפוהה בהחבולה ובערמה כי יפתוהו אנשים בני בליעל וזמה : ויערכו ויסדרו דברים בפיו בהכמה : וילמדוהו דברי און ומועצות ומחשבות רעה ומזמה ללכת להעיד על איש נקי כזב ומרמה : שנאמר אל תהי עד חמס ברעך: והפתית בשפתיך כעדי נבות מאיזבל שגלהך: "בחמס וברשע שהעידו על נבות היזרעאלי: כן בחמס וברשע זה העד מפיהה להכשיל לרעהו במכשולי : זה הוא עד חמס ועד כזבים להפילי : והוא שידבר מנפשו דבר שקר על אחיו כגילי : מה שלא ראה ולא שמע כרור בעולמך : "אף לא שמע מנאמנים וישרים : ואולם הוא עד כזבים ושקרים : יכשר כי למדוהו אנשי רשע והסיתוהו ויפתוהו באמרים, והדריכוהו והנהיגוהו לשקר להחמים לאנשים כשרים , ולהחמיסם ולהשביעם המרורים , והוא ידע בזה כי לכך דרכו שהוא איש כוזב בפני אנשיך :

(שנח) **אכן** גם עד בליעל הוא שאין בו דת ודין, כאשר ביארנו כעדי נבות אנשי הבליעל שלא חשבו נקמת ה' ויום הדין : שנא' ויעידוהו אנשי דבליעל את נבות נגד העם וגו' במשפט ודין : וכתוב אדם בליעל איש און וגו' בדבריו ובמעשיו בארצך: "בשיפטים הוא יליין ויקלל בנפשו : וילך ויעיד דברים מדעת ראשו : שאין בם תועלה כ"א הזק לאחיו ורכושו וגם מיתה ואבידה על רעהו להשמידו ולהנהישו: ככתוב עד בליעל יליין משפט וגו' במשפט אלהיך : "גזר וגדר וקבע ואמר ברעך וביאורו על רעך בפניו ושלא בפניו : שנא' הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי וגו' כלל עניניו : ואם העיד עדות שקר ונהם בדבריו יביא קרבן שוגג במזבח אלהיו כהוטאים שבי פשע לפני עושך : "דין עד זומם שזמם לעשות רעה לאחיו כן יעשה לו : וכן עד חמס שהזכרנו ענינו ודינו לו : והעונה על ריב בני אדם ומעיד מה שלא ראה בעיניו וידע בשכלו : ונוטה על ריב בני אדם רשעים כרוע מעללו : ונושא שמע שוא ומעיד אותו בפני השופטים בעד רעהו כדי להכשילו, לא ינטה בדין מעגלו: ולא יכתב עם הכתוב לחיים בירושלם, בגורלו וכל אלה וכאלה עברו ישראל וכחשו בה' אלהיך ואלהי אבותיך: "העוו את דרכם וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ וגו' : וכתוב כי מאת נביאי ירושלם יצאה חנופה לכל הארץ : וכתוב ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם וגו' וכתוב וקדוש ישראל התוו וכתוב שמה ושערורה נהייתה בארץ : אף בנביאים היו מלעיבים ומלעיגים כעמי הארץ : ככתוב ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים את דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא במכתך: "ואף עתה אנחנו בדרך זו שיקרים: בדרכי אבותינו המורדים : ככתוב אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיה' כבלנו בידינו הופשים והומרים, אבותינו הם שכתוב בכל א' וא' מהם אביך הראשון חטא וגו' ומליצינו הזדים : שכתוב בם גערה זדים ארורים ה"ם ונהקים

ונהקיים בנו והנשארים בכם ימקו ב"ב אויביהם ואף ב"א אהם ימקו בגלוהך : "זלות והעות כמה העידו רועיך על קדוש ישראל וגורא שמו : כאשר ביארנו באנבי ה' אלהיך ביהוד שמו : ובפסוק לא יהיה לך וגו' שהפאו בשעור קומה ודברו בגאות פימו : אף במלאכיו ונביאיו והכידיו העידו שקר במיעציהימו : והקקום בכפריך : "השבו על אדם הראשון שמושך בערלה היה: שנ' והמה כאדם עברו ברית ואין בריה אלא מילה היה : שנא' והיתה בריתי בבשרכם וגו' כן בנח אשר בדורותיו המים היה : אמרו שרבעו חם בני ככהוב וירא חם אבי כנען את ערות אביו וגו' ואין ראייה אלא רביעה נהיה : שנ' וראה את ערותה וכבר ביארנום למעלה והנם כתובים במסכת שומה וכבאר אככתותיך : "טענו עוד באברהם אבינו ע"ה : בי הוזה בכוכבים היה שנא' ויוצא אותו החוצה וגו' אמר לו צא מאיצטגנינותך והבט נא השמימה וכפור הכוכבים וגו' אברם אינו מוליד שרי אין לה ולד כ הגדתנו: אבל אמר לו האלהים אוסיף אות על שמכם ותולידו בארצנו: אברהם מוליד ושרה יהיה לה ולד כדרכנו : ואזכיר מקצתם מה שלא הזכרתי לשם למעלה בביאורנו לפניך : "יעידו ויאמרו עיד רועיך כי לא היהה זקנה בעולם אלא מן אברהם שנ' ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם וגו' : אמרו שהיו השכנות של שרה אמנו ואבינו אברהם : יום יום אומרות עם בני אדם אברהם בן מאה שנה ושרה בת צ' שנה אין הולד הזה שלהם מילידהם : עד שעשה האלהים אות והצמיח זקנו של יצחק בלא עתו ופרקו ונראה לעיני בני אדם : דמותו כדמות אברהם אביך :

(אות כ' ול' מ' ונ' לא נמצא)

"סדרו ואמרו ביצחק כי הוא היה אוהב את הרשע יותר מן הצדיק והיה פושע על פת לחם שנא' ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וגו' : כי עשו רשע היה מנעוריו ובילידתו שחת רחם אמו ולא ילדה עוד בנים כי עשרת השבטים שהוליד יעקב ע"ה רבקה היה ראוי ללדה אותם ועשו שחה רחמה ולא ילדה עוד בנים שנא' ושחת רחמיו ואמרו אל הקרי רחמיו אלא רחם אמו כבתוב על רדפו בחרב אחיו וגו' : וכן ביעקב אמרו כי גנב היה בבכורה של אחיו ובצאן לבן אשר הציג את המקלות ברהטים בשקהות המים בהתבולותיו : והעריכו עוד ואמרו ביוסף הנזיר באחיו שבקש לעשות זמה עם אשה ארוניו : ונרמה לו בבהלי הבית סמוך למטת אשה ארוניו : דיוקנו דיעקב אביו פרצוף פניו : וכשראה נפל מן המשכב ונעץ בקרקע את ידיו : ויצאו עשרה טפות של שכבת זרעו מאצבעותיו : שנ' ויפוזו זרועי ידיו וגו' לפיכך נהכרו ממנו עשרה בנים כי עשרה שבטים היו לו מה' להוליד ביעקב אביך : "על כן בעד זו המעש נהכרו לו עשרה שבטים : ולא עשה כ"א אפרים ומנשה שני שבטים ובמשה איש האלהים חטאו ואמרו בפסוק וישמע משה ויפול על פניו בפני אנשים מלמד שחשדוהו באשה איש זו פירוש רועיך : "פטפטו ואמרו עוד עליו שחשדוהו גם בכסף של עדה במשכן ודקדקו עליו : חשבונות הכסף שהוציאו ישראל במדבר למלאכת המשכן וכליו עד שנשאה הרוח את היריעות מעל עמודי שטים לעיניך : "צפצפו שנראו ווי העמודים , לזכות את משה שנא' ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים : מלמד שהם אלף ושבע המאות ואמר ושבעים שטעה משה בשעה החשבון לפני אנשים מחשבי המכפר של חשבון מלאכת הוצאת משכן אלהיך , "קנא קנאו על זה משכילי נ"ע ואמרו כל מביני מדע יודעים : שלא נאמר ואת האלף ושבע המאות אלא לפי שנא' בכפורים , וכסף פקודי העדה וגו' בהחלה כללו של דבר נאמר בענינים , מאה ככר הכסף והאלף ושבע המאות בחשבונך ,"רצה לפרש וכשפירש אותו והגיד כלים שנעשו מכסף זה , הצרך להוסיף בדבר זה , שכבר נזכר לשעבר בענין שלמעלה מזה לכך אמר ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו' לא נאמר ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו' להודיע פירושכם זה , אלא מאת ככר הכסף הנזכר לפניך , "שנאמר ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאה אדנים למאה הככר ככר לאדן , למאת ככר לא נאמר אלא למאת הככר שכבר נז' ככר לאדן , ושב להגיד באי זה כלים נכנסו מכלי משכנך , "הם ונשלם שאר ככף הפקודים , ובאי זה כלים נכנס וממנו נהיו כלים לכן נאמר ואת האלף ושבע המאות עשה ווים לעמודים , וגו' וביוצא בו בענין ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב וגו' במזבח אלהים , הרי כללו של הבר נודע לעיניך :

(שנט) **תמציתו** כשבקש לפרש על מי נחלקו מבני לוי , התחיל ואמר ויקח משה את העגלות וגו' ואת שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון בן לוי , וביוצא בו נאמר ואת ארבע העגלות ואת שמנה הבקר נתן לבני מררי וגו' בעבודת משא כלי משכן אלהיך , "שלא נאמר ואת ארבע עגלות ואת שמנת בקר וגו' , אלא אמר ואת ארבע העגלות ואת שמנה הבקר וגו' וכמו זה נאמר ויהי כל בכור זכר במספר שמות וגו' , בחשבון המספר ויצאו הלוים במכפר שנים ועשרים אלף החת בכורי ישראל עמך , "רבם הבכורים העדופים כשהוצרכו להת פדיון נפשם , חזר ואמר ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים שכבר הקדים זכרונם , וכמו אלה רבים נזכרים בענינם בהורת צור עושך , "קרא ואת האלף ושבע המאות וגו' אשר כזאת פירשו כי משה ע"ה נביא ה' חשדוהו ואמרו כי גנב הכסף ובלבם רחשו , הלא לא הבירו מסלול הנכון כי לא חקרו בענין ולא דרשו , ועליהם נאמר ואת כל הישרה יעקשו , ועוד האלהים שבחו והללו למשה ע"ה נביאך , "צדקת תורתו אומרת והאיש משה ענו מאד , והם נתנו כל לשון גבהות וגאות וזיהות עליו והכזיבו מאמר והאיש משה ענו מאד, באמרם שהוא דעת של משה עליו מאוד , באמרו לישראל עמך , "פסוק שאמר והדבר אשר יקשה מכם הקריבון אלי ושמעתיו לפני ה' , לכך נשתכחו ממנו כך וכך הלכות מתורת ה' . ולכך הוצרך במלה ויקרב משה את משפטן לפני ה', אריכות הנו"ן לפיכך נו"ן דמשפטן ארוך מכל הנונ"ין הכתובות בתורת ה' , ומזה למדו ואמרו כי נהגאה משה נביא אלהיך , "ענו להם משכילי תנוח נפשם אי שמים והלא אין ספר בעולם שהמצאנה אותיותיו במדה אחת וקצב אחד לכלם : אלא יש מקצתם קטנות ויש ארוכות וקצרות בשעורם : ומהם גדולות ועבות בכתיבת צור עושך : "כברתם ועקרם מזה מודיעות כלל שמן ורבה לנביאיו : או לענין אחר רצו להתכבד מנביאי ה' וקדושיו : כי אלה הדברים כתומים הם ואינם גלויים לו בפירושים כדברי תורותיו : ואיך מדבר סתום נדבר על ה' תועה ועל קדושיו ושלוחיו : אף נדפה ברופי ושמץ לנביאיך , "נמעיט אף כבודו של משה ארוננו ע"ה : ואיה דבר ה' שאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא לעילום , ואיה עוד שאמר אל הגעו במשיחי ולנביאי א"ת דורשי שלום , ועליהם נהקיים ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים את דבריו ומהעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה' בעמך , "מאמר פסוק הכתוב בהורת ה' ועתה הניחה לי ויחר אפי וגו' יאמרו זו פירושו ובירורו , מלמד שתפש משה בכנף בגדו של הקב"ה כאדם שתופש בכנף בגדו של חברו , ואיה הכתיב שאמר כי לא יראני האדם וחי מאמרו , וכן כפטירתו כמה אמרו , לפני הקב"ה ובאוניך , "למלאך עשה עמו משה מריבה והוציא עינו בחרט אנוש בקולמוסו , אף גער בו ונטבע בארץ עד צוארו בכעסו , והעידו עליו כמה עדות שקר כאשר נזכיר למטה כל ענין פטירתו כהאפסו , בענין פסוקי אלה הכתובים בפרשת ואתחנן אל ה' ה' אלהים אתה החילות וגו' וכתו' אעברה נא ואראה וגו' ויתעבר ה' בי למענכם וגו' כתחנת נפשי בההגרסי : ועל תירתו כמה עדות שקר העידו בסימני אוהות הבהמות באמרם שמנה עשרה טרפותיך , "פתבו וחקקו מה שלא נכתב ונחקק ונחתם בטבעת המלך ה' ושלוחו , ואמרו והורו כך שנו החכמים אלו טרפות בבהמה נקובה הוושט ופסוקה הגרגרת נקב הקרום של מות במוחו: נקב הלב לבית חללו נשברה השזרה ונפסקו חוטים שלה נטל הכבר ולא נשהייר ממנו כלום בכחו , הריאה שנקבה

או

אי שהכרה רבי אומר עד שנקבו הסימפונות (דם כנים דחלולים שבריאה) נקבה קיבהה נקבה המרה נקבו הדקים כרס הפנימית שנקבה לעיניך : יצא ונפרע רוב הללו החיצונה ר׳ יהודה אומר בגדולה טפח בקטנה ברובה הטבם ובית הכוסות שנקבו להוין: נפלה מן הגג ונשברו רוב צלעותיה דרוסת הזאב : יהודא אומר דרוסת הזאב בדקה ודרוסת הארי בגסה דרוסת הנץ בעוף הדק ודרוסת הגז בעוף הגס : זה הכלל כל שאין בנייה טרפה כן המשנה הוא הוא רמז להקריבה: ופירשו בתלמוד דשמונה עשרה טרפות ואין עליך לברוק אחרי החכמים עד שיבוא לידי הוץ מן הריאה אשר בקרבה: שפירשו החכמים יש בריאה בשלשים מיני טרפות והיא הוחזקה שאת שיחט כמה מיני בהמות ואתה מוצא חצים או פחות או יותר נטרפות כן הריאה אבל משאר שמנה עשרה אין אתה מוצא כן מאה בהמות אחת טרפה בהכמה לכבך : ״מעם אמר רבא חמש אזנים יש לה לריאה שלש מימינה ושנים משמאלה הוין משתי אומות גדוליה שהן גופה של ריאה : או הכרה אחת מן האזני׳ הללו היא טרפה : ואם יש בה סירכא בריאה שנכרכה מן הדופן אפילו כחוט השערה טרפה ואם נכרכה בחלב של לב אפילו כחוט השערה טרפה: וכל מקום שיש כרכא בריאה טרפה : ואם יש בריאה בועה ויש בה מים כרוחים טרפה : ואם יש בה מים זכים כשרה : ואם יש בה בועות שסוחמות אחת לחברתה טרפה : ואם יש בועה כביבות הריאה שאינו כיבב אותה דורא טרפה : בפני רועיך : ״הפצו עוד אם יש בה בועה שרומה לקשר סביבותיה טרפה : ועוד שתי אזנים שסמוכות זו לזו שלא בכדהן טרפה : ואם ככדהן בודקין אותה במים ואם מבצבצת ויוצא ממנה הרוח טרפה : ואם אינה מבצבצת כשרה : ואם היתה אזן כרכא מן האזן גדולה שלמטה אפילו כחוט טרפה : ואם היתה הריאה ירוקה טרפה : ואם יש בה נקב טרפה: אפילו כחוט השערה אם היה אטים בריאה מקום שאין רוח נכנסת בו טרפה : וכלל דברי אלה הענינים הם הקוקים בספרי רועי עדרך : ״זו הענין דקרקו משכילי נ״ע והשיבו עליהם : אם היו י״ח טרפות אלו מפי משה ע״ה למה אנשי ארץ ישראל משהכלין ובודקין בקרום של מוח בלבד שלא כדבריה׳ : ואנשי בבל משהכלין בריאה בחוטין שנדבקין מן הריאה עם הדפנות וקוראין אותם סירכא ואין בודקין בראש כדברי אלה ואמריהם : הלא זה ללמדך שדברי ראשונים שלהם היו יודעים שטרפות האלה מלבם בדו הכמיך באוניך : ״וזמנום וקבעום בישראל הוספת ויתרון על תורת אלהינו : אף לא מישראל הטה הדשים מקרוב באי לא שערום אבותינו : שאלו היו אלה מסיני למשה למה לא הלכם בסימני דגים ובהמות להודיענו : כשאר האותות והסימנים החקוקים בתורתנו : ולא עוד אלא אם כן לא היה מותר לאדם לאכול בשר עד שיבדוק בכלם בבהמה אחת : אבל כשיבדוק באחת מי״ח טרפות לא יצא ידי חובתו באחת מטרפותיך : ״הן עוד עליהם שאין התחלואים האלה שזכרנו למעלה הי״ח טרפות פוגעים בבהמה והיא בחיים אלא היא מתה מיד ואין אדם מוצא אותה קיימת לשחטה כשאר הבהמות הבריאות אשר אין להן דולי לעיניך : ״דרוש ידרשם לאחר כן ששחטה מהגלין אליו התלואיה : אם לא מצאה קיימת הלא יצא שם ה׳ לבטלה בשחיטתה ומי יאכלנה בהתלואיה : אם כדבריהם ישליכוה בנבלה וטרפה לפניך : ״גם זה הדבר גלוי ומפורש לכל בעלי עינים : ובעלי דעה ושכל ומזמה והשמעות אזנים : שאם ינקב המוח או דפסק הגרגרת איננה נמצאת מתקיימת על רגליה לשחטה ואיננה מאריכת בחיים : יום אחד לפני עיניך : ״ברור לך אם נפסק קרום של מוח ונקב הלב לביה חללו מיד היא מתה : ואינה מתאחרת בחיים אפילו שעה אחת ואם נקבו הדקים גם היא מתה : לפני מבינך : ״אף אם נקב הכרס והריאה והמרה והקיבה ונפסק חוט השדרה אינה מתאחרת לרוב שעות ואינה נמצאת עומדת על רגליה בלל ואיך תהיה היא מותרה : הלא אין בה כח לעמוד נגדך :

(שם) **אבן** לא לעמוד אותה הבהמה ולא לחיות ואיך פוטרין רועיך שחיטתה ואיך יצריכו אדם לבדוק התחלואים הללו שלה : אף זה שאמרו הלכה למשה מסיני וצום לישראל עמך : ״באי זו הלכה היא כהלכת אנשי א״י או כהלכת חכמי בבל : ואם יאמרו גם שניהם עקר זה לא יתכן כי אין דרך מצות ה׳ כזאת בחלוף פנים זה מזה שלא כפנים אחדים במשמע וירושת הכבל : הורה אלהיך : ״גמירת פירוש נקב קרום של מוח ודופה שבודקין בו אנשי ארץ ישראל: איך היו בודקים את הפכה שבהו׳ בו ועצם לא השברו בו וזה ציוי לכל עדת ישראל : לכן מדברי תורת ה׳ בטל גם מאמרם זה כהכמיהן: ״דבר אם ישיבו כי אות היה שלא היתה כל בהמה הנקרבת במזבח ה׳ : נמצאת טרפה בין בראש בין בגוף זה דבר גדול ואוה מה׳ : והיה ראוי לבארו נביא ה׳ : מפירש ומבואר כשאר מצות אותיה וסימני תורתך : ״הלא עוד יוהר היה הקב״ה נותן אות וסימן לבהמה מבהוין והיתה נכרת לעינינו שהיא טרפה : והיה מודיעו לנו הכתוב בבירור ובפירוש ולא היינו שוחטים אותה להבל ומשליכים אותה כטרפה : הלא זה אסור כי הוא דומה בהריגה ואסיפה : אף אנחנו מוציאים בשחיטתה שם שמים לבטלה בלי הועלה והיות וקיום גופך : ״ועוד כי לא והזהירנו האלהים והזהירו לשחוט דבר שלא נאכל ולא נקריב כי זה מתועב מן הדעת ומתורת ה׳ : אף כתיב שוחט השור מכה איש זובח השה עורף כלב וגו׳ : ביארו שוחט השור בלי ציוי ה׳ : ובלי מצות תורת ה׳ : הוא כרוצח נפשות עדתך : ״זאת וכזאת הורו לישראל והתהירו עליהם מצות אנשים מלומדה המורות כהומיה ולא גלויות מתורת ה׳ : למען השתרר על עם ה׳ כי אנחנו כנביאי ה׳ אשר לא דבר ולא עלתה על לב ה׳ : לצוות כזאת בתורתו לשמור עדת עמך : ״השיבו עוד בענין לא תבשל גדי בחלב אמו: אמרו בשר בחלב אסור לאכלו אפילו כל שהוא זולת חלב אמו : ומנ״ע אמרו להם אין הכתו׳ אומר לא תבשל גדי בחלב ואינו מזכיר אמו : כ״א כתוב אמו : אף כי הענין זה לפניך : ״טענתו בבשול מגדים ופרי העץ שבן הוא אומר ראשית בכורי אדמתך הביא בית ה׳ אלהיך וגו׳ , והזכיר בבכורי העץ שלא לבשלם בערמה ובהתבולה עקב להתפאר בם במהור בשולם בהביאם לפני כהניך : בבית מקדש אלהיך: ״ועדיין כן עשוה יהד באדמת ישראל משברים עץ לח מן התאנה: ויוציאו ממנו החלב הריף עד מאד שאין יכולה הלשון לטועמו אותו ומישהים מאת החלב ההיא טפה אחת וישיב על פרי העץ של תאנה : ובהמשמשו השמש מעט מימך : ״בעת מתבשלת ביום מהר ומהרי׳ בבכוריה : לכן נאמר ונזכר בשתי מקומות ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך וגו׳ בביאוריה : ומלת גדי אמהות בבירוריה : לשון מגדים כגון שאמר עם פרי מגדים בספר משליך : ״ולמגד תבואות שמש וגו׳ : והוא שכתוב בכרמי עין גדי: והיא בחצצון תמר עין גדי : ואל יקשה בעיניך השוא והצרי גדי וגדי : כמו כן יש מלות בדברי נביאיך : ״מבטא ולשון ומשקל כמוהו כגון שאמר כי בית מרי המה : וכתיב ואמרת אל בית המרי וכגון שאמר גם שבי גבור יוקח וכתיב וישב ממנו שבי : ויתן את כולו בבכי מבכי נהרות בבכי יעזור מנעי קולך מבכי עלה בדיבון בבכי : ומעוט אלה יורו על רובם בתורת אלהיך : ״נואמו ועקרו ומשקלו כן לא תבשל גדי ועין גדי אחד לענין מגדים : ובארצנו נוהגים שכן זית על פני פרי התאנה והיא מתבשל ליום מהר כבשול שאר המגדים : מן שמשך : ״סמיכתו זה הוא שאמ׳ לא תאכלו כל נבלה: לענין הקרבה המקדש בבית הטמא והטהור ושרץ המים טמא וטהור ובהמה טמאה לכן אמר בסוף כלם לענין הבשר לא תאכלו כל נבלה : וגו׳: כלל בחוקיך : ״עוד לענין בכורי אדמתך ומעשר הארץ אמר לא תבשל גדי בחלב אמו ומיד כתיב אחריו עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה מארצך: ומי יתן והיה לבבם זה להם בתורת עמך : ״פיהם עם לבבם להיות כאחד לאסור מה שאסרה התורה בביאורה : ושלא להתיר מה שאסרה התורה בעקרה ובבירורה : יען כי זה

הענין

הענין נודע לכל מבינך : "צדקה זה הענין לרחמים צוהו
האלהים שלא הקח הלב שהגדל עמו היונק משדי אמי
נהכשלהו עמו והאכלהו והוא אכזריות לפני
האלהים : אבל הלב אחר ובשר אחר מנין כי הוא אסור
מהורתך : "קרא אומר אמו · יען כי הוא לרחמים מצוהו :
ודומה לו מצוה אוהו ואת בנו לא תשהטו ביום אחד
להכריהו : אף מצוה לא תקח האם על הבנים השרש עם
הענף לכרהו ולהמיהו : כן גדי עם חלב אמו לרחמים
גזרהו : וכן חלב עין עם מגדיך : "ראשוניך ההנאים כן
אמרו במשנה אמ׳ לא תבשל גדי בחלב אמו תלמוד לומר
יצא העוף שאין בו חלב אם לתקנה : ורועיך האהרונים
ההכימי והעמיקו על ה׳ ועל נביאיו ועל ראשוניך ואסרו הבל
לעדהך : "שלא כהורה ה׳ כאשר החכימו והעמיקו בטרפות
של בהמה והקקו י"ח טרפות אשר לא דבר ה׳ ,וכן בסימני
עופות ודגים אשר לא צוה ה׳ : ואחרי זאת שבו וכחשו על
בהמה טהורה והתירו העובר הוא השליל הקבוע שלא גזר
ה׳ , ולא חששו על שמנה עשרה טרפות הנולדים ונמצאים
בגיפו ולא על נבלוהה בחכמהך : "הורתם והוראתם כי
ישחטו הבהמה קודם לידתה ויצאת העובר בבטנה , ואומרי׳
שהיטה אמו מטהרתו ואוכלים העובר עם הרחם שלו מה
שבבטנה : והם נבלה וחלב ודם וגיד הנשה וטמא כי לא
נשלמו לו סימני האותות והוא אות מעלה גרה שמתקיימת
באכילהה כשהיא אוכלה חציר שדה ותבואוה בבטנה : כי
היא מושכת וגוררת אכילהה בגרונה : אף באכילת העובר
הזה השליל אינם חוששים בבדיקוה של שמנה עשרה טרפות
שגזרו רועיך :

(שסא) **תוכן** מצוה מבוארה וגלויה זו התירו :
לעם ה׳ הקדושים הנבדלים מכל
טמאות כשהזהרו : ובשר בחלב אסרו והחמירו : דבר
שלא החמירה ההורה ושאר נביאיו ביארו : ובשר חזיר
וכל טמא לאשה מעוברת אם התאוותה בם לאכול ולשתוה
כל טמא ההירו : ובשר גמל ושמנה שרצים ושרצי המים וכל
טמא וכל משקה טמא התירו לפניך : "שיאכל האדם וישתה
אותם ודומיהם , בתרופות הנעשות ונתנות ביד הרופאי׳
במאכלותיהם ומשקיהם : להאכיל ולהשקות לכל גוף
ברפואותיה׳ סימני טרפות שהעמיקו וסימני עופות ודגים
ודומיהם שאינם עקר מן ההורה אמרו בהפואיהם ., וכל טמאה
לשתות ולאכול ואכילה הקבוט וגלוי ערוות ועירובי הבשיליהם
והצרותיהם וכמותם נמוסיהם : שאינם עקר מהורת ה׳ ההירו
לעם אלהיך : "רחשו עוד ואמרו הד משׁשים מוהר ,בלומ׳ אם
הטהור חלקים חמשים והשעה ויפול ביניהם חלק אחר טמא
מחזיר ודומיו ויהבשל ויהערב עמם הורו כי הם לאכילה מותר
אף מעורביהם אם יתערבו אלה עם אלה מותר , וראיתם מן
הזרוע בשלה עד תורת נזרו ששים מלות במספר מן פסוק
תורת ה׳ זה הכהו׳ בפרשה נשוא את ראש וגו׳ כתורת
הנזיר המונזר : שלשה פסוקים הם מן ולקח הכהן את
הזרוע בשלה וגו׳ עד פרק כוף פסוק על תורת נזרו ששים
מלות במנין מכופר : וזה הדבר אשר לא דברו ה׳ כי מה
ענין הנזיר אצל ההרת אכילה הטמאות מדובר : מה
להכן את הבר , אמר ה׳ אלהיך : "קבע שעוריהן אלו לא
"מתורת ה׳ המה שהם משערים : וכן הורו ואמרו כחל
בא׳ משׁשים : וביצה בא׳ משׁשים : וגיד הנשה בא׳ משׁשים
כך מורים : ועקר רמיזת קנצם מן הזרוע בשלה עד תורת
נזרו מספרים במכפרים : כאשר ביארנו בביאורים : ולענין
העדות קבעו עוד ואמרו שבועות נוהגות באנשי׳ ולא בנשים :
ברחוקים ולא בקרובים : ומשכילי הש"ה ע"מ אמרו להם
הנה מצאנו עדות אב ואם על בנם בהיותו בן סורר ומורה
שופטי ה׳ מקבלים וע"פ עדותם היה נרגם ברגימתך :
"צדייהן מה היא וטענהם על זה על מה אינם מקבלים
עדות אב ואם ואפי׳ על חובשים על בנו : ומעדות אב
ואם בנין אב לכל עדות הקרובים שהיא כשרה בכל משפטי
ה׳ ודינו : אף למה איום מקבלים עדות האשה הנאמנה
באנשים הנאמנים המ. ים על איש בנפשו וממונו , וכבר
האם מעידה על בנה בחטאו שיהרג בדין יוצרו ואדונו :
ולא עוד כי גם ההורה אמרה סתם ע"פ שנים עדים מכל
וכל מאשה ואיש ובנו : וכל קרובים ורהוקים מכלל ישראל
בעדות משפטי ה׳ שהם עדים נאמנים ויראי אלהים בהורת
עושך : "פן יהיו עדי חמס ראוי לשופט לדרוש ולחקור ולא
יותר על זה : כי יש נשים צדיקות ונביאות ויראות את ה׳
בישראל יותר מאנשים ולמה לא נקבל עדות זה : הוין וזולת
לא נקבל עדי שקריך : "ענין זי הוא שנא׳ לא ת"ש ש׳א
וגו׳ ויותר אם יהיה אבי האיש או אמו או אחיו או אחותו
או דודו או דודתו או בן דודו או משאר בשרו ממשפחתו
עדים נאמנים בעיניך : "סדורן שאמר ואעידה לי עדים
נאמנים וגו׳ : השופט לבר הייב לבדוק ולקבל אותם אם
לזכות אם לחובה לפי שההורה לא הבדילה בעדים : בין
נכרים בין רחוקים ובין קרובים בני משפחתך : "נועמו אם
ממשפחה אחרת ומשבט אחר או ממשפחתך ומשבטך : לכר
ע"פ שנים עדים נאמנים מעידים יהיו עליך : ועל פיהם
יתקיים דין אלהיך : ועוד יש ראיות על זה מן התורה שמקבלים
עדות הנשים שהרי הוא אומר ומזכיר הכתו׳ לפניך : מקרא
כתוב כמה שלא נמצאו בתולים לנערה : וזו הבחינה איננה
כ"א ע"י נשים נאמנות ובקיאות ויודעות בחכמה לבחון
לנערה : ועוד אם אינה האשה כשרה לעדות איך עדותה
מקויימת בנדותה ובזיבותה ובכל צרכיה בצרכי אשתך :
"לטימאה וטהרה ובין קדש לחול ולא היתה עדותה מקובלת :
ולא עוד אחר שלא היתה עדותה מקובלה : לא היתה אשה
לעולם מוהרת : ואם על כלל ההורה היא נאמנה על עדות
הדינים איך לא תהיה נכשרת ומיושרת : לפיכך עדותה
נאמנה כאיש נאמנך : "ככה יש ראיות למנ"ע שמקבלים
עדות אח על אחוהו : ועדות אב על בנו ובתו : ואיש על
אשתו : וחבר על רעהו אשר כנפשו כהאותו : שנא׳ כי
יכיהך אחיך בן אמך : "יורה עליו ואומר לא תאבה לו וגו׳ וכתו׳
כי הרוג תהרגנו ומניין שהם מעידים בם והורגי׳ אותם : שנא׳
ידך תהיה בו בראשונה להמיתו וגו׳ : ואומר הנה ידך תהיה
ב"ב להמיתו ויד כ"ה באחרונה ובערת הרע מקרבך :
"טעמו וענינו ועקרו הוא שלמדנו ממנו שמקבלים עדות כל
קרובים כרחוקים : ומה על סקילה והריגה מקבלים עדות
קרובים כרהוקים : שהם דיני נפשות ובתורה ה׳ חקוקים :
על דיני ממונות על אחת כמה וכמה בחכמת דעתך : "השו
לבטל עדות קרובים : ועדות חתנים וחתני חתנים ואחי
האם נחתנו לזכות קרובים : ולא דיים זה אלא אפילו לחובות
הקרובים : כך גזרו בכל ריבים : כדי לבטל הנגאם ידך
תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה בכל
דינך : "וממו עוד ואמרו : הנו רבנן ועמדו שני האנשים
אשר להם הריב לפני ה׳ הורו וגזרו : בעדים הכתוב מדבר
אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינים אמור לפניך :
"ומה אני מקיים ועמדו בעדים הכתוב מדבר את נפשך
לומר : וכי תימא מדלא כתיב ואשר להם הריב כלה בבעלי
דינים כתוב נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן על
פי שני עדים נאמר : בהורת אלהיך : "הכתוב בעדים מדבר
אף כאן שני הכתוב בעדים מדבר : ובכ"מ משכילי נ"ע
אמרו הלא העדים מבירין כי שני האנשים אשר להם הריב
נזכרים כבעלי דינים ככתוב המדבר : ונאמרים הם בדברי
עושך : "דרכו שאמר אשר להם הריב הם יעמדו לפני הדיין
וידרוש ויחקור בריבם כי לא אמר ואשר להם הריב : ולא
עוד כי למעלה בו הזכיר בעדים : ועוד אמר כי יקום עד חמס
באיש לענות בו סרה לפני עדהך : "גם על פינהס הכהן בן
אלעזר אמרו : בקש פינחס להראות כחו שנשא לזמרי בן
סלוא וכזבי בת צור על אויר הרוח של עולם ברמח שלו
מדוקרים דבר שלא דבר הכתוב בכה חקקו והורו : כי כך
כתוב וידקור לכד ולא אמר וישאם בתורת צורך : "בנשאו
עוד גופיהם חללים לא נטמאה כהנתו : אף מן הדם היורד
מגופיהם אל ידיו לא נתגאלה קדושתו : ולא הוזהרו מדבר
ה׳ שאמר והוכחתו : אל הגעו במשיחי ולנביאי אל הרעו
בדבה ושמין לבזותו : ועוד כמה תעתועים פירשו על זמרי
וכזבי שבעל אותה כמה בעילות ביום א׳ ביומיך : "אמרו
ארבע מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותה עד שנעשתה
היא בערוגה מלאה מים : ונעשה הוא כביצה מוזרת כמנין
זרזיר מתנים ומניין מפסוק שאמר זרזיר מתנים וגו׳ מנין

איהויתיו ארבע מאות ועשרים וארבעה במכפרך :

(שנב) אבן עוד הודיעו כי היה גוף כוכי גדול כשנהבים : ומקים שבהה היה במלוא
זרע ביר של הרדל כלומר גוייהה גדולה ורהבה כראמים, ויש
לך עדות שקר יוהר מזה כדעת המבינים : כי שקר על שקר
הוכיפו כפני כל מבקשי אמה אמונת תירתך : "ברור נשיא
ישראל ע"ה אמרו בששה חדשים : שמלך בחברון כי נצטרע
ב"ם והיה בצרעהו ששה חדשים : ולכן בקש ואמר
רהטאני באזוב ואטהר וגו' כמצורעים : אף בקש דוד בצרתו
לעבור עכו"מ שנאמר ויהי דוד בא עד הראש וגו' : הוא
הכתיב צלמא רישיה די דהב טב זו ראייה וקנין רועיך :
"גורל הכמהם זו היה לדפות לשם ה' ולמלאכיו ונביאיו : אין
זה כי אם כסלות ואולת עקב ילבשו גאות יען השתרר על
עם ה' דברו כאלה וכאלה לשון לעג וחרפה זולת לשון קדש
בורא ויצוריו : ועליהם כתוב ועל מי לא עברה רעתך לפניך
יאמר אלהיך : "דברו בנח הצדיק שרבעו חם בנו בשכרותו
מן היין ויתגל : שנ' וישת מן היין וישכר וגו' : ואין
ראיה באמרו וירא חם אלא רביעה שנ' וראה את ערותה
והיא הראה את ערותו וגו' כמשכב שמש מתחך : "הורו
עוד באיוב הצדיק שכפר בה' וביהורו בלבו כדכתיב בכל
זאת לא חטא איוב בשפתיו : בשפתיו לא חטא אבל בלבו
חטא לפני אלהיו : ועוד אמרו איוב לא נברא ולא נהיה אלא
הכפר כך נכתב להיות דוגמא לעולמך : "ובאברהם אבינו
ע"ה הורו כי חוזה בכוכבים היה : שנ' ויוצא איתו החוצה
וגו' מלמד שבקי באצטגנינות היה : כחרטומי מצרים ארץ
גריתך : "זע ונהרד אברהם בראיתו למזלו כי אינו מוליד :
בחכמת הזיית כוכביך : "חזות מניין אותיות אברהם
מוליד שרי אין לה ולד : שרה יש לה ולד : והוסיף להם
האל אות ה"א בשמותיהם וקראם אברהם ושרה ועשו ולד :
שנ' אברהם הוליד את יצחק אביך : "טענו ביצחק ואמרו
שהיה אוכל נבלות וטרפות ציד של עשו בנו שהיה הורגן
בחצים בחרב ובחנית כך הורו : שנ' ועתה שא נא כליך
הליך וקשתך : "יכפו עוד ואמרו כי בבוא עשו מצידו לא
הוצלח בצידו : ולקח חיות טמאיה קטנים כבלבים וארנבת
ודומיהן ובשלם כמטעמים בידו והביאם ליצחק אביו וכשטעם
אותם התחילו הכלבים לצעוק ולנבוח מתוך קערותיו לפני
יצחק יולדך : "כשמע יצחק קולם נבהל ונהרד ונרעד
שנ' ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד : וגו' אף אמרו
שהיה אוהב את הרשע במתנותיו ומהניפו במאד מאד :
שנ' ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו של יצחק אביך :
"ליעקב איש תם ע"ה הפאי ואמרו גנב ורמאי היה שבגנבה
ובערמה לקח את הבכורה והברכה : אף ברכוש לבן בעמידת
והצגת פצול המקלות בשקתות המים במרמה וערמה להעריכה
יען לרשת את כל אשר ללבן הערים ומקל עם מקל
רין להסמיכה : שנ' ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים
בשקתות מימיך : "מודים עוד בעשרה השבטי' שהיו
אוכלים אבר מן החי : שנ' ויבא יוסף את דבתם רעה אל
אביהם כזו מפרשים : וכן אמרו על ראובן ראש השבטים :
כי עצמיה ראובן כיום שמת היו משיפים בארונו בחבוט
הקבר עד שבא משה ע"ה ואמר יחי ראובן ואל ימות
פירושו ואל ימות בחבוט הקבר : כעין שאמר ושפו עצמותיו
לא ראו בעיני הרואים וכן ביוסף נזיר אחיו החסיד וצדיק
לפני אלהיך : "נאמו חשב לשכב עם אשת אדוניו : שנ'
ויבוא הביתה לעשות מלאכתו וגו' ומלאכתו זו מלאכה בשמיש
המטה כי עלה על המשכב וישכב עמה ורכב עליה ודביש
בבהלי הביה לפניו : וראה דיוקנו של יעקב אביך : "כמד
למטתו וכשראה דיוקנו של יעקב אביו נבהל ונחפז והפיל
עצמו ממטתו : בקרקע הארץ ונעץ ידיו בקרקע ונתפזר זרעו
מבין צפרני ידיו באדמתו מהרהור האיה לבו כתאותך :
"על הארץ נשפך ונתפזר זרעו שנ' ויפוזו זרועי ידיו וגו' :
שנים ועשרה שבטים היה עתיד יוסף להוליד כאביו וכשחטא
בזה בפזור זרעו מידיו : בהרהור מעשׂ שכיבת אשת אדוניו
נמעטו העשרה והוליד לבד את מנשה ואת אפרים שני
שבטיך : "פסוקייא שלהם שמזמרים להם בקול נעים
בבנכיותיהם בחג השבועות : ואומרים בכה דאיקונין דיעקב
איזדקיפת ליה מענהו זו בדעות : כי כשהיו המלאכי' קמים
ומשתחוים בכסא כבוד אלהיך : "צורתו ואיקונין של יעקב
שהיא חקוקה בו אשר היא מארבע חיות כסא כבודו : פני
אדם פני אריה פני שור ופני נשר בעדו. ועולים המלאכי' בו
ועוד יורדים בארץ ורואים איקונין של יעקב אביך : "קביעתו
וטביעתו שוה בשוה שהיה שוכב בארץ : בחלום של סלם
והיו משתחוים בו בארץ : שנ' והנה מלאכי אלהים עולים
ויורדים בו בארצך : "ראה יוסף זו איקונין של יעקב
שהיא חקוקה בכסא הכבוד ונבהל מפני פחדו של יעקב :
לכן אומרים דאיקונין דיעקב איזדקיפת ליה מלאכיך :
"שפטו עוד באהרן קדוש ה' כי מרצונו עשה את דמות
העגל : בראותו דמות של ארבעה טסים שעשה משה אחיו
ומדמות וצורה של אחד מהם הטסים נעשה העגל : והחטיא
את ישראל עמך : "תכונת ארבעה טסים הם פני אדם ופני
אריה ופני נשר ופני שור : אשר ציירם ותקנם משה להשליכם
ביאור להעלות את ארון יוסף בכושר : לקבור עצמותיו
בנחלתו נחלת שבטו בארץ ישראל עמך :

(שנג) תמכו שלשת הטסים של זהב פני נשר ופני אדם ופני אריה בהשליכם ביאור ועלה
ארון יוסף : ונשאר הטס האחר פני השור ונתנו לאשה
אלמנה אחת משה ע"ה בעת ההיא עת בהולן והפזן יען
לשמרו בכוכף : וכהלכדו אהרן ביד ישראל בעת מעשה
העגל בקש באי זו צורה לעשות אלוה ונמצא זה הטס פני
שור ביד אלמנה זאת וכשראהו אהרן עשה כדמותו דמות
העגל בהוך עדהך : "ושברונו ושליצהו ודקדוקו דקדקנו
וביארנו בשיר הרוזוהינו למעלה בכפרנו : ואין ראוי לנו
עוד להרחיב עליו ולבארו באזני כל שומעיו בבירורנו : כי
דיו לנו משם לדעתו כל מבקשי האמה ורנכון דעת אלהינו :
וכן במשה ע"ה אב נביאיך : "רגנו וחפאו דברים לא כן
עליו עוד ואמרו זהא וזדה משה ונשכחו ממנו כמה הלכות :
בעת שאמר משה : והדבר אשר' יקשה מכם הקריבון אלי
ושמעתיו ועוד כתוב בהורות : ויקרב משה את משפטן נו"ן
ארוך במכתב תורתך : "קיימו והורו כי לכך נכתב הנו"ן
ארוך מפני שזהא ונהגאה משה : ועוד אמרו שחשדורו
באשת איש וככסף של עדה במשכן ועל כן כתב
בתורתו משה : ואת האלף ושבע המאות וחמשה
ושבעים עשה ווים לעמודים כשביארנו למעלה לפניך :
"צותו ביהושע משרת משה : שחלל שבת ה' ביריחו ולא
הקריב קרבן התמיד אף בטל למוד תורה ואלה שלש עברות
עבר משרת משה : ולכן אמר לו המלאך כי אני שר צבא
ה' עתה באתי אליך : "פירשו על עתה באתי על שלש
עברות שעברת עתה : לכן באתי להוכיחך ולא על חפ"ן
אחר באתי עתה : לכן אמר עתה באתי ולא קבל יהושע
להקן את אשר עוות לפני אלהיך : "על פינחס כהן ה'
אמרו רצה להחריב את ארץ ישראל : ולהבריח את זרע
ישראל והיה מזכיר את עונותיהם לפני האל : ככתיב ויאמר
קנוא קנאתי לה' צבאות אלהי ישראל כי עזבו בריתך
בני ישראל : ואת מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב
ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי וגו' וכתוב אחר אומר
אם יהיה השנים האלה טל ומטר כ"א כפי דברי כלל
עניניך : "כפרו על שמשון נזיר אלהים שהיה בועל נשי
פלשתים : וכדי להתקיים זרע ממנו עשו זה פלשתים : שנ'
ויהי טוחן בבית האסירים ואין טחינה בשכל כינהך :
"נועמו וטעמי כי אם בעילה : שנא' הטחן לאחר אשתי
ועליה יכרעון אחרין ופירשו בעילה : וכן ביעל המבורכת
מפי דבורה הנביאה הורו שבעל אותה סיסרא שבע בעילות
באותו יום וזמן מזמניך : מאין ממאמר שאמר בין רגליה
כרע נפל שכב בין רגליה כ"נ באשר כרע שם נפל שדוד
הרי מזו הפ' מנין המלות כרע נפל שכב שלשה פעמים :
וכרע נפל שנים ובאשר כרע ש"נ שנים הרי ז' פעמים :
שבעל אותה כמנין המלות של פסוקיך : "לחנה הנביאה
אמרו והורו וחקקו כי החציפה פניה לפני האלהים : וכה
אמרה אם ראה הראה בעני אמתך ונתת לי זרע אנשים
אמרה אם ראה ותתן לי בן הרי טוב ואם לא הראה מה

אעשה

אעשה אליך : "כזאת אעשה אלך עם איש אחר ואפהר :
ויראני בעלי אלקנה ויקנא ויעבור עליו רוח קנאה ויוליכני
אל הכהן וישקני מי שוטה ואתה לא הוכל שתעשה תורתך
פלסהר , שכחבת ודברת בתורתך ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע בעולמך , "ידוע לי בין
שתרצה ובין שלא הרצה התן לי בן זרע אנשים , שנאמר
אם ראה הראה בעני אמתך ונתת לאמתך זרע אנשים :
וכן לבעז החכיד שקיים שבועת ה' בינו לבין רות אמך ,
"טנפוהו ורפוהו וכה אמרו שבעל בעז לרות כמה בעילות
באותו לילה : וזו ראייתם שאמר ותגד לחמותה את אשר
עשהה עמו ועשייה זו היא בעילה : כאשר אמרו על יוסף
ויבוא הביתה לעשות מלאכתו כזו פירשו פירוש פכוקיך :
"חפאו על שמואל ע"ה נביא ה' : כי זהא וזרה ונהגאה
באמרו כן נלפני ה' : את שור מי לקחתי ואת מי עשקתי
ואת מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני וגו' : הנני
ענו כי נגד ה' וגו' : וכן על נעים זמירות דוד מלך ישראל
משיח ה' אלהיך : "זממו זמה ונבלה וחקקו ואמרו שבקש
דוד מלך ישראל לעבוד עבו"מז מדוחקו וצרתו : שנא' ויהי
דוד בא עד הראש וגו' הוא שאמר צלמא ראשיה די דהב
טב וגו' ועשה זה מצרתו ויראהו : שהיה רודף אחריו
להרגו שאול מלכך : "ועל ידידיה שלמה בנו משיח ה'
הנחכם מכל האדם הורו כבה: כי הכרובים שעשה במקדש
היו זכרים ונקבות כדמיהם והעמידם במקדש זה כנגד זה
כבועלין איש לאשתו ככה : לעיני כל רואיהם במקדש
אלהיך : "היא זאת ערות וגנאי ודופי ירושלם שראו האויבי'
בבית המקדש : שנא' כי ראו ערותה וגו' בספר הקינות
של ירמיהו הנביא אשר מרחם נקדש : וכן בירמיהו הנביא
זה אמרו עליו כי הרהר והפיל זרעו במרחץ כשוכב עם
אשתו בשכיבתך : "דרכה בהו בו ביה שעתא וישבה
באותו המקום של מרחץ להתרחץ בו מטמאתה : וטשכה
רחמה אותן טפות הזרע ונתעברה ממנו וכששלמו ימיה
ללדת ובאה בילידתה לא היה רוצה הילד לצאת כ"א
עמד בדלתי בטנה של אמו ואמר אמרי לי ששי איך תקראוני
והיו אומרי' לו שמות רבות כשמות בני ישראל ולא היה מקבל
עד שהודיע הוא בעצמו שמו באזני שומעיו מעדתך : "גלה
להם בר סירא קראו שמי כמניין אותיות ירמיהו הנביא :
כי אבי הוא וכמנין אותיות שמו ככה יהיה שמי וכן קראו
לו בר סירא כלומר בן ירמיהו הנביא : ועל יחזקאל כהן
ונביא ה' אמרו גלגולת ראש של נער א' מת לקח ופתחו
ותקנו ככום והיה שותה בו יין ומים וכל משקיך : "בעת
צמאונו וביום צוות אל בעצמות מתי ישראל להחיותם :
והקרבו עצמות עצם אל עצם בקרבם בגופותם : קם זה
הכום בכעס גדול והכה שתי סטרות מענהו שתי מהאות כף
ביד בלתיי יחזקאל נביאך : "אז אזל וקפיץ ונדבק עם
עצמות גופו : ונתחבר עם מתי ישראל ככל עצם בגופו :
שנא' ותקרבו עצמות עצם אל עצמו וכתוב העצמות האלה
כל בית ישראל המה לעיניך :

(שמד) אף באיש ימיני מבני ימיני מרדכי החסיד
שצם בלבוש שק ואפר בצרת עם ה':

אמרו כי אסתר בת דודו לו לאשה היתה בפסוק ומאמר
עניני : שאמר ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת
כבתך : "באר ופירש ר' מאיר עליו וכה אמר אל תקרי
לבת אלא לבית פירושו לאשה כבית : שנ' כתפארת אדם
לשבת בית : ע"כ אמר לבת והיא לבית : ועל הדסה
אסתר החסידה אשר נתחלחלה ונתענתה ושמה נפשה לטיהה
בעד צרת ישראל עמך : "גנו ורפו חכירותה ואמרו : היתה
שכבת בחיקו של אחשורוש : וחוזרת וטובלת ושוכבת
בחיקו של מרדכי כך היתה עושה כל ימי אחשורוש : שנא'
ואת מאמר מרדכי א"ע כאשר היתה ב"א כמנהגך לאשתך :
"דרשו ופירשו : כי אמר רבא בר לימא שהיתה עומדת
מחיקו של אחשורוש והולכת וטובלת בחיקו של מרדכי ככה
חקקו והורו ולא החרישו : שנא' ואת מאמר מרדכי אסתר
עושה וגו' מראש ועד סוף חיי הבלה בימי חייך : "הורו
עוד ואמרו אמר ר' נחמיה בפסוק ומשה ואהרן עשו את
כל המופתים האלה וגו' : בקש הקב"ה להתה זו הפרשה על
ידי משה אמר ר' יצחק נכנס סניגוריא אצל הקב"ה כאדם
המשטין ורע מגלה : ומדהה לאנשים מחפצים כחפציך :
"ואמרה לפניו רבונו של עולם משה ואהרן עשו את כל
המופתים האלה ואת מבקש לוה זו הפרשה לשם משה לבד
ולא לאהרן ההיה דפרשה לשניהם אלה : אמר ליה
לסניגוריא הקב"ה חייך יפה למדתיני לשניהם אני נותן
ועושה כדבריך : "זה הוא שאמר ויאמר ה' אל משה ואל
אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים:
וגו' לפיכך נגלה עליהם הקב"ה בארץ מצרים והראה
למשה את הלבנה באצבעו ואמר לו החדש הזה לכם ראש
חדשים : וגו' ואמר לו כזה ראה וקדש חדשי שנותיך :
"חזה ר' אבין הלוי ברבי ואמר ישובו והקינו של עולם זה
הוא שיהיה הגדול מונה לגדול , והקטן מונה לקטן :
הגדול הוא עשו שנא' ותקח רבקה את בגדי עשו בנה
הגדול : מונה לגדול שהוא השמש שנא' ואת המאור הגדול
לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת וגו' והוא
למנות חדשיו בחשבון השמש חדשי שנותיך : "טיב יעקב
שנקרא קטן : שנ' והלבש את יעקב בנה הקטן : הקטון
מונה לקטן : שנ' ואת המאור הקטון וגו' לכן נאמר הוי
לכם החדש הזה ראש הרשים וגו' כזה ראה וקדש והיא
הלבנה המאור הקטן : ושבו מפירושם זה ואמרו באזניך:
"ורו כן וחקקוהו בספריהם להקנה : ואמרו מעשה זה
שהיה בימי חייא הגדול שעלה הירח בערב ראש השנה :
והלכו הבהימין שלו לאורו כהלך שלשת ימים ראה אותו ר'
חייא ועל הוראה חכמים נתקנא : ונטל צרורות אבנים
ועפר והיה זורק בה לעיניך : "בכה אמר לה בגערה ובעס
אי חצופה למחר אנו מבקשים אותך ועכשיו עליה לך :
מיד מגערתו נבלעה ונשקעה במקומה למה מפני שהיא
ברשותן של חכמים וברשותך , שנא' החרש הזה לכם ,
לכם ברשותכם אתם תהיו מונים להרשים , שנאמר
אשר הקראו אותם וגו' אתם חסר ו"ו כתוב שקדושם כפי
רשותכם לקדש הדשיך , כאשר הורו רועיך ,
"להגו והפאו עוד על אב הנביאים ע"ה משה : והשווהו עם
בלעם הקוסם בן בעור ואמרו בפ' ולא קם נביא עוד בכ':
בישראל לא קם אבל באומות קם כנבואתו של משה : ואי
זה הוא הינו בלעם בן בעור שכתוב בו בהורתך : "מחזה
שדי יחזה נופל וגלוי עינים : וע"כ אמרו הכמים הטוב
שבנחשים קצץ את ראשו והטוב והכשר שבאומות הרוג
ואל התום עליו עינים : וכל רכושו וקניינו מותר אליך :
"נאמו ופירשו למה כי נתן עצה לבלק לאבד את ישראל :
שנא' הן הנה היו לבני ישראל כדב' בלעם למסר מעל בה' על
דבר פעיר וגו' : ואמנם עצה נתן הרשע לבלק לאבד את
ישראל : אך הוא חטא ועמו בזה ונהרג אבל אומות העולם
אלה למה יומתו בהנם בלי רצון האל : ואיה שאמר אל
הריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה וכתוב לא יומתו
אבות על בנים וגו' וכתוב שופך ד"ה באדם דמו ישפך
וכתוב לא תרצח וכתוב ואך א"ר לנפשותיכם אדרוש מכ"ת
אדרשנו ומיד איש אחיו אדרוש אנ"ה כל שהוא מאנשי
עולמך : "כדרו ותקקו והורו לעם ה' כאלה : והתירו
הרציחה והזנות ונואפות עם הגויות ואמרו שאין קדושין
קרושין ולא זכרו דבר ה' שאמר ומזרעך לא ה"ל למולך
וגו' ומעשה זנות בנות מואב בשטים ותהי המגפה בעדת
ה' כאלה וכאלה : אף סרו מן הדרך בהשעירם לצור ישראל
כאשר ביארנו למעלה בביאורינו לכל מבקשי האמת יראי
אלהיך , "עוד למלאכי ה' מהם שערו בקומה ובמראה
ובגבורה , ורפום וגדפום כי זה מלאך רע לבני האדם וזה
כשר וזה טוב וזה יפה עינים וזה מתוק בדבור ואמירה :
וזה אכזר וזה יפה תאר וזה בעל מום שלא כהוגן וכשורה:
ולא יראו ולא פחדו מה' אלהי ישראל צור עושה כל יצירה ,
ולא זכרו שאמר אל הגעו במשיחי ולנביאי אל תרעו וכתוב
אל התן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך
כי שגגה היא וגו' וכנו ושמו שמות לכל מלאך ומלאך אשר
לא הזכירה התורה , ולא חזיונות דברי נביאיך , "פצו פה
כי זה המלאך ממונה ורורה בים וזה ממונה ורורה ביבשה
וזה בנהרות וזה במעיינות וזה באגמים וזה באפיקים וזה
בגאיות

בנאית , וזה בחרים וזה בנבעית וזה בבקעה וזה בבני אדם וזה בבהמה וזה בחיה , וזה בשרצים וזה בעופיה וזה באילנים ובכל שית אדמתך , "צפה ורודה זה המלאך בהגיני ים וזה בדגים וזה ברמשים וזה בעיר וזה בכל המדינה וזה בשוקים וזה ברחובות וזה בבתי כנסיות וזה בבתי כבאות ושופים וזה מכה לבני אדם וזה מיעלם ומרפאם וזה משיבו וזה מריע ומשטנו ושירתו כמשוררים : ובאלה אומרים דברים לא יועילו למו הנשמעי' באזניך : "קשרון ופשרון כל אלה ובאלה המצאם בפירושיהם בספר מעשה בראשית הר' ישמעאל : ובס' בריתא דרב ושמואל : קבעים והקקים ונהגים לישראל , יען להשתרר עליה' בעומק הכמתם שרעמקו מרה וזלה הכמה תורה האל : והכשילו לעדת עמך : "רפאו בדבריה' את שבר יוסף ולא נרפא כמה זמן על נקלותיהם : כי דבריהם והוראותיהם כאלה ודימיהם : אינם זכורי' בתורת ה' ובנבואת נביאי ה' ובהזיוניותיהם : כי הם הרשים מ"ב ולא שערום אבותיך : "שלום שלום ואין שלום : כי רפואתם איננה ראויה שגהה כמו מייר לפי שאינה כתורת ה' וכרצונו של אלהינו אל עולם : להשיב את עמי במרעה טוב ובמשכנות הרועים בהשיבה שלמה כרין הורתו כל יהיו ישראל כבהמה אין רכין במתג ורסן ע"ל: כ"א דרך אבותינו הרשעים ולמורם היא בידנו כאשר אמר אביתינו חטאו ואינם ואע"ם ועד עתה אנחנו עושים כמיהם ולכן אין שלום : באורך זמן גלותנו שנושע מאלהינו תשועת עולמים כבשורות נביאיך : "תורת ה' הלפי מכתבת ומקריאתה : אף הוספו בה תורה שבעל פה והקלו ובזו למודה ומצוותה : ואמרו כל ההוגה במקרא מדה שאינה מדה : פ שו שלא יקבל עליה שכר וכל ההוגה במשנה ובגמרא מו.. שהיא מדה : פירושו שיקבל עליה שכר בהגיונה ולמודה וקריאתה : והורו עוד הנה לישראל שיהיו שוגים ואל יהיו כמזידים בעשייה מצות אלהיך :

(הודה) **יראי** אלהים קדושים : שמעו אמרים מפירשים : מקוטעים ומקוצרים ומקושטים : מקביעות רועי האליל בשיר הרוז באזניך : "הנה הנם מועדי ה' הדיחו ביומם ימועגם ה' יה' : נאמו לא ב"דו פסח כנזרת רועך : "עצרת הג : לא גה"ז נקשרת : ולא א"דו יום תרועתך : "דוק ביעית יום כפור : וזמן ימי הסור בלא אגי" ולא בד"ו פירך : "הוראת ההרועה : השר"ת הר"ת כבועות , לערבב שמן ובקלות שרה בנעקרך : (הקראי) "רז בקרן פר , פסול מיפר : שאין קמיער נעשה בניגיר לפניך : "קול גנוהו או יולו יבבו : לא הוו ידעו : השלך על ה' יהבך : "רהש זה : ורבים כוה : מודית כי נכרתו בעקרי מצותיך : "אומן אתה : וכמו אלה : הרבו להתעות ולבטל שני עדים מאירך :

(כן) "בקשת הלבנה : בחדושה נאמנה : עד נאמן בקדוש מועדיך : "נוגה שמש : בהבואית שמש : כבשל אביב עד בראשון מחדשך :

(אליה) "אך בגלותנו , לנו לדקדק מארצנו , ולא להשוות שנת חמה עם לבנה אשר לא כתורתך : "לא ציינו , כזו צירנו , לקחת מן שלש שנים ימי חדש לעברו בעבורך : "ימים שלשה , משנים וזמנים שלשה , הנשארי' : ישארים ויוספים עד רביית שנותיך : "היא יב"א ר"ד : לא נגרש ונשרד , בנו"ת י"א י"ד י"ז י"ט : אם דרכו שמרתי ולא אט : משנות עבורך :

(הדשי) "הצבתי והבנותי לאט : בכל שנה מחזורי"ט : לבטל עדות מאירך , "דקדוק עדותנו , לנו להבין מארצנו , אם לא נשגתי בגלותנו : שנים ואגובים אני : ולא במוירך : "ספק ושגג כל , יאמר על הכל : וכבר משנה קהו מרבב להנצל מאשמך : "ידיעות התפלה : ושמירה מעולה , על שניהם כאחד טוב וכשר בעיניך :

(הקמן) הן כי לא הדע , אי זה ראוי ונידע : ואם שניהם כאחד טובים לנפשך : "קצית שנים משנים : בא' פשוט וא' מעובר בשנים : אל הלך עמם כי אם דרך ארצך : "טוב לך לקחת שנה י"ז למחזורם : מפחזיר י"ט שתקנו בבירורם , שנת ההלכה פסת אושת והעשה או שנים כי בן דקדוק משבילו עם בארצך : ורהצי הוכו והזקקו : ורהטו

והרחיקו והנקו : מכל ספק טמאת מאכליך ומשקיך : "נתון ועשוי : מלוח וצלוח , מבושל ואפוי , ובכוך ומעוך וברות ביד זולת עמך ,

(סירר) "ספק אין בנו , טמאהם כטמאתנו , שוה לפניך : "והמיר משש , הקור ובקש , מאכליך ומשקיך ממפילת צעיריך , "רמש ושרץ , נפש השרץ , בפירות הרעים ומאכלות אל השקו בם את נפשך , "רועי האליל , שר ופליל , הב והלטריה' ההירו כל אלה להאות לבך ,

(ומירה) "ואבלים ומשקי' , ומרק פגלים הממטאי' רוחך , "משורצים ומשינפים , מנגיעת' כ"ש מאכליהם מזיקך , "וכל נדות וילדות , זבים וזבות ובועלי נדות , ונושאים משיה מהיך , "רגשו עוד ורהשו , כל שאשה עושה לבעלה פירשו , נדה עושה לבעלה בכל עסקך , "היולדת זכר משבעה מיהר , ולנקבה משבועים יטיהר , אפילו דם שופעת ושופכת כנהר מיהרה אליך ,

(עיבר) "עופית ובהמית באיזה טהורות : אם הולך בשרם שתי וערב מותרות : אף בזפק ובקרקבן נקלף ואצבע יתרה התירו עליך : "ושאינו דורס ברגליו : ואוכל היתך פירם מאכליו : ושבו עוד וגאמו כל עוף הבא בכימן אחד להתירך : "בענן הקשה : בבהמות מעלת גרה ושוסעת שסע ופרסה מפרסה כרגיב הקשקשת : הקשקשית חלקיה ועגולות כטבעות ה' א"ין קשקשיהך : "ראייהם כעין וגלויים לאור עין : כאותות משה ואהרן ואותות מצרים : ואיה נדעין ויהזקהו מלכך :

(ומועל) "ובן כל איה : דכתיב בכל הורוה : הלא גם הולדת לבנה או ירח ואורות עופיה בן ראוי להיותם נראים נגד עיניך : "מגולים נגלים : ולא כרורים עלולים : לאור עולם ולא בסתר בבטן הבהמה כמקו' השך וצלמות מפניך : "וצפה עהידות : ורואה הודיות : שמות קרא לעופות אם הודעתם שבת נדום מלאכול עד יבוא ויורה צדקך : "עובר השליל : התירו כליל : דם וחלב וגיד הנשה ונבלה טבליל : ואות מעלה גרה לא נהיה בו לעיניך : "למה יאכל שקץ נפשו האוכל : עבר באיתו וא"ב ל"ה כ"א מושך :

(והוצא) "והירו עוד שבעת שהשתה לקרוע בטנה : ויצא העובר חי אפילו הוא הורש בשדה שנים רבות יאכל בלי שחיטתך : "הפאו בדבריה' ויהתו : באמרם שהשחטת אמו מטהרתו : ואם בפיהם אמו היא שניהם אסורים בתורתך : "וטמא מטהיר אב רבותינו הורו והתירו לאבותינו : ובהמה שהיא כציצה רגלים השהט ביד שוחטתו אב היתך בשרה כשתי וערב מיהר למאכליך : "טרפות או נבלות אם ימצאו בשרות ורגליהם קצוצות ובלבד שיכיר ערוד כלם מיהרים למטעמך : "אין אלה אותות מגוהן הורות : שיבו בנים מל אבות : כי האבות נשו והשו מתורתך :

(ופושע) "ועוד רחשו והקקו והורו : ומן דרך ה' נטו וסרו : באמרם מי שרצה לעשות רצונו ילבש ויתכסה שחורים במלבושך : "פרהסיא וגלויה : אל יהלל שם שמים לכל עשיה : כי אם בבהר ובמקום אחר שאין מכירין אותו ממולדתך : "ולא זכרו קדושים היו : עזבו פתאים והיו : דרשו טוב ולא רע למען החיו : אם יסתר איש במסתרי' ואני לא אראנו יאמר אלהיך : "שכחו והשכיחו עזבו והזניחו : הללו והדיחו : קדושה שבתות ה' וקדושת מועדיך : "עם עשיית עירובין שעירין והצנן : נאמו הלכה למשה מסיני כל כדרי סודך :

(מנעירי) "מירות נהלי אש : התירו עסביתיר נר אש : ולטמן ולאפות הבשלות' ולהטם ולהשתמש בנרותיך :

"גודרים נדרים ומקיימי' דברים : ומשטשי' משיהיהם בימי קדשך : "עם עריה' : נזמיהם ושבעיהם' יוצאים מרשות לרשות ואלפי' אמה לכל רוח ברחבך : "ובשירי' מותרים : בין עסים משהכרין : בשלחנית ובבתי משהאות בכל ימות מפורשך : "רעננים ודשני' אוכלים חמים שמנים : כרים מצאן ועגלי' וין המר שותים במזרקי' ולא נחלו על שבר יוסף והרבו מקדשך וגלותך : "ילכו בשרירות כלי קדרות: בגאות ובשררות : בדרכים ובמבואות כימי תלך :

ימי

(ימי) "יתירו בשר האוה : לאכול בכל תאוה: גם הוסיפו
אשמה לאכול חלביך : "מהלכים המנות, אליה וכליות :
ויותרת הכבד והלב הקרב הנקטרי׳ במזבחך : "יעלימו עין
בראיה : בפסוק חלבו האליה , ומן האיל אליה ויותרת
הכבד הזכורי׳ יחד בתורתך :

(הבלי) "הלא כלם כשמם קראם, ובראש וסוף הכלילם,
אמר וישימו את החלבי׳ במזבחך, "בפיהם חזקי׳
ובספריה׳ חקקו, ואמרו אליתא על גבי מדבחא הרבא היא
לעולמך, "לאכילה בגולה, שרייה רחמנא רב עלילה,
מאין להם זה מתורת שוכן זבולה , ולא עוד א"כ כל
החלבי׳ מותרים בגלותך, "יספו עוד זאת, והוסיפו והורו
בעליזות , ואמרו גיד הנשה מכל עוף מותר לדורות ואין
כדבריה׳ כי תורת ה׳ כתם הזכירה בחכמתך :

(ועד) "וכל מציאת הפין , אף כל שמין, בפיהם
מדברים וביד׳ עושים בימי שבתותיך ומועדיך ,
"עורכים ביום כפור ערכים, וקול בפיהם מאריבי׳ , כל
נדרים ואסרי׳ וחרמים ושבועות שנשבעו ביום צום כפורך,
"דעתנו ולא כדעתנו, אם כזאת עשינו, מיום צום כפורים
שעבר עד יום כפורי׳ זה צום העניתך :

(היום) "הם כלם וכגילם, יהוון בטלין וחשובין כשברי
הרשך, "יחד עומדים מתוקני׳, ערויים ומלובני׳,
וכבורים כגוי אשר צדקה עושי׳ במשפטי אלהיך , "ווי
למשמיע ולשומע, ולמקבל וקובע , ועושה ושומר זה נגד
פניך, "מי לא יבכה, ולא ידוכה, ויתרחק מבינוה׳, וידבק
עם יראי אלהיך :

(הזה) "דן עוד אומר, וזה בא ויאמר, מוהר טמא יום
לההרהין בימי קדשך, "זבירת שבתות, בשלש
סעודות: אם אין לו לווה כדי יין וכדי שמן וכל צרכיך ,
"האם אין לו מאמינו, מניח לו טליתו במשכונו , ולמחר
יעשה חשבון על כל מאכליך :

(אלהי) "אמרו על הולה נפש, נהלל כל יום נופש, כבספק
ובדעת וזה אינו ישר לפני אלהיך , "למסירת
כבנת נפש, להצילה ולהיותה יש חופש, כנערה שאין לה
מושיע וטף ועולל ביום כפוריך, "הרכבה ים: נהרות ואגם ,
כהרכבת כוס אסור לך אם בדעת השכון ימיך, "יתירו הם
והלמידיה׳ אחריהם, אפילו בשעת צרה ודחוקה לרכוב בכל
ימי קדשך :

(צורי) "צפור ובנה, מעוברת עם בנה, וגדי עם חלבי
יחד לא להשחט ולא להתבשל ולא להאכל בפיך ,
"ושלשתן במצותן , דומות לכל עניינן, לרחמים צום אל
ולא כדבריהם מהם להתירך, "רדיית דבש, המאה ודבש,
וחלב וגבינה ודגים באסיפה וזרעים וזרעונים כלם מותרים
אם בטהרה הם ויהיו למאכליך, "ירקות ופירות, יהיו לך
מאכלות, וכל רמש שלא הגיע לנפש היים אסור עליך :

(פלת) "כדר שבועות: בנים ובנות , לא להפר בטוי
לשונות , ככל היוצא מפיהם יעשה וכן מפיך ,
"לבר שבועת אשתך, ובהך שהיא ברשותך , אם לענות
נפש נדרם הפר ביום שמעך , "חוץ לענות נפש, אין
להשיא כל נפש, בנים ואחים ועבדים נכרים עמך :

(פשעי) "פשע אם בידך הרחיקהו מעמך, ואהבת לרעך
כמוך כנפשך כלבבך, "שלש תועבות ברכילות,
עם השע תועבות הכלולות: הכתובות בתורתך ובמשליך ,
"על פני מים, שלח לחמך וכבות יומים, ומבשרך לא תתעלם
:ברכה ה׳ אלהיך, "יום המשכר: ביומו שלם לו השכר, ואם
לא ינוח עמך ישיב השכר בידיך ,

(ועוני) "ולא הרהנו, ולא הגננו, בכל צרכי מחיית נפשי
בנפשך : "עצתך והאותך : תמיד תהיה
בתורתך : למען לא הכשל בחפציך במצות אלהיך :
"ובתפלות ובנדבות : השכם והערב בתחנות : בילדותך
ושחרותך : "נועם עולם זה : שתהירך צירך כזה: אל התכם
והנח והשתומם באחריתך : "ירך מזה: אל תנח וגם מזה:
כי שניהם טובים ושכר ינחילך :

(ימעלני) "ורעות אל הבקש :כלל זה בקש :במה שאתה
שונא אל תעשה לאחיך : "מן תוכחתך : אף
הכמתך : אל המנע מעור ונכשל אחיך ושונאיך : "על כל
אלה תובשר :עם מטבילים האושר: ועם צדיקים אשר יזהירו

כוכביך : "לפרחה תמיד הקרב: ועם שונים אל התערב :
אשר התירו כל אסור ובאלה להגי עמך : "נפשם לרווה :
נאמו בערוות : והתירו מהן והרבו פסוליהן בייחוסך
ומשפחתך : "יען להכשיל : כצר מכשיל : זרע קדוש
בטמאה זמת זנות ערוותיך :

(ממצולי) "מפיתה אב : ואנוסת אב : וזונתו ובת אשתו
לבנו התירו להכשילך : ""מקרא כתוב לא זכרו:
ולא יגלה כנף אביו עברו..: ואיש ואביו ילכו אל הנערה
לחלל קדשתך : "צרוף בת אשת אב : וכן בת בעל אם
לא מאב : אסור מצוי ערות בת אשת אביך : "ואשת
אח : התירו לאח : ואחות אשתו לו כל שכן לגלות ערות
שאריך : "להיים ולמות : תורה אוסרת כל ערוות השאר
בקרוב בשרך : "יען אשת אח : שאר ערוה לאח: כן שתי
אחיות אסורות עליך :

(הצילני) "הלא אחות אשתך : שאר היא לגופך : איך
הותרה במיתת אחותה בגלוי ערותך : "צרוף הכל
ועל הכל : שאר בשר אסור חוץ מבנות ובני דודיך
ודודותיך: "יחד אחות אשתך : לא היא עקר אחות אשתך:
כ"א מן הדין נכריה כשאר ערוותיך : "לטעמה וביאורה:
אם לא לצוררה : שתי נשים בחיים ובמית מותרות עליך :
"נועמו ודינו מה שאין לאשה כזו, לקחת שני אנשי׳ בחיים
לעיניך : "ישרותו בתבונה, כהנה ופנינה, וכמה ראיות יש
בזה מדקדוקי משכיליך :

(מיד) "צענה אח, על בת אח, ואשה ובתה לאב ולבן
ולשני אחים התירו להפילך : "יחד אסור לך : מה
דודתך אסורה לך : אף אתה לבת אחיך ואחותך : "דין
אשה ובתה, הלא כן במיתה : אב ובן לשתי אחיות
אסורי׳ עליך :

(האשה) "הלא בן אב ובן בריים, לאשה ואמה אסורי׳:
והם בזנות התירו אליך. "אחות התנו, התירו
להותנו, והן לאשת אח אשתו התירו בערוותיך, "שדין
זה, הלא דומה לזה, מה אחות אשתך אסורה לאביך,"הלא
כן אחותך, אסורה להותנך, דין וגזרה שוה היא על שתיהן
בחכמתך ,

(היושבת) "החתן לאשת אח אשתו , אסור היא שהיא
שאר אשתו, אף בעל דודתך אסור לאחותך ,
"יען מה דודתך , הנכרית אסורה לך כן בעל היבמה
הנכרי האסיר לאחותך, "וכן אשת בן אחיך. כדומתו אסורה
עליך, והם התירו גם זה להכשילך . "שזה הכלל, ועל
הכלל, שכל קרוביך הקרובי׳ ולא הרחוקים אסורי׳ לאשתך
וכן כל קרובות אשתך אליך, "בלעדי בני דודך : מותרים
לאשתך, ובת דודתה מותרת אליך, "תורת ערות אביך ,
וערות אמך, עד ארם יהיה נגזר אליך ,

(בתוך) "במציתו ואסירתו כל ערוות אביך ואמך אסירות
לך חוץ בת דודך ובת דודתך, "תמורו כו האשה
ואמה, ואשה ובתה עד למעלה ועד למטה אסורות עליך ,
"ואשת בן אחיך, התירו עליך , וצרת אם ורבות נשים
וצרותיהן תתירו למען הכשילך, "כרו שיחות: ופרשו רשתות
וצדדו נפשיה אשר התיגה בתורתך ,

(האיפה) "הלא כחמש עשרה נשים , כראותם כי הם
נעקשים, דפטרון הן וצרותיהן וצרות צרותיהן
מחליצה ויבום בפירושיך, "אכן מי טעשה: לשקר עשה ,
עט שקר סופרים ויד פרושה, ועוד התירו אשה איש שהלך
במדינתך, "יען כי כדבר שפתימו. כן אמרו גוי המשית
לפי הימו, כי מת פלוני מתירין אשתו עליך, "פימו דבו
בגאותימו, כלה בחצה כלה ואינמו, מי שהתיר זה כי מזר
נתן פתח לכל סירר ופושעיך, "הן עוד בנין נתצו
ופרצה פרצו , נאמו אשה שנאנסה מותרה לבעלה מן
הכתוב שאמר והיא לא נתפשה בתורתך ,

(ווכרני) "ולא זכרו ולא שוררו , אחרי אשר הוטמאה
הגבירו , ומזה נתנו פתח לכל אשה בוגדת
בבריתך, "זו מענהם ומשענהם, אין מקישין בעריות ואין
עונשין מן הדין מאן דגלי גלי בתורתך , "כדבריהם
ואמריהם למה הם במקצת הערוה מקישין ובמקצתם לא ומפו"ן
פירושך, "רמיזותם אסור בתך, ואסור אחותך, ואם אמך

ואם חמירך ורומירן מקישין בהורהך , "נאמו בזיהם , ובהבו בכפריהם , משלש עשרה מדות התורה נדרשת ולמה כחשים בעריהיך , "יוהר חפאו מאד טמאו , באמרם
אין טהרה ממה ו"א טמאה ממצירע בגלויך ,

(ארני) "איך הלא המת נמצא , והמצירע היא נמצא ,
ולמה אין בהם טמאה וטהרה כהירהך , "רין
טמאיה התמירות , בשני הנאים נטהרו , בקרבנות וברחיצה מים טהרתך , "נאפם האחד , ונשאר האחד , וכן כרבנות קביעית וחטאיה ואשמית והדמיה' בתשבה ובתפלה עתה בגלותך , "יקירי נביאי: אשר הגלו בגליותי , והאנים
השבות איך היו נטהרים בגלות אדמה זולהך ,

(ברצון) "בקרבנות לא: באפר הפרה לא: כי לא נמצאו
עמהם בגלותם : אכן הלא ברחיצה מים נשארו
בטהרתך: "רגשת קרבנות: ואפרי פרות ,והמים המאדרים לששית : ושלות צפיר לענין טהרה בקדש ומקדש הם ולא בטהרה מגוף בשרך : "צרוף המים ומנהגו : לטהר כל טמא מטמאתו : כי המטהר מתטמא : ולאהר הקרבן מים עוד טהרתך : "וסימני הצרעת ,הירתם נודעת : כימי הכהנים בצרעת : ובטמאה ובפלאי הריני' כן היום הזה בגלותך : "נורעים הסימנים: מן עלה נפרחים : מן שחין
ומן מכות אש היא צרעה בטמאיך :

(עמך) "עקרם וביאורם: ביארנו למעלה בבירורם: במצית
לא הנאף ומשם הבינם כתכמיך: "מבהמות וחיוה:
נבלות וטמאות : ושמנה שרצים התירו עוד אליך : "כלל בעורותיהן ושערותיהן : אף עצמותיהן משתמשין בהם
במאכלם ומשקם ומלבוש בשרך :

(פקדני) "פנתה לבתי עוד וראיתי : שהתירו עוד אכילת
מית ועצמית נבלות בהמות טהורות עליך: "קפיאת
הלב הנקפא : אשר בקרב הבהמה אסופה : בין טמאה בין נבלה כפרש בעלמא התירו למאכלך : "הנו עוד חלק טמא אחד מששים: אם נהבשל עם חלקים טהורים ששים: מיתר למטעמך : יורו כך קהל בששים ואחד: וביצה וגיד הנשה בששים ואחד : קבעום מן הזרוע בשלה: עד מלאה הירה נזרו ששים מלות במספר כתורהך : "ניעם טעמהם וראייה': כי בשנותן טעם טמא על הטהור אסיר בשאינו נותן טעם : מיתר עליך : "יען זאת כרבריה':ובמאמריה': את השעה וחמשי' כבשי' בכיר מתבשלי' וחזיר אחד עמה'
מיתרי' עליך :

(בישיעהך) "בנין ראייה' : ופמיכה' : מן ככה יאכלו
בני ישראל את לחמם טמא בגוים וכתיב
ובאשור טמא יאכלו בגלותך : "יבינו זאת המבינים: אלה ראיות שמביאי' : הם להורות ישראל ולגנאי וגערה ולא לשבח ואיך הגנאי יהיה לנו לראיה והתיר מזה כל מאכל מטמאיך : "שאם כקנצי רועך : ועצמיהם אלה באזניך : כי מיתר לך מזה הפסק כל טמא היות מאכלך בגלותך: אף מיתר לך לעבוד עכו"ם כי כתיב ועבדת' שם אלהים אחרי' באדמה זולהך: "וכן כתיב עוד ובאשור טמא יאכלו : ואם כזאת העשי יצאהם מן כלל התורה : ואין לכם חלק עם ה' אלהי ישראל ובנאלהך : "עוד הורו רועיך על ימי נדה : שבעה ימים לה למדרה : מיום אשר דמה נפסק ממנה אשר לא דבר ה' אלהי עולם ועוד הורו בשלש ראיות בין נדה לזבה ואז היא זבה : ימים שנים: רבים שלשה: הדריכוך: "הימבים רואה יום : כנגד יום: שבלה וייצאה מים אל יום : עד שלש ראייה אינה זבה ולא זב גמיר לפניך : ואהרי זאת שבו והתירו הזב לגמרי בגלותך : "בדרך זו להשעירה : התורה לא ביארה ונוהן התורה לא צוה: כזו לברוה העל אלה לא אפקיר בם נאם
ה' אלהיך :

(לראיה) "למען כי הוסיפו והגריעו והחליפו בתורת ה'
ומציתי מציה נדה וזבתך : "דמי הירה נדה :
כל שבעה יושבת בדוה : בין ריקנית בין הרה אם רואה ואינה רואה מרם ראשון יוהר דם הראשון מטמא בתורתך: 'אחר שבעה: היא טהורה מטמאה שבעה : שבדם וייצאה בערב בדין התורה שאמר שבעה ימים תהיה בנדתה לפניך: "ואם תולי ירעה נוספה: לה בתוספה: וראתה דם בשמיני היא זבה וצריכה ז' נקיים כתורת צורך: "תורה זה שאמר על נדתה : ואם עוד מששמיני ראתה : השיעי ועשירי וימי'
רבים בלא עת נדתה לפניך :

(בטיבר) "בדודה יושבת : ובין טהורי' לא נקרבה :
וכל ימים שרואה דם בין רבי' בין מעט' יפלו
לפניך : "טהרה אם נטהרה : אם נפסקו דמיה ממקורה: אז צריכה ז' נקיי' ואחרי זאת היא טהורה , על אישה אחיך , "ועוד ביולדת אמרו , טמאהה התירו ומקירה העירו , בהורות' אפילו דם שופכת כנהר מיהרת לבעלה אישה רעך , "בשלשי' ושלשה ובששי' וששה לזכר ולנקבה מיהרת לבעלה ברמי טהרה ועל דמי טהרה לעינך , "הוכן וביאור דמי טהרה , והם דמי פסיקה לטהרה בכתיב וכי יטהר הזב מזובו וגו' ובמו ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעה ימים
ואחר תטהר טהרה קדושה כטהוריך ,

(בחירך) "ביאור לה עוד , שברב לה עוד , וטהרה
משקור דמיה , ואם טהורה היהה טרם הקרבת
קרבנה והשלמת ימיה למה נאמר בה כזו באזניך , "חיזק ראיות , צלולות וראויות , כמה וכמה על אלה נרשמות ממשבילי נ"ע כאשר ביארנו לפניך , "יספו עוד והגידו , כל מתמצת בלאו העמידו , כל אוכלו בימי פסח חיב ארבעי' רציעותך , "ריח ועקר מתמצת , הוא עירוב עם כל חמץ הנחמצת , ועצמי עיניה' מראית כי כל איכל מתמצת ונכרתה בתורתך , "יודיעו עוד להתעות , צאן אובדות ונעות , אם נפש אנוסה טוב לאכול בשר טמא מלאכול חמץ בימי פצוחיך , "כן אם יש דרה , מתאוה בשר חזירה,
מיתר לה כל טמא לקיים נפשה ונפש בנה ורעך ,

(לשמוח) "לא פחדו מה' ולא מדבר נביא ה' שאמר יחדו
יסופו נאם ה' אלהיך , "שתו עוד נפש אשר
האכל , ואין לו מה יאכל , בימי פסח וכל ימי קדושת מועדיך , "מלחם יתקן , ובהמה לשחוט יתכן , וירקות יכרות ויין וכל מאכל ילוה וישמח בחגיך , "ולא זכרו דבר עברו ושלחו מנות לאין נכון לו לבדו , הלא כל אלה לא התירום כי אם להתעותך , "הפאו עוד שקר , עורו יושר , לשמור
שנים בכל ימי מועדיך ,

(בשמחה) "ביום הכפורי' , כיפר נפשי' , הציבו יום אחד
מפני ירקייא ומהייא ומירח צבירך , "שתו שלא
יתיבשו ירקייא ויכרתו ויבאשו מהייא , ונערי' ילאו לצום שני יומך : "מזה הלא להבל ולרוח : כפילה שמירה יום קדש הכרות : טוב להם ועליך מלנגן שיריך : "הללו ימי מועדי' : בההיר' לגעה בכים זדובי' ודרכמיני' : ולשקול במאזני' בשר וכל מאכליך : "הבעו עוד והתירו זאת בימי המועדות: לקחה כל פרי וכל מאכל מיד זונה היושבת בשוק
ואם אינה מאמינו יניח טליתו בידה במשכינך :

(גזייך) "גלו עוד בזה , לאהר יום קדש זה: יעשה עמה
השבון וישיב לה דמי מאכליך: "ועל כל זה: דבר
החיוה : בנירמה מאנו דעת אותי נאם ה' אלהיך : "יחד בכל ימי קדש הורו : השמיש המטה מיהר כזו דהירו : ולא זכרו זכור את יום השבת לקדשו וכתוב כי קדוש היום לה' אלהיך : "ופטירו עוד למערה: על אשה בעולה בערותו יערה : ולא ישלים מעשה לשפיך זרע ככתוב ואיש אשר ישכב איש אותה שכבת זרע כהשמישך : "בכה הפטירוה : בגט שעשה עליה : איש אחר בשם אישה ונהן בחיקה במרמה או הפרו בבגדיה: אמרו מיהרת היא אליו לעולמך:

(להתהלל) לא זכרו דבר ה' : ומאמר נביא ה' : האמיר
ואיש אשר ינאף את אשת איש וגו' וכתיב לא
ינקה כל הנוגע בה ביום דינך : "דורו בימי שבת: יציאית השבת שהי' שהם ארבע תשט העני ידו : ונהן לתוך ידו: של בעל ביהך : "העו כו והתעו : קיימו וקבעו : שנים שעושי מלאכה בימי קדש פטורי' מעון ומנקמה דינך :
"הוסיפו עוד שאם כתב איש : חצי שם האיש : חצי מלה כמו דן מן דנני אלהים : ראו מן ראובן כבתיבתך : "לא חלל יום קדוש : פטיר היא מן דין מרום וקדוש: וממשפט ביה דינך אשר ישפטו שופטיך כדין : תורת אלהיך : "לאומר רשים בהורה : בעשיתה אחת ממצות תורה : ולא הציצו ולא השגיחו בלא תעשה כל מלאכה אפילו על אחת
מן מלאכתך :

(עם) "עוד חבלו : ימי קדש חללו : להוציא ולהביא מרשוה אל רשוה בימי שבתותיך ומועדי קדשך :

"מענה הוראה׳ , וחק דין דהם , אף שיצאו ממגרש למגרש אלפי׳ אמה לכל רוח בעירוביך ,

(נתלהך) "נוהג צריף עירוביהן , לוקחין קמח מלא הפניהן : מכל בית וביה ועושין עוגוה ומתלין בביתך ובכנסיותיך , "הוקקין עוד ועושין , עירובי תבשילין , לוקחין מקצה מכל מאכל מועד יום קדשך , "למו הותבי׳ , מברכי׳, ואוכלי׳ ואומרי׳ ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירובין , "הומני׳ בם , ואומרי׳ בניב׳ , בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי לבשולי ולאפוי , מיום דנא ליום קדשך , "יברכו בכל ברכת׳ , זו היא מנהג חקת׳ , לאמר ברוך אתה ה׳ ואינם אומרי׳ אשר קדשתנו במצותיך בהתחלת ברכת׳ כ"א קדשנו במצותיו וזו דעת׳ בעד בורא הכל ובעד מטטרון ה׳ הקטן אלהיך וזו כפרנות גדולה בתפלתך , "ברהו וקבעו אלה , להכשל עם ה׳ אלה: כשמתפללי׳ נחמתא והיד הרמה אשר ברהט אסורה ומלך טליהו כשלג מצוחצח לא יוני נינהי אנא דוא רנהימנא כאלה וכאלה , מי יוכל לספר׳ במספרך ,

(חטאנו) "הפין עירובין שתקנו : ראיתם מן ויעבירו קול במחנה הכינו , ומפ׳ והבינו את אשר יביאו וגו׳ ואלה עירובי חצרות ועירובי תבשילין לא הן מתורת ה׳ עקריהן ולא צום אלהיך הלא גם שניהם תועבת ה׳ עישך , "טוף נר שבת ונר חנוכה , ונטילת לולב ואתרוג ימין ושמאל להוליכה , ולמעלה ולמטה לעיניך , "אף תקיעת שופר בגלות הוא מיפר , כי כהן תוקע ויודע הקיעות אפס ונחפר , אף חצוצרות ושמחה וזבחי שלמי׳ ועולותיך , "נואם הנואם וביום שמחתכ׳ ומועדיכ׳ , ובר"ח ותקעת׳ בהצוצרותיכ׳ , ע"ע וע"ז שלמיכ׳ , ואז והיו לכם לזכרון לפני ה׳ אלהיך , "ונואמי׳ בארבעתן , מברבין בברכתן , ברוך אתה ה׳ אלהינו מ"ה א"ק ב"ו על נר שבת ונר חנוכה אשר קבעו רועיך ,

(עב) "עוד אומרים באזנינו , א"ק ב"ו , על נטילת לולב ואתרוג ולתקוע בשופר וה׳ לא צוה לנו , הלא הן שלש הנה לא תשבענה וארבעה לא אמרו הון לפניך , "מזוזה ובתפילין , דברו לא כן מלין , ובנעל החליצה שראוי להיות כדמות והכון נעל בנעל לבישת כלל בני אנשיך ,

(אבותינו) אלפו הם שיותפר בגידי שור , קרסיו וללאותיו יהיו משור : ותקוני׳ ודקדוקי׳ דברו במעשהו ובחליצתו אשר לא דבר ה׳ בם מלין לא יועילו למו בתבמיהך , "בתפילין הטוטפות , מעור השליל מתוקנות , בתים שלשה יתוקנו בדמות בתבי פתיחות שמירות הלובשים מפני השטן כל מוכיך כהוראת רועיך , "וכותבי׳ על בתים שלשה , פרקי תורה ה׳ שלשה , והן שמע ישראל והיה כי יביאך ופרק קדש לי כב"פ רחמך , "תלין בם רצועות שחורות , ממצח ועד אחורי הראש מקושרו׳ כרצות כתיבת ש מצויירות , כמו שראה משה בראש מטטרון אלהיך , "יחד חוזרות לפנים , בשמאל ובימיני׳ , מימין על שמאל ומשמאל על ימין ויוצאים עוד הרצועות בזרועותיך ועד אצבעותיך , "נקשרים לאות על ידיך , והבתים ההם מושמים נגד מצחך , בטוטפות בין עיניך , בתפלת שחרית וערבית יהיו עליך וחלוף מעט בם חלפו חכמי ירושלם עירך , "ובמזוזות דלתות ושערים , העמיקו בביאורים , צריכין להכתב ביום שני או בחמישי בעור צבי חיתך ,

(הערני) "השרטוט שורות טורים שבעה , עם מלאכים מסובבים שבעה , כתובי׳ בם פרקי׳ שלשה שמע ישראל ואהבת את ה׳ אלהיך , והיה אם ש"ה אל מצוה ה׳ אלהיך , "עם תגים כדמות "אלה וכתרי׳, יושמו בראש אמרי׳ , ושם המפורש ב"ו ז"ו במ"ו כס"ז כ"ו ז"ו זה שם קדוש אלהיך , "ויהדרו בהפירה , מזוזות שערי דירה : וישימו׳ ובמסמרי׳ יחזקום לערבב שטן ולשמור נפשות ביתך , ומתקון זה מחליפין מעט חכמי ירושלם עירך , "יורע ורואה אלה , אף כל שומע אלה , ישחק ויתהל בהחולי רועיך אלה , ויבכה על ההופכי׳ ללענה משפטיך , "נאמו עוד בציציה , זו הקון ציציה , מוין צמר לשמה שמנה חוטי׳ קושרי׳ שני׳ קשרי׳ למעלה ושלשה למטה בציציתך , כשיעור אורך זרתותיך , מתלן וקושרן בד׳ כנפות טליתך , "והלא לא מפי ה׳ כל אלה , שעטנז בתורתו באור נגלה , והם התירו בציצית , צמר ופשתים בתלבושיך ,

(הרשענו) "הורו בתכלת פתיל הציצית , כי היא דם מן חיה של ים צבע תכלת הציצית : אשר לא צוה ולא דבר ולא עלתה על לב אלהיך , "רשון עקר פשר זה , איך לא הודיעו החוזה : הלא לא נשאר לנו ב"ה בתכלת וארגמן הנזכרת במשכן אלהיך , "שמע מזוזה ותפילין : ביאורם בספר משלין : קשרם על לבך תמיד וגו׳ קשרם על לוח לבך כתבם על לבך תמיד וגו׳ קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך : הטעם הלמיד אותם ותגרום אותם בלבבך להיותם תמיד נגד עיניך : "עקר ביאורו היה במקומות אשר עומדים ויושבים שם החכמים במושבות : יודעי החכמה ודוק המצות : לכתוב ולהורות המצות והחקים בפתחי השערים במקומות גלויות : בכתו׳ בפתחי שערים אמריה האמר אליך : "נועם ביאור נאמנה זו היא שאמר חכמות בחוץ תרונה : ברחובות תתן קולה מזקני שעריך נודעים לך פליאות תורתך : "ובתים שלשה שבראו : ופרקים שלשה שתפאו : ותגים וכתרים ורצועות שחורות מקושרות כדמית ש באחורי ראשך :

(אבותינו) "אף הזורות לשמאל וימין ובזרועות יוצאים : מאין לך זה מתורת אלהים חיים : ואי זה נביא ציך כזאת והזהירך : לעשות כזה חוץ וזולת תורתך : "כפרקים שלשה לדוריעה : עם מלאכים שבעה : ושם המפורש מסרו לך הוי דחוקקים חקקי און ומ"ע כתבו ויספר פיך : "וצמר הציציה : וחוטם שמנה בציצית : וקשרים שנים ושלשה עוד מאין טמשיכה נפשך : "הורת אל צוהה בשעטנז : ואיך התירה במצות ציציה השעטנז : הלא הציציה ראוי להיות מין במינו כמין בגדיך : "ישרותו גדילים ה"ל בד׳ כנפות בגדיך : יוגדלו כמעשה גדיל עבות מעט ואז תשים תכלת פתילך : "נועמו בפתיל תכלת : יוגדלו עד חוצה לו בתכלת : ופתיל הכלת הוא מין צביעות שצבעו הבלה וארגמן במשכן צורך : "ועקרו וטעמו : בכל בגד מרובע רשומו : וכן במצנפת הראש , כי בגדים קראם בכלל תורתך :

(חטאו) "חפצו יומם ולילה ללבשו : האיש בשנושא וגוזן בסחורות נפשו : למען לראות בו ולזכור אוז כל מצות אלהיך : "טוף צווי אלה המצות : תפילין ומזוזות : ביארם ידידיה הנחכם מכל האדם ע"ה למען תהית תורת ה׳ בפיך : "אכן כדומהו פרי עץ הדר : לקחת ולשמות בהוד והדר , ביארו עזרא סופר מהיר ע"ה כתורת ה׳ אלהיך : "וקרא צאו הדרה : והביאו מן ההרה מהרה : עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים לעשות סכות ככתוב בתורתך :

(ואיגם) "ועוין לא האכלו על הדם , הנה העם חוטאים לה׳ לאכול על הדם : ביארו שאול בחיר ה׳ על אוכלי חולין בלא מזבחך : "אף ליושבי החרבות : הוכיחם יחזקאל ע"ה בתוכחות , על הדם האכלו , ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק ביתך : "יען זאת חרפם : ומאד גדפם : על אכלם בשר צאן ועגלים מתוך מרבק ושותים יין במזרקיך "נאמר הוי השאננים בציון : והבוטחים בהר שומרון ולא נחלו על שבר בית יוסף אחיך , כלל ישראל עדתך : "מודיע זה לנו אם בהיותם : יושבים לבטח בארצותם׳ : נאסר לדם בשר הענוגי׳ ויין במזרקות׳ : אף היום הזה שהוא יום שפלות בגלותך :

(ואנחנו) "וכחן מקריב ומכפר : אין להקריב ולכפר : ומזבח ויאישי ה׳ ומנות כהנים שבתו מבית קדש דהדשים בית תפארתך : "אף קרא על עמו לזאת׳ באנחה : לבכי ולמספד ולקרחה : וגו׳ : והנה הם לששון ולשמחה : הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין ואין חולה על שברון גלותך : "נועם זה ידעו נא החרדים , כי לא יכופר עון זה מאלו העושים כודים , וכן לאיש חמודות מצאנו כי התאבל והזור כנזיר בתעניתו ג׳ שבועים ימיך : "חזותו למלכות כורש : בשנה שלש לכורש ואז היה המזבח בנוי וקרבן בו עשוי והוא התאבל על אחיך : "נהענה למען כי חזה : אורך גלות׳ נמבזה , עשרים ואחד יום ימי אבלו אשר התאבל

התאבל בעד עמי ישראל לדעת ולהבין קץ גלותך , "וזה היה ענויו , מבשר ויין וכל תענוגו , וכבר הוא ראה מקצת ביה ה׳ ובניינו , ואף היום הזה יום חרבן כלל מקדש בית ה׳ ושממות אדמתך ,

(עונותיהם) "עון יוסיפו על חטאת׳ , העושי׳ זה כזרות בתאוהם.ומה להם חלק עם אבלי ציון ונחלה לירושל׳ עירך . "והמתאבלי׳ , בוכים ומיללי׳ , על ירושלם ושק מתכסי׳ ודמע מזילי׳ , ואפר מתעפרי׳ ובכל ענוי מתעני׳ דם ישמחו ליום הבא בגילי׳ , ככתו׳ לשים לאבלי ציון ללפ"ת אפר וגו׳וכתו׳ שישו אתה משוש כל המתאבלי׳עליה באירך גלותך , "נאום כזו ולא לשוכחים , הר קדש ושמחי׳ , באורך הגלות בבשר ויין ובשמי׳ ורקוחי׳ , ועושים משתאות והענוגות בני אדם בשלחנך , "ואשרי המחכה , וינזר ויתענה וידובה , באורך הגלות הזה וישמור דרך ה׳ עד שישוב ה׳ וירצה בכל זבחיך וקרבנותיך , "תעות והטא עוד מוספים , ויד הינם מרפים ונכפים , על אכלם בשר וכל הענוגות בימי האבלות ולא השגיחו והציצו כדבר הנביא ובמעש החרדים ככתוב הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנותיך . "יום תשעה בר׳ , ושבעה ועשרה בחמישי ולעשרי׳ וארבעה בשביעי , ועשרה בעשירי לחדשיך , "הן משנה אל שנה אם הקרה , יום שבת בספירה , ראוי לצום ולהתענות ולהתאבל על ירושלם עירך , "מורי׳ הם על זה ונואמי׳ רצו מתענים ,
בימי האבלות חרבן בית מקדש ה׳ ושממות עירך ,

(כבלנו) "כדור רוע התלומית , גזרו ביום קדש בו להתענות ולא בימי אבלות ירושלם טומו שמי׳ על זאת ושערו ח"מ נאם ה׳ על דברי והוראות רועיך , "בהאיחם עוד רועיך , ההירו לעצמם בגלותך , אבילת בשר וכל ענג והמירו כל זה לעמי ארצך , "לזה הורו ופירשו , זאת תורת הבהמה דקישו , מה עניין תורה אצל בהמה זו מלמד ומירה עליך , "נצות פירושו זה היודע תורת קדושו , הוא ראוי לאכול בשר בהמה וכל מי שאינו יודע אסור לו לטעום במאכליך , "ועוד הוסיפו בזאה אשמה , על סימני בהמה , שמונה עשרה טרפות , נקב קרום המוח נקב הלב לבית הללו לפניך ,

(ואני) "ונשברה השזרה , שנפסק החוט שלה משזרה , נטלה הכבר הריאה שנקבה או שחסרה : נקבה הקיב׳ לעיניך , "אף נקבה המרה , נקבו הדקין מן השזרה , נקבה כרס הפנימית או שנקרע רוב החיצונה נגדך , "נאמו כל אלה ודומיהן , יען להתגדל לעם ה׳ ונביאיהן , והסמיכו והשעינו דבריהם על פ׳ הנאמר ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל באכילתך , "יחד לא אמרו נירא נא את ה׳ : כ"א הוסיפו על הורת ה׳ , כזאה וכזאת כדברי נביאי , ולא זכרו בלא היסף עליו ולא הגרע ממנו בכתב ספרי אלהיך .

(וביה) "ואם סימני אלה שאמרו הלכה למשה מסיני : למה אינם הרוהים בתורה ה׳ , ולמה חכמי ארין בבל אינם סומכים על דברי הכמי ירושלם עירך : "בורקין בראש הבהמה , חכמי ירושלם המה : והכמי בבל בורקין בחוטן שנרבקין מן הריאה עד הדפנות וקוראין אותם סרכא בשם זו באזניך : "יחשבו אלה לאלה ואלה לאלה : שאיכלי טרפות הם כדיני אלה : והם הורו פרה אחת נשחטה ונמצאה בראש טרפה כמאמר הכמי ירושלם עירך : "החתיה שנית נשחטה : ונמצאת בריאה פסולה וקמוטה , ואם כזאה איך היו מוציאים שם שמים לבטלה בברכת שחיטתם אף אתם בכה עד היום הזה ולא עוד אלא אם הם טרפות למה אתם מתירין ומאכילין לעם ה׳ לעמי ארצך :

(אבי) "אבן עוד בקרבן פסח בו : איך היו בודקין בו שבתו׳ ועצם לא תשברו בו : ואם אות היה במזבח ה׳ כדבריהם כי כל בהמה הנקרבת בו היתה נמצאת כשרה אות גדול זה והיה ראוי להזכירו התורה בשאר סימנים ואותות הורתך : ולא עוד א"כ היא חסרה ולא תמימה במצותיך : "בהתלואים אלו : עלילה יתעוללו : כי הבהמה ההיא היתה עתידה למות וע"כ היא טרפה כדעה הכמת לבב רועיך : "ידעו המבינים , כי אנו רואים ומתבוננים : שבהמות מתות מתחלואים דלות כנבלות

ונשחטות ונמצאות כשרות בסימניך :

(חטאתי) "תוין זולת אלה נשחטות : והן אבירות ובריאות ונשחטות , ונמצאות טרפות כהלכותיך הלא שקר נסכך וכדיאות הוראת חכמיך : "טפלו שקר עוד : והתירו כל אלה עוד : לעמי ארץ עם ה׳ : וחשבום כגרי שער וכנכרים בדת ה׳ : וככלבי צאנך : "אם כל אלה תורה : הלא משפט אחד ואחת תורה : לגדוליך ולקטניך : לנשיך ולטפיך לחכמיך ולעמי ארצך : "תעו עוד והתעו לעמו : עובר השליל בחלבו ודמו : התירו במאכלימו : ובשר עוף עם חלב בהמה אסרו עליך : יחד בשר נכרי : ואיל וצבי עם חלב נכרי : והתורה לא ביארה כזו לבררי : כ"א אמר לא תבשל גדי ב"א מבאר ביאור גלוי עם אמו ולא עם אחר חלב נכרי מאמו באזניך :

(חטאתי) "חפין פירוש רועיך על כל בשר : ואם אסור כל בשר איך יתירו בשר דגים עם החלב הלא גם דם בשר נקראו בתורה אלהיך : "טעם שרי הבהמה , איך יתירו לבשלם ולהטעימה , כל אלה האסורין לא מתורת ה׳ המה : השפלה הגבה והגבוה השפל בגאותיך : "אף כל שרצי פירות : זרעים וקטניות וירקות : ובשר וגבינה ואשר במעיים נשרצות : מהם התירו לעם ה׳ באמרם נפש היפה האכל ולא יראו את ה׳ אלהי ישראל עמך : "תורתם וראייתם פסקו זו במצאם ולא תטמאו את נפשותיכם כל השרץ הרומש על הארץ בתורה עושך : "יעלימו עיניהם : מפסוק שני הציעק באזניהם : אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ : ולא אמר על הארץ : יען לאסור כל השרצים הנסתרי׳ שאינם נרמשים בארצך :

(וישר) "ולא השגיחו והציצו בו : ולא הששו בניבו : בהתחלף מפ׳ האחר מצבו : אף בדבר ה׳ עוד שאמר אוכלי בשר השקץ המשקץ נפשותיך : "יורו עוד בשעטנז זה עקרו : שו"ע טוו"י ונו"ז ביאורו : והפכו המלה מעקרה כמו שהפכו מלות רבות בתורתך : "שיפטים בהיבות אל תקרי הדר בכתיבת נואמנו : אלא הדר באילנו : אל תקרי אותם אלא אתם : ורבות כאלה נאמרים בהפך וחלוף מכתיבתם באזניך : "רבים החליפו כאלה , ומי יוכל לספר כל אלה , והעל אלה יתכן וראוי כדבריהם שנתן לנו צורנו תורה בפה לכהור תורה שבכתיבתך :

(העויתי) "הלא חכם לבב הוא , ואין להתנחם ולשוב ממאמרהו , כי לא אדם הוא להנחם ולהשבית מצותיך : "עקר שעטנז בצדו שמרו : צמר ופשתים יחדו אמרו : בין טווי בין הפור בין מדובק וארוג ומחובר בכל אופניך : "ויותר על כל אלה מהללים : כי אנו רבים וראשונים וגדולי׳ , וכבר כתבי וחקי הראשונים הפילו מידם ומבין עדתך , "יושר עדות ראיית הירח , ושמירת האביב בעד זורח : וטמאה וטהרה והפלוה והתנות הנביאי׳ ודומיהם ואיך הם ראשונים כראשוניך , "הומכים ושומרי׳ ומחזיקי׳ , מצוה אלה וכל דקדוקי׳ , הלא הם הראשוני׳ ובידם תורת האלהים יתעלו השכחיהו והם ב"מ משכילי עם יחזיקו ועשו ממרשיעי אלהיך , "ישר ארחות העוזבי׳ , וילכו ארחות עקלקלות וסרפים , אם רבים הם וראשוני׳ זקנים ושבי׳ , מה הועלה להם ולנו מראשיתם בשם נקובי׳ הלא לא רבים יחכמו וזקנים י"מ וכבר דור נח ע"ה רבים היו ודור אברהם ע"ה אביך :

(ולא) "ותמורתו ודומהו , עם לוט בחירתו , ואיוב ורעיו מרורותיהם בייחוד ה׳ ויראת יום דינהו , ושלוחים יהושע וכלב מעשרה שלוחי ארצך , וכן יהודה ובנימין מעשרת שבטיך והאנים הטובות מרוב ישראל ונביאי והווי בית ראשון ובית שני בניין הררי אלהיך : "לזאת לא רבים יחכמו : ולא זקנים משפט יקיימו : כי אם משכילי עם יבינו לרבים ועם יודעי אלהיו יחזיקו ועשו ואז נגלו רבים מהעם עם מצדיקי׳ כי יקימו׳ ויותר שאומרים- כי הם כראשוני׳ הלא אמר אביך הראשון חטא וגו׳ וכתוב אבותינו חטאו ואינם וגו׳ כמנהגך : "אף הוסיפו עוד רועיך להתאוששה : כספר בריתו של אשה . הגלוי ונודע בתורה המקודשה : בלי חשבונות כחשבונות רועיך מעמיקי תורת צורך :

(שוה) "שפטו וקבעו עוד צריך הגט: להיות בו שנים עשר שורות מניין גט: וחכמי ירושלם אמרו שבע שורות לכתבו לא יוהר עם עדיו ויהיו השורות שוות בארכן ובשרטוטן לעיניך : "ובלי דבוק אות באות : ובלי מחק אות מאות : וכל האותיות שוות כלי עוות בארכן ורחבן מרובעות שורותיך : "היו"ד דהצביין קטון מכלם : צריך להיות מהאותיות כלם : ו"ו דהרוכי וגם פטורין מכללם : גדולים מאותיות גטך : כאלה דקדוקי' הורו שלא מתורת אלהיך :

(לי) "לכל אלה וכאלה דברי רועיך : צריכים ספר בפני עצמם לפרשם כפירושיך : אף מעט גליתי בדוויותיך : "ידעו נא החרדי' גם כל יראי אלהים, ויתרחקו מבינם וישובו להורת אלהים קדושים: תורת משה שלוחו ע"ה כן עמרם ודברי נביאיך :

(ואהה) "ולא יפנו אל רהבים ושטי כזב : אשר בפטירת משה ע"ה חקקו כזב : בפסוק ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות מעולמך : "אמר ר' ברכיה הכהן ברבי בשם ר' חלבו בשם ר' שמואל בר' נחמן ראה גבורה שהיתה ביד משה שלוחך : "תקון הלוחות היה ארכן ששה טפחים : ורחבן שלשה טפחים : ביד הקב"ה שני טפחים: ושנים טפחים ביד משה: ושנים טפחי' ריות באמצע לוחותיך : "הנה גברו ידיו של משה : ונטל את הלהות ושברן שנא' ויחר אף משה וישלך מידיו את הלחות וישבר אותם תחת ההר ראה גבורת משה שליח אלהיך :

(צדיק) "צרת מיתתו כשהגיעה לו, לא נשארה גבורה לו, עליו נאמר לא לקלים המרוץ ולא לגבורי' המלחמה וגם לא לחכמים לחם כלחמך : "דבר הן קרבו ימיך למות : אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה אני קרוב למות : אמר לו הקב"ה מזל ושררות וארכי של יהושע תלמידך דוחקת לפניך : "ישיב לו משה ואם בעד יהושע שמזלו וכבודו דוחה ואני מת : יכנם יהושע לשררה ואצא אני מן השררה ואל אהיה מת : מחיי זה עולמך : "קרא לו הקב"ה ואמר לו : אם כן עשה לו : כשעשה לך אמר לו יהי עוד אמר לו קרא את יהושע וגו' והתיה שמשו כעבד לפני אדוניו כדעתך :

(על) "עמד ושמש ליהושע בכל צרכיו כעבד וכשביר לפני אדוניו : והלבישו ארגמן וכובע של מלכית והושיבו בכסא זהבך : "לשלשים וששה יום: שחרית וערבית שמש את יהושע כתלמיד לפני רבו בכל יום : בכל שליחותו וצרכיו כשליחותיך :

(כל) "ככה אמר משה להקב"ה אז : אם מפני יהושע אני מת הוא יעבור בארין כרב ואני אהיה כתלמיד אז : ובעבר לפניו רק אראה את ארצך: "לו השיב הקב"ה גשבעתי בשמי ולא תעבור : אז אמר לו : ואהיה כעוף או כרג ואעבור : או אשב על כנפי ענניך :

(הבא) "האם לא הניחני : עוד חהבני אברים אברים והשליכני ביד גבריאל המלאך ויעבירני והחייני עוד : ואראה את ארצך : "בדבריו השיב לו הקב"ה א"כ חשוב לך : שעברת את הירדן והבטל שאלתי ולכן לא יעשה זה עליך: "אז אמר לו משה והראני מרחוק את הארין: אז קבל התנתו : ואמר לו כי מנגד הראה את הארין בעיניך :

(עלינו) "ערוגה אחת בתוך הפרדס, כשיעור ארבע מאות פרסה כנס : ועשה הקב"ה את הארין : והראה למשה נביאך : "לו התחנן עוד משה הניחני ואשב עם בני ראובן וגד כעבר הירדן אין זה עליך קשה : אמר לו אי משה תעשה תורתי פלסהר כרצונך : "ימי שלש רגלים שחייבתי בהורתי : לא יעברו בני ראובן ובני גד בעבורך לחוג באדמתי : וזה אינו נכון לי פדבריך : "נאם לו עוד. הקב"ה אי משה : למה תצר את עצמך בדבר שאין לך חיים בעולם ותהקשה : שתי שעות נשארו לך מחייך : "ואז מלאך סמאל ראש כל השטנים : באותה השעה היה מצפה למיתתו של משה לחטוף נשמתו כשטנים : שנ' צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו כרוצחך :

(כי) "כיון שראה מלאך מיכאל ככה : נתן קולו בבכיה וסמאל היה שוחק בשמחה ערוכה: אמר לו מיכאל המלאך אי רשע בנפשך: "יום זה אני בבכיה ואתה שוחק : אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי ולכך שוחק, כי נפלתי במיתת משה קמתי בשררות יהושע עבד אלהיך,

(אמת) "אז אמר לו כי אשב בחשך בגלות, ה' אור לי בימי משיח בלי דלות וזלות, וכשראה משה כזו התחנן אל ה' שיהיה כעוף פורח בארצך, "מלקט בכל יום מזונו ויחיה, או כחית השדה שאוכל עשבות הרים ושותה ממי גשמים ואעבור בארץ ואחיה: ולא קבל ממנו אלהיך, "הבע עוד עיני האחת, תהיה רואה מחור הדלת בשלש פעמים בשנה אחת, כאדם אסור בבתי האסורים ומיסגר ומציין מן החרכים מבור שחת, ואחיה ואראה את הארין, ולא קבלו צורך,

(עשית) "עוד כשראה משה שלא נשא לו פנים, פתח פיו ואמר הצור תמים פעלו וגו' ונתן קולו בבכיה והתחנונים. והלך והתחנן לארין ישראל בקשי עלי רחמים מעושך, "שיתה נתנה לו לעצמי איני מועלה על גזר דיני, שכתוב כי והארץ כבגד הבלה וגו' ולך איך אועיל בתחנוני, כשמעו משה הלך והתחנן לשמים בקשו עלי רחמים מעושך, "יצאה בת קול משמים, עלי כתוב ונגולו כספר השמים וגו' ואיני יכול מה לעשות ולך אתחנן מנוטה שמים, הלך אצל כוכביך, "תכלית גזר דין לנו, כל מאירי אור בשמים אקדירם וגו' אלביש שמים קדרות ולנו לא נועיל ולך איך נועיל בגזר דינים, הלך לו אצל חמה ולבנה מאוריך,

(ואנחנו) "ואמרו לו לנו כתוב וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' ולך נועיל : הלך לו אל הר סיני ואל כל ההרים אמרו לנו לא נועיל ולך נגעיל, לנו כתיב וכל הר וגבעה יושפלו כי ההרים ימושו והגבעות המוטינה כלל פסוקיך: "אז הלך לו אל הים ואל הנהרים והאגמים והשיבו לו לנו כתוב הנותן כים דרך וגו' : וכתוב והחרים ה' את לשון ים מצרים וגו' : ולנו לא נועיל כן לא נועילך בגזר דינים : הלך לו במדברות ובסדרי בראשית עולמך : "נאמו לו לנו כתוב הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר: אז כשראה משה כי לא קבלוהו כל אלה כאשר מפי רועיך סופר : הלך ברגל יהושע נביאך : "חבק את רגליו ונתן קולו בבכי ואמר לו : זכור נא מה שלמדתיך משנה והלכות וכל חכמה ובינה אל ושכלו : ושמשתיך ודנהלתיך בגדולו : ובקש עלי רחמים מלפני בוראך : "נכנס יחד בארין : בקש יהושע רחמים בא סמאל ראש שטנים וסגר את פיו אמר לו גזר דין מה' בחרין : באשר דבר מלך שלטון ואתה דוחה דבר אלהיך : "והלך ונפל על רגלי אלעזר הכהן : אמר לו כמה תפלות התפללתי לך במעשה העגל התפלל גם אתה עלי כהן : בקש להתחנן בא סמאל ותפש את גרונו : וכן לכלב בן יפונה וכן לנשיאי ישראל עמך :

(הרשענו) "הרכו נשיאים ושבעים זקנים עם משה בכיה וזעקה מרה : ועלתה צעקתם למרום וירדו מאה ושמונים וארבע רבוא מלאכים והיו חוספין דבורו שלא ישמע לפני אלהיך : "ראשים שני מלאכים ממונים היו עליהם : שם האחד צקון ושם השני לחש צקון היה הוטף דבריהם : ולחש היה מחזירם שישמעו לפני האלהים בא סמאל ואכרו באזיקך : "שלשלאות של אש היו והעלוהו לפני האלהים : והכוהו שתין פילסין דנורא והוציאוהו והשליכוהו מאחורי הפרגוד מפני אלהים : אז אמר ישעיהו הנביא ע"ה ה' בצר פקדוך צקון לחש מוכרך למו לעמך : "עוד כיון שראו ישראל שאין מלאכי שמים מניחין להם לבכות. אמרו למשה אין אנו יכולין מה לעשות נתן משה קולו בבכיה מרה ואמר אוי לי ואבוי עלי לאי זה מקום מארצך : "נההנן או לאי זה אדם אנה אלך : אז התחיל לצווה ליהושע לנהל את ישראל בליאוט בכל הלך : אז אמר הקב"ה ליהושע אל השמע לרכך כ"א טול מקל ושבור קדקדן של ישראל עמך : "ותיכרם במוסר : שנ' אל תמנע מנער מוסר : כי הכנו בשבט וגו' ואין נער אלא ישראל שנ' כי נער ישראל וגו' אז בכה משה ונפל על צואר יהושע ובכו שניהם עם ישראל עמך :

(ויאמר) "ובאותה השעה השמים והארין מקוננים : ואז קרע משה את חלוקו והלש את זקנו ופלש את ראשו

ראשו

ראשו בעפר ועפריב ובכה את ראשי במעילו כאבל ונכנס
לאהלו בצעקה מרה לפניך : "יצעק ויכפוד על שדים בשתי
ידיו : ואומר אוי לי אוי לי או לרגלי שלא דרכו בארץ או
ידי שלא קטפו פירותיו ; אוי לגרוני שלא טעם מהם ועיני
שלא ראו אותם במראיתך : "אז נשאר למשה מחייו חצי
רגע : אמר לו הקב"ה למה הצטער והקשה משה לך חצי
רגע : אמר לגבריאל צא והבא נשמתו של משה משיב לו
גבריאל מלאכך : "מי שהוא שקול כנגד ששים רבוא אני
יכול לעשות לפניו הצף איני יכול לראות במזהו : אמר
למלאך מיכאל צא אתה והבא לי רוח משה ונשמתו : מיד
בכה מיכאל ואמר לו כדבר גבריאל מלאכך : "רבו של
משה זנגזגאל המלאך היה עומד לפני הקב"ה גזר לו לך
אתה הבא לי נשמתו של משה מיד בכה גם הוא אמר לו
איני יכול הלמידי הוא בגזרתך :

(ארני) "אז אמר לו לסמאל ראש כל השטנים : צא והבא
לי נשמתו של משה מיד יצא סמאל בשמחה מלפני
האלהים : והגר חרבו ולבש אכזריות וכעס כאכזריך :
"דרך והלך אצל משה בחמתו : כיון שנסתכל בדמיתו של
משה שזיקין אש יוצאין מפיו וזוהר דמותו : ואמרתו
מבהיק כשמש בזריחתו : ושם המפורש היה כיתב בכפרך :
"נבהל סמאל ויירא מאד והיה מזדעזע מפניו : ואמר בלבו
ודאי בטיב אמרו המלאכים שאין אנו יכולין ליטול נשמתו
מפניו : נשא משה עיניו וראהו במראיתך : "יראה ורעד
אחזהו את סמאל וחשכו שתי עיניו מן זיו קרינת עור פני
משה : ואמר לו משה ; אין שלום אמר ה' לרשעים מה לך
הנה אי רשע וקשה : אמר לו שלחני שילחך :

(סלחתי) "סיף כל הנשמות של עולם בידי מסורות : אף
אתה תן לי נשמתך כשאר כל יצירות : אמר לו
מי שלחך אמר לו בוראך : אמר לו איני מוסר נשמתי בידך :
"לי עדפנות מכל באי העולם במדרגות שדרכתי : אני
נמול ממעי אמי יצאתי : וכן ביום ברגלי הלכתי : ואפילו
הלב אמי לא ינקתי ; וכן שלשה חדשים נהנבאתי : בנבואת
אלהיך : (אות חי"ת לא נמצא) : "הוך פלטין פרעה הלכתי :
והבהר מעל ראשי השלכתי : וכן שמונים שנה אירות
ומופתים עשיתי : וששים רבוא ממצרים הוצאתי : מעבידי
ישראל עמך : "ים סוף לי"ב גזרים קרעתי : ומי מרה
למתוקים הפכתי , ומן ושלו לישראל האכלתי ומים מצור
בקעתי והשקיתי ועל שמים עליתי , ועם המלאכים שכנתי
ועם הקב"ה דברתי , ושני לוחות לקחתי תורתך ,

(כדברך) "כהני נחל שבינה נהר דינור ותחת כסא
הכבוד שכנתי : ופמילואה של מעלה נצחתי :
ולקחתי תורה ומצות ורזיהם
לבני אדם גליתי : ושמי המפורש פירשתי לעמך : "רין
ומלחמה עשיתי : עם סיחון ועוג גבורי עולם ילודי מלאכים
שלא היו כמותם הרגתי : שמימי המבול עד קרסוליהם לא
הגיעו מפני גבהן בשמיך : "במטה שלי הכיתים והרגתים :
ואתה אי רשע האמר לי תן לי נשמתך : לך ברח לך מפני
פן אביתך כמימתים : שב אל הקב"ה אז נעם עליו הקב"ה
לך הבא לי במהרה נשמתו של משה כשאר נשמות עולמך :
"רגז לפניו סמאל ואמר לו איני יכול : לגיהנם שלחני ואהפך
אותה אבל למשה איני יכול : כעס עליו ויצא אז שחק עליו
הקב"ה כשוחקך : "ככה אמר לו רשע רשע מאש של גיהנם
נבראת , ולאש של גיהנם אתה חוזר בתחלה בשמחה גדולה
מלפני יצאת , וכאשר ראית שבחו וגדלו אתה אומר איני
יכול לעמוד לפניו לקיים דברך ,

(גואלני) "גלוי וידוע לפני שאתה עתיד לחזור מלפניו
בבושה גדולה : מיד הלך סמאל ועמד לפניו
של משה בזולתה : ואמר לו משה משה לי גזר הקב"ה
שאכח נשמתך : "ואז מה עשה סמאל שלף חרבו מן תערה
ועמד לפני משה : וכשראה משה מיד עמד עליו בחמה גדולה
וקצף עליו ומטה האלהים ביד משה : שחקוק בו שם המפורש
של אלהיך : "אז רדף משה אחריו וגער בו בכל כחו עד
שנס מפניו : ומשה היה רץ אחריו במטה האלהים שש ז
המפורש חקוק עליו : ותפשו והכהו במטה האלהים אשר
בידיו של נביאך : "לקח ממני קרן הדרו ועור עינו : עד
כאן עלתה לו למשה חצי רגע שני מחיי ומנו : יצאת בת

קול ואמרה משה משה למה הצטער הגיע רגע מיתתך :
"נשמע הקול באזני משה מיד עמד בתפלה לפני הקב"ה :
ואמר לו זכור את אשר התהלכתי לפניך ועשיתי שליחותיך
ואל תמסרני ביד מלאך המות ההוא : זה סמאל רשע
מלאכך : "ואז קבל האלהים תפלתו : ואמר לו משה אשת
אני עצמי מטפל בך ואני קוברך מיד עמד וקדש את עצמו
בשרפי ההוד וירד בעצמו משמי שמים העליונים לקבל
נשמתו : של משה נביאך :

(אדני) "אז כיון שראה משה את הקב"ה : נפל על פניו
ושבחו ואמר לו במדת רחמיך התנהג עמי והשיב
לו אל תירא והלך לפניך צדקך וגו' : ואז עם הקב"ה :
ירדו שלשה מלאכים ממלאכיך : "דוק ששם הם גבריאל
מיכאל וזנגזגאל : גבריאל הציע מטתו של משה : מיכאל
פרש עליה בגד ארגמן וזנגזגאל הניח כסת של מילתין
במראשותיו באותה שעה כשעותיך : "נתיצב ועמד הקב"ה
במראשותיו : וזנגזגאל במרגלותיו : גבריאל ומיכאל בשני
צדדיו : אמר לו הקב"ה משה משה הקף שתי רגליך ושתי
ידיך שים על החזה שלך : והשקיע עפעפי עיניך : "וכסו
עפעפיך לעיניך וכן עשה משה : ואז קרא הקב"ה לנשמתו
מתוך גופו של משה : ואמר לה אי בתי מאה ועשרים שנה
קבעתיך בתוך גופו של משה איש אלהיך :

(צבאות) "צאי לך אל האחרי הגיע קצך אז אמרה לו
ידעתי שאתה הוא יוצרי : אלהי הרוחות לכל
בשר בבקשה ממך הניחני אין לך גוף טהור יותר מגוף
משה שאין בו ריח סרוחה ולא רמה ותולעת ולא זבובי מות
כמתיך : "בזאת אני אוהבת אותו ואיני רוצה לצאת ממנו :
אז אמר לו הקב"ה צאי נשמתי צאי בתי אל האחרי ואני
מעלה לך לכבוד יותר ממנו : כשמי שמים העליונים :
ואושיבך תחת כסא הכבוד עם שרפים וכרובים ומלאכיך :
"אז השיבה לו טוב לי בגופו של משה : שמלאכי' וכרובי'
העומדים אצל שכינתך מרדו בך כעס קשה : וירדו מהם
עזא ועזאל מן הרקיע וחמדו בנות האדם והשהיתו בהן
דרכם באנשיך : "והלית אותם בין השמים ובין הארץ עד
היום הזה : אבל משה מיום שנגלית עליו לא בא אל אשתו
עד יום זה : שנ' והדבר מרים ואהרן במשה על אודות
האשה הכושית א"ל כלל פסוקיך : "הפול נא החנתי לפניך
והניחני במקומי : כיון שראה הקב"ה כך חבקו בידיו ונשקו
וברחמיו נטל נשמתו בנשיקית פיו : שנ' וימת ש"מ עבד
ה' ע"פ ה' אלהיך :

(שמי) "שעה ההיא בכה עליו הקב"ה : וצעק ואמר מ"י
לי עם מרעים מ"י לי ע"פ און ומלאכיו היו בוכים
עם הקב"ה : ואומרים והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום
בינתך : "מאד ונעלמה מעיני כל חי וגו' : והשמים בוכים
אבד חסיד מן הארץ וגו' : והארץ בוכה ואומרת וישר באדם
אין וגו' : והרי בראשי' בוכים ואומרים הצדיק אבד וא"א
שם ע"ל כלבבך : "וחמה ולבנה בוכים ואומרים בינו ביערים
בעם וגו' : וכוכבים ומזלות בוכים ואומרים וכסילים מתי
השכילו ורוח הקדש בוכה ואומרת ולא קם נביא עוד בישראל
כמשה וגו' : ויהושע בקש למשה רבו ולא מצאו בעולמך :

(קדוש) "קורא וצועק ובוכה ואומר הושיעה ה' כי גמר
חסיד וגו' : וכל ישראל בוכים ואומרים ויתא
ראשי עם צדקת ה' עשה וגו' : וכל מלאכי רקיע בוכים
ואומרים ומשפטיו עם ישראל עמך : "דוד המלך ע"ה אמר
לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל ביראת
אלהים וגו' אמרו בפירושיה' רועך הצדיקים מושלים ויכולים
לעשות כמעשי אלהים : לבראה אדם ולהמית
ולהחיות לפקוד עקרות ולעצור מולידות בכל מעשי אלהיך :
"ושלמה ע"ה אמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה :
אלו האבות ואת עלית על כלנה : זה משה שנתעלה על
כלן בגדולה כיצד רוח אדם הראשון אומרת למשה בזמן
מיתתו אני גדול ממך : "שנבראתי בצלמו של הקב"ה שנ'
ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו' אמר לו משה אני
נעליתי יותר ממך בכבוד שהכבוד שנתן לך נוטל ממך
שנ' אדם ביקר בל ילין וגו' : אבל אני מכובד ממך :

(ישראל) "יקר הופנים שנתן לי עמי היה שנ' ומשה בן
מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו וגו' :

וכן

וכן נח ע״ה אמר למשה : וכן אברהם יצחק ויעקב נתקוטטו עם משה : שאנו גדולים ממך : ״שתקם משה בדבריו שאני נעליתי על כלכם שנ׳ ואת עלית על כלנה : ור׳ מאיר אומר הלך מלאך המות אצל משה אמר לו הקב״ה שלחני אליך נשמתך ליקהנה : אמר לו תניחני לקדש שמו של אלהיך : ״רחש עליו המלאך יש מי שיקדשהו : שנ׳ השמים מ׳ כבוד אל וגו׳ : אמר לו לא אמות כי אחיה וגו׳ : הלך לו המלאך ובא לו פעם שנייה והזכיר עליו שם המפורש וברח מפחדהו של נביאך : ״אז בא לו פעם שלישית למולו : ואמר משה אז הואיל מן הקב״ה אצדיק עלי הדין ואז אמר הצור המים פעלו וגו׳ : ור׳ יצחק אמר נשמתו של משה היתה מתקשה לצאת אמר לה משה נביאך : ״לשלוט עליך בא מלאך המות אמרה לו זה לא יעשה הקב״ה כי הצלת נפשי ממות : וגו׳ אמר לה הראי שבובין עלי והבכי גם את : אמרה לו את עיני מדמעה ייי׳ אמר לה שבקשו לדחותך לגיהנם עם מרש״ע עולמך :

(ואתה) ״והשיבה לו את רגלי מדחי אמר לה ולהיכן את עתידה ללכת : אמר לו אהלך לפני ה׳ בארצות החיים ללכת : כיון ששמע משה כזאת ממנה אז נתן לה רשות ואמר לה שובי נפשי למנוחיכי כי ה׳ גמל עליכי : ור׳ אליעזר אמר בפירוש עתיד הקב״ה לעשות מחול לצדיקים לתוך גן עדן והוא ישב עמהם ביניהם : וכל אחד ואחד מהם יהא מראה באצבעו עליו שנ׳ ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה׳ קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתך : ״אפן כל אלה וכאלה דברי רועיך : הקוקים בפטירת משה ע״ה בקרובה של חג הסכות חרוזת רבותך : וככפר רבי הנחומא רבך הגדול גדול מפרשיך : ״תעו והתעו לעם ה׳ צאן אובדות : ובכל זה שדברי תועבות אלה וכאלה ביניהם חקוקות ונלמדות : לא יגאלו צאן נדודות : ולא תרעינה במשכנות רועים נאמניך : ״השבת חנוה אל אם אמת ביד רועיך ורוב קהלותם : אם קפץ באף רחמיו כלה מלרחם כשרחם במצרים ביד משה ואהרן צאן עדתם : וכן בבית שני ביד דניאל חנניה מישאל ועזריה וביד זרובבל בן שאלתיאל ונחמיא התרשתא והאנים הטובות ועזרא כהנך :

(קדוש) ״קרעו רוע לבבכם והעבירו רוח הטמאה מן הארץ : והוציאו הנדה מן הקדש והפילו מידכם השרין : ושובו והשיבו אל הורת משה שלוהו בהרין : ככתו׳ זכרו הורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל וגו׳ : כי עץ חיים היא למחזיקים בה וגו׳ אולי יחנן ה׳ אלהי צבאות שאריה בית יוסף עמך : ״דרשו טוב ואל רע למען תחיו : וזה הטוב הוא שאמר כי לקח טוב נתתי לכם הורתי אל תעזובו וכתוב עזבו פתאים וחיו : ויהי כן ה׳ עמכם כאשר אמרתם שיבנו אלהי ישענו וגו׳ השיבנו ה׳ אליך : ״וראה והבן מדברי רועיך : הכאלה דברי הורת ה׳ : או היפלא מה׳ דבר שהיה והויה ויהיה בעולם זולת חפץ ה׳ : או יוכל כל יצור לטחות בדברי ה׳ : וראשוניך הגאיך ובעלי גמרא הכמיך : ״שנו כך ואמרו אפילו ריש גרגותא מן שמיא מוקמין ליה : מענהו אותו העץ המושם בראש התורן של ספינה מה׳ הוא שמעמידין אותו בראש התורן בתקונה : והאחרונים רועיך :

(יושב) ״יהללו לעצמם בחכמתם : ואומרים דמי צירבא דרבנן לצלוחית של פלייטים אע״פ שהצלוחי׳ ההיא מכוסה ריחה נודף לכל אדם כל שכן שהיא מגולה : אבל עמי הארין כאסהירא בלגינא כאיסקריא באזניך : ״ומענהו עמי הארין כפעמון : אי אגוז שהוא יחיד בתוך גוף כלי הלוג הריק והוא צועק בנענועו כפעמין : ואמרו עוד אפילו עם הארין חסיד הוא ואפילו ישר הוא כחסידיך : ״שמו וגופו ארור הוא לאלהי ישראל : ומותר הוא לנחרו ביום הכפורים שהל להיות בשבת להכלל : הוא שקץ ובניו שקצים : יפיל דאדם את בתו לדריסת הזאב ולא יתננה לעמי ארצך : ״בזאת הוא נכון לכל רואה שתלמידי חכמים ראויים שיהיו צנועים בכלה : והסכת ושמע מדברי רועיך אלה למללה : אם ריש גרגותא משמיה מוקמין ליה מי יוכל להפיל חפין אלהיך :

(ההלות) ״התמימות משה ע״ה וענותו : איך הפאו רועיך עליו כי מחה להפין ה׳ ואמרהו : וכתוב ולא איתי די ימחה בידיה ויאמר ליה וגו׳ יסכר פי דוברי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאוה ובוז לפני אלהיך : ״הן עוד ואם דמי צורבא דרבוהיך לצליחית של פלייטום ודומה דעתם זו גם לאילם השער : איך בחכמתם הגדולה פטפטו כאלה התועבות כדברי בער : ועל ה׳ ועל מלאכיו ונביאיך ״לעמי הארץ עם ה׳ קדושו : למה הכמיך מחרימין אף נחשבי׳ בעיניה׳ כשרצי׳ וכל טמא ומוסרת בביאושו : הלא אב הנביאי׳ ע״ה אמר עוד מעט וסקלוני עם עדתך , ״ועוד היה מבקש רחמי׳ עליהם , ואומר אל תפן אל קשי העם הזה וגו׳ , וכן כלל הנביאי׳ ע״ה מנהגם כזה , וכזאת דרך אלהינו יתעלו השבחותיו עליהם ככתו׳ בחבלי אדם אמשכ׳ בעבותות אהבה וגו׳ וכתו׳ קדש ישראל לה׳ ראשית הבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה׳ אלהיך : ״הוקף אברתם שאמרו כי מותר לנחרו לעם הארץ אפי׳ ביו׳ הכפירי׳ שחל להיות בשבת כך חקקו והורו , הכאלה היו הרועים הנאמני׳ בישראל אשר עברו ונכהרו , הוי רועי האליל עוזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרועו יבוש תיבש ועין ימינו כהה הכהה מאור אלהיך ,

(ישראל) ״ישגו צאני בכל ההרים וגו׳ , כה אמר ה׳ אלהים הנני אל הרועים ודרשתי את צאני מידם והשבתי׳ וגו׳ אני א״צ ואני ארביצם וגו׳ , יען בצד ובכתף תהדופו ובקרניכ׳ הנגחו כל הנחלות : עד אשר הפיצות׳ אותנה אל החוצה בגלותך , ״שה פזורה ישראל אריות הדיחו וגו׳ , צאן אובדות היו עמי רועיה׳ ההעום וגו׳ , והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז וגו׳ והקימותי עליהם רועה א׳ וגו׳ , ואני ה׳ אהיה להם לאלהים , וכרתי להם ברית שלום ברית עולם וגו׳ , וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות ארצך , ״רושם דברים אלה מעט מרכבה כפרנו מדברי הכמיך , יען לגלות אזניך , ואזן כל הרדי ה׳ הסידי עמך , אע״פ שלא היה ראוי שישמעו כאלה על פינו ופיך , ״אפס עקב שמצאנו הנביאים ע״ה : שהקקו והרתו והשמיעו דברי מהרפי שמו והורהו ועמו כפרעה ובנהריב ונבוכדנאצר לרשעי׳ אין שלום : יען זאת הזכרנום והקקנום לשוב ולהשיב אל צדקת ה׳ ואמונת תורת עושך , ״לכן אל קנוא ונוק׳ יקנא בתחלה לשמו , המקודש בפי כל קדושיו , ולתורתו התמימה אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ולמקדשו ולעמו : ויסלח לעונותינו ולעונות כל חפצי צדקו ובנין אולמו : ויקבין נדחיו בביאת אליהו ז״ל וביאת משיחו ובניין היכלימו : וביאת כבודו וטובת ארצו בנועמו : והייה מהי עמו בישועתימו : והוא ירעה צאנו במשכנות טובות להרביצמו , להזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכל כבוד אלהיך : ״אמן ה׳ יאמן נא ה׳ בימינו ובימיכם ובימי כל יראי ה׳ : ואם אני העני שגיתי במה שביארתי הכולח לכל עונות עמו ישראל יכלה פשעי זדונותי ושגגותי , שהחטאוני רועים הרעים בימי : ויכפר על חטאתי בשבי פשע ציון עיר ה׳ , כי לא בזדון דברתי כי אם בקנאתי לשם ה׳ , ויזכרני ברצון עמו מכברי ויפקדני בישועתו עם משכילי : ככתו׳ זכרני ה׳ ברצון עמך : פקדני בישועתך : ברוך ה׳ לעולם : אמן ואמן :

לא תחמוד בית רעך

כל האל״פין בית״ות מחמשה חמשה בהם כל אות ואות

תמים דעים הכם לבב בהבונתו : ואמיין כח בחיל גבורתו : נותן ליעף כח בחלישותו :

אם לכח אמיין הנה באומין קדושהו , ובכל משלה מלכותו : ככתו׳ ה׳ אין כמוך ואין אלהים זולתך , ״הקיף מושל מימי קדם קדמתה , טרם בהאת עולמי אשר נפשו אותה , המשל ומוזד עמו ואימתה , והפארתו וגדלתו בכל רפתה , וכל יקום ידו קנהה ועשהה , ככתו׳ כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד עולמך , ״רולה ארין על בלימה במצולתי , על מה אדניה הטבעו בטביעתי , על ימים יסדה ולא כיסודתי , הן אל ישגיב בכחו לבנותי , והכינה לישיבתי , ככתו׳ יסד ארין על מכוניה כל

כל המיט לעולמך , "הכן מים לארץ ציה ולכל שיהה י ונטה שמי שפרה לשוכני ארץ מהליפי ומאנתי , ולהאיר ליושביה והולכי ימים ודרכים כורהי , וצורר מים בעביו לרוות נפש כל עמלי ומהכתהי , ורוח עשה במשקל להיות כל ממיהי , ככתו׳ ברוהו שמים שפרה וגו׳ מי הכן אה רוח ה׳ אלהיך , "תמיד הויה פעלו ומעשיו לא שבהו , בניהולו ובחכדו יעמדו יחד ולא חמו ונכרתו, מפארי׳ לשמו כל חוסיו ולב ישיהו , בנפלאותיו ואותותיו לא יהפזו ויבעתו , וצורריו לא ידעו ולא יבינו ולא בחכמה ימיתו ככתוב כי ישרי׳ דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם לעיניך . (ש) "שופך בוז על נדיבים לכל איש להכבישו , מכבורו ומטיבו להמישו: ומזית אפיקים רפה בגודל קדשו . ומחיה רוח שפלים וכל רש ברישו , ומקים מעפר דל מאשפות יריב נפשו , הן אלה ק"ד ומה שמץ דבר נשמע בו לאלהיך , "שדי לא מצאנוהו שגיא ורב כח לההאוששה , הלא הוא הסין יה כגבור להגישה , יעיר קנאה יריע כמאז לחדשה , על אויביו יהגבר להלישה , ואוהביו על רצונו להקוששה , "יהד להתקדשה ולהתנפשה , ככתו׳ התקוששו וקושו הגוי לא נכסף וגו׳ שיבה ישראל עד ה׳ אלהיך , "שוכן עד מרום וקדוש שמו דבר בקדשו להקרישי , אזהרת מצוה עשיריה לא ההמוד להמישי , מכל המא ועון והאות לב ורפשי , ומכל משפט וענש לחפשי , ובשטרי הוכחתו לא להבאישי ולהובישי, ככתו׳ הכבן נא עמו ושלם בהם הבואתך טובה וכתוב קח נא מפיו הורה ושים אמריו בפיך ובלבבך , "שמו קדוש ישראל הינטור לעולם ויקשה , למי ששב אליו בכל לב נחשב הוא כקרבן אשה , הלא הוא צוה לא הקום ולא השור למשה , ואיך יהנחם ויהיה עליו כנוטר הוכל ונושה , אם ישוב מדרך ממשה וממשה , לנפשו פישה , ואם לא ישוב צור ממנו לא יחשה , ככתו׳ הנה כתובה לפני לא אחשה , וגו׳ , וכתוב ההפין לשדי כי הצדק ואם בצע כי התם דרכיך , "שמע אם הכמה חכמת לך הבדיו ממך לא ימושו , ואם לצה לבדך השא צרותיו עליך יהאוששו , אם אחה הבינות לבך פניך לא יחורו ולא יבושו , ככתוב כי אז השא פניך ממום וגו׳ ממשפטיו אליך לא יגשו , ככתו׳ כי אז על שדי התענג והשא אל אלוה פניך , (ר) "רם על רמים הזהיר בדברו , ולא התורו אחרי לבבכם וא"ע וגו׳ כל איש בהאוה יצרו , לפי שכל המצות הלויות במראה בינת הלב בהרהורו , ובמראה עינים בהציצו לחלל ברית ה׳ ולעברו , והנוטה והולך אחריהם כצפור אל פח יקיש והאבד תיחלתו ושברו , ככתו׳ איש הוכחות מקשה עורף פהע ישבר ואין מרפא לו לעולמך , "רצון מלך לעבד משכיל בצדק להקרה , ועברתו תהיה מביש ברעה בלורה וישרה , כי תאות הלב היא ההמידה השמירה , והמשמר נפשו מהלוך אחרי תאותו דנשארה , ינצל וינקה מכל עבירות ומאש בוערה , ככתו׳ לא יאונה לצדיק כל און וגו׳ וכתוב משכיל על דבר ימצא טוב וגו׳ וכתוב החזק במוסר אל הרף נצרה כי היא חייך , "רודה ועוצר מונע ומפליא נפשו לפני צורי , ממשול בתאותו בתאית יצרי , ומדריכה ומהפכה אל היושר ומיכרי , עליו דבהו׳ אומר כאשר מזהירי , נ"ז ע"ה מרי , אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמיל עלי אמו כגמול עלי נפשי כנפשך : "ראייה מליצתו מת גמיל שיונק שדי אמו מהם יורה: מחכה ומקוה המיד תאותו וחיותו ובמנה יהגדל ויפרה, ובעה שרוצה אמו למנעו דרך אהרת לו תורה: כשיתאוה שיינק הדמימתו והטעימתו אמו בדברים מרים להתגרה ולהתערה, בנהנה על שדיה דברים מרים להמרירם להיות מהם בורח וסורה : ובפעם אחרת יקרה , משימה דברי׳ מתוקי׳ בממתקים בפיך ובהכך : "רוצה ונוהנת לתוך פי היונק דבר מר יען ששפתיו וגרונו שיתמרמרו : כדי להשכיח לו שדיה כי חלפו ויומרו: כן האדם חייב להפקיד שומר נאמן על נפשו וצעדיו לא יצרו : ושומר נאמן היא הכמת דעתו הטהורה שהכריע על מחשבותיו והופרו, שאם יראה שיצרו הרע ומחשבתו עליו יתגברו: ישנם ויחליפם וימרר לנפשו בדברי ענויים עשיבנה לצדקה אלהיך. (ק) "קשיה תחליש ולהשוות יהד נפשו וחיקו אל דרך הטוב בתורה ה׳ והקו , והדמיונה פעם בדברי המרורים מתכמות אבקו : כדברי עוצי הישר בהבינה דקדוקו , ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו בדין צדקו : ואומר נקטה נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אשיחה במר נפשי מה אנוש כי תגדלנו וכי השית אליו לבך : "קורא לפעם אחרה בדברים טובים לחזקה : שנא׳ ואני ידעתי גואלי חי ואחרון ע"ע יקום צור לרקדקה : הקרא ואנכי אענך וגו׳ ואז אמתקה : הלא יראתך כסלתך וגו׳ יחרפני מהרפי להתמקקה , ואלה צפנת בלבבך וגו׳ לחלקה: אם חטאתי ושמרתני וגו׳ מי יתן בשאול הצפינני הסתירני עד שוב אפך : "קיום זה כן קיום דרך מוסר האב על בנו כמהוקקי , ומלמד לתלמידו בתורת מחזקי , פעם בגערות וביסורים ייסרום במציקי ומדחיקי : ופעם בדברים טובים ובמתוקים כממתקי : כאלה כן דרך אלהינו יהעלו השבחותיו אשר הוא מקדשי ומנקי , ומאיר נשף חשכי מתיקני ומייסרני בחקי , ככתו׳ וידעת ע"ל כי כאשר ייסר א"א בנו ה׳ א"ט וכתו׳ ויענך וירעיבך ויאכילך א"ה א"ל ידעה ולא ידעון אבותיך , "קדשני עוד וגער בי והזהירני והוכיחני כמוקה , במציתיו ותוכחותיו ודברו המחוקה , לא התמיד בית רעך ועיבר בה לא ינקה, אשת רעך שדהו וכל אשר לו כחקיקת המחקה , מפני שהכל אסור לאדם המניקה : מה אשת רעך אסורה לך כך כל אשר לרעך : "קשיטו יהכן לבני אדם שיתחזקו : אם יחמדו שדה ועבד ואמה וכל רכוש רעיהם ינהקו, שיהנו בכף מלא ויקנום בתאירם ובם יתליקו: הלמוד לומר ולא התאוה אשת רעך ועיבר בו ברחיבות ישתקשקו , מה נשי רעיהם שהן אסורות להן ויכולהו , אף כן כל אשר לרעך : (צ) "צוה לא החמוד ולא תתאוה כחפצי : מעניהם אחד בביאור משפט הרוצי : כלומר שלא ילך האד׳ אחרי תאות שמצו , ואמנם התאוה היא מה׳ לנכיהו כהיות רבצו , לראות היעמוד בתורתו בכל לבבו שמחהו ודיצו : ואם לא ישלח לו חצו בבוא הצו , בזאה ובאחרת יום דינך : "צריית החולה לא יוכל בחליו להתאוות כי נפשי קצה: גם זה מה׳ שנ׳ וזהמתו היתי להם ונפשי מאכל תאוה ועוגת מצה : להודיענו כי לא ממעשינו התאיה בנפשנו נרבצה : כ"א מה׳ אלהינו נאלצה : לכך צוה שלא נלך אחרי תאותנו הנמרצה , והזהיר ואמר לא ת"א רעך: "צירוף ענין הביה הקדים הנה לאמצי : כי ראוי לאיש קודם שיקח אשה יכין לו בית כבית רבצי , ואח"כ יקח אשה כנואם מליצי , הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך בגודר פרצי , וכן שאמר שארה כסותה ועונתה בית מעון ימי קצי , ובמשנה הורה הקדים האשה מן הביה ואמר לא התמוד אשת רעך : "צרופו כי היא מחמד עין לאיש ובה רוצה : מכל נכסיו כי היא נכבדת לפניו ובה עינו אינו עוצה , וכל הפצים עליה אינו משיה ומהצה , ולא יהפוין לשמיע עליה מום מכל פה פוצה , מנושא חרפה ודופי מהלוצצה , לכן הזהיר שלא הביא בלבך בעד אשת רעך: "צופה וצודה להיות כזרים אשר יעצו , להדיחה מבעלה ולפהותה כמפתים לרע ירוצו : או יעשה ההבולה לגרשנה מאישה לקחהה לו לאשה כמארבים לדם וישישו ויעלוצו , או בכל ההבולה ומרמה להמיה בעלה לירשנה ולפניו זה בשתיית כוס אשר ישתו וימצו , כל רשעי ארצך , (פ) "פתח למעלה ואמר לא הנאף ובסופו ההתים על לא ההמיד לנשאו ולהתניפו: מכל מצות התורה שכלן הלויות ונכללות ונכבבות כצניף איש בראשו יצנפו: ונכתבו ונקרו עשרת הדברים בשני טעמים בהלופו : יען כי בשני לוחות נכתבו כזו מחוקק אלפו : בלוחות הראשונים ובלוחות האחרונים וע"כ נתחלפו בשני טעמיך : "פתרון אחר נאמר אי כי היתה עדת ישראל בתחלה בצל שדי מתחופפה : ואח"כ נהפכה לדרך רעה מכלפה , כשעלה דמחוקק לקחת שני הלוחות אז כרו מן הדרך לשמצה וגדופה : או כי אם יהיו מעטים הקוראים יקראו בנגינה הקטנה חרופה חשיפה: ואם תהיה עדה כעשרה ויותר יקראים בטעם נגינה הגדולה ארוכה ועדיפה , וע"כ נקראו בשני טעמים עשרת דברי אלהיך : "פשר דהמידה מכללת עושק וגזל וגנבה וכל רע ודופי : אף דהולך עמהם נחשב כמותם ובמתקוממי והורפי ושואפי: כי זה רע מאד שיראה איש דבר רעהו יפה ביופי , ויחמדהו ויערים בו לתת לו ממון רב לירשנו כמאמר צופי : וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו ועשקו גבר וביתו וגו׳

וגו׳ טוביחי במעשי ובכעפי : לכן אמר וכל אשר לרעך :
״פירש לאשתו וביתו ושדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו
הצופה : ז׳ דברים הזכיר בפירוש הנקרם הקדים בטיב
ויפה : והאחרון האהיר בענייננו הנכפפה : האשה שהיא
הברתו והבית שהוא דירתו ובו מהחופפה : ושדהו שממנו
חיותו הבואת שנתו ונכלל בו כרמי וזיתו וכל דבר הנאכל
בפה : ועבדו ואמתו הסמוכים בכל עבודתך : ״פרט עוד
ואמר שורו והמורו ובהם יוכללו ויוכפו : כל בעלי חיים שהם
לצורך זה מזה יחולפו : מהם לחרישה ולדישה ולמשא
ולרכיבה ירוצו ולא ייעפו : ואח״כ הכליל הכל מפרוטה ועד
שוה פרוטה יאספו : באמיר כל אם מחוט ועד שרוך נעל
יצרפו : אסור עליך מכל אשר לרעך : (ע) ״ענין זה מגולה
באנשי הדת ובזולתם משמיעו : ואשר יהיה מותר לך לקנות
כל מה שיהיה בחנותו מוכר מגיעו : בחפצו וברצונו ובדעתו
שתקחהו ולא להכריעו : ולא במרמה ובגנבה להורישו
ולהשקיעו : ועקר כל עונות חמידת נשים וחמידת הרכוש
כי תחתם כל חטא משפיעו : וכל נקמה וצרה וענש תבואינה
לאיש בשתי אלה תאותיך : ״עוצם התאוה שיתאוה האדם
בדבר לאלו להרשיעה : כתאות אדם וחוה אשר נגרשו
מגן ערן בחמידתם הרעה : וכתאות קרח ועדתו הנבלעה
אשר ירדו ונבלעו חיים שאולה להגיעה : וכתאות זמרי
את כזבי לידעה : וכל העם המתאוים אשר למען תאותם אכלו
זבחי מתים לשבעה : וישתחוו לאלהים אחרים ונגפו כלם
במגפת אלהיך : ״עם המתאוים בקברות התאוה בהודיעי :
וכתאות עכן בן זבדי מרשיעי מועזעי : וכתאות אבשלום
למלכות אביו סלעי וזרועי : וזכור והבן כמה עונות באו
מאלה התאוות להריעי : וכמה צרות ומגפות באו עליהם
להיות זכרון לדורי דורותיך : ״עוד כן כל המתאוה לאלה
הוא הועה : מדרך הטוב לדרך רע הוא שועה : וכל המגביר
עליו תאותו וקנאתו הרעה הוא כפרץ נבעה : ונחשב
כמתאוים הראשונים זונות ירעה : ואחריתו ינהום וגעה
יגעה : ולאש ולאבדון הוא צועה : עם אלה לחרפות לדראון
עולמך : ״עקר מליצתו הוא שאמר אל תתחר במרעים
בפועלי און עתק יביעו : ואל תקנא בעושי עולה אשר מוסר
פרעו : וכן יוריעו כי כחציר מהרה ימלו וכחשך ידמו ויסעו :
ישעו ויתעו יכרעו וינועו ויורעו : פדיון לא ימצאו ולא יושעו :
ולכן הזהיר ואמר לא תחמוד אשת רעך : וגו׳ וכל אשר
לרעך : (ם) ״כוף עשרת הדברים הזהירו וההתימו ופלסו : יען
להודיענו כי כל העונות יולדו ויבואו מן התאוה והיצר הוא
מאד משיסו : וכל צרות וחולי וענש ירמסו : ובנקמות
מעוהד ואש אלהים כדונג ימסכו : ומי שהושך ומונע נפשו
מכל אלה יתרוטם רגלו ונסו : עם אלה להיי עולמך : ״סברת
כל איש מי שירצה שלא יהיה לבז ולמשכה : ולבושה וחרפה
ולעג וקלסה : להיות נקי מכל עון ונפשו לאל חוסה : ימנע
נפשו משתי התאוות האלה תאות נפשו הנבוכה ומבוססה :
ותאות יצרו וכריכו המתופפסה : ונכפפה גלויה ונודעה
במאויה לעיני בני ארצך : ״סבל ומנהג הרשעים תמיד בכל
יום בתאות חומסי : כתאות הנפש ותאות היצר בזנות
ובמאכל אבוסי : שמנים מהוך מרבק ויין עסיסי : מתעדנים
בם ברוב כסף וזהב כיסי : ואותי רומסים וחומסים ושני
בחצץ מגריסים ולענה משקים כמשקה כוסי : ואינם פונים
וכרים מהם לעולמך : ״פור אם יסירו רגע אחת מתאות
הפה מלהתמסמה : עוד יתאוו לשכיבת זנות ועתיק להתכסה :
ובשיפנו עוד מאלה יתאוו עושר והון עתק להתכבד
ולהתנשא : ולא ישבעו בחפץ לבם המתנופפה : בשלש
הנה לא השבענה וארבעה הנעלם ומכוסה : לא אמרו הון
לפניך : ״כורם בכל עת שיששו ויעלזו : ולפרי מרע ישוללו
ויבוכסו : ועליהם אמר הנהכם שיבושו ויקולסו : חמד
רשע מציד רעים וגו׳ לתמימי דרך כדרי בתולים יעשו : ואמר
נפש רשע אוהה רע לא יוחן בעיניו רעהו שיוהנו ויוחסו :
לעיניהם חסידי וחרדי אלהיך : (נ) ״נאמני ארץ הצדיקים
יתאוו עו״הב בבניינו : וטובותיו ונעימותיו וחמדו וחנו :
לחזות בנועם ה׳ ולבקר במשכנו : שנ׳ תאות צדיקים אך
טוב ואין טוב אלא צפונו : ככתוב מה רב טובך אשר
צפנת ליראיך ליום דינו : וכתוב תאות ענוים שמעת ה׳ תכין

לבם תקשיב אזניך : ״נועם תאותם של עולם הזה להבינה :
הוא כל דבר המותר טהורה נאמנה : ואומר ה׳ נגדך כל
תאותי על הטוב פונה ומתיקנה : ולא לרעה משובה נתונה
שכונה וחונה : ועם כל זאת ואנחתי כגלותי לא נסתרה
כ״א גלויה טמונה וצפונה : לשמח נפש ולב עגומיך : ״נגמרו
עשרת הדברים של קיני : והחתימם בלא תחמוד להביני :
יען כי כל המצות תלויות בו כהשמעות אזני : ובחכמת
מדעי בהכמת אלוף מבונני : והמתרחק ממצוה לא תחמוד
ואינו עושה תאות יצרו יירש גן עדני : ככתוב הוא מרומים
ישכון מצדות סלעים משגבו וגו׳ וכתוב מלך ביופיו החזינה
עיניך : ״נאמו וטענו הריכונין גם בזה וזנו והזנו כזונה :
ופתחו פתח גדול לכל רשע מתאוה ומתאנה : שממנו יצא
רוח מטורות ונשבה בכל העולם לכל תועה ומינה : ומה
היא הפרצה שפרצו ופתחו פתח לכל מחליף ושונה :
בהורותם גוי המשיח לפי תומו הוא כמעיד ועונה : על אשת
איש שמת אישה במדינת הים ומותרה אשתו עליך : ״נכונה
וחקוקה ההלכה וכך דנו : כך הילכתא גוי כשר לעדות
אשה כמשיח לפי תומו שנו : דתנן שלא היה מתכוון בדעת
אלא השיח מאליו כשהבינו : כי היה אומר כך שאני ראיתי
את פלוני היהודי מת במדינת פלוני של ארץ מלכותנו :
או זולת ארץ מלכותנו : הרי זה מאז אשתו מותרת לכל
איש אשר ירצה מאחינו : לקחתה לו לאשה לעולמך :
(מ) ״מצאו בעלי זמה זו הזמה כנאמו : ומהם מערימים על
אשת איש שנתנו עליה עינימו : ומפתה ומרגל לגוי הבא
מרחוק או מעבר לים בפתויימו : ומשחירהו ומבריז הוא
שפלוני היהודי מת ואינימו : והוא הרשע המשחיר לגוי
סובב בערמנויותיו ונושא אותה לעצמו : ולא יאמרו נירא
נא את ה׳ אלהיך : ״מזאת הפרצה יש בעולות בעל שנשואו׳
בערמה : בעדות גוי המשיח לפי תומו במרמה : ואח״כ באים
בעליהן ומוצאים נשותיהם בזמה : נפטרות מזה ומטימאות
בנישואין וקדושי שקר ואשמה : ומתחללות בנות ישראל
כנואפות וזונות אדמה : ועל כמוהן אמר אל תחלל את
בתך להזנותה ומלאה הארץ זמה : במעשיך : ״משבילי נ״ע
השיבו להם לחזקי ולחלימי : כי ואפילו גוי המשיח זה אם
היה מישראל עמי : אח מן הרין מרתנו לא היתה כשרה
ערותו כתורת מחכימי : עד אחד לטיבת ולרעה יקימי : קל
וחמר זולת דתי ועד אחד להכשילי ולהחרימי : שלא כתורת
אלהיך : ״מטאמרו איך נתיר אשת איש לכל עושה זמה
והושב ומרמה : יועץ ברשע מתחמם ביצרו ולבו הזמה : ותורת
אלהינו אמרה לא יקום עד א׳ באיש לכל עון ולכל חטאת
וגו׳ כאין דומה : וכבודי לכלמה עד מה : כי מזה יהרבו
פריצים ופסולים לעדתך : ״מדבר זה חלול גדול לעם ה׳
יגרימו : שמתחללת אשת איש מערמה אשר יערימו : כל
פריץ ומירד בפח יקוש אשר יקימו : לכור המישרים ארחותם
ויתמימו : וכזו ודומהו כל ישראל עברו תורות ויאשמו :
חלפו חק הפרו ברית עולמך : (ל) ״לא זכרו חסדו וגדלו :
יום אשר פדם מני צר כרוב פעלו וחילו : ווום עמידת הר
סיני להשכילם בשכלו : ברכב אלהים רבותים אלפי שנאן
טובולו : בקולות וברקים וחשך וענן וערפל ושמיעת קולו
באזני קהלו : ככתוב מן השמים השמיעך את קולו ליסרך :
״למען ליסרם במוסר והכמה מעולה : דבר עמהם בהר
סיני מלה במלה : במקום נודע וגלוי וקדוש כבודו גלה :
ולא בסתר במקום השך ומצולה : ככתוב לא בסתר דברתי
וגו׳ ואפלה : לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני בלי
תועלה : כ״א להנחילם חיי עולמך : ״למה דבר במדבר
להשכילי : ולא דבר במדינה להכלילי : השיבה כי במדינה
עמי שיללי : יש עבירות ועינות וטמאות גלולי : ובמקום
טמאה לא יכשר לשכין כבוד אלי : להשמיע תורתו הקדושה
יראת ה׳ מע״ל לעולמך : ״להשיבה שניה לנו נגלה , כי
יען ליסרם במדבר בגלוי לכלה : וכן עשה יסרם על רוע
קשיון לבם האטולה : טרם יכניסם בארץ הקדושה להנחילם
נחלות אלה : כאב טרם ינחיל את בנו מיסרהו במוסר גלוי
ומעולה : ואח״כ מורישו ירושתו כבני אנשיך : ״לכן הזהירם
ויסרם בגלוי למען מרע יהדלו , ולמען ישכילו ויגדלו :
לעיני כל עולמו ונחלתו ינחלו , ושאלה שנית מנ״ע יפללו

ויפללו , למה דבר עם עמו בקולות וברקים ובפחד ובמורא
ובראיהם ובשמעם נבהלו ולא סבלו , ככתוב דבר אתה
עמנו ונשמעה ואל ידבר ע״א פ״נ בעולמך : (כ) ״כאשר
היה מדבר עם כל א׳ וא׳ להדריכו : בנחת ובחמלה
להעריכו ולרבכו : כגון עם אברהם יצחק ויעקב בדרך
בלילה להוליכו : וכן בכל א׳ וא׳ מן הנביאים בנבואה
להנכו : השיבה כי הנביאים כגולה לו תמיד כאזרחיים
בכל צרכו : וישראל היו ידמו אז כנכרים ואכבנאים לפני
אלהיך : ״כבידו היה הפץ ככה : להראית פחדו ומוראו
עליהם לערכה : כמלך שיש לו שלישים ושרים אהובים
למלוכה : ומדבר עמהם בנחת ובחמלה ותוחלת
מיושבה : ולא יצטרך להראות אימה בהרב ומגן וחנית
מעוכה : וחצים וקשת דרוכה : כדי להוריעם גודל
מלכותו כי הם יודעים כחו תמיד יומך ולילך :
״כעת כאשר יקרה ויגיע לו במהלכו : כי הוא עובר בשוק
להתמכו : או יבואו לו נכרים ממרחק להבין כח נסיכו ,
או יערוך לפניהם מערכו לקראת מערכו : הרבוה שלופות
ומגן וצנה וכובע להדרו ולהמליכו: ויראם אוצרותיו וכח
מלכותו להפחידם בעולמך : ״כיחוקיהו ע״ה בה׳ מקוה
ומהכה : והראה לבני בבל את כל בית נכאתה
במפחיד ומכה : ועשה דברים גדולים להפחיר לב מרכה :
ולהדר ולפאר עם נרכה : כן עשה האלהים בהכמתו וכחו
ופעלו המזוכה :ככתוב כי לבעבור נסית אתכם בא האלהי׳
ובעבור תהיה יראתו על פניך : ״כח שאלה שלישית משכילי
נ״ע יסמיכו , למה דבר האלהים עמם מתוך האש כשעמדו
בהר סיני ונערכו , השיבה למען שני דברים שיש על האש
וכי נסמכו , שמיעלת לבני האדם כי בה יוצרכו , ומזקת
עוד בשריפתה שכל יושרפו ויהבו.כן התורה נאמרה מתוך
האש ונמשלת באש , ככתוב מימינו אש דת למו לפניך ,
(ו) ״יען יש בה שני דברים כמעש האדם היא דיו ,כי לשומר
תורה אלהים וצוויו . היא נר ואורה בזה ובבא ליופיו ,
להדרו ולפארו במלבושו ועדיו :ובדין האלהים היא הצלחתו
ופדיו :ככתוב כי נר מצוה ותורה אור וגו׳ אור זרוע לצדיק
וגו׳ וכתוב נר לרגלי דבריך: ״יהר למתליפיה ומורדיה היא
אש הייה: שנ׳ הנה נתתי דברי בפיך כאש וגו׳ מצויה:
וכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה׳ וגו׳ פזורה וזרויה:ועוד
רמז על השאלה זו ההויה : כנגד גן עדן וגיהנם חצייה:
למשכילי ומרשיעי עדתך : ״יעוו כאחד בשוויי : מה תורה
שהיא שמחה ואורה ופדיי : כך גן עדן שמחה ואורה
עדיי : לשומר תורת צורו כצוויי : ונשמעה התורה מתוך
האש יען ששומרה ינצל מן שביבה ויהרוה ברוויי : ואם
לא ישמרנה יירש גיהנם שהיא כאש לרויי : לכן דבר מתוך
האש עם קהלך : ״ישאלו שאלה רביעית איך ואיה : ולמה
נהנו עשרת הדברים מפי אהיה:המשה בלוח אחד ההויה :
והמשה בלוח שני ממניה ומהיה : לוחות שנים כנגד גן עדן
וגיהנם או נאמר כי היא כשני עדים גבורים באריה : ולכן
נכתבו בשני לוחותיך : ״יענו עוד שאלה חמישית ויחיו :
למה דבר אלהים עשרה דברים ונאמרו ויאתיו : לא פחות
ולא יותר במספר יכליו : תשיבה כי היו״ד שלום המספר
ובו יעמדו בני אדם וישישו וירווו : המחשבים לפני צור בו
הביו: לעולמך : (ה) ״מענה חשבון העשרה לפשוטו :הוא
חשבון מלא לנדו ו ואטו : ומעולה כי כל חשבון עליו הלוי
וישיב במספרו והוא יעבוטו : כגון שיאמר אחד עשר שנים
עשר שלשה עשר ודומים היא דרכו עקרו ושבטו : עד אלף
ורבבה הוא ימשכנו וימרשו . ובנגד עשרה עדים שהעיד
האלהים על ישראל עמך : ״טף שאלה ששית במה היא
נוטה: למה הדברים הראשונים החמשה מהלהם עד כיפם
המטה : נזכר בם שם ה׳ בלי קלישה להתקשטה: והחמשה
האחרונים זנוחים ונשמטים לשמטה: מאזכרה שם ה׳ וגדולתו
דהניטה : על זאת השיבה ראיה וזו היא לפניך : ״טעמה
כי החמשה הראשונים הם סגולה לצורו ומפלטו: ייחודו וכבודו
ויקרו של מנהילו ומלאיטו : וה׳ האחרונים כבוד ויקר לבני
אדם מחזיקו וממיטו : ואע״פ שמצות כבד דבר האלהים
המשבו מערני ומשאיטו:לבני אב ואם הזהיר והוכיח מזהירי
ומלהיטו : נגד עיניך : ״טב כביד אב ואם אשר גם
נוטה : השוה כבודם לכבודו בשלמה אור עוטה : כי הם

יולדים ומגדלים ומלמדים לבנם השיטה : כמעש האלהים
המוליד והמגדל ומחכים ושלומו עליו ישה : אבל המשה
האחרונים אשר יבטא : הם לראש אנשיך : ״טיטפת שאלה
שביעית משכילי נ״ע ישיטטו : למה נאמרו בלשון יחיד
כשעיני הכל יביטו , שנ׳ אנכי ה׳ אלהיך לא יהיה לך א״א
ע״פ לא תעשה לך ודומיהם יקושטו,ולא בלשון רבים ירוברו
ויקולטו . השובה כדי להשיב כל א׳ וא׳ מבני אדם בדעתם
ובלבם קו המשקולת יטו , כי אני המצווה על נפשי לשמור
דברי אלהיך.(ח) ״חפין שאלה שמינית וכחו.למה בלוח האחד
היה יכתב לקחו . מן אנכי עד סוף מצוה כבד פאר אל
ושבחו . ובלוח האחר מן לא הרצח עד סוף שיחו , השיבה
כי הראשון הוא כי הזנה הנפש והרעת מן ייחוד ה׳ ורוחו ,
והשני האחרון יזנה הגוף בגוף מן לא הרצח עד סוף דברי
עושך , ״חזות שאלה השיעית להפציחה , כי אלה עשרת
הדברים לנצחה , הם חוב בכל מקום ובכל זמן לשמור ולא
להניחה , או הם במקום מוסגל לבד ובזמן ידוע לקיים ולא
להזניחה , תשובה כי הם בכל מקום ובכל זמן להרויחה ,
ואין בהם דבר מוסגל בזמן ידוע ולא במקום מוגבל לעיניך ,
״חזקת שאלה עשיריה להריחי , והוא על כמה חלקים יחלקו
אלה עשרת הדברים סור לקחי , השיבה אלה עשרת הדברים
דברי גיחי מבטן ומבטיחי , יחלקו לשני חלקים לחזק רבעי
וארחי , שלשה מהם צווי והוא לשון עשה להבריהי להטריחי ,
ולהרבות שבריה כולחי , קד״ש ישראל מושיעך , ״הקיקתם
אלה הם , אנכי , וזכור , כבד , שלש אלה מאל פשעים
מוהה הם מצות עשה
לעשותם ולא להדיחם כרוחה , ושבעה הדברים מעשרה הם
מצות לא תעשה בלי מניחה : ויש אשר יחלקו׳ לארבעה
הלקים בצחצוה צוחה: האחד לשון הודעה ממנצח ושיחה:
והוא דבור אנכי ה׳ אלהיך : ״חשיפת השני הוא מצות עשה
משכילי על משכבותם ינוחו : והוא דבור מציה כבד ירקיחו
וידיהו : והשלישי עשה ולא העשה בדבור אחד יוריהו :
והוא דבור זכור ושמור לשמרו בדעתם ולא יזיחו : כי ישמרו
וינצרו לשבת ויזכרוהו ולא ישכחו :וגם לא תעשה כל מלאכה
אתה ובנך ובן בנך : (ז) ״זכרון האחרונים מצוה לא תעשה
בלבד רמזו : והם לא הרצח לא הנאף ווולהם כללם עד
כוף להגניזו: ומכללם הדבור הטוב והמיוקר ליקרו ולפזזו :
היא מצוה אנכי אלהיך ייחוד כבודו ועזוזו : כי הוא מכלל
כל דחסידים של עולם הבא ועל זו: וטובותיהם ונעימותיהם
הצפונים למאמיני ייחוד אלהיך : ״זר וקשה והרע שבהם
ונמס ונמבזה : היא מצות לא החמוד להרמיזה : כי היא
מבללת כל נקמה וחרפה ובוזה:וכל רעה ומכה ודראון כדין
אלהים ממגלה רזא : כי החמידה על כלל המצוה הלוייה
ומואהזה : ובה כל המצות הלויות כהזון אשר הזה : לכן
ההחים ואמר לא החמוד אשה רעך : ״זבדה זבר טיב
מגותי וגוזי : כמצות אנכי ראש דברו מעשר אמרותיו דבר
חוזי : אשר בה נכלל גודל יחודו וכל פעל בריאותיו ועבר
ועומד כיר טוב רזי : ועבודת אל שדי ועבודה קרבנותיו
ושיר והפלות בית מקדשו מעוזי : וכן מצוה לא החמוד בה
נכללים הקים ומשפטים נקמית מבזי : בזה ובבא יום דין
אלהיך : ״זכר ירושת משפטים וכל דיני משפטי הווה:השיגה
אשר בם נקמת דינו בזאת ובאחרת להבזה : והמדקדק
ומחזיק בם שכרו גדול בטוב צפון ואור זרוע יהזה: ונזכיר
בו מקצה ירושת המשפט עם שאר ענפיו בענין זה:כרשים
והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו מעמלו זה: כי
אין האב רשאי להחמים בניו ולהנחיל בנותיו כמו שביארנו
בירושות למעלה באוניך : ״זכר ואמר איש כי ימות ובן
אין לו וגו׳ ואם יש לו בנים ירשו ובנחלתם יהאחזו : בניו
גם כן כתוב ולא בנותיו דברי תורה בהם יקרישו וירמיזו:
כי אם אחר שאין בנים בנות הירשו ובנהלהן העלוזו :
יען כי גם הן זרע אב מענפי שרשו ולא הזוזו : וקודמות
מאחי אב ואחות אשר אינם ענפיו משרשו יגוזו : כי כל
מוריש אינו רשאי להניח יורשיו ולהנחיל נכסיו לאחרים נכרים
בעה מיהו בעבור כי ההנה על הכתיב בתורתך: (ו) ״וכל
המתנה על הכתוב בתורה הנאו בטל מלקיימו ולהשיו :
וההורה עומדה לעד שנ׳ אין הכמה ואין הבונה ואין עצה

לנגד ה׳ אבדה התיחלת והקווי ממקוו : ואין פיטר אדם
לאחר מבניו ולשאר בניו פוטרם בכל מה שהוא טיבו ורוויו
מלרוו : לא טוב ולא רע עשה אלא כל מה שעשה עשוי
וקיים בין לחזקו או להחלישו ולהדוו : שנ׳ ויתן אברהם
את כל אשר לו ליצחק מרוב אהבתו וחשקו לו להתאוו :
ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם
מעל יצחק בנו וגו׳ כמאמר אלהיך כי ביצחק יקרא לך
זרע והוא יורשך : ״והאב אין יכול לפטור את בנו הבכור
מפי שנים בזדון וגאוה : להעציב נפשו לעשיתה דוה :
שנ׳ כי את הבכור בן השנואה יכיר להת לו פי שנים בכל
אשר ימצא לו מנחלהו ההווה : קל וחמר אם הבכור הוא
בן אהובה מחשק ורעות ואחוה: כי אם נתן לו אביו ואמו
הלק בכורה וחלק פשוט וירושה שיה: מה שעשה הוא עשוי
וקיים כתורה אל המגדת ומחוה : ככתוב פי שנים בכל
אשר ימצא לו אם ימצא לו ואם לא ימצא לו והוא רעב
והסר כל קודם הוא שיתפרנס מיגיעו בעולמך : ״ובן יום
אחד נוחל ומנחיל מרכוש ילדיו ברכושי ויקומי ומלבוש מסוי,
ואפילו העובר אשר במעיים יורש על כל רכוש כספי וזהבי
בגדי לבושי ומטוי : שאם מת איש והניח אשתו מעוברת
ממתינים לעובר כמאמר שדי והוי : מן ויתרוצצו הבנים
בקרבה שגם אשר במעיים נקראו בנים כהגדת המחיי :
שנ׳ העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים ויהיה לו רווי
ושקוי: וכן ממתינים לאיש שהוא במדינת הים שאינ׳ יכולי׳
המנהילים להפטירו מנחלתו הראויה לו כתורת אלהיך :
״והנהלקי׳ בחלקי הגורל ראויי׳ להחלק כחרות המצוה, שנ׳
אך בגורל יחלק את הארץ וגו׳ וכתו׳ על פי הגורל החלקו
נחלהו וגו׳ כפי מהנת הונן ומלוה, וכתוב בספר יהושע ע״ה
בגורל נהלתם כ״צ ה׳ ביד משה להת לתשעת המטות וחצי
המטה להלוה, וכתו׳ בחיק יוטל את הגורל ומה׳ כל משפטו על
כל מורד ונעוה, ואין מי יכול למחות על משפט ה׳ להפיל
גורלו אשר הפילוהו אנשים הראוי והנאוה, כ״א במה שחננו
האל בעת נפילת הגורל כאותו יעמיד ויקיים בהרות מכהבך,
״ואם מת בכור על פני אביו יוצאי ירכו של בכור כשהשיו,
נוטלים הלק בכורה של אביהם הבכור והלקו השוה בו
יהלקו וילוו, ואם מיוצאי ירכו יש מהם בכור יקח הוא חלק
בכורה של אביו ויחלוק גם עם אחיו כשוה ויהרוו, ואם
אביהם פשוט נוטלים ירושהו עם אחי אביהם מן נכסי אבי
אביהם כשנצטוו, כמו שביארנו בפירוש ירושת נתין התן
להם אחוזת נחלה וגו׳ ולא יעשקו איש לא״ש ולא יעוו :
והבעל יורש את אשתו בזמן שעשה עמה זרע שנ׳ והיו
לאחד מבני שבטי בני ישראל עמך : (ה) ״הוריע לך
ולמדך שירושתן מוליכות לבעליהן לרווהו בהלישוהו וכהו :
ונוספה נחלהן על נחלת המטה וגו׳ ומכח זרעו שעשה עמה
יירש ירושתה בלאו ולהו: אשר הביאה אותה הנחלה מבית
אביה אבל אם לא עשה עמה זרע היוה לו לירושה בצרתו
והו והו : השוב ירושהה ליורשיה לאביה ולאמה או לאחיה
ולקרוביה והוא ישאר בעניו וקהו : שנא׳ אשר לאחינו
לאלימלך מכרה נעמי וגו׳ והאב רשאי להת לבתו בעשרו
או בדליהו ואנהה פיהו וניהו : מהניה ונרגים ונהלוה
במעשה יראי עושך : ״הוא הנאמר ויהן לה כלב את
גולות עליוה ואת גלית החתיות לבו עכסה בהתחננה לו
בפיה : וכתוב ויתן להם אביהם נחלה בתוך אחיהם ברצון
ורשות האב להת לבתו בשלוחיה : וכשם שחייב אדם לקיים
הנאו ובריהו עם אחר שאם תעשה כן וכן חלף כבוד בתי
במוהריה : הרי בתי נהונה לך לאשה הרי מנכסי אתן לך
כן וכן מתנותיה : ומניין שחייב האדם לקיים הנאו ובריתו
שהתנה עם כל אדם בכל חפצו כהפציך : ״הרשום בדברי
דוזיו ראיית זייי ונגהי : שנ׳ ויאמר כלב אשר יכה את
קריה ספר ולכדה ונהתי לו את עכסה בתי לאשה לו ההי :
וכתוב וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטון ממנו ויתן
לו את עכסה בתו לאשה לו יהי : וכל איש שכתב לאשתו
גט בטרם שנגע הגט בידה חלה ומת בעלה האשה ההיא
אינה חשובה כמגורשה ממנו אלא אלמנהו נחשבת היא :
שנ׳ וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה וגו׳ והיא אלמנה
לא נתן בידה הגט ופטורה לכהן היא, שהנשא לו לאשה
כי אינה חשובה גרושה להיות לו אסורה שנא׳ ואשה גרושה
מאישה לא יקחו והיא אינה גרושה כאמינת הורתך : ״הכל
כשרים להביא הגט מיד איש על יד אשתו ויאמרו לה זה לך
יהא : אפס ראוי להיות הגט ההם בשני עדים כי עד
א׳ אינו מקיים הדבר כ״א מחשך ומכהה: ואם יהיו רוב
משנים ראוי ומחוק הדבר יוהר ולא ילאה וילהה : אף ראוי
שיטרית הגט ביד א״ש נאמן בפני שני עדים וינתן לאשה
בפני שני עדים ואז נהי הנהה : וכל שני עדים ירובם ראוי
להיות נאמנים ושלישים וידועים לכל שעדותם לא חשלה ולא
הקהה : בעבור שכל דבר לא יקום בפחות משני עדים
שנ׳ ע״פ שנים עדים או ע״פ שלשה עדים יק״ד ואומר
ואעידה לי ע״נ וגו׳ בספר המקנה בירמיהו נביאך : ״הכותב
גט לאשתו וכותב בתוכו הרי את מותרת לכל אדם אשר
בעולם יהוא, זולתי מפלוני הגט ההוא: אינו גט ועדיין היא
אשתו לכל דבר כבריתו ותנאהו : שנ׳ וכתב לה ספר
כריתות וגו׳ וזה הגט אין בו כריתה ופסיקה כיון שאסרה
מפלוני ההוא : ואין כל אדם רשאי על בריתו ותנאו שכרת
עמה כראשונה לבטלהו : כי אם בריהו קיימת והנאו ודבריו
לא יבטלו ולא יקהו ולא יכהו : עד שיכתוב לה גט בכריתה
ופסיקה כהורתך (ד) ״דרשה ובקשה אשה מאורשה על אישה
שהלך למרחוק ושמעה כי מת בעלה וסברה כי אמת מיתת
פירו, ונשאת לאיש אחר או אנסוה כאלמנה ולאחר כן בא
בעלה הצא מזה ומזה כאזהרת נביאו איש כודו, מראשון
תצא יען שבהו׳ אחרי אשר הוטמאה שנתחללה ונטמאת ממשכב
ועודו : ומאחרון הצא יען שעדיין בריתו קיימה עמה של
ראשון והוא אשתו מקודשת ומסורה בידו, וברשותו היא
ובממשלהו שנ׳ הנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי
בק׳ ערלות פלשתים עם אביה שאול ביום מלחמה גרודו :
ולקחה אבנר בצווי איש בשת אחיה מאת פלטי בן ליש אישה
שנתנה שאול אביה לו לאשה והביאה לדוד ע״ה והיתה
צרורה כאלמנה עד יום מותה כבתו׳ ולמיכל בת שאול לא
היה לה ולד עד יום מותה כפלגשי דוד אשר שכב עמהן
אבשלום בנו והיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות
כאזהרת אלהיך שאמר אחרי אשר הטמאה כך עשה דוד
מלכך : ״דין אשה ארושה שנמצאת מעוברת ואינה האמת
מודה: אלא טוענת מן מארשי אני מעוברת אם יש עדים שבא
ארושה שם בביתה מעולם מקבלים ממנה ועם ארושה עוד
מהועידה, ואם אין עדים והארושה אינו אומר כן היא חייבת
מיתה כדין העודה : ועתה בגלות שאין דיני נפשות אם
הפין ארושה כונסה ואם הפין מגרשה מעליו ותהיה ממנו
פרודה : יען שלא נאסרה על הבעל אלא בעולה כשנטמאה
לאחר שנ׳ אחרי אשר הטמאה כי במשכב אחר נצידה :
וזאת היתה באירושין לבד ולא בעולה מענהו לא בא
אליה אירשה שהבעל ממנו במשכב מטהו כדרך כל ארצך :
״דיק המשפט של ילד הנולד מן ערווה ומן אשת איש ומן
גויה ומכל דרך אסור בזמן זו גלות נדודי : להוציא
הילודים ואמותם מהם זרע הקדש שנ׳ להוציא כל הנשים
והנולד מהם כדוראת מגידי, ואם יש חפץ לאחד מישראל
להתחתן עמהם יכתב בכתובתם כעורם וקלקול ייחוסם לדורו׳
להדורי : כאשר כתוב ולששן עבד מצרי ויתן ירחע ויתן
ששן את בתו לירחע עבדו לאשה להודיעי וללמדי : וכן
המוציא שם רע לאשתו כי נאפה בלי עדים לפני ב״ד
להעידי : הצא ממנו בגט ובמהר שלם כי מן דברי עדותו
שהעיד בפיו נאסרה עליו כתורת צורך : ״דברו התקוק
ושכב איש אותה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה וגו׳ ומקנאתו
עליה הוא מלבו בודה, באמור ונעלם מעיני אישה ללמדך
שאם לא נעלם מעיני אישה אומר לאסרה לעצמו על נפש
רודה : ואם בעדים דבריו מפרידים אותה ממנו
ובזמן מלכות ישראל היו ממיתים כדין מציל
ופודה : שנ׳ ומתו גם שניהם האיש השוכב עם האשה וגו׳
וכן האומר לא מצאתי לאשתי בתולים אם באמת מודה :
יחקרו השופטים בדבריו אם בעת השכיבה הודיע זה אמת
יודה : ואם לאחר ימים הוציא זה שם רע על אשתו ולו
ההיה לאשה לא יוכל שלחה כי״מ ושם רע שהוציא לו יהיה
לפני כל באי עולמך : ״דרוש ידרשו הדיינים ואם יש שמלה
ופרשו השמלה וגו׳ והאמת יגידו. והוא יתיסר בייסורי ב״ד
ולו

ולו רדיה לאשה והכל ייראו ויפחדו : ואם נהיה נכל ימרמה ברמי השמלה יין טוב יזרקו בם ואם יושחרו אינם דמי בתולים ויתיכרו ויבושו ועוד לא יזידו : ואם יאדימו ויצהיבו דמי בתולים הם ומזה יהאמתו השופטים וכל באי עולם ואשה זו מן בעלה לא יפרידו : ואם אמת היה הדבר לא נמצאו לה בתולים אם מכת עין היא או מכל מכה או מחולי ועדים על זה יעידו או שטר מיעד מעש זמנה יולדיה או בית דינה יוציאו ויאמינו בה ואם אין לא זה ולא זה מחוייבת היא סקילה כדין הורה ועתה בזה הזמן אין לה מהר מאישה אם חפצו ליקחנה ולא איש אחר מזה חייב כמהר אם הנשא לו אך יכתב הדבר בכתובתה למען הרוד יהררו : כל באי עולם מלעשית כזו כ"א להיות מדקדקים על מקראות כאלה רבאית בעולמך : (ג) "גם הרוצה לגרש את אשתו ממנו אם מצא בה ערות דבר או היא שנואה לו ממעשיה אשר היא הלעיבו והלעיגו : הוא יכתוב לה גט או ימסור רשיה ויגזור לכותב ויכתוב ויקחנו בידו והוא יתן והוא ישלח לה הגט ולא אחרים בהציגו : ולהעמיד איפיטרופוש על אשהו אינו רשאי שמא יעשו מרמה מלב דברי שקר הורו והוגו, שנ׳ וכתב לה ס"כ ונ"ב וגו׳ הוא יכתוב והוא יתן בידה ובחיקה להרביקו ולהשיגו : אך אם יכתוב הגט ויתנהו ביד איפיטרופיש שלו לפני עדים בהאוהו וערגו : ויאמר לו בחדש פלוני ביום פלוני תן זה הגט לאשתי הרי מוטב דבריו קיימים לה להתגרש ממנו כי הוא רשאי לגרשנה ולא האשה רשאה לגרש את אישה ממנה שנא׳ וכתב לה ספר כריתיה וגו׳ גזרת עושך : "גמת מהר בתולות הוא ראוי ליולדי הנערה לאכלם או להתם במהנה למי שירצו בלי ספק ופוגה : שנ׳ הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה וגו׳ וכתו׳ ויאמר שאול כה תאמרו לדוד אין חפץ למלך במהר כ"א בק׳ ע"פ נפשי חושקה ושוגה : ואומר למטה בקיום הדבר ויבא דוד את ערלותיהם וימלאום למלך להתחתן במלך ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה בלי נוהם ונכיגה : וכתוב וענשו אותו מאה כסף ונתנו לה׳ וגו׳ וזה על המוציא שם רע על אשתו כפי דעת האומר שזה במהר הוא ולו תהיה לאשה ולו ההרפה וההוגה : וכתו׳ עוד בלוקח בתולי הנערה ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה הא"ע וגו׳ כתאות נפשי השוגה : וארושה האיש היא אשתו לכל דבר ואסורה היא לכל איש ואם מתה ולא בא עליה ואפי׳ במציכת ערוה מותר היא בשארותיה להנשא בהן כי לא גלה ערותה כתורת אלהיך : "גש אם יגש ויגיע והאורש ההוא ימית לא יגבו ויקחו ממנו מהר שלה שעדיין לא בא עליה כדרך ארץ ומנהגי : ואם מתה היא אינו יורשה אביה ואמה יורשים אותה אם אין לה זרע כשביארתי למעלה כהשגה דעה כוגי: ואם היא בחיים ומת הוא היא מתיבמת בקרוביו : ואם הקרה ומתה יבמה ירשה שהוא קרוב בעלה בעשיתו זרע עמה כשפירשתי כיד אלהי המשיגי : וכן כל ירושה הבאה לה מקרוביה המתים הוא יירש כי הוא יורשה שנ׳ יבמה יבוא עליה ויבמה וכתו׳ קרוב לנו האיש מגואלנו הוא מעמדי ומצגי : וכן אמר לה בעז ע"ה וגאלתיך אנכי וכתו׳ גאל לך את גאולתי כי לא אוכל שעבק אחר מונעי ומדאיגי: ועוד כתוב ברוך ה׳ אשר לא השבית לך גואל היום וגו׳ כציוי הורתך : "גולה ומודעת הרפתה לעיני כל ואומרת אנכי פלוני כעושקי גבול ומסיגי : אין מקבלים ממנה אלא בעדים ברורים שנ׳ ע"פ שנים עדים וגו׳ נקובים בששית עומדי בפרץ עם ומנהיגי, או תתן סימן וראיה על דבריה ולא יעשקו באיש להמם כתאותה ודבריה שהיא בודה וזה ברציחה והרג מן הורגי: שנ׳ ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו וכן האיש אין ראוי לקנות אשה באונס וכרח ועשק וחמס כי זה כמעשה כפירים לטרוף שואגי : אלא ברצון האשה ובכל דבר כדין התורה שהיא רוצה כרוצי בדבר ושוגי : ואפי׳ אביה ואמה יקדשוה לא יכשר לאנסה אלא ברצונה אם הוא כדת התורה שלא הצדק בדבריה ליום מהר כדגיעה וכן רע והאשים ליולדיה שנ׳ נקרא לנערה ונשאלה את פיה וזה בחפץ הלוך דרכה אחר ארישתה שנ׳ התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך כדרך רוב העולם האשה הולכת לבית בעלה שנ׳ יתן ה׳ את האשה הבאה אל ביתך : "גמירה דין

כל הבתולות שהן בבית אביהן בוגרות ולא בוגרות אינן יכולו׳ להנשא לאישי׳ שהתועדו והשתרגו : אלא ברצון אביהן ואפי׳ אם עשו בהן בעילה בפתוי או בכרח בהן הוצגו : שנ׳ וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה וגו׳ וכתוב אם מאן ימאן אביה לתתה לו וגו׳ לא תתקיים עצתן ותאותן שאינן כדי להן אשר חמדו וערגו : וכן הקונה אשה נאסרו עליו רוב ערוות אשה ואם אמה וערוות אביה ואב אב אביה עד כמה דורות עולות והארגו : וכן בתה ובת בתה ובת בנה ובת בן בנה עד כמה דורות למטה שהן פרות ורבות והדוייגו : וכן אחיותה ממש עם אחיותיה השלש שהן כמילדות חוץ מכל פנים אלה כלן נאסרו עליו ואפי׳ אם בא עליה באינס או באסור כהווים בעולמך : (ב) "ביאור המהגה עם חותנו וחותנתו שלא יקח נשים על בתו יקיים הנאו וניבו : שנא׳ אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי וגו׳ שאין ראוי לא לקחת נשים במצעו ומשכבו : או אם תהיה אשתו עקרה ימתין לה עשר שנים כמעשה שרה ואב המון איש האלהים ואהובו : שנא׳ ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען בשכינת ישובו : ואם לאחר עשר שנים לא יהיה לו ולד ממנה ואין חטא ממנו לפריה ורביה כתיבו : לוקח עליה אשה להפרות ולהרבות אפס לא לצרורה ולהלעיבה ממנהגו הראשון שנא׳ לא תקח לצרור ובעסתה צרתה גם כעס וגו׳ בחנה אם שמואל נביאך : "בשיפטים ודוד ע"ה ושלמה בנו כמה מצאנו שלקחו נשים להם על נשיהם לפריה ורביה ולא היו מצוררים אותן משנאה ואיבה: בכה ראוי לכל איש הלוקח על אשתו אשה אחרה שלא לצוררה כי אם ישמהנה כיד אלהיו עליו לטובה : ואם מאתו המניעה אין אשתו רשאה להתגרש ממנו או לקחת איש אחר עליו כי אין תנאי האשה כתנאי האיש מדרך התורה ותוכה : כי אין רשותה כרשית האיש לענין גלוי הערוות ושכיבת זרע וקנאת השוטה אשר היא מתחייבה : כ"א כופין ומבריחין אותה להיות עמו אם מקבלה היא אף הוא עם הראשונה שהיא עקרה מבריחין אותו להיות עמה באהבה שלא לצוררה ולעיבה : כי אין להם רשות שיתנו על הכתוב בתורה יותר כי כל המתנה על מה שכתוב בתורה בחלוף תנאו בטל וצדקת התורה עומדת לעד שנא׳ יראת ה׳ טהורה עומדת לעד לעולמך : "בדרך זו אם היא אומרת בעד אשה במשכב מטתו אינו יורה כחץ בי : והוא אומר כזב אומרת אם הודה הוא כדבריה יוציאנה במהר שלם: שנ׳ ואם שלש אלה לא יעשה לה וגו׳ כתובות מחייבי : ללמדך שכל המונע מאשתו אחד משלש אלה יוציאנה במהר שלם כי ענה במשכב מטתו כמשכבי : ואם לא הודה לה נעמיד נשים נאמנות: או שושבין נאמן ובקי ובודקים דקדקנים בדבר זו ויראי אלהים להבין מתהלכות גופו יקרבו כקרבי : ויודע הדבר בדרישה והקירה מביני משכילי ומטיבי : או אם לא יודע תקח עליה אחרת שנית ואז יודע הדבר ואם אמת יצא מזאת ומזאת בשלום מותרן והנאן שהוזנה עמהן והעשחנה עם אחרים בפריה ורביה כדרך ארצך : אך אם יתאפקו שניהם בגזיון האלהים ולא יבגדו איש לחברו וגם לא יפרו בריתם מוטב להם כי כמה מהו בגלות בלי זרע וזהו הנכון בעיני אני המבאר בספר לעיניך : "באשה המגורשת מבעלה צריך להמתין שלשה חדשים שלא הנשא לאיש : שמא מעוברת היא בין תאבה היא או לא תאבה : והמעוברת לא תתגרש מבעלה אלא עד שתניק את הולד שיחיה על חלב אמו גדל ורבה : שנ׳ וכתב לה ספר כריתות והיא אינה יכולה להכרת ולהפסק ולהפרד מבעלה שהולד זרע שלו בכריסה ובמעיה וגובה : וגם היא ראייה שתניק את בנה שנ׳ ותלך העלמה ותקרא את אם הילד ובהניקה לו הילד חייב לפרנסה שלא יהיה מלעיבה : בכלכולה ושורף נפשה ולבה כובה: ובשלש חדשי׳ נכרה המעוברת אם היא מעוברת כי הולד במעיה כקשת רובה : שנ׳ ויהי כמשלש חדשים ויוגד ליהודה לאמר זנתה כלתך : "בזאת אסור לאדם לקחת אשה מעוברת ומינקת חברו אם באהבה יתאהבו : אלא לאחר שתלדו והניקו והגמלו אז יביה יארכו וישכבו ויתרחבו : שנא׳ וכתב לה

כפר כריתות ועדיין לא נכרתה ונפסקה היא מזרעו : כי
זרעו במעיה נצב כעדים אשר בעדותם יצבו : ולאחר כן
מחבקת זרעו ומנשקו ונושאו בהיקה ובלחייה מרוממתהו
כמרימי עול על לחיהם ובשכמה ירכיבו : ומשעה נתינת
הגט מונים ש'שה הדשים שלמים ואם מעוברת היתה היא
אשהו עוד לכל דבר כנשי רעים אשר בהן יקרבו : והגט
אינו גט עד שהגדל והגמול והיא ממהנה שלא תנשא ואם
חי בעלה צריכה גט אחר להפטר לאיש אחר כתורהך :
"אך אם מת בעלה והניחה מעוברת אינה יכולה להנשא
והתפרנס מנכסיו שהם מגיעו ולאו : עד שתגדל והגמיל
זרעו ולפני בית דין תביאו : ואחרי כן אם רצהה לשבת
עם הנערים לגדלם תשב והתפרנס מנכסיו כל זמן שהיא
שומרה מטתו באהבתו ואהבת בוראו : ואם לא הרצה
הרשות בידה לשמור מטתו ולנשוא משאו : כי אם תאסף
הרפתה והנשא לאיש : יען שתהכלכל בין יחידה בין עם
יתומיה הקטנים מעריכו וטנאו : כל בעולה מגורשת בגט
ומאורשה בעדים כשבאו כן תצאו : שנ׳ כי יקח איש אשה
ובעלה והיה אם לא המצא הן בעיניו וגו׳ וכתי׳ וכתב לה
כפר כריתות ונהן בידה ושלחה מביתו כצווי אלהיך : "אבן
בא זה לאלפך וללמדך שבעולה בלבד צריכה גט כשבכתב
באה : אבל מאורשה כשם שנהארשה בעדים כך מתגרשת
בעדים ויוצאה : האונס בעולת בעל או ארושה איש הוא
האונס יומה בלבד על זדונו אשר נתגאה : שנ׳ יען אשר
עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם וגו׳ וכתוב ומת
האיש אשר שכב עמה לבדו בפני כל ועין רואה : ובעולה
זאת מגורשת מבעלה בגט ולא תשוב לו עולמית לנשיאה :
שנ׳ אחרי אשר הטמאה : ועל מאורשה זו הרשות בידו
אם יהפוץ יקיימנה ויקהנה עוד בלי מהר ואם יהפוץ יגרשנה
ככתוב בתורהך : "אחרי אשר הטמאה וגו׳ וברור לו אם
נגע בה אי לא ואם נגע בה אסירה היא יען כי נטמאה
גם מטמאי : . ואם לא נגע בה מיתרה היא לו אך בלי
מהר אם רוצה לקבל שם הרע ההיא כשנכרהה ממכרית
ומסית במשיאי : ואם בזדון עשו אלה הנשים והנאפו
ונשכבו עם המנאף יומתו שניהם כהוראת נביאי : שנא׳
ומתו גם שניהם האיש השוכב עם האשה והאשה וגו׳ ביד
כל עין רואי : בעדות עדים נאמנים וישרים יראי צורי
ובוראי : וכתוב על המאורשה והוצאתם את שניהם אל
שער העיר ההיא וסקלתם א"ב ומתו ובערה הרע מקרבך :
"אורות כי היה להן לצעוק ולהמלט מיד האונס כי ביישוב
היה הדבר מתגאה : ואם בשדות אי במדברות נהייתה
זאת העברה בבעולה אי במאורשה פתאים נפל בהן הנואף
כאשר הנשר ידאה : אין להן חטא מית אנוסית היו
ונכאות לב ואין למיתה כל נכאה : שכן כתוב על
המאורשה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ולנערה לא
העשה דבר וגו׳ זה מתורת אלהים נודע גלוי ונראה : אך
ידקדקו השופטים בזה היטב שלא נהיה בו נכל והרמית
והתבולה מהנשים כי הדורש והוקר בדבר ובו נלאה : מוצא
הדבר בבירורו ומוציאו באמתו ככתוב ודרשת והקרת
ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת
בקרבך : "אף כל איש שנארשה עליו בעולה באונס או בשגגה
כי נשכבה בעלה או מת וידרשו הדורשים ולא מצאו : ובא
על בעולות אלה ואח"כ נראה כי בחיים בעליהן אינו נכשר
להוציא אחת מהן ממנו בגט ובמהר שלם כי נדהו ונשאו :
אלא חייב לכלכלן ואסור לבוא על אחת מהן עולמית יען
כי מזה ומזה שלא כתורה נטמאו : וכן שנאסרה עליו
בעולתו באונס או בשגגה בענין השיטה בזה הזמן אין מי
שוטה להוכיח בין המקנאים לנשיהם אם אמת ואם שגג
יתקנאו : עליו ועליהם אין ראוי שיוציאו אותן במהר שלם
ובגט כי אם שיכלכלו אותן כל ימיהן מעמלם במה שיגעו
וילאו : ואסורים לבוא עליהן עולמית כל איש ואיש על כל
אחת ואחת מאלה שנ׳ בפלגשי נשי דוד ע"ה ויהנם בבית
משמרת ויכלכלם ואליהם לא בא והיינה צרורות עד יום
מיהן אלמנות חיות בחיי הכלך :

(שכו) אפם .אם רוצה לגרש בעולתו יגרשנה בגט
והלך לה והיה לאיש אחר בהייתו :

"אבל אם לא תקבל היא הגט ורוצה לשבת על שמו : "אין
לה עליו כלכול ופרנסה מעמל יגיעיו : כ"א בתורה צור מציך :
"ברין האונס אשה בענוי או בשם רע ההיה לו לאשה ועד
שתמיה לא יוכל לשלחה אם הפץ ואם לא יתפוץ שנ׳ ההת
אשר ענה לא יוכל לשלחה כל ימיו : "באמור ולו ההיה
לאשה וגו׳ : אפס המענה יענש המשם ככף והמוציא שם
רע מאה כסף : וכלם לאב כמו שביארנו למעלה עליו :
"בכן אלמנות וגרושית האנוסית אם רוצה להיות כל אחת
וא׳ מהן לו לאשה בכל ימיו : תהיינה לו אם הפץ ואם
לא הפץ : שנ׳ ולו ההיה לאשה במציהך : (ו) "גם אם
הן אינן רוצות ישקלו ממנו מהר אלמנות וגרושית ויתנו להן
כשביארנו למעלה : "גמר מעשה זו אם נהיה ברצון
שניהם יוכרו והייבים אשם להתורה: שנ׳ ואשמים איל צאן
על אשמתם שגזר עזרא הכהן ע"ה על מעל הגולה: "גלוי
שאמר בתורה וכפר עליה הכהן באיל האשם וגו׳ : על
אותה החטאה והעולה : וכל בתולות הזונות בבית יולדיהן
להמית שנ׳ והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה
כל אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל
לזנות ב"א ובערת הרע מקרבך : (ר) "דינו בזה הזמן
להתיסר ולהכהב בשת פניהן בכתובתן להיות להן לשמצה
יען שלא הוסיפו אהרות עשות בכה : שנא׳ ונוסרו כל
הנשים ולא תעשנה כזמתכנה: "דרך ארישה אנשים בששה
דברים במהר : בכסף הארוש : בעדים ובשטר: בברית:
ובביאה : שתהארשנה : "רוק מליצתם הוא שנ׳ הרבו
ע"מ מהר ומתן ואתנה וגו׳ : אין הפץ למלך במהר וגו׳
כי כפי האבות והמשפחה כן הטוהר של בניה מהאנשים
שהלקחנה : ודעת שאמר הנה ומתן זו כסף האירוש שנא׳
וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ומשפט ובחסד
וברחמים וארשתיך לי באמונה : כענין ערכך מאלהיך :
(ה) "העדים הוא שאמר עדים אתם היום כי קניתי את
כל אשר לאלימלך וגו׳ וגם את רות המואביה אשת המת
קניתי לי לאשה : "הוא שאמר ויאמרו כל העם אשר בשער
והזקנים עדים יתן ה׳ את האשה : "השטר כי כל הנאי
וברית יש לו שטר כפר המקנה וק"ו הנאי האיש והאשה:
מענה הרמזתו הנאמר בירמיהו ע"ה ואשקלה לו את הכסף
שבעה שקלים ועשרה הכסף ואכתיב בס׳ ואהתים ואעד
עדים ואשקול הכסף במאזנים : ואקח את כפר
המקנה את ההתים וגו׳ : וכשם שיוצאת האשה בשטר
גט ובעדים כן נכנסת בעדים ובשטר התים כפר
כתובתה וברית אורשה בהכמה דעתך :
"ובברית הוא הנאמר ואביא בברית אותך נאם ה׳ אלהים
והיי לי והיא חברתך ואשת בריתך : ובביאה הוא הרשום
דבא את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה : כי יקח איש
אשה ובא אליה : את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה:
וכל אלה ביארנום בדקדוק למעלה במצות אנכי ה׳ אלהיך:
ובשני דברים הפטר הבעולה מבעלה בגט ובעדים ובמיתהו
שנ׳ וכתב לה כפר כריתות וגו׳ ואומר אי כי ימות האיש
האחרון ויצא מחיי עולמך : והמוציא שם רע לאשתו אם
לא יגיד בבעילה ראשונה בליל ראשון מענישים אותו כתורת
עושך ואפי׳ באמת ידבר לפניך : "זה למה : בעבור שאם
אמת יהיה הדבר מיד היא חייבת סקילה : שנ׳ והוציאו את
הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה כל אנשי עירה וגו׳ :
זדונו על זה גדול שא"כ הוא ביאה שנייה אסורה עליו כפני
שהיתה לו חייבת מיתה לפיכך אם לא יגיד בבעילה ראשונה
בליל ראשון כשהרגיש בעורה :
וממו על זה אין שומעין ומקבלין ממנו כ"א מיסרים
לו ומענישים לו כי היה לו להגיד מליל ראשון בעדה ככתו׳
וענשו איתו מאה ככף כאזהרתך : "חייבים אב ואם שלה
לרכון על היציע שמלה באותו הלילה של ועיד הבעילה
בחופה : הפצו שאם יכינו על המטה שמלה בשעה שטוען
ההתן פורשים את השמלה הנכונה על היציעה ואז בעדותה
מסירים מן הנערה ההרפה : התומה ראויה להיות השמלה
בארבעת צדדיה כהיתם של שושבין לפני ב"ד ולפני עדים
טרם שיכינוה על המטה להיות ברורה בעדותה ולא מזופה:
שנ׳ ואלה בתולי בתי ופרשו השמלה לפני זקני עירך :

"מענהו עוד אם לא יכינו האב והאב או הנמצאים בעת
היא את השמלה על המטה והוא צועק ומגיד בבעילה
ראשונה כי לא מצאתי בתולי' לנערה: טפילה דבריו אפי'
אם רם בשקר וכזב שאומר לא מצאתי בתולים לנערה :
כיון שמבקשים את השמלה ולא היא נמצאת בסקילה חייבת
היא הנערה : מעמו שאמר לא נמצאו בתולים לנערה :
והוציאו את הנערה : ובעד ג' דברים מותר להפטר האשה
מבעלה במהר שלם : בעבור שקוין ושנאה ונאוף כמצוה
אלהיך : "ידיעת שקוין זו היא עליה שהיא ממים זרים או
מגלוי עריות או מייחוס משפחתה מבוער ומקולקל או אינה
לקיום תורת האלהים : יגיד צווי המצוה על אלה שאמר כי
מצא בה ערות דבר וגו' ואם נמצאו לה אלה נפטרת
מבעלה בעל כרחה אם בזה רצון בעלה שלא יהיו לו
מלעיגים ומכהים : יוקש השנאה זו היא שמעשיה ודרכיה
ודבריה מבועדים והיא כשלטת וסוררת ומאוסה ולהויה
כמתלהלהים : שנ' ושנאה האיש האחרון וכתב לה ס"כ
ונתן בידה וש"מ כביתך : "כח מליצת הנאוף הוא שנתפשה
עם איש אחר נכרי מלת בעלה : ובגדה על ברית מטת
בעלה : כדין שאמרה האשה המנאפת תחת אישה תקח את
זרים : וכתיב וארא כי על כל אודות אשר נאפה משובה
ישראל שלחתיה וגו' וכתו' העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית
אלהיה שכחה כי שחה אל מות ביתה וגו' . ככה האיש
רשאי לשלח את אשתו ברצונו ואין האשה רשאה להפטר
בעל כרחו של בעלה: שנ' הן ישלח איש את אשתו והלכה
מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף
הארץ וגו' וכתוב ושלחה מביתו וגו' וכתו' כי שנא שלח
אמר ה' צבאות אליך: "לזאת אמר ושלחה מביתו לא תצא
היא מנפשה אלא הוא רשאי לשלחה :לכן אם אחת משלש
אלה הדבות שהזכרנו אינם על האשה וצריך הוא לשלחה:
כופין ומכריחין אותו שלא להוציאה ולעשקה ולהחמיסה
ולהדיחה : לכמו זאת האשה השבייה יפת תאר שנלקחה
ממחנה האויב במלחמה או שנקנית בכסף לארשה לו לנפשו
ולקחה : ובא אליה ונחם באחריה ואין חפצו בה כמשפט
הזה יעשה לה שנ' והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה
ומכור לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת א"ע
במשכבך : "מתחברי' ומתדבקי' להרוג נפש אחת ואפי'
רבים : הויים כלם נלכדים בדמו וכלם להריגה: "מן מאמר
הרשים שנ' ועתה הלא אבקש את דמו מידכם : ואומר
ויך את עבדיו המכים את המלך אביו , וכתיב מכה איש
ומת מות יומת בלא פוגה : "מורד הבא על אשת איש
בזדון או בשגגה : אסור לבעלה לבוא אליה מאז משום כי
נטמאה באחר אף הוא הבא עליה אין לו לבוא עליה ביאה
שניה עד שימית בעלה ותנשא למי שבועלה בזדון או בשגגה:
שנ' ויעבור האבל וישלח דוד ויקחה וגו' בל עניניך :
(ן) "נודע וגלוי זה מתגברה הדעת להומר כדעתנו כי זאת
האשה היא אשת איש שנבעלה מאחר אסורה לזה ולזה כי
אם הצא מהם ותנשא לאיש אחר : "נהוגו למען ינהגו
ויוכיפו עשיה ככה המהאים נשי רעיהם ויפרידו אותן מבעליהן
במשכב אחר: "נשים כמוכן המהאוות מטות זרים והפרדנה
והבגודנה בברית אלהיהן ואלוף נעוריהן ותמלא הארץ זמה
ואף ה' יבוא ולא יאחר: על עושי הרע למען ספות חטאת
על חטאת מרשיעיך : (ס) "סמך מעשה דוד ע"ה מחפין
ד' הוה בלקחו אותה אחרי מות אוריה בעלה כי מאד נחם
ובכה על זה המעש ונסלח לו : "סברתו כי יצא גם ממנה
שלמה ע"ה בחפין ה' ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידידיה
בעבור ה' וכתוב ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו : כי
הבן הנולד לו שלא היה מחפין ה' כבר נוגף והלך לו :
"סלולו עוד אך בזו הזמן מי הוא המודיע לנו סליחה נחום
פשע המורד ההוא וחפין ה' אבהוא ללקחה ולנשאה לו :לכן
כהומר זה המיר הוא שהנשא לנואף למען דוק הסבר הזה
ושלא יוסיפו בני עולה ונשי הזמות עשות זמה בארצך :
(ע) "עוד מי שארש אשה ובא-גם אחר באחריה וכבור
הוא שמהרת לו וארשה לא עשה כלום היא אשה ראשון :
"ערדו כי התנאי הראשון הוא מקיים מן השני עקב כי הוא
היה כצרכה דהוה מן השני התפל ולא יבוא התפל והשיא
לבטל המוצדק והזך הראשון : "עיינו עוד כי מאורשה
היתה לראשון : ונקראת אשת רעהו שנאמר
אשר ענה את אשת רעהו : ואם שמא
הפין וגרש אותה אורשה הראשון מותרת היא לאחרון כי
לא נטמאה מן הראשון : שנ' אחרי אשר הטמאה וגו'
בתורתך : (פ) "פלילו עוד : ואם גרשה אורשה האחרון מותרת
היא לשוב לאורשה הראשון, שנ' לא יוכל בעלה הראשון לשוב
לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה "פשרונו כי היא
עדיין לא נבעלה לראשון ולא לו נטמאה: "פקידה וצוואה
לפני עדים לא עשה אדם במיתתו ואלמנתו אומרת מה
שהפשתי מהר שלי הם בזה היא רשאה אין אדם יכול
להוציאם מתחת ידיה אם מהרה כתיב לה או יש עדים כי
אם משביעין אותה על השאר שנשארו בבית בעלה שלא
לאבדם מיורשיו כיורשך : (צ) "צדקתו עוד אם נפלו לה
ירושות ממקום אחר : רשאה היא שתעשה בהן כרצונה
בלא חפין בעלה ואין מי ימחה בידה : "צרופו של דבר
מי שהוא מקדש אשה בלא עדים לא הוא מותר לבוא אליה
אף אסורה היא לכל איש אפילו לנגעה : "צלולו שנ' וגם
את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה וגו' ואומר
עדים אתם היום בלקיחה ובקניתה ואם עבר ובא אליה בלי
ארוש לפני עדים אסורה לו עוד עד שיקדשנה לפני עדים:
ואם אין שם עדים : ורצו שניהם להתועד יעידו ביניהם
עד את ה' יתה' שמו ותורתו שנ' ואנכי היודע ועד נאם ה'
אלהים ואחריכן ימצאו עדים ויתקדשו בפניהם ותנאיהם
יכתבו לפני עדיך : (ק) "קיום העבריות והשבית כיון
שלא נטמאו במשכבן עם אחרים זולת משכב בעליהן
מותרת הן עוד לבעליהן : "קדושתן אם יש עדים ברורי'
על זה שלא נטמאו שנ' וישבו את הנשים אשר בה
מקטן ועד גדול לא המיתו איש וינהגו וילכו לדרכם כל
השבי אביה עם בנותיהן : "קרא עוד כתיב ויצל דוד את
כל אשר לקחו עמלק ואת שתי נשיו הציל דוד וכ"ן שבי
ונהוועדו עם בעליהן : מנשי דוד ע"ה וזולתן כיון שנשאלות
כל אחת ואחת ונשבעות בכהר וכלן הוות ושווה על פה
ודבור אחד שלא נטמאו: עדותן קיימת כי היו רבות בשלל
ורואות זאת את זאת בשני אויביך ואם אין שם עדות וגם
היא הנשבית ונלקחת אינה נאמנה בעדותה לפניה' חמורה
היא על בעלה עד שתמצא עדות : או יתן לה בעלה גט
ותנשא לאחר מאחיך: (ר) "ראייה עדות שבויה זאת האחת
שאומרת לא נטמאתי בעדות פיה אינה נאמנת ולא אם עם
בהה נאמנות כאמה בהה : "רשומי ולא היא יאחותה שנ'
בדרך אחותך הלכת וגו' : אלא ראוי להיות שלש נשים
ויותר זקנות או בתורות יראות אלהים וכלהן על פה אחת
הן : נאמנות בעדותן לנפשן או להעיד על אשה אחת
בשבוייתה : "רגשת הילודים שנולדו מן הערחות
ואשת איש ואשה נכרית ושפחה הנטמאה באחר כזנותה :
הוא זר ופסול ונקרא על שם אביו הזונה שנ' בה' בגדו
כי בנים זרים ילדו ועל בני נכריות ושפחות כתוב להוציא
כל הנשים והנולד מהם וגו' שהן והם מהפחית ומפחות
אחרים כשאורן וכעורן הראשון הרע ככתו' כי יסיר את
בנך מאחרי וגו' וכתוב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם
כאזהרה תורתך : (ש) "שמע האשה המשמעת ואומרת כי אצא
ואפטר מן אישי שהוא מוכה שחין או בכל מום או שהוא
עושה זבל הכלבים באומנותו : שעושה אומנות ומלאכות
קשות כמו צריפת נחשה ועופרת ומלאכות מוכרחות ובאושות
לא אומרת כלום ואין שומעין דבריה ולא מקבלין ממנה כי
כ"ז מדוחק חיותה וחיותו : שנ' וכתו' על זה גם את הטוב
נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל וגו' כי אישה מקבל
קשיון מלאכתו יען פרנסתו , וגם במומו ארשה או נהית
לו מה' אחרי לקחה הוא קבל והיא למה לא תקבל לכן אין
מקבלין דבריה ביה דינך לבד אם המום ההוא מבותר
ומונע לפריה ורביה והיא לעולמה ואינה יכולה לנשוא ריח
המום להתוועד עמו פושרין אותה ב"ד והנכון להתאפק שלא
תופר בריתן בריה אלהיך : (ת) "הבן גם האשה ששומרת יבם
בכה אין שומעין דבריה עד שיתגדל וירצה מרצונו שנא' ואם
לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו וגו' תקון האשה שהיא בבית
אביה טווה היא או עושה כל אומנות שורעת מעשי ידיה
ביר

ביד אביה :אם היא בבית בעלה מעשי ידיה ביד בעלה כי הוא מפרנסה והיא קנויה לו בביתו : "הומת ראיתו שאמר דרשה צמר ופשתים והעש בחפץ כפיה : וכתיב בטח בה לב בעלה וגו׳ וכתו׳ מרבדים עשתה לה וגו׳ נודע בשערים בעלה וגו׳ : קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה וכתו׳ חכמות נשים בנתה ביתה וגו׳ כל דעתה לבנותו: אף היא אופה ומבשלת ועושה כל שמוש וצרכי נשים שנ׳ וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי ש"ס ק"ל ועשי עגות וכתו׳ ואפו עשר נשים לחמכם בתנורך :

(שסז) **תוקת** הבן שנתגדל ויש לו מניעה שלא להפרות בפריה ורביה אסור להנשא לאשה ואם נשאו לו זנות הוא בעולם : תמיכתו וגם מן חליצה ויבום פוטרית אותו שעל פריה ורביה צוה שדי שנ׳ קחו נשים והולידו בנים ובנות וגו׳ לגדלם : הוארו כדומתו היא הזקנה והאילונית ושהיא מזכר ונקבה וכל שאינן פרות ורבות אסורות להנשא לאנשים כגילם : ולא חולצות ולא מתיבמות הוין שהיא פרה ואינה ממתנת מכריחין לה להמתין והיא חולצת ומתיבמת בעולמך : (שׁ) "שהעידו לאשה כי מת בעלה במדינת הים ונשאת לאחר ואח"כ אומרים לה עדיין הוא הולה ואח"כ מת נשיאתה נאוף שגגה הוא : שרותו כי כפי עדים נשאת בחיי בעלה ואחר שמת בעלה מקושה אורשה ההוא וכונסה לביתו והיא מותרת לו כי לא חוטא בזה הוא: שכל זמן שהיה חי בעלה הראשון היתה ברשותו ולאחר שמת נפטרה מאסורהו, ואם אמרו לה מת בעלך ונתארשה לבד ולא נבעלה ואח"כ בא בעלה החזור לבעלה שנא׳ לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב אח־י לקחתה אשר הטמאה והיא לא נטמאה וקדוש וארוש אינםתפושים באשת איש לאסרה לבעלה בחכמת דעתך(ךּ) "רשיון האדם בקרובות חלוצהו וארושהו המגורשות ממנו ויבמהו שמתה קודם יבום ובעילה אינו אסור על שארותיהן כי לא עשה כהן גלוי ערוה: רגמהו הוא שנ׳ ערות אשה ובתה ל"ת וגו׳ ובזה לא נהיה לא גלוי ערוה ולא אסור בשכיבת ערוה : רכב ובא איש בקרובות ושאר אשתו או נשא ובעלן בשגגה מוציאין את אשתו ממנו בגט כי נאסרה לו משום ערוה : כי עשה זמה וגוה : שנ׳ שארה הנה ז"ה ואלו האחרות קרובות אשתו גלוי עריות הן ולא צריכות גט מאליו והן אסורות לעולמך : "קשיון כל הנשים האסורות קדושיהן ונשואיהן אינם כלום ולא צריכות גט ממה שאמר הבדלו מעמי הארץ ומן הנשי הנכריות ואומר הרחק מעליה דרכך : (ק) "קושט ראייתן כי אינו בעולית שכתוב כהן וכתב לה כ"כ וגו׳ : וכל הנושא קרובת ארושתו ובא אליה בשגגה משלח ארוסתו כמאמ׳ ועדים בעדי תירתך ומהלכך : קפידתו בעבור שאינו יכול להכניסה בביתו לבוא גם עליה כי הוא גלוי ערוה שנא׳ שארה הנה ז"ה בזו דרכך : וביאת קרובתה ביאה ערות זנוה היא לפניך : (צ׳) "צרייתו שבכל מקום שנקבצו שם מצות עשה ומצות לא תעשה דוחה מצות לא תעשה למצוה עשה כמו יהושע ע"ה בענין הפסח שדחה הפסח מפני השבת וקיימו לשחיטת הפסח לאחר השבת אחר הערבים : צחיחותו וכמו ישראל בענין שבועת הגבעונים שקיימו שבועתם שהיא מצוה לא תשא לא תעשה : והריהו מצות עשה שאמר ונשל גוים רבים מפניך החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים : צורך ענינו שאמר ונתנם ה׳ אלהיך לפניך והכיתם הת"א וגו׳ ויבום וחליצת נעל מצות עשה היא שנא׳ יבמה יבוא עליה ויבמה וכתוב וחלצה נעלו מ"ר וגו׳ אם ימין ואם שמאל אחת מ"ב רגלים, אבל גלוי ערוה היא מצוה ל"ח שנ׳ לא תקח לגלות ערוה שארה הז"ה כהורת אלהיך : (פּ) "פירוש שבכל מקום שאין שם יבום גם חליצה אין שם : כי החליצה על מי שאינו הפץ ליבמה הוא שנ׳ ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה וגו׳ ונגשה יבמתו: "פתרון הדבר כל שומרת יבם שנפלה באסור התורה לא הנשא עולמית שנ׳ לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר כי אסורה היא זולת ביתו : "פרקו י"א שבשם שהיא פטורה מן יבום וחליצה כך היא פטורה מן מצוה לא תהיה אשת המת החוצה וגו׳ : כי מצות לא תהיה בעבור יבמה אכרה שלא תצא מקרושתו, שנ׳ לא תהיה אשת המת החוצה ל"ז

משכבך : (ע׳) "ענייגם ואם השארנה שתי נשים מאיש אחד ושתיהן שומרות יבם חייב היבם ליבם את שתיהן או לחלוץ או לאחת לחלוץ והאחת ליבם למי שיחפוץ יפטירה: "עם בעלה שהלכה אשה אחת למדינת הים ושבה ובאה יחידה ואמרה מת בעלי או גרשני אינה נאמנת אלא בעדים : או בשמועה ברורה : "עברה ונשאה או זנתה ואחר כך בא בעלה ואמר כזב אמרה כי מתי או גרשתיה אסורה היא על ראשון ועל אחרון שנ׳ אחרי אשר הטמאה ותהרג כי דברה סרה,ובועלה לא יומת כי בשגגה עשה ובזו הזמן התיכר בשיב על כי וניסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתה בעולמך : (ף) "כופה יגרשנה ממנו בועלה עתה בזו הזמן ועד שיגיע הגט לידה פרנסתה ומזונותיה עליו ובביתו תהיה יושבת שנ׳ ונתן בידה וש"מ : "כדר כל הכותב גט לאשתו אם הגיע גטו לידה קודם מיתו היא גרושתו ואסורה לכהן ואם לאחר מותו גטו אינו גט ומותרה לכהן כי היא אלמנהו ואינה גרושתו : "כיגו שאמר פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה ואם אמר אישה אלף פעמים פלנית בת פלני אשתי משולחת ומגורשת ממני בלי גט לא אמר כלום ואינה מגורשת ממנו עד שיתן בידה ספר כריתתו: שנ׳ וכתב לה ס"כ ונ"ב וגו׳ כמצית צירך : (נ) "נקיון הגט תפוש באשת איש בלקיחת בעילה בבשרו׳ ולא בזנות ועברה שנ׳ כי יקח איש אשה ובעלה וגו׳, "צות האיש המבקש על חברו ערב אינו ראוי להכתיר ממנו דבר מהוכו אלא יגלה לו כל ענשו ותיבו כשעל נפשו גלוי לה : "נגהו אז לוקח לו ערב והוקע כפו עליו אם לא ישלם זה ישלם הערב שלו: ואם מרמה עשה ויש עדים לערב על זה הוא חייב והערב נמלטה נפשו בסלולה : "ואם אין עדים ידקדקו השופטים מי משניהם נאמן עד עת שיפרוש להם שנ׳ ויניחוהו במשמר לפרוש להם על פי ה׳ אלהיך : (מ) "מצות האומר לעבדו לך ממני וערב את פלוני והלך עבדו וערב את פלוני להביאו לו : או הפצו ממנו לו: "מאהר כן לימים השיב ערבות מן פלוני אל האדון הרי הוא הערב פטור שערב את פלוני כצוויו שלה ענשו והשיבו לאדונו שמאדונו ערב את פלוני בשבועה יו ועשה במצותו פטור הוא ממני אחר שערבותו הביא לו : "מזה ראיה לנו שאחר שנראה אליהו ז"ל לאהאב המלך נפטר עובדיהו וכל העולם מהשבועה שהשביעם אהאב למסור את אליהו לו : כמו שאמר עובדיהו לאליהו בהראות לו: חי ה׳ אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאך : (ל) "לעת שיצא אחאב עם עובדיהו מפני הרעב אל מעיני המים למצוא חציר להחיות סוסיו ויחלקו להם את הארץ לעבור בה אחאב הלך בדרך אחד לבדו ועובדיהו הלך בדרך אחד לבדו : "לדרך זו נראה אליהו ז"ל לעיני עובדיהו שנ׳ ויהי עובדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכירהו ויפול על פניו ארצה ויאמר האתה זה אדוני אליהו ויאמר לו אני לך ואמור לאדוניך הנה אליהו : ויאמר מה חטאתי כי אתה נותן את עבדך ביד אחאב להמיתני : חי ה׳ אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח ארני שם לבקשך וגו׳ כיד עבדיו ואני עבדו : "לזאת ועתה אתה אומר אלי לך אמור לאדוניך הנה אליהו והנה אני אלך מאתך ורוח ה׳ ישאך על אשר לא ארע ובאתי לאחאב ולא ימצאך והרגני ועבדך ירא את ה׳ וגו׳: הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי בהרוג איזבל את נביאי ה׳ ואחביא מנביאי ה׳ מאה איש וגו׳ ועתה אתה אומר לך אמור לארניך וגו׳ ויאמר אליהו חי ה׳ צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו : וילך עובדיהו לקראת אחאב ויגד לו וילך אחאב לקראת אליהו ואז עשה אליהו מה שעשה לנביאי הבעל והוא העלה עולתו לפני ה׳ ועגהו ה׳ בהתפללו לכח: שנא׳ ויהי כראות אחאב את אליהו ויאמר אחאב אליו האתה זה עוכר ישראל: ויאמר לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך כלל ענינך: (כ) "כאשר נראה אליהו ע"ה אל אחאב נפטרו כל העולם ממציאהו וראיהו : וכן עובדיהו ע"ה: כן נפטר העבד מן אדוניו כערבוהו אבל אם נהיה איפיטרופוש של ארונו ומסר לו כל אשר בידו האדון, כיון שנערב ממנו איש אחר

אינו

אינו פטור אותו הערב מן העבד בהשיבו אותו האיש הנערב
אל האדון : כי השילו בכל אשר לו שלא אפשר שידע
האדון : בכל מה שהוא עושה העבד שנ׳ ויעזוב כל אשר
לו ביד יוסף וגו׳ וכיון שהאמינו האדון : בכל אשר לו הוא
צריך לעשיה ולא האדון : שנ׳ אתה הע״ב וע״פ וגו׳ ע״פ
יוסף אמר ולא ע״פ פרעה שנ׳ ויאמר פרעה לכל מצרים לכו
אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו : כל ענין הורהך :
(י) ״יושר מליצה ארושת איש ושימרת יבם שנפלו להן
נכסים וירושה מיכרוה וניתנוה גם במתנה לכל מי שהן
רוציה ואין להם למחות בידן כי עדיין לא נבעלו : ״יפעה
אשה בעולה שהיא בבית בעלה רשאה היא להת לדרך
מצוה ולהכר לכל איש ממאכל ומשקה מבית בעלה בלא צווי
בעלה אם לא מיחה בעלה עליה שנ׳ והמהר אביגיל והקח ר׳
להם ושנים נבלי יין וגו׳ וכל אלה לא הגידה לנבל ולא לו
עלו : ״יען כי לא ברשותי עשתה שנא׳ ולאישה נבל לא
הגידה והיה מיהר לה וטיב עשתה שנ׳ ברוכה את לה׳ וברוך
טעמך אשר כליתיני היום הזה מבוא בדמים וגו׳ : ואומר
כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון בהסד הועלו : וכתו׳
והורת הסד על לשונה וכתי׳ מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳
אלהיך : (ם) ״טיב דבעולה : כל בעולה שהביאה ממון ונדנים
ושלוחים כלם הם לבעלה ולה : ״טעמו ואין רשות לו
לאבלם יען כי בפקיד הוא הבעל על שלותי אשתו נדניה
ומתנותיה וכל אשר לה : ״טענהו עד שיעשה זרע עמה ואז
הם ליורשיה ואם לא העשה ישיבו נכסיה לאהיה או ליולדיה
או לקרוביה היורשים לה מכחה : ככתו׳ פרעה מלך מצרים
עלה וילכוד את גזר וגו׳ זו מתנה שנפלה לה מבית אביה
והביאה לבית הבעל והיו לשלמה ולה : וכל אשר לא הביאה
לבעל מכל אלה עדן לרשיתו רשאה היא לעשות בהם
כהפצה כי לא באו עדן ברשות בעליהן ולא נבעלו שנ׳
ונגרעה נהלהן מנהלה המטה ונוכפה על נהלה המטה כלל
עניינך : (ח) ״הפצו לפיכך אם מתה היא האשה יורשה
הוא כשנבעלה ועשה עמה זרע : ואם מת הוא אינה
היא יורשה איתו כ״א בניו או יורשיו : אך כל זמן ששומרת
מטהו מהכלכלת כישלו : ״חלק כל מהר בנות ליולדיהן הוא
כמו שביארנו וכל נדנים ומתנות וכל דבר אשר לא באו
ביד הבעל רשיתה בהם לעשית כהפצה : אבל אשר הביאה
ברשות הבעל אינה יכולה להת אותם בלי רשות בעלה למי
שהרצה בלי לו : הכרון שימרת יבם עד שיריתה ויהליצה
היא מהכלכלה ונזונה בהכרונה משלו ועמלו ; וכל איש
שמגריע ומהכיר לאשתו מאלה השלשה שאר כסות ועונה
או מצערה בלא דין וצדקה הורה ה׳ כופין ומבריחין אותו
שלא לעשיה כזו ואם אינו מקבל מצערין איתו להוציאה
במהר שלם שנ׳ ש״כ ועונתה לא יגרע ואם שלש אלה לא
יעשה לה וגו׳ בהורהך : (ז) ״זכר והזהיר עוד ואמר ונשמרה׳
ברוהכם ולא הבגודו : ואם היא מצערת לבעל ולא העשה
צווי אין לה ממנו הקה שארה כסותה ועונתה : זה הוא
שאמר והנה נטיתי ידי עליך ואגרע הקך וגו׳ וכתו׳ ריבו
באמכם ריבו כי היא לא אשתי וגו׳ פן אפשיטנה ערומה
והצגתיה כיום הולדה : ולולה עוד ואמ׳ והיא לא ידעה כי אנכי
נתהי לי״א הדגן והתירוש וכסף הרביתי לה וגו׳ לכן אשיב ולקחתי
דגני בעתו והירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסית
ערוהה כל ענין נבואתך : (ו) ״ואם היא שלטה מדברת
דברי נאוף וזנית ועבירה וגדוף ומורדת ובוגדת על בעלה
ומהשבה שהזונה והנאף בלעדו רשאי הבעל לקחת ממנה
כל אשר נתן לה ולעזבה ריקם ולצערה : ״וגם לאסרה
ולהשבה וליסרה עד שתשוב לרצון בעלה שנ׳ כי אמרה
אלכה אחרי מאהבי וגו׳ : ״ואמר לכן אשיב ולקחתי דגני
בעתו והירושי במועדו והצלתי צו״שו ואמר עוד פן אפשיטנה
ערומה וגו׳ , או בעל כרחה ואמ״ה אלכה ואשובה אל אישי
הראשון כי טוב לי אז מעתה בעולמך : (ה) ״הכותב נכסיו
לפלוני : ואחרי פלוני לפלוני אחר : הרשיה ביד פלוני
הראשון אם הפץ איכלם או נותנם במתנה או מיכרם ואם
הפץ לשמרם לפלוני הראשון : המתנה היוצאת מן יד דניהן
על מי שיקבלנה היא עושה בה כשיחפוץ שנ׳ והערים אשר
נתן הירם לשלמה וגו׳ : כתב ראובן מתנה לשמעון או
לאיש אחר ומת ראובן וגם שמעון : ״הדין הוא שיקחו

יורשי שמעון מיורשי ראובן מתנות אביהם שכן הכתוב
אומר אשר קנה יעקב מאת ב״ח אבי שכם ב״ק קשיטה
ויהיו לבני יוסף לנחלה בנהלהך (ד׳) ״דין יורשי המלוה שיורשי
המלוה לוקחים מיורשי הלוה חובות אבוהם בעבור שבכל
העולם מורישים טוב ורע במורשיהם על יורשיהם : ״דרך
האחים שהם קטנים וגדולים במקום שיש אחים גדולים
ואחים קטנים , ומבקשים להנהיל נכסי אביהם המת חייבים
להקים על הקטנים איפוטרופוס לעמוד תהתם כדי שיחלוקו
נכסי אביהם שוה בשוה בין לקטנים בין לגדולים עליהם :
״דעהו הוא הנאמ׳ ונשיא אחד נשיא א׳ ממטה הקחו
לנהיל את הארץ וכתוב למען יירשו בני ישראל איש נחלת
אבותיו : וכיון שחלקו בגורל אינם יכולים לשוב ואפי׳ כל
דבר בהפלה הגורל אינם יכולים לשוב הם : שנ׳ ויאמרו
את אדוני צוה ה׳ להת את הארץ בנחלה בגורל וגו׳
וכתו׳ בחיק יוטל את הגורל ומה׳ כל משפטו בנחלהך :
(ג) ״גזר דין האחים שחלקו ובא להם אח מרחוק : בטלה
נחלת כלם והוזרים והולקים עוד הכל זה עם זה האח
בעבור שחלקו מה שלא היה שלהם : ״גם הטוען לחברו
בכל מה שהוא טוען ושואלים בית דין ממנו שטר או עדים
כל זמן שמביא עדים או שטר עדים סוהר את הדין ומקיים
ומעמיד ומחזק טענתו לקחת מן הנטען דברו לפניהם :
״גלויו שאמר ע״פ שנים עדים או ע״פ שלשה עדים יקום
דבר : ואם יתאחר הטוען מלהביא עדים או שטר להעמיד
טענתו אליהם יש לו לאמר לא ידעתי שיש לי עדים או שטר
כי אבד שטרי ועכשיו מצאתיו והנה הנם לפני בית דינך :
(ב) ״בטוען הנטען אם אין שם עדים או שטר נותנים
על הנטען שבועה ופטור : שנא׳ שביעת ה׳ תהיה בין
שניהם וגו׳ : ואומר ונשא בו אלה להאלותו וגו׳ : ״במלוה
המלוה את חברו בעבוט ונגנב מן המלוה אותו העבוט על
המלוה לשלם דמי העבוט שנ׳ השב השיב לו את העבוט
כבוא השמש ושכב בשלמתו : ״בזאת אמר עד ביא השמש
השיבנו לו ואח״כ מעט מעט יגוש המלוה חובו מהלווה העני
בדלותו : כי הדברים האלה אמורים בעבוטו של עני שנ׳
ואם איש עני הוא לא ת״ב : וכתוב השב השיב לו את
העבוט וגו׳ ואם נגנב העבוט בשומו המלוה את העבוט לא
במקום נאמן הייב לשלם אבל אם הניחו בביתו או במקו׳
נאמן ישבע הוא או בעל הבית ההוא כי אבד או נגנב
ויצא הוכו בחשבונו ואם יותר ישלם או יתר ההוב או
המשבון בהשבונך : (א) ״אושר העדים : כל עדים שלא
יאמר להם מן הממנים אותם היו עלינו עדים עדותם
בטלה : שנא׳ עדים אתם היום ואומר ואעידה לי עדים
נאמנים וגו׳ ואומר אל תהי עד הנם ברעך : ״אף כל
עבדים ושפחות לא יחופשו עד שיתן להם כפר חופשה שנ׳
או הפשה לא נתן להו וגו׳ : וכל המפקיד פקדון וחפצים
אצל חברו ולאחר זמן בא ומבקש אותם מחברו : והברו
מכחש אותם במכחשך : ״אימר לא היו אלה הדברים
מעולם וכן על כל דבר שהוא טוען וחברו מכחש בכלם על
חברו הנטען ומכחש וכפרן בדברי חברו שבועה בהורתך :
שנ׳ וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וגו׳
וכתוב או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר וגו׳ :
שבועת ה׳ תהיה בין שניהם וגו׳ כאזהרת אלהיך :

(שמח) **אף** אם הודה בעל הבית בפקדון והפצים
של חברו כי אמת : אפס יש לי על
הפקדון חשבונות אחרות רבות שחייב זה האיש לי : אם יש
עדים משלם בעל הפקדון כל מה שיעידו העדים : ואם אין
שם עדים מחזירים ומשיבים כל פקדון וכל חפצים לבעל
הפקדון ונשבע בעל הפקדון שאין לזה חברי לי : איפן
זה כלום השבונות וצרכים ואינו משלם שנא׳ ולקח בעליו
ולא ישלם כתורת גואלי : ומרכיל ומרגין ומהריין עין ומוסר
ממון חברו או רכושו או קרקעותיו או מכל מטלטלותיו או
מנפשית ביתו או בהמתו ביד שליטים חייב לשלם כל
הכרונו שנ׳ לא הלך רכיל בעמך ולא העמיד על דם רעך :
וכתוב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו מאחיך : ״בזאת
על כל עד זומם הדין היא לענוש אותו כפי הדבר והענש
והדופי

והדופי שחשב ועשה לאחיו : ככתוב ועשיהם לו כאשר זמם לעשות לאחיו : "בירושה לא נשהנו בנים קטנים מן הגדולים אלא כלם חולקים שוה כשוה : אך בן בכור לוקח פי שנים ככתוב והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו : ואומר יכיר לתת לו פי שנים וגו׳ אמר ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא ישתנה זה מזה מחלק פשוט של אחיו : "בטענת הטוען מי שמת ובא אחר וטען ואמר ליורשיו אביכם מורישכם חייב לי כך וכך אם מביא שטר או עדים בזה הדבר מעידים כן כי אביכם שמת אמר לפנינו בשעה מיתו שאני חייב לפלוני כך וכך מיד בעל חובו משתלם מנכסי המת אחיו : ואם אין שם נכסים די שלום החוב משתלם בעל החוב שאר חובו מן הילדים שעל שלחן אביהם היו במותו שנ׳ והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים וגו׳:כל ענייתך : "גמירתו ללמדך שהבנים חייבים להשתעבד ולהמכר ולפרוע חובת אביהם שלא יהזלזל לפניהם אף כי אכלו בשלחנו : ואם ימאנו רשאי הוא למכור בתו ובנו : הסמוכים על שלחנו : "גלויו שאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה וגו׳ : ואפי׳ במותו הם חייבים לפרוע חובו ונשיונו : ואם אין נכסים חייבי׳ הם להמכר בחובת אביהם : "גבולי שאמרה עבדך אישי מת ואתה ידעת וגו׳ שימכר אדם בנשיונו : ואפי׳ לנכרי שנ׳ ועבד לוה לאיש מלוה ואומר ינקש נושה לכל אשר לו ואומר ומך אחיך ונמכר לך : וכתוב כי ימכר לך אחיך : "דרכו זולת בניו ובנותיו אשר הם סמוכים בשלחנו שאר בניו ובנותיו הנבדלים ממנו מימים ושאר יורשיו אינם חיבים להמכר ולפרוע נשיון אביהם המת שלא פירש בהם המקרא : "דעת חקירתו בזה ואם אין שם בנים סמוכים על שלחנו כ״א בנים הנבדלים ממנו חייבים הם לפרוע חובו משום כבד את אביך ואת אמך כגזרת התורה מצות נורא : "דרישתו אף הבנים הגדולים משלחן אביהם ומיגיעו נתגדלו וחייבים לעשות עמו טובה כשעשה להם כאמרו כרחם אב ע״כ ושלא ינהגו בזה העולם בבזיון חובו ונשיו פן יהיה אביהם לזכרון רע אף יצילוהו מבקשה יום דין ה׳ הגדול והנורא : ואם לבעל חוב יורשים או שטר היורשים ישבעו כי אין להם ידיעה ולא משמע מן מורישם המת שהוא חייב לפלוני התובע כן וכן ולא ישלמו כל מה שטוען בעל החוב שנא׳ ולקח בעליו ולא ישלם כגזרת תורת עושק : "הדין מי שמת והניח לו בנים ובנות ונכסים : בין שהנכסים מרובים בין שהנכסים מעטים כלל הבנים נזונים מנכסי אביהם עד שהנשאנה הבנות והשאר חולקים הבנים אחר נשיאתן לבני גילן ככבודם כי האב ראוי לכלכל את בתו מנכסיו עד שהנשא ותצא לרשות בעלה שנא׳ מפתו האבל ומכוסו תשתה וגו׳ : "הבנות כלן הן ראויות להתכלכל ולהנשא מעמל אביהן ומיגיעו ומרכושו תלבשנה כשהאב בחיים וכשאיננו חייבים בכל אלו האחים אע״פ שלא פירשה התורה כזאת בגלוי : "הגבירה הדעת והשכל חייב על האחים במקום האב לפרנסן שלא תזנינה מרעבונן ויהיה דופי ושמץ להן ולאבותיהן וזכר רע והטלא הארץ זמה ככתוב אל תחלל את בתך להזנותה ומלאה זמה ארצך : "והנערה שאין לה אב ואם ועמד דודה או אחי אמה או מקרוביה ושאריה לימים ומכרו ממה שהיו לה שלא בדעתה בהייתם לכשתבין ותדע היא או תנשא לבעל : בעלה רשאי מרשותה להבעם ולהוציאם מיד הקונה משום כי היא רשאה להבוע כל דבר שמכרו משלה ובעלה כמוה : "ומעת ששמה הדברים המכורי׳ נדנים ומהנות היא על בעלה והם בחזקתו בידיה מושל הוא ורשאי להצילם מיד כל איש שתפשם ומחמיכם ואותם נדני׳ על הבעל העשה את בעלה פקיד והוא יוציאם מיד הקונים והלוקחים כמוה : "וכן כל ה׳ וגה דבר ממי שלא הגיע בדעה והבינה כשיהגדל רשאי להוציאו מיד הקונים בהשיבו להם דמי הקנייה שנא׳ וכי המכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו : קל וחמר שאין שם בזה הקטן לא קנייה ולא מכירת אמת וצדק אלא פתוי ושביה ודחיה בעולם ועשק וגזלה שאין כמוה : וכן כל דבר הנעשה מאיש ואשה שהם בלי שכל ודעת אינו נכון וראוי להתקיים כמו בעילה ונשיאה עד שיבירו ויבינו ביניהם הדבר ואז הוא כשר

ומתקיים שנא׳ קחו נשים והולידו בנים ובנות כעולמך : "זכרון שותפים המתחברי׳ שהיו שנים : אחד שהיה ממון כיסו מאה כסף : והשני ממון כיסו חמש מאות כסף עשו בם סחורה ובא להם הכרון יהכר לבעל המאה גרה : ולבעל חמש מאות חמש גרות : "זקוקי כן הבצע והריוח גרה אחת לבעל המאה וחמש גרות לבעל החמש מאות בשוה : שנ׳ האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים וגו׳ ואם הסכימו ויש ביניהם ברית והנאי חייבים הם לעמוד בכל הסכמתם ובכל הנאם ודבורם כבריתם שנאמר נשבע להרע ולא ימיר באבירות : "זכר ומעש שלא כברית אינם קיימים ומורשה כל א׳ מהם לשוב מדבורו ולטעון בהנאתם יען כי לא נתן יד על יד בברית לקיים כל דבר להחזיקו כמו שאמר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל בכשרות : וכתוב אנכי אגאל ועוד כתוב יד ליד לא ינקה רע וגו׳ כמנהג עולמך : "חייב אדם להכרו שבועה בדבר שטוען לו אינו יכול שיפטר בלי שישבע לו : ראוי לו אז שישבע בפני ב״ד באזני חברו שנ׳ שבועת ה׳ תהיה בין שניהם : "חונים בריחוק המקום כל אחד : וממנה הטוען אנשים נאמנים לפני הנטען וישבע לפניהם ומקבלו ושבועה מאז לא יטעון לו כדברי׳ ההם : חכרון כל אלמנה שהיא ניזונת מנכסי בעלה ועומדת בחזקתה ויושבת ומגדלת את ילדיו ושומרת מטתו שנא׳ לכי מכרי את השמן ושלמי את נשייך ואת ובניך תחיי בנותר כי היא היתה בבית בעלה והיו בעלי החוב מפצירים אותה בנשיונותיהם : אלישע הנביא ע״ה שלם את חוב המת תחת בניו וגם צוה לאלמנתו כי תהיה שומרת מטתו שתהפרנס עם בניו מאותו המעט שנמצא בביתה ובתבו הוא מה׳ אלהיך : "מענה ורצתה להנשא לאיש תצא׳ מבית בעלה ריקם לא תקח מנכסי בעלה כי אם אשר היה לה כאביגיל מבית נבל בעלה שנא׳ ותלך אחרי מלאכי דוד ותהי לו לאשה : טוענים לימים היתומי׳ או יורשי בעלה לה בשבועה והיא אומרת שלא אשבע היום עד שיגדלו הנערים והם ישביעוני כרצונ׳ אמה אומרת שאין המקבלי׳ שבועתה בעלי דעה לקבל ולקיים שבועת האשה : "טיב ראייתו שאמר שבועת ה׳ תהיה בין שניהם ואמר ולקח בעליו ולא ישלם לפיכך מה שתפשה הפשה : וגם יש לה לאמר שמא יגדלו הנערי׳ היורשי׳ וימחלו לי שבועתי ולא אתבייש : ואם נודע שעשקה היא ליתומי׳ או ליורשי׳ ואין להם ממה להתפרנס ב״ד משביעי׳ אותה אולי מנכסי אביה׳ יחיו ולא ימיתו ולה להשבע אז הוציא העושק מידה שנא׳ לא העשוק את רעך : "יושר איפוטרופוס הנאמן שמנהו אב היתומי׳ והאמינו על כל אשר לו לא ישבע : שנ׳ ולא יחשבו את האנשי׳ אשר יתנו את הכסף וגו׳ : ללמדך שכל מי שהאמין לאדם נאמן ומנהו על נכסיו ועושה באמונה וביושר על דרך חסד ויראת אלהי׳ בלי העולה : "יכשר וראוי הוא שלא להשוב עליו דבר טענה וכל שבועה וכל ערעור ועלה : יודע לו באחרית כי שמא עשה עוות ומרמה והפכר דוחי׳ אותו ומסירי׳ אותו ממקומו מהמלאכה שמנוהו והאמינוהו בתחלה ויכולי׳ אז גם היתומי׳ והיורשי׳ להשביעו ולחשבו בדקדוק ולבזותו כי האב של היתומי׳ או כל מנהיל שמנהו לא מנהו כ״א להתקן ולא לעוות כמרשיעיך : "כללו של דבר שכל הממנה ומפקיד פקיד לא מנהו והפקידו אלא לעשות ולהתקן צרכו בבן וכן שנ׳ ויפקד פקידים על הארץ וגו׳ ואומר המופקדי׳ בבית ה׳ ויתנו אותו : כל איפוטרופוס שמנוהו ב״ד אע״פ שהוא עושה באמונה היתומי׳ או היורשי׳ הדם משביעין אותו : כל זמן שהם מבקשי׳ וכל מי שהפקידוהו ב״ד פקיד על נכסים שאינם שלהם להיות מביט בהם כאמונתו : באחרית כשיבינו ב״ד עליו כבה עושי׳ אם להשביעו אם לחשבו בדקדוק על פקידותו : או להניחו הרשות ביד בית דינך : "כריתת דין המחזיק בקרקע או בגבול ושדה וכרם וגן ופרדס שאינ׳ שלו כשיבוא הבעל מוציא כל קרקעות ופירותיהן מיד אותו המחזיק מיום עזבו את הקרקעות : "ככתוב ויתן לה המלך כרים אחד לאמר השב את כל אשר לה ואת תבואות השדה מיום עזבה את הארץ ועד עתה : ואין אדם יכול להוציא מיד המחזיק בין תבואות בין קרקעות : "כניסתו וכבישתו אלא במות בעליו אז על יורשיו להוציא או

בבוא בעליו או מפקידו הם יוציאו או הקונה אשר מכרו לו
אנשי׳ בעדי׳ ובשטר איהם דתבואות או הקרקעות: או אשתו
ובניו יוציאו כי יצטרכו לזון ולהתפרנס מנכסיו כמאמר
שיפטך : "למען כי יש לו לאמר בעליו מכרו בידי היאיל
ובידי הוא ויש לו כח על זה כי הוא המחזיק: אך מדקדקי׳
עליו איך באו בידו אם יש לו עדים או שטר יהאמת ואם
אין משביעי׳ אותו : "לדין זו כי כל מטלטלי׳ וכל בעלי
חיים כעבדי׳ ושפחות ובהמות וחיות : וכל דבר כגון ספרי
תורה וכלי מתכות וכל כלים שאר׳ מחזיק בם ואינ׳ שלו
כשיבואו בעליה׳ ויבקשו׳ או ימנו אחרי׳ וידרשו׳ חייבי׳
המחזיקי׳ בם להשיב אותם להם עם בצעיה׳ ותבואתי׳
ופירותיהם כחשבון שנה בשנה יציאה אדמתו :
"לקחו ולמידו בהברונם ואבדתם כל הכרון ואבדה שיהיה
עליהם בכל זמן שהם ביד המחזיק על המחזיק לשלם כי
החזיק בדבר שאינו שלו ואפילו אם כמשכון בידו אשר
כבר עליו לשלם אותו : כי העשק והחמס כמה זמן
לבעליו בחיותו וכל זמן
שהקרקע בידו או כל דבר מהשאר שספרנו ידו עליונה על
אחרים הטוענים ועליו להביא עדים אם אין לאלה הטוענ׳
עדים או שטר : ואם אין עדים ולא שטר לא לזה ולא
לאלה חייב המחזיק להשבע להם שבועה שאין להם באלה
שאני מחזיק לא ירושה ולא נחלה וכן בכל דבר מטלטליך:
"משיבת הדין : המלוה את חברו בבריה על תנאי שיפרע
מכל מי שהוא רוצה בין מלוה עצמו בין מן ערב בין מן
קבלן בין מכל אדם שימנה לו המלוה בין שהתנה עמו
בברית או בדבר שבועה: "מכל אדם שירצה אשר מנה לו
גובה ופורע ולוקח ממנו לעצמו אף הלווה בעת שקבל להשי׳
ולשלם הלואתו למלוה או ליורשיו עליו לקיים דברו וברית
השבועה : "מענה שכל המתנה ומקבל עליו תנאי שעושה
עם חברו תנאו קיים שנ׳ כן משפטך אתה חרצת : וכן
בעז עם רות קיים השבועה ככתוב חי ה׳ שכבי עד הבקר:
כן חייבים לקיים תנאיהם כל יראי אלהיך: "מליצתו ובלבד
שלא יתנו בחלוף הכתו׳ בתורה שכל המתנה על חלוף הכ׳
בתורה תנאו בטל והתורה קיימת כאשר ביארנו . "משלו
ועקרו יאם אין תנאי וברית ביניהם גובה ופורע מן הקבלן:
ועל הערב נפש הלווה ואינו גובה ופורע ממנו שהערב
מקבל נפשות הוא שנ׳ אנכי אערבנו מידי תבקשנו: "משמעו
כדומיהו כן הקבלן זה שמקבל על נפשו נכסים וכל דבר
המלוה המפירש בזה בענייננו :ואם אינו יכול הערב להשיב
נפש המעורב כל נכסים וכל דבר אשר על המעורב על
הערב לשלם : שנ׳ ויאמר אלי שמור את האיש הזה והיה
אם הפקד יפקד והיתה נפשך תחת נפשו וגו׳ : ויהי עבדך
עושה הנה והנה איננו וגו׳ : כל עניינך : "נועם הדין :
האומר ליורשיו הנו ביד פלוני ממון כן וכן מביתי : או
מנו בידו פקדון והפצים או תנו לו כן וכן מרכושי ומת
חייבים היורשים לתת ולשלם לו כצואת אביהם מורישהם :
"ניגה דינו שכל צוואת המת חייבים היורשים לקיים ככתוב
וצו את יהושע והזקהו ואמצהו כי הוא יעבור לפני העם הזה
והוא ינחיל וגו׳ ויהושע ע״ה קיים צוואת משה רבו ע״ה שנ׳
וישמעו אליו בני ישראל וגו׳ כפי דבריהם : "נגדו שאמר כה
אמר ה׳ צו לביתך כי מת אתה וגו׳ :בעבור זה צוה הש״י
זכרו שיעשו צווי המת לאחר מותו : וכן בני יונדב בן
רכב קיימו צוואת אביהם עד עתה כתורת אלהיהם : ואם
היתומים או היורשים אומרים ומודים כל מה שצוה אבינו
להת לך כבר נתננו לך ופרענו לך אינם נאמנים אלא
בעדים שנ׳ על פי שנים עדים וגו׳ כתורתך : "נותן ואם
אין שם עדים משביעים ליתומים שזה שאתם מודים בו
פרעתם לני והולכים להם שנ׳ ולקח בעליו וגו׳ ואם אין
היתומים נאמנים : "נשבעים הטוענים שזה שאתם היתומי׳
מודים בו לא נפרענו ומשתלמים והרוב הוא על היתומים
שעל הנטען ראיה השבועה כשביאר בביאורים ובענינים :
"נצחו יתומים שיוציאו שטר על אחרים והוא פרוע בחיבו
ונשאר ביד אביהם כפי שהנטענים אומרים אינם נאמנים
הנטענים : בכל שטר פרוע יהיה קרוע או מחוק או שבור
או לקוח מיד המלוה או כתו׳ על גבו שברונו או כתב אחר
כבטלו כמנהג עולמך: "כעידתו והזקתו שאמר שדות בכסף

יקנו וכתוב בכפר והתום וגו׳ : ואומר ונתתם בכלי חרש
למען יעמדו ימים רבים: "כברתו ללמדך שכל זמן שהשטר
ביד התובע ידו עליונה כי גובה בשטרו מן הנטען מה
שכתוב בשטרו בעדים ואם ידוע ונכר הוא כי השטר אשר
בידו פרוע מחובו הוא ונשאר בידו או ביד מנחילו למען
דבר כלום או מפני רעות ואהבים : "סלולו או בדברים
מוען ואין שטר בידו ולא עדים הנטען ישבע ולא ישלם בכל
אלה שנ׳ ולקח בעליו ולא ישלם והיתומים וכל הטוענים
אינם פורעי׳ וגובי׳ : אלא בשטר ובעדי׳ אבל בצוואת אב
ואין שטר ואין עדים לא גובים ולא נגבי׳ : ואם הקרה
ואין שם במיתת האב המת לא כותב ולא עדים משביעי׳
לנטען שהוא מכחיש ומיפר בדברי הטוענ׳ ושואלי׳ כמכחישך:
"ענין האומר לאחר מותי הנו גט זה לאשתי וגט שחרור זה
לעבדי לא אמר כלום ואינו ראוי להתו לאחר מותו : "עקב
שאין צריכה אשה גט לאחר מית בעלה שנ׳ פן ימות במלחמה
ואיש אחר יקחנה וכתוב או כי ימות האיש האחרון וגו׳ .
וגם האדון ככה צריך לשלח את עבדו בכפר חפשה ולא
אחרים לאחר מיתתו. "עקרו שאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך,
אבל אם אמר הנו אחר מותי את עבדי זה לפלוני או כך
וכך משלי לפלוני דבריו קיימים לאחר מותו: וגם אם אמר
את עבדי זה שחררתי ולאחר מותי הנו לו גט שחרור דבריו
קיימים ואפילו אם לא אמר תנוהו לפלוני כשם אחר
שזכירו כדבריו היא למעלה קיים הוא לפניך : "פלילת
החייב שבועה לחברו ומת ולא נשבע אין חייבים בניו
בשבועת אביהם שנ׳ בן לא ישא בעון האב וגו׳ וכתוב בזה
העולם לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות
וכתוב ואת בני המכים לא המית ככתוב בתורת משה לא
יומתו אבות על בנים: "פרטו של דבר מי שמת והניח בעלי
חובות הרבה ונכסי׳ מעטי׳ מחלקי׳ אותם לכלם לכל אחד
ואחד לפי חלקו לפי שיש לו רוב חוב מרבים ולמעט דחוב
ממעטי׳ בחשבוני׳: "פתרונו שכן מצאנו בנחלת הארץ לרב
הרבה את נחלתו ולמעט המעיט את נחלתו : כיצד שיש
לראובן עליו מאה כבפים ולשמעון חמש מאות כבפים וללוי
אלף כבפי׳ והנכסי׳ מאה וששים : נוטל ראובן עשור כספיו
עשרה כבפי׳ ושמעון עשיר כבפיו חמשי׳ כבפים ולוי עשיר
כבפיו מאה כבפי׳ בחשבונך: "פקדונו ואם קדם אחד מהם
ונטל כלו כבר זכה שנטל מה שלו ואין אדם יכול להוציא
מידו מה שנטל בעבור שהוא זכה ואחרים לא זכו: "פירושו
ואם אחר החלוק והפלוג בא בעל חוב אחר לקחת מי שזכה
ולקח ונטל מה שלו זכה ואחרים לא זכו : "פשרונו ואין
אדם יכול להוציא ממנו מה שזכה ונטל את אשר לו מאחרים
אשר לו זכו : ואם יש לו בנים ובנות הסמוכים על שלחנו
משתעבדי׳ לבעל החוב כמו שביארנו ככתוב והנושה בא
לקחת את שני ילדי לו לעבדים וגו׳ וכל מי שנטל וזכה
מאשר לו אינו חולק עם אחרים אשר לו זכו לעיניך :
"צדקת הדין : לנזקי׳ משלמי׳ להם את העידית שהוא
המובחר אם הוזקו במיטבם: שנ׳ מיטב שדהו ומיטב כרמו
ישלם : "צדייתו כן הגזלני׳ והחמסני׳ וכל המזיקי׳ כשהזיקו
ככה משלימי׳ מן העדית : ולבעלי החוב משלימי׳ בתנאי
וברית שביניה׳ ואם לא היה ביניה׳ ברית ותנאי משלימי׳
לו בכסף עובר לסוחרי מדינתו משלם: "צהיבתו כן כל שטר
שכתוב בו מחוז פלוני ככה משלם : ומהר האשה משהלם
בין כך ובין כך שנ׳ כסף ישקול כמהר הבתולות ואם תנאי
וברית היה ביניהם קיימוהו ויעמידוהו כל מה שהתנו ביניהם
ביראת אלהיך : "צווי החולה שכתב נכסיו לאחרים אם
אמר אחרי מותי מניח אני לכם כך וכך בשיקים מחליו
יכול לשוב מדבורו ולהיות נכסיו לו ואין מי למחות בידו:
"צהיהיהו כל שנותן מתנה משלו לאיש אחר מתנתו קיימת
לעולם כמו שביארנו : אך בשעת מיתה אינו יכול להניח
בניו ובנותיו או יורשיו המגיע להם מה שיש לו מגזרת תורת
אלהים ונותן נכסיו לאחרים לאחר מותו או בעודו: "צלילותו
אם כן שפטים בחפצי ברשירם או במקצת מתנות שיתן
להם שנ׳ ולבני הפלגשי׳ אשר לאברה׳ נתן אברה׳ מתנות
וישלח׳ מעל יצחק בנו בעודנו חי וגו׳ בידו : בכל מקום
המכחשי׳ והנטענ׳ והכפרני׳ נשבעי׳ ואינם משלמי׳ כתשלומיך:
"קשרונו אלא אם כן שטורי׳ למלוה ואומרי׳ הין : אלא
פרענו

פרענו לך והמלוה כופר ואומר שלא נפרעתי : "קיומו על המלוה שבועה שלא נפרע ומשהלם במה שהודה הנטען בעבור שהמלוה היה כפרן : וכל כפרן אם באמת ואם בשקר עליו שבועה שנ׳ ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי ההוא וגו׳ לפי כך אם הנטען מודה שנפרעתי : "קוטף וקיבע וכופר בחצי השאר שלא נפרעתי וקבלתי במה שמודה משלם : וכמה שכופר ישבע למלוה ואינו משלם ולקח בעליו ולא ישלם בתורתך : "ראיית השכיר והפועל ביומו יכולים להזור ולשוב מדבורם כל אחד ואחר אם אינו נח עם ארוניו בכל זמן שירצה שנ׳ ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי : "רצה וחפץ וההנה עמו שעד זמן כך אעבור עמך בבן וכן ולא שלם זמן הנאו ויצא מאתו ברשותי : "רשאי הוא על נפשו בכל מה שעשה אבל לא ימחול לו כמה שכחש בחברו כמכחש בעמיתי : שנ׳ לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו אבל עבד ולווה ושכיר שלקח שכרו תחלת עבודתו אינם רשאי׳ לצאת מאצל בעל הבית עד שמשלימי׳ עבודת׳ לפי חקם בעבור שלקחו שכרם טרם עבודת׳ היו כו כלווה שנ׳ ועבד לווה לאיש מלוה כתורת חוזך : "שווינו כל עבד לא יוכל לצאת מאצל ארוניו עד שישלים עבודה חקו והנאו שנ׳ שש שנים יעבור וכן לווה ושכיר שלקח שכרו מתחלה לא יוכלו לצאת עד שישלימו עבודת חקם : שבתם עם ארוניהם אם אינם נחים עמהם כי מצטערים בעבודה יותר מאילותם וכחם או נרעבים וצרים במאכלם ובלבולם ומלבוש ספקם : "שלימים ורשויים הם להשיב שכר עבודהם שלקחו לארוניהם ומשכיריהם ויצאו חפשי מהם אך לא יהיה מפתוי איש אחר יציאתם על עלוי שכרם כחוקם : ככתו׳ והשיב את העורף לאיש וגו׳ וכתוב וחשב לו כפי שניו ישיב וגו׳ וכתו׳ כשכיר שנה בשנה יהיה עמו לא ירדנו בפרך לעיניך : וכתו׳ לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך : "הוכן הנוהן שכר שכיר מהחל׳ ואינו מבקש אותו מן השכיר באיחור ימים אינו רשאי ללקחו מן המשכר ההוא כי שמא אכלו אונהנו לחובו ו׳צרכו ולג ני, "חקונו כן השכיר אינו רשאי להשיב למשכיר מה שנהן לו בשכרו אם הוא נח עמו כיון שההנה וגזר שכרו עמו שנ׳ וישכיר מישראל מאה אלף גבור חיל במאה ככר כסף וגו׳ מיד אמר לו הנביא בהזיונו : "הועלה ארוכהך שהבדיל ממך אלה האנשים וכן ענה ואמר לנביאו באמרו באונו : ויאמר אמציהו לאיש האלהים ומה אעשה למאה ככר כסף וגו׳ כל ענינך :

(שבט) תיכחתו יחד כן כל מי שחייב לשלם לחברו הקון בליו או גבולו או כל דבר להקן או להרין כשהתנה עם חברו כיון שהתנה עמו ונמכרו לו אינו יכול טמנו לשוב : הורת המזה שבקש להניח מנכסיו או ממונו על הלווה ההוא מי שהוא בין שארו בין נכרי כיון שקבל עליו לפני עדים בבטוי שפתיו להניח ללוה בחסד ומתנה ממנו אינו ראוי מדיבורו לשוב : "המיכתו כי אין אדם יכול לשוב : מהסר ומהנה שקבל והנדב בבטוי שפתיו לחת לאחיו שנ׳ מוצא שפתיך הו״ע כ״נ לה׳ אלהיך נדבה אשר דברת בפיך : "שער משפט המת : מי שמת והניח קרקעות ומטלטלים ויש לו בעל חיב ויורשים לבעל חוב להחזיק בקרקעו׳ ומטלטלי׳ עד שישהלם די חקו : שכיון שיכול להחזיק בילדיו של לווה אחר מותו לעבדים כשאר נכסיו עאכו״כ שלא יעניש אותם ויקחם ויחזיקם בחוקה כדברים שלו שבהיקו : שכן אמר ינקש נושה לכל אשר לו ויבוזו זרים יגיעו : משפט מי שהפקיד אצל חברו קרקעות ומטלטלים במניינו ורקדוקו : והלך לו למדינה הים וזה המפקיד שם לו איפוטרפוש בררם לכתו באפיר וקיום על קרקעותיו ומטלטלותיו אחר כן הודיע משם לאיפיטרופוש שלו במכתבו למכור אותם הקרקעות והמטלטלים שיש לו אצל חברו פלוני אחד כאהיך : "ראה זה חברו כי בא איפיטרופוש של פקיד ההוא לקחת מידו הקרקעות והמטלטלים ההם למכרם : "רחש וטען ואמר שאלה הקרקעות והמטלטלים אשר הם בידי מופקדים ערבין הם לי שיש לי עליהם השבונות הרבה ואיני מניח למכרם ולא בידי אחר אני איני מוסרם : "ראייתו על זה אם יש עדים עליו בזה לא יכול איפוטרופיש זה להוציא הקרקעות והמטלטלי׳ ההם מידו לידו לעצרם : ואם אין שם עדים ושטר על טענתו אז יוציאו ב״ד הקרקעות מידו שלא לו הם : אף לא יתנום לאיפיטרופוש ההוא למכרם : כ״א יפקידום ביד איש נאמן עד שיבוא בעל הקרקעות והמטלטלי׳ ויודע האמת ובשבועה יתפשרו שניהם שנ׳ שבועת ה׳ תהיה כ״ש כתורתך : "קשיותו ואם שמא מת בעל הקרקעות והמטלטלי׳ במדינת הים הקרקעו׳ ההם והמטלטלי׳ הם ליורשי׳ בלא שבועה כי אין אדם מוריש לבניו ולבנותיו או לכל יורשיו בשבועה קו המשקולה שלו ואם שמא בא איפיטרופוש זה של איש למכור קרקעותיו ומטלטלותיו בצוויו והודעתו של בעליהן לו ויש לו הובות ונשיונים וצועקים בעלי החובות כזו הרעה : קביצת הקרקעות והמטלטלים כיון שאין בירם אינם יכולים אלה בעלי החובות להחזיק בקרקעות ובמטלטלים שלו כי הוא חי בעולם וגם אינם יכולים לבקש מן יורשיו והוא חי אלא טמנו לבדו ראוי לבקש בלי העברה ווועה, שנ׳ כי השה ברעך משאת מאומה וגו׳ ללמדך שכל זמן שלווה חי אם נס ואם ברח ואם בבית ואם בהוין במדינה אחרת אין המלוה רשאי לבוא אל ביתו לקחת עבוטו לפניך : "צירופו אבל אם מת הלוה בדרך או בבית כיון שיוציא עליו המלוה שטר או עדים רשאי הוא להחזיק בכל מה שיש ללוה עד שישתלם בכל מה שכהו׳ בשטרו שנ׳ ינקש נושה לכל אשר לו : צרכו עוד ואם בעקבה ומרמה מתאחר שם במדינה אחרה שברת הלוה שם ילך המלוה ויתפשר עמו : ואם אינו יכול יביא עדים על טענת חובו ויפרע מנכסי הלוה ואם אין עדים ימתין ללוה : ואם שמא ימות המלוה באחור הלווה יורשיו וב״ד אם הוא נודע החוב בעדות יגבו ממנו או מן יורשיו ואם אין לא זה ולא זה לו : צדקתו שבועת ה׳ הב״ש וגו׳ וכתו׳ ולקח בעליו ולא ישלם לו : כהורת צור עושך : "צדקת הדין של שני חברים או שני שותפים שהולכי׳ בדרך כאחד : אחד מהם שומר הכלי׳ שלהם במלון : והשני צד ציד בהר או עושה כחורה כלום : "צעד במהלכותיו ומצא לו ממין או נכסים או כחורה רווחות כל אלה הדברים ודומיהם יחלקו שוה בשוה שומר הכלים כמביא וכמוצא הנכסים הוא והוא יחלוקו יחדו כי גם שומר הכלים כמסכן בנפשו שומר והוא המסהר בחוץ כמסכן בנפשו סוחר ויחדו יחלוקו אין בזה פוגה כלום : "צדייתו שאמ׳ דוד ע״ה ומי שמע לכם לדבר הזה כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו בין ריוח בין הפסד לשניהם הוא ואין לטעון על זה איש כלום : ואע״פ שלא היו שומרים הכלי׳ אלא כמו חברים יצאו יחדו כל מה שמצא זה יחלוק עם זה שנ׳ וחצית את המלקוח בין תופשי את המלחמה ובין כל ערתך : "פלואי הדין והודעתו מי שיש לו בנים גדולי׳ וקטני׳ הגדולי׳ השביחו את הנכסי׳ בשויון דמיהם מהכבוד והשבח של זה הדבר מזה ועדיין לא חלקום כ״א · עדיין הנכסי׳ ברשות וביד אביה׳, "פריונו כיון שעדיין לא הובדל מאביהם, כל מה שהשביחו לאביהם השביחו וכל זמן שהוא חי ובידו הנכסי׳ לו הנכסי׳ ולו השבח והשויון שלה׳, פגע בו פגע ומקרה העול׳ ומת, הגדולי׳ והקטני׳ יחדו יחלוקו שהנכסי׳ של אביהם היו ונכסי האב שלה׳ לבניו הם : וכל רכושו וקניינו זולת אם יקדיש קדש מחייו אם יתן להסר לעניי׳ או למתנה לאוהביו שעשה כתורה מתקיי׳ לו שנאמר ולבני הפלגשים אשר לאברה׳ נתן אברהם מתנית וישלח׳ וגו׳ וכתוב ואיש כי יקדיש א״ב קדש לה׳ וגו׳ וכתו׳ לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או ר״ב וגומר ואם המר ימירנו וה״ה והתורהו יהיה קדש לה׳ אלהיך : "פשר המשפט : שנים שהיו בעיר אחת ושם שניה׳ יצחק בן יצחק או בן אברה׳ לא יוכלו להוציא שטר חיוב זה על זה ויתקיי׳ וגם לא איש אחר יכול להוציא שטר חיוב או זכות עליה׳ להתקיי׳ : "פרטי באי זה צד יעשה ביניה׳ ויתקיי׳ : יכתב שטרם זה מזה מחלוף פלוני בן פלוני הציבע אי הצירף החרש הבינה האורג ההופר הכיפר סימן תאר מלאכת׳ כל מה שהוא ויתקיי׳ : "פנישה מלאכת׳ אחת בשוי׳ יכתבו סימן מרינה׳ ורחוב׳ ואם ברחוב אחד דרים יכתבו שם אמם ומשפחת׳ ובניה׳ או כנויי׳ ואם שמא גם שם אמם ומשפחת׳ ובניה׳ וכנויי׳ אחד או אין להם בני׳

יכתבו

יכתבו סימני גופם וצלמ׳ וקומת׳ וצורת׳ ושנוי דעה׳ וחכמת׳
ושנוי עשר׳ ורכוש׳ ודלות׳ בחכמת דעתך : ״ערך וחקר
דין של חולה : החולה שאמר הנו כן וכן לפלוני מהוני
וכאשר צוה כזאת מת והלך לבית עולמו : ״עמד בעל חובו
והחזיק בנכסיו אחר שהחזיק בידו נכסיו ראוי עד שישלם
בחובו שלא יתנו דבר לכל מי שאמר בעת צואתו תנו לו
כך כי זה קודם בחובו לשלמו : ״עצר והחזיק בנכסיו
ונשהל׳ עם הנכסי׳ עוד עודפי׳גם במתנות המת שנתן מחייו
מיטב שינתנו ויתקיימו דבריו במתנותימו : ואם הנכס׳ לא
הותיר שיעור מתנותיו : מתנותיו בטלות ואם היו לו יורשי׳
ולא הורישם ופטר׳ בכל מה שצוה במתנותיו לא עשה כלום
כי היורשי׳ שלו קודמי׳ מן הנכרי׳ כהורהך שנא׳ ולבני
הפלגשי׳ אשר לאברהם נתן אברה׳ מתנות וישלח׳ פי״ב
אביך : ״סדר והוריש ופטר ליורשיו בכל מה שרצה ואחר
כן אמר תנו משאר נכסי לפלוני כן וכן ולפלוני כן וכן
ומתיך דבריו לאחר צוואתו מת ואין לו חוב דבריו קימי׳ :
״סלכול הנכסי׳ לא מספיקי׳ די מתנות הכל מי שקדם
והחזיק ונהנה לו מתנתו בידו זכה והאחרון לא זכה ואם
נשאר מעט במה שנשאר זכה ודבריו מעט קימי׳ : ״סועדו
ונשהלמו במתנותיו הכל ונשאר עוד הוא הנותר יהיה לכהן
וכזמן הזה לעניי׳ וליראי ה׳ לחכר ולא ליורשי׳ כי היורשי׳
ירשו מה שהוריש׳ ונפטרו ממנו מחייו וכל אלה קימים :
ואם לא נפטרו היורשי׳ ליורשי׳ ראוי הוא הנותר ואם אין
כלל היורשי׳ הוא לכהן בעת זו הוויה לעניי׳ ולבעלי תורה
יראי ה׳ שנא׳ ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו
האשם המושב לה׳ לכהן וגו׳ כהורת אלהיך : ״נצחו של
דין המניח אצל חברו ערבון משכון ולוקח מאה כספי׳
מחברו במשכונו ואין שם איש אחר יודע עד ביניה׳ ובא
אחרי כן בעל הערבון משכון זה וטוען למלוה : ״נגדו אומר
ולפני בית דין כי יש לי אצל חברי זה ערבון בעשרה
כספי׳ והנה אותם העשרה כספי׳ יקח בידו לפניכ׳ ויתן לי
ערבון שלי וחברו המלוה ירא להודות כי יש לי ערבון
מלוה : ״נועץ כי שמא אודה ויקח ערבון שלו ממני ואפסיד
השעי׳ כספים מה יעשה המלוה ישבע שאין בידי ערבון
בעשרה כספי׳ של חברי זה ויצטער זה בזה ויודה ואם לא
יעשה בזה ישיב הערבון ללוה ויקח ממנו הסך שהודה
ואח״כ ישביעוהו בית דין על שאר כספיו של מלוה : ואם
אינו נאמן מי שהוא נאמן משניה׳ לפני ה׳ והשופטי׳ ישבע
ויאמר מה בידו במה שחייב לו וברוך היודע אמונה דינך :
״גדול משפט המשכיר ביתו לחברו חייב הוא בכל תקונו
ושבח שצריך הבית עם מעקהו שנ׳ ועשית מעקה לגגך ולא
תשים דמי׳ בביתך : ״נועמי ואם לא תקן חייב הוא בכל
ענשו וכל צרך הפסד וענש שיבוא על הבית מן המלכות על
המשכיר הוא כי כשם שהרווח שלו כך יהיה הענש לו שבא
לו מן הבית בחכמת דעתך : ״נאם והנה שיכר הבית עם
המשכיר להת כל ענש יתן אך לא יוננו שנא׳ וכי תמכרו
ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו
בדבר צדקת אלהיך : ״משקולת הדין מי שמנה בידו מעות
כספי׳ בחוץ וראוהו רואים ושאלהו ואמרו לו למי אלה
הכספים ואמר אלה הכספי׳ שלויתי מאיש פלוני : ״מעת
לעת לימי׳ בא אותו פלוני שאמר בעבירו והיה נשפט עמו
בבית דין על אותם הכספי׳ ובאו העדי׳ ההם והיו מעידי׳
שראינו את האיש הזה מונה כספי׳ בחוץ וכן אמר לנו
כששאלנוהו כי לויתי אותם מפלוני : ״מודעה זאת כי לא
אמרו כלום כי לא העיד אות׳ על עצמו להיות׳ באמונה
מעידי׳ עליו אף יש לו לטעון עליה׳ כי אני להעבירם
אמרתי באותה העת כי הם לפלוני אבל שלי היו ולכם לא
עהדתי עדים ואיך העידו עלי עדות חנם ודבריה׳ אינם
קימים עליו שנ׳ אל תהי עד חנם ברעך וגו׳ ואומר לא תענה
ברעך : ״מעידים עדים אחרי׳ על זה זולת אותם שראוהו
ושאלוהו ואומרי׳ כי אנו מעידים ויודעים ידיעה ברורה שזה
פלוני חייב לפלוני כן וכן כספי׳ : ״מיד חיבים לפלוני זה במה
שיעידו העדים האלה לשלם לפלוני ההוא אותם הכספי׳ אז
יחקרו השופטי׳ בעדים אם הם נאמנים והשיבי׳ וערופים :
״מורה בזה הכתוב שאמר ואעידה לי עדים נאמני׳ וגו׳ כי
יש כבני אדם מתעללי׳ עלילות הרבה וכיון שבאים לפני׳

הדין לעדים חוקרי׳ אותם בית דין וגוזרי׳ כם הצדק אם
הם נאמני׳ ויפים : ואם הם עדים זוממי׳ וכפי כינתם
יקיימו עליה׳ שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיך :
״לווי כל העדות לא תתקיים אלא עד שיעידום על הגאולה
ועל התמורה בשליפת הנעל יעידו או יד ביד בזו הזמן או
בשבועה נשיאת שם ה׳ ותורהו ומקדשו ומשיחו וכהניו
ונשיאיו ויולדיו ותלמדיו ועמו ישראל ועירו ירושלם אשר
נקרא שם ה׳ עליהם : ״למודו שאמר וזאת לפני׳ בישראל
על הגאולה ועל התמורה שלף איש נעלו לקיים כל דבר
וגו׳ וכתוב יד ליד לא ינקה רע וכתוב לא תשא את שם
ה׳ אלהיך לשוא וגו׳ : ונוקב שם ה׳ מות יומת וכתוב כי
שמך נקרא ע״ע וע״ע : כזאת ראויה עדות העדים ועל כל
אלה מעידים העדי׳ על הנשבעי׳ ואינ׳ מקיימי׳ דבריה׳ :
לפתע פתאום ראו אנשי׳ דבר ערוה או עון או דבר מצוה
שלא זמנום ועתדום אנשי׳ להעיד בפיהם : ועל הנעשה
והויה מדבר ההוא יש לו תביעת תורה חייבי׳ הם שיבואו
ויעידו בב״ד ואם יעלימו עיניהם בזה עונם גדול מה׳ אלהיך :
״כי יען כן תוכן הדין אחד המעיד שקר עם מי שראה וידע
ואינו מעיד שנ׳ אם לא יגיד ונ״ע ובשלש הגדות מעידים
ומקיימי׳ כל דבר שנ׳ והוא עד או ראה או ידע אלי״
ונשא עונו : כללו של דבר והוא עד מזומן מאחרים עד
לתעיד : או הוא עד מפי עד או ראה הוא בעצמו או ידע
הדבר מדוק בינתו וחקרונו : כל אלה וכאלה המונע עדותו
בב״ד בעת שמבקשים ממנו והוא עון דבר עבירה אם לא
יגיד ונ״ע : שנ׳ והוא עד או ראה או ידע אלי״ ונ״ע וכתיב
עד שקרים לא ינקה וגו׳ : ראייתו הוא בכל בע״ח של אנשיך :
״ככר אם הם מתו או שהם חיים והוא עד או ראה בהם
דבר עבירת זעון או דבר מצוה או ידע על הריגת בני
אדם שהורגים אותם או עומדים על דם ויבין וידע כל אלה
א״ל יגיד ונ״ע : וכן אין ראוי עד אמת להתחבר עם רבים
עדי שקר שנ׳ לא תהי״ש אל תשת ידך עם רשע
להיות עד חמס : וכתו׳ לא תהיה א״ר לרעות וגו׳ כ״א
באמונתו ימות כיהושע וכלב ע״ה משלוחי הארץ שנשאו כל
א׳ וא׳ עונו , כרמי׳ ושרות ובתים וכל גבולים נקני׳ בכסף
ובסטר ובחזקה ובשליפה לקיים כל דבר ולהכינו , כתוב
בכסף ובשטר שנ׳ שדות בכסף יקנו ואכתוב בספר וגו׳ :
ובחזקה היא כבישת הארץ ואחיזתה שנ׳ פרו ורבו ומלאו
את הו״כ וכתו׳ ונכבשה הארץ לפני ה׳ ובשליפה נעל כל
דבר להקנו : שנ׳ שלף איש נעלו ונתן לרעהו וגו׳ וכתו׳
יד ליד לא ינקה וגו׳ : בכסף באי זה צד שאומר כן בפני
עדים שדי קנוי לך ביתי קנוי אליך : ״יושר גבולי וכרמי
וגני ופרדסי וגפני ועצי פירותי וקצירי הנויים לך : וכן זהבי
וכספי ונחשתי ובגדי ונכסי וכל רכושי קנויי׳ לך , יתנו
ביניהם על כל א׳ וא׳ מאלה וקבל ערבון המוכר כיון שנתן
לו מדמי אותו הדבר או הכל בפני עדים קנויים לו ואינו
יכול לא הוא ולא הוא לשוב מתנאו שהתנה לפני עדיך :
״יופי ראייתו שכן מצאנו בירמיהו ע״ה שהיה בחצר המטרה
וכאשר נתן כספים דמי השדה לחנמאל דודו וקנה שדה
בפני עדי עמך : מיד היתה קנויה היא לירמיהו שנ׳
ואקנה את השדה מאת חנמאל וגו׳ כחפץ אלהיך :
״שטפה נועם השטר באי זה צד : כותב השטר על הנייר
וקלף או על האבן וחרש ולוח או על כל דבר אשר הוא
ראוי ככה : ״טיב גבולי וכל תחומי או חציו או מקצתו
כמאת פלוני ועד צד פלוני מכור לך בארבע פיאותיו גם
מוכיר כל אשר בתוכו ורומו וגבהו וארכו כמדה ערוכה :
מפילה פתחיו ומוצאיו ומובאיו ומצרניו וכל רשותו מתהום
ארקא ועד רקיעא כאשר הוא ברשותי ככה יהא ברשותו
משוכה : ויתן לרעהו אותו השטר בפני עדים מאז הרי הוא
קנוי ונתון לחברו הקניה שנ׳ ואתן את ספר המקנה אל
ברוך בן נריהו וגו׳ שכל זמן שהשטר והכתב מועמד בידו
הדבר ההוא בחזקתו עומד ועל כל אלה שלא יונה איש
לאחיו במכר וקנין כי ככה הזהיר האלהים ית״ש וכי ת״מ
לעמיתך או קנה מיד עמיתך : ״חפץ שאמר ובחזקה באי
זה צד : שבפני עדים כאשר מכר לו גבולו או נתן לו
למתנה ומסרו לו בפני עדים ובנה בו או פרץ או פתח בו או

הדרש

חדש בו דבר בחלוף מה שהיה מאז קנוי לו ומוחזק ומוכבש לו שנ׳ וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף וגו׳ וכתו׳ ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וכתוב לאברהם למקנה וגו וכתו׳ ונכבשה הארץ לפניכם , חריצה שאמר ובקנייה : היא כאשר שלף איש נעלו ונתן לרעהו או נתן את ידו לידו בברית מאז קנה לו שנ׳ ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלוף נעלו וגו׳ : וכתו׳ יד ליד לא ינקה רע וגו׳ : וכל אלה וכאלה הדברי׳ אומרים על כל דבר בין קרקעות בין מטלטלים ועל רכוש אחיהם : חקו ונהוגו כיון שמכר או נתן במתנה בכמו אלה הדברי׳ מאז קנויי׳ לאחיך מאחיכם , ובלבד שהם נכרים ונודעים ומצואים בכל מקום שלו הם ונקנים לאחיך : "זורק דברו ואומר מפני אנשים כי חפצים ופקדון ומלוה וכל דבר שיש לי אצל פלוני הם מכירים לך הם נתינים לך לא אמר כלום שזה סתם היא : ולא נודע ומפורש ומצוי הוא : "זכר ואמר שטרי מכור לך על כל אלה ומכור לך או ספרי הנודע מכור לך ונתון לך בעדים הרי זה קונה וגובה בו הוא : זוהר ומוהר הדין המוכר הודאתו ועדות והודעת שלו בכל דבר על יד אחר עד שיתחנן ויתפייס רעהו ויורה מוטב הוא : כי אינו יכול הוא להתדיין עם שתקיף ממנו כי הוא מכחש בדבר כברשיעי עולמך : "ואיך באי זה צד שיתפיים להכלל אחיו על הצדק ויתחנן ממנו בעתירה ובחנון דברים רכי׳ ומתוקי׳ וזה הכל בפני עדים ראוי שיכירו ויבינו העדים בכל מה שאתה עושה שנ׳ ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה׳ ותן לו תודה : וכן עשה יהושע ע"ה דבר לו בחנון ודברים מתוקים וקראו בני וכאשר הידה לו בפני עדים אז גזר והרגו ושרפו וסקלו באבן ללמדך שמתחלה להודיע הנסתר מן המסתיר ראוי בחנון ובדברים מתוקי׳ שנא׳ בהכלי אדם אטשכם ב"א וגו׳ כי כל הודעה והודה : "וגלוי הנסתר והסוד ברצון נפש ומבחירת לב ראוי שלא יטעון באחרית ויאמר כי פחדתי ואמרתי מה שלא ידעתי מרוב דרדה ורעדה : או רואים יערערו בדבר כזו ואחרי זאת בגערה ופחד ובשבט מושלים ימשלו על כל מכחישך ומרשיעך : "המוכר או הקונה שדה או בית או חצר או כרם וכל גבול ואחוזה או מטלטלים צריך לומר הנאיה׳ וסימניהם בפני עדים , או לכתוב בשטר כן וכן בית וכל אשר לו : שדה וכרם כן וכן וכל אשר בם : הודעת כל דבר ודבר אשר בם וגבוליהם ומצריה׳ מכל פיאה ופיאה לעשות בם כחפצו אותו הקונה שנ׳ השדה והמערה אשר בו וגו׳ אמר עפרון לאברהם אע"ה השדה נתתי לך והמערה א"כ לך נתתיה לעיני בני עמי וגו׳ אין לי ממשלה בם : היא זה ללמדך שאין אדם קונה דבר אלא בכסף או בשטר ובכבישה ואחיזה בם : בשליפת נעל או בנתינת יד ביד : וביון ששקל אברהם לעפרון את הכסף אז אמר לאברהם למקנה לעיני בני חת וגו׳ בכל עניניך : "דרישה דין איש אשר מצאוהו שהוא מונה מעות בכפים של אדוניו או דינרי המלוה לו או של חברו ובאו המוצאים איתו ומעידי׳ מה שראו אין עדותם כלום : דבריהם אינם קיימי׳ להייבו בדין עד שיאמר להם אתם חברי היו עלי עדים שאני חייב לו כן וכן : ויורה בב"ד או בפני עדים עם מריביו ואז הוא חייב בשלום : דין ומשפט שנים שהם אוחזים במעיל או בכל דבר שהוא מצרכי וקנייני העולם אשר לנפשם יבלילום : זה אומר שלי וזה אומר שלי הוא אם אחד לובש ואחד אוחז : או אחד אוחז ואחד טוען הוא בחזקה אוחז ולא בחזקת טוען : ועוד הוא בחזקה לובש ולא בחזקה אוחז בחכמת דעתך : "גלויו אם יש שם עדים נותנים למאמרם עדים : ויאמנו מי מהם נאמן לדבריו , ואם אין שם עדים מי שהוא בחזקתו ישבע ולא משלם שנ׳ ולקח בעליו ולא ישלם : וכן בכל דבר כמשפט הזה יעשה לרם : גדרו ומסוכתו ואם שנים מהם אוחזים בטלית כאותו המעיל או בכל דבר וכל א׳ וא׳ מהם אומרים שלי הוא אם יש שם עדים כמאמר העדי׳ עושים בהם : גזרתו ואם יש עדים שיודעי׳ שמתחלה בחזקת מי היה הדבר ההוא עושים כחזקתו בדבריהם : ואם אין עדים לא בזה ולא בזה הוא בחזקת שניהם ויחלקו בשוה שנ׳ גזרו את הילד החי לשנים ותנו את החצי וגו׳ וישבע כל א׳ מהם שיש לו חצי זה הדבר ויקח החצי ולא משלם כפי ד"ת הורת אלהיך : "בירוו דמשפט מי שהוא כופר ומכחיש בפקדון שהופקד מחברו לו : או בתשומת יד או בגזל או בכל עשק או במלוה או בכל דבר ישבע הכפרן ולא ישלם : בדיקוהו וחקירותו בזה כל שבועת המכחשים על שאינו ידוע ונגלה ישבע המכחש כשבועת אלה שנ׳ אם יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו וגו׳ ואינו משלם : בינתו ושויונו כן בכל דבר שהאדם טוען על חברו בלא ידוע עליו נתחייב הנטען שבועת אלה , ואם בידוע נשבע שבועת אלה של תורה ולאחר שבועתו נודע הדבר יאשם לפני ה׳ וחייב הוא קרן וחומש לשלם כתורה לבעליו ודינו גדול לפני ה׳ ולפני בית דינך : "אופן דין א׳ שהיה דר בעלייה וא׳ דר למטה נפלה העלייה בעל העלייה מתקן אותה : "אוכלו ונשברו קורות הבית או נפל קיר הבית ונפלה העלייה אשר עליו על שניהם ראוי להקנה כהלכתה : או נהרסו יסודות הבית לבד על הדר למטה להקנם על העלייה נשברו רעפיו למעלה התקרה של בית על שניהם להקנ׳ כבתחלה וכל ענש וזמון שיבואו על הבית על שניהם לשלם ופתחיו אם נשברו על כל א׳ וא׳ פתחו היוצא ממנו עליו לתקן ואם פתח אחד להם על שניהם להקנו כן כל גדר וגבול ומשוכת חדק של כרם כמשפט תוה יקויים בם בחכמת בינתך :

(שע) אפס כל הקונה גבול צריך לכתוב בשטר את ארבע צדדיו בכל מקו׳ אשר בו ומההו׳ ועד רקיע שיודע לו חלקו המגיעו בקנייתו : "אחים שחלקו הבא מן מורישיה׳ להם או מעמל ידיה׳ להם ונטל כל אחד ואחד מהם חלקו ונחלתו : "אחרי כן בא בעל חוב של אביה׳ ונטל חלקו של אחד מהם בעבור דמורישי׳ או אודות אחד משניה׳ בטל החלוק שחלקו וראוי לפרוע דחוב שניה׳ והשאר יחלקו בשווי מדהו : האומר לחברו הן לי אותם מאה כספי׳ שהלויתיך השיב לו חברו לא היו דברי׳ מעול׳ כאלה בינינו לעיניך : "באו עדים והעידו עליו אמנ׳ כי הלוהו חברו זה מאה כספי׳ ולימי׳ אחר כן ידענו כי פרע׳ לו פטור הוא מלשל׳ : שנ׳ על פי שני׳ עדי׳ או שלשה עדי׳ יקום דבר : "בעיותו ודרישתו של דין : מי שאומר לחברו שלם לי מאה כספי׳ שהלויתיך אמר לו הלא פרעתי׳ לך לפני פלוני ופלוני והשיב לו לא היו דברי׳ מעול׳ חייב הוא לשלם שהודה הוא כפיו והודאה פיו של אדם יותר משני עדי׳ נאמני׳ שמקיימי׳ הדבר : "ביאורו שאמר ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה׳ אלהי ישראל וגו׳ וכפי הודאתו בדבר : וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אותם באש כלל עדהך : "גם הוא הלוה שאמר זכרב למלוה נאמן אתה כל זמן שאתה אומר בעדי שלא נפרעתי הלואתי מפלוני : "גש והגיע עת לימים והלך הלוה ופרע לו בפני שני עדים ואחר כן בא המלוה עוד ואמר לו פרע לי נושתי והלואתי שלא נפרעתי עדיין ממך אי פלוני : גברו העדי׳ ובאו והעידו בפני בית דין כי פרעו מאז פטור הוא מלשלם להברו פלוני שנ׳ על פי שני׳ עדי׳ וגו׳ : ועדות קטן בלא דעת ושוטה והרש אין עדות׳ מתקיימת בדינך : "דין כל בהמה וכל חיה וכל עוף של אדם אם המית נפש אדם טרם שיועד בבעליה בעלה נקי והיא תסקל ואם הועד בבעליה היא תסקל ובעלה יומת שלמדנו מן השור על כל בעל חי היכול להזיק שנ׳ וכי יגח שור איש או את אשה ומת וגו׳ וכשהועד בבעליו אמר השור יסקל וגם בעליו יומת : "דרישת הדין אם חיה רעה היא אין צריך להעיד בה שכבר ידועה היא שהיא מזקה לכן כל נזק שהיא מזקה בעלה נענש עמה שנ׳ השור יסקל וגם בעליו יומת : "דחתה ודרפה כל דבר והרכתו או הפילהו או כלים שברה או כלום הרעה לאחיו : חייב בעלה לשלם ואם הזיקה היה אחרת והמות : יחצו דמי שניה׳ לבעלי׳ דמי החי ודמי המת שנ׳ ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצון אם כשווין אחד הם החיות בדמיה׳ כשה׳ חיים אבל אם אחד מהם עדוף ישלם המזיק כדמי׳ שהזיק בין רב למעט מן החיה שלו בחכמת דעתך : "החיה ההיא אם מועדת או נודעת היא שהיא מזקת כל מה שהזיק את חברו ישלם אותו

הנזק אם קשיאי הוא או בעל חי שנ׳ ומכה בהמה ישלמנה: וגו׳ ״הזיכה מכל כלי יצורך חברו בין מאכל ומשתה ומלבוש וכל גבול אחיו שדה וכרם או מכל נכסיו וכליו ופירות גנו ופרדסו חייב לשלמנה: ״הוא שאמר ושלח את בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו וגו׳ כפי מה שהזיק כן ישלמנה: ואם כורה ופותח איש בור או באר מים בדרך ולא כסהו כל מה שנפל שם ונשבר או מת חייב לשלם שנ׳ בעל הבור ישלם וגו׳ חוץ מאדם ואם בלילה נפל גם אדם חייב לשלם נזקו והבאתו : שנ׳ רק שבתו יתן ורפוא ירפא ואם מת חייב לשלם כתורתך: ״ואם מעשיית הגרמת מלאכתו כל שהוא הזיק לחברו כל נזקו חייב לשלם שנ׳ שלם ישלם המבעיר את הבערה בנין אב זה על כל מלאכה : ״ודגונב נפש מישראל ומכרו או מכבישו לעבד ושפחה הוא יומת כי יוצא מיחוד ה׳ ועבודתו לתורתו להאבד ביום דין ה׳ ונקמתו הערוכה : ״ועניינו הוא הכתוב כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו וגו׳ : ואם שור ושה וכדומיה׳ גונב וטבחם או מכרם בעריכה: ישלם ארבע וחמשה שנ׳ חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה כגזרת תורתך : ״וזה בנין אב לכל בהמות וחיות ועופות אם הן קטנות ונטרח הגונב אותן במשאן לדרכו לפעמ׳ רחם עליו האלהי׳ ית״ש כשהוא צריך לשל׳ עליהם ארבעה ואם גדולות הן כשור ומריא וגמל וסוס וחמור ודומיהן שאינן נשאות על שכמו של אדם ישלם לנגנב חמשה : ״וכר עוד ואם נמצאו בידו אלה הנגנבי׳ משור ושה ודומיה׳ חיים ולא טבוחי׳ ולא מהים ולא מכורי׳ ישלם כפל שהוא שנים : שנ׳ אם המצא תמצא בידו הגנבה וגו׳ על כל אלה שפט בהם השלומי כפל ארבעה וחמשה : ״וקוק׳ עוד יש אומרי׳ בבהמה טהורה אמר משור ולא גדול משור ואמר עד שה ולא קטון משה יעשה כמשפט הזה שנ׳ משור עד חמור עד שה: ובבהמה טמאה חמשה: כגדול מחמור ועד המור ולא קטן מחמור יעשה כמשפט הזה בבית דינך: ״הקירת משפט הגונב מטלטלי׳ בין זהב וכסף ומלבוש וכלים כל מטלטלי׳ ישלם כפל שנ׳ כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וגו׳ : ״חפצו לכד מאלה הכתובי׳ למעלה כל הגונב ישלם הלופו : ואין על הגנב לא מכה ולא הריגה אלא השלומין ובכל מקום שיהרג זה הגנב מן דורג יש דמים למי שהרגו ויתחייב גם הוא הריגה בבתי דינים : ״הוין אם ימצא זה הגנב במהתרת ובמקו׳ מכוסה והפירה ובידו כלי הפירה ויוכל עמו להרוג אנשי׳ ובמחשבתו היה למי שיבוא עליו להפשו יהרגהו ובא הבעל והקדי׳ והרגו אין דמים לבעל שנ׳ ואם במחתרה ימצא הג׳ והכה ומת אין לו דמים כמשפטך : ״מריה ומכה מן הדין על הנמכרי׳ שנים הם שימכרו בבית דין הגנב בגנבתו והלוה בהלואתו :שנ׳ אם אין לו ונמכר בגנבתו והלוה שנ׳ ועבד לוה לאיש מלוה : ואומר והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדי׳ : וגו׳ ״טוף השומר כלים של כסף וזהב וכל מטלטלי׳ בזולת ביתו כדברי׳ וכלים שלו ונגנבו משם חייב לשלם לבעליו שנ׳ וגונב מבית האיש וגו׳ ללמדך שאם מבית האיש נגנבו שהיו בשמירה מעולה ככלים שלו היא פטור כשלם לבעלי׳ : ״ממינה׳ ושמירה׳ לא היתה בביתו אלא כך בשמירה פשוטה חייב היא לשלם כי לא שמרם בביתו כהוגן כשלו ונגנבו משם הכלי׳ : ואם ימצא הגנב ישלם הגנב שנים לבעל הפקדון ובעל הפקדון פטור מלשל׳ כתורה אלהיך : ״יתר הוא זה הדין שכל חייבי השלומי׳ לבעל הפקדון השלומי גנבי׳ להם שמן משלמי השלומים נגנבו ולא מביתו וימצא הגנב חייב לשלם כפל לבעל הבית : ואם מביתו נגנבו אינו חייב לשלם : ואם שלא מביתו נגנבו כי לא שמרם כהוגן הוא חייב לשלם כשלו׳ הפקדון לבעליו : ״ישריתו בן הקינה גנוב או אבוד ונמצא ישלם שנים: שנ׳ על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה וגו׳ :לכן צריך כל קינה שלא יקנה אלא כן הנכר וידע אורחי שאם יתחייב בשלו׳ כפל איהו את המכר שהוא בעליו : ״ואיש שומר מטלטלי׳ ונגנבו ממנו אי לא נגנבו וטוען כי נאבדו ממני חייב הוא בשבועה שלא פשע בכלים ודבר של בעליו ושלא שלח ידו במלאכת רעהו שנ׳ ונקרב בעל הבית אל האלהים א׳ל׳ש׳י במלאכת רעהו וגו׳ ואבדה וגנבה מין אחד הם בהכמה

רעהך : ״כל שומר בהמה חייב בגנבתה ואבדתה״ופטיר מהשלומי כפל ארבעה וחמשה שנ׳ ואם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו לפיכך השלומי כפל ארבעה וחמשה של גנב הם ולא לשומר בהמה שממנו נגנב : ״כמיכת ושמירת בהמה : השומר בהמה בשכר חייב הוא בכל אלה הנזיקי׳ בחזוק הנחלות וברפואת החולות ובחבוש הנשברות ובהשבת הנדחות ובבקוש האובדות ובלי רדות וכבישות בחזקה עליהם ובכל מה שמהם נגנב: ״ככתיב את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאה׳ ולנשברת לא חבשת׳ ואת הנדחת לא השיבות׳ ואת האובדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אותם ובפרך : וכן שומר אדם ונגנב או נאבד חייב בגנבה ואבדה שנ׳ ויהי עבדך עושה הנה והנה הוא איננו כל ענייניך : ״לכידת שומר בהמה וחיה חייב היא בגנבתה ואבדתה אף חייב הוא בשבועה שנ׳ כי יתן איש אל רעהו חמור או שה וכל בהמה לשמור וגו׳ : וכתוב שבועת ה׳ תהיה בין שניהם : ״ליאוטי עוד שאמר אם טרוף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם : אף שומר אדם הוא חייב בגנבתו ואבדתו כמו על הבהמה הכל במשפט הזה יעשה גם לאדם כהם : ״להג חיוב דין השואל מטלטלים וכל כלים חייב לשלם לבעליה׳ שנ׳ וכי ישאל איש מעם רעהו וגו׳ וכתוב ויהי האחד מפיל את הקירה ואת הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדוני והוא שאול : ללמדך שכל השואל כלים מבעליהם ונאבדו חייב הוא לשלם להם כתורתך : ״מכל מין בהמה וחיה אם שאל בזמן שבעליו עמו באותו הדרך והחפין פטור השואל מכל סכנות הבהמה והחיה או החפין שנ׳ אם בעליו עמו לא ישלם וגו׳ ואם בעל הבהמה והחיה והחפין אין עמו חייב בכל סכנות׳ לשלם שנא׳ בעליו אין עמו שלם ישלם : ״מיסר וגוהן אדם לחברו כלים וחפצי׳ למכיר לו או לקנות לו דבר וכל כלים אם בשכר אם בחנ׳ אם התנה עמו שיתחייב לו בגנבה ואבדה לשלם : מה שהתנה עמו הוא קיים שנ׳ כן משפטך אתה חרצת : ואם לא היה ביניה׳ תנאי וברית אם מטלטלי׳ הם כיון שראה שלא שנה מכל מה שציוהו חברו לא לבצעו ולא לבצעת אחרים כלום דבר פטור מגנבה ואבדה מלשלם : ואם מין בהמה הוא חייב בגנבה ואבדה ופטור מכל : ושלשתם לא נפטרו מן השבועה והם השוכר אדם ושומר בהמה ושומר מטלטלי׳ כמו שביארנו למעלה בענייניך : מלאכת כל עושי עבודה ומלאכת אומנים העושי׳ מלאכה בכליהם : מכל אלה הכלים כלי האומנים המקבל אותם לעשות כמיתם או הלוקח מהם אחד מיד חברו להוציא כלי למעשהו אחר עשותם רצינם עמם אם נשחת אי אבד או נשבר אי נגנב מהם : מאחר שקבל עליו בשכר לעשותו חייב הוא האומן לשלם עוד בכל אלה ולהם׳ ביד המשכיר אותם כפי הנאו בהם : שנא׳ ומיציא כלי למעשהו וכתו׳ ישכרו צורף ויעשהו וגו׳ וכתיב והתנהו לצורף ויעשהו וגו׳ כדרך כל אומניך: ״נוח כל משכיר סיסו וחמורו וגמלו וכל בהמתו לעמוס עליו מענייך בבהמתו אם קבל עליו להנהיל אותך ואת אשתך ולהשיבך עמו עד מקו׳ פלוני חייב הוא בכל אלה ואין עליך דבר בעד אבדת דברך יסכנתך : נצירתך ושמירתך עם טוענך לא קבל להשיב׳ עד מקום פלוני פטור הוא מכל נזק הבא עליך ומהשבת טוענך עד רשותך: ״נואמו כמו שמבואר בבהמה השאולה אם בעלה עמה הוא חייב ואתה פטור מכל:ואם בעלה אין עמה אתה חייב בכל הזק ופגיעתך : שנא׳ בעליו אין עמו שלם ישלם ואם בעליו עמו לא ישל׳ אם שכיר הוא בא בשכרו לעובדך :נכחו כל המוסר לאומן דברו חייב הוא בכל נזק דבא לו ובהשבת דברו ברשותו : נגדו וכל המעלי׳ עין באבדת כל דבר של אחיו ואינו מאספו לו או בשעת דרישה אותו הדבר מבקשת הבעל אינו מודה כשנודע אצלו כי מבקשי בעליו חייב הוא בשלו׳ כפל שנא׳ והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו : וכיון שלא השיבות אותו לו בעצמותו: נהייתה כגנב ועושק וכל גנבה הנמצאה מישלמת בכפל לבעליו מן הגנב בגנבתו : שנא׳ אשר ירשיעון אלהי׳ ישלם ש״ל כתורת אלהיך : ״כאון ומרת הדין

הדין כן לכל אבדה אם בהמה ואדם ואם כל מטלטלי׳ שנ׳
וכן העשה לחמורו וכן העשה לשמלתו וכ״ה לכל אבדת
אחיך וגו׳ ואומר על כל דבר פשע על שור על חמור על שה
על שלמה וגו׳ והעלי׳ עיניו באברהו או בשעת דרישתו
מבעליו חייב הוא בתשלומי כפל כי זה דומה בכל אופניו
בגנבה : סוג דברי המריבים : בכל דברי׳ שבין שני אחים
מריבים צריכי׳ הם לאמר לאחרי׳ העומדים ושומעי׳
דבריהם היו אתם עדי׳ היום עלינו או בעל דינו אחד
משניה׳ בחובה : סידו שאמר עדי׳ אתם היום ויאמרו עדי׳ :
וכיון ששולף נעלו ונותן לרעהו או יד ליד נותן לרעהו או
אוחז בפתיל ציצית שלו מעידי׳ עליו ואין לחזור מהם על
דבריה׳ שהנו מאהבה או מפני איבה ומריבה : אין על
העדי׳ שלא יעידו או מאהבת אחד מאחד כ״א מה שידעו
יעידו בבית דינך : ״עמוד יעמדו בדבריה׳ ויקיימום אפי׳
בדבור אמת והזכרת יראת ה׳ בלא ברית שכן אמר אברהם
אע״ה הרימותי ידי אל ה׳ וגו׳ אם מחוט ועד שרוך נעל
ואם אקח מכל אשר לך : על כל איש בפרצוף פניו ראוי
העד להעיד בכל מקום שלא יטעון ויכחש החשוד בדבר
ההוא אף בלא פרצופו בפני עדים טוב וכשר הוא להעיד
ולחתו׳ בכתב בעדו אם יודע הדבר על יראת צורך : עניינו
שאמר שדות בכסף יקנו .וכתוב בספר וחתום וגו׳ . אבל
לענות ולהעיד בכל מקום בלי החשוד בלי הועלה שלא
בפני ב״ד אסור אלא אינו ראוי כ״א בפני פרצוף המריבי׳
לפני בית דינך : כי שמא ראו גם אחרי׳ עמך הדבר או
ידעו ויעידו עמך : שנ׳ כי יקום עד חמס באיש לב״ם : וכתוב
ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו׳ כל עניניך :
״פקדונו אם לענין דברי מריבות זו העדות ראוי להעיד עד
אחד וכן בשפיכות דמים וכגלוי עריות ובכל מכה ועושק
והוראת כל נזק ושבר ומקרה ומות וכל הדומים לאלה : פגע
וראה או ידע ראוי לו להעיד ואפי׳ אם לא זמנוהו והעידוהו
להעיד שנ׳ וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם
מתוך העדה ויקח רמח בידו ויבא אחר איש ישראל אל
הקובה וידקור את שניהם וגו׳ ואם לא ראה ולא ידע לא
יעיד באלה : פלול החלל הנופל בשדה ולא נודע מי הכהו :
מתודים עליו לפני ה׳ שלא נעשה מידיה׳ כי אין שם עדים
הדבר הזה לגלה : שנא׳ ידינו לא שפכו את הדם הזה
ועינינו לא ראו כפר לעמך ישראל וגו׳ : כן ראוי על כל
דבר נסתר ההויה לעשות ככה בחכמת דעתך : ״פקח עיניו
וראה או ידע בכל אלה הנזקים שהזכרנו בין עון היה בין
מצוה ולא הגיד ולא בזמן שצריכים לו אינו בא ומגיד :
ולאחר כן אם יבוא לימים להגיד אינו נאמן לעדותו שנא׳
אם לא יגיד ונשא עונו : פה ב״ד ראוי לדרוש ולחקור על
העדים בכל עלילות דבריהם ואופניה׳ שנ׳ ודרשו השופטים
היטב וגו׳ וראוי להיות העדי׳ נכרי׳ בשמם ואז הם נאמני׳
כל איש ואיש בעדות אופנו : פשרונו שאמר ואעידה לי
עדים נאמני׳ ואנשי הבית כמו אבות ובנים ואחים כל אלה
לא יוכשרו להעיד ולהחשב כלום עדים ברוב מניינם שהם
גוף בעל הבית : אמנם יכשרו במניין עדות עדים שנים
או שלשה במספר בחשבונו : כשהיו מעידי׳ אב ואם על בן
סורר ומורה שנ׳ בננו זה סורר ומורה וגו׳ וכתוב ורגמוהו
כל אנשי עירך : ״צדקת אדם הנאמן שמעיד על נפשו
אינו צריך עד אחד להעיד ולענות בו : כי פיו ענה בו והוא
כמאה עדים על עצמו שנ׳ בני שים נא כבוד לה׳ ותן לו
תודה : צווי המתודה עוד שאמר ואמרת לפני ה׳ אלהיך
בערתי הקדש מן הבית וגו׳ וכתוב לא אכלתי באוני ממנו
ולא בערתי ממנו בטמא וגו׳ כל זה עליך בעדות תורה :
צעיר וקטן עד שיהיה בו דעת חייב במצות וחרש שוטה
וסומא שהוא עור ואינו יכול לראות הדבר ולהעיד : וגזלן
ועשקן ועובר על הדת בזדון והנודע ונגלה ומועד בעדות
שקרים והמונע עדות אמת ואינו מודה לתת תורה :
כפי ששמע וראה או ידע
וגרי שער ונשים שלטית שאינן נאמנות בדת ה׳ ויחודו
ושונאים ונוכרים ונוקמים באיבת אהידם ובעלי ריבירם
ושגים בדרכיה׳ שהם מסולפים ומסועפים בתורת ה׳ כל אלה
ודומיהם לא יכשרו בעדות אחיך בין טוב וחליפו כתורתך :
״צדיית השונא והנקם הוא כהורג נפש : ואיך יהיה עד
שנא׳ וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו
נפש וגו׳ : וכל אלה שהזכרנו בזה הענין : צורך
השטרים והכתובים ראויים להיות כתובים ביושר
ובתקון רב ולא יהיו מחוקים במקצת אותיות מכתבם
למען לא ימצאו אנשי הנבל והרשע פתח בהם ואף לא יהיו
מחויים ולא תיבות תלויות בין השורות במנין :
״צירופם ולא יהיו נכתבי׳ על עורות בלויות ורעות וקשית
וימחו ליום מחר ויאפס עדותם צדקת הצדיק וחובת המחויב
שנ׳ קח לך גליון גדול וכתוב עליו וגו׳ וצריך לכתוב אות׳
השטרי׳ לפני ב״ד שנ׳ ואכתוב בספר ואחתום וגו׳ וכאשר
עשית ככה הם בעמוד ובבניין : כי עשית כמצוה וכחק : שנ׳
ואקח את ספר המקנה את החתום וגו׳ הכתוב בדברי הוזך :
״קיימים הם מאז והויים ועומדי׳ לעולם בחיי׳ ובמות שנא׳
ונתת׳ בכלי חרש למען יעמדו ימי׳ רבי׳ לדורות הבאות והאמת
לא נעדרת על החיי׳ ועל המתי׳ : ובעלי הכתבי׳ והשטרות
הם נותני׳ שכר טרחת הסופר שזכות׳ הם : קונה קרקעות
ומטלטלי׳ וכותב כלם כתב מי המוכרם ראוי על הלוקח וקונה
לתת שכר הסופר , וכן הכותב כתובה לארושתו וגט לאשתו
וכותב שטר על הלוה וכותב שטר מתנה למי שנותן מתנתו
ולוקח וקונה כל דבר וכותב הודאת משפטו לרוצי משפט
אלהיהם : קללות או ברכות הכותב לחברו או שמצו או כתב
חרמי׳ וקדשי׳ וכותב על חברו פסק דין או כתב זכות אלה
כלם נותני׳ שכר הסופר שלם יען שהדבר שלהם הוא ובצעם
והרווח שלהם הוא מהם : וי״א שעל הלוה שכר כתב המלוה
ועל האשה שכר גטה : שהדבר שלהם הוא : והנכון למי
שיש לו הריוח לו גם ההפסד והענש על שכר סיפריך :
״ראויים וכשרים ונאמני׳ היו העדי׳ בעדות׳ ובא להם חולי
מקרה מה׳ ונשתגעו ונשתטו אם היו מהם כתבי עדות׳ חתימת
ידיהם והם חתומי׳ כחות׳ בית דין : ראוי וכשר ומעולה
ומוחזק וטוב הוא השטר להתקיי׳ בכל ב״ד ואם כתב ידיה׳
לא נכרי׳ הם ולא נודעי׳ אינם נאמני׳ בעדות׳ בבית דין :
רפאות בא להם לימי׳ מחליי׳ ונתרפאו ונתפקחו ונתפתחו
כשרים הם עוד להעיד בעדות׳ ומקובלי׳ בדין : מכתב
ושטר שנמחק או שנתבלה אם בחות׳ ב״ד הוא והעדי׳
הכתובי׳ חתומי׳ בו נכרי׳ מחדשי׳ אותו עוד בעדי׳ ובחותם
בית דינך : ״שמעתיקי׳ אותו גוף השטר ההוא כמותו
ואם העדים שלו הם מתי׳ כותבי׳ בו קיומי שמחזיקי׳ בו החיי׳
ועל מי שיש לו המכתב משביעין שבועה כי לא עשה בו נכל
ומרמה : שטר ומכתב חתום שנאבד או נגזל ונגנב מבעל
ריבו של איש ויש העדים זוכרים טיב מעשהו ועדותו כותבים
אחר כמותו ונותנים לאיש ואינם מונעים הטוב מבעליו כי זה
זמה : שנ׳ אל תמנע טוב מבעליו כי יש לאל ידך לעשו׳ :
וכתו׳ או ראה או ידע וגו׳ : וכתוב מונע בר יקבוהו לאום
וגו׳ : אף בזה המעשה ירחיקי׳ הרשע מן הארץ ועצת רע
ומזמה : ואם אין עדים משביעים את החשוד בשבועת אלה
על אשר לא שלח ידו במלאכת רעהו כתורת אלהיך :
״הורה המסמא ומעור עין חברו או שובר ידו או רגלו או
עושה לו כל מום וחבורה ופצע בכל אבריו יעשה בו כמו
שעשה : ״תחת עין עין כמוהו : ותחת שן שן כמוהו :
יד כמוהו רגל ימינו או שמאלו כדומהו : וכן כויה ופצע
וחבורה כמוהה כשעשה : הלייהו ואם אין ב״ד יכול לעשות
כמוהו : כגון שהחשיך איש חצי אור עין חברו או חצי שנו
שבר או איש שהוא סומא באחת עינו הוציא עין חברו או
איש שהוא פסח ברגלו וידו האחת מקיצע או זקן לבחור
או בחור לזקן או סרים חמה לבעל זקן ודומיהם ממקרה
העולם הנעשה : ישומו ויחקרו הדיינים המשפט וכערך שויון
זמן האר׳ וכבודו וצורך פרנסת ביתו בעמלו וכפי כאבו
ומכתו ופצעו כן יגבו מן המכה ויתנו למוכה או אם יש לו
רפואה רק שבתו יתן ורפוא ירפא כגזרת אלהיך :

(שעא) **תקנתו** בזה הזמן שאין דנים דיני נפשות
ומומים : משימים על המכה קנס
וענש כשויון האיש או העבד במה שישוה מומו בכחו וגבורתו
ומלאכתו אם מועטת ואם רבה ועבד שאינו כמוהו והוא חלש
במלאכתו ובכה זה שוה מזה בקנייתו וחריפותו : הוכן
שויון

שיין ענש זה נוהגים למכה כפי מכתו : וזה אינו מן התורה כ"א הכנת הנבונים שלא יכפו היכולים לעשות כזו כל איש כיכלתו : המירו כזאת אף להיות כל אדם מועד ונזהרה ומפחד מענש זו ולא יכשילו לאחיהם כל איש כהאיהו: אף המכה ראוי על המכה לפייסו בפיוסים ולפשרו ולרצותו בכל מה שירצו שניהם מאהבה וזה ראוי כבית דינך : "שמעון אומר יש לי פקדון אצל ראובן וכלים : וראובן אומר קניתי ממנו כל אלה שהוא אומר: שטר אין שם ולא עדים הפקדון והמנה והכלים משיבים אותם לשמעון שכבר הודה לו ראובן וישבע שמעון שלא מכרתים לו מעולם ואם ראובן אומר : שקניתים מאחר פלוני אם הוא מכירו ימסרהו ביד שמעון כיון שהודה או מעידי' עליו עדי' ואם אין מכירו אם יש לשמעון עדי' שהמנה והכלי שלו הם כמו שאומר : "ראובן ישלם כפל לשמעון ואם ימצא דגנב או המוכר ישלם כפל לראובן ואם אין לשמעון עדים המנה והכלי בהזקת ראובן הם בחכמת דעתך : "רושם תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' אינם נפרעים : מבני' אם היו אבותיהם חייבי' בם לשלם שנ' וטבחו או מכרו וגו' וכתו' אם המצא תמצא בידו הגנבה וגו': "רשיונו שהבני' לא טבחו ולא מכרו ולא בידיהם נמצא אותו הדבר אבל אם נתחייב אביהם בכפל וד' וה' ומת נפרעים כן ממונו ורכושו או מן ילדיו המוכי' על שלחנו במיתתו כתובה : "ראייתו שאמר והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדי' וגו' : אם יש עדים על כל אלה אז נפרעים או ערות כתובה:ואם אין אינם נפרעי'והבני' אומרי' שאין בנו ידיעה בכל אלה ופטורים מלשלם לטוענך : "קוצצים ופוסקי' מזונות ולבוש וכל צורך ובית דירה לאשת איש מאירשה ובעולה שנ' שארה כו"ע לא יגרע כתורה וכמצוה : קוברי' היורשי' למורישיה'וחייבי' הם עשית בכה ולכבדם בכל צורך קבורתם שנ' ויקברו אותו יצחק וישמעאל בנו : וכתוב ויקברו אותו עשו ויעקב בניו למען לא יהיו לראוה:קביעותו כן אח לאח וקרוב לקרוב ואיש לאשתו והאב לבנו ואפי' נכרי לנכרי כי זה גמול וחובה שוה : שנ' ויבוא אברהם ל"ל ולבכותה וכתו' ואח"כ קבר אברהם אש"א וגו' וכתו' ויגידו לדוד לאמר אנשי יבש גלעד אשר קברו את שאול כלכך : "צער כל הפועלי' והשכירי' ראוי היות פעולה' ועבודה' מבקר עד ערב שנ' הזרח השמש יאספון וגו' וכתו' אחריו יצא אדם לפעלו ולע"ע אבל שכרו מקבלו קוד' הערב שנ' ביומו ת"ש : צדה ורצה המשכיר לעשות המשכר מלאכתו גם בלילה והסכים המשכר וכינוה' הנאי וברית שגם בלילה יעשה מלאכתו בשכרו יקיים הנאו בלי להעבירו: ואם התנה על כל מלאכתו לשלם לו בזמן פלוני הרשות ביד המשכר בין לעשות בלילה אי לא אך לא מן התנאי יעבירו : ואם הגרים לבעליו כלום ענש או אבדה או שבר מכליו עליו לשלם לבעליו כל ענש הבא משמו ומידו שנ' אם ש"ה בא בשכרו : צדקתו עוד לקיים כל הנאי וברית אשר בינה' וגם בלילה יעשה על שכרו וכפי שכרו : שנ' ואנחנו עושי' במלאכה והציינו מהזיקי' ברמחים וגו' שנ' והיו לנו הלילה משמר וגו' כל עניינך : "צוויו כי שהרשה לבנו או לעבדו או לאשתו או לקרובו או לנכרי קח זה דברי כל שהוא ומכרהו כבן ובן דמים בהכרוננו : צעד והלך ומכרו בלי שיוונו ודמיו שהרשהו וכברו : רשאי עוד אותו המרשה להשיב אותם הדמי' לקונה ויקח דברו כי לא קיים דברו במה שצום והרש' אף הקונה לא קנה כתורה בלי הונאת ממכר וקנייה שנ' וכי תמכרו ממכר לעמיתך א"ק מ"ע אל תונו : צהיבות ויושר כל דבר במשפט הזה ואפילו היורשים שמכרו מירושה' בלי צדקת ממכר שלו אינ' ראויי' להעשק ולהחמס מאחיה' הקוני' בצרה' ודיתק מהייה' ואיה' יונו : ואפילו אם החזיק הקונה באותו הדבר ימי' רבי' כמה זמן אין חזקתו חזקה שהיא בלי צדקה תורה ובפרך שנאמ' ויהי מקצה שבע שנים ותשב האשה מארץ פלשתים ותצא לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה בירושלך : "פרקי שאין חזקתו חזקה כל מי אשר החזיק דבר שאין לו בפרך בלי צדקת תורה ה' ורצון בעליו ואפי' כמה זמן יעבור לו שנ' בענין זה על האשה הצועקת אל המלך על ביתה ושדה וכל דבר התבואתה כבתוב ויתן לה המלך סריס אחד לאמר השב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה:

פרק זה המשפט הוא מתקיים בכל דבר המוכבש בפרך בלי רצון בעליו ובלי צדקת תורת ה' שכל המתנה בזולת הכתוב בתורה הנאו בטל שנא' אין חכמה אין עצה ואין תבונה נגד ה' ואם המחזיק אלם והזק אין בית דין מקבלי' ממנו דבר שצודה : פורעין וגובין ממנו הדבר ההוא ואם לא כוהבין הדבר ההוא ופורעים מיורשיו לאחר מותו ואין מי ימחה ופורה : ואם הרצה בדבר לאותו הטוען כראוי ובצדק אז טוב וכשר בעיני אלהיך ובית דינך : פסיקת דין הלוה וכל הבואה והירוש ויצהר נפרע כמותו : כסף וזהב ומלבוש נותן כמותם או פוסק לו דמים ולוקח ממנו המלוה והנותן מה שהתנה עמו ובלבד להיות שלומו כשער שבשוק ואם יתיקר הדבר ההוא אין ראוי למלוה לגבות מן הלוה דמיו שנ' ובמרבית לא תתן אכלך : פתרונו וכן כל הלוה בחלופי לאמר למלוה אינו רשאי אלא כפי שהתנו ביניהם בצדקת התורה נודע כבית דינך : פירושו כן כל מי שלקח דבר חברו בכח על ידי אלם ורשע ועשה האותו : עליו לשלם לו דמיו כשער היום בין אכל ומשקה ובין כל דבר צרך כצרכיך : והנותן גבול שדה וכרם ופרדס וגן בערבון ומשכון כל דבר מבעלי חיים ודברי' קפואים : ויש מהם לאיש המקבל בצע ותבואה וריות אין ראוי למקבל או למלוה ההוא לאכול פירותיו או הריות ההוא כל שהוא בלי דמים כ"א בחשבון דמי' או יחשבם על חוב הלואתו שנא' כי מספר תבואות הוא מוכר לך : וכתוב השב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה מיום עזבה את הארץ ועד עתה כדבר חוזק : "עורכים וזנים ומפרנסי' ענין צורך אשתו של איש ההוא ובניו מגבולו וקרקעו מפירותיו או מכל דברו שיש לו ממנו ריוח: וגם לאשתו ובניו של איש שהלך למדינת הים ואפי' ממונו : וקרקעו וכל דבריו המסורי' ביד אחר: עדיפתו כי הוא החייב בכלכולם שנ' שארה כסותה ועונתה לא יגרע ואין כמוהו חייב איש אחר: ענין החולה הכותב כל נכסיו למתנה בעבור מיתתו ומת ואין לו יורש דבריו קיימים ואם יש לו יורש דבריו בטלי' ואם קם מחליו אחר שיתאחר : יכול הוא לשוב מדבריו כי להשבו שימו' נתן וכתב למתנה כל אשר לו לאחר : והוא לא מת ואיך יודע כי עקב מיתתו נתן וכתב המתנה שלו בחכמת עדתך: "כברהו לראות אם השאיר ושייר לנפשו מנכסיו גלוי וידוע הוא שלא בעבור מיתתו נתן ומתנתו קיימת ואינו יכול לשוב מדבריו ואם לא שייר לנפשו מנכסיו מתנתו בטלה אם עמד יכול לשוב מדבריו : כלולו גלוי ונודע הוא שאורות מיתתו נתן זאת המתנה והוא לא מת רשאי הוא לשוב מדבריו כי שמא לא יהיה לו להתפרנס ומהם יתכלכל בכל צרכיו ודבריו : "סדר בעלי דינים כיון שהם קבלו על נפשם משפט פלוני אינם יכולים לשוב שנא' הנה לנו מלך לשפטנו כשאלת ישראל על שאול וכל עניניו ודבריו: וכל קבלה שהיא בברית ובשליפת נעל וביד ליד ובאחיזת ציצית כשביארנו אין לה השבה ובטול בחכמת בינתך : "נשפט במשפטו האיש משפט העוה שלא בצדק יכול הוא לשוב ואפי' שקבל על נפשו שנא' ושפטת' צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: נאום עוד ושפטו את העם משפט צדק שאם שגו השופטי' בהריצת דינם או העו מעדי' וזוממים ונודע לכם באחרית האמת מעדי' אחרים נאמני' שגגתם ומעוות' ראוי להם שיחזרו השופטי' וידינו הצדק שנ' ושפטו את העם משפט צדק ואפי' באכלים ומשקי' ודברים אחרי' כי אכל ומשקה כשער שבשוק קנוי ומכור ש"א יבוא לידי מרבית ונשך כבזולו וביוקרו : נקיים דברי' אחרים זולת אכל ומשקה ומכורי' במה שהפצי' בני אדם איש עם אחיו במחירו בעד שדמי אכל ומשקה גלוי בשוק ודמי דברי' אחרים מיפי' ומחירי' אנשים כי לא הם מזונות ובלכול בני אנשיך : ניעמם שאם מנעי' אותם בני אדם שלא למכר' אין בהם חובה : אבל אם ימנעו מאכל ומשקה ומכל חי נפש שלא למכר' דינם והובה' גדול בזה ובבא שנ' מונע בר יקבוהו לאום וברכה וגו': נודגים ומצפי' יום ליום שער של יום יען להונות לאביוני' ויתומי' ואלמנות במחית' דינם גדול : שנ' שמעו זאת השואפי' אביון וע"א: וכתוב

לאמר

לאמר מתי יעבור החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ומ"ט: וכל אלה אין בהם ברכה : נואמי הנגאם והושך מיושר אך למחסור : ומדה ושקל ואיפה כמנהג המקו' הוא הצדק ולא להיות לך שנים למכירתך ולקנייתך כ"א אחת לך ערוכה :לכל ימיך ושנותיך בביתך: "מענה הנושא אשה ומהנה עמה לזון ילדיה שהם יתומיה חייב הוא לקיים תנאו שהתנה עמה : מהר הבנות וענשן ואנסן לאביהן הם שנ' ויעבור יעקב ברחל וגו' : וכל אשה שנמצאת בבית בעלה מעוברה אם לא הודה לה בעלה בעובר שלה : מוציאנה בגט ובמהר שלם והולד שלו הוא יען כי אין לו עדים בזה ואם יביא עדים בשמצה זאת או בניאופה או יתפשוה עם אחר אז תומת והבן שלו הוא: יבזה הזמן הפטר מבעלה מבלי שלוחיה כי בגדה על בריתו ואם לא נתפשה עם אחר הפטר מבעלה בקנאתו לה שנ' ועד אין בה והיא לא נתפשה כדבר הורתך : מזומני' וצריכי' ראוי להיות אנשי ב"ד לקבוע דין ומשפט לשלוח שליח לקרוא בעל ריבו של חברו המזומן בבית דין שנא' ושלחו לו זקני עירו וקראו אותו : מאמרו עוד שאמר וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם וגו' וצריך לבוא ולסדר דבריו לפניהם עם בעל דינו ושאלתו : מענהו שאמר ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה וגו' : ואפי' ב"ד הגדול צריכים לשלוח שליח לזמן לבית דין הקטין שהוא בעל דין חברו התובע אותו בב"ד בתביעתו : שנ' וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם וגו' וצריכים אנשי ב"ד לקבוע זמן מתי יבוא הנתבע באי זה עת ביום פלוני הזדמנו אתה ובעל ריבך פלוני להזכיר ולהודיע שמות בעלי הריב ויום פלוני שנ' אתה והם ואהרן מהר : בעדת קרח בהצותם על ה' אלהיך: "לועגים מבעלי ריב על שליחות ב"ד ואומרי' לא נעלה: צריך ב"ד עוד לשנות ולשלש שליחות' ואם יתקשה אחד מהם ואז ראוי לב"ד לנדות על כל מי שא נ' באים לצורך ביאת קיום רצדק בב"ד שנ' והוא יבדל מקהל הגולה וגו' ואפי' כל היושב והמתוועד עמהם והעומד והמהלך והמדבר ומתחבר עמהם מנדי' אותם יען כי מחזיק' יד הרשע: למד הנחכם מכל האד' ע"ה והזהיר ואמר בני אל תלך בדרך אתם וגו' : אף ראויי' אנשי ב"ד לבשר ולגלות פשעם וחטאת' ורעתם לפני קהל ועדה ולכתוב שמצם ודבת' שלא יוסיפו הזדי' עשות ככה עוד עד כי ישובו ויתקנו את אשר עוותו בתורת ה' ומצותיה : ואם לא ישובו ישארו בנדויים וימותו ולא בחכמה ואם יחזיקו עוד ב"ד אם אינם שבים ויגלו חרפה' בכל עולמך : כותבים וחותמי' מכתב ביאור חרפת' שבעד דבר זה ראינו לנדות' שידעו הכל ויבינו ולא יזידון עוד : שנ' כי לא באו לעזרת ה' וגו' ואומר תגלה רעתו בקהל : וכתוב וכל אשר לא יבוא לשלשת הימי' : כניעות נכנעו ונשפלו לפני ב"ד מכים אותם בב"ד של מלכו' מלקיה במספר גדופכל איש ואיש עד מ' וצם ומתענה יום ויושב בדד ויתנת' ברעהו ולא יוסיף על פשעו עשות ככה ואז יוסלח מה' ומבית דינו אף יוכל עשות הסד עם עניים ויתומי' : בעורו וגדופו גדול מוסיפי' לו מלקות בכל יום ויום עד שבעת ימים ויושב בדד כאבל בעטיפה

כל אלה כפי פעולתו ומדת עונו ופשעו וגדופו כמוהו יהיה דינו'ככחו' כי כדבר אשר זרו עליה':ועל הכאת האיש בפעם אחת מרוב פעמי' אינו ראוי מארבעי' להוסיף לו בהכאה אחת פן יקלה אחיך בעיניך: כי שמא יהיה חלש ולא יסבול : שנ' ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מ"ר ונקלה אחיך לעיניך : "יושר כודו אפי' אם אמר אלף גדופי' לחברו שנ' כי יהיה ריב ב"א וגו': והיה אם בן הכות הרשע וגו' מ' יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו: יהד אף מריבי' ומכים וקונסים ועונשי' ומשביעים בשם שדי בעצת השרי' והזקנים וחכמי' ונבונים וירועי' של עדתו : ידיעת סבהו וצדייתו ועניינו שאמר ואריב עמם ואקלל' ואכה מהם אנשי' ואמרטם וגו' עד שישובו ויתקנו את אשר עוותו בתורת אל ומצותו : וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד עשות כנבלה הזאת בתוך עירך : . "מיב ענין הדין : מי שמכר לחברו גבולו לתקנו ולסקלו מאבן או לבנותו או לחפור בו חפירה או לנטוע ולזרוע בו בשכרו שבר עמלו כשקבל והתנה עמו : או התנה עמו לתקנו

ולדור בו זמן מעט או רב כפי התנאו וליהנות ממנו בפירוש ממעט תבואתו וענינו : מרת בו להקנו וכשהיה מכינו מצא בו מציאה כסף וזהב או כל שהוא היא המציאה לבעל המקו' היא כי הוא שביר בשכרו בא והנאתי : שנא' אם ש"ה בא בשכרו ועמל אונו : מפילתו אף כי בעל המקו' כאשר עליו ההפסד וכל מס וענש וטירח של מקום ככה ראוי להיות לו גם הריוח שלו: ואף גם כי לכך קנהו או ירשו מטורישיו בין טוב בו בין יוקש בו שלו הם ולא לאחר הבא להכיגו: שנא' הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש ואת כל אשר הוריש ה' אלהינו מפנינו אותו נירש : וכתוב וירשו בית יעקב את מורשיה' ואם בלי שבר היה עוזר לאחיו מרצון הבעל מאהבה המציאה ההיא שניה' יחלוקו שנא' כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ואם המציאה ההיא היא אבדת הבעל תשוב לבעל שנאמר וכן תעשה לכל אבדת אחיך :

"חין ערך תוכן המשפט: שנים שהולכים בדרך ולקח האחר כיסו או מנכסיו כלום בלי עצת חברו וטמנו בתוך משאו של חברו נפלו לסטים עליהם ולקחוהו או נאבד בדרך אין על חברו לשלם לו כלום : "חפצו כי לא בעצתו עשה זה ואין לו כי אם להשביעו שלא שלח ידו בו בלא לו : שנ' שבועת ה' תהיה ב'ש'א'ל'ש'י'ב' רעהו : ואפילו אם בעצתו עשה אינו חייב לו כ"א שבועה ופטור הוא מענש והשלום : "חבב בשכרו וקבלו בשכר ובעליו עמו ונאבד הדבר ההוא הענש על שניהם ואם אין בעליו עמו וקבל הוא להצליהו ולהשיבו בביתו חייב הוא בתשלומו שנ' בעליו אין עמו שלם ישלם אם בעליו עמו לא ישלם בכל מה שהוא השלום -: ואם נפגשו ולוקחו נכסי שניהם מיד עריצים אין לשלם אחד לחברו ואם חברים ומשותפים היו מביתם ויצאו לדרך ונפגשו ונפגעו ונענשו חייבים להתחשב וכפי ענש איש מאחיו ישלם אחד לחברו בין רב למעט שנ' והשיב את העורף לאיש וגו' וכתוב ועשית הישר והטוב בעיני ה' אלהיך : "זכירת הדין מי שהרשה ליולדיו לארש לו אשה לפלנית בת פלני בכן וכן נדוניה ושלוחיה ומוהרה הלך יולדו וארשה לו והחסיר מנדנים ושלוחים שהרשהו בנו :

"זכות אין על הבן לערער על אביו אחר שארשה לו בברית ובשבועה להפר ברית אביו כי מרשותו עשה ואין ראוי שתופר הברי' על חסרון כלום כרצונו: "זאת יותר אף כי יזלזל לכבוד אביו כי אינו מקיים דברו ומעשהו ורצונו: שנ' כבד את אביך ואת אמך וכתוב על בני יונדב בן רכב כי קיימו מצות אביהם והפצו: שנ' ונשמע בקול יונדב בן רכב אבינו לכל אשר צונו לבלתי שתות יין כל ימינו אנחנו נשינו בנינו וגו' וכתוב הוקם את דברי יהונדב בן רכב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין וגו' : וכתוב לכן כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים כברית אברהם ופינחס ודוד מלכך : "וגם אינו ראוי שתופר הברית כי זה עון גדול. שנאמר מי הפר ברית ונמלט : וכתוב ובזה אלה להפר בריה והנה נתן ידו וכל אלה עשה לא ימלט וכתוב היצלח הימלט העושה אלה והפר ברית ונמלט : "ואם אין בריה ביניהם כי אם דברי' יכול הבן לערער והנכון בעיני אם לטען חסרון כלום אין ראוי לזלזל כבוד אביו זולתי אם נמצאה בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות וגו' מקומט ומקולט : "ואם דופי מום נכהר הוא ואינו מגע לפריה ורביה . אין עליו על זה להפר ולבטל דברי יולדו עליו לקיימם ולהלאיט הדבר בלאט: אבל בתו של אדם השאה לערער על חפץ אביה חוץ אם יש בו חלול שם ה' ותורתו שנאמר וכי ימכור איש בתו לאמה וגומר כהורתך : "הדין כל אדם שמוכר גבולו כל שהוא קרוביו וגואליו קודמים מן הנכרים לקנות ואף הסמוכים לו באותו הגבול מן הרחוקים שנ' גאל לך אתה את גאולתי וכתוב קרוב לנו האיש מגואלנו הוא וכתוב ואיש כי לא יהיה לו גואל וגו' וכתוב למשה וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' טוב שכן קרוב מאח רחוק בכל דינך : "הנמכר בדמיו הראויים לו ראוי לקנות איש מאחיו אותו הדבר והגבול מה שהוא ולא מרוב הקונים יענש המוכר או הקונה שנ' וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך :

עד

האם

"האם בית עלייה הוא או התחית ורוצה הקונה להקנו או להגביהו יוהר אם רשות הרבים פוסקת בינו לבין גבול חברו אין עליו למנעו מלעשות גם הוא כמו גבולו בעלייתו וגגו ורומו ופתחיו כי זה דרך העולם עמך : דיום יזכה זה בקניין ובבניין עולמו ולמחר אחיו וראוי שלא ימנענו מדרך ונהוג העולם שאם ימנענו זה חמס ודרך רשע שנ׳ נפש רשע אוהה רע לא יוחן בעיניו רעהו אבל רצון האלהים לרחם איש לאחיו כמהו בכל חפצו שנ׳ וחי אחיך עמך וכתוב וחסד ורחמים עשו איש את אחיו: וכתוב ועשית הישר והטוב בעיני ה׳אלהיך : "דרכו וחפצו עוד ואם אין רשות רבים פוסקת ביניהם וזה כנגד זה דר ושוכן ומונע בראייה אורו ירצהו בדבר אם רצון בעל ריבו אע"פ שאינו נכון לקחת מיד אחיו כלום ויוננו בזה שנ׳ ולא תונו איש את עמיתו וגו׳ ואז יעשה חפצו : "דרים הם שניהם בצד אחד אם מפאת מזרח אם בצד פאת מערב אם בצד כלל ארבע הפאות אין על חברו למנעו מלעשות על גבולו כחפצו : "דמות חלונותיו ופתחיו וגגו ועלייתו ורומו וגבהו כתאותו וחפצו : ואם גבול שדה וכרם וגן הוא ובו אילני׳ מרחיקי׳ ומפצירים לגבול אחיו חברו הסמוך לו אין על חברו הסמוך לו לאמר לו כרות והשחת אילניך כי אם יעשה ככה לפניך : "גם הוא יטע אילנים בגבולו כמהו : כי זה כך קנהו מן קונהו או מן מורישו ואפילו אם הוא נטעם בגבולו רשות היה לו ונטעם אף הוא יטע בגבולו כמהו ואין הזק כי זה מזיק לזה וזה לזה ואין ראוי להם להשחית פרי עץ חיים : "גלוי דבר ה׳ אשר צוה ככתוב לא תשחית את עצה לנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות כי האד׳ עץ השדה לבוא מפניך במצור : וכתו׳ רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת וגו׳ וכתו׳ מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים : "גבול שדה וכרם שנטעו או שזרעו שני׳ חברים או שקנו עליהם לחלוק שוה בשוה ואם שדפון וירקון בא עליו מה׳ או נגנבו תבואותיו אין לערער איש על חברו כי היה להם לדגהילו ולשמרו יחד ואם קבל אחד מהם לשמרם עליו לשלם לאחיו שנ׳ נוצר תאנה יאכל פריה וגו׳ וכתו׳ כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו׳ וכתו׳ ויהי עבדך עושה הנה והנה והנה היא איננו וגו׳ ואם לא קבל עליו לשמרו שבועת ה׳ תהיה בין שניהם אם ל"ש ידו במלאכת רעהו וגו׳ כדין תורתך : "ביניהם היה תנאו וברית שלא יחלוקו שוה בשוה מפני כי נתן האדם עליו ממונו או עמל בו בתקונו כפי התנאיה׳ יחלוקו הם ויורשיהם ליום מחר ואין להפר ברית התנאים הם וכל באים אחריהם : "בזמן התנאו גם ישלם לחברו ממון חלקו המגיע לו שנ׳ כן משפטך אתה חרצת ואפילו מן הריוח של גבולו אם יכול בכל שנה בשנה וישלם לחברו טוב לו כי הוא כמכר מאחיו בהלואת ממונו לו שנ׳ רודף צדקה וחסד ימצא חיים צ"ו: וכתוב כי חיים הם למוצאיהם : "בהכרות נתן איש נכסיו או ממונו לאחיו למכור ולקנות בם ומה שיזמן האל בהם ריוח : הקרן יקח הבעל והריוח יהיה לשניהם : פגע להם מקרה ונענשו או נשללו הענש הוא לשניהם כמו שהריוח לשניהם ואם קבל הלוקח לשלם הקרן לבדו לבעליו וכל הריוח מה׳יהיה לו לבדו ופגע בו ונענש לו הענש כמו שהריוח לו ואין לבעל כלום ענש שנ׳ כן משפטך אתה חרצת : ואם איש עני הוא ורוצה בעל התורה והממון לעשות חסד עם אחיו העני לעזור לו. בענשו כי בנפשו היה כיהר ואליו הוא נושא את נפשו : זה נכון הוא וחסד שנ׳ וחסד ורחמים עשו איש את אחיו בתורתך : "איש אשר בטא בשפתיו ונשבע לגרש את אשתו בכעסו בלי ערות דבר אין בית דין שומעין ומקבלין ממנו יען כי אין שבועה אחר שבועה ; ששבועה בריה ארושו שעשה עם אשתו היה ברצונו כחפץ ה׳ וכתורתו : שנ׳ ואשבע לך ואבוא בברית אותך : "אבל השבועה שעשה מכעס עשה בלי דעת ורצון ובלי חפץ ה׳ ושלא כתורה ולא כפני עדים ואיך הביא זאת השבועה לבטל הראשונה המעולה והערופה : שהיא מצווי ה׳ ורצונו שכתוב ואשבע לך ואבוא בבריה אותך וגו׳ זה אינו כשר לפני יוצרנו י"הש ולפני כל יודעי שכל ומדע כמדעך : "אף ימצא מזה פתח כל מורר ופושע כתאותו לעשו׳ כל איש באשתו לצררו; ולהדריחה ממיתו אחר ששבע בה יצרו ולחדש לו אחרת במקומה וגו׳ זמה ודוא עון פלילי כחכמיתך : ככתוב ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד וכתוב ואמרתם על מה על כי ה׳ העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך : וכתיב ואנכי היודע ועד נאם ה׳ אלהיך :

(שעב) **אבן** כן ראוי להתקיים שבועה הראשונה ואשתו בעל כרחו תהיה לו עוד כשהיתה ושבועתו שעשה בעל כרחו יבכה ויצום ויתענה לפני ה׳ כל ימיו ויחטאו במיחן עניין וה׳ ית"ש הסולח יסלח לו : "אפס עוד כי שבועתו זאת אם היתה להרע לנפשו או היה בשר להתקיים שנ׳ או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב והוא הכתוב נשבע להרע ולא ימיר מלולו : "אבל אם נשבע לאחרים או להרע תורת ה׳ להחליף מצוה אחת ממנה אין שבועתו קיימת ועומדת ומתאמתת כי אם נעדרה כבתו׳ . לא תעמד על דם רעך וגו׳ וכתוב אין חכמה ואין עצה ואין תבונה וגו׳ כי שבועת התורה קודמה לשבועתו ומעלו : בכתוב ארור אשר לא יקים את דברי התור׳ הזאת וגו׳ וכתו׳ ואת אשר איננו פה עמנו היום וגו׳ בכל מצות תורת צורך : "ביאורו עוד אך אם מצא בה ערות דבר בתורה : שבועתו אזי מתקיימת בה כפי התורה שנ׳ ומצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו: ומזו הדין בין ברעהך על שכמתו כל בטוי שפתים בשבועה אם היא כתורה מתקיימת ואם אינה בתורה אינה מתקיימת כאשר ביארנו ודמו על ראשו מי הוא המבטא שלא כתורת ה׳ ומצותו: "בירורו שהזהיר ואמר אל תתן את פיך להחטיא את בשרך וגו׳ כי אין שבועה אחר שבועת ה׳ שנאמר אין חכמה ואין עצה ואין תבונה וגו׳ בתורתו ובריתו. וכן מי שנשבע לאשה בשם ה׳ לקחת אותה לאשה ואין עדים ומדברי אנשים נהפכה והניחה והלך וארש לו אחרת אין ארושיו ארושין כי ראוי לו לקיים שבועתו כי אין שבועה אחר שבועתו: "בזאת עוד מי שארש אשה בברית ובשבוע׳ ולא בא עליה כלל ומרוב זמתו מעך בחבוק ונשיקה בערו׳ שאר ארושתו אך לא בעלה בגלוי ערוה עונו ישא וארושתו היא אשתו עוד לקחה אותה ולא תופר הברית שכרת עמה בפני בית דין ועדתו : אבל אם בא אליה בבעילה וגלוי ערוה מאסור שאר אשתו מאז אסורה גם ארושתו עליו בתורת עושך : "גלויו הוא שאמר איש איש אל כל שאר בשרו ל"ה לגלות ערוה וגו׳ כי ביאת הבעילה היא העקר באסור כל ערות בעילתו הראשונה אבל שאר תנאי האשה שהם מהר וברית וכסף ערבון שהוא אירושין ועדים ושטר כל אלה מקדשין אותה לו : "גם שלא תהיה היא פטורת לאיש אחר כמותו ואפילו בנגיעה ושיחת חולין של שביבה והבא אליה חייב מיתה שנ׳ כי יהיה נערה בתולה מאורשת לאיש וגו׳ וכתוב והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההיא וסקלתם אותם באבנים ומתו בעברם מצות ה׳ ומלולו : "גולה הנתכבד מכל האדם בזה ואומר לא תקח כל הנוגע בה והוא שבעל שאר אשתו הוא חלל בריתו ודמו בראשו במעלו והיא פטורה לאיש אחר להנשא לפטרה ממנו כפני עדים כתורת אלהיך : "דומתו עוד מי שהתנה עם חברו בבריה לתת לו מרכושו כן וכן בעת וזמן פלוני ונאנס המתנה באונס גדול ועבר זמן התנאו או נשלל או נגנב ונאבד איתו הדבר ממנו ולא איתותי כחל לאשתזבא מברית התנאי חייב לשלם לאחיו התנאי : "דינו ראוי למהר לרוץ לשלם ולקיים בריתו כי הוא חייב אע"פ שהיה לו להיות עד במועד לעשית התנאו ונאנס אינו כמזיד כי דין אנוס יודע ודין השוגג אינו כדין המזיד כי דין השוגג בוודוי וקרבן ודין האנוס יודע בתשובה והשבת הדבר ההוא וקרבן אשם חטאו : "דרכו ואם יודע הוא לבד בלי אונס משלם גם חמישית הדבר ההוא שנ׳ ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו וגו׳ : ודין המזיד במיתה ככתו׳ כשוגג ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו׳ : וכתו׳ עוד נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ולא ידע וגו׳ והביא איל תמים מן הצאן וגו׳ וכפר עליו הכהן

על

על שגגתו וגו׳ ועל האנוס ויודע חטאו כתוב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה׳ וגו׳ וכתו׳ מכל אשר יעשה האדם להטיא וגו׳ וכתו׳ והיה כי יחטא ואשם והשיב וגו׳ כל הדבר ההוא לרעך : ״הוא הכתוב עוד או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו וגו׳ וכתו׳ ואת אשמו יביא לה׳ וגו׳ וכפר עליו הכהן ונסלח לו : ״הדין על המזיד הוא האמור והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו׳ : כי דבר ה׳ בזה וגו׳ : וזה הד״ן ביד בני האדם בבית דין : ואם בסתר עשה המזיד הוא ביד ה׳ או העלימו בית דין עליו שנ׳ ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם וגו׳ ושמתי אני את פני באיש ההוא וכתו׳ והכרתי אותו מקרב עמו : ״המזיד הזה שאמרתם שמא אם נחם באיתורו ושב אל ה׳ בכל לבו ואפי׳ הוא כמנשה מה׳ יוסלח לו : כבתו׳ ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה וגו׳ וכת׳ ויראה וישוב מכל חטאתיו אשר עשה חיה יחיה לא ימות וכתיב ומודה ועוזב ירוחם : וכתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וירחמהו וגו׳ : ואחר ששב אל ה׳ אין לשום אדם ראוי להרפו ולגדפו בשמצו ועולו : יתעלה שם אלהינו כי הוא חנון ורחום ה׳ ארך אפים ור״ח : לכן ראוי לכל מזיד ולכל אנוס יודע ולכל שוגג לרוין ולאיין ולמהר לקיים תנאי בריתו ולשוב ולבכות כי וה׳ אלהינו ית״ש הוא הסולח שנאמר כי אתה ה׳ טוב וסלח ור״ח לכל קוראיך : ״ואין דנים בגלות דיני ממון ודיני נפשות בהרג כ״א עשו כאלה העושים בזדון על אחיהם נבדילם אנחנו מבינינו ונחשבם כמתים והולכים להם ואינם נכללים בקהל ה׳ ואם ישובו לאמר חטאנו לא נקבל מהם שנ׳ ולארץ לא יכופר לדם אש״ב ונמסרם לב״ד מלכותך : ואם בשגג עשו לחבריהם מום או הרגו נפש עד אשר ירצו לגואלי הדם ומפייסים למוכה או לגואלי הנפש ההיא יקבלו מהם בתחנות׳ ופיוסם ונקריב משפטם או פיוסם לב״ד מלכותך : ״זו המכה והמום אסברפואה נרפאים חייבים המכים לרוין ולאיין ולמהר לרפאם ולתת גם שבית מלאכת ידיהם להתכלכל הם ונפשות בתיהם כפי כה עמל ידיהם במלאכת יומם ככתוב רק שבתו יתן ורי״ר : וכו וקיוש כאלה אף אנו נקבל מהם שעל כל חטאים ופשעים שאדם עושה ושב בהם ויתקן את אשר עוות מקבל מטנו שדי תשובתו שנ׳ על אחת מכל אשר יעשה לאשמת בה לחטוא כהנה וכפר עליו הכהן ונסלח לו כי זו התשובה היא רפואתו בזה ובבא שירפא : ודין לב האיש הנרשע במשפטי מ״ה אם שב ואם לא ישוב לא נקבל ממנו להכלל בקהל ה׳ בתפלה עמנו כ״א נחשבהו כמת והולך יען כי העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד : עד כי ישב במקום אחד בדד ודום וישיב בכל לבו ובכל מאודו ועד יצא משפטו מב״ד של מלכות ואז יוכשר לפני ה׳ : ובניו וכל אשר לו יבואו בקהל ה׳ שנ׳ לא יומתו אע״ב וכתו׳ עוד בן לא ישא בעון האב וגו׳ : וכתוב ארפא משובתם א״נ וגו׳ : וזו צדקת החייבים והכמת המבינים באזהרת החכמים שנ׳ ולשון חכמים מרפא לכל שומעי אזהרת תורת ה׳ והוכחת הוזך : ״הזו גואלי הדם של ההרוג ואינם מתפייסי׳ מרוב עלבונם אלא בדם הרוצח זה יהיה כפי הריצה ב״ד של מלכות : אך הוא ישיב אל ה׳ בכל לבו וכל ימיו יבכה ויאנח ויתודה בחטאתיו והמכפר ית״ש הוא יכפר לעושה בשגגה אף למזיד ויודע למען שמו : ויתקיים בנו שאמר כפר לעמך ישראל אשר פדית ה׳ ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל וגו׳ וכתוב למען הצדק בדברך הזכה בשפטך : ״טיב משפט האיש אשר היו לו קרקעות ומטלטלין שהם בתים שדות וכרמים וכלים ורצה להרויח מהם ונתנם לזולת אנשי דת ישראל לדור בם או לאכול תבואתם עד זמן ולקח מהם שכירותם די צרכו כפי שהתנה עמהם במספרם : ״טענת חיוב מתורת אלהינו אין עליו יען כי נהנם לזולת אנשי דתו והם עושים בם מלאכה בימות המקודשים והוא מרויח מאותם הדברים : ״טוף עקר דינו כי אינו נופל נפישת והנחה רוח בם כי אינם מבעלי החיים כדעת תורת אלהיך : ״ויושר דבורו שאמר למען ינוח שורך וחמורך ונפש בן אמתך ידיעתו מאלה וכאלה אסורים להיות ביד זולת אנשי דתו שירויחו מהם בעליהם בני ישראל אחיך : ״יען נפישתם : אבל מה שאינם בעלי חיי׳

מהרי׳ הם להתרוות בעליהם מהם אך להוציא כל רשותו מהם וכלים וכל צרך אם היו לו באותם הבתים שדות וכרמים שלא יהיה לו צרך בם לדרוך בם בצרכך : ״כי כן מצאנו שגרי שער היו שכנים בבתי ישראל בתוכם והיו נהני׳ מהם אך לא היו מחללים את ימות המקודשי׳ בעיניהם : ועוד כן מצאנו מתורת אלהינו ית״ש שהיו מוכרי׳ בני ישראל מנחלה׳ לא לצמיתות אלא עד זמן ואפי׳ לעצמם לגר תושב והיו מתרוחי׳ מהם בם ככתוב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה וגו׳ וכתיב וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך וגו׳ : והיו נהנים ומתרווחי׳ מעצמם ומתבואת נחלה׳ : כמו שמבאר כי מספר התבואות היא מוכר לך וכתיב עוד על האשה הצועקת אל המלך על ביתה ועל שדה וכל תבואתה ויתן לה המלך סריס אחד לאמר השב את כל אשר לה ו״כ תבואת השדה מיום עזבה את הארץ וגו׳ ללמדך שהיו נהנים מבתיה׳ ומשדותיהם וכרמיהם כל בני אחיך : ואפי׳ שהיו ביד נכריך : ״לבעלי היים חיות ובהמות אין ראוי להתם לזולת אנשי דתו להתרוות הוא מהם מניעת׳ בימות המקודשי׳ : לאמרו למען ינוח שורך וחמורך וגו׳ : ומשור וחמור שהזכיר הנה הוכללו בם כל חיה ובהמה טהורה וטמאה כל בעלי חיים הנרחשי׳ : למדנו גם מזה כי אפי׳ להתם במדעה ביד זולת אנשי דתו קרוב בימות המקודשי׳ : אסור יען כי ינעם במשאות וברכיבה או יפצרם להוציא מהלכם לאכול ולא ינוח לבהמה ההיא להתעדן ותנקיה עמה מהלכה בימות קדשך : ״מענהו כן הוא העקר כ״א ירעם כל השבוע וביום הקדש תשכיר לו להשיבו בביתך לנוח עמך כמוך : משום יגיעהו : ויען כי הוא אסור להוציא הלבו ממנו ביום קדש או שתתנה עמו שיקח הלבו בימות המקודשי׳ תחת רעייתו אסור לך כי זה צווך יען הנאתך : ממעש זו עוד אם הבנת שהרועה את בהמתך זולת אנשי דתך הוא ואפי׳ במצות של דעת הוטא ודרכו משחית על הבהמות אסור לך לתת לו בהמתך השירה לרעותה יען שלא יטמאנה ברביעה ובשרה באותו הזמן אסור לך אף הלבה באכילתך : ״נאמר בתורת אלהיך ובכל בהמה לא תתן שכבתך לו׳ לטמאה בה וכתוב אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים : נרמז עוד על זה באמור כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ מין עם שאינו במינו בבעלי חיים : נאמר עוד משחת׳ מכליל בו המומים הנזכרי׳ למעלה ומעוך וכתות ונתוק וכרות והם להקרבה באסור ונודע לנו מזה כי אסור עלינו כל אלה וכאלה בבינת דעת אלהיך : ״כדור ממון וכל׳ וכל סחורה הנתנים לזולת אנשי הדת מיד ישראל בחברות יען להרבות מהם מסחורות ימות המקודשי׳ אסור לו : סברתו יען כי מרצונו וצוויו הוא ואינו דומה כתבואת ארץ כנען שאכלוה יהושע ע״ה וישראל עמו כי היא היתה בלי רצונם וצויים וזה נודע כי היא ברצונו ומלולו : כלולו כ״א יתן לו ממונו וסחורתו ובלוו ברבית בקבע דמים מה שיתנה עמו וזה הנכון לו : ככתוב לנכרי תשיך ול״ל תשיך למען יברכך ה׳ אלהיך : ״ענין שדות וכרמי׳ וכלים הנתנים לזולת אנשי הדת לשדרן לסקלן ולעוקן להזמירן ולהעדירן לזרען ולנטען ולהקנן בין בחברות בין בשכירות אם קרוב בשעת ימות המקודשי׳ אסור להנהן לו : עודף צדקת דינם זו היא שימסרו לו טרם זמן ועת ימות המקודשי׳ בתחלת ימי השבוע או בתוך השבוע וגם לא לצוות לו כי עד יום ראשון הבא תמסרם לי מתוקני׳ במלאכתם על כי אני צריך אותם וזה אסור לך לדבר לו , על כי אתה כמצוה לו לעשות מלאכתך ביום קדש אלא זה הוא הנכון שתמסרם לו קודם ימי זמן ימי קדשך והוציא רשותך וצוויך מהם והוא יעשה כרצונו וזה הטוב והישר בדעת יראי אלהיך : ״פה אם ישען איש ויאמר והנה כתוב ויפסלו בוני שלמה ובוני חירם והגבלי׳ ויכינו העצים והאבני׳ פשרונו לא כן במענהך כ״א במעשה פוסלי בוני שלמה ככה היו עושי׳ גם פוסלי עבדי חירם לא היו מחללי׳ ימות המקודשי׳ : פלילותו עוד נאמר כי מצוו׳ שלמה ע״ה לא היה לחלל ימות המקודשי׳ ומאליהם אם הללו הם לא נתחייב בזה שלמה ועבדיו בלקח׳ מדיהם

אבנים ועצי׳ מעש ימי מיקדשיך : ״צדקה דדין : מי שהציל שביה מן שיבים או מיד היזה רעית ושטפה נהר ודליקת אש בלי רצין ושבר בעליה׳ כ״א בכהו ורצונו הציל איתי הדבר : צירופי שלי הם ולא לבעליה׳ : כי בדם נפשי עמד יהצילו כמו שעמד אברהם אבינו בדמיו והציל ולקח ממין ארבעה מלכים ושבית כרים ועמירה במלחמה עם לוט בן אחיו וכל דבר : צחיחית דינו כלו לאברה׳ היה ראוי שירשהו ולמלך כדום לא נהנם כ״א ע״ד חסד : יען כי מעה שלקחוהו ושללוהו ארבעה המלכים נהייאשו ממנו בעליה׳ : כאשר לקהו ישראל את ארין מיאב מן סיחון מלך האמירי והיתה לו לירושה ככתוב ורוא נלחם במלך הראשון וגו׳ כהגדת נביאך : ״קישט ואמתת הריצה משפטי כן הוא כאשר חרצנו : אך אם ימצא אדם דבר חברו בלי יגיעה ובכנת דם נפשו הוב עליו להשיבו לבעליו : קרא כתוב ובן העשה לכל אבדת אחיך אשר האבד ממנו ומצאתה וגו׳ ואין עליו למנעו מבעליו : קצב דין מי שקדם ומצא סחורה ולא קנה אותה לו עדנה לגמרי ובאו קונים אחרי׳ רוצים לסחור בה יען להתרווח לחיות אין על הקוד׳ במציאתה זכות למנעם מלקחת הסחירה ההיא כ״א יסחרו בה כמוהו בכתוב וחי אחיך עמך וכתוב ועשית הישר והטוב בעיני ה׳ אלהיך : ״רשיון דין האב עם בנים : ואחים עם אחים : האב שהיה בכחו וטיבוהיו ועשה לבנו הראשון אי לבתו טובות רבות : רכם וכבדם ולמדם תורה והנחיל׳ בכחו ומיגיעו וארש להם נשים והבנות לאנשי׳ והושיבם בבתים ויבנו ויצליחו בטובות : רבה וגדל זה האב אח״כ בנים אחרים ובימי אלה הבנים נהענה בעוני ואין לאל ידו לעשית גם עם אלה הבנים האחרים טובות כראשוני׳ אין רשות וזכות לאלה הבנים להפציר לאב לעשות להם טובות : כשעשה לראשוני׳ בעיניך : ״שמע עקרו עוד : ולא על האחים אלה האחרוני׳ לערער על האחים הראשוני׳ בטובותם יען כי הם זכו בימיהם על טובות יולדיהם : שזה דומה בדין הבכור שבכרו האלהים והנחילו פי שנים מיגיע יולדיו על האחים הנותרים במה שימצא במיתת יולדיהם : שברו אפס אם יודע כי נתן האב לראשוני׳ ממון או סחורות כלום לסחור בם ומהם נהעשרו כי לא היו נותנים לו מהריות כ״א הקרן לבד ובזמן זו הסחורה היו אוכלים משלחן אביהם או גנבו מבית אביהם ונהעשרו בעולמך : ״תמימותו יש על האחים האחרוני׳ זכות לערער עליהם ולהשביע׳ בתורת ה׳ על כל אלה וכל מה שגנבו ולקחו מבית אביה׳ או אשר נהרווחו מיגיעו וממונו כל זמן שהיו איכלים כשלחן אביהם : הוכן משפטי שיביאום ויחלקים עם הנמצא במיתת אביהם שוה בשוה על כלם בין מקרקעות ובין מטלטלי׳ אף גם במה שמורה עליה׳ אביהם כי לקחו מיגיעו בגנבה ובפרך בזדונותיה׳ : הוספת אם הוסיפו הם מיגיעם בהיה׳ בעת אכלם בשלחנם מיגיע ידיהם זולת שלחן אביה׳ ויגיע יולדיהם וריוח רכושם אין על האחים האחרוני׳ לערער עליהם ולא אלה על אלה כי כתוב בכל אשר ימצא לו וגו׳ בתורת אלהיך :

(שענ) **תמיכתו** עיד : ואם רצו האחים הראשוני׳ עשות הסד להחזיק ידי אחיהם האחרוני׳ זו נכון וישר מה׳ כי זרע אביהם דם ורמם ובשרם הם : אף לאביהם בעניו ודלותו וזקניהו להחזיקו ולהיותו ולכבדו עד קברו ולהתאבל עליו חובה עליהם משום כבד את אביך ואת אמך וגו׳ אף כי נתגדלו בשלחן אביהם בעיניך : המירו וחלופו ואם זה האב היה דל בראשיתו ובזקנותו נהעשר יש על הבנים לערער על האחרוני׳ בכל מה שימצא לאביה׳ במיתתו לפי שיגיע ועמל אביהם היא וראוי להחלק גם איתו שנהן לראשוני׳ עם כל מה שימצא לו עוד שוה בשוה על הבנים ולא על הבנות שנתארשו כבורם זה אי שהן עתה בתולות כי יארשום לאנשי׳ אחיהם לפי כבודן והם ירשי ירושת יולדיהם בבינת דעתך : תרופתו שכתוב והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו וגו׳ : זולת אם עשו אלה ואלה מיגיעם הוץ שלחן אביהם לא יחלוקו : כ״א יהיה לכל איש ואיש יגיעו : ואם ציה האב לכבד לאחד מבניו בדבר מעט יען שהיה מכבדו הוא משאר בניו ונהלו יותר בזקנותו ובמיתתו ציואתו קיימת כי היא יגיעו ורשאי הוא בעמלו אם אין שם הריבת תנאי תורתך : ״שכל המתנה בחלוף תנאי התורה תנאי בטל : ואם הקדיש האב והאם מיגיעם קדש כל שהוא קדושתם עומדת או אם מכרו מיגיעם או שנתנו במתנה לאדם אין על הבנים לערער עליה׳ שהם לנפשם מיגיע׳ נוהגים איתם ככתוב ככל היוצא מפיו יעשה : אך כל חרם אשר יחרים איש : שני אחים או יותר שחלקו ירושת אביה׳ ובאחרית יום אחד בא מערער על אח אחד מהם ותובע באמרו אביך היה חייב לי כך וכך או הפקדתי בידו כן וכן או העגישני או עשקני כן וכן ; אם דבריו אמתיים בעדות או בשטר או כשבועה או נותן כלום תודעה : יענו כלל האחים חלקם מירושה׳ כל איש ואיש : שופט ורשע ואלם וכיפר הוא הטוען ואין בידו כלום עדות במה שטוען כי אם בפרך מפציר לאחד מהאחים שירשו ירושת אביהם : או לאחד מחברי׳ שלקחו סחורותם ונודע כי הוא הטוען חומס את הכל והעולל גם בזה האיש ברשעותו אין על אחיו או על חברו לשלם כמותו לטוען כי כבר נפרדו בחלוקתם וחברתם וירושת׳ : אף נודע כי מפני איבה ערער עליו הרשע והאלם ההוא ועליו לענות בפגע וזמיון שבא לו כמקראות עולמך : ״רושם הדין : אדם שלקח אשה באירוש וברית ובעלה אחרי כן נודע לו ולב״ד שהיא אסורה לו מדרך איסור ערוה שהיא שאר לו כופין לו ב״ד ומפצירין לו לפטרה ממנו והיא תובעת ממנו מהר כתוליה כרעותיה : ואם אלמנה היא חצי מהר הבתולה כרעותיה : ראוי להתחשב הכלים כלי זהב וכסף ובגדים וכל דבר שנתנו לה בעת ארושה וישתלם מוהרה או אם עבד לאביה במוהרה שנים כתנאי כפי שניו תחשב עבודתו כמוהרה ויתמשי לה תביעותיה : ״ראייתו וקנצו לא יכשר שלא יתן לה שכר ענויה שבספק נהיה ביניהם מבית דין והנערה לא חטאה להפסד מכבודה מהר בתוליה כי אם ינתן לה : ככתוב כסף ישקול כמהר הבתולות : ואם היא ממזרת או יש לה ערות דבר כדין התורה והפתירוהו יולדיה מאורשה אין עליו לשלם מוהרת לה כי הם חטאי לנפשם וזה נקי מה׳ : ואם שמא ירצוהו יולדיה בזה שהיה לו רשאי הוא לנפשו ולזרעו : ככתוב ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לו לאשה וגו׳ כדברי נביאך : ״קיום הדין : מי שמכר אכל ומשקה ארבעה חלקים בדינר שקל כסף יד ביד ולעני נותן אותו פחות מזו השיעור יען כי הוא ממתינו עד זמן בממנו זה אסור כי הוא מעשיקו מאחיו ונושכו בנחש ישך ככתוב לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל : ״קושט טיבו כי אם יתנהו לכל עני ורש כמו שנותנו לאחרים יד ביד וזה הוא חסד כחסד ה׳ כחיוב מאמרו ככתוב והסד ורחמי׳ עשו איש את אחיו בכל כח רוכל : ״קבע שיעור סחורה ממין שהיה לאדם והסחורה ההיא נודעת לכל באי העולם כי להקופת השנה ההיא ירוית בה על שני חלקים חלק שלישי בחסר אלהיך : ״צער והלך אליו אחיו העני ולקח אותה הסחורה בקצב ושיעור זו ממנו לסחור בה עד זמן שיהנה עמו לשלם לו דמיה זו אינו נשך מן אחיו עליו : ״צדקתו יען כי אין זו הונאת מכר וקניין שא׳ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו׳ יען כי הסחורה ההיא נודעת לכל כי אין בה הונאה לאחיו מעליו : ״צדייהו אבל אם אין הסחורה נודעת לכל ומרוב צערו לוקחה העני אולי ירויח בה לחיות בעולם והוא מרבה לו במכירתה : ברור זה נשך והרבית ואסור לו לעשות ככה לאחיו ועוד שמא לא היה מאמין לאחיו העני בנתינת סחורתו לו ונתן לו משכון כל שהוא עד ששילם לו הוכו אין למוכר רשות להשתמש בעבוטו שהוא משכונו כי זה כנשך ורבית וחמס ועשק בסתר לפני כל יודעי דעת אלהיך : ״פליליהו עוד או שמא לא היה לו משכון כלום להת למלוה או לבעל הסחירה ההיא ומסר לו את בנו במשכון אין למלוה להעבידו לעצמו לא כעבד ולא כשכיר : כי אם יעשה לו כלום מעשה מצרך ביתו ויאכל לחם יען היות עמו וכל מלאכה שיעשה בידו שכרה יהיה לו : ״פשרונו עוד ואם שמא צריך איתו בכל צרכי ביתו ועסקיו להיות לו כשכיר ועבד החשב עבודתו כפי שניו כבני גילו ויעלו דמיו למלוה

למלוה בחוב אביו עד כי ישלם המלוה כהוכחת אביו כי אינו רשאי המלוה להעביד על חנם לבן אחיו כהובתו בפרך ועוד יקח גם הקרן שלו : "פרקו הוא האסור לא הרדה בו בפרך וגו׳ וכתוב בעזרא ע"ה כהן ה׳ ויש אשר אומרים לוינו כסף וגו׳ והנה אנחנו כובשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים וגו׳ : ואמר נחמיא הפחה ע"ה להם לא טוב הדבר אשר אתם עושים וגו׳ ככתוב ואריכה את החורי׳ ואת הסגנים ואומרה להם משא איש באחיו אתם נושים וגו׳ ויאמרו נשיב ומהם לא נבקש כן נעשה כאשר אתה אומר ואקרא את הכהנים ואשביעם כדבר הזה כתורת עושק : "ענינו עוד המלוה לאיש כל דבר ומאמינו והלוה אינו משלם עליו אמר הכתוב לוה רשע ולא ישלם וגו׳ ורשאי המלוה לקחת דברו ממנו בכל ערמה והתבולה בעת וזמן שימצא בידו כלום לחטפו ממנו או בגנבה או ביד שליח בסתר או ביד מושל או בכל מיני ערמה עד שיציל דברו שחייב אחיו לו : "על זה אין לו אשם מה׳ כי הוא מוציאו מן עון גזל ועושק : ורואי ושומעי זה אמנם טרם שיבינו איך הדבר מאשימים לאיש העושה זו ואחר שיבינו המבינים והמאשרי׳ יאשרוהו הכל ואומרים כי בצדק עשה לא עשק בזה לאחיו: וזה דומה לאדם שנשכו הנחש בידו או ברגלו וגזר הרופא וכרתו לאותו המקום מגופו והשליכוהו יען להיות ולא ימית והרואים ושומעים זה טרם שיבינו על מה זה יאשימו לרופא ואחר שיבינו הכל יאשרוהו על זה כפעלו : "עמתו ונגדו בשויון : המלמד אשר מכה הוא לנער לטובתו : וכן יסור האב לבן וכן כל יפיר והוכחת טובה כתורה מאשרים על כל אלה למקיימים ועושים כאלה המאשרים והרדי ה׳ ושכר טוב ינחלו מה׳ בזה כל איש ואיש בגורלו וזה ראוי להעשות על הלוה שיש לו יכלת לשלם ואינו משלם אבל אם הוא ריש ואש תבכים ואין לו מה להתכלכל ראוי למלוה לרחם ולחוס על נפשו ולהמתינו עד זמן שירחמהו אל : ככתוב ורחמים עשו איש את אחיו וכתוב ועשית הטוב והישר בעיני ה׳ אלהיך : "סוד הפין זו על כל דבר הוא שאם תוכל לעשות חסד עשה בכל אשר תמצא ידך בכחך לעשות כל זמן חי הכלך שאם תראה איש דל ועני ולא יוכל לקיים המצוות או ללמדם מפני עניותו ודלותו ידוחקו חיב עליך שלא המנע ממנו שאלתו כי אם להחזקו לשמור התורה: וזה דומה לאיש שמצא מעין מים או נהר. וקדם וישב בו אין ראוי למנוע לכל הבאים עליהו מלשתות ממנו כי אם יתן להם מים ויחזקם לקחת מים לשתות ולחיות כל איש בבהירה : "שברך על זו הרבה מאד מה׳ אם תפתח ידך לו ואם הקפוץ את ידך מלהזקו חייב אתה מה׳ כי אתה המחזיק והמגרים החטא בידו: ושמא אם תבין כי העני ההוא רשע ומה שתתן לו יוליכהו אל עכו"מ וניאוף וזנות וכפרנות אסור לך שתתן לו שנ׳ הלרשע לעזור ושונאי ה׳ תאהבו וגו׳ ורבים כאלה בתורה : "סוף דבר ואם שמא תבין כי בתתך לו יתקרב מעט מעט ואולי ישוב מרעתו מותר לך לתת לו כמו שהקב"ה מרבה חסדיו עם הרשעים ומאריך עליהם אפו אולי ישובו : והע׳ שם אלהינו היה יודע כי יחטאו ישראל במעשה העגל במדבר אף כי ירשיעו וישכחו מעללי אל וחסדיו בתוך ארצו הקדושה והרבה טיבותיו וחסדיו עליהם שלא תהיה להם עלה ותואנה להתאונן וזה אינו חזקת יד מרעי׳ חלילה לאלהינו ית"ש שנ׳ הן אל לא ימאס תם ולא יחזיק ביד מרעים כ"א מניחם האלהים כחפצם ותאותם בעולמך: "נאור ואדיר ית"ש ונורא עמיה שרא אשר הכל גלוים לו ויודע העתידות שיהיו ומנהל עולמו בחסדיו ונפלאותיו שעשה ועושה תמיד ומשפטיו אשר חקק לנו והקקתי מקצתם כזה הכפר בחסדו ובחסד משכילי מן לפורם נ"ע ובענין זה הנה עוד הוספתי עליהם מעט מדעה שחנני צורי ית"ש והמבין יבין ומהם יוציא דבר ותרבה דעת אלהינו כי מי יוכל לסדר כל משפטי ה׳ ית׳ שמו הכתובים בתורתו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים : אך מעט הזכרנו הנה : ומהם ישוטטו רבים ותרבה הדעת בהשתננה : "נעמים מתוקים מדבש ונופת צופים להיך כל יראי ה׳ דמיכיהי׳ יהמהוכחי׳ במשפטי ה׳ בפי שופטי וחכמי תורת ה׳ אלהינו ית"ש שהם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע :וכתוב ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע וגו׳ כביאור תורתך : "מלאכת אנשי חיל להיות חזקים בכח וגבורים בדעת ודברנים ולשנים ולא יהיו רכי לבב וחלשי׳ מחנפי׳ לרשעי׳ ומרחמי׳ לדלים בחיוב מיתתם יענשם : אף לא יחמולו על המתחנני׳ ובוכי׳ ומדמיע דמעות לפניה׳ כי אם יתאכזרו עליהם ככתוב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע וגו׳ : כי אם יחקרו וידרשו בליאוט ובניהול כלי כעס על המחוייבי׳ עד שיבינו חיובם וזכותם : "מענהו בידושע ע"ה שאמר לעכן בני שים נא כבוד לה׳ ותן תודה וגו׳ : וכשהבין חיובו נתאכזר עליו באחרית ולא רחם עליו ועל כל נפשות ביתו יען שקבלו והסתירו הדבר גם הם כמותו והטפים נתחייבו בעון יולדיהם ולעתיד יש לטפים שכר טוב כמו שאמר יהושע ע"ה שנ׳ ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה׳ ביום הזה וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אותם : "מורא ופחד אינו ראוי להיות בלב השופטי׳ מכל אדם כי אם יהרגו לרשע ולצדיק יחיו כפי חיוב׳ וזכות׳ יחייבו למתחייבי׳ ויצדיקו לצדיקי׳ ולא ירשיעו לצדיקי׳ ויצדיקו לרשעי׳ מחלישות׳ או מיראת׳ והכרת׳ ואהבת׳ או מאילות׳: ככתוב ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע ביום דיני כדינך : "למאמרו שא׳ יראי אלהים : שלא יתניפו לכל איש בין קרוב בין רחוק בין אהוב ורע בין קטן וגדול ככתוב לא תכירו פנים במשפט בקטן כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא : "לזאת אמר גם יהושפט ע"ה ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לאלהים ועמכם בדבר המשפט : כי כל שופט אשר ישים בלבו כי רואהו האלהי׳ כאשר הוא עושה ודן על אחיו אז יכיר יראת בני האדם מלבו ובטחונו ויראתו על ה׳ עושהו : "לכן ראוי להיות השופטי׳ יראי ה׳ ומהודרי׳ במראית׳ : שלא יקלו העם דינם וכן יהיו אנשי אמת שלא יעקלו ויהפכו בהרמית׳ : את דין ה׳ מאמתתו כי אם באמתת׳ יעמידוהו בעקרו ומתכנתו ככתוב לאמת יוציא משפט משיח צודק : "כתוב עוד אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכ׳ : וכתוב משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו : מעניה׳ אמת תשפטו בדין כשתבינו: ואם יקשה מכם הדין כי עמוק הוא מדעתכ׳ או מן בעלי הריב מתיראי׳ שלא יעשו שבועה בחיוב דינם ואפילו אחד מהם יראו ועשו פשרה ושלום ביניה׳: "כרשום ומשפט שלום שפטו בשעריכ׳ : וכתו׳ וחסד ורחמי׳ עשו איש את אחיו בהלואה ובעת צרת אחיה׳ להחזיק׳ ובדוחק ועלבון יתומי׳ ואלמנות ודלים וגרים : ואל תונו אותם והתטבו בכל שאלת נפשם כתורה לרחם עליהם כי יש לאל ידיכם להזק בדקיה׳ ככתוב אם אמנע מחפץ דלים ועיני אלמנה אכלה : ואוכל פתי לבדי וגו׳ כי מנעורי גדלני כאב וגו׳ אם אראה אובד מבלי לבוש וגו׳ אם לא ברכוני חלציו וגומר: אם הניפותי על יתום ידי כי אראה בשער עזרתי כי היה מרחם עליהם: "כן שאמר שינאי בצע להיות השופטי׳ עשירי׳ שלא יהיו מוצרכי׳ אל דבר או בצע בכף : ואם בצע מהן כל דבר ככתוב מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מהמיך בשחד וגו׳ כי אם יאהבו הבצע יצדיקו לרשע ולצדיק ירשיעו : כמאמר מצדיקי רשע עקב שחד וצדקת צדיקים יסירו ממנו וכתו׳ כן ארחות כל בוצעי בצע את נפש בעליו יקח כי מחיים למרשיעיך והורגי׳ למצדיקיך : "יכף אב הנביאי׳ ע"ה ואמר על אלה שלשה דברים עוד ואמר אנשים חכמי׳ ונבוני׳ וידועי׳ : חכמים בעקר כל הדברי׳ להבין להוציא דבר מעומק אל אמתו : "יקישו דבר מדבר בהתבולה ובינה ככתוב ונבון התבולות יקנה: וידועים כי יהיו ידועי׳ וניכרי׳ לכל שהם חכמי׳ ונבוני׳ ואנשי אמת יראי אלהי׳ אף ידועי׳ במשפחות וביחס זרע ישראל ולא יהיו מן הגרים או מתכחישים בתורת ה׳ ואמתו : "יורה זה שאמר ואלה המשפטי׳ אשר תשים לפניה׳ : לפניה׳ ולא לפני הנכרי׳ וכתוב שמוע בין אחיכ׳ ושפטה׳ צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו ולכן אמר וידועי׳ לשבטיכ׳ וביארו משבטיכ׳ וכן ושוטרי׳ לשבטיכ׳ משבטיכ׳ : וכתוב ואקח את ראשי שבטיכ׳ וגו׳ ולא ימאסו משפט עבד עם אדוניו : ככתוב אם אמאס את משפט עברי ואמתי וגו׳ : כי אם בקטן בגדול ישפטו צדק דל כעשיר ואזרח כגר ומלך עם עבדו ככתוב בקטן כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט

לאלהיך : "מעמו עוד כל שופט אינו ראוי להצטרך לאכול
פת להם אנשי' בכתוב ועל פת לחם יפשע גבר ולא כל מנחה
ואשכר לקבל מן האנשי' שלא יחניפ' כדינ' ואפילו אם לא
יחניפ' יהשדוהו אנשי' :"מענת השוענ' בעלי הריב כבפיר
טענותה' ראויים רב לעמיד יחד לפני השופט ככתו' ועמדו
שני האנשי' אשר להם הריב וגומר : ואם יהיה נכבד אחד
מבעלי הריב ויחלקו לו כבוד גם בעל ריבו בל שהוא ישב
גם הו' לסדר דבריו כמותו : ואם לאו שניהם יעמדו לפני
השופט והשופט במקומו כמשפט שאמר וישב משה לשפוט
את העם ויעמיד העם על משה מן הבקר וגו' אנשי' ונשי' :
"מוב טעם' העדי' יעידו בעדות' ביראת ה' ואם אינם
רוצים להעיד מפני דבר כלים בשבועה אלה יעידו שני'
עדי' ויותר שנאמר ע"פ שנים עדי' או ע"פ שלשה עדי'
וכו' : ואף לו עד מפי עד יעיד ויהאמת אם אין עדותו בנפש
למית עד אחד ראוי להעיד כענין עדות הירח וענין טמאו ;
ודומיהן אם נאמן הוא : ככתוב ועד אחד לא יענה בנפש
למית במשפטך : "חלק בעל ריב : האחד יש לו עדים
רבי' מעדי בעל ריבו אם הרבים נאמני' מהמעטי' נדין
בעדות הרבי' : ואם המעטי' נאמני' מהרבי' נדין בעדות'
ונחייב למחייב ונרשיע לרשע : "חפצו ככתוב לא תהיה
אחרי רבים לרעות וגו' : ואם שמא עדות העדי' באחרית
נראתה ונמצאה שקריה ראוי לשופטי' שישובו ויתקנו המעוות
ככתיב שובו והשיבו מכל פשעיכם וגו' וכתוב אשרו חפרן
שפטו יתום וגו' וכתוב והצדיקו את הצדיק והרשיעו את
הרשע : "תניהו עוד לפי חיובו וזכותו כל איש יתחייב ויצדק
לא יוהר : אם דברי ריבות וקללות ארבעי' יכנו שאמר
ארבעי' יכנו לא יוסיף וגו' ואם חלול שם ה' ותורתו על
האיש ההוא מיתה ככתוב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר
הכרת הכרת וגו' ובגלותנו
בין איש ואישה ישיבה אבלות ועטיפה יום ויומים ושבעה
כפי חיובם כשיכינו פליליך ומלקית בב"ד מלכותך :
"זקוק מומים ופצעים כויות וענשים החהיהם יושלמו למכיה'
ועושיה' : ואם עמוקים וכבדי' הם מלעשות בהם תמורתם
כי שמא ימיתו או יכבד עליהם כמומם יותר משים שעשו
ירצו לבעלי המומים בכופר נפשם כמה שיתרצו ואם ראויי'
המומים ההם להתרפאות יתרפאו מהם ושבתם ישלמו להם
להתכלכל הם ונפשות בתיהם לחיות כפי עבודת יום ביום
שהיו עובדי' אותם המוכים ועושי' להם די בלכולם כאשר
יעידו עליה' יודעיהם ככתוב רק שבתו יתן ורפא ירפא :
זדו העושים ואינם מקבלים תורת ה' על כל אלה וכאלה
ודין חיובם : אז יבדילום מקהל הקדש ככתוב והוא יבדל
מקהל הגולה זה הלק אדם רשע מאלהי' ונהלת אמרו מאל :
אף בניו לא יבולו בקהל ה' בנותיו לא תנשאנה לבני
ישראל : פתו ויינו לא יאכל בבני ישראל ולא יתחברו עם
כל המתחברי' עמו עם עדת ה' בשמחת' ובאבלותם כדר
ישבו כטמאי' אף לא יספדו ולא יתאבלו במיתת' ולא יקברו
בקברי ישראל עד כי יצא
משפטם מב"ד המלכות וישובו ואשר עוותו יתקנו וירפאו בם
מרפא : ודין לבם אם הוסיפו ישפטו בב"ד של מלכות
בנקמה וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד לפני אלהיך
ושופטי מלכותך : "וכל המוציא שם רע על אשתו וזולל
וסובא ושאינו שומע בקול יולדיו ומלמדיו כפי גזרת התורה
צריכין ייסור והוכחה ולובש שעטנז ועוזב תפלת חובה וחלול
והוראת ה' ושוכב עם מפוחה באלה וכאלה ראויים ליסור
והוכחה שלא לעשות כדבר הרע הזה : ויזהר כל כפי ענש
התורה על כל א' וא' יעשה להם : ובמצות לא החמיד זאת
הרמזנו מקצת המדות המתאוות לנפש האדם להעשות
והזהרנו מבלי להעשות באזהרת אלהינו יה"ש לא החמיד
וגו' : כ"א זו ראוי לכל אדם שיחמיד לנפשו תמיד לעשות
ולקים בלבו יומם ולילה ייחוד האלהי' ומצותיו ומשפטיו ועל
כל אלה וכאלה הזכרנו וביארנו למעלה בם בזה הכפר
אשכול הכפר כפר הפלס זה והקקנו כל מצוה ומצוה כהסד
משכילינו נ"ע ואין העת יכיל יותר עוד : ואף ייחוד אלהינו
יה' ונפלאותיו כי אין חקר בם : ככתיב עושה גדולות עד
א"ת ונפלאות עד"ם כאשר יעשה מעולמך : "הם הם אשר
עשה יה"ש נזכיר מקצתם לכל יודעי דעת יחוד אלהינו

יהעלו השבחותיו לעד ולרפצי' לדעת ייחודו ונפלאותיו
הגדולים והעצומי' כי אין פלא יועץ אל גבור אבי עד
כמיהו בעולמו בכל יצוריו : ככתיב מי כמוך באלים ה' מי
כ"נ בקדש נורא תהלות עושה פלא : הוא הכתוב לעושה
נפלאות גדולות לבדו וגו' וכתיב אודך על כי נוראות נג"מ
וכתוב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר :
כי קודם כל דנביאי' ונתינת תורת ה' אשר בידיה' נעשו
כמה אותות ונפלאות במעשה ששת ימי בראשית אשר עשה
אלהינו יה' השבחותיו והלוליו לנצח נצחי' הפלא ופלא :

(א) הראשון יצירת השמים ונפלאותיו הנעשות בו : וכן פליאת יצירת הארץ ונפלאותיה

ההויות בה : ונפלאות העתידות אשר יהיו בעולמו : מאלה
וכאלה אשר הזכרנו ונזכיר נדע כי יש לנו אלוה גדול ונורא
ופלא : יה"ש על כל תהלותך : "דוק חוג שמים בנטייתו על
בלימה בלי עמודי' ואדנים ובלי מכונות ויתדות ויתרים איך
יעמדו למעלה בראשינו עם כובד המים אשר עליה' וצבאם
הלא זה פלא גדול ונורא מאד כי לא יעמוד המים והאש
על בלימה ואיככה עומדי' השמים על בלימה לולי מאמר
אלהינו יה"ש וצוויו : דבר אם ישיבו ויאמרו כי הם מרות
ועל כן עומדים השמי' על בלימה : הלא הרוח לא נראה
בעיני כל : ושמים הם גוף גדול וגבוהי' הם למאד ואיך
עומדי' על בלימה בלי צוויו : דרך לא סלולה אם ידרכו
ויענו לא כי לא מארבע עירובי' הם ולא נדע מה הם הלא
נשבר חכמת דעת שלהם כי ההודו בלא בינה : כי לא ידעו
דברי בני אדם החכמי' ולמה קוראי' את נפשם חכמי
הדעת בדעת אלהיך : (ב) "גודל פלא השני בהם השמי'
תמיד מתגלגלים הם ומהלכי' ולא שוקטים כעצימת עין
ואיך יצא זה בהכמת הדעת שלהם : גמהו היש דבר בעולם
אשר יש לו רגישה ואין לו שקיטה . ואיך רוגשים השמי'
ומתגלגלים תמיד בלי שקיטה : לולי צווי ה' המנהיג אותם :
גם פלא בתוך פלא השמים רקיע דק ואיך נושא כובד
המים הצי מימי העולם עליו : לולי כח היוצר י"ת וי"ת ועוד
השמי' בקיבה על הארץ ככתוב וימתח' כאהל לשבת והמי'
אשר למעלה עליה' איך לא נשפכי' הם עלי ארץ : ועוד
הרקיע הוא מן המים ובו מים ועליו שוכנים המלאכי' שהם
מרוח ואש אף שמש וירח וכוכבי' אש ואיך הם קבועים בו
ולא מכבה זה לזה לולי יכולת ה' עושה שלום במרומיו :
ועוד כי השמים מתגלגלי' תמיד ולא שוקטים איך הם עומדי'
לולי מאמר ה' עושך : "בזאת אמר דניאל נ"ע משכילי
שמעתי כי יש עוף בארץ אדום תמיד מתעופף ורוגש ואינו
יושב ולא שוקט : והדבר הזה כתוב באיוב ע"ה המבינתך
יאבר נץ וגו' מענהו המבינתך ראוי להיות זה ברור לך
כי יש עוף ושמו נץ ותמיד הוא יאבר אברתו לפרוש כנפיו
להימן : שנ' יפרוש כנפיו לתימן : ואם תאמר לא כתוב
הנה כי לא ישקוט העוף הזה : בחכמתך דע כי יהר עופות אשר
כפר ה' לאיוב דגיד עיפהן וגם שכנן במשכנן : ככתוב
אם על פיך יגביה נשר וגו' סלע ישכון ויתלונן : בעולמך :
"אכן הגיד כי יש לו שכנות ולינה והלא כל העופות פורשי
כנפי' הם ולכלם אבר ולנץ הזה לבה כפר הדבר הזה
הנפלא ואמר יאבר נץ יפרוש כנפיו להימן : אמנם בזאת
הדע כי הוא תמיד פורש כנפיו ולא שוקט שנא' יאבר נץ :
וליתר עופות אמר ועוף יעופף על הארץ : כנשר יעיר קנו
ע"ג ירחף כאשר ידאה הנשר : ובני רשף יגביהו עוף
ולעוף נץ זה כתוב יפרוש כנפיו להימן : והימן היא ארץ
אדום שנ' והנו גבוריך הימן : אם זה לא ראינו בעינינו
ראוי להיות : כי איננו בעיני האלהי' יה"ש נפלא כי הוא
יכול יוכל : כן גם השמי' אשר הם מתגלגלי' תמיד ולא
שוקטים הוא פלא גדול בעינינו מנפלאות אלהינו יה"ש
ואינו כבד בעיני אלהיך :

(שער) אומץ פלא (ג) שלישי בשמים מעלה נשיאים עבים וענני' נושאי מים מן

הארץ ואיך יכילו המים בקרבם אשר יצירתם כעשן וקיטור
הכבשן אד עולה מן הארץ וזה העשן ישא את המים ולא
יוכלו

יכיו להכיל : אפס הלא לך להבין את העשן העולה מן הקדרה בחום האש וישא את רטיבות המים מן הקדרה והוא הפרור ויפזר באותו הזמן למטה תחת מכסה הקדרה ויציק את זרמי המים אשר נשא מן הפרור מתחת למכסהו כי לא יוכל להכיל את המים והזרם ההיא יציק אותו והעשן יצא לחוץ ריק ולא יוכל להכיל ־: אלה העננים אשר הם בעשן איך יעלו המים אל הרקיע אם נקובי׳ כרשת ובם הורים הורים איך יוכלו להכיל את המים להעלותו במרומי׳: ואם חזקים הם כאבן אי כעיז או כשלמה למען הכיל את המים איך יוכלו להריק על הארץ לולי צווי מאמר אלהינו ית״ז ככתוב כל אשר יצים על פני תבל ארצה : ע״כ אמר צורר מים בעביו ולא נבקע ענן תחתם מכובד מימיך : ״בריאה פלא (ד) הרביעי בשמים השלג והברד וכפור היורדי׳ מן העבים הנשואי׳ בשמים והם המים אשר יהפכו לשלג וברד : בזה אם תאמר כי מן קור הרוח יהיו נקפאים כמו מי נהר יהיו לקרח מפני הרוח : א״כ הוא כדבריך הלא אנו רואים גשם ושלג וברד : ביחד הם יורדים זה עם זה ולמה נקפאו אלה מפני הקור ומהם לא נקפאו ואם תאמר כי כן מי נהר מהם נקפאים ויהיו לקרח ומהם לא יהיו : אני אשיבך מלין דע כי מי נהר אשר על שפת היאור יקפאו מן הרוח למען דקותם ומיעוט׳ : והמים אשר בתוך הנהר לא יקפאו למען עביים ורובם לעיניך : ״גמירתו אולם השלג יורד ועמו רביבים ורסיסים וטפי מים דקים ולא עבים ולמה לא יהיו נקפאים גם הם כשלג : גדול ונפלא מזה כי יהפך ביום אחד לעניני׳ רבים בכמה פעמים פעם יורד שלג ולא גשם ופעם גשם ולא שלג : ג״כ לכמה פעמים יהפך היום ההוא יום קרה כאחד ואינו עת קור ועת אחת חום כ״א כל היום קרה ואיך יורד פעם גשם ופעם שלג לולי צווי ה׳ אלהיך : ״רעתך א״כ ההוכל לדבר כי נשתנה העת מחום לקור ומקור לחום וא״כ למה לא היו כלם גשם או כלם שלג כ״א יחדו שלג וגשם מי יוכל לדעת זאת : דרכו לולי צווי ה׳ ע״כ אמר משליך ק״כ לפני קרתו וגו׳ ישלח דברו וימסם ישב רוחו וגו׳ : מי לא ידע בכל אלה כי יד ה׳ עשתה זאת: ״רוק פלא (ה) החמישי נפלא מזה איך יהיה ויעשה מן המים ברד עגול כאגוזים ביצים וחזק כאבנים : ולא ראינו את המים שנקפאו על הארץ מפני הרוח עגול עגול כי אם פתים וארוכי׳ ורחבי׳ : ואיך יהיה זה הברד עגול עגול לולי מאמר צווי יוצרך : ״הפלא (ו) הששי נפלא מזה : אם הברד נקפא מפני הקור של אויר הרוח הלא אנחנו רואי׳ ירידת הברד בקיץ והשלג בחרף ולא בקיץ : והשלג היורד בחרף רפה ולא חזק : הברד אשר בקיץ הוא חזק ואמיץ מן השלג של חורף אף כי הברד כאבני׳ גדולים מרובעי׳ ומגולגלי׳ קטנים וגדולי׳ ואיך נקפאים המים ויהיו לברד חזק כאבן ביום חום ולא ביום קרת ואיך יצא זה בחכמת הדעת לולי מאמר צווי ה׳: ודע כי הברד והוא עגול כאבן היא נקמת ה׳ אשר ישלח ביצוריו לרכות עצים ופירות ועשבי׳ ושדות וכרמי׳ וירקות ע״כ יורד בעת קרבת הקציר והבציר כברד מצרי׳ חזק : הוא האמור הבאת אל אוצרות שלג ואוצרות ברד תראה: אשר חשבתי לעת צר ליום קרב ומלחמה באויביך : ״ויש מדינות אשר שם בקיץ חום למאד חזק מיהר המדינות ושם יורד כל לילה טל וכפור כאפר יפזר כל ימי קיץ : ובחורף לא יהיה שם שלג כ״א בשנים רבות ואיך יצא זה בחכמת דעת שלהם טל וכפור בלא קור הרוח לולי צווי ה׳ : ופלא (ז) השביעי יש הוחים וחרולי׳ ודרדרים ואטדי׳ מרים למאר ועליה׳ יבוא טל ומהם יצאו ממהקים כרכש כמו טל אנגבין תרג״גבין לולי צווי ה׳ : ופלא (ח) השמיני אשר בשמים מראה הקשת אשר בענן בבקר במערב ובערב במזרח כי היא תמיד נגד השמש והיא צבעים צבעי׳ כמיני צבעיך : ״זוהר הצבעים ההם אם הצבעי׳ יהיו מזריחה השמש במקום ההוא אשר שם הקשת אנחנו רואים כל מקום אשר יזרח השמש על הענן יהיו השמים אדומי׳ פחים פחים דגלים דגלים רחבי׳ וקצרים : זיוום על קצה השמי׳ ולא דקים כדריכה הקשת. והיה הקשת אחת ושתים ושלש ולא ראינו רב מזה לולי צווי ה׳ לגזרים : זריחת הקשת אות היא נתנו האלהי׳ יה״ש בינו ובין היצורים : לזכור בריתו

לעול׳ ככתוב והיה בעננ׳ ענן על הארץ וג״ה בענן : וכתוב וראיתיה לזכור ברית עולם וגו׳ : לאדמתך ״חוזק פלא (ט) התשיעי : האש מרוצין כשמים ואיך תעוף האש בשמים כי אין לה כנפיים לעוף : ואנחנו רואים האש יוצאת מן האבן אין לה עמידה אם לא תמצא דבר לידבק בו לשרוף : ״חוות האש אשר בשמים מרוצין גם בתוך הגשם וברד ואם תאמר כי הוא נכבה מפני הגשם גם נראה אותה בגשם וגם בלא גשם רצוא ושוב בשמי׳ בדרך אחר ואינו בא לשרוף : ״חבורו איך תרוין האש ואם תרוין איך תשוב לדרכה לולי מאמר צווי ה׳ שנ׳ קול ה׳ חוצב להבות אש : וכתוב רצוא ושוב כמראה הבזק : וכתיב התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו לפניך : ״טיף פלא (י) העשירי קול רעם הבא אחרי רצוין האש מאין יבוא הקול ההוא הגדול והנורא המפחיד ליושבי תבל לא הוא כקול מים רבים ולא כקול הרוח : ״טענה אם תטעון ותאמר כי קול הרוח ההוא בתוך הענן דע כי הלא עצי היער ואבני׳ והרי׳ הם חזקי׳ וקשים מן הענן ואם תרתף וינשב רוח גדולה וחזק שאין כמוה בתוך ההרים או בתוך עצי היער או בתוך מימי נהר לא ישמע קול אותו הרוח: ״טוב הקול ההוא. לא. בקול מים רבי׳ ולא בקול שופר תרועת מלחמה ולא ידמה קול זה לקול ההוא : איך יצא זה בחכמה דעת שלהם לולי מאמר צווי אלהיך : ״יען כי בדברו ישמיע קול חזק וגדול לא בקולות אחרות שנ׳ קול רעמך בגלגל וגו׳ וכתוב ירעם אל בקולו נפלאות : ״יאמר עוד ורעם גבורותיו מי יתבונן : ואנחנו רואים כי מביא ענן ורוח אחר יקדמנו הענן והודפו לטהר הענן ולא יצא משם קול כי אם כקול רחוף כיהר ת־וחות לולי דבר ה׳ עושה נפלאות: ״יגיד עוד באמרו וירע׳ בשמי׳ ה׳ ועליון יתן קולו : יכתו׳ עליו בשמי׳ ירע׳ ה׳ ידין אפסי ארץ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו :״כלילת פלא (יא) אחד עשר האש מרוציו ואחריו יבוא קול רעם ואחריה׳ בזמן יורד גשם גדול בחפזון איך יצא זה בחכמת הדעת של בני אדם האש והקול יחדיו והגשם : ״בול נוכל שנאמר כי בא תאש והריע את הקול ההוא אין הקול ההוא מן האש : או נאמר כי גשם אחרי הקול הוא קול הגשם : ״כן הוא אמנם לא קול מים רבי׳ הוא : ואם תאמר כי הוא הרוח התוצב את האש מתוך ההרי׳ והיא קול הרוח א״כ הוא על מה מבהל הגשם לבוא במהרה אחרי כן לעיניך : ״לזאת פעמים רבות אנחנו רואים רוח גדולה בתוך סלעי׳ והרי׳ ואין יוצאת אש ולא בא קול ולא גשם הלא זו היא אות להקאות לבני אדם לדעת כי האש והמים שומעי׳ אל דבר ה׳ יתעלו הושבהוחיו לעד אם להמטיר בהם לחפצי בני אדם : ואם לשפוט בהם במים ובאש את בני האדם : ״למאמר הנאם כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמי׳ ובארץ וגו׳ וכתוב כל אשר יחפוץ יעשה וכתוב קול ה׳ על המים וגו׳ כי שומעי׳ קול וגזרת בוראך : ״מרת פלא (יב) שנים עשר בארץ: רעש הארץ וההרי׳ איך הרעש מרעיש את הארץ הגדולה והחזקה הזאת לולי קצף האלהי׳ על יושביה : ואם תאמר הם הרוחות אשר מתחת לארץ רוח באה בחזקה: מתכונת רוח אחרת קודמה לה במקום צר ומצוק אשר המצא מקום המוצא לצאת ואז השאנה את הארץ ויעלוה והם יעברו וברדה הארץ לשוב למקומה תהיה ברעש הארץ : זה דבר שקר ולא יצא בחכמת הדעת להחזקה : ״מענה אי זו רוח החזקה למאד אשר תוכל להמיש את קיר קטן ממקומה בנויה מלבנה אחת ואם כן כדבריך ודבריהם אשר אומרים ככה אם תבוא רוח אל חלון הבית ורוח אחרת בחלון אחר והמקום מצוק והדלתות סגורות היה ראוי כדבריך להרעיש הבית ההוא ולא ראינו כן מעול׳ ולא בימיך : ״נאם אם תנאם כי הרוחות ההן יצאו בחלונות זו כדרך זאת וזו בדרך זאת או שניהם ישובו לאחור : א״כ הוא גם הרוחות האלה אשר רחפו מתחת לארץ למה לא עברו זאת בדרך זאת או למה לא שבו לאחור כי סביבותיה׳ פתוחות נגד השמי׳ : נועמו ומה חפץ לרוח להיות לה מעבר לרחף לעבור והיא מן דקירה העבור כמדת שער אחד : ובזאת תדע כי נכנסת הרוח בתוך החטים והשעורי׳ והפירות והבואות ומגדים

בלא

בלא הור בהם וכן רמים ומן הרוח ההוא יפלו הולעים וכפלוה ורמשי׳ בהוך דפירות ובהם רוה ומים : נהיגו כאשר יוכל דרוח לעבור בכל מקום מציק כן יוכל לצאת : ואף על אהה כמה ובמה כי היא ההה הארין הפתיחה מכל כביבוהיה איך העצר הרוח והיא הוכל לצאת: בזאת הדע כי רעש הארין יהיה מפהד ה׳ אשר יביט א״יה שנא׳ המביט לארץ והרעד וגו׳ וכתוב מקצפו הרעש הארין ולא יכילו גוים זעם אלהיך : "סעידהו בזאת הדע כי באפו אלהי׳ מרעיש הארין ולא ברהוף הרוח : ודע כי ברעש הארין אולי יבקע הקיר לשני׳ ויהרס כאשר יעבור העובר בו ובזמן אהר ישיב חמר בחמר ואבן באבן כאשר היה ולא יראה בקיר אות בקיעה : כמיכהו מתי יהיה בזאת בארין מן רהיף הרוח אם תבוא רוח ויגדע ענף מן ענפי העין הישוב עיד למקומו וברעש הארין יהיה כן כי יפתח הבית והראה את השמי׳ מפהון גג הבית והבקיעה: כוף לזמן ישוב ויהיה כאשר היה : זאת היא אות הוכחה אלוה לבני אדם כלא שהוה ואשר מכוה יפלו בתים היא קצף ושהות מה׳ אלהיך מוכיחך : "עור ואם הרעש הוא מהרוח אשר מהחת לארץ ראוי להיות רעש המיד בכל יום או בכל שבוע או בכל הדש כי הרוח מרחפת המיד : ורעש הארין אולי יהיה משני׳ אל שנים פעם אחת והרוח כן דרהה ומנהגה להיות המיד ממעל ומהחת לארץ : על כי הרוח מנהגת את הארין בדבר אלהינו ית״ש : ואם ברוח יהיה רעש הארין מי יצר את הרוח ומי ישלחנו להרעיש את הארין : עקרו ובדבר מי הבוא הרוח תחת הארין להרעיש הלא בדבר אלהינו העושה כל אלה הנפלאות כי הרוח עבד ולא אדון והיא מרחפת בצווי ולא בלא צווי גיאלך: "פניהי והקרהי כי כל דבר אשר פעם יהיה ופעם לא יהיה היא עשוי מן העושה יה״ש: וכן מצאנו את הרוח וכל דבר עשויי׳ הם בדבר ומאמר האלהי׳ : פוצים פה המכחישי׳ ואומרים כי הרעש מן הרוח למען להבטיח את בני האד׳ על שקר פן ייראו ויפהדו ויאמינו כי יש אלהי׳ והרעש מקצפו של אלהי׳ : פי ה׳ הורהו אימרה והגעש והרעש הארין : וכהוב הרים רעשו ממנו וגו׳ וכהוב ויתגעשו כי הרה לו : בזאת הדע כי הם אמרו שקר : וכל דבר אשר היא הלוף הורת ה׳ שקר וכזב הוא לפני יראיך : "צדקת פלא (יג) שלשה עשר : ראה את הארין כי היא הלוה על בלימה ממעל לה ומההתיה וכל כביבותיה פהוחות נגד השמי׳ : ואיך הצא הדבר הזה בהכמת הדעה ואיך יעמדו האבני׳ והחול והחמר על בלימה : צווי אלהינו זה יה״ש ולולי צווי ה׳ אין בעול׳ כבד מן עקר משפחת הול הים ואבני׳ וברזל ומיניה׳ וכלם מן הארין ואיך יעמדו על בלימה: צדקה אם יענו מעקשי אמה הנקראי׳ חכמי הדעה כי השמי׳ הם ממשפחת מגניטים היא האבן הלוקחה ונושאת את הברזל והברזל להלוה אותו במראית עיניך : "קבל ודע כי הדבר הזה שברון להכמת׳ כי האבן הלא הם יאמרו כי היא מד׳ עירובי הארין : ואם השמי׳ הם כמין האבן הנקראת מגניטים והם מארבעה עירובי׳: קשירם איך יעמדו הם על בלימה : ואף כי גם יהלו את הארין על בלימה איך יעמוד מרע והכמה שלהם לולי דבר ה׳ ככתוב הולה ארין ע״ב : במים רמיבים : "קישט פלא (יד) ארבעה עשר איך העמיד האדמה על ראש המים והיא מן עפר והול והמי׳ נערבי׳ בלב הארין בהוך הרהמי׳ ואנהנו רואים כי בכל מקום אשר יש שם נהרות כל כביבותיה׳ מהמיגנים במים ומהמוטטי׳ אם אבנים הם ואם עפר ואם הול ורגבי׳ ואיך העמיד הארין והיא נערבת במי׳ והמים בהוך במן הארין אדמה עפרך : "ראיה אם ימצאו ויאמרו כי יש מקו׳ אשר מראש הארין ועד המי׳ מאה אמה או מאהי׳ ואהה הושב ואומר כי על כן אינה מהמוטטת במים למען כי היא רהוקה מן המים : ראה ודע כי יש בהוך א׳ הים מדינה או מדינה אהרת ביבשה ובחמש אמות גם בשלש אמות כשהחפור יעלו המים והיא מרוכעת על ראש המים כספינה בלב ים ואיך העמיד הארין ההיא על המי׳: ר״שינו לולי דבר ה׳ ומאמרו כתו׳ יסד ארין על מבוניה : וכתיב כי היא על ימים יסדה וגו׳ והולי דבר ה׳ הלא היא המוט ואיך העמוד בדעת שלהם ובהכמת לבבך : "שמע

פלא (טו) חמשה עשר : מששת ימי בראשית מעה היות העול׳ הלא כל היצורי׳ שוהים ורוחצי׳ ומכבסים ומבשלי׳ ואופים בלישת׳ לחם אף בוני׳ בתים וארמנות ומשקי׳ שדות וכרמי׳ גנות ופרדסי׳ כן המים : שפלות וחסרון במים אין אנחנו רואי׳ לא במעייני׳ ולא בנהרות ולא באגמי׳. אף מהוספי׳ ממימי המטר ועוברי׳ והולכים בימי׳ ומאין כל אלה רוב המים : שמהרבי׳ עוד ועוד הם כאשר הם לולי מאמר צווי ה׳ עושה כל בחכמתו ובהבונתו ברא כל אלה לפניך : "המך פלא (טז) ששה עשר : ימים וכל מימיה׳ בלא מדה הוא וכן האגמי׳ ולא עולים גליה׳ על הארץ לכסותה: וגם לא לעיר הקטנה הקרובה אל הים : המורו אנחנו רואי׳ מדינות ועיירות אשר נהר קטן סובב להם וכבוא הגשם וירבו המי׳ ישטפו המדינה ההיא כלה או מקצתה: והמדינות אשר הן באיי הים : החתם ובמקומ׳ יושבות ועורם על שפת הים ישכנו והים לא יכסה אות׳ : וכתוב כל הנחלי׳ הולכי׳ אל הים והים איננו מלא אלא אל מקום שהנחלי׳ הולכים ויוצאי׳ משם עוד הם שבי׳ ללכת : ואם מתחברי׳ אל הים איננו מלא ואיך יעמוד זה בחכמת אדם לולי מאמר ה׳ וצווי יוצר עולמך :

(שעה) **תוכן** דברו נאמר ביד נביאו ויסך בדלתים וגו׳ : ודלהות הים הם החול כי לא יוכלו לעצור מים ואלהינו י״ת שמו שם את החול מעצור גבול לים לבל יעבור : שנ׳ אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו : הקינו איך יעמוד זה בדעת שלהם : אף לא בחכמת דעת המבינים המהפשי׳ אמונת חכמת ה׳ ויתורו : לולי דבר ה׳ שאמר עד פה תבוא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליהו: "המח פלא (יז) שבעה עשר כל אלה היצורים ההוים בעולם מעת היות העולם: בני אדם נבראים ונולדים ולא דומים איש לרעהו בדמות פניה׳ ולא בהאר ולא בקומה ולא בקול ולא בדעת ולא בכל מקרה אשר יקרה אותם במראית עיניך לעולמך : "שהם אומרים כי כל היצורים מארבע עירובים הם ואומרים עוד כי הכוכבי׳ המנהיגים את היצורים והם שבעה ככבים וי״ב מזלות כאשר ביארתי למעלה בזה הספר והזכרתי שמותם כשאומרי׳ המכחישי׳ כה׳ : "שאם כדבריה׳ יש לנו ארבעת אלפים ויותר מהיצירה שנים וגם עתה יש כעשרה אלפי׳ פעמי׳ פחות ויותר מכוכבי׳ ומנהיגי׳ את העול׳ כדבריה׳ : הלא היה ראוי לדמות אחד מאלף אלפי אלפי׳ איש איש אל רעהו לולי יכולת ה׳ : "שברון זה אמנם לא יוכלו לדבר כי כל רגע מנהג אחד לעילם מן הכוכבי׳ : וגם אם היה כל רגע ורגע אחד מהם הלא ראוי כי שני יצורי׳ והם התאומי׳ בבטן אמם וברגע אחד יוצרו ברחם ובעת אחת יצאו בכוכב אחד כמאמריך : "ראיה׳ וכל הקונ׳ לא ידמו זה לזה בכל מקראותיה׳ אשר יקרו אותם ואפילו בשליש דמות שלהם : וכן הבהמות והחיות והעופות ודגים ואילני׳ וכל תולדות הארין וצאצאיה ואיך יעמוד זה בחכמת הדעת לולי תכם לבב אשר יצרם כל אחד ואחד משונה מרעהו : "רגישתי למען יכירו כל איש ואיש לרעהו לבל היות מתנכרי׳ ולמען יראו את גבורת יוצרם ית׳ השבחותיו לעד כי אין בלעדהו: "רז פלא (יח) שמנה עשר : הלא כל היצירי׳ נפיחי רוח רוחם מרות אחת היא רוח אלהים מרחפת למען כי הרוח לאלהים וממנה רוח כל היצירי׳ שנ׳ ורוח אחד לכל ומיתר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל לפני עושך : "קיומו בזאת הדע כי רוח אחד לכל הלא על האדם כתוב ויפח באפיו נשמת חיים וגו׳ ולכל היצורי׳ כתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו : "קצת מבני אדם יש שוגי׳ שאומרי׳ כי לבהמה היא הרוח ולאדם נפש וגם רוח : וכזב יאמרו על זה כי נפש ורוח הם אחד רוח היא הנפש והנפש היא הרוח אשר באפיו : "קושט דבירו אולם היא דבור משונה מדבור נפש : נפש ונשמה ורוח שלשת׳ שם אחד : באר׳ ואנוש ואיש : שבט ומטה והישר : ארין אדמה יבשה : שמי׳ רקיע ערבות : בהמה ובעיר ושלח את בעירה : כן נפש ורוח הם אחד בחכמת בינתך : "צדקו בזאת הדע כי כן היא הלא לאדם אמר נפש חיה בכתוב ויהי האדם לנפש חיה וכתוב

וכתוב נפש אדם : ולבהמה ולכל רמש כהו׳ תוצא הארץ נפש חיה וגו׳ : ומכה נפש בהמה וגו׳ וכתוב מי יודע רוח האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ : גם היא רוח נקראה וגם היא רוח נקראה בתבונה : ״צחיחזהו הבין כי לכל אדם רוח אחת והיא נקראה נפש : הלא כתוב והרוח השוב אל האלהי׳ אשר נתנה : ולא אמר ורוחו ונפשו השובנה : ״צעק חוזהו ואמר אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש : וכאלה רבים : ואשר כתוב רוח עצה וגבורה רוח דעת וגו׳ וכתוב ורוח נכון חדש בקרבי : וכתו׳ ורוח נדיבה הסמכני : ורוח קדשך אל תקח ממני השיבה לי ששון ישעך : ״פנו אלי ושמעו : ואם רוח עצה מלבד רוח דעת : ורוח חכמה ובינה מלבד רוח יראת ה׳ : וכן רוח נכון מלבד ורוח נדיבה : הלא כמה וכמה רוחות יש באיש אחד : כה פותחים גם מעשקי אמת הנקראי׳ בעלי הדעה לא יאמרו כי שתי רוחות יש באדם אחד : ועל כן הוא משונה מן הבהמה כי אם רוח א׳ : ״פשרון ושענה להם : ואם רוח אדם מלבד רוח הבהמה כן רוח כל חיה ורמש ותולעים ושרץ הארץ זאת מלבד זאת : ואם כן הוא יהיו הרוחות רבות מאלפי אלפים לכל מין בהיות לכל מין רוח אחת כדברי מעקשיך : ״עוד הלא הם אומרי׳ ארבע עירובי׳ : אש : ורוח : ומים : ועפר : אחת ככה מודים רוח אחת : וכן דבר ה׳ ביד נביאנו ואומר ורוח אחד לכל : וכתוב מארבע רוחות בואי הרוח הוא מארבע קצוות והיא רוח אחת : ״על זאת אם כן למה משוני׳ כלם זה מזה בדעת ומחשבה ובחכמה : לולי דבר ה׳ ית׳ שמו ומאמרו וצויו עליה׳ על כל נפש אחת ואחת : ״ערך ושויו ועודף אם תשי׳ והאמר כי לאדם יש רוח וגם נפש : א״כ הוא הלא לכל בן אדם כאחד : ולמה זה נביא וזה חכם וזה נבון וזה חריף בדעת : וזה משוגע וזה אויל וזה בער וזה חכר לב לפניך : ״סודו עוד : ואם רוח אדם גדולה ויהרה וערופה מרוח הבהמה : למה הבהמה היא נבונה מילדותה כשהיא ילד מן האד׳ בילדותו ובצעירותו ״ספור מנהג ילד הבהמה מיום ילידותו או ביום שני ושביעי אם תעלהו לגג יזהר ויברח פן יפול ממנו או מכל פחת ובור : אף מחום האש יברח ואם הקראהו ידע : וילד בן אדם לא יבין בין טוב לרע על ימי׳ רבי׳ של ילידתו : ״סמיכת וכעידת רוחו אשר בילדותו היא הרוח אשר בזקוניו ולמה הוא אויל בילדותו ובנעוריו והכם בזקוניו : ועוד אולי מנעוריו ועד זקוניו יהפך מדעהו לכמה מיני׳ לאולת ואחרי כן לחכמה ואחרי כן לשגעון ואולי אחרי כן לבינה דקה או לנבואה כחזון נביאיך : ״נועמו בזאת תדע כי הרוח הזאת הנפוחה בכל היצורי׳ היא אחת והיא רוח חיים להיות בה בעול׳ : ולא ממנה ומגדולה החכמה : ואם ממנה החכמה והדעת והנבואה הלא כל היצורי׳ יהיו כאחד בחכמה ודעת ותושיה ובינה : ״נכחו או ראוי להיות בני אדם כאחד בחכמה ובינה ושכל וחריפות דעת וזריזות ותושיה : בזאת תדע כי החכמה והמדע לא מן הרוח ולא מן הגוף : ככתו׳ החכמה והמדע נתון לך וגו׳ וכתוב כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעה ובינה : ״נותנו לכל מי אשר יחפוץ ובעת אשר ירצה אם בילדותו ואם בזקנותו יקחהו ככתוב משיב חכמי׳ אחור ודעתם יסכל : מסיר שפה לנאמני׳ וטעם זקני׳ יקח : וכל מי אשר ידרוש מה׳ הוא יתן לו חכמה ככתוב יהב חכמתא לחכימין וגו׳ : אם תבקשנה ככסף וכמטמוני׳ וגו׳ : אז תבין יראת ה׳ ודעת ק״ת : וכתוב כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה תוספה עליך : ״מדעי המעקשי׳ הורת אלהינו ית׳ שמו אם יאמרו לא כן הוא כי גם החכמה והמדע מד׳ עירובי׳ הם : הלא הם מודי׳ כי כל הילד הנולד בילדותו ונערב בו ארבעה עירובי׳ לא יוכל לדבר כי עירוב אחד מארבעה עירובי׳ נערב בו אחר השני׳ כי אם חטא מיום יצירתו ולדותו נערבו בו ד׳ עירובי׳ ולא יבין בין טוב לרע ״מזאת תדע כי החכמה והתבונה ויראת ה׳ ומרד ומעל לא מארבע עירובי׳ הם כי אם מן הלמוד והדרישה והחקירה אם הלמוד טוב מבין אדם בו חכמה ויראת ה׳ : ואם הלמוד רע והעות בו מרד ומעל וכל דבר רע : ״מדע הלא לך לדעה בזה כי הוברי שמי׳ החוזי׳ בכוכבי׳ המעקלי׳ דת המדע יאמרו כי הכוכבי׳ מד׳ עירובי׳ הם או הם בעלי ארבעה

עירובי׳ : והחכמה נודעת היא כי לא מארבעה עירובי׳ היא כי אם הלא כן האדון אלהי הצבאות יוצר כל עדובי׳ בעולמך : ״לזאת ידענו כי הוא הנותן חכמה והוא מעריך ערך בינה ותושיה בלבות בני האדם : והם עוד מעריכי׳ ומדקדקי׳ בלבות׳ ככתוב לאדם מערכי לב ומה׳ מענה לשון : והוא היכול לתת חכמה לאדם בצאתו מבטן אמו : ״לדעת ביומו בין טוב לרע ולהכיר אביו ואמו ביומו : כאשר יכירו ילידי הבהמות את אמות׳ בעת ילידות׳ : ולמה לא עשה האלהים ית׳ שמו כחכמתו כזאת ונתן לכל היצורים דעת בדרך זו מזמן ילידותו ויומו : ״למען להיות לאלהי׳ ית״ש ראיה וצדקה על בני האד׳ וקנין גדול אשר חכמתו חייבתו עליו לעשות כן פן יאמרו כי הוא ברא לפלוני יודע ומבין ועל כן הוא ירא אלהים : ולפלוני ברא אויל כסיל : וע״כ איננו ירא אלהי׳ : והחכמה והגבורה והעשר חלקי׳ הם מה׳ נתונים לבני אדם ועל כן לא הורשה להתהלל בהם כי אם ביראת ה׳ שהיא חלק מבחירת לב האדם ומדרישת דעתו ונכיונו וענויו ורואה האלהים זה ונותן לו חכמה ועל כן הרשהו האלהי׳ להתהלל בו לבד בידיעתו : ככתוב אל יתהלל חכם בחכמתו וגו׳ וכתוב כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נאם ה׳ אלהיך : ״ככה לזאת ברא ה׳ את בני האדם בעירובי׳ וברוחם כאחד ומבטן אמם יצאו כאחד והחכמה היא מתנה מאלהים פירש לבני האדם כמפרש : וכל אדם אשר יחפוץ למצוא חכמת ה׳ ייגע ויטרח ויתענה בדרישה וחקירה וילמוד בהוצאה רוב ימיו ואז ימצא חפץ חכמת ה׳ : ״כי החכמה והמדע מה׳ מתוספי׳ לאדם : בזאת תדע שהחכמה לא מארבעה עירובי׳ הוא ולא מרוחו של אדם ולא מן הכוכבי׳ : ואני איני מדבר מד׳ עירובי׳ ולא ג׳ או ה׳ עירובי׳ כי הם מגריטי׳ החכמה ולא הכוכבי׳ הם מנהיגי עולם כי אם פי ה׳ : ״כן גם המאמיני׳ בדבריה׳ הלא להם לדעת כי החכמה לא היא מן העירובי׳ ולא מן הכוכבי׳ : כי בן אדם מיום הולדו ועד יום מותו רוחו בקרבו ועירובי יצירתו בקרבו תמיד לא נפרדי׳ ממנו רגע ואיך איננו חכם מילידתו או למה אינם שום הכל בחכמה ומדע או למה אדם נחסר מחכמתו בזקנותו או בחצי ימיו להודיעך בי דבל מה׳ אלהיך : ״ענו עוד המעקשי׳ ויאמרו כי הכוכבי׳ הם שרי ומנהיגי ארבעה עירובי׳ של אדם והמיד עמו כל ימי חייו ואם הם עמו תמיד החכמה למה לא אינה תמיד עמו : ״יורה זה ויודיע כי בילידותו אין בו חכמה ואחרי ימים רבי׳ ילמוד חכמה כי ישב עם בני גילו לפני מלמד וילמוד ויבין : ואם עם יודעי דעת והכמי׳ הכמי הדעת ישב ילמוד בחכמת׳ מפימו : ״יהודי׳ ועברי׳ הם ילמוד לשון עבריה ולשון קדש אלהינו ית׳ שמו ובתביה׳ וחכמת׳ : ואם אדומי׳ הם ילמוד בחכמת אדום ובלשונם : ואם ישמעאלי׳ הם ילמוד בכתב׳ ובלשונ׳ וחכמת׳ : וכן מכל לשון עם ועם וחכמת׳ מעממיך : ״טעם ודעת וחכמת הוברי שמי׳ וחושבי עדנין דרך הקוסמי׳ אם יחפוץ ללמוד ילמוד : ואם בחכמת דעת הרופאי׳ ואומנות׳ יחצה ילמוד : ואם דעת אומנות הצורפי׳ זהב וכסף וחרש נחשת וברזל וחרשי אבן ועץ ובונה ועובד אדמה וכל אומנות כאשר יבחר וידרוש כן ימצא וילמוד אם מעט ואם הרבה : ״טוב דעת בזאת לך להבין כי החכמה והדעת ויראת ה׳ ומרד ומעל לא מן עירובי יצירה הם ולא מן הרוח של אדם ולא מן הכוכבי׳ כי אם מלמוד ומבחר הלב בין מעט להרבה : ״טיף ראייה ומשפט על כן יש לאלהינו ית׳ שמו ויתרבו השבהותיו על כל יצוריו כי הם יבחרו לנפש׳ בין טוב לרע אם אמונת הדין הורת אלהינו ית׳ שמו ואם מרד ומעל בחלוף תורת אלהיך : ״חפץ זו שלהם איך יעמוד בדעת שלהם כי רוח כל בני אדם ועירוב׳ כאחד וחכמה׳ ודעת׳ לא כאחד : ״חכמה תבין מזו כי ברור לך הלא יוצר הכל הוא המנהיג את הכל כאשר יחפוץ ולא יוכלו בני אדם לדעת את מעשיו יחד : ״חרות וחקוק הוא במכתבו : ככתוב מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר יעשה האלהי׳ וגו׳ וכתו׳ וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא וגו׳ : ברוך עושה נפלאות גדולות לבדו : וברוך שם כבודו לעולמך : ״זכרון פלא (ימן) השעה עשר : הלא אדם הראשון ורבים מבני אדם בראשונה חיו חיים ימי׳

עו ארובי׳

ושנים מרובי׳ השע מאות וששים שנה פחות ויותר : וכן
שבנה מאות ושלשי׳ שנה פחות ויותר : "וזהר אריכות
ימיה׳ איה הם על דורות אלה האחרוני׳ אם גם הם וגם
ראחרוני׳ אף אלה הדורות קצרי ימים הם כלם מארבעה
עירובים ומלידת עת כח ניהוג הכבבי׳ כל א׳ וא׳ בכבבו
אם בגודל וחסרון פחות ויתר : "זיו
דכוכבי׳ ההם איה הם עתה כאחרוני׳ ההם או בדורות אלה
להאריך ימים כי היום הזה כל בני האדם קצרי ימים וקצרי
כח ורוח ומכל טוב ימי הראשונים לנו לא יעשה ויותר :
והאמרו כי הופרו הכוכבי׳ ההם ונאבדו מבריית׳ הם
ומעשיה׳ וכחם מה׳ : ומעונותיה׳ או נשתנו בני האד׳
האחרוני׳ וגם אלה מארבעה עירובי׳ הם בעירובין :
"ופליאת פלא (כ) העשרי׳ הלא היו אז בני אדם נפילי׳
מהם בקומה גבוהה וגבורי׳ בכח בתחלה ומה׳ פחותים :
והנפילי׳ ההם היו נפלאי׳ מיתר בני האדם והם הענקי׳ :
והיום הזה יש מהם קבורי׳ בקברות ואם יראו בני אדם
אותם ואת גופם ואת עצמיהיה׳ המהי׳ כי הם משוני׳ מגופי
בני האדם האלה האחרוני׳ החלשי׳ ודקים : "ולמה אין
היום כמות׳ ההוכלו לאמר כי הם היו מחמשה וששה עירובי׳
והאחרוני׳ מארבעה ואלה הדורות משלשה ופחות או תאמר
כי אפסו הכוכבי׳ הראשוני׳ במקראות העול׳ איך יעמיד זה
בחכמת הדעת של בני אדם ובדעתך : "הגיון פלא
(כא) אחד ועשרי׳ : הלא כל בני העולם מודים
כי בתחלה היו נביאים ועליה׳ רוח נבואה
פה אל פה : רוח הקדש : כבוד : מלאך : מראה : חלום :
שש מדרגות האלה : "היום נשאר לבד החלום וכלם כלו
ושבתו ובלל הנביאי׳ מנבואת׳ משני׳ רבות אפסו ואיה
הכוכבי׳ אשר נולדו הנביאי׳ בהם על האחרוני׳ האלה :
"הנהיה בעול׳ כמשה איש האלהי׳ ע״ה : ברוח נבואה
וקרינת עור פניו ואיה הכוכב ההוא אשר יולד בו משה ע״ה
כי ההיה כמוהו אב הנביאי׳ בעול׳ וכשמו בארץ : וכל
מאמיני אלוה וייחודו מודי׳ במשה ע״ה ולמה אין היום עוד
כמוהו וכן כיהושע משרתו ע״ה באוהות קרוב למשה אלופו
ע״ה : וכן כשלמה בחכמה ודוד אביו ע״ה נעים זמירות
ישראל ונביא : וכשאר כל הנביאי׳ נביאי ה׳ בחזיונותיהם :
וכן כפינחס הוא אליהו זכור לטוב בנבואה וברית וחיי׳ ושלו׳
וכצמח בן דוד המשיח לעתיד איה כוכביה׳ עתה איך לא
הווים כמוה׳ בעול׳ : וכל זה שהם אומרי׳ לא יעמוד בחכמת
בני אדם לולי צווי ה׳ ומאמר אלהינו יה׳ שמו על כל אלה :
ודברו שאמר ואקי׳ מבניכ׳ לנביאי׳ ומבחוריכ׳ לנזירים
וגו׳ : ולעתיד כתוב והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל
בשר ונבאו בניכם ובנותיכ׳ וגו׳ כלל ענייניך : "דרך פלא
(כב) עשרים ושנים : הלא כל אדם שיכן במעי אמו
שבעה או תשעה חדשים : ושם במעי אמו חום למאד וביאוש
המאכל וצחנת הצואה והשתן וריח הרע ואיך יחיה שם בתוך
כל אלה הביעורי׳ ומציקות ובלי רחוף הרוח : "דינו ומשפט
של ילד ההוא אחר צאתו ממעי אמו שהם כמה מכסאות
עליו : אם הכסנו בבגד ולא תרחף הרוח עליו אינו סובל
ולא יתאפק על זה כי אם אולי ימות מן החום בלי רחוף
הרוח : "דעה זו איך יוכל הילד לעמוד ולחיות במעי אמו
לולי שמרו ה׳ וגם איך יעמוד זה בחכמת הדעת לולי דבר
ה׳ : שאמר הכתוב בבטן אמי אודך על כי נוראות נפלאתי
נפלאים מעשיך : "גבה פלא (כג) עשרים ושלשה : כל
ימי היות הילד במעי אמו הלא הוא מקום מצוק ואם הסיב
אמו במטה מצד אל צד זה והיא שוכבת ואינה זוכרת כי
ולד במעיה והוא נלחץ בלחץ גדול במעי אמו : "גופו
להאריך או לפשוט ידיו ורגליו אנה ואנה אינו יכול ולא
ישמע מפיו קול בכי וקול זעקה אך בעת יציאתו והיא ברחם
אמו חציו פנימה וחציו חוצה והוא נלחץ מאד לא יבכה
במעי אמו : "גרונו וחכו ופיו אז יפתח בעת צאתו ויבכה
בעת ההיא ומזמן ההוא בהיותו בלחץ אין לו פה ולא יבכה :
ובצאתו לרוחה יצעק ויבכה : ואיך יעמוד זה בחכמה ומי
למד לו לבכות ולצעוק ולפתוח פיו לבכות ולינק משדי אמו :
ומי נתן לו תאוה בפיו שינק : כל השעה הדשים היה מניק
ושואב מטבורו רטיבת גוף אמו ממאכלה והיה מתגדל
וכשיצא שמר שינק בפיו ויתגדל כי הוא שנתן לו התאוה
בפיו שינק ואחרי כן יאכל כל מאכל שיהודל בשנים
שיוהן לו צורו לולי מאמר וצווי עושהו עושך :
"בניין פלא (כד) הארבעה ועשרי׳ : אם יצא הילד
ממעי אמו בר״ש דשביעי הגוף תמים וחי : ואם יצא
בשמיני לא יהיה הגוף תמים כ״א נגרע וחסר ולא היוצא
בשמיני יהיה חי : בחכמת הדעת של אדם איך יעמוד
הדבר הזה : הלא כי היה בשביעי גוף תמים מנוצל חי :
ראוי היה להיות בשמיני חזק ומהום גוף וחי יותר ואם לא
שניה׳ היו חיים של שביעי ושל שמיני ויותר היו ראוי על
שמיני משביעי חי : בזאת לא מצאנו עד היום הזה אחד
היוצא בשמיני חי : ובשביעי וכמ״ יצאו רבי׳ חיים ומה
נשתנה שמיני מש״ ושביעי לולי צווי האלהי׳ ית״ש ומאמרו
להגיד ולהודיע חכמת גודל נפלאותיו לבני אדם לדעת כי
הוא המוליד והמעציר ממית ומחיה : ולא מארבעה עירובי׳
מחיית׳ בבינת דעתך : "אבן פלא (כה) חמשה ועשרי׳
הלא כל בני אדם מודי׳ כי לא יוכלו כל חי וכל יצור
להתאפק בברות בשרו וימות : ואם השרוט גיד אחד יצא
דם ויחלש וימות : והילד מעיו נדבקי׳ במעי אמו יחד
ויכרתו את מעי הולד ממעי אמו : אם במאכלת אם בחתר
ולא יהיה כאב לא לאם ולא לולד ואיך יעמוד זה בחכמת
הדעת : ואם לא מעים הם כ״א טנוף אשה בעור והיא
הפול מן האשה אחר נפילת הילד מרחם אמו : אין
כדבריך : דע כי ראש מעי האם אשר ממעי הולד יקשרוהו
באצבע רגל האשה עד לא ישוב למקומו ואחר שפול כל
הטנוף וכל המפלות הראויי׳ לנפול ישובו המעיים הנכרתי׳
לאחור לרחם האשה : ואיך יעמוד זה בחכמת הדעת לולי
צווי ה׳ ומאמרו שאמר ממעי אמי אתה גוזי וגו׳ : וגם אם
הוא כיצירת העור ולא מעיי׳ הלא הוא נפלא מאד על מה
ועל מה עשאו כזה אלהיך :

(שעו) אומין פלא (כו) ששה ועשרי׳ : אמנם כי
רחם הנשי׳ אינו כמדת אשר יכיל
הולד : ולא בחצי מדה ושיעור הולד : ואיך יוכל הילד
לצאת משם לולי יגית ה׳ ית״ש את הילד משם בפתחו פטר
רחם אמו לא ביצירת רחמה כ״א בפלואי האלהי׳ ית״ש
אשר יעשה שנא׳ כי אתה גוחי מבטן וגו׳ : אופן פלא
(כז) : בצאת הילד ממעי אמו הלא יצא עמו פחייתו
מגוף אמו והוא החלב שבשדי אמו : אשר לא יצא משם
חלב כ״א אחרי צאת הילד למען היות מחיית הילד ממעי
אמו בצאתו מן הבטן : אם תאמר לא נפלא זה כי גם יוצא
זה מהר פרי עצים ויבולי האדמה : דע כי לא כדבריך :
כי פרי העץ יצא לפי עשרי׳ יום כל פריו אשר בו שנה
בשנה והחלב היולדת לא יצא כ״א במדת היונק יום יום
למען להודיע לבני האד׳ כי יש אלהי׳ מכלכל לכל יצוריו
לכל א׳ וא׳ בעתו ובמועדיו וביומו ביומיך : "בדברו שאמר
ואתה נותן להם א״א בעתו : וגם בזאת הדע כי זה
הדבר נפלא ולא דומה לפרי העץ הלא אם תפול האשה
את פרי בטנה בחדש הד׳ או ה׳ לא יהיה לה חלב למען
כי אין הילד חי ע״כ אין חלב לה להיות מחייתו : בכן אם
הפיל בשביעי או בט׳ נפל מת יש לה חלב למען כי הגיע
הולד לעת חפץ מחייה : ואם תניק היולדת את הילד שנים
רבות יצא החלב מן שדיה אם זרעה הוא ואם הוא זרע
אחרים היא כמיהו : בזה אם תחדל המינקת מהניק יכלא
ויעצר החלב ועוד לא יצא : ואם תחוק בחזקה בכל מיני
רפואות אשר בעול׳ להוציא חלב עוד לא יצא : ואם לא
תחדל מהניק יצא תמיד נראה בעינינו ובעיניך : "גם מאין
יוצא החלב הזה אלה שנים רבות ואין בגופה מעיין החלב
כמעיין מים : וזה לא ידמה למעיין המי׳ כי מעיין המים
אם הכתו׳ אותו שנים רבות ולא יצאו המים : גמרתו
אח״כ אם הפתח את המעיין ההוא יצאו המי׳ כבראשונה :
והמינקת אם הניק רוב שנים יצא חלבה תמיד ואם תחדל
חמשה ימים ולא תניק יעצר החלב תוך לא יצא משדיה׳ :
גוף מינקת זו כל ימי היותה מינקת לא יכלא חלבה גם אם
האכל מאכל יבש ותרב : ואם תחדל מהניק חמשה ימים
יעצר חלבה : ואם האכל אח״כ כל לחם ודמיהי׳ תשוני׳

לא יצא חלבה ואיך יעמור זה בחכמה לולי פלאות ה׳ אלהיך : "דבר אם האמר כי דמיה הם ונהפכי׳ לחלב לא כן הוא : כי גם בהיותה מינקת התיה נדה : וגם אם השרוט נדה יצאו דמיה כי דמיה בקרבה והם הרבותה ולא תרבוה הילד : דרך החלב הזה הוא עודף ויתרון אשר הותיר ה׳ בקרבה למען היות מחיית כל הוצא ממעי אמו שנ׳ מבטיחי ע"ש אמי : וא"ת כי החלב הוא דם : מאין לה דמי׳ כל יום ויום כת אח׳ ושתי כהים בכל עת ורגע שינק בנה ויוהר לאחר ילד : דמיה אשר בקרבה אין יהר מדת החלב יום אחד בזאת תדע כי יש אלהי׳ מחייה הכל והוא מעשי׳ ומוריש מחזיק ומחליש מוהיר ומחסיר ועישה כל דבר לא מן דבר שנ׳ כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמי׳ ובארצך : "הפלא (כח) : ראה את הצאן והבקר ובהמית העיר אשר יש להם אדוני׳ שומרי׳ לא נודע להם עת ייחם הזכר עם הנקבה יחדו : כ"א בכל עתות השנה הם מהיחמי׳ ובאי׳ זכר על הנקבה : הא אם יעצרום בעליה׳ זכר מן הנקבה קשה עליהם למאד עד עת אשר ירביעו׳ בעליה׳ זכר ונקבה יחדו ובכל עת אשר ירביעו אותם יחדו יהיו רובעי׳ ונרבעי׳ אם בקיץ ואם בחרף ואם בכל עת : ויחר בהמות וחיתו שדי אשר אין להם בעלי׳ ושומרי׳ באיילות וצבאי׳ הם נפרדי׳ זכר מן הנקבה : הזכרים הולכי׳ ורועי׳ בדד והנקבות בדד וקשה עליה׳ להיות זכר נפרד מן הנקבה : ואין להם שומר ונוצר אותם זכר מן הנקבה והם צופי׳ ומכיטי׳ עד היום כיומך : "ואז יקבצו יחדו הזכרי׳ והנקבות להרביע יחדו ולילה ויומ׳ מקוים ומיחלי׳ מתי יגיע העת ההיא עד שיחמו יחדו והלא נפלא הדבר הזה מאד כי בהמות העיר אשר יש להם שומר מבני האד׳ לעצור אות׳ נקבה מן זכר : והם אלו יוכלו לנתק הכלי׳ ורכן אשר עליה׳ ינתקו לבוא זכר על נקבה • ויש בהמות שדה אשר אין להם שומר ונוצר : וגם הם מתאוי׳ מאד האות הנקבות ונקבה לזכר : ואינם נכשלי׳ בכשלון עבודה והם חושקי׳ תמיד ומתאוי׳ אל הנקבה וגועי׳ וציעקי׳ ובמרעיה׳ אשר יש להם בלי שומר מונעי׳ את עצמם עד בוא יומם : ואיך יעמוד זה בחכמת בני אדם לולי דעת אל אחד אשר יעצור אות׳ בעת׳ ויהולל אותם בעת׳ שנ׳ קול ה׳ יחולל אילות וגו׳ ולמען כי נפלא הדבר הזה כתוב הידעה עת לדת יעלי סלע תולל אילות תשמור במאמר פיך : "זכר פלא (כט) : ראה את התולע אשר יוצא ממנו שש איבירכם : דע כי בני אדם וחיות ובהמות לא יולדו ולא יהיו ולא יעמדו כ"א בהיות כמה חדשי׳ במעי אמם עד אשר יפרו וירבו ויתגדלו : זקוק׳ ואם יצאו ממעי אמם עוד אמותיה׳ שומרות אות׳ להניק ולגדל ולכסות ולהאכיל ולהשקות ולשמור : והעיפות רובצי׳ על ביציה׳ עד עת צאת אפרוחיה׳ ואח"כ ישבו על אפרוחיה׳ עד עת ילדו ויתגדלו : זכר התולע הזה אשר יצא ממנו השש הוא יוציא זרעו מגופו וימות : והזרע ההוא יהיה קשור וצרור בצרור ותלוי על היתד או מוצק בכלי׳ חדשי׳ רבים מחדש סיון ועד ניסן : ובניסן אז ירמוש וירגש ותבוא בו רוח חיים ויחיה כשאר רמשך : "חיי רוח אשר באה בו אמור לנו מאין באה עליו אם מאביו ואמו הלא כבר הם מתו ואין בו רוח חיים : ואם סבת החום באה עליו רוח חיים הלא כל ימי הקיץ היה מונח ולא רמש ולא רחש ורגש ובניסן איך רמש מאליו : ואם תאמר כי מן רוח בינונית קור וחום הבוא בו רוח חיים : חדש אלול והשרי ותשרין הלא עברו עליו ולא רמש ולא חיה ואם מרוח הקור הלא עברו עליו כל ימי החורף ולא חיה ולא רמש : ואם רחשו ורמישתו וחיותו מרוח המרחפת בארץ הלא כל אלה החדשי׳ היתה רוח מרחפה ולא באה בו רוח חיים : חזקת רחישה ורמישה לא באה לו עד עת בוא צווי אלהינו ית"ש ומאמרו בזמנו ואז באה לו רוח חיים : בחדש ניסן עת בוא מזונותיו מעלי עין בכאי׳ אז רמש ורחש ורגש כרתטיך : "טעמו ונהוג פרנסתו בלא למוד אביו ואמו יאכל מן עלי העץ אשר ישימו לפניו עד התגדלו אז יוציא מפיו שש לעשות סביבות עצמו מצודה בצורה : טירה ודירה כמטוה כיריעה א׳ עושה עד שיסגור עצמו עמו : ואם יקבצו כל בני אדם לעשות בגד אחד יריעה אחת ורקוע אחד בשוה

לא יוכלו לעשיה כ"א פתילי׳ פתילי׳ שתי וערב להעריב׳ יחדו לעשות בגד א׳ כתכורה : טרית והבדלה אם הבקש לעשות כם להבדיל׳ זה מזה תוכל להבדיל׳ פתילים פתילי׳ כאשר בראשונה ושש זה הוא רקוע א׳ יריעה א׳ בלא שתי וערב והוא חזק כעור בהמתיך וחיותיך : "יגיד לנו המבהש הטיען עלינו ויאמר לנו מי היא המלמדו לעשות כזה : א"ת מחכמת דעתו אז הם הוא למה אסר וסגר את עצמו בתוך מעשיו שהוא במצודה ומסגר למית בו בתוך כסתית רבות כצפור הנלכד בפח : יאמר אדם הטוען כי הוא כסיל וע"כ עושה זה : ואם הוא אויל וכסיל ואין לו דעת איך יודע לעשות בזה הבגד והיריעה החזקה ונכנס בו ונלכד בו כצפור בפח : יודע לך מזה כי לא מכסלותו ולא מחכמתו עשה זה : כ"א היוצר אשר יצר הכל ואוהו הוא צוה ומצוהו לעשות כן והוא המחייהו ומחדשו בכל שנה כשרצי ארצך : "כל זה עליו ורב מזה אם נוח לו להיות החוצה למה בא אל המצודה : בזאת תדע כי לא ברצונו בא אל המצודה ולא ברצונו יצא כי הוא אנוס בלי אינם ומי מושל בו לצוות לו לעשות כן : כי אם אל אחד יוצר הכל בחכמתו למען להראות לבני האד׳ חכמתו ולמען להגיד כי הוא המחייה זה במאמרו יכול להחיות גם למתים במאמרו לעשות כן : כובד פלא מזה ראה כי בבוא זה התולע אל המצודה לא היו לו כנפי׳ ובצאתו נהפך להיות יצור משונה מתחלתו והוא כי נהיה בעל כנפי׳ ועשה לו קרנות כמו קרנות תיותיך : "לזאת עוד בוא וראה נפלא מזה כי בהיותו החוצה טרם בואו במצודתו הוא אוכל ואחר שבא אינו אוכל כלום : אף טרם בואו במצודהו לא בא זכר על נקבה כי לא לתאות שכבת זרעו נוצר ונברא כ"א לעשית שש לחפצי בני אדם : לכן עוד אחרי צאתו ממצודתו לא יאכל מאומה כ"א הוא צם ויבוא זכר על נקבה וידבק בה ולא ירד ממנה עד מותם כויעוד׳ : להם אם יש תאוה גדולה וחזקה לשכבת זרעם למה לא ניחמו יחדו טרם עשות׳ שש בזמן אשר היו אוכלי׳ תמיד והיו חזקים : ואם להם תאית אכל למאד למה לא יאכלו אחרי צאתם באויר עולמך : "מואה תדע כי לא לתאות׳ עושים הם עבודה׳ כי בתחלה הם אוכלים ולא מתייחמי׳ למען עשות שש לחפצי בני אדם ובאחרית׳ הם מתיחמי׳ ולא אוכלי׳ מאומה מכל אכל למען לזרוע זרע לחפצי בני אדם : וזה פלא גדול מה׳ ית"ש תאוה בלא אכילה כי כל מי שיצום כמה זמן וימי׳ ויחלש לשות איך יתאוה תאוה שכבת זרע : לכן כל אלה ממאמ׳ עושה אורים גדולי׳ : מעתהו ע"כ אמר גדולי׳ מעשי ה׳ וגו׳ מה ג"מ ה׳ מע"מ : כי כל מעש אשר עשה לחפצי יצוריו עשה : יהי שמו מבורך מעתה ועד עולמך : "נעם פלא (ל) שלשים ראה במעשה דבורי׳ רמשי׳ קטנים והם קלים ונבזי׳ מרוב יצורי׳ והם יקבצו ציצי העצי׳ וצמחי השדה ועושי׳ בתים ומעונות ומקבצי׳ עוד ציצים אחרי׳ בטלם ומשימי׳ למעונותיה׳ : נפיחת רוחם והברת פיהם בתוך הצמחי׳ הם והוים הציצי׳ ההם לדבש מרשיבות טלם ומתיקות׳ יהפכו לדבש ולא כי הדבש יצא מקרב דבורי׳ כי זה אינו בדעת החכמים בחכמותיה׳ : נפלא מאד זה אם הדבש יצא מקרב הדבורי׳ ואם הצמחים יהפכו לדבש כנפיחת רוח הדבורי׳ גם זה פלא מאד : ועוד פלא גדול איך הוא לא נסרח ונבאש בתוך הכלי כמה זמן ושנים בין גבים נקבים וחורים שעושים : והצמחים ההם מהם יהפכו לדונג ומהם למרים ומהם למתוקים לדבש וממנו מתפרנסים : וגם יש פרנסה וכלכול לבני אדם : וממנו דונג לאש לאור עולמך : וכל אלה איך יעמדו בחכמת הדעת לולי צווי ומאמר אלהינו ית"ש אשר הוא חכם לבב וגדול כח ויוצר הכל בעיניך : "ספור פלא (לא) שלשים ואחד : הנמלים חלשים הם ורקים ואין להם מושל וקצין וממהרים ומכינים להם מקיץ היות להם בחרף כבני אדם בעלי הדעת : "סופם כורתי׳ כל זרע לשני׳ שלא יצמחו בתוך חורי עפר ובפים אשר הם שב ויאברו ולא יהיה להם כלכיל וימותו : וכשיתב עוד הזמן יוצאים ומבקשי׳ מהוין להתפרנס והמכין להם ימימי׳ ליום קור ובגריר שלא יוכלו לצאת לבקש מחוץ ואם קרה ויפול על

הזרע

הזורע המקובין להם מים וישרה הזורע מוציאים אותו ליום חום ומיבשים אותו לשמש ועוד אוכפי' אותו אליהם : וכל זה לא מחכמת דעת : פידו לולי צווי ה' ית"ש ומאמרו כי הוא עושה הכל בדברו לעולמך : "עמק פלא (לב) העכביש אשר יארוג קוריו כבהי' וגגות ואילנים מפיו מוציא כל זו הרטיבות ואורגו בידיו או מהחהונו ואיך הוא אינו מת : עוד אם מאויר רוח מקבצו איך יתלה בו ואיך יראה לעין : והרות אינו נראה לעין ואם מקרבו הוא מוציאו בכל עה ועת איך לא יכלה רטיבוהו והוא ישוב מת : ענייננו עוד איך הוא נקפא לאלהר באותה העת ונהלה בו ולא יכרת וקוריה כרשת ומצודה לצודד שרצים אחרי' וב"ז לא מגבורהו ודעהו לולי צווי ומאמר אלהיך : "פלא (לג) העוף הנקרא פפגא בני אדם ילמדוהו לרבר דבור אם בלשון ישמעאל ואם בלשון פרסי ואם בלשון ישראל ואם בלשון אדום ואם בכל לשון : פה ולשון שילמדוהו ככה מדבר וב"ז לא מדעהו לולי צווי ומאמר ה' המלמד אדם דעת ולשון : פקיהות וחריפות עוף קישא קטון כשישמע באפריונו כל לשון מאדם העובר בשוק לפניו הוא מלעיגו כלשונו וב"ז לא מדעהו לולי צווי ומאמר אלהינו ית"ש המפליא פלאות נגד עיניך : "צדקת פלא (לד) עין אחד יש בארין נקרא ואק "ואק : בעת אשר ישלח אדם את ידו בו ללקוט ממנו יצעק ויאמר ואק ואק ע"כ נקרא שמו ואק ואק : צרוף פלא (לה) : עין הוא נמצא בארין אדום עושה פרי במין חרובין קשילוקרטא ואין בהם בשר ומתיקות כחרובין : כ"א הם פירות מנופחי' מן הרוח ובהוכ' כאבק : צחיחוהו ובזמן המוז ואב מרוב חום השמש אותו אשר בהוכ' האבק : הוא נהפך לשרצים יהושי' קונופיא ונבקעי' אותם הקרנות אשר הם כחרובין ויוצאי' אותם היתושי' ומעופפים בעול' : וכל אלה לא מביאוש ופרתין וכח העצי' לולי יכלת ה' וצוויו ומאמרו לעולמך : "קשור פלא (לו) : יש חציר בארין כהוח ובעת אשר ישלח אדם ידו בו לנתשו מן הארין צועק אוי אוי ואדם אינו יכול לנהשו כלו מן הארין כי הוא נכנס ובא בעומק הארין כשיבין כי ינהשהו האד' ממקומו : קול צועק איי אוי והוא אינו מגיע ויכול האד' להוציאו כלו כי אם ימות : וזה החציר שרשו כדמות צורת אדם ממנו זכר וממנו נקבה בכל איברי צורת גופימו : קושי יש לבני האדם כהוצאתו שלא ימותו ובהחבולה ובחכמה עושי' ומיציאי' אותו מן הארין כי הוא מועיל בכל חולי : ואיך עושי' מביאים כלב חזק וקושרי' מבושיו בחבל חזק ובקצה הבל זה קושרי' לחציר זה והאד' הולך עד למרחוק שלא ישמע קול ההציר הזה וימות : וזה האדם קורא לכלב שלו וציעק הכלב ומישך את ההציר הזה וציעק גם ההציר עד שיהגבר הכלב ומוציאו מן הארין ולאלהר הכלב מת וגם החציר מה : ואחרי זאת יבוא האד' ויקחהו וב"ז לא מכח ודעת ההציר לולי יכלת ה' וצווי מאמרו ית"ש שמו אלהי' אלהיך : "רשם פלא (לז) : יש עצים כביב באגם מים בארין פיתיקון ופרים כדמות רמוני' ואחר שיהבשלו מהם השמש ומי המטר כל הפירות : רמוני' הרם יבקעו ויצאו מהם עופות ויעיפו ויושלכו במים של אגם והם חיים במי' ומעופפי' ומאכלם שמן ומהוק מכל מאכלות ופירות : רוממות פלא (לח) יש אילנים כאשר ישמעו קול אדם בכל לשון ככה יצעקו גם הם נראה כי מהם יצא הקול אך לא לדבר צחות : וכל אלה וכאלה לא מדעה' ולא מן יכלת' לולי צווי ומאמר האלהים ית' שמו באדמתך : "שפר פלא (לט) : הלא ידענו אמנם יש בעול' מכשפים וגם מלחשי לחש אשר יוציאו את הנחשי' מן חוריהם בלחש ויסגרו מסגרות קופל בלחש : שהכתוב מעיד בדבר הזה אומר אשר לא ישמע לקול מלחשי' וגו' : וכן מכשפי מצרים שעושי' בלהטיה' ובלהש שנ' ויעשו כן הרטומי מצרים בלטיה' וגו' : ואנחנו רואים כן בעינינו : ואיך יעשו זה בחכמה שמגבורת' עושים אמנם האלהי' ית"ש הטביע באותם הכחות טבע יכול להעשות כדמיתם להיטיב כעין שהמתיק מי מ־ה ובקצב עין שהציף הברזל על המים דאלישע ודומיהם ואלו בקשו חשבונות רבים להרע במה שעשה האלהים לישר ע"י יראיו להראות גבורתו בעולמך : "הקף פלא (מ) הארבעי' : שמעתי כי בארין שאש ופרגאניה עינות זיב"ק : ויאמרו כי בני אדם יעמידו נערה עריה בלי מלבוש בגדי' : כ"א בעדי עדיים נגד העין : חביערו ובעת אשר הביט הנערה אל העין ירדוף זיב"ק אחריה והנערה הרוין והברח וזיב"ק רודף אחריה : ואיש מוכן עומד על אותו העין : הער של חרב בידו וישלוף חרבו מן תערה וכראות האיש כי השיג הזי"בק אחרי הנערה יכה עם החרב את זיב"ק ויכרת לשני' : אחוריו ישובו אל העין וחציו ישאוהו בני אדם ויעשוהו לחפצם : וכל זה וכזה לא מכח הבריאות ולא מדעת' : לולי צווי ה' ית"ש ומאמרו בעול' חיי הכלך :

(שעז) תבין מכל אלה וכאלה הנפלאות אשר כתבתי לך בראשית הספר הזה ובאחריתו :

ייחוד וכח וחכמה אלהינו יתעלו השבחותיו לנצח נצחים : כי לא כתבתי וחקקתי לך דבר ריק היוה לדעתך בלי הועלה כי אם להודיעך ייחוד אלהינו וממקצת כח צוויו ונפלאותיו : "הוספת וערפנות כמה וכמה יש בנפלאות ה' ומי יוכל להגיד כלם : ככתוב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו : אפס אחד מני אלף הגדתי לך מנפלאות בריאות מאמרו וצווי אמרתו : "הוכן מקצתם עוד תמצא בספר יוסף בן גוריון אשר ראה בימי אלכסגדרום המלך : וזה יוסף בן גוריון נ"ע כתבם להגיד גם הוא פעולות אלהינו ית' שמו ומקצת כל אלה אנחנו רואים בעינינו ומקצתם אחרי' רואי' במקומות אחרות שאין עינינו משיגות אך אזנינו שומעות מקצת' מלבד הנפלאות אשר נעשו על ידי נביאי וחוזי אלהיך : "שאם יכחשו המכחישי' ביחוד ה' ונפלאוהיו אשר עשה ע"י נביאיו לא יוכלו לכחש ולהכחיש באלה הנפלאות אף ביתר הנפלאות אשר לא הזכרתי כי קצות דבריו והרכיו חקקתי : כי מה כחי לדעת נפלאות האל : "שכלי ומדעי ובינתי מה הוא לחקור ולספר נפלאות אלי כי בער אנכי מאיש וב"א לי ולא אוכל לדעת גדולות אל : "שיעור מספר גבורותיו לספר כל נפלאות אל : כי אם מעט אשר יעלה על לבי מנפלאות ה' אין מספר : ככתוב עושה גדולות עד אין חקר נפלאות עד אין מספר : וכתוב אגידה ואדברה עצמו מספר : וכתוב כי לא ידעתי ספורות, וכתוב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו : וכתוב פליאה דעת ממני וגו' : על כן אמר לעושה נפלאות גדולות לבדו : וכתוב אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך : "ראשית פלאי מעשיו במה הם נפלאים מעשי אלהים ית"ש ממעשי בני אדם : דע כי בני אדם עושים את מעשיה' בידיה' ובכליה' : ממעשי ה' ועושי' דבר מתוך דבר : "רוממות והוכן מעשי אלהינו ית"ש אינו כן כי אם עשה את עולמו מלא דבר במאמרו ולא בכלים : וכל דבר אשר עשה ועושה ויעשה לא מן דבר : על כן מעשיו נפלאים : כי הם מן לא דבר : "רגישהו ולולי לא כן כמה נפלאי' מעשיו הלא אין : כי אם עשה הכל מלא דבר : אף כי הם גבורי' וחזקי' ועומדי' לעולם מן מעשי בני אדם אף כי הם במאמרו כל יצוריך : "קביעוה כל דבר כאש' נראה בעינינו דבר אשר ישנו והוא יהיה לאין ואפס ובהלות מזה נדע כי עשהו האלהי' מלא דבר : ובין וראה את המים אשר הצוק אותם בקלחת או בפרור : "קלחת היא או הפרור אשר בו המים תצפה את ראשו היטב בבדיל או בדבר אחר שלא יעבור בו רוח והבעיר תחתיו אש הלא יהכרו ויכלו המים ההם ויהיו לאין ובהלות מן הפרור : "קול מענה אם הטעון ותאמר כי נשא הרוח את המים ההם מן הפרור : להעלות' למרום כאשר ישאו העבי' את המי' ברוח : דע כי העבי' ישאו את המים מן הים ממקו' אשר יש שם מעבר לבוא לשאת מים כי המקו' ההוא פתוח וגלוי נגד רוח אלהיך : "צפוי הפרור והקלחת אשר בו המים והוא מלא בבדיל או בנחשת או הוא מצופה בהוך בגדי' וקשורי' ובטויי' רבי' והוא נרתח באש או הוא בתנור והצפה את ראש התנור בחמר והכסהו בבגדי' איך יבוא בו הרוח לשאת את המים : "צדייהו אמנם לא ישא הרוח את המים מן הפרור כי אם העשן יוציא את המים מן הפרור : ואם יהיה ראשו מצופה בצפת היטב שלא יצא

ממנו

ממנו עשן איך יצאו משם המים : "צרופו אנחנו רואים
בעינינו כי לא יצא משם לא עשן ולא מים : והמי' יכלו
ויהיו לאין ואפס ובהלות לעיניך : "פשרונו דע כי המים
אשר יש עם העשן עולה מן הפריר על ראש הפרור הלא
בהגיעם אל אצל המכסה אשר על ראש הפריר ישובו לאחור
אל קרקע הפרור ולא יצאו משם להודיעך כי הם נבלים
מן האש : "פקח עיניך וראה ושים דעתך והבן במעשי
לוקחי המיב מן צמחי האדמה ומן ציצי העצים כמי מימי וורד
וגולאב: הלא יגיהו את הכלי למקום גבוה ובו ציצים והתיו
אש: "פה למטה מן הכלי הזה ישימו עוד כלי אחר למקום
עמוק ומפעל לכלי העליוני ישימו על ראשו מכסה כקיבה
ראשו כציק והתיו רהב מחובר על ראש הכלי ההתחתוני
רהב מן קירות וצדדי הכלי ההתחתוני וכביבוה קרקע הקובה
לעיניך : "עשוי כמכגרת מדת שלש אצבעות אל ראש הכלי
למען כי המים בעה ,עליהם מן כלי ההתחתוני אל ראש
הכבה וראש הקבה כגור וכביר והמים ישובו לאחור ויורדים
בקירות הקיבה: "עד הגיעם אל אצל המכגרת אשר בקרקע
הקיבה ומשם ירדו המים במירד הקובה אל הכלי האחר
המונח למקום עמיק ולולי הקובה: "עם מירד הנמוי על ראש
הכלי למקום עמיק ושפל ישובו המים אל הכלי אשר על האש
ויכלו ויכפו ויהיו לאין ואפס מן הום האש ותיהו נגד פניך:
"כפור הדבר הרהתי והקקתי לך למען הבין כי כל המים
והנרהתי' באש ויעלו על ראש הקדרה עולים ויורדי' עד אשר
יכלו ויהיו לאין : "סיף ואם יהיה ראש הפרור פתוח מהם
יעלו מעט מפעל הראש ברתיחת האש וישפכו על הארץ
פביבות הפרור ולא יעלו למקום מרום כלל דבר מן המים
רק המים יהיו לאפס ובהלות ואין : "כפייתו וכלייתו מן
רתיחת האש הוא : או מן הום השמש או מן הורב רוח
קדים עזה ומן האש יכלה ויכוף ויהיה לאין : הבט וראה
באש אשר תצא מן האבן ברעוע והבאת הברזל על האבן
ומן האבן יצאו זיקות אש נראוה לעיניך ועיני אנשיך :
"ניצוצים ניצוצי אש וידעכו ויכבו ברגע :וגם האש הבוערת
בעצים הכבה באין עצים ולא השאר לה שארית והיה
לאין ובהלות : "נואם אם תנאם כי היא השוב למקומה
ולא ההיה לאין ובהלות דע כי דבריך ככסלות ואולת כדברי
בוערים אפס ובהלות : "נודע הוא לעיני הכל למען כי
אנחנו רואי' ויודעי' כי כל דבר הנראה בעיני' המיד יהיה
נראה ונודע ומגולה נגד עינים ולא יתעלם מעינים עד כלותו
ואם יסתר במקום הלא מקומו איה הוא לעולמך: "מזה הבין
כי גם רוח המרחפת אע"פ שלא נראה הוא בעינים ישמע
קול ריחופה והיא נודעת : והאש אשר הכבה והלך ולא
השאר לה שארית ולא קול והוא גוף וגשם למען כי כל
דבר הנראה בעינים הלא גושמאני וגוף הוא :וכל גושמאני
נראה בעינים : והרוח לא נראה בעינים :. "מראה האש
אשר הוא גושמאני נראה בעינים : ואחרי כן נראה גם
בעינינו כי היא הכבה והכלה והיה לאין כאשר לא היה ולא
הראה עוד אותה היא שהלכה מעינים : הלא אמנם מזה
ידענו כי היא אין ובהלות מעינים : "מענה אם יענה איש
ויאמר כי נהעלם האש מן המקום הזה והוא במקום אחר
עומד אין עמידה לדבר הזה לעיני רואיך : "למען כי כל
דבר אשר ישנו הנה ואחרי כן אל מקום אחר הלא הראה כי
כאנה בא ואנה ההלך הוין מן הרוח כי לא הראנו בעיניך:
"לזאת הדע כי האש הכלה והכוף והיה לבהלות ואין
כלא היה : ואם האמר כי גם האש היא כרוח על כן
יתעלם מנגד עינים ומעיניך : "לא כן הוא כדבריך למען
כי הרוח אם הם ואם קר ואם לח ואם הרב לא הוא נראה
בעיני' והאש נראית בעיני' המיד עד היותה לאין לפניך :
"בללו וכל דבר אשר יכלה ויוהר מעט מעט הראה את
שאריהו לא יהעל' מעיני' : והאש בהיותה הלא אתה רואה
אותה בעיניך עד אשר יוהר ממנה ניצוץ אחד : "כל
שאריתה בכלותה אמנם לא תותר והיה לאין ובהלות
ולא הראהו : ועתה דע והבן כי כל אלה ארבעה עירובי'
הם אשר יאמרו אנשי' קר והם לח ויבש מצאנו את
ארבעה' במי' ובאש : המים קר ולח האש הם ויבש : כפי
מעשהו נראה כל אחד ואחד : "כי המים והאש אנחנו
רואי' כי הם בעלי אלה הארבעה עירובי' והם יכלו ויהיו לאין :

כן יכלו ויכפו כל יצירות העולם הזה קר וחם רך והרב ויהיו
לאין בעולמך : "יבין המבין מזה והדע גם אתה : כי
לא תמיד אלה הד' עירובים קר והם רך והרב ואלהים ית'
בראם לא מן דבר ועוד יעשם בהלות ואין כאשר לא היו:
"יום ורגע כאשר יהפוך האלהים ית"ש לעשותם כי השמים
והארץ והים וכל אשר בהם נהפכי' מאודות לאודות מהסרון
ליתרון ומיהרון להסרון על כן ידענו כי לא תמיד הם :
אם רצון אל כאשר לא היו : יען כי הם עשויים הדשי'
ואמנ' ידענו כי הם לא בכלי יד עשויים כ"א במאמר ודביר
ואשר יגזור ויצוה לדבר ויאמר לו היה כן- וכן והוא יהיה
בדבורו : כן יוכל לדבר בכל דבר היה כן וכן יהיה: ולא
מן דבר יהיה דבר בצווי כצווי ומאמר אלהיך: "טיב טעם
השוב והקיר בלבבך והדע והבין על מה היה עקר העופות
בתהלה: עופות נהיו או ביצים,אם נהיו עופות בתהלה מאין
יצאו כי לא היו ביצים: "טעמו הקיר ודרוש אם היו ביצים
בתהלה מאין יצאו הביצי' כי לא היו עופות : ואם היו
ביצים בלי עופות או עופות בלי ביצים מאין יהיו עופות וביצי':
"טיב חכמה ומדע זו נודע כי מן לא דבר היה דבר : וכן
כל עשבי' וצמחי' יצאו מן זרעי' וכל זרעי' יצאו מן עשבי'
ואי זה מהם היה בתהלה אם היה עשב טרם זרע או היה
עשב בלי זרע : ממה יצאו בעולם היך : "הפין ודעת אם
האמר כי כל אלה היו המיד פיך ענה בך כי לא מדבר
בראם האלהי' ית"ש : ואחר שלא היו המיד נודע כי הם
עשויי' במאמר והם נהיים ונעשי' לאין : "הריצה כלל
דבר : אתה המכחש האומר כי אין דבר כי אם מדבר :
הדבר ההוא אשר נהיה העולם הזה ממנו היה המיד אם לא:
אם האמר היה המיד: ויש דבר אשר הוא תמיד או אפוס
ואינו נראה לעינינו או לעיני מאמיני ה' ונביאיו ואינו נודע:
ואיה הוא הדבר אם גלוי הוא אם נזכר בתורה ה' שהמיד
הוא: או אפוס לאין,"היה עלה כיד שכור,מדבריך נודע אמנם
כי לא מן דבר הוא ובזאת יבינו כל מאמיני הורת ה' ויהודו
ונפלאותיו כי לא מדבר נהיה דבר כי גם אותו הדבר יש
לו דבר אחר ואין קץ דבר מדבר: והדבר הראשון ההוא
אנה היה נמצא ומאין בא ומי העושה אותו ונשברו ונהבטלו
דבריך : "זו דעתך שאמרת כי כל דבר נהיה מן דבר
כאשר הויה בעולם ויהיה : ואם האמר כי אין דבר שהוא
המיד גם מדבריך נודע כי הדבר אשר הוא ההלת העולם
לא היה המיד : "זה יודע עליך כי העול' הזה וכל דבר לא
היה ואחרי כן נעשה : והנעשה והויה ויהיה לא היה ויהיה
בלא עושה ובזאת הבין כי יש אלהי' העושה כל אלה לא
מן דבר לא אפוס ולא מוחמד המיד : "זכרון ראייתו
שאמר מי הקדימני ואשל' ההת השמי' לי הוא : כי אם הוא
המוחמד וראשון מעולם ואחרון לעולמי' והוא ה' אלהינו
י"ה שמו אחד ומיוחד בעולמו תמיד : עושה ויוצר הכל
בארבע יסודות של עולם העקרי' השך ומים ועפר ורוח :
ככתוב יוצר אור ובורא חשך וגו' וכתוב כי הנה יוצר הרי'
ובורא רוח וגו' וכתוב מי מדד בשעלו מים וגו' וכתוב ומים
תכן במדה : וכתוב ויוציא נוזלים מסלע וגו' על כל אלה
ובאלה אמר נפלאי' מעשיך : וע"כ נפלאי' מעשיו כי עשה
עולמו מלא דבר: וכן יעשה נפלאות גדולות לעתיד ועושה
ועד עתה : ע"כ אמר נפלאות גדולות לבדו וגו' מה גדלו
מעשיך ה' מ"ע מחשבותיך: "ואזכיר קצת מהנפלאות העתידות
בענין זה אשר יעשה האלהי' ית' השבחו' לנצח נצחי' :
כמו שאמר כימי צאתך מארץ מצרי' אראנו נפלאות: "ואלה
הם קצה' כי מי כהל לספר' כלם אשר עשה ועושה ויעשה
בישועות : שהוזכרו במקרא ואשר יתהדשו מחסד אלהים
אלהי הנוראות :

(א) וזהו האות הראשון אות גדול שעושה האלהים
עמנו להיה לנו שם ושארית ולא עשנו כלה
בכל כך צרות שעברו עלינו בעוונהינו : "הוא הכד גדול
לקיים ברית שבועתו שאמ' ואף גם זאת בהיות' בארץ
אויביהם לא מאסתי' ולא געלתי' לכלות' : האות
פלא (ב) כי יוציאם ה' מגלותם ויקבצם מד' כנפות הארץ
ולא ישאיר בגולה עד אחד: ככתו' וכנסתים על אדמתם ולא
אותיר עוד מהם שם איש: גם על זה וכמוהו אם ימעין מעין

י זה נהיה כביה שני : אין כדבריו : כי בבית שני לא
נקבצו בירושל׳ כי אם ארבע רבו ושני אלפים שנ׳ כל
הקהל כארבע רבוא וגו׳ מבחור וזקן וישש : גמר פלא
(ג) כי יקבצו כל ישראל מאיי הים וממדברות וגאיות :
ככתוב ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה
יקבץ מארבע כנפות הארץ : וכתוב והיה ביום ההוא יוסיף
ה׳ שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור
וממצרי׳ ומפתרים ומ׳ ומ׳ ומשנער ומחמת ומ״ה : וכגלות
ראשונה לא הגלה א׳ מישראל אל איי הים ממגליך :
פלא (ד) כי כשיצאו ישראל מגלותם לבוא אל אליהו ז״ל
להכנס אל ירושלם אחר שיורם דרכי התורה וישיב לב אבות
המתפוגגים אל דרכי הבנים היראי׳ : בהליכה׳ החרדים
יצליחו ויזכו ויכנסו לארץ בלי צרה והקשים שלא ישובו לא
יזכו לראות ארץ ישראל כשעשה האלהי׳ באנשי המדבר
ככה יעשה לעתיד כנמצאי׳ : באמיר הנביא מפי ה׳ ככתוב
כארץ מגוריהם אוציא אותם ואל אדמת ישראל לא יבוא
שום אחד מרשעי ישראל עמך : ״אגרון פלא (ה) כי
להרדי׳ משכילי ומצדיקי עמו בחמרי ודרכי התורה ואשר
ישובו אז בהשובה שלמה יאמצם ויחזקם וינהל׳ האלהים
בדרכים אשר ילכו ויצילם מכל צרה : אבל הקשים יפלו
וימותו בדרכיה׳ מחסרון כל וניהול האלהים אשר ירבה
הכרו על עבדיו בבשרם כבשורה: אמתו שאמר לא ירעבו
ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש כי מרחמם ינהגם ועל
מבועי מים ינהלם : ומזו ההכר לא יזכו מרשיעי עמך :

(שעה) אומץ

פלא (ו) כי כשעשה האלהי׳ לשעבר ביוצאי מצרים שאמר
עליה׳ פרש ענן למסך ואש ל״ל : אף כן יעשה האלהי׳
לעתיד ביוצאי גלות ככתוב וסכה תהיה לצל יומם מחורב
ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר ורסיסי לילה : אומר שלו
שאמר ולא יכם שרב ושמש : וכמו שבקע צור ויזובו מים
הלכו בציות נהר ככה יעשה האלהי׳ לעתיד : שאמר ועל
מבועי מים ינהל׳ ; ושאמר אל הזכרו ראשונות וקדמוניות
א״ת : הנני עושה חדשה עתה תצמח הלא תדעוה
אף אשים במדבר דרך בישימון נהרות זו פלא ששי :
כנפלאות אלהיך : ״בירור פלא (ז) כי כמו שהחריב ה׳
את לשון ים ככה יעשה האלהי׳ ית״ש על גאולי גלות :
כמה שאמר והחרי׳ ה׳ את לשון ים מצרי׳ ונהר שיחור
מצרים ייבש במקו׳ אחר ונהר פרת יחרב וייבש בשבעה
מקומיה יען להיותם דרך לעביר גאולי׳ מגלות : כהוריעו
כשאמר בזה הפסוק והחרים ה׳ את לשון ים מצרי׳ והניף
ידו על הנהר בעים רוחו והכהו לז׳ נחלים : וכתוב והיתה
מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרי׳ וגו׳ : וזה
יהיה על הנשארי׳ בגלותך כימי משיח צדקך : ״גדל פלא
(ח) הוא שאמר ושמתי כל הרי לדרך ומסלותי ירומון :
הנה אלה מרחוק יבואו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ
סינים : גלויו הוא שאמר והולכתי עורי׳ בדרך לא ידעו
בנתיבות לא ידעו אדריכם א״מ לפניהם לאור ומעקשי׳
למישור וגו׳ וכתוב בבכי יבואו ובתחנוני׳ : גבול פלא
(ט) כי כמו שעשה האלהי׳ ית׳ ביוצאי מצרים שעלה
עמהם ערב רב כשהבינו גבורות ונפלאות האלהי׳ והכרו
עם ישראל ככה יעשה עם יוצאי גלות : ככתוב כה אמר ה׳
צבאות בימי׳ ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל
לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה
עמכם כי שמענו כי אלהי׳ עמכם : מעתה ועד עולמך :
״דרישה פלא (י) : הוא שיגלה מלך המשיח אל ירושלם
אחר שיגלה בה אליהו ז״ל שנ׳ איש ואיש יולד בה: וכתוב
הנה ההפית עוררתיך שמה חבלתך אמך וגו׳ : כי יצא
מלך המשיח מעינה ומדוכא מרגלות ומחולל מפשעינו: וי״א
כי עם הגנוזים יגלה יחד עמם : ככתוב מעבר לנהרי כוש
עתרי בת פוצי יובילון מנחתי : עתרי שמעתירים מאד לה׳
למהר הישועה בת פוצי שנפוצו בקצוות הארץ : יובילון
מנחתי הוא מלך המשיח מנחה לה׳ ולישראל עמך : דקדוקו
הוא שאמר גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך
יבוא לך צדיק ונושע הוא וגו׳ כ״י יולד לנו בן נתן לנו
ותהי המשרה ע״ש וגו׳ : וכתוב כה אמר ה׳ צבאות לאמר
הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה׳ וגו׳
הוא מקדשך : ״הדר פלא (יא) כי מכובד ומהודר יהיה
בניין ירושלם מהראשון בעציו ובאבניו : ככתוב גדול
יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון וגו׳ : הודו
שאמר עניה סוערה לא נוחמה הנה אנכי מרביץ בפוך
אבניך ויסדתיך בספירים : ושמתי כ״ש וגו׳ יהר מהראשון :
הבנת פלא (יב) כי יהיו שערי ירושלם פתוחים תמיד :
שנ׳ ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו וגו׳: תשובה
למוחן כי בבניין בית שני היו סגורים דלתותיה שנ׳ ואומרה
להם אשר לא יפתחו שערי ירושלם וגו׳ : דלתות שערי
עירך : ״ווי פלא (יג) : כי הר ציון בית מקדש אלהינו
יהיה גבוה ורם ונשא מכל מקום להיות נראה לכל העולם
להשתחוות נגדו כל באי העולם : ככתוב והיה באחרית
הימים נכון יהיה הר בית ה׳ בראש ההרי׳ ונשא מגבעות
ונהרו אליו כל הגוים : ועוד כתוב והשתחוו לו איש
ממקומו כל איי הגוים : וכתוב כסא כבוד מרום מראשון
מקום מקדשנו : וכתוב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה
אל הר ה׳ ואל ביה אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונ״ב כ״מ
ה״ת ודבר ה׳ מירושלם : ותוקף פלא (יד) : כי יחדש
עליו האל עמוד ענן שומר יומם ולילה ועמוד אש להראות
בכל העול׳ ככתוב וברא ה׳ על כל מכון הר ציון ועל
מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש ל״ל כי על כבוד חפה
לכוכבך : ״זיו פלא (טו) כי ביה המקדש יבנה עוד
ביופיו וצורתו והכונתו ומוצאיו ומובאיו ושעריו והדישת
מקומותיו כאשר הוא מבואר ע״י יחזקאל נביאנו ע״ה וכאשר
כתוב הנה ימים באים ונבנתה העיר לה׳ וגו׳ וכתוב
ונבנתה עיר על תלה וארמון על משפטו ישב : זכרון פלא
(טז) הוא כי יצאו מים חיים מירושל׳ : ככתוב ומעין מבית
ה׳ יצא וגו׳ וכתוב יצאו מים חיים מירושל׳ חצים אל הים
הקדמוני וגו׳ וכתוב ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה
וגו׳ ועליו יהיה רוח ואויר טוב מנשב : זקוק רחבו ועמקו
ומקומות שעשועיו לצדיקי׳ היושבי׳ בארץ והפירות אשר בו
כאשר הוא מפורש ביד נביאיך : ״זכרון פלא (יז) : כי
בצאתיו וגבאיו של נחל למלח נתנו ומימיו יהיו מתוקים
לשתייה : וכל מין דגים ישרצו בו : שנ׳ ביום ההוא יצאו
מים חיים וגו׳ וכתוב ירויון מדשן ביתך ונע״ת : וכתוב
בצאתיו וגבאיו לא ירפאו למלח נתנו : חבור פלא (יח)
אשר יהיה בפירותיו להיות מתבכרי׳ בכל חדש וחדש טרם
שיאכל פרי חדש זה יבושל פרי אחר שלא יתום פרי כל
השנה כשנותינו : חוזרו שאמר לא יתום פריו לחדשיו
יבכר וגו׳ : ופלא (יט) הוא שאמר ועלהו להרופה היות
לרפואה לכל חולי ומכה : וזה טרם ביאת הכבוד : ומכל
אלה הנחמות והפלאות לא נהיו בבית שני השובה זאת
למרשיעיך: ״טטפה פלא (כ) כי תשוב הארץ בברכותיה
ונעימותיה: ככתוב ביום ההוא יטפו ההרים עסים והגבעות
ת״ח וכל אפיקי יהודה ילכו מים וגו׳ : טעם פלא (כא)
כי יבנו ההרי׳ וינטעו הכרמי׳ ויזרעו שדות כבראשונה :
ככתוב כי אני ה׳ בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה : וכתוב
עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל וגו׳ : עוד תטעי כרמי׳
בהרי שומרון וגו׳ וכתוב כצאן קדשי׳ כצאן ירושלם :
טף פלא (כב) כי יבקע הר הזיתים בימי מלך המשיח
מרוח מזרחית למערבית לשני חצאי׳ : חצי האחד יהיה
לרוח צפון וחצי האחד יהיה לרוח דרום וביניה׳ יהיה גיא
גדולה הולך ושוטף ככתוב ונבקע הר הזיתי׳ מחציו מזרחה
וימה גיא גדולה מאד ומש חצי ההר צפונה וחציו נגבה :
וכתוב ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל ונסת׳
כאשר נסתם מפני הרעש וגו׳ כלל פסיקך : ״יפי פלא
(כג) : כי ארץ סדום תתחבר עם ארץ ישראל ותשוב
בקדמתה בטמיה המתוקי׳ ומעדניה ונעימיה : ככתוב
ואחותך סדום ובנותיה תשובנה לקדמתן וגו׳ וכתיב ושבתי
את שביתהן וגו׳ וכתוב וישא לוט את עיניו וירא את כל
ככר הירדן כג״ה לפני שחת ה׳ א״ס וא״ע כגן ה׳ כ״מ
וגו׳ : והיום חרבות ושוממיה : השובות כל אלה לכופרי
נחמותיך שאישרי׳ כי נהיו : ״כליה פלא (כד) כי כל
העמים יהיו מאמיני׳ בה׳ אלהינו ומיחדי׳ לאלהי ישראל

יח"ש : ככתוב ובאו עמים רבים וג"ע לבקש את ה' צ"ב
ולחלות את פני ה' : וכתוב ה' עזי ומעוזי ומב"צ א"ג
יבואו מאפסי הארץ וגו' : "להג פלא (כה) יעשה ה' כי
יצא קול ה' מהיכל ויבהל לגוג ומגוג והם שתי קולות :
שאמר קול ש"מ קול מהיכל : קול שאון מעיר זו
בכיית כהנים והעם יהדו עם אליהו ככתוב בין האולם
ולמזבח יבכו הכהני' משרתי ה' באותו הלילה: נפילת קול
מהיכל הוא קול ה' שאמר וה' מציון ישאג ומירושל' יתן
קולו ורעשו שמים וארץ וה' מחסה לעמו וגו' : ואמר
החשתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה וגו' : והקול
השני שאמר קול ה' משלם גמול לאויביו : הוא שאמר ראו
עתה כי א"א הוא ואין אלהי' עמדי וגו' יאמר אלהיך :
"מען פלא (כו) כי יחשיך האלהי' אז לאור היום וידעיכו
לבהלו ויכה לגוג במכות י"ר : ככתוב ביום ההוא לא יהיה
אור יקרות וקפאון : וכתוב השמש יהפך לחשך : "משמע י"ר
המכות אשר יכם האלהי' זו ביאורם : הוא מה שאמר
ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש
וגפריה וגו' ביום ההוא אכה כל סוס בתמהון ורוכבו
בשגעון וכתוב חרב איש באחיו תהיה : וכתוב והחזיקו
איש יד רעהו ועלתה ידו על יד רעהו : וכתוב המק בשרו
והוא עומד על רגליו ועיניו תמקנה בחוריהן ולשונו תמק
בפיהם : ויפילם האלהי' ככתוב אל הרי ישראל תפול אתה
וכל אגפיך וגו': וזה יהיה באותו הלילה שנא' לעת ערב והנה
בלהה בטרם בקר איננו : הנה י"ד מכות אשר יעשו עליהם
לעת חשך : "נגדו פלא (כז) כי ישאיר האלהי' מהם
פלטים למען הגיד נפלאותיו ואותותיו אלה לכל הגוים
השוכני' בארצם שיאמינו בו ביחודו ולירוא מפניו ומפני
ישראל עמו : ככתוב ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פא"ה
הרשיש פול ולוד מושכי קשת תובל ויון ה"ה אשר לא שמעו את
שמעי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי בגוים : וכתוב
והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לע"גר וידעו כי אני ה'
אלהיך : "כלול פלא (כח) כי יכלכלו ויספיקו חניתותיהם
וקשתותיהם ורמחיהם ומקליהם לישראל לשרוף באש שבע
שנים שלא יצטרכו לשאת עצים מן היערים לשרוף: ככתוב
ויצאו יושבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וגו'
ובערו בהם אש שבע שנים : וכתוב ושללו את שולליהם
ובזזו את בוזזיהם : עוד פלא (כט) אשר יעשה האלהים
להלושים הנשארי' בגלות ולא יוכלו לעלות לירושל' שיקחום
הגוים ויביאום לאשכר ושי לפני מלך המשיח : ככתוב כה
אמר ה' אלהי' הנה אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי
והביאו בניך בחוצן ובנותיך על כתף הנשאנה: וכתוב והיו
מלכים ; ומניך וגו' : "עקר פלא (ל) כי יהיה שלום
בארץ בין החיות והבהמות כמו שהיה בבראשית טרם
שיחטא אדם הא" ככתוב וגר זאב עם כבש ונע"ג ירבץ :
ופרה ודוב הרענה יחדו ירבצו ילדיהן וגו' וכתוב ושעשע
יונק על חור פתן וגו' : וכתוב לא ירעו ולא ישחיתו בכל
הר קדשי אמר ה' אלהיך : "פלא (לא) כי אז בימי
מלכות המשיח יהיו כלם יודעי' יחוד האלהים ויראתו וצדקת
תורתו והכמת דקדוקיה בלי למוד אלופים כי יתן להם
האלהי' הרחבת לב בחכמתו ויראתו : פשרונו שאמר ולא
ילמדו עוד איש את רעהו וא"א לאמר דעו את ה' כי
כלם ידעו אותי לוע"ג כי אסלח לעונם וגו' : וכתוב כי
מלאה הארץ דעה את ה' כ"ל מכסים קרקע התהום :
פלואי (לב) כי אז ישפוך האלהי' רוח נבואתו רוח קדש
על כל בשר : ככתוב והיה אח"כ אשפוך רוחי על כל בשר
ונבאו בו"ב זקניכם חלומות יחלומון בחוריכם ח"י ובלל
עניניך : "צדקה פלא (לג) כי יגלה ארון ה' וכליו אשר
נגנזו בימי יאשיהו המלך ע"ה ויראו עוד בתוך בית ה' בית
מקדש אחר שיבנה וכהן גדול שימשה אשר נקרא מלאך
ה' עם שאר כהניו מלוין לארון ה' עד מקומו שנא' כי
מלאך ה' צ"ה : צירופו הוא שאמר הנה אנכי שולח מלאכי
ופנה דרך לפני ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם
מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים וגו' : וכתוב
ארון ה' ארון כל הארץ כראתו : צחיחות פלא (לד) :
הוא ביאת הכבוד ממקומו אל בית ה' כבראשונה : שנא'
והנה כבוד אלהי ישראל בא מ"ה וגמ"ר והארץ האירה

מכבודו : ויאמר זאת מנוחתי עדי עד פ"א כ"א : צידה
ברך אברך אביוניה אשביע לחם : וכהניה אלביש ישעך :
"קיום פלא (לה) אז בביאת כבודו ישפלו ההרים וינשאו
הגיאיות והרכסים יהיו למישור : ככתוב קול קורא במדבר
פנו דרך ה' וגו' : וכתוב כל גיא ינשא וכל הר וגבעה
ישפלו והיה ה"ל וה"ל: ונגלה כבוד ה' ור"ב ב"יה : קרינת
פלא (לו) כי אז יהיו חומות ירושלם מלהיבים סביב סביב
אש יען היות כל באי העולם נפחדים מן עיר ה' ומשוכניה
ויכבדוהו איש ממקומו כלם יהדו : קריאתו שאמר ואני
אהיה לה נאם ה' לחומת אש סביב וגו' כלל פסיקך :
"רגשת פלא (לז) הוא התחיית המתים : ויעשו בו כמה
נפלאות בשמים ובארץ : והם שני פעמים התחית מתים
הגדול לכל באי העולם מאדם הא" עד זמן הגלות : והתחיית
מתים לאנשי הגלות אשר מתו והלכו : רגמתו כן יום דין
שני פעמים לכלל העולם ולאנשי הגלות : ככתוב אל
אלהים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש ועד מבואו: זו תחיית
המתים הגדול ודינו : ושאמר יקרא אל השמים מעל ואל
הארץ לדין עמו אספו לי חסידי וגו' זו התחיית ודין מתי גלותך:
"שמעתו הוא שאמר יחיו מתיך נבלתי יקומון זו התחיית
אנשי הגלות : הקיצו ורננו שוכני עפר זו התחיית המתים
הגדול לבאי עולם וימי דינם : "שקדו שאמר עוד ורבים
מישני אדמת עפר יקיצו: כי לא כלם כי הרפאים וכופרי ה'
וייהודו יהיו בהתחיות הארץ דינם : ולא יקיצו למצוא חיים
בדינם : "שאמר אלה לחיי עולם : מישראל ומצדיקי' הראשוני'
בהחיית' ויום דינם : ואלה לחרפות לדראון עולם: רשעים
מאלה ומאלה בדין אלהיך : "המיכתו כבר ביארנו למעלה
בספר זו על התחיית המתי' איך יעשה וכמה חלקי' הצדיקי'
וחלקי הרשעי' : והשובות לכופרי' בהחיית המתי': ומשכיל
נ"ע הרבו ראיות מתורת משה ע"ה שאמר לטוב לנו כל
הימים : "תשיבתו זו ימי היינו לחיותנו כהיום הזה : זו
התחיית מתנו: וממה שאמר אני אמית ואני אחיה : ושאמר
יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו' : ושאמר יחיינו מיומים ביום
הג' יקימנו ו' לפניו ושאמר יחזקאל ע"ה על אנשי הגלות
שאמרו יבשו עצמותינו אבדה תקותנו וגו' שארכו להם
הימים : "הבשורות בשרם הנה אני פותח את קברותיכ'
והעליתי אתכם מקברותיכ' עמי וכלל הענין : וכל נביאי ה'
הרמיזו בזה ואין פוגה בזה על שני התחיית המתי' ושני ימי
הדין כמו שאמר הנחכם מכל האדם כי את כל מעשה
האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע
בעולמך :

(שעט) תוכן פלא (לח) שיעשה בשמים כי יחדש האלהים מקומיה מקימות בבריאות
צבא השמים כי אם יהדש כלם ברגע אחד אנה ואנה ישכנו
בריאותיו המלאכי' וצבא השמים : וכן שוכני הארץ :
"הביעהו שאמר כי הנני בורא שמים הדשי' וארץ
הדשה וגו' : ואמר ונגולו כספר השמים ו'צ' יבול וגו' ואמר
והארץ כבגד הבלה וגו' : מענהו שיבלו ושיכלו ויאבדו כל
שוכני ארץ : "הוכפה פלא (לט) כי יחדש האלהי' יח"ש
מופתי' בשמים כאמור ונתתי מופתי' בשמי' ובארץ דם ואש
ותמרות עשן : וכמו שאמר השמש יהפך לחשך והירח לדם
וגו' : וכמו שאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' :
כלל כהוביך : "שנוי פלא (מ) כי
יגלה האלהים כבוד הכהונה והבגדים בלי בלוי ובלי עש
וסס : וצנצנת המן בלי באוש : ומטה אהרן בלי יובש:
והמשכן עם כל כליו בלי נמיסות ורעוע אשר ארכו עליהם
שנים רבות וזמני' אשר אתה בגלותך : "רגשתו הוא שאמר
למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי
אתכם מארץ מצרי': "קיום פלא (מא) כי ירפא האלהים
את כל חולי ישראל עמו אם יעבדוהו בכל לבם : ככתוב אז
תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה : וכתוב אז ידלג
כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים :
"צדיית פלא (מב) כי ישא האלהים עון ישראל השבים
אליו מעליהם : ויסלח לעונותם וימחה את פשעם : באמור
וכל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון : ואמר
כי אסלח לעונם והטאתם לא אזכור עוד: וכתוב מחיתי כעב

פשעך

פשעיך ובענן דטאהיך : "פלא (מג) שיפליא דאלהי׳ על
כל כלי בית ה׳ הוכפה נפלאית : פלואי המנורה הטהורה
מחילפת מן המנורה הראשונה אשר הגלה עם ארון ה׳ :
"פליאהה שאמר ראיתי והנה מנורה זהב וגלה על ראשה
וגו׳ וכתוב ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה וכתוב שבעה
ושבעה מוצקות לנרות א׳ע׳ר : וכתיב אלה שני בני
היצהר וגו׳ וכל זו מדבר ה׳ : עוד פלא (מד) עשר שלחנו׳
אשר יהיכפו במזבח ה׳ : וקרבנות שיהוכפו כהם וט״ו
מעלות אשר יעשו בבית ה׳ : כבתוב ושמנה מעלות מעליו :
ועוד כתוב ובשבעה מעלות יעלו בו : וט״ו שירי המעלות
יאמרו מפי כהני ה׳ וישראל בעת ביאת הכבוד בבית
מקדשו ילווהו כהן עד ישב במנוחתו : כבתיב פה אשב
כי איויתיה לעולמך : "כור פלא (מה) אשר יעשה האלהים
לצדיקים : כבתוב ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה :
להיות בלי אכילה כמשה ואליהו ע״ה : וכתוב והמשכילים
יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים : "כדרי
כהלכות הצדיקים כבר ביארנו בראשית הספר כמה הם :
ויותר כפי מעשיהם כצדקת האלהים : וכן חלקי נקמת
הרשעים ויותר כפרי מעשי ידיהם יהיו נעצבים : "כברתי
שאמר להת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו : וכתוב לאיש
החמודות ע״ה שהוא מאנשי הגלות ואתה לך לקץ והנוח
והעמיד לגורלך לקץ הימין : בין טוב להלופו כמעשיך :
"נציה פלא (מו) כי רשעי אמות ורשעי ישראל אפילו אם
נקברו בבגדי מלכות במיתתם יפליא האלהי׳ מלבוש׳ ויחליפ׳
וישנה מראית זיו פנים ויקבצו פארור ובשנה ; "נואמו שאמר
ואלה להרפות לדראון עולם : וכתוב ועכות׳ רשעי׳ עד כי
יהיו אפר תחת כפות רגליכ׳ וגו׳ : ובחלופ׳ החרדי׳ הצדיקי׳
והחסידי׳ אם יקברו בבגדי צמר וכמרטוטי׳ : או אם הם
ערומי׳ מכל פנה : "נאור הוא ואדיר ית״ש מלביש׳ בגדי
מלכות ויחליף מלבוש׳ להוד והדר וזיו פניה׳ לאורה : כבתוב
אור זרוע לצדיק וגו׳ כקרינת פני משה ע״ה : וכתוב לשום
לאבלי ציון לתת להם פ׳ת׳א׳ וגו׳ ־מ. ששון תחת אבל
וגו׳ כלל ענייניך : "מעלה פלא (מז) כי כל בעל מום בין
צדיק בין רשע במומם יקומו בתחיית מיתה׳ יען שיכירו איש
לאחיו ובן לאביו ואיש לאשתו וקרוב לקרובו : "מהטיאיו
ומרשיעיו ישארו במומם : והסידיו ירפאו מה׳ כבתוב הנה
עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח
תיילילו : וכתוב מחצתי ואני א׳ו׳מ׳ מציל : וכתוב ימהין
וידיו תרפינה כל איש כניבו : "מדתו כן יקומו כאשר מתו
אם קטן קטן ואם גדול גדול ואם ישיש ישיש כל איש
כפי גילו : אך כפי פרי ידיהם יתקיי׳ להם כבתיב כי אתה
תשלם לאיש כמעשהו ביום דינך : "לפלא (מח) כי צדיק
ורשע אם נאכלו לחיות ולעופות או נחנקו במים ואכלו אותם
הדגיני׳ והדגי׳ יאסף האלהי׳ וישיב׳ מהגיאיות וההרי׳
שנפזרו עצמיהם׳ ובן׳ ממצולות ים ואגמי׳ ונהרי׳ : "למאמרו
שאמר אמר ה׳ מבשן אשיב אשיב ממצולות ים : וכפי פרי
מעלליה׳ יקבלו שכרי׳ : "להבשורה שאמר עוד אני אמית
ואחיה מחצתי ו׳א׳ו׳מ׳ מציל כן מרשיעיך : "כח פלא
(מט) כי יגלה האלהי׳ לגן עדן ויהיה קדש לכלל הצדיקי׳
בנחלת ארץ הקדושה ויפתח פתחו לעיני צדיקיו ויסלק
משם הרב המתהפכת השומרת דרך עץ החיים : "בלל
חסידיו יהיו באים ויוצאי׳ בו בכל עת שיחפצו להשתעשע
בה ויאכלו מעץ החיים אליהו והמשיח ע״ה . "לעולם
חיים : כבתיב בריתי היתה אתו החיי׳ והשלו׳ וגו׳ ופינחס
הוא אליהו : ויש אומרי׳ כי אליהו משבט בנימין אליה בן
ירוחם : והקרוב עמי הוא פינחס שנ׳ בו והיתה לו ולזרעו
אחריו ברית כהנת עולם : וכן אמר במשיח ימים על ימי
מלך תוסף וגו׳ : חיים שאל ממך נתתה לו אורך ימים וגו׳ :
גדול כבודו בישועתך : "יאכלו גם חסידיו מעץ החיים ויחיו
חיים לעולם : כבתוב אלה לחיי עולם : וכתוב בלע המות
לנצח ומחה ה׳ אלהי׳ דמעה מעל כל פנים וגו׳ וכתוב יפרח
בימיו צדיק ורוב שלום וגו׳ : יאמר עוד ולא ישמע בה עוד קול
בכי וקול זעקה : כי מאז מיתה לא תהיה בעול׳ ולא עצב
ובכיה כי אם שמחה ושלום : "עון כי יהיו כלם צדיקי׳
כבתוב ועמך כלם צדיקי׳ לעול׳ ירשו ארץ וגו׳ : ויאכלו
וישמחו ויתעדנו ויפרו וירבו כבתוב ורבו כמו רבו לעולמך :

"טיף פלא (נ) כי ירבם האלהי׳ כחול התחת אשר נמעטי
מצרות גלותם : ככתוב והיה מספר בני ישראל כחול הים
אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא
עמי אתם יאמר להם בני אל חי : וכתוב עוד יאמרו באזניך
בני שכוליך צר לי המקום וגו׳ : "טוב פלא (נא) כי יחיו
חיים לעולם כמו שאמר בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלהי׳
דמעה מעל כל פנים וגו׳ : וכתוב כימי העץ ימי עמי ומעשה
ידיהם יבלו בחירי בבוא׳ למקו׳ : "טעמו שאמר עוד
ישבו זקני׳ וזקנות ברחובות ירושל׳ ואיש משענתו
בידו מרוב ימים : וכתוב עוד ינובון בשיבה דשנים
ורעננים יהיו : ככתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך :
"חבורו כי יאכלו ויתעדנו הצדיקי׳ החיים והמתים שיהיו
אשר מתו בארץ ובגלות ואשר הונזרו כנזירים מכל אשר
יצא מגפן היין אף מבשר ולחם השדות ומכל ענג ומלבוש
נאה כבשר׳ : הי צדיק אלהינו במעשיו והוא יזכם וירוים
ויעדנ׳ כמה שהונזרו בגלות׳ : ככתוב הולך צדקות ודובר
מישרים וגו׳ : וכתיב אחרין הוא מרומי׳ ישכון מס״ט לנ״ט
נאמנים : יודיע זה כי יאכלו וישתו ויתרוו ויתעדנו ככתוב
הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם
הרשעי׳ תצמאו : הנה עבדי ירונו וגו׳ : וכתוב ירויון מדשן
ביתך ונ״ע השקם : כי ישלם להם שכרם : הזותו שאמר
כי הנער בן מאה שנה ימות וגו׳ : ושאמר ואל מת אדם
לא יבוא לטמאה וגו׳ : ושאמר והיה פריו למאכל ועלהו
לתרופה לחולים ולנחשלי׳ : ובאלה הפסוקים ודומיה׳
הנאמרי׳ יתקיימו בישראל עד כי ירד הכבוד ויהיו המתים
ויעשה דינם ותחזק מלכות מלך המשיח : אבל מאז בלע
המות לנצח ומחה ה׳ אלהי׳ דמעה מכ״פ וחרפת עמו יסיר
מעל כל הארץ : אשר ה׳ דבר עליך : "זכרונם לברכה
מחכמינו י״א כי הצדיקי׳ הראשונים והאחרוני׳ אשר מתו
עד בוא מלך המשיח והכבוד במנוחתו יאכלו ויתעדנו
בטוב ה׳ הצפון ליראיו : אך לא יפרו וירבו עם נשיהם
כ״א החיים הנמצאי׳ חיים בזמן הגאולה : ובדם זכר
טוב כי יתעדנו בטוב ה׳ עד כי יתעדנו גם אנשי הגולה
כימות גלותם : ככתוב שמחנו כ״ע שנות ר״ר : ואחרי
זאת יערכו כלם לגן עדן להיות שם לשם ולתהלה : זוכרים
ומהללי׳ לה׳ תמיד כרוב טובו אשר ינוחו כל איש לגורלו
בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה עליהם כתוב בלע המות
לנצח וגו׳ וכתוב אלה ל״ע וגו׳ : ואז ינוחו כלם כל איש
במנוחתו : ככתוב ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגורלך
לקץ הימין : ואמר וירם ימינו ושמאלו אל השמי׳ וישבע
בחי העולם וגו׳ ויאמר כי למועד מו״ח וגו׳ ימי ישועתך :
"והחיים הנמצאי׳ בימי הישועה מאנשי הגלות ואשר יתיהדו
ויתנו יד במלך המשיח יהיו שנים רבות כימות הגלות
ויפרו וירבו ויולידו בנים ובנות ובני בנים : וישמחו ויתעדנו
בנחלת הארץ ובהם כתוב כי כימי העץ ימי עמי וגו׳ :
עוד ינובון בשיבה וגו׳ : עוד ישבו זקנים וזקנות וגו׳ :
והרי זאת התקיי׳ בהם המיתה ומיתתו כמו הראשוני׳ :
ובהם כתוב ואל מת אדם לא יבוא לטמאה וגו׳ : ועוד
כתוב והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו ודומיהן :
והקרוב עמי ביאור הראשון שביארנו באזניך : "הוא
שאמרנו כי לא תהיה מיתה לעתיד על כללם : כ״א תהיה
מיתה צריכין אנו עוד גם תחיית המתים ויום דין עליהם
עוד ולא יכשר : כי לא מצאנו על החיים בזמן הישועה
אשר הם עם כל הכתוב לחיים בירושלם עליהם עוד
תחיית מתים ויום דין זולתי על הראשוני׳ ואנשי הגלות :
הנה יותר עלינו ראייה כ״א תהיה מיתה עליהם איה דברו
שאמר ולא ישמע בה עוד קול בכי וק״ז ואיה שאמר בלע
המות לנצח וגו׳ : ואינו לנצח נצחים אם העשה באנשי
גלות : הלא אין בלע המות לנצח כ״א על כללם כי אם
יחיו שנים רבות ויפרו וירבו ומעשיהם יבלו ואחרי זאת
יערכו בגן עדן ויהיו כמלאכי אלהים כצדיקי׳ הראשונים
הסידך : "דינו עוד : יען כי כלם יהיו צדיקים ולא יצטרכו
יום דין ושלום שכר : ככתוב יפרח בימיו צדיק ורוב שלום
עד בלי ירח : וכתוב ועמך כלם צדיקים ל״ע ארץ וגו׳ :
"גלוי פלא (נב) כי יפליא אלהינו יתברך שמו שם חדש
על

על עירו וישראל עמו היות לתהלה בפי כל העולם : ככתוב וקורא לך שם חדש אשר פי ה׳ יקבנו: "בצר פלא (נג) אשר יחדש האלהים בארץ הקדושה נדרים ואגמים ומעיינות לרוחב ידים היות לשעשוע ישראל לכל איש בנהלתו אשר יירשנו : במאמרו הכתוב כי אם שם אדיר ה׳ לנו מקום נהרים יאורים רחבי ידים וגו׳ : וכתוב עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו וגו׳ וכתוב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : וכן יחדש במקדשו שנים עשר שערים לי״ב שבטי ישראל עמך :"אומץ פלא (נד) כי אז יפליא האלהים גבורתו ויקדש שמו המחולל בגוים ויהיה נשגב לבדו בכל עולמו בהנקמו על דם עבדיו : ככתוב הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו : "אמתהו שאמר והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד : וכתוב ימלוך ה׳ לעולם אלהיך ציון לדור ודור: ואז יגדלו כהניו ומשורריו בשיריו: אף מלך אחד יהיה לכלם למלך כמו שהוא יה׳ אחד ושמו אחד : ועוז הורתו אחד ומקדשו אחד : ככתוב ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי מטלכות עוד : וכתוב ואני ה׳ אהיה להם לאלהים וגו׳ : וכתוב והיה משכני עליהם וגו׳ : וכתוב וידעו הגוים כי אני ה׳ מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם :

הגה חקרנו ומצאנו (נד) נפלאות אשר יעשה האלהים על ישראל עמו : שאמר בימי צאתך מארץ מצרי׳ אראנו נפלאות : הוא שאמר עד מתי קץ הפלאות : כימנם **דן** ידין כי ידין ה׳ עמו ועל עבדיו ירנהם : ה׳ עוז לעמי יתן ה׳ יברך את עמו בשלום : וכתוב אל ישראל הוא נותן עוז והעצומות לעם ברוך אלהים אלהיך :

יהודה וישראל יתבררו ויתלבנו : בעדן ועדנין ופלג עדן מאד יתענו : ממלכי צפון ומלכי הנגב יתדלדלו וישתנו : עד שוב רובם אל אלהיהם וצדקותיו יתנו :) בצרותיה׳ אשר היא עת צרה ליעקב ישאו ויתנו : וישובו בכל לבם בדרך חרדי אל ואבליך :

האבל וכל חרד יורו וילמדו לשארית עמו : לפנות מן רהבים ושטי כזב והקותימו : ואז ירונו וישמחו הפצי צדקו אבות על בניך :

בן על אב יהדבקו עם כלל חרדי : כתורת אל לקיים כל הכתוב בה יחדו : להתקיים דברו שאמר שובו ואשובה אליכם וכל הנהרים בו יבואו עדיו : וכוריו מארץ יברתו ויוהרו בה אנשי סודיו : משכיליו ומצדיקיו עם עם יודעי אלהיו יחזיקו במצעדיו : יחיו ויזכו לחזות באיש ואיש יולד בה בעיר קדשך :

אליהו נביאו וינון משיח צדקו כי יגלו ביום ישועתו : אשר היא תלויה באותות שהים לבוא אל צאן מרעיהו : האחד במעשה ישראל ערהו : שישובו אליו בכל לבבם בדברי הורתו : ודברי חוזי נבואתו : והשני במעשה אלהיהם כי ישוב אליהם לגאלם כרשום ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך בגאולתו : ואז השוב ארצם כקדמתה בטובותיה ומעדני שעשועיך :

הדסי וברושי תדהר והאשור יחדו יעלו : תחת נעצוץ וכרפד וקוץ ודרדר אשר ממארת אלהים בחטוא אדם הראשון צמחו ונגלו : יחדו עם כלל קוצי כרמו יספו ויכלו : והם יהיו להדרת ארצו ולפאר מקדשו ועירו כי ישוכללו : בבניינם וכבודם לנצח נצחים ואזי עמו יגילו : יגל יעקב ישמח ישראל עמך :

נפשו כטוב הלין וזרעו יירש ארץ : כי ינצל מצרות ודוחק עדן ועדנין ופלג עדן בקין הפלאות בהרין : דם דם אשר נשבע מלאכו בחי העולם כי למועד מועדים וחצי בקרין : והם שמנה עהות הא׳ שאמר בן אמוץ ע״ה בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כל כבוד מואב בלי ערין : והשניה שאמר בעוד שנה כשני שכיר וגו׳ והשלישית שאמר ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן ואין פרין פורין : והרביעית שאמר עד ערב ובקר אלפים ושלש מאית ונצדק קדש הם ימים מענהו מעת סוף הערב שהוא הגלות והוא ביאת אליהו ז״ל הפורין : עד בקר שהוא איר זריחת הכבוד וביאתו בבניין מקדשו יעכרו ימים אלפים ושלש מאות כהרין : והם שש שנים וחצי משנ״ר ימים היות כד׳ כים ועדן ועדנין ופלגעדן שלשה שנים וחצי של צרות אשר הם כלה ונחרצה לרשעי ישראל בקרין : מכלל השנים שש וחצי אלה או נאמר כי זולהם הם כי הם שנים של מלחמות בארין ומאחר שיעברו שש השנים האלה אז תהיה ביאת כבודו בבית מקדשו והחיית המתים ויום דין הגדול ואז ונצדק קדש והם ישראל ככתוב ועמך כלם צל״י ארץ כטוב גאולתך :

כטוב ונועם ה׳ : יצדק ויזכה ישראל שנקרא קדש ככתוב קדש ישראל לה׳ : או ונצדק קדש הוא מקדשו שאמר קדש מן הארץ לה׳ וגו׳ : או הוא מלכות וכהונה אליהו ומשיח שנקראו קדש קדשים לה׳ : ככתוב ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים וגו׳ מה׳ : והה״ שאמר ונכשלו בחרב ובלהבה בשבי ובבזה ימים וגו׳ וזה מה״ : והששיה שאמר כי ל״מ וחצי וגו׳ : והז׳ שאמר ומעת ה״ה וגו׳ : והח׳ שאמר אשרי המחכה ויגיע לימים לימי קין נפלאותיך :

תלין נפשו בטוב שאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך : ושאמר שלש שנים ראשיה׳ מעת שאמר ובא אל מקדשו להתפלל ולא יוכל ואחרית׳ שאמר אלפים ושלש מאות הם ערב ובקר כמו יום ולילה ישלמו ואז ונצדק קדש גוי אחד ישראל עמך :

וזרעו יירש ארץ בסוף אלה האלפים ושלש מאות ימים שהם מעדן ועדנין ופ״ע אז יגאלו ישראל מאל : ובזה הזמן יגלה אליהו ויצאו ישראל : אל מדבר העמים בדבר אל : שאמר הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר וגו׳ ואמר וככלות נפץ יד ע״ק הוא ישראל : כי יתנפץ ויכלה כח ישראל ויתדלדל מאד ואז הכלינה כל אלה האותות בביאת גואל : והוא שאמר ירמיהו ע״ה קול הרדה שמענו וגו׳ הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע בישועתך :

יורש ארץ מאז עמך אחר שיפיל מלך הצפון משפחות גוג ומגוג שהיא אחרית עת הצרות : אז יצרפו ויתלבנו רבים שנ׳ והבאתי את השלישית באש וגו׳ : באלה הצרות הנזכרות : ואז יראו ויבינו ויתחזקו בה׳ וברורתו : ככתוב ועם יודעי אלהיו יחזיקו . ואיש חמודות לא הבין ככתוב ואני שמעתי ול״א ואומרה אדוני מא״א הקורות : ויאמר לו המלאך לך דניאל כי כתומים וחתומים הדברים לעת קין ישוטטו רבים ותרבה דעת אלהיך :

ארץ קדש יירש בשובו ישראל בתורה הרשומה הנאמנה : ואלה אותות כימני הישועה שהודיע המלאך לאיש חמודות באמונה : האחד שיוסר התמיד : והב׳ יכלה ויתנפץ כח ויד עם קדש משנה לשנה : והשלישי ואז תרבה דעת אלהיך שישובו יש׳ בתשובה נכונה : כי יניחו יש׳ כל קבלה שאינה מתורת ה׳ ויבטלו ראשי ישיבות ואיפה הזעומה אשר שם הוכנה : באלה שלש השנים מועד מועדים וחצי ועדן ועדנין ופלג עדן קין גאולתך :

אמן כן יעשה ה׳ האל יגדיל תורתו ויאדירה לעדי עד ולנצח נצחים : ועירו ומקדשו ישכלל ויפאר בכבודו ובקרבנות אשי ריח נחוחים : וינון משיחו בכסאו ישב וכהן ולוי במעמדו ומשמרו וכל יש׳ בנחלתם יחד שבת אחים : אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ומאתים והשעים והמחכים הם תמימי דרך אבלי ציון וירושלם כאין נחומים נאנחים : אשר ינצלו מאלה הצרות של שלש עדנין וחצי שהם ימים אלף ומאתים והשעים ששים ושמחים : ויזכו לחזות בנעם ה׳ ולבקר בהיכלו החיים והמתים ואשר יחיו עם כל הכתוב לחיים בירושלם בגורלם רווים רווחים : כשאמר לדניאל איש חמודות ע״ה ואתה לך לקין ותנוח בקברך ותעמוד בתחיית המתים לגורלך לקץ הימין קין נפלאותיך :

ה׳ אלהי ישראל צדיק אתה כי נשארנו פלטה כ״ה זכור לי אני עבדך בן אמתך : בקברי עם יראיך והחייני העמידני מעפרי ופקדני לטובה ביום דינך עם חסידיך : ועשה עם עבדך : והצילני מדינה של גיהנם וממשפטיך הרעים ואל תבוא במשפט את עבדך : כי הסדך גדול עלי מעת היותי על אדמתי ועד יום ישועתך : ואם כחסד אשר עשית עמדי תעשה עוד עם עבדך : אני תזכרני ותפקדני ותקימני מעפרי ותעביר חרפתי אשר יגורתי ביום דינך : אני נודר לפניך שאהיה מן עובדי העיר ירושלם עיר קדשך : ואולי אם אזכה לרשת בירושה הארץ ההיה נחלתי לזרעי אחרי אם יעמדו בבריתך ושיתך : כי אם זכרני כזכרון טוב בישועתך : ככתוב נואם הנואם נעים זמירות שירך זכרני ה׳ ברצון עמך : פקדני בישועתך : לראות בטובת בחיריך : לשמוח בשמחת גוייך להתהלל עם נחלתך :

אלהי ישראל קבלני ורצני. היום כגר אשר בא להסית התת כנפיך : והאזן שועי והנהי ועניי נפשי וסלח פשעי ורפשי אשר זדתי ושגיתי לפניך : ואל נא אאשם נגדך : במאמרי אלה אשר הרהתי וחקקתי בכפרי זה כיל דורך : כי לא בזדון אצתי ורצתי כ״א לקנאתי שם קדשך : וקנאת תורתך : התמה אשר היא נפינה זה כמה שנים בין מורדי עמך : רצתי ואצתי לשוב ולהשיב שוגגיך ושוביך : ואל נא השכחני והעזבני עם עוזביך

ישראל ויהודה

״אומה עזובה שדודה : ״בזויה בעופה בדודה :
״גולה גדועה גדורה : ״דוה דכויה אבורה :
״הלומה הרוגה : ״ודחויה וגרושה ופרודה :
״זרויה זניחה מעורה : ״חשופה חמיסה הרודה :
״טעונה טבועה טרודה : ״ידויה יגויה ירודה :
״כלואה כלויה מדודה : ״לאויה להויה כיון רפידה :
״מחיצה לחוצה מרורה : ״נאוצה נפוצה רעודה :
״ספויה כהויה קפידה : ״עמויה עגומה בגודה :
״פזורה פשויה ושקודה : ״צרורה אנונה בלי חמידה :
״קדורה שחורה נעה ונדה : ״רוויה מתרעל׳ ברשת לכודה :
״שפלה נפולה מלהסעידה : ״תועה כצאן אובדה :

״אל קנוא ונוקם השיבה בקדמיתה היות שוקדה : ״במזוזות פתחי שעריה ובמעדניה אפודה :
״גבולותיה תושב לשבת אחים יחד להתאחדה : ״דודה יתפרק עמה תחת התפוח להועדה :
״הכפר והמיר בין שריה ילין נצח להשקדה : ״ושרים כחוללים ואיש איש בה להולדה :
״זמירות יענו כהלל זמרה ותודה : ״חברים חברים מקשיבים לקול תעודה :
״טוב אתה ומטיב זכרה במהרה לפקדה : ״ישרה הדריכה בנתיב מחוקק נחמדה :
״כל תשא עון אשמה מעילה ובגידה : ״למענך סלח ושיב ברחמים בה להתועדה :
״מחה והעבר שמצה ושמץ כלל הערה : ״נערה מעפרה הקימה מנפילתה ולי אני עבד יהודה :
״סלה נרוממה שמך הקדוש בתפארה עגודה : ״עוד נהללך ונשבחך בכל לב ומאודה :
״פינו ולשוננו נרחיב ונרים קול בל נדום ונירידה : ״צדקתך והסדך נספר לכל באי עולם ונעידה :
״קדושתך וגבורתך ונפלאותיך נתוה ונגידה : ״ריבה ריבנו וגאלנו פקוד עדרך בית יהודה :
״שמך יגדל אז עת אוהביך תשמר ועוזביך תשמידה : ״תהלתך וגדולתך נגידה יחד ונכבדה :

תפארתך נפאר בפרישה בבריעה ושה וקידה וברך נבגידה : ונאמר ברוך ה׳ אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן : הושיענו ה׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך ברוך ה׳ אלהי ישראל מהעולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה : צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת : ברוך אתה ה׳ למדני חקיך :

אלוה דבר באמרתי הצרופה להנעים למוכיחים : ״במלחמת תורתו עם מתקוממיו מתקוששים ומתווכחים : ״גוה יגידו כזהר רקיעים ובין העומדי׳ יתהלכו במקום משתלהי׳ : ״דבריה׳ כדרבנות וכפטיש יפוצץ סלעים וצהיהים : ״הששים לדרוש ולבאר ולפתור מליצותיה׳ במתק ושמחים : ״ועל תמאה פריצי עם איפה הזעומה נאנקי׳ ונאנחים : ״זכרון תורת משה איש האלהי׳ ודברי חזיו הוגים ומשיחים : ״חדש האביב לזכור איתו לקדשו בעתו מכל ירחים : ״טפלות שוא והפל ימאסון ירח,קין כוב ומדוחים : ״יקראון מועדי׳ ה׳ כמשפטם בראיית העד הנאמן לרצון בריח נהיחים : ״כמצות והיו לאותות ולמועדי׳ עשה ירח למועדי׳ מקודשי׳ ומשובחי׳ : ״להטיב תפלה׳ בעתה בטהרה וקדושה בערונת בשם ומרקחים : ״מה טוב ומה נעים שבתם יחד כאחיבי׳ ריעים ואחים : ״נטעיה׳ שתולי׳ במעייני באר מים חיים וכל אשר הם עושי׳ מצליחים : ״סידם תורת ה׳ ומשלחת שלותו ודברי חזיו ספר וספר לפניה׳ פתוחים : ״ענין כל שבת ושבת ומצוה הסדר חזיונו ומזמורו לבאר מנצחצחים : ״פרוד נפרדו מפראי׳ בין אחים והאמת משכיחים : ״צפירת הפארה וכליל עטרת בדבר׳ ניב שפת׳ בראשיה׳ מינחי׳ : ״קוראי קראים יודעי ודועי הקרא התוכי׳ בה׳ והבוטחים : ״רוממות אל בגרונם ושירי התהלות מדברי קדושיו מנצחים : ״שחר ובקר וצהרי׳ וערב ושלש אשמורות לפני צירם צווחים : ״תען לשונם תמיד מצות ה׳ לצמאים מרווים טורים ומפענחים :
״יושר ״רגיונם ״ונגונם ״דין ״החמורות ״בקלות ״נואמים ״אנוהים : ״לבאר ״יחד ״הכללות ״הפרטות ״דעת ״סוד ״יופי ״המדות ״אמתתם ״בנבלחים : ״להחית ״מתים ״יודיעו ״חיי ״יום ״הבא ״וגמול ״ידי ״זרים ״כהדקים ״המפריחים : ועל כמותם נאמר וריח אפך כתפוחים : חם ונשלם : שבח לאל עולם : ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה :

הודאת וברכת המגיה

כאשר יפרש השוחה לשחות בלב ים לא בקרוב ידמה לכבו הנצלו והגיעו למחוז חפצו כן לא דמיתי בחליי קום ממטה משכב ערש דוי להפיק זממי והתחיל גם השלים הדפסת והגהת זה הספר הנכבד : פעל פעלת ה׳ :
הפעם אודה את ה׳ על כל גמוליו הטובים : וחסדיו הרבים : ואברך לפניו גם את החברים החביבים : הזלים זהב מכיסם ולעסק זה מתנדבים : ואת הפקיד הגבאי הנאמן המשתדל בעסק זה בימים וערבים : להגדיל תורת ה׳ ומצותיו הכתובים : כלם ברוכים כלם אהובים : זרע ישרים קצינים ונדיבים : מצדיקי הרבים מזהירים ככוכבים : ישלם ה׳ פעלם ותהי משכורתם שלמה מיושב הכרובים : צדקתם תעמוד בזה ובבא לדורי דורים הולכים ושבים : וזכרם לא יסוף מזרעם ירשו ארץ ויהיו כצמח השדה רבבים : זה עני קרא וה׳ שמע הצ׳ **דוד** המגיה איש מכאובים : בכמהר״ר **מרדכי** החזן והמה״ג יעמ״ש מתושבי קה״ק קוקיזוב יע״א :

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01271209 7